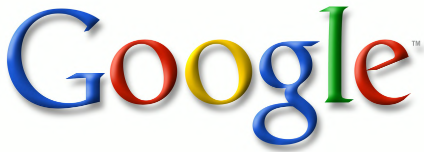

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

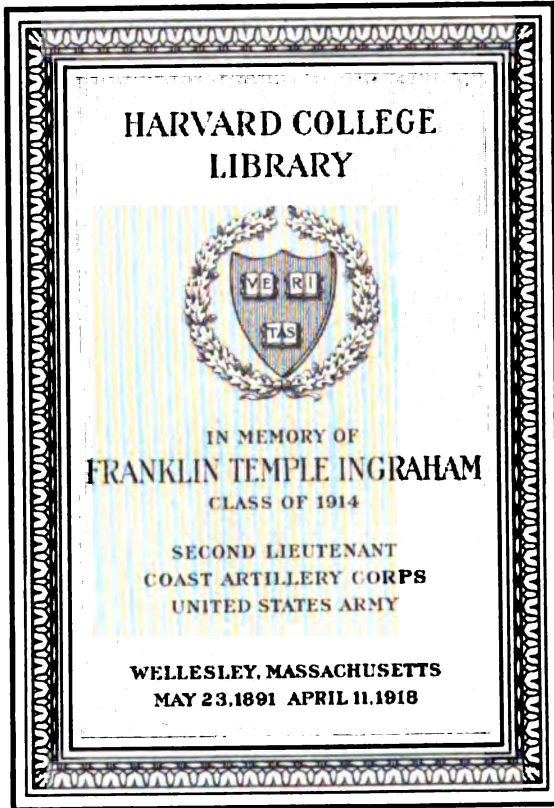
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Slav 7196.360

TIFFANY & CO.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

ROČNÍK V.

Vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových. — Předplácí se ročně v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr. — Redakce a administrace v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

V PRAZE 1891.

Vydavatel a nakladatel Fr. Prusík. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

HARVARD COLLEGE LIBRARY
INGRAHAM FUND
Mar. 9, 1927

Obsah V. ročníku.

Rozpravy.

Úvahy.

Hlídka programmův.

Literatura.

Drobné zprávy.

Index filologický.

Slav 7196.360
V

ROČNÍK V. SEŠIT 1.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:
FRANT. XAV. PRUSÍK,
prof. c. k. akad. gymnasia.

V PRAZE 1891.

Vydáno 1. ledna 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

Za tak zvané vlastenecké doby literatury své neb od prvopočátků novověkého povědomí svého národního až do 1848 r. nejhorlivěji zanášeli jsme se vedle politických dějin a básnictví jazykozpytem mezi jiným i přes to, že jsme ho nerozeznávali a nerozeznáváme ani nyní ještě s dostatek od *filologie*. Té je znalosť řeči vůbec jen prostředkem anebo pomůckou k dosažení cíle, patřícího jistě k nejvznešenějším, t. j. zejmena dle V. Clemma:[1]) „das Seelenleben der Völker in seiner ganzen Innerlichkeit zu erfassen und den Zusammenhang ihrer Cultur durch alle Zeiten zu erhalten." Jazykozpyt anebo *linguistika* naproti tomu přestává na poznání řečí samých o sobě a daří se obyčejně čili víc anebo méně prospěšně i strany takých řečí, které nedospěly k žádné literatuře, jako na př. cikánština.

Ani horlivosti dříve řečené netřeba již opravdu dokazovati než jen objasniti ji poněkud; co se tuším dostatečně stane, všimneme-li sobě aspoň okolností následujících bedlivěji.

Předně tehdejší vlastenci naši měli se přede vším o vzkříšení ducha národního a vzdělání přirozeného jemu organu čili mateřštiny naší zasazovati; pročež téměř každý z nich i o to dbal, aby byl literatem vůbec a filologem zvláště.

Podruhé dle P. J. Šafaříka[2]) vyskytl se již i před 1848 r. skutečně „jeden Adam trochu levné ceny, který nás Čechoslovany titulem *filologického národu* poctil." Důvodům toho pak Šafařík nejen neodporoval než i tak rozhodnými je býti mínil, že neváhal ani doufati, ovšem jen ironicky, že prý „nás druhý Adam brzo ráznějším a významnějším titulem *abecedářského ná-*

[1]) Ueber Aufgabe und Stellung der classischen Philologie, insbesondere ihr Verhältniss zur vergleichenden Sprachwissenschaft. Giesen 1872, str. 3 a 4. Již i dřív a dosti dobře vylíčen je dotčený rozdíl od A. Schleichera mezi jiným i tímto podobenstvím: „Der Philolog gleicht dem Landmanne, der mit ein Paar Rossen ein fruchtbares und reiches Feld bestellt; ihm genügt, wenn er practisch mit seinen Rossen gut umzugehen weiss, mit ihren Eigenthümlichkeiten muss er daher völlig vertraut sein. Der Linguist dagegen gleicht dem Zoologen, der einer ganz andern Kenntniss der Species equus caballus bedarf, als der Landmann, die er nur durch das Studium vieler Thiergattungen erwerben kann, dafür aber auch nicht gerade des Gebrauches derselben kundig zu sein braucht" (Die Sprachen Europa's in systematischer Uebersicht. Bonn 1850, str. 1—5).

[2]) Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky. V Praze 1846, str. 85 a 86. Tamže na str. 33—53 otištěn je znovu i dále nad čarou zpomenutý soud tichého genia o novotářství Trnkově a Žákově z Časopisu mus. 1832, str. 352—373.

rodu poctí.“ Měl při tom na zřeteli vedle novotářství Štúrova zvláště Trnkovo a Žákovo, jež druhý z tehdejších filologů našich v nejvznešenějším smysle slova toho, J. Jungmann, už o 14 roků dříve právem odsoudil.

Týž obával se druhého z výše řečených titulů také, stěžovav sobě [1]) již okolo 1845 r. na rozpustilosť vrstevníkův a společníků svých vůbec mezi jiným i takto: „Naše spisovatelství jest prý posud zahrada obecná bez zahradníka, kdež každý komu se zachce, sází své byliny, jedlé nejedlé, zdraví škodlivé, babylonská matenice, žádné školy, pouzí samoukové, žádná jednota, samé sekty, žádný celek, samé drobty, nikde tělo ústrojné, oživené, všude prvky a živlové různí sobě odporující, aniž jest, kdo by vtipné svéhlavce, mudrující kazimluvce napravoval, překladačů nedospělých, luzu káral a blázny moudřeti učil.“

Ne každému dřevu dostane se býti fládrem. Přísloví to, vytčené a vyložené již i ve Slovníku Jungmannově pod *fládr*, hodí se sem ovšem i poněkud lépe než na př. následující výrok G. G. Gervinusa,[2]) patřícího k nejhodnověrnějším historikům literatury německé: „Allgemeine Theilnahme an irgend einem Geschäfte pflegt immer allgemeine Herabwürdigung zur Folge zu haben.“

Vynikli jsme totiž i za dotčené doby literatury své čili do 1848 r. již pěstováním nejen české než i slovanské filologie aspoň nad ostatní Slovany nevšedně, dospěvše předně ke šťastnému založení a znamenitému zvelebení jejímu vůbec anebo, jak ona kratčeji sluje, slavistiky skrze J. Dobrovského a P. J. Šafaříka, skrze J. Jungmanna pak ke Slovníku česko-německému, který s polským vzorem svým, složeným od Lindeho a vyšlým už i podruhé péčí A. Bielovského ve Lvově 1854—1860, tak utěšeně vyniká nad ostatní slovanské, jak jsem to již jinde vyložil obšírněji [3]) a sice dříve srbsky než česky.

Prvé ze předešlých chvál ochotně nás uznávají býti hodnými nejen ostatní Slované než i ti z cizinců, kteří věcem slovanským rozumějí s dostatek, ale nepřejí vždy tolik, kolik by vlastně měli.

Takým byl na př. A. Schleicher i dle dole [4]) jmenované repliky mé samé. Tam totižto hned s počátku vyznávám upřímně, že on znalostí řečí slovanských neobyčejně vynikal nejen nad německé předchůdce než i nad vrstevníky své a že sobě znamenitých zásluh vydobyl o jazykozpyt vůbec a slovanský zvláště. Dále vsak prokazuji tamž (str. 3, 5, 70, 80, 90 a j.) i to mnoha příklady a hodnověrnými svědky, že Schleicher nezacházel slušněji, než jak jsem to již i česky častěji [5]) vyložil, ani s německými společníky

[1]) Ve 25tém ze svých Zápisků, nejhojněji vydaných posud v Časopise mus. 1871 na str. 258—286 a 335—358. Citovaný nad čarou čte se tam na str. 282 a 283.

[2]) Geschichte der deutschen Dichtung. I. B. Leipzig 1871, str. 49. O důkazy chvály nahoře vyslovené postaral jsem se tuším už dosť i v poslední části rozpravy své O všeslovanském jazyku a písmě (Osvěta 1872, str. 625—628).

[3]) Početne skupine suglasah hrvatskih i srbskih (Rad jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1868, str. 127—137). — Počátečné skupeniny souhlásek československých (Rozpravy kr. čes. společnosti nauk 1870, str. 10—16).

[4]) August Schleicher und die slawischen Consonantengruppen. Ein Beitrag zur neuesten Geschichte der indoeuropäischen Sprachforschung überhaupt und der slawischen insbesondere. Prag 1869. Replika ta týče se hlavně prvého z obránců Schleicherových, A. Leskiena, a sice proto, že jsem jí teprve po smrti Schleicherově čili po 6. prosinci 1868 složil a vydal. Oba bránil proti ní bývalý posluchač můj, V. Burda (Beiträge zur vergl. Sprachforschung 1870 čili VI, 342—386) obšírně ovšem, ale tak marně, jak to již i on sám vyznal (str. 348) a já po něm opakoval roku téhož jeho vlastními slovy čili tak, že prý „Schleicher selbst nahe daran war, wenigstens einen theil seiner grundformen zu opfern“ (Počátečné skupeniny souhlásek českoslov. str. 6). Tamže pod č. 1 připomenul jsem už mezi jiným i to, že mi Burda, pozbyv po vyjití dotčené obrany rozumu, zejmena dne 17 března 1870 nebezpečně vyhrožoval a dostal se proto do zdejšího blázince. K čemu nyní s upřímnou žalostí mám oznámiti ještě i to, že nešťastník týž, zotaviv se poněkud 1875, byl poslán do rodiště svého, Českých Kopist, kde se však brzo potom oběsil na témže stromě, pod kterým se prý dříve strýc jeho zastřelil (Národní listy 1876, č. 10 a 15).

[5]) Zejmena 1870 r. na str. 30 a 1872 na str. 387 rozprav, jmenovaných tu pod č. 2 a 3.

svými jiného smýšlení vůbec a zvláště s odpůrci monistické methody své, zasazující se o padělání předhistorických řečí neb o tvoření rozličných prajazykův arijských usilovněji a marněji než o poznání historických a většinou živých z nich i nyní ještě.

Nicméně však štítí se těch výmyslů již i tak zvaná mladogrammatická škola jazykozpytná, založená Fr. A. Pottem a H. Steinthalem. Nejrázněji zavrhuje je Pott slovy, kterých se možno dočísti také na konci rozpravy mé O jazykozpytě a přírodozpytě, vyšlé [1]) též hlavně proti methodě Schleicherově. Na polemické nespůsoby přívrženců jeho pak mají sobě ovšem i mladogrammatikové stěžovati ještě pořád proč, ale mohou se spolu právem těšiti již i téměř úplnému vítězství svému nad nimi aspoň takto: [2]) „Die Anhänger der historisch-antiquarischen Methode, die Altgrammatiker zähester Observanz, die Jünger Bopp's und Schleicher's machten gegen die Junggrammatiker Front, rückten zum Teil geschlossen den unbequemen Neurern auf den Leib und teilten manche scharfen Hiebe gegen sie aus, die indes noch immer von der kampfesfreudigen Schar glücklich pariert wurden. Dagegen mehrten sich auch die Freunde, namentlich in Süddeutschland und Oesterreich. Im Norden fand die veränderte Richtung geringere Sympathie. Man verfolge nur einmal den Inhalt der philologischen Zeitschriften und Schulprogramme Oesterreich-Ungarns, Bayerns, Badens: man wird sofort sehen, dass den dortigen Grammatikern in der Ausbeutung und Anwendung dessen, was die neueste Sprachwissenschaft geleistet, ein glücklicher Griff eigen ist. Vielleicht hängt das Talent der österreichisch-ungarischen Philologen damit zusammen, dass sie in ihrer vielsprachigen Monarchie mehr auf das Leben der Sprache achten, ihre Bildung und ihr Wachstum aus dem Slavischen, Romanischen und deren Dialekten erforschen, wie denn auch die Forschungen der Junggrammatiker zunächst von diesen jüngsten Sprachentwickelungen ausgingen."

Ale té cti, o kterou nám právě nejvíce jde, dopřál už i Schleicher Dobrovskému a Šafaříkovi nejednou, nejnadšeněji a nejdůkladněji v úvahách svých o mluvnictví našem, ujímaje se jimi ku prospěchu tohoto nejsnažněji předchozích výsledků srovnavacího jazykozpytu, dosažených u nás a jinde, zejmena v Němcích, jež nepředpojatí společníci moji vesměs právem pokládají za kolébku srovnavací linguistiky vůbec, založené Fr. Boppem 1816 r.

V nejobšírnější z dotčených úvah Schleicherových [3]) čteme na př. o Šafaříkových Počátcích staročeské mluvnice mezi jiným i toto: **„Wenn auch seit Dobrowský im einzelnen Verbesserungen und Fortschritte sich zeigen, so ist doch sein Standpunct in der grammatischen Bearbeitung des Böhmischen erst aufgegeben und überschritten worden in der kurzen altböhmischen Grammatik von Šafařík,** die als Einleitung dem Výbor z literatury české (v Praze 1845) beigegeben ist. Hier ist zuerst der Lautlehre ihr Recht widerfahren und überhaupt einem neuböhmischen Grammatiker Methode und Material in einem so reichen Masse zugeführt worden, dass wir seit dem Erscheinen dieses Meisterwerkes ganz andere Forderungen an einen Bearbeiter der böhmischen Grammatik zu stellen

---

[1]) V Čas. mus. 1869, str. 211—242 a 332—365.

[2]) Junggrammatische Streifzüge im Gebiete der Syntax von Dr. Herrmann Ziemer. 2 Aufl. Colberg 1883, str. 10 a 11. Dle str. 3 „mit Recht sind die kühnen Entdeckungsreisen, welche die ältere vergleichende Sprachforschung durch das Gebiet der ältesten europäischen und asiatischen Völker über Jahrtausende hinweg zur Erforschung der Quellen des Indogermanischen, der Grund- und Ursprache mehr oder minder glücklich unternahm, von gegnerischer Seite als ‚Ritt in ein phantastisches Nebelland' oder als ‚Meerfahrt ohne Kompass' bezeichnet worden."

[3]) Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Wien 1850, str. 725—756 a r. 1851, str. 269—310. Citovaná nad čarou chvála čte se onde na str. 751 a 752. Dvě části její vyznamenány jsou tu tučnějšími typy proto, aby ct. čtenářové naši snadněji mohli spravedlivě souditi o obraně, jaké se dále dostane Dobrovskému a Šafaříkovi hlavně proti J. Gebauerovi.

berechtigt sind, als an alle früheren. So kurz auch das erwähnte Werk ist, so enthält es doch Laut- und Formenlehre vollständig, und gibt durch die Art der Behandlung, namentlich durch die Art der Benutzung der Quellen, ein Beispiel, dem nachzufolgen freilich nur Sache eines nicht nur begabten, sondern auch sehr fleissigen Grammatikers ist." Tamže 1854 r. na str. 480—482 chválí S. mé Zvukosloví jazyka staro- i novo-českého a slovenského, vyšlé v Praze téhož roku, nejvíce proto, že prý je „von den bisherigen böhmischen Grammatiken in Anlage und Ausführung gänzlich verschieden. Sehen wir von **Dobrowský's, für ihre Zeit grossartigen und der wissenschaftlichen Slawistik bahnbrechenden Leistungen** ab, da sie der neueren sprachwissenschaftlichen Richtung noch nicht angehören, so können wir mit Recht neben Šafaříks altböhmischer Grammatik und dem Abschnitte über das böhmische bei Miklosich [1]) die vorliegende Schrift als ersten Versuch einer wissenschaftlichen böhmischen Grammatik betrachten." Úvaha Schleicherova o mé Srovnávací mluvnici jazyka českého a slovenského [2]) počíná se [3]) co do podstaty takto: „Dem verfasser gebührt vor allem das lob, dass seine grammatik sich von den seit Dobrowský erschienenen grammatiken der neuböhmischen sprache ganz und gar dadurch unterscheidet, dass in ihr die methode der neueren sprachwissenschaft in anwendung gebracht wird; der verf. hat es nicht verschmäht sich mit der deutschen sprachwissenschaft bekannt zu machen und so kommt es denn, dass in seinem buche eine durchaus mit belegstellen aus mustergiltigen schriftstellern versehene syntax sich findet, an der es bisher so gut als völlig gebrach, und dass auch laut- und formenlehre, zunächst sich anschliessend an Miklosichs und Schafariks arbeiten und an das was referent über böhmische grammatik und die methode derselben in der wiener gymnasialzeitschrift (1850, 1851) beigebracht, in einer neuen gestalt erscheinen. Vergleiche ich die damals besprochenen böhmischen grammatiken mit der mir heute vorliegenden, so kann ich nicht umhin einen in diesen sieben jahren gemachten ausserordentlichen fortschritt anzuerkennen. Damals fehlte noch den grammatikern kenntniss des altkirchenslawischen,[4])

---

[1]) To jest: Vergleichende grammatik der slavischen sprachen. I. B. Lautlehre. Wien 1852, str. 407—444.

[2]) Jejíž prvý díl, obsahující skladbu, vyšel r. 1855, druhý pak o hláskách a tvarech teprve 1857. A. V. Šembera, roztrh mluvnici touž na dvé zvláštní knihy (Dějiny řeči a literatury československé. Ve Vídni 1872, str. 245), objevuje se ještě více „skřehlým na bibliografickém stanovisku Jungmannově", nežli skrze ty bludy, kterými právě řečené Dějiny oplývají nejen dle mne než i dle V. Nebeského, Ferd. Schulze a jiných, citovaných v mé rozpravě O všeslovanském jazyku a písmě (Osvěta 1872, str. 622—638).

[3]) Beiträge zur vergleichenden sprachforschung. Berlin 1858 čili I, 245—255.

[4]) T. j. staré bulharštiny, která v nejstarších památkách jejích stále sluje *slověnьština*, o čemž ostatně viz poznámku 1 na str. 38 a 39 mého Brusu. Ona je „für die richtige erfassung irer lebenden schwesterdialecte von änlicher wichtigkeit, wie etwa das gothische für die germanischen sprachen, das sanskrit für die übrigen zweige des indogermanischen stammes" (Die formenlere der kirchenslawischen sprache, erklärend und vergleichend dargestellt. Bonn 1852, str. III). Velebě tak posvátnou slovanštinu, zachovanou v nejstarších památkách jejích, zná se Schleicher vlastně jen ku pravdě, kterou nejvýtečnější jazykozpytcové hlásali již i před ním svorně a prokázali s dostatek, řídivše se předně tím, že žádné věci ani osoby nelze náležitě poznati samé o sobě než jen tak, když, přirovnavše je k jiným, spozorujeme, čím a proč se ony těmto podobají a nepodobají. Vyznávaje to, nezvěstuji též nic nového, než jen přisvědčuji na př. i nesmrtelnému pansofu našemu, J. A. Komenskému, dle něhož také „nemo rem perfecte novit qui solam novit, etiamsi analytice et synthetice norit: demum si, quid aliae similiter aut dissimiliter habeant et cur, intelligit, plene intelligit. Hinc philologus bonus melius intelligit linguas, si polyglottus fuerit, quam posunt qui tantum intelligunt singulas." Z ostatních příkladů, jimiž arciučitel náš objasňuje a potvrzuje pravdu dříve řečenou, přestanu na tomto: „Horologium et quot et quibus partibus constet, non prius aliquem docere potes quam in ejus conspectu horologium in partes dissolvendo rursumque partes resolutas componendo et denique plura horologia inter se conferendo quidque peculiare huic aut illi insit et quare hoc vel illud alibi absit aut aliter sit contemplari jubendo" (Opera didactica omnia. Amsterdami

ja sogar genügende kenntniss dessen was in altböhmischer grammatik bereits geleistet war, von wissenschaftlicher methode keine rede, daher lautlehre und syntax so gut als fehlend u. s. w. Das ist nun alles in Hattala's buche freilich anders geworden."

Jak velice sobě vážil Schleicher zejmena těch prací, kterými Šafařík nejvíce vynikl nad Dobrovského do 1852 r. ke zvelebení srovnavacího jazykozpytu vůbec a slovanského zvláště, to dal i přímo na jevo též častěji a se vzácnou vroucností. Roku 1850 na př. nazývá [1]) Šafaříka výslovně velikým učencem a lituje toho velice, že hlavní pramen vědomostí jeho tehdejších o slovanštině, Slovanský národopis učence téhož, nebyl přeložen do němčiny, ačkoliv o výtečnosti jeho již i to, že byl 1842 r. i podruhé vydán, hodnověrně svědčí každému, koho není tajno, jak těžce se odbývají vědecké knihy české i za naší doby ještě. Na str. XII a XIII knihy, jmenované tu pod č. 1, zase počíná Schleicher následující rozpravy Šafaříkovy [2]) mezi nejvzácnější pomůcky své, nažvav je dřív i výslovně „gediegen": 1) O tvoření slov dvojováním kořene, 2) O šíření časoslovních kořenův a kmenův vsouváním přirážením souhlásek, 3) O přetvořování hrdelních souhlásek, 4) Výklad ěkterých grammatických forem v jazyku slovanském, zejmena: mn. lokalu s m. *ch*, skloňování přídavných jmen určitých, dvou aoristův, imperfekta a jednoduchého futura; 5) Mluvozpytný rozbor čísloslova.

Dobrovský domohl se v cizině i větší slávy jako učenec vůbec a zakladatel slavistiky zvláště nežli Šafařík. K četným důkazům toho, provedeným už od V. Brandla,[3]) přidám aspoň jeden, hodící se sem nejlépe. Zpomenutý již častěji zakladatel srovnavacího jazykozpytu, Bopp, spustil se auktority Dobrovského teprv okolo konce prvého vydání své srovnavací mluvnice hlavních jazykův indoeuropských,[4]) zejmena 1849 r. následujícím vyznáním: „Dobrowsky, auf dessen Grammatik [5]) ich bei Behandlung des Altslawischen Alphabets (§. 155) allein beschränkt war, macht weder einen orthographischen, noch einen phonetischen Unterschied zwischen ъ und оү oder ъ, und bedient

---

1657, díl II, sloup. 117 a 118, §. 61 a 63). Podruhé dle P. J. Šafaříka „stará bulharština vyniká největším bohatstvím forem jak ve tvoření tak též ve skloňování slov, tak že v ní lze spatřiti to ještě pospolu a v celosti, co se z původního rázu slovanštiny v jiných nářečích nachází již jen po různu a po částkách v kusých zlomcích, jako rozbitiny po bouři a potopě" (Slovanský národopis. 3 vyd. v Praze 1849, str. 34). Konečně to se rozumí samo sebou, co týž „veliký učenec" takto hlásal už i o staré češtině ku prospěchu nové: „Ze starších, plnějších a dokonalejších forem pozdější kusé, hubené a zakrsalé dobře vysvětliti a pochopiti se dají, nikoli naopak ony z těchto, což by marné usilování bylo" (Počátkové staročes. mluvn. str. 7).

[1]) Die Sprachen Europa's in systematischer Uebersicht. Bonn 1850, str. 191.

[2]) Které byly již i zvláště vydány 1865 r. v jeho Sebraných spisech (III, 446—651) z Časopisu mus. 1846—1848 r. Předposlední z nich stačí již i sama o sobě k úplnému ospravedlnění chvály dotčené, svědčíc o potřebě a prospěšnosti srovnávání slovanštiny s ostatními řečmi arijskými a naopak mnohem hojněji a patrněji než ostatní čtyry do hromady. Tak velice vážil jí sobě i Schleicher, připomenuv také to výslovně, že je v ní aorist II a budoucí čas „zuerst erkannt und nachgewiesen."

[3]) Život Josefa Dobrovského. Zvláštní otisk ze Sborníku Matice moravské. V Brně 1883, str. 135, 136, 181, 197, 247, 277 a j.

[4]) Vergleichende Grammatik des Sanskrit, Zend, Griechischen, Lateinischen, Litthauischen, Altslawischen, Gothischen und Deutschen. Berlin 1833—1852. Na str. XXIV téže mluvnice, podruhé vydané tamže 1857—1861, odporuje také Bopp těm z rodáků svých, kteří řeči indoeuropské neb arijské jmenují *indogermanskými*, a sice hlavně proto, „weil er keinen Grund kennt, warum in dem Namen des umfassendsten Sprachstammes gerade die Germanen als Vertreter der übrigen urverwandten Völker unseres Erdtheils, sowohl der Vorzeit als der Gegenwart, hervorzuheben seien." Nesluší Němcům osobovati sobě takové cti zvláště proto, že se příbuznosti dotčených řečí nedopátral prvý žádný z nich ani Angličan, W. Jones, než francouzský missionář, P. Coeurdoux a sice již před 1767 r. Důvody toho vyložil jsem už obšírněji v rozpravě své O jazykozpytě a přírodozpytě (Čas. mus. 1869, str. 223—225), doloživ se tam nejen Francouze, M. Bréala, a Němce, Maxa Müllera, než i Angličana severoamerického, W. D. Whitneye, dle něhož pojmenování, proti kterému je právě řeč, „nach nationaler voreingenommenheit schmeckt."

[5]) Institutiones linguae slavicae dialecti veteris. Vindobonae 1822, str. 3, 25, 29 a j.

sich des erstgenannten Buchstabens niemals, wie er auch überall ю für ѭ setzt. Man nimmt aber jetzt allgemein an, und ich glaube mit gutem Grunde, dass die Vocale ѫ (mit *j*, ѭ) und ѧ (mit *j*, ѩ) einen Nasal enthalten, wie dies zuerst von Vostokov [1]) erkannt, von Kopitar aber (Glagolita p. 52 [2]) noch in Frage gestellt worden.“ Uče však i ve 2 vydání téže mluvnice (§. 92 a j.) ještě tomu, že se ѫ a ѧ rovnaly zněním svým nosovému *u* a *a*, odporuje Bopp nejen Vostokovu než i značné většině nynějších slavistů, dle kterých dotčené litery cyrillské a přiměřené jim glagolské zněly zcela tak jako polské *ą* a *ę*, nebo franc. *on* a *in* v *bon* a *fin*. Ostatně víc okolností [3]) nasvědčuje tomu, že stará bulharština sotva přestávala na těchto nosovkách samých než měla jich o jednu víc a sic o tomu podobné *a* nosové, jaké je ještě slýchati podnes v obecné polštině častěji nežli v písemné.

O tom však nesluší nikterak pochybovati, že se doma tím hůře vedlo nejen auktoritě, než i osobě Dobrovského, čím se více blížil konec šlechetného života jeho. Splniloť se bohužel i proti ňému to, nač sobě také nadšený pěvec Slávy dcery stěžuje těmito slovy: „Tak svět činí často jako děti, do studnice, z níž se napili, házejíce kamení a smetí.“ Nejeden totiž i z těch vlastenců tehdejších, kteří by se byli měli zvlášť ujímati genialného zakladatele slavistiky proti četným osočovatelům jeho, pokládal též za nejsvětější svých povinností vlasteneckých říditi se proti němu heslem, které Šotek 1881 r na str. 5 takto vyčítá koteriím, zuřícím ještě pořád v pouhém živoření našem literarném [4]) i proti sebe slušnější a spravedlivější kritice:

Jenom vůli všickni rovnou mějme.
Běda, nás kdo v tom či v onom předčí!
Běda, běda, čí je hlava větší!!
Nad normal co, všechno zrážejme!!!

Míněných tu vlastenců nebylo mezi jiným ani to tajno, že Dobrovský nebýval stále při zdravém rozumě, což u P. J. Šafaříka V. Brandl [5]) sprovází následující soustrastí: „Zatemnění ducha jest vždy smutnou podívanou; ale když tak obrovský duch, jenž byl sluncem vědy, temnem jest omráčen, mohla by hrůza z toho otřásati i bohy ve chladných výšinách trůnící!“ Mezi míněnými tu vlastenci naproti tomu vyskytl se i taký, který neváhal znevažovati Dobrovského ani rouhavými narážkami na dotčenou chorobu jeho, jako na př. touto ve příčině Evangelia sv. Jana, bráněného J. Gebauerem ještě 1881 a vyhlášeného nejnověji [6]) právem za padělek: „Dobrovský zas bez hlavničky třeští, usmysliv si zlomky ty písma svatého z 10. neb 11. století též za podvržené vyhlašovati; bodejž ho, ale učije kosa kámen. Již dostal od Bowringa, který praví, Dobrovského učenost jak vysoká, tak nízká jeho filosofie (krásovědná) a kritika.“ Dle druhé z týchže narážek „Dobrovský ještě po smrti

---

[1]) Труды общества любителей россійской словесности. Москва 1820, část I, str. 42 a násl. Přirovnav tam řeč Ostromírova evangelistáře, psaného beze vší pochyby 1056 a 1057 r. a nejstaršího všech datovaných památek posvátné slovanštiny, ku polštině, dopátral se Vostokov prvý toho, že se litery ѫ a ѧ v evangelistáři právě řečeném pravidelně tam objevují, kde polština má nosové samohlásky ą a ę.

[2]) I na str. XXV téhož Glagolity Clozova, vydaného ve Vídni 1836 r. Menší, později nalezený zbytek jeho vyšel péčí Fr. Miklosiche tamže 1860 (Denkschriften der philosophisch-hist. Classe der k. Akademie der Wissenschaften, sv. X).

[3]) Vytčených v mé rozpravě O nosnih samoglasih u bugarštini u obće i napose u novoj (Književnik, časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti. U Zagrebu 1865, str. 414—421 a 461—476).

[4]) Čeho je nejvíce třeba ku pravému životu literarnému, to jsem oznámil už 1877 r. zevrubně v § 8 svého Brusu jazyka českého.

[5]) Život P. J. Šafaříka. V Brně 1887, str. 64. Dle str. I není kniha ta „pouhým otiskem“ biografie, vyšlé prvotně ve Světozoře 1881, než obsahuje také několik změn této. Výše vytčený výrok však čte se již i na str. 113 Světozora.

[6]) Zpráva o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisů musejních (Čas. mus. 1887, str. 306 a 307, zvláštního otisku str. 10 a 11).

blázny dělá, ale nenásleduje prý z toho nic.“ Aby hlavní záminky žalostného nevražení tohoto jasněji vyšly na jevo, doložím se ještě aspoň listu, který kněz J. V. Kamarýt psal nejupřímnějšímu příteli svému, Fr. L. Čelakovskému, dne 3. května 1828 čili jen 7 měsíců a několik dní před smrtí Dobrovského (6. ledna 1829). I Kamarýt „váží prý sobě Dobrovského tam, kde cti a vážnosti zasluhuje; ale, že D. dělá takového přepjatého diktátora, který všemu jen sám a lépe rozuměti chce než jiní, kteří vždycky s ním se měřiti mohou,“ na to se i K. tak náramně zlobí, že „jest mu z ohledu literatury mnohý mládek holobrádek milejší než deset bradatých Dobrovských, kteří by ani slova českého nemluvíce a nepíšíce, jak živi literaturu neustanovili.“ Konečně nepochyboval K. ani o tom, že prý „mnozí z našincův ač mladí celého D. v krásovědě do pytle strčí, ano i ve philologii že mu třebas neustoupí.“ O rok dříve však odpověděl Dobrovský i veřejně česky na otázku: Slovou-li Slované od slávy čili od slova?“ (Čas. mus. 1827, sv. I, str. 80 až 85). Německy a latinsky mluvil a psal ovšem častěji nežli česky; ale spanilostí a moudrostí svou dobyl vlasteneckým snahám českým ve vyšších vrstvách společenských i mnohem více přízně a ochrany, než jí mnozí z nenávistníkův a závistníků jeho byli hodni, neostýchavše se nijak říkati mu „slawisirender Deutscher“, ba ani starých kutilů, zrádců atd. mu nadávati, ovšem jen v soukromí.

Ostatně zpravil nás už V. Brandl i o jiných křivdách, spáchaných od našinců nad Dobrovským, mnohem obšírněji a hodnověrněji, než bychom nesměli domýšleti se konečně o krutosti jejich takto: Tehdejší censura s nedostatkem nakladatelů tak hrozným, že na př. už i *obnošený kabát* [1]) byl vzácným honorářem, přispěly nejvíce k ochraně Dobrovského proti veřejným pamfletům podobným těm, jakými se někteří z nynějších grammatiků našich čím dále tím urputněji již i toho domáhají, aby se nás kdokoli z nepřátel našich [2]) právem mohl i takto ptáti: „Was ist von einzelnen Gelehrten eines Volkes zu halten, die gefeiert werden, trotzdem sie entweder Betrüger oder Betrogene oder betrogene Betrüger waren?“

Pravda oči kůle, ale jen zlým lidem stále; dobří mrzí se ovšem také víc anebo méně na ni, vytýká-li se jim nedbalosť o ni, ale přiznají se k ní konečně přece víc anebo méně ochotně a dříve.

Neobyčejně dobrými lidmi osvědčili se P. J. Šafařík a J. Jungmann i v této příčině. Kritiky Dobrovského o Šafaříkově Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten a o Jungmannově Historii literatury české [3]) na př. jsou strany *věci* opravdu „hodně hrubé,“ třebas i „mastné“ nebo „palicú bijúcie“,[4]) t. j. obsahují mnoho věcných výčitek opravdu trpkých, ale spravedlivých; strany *formy* však ochotně přisvědčí každý nepředpojatý a rozdílu právě zpomenutého náležitě znalý čtenář obou V. Brandlovi, který, rozebrav je [5]) zevrubněji, vyznává, že žádná z nich „není psána právě příznivým pérem, avšak není nezdvořilá, tím méně hrubá. Vyznívá

---

[1]) Ten byl dle J. L. Turnovského „zelenavé barvy a dostalo se ho Tylovi za Statného Benedu. Tyl měl jej dlouho u vážnosti veliké. Krátký čas nosil jej na ulici, ale později, když se hercem stal, brával ho na jeviště, a to nejen ke hrám moderním nýbrž i k historickým. Obyčejný kabát v rytířský kolet změniti bylo Tylovi hračkou: přišil naň nějakou obrubu z kožešiny nebo jiné látky, rozpáral na polo rukávy a otvorem vystrčil rukávy bílé a historický oděv byl hotov“ (J. K. Tyla sebrané spisy. V Praze 1881, sv. 13, str. 354).

[2]) S Neue Freie Presse 1884, 4 Nov. str. 2, proti níž ostatně viz aspoň konec prvé z mých ukázek obrany Rukopisu královédvorského (Osvěta 1885, str. 1029 a 1030) a druhou celou (Národní listy 1885, č. 357 a 358, r. 1886 pak č. 3, 6 a 16).

[3]) Jahrbücher der Literatur. Wien 1827, str. 1—41.

[4]) Tak nazval Fr. L. Čelakovský dotčené kritiky dříve, než vyšly, t. j. v srpnu 1826 (Sebrané listy. V Praze 1865, str. 193). V listě, psaném dne 27. března 1827, pak jmenuje všecky kritiky Dobrovského „hodně hrubými“ vůbec, nedbaje nijak ani tam o rozdíl, vytčený nad čarou.

[5]) Život J. Dobrovského, str. 237—244.

sice z nich popuzenost, avšak ukazuje se také vyvýšenost Dobrovského nad oběma spisovateli, nejen co se týče znalosti jazyků slovanských, nýbrž také sběhlosti a sečetlosti nejdrobnějších zevrubností literatury české a slovanské vůbec, kterou jen muž míti mohl, jenž po celý dlouhý věk s tím předmětem se zabýval," vynikaje znamenitě nejen pílí než i bystrostí rozumu. „Že Dobrovský také ironie své místy nešetřil, rozumí se" snadno již i po těch provokacích samých, jaké Brandl vyčetl z obou historií výše jmenovaných na obranu Dobrovského. Jak velice zanevřeli Šafařík a Jungmann na zakladatele slavistiky hned po vyjití dotčených kritik, na to posvítil nám Brandl (str. 251 a 252) už též opravdu tak, že mi nezbývá nic slušnějšího než konstatovati ještě zkrátka, že se Šafařík a Jungmann nedali později předstihnouti nikomu v uznávání a hlásání zejmena těch zásluh, kterých sobě Dobrovský vydobyl o jazykozpyt slovanský vůbec a český zvláště.

Šafařík, líče v úvodě do výtečného Výkladu některých grammatických forem v jazyku slovanském [1]) prvopočátky a rozvoj srovnavacího jazykozpytu, zpomíná Dobrovského dvakrát a sice poprvé takto: „Až do konce minulého věku a vyplynutí čtvrté olympiady tohoto století zavírali se nejslovutnější jazykozpytci při svém zkoumání do oboru jazyka jednoho kmene a rozmanitých jeho nářečí tak přísně, že sobě zřídka dovolili, zření své k jiným jazykům, více nebo méně příbuzným, s tím úmyslem obrátiti, aby umělým jich přirovnáním temné, jinak nepochopitelné stránky domácího vysvětlili. Co na této cestě od nejdůmyslnějších duchův dosaženo býti mohlo, dokázali u našincův Dobrovský, muž o jazykozpyt náš velikých, nezapomenutelných zásluh, u Němcův Adelung a nade všecko slovutný Jakub Grimm. Uvedením sanskritu a zendského jazyka do kola jazykův indoeuropských, uznáním společného jich všech původu a stejnorodého ústrojí povznesl se jazykozpyt, zvláště přičiněním Františka Boppa, o znamenitý stupeň výš, s něhož všickni indoeuropští kmenoví jazykové již v jistém smyslu co pouhé výstřelky a tudy jakoby nářečí jednoho prastarého jazyka se považují, kterážto, v celosti a souvislosti své pojata, vzájemně se vysvětlovati povinna jsou a skutečně vysvětlují. Doba to zdařilého rozkvětu srovnávajícího jazykozpytu, jejížto počátek na rok 1816 [2]) se klade, a kteráž až posud trvá, vždy hojnější a zralejší ovoce svého snaženství na jevo vynášejíc. Z lůna této školy přívržencův srovnávajícího jazykozpytu odvážil se jeden z největších a nejdůmyslnějších duchův našeho věku, jemuž dáno bylo obsáhnouti badáním svým mnohem větší počet přerozmanitých jazykův lidských, nežli všem jeho předchůdcům, Vilém z Humboldta, povznésti se na nejvyšší stupeň mluvovědy, na onen totiž, s něhož již všickni jazykové lidští v jistém smyslu jen co výstřelky, odstínky a úlomky jednoho všeobecného jazyka lidského se považují." Chtě mínění své i podobenstvím objasniti, připomíná Šafařík podruhé, „že jako ve vědách mathematicko-přírodných postup dob nejrázněji třemi jmeny označen býti může, Kopernika, v němž odtržení se od předsudkův a bludův v tušení pravdy, Keplera, v němž poznání skutečných a však vždy jen částečných zákonův hmotného světa, a Newtona, v němž dokázání všeobecné a nutné zákonnosti všehomíra vidomě a po stupních se zračí: tak i k označení pokrokův ve mluvovědě tré nebe čtvero jmen postačuje, Dobrovského pro nás Slovany anebo Jakuba Grimma pro Němce, co původcův rozumného jazykozpytu na stanovišti kmene, Boppa, co zakladatele mluvobadání na stanovišti plemene, a Humboldta, co tvorce mluvovědy na stanovišti jazyka celého člověčenstva. Že by tím již nauka sama dovršena a ukončena byla, netvrdíme: jakož po Newtonovi ještě Laplace a Gauss všelicos podstatného k doplnění, upevnění

---

[1]) Sebrané spisy III, 575—577; v Čas. mus. 1847, díl I, str. 127—130.

[2]) Poněvadž toho roku vyšel základný spis Boppův: Ueber das Conjugations-System der Sanskrit-Sprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache. Frankfurt a. M. Ostatně viz o tom i poznámku 4 na str. 5.

a zdokonalení soustavy mechaniky všehomíra přičiniti museli, tak nepochybně i po Humboldtovi nejedni slovozpytci nastoupí, jižto soustavu mluvovědy, od něho založenou, podstatně rozšíří a zdokonalí; ale základové nauky samé, jím položení, zůstanou nepohnuti, pokud rozum lidský z dráhy zákonného skoumání se nevyšine.“

A vskutku vznikla v Němcích už i výše zpomenutá mladogrammatická škola a přispívá čím dále tím utěšeněji také ke zvelebení slavistiky. Kolébkou té však lomcuje nejnověji nejen zjevné pohrdání srovnavacím jazykozpytem vůbec a slovanským zvláště než i znevažování nejvýtečnějších slavistů tak úžasně a škodlivě, že bych se zapomenul i nad professorskou přísahou svou, kdybych se neujal oboru svého, filologie slovanské, ani nyní ještě aspoň proti té svévoli, která v mluvnictví našem od 1845 r. i mnohem žalostněji řádí, než jak jsem se proti tomu ozval už nejen tu na str. 7 než i 1877 r. na str. 8 svého Brusu jazyka českého. (Pokračování.)

O třech vlastnostech žáka gymnasijního.

Pojednává Dr. *Eug. Kadeřávek.*

Jistý paedagog gymnasijní louče se pravil k svým svěřencům: „Vedl jsem vás k pilnosti, mravnosti a zbožnosti.“ Podobně říkal jiný paedagog gymnasijní ve škole: „Žák se má stkvíti třemi ctnostmi, pilností, mravností a zbožností.“

A zajisté potřeba tak káže nevyhnutelná, má-li dosaženo býti cíle, jenž záleží v dokonalosti, která není pouze tělesná, nýbrž přede vším a hlavně duševní. Žák se má státi duševně dokonalým, t. j. má vyvinovati schopnosť rozumovou, což se díti může toliko pilným osvojováním si a spracováním pravdy; má prokazovati svobodnou vůli, což se díti může toliko konáním skutků mravných; má pravdu a mravnosť odnášeti k původu a pramenu jejich, který jest v Bohu a kterým jest Bůh. Pilnosť bez mravnosti a zbožnosti nestačí, mravnosť bez pilnosti a zbožnosti nestačí, pilnosť a mravnosť bez zbožnosti nestačí, zbožnosť nutně souvisí s pravou pilností a s pravou mravností.

Potřeba těchto tří ctností u žáků vyplývá dále z blaha, jež mají opatřiti sami sobě, jakož i společnosti lidské. Můžeme-li říci o žáku, jemuž se nedostává buď jedné anebo dvou anebo všech, že jest blažen a spokojen? Můžeme-li od něho očekávati, že dojde svého povolání anebo dojde-li, že plniti bude povinnosti k blahu společnosti lidské? Žák povrchně a ledabylo ve vědách gymnasijních vycvičený nedokáže mnoho ve vědě budoucího povolání; žák na gymnasiu mravně sklesly na universitě ještě více v nemravnosti zabředne; žák na gymnasiu o Boha málo dbající stane se brzy atheistou. A kam vede ignorance, nemravnosť a bezbožectví, jest vůbec známo.

Potřeba oněch tří ctností vyplývá za třetí z požadavků, jež činí rodičové dávajíce syny na studie. Všichni rodičové si přejí, aby jejich synové byli pilni, mravni a zbožni. O pilnosti a mravnosti netřeba se zmiňovati; zmiňuji se o zbožnosti a tvrdím, že rodičové byť i sami Boha neuznávali, si přejí, aby jejich synové měli náboženství, poněvadž nechtějí, aby jejich synové atheismem pozbyli spokojenosti a blaženosti, a poněvadž vědí, že mravnosť, bez které nechtějí míti své syny, bez náboženství nemá pevného základu a že auktorita rodičů postrádá váhy, neopírá-li se o auktoritu Božskou.

Avšak mohlo by se namítnouti, že *učiteli náboženství* přísluší žáky vésti k mravnosti a zbožnosti, kdežto *učitelé ostatních předmětů* mají se zabývati pouze vyučováním. Než námitka tato s pravdou se nesnáší. Nelze ovšem zapříti, že učitel náboženství hlavně a především starati se má u žáků o mravnosť a zbožnosť; ale povinnosti této nejsou zbaveni ostatní učitelé. Neboť 1. učitel

jest zároveň vychovatelem, jak tvrdí paedagogové a jak předpisují zákony školní; vychovávati však především znamená vésti k mravnosti a zbožnosti. 2. Nelze působiti toliko na rozum, poněvadž rozum a svobodná vůle jsou mohutnosti jedné a téže duše; pročež učitel, jenž pouze vyučuje, působí také na svobodnou vůli, ovšem tak, že žáka činí v oboru mravnosti aspoň lhostejným; lhostejnost však tato k dobrému nepřispívá. Učitel pak, jenž o Bohu se nezmiňuje, může-li a má-li se zmíniti, jest příčinou, že žáci se domnívají, jakoby byly obory činnosti lidské a předměty, jež s mravností a zbožností nikterak nesouvisí. 3. Každý učitel vyvinovati má v žácích charakter; k charakteru však nezbytně náleží mravnost a zbožnost. 4. Učitel, jenž dbá o mravnost a zbožnost žáků, podporuje pilnost jejich; neboť snaží-li se žák býti mravným a zbožným, bude též pilněji a s věcším prospěchem se učiti. 5. Vážnost žáků k učiteli *tomu* jest věcší, jenž přihlíží u nich k mravnosti a zbožnosti spůsobem rozumným. 6. Harmonie mezi učitelem náboženství a ostatními učiteli gymnasijními jakož i mezi těmito se docílí, budou-li mířiti k jednomu cíli; a že tato harmonie na gymnasiu jest nevyhnutelná, nikdo jistě nepochybuje.

Než nyní nastává otázka neméně důležitá: v jaké míře a jakým spůsobem učitel se má o ony tři vlastnosti starati.

Všem, kteří na gymnasiu jsou zaměstnáni vyučováním, pečovati jest, aby žáci pilností vynikali. Mravnost a zbožnost žáků na zřeteli mají měrou znamenitou ředitel a katecheta, ovšem každý svým spůsobem, jaký z úřadů jejich vyplývá; po nich následuje ordinář, jemuž míra jest vytčena menší; k ordináři posléze řadí se ostatní učitelé v poměru sestupném.

Obšírněji rozebeřme spůsob, jakým každý učitel povinnost svou má konati. Že učitel sám třemi vlastnostmi těmi má býti opatřen, chce-li, aby žáci jimi se stkvěli, o tom jest každý přesvědčen; neboť dobrý příklad jest při vychování hlavní pákou, bez které ostatní pohnutky nemají dostatečné působivosti. Ale netoliko příkladem, nýbrž i slovem ať učitel působí na žáky.

Jak tedy slovem učitel vésti má žáky k pilnosti?

Jest sice dobře hroziti žákům nepilným špatnou známkou a je trestati, předkládati jim, že svou nedbalostí rodiče zarmoutí, líčiti jim neblahou budoucnost, jíž provázena bývá nepilnost, předpovídati žákům pilným budoucnost utěšenou a je chváliti. Ale to vše nestačí; pohnutky pilnosti mají býti dokonalejší. Ať žáci do paměti si vštěpují, že čas jest drahý a vzácný a promaří-li se, že se více nevrátí, že Bůh jim udělil rozum, aby jej podle svých schopností vyvíjeli a že tedy zakopávati hřiven svých znamená prohřešovati se proti Bohu, sobě samému a společnosti lidské, že pilností stanou se dokonalými a prospěšnými, že pravda, které jenom pilností vytrvalou lze nabyti, sama sebou zasluhuje, abychom po ní bažili, že city, jež nás odměňují za naši pilnost, jsou velice šlechetny a blaženou spokojeností nás naplňují. Ale jenom tehdy budou žáci přístupni těmto pohnutkám dokonalejším, když učitel vědu podává tak, aby na ní nalézali žáci zalíbení, aby jí se učili z lásky; z toho patrno, jakou má učitel v této příčině povinnost. Pilnost vyplývající z těchto pohnutek jest ideální, nesobecká; jenom taková vede k pokrokům zdárným, znamenitým. Ovšem má-li býti pilnost rozumnou, nesmí škoditi zdraví; ani oči, ani plíce, ani nervy, ani jiné ústroje nemají trpěti. Na toto nebezpečí potřebí jest žáky upozorniti, ale tak, aby se příliš nestrachovali a o své tělo nepečovali na úkor pilnosti; starost o tělo a zdraví tělesné ať střední cestou kráčí mezi hubením těla a přílišnou úzkostlivostí.

(Dokončení.)

Potřeba českého semináře při universitě k náležité přípravě příštích učitelův jazyka českého.

Uvažuje *Fr. Prusík.*

Dle §. 1. stanov jest účel semináře pro slovanskou filologii dvojí:

„1. Studující mají býti vedeni *k vědeckému* pojednávání o gramatických a literárních otázkách v oboru české řeči a literatury a o podobných otázkách [1]) v oboru řečí a literatur slovanských, a sice o otázkách [2]) takových, které jsou důležity pro historický vývoj [3]) české řeči a pro porozumění památkám české řeči a literatury; a

2. studujícím má se zjednati příležitost, aby nabyté [4]) *vědomosti cvičením utvrzovali* a *prakticky jich upotřebovati* se učili. Zvláště se při tom béře ohled *na přípravu k učitelskému úřadu* české řeči a literatury *na školách středních.*"

Ten jest úkol university, z níž když učitel češtiny vstoupí v praktické povolání *na gymnasiu*, ukládá se mu dle Návrhu [5]) učebné osnovy mimo mluvnickou učbu a ukládání i opravu úkolův písemních toto:

1. Má žáky učiti *hlasitému*, *zřetelnému*, *správnému* čtení *s náležitým smyslem* (Instr. [6]) 130); při básních jest dbáti i *rhythmu* a *přestávek*; za tím účelem má učitel žákům s počátku článek *sám předčítati.* Při tom se má dbáti netoliko quantity slabik, ale i řádného *přízvuku slovního a větového* či *důrazu*; *básně* se mají jinak přednášeti než *prosa*; o čtení *výrazné* bude učiteli hlavně pečovati.

2. Učitel má články přečtené *věcně vykládati.*

3. Má upozorňovati na zvláštnosti *slohové.*

4. Při četbě poétické má učitel upozorňovati na *rozdíl básnických výrazův* od prosaických.

5. Co se četlo, mají žáci ústně uměti *plynně a správně vypravovati*, k čemu jim učitel *návod dávej* vlastním vypravováním (Instr. 132).

6. Následovati má *aesthétický výklad* učitelův.

7. *Rozbírati* čtená *drámata* po dramatické podstatě jejich.

8. *Kontrollovati soukromou četbu* žákův tím způsobem, aby jim z ní vyplynul všestranný prospěch.

9. *Naváděti* žáky k správným *cvičením řečnickým.*

Nuž uvažujme, zda učitel ve všem tom, čemu má s prospěchem žáka učiti, sám v slovanském semináři při universitě náležité dostává přípravy.

Druhý oddíl §. 1. stanov seminárních mluví o praktickém upotřebení „nabytých vědomostí". Než 1. oddíl nás poučuje, že se ty vědomosti týčí toliko *mluvnice a literatury* — to tedy nestačí. Snad ředitelstvo semináře z vlastní píle učí všemu posluchače, čeho někdy budou jako učitelé nutně potřebovati? Poslyšme, co se vlastně v slovanském semináři pracuje.

Věčšina času věnuje se četbě *starobulharských* a *staročeských* (zvláště Alex., Kn. Rožm., Pass., legend) památek, jež se vykládají hlavně po stránce mluvnické, a sice *ústně* i *písemně*; výklad aesthetický podává se zřídka kdy a tu ještě velice poskrovnu, zvláště od té doby, co se přestal vykládati RK.

---

[1]) Sbírka zákonů a nařízení pro českou universitu v Praze r. 1883, str. 15. má: „a dále podobných otázek"!

[2]) Sbírka ib. otázek.

[3]) Sbírka ib vývin.

[4]) Sbírka ib. nabylé.

[5]) Návrh ten, jenž se v jádře shoduje i s osnovou, kdysi vys. úřady školními nařízenou, i pokud lze s osnovou německého jazyka jako vyučovacího, vydanou vys. c. k. ministerstvem učby r. 1884, uveřejnili jsme v Kroku I, 103. II, 83. 137. 178.

[6]) Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Österreich. Wien 1884. Verlag von A. Pichler's Witwe.

Z *nové literatury české* čte se časem některá část básně Kollárovy, někdy dojde snad trochu i na Hálka a toho onoho, ale vše se děje v míře pranepatrné, nepoměrné.

To tedy všechno nikterak nestačí k důkladné přípravě posluchače na gymnasijního učitele. Jest ovšem první a nevyhnutelný požadavek, aby příští učitel češtiny byl *mluvnicky důkladně* vzdělán, nebo jen takový dovede zjevy grammatické žákům náležitě a jasně vykládati. V té příčině tedy nutno, aby se v semináři dála hojná cvičení v četbě památek stbulh. i stčeských.

Avšak pro jednu dobrou věc nemá se zanedbávati druhá, v povolání učitelově neméně důležitá, totiž aby byl *v semináři řádně a důkladně vycvičen* v úkolu, jejž naň zákon ukládá, jakmile počne na střední škole vyučovati. Jsme daleci toho, bychom chtěli někoho urážeti, vždyť víme sami z dlouholeté praxe své, co nám bylo práce podstupovati a obtíží překonávati, nežli jsme nabyli té spůsobilosti, jaké zákon pro veškeru českou učbu školní právem vyžaduje.

Tehdáž zajisté nebylo ještě slovanského semináře a bylo se posluchačům češtiny omezovati toliko na přednášky, které je důkladně vzdělávali ovšem pouze v jazyce a literatuře stbulh. a stčeské. Avšak od té doby trvá už po kolik let slovanský seminář, jenž má vlastně úkol, příštího učitele *prakticky* vzdělávati; a přece jako kdysi nám, tak se po sou dobu děje těm, kteří *ze slovanského semináře odcházejí téměř beze vší přípravy* (mimo grammatickou) *pro nesnadný úřad učitele jazyka českého.*

A přece jest úřad ten nad jiné důležitý, ne-li nejdůležitější, neboť bez náležité znalosti jazyka mateřského nelze pěstovati žádný jiný odbor vědecký; bez správného a výrazného mluvení nemůže ani kněz lidu řádně kázati ani právník pohnaného brániti ani řečník náhledu svého ve veřejných schůzích hájiti. Jak trapně nás dojímá, když slyšíme čtenáře, jenž chce slouti vzdělaným a přečečte tak nepřirozeně a protimyslně, že mu ani dobře rozuměti nelze.

Čemu pak učitel má žáky naučiti, k tomu musí sám nejdříve míti důkladný návod, v tom musí nejprve sám dobře býti vycvičen. A k tomu právě má zároveň býti ustanoven *slovanský seminář*, jenž má posluchače připravovati pro učitelský úřad jazyka českého. Seminář ten má býti obdobou cvičení, která se dějí s nastávajícími učiteli obecné školy na paedagogiích. Ale snad nám někdo namítne: „Universita, tudíž i *seminář pro slovanskou filologii* jest hlavně *k vědeckému* vzdělání posluchačův." Než, brachu, toho upříti nelze, že se učiteli střední školy k rozsáhlým povinnostem v jazyce českém musí dostati náležité přípravy. A kde jí má nabyti, ne-li na universitě? vždyť nemáme jiných přípravných škol pro učitelstvo středních škol. Nelze-li tedy úkol ten uložiti slovanskému semináři, *ať se zřídí při universitě zvláštní seminář pro český jazyk a literaturu jeho*, kde by se příštím učitelům jazyka toho na středních školách dostávalo všestranné přípravy takové, aby mohli někdy s prospěchem žáky vyučovati češtině tím spůsobem, jak toho zákon dle kusův výše uvedených zřejmě a právem vyžaduje.

Úkol českého semináře bude tedy tento:

1. Cvičení v správném a výrazném čtení, recitování (deklamování) i řečnění. Cvik u plynném a správném vypravování ústním.

2. Výklad článkův čtených (poétických i prosaických), a sice věcný, slohový i aesthetický; mluvnický výklad jen, pokud ho k porozumění nejnutněji potřebí. Rozbor čtených drámat po všech stránkách.

Cvičení tato konati se mají nejméně 2—3 hodiny týdně; jich pak se účastniti mají postupně *všichni údové semináře. Nikomu nebuď dáno vysvědčení spůsobilosti k vyučování jazyku českému, byť i jen na nižším gymnasii (reálce), neúčastnil-li se aspoň po 6 semestrův všech cvičení zmíněných.*

Budou-li návrhy tyto vyplněny, pak nebude dobře připraveným učitelům jazyka českého těžko v skrovném počtu 3 hodin týdenních dostáti úloze, jakou jim zákon ukládá, kdežto nyní v tak skrovně vyměřené době zůstávají zhusta

mezery u vzdělání žactva v jazyce mateřském, an jen toliko velice obratný a dlouholetou praxí dobře zásobený odborník dovede postihovati to, co mu ve škole zákonem vyměřeno. A jak to dopadá, když jazyku českému vyučuje neodborník, netřeba zevrubněji vykládati, vždyť i mnohdy odborník méně zkušený si neví rady před partií trochu namáhavou; co na př. je stesků do učby literatury *střední* doby, a přece poskytuje doba ta tolik výborné látky ku vzdělání žactva — ovšem musí učitel sám výbornosti té býti svědom.

Nechť hlas náš není hlasem volajícího na poušti! vždyť se stále a právem se všech stran — i v cizině — množí stesky do zanedbávání učby mateřského jazyka. Proto v čas hledejme nápravy a za krátko Bohdá uznamenáme prospěch, jaký vzejde žactvu našemu ze zlepšené methody učební, kdežto nepravá methoda přispívá jen k přetěžování žactva, beztoho prací duševní tak značně namáhaného.

K vývoji otázky supplentské.

Vypravuje *Em. Fait.*

Otázka supplentská za posledních deset let prodělala mnoho změn a nebude zajisté zbytečno, podáme-li tuto malý přehled kroků a projevů, jež v této věci v Čechách a na říšské radě byly učiněny, aby bylo vidno, jak se pracovalo a jaké jsou výsledky tohoto úsilí. Podotýkáme, že nemíníme přihlížeti k projevům, pocházejícím z kruhů učitelstva polského a německého z druhých zemí, ponévadž nemáme po ruce původních dokladů.

Supplentů bylo užíváno ode dávna, když měli býti zastupováni na nějakou dobu skuteční učitelové, byli-li tito nemocni, aneb dostali-li dovolenou z nějaké jiné příčiny. Poměry však podstatně počaly se měniti od počátku let šedesátých, když byla provedena úplná reorganisace středního školství. Četné ústavy vydržované v různých zemích mnohými řády duchovními byly rozpuštěny, poněvadž mnohé z nich změněným požadavkům nemohly neb nemínily se přispůsobiti. Následkem toho nastal neobyčejný nával na státní školy, tak že, aby se vyhovělo naléhavým potřebám, otvírány byly v četných městech parallelky, na něž pro nedostatek zkoušených kandidátů učitelství byli přijímáni nezkoušení supplenti. Z počátku domnívalo se obecenstvo, že to jest zjev pouze dočasný, ale ukázalo se, že potřeba vyššího vzdělání všeobecně uznávati se počíná a žactva že neubývá, nýbrž naopak toto hojněji vyhledává studium, než jindy bylo slýcháno. I když některé nové reálky a gymnasia byly zřizovány, nemohlo se nedostatku pomoci a tím také připravovala se krisis mezi učitelstvem středních škol. Pokud třeba zvolna zakládány školy státní, zemské neb i na útraty obecní, nebyl nikterak tlak neblahých poměrů cítěn. Proto když říšskými zákony ze dne 9. dubna 1870, 9. března 1872 a 15. dubna 1873 poměry skutečných učitelů na státních školách středních byly urovnány, nebylo při této příležitosti supplentů ani vzpomenuto, ponévadž to bylo považováno za přechodný stav; i ti, kdož působili v tomto postavení neuznávali za potřebno, aby se domáhali nějakých op av, ponévadž při rychlém postupu brzy se nemilého postavení zprostili.

V přechodní době bylo velmi mnoho osob zaměstnáno na středních šk lách, které zákonitým požadavkům nevyhověli a tudíž byly povděčny, že vůl c na místě zůstávaly; ale i v tomto směru se za několik let změnily ok nosti k neprospěchu uchazečů. Úplně zkoušení pro vyšší gymnasia a reálky hlá ili se o místa, tak že následkem toho mnoho nezkoušených muselo býti pr puštěno a zvolna také po jednotlivých odborech byl vyžadován zkušební rol

Nejdříve v tomto směru na řadu přišli mathematikové, dále historikové, pří odopisci, posléze i moderní a klassičtí filologové.

První krok, aby se stal stav snesitelnějším, učiněn roku 1881, kdy 20. června přijat byl zákon, aby se supplentům počítala léta po úplné approbaci strávená na střední škole při vyměřování výslužby. Přídavek, který při této příležitosti učinil navrhovatel, aby se všeobecně plat výpomocných učitelů na středních školách zvýšil na 800 zl., nebyl přijat, poněvadž bylo namítáno, že by se tím rozpočet státní obtížil.

Vidouce, že v neutěšeném stavu nejlépe spoléhati na svépomoc, jali se supplenti ohlížeti po prostředcích, jimiž by dosáhli aspoň nějakých oprav. Voleny k tomu bez výjimky všechny cesty, jež v ústavním státě vůbec jsou přístupny; v četných poradách, které hlavně v hlavních městech se svolávaly, uvažováno bedlivě, co by se mělo doporučiti, aby celá třída mladých lidí, již se věnovali učitelskému stavu, vyprostila se z trapného položení, v němž neočekávaným vývojem okolností zabředli. Vypracovány pamětní spisy a petice, které před- kládány vys. c. k. ministerstvu kultu a učby a říšské radě, aby dle nich samy příslušné návrhy zákonů učinily a o jejich provedení pečovaly. Stejným časem vysíláni důvěrníci dílem k c. k. zem. inspektorům i jiným členům velesl. c. k. školní rady, jakož i do Vídně, aby tam ústně laskavou podporu návrhům zabezpečili. I na denní listy nebylo nikterak zapomínáno; ačkoli rozmanité zprávy od těchto bývaly uveřejňovány, přece nelze upříti, že také někdy vloudili se do sloupců novin projevy, jež neosvědčily se býti společné věci prospěšnými.

Již r. 1881 a 1882 podány petice ministerstvu, v nichž žádáno, aby byli supplenti vřaděni do jisté třídy úřednické, dále by byl plat zvýšen, aby zřídila se místa extra statum asi dle desáté diétní třídy, místa definitivní mají býti obsazována hlavně se zřetelem k služebním letům. Mimo to připojen ještě článek, aby byli jmenováni kandidáti se zkouštkou pro střední skoly řádnými učiteli na měšťanských školách. Všeobecně učiněna zmínka o assistentech, aby byli účastni všech výhod, které by byly poskytnuty supplentům.

Na sjezdu professorském, pořádaném v Králové Hradci r. 1883 o svátcích svatodušních, byla mezi jiným rozpředena debata o naší otázce a přijat byl návrh, aby byla podána zvláštní petice říšské radě, náležitě odůvodněná, v níž přesněji byly požadavky vyjádřeny.

1. Každý supplent s úplnou approbací, jenž sloužil k spokojenosti po tři léta, má býti jako definitivní považován.

2. Týž má býti vřaděn asi do 11. třídy; od toho času náleží mu služební přídavek a pětileté přídavky počítané od doby úplné zkoušky.

3. Za zkušební triennium mají býti považována první tři léta supplentská a má tudíž jmenování na zkoušku jako skutečný učitel odpadnouti.

4. Jmenování professorem jest prostým povýšením a může se tudíž i po čtyřicátém roce věku připustiti.

5. Při obsazování učitelských míst nechť především dává přednosť počet let ve službě s plnou zkouškou strávených.

6. Pro ústavy stejného jazyka v zemi dle počtu suppl. a škol buďtež zřízena místa 10. třídy a tato udělovati se mají nejstarším žadatelům bez ohledu na jejich odbor.

Ale stejného času byly konány společné porady německých a českých supplentů v Praze a jako výsledek četných schůzí byla vyslána něco změněná petice říšské radě. V této prodlužuje se doba než by měl býti suppl. vřaděn do jisté třídy na 5 let. Důležité jest, že se přesně vyslovuje tuto zásada, aby jmenování definitivních dálo se dle konkretalního a odborového statu, o němž dříve žádná zmínka se nestala

Článek o místech extra statum změněn v ten smysl, že mají býti zřízena na těch ústavech, kde jsou nejméně pět let parallelky, a propůjčena buďtež nejstarším uchazečům bez ohledu na jejich odbor, tak sice, aby počet supplentů nepřevyšoval třetinu skutečných professorů. Ve schůzi dne 12. října 1884 byly opětně projednávány jednotlivé kusy žádosti předešlého roku při-

jaté a navrženy i schváleny některé změny, jmenovitě v novém podání první návrh zněl: 1. Aby každý supplent, který po tři léta působil na státní škole nebo na školách právo reciprocity majících a zkoušce se podrobil, budiž ustanoven definitivně. 2. Kdo pět roků působí, vřadiž se do určité třídy služební; následkem toho požívejž od této doby příslušných přídavků aktivních, jakož i zákonitých kvinkvenálek od úplné zkoušky své. Místa extra statum rozepsána mají býti na školách, kde trvá parallelka více než pět let, a udělena buďtež kandidatům nejstarším toho odboru, který nejdéle na ústavu supplentem zastoupen jest. (Pokrač.)

Příspěvky k theorii čítanek pro nižší třídy středních škol.[1])

Podává prof. *Bed. Vil. Spiess.*

I.

Článků k memorování spůsobilost.

Prof. Vilém *Svoboda* v Štýrském Hradci stěžuje si,[2]) že prý za třináctiletého působení svého velmi zhusta k zármutku nemalému zpozoroval, že žáci, majíce jazykem mateřským myšlenky své vyjádřiti, velmi neobratně i co do formy i co do věci si vedou. Týž stesk pronáší jiný professor z Říše[3]) v příčině tamějších škol středních dosti řízně řka: „Zcela nepostačitelné pěstování mateřštiny jest snad nejtemnější stránkou našich gymnasií. Německá písemná práce našich abiturientů bývá průměrem chatrna formou, chuda a jalova svým obsahem.“ — Že z chatrnosti slohových prací vším právem o nedostatečnosti ústního vyjadřování abiturientů lze i nutno jest souditi, kdož by popíral?

I z nepatrného prý počtu vzdělanců, kteří dobře čísti a mluviti dovedou, možno bezpečně uzavírati, že škola u věci té nekoná tolik, kolik by konati měla i mohla. Vždyť dospěli jsme — dí Svoboda — již tam, že nejeden intelligentní muž, vyzván jsa, by veřejně promluvil, bez rozpaku a studu se přiznává, že „není řečníkem“, i napodobuje ty, kdo, že básnické žíly nemají, se vymlouvají. Vzdělanci tací dávají tuto nedostatečnosť svou na jevo s myslí zcela chladnou, vědouce, že proto nimbu svého nepozbudou. Jak zcela jinak pohlíželi by na ně lidé, kdyby nerozpakovali se přiznati, že nedovedou napsati zprávu do novin! Tu by jich ovšem neměli více za muže skromné, než za chudé duchem.

A přece bývá v životě skutečném „*uměti mluviti*“ mnohem nezbytnější potřebou, než „*uměti psáti*“,[4]) i jestiť výmluvnosť zručností jako každá jiná, která cvičením a pilností za dobrého návodu komukoliv byť i ne měrou dokonalou vštípiti se může i má.

Jak se mně zdá,[5]) mohl by každý, kdož na středních školách v Čechách působil, týž stesk opakovati po německých učencích oněch. Výmluvnosť bohužel není také údělem žákův našich, ba mnozí ztěžka jen dovedou pronésti souvisle delší pásmo vět a myšlenek.

Šťastnější od nás i Němců jsou v té příčině *Francouzové:* Neboť dle svědectví učence — nikoli francouzského než německého — Dra *Büchelera* francouzská lycea dodělávají se co do jazyka mateřského mnohem lepších úspěchů než školy jim podobné v Němcích.[6]) „Již na středním lycei — dí

[1]) Viz Krok 1889 pag. 148. 189.
[2]) Zeitschrift für das Realschulwesen. Wien 1889 pag. 711 sqq.
[3]) Hoffmann, Ztschr. f. math. u. naturwissensch. Unterr. Jahrgg. 1888/9. 1.
[4]) Srv. Schleiermacher, Erziehungslehre pag. 517.
[5]) Pisatel učiteluje již přes dvacet let.
[6]) Schmid, Encyklopaedie II. pag. 600 sqq.

Bücheler — potkáváme se u chovanců s takovou obratností u vyjádření, a na vyšším [1]) s takovou znalostí národní literatury a obratností mluvy, jaké u nás (Němců) stejnou měrou ovšem neshledáváme."

Prostředky, kterými lycea výsledků se dobírají, jsou několikery. Nejprve jest to prý zásluhou *francouzské řeči* samé.[2]) Kromě ní dlužno však po soudu Büchelerovu dobrý Francouzův úspěch čítati na vrub také jejich *methodě*.

Z francouzských prosaiků a básníků čítají ve školách *články jen vzorné*, ty pak zhusta a pilně *v paměť* se vštěpují a opět a opět *opakují*. Prostředky to ku pěstění výmluvnosti opravdu velmi vydatné. Neboť na čem spočívá medle mluvy zručnosť či ona schopnosť, pomocí které svým myšlenkám adaekvatního dodáváme výrazu? Není-li základem jejím jediné *paměť*? „Paměti vděčíme teměř za vše, čímkoli jsme a cokoli máme; představy a pojmy jsou jejím plodem; všakého pojetí, všakého pomyslu i pohybu nositelem jest paměť.[3]) Také mluvy zručnosť jest pohybem a tudíž věcí paměti. Kdo některým jazykem mluviti chce, musí jej „z paměti" uměti a cvikem, k nabytí této zručnosti potřebným, i gymnastikou paměti jest *učení se nazpaměť*, avšak — dle mínění Svobodova[4]) — nikoliv ono schválné mechanické memorování slov a řad slovních, pravidlem buď jen zpola buď zcela nepochopených, nýbrž pojmové a věcné do slova v paměť vštěpování dobře pojaté látky učebné.

Ale látka učebná i jazyková, kterou paměti žákově co do pojmů, věcí a slov vštípiti chceme, aby jí v pravý okamžik užiti mohl, ta musí býti k *memorování spůsobilá, vzpamětná*, t. j. musí hověti všem podmínkám, které ji spůsobilou činí, by v paměti uvázla a v ní na čas se udržela.

A které jsou medle tyto podmínky? Věci, kterým žáci z paměti učiti se mají, sluší podati ve formě jednoduché, snadné: slova, jichž se užije, vyskytujte se z počátku často a buďte povahy srostité; jednotlivé částky vět nepřetěžujte se příliš zevrubnějšími určeními; složení vět nechť je prosté, vkusné a průzračné; — slova i tvary vět častěji se opakujte. Vždyť mladinký mozek musí při memorování nejen slova a jich postup, nýbrž i smysl a souvislosť jejich shrnouti v jediný myšlení akt. Na souvětí příliš složitá nestačí jeho síla.

K otázce, má-li žák učivo také do slova v paměť si vštěpovati a odříkávati, odpovídá Svoboda v tento smysl: „Pokud chovanec vlastními slovy nedovede ještě dávati odpovědí v každé příčině korrektních, není nic lepšího, než aby vzorným větám u vzorné souvislosti také nazpaměť se učil *do slova*, o opakováním i přivykáním úsečnosti (praecisnosti) typy vzorné k budoucí ‚volné' potřebě si osvojil."

Z toho ze všeho nutně vyplývá, že *čítanky, jež se mládeži naší dávají do rukou, obsahovati mají kusy nejen opravdu vzorné, ale spolu textu takového, jenž by žákům u memorování žádných nečinil obtíží.*

S toho-li stanoviska kdybychom na dosavadní čítanky naše popatřili, přesmutných dobrali bychom se výsledkův. Než buď tomu jakkolivěk — i z čítanek, které nyní máme, lze nejeden pěkný článek vybrati a žákům v paměť uložiti i žádati od nich, aby je často opakovali a buď písemně buď ústně napodobovali. Při tom je navádějme, aby si všímali nejen celku, než i jednotlivostí, aby užívali výrazů a vazeb jen vhodných, tvořili venkoncem správné věty, zkrátka zvykali přesnému a bedlivému mluvení spůsobu.

Napodobováním memorovaných neb probraných vzorů, ovšem čím dále

---

[1]) Lycea jsou, jak známo, osmitřídná. Třída 8. a 7. tvoří oddělení elementární, 6. 5. a 4. oddělení grammatikalní, třída 3. 2. a 1. oddělení vyšší.

[2]) „Ihre mathematische Schärfe, ihre haushälterische Einfachkeit fördern den sprachlichen Unterricht beträchtlich; eine Unklarheit kann da sogar bei Ungewandten sich nicht leicht ergeben; und für jeden Begriff steht eben ein für allemal ein Ausdruck da, neben dem kein subjectives Verhalten möglich ist." (Bücheler l. c.)

[3]) Hering, Über das Gedächtnis als eine allg. Function der organischen Materie. 1876 pag. 5.

[4]) L. c. pag. 713.

tím volnějším, dospějí žáci formalně i materialně mnohem výše, než grammatickými a aesthetickými rozbory.

Dokladem toho živým jsou, jak svrchu pověděno, lyceisté francouzští.

II.

Mosaikový ráz čítanek našich.

Jedna z příčin, pro kterou Francouzové — jak jsme v předešlém článku pověděli — na svých lyceích v mateřštině tak utěšených úspěchů se dodělávají, jest dle Büchelera i ona okolnosť, že čítanky s onou pestrou mosaikou článků i autorů, jaké u nás všude jsou zavedeny, ve Francii jen k řídkým náležejí výjimkám.

Čítávajíť se v každé třídě jednotlivá díla celá aneb věcší z nich výňatky. Jesť věru zajímavo nahlédnouti v učebnou osnovu lyceí [1]) Dle ní předepsány v nižším či elementárním oddělení bájky jak *Fénélonovy* (ve třídě VIII.), tak *Lafontainovy* (v VII), krom toho některé jiné vzorné ukázky z Fénélona (v VII.). V oddělení středním či grammatikalním čtou se a vykládají vzorné články různých autorů v řeči vázané a nevázané; ale zvláštní péče se věnuje dílům *Fleury*-ho: Moeurs des Israélites (v VI.) a Moeurs des Chrétiens (ve třídě V.). V té pak čte se mimo to ještě Esther *Racine*-ova. V třídě IV. shledáváme se opět s *Racinem* (Athalie) a *Fénélonem* (Telemaque).

To snad postačí, abychom se poučili, kterak si Francouzové v naší příčině vedou. Díla klassických spisovatelů tuto vytčená, byla-li ve škole náležitě vyložena a častěji recitována, podněcujíce mocně lásku k vlasti a hrdosť národní, stávají se takto obecným majetkem všech a živým, mohutným zdrojem k obohacování slovy a myšlenkami.

Naproti tomu jak mdlé, tytýž nepatrné bývají pohříchu účinky četby školní u nás! To po rozumu mém hlavně proto, že školní četba v nižších třídách přestávati musí toliko na *čítankách*. — A jaké naše čítanky bývají, o tom jsem dovolil si pronésti soud již r. 1879 v Lindnerově Paedagogiu a nejnověji v Prusíkově Kroku (1889). K článkům těm laskavého čtenáře odkazuji.[2]) Dnes hodlám posvítiti si na čítanky se stránky jiné, to jest se strany spisovatelů; jimž v některých z nich, totiž zejmena v knihách Bartošových a Petrova dopřáno bylo místa. Za tím účelem nelenil jsem seřaditi pořadem abecedním básníky a prosaiky zvlášť a vytknouti vždy počet článků, kterým ten který autor v jednotlivých čítankách jest zastoupen; při tom *B* značí Bartošovu, *P* Petrova čítanku, číslo vedlejší počet článkův, exponent díl čítanky, konečné pak číslo součet všech článkův.

Všimněme si nejprve *básníků*:

**Čech* [3]) *Svatopluk*: B 2^2, 4^3, 2^4; P 1^1, 3^3, $5^4 = 17$. **Čelakovský Fr. Lad.*: B 2^1, 2^2, 1^3, 2^4; P 1^3, $1^4 = 9$. Čermák Boh.: P 1^1, 2^2, $1^4 = 4$. **Erben Karel Jarom.*: B 1^2; P 1^1, $1^2 = 3$. **Hálek Vítězslav*: B 4^1, 5^4; P 3^1, 5^2, 9^3, $2^4 = 28$. **Heyduk Adolf*: B 6^1, 1^4; P 4^1, 3^2, 4^3, $6^4 = 28$. Hurban Svetozar: P 1^1, $1^3 = 2$. **z Hvězdy Jan (Marek Jan Jindřich)*: B 1^3; P $1^1 = 2$. Chalupa Fr.: B 1^4; P 1^3, $1^4 = 3$. **Jablonský Bol.*: B 6^1, 4^2, 1^3; P 4^1, 2^2, 5^3, $2^4 = 24$. Janda Boh.: B 2^1; P $1^1 = 3$. Kalus Josef: B 1^3; P 1^1, $1^3 = 3$. Kosina Antonín: B 4^1, 1^3, 1^4; P 3^1, 7^2, 1^3, $3^4 = 20$. **Krásnohorská El.*: B 3^1, 2^2, 3^3, 2^4; P 1^1, 2^2, 2^3, $3^4 = 18$. *Macháček Š. K.*: B 1^1, $1^2 = 2$. Nečas Jan: B 2^2, $1^3 = 3$. **Neruda Jan*: B 1^2, 3^4; P 1^1, 4^3, $1^4 = 10$. Pakosta Vojtěch: B 2^2, 1^4; P 3^1, 3^3, $3^4 = 12$. **Puchmajer*

---

[1]) Srovnej Bücheler ve Schmidově Encyklopaedii II. str. 591.

[2]) Srovnej též velmi dobrou rozpravu professora Em. Miřiovského: České čítanky našich středních škol po stránce básnické. Ve Škol. zprávě reálky Pardubické na r. 1880—81.

[3]) Básníci, jejichž jmeno *ležatým písmem* tištěno, mají ukázky též v Truhlářově Výboru z literatury české doby nové a Grimově doby střední. *Hvězdička* u jmena básníkova značí, že autor zastoupen také v Malé Slovesnosti Kosinově a Bartošově.

Ant. J.: B 2^1, $1^4 = 3$. Rais K. V.: B 2^4; P 1^1, 1^3, $2^4 = 6$. *Rubeš Fr. J.*: B 1^1; P $1^1 = 2$. *Sládek J. V.*: B 2^2; P $1^1 = 3$. **Sušil František*: B 4^1, 2^4; P $1^4 = 7$. *Šťastný Vladimír: B 3^1, 9^2, 7^3, 7^4; P 1^1, 1^2, $1^3 = 29$. **Vrchlický Jaroslav*: B 2^2, 1^3, 4^4; P 2^1, 1^2, 3^3, $2^4 = 15$. Walter Josef: P 1^1, $1^2 = 2$.

Mýlil by se však, kdo by se domníval, že řada básníků v čítankách našich zastoupených, jakkoli již dosti značná (26), tím jest ukončena. Vyskytujeť se poetů ještě více (37) brzo v té, brzo v oné čítance; tak zejmena v *B* I: Čacká Mar., Durdík Al. (2), *Jireček Jos.*, Kamaryt J. V., Kolář Jos., *Kosmák Václ.*, *Šmilovský A. V.*, **Vinařický* (4); *P* I: Červenka Mil., Geisslová Irma, Hakl B., Havelka M., Jehlička Pav., *Kulda B. M., Melišová Ant., Volný V. A., Vrána Fr. M. *B* II: *Brandl Vinc.*, Chmela Jos., Řezníček J. E., **Štulc Václ.* *B* III: *Chalúpka Samo*, Kyselý Fr., Kvapil Fr., Moravský Svat., Městecký Ferd., Sýkora K. H. *P* III: Nebeský Václ., **Vocel J. Er.* *B* IV: Doucha Frant., Furch Vinc., Maternová P. (2), Mužík Aug., Pfleger G., Šimeček Frant., *Týn Em. (2). *P* IV: **Jan Kollár.*

Z tabellárního přehledu toho patrno, že se v našich knihách z básníkův potkáváme nejčastěji se Šťastným Vladimírem (29krát), Hálkem (28), Heydukem (24), Jablonským (24), Kosinou Antonínem (20), Krásnohorskou (18), Čechem (17), Vrchlickým (15), Pakostou Vojt. (12) a Nerudou (10).

Pokud se jednotlivých tříd školních týče, vystupuje v třídě:

I. u Bartoše 20, u Petrova 29 básníků (+ 9), v II. tř. u *B* 16, *P* 10 (— 6), v III. tř. *B* 16, *P* 17 (+ 1), v IV. tř. *B* 21, *P* 15 (— 6) básníkův.

Žák, který užívá čítanek Petrova, seznámí se v I. a II. tř. s 29 básníky, v III. třídě přibudou k nim 4 noví, v tř. IV. opět 2, tak že prodlením 4 let pozná 35 básníků. Komu však Bartošovy čítanky přijdou do ruky, ten má příležitosť seznámiti se v I. třídě s 20 básníky, k nim přidruží se v třídě II. 12 nových, v třídě III. zase 8 jiných a ve IV. ještě 9, takže půl setniny (49) poétů u něho za 4 léta se vystřídá. (Dokonč.)

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

1. kterýžto v udatenství a statečnosti oděníe přátely své jest převýšil *(i)* v bohatství přěhojném. *Bryzelda*, kap. 1.[1])

Doplniti jest *i* dle lat. qui et armorum excellencia suorum precellebat ortum natalium *et* diuicijs affluebat — I jinde rkp. spojku *a*, *i* rád vynechává.

2. kterúž jemu příeliš libú a milú učinila *a* netoliko ušlechtilosť jejíe výbornosť tvářnosti, ale i zřetedlná atd. ib. 1.

Spojka *a* nepatří před „netoliko", nébrž za „jejíe": učinila netoliko ušlechtilosť jejíe *a* výbornosť atd., jak i Fet. (= Fetterle) má na str. 21; český vzdělavatel tak rozvedl lat. slova: elegantis proceritas formae.

---

[1]) Vydal docent české university Jiří *Polívka* v Praze 1889. — Vydání povídky té jest nad všechen v podobných věcech obyčej *nepečlivé* (v mnohé příčině správnější jest vydání tiskaře Fetterla z r. 1818), an se vydavatel mnohde ani nesnažil v smysl vniknouti a dle toho řádně psáti a interpungovati, ač mu na nejednom místě latinský text *zřetelný* dával pokyn. Rovněž lat. text — jelikož, nemajíce originálu po ruce, jistě posouditi můžeme — není bez chyb přepsán (při controle originálu by asi chyb bylo četněji). Tu tam se vydavatel snaží chyby českého textu napraviti, ale nečiní toho důsledně někde se diví i tvarům zcela obyčejným, jako *okole* kap. 8., *takové* kap. 9.! Že tedy vydání doc. J. Polívky jest nespolehlivé a povídka pro svou provenienci zasluhuje zevrubnějšího povšimnutí, podáváme tuto některé opravy chyb, jež nezavinila tak nevalná obratnosť překladatelova jako nedbalosť piscova (z předlohy).

3. tvá *přítomnosť* se nezarmucuj. ib. 1.

Písař dav se svésti předchozím „přítomnosti“ napsal *přítomnosť* za jiný výraz vystihující lat. sagacitas, snad „bystrosť“ neb „múdrosť“ či „*opatrnosť*“? toto ještě nejspíše, ano jest graficky nejbližší slovu „přítomnosť“.

4. jestliže *se* k tobě k promluvení pravdy, kteráž nikdy myslí lidských *nútiti* nezvykla, přišel sem. ib. 1.

Za *se* bylo v předloze bez pochyby *sē* t. j. *sem* (jsem); koncové *sem* = huc. — Tvar *nútiti* jest chybou za *mútiti* (turbare), jako před tím „se nezarmucuj, non turbetur“ a j. Překladatel zvrátil smysl věty, spojiv non s cosueuit, kdežto patří k nunquam: non nunquam = někdy.

5. Jistěť sem tvých, kteříž tě milují srdečně, přátel *dossel*, k tobě od nich tiem úmyslem poslán. ib. 1.

Vydavatel čte *došel!* kdežto přece jest zde písecká chyba za *possel* t. j. *posel*, srv. lat. Sum etenim tuorum, qui te sinceriter diligunt, affinium *nuncius* per ipsos *ad te* sub eo proposito *destinatus*; všakť už dříve v též kapitole čteme: A protož jednoho z nich . . . s ním k mluvení za svého *posla* volili. Zároveň jest opraviti vydavatelovu interpunkci tak, jak jsme to učinili, ano „k tobě“ patří k „poslán“, srv. lat. Nemůžeme zde nepoložiti, že v příčině *interpunkce* si počínal vydavatel *nehrubě pečlivě* a na mnoze chybně, buď jí pomíjeje neb špatně klada. Dokladův mimo právě zmíněný by bylo lze uvésti třeba do kolika desítek, viz jen v 1. kapitole: ř. 8. za „počela“ má býti čárka; ř. 16. za „lékaře“ rovněž; ř. 17. za „výmluvného“ též, sice nemá čárka za „radu“ (ř. 18.) smyslu; ř. 4. zd. po „svú“ polož čárku, rovněž ř. 2. zd. za „pojal“, tak i ř. 1. zd po „zajisté“, po „zdal“ udělej vykřičník, na str. 60, 1, ř. „cum, uti reor“; další doklady chybné interpunkce najdeš v našich výkladech při *každé* kapitole, ač méně závažných chyb v té příčině ani nelze pro přílišné jich množství zde uváděti.

6. aby ženu svú . . . pustil od boku svého (*a*) dada jíe kníežky zápudné jinú sobě za manželku k svým libostem pojal, zvláště, jakož mním, že mezi tebú a mezi (*ní*) tú příčinú rozvod trpěti móž zákon boží. ib. 1.

Tak jest dvakráte doplniti, srv. lat. a latere tuo removeas *et* dato sibi libello repudij... praesertim cum, uti reor, inter te et *ipsam* hoc casu etc.; „tú příčinú“ = v té příčině, jako „tou příležitostí“ = při té příležitosti; slovo *příčina* vystihuje v této povídce lat. slova různá, jako: *casus* kap. 1. 2., ratio kap. 2., causa kap. 2. 11.

7. Zajisté, toho se zdal! jestliže by tobě takovúž ohavností se událo *známu* býti, netoliko tobě ta poskvrna k haňbě [1]) (*by*) byla, ale i všemu našemu domu stalo by se pohaněníe atd. ib. 1.

Lat. Nempe si, quod absit, te ipsius opporteat *inquinari* contagio, non solum tibi contactus ipse cedet etc. Dle toho doplniti jest *by* před „byla“ a místo *známu* čísti jest *zmazánu*, jako dříve v též kapitole: žena ohavností málomocenství jest *zmazána* = leprae squalore *foedatur*.

8. v *ubičeji* stydlivosti ib. 2.

Dle lat. in vultu pudoris čti: v *uobličeji.*

9. Přieteli! na osobu tvú, . . ., do siež pak chvíle, Bóh mi svědek, (*nenámú*) vesele a mile hledím. ib. 2.

Tak jest doplniti dle lat. personam tuam . . . hucusque tamen, deo este, *incognitam* letus tueor.

[1]) Tak vydavatel důsledně, neuváděje, ač by bylo žádoucno, nikde, zda tak psáno v rkp.

10. Avšak ačkoli *tvým radám* z rady přátel mých milých vycházejí, zajisté spravedlivú a *streskťáním* nehodnú příčinú se rmútiti musím. ib. 2.

Oprav.: Avšak ačkoli *tvé rady* z rady přátel ... vycházejí, zajisté spravedlivú a *stresktání* (gen.) nehodnú atd. dle lat. At *tua* verum tamen *consilia* licet ... procedant, iusta quidem et incommutabili racione conturbor. Překladatel za „incommutabili" četl asi nějaké impunibili, přehled zkratku za com (9): 19ūtabili.

11. tuto svátost ... stvořitel ustanovil jest a prostřed ráje *ustavena* jesti věčně a neporušitedlně ustanovil tak, aby člověku nebylo podobno. ib. 2.

Lat. et infra paradisi limites *institutum* perpetuis temporibus inuiolabiliter *obseruandum* decreuit adeo, ut (nōn) liceat etc. Dle toho čísti jest: a prostřed ráje *ustavenú* jesti věčně a neporušitedlně *zachovati* ustanovil. Stran „zachovati" srv. níže zachovánie (ad obseruandum) a kap. 3. aby zachoval (ut obseruaret). Sloveso „jesti" patří k „ustanovil"; tvar „jesti" vyskytuje se v Bryzeldě častěji.

12. nedomnievaj se ten, kterýž zdráv byl by, skrze cestu (rkp. cistu) rozvodu odlúčen od druhého móž býti, ale podle svatých pravidl ustavenie *zachovánie* čistoty zavázána se znátı má. ib. 2.

Lat. non tamen is ... se absolutum persenciat, sed ... *ad* obseruandam castitatem se astrictum fore cognoscat. Pročež čti: nedomnievaj se ten, kterýž zdráv byl by, *že* skrze cestu ... *k zachování* čistoty atd.

13. Protož zdal se ode mne, abych *to* přikázanie přestúpil. *Kterýž* nás svú mocí stovařišil, *abychom* ... trpěli, jistě ... ustanovil. ib. 2.

Tak proti všemu smyslu vydal vydavatel! ač lat. text je zcela jasný: Absit igitur, ut *eius* mandatum transgrediar, *qui* nos sua potenti virtute coniunxit *et*, equo ut animo mala paciamur et bona, iustis ... stabiliuit. Tedy čísti jest: Protož ..., abych *to(ho)* přikázanie přestúpil, *kterýž* ... stovařišil (*a*), *abychom* ... trpěli atd. Viz ke kap. 6. (č. 28).

14. Kteříž (rkp. kteryž) ačkoli skrze posla o *sávidělém* úmyslu nechtěli sú přestati. ib. 3.

Lat. Qui licet per ipsum de *obstinato animo certificati fuissent, non tamen* a concepto desistere voluerunt. Tudíž: Kteříž ... o *zatvrdilém* (*úmyslu zpraveni byli, přece svého*) úmyslu nechtěli atd. Písař přeskočil s prvého „úmyslu" na druhé; *úmysl* i jinde = animus, mens, na př. kap. 5. 9. Dvakrát za sebou *úmysl* (animus — concepto) máš též na př. v kap. 9. z kraje.

15. poslavše třetieho posla, jedno mezi dvěma konečné volenie; (sic!) aby vzal sobě, aby nebo se od tovařistva ženy odtáhl anebo atd. ib. 3.

Lat. misso tertio nunccio vnius duorum opcionem sibi debere finalem, ut aut se a contubernio mulieris retraheret aut etc. Za nunccio domysliti si jest nějaký pojem vyplývající z pojmu poselství (nunccio), asi jako „vzkázali", na němž visí věta vnius — finalem, jíž se tedy v češt. musí rovnati: *jedno mezi dvěma konečné volenie aby vzal sobě*, pročež po „volenie" *nesmí* býti čárka.

16. A protož ... zemi svú opustil jest (sic!) pro obezřenie *takové* mravóv a řádóv jiných lidí a zemí, (sic!) do jiných se krajin bral atd. ib. 3.

Lat. Propter quod ... laribus paternis obmissis pro conspiciendis *etiam* moribus et ritibus gencium se ad exteras ... contulit naciones. Tedy: A protož ... zemi svú opustil jest, pro obezřenie *také* mravóv ... a zemí do jiných se krajin bral atd. Před „pro obezřenie" bychom čekali *a*, než náš překladatel ho často vynechává, zvláště když ho není v latině.

17. údy zmužilé prázdnoty poskvrnú (poškvrnú?) *ohavnú* skrze *obyčej* ustavičnost v sobě spojoval. ib. 3.

Lat. membra virilia ocii vicio *deturpata* per *exercicii debiti* frequenciam solidaret. Tudíž: údy . . . *ohavné* skrze *obyčeje* (*povinného* či *dlužného*) ustavičnosť atd. Srv. Země *ohavná* mnohú poškvrnú BO.

18. mezi . . . jinýma dvěma bratroma také králi, však *svedeny* bludem pohanským atd. ib. 4.

Lat. inter . . . duos fratres similiter reges, gentili tamen errore *seductos*. Tedy: mezi . . . však *svedenými* bludem atd. Tak i Fet. 25.

19. A tak konečně, *aby* těch králóv panstvie a kniežetstvie *a jich poddánie* skrze to *zahynulo*, (sic!) *viece* líbilo se straně obojí bojovati a polem se bíti. ib. 4.

Lat. Ad finem autem, *ne* utrorumque regnorum et principatuum *homines* . . . dispendijs *continuatis subiaceant*, placuit utrique parti belli conflictum indicere etc. Odtud už si překladatel volněji počínal, ale přece *smyslem* i *jednotlivými výrazy* se přidržoval originálu; tedy dle latiny opraviti jest takto: A tak konečně, *aby* těch králóv panstvie a kniežetstvie (gen.) *poddaní* skrze to (*ne*)*zahynuli viece*, líbilo se atd. Lat. continuatis vystiženo zde slovem *viece* = v příští době. Písař považuje „panstvie" a „kniežetstvie" za nom., připojil „a jich" a zkaziv vazbu napsal důsledně „zahynulo".

20. A pohané jedny zmordovachu. ib. 4.

Lat. et *alijs captis* alijsque mucrone peremptis. Doplň tedy: A pohané (*jedny zjímachu*), jedny zmordovachu.

21. I mějieše ten král portugalský město jedno Dekapolim veliké velmi, kteréžto bieše hlava *jeho*. ib. 4.

Lat. que caput *regni* extiterat: kteréžto bieše hlava *jeho* (*panstvie*).

22. ti jistí pohanští králové to město, *jenž* biechu oblehli všechno vuokol. ib. 4.

Lat. Jam enim dicti reges ipsam obsederant: ti jistí . . . to město biechu oblehli atd. Neb stojí *jenž* za *již*: to město *již* biechu . . . (Fet. 26) Ač možná, že tu na konec schází překlad lat. věty: et ne quispiam . . . circumdarent. Pak by byla zněla věta česká, jak je v rkp. a za „oblehli" by bylo doplniti větu: ne quispiam atd.

23. jestliže s ním viece nežli *také* jeden měl by se bíti. ib. 4.

Lat. si hunc solum plures inuaderent, ad quem vincendum vnum *tantum* sufficere posse credebant: nežli *toliko* jeden atd.

24. Kteréhožto služebníci *domnievajíce se* mrtvého z země zdvihše krále toho do stanu bratra jeho donesli. ib. 4.

Quem *sui putantes* extinctum: Kteréhožto (acc.) služebníci *domnievajíce* s (*býti*) mrtvého atd. Neb spíše: Kteréhožto služebníci *jeho mnějíce* mrtvého. Srv. kap. 8. init.

25. však od rány té *den poslední života svého běh svój* dokonal, točižto umřel. ib. 4.

Lat. tamen wlneribus . . . *a rebus est humanis exemptus*: však od rány té *den poslední života svého* dokonal atd. Tu by „běh svój" bylo glossou. Tak možno též: však od rány *té života svého běh* dokonal atd. V příčině toho fráse v. Jungm. s. v. běh. Pak by slova „den poslední" byla glossou, jež písař přijav do textu, byl nucen přidati ještě „svój".

26. že král hned té země vytrhnúti měl. ib. 5.

Lat. rex . . . *a* regno per ipsum occupato discederet: že král hned (*z*) té země atd. Fet. 29: *z* té země vytrhne.

27. a nikoli *neměl* by (sic!) toho pohana jeden člověk přemoci. A když takové poselstvíe králová slyšela, jemu srozoměvši (sic!) jejíe úmysl *rostržením divným*, jako ženský obyčej jest, tak že od těch poslóv prosila dnóv pěti k rozmyslení (sic!), co by pak v tom učiniti měla, aby se rozmyslila. ib. 5.

Lat. ut ipsum ab vno homine . . . vinci *debere* difficile *crederet* et impossibile *reputaret* . . . Ad hanc igitur legacionem non minus fideliter quam prudenter expositam regine animus *varijs meditacionum curis distrahitur* et ex sexus fragilitate poscente (dies quinque) circa deliberacionem necessariam *in diuersa mutatur.*

V českém textu vynechána slova za lat. „in diuersa mutatur" t. j. asi „se rózno měnil"; slovo „k rozmyšlení" pak přidal písař nevšimnuv si, že pojem ten vyjádřen na konci věty. Má tedy zníti česká věta asi takto: a nikoli *nem(n)ěl*, by toho pohana jeden člověk přemoci (*měl*). A když takové poselstvíe králová slyšela jemu srozoměvši, jejíe úmysl roztržením divným (**se rózno měnil*), jako ženský . . . dnóv pěti, co by pak v tom atd.

28. velikú radostí boj takový přijal, *aby* králová přivolenie své k tomu dala, s pilností jíe prosil. ib. 6.

Lat. bellum recipit animosus *et* pro adhibendo etc. Tudíž: velikú . . . přijal (*a*), *aby* králová atd. Viz ke kap. 3. (č. 13).

29. A jakžkoli králová ta statečnosť rytieře toho a udatenství *kteréž* byla seznáním pravým seznala, však ještě nesměla se štěstí svěřiti ib. 6.

Que licet ipsa tam strennum tamque virilem experiencia teste cognosceret, non tamen se voluit etc. Tudíž *kteréž* zbytečno: A jakžkoli . . . udatenství byla seznáním atd. Fet. 29 vynechal *kteréž*.

30. I proč tehdy toho přijíti pohrdáme; (sic!) *to což nás nynie potýká*, což ne lidská *vymluvenie*, ale jistěji nebeská zjednala vysokosť raddy. (sic!)

Tak vydavatel! Lat. Qua igitur fronte suscipere *oblata* renuimus, que[m] non hominis *cogitacio* sed pocius celestis disposuit consilij altitudo? (Vydavatel má na konec tečku.)

Dle toho nutno psáti: I proč tehdy toho přijíti pohrdáme, *to což nás nynie potýká*, což ne lidská *vymyšlenie*, ale jistěji nebeská zjednala vysokosť raddy? Fet. 30: což nás nyní potkati má?

31. Tehdy když poslové od krále pohana po odpověď biechu přijeli, o přivolenie královéé i lidu, (sic!) k té bitvě jsú jistotnie (sic!) zpraveni, aby sobě to řádně zdrželi. A (sic!) což poslové *králi* mluvili, aby to mezi nimi zrušeno nebylo, vybrané rytieře s obú stranú dali sobě v základě. ib. 7.

Tak vydavatel! Lat. nuncijs ad responsum obtinendum reuersis *et* tam de regine voto quam eciam suorum consensu securis extantibus, *ut* (vyd. *et*) res tam grandis concepto presistat in opere nec dolis seu fraudibus quomodolibet irrumpatur, electi (vyd. irrumpatur. Electi) milites utrimque dantur in obsides. Piš tedy takto: Tehdy když . . . přijeli (*a*) o přivolenie královéé i lidu k té bitvě jsú jistotně zpraveni, aby sobě to řádně zdrželi a, což poslové *král(ov)i* mluvili, aby atd. Písař měl adj. poss. *královi* za dat. i napsal tedy *králi*. Fet. 31: *a* o přivolení.

32. A když se ty všechny věci dokonaly, rytieř... doufaje..., oděním... jsa zaštíten (sic!), za jehožto vítězstvíe a zdravíe modlenie ku pánu bohu bylo od lidu. A (sic!) tak **zbraní** (sic!!) na svém koni . . . jel jest atd.

Tak vydavatel, ač prvé souvětí nemá věty hlavní, an ji vydavatel tečkou odřízl, nevěda bez pochyby, že se k přechodníkové větě věta hlavní z pravidla připojuje spojkou *a*; lat. má: miles . . . armorum . . . tutela munitus (vyd. monitus) **portam** ciuitatis egreditur etc.

Piš tedy: A když . . . zaštítěn, za jehožto . . . od lidu, *a* tak **z brány** na svém koni atd. ib. 7. Srv. kap. 4. prosil, aby *z brány* městské jeho vypustil. Fet. 31: *z brány* na svém atd.

33. A tak vstav rychle *kuoň* svój *popad skočiv* nepřietele svého mečem svým *bil* jest. ib. 7.

Lat. celeriter *equum* suum *conscendit* hostemque suum *appetit* ense nudo. Dle toho: A tak vstav, rychle (*na*) kuoň svój *skočiv*, *popad* nepřietele svého atd. Spojka *a* mezi takovými větami, jak už bylo řečeno, často schází. Fet. 31: na svůj kůň skočil a po nepříteli . . . se hnal.

34. Ale rytieř předspěšiv jeho **narámě** (sic!) **rukú** (sic!) jeho utal. ib. 7.

Lat. miles ipse, ut **ictum** vidit superuenientem, (vyd. ipse ut ictum vidit, superuenientem!) ipsum preueniens hosti **manum** cum gladio amputauit. Pročež čti: Ale rytieř předspieším jeho **na ráně, ruku** jeho utal. Viz hned na to: potom rytieř *ranám ran* přidávaje (ictibus ictus ingeminans). Co do vazby srv. hospodář předspiešiv (vyd.- spě-) na řeči hosti svého kap. 12.

35. navrátivše *se* králové města, hrady atd. ib. 8.

Lat. *prefate* regine . . . urbibus, oppidis . . . traditis. Tedy: navrátivše *té* králové atd. Lat. *prefatus* se zhusta překládá *ten*, na př. v též kap. něco níže: (rytieře) *toho*: militis *prefati*; v službě *té* králové: in obsequio *prefate* regine; rovněž *predictus*: ad fontem *predictum* = k *té* studnici kap. 8. 9. Srv. kap. 11: per mulierem *predictam*: *ta* žena.

36. sedláček *věrný*. ib. 8.

Lat. *robustus* agricola; tedy: sedláček *silný*, srv. měl pohana zrostu velmi velikého a *silného*: habebat gentilem statura pergrandem et in *roboris* fortitudine cunctos superantem kap. 5. rytieře *silného*: militem *robustum* kap. 9.

37. *odtlustným* hrdélcem ib 8.

Lat. *grosso* gutture: *obtlustným* hrdélcem. Viz Jungm. s. v.

38. *Neb* již i ti kteřížto (sic!) . . . přebýváchu, když se upokojilo (sic!) z jeskyň svých vyšedše ib. 8.

Lat. *Sed* et hij, qui etc.; dle toho: *Než* již i ti, kteřížto . . . upokojilo, z jeskyň atd.

39. A mezi tiem králová *cti* a obyčejóv hledí rozličných, kterakými by mohla ku přiezni *toho* přijíti a za taková atd. ib. 8.

Lat. Interim autem regina *vias* et modos perquirit multiplices, quibus ad fauorem *militis* prefati perueniat etc. Čti: A mezi tiem králová *cesty* (*cest?*) a obyčejóv . . . ku přiezni (*rytieře*) toho atd.

40. kterýžto tu milost mezi *nimi* a manželkú jeho pilně znamenal. ib. 8.

Má býti: kterýžto . . . mezi *ním* a manželkú atd., srv. níže: vidím milost mezi *tebú* a manželkú tvú Bryzelidú (rkp. B—y) velmi velikú. Při tom podotýkám, že za větou právě uvedenou vynechána jsou slova tlumočící lat. nec vos posse ab ea per viam diuorcij separari. Fet. 33: mezi *ním* a manželkou jeho.

41. Zdali mě řečmi svými ustrašiti *smieš* . . .? ib. 8.

Numquid vestrorum terrore sermonum exanimare me *creditur* . . .? Tedy: Zdali . . . ustrašiti *mnieš* . . .?

42. Tehdy ihned . . . šel jest . . . k té studnici mohl *bych* dojíti. ib. 8.

Lat. Ad reginam . . . se dirigit . . . ad fontem predictum feliciter *perueniat*: Tehdy . . . mohl *by* dojíti. Fet. 34: *by* on mohl dojíti.

43. Tehdy králová . . . umlkla a velikú bolesť a žalesť skrze to měla, *kterážto* vzdycháním zjevně ukázala. ib. 8.

Patrně má býti: Tehdy . . . měla, *kterúžto* atd. Fet. 34: *kterouž* atd.

44. *Pravu* (sic) *věci* snad si neseznal, jaká sú *okole* (sic) té studnice *nebezpečné*. ib. 8.

Tak vydavatel!! K tomu připojil *sic* za *pravu* a *okole*, chtě tím označiti v rkp. chybu (m. pravdu, okolo), zatím však dávaje tím *sic* na jevo něco jiného!

Lat. *Reuera* non nosti, quanta sint *in accessu* fontis ipsius pericula constituta. Překladatel přeložil rēuerā do slova *pravú věcí* a písař k studnici tahl přívlastek *nebezpečná*; překlad jest dosti volný, ale přece úplně jasný: *Pravú věcí* snad si neseznal, jaká sú *okolé* té studnice *nebezpečná*. Slovo *okolé* jest subst. neutr. (= okolí) jako násilé (o 3 řádky níže), uhlé v kap. 14 (str. 91. a 93.), obydlé kap. 11.

45. netřebať mi . . . dáti odpovědi na to ani smysly roztrženy ib. 8.

Dle lat. non oportet me ad dandum super hijs responsum lingwam... acuere seu naturales sensus . . . *dispersos in unum fasciculum comportare* — vypustil písař za „roztrženy“ slova vystihující smysl lat. slov cursivou vytištěných.

46. Tehdy králová . . ., ačkoli nerada jednoho rytieře v cestách svědomého jemu dala za vódci, kterýžto své panie však s reptáním, uposlechl. A toho k sobě přijav s řečeným Rudolfem atd. ib. 9.

Tak vydavatel! Lat. Regina vero . . ., licet invita sibi quemdam militem in itineris discrecione magis expertum dedit in ducem. Qui sue domine mandatis obtemperans non sine ampullosorum prolacione sermonum deputatum sibi *onus* assumpsit ac cum prefato Rudolfo etc. Tudíž: Tehdy králová . . ., ačkoli nerada, jednoho rytieře . . . za vódci. Kterýžto své panie, však s reptáním, uposlechl a (*břemene*) toho k sobě přijav, s řečeným Rudolfem atd.

47. A když sú do lesa přijeli, . . ., aj hadovým šípením[1]) a jiných jedovatých žížal jich uši byly naplněny. ib. 9.

Lat. serpencium sibilis et multiplicium bestiarum *rugitu* ipsorum aures replentur. Tedy: A když . . . žížal (*řvaním*) jich uši byly naplněny.

48. zvieřat ukrutných množstvie hadóv . . . na ně se řítilo. ib. 9.

Lat. *tam* bestiarum crudelium *quam eciam* colubrorum multitudo in hunc insiluit. Dle toho piš: zvieřat ukrutných množstvie *i* hadóv atd.

49. A tak *pacholek i s dětmi* . . . v té studnici také se zmyli. ib. 9.

Sed *et maritus* cum pueris et famulo seorsum abluti. Pročež: A tak (*i manžel jejie*) *s dětmi i pacholek* atd.

---

[1]) Rkp. ssipenim, vydavatel transkribuje „sípěním“, než neprávem, jeť „šípení“ vedlejším tvarem „sípění“ jako poskvrna a poskvrua a p.; srv. rus. šipěť (pískati); co do -ení srv. skřípenie Roudn. Gl. I, 87.

50. A potom **všedše** (sic!!) na vóz do města se navrátili. ib. 9.

Několik řádek před tím stojí přece „Bryzelidys s voza (*s*)*sedla*", což mohlo vydavatele poučiti, že zde jest čísti: A potom **vsedše** na vóz atd. Fet. 36: *vsedše*.

51. člověk ten . . . smysly své v nemúdrosť mladú obrátiv, od cesty spravedlnosti **jinú** poblúdil. ib. 9.

Lat. sensus . . . redactos a via *fecit* rectitudinis *deuiare*. Dle toho: člověk . . . od cesty spravedlnosti **jimi** poblúdil. (Pokrač.)

Hésioda Askerského Práce a dnové.

Báseň ethická a oikonomická k bratru Persovi.)

Přeložil *Hynek Mejsnar.*

(Pokračování.)

Neb kdyby někdo je chtěl, poznávaje pravdu a právo,
hlásati, Zevs dává mu bohatství široburácný;
pakliže kdos svévolně svědectvím křivě přisáhna
lže, zruše spravedlnosť, pobloudí nezhojitelně,
zůstává jeho rod nevzácným příště a nižším,
však za to vzácnějším poctivcův rod je budoucně.
Smýšleje dobře s tebou, bláhovský Perso, povím ti.
Špatnosť možno ti jest i hromadně přelehko nalézti,
neb k ní cesta je hladka, i velmi na blízku přebývá;
však pot předložili před ctnosť bohové věkověční,
dlouhá k ní, kdo se béře za ní, vede cesta i příkrá,
drsná též na počátku; kdo pak již výšiny dospěl,
snadna je dále potom, jakkolvěk těžka je vůbec.
Nejlepším jest ten, kdož sám všeho dovtípí se,
uznamenav, co potom, co by až na konec bylo lepším;
dobrým pak i onen, kdo podá se na čí slovo dobré;
než kdo ni sám se nedovtípí, ni jiné rady nedbá,
k srdci nevezma si jí, ten zas jest muž předaremný.
Ty však, Perso milý, čacký plode, příkazu svého
stále jsa pamětliv jednej, aby hlad tebe míjel,
a krasolící Déméter si zalíbila v tobě,
bohyně převzácná a zbožím tvou plnila sýpku.
Neb Hlad průvodčím lenivému je člověku vždycky.
Naň bohové i lidé horší se, kterýžto nečinně
tráví, svou povahou trubcům podoben jsa bezostným,
jižto jedí krušný včel plod, trávíce nečinně;
tobě zatím se zalib vykonávati práce počestné,
by včasným obilím se ti plnily humna i sýpky.
Jsouť od práce lidé zámožni a stády boháči
a pracuješ-li, budeš nesmrtným drahně milejším,
též i lidem, neb velmi mají v nemilosti lenivce.
Práce ti hanba není, ale velká hanba nečinnosť.
Jestli se pilně činíš, hned k tobě bohatnoucímu
závisť pojme lenoch; za bohactvím česť jde a sláva.
Tak jako bůh bys byl, pracovať jest lépe, pravím ti,
jestli nerozvážnou mysl svou od statku cizího
nakloně k práci staráš se o výživu, jak ti poroučím.
Člověka potřebného drží stud nechvalitebný,

stud, jenž velmi lidem prospívá, velmi škodí též.
Stud ku nezámožnosti, k bohactví odvaha kráčí.
Statku nebuď hrabivým, lepšíť mnohem od boha přáný.
Neb když i někdo rukou násilně dobyl velikého
sobě jmění, nebo když jazykem si bohactva naloupil,
jak stává se přečasto, kdy zištný chtíč mysl lidskou
obloudí, když i stud nestoudnosť mrzce vyhání,
snadno ho zasloňují bohové, toho člověka statky
rozdrobují se, a čas na krátký s ním jde bohactví.
Stejně kdo ublížil by prosebníkům a cizincům,
kdož by na lůžko vkročil ku sléhání tajenému
s manželkou druha svého, ohavnosť páchaje mrzkou,
kdož z neprozřetlnosti něčí ošidil by sirotky,
kdož by pak otci starému na bídném na prahu stáří
lál utrhačně, slovem jemu na cti ujímaje těžkým,
ovšem naň sám Zevs zanevírá, takže konečně
za špatnosť skutkův uloží jemu náhradu těžkou.
Ty však svou sprostnou zadržuj mysl od toho vůbec.
Pak po své možnosti bohům konej oběti věčným
čistě a v upřímnosti, a tučná bedra sežíhej;
jindy pak úlitbou a kadidlem smířiti hleď je,
i kdy na lůžko lehāš, i kdy jasné nastane světlo,
ať by blahosklonní byli tobě i srdcem i myslí,
bys kupoval ty jiného zboží, a ne někdo jiný tvé.
Přítele svého ku jídlu volej, nepřítele nech tak,
hlavně pozývej k jídlu toho, kdo na blízku ti bydlí;
neb kdyby věc tě také nemilá postihla domácí,
sousedi nezbrojení, příbuzní ve zbrani přijdou.
Zlý soused škoda jest, jako dobrý výhoda velká.
Cennou dostane věc, kdož dostane souseda ctného.
Nezhyne též dobytek, leda zlý když blízko je soused.
Dobře měřiť si u souseda dej, však i dobře se odsluž,
touže měrou jemu měř, ano jestliže můžeš, i lépe,
bys maje potřebu též jej zastal příště pomocným.
Na zlé zisky nedej se, škodám zlé zisky na rovni.
Měj toho v lásce, kdo rád tebe má, a kdo vstříc ti přichází,
též jdi mu vstříc, tomu dej, kdo ti dá, kdo nedá, mu nedávej.
Dárcovi leckdo podá, a nedárcovi nikdo nedává.
Dárnosť dobrota jesť, ale zlá, smrti dárkyně, hrabnosť.
Neb milerád když někdo co dá, byť i dal sebe více,
má z toho dárku radosť, blaženosť ve své duši cítí;
kdo však vezme si sám, své nestoudnosti pohově,
byť bylo málo, co vzal, zarmoutí srdce militké.[1])
Vždyť když i málo ku málu přidáš, a to často děláváš,
v krátké době by též toto málo vyrostlo na velko.
Kdo klade tam, kde co jesť, hladu ten zsinalého unikne;
pak to, co v domě leží, toť člověka jistě nesouží.
Lépe je v domě schováno, neboť co je venku, to škodno.
Dobřeť jesť z dostatku si bráť, ale rána do srdce,
když ho není, se nuziť, což uvážiti tobě poroučím.
Když na sklonku je sud nebo načne se, tehdy nasyť se,[2])
avšak prostředu šetř; jeť zpozdilo šetřiti na dně.
Příteli pak podaná mzda budiž přiměrna ku práci.

---

[1]) rozuměj: toho, komu vzal.
[2]) jinak: Ze svrchu soudku aneb se spodku pořádně nasyť se,

I když s bratrem žerty svodíš, měj na snadě svědka,
rovněž důvěřivosť i nedůvěra lidstvo hubívá.
Mysli nechať žena tvé neomámí, svodnice strojná,
švítora úlisná, po tvém příbytku pasoucí.[1])
Kdo v ženu důvěru má, ten důvěru má ve zlodějstvo.
Rodný syn kéž jest jediný, aby o statek otcův
dále staral se, neboť tak vzroste bohatstvo domácí.
Starcem kéž zemřeš, zůstavě zrozence druhého.
Snadno množí blahobyt domu Zevs, kde potomstva je více.
Věčšíť péče, kde víc jich, i věčší příloha péče.
Jestli tudíž v hrudi tvé po bohactví srdce si touží,
tak jednej, jak dím, a přidávej dílo ku dílu. (Pokrač.)

Úvahy.

Slovenský pravopis. Historicko-kritický nákres od Dr. S. **Czambela.** V Budapešti 1890. Nákladom vlastným. 8°. XII. 272. Cena 1 zl. 20 kr.

Spis rozdělen jest na 4 části, z nichž prvá obsahuje úryvky z dějin slovenského pravopisu. Spis. dokazuje, že o sloven. pravopise mluviti lze teprve od prvé polovice XV. století, kdy mu učili přistěhovalí Češi. Než zevrubných dějin jeho z dob až po Bernoláka nelze dosud napsati, any tak řečené listiny československé nejsou dosud *kriticky* vydány; avšak v tištěných knihách pro rozličné potřeby obecného života, skládaných od rodilých Slovákův, lze už v XV. století znamenati zvuky slovenštiny *dz*, *dž*, *g* a zanedbávání českých *ř*, *ě*. Spis. tvrdí dále, že *Bernolák* v pravopise svém (1787) nezavedl nic nového, nébrž jen sakcionoval ten proud, jenž se za jeho dob jevil u Slovákův; pravopis jeho byl *čistě fonetický* (nářečí trnavského) nehledě na původ slova. L'. Štúr přijal pravopis ten, přispůsobiv jej nářečí středoslovenskému. Zmatkům z fonet. pravopisu pochodícím učinil přítrž M. M. Hodža (1847) založiv pravopis *etymologický* v svém Epigenes Slovenicus. Ježto už vše strany pocitovaly potřebu sjednotiti různé pravopisy, ustaven k posouzení spisu toho sedmičlenný výbor, jehož úd Martin *Hattala* vypracoval na zásadách Hodžových mluvnici slovenskou, jež vyšla r. 1850 latinsky a r. 1852 slovensky, ana jazykovědecká konference v Břetislavi roku 1851 přijala uspořádaný M. Hattalou pravopis slovenský. Od té doby píší Slováci pravopisem etymologickým, toliko v stolicích východních (u Kalvinistův) trvá ještě fonetický, a sice v Šarišské a Spišské stolici se značkami obecnými (č, š atd.), kdežto v stolici Abaujské, Zemplínské a Užhorodské maďarskými (*cs* za *c*, *cs* za *č*, *ss* za *s*, *s* za *š* atd.).

Následuje kapitola o písmě (švabachu, latince) a o vniknutí oprav Husových v pravopis slovenský, načež spis. vyhledává, kterak se slovenské hlásky označovaly za různých dob (počínaje od 2. polovice XV. století) v různých pravopisích, a přechází nejprve k *samohláskám;* tu jest zajímavo, že v osnově listin československých (to jest mimo počátek a konec) písaři po *retnicích* za naše *ě* píší *e:* mestské, svedomie, wecz. *Dloužení samohlásek* nedálo se pravidelně, any i krátké označovány týmiž znaky jako dlouhé, teprve v 1. pol. XVI. století se v uherskočeských památkách užívá délky správně (královná, miesstiané), ale zřídka. *Dvojhlásky* vyskytují se už od počátku: priatelom, ymaniw (t. j. imaniu), dgevka (dievka), kwon (kuoň). *Souhlásky* probíraje vytýká spisovatel zvláštnosť, že se zvuk *š* označoval někdy (polskou) složkou *sz:* už v 2. polovici XVI. století ujal se *skoro výhradně* znak *š*. Hlásky *dz*, *dž* vyskytují se už v XV. století; dzen (1450),

[1]) po tvém kapsáři, po tvém jen sáčku pasoucí.

v 1. polovici XVI. století: Naredzeni, osadzeni. Co do měkčení vytknouti sluší z r. 1450: ve zolote (t. j. zolotě), nedeli, z r. 1485: svobodne (adv.) Za české *rs* (*ř*) nacházíme už r. 1450 zhusta *r*: merdere, ktorij, priatełom, czetiri, v klastore. Hláska *v* se označovala dvojako: *v*, *w* (už r. 1450).

V kapitole o dějinách etymologického pravopisu spis. vytýká M. Hattalovi nedůslednosť, an prý měnil své náhledy. Výtka to nezasloužená, an H. měnil náhledy po hlubším studiu srovnávacího jazykozpytu jediné v prospěch etymologického pravopisu, a měniti náhledy k lepšímu pokládává se spíše za znak moudrosti než lpíti na poznané nesprávnosti. Jak kompetentním je spis. k výtce činěné, nejlépe vysvítá z jeho věty na str. 67: „Náš pravopis smie sa jedine o to opierať, čo jestvuje, čo skutkom trvá; *jemu málo príde starať se o výsledky srovnávacieho jazykozpytu*, ktoré často menia sa, s pokolenia na pokolenie. Pre slovenský pravopis etymologický *nemá byť staršieho prameňa nad cirkevnú slovančinu*"! A taký výrok smí pronášeti ten, kdo se zastává *etymologického* pravopisu; na jakých pak tedy základech má spočívati *etymologie* ne-li *na srovnávacím jazykozpytě?* Vždyť spis. sám hned na str. 74. praví: „Kde je s etymologiou na dvoje už v samej starej slovančině, nech je pravidlom, aby dávala sa *prednosť formám* filologmi za starobylejšie, pôvodnejšie uznaným *na základe srovnávacieho jazykozpytu.*" K takým alogismům vede strannická zaslepenosť.

Potom uvažuje spis. o některých chybách pravopisných, a sice kdy se píše *i* místo *y* neb naopak; nesprávně chce spis. psáti midlikuje (81) m. mydlikuje, srv. ten to mydlí (na př. v tanci, o rychlém pohybu); dále mluví o *ä*, o měkčení, o příponách -ský, -stvo, -stvie, o předložkách *s*, *z*, *vz* a uvádí některé opravy pravopisné dle etymologie (včaššie 104 je zcela správno, srv. krašší, jašší u Sv. Čecha). Promluviv ještě o tom, kterak se šetří etymologie v cizích slovích i o dlouhých a krátkých slabikách, přechází k praktické části, totiž k soustavným pravidlům slovenského pravopisu, načež ukončuje spis abecedním ukazovatelem pravopisným.

Spis obsahuje hojně látky týčící se pravopisu slovenského, ale nelze se všude, jako ukázáno, snášeti s míněním spisovatelovým; spis není jednolitý, nébrž složen asi v různých dobách z různých částí, proto nemá leckde žádoucí stručnosti, an spis. opakuje na některých místech, co byl už dříve řekl. Co *do jazyka* jest nesprávno *doň* (str. 18.), ano se *do* pojí s gen., *ň* pak stojí za *ni* (acc.); *otáleť* není za oddáliť (76); *cekati* nesouvisí se sykati; příbuzenstvo předpokládá přívuzenstvo (*v* jako ve v-ęz, v-ázati, v-ązlъ uzel), ne přímo priuzenstvo; nemecký, Rusko vzniklo z nemečský, Ruško (-ьskъ) a j.

Úprava jest velmi vkusna. Chyb tiskových mimo opravené pozorovali jsme nemnoho, jako žьrьc (69) m. žьrьcь, sor-vanec (76) m. so-rvanec, oblvlek (76, 3 z d.) m. obvlek, stetz (117, 4 zd.) m. stets. Cena jest velmi levná.

Fr. Prusík.

Hlídka programmův.

1. O napodobivosti. Podává prof. Fr. **Havlík.** Progr. c. k. reál. a vyšš. gymnasia v Chrudími 1890. 8°. 17.

Na počátku svého pojednání spisovatel za jednu z prvních vlastností, jimiž podmíněn jest pokrok lidský, prohlašuje napodobivosť. Ta se jeví u všech lidí, zvláště v mládí, ale v různých podobách a stupních. Nejvíce patrna její síla v *modě*, kteráž ovládá nejen zevnějšek, zvláště oděv, ale téměř veškeré, zejmena veřejné konání člověka. V té příčině třeba varovati se „zvláštnůstkářství", a podrobovati se zevním formám a běžným zvyklostem, ovšem s moudrou umírněností (str. 1—5). — Po té spisovatel probírá napodobivosti význam *politický*. Stať tu — ostatně přes příliš krátkou (na str. 6) — pokládáme za pochybenou již proto, že se dotýká mužů vynikajících, dosud *žijících*. To jest věc v nejednom ohledu choulostivá ...

Lépe by byl učinil spisovatel, kdyby celou stať tuto byl vypustil a obmezil se výkladem důležitosti, kterou má napodobivosť ve výchově a učbě.

V článku třetím pojednává se o napodobivosti v příčině *kulturní*, i činí se rozdíl mezi plemeny „duchem nejníže vyvinutými" a kulturními. Ona z pravidla napodobí nectnosti a neřesti vzdělaných bělochů; u plemen kulturních však působí *příklady* dobré i zlé ve vzdělání lidu, i nutno, aby šiřitelé osvěty vynikali chováním vzorným. (Str. 6 a 7.)

Ve čtvrté stati o napodobivosti v *umění* a *vědách*, se vykládá známý zjev, že i nadaný začátečník přimkne se z pravidla k nějakému umělci nebo vědci jakožto vzoru, na jehož bedrech dopracuje se znenáhla samostatnosti. Obzvláštním kouzlem a silou působí každá nová pravda. (Str. 8 a 9.)

V oddíle pátém přichází spisovatel k nejdůležitější pro učitele otázce, totiž k napodobivosti ve *vychovatelství*. (Str. 9—17.) Rozeznává tu čtyři činitele: 1. rodiče a vůbec rodný dům, 2. školu, 3. společnosť a 4. výchovu sebe sama. Rozebíraje působnosť těchto činitelů spisovatel rozepsal se zejmena o vlivu matčině, o mazlení se s dětmi, o atavismu, o součinnosti školy a domácnosti, o povinnostech učitelových co do zevnějšku i nitra a života soukromého, o chůvě a soudruzích dítka, o návštěvě školní, o soukromé četbě, o příkladech lidmi dospělými dávaných mládeži, o vypěstování samostatnosti a o sebevládě, která se jeví zvláště v užívání radovánek. Ve všech těchto kusech spisovatel vyslovuje rady a myšlenky odedávna od paedagogův uznávané, ale většinou *z vlastní zkušenosti* sebrané, což dodává jeho krátké rozpravě vřelosti a zajímavosti. Litovati jest, že spisovatel nesáhl hloub — že nepokusil se o vědecké vysvětlení napodobivosti, že neukázal k Aristotelovi, Komenskému, Rousseau-ovi atd.

Ale i takto zasluhuje pojednání to, aby si ho učitelé a vychovatelé všimli, uvážili a dále o látce jeho přemýšleli. A více, zdá se, spisovatel svým výkladem neobmýšlel, i buďme mu vděčni i za tento příspěveček. *Petr Durdík.*

2. **Ssavci čeští.** Soustavný přehled se stručnými diagnosami. Sepsal Dr. Frant. **Bayer.** S 15 obrazci v textu. 8°. 30. Výroční zpráva c. k. vyššího reál. gymnasia v Táboře 1890.

Jeden ze systematiků německých (Dr. Eimer v Tubingách) touží na směr, jaký vládne v poslední době v přírodopisu slovy: „Pozorováním nejjednodušších vnějších zjevů v rostlinstvu a živočišstvu došel Darwin k výkladu svému o vývoji forem, nikoli studiemi anatomickými, embryologickými neb histologickými: jest dobře, že stoupenci jeho v Německu využitkují tato pole k utvrzení výkladu jeho, ale jest význačné, že obmezují se na ně výlučně, a prosté pozorování vnější, v zoologii stavbou vnější a biologii úplně pohrdají, tak že mezi botaniky a zoology německými náleží skoro „k dobrému tónu" o *znalosť druhů* více se nestarati." Poznávání druhů zůstane však vždy základem a školou nejlepší pro vniknutí do kteréhokoli odboru přírodopisného. A počínáme vždy okolím nejbližším sbírajíce materiál pro floru a faunu jistého okršlku.

Země česká jest dosud nejen politický ale i zeměpisný pojem, dosti uzavřený k studiu fauny a flory. Seznam „Obratlovců země české Dr. Ant. Friče" v archivu k prozkoumání Čech (II. d. IV. odd.), r. 1872 vydaný měl obeznámiti přírodozpytce se stupněm, na němž té doby vědomosti o domácí zvířeně se nalézaly. Každý však pohřešoval přesných diagnos, jakými vyniká prodromus květeny české. Pilný badatel a spisovatel článku, o němž tuto referujeme, velmi se zavděčil všem, kdož přírodninami domácími se zabývají, sestaviv znovu přehled českých ssavců s diagnosami velmi poučnými a výkresy znaků, na nichž nejvíce při určování záleží, které však od vycpávačů často bývají porušeny k nepoznání, tak že jsme dosud daleci toho, bychom znali na př. všechny kritické druhy netopýrů neb myší. Také vyhynulé a zkamenělé druhy nejsou pro Čechy dostatek

známy, abychom si mohli učiniti úplný pojem původu českých ssavců. P. Ant. Schmitt, jenž vydal spis „Die Säugethiere des Bezirkes Friedland in Böhmen", Reichenberg 1888, snaží se na př. dokázati, že co nazývají systematikové *myší vodní*, Arvicola amphibius jsou ve skutečnosti dva docela různé druhy, které neliší se jen pobytem, nýbrž druh, jenž hrabe více na suchu, v Krkonoších „Schliffel" zvaný, podobá se prý více lumíku, kreje se snad s pojmem Lemnus Schermaus. Pojmy podobné bude možno snáze vytříbiti, shledá-li se více materiálu mezi českými sběrateli. Podotýkáme, že přehled uvádí as 63 druhů v Čechách zjištěných. Těšíme se tomu, že „přehled" jest ukázka z věčšího spisu „Obratlovci země české"; přáli bychom si jen k doplnění aspoň vypočtení druhů vyhynulých, pokud jsou z rozličných útvarů českých známy. *B. Bauše.*

3. Jakou řečí hovoří pěvci rukopisů Zelenohorského a Královédvorského? Napsal Jos. **Ošťádal.** 8°. 48. Programm st. reál. a vyšš. gymnasia v Klatovech za školní rok 1889.

Horlivý obhajce obou rukopisův vstupuje opět v arenu na obranu nejvzácnějších stkvostův starověké poésie naší. Ježto obecné češtiny starověké, jelikož v rukopisích neuchované, dostatečně neznáme, dokazuje lichosť námitek proti některým zvláštnostem RKého a RZého za pomoci nynější češtiny s jejími nářečími a slovanštiny vůbec. Nejdříve se tedy ujímá nominálních adjektiv (tedy i tvarův sg. acc. neutr. na -o), pak vazby „otstúpi naděja vše křesťany", načež srvovnav sg. instr. sbožíem s dialektickými tvary moravskými a uved některá slova lužická podobná výrazům v našich rkp., podává ukázky poésie Hankovy na doklad, že nemohl on skládati RKého neb RZého. Obhájiv pak vz výši (= ve výši) Lud. a výrazův pro dobu denní (před sluncem a p.) podává zevrubnou statistiku impf. a aor. a vysvětluje aor. vstanu, impf. hrnúše, smáhše, dáše, vstáše, s nimiž srovnává luž. daše, vstaše. Na konec přechází k vlastnímu účelu rozpravy, k syntaktickému výkladu imperfekt, z nichž některá jsou osočována, jako by stála za aorist. Spis. chtě jich obhájiti, srovnává je dobře s lat. impf., jež dle Kühnera líčí minulý děj v jeho rozvoji, aor. pak s lat. perf., jež vypravuje o minulosti pouštějíc se zřetele vše další ponětí při ději se naskytající. Ale přece přese vše to chce spis. viděti někdy v impf. po způsobu řečtiny pojem plusquamperfektní. V tom se s ním nemůžeme snášeti a spis. sám zajisté uzná nepodstatnosť té domněnky, uváží-li, kterak *staří mnohem více než my přihlíželi k vývoji děje*, užívajíce tudíž mnohem častěji slovesných tvarův *vícedobých*, což svědčí o tom, že bedlivěji dovedli pozorovati děj v každé fasi jeho, v jeho *vývoji*. Na doklad toho uvedu některá místa, kde není právě imperfecta, na př. Nikdá sě věcší *neurásal* (= neurozoval, nenarozoval, nerodil) Pass. Lépe by bylo jemu, by sě byl *nenarásal* Hrad. Štít. Neb sme my, Nešč̌estie, při tom byli, když (Adlička) se jest *narásela* od své mateře Tkadl. (Listy fil. XI, 73). Karel v své milé vlasti, kdež se *rodil*,[1]) tu také i život svůj jest dokonal v Pánu. Pr. Lupáč z Hlavačova (Grimmův Výbor II, 104). By byl s ním most u příekop neletal Dal. 104, 27. Pastouška už jim také jen jen *letí* (padá, jest na spadnutí) Kosmák, Drnkálov (1884) str. 72.

To-li uvážíme, zůstaneme při pojmu *vývoje děje* u výkladě „záhadných" imperfect, ana se nezřídka shodují s perf. *vícedobého* tvaru slovesného, jako: Div že (most) *neletieše* DalC 89, 40 (srv. výše *neletal!*). Pověděvši to, na zemi *klečieše* (klekala, ponenáhlu, zvolna, ne náhle na kolena padši!) LDLv. 131: zde nemůžę naprosto míti impf. význam plqpf., an děj jím označený teprve *následoval*! Jež *umřieše* nedávno jemu; i *umřieše* v dobréj starosti (Listy fil. VI, 48. 49; zde se přihlíží ke všem fasím skonávání, ano se pozoruje, že člověk najednou neshasne, neumře, nébrž *umírá*). Kam sě jedno *obrátieše* (obracel) DalC 62, 18.

[1]) Dle toho marně brojí někteří proti tvaru *rodieše sě* a p.

Kam sě koli *obrátieše* AlxV 685. jemu i jeden vody *nepodadieše* (nepodával) Hrad. Um. 605.

S toho tedy stanoviska pojímati jest impf. sě proměníše BH 29 = se proměňovalo; marně zajisté pěvec netěšil bědujících, že se vše zase změní k lepšímu, neboť se opravdu vše brzo (v rozmanitém vývoji děje) *proměňovalo*, an Beneš svolav branný lid vrahy vyhnal. Jar. 11—12: vstáše = povstávala (any válku předcházejí rozmanité přípravy). 60: svícezíše = vítězila; lid netrpělivý nevyčkav ani konce, uháněl do řad. 177: sdieše = činila, neustaliť v boji na všech stranách najednou. 184: sě proměníše = se měnila, an není najednou z noci den, o čem srv. překrásné líčení vznikajícího jitra v JB 31—34. ČV 22: zvoláše = volal. 36—37: otehnáše, sdieše = odháněl, působil. 63: podáše = podával. 210 (211): sdieše = činil, dělal. Zab. 67: vrátíše sě = vracela se (zvolna). 78: sě zatemníše = se zatemňovala (srv. Jar. 184) atd. Jiný význam má Žezh. 3: zakukáše, zaplakáše = zakukávala, zaplakávala t. j. dala se častěji do kukání, plakání. A zase v RZém 18—19: přiletieše = přilétala (a po každé usedla na okénko t. j. v hradě se zahnízdila).

Na konec uvažuje spis. o tom, dodávají-li slovesné tvary výpravě v obou básních živosti zobrazovací a jemného odstínu slova.

Rozprava jest psána s velikou láskou k perlám staré poésie české a se širšího hlediště jazykového, jež nelpí úzkostlivě na písmeni, anať litera zabíjí a jen slovo oživuje.

K druhotvarům na *o* (str. 7) dodáváme: Opočno (pův. Opočen), Šebíkovo (vedle Šebíkov Krok III, 253); na faře Kozolupské (ssz. od Stříbra) nalézá se stará křestní matrika česko-německá (m. 4°) od r. 1652 do 1679, v níž jsem nalezl tyto tvary na *o:* Bitkovo (Pal. Pop. 405: Bytkov m. Bitkov), Olbramovo (Pal. 401. 405: Olbramov), Učino (Pal. 405: Očim), Zádubo (Pal. 405: Zádub), Strahovo (Pal. 405: Strahov), Čebivo (Pal. 404: Cebiv m. Čebiv). K chum za chlum uvádím z téhož pramene Záchumo (Pal. 404. id. a Záchlumí). Tvar *poučí* (7) nestojí za půjčí, nébrž jest vícedobý od pučiti (= půjčiti).

Chyby tiskové vytýkáme tyto: adjahao (str. 9) m. odjahao, nefrain (13) m. refrain, buď (14, 6) m. buď, imperiectum (32) m. imperfectum. *Fr. Prusík.*

4. Z mé studijní cesty do Paříže. Poznámky o výslovnosti francouzské. Podává prof. **Kotrč.** Programm c. k. vyšších reálných škol. V Písku 1890.

Plnou měrou přiznati sluší spisovateli v tom, co v Úvodě praví o městě Paříži a jeho světovém významu, mělť referent sám příležitosť zkusiti to na sobě, meškaje tam r. 1889 na světové výstavě, při tom ovšem též i stránky jazykové si všímaje, pokud to za krátkého jen pobytu bylo možno.

V této příčině neklade spisovatel tak váhu na mluvu Pařížskou, nýbrž hlavně jen na jazyk spisovný, jehož čistý zdroj se prýští v divadlech, najmě v Théâtre français, v justičním paláci, na kazatelnách a ve školách a tu hlavně při slavnostech rozdělování cen. Z těchto zdrojů čerpaje dospěl spisovatel ku poznání, že v mnohém jest výslovnosť zcela jiná, než jak to naše nebo hlavně německé mluvnice předpisují. Tím spisovatel nechce kritisovati, uvádí jen prostě svá pozorování, jež sice nazývá „skromná", jež však jsou jistě vzácnými. Sledujme tu spisovatele dle jeho rozvrhu.

Co řečeno o *a* ve slově *août* a v koncovce *ation*, vytýkají též správně grammatiky, ale méně ovšem se dotýkají výslovnosti *a* v posici; v koncovkách *age* a *a le* mají grammatiky *a* také za dlouhé, kdežto spisovatel ujišťuje, že výslovnosť kolísá; referent slýchal výslovnosť jen dlouze, ba až příliš prodloužené.

Co poznamenáno o *e*, jest velmi zajímavé a zcela správné; zaznívání němého *e* na konci slova v předcházející souhlásce, jest velice nápadné, myslil bys často, že skoro se vyslovuje, zvláště po *s*, *d*, *v*.

O *i*, *o*, *u* mluví grammatiky se spisovatelem souhlasně.

Na to přechází spisovatel k souhláskám.

Co grammatiky uvádějí o *h* není ani jasné, ani správné; Francouz bez dlouhého cviku nedovede živou mocí vysloviti *h*, pozorujeme to když mluví německy: ich habe = ik abe, nebo latinsky: habemus = abemus. Co spisovatel praví o „dosti zřetelném přídechu", bude asi jen v případech řídkých.

O nosovkách *im*, *in* má spisovatel zcela pravdu, skoro všude zní jako *an*, tak jako slýchal referent *un* vyslovovati skoro jako čisté *a*.

Rovněž dobře poznamenáno o *r* a o vypouštění *re* ve skupině *tre*, na př.: *connaître*; referent postřehl, že se často celá skupina *tre* vypouští na př.: Mont Martre = môn már; *quatre* zase jako *kat*; řeč lidová vůbec poslední slabiky zkracuje, nebo lépe — polyká. *S* ve slově *plus* slýchal referent často vyslovovati.

O vazbě řečeno, co se celkem s pravidly, jak je grammatiky uvádějí, srovnává; co se přízvuku týče, zajisté má spisovatel pravdu, když praví, že překvapí každého, kdo neslyšel rozeného Francouze mluviti; správné jest, že přízvuk slabičný slabším se jeví, než bychom se nadáli a že tu rozhodným jest význam slov; hlavně pak referentu bil v ucho přízvuk větný, spadající na poslední slovo a tu zase na poslední slabiku hlasnou, čímž řeč jaksi odměřeného rázu nabývá.

Co ke konci této stati řečeno, přidává se referent k mínění spisovatelovu, že by každý český učitel jazyka franc. měl nějakou dobu prodlerti v Paříži na studiích, pak by i v našich školách zaznívala výslovnosť diplomatického jazyka mnohem přirozeněji, než jak posud se děje.

Další stať programmu podává nástin školství francouzského. O tom jen krátce.

Referent obral si též za úkol na výstavě franc. sledovati školství francouzské, avšak jest se mu přiznati, že školství ovšem přehojně tam zastoupené nebylo přece tak urovnáno, aby navštěvovatel výstavy mohl se o něm důkladně poučiti, neřku-li docela je poznati. Spisovatel, maje státní podporu, mohl se déle pozdržeti v Paříži a tudíž měl i více příležitosti, v této příčině důkladněji se informovati. I jsme mu tedy zvláště vděčni, že svým článkem přehledným a dosti podrobným nás poučil o školství francouzském, kteréž, srovnáme-li je se školstvím naším, vybízí ku přemýšlení, zvláště pak, že nade vše vyniká na všech stupních karakteristicky veliká péče o jazyk mateřský, odkud asi se vysvětluje krása, vytříbenosť, uhlazenosť jazyka francouzského, jakož i význam jeho v literatuře.

J. Ev. Hulakovský.

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nákladatel K. St. **Sokol.** V Praze. 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. II. Číslo 18—20: K volebnímu zápasu ve Slavii. Ve chvíli nebezpečí. Program českého studentstva. Rozmanitosti.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXI. Sešit 10: O spolcích katolických (F. Vohnout). Milosť Boží (J. Hůlka). Svatého Tomáše Aquinského officium o Božím Těle (S. Werberger). Některá zvláštní ustanovení pražské synody z r. 1605 (J. Sedlák). Kronika. Literární oznamovatel.

Dětská knihovna. Nakladatel Fr. Bačkovský v Praze. m. 8°. Číslo II: *Prostonárodní říkadla.* Vybral J. *Procházka.* 1890. 48. C. 15 kr. — Číslo III: *Úsměvy mládí.* Napsal Fr. Vl. *Krch.* 1890. 48. C. 15 kr.

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub.

Ročník III. Svazek 8.—10.: *K kollegům* (G. Jančeveckij doličuje nutnost úrad jednak o tom, kterak čísti řecké i lat. spisy, jednak o spůsobu a psaní písemních prací). Ze živola starého paedagoga (A. Borisoglěbskij). Z praktiky (O. Jeger). Vzpomínky starého paedagoga (E. Cil). Rušti paedagogové: 29. Protojerej Sergěj Konst. Smirnov (N. Korolьkov). Schola primi magistri z dob římského císařství (A. Šumejko). Ares v bájesloví a památkách uměleckých (Vl. Appelьrot). Původ světa a člověka dle Hesioda a Ovidia (L. Roždestvenskij). Nejprostší spůsob vypočtení ploských obsahův pravidelných 2n-uhelníkův vepsaných v kruh (J. Šenrok). Štěstí cílem výchovy (K. Jelьnickij). Hlavní črty dějin německého vychovatelství. Kritika. Varia. Přílohy: J. Curtiovi Základové řecké etymologie (př. E. Šm. v. d. Launica. Curtiovy zásady jsou zastaralé, škoda práce na překlad, proč nesáhnuto k Brugmannovu Grundrissu d. vergl. Sprachforschung?). J. J. Barthéleny: Cesta mladého Anacharsia po Řecku v IV. věku před Kr. (př. A. Miller a P. Pervov pod redakcí G. Jančeveckého. Jest to už třetí ruský překlad pěkného díla toho). Ruská paedagogická bibliografie od r. 1873—88 (V. Mežov).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník IX. Číslo 23.: *Za mrtvou dcerou (K. V. Kuttan). *Pozdrav Orientu (J. Zásmucký). Pokračování neb dokončení dřívějších článkův. Číslo 24.: Veselou (A. Dostál). Z básní Fr. Vl. Krcha. Názory, pověry a zvyky lidu českého (J. Koštál).

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 3. a 4.: Povídky. Napsal Josef *Merhaut*.

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVII. Sešit 5: Třídění jevů duševných v řecké filosofii (Frant. Drtina). O životě a věku filosofa Anaximena (F. Čáda). Ad Minucii Felicis Octavium (Ed. Svoboda). Studie o Milíčovi z Kroměříže (L. Klicman). O výrazích doplňkových s hlavním zřetelem k instrumentalu doplňkovému (J. Hruška). Staročeské skloněni substantiv kmene -u (V. Flajšhans).

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Ročník XI. Číslo 23.: Literatura a literární dějepis (H. G. Schauer). Faust (J. S. Turgeněv — J. Hejret). Posudky.

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník II. Číslo 4.

Malý Čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Sešit 1.—6. obsahuje hojně vhodných mladému věku povídek a básniček, jež jsou provázeny četnými, někdy i kolorovanými obrázky.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Mariszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Rocznik VI. Zešyt 12.: Zprávy Tovaříšstva učitelův škol středních. Šk[illegible]y střední na sněmě. Charakteristika Erasma Rotrdamského na základě jeho list[illegible] (F. Konečný). Drobnosti.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. [illegible]ašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník IX. Číslo 23.: Tělocvik a [illegible]y školní ve Francii. O důležitosti školních zpráv (H. V. Sáňka). Cizí slova v [illegible]šich čítankách. Rozmanitosti.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V [illegible]raze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XV. Se[illegible] 12: Příhody tří uprchlíků v Sibiři (V. Tissot a C. Améro, př. B. Čermák). Lo[illegible]velryb (E. Musil-Daňkovský). Poboční myslivec Jeho Jasnosti (J. Kronbauer).

V boji s králem zvířat (A. B. Šťastný). Tiberius (J. E. Hulakovský). Noviny (Sv. Pardubský). V Sylvestrovské noci (G. N. Mayerhofer). *Nad kolébkou dítěte (F. V. Krch).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel **B. Wimmer**. V Praze 1890. 4°. Číslo 2—3: Hospodářská cena vodních cest a levná doprava po vodě (J. Kaftan). Upravení valuty (J. Fořt). Přímé spojení Čech s Terstem (B. Bondy). Číslo 4.: K reformě na středních školách (spis. si přeje, by se místo řečtině učilo národnímu hospodářství). Rozmanitosti.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem **V. Vlčka**. V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 20. Číslo 12.: Bismarck a Hohenzollerovské císařství (J. Procházka). Oféňa (J. Hrubý). Z veliké revoluce francouzské (Jan Krystůfek). O bitvě u Lipan (Hugo Toman). *Dál! (L. Brtnický). *Podzimní duma (V. Pakosta). *Touha (Jar. Slavík). *V domovině (K. V. Rais). Černé jezero (V. Vlček). — Ročník XXI. Sešit 1: *Pozdrav Osvětě k její dvacáté prvé pouti (Adolf Heyduk). Ston a Mljet (Konst. Jireček). Ženská hlava v XV. věku (Z. Winter). Rychtářův syn (K. Klostermann). *Jiskry a hvězdy (J. Kalus). Čís. 11096 (J. Pelcl). Konokrad (J. Hrubý). *Kázání u moře (Frant. Táborský). Pompeje a Vesuv r. 1890 (L. Brtnický). Makedonie, země i lid (Em. Fait). Nové rovy české (J. Vrba).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 1: Vychování ku práci (G. A. Lindner). Heslo a škola Komenského (J. Šmaha). O mravní výchově žactva škol obecných a měšťanských (J. Růžička). Kritika.

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 2.: Fresky v kostele sv. Jiří na Hradčanech (K. B. Mádl). O staroslovanském dobývání a spracování kovů (J. L Píč). O českých miniaturách. Z lit. pozůstalosti architekta A. Baumа (J. Beringer). Zprávy o hamernících a hamrech Přibyslavských v XV. století (V. Řezníček). Jakou účasť měla Mladá Boleslav na povstání českém v letech 1618—1620 (Fr. Bareš). Stopa staročeského dolování v královském zlatohorním městě Jílovém (Leop. Číhák). Zaniklá ves Valov (Ferd. Tadra). Nekropole Ředická na Hořánkách (V. Diviš-Čistecký). Nález Olobocký (Ed. Fiala). Zprávy a drobnosti: František Jan Zoubek. Fresky Dobrovické a Sejčínské. Na tvrzišti v Semicích. Zříceniny kláštera ve Vilémově. V Úštěku (B. Prusík). Staročeský výklad slova „šelma“. Pohřební taxa Kutnohorská ze 16. století. Parohy ozdobou staročeské domácnosti. Děvečky. Literatura.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XI. Číslo 47—52.

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník IX. Sešit 12.: Rozmanitosti z cesty z Bošáckej doliny do Liptovského Sv. Mikuláša (J. L. H.). *Pieseň na Javorine. Zlomok z cyklu „Staroslovenský kolotanec“ (J. Podhradský). Podivíni (Svetozár Hurban Vajanský). *Pozdravenie (A. B.). Turčianske čiže Štubnianske Teplice (P. Križko). Listy z Čiech (J. Vlček). Slovenský jazyk. Beseda. Literatúra.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1890. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Číslo 12.: Darovaný kůň (K. Šípek). Perpetuum mobile (A. Šťovík). Ščasný i neščasný předaj (E. Ludvík). S poslední galerie. Drobnosti.

Ученыя записки императорскаго Казанскаго университета. Redaktor Th. **Miščenko.** v. 8°. Cena ročně (6 svazkův aspoň o 15 arších) 6 rublů. Ročník LVII. Svazek 6.: Náčrt mluvnice západo-bulharského

nářečí dle sborníku bulharských písní V. V. Kačanovského (N. Tichov). Z homérských hymnův (D. Šestakov). Nábožensko-mravní náhledy Aischylovy (týž). Historicko-topografický náčrt Kazaně před tím, než ji dobyli Rusové (K. Voroncov). Z prvých let Kazaňské university (N. N. Bulič). Kritika a bibliografie. *Paměti Purkyňově.* Řeč, kterou měl N. Kovalevskij dne 9/21. září 1890 při otevření nové budovy pro laboratoř fysiologickou v Kazani. Řečník, jenž si stěžuje do chudosti literatury o Purkyni, vyličuje zevrubně působení a zásluhy „velikého Slovana“, jak jej nazývá.

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník I. Číslo 27.—30.: Vnukání a výchova (dle M. Guyaua př. J. Nováček). Něco a Herbartově paedagogice (Fr. Krček). Z cest po Německu (A. Mojžíš). Kritance (A. Trpík). Drobnosti. — F. Hrazděra marně usiluje o to, by se jmena dívek psala s krátkým *a*: *-ova*, toť dialetické, usus však i staré listiny české (viz Knihu Třebenickou v Kroku III) posvětily dlouhé *á*: *-ová.*

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 4.—5.: Podivný hřib obecný (A. Weidmann). Zvířecí zbytky důležity při bádání o pravěku (Kl. Čermák). Petrovické broskve (s pěkným barvotiskem). Pravěké opice (B. Bauše) Život severu (Kf.). O praeparování motýlův (K. Polák). Zvěř a lov v Sibiři. Škeble českomoravské (J. Uličný). Paměsíce a kruhy kolem měsíce (Vraný). Drobnosti.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník IX. Číslo 23.: Odběratelé (M. P. Šapčanin — J. Konërza). Zmizel (E. Gaborieau — Al. Unzeitig). Na tundře (A. Michajlov, př. Č. Semerád). Bláznivá (J. Vejvara).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XXXXI. Sešit 12.: Zum 9. und 10. Capitel von Quintilians V. Buche. Zum 10. Cap. von Quint. VII. Buche (M. Kiderlin). Literarische Anzeigen. Zur Reform der philosoph. Propaedeutik (A. Höfler). Miscellen.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XVI. Číslo 12.: Znatelkám cizích jazyků (E. Krásnohorská). Dopis z Ameriky. Směs.

Женское образованіе. Redaktor V. D. **Sipovskij.** V Petrohradě. 8°. Cena ročně (12 sešitů asi o 6 arších) 5 rublův. Ročník XV. Sešit 9.: O kázni školní (V. Sipovskij). Nervosa a výchova (př. M. J.). Ženský tělocvik v Němcích (A. Zabělin). Paedagogické poznámky: *a*) Jak vystříhati děti lži. *b*) Obraz prostředkem vychovatelským. *c*) Dětské hry a dětská fantasie (A. Vadziňska). Kazaňská vědecko-průmyslová výstava r. 1890 (A. Virenius). Kritika a bibliografie. Ženské gymnasium M. N. Stojuniny v r. 1889—90.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 1: Proslov redakce. „Živa“ v letech 1852—64 (K. Chodounský). Proslov k Purkyňově „Živě“. O vlivu výzkumů veškerých věd lékařských na pojem náš o činnosti duševní (V. Tomsa). O gravitaci (A. Seydler). Rozhledy. Směs. — Vítáme upřímně vzkříšenou Živu a přejeme jí ze srdce, by jí hojnou podporou umožněno bylo šířiti přírodní vědomosti v nejdalší kruhy obecenstva našeho. Úprava jest velice úhledná.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1890. Svazek 11.: Státní hospodářství v Rusku ve spojení s reformou Petra Velikého (P. N. Miljukov). Toruňský mír r. 1411 (A. J. Barbašev). Vypravování o sporu duše s tělem v středověké literatuře (Th. D. Baťuškov). Motivy volby Hugona Capeta na císařstvo (N. M. Bubnov). Kritika a bibliografie. Náčrtek nynějšího stavu národního školství v Prusku (P.

Šejmin). Tělocvik v německých ženských učilištích (M. L. Stefanovič). Cárská Akademie nauk. Kazaňská universita r. 1889. List z Paříže (L. L—r). Básně Theokritovy (př. A. N. Sirotinin).

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Frant. **Bayer.** Cena sešitu 35 kr. Ročník V. Sešit 1.—2.: J. J. Rousseauův Emil.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Svazek VI. Sešit 9—10: Paměť—Petr.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1890. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 49.—52.

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Seš. 20. ukončen *Gisely Náchodské* Ubohý Ilja. Seš. 21. počínají Jos. D. *Konráda* povídky Z bratrských vlastí: Masopustní úterek. Turecká vděčnost.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XX. Číslo 5. a 6.: *Román na bojišti* od Serváce *Hellera.* 305.

Mladý houslista. Rediguje V. J. **Novotný.** Nakladatel J. R. Vilímek. Cena seš. (8—12 stran v. 8°) 36 kr. Předplatné na rok (10 seš.) 3 zl. Číslo 3: Ukolébavka (Jindř. Kaan), pro housle s průvodem piana. Pro dvoje housle: Gavotta (G. B. Martini). Písnička (V. J. Novotný). Pro troje housle: Kytice z čes. květů (J. Paťha).

Moravské povídky. Sepsal A. J. **Zavadil.** I. V Telči 1891. Nákladem E. Šolce. m. 8°. 56. C. 32 kr.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešity 76.—77.: Bouchardon až Branicki.

Repertoir českých divadel. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1891. m. 8°. Svazek 24: *Její pastorkyňa.* Drama z venkovského života moravského o 3 jednáních od Gabriely *Preissové.* 64. C. 36 kr. — Svazek 25: *Svět malých lidí.* Obraz ze života cukrovarských dělníků ve 4 odděleních od M. A. *Šimáčka.* V. 96. C. 48 kr.

Slovanstvo ve svých zpěvech. Sborník národních a znárodnělých (významných) písní všech slovanských národů. Pořádá, harmonisuje a vydává Ludvík **Kuba.** V Poděbradech. v. 8°. Cena sešitu (o 2 arších) 40 kr. Sešit 52. a 54.: Sešity tyto obsahují 34 černohorských písní, jimž obecenstvo české v době poslední věnuje vřelou pozornost.

Ústřední knihovna. m. 8°. Nakladatel I. L. Kober. Sešit 263.—264: *Strakonický dudák* od J. K. *Tylla.* 91. C. 20 kr.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Dílo I. a II.: **Z posledních stanic.** I. Blázinec. 311. C. 2 zl. II. Porodnice. Nalezinec. 311. C. 2 zl. Napsal R. J. **Kronbauer.** Illustroval Viktor *Oliva.* — Dílo III.: **V zajetí Armidy. Když jsme táhli na Paříž.** Sepsal Pavel **Albieri.** Illustroval V. *Černý.* Sešit 1.—4. — Knihovna rodinná má krásnou úpravu a ozdobena jest zdařilými illustracemi.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Díl III.: *Dědictví strýce Koba.* Román J. *Girardina,* př. A. *Hantich.* Se 122 obrazy od A. Marie. Sešit 1.—5.

V nejtemnější Africe *aneb hledání, zachránění a ústup Emina, guvernéra Aequatorie.* Sepsal Henry M. **Stanley.** Přel. Gustav *Dörfl,* El. *Krásnohorská* a Primus *Sobotka.* V Praze 1890. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena brož. výtisku 3 zl., vkusně váz. 4 zl. Sešit (po 30 kr.) 1.—22. V posledním sešitě počíná III. díl pozoru hodného díla toho kapitolou XXVI: Návrat domů k Zanzibaru.

Rukověť školství obecného Napsali K. **Taubeneck** a K. **Vorovka.** V Praze 1891. 8°. Nakladatel I. L. Kober. Cena seš. (o 48 str.) 30 kr. Seš. 1.: Úvod (historický). Různé druhy škol.

Physiologie lásky. Napsal Pavel **Mantegazza.** V Praze. Nákladem I. L. Kobra. 8°. 48. Cena 25 kr. Sešit 4.

Boženy Němcové Babička. V Praze 1890. Nakladatel I. L. Kober. m. 4°. Seš. 6. — **Pohorská vesnice.** Seš. 1. Illustrované vydání spisů Boženy Němcové.

Sebrané spisy Jos. Jungmanna. V Praze 1891. Nákladem I. L. Kobra. m. 8°. Cena seš. (64 str.) 15 kr. Sešit 1.—3.: *Miltonův ztracený ráj.*

Sebrané spisy J. Kaj. Tyla. V Praze 1891. Nákladem téhož. m. 8°. Cena seš. (*7—8 archů*) *20* kr. Sešit 1.—3.: *Rosinu Ruthardová. Čech a Lech. Král a uhlíř. Syn vladykův. Katův syn.*

Spisy Prokopa Chocholouška. V Praze 1891. Nákl. téhož. m. 8°.: *Vanda* (32. 14 kr.). Třetí vydání. — *Travič. Dcera Otakarova* (63. 40 kr.). — *Templáři v Čechách* (236. 60 kr.).

Ztracený život. Román Gust. **Pflegra-Moravského.** V Praze 1891. Nákl. téhož. m. 8°. 442. Cena 1·40 zl. Třetí vydání. — České čtenářstvo zajisté rádo uvítá nová vydání spisovatelů tak oblíbených jako jest Jungmann, Tyl, Chocholoušek, Pflegr a j. Cena je velmi mírná.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 1. Brouček redivivus, jen že tentokrát putuje v přítomnosti po zemi naší jsa podporován četnou družinou cestovatelskou. Není pochyby, že se zde péro Čechovo právě tak osvědčí jak dříve už; 1. sešit je toliko předmluvou připravující čtenáře na požitek z následujících sešitův.

Paměti Josefa V. Friče. V Praze 1891. 2. vyd. Nakladatel F. Bačkovský. m. 8°. Cena seš. (o 48 str.) 25 kr. Sešit 1.

Spojenými silami. Podává P. **Novák.** V Praze 1890. Nakl. týž. 8°. 42. C. 30 kr.

Kulturní obrázky ze starého Říma. Napsal K. **Cumpfe.** S 18 obrazci a plánem starého Říma. V Praze 1890. Nakladatel F. Kytka. 8°. IV. 208. Cena 1·60 zl.

Vojtěch Žák výtečník Drama o 5 dějstvích od Lad. **Stroupežnického** (Dramatických děl č. 6). V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 16°. 140. Cena 60 kr. — Dráma vyniká bystrým studiem povah našeho lidu, jež se výrazně jeví činem i řečí. Co se této týče, neupíráme v jistých případech oprávněnosti k použití dialektických zvláštností, ale pak se to musí díti *důsledně*, čehož spis. vždy nešetřil, srv. str. 88: celej, prý, kterej (spíše kerej!), prostý a p. K str. 101. připomínáme, že „Podsrp" je nesprávno za Podsrbí (zkaženě Podsrb jako Pořič za Poříčí). Národní divadlo vyhořelo *12.* srpna, ne 15. (str. 84).

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil Jos. Svátek. V Praze 1891. 8°. Nákladem J. Otty. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 1. obsahuje článek „Habsburkové a český jazyk". Sešit 2: Poslední dnové sbírek Rudolfových v Praze. Cesta na Sněžku. Dílo celé vyjde v 14—15 sešitech.

O hojitelnosti tuberkulosy a novém výzkumu Kochově. Podává Ferd. **Pečírka.** V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. 8°. 31. Cena 16 kr.

Chrestomathia Ciceroniana, již pro gymnasia česká upravil Josef **Podstatný.** V Klatovech 1890. Nakladatel Max Čermák. 8°. III. 219. Cena ? — Kniha obsahuje výbor ze spisův: De oratore, Brutus, Tusculanae disputationes, Cato maior, Laelius, De officiis, Epistulae; pak život Ciceronův, výklad k Chrestomathii a seznam jmen vlastních. Úprava jest vhodná a pěkná; život Ciceronův bylo praktičtěji umístiti v předu. Nelze pochybovati, že Chrestomathie dojde při četbě Ciceronské žádoucí obliby.

Die Geschichte von den sieben Weisen bei den Slaven von Dr.

M. Murko. Sitzungsberichte der k. Akademie der Wissenschaften in Wien. Band CXXII. Wien 1890. 8°. 138. Cena ? — Spis., jenž už dříve, jak jsme jinde oznámili, v Radu jugoslav. akademie obšírně pojednal o bulharském a srbském překladě Kniby o 7 mudrcích, uvažuje v díle nadepsaném zevrubně o témž předmětě v jazycích českém, polském a ruském. Rozprava psána jest s obsáhlou znalostí věci, an spis. s uznání hodnou pílí prostudoval veliké množství knih a rukopisův sem zasahujících. Otázka, o niž tuto jde, probrána zde velmi důkladně. Nás zajímají přede vším vývody jeho o *české* literatuře. Český překlad Gest římských sdělán jest *z latiny*, a sice záhy; rovněž Kronika sedmi mudrcův z prvé latinské inkunabule. Česká literatura však má také samostatné spracování (v Uh. Skalici 1865) z pramenův neznámých, jež spisovatel důkladně probírá uváděje i doslovný překlad některých povídek. Domněnka jeho, že dílo to pochází z konce 18. (nebo počátku 19. století), nabývá pravděpodobnosti oslovováním *oni*, *on* (za vy, ty) a inf. za imperativ 2. sg.; příklady toho způsobu, jehož bys v mluvnicích na př. Pelclově a J. Nejedlého marně hledal, nalezneš v Pohlově Grammatice (Wien 1783), jako: Kterak se *vynacházejí* (str. 471)? *Jsou* při dobrém zdraví? Líto jest mně, že tak *pospěchají*, že potešení nemám *je* déle viděti (472) a j. Pane hospozíne (Wirth), *opatřit* nám byt a *chystat* nám večeři (556). *Dát* nám co dobrého *má* (556: gebe *er* uns, was *er* gutes hat). Dřív nežli *on* vztane (557) a j. — Některé chyby spisovatelovy jest opraviti. Na str. 21. diví se, že lat. *nona* hora přeloženo *dvanáct* hodin; než to zcela přirozeno, an český překladatel převádí hodiny na český (celý orloj), dle něhož kolem sv. Jana Kř. 12. hodina padá na $8^1/_4$ dopoledne polovičního orloje. — Slovům *mazhaus*, *truksas* a *šenk* není se diviti (24), ana v starých listinách a jiných spisech často se vyskytují (tr. a š. jako dvorní úřady). Kroniky o Jovianovi prý spis. neviděl (27) a přece není nepřístupna, an ji Hanuš v Malém Výboru 14. z univ. rkp. otiskl (mám za to, že rkp. pochází z 16. století jako Bruncvík) a praví o ní, že „je doslovný téměř překlad části latinských kronik, tak zvaných gesta Romanorum, a to kapitoly 59“. My pak popsali dle autopsie v Kroku II, 170 otisk Hystorye o císaři Jovianovi tuším z r. 1565. — *Pročež* jest v češtině příliš časté, by se mohlo pokládati za latinismus (66). *Konšel* (67) se místy říká do dneška. — Chyb tiskových není dílo prosto.

Nástin psychologie se zvláštním zřetelem ke theorii vychovatelství napsal James **Sully**, M. A. Se svolením spisovatelovým dle druhého vydání anglického originálu přeložil Jan *Škola*. V Praze 1889. Nákladem J. Otty. 8°. Cena sešitu 45 kr. Sešitem 7.—11. ukončeno jest pěkné dílo to.

Poétické besedy. Redaktor Jan **Neruda.** Nakladatel Ed. Valečka v Praze. 16°. Číslo 41: *V zátiší.* Román; veršem napsal K. *Leger*. 1890. 133. Cena 65 kr. — Roztomilá by byla idylla, kdyby rek její nebyl takový slaboch! Místy tepe básník maloměstské obyčeje, jmenovitě řízně život v besedách (str. 68). Plynný sloh není však prost mluvnických poklesků̊v, jako: počla, počlo, počli (9. 20. 29. 81. 113) m. počala atd ; 3. pl. kácí (31), ztrácí (32), zmizí (105) m. kácejí atd.; kráče (59) m. kráčeje; náruč (45. 106. 118) m. náručí; líc f. (110. 117. 118) m. líce n.; ňadrách (61), oblakách (85) m. ňadrech (119), oblacích; hryžu (90) m. hryzu.

Dramatická literatura.

Velkostatkář. Drama o 3 jednáních. Napsal Fr. Ad. **Šubert.** — Kus jest založen na thématě časovém, jehož věčšina divákův jest živoucím svědkem. Dr. Svoboda (p. Šmaha), bývalý univ. professor a proslulý operatér oční, jest majitelem velkostatku, oňž se uchází pověstný chabrus německý. Zboží jest zadluženo do té míry, že jen přehnaná cena zaň může majitele zachrániti. Ač je nábídka lákavá, přece Svoboda odolává z vlastenectví a statku neprodá přes domluvy rozmařilé manželky (pí. Sklenářová) a zhýralého syna (p. Sedláček). Pád jest neodkladný; Svoboda hlasuje ještě jako velkostatkář s národní stranou, ale zatím se mu statek exekučně prodává. Až posud se děj vyvíjí zcela důsledně; než teď

následuje logický skok ne zcela motivovaný. Že taková manželka s rozmazlenou dceruškou Filipinou (sl. Kubšová) a s takovým synem otce v nouzi opouští, tomu konečně lze uvěřiti, necítíť k němu pravé lásky a nerozumí pohnutce jeho jednání, vlastenectví. Že však Svoboda za vznešený čin svůj padá, jest proti ustáleným zásadám dramatickým. Kde jeho vina? Pravda, že nedovedl rodinu lépe vychovati, v tom je značné provinění; než nikterak se nevyrovná výtečné přednosti jeho — skálopevnému vlastenectví. To jako mocnější stránka v jeho povaze mělo dojíti vítězství, jehož dolíčení nebylo nemožno. Svoboda dojde ponížení, toť dosti krutý trest za vinu vytčenou; než on, jenž dříve prohlašoval, kterak odvykl praxi, po šťastné operaci Hromádkové neměl nad sebou zoufati, nébrž měl se tímto zdarem vzmužiti a opět plodnou prací k novému životu a k nové slávě povznésti. Jinak není operace Hromádkové dosti odůvodněna. — Jednotlivé sceny v kuse jsou velmi účinné, jako na př. když přemlouvají Anežku (pí. Benoniová) k sňatku s Kytkou (p. Ptross); zvláště pak dramaticky živá jest scéna, kde Svoboda rodině prohlašuje pevně, že statku neprodá a p. Počínání exekučních odhadců (pp. Mošna, Chvalovský, Karbus) jest rovněž věrně líčeno, ač to stálé vonikání v letech sedmdesátých už je trochu anachronistické. Povahy jsou až na konec Svobodův důsledně líčeny. Všichni herci se znamenitě přičiňují o zdárné provedení kusu; mimo jmenované sluší uvésti ještě p. Šamberka (bar. Siegdorf), p. Bittnera (Neufeld), p. Kolára (Aron), p. Řadu (Brož), p. Seiferta (Jiří Prokop). Kus tento v konci přiměřeně pozměněný patřiti bude k předním plodům dramatické poésie naší

Nařízení.

Úřední uniforma učitelstva. Dodatkem k §. 1. nařízení o uniformování ze dne 15. října 1889 ukládá ministerstvo učby univ. professorům a adjunktům, ředitelům a tajemníkům univ. kanceláří, ředitelům a *skutečným* i *zatímním* učitelům středních škol, ústavův učitelských i cvičných k nim patřících, škol uměleckých i průmyslových škol, obchodní a plavecké akademie v Terstu, pak představeným odborných i řemeslnických škol, státních škol obecných a studijních knihoven — aby nosili uniformu *a*) *při slavnostních příležitostech*, *b*) *při služebním představování*; jako jsou na př. *a*) příchod k císařskému dvoru; vítání J. V. císaře neb jednotlivých členův císařského domu; církevní slavnosti, při nichž jest úřední účastenství buď obvyklo neb zvláště nařízeno; vykonávání úřední přísahy a vítání vysokých hodnostářův; *b*) corporativní představování; představování z příčiny jmenování nebo přeložení na nové působiště a představování u zemského náčelníka nebo představeného ministra, a sice *i když se předkládají soukromé záležitosti.*

O jiných služebních představováních a hlášeních u představených i vůbec o vnitřní službě a o veškeré administrativní činnosti úřední v ústavech neplatí §. 1. nařízení o uniformování. *Vyučovati se má vždy v občanském obleku.* Jednotlivé osoby mohou ze zvláštních důležitých příčin býti od ministerstva učby sproštěny povinnosti k nošení uniformy.

Vynesení ministra záležitostí duchovních a vyučování ze dne 9. října 1890, č. 1482,

v příčině toho, kterak mají státní úředníci v uniformě, vítajíce Jeho Veličenstvo, česť vzdávati.

V příčině toho, kterak státní úředníci v uniformě, vítajíce Jeho Veličenstvo, po rozumu §. 9. předpisu o uniformování ze dne 20. října 1889, říšsk. zák. č. 176, česť mají vzdávati, dlužno šetřiti těchto předpisů:

Dle §. 9. zmíněného předpisu o uniformování dávají státní úředníci v uniformě pozdravení vzdáním ctí (salutováním) po vojensku.

Pozdrav tento vykoná se v ten spůsob, že úředník o pokryté hlavě zvedne

pravici vzhůru tak, aby dlaň obrácena byla k pravému oku a aby konečky natažených prstů, k sobě přivřených, dotýkaly se štítku pokrývky hlavy nebo střechy kloboukové. Toto postavení a držení těla třeba zachovati po dobu tří vojenských pochodových taktů, načež se pravice teprv nechá klesnouti.

Právě popsané vzdávání pocty má při vítání Jeho Veličenstva počíti, jakmile Jeho Veličenstvo přiblížil se na třicet kroků a má se po předepsanou dobu opakovati, když Jeho Veličenstvo přiblíží se k úředníkovi na tři kroky aneb když úředník vyznamenán byl Nejvyšším oslovením. Když oslovení se ukončí, buďiž vzdání cti opakováno. Podobně dlužno vzdáti čest, činí-li úředník Jeho Veličenstvu nejponíženější oznámení, a sice před oznámením i po oznámení.

Rozumí se samo sebou, že předpisy tyto neplatí, když Jeho Veličenstvo přijímá v zavřených místnostech, kdež čest nevzdává se vojenským pozdravem, nýbrž pokloněním o nepokryté hlavě.

Právě uvedeným způsobem dlužno si vésti také při vítání Jejího Veličenstva císařovny a členů Nejvyššího císařského domu aneb cizích knížat.

Schválená díla:

Tille Ant., Učebnice zeměpisu. Sv. II. Zeměpis rakousko-uherský. 5. vyd. V Praze 1891. Cena 70 kr., váz. 90 kr. (14/11. 1890, č. 22.763.)

Franta Ondřej, Úkoly ku překladům z jazyka českého na jazyk latinský. Díl I. 5. vyd. V Praze 1891. Cena 60 kr., váz. 80 kr. (14/11. 1890, č. 22.762.)

Rozmanitosti.

— **Státní rozpočet ministerstva učby a kultu na rok 1891.** vykazuje příjmu 5,977.795 (+ 38.351) zl., vydajův 22,598.931 (+ 806.413) zl. Z položek vyjímáme toto:

University: Na universitu Vídeňskou platí stát 915.300 zl., v Inspruku 253.300 zl., v Štyrském Hradci 310.800 zl., na německou universitu v Praze 412.655 zl., na universitu v Černovicích 111.400 zl., na českou universitu v Praze 361.628 zl., na polskou ve Lvově 235.700 zl., v Krakově 371 700 zl.

Řádný rozpočet *na českou universitu* je letos věčší o 11.608 zl., z těch připadají 3400 zl. na českou bohosloveckou fakultu, 1465 zl. na právnickou, 9110 zl. na filosofickou, 2550 zl. na medicinskou. Celá suma na bohosloveckou fakultu je věnována na její aktivování. Na právnické fakultě se povoluje: pro mimořádné professory trestního práva, politické ekonomie a římského práva jmenováni řádnými professory 2400 zl. více. Řádnému professoru obch. a civilního práva zvýšen plat ze 3400 na 3800 zl. Za to přestává zrušením mimoř. professury rakouského veřejného práva plat 1200 zl. Na filosofické fakultě zvýšen mimoř. professoru chemie plat o 600 zl. a stouply kvinkvenálky a decenální přídavky o 1550 zl. Pro farmaceutickou chemii povoluje se na přednášky a cvičení 600 zl. Professoru všeobecné chemie zvýšen aktivní přídavek o 315 zl. Na universitní knihovnu povoluje se náklad o 2515 zl. vyšší. Jednomu praktikantu poskytnuto adjutum 400 zl., remunerace zatímnímu amanuensovi o 200 zl. a dotace zvýšena z 9000 zl. na 12.000 zl.

Mimořádně povolena 1. lhůta 15.000 zl. na novou budovu pro českou bohosloveckou fakultu. Celkový náklad vypočten na 30.000 zl. Druhá lhůta dá se do rozpočtu na rok 1892. *Česká bohoslovecká fakulta bude aktivována počátkem školního roku 1891—1892.*

Na vědecké zařízení *českého astronomického observatoria* poskytnuta 2. a poslední lhůta 5000 zl., na *farmakologický ústav* 2. lhůta 1000 zl., konečně devátá annuita 20.000 zl. na umoření kupné ceny 178.000 zl. pro medicinské ústavy české university.

Na odvodnění pozemků universitního statku Michle žádá ministr 1. lhůtu 1000 zl. (celkový náklad je 4000 zl.) a na zřízení studně a rozšíření pivního sklepa 8185 zl.

Techniky: Vídeňská vyžaduje výdaje 267.648 zl., Štyrskohradecká 104.320 zl., německá v Praze 97.634 zl., německá v Brně 92.870 zl., česká v Praze 100.628 zl., Lvovská 97.273 zl. Na vysokou školu zemědělskou ve Vídni povoleno 125.000 zl.

Pro *českou techniku* je řádný rozpočet letos věčší o 4781 zl. a to: pro nově systemisovanou stolici zemědělství, která bude aktivována 1. říjnem 1891 na poslední čtvrtletí 500 zl., pro nově systemisovanou stolici elektrotechniky stejná suma. Tato stolice bude systemisována 1. zářím 1891.

Na přednášky o vědě správní a právní povoleno 800 zl., na přednášky o mineralogii 600 zl., na přednášky o zemědělském strojnictví a pedologii 300 zl. (počínaje 1. zářím 1891), asistentu zemědělských kursů ročně 600 zl. (počínaje 1. říjnem 1891), asistentu pro elektrotechniku ročně 700 zl. (počínaje 1. zářím 1891), na mimořádnou stolici elektrotechniky ročně 500 zl.

Školy střední v zemích koruny české:

I. Čechy.

A) Gymnasia a reálná gymnasia (vyšší i nižší).

a) Česká: akademické v Praze 57.671 zl., Novoměstské 40.681 zl., v Žitné ulici 43.419 zl., v Budějovicích 37.100 zl., v Něm. Brodě 26.330 zl., v Jičíně 27.105 zl., v Ml. Boleslavi 27.687 zl., v Král. Hradci 29.899 zl., v Litomyšli 26.248 zl., v Jindř. Hradci 25.024 zl., v Písku 25.410 zl., v Rychnově 23.914 zl., v Slaném ($^1/_3$ roku) 6700 zl., v Domažlicích 22.445 zl., reálné gymnasium v Praze 49.173 zl., reálné gymnasium v Chrudimi 30.339 zl., reálné gymn. v Klatovech 28.884 zl., reálné gymn. v Kolíně 27.782 zl., reálné gymn. v Příbrami 28.201 zl., reálné gymn. v Plzni 42.315 zl., reálné gymn. v Táboře 33.772 zl., reálné gymn. v Kutné Hoře 29.385 zl., reálné gymn. na Smíchově 17.978 zl. Subvence pro Slané (4333 zl.), Roudnici (5000 zl.), Třeboň (3000 zl.) a Pelhřimov (3000 zl.) 15.333 zl. Annuita na stavbu Novoměst. gymnasia v Praze 13.105 zl. Na staveniště pro státní reálné gymnasium v Praze (na Křemenci) 115.000 zl. Pro 23 ústavů státních a na podporu čtyř ústavův obecních 750.900 zl.

b) Německá: Malostranské v Praze 30.827 zl., Staroměstské v Praze 42.542 zl., Novoměstské v Praze 40.681 zl., v Štěpánské ulici v Praze 38.169 zl., v Hostinném 22.981 zl., v Budějovicích 22.207 zl., v Chebu 26.831 zl., v Krumlově 22.881 zl., v Lanškrouně 22.858 zl. v České Lípě 18.184 zl., v Litoměřicích 27.533 zl., v Stříbře 23.601 zl., v Žatci 23.454 zl., na Smíchově (nižší) 19.012 zl., v Liberci 35.925 zl., v Plzui (premonstrátské) 10.015 zl., podpora nižšímu gymnasiu v Prachaticích 3000 zl. Úhrnem pro 16 ústavů státních a na subvenci pro 1 obecní 430.701 zl.

B) Reálky.

a) České: v Praze 48.283 zl., v Karlíně 31.943 zl., v Král. Hradci 25.320 zl., v Pardubicích 31.551 zl., v Plzni 12.454 zl., v Písku 26.436 zl., v Jičíně 18.215 zl. Subvence pro Rakovník (6000 zl.) a pro Matiční reálku v Budějovicích (2000 zl.) 8000 zl. Úhrnem 202.202 zl. pro 7 ústavů státních a 2 soukromé.

b) Německé: 1. německá v Praze 36.267 zl., 2. německá v Praze 40.003 zl., v Budějovicích 26.243 zl., v Karlíně 36.147 zl., v Plzni 33.986 zl., v Trutnově 24.247 zl., v Lokti 12.295 zl. Annuita na budovu pro 1 reálku v Praze 7.35 zl. Úhrnem 209.923 zl. pro 7 ústavů státních.

II. Morava.

A) Gymnasia a reálná gymnasia.

a) Česká: v Brně 35.452 zl., v Kroměříži 22.604 zl., v Olomouci 39.854 zl., v Přerově 27.031 zl., v Třebíči 20.610 zl., v Uh. Hradišti 18.000 zl., ve Va-

lašském Meziříčí 21.827 zl., v Brně (nižší) 12 662 zl. Úhrnem na 8 ústavů 198.040 zl.

b) Německá: 1. v Brně 38.250 zl., 2. v Brně 29.684 zl., v Jihlavě 26.778 zl., v Kroměříži 23.268 zl., v Mikulově 24.430 zl., v Olomouci 25.695 zl., v Mor. Třebové 20.673 zl., v Hranicích 21.827 zl., ve Znojmě 23.130 zl., v Uher. Hradišti 25.367 zl. Úhrnem na 10 ústavů 259.102 zl.

B) Reálky.

a) České: v Brně 27.962 zl, subvence reálce v Telči (2000) a v Prostějově (4000) 6000 zl. Úhrnem pro jeden ústav státní a 2 zemské 33.962 zl.

b) Německé: v Brně 27.031 zl., v Olomouci 26.355 zl., subvence Prostějovu 3800 zl. Úhrnem pro dva ústavy státní a jeden zemský 57.186 zl.

III. Slezsko.

Německá gymnasia: v Opavě 34.223 zl., v Bílsku 25.481 zl., v Těšíně 32.428 zl. a ve Videnavě 23.707 zl. Německé reálky: v Opavě 34.799 zl., v Bílsku 25.593 zl., v Krňově 25.452 a v Těšíně 24.675 zl.

Připojujeme *paedagogia.*

a) česká: v Praze 36.105 zl., v Jičíně 18.498 zl., v Král. Hradci 20.242 zl., v Příbrami 18.866 zl., v Soběslavi 19.310 zl., v Praze (dívčí) 24.808 zl., v Brně 30.040 zl., v Příboru 18.781 zl., v Kroměříži $^1/_2$ roku 1200 zl., v Brně (dívčí) 21.885 zl. Úhrnem na 10 paedagogií 209.755 zl.

b) německá: v Praze 25.251 zl., v Budějovicích 22.797 zl., v Chebu 18.498 zl., v Chomutově 19.005 zl., v Litoměřicích 14.116 zl., v Trutnově 18.789 zl., v Praze (dívčí) 27.674 zl., v Brně 22.467 zl., v Olomouci 20.588 zl., v Brně (dívčí) 18.656 zl., v Opavě 28.696 zl., v Těšíně 23.247 zl., v Opavě (dívčí) 13.290 zl. Úhrnem na 13 paedagogií 268.074 zl.

V příčině *paedagogií* zvýšeny kvinkvenálky na všech vyjma v Litoměřicích systemisována místa cvičných učitelů v Král. Hradci, Kutné Hoře, Příbrami a v Soběslavi. Počátkem škol. roku 1891—92 bude aktivováno na Moravě třetí české paedagogium v Kroměříži. Ministerstvo uznává jeho naléhavou potřebu.

Na paedagogiu opavském ustanoven suplent pro češtinu. Mimořádně žádá ministr na budovu ústavu ke vzdělání učitelů a učitelek v Opavě 31.500 zl., na zařízení českého paedagogia v Brně 1700 zl.

V *průmyslovém* školství povoluje se: pro umělecko-průmyslovou školu v Praze 600 zl. více na kvinkvenálky a stipendia, pro státní průmyslovou školu v Praze více o 3400 zl., kterých vyžaduje zřízení vyšší průmyslové školy. Pro českou průmyslovou školu v Plzni zvýšen náklad o 322 zl., v Brně o 2000 zl. Mimořádně povoluje se české průmyslové škole na zařízení 400 zl. jako 2. a poslední lhůta.

Pro *českou akademii věd* povolena pravidelná podpora roční 16.000 zl. na základě nejvyššího rozhodnutí ze dne 14. července 1890 s tímto odůvodněním: „Tím má býti tato akademie podporována ve svých účelech, protože není svými prostředky s to, aby vyhověla svým úlohám tak, jak toho vyžaduje péče o vědu a umění.“ Na akademii Krakovskou též 16.000 zl., na Vídeňskou 64.000 zl. a mimořádný příspěvek 7800 zl.

Na *malířskou akademii* v Praze povoleno jako loni 5000 zl., na dostavení *chrámu svatovítského* v Praze 15.000 zl. (dosud k účelu tomuto přispěl stát 350.000 zl.). Na restauraci *Karlova Týna* povoleno jako 6. lhůta 15.000 zl.

Na restaurační práce při *chrámu sv. Barbory* v Kutné Hoře povoleno 12.000 zl. ze studijního fondu jako 2. lhůta. Celkový náklad vypočten na 167.542 zl. 35 kr, ze kterých země zaplatí 72.542 zl. 35 kr.

— **Školní konference Berlínská** usnesla se o těchto návrzích: Počet hodin vyučovacích buď zmenšen. Latinské práce slohové a překlady do řečtiny v I. (= VIII.) mají se zrušiti. Na jazyk vyučovací a na domácí dějiny klásti se má největší váha. Zmenšení počtu vyučovacích hodin nesmí míti za následek rozmnožení domácích prací. Přeloží-li se domácí práce do školy, bude třeba zlepšiti

způsob vyučování. Aby se zjednal lepší způsob vyučování a uskutečnilo to, co se na učitelích a žácích požaduje, je třeba: *a*) předběžného vychovatelského vzdělání učitelstva, *b*) lepšího vnějšího postavení učitelstva, *c*) obmezení odborného učitelství, věčší zodpovědnosti třídního učitele za tělesní a duchovní zdar chovanců, *d*) péče o hry a tělesné cviky každodenní, hlavně učitelem ústavu, *e*) péče o tělo a zdraví lékařskou prohlídkou a odborným poučováním, *f*) vyučování přírodních věd v přírodě a všemožného podporování zeměpisu a domácího dějepisu. Mimo to jednalo se prý o tom, má-li se zrušiti maturita a ne-li, jak se má zjednodušiti.

Též ve *Virtembersku* se konaly porady *o revisi humanistických studií* a výsledek je tento: Latině a řečtině začne se vyučovati o rok později a počet hodin ve všech třídách sníží se ze 102 na 82 týdně (latina) a ze 72 na 40 (řečtina). Získané hodiny budou věnovány němčině, mathematice, přírodním vědám a kreslení. Přednostové ústavů mají dbáti, aby se nepřekračovaly meze domácích prací. Upraví se poměr mluvnického vyučování ku čtení starých spisovatelů.

Rovněž *bavorská vláda* přikročuje k opravám ve školství. Nejvyšší rada školní svolána byla v těchto dnech k poradám o této otázce. Ministr vyučování Müller prohlásil v zahajovací řeči sice, že přeje humanistickým gymnasiím Bavorska, ale doznal, že ústavy ty potřebují změn a doplňků v jednotlivých organických ustanoveních. Na to přetřásáno dobrozdání tajného lékařského rady Dr. Kirchensteinera v příčině požadavků, kteréž ze zdravotního stanoviska dlužno na školu klásti. Po té radilo se shromáždění o dobrozdání stran maximálního počtu žáků, který by pro gymnasia a jednotlivé třídy měl býti ustanoven. Povinné vyučování dopolední nemá trvati déle tří hodin. Mezi jednotlivými hodinami vyučování mají zavedeny býti přestávky: po první hodině přestávka desetiminutová, po druhé, po případě třetí hodině přestávka patnáctiminutová. Při přestávkách má se umožňovati, pokud to lze, celý „pohyb těla", hry a cvičení pod širým nebem; zatím mají býti učební síně vyvětrány.

* * *

Zkoušky z tělocviku pro kandidáty učitelství tělocviku na středních školách a učitelských ústavech odbývati se budou v obou zemských řečech 25. února 1891 a ty dni na to. Kdo chce býti ku zkoušce připuštěn, ať podá žádosť do 21. února ředitelství zkušebné komisse (Praha, Ječná ulice 517—II.), ohlásí se den před zkouškou osobně a zaplatí taxu 15 zl.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká společnosť nauk.

V třídě filosoficko-historicko-filologické v měsíci listopadu a prosinci konali přednášky: JUDr. Hugo Toman předložil výsledky dalšího bádání svého o rodě a rodišti Žižkově; také podal zprávu o nynějším rodě Žižkův z Trocnova, jehož předek Jan Maximilian Žižka v odměnu za služby, jež on i jeho děd Matyáš Žižka konali v císařském vojště, byl od císaře Karla VI. roku 1735 povýšen do stavu rytířského svaté říše Římské s predikátem z Trocnova, a roku 1747 byl diplomem královny Marie Terezie pojat do stavu rytířského království Českého a zemí k němu přivtělených.

Professor Josef Kalousek přidal některé zprávy, vážené z urbářů, chovaných v knížecím Schwarzenberském archivě v Třeboni, z nichž jde na jevo, že někdejší zemanský statek Trocnovský byl v 16. století rozdělen ve dva sedlské statky, každý o jednom láně pozemků, a že u prostřed 17. století tato víska o dvou usedlostech proměněna byla v panský dvůr, jenž tam dosud trvá.

Prof. August Sedláček předložil opravené od něho výtahy z listin o několika panských rodech českých, kteréžto listiny největším dílem jsou nyní ztraceny, výtahy pak zachovaly se v Paprockého Diadochu, ač s rozmanitými chybami.

Lektor Josef Kolář vykládal novou nauku svou o tvoření komparativu ve slovanských jazycích, při čemž rozeznává osmero přípon komparativních.

Dr. Eman Kovář přednášel o některých zvláštnostech grammatických a pravopisných, jež vystopoval v staroslovanském kodexu Zografském, vydaném na světlo od prof. Jagiće.

Prof. Dr. V. E. Mourek přednášel o Krumlovském papírovém kodexu staroněmeckých duchovních textů. Kodex jest datován r. 1388 a obsahuje jednou rukou písaře, který mluvil dialektem bavorským a sám sebe nazývá ·Matheus diaconus, psané čtyři kusy veršované a sice: 1. (Neúplné) Nanebevzetí blahoslavené panny z bratra Filipova „Života p. Marie“; 2. Skládání o XV znameních soudného dne; 3. Překlad Abaelardovy sequencie Marianské Mittit ad virginem ve čtení starším, nežli dosud bylo známo; 4. Báseň o poradě čtyř dcer Božích (Spravedlnosti, Pravdy, Míru a Milosrdnosti) před trůnem Božím o tom, má-li hříšný člověk býti spasen či ponechán záhubě. I tato skladba podána čtením cennějším, nežli jest obsaženo v Bartschově vydání z rukopisu Heidelberského. Verše tyto zaujímají však jen nejmenší část rukopisu, v němžto se čtou ještě řečí nevázanou velmi cenné perikopy evangelií a epištol na všecky neděle a svátky do roka a pak všeliká ponaučení „křesťanu nezbytně potřebná“. O těchto kusech prosaických podrobnější zpráva bude podána ještě jednou přednáškou.

Vavř. Jos. Dušek přednášel: O participiu praesentis activi v dialektech československých. V pojednání tomto ukázal, jak se na základě starších forem jazykových vyvinuly ty, jež se nyní objevují v mluvě lidu. Jedná se pak hlavně o konstatování, pokud možno, všech známých tvarů nynější mluvy, méně hledí se k výkladům, které bez toho více méně samy se podávají. Ze všeho jasně vysvítá, že syntaktický význam participia praesentis activi poklesl v lidovém povědomí a následkem toho nastalo i tvaroslovné míšení těchto tvarů a konečně ustálení v jistých krajích jistých forem bez ohledu na grammatický rod, číslo a pád. Převahu vzaly tvary vyvinuté z rodu ženského nebo i tento sám, protože jeví věčší jasnost a určitost formovou nad mužský (pro starší i střední) na př: veda, leža, choďa, živa, oŕa, kúsaja, kraluja a j. vedle vedúc, vedúci, vedouc, šijuci, řečňujuci; lupăc, vstupăc, choďaci, chvaljaci, pijaci, chodíc; smějící, súci, ženúci atd. Srovnání těchto forem má i důležitosť pro lepší poznání staré češtiny.

Akademie Krakovská.

V Zprávách za červenec, říjen a listopad r. 1890 se uvádí tresť těchto prací předložených: Dějiny filosofie řecké od Thaleta do smrti Aristotelovy (S. Pavlicki). Diplomy a kancelář Přemysłava II. Studie z diplomatiky polské XIII. věku (St. Křyžanovski). Sbírka vědomostí anthropologických. O proudě osovém v nervech (G. Piotrovski). O negativním kolísání při dráždění různých míst téhož nervu (G. Piotrovski). Fossilní flora v Tatrách (M. Raciborski). O poměru Šachův Kochanovského k Vidově básni Scacchia ludus (St. Vitkovski). Zpráva o leydenském rukopise Sylv. A. Fryče Modřevského (J. Karłovič). Starý Lvov; obrázky z dějin umění a obyčejův (Vl. Łoziński). O tučných buňkách Ehrlichových (T. Brovič). Řím a Europa před počtím 3. období sněmu Tridentského. Část I. (B. Dembiński). Studie listin XII. věku (V. Kętřyński). Krakovské tabulky syzygií na r. 1379 a 1380 (L. Birkenmajer). Fossilní fauna vrstev oxfordských a kimerských v okruhu Krakovském a v sousedních částech království polského (J. Sěmiradzki). Mikrofauna ornatových jílův v okolí Krakovském (T. Višňovski). Permokarbonská flora vápna Karňovického (M. Raciborski).

Personalie.

Suppleaty při c. k. českém ústavě učitelek v Brně jmenováni byli: Ka *Hagen* a Jan *Burda*.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

V ZAJETÍ ARMIDY.

Ve „Vilímkově Illustrované knihovně rodinné“ vychází Pavla Albieriho vojenská novella v úpravě velice elegantní, bohatě illustrovaná malířem V. Černým. Novella obsahuje vzpomínky z pohnutých dob velikého Napoleona Bonaparte. Dějem novelly jest prostá historie lásky, bohatá na krásné a poutavé výjevy, napínavě a barvitě líčené. Ve lhůtách 8 až 14denních vychází toto dílo v sešitech, ozdobených 8—10 skvostnými obrázky, každý seš. za 20 kr. — Pro pohodlí pánů venkovských odběratelů přijímá se též předplatné a sice na 5 seš. zl. 1·05, na 10 seš. zl. 2·10, na 20 seš. zl. 4.20. — Na skladě u všech knihkupců, kde lze též jednotlivé sešity obdržeti. Všeliké objednávky vyřídí však zejména

Nakladatelství

Jos. R. Vilímka

V Praze, Spálená ulice čís. 13.

Stanley: V nejtemnější Africe. Zpráva o vyhledání, zachránění a návratu Emina Paši.

Přeložili: O. Dürfl, El. Krásnohorská, Pr. Sohotka. Epochální toto dílo, v elegantní typografické úpravě, s četnými, pro novost předmětů nanejvýš zajímavými illustracemi jest

nejkrásnější dar

pro každého. Spis, který ještě před vyjitím celou vzdělanou Evropu uvedl v rozechvění, který současně ve 12 jazycích vycházeti začal nákladem přímo obrovským, který úchvatným a poutavým se nese vypravováním, zasluhuje zajisté všestranného povšimnutí a ocenění. – Povahou, okolnostmi i výsledky jest výprava Stanleyova podnikem nanejvýš velkolepým, unášejícím, obdiv a úctu vzbuzujícím. Dvě léta na pochodu neznámými končinami! Co den nové objevy z oboru vědy, co den příklady rekovné mysli a heroického sebezapírání. Stanley vylíčil to vše mistrným slohem, čímž velezajímavosti díla jeho postavena koruna. — V našem národě nalezlo se velice mnoho nadšenců Stanleyových a s pýchou můžeme říci, že čtenářů jeho díla u nás je do tisíců a do tisíců. České vydání Stanleye nezadá v ničem úpravě anglické a je daleko lacinější jak vydání jiná. Celé dílo tvoří 3 svazky velkého 8° a obsahuje 150 skvostných dřevorytin s 3 velkými barvotiskovými mapami.

Lze obdržeti ve všech řádných knihkupectvích neb přímo objednati u

nakladatele JOS. R. VILÍMKA v Praze. Spálená ulice čís. 13. nové.

Cena celého díla 9 zl., vázaného 12 zl.

Nejnovější básně Jana Červenky:

PÍSNĚ ZÁVIŠOVY.

Se skvostnými obrázky světlotiskem Luďka Marolda a s překrásnými illustracemi Fr. Slabého, representují se co překrásná kniha po výpravě i obsahu.

Po »písni úvodní« obsahuje oddíl *»Kus života«* následující básně: Včera a dnes. — Jediný pohled. — Resurrectio. — Ničím a vším. — Stranou. — S Bohem! — Zda si někdy vzpomínáte? — Ze Sychrova. — Druhé psaní. — Vy jste psala. — Konec.

Obsah oddílu dalšího *»Trilky«*: Ztraceno. — Rád nyní věřím. — Za mrtvým. — Život. — Zápas. — Věř, doufej, trp! — S jarem. — Jen trochu lásky. — Za tichých nocí. — Hlas v duši. — Les u paseky. — S úsměvem.

V oddílu třetím a posledním obsaženy jsou *»Písně«*: Dnes jsem ji viděl. — Kdybyste chtěla! — Pro Vás. — Bez Vás! — Což je to hřích? — Vy a já. — Rozhodnuto. — Jako hvězda. — Z ulice. — Churavím. — Píseň konečná.

Knihu tu lze objednati ve všech knihkupectvích, zejména však u

Nakladatele Jos. R. Vilímka v Praze, Spál. ul. 13.

Cena brož. výt. 2 zl. 80 kr., v nádherné vazbě 5 zl.

Ztráta

a 1000 zl. odměny!

Ztraceno bylo

mnoho času pořádáním a upravováním

„Vilímkova Kalendáře Humorů na rok 1891“,

jehož včasnější vyjití proto se zpozdilo, že reprodukce čtyř celostranných, v několika barvách provedených, překrásných obrazů, dle velkých akvarelů našeho osvědčeného malíře V. Olivy, vyžadovala mnoho práce a píle.

Za to vydařil se však oblíbený tento kalendář vybraným a četnými obrázky doprovázeným obsahem, tak, že lze směle slíbiti

1000 zl. odměny

tomu, koho by nerozesmály a nerozehřály humoresky, verše, básně, žerty, anekdoty a všeliké taškářské ty nápady vtipných lidí a veselých obrázkářů, kteří po celý rok pilně přispívali, aby poskytli zábavu a obveselení všem těm, kdož za nudných zimních večerů dlouhou chvílí okousati se mohou.

»Vilímkův Kalendář Humorů«, tato pověstná, nejveselejší česká kniha, vycházela vždy v překrásné úpravě, s pečlivým obsahem a s vybranými obrázky.

Leč všecky tyto kalendáře předstihlo vydání letošní a každý podiví se, jak je možno

v Praze za 60 kr., poštou za 65 kr.

obdržeti knihu, která čítá 100 stran, obsahuje 156 obrázků, 190 článků nejveselejšího obsahu, a mimo to ozdobena jest čtyřmi celostrannými, v několika barvách provedenými obrazy.

Poněvadž všechny minulé ročníky těchto non plus ultra kalendářů úplně jsou rozebrány a osudu tomuto také vydaní letošní neujde, jest v zájmu každého přítele veselosti, aby sobě kalendář na rok 1891 zavčas zakoupil

Netřeba ani zvlášť dokládati, že

už ho mají

na skladě všichni řádní knihkupci a knihaři, z jejichž veselých tváří a zarosených očí každý poznati může, do jaké míry je obsah této šprýmovné knihy rozjařil.

Rozjařená a veselostí občerstvená mysl podporuje však zdraví, chuť k jídlu a pití a proto jest zajisté lépe, koupiti sobě lék z Vilímkova nakladatelství, než za více peněz mediciny.

Každý z nás dočká se ostatně i toho, že »Vilímkův Kalendář Humorů« jako lék proti ospalosti, rozmrzelosti a zasmušilosti mysli co nejdříve také už předpisovati budou čeští pp. lékaři a prodávati páni lékárníci v Praze i na venkově.

Milovníci veselého čtení v takových místech, kde filialní prodeje zřízeny nejsou, mohou kalendář přímo objednati u nakladatele

Jos. R. Vilímka v Praze,

Spálená ulice č. 13.

KROK,

ČASOPIS

věnovaný veškerým potřebám středního školstva.

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís 5.

Tiskem **F. Šimáčka v Praze.**

ROČNÍK V. SEŠIT 2.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1891.

Vydáno 7. února 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při přištím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zasláni.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Jungmann napočítal [1]) přes 50 mluvnic nové češtiny, vyšlých od r. 1819 [2]) do 1845, a vyznal o všech předně to, že „jsou potud dobré, pokud se drží mluvnice Dobrovského, nejvýtečnější práce jeho, kterouž on z pilného čtení českých spisův s použitím nejlepších starších grammatik vyhotovil a kteroužto sobě o jazyk český nesmrtedlnou zásluhu získal. Neníť ovšem ani ona svrchovaně dokonalá, jako nic lidského pod sluncem, může býti doplňována, snad v maličkostech i opravována, ale zavržena nemůže býti leda v mysli toho, kdo jí nepochopil. Bojím se, připomíná J. konečně, aby se nedařilo novým grammatikám ji měnícím, jako se dálo po Euklidovi geometrickým soustavám, kteréž dle úsudku velkého Kästnera, čím dále od Euklida odstupovaly, tím byly horší."

Zmínkou o „použití nejlepších starších grammatik" narazil Jungmann na srovnavací methodu Dobrovského a na epochalnou její výtečnosť arci jenom nepřímo, ale dostatečně pro každého, kdo aspoň dějiny mluvnictví českého tak zná, jak to bylo možno již i do 1845 r. Za nejlepší všech starších mluvnic nové češtiny totižto právem vyhlásil už i J. sám [3]) tu, kterou se nám Vavř. Benedikti Nudožerský [4]) zavděčil. Jestiť ona plnou měrou hodna takové chvály z několika příčin, z nichž tu jen tři nemohu pominouti mlčením.

Prvá z nich, ale, jak se samo sebou rozumí, menší váhy než ostatní dvě, vězí v té nepopíratelné pravdě, že mluvnice Benediktiho je prvou všech úplných, učíc ve prvé části své hláskám a tvarům, ve druhé pak skladbě. Podruhé obsahuje ona dle Dobrovského „sehr feine Bemerkungen" (Lehrgeb. str. VII) vůbec [5]) a sice hlavně proto, že Benedikti, jsa rodem Slovák a maje

[1]) Slovesnost aneb nauka o výmluvnosti básnické a řečnické se sbírkou příkladů v nevázané i vázané řeči. 3 vyd. v Praze 1846, str. 6.

[2]) Kterého Dobrovský podruhé vydal v Praze své Lehrgebäude der Böhmischen Sprache. Dále uokládám se té mluvnice pořád i nad čarou a sice skratkem *Lehrgeb.*

[3]) Historie literatury české. V Praze 1825, str. 162 a 166; ve 2 vydání 1849 na str. 126, 128 a 129.

[4]) Grammaticae Bohemicae, ad leges naturalis methodi conformatae et notis numerisque illustratae ac distinctae, libri duo. Pragae 1603.

[5]) Jako na př. tu, která se týče znamenání měkkosti souhlásek *l* a *r* proto nedůsledného, že se ono neřídí pravidlem, platným u *d*, *t* a *n* před *ě*, *i* a *í*. Dle toho totižto měl tehdejší pravopis český býti zbaven předně té nedůslednosti, které se již původce jeho, J. Hus, dopustil, učiv jen u *l* znamenati tvrdosť, čeho se Poláci svým *ł* drží ještě podnes, u všech ostatních souhlásek pak měkkosť jejich a sice tečkou vesměs tam, kde *d*, *t* a *n* opatřujeme podnes háčkem anebo kličkou, t. j. mimo *ě*, *i* a *í* přede všemi

se naučiti češtině, byl přirozeně nucen osvojiti sobě nemálo takých odchylek jejích od slovenštiny, v jakých rozený Čech, přivyk jim od mladosti, nespatřuje nic neobyčejného a zvláštní pozornosti hodného. Přirovnávaje tedy vlastně češtinu ke slovenštině a poněkud aspoň i k moravštině, jaké se přiučil v Jihlavě a v Uherském Brodě, dopátral se B. více takých zvláštností hlásek, tvarův a vět českých, o jakých se rodilému Čechu, neznalému slovenštiny a moravštiny, obyčejně ani nesnívá.

O pravdivosti výkladu toho svědčí sice již i Komenský hodnověrně slovy, vytčenými tu na str. 4 pod č. 4; ale nebude tuším zbytkem, doložím-li se ještě aspoň Potta, zpomenutého též už dříve (str. 3) spoluzakladatele mladogrammatické školy. Dle něho [1]) také „jene Kurzsichtigkeit, welche wohl entfernte Puncte, aber nicht die ganz nahe liegenden wahrnehmen lässt, offenbart sich im geistigen Sinne am Menschen vorzüglich rücksichtlich seiner Selbstkenntniss überhaupt und sodann auch rücksichtlich der von seiner Muttersprache. Diese bietet dem Fremden auf den ersten Blick eine Menge auffallender und hervorstechender Puncte dar, die der, welcher sie von Kindesbeinen an redet, eben der Gewohnheit wegen entweder nie oder nur schwer inne wird; jener wird schon äusserlich gezwungen, darauf sein Augenmerk zu richten, während dieser erst den Reiz des Aufmerkens in sich selber durch Willenskraft hervorbringen muss. Daher die bekannte Erscheinung, dass man sich der Regel der Muttersprache erst durch die Erlernung fremder Sprachen recht bewusst wird und dass es fast schwerer ist, eine gute Grammatik der

---

ostatními samohláskami a dvojhláskami. Vyloživ pravidlo to, domáhá se Benedikti šetření jeho u *l* a *r* jen theoreticky na str. 10 a 11 své Grammatiky těmito slovy: „Proposita doctrina de stigmate (t. j. o znamení měkkosti) exigit, ut etiam molle *l* stigma recipiat: aut saltem ratio scribendi invertatur, ut apertum *l* sit durum, clausum autem *ł* molle, cui propius stigma admotum esse intelligatur: ut quemadmodum reliquae novem liquidae (t. j. *r*, *n*, *d*, *t*, *b*, *p*, *v*, *f* a *m*) cum signo liquescunt praesertim si vocalis mollis absit, ita haec (t. j. *l*) quoque sola ab analogia non vagetur: inprimis cum plurima sint per etymologiam loca, quae hanc orthographiam requirunt: quod postea patebit. Adde quod ipsius proxima soror (t. j *r*) id postulat: cum qua hoc habet commune, quod, cum flexio fit in *ě*, *i* non exauditur (ut deprehenditur post alias liquidas, ut in *braně*, *vartě*, *škodě*) sed tantum consonae liquescunt: ubi affectio ex *ě* transire videtur in *r* et *l*: unde a *dira*, *skáła* esse debeat *díře*, *skál'e* pro *díré*, *skálé*. Nam etsi *l* non eodem modo, quo *r* liquescit; liquescit tamen eo sono, quem ipsius natura adfert: quemadmodum reliquae liquidae suum liquorem habent. — Hoc si a populo impetrare non possumus, sentire tamen recte possumus: usum populo concedemus; scientiam nobis reservabimus: et quadam necessitate nos quoque peccabimus: quemadmodum Varro: Nisi cum erit necesse (inquit) sequar in caeteris rebus mala exempla: nam ea quoque cum aliqua vis urget, inviti sequimur.“ Ostatně připomínám tu ještě: *a)* to, že v originale i jednotlivé hlásky i tvary české tištěny jsou švabachem a že český obsah závěrek v citatě předešlém ode mne pochází, maje přispěti k objasnění tohoto. *b)* Nedůslednosti dotčené byl jsem sobě již i dříve vědom, než mi bylo možno dověděti se nauky Benediktiho o ní (Zvukosloví 1854, str. 9 a 91 do 94). Ve Srovn. mluvnici své 1857 pak připomenul jsem už na str. 152 i proti *ř* aspoň to, že „psání *ři* a *ře* m. *ri* a *re* podle *li* a *le* anebo m. *ri* a *rě* podle *di*, *ti*, *ni* a *dě*, *tě*, *ně* nedá se ničím jiným ospravedlniti než jen zvykem. Na to se naráží v §. 91.“ Na str. XIV a XV tamže soudím už i o celé mluvnici Nudožerského a sice strany skladby její zcela o své ujmě, strany hlásek a forem pak i dle Dobrovského a Jungmanna. Na str. 59 latinské práce mé De contiguarum consonantium mutatione in linguis slavicis, vyšlé 1867 r. z Rozprav král. české společnosti nauk i zvláště, stojí i více výpisů z mluvnice a ze Žalmů Nudožerského, obsahujících též „sehr feine Bemerkungen“. Roku 1870 počal jsem, opíraje se vedle slovenštiny o polštinu a ruštinu mnohem určitěji nežli dřív, obraceti nauku Benediktiho o *l* a *r* k opravení pravopisův, ustanovených pro starou češtinu, co do podstaty tak (Počátečné skupeniny souhlásek českoslov. str. 37 a n.), jak jsou transkribovány Zbytky rýmovaných Alexandreid staročeských, vydané ode mne a A. Patery 1881. Týmže způsobem transkriboval i Patera několik menších památek staročeských v Časopise mus. Nejobšírněji rozepsal jsem se o Grammatice Benediktiho 1877 ve svém Bruse na stranách, jichžto se doložím dále pokaždé zvláště.

[1]) Etymologische Forschungen auf dem Gebiete der Indo-Germanischen Sprachen, insbesondere des Sanskrit, Griechischen, Lateinischen, Littauischen und Gothischen. Lemgo 1833 und 1836, sv. I, str. 146.

Muttersprache als einer fremden zu verfassen. Ferner würde der grösste Sprachvirtuose vielleicht der schlechteste Grammatiker sein und umgekehrt. Doch wozu dies? Um uns dem Wahne derer entgegenzustellen, welche die Autorität des Nationalgrammatikers in All' und Jedem für heilig halten. Es giebt aber solche Böotier, und sie kehren wieder, so oft man sie auch mit dem Zinken austreibt."

Mudráky těm podobné měl už i Benedikti na mysli, dávaje proti nim i podobenstvím to na jevo, jak jasně a chvalitebně byl sobě vědom povinnosti pravého grammatika, které předchůdce jeho, Jan Blahoslav, nedovedl ještě zevrubněji hlásati [1]) než takto: „Ne jazyk aneb řeč regulí, ale ten, jenž regule vymejšlí a spisuje, řeči neb jazyka vlastnosti šetřiti má." Benedikti naproti tomu líčí povinnosť touž proti dotčeným mudrákům na str. 4 a 5 své dedikace následujícími slovy: „Ut pictor non talem leonem aut cervum pingit, qualem fortassis in suo cerebro effinxerit, sed qualem oculis contemplatus esset et cujus ideam diligentissime animo complexus esset: ita grammaticus modum loquendi non finget, regulas non aliunde quam ex usu praestantissimo dicendi magistro deducet: intuebitur eos, qui optime loquuntur et scribunt, inde exempla petet, similiaque similibus comparabit, et inde generales notiones comprehendet, regulisque includet. Et hoc mihi adversus eos praesidio erit, quibus nescio quam inconveniens videtur, ut Slavus (t. j. Slovák) Bohemicam grammaticam scribat: quasi non videatur inconvenientius Germanos, Italos, Gallos, Germanos, Bohemos et alios longissime a Graeca et Latina lingua remotos Graecam aut Latinam grammaticam scribere. Ex usu enim recte Bohemice loquentium et scribentium regulas depromsi, iterumque ad eundem usum accommodas esse volui."

Ale nedostalo se Benediktimu ochrany, dotčené předposledním ze souvětí právě předešlých, podnes s dostatek. Pokolení míněných tamž odpůrců srovnavací methody, bez níž by se jazykozpyt nebyl nikdy stal tak opravdovou vědou, jakou jej býti hlásám už i tu (str. 8 a 9), nevymřelo bohužel u nás ani do Dobrovského ani po něm úplně. Mimo totižto Slováka Pavla Doležala nehnuli se grammatikové čeští do dob a bez pomoci Dobrovského téměř ani o krok napřed vůbec a strany slovesa, nejdůležitější části každé řeči, zvlášť. Odchylky, jakých oni sobě proti B. dovolovali, týkají se nejvíce jen vzorů skloňování a časování. Nad slunce jasněji vysvítá to již i z úvah Dobrovského o nich (Lehrgeb. str. VII do XVI). Dovedli však i oni přece zastíniti a zaraziti pokrok, zahájený přirovnáváním písemné češtiny k obecné a ku příbuzným obou vlastně již od moravských předchůdců Nudožerského, Beneše Optáta z Telče a Jana Blahoslava,[2]) ale jen u sobě rovných anebo sebe chudších duchem snaživců vůbec a těch zvláště, kteří nedospěli ještě mezi jiným ani k náležitému rozeznání písemné řeči od obecné, národní od osobní, spisovatele od jazykozpytce a prospěchu od škody, podmíněných srovnavacím badáním a pravým opakem toho ve kterémkoli z oborů vědeckých.

[1]) Grammatika Česká dokonaná l. 1571, do níž vložen text grammatiky Beneše Optáta z Telče, Petra Gzela z Prahy a Václava Philomathesa z Jindřichova Hradce podle vydání Normberského. Z rukopisu bibliotheky Theresianské vydali Ignac Hradil a Josef Jireček ve Vídni 1857, str. 8.

[2]) Dle str. 7 Grammatiky, jmenované tu již pod číslem 1, „Beneš Optát byl více Němec nežli Čech." Hodil se tedy ku prospěšnému srovnávání češtiny s moravštinou lépe nežli společník jeho, Petr Gzel, neznal-li se ten v moravštině ani v němčině. O tom však nesluší nikterak pochybovati, že J. Blahoslav s téže strany znamenitě vynikl i nad Beneše Optáta a nad Philomathesa, snaže se hlavně syntaktické zvláštnosti měšťanské češtiny vysvětliti a zdokonaliti bedlivým srovnáváním jejím nejen s obecnou než i s moravštinou, slovenštinou a polštinou Nejpatrněji svědčí o tom str. 337 do 344 jeho Grammatiky, jelikož tam rozjímá již i zvlášť o nářečích. Skloňování a časování však neučí ještě tak žádný z těch grammatiků, pokládajíce to pro rozené Čechy za zbytečné. Hlavní péče jejich nese se k opravení a ustálení pravopisu českého a k objasnění syntaktických zvláštností češtiny, vzavších už i do jejich dob nemalou zkázu nesprávným následováním cizích řečí vůbec a latinské i německé zvláště.

Nešetřením ani těch rozdílů vynikl nejnověji J. V. Novák proti Nudožerskému přímo nade všecky společníky koterie, vylíčené poněkud už výše na str. 6, 7 a 9, mnohem okázaleji a žalostněji, než bych nebyl povinen přetrhnouti začatého tu dovozování krátkým ospravedlněním výčitky právě vyslovené. Zasloužilť on sobě [1]) té vrchovatě, odsoudiv nejlepší ze všech mluvnic nové češtiny, vyšlých dříve než Lehrgebäude Dobrovského, takto: „Grammatika Nudožerinova (sic!) jest první úplná česká mluvnice, spis zajímavý více ve svých jednotlivostech nežli v celku, jenž arci základu vědeckého postrádaje a zbudován jsa na tehdejších mluvnicích latinských soustavou jazyka toho na úkor češtiny se řídí a proto pouze se stránky literarně historické považován býti může jako spis na tu dobu cenný. Nejlépe pak posoudí jej, komu je čeština jazykem mateřským a kdo se v ní dále vzdělal; takoví lidé také nejlépe napraví nedostatky spisu tohoto.“

„Calumniare audacter, semper aliquid haeret!“ Jen této nešlechetné zásadě přiměřeno jest odsouzení ono, poněvadž se původce jeho nepokusil o dokázaní výčitek, obsažených v něm, ani sebe slaběji a marně by se zasazoval o to i do nejdelší smrti své, nemaje ostatně proč pochybovati o pravdivosti zvlášť ani následujících výroků: **1) Nedokázaná a nedokazatelná výčitka jakékoli vady je pomluva, a sice tím přísnějšího trestu hodná, čím se vážnějších osob a věcí týká; 2) ani sebe větší auktorita neváží konečně v žádné vědě více než věcné důvody a každá z nich je povinna tím bedlivěji a svědomitěji vésti věcné důkazy domyslů svých, čím se ty vzácnějších osob a věcí týkají; 3) hanba jest odporovati sobě samému beze vší věcné příčiny a ještě větší zpouzeti se proti zjevným pravdám vůbec a na potupu osob nevinných a hodných úcty zvláště.**

Výčitky předešlé týkají se přímo arci jen Benediktiho, nepřímo však i několika jiných osob nejen též mrtvých než i živých a sice vesměs nespravedlivě. Z mrtvých neublížili Novákovi nijak zejmena D. A. z Veleslavína, Dobrovský a Jungmann. Mateřským jazykem každého z nich byla čeština. D. A. z Veleslavína „vzdělal se v té dále“ a sice tak výtečně, jak to nejen B. na str. 9 dedikace své než i Novák po něm uznává, přeloživ dotčené místo jeho předmluvy volně ovšem, ale dosti věrně čili takto: „Prospěšné následky cviku v jazyce mateřském nejlépe jsou patrné u Cicerona, Čechů pak povzbuzovati může k pilnosti a ke cvičení příklad Daniele Adama z Veleslavína, jenž také grammatiku M. Vavřincovu viděl, schválil a spisovatele povzbuzoval, aby ji dokončil; a muž tento [2]) svými studiemi a vydanými spisy dosáhl veliké slávy.“ Jako žádné dílo lidské, tak není ovšem ani grammatika Benediktiho bez vad, ale kdy by „se řídila soustavou jazyka latinského na úkor,“ t. j. na potupu [3]) „češtiny,“ nebyl by jí D. A. z Veleslavína schválil, než tím by ji byl odhodlaněji zavrhl, čím se svědomitěji a usilovněji zasazoval o zvelebení a zdokonalení češtiny, kde a kdykoli mu to bylo možno. Mnohem patrněji odporuje N. i sobě samému nejen strany téhož úkoru než i strany zásad anebo vědeckého základu mluvnice Nudožerského, vyznávaje hned po výše citovaném odsouzení mezi jiným i toto: „M. Vavřinec všímal si také místy rozdílu mezi jazykem spisovným a obecným, čehož některé příklady uvádí, přirovnával češtinu k nářečím moravským a slovenským, úhrnem pak jako Slovák zkoumal češtinu spisovnou nestranněji [4]) než Čechové rození

---

[1]) Rozjímaje zvlášť O grammatice české M. Vavřince Benedikta z Nudožer (Čas. mus. 1888, str. 360 do 369). I dále dokládám se pořád jen strany 362 a 363 Časopisu téhož.

[2]) Tak m. *onen*, t. j. D. A. z Veleslavína.

[3]) Jen to a podobná tomu ponětí znamenalo předchozí slovo, bywši dle Jungmannova slovníku i žensky čili jako *úkora* v obyčeji poněkud i za D. A. z Veleslavína ještě. Kdy by však Novák byl užil slov *ujma* nebo *škoda* m. něho, byl by přece též vinen pomluvou, líčenou nad čarou.

[4]) Dle následujícího souvětí: „zpozoroval — ušlo,“ měl N. přidati „a prospěšněji“, v souvětí témže pak výslovně naraziti na „rozené Čechy“, zpomenuté před ním, po něm

a zpozoroval tedy leccos, co by jinému grammatikáři bylo ušlo. Také zásady jeho jsou docela správné a mají platnost nezměněnou posud. Konečně i znalost spisů jiných, zvláště grammatik latinských, základů všeho tehdejšího vyučování mluvnického, byla u něho dosti značná, že mohl dospěti dle nich k jakémusi samostatnému soudu o svém předmětě."

Zásadě, kterou jsem já vylíčil už výše (str. 47) vlastními slovy Benediktiho po hlásané J Blahoslavem a Novák velmi zmodrchal [1]) volným překladem svým, čili té, že „grammatik má pravidla svá vybírati ze skutečného jazyka, příklady k tomu maje u těch, kdož nejlépe mluví" nebo píší, mohli se oni oba naučiti ovšem i z tehdejších grammatik latinských; ale o potřebě a prospěšnosti přirovnávání písemné češtiny k obecné a k nejbližším příbuzným jejich dověděli se oba jistě odjinud, ač i ne tak důkladně jako zejmena Komenský po nich, poněvadž ten už i výslovně dovedl hlásati slovy, citovanými tu na str. 4 pod č. 4, že ani jazyka žádného nelze poznati náležitě samého o sobě čili beze srovnání jeho s jinými. Zásadou tou však počali se jazykozpytcové řiditi teprve ve druhé polovici minulého století bedlivěji a prospěšněji, než to Benediktimu téměř o dvě století dříve bylo možno, a dovedli konečně dle téže zásady založiti již i mladogrammatickou školu, jež i ke zvelebení slavistiky vůbec a mluvnictví českého zvláště tak utěšeně přispívá, jak jsem to napověděl už výše (str. 3, 8 a 9) a dále dopovím.

Tu se ujmu Benediktiho ještě poněkud i proti J. Gebauerovi. Ten „se vzdělal v češtině dále" než Novák, ačkoli dle Fr. Zákrejsa, vyhlásivšího jej nejnověji [2]) za Němce po meči, není tak kovaným Čechem, jakým se N. staví proti Benediktimu, nepřímo pak i proti jiným Slovákům a Moravanům vesměs, nejmírněji řečeno, pseudoaristokraticky a nedůsledně. Svědčíť nám i N. sám o tom, že se G. vzdělal v češtině dále než on, a sice častěji.

V rozpravě O vývoji českého jazyka spisovného na př. vyznává hned s počátku [3]) pod čarou, že prý tamější jeho „grammatické výklady vzdělány jsou dle akademických čtení prof. Jana Gebauera ‚O grammatice staročeské' v zimním semestru r. 1884—5, a ‚O skladbě české' v zimním sem. 1885—6." Nicméně však neváhal N. ani jako biograf J. Gebauera naskrze nic oslavovati ho, předchůdce jeho pak tupiti ještě mnohem svévolněji než Benediktiho. Vyčet a vychváliv totižto všecky linguistické a jiné práce Gebauerovy, vyšlé do r. 1886, připomíná úhrnem o nich [4]) i to, že prý „jsou toliko přípravou a jakýmisi ukázkami velikých dvou děl, o kterých G. už léta pracuje a která bohda také v několika letech ke konci přivede. Jest to přede vším veliký Slovník staročeský, jenž má obsahovati veškeren slovný material jazyka staročeského až po Husa; již déle než deset let sbírá G. doklady z rukopisů staročeských ke slovníku tomu, užívaje k tomu v posledních letech také pomoci žáků svých, tak že má sebráno již více než milion dokladů a že dílo to již nyní asi 120 tiskových archů by obsahovalo. A dosud není sbírání to

---

konečně vyložiti aspoň nejdůležitější z těch četných zpozorování Benediktiho, kterým Dobrovský „sehr feine" říká a sice plným právem už i z těch důvodů samých, které jsem já ve spisech, citovaných tu na str. 45 pod č. 5, provedl, ačkoli se v žádném z nich neobírám mluvnicí Benediktiho zvláště jako N. v rozpravě, proti níž je právě řeč, než jen mimochodem.

[1]) Aby ani o tom žádné pochybnosti nezbylo, připomínám ještě, že N. podobenství o lvu a jeleuu pominul mlčením a shrnul obsah obou dotčených výroků Benediktiho v to, že „grammatik má pravidla svá vybírati z jazyka živého, ze skutečného užívání, příklady k tomu maje u těch, kdož nejlépe mluví". Tak se nehodí zásada ta na mrtvé jazyky ze příčin mnohem snadněji pochopitelných, než bych se mohl výkladem jejich zavděčiti ct. čtenářům svým. Na str. 131 a 138 mého Brusu najdou pod čarou prvotné znění a nad čarou jádro obou dotčených výrokův a srovnavše to s volným překladem Novákovým, uhodnou sami snadno, kdo z nás porozuměl lépe Benediktimu

[2]) Rukopis zelenohorský a královédvorský. V Praze 1889, str. 171.

[3]) Desátá zpráva c. k. prvního českého realného a vyššího gymnasia v Praze za školní rok 1886, str. 5.

[4]) Zlatá Praha 1886, č. 6, str. 94, slp. 2.

ukončeno! Druhým pak rovněž veledůležitým a pokud z předběžných ukázek a studií souditi můžeme, v jazykozpytě našem epochalním dílem bude Historická mluvnice jazyka českého, která, bude-li spisovateli popřáno ji ukončiti, stane se pevným základem veškerého jazykozpytného badání u nás. A kéž by vydána byla brzo, aby klesly [1]) veškeré ty liché výmysly a domněnky, jimiž až posud naše mluvnice tak značnou měrou se znešvařují!"

O věcné důkazy žádné z těch chvál a potup nepokusil se Novák též ani sebe slaběji, než domáhá se jen slepé víry v naprostou spravedlivosť jejich, ale není jí naskrze hoden a sice předně proto, že se již i sám vyhlásil za nepříslušného soudce prací jazykozpytných slovy, kterých jsem se doložil už ze Zprávy, jmenované na str. 49 pod č. 3. Podruhé posvítil jsem já již i nejnověji na žalostný úpadek slavistiky vůbec a mluvnictví zvlášť u nás druhou a pátou ze svých ukázek Rukopisu královédvorského, čelících [2]) hlavně proti J. Gebauerovi; ale má týž úpadek ještě jasněji vyjíti na jevo z úvahy o jeho Mluvnici české pro školy střední a ústavy učitelské, vyšlé v Praze 1890.

„Mluvnice tato jest napsána ze skizz mluvnice vědecké několikadílné, o které ode mnoha let pracuji a jejíž první díl bohdá již r. 1892 vytištěn bude; tu budou zevrubně udávány prameny, odkud který doklad je vzat, i theoretické pomůcky, kde jaké užito, což v knize pro školu určené činiti lze nebylo."

Tak skončil Gebauer druhou ze předmluv, otištěnou před Skladbou jeho mluvnice. Ačkoli by ve vyznání tom beze vší pochyby státi mělo *tam* a *školy* m. *tu* a *školu*, následkem toho pak i *sem* před anebo za *vzat* a *tu* nebo *zde* před *užito*, nemíní jím G. přece nic jiného než to, abychom spatřovali ve přítomné mluvnici jeho jádro všech dosavadních jeho příprav k napsání vědecké, nazvané Novákem historickou a vychválené slovy výše citovanými nade vši míru a slušnosť, a sice takové jádro, které výtečností svou neobyčejně a neomylně vyniká nad obsažená i v nejlepších z těch mluvnic, jež byly před Gebauerovou schváleny pro české školy střední a ústavy učitelské. V skutku však hodí se Gebauerova nejvíce k ospravedlnění výčitek, vyslovených tu již na str. 7 a 9, a sice hlavně proto, že se v ní srovnavací methoda jazykozpytná a přívrženci její i nejhodnější zvláštní úcty mnohem okázaleji a svévolněji znevažují slovy i skutky, než ve kterékoli ze schválených před ní. Z četných důkazů toho přestanu tu na několika takých, které se mi právě zdají býti dostatečnými k ospravedlnění té cti a chvály, jakých se dostalo srovnavací povaze mluvnice Benediktiho nejen ode mne než i od Dobrovského a Jungmanna, také proti Gebauerovi.

Týž pán oslavoval srovnavací methodu jazykozpytnou dříve též nejednou, na př. před 15 roky [3]) i zcela takto: „Od časů Dobrovského stal se ve srovnávací jazykovědě ohromný pokrok a povstala B o p p o v a srovnávací mluvnice hlavních jazyků kmene indevropského (1833 [4]) a M i k l o s i c h o v a srovnávací mluvnice jazyků slovanských (1852—75). Všeobecné tyto pokroky působily také na mluvnictví české a vidí se vliv jejich zejména v pracích Š a f a ř í k o v ý c h a H a t t a l o v ý c h, pokud se týkají jazyka českého."

---

[1]) Tak nebylo sice sloveso to nikdy v obyčeji dle Jungmannova slovníku ani u Čechův, ale „man merkt die Absicht", danou na jevo zneužitím jeho, „und man wird verstimmt" a sice právem dle důkazů toho, následujících nad čarou.

[2]) Národní listy 1885, č. 357 a 358, r. 1886 pak č. 3, 6 a 16. — Světozor 1887, č. 43 do 51, kde se již i Novákovi dostalo za biografii, dotčenou nad čarou, čeho nechtěl, ale zasloužil sobě vrchovatou měrou.

[3]) Uvedení do mluvnice české. V Praze 1876, str. 51, kde se slova, vyznamenaná tu nad čarou proloženými typy, též tak objevují.

[4]) Ani v Kobrově slovníku naučném (IV, 208) nepřidal Gebauer „—1852", kterého poslední sešit prvého vydání dotčené mluvnice vyšel pod nápisem, otištěným už i tu na str. 5 pod č. 4. Svědčí-li nedůslednosť ona o pilném a důkladném obírání se touže mluvnicí? Na otázku tu odpoví tuším každý snadno a náležitě, kdokoli sobě „sine ira et studio" přečte celý Příspěvek tento.

O dva roky dříve [1]) ještě nadšeněji velebil Gebauer „velikolepé Slovanské starožitnosti“ Šafaříkovy úvodem do úvahy o prvém vydání výtečné Krekovy Einleitung in die slavische Literaturgeschichte und Darstellung ihrer ältesten Perioden (Graz 1874). Mé latinské práci pak, jmenované tu v poznámce 5 ke str. 45, dopřál on [2]) i následující chvály: „Všelikého posuzování tím spíše budeme se směti zdržeti, když každý v grammatice slovanské poněkud jen zběhlý čtenář z celku i při každém takořka slově sám nahlédne a se přesvědčí, že skoumání p. Hattalovo zakládá se na věcech skutečných a na faktech, odvážných domněnek [3]) se varujíc, že takovou bezpečnou cestou dobytých resultátů v dosavadních mluvnicích slovanských marně bychom hledali, a že Hattala dílem svým zvukosloví slovanskému takovou službu prokázal, jako J. Grimm germánskému.“

I z několika jiných příčin, jež, bude-li třeba, zevrubněji vyložím jinde, mohu bezpečně hlásati již i to, že Gebauerovo Uvedení, citované tu na str. 50 pod č. 3, není vlastně nic jiného než obšírnější výklad toho, čím se moje Mluvnica jazyka slovenského [4]) počíná. Gebauerova česká naproti tomu končí se asi o třetinu kratším, ale na mnoze chybnějším zněním Uvedení dříve řečeného, sahajícím od §. 458 do 477 čili od str. 186 do 224 jejího dílu II pod tímto titulem: „Výklady všeobecné pro hlubší poznání jazyka a mluvnice.“ Tak je jmenuje G. i ve předmluvě výše citované, chtě i několika jinými výklady „porůznu vloženými“ do jeho mluvnice k dosažení cíle téhož, omluviti objem její, o čem ostatně pronesu se teprve na konci Příspěvku tohoto, připomínaje tu jen to ještě, že Výklady dříve řečené zaujímají 38 stran proti 62 prvotného Uvedení, jehož format je sice poněkud menší, než jakého se mluvnici dostalo, ale obsahuje přec aspoň o třetinu více látky než ony Výklady.

„Na mnoze chybnějšími“ nazval jsem ty hlavně proto, že není v nich již ani stínu tak nadšeného velebení srovnavací methody jazykozpytné, jakého jsem se doložil na str. 50 pod č. 3 z originalu jejich, tu pak z úvahy a z oznámení, citovaných pod č. 1 a 2. Spíše naopak vyznívá již i z týchže Výkladů, nejmírněji řečeno, takové znevažování nejen srovnavací methody než i nejvýtečnějších přívrženců jejích u nás a jinde, jakého se Gebauer předchozími pracemi svými čím dále asi od 1880 r. tím žalostněji dopouští, nešetře v nich ani nejdůležitějších zásad pravé kritiky a humanity. Takými jsou jistě vedle vyznamenaných už na str. 48 zvlášť i tyto: **1) Nemo arbiter in propria causa, 2) audiatur et altera pars, 3) quod uni aequum, alteri justum** a **4) virtus etiam in hoste laudanda est.**

Nejvíce důkazů výčitky právě vyslovené najde každý nepředpojatý a věci znalý čtenář mluvnice Gebauerovy v té části jeho Výkladů všeobecných, která se týká mluvnictví českého na str. 218 a 219. Mluvnice Benediktiho neznevažuje tam G. sice přímo tak okázale jako panegyrický biograf jeho, Novák; ale nepřímo dopouští se toho více než tento. Nenarážíť G. předně na srovnavací povahu její naskrze nijak a postaral se o zahalení její zvlášť i tím, že původce jejího nenazval výslovně Slovákem jako Novák, který nejen o srovnavací methodě než i o zásadách jeho ostatních aspoň tak nedostatečně svědčí, jak jsem to vyložil už zevrubněji na str. 48 a 49. Dále zahaluje G.

---

[1]) Listy filologické a paedagogické. V Praze 1874 čili I, 311 do 316. Zmínil jsem se také o Slovanských starožitnostech z úmysla proto, že slavný původce jejich nejen důkladně znal předchozí výsledky srovnavacího jazykozpytu vůbec a slovanského zvláště, než dovedl je také výtečně rozmnožiti a spotřebovati k objasnění i takých dob minulosti naší, kam odjinud ani sebe slabší světlo nezasahuje.

[2]) Časopis mus. 1867, str. 248 do 273. K oznámení tomu nabídl se mi Gebauer sám listem, daným v Pardubicích dne 27 května 1867.

[3]) T. j. takých, jakými se Schleicher a přívrženci jeho domáhají tak zvaných prajazyků, proti nimž ostatně viz aspoň poznámku 2 ke str. 3.

[4]) Vyšlá v Pešti a B. Bystřici 1864 a 1865. Ostatně mám se níž o té mluvnici samé pronésti zevrubněji.

výtečnosť mluvnice téže ještě více tím, že se ku předchozím hlasatelům jejím: Dobrovskému, Jungmannovi a mně zcela tak má, jako kdy by ani sebe slaběji nebylo lze o tom pochybovati, že auktorita jeho sama nejen úplně převáží, než i vniveč obrátí věcné důvody té chvály, jížto jsme dopřáli Benediktimu svorně dle nejlepšího vědomí a svědomí svého. Konečně nejusilovněji, ale zcela marně zasazuje se G. o zahalení slávy Benediktiho nedokázaným a nedokazatelným vychvalováním Rosovy mluvnice, vyšlé r. 1672, nazývaje ji „prací dobrou, ano částečně i vynikající", jelikož prý „podává všecko zevrubněji, než která mluvnice před tím" vůbec a „o kolikosti děje slovesného" zvláště mezi jiným i přes to, že její „čásť česká jest jazykem chybná a smutným svědectvím, jak jazyk český v samé Praze byl klesl, když i Rosa, zajisté jeden z nejupřímnějších jeho příslušníkův a nejpilnějších jeho pozorovatelů, tak chatrně jím vládl. Pro tento nedostatek odsuzuje se druhdy Rosova mluvnice všecka; ale neprávem" pro to, čeho jsem se doložil už výše, G. pak nedokazuje věcně nijak. Že toho nenahradí samou auktoritou svou, to dosti jasně vysvítá již poprvé z utrhačnosti její, dolíčené výše ke cti Benediktiho; podruhé pak z jemných, ale snadno pochopitelných a spravedlivých narážek Dobrovského na chatrnosť mluvnice Rosovy a následovatelů jejích: Jandita a Pohla (Lehrgeb. str. VIII). Jandit sluje tam výslovně zbožňovatelem (Nachbether) a Pohlovu slováři se vytýká jen to, že obsahuje více „ganz unböhmischer Vocabeln". Hoden je však plnou měrou i té výčitky, že vynikl svévolností nad vzor svůj, Rosu, tak neslýchaně, jak nám to i G. sám líčí následujícími slovy: „Pohl byl úplně bez přípravy, ano bez smyslu pro práci grammatickou; tvoří a přetvořuje slova podle libovolných nápadů; sotva je kde na světě příklad jemu v tom podobný; mluvnice jeho je svou špatností památna; a že mohla tiskem vycházeti (ve čtveru vydání), je svědectvím nejhlubšího úpadku jazyka českého." Ale proč medle neobrátil G. ortele toho proti Rosovi a ke cti Benediktiho, který sobě tak jasně byl povědom a tak výtečně šetří povinnosti pravého grammatika, jak jsem to nahoře potvrdil už i svědectvím D. A. z Veleslavína (str. 48), v §. 30 svého Brusu pak o mnoho zevrubněji vyložil? Doležalovu mluvnici, vyšlou 1746, nazval ovšem i G. „dílem na svůj čas znamenitým", ale nedokázal jí býti takým, přestav o ní na tom, že prý „je podle Rosovy vzdělána a pilně dále vypracována," kdežto měl původce jejího též výslovně nazvati Slovákem a dopřáti mu s Dobrovským aspoň té chvály, že on „war der erste, der es fühlte, dass man mit der gewöhnlichen Anzahl der Declinationen und Conjugationen nicht gut auslangen könne" a že týž počal prvý děliti slovesa naše dle infinitivu na šest tříd, ale tak nedostatečně, jak mu to vytýká již i Dobrovský těmito slovy: „Da er für *násti* und ähnliche, deren Praesens auf *u* ausgeht, kein Muster hat, so musste er alle Verba, die das *ti* im Infinitiv unmittelbar an die Stammsylbe ohne Vocal anhängen, oder gar das *ti* in *ci* verwandeln: wie *teku*, *téci*, in die Klasse der Unregelmässigen verweisen" (Lehrgeb. str. VIII [1]). Nenaraziv na to ani sebe slaběji, nepřispěl G. ničím ani k obraně slavného rodáka svého, Dobrovského, proti křivdě, jaké se dopustil nejnověji rodák můj a přívrženec koterie, dotčené tu na str. 7, J. Vlček, hlásaje [2]) též úplně o své vlastní ujmě i vině, že prý „Doležal prvý pred Dobrovským správne utriedil československé sloveso". Dobrovský psal arci mnohem obratněji a více latinsky a německy nežli česky. Vzájemné dopisy jeho a V. Hanky [3]) nedají nikomu o tom slušně pochybovati. Nicméně však vnikl neobyčejně bystrý duch jeho do fonetické a formalné povahy nejen češtiny než i ostatních řečí

[1]) Místo *násti* a *téci* stojí tam ovšem *nesti* a *teci*, ale jistě jen omylem tiskovým, který jsem opravil dle str. 90 a j. téže mluvnice.

[2]) Dejiny literatúry slovenskej. V Turč. Sv. Martine 1890, str. 17. Proti dotčené křivdě ozval se ovšem už i nejnovější recensent těch Dějin, ale ne tak, jak by již i dle Dobrovského samého byl mohl (Athenaeum 1891, str. 122).

[3]) Vyšlé v Časopise mus. 1870 r. na str. 311 do 341.

slovanských srovnavací methodou tak hluboko a výtečně, že ho již i zásadný protivník můj, Schleicher, tak nadšeně hlásá býti zakladatelem slavistiky, jak jsem to již i tu na str. 4 tučněji tištěnými slovy jeho oznámil, v §. 31 svého Brusu pak zevrubněji ospravedlnil. Přes to přese všecko nedopřál G. Dobrovskému ani takové cti, přestav proti ní zcela o své vlastní ujmě i vině na tom, že prý „Dobrovský uznáván jest ode všech svých vrstevníků [1]) jako nejdůkladnější badatel a znatel jazyka slovanského a českého.“ Hned potom vyznává G. o jeho Lehrgebäude výslovně to, že prý „se v něm snaha, vyčerpati všecku látku mluvnice české a zpracovati ji soustavně, jeví měrou svrchovanou“; ale „co se týká pečlivého propracování látky, zůstávají mluvnice Dobrovského, Pelzlova i Tomsova dosud vzorem“ mezi jiným i přes to, že Pelzel a Tomsa nepřirovnávají češtiny ještě k žádné z ostatních řečí slovanských a že se Tomsa teprve ve 2 vydání své mluvnice 1804 odchýlil poněkud od soustavy Doležalovy i strany nejdůležitější části každé řeči čili slovesa, Pelzel pak i veřejně vzdává díky za pomoc, jaké se mu dostalo od Dobrovského dříve, než Lehrgebäude tohoto poprvé čili 1809 r. vyšlo (Lehrgeb. str. X a XI). Ještě mnohem usilovněji a neomluvitelněji zahaluje G. výtečnosť srovnavací methody a zásluhy Šafaříkovy o zvelebení její vůbec a ku prospěchu mluvnictví českého zvláště, nadšeně vychválené nejen od Schleichera než i od něho samého slovy, předešlými tu již na str. 3, 4 a 50. Odbylť je hned po svévolném vyhlášení mluvnice Pelzlovy a Tomsovy za vzory těmito slovy: „Vzhledem k obsahu vynikl Šafařík, rozšířiv obor mluvnice české vzděláním mluvnice staročeské (1845).“ Přidav hned po tom ještě, že „vzděláním dotud málo pěstované skladby vynikl Václ. Zikmund a ještě více Frant. Bartoš“, končí G. svůj Výklad „pro hlubší poznání mluvnictví českého“ takto: „Mezitím prospívala také srovnávací mluvnice slovanská (hlavní její pěstitel Frant. Miklosich), a prospívá vůbec jazykozpyt srovnávací; že z toho obého kořistila i mluvnice česká, rozumí se samo sebou.“ Ovšem, ale skrze koho a jak nejprospěšněji, na to nám už odpověděl Novák slovy, předešlými tu na str. 49 a 50, a Gebauer mu přisvědčuje, vynášeje se převysoko již i nad nejmocnějšího z nynějších příznivců svých, Miklosiche, a sice hlavně proto, poněvadž prý i ten [2]) strany staré češtiny „begnügte sich theils mit dem, was durch Dobrovský und Šafařík bekannt war, theils mit einer **höchst oberflächlichen eigenen Beobachtung der altböhmischen Sprache.**“

Aby marnosť chlouby té a ještě mnohem hlučnější proti Šafaříkovi jasněji mohla na jevo vyjíti z konce Příspěvku tohoto, dopovím tu proti Gebauerovým Výkladům všeobecným aspoň to ještě, co jsem už napověděl na konci str. 47 i proti Novákovi a nevyložil posud mimochodem.

Nenaučí se z nich patřičná mládež ani věcem jí beze vší pochyby mnohem užitečnějším a potřebnějším i sebe hodnověrnější historie mluvnictví českého. Takou je zajisté předně znalosť toho, čím se hlavně liší písemná řeč vůbec a čeština zvlášť od obecné neb od nářečí a podřečí svých. Rozdíl ten patří na konec §. 474ho nebo na str. 216 a 217 dílu II mluvnice Gebauerovy, kde se však nenaráží naň ani sebe slaběji následujícími slovy: „České nářečí z krajiny pražské, byvši povzneseno za jazyk spisovný, nezůstávalo beze vlivu nářečí jiných; spisovatelé, kteří pocházeli z nářečí jiných, ovšem si je osvojovali, ale také ze svých nářečí ledacos přidávali. Kromě toho pak totéž nářečí spisovné jednak uchovávalo se změn, jimž nářečí obecná podléhala, jednak bylo uměle pěstováno a vzděláváno více, nežli táž nářečí obecná. A tím vším stalo se, že nynější spisovný jazyk český se žádným obecným nářečím úplně nesouhlasí, nýbrž naproti všem jim jako jazyk z jejich středu vyrostlý, ale při tom uměle vypěstovaný se jeví.“ Reklamant Gebauerův, Novák, naproti tomu dotýká se rozdílu téhož, aspoň s jedné strany,

[1]) Jimžto zejmena Schleicher jistě nebyl, umřev dne 6 prosince 1868, jak jsem to připomenul už i na str. 2 pod č. 4.

[2]) Archiv für slavische Philologie. Berlin 1888 čili XI, 169.

hlásaje na konci Zprávy, jmenované tu na str. 49 pod č. 3, mezi jiným i to, že „ve stránce formalní jediný toliko kraj, jedno nářečí může býti směrodatným. Naproti tomu však jiné jsou prameny, jež se pro spisovný jazyk z nářečí vylévati mohou, a to jest stránka lexikalní a fraseologická,“ t. j. „nářečí svou bohatostí slov a vazeb mohou k tomu značně přispěti, aby jazyk spisovný stal se bohatým, ryzím a správným.“ Mnohem určitěji a správněji zní rozdíl dotčený zkrátka tak, že nejen česká než i kterákoli řeč písemná liší se od obecné hlavně jen počtem hlásek a tvarů, vzniklých skloňováním a časováním, jenž je tak přísně ustanoven, že každá odchylka od něho pokládá se za chybu, pokud se neustálí zvykem opravdu vzorných spisovatelů. Tvoření kmenů z kořenův anebo z jiných kmenů, zásoba slov a skladba naproti tomu nebyla, není a nebude nikdy v žádné řeči písemné tak přesně a dokonale ustanovena jako počet a znění hlásek a tvarů slov, vzniklých skloňováním a časováním. Důkazův obou těch výroků dočte se každý, koho se týče, v §. 25 mého Brusu, vyšlého 1877 r.

Na vyložený tamže v §. 26 rozdíl mezi národní a osobní řečí nenaráží Novák ani sebe slaběji ve Zprávě dříve zpomenuté. Gebauer dotýká se ho s počátku §. 474ho též už citovaného následujícími slovy: „V skutku lišíme se poněkud každý jednotlivec od soukmenovců nejpříbuznějších, a máme tedy každý nářečí svoje; ale rozdíly jsou málo patrné a nehledí se k nim.“ V skutku však liší se i osoby jedné a téže rodiny zvláštnostmi řeči své tak ohromně, že není naskrze proč odporovati kromě pravd, vyložených v §. 26 mého Brusu, ani té, kterou R. Raumer, citovaný a podporovaný tamže na str. 43 i zákonem rozmanitosti, vládnoucím veškerou přírodou, takto hlásá: „Genau genommen, spricht kein Mensch einen Buchstaben ganz so aus wie der andere.“ Sluší-li tedy pravému grammatikovi rozdíl týž tak znevažovati neb ignorovati, jak se toho G. a N. dopouštějí?

Po tom po všem zbývá mi ještě konstatovati předně to, že se Jungmann osvědčil i přímo tak dobrým člověkem a spravedlivým soudcem mluvnictví našeho, jakým jej býti uznávám slovy i skutky. Velebilť on [1]) zásluhy Dobrovského o srovnavací jazykozpyt vůbec a český zvláště již r. 1825, později pak oslavil i pokrok, zahájený v oboře témž od Šafaříka, stručně sice, ale zcela pravdivě následujícími slovy: „Příklad velikého němčiny zpytatele Adelunga, známost jinoslovanských nářečí, bez níž českého jazyka vědomost vždy nedostatečná a kusá zůstává, povýšily Dobrovského nade všecky skoumatele naší řeči. On jest důkladný opravitel nebo raději tvůrce grammatiky české, která mnohým jiným jazykům za vzor postavena býti může. Novější grammatiky české jen potud dobré jsou, pokud se jeho základů nespustily. V etymologii skoumáním p. Šafaříka nová epocha nastává. Viz pojednání jeho v Čas. mus. 1846 a sld.“ Citatem tím odkazuje nás J. ku prvé a druhé ze Šafaříkových rozprav, vytčených tu již na str. 5 a zanášejících se skutečně etymologií nejdůležitější části každé řeči, slovesa, mnohem důkladněji, než to bylo možno Dobrovskému bez pomoci, jaké se dostalo Šafaříkovi nejen od Boppa a Humboldta než i od jiných jazykozpytců srovnavacích, proslulých víc anebo méně do 1846. Čtvrtou z týchže rozprav, nejznamenitější všech ostatních, četl sice Šafařík v Kr. čes. společnosti nauk dne 23 prosince 1846, ale Jungmann nemohl jí již oceniti ve 2 vydání své Historie, umřev dříve (17 listop. 1847), než to bylo dotištěno.

Že by však byl bezpečně mohl obrátiti ortel, citovaný tu na str. 2, proti českým grammatikám, vyšlým od r. 1819 do 1845, to vysvitne tuším z následující části rozpravy této s dostatek. (Pokrač.)

---

[1]) Historie literatury ceské. V Praze 1825, str. 494; ve 2 vyd. 1849 na str. 359 a 360.

Ke kapitole o školních hrách.

Píše Dr. *Jiří Guth.*

Každý přítel mládeže vůbec a studentů zejmena jistě rád slyšel o novém ministerském nařízení o školních hrách. Jím zavádí se do škol nový živel: vedle ducha bude se pěstovati i tělo měrou dosud nebývalou a to sportem v dobrém a ušlechtilém toho slova smyslu, a proto názvu toho se nelekejme. Překládáme a vykládáme horlivě stará rčení všelijaká o souvislosti zdravého ducha a těla zdravého, ale sami doposud málo jsme přičinili ku praktickému provedení jich, arci pokud na nás bylo.

Kdo den co den vidí bledé ty tváře ve školních lavicích, shrbená těla, nesmělé postavy, slyší nesmělý hlas a pozoruje úzkostlivé vystoupení studentů velkých i malých, ten neubrání se přemýšleti o těch věcech a viděti v příčinách jejich vážné nebezpečí pro budoucnosť, nebezpečí, jehož účinky ostatek jeví se, myslíme, již ve veškerém tom nynějším nesmělém a bojácném vystupování našeho pokolení. Nedostatky výchovy tělesné [1]) jsou toho příčinou ne sice jedinou, ale jednou z hlavních. Že by tak zvané přetížení duševní prací k tomu něco přičiňovalo, o tom sotva kdo vážně jest přesvědčen. Ovšem při tom nesmíme zaměňovati přetížení s *nevhodnou methodou* vyučovací, s nevhodnými místnostmi atd., jichž neblahé účinky surmenáži často se připisují. Nechceme zde přetřásati to, co o předmětě tom bylo povědíno jindy a jinde pokládájíce věc tu za odbytu,[2]) z věcší části aspoň.

Kterak odstraniti nedostatky tělesného vychování, konkretněji řečeno nedostatek přiměřeného pohybu, o tom přemýšleno dávno a všelijak a teď z kompetentního místa vydáno o tom heslo, jež my pokládáme za nejvýše případné a za jednu z nejšťastnějších reform našeho školství v dobách posledních; rádi bychom o tom zahájili diskussi.

Vídali a stopovali jsme jinde s potěšením, jak mládež školní pěstuje tělesná cvičení a sport všeho druhu a jak zdárné má to účinky na její mysl a její práci duševní.

Před třemi, čtyřmi léty, kdy bývali jsme v Genevě, často dívali jsme se, kterak na veliké louce Plaimpalaiské různé kluby studentů z gymnasia a z university v sobotní odpoledne hrají foot-ball, croquet a j., v létě i v zimě, ano kterak i za mrazů mladíci ve blízké převlékárně oblékají se do svých kostumů a beze strachu před nastuzením barví sobě tváře na červeno. Půl města vždy assistovalo jako diváci. Her činně účastnili se i mladí Angličané, jichž v Genevě celý rok je dost. Na louce mělo s důstatek místa klubů několik, na konci hráli i hoši z národních škol, sotva 7-, 8letí a čiperně po trávníku třeba již zmrzlém se převalovali. Z jara odbývaly se tamže zápasy athletické klubů Genevských a Lausannských. Často dívávali jsme se na pestrý roj zaváděný kluby veslařskými na Genevském jezeře ano i sami strženi jsouce obecným proudem súčastňovali jsme se jako jiní učitelé sportovních evolucí různých škol. O školních slavnostech na louce Plaimpalaiské, vrcholících ve hrách a dětském sportu, mohli bychom psáti mnoho. — Ve Francii tehda nic takového, leda známé bataillons scolaires, jsme nevídali. Až letos, když jednoho dne v Remeši procházeli jsme se po boulevardech, vidíme, jak najednou celý roj chlapců vyběhne ze blízké školy a rozkládá se po širokém prostranství ke společným hrám. Přinesli si nástroje všelijaké, míče, footbally, obruče, kuželky a jiné a jiné a pod dozorem sice svých učitelů, ale

---

[1]) Tělesné vychování má účelem nejen zdraví zachovati, což děje se náležitými prostředky hygienickými — a o těch zde nebudeme a ani nedovedeme se šířiti — nýbrž také utužiti je a upevniti, což děje se sportem ve smyslu toho slova nejširším. Jen k tomu tedy několik poznámek.

[2]) Srv. co o tom pověděl prof. Dr. J. Thomayer ve své brožuře O přetížení prací. Pak na diskusse ve Francii o témže předmětě vedené poukazujeme.

docela volně prováděli svoje hry sami je řídíce. „To je následek nového zákona o školních hrách, který autorisuje ředitele škol vydati nařízení, aby chlapci v určité dny v témdni obligatorně vycházeli si pro zábavu, osvěžení mysli a otužení těla,“ vysvětloval francouzský občan sedící vedle na lavičce a jako my s uspokojením dívající se na ty drobné hochy, jimž radosť blýskala z očí, radosť nad tím, že škola může jim poskytnouti také něco jiného, nežli ten známý prach a dusný vzduch.

V Paříži, když navštívili jsme vzornou École Monge na Boulevardu Malesherbes, ředitel její M. Godart nám vysvětloval, že již ode dvou let, když počali ve Francii stěžovati si do přetížení a kdy vedeny o té věci v Akademii horlivé rozhovory, jichž súčastnil se také Dr. Brouardel, sám lékař na École Monge, zavedl na své škole jeux scolaires všeho možného druhu. Chovanci dvakrát až čtyřikráte v témdni na místech vykázaných v Bois de Boulogne hrají hry všech možných druhů, provádějí sporty a jezdí na loďkách, na koních, na velocipedech atd. „Kdybyste viděl, pane,“ doložil, „všechen ten ruch, kdybyste slyšel ty výkřiky radosti, ten vítězný jásot, byl byste přesvědčen, že v krátkém čase, jenom s trochou dobré vůle a trpělivosti můžete vnuknouti žákům náklonnosť ke hrám přiměřeným jejich věku, odvrátiti je od zaměstnání zhoubného a seznal byste ty ohromné výhody, jež svědomitý paedagog může vyvoditi z těchto zábav pro hygienu nejen fysickou, nýbrž také morální svěřené mu mládeže.“

A kterak v Anglii pěstování her tělocvičných a sportů je rozvinuto, známo jest obecně. Kdo v Anglii, lépe řečeno v Britsku a tuším všude, kde anglosaská národnosť je rozšířena, jen se otočíš, uzříš toho důkazů dost a dost. Nejen venku i ve městech vidíš všude rozsáhlá prostranství, pěkné, zelené trávníky, vykázané hrám a zápasům. Ano tam hry takové i socialný mají význam, tak jako cricket. Přicházíš-li z pevniny, ani nepochopuješ té vážnosti hráčů, toho napjatého interessu, se kterým diváci hru stopují, té horlivosti, se kterou o chancích hráčů se debattuje, toho smíchu, který provází nějakou neobratnosť hráčovu a toho bouřlivého souhlasu, kterým dovedný cricketer se odměňuje. Nechápali jsme zejmena, že i nejseriosnější noviny přinášívají co den podrobné referáty o vykonaných zápasech a hrách a svému příteli, prof. Montgomerymu v Belfastu také jsme vytýkali, že veřejnosť o takové věci, které tehda nám samým ne dost důležity se zdály, tak tuze se stará. „Naopak,“ vyvracel on „to je právě veliká výhoda. Kdyby veřejnosť toho nedbala, nedbali by ani hráči, horlivosť a potom i závodnictví samo ať ve hrách kterýchkoli a posléze i hry samy by přestaly, čehož nesmíme dopustiti.“ Kdo však měl příčinu zdržeti se v Anglii poněkud déle, alespoň několik neděl, kdo potom poznal hru a hráče, kdo uznamenal, jak mladí i dorostlí v takové zdravé hře nalézají zotavení a zábavu, jak i staří, nemohou-li súčastniti se, aspoň pohledem na hru mladších okřívají, a kdo vypozoruje také praktické účinky takových her na smýšlení a vývoj národa toho, ten ruče obrátí se na jinou víru a stane se horlivým zastancem nejen cricketu, nýbrž všeho sportu vůbec. Není města, není vesnice bez případného cricket-groundu, cricket-grounds zařizují se z rozkazu vlády i u všech kasáren a ve prázdných chvílích infanterie, kavalerie a dělostřelectvo zápasí méně nebezpečně, než jest jeho vlastním povoláním. Ani na lodích Angličan nezůstane bez zábavy, která zároveň i ducha i tělo tuží, a když na dlouhých plavbách my ostatní umírali jsme nudou a pohledem na nekonečné vody, Angličané, když nic jiného, házeli alespoň drátěné kruhy na kolíky.

Angličané lépe než kdo jiný pochopili, že charakter, energie a pevnosť vůle spojená s duševní rovnováhou dodávají člověku vůbec a muži zvláště jeho socialní převahu a že rozvoj vlastností těch nezáleží jenom na intellektu. Kdežto na pevnině — zejmena u nás — starali jsme se dosud jenom o stránku intellektualní, jen o nabytí vědomostí, v Anglii pomýšlejí také ještě na budoucnosť starajíce se spíše o vlastnosti, jichž bude třeba dorostlému muži,

nežli o úspěch žáka ve škole. I vrcholí zásady anglického vychování v maximách: povzbuzovati žáka a dítě vůbec k iniciativě, vštípiti mu vědomí o zodpovědnosti a o důstojnosti osobní, vštípiti mu zálibu ve fysické energii jak pro ni samu tak i proto, že bez ní intelligence i vůle zůstává chabou. Krátce, kdežto my výhradní klademe váhu na rozvoj ducha podřaďujíce mu docela rozvoj těla, Angličané obé souřadně podle sebe kladou. Nebudiž tím řečeno, že spůsob anglického vychování jest bezvadný — ale rozhodně jest lepší než náš, jak výsledky v každém oboru práce ukazují. —

Ale úřední zavedení sportu na střední školy, ač věcí nad míru prospěšnou, jak patrno, není tak snadno, jak se na první pohled zdá a setká se dojista s nedůvěrou dílem u professorů, dílem u rodičů ano i, jak zkušenosti jinde ukazují, i u žáků samých.

První námitka učitelstva bude asi pomyšlení, že zavedením nového tohoto předmětu, poměrně mnoho času vyžadujícího, látku učebnou bude nutno restringovati na prospěch věci zdánlivě zbytečné a pak obava, že tím sníží se niveau vzdělání vědeckého. Nebude snad tak zle. Předně uvažme, že tělo zdravé a čilé bude mnohem praecisněji a účinněji pracovati nežli tělo zmořené, a k čemu dříve potřebovalo tři hodiny, k tomu dostačí mu pak dvě. Bude snad někdo vyčítati Angličanům, že ve vědách a umělostech nejsou pokročilí, že niveau jejich vzdělání jest nízké atd? A přece požadavky na jejich středních školách jsou mnohem menší než u nás a sportu, jak jsme právě napověděli, tam věnováno mnoho času a mnoho píle. Právě oni vynikají takovou bystrostí, prozíravostí, initiativou v konání a činech a podnikavosti, kterou neváháme prohlásiti valnou částí za následek otužujícího jejich vychování. — A kdyby i třeba bylo něco z látky učebné vynechati, resp. pozměniti methodu vyučovací — bylo by toho opravdu tak veliká škoda? Žádná libra na intellektualní misce vychovacích vah nezdá se nám tak těžkou jako kventlík na misce somatické, t. j. běží-li o hygienický nějaký předpis, obyčejně na sta nesnází překáží jeho zdárnému provádění.

Druhou námitkou asi bude, že „hraním" mysl se roztříští, že žactvo bude roztržito atp. Ovšem nesmí hry školní překročiti jistou mezi a pak — myslíte, že bez nich žáci nemají, nač by myslili mimoškolního? Právě o to běží, aby všelijaká taková pokoutní a duchamorná zaměstnání zaměnila se něčím prospěšnějším, účelnějším. Výsledky vyučování ve Francii, kde teď hry školní se zavádějí — o Anglii nemluvě — nedokazují nijak, že by hry školní působily roztržitost mezi žactvem. Naopak, na škole Monge ukázalo se hned první rok po zavedení jich, že počet trestů vůbec snížil se na celou polovici počtu dřívějšího.

Také se neobáváme, že by došlo u nás k podobným výstřednostem jako někdy v Anglii. Tam následkem surovostí, jaké přiházely se při foot-ballu, uveřejnila Foot-Ball Association řadu pravidel té hry, z nichž jedno zní: Neither tripping nor hacking shall be allowed, t. j. jest přísně zakázáno protivníku nastavovati nohu nebo zúmyslna po něm šlapati. Ostatek to netýkalo se školy a nebudeme odhazovati nůž proto, že někdy někdo se jím řízne.

Pokud oprávněny jsou pochybnosti, zda-li s novými povinnostmi vzejdou učitelstvu také práva nějaká, nevíme.

Asi také u nás bude třeba přemahati i nechuť rodičů proti nové instituci, tak jako bylo a jest ve Francii. Jsouť rodiče, kteří v nerozumné zaslepenosti sami honí dítě z učení do učení nepopřávajíce jemu oddechu. Ve Francii vyskytly se případy, že i žáci sami pohlíželi na věc s nedůvěrou a není zjevem neobyčejným, že chovanci raději zůstali doma, než by se účastnili společné vycházky, společné hry, — v Anglii věc neslýchaná, leč by důležitá věc nějaká byla toho příčinou. Případy podobné vyskytují se ovšem v internátech, jakož sami také byli jsme toho svědky v některých internátech švýcarských. — (Dokonč.)

Bratří Preslů „Květena česká“.

K stoleté památce narození Jana Svatopl. Presla podává *Alex. Jos. Bernard.*

I.

Na sklonku století 18. a na počátku století 19. honosily se mnohé země úplnými výpisy květen svých, ale v Čechách u věci té teprve svitalo. Jesuité, kteří v století 18. školství řídili, o přírodopis nedbali nebo jej jen scholasticky vykládali, opírajíce se namnoze o *Balbína* (Miscel. histor. Regni Bohem. 1679. I. kniha). Sice již r. 1753. k nařízení vlády scházeli se v Praze universitní profesoři a i jiní učenci, čítali ve schůzích práce své, druhdy přírodopisné (jak toho svědky jsou učené rozpravy tehdy tiskem vydané), avšak nastalé vojny pruské již r. 1756 konec učinily tomuto spolku. Botanicky, zoologicky i mineralogicky hodlal Čechy prozkoumati univ. *prof. Jan Boháč*, jenž z té příčiny četné vycházky podnikal, přírodniny bedlivě sbíral, jenž však v letech nejkrásnějších (maje 44 roky věku) odňat jest smrtí časnou vědě i vlasti († 1768). Květenu českou i rozličné výzkumy zůstavil v rukopisech, jež šly rukama rozličných majetníků, až se nadobro ztratily. Po smrti Boháčově utuchl výzkumný ruch po několik let teměř nadobro. Příznivější nadešly okolnosti, když r. 1775 zřízena byla při universitě Pražské zvláštní stolice botaniky a chemie a když odevzdána byla *Dr. Jos. Bohumíru Mikanovi.* I založení učené společnosti r. 1784 měrou nemalou přispělo k čilejšímu ruchu v přírodnickém výzkumu, ježto ve spisech společnosti té výzkumy rychleji se rozšiřovaly. V těch dobách založil *hrabě Jos. Eman. Malabaila Canal* za branou Koňskou v Praze botanickou zahradu, v níž postavil i pavillon, v němž konávány byly botanické výklady, kteréž, přehojně byvše navštěvovány, lásku k botanice vštěpovaly nejen ve studujících, nýbrž i v mužích, kteří různé konali úřady veřejné, a to tím spíše, ježto přednášívali tam botanikové vesměs proslulí.[1]) Konečně i vybídnutí *hraběte Kašpara ze Sternberga* (r. 1813), aby botanikové čeští vydávali centurie sušených květin českých a vzájemně je si vyměňovali, jakož i *Filipem Maxm. Opicem* založený ústav výměnný vhodnou připravili půdu, aby botanika zapustila v Čechách pevné kořeny.

Horlivý *prof. Jos. Mikan* snažil se především o to, aby při universí založena byla botanická zahrada, o níž již *prof. Boháč* usiloval.[2]) Snaha Mikanova skutkem stala se jestě téhož roku, co počal výklady své (r. 1775). Z četných posluchačů jeho záhy vzešla řada nadějných přírodopisců, kteří jmeno své a tudy i české proslavili nejen doma, nýbrž i za hranicemi českými: Tadeáš Haenke, Frant. Schmidt, Jan Em. Pohl, syn Jos. Mikan, Guldener Vincens, C. J. Hoser, Fr. A. Reuss a m. j. Žilo tehdy v Praze několik milovníků „scientiae amabilis“, jako lidumilný *hrabě Canal*, dvorní rada *Dr. Jan Mayer, prof. na technice Gerstner*, abbé *Gruber*, inženýr *Jirásek* — kteří rukou štědrou podporovali mladistvé a horlivé žáky Mikanovy v ušlechtilé snaze jejich, aby prozkoumána byla květena česká. Tři z oněch žáků Mikanových zasloužili si, aby po stu letech bylo jich vzpomenuto: *Tadeáš Haenke*, jenž zkoumal nejprve květenu českou, ale r. 1768 do Ameriky se vypravil, aby tamější floru obádal a vypsal, *Frant. Wilibald Schmidt* a *Jan Eman. Pohl*, kteří se pokusili o vypsání květeny české. Zmíňujíce se o Haenkovi na místě jiném, promluvíme tuto pouze o zasluhách Schmidtových a Pohlových.

Uživ výzkumů, kteréž tehdy ovšem jen ve velmi skrovné míře po ruce mu

[1]) Frant. Willibald Schmidt, Jos. Christ. Mikan, Frant. Novodvorský, Jan Eman. Pohl, Ignác Bedřich Tausch, Karel Bořivoj Presl. — Dosud sluje zahrada ta „Kanálka“.

[2]) Jak známo, založil již Karel IV. bot. zahradu, a to na Novém Městě, kde nyní jest v Jindřišské ulici budova poštov. ředitelstva. Byla první zahradou botan. v Střední Evropě. Zanikla nejspíše v bouřích husitských.

byly, ale sám nejvíce z vlastní zkušenosti čerpaje, sepsal *Frant. W. Schmidt* první květenu českou o názvu: „Flora boëmica inchoata (exhibens plantarum Boëmiae indigenarum species). Náklad na dílo to vzal na se šlechetný hrabě Canal. Květena tato uspořádána jest dle Linnéovy soustavy, počínajíc druhou třídou a v ní rostlinou, nazvanou „Circaea“ (čarovník). Stanoviska rostlin vzácnějších podána jsou jmenovitě, namnoze jmeny německými, avšak s latinskými koncovkami, jakož vůbec dílo v latině jest napsáno. První centurie (100 druhů rostlin) a druhá vydány byly r. 1793, třetí i čtvrtá roku následujícího (1794), vesměs ve foliu. Po čtvrté centurii, v níž popsány některé rostliny z 8. třídy Linnéovy, vydání díla bylo přerušeno — roku 1796 (2. dne v únoru) spisovatel první květeny české skonal.[1])

Avšak Schmidtova Flora, jelikož počátek, není ovšem vad a omylů prosta. Spoléhalť především v sebe, neboť přispěvatelů jeho bylo pramálo (professor Boháč?, T. Haenke, Jirásek, Dr. Mayer, Richter, prof. Mikan Jos., Dr. Mikan Jan, Pohl, Dr Erndtel, prof. Zauschner? — snad byli všichni, kdož mu příspěvků poskytli) i nedivno, že o mnohých rostlinách se pouze domníval, že v Čechách rostou; a tu právě veliké dopustil se vady, že takové rostliny ihned učinil „měšťankami“ českými.[2]) Jiná jest vada spisu toho, že z nepatrných odrůd narobil nových druhů, svésti se dav mladickým zápalem, jak omlouvá jej *J. E. Pohl.* Než proto přece Schmidtova zásluha i památka jsou nezrušitelny.

Teprve po 15 letech, co vydána byla čtvrtá centurie Flory Schmidtovy, *Jan Eman. Pohl* nákladem Učené Společnosti (r. 1809) vydal „Tentamen Florae Bohemicae“ (spolu o německém názvu „Versuch einer Flora Boehmens), jejž zbudoval také na soustavě Linnéově, ale doplniv ji výzkumy novějšími. Znaky rodův i druhův podává právě tak jako Schmidt latině, ale stanoviska rostlin uvádí v němčině; nicméně památno jest, že přidal k některým rostlinám také *česká jmena*, avšak jen tehdy, pokud se jich dopátral v starých herbářích českých a pokud v té době lid jich užíval. První díl obsahuje 1.—5. třídu, druhý díl (r. 1814) 6.—13. třídu Linnéovu; dalších dvou dílů nevydal, vypraviv se roku 1817 na vědeckou cestu do Brasilie.[3]) Tedy ani v druhém pokuse nedostalo se českým botanikům úplné Květeny. Ježto za patnácte let oněch valně vzrostl počet sběratelů[4]), jest Květena Pohlova úplnější, ačkoli vyznati dlužno, že ani on nevedl si vždy dosti kriticky.

---

[1]) Až po tu chvíli nepodařilo se nám shledati zevrubnějších dat o tomto spisovateli. Známo nám skoro jen tolik, co napsal věhlasný vlastenec *A. Rybička* do Kobrova Naučného Slovníku. Schmidt narodil se r. 1764 v Plané (v Chebsku), studoval v Teplé a v Praze, r. 1793 prohlášen doktorem mediciny, načež přednášel v Canálově zahradě botaniku. Pak se stal mimoř. professorem botaniky při universitě Pražské. Drobné články botan. psal latině i němčině. — Ke dvěma exemplářům své Květeny připojil tabule rostlin, jež vlastní rukou nakreslil: jeden exemp. věnoval hrab. Canalovi, druhý univ. bibliotéce Pražské.

[2]) Tré učenců před Schmidtem shromažďovalo látku ke floře české: Dr. J. Boháč, prof. Dr. Jos. Mikan a prof Zauschner — avšak žádný z nich jí tiskem nevydal. Zdaž i těchto rukopisů Schmidt užil, nesnadno ovšem rozhodnouti.

[3]) Pohl narodil se 22./2. 1782 v Kamenici, r. 1808 stal se doktorem lékařství. Kromě drobnějších rozprav a Květeny české sepsal: „Plantarum Brasiliae icones et descriptiones“ ve dvou dílech o 200 malovaných obrazech ve Vídni vydávaných od r. 1827 do 1830. Látku pro dílo toto shromáždil za tři léta na cestě po Brasilii, provázev tam r. 1817 výpravu rakouských přírodopisců. S dovolením císařovým, na jehož útraty cesta ona konána byla, daroval Herbář rostlin brasilských Českému Museu. Zemřel v Schönbrunně u Vídně, 22./5. 1834.

[4]) Dle Pohla jsou to tito: hrabě Berchtold, Čepelka, Göttlich, Hackel, Klinger, Massing, Maza, Opic, Preiss, Schödelbauer, Sieber, Seidl, hrabě ze Sternberga, Veith. Užil ovšem i výzkumův oněch botanikův, které jsme uvedli při flóře Schmidtově.

(Dokončení.)

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

(Pokračování.)

52. velmi sem povýšen *v zbořiech* mých, *pečlivostí* jest ustavičně *shromáždilo* a mně jest *to* ostavila, kterýchž sem nikdy nikoli nemrhal, ale raději snažným ustavičným potem svým sem rozmnožoval. ib. 9.

Lat. satis glorior . . . de amplis *possessionibus atque diuicijs, quas ad me paterna cura deductas* nequaquam diminui, quin pocius solerti *studio* (vyd. scudio!) *et* longis quidem sudoribus augmentaui. Tedy: velmi sem povýšen v *zbožích* mých, (*kteráž otcóv mých*) *pečlivosť* jest ustavičně *shromáždila* a mně jest *tu* ostavila, kterýchž . . . snažným *(úsilím a)* ustavičným atd. S pl. v zbožích srv. Přijde s sbožími přielišnými BO.

53. a *to* viece (sic!) že zmordováno tak mnoho zvieřat. ib. 9.

Lat. et *quod* amplius est, contritis . . . tot serpentibus: a *co* víece, že atd. Fet. 37: a *co* více.

54. Ale ty poněvadž si žena, jiné všecky ženy krású *převyšuješ*, na tobiež (sic!) také přirozenie nic nepochybilo atd.

Lat. Tu vero cum sis mulier omnes alias pulchritudine *supergrediens* etc. V češt. bylo původně zajisté také *převyšujéc(i)*, tedy: Ale ty poněvadž si žena jiné všecky ženy krású *převyšujéc(i)*, na toběž také atd. Fet. 37: *převýšující.*

55. A aby *neřeklo* (sic!!) by tyto řeči lstivé aneb *potřebné* byly, hotov sem tě do země toho krále na své **zdravie** (sic!) dovésti a tě za manželku jemu dáti, ani sobě mni velmi zle, že *v malém panství* (sic!) v kterém si byla (sic!) za veliké královstvie vyměníš. ib. 9.

Et ne sermones meos . . . dolis aut *fraudibus* commixtos *persencias*, presto sum te ad ipsius terram sub proprijs *expensis* deducere teque sibi per sacri fedus matrimonij sociare. Nec (vyd. sociare, nec) tibi putare debes horrendum, si *pusillum dominium*, in quo fuisti hactenus, in amplum et spacium regnum commutes: A aby *neřekla*, by tyto řeči lstivé aneb *podvodné* byly, hotov sem . . . na své **zdravě (stravě)** dovésti . . . zle, že *malé panství(e)*, v kterém si byla, za veliké atd. V příčině „stravě" = útrata, vydání srv. DalC 76, 8. 84, 6. Fet. 38: *neřekla.*

56. K čemu *mně* nabíezíš. ib. 9.

Patrně má býti: k čemu *mě* (*mne*) nabíezíš. Fet. 38: *mě* nabízíš.

57. O *přenevěrná manželko*, (sic) neřádný falši! pověz nešlechetná ženo a na věky hanebně zlořečená! Což (sic!!) viece měl tobě učiniti neb mohl najvěrnější manžel tvój, kterýž když tě . . . mohl . . . nechati, netoliko se od tebe odtrhnúti nechtěl, ale také i své dobré urozené přátely a starosty, *kterýž* se od tebe odděliti nechtěl, proti němu mluvili, opustil. ib. 9.

Sed o deceptiua *consortis dissolute* fallacia! dic impia mulier et . . . obtrectenda, quid (vyd. obtrectenda! quid) amplius . . . verum eciam nobiles parentes suos adversus ipsum *ob tui adhesionem* iustissime insultantes . . . rennuit. Naprav tudíž: O *přenevěrné manželky* neřádný falši! pověz . . . zlořečená, což viece . . . a starosty, *kteříž*, (*když*) se od tebe odděliti nechtěl, proti němu atd.

58. Ne zdali pro tvé polepšenie a zdravie svój život mnohým nebezpečen-

stvím byl poddal, kdyžto proti hadóm a jiným žiželám tak velmi se *zastavil* a *sužoval*. (sic!) A což jest toto tehda (sic!) jenž jemu za tak mnoho dobroděnie navracuješ (sic!) aneb kterak stydlivosť odvrhši všecky přísahy své zrušiti s' směla, že *poskvrněnu nevděčností*[1]) jsúci poskvrněna tobě *věřícíemu* svého s' věrného zklamala manžela, jenž tvé stálosti a vieře úplně *se svieřil*. (sic!) ib. 9.

Lat. Nonne . . ., dum adversus tot bestias venenosas *congressu tam valido decertaret?* (. vyd.) Quid est igitur, quod eidem . . . reimpendis? (. vyd.) aut quo pudore . . . presumpsisti, ut *ingratitudinis labe* polluta *credentem* deceperis coniugem de tue fidei constancia infallibiliter *presumentem?* (. vyd.)

Dle toho napravuju: Ne zdali (Zdali ne?) . . . tak velmi se *postavil* a *bojoval?* A což jest toto tehda, jenž jemu . . . navracuješ? aneb kterak . . . směla, že *poskvrněním nevděčnosti* jsúci poskvrněna tobě *věřícieho* svého s' . . . úplně *jest věřil?*

Za *poskvrněním* by dle rkp. bylo ovšem též lze čísti *poskvrnú*, ale k vůli *ně* (nie) se nám ono vydí bližším rukopisu, v němž původně asi stálo posskwrnienie. A nemá-li náš rkp. vlastně posskwr . . ., jak starší zhusta? vyd. píše důsledně. poskvr . . .

59. kterak tě tak mladosť připudila blúditi *ukrutnosť*, aby . . . lstivým. (sic!) ib. 10.

Kap. 10. nemá po boku lat. textu, ale dle smyslu opraviti jest: kterak . . . blúditi *ukrutně* (= náramně), aby . . . lstivým?

V této kapitole jsou opět některé chyby interpuukční, ba i *pravopisné*, jako nabádán*i*, on*i*, ač je řeč o ženách! Čárka schází po: nabádány, ulicéch; otázka po: změněni.

Místo vydavatelova „vyz(ná)ním" četli bychom „vyz(vá)uím".

60. Ihned hodně ten mládenec za blázna móž jmien býti a mnohem viece stařec aneb k letóm *přišlým*, kterýžto atd. ib. 10.

Za *přišlým* čísti jest ovšem *přišlý:* k letóm přišlý = letitý člověk. Fet. 39: k letům *přišlý*.

61. Jistě kronika tato, *a* přenešlechetná ženo, o tvé nestydlivosti . . . dosti vypisuje. ib. 11.

Sane te inverecundam (vyd. **in verecundam!**) narrat historia; překladatel připojil k tomu oslovení, tedy: *o* přenešlechetná atd.

62. Ale ta pokuta *o tvé* zlosti pošla jest. ib. 11.

Sed hoc processit *a* tua iniquitate flagicium: Ale ta pokuta *od* (pův. *ot*) tvé atd.

63. A což viece vzemši (sic!!) ta žena . . . od hospodáře svého potřebnú *potřebu* atd. ib. 11.

Quid ultra? Recepto ab hospite per mulierem predictam necessario *iuramento:* A což viece? Vzemši ta žena . . . potřebnú *přísahu*.

64. A **kdyžto** (sic!) k známosti řečeného Rudolfa z mluvících hlaholné pověsti o *ženě* jeho *a manželce*, kterúžto . . . miloval, i také *o* jeho dětech, že sú ryč jely atd. ib. 11.

Quod postquam ad noticiam . . . peruenit, *de abduccione videlicet* sue *consortis*, quam . . . diligebat, necnon et liberorum ipsius: A **když to** k známosti . . . pověsti *(přišlo, točišto)* o *odvezenie* jeho *manželky*, kterúžto atd. Fet. 40: Když *to* k uším . . . *přišlo*.

[1]) *í* nejasno, ale zdá se spíše *í* než *i*.

65. Ale když se . . . navrátil (sic!) ve *mnohé* srdce *žalostí* (sic!) velikú želel jesti pěknosti jejie *k cizím rukám* přitulováníe. ib. 11.

Sed cum (vyd. dum) resumpsisset (vyd. — psisse) *in multa* cordis *anxietate* proprie consortis deflet pulchritudinem *alienis manibus* contrectandam: Ale když se . . . navrátil, *ve mnohé* srdce *žalosti* želel jesti atd. Slovo „velikú" připsal písař čta jako vydavatel instr. „žalostí", nehledě při tom nic na „ve mnohé". Lat. „alienis manibus" přeložil „k cizím rukám", považuje je za dat., kdežto jest abl. = že pěknosť jejíe cizíma rukama bude přitulována. Fet. 40: *ve mnohé* srdce *žalosti.*

66. Ale králová to slyševši bolestí trápena. ib. 11.

Sed regina hec audiens dolore torquebatur *consimili* atd.; tudíž: Ale — trápena (*jest*) *podobnú.*

67. rytieř ten odvrh rúcho své k rytieřství *přisluhujicí.* ib. 11.

Lat. miles ipse abiectis vestibus ad miliciam *pertinentibus*: rytieř ten . . . *přislušející.*
V kap. této opět některé ještě jiné chyby interpunkční se nalézají; kromě toho píše vyd. lod*i* (sg. acc.) za lodí, rovněž v kap. 14 extr.

68. hospodář předspěšiv (sic!) na řeči hosti svého, že král země té neslýchané pěknosti ženu sobě pojal *a za noviny pověděl* a že proto lidé . . . okolo *pole jdúce* vesele. ib. 12.

Lat. hospes aduenam (vyd. ad advenam) primus in relacione preueniens (srv. kap. 7 extr, vyd. perueniens) regem suum mulierem inaudite pulchritudinis in uxorem sibi *asseruit* copulasse atque ideo . . . incolas iocunda *fore* leticia *circumductos*: Tudíž: hospodář *předspieśiv* . . ., že král . . . pojal, *za noviny pověděl,* a že proto lidé . . . okolo *pójdú* vesele. Vazba: okolo pójdú = budou si vésti. Fet. 41: *předspíšiv* . . . a že . . . všudy veselí se drží.

69. Rudolf . . . kuoš . . . až k chrámu *nesl jest*, ve kterémž král a žena jeho Bryzelidy(*s*) . . . oběti zvykli dávati. na svém vlastním chrbetě *donesl*, a **namíestě** (sic!), kudyž král jezdil atd. ib. 12.

Rudolfus . . . sportam . . . usque ad templum, in quo rex . . . sacrificare consueuerant, proprio *deportauit* in dorso et *in loco* ambitus dicti templi, per quem atd. Tedy: Rudolf . . . kuoš . . . až k chrámu, ve kterémž . . . chrbetě *donesl* a **na míestě,** kudyž atd.

70. pohanští kněz*i*. ib. 12.

Lépe: poh. kněž*í*. V příčině *ží* za *žie* srv. udatenstv*í* kap. 6 (ř. 3), královstv*í* křesťanského kap. 12 (str. 87, ř. 2 zd.). v tovařistv*í* své pojímati kap. 14 (ř. 2), skutky cizoložstv*í* kap. 14 (ř. 8 zd.).

71. požádav od níe daru *znamenie* radosti. ib. 12.

Lat. postulato ab ea *in signum* leticie premio: požádav od níe daru *v znamenie* radosti.

72. K němu přiblíživši se se vším *znamením* pilným své zraky obrátila. ib. 12.

Lat. eidem vicinius appropinquans ac in eum *consideracione* previa spargens intuitum: k němu přiblíživši se se vším zname(*ná*)ním pilným atd.

73. Co *však* **zaplatí** (sic!!) aneb *poctivá* jasnosť *tvá* dá tomu. ib. 12.

Lat. quid *nam premii* aut *honoris tua* dabit serenitas ei: co *pak* **záplaty** aneb *pocty* (*t*)*vá* jasnosť dá tomu. Písař buď zkaziv neb už v před-

loze své zkaženo našed „pocty tvá“ v „poctivá“, připojil z domyslu „tvá“ za jasnosť. Stran *záplaty* viz kap. 8 ext. poněvadž jest smrť *záplata* (precium) takové věci. Fet. 43: jaké ráčíš dáti *odplaty* tomu.

74. O kterak vzácné jest mému sluchu toto tvé *pověděníe v této míeře* k mé *žádosti* přivedla *a k známosti* točižto, abych toho mohl míeti v moci své, kterýžto . . . mé lidi bojem rmútiti směl, (sic!) a o to se pokusil, když (sic!) by tento v moci mé byl. (sic!) Jáť bych byl řečený syn štěstíe a ne pastorek, neb toho, kdož . . . dal (sic!) královstvíe . . . , spolu učinil bych dědice, a což by na mně *žadosti* požádal (sic!) podle moci mé konečně bych naplnil. ib. 12.

O quam grata in meis auribus est ista relacio, *quam* tu regina pro hac vice ad meam *noticiam* perduxisti, ut videlicet eius possessor fieri valeam, qui . . . meos fortis gwerre strepitu inpugnare presumpsit! (. vyd.) Reuera, si talis in mea potestate consisteret, merito dici possem fortune filius non preuignus; nam etenim, qui michi hunc traderet . . . facerem utique coheredem et quidquid a me *in via disiderij* optati deposcerit, pro posse etc.

Piš tedy: O kterak . . . tvé pověděníe, (*které s'*) v této míeře k mé *známosti* přivedla, točižto, abych . . . rmútiti směl [a o to se pokusil]! Když by tento v moci mé byl, jáť bych byl . . . pastorek; neb toho, kdož . . . dal, královstvíe . . . a což by na mně (*v cestě*) žádosti požádal, podle moci . . . naplnil.

Stran písařova „a k známosti“ platí též, co řečeno v předešlém čísle o „tvá“. Se slovem „v cestě“ srv. skrze cestu rozvodu (per viam diuorcij) kap. 2.

75. ten tebe království křesťanského, o kteréž jsi pracoval, velikými boji zbavil jest *tě jeho*. ib. 12

Zde jest opět *tě jeho* vypustiti, ano sem vniklo z též příčiny, jako výše „tvá“ i „a k známosti“. Fet. 43: ten tebe . . . zbavil.

76. a měl-li by těch věcí viece v koši svém, a když se on po ty klenoty do koše schýlí. ib. 12.

Lat. et *ab eo*, an plures in sporta res habeat, *solerter inquirant.* Dle toho po „koši svém“, schází překlad latinských kursivou vyznačených slov, asi „ať se ho obratně tieží“.

77. jeho . . . obyčejem *svým*, jakož se napřed píše, jeli sú. ib. 13.

Za *svým* má zde býti *sím* (lat. modo, quo premittitur); srv. do *siež* pak chvíle kap. 2.

78. Ale král skrze to učiněn byl velmi vesel i protož *král silně* kázal volati, *aby* k tomu mladí i také staří i bohatí sebrali se (sic!) pod pokutú velikú ustanovil i přikázal. ib. 13.

Slova: *král silně*, vystihující lat. solempnem curiam, jsou pokažena; za *silně* má býti *slavně* neb *slavný*, místo patřičného výrazu za curia, totiž *dvór*, pojal sem písař nedopatřením *král* z předešlé věty; před *aby* dodej *a* = et ut. Má tedy místo to zníti:

Ale král . . . vesel i protož *dvór slavně* (*slavný*) kázal volati (*a*) aby k tomu . . . sebrali se, pod itd. Srv. Bruncvík (Výb. II, 54, 29): dvuor volaný (vyd. nedobře: valný) bieše za dva měsíce. Arnošt (vyd. Brückner) 246: ciesař . . . káza *slavný* dvór volati.

79. A když se stazováše příčiny *žalováníe* svého. ib. 13.

Lat. et eis sciscitantibus causam *vocacionis* eorum: A když se stazováše příčiny *zavoláníe* svého Viz před tím: kázal *volati*. Fet. 44: příčiny *zavolání* svého.

80. kteréhož jestli ona v prvním zdraví *osobu* jeho *ustanoví* životem, živ buď. ib. 13.

Quem si mulier in statu pristino cum incolumitate *persone preseruandum decreuerit* vita, viuat: Kteréhož... zdraví *osoby* jeho (*zachovati*) ustanoví atd. Mimo to ve větě „O králi! . . .“ polož znamení otázky po „ženú“ a „přestúpila“.

81. a od těch (t. j. žen), *kteříž lásku* od bohatství berú počátek, v skutku se zdalovati. ib. 14.

Lat. ab his, quarum amor ab opulencia sumit exordium, (vyd. sumit. exordium) efficaciter cohibere. Dle toho jest opraviti: a od těch, *kteréž lásky* od bohatství atd.

82. Slyšte a rozomějte, kterak jesti ženská k proměnění a nejistá zpósoba a vždycky mužóv cizích žádá, jakožto žádá *mužóv založenie dvoru. Aby* (sic!) založenie jednú *tvor* vejdúcí *mohla* dosti míeti *syté* twářnosti. (sic!) Ale jakožto z tvoru v tvor pocházeti známo jest, tak i ženské žádosti od mužóv *k ženám* pocházejí. (sic!!) Jistě zjevno jest (sic!) leč jedno stydlivosti bázeň něco chváleného na nich pozóstavuje. ib. 14.

Audiant et intelligant, quam . . . et viros (vyd. vires) eciam extraneos (vyd. extraneas) appetit, prout affectat materia semper *formam*. O ut materia semel in formam transiens *suo* posset dici contenta formato! (vyd. formato,) sed (vyd. sic) sicut de forma ad formam procedere notum est, sic et mulierum vota de viro ad *virum* constat infallibiliter deuiari, nisi forte pudoris labes aliqua in eis laudanda concluserit sub terminis honestatis.

Dle toho opravíš: Slyšte . . . mužóv cizích žádá, jakožto žádá *založenie tvoru. A by* založenie jednú (*v*) tvor vejdúcí *mohlo* dosti míeti *své* tvářnosti! Ale jakožto z tvoru v tvor . . . ženské žádosti od mužóv (*že*) *k mužem* pocházejí, jistě zjevno jest, leč jedno atd. Fet. 45: že . . . pocházejí zjevno jest.

Stran *A* = *Ó* srv. Štít. vyd. Erb. (gloss.). O *ženám* poznamenává vyd., že předěláno z *mužem*.

83. Ale aby nynějšíe této kronyky řád v krátce se dokonal a aby čtúce (sic!) pro dlúhosť a velikosť tesknosti *nemohli by* konci konečnému ji vypsati ani *již* slovy nebo řečmi delšími protahovati, (sic!!) *protož* seznavši v jistotě žena ta Bryzolidys, že manžela jejieho *život umrtvenie* bieše v jejích rukú, víeru a dobroděnie, kteréž jí činil manžel jejíe věrný, *zapomenuvši* (sic!) ale nevděčná jsúci k jeho smrti neslýchané muky *vymyslivši vypravila.* ib. 14.

Vt igitur . . . nec ob sui prolixitatem fastidium *generet* (?) audienti, *placet* huic finem completum imponere nec *eam* verbis... protelare. Cognito igitur . . ., quod mariti sui vita pariter *et* mors . . . sibi per eum impensorum *non* oblita, sed . . . in mortem ipsius execrabilem et a seculis inauditam protulit *sentenciam.*

Oprav tedy: Ale aby . . . čtúcé pro (*jejíe*) dlúhosť a velikosť tesknosti *neměli*, (*vidí se*) *ku* konci . . . ani *jíe* slovy . . . protahovati. *Protož* seznavši . . . jejíeho život (*i*) umrtvenie . . . jejíe věrný, *nezapomenuvši*, ale nevděčná jsúci, k jeho smrti . . . vymyslivši, (*posúzenie*) vypravila. Fet. 45: *Protož* seznavši . . . život *i* umrtvení.

V příčině *posúzenie* = sentenciam viz kap. 13. posuzovánie = sentencie.

84. prostřed komory, kdež král ten léhati *směl*, . . . a k slúpu, kterýžto byl . . . udělaný (sic!) *přivázati* pevnými řetězy kázala ib. 14.

Lat. in medio camere, in qua rex . . . recumbere *solitus fuerat*, . . . et ad statuam, que . . . fuerat instaurata, *suum* fecit fortibus funibus ligari

maritum: prostřed komory, kdež král ten léhati (*obyčej*) *měl*, ... a k slúpu, ... udělaný, (*manžela svého*) přivázati atd. Fet. 45: léhati *obyčej měl* . . . udělaný, *Rudolfa muže svého* dala . . . přivázati.

85. žena ta . . . do lože, kteréž nedaleko od muk Rudolfových, (sic!) *byla* vešla. ib. 14.

Lat. se in lecto, non multum a tortura mariti *distante*, deponitur: žena ta . . . do lože, kteréž nedaleko od muk Rudolfových *bylo*, vešla.

86. že ani mizernými *křičeného* (sic?) Rudolfa hlasy se mohli probuditi. ib. 14.

Lat. ut nec miserabilius *clamantis* Rudolfi (vocibus) possent aliqualiter suscitari (vyd. sciscitari!): že ani mizernými *křičécieho* Rudolfa atd. Fet. 46: *křičícího* Rudolfa.

Oprav v této části byiy v byly, Afe v Ale. Po slovech „vší pilností usiloval" vynechal *písař* celý passus lat. „At vero filia . . . similiter obdormiuit" jako i jinde jsou celé věty vynechány (v. zvláště kap. 4. 5. 6.), načež vazbu porušil, srv. „jsa hnut milosrdenstvím nad svým otcem" a hned potom: „však se nad svým otcem smiloval." Že passus ten původně přeložen byl, tomu nasvědčuje, že se hnedle potom vypravuje, kterak Rudolf i *dceru* probodl. Tím se vyvrací úsudek vydavatelův na str. 27. v té příčině pronesený.[1])

87. však se nad svým otcem smiloval, k slúpu, jakož se píše napřed, bieše přivázán, přiběh svazky jeho zprostil. ib. 14.

Lat. genitoris sui misertus ad statuam, *ad quam*, sicut premittitur, ligatus extiterat, accurens ipsius ligaturas dissoluit: však se nad svým otcem smiloval, k slúpu, *ke kterémuž*, jakož se píše atd.

88. Protož velikým křikem plakáchu jich záhuby . . . pěstmi svými tepúce své prsy (sic) a divným želením pána svého smrti želejíce, (sic!) svolavše starší a *jiné* královstvíe toho, co jesti se stalo, plačtivými *listy* oznámili. (sic!) A s nimi . . . Rudolfa . . . honili sú. ib. 14.

Maximo igitur clamore . . . deseuiunt in se ipsos. Conuocatis principibus ac alijs *fidelibus* dicti regni, quod factum est, ipsis lamentabili *voce* proponunt ac cum eisdem etc.

Pročež: Protož . . . tepúce své prsi a divným . . . želejíce. Svolavše starší a jiné (*věrné*) královstvíe toho, co jesti se stalo, plačtivými *hlasy* oznámili a s nimi atd. Fet. 47: želeli. I svolavše . . . oznamovali, pak s spěcháním po Rudolfovi jeli.

89. Ale nepřietelé k Rudolfovi hnánie učinivše, . . . jeho *aby* snažili sú se. ib. 14.

Hostes . . . ipsum (vyd. ipsi) sunt *in terram precipitare* conati: Ale nepřietelé . . . učinivše, . . ., jeho aby (*na zemi *povalili*), snažili sú se.

90. chtějte nebo nechtějte ib. 14.

---

[1]) Na utvrzenou svého úsudku *o nepečlovosti*, ba místy překvapující *nesnalosti staré češtiny* (srv. okolé, takově a j), jaké prokázal univ. docent p. Dr. J. Polívka při vydání Bryzelidy, nemůžeme neupozorniti na V. Jagićův rovněž nepříznivý posudek téže povídky, jejž nalezneš v jeho Archivě XII, 598—9 a před jehož otištěním naše Textová kritika už byla zcela hotova. Jagić tedy vytýká p. Polívkovi mimo jiné, že vydání lat. textu není zcela přesné (nicht sehr genau), „obschon mehrere Ungenauigkeiten auf den ersten Blick berichtigt werden können." Teď následuje výčet celé řady chyb, mezi nimiž i interpunkce, načež Jagić dí: „Der latein. Text, wie er hier herausgegeben ist, macht den Eindruck, dass *der Herausgeber selbst an vielen Stellen den richtigen Sinn oder die Construction nicht errathen hat. Auch die böhmische Übersetzung liest sich* nicht immer glatt.

Lat. velint nolint *hostes*: chtějte *nepřietelé* nebo nechtějte.

91. kdežto *svého* čeledi nechal. ib. 14.

Má býti: kdežto *své* čeledi nechal (familiam suam). Fet. 48: *své* čeledi. V následujícím oprav *číst* (rkp.?) v *čísti.*

92. o Bryzelidě, ženě jeho nešlechetné, kteráž jemu mnoho zlého činila, a kterak *jie* pán Bóh nad *ním* pomstil. ib. 14.

Smysl právě opačný, proto oprav:... a kterak *je* (neb *jeho* = je°) pán Bóh nad *ní* pomstil. (Pokračování.)

K vývoji otázky supplentské.

Vypravuje *Em. Fait.*

(Pokračování.)

Poněvadž se vyskytly případy, že ze zrušených parallelek byli propuštěni mnozí supplenti a na jiných školách byli přijímáni mladší kollegové, tak že první zůstávali na čas bez zaměstnání, podali první již o prázdninách ve zvláštní audienci místodržiteli bar. Krausovi zvláštní pamětní spis, v němž vylíčili podrobně trapný stav svůj, ve kterém bez své viny se ocitli, žádajíce důtklivými slovy za pomoc. Dvoučlenná deputace uvedena byla laskavě p. prof. Kvíčalou a dostalo se jí od zástupce císařova ujištění, že se bude příště k tomu přísně přihlížeti, aby podobné nesrovnalosti se neopakovaly.

Jakkoli byly všechny petice, o nichž zmínka byla učiněna, opatřené náležitými podpisy, vys. c. k. ministerstvu a říšské radě předloženy, přece nedocíleno jimi žádného úspěchu. Proto ve valné schůzi ústředního spolku středních škol českých dne 2. dubna 1885 obnoven návrh, aby podána byla jmenem spolku opětná žádosť za upravení otázky supplentské.

Punktace, jak byla zpravodajem přednesena, schválena, zároveň přijaty dva dodatky. Totiž, aby všechno jednání o věci suppl. dálo se na dále od správního výboru a nebyli odkazováni náměstní učitelé na vlastní síly a aby v žádosť pojati byli také assistenti kreslení; při tom konstatováno, že k těmto za celého jednání o otázce stále se přihlíželo.

Aby se dodalo náležitého důrazu peticím, poslány byly deputace nejen k předním členům školní rady zemské, ale i do Vídně k ministerstvu; r. 1884 zástupcem českých supplentů byl Ant. Votruba, německých z Čech koll. Riedl, k nim se připojili dva plnomocníci z Moravy a jeden z Haliče. Nemile arci dotklo se účastníků, že kollegové Vídeňští, ačkoli dvakráte písemně k tomu byli vyzváni, přece všech kroků týkajících se společné věci se vzdalovali, aniž udali nějaký důvod k tomu. Deputace byla přijata ministrem baronem Sigmundem Conradem z Eybesfeldu blahosklonně a ujištěna, že návrhy v petici označené budou bedlivě uváženy, aby se tísni pomohlo. Ovšem ihned bylo připomenuto, že na vydatné prostředky po tu dobu nelze pomýšleti, poněvadž tomu nedopouštějí finanční poměry říše. Ale když bylo seznáno, že opravy toužebně očekávané v život se neuvádějí, pořádány nové schůze, aby se postup přirozeně urovnal. Referent pro střední školství, býv. ministr Josef Jireček namítal, že byly jmenovitě z venkovských měst posýlány říšské radě petice, které obsahovaly dílem požadavky ukvapené, dílem vzájemně si odporující; z té příčiny také prý podrobně o různých částech nemohlo se v odboru školském a petičním rokovati. Aby se tomuto nedostatku jednoty pomohlo, rozeslány jsou otisky nových petic po venkovských ústavech v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a přiloženy archy, na nichž jednotlivci podpisem svým potvrzovali, že souhlasí s požadavky Pražskými; mimo to týmž spůsobem sebrána podrobná data o počtu žáků, tříd, parallelek, skutečných professorů a supplentů a assistentů za poslední pětiletí. K tomu cíli zvoleno

zvláštní výkonné komité české i německé v Praze a rovněž učiněno tak i v Brně, nad to dopsáno i do Krakova, Lvova i Vídně, aby i tamější ústavy přistoupily k společnému ujednání.

Z Haliče však a z Rakous nedošlo žádné odpovědi a pohříchu jest nám zaznamenati, že ani kollegové z venkovských ústavů českých neprojevili takového účastenství, jak vlastní prospěch jejich toho vyžadoval. Mnohé seznamy byly neúplné, že se jich vůbec nemohlo užiti, z jiných míst dokonce žádných zpráv nebylo podáno. I příspěvky peněžité (po zlatém neb 50 kr.), jichž bylo zajisté potřebí, aby se vypravily deputace a zaplatily všeliké tiskopisy, liknavě se scházely.

Uznáno za nutno, aby se získali pro otázku též četní poslanci na říšské radě, k nimž za tou příčinou vysláni důvěrníci, kteří při té příležitosti podali náležité vysvětlení. Počátkem r. 1885 vypravena dvoučlenná deputace do Vídně; německé kollegy zastupoval Riedl, z českých k tomu ustanoven zpravodaj. I tentokráte přijati byli plnomocníci ministrem bar. Conradem laskavě a přinesli s sebou potěšitelnou zvěsť, že se bude žádati za dodatečný úvěr, aby se zřídila na silně navštěvovaných ústavech místa extra statum. I v samé sněmovně poslanecké byli vyhledáni přední zástupci českého a německého klubu, aby laskavě podporovali návrhy, jež by byly předloženy. Jmenovitě promluveno s b. m Jos. Jirečkem, Drem Matušem, Drem šl. Plenerem a Drem Sturmem; poslední z nich nad to požádán, aby i po odchodu deputace stále měl otázku na paměti a při častějším styku s ministrem vyptával se na postup prací přípravných, čímž se měly tyto udržovati v evidenci. Podobalo se, že tentokráte námahy, jež bylo podstoupiti, nezůstanou bez výsledku; určeni referenti v ministerstvu, kteří měli sebrati podrobný material a konečné návrhy upraviti. Jak nám bylo v ministerstvu řečeno, mělo býti zřízeno na 150 míst extra statum a náklad rozpočten na 108 tisíc zl., čímž by bývali všichni supplenti, kteří slouží s úplnou approbací pět let, zaopatřeni. Ovšem návrh nebyl ani ve sněmovně předložen, rozhodovaly tu v přední řadě finanční poměry říše.

Po prázdninách r. 1885, když se ukázalo, že se dosud nic nepodniká, aby se upravila otázka supplentská, ustanoveno, aby pouze Pražští supplenti, arci v dorozumění s venkovskými českými i německými kollegy opětně ujali se díla a ve společných schůzích rokovali o dalších krocích, jež by bylo prospěšno provésti. Poněvadž bylo obtížno pořádati plenární porady častěji, vyvolen zpravodaj delegátem pro německé schůze a podal posléze výsledky rokování kollegům, by je schválili.

Již roku předcházejícího při návštěvě jednotlivých poslanců se shledalo, že někteří členové sněmovny poslanecké nejsou úplně poučeni o pravém stavu věcí, že neměli ani správného ponětí o zkouškách státních pro střední školy, mnozí se domnívali, že pouze nezkoušení jsou nuceni tak dlouho čekati na místa definitivní.

Aby tudíž širší kruhy se poučily o naší věci, rozhodnuto vydati zvláštní memorandum; k tomu cíli zvolena užší komise, skládající se z pěti členů, mezi nimiž jeden zástupce český. Náklad hradil se příspěvky obou stran.

(Pokračování.)

Příspěvky k theorii čítanek pro nižší třídy středních škol.

Podává prof. *Bed. Vil. Spiess.*

(Dokončení.)

Chtíce nyní přejíti ke *spisovatelstvu prosaickému*, musíme laskavého čtenáře za trpělivosť prositi, neboť řada jejich jest nad víru a míru veliká. Abychom si při defilování nekonečné řady té poněkud pooddechli, roztřídil

jsem je v tři oddíly. V prvém (*a*) jsou prosaikové v třech neb více čítankách zastoupení. V druhém (*b*) oddíle seskupeni jsou autorové, s nimiž se potkáváme ve dvou čítankách. V třetím (*c*) posléze oddělení nalézají se prosopisci, s nimiž jen v jedné čítance, ať Bartošově ať Petrova, se shledáváme.

a) **Bartoš František*: B 1^2; P 1^1, 1^2 = 3. *Beneš-Třebízský Václav*: P 1^2, 3^3, 3^4 = 7. *Brandl Vincenc*: B 2^3, 1^4; P 1^3 = 4. **Čech Svatopluk*: B 1^3, 1^4; P 1^3, 1^4 = 4. Doucha František: B 1^1; P 1^1, 1^4 = 3. Drůbek Ferdinand: P 3^1, 2^2, 3^3, 2^4 = 10. **Erben Kar. Jar.*: B 5^1, 1^3, 1^4; P 4^1 = 11. *Havelka Jan: B 13^1, 11^2, 2^3, 3^4; P 2^1, 3^2, 1^3, 1^4 = 36. Hraše Jan K.: B 1^4; P 2^1, 3^2, 2^3 = 8. Jehlička Pavel: B 3^2, 1^4; P 2^1, 1^2, 1^3 = 8. Kořenský Jan: P 1^1, 3^2, 5^3 = 9. *Kosmák Václav*: B 5^1, 1^2, 2^3, 1^4; P 2^1, 1^2 = 12. **Krásnohorská El.*: B 4^1; P 2^1, 1^3 = 7. Kredba Václav: B 1^3; P 1^1, 1^2 = 3. *Krejčí Jan*: B 1^1, 1^2, 3^3, 1^4 = 6. *Kulda B. M.: B 7^1, 1^2; P 1^1 = 9. Mansvet Kvido: B 1^1, 1^2, 3^3 = 5. **Neruda Jan*: B 1^2, 1^4; P 3^2, 3^3 = 8. **Němcová Božena*: B 3^1, 1^2, 2^3, 1^4; P 4^1, 4^2, 3^3, 1^4 = 19. **Palacký Frant.*: B 6^3, 1^4; P 1^3 = 8. Patera Boh.: B 1^2; P 1^3, 4^4 = 6. *Pravda Frant.*: P 3^1, 2^2, 2^3 = 7. Rais K. V.: P 2^1, 1^2, 3^3 = 6. Sedláček Aug.: B 2^2; P 3^1, 1^3 = 6. *Sobotka Primus: B 3^3, 1^4; P 1^3, 2^4 = 7. Soukal Josef: P 1^1, 1^2, 1^3 = 3. Starý Karel: B 7^1, 2^2, 2^3, 2^4; P 2^1, 1^2, 4^3 = 20. *Šmilovský Al. Vojtěch*: P 1^1, 2^2, 2^3, 1^4 = 6. Štolba Josef: B 2^1, 1^3; P 1^2, 1^3, 1^4 = 6. Štorch Karel: B 1^3; P 1^3, 1^4 = 3. Vačlena Jan: P 1^1, 5^2, 1^6 = 7. *z Veleslavína Daniel Adam: B 2^1, 3^2, 2^3 = 7. Velišský Frant.: B 2^2; P 1^1, 1^3 = 4. Wünsch Josef: B 1^3, 1^4; P 2^4 = 4. **Zahradník Vincenc*: B 1^1, 1^2; P 3^1, 3^2, 1^3 = 9. Zap Kar. Vlad.: B 1^2, 1^4; P 1^3 = 3. **Zelený Vácslav*: B 2^2, 1^3, 1^4 = 4.

b) **Čelakovský Fr. L.*: B 1^1, 1^2 = 2. Čermák Kl.: P 2^2, 1^3 = 3. Dolenský Jan: P 2^1, 2^2 = 4. Hora J. V.: P 1^1, 1^4 = 2. Hrdý Jan: B 1^2; P 1^1 = 2. Jamot R. E.: P 1^1, 2^3 = 3. *Jirásek Al.*: B 1^2; P 1^4 = 2. Klika Jar.: P 1^2, 1^4 = 2. Kodym Fr. V.: P 2^1, 1^2 = 3. Kořán Josef: P 1^2, 1^4 = 2. Kudrnáč V.: P 1^2, 1^3 = 2. Květnický Jar.: B 1^2; P 1^2 = 2. Lambl Vil. Duš.: B 1^2; P 1^3 = 2. Lašek G. J.: P 1^2, 1^4 = 2. Lepař Frant.: P 1^2, 3^3 = 4. Malý Jakub: B 1^2; P 1^2 = 2. Martinák Fr.: B 1^2; P 1^3 = 2. Mašek J. L.: B 1^2; P 1^1 = 2. Nikolau J. V.: B 1^1; P 1^1 = 2. Podlipská Žofie: P 1^2, 1^4 = 2. Ptáček V.: P 1^2, 1^4 = 2. Royt V.: B 5^2, 2^4 = 7. Řehák St.: P 4^2, 2^3 = 6. *Stránecká Fr.*: B 2^2, 1^3 = 3. Svátek Josef: B 1^2; P 1^2 = 2. *Světlá Karolina*: P 2^2, 4^4 = 6. **Studnička Fr. J.*: B 2^4; P 1^4 = 3. **Tomek Vác. Vl.*: B 1^3; P 1^4 = 2. Trakal Fr.: P 1^1, 1^2 = 2. Tyl J. Kaj.: P 2^3, 2^4 = 4. Zdeněk Jar.: P 1^2, 1^3 = 2. Zeman Fr. A.: B 1^2; P 2^2 = 3. Zoubek Fr.: B 2^3; P 3^3 = 5.

c) *B* I: Dobřenský Václ., Ehrenberger Jos., Košín z Radostova, Pažout Jos., Peček Smiřický Mich., Sytko Jos. (7), Šembera Al. Vojt. (2). *P* I: Borský Vl., Dobeš Jar., Duda L. (2), Peška J., Petrů V., Polášek Fr., Rozum J. V., Tieftrunk Kar. (2), Tykač J., Vejdovský Fr. *B* II: Beran Jos., Ekert Fr., **Jungmann Jos.*, Karlík Jan, Kořánek V., Král Jos. (3), Patočka Fr. (2), Tomsa Fr. *P* II: Bauše Boh., Bayer Fr. (3), Kahlík Fr., Kovář M. Dr. (2), Kramerius V. R., Miřiovský Em., Rosický Fr. V., *Sládek J.*, Svoboda Ant., Šafránek Jan (8), Vognar Kar. *B* III: Čapek V., Hrubý Jarom. (2), Chilandarec Sáva (2), Jirásek Jar., Pervolf Jos. (2), Procházka Fr., *Purkyně Jan*, Purkyně Em., Rvačovský Vavř. Leand., Sokol, Šafařík Vojt., Šimek Jos., Vorovka Kar. *P* III: Dudík B., **Hálek V.* (2), Kolár J. J., Komenský J. A. (2), Kovář M. R., Kurz Vil. Sychra J. M., Tonner Em. (2), Winter Zik., Vlach J. *B* IV: Frič A. (2), Geb'auer J., Grégr E. (2), *Jireček Hermeneg.* (4), *Jireček Jos.*, Mourek V., Novotný E., *Soukop J., *Šafařík P. J.* *P* IV: Hejzlar Fr. (2), Jetmar Jos., Kodym Fr. St., Kosina A., *Pelcl M.*, Pfleger Moravský G., Rittersberg L., Řezníček V., Smolík (2), Vlček Václ.

Ze tří tabulek těchto pracně sestavených jde na jevo, že v čítankách našich nejčastěji se potkáváme s Janem Havelkou (36krát). Po něm přijde Karel Starý (20), Božena Němcová (19), Václav Kosmák (12), Karel Jar. Erben (11) a Ferdinand Drůbek (10).

Co do jednotlivých tříd školních vystupuje prosaických spisovatelů v třídě I u Bartoše 22, u Petrova 39 (+ 17), v II *B* 37, *P* 50 (+ 13), v III *B* 33, *P* 46 (+ 13), v IV *B* 27, *P* 32 (+ 5).

Žáci užívající čítanek Bartošových poznají v třídě I. 22 prosaiků, k těm přibude v II. třídě 27 nových, v III. opět 22 a ve IV. třídě zase 12 jiných autorů. Za čtyři léta mihne se tudíž jako v nějakém kaleidoskopu 83 prosaiků českých před duševním zrakem jejich.

Petrů však poskytuje v čítankách svých ještě pestřejšího a bohatšího kaleidoskopu. Vždyť v 1. díle předvádí žákům 39 prosaiků, v 2. díle přičinil 31 jiných, v 3. díle 21 a v posledním ještě 14 nových spisovatelův, celkem tedy seznamuje žáky své s plody 105 prosaiků!

Shrneme-li pak tyto a básníky v jedno, shledáme, že žáci českých středních škol v prvních čtyřech letech mají příležitosť *seznámiti se pomocí čítanek Bartošových se 132 a prostředkem knih Petrova se 140 spisovateli!*

Počet to věru imposantní, který každého, kdo s citem vroucím k národu českému lne, může potěšiti a vlasteneckou hruď jeho naplniti pýchou oprávněnou; ovšem předpokládá-li, že oba skladatelé v čítanky své pojímali jen práce spisovatelů osvědčených, ne-li předních.

Člověk však, jenž s vlastenectvím také znalosť literatury, byť ne příliš rozsáhlou, spojuje, pozastaví se při bedlivějším našich tabulek přečtení zde onde nad jmenem autorovým. Dosud ho nikdy neslyšel, nikde nečetl. Sáhne tudíž po Truhlářově a Grimově Výboru z literatury české, nebo nahlédne do Malé Slovesnosti Kosinovy a Bartošovy, než ani tam ani zde nedobera se žádných o autorovi tom dat, prohlédá Tieftrunkovu neb Bayerovu Historii literární a posléze Bačkovského Přehled dějin písemnictví českého doby nejnovější, ale ani tu nenalezne poučení o nejednom z mužů v čítankách zastoupených. A přece jest normou učebnou výslovně předepsáno, *aby se o spisovatelích, kteří se ve školách čtou a vykládají, podala byť i stručná data biografická.*

Mimo to pozastaví se znalec literatury nad tím, že právě méně vynikající spisovatelé lépe a hojněji zastoupeni bývají v čítankách našich než autorové na slovo vzatí. Z těchto pak nebývají vždy podány ukázky nejlepší, ba ani nejvhodnější.

Zkrátka a dobře, znatel přichází po bedlivém i zralém věci uvážení bohužel k tomu přesvědčení, že čítanky naše bývají sice snůškou přerozmanitých věcí dílem poučných, dílem zábavných, ale nikoliv tím, čím vlastně býti mají, *výborem opravdu vzorných prací slovesných*, pochodících nikoliv od autorů řádu nižšího, než *od básníků a stylistů čelných, obecně proslulých.*

Mosaiková povaha čítanek našich i s paedagogického stanoviska nemůže se schvalovati. Vždyť vedle vzpamětnosti či k memorování způsobilosti, o níž jsem se již dříve zmínil, jest další podmínkou trvalého v paměť vštípení častý cvik, časté opakování týchž slov a týchž větných tvarů. Této p třebě chrestomatická povaha našich čítanek nikterak nevyhovuje, ba jest j přímo na újmu. Kterak se medle může žák v ústním a písemném vyjadř ání vycvičiti, neřku-li řádně vzdělati, když v každé hodině, školní četbě v ované, setkává se s novými a jinými slovy, s jinakými typy vět, s jinakým s nem?

K tomu se druží jiné ještě zlo, že také každá učební kniha, nechť děje- p ná, nechť přírodopisná neb náboženská též zvláštním psána jest slohem. I pak div, že klíčící teprv u žáka pocit či smysl jazykový a usazující se p nalu zásůbka slov tímto novot davem či lépe řečeno přívalem se tlumí, v něm takřka tone, až utone.

Ve všech oborech, jimž na středních školách učíme, naléhá se na koncentraci učiva i vyučování, jenom četba školní, jen čítanky těší se výsadě, že se nemusí podrobiti stežejnímu didaktickému zákonu tomu, na nějž se klade v osnovách a instrukcích opět a opět velký důraz. Jen čítanky, zdá se, smějí býti a, jak mnou dolíčeno, jsou pravým opakem koncentrace.

Chceme-li tedy, aby česká mládež studující z četby školní věčšího než dosud nabývala užitku, aby se jak ústně tak písemně hbitě a pěkně v každé příležitosti vyjadřovati uměla, tak as jak to prý francouzští kollegové její na lyceích umějí, pak nezbývá než, abychom učinili nápravu, kde jí nezbytně potřeba, *abychom skoncentrovali českou četbu školní.*

O třech vlastnostech žáka gymnasijního.

Pojednává Dr. *Eug. Kadeřávek.*

(Dokončení.)

Jak vésti má učitel žáky k mravnosti?

Aesthetická díla literární buďtež posuzována podle zásad mravných a to dílo budiž nazváno neaesthetickým, jež jim odpírá, byť i formou vynikalo sebe půvabnější; neboť aesthetická krása nezáleží toliko na formě, nýbrž také na obsahu. Právem dí Horác: „Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci, lectorem delectando pariterque monendo.“ Povahy osob historických anebo smyšlených buďtež líčeny tak, aby jejich vlastnosti dobré se jevily následování hodnými, špatné pak opovržení hodnými. Také v starém věku vyskytují se mnohé ctnosti, tak že mnohý křesťan styděti by se mohl, nečiní-li ani, co pohan činil; a jak si vážili staří mravnosti, dokazuje mimo jiné Horác, an pěje: „Quid prosunt leges sine moribus?“ Než záhodno jest poukázati též k tomu, že ctnosť křesťanská na stupni dokonalosti mnohem vyšším stojí, že morálka křesťanská jest mnohem bohatší a že by nám v příčině mravnosti nestačilo říditi se zásadami vzdělanosti pohanské. Kdo učí logice, může voliti příklady také z oboru ethického, a kdo vykládá psychologii, má často příležitosť pozorovati výjevy života psychického s hlediště mravního. Přírodopisec jednaje o rozdílu mezi člověkem a zvířetem uvádí jak poznání rozumové, tak obzvláště mravnosť, kterou člověk stojí nad zvířetem od něho se liše podstatně a specificky, a dává žákům na srozuměnou, že člověk jednající proti zásadám mravním netoliko se snižuje ke zvířeti, ale i pod ně klesá. Přírodozpytci lze naznačiti rozdíl mezi zákony nutnými, jež vládnou v přírodě, a mezi zákony mravními, jež ukládají svobodné vůli lidské povinnosti, a tak dokázati, jak nerozumné jest tvrzení hmotařů, kteří veškeren život lidský, i mravní, podrobují zákonům nutným; takovým spůsobem se přičiní, aby žáci svůdných výroků hmotařských nepřijímali. Konečně mathematika, jakkoli se zdá, že nikterak nesouvisí s mravností, učiteli může poskytnouti příležitosti působiti na mravnosť žáků. Zásady mathematické tak jsou jasny, že kdo by jim upíral pravdy, o jeho rozumu musili bychom pochybovati a považovali bychom jej buď za nevědomce anebo za blázna. Než kdyby ukládaly člověku povinnosti mravní, zavrhovali by je mnozí lidé, kteří nejsou ani nevědomci ani blázny, kteří mají zlou, převrácenou vůli. Podobně zásady mravní jsou samozřejmy a zákony mravní lze z nich odvoditi s jistotou neklamnou; přece však jsou zavrhovány od některých lidí, a proč? poněvadž ukládají povinnosti. Na cestě tak křivé octnouti se může člověk se svou vůlí svobodnou.

Z toho patrno, že učitel gymnasijní působiti může na mravnosť žáků, jeden více, druhý méně, jeden častěji, druhý řidčeji, jeden přímo, druhý nepřímo. Ovšem přílišné a nevčasné moralisování jest netoliko zakázáno, po-

něvadž ubírá času k vyučování vyměřeného, ale i škodlivo, poněvadž budí ošklivosť k mravnosti.

Také kromě vyučování může a má učitel, je-li doba příhodná, přispívati k utvrzení mravnosti, kterou však nelze považovati za pouhý nátěr, za pouhé pozlátko, za pouhou uhlazenosť; žák gymnasijní má sice dbáti půvabných forem, kterých žádá vespolné obcování, a které vzbuzují zalíbení, ale nemá na nich přestati, nýbrž má je považovati za projevení nitra, svědomím řízeného, zákonům lidským a božským, přirozeným a nadpřirozeným odpovídajícího, úctou k auktoritě naplněného.

Jak vésti má učitel žáky k zbožnosti?

Ve vědách života právě lidského se týkajících lze poznati, že žádný národ nezavrhl Boha, že pobloudil-li národ nebo jednotlivec o Bohu, neblahými následky byl zastižen, že náboženství bylo považováno za základ společnosti lidské, jak praví Cicero: „Haud scio an pietate adversus deos sublata fides etiam et societas generis humani tollatur," jakož i že prozřetelnosť Boží vládne dějinami lidskými. Ale budiž zároveň při čtení starých klassiků a v dějinách poznamenáno, že náboženství Řeků a Římanů bylo státu podřízeno, což s pravdou se nesnáší a společnosti lidské jakož i jednotlivcům jest ke škodě, že náboženství pohanské vzniklo odpadnutím od pravého původního náboženství v národu židovském zachovaného a ve víře křesťanské dovršeného, že v náboženství pohanském nalézti možno zrnka pravdy mezi smyšlenkami nepravdivými a že mythy Boha nedůstojné, ku př. o náruživostech bohů náboženství pohanské porušily a pokazily. Dále jest záhodno dílo literární anebo vědecké, ve kterém spisovatel posměch si tropí z náboženství křesťanského anebo je tupí a odsuzuje, zavrhnouti a žáky varovati, aby ho nečetli, pokud nejsou ještě utvrzeni v pravdě. Samo sebou se rozumí, že v logice mohou se uváděti za příklady rozličných forem myšlenkových také pravdy náboženské a že život lidský v psychologii pojednaný nepostrádá vztahů náboženských. Příroda jsouc dílem od Boha stvořeným svědectví dává o Bohu; pročež učitel nesdíleje ono mínění falešné, že nevědecké jest, mluviti ve vědě o Bohu, k žákům mluviti bude v době příhodné o Bohu. Existenci Boží dokázati možno zcela logicky, přesvědčivě a jistotně z přírody a sice z proměnlivosti, působnosti podmíněné, existence nahodilé, věčší nebo menší dokonalosti a teleologické uspořádanosti tvorů. Tak vyvrátí učitel přírodní vědy materialismus a žáky ozbrojí proti atheismu, největší a nejzáhubnější lži. Linné pln úžasu volá: „Deum sempiternum, immensum, omniscium, omnipotentem expergefactus vidi et obstupui. Legi aliquot ejus vestigia per creata rerum, in quibus omnibus etiam in minimis ut fere nullis quae vis, quanta sapientia, quam inextricabilis perfectio." Baco Verulámský: „Explicatio phaenomenorum per causas physicas a Deo et providentia non abducit." Newton slyše jmenovati Boha odkrýval svou hlavu ctihodnou. Lučebník Richter, jenž vyzkoumal stoechiometrii, za heslo si zvolil slova písma sv.: „Bůh všecky věci uspořádal podle čísla, míry a váhy," jako astronom Maedler: „Coeli enarrant gloriam Dei et opera ejus annuntiat firmamentum." Náboženství uznávali a k němu se hlásili ve svých spisech Agassiz, Koperník, Kepler, Ampère, Davy a jiní. Může tedy učitel přírodní vědy kterékoli ve škole mluviti o Bohu. Mathematika jest jasným důkazem, že člověk má duši povahy duchové, že jest podstatný a specifický rozdíl mezi duší zvířecí a lidskou. Tabulky logarithmické, binom Newtonův, zákony Keplerovy, theorii o funkcích, počítání infinitesimální nemohl vyzkoumati člověk rozumu nedokonalého. Člověk vzniknouti musil stvořitelskou mocí Boha samého, jenž uděliv mu rozum učinil jej podle svého podobenství a obrazu. Nepřímo tedy, prostřednictvím lidské duše rozumné souvisí mathematika s náboženstvím. Ale i ještě jiným spůsobem vésti může učitel mathematiky k Bohu. Prostoru a času přísluší nekonečnosť imaginární; tato však jest podmíněna skutečnou nekonečností, která nic prostorného a

časového do sebe nemá, která jest všudy přítomností a věčností, tedy vlastností Boha samého.

Z toho všeho vysvítá, že učitel gymnasijní kterýkoli mluviti může o Bohu, ovšem v době příležité a měrou patřičnou, rozličnou. Této míry bedlivě jest šetřiti jako při vychování mravním. Takovým způsobem přispívá učitel gymnasijní k vývoji tří cností, jimiž má býti ozdoben žák gymnasijní; takovým způsobem koná dílo krásné a záslužné.

Hésioda Askerského Práce a dnové.

Báseň ethická a oikonomická k bratru Persovi.)

Přeložil *Hynek Mejsnar.*

(Pokračování.)

Kniha druhá. Práce.

(Naučení o hospodářství a domácnosti.)

Pleiady Atlantovny na východě jakmile vzejdou,
se žněmi začni; stanou-li na západě, začni s oráním.
Souhvězdí toto dní čtyřicet, tolikéž i nocí se
ukrývá; zase pak, když rok svou dráhu oběhne,
se zjevují, hned jak kovaný srp k dílu se brousí.
Jest takovýto v polích obyčej, jak tam, kde přebývá
blízko břehů mořských, tak i tam, kde po úvale mlačném
od moře rozvlněného podál, lid ve kraji žírném
bydlí; lehce oděn sej a lehce oděn zaorávej,
lehce oděn žni také, ač chceš Démetřina díla
všecka opatřiti v čas si pravý, by ti úroda všecka
vzešla a došla zralosti, abys snad příště nežebral
ve své nouzi domech po cizích, a nijak nepořídil.
Jak jsi nyní též ke mně přišel; však já nepřidám ti,
nic na dluh nepodám ti; roboť jen, Perso ničemný,
práce konej, jež božstvo lidem bylo určilo cílem,
bys zkormoucen v srdci s ženou svou někdy a s dětmi
nehledal obživy po známých, a ti nedbali prosby.
Dvakrát neb třikrát snad dostaneš; a kdybys opět
sousedy obtěžoval, nepořídíš, darmo se hodně
jen nařečíš, bude marna slov obměna. Tož tě vybízím
na dluhu zapravení a na záchranu od hladu dbáti.
Hleď si především dům, manželku a volka-oráče,
služku také ne vdanou, aby též dohlížela na skot,
nástroje veškery hleď příhodně opatřiti v domě,
bys ty jiného nežádal, on odmítal, a ty strádal;
čas by pravý uplýval a tak bralo dílo ti újmu.
Práce neodkládej ni na zítřek, aniž na pozejtřek;
práce kdo se štítí, nenaplňuje humna zajisté,
též kdo ji odkládá, jen pilnosť dílo množívá;
vždycky muž odkladavý s bídou všelikou se potýká.
Jakmile již mocnosť ustává slunce vřelého
úpalu ve znojném, a na podzim Zevs velemocný
deštěm půdu zmočí, tu se zas krev ve pleti lidské
o mnoho svižněji hýbe, neboť již Síria hvězda
nad hlavami smrtnými lidí té chvíle na krátko
kráčí za dne nebem, za to však noci déle užívá.

Tenkrát strom sekerou skocený nejméně shlodáu jest
červy, na zem listí postýlá, klíčiti přestal:
tehdy tudíž pamatuj, že je včasně porážeti dříví.
Moždíř třístopný vysekej, k tomu tlouk na tři lokte,
nápravu sedmera stop, neb takto je vhodna ti velmi;
pakliže osmera stop, z toho vykroj i sobě kladívko.
Loukoť třípídní si vyřež k vozu v osmero pídí;
dřev k tomu drahně křivých, pak i kleč, kdekoliv ji nalezneš,
v dům zanes, ať ji hledáš po horách nebo v nížině šíré,
svídnou; tať je volům nejpevnější ku orání,
jakmile řemeslný dělník, do plaziště ji vetkna,
sevra hřebíky potom, připojí ji ku hřídeli řádné.
Pluh pak opatř si dvojí, oba v domě pořídě si pracně,
pluh samoplaz a druhý složitý, je tak o mnoho lépe:
jestli zlomíš si jeden, pak onen hoď o šíji tahounům.
Z jilmu, z olívy také jsou červův hřídele prosty,
plaz dubový, ze svídy těhel. Dva devítileté si
volky ku orbě opatř, neb jich jest síla statečná,
míru mladosti mající, nejlepší jsou ti ku práci.
Ti pluhu nezlámou, trkajíce se v brázdě zajisté,
a v poli práce jejich nedokončena nezbude marně.
Muž statný, čtyřicítiletý ať jde s nimi pospol,
když posnídal chléb čtverodílný, osmerosoustý,
jenž dbaje na svou práci by rovnou brázdu vyváděl,
nehledě již po svých rovných, ale všecky při práci
své maje smysly; jiný mladší věru nad něho lepším
rozseti símě není a dvojí vystříci se setby;
neb mladší člověk po svém tovaryšstvu plaší se.
Pak, když zaslechneš s oblačné výše jeřábův
hlas, an ulétaje v dál, kýhá výročně, pozor měj,
ten znamení nese k orbě, a zimní zvěstuje chvíle
deště plné: tu se srdce leká muže bezskotného.
Tehdáž krm skot mátonohý, doma v ohradě dlící.
(Snadnoť jest slovo říci: ty dej sem vůz a dva volky;
snadnoté odmítnouti: mající dosť práce volouši.
Muž na rozum bohatý myslí si, že vůz zhotoví si;
bloud, ani tohle neví, že na vůz jest potřeba sta dřev,
jež třeba dřív pečlivě přichystati sobě v domácnosť.)
Jakmile pak smrtným se lidem čas k orbě ukáže,
tehdáž díla se chopte, ty sám s čeledíny společně,
půdu suchou a svěží rozorávaje přes dobu orby,
spěchaje záhy za rána, by zvůry se plnily tobě.
Jarně zorej, přeorej v letě zas, tak ti k duhu půjde.
Úhor tehdy zasej, když je vzryta ornice lehce,
kletby hatí pole obdělané, pokojí děti chlébem.
Pros Dia podzemního potom, Déméteru cudnou,
posvátné Démétry zrní by napustili těžce,
ihned jakmile počneš orať, když konce držadla
vezma rukou založíš svůj osten po hřbetě volků,
voj dubovou tihlem táhnoucích. Jda trochu zádu
tvůj s motykou čeledín ať nesnáz ptactvu nahání,
skrývaje setbu do hrud. Nejlepšíť píle pořádná
smrtným jesti lidem, nejhorší zlá nepořádnosť.
Tak na zem až z hojnosti by zrn se prohýbaly klásky,
ač-li konec dobrý pak sám by propůjčil Olympan. (Pokrač.)

Úvahy.

Hlídka programmův.

5. **Návod ku sbírání hmyzu polokřídlého (Rhynchota) a další úpravě jeho pro sbírky.** Sepsal prof. Ladislav **Duda.** 8°. 23. Zpráva c. k. real. a vyšš. gymn. v Praze. 1890.

Kdo vidí sbírku horlivého sběratele, jakým jest autor spisu, s úžasem se táže, je-li možno vše to u nás nasbírati. Kdo slyší k tomu pak výklad živým slovem, kde a jak hmyz chytati a jak jej upravovati, zahoří touhou pustiti se sám do sbírání. A čím více sběratelů, tím lépe, beztoho nemnoho jich vytrvá, by přivedli věc k nějakému úspěchu. A jaká to škoda; není krajiny, není místa, byť se zdálo sebe pustší, kde by sběratel vycvičený nenalezl věci velice zajímavé; není doby roční, kde by se nemohl pokusiti o štěstí. Kdo zná rozptýlenou a drahou literaturu o řádu zde pojednaném, ocení výborné praktické pokyny o různých místech a spůsobech sbírání, jeho uchování a úpravu pro sbírky. V dodatku nalézáme přehled českého hmyzu polokřídlého dle různých nalezišť, na lukách, návrších, v mechu, ve vodě, v bahně, v příbytcích a na určitých rostlinách, sestavený dle patnáctileté zkušenosti v oboru tom autorem získané. Návod týká se ploštic, křísův a mor. Obtížné určování hledí autor začátečníkovi usnadniti ochotnou nábídkou, že chce mu býti dle sil nápomocen. Výměna mezi odbornými sběrateli jest hlavní spružina, která pobádá, vždy s novou chutí do sbírání se dáti. *B. Bauše.*

6. **Goth. Smolař, Příspěvky k vypočítávání srostlic a výklad o pozoruhodném srůstání krystallů pyritových.** XVIII. výroční zpráva c. k. gymnasia v Budějovicích. 1890.

Jest to vzácný zjev, že někdo volí si látku z podivuhodné říše krystallů a volil směr, pro který prof. Jan Krejčí v přednáškách horoval. Snad jest to nedostatek nových pěkných kusů minerálů, neb nedostatek vhodných nástrojů k měření, ale i obtíže mathematické. Přítomná práce dokazuje, jak vděčný to úkol k řešení a výsledek nový na kusech i tak známých, jako jsou pyrity z Piemontu a z Elby. Autor vymyslil si zde samostatnou analytickou methodu počítací, jíž řeší se stanoviska čistě mathematického některé úkoly novým spůsobem o vzájemné poloze jedinců ve srostlicích. A tu přichází a doufá svým spůsobem častěji ještě přijíti na kusy, které nejsou nahodile srostlí jedinci, nýbrž skutečnými zákonitými srostlicemi. K pilné práci této jest přidána důležitější literatura k předmětu tomu se vztahující a tři tabule krystallografické, pečlivě provedené. *B. Bauše.*

7. **Předložka ot, od v češtině.** Napsal J. **Pelikán.** 8°. 24. Výroční zpráva c. k. vyšš. gymnasia v Hradci Králové za šk. rok 1889—90.

Spis. uvažuje o úkonech předložky *ot*, *od*, dělí je na odluku, příčinu a původ, prostor místný a časový, komparaci, látku a napodobení cizích jazykův. Nechtíce rozhodovati o správnosti či nesprávnosti toho rozvrhu, máme na zřeteli hlavní věc, totiž podařilo-li se mu vždy správně objasniti úkon dle svého roztřídění. Odpověď na to nevypadne zcela příznivě, any mnohé úkony nejsou takové, za jaké je spis. vydává Tak na př. gen. při *báti se* není odluky nébrž příčiny, neboť výraz ten nechová v sobě pojmu vzdalování; rovněž gen. při slově *strach* (13); *rozmářeti* od pokrmu (24) není gen. látky, nébrž opět příčiny (pokrmem). Gen. byli od toho pokladu (25) patří na str. 26. (od toho střelci biechu), ale není cizí vazbou, nébrž značí „úkol, úřad, povinnosť, službu“, srv. je *při* stroji — je *od* stroje a j. Spis. píše *zufati* (7) m. zúfati z izъ-ufati. Avšak ještě nemileji nás dojímá „nestranný vědecký“ spůsob, jakým spis. svá mínění pronáší; tak na př. na str. 5: „známo jest, že slovanské genitivy kmenův na *o pokládají se* za původní ablativy“.

Tak do slova! Kdo za to pokládá? nemůžeme věřiti, že by spisovateli bylo neznámo, že to byl právě prof. M. *Hattala*, jenž to u nás prvý dokázal. Proč tedy „vědec“ ve věci tak řídké jmena jeho neuvádí? Je-li to nestranné jednání vědecké? býti to někdo z „vědcův“, nebyl by asi spis. tak jednal. Tento literární nespůsob zasluhuje veřejné výtky. *Fr. Prusík.*

8. **Jaroslav Vrchlický a jeho Legenda o sv. Prokopu.** Od J. **Vobornika.** 8°. 30. Programm vyššího gymnasia v Domažlicích za šk. rok 1890.

V I. části úvodu vykládá spis. o podmínkách vzniku díla uměleckého, pak o tom, co poésie vyjadřuje, a přecházeje k básnictvu národnímu, mluví o jeho vývoji, podmínkách toho vývoje a o vzniku umělé poésie národní. Vytkneme hned, s čím se nesrovnáváme. Spis. vysvětluje, kterak přednosti a vady básníkovy závisí značně mimo jiné na jeho vychování, dokládá, že „dle toho nelze básníkům předpisovati“ (§. 4). To však je pravdou jen do jisté míry, jako bychom nesměli žádati na člověku, jenž byl na př. cizím jazykem vychován a přece se k nám původem hlásí, by své křivé vychování, jehož nezavinil, napravil a našemu jazyku se řádně přiučil; nebo jako by někdo, jenž byl vychováním zanedbán, neměl se snažiti dohoniti toho, co mu schází. To platí i o podobném výroku spisovatelově v §. 11.; mohl-li Čelakovský, mohl-li Erben, mohl-li Čech „ty rysy národní individuality vypozorovati, toho národního ducha vycítiti“, proč by toho nemohl jiný? jen *chtíti* pilně *studovati* toho ducha národního a ne stále se pachtiti po cizích nivách — *ale není lásky k poésii slovanské, dokud není lásky k jazykům těm.* Zdá se, že spis. tu mluví s úzkého, subjektivního stanoviska, neboť i on mluvě o idealu *národního* básnictva (§. 7), odkazuje pouze k cizím literaturám, *slovanských* se bohužel ani nedotýkaje; jak jinak by soud jeho byl dopadl, kdyby byl dříve studoval i *slovanskou*, jmenovité *srbskou* a *ruskou* poésii!

V druhé části mluví spis. o dějinách pravého českého básnictví umělého, jež dle něho počínají teprve Čelakovským, *ano prý básněmi Rukopisů* (rozuměj RKého a RZého) *nemožno, dokud se o nich pochybuje, dějiny bezpečně začínati.* Pěkná to taktika! skoro jako na polském sněmě; když si některý umíněnec zamane říci „népozvalam“, nesmíte ani nejlepší věc za dobrou uznávati! — Dále spis. usuzuje, že se Čelakovský chválí jako zakladatel školy národní *omylem prý* hlavně pro výborně napodobené písně české a ruské, kdežto prý se snažil „o vyslovení světového názoru“! K tomu si laskavý čtenář přečti třeba „Ty český sedláčku“! Čelakovský prý skončil „poukazem ke škole romantické“ a v souvislé řadě básníkův za ním jest prý *Vrchlický* dovršením toho směru, jejž udal Čel. svou Růží stolistou a „buduje nyní *s vrcholu romantiky* obrovský most přes nesmírné formální překážky *k realistické národní poesii*, k cíli veškerého snažení všeho našeho básnictva.“ Vrchlický se asi sám nejvíce podiví výroku tomu. Jiný však výrok, totiž o neunavné píli Vrchlického, o velikém vzdělání jeho, o jeho ohromných zásluhách o básnický sloh český a o jazyk český vůbec každý co nejochotněji a s největší radostí podepíše.

Spis. v třetí, nad obě předešlé zdařilejší části, podává rozbor nejlepší epické básně Vrchlického, *Legendy o sv. Prokopu;* nejdříve pak vykládá o jejím vzniku, idei (nejasně vyslovena!) a volbě látky, vytýkaje jaký předmět si básník k umění svému obral a proč, jaká jest povaha Prokopova a jaký obsah staročeské legendy (lépe měl říci staročeských legend, neboť báseň v rkp. Hradeckém je souborem z četných samostatných legend: viz našeho vydání Vrchlického Legendy str. 6). Další úvahy týčí se úpravy a idealisování básně, její komposice, vrcholu i středu básně, jejž spis. zcela správně hledá v obratu smýšlení a snah Prokopových po rozmluvě s cizími mnichy. Na konec promlouvá spis. o uměleckém výrazu básně. Rozbor Legendy jest psán jasně, všude přihlížeje k vystižení povahy ideálu básníkova, velikého světce Prokopova.

Výtek věcných mimo výše činěné nemáme mnoho; na př. není správně řečeno, že se Kollár oddal na *filologii* (8), neboť jako nelze astrologii nazývati astronomií,

tak jeho slovozkumné hříčky nebyly filologií, leda pa-filologií. Rarach není sice vilným pokušitelem (20), ale pokušitelem přece. Význam bohův (22), jak jej udává spis., jest nesprávný (viz výklad v našem vydání). Spis. uvádí Smír Tantalův a Midasovy uši (32) mezi básně lyrické, ana jsou to dramata. Spis. myslí, že básně Háfisovy jsou *indské* (32), kdežto on psal *persky!* Nedobře spis. píše Talvi (8) m. Talvj, jež složeno jest z počátečních písmen jmena *T*eresie *A*lbertina *L*uisa (rod.) *v*on *J*akobs.

Avšak slovesná část rozpravy nerovná se bohužel věcnému rozboru co do pečlivosti; jestiť místy sloh nehrubě ladný, jmenovitě příliš časté kupení přívlastkův před subst. činí jej tytýž i drsným; příkladův by bylo lze uvésti velikou sílu, jako: hněvivého slovanského ducha, umělá česká báseň (str. 8), všeho našeho básnictva, svým novým pánům (9), skutečného toho našeho světce (15) atd. atd. místo: hněv. ducha slov., novým pánům svým, skut. toho sv. našeho (správně na př. 15: celou zlou budoucnosť, kde „zlou bud.“ dělá jeden pojem „nehody“ a pod.). Ještě méně vyhovuje jazyk nutným při posuzovateli literárních plodův požadavkům; tak užívá básník stále *příkladně* (v skr. *př.*, jako 4: dle dějin literatury př. indské a řecké), místo: na příklad, ku příkladu, ano „příkladně“ = vzorně. Zbytečně odsouvá *e*: dřív báj (4 — nelibo'), epopéj. Inf. vytvořiť (5), pocítit (9); vzkřísení (5) m. vzkříšení; klíč (v semeni 5) m. klička (klika); učí se *jeden* umělec od druhého (5) m. umělec od umělce; jedině (7) m. jediné; *sporé* zbytky tu a tam zachycené (8) m. skrovné, ano *sporý* = vydatný, hojný; opomenuto (8) m. opominuto; *její* tužeb (12); usíná (12) m. usýná (Krok II, 446); véškerou (12) m. veškeru; zvyklý *na* obsah (13) m. obsahu; černé vousy na bradě (14), v ruce hůl (18) m. maje atd.; potřeboval obraz (14) m. obrazu; *té* nejušlechtilejší tendenci (15) m. nej. tend.; *-li* v tázacích větách zanedbává spis., na př. Může býti výbornější látky? (15) a nač zde ten gen.? Vlastnosti se nepopisují (16) nébrž líčí; tajůplný (17. 18) m. tajuplný (kmen *u*-ový) neb tajeplný (17); postava Prokop*a* (18) m. Prokop*ova*; uče*nn*íka (18) m. učeníka (srv. mlad-ík); bod (19) jest germanismus; vymýtil (23) m. vymítil (Krok III, 298); nezapoměl (26) m. -mněl. Spis. užívá výrazu *sloka*, *f.*, nejsa si patrně vědom jeho nesprávnosti; slovo to pochodí ze skrtu, kde zní *šlóka* a jest *masc* (= *slukъ hlas). Tedy jaká zde pomoc? ponechati-li skrt. šlóka v mužském rodě? to se češtině poněkud příčí a *š* je jí odporné; avšak jako *fem.* ho užívati naprosto nelze, tedy raději sáhnouti k řec. *strofa* s českou koncovkou aneb ještě lépe užiti Jungmannem vhodně utvořeného slova *sloha*. Předložky spis. nezřídka zbytečně vocalisuje. Chyb tiskových jest dosti, na př. vědouci (4) m. —cí, vivinula (5) m. vy—, přirozenou (8, ř. 6 zd.) m. přirozenosť, co příběhů (14) m. co do př., vsával (21) m. vssával, pidimuže (22) m. pídimuže. *Fr. Prusík.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Album společnosti přátel starožitností českých v Praze. Řada I: *Miniatury doby románské.* Vydává B. J. **Matějka.** fol. str. 16 a 12 vyobrazení. Cena 2 zl. 50 kr. — Dílo, jež tuto mladá společnosť počíná vydávati, má za účel přispívati k dějinám výtvarného umění našeho, jmenovitě malířství, sochařství a uměleckého průmyslu. K tomu konci počíná miniaturami v starých památkách našich počínaje XI. stoletím; k lepšímu porozumění předchází vždy popis codexu a miniatur, jež jsou provedeny velmi pěkně a věrně. Ježto dílo tak cenné veliku má důležitosť u nás, kteří nic podobného soustavného dosud nemáme, doporoučíme je co nejvřeleji našim školám, ani žáci nemívají, jmenovitě na venku, tak snadno přístupu k podobným památkám. Album bude výbornou pomůckou jmenovitě *učitelům dějin a jazyka mateřského.* Úprava jest velmi úhledna a cena přiměřena.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel [illegible]

St. **Sokol**. V Praze. 8⁰. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 1.—2.

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8⁰. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník III. Sešit 11. a 12.: Pasovce mé (G. Jančeveckij). Literární besedy v Revelském Alex. gymnasii (V.—VIII. třída). Doplňky ke katechismu v VII. a VIII. třídě (A. Ivanov). Ruští paedagogové: 29. S. K. Smirnov (J. Korolkov). 30. A. P. Rozberg (V. Žemčunžin). Rozbor Platonova dialogu Charmida (A. Solonikio). Přílohy: J. J. Barthélemy: Cesta mladého Anacharsia po Řecku v IV. věku před Kr. (př. A. Miller a P. Pervov). Ruská paedagogická bibliografie od r. 1873 do r. 1888 (V. Mežov). Julia Marta Rukověť k etruským i římským starožitnostem (př. P. Pervov).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8⁰. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 1. a 2.: *Svatá hesla nesevšední (J. Štemberka). Žhář (V. Popelka). Biřmování (J. E. Tonić, př. K.). *Červánky (K. Žádník). Drama na moři (K. Dmitrijev). Z pamětí starých cechů v kr. věn. městě Poličce. Jenerál Tadlík (K. J. Zákoucký). *Nad kolébkou (K. Žádník). Upomínka na J. V. Friče (V. Pittnerová).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8⁰. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) $6^1/_2$ rub. Ročník XXX. Sešit 10.: Methoda výkladu anatomie o stavu člověka v říši živočných (M. Tichomirov). Prameny o sofistech (A. Giljarov). Kazimír Brodziński a literární činnosť jeho (K. Arabažin). O parasitismu některých nemociplodných mikrobův na rostlinách (F. Lominskij).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8⁰. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVII. Sešit 6.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4⁰. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Ročník XII. Číslo 1. a 2.: Nesnáze nejnovějšího českého básnictví (J. Voborník). Klassicismus a naše literatura (S. Čech). Umělecká beseda v Praze (J. M. Hovorka). Pavel Bourget (Studie V. V. Čujka). Otázka honoráře v Anglii (H. G. Schauer). Posudky a úvahy.

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4⁰. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 1.: Z denníku tety Justiny (Gisela Náchodská). Parola (L. Archleb). Člověk, který se nikdy nezasmál (J. P. Lešetický). *O chudém kováři (J. Nečas). Z básní Fr. Klímy. Fabrická láska (J. Vejvara). Carevna (M. Jókai, př. G. N. Mayerhoffer). Milion (E. A. Saljas, př. V. Klen). Úvod (J. Košťál).

Malý Čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8⁰. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Č. 7.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8⁰. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročnik VII. Zešyt 1.: Zprávy z Kol. O povznesení učby jazyka polského na školách středních (B. Třaskovski žádá právem, by učitelé byli přede vším náležitě spůsobilými a aby kandidáty v posledním roce nejspůsobilejší professoři gymnasijní poučovali aspoň 2 hod. do téhodne o vyučovací methodě, o četbě, opravě úkolův a p. Knihy mají býti lepší, počet hodin učebních zvýšen). Několik úvah o stipendiích (J. Zagrodzki). V Drobnostech vykládá P. Piotr *nesprávně* že *niwecz* pc stalo z niw*eco* a když *o* odpadlo, *c* prý se měkčilo v *cz!* Kterak možná ještě dı :s s takými náhledy na veřejnosť vystupovati, nechápeme. — Výbor zdravotního sp lku podal k školní radě návrh, *by se v zimě škola počínala teprve o 9. hodině a rvala v jednom kuse s krátkými přestávkami do 2 hodin, aby měli žáci* o *'olední prázdno.*

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 1. a 2.: C. k. zı ský školdozorce V. Royt. Co nového rodí se v učitelstvu? Jasno Poljanská

škola. Barbarismy u vychování duševním (F. Šimek). Národní učitelstvo a jeho zastanci. Učeň a jeho výchova. Feuilleton. Drobnosti.

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 5.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešity 78.—80.: Braničevo až Brň. Přílohy: Typy bosenské, brejlovec egyptský a indický. Brožíkův Mistr Jan Hus.

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 2.: Čtení didaktická a methodická (G. A. Lindner). Význam našich dějin vzhledem učení školního (J. Sokol). Různé zprávy.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 1.—3.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 1.: *Ráchel (Hviezdoslav). Dedinský román (M. Kukučin). O nadprirodzenom živle v básnictve (T. Milkin). Z mladosti grófa L. N. Tolstého (V. N. Nazariev). V Štedrý večer (D. V. Grigorovič). *Siroty (Somolický). Turčianske, čiže Štubnianske Teplice (P. Križko). *1890—1891. Polnočná scéna (Svetozár Hurban-Vajanský). Listy z Čiech. VI. (J. Vlček). Beseda. Literatúra.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Sešit 1.: *Švanda na prahu 10. ročníku (A. Klášterský). Pálená kostelnica. *Ptáčník (Sv. Čech). Duch v divadle (K. Š.). *Májová noc (Šebastian). Blednoucí obrázky (Y). Nevinný zločinec (—on).

Ученыя записки императорскаго Казанскаго университета. Redaktor Th. **Miščenko.** v. 8°. Cena ročně (6 svazkův aspoň o 15 arších) 6 rublů. Ročník LVII. Svazek 4.: K otázce o tak zvaných atticismech v homérském jazyce (S. Ruzskij). Léčební éthika dřevních lékařův indických a řeckých (N. Ščepotěv). O původě Iliady Homérovy (týž). Metopy starořeckých chrámův (V. Malmberg). Paedagogická soustava Fröblova (N. Vysockij).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník I. Číslo 31.: Tělocvičny a učebné pomůcky pro tělocvik v moravských školách národních (A. Kučera). Hospodářské feriální kursy (E. Řezáč). O výstřednostech mládeže školní (H. V. Sáňka). Drobnosti.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 6.—7.: V dutinách zkamenělin. Činnost c. k. ústředního ústavu pro meteorologii ve Vídni (J. Frejlach). O smldinci sloní noze (K. Polák). Šest lebek z útvaru starších a mladších naplavenin v Čechách (L. Haškovec). Houba dřevomorka (A. J. Bernard). Vrabec v severní Americe. V západní Africe (E. St. Vráz). O diluviálních sopkách porýnských (F. Počta). Drobnosti.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 1. a 2.: V lesku průmyslu (J. Vejvara). Jezero Čtyrkantonské (A. Řehaková). Idylické povídky (J. Staša). *Maruška (J. Kalus). Pobejtky (Jos. bar. Krušina ze Švamberka). Mravný význam práce (P. Mantegazza — Cyril S. Moudrý). Slepý muzikant (V. Korolenko — C. S. Moudrý). Pařízkův kalendář čili Osudné boty (W. M. Thackeray — J. Nováček). Besídka.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 1.: Der Todestag Alexanders des Grossen (A. Bauer dovozuje, že nezemřel dne 28., nébrž 29. mě-

sice daisia). Horaz III, 30 (J. Lengsteiner: sume quaesitam = přijmi, měj, považuj za získanou či za oprávněnou). Literarische Anzeigen. Zur Gymnasialreform in Deutschland (J. Loos). Miscellen.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 1.: Dvacátý rok. O spolku českých učitelek (Kl. Hanušová). K dějinám ženské otázky (E. Krásnohorská). O společenské vřelosti (I. Geisslová). Drobnosti. Na vlnách Dunaje (M. H. K—ová).

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1890. Sešit 12.: Semen Ivanov Dežnev (nové zprávy o jakutském kozáku, jenž r. 1648 objevil průliv nazvaný potom Bähringův. N. N. Ogloblin). Platonův dialog Kratylu (P. J. Žiteckij). Roztažitelnosť jako jsoucnosť hmoty u Descarta (P. J. Voznesenskij). Kritika a bibliografie. Císařská Akademie nauk. Zpráva o stavu Petrohradských vyšších ženských kursův za šk. r. 1889—90. Básně Theokritovy (př. A. N. Sirotinin). K otázce o politickém demokratismu Thukydidově (V. P. Byzeskul). Poznámka k Strabonově Geogr. XVII, p. 794 (A. N. Derevickij).

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Svazek VI. Sešit 11: Petr—Plž.

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Seš. 22.—26.: Z bratrských vlastí. Povídky od Jos. D. *Konráda:* Turecká vděčnosť. Za vítězstvím.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 5.: Povídky. Napsal Josef *Merhaut.*

Mladý houslista. Rediguje V. J. **Novotný.** Nakladatel J. R. Vilímek. Cena seš. (8—12 stran v. 8°) 36 kr. Předplatné na rok (10 seš.) 3 zl. Číslo 4: Pro 1 housle s průvodem piana: Mazurka (E. Chvála). Romanesca (Th. Krečmar). Pro 2 housle: Scherzino (Q. Havlasa). Selanka (J. Malát).

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 2. a 3.: Společná cesta prof. Voit. Boř. Kostlivého a Jana Vraného. Spis. velmi perně tepe pošetilosti i nemotornosti lidské a neutěšené politické a pod. poměry naše. Illustrace jsou velmi jemně a případně provedeny.

Ptactvo české MDra Vl. **Šíra.** Sv. IV. (Brodiví, Volavkovití, Slukovití, Husovití, Potápkovití a Rackovití). S 28 vyobraz. V Praze 1890. Nákl. M. Knappa. Cena 1 zl.

V nejtemnější Africe *aneb hledání, zachránění a ústup Emina, guvernéra Aequatorie.* Sepsal Henry M. **Stanley.** Přel. Gustav *Dörfl*, El. *Krásnohorská* a Primus *Sobotka.* V Praze 1890. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena brož. výtisku 3 zl., vkusně váz. 4 zl. Sešit (po 30 kr.) 23.

Stručný slovník paedagogický. Redaktoři Jos. **Klika** a Jos. **Sokol.** V Praze 1890. Nákladem Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 7.—8.: I 'oe — Dokonalosť.

Velkostatkář. Drama o 3 dějstvích F. A. **Šubrta.** V Praze 1891. Nákl. F Šimáčka. Cena 50 kr. — Drama to dáváno bylo s úspěchem na Národním div le. Úsudek o něm pronesli jsme v Kroku V., str. 38.

Vzdělavací bibliotéka. Vydávaná a pořádaná vydavatelstvem Časopisu č ského studentstva. V Praze. m. 8°. Svazek 4.: *Žák* od Pavla Bourgeta, př. I . *s Čenkova.* 1890. 336. Cena 1 zl. 30 kr.

Žertovné hry divadelní. Svazek 33.: Vojenské cvičení na venkově. (: M. B., El. Pešková.) V Praze 1891. Nákl. M. Knappa. Cena 15 kr.

Mimochodem. Příhody a nehody z cest Josefa **Wünsche.** V Praze

1891. Nákladem Fr. Bačkovského. 8°. Cena seš. (o 32 str.) 15 kr. Sešit 1. Celé dílo zaujme asi 10 sešitův.

Stálá výstava školská v Praze. Napsal Jos. **Klika.** V Praze 1890. Nákladem vlastním. 8°. 8. Cena 10 kr.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** V Praze 1891. Nakladatel I. L. Kober. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Sešit 1. Celé dílo vyjde v několika svazcích (asi o 30 arších) opatřených rejstříkem a přehledem.

Goethův Faust. Tragedie. Přeložil Jaroslav **Vrchlický.** V Praze 1890. Nakladatel F. Šimáček. m. 8°. Část I: 208. Část II: XVII. 328 Cena 1 zl. 20 kr. — Poprvé v českém rouše vychází na světlo *úplný* Faust; že poétický pel s něho setřen nebyl, to rozumí se při Vrchlickém samo sebou. Avšak co sluší zvláště vytknouti, jest věrnosť překladu a zároveň plynnosť při všemožném šetření všech krás milé mluvy naší. Jsme za přebásnění to našemu Vrchlickému upřímně vděčni a přejeme, by obratné pero jeho ještě četnými světovými arciděly obohatilo literaturu naši. Úprava jest velmi vkusna, cena nad míru levna.

Okamžiky. Básně Růženy **Jesenské.** V Praze 1891. Nákladem F. Šimáčka. m. 8°. 98. Cena 36 kr. — Mladá básnířka si proklestila brzo u nás cestu jemnou, cituplnou lyrikou a lahodnou formou s rozmanitým nezřídka zpěvným rythmem; srv. U paláce (str. 10) a XIV. píseň Z pěšin a cest (str. 34) s čilým rythmem daktylským (— ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ — ◡ | — ◡◡ — ◡◡ — ◡◡ —).

Моему критикови. Вôдповѣдь А. Пыпинови на его статью Особая исторія русской литературы. Написавъ Ом. Огоновскій. Ve Lvově 1890. m. 8°. 47.

Греческо-русскій словарь. Vzdělal A. O. **Pospíšil.** Vydání 2., doplněné. V Kievě 1890. Nákladem Kievské společnosti klass. filologie. v. 8°. VIII. 1028. Cena 3 ruble. — Prof. Pospíšil patří k nejpilnějším krajanům našim na Rusi v oboru klass. filologie, jak jsme měli už dříve příležitosť konstatovati. Právě píli té děkuje ruské školstvo za zdařilý slovník řecko-ruský, jehož tisk jest velmi jasný a veškera úprava krásná. Týž krajan náš obohatil literaturu školní ještě těmito děly cennými:

Латинская граматика въ объемѣ гимназическаго курса. Sestavil A. O. **Pospíšil.** Sešit I. pro III. a IV. tř. Cena 80 kop. Sešit II. pro V.—VIII. tř. Cena 70 kop.

Платонъ: Апологія Сократа. Vysvětlil A. O. **Pospíšil.** V Kievě 1890. Vyd. 2. 8°. 120. Cena 70 kop. Spis obsahuje text, zevrubný úvod a hojné vysvětlivkz.

Vilímkův kalendář Humorů. V Praze 1891. Nákl. vlastním. 8°. 99. Cena 60 kr. — Úprava jest vskutku skvostná, obsah hojný.

Dramatická literatura.

Náš přítel Něklužev. Komedie o 5 jednáních od A. **Palma.** Přeložil Pavel *Durdík.* — Drama jmenovitě věrnou charakteristikou osob vynikající poskytuje hercům vhodné příležitosti, ukázati, seč jsou. V prvé řadě tu stojí ošemetný a prohnaný Něklužev (p. Bittner) a opatrný obchodník Laptěv (p. Šmaha), kteří podávají výkony v každé příčině velezdařilé. Ostatní úlohy jsou též dobře obsazeny pí. Sklenářovou (Julie), pp. Pštrosem (Promtov), Sedláčkem (Štepenďajev), Mošnou (Kalinský); Natašu hraje sl. Vlčková, nově engažovaný člen našeho divadla, o níž se náš úsudek po prvém vystoupení jejím vysloveny dosud nemění.

Figarova svatba. Veselohra o 5 dějstvích od **Beaumarchaisa** Přeložil V. *Kalbáč.* — Rozmarné veselohry té na věcším díle nové obsazení velmi dobře svědčí interpretům jejím. V hře vynikli pí. Benoniová (Zuzana), sl. Kubšová (páže), pp. Seifert (Figaro), Bittner (hrabě), Šamberk (doktor), Mošna (zahradník). Úloha milující hraběnky nepatří v obor sl. Danzrové.

Drobné zprávy.

Schválená díla:

Lepař Frant., Řecká cvičební kniha pro gymnasia. 6. vyd. V Praze 1891. Cena 1 zl. 60 kr., vázaná 1 zl. 80 kr. — Vedle ní se vylučují dřívější vydání. (23/12. 1890, č. 25.621.)

Rozmanitosti.

Z amerického školstva.

V školství americkém obráží se věrně svobodný duch tamního zřízení. Je tam dvojí druh škol. Školy *soukromé* a *veřejné*. *Soukromé* školy zakládati smí každý jednotlivec, každý spolek, každá jednota, každá církev zcela svobodně, bez všeho úředního dovolení, beze všech zákonitých předpisů a pravidel. Takové školy zakládají tam v značném rozměru katolíci, kteří dítky do veřejných škol posýlati nechtějí, ježto se v nich náboženství nevyučuje; potom různé národnosti k vůli zachování mateřské řeči, jakož i Čechové činí v místech přečetných; a konečně rozdílné církve náboženské, jichž v Americe síla veliká, zakládají vlastní školy, ale nejvíce jenom učiliště, jako jsou kolleje, semináře a university. Menší dítky posýlají rodičové američtí toho kterého vyznání protestantského do veřejných škol, kde se učí užitečným předmětům světským; na učení náboženské posýlají je do nedělní školy, která v každém protestantském kostele co neděli se odbývá. Soukromých škol má Amerika, či vlastně Spojené Státy, velké množství, neb se tam na školní vychování mládeže mnoho hledí a obzvláště *děvčatům* vyššího vzdělání se dopřává. Hoši spíše přidržují se ku práci a obchodu, ale děvčata posýlají se do vyšších škol. Soukromé školy, jakož praveno, nepodléhají žádným zvláštním zákonitým opatřením; vyučovati se tam může co chce a jak chce, pakli to není v odporu se zákony všeobecnými, ale také dotyční jednotlivci, spolky neb církve uhrazovati musí všechno vydání ze svých prostředků. Obec ani stát nic jim na to nepřispěje.

Základním či *národním* školstvím americkým jsou školy *veřejné*, pýcha to a chlouba každého věrného Američana, jež i jinak nazývají se školami svobodnými; svobodnými od církve i u velké míře od vlády. Školní toto zřízení jest jediné svého druhu na světě.

Spojené státy, co federální unie, skládají se ze států, vlastně ze 37 státův, 11 territorií, 1 distriktu; státy skládají se z tak zvaných counties (hrabství, kraj) a county (vyslov khaunty) zase z townshipů (vyslov taunšip) či okresů. Každý township obnáší 36 anglických čtverečních mil a rozdělen je v 36 sekcí, majících po jedné čtvereční míli rozlohy či 640 akrů. Kongress, zákonodárný sbor či parlament Spojených Států hned na počátku svého působení přiřknul ku podpoře a na prospěch obecného vzdělání ve všech tu dobu ještě neobydlených a nezabraných končinách této obrovské země 2 sekce půdy v každém townshipu a sice ty, které při rozměření ponesou čísla 16 a 32. Toto ustanovení či tento odkaz dal podnět k založení veřejných škol, jež vyvinuly se ve znamenitou soustavu školskou. Každý township ve státu neb území musí založiti školu neb více škol, jež spravuje sbor ředitelů zvolených k tomu účelu od voličů toho townshipu, ve volbě zákonem k tomu ustanovené. Takový školní distrikt nazývá se township-distrikt. Je-li township více obydlen a vidí-li se potřeba škol na rozdílných místech, utvoří se zákonem předepsaným spůsobem subdistrikty neb také neodvislé distrikty, jež spravují své školní záležitosti zrovna jako township-distrikt. Voličové dotyčného distriktu školního rozhodnou každoročně v den zákonem státním k tomu ustanovený o důležitých záležitostech školy se týkajících, zvolí si ředitelstvo neb doplní členy,

jichž lhůta vypršela, a ředitelé ti vedou péči, v mezích voliči i zákony státními vytčených, o školu neb školy toho distriktu. Kongressem darovaný pozemek na podporu škol buď se prodal nebo pronajal a nájemné z pozemků neb úroky z kapitálu se každoročně se strany státu rozdělují mezi jednotlivé townshipy neb distrikty školní. Je-li více potřebí na vydržení školy nebo škol, jakož to z pravidla je, učiní sbor ředitelů (jenž zatím se ustavil, zvoliv předsedu ze středu svého a tajemníka a pokladníka z jiných osob, poslední musí dáti záruku) rozpočet vydání pro příští rok, oznámí trauditorovi okresnímu, kountnímu, jenž pak přirazí scházející částku k dani poplatníkům v dotyčném školním distriktu. Výše daní školních, přes kterou ředitelové jíti nesmějí, je zákonem státním ustanovena. Daň tuto platiti musí každý poplatník, ať má dítky či nic, ať posýlá je do veřejné či některé soukromé školy. Poskytnouti vzdělání potřebného budoucím občanům považuje se za věc obecnou a s prospíváním republiky nerozdílnou. V státu Iowa oprávněny jsou všechny dítky ku navštěvování veřejné školy od pátého do jedenadvacátého roku stáří. Kdo by však v mladším věku k vůli účastenství ve válce školu zanedbal, může v pozdějším věku školu svobodně navštěvovati. Návštěva veřejných škol je *bezplatná* pro všechny, *již bydlí v tom školním distriktu,* v kterém školu navštěvují. Žáci z jiného distriktu, pakli nestala se vzájemná úmluva mezi dotyčnými distrikty, musí platiti školné, jež řídí se dle toho, co stojí průměrně vydržování školy pro každého žáka.

Správu škol v každém distriktu školním vede sbor zvolených ředitelů v mezích státních zákonů, jež však se týkají více peněžních záležitostí a způsobu, jak a kterak se správa vésti má, aby byla všude co nejvíce stejnou. Jinak každý distrikt neb ředitelé jeho požívají úplné svobody ve správě škol. Oni přijímají učitele, ustanovují jejich plat i propouštějí je dle úmluvy neb libosti. Státní zákon předpisuje pouze, že každý učitel musí míti vysvědčení způsobilosti od superintendenta okresního neb státního výboru pro učitelskou zkoušku. Oni ustanovují předměty, jakým se ve škole učiti má; vybírají knihy školní, jakých se užívati musí; ustanovují čas školy a dobu prázdnin; předpisují školní pravidla a tresty; vůbec rozhodují o všem, co se v užším smyslu školy neb škol v jejich distriktu týče. Státní zákon poroučí pouze, že ředitelé bez povolení všech rodičů v distriktu nesmějí měniti školní knihy častěji než jednou ve třech letech; pak že ředitelům neb distriktům školním není dovoleno zapověděti čtení z bible ve školách, ale zároveň žádné dítě není nuceno z bible čísti, pakli si to rodičové jeho neb poručníci nepřejí.

Z této svobody následuje, že, jaké obyvatelstvo distriktu, takové jeho školství; buď pokročilé neb zpátečnější.

Ve Spoj. Státech je asi 60 druhů školních knih; každý distrikt má právo vybrati si z nich, které chce; nikdo mu v tom neporoučí. Státní legislatura či sněm má sice právo do věcí těch zasáhati, ale nečiní to zhusta. Ve státě Iowa nařídil sněm před časem, že se musí ve všech třídách ve státě, počínaje od jisté třídy, vyučovati tělo- a zdravovědě, což se i stalo, ale jednotlivým distriktům ponechána volnosť, vybrati si k tomu učebných knih dle vůle. Co tuto uvedeno, je vše dle stavu a zákonů panujících ve státu Iowa. V některých jiných státech panují poměry zase jiné, ale o mnoho se nelišící. Jsou na př. místa, kde knihy i jiné potřeby školní zdarma dítkám se udílejí a výdej na ně přiráží se na daně. Místa, jež to zkusila, libují si takové zařízení, jako velmi výhodné v ohledu národohospodářském, ježto chudý školák má rovné právo na vzdělání jako bohatý.

Státní sněm může také zavésti jednotnosť učebných prostředků na veřejných školách a různé jiné methody, neb má úplnou právomocnosť co zákonitý zástupce obyvatelstva toho kterého státu; ale veřejné mínění, libující sobě v samosprávě, tvoření podobných zákonů jen zřídka připouští. Z toho je viděti, že školství americké v širokém smyslu je svobodné, nesloužící zásadám ni zájmům vládnoucích stran, ni tříd společenských, ni církví. Ono nezávisí od nikoho a neslouží nikomu než národu. Je to v pravém slova smyslu školství národní.

Jak výše uvedeno, činí jednotlivé townshipy tak zvaný county či kraj, kterýž

je věčším politickým tělesem. Počet není určitý. Šestnáct až dvacet townshipů tvoří county. Každý county volí sobě školního superintendenta, jenž zkouší učitele a dává jim od sebe vysvědčení; vyřizuje spory povstalé v záležitostech školních v jeho county; je rádcem a pomocníkem v řízení škol a musí každoročně uspořádati ve svém county tak zvaný *Norma Institute*, což je škola pro učitele a obyčejně trvá 14 dní. Dle vůle pořádá i v townshipech jednotlivých podobné školy, trvající pouze málo dní, což ostatně mohou učitelé sami učiniti. Ve věčších městech, jež činí neodvislý školní distrikt, mají svého vlastního superintendenta a každý měsíc učitelské schůze. Vůbec mnoho pozornosti věnuje se poučení učitelstva.

Každý county, mající 2000 obyvatelů, je státním zákonem oprávněn ku zařízení *High school'u*, t. j. vysoké školy, jiš spravuje okresní superintendent a šest důvěrníků, zvolených od voličů z celého okresu. Nižší školy činí osm tříd, High school další čtyry: celkem dvanáct. Žáci nepřetahují se učením a nejsou mořeni úlohami. V Americe pokračuje se poněkud povlovněji a hledí se hlavně k praktickým potřebám. Nešťastně mnoho času vyžaduje tak zvané slabikování. Dítě musí se z paměti naučiti všem slovům, jak se píší, ježto není proto pravidel, neb jinak se vyslovuje a jinak píše. To je nejhorší stránka řeči anglické. Rozdělení předmětů ve školách přednášených nelze srovnati s rozdělením v Rakousku, je zcela jiné.

Školy samé mohli bychom srovnati as takto: Public School (pöblik skúl) čili Common School (khommn skúl) sestávají: 1. z Primary School (prajmäry skúl), 3 ročníky = 6 semestrů, v některém státě také o ročník více; 2. Grammar School (grämmr skúl) 4 ročníky = 8 semestrů. První jsou asi naše obecné školy, druhé naše nižší reálky a gymnasia. *High School* (haj skúl) podobá se našim vyšším reálkám a gymnasiím.

High school navštěvují *besplatně* žáci *v tom okresu bydlící* se svými rodiči neb poručníky. Výdaje připočtou se k daním poplatníkův v okresu. Neodvislé distrikty školní, když mají dostatečný počet obyvatelů a věčšinou hlasů na tom se usnesou, mohou si vlastní High school založiti, kterou pak spravuje týž sbor ředitelů, jenž spravuje školy nižší.

Každý stát vydržuje svou státní *universitu*, kteráž je prosta všeho církevního vlivu. Navštěvování universit je spojeno s neurčitým *poplatkem*, kterýž správa universitní ustanovuje. Správa university v státu Iowa nalézá se v rukou tak zvaných regentů. Regenty ustanovuje státní sněm a sice za každý kongressní distrikt jednoho. Jim, co regent ex officio, přidělen je guvernér státu, státní školní superintendent a president university. University americké nerovnají se ovšem universitám zemí evropských, což ani očekávati nelze v zemi tak mladé jako je Amerika.

Každý stát má svého superintendenta „of public instruction" (veřejného vyučování), jenž vede péči o rozkvět škol ve státě; udílí rady a poučení o záležitostech a zákonech školních, vyřizuje spory, jež dotyční superintendenti okresní nevyřídili k uspokojení stran a konečně pořádá *„State Institute"*, státní školy pro poučení učitelstva. Jako okresní superintendenti musí jemu podávati zprávy o činnosti své, musí on zase sněmu zprávy předkládati. Učiteli na veřejných školách jsou skoro napořád ženštiny; výminku činí školy a ústavy vyšší, ač i tu s četnými *professorkami* se setkáváme.

(Dle článku L. J. Paldy z Českých osad v Americe.)

* * *

Vysoké školy (high schools = naše vyšší gymnasia a reálky) v Spojených státech Amerických: Alabama 4, Alaska ?, Arizona 0, Ark nsas 5, California 11, Carolina Jižní 9, Carolina Severní 10, Colorado 3, Col mbia 5, Connecticut 3, Dakota 2, Delaware 1, Floride 1, Georgia 7, Idaho 0, Il nois 27, Indiana 14, Indian territory 0, Jowa 20, Kansas 9, Kentucky 14, L uisiana 10, Maine 3, Maryland 10, Massachusets 7, Michigan 8, Minnesota 5, M ssissipi 3, Missouri 18, Montana 1, Nebraska 6, Nevada 1, New Hampshire 1, N w Jersey 3, New Mexiko 0, New York 27, Ohio 33, Oregon 7, Pennsylvania 27,

Rhode Island 1, Tennessee 18, Texas 9, Utah 1, Vermont 2, Virginia 7, Virginia Západní 2, Washington 2, Wisconsin 8, Wyoming 0. Celkem v 48 (mimo Alasku) státech 365 vysokých škol.

Nadání amerických universit jsou značná. Tak na př. má Stanfordova nová universita nadání 20 millionů doll., Girard College ve Filadelfii 10 mill., Collumbia College v New Yorku 5 mill., John Hopkins University v Baltimoru 4 mill., Haward College v Cambridge, Mass., 3 mill., Princeton College v Princeton, New Jersey $3\frac{1}{2}$ mill., Lecha University v Betlehem, Pennsylvania 1,800 000 dol., Mühlenberg College v Allentownu, Pennsylvania 1,300.000 doll.

Americká praktičnosť osvědčuje se i ve školách. Tak zařizují se ve *vyšších školách* (High Schools), do nichž mají přístup i *dívky*, kuchyně s osvědčenými kuchařkami, by mladé Američanky mohly býti zasvěceny též do povinností kuchařských.

Poll-tax = daň z hlavy, jež se též zove „Capitation tax". Daň z hlavy je zavedena v některých státech Amerických, obyčejně pro *školy* neb k vydržování ústavů pro chudé. Daň ta obnáší od 1 doll. do 3 doll. a jsou jí podrobeni mužští přes 21 let staří. V některých státech je též stáří obmezeno do 50, 60 a 70 let.

Učenci ať nechodí do Ameriky. Nemáť doposud času, by se zaměstnávala vědou. Všechnu její sílu zaujímá vzdělávání půdy. K orbě, obchodu, průmyslu obrací se veškera činnosť. Jen *fysikální a mathematické* studie jsou tam u vážnosti.

Učitelé v Americe. Pro nově přistěhovalé učitele nejsou vyhlídky pražádné. Učitel musí také uměti anglicky. Kdo je hudebníkem a hraje na varhany, může míti dosti dobré živobytí, zvláště dostane-li se na nějakou konfessionelní školu. Celkem je stav učitelský na soukromých školách politování hodný. Málo platu — málo vážnosti. Učitel bývá obyčejně chuďas bez samostatného zaměstnání, což u Američana není skoro ničím. Proto též jsou na nižších školách nejvíce jen *učitelky*, jež se s malým platem spokojí. Chce-li český učitel v Americe dělati pokroky, musí se chopiti něčeho jiného, při čemž mu vzdělanosť jeho valně prospěje.

Vojenská akademie ve West Point, N. Y. v Americe, založená r. 1802. Důstojníkem ve vojště americkém může se státi výhradně jenom, kdo tuto akademii s prospěchem odbyl. Žáci na této akademii jmenují se kadeti a přijímají se mladíci úplně zdraví, nejméně 5 stop vysocí, s dostatečným vzděláním. Každý poslanec v kongresu může za svůj kongresní distrikt (jichž jest 325) navrhnouti 1 žáka, každé territorium též 1 žáka a president Spoj. Států 10 žáků. Počet kadetů obmezen na 343. Z ponavržených jich mnoho při přijímací zkoušce propadne. Loňského roku skuteč. kadetů bylo 274. Kadet dostává ročně 540 doll. a živí se sám. Akademie trvá 4 roky, a každý kadet je zavázán pak ještě nejméně 4 roky sloužiti u vojska.

Námořní akademie zal. 1845 v Annapolis, M. D. v Americe jest spravována námořním ministerstvem (Navy Department). Žáci této školy jmenují se námořní kadeti (naval cadet). Přijímáni jsou hoši od 14 do 18 let. Každý poslanec do sněmovny (House of Representatives) může navrhnouti 1 kadeta, distrikt of Columbia též 1 kadeta, president Spojených Států 10 kadetů. Navržení kadeti musí se podrobiti zkoušce. Jelikož se každý rok jen 25 kadetů může přijati, berou se pouze ti, již zkoušku nejlépe odbyli. Dekrety vystavuje ministr námořnictva (Secretary of the Navy), a takto přijatý kadet má roč. služby 500 doll. Akademie má 6 ročníků, z nichž 2 poslední odbývají se na moři se služným 950 dollarů. Absolvovaní akademikové vstupují do státní služby námořní, jen když se místo uprázdní. Nejsou-li místa uprázdněna, propustí se a obdrží jakožto odškodné jednoroční služné na moři, jež se jim hotově najednou vyplatí (950 doll.). (České osady v Americe.)

Maturitní themata z programmův r. 1890.

A) Čeština.

1. Laetus sorte tua vives sapienter. (Hor. Ep.).
2. Legum idcirco servi sumus, ut omnes liberi esse possimus.
3. Národy učili se vždy od národů.
4. Úvaha o pravdivosti slov Kollárových: „Život má být dílo vlastní duše“ (Slávy dcera).
5. Jak s rozvojem věd přírodních stoupá pokrok člověčenstva?
6. Jakými jevili se Římané v nebezpečí a neštěstí?

7. Tak svět činí jako děti,
do studnice, z níž se napily,
házejíce kamení a smetí. J. Kollár (Chrie).

8. Které nálezy v oboru věd přírodních nejvíce změnily byt nynějšího lidstva?
9. Anglie a Foinikie.
10. Aequam memento rebus in arduis servare mentem non secus in bonis ab insolenti temperatam laetitia. (Hor. carm.)
11. Pěstujme stromoví!
12. O důležitosti fotografie.
13. Nepatrné počátky mívají často veliké následky.
14. Proč nazývají se Čechy perlou Rakouska?
15. Účinky vody na povrch naší země.

16. Ze všech léků nejúčinlivější
jestiť víra ve vítězství ctnosti;
byť i zprvu prápor nepravosti
nade všecku ctnosť byl vítěznější. (Koubek.)

17. Kterými dary přírodními vynikají země mocnářství rakousko-uherského a jaká jest jejich kulturní důležitosť?
18. Jaké reformy ve správě říše rakouské zavedeny jsou za císařové Marie Teresie?
19. V kterých dobách a jakým spůsobem osvědčili nejlépe rakouští národové oddanosť ke své vznešené rodině panovnické?
20. Zásluhy Josefa Jungmanna o zvelebení literatury české.
21. Která jest důležitosť páry ve přírodě a která páry ve službách lidstva stojící?
22. Pohroma jest duchů zkoumatelkou.
23. Umění ve službě náboženství.
24. Kdy stalo se zřízení mocnářství rakouského nutností a jaký účel vyměřen mu v Evropě?
25. Smyslové nikdy neklamou, ne proto že by vždy soudily správně, ale proto že nesoudí nikdy. (Kant.)
26. Doby nebezpečí rodí velké muže.
27. Na čem zakládá se světodějný význam národa řeckého?
28. Historický význam Dunaje.
29. Pokusy, založiti mocnou říši ve středu Evropy.
30. O vlivu her olympských na osvětu Řeků.

31. Nepaměti do propasti
klesne pustý darmochleb:
Blah, kdo pěstoval své vlasti
jednu růži, jeden štěp. (Čelakovský.)

32. Vyložte pravdu slov:

Z pilnosti se štěstí rodí,
lenosť holou bídu plodí.

33. Atheny a Řím, ohniska vzdělanosti světové.
34. V čem byli Římané žáky Řeků a čím nad ně vynikli?
35. Jak působili Řekové u vzdělanosť jiných národů?
36. Odvěké přípravy k založení mocnářství rakouského svědčí o nutnosti a důležitosti naší říše.

37. Pevné vůli, tužbě ušlechtilé,
nerozdílné srdce žádosti
rádo dává nebe dojíť cíle. (Kollár) Chrie.

38. Prudens futuri temporis exitum
Caliginosa nocte premit deus.

39. Jak se osvědčilo v dějinách středoevrop. nového věku heslo „Spojenými silami“?
40. Elektřina ve službách lidstva.
41. Práce jest základem štěstí a blahobytu lidského.
42. Práce jest dobrodiní v životě lidském.
43. Práce a vědění jsou základem blaha národův.
44. O důležitosti drah.
45. Čím hlavně se domohli Řekové světové výše v dějinách člověčenstva?
46. Jaký význam má středozemní moře v dějích světových?
47. Z jakých příčin lze nazvati moře středozemní mořem kulturním?
48. Zeměpisný obraz Moravy.

49. Nežaluj a vytrvej!
Jedna noc má tisíc hvězd;
Útěcha jest v každém svitu,
Plno krásy v světě jest. (E. Krásnohorská.)

50. Založení panství Habsburgův v rak. alpských zemích.
51. Xerxova výprava proti Řekům.
52. Zásluhy císaře Karla IV. o Čechy.
53. Hle, bez práce není v ničem zdaru.
54. *Ὅρα, πόνου χωρὶς οὐδὲν εὐτυχεῖ.*
55. Patření na přírodu mysl naši jednak pokořuje, jednak povznáší.
56. Superanda omnis fortuna ferendo est.
57. Děd a vnuk.
58. Světové postavení domu Habsburgského v XVI století.
59. Zahrada a škola.
60. Proč se učíme dějepisu?
61. Rodiště mé.
62. Karel IV., otec vlasti, Rudolf IV., zakladatel a Ludvík I. Vel. Doba z dějin našeho mocnářství.
63. O důležitosti vody.
64. Kterak užívá člověk rostlin v životě a umění?
65. Země- a dějepisná důležitosť Dunaje pro Rakousko.
66. Sokrates.
67. Mé myšlenky před odchodem z gymnasia.
68. Co získala Evropa objevením Ameriky?
69. Tisk, nejvzácnější dar XV. století.
70. Příroda v službě člověka.
71. Vůle činí lidi velkými a malými. (Schiller.)
72. Doličte, kterak podnebí a útvar půdy v střední Evropě působily na fysický i duševní rozvoj jejích obyvatelův.
73. Srovnejte osadnictví foinické, řecké i novodobé.

74. Potká-li tě štěstí, beř skrovně dary z ruky jeho; mine-li tě, chraň se zoufalství.

75. Jakými okolnostmi došel Řím své vlády nad světem?

76. Krásná jest smrt za vlast, ale krašší jest život posvěcený dobru jejímu.

77. Jak a čím došlo Řecko prvenstva v starém věku?

78. Vyložte a příklady historickými doličte výrok Sofokleův: Ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν.

79. Vyložte a příklady historickými doličte výrok Ciceronův: Nulla est natio, quam pertimescamus; intus inclusum periculum est, intus est hostis.

80. Vyložte a doličte výrok: Non quam diu, sed quam bene acta sit vita, refert.

B) Mathematika.

1. $2x - \frac{8}{\sqrt{x^2-5}} = \sqrt{x^2-5}$.

2. Řešte trojúhelník, je-li rozdíl 2 stran $= 7\cdot401$ cm., úhel jimi sevřený $= 62^\circ 40'$, strana třetí $= 40\cdot56$ cm.

3. Určete obsah přímého elliptického kužele zkomoleného, jehož nejdelší hrana $= 6\cdot5$ cm., jsou-li osy spodní podstavy $2a = 15$, $2b = 8$ cm. a poměr jejich k osám svrchní podstavy $= 3:2$.

4. Stanovte průsečný bod a úhel sevřený přímkami $4y = 3(x+2)$ a $5x = 2(y+2)$.

5. $\frac{\sin x}{\sin 2x} + \frac{\sin 2x}{\sin x} + 2 = 0$.

6. V trojúhelníku je dán obvod $2s = a + b + c$ a úhly α, β, γ; jak veliký je jeho obsah?

7. Do ellipsy je vepsán čtverec, do toho zase čtverec atd. až do nekonečna; nalezněte: 1. součet obvodů, 2. součet obsahů všech čtverců.

8. $\sqrt[3]{2^x} \cdot \sqrt[5]{3^y} = 36$; $\sqrt{4^{-x}} : \sqrt[-10]{256^y} = 4$.

9. Půjčka K ($= 2{,}000.000$ zl.) zúročená na $p\,\%$ ($= 4$) má se zvýšením φ ($= 2\%$) úroku umořiti; v kolika letech se tak stane, počítá-li se úrok $1/4$letně dekursivně?

10. Dány jsou plošné obsahy rovnoběžných čtvercových základnic A^2 ($= 12\cdot96\ m^2$), a^2 ($= 5\cdot76\ m^2$) a pobočné stěny S ($= 22\cdot5\ m^2$) přímé komole jehlancové; má se vypočísti krychlový obsah její i jehlance, jehož jest úsekem.

11. Která je rovnice tangenty vedené k hyperbole: $4x^2 - 9y^2 = 36$ a se přímkou $y = \frac{5}{6}x + 1$ rovnoběžné a jak vzdáleny jsou přímky ty od ohniska $(-e, o)$ hyperboly.

12. $\sqrt{3(x-1)(3x-1)} - \sqrt{4x^2 - 4x + 3} = x - 1$.

13. Z bodu položeného na břehu řeky $5\,m$ vysoko nad hladinou vodní, jeví se vrchol protější hory v úhlu výšky $21^\circ 18' 19''$ (nad rovinu zornou vodorovnou); obraz téhož vrcholu v řece jeví se v úhlu hloubky $22^\circ 17' 37''$ (pod rovinou vodorovnou). Má se vypočísti výška vrchu nad hladinou vodní a vodorovná vzdálenost vrcholu od místa pozorovacího.

14. Dána je ellipsa $\frac{x^2}{32} + \frac{y^2}{18} = 1$ a kružnice soustředná o poloměru $= 5$. Jaký je úhel křivek v průsečíku jejich?

15. Město vypůjčilo si na stavbu škol, vodovody atd. 2,000.000 zl. a splácí ročně 115.662 zl. na úrok a na úmor. Kdy bude dluh umořen při 4% úrokování?

16. Přímý kužel jest dán výškou a poloměrem základny. Jaký jest povrch a krychlový obsah koule, vepsané i opsané? ($r = 0\cdot8\ m$, $v = 1\cdot2\ m$).

17. Který úhel svírají spolu tečné ke kruhu: $x^2 + y^2 = 16$ z bodu M (6, 4) vedené? (m — 1 cm).

18. Jak veliká je plocha omezená parabolou $y^2 = 6x$ a přímkou $3x - 2y = 6$?

19. Dvě místa A a B leží na téže rovině horizontální 26·4 km. od sebe vzdálena. V jak velikém úhlu jeví se tato vzdálenost, zírá-li se s místa C, ležícího s A i B v téže svislé rovině, a sice vyvýšeno nad jejich rovinou horizontální na 360 m., jestliže svislý průmět tohoto místa jest od bližšího místa A 10·5 km. vzdálen?

20. Jistina 1800 zl. vynesla v určitém čase 360 zl. úroků při jednoduchém úrokování; když se však míra úroková zmenšila o 1%, vynesla tyže úroky teprve za dobu o 1 rok delší. Na kolik procent a jak dlouho byla jistina původně uložena? (Pokrač.)

Zprávy ze spolkův a sborův.

Česká akademie věd, slovesnosti a umění

měla dne 19. ledna valnou schůzi, již za přítomnosti 30 řádných členů zahájil president, stavební rada Hlávka. Především podal zprávu o audiencích, jež měl s přednosty tříd v prosinci m. r. u J. V. císaře a u protektora arciknížete Karla Ludvíka. Generální sekretář prof. Dr. Studnička oznámil, že nejvyšším rozhodnutím ze dne 24. července m. r. byla vřaděna do říšského rozpočtu roční dotace 16.000 zl., počínající od roku 1891. Akademie došel přípis předsedy Vídeňské akademie ryt. Arnetha na blahopřání, které mu poslalo presidium české akademie k 50letému jubileu jeho. Vyslovuje přání, by česká akademie udržovala přátelské styky s akademií Vídeňskou. Dále oznámeno, že v nové musejní budově byly akademii zemským výborem vykázány 4 velké místnosti a že z nových členů, zvolených v minulé valné hromadě, přijala volbu s poděkováním velká věčšina a že volbu zamítli prof. Koláček v Brně, redaktor Václav Vlček, básník Julius Zeyer, ředitel národního divadla Šubrt, spisovatel Stroupežnický, prof. Zítek a spisovatel F. Pravda. Na to přikročila valná hromada k vyřízení návrhů správního výboru na vypsání cen pro slavnostní valnou hromadu, na platy funkcionářů, na zřízení úřednického místa při akademii a na diety, jež přespolní členové mají dostávati. K návrhu jednotlivých tříd bylo usneseno, aby se pro spisy, spadající v obor každé třídy, vypsaly ceny po 2000 zl. pro každou třídu, celkem 8000 zl. k oslavě slavnostního zahájení české akademie. Jednotlivým třídám bylo ponecháno, aby samy ustanovily určitější lhůty a modality, za jakými mají se ceny vypsati. Všecky ceny budou vypsány všeobecně na spisy do určité lhůty, aniž by se obmezovali jejich spisovatelé ve volbě thematu; pouze III. třída, majíc na zřeteli, že r. 1892 připadá velká slavnost Komenského, usnesla se, vypsati cenu 1000 zl. za nejlepší spis o slavném Komenském. Na to usneseno, aby se systemisovalo jedno místo úřadnické s platem 1500 zl., avšak pouze zatímně na jeden rok a bez nároku na výslužné. Generálnímu tajemníku vyměřena remunerace ročních 800 zl. a třídním sekretářům po 600 zl. Ohledně přespolních členů české akademie bylo usneseno, že mají míti nárok na diety v stejné výši jako poslanci na zemském sněmu. Ku konci byl zvolen do širšího výstavního výboru za zástupce akademie prof. Šolín, čímž schůze byla skončena.

Akademie Krakovská.

Ve Zprávách za prosinec r. 1890 se uvádí trest předložených prací těchto: O rukopisích básní Callimachových (S. Vindakěvič). Incerti auctoris Exhortatio de poenitentia (ope cod. Parisini recognovit Ad. Miodoński). Organisace církve v Polsce do polou XII. věku (V. Abraham). O celistvých a symmetrických funkcích (F. Mertens). O spůsobě, kterak světlo zdržuje vzrůst rostlin a o theoriích téhož vzrůstu (E. Godlevski). Mikrokalorimetr, nový přístroj k měření malých quantit tepla (N. Cybulski). Srovnávací bádání o rodě anemon (E. Jančevski).

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

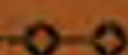
Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.
Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati za 2 zl., jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

Rok 1891. **Ročník XIX.**

VEŘEJNÉ PŘEDNÁŠKY

ve prospěch

nemajetných posluchačů filosofie

české university Karlo-Ferdinandovy.

1. *Dne 18. února:* Dr. Vilém **Gabler**, ředitel vyšší dívčí školy: „O divadle francouzském za velké revoluce."

2. *Dne 25. února:* František **Štolba**, professor české vysoké školy technické: „O některých novinkách z odboru technické chemie. S demonstracemi."

3. *Dne 4. března:* Dr. Zikmund **Winter**, professor akad. gymnasia: „Kterak se Čechové v 16. stol. šperkovali?"

4. *Dne 11. března:* Jaroslav **Vrchlický**, ř. člen České Akademie: „O Pietru Aretinovi a jeho době."

5. *Dne 18. března:* Dr. V. E. **Mourek**, professor České university: „Ukázky ze severských pověstí bohatýrských."

Velká dvorana Měšťanské Besedy.

Začátek o 4. hodině odpol.

Vstupné do jedné přednášky 50 kr., do všech 2 zl.

☞ Na měsíční splátky po 1 zl.! ☜

Místo za 13 zl. 50 kr., nyní pouze za 6 zl.

Příručný slovník všeobecných vědomostí.

2 svazky (2148 stran formátu 8°). Redaktor: **Josef Rank.**

Tento **nejlevnější konversační slovník český** obsahuje mimo obvyklé pojednání ze všech oborů vědy též úplný místopis s uvedením počtu obyvatelstva a jiných důležitých udání při jednotlivých místech. — Úplné výtisky k nahlédnutí nalézají se v každém řádném knihkupectví, po případě zašle na projevené přání podepsané nakladatelství na ukázku.

Laskavé objednávky vyřídí rychle nakladatel

F. KYTKA, knihkupectví
v Praze, na Malé Straně.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 3.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1891.

Vydáno 1. března 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

České Alexandreidy rýmované, jich pramenové a obapolný poměr.

Uvažuje *Fr. Prusík.*

(Pokračování.)

II.[1])

Nejpádnějším důkazem původního pramene bývají *a*) jednak *chyby*, jež se vloudily do převodu dílem z neporozumění původnímu výrazu neb smyslu, dílem z nedopatření neb ukvapeného, mylného čtení; *b)* jednak slova, k jichž znění zvuk cizích slov zavdal podnět.

To obojí se vyskytuje v českých Alexandreidách a sice:

a) *Chyby vzniklé z neporozumění neb ukvapeného čtení; při tom zavdává taková chyba nezřídka podnět k vkládání nového pojmu neb nové myšlenky, jen aby překladatel objasnil ten výraz, jenž u něho chybou povstal.*

1. *Aspiš* slove *hádek* jeden. V 219. Gu: truculentior *aspide* surda. I, 90.

Český básník považoval *aspis* za jmeno vlastní, zvláště an v lat. rkp. k řeckému slovu tomu nalezl glossu serpens = *hádek* (viz níže str 99.).

2. Že již *achské* země znáti,
tu kdež bylo jim přistati. V 565—566.

Gu: Solus ab *Inachiis* declinat lumina terris. I, 377.

Čes. rozuměl „in achiis terris“, jako by Alexander viděl *před* sebou zemi tu, kdežto dle Gu. ostatní se touhou po vlasti ohlíželi na zemi *inachijskou* t. j. argejskou či řeckou, a jediný Alex. od ní odvracel oči.

4. Zřěte na vše strany u pole,
kaká v těchto zemiech *vóle*. V 695—696.

Zde *vóle* znamená „*dostatek*, hojnosť“ (srv. zvóle), jak patrno z předchozích veršův 687—692; čes. vzal k myšlence té podnět z nedobře porozuměného místa Gu. I, 440: Iam *satis* est, inquit, socii, mihi sufficit una haec regio.

5. Jenž svú jězdu *zlě* dokona. V. 1127.

[1]) Pokračování rozpravy z Kroka III.

I tomuto místu tuším vznik dalo Gualtherovo (II, 65) nehrubě porozuměné *adversae* (t. j. nepřátelské) partis (srv. res. *adversae* = *zlá* příhoda), ježto quos . . . fudit Alexander (II, 67—68) vyjádřeno níže 1138: jež pobi ty vše voje.

5. Veza sě také se všemi
své *královė junošemi.* JH 140—141.

Zde český básník spojil dvě slova k sobě nepatřící, o čem viz níže (96).

6. Kak mu jdíeše vše po *zboží.* V 2103.
Sta (sě) jemu ne po *zbožiu.* V 2117.

Tak mylně přeloženo Gu. *fortuna*, jež zde značí „štěstí": III, 347.

7. Zatíem povezú pardusy,
lvy i mnohé velé *štrusy*
i což jiné ptačie zběři
i přěľúté, divíe zvěři. B 192—195.

Gu: Effera praefertur claustro indignata teneri
tigris et *obtrusi* ferrato carcere pardi. V, 475—476.

Odkud se vzali **štrusi** (pštrosové) v české básni? Odnikud jinud než z neporozumění rukopisného ob**strusi** (zastrčeni, zavřeni); a když už čes. jednou utvořil *štrusy*, přidělal jim do společnosti ještě *jinou ptačí zběř!*

8. Buď *lehek* proti *chudému.* V 256. Gu: Parce *humili*, *facilis* oranti. I, 115.

Čes. čta chybně spojil facilis s humili a pak ono do slova přeložil, rozuměje asi „milostivý" za „povolný, ochotný".

9. Vztrže sě *víetr* ovšem časný
i by ten den velmi jasný. V 532—533.

Gu: Stridula concussit concentibus *aëra* miris
vox hominum. I, 362—363.

Aëra zavdalo podnět k zcela nové, u Gu. nevyjádřené myšlence.

10. Z těch ze všech jeden nebíeše,
by nebyl stár let pěticát
nebo *najvíece* šesticát. V 385—387.

Gu: . . . . ductor princepsque cohortis
nullus erat, qui *non* sexagenarius esset. I, 251—252.

T. j. Vůdce byl *nejméně* šedesátník — tedy v čes. právě naopak.

11. Tak mi mysl *v obém stáše.* V 869.

Gu: In neutro *stabilis*, facturus *utrumque* videbar. I, 510.

Čes. spojoval stabilis s utrumque, kdežto smysl jest: Když jsem se na žádném z obou úmyslův (mám-li stíhati nepřátely či chrániti vlasti) ustanoviti nemohl, zdálo mi se, jako bych měl oboje činiti.

12. *dvě stě* korábóv dospěle. V 584.
šestdesát tisícév poně. V 1124.

Gu: . . . *quater* ductus, nisi ter senarius obstet (t. j. bez 18),
navigii numerum *quinquagenarius* aequat. I, 357.

Český básník přehlédl nisi obstet. Gu. II, 66: *milia sexcenta*; náš básník četl (neb rozuměl) sexaginta, Ulrich zase četl sex (snad bylo sex C): sebstûsent 5824.

13. Ta byl ustavil král *Mida*. V 1158.

Gu: Hic . . . *Midae patris* alta coruscant plaustra. II, 75—76.

Čes. nedopatřením přehlédl *patris*.

14. A když tu vši věc poklidi,
posla ottad v jézdu lidi,
aby všickni *v tu vlasť* vehnali,
měst i hradóv dobývali.
Sta sě to na krátké roky,
podbichu vše Kapadoky
a jednu zemici Lydu.
Ottad když zasě přijidú
do *tyrze*, kdež(to) král bieše,
kdež jich čekaje, ležéše,
přečekav tu noc jedinú
a jakž brzo ta noc minu
a den sě na svět pokáza,
tak vojem vstáti káza.
V 1168—1181.

Gu: Hinc venit *Ancyram* missis, qui Marte retundant
Cappadocum gentes; quibus in sua iura redactis
mane iter accelerat Macedo. II, 91—93.

Dle toho Alexander z Ancyry své lidi předeslal k podrobení Cappadocie, sám ovšem za nimi táhna, by se brzo dostal do Cilicie, kde ležel Darius. Český básník za *Ancyram* četl *in tyram* (bývát v rkp. *c* od *t* těžko rozeznati) neb spíše *in tyriam* a přeložil *do Tyrye* (thyrie JH 7) t. j. do Tyřie (písař V za Tyrye četl tyrze). A nedbaje ovšem polohy míst uvedených a míně, že Cappadocie ležela Alexandrovi kdesi stranou, ne v směru pochodu, napsal tak, jako by Alexander byl vyčkával podmanitelův Cappadocie v Ancyře, kam se k němu vrátili. *Lyda* se sem dostala též nějakým zmateným čtením. — Slova *v tu vlasť* povstala z glossy ku Cappadocum, jež bez pochyby zněla *illa regio*, jako na př. v Glossách Roudn. zhusta čteme při výkladě jmen vlastních „illa regio, mons sic dictus" a p., což se i tak překládává.

15. Zda by to Dariuš zvěda
potkal jej v horách, *přědjeda*. V 1186—1187.

Čes. zmátl osobu, Gu. II. 95. praví to o Alexandrovi: accelerans pavidum *praevertere* regem.

16. Průvod Dariův v čes. V 1214—1280 proti Gu II, 104—139 poněkud pozměněn; chybně ve v. 1222 *muží* za Gu II, 109 gentes, an čes. dal těch dvanácet (bissenae) *po obou stranách toho voza*, kdežto v Gu decem quadrigas *uno agmine comitantur* (Curtius 3, 3, 12: *sequebatur*). Že pak čes. nedopatřením quos (II, 110) tahl k předchozím 12 mužům (1227), vynechal Gu II, 111 (domnělí nesmrtelníci po oněch 12 kmenech jedou téměř na 10.000 vozích), řadě hned za „muže" královskou rodinu.

17. *Dvaceti* tisícóv. V 1235.

Gu: *ter* quinque II, 113; čes. omylem četl *quater*.

18. K městu, jemuž *Isson* diechu. V 1373.

Čes. považoval řec. acc. za nom.: Iam Chaldaea cohors *Isson* festina propinquans. Gu II, 388.

19. Jenž (vlk) pro hlad *otvěsí* krly. V 1413.

Gu: ab ubere *pendens* vagitus prolis. II, 399.

Tedy zde naopak štěnci skučíce (V 1416: mlaštíece) *věší* se na cecky (vemeno) vlčice.

20. Neb juž *s koně* král jich sboden. V 1782.

Gu III, 198: Excutitur Darius *curru*.

21. Jenž toho bieše nehoden,
by sě kryl kda v *pěšiej sbroji*. V 1783—4.

Zmatena slova Gu:

. . . . . nec sustinet ultra
ferre aciem *turbam*que: *pedes* declinat et inter
degeneres profugosque legit compendia saltus. III, 198—200.

22. V *lesě*, jenž(to) *Hamon* slove. V 2195.

Gu: *Hammonis* nemus. III, 389.

23. tak sě jejie voda *vsvaří*,
jak[ž] *horký úkrop*, tak *paří* . . .
tu jiej *horkosti* přibude. V 2203—2204. 2211.

Gu: . . . *tepidos* habet unda meatus . . .
frigoris excusso paulum torpore *tepescit*. III, 391. 397.

Místo to český básník dobře nepojímal, bralť tepidus za horký, vřelý (horkosť, vzvaří. úkrop, paří), kdežto takou byla voda až o půlnoci (v. verš 2213—14: aestuat Gu III, 398), z rána však a z večera pouze *teplá*, *vlažná*.

24. A vzdycháše vôl všeliký,
ande nenie kto jím oře. V 2252—3.

Gu III, 419: Suspirant *ad plaustra* boves t. j. do válečných vozův zapřažení voli vzdychají, nemohouce jich utahnouti. Čes. básník větě té neporozuměv, vyložil si právě v opačný smysl, proč voli vzdychají.

25. *Jide* přěd král. M. 36.

Gu: *scribit* Alexandro. VI, 133.

Čes. četl bez pochyby *it* za zkratku slova scribit.

b) Slova, k jichž znění zvuk cizích slov zavdal podnět. Uvádíme na příklad:

1. Jedno ucho k zemi s*tu*lí
a druhé chvostem za*tu*li. V 225—226.

Gu: Ob*tu*rat precibus aures. I, 91.

2. Proč sě mu *ru*šenie stalo. V 717.

Gu: . . . testatur enim vetus illa *ru*ina,
quam fuit immensa Troiae mensura *ru*entis. I, 466—467.

III.

České vzdělání Alexandreid jest celkem volné, místy stručnější, souměrnější než Gualtherovo; jmenovitě vynechán jest zbytečný učený, mnohdy nechutný apparát, zvláště mythologický, zajisté z odporu k pohanstvu; jen kde ho nelze zcela pominouti, mění český básník *jmena bohův* neb celé obrazně vyjádřené věty s jich jmeny v pravé názvy předmětův neb zjevův jimi vyznačených. To činívá i s jmeny *mythických osob* a předmětův.

Naskýtá se ovšem otázka, proč tak činí český básník.[1]) Příčinu toho nalézti není nesnadno; bylo totiž dosti rozšířeným zvykem, že překladatelé hledíce spíše k srozumitelnějším *glossám* temnějších míst neb výrazův, ony místo těchto překládali. Abych za mnohé jeden toho doklad uvedl, poukazuji k lat. glossám Roudnickým, jež jsem vydal v programě akad. gymnasia pražského r. 1886. Tam na př. k Verg. Aen. I, 1. *arma* se glossuje *bellum* a překládá *boj*; ab oris, a finibus, od končin; verš 2: fato, potentia diuina, mocí bozkú, ordinatione diuina, zjednaniem bozkym; verš 6: deos, cultum deorum, službu bozkú atd.

Tak si počínal i básník české Alexandreidy, maje před sebou předlohu *glossovanou*, jakých byla veliká síla, ano se glossované Alexandreidy lat. užívalo ve školách. Takovou glossovanou Alex. lat. má dvorská knihovna vídeňská se sign. č. 568 (olim Philol. 258). Jest to rkp. pergamenový v 8°, krásně psaný na listech 94ª. V středním sloupci jest vždy text, po obou stranách pak, někdy i nad textem, četné drobně psané vysvětlivky věcné, stilistické a mluvnické; nejvíce jest jich v IV. knize. Rkp. počal písař (magister Balcherus), jak poznamenal na konec, psáti r. 1170 a dokončil r. 1175. Z rkp. toho tedy připojíme glossy, pokud jsou, k místům, o něž jde.

a) 1. [V] *roskoši* sě neobložij,
u *panosti* neumnožij. V 287—288.

Gu: Si *Baccho Venerique* vacas. I, 167.

Gl. (= glossy rkp. dvorské knihovny vídeňské) fol. 5ª: Baccho, *ebrietati* (srv. Krok II, 160. III, 186). Veneri, *luxurie*.

2. zradiv sě nečstným *opilstvem*
i také tiem zrádným *smilstvem*. B 267—268.

Gu: ad *Veneris* venale malum, cum pectora multo incaluere *mero*. VI, 22—23.

3. Čite s *jitra* až do *noci*. V 1110.

Gu: . . . . unde
primo *Sole* locum feriente recensuit omnes
Xerxis ad exemplum, donec nascentibus astris
montivagae *Phoebes* praecederet *Hesperus* ortum. II, 52—55.

Srv. gl. 12ª: Phoebes, lune.

4. Že jakž jitřě bude ráno,
kda sě *slunce* prosvietí. V 1286—1287.
Ga: . . . cum posterus exserit orbem
luciferum *Titan*. II, 306—307.

[1]) Týž zvyk nalézáme též při Ulrichovi z Eschenbachu (W. Toischer, Über die Alexandreis Ulrichs von Eschenbach. Wien 1881. Str. 26. 12. 36); ježto pak jsme ukázali, že český básník z něho pranic nečerpal, potřebuje úkaz ten objasnění, jež podáme níže.

5. Juž bě šest dní pominulo
a *na sedmý deň sě hnulo.* V 1995—1996.
Gu: Septimus accenso *Phoebea lampade* mundo
presserat astra dies. III, 274—275.

6. A když šest dní pominuchu
a sedmý *slunce* osvieti. V 2190—2191.
Gu: Iam quater irriguos libraverat aëre currus
Memnonis impendens lacrimas *Aurora* sepulcro. III, 386—387.

7. Jakž *slunce* u polodne vzmieni. V 2205.
Gu: . . . quando ferventior arva
exurit *Titan* mediae fervore diei. III, 392—393.

8. A když *slunce k hoře spěšie.* V 2209.
Gu: . . . cum iam praesepia mundans
Solis equos stabulare mari parat hospita *Thetis.*

9. Stopy sě *jelenie* chopě. V 2316.
Gu: *Actaeona* vestigat. III. 456.

Gl. 28[a]: Acteon mutatus fuit in *cervum*, quare ponit Acteona pro *cervo*

10. Pokáza sě *svěřinice.* V 2344.
Gu: *Hesperus* irriguum iam maturaverat ortum. III, 467.

11. *Moře, řěky* (sě držie) svého břěha. V 2393.
Gu: Seu terrae incumbens extendat littora *Thetis*
gurgitis augmento. III, 509—510.

Gl 29[a]: Thetis, *fluctus*. I, 221.

12. Ti což n[e]učinie *múdrostí,*
to oblepšie svú *rychlostí.* V 347—348.
Gu: *Nestor* succumbit *Achilli*. I, 221.

Gl. 5[b]: Nestor — Achilli, *sapientia* fortitudini.

13. *Atene* sě to (město) vzývášе. V 410.

Gu I, 271: *Cecropidae* = Kekropovci t. j. Athéňané; čes. dle glossy *Athene* položil nezměněně *Atene.*

14. Po rušení *toho města.* V 506.
Gu: Postquam digna satis compescuit ultio *Dircen.* I, 349.

Dirce = Théby, jež uvedl český básník ve verši 440 (Teba).

15. Tak některá *domovnice*
z jitra přečte své ovčice. V 1112—1113.
Gu.: Mane novo numerantur oves, quas anxia sortis . . .
capripedi Fauno commendat sedula *Baucis.* II, 61. 63.

b) I u výkladě neb opise jiných výrazův jest viděti vliv *gloss*; jako na př.

1. *protiven* buď *protivnému*. V 257.
Gu: frange *superbum*. I, 115. Gl. 4ª: superbum, *rebellem*.

2. že sě v něm děje *poprava*. V 315.
Gu: . . . ut . . . *metropolis* esset. I, 206.

Srv. gl. 5ᵇ: in qua omnes reges Grecie solebant coronari.

3. všech *lidí pět tisíc* sebra . . .
jmějíeše *tisícóv třidceti*
a to vše pěšieho lida. V 377. 395—396.
Gu: . . . quorum *bis milia bina*
quingentique equitum numerus fuit . . .
Praeterea peditum *quater octo milia*. I, 246—7. 256.

Gl. 6ª: 4 milia et quingenti; 6ᵇ: 32. Český básník buď četl nedopatřením: *milia quinque* a 30 neb měl v své předloze jinou glossu, o čem hnedle promluvíme. Ulrich z Eschenbachu zase místo glossy: IIII milia et ccccc četl: IIII milia et cccc a mluví o 4400. — K *equitum* jest gl. 6ª: *militum*, z čehož povstalo neprávem *lidí* (= vojska), neboť tolik bylo pouze *jezdcův*; o pěších mluví básník teprve ve verši 395.

Zde nebude od místa, vyříditi otázku, zda *náš básník* snad číslice, jež se neshodují s Gu, nebral *s jiných pramenův* latinských neb docela řeckých. Udávajíť zajisté některé spisy historické proti Gual., jenž se tu řídil Justinem (XI, 6), *týž počet*, *jako* jej nalézáme *v české básni*, totiž 5000; tak na př. Itinerar. Alex. 17: nec plus suorum quam peditum X *equitum*que comitatus *V milibus* proficiscitur. 18: Agmen vero *ceterum* et auxilia circa gentium classi vehebantur. Podobně Arrian I, 11, 3: *αὐτὸς δὲ ἄγων πεζοὺς μὲν σὺν ψιλοῖς τε καὶ τοξόταις οὐ πολλῷ πλείους τῶν τρισμυρίων*, *ἱππέας δὲ ὑπὲρ τοὺς πεντακισχιλίους*. Rovněž Ptolemaios Lagida u Plutarcha De fortun. Al. or. I, 3; *ὡς δὲ Πτολεμαῖος ὁ βασιλεύς, τρισμύριοι πεζοί, πεντακισχίλιοι δὲ ἱππεῖς*. Srv. též Diodor. 19, 17, 4.

Než my přese vši úctu a přese vše dobré mínění o značném na svou dobu vzdělání českého básníka *nemůžeme věřiti*, *že by byl tak honěn býval v klassických literaturách*, aby byl opravná udání čerpal tu z Pseudo-Kallisthena tu z Historie de proeliis tu zase z Arriana tu z Plutarcha, jinde z Diodora a opět jinde z Itineraria Alexandri a snad i z jiných spisův historických, byť i v latinském překladě. Vše taková s originálem neshodná udání, jako výše uvedená, spadají zajisté *na vrub gloss jeho předlohy* (lat. Alexandreidy), při nichž někdy i nedopatřil. Pravdu našich slov každý uzná, uváží-li českého básníka mnohé nedostatky a poklesky v příčině latiny, neřku-li aby byl býval znalý řečtiny, jež se u nás počala mnohem později pěstovati. Ostatek vidíme na přečetných místech jiných, kterak náš básník byl závislý na *glossách*, jimž nezřídka dával přednosť před textem originálu. K tomu uvedeme ještě některé jiné doklady.

4. ne rytierskú jsú postavú,
ale vší *kněžskú* úpravú. V 392—393.
Gu: praefectos equitum non crederet, immo *senatum*. I, 255.

Gl. 6ª: *principes*.

5. kdežto *vína*, *žita* ktviechu,
kdež která *loviště* biechu. V 687—688.

Gu: hic ubi vernantes *cereali gramine* campos,
tot nemorum *saltus*... lascivire videt...
tot *Bacchi frutices.* I, 436—439.

Gl. 9[a]: cereali gramine, segetebus, saltus, saltus proprie a saliendo, quare *cervi et alia animalia ibi saliunt.*

6. hna toho dne *mil třidceti.* V 1183.

Gu: *stadia quingenta* peregit. II, 94.

Gl. 12[b]: *30 leucas* (t. j. francouzských mil) et unam et quartam partem unius; 8[e] stadia faciunt miliare (tedy 500 stad. = 62$^1/_2$ mil.), duo miliaria leucam (tedy 62$^1/_2$ mil. = 31$^1/_4$ leuc.). UE 6020 má též drīszec mīle. Patrně jejich glossa uváděla jen okrouhlé číslo (30).

Místo toto, jako *lidí* za jezdcóv (v č. 3. na str. 95) jasně svědčí o tom, že český básník užíval *gloss*, nikoliv jiných pramenův historických.

7. že ti lidé n[e]umíerají,
řkúc, (ež) sú na věky *živi.* V 1127—1128.

Gu: quos immortales mentitur opinio vulgi. II, 110.

Gl. 13[a]: tam diu *vivunt*, quam vellent mori.

8. Permenio bíeš[e] postaven,
požitý muž, však nezbaven;
za tím *jeho syn* Pilota. V 1465—1467.

Gu: . . . Parmenio; sequitur . . .
turbidus ense Philotas. II, 431—432.

Gl. 18[a]: Philotas, *filius Parmenionis.*

9. a *chuzším* dary slibuje. V 1483.

Gu.: tenues . . . invitat pretio. II, 443—444.

Gl. 18[a]: *pauperes.*

10. v *lesě*, jenž(to) Hamon slove. V 2195.

Gu: Hammonis subiere nemus. III, 389.

Gl. 27[a]: in Libia est quedam *silva*, ubi erat templum Jovis.

11. veza sě také se všemi
své *králové junošemi*,
což jich paddesát vóz táhlo. JH 140—142.

Gu: . . . et tota supellex
regia; *pellicibus* totidem sub pondere tanto
quinquaginta fere suspirant plaustra vehendis. II, 128—130.

Gl. 13[a]: *amasiis.* Ostatek uvádí Lex. Velešín. pellex = jinoše.

Český básník nad to celému místu dobře nerozuměl spojuje *regia* s *pellicibus* (v. str. 90), jež měl bez pochyby za „mladice" či panny k obsluze královně přidané, kdežto dle glossy to byly „ženimy".

12. Což bylo gde prázných kútóv,
mohl jest býti pln dom *Plútóv.* B 146—147.

Gu: . . . iamque imbuit unda cruoris
arterias Cybeles. V, 33—34.

Gl. 45^b: foramina terre. Avšak náš básník měl jinou glossu před sebou, asi „implevit *domum Plutonis*, filii Cybeles". Tím jediné si lze vysvětliti, že nalézáme v čes. textu mythologické jméno, jimž se náš básník tak vyhýbá. Možná ostatek, že glossa byla obšírnější, asi „impl. *inferum*, domum" atd., což zavdalo básníku českému podnět k zmínce o *pekle* ve v. 139.

13. o němž *Danielem prorokem*
jest písáno dávným rokem,
jakož jemu *od púlnoci*
bylo *příti* v silnéj moci,
čuž o jednom rozě kozlu
tomu *beranovi* po zlu,
jenžto jměl silná *dva [h]rohy:*
ten před ním spadl, sehnuv nohy. B 249—256.

Gu: . . . sacra quem praedixerat hircum
pagina, quem gemini fracturum cornua regni. VI, 3—4.
(Srv. Gu. V, 8: creditur . . . scripto Daniel mandasse latenti:
adfuit *a* siccis veniens *Aquilonibus* hircus.)

Gl. 53^a: Multi predicaverunt et *prophetizaverunt* de Alexandro et maxime *Daniel*, qui dixit: Venit hircus *a* siccis *aquilonibus*, qui confringet *duo cornua arietis.*

Toto místo jest opět výmluvným svědectvím, že náš básník čerpal z *gloss*, nikoliv z jiných spisův historických, ba tuto ani ne z bible samé, neboť Daniel VIII, 5 dí, že hircus veniebat ab *occidente*, ne tedy *ab aquilonibus!*

14. A již *slunce* v svém západě
pošed ne v svéj zvyčnéj vnadě,
připřělo sě bě u břěha . . .
Měsiec také v svém poběžě
vzpieti sě na morském březě. BM 261—8. 269—70.

Gu: Restitit hesperio moerensque in littore *Phoebus*
defixis haerebat equis . . .
Et tantum visura nefas *Latonia* terris
virgo morabatur roseos ostendere vultus. VI$_I$, 1—5.

Glossa zněla patrně: Phoebus, sol. Latonia virgo, luna.

15. po všem *boji*. M 87.

Gu: post *Martem*. VII, 245. K tomu byla jistě glossa: pugnam.

U E 16717: ûsz dem *her*.

IV.

Jakkoliv básník český leccos z latinské předlohy vynechává, *vetkává zase do své básně některé přídavky, jichž v Gualtherovi není.*

To jsou jmenovitě dodatky a doplňky — delší kratší — k ději se táhnoucí. Prameny, z nichž je bylo lze čerpati, jsou tak rozmanity, že opět nelze připustiti, aby je byl náš básník z originálův vybíral, nébrž nelze o tom pochybovati, že si zde počínal, jako jsme ukázali v článku III., totiž že *dodatky i doplňky takové bral z gloss.* To můžeme opět několika doklady z Víd. rkp. Alex. Gualtherovy doložiti. Tak na př.

1. mluví o Filipovi a Olympiadě, rodičích Alexandrových, o Pausaniovi násilníku a vrahu Filipově, o porobě a poplatnosti Makedonie (V 69—148), čehož všeho u Gualthera není (teprve V 149 přibočuje se ku Gu I, 27); český básník věci ty vyňal z *gloss,* jimiž předloha jeho byla ještě hojněji opatřena než Víd. rkp., v němž na fol. 2[b] nalezneš výklad o porobě a dani Makedonských.

O Pausaniovi viz glosu na fol. 10[a] ke Gu. I, 503 (V 861), v níž se vypravuje o unesení Olympiady podobně jako v Historii de proeliis cap. 20 (vyd. Zingerlova). Podáme zde místo to v překladě Náchodského rkp. Kroniky o Alexandrovi (kap. 10):

Mezi tíem pověděno jest králi Filipovi, že Armenská země zdvihla sě jest proti němu, jenž bíeše jemu poddána. A připraviv vojsko, poslal jest tam Alexandra, aby s nimi bojoval. Ale bíeše v ta doby (v) Macedoní jeden člověk, jmenem Pausania, syn (cíe)sařuov, muž udatný a rychlý a poddaný králi Filipo(vi). Ten když mnoho časuov Olimpiady královny žádáš(e, směl) smlúvu přísežnú učiniti s některými proti králi Philipovi. A sebrav lid, jedíeše nepřátelsky proti Filipovi. Uslyšav to Filip, potkal jest jeho na poli s malým lidem a uzřev množstvíe, kteréžto vedíeše Pausania, obrátiv sě i da sě na běh. Po němžto běže Pausania, podvrh kopíe, prohna jeho. Ale on ač bíeše silně raněn, avšak jest neumřel, ale ležíeše na cestě na poly mrtev. I sta sě veliké zamúcenie mezi Macedonskými, neb sě nadějíechu, by umřel. A to učiniv Pausania, zdvihl sě jest v zpupnosť, všel jest směle na síeň, aby odtad vyňal Olimpiadu a s sebú uvedl a měl ji za ženu. Ale v ta doby přihodiv sě Alexandr, přemohl Armenské; jedíeše s chválú vítěznú i naleze v království silný zámutek pro krále Philippa. Ale že Olimpiades všedši v neznámé míesto své síeni, uzřevši znamenie a korúchve vítězné Alexandrovy, poče volati a řéci: „Synu muoj Alexandře, kde jest osud tvuoj, jenž jsi od bohuov přijal, aby vítězem byl, ale nepřemoženým?“ Uslyšav Rausania příjezdu Alexandrovu, jehožto když uzře Alexandr, v náhle meč svuoj vyňav i protasi jeho, že hned zdeše.

Náš básník měl před sebou patrně ještě jinou glossu, podobnou obsahem V 97—112; opět jiný variant má Ulrich (2021—66). Pseudo-Kallisthenes (rkp. C) I, 24 vypravuje toto:

Μαθὼν γὰρ Φίλιππος τὴν Ἀλεξάνδρου πρὸς Σκύθας νίκην, λαβὼν τὴν Ὀλυμπιάδα ἐξέρχεται εἰς ἀπάντησιν αὐτοῦ· καταλιπὼν δὲ αὐτὴν ἔν τινι προαστείῳ ἐκεῖνος μεθ' οὗ ἐπεφέρετο στρατοῦ ἐξῆλθε τοῦ μετεωρισθῆναι. Ἀνάξαρχος (Παυσανίας) δὲ ταῦτα μαθὼν ἐπεισέρχεται καὶ ἁρπάσας τὴν Ὀλυμπιάδα ἀνθυποστρέφει. Φίλιππος δὲ μαθὼν διώκει αὐτὸν μεθ' οὗ ἐπεφέρετο ὀλίγου στρατοῦ. Ταῦτα μαθὼν Ἀλέξανδρος μετὰ σπουδῆς ἐκτείνει τὴν φάλαγγα καὶ καταδιώκει Ἀνάξαρχον . . . καὶ περικυκλώσας αὐτοὺς ἄρχεται κόπτειν ἀφειδῶς. Οἱ δὲ μετὰ Ἀναξάρχου εἰς φυγὴν τρέπονται ἀφέντες τὴν Ὀλυμπιάδα.

2. Nad slunce jasněji nasvědčuje našemu tvrzení toto místo:

Aspiš slove **hádek** jeden,
ten jest tak velmi nezbeden,
jakž nedbá i jedněch **kúzel,**
hlavu stáhne jako uzel;
když kto **kúzly** *chtě* jej jíeti,
nemóže ničse prospěti,
jedno ucho k zemi stulí
a druhé chvostem zatulí. V 219—226.

Gu: . . . (servus) truculentior aspide surda
obturat precibus aures. I, 90—91.

Gl. 3[b]: **Aspis** est quoddam genus **serpentis**, qui [audito **incantatore** *cum* **cauda** sua] *obturat* [aures], ne vocem audiat **incantantis, unam aurem cum cauda, aliam figit in terra.**

3. *břečšťanový věnec* maje;
ten jmějíeše **na** [to] **znamenie,**
že po něm věčšieho nenie:
jakž sě břěčšťan vždy zelená,
tak *ho múdrosť povýšená*
nebude viec polepšena. V 354—359.

Gu: impexos castigat laurea crines. I, 225.

Gl. 6[a]: *corona* facta *de lauris; poete* coronabantur de lauro *ad vigorem sui ingenii* **designandum.**

4. Podmaniv si Athény táhl Alexander dle Gu (I, 284) k Thébám, před nimiž se položil chtě jich dobývati. Než V 439—453 vypravuje více, kterak totiž Alexander poslal 4 posly k Thébským, kteří je za živa pohřbili, což přijmělo Alexandra k dobývání Théb. To jest ovšem zase z nějaké glossy. Srv. Pseudo-Kallisthena, jenž I, 27 vypravuje pouze, že Thébští vypudili posádku, již byl Filip po bitvě u Chaironeie vložil na Kadmeiu. Arr. I, 7, 1 však dí, že Thébští dva ze strážcův Kadmejských zabili. — K místu vytčenému přidáno jest V 460—465 jako následek skutku vylíčeného.

5. Nepřietelě všidy *ostúpi*;
ktož sě kde *na sdi* vykupi,
ot toho pak *střělci* biechu,
jakž vyzřieti nedadiechu. V 470—473.

Gu po I, 317 toho nemá. Glossa spočívala buď na Ps.-Kall. I, 46: *ἐκέλευσε τετρακισχιλίοις ἱππεῦσι διατρέχειν ἔξωθεν τὰ τείχη καὶ τοξεύειν τοὺς ἐφεστῶτας.* Neb spíše na Hist. de proel. 39, jež zní ještě blíže českému textu: precepit, ut mille equites *sagittarii circuirent* civitatem et sagittarent homines, qui stabant *super murum* civitatis.

6. Všem bě strachy srdce znylo,
rádo by sě dietě skrylo,
a kdež kto kam přiběhne,
tu nepřietele dosiehne.[1])
Tehdy město zažhú všidy,
nepřietel stá zde onudy,
a ktož kde z ohně uteče,
ten obak upadne u meče,
a ktož sě mečóv ukradne,
ten všelik v oheň upadne.
Pověďě ti všecko s prosta:
jeden člověk živ neosta,
neb jakož zděli běchu,
takúž otplatu vzechu. V 489—503.

Gu pouze: Aonidae fugiunt seque in secreta receptant . . .
. . . reliquam Vulcano fulminat urbem. I, 320. 348.

Základem glosse mohly býti: Ps.-Kall. I, 46: *τοὺς μὲν γὰρ ἐτίτρωσκεν ὁ Ἀλέξανδρος τοὺς δὲ καὶ φόβῳ συνετάρασσε. Συνεπέρχονται δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ἑτέρων*

---

[1]) rkp. dostyhne.

πυλῶν οἱ ἐπίλοιποι στρατιῶται σὺν ὅπλοις καὶ ἵπποις . . . καὶ πάντας ἀναιροῦσιν . . . ἀβοήθητοι δὲ Θηβαῖοι φρενομανεῖς ὑπ' Ἀλεξάνδρου ἀπώλοντο. Arr. I, 9, 9: *παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας καὶ ὅσοι ὑπελείποντο Θηβαίων ἀνδραποδίσαι.* Srv. Diod. 17, 13, 14.

7. Již bíechu pominuly
ottad, jakož na moře vzplynuly,
časy *jednoho měsíece*
nebo k tomu málem víece. V 559—562.

Gu I, 378 nic toho. Glossa, z níž český básník čerpal, zakládá se na Plutarchovi Alex. 15 a de fort. Alex. or. I, 3, jenž dí, že měli potravy na 30 dní (dle Itiner. 18 a Arr. I, 11, 5 pouze na 20).

8. Vložka o potopě světa a o Babylonské věži V 632—658 (Gu I, 414: Babylonis opes; srv. II, 351. 499 a V, 438) nepochází přímo z bible (Gen. 11, 3), ač básník dí „to *mi* také *z písma* známo“, o čem se pouhým nahlédnutím v bibli lze přesvědčiti, nébrž opět z glossy; srv. Víd. rkp. fol. 16[b] (ku Gu II, 351): coctum laterem: post obitum Noe *convenerunt* (V 633) duces in unum sc. in campum Senaar, *diluvium timentes* (V 634) futurum, quod fuerat in tempore Noe. Consilio Nimphrot volentis regnare *ceperunt edificare turrim* (V 635). Dominus autem videns eorum superbiam, *dedit* eis *diversa idiomata* (V 651) ita, quod *nullus alterum intellexit* (V 654) . . . Unde turrim coacti sunt relinquere inperfectum. Quorum idioma, quod prius fuit unum sc. hebreum, divisum est in *70. 42. idiomata* (V 655—656: dva a sedmdesát . . . řečí). *Propterea* civitas meruit *Babilon appellari.* Babel nempe interpretatur *confusio* (V 657—658). — Ulrich má podobnou vložku, ale s českým básníkem se zcela neshoduje; má také vložku, na jiném místě, totiž při popisu Dariova štítu, kde *použil glossy ku Gu. II, 499, již nalezneš ve Víd. rkp. gl. na fol. 19*[a]. Tím jest jasně rozluštěno, proč *oba* básníci mají vložku o Babylonské věži a *každý na jiném místě.*

9. Vetkaná báje o Paridovi (V 715—828) pochází opět z obšírné glossy ku Gu I, 461: ubi litis causa iocosae tractata est. Ve Víd. rkp. jest pouze stručná glossa 9[b]: tangit fabulam, qoumodo Paris Venerem pulcriorem iudicavit.

10. V 1013—1103, obsahující, kterak Darius čte Alexandrův list, jímž mu tento odpovídá na dary, kterak Darius nový list posýlá Alexandrovi s uzlem máku, kterak Alexander vykládá mák a Dariovi uzlík pepře posýlá — toho všeho u Gu po II, 44 není; náš básník to vzal z glossy, jež vyňata z Hist. prel. (Zing.):

Cap. 32: Recepta itaque Darius epistola legit et iratus est. Cap. 34: Darius imperator iterum rescripsit eidem Alexandro epistolam continentem ita: Darius, rex Persarum, famulo meo Alexandro dicendo mandamus: Scias, quia *in universo mundo* laudatum est nomen Darii (V 1028—1029: mne sě *po všem světu* báli vši králové i kniežata. Ps.-Kall. I, 40: *Δαρεῖος πάντων ἐθνῶν κύριος*). Tu itaque quomodo ausus es transire flumina et mare et montes et venire contra me? (Srv. V 1031—1033.) Verumtamen ut cognoscas, qualis et quantus est meus exercitus, significabo tibi illud per hanc sementem *papaveris,* quod dirigo tibi in *mantico.* Vide itaque, quia, si hoc potueris numerare, pro certo scias, quia numerabitur populus meus; quod si hoc facere non potueris, *revertere* in terram tuam et obliviscere, quod fecisti, et amplius non ascendat cor tuum talia facere. Srv. V 1037—1055.

Cap. 35: Cum autem venissent ipsi missi Darii imperatoris ad Alexandrum, obtulerunt ei epistolam pariter et sementem papaveris, statimque Alexander iussit legere ipsam epistolam et mittens manum suam in mantico tulit de sementem papaveris mittensque in os suum mandens et dixit: „Video, *quia homines illius*

multi sunt (V 1076), sed sicut hoc semen *molles* (V 1078. 1092) sunt." . . . Alexander . . . scripsit epistolam Dario imperatori continentem ita: „ . . . Ecce enim dirigo tibi advicem sementis papaveris, quod nobis in mantico mandasti pro innumerabili numero populi vestri, hoc *piper*, ut cognoscas, quia multitudinem sementis papaveris vincit fortitudo huius parvissimi piperis."

Cap. 36: Accepto itaque Darius pipere et mittens in os suum, mandens et suspirans dixit: „*Pauci sunt eius milites*, sed si sic sunt fortes sicut hoc piper, *acriores sunt*" (V 1102—1103).

Český text (V 1056—1103) jest mnohem obšírnější.

11. Tento (Memnon) rozkázanie jmieše,
že mu slédati voj bieše,
kde by sě sebrali Řěci,
proti jim j[e]mu bieše léci. V 1128—1132.

Gu po II, 66 nic toho. Odkud vzata glossa, nelze nám určiti; Diodor XVII, 18, 2 a Arrian I, 12, 9 praví o Memnonovi, že v radě navrhoval, by se proti Alexandrovi bojovalo pálením dědin a pustošením polí, aby nemaje píce musel odtáhnouti; dle Diod. XVII, 19, 4 pak velel Memnon s Arsamenem levému křídlu.

12. tak jakž, což nepřátel bylo,
nic neb[o] velmi málo zbylo. V 1140—1141.

V Gu II, 68 schází; původ glossy nám neznám; zdá se, že se zakládá na Arr. (viz níže), český básník pak že si všiml jen toho, co tam řečeno o pobití pěších (námezdníkův). Peršané měli dle Diod. XVII, 19, 4—5 jízdy nad 10.000, pěších 100.000 mužův, dle Arr. I, 14, 4. jízdy 20.000, pěších námezdníkův též 20 000. Padlo pak dle Diod. XVII, 21, 6 jezdcův 2000, pěších 10.000, dle Arr. I, 16, 2 jezdcův 1000, *z námezdníkův pěších nikdo neunikl, asi 2000 jich bylo zajato, ostatní pobiti.* (Pokračování.)

Bratří Preslů „Květena česká".

K stoleté památce narození Jana Svatopl. Presla podává *Alex. Jos. Bernard.*

(Dokončení.)

II.

Po nepatrné době pěti let ocitl se botanický výzkum v Čechách na jiném stanovisku; k vědecké snaze připojila se snaha vlastenecká: *českou* květenu *českým* slovem vypsati. Obrat ten způsobili mladiství dva bratří — *Jan Svatopluk* a *Karel Bořivoj Preslové* — kteří již za let jinošských ustanovili se, že krajanům svým podají výsledky botanických výzkumův svých as v takových rozměrech, jako učinili Schmidt a Pohl — avšak v jazyce českém. Za tou příčinou „vyhotovili" dávno *názvosloví české*, k tomu potřebné, ale ze skromnosti přirozené a „pro příčiny rozličné" podnik ten stále odkládali. Teprve roku 1819., kdy starší Jan Presl po smrti prof. Bergra do Prahy se vrátil, společná práce a snaha obou bratří — ovšem ve spůsobě skrovnější — zjevny učiněny jsou ve spise: „Flora Čechica — Květena česká (indicatis medicinalibus, oeconomicis, technicisque plantis — s poznamenáním lékařských, hospodářských a řemeslnických rostlin). Spis věnovali Dr. Ondřeji Jos. bar. *ze Stiftu*, řediteli studií lékařských v Rakousku.

V předmluvě psané nejprve latině a pak česky ihned se vyznali, že nepřijali ve květenu svou nižádné rostliny, kteréž sami nenalezli neb o kteréž

mužové hodnověrní jim nepotvrdili, že v Čechách roste. Přešli tedy na stanovisko zcela objektivní a tím dodali knize své ceny trvalé; avšak omlouvají přehmaty předchůdců svých způsobem zajisté uznání hodným.[1]) Aby na dobro utvrdili víry, že uvedeny jsou pouze druhy, jež skutečně po Čechách rostou, „rostlinář (t. j. herbář) květeny české jsme shotovili a podle běhu rodů a druhů této knížky spořádali, v který každý o našem vyřknutí pochybující může nahlédnouti."

Zamýšleli vlastně bratří Preslové napsati květenu českou jazykem českým; ačkoli s původního plánu jejich sešlo, přece přinesli probouzejícímu se geniu národu českého prvotinu prací svých v oběť. Kdežto Schmidt úplně pominul jmen českých a Pohl pouze některá jmena rodová připojil, Preslové přidali ke všem rostlinám jmena česká, ba oni nad to pokusili se, a sice *sdárně* provésti nomenclaturu Linnéovu v jazyce svém mateřském. O této své snaze praví spisovatelé: „Připojili jsme názvy soustav(n)ické v jazyku národním. Nejvíce jich z spisovatelů otcovských hojných jsme vybrali, vyjímajíce několik, které jsme podle pravidel genyusa jazyka našeho stvořili; přemálo jich z polštiny neb ruštiny zsestřených vypůjčených." K tomu uvažme však, že na př. Hájek, Černý atd. mají sice pro mnohé rostliny česká jmena, že jich však Preslové v té podobě, jak je onino spisovatelé uvádějí, upotřebiti nemohli a že jim tedy i tuto bylo tvořiti nové jmeno. Z četných dokladů podáváme jen ukázku: Phalaris sluje starším spisovatelům českým kanárové semínko, Lolium — myší koukol, Anchusa — volovej jazyk, koukej na mne, Cyclamen — vořech svinský, Datura — panenské okurky, bodlavé jablko, Laserpitium — přespolní libeček, Anemone — mák polský, Adonis — polní růžička, atd. Nebylo-li jmena českého pro nekterou rostlinu, věru že nepochybili, jestliže uchýlili se k příbuzným řečem slovanským. Z oněch slovanských jmen i z těch, jež sami urobili, skrovný jen výběr tuto položiti můžeme. Z ruštiny vzata jsou jmena: Bolševník (Heracleum), čilimník (Cytisus), čimišník (Caragana), durman (Datura), hladýš (Laserpitium), hlošina (Elaeagnus), kandík (Erythronium), kavil (Stipa), klikva (Oxycoccos), mochna (Potentilla), orobinec (Typha), pitulník (Galeobdolon), řebčík (Fritillaria), skorda (Crepis), šeřík (Syringa), šícha (Empetrum), šťavel (Oxalis), tařice (Alyssum). Z jihoslovanských jazykův: Bika (Luzula), hlodáš (Ulex), hrachor (Lathyrus), koromač (Cnidium), krabilice (Myrrhis), lecha (Orobus), ochmet (Loranthus), smilka (Nardus), tořice (Torilis). Z polštiny (pokud jsme vypátrati mohli) vzata jsou pouze: Vranovec (Paris), zápalice (Isopyrum), záraza (Orobanche). Vlastním „trudem" vytvořili na př.: Bělozářka (Anthericum), bezkolenec (Molinia), blatěnka (Limosella), bublinatka (Utricularia), dvouštítka (Biscutella), dymnivka (Corydalis), hluchavka (Lamium), houseník (Arabis), hvězdnice (Aster), kozinec (Astragalus), lesknice (Phalaris), lýkovec (Daphne), lněnka (Thesium), nadmutice (Cucubalus), netykalek (Impatiens), pižmovénka (Adoxa), sněženka (Galanthus) a j. v. vedle oněch, která utvořena jsou dle jmen slovutných botanikův: Dechampka, Hottonka, Lavaterka, Lindermka atd.

Avšak Preslové nezavedli pouze nových jmen rodových, nýbrž i jmena tříd po česku označili, přeloživše jmena Linnéova: 1. třída: Jednomužstvo, 2. tř.: Dvoumužstvo . . . . 13. tř.: Mnohomužstvo, 14. tř: Dvémocenstvo, 15. tř.: Čtyrmocenstvo, 16. tř.: Jednobratrstvo . . . . 19. tř.: Soulůžstvo, 20. tř.: Sourodictvo, 21. tř.: Jednodomstvo atd. V jednotlivých třídách čteme tyto české názvy: jednoženstvo . . . ., mnohoženstvo; nahosemenstvo, krytosemenstvo. Ba i nadpis „květena" jest nové slovo, Presly uvedené a dosud užívané.

Ačkoliv bratří Preslové dílo své založili na soustavě Linnéově, nicméně

[1]) Jednak „že mnoho rostlin kořenáři anobrž rostlinářští (t. j. botanikové) tím horší vyplenili" (jakož možno pověděti o hořci žlutém, o kortusce Matyolově a o rozrazilu chudobkolistém), jednak „že my a naši slovoutní přátelé ještě všechny krajiny Čechie neprohledali."

v mnohých částech od ní se odchýlili, jednak uživše výzkumů novějších, jednak výsledky vlastního uvozujíce bádání: Chrastavce (Scabiosa) sami na čtvero čeledí rozdělili, některé rody rostlin ze 12. třídy přirozenou cestou převedli do třídy 13., rody ve třídě 15. rozvedli a skupili dle plodův, rody třídy 19. jednak dle vlastního plánu uspořádali, jednak přidrželi se Gärtnera. A konečně i v tom znamenati lze pokrok, že Preslové jmenovitá stanoviska rostlin uvádějí jmeny českými, kdežto oba předchůdcové jejich, jak jsme pověděli, znamenali je jmeny německými.

Dlužno posléze uvésti botaniky, kteří přispěli k doplnění stanovisek ve Flóře uvedených. Jsouť: Hrabě Bedřich Všemír z Berchtoldu, hrabě Kašpar ze Sternberga, oba „šlechtictví nejhodnější a vlídností nejvýtečnější,“ prof. Jos. Jan Steinmann, Fil. Max. Opic, prof. Ign. Tausch, Lhotský, Grabowski ve Vratislavi, Merk z Merkensteinu, Nenning, Neumann, Sýkora.[1]) Z cizích učenců díky vzdány baronu z Jacquinu, dr. Hostovi a prof. Schottovi.

Bylo by sice zajímavo, stopovati dále a zevrubněji, pokud liší se Flóra bratří Preslů po vědecké stránce od svých předchůdců, než přestáváme pouze na tom, že ukázali jsme na nejdůležitější rozdíly — ocenění po stránce vědecké zůstavujeme peru povolanějšímu. Jenom podotýkáme, že květena jest tištěna literami latinskými (i česká k ní předmluva). Obsahuje kromě dedikace předmluvu („napomenutí“) latinskou i českou (XIV.), citáty, index generum a ukazatel rodův. (224 stránky.)

III.

Lopotná práce bratří Preslů nedošla plného uznání od vlastenců tehdejších. V těch dobách, kdy květena byla vydána, spisovatelstvo české rozvaděno již bylo hádkami o pravopis; v čele „staromilců“ stál Jan Nejedlý, novým směrem brali se ctitelé Jungmannovi. Bratří Preslové, v té době již s Jungmannem spřátelení a vroucností i vytrvalostí jeho nadšeni jsouce, věrně ovšem stáli k němu. Vydavše Floru novým pravopisem, popudili proti sobě tábor strany protivné. Nelibosť svou nad novotami v Preslově Flóře provedenými dal na jevo zvláště *Antonín Jar. Puchmayer* v dopise k Jos. Dobrovskému, o kterémž tuto dlužno se zmíniti. Puchmayer, pilný vzdělavatel jazyka mateřského a vřelý ctitel Jana Nejedlého, obíral se „bylinářstvím.“ Žel že v žádné biografii Puchmayerově neshledali jsme zevrubnějších dokladův ani zpráv o tom, v jakém rozsahu bylinářství pěstoval. Známo jest, že Puchmayer oblíbil si štěpařství a že hraběte Kašpara ze Šternberka dílo „o bylinářství v Čechách“ z jazyka německého do českého převedl, jakož že české názvy bylin, stromů, hub atd. pilně sbíral i shromažďoval. I jinak Puchmayer pilně dbal toho, aby šířeny byly nauky přírodnické po národě. Hodlal na př. „zvláštní spis z příběhů přirození vydati,“ ježto v té době kromě Hýblovy knížky nijakého přírodopisu v řeči české psaného nebylo. Hodlal poříditi i překlad Funkeova díla „o ptácích“[2]) a pilně studoval v roce 1816 termi-

[1]) *Jos. Jan Steinmann*, nar. 8. března 1779 v Landškrouně, stud. na gymn. v Ml. Boleslavi, načež vstoupil do lékárny ve svém rodišti. R. 1804 odebral se do Berlína, pak do Vídně, kde horlivě studoval chemii i botaniku, seznámiv se tam s vynikajícími botaniky. R. 1812 odebral se do Prahy, kde získal si náklonnosť prof. *Karla Aug. Neumanna*, jenž na technice vykládal chemii. Když prof. Neumann r. 1817 zemřel, stal se Steinmann jeho nástupcem. Vedle chemie obíral se také botanikou a veliké zjednal si zásluhy o vlastenecké Museum, v jehož výboru zasedal. Zemřel 9. července 1833. (Životopis jeho v Lotosu, II. roč. 92). — Karel *Merk* byl tehdy koncept. praktikantem c. k. kraj. soudu v Žatci, *Kajetán Nenning* byl ranhojičem ve Vyšším Brodě, *Jos. Sýkora* byl úřadníkem na panství Stiřínském u Jílového. *Karel Aug. Neumann* byl prof. na polytechnice v Praze (viz Kobrův Naučný Slovník, V. díl str. 798). O Lhotském nedopátrali jsme se zpráv zevrubnějších. O ostatních mužích na příslušných místech se zmiňujeme.

[2]) Dr. Frant. Bačkovský: Dějiny česk. písemn., str. 217.

nologii Veleslavínova herbáře. Píšeť příteli svému *Jos. Vojt. Sedláčkovi* do Plzně v příčině onoho překladu o ptácích: „Jmeno (ptáků) já přidám; vímť jich českých přes 200, a co nevím, dozvím se, a *co nemáme, utvoříme nebo z Polského a Ruského vezmeme.*“ A Dobrovskému napsal: „Tuto zimu hodlám Veleslavínův herbář co do terminologie studovati a pak české názvosloví z rozličných autorů snésti. Mnoho nalézá se u Českých spisovatelův, ale třeba to tříbiti *a čeho není, aniž lze se dopíditi, nutno robiti.*“ [1])

Seznavše ušlechtilou snahu Puchmayerovu, podivem naplníme se, uslyšíce posudek téhož ctihodného vlastence, jaký vyslovil o květeně bratří Preslův. Stýská si totiž v dopise k Dobrovskému (7. června 1820), [2]) že Preslové „z obyčejných, každé kořínkové bábě známých jmen specifických nadělali jmen generických: „Bromus“ na př. jest mu „sveřep.“ Risum teneatis amici!“ A dále: „Bůh zachovej každého lexicografa od tohoto díla .... Ti mladí lidé všechno ničí, na místě aby stavěli. *Se živou řečí nelze přece toho učiniti, co Linné provedl v řeči mrtvé!* A pak ta nově ukovaná, přestrašná jmena! Na věky věků neprojdou uchem kořínkové báby, aby v její paměti se uchovala!“

Věru, že nesnadno pochopiti, kterak Puchmayer, sám usilovav, aby přírodní vědy češtině byly pěstovány, sám chtěv nová slova tvořiti, mohl Preslům vytýkati, jakoby „spisem tím barbarství učiněn počátek, kteréž vtírá se do jazyka našeho.“ Kdyby Preslové byli zůstali na tom stupni, jak Hájek, Veleslavín atd. a po nich Pohl rostliny česky jmenovali a jak i Puchmayer si myslil a představoval botanickou nomenclaturu, pak zajisté by byla vědecká nomenclatura česká uvízla v týchž místech, kde byla ve století 16. a na počátku století 19., nežli Preslové ke své práci přikročili. Puchmayer zajisté představoval si nomenclaturu českou takto: „Bromus asper“ sluje lidu „žitnice“, „Bromus secalinus“ slove „stoklasa,“ „Bromus tectorum“ slove lidu „sveřep“. Těmito českými názvy byl by Puchmayer označil *druhy*, avšak rodového jmena „Bromus“ by byl neoznačil českým jmenem. Preslové pokročili v před, učinivše jmeno „Sveřep“ jmenem rodovým a k němu připojivše teprve jmeno druhové. Kterak by nespanile vyhlížela nomenclatura česká vedle nomenclatury latinské! Jaký zmatek by nastal, kdyby druhové téhož rodu nazývali se dvěma, třemi různými jmeny rodovými! Dlužno tedy zajisté posudek Puchmayerův poněkud příkrý přičísti na vrub podrážděnosti, jakou v starších spisovatelích českých vzněcovala díla spisovatelů mladší generace.

Směr, Presly zahájený, zvítězil překonav všecka protivenství. Směrem tím pracují i nynější čeští pěstitelé botaniky, všichni zajisté v Preslech vděčně uznávajíce zakladatele nové české terminologie, zakladatele paměti slavné!

K vývoji otázky supplentské.

Vypravuje *Em. Fait.*

(Pokračování.)

Abychom označili směr spisu, nebude snad zbytečným, uvedeme-li aspoň nápisy jednotlivých kapitol. Úvod. Dřívější význam supplentů. Přiměřený plat. Nynější význam supplentů. Nepřiměřený již plat. Přes nízké důvody vysoké požadavky při approbaci; vytýkáno tu, jak v rozmanitých konkursech žádána zkouška z četnějších předmětů, než zákonité kombinace připouštějí. Přirovnání platu suppl. k platu jiných úředníků a stavů, jakož přirovnání požadavků v příčině předběžného vzdělání suppl. s požadavky jiných úředníků a stavů.

---

[1]) A. J. Puchmayera: Sebrané Básně. — Životopis od Jana Ježka, str. 276. — Národ. bibl., díl 67. V Praze 1881.

[2]) Václ. Zeleného: Život Jos. Jungmanna, 2. vyd. str. 208. Dopis uveden němčině, my zde jej převedli v jazyk český.

Mezi jiným se tu provádí parallela důstojníků a náměstných učitelů, která ovšem ve prospěch posledních nemohla skončiti. Přirovnání platu suppl. k platu učitelů na obecných a měšťanských školách. Důvody provedených přirovnání. Právní postavení supplentů. Propouštění jejich. Propouštění na počátku školního roku následkem definitivního obsazení míst suppl. neb zrušení parallelek. Přirovnání k pevnému postavení soudních úředníků. Propuštění supplentův v nemoci. Osud supplentů v případě trvalé neschopnosti k službě. Osud pozůstalých po supplentu v případě jeho smrti. Závislosť supplenta ve službě. Použití suppl. při vyučování. Podceňování stavu suppl. u obecenstva a u žáků. Paedagogické stinné stránky stavu suppl. Škodlivé střídání suppl. Počet supplentů; z tabelly uvedené viděti, že poměrně nejvíce suppl. jest v Bukovině 40% (54 d. 36 sup.), dále v Haliči 35·5% (425 d. 234 s.), v Čechách 28·59% (889 d. 356 s.), na Moravě 25·61% (421 d. 145 s.) atd., nejméně v Korutansku 10·41% (43 d. 5 sup.). Všech supplentů r. 1885 bylo 1059 vedle 3162 skutečných. Dále vyjmenovány všechny ústavy, kde tvoří sup. značnou menšinu od 28·5% až 47·8%, 7 ústavů, kde mohli se sup. vykázati rovností hlasů se skutečnými a 9 škol, na nichž měli dokonce značnou věčšinu. Mezi posledními byly zvláště též české vyš. gymnasium na Novém Městě v Praze 50%, vyš. gymn. v Brně 50% a Budějovicích, nižší gymn. v Třebíči 56·2% (7 def. 9 s.), c. k. v. gymn. v Král. Hradci 56·6% (13 d. 17 s.), c. k. n. gymn. čes. v Kroměříži 60% (4 d. 6 s.), c. k. st. gymn. v Žitné ul. v Praze 62·5 (6 d. 11 s.). Nyní se poměry na některých ze jmenovaných škol zlepšily, částečně vypsáním míst extra statum. Příčiny velkého počtu supplentů. Neobsazování systemisovaných míst učitelských. Vypisování uprázdněných míst a pozdější neobsazování přes to, že se přihlásili schopní uchazeči. V příčině parallelek číselně dokázáno, že by se mělo zříditi daleko více míst extra statum v Čechách, aby se mohly tyto rovnati Dolním Rakousům. Na konec uvedeny požadavky, ve mnohých kusech doplněné a přesněji vyjádřené.

1. Supplenti mají se jmenovati zemskou školní radou a jednotlivým ústavům přidělovati.

2. Každý supplent na střední škole neb na ústavě stejné hodnoty s úplnou zkouškou vstoupí po tříleté uspokojivé službě v tak stálý poměr služební, že a) nemůže býti svého úřadu zbaven, pokud jsou suppl. s kratší služební dobou téhož oboru; b) v případě povolání k aktivní službě v c. a k. vojště, nemoci a ve všech disciplinárních otázkách skutečnému učiteli postaven na roveň a dále vdovy a sirotci po supplentech mějtež jako po úřednících stejná práva.

3. Dosavadní plat 600 zl. budiž dle postavení suppl. a všeobecným poměrům životním přiměřeně zvýšen, jak to vzhledem k tomu na průmyslových, zemských a po věčšině na obecních ústavech již provedeno. Po pětileté uspokojivé službě zvýší se upravený plat o 200 zl.

4. Uprázdněná systemisovaná místa buďtež nejdéle po pololetním supplování definitivně skutečnými učiteli obsazena; přesazen-li při takovéto příležitosti definitivní, má obsazení jeho místa stejně býti provedeno.

5. Na ústavech, na nichž již aspoň po pět let parallelky otevřeny buďtež, zřízena místa extra statum v přiměřeném počtu a udělena nejstarším supplentům.

6. Při jmenování suppl. skutečnými učiteli ať rozhoduje: a) Zkouška ze skupiny zákonitě omezené; b) služební doba.

7. Dle žádaných oprav pro supplenty a pomocné učitele buďtež také upraveny poměry assistentů na středních ústavech.

Žádosť, aby vřazeni byli supplenti do jisté diétní třídy byla tentokráte vypuštěna, hlavně na radu některých pp. referentů v ministerstvu, kteří poukazovali na nebezpečí, které by z toho mohlo plynouti pro celý stav, neboť by v nepříznivých obratech ve finanční správě mohla býti zastupována věčšina

míst definitivními suppl., jenom aby se ušetřilo a mnozí by nikdy ani professorského titule nedosáhli.

Abychom si zabezpečili výsledek i tentokráte, vyžádali jsme si audienci u místodržitele bar. Krausa, jenž nás opětně ujišťoval svou přízní a slíbil, že návrhy, které ve věci supplentské budou podány, bude podporovati. Též jednotliví členové velesl. c. k. školní rady zem. důvěrníky jsou požádáni, aby neodepřeli opravným krokům laskavého souhlasu svého. Při této příležitosti odevzdáno všude po exempláři memoranda. (Dokonč.)

Ke kapitole o školních hrách.

Píše Dr. *Jiří Guth.*

(Dokončení.)

Jaké hry zavésti na školy?

Nemají-li býti pouhou zábavou, nýbrž tužením těla i ducha zároveň — a jen asi takové lze připustiti — můžeme je dobře zahrnouti zmíněným již slovem *sport.*

Sport je činnosť tělesná, ale také jisté duševní zralosti vyžadující, kterou muž nebo mladík snaží se vyniknouti nějakým zvláštním tělesným výkonem, ale nikdy ne pro hmotný zisk. Charakteristickou známkou sportu jest, že vždy na volném vzduchu se provádí. Jsou různé druhy sportu v tomto dobrém a správném smyslu slova [1]) a obyčejně ve tři se rozvětvuje: předně sport sloužící jen účelům zdravotním a vyžadující pouze tělesnou sílu, tak jako jisté druhy tělocviku elementarního, veslování, jezdění na tricyklu, daleké chůze, běhání atd., k čemuž není potřebí zvláštního učení, ovšem však cviku; za druhé sport vyžadující vedle síly i dovednosti jisté, nabytý tedy učením i cvikem zároveň jako bruslení, plování, některá cvičení gymnastická, šerm, jezdění na bicyklu, obyčejná jízda na koni, střílení do terče, honba na zvěř nedivokou, bezezbrannou, lov ryb na udici a do sítí na řekách a jezerech, lawn-tennis, criquet, foot-ball a j.; posléze za třetí sport, který vyžaduje nejen cviku a síly, ale také odvahy a který je spojen s jistým nebezpečím, jež však dovedností lze odstraniti, jako: honba na zvěř divokou, lov kamzíků, honby par force a koňské závody, slézání vysokých a srázných hor, rybaření na moři, jízda na lodích plachetních, vyšší umění jezdecké a j.

Z těchto sportů dojista jen první a druhý druh lze připustiti na školu. Z toho pak jen ty, které pokud možno všem jsou přístupny, tedy nejlacinější. Arci pojem lacinosti jest relativní a tu okolnosti rozhodují, jakož vůbec v té věci okolnosti rozhodují mnoho a uniformita byla by ne-li na škodu, aspoň ne na prospěch.

Tak na příklad, kde to možno, stát sám mohl by velikou měrou usnadniti učení se jízdě na koni v jízdárnách vojenských. Tím by i ve vlastní prospěch svůj pracoval, vychovávaje si už napřed dobré jízdectvo; a jezdec dressírovaný již z mládí, docela jinak na koni si vede nežli člověk, který teprve jako rekruta učí se seděti v sedle a říditi udidlo. Z toho nevysvítá, že míníme, aby škola vychovávala vojáky tak jako chtěli ve Francii zavádějíce tam exercices militaires, jež minuly se s účinkem žádaným. „Faites-nous de tireurs et des cavaliers, le reste nous regarde!“ pravil general Chanzy, když J. Simon v té věci o radu se ho tázal. — Kde by příležitosť k tomu byla, město jistě rádo přepustilo by vhodné místo ke školním hrám a jiným spůsobem přerozmanitým dalo by ruku pomocnou — jde tady o jeho syny. —

[1]) Zhusta význam slova sport zaměňuje se tím, co zoveme populárněji „koníčkem“, což jest chybou.

V Praze zase správa zemská mohla by zavděčiti se vykazujíc místo ve Stromovce pro školní hry. Není to daleko, nebo když studenti Pařížští mohou choditi do bouloňského lesíka, mohli by i studenti naši choditi do Stromovky občerstvit se a pookřát.

Jako při všech reformách, nemají-li býti revolucí, tak i zde dlužno postupovati zvolna a o reformě dokonané a dokonalé bude lze mluviti tehda, až z nového pokolení vyjdou učitelé, kteří už z mládí přinesou si zálibu pro přiměřený sport a jeho pěstění. Neboť účel zavedení školních her bude dosažen jen tenkráte, když i učitel ukáže na věci upřímný zájem. Proto však nejsme toho mínění, že pro zdar věci jest nutno, aby starší professor vzal do ruky palestru a honil se za míčem, nikterak, est modus in rebus, ale nesmí alespoň hubovati na to, co mládeži je prospěšno a zdrávo. Nemusí to býti jenom Homer, Tacitus nebo nějaká mathematická formule. — Jinak na věc dívá se, kdo sám jejího prospěchu pocítil!

V jakém rozsahu hry školní pěstovati, o tom šířiti se zde nechceme; zkušenosť poučí nás nejlépe. Však zase na Francii poukážeme. Tam v posledních letech mnoho o věci se radili a čtvrtá subkommisse v ministeriu vyučování, která zkoumala minulého roku hlavní otázky školní hygieny a vychování fysického na státních lycejích a kolejích, podala v té věci určitější návrhy.[1])

Žádá předně (p. 18), aby vyučování tělocviku bylo regulováno a cvičení gymnastická aby byla přiměřena věku žákovstva. Žáci nejprve cvičiti se budou jen v pohybech jednoduchých, ve běhu, skoku, tanci atd.; pak přistoupí předběžná cvičení šermířská, šerm šavlí, fleuretem a střelba. Posléze mají učiti se plovati, veslovati a jezditi na koni.

Jenom po stupni a stálou gradací, po dlouhých a obezřelých přípravách mají býti žáci oddělení vyšších přivedeni ku gymnastice athletické a k zápasům, které vyžadují veliké síly svalové. Tato cvičení sice unavující mají odbývati se v neděli nebo v prázdných odpůldnech, kdy nepracuje se intellektualně.

Mimo to prázdné odpůldne může býti věnováno podle saisony procházkám a výletům; buď za účelem her volných nebo disciplinovaných nebo za účelem pěstění sportu dle místností a dle okolností.

Co možno nejvíce návrh subkommisse doporučuje při tom, aby žáci mohli svobodně voliti svoje hry a byli při provádění jich nezávislými. Mají sami sestupovati se v malé kluby a autonomní, zodpovědné společnosti. Dozor tím však neodpadá a učitel, třeba do hry se nemíchal jakožto učitel, nemá nikdy žáky spouštěti s očí, ač může ustoupiti stranou a „učiniti se neviditelným“. Zakročuje-li, tož ať učiní to jen chtěje zabrániti nějaké výtržnosti nebo docela nějakému nebezpečí. Ať je žákům s pomocí svojí silou, svou zkušeností a svou autoritou, aby partie snáze mohly býti aranžovány; ať sám súčastní se hry, ale nikdy aby při tom jen poručníkoval a rozkazoval, jinými slovy hráčům překážel.

Velikou inkonvenienci vidí subkommisse v tom, že všecky internaty jsou uprostřed měst. Naše ústavy sice nejsou internaty, ale tím, že také jsou uprostřed měst, stejně stěžuje se vychování tělesné. Bohužel, že do čeho stěžuje si subkommisse, do toho můžeme stěžovati si i my. Arci zlo jest ještě horší, kde jsou internaty, a pro ty spíše než pro nás platí, aby v ústavech zřízeny byly veliké dvorce s krytými skleněnými střechami, kde by internisté mohli baviti se a okřívati za nepříznivého počasí a z večera. Takový dvůr má v Paříži již Ecole Monge. Pro nás zůstane podobná installace pium desiderium.

---

[1]) Srv. Commission par l'etude des améliorations à introduire dans le régime des établissements publics d'enseignement sècondaire. Rapports présentés au nom des sons-commissions. Paris. Ministére de l'instruction publique. 1889. Rapport sur les travaux de la 4e sons-commission.

Co se týká rekreací na volném vzduchu, subkommisse odporučuje, aby odbývaly se pokud možno mimo ústav. Pokud u nás věci známe, musily by se konati mimo ústav, poněvadž sotva která z našich středních škol má ve přímém sousedství nějakou louku nebo vůbec místo vhodné k nějakým hrám. V Rychnově nad Kněžnou měli, ale tam jim je dali zasázeti stromovím. — Jako jsme svrchu navrhovali i subkommisse míní, aby školy srozuměly se s úřady městskými po případě vojenskými k vůli přenechání vhodných míst nebo vojenského cvičiště, v určité dny a určité hodiny. Na cvičišti letenském všecky Pražské ústavy měly by místa hojně. Během času mohla by škola dílem z příspěvků státních, dílem z příspěvků skládaných při zápisném nebo z dobrovolných darů rodičů žáků místo případné pro sebe zakoupiti. —

Nežli však zavedou se na školy cvičení tělesná, máme za to, že mělo by předem toho dbáno býti, aby místnosti, v nichž žák nejvíce se zdržuje, byly zdravě a účelně zařízeny. Jako se staví zvláštní budovy zřízené nejenom ad hoc, nýbrž i s náležitým vkusem, ano i nádherně pro staré rukopisy, rezivé zbraně a vycpaná zvířata, tím spíše měly by se stavěti pro mládež, náš dorost. Jinak počínali bychom od střechy, místo od základů a divně vypadá, když staráme se o otužení a sesílení těla, jež necháváme seděti v místnostech úzkých, nízkých, neprovětraných, někdy vlhkých a smrdutých plísní a páchnoucích nezdravotou, ve vzduchu až úzko zkaženém, smačkány v lavicích tak těsně, že nad to při komposicích žáci volky nevolky opisovati musí.

Ingenieur Ch. Herscher v Pařížské Société de médecine publique učinil sdělení, dle kterého ve třídě, poskytující osm krychlových metrů prostory na každého žáka (který poměr i ve školách dosud nejlepších zřídka je zaveden) vzduch zkazí se za čtvrť hodiny, když síň se neprovětrává. Ventilací dvaceti krych. metrů na jednotlivce za hodinu přece již za 24 minuty vzduch se pokazí a měl-li by zůstati čistý po celou hodinu, bylo by třeba ventilace 32 krychl. metrů v hodině při žácích 16 letých! — S tím souvisí nutný požadavek, aby při budovách školních stavěny byly dvorce dílem nekryté, dílem kryté, by se žáci při respiriu i za počasí špatného respective v zimě volněji mohli pohybovati. U nás asi sotva bylo by možno uprostřed města zříditi u školy nějakou zahradu, neřku-li louku, jako bývá to v Anglii. Při Trinity-College v Dublině je veliké prostranství, ohromný trávník, ohraničený vysokou mříží, kterou chodci závistivě mohou dívati se, kterak studenti se tam prohánějí. — Věc alespoň tak bylo by lze znonačiti, že by budovy škol středních stavěly se blíže obvodu města, ne-li docela mimo obvod, kde by ústav mohl snáze opatřiti si volný prostor ku hrám a cvičením studentů. Máme za to, že výhody z toho vzniklé vyvážily by nesnáze, jež toto zařízení mělo by z počátku v zápětí. Však o středních školách maloměstských, venkovských, mohlo by to platiti bez výminky a snadno by bylo lze to provésti. Však tím se obírajíce daleko za meze vytčené bychom zašli!

Vraceíme se ke cvičením tělesným a končíme citátem z uvedeného Rapportu (str. 16): „Cvičení tělesná, pakliže dobře jim porozuměno, nesměřují pouze k tomu, zvěčšiti sílu svalní a podporovati zdraví (a již jen za to by stála), ale jsou také opravdovým praktickým učením odvaze, vytrvalosti a trpělivosti, slovem mužnosti. Nejenom že jimi obraznosť se uklidní a smyslové utiší, jsou také nejpraktičtějším prostředkem vypěstovati vůli. Jsou alespoň na stejném stupni ceny jako prostředky určené vypěstovati intelligenci; měla by míti i stejná práva.“ [1])

---

[1]) Některé myšlénky tuto projevené byly předneseny na schůzi „Ústředního spolku českých středních škol“ 20. pros. 1890; o věci samé byla pak rozpředena debata velmi čilá a zajímavá a přál bych upřímně, aby hlavní její punkty předloženy byly veřejnosti. — Na to ještě upozorňují, že správa dívčího gymnasia spolku „Minervy“ v Praze zavedla ode druhého semestru tohoto roku jen dopolední vyučování na svém

Hésioda Askerského Práce a dnové.

Báseň ethická a oikonomická k bratru Persovi.

Přeložil *Hynek Mejsnar.*

(Pokračování.)

Z nádob všecky pavouky vypuď; i trvám že pocítíš
velkou v sobě radosť, z hojných bera zásob obilních.
Dobře opatřen vesny sivé dočkáš se, jiného
nevšimneš si, jiný v potřebách bude vzhlížeti k tobě.
Pakli na obratě slunce zoral bys půdu poživnou,
nespěše žnouti budeš, jen málo zavíraje ve dlaň,
vázaje zaprášen jsa tu tam nehrubě radosten.
Do koše žatvu složíš; tož málo který na tě vzhledne.
Jindy zatím jinaká mysl jest Dia bleskovládce;
jeť věru těžko lidem smrtným postříci ji řádně.
Pakliže pozdě zoráš, pomocí toto může ti býti.
Jak žežhulka kuká ve větvích doubku jarého
hned na počátku, a lidstvo blaží po všem světě šírém,
ať Zevs tehdy prší po třetí den a nepřestává,
však nikoliv přes míru, ni pod ni kopyt stopy volské;
tak by oráč pozdní s časným se vyrovnal oráčem.
Dobře tudíž vše na mysli chovej: nebudiž tebe tajno,
když jaro nastává bělavé, ni kdy déšť bude vhodný.
Pak do kovářské dílny nochoď, ni do hospody teplé,
zimní přijde-li čas, když mráz od práce zahání

ústavě, aby — mimo jiné příčiny — studentkám byla poskytnuta možnosť odpoledne vycházkami nebo jiným spůsobem zotaviti se. Jestli další zkušenosť nepostaví se proti tomuto zařízení, bude to pěkným příkladem, kterak získati času pro školní hry, jež při nynějším rozvrhu školním a při nynějších požadavcích valně jsou stíženy, ne-li nemožny. Že by jiné ještě změny musily nastoupiti, je patrno. — Kterak Komenský o školních hrách soudil, vyložil pěkně prof. *Jos. Šmaha* ve článku „J. A. Komenského zásady diéty, hry a cviky tělesné i duchovní“ Komenský ročník XIX. číslo 5 a násl. načež poukazuji. — *Spis.*

Nebude tuším veřejnosti nezajímavo zvěděti důvody, pro něž učitelský sbor střední školy dívčí v souhlase s výborem Minerviným se usnesl na zkoušku zavésti jednotnou návštěvu školní (která trvá už delší dobu na některých školách vídeňských a v mnohých cizích zemích na všech školách) tak, že se denně vynčuje (i s němčinou) 5 hodin, při čem je po 2. hodině respirium o 10 minutách, po 3. hod. o $^1/_4$ hodině, po 4. hod. o $^1/_2$ hodině; trvá tedy škola v zimě od 8—1$^1/_2$ h., v letě (od 1. května) od 7—12$^1/_2$ h. Zmíněné důvody jsou tyto:

1. Přílišná vzdálenosť bytův, ano z 53 žaček 32 jich má do školy *(jediné* svého druhu v Praze) přes $^1/_2$ hodiny, ba některé i přes hodinu; 9 pak jich značně přes $^1/_4$ hodiny. Tím vzniká veliká ztráta času, jejž žačkám stráviti jest v poledne cestou domů a opět do školy (chůze taková s *určitým* cílem nerovná se nikterak *bezstarostné* procházce!); aby toho času ušetřily, zůstávalo až 12 žaček přes poledne ve škole, v níž tedy pobývaly i 9 (!) hodin denně.

2. Budou žačky ušetřeny v zimě večerní chůze po ulicích, ve velikých městech dívkám ne právě příjemné.

3. V prázdných odpůldnech získají žačky hojně času na domácí práce.

4. Vyučování bude souměrněji rozděleno na všechny dni, čím se zamezí, by žačky nebyly některý den prací přetěžovány.

5. Odpolední vyučování nikdy nemá toho prospěchu jako dopolední, neboť plenus venter non studet libenter.

6. Bude se v letních měsících vyučování konati v ty hodiny, v nichž nebývá ještě tak horko; tím se ujde odpoledním vedrům a neztratí se čas v horké dni, kdy se dává odpoledne prázdno.

7. Tímto zařízením nejlépe lze vyhověti vys. výnosu ministerskému ze dne 15. září 1890, č. 19.097, jímž se ukládá sborům učitelským, by věnovali náležitou péči tělesnému vývoji žactva a poskytovali mu příležitosti ke hrám, bruslení, koupání a p.

F. P.

člověka, když dům muž pilný tuze rozmoci může,
by s chudobou nestihla tě zlé zimy veškera tíseň,
bys hubenou pravicí nohy své nestiskal opuchlé.
Často nečinný muž, v nadějích prodlévaje marných,
obživy potřebný, mnoho zlého na mysli přemítá.
Ne zdárnou nadějí potřebný muž se obírá,
meškaje v krčmě, kterýž pro život má chléba pořídku.
Svou i čeleď poučuj, dokavad jest ve květu léto:
ne vždy pro vás bude léto, pročež si hotovte obydlí.
Ledna měsíce, krutých jeho dní, toho škůdce dobytka
střezte se, též se varujte mrazův, jež nemilosrdně
řádí za vlání Severáka po prostoře zemské,
jenž přes Thrácko koněplodné v moře dýmaje šíré
rozbouří je, že země duní, po hvozdě hučí to;
vrážeje v les, jedlí tlustých a dubů vrcholistých
v horských úžlabinách mnoho tam k zemi dřev mnohoživné
sráží, až les rozsáhlý se tu všecken ozývá.
Zvěř se dravá tetelí, svůj chvost pod stydla zaráží,
ač jest kůže její srstí kryta; však přec i tak ji,
jak je mraziv, proniká, byť i hruď byla hustě zarostla;
i skrze kůži dobytka vniká, nevadí mu ni málo,
též i prodouvá srsť kozy dlouhou, však tělem ovčím
vůbec neproniká, poněvadž jeho srsť je přehusta,
Borea moc větrná, však starce krčí a pohání.
Též ona neproniká těla něžné dívky panenské,
ježto při matce milé zůstává pěkně v obydlí.
ještě nepovědomá jsouc děl zlatité Afrodíty,
když pleť umyvši lepou, olejem natřevši se hebkým,
dívka bezúhonná si uléhá v koutku domácím
v zimní den, kdy hlodá nohu svou bezkostka krakatka,
ve studené sluji své se tajíc v bydlišti žalostném;
vždyť jí slunce na krm, by se vrhla po něm, neukáže,
nýbrž nad lidstvem se točí a nad obcemi temných
Aithiopův, a zatím vší Helladě později svítí.
Tehdy také rohatí jako bezrožní lesožilci
drkotajíce žalostně zimou prchají lesovištěm
roklinatým, a to jen tane všem v té chvíli na mysli,
kde, skrýší hledajíce, mají svá doupata hustá,
výdutek úskalní; třínožci zatím napodobní,
starci, jehožto se šíje kloní, hlava tíhne do země,
tak jdou dále lidé, sněhu se skvoucího straníce.
Tehdy také na se vezmi, jakož ti radím tu, tělesnou
ochranu, plášť vlněný, k tomu ze spodu sukni popatnou,
útek hustovlný zatkej si do osnovy řídké.
Utkaje plášť oblec ho kolem, aby chlup se ti nechvěl,
pak strmě zas netrčel, po tvém těle přímě se vzhůru.
Na nohy pak si obuv hovězí z kusu čerstvě bitého
vhodnou vůkol ovaž, plstí ve vnitřku ji zhustě.
Z kůzlat prvorodých, když mráz má nastati včasný,
kůže žilou hovězí obšívej, abys přese záda
v záštitu deště si je přehodil, shora na hlavu pak měj
úpravný pohotově klobouk, uši bys neumokřil;
neb studené bývá, Boreas když se snese, jitro;
z rána totiž se na zem od hvězdistého nebeska
úrodná mlha prostírá po nivách blahodatných,
ježto parou napojivši se z řek neunavně tekoucích,

vysoko nad zemí větru vzmachem vyzdvížena byvši,
k západu někdy se rozdeští, zas někdy zavětří,
když Thrácký Boreas hustá žene po vzduchu mračna.
Až své dílo zpravíš, jemu vyhna se, vrať se domů hned,
by snad někdy s nebes chmurné tě nezastřelo mračno,
deštěm pak tělo tvé nezmoklo a šat nezavlhnul,
nýbrž střez se ho, střez; je měsíc věru tento ze zimních
nejhorší, jeť zlý i lidem, jeť zlý i dobytku.
V ten čas jen dobytek polovic, ale víc zase člověk
potravy dostávej, noci jsoutě pomocnice dlouhé. (Pokrač.)

Úvahy.

Hlídka programmův.

9. **Měkkýšové vysočiny českomoravské** (se strany české). Podává Jos. **Uličný.** 8°. 27. Výroční zpráva c. k. gymnasia v Něm. Brodě 1890.

Sbírání měkkýšů našlo v Čechách četných amateurů, lokální studie se množí a čím více se sbírá, tím objevují se zajímavější stránky variace barev, účinku půdy, potravy, poměru druhů. Až bude po celých Čechách síť pilných sběratelů, čilá výměna a vzájemnosť, bude výzkum Čech zcela jinak pokračovati a nové museum bude moci úplný obraz domácí fauny rozvinouti. Programmy gymnasijní zvlášť letošního roku poskytují potěšitelný zjev čilých pionérů pro šíření vědy přírodní. Prof. J. Uličný stojí v čele českých malacozoologů, od něho očekáváme úplný klíč pro česká mollucea. Příspěvek přítomný jest studie lokalní, výsledek „tříleté práce sběratelské v krajině nevalně vděčné.“ Týká se to okršlku podél hranic moravských od Jindřich. Hradce po Ždirec při Krucemburku v úzkém pruhu, kterýž u Něm. Brodu se rozšiřuje za Humpolec a Světlou až k Habrům. Panuje zde podklad prahorní, s nepatrným množstvím látek vápenitých, což účinkuje zvlášť na plže pozemské, jichž skořápky zůstávají tenkostěnné, ale i plžové nazí poskrovnu se vyskytují v krajinách s chudým podkladem vápenitým. A přece studium měkkýšů ani v krajinách těchto nepostrádá zajímavostí, novými formami v nových podmínkách životních a statný počet druhů svědčí, že možno i zde nové nálezy učiniti. Fauna vysočiny čítá 57 druhů mollusk pozemních, a 31 druhů vodních (14 druhů plžů, 17 mlžů). K článku připojen jest klíč k určování rodů i druhů, jakož i návod, jaké conchylie nejlépe jest sbírati. *B. Bauše.*

10. **Beiträge zur Geschichte des Kampfes um das Princip der böhmischen Prosodie.** Von P. **Vepřek.** 17. Jahresbericht der deutschen Staats-Realschule in Pilsen. 1890. 8°. 54.

Jest potěšitelným znamením, že i v programmech německých ústavův nalézají místo rozpravy *českých* dějin politických, kulturních, literárních se týčící. K těm patří též uvedené tuto Příspěvky k dějinám boje za zásady české prosodie, jimž se málokterá o českých předmětech v *českých* programmech uveřejněná rozprava důkladností vyrovná; spis. zajisté probral v náležitém postupu a přehledně látku sem spadající s úplnou znalostí věci, použiv při tom nejdůležitějších v té příčině pramenův od prvních počátkův české literatury až po Šafaříka. Toliko náhledy Jana Nejedlého o metrice nejsou vyčerpány; soud spisovatelův byl by dopadl úplnější, nahlédnouti jen do pozdějších vydání mluvnice, na př. do 3. vydání (1821) str. 319, §. 5. neb 4. vydání (1830) str. 277, §. 5, kde čteme, že se *čtyrslabičné* slovo může považovati též za daktyl a dlouhou slabiku (— ◡ ◡ | —), na př. potěšení, potupení, ukradený, dodělali. O spondeích mluví v pozdějších §§., totiž onde v 8. pozn., tuto v 10. Mimo to jest pozoru hodno, kterak J. Nejedlý, ač upírá

posici, přece ať už vlivem Puchmajerova mínění ve 4. svazku Nových básní, jež spis. uvádí na str. 23, *c*, ať vlivem Počátkův českého básnictví (1818) už r. 1821 (3. vyd., str. 320, §. 8. pozn.) a ještě určitěji r. 1830 (4. vyd., str. 279, §. 10, *b*) praví, že dvojslabičná slova neb prvé dvě slabiky víceslabičných slov mohou se bráti též za pyrrhichius (υ υ), *a*) následují-li po přízvučné slabice, jež má pokud možno *dlouhou samohlásku neb dvojhlásku*, *b*) stojí-li *před přirozeně dlouhou slabikou*, *c*) jsou-li samy *krátky* a není-li *mezi nima více než dvě souhlásky* (neb i *l* a *r*), na př. uletí, kyselý, unesou (υ υ —), otočívá (υ υ — —), ukolíbati, milovávati (υ υ — υ υ). Zásady té také sám skutečně užil v překladě Iliady, z níž podává ukázku v 4. vydání mluvnice, na př. str. 290: ulože-*ní moru* (— υ υ), černoo-*kou otci*, neplace-*nou heka*tombu, *král Aga*-memnon, *svou nesa*. Tato *nedůslednosť* přízvučníkův právě to byla, jež více než zbraně odpůrcův jim připravila porážku. — Sloh spisovatelův jest plynný, soud střízlivý, odůvodňovaný hojnými pod čarou věčšinou *českým* originálem uvedenými citáty.

Úprava jest velmi pečliva, chyb tiskových velice poskrovnu; spozorovali jsme tyto: J-é-žíš (str. 6, ř. 5 zd.) m. Je-e-žíš; ἐφθημμερης (7, 11) m. ἐφθημιμέρης; potoku (21, 6) m. potoků; vor (30, 21) m. von; jehu (43, 3) m. jeho; tolike (48, 10 zd.) m. toliko; umsere (54, 10) m. unsere; na str. 53, v ř. 8. vypadlo herum; na str. 4, ř. 4. mohlo se německému čtenáři na vysvětlenou k Schamotul připojiti Samter. *Fr. Prusík.*

11. **Spartiaca.** (Úvaha o spartské ústavě.) Sepsal Dr. Tomáš **Kouřil.** Výr. zpráva c. k. státního vyšš. gymnasia v Rychnově n. Kn. r. 1888, 1889 a 1890.

Po krátkém všeobecném úvodě o zeměpisném pochodu civilisace, jenž bez škody pro celek dobře mohl býti vynechán, spisovatel vytýká obsah své práce těmito slovy: „Jmenovitě popis dorské ústavy, pokud se týče Lakoniky, a což jest hlavního, její rozbor kritický vzhledem k jejímu původu, bude předmětem této úvahy. Z ní vyplyne, co a jak souditi jest o Lykurgovi jakožto spartském zákonodárci.“ (I, str. 2.) Načrtnuv po té hlavními rysy nejstarší ústavu všech vůbec Řekův, obrací se ihned k Dorům, jež provází od paty hor Kambunských na Peloponnes a drží se pak již výlučně Lakoniky: objasňuje původ roztřídění obyvatelstva jejího a mluví o každé třídě zvlášť. Následující dvě kapitoly mají nadpisy: „*Perioikové*,“ kdež důkladně přihlédnuto k poměru perioiků ke Sparťanům, a „*Heilotové*,“ v níž přede vším poukázáno ku dvojímu odvádění slova „heilot“; po té následuje dosti široký hovor o postavení heilotů ve státě Spartském, při čemž obzvláště vytčen pojem „κρυπτεία“. Do téže stati pojata zmínka o „νεοδαμώδεις, μόθακες, ἐπεύνακτοι, ἀφέται“ a na konec o otrocích soukromých (δοῦλοι). Tím došel spisovatel k jádru své práce, ku *Sparťanům*. Vůdčí myšlenky této úvahy jsou: 1. účel ústavy spartské, 2. rozdělení Dorův, jichžto střediskem Sparta, 3. zeměpisná poloha Sparty, 4. fyly a oby základem mnohých zřízení, 5. dokonalá rovnoprávnosť všech Sparťanův, 6. království, 7. gerusie, 8. ekklesie (apella), 9. eforát. Další obsah týče se poměrův agrarních, věcí peněžných, xenelasie, syssitií, vojenských záležitostí a vychování mládeže. Závěrek tvoří odpověď k otázce „odkud že, neb od koho vzala svůj původ spartská ústava“; tu zvláště vřele zní slova hájící historičnosť osoby Lykurgovy v tom smyslu, že ovšem nikoli spartská ústava všecka, ale zajisté některé části její pocházejí od něho.

Práce tato založena jest na širokých základech vědeckých; obsahuje celkem 167 stran veliké osmerky (I, 35. II, 66 a III, 66) a dokládá se půldruhého sta auktorů, tak že jest zároveň jakýms repertoirem literatury k ústavě spartské se vztahující, byť člověk i mnohé jmeno závažné pohřešoval. Lví podíl připadá, jak se samo sebou rozumí, historikům řeckým, přede vším *Xenofontovi* a *Plutarchovi*, vedle nichž obzvláště často jmenováni jsou *Müller*, *Pauly*, *Schömann*, *Gilbert*, *Grote*, *Dum*, *Hermann-Thumser*, *Curtius*, *Dunker*, *Busolt* a v poslední části také *Grasberger*. Stanoviska právě jmenovaných a ještě jiných odborníků čelnějších a výsledek jejich bádání o spartské ústavě jsou tu slovem střízlivým tak jasně

a úplně vyloženy, že i rigorosní čtenář může býti spokojen. Kdo se poněkud vyzná v literatuře sem spadající, tomu ovšem netřeba poznámky, že ani prací p. Kouřilovou nejsou rozřešeny hojné záhady ústavy spartské; temné stránky její nenabyly světla a přečetná „snad, asi, tuším, zdá se" a j. proplétají se jako červená nit veškerým textem — jen ve stati efórátu jest těch nešťastných slůvek přes 40. Ano v některých věcech sporných sám auktor nezaujal určitého stanoviska, spokojiv se prostým referátem „pro" i „contra"; tak na př. vůči výkladu slova „heilot" (I, str. 13 a 14), leč bychom ze slov „Naproti tomu má se za dnů našich „*vůbec*" za to, že se stanoviska etymologického jmeno heliotův nikoliv od města „Helos", alebrž od zastaralého slovesa ἕλω = αἱρέω dlužno odvozovati" chtěli souditi, že p. spisovatel stojí v tomto táboře; avšak proč cituje pak hned za tím Passowa, v naší věci indifferentního? — Nebo vůči „*ἐκκλησία μικρά*" (II. str. 14—17), vůči otázce, byla-li debatta v apelle volna či nic (II. 13, v otázce, „měli-li eforové ke své službě a výpomoci podřízené úřednictvo nějaké" (II. str. 66).

Věcné nesrovnalosti jsou vzácny; příkladem buď uvedeno: I, 23, 6. d. „*ἱππεῖς*, ačkoliv jezdci *vůbec snad* ani nebyli" a III, 34, 6. h. „že *ἱππεῖς vlastně ani* jezdci nebyli"; nebo II, 14, 11. d. „úcta k návrhům a nálezům, podávaným sněmu od *kmetů a gerontů*" — či má se tomuto místu rozuměti „od kmetů, kteří byli geronty?" III. 43. 18. h. má státi „Patero" m. „Čtvero". Sloh vyniká nehledaností (krom úvodu!) i jasností a správností jazykovou. Nejasnou větu nalezli jsme jen II, 63.: „Jakým spůsobem se volba eforů konala, nelze dnes již určiti. Sám Aristoteles o něm nepodal nám žádné zprávy jasné a určité; jemu zdála se jen volba ta býti právě tak dětinskou *παιδαριώδης* jako volba eforů."

Správnými nezdají se nám býti tvary slovné nebo větné: těchže (I, 10, 15 h. a jinde hojně), litou (I. 15. 7. d. a jinde), stiháni (II, 6, 14. d. a jinde), teprvé (II, 16, 15. h. a jinde), ocitl se (II. 23. 15. h.), avšak i na tom není dosti (II, 30, 5. d.). Zbytečno jest vokalisování předložek ve výrazech: ku věci (I, 11, 10. h.), přese věk (I, 21, 2. h), ve pravý (I, 21, 7. d.), se vědomím (II, 35, 8. d.), ve šiku (III, 24, 10. h.) a jinde. *Fr. Sobek.*

12. Trigonometrie v sextě. — Kterak lze zmechanisovati počítání čísly neúplnými. Napsal prof. J. **Sommer.** Pátý programm obecního reálného a vyš. gymnasia v Roudnici za školní rok 1889—90. 8°. 27. 8.

I. Spisovatel nehodlá psáti všeobecné úvahy o tom, kterak by se mělo v sextě uspořádati učivo trigonometrické, nýbrž uvádí, jak on učivo předepsané vykládá; i obmezuje se při tom na první, nesnadnější část učiva trigonometrického, na goniometrii; i byl by příhodnější název stati: „Goniometrie v sextě." Goniometrie také to jest, jež vyžaduje zvláště promyšlené methody, má-li žák z ní vzíti opravdový užitek. — Je známo, že se žáci chápají této části mathematiky s velikou zálibou, — vnada novoty — a že i slabší žáci dobře prospívají, dopřeje-li se jim času k úplnému zažití nových pojmů — funkcí goniometrických. K tomu však zapotřebí, abychom nepřesytili lačný žaludek žákův všemi možnými, pohotově jsoucími lahůdkami, nýbrž abychom mu najednou podali jen tolik, co může jistě zažiti. Nerozumné a nepaedagogické by tedy bylo, kdybychom předložili žákovi všecky funkce najednou; vznikl by z toho zmatek a ze zmatku nechuť k věci.

I jest nám milo, že můžeme konstatovati, že spisovatel dostál hlavnímu paedagogickému požadavku tomuto; obeznamujeť žáka nejprve s pojmem „sinus" a věnuje několik „hodin" k jeho propracování. Pak přejde k pojednávání tangenty, pak secanty, konečně k pojednávání cofunkcí, opět jedné po druhé.

Dále jest zapotřebí, hned v první hodině ukázati žákovi upotřebení vysvětlené funkce. I tomuto požadavku vyhověl spisovatel: jakmile objasnil pojem sinusu v pravoúhlém trojúhelníku, řeší úhelník z daných dvou částí. Totéž činí při tangentě a při cosinusu. Přáli bychom si jen, aby se při těchto počátečních cvičeních volily úlohy co možná jednoduché, týkající se pouze řešení úhelníků pravoúhelných,

rovnoramenných a rovnostranných, a nikoli takové, jaké spisovatel uvádí na str. 14, č. 5, 6, 7, 8, 9, 10; na str. 17, č. 3, 4, 6, 7; na str. 20, č. 1, 2, 3. Mimo to buďte z počátku všecky úlohy počítány bez logarithmů! Řešení rovnic trigonometrických ponecháváme na dobu, až jest žák dobře obeznámen s proměňováním funkcí vespolek.

Nesouhlasíme však se spisovatelem co do methody, jíž vyvodil pojmy funkcí goniometrických: jest to methoda projekční, V. Jandečkou do škol českých zavedená. Kdybychom chtěli psáti knihu vědeckou, nerozpakovali bychom se a přijali bychom tutéž methodu a vyvinuli bychom celou goniometrii způsobem analytickým. Avšak jinak jest se nám zachovati při auditoriu, nemajícím pojmu o funkci úhlu; zde musí vědeckost ustoupiti požadavku, abychom seznámili žáka s pojmy goniometrickými co nejsnáze a co nejdůkladněji. Akoliv i instrukce pro gymnasia doporučují zde methodu analytickou, dáváme při vyučování, při prvém vykládání nových pojmů v kterémkoli oddílu mathematiky přednosť methodě opačné: od zvláštního k všeobecnému. Hned v první hodině vysvětlíme na pravoúhlém trojúhelníku pojem sinusu, vypočteme ze známých vět o pravidelném mnohoúhelníku do kruhu vepsaném sinus 30°, 45°, 72°, 18°, i použijeme okamžitě těchto hodnot k řešení trojúhelníků pravoúhlých, srovnávajíce řešení toto s řešením konstruktivním, jemuž se žák v třídě předešlé byl naučil. Ukojíme tím zvědavosť žákovu, již jsme vzbudili definováním trigonometrie a dodáme mu chuti k dalšímu bádání.

Mimo to jest žákovi trigonometrie jen důkladnějším propracováním a zdokonalením budovy v quintě započaté, kdežto methoda projektivní, nucena jsouc zavésti pojem souřadnic, vzbudí v žákovi myšlenku, že trigonometrie jest budova úplně nová, nemající nic společného s budovou planimetrie.

Spisovatel této stati kolísal již, které methody se má přidržeti, a rozhodnuv se pro projektivní, byl nucen, počíti svůj výklad dosti dlouhým úvodem o poloze bodu a přímky, o poloze přímky jdoucí počátkem (polem) osy, o poloze bodu v rovině souřadnicemi Descartesovými. Nenapadne tu žákovi, co as poloha bodu v rovině má činiti s řešením trojúhelníků.

Spisovatel doznává sám nepřístojnosť takových úvodů, ale těší se v tomto případě tím, že jest úvod přípravou k analytické geometrii. Má-li v sextě mathematik pracovati pro příští třídu? Spisovatel zajisté dobře ví, že látku pro sextu předepsanou není s to absolvovati, tím méně mu bude možno, několik hodin učebných věnovati látce pro septimu předepsané.

Některé věci jsou nápadné, na př. jaký význam má na str. 32: sinus v kosoúhlém △? Na str. 16. jest $^1/_2 = tg\ 45^0$ zajisté jen chyba tisku. Za návod, jak se má s tabulkami logarithmickými zacházeti, budou spisovateli žáci velmi povděčni.

Promluvili jsme poněkud obšírněji o této s pílí propracované a dobře promyšlené stati, abychom vybídli, jak si spisovatel přeje, kollegy ku vzájemnému dohodnutí.

II. *Kterak možno zmechanisovati počítání čísly neúplnými?*

Přiznáváme se především, že nemile se nás dotýká slovo „zmechanisování“ v mathematice, což neznamená nic více a nic méně, než že na místo duševní práce nastoupiti má šablona. Do našich škol zaveden mechanismus způsobem, jímž Močník ve svých učebnicích zkrácené násobení provádí, že totiž nejprve napsati jest násobitel pod násobence atd. K čemu takové napisování? Aby se snad žák nepřemohl přílišným přemýšlením? Hleďme, ať tento mechanismus ze škol vymítíme!

Spisovatel stanoví pravidlo, jak se má jeden činitel napsati pod druhý; ale, jak si má žák pomoci, zapomněl-li toto pravidlo? Dr. *Jos. Bittner.*

13. Slapy mořské. Napsal Ant. **Sýkora. Příspěvek k nauce o fysickém kyvadle.** Podává Fr. **Fahoun.** Roční zpráva vyšších reálných škol v Rakovníce za školní rok 1889—90. 8°. 8. 2.

I. Slapy mořské. Spisovatel počíná živým líčením zajímavého zjevu přírodního, obyčejně „příliv a odliv“ zvaného na březích mořských; pak vykládá, že

zjev tento na rozličných místech v míře velmi nestejné se objevuje, tak slyne záliv St. Malo největšími slapy v Evropě, ale moře Východní a Černé nemají slapů; dále uvádí, že na *tomže* (!) místě síla slapů se mění co den, podle toho, je-li měsíc v úplňku a v novém měsíci čili v první a v poslední čtvrti; v době ekvinokcií že jsou slapy silnější, zvláště však mohutné při zatměních slunce a měsíce. Mimovolně se táže čtenář: Proč? I bylo by bývalo vhodnější, části 15. a 13., v nichž se vysvětlení oněch zjevů nalézá, umístiti při oddíle 2., po případě 3. Mimo to bylo na tomto místě podotknouti, že síla slapů závisí též na zeměpisné šířce místa, na rovníku že jest největší, v šířce 65° že slapů již ani není.

Konečně dokazuje spisovatel výpočtem elementárním, žákům dvou nejvyšších tříd střední školy srozumitelným, že měsíc způsobuje slapy asi třicátým, slunce však asi 11.500tým dílem veškeré síly své, že tedy slapy měsícem způsobené jsou dvakráte větší slapů slunečních.

Mluvě o výpočtech Whewellových měl se zmíniti spisovatel o „isorariích“, tímto badatelem zavedených. Obáváme se, že se v čtenáři této stati vzbudí domněnka, podané objasnění a vypočítání že dostačí k úplnému vysvětlení zjevů slapů. Nebylo by tedy bývalo zbytečno podotknouti, že problem tento jest velice složitý, na jiných ještě činitelích závislý.

II. Příspěvek k nauce o fysickém kyvadle. Zajímavá cvičení pro školu poskytovalo by fysické kyvadlo, kdyby jen nebyl čas k probrání mechaniky tak příliš krátce vyměřen.

Spisovatel nám v krátké stati ukázal, jakého druhu asi by cvičení tato byla; řeší několik úloh způsobem, lišícím se od Machova řešení podobných úloh (Die Mechanik in ihrer Entwicklung). Nesouhlasíme však s touto konklusí: Je-li $L = \infty$, je-li totiž těžisko podporou, bude $t = \pi \sqrt{\frac{L}{g}} = \pi \sqrt{\frac{\infty}{g}} = \infty$, „což znamená, že kyvadlo se ustavičně otáčí.“ Přesněji zněl by zajisté úsudek: „že kyvadlo by se ustavičně otáčelo, kdyby nebylo tření, že však hmota, jejímž těžiskem prochází osa otáčení, není už kyvadlem a nachází se v indifferentní rovnováze, že se tedy vůbec neotáčí.“ Dr. *Jos. Bittner.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Alaudae. Vydavatel Heřm. *Loescher.* Aquila, Abruzzi (Italia) 8°. Předplatné na 6 čísel $1^1/_2$ franku. R. 1890. Číslo 11. 14. 15. R. 1891. Číslo 16. — Časopis má rozmanité články psané latinou, již chce spisovatel, jak dí, vybaviti z plísně knihoven na vzduch životní, aby byla prostředkyní mezinárodní; prakticky to ukazuje na Rakousku, kde 7 národův zastupováno jest na venek jediným jazykem, německým, kteroužto nadvládu ostatních 6 národův nelibě nese; nápravu tu dle spisovatele může učiniti latina, jíž by se užívalo na př. na poštovních známkách a p.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 3. a 4.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 1: Má-li osnova náboženského učiva na školách středních se změniti, a kterak ji změniti? (J. Nedvídek.) Kolping a jeho dílo. (V. Stejskal.) Rozbor a význam knihy Job. (J. Soukup.) O rozdílném svěcení vody v katolické liturgii. (A. Skočdopole.) Kronika. Literární oznamovatel.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 3. a 4.: Emil (J. Karásek). Z pamětí starých cechů poličských. Vzpomínky.

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov**. V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) $6^1/_2$ rub. Ročník XXX. Sešit 11.: Zápas kancléře Maupeoua s francouzskými sněmovnami za panování Ludvíka XV. (V. Kljačin). Náčrt dějin zemí Krivické a Dregovické (v nyn. Bílé Rusi) do počátku XIII. století (M. Dovnar-Zapolskij). Fr. Ferucci a jeho doba (V. Piskorskij). Ruské trestní právo (D. Talberg). Uvedení v soustavu mezinárodního práva (O. Eichelman). Homoeopathie jako lékařsko-filosofická soustava (D. Rozdajevskij). Kritika a bibliografie. Meteorologické tabulky pro Kiev za květen a červen 1890.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Ročník XII. Číslo 3.—5.: Česká revue (H. G. Schauer). Druhý doslov ke Kreutzerově sonatě (L. N. Tolstoj). Různé zprávy.

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník VII. Číslo 10.: *Našim písním (J. Pazourek). Úryvky z dějin hudebních (J. Debrnov). Drobnosti.

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 2.—4.: Černé oči (K. J. Zákoucký). Odstavení (J. Košťál). Šestá dcera (Cl. Robin). *Básně (J. Soukal). Poslední shledání (O. Auředníček). *Snění a skutečnost (K. Chalupa). Tatínek je pryč (V. Václavík). Na Špilberku (F. V. Kodym). *Z dob minulých (M. Winder). Ostří hoši (P. Vyšinský). *Básně (A. Vinopal).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník II. Číslo 6.

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Č. 9.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. **Maur Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročnik VII. Zešyt 2.: O odborných inspekcích na školách středních (K. Kunz žádá zavedení odborných inspektorův, jako jsou v Čechách). O nauce realií v gymnaziích (J. Bizoň). Popisné měřictví jako předmět maturitní zkoušky na reálních školách (M. Rembač). Z Rozmanitostí vyjímáme, že ministerstvo svolilo, aby rozpravy uveřejňované v programech byly honorovány (nejvýše 100 zl.).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 3.—5.: O zvýšení služného podučitelů. Zdravotnictví školní se zřetelem ku krátkozrakosti žáků (K. Šmídek). Různé zprávy.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Sešit 1. a 2.: Vítův robenec (J. Braun). Rytířské zápasy ve středověku (A. B. Šťastný). *Naší mládeži (J. Borl). Starodávný soud germánský ze století IX. (J. V. Bohuslav). *Dvůr v zimě (K. Chalupa) O ozdobách hlav žen starověkých (J. Soukal). Americký farmář (K. Klír). Moucha domácí (Jos. Košťál). Římské katakomby (Jan E. Hulakovský). Přepadení vlky (K. Klír). Alexander Danilovič Menčikov (P. Furman, přel. Jan Wagner). O mamutu (Fr. Polívka). *Česká píseň (F. Hyšman). *Večer (P. Sokolová). *Olivová ratolest (K. Kádner). Guanové ostrovy (A. B. Šťastný). V ovzduší pochmurelených hor (Frant. Blažek). Vzpoura (Boh. K. Vendyš). Mammutí jeskyně (G. N. Mayerhoffer). Rady a pokyny mladým sběratelům poštovních známek (Jan Čermák). *Mračna (K. Kozel). Thoř v osidlech (J. Kafka). Na rozhraní tří císařství (E. Musil-Daňkovský). Na staroslovanském hradišti (K. V. Adámek). Ze života slepičky domácí (J. V. Krecar). *Modlitba mnichova (Jos. Soukal).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 6. a 7. O požadavcích obchodního vzdělání. Ku zdokonalení poštovních

spořitelen. Tržební zájmy Rakousko-Uherska na Balkáně a v Levantě (J. Srb). K organisaci obchodnictva československého.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 21. Číslo 2.: O naturalismu v básnictví (Jos. Durdík). Velké francouzské dílo (Denisovo) o dějinách českých (J. Kalousek). *Mozek a srdce (J. Vrchlický). *Stín (A. E. Mužík. *Úděl (K. V. Prokop). Brodkovský advokát (V. Beneš Šumavský). Hypnotismus jako hračka i řemeslo (J. Mourek).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 3.: O samostatnosti u vyučování kreslení (J. Pazourek). Základy řeckého vychovatelství (P. Rousselot, př. J. Poš). Drobnosti.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 4.—7.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 1.—5. *Příloha:* Porte-Tarascone od Alf. Daudeta (3 archy). Peníze od E. Zoly (2 archy). Nový časopis tento přináší pěkné rozpravy naučné a literární. Doufáme, že i o naší literatuře bude Pravda přinášeti zevrubnější zprávy.

Славянскія Извѣстія. Redaktor V. V. **Komarov.** V Petrohradě. Nákladem Slovanského spolku dobročinného. 4°. Cena ročně (52 čísel o 20 str.) 6 rublův. Ročník 1891. Číslo 1.

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 2.: Poet (T. Vansová). Obchod, priemysel a hospodárstvo v Trenčiansku (A. Bielek). Turčianske, čiže Štubnianske Teplice (Pavel Križko). Palkovič a Tablic ako veršovci (J. Vlček). *Dva sonety (Martin Sládkovičov). Pri studni (Lazo Lazarević). O nadprirodzenom živle v básnictve (Tichomír Milkin). Vznik kozáctva (D. Ilovajský). Rodinné šťastie (L. N. Tolstý). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1890. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 20.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Sešit 2.: Vznešení žebráci (Majordomus). *Při čtení „Listárny redakční" (Fa Presto). Kadeti v stejnokroji Adamitů (F. Bittner). *Zde žil a umřel (A. K.). Blednoucí obrázky (Ypsilon). Humor z cizích luhů.

Ученыя записки императорскаго Казанскаго университета. Redaktor Th. **Miščenko.** v. 8°. Cena ročně (6 svazkův aspoň o 15 arších) 6 rublů. Ročník LVIII. Svazek 1. a 2.: Hlavní osnovy lidské činnosti (J. Dogel). Naše vědomosti o etheru (D. A. Golgamer). Náčrt mluvnice západněbulharského nářečí dle V. V. Kačanovského Sborníku bulharských písní (N. Tichov). O autorském právu (G. Šeršenevič). Z řeckých básníků (V. L.). Z prvých let Kazaňské university (N. N. Bulič). Geometrie hmot (G. Šebujev).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník I. Číslo 33—36.: O zdravotnictví ve škole obecné (Kv. B. Krejčí). Různé zprávy.

Варшавскія Университетскія Извѣстія. Ve Varšavě 1890. 8°. Redaktor N. **Sonin.** Cena ročníku (9 svazkův) 5 rublův se zásylkou. Sešit 5. až 9.: Chronologická klassifikace mohyl jižní Rusi (D. J. Samokvasov). K otázce o „patres" (G. E. Zenger). Slované jich vzájemné, poměry a svazky (J. J. Perwolf). Meteorologická pozorování za rok 1885, 1886, 1887, 1888 (září-prosinec) a 1890 (leden-srpen). Sny a pomatenosť mysli (N. M. Popov). Poznámky k latinským textům (G. Zenger). Instituce Gaiovy (př. F. Dydynskij).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr.

Nekut. V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 8. a 9.: Lejsek malý (K. F.). O zoologické laboratoři české university (A. Frič). Míšenec mezi tetřívkem a domácí slepicí (Th. Mokrý). Brusina velkoplodá (Kf.). Zimní výlety na zoologickou stanici (A. Frič). Netopýrník americký (Kf.). Osady Francouzů v Americe (J. Vlach). Hromadinky (Bütschli, př. Fr. Klapálek). Rozmanitosti.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Čísla 3.—5. obsahují pokračování a různé zprávy.

Věstník král. České společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-filologická. Ročník 1890. V Praze 1891. 8°. IX. 455. Cena 3 zl. Obsah: Důchody a statky jesuitských kollejí a sídel na Moravě a v Slezsku zřízených a leta 1773 zrušených (T. Bílek). O tvoření tvarů praesentis ind. & imp. v dialektech československých. O tvoření tvarů participii praes. act. v dialektech českosloven. (V. J. Dušek). O Trocnově, rodišti Žižkově (Dr. J. Kalousek). Hymnologie starochorvatská (K. Konrád). Milič a 2 jeho spisy z r. 1367 (F. Menčík). Prager althochdeutsche Glossen. Prager Pergamenhandschrift der Osvaldlegende. Krumauer Papiercodex altdeutscher geistlicher Texte (Dr. V. E. Mourek). Může-li Tacitus pokládán býti za původce dialogu de oratoribus? Možno-li, aby byl kdo jiný skladatelem dialogu de oratoribus než Quintilián? (Dr. R. Novák). M. J. Husi česká kázání na posvěcenie kostela a na sv. Trojici (A. Patera). Gedanken über den Ursprung des böhmisch-mährischen Adels. Listy ze ztracených archivů panských, kteréž se v Paprockého Diadochu uvádějí, na pravý čas a pravé udání svedené (A. Sedláček). Formulář kanceláře Rožmberské. Příspěvky k dějinám university Pražské ve XIV. st. (F. Tadra). O rodu a příbuzenstvu Jana Žižky z Trocnova. O Žižkovi, jeho rodišti a o pozdějším rodu Žižků z Trocnova podnes kvetoucím (Dr. H. Toman).

Visła. Měsięčnik gieograficžno-etnograficžny. Red. Jan **Karlovič.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník IV. Svazek IV.: Germanisace okresu Olavského (A. J. Parčevski). Podání a legendy zapsané u spisovatelův staropolských (Br. Grabovski). Lid Basiovecký (j. od Lvova), jeho písně, obyčeje a pověry (S. L. Zieliňski). Příspěvky k charakteristice Mazurův pruských (J. Šembřicki). Výtah procedury soudní z Akt vójtovských městečka Křižanovic od roku 1528—1772 (K. V. Siarkovski). Kraslice (T. Dovgird). Lid tovární v Pabjanicích (J. Lorentovič). Paní mistrová z Podvala (Fr. Reinstein). Sekyrky dřevěné. Zápisky národopisné z Jurkova a okolí (V. Kosiňski). Systematika písní lidu polského (J. Karlovič). Drobnosti. Biografie a kritika.

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VI. Sešit 3—5.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 2.: Markéta a Jenufa (E. Krásnohorská). Směs.

Женское образованiе. Redaktor V. D. **Sipovskij.** V Petrohradě. 8°. Cena ročně (12 sešitů asi o 6 arších) 5 rublův. Ročník XV. Sešit 10.: Ruská žena v XVIII. století: Poustevnice (Vl. Michnevič). O kázni ve škole (V. Sipovskij). Paedagogické poznámky: Závisť a boj s ní. Umíněnosť dětská. Dětské plesy (A. V.). V. A. Morozova zastánkyní národního vzdělání (J. Michajlovskij). Obzor francouzského a německého časopisectva paedagogického za r. 1890 (A. Vadzinská). Ze života a literatury. *Statistika ženských gymnasií a paedagogických kursův v Petrohradě a v Carském Sele za školní rok 1889—90:* 1. Gymnasia: a) Petrohradská: Alexandrovské 277 žaček, Vasiléostrovské 340, Ekaterinenské 233, Kolomenské 471, Litejné 437, Mariinské 558, Petrovské 299, Roždestvenské 262. b) Carskoselské 131. 2. Progymnasium Petrohradské 245. Celkem 3253 žaček. Paedagogické kursy 251 posluchaček.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Rayman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 2.

a 3.: O moderním potápěčství (Fr. Péro). Pokusy Hertzovy o elektřině (Jos. A. Theurer). Nové směry v léčení chorob infekčních (K. Chodounský). Seš. 3.: Lavoisier (B. Raýman). O gravitaci (A. Seydler). Rozhledy. Literatura. Směs.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Sešit 1.: Ivan Danilovič Chochlov, ruský poslanec do Persie a Buchary v XVII. století (N. J. Veselovskij). Cařihradský sněm r. 842 a utvrzení pravoslaví (Th. J. Uspenskij). De quintae Heroidis Ovidianae fontibus (Wulfius). Metafysika Aristotelova (P. D. Pervov a V. V. Rozanov). Aristotelovo *περὶ ἑρμηνείας* (E. L. Radlov). Martialis. Životopisný náčrt. (Hr. A. V. Olsufjev).

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** V Praze. 1891. Nakladatel I. L. Kober. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Sešit 2. (1648—52.)

Cesta pana Lva z Rožmitála po západní Evropě r. 1465—67. Podle jeho průvodců rytíře Šaška z Mezihoří a Gabriela Tetzela z Norimberka upravil Fr. A. Slavík. V Telči 1890. Nákladem Em. Šolce. 8°. 127. Cena 70 kr.

Dějiny kroje v zemích Českých. Napsali Z. **Winter** a Č. **Zíbrt.** V Praze 1891. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Díl I. sáhá až po války husitské a obsahuje 1. svazek jeho (str. 133, cena 1 zl. 30 kr.) dobu nejstarší až do polovice XIII. století. — S upřímnou radostí vítáme dílo, jaké u nás dosud psáno nebylo; staly se sice tu tam jednotlivé pokusy, ale soustavného dosud nic nepodáno, ač podobné dílo velikou má do sebe důležitosť v příčině jak historické a umělecké, tak jmenovitě kulturní; u každého zajisté národa pokračuje oděv i jeho kroj s osvětou: pokud národ zachovává svou samobytnosť, jest i jeho kroj rázovitě národní, avšak cizí kroj svědčí vždy o prosáklosti národa cizími mravy. Dílo provázeno jest vhodnými a spolehlivými illustracemi, čím cena jeho velice zvýšena. Dílu takému zvláštního doporoučení netřeba.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Svazek VII. Sešit 1.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 6. a 7.: Povídky J. Merhautovy. Chudý bohatec od J. Brauna.

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Serie XIV. Sešit 1.—2.: *Růsné panstvo* od B. Kaminského: Pan de Beriot. Čekal na engagement. Dva, kteří se nenašli. Pan Šrámek.

Listy z českých dějin kulturních. Sepsal Čeněk **Zíbrt.** V Praze 1891. Nákladem Jos. R. Vilímka. 8°. III. 123. Cena 1 zl. Celý spis vyšel jako jediné dílo a přináší tyto kusy: O líčení a šlechtění tváři u starých Čechů. Přežitky starodávných obětních obřadů: Stínání kohouta. Mlácení kačera. Stínání beránka. Shazování kozla. Trhání hlavy husím, na provaze zavěšeným. Symbolika barev u starých Čechů. Pověsť o Meluzině v českém podání lidovém. Potupné zastaveníčko před svatbou. Truňk sv. Jana o svatbě. Tabák v Čechách. Pověsť o Žižkově kůži. Svatba únosem u starých Čechův. Obsah jest zajímavý i poučný zároveň.

Mimochodem. Příhody a nehody z cest Josefa **Wünsche.** V Praze 1891. Nákladem Fr. Bačkovského. 8°. Cena seš. (o 32 str.) 15 kr. Sešit 2: Na Zahrádce. Jezero Blatenské. Notturno.

Mladý houslista. Rediguje V. J. **Novotný.** Nakladatel J. R. Vilímek. Cena seš. (8—12 stran v. 8°.) 36 kr. Předplatné na rok (10 seš.) 3 zl. Sešit 5. obsahuje Jana Maláta: Melodii a Slovanský tanec (s průvod. piana), K. Weisse: Romanci a Starodávný tanec (pro 2 housle) a A. Förstra: Trojlístek z luhů slovinských (pro 3 housle).

Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské. Napsal

F. **Gebauer**. II. Skladba. V Praze 1890. Nákladem F. Tempského. 8°. II. 228. Cena 1 zl., váz. 1 zl. 20 kr.

Krátká mluvnice česká pro první třídy škol středních. Napsal F. **Gebauer**. V Praze 1891. Nákladem F. Tempského. 8°. I. 135. Cena 60 kr., váz. 80 kr.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil Jos. Svátek. V Praze 1891. 8°. Nákladem J. Otty. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Díl I. Sešit 3.—4.: Stradové z Rosbergu. Anglický alchymista Kelley v Čechách. K dějinám poštovnictví v Čechách.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešity 81.—82.: Brná-Bryeae. Obsahuje delší články: Brno, Brod, Broušení, Bruncvík, Bruno, Brussel a četná vyobrazení.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva*. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 4.

Působení Václava Dobrovského jako okresního starosty. Sepsal Fr. **Schwarz**. V Praze 1891. Nákladem F. Šimáčka. 8°. 232. Cena 1 zl. — Tento spis zkušeného odborníka jest pendantem k jeho V. Dobrovskému, obecnímu starostovi.

Staré paměti Kutnohorské. Sepsal P. M. **Veselský**. K tisku upravil J. *Braniš*. Nákladem K. Šolce v Kutné Hoře; sešit o 48 str. 20 kr. m. 8°. Sešit 2.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Díl III.: *Dědictví strýce Koba.* Seš. 6. a 7.

V nejtemnější Africe *aneb hledání, zachránění a ústup Emina, guvernéra Aequatorie.* Sepsal Henry M. **Stanley**. Přel. Gustav *Dörfl*, El. *Krásnohorská* a Primus *Sobotka*. V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena brož. výtisku 3 zl., vkusně váz. 4 zl. Sešit (po 30 kr.) 24. a 25.: K jezeru Albert-Edward-Njanza.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Dílo III.: **V zajetí Armidy. Když jsme táhli na Paříž.** Sepsal Pavel **Albieri**. Illustroval V. *Černý*. Sešit 5. a 6. — Knihovna rodinná má krásnou úpravu a ozdobena jest zdařilými illustracemi.

Z pevnosti (Vypravování starého majora) od G. N. **Mayerhoffera**. V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka m. 8°. I. 143. Cena 1 zl. — Novelly a humoresky s dějištěm v pevnosti Josefovské a v blízkém okolí jejím. Obsah: Illicet. Kadet Hainbach. Za srdcem mateřským. Andulky. Žluté růže. Poslední píseň. Růžový keř. Dva tajné plány pana majora. Veselohra. Albína. Kniha (s pěknou barvotiskovou obálkou) jest ozdobena pěti věcšími obrazy a 20 menšími illustracemi.

Dramatická literatura.

Lakomec. Veselohra o 3 jednáních od **Moliéra**, př. Jar. *Vrchlický*. — Harpagon dává p. Mošnovi pěknou příležitosť, ukázati i v charakterních úlohách umění své. Na některých místech byl výborný. Rovněž pěkně provedli svůj úkol p. Sedláček (Valér), sl. Volfová (Frosina), p. Šamberk (Jakub) a p. Pštros (La Fleche). Ostatní úlohy nedávají představitelům značně vyniknouti.

Svatební noc. Obraz ze života o 1 jednání. Nepsal K. **Kukla**. — Úlohy pánův Slukova (Petr) a Šmahy (Staněk) jsou jako pro ně psané, těsně přiléhajíce k jich oborům: proto se jim tak daří. P. Mošna (Martin) dovede i v tak nepatrné úloze vyloviti umělecké perly v ní skryté.

Česť. Činohra o 4 jednáních. Napsal H. **Sudermann**. Přeložil Ignát *Hermann*. — Drama toto patří k nejlepším našeho repertoiru. Předmětem jeho

jest filosofické luštění pojmu *cti*, provedené na různých případech, jichž středem jest snaživý, poctivý Robert Heineke, obchodní jednatel domu Mühlingova. Jako o kráse, má téměř každý člověk svůj zvláštní pojem o cti: obchodník, důstojník, boháč, chuďas, jenž má pohaněnou čest svou za očištěnu, když jest hanba řádně zaplacena a p. Úlohy kusu jsou tak přirozené, že snaživý hřec bezděky musí dobře hráti. V první řadě stojí zde pp. Seifert (Robert) a Bittner (hr. Trast), kteří jsou nosiči celé osnovy dějové; vedle nich hrou vynikají p. Šmaha (Mühling), pí. Benoniová a p. Vojan (Leonora, Kurt), p. Kolár (starý Heineke), pí. Vinklerová (jeho žena), sl. Kubšová a Danzrová (Alma, Augusta), p. Mošna (této manžel), pp. Sedláček a Pštros (Brandt, Stengel). Některé sceny kusu jsou zvláště zdařilé, ba přímo úchvatné; nepamatujeme se dávno, že by které drama bylo tak dlouho mělo přítažlivost na obecenstvo; ale to je to: jest vzato přímo z života — toť rozluštění té hádanky.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Za příčinou zvláštního případu J. Exc. p. c. k. ministr kultu a učby vys. výnosem ze dne 15. prosince 1890, č. 24.912 učinil prohlášení toto:

Ze znění minist. výnosu ze dne 21. května 1887, č. 8247, dle něhož osvobození od školného i takým žákům ponecháno, po případě přiznáno býti může, kteří třídu dobrovolně opakují, vyplývá, že nabyté jednou osvobození nepozbývá platnosti pouhým dobrovolným opakováním třídy. Dobrovolní repetenti, když v pololetí zrovna předcházejícím byli osvobozeni, posuzováni buďte tedy dle oddílu 8, ne dle oddílu 10. minist. výnosu ze dne 12. června 1886, č. 9681, Věstník minist. č. 39.

Žáci VIII. třídy gymnasijní neb VII. reální, kteří odbyvše náležitě tu třídu, opakují ji dobrovolně proto, že nevykonali s dobrým prospěchem maturitní zkoušky, posuzováni buďte po rozumu vys. výnosu ze dne 21. května 1887, č. 8247, **jako ostatní dobrovolní repetenti.** (C. k. šrz. v Praze $^{29}/_{12}$. 1890, č. 37.251.)

Vedle vynesení Jeho Excellencí pana c. k. ministra záležitostí duchovních a vyučování ze dne 16. listopadu 1890, čís. 22 543, bylo spozorováno při zápise abiturientův škol středních (vyšších gymnasií a vyšších škol reálných), kteří vstupují do škol vysokých, že **studující začasté neznají předpisův pro immatrikulaci** platných, což zejmena platí o ustanoveních, která se vztahují ke **průkazům, jež co do výkonu vojenské služby praesenční podati náleží.**

Aby nepřístojnosti z toho pocházející byly odstraněny, nařizujeme tímto ředitelstvu, **aby abiturienty ústavu svého v době k tomu vhodné zcela všeobecně poukázalo, aby se v čas obeznámili s dotyčnými ustanoveními předpisův, platných pro immatrikulaci na školách vysokých,** a aby sobě zejmena v čas opatřili potřebných k tomu listin dle §. 3. litera a) a b) nařízení ministerského ze dne 2. srpna 1889,[1]) zák. říš. čís. 125 (sbírky nařízení ministerských čís. 44), jež se týče průkazů v příčině výkonu vojenské služby praesenční. (C. k. šrz. v Praze $^{7}/_{1}$. 1891, č. 37.431 ai. 1890.)

Rozmanitosti.

Přednášky ze slavistiky a příbuzných věd konají: na universitě *varšavské*: O. O. Pervolf: Historický národopis Slovanův. Charakteristika slovanských nářečí. Starobylosti a staré dějiny polabsko-baltských Slovanův v srovnání

[1]) Krok IV, 425.

se starobylostmi českými a polskými. F. F. Veřbovski: Dějiny polské literatury. K. J. Grot: Dějiny západoslovanských literatur. F. J. Jezbera: Mluvnice jihoslovanských nářečí. A. S. Budilovič: Mluvnice církevně-slovanského jazyka. Dějiny jeho. A. J. Smirnov: Dějiny ruské literatury staré i střední doby. Dějiny nové literatury ruské od Žukovského. G. K. Uljanov: Srovnavací hláskosloví a tvarosloví indoevropských jazykův. Sanskrt. — Na universitě *Mnichovské*: Kuhn: Výklad Rgvedy.

Střední škola dívčí v Praze skončila I. pololetí s velmi čestným výsledkem, jenž svědčí o neúmorné píli žaček. Nabyloť z 53 žaček vysvědčení s vyznamenáním 33 žaček t. j. 62·26%, I. třídy 19 žaček t. j. 35·85%, II. třídy 1 žačka (pro churavosť), t. j. 1·89%. Mravy byly chvalitebné (1. stupeň) u všech 53 žaček t. j. 100%. Pilnosť vytrvalá (1. stupeň) u 29 žaček t. j. 54·72%, náležitá (2. stupeň) u 24 t. j. 45·28%. Zajímavo jest též seznati prospěch v latině a řečtině, jimž se žačky po prvé učí; *v latině* prospělo výborně (1. stupeň) 15 žaček t. j. 28·3%, chvalitebně (2 st.) 21 ž. t. j. 39·62%, dobře (3 st.) 15 ž. t. j. 28·3%, dostatečně (4 st.) 1 žačka t. j. 1·89%, nedostatečně (5 st) též 1 žačka t. j. 1·89%. *V řečtině* prospělo výborně 16 žaček, t. j. 30·19%, chvalitebně 21 ž., t. j. 39·62%, dobře 13 žaček t. j. 24·53%, dostatečně 3 žačky t. j. 5·66%. V ostatních předmětech jest prospěch rovněž velice utěšený.

Ženské gymnasium bulharské v Makedonii. Dle časopisu „Svobody" dostalo se městu Prilepu v Makedonii, rodišti slavného národního hrdiny králeviče Marka, krásného daru. Rodák tamější Hadži Michail Bambolov odkázal ve své závěti 50.000 grošů (groš má 12 kr. r. m.) na vydržování *ženského gymnasia bulharského*, tak že vládne toto věčším kapitálem než náš spolek „Minerva", který vydržuje jediné české gymnasium pro dívky v Praze. Již před tím pro školství prilepské odkázal obchodník Christo Fukara 300 tureckých lir (lira má 12 zl. r. m.) a poněvadž z jiných odkazů totéž město k účelům školním má ročních důchodů 1000 lir, snadno pochopíme, že se může v nepatrné obci té vzorně pečovati o výchovu mládeže. Jak jsme se z vlastního názoru přesvědčili, patří Prilep k nejčistotnějším městům evropského Turecka. Není pochyby, že se stane pro Makedonii tím, čím byla Gabrova pro východní Bulharsko, totiž semeništěm osvěty.

Em. Fait.

Maturitní themata z programmův r. 1890.

21. $\frac{5-9\cdot x}{2} = \frac{3^{2x+1}-1}{9\cdot x}$

22. $10.000\,x\ [(\log x)^3 - 5 \log x] = 1.$

23. Mezi 1. a 2. člen řady $^5/_{32}$ $^5/_2$ 40 .... je tolik členů proložiti, že součet jejich činí $2^3/_{16}$. Kolik je členů těch a jak se jmenují?

24. Námořník vidí na plující loďce temeno ledovce, který jest uprostřed ostrova kulatého v objemu 4371·7 m. rozložen, v tom okamžiku, v němž týmě právě z moře se vynořilo. Od tohoto místa až k ostrovu potřebuje kocábka 2 dni $14^1/_2$ hodin. Rychlosť loďky jest 1 m. za 1. vteřinu. Jak vysoká jest hora ta, pokládáme-li zemi za kouli poloměru 6360 km.?

25. Rovnice hyperboly a přímky jsou $Y^2 - 2y - 2^1/_4 x^2 = 8$, $9y = 10x + 9$. Určete rovnice těch tečen hyperboly, které na dané přímce kolmo stojí.

26. Zlomek $^{82}/_{99}$ buď uveden na součet 2 zlomků se jmenovateli 9 a 11.

27. Dělníci kopajíce studni žádali za 1. m. toliko 1 kr., za každý následující 3kráte tolik, co za předcházející; dostali pak 2657 zl. 21 kr. Jak hluboká byla studně?

28. Jak veliký je krychlový obsah válce, jehož osa $a = 2·5$ cm. dlouhá a od podstavy v úhel $\alpha = 78^0\ 44'$ odchýlená, rovná-li se mimo to plošný obsah p řezu osou a výškou vedeného 4·6 cm²?

29. Buď stanoven úhel, pod kterým se křivky $x^2 + y^2 = 16$ a $y^2 = 6x$ protínají.

30. Jedna z rovných stran 3úhelníka rovnoramenného $= 18{\cdot}1687$ cm.; úhel ve vrcholu $x = 93^0\,37'\,54''$; jaká jest rovnice kruhu procházejícího body, v nichž přímky $x = 3y + 18$, $x = 2y + 2$ protínají osu úseček a jehož obvod = obvodu daného 3úhelníka?

31. Lichoběžník dán je rovnoběžnými stranami $a = 9$, $b = 3$, jednou různoběžkou $c = 7{\cdot}8$ dm. a úhlem, který tato s věčší rovnoběžkou svírá $x = 30^0\,50'$. vypočítejte obsah tělesa, které povstane otočením se lichoběžníka kolem podstavy věčší.

32. V které řadě arithmetické, jejíž členy jsou čísla celá kladná, jest součet 8 členů $= 268$?

33. Použitím poučky binomické vypočte se:

$$\left(\frac{1}{2} - 2i\right)^9 - \left(\frac{1}{2} + 2i\right)^9 = .$$

34. $\dfrac{2x + \sqrt{x}}{2x - \sqrt{x}} + \dfrac{14}{15} = 2 + \dfrac{2x - \sqrt{x}}{2x + \sqrt{x}}\quad x = ?$

35. Osmičlenná celými čísly vyjádřená rada arithm. a 4členná řada geom. začínají 1 a končí čísly stejnými. Součet řady geom. převyšuje poslední člen řady arithm. o 21, které jsou ty řady?

36. Jaký je obsah pravidelného mnohoúhelníka, v němž jest 54 úhlopříčen a poloměr kruhu vepsaného $r = 1$ cm.?

37. Kouli o poloměru $r = 1{\cdot}7$ cm. rozpůlte pláštěm soustředného válce; jak dlouhá bude strana jeho s?

38. V pravoúhlé soustavě souřadnic dány jsou 2 křivky $y^2 = 2px$, $x^2 = 2qy$; α) jak velkou plochu omezují, β) v kterém úhlu se protínají, je-li $p = q$?

39. V arithm. řadě je součet 2. a 6. členu $5\frac{1}{2}$, 3. čl. má se k 7. jako 2 : 5. Kolik členů třeba sčítati, aby vyšlo $123\frac{3}{4}$?

40. Do dutého válce, jehož poloměr podstavy $r = 7$ cm. a výška $v = 28$ cm., se vhodí koule a pak se naleje vody až po kraj válce. Vytáhne-li se koule, stojí voda ve válci jen 15 cm. vysoko. Jak velký je poloměr koule?

41. Ku bodu $M \begin{cases} x = \frac{1}{2} \\ y > 0 \end{cases}$ parabole $y^2 = 8x$ veď tečnu a z bodu $A \begin{cases} 6 \\ 4 \end{cases}$ přímku s tečnou rovnoběžnou. Jak dlouhá bude tětiva?

42. $\dfrac{(x^2 + 10x + 1)^2}{(x^2 + 2x + 1)\,(x^2 + 5x + 1)} = 4.$

43. $a^3 x^3 + a^3 bnxy^2 + b^3 y^3 = c$

$ax + by = d.$ (Řešiti dle x a y.)

44. Rovnoramenný 3úhelník o základně 1 m. a poboční straně 8 dm. dlouhé, seříznut jest při vrcholu obloukem kruhovým, který se dotýká pobočných stran a má střed svůj na základně. Určete obvod a plochu seříznuté části:

45. Vyhledejte ∢, jež vyhovují rovnici $tg\,2x + tg\,3x = 3\,tg x$.

46. Jak velké jsou čtverce opsaný a vepsaný ellipse, jejíž malá osa = polovici vel. osy a jejíž plocha 30 cm.^{2} velká jest?

47. V arithm. řadě jest rozdíl členu 8. a 2. = součinu 2. a 5., = 2, v geometr. řadě podíl z členu 5. (jako čit.) a 9. (jako jmenov.) = 81, rozdíl čl. 2. a $= \dfrac{4}{9}$. Znásobením souhlasných členů těchto řad vznikne řada složená. Jak 12. čl. této řady a který jest součet prvých 12 členů? (Při určování veličin lad. dbáti pouze hodností reálných.)

48. Dokažte, že 3úhelník, určený 2 sdruženými polopruměry ellipsy $E \equiv x^2 + \left(\frac{4y}{3}\right)^2 - 16 = 0$ a příslušnou tetivou její má stálou plochu. Jak veliký jest úhel tetivě protilehlý, jestliže se jedním polopruměrem úhel os ellipsy E rozpoluje?

49. Kolikátou as část povrchu zem. bylo by lze přehlédnouti s vrcholu věže Eiffelovy, jež jest 300 m. vysoká, kdyby byla země úplnou koulí a nedbalo se lomu světla ve vrstvách vzdušných? Poloměr zemský $r = 6370$ km.

50. Ve které 9člené arithm. řadě je člen 5. $= 25$ a součin ze součtů prvních 3 a posled. 3 členů $= 2709$?

51. Jak vysoký je pravid. čtyřstěn, rovná-li se jeho krychlový obsah kouli, jejíž tetiva největ. kruhu měří 125 cm. a příslušný úhel středový $65^0\ 32'$?

52. Řešte dle a rovnici: $\dfrac{\cos^2 a}{\cos 2a} - \dfrac{\cos 2a}{\cos^2 a} = \dfrac{3}{2}$.

53. V parabole $P \equiv y^2 = 12x$ sestrojte průvodič, by se úsek její po bod oběma společný $= 7\frac{1}{2}$ cm.?

54. V goniometr. rovnici $\sphericalangle x + \sphericalangle y = \sphericalangle 120^0$, $\sin x \sin y = 0{\cdot}5$; určete oba neznámé úhly x a y.

55. Neurčitou rovnici 1. stupně o 2 neznámých x a y, rozřešte řetězcem: $17x + 297 = 74$.

56. $x^4 y^2 - x^2 y^4 = 180$, $x^2 y - x y^2 = 6$.

57. Určete povrch a krychlový obsah kruhového válce kolmého, šikmo ku podstavě seříznutého pod úhlem $\sphericalangle \alpha = \sphericalangle 60^0$, je-li poloměr podstavy $r = 10$ cm. a hrana nejkratší $h = 20$ cm.

58. Určete úhel sevřený oběma průvodiči hyperboly $4^2 x^2 - 3^2 y^2 = 144$ pro bod M ($x = 11$, $y =$ určiti) a plochu oběma průvodiči a osou úsečkovou omezenou.

59. Jaká je plocha rovnoram. lichoběžníku, má-li delší rovnoběžka 250 dm., úhlopříčná 205·5 dm., a $\sphericalangle$ jimi sevřený $28^0\ 30'$.

60. Dřevěný válec plove na vodě, ponořen do $\frac{3}{4}$ průměru; jaká je specif. hustota dřeva toho?

61. Jaká je plocha omezená: tečnou vedenou k bodu M ($x = 6$, y, $\not> 0$) na parabole $y^2 = 8x$ ležícímu, obloukem parabole a osou hlavní.

62. $2 \log (x + 1) - \log 3 = 2 \log (x + 2) - 3 \log 2$.

63. Udejte pravou hodnotu nekonečného řetězce:

$$\frac{1}{8 + \frac{1}{7 + \frac{1}{8 + \frac{1}{7 \ldots\ldots \text{in inf.}}}}}$$

64. 2 sbíhající se strany 4úhelníku kolem kruhu opsaného jsou $a = 18$, $b = 25$ cm., $\sphericalangle$ jimi sevřený $\alpha = 65^0\ 58'$ a poloměr kruhu $r = 20$ cm. Vypočtěte strany a $\sphericalangle$ 4úhelníku.

65. Jaký $\sphericalangle$ svírají tečny vedené k parabole $y^2 = 16x$ v bodech, v nichž ji seče přímka $y = 3x + 1$?

66. $$\frac{\frac{3^x}{4^x}}{10\sqrt{30}} = \frac{\sqrt[x]{2}}{\sqrt{5}}.$$

67. V přímém kuželi je úhel na vrcholu, jejž tvoří 2 protější strany, $\alpha = 37^0\ 12'$, jedna strana $s = 16$. Tento kužel má se rovinou $\|$ s podstavou rozděliti na 2 díly v poměru 1 : 2. Jak velký je plášť seříznutého menšího kužele?

68. Kruh prochází 3 body: $x_1 = \theta$, $y_1 = 1$, $x_2 = 1$, $y_2 = \theta$, $x_3 = 1$, $y_3 = 2$. Jak zní jeho rovnice a jak vel. je ploský obsah jeho?

69. Hospodář 60letý postoupil hospodářství své (v ceně 10.000) ústavu po-jišťovacímu, vyminiv si byt (v ceně 100 zl.) a doživotní roční důchod (1000 zl.). Nebyl při tom zkrácen? ($P = 5$ zl.).

70. Plocha obdélníku $= 56$ cm.^{2}, kdyby délka i šířka jeho byly hranami 2 6stěnů, $=$ by se součet krychlových obsahů obou těles těchto 855 cm.^{3}. Jak vysoká by byla každá krychle?

71. Pozorovatel, jehož oko je u výšce 12·19 m. nad hladinou rybníka, uzří jistý oblak dvakráte a sice jednou přímo a podruhé odrazem od hladiny vody. Jak vysoko je oblak nad hladinou rybníka, svírá-li paprslek přímo do oka po-

rovatele padající s obzorem jeho úhel $\alpha = 42^\circ\ 56'\ 37''$ a paprsek odražený s týmž obzorem $\sphericalangle \beta = 51^\circ\ 19'\ 13''$?

72. Ustanovte geom. místo těžiště 3úhelníků do kruhu $x^2 + y^2 = 144$ vepsaných nad tetivou u vzdálenosti $d = 6$ ode středu vedenou.

73. Uloží-li se do spořitelny 10.000 zl. a koncem každého roku vybéře 860 zl.; kolik zbude po 10 letech při úrokové míře $4\frac{1}{2}\%$?

74. Strany 3úhel. jsou v poměru 5 : 8 : 9 a ploský obsah čtverců sestrojených na jednotlivých stranách 3úhelníka $= 680$ m.². Stanovte $\sphericalangle$, strany a ploský obsah $\triangle$.

75. Dán jest kruh $x^2 + y^2 = 36$. Vypočtěte $\sphericalangle$, jejž svírá tečna bodu M $(x = 3,\ y = +)$ daného kruhu s přímkou procházející body: N $(-2,\ 0)$ a P $(0,\ 2\sqrt{13})$.

76. Je vésti rovinný řez koulí tak, aby příslušná výseč kulová se jím půlila; jak velký je $\sphericalangle$ na vrcholu dotyčné výseče.

77. Co zbude po 15 letech při složitém celoroč. úrokování z kapitálu 40.000 zl. (uložených na 4%) z nichž vybírá se $\frac{1}{4}$letně předem 300 zl.?

78. Nalezněte algebraicky nejvhodnější způsob narýsovati obdélník, jehož obvod je o a plošný obsah $=$ čtverci o straně a.

79. $$\frac{x-y}{\sqrt{x-y}} - \frac{1}{4}\sqrt{x+y} = \frac{3}{2}\,\frac{x-5}{\sqrt{x+y}} + \frac{1}{6}\sqrt{x+y}$$
$$\frac{3\sqrt{x}}{\sqrt{y}} + \frac{x\sqrt{x+y}\,\sqrt{y}}{\sqrt{xy}} - \frac{7}{\sqrt{x}} = \sqrt{\frac{x}{y}} + \frac{x}{\sqrt{y}} + \sqrt{\frac{y}{x}}$$

80. Přidá-li se ku 6700 zl. na konec každého roku 250 zl., kdy vzroste kapitál při $4\frac{1}{2}\%$ úrokování na 12.000 zl.?

81. Urči povrch i obsah tělesa, vzniklého otočením se $\triangle$ (jehož strana $a = 12{\cdot}34$ m. a přilehlé $\sphericalangle \beta = 35^\circ\ 12'\ 50''$, $\gamma = 105^\circ\ 30'\ 12''$) kolem strany c.

82. Dána je parabola $y^2 = 8x$ a přímka $x = 2x - 8$; v průsečných bodech sestroj tečny a urči, oč plocha omezená tečnami a přímkou danou je věčší, než úseč paraboly.

83. Stanovte součet hodnot, jež nabude veličina x, řeší-li se $3x + 5y = 100$ všemi možnými čísly celistvými a positivními.

84. $6x^4 + 5x^3 - 38x^2 + 5x + 6x = 0$.

85. $$\frac{(35-x)\sqrt{35-x} + (x-9)\sqrt{x-9}}{(\sqrt{35-x} + \sqrt{x-9})^3} = \frac{7}{12}.$$

86. Kterak zní rovnice přímky jdoucí průsečíkem l přímek
$$2y - 3x - 11 = 0 \text{ a}$$
$$7y + 6x - 55 = 0,$$
a od počátku 0 o 5 délkových jednotek vzdálené.

87. 13 cosec x — 12 ctg. $x = 5$.

88. Rovnice přímky je $y = -\frac{3}{4}x + 3$; ustanovte vzdálenost bodu, jehožto souřadnice se rovnají oběma kořenům rovnice $\sqrt[x+2]{64} = 2\sqrt[x+3]{16}$ od přímky této.

89. $$\binom{x}{2} + \binom{y}{2} = 60$$
$$\binom{x+1}{2} + \binom{y-1}{2} = 57.$$

90. Jaký je obsah čtverce opsaného elipse, jejíž osová rovnice je:
$$x^2 + 4y^2 = 4?$$

91. Pro který ostný úhel $\cos x = \cfrac{1}{1 + \cfrac{1}{6 + \cfrac{1}{2 + \cfrac{1}{6 + \cfrac{1}{2 + \ldots \text{ in inf.}}}}}}$?

92. V pravid. 4bokém jehlanu je úhlopříčný řez roven q a plášť p. Vypočísti jest odchylky poboč. hran a stěn od základny a krychlový obsah jehlanu, je-li $p = 3q = 75$ m.[2]

93. Béře-li se z fondu nějakého, a (574·37) zl. ročně, bude vyčerpán za n (20) let. Za kolik let by se vyčerpal, kdyby se bralo b (500) zl. při 4% a $^{1}/_{2}$let. zúročení?

94. V přímém 4bokém kolmém jehlanci je vět. základna $a^2 = 144$, plášť $p = \frac{7}{6}a^2$ a odchylka α pobočné stěny od dané základny vyhovuje rovnici $tg^2\,\alpha - sec\,\alpha + 1\frac{24}{25} = 0$. Vypočísti jest krychlový obsah a odchylku pobočných stěn.

95. Dány jsou v pravoúhlé soustavě rovnice kružnic $x^2 + y^2 - 25$, $x^2 + y^2 - 24\,x - 10\,y + 144 = 0$. Zobrazte kružnice a vypočtěte, jak vzdáleny jsou poláry středobodů jejich.

96. Půjčí-li se 3 jistiny (celkem 9400 zl.) na stej. % a z první za 3 léta obdrží se právě tolik % co z 2. za 4 léta a z 3. za 5, jak velké jsou ty jistiny?

97. Co stojí dům při 5% slož. úrokování, splatí-li se hned 9000 zl. a po 5 let. (koncem roku) 1800 zl.?.

98. Stát má 17 mill. obyv., počet ten by se v 192 letech zdvojnásobil, jestli se ročně 20.000 lidí vystěhuje, kolik bude obyv. po 30 letech?

99. Která částka nyní uložená stačí k vypláceni roč. důchodu 40.000 zl. koncem roku splatného, po 20 let při 4% úročení?

100. Stanovte plošný obsah úseku paraboly $y^2 = 12\,x$, jejž odtíná polárka bodu M (− 6, 3).

101. Recipient vývěvy je válec zakončený polokoulí; výška rec. = 30 cm., průměr = 20 cm., čerpací válec má prům. = 6 cm., výš. = 32 cm.; výš. pístu = 4 cm.; kolikráte třeba vytáhnouti píst, aby se zředil vzduch tak, až by napjetí = 1 cm., je-li napjetí vzduchu vnějšího = 76 cm.?

102. Do koule s povrchem $p = 50$ m.[2] je vepsán přímý kužel, který má ve vrcholu úhel $\alpha = 34^0\ 18'\ 36''$; má se určiti plášť a objem tohoto kužele.

103. Přímka $y = \frac{x}{2} + 1$ seče parabolu $y^2 = 10x$, určete plochu úseku paraboly.

104. Obsah rovnostr. kužele $K = 8{\cdot}56$ dm.[3]. Určete povrch a obsah opsaného jehlanu, jehož podstavou je rovnostranný △.

105. 2 koule mají dohromady týž těles. obsah, jako krychle, jejíž brana a je dána. Ustanovte krychlový obsah každé koule, jsou-li poloměry v poměru jako 1 : n.

106. V △ je dán rozdíl 2 stran $a - b = 34$ a 2 ∢ ($\alpha = 50^0\ 14'\ 20''$, $\beta = 32^0\ 10'\ 18''$); jak velké jsou strany jeho?

107. Bodem $x_1 = 6y_1 > 0$ kruhu k ... $x^2 + y^2 = 100$ prochází tangenta, na níž spuštěny kolmice z konců průměru v ose $x$ové ležících; vypočtěte vzdálenosti pat kolmic těch od středu kruhu.

108. Vypočtěte poloměry 2 koulí, které mají spolu tak vel. obsah jako přímý, rovnoběž. s podstavou zkomolený kužel, výšky $x = 14\,^{14}/_{79}$, rovná-li se součet poloměrů podstav jeho $R = 7$, $r = 3$ součtu poloměrů koulí.

109. Půjčka 24.000 zl. má se 12 roky umořiti. Kolik se musí ročně spláceti, počítají-li se úroky dle 4%?

110. Obvod 3úhel. = 21 m., podstava je o 5 m. kratší obou ostat. stran dohromady, součet čtverců nade všemi branami = 149. Ustanovte strany a úhly 3úhelníka?

111. Koule z látky stejnorodé, jejíž $R = 1$ dm., plove ve vodě ($s = 1$) tak, že hladina vodní obemyká povrch koule kruhem, jehož $r = 8$ cm. Stanovte specific. váhu té látky.

112. Jak veliký úhel sevřen je tangentami, zřízenými na ellipse $\frac{x^2}{36} + \frac{y^2}{16} = 1$ a na kružnici $x^2 + y^2 = 25$ ve společ. bodě obou křivek tom, jehož souřadnice jsou kladny.

113. Součet prvních n členů jisté řady arithm. je $n\,(1 - n)$. Vypočísti je součet prvních n a součet nekonečného množství členů řady geom., z jejichž členů povstaly členy oné řady arithm. logarithmováním.

114. Uvnitř kružnice o poloměru r a středu O zvolen je bod A ve vzdálenosti a od středu O. Tím bodem sestrojeny jsou 2 tetivy t a t' na sobě kolmé. Jak veliký $\sphericalangle x$ musí tvořiti tetiva t s přímkou OA, by poměr $\frac{t}{t'} = \frac{r}{a}$? Které podmínce při urč. r musí vyhovovati a, by ta úloha byla možna? Vypočtěte $\sphericalangle x$, je-li $a = \frac{2}{3} r \sqrt[4]{2}$.

115. V přímém rovnoběžnostěnu plocha základny $= a^2$, úhlopříčny základny svírají spolu $\sphericalangle \alpha = 62^0\ 44'$, úhlopříčny 1 k základně kolmého úhlopříčného řezu úhel β, 2. $(180 - \beta)$. Vypočísti krychlový obsah toho rovnoběžnostěnu.

116. Dokázati, že průsečník přímek $b^2 x^2 - a^2 y^2 = a^2 b^2$ a vypočísti délku přísluš. subtangenty a subnormály.

117. Řešiti: $x^5 + 2x^4 + 3x^3 + 6x^2 + 16x + 32 = 0$.

118. Půjčka $5^0/_0$ má se w 30 letech umořiti. Kolik $^0/_0$ dlužno na úmor platiti a kolik $^0/_0$ obnáší roční splátka.

119. Vypočísti povrch a obsah tělesa, vzniklého otočením se obdélníka (délka $=$ 60 cm., šířka $=$ 45 cm.) okolo své úhlopříčny.

120. Přímka $y = x + 13$ protíná kruh $x^2 + y^2 = 85$ ve 2 bodech; jaký $\sphericalangle$ svírají tečné k průseč. těm bodům vedené?

121. Řešiti: $3^{\frac{3x+2}{x}} = 6561^{\frac{8x+3}{6x+5}}$

122. Jak veliký je obsah jehlance, jehož podstava jest pravidelný 5úhelník a poboční plochy rovnostr. 3úhelníky, je-li poloměr kruhu kol podstavy opsaného $=$ 12·75 m.?

123. Dána ellipsa (osami $a = 8$, $b = 2$) a soustředný s ní kruh rovného obsahu; v kterém úhlu protínají se obě křivky?

124. Rozpůlí-li se všechny strany pravidelného mnohoúhelníku a půlící body postupně spojí, obdrží se nový obrazec: a) jaký je tento obrazec a jak se mají plochy obou k sobě, b) je-li původní obrazec 8úhelník strany a, jak veliký je plochý obsah mnohoúhelníka vepsaného?

125. Někdo nucen je vypůjčiti si 100 zl. By v budoucnosti dlužiti se nemusil, umíní si dluh zaplatiti a pak ještě něco peněz si zahospodařiti. Splatí proto věřiteli za měsíc po učiněné výpůjčce 7 zl., za měsíc na to 14 zl. a tak i každý následující měsíc o 7 zl. více. To činí tak dlouho, až úspory jeho dosahují výše 152 zl. Kolik měsíců splácel a jaká byla poslední splátka?

126. Osy souřadnic a přímky P_1 a P_2 omezují 4úhelník. Jak velká je jeho plocha, je-li $\sphericalangle$ soustavy $\omega = 60^0$ a rovnice přímek

$$3x - 2y = 6$$
$$3x + 4y = 24?$$

127. Řešiti: $\frac{x^2}{y^2} + \frac{y^2}{x^2} + \frac{x}{y} + \frac{y}{x} = 6^3/_4$

$$x - y = 2.$$

128. Půjčka $K = 2{,}000.000$ zl. zúročená $p = 4^0/_0$ (úrokování pololetní) má se umořiti tím, že se míra úroková zvýší o $\alpha = 2^0/_0$. Za kolik let bude půjčka amortisována?

129. Lichoběžník, v němž známy $\|$ strany $a = 38{\cdot}4$ m., $b = 47{\cdot}5$ m. a úhly na delší z těchto stran přiléhající $\alpha = 74^0\ 35'\ 20''$, $\beta = 60^0\ 30'\ 25''$ otáčí se kol té kratší strany. Vypočísti obsah tělesa rotačního.

130. V ellipse $E \equiv 16x^2 + 25y^2 = 400$ vedena ohniskem na posit. ose

x tetiva tak, že utíná $^1/_4$ posit. malé poloosy (počítajíc od středu ellipsy). Která je rovnice tečné s tetivou tou || a která vzdálenosť obou přímek (tetivy a tečné)?

131. Dány jsou strany 4úhel. rovnicemi:

$$3y - 8x - 13 = 0$$
$$2y - x - 13 = 0$$
$$y + 7x - 44 = 0$$
$$8y - 3x + 2 = 0;$$ určiti je délku stran a úhlopříčen.

132. Strana komolého kužele $= 1$, povrch pláště $=$ ploše věčší základny sklon pláště ku základně $\alpha = 60^0$. Jak velké jsou poloměry obou základen?

133. Má se vyčísliti ostrý úhel, jehož sinus $= {}^1/_2$ cosinusu polovičního úhlu toho.

134. Vyčísliti veškeré kořeny rovnice: $7x^4 - 5x^3 + 5x - 7 = 0$.

135. Do čtverce vepsán je rovnoramenný 3úhelník tak, že osa jeho padá do úhlopříčky čtverce. Je-li dána plocha 3úhelníka rovnoramenného $\triangle$ a úhel u vrchole α, jak velká je plocha čtverce? (Úloha provede se všeobecně, pak pro hodnoty $\triangle = 6{\cdot}6894$, $\alpha = 22^0\ 44'$.)

136. Pro řadu geom. platí rovnice $a_1 + a_3 + a_5 = 105$
$$a_1 a_6 = 6400.$$

137. Nalézti jest rovnici kruhu, jenž dotýká se kruhů k 1. $x^2 + y^2 = 2$ k 2. $x^2 + y^2 - 8x - 8y + 30 = 0$ leží mezi kruhy danými a má střed na jejich středné.

138. Renta 500 zl., jež po 10 let, a to vždy ku konci roku se má bráti, promění se v rentu 15 let plynoucí. Jak vel. je tato renta při 4% slož. úrokování celoroč.?

139. Ve vzdálenosti 800 m. od věže A. viděti je tuto s věží B. v $\sphericalangle 90^0$; z místa M. o 200 m. v témž směru vzdálenějšího, objevují se obě věže v $\sphericalangle 62^0\ 36'\ 6''$, která je jejich vzdálenosť od sebe a od M.?

140. Jak. vel. jsou rozměry kužele rovnostr., jenž by měl stej. obsah s koulí, jejíž povrch je 1200 cm.?

141. Určiti souřadnice průsečníků přímky $2x + 3y - 6 = 0$ s kružnicí $x^2 + y^2 - 4x + 6y - 4 = 0$, jakož i vzdálenosť její od středu kružnice a délku tetivy.

142. Vychovatel se měl rozhodnouti, zda přijme hotovou výplatu 4000 zl., či důchod 250 zl. ve 20 pololet. lhůtách splácený. Co je mu výhodnější při 4% slož. zúročení?

143. Je určiti součet prvních 20 členů řady arithm., jejíž 1. čl. je reálný kořen čís. X. Z rovnic $5^x + 6^y = 841$
$5^x 6^y = 135.000$ a rozdílem reálný kořen čís. y.

144. Ve 3úhel. ABC strana AB je 32·8 cm. přilehlé úhly $\sphericalangle \alpha = 42^0\ 35'\ 23'$, $\sphericalangle \beta = 76^0\ 16'\ 48''$ je vypočísti délku příčky, spojující střed AB s protějším vrcholem C.

145. Podstava jehlanu je obdélník, jehož strany jsou $a = 13$ m., $b = 9$ m. a každá strana poboč. $c = 19$ m.; ve které vzdálenosti od vrcholu musí se jehlan přetíti || s podstavou, by oba díly jeho týž obsah měly?

146. Určiti rovnici tečny k ellipse $E = 4x^2 + 25y^2 = 100$ vedení tak, by subtangenta rovna byla 3násob. úsečce bodu dotyku a stanoviti vzdálenosť bodu dotyku od počátku osnovy.

147. Vypočtěte veškeré hodnoty neznámé (x) z rovnice:

$$\left(\frac{1}{x}\right)^{-\log x} - 5\left(\frac{1}{x}\right)^{\frac{-\log x}{2}} = 24.$$

148. Kterou hodnotu má dědictví 20.000 zl. na $4^1/_2\%$ ulož., z něhož na *konci* každ. roku vypláceti je 150 zl. 60let. výměnkáři *doživotně* a kdo měl z toho prospěch, byl-li výměnek ten zaměněn v 10letou 200zlatovou a na poč. každ. roku splatnou rentu?

149. Jaký je rozdíl mezi nejdelším dnem v Petrohradě ($\lambda = 47^0\ 58'\ 12''$;

$\varphi = 59^{\circ} 56' 29{\cdot}7''$) a v Brně ($\lambda' = 34^{\circ} 16' 36''$; $\varphi' = 49^{\circ} 11' 53''$) a jak daleko je odtud tam?

150. Vypočtěte kostk. obsah tělesa, jež vzniká otočením se 3úhelníka z tečen ve společ. průseku geom. míst daných rovnicemi:

$$4x^2 + 9y^2 = 36$$
$$y^2 = 4x,$$ sestrojených kolem osy úsečkové?

Zprávy ze spolkův a sborův.

Zpráva o stavu a činnosti Královské České Společnosti Náuk za rok 1890.

Velevážení pánové!

Maje čest podati Vám zprávu o stavu a činnosti Společnosti naší za rok 1890 dovoluji si především zmíniti se o proměnách, které se v ní a v její správě za doby té staly.

Na počátku minulého léta doplnila se sice Společnost naše, jak v minulé výroční schůzi bylo oznámeno, ve třídě pro filosofii, filologii a dějepis jedním členem řádným, jedním přespolním, dvěma mimořádnými a jedním dopisujícím a ve třídě mathematicko-přírodovědecké 5 členy přespolními, třemi mimořádnými a dvěma dopisujícími; ale bohužel nebyla ušetřena všech ztrát. Zemřeliť ze středu jejího minulého léta Jan Jos. Ignác Döllinger, dr. theologie, probošt kláštera u sv. Kajetana a druhdy professor na universitě mnichovské, a Beda Frant. Dudík, dr. filosofie a tit. opat kláštera Třebíčského a historiograf markrabství Moravského, ze členů přespolních a Frant. Zoubek, ředitel školy měšťanské a průmyslové na Smíchově, nedostižný vykladatel spisů a působení Komenského ze členů mimořádných, a sice první dne 10. ledna, druhý dne 18. ledna a poslední dne 29. června.

Na konci r. 1890 čítala Společnost naše:

řádných členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	12
řádných členů třídy mathematicko-přírodovědecké	12
čestných členů	3
přespolních členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	17
přespolních členů třídy mathematicko-přírodovědecké	23
mimořádných členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	31
mimořádných členů třídy mathematicko-přírodovědecké	23
dopisujících členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	31
dopisujících členů třídy mathematicko-přírodovědecké	28
všech členů dohromady	180

V listopadu r. 1890 dopršelo tříleté období úřadování funkcionářů Společnosti. Při volbě dne 5. listopadu r. l. předsevzaté zvoleni byli za praesidenta opět vládní rada V. Vl. Tomek, za vicepraesidenta dvorní rada dr. Karel rytíř Kořistka, za pokladníka prof. dr. Frant. Studnička, za tajemníka třídy mathematicko-přírodovědecké prof. dr. Karel Vrba, za tajemníka třídy pro filosofii, filologii a dějepis prof. dr. Jos. Kalousek a za hlavního tajemníka prof. dr. Jos. Emler. Jen při posledních dvou se úřady jejich zaměnily volbou tou, když prof. dr. Kalousek pro uravost, jež ho přepracováním stihla, úřad hl. tajemníka více práce vyžadující le zastávati nemínil.

Přecházeje k vylíčení vědecké činnosti Společnosti naší, dovoluji si podonouti, že tato jako předešlá léta záležela jednak v přednáškách, které se odbývají v třídních schůzích, jednak ve vydávání spisů, v nichž se ukládají výsledky vých výzkumů a bádání nebo látka k tomu. Přednášek odbýváno v jednotlivých zeních obou tříd často i více, a prací dobrých Společnosti k uveřejnění poných bylo tolik, že prostředky její daleko nedostačovaly, aby se všechny vydati ohly, a že Společnost do jisté míry i k prostředkům roku letošního sáhla, aby daných prací aspoň dle možnosti co nejvíce vydala.

Třída pro filosofii, filologii a dějepis měla r. 1890 17 schůzí, ve kterých

se 34 přednášky odbývalo. Tyto přednášky měli buď autorové prací sami, anebo když z venkova přednáška zaslána byla, jednatelé příslušné třídy. I přednášeli pp. Tomáš Bílek 1, Vavř. Dušek 2, Mart. Hattala 2, Jos. Kalousek 1, Kolář Jos. 1, K. Konrád z Tábora 1, Em. Kovář 1, Alfred Ludwig 1, Mareš Frant. ze Třeboně 1, Menčík Ferdinand z Vídně 1, Václav Mourek 3, Vojtěch Nováček 2, Robert Novák 2, Adolf Patera 1, Josef Píč 1, Bohuslav Rieger 1, Aug. Sedláček z Tábora 1, Ferdinand Tadra 4, Hugo Toman 3, V. Vl. Tomek 1, Ant. Truhlář 1, Sigm. Winter 1.

Třída mathematicko-přírodovědecká měla 15 schůzí, v nichž se odbývalo 45 přednášek, při nichž zastoupeni jsou pp. Ladislav Čelakovský 1, A. Hansgirg 2, L. Hláškovec 1, K. Hermite 1, Fr. Klapálek 4, B. Klika 1, Jan Kušta v Rakovníce 2, V. Láska 2, M. Lerch 3, Fr. Machovec v Karlíně 2, J. Mrázek 1, Ot. Novák 1, Jan Palacký 5, prof. Pelíšek v Plzni 1, Jos. Petr v Jičíně 1, Fr. Počta 1, O. Pohl 2, Fr. Sitenský v Táboře 1, Fr. Studnička 2, Fr. Štolba 1, O. Šulc 2, J. Uzel 1, K. Vandas 1, Fr. Vejdovský 3, J. Velenovský 2, K. Vrba 1 a Fr. Wurm z Lipy 2.

Přednášky konané uveřejněny byly větším dílem ve Věstnících obou tříd. R. 1890 vydán byl Věstník třídy pro filosofii, filologii a dějepis za r. 1889 čítající 13 statí o 26 arších, a Věstníku třídy mathematicko-přírodovědecké díl druhý za rok 1889 a díl první za rok 1890 o 32 a 19 arších se šesti tabulemi. Věstník třídy pro filosofii, filologii a dějepis za celý rok 1890 a druhá polovice Věstníku třídy mathematicko-přírodovědecké vydány budou v měsíci únoru t. r.

V rozpravách naší Společnosti třídy pro filosofii, filologii a dějepis vyšly tyto práce:

a) Jar. Čelakovského „O domácích a cizích registrech, zvláště o registrech české a jiných rakouských a dvorských kanceláří“ o 18 arších;

b) J. Nováka, prof. v Jindřichově Hradci, „O domě Homérském“ o 11 arších; a

c) A. Ludwiga O kritice textu Rigvedy o 9 arších.

V rozpravách třídy mathematicko-přírodovědecké vydány byly následující práce:

a) Otakara Feistmantla Přehledný výklad geologických a palaeontologických poměrů jižní Afriky o 12 arších a 4 tabulích;

b) Karla Küppera O křivkách $n^{\text{tého}}$ stupně o 2 arších;

c) Ladislava Čelakovského O gymnospermech o 19 arších; a

d) K. Hermitea Sur les racines de la fonction sphérique de seconde espèce o $1\frac{1}{2}$ archu.

V tisku se nachází pojednání p. prof. K. Küppera: Geometrische Betrachtungen über die Strahlencomplexe.

Kromě prací uveřejněných ve Věstnících a Rozpravách Společnosti naší vydán byl o sobě spis řádného člena p. prof. dra. Jindř. Löwe: „Über die speculative Idde der Freiheit und ihre Verwerthung“ a

Registřík jmen a věcí k třetímu dílu publikace Jos. Emlera: Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae o 17 arších.

Mimo to poskytnuta byla od Společnosti naší podpora 50 zl. na vydání české bibliografie za r. 1889 a příspěvek 150 zl. docentu p. M. Lerchovi ke studiím mathematickým.

Knihovna Společnosti rozmnožena byla roku minulého o 1623 svazků nebo sešitů, z čehož přibylo 1537 svazků z výměny spisů našich se společnostmi jinými, 30 svazků darem a 56 svazků koupí. Zvláště cenného obohacení dostalo se jí prostřednictvím slavného mathematika K. Hermitea, který minulého léta zvolen byl za přespolního člena Společnosti naší. P. Hermite způsobil nejen, že Společnost naše dostala 178 svazků publikací Akademie francouzské z let minulých, nýbrž že jí budou zasílány od Académie des Sciences všecky troje publikace její, totiž Comptes Rendus, Memoires de l' Académie des Sciences a Memoires des Savants étrangers, a také Academie des Inscriptions bude Společnosti naší dávati své Comptes Rendus a Mémoires.

Jak p. Hermiteovi tak i všem p. t. dárcům dovoluji si při příležitosti té vysloviti za obohacení knihovny naší vřelé díky, jsouť to zejména pp.: dr. F. Bayer, G. Gasazza, H. Denifle, dr. O. Feistmantel, S. Franchi, dr. A. Frič, dr. F. Göppelsroeder, dr. Hermenegild Jireček, M. Derch, J. Müller, dr. Jan Palacký, R. Sinker, M. Steinsich, F. Teixeira, dr. H. Toman a dr. W. Wisłocki.

Ve výměnu spisů vstoupila Společnost naše v minulém roce nově s 10 společnostmi neb podniky vědeckými, tak že nyní má v příčině té spojení se 302 ústavy, z nichž 51 připadá na mocnářství Rakousko-Uherské, 82 na říši Německou, 11 na Švýcary, 17 na Velkou Britanii a Irsko, 11 na Holand a Belgii, 17 na Francii, 12 na Italii, 1 na Španělsko, 13 na Švédy, Norsko a Dány, 17 na Rusko, 1 na Srbsko, 1 na Bulhary, 2 na Rumunsko, 1 na Řecko, 3 na Nizozemskou Indii, 1 na Japan, 1 na Afriku, 55 na Ameriku a 5 na Australii.

Velectěný předchůdce můj v úřadě hl. tajemníka oznámil v předešlé výroční schůzi, že slečna Svatava Jirečková darovala Společnosti naší velmi zdařilou podobiznu zvěčnělého otce svého, dlouholetého, nezapomenutelného praesidenta Společnosti naší, jíž tato síň vedle podobizen jiných dřívějších předsedů Společnosti jest ozdobena. Výborné provedení obrazu toho bylo příčinou, že Společnost naše požádala slečnu za vyvedení podobizen ještě jiných dvou slavných členů svých, totiž proslulého slavisty Pavla Josefa Šafaříka a nesmrtelného dějepisce vlasti naší Františka Palackého, které nyní také síň tuto krášlí.

S uspokojením může Společnost naše na činnost svou v minulém roce, v němž přes 180 archů vědeckých prací u veřejnost podala hleděti; že jí možno bylo aspoň tolik učiniti, za to děkovati jí jest podpoře, jíž se jí dostalo od státu a země, z nichž první jí poskytl příspěvek 5000 zl. země pak 4000 zl. I konám milou povinnost, když za toto velkodušné podporování našich snah vědeckých jménem Společnosti vyslovuji nejvřelejší díky.

Zbývá mi ještě zmíniti se o jubilejním fondu k honorování a vydávání vědeckých spisů jazykem českým sepsaných.

Již ve výroční zprávě loňské bylo oznámeno, že přihlásily se r. 1889 o honorář ve lhůtě pro soutěž vypsané čtyry spisy, vesměs rukopisy, a oznámeni byli i rozsudí, kteří k posouzení prací byli dožádáni. Při jednání o přiřknutí honoráře naskytla se potěšitelná okolnost, že všecky konkurrující práce mohly býti honorářem poctěny. Původcem spisu: Kulturní obraz českých měst z let 1410—1620 objevil se býti prof. dr. Sigmund Winter; spisovatelem pojednání „Syntaxis gotských předložek“ prof. dr. Václav Mourek; skladatelem práce „Uhlonosné útvary v Tasmanii“ shledán byl prof. dr. Otakar Feistmantel a stati „Osteologie ropuch“ prof. Frant. Bayer v Táboře.

Poslední tři práce byly také nákladem jubilejního fondu tiskem uveřejněny; u vydání objemného spisu páně Winterova uvázala se po ukončení řádného offertního řízení „Matice česká“. První polovice spisu tohoto o 51 arších vyšla roku minulého, druhá vyjde bezpochyby v. r. 1892.

Dříve ještě než byly ceny řečeným spisům přiřčeny, vypsána byla nová soutěž na rok 1890 do 30. června 1890. I sešly se do té doby tři spisy v rukopise, mající názvy a hesla, jak následuje:

1. Dědina v Israeli. Heslo: Realiter.
2. O theorii ploch. Heslo: Geometrie.
3. Ocel a její vlastnosti galvanické a magnetické. Heslo: Viribus unitis.

Kromě toho uchází se o honorář jeden spis tiskem již vydaný a o podporu k prvnímu vydání překlad jeden.

K posouzení těchto prací poprosila Společnost za rozsudí, a sice:

pro číslo 1. pp. kanovníka dr. theol. Klementa Borového a prof. dr. Albina Bráfa a dr. Jar. Čelakovského,

pro číslo 2. pp. prof. Jos. Šolína a Fr. Machovce a

pro číslo 3. pp. prof. dr. Domalípa a K. Václava Zengra.

Ku posouzení jedné práce tištěné pp. prof. dr. Horbačevského a Jiruše a druhé pp. prof. dr. Jana Nováka a Ant. Truhláře.

Rozhodnutí o přiřknutí ceny stane se v době nejbližší.

Fond jubilejní má kmenového jmění 35.000 zl. v rakouské rentě

Roku 1890 obnášely vydajné příjmy 5324 zl. 54 kr.; vydání bylo 4352 zl. 35 kr., tak že na r. 1891 v pokladně vydajného jmění zbylo 972 zl. 19 kr.

Archivu českého, jehož vědecké vedení jak známo dle usnešení snémovního jest při Společnosti naší, vydán byl r. 1890 díl desátý s obsahem opět velmi bohatým. Jako roku 1889 tak i dosud skládá se kommisse, jíž řízení tohoto podniku jest svěřeno, z těchto členů Společnosti naší: pp. Tomka, Gindelyho, Golla, Kalouska, Jar. Čelakovského, Rezka a Emlera.

V Praze, dne 10. ledna 1891.

Dr. Jos. Emler, hl. tajemník Společnosti.

Noví členové Společnosti.

Při volbách, jež se vykonaly v řádné schůzi dne 14. ledna 1891 byli zvoleni:

Za člena přespolního třídy pro filosofii, filologii a dějepis: p. Jindřich rytíř *Zeissberg*.

Za členy mimořádné téže třídy pp. dr. A. *Zucker*, řádný professor trestního práva c. k. české university v Praze, František *Dvorský*, adjunkt archivu zemského v Praze, a Frant. *Prusík*, professor c. k. akad. gymnasia v Praze.

Za členy dopisující téže třídy pp. Th. dr. Josef *Pospíšil*, professor v Brně; William *Morfill*, M. A. professor slov. řečí na universitě v Oxfordě a T. D. *Florinskij*, professor slavistiky v Kijevě.

Za členy dopisující třídy mathematicko-přírodovědecké pp. dr. F. Gomes *Teixeira*, ředitel a professor mathematiky techn. akademie v Oportě, a dr. H. A. *Schwarz*, prof. mathematiky na universitě v Gotinkách.

Návěstí o fondu jubilejním k honorování a vydávání vědeckých spisů českých.

Král. Česká společnosť náuk v řádné schůzi dne 14. ledna 1891 se usnesla, rozepsati novou soutěž z jubilejního fondu, a to se lhůtou dopadající dne 31. prosince 1891 ve 12 hodin v poledne. Předpisy o tom, jaké rukopisy nebo tiskopisy i jakým způsobem mohou se ucházeti o honorář, najdou se ve statutě a v regulativě jubilejního fondu za rok 1886; otisky obojího lze dostati v kanceláři Společnosti.

* * *

Společnosť má místnosti své v Praze, I. Celetná ul. čís. 20 nové, 562 staré. Tam se přijímají všeliké zásylky.

V záležitostech knihovny i skladu úřaduje opatrovník knihovny Jiří Wegner ve společenské kanceláři ve všedních dnech od 4. do 5. hodiny.

S hlavním tajemníkem Dr. Josefem Emlerem lze mluviti v jeho příbytku v Praze, II. v Krakovské ulici č. 7 nové, denně mezi 1. a 2. hodinou nebo v archivu městském v radnici Staroměstské od 11—12 hodin.

Akademie Krakovská.

Ve Zprávách lednových (r. 1891) uvádí se tresť těchto prací předloženýc Biblioteka pisařův polských č. 9—11. O životě a básních polsko-lat. básní Klem. Janického 1516—1543. I. část (L. Ćwikliński). Neznámý taktát filosofic XIII. věku a jeho domnělý spisovatel Vitellio (V. Rubčiňski). Poměr ceny zla k stříbru (J. Milevski). Rozšíření cévnatých rostlin v Tatrách (B. Kotula). O vidi absorpčním a o barvě tekutého kyslíku (K. Olševski). Minerální zřídla Halic. (L. Šajnoba).

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.
Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

Pokračování článku univ. prof. M. Hattaly „Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého" muslo pro naléhavé úřední práce jeho býti odloženo k příštímu sešitu. **Redakce.**

Který professor klass. fil. v Čechách by vyměnil své místo s kollegou v čelném městě na Moravě za náhradu (i značnou, již nabízí přinucen jedině rodinnými poměry), račiž udati bližší podmínky pod značkou: „klass. fil. Morava" do administrace t. l. do čtyř neděl.

Rok 1891. **Ročník XIX.**

VEŘEJNÉ PŘEDNÁŠKY

ve prospěch

nemajetných posluchačů filosofie

české university Karlo-Ferdinandovy.

3. Dne 4. března: Dr. Zikmund **Winter**, professor akad. gymnasia: „Kterak se Čechové v 16. stol. šperkovali?"
4. Dne 11. března: Jaroslav **Vrchlický**, ř. člen České Akademie: „O Pietru Aretinovi a jeho době."
5. Dne 18. března: Dr. V. E. **Mourek**, professor České university: „Ukázky ze severských pověstí bohatýrských."

Velká dvorana Měšťanské Besedy.

Začátek o 4. hodině odpol.

Vstupné do jedné přednášky 50 kr., do všech 2 zl.

Na měsíční splátky po 1 zl.!

Místo za 13 zl. 50 kr., nyní pouze za 6 zl.

Příručný slovník všeobecných vědomostí.

2 svazky (2148 stran formátu 8°). Redaktor: **Josef Rank.**

Tento **nejlevnější konversační slovník český** obsahuje mimo obvyklé pojednání ze všech oborů vědy též úplný místopis s uvedením počtu obyvatelstva a jiných důležitých udání při jednotlivých místech. — Úplné výtisky k nahlédnutí nalézají se v každém řádném knihkupectví, po případě zašle na projevené přání podepsané nakladatelství na ukázku.

Laskavé objednávky vyřídí rychle nakladatel

F. KYTKA, knihkupectví
v Praze, na Malé Straně.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. — 8 fr. — 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 4.

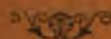
KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1891.

Vydáno 4. dubna 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův obecních škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Kamarýt nejmenoval nám 1828 r. v listě, citovaném už na str. 7, ani jinde žádného z těch „mládků holobrádků, kteří mu z ohledu literatury byli milejší než deset bradatých Dobrovských“ a kterým neváhal ani té chvály dopřáti, že prý „celého Dobrovského v krásovědě do pytle strčí, ano i ve philologii že mu třebas neustoupí.“

O dokázání chvály té nepokusil se K. nikdež ani sebe slaběji, ačkoli znal tuším aspoň nejdůležitější z těch zásad pravé kritiky a humanity, které jsem na str. 48 a 51 vyznamenati dal tučnějšími typy proti Novákovi a Gebauerovi. Že by se však i zcela marně byl zasazoval o dolíčení téže chvály, to hodnověrně vysvitne tuším i z následujících momentů.

Ani Kamarýt nedovedl ještě rozeznati filologie od linguistiky. Jen ona totižto má sobě všímati literatury patřičného národa beze vší pochyby také s ästhetické čili krasovědecké strany, aby mohla zcela dosíci cíle, vytčeného s počátku rozpravy této. Linguistice naproti tomu není dle tamže vyloženého ponětí jejího naskrze nic do krásy žádného z těch jazyků, jehož povahu právě proskoumati má. Můžeť ona přestati na tom, že ve přírodě není nic opravdu škaredého, a sice tím ochotněji a bezpečněji, čím jasněji vysvitá již i z dosavadních výsledků badání jejího, že je jazyk i sebe méně vzdělaného národa [1]) aspoň potud opravdu krásný, pokud o žádném z nich nelze slušně pochybovati, že se celým obsahem a rozsahem svým úplně hodí k oznamování i sebe vznešenějších anebo nejkrásnějších z těch myšlének, k jakým národ, mluvící jím, i dříve dospěl, nežli se naučil psáti.

Podruhé nebylo 1828 r. ještě mezi tehdejšími vlastenci českými žádného takého „mládka holobrádka“, který by se byl mohl prospěšně měřiti s Dobrovským anebo jenž by mu nebyl měl ustoupiti s linguistické čili jazykozpytné strany. Jak neváhali nejvýtečnější z tehdejších filologů našich měřiti se s D. ještě živým ani s linguistické strany, jak upřímně a šlechetně želeli později té odvahy a jak utěšeně vynikli nad něho teprve v letech třicátých a sice: Šafařík výsledky srovnavacího jazykozpytu nejen slovanského než i zahájeného Boppem, užitými v jeho Slovanských starožitnostech, vyšlých poprvé 1837, a Jungmann slovníkem česko-německým, dotištěným 1839, to vysvitá

[1]) Zcela divokým totižto není žádný z národů posud známých, poněvadž i nejsurovější z nich dospěli již k dělání ohně. Více dokladů toho možná se nejsnadněji dočísti u Hellwalda a Peschela, citovaných v §. 4 mého Brusu.

sice již i ze předchozích částí přítomného Příspěvku, ale má ještě jasněji vyjíti na jevo z následujících důkazů toho mínění, že by se Jungmann nebyl dopustil žádné křivdy, kdyby byl přísněji soudil o mluvnicích českých, vyšlých od r. 1819 do 1845, než jak se to stalo slovy, vytčenými tu již na str. 45 a 54 z jeho Slovesnosti a Historie literatury české, zejmena pak, kdy by byl i veřejně hlásal o nich ortel, citovaný též už na str. 2, asi takto:

Mluvnictví naše jest posud zahrada obecná bez zahradníka, kde bez mála každý, komu se zachce, sází své byliny, jedlé nejedlé, zdraví škodlivé, babylonská matenice, žádné školy, pouzí samoukové, žádná jednota, samé sekty, žádný celek, samé drobty, nikde tělo ústrojné, oživené, všude prvky a živlové různí sobě odporující, aniž jest, kdo by byl dovedl aspoň nejodvážlivější svéhlavce a ledajak mudrující kazimluvce napraviti a nahraditi škody, vzniklé řáděním jejich.

Jen Šafařík totižto, přilnuv obrovským duchem a šlechetným srdcem svým upřímně ke srovnavacímu jazykozpytu, zahájenému Boppem, dovedl už 1845 r. opravdu tak znamenitě vyniknouti nad zakladatele slavistiky, Dobrovského, i ve mluvnictví svými Počátky staročeské mluvnice, jak nám o tom svědčí nejen Schleicher od r. 1850 do 1858 než i Gebauer 1876 slovy, citovanými tu již na str. 3 do 5 a 50. Schleicher odebral se na věčnosť, nepokusiv se nikdež ani sebe slaběji o změnu žádného ze svědectví svých o zásluhách, jakých sobě dobyl Šafařík nejen o mluvnictví naše než i o srovnavací jazykozpyt, zahájený Boppem. Gebauer naproti tomu zasazuje se nejnověji o znevážení jazykozpytu téhož a nejvíce na slovo vzatých pěstovatelů jeho slovanských mnohem odvážlivěji a škodlivěji než kterýkoli ze předchůdců jeho v žalostném řádění tom, vynikaje nad ně nedbalostí také o třetí ze zásad pravé kritiky a humanity, vytištěných na str. 48 a 51 tučnějšími literami, čili nešetřením své vlastní reputace vědecké, poněvadž odporuje i sobě samému nejčastěji a nejsvévolněji. K důkazům výčitky té, předešlým už na str. 50 do 54, patří dále dle zásad pravé methody srovnavací také následující ze začatých tu.

Mimo V. Hanku a T. Buriana vedli sobě ostatní grammatikové novočeští do 1845 r. vesměs opravdu tak rozpustile, jak výše řečeno. Nedopřáliť oni ani stínu takého uznání velikým zásluhám Dobrovského o mluvnictví české, jakého se jim dostalo vedle Jungmanna, Šafaříka a Schleichera ještě i od Hanky a Buriana, než buď je zcela ignorovali buď neváhali pohrdati jimi víc anebo méně všetečně a zpozdile ani na zkázu písemné češtiny, výtečně ustálené již ve století XVI.

Hanka naproti tomu pokládal podruhé vyšlé Lehrgebäude Dobrovského i 1849 r. ještě za nejlepší všech dotud vydaných mluvnic novočeských nejen slovy než i skutky, vydav svou roku téhož potřetí v Praze pod tímto titulem: Mluvnice českého jazyka na základě soustavy Dobrovského. Téže cti dopřál on tomuto slovy „podle Dobrovského“ také v titule předešlých vydání, tištěných též v Praze 1822 a 1831 r. Jungmann [1]) spatřuje v obou překlady dříve řečeného Lehrgebäude „dílem skrácené, dílem rozšířené rozličnými dosadky“ čili dodatky. Třetí neliší se podstatně ničím od předeslých, zejmena pak není ani v něm ještě žádné stopy srovnavacího jazykozpytu, zahájeného Boppem a výtečně obráceného Šafaříkem ku prospěchu mluvnictví našeho nejen v Počátcích staročeské mluvnice než i v rozpravách, vytčených už na str. 5. Hodnověrně svědčí nám Schleicher i o tom, odbyv Hanku jako grammatika českého již ve prvé části epochálné úvahy své o mluvnictví našem [2]) těmito slovy: „Das Dobrovský'sche System liegt der Grammatik des Herrn Hanka zu Grunde, der übrigens in manchen Stücken seinen eigenen Pfad geht.“ Dle mého mínění však mohl Sch. bezpečně počísti aspoň většinu výše zpomenutých odchylek

[1]) Historie literatury české 1849, str. 370 pod č. 79.
[2]) Čili 1850 r. na str. 751 časopisu, jmenovaného tu již na str. 3 pod č. 3.

Hankových od Lehrgebäude Dobrovského k těm opravám, na které naráží prvou z vět, vytištěných tu tučnějšími literami na str. 3, spolu pak i to výslovně připomenouti, že H. nic nedbal o výsledky srovnavacího jazykozpytu, zahájeného Boppem a výtečně zvelebeného Šafaříkem, ani ve své Mluvnici polského jazyka podle Dobrovského, vyšlé v Praze 1839 a 1850. Ostatně neznevažoval H. jazykozpytu téhož ani nejslovutnějších jeho pěstovatelů dle mého vědomí nikdy veřejně, ačkoli též více vynikal chlubivostí než učeností vůbec a linguistickou zvláště. Nejhodnověrněji svědčí nám o tom Šafařík s A. Rybičkou, jehož laskavosť ve příčinách této podobných je s dostatek známa vůbec. Dle toho [1]) byl H. duchem „skrovných schopností, rozhodně malicherný, honosivý a chlubný". Šafařík zase psal o něm Pogodinu [2]) mezi jiným i takto: „Viele literarische Mittheilungen in Correspondenzen dürfen Sie von Hanka nicht erwarten: denn er ist mit ganz andern Dingen und Dingerchen beschäftigt. Wenn erst die goldene Medaille ankommt! Gott steh ihm und uns bei! Er weiss noch nichts davon: ich wollte es ihm nicht sagen, denn ich fürchtete, es könnte ihn vor Freude der Schlag treffen, und ich möchte nicht gern die Ursache und Zeuge davon sein."

I Schleicher váží sobě mluvnice Burianovy [3]) více než kterékoli z ostatních nové češtiny, vyšlých od r. 1819 do 1851, hlásaje o ní ve prvé části zpomenuté již i tu úvahy o mluvnictví našem čili 1850 r. na str. 756 Vídeňského časopisu pro rakouská gymnasia, že jest „unstreitig die relativ wissenschaftlichste und wohl auch correcteste." Dle str. 307 a 308 téhož časopisu 1851 pak „Burian, welcher selbst keinen Anspruch auf Originalität macht, zeigt sich durchweg als einen verständigen Mann und hat ein Werk geliefert, das seinen Nachfolgern gar sehr zu Statten gekommen ist. Einzelne Uncorrectheiten [4]) finden sich auch bei ihm, doch unvergleichlich weniger als z. B. bei Ziak, [5]) der wirklich unglaublich incorrect ist, und es hat sein Buch auch nicht das fabrikmässige Aussehen des Konečný'schen" [6]).

Burian však zasloužil sobě opravdu i mnohem větší chvály a sice nejen upřímným uznáním mluvnice Dobrovského za nejdůkladnější všech novočeských, vyšlých do r. 1850, než a zvláště mírným ovšem, ale rozhodným zavržením útoku, jakého se Fr. Trnka, zpomenutý tu již mimochodem na str. 2 s nejhorlivějším přívržencem jeho, V. P. Ziakem, t. j. Žákem, odvážil

[1]) Hlas národa 1886, č. 130 ve příčině Rukopisu královédvorského.

[2]) Письма къ М. П. Погодину изъ славянскихъ земель. Москва 1879 a 1880, str. 162. Na úsudku tom přestal i V. Brandl (Život P. J. Šafaříka. Zvláštní otisk v Brně 1887, str. 30). Příkřejších možná se dočísti onde na str. 144, 156 a 179.

[3]) Ausführliches, theoretisch-practisches Lehrbuch der böhmischen Sprache für Deutsche. Prag und Königgrätz 1839, 1843 a 1850.

[4]) Jakou je prý zejmena nedbalosť o supinum a dbalosť o přechodníky *vedv*, *vrhv* a pod. Těch však ani Dobrovský nezavrhl ještě rozhodně následující naukou svou: „Das Praeteritum des Transgressivs wird unmittelbar vom activen Mittelworte gebildet, wenn man an die Stelle des *l* ein *v* setzt: *byl: byv*, *hnul: hnuv*, *seděl: seděv*. Steht vor dem *l* kein Vocal, so fällt auch das *v* weg: *padl: pad*, *vezl: ves*, *nesl: nes* etc. Doch findet man auch *přišedv*, *padv* und *padev*" (Lehrgeb. str. 132). Gebauer odbyl tvary tyto mlčením i ve větší ze svých mluvnic školských (I, 139), ačkoliv ony byly skutečné v obyčeji také za D. A. z Veleslavína, kdežto by byl měl všecky bez *e* před *v* tím ochotněji vyhlásiti za nesprávné z důvodu, vytčeného mnou již 1857 r. (Srovn. mluvn str. 268), čím odhodlaněji brojí proti *usvědla* RKho (Athenäum 1886, str. 158 a 159), ale docela marně mezi jiným i proto, že sobě neví rady tamž ani s *usvědevši* dle Fr. X. Prusíka (Osvěta 1886, str. 605 a 606) a V. Hauera (Krok 1890, str. 403 a 404). Co se pak supina týče, to nejen dle Dobrovského (Lehrgeb. str. 133) než i dle výše vytčené strany mluvnice Gebauerovy „vyhynulo z jazyka českého" mimo rčení: jdu *spat* a pod. Přes to dopřál mu G. mnohem více péče nežli přechodníkům dříve řečeným, odbyv mlčením i ten z nich, jehož určitý tvar ve *předchozí*, *příchozí* a pod. žije podnes tak, jak právě má dle starobulh. *prědъchoždij* a *prichoždij* (Vergl. gramm. der slav. sprachen von Fr. Miklosich. III. b. Wien 1876, str. 117 a 118).

[5]) Böhmische Sprachlehre für Deutsche. Brünn 1842, 1846 a 1849.

[6]) Theoretisch-praktische Anleitung zur schnellen und gründlichen Erlernung der čechisch-slavischen Sprache nach einer neuen, leicht fasslichen Methode. Wien 1842, 1846, 1849 a 1852.

na písemnou češtinu. Dopřáltě B. mluvnici Dobrovského již i ve prvé ze svých předmluv (str. 4) předního místa, vyčítaje tam pomůcky své a vyznávaje, že je v ní „die Theorie der Sprache auf das gründlichste behandelt", proti Trnkově [1]) pak do slova toto: „Die Orthographie, so wie überhaupt die Biegungslehre dieses Lehrbuches betreffen eine ideale Sprache, in der gar kein Schriftsteller schreibt, und die auch meines Wissens Niemand spricht."

Smýšleje tak a řídě se tím i v posledním vydání své mluvnice, vynikl B. vědomostmi k tomu potřebnými nevšedně i nad Schleichera. Ten totiž theoreticky zavrhoval pokusy, podobné Trnkovu, hlásaje stále [2]) a pravdivě mezi jiným i toto: **„Eine Sprache kann nicht nachgemacht werden, so wenig als ein Naturorganismus."** Prakticky však neřídil se tím, poněvadž za hlavní cíl jazykozpytu svého vůbec nepokládal poznání skutečných řečí než tvoření všelijakých prajazykův mimo přízvuk *in integrum* [3]) tak odhodlaně a marně, jak jsem se zmínil o tom už na str. 2 a 3. Na str. 26 a 27 repliky, jmenované tamže pod čís. 4, pak, odkázav dříve čtenáře k výše citovanému výroku Schleicherovu, konstatoval jsem proti němu to, co jest o něm „männiglich bekannt, dass und wie er bemüht war seine Landsleute mit einer neuen Schreibart zu beglücken oder eigentlich in die unselige Lage orthographischer Zänkereien zurückzuschleudern, die überwunden zu haben sich auch solche Nationen höchlich freuen müssen und mit Recht rühmen können, denen es nicht gegönnt war oder nicht gelungen ist, in ihrer einmal festgestellten Schreibart eine so herrliche Literatur zu Stande zu bringen, wie es die neuhochdeutsche von ihren Anfängen an bis zu dem Schleicher'schen Attentate gegen sie unstreitig ist und bleiben wird, so lange der biblische Spruch: ‚Littera occidit, spiritus autem vivificat' (II Cor. 3, 6) seine Geltung behält. Weniger bekannt, aber nicht minder wahr ist zweitens die Thatsache, dass Schleicher nicht nur die Orthographie, sondern auch das Wesen der böhmischen Schriftsprache zertrümmern und mit einem der drolligsten Kauderwälsche, die ich je zu hören oder zu lesen bekam, ersetzen wollte. Den schlagendsten Beweis dafür liefert uns sein offenes Schreiben [4])

[1]) Theoretisch-practisches Lehrbuch der slawischen Sprache in Böhmen, Mähren und Oberungarn, nach einer eigenen, sehr fasslichen Methode verfasst. Brünn 1829 und 1830.

[2]) Die Deutsche Sprache. Stuttgart 1860, str. 121. Na odkaze ke spisu tomu přestávám úmyslně i tu, poněvadž o něm i Schleicher sám vyznává, že je v něm podstata jeho methody nejobšírněji vyložena (Compendium der vergleichenden grammatik der indogermanischen sprachen. 2 Aufl. Weimar 1866, str. 1).

[3]) Čili tak, jak se toho vlastně ani zakladatel srovnavacího jazykozpytu, Bopp, ještě nedopouštěl, spokojuje se rád, podařilo-li se mu srovnavací methodou uhodnouti, jak zněly jednotlivé hlásky nebo slabiky za předhistorických dob. Nesmírně ho těšily na př. už i ty positivné důkazy samy, kterými Šafařík nepopíratelně dolíčil v rozpravě, jmenované tu již na str. 5 pod č. 4 nad čarou, že *ch* aoristův a mn. lokalů slovanských vzniklo ze staršího *s*, jak to B. hlásal už r. 1833, maje na zřeteli hlavně jen litevštinu, indštinu a řečtinu. Podobně tomu znám se také já již ode dávna ke srovnavacímu jazykozpytu, nejurčitěji tuším těmito slovy: „Ubicunque adhibuero formas vocum fictas, animadvertat lector, me longe abesse, ut putem aut ei persuadere velim, illas unquam prorsus ita, ut a me effictae sunt, in usu fuisse. Contra extremum, quod hac ratione postulandum mihi videtur, in eo consistit, ut concedatur, formas vocum superstites aut vigentes (t. j. jazyků mrtvých anebo živých) duntaxat estenus rite reductas este ad pristinas, quatenus de illis agitur. Restitutis verbi causa paläobulgaricis vocabulis: *netij* et *sedmь* in *neptij* et *sebdmь* aut *septmь*, nihil amplius praestolor, quam ut concedatur, vocibus illis labialem *p* aut *b* olim reapse propriam fuisse camque simpliciter seu missis ambagibus, quibus Schleicher hac in causa nimiopere delectatur, elisam esse. Quomodo autem eodem tempore simul cum *pt* aut *bd* reliqua vocum earum elementa sonuerint, suave esset illud quidem et mirabile auditu, sed ita lubricum est explicatu, ut adhuc malim ignorantiam fateri quam scientiam Schleicheri de his et similibus rebus ostentare" (str. 11 a 12 rozpravy, jmenované tu již na str. 45 pod č. 5). Nejsem tedy protivníkem srovnavacího jazykozpytu vůbec než jen té methody, kterou jej Schleicher pěstoval a několik přívrženců jeho podnes provozuje; společníci moji však, mladogrammatikové, právem pohrdají.

[4]) O spisovnej češtině. Odevřený list cizozemského linguisty Čechoslovanovi. V Bonně, v komisí u Adolfa Marcusa 1849. Tiskem Breitkopfa a Härtela v Lipsku.

an einen Böhmenslawen, allem Anscheine nach an den damaligen Professor der böhmischen Sprache und Literatur, P. J. Koubek. Das Titel- und Schlussblatt abgerechnet, ist das Schreiben 22 Octavseiten stark. Die letzte derselben enthält unter anderem das Datum von 20 Juni 1849 und die Anfangsbuchstaben A. Š. statt des ganzen Namens des Verfassers. Derselbe will namentlich das Umlautgesetz, wodurch sich das Böhmische vom Mährischen und Slowakischen am merklichsten unterscheidet, abschaffen. Da ihm jedoch weder das Gesetz selbst noch seine Wirkungen noch auch sonst die Sprachen genau bekannt waren, so konnte das Machwerk unmöglich anders ausfallen als es oben angedeutet ist. Um das alles einigermassen zu verdeutlichen und zu belegen, erlaube ich mir ein Stück der Stelle, wo den Böhmen das unsinnige Treiben der Neugriechen in der Beziehung zur Nachahmung empfohlen wird, von S. 7 und 8 herüberzunehmen und diejenigen Wörter darin, auf die es zunächst und am meisten ankommt, mittels cursiver Schrift hervorzuheben: ‚Za vzor můžeme českým vlastencům představiti nejnovější *dějopis* novořeckého národu a jeho jazyka. Řecký národ, jazyk a literatura, — slovem celý národní život Řekův — *utlačením* na žalostnou mizinu přišel, *více* než čeština německými, nacpala řečtina tureckými *slovmi* svůj slovník; *skloňování* a *časování* ještě *více* než v češtině se zhoršilo a celá řeč od *svej dávnej* krásy *do nejhlubšího* úpadku se octnula. Ale jaková jest už nyní! *Ať* čteme plody *novější její* literatury, *ať* vstoupíme do kostelův, do společností a posloucháme *kazatela* a vůbec vzdělané *lidy* — najdeme mluvu nejen čistou od každého tureckého slova, ale i to, co mnohem *vážnější* jest, najdeme, že starořecké *grammatikalní* formy zhusta v *obyčej* do *spisovnej* a vůbec *vzdělanej konversační* řeči se uvedly.“

Ale zvyk už ode dávna říditi se i poslední ze zásad, obrácených na str. 51 hlavně proti Gebaurovi, čili touto: „Virtus etiam in hoste laudanda est“ dle nejlepšího vědomí a svědomí svého, vyznávám i nyní ke cti Schleicherově předně to, že padělaná čeština jeho neodporuje skutečné tak urputně a nedůsledně jako Trnkova a Žákova. Podruhé seznámiv se se skutečnou češtinou písemnou do 1851 r. tak výtečně, jak o tom nepopíratelně svědčí již i epochalná úvaha jeho o mluvnictví našem sama, neváhal Sch. opovrhnouti padělanou češtinou nejen svou než i Trnkovou a Žákovou aspoň nepřímo, vyhlásiv tuto slovy výše citovanými za neslýchaně nesprávnou, jakou ona skutečně jest, oplývajíc nejen dialektickými odchylkami od písemné češtiny, vytčenými jí od Schleichera, než i mnoha jinými tak úžasně, že se ve druhém vydání[1]) jejím stále vyskytuje na př. i *sin* m. *syn*: Váš sin je hráč, viďel jsem ďeda i sina jeho (str. 44), nejsem hoden slouti sinem tvým (str. 82) atd.

Měl však Schleicher i přímo a rozhodně zavrhnouti nejen novotářství Trnkovo a Žákovo než i svůj Odevřený list a všecky podobné pokusy a sice tím ochotněji, čím snadněji se mohl už i do 1851 r. přesvědčiti o pravdivosti aspoň následujících momentů:

1) Není ani mezi živými ani mezi mrtvými jazyky písemnými, jejichž dějiny dostatečně známe, žádného, který by tak svévolným anebo všetečným

[1]) Třetího, citovaného na d. m. Schleicherem, nemohl jsem dostati, ale sotva bylo i ono prosto chyby právě vytčené mezi jiným i proto, že Žák dle A. Rybičky „v posledních letech života svého zanevřel na veškerou literaturu českou, anobrž odvrátil se i docela od některých vzácných osob, s nimiž druhdy býval v úzkém svazku přátelském, pokládaje je — ač nepravě — za příčinu nezdaření se obmýšlených od něho novot a oprav gramatických“ (Kobrův slovník naučný X, 455). Trnka pak dle téhože svědka „vyrozumívaje, že není také s to, aby nevčasným a nepraktickým novotám svým zjednal obecného průchodu, kormoutil se nad tím nemálo, anobrž upadl téměř v trudomyslnosť, jíž se v nejlepším svém věku stal konečnou obětí, zemřev v Olomouci r. 1837“ (str. 597). Ostatně dostalo se tamže grammatickému působení Trnkovu a Žákovu tolik chvály, kolik jí nelze dopřáti žádnému z nich ani dle těch důvodů samých, kterými nejen Jungmann než i Palacký bránili písemnou češtinu proti oběma 1832 a 1846 r. ve spisech, citovaných tu již na str. 1 pod č. 2.

smícháním rozličných nářečí nebo podřečí byl vznikl, jakého se Trnka, Žák a Schleicher odvážili. Základem aneb osnovou každého z nich je některé ze **skutečných** nářečí neb aspoň podřečí jeho, jako na př. římské latinského, saské německého, pařížské francouzského, toskanské vlaského, pražské českého, moskevské ruského atd. V každém z těch a podobných jazyků však jen počet hlásek a forem, vzniklých skloňováním a časováním, je tak pevně nebo přísně ustanoven, že se každá odchylka od něho pokládá za chybu, pokud se neujme **zvykem** opravdu vzorných spisovatelů. Počtu témuž možná se tedy dokonale naučiti z každé lepší mluvnice kteréhokoli z písemných jazyků. Tvoření kmenů z kořenův anebo z jiných kmenů, zásoba slov a skladba jejich naproti tomu nebyla, není a nebude nikdy tak přesně a dokonale ustanovena ze příčin, dotčených už na str. 54 hlavně proti Gebauerovi.

2) Čím hlouběji vnikáme do přirozené povahy jazyků, tím pevněji se přesvědčujeme, že žádný z nich, tedy ani literarný nebo písemný, není vlastně nic hotového než ustavičné působení anebo, jak to nejdůvtipnější všech dosavadních jazykozpytcův i dle P. J. Šafaříka, citovaného tu již na str. 8, V. z Humboldta,[1]) co do podstaty řecky vyslovil, není ἔργον než ἐνέργεια. V působení tom řídí se člověk ovšem zákony a sice vesměs tak vznešenými a tajemnými, že jich všech ani vzdělaný nezná aniž kdy pozná zcela, než řídí se značnou většinou jejich, t. j. mimo ty, které se týkají hlásek a forem, vzniklých skloňováním a časováním, všemi ostatními hlavně dle **zvyku**, který každým jazykem tak neodolatelně vládne, že ani sebe krásněji znící hlásky, ani sebe správněji utvořená slova a spojení jejich ve věty nestojí za nic, pokud se neujmou zvykem, a naopak i sebe odporněji znící hlásky a sebe chybněji vzniklá slova a věty jsou hodny užívání, jak a pokud jim toho zvyk přeje. Každá i sebe ryzejší a zachovalejší řeč podobá se s té strany nejvíce penězům těch národů, kteří nedospěli ještě k žádnému ražení jejich.

Takými jsou na př. ti z Asijcův a z Afričanů, pro které Rakousko dává ještě podnes raziti tvrdé tolary Marie Theresie, zpomenuté tak už i v Kobrově slovníku naučném (IX, 491). Vedle těch tolarů však obíhá na východě víc i jiných peněz nových a starých přerozmanitého původu a rázu, nabyvších určité ceny zvykem, který se jen tím liší od konvence, že vzniká a zaniká bez vědomí cíle a prostředků k tomu vedoucích. Bez konvence nestojí na př. ani nejnovější a sebe krásněji udělaná čili padělaná stovka proti stu zlatým stříbra nebo dukátů vlastně ani za vindru a naopak i sebe dřív a chatrněji nejen udělaná než i zachovaná je bernou, ručí-li za ni konvence.

Té se zvyk u písemných řečí podobá mocí svou ovšem více než u obecných, jsa strany hlásek a forem, vzniklých skloňováním a časováním, aspoň poněkud umíněným skutkem; ale vládne přec i těmi tak neodolatelně jako konvence strany papírových peněz mimo to, že nemůže protivníků svých vůbec a padělatelů řečí zvláště tam odkliditi, kam obráncové konvence pravidelně sázejí chycené padělatele jakýchkoli peněz, t. j. do chládku. Obecná řeč naproti tomu řídí se zcela jen zvykem aneb obecný člověk mluví zcela jen dle zvyku a sice spůsobem okolí svého zúplna pravidelně čili přiměřeně zákonům řeči, v okolí jeho obyčejné, podobaje se v tom včelám, které plásty své s podivu hodnou pravidelností dělají a medem naplňují, ačkoli se neučily vlastně ničemu z toho, čeho v té příčině potřebují a šetřiti mají.

Dále pravdu má také Max Müller, líče[2]) moc zvyku v řeči mezi jiným i takto: „Jako všecko na světě, tak se ovšem i řeč ustavičně mění; ale člověk není s to, aby změnami těmi vládl dle své vůle, t. j. aby je podnikal anebo zastavoval, jak se mu kdy právě zachce. O změnění zákonů, vládnoucích řeči

[1]) Gesammelte Werke. Berlin 1841—1852. VI, 41 a 42. Ostatně možná se právě dotčeného výkladu dočísti již i v §. 25 mého Brusu.

[2]) Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache. Für das deutsche Publikum bearbeitet von K. Böttger. 2 Aufl. Leipzig 1866 u. 1870. I, 35—38.

jakoukoliv, aneb o ustálení libovolně vymyšlených slov právě tak marně bychom se zasazovali, jako na př. o změnění těch zákonů, kterými se oběh krve řídí v těle našem, aneb o to, aby těla našeho přibylo za ustanovený čas do též určené míry nebo váhy. Jako zajisté člověk jen potud vládne nad přírodou, pokud zákony její zná a zachovává: tak i básníci, mudrci a jazykozpytcové jen potud vládnou nad jazykem, pokud zákony jeho znají a jimi se spravují. Když se c. Tiberius jisté grammatické chyby dopustil a proto od Marcella pokárán byl, připomenul druhý, náhodou přítomný grammatik, Capito, že prý všecko, co císař řekl, je správná latina anebo není-li jí ještě, že se takou brzo stane. Načež Marcellus, jsa více grammatikem než dvořanem odpověděl: ‚Capito lže, neb ty, ó císaři, můžeš jen lidem dopřáti práva římského, ale slovům nikdy.‘ Podobná té anekdota vypravuje se také o c. a k. Zikmundovi. Když jako předseda kostnického sněmu církevního napomínal shromáždění, aby přísněji zacházelo s Husity, vyslovil i tuto větu: ‚Videte, patres, ut eradicetis *schismam* Husitarum!‘ Proti tomu ozval se jakýsi mnich český nedosti zdvořile, pravě: ‚Serenissime rex, *schisma* est generis neutrius.‘ Císař však, nedav se tím másti, ptal se mnicha: ‚Odkud to víš?‘ Mnich odpověděl: ‚Alexander Gallus to praví.‘ ‚A čím jest Alexander Gallus?‘ ptal se císař podruhé. ‚Byl mnichem,‘ odpověděl onen. ‚Dobře,‘ pravil císař naposled, ‚ale já jsem císařem římským a slovo mé bude tuším aspoň tak dobrým, jako kteréhokoli mnicha.‘ Posměvačů bylo arci na straně císařově dosť, ale *schisma* nepřestalo přece býti slovem středního rodu a nebyla nijak ani císařská moc s to, aby rod a skloňování jeho změnila. Ostatně není naskrze novým to domnění, že by osoby i samy o sobě mohly jakoukoli řeč změniti a zlepšiti se kterékoli strany její, jak se jim kdy právě zachce. Vímeť jistě na př. i to, že Protagoras, řecký filosof, ustanoviv už v Vtém století před Kr. několik pravidel o rodě jmen řeckých, opravdu vyčítal Homerovi, že prý často odporuje jeho pravidlům. Ale jako jinde, tak i tu zvítězila příroda nad lidským důmyslem a sice tak úplně, že v Iliadě a v Odysseji nebyl rod jmen změněn podnes ani jednou dle těch zákonů, kterých se Protagoras domyslil.“

Komu by marnosť snah, podobných posud zpomenutým, nevysvítala dosti jasně ze příkladů předešlých, toho odkazuji ještě k vytčeným ode mne ve spisech níže [1]) jmenovaných, přestana tu

3) na zevrubnějším výkladě rozdílu mezi národní a osobní řečí, obráceného poněkud už na str. 54 proti Gebauerovi a Novákovi. Jako žádný ani sebe větší a vytylejší pavouk sám o sobě nedovede tolik pavučiny nasnovati, kolik celý jeho rod, než jen tolik, kolik je toho on sám právě schopen a potřebuje: tak ani sebe důvtipnější a moudřejší člověk sám o sobě není schopen aniž potřebuje všech těch hlásek, slov a vět, kterými celý národ jeho vládne, než jen tolik a takých, kolik a jakých jest on sám právě mocen a potřebuje, aby jimi srozumitelně vysloviti mohl myšlénky své.

Aby smysl a síla podobenství toho náležitě vyšly na jevo, neváhám o hláskách a slovech, vzniklých skloňováním a časováním a nepatřících do přísně určeného počtu pro kterýkoli z písemných jazykův, upřímně vyznati, že jich neznám všech ani ve slovenštině, ačkoli jsem Slovák rodem. Nedovedu náležitě vysloviti ani všech těch hlásek, kterými se písemná slovenština liší od mé mateřštiny, jako na př. samohláskou *ä* v *päť*, *deväť*, *mäso* a j. V mateřštině mé totiž neslýchati hlásky té nikdy než jen v tak zvané střední slovenštině, na které se písemná zakládá. Z českých hlásek pak nedovedu podnes *ř* tak dokonale říkati jako rodilý Čech, zvyklý mu od malička. Nic-

[1]) Ueber die bisherigen Versuche zur Herstellung einer panslawischen Schriftsprache (Sitzungsberichte der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften. Prag 1872, str. 47 do 63); O všeslovanském jazyku a písmě (Osvěta 1871, str. 711 do 721) a Brus jazyka českého 1877, §. 14 a 29.

méně však nemám proč obávati se té výčitky, že bych nebyl posud dovedl pronášeti myšlének svých ani slovenštinou a češtinou písemnou srozumitelně lidem znalým týchže řečí.

Co se pak ostatních slov a vět týče, strany těch všimnu sobě i tu předně Shakespeara, kterému dle svědectví, vytčených už na str. 100 mého Brusu, není mezi básníky nikde rovně. Řečí svou vládl on též nejspíše mnohem silněji nebo výtečněji než kterýkoli z dosavadních spisovatelů vůbec. Chvály té neváhá přáti témuž obrovskému duchu zejmena ani horlivý, ale spravedlivý Němec, Max Müller, svědče [1]) také, že Shakespeare „wahrscheinlich eine grössere Mannigfaltigkeit von Ausdrücken entfaltet hat, als irgend ein Schriftsteller in irgend einer Sprache.“ A jak se medle má počet slov, užívaných v jeho dramatech, k obyčejným v celé angličtině? Vděční rodáci jeho již i to vypočítali a sice tak, jak se jich M. Müller na d. m. dokládá, připomínaje, že Sh. nepotřeboval ani pětiny slov anglických ve svých dramatech než jen asi 15.000, kdežto se jich v celé angličtině snadno napočítá již i více nežli 100,000. Miltonovy spisy obsahují dle týchže svědků bez mála o polovici méně slov nežli Shakespearovy a sice jen okolo 8,000. Původní Bible starého zákona konečně přestává na 5,642 slovích, ačkoli jest o ní mezi jiným i to, oč nám právě nejvíce jde, známo, čili že ona rozmanitostí obsahu svého znamenitě vyniká nad spisy Shakespearovy a Miltonovy, zasahujíc jím víc anebo méně rázně skoro do všech momentů života národního vůbec a staroživdovského zvláště.

Tak se přirozeně mají nejvýtečnější spisovatelé kteréhokoli národa také počtem spojování slov čili spůsobů mluvení k němu, t. j. ani těch nezná a nepotřebuje žádný spisovatel tolik, co jich bylo neb i posud jest u celého národa patřičného v obyčeji. Můžeme tedy i to bezpečně míti za nepopíratelnou pravdu, že žádný ani sebe výtečnější spisovatel nemůže býti pramenem a svědkem všech slov a spůsobů mluvení, běžných u celého národa jeho, než jen těch a takých, kterým a jakým on ve spisech svých místa dopřál. Netýkají-li se ty na př. rolnictví, nelze po nich nikterak poznati, jak se které nářadí rolnické u národa jeho jmenuje a jakých spůsobů mluvení rolníci tamže potřebují, zkrátka: jak zní celá terminologie a fraseologie rolnická patřičného národa.

Národové našemu podobní však neskládají se jen ze samých rolníků než i z jiných tříd anebo vrstev jako na př. polský. O tom pak dobře napsal už i Kopczyński, nejlepší všech grammatiků polských minulého století, mezi jiným i toto: „Nikdo z nás nemůže se tím honositi, že by celý jazyk svůj znal. V národě polském právě tolik jazyků počítati třeba, kolik je v něm stavů, zaměstnání, živností, kolik umění a řemesel, ať nic nedím o rozličnosti provincí tak rozsáhlé říše, znamenajících jedno a též ponětí rozličnými slovy. Kdož tu celou rozsáhlosť slov polských obsáhl pamětí?“

Téhož mínění jest ovšem aspoň theoreticky i slavný Linde, dokládaje se prvotného čili polského znění jeho; prakticky však neřídí se jím ještě ani redaktor druhého vydání [2]) Slovníku dotčeného, historik Bielovski, s dostatek, nedbaje též ani o nejvzácnější všech přirozených plodů ducha národního, t. j. o písně prostonárodní naskrze nic než jen o přísloví a tak zvaný obecný spůsob mluvení i to „nur in den wenigsten und zwar ganz ausgemachten Fällen, wo die Zeugnisse aus Schriftstellern nicht hinreichen wollten, auf seine eigene Autorität gebaut“.

Tichý genius náš naproti tomu všímá sobě již i prostonárodních písní a řeči obecné vůbec tak výtečně, že je plnou měrou hoden té chvály, jaké se mu již i tu (str. 2) dostalo. Zasloužil jí sobě zvlášť i řídkou u grammatiků našich skromností, vyznávaje po dokázání svrchované potřeby důkladnějšího

[1]) Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache. 2 Aufl. I, 228.
[2]) Dotčený výrok Kopczyńského stojí v tom na str. II, následující pak Lindeho na XV.

slovníku předešlých do slova toto: „Potřebě této vyhověti má přítomný slovník; což jestli se mu na větším díle zdařilo, dosti na tom má spisovatel a míti bude rozumný jeho soudce, věda dobře, že jako nic pod sluncem, tak ani které dílo lidské, neřkuli tak obšírné, naprosto úplné a dokonalé býti nemůže. Ba kdyby hned na tento čas ve všem ohledu dokonalý a úplný slovník možný byl, nedlouho by ta jeho úplnosť platiti mohla, poněvadž živý jazyk, jakýž posud chvála bohu český jest, nikdy v též míře nezůstává, ale podobně všemu, v čemž život jest, neustále se proměňuje“ (str. III).

Ku poslední z těch pravd zná se konečně již i Gebauer. O 12 r. dříve však odporoval jí ještě mezi jiným i přes to, že ji hlásal už o několik roků dříve zejmena i nadšený pěvec Slávy dcery slovy: „Čas vše mění, i časy,“ předchůdce Gebauerův ve filosofii, Herakleitos, pak na ni založil okolo 500 r. před Kr. soustavu svou, vyznávaje ji nejstručněji větou: *Πάντα ῥεῖ*, t. j. všecko teče, vlastně: všecko se mění ustavičně víc anebo méně. Odpověděltě G. 1879 r. na otázku V. Kotsmícha, změnil-li se *přízvuk* český během času, tak, že prý neví, kde by se to bylo stalo. Vyznáním tím pomohl on nemálo k tomu podezřívání nejen Libušina soudu než i Rukopisu Královédvorského, jemuž odporuje počátek druhé z mých ukázek obrany RKho (Národní listy 1857, č. 357).

Nyní zná G. už a vytýká také ve mluvnici své několik dokladů toho, že se i přízvuk český změnil během času (I, 48 a 49); ale nedbá o to zhola nic ve svých Všeobecných výkladech, ačkoli tam proměnám češtiny mnohem více místa dopřál (II, 195 do 212 čili §. 463 do 470) než kterékoli z těch ostatních věcí, které tamže také „pro hlubší poznání jazyka a mluvnice“ rozbírá. Takého poznání však nenabude patřičná mládež ani o proměnách češtiny ze právě vytčených §ů než jen velmi mělkého a namnoze bludného a sice hlavně proto, že G. nemá tam na zřeteli kromě pravd, dílem dotčených dílem i vyložených už výše pod č. 2 a 3, ani té, o které se zmíním teprve pod č. 4.

Přízvuku dotekl jsem se již na str. 136 předně proto, že o důležitosti jeho nejvýtečnější jazykozpytcové ani strany jazyků našemu podobných nikterak nepochybují, ačkoli jej svorně vyhlašují za nejjemnější nebo nejněžnější část každé řeči vůbec. Jak veliké moci jest on zejmena v jednoslabičných řečech, to nad slunce jasněji vysvítá již i ze genialných čtení M. Müllera [1]) o jazykovědě. Podruhé poetická řeč liší se od prosaické také přízvukem a sice tím rázněji, čím je která z nich zachovalejší vůbec a strany prostonárodní epiky zvláště, jako na př. srbština a litevština. Na obě posvítil jsem už nejen ve zpomenuté výše druhé ze svých ukázek obrany RKho než i ve čtvrté německé (Politik 1886, č. 256). Přes to přese všecko není v mluvnici Gebauerově nikdež ani sebe slabší narážky na *rozdíl mezi poetickou a prosaickou češtinou*, ačkoli se formalná a syntaktická skutečnosť jeho objevuje podnes i v nové ještě takořka makavě. Že G. ani u proměn češtiny nedbá nic o přízvuk, to vysvitá s dostatek už i z následujícího výroku jeho: „Proměny jeví se v jazyce na všech stranách, v slovníku, ve skladbě, v tvarech i v hláskách“ (§. 463). Ostatně bludným býti výrok ten uzná každý nepředpojatý čtenář můj i sám snadno a náležitě.

O *zvyk* nedbá G. u proměn češtiny také zhola nic, kdežto by ho byl měl aspoň potud míti na zřeteli, pokud moc jeho svrchovanou líčí již Horatius, narozený 65 r. před Kr. pánem, strany slov samých o sobě verši 60 do 72 (ad Pis.), kterých jsem se já v §. 14 svého Brusu tak doložil, jak nám je nebožtík J. Niederle přeložil. Také jejich originalem brojím v rozpravách, citovaných tu již na str. 139 pod č. 1, nejen proti tvůrcům všeslovanského jazyka, podobným Trnkovi, zejmena proti J. Križanići, J. Herkelovi a M. Majarovi, než i proti opravovatelům písemné češtiny: M. Godrovi, Fr. C. Kam-

[1]) Vorlesungen über die Wissenschaft der Sprache. II, 34 a n.

pelíkovi, J. Kollárovi a V. P. Žákovi, nešetře ani linguistických utopistů: J. Dankovského a A. V. Šembery. V §. 14 svého Brusu posvítil jsem už na neodolatelnou moc zvyku strany slov samých o sobě poněkud i tím podobenstvím, které jsem tu na str. 138 pod č. 2 proto vyložil obšírněji, aby také *rozdíl mezi písemnou a obecnou řečí* vůbec jasněji vyšel na jevo proti bludům, jakých se Gebauer o něm dle výkladu, předešlého tu již na str. 53 a 54, neomluvitelněji dopouští než reklamant jeho, Novák. Nemá se však proč onen nad tohoto příliš vynášeti ani naukou o *rozdíle mezi národní a osobní řečí*, oznámenou tamže na str. 54 jeho vlastními slovy. Z těch zejmena „nářečím" m. „okolí," užitého mnou tu na str. 138, uvádí G. patřičnou mládež v blud takořka makavý, poněvadž žádná osoba sama o sobě nemá vlastně svého nářečí ani podřečí a různořečí než jen s tou větší nebo menší hromadou lidí svého okolí spolu, kteří mluví s ní týmže nářečím anebo podřečím a různořečím, přestávajíce společně jen na určitém počtu hlásek a slov, vzniklých skloňováním a časováním. Ostatně však liší se i oni tak ohromně od sebe vespolek, jak jsem to vyložil už též obšírněji tu pod č. 3.

4) Podstata žádné řeči nevězí v hláskách a slovech samých o sobě než jen ve větách. Každé mluvení totižto nese se přirozeně beze vší pochyby jen k tomu, aby myšlénky oznamovalo aneb aby z hlásek a slov vznikala znamení myšlének, která vůbec větami slují. Pravdy té byly sobě již prví grammatikové naši tak jasně vědomi, jak jsem to již na str. 47 pod č. 2 oznámil, pravě, že žádný z nich neučí ještě skloňování a časování, pokládajíce to pro rozené Čechoslovany za zbytečné. Hlavní péče jejich nese se k opravení a ustálení pravopisu českého a k objasnění syntaktických zvláštností češtiny, vzavších už i do jejich dob nemalou zkázu nesprávným následováním cizích řečí vůbec a latinské i německé zvláště.

Slavný pansofos náš, Komenský, vynikl i v této příčině nejen nad prvé grammatiky naše než i nad Schleichera a přívržence jeho velmi, dospěv mohutným duchem svým k témuž mínění o slovech proti větám, jaké hlásá Bedřich Müller, kterému se málo kdo z nynějších linguistů vyrovná theoretickou znalostí nejrozmanitějších jazyků.

Podstata svorného mínění jejich, oznámeného níž [1]) i vlastními slovy obou, zní zkrátka tak, že žádné slovo samo o sobě nemá skutečně určitého smyslu než pokaždé jen tak a potud, jak a pokud je které z nich právě členem aneb částkou věty.

Mínění tomu nelze zcela než jen takto změněnému bezpečně přisvědčiti: Mimo slovesa určitého tvaru, jako na př. *volám*, *volej*, *hřmí*, *pršelo* a podobná, se prvotnými interjekcemi, jako *ach*, *ó* a pod. spolu, všecka ostatní

---

[1]) Dle Müllera „die ganze menschliche Rede ist aus Sätzen zusammengesetzt, die einzelnen Theile des Satzes, die Worte, haben nur insoferne eine bestimmte reale Bedeutung, als sie eben Bestandtheile des Satzes bilden" (Grundriss der Sprachwissenschaft. I. B. 1. Abth. Wien 1876, str. 99). Komenský pak, ujímaje se názorného vyučování, potvrzuje nauku svou o tom i dotčeným míněním o slovech proti větám takto: „Voces, quia rerum signa sunt, his ignoratis quid significabunt? Noverit puer millies millena vocabula recitare, si rebus applicare non novit, quem apparatus iste usum habiturus est? E solis etiam separatis vocabulis orationem (t. j. dle klassické latiny *mluvení* nebo *řeč*) exsurgere posse qui sperat, idem speret arenam in manipulos colligari posse, aut e cemento murum erigi absque calce" (Janua linguarum reserrata aurea. Pragae 1694 str. 3 předmluvy) Mnohem jasněji hlásá K. dotčené mínění své tím podobenstvím, jehožto překladem počíná se §. 15 mého Brusu takto: „Slova různo, každé pro sebe nechávaná, písek jsou bez vápna, ani v rozumu nesouvisíce aniž v paměti se zachycujíce. Jsouce však v spojení přivedena, hned světlo nějaké se sebe rozlévají a ducha našeho, po věcech žádostivého, pasou zvláštní lahodou. Což z příkladu vysvitne. Čtyři tato slova: *duše*, *býti*, *věc*, *řád*, i když jim rozumíme, koho se dotknou? Dotknou se však, jakmile svázaná je proneseš: řád jest duše věcí. A tak všude." K ostatku téhož §u a ke druhé části rozpravy své O jazykozpytě a přírodozpytě (Čas. mus. 1869, str. 332 do 365) odkazuji každého, komu by jádro výkladů těchto, hlásané nad čarou, nestačilo zejmena proti Gebauerovi.

slova jazyků našemu podobných, t. j. ohýbacích vládnou skutečně jen tak a potud určitým smyslem, jak a pokud jsou členy čili částkami vět.

Slovesa určitého tvaru, vytčeným podobná, totižto jsou již i sama o sobě větami, znamenajíce úplné myšlénky. Prvotné interjekce pak liší se ode všech ostatních slov tím, že neznamenají ani žádných ponětí nebo pojmů než jen pocity rozličné anebo, jak to Fried. Aug. Pott[2]) hlásá: „Sie sind ursprünglich eine unwillkührliche Resonanz der Empfindung, welche irgend eine heftige Anregung auch dem Thiere entlocken kann“ Hned potom zná se Pott i ku předešlému mínění mému o slovese a podstatě každé řeči následujícími slovy: „Nur das Verbum finitum kann einen Satz und einen abgeschlossenen Gedanken geben; und mit Sätzen musste die Sprache, ihrer geistigen Tendenz nach, sogleich anfangen, wie kümmerlich und unvollkommen auch deren Bezeichnung sein mochte.“

Mimo tedy slovesa určitého tvaru všecka ostatní slova velice se podobají údům jakéhokoli organického těla. Jako zajisté jednotlivé údy takého těla jen ve přirozeném spojení s tím co živým skutečně žijí, jinak umírajíce: tak i slova, neznamenající o sobě myšlének, jen co částky vět jsou v skutku tím, čím se vně vět jen zdají býti, t. j. živými čili významnými. Pročež jako anatom, chce-li pravou čili přirozenou povahu jednotlivých údů jakéhokoli těla ústrojného poznati, poměru právě dotčeného nikdá nesmí s očí spouštěti: tak nemá ani jazykozpytec rozbírati slov jinde než na té půdě, kde vznikla, kde jedině žijí a odkud vytržena umírají, t. j. nemá nikdy zřetele svého odvraceti od syntaktické povahy slov.

Gebauer však dbá i dle prvé ze předmluv jeho mluvnice pořád o syntaktickou povahu slov mnohem méně než o hlásky a tvary jejich a sice hlavně proto, že nepoznal ani těch ani oné ještě tak, jak by již dávno byl mohl a měl. Dosti jasně vysvitá to již i z následující nauky jeho: „Jazyk jest úhrn vět, věty skládají se ze slov“ (II, 187, §. 460), poněvadž v ní nenaráží nijak na ta ze sloves určitého tvaru, která již i sama o sobě jsou větami, jako výše vytčená a mnoho jiných.

(Pokračování.)

Osmá třída školy reální.

Napsal řed *B. Navrátil.*

Předmět rozpravy této není nikterak nový. Pokud mi známo, jednala o něm již v letech dřívějších „Mittelschule“ a nejnověji se ho dotknul prof. J. Bittner v 8. seš. roč. IV tohoto časopisu,[2]) přimlouvaje se důvody velmi závažnými, aby reální škole osmý ročník byl přidán.[3]) V celku však zdá se, že otázka o opravě reálky tímto směrem ustoupila poněkud do pozadí; možná, že stranou zatlačena byla universálnější otázkou o jednotné škole střední, k níž opět pozornosť širších kruhů jest obrácena vyloučením řečtiny z gymnasií uherských, a jejímž rozřešením by ovšem úvaha o změně organisace reální školy se stala úplně zbytečnou. Avšak i se zřetelem k veliké této reformě budoucnosti mi se zdá, že malý problém osmé třídy školy reálné zasluhuje vší pozornosti, už proto, poněvadž právě nelze říci, kdy nadejde doba pro onu reformu všeobecnou. Z té příčiny nebude snad docela zbytečno vyšetřiti na základě skutečného stavu nynější reální školy, zda-li reálka s touž učebnou osnovou, již nyní má, rozšíření osmým ročníkem potřebuje,

[1]) Etymologische Forschungen auf dem Gebiete der Indo-Germanischen Sprachen. I. Lemgo 1833, str. 155.
[2]) Naše střední školy nyní. Krok. IV, str. 309 a násl.
[3]) a gymnasii devátý.

z kterých důvodů a jakým asi spůsobem by se po případě rozšíření mohlo provésti. Za východiště přijímám českou reálku u nás na Moravě (speciálně naši v Prostějově) domnívaje se, že při částečné místní různosti učebných osnov reálek přijetí konkretního případu úvahu v mnohé příčině usnadní, aniž obecným konklusím bude na újmu, any veškery školy reální mají společným podkladem normální osnovu z r. 1879, lišíce se toliko v jednotlivých částech dle zemí a dle vyučovacího jazyka, po stránce poslední hlavně pokud se týká reálek neněmeckých, na nichž se němčině jinak a v jiném rozsahu vyučuje, než jazykům domácím, neněmeckým na reálkách německých. Při tom jest mi hned předem žádati za prominutí, uvedu-li ve své rozpravě, co snad už dříve od jiných řečeno bylo; jsouť právě důvody nejčastěji uváděné tak závažny, že by každé pojednání o předmětě tom, jež by si jich nevšimlo, nutně docela kusým se objevilo.

Vizme tedy učebnou osnovu naší reálky, jak se jeví počtem týdenních hodin vyučovacích v jednotlivých třídách. Pro I. tř. ustanovuje 29, pro II. až IV. tř. po 34, V. tř. 33, VI. tř. 34 a VII. tř. 35 vyučovacích hodin týdně. Do počtu toho zahrnujeme též hodiny přikázané neobligátní němčině, poněvadž mimo skrovné výjimky vyučování němčině ode všech žáků bývá frekventováno, čímž se alespoň co do práce, jíž na žákovi žádá, vyrovná každému předmětu obligátnímu. Faktický stav tento zajisté měla na zřeteli vrchní správa školství středního vypouštějíc z učebné osnovy českých reálek úplně jazyk anglický a ustanovujíc definitivní síly učitelské z jazyka německého approbované. Rovněž pojaty v úhrnný počet hodin týdenních též hodiny kreslení a rýsování a hodiny věnované tělocviku. Nezřídka sice slýcháváme tvrzení, že při kreslení žák si odpočine. Každý však, kdo skutečně vyučuje a všímá si průběhu duševní pružnosti žákovy, ví, že kreslení také unavuje, snad o poznání méně nebo, což by tuším bylo správnější, jiným spůsobem, ale unavuje přece; vždyť unavuje také hotového kreslíře, jenž nucen jest pracovati několik hodin bez ustání, tím více unavuje začátečníka, jemuž každé odhadování rozměru, každá čára jest problémem, jejž teprve dlouhým cvikem překonati může. Podobně se věci mají při tělocviku. Víme sice, že dítě (a mnoho žáků střední školy jest dlouho ještě dětmi) jest obdařeno přímo úžasnou zásobou hybnosti; divíme se dětem, jež neomrzí skákati při jisté hře třeba po celé hodiny o jedné noze atd. atd.; ač hybnosť ta u žáků dospělejších nejeví se tímto spůsobem, trvá nicméně v jiné formě dále. Avšak při tělocviku jest tato náklonnosť k nevázanému pohybu spoutána, přinucena vtěsnati se do pout tělocvičné kázně, což o sobě již není vyražením, jak nám každý voják nováček ochotně dosvědčí. Přibéřeme-li k tomu ještě skutečné namáhání tělesné s tělocvikem spojené, přiznáme zajisté, že tělocvikem se povšechná únava žákova ještě rozmnoží, poněvadž k ochablosti duševní přidružuje ještě únavu tělesnou. V celku tedy kreslení, rýsování, tělocvik jsou rovněž jako kterýkoliv předmět učebný zdrojem únavy, jsouce částmi onoho pensa, jež žáku vynaložením ekvivalentního úsilí překonati jest. Tím snad dostatečně jest odůvodněno, že jsme dobu vyučovací těmto předmětům vykázanou přijali do počtu hodin vyučovacích vůbec.

Pohledneme-li nyní na úhrnný počet vyučovacích hodin nahoře uvedený, přiznáme zajisté, že velmi veliký jest úkol, jejž žák týdně, tudíž pak i denně vykonati má, alespoň v třídách vyšších prvé. Každého dne jest mu ve škole vytrvati alespoň 6 hodin, dvakrát nebo třikrát za týden dokonce 7 hodin. V každé hodině má s napiatou pozorností poslouchati výklady učitelovy, má je analysovati, z nich myšlénky sestavovati, je řaditi na příslušné místo svého kouskovitého vědění, v paměť si je vštěpovati a přese vši různorodosť jich v paměti také je podržeti. Nedostatky bystré chápavosti, rychlé a věrné paměti (a kdež by jich nebylo?) jest mu pak ještě nahrazovati domácí pílí, jíž ovšem přikázány jsou též úlohy domácí, což opět žádá práce 3—4 hodin denně, mnohdy i více.

Úhrnem se tedy žádá na žákovi reální školy denně *10 hodin* obligátní práce! Plných 10 hodin úsilí, a to namáhavého úsilí se žádá denně na chlapci jedenáctiletém! A při tom všem jsme ještě ani neměli zření k předmětům neobligátním, zpěvu, těsnopisu, analytické lučbě, ani k hudbě, jíž se rovněž četní žáci soukromě učí, jež odejmou žákovi prázdné půldny ve středu a v sobotu a někde ještě nějakou hodinu v neděli dopoledne! A to se opakuje den ze dne s krátkými přestávkami po celých deset měsíců! Uvážívše to dejme si otázku: Může-li pak žák tuto konstantní námahu snésti bez újmy tělesné, duševní nebo snad i obojí? Smíme-li se bezpečiti, že rozvíjející se organismus žákův při tomto nepřetržitém napětí zachová si onu pružnosť, jíž k zdravému vytváření se nevyhnutelně potřebuje? onu pružnosť, již na dospívajícím mladíku tak velice milujeme, jejímž pohledem ochabující stáří tak rádo pookřívá? Myslím, že kladná odpověď nebude nikomu snadna, že sotva komu bude lze přesvědčivě dovoditi, že úkolem tím rozumová výkonnosť žákova není přes míru napiata. Tvrdil sice kdosi, že již pouhým střídáním předmětů učebných pokleslá bystrosť vnímavostí a soudností se stále znova zas nahrazuje. Jest to však patrný omyl. Pravdou by to bylo jen tehdy, kdyby každý učebný předmět zaměstnával jen jeden určitý na jiných nezávislý orgán intellektu, specificky jen tomuto druhu poznatků vykázaný, jako na př. odpočine si nepracující ruka, když pracuje noha a pod., ač i to jen do jisté míry platí. Ve skutečnosti to, co myslí v češtině, myslí také v logice, v mathematice, při kreslení atd. Celé břímě námahy nese pořád tentýž jediný myslící duch. Energie spotřebovaná myšlením ať v tom neb onom předmětě učebném jest právě spotřebována a další spotřebou ji ovšem nahraditi nelze. Perpetum mobile není ani v říši intellektu lidského. Jest to zákon zachování energie ve světě psychickém. Ovšem pozorujeme jakousi potěšnou zálibu, přechází-li se od jednoho předmětu myšlení více méně namáhavého k jinému. Tato však plyne z pocitu úlevy intensivního nebo trvalého jednostranného tlaku, z pouhé negace námahy, neznamenajíc nikterak positivní náhradu spotřebované práce. Naopak víme ze zkušenosti, že střídání stavů psychických, zvlášť děje-li se rychle, budí omrzelosť, po případě omámení, ba i přímý odpor proti dalšímu vnímání, což zajisté nenasvědčuje tomu, že by se střídáním restituovala vnímavosť nebo soudnosť původní.

A skutečně také pozorovati lze u žáka rostoucí ochablosť jak průběhem dne, tak i průběhem roku, i průběhem let. Únava roste od rána do večera měrou velmi patrnou; šestá nebo dokonce sedmá hodina jest hrůzou každému učiteli; není neznámo, že při prostředních nebo docela chatrných třídách únava třídy dostupuje až nevšímavé jakés hluchosti, jež učitele vidoucího nemožnosť dalšího postupu zoufalstvím plní. Děj ten opakuje se každého dne. Aby žákovi pocit únavy nebyl závorou k další práci, o to se stará už učebná osnova a každý učitel sám.[1]) Únava pak stále se opakující promění se konečně v trvalou, jež se jeví u žáka v nedosti bystré všímavosti, v jakés nespůsobilosli zajímati se o to, co se mu přímo nečiní povinností. Odtud nezřídka onen nedostatek interesu pro věci a záležitosti odlehlejší, řekl bych nedostatek iniciativní samočinnosti, svěžejšího duševního rozletu, kterého neradi u mládeže postrádáme i tehdy, jeví-li se v podobě oněch zázračně nemožných utopií, jež mladickou mysl pestrým světlem, živým ohněm, obsáhlými plány a důvěrou ve stkvělou budoucnosť vlastní práce plní, jež sice později samy sebou znenáhla mizejí, až se rozplynou úplně; avšak platnou zásluhou jejich přece jenom jest, že zanechávají po sobě nehasnoucí plamínek víry v ideální krásno, věčné dobro a možnosť dosíci jich, třeba později nelítostná skutečnosť přinesla nevítané poznání, že cesta, jež k nim vede, jest dlouhou

---

[1]) Máme zde na mysli toliko duševní stav toho, kdo se učí; zdali přepínání poznávací síly může zploditi tělesné neduhy, dlužno ponechati konečnému rozhodnutí lékařův.

a trnitou cestou práce a utrpení. Podobně dusí únava touž měrou, jakou se vzmáhá, i esthetickou zálibu jemněji odstíněnou ponechávajíc volné pole dojmům, jež působí mocně obyčejně přímo prostřednictvím smyslů. Nelze se tomu diviti. Uštvanému člověku nemá půvabu krajina sebe krásnější; duševně uondaný člověk nesáhne pro okřání k Shakespearovi, nýbrž ku frašce hrubého pletiva. — Konečně může míti přílišná trvalá únava za následek dokonce omrzelosť k opravdové duševní práci, nevážnosť k výsledkům jejím, nenesou-li bezprostředně užitku. Nebezpečí to považujeme za nejzávažnější, jehož se škola za každou cenu vystříhati musí, poněvadž ohrožuje kořen a konečný účel její. Doufejme, že ho není, ač by nebylo nesnadno, ukázati povážlivé stopy jeho. (Pokračování.)

O zeměpise ve vyšších třídách gymnasií a reálních škol.

Úvaha prof. *Jana Macháčka.*

V našem století učinil zeměpis v některých státech evropských, zvláště v Německu, veliký pokrok, pěstován jsa velmi bedlivě také ve školách; u nás v Rakousku z rozmanitých příčin nezbývalo času na realie a tedy i na zeměpis a ponenáhlu ze škol odstraňovány neb až do nejvyšších tříd odkazovány. Později obrácena také u nás věcší pozornosť k realiím, tedy i k zeměpisu. Avšak prohlížíme-li k tomu, že zeměpisu v nižších třídách gymnasií a reálních škol za doby naší vyměřeny jsou průměrem dvě hodiny v témdni a že se mu veliká péče věnuje, o čemž nejlépe svědčí celá legie zeměpisných děl a učebných pomůcek, musíme se diviti, že u abiturientů středních škol nejen u nás než i v Německu [1]) není znalosť zeměpisu taková, jaká by dle toho býti měla. Co jest toho příčinou, že výsledek vyučování zeměpisu není takový, jaký bychom právem očekávali? Za hlavní toho příčinu pokládáme to, že se dosud nepřišlo na pravou methodu, kterou by se zeměpisu se žádoucím výsledkem učiti mělo, ač již napsáno velmi mnoho methodik zeměpisu. Ale jak najíti pravou methodu pro vyučování zeměpisu, když dosud ani není určitě vymezeno, co vlastně do zeměpisu náleží. A proto, *má-li zlepšeno býti vyučování zeměpisu, musí především vymezeno býti určitě, co do zeměpisu náleží a potom možno o vhodné methodě přemýšleti.* Ostatní předměty, jimž se na středních školách učí, jsou přesně omezeny a tudíž šťastnější, neboť mají již své osvědčené methody a proto se učitelé těch předmětů dodělávají lepších úspěchů, než jakých dociluje se v zeměpise. Jest tedy na čase, aby se především obor zeměpisu přesně vymezil a o vhodné methodě přemýšlelo, kterou by se lepších úspěchů dalo docíliti než dosud; neboť zeměpis zaujímá v době naší ve vědění důležité místo, obor jeho stále roste a od každého vzdělance se žádá, aby zeměpis znal. Více nežli v nižších třídách středních škol jeví se neurčitosť ve vyučování zeměpisu ve vyšších třídách, kde se mu vyučuje ve spojení s dějepisem.

Ve vyšších třídách našich středních škol i v Německu *nemá zeměpis zvláštních hodin, než učí se mu pouze ve spojení s dějepisem a to velmi nestejně a neurčitě, ano dosud není ustáleno, kolik a kterak se mu má učiti.* Od nové organisace středních škol v Rakousku, tedy již po čtyřicet let, jest otázka, kterak a kolik učiti zeměpisu ve spojení s dějepisem ve vyšších třídách středních škol. na denním pořádku, ale dosud není úplně rozluštěna ani se strany školních úřadů, ani od odborníků na slovo vzatých a přece jest rozluštění této otázky velmi důležité. Učebnic zeměpisu pro nižší třídy středních škol jakož i úvah v různých časopisech roztroušených, samostatných

[1]) Verhandlungen des zweiten deutschen Geographentages zu Halle 1882. Berlin 1882. Verlag von Dietrich Reimer str. 133.

spisů a brožurek o vyučování zeměpisu na školách obecných a v nižších třídách středních škol jest již tak veliké množství, že nelze jich ani přehlednouti. Avšak prací uvažujících o vyučování zeměpisu ve spojení s dějepisem ve vyšších třídách středních škol jest po skrovnu a dají se snadno přehlednouti,[1]) což jest nejvýmluvnějším svědectvím, jak málo si všímáno bylo dosud rozluštění této otázky. Věčšina zde jmenovaných úvah spíše hledí dokázati, že se má ve vyšších třídách středních učiti zeměpisu ve spojení s dějepisem, avšak o tom, čemu a kterak se má zeměpisu v jednotlivých třídách učiti, nepodávají nic určitého, omezujíce se na obecné pokyny. Podobně činí také instrukce pro školy reální i pro gymnasia, nechávajíce učitele v nejistotě a pochybnostech. Spis Dr. Konrada Jarze jest sice určitým, vytýkaje do podrobna, čemu by se mělo v jednotlivých třídách ze zeměpisu učiti, avšak vkládá zeměpisné úvahy do dějin i tam, kde se k tomu naskytá příležitosť pouze nahodilá bez vnitřní souvislosti. Podle jeho návodu dalo by se učiti tenkráte, kdyby byla pro zeměpis ve vyšších třídách učebná kniha. Osmělil jsem se na základě mnohaleté zkušenosti napsati tuto úvahu o zeměpise ve vyšších třídách středních škol, chtěje ukázati, jednak že lze za nynějších poměrů jen částečně instrukcím vyhověti a jednak učiniti skromný návrh ku řešení otázky, kolik a kterak by se mělo zeměpisu v jednotlivých vyšších třídách středních škol učiti, aby aspoň poněkud bylo dosaženo cíle, který vytčen jest učebnými osnovami středním školám a pomohlo se částečně steskům stále se ozývajícím, že abiturienti středních škol nemají ze zeměpisu dostatečných vědomostí. (Pokračování.)

K vývoji otázky supplentské.

Vypravuje *Em. Fait.*

(Dokončení.)

Poněvadž mezitím baron Conrad odstoupil a nástupcem jeho stal se nynější ministr Dr. Gautsch z Frankenthurnu, jenž krátce po svém jmenování navštívil i Prahu, použito této příležitosti, aby pro nutné polepšení stavu

[1]) 1. Über die Verbindung des geographischen Unterrichtes mit dem Unterricht in der Geschichte von J. Wolf Zeitschrift für österr. Gymnasien, Jahrg. 1862.
2. Studien über den historisch-geographischen Unterricht an Gymnasien v. Ed. Scholz. Zeitschrift für österr. Gymnasien. Jahrg. 1870.
3. Geographische Repetitionen für die oberen Klassen von Gymnasien und Realschulen v. Dr. K. Götze. Mainz 1871.
4. Junge „Über Ziel und Methode des Unterrichtes in der Geographie auf Gymnasien". Zeitschrift f. d. Gymnasialwesen 1877.
5. Ziel und Methode des geographischen Unterrichtes von Dr. Öhlmann. In H. Masius Jahrbüchern für Philologie u. Pädagogik. Jhrg. 1881.
6. Geographie an der Realschule v. Jul. Hoffmann. Zeitschrift für das Realschulwesen. Jhrg. 1883.
7. Geographie u. Geschichte. Ihre didaktische Verbindung in den Oberklassen der Mittelschulen v. Dr. K. Jarz. Verlag v. A. Pichlers Wittwe & Sohn. Wien 1885.
8. Geographie in höheren Schulen v. A. Kirchhoff. Schmids Encyklopaedie. 2. svazek, 2. vyd., str. 896—909.
9. Welche Aufgaben hat der erdkundliche Unterricht an den höheren Lehranstalten zu erfüllen? Von Dr. Pohle. Programm des Leibniz-Gymnasiums zu Berlin 1889.
10. Die Behandlung des geographischen Unterrichts auf höheren Lehranstalten v. Wendt. Programm des Realgymnasiums zu Lennep 1889.
11. Zeměpis ve vyšších třídách škol středních od prof. Frant. Wernera. Programm c. k. stát. vyššího gymnasia v Přerově 1890.
12. Beiträge zu einer Reform des geschichtlichen Unterrichtes an der Oberrealschule von Carl Albert Schmidt. Neununddreissigster Jahresbericht über die k. k. Staats-Oberrealschule und die gewerbliche Fortbildungsschule im III. Bezirk in Wien 1890.

Mimo tyto jmenované úvahy jsou některé stati, týkající se zeměpisu ve vyšších třídách středních škol obsaženy v poradách ředitelů středních škol v Německu (Verhandlungen der Direktoren-Versammlung).

supplentů byl získán. K tomu cíli vypravena k němu trojčlenná deputace, skládající se z koll. Kweisera, Knoblocha a zpravodaje, jež vyložila v krátkosti trudné poměry, jaké se vyvinuly v posledních letech mezi uchazeči učitelstva na středních školách a při tom odevzdala petici a memorandum. Jeho Excellence připomenul, že za krátký čas svého úřadu dal se poučiti podrobně o supplentské otázce, že prozkoumá návrhy podané a bude pečovati, aby se nastalé tísni pomohlo. Všichni členové deputace byli s výsledkem svého poselství spokojeni a to tím více, poněvadž krátce před tím uveřejněna byla zpráva, že důvěrníci kollegů brněnských žádajíce u ministerstva za audienci, nebyli ani náležitě vyslechnuti.

Stejným časem plnomocníci navštívili četné poslance říšské, již přijeli na svátky a zvěděli při tom, že Dr. Mattuš v dorozumění s ministerstvem chystá návrh zákona, jímž aspoň částečně má se neshodám pomoci. Dle této předlohy měli supplenti a pomocní učitelé, kteří dosáhnuvše úplné approbace po tři léta na státní střední škole neb učitelském ústavě nepřetržitě a uspokojivě sloužili, požívati výhody, že o jejich zaopatření, kdyby na nějakém ústavě stali se přebytečnými, na jiném ústavě má býti postaráno, i má jim dána býti přednosť před supplenty s kratší službou. Služebná supplentská léta, strávená na obecním neb zemském ústavě jmenovaného spůsobu, na nichž platí reciprocita, mají býti tak považována, jako kdyby na státním ústavě byla vysloužena. Plat supplentů a pomocných učitelů, kteří na středních státních školách a ústavech učitelských po dosažení úplné učitelské spůsobilosti s povinnostmi skutečného učitele po pět let nepřetržitě a uspokojivým spůsobem sloužili, zvýší se o 200 zl. Stejné zvýšení za stejných podmínek má po desetileté službě supplentské znovu nastati.

Jakkoli se zdálo, že předloha dojde souhlasu v poslanecké sněmovně, přece byla počátkem února 1886 znovu poslána deputace do Vídně, aby ještě v posledním okamžiku některé žádoucí změny navrhla.

Memorandum bylo prostřednictvím kanceláře sněmovní rozdáno všem poslancům a ukázalo se, že mnozí z nich čerpali z pamětního spisu náležité poučení. Vedle toho vyhledáni přední zástupci různých parlamentárních stran dílem v budově říšské rady, dílem v jejich příbytcích; zvláště jednali důvěrníci s Drem Mattušem, Jos. Jirečkem, řed. Jil. Jahnem, Drem Ed. Grégrem, radou vrch. z. s. Hájkem, Drem š. Plenerem, Drem Weitlofem, Drem Sturmem, prof. Süssem, prof. Bendlem, Drem Herbstem, navštívili onemocnělého P. Greutera, předsedu klubu polského a jiné poslance, aby osobně ještě dodatečné vysvětlivky připojili. Všeobecně byli přátelsky uvítáni, ačkoli mezi rozmluvou museli mnohé nepříjemné slovo vyslechnouti, jež se k nadějím jejich vztahovalo. Aby neplnili pouze jednostranně úlohy sobě svěřené, vyžádali si také slyšení u pp. referentů v ministerstvě, jmenovitě dlouho prodleli u odborného chefa hraběte Enzensberga, u něhož kus za kusem z požadavků byl probíran a námitky proti nim vyvraceny. Vedle toho žádali za podporu návrhů ještě c. k. zem. šk. inspektora Jos. Webra, minist. radu Edvarda Krischka, který se jmenovitě příznivě vyjádřil o memorandu, a m. radu Kar. Germana.

Rokování o předloze Dra Mattuše vzalo nepříznivější obrat, než se v samých kruzích poslanců očekávalo. První a druhý oddíl úplně byl vynechán a také druhá kvinkvenálka škrtnuta hlavně z toho důvodu, že nemá býti ze supplentů žádná nová třída učitelů utvořena a poněvadž bude v krátkém čase sto míst definitivních obsazeno, „jest jistá naděje, že ze supplentů oni, kteří mohou se vykázati více než desítiletou službou, postavení učitelů dosáhnou“. Při tom byla přijata ještě resoluce, jíž se žádá vláda, aby při obsazování míst „hlavně brala ohled na starší zkoušené supplenty“. Poměr k ústavům nestátním upraven třetím novým oddílem, v němž se praví, že supplentovi, který strávil nějaký čas své služby na takové škole, přestoupí-li do státní služby, mohou se léta jinde strávená připočítati.

Celý mimořádný úvěr, který vyžádal si ministr do konce r. 1886, obnášel 9000 zl. pro střední školy, 1200 na ústavy učitelské. Již dříve ukazováno bylo od plnomocníků při soukromých rozmluvách v ministerstvu, že by se mohla obsazovati místa po okresních inspektořích provisorními učiteli. Návrh byl vzat v úvahu a zaváděna podobná místa, ale bez nároků na pětileté přídavky. Pro r. 1886 bylo rozpočteno dodatečně k tomuto účelu 10.000 zl.

Poněvadž naděje, které byly chovány v příčině akce sněmovní, nebyly splněny na prvním obecném sjezdu professorů středních škol českých, konaném o letnicích r. 1886 v Praze, přijat návrh řed. Višňáka, aby bylo odstraněno trojleté provisorium při definitivním jmenování u všech, kteří nejméně tři léta před jmenováním s plnou approbací jako supplenti sloužili. K tomu připojeny dva požadavky supplentů:

1. Supplenti a assistenti, kteří tři léta po dosažení úplné approbace k spokojenosti sloužili, buďtež jmenováni definitivními supplenty a assistenty a vřaděni do jisté diétní třídy.

2. Místa buďtež obsazována dle konkursu a anciennity. Oba poslední kusy náležitě odůvodněny. I tato petice zaslána ještě před prázdninami c. k. ministerstvu kultu a učby do Vídně.

Výnosem téhož ministerstva ze dne 22. června 1886 čís. 12.192 zaveden zemský odborový status, jenž má býti též vodítkem při definitivním jmenování, ovšem uchazeči o místo z obecních ústavů jsou v něm zařaděni pod čarou.

Od r. 1886 nic důležitějšího v otázce nebylo podniknuto, vyjma, že někteří poslanci byli soukromou cestou požádáni, aby podali v říšské radě interpellaci. R. 1886, 1887, 1889 a 1890 uchopil se ve věci této vřele slova řed. Jahn, vedle něho zvláště r. 1888 Dr. ryt. Kraus, Adámek i jiní zástupci lidu ukazovali na četné nedostatky v tomto směru. Mimochodem dotýká se otázky naší i petice podaná 12. ledna 1889 ústředním spolkem středních škol českých, kde se žádá říšská rada o upravení pense vdov a sirotků po professořích.

Nejnověji ministerstvo vypsalo 40 míst extra statum na těch ústavech v hlavních městech, kde dlouhá léta jsou parallelky; na Prahu připadlo 7 míst, v intenci zákona jest, aby se takto pomohlo vůbec tísni v kruzích supplentských panující; podivno, že v konkursech nejsou jednotlivé odbory zastoupeny, ač právě z nich nejstarší kandidati působí.

České Alexandreidy rýmované, jich pramenové a obapolný poměr.

Uvažuje *Fr. Prusík.*

(Pokračování.)

13. jež (t. Eufrateš řěka) slyši z ráje vytieká. V 1189.

Přes zřejmé *slyši* pochází místo to z glossy; srv. co řečeno v č. 8. o slovech „to mi také z písma známo“ (629).

14. z šalmějí, *z bubnóv hrozný šal.* V 1201.

Gu II, 100: lituis cava saxa resultant. O bubnech tedy Gu nic nepraví, za to však glossy 12^b: lituis et *tympanis* et tibiis *maximum sonum* faciebant. Ulrich 6050 a 6053 uvádí tambûren, busînen (lat. bucina).

15. *dvakrát* tisícév třiceti. V 1267.

Gu II, 126: ter denis milibus = 30.000. Český text buď z glossy jiný udaj mající než Gu neb omylným čtením vznikl.

16. a coť mzhóv *paťset* móžechu. V 1277.
a *paťcet* mzhóv silných údóv. H 145.

Gu II, 133: *sexcentis* mulis. Zde lze buď souditi o glosse, jež udávala jiný počet než Gu, totiž 500, neb o čtení CCCCC (D) za CCCCCC (DC).

17. Saraceni V 1372. jest glossa ku Gu Chaldaea cohors (II, 388); rovněž 1631 ku Gu Hyrcani (III, 54); V 2293. zase stojí saracenského za perského.

18. Jmena vůdcův řeckých se neshodují zcela s Gu II, 426—32; jmenujeť V 1458. na pravém křídle Polykanora, bratra Nikanorova, a Tydea, jichž v Gu není, patrně dle nějaké glossy; za to udává Gu ještě Amyntu a Meleagra, o nichž zase V ničeho neví (Ulrich se shoduje i v jmenech i v pořadě jich úplně s Gu: 7405 sl.); na levém křídle pak má V 1465—70 o Severa více než Gu, Ulrich pak o Dîma (7469, srv. Gu III, 65). V 1634 jest jmenován Volkon, jehož v Gu III, 55 není, nepovstal-li z Gualtherova Agilona (III, 72); srv. V 1648 Endiniuš: Gu III, 81 Echinus, U 8182 Edîmus, Víd. gl. 21ᵇ Edinius.

19. Místa v H 181—190, V 1900—1915 a H 201—210, kde vypravuje český básník, že se mezi zajatými nalézal i bratr Dariův s velikým zástupem dětí, vévod, knížat, markrabí, svobodných pánův i hrabat (localisace!), s jakým strachem zajatí stáli před Alexandrem a kterak se mu jich sželelo, nenalézáme u Gu (po III, 237) a pochází tudíž z nějaké glossy; srv. Arr. II, 11, 9: *καὶ θυγατέρες δύο ἑάλωσαν καὶ ἄλλαι ἀμφ' αὐτὰς Περσῶν τῶν ὁμοτίμων γυναῖκες οὐ πολλαί.* Diod. 17, 36, 2: *μάλιστα δὲ τοὺς παρόντας εἰς δάκρυα καὶ συμπάθειαν ἤγαγεν ἡ Δαρείου μήτηρ καὶ γυνὴ καὶ δύο θυγατέρες ἐπίγαμοι και υἱὸς παῖς τὴν ἡλικίαν.*

20. Ten šturm stá *za dva měsíece*
neb(o) *ještě* k tomu *víece.* V 2052—2053.
Takž ten šturm stá ješče *víece*
nešli plná *dva měsíece.* H 316—317.

Gu III, 288: longa dies. Dle Curt. IV, 4, 19, Plut. Alex. 24, 2 a Diod. 17, 46, 6 trvalo obležení Tyru asi VII měsícův. Nečetl-li básník v glosse na tom udání spočívající (asi: fere VII menses) nedopatřením II menses? či se zmýlil glossou o obléhání Gazy (V 2095, Gu III, 345), jež se dálo dle Diod. XVII, 48, 7 po *dva měsíce?*

21. *šesti* poslóm *oči zbodú,*
pro něž vzěchu všicku škodu,
jedno nechachu *sedmému,*
jenž by je vedl k králi svému. V 2080—2083.

Gu III, 298: implicuere neci legatos. Určitěji Pseudo-Kallisth. I, 35: *ἀναγνόντες δὲ τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως οἱ πρωτόβουλοι αὐτῶν ἐπιτρέπουσιν εὐθέως τοὺς ἀποσταλέντας ἀγγέλους παρὰ Ἀλεξάνδρου βασιλέως μαστίζεσθαι λέγοντες αὐτοῖς· ποῖος ὑμῶν ἐστὶν ὁ Ἀλέξανδρος; τῶν δὲ λεγόντων μηδένα εἶναι, ἀνεσταύρωσαν αὐτούς.* Náš básník měl ovšem před sebou glossu ještě jiného znění.

22. A když *šesť* dní pominuchu
a *sedmý* slunce osvíeti,
uda sě mu tu přijeti,
kdežto ta modla přebývá. V 2190—2193.

Gu III, 386: iam *quater* irriguos libraverat aëre currus
Memnonis impendens lacrimas Aurora sepulcro.

Dle Curt. IV, 7, 15 vykonali cestu pouští za 4 dni. Avšak dle Diod. XVII, 49, 4. po dešti nabravše si vody šli *4 dni*, když napadly na krkavce, cestu jim ukazující; pospíchajíce tedy přišli k hořkému plesu, odkud ušli ještě 100 stadií (= $12^1/_2$ míle, tedy aspoň *2 dni)*; konečně za *den* došli háje Hammonova. Glossa *(7 dní)* spočívala tedy asi na uvedeném námi prameni.

23. *viece než sto tisíc* ľudí
(s) sobú na vojnu vyklidi. V 2281—2282.

Gu III, 422: numquam tot milibus hominum siccavit flumina Xerxes. Určitý počet udává Diod. XVII, 53, 3: pěších bylo 800.000, jezdcův 200.000 lidí. Itin. Alex. 56: pěších 1,200.000, jezdcův 40.000. Padlých Peršanův pak bylo dle Diod. XVII, 61, 3. *přes XC (90) tisíc* všeho všudy, dle Itin. 64. na 300.000. Český básník snad se zmátl glossou o padlých Peršanech, vzatou z Diodora, ale *místo XC četl C (100)*.

24. Přídavek o bohatosti a udatnosti Pharešově a Elipharově, jehož v Gu (V, 30) není, pochází patrně z glossy, an i U 13.169—221 o nich vypravuje (Pharôs, Eliphat).

25. *třidcieti* dnóv odpočívav. B 281.

Gu VI, 29: ter deni dies et quatuor — tedy 34 dní.
Diod. XVII, 64, 4: *πλείους δὲ τῶν τριάκοντα ἡμερῶν.*
Buď tedy český básník měl glossu podobnou Diodorově zprávě neb četl nepozorně XXX místo XXXIV; U zase má 14.763: vierzic tage (variant C virzehen), četl tedy zase XXXX.

26. jenž byl kterúsi náhodú
s vśú postatú svého rodu
králem hřečským vypověděn. BM 69—71.

Gu VI, 491 nic tak určitého nepraví, leda ve v. 501: liquimus Europam . . . arva laremque et spes in te congessimus omnes. Pak VI, 546: vir sine pignoribus, lare, coniuge, pauper et exul. Místo české pochází patrně z nějaké glossy.

27. Na glossách nějakých zakládají se ještě asi tato místa: V 334—339. 460—465. 539—543. 689—692. 1406—1411. 1968—1970. 2220—2223 (o poslu).

28. Počátek V o Šalomounovi, jemuž, ač jest nejmoudřejší z lidí přece jsou 3, ba 4 věci nepověčdomy, vzal básník náš buď z glossy k prologu Gualtherovu neb spíše přímo z bible, an chtěl už z předu poukazem na nedostatečnosť Šalomounovu získati svým pokleskům prominutí. Zníť pak místo to v Knize přísloví 30, 18—19: Tria sunt **difficilia** mihi et quartum **penitus** ignoro: viam aquilae in caelo, viam colubri super petram, viam navis in medio mari et viam **viri** in **adolescentia.**

S tím srovnej český text, jenž zní:

Jenž ze jmene byl věhlasný,
jehož rozum byl tak jasný,
že j'mu bylo všecko známo
v zemi, u moři, v hvězdách tamo,
ten však čtveru věc vyčítá,
jež před jeho smyslem skryta:

Kak mám, pravě, srdce radné,
však mám tři věci nesnadné,
a pak ovšem čtvrté věci
smyslem nemohu dosíeci:
kdež sě člun u vodách plazí
a kdež had po skalách lazí,
kdež orel vstúpí v oblaky.
Kto má tako světlá zraky,
by mohl ty cěsty poznati,
ande sě každá potratí?
Jakž ta troje věc pomine,
tako jejich sled pohyne.
Ty tři cěsty znáti pilno;
ale že ovšem úsilno
cěstu člověka mladého
znáti v rozkoši chovalého,
v toho mysli veždy blúzi,
ni jíe kdy cele posúzi. V 1—24.

Nikterak se tedy nelze snášeti s Fr. Pastrnkem, jenž míní (Jag. Archiv XII, 312), že náš básník vzal počátek ten z parafrase Šalomounových přísloví napsané Brûnem z Schônbecku v Děvíně r. 1276; neboť nač bráti z nechutné parafrase, když lze sáhnouti přímo k obecně známé bibli? O tom se přesvědčiti lze srovnáním obou textův;[1] v něm jde pořad jako v bibli (1, 2, 3, 4), v českém téměř naopak (3, 2, 1, 4). Český text jest hojnější a poétičtější než německý. Ostatek byl Šalomoun asi osobou značně oblíbenou, ježto se ho v mnohé příčině dokládají i jiní básníci, jako na př. Alberich z Besançonu počíná svou Alexandreidu poukazem k Šalomounovu výroku, že všecko jest marnosť:

Dit Salomon al primier pas,
quant de son libre mot lo clas:
est vanitatum vanitas
et universa vanitas.

Po něm to opáčí Lamprecht v Alexandreidě 19—32. Týž srovnává také Alexandra se Šalomounem 66—82 v moudrosti a bohatství.

29. A když již pojidú tamo,
koni jdúc cestu ubichu,
větrové sě obořichu,

---

[1]) Iz spricht: drey dink dy synt myr swâr,
dez vŷrden weyz ich nycht vor war;
daz erste sage ich sundir guft:
waz wegis habe der are in der luft,
dez nympt mych mychel wundir;
daz andyr zage ich besundyr:
waz wegez habe dy slange,
dy do krevcheit vf dez steynys ange;
daz drytte ich nicht vorbere:
waz wegez habe das schyf vf dem mere;
der vyrden rede rechte fûnt,
der waz myr och vnkûnt
tûnde e obyr alle dink:
waz wegys habe eyn jungelink,
ich meyne eynen mynnyngerndin dŷb,
der verholin synnet vf seyn hertz lŷp;
des kunde Salomon nicht beschrebin,
durch daz zo loz ich iz bleyben.

mnoho sto koní uvazú,
s nimiž i ľudé zahřazú
v onom piesce, an sě mútí,
jakž sě *lepké* moře krútí. V 2180—2186.

Gu: Cumque tenax sabulum solem concepit et auram
impulsuque pedum concrevit turbo, procellas
hic Syrtes habuere suas, hic altera sicco
Scylla mari latrat, hic pulverulenta Charybdis. III, 377—380.

K místu tomu mohl míti ovšem český básník glossu podobnou pojmu „*lepké* moře"; než spíše mi se zdá, že srovnávací výraz ten přijal z rozšířených a vůbec známých pověstí o „*lepkém* moři", o němž jinde promluvím zevrubněji.

V.

Český básník připojuje rád na místech vhodných *názory křesťanské*, směšuje časem i křesťanstvo s pohanstvem.

1. Až vypraviti nemohu,
kakú vzdachu chválu *Bohu*. V 569—570.

Gu I, 380—381 mluví jen o Alexandrovi:

gaudet et angustum vix gaudia tanta receptat
pectoris hospitium.

2. Ot nás ji dělí hluboká
prosředního moře stoka,
toho moře, po němž plovú
pútníci k božému rovu (rkp. hrobu). V 604—607.

Gu I, 401 má pouze: ab Europa nostrum discriminat aequor.

3. Jest tu bliz Eufrateš řěka,
jež, slyši, *z ráje* vytieká. V 1188—1189.

4. Avšak jsú v téj vieřě křivi,
*neb řěky, moře vše splyne,
což na světě, všecko mine
kromě slov božích jediné.* V 1230—1232.

5. Nikdy ote dne prvého
až snad i *do dne súdného*
ani bude ni jest byla,
jakož tu by zbitých síla. V 1767—1770.

6. Tak jim bě přišal čas trudný,
každý mní, by byl *deň súdný*. V 2068—2069.

7. Stála čtvera *pkelná vrata*
otvořena až do kořen:
taký byl křik *ďábly* stvořen,
mniece, by sě země sřekla
chtieci je vyhnati *z pekla*.
Tak duše letěly hustě,
jakžto gdyž stáda rozpustie. B 139—145.

Na všech pěti posledně uvedených místech nalézáme samostatné přídavky čes. básníka, jichž u Gualthera není.

8. Čím sem, *Bože,* sě dopustil? BM 297.

Gu: . . . . . *superi*, quo crimine tantas promerui poenas? VII, 19—20.

VI.

Básník český vede si proti latinskému na mnoze dosti *samostatně*, an

1. *řeči nepřímé někdy mění v přímé*: na př. V 429—430: Gu I, 278. V 2336—2341 a H 373—384: Gu III, 483—492. V 2355—2365 a H. 392 až 408: Gu III, 474—493. B 335—342: Gu VI, 51—54. *Nejvíce jest takých směn i valně rozhojněných v BM*, jako 12—24: Gu VI, 464—467. BM 39 až 48: Gu VI, 477 veniamque precatur. BM 209—246: Gu VI, 539—547.

2. Na mnohých místech má český básník *četné přídavky a volnější* než Gualther neb *zevrubnější výpisy* jednotlivých pojmův neb dějův i *hojná podrobnější* neb i *samostatná líčení poétická*, svědčící *o značném básnickém nadání jeho*. Na př. V 474—477: Gu po I, 314 nemá nic toho. 563—566: Gu I, 378 nic. 590—597: Gu I, 395 nic. 615—628: srv. Gu I, 408—410. 414—415. V 831 až 856: Gu I, 470. 493. 496—7. V 871—880 samostatné přirovnání českého básníka k objasnění slov Gu I, 510: in neutro stabilis facturus utrumque videbar. V 1116—1118 poétický přídavek ku Gu II, 60; rovněž V 1120—1121. V 1122—1123 není u Gu II, 66. V 1202—1205 poétické líčení, jehož není u Gu II, 100. H 80-87 zevrubněji než Gu II, 117. H 98—103 není u Gu II, 123. V 1281—1285 slohový přechod k následujícímu vypravování, jehož Gu II, 306 nemá. V 1420—1421 u Gu II, 401 není. V 1476—1481: Gu II, 436 nic. V 1486—1521 mnoho samostatného proti Gu II, 450—486. V 1522 (kopíe navrže)—1524: Gu II, 486 nemá. 1527—1528. 1530—1535 poét. přídavky ku Gu II, 490. V 1597—1603. 1607—1617. 1620—1629 pěkná líčení boje jednotlivcův, jichž nemá Gu III, 49. 50. 54. V 1637—1643 stručněji sice, ale poétičtěji než nudný výčet Gu III, 59—76. V 1663—1664 jinak (levý) než Gu III, 86. V 1733—1736 Gu III, 126 nic. V 1745—1770 líčení porážky mnohem živější a obšírnější (1767—1770 u Gu není), než u Gu III, 131—139; srv. Jaroslava v RKém. V 1795—1799 nemá Gu III, 211. V 1800—1830 mnohem poétičtější a obšírnější líčení než u Gu III, 212—214. Rovněž V 1831 až 1844 zevrubněji než Gu III, 215—219. V 1850—1852. 1857—1873 není u Gu III, 222—224. V 1874—1893 a H 165-174 líčí proti Gu III, 225—233 dosti samostatně. V 1900—1914 nemá Gu III, 235. V 1920 oně obě sestrú miesto přijme sobě: Gu III, 235—236: coniux et soror; 239: uxori det nomen sororis. V 1937—1963 (morálka) není u Gu III, 257. H 264—267 nemá Gu III, 266. V 2026—2027 poét. přídavek: Gu III, 285 nic. V 1964—1985 poétičtěji a obšírněji než Gu III, 258—266. Rovněž V 2028—2033: Gu III, 286. V 2038—2063 a H 320—327 proti Gu III, 286—288; V 2130—2142 proti Gu III, 369; V 2153—2189 proti Gu III, 381—385; H 401—408, 415—420, 450—458 a V 2369—2379 proti Gu III, 494—498. B 95—97: Gu V, 21; 105—109: V, 27; 294-300: VI, 38; 323—334: VI, 40—44. M 108—113: VII, 273—274. BM 12—24: VI, 464—466. Š 110—113: VII, 274. — Jiné poétické přídavky, jichž u Gu není, jsou tyto: V 2034—2035 (po Gu III, 285); 2242—2250 (po III, 417); 2256—2258 (III, 418); 2261 až 2263 (III, 417); 2318—2325 a H 357—367 (III, 456); V 975—976 a 2420 až 2423 (zbytečná glossa předešlého; II, 24—25, III, 524) a H 481—484; V 2435, 2439, 2441—2453 (III, 543). B 37—54 (IV, 538); 56—59, 63—66 (IV, 589);

85—89, 91—92 (V, 17); 172—181 (před V, 456); 198—203 (V, 475); 209 až 211 (V, 486); 278—288 (VI, 19); 310—322 (VI, 51); 336—337 (VI, 54). M 1—4. 7—12. 19—20 (VI, 95). 66—73 (VI, 157). 90—91 (VII, 245).

3. Básník český vplétá samostatně u vypravování po způsobu jiných básníkův *časové narážky* neb *lokalisuje děj dle poměrův své doby* (srv. Hattala, Zbytky rým. Alex. XII); na př.

Jakž hrabíem, kniežatom slušíe. V 1238.

Každý u svého komoně
s drabotú přieliš nemalú
vypraviv sě na přěchvalu
(s) svým oděním i svým ščítem
i pak přědrahým kuršitem.
A ti vši byli rytieři,
těch komonstvo pod kropieři
bez pozlaty polúzené,
kopíe maje neruzené
barbú od cinobra vzatú,
ale vlastně rudú zlatú. H 109—119. Srv. V 1262.

Tu křik zprostřěchu veliký,
odění chce rád všeliký;
a jakž který panoše slove,
tak toho pán jeho zove:
on *Radvana*, sen *Mladotu*
a sen *Jana*, on *Radotu;*
on spalnieř již na sě vleče
a sen potřěbuje meče,
na 'nom již železa brnie
a sen teprv usýpá brně;
některý již vzpíná pláty
a sen již drží štít zlatý;
onen již sedí na koni
a sen dospěv oř již prohoní;
druh druhu koně přidává
podle vojenského práva.
Za malý čas pohověchu,
až všichni za jedno dospěchu. V 1386—1403.

Ande s jejíe bielé šíje
krzno nebo *komši* drahú
panoše i panošky tah[n]ú. V 1877—1879.

Gu III, 226—227: monilia, torques

T[e]hdy podle svých obyčeje,
jak sě i dnes v Litvě děje,
ty, již běchu zbiti Hřeci,
snesše, král rozkáza sžéci. H 286—289.

I mluvíe to sprostní dědi,
by jej tehdy jedly *Vědi.* V 2352—2353.

Srv. H 447—448 a 444.

Gu V, 510—520 přeje si míti nějakého Alexandra za Francorum regem, zavdal podnět českému básníku k této narážce časové:

By Bóh uslyšeti ráčil
své křestěnstvo i to zračil,
by taký byl *českým* králem:
ufal bych v to, 'ž by za málem
leč buď *Litva* leč *Tateři*,
kakž sú menovaní kteří,
Besermené nebo *Prusi*
leč nepotvrzení *Rusi*
přišli by k takéj přípřětě,
jakž by sě křta přichopiece
byli svých modl odstápiece.
I to by sě státi mohlo,
ač by to co již pomohlo,
že Němci, již sú zde hoscíe,
chtíe doždaci, *by na moscě*
Prasě, jehož Bóh snad nechá,
nebylo viděti Čecha: [1])
i mohlo by sě brž státi,
by jich bylo nevídati. B 226—244.

4. Český básník rád v děj vetkává buď vlastní zkušenosti životní neb na velikém díle samostatná odůvodnění děje, obyčejně ve spůsobě sentencí, nezřídka o trojitém verši. Ježto jsou gnómy ty i obsahem i formou velmi zdařilé a mnohá z nich vzata jest z domácích přísloví, nebude nevhod je zde po řadě uvésti.

Však sem to z mladosti slýchal,
jehož sem sě vždy ustýchal. V 33—34.

Ti (t. obojetníci) toho jsú obyčeje:
oko sě jich vеždy směje,
jazyk jmají vniž meč v sobě,
jenž seče straně na obě. V 208—211.

Pro dar nepřěvracuj práva (= Gu I, 106),
jakž juž po křiechu sě stává. V 251—252.

Krt v dobrých lukách rád ryje,
vlk na ovce rád vždy vyje,
[též] závistivý zlobí tyje. V 54—56.

Ustalý rád pitíe sahá,
zeschlým lukám časna vláha,
čstná žena muži předraha. V 79—81.

Neb má o to potaz snadný,
ktož jest v kterém domu vnadný,
ten móž, když chce, býti zrádný. V 106—108.

[1]) S tím srv. DalC. 92, 49—52:

Vece král: Až sě s vojny vráci,
zaval'u Čechóm velikú práci:
choi Petřín pavlakú přistřieti,
na pražském mostu nebude Čecha viděti.

Píseň o králi Přemyslu a Záviši ve Výb. II, 440, 22—23:

tak se byl na Čechy rozlítil,
že nechtěl, by na Pražském mostě který Čech slyšán byl.

Jehož ti čest vzdána všaká,
jenž ot tebe viery čeká,
toho hlavy tvój meč láká. V 119—121.

Kdažto bude v zlém poběda,
nenie (ti) kto co pověda,
jedno každý: „Hoře, běda!“ V 146—148.

Tak vždy bývá v takú dobu:
když(to) hlava vstóně mdlobú,
údi sotně vládnú sobú. V 155—157.

Rovněž: Všeliká sě nemoc vzbudí,
kdažto sě hlava ztrudí,
tu zemdlejí všickni údi. V 1792—1794.

Tato sentence tlumočí Gu III, 211:

cumque caput nutat, turbari membra necesse est.

Srv. Štít. Nauč. 52, 31—32: Kdyžť hlava neduží, ve všechť úděch nebývá statka.

Že kolo najviece skřípá,
malý had najviece sípá
a chlápě najviece chlípá. V 216—218.

Takéž chlap když obohatě,
když sědí daní neplatě,
dobře znav, však nepozná tě. V 233—235.

Srv. Gu: sic partis opibus et honoribus culmine servus
in dominum surgens. I, 89—90.

Šlechetný ščep bývá z pláni,
když sě starý peň oplaní:
tak z chuzších bývají páni. V 244—246.

Kterúž stranu peníez súdí,
druhá sě na prázdno trudí;
nejeden sě tíem oblúdí. V 253—255.

Gu: Munus enim a norma recti distorquet acumen
iudicis et rectam involvit caligine mentem. I, 109—110.

Když pastýř před vlkem srší,
toho sě stádo rozprší,
ten jest nehoden své vrší. V 264—266.

Zle sě brž než dobřě zračí:
jak sě z mračna nebe zmračí,
tak sě hospoda rozpáčí. V 275—277.

Lékař vždy jmá čáku k sěči,
pták rád slyší, kdežto skřěčí:
sluha věří slibný řěči. V 282—284.

Plodu nedá moklé pole,
a česť (i) v rozkoši vóle
nesedí na jednom stole. V 291—293.

Srv. Gu: Parca voluptates sit eis explere voluntas,
qui leges hominum et mundi moderantur habenas. I, 173—174.

Chovajž tvrdě moje slova,
budeť služba vždy hotova
a ve cti v(e)ždy obnova. V 298—300.

Srv. Gu: . . . . si sic
vixeris, aeternum extendes per saecula nomen. I, 182—183.

Trn sě z mladu ostřě pučí,
sám sě vnadí štěnec ručí,
šlechta sě vždy ke cti lúčí. V 309—311.

Již málo za peníez zlata,
neb na kohož spadne stráta,
„zavři přěd ním," dějí, „vrata." V 340—342.

Jakž sě břěčšťan vždy zelená,
tak ho múdrosť povýšená
nebude víec polepšena. V 357—359.

Snadno k tomu ponúceti,
ktož (čemu) sám bude chtíeti:
ač i (s) škodú, však tam jeti. V 422—424.

Úsilno sě vz vodu bráti
a sě ostnovi spíerati,
najvíec(e) vz hospodu státi. V 431—433.

Neb když v čem bude povada,
ani potaz ani rada,
neníe kto čáky přidada. V 478—480.

Zloba zlým sě vždy obrátí,
dobré sě dobrým [vždy] otplatí:
[a] ktož zle míení, ten vždy stratí. V 503—505.

Člověk (rád) vždy na vše séhne,
dobrého spíeše poběhne,
ve zlém jsa pak sě ne(tíe)hne. V. 548—550.

Nebo když člověk ustane
a postáti sě dostane,
dětí ni domu spomene. V 595—597.

Vše sám sobě člověk draží,
sám sa nad[e] vše zlato drážší,
však pro ně česť, duši váží. V 626—628.

— — — — — — —
bez trávy lúka sečená,
bez příslovíe krásná žena. V 821—822.

Neb řěky, moře vše splyne,
což na světě, všecko mine
kromě slov božích jediné. V 1230—1232.

Rovněž H 63—65, jen že 1. verš zní: Neb řěky i moře splyne.

Kdežto jest sluha vz hospodu,
vniž mladý zvěř plove vz vodu,
neb i poslóz vezme škodu. V 1309—1311.

Srv. Gu: in dominum cum servus abutitur armis. II, 330

Náhlosť sě ni čemu [ne]hodí,
ktož sě s krotkostí obchodí,
nad nepřátely vévodí. V 1436—1438.

Nebo ktož sám sobě hřímá,
tomu búře nic n[e]ótjímá
leč buď léto leč buď zima. V 1446—1448.

Neb co které srdce mienie,
v které j' vóli neb ve chtěnie,
to vše znáti na vezřěnie. V 1479—1481.

Když již nelzě zbýti zlého
ni sě móž státi jiného,
nelitujž života svého. V 1722—1724.

Vietr protivný vše rozvěje,
lap sě který skutek děje,
když lepšie nenie naděje. V 1777—1779.

Viz, co na lidech dobudeš,
jakž umřěš, že všeho zbudeš,
s horami sě nepřěbudeš. V 1871—1873.

Proměni vše lepšie práva;
neb sě i ještě to stává,
že česť nravy proměnievá. V 1934—1936.

Rovněž: Zamysliv vše horšie práva,
neb tak sě i ješče stává,
že česť nravy proměňává. H 231—233.

Zle sě námi, světe, pečeš,
jakžto ptáčkom prubla léčeš,
[a] jakžto róže brzo stečeš. V 1961—1963.

Rovněž: Neb kto sě zle druhem peče
a osidlo jiným léče,
řiedko sám jeho uteče. H 268—270.

Zisk se ztrátú vždy na váze,
neb sě to často přiházie,
jež(to) zlé s dobrým přicházie. V 1992—1994.

Rovněž: Protož i při každém skutcě
zisk ve ztrátě, radosť v smutcě
sú spřěžena v jedno pútce. H 279—281.

Gu: . . . . nec iniquam sustinet ultra
dicere fortunam, quae iusta lance rependit
sontibus interdum, prout fraus ignava meretur. III, 269—271.

Kto sě móže vz toho bráti,
komuž Bóh chce (juž) co dáti?
tomu nemóž nic ostáti. V 2009—2011.

To jest pravda ve všéj věci,
že kohož Bóh chce ostřieci,
nemóž ho kto lap dosieci. V 2110—2112.

Srv. Gu: Sed quia fatorum stat inevitabilis ordo
eventusque hominum series immobilis artat. III, 352—353.

Ztratí člověk v každém miestě,
když(to) k tomu nenie štěstie:
věz to každý, věz to věstě. V 2261—2263.

Ale co do které moci?
vynidú mdle všitci roci,
když božie nenie pomoci. V 2268—2270.

Však sě vše ješutně děje,
ač kto na kterú česť spěje,
když có Bóh komu nepřeje. V 2283—2285.

Srv. Gu III, 433: vana spe duceris.

Pozoru hodno, že nejvíce gnómických trojverší jest v prvé části Alx V, totiž 25 (= 75 veršů) v 628 verších čili téměř 12%, kdežto v ostatních 1832 jest jich pouze 18 (= 54 veršův), tedy ani ne 3%. V H jest jich ještě méně, totiž v 493 verších 4 gnómická trojverší (= V) čili 2·4%. V ostatních zbytcích však, totiž v B, BM, M a Š trojverší vůbec není. (Dokonč.)

Hésioda Askerského Práce a dnové.

Báseň ethická a oikonomická k bratru Persovi.

Přeložil *Hynek Mejsnar.*

(Pokračování.)

To vše, co tobě radím, zachovávaje správně celý rok
hleď den a noc poměrně vyrovnati, až zase země,
ta všeho máť živná, plody rozmanitými se zaskví.
Jakmile dní zimních šedesáte po obratu slunce
Zevs vysokovládný naplní, tenkráte se hvězda
„Arkturos“, zanechavši velebný Ókeanův proud,
prvníkrát zářic o samý již soumrak ukáže.
Tehdy po ní vlaštovka žalobná Pandionovna
z rána se ozve lidem, ano již jaro právě počíná.
Révy ořež prve než ta zjeví se ti, takto je lépe.
Avšak jak domonoska se země na rostliny stoupá,
tehdy na rév okopávku není času, však se ty deštů
přílišných střeha ostři kosíř, sluhy ke žni probouzej.
Nechtěj stinných míst vyhlídati, spáti do rána,

když čas žatvy přišel, a praží již slunce do kůže:
tehdáž pospíchej, a domů svou úrodu svážej,
vstávaje záhy po ránu, abys měl výživy dosti.
Neb za hodin ranních se třetí díl odbude práce.
Jitřena dále na cestě vodí, však i dílo posouvá,
jitřena, ježto zjevíc se vybízí dáti se cestou
drahně lidí, a mnohému na šíj klade jařmo dobytku.
A když ve květu jest bodlák, na stromě sedící
kříš zpěvavý kdy také již zvučné hojné vylévá
zpod perutí zvuky své, v čas léta velepracného,
tenkrát jsou kozy tučny co nejvíc, víno je rovněž
nejlepší, ženy jsou nejbujnější, mužové pak
nejslabší, poněvadž hlavu, kolena, slunce vysouší
a spráhlá těla pleť je od úpalu. Tehdy by pak již
skalní stín byl vhod, šlo by též k duhu víno Bibelské,
placka také mléčná, pak mléko ze koz nekojících,
též maso z pastevné nestelné ještě jalůvky,
z kůzlat prvorodých; na to rujné víno popíjej,
ve stinném sedě chládku, krmí nasytiv se statečně,
obrátiv svou tvář proti líbeznému větérku;
z zřídla potom tekutého, které je nekalno a čerstvo,
tré vody částek vezmi, čtvrtou k tomu vína dolévej.
Dále čeládce přikaž, by zrní Démétřino živné
mlátila, jak se ukáže prvé Oriónova síla,
na větrném městišti a na mlatě úplně ploském;
rozměř dobře po té obilí a do nádob ulož je.
Když pak výživu všecku složíš už v domě hotově,
najmi, radím, volného si člověka k službě, a najdi
dělnici bezdětnou, nebo dělnice s dětmi je obtíž,
též psa si břitkozubého chovej, proň krmě nešetři,
za dne by muž spící o jmění tě neokradl někdy.
Pak sena sobě navez a pohrabkův, bys měl opětně
pro skot a mezky celý rok potravy; později pak zas
údy miló občerstvi sluhům a dobytku uvolni.
Jakmile na nebesích Orióna a Seiria hvězda
vzejde, po té Arktura zočí zora růžovoprstá,
tehdáž, Perso, strhej, a domů snes veškery hrozny;
pak dvakrátpět dní, pětkrátdvě nocí je na slunci
rozlož a pět nech v stínu, a v šestý vtáhni do nádob
dar Dionýsa přerozkošný. Však jaktě zapadnou
souhvězdí Pleiad a Hyad, a zapadne i mocnosť
Orióna žhavá, tenkráte buď orby pamětliv
včasné. Kéž tak rok je v pozemské práci spořádán! —
Pakli po plavbě nebezpečné tebe touha pojímá,
tož, když před žhoucí Orióna prchá mocností
Pleiad souhvězdí a vpadá v moře tůň šedotemnou,
a všelicí větrové se dmou té chvíle zuřivě,
tehdy lodí již déle nedrž na siné moře pláni,
než pamatuj svou půdu vzdělávati, jak tě vybízím.
Loď pak vtáhni na břeh, kamením ji odevšady pokryj,
větrův vlhkodutých aby návaly snášeti mohla,
z kýlu vyčerpaje kal, Diovým by nepuchřela deštěm.
Ve svém domě ulož pak a srovnej nástroje všecky,
uklidě řádně mořebrodné lodě, vesla i plachty,
též kormidlo pleché nad dýmem pověse krbným.
Sám pak plavby čekej příhodné, až by nadešla;

tehdáž loď běhutou v moře stáhni, nalož si do ní pak
nákladu příležitého, pro dům bysi zisku dosáhl,
tak jak můj jako tvůj byl otec, ó Perso dětinský,
poplýval na lodích, potřebný výživy čestné,
jenž kdys i semtě přibyl, přepluv moře prostoru valnou,
Kymu tam Aiolskou zanechav, na korábu na černém:
od štěstí, hojnosti, bohatství sic neutíkal,
nýbrž z nouze tuhé, již Zevs člověčenstvu posýlá.
Blíž Helikóna poté usadil se, na vesnici bídné,
v Askře to, na zimu zlé, v letě trapné, vždycky nechutné.
Tož tedy, bratře ty můj, pamětliv buď, bysi práci
veškeru v čas vykonal, pamatuj pak hlavně na plavbu.
Loďku si chval skrovnou, a na velkou náklady vkládej,
věčší sic náklad, věčší zato zisk bude k zisku,
ačli nebezpečné větrové by zadrželi vlání.
Jestli za obchodem obrátíš mysl svou nepovážnou,
chtě zniknouti dluhův a s hladem nelibým se minouti,
tož ti velehlučného povím moře spůsob a míru,
nejsa nijak znalcem ni lodí, ani plavby pomořské.
Vždyť jsem nikdy nejel na korábu mořem širošírým,
leč jen v Evboji z Avlidy plul, kdež někdy Achajští
bouře ždajíce konec četné byli sebrali vojsko
z Hellady rozsáhlé do bojů s Trójí lepodívčí.
K pohřební já tryzně tam Amfidamanta smělého
v Chalkidu se přepravil; dali pak vyhlásiti drahně
cen synové jeho velkoduší; tam já, honosím se,
básní zvítězilý třínožku jsem odnesl ušnou.
Já ji potom Musám Helikónským zas věnoval jsem,
tam, kde do líbezného pění poprvé mne zavedly.
Jen na tolik tedy já o korábech znám mnohoveslých,
avšak i takto povím Dia bleskovládce ti vůli,
ježto mě Músy zpěvem vypěstily zpívati božským. (Pokrač.)

Úvahy.

Hlídka programmův.

14. O neurčitých rovnicích druhého stupně s dvěma neznámými. Upravil J. **Novák.** Šestá roční zpráva české reálné školy v Českých Budějovicích za školní rok 1890. 8°. 24.

Otec neurčité analytiky, Diophantos, nezanechal nám nižádné methody k řešení rovnic neurčitých, ač sám dovedl řešiti neurčité rovnice stupně prvního i druhého spůsobem nad míru duchaplným. Ale řešení to podobalo se více důvtipnému uhodnutí hádanky, než spekulativnímu bádání; i spokojilť se Diophantos při každé rovnici udáním jednoho kořene. V středověku podali indičtí mathematikové hojnosť zajímavých method k řešení rovnic těchto, avšak prameny tyto jsou nám příliš vzdáleny, málo přístupny; čerpáme tedy z pramenů nám bližších, z věku 18. a 19. a sice buď z francouzských (Lagrange a Legendre), buď z německých (Euler, Gauss). Co po Gaussovi na tomto poli ještě pracováno, „jest jen skrovné klasobraní“ (Studnička, Základové nauky o číslech). Neočekáváme tedy, že by spisovatel této stati byl chtěl nás překvapiti novým, dosud neznámým spůsobem v řešení neurčitých rovnic stupně druhého, nazýváť sám práci svou „upravením“. Ano, obdivuhodnou pílí upravil 34 neurčitých rovnic druhého stupně k řešení

podle určitých zákonů. Dříve však bylo spisovateli uvésti potřebné k řešení poučky, v našich učebnicích se nenalézající, jako o kvadratických zbytcích, o vlastnostech řetězců, jež vznikají vyvinutím irracionalních kořenů kvadratické rovnice a o periodičnosti těchto řetězců. Způsob, jímž se to stalo, svědčí o důkladné znalosti látky té.

Nápadno jest referentovi, že spisovatel nesetrval déle při řešení rovnice (př. 16) $x^2 - cy^2 = 1$, v dějinách mathematiky rovnicí Pell-ovou nazývané, jejíž důležitost Lagrange dokázal. Také náš příliš brzy zemřelý Šimerka řešil rovnici tuto ve svém pojednání: „Příspěvky k neurčité analytice", král. Českou společností nauk 1862 vydaném.

Mimo to bychom si byli přáli, aby byl spisovatel řešil některé rovnice též methodou Gaussovou, shodností čísel.

Jsme však spisovateli povděčni za to, co podal: za prvé proto, že vřelou láskou ujal se části mathematické, nyní málo moderní, skoro úplně zanedbávané; za druhé, že snad u mnohého z kollegů, jimž práce tato budiž doporučena, vzbudí znovu lásku k „luzné, drahé děvě, rozkošné Lilavati," jak indický mathematik Bhaskary neurčitou analytiku nazýval. Dr. *Jos. Bittner.*

15. **Kterak převáděti způsoby úsudku trojčlenného z obrazce jednoho do obrazců ostatních.** Na základě theorie Loeweovy ukazuje prof. Frant. J. **Zámečník.** Programm c. k. státního reálného a vyššího gymnasia v Klatovech, vydaný za školní rok 1889—90. 8°. 26.

Prof. J. Zámečník, čtenářům časopisů paedagogických dobře známý, podává v uvedeném pojednání výklad stanovení modů figur syllogistických tím způsobem, jak jej provedl ve své knize o logice em. univ. prof. Jan Jindřich Loewe (Lehrbuch der Logik str. 134—156). Výklad páně Zámečníkův jest pěkný, jasný a instruktivní. Pokud se týče myšlenky Loewovy, musíme připomenouti, že, jakkoliv si vážíme velice stařičkého a stále neunavně ve filosofii pracujícího muže toho (viz nejnověji zase jeho rozpravu „o svobodě vůle a jejích protivnících" v pojednání král. čes. spol. nauk) a jakkoli k těm se ochotně připojujeme, kdo pochvalně soudí o ceně knihy Loewovy, přece nemůžeme uznati, že by se podstatně lišila od dosavadního (Aristotelovského) způsobu. Referentu jesti známo, že aspoň na jednom z Pražských gymnasií vyvození figur ostatních přednášeno bylo tak, že vyvinovány byly napořád z prvé jakožto základní, že žáci po kratičkém návodu to zcela hravě dovedli sami, a lze se tudíž domnívati, že i jinde tak se děje, ježto věc naznačena (byť i ne provedena) v leckterých logikách (Drobischově, Lindnerově, Höflerově a j.) a po krátké úvaze sama se podává každému. 60 modů místo obvyklých 19, vykládá nám prof. Zámečník, možno si mnohem snáze zapamatovati, než oněch 19 jmen barbarských. K tomu cíli s Loewem stanoví sedmero případů, v nichž pojem *P* (*S*) k *M* a opačně *M* k *P* (*S*) se vyskytnouti může; pak zavádí značení Loewovo (*A—E; I—I* atd.) a posléze provádí applikaci toho ve figurách jednotlivých. Byla však skutečně tato věc logice scholastické neznámou? Uvažme jen, že Loewovy modi nejsou než *důsledky* (consequentiae), jednak z podřaděnosti, jednak z obratu (conversio), jednak z obměny (contrapositio); na př. soud *A* lze kontraponovati v *E*. Loewe jen jinými slovy praví totéž: když *P* (*S*) pod *M*, jest *M* nad *P* (*S*), což značí „každé *P* (*S*) jest *M*" [modus Loewův *A*] a „co není *M*, není (také ani) *P* (*S*)" [modus Loewův — *E*] atd. Z toho patrno, že se theorií Loewovou potvrdilo jen dřívější učení „Aristotelíků".

Cena pokusu Loewova a výkladu prof. Zámečníka spočívá hlavně ve významu didaktickém onoho postupu. Žáci naučí se zajisté tím týž syllogismus viděti v různých formách, podstatně stejných a jen *zdánlivě* podobu figury jiné majících, naučí se přeměňovati dané these v rozličné jiné aequipollentní soudy — krátce naučí se *operovati s důsledky*, a důsledky, rádi uznáváme, dosud bývaly v praxi odstrkovány právě snad pro svoji naprostou evidenci. Prof. Zámečník co důmyslný

učitel podal do programmu svého gymnasia práci, která jest mu k nemalé cti a které by si měli povšimnouti všichni učitelé filosofické propaedeutiky. Na konec ještě dlužno se zmíniti, že ani tato theorie, ani dosavadní „Aristotelsko-scholastická“ není konečnou fasí syllogistiky, nýbrž že tu reformu (co do *methody vyvození* platných syllogistických modů) lze čekati od noëtiky a jen na noëtickém základě provésti. *Al. Mattuška.*

16. **Katechismus dějin filosofie.** Sepsal Dr. Fr. X. **Procházka.** Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindř. Hradci za šk. rok 1890. 8°. 40.

O dějinách filosofie psali u nás Jos. Durdík, Dastich, Čupr a Láska. Soustavný přehled vypsal zevrubně prof. Dr. Josef Durdík. Procházkův „Katechismus dějin filosofie“ jest velmi stručný, čím arci práce ta na některých místech trpí, za to však bude vítanou pomůckou kandidátům filosofie, jimž se o to jedná, aby filosofické studium své v stručných obrysech rekapitulovali a v dějepisném přehledu si upevnili. Mile dotýká se čtoucího ona *koncisnosť v slohu a výrazu*, jakož i vyznačení nejhlavnějších charakteristických rysů při každém systému nebo jeho zástupci. Zvláště dobře vyjádřeni jsou Comte, Mill a Spencer. Též dlužno chváliti, že spisovatel pojal do přehledu svého i *Komenského*, ač na Štítného zapomněl. I o Bolzanovi mohla býti zmínka, byť jen pod čarou, rovněž o Jos Durdíkovi při stupnici věd. Citelnou vadou jest zamlčení *materialismu*. Objektivnosť Procházkova v celém spisku jest příkladná, a vůbec daleko se liší *přesnosť této práce* od jeho pojednání „o snu“, které není prací vědeckou. — Procházka znám jest články psychologickými po našich časopisech a přednáškami v místech svého působení těší se příznivé pověsti. Na jeho příští práce dlužno hleděti s nejlepším očekáváním. *Al. Mattuška.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 2: Pamětní spis o socialní otázce (F. Vaněček). Legenda o nalezení sv. Kříže. Drobnosti.

Časopis učitelek. *Přílohy:* Škola mateřská. Škola ručních prací ženských. Rozhledy po lidumilství. Redaktorka a vydavatelka Em. **Schmutzrová.** V Praze. v. 8°. Předplatné ročně (12 čísel) 2 zl. Ročník VII. Číslo 3: Jak se učilo u nás čísti a psáti před třemi sty lety (J. Novák). Jak působí povaha půdy na rozvoj vzdělanosti národů (J. Kunstovný). O dalším sebevzdělání učitelstva (M. Schädelbauerová). Drobnosti.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 5.: O zavedení domácího průmyslu v naší krajině (F. Blažek). *Z písní K. Zákouckého.

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) $6^1/_2$ rub. Ročník XXX. Sešit 12.: Tourské generální étaty r. 1483 (V. Kljačin). Náčrt dějin zemí Krivické a Dregovické do počátku XIII. století (M. Dovnar-Zapolskij). Kazimír Brodziński a literární činnosť jeho (K. Arabažin). Ruské trestní právo (D. Talberg).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVIII. Sešit 1. a 2.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Ročník XII. Číslo 6.: O slovanských příslovích (J. V. Novák). Tužby a přání.

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 5. a 6.: Na přední baště (A. Dostál). Život proklatý (K. Zákoucký). *Srdce mateřské (J. Nečas). Z básní J. Herdy. Sny. Jídlo (J. Koštál). Pro hubičku (A. Vinopal). *O třech bílých růžích (J. Nečas). *Za sestřiny nemoci (J. Pejša). Vzrůst, chůze (J. Koštál).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník II. Číslo 7.

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Č. 10.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročník VII. Zešyt 3.: O approbaci knížek školních (M.). Krasopis v našich školách středních (J. Černecki). Slůvko o fraseologickém slovníku polském (R. Zaviliński). Drobnosti.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 6.: Na šikmé ploše (M. K. Slovák).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Číslo 3.: Krištof Kolumbus (Jos. Soukal). *Nezapřely svou povahu (Aesop). Arabská karavana (A. B. Šťastný). *Píseň o naší domovině (Jan Nečas). O střelné ruční zbrani (Fr. Faktor). *Potrestaný Durynk (Jan Vřesnický). Mezi plovoucími ledovci (E. Musil-Daňkovský). O břečtanu (Fr. Polívka). Zimní zábavy a závody na ledě v severní Americe (A. B. Št.).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 8. a 9.

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 3.: Fresky v kostele sv. Jiří na Hradčanech (K. B. Mádl). Vykopávka starého špitálního kostela Panny Marie před Týnem (Jan Herain). O českých miniaturách (A. Baum). O kutnohorských zlatnících v letech 1430—1550 (Josef Šimek). Zprávy o hamernících a hamrech Přibyslavských v XV. století (Václav Řezníček). Jména tovaryšská (Ant. Merz). Ves pustá Hořisedla neboli Horosadly u Domažlic (Boh. Štrér). Nekropole Ředická na Hořánkách (V. Diviš-Čistecký) Nález Olobocký (Ed. Fiala). Zprávy a drobnosti. Dodavek k genealogii „Dobřenských z Dobřenic“ (Ant. Rybička). Literatura (mimo jiné se zde *právem úplně odsuzuje* sebevědomý spis L. *Niederlův*: Příspěvky k anthropologii zemí českých).

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 8.—11.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 6.—9. *Příloha:* str. 53.—112.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 2.: *Ráchel (Hviezdoslav). Turčianske čiže Štubnianske Teplice (Pavel Križko). Názvy chorôb u ľudu Bošáckej doliny (J. L. Holuby). Obchod, priemysl a hospodárstvo v Trenčiansku. II. (Anton Bielek). Rodinné šťastie (L. N. Tolstoj). Na podkonickom bále (Martin Kukučin). Slovenský jazyk. Beseda. Literatúra.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Sešit 3.: Známosť z lázní (F. Herites). Zástava slečny Zdeňky (J. Antoš). Na různé adressy (B. Kaminský).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník II. Číslo 1. a 2.: Mistr Cvik (J. Kapras). Zdravověda na ústavech

učitelských (E.). Školní knihy na obecných školách českých před sto lety (J. Novák). Účinek kněh a zásad J. A. Komenského v Švédech a Čudech (J. Šmaha). Otázka ve škole. Drobnosti.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 10.: Prof. Dr. O. Feistmantel (Bauše). Solpuga hubitelka kobylek (E. Vávra). Stručný návod k vycpávání ptákův (A. Hořice). V skalní sluji v zimě (J. Fechák). Hladina Černého moře (Bauše). Drobnosti.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 6.. Provinění Anny Beddovy (K. Miksáth). Na pensi (J. F. Javůrek). Filuščin žal (Johana z Rožmitálu). Dumy na bojišti (Draždinin).

Věstník král. České Společnosti nauk. Třída mathemat.-přírodovědecká. 1890. II. Nákladem vlastním. 8°. (S 11 tabulkami a 5 dřevoryty.) 239. Cena ? Physiologische und algologische Mittheilungen (Dr. A. Hansgirg). Dodatky k seznamu čes. Trichopter za rok 1890. Die Metamorfose-Stadien der Oxyethira costalis, Cust. (F. Klapálek). Živočišné otisky v pásmu C. silur. stupně C. Památky práce lidské v útvaru diluviálním v Čechách (F. Kušta). O rozvinování souřadnic elliptického pohybu dle času (Dr. V. Láska). Výřníci vysočiny českomoravské (F. Petr). O glykosazinu. Příspěvek k poznání cyklamosy (O. Pohl). Kterak se voda mění (F. Štolba). Šupinušky země české (J. Uzel). Příspěvky k nauce o vývoji srdce annulatů (Dr. F. Vejdovský). Poznámky k morfologii rhyzomů kapradin (Dr. J. Velenovský). O tvaru krystallovém tellurdioxydu a zásaditého tellursulfátu (Dr. K. Vrba).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel, K. Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 2.: Zwei Oden des Horaz. c. II, 14. 20: (H. Müller). Neue Quellen zur Geschichte der älteren romantischen Schule (O. F. Walzel). Literarische Anzeigen Zur Didaktik und Paedagogik. Miscellen. — Seš. 3.: Der Schiffbruch des Horaz (J. M. Stowasser). Zu Horatius und Velleius (J. Hilberg). Handschriftliche Beiträge zu Statius (K. Wotke). Nochmals *sarcire* (J. M. Stowasser). Literarische Anzeigen. Zur Didaktik a Paedagogik. Miscellen.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 3.: Ženské ústavy v Rakousku (A. L. Petrov). Směs.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 4. O pravlasti indoevropského pranároda (Jan N. Woldřich). O nepohlavném rozmnožování se jevnosnubných rostlin (J. Velenovský). Pokusy Hertzovy o elektřině (Jos. A. Theurer). Rozhledy. Směs.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 2.: Politický poměr Moskevského panství k Jugerské zemi (A. V. Oksenov). Náčrt dějin nauky a literatury římského práva v ranou dobu středních věkův dle nejnovějších zkoumání (V. V. Sokolskij). Povídky o sporu duše s tělem v středověké literatuře (Th. D. Baťuškov). Předběžné poznámky k dějinám caře Ivana Vasileviče Hrozného (E. A. Bělov). Kritika a bibliografie. Aristotelovo *περὶ ἑρμηνείας* (E. L. Radlov). Nadhrobní píseň Adonidovi (př. V. L.). Martial (hr. A. V. Olsyfěv).

C. Sallusti Crispi Bellum Catilinae, Historiarum orationes et epistulae. Scholarum in usum recognovit Rob. **Novák.** Pragae 1891. Nákladem A. Štorchova syna. m. 8°. 95. Cena ?

Divadlo s loutkami. V Praze. Nákladem A. Storcha syna. m. 8°. Sešit 15: *Čert a Káča* od *Ž. Podlipské.* 48. Cena 24 kr. Sešit 16: *Miluška* od Fr. *Hrnčíře.* 26. Cena 16 kr.

Sbírka klassiků řeckých a římských v překladech českých.

V Praze. Nakladatel A. Storch syn. 8°. Cena sešitu (o 4 arších) 38 kr. Seš. 18: *Ovidiovy Proměny.* Kn. VIII a IX. Přeložil Jan *Červenka.* 64. Cena 38 kr.

Mladý houslista. Rediguje V. J. **Novotný.** Nakladatel J. R. Vilímek. Cena seš. (8—12 stran v. 8°.) 36 kr. Předplatné na rok (10 seš.) 3 zl. Seš. 6.: Jasná noc (Z. Fibich). Valčík (K. Weis). Sarabanda (F. Laschner).

Dějiny cvičení tělesných. Díl I.: **Tělesná cvičení v starém věku.** Napsal Jos. E. **Scheiner.** Se 140 obrazy. V Praze 1891. Nákladem vlastním. v. 8°. II. 250. Cena ? — Dílo toto, jediné svého druhu v literatuře naší, hodlá vystihovati přede vším „význam a vnitřní hodnotu tělesných cvičení“ a podati „každému přístupný dějinný obraz tělesných cvičení jednotlivých národův a věkův, jenž by přispěl k poznání rozumného, účelného, v době naší tak povážlivě ohroženého žití a k ocenění vysoké důležitosti a dalekosáhlého vlivu jednotlivcův i celých národův.“ V I. díle vykládá spis. o tělesných cvičeních u národův východních, u Řekův a Římanův. Jasné výklady své spis. protkává netoliko citáty (v překladě) z různých spisovatelův, ale provází je všude názornými rytinami; ku kontrole pak uvádí všude hojné prameny literární. Jest tedy dílo to založeno na solidním podkladě a vůči důležitosti řádného tělocviku doporoučí se též našim školám co nejlépe.

Dramatické spisy Emanuela Bozděcha. V Praze 1889—90. Nakladatel Eduard Valečka. M. 8°. Svazek VI.: Baron Goertz. Truchlohra v 5 dějstvích. 3. vyd. V Praze 1891. Nakladatel Ed. Valečka. m. 8°. 64. C. 50 kr. — Jak oblíbeny jsou hry prvního dramatika našeho, znamenati z toho, že výtečná v každé příčině tragoedie vychází tuto už po třetí. Jen tisk aby byl věčší!

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Svazek VII. Sešit 2. a 4.: Poklona — Pravda.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1890. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 53.—64.: Mezi proudy. I. II.

Joannes Marcus Marci a Cronland, sein Leben und gelehrtes Wirken. Festvortrag von F. J. **Studnička.** Prag 1891. Nákladem kr. České společnosti nauk. 8°. XXXII.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 8. a 9.: *Chudý bohatec* od Jos. *Brauna.*

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XX. Číslo 7.: *Ohlumy* od V. *Lužické.* 157. — Ročník XXI. Číslo 1.: *Štěstí* od M. A. *Šimáčka.*

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešity 83.—84.: Bryennios až Bulharsko. Mezi články vynikají: z Bubna, Bukovina, Bulharsko. Přílohou jest pěkně barvotiskem provedená mapa poloostrova Balkánského (mimo Řecko).

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 5.: *Maloměstská idylla. *Kosť. *Na Valdštýně. Z cesty Václava Maliny: Několik slov před cestou. V jitřních mlhách života.

Příhody, jež na cestě do Carohradu a zvláště v zajetí svém zkusil a sepsal Václav Vratislav z Mitrovic V Praze 1875. Nakladatel Fr. Urbánek. m. 8°. 171. Cena 80 kr., studujícím 50 kr. — Tisk pěkného díla toho jest příliš drobný, nevyhovuje vys. nařízením o knihách žákům určených.

V nejtemnější Africe *aneb hledání, zachránění a ústup Emina, guvernéra Aequatorie.* Sepsal Henry M. **Stanley.** Přel. Gustav *Dörfl,* El. *Krásnohorská* a Primus *Sobotka.* V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena brož. výtisku 3 zl., vkusně váz. 4 zl. Sešit (po 30 kr.) 26.—28.: Prameny Nilu. Hory Měsíčné a zřídla Nilu. Ruvenzori. Jezero Albertovo-Edvardovo. Zemí Ankorskou k Alexandřinu Nilu. Kmenové travnatého kraje. — Seš. 29. (13.—16. arch III. dílu): Zbraně Ballegů a Vahumů. Zvyky podobné staroegyptským. Pod-

nebí kraje travnatého. Anglická missijní stanice. Jižní cíp Viktoria Njanzy. Mladý nosorožec. Jezero Urigi. Pohlavár Kadžumba. Knihy v střední Africe. Dobré naše bydlo na stanici. Poslední psaní od Makaye. Sudanci jmíni za lidožrouty. Zrádný pohlavár. Charakteristika domorodců. Horda sveřepých Masajů. Týdenník „Times" a jeho annály. Paša a francouzští missionáři. Hostina v Bagamoju. Odplutí do Zanzibaru. Nevděk. Závěrek. — Díl III. bude ukončen seš. 30., načež současně vycházeti počne díl IV. *„Emin paša a vzbouření v Aequatorii."*

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Dílo III.: **V zajetí Armidy. Když jsme táhli na Paříž.** Sepsal Pavel **Albieri.** Illustroval V. *Černý.* Sešit 7. a 8. od str. 193 do 256 s 10 illustracemi V. Černého.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Díl III.: *Dědictví strýce Koba.* Seš. 8. a 9. s několika illustracemi.

Malý Čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Č. 10.

Zámecké novelky. Napsal V. **Řezníček.** V Praze 1891. Nakladatel J. R. Vilímek. 8°. 223. Cena 60 kr.

George Gordon **Byron: Nebesa a země sen. Oskar z Alvy.** Přel. Fr. *Krsek.* V Praze 1891. Nakladatel týž. 16°. 101. Cena 50 kr. — Příkladové táhnou, překlady klassických děl cizojazyčných se množí: jen houšť!

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 1.: *Světlo a stín* od *Koldy Malínského.* Illustruje Emil Zillich. — Nová serie, jež má přinésti několik zajímavých románův (původních i přeložených), počíná velmi slibně povídkami na slovo braného povídkáře. Illustrace jsou pěkné, vhodné, celková úprava vkusná.

Smír Tantalův. Drama o 4 jednáních od Jaroslava **Vrchlického.** V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 16°. 87. Cena 40 kr. — Za nedlouho po 1. části trilogie „Hippodamie" předkládá plodný básník obecenstvu 2. část rovněž tak důmyslně osnovanou, jako jest prvá. Jak se dovídáme, chystá do tisku už i třetí, poslední část trilogie.

Boženy Němcové Babička. V Praze 1890. Nakladatel I. L. Kober. m. 4°. Sešitem 7. a 8. skončeno jest pěkné vydání povídky venkovské, jíž literatura naše nemá rovné. Illustrace Bartoňkovy a Slabého jsou čistě provedeny.

Boženy Němcové Pohorská vesnice. Seš. 2.—4. Tento román, jejž Němcová pokládala za nejlepší plod svůj, vydává se v též podobě jako její Babička s pěknými illustracemi. Nakladatelstvu přísluší dík za piétu k tak výtečné spisovatelce, jež v květu své působnosti literatuře naší vychvácena byla.

Ústřední knihovna. m. 8°. Nakladatel I. L. Kober. Sešit 265.—266.: *Sofokleův Filoktét,* př. Petr *Durdík.* 66. Cena 20 kr. — Sešit 267—8.: *Kornelia Nepota Životopisy výtečných vojevůdců,* př. Ant. *Kvapil.* Část I. 96. C. 20 kr. — Plynné překlady tyto tím spíše vniknou v širší kruhy, any jsou jednak provázeny nejpotřebnějšími vysvětlivkami, jednak velmi levny.

Vzorný dopisovatel. Sestavil Jakub **Malý** (2. vydání pořídil K. Vorovka). V Praze 1891. Nákladem I. L. Kobra. 8°. 48. Cena seš. 25 kr. Seš. 2.

Životopis Boženy Němcové od Sofie **Podlipské.** V Praze 1891. Nakladatel týž. m. 8°. 94. Cena ? — Pěkně psaný život s úvahami o některých dělech velezasloužilé spisovatelky.

Život antický. Dle Wägnera a j. upravil Ant. **Kvapil.** V Praze 1891. Nakl. týž. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1.: Úvod. Stará Italie; země a obyvatelstvo; nejdávnější poměry kulturní. Pověsti starolatinské. — Dílo má pojednávati o životě kmenův italských a řeckých po všech jeho stránkách. Dostojí-li programmu, jak počalo, stane se velmi hledanou příruční pomůckou jmenovitě při četbě klassikův. Dílo jest opatřeno četnými vyobrazeními k znázornění textu. Úprava jest velmi úhledna, cena levna.

Dramatická literatura.

Druhá mladosť. Drama o 4 jednáních od P. M. **Nevěžina.** — K. S. Gotovcev (p. Slukov), jenž má hodnou ženu (pí. Sklenářová) a 3 odrostlé, zdárné dítky (p. Vojan, sl. Vlčková a Kubšová) zamiluje se do domácí učitelky hudby T. A. Těléginové (pí. Laudová) a naplňuje svou nevrlostí veškeu dům zděšením a strachem; konečně k naléhání rodiny prohlásí, že ho zde vše mrzí, celý život jeho prý byla samá starosť, samá útrapa, že se chce všeho toho zbaviti a na konec života si zjednati ještě — druhou mladosť. I zapudí od sebe rodinu, jíž se ujme bratr jeho ženy, J. A. Parusov (p. Šmaha). Gotovcev naléhá na rozvod a chce, by jeho žena prohlásila se vinnou, aby se mohl s Těléginovou oženiti. To přesáhá vši míru; syn Vitalij se odhodlá přijměti Těléginovou, by upustila od otce; matka vidouc jej odcházeti rozrušena, spěchá za ním a setká se se svou sokyní, jež jí prohlásí, že od Gotovceva neupustí; když se ho nechce zříci ani k naléhání jeho syna, zastřelí ji tento. Za to přijde na Sibiř; loučení jeho s rodinou je srdcervoucí; otec nyní poznává, že chybil a chce, by se rodina k němu vrátila, ale žena návrh odmítne. — Všichni představitelé, jmenovitě pí. Sklenářová, sl. Danzrová (M. Št. Šětkinová), pí. Vinklerová (chůva), pp. Slukov, Vojan, Šmaha a Šamberk (M. J. Kunavin) podávají velmi zdařilé výkony herecké.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Nařízení ministra kultu a učby ze dne 31. ledna 1891, č. 2031, v příčině kompetence k definitivnímu potvrzování učitelův státních škol středních (gymnasií, reál. gymn., reálek) v úřadě učitelském, k udílení přídavkův pětiletých jak oněm, tak učitelům státních ústavův učitelských, konečně k udělování přídavkův desítiletých katechetům na státních školách středních.

V mnohých případech se pozorovalo, že se ustanovení minist. nařízení ze dne 18. srpna 1870, č. 8256, potud mylně vykládají, pokud se školní úřad zemský, táhna se *k změní* toho výnosu minist., považoval povolaným k definitivnímu potvrzování učitelův stát. škol středních v úřadě učitelském i k udílení přídavkův pětiletých oněm učitelům, ač dle toho, jak se věci měly, nebyl po *úmyslu* nařízení k tomu oprávněn.

By se zajistilo stejnoměrné a zákonům úplně vyhovující jednání v těchto záležitostech, vidím se přijměna c. k. školnímu úřadu zem. k lepšímu objasnění minist. nařízení ze dne 18. srpna 1870, č. 8256, a minist. nařízení ze dne 24. ledna 1871, č. 425, i táhna se k minist. výnosu ze dne 4. dubna 1872 k č. 3470 dáti na vědomí, že jest jen tenkrát oprávněn stvrzovati učitele stát. škol středních v úřadě učitelském, udíleti jim i učitelům stát. ústavův učitelských přídavky pětileté a katechetům st. škol středních desítileté, když *v každém směru beze vší pochyby* stává potřebných k tomu podmínek po rozumu ustanovení dekretu dvorské komise studijní ze dne 18 září 1826, č. 4412, po případě §. 3. zákona z 9. dubna 1870 (ř. z. č. 46), §§. 2. zákonův ze dne 19. března 1872 (ř. z. č. 28. a 29.), konečně dekretův dvor. komise studijní ze dne 28. září 1819, č. 6243, ze dne 14. února 1831, č. 768, ze dne 20. ledna 1838, č. 8365 ex 1837, a minist. nařízení ze dne 19. července 1856, č. 19.509.

C. k. školní úřad zemský se tudíž vyzývá, by měl povždy co nejpřesněji na očích meze oboru svého působení v této záležitosti, by si tedy vedl se zvláštní opatrností při stabilisování uvedených učitelův a při udílení jim přídavkův pětiletých a desítiletých, a by si v těch případech, kde věc není *v každém směru beze vší pochyby*, vyžádal našeho rozhodnutí.

Schválená díla:

Fr. Ot. Novotný, Latinská cvičebná kniha pro II. gymn. třídu. K 5. vyd. upravil a jednotlivé dlouhé slabiky označil Fr. Batočka. V Praze 1890. K. Bellmann. Cena váz. 1 zl. 32 kr. (6/2. 1891, č. 1892).

A. Gindely, Dějepis všeobecný pro vyšší třídy. Vzdělal Jan R. Řehák. I. díl, 4. vyd. V Praze 1891 Cena 1 zl. 60 kr., váz. 1 zl. 80 kr. (20/2. 1891, č. 2691).

Rozmanitosti.

— Členy zkušební komise pro kandidáty učitelstva hospodářství na středních školách hospodářských jmenováni jsou: Dr. J. *Lambl* předsedou, A. *Bělohoubek*, MDr. J. *Böhm*, Fr. *Farský*, Dr. K. *Jičínský*, A. *Němec*, Fr. *Sitenský*, Dr. Fr. *Studnička*, Jos. *Šusta*.

— **Konkursy** (do 5. dubna): klassická filologie v Budějovicích, Jindř. Hradci, Král. Hradci; čeština v Kolíně, čeština a němčina v Plzni (g.), němčina v Budějovicích (g) a Ml. Boleslavi, dějepis v Král. Hradci (g.), mathematika a fysika v Chrudími a Příbrami, mathematika a deskriptiva v Praze (r.) a Karlíně kreslení na Smíchově.

— **III. sjezd rakouského učitelstva středních škol německých** se odbýval ve Vídni ve dnech 25.—27. března s tímto programem:

I. Hry mládeže a osnovy učební.

II. O revisi řádu kázeňského.

III. Zdravotní prohlídka učilišť.

IV. Zpráva o petici v příčině úpravy platův a hodnosti učitelstva středních škol (viz Krok IV, 430).

— **Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných věd** konají v letním pololetí na universitě *Černovecké*: *Kalužňacki*: Četba staroslověnských textův. Ku kritice mínění o původu glagolice. Přehled literatury západních Slovanův od nejstarších dob do konce XVI věku. *Smal-Stocki*: Účasť bukovinské Rusi v rusínské literatuře. Četba starorusínských památek i vybraných plodův novějších spisovatelův.

Seznam přednášek, kteréž se konati budou na c. k. české universitě Karlo-Ferdinandově v Praze v letním běhu 1891.*)

Fakulta filosofická.

I. Vědy filosofické.

J. Durdík: Psychologie, zvláště hledíc ku potřebám středních škol. O důležitosti filosofie řecké. — *Masaryk*: Logika. — *Hostinský*: Esthetika odborná. (Nauka o umění.) — *P. Durdík*: O methodice zeměpisu a dějepisu.

II. Vědy mathematické.

Studnička: O determinantech. O integrování rovnic differenciálních. (Dokončení.) O počtu variačním. (Publicum.) — *Seydler*: Základové kartografie se zvláštním zřetelem k posluchačům věd historických. Přehled mechaniky nebeské dle historického rozvoje jejího. (Puklicum.) Theorie pružnosti.

III. Vědy přírodní.

Strouhal: Experimentální fysika v přehledu soustavném, pro mediky, II. díl. Vybrané části z fysiky praktické. (Publice.) — *Augustin*: Meteorologie. (Hydro-

*) Letní běh počíná dnem 2. dubna a trvá až do posledního července.

meteory. Oběh vody ve vzduchu.) — *Bělohoubek:* Chemie farmaceutická. II. část a zákony lékárnické. Chemie a analysa moče. Kvantitativné zkoušky „Pharmacopoeae Austricae edit VII.“ Prakt. cvičení pro farmaceuty. — *Brauner:* Vybrané partie z chemie anorg. Analysa kvalitativná. Analysa kvantitativná se stoechiometrickým cvičením. Návod ke zkoumání moče. — *Raýman:* Elementární chemie organická. Laboratorní cvičení v chemii organické. — *Vrba:* Mineralogie, díl odborný, část I. (Prvky, sirníky, kysličníky a halovce.) Mineralogické practicum. O horninách vyvřelých (Publicum). — *Ot. Novák:* Geologie. Palaeontologie: O systematice a morphologii fossilních anthoovů. (Pokračování ze zimního semestru.) Praktická cvičení v geolog. ústavu. (Publicum.) — *Čelakovský:* Botanika speciální pro mediky. Botanika všeobecná pro farmaceuty. Praktická cvičení z botaniky. O vývoji a abnormálních přeměnách květů. (Publicum.) — *Velenovský:* Praktická cvičení na živých rostlinách spojená s vycházkami. — *Hansgirg:* O všeobecné fysiologii rostlin. O řasách a houbách (spojeno s demonstracemi a po případě s praktickými cvičeními a výlety). — *Frič:* Zoologie. Obratlovci. Praktická cvičení v anatomování a mikroskopování ve spojení s výlety. — *Vejdovský:* Srovnavací osteologie. Soustava a morfologie obratlovců. Práce v ústavu.

IV. Vědy historické.

Resek: Dějiny mocnářství Rakouského r. 1848—1849. Dějiny Čech a Uher 1648—1705. Novější literatura Rakouského dějepisu. — *Emler:* O nejstarších dějinách rakouských se zvláštním zřetelem k pramenům jejich. Cvičení palaeografická. O formulářích. (Publicum.) — *Goll:* Dějiny 15. století. — *Kalousek:* Dějiny zřízení zemského v Čechách a v Moravě. — *Jireček:* Císařové z dynastie Komnenův. Byzantinské dějepisné prameny. — *Palacký:* Národopis. III. Národy středomořské (incl. Arabů). Vodopis. Palestina. (Publicum.) Čechy. Politického zeměpisu II. část (pokračování). — *Hostinský:* O hudbě XIX. století.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Kvíčala: Výklad Elektry Sofokleovy a Euripidovy. Vybrané části ze srovnavací skladby jazyka řeckého a latinského. — *Král:* Státní starožitnosti římské. (Pokračování.) Výklad Sofokleovy Antigony. — *R. Novák:* Historie římského řečnictví za doby císařské a výklad Quintilianova dialogu de oratoribus. O latinské flexi jmenné a zájmenné. — *Vysoký:* Řecká mythologie II. část. — *Hattala:* O složených větách hlavních nářečí slovanských. O staročeských legendách vůbec a rýmovaných zvláště. — *Gebauer:* Soustavná mluvnice jazyka českého. Nauka o slově. (Pokračování.) — *Polívka:* Mluvnice obecného jazyka (veliko)-ruského. Čtení vybraných textů středobulharských i novobulharských. — *Mourek:* Syntaxis německého jazyka. Historie literatury německé. Staroseverská mluvnice s výkladem vybraných částí z Eddy, řečené starší. — *Kraus:* O Nibelungách. — *Jarník:* Čtení a výklad vybraných textů starofrancouzských. Molière a jeho díla. Vybrané části francouzské skladby. (Pokračování.) — *Zubatý:* Výklad vybraných částí Mahābhāraty. Zvukosloví a tvarosloví jazyka latinského, umberského a oského. S výkladem nápisů latinských, umberských a oských. — *Kovář:* O mythologii. Základy skladby. — *Dvořák:* Arabština (běh IV.): Četba a výklad „Tisíc a jedné noci“ dle vydání Salhámova, Beirút, 1890. Perština (běh IV.): Četba a výklad dívánu Háfizova. (Pokračování četby běhu zimního.) Hebrejština: Četba a výklad Genese kap. XXVII. a n. (Příběhy Josefovy.)

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický. *Durdík:* Cvičení seminární. — *Masaryk:* Čtení a posuzování spisů J. St. Milla.

Seminář paedagogický. *Durdík:* Seminární cvičení.

Proseminář mathematický. *Studnička:* Geometrické rozpravy.

Seminář mathematický. *Studnička:* Řešení složitějších úkolů geo-

metrických. — *Seydler*: *a*) Rozbor učebné látky fysikalní pro střední školy. *b*) Cvičení v řešení problemů math. fysiky.

Seminář historický. *Emler*: Čtení a výklad kroniky Vincencia Pražského a Jarlocha, opata Milevského. Přednášení a posuzování prací seminárních. — *Goll*: Výklad pramenů. Písemné práce.

Seminář geografický. *Palacký*: Seminář bude ohlášen o sobě.

Seminář filologický. *Kvíčala*: Latinské oddělení. Výklad desáté knihy Aeneidy a recense latinských písemných prací. Řecké oddělení. Výklad druhé knihy Thukydidovy a recense řeckých písemných prací.

Proseminář filologický. *Král*: Proseminární cvičení řecká. — *R. Novák*: Proseminární cvičení latinská.

Seminář pro filologii slovanskou. *Gebauer*: Mluvnice staroslověnská. Čtení a výklad textu staroslověnského pro cvičení v témž jazyku. Posuzování písemných prací seminárních.

Seminář germanistický. *Mourek*: 1. Výklad Nibelunků. 2. Výklad klassických děl nové literatury německé.

Seminář románský. *Jarník*: Cvičení provençalská dle Partschovy Chrestomathie provençale.

VII. Přednášky lektorů.[1])

Kolář: Pokračování v mluvnici polské a čtení básně „Wiesław" Brodzińského. Pokračování v mluvnici srbsko-chorvatské a čtení básně „Osman" J. Gundulića. Pokračování v mluvnici ruské a čtení „Dětství" hr. L. Tolstého. — *Kraus*: Cvičení německá. — *Maleček*: I. odděl. Mluvnice jazyka vlašského se souvislými články. (Pokračování.) II. odděl. Skladba vlaštiny. Cvičení slohová. Il trecento della letteratura italiana. La traduzione e spiegazione della Divina Comedia di Dante Alighieri. (Inferno.) — *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. Čtení vybraných partií z nejnovější historické literatury maďarské. — *Sládek*: Anglická mluvnice. — *Stecker*: Nauka o skladbě hudební. (Pokračování). O formách hudebních. (S analysí forem.) — *Pražák*: Krácení větní v německém těsnopise (s cvičením rychlopisným). Vývoj těsnopisných soustav grafických.

Poznámka Prof. Dr. *Šafařík* oznámí své přednášky později; doc. Dr. *Píč* nebude v tomto běhu přednášeti.

Maturitní themata z programmův r. 1890.

151. $17x^{3\log x - 5} = 38x^{4 - \log x}$.

152. Záložna úrokuje vklad 1500 zl. na 3% a půjčuje je na 5%; jaký je zisk zálož. za 10 let?

153. Dány jsou přímky $\frac{x}{2} - \frac{y}{3} = 1$; $y + \frac{3}{4}x = 3$. Bod průsečný; úhel jimi sevřený; plocha 3úhel., jejž s osou pořadnic tvoří?

154. Čís. 1000 rozložiti ve 2 sčítance, by 1. byl dělitelný 13 a druhý 19.

155. Je dán 3bok. hranolu obsah 18 dm^3 a 2 úhly základny, $\alpha = 54^\circ 27' 12''$, $\beta = 72^\circ 15' 28''$; jaký je krychl. obsah válce tomu hranolu obepsaného?

156. Někdo uloží 2817 zl. a zvětšuje jmění své koncem roku o 420 zl. Jaké bude míti jmění koncem 10 roků při 4% úročení slož.?

157. Rovnice ellipsy $16x^2 + 25y^2 = 400$ a rovnice tečny $y = {}^3/_5 x + 5$ jsou dány. Buďte určeny souřadnice teč. bodu a velkosť úhlu sevřeného průvodiči ku teč. bodu.

158. Která rovnice má kořeny věčší než rovnice

$$x^2 - 5x + 6 = 0 \text{. kořen rovnice této:}$$

$$\sqrt{x+1} + \sqrt{x+6} = \sqrt{4x+13}?$$

[1]) Pp. studující se upozorňují, aby povinný honorář lektorovi hned při zápisu doručili; právo osvoboditi od placení honoráře vyhrazeno jest jediné lektorovi samému.

159. Kdosi uložil do spořitelny, jež úročí celoroč. 5%, 5000 zl., a přidává k tomu po 10 let koncem roku po 300 zl., by mohl pak z nastřádaného jmění žíti. Na jak dlouho vystačí, potřebuje-li ročně 1200 zl.?

160. Na stráni skloněné k rov. horizont. v $\sphericalangle \alpha (= 70^\circ 28' 45'')$ stojí strom, jenž na ni vrhá stín a (= 15 m.) dlouhý, je-li výška slunce $\beta (= 20^\circ 47' 50'')$. Jak vysoký je onen strom?

161. V jakém úhlu seče kruh $x^2 + y^2 = 8$ parabolu $y^2 = 2x$?

162. Dle neznámé x rozřešte rovnici

$$\frac{(x^2 + 3x + 1)^2}{(x^2 + 5x + 1)(x^2 + 6x + 1)} = \frac{1}{5}.$$

163. V nekoneč. řadě geom. rovná se geom. průměr členu 4. a 10. $^3/_4$, podíl 3. (jako čítatele) a 9. (jako jmenov.) $= \frac{9}{4}$.

Určete 1. prvých 10 čl. této řady,
2. součet řady nekonečné.

164. Vyhledejte kladné úhly ostré α a β, jež vyhovují soustavě rovnic:

$$8 (sin^3 \alpha + cos^3 \beta) = 1 + 2\sqrt{2}$$
$$2 (sin\ \alpha + cos\ \beta) = 1 + \sqrt{2}.$$

165. V soustavě souřad. pravoúhlé určeny jsou 2 křivky rovnicemi:

$$P \equiv y^2 - 4rx = 0$$
$$K \equiv x(x + 2r) = y(2r\sqrt{2} - y) - 2r^2.$$

a) Najíti rovnice tečen jim společ.
b) Křivky i tečny zobraziti volíce $r = 1{\cdot}2$ cm.

166. Řešte čísly celými a klad. rovnici: $123x + 567y = 5028$.

167. Vzdálenost 2 || tetiv t_1 (3) t_2 (4) v kružnici je d (1). Kolika způsoby dovedete vypočísti polom. kružnice?

168. Jak dlouhé jsou hrany pravid. 1 m³ velkého 12stěnu?

169. Nedaleko dráhy, jež se zahýbá v parabole, jejíž rovnice je $y^2 = 150x$, je silnice, jejíž směr je určen rovnicí $y = 5x + 40$. Který bod dráhy je silnici nejbližší a jak vzdálen od této?

170. Půjčka 24.000 zl. má se za 32 let umořiti. Kolik musí se ročně spláceti, počítají-li se úroky dle 4%?

171. Obvod $\triangle$ je 21 m., podstava je o 5 m. kratší obou ostat. stran dohromady, součet čtverců nade všemi stranami = 149. Stanovte strany i úhly tohoto $\triangle$.

172. Koule z látky veskrze stejnorodé, jejíž $R = 1$ dm. plove ve vodě ($s = 1$) tak, že hladina vodní obemyká povrch koule kruhem, jehož $r = 8$ cm. Stanovte specific. váhu té látky.

173. Jak veliký úhel je sevřen tangentami, zřízenými na ellipse $\frac{x^2}{36} + \frac{y^2}{16} = 1$ a na kružnici $x^2 + y^2 = 25$ ve společném bodě obou křivek tom, jehož souřadnice jsou kladny.

174. Součet prvních n členů jisté řady arithmetické je $n(1 - n)$. Vypočtěte součet prvních n a součet nekonečného množství členů řady geometrické, z jejichž členů povstaly členy oné řady arithmetické logarithmováním.

175. Vnitř kružnice o poloměru r a středu O zvolen je bod A ve vzdálenosti a od O. Tím bodem sestrojeny 2 tetivy t a t' na sobě kolmé. Jak velký úhel x musí tvořiti t s přímkou Ot, aby poměr $\frac{t}{t'} = \frac{r}{a}$? Které podmínce při určitém r musí a vyhověti, by úloha byla možna? Vypočtěte úhel x je-li $a = {}^2/_3\, r\sqrt{2}$.

176. V přímém rovnoběžnostěnu plocha základny $= a^2$; úhlopříčny základny svírají spolu $\sphericalangle \alpha = 62^\circ 44'$, úhlopříčny jednoho k základně kolmého úhlopříčného řezu úhel β, druhého $(180 - \beta)$. Vypočtěte krychlový obsah toho rovnoběžnostěnu.

177. Dokažte, že průsečník přímek $-bx + any = ab$, $bnx - ay = abn$, jest na hyperbole $b^2x^2 - a^2y^2 = a^2b^2$ a vypočtěte délku příslušné subtangenty a subnormaly.

C) Descriptivní geometrie.

1. Stanoviti vzdálenost bodu r (1, 1, 1) od přímky A dané body a (— 1, 4, 3), b (— 4, 1, 0) a půlícím bodem s této vzdálenosti vésti rovinu R rovnoběžnou k ose X, aby uzavírala s prvou průmětnou ∢ 30°.

2. Na hranolu, jehož čtvercová podstava ve 2. průmětně dána jest úhlopříčnou ab (a (a — 1, 0, 2), b (— 3, 0, 4)) a jehož střed druhé podstavy s (— 8, 6, 5) má se vésti normální průsek bodem osy $x = -7$ a stanoviti dolní část povrchu hranolu v pravém tvaru.

3. Má se stanoviti vržený stín do vnitř kulového výklenku, je-li sc [s (0, 5, 0) c (0, 5, 8)] osou válce a c středem koule, jejíž poloměr $r = 4$ při rovnoběžném osvětlení.

4. Zobraziti na rovině základné perspektivně 2 řady pravidelných 6úhelníků poloměr $r = 3$, distance $d = 8$ a na některém 6úhelníků jehlan přímý o výšce $v = 6$, jakož i stín jeho.

5 Pravidel. 6úhelník o straně $s = 5$ dm., jehož rovina z positivních částí os souřadných utíná délky $\overline{om} = \overline{on} = \overline{op} = 13$ dm., má střed svůj uprostřed △ mnp a nejníže ležící stranu $\overline{ab}$ o ∢ 15° od první strany souřadné odchýlenou. Zobrazte jej obrazem 1., 2. a 3., spolu též stín jeho vržený na strany souřadné. Osvětlení je ∥ a tak voleno, by vržený stín středu 6úhelníka padl do počát. soustavy.

6. V soustavě souřad. pravoúhlé určeny jsou 2 koule A a B
středy svými ${}^aA$ (6, 4, 4·5) dm. ${}^bB$ (11, 8, 2·5) dm.
a poloměry ${}^rA$ = 4·5 dm. ${}^RB$ = 6·5 dm.
Zobrazte obrazem 1. a 2. těleso, vyplňující prostor oběma koulím společ., spolu stín vlastní i vržený. Osvětlení je ∥ paprsky světelné jsou od 1. strany souřad. o ∢ $\alpha = 22°\,30'$ od 2. o ∢ $\beta = 45°$ odchýleny. $\mu = 10$.

7. Jehlanec přímý pravid. 6boký o podstavné hraně $a = 5$ dm. a pobočné $b = 30$ dm. spočívá jednou stěnou pobočnou v předmětné straně $\overline{M}$. Podstavná hrana, v této straně obsažená, je od průmětny o ∢ $\alpha = 30°$ odchýlená. Sestrojte jeho obraz perspektivný a zobrazte spolu stín vlastní a vržený. Jehlan myslete si na levo od hlavní roviny vertikální. Osvětlení voltež ∥ a tak by podstava byla osvětlena. Výška oka $V = 1·5$ dm., $\mu = 10$.

8. Jsou dány roviny ϱ a σ tak aby $P\varrho \parallel P\sigma$ a bod m v ose x; bod m otočte do daných rovin okolo jejich společné průsečnice.

9. Kruhový kužel s podstavou Π protnouti dle ellipsy rovinou v poloze obecné, položenou půlícím bodem výšky.

10. V centrál. promítání vystíniti hranol, jehož podstava je 5stran pravidel., kosá k rovině základné, kolmá k obrazně.

11. Jsou dány ∥ roviny ϱ [∢) $PX = 60°$, ∢) $NX = 30°$, $x_r = 0$], σ [∢) $PX = 105°$, ∢) $NX = 75°$, $x_s = 7$] a přímka A [a (0, 6, 3), b (8, 6, 3)]; vyhledati na přímce A bod, mající od ϱ a σ stejnou vzdálenost.

12. Sestrojiti ∥ s přímkou A [a (— 2, 3, 5), b (— 5, 4, 2)] tečné roviny k ploše kulové, jež by se od 3. průmětny základné odchylovaly o ∢ 60° a určiti body dotyčné. Střed kulové plochy S (0, 3, 3), poloměr $r = 3$.

13. Zobraziti perspektiv. průmět skupení pravoúhlého rovnoběžnostěnu a kruhového kužele přímého a sestrojiti meze vrženého stínu na rovině XY, jakož i vržený stín 1 tělesa na 2. Rozměry rovnoběžnostěnu (6, 10, 12), hrany podstavné odchýleny jsou od průmětny o ∢ 45°, vrchol podstavy a (— 4, — 5, 0). Střed podstavy kužele S (— 7, — 3, 0), poloměr její $r = 3$ a výška kužele = 10.

14. Sestrojiti plochu kulovou K, bodem m procházející a jiných ploch kulových K' a K'' se dotýkající: K ($r = 1^1/_2$ cm.), K' [střed s' (4, $1^1/_2$, $1^1/_2$), $r = 1^1/_2$], K'' [s'' (9, $3^1/_2$, $3^1/_2$), $r'' = 2$], m (7, 4, 2).

15. Ustanovte meze vlast. i vržen. stínů při osvětlení geometrál. směr paprsků $\measuredangle$: $\sphericalangle (\measuredangle_1 X_1) = (\measuredangle_2 X_2) = 135^0$. Je dán pravid. 12stěn, jehož jedna stěna $abcde$ spočívá na 1. průmětně; $ab \parallel X$, $\overline{ab} = 3{\cdot}3$ cm., $y_a = 7\,{}^1/_2$, bod d nejblíže X.

16. Sestrojiti odchylku 2 rovin ϱ a σ; $\varrho \equiv (m, n, p)$ [m (— 8, — 3, 6), n (— 5, — 2, 3), p (— 2, 2, 7); $\sigma \equiv (A, B)$, $A \equiv av$ [a (0, 0, 1), v (3, — 3·5, 4·5), $B \equiv bv$ [b (— 6, 0, 3)]; bod centrál. c (0, 0, 5), distance $d = 5$.

17. Dána je rovina a mimo ni 2 body. Sestrojte rovinu, jež obsahujíc body dané je $\perp$ k rovině dané.

18. Jsou dány 2 || přímky, ku průmětnám nakloněné. Zobrazte průměty pravidel. 6úhelníka, jehož 2 protější strany v daných přímkách obsaženy jsou.

19. Zobrazte perspektiv. průmět jehlance 4bokého; vrchol jeho v (— 4, — 6, 10), střed postavy čtvercové u (— 4, — 6, θ), hrana její $ab = 6$ má odchylku od průmětny $\omega = 30^0$. Sestrojte zároveň výjevy geometrál. osvětlení dán-li úběžník paprsků světelných (8, 0, 4).

20. Zobrazte perspektivicky kužel spočívající na čtvercové desce, jejíž základná hrana $= 5$, výška $= {}^1/_2$ cm., průměr základny a výška kužele $= 4$. Stanovte též vlast. i vržený stín obou těles.

21. Prostup přímky s válcem, jehož základna není na žádné rovině rysné, pomocí roviny protínající válec po přímkách povrchových.

22. Stanovte vzdálenost 2 || ku rovinám rysným šikmých.

23. Jsou dány 2 přímky ab (a [2, — 2, 5]) b ([— 6, 6, 1]) acd (c [0 — 1, 9], d [6, 5, 0]). Má se zobraziti přímka, jdoucí s přímkou cd rovnoběžné tak, že její část mezi průmětnami obsažená je přímkou ab rozpůlená. Jednotka délky $= 1$ cm.

24. Je dána koule středu o (0, 4, 3·5) a poloměru $r = 1{\cdot}5$

α) Má se zobraziti válec přímý, jehož kruhové základny dotýkají se obliny koule tak, že stopy rovin jejich svírají s osou x úhly 45^0. Poloměry kruhových základen rovnají se $r\sqrt{3}$.

β) Zobrazí se vlastní i vržený stín válce na rovinu základny dolejší. Paprsky světelné jsou s osou x rovnoběžné. Jednotka délky $= 1$ cm.

25. Sestrojí se perspektivní obraz 6bokého jehlanu kolmého, jehož půdice spočívá v rovině základní tak, že jeho 2 stěny stojí kolmo na průmětně Distance $= 24$ dm. Vzdálenost roviny základní od rov. obzorné $= 11$ dm. Osa jehlanu, rovnající se 10 dm., je ve vzdálenosti 6 dm. za průmětnou. Hrana zákl. $= 4$ dm. Poměr zobrazení 1 : 10.

26. Sestrojiti jest stopy roviny ϱ, jež obsahujíc body a (— 6, 9, 0), b (5, 2, 9) má od bodu c (0, 3, 3) vzdálenost $d = 3$.

27. Sestrojiti geom. osvětlení plochy složené z obliny komolce (středy mezních kružnic AB buďte a [o, 6, 9] b [0, 6, 4] poloměry $r_a = 5$, $r_b = 3{\cdot}5$) a z kulového vrchlíka, jenž obliny komolce se dotýká podél kružnice B.

28. Zobraziti centrál. průmět dvojkužele, jehož osa buď A ($a_1\ \alpha_1 = 14$), vrcholy uw ($u \equiv a$, $a_1\ v_1 = v_1\ \alpha_1 = 7$), poloměr kruhové hrany $r = 3$, bod. centrál. C ($a_1\ C_1 = 6$, $v_1\ C_1 = 5$) a distance $d = 6$.

29. Zobraziti stopami roviny, jež mají: 1. od 1. průmětny odchylku $\alpha = 60^0$, 2. od bodu a (0, 4, — 4 vzdálenost $d = 2$, a 3) $\sphericalangle$ $(P_\varrho\ X) = 45^0$.

30. Zobrazte průměty i pravou velikost řezu šikmého válce kruhového, jehož jedna podstava je v průmětně 2. [střed S (— 2, 0, 2), jeden bod na obvodě a (— 2, 0, 0)], kdežto podstava 2. má střed S' (— 8, 6, 4) s rovinou, jež půlí $\sphericalangle$ odchylky roviny tečné v bodě a od průmětny 2.

31. Perspektivně zobrazte meze vlast. i vrženého stínu 6bokého přímého hranolu postaveného na rovinu základ., na nějž položena kruhová deska s ním souosá. Střed spodní podstavy hranolu S (— 6, — 4, 0), každá z hran podstavy má délku $d = 3$ a dvě z nich jsou odchýleny od průmětny o $\sphericalangle\ \alpha = 30^0$, polom. podstavy válce $r = 4$, výška hranolu $v = a$ a výška válce $v' = 3$. Směr rovnoběž. paprsků světel. dán je jich úběžníkem σ (10, 0, 0) střed promítání v bodě c (0, 30, 7).

32. Jsou dány dvě přímky mimoběž. A a B. Dle přímky A položiti je rovinu, svírající s přímkou B ∢ α. (Přímky A a B jsou || s ν a na sobě kolmy, $A\pi = 30^0$, $\alpha = 45^0$, $y_A = 3$ cm., $y_B = 5{\cdot}5$ cm.)

33. Na 1. průmětně spočívá svou rov. stěnou polokoule dotýkající se průmětny 2. Do této stěny vepsán je pravid. 6úhelník, jenž je základnou přímého jehlance o výšce = průměru koule. Sestrojiti jest vzájemný průsek obou těles a jejich vlast. i vržené stíny, při geom. osvětlení. (Paprsky světel. jsou ode všech 3 základ. průměten stejně odchýleny.)

34. Zobraziti jest centrál. průmět pravidel. 8stěnu, určeného těmito podmínkami: 1 z jeho os jest svislá a 1 svírá s průmětnou ∢ 60°. 1 z jeho vrcholů je v rov. základné protilehlý vrchol v hlav. rov. horizontální a 1 z ostat. vrcholů v rov. průmětné (Vzdálenost rov. základ. od hlav. rov. horizont = distanci).

35. Dán je bod $\underline{a}$ souřadnicemi $\{+2, +9, +4\}$ a přímka bc souřadnicemi bodu $\underline{b}$ $\{-5, 0, +5\}$ a bodu $\underline{c}$ $\{0, +4, +5\}$ vyznačte průměty dráhy bodu $\underline{a}$, jenž otáčí se kol přímky bc.

36. Ustanovte prostup přímé plochy válcové, jejížto kruhová základna má $r = 2{\cdot}5$ cm. a na 2. průmětně se nachází, s plochou přímého kužele, jehož kruhová základ. na 1. průmětně spočívá a má $r = 3{\cdot}5$ cm. výška kužele = 8 cm. a válce = 8 cm.

37. Zobrazte perspektivně hranol souměrně deskou pokrytý, když strana čtvercové základ. hranolu = 0·8 m. a podob. desky 1·2 m., výška hranolu = 1 m. a desky 1·2 dm.; distance = 4 m., vzdálenost rov. základ. od obzorné = 1·6 m. a obraz má se k průmětu = 1 : 20 a doplňte obraz vlast. i vrženým stínem při rovnoběž. osvětlení, jestli směr jeho šikmý k průmětně i základně.

38. Dán je bod a souřadnicemi $\{+2, +9, +4\}$ a přímka bc souřadnicemi bodu b $\{-50, 0, +5\}$ a bodu c $\{0, +4, +5\}$; vyznačte průměty dráhy bodu a, jenž otáčí se kol přímky bc.

D) Němčina.

1. Gold und Eisen, die Mittel zum Guten und Bösen.
2. Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.
3. Welche Bedeutung hatten die Klöster für die Erhaltung und Verbreitung der Bildung im Mittelalter?
4. Achilles vor Troja.
5. Die Bedeutung des Eisens für die Menschen.
6. Es ist dafür gesorgt, dass die Bäume nicht in den Himmel wachsen.
7. Der Einfluss der punischen Kriege auf die Zustände der Römer.
8. Geringes ist die Wiege des Grossen.
9. Die Götter rächen der Väter Missethat nicht an dem Sohn; ein jeglicher, gut oder böse, nimmt sich seinen Lohn mit seiner That hinweg.
10. Wichtigkeit des Ackerbaues.
11. Das Muster eines Patrioten aus der römischen Geschichte.
12. Welchen Nutzen bietet uns das Studium der Naturgeschichte.
13. Gross sind die Werke des Menschen, aber unendlich grösser sind die Werke Gottes.
14. Rückwärts — vorwärts lasst uns blicken!

Akademie Krakovská.

Ve Zprávách únorových (r. 1891) uvádí se tresť těchto prací předložených: Shelley jako závodník Byronův (M. Zdziechovski). Dějiny založení a nadání kláštera Staňąteckého (B. Ulanovski). Několik úvah z obecné theorie algebraických křivek (J. Puzyna). O rhaetické floře půlnočního svahu Svatokřížských hor (M. Raciborski).

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině I. Píše *Fr. Prusík.* Cena 30 kr.

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* Cena 20 kr.

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

☞ Na měsíční splátky po 1 zl.! ☜

Místo za 13 zl. 50 kr., nyní pouze za 6 zl.

Příručný slovník všeobecných vědomostí.

2 svazky (2148 stran formátu 8°). Redaktor: **Josef Rank.**

Tento **nejlevnější konversační slovník český** obsahuje mimo obvyklé pojednání ze všech oborů vědy též úplný místopis s uvedením počtu obyvatelstva a jiných důležitých udání při jednotlivých místech. — Úplné výtisky k nahlédnutí nalézají se v každém řádném knihkupectví, po případě zašle na projevené přání podepsané nakladatelství na ukázku.

Laskavé objednávky vyřídí rychle nakladatel

F. KYTKA, knihkupectví

v Praze, na Malé Straně.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. — 6 marek — 6 šil. — 8 fr. — 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (co vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze účiti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1891.

Vydáno 4. května 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání. **Administrace.**

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě. **Redakce.**

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Dobrovský, zemřev 11ho r. po povznesení srovnavacího jazykozpytu na vyšší stupeň předešlého, zahájeném od Boppa, nemohl arci ještě všech jeho výsledků, vylíčených tu na str. 137 do 143 tak důkladně znáti, jak to již i 1851 bylo možno. Ale tušil aspoň nejdůležitější čili ty z nich, které se nejvíce hodí k objasnění a prokázání moci, jakou vládne **zvyk** v každé řeči, jistě důvtipněji než kterýkoli z padělatelů řečí vůbec a z opravovatelů písemné češtiny, podobných Trnkovi zvláště, nevyjímaje zejmena ani nejnovějšího z nich, Gebauera, poněvadž větší mluvnice jeho[1]) vyniká také strany zvyku nad schválené před ní pro české školy střední a ústavy učitelské víc anebo méně vadami, vytčenými jí již na str. 50 a 134 přímo. K důkazům toho též už předešlým hodí se tuším i následující nevšedně.

Dobrovský neznal se k moci zvyku, vládnoucí každou řečí, theoreticky, pokud mně známo, nikdež ani tak, jak by byl bezpečně mohl nejen dle dotčených už na str. 141 veršů Horatiových než i dle vyznání V. Benediktiho, předešlého tu na str. 47; prakticky však má se k ní mnohem upřímněji a správněji, než by nebyl plnou měrou hoden chvály výše vyslovené. Neodvážiltě se v Lehrgebäude svém ani sebe slaběji odporovati předchozím zvykem ustálenému rozdílu mezi písemnou a obecnou češtinou čili počtu hlásek a tvarů, vzniklých skloňováním a časováním, oblíbenému nejlepším ze předchozích spisovatelů českých.

Ze mnoha důkazů toho přestanu na třech a sice strany hlásek na tom, že se Dobrovský neujal rozdílu mezi tvrdým a měkkým *l* proti zvyku dotčených spisovatelů nijak, ačkoli byl úplně přesvědčen o starobylosti a zachovalosti jeho nejen v moravštině a slovenštině než[2]) i ve většině ostatní slovanštiny. Odbyltě jej na str. 6 a 7 svého Lehrgebäude co do podstaty takto: „Die Sylben *li* und *ly* unterscheidet der slowakische und mährische Mund noch genauer, als der böhmische. Im Schreiben gebrauchen die Böhmen das hohle *l'*[3]) nicht mehr, wenn sie gleich die Sylben *li* und *ly*

[1]) Tu mám i dále ještě na zřeteli, chtě se u kratší zastaviti teprve na samém konci přítomného Příspěvku poněkud a sice mezi jiným i proto, že ona později byla vydána, než ten počal vycházeti.

[2]) Dle str. 16, 17, 47 a jiných knihy, jmenované tu již na str. 5 pod č. 5.

[3]) Čili to, proti jehož označování spůsobem Husovým, šetřeným zejmena i v Bibli kralické ještě, brojil už V. Benedikti tak důvtipně a správně, jak se o tom přesvědčiti lze i dle poznámky 5 na str. 45. Ostatně nejen tamže než i jinde vůbec nahrazuji

nicht vermengen dürfen: *kostely*, *v kostelích*, wo im ersten Falle ein *l'* geschrieben werden sollte." Co se dále týká tvarů, vznikajících skloňováním a časováním, z těch byl by měl D. rozhodně zavrhnouti přechodníky *přišedv*, *padv* a podobné, zpomenuté tu již na str. 135 pod č. 4; ale neodvážil se ani toho nijak, ačkoli byl sobě tuším [1]) vědom i důvodu, dotčeného tamž a znícího zkrátka tak, že na konci slov českých neslýchati nikdy skupenin *dv*, *tv*, *kv* a pod. Konečně svědčiž i následující nauka Dobrovského o dotčené úctě jeho: „Die sächlichen Ausgänge *á* und *a* im Plural, die nur in der höheren Schreibart noch üblich sind, werden in der gemeinen Rede an den Beiwörtern und Zeitwörtern durch die weiblichen ersetzt: *jiné* města, *kteréž* se jich *přídržely*, jakž práva *vyměřily*, když *minuly* čtyři leta, Veleslavín. Jezera *vyprahly*, Hájek. Derselbe schreibt zwar: ta obě těla su položena, aber doch auch: ukázaly se tři slunce, a všecky zdály se býti jednostejné jasnosti a stály tak a potom v jedno se spojily" (Lehrgeb str. 250).

Pravopisnému zvyku však odporoval Dobrovský také výslovně, ale nerád a shovívavě, pokládaje jej proti vládnoucímu řeči vůbec a písemnou zvláště za nepatrný, tudíž i sebe lepší opravy jeho za víc anebo méně malicherné a sice plným právem. Vždyť výrok, kterého jsem se doložil už i na str. 136 proti Schleicherovi latinsky, hodí se nejvýtečněji také sem, zně česky tak, že „litera zabíjí, ale duch obživuje". Duch anebo podstata žádné řeči totiž nevězí v literách ani ve hláskách a tvarech slov samých o sobě než v náležitém, t. j. zvykem celého národa patřičného ustáleném spojování slov čili v syntaktických zvláštnostech aneb idiotismech jedné každé z nich a sice nejen způsobem, oznámeným už na str. 142 a 143 pod č. 4, než i tak, že čím je která z nich idiotismy bohatější čili ryzejší a zachovalejší, tím hlasitěji a příznivěji svědčí o duchu patřičného národa, jako na př. anglická mezi jiným i přes to, že počtem cizích slov a nespořádaností pravopisu svého značně vyniká zejmena i nad frančtinu, diplomatickou řeč celého lidstva.

Theoreticky neznal se Dobrovský k žádné ani z těch pravd, ale prakticky řídil se jistě i několika jinými méně vážnými, napsav o předchozích opravách pravopisu bratrského mezi jiným i toto: „Was das *u* am Anfange betrifft, so ist zwar mein Auge, so wie meine Hand an das *v* gewohnt, und doch hat sich dafür im Drucke das *u* eingeschlichen. Wer sich daran stossen wollte, den bitte ich zu bedenken, dass es Tomsa schon längst einzuführen gesucht, worin er auch einige Nachahmer fand. Er wollte den Deutschen das Lesen des Böhmischen dadurch erleuchtern. Ruhm mochte er in solchen Kleinigkeiten nicht gesucht haben" (Lehrgeb. str. XVIII a XIX).

Dobrovský sám odvážil se jen jedné opravy pravopisu téhož a sice té, jež analogickou sluje proto, že dle ní píšeme *i* a *í* m. *y* a *ý* po *c* stále, po *s* a *z* pak mimo kořeny a několik slov jen tam, kde se toho stejné tvoření kmenův a ohýbání jejich neodolatelně domáhá, jako na př. lysina, vyzina, vyzí, pštrosi, pštrosí, knězi, vsi, nositi, voziti atd. dle hladina, malina, vlčí, hadi, hadí, muži, kosti, choditi, nutiti atd. K opravě té dospěl D. hlavně srovnáním češtiny s posvátnou slovanštinou, vykonaným dříve, než Lehrgebäude své poprvé vydal, poněvadž se jí již i v tom, vyšlém r. 1809, drží a nejprospěšněji ujímá pravopisem dotčené slovanštiny a sice do slova takto: „Im Slawenischen wird *jazyk*, *syn* [2]) mit *Jery* (d. i. mit *y*), *zima*, *sila* mit *i*

zastaralý pravopis originalů českých i německých nynějším, klada na př. *i* m. *j*, *j* m. *g*, *v* m. *w* atd. do citatů českých, *i* m. *y* do německých.

[1]) Dle nauky jeho o pohyblivém *e* vůbec a tom zvláště, které se vyskytuje v mn. gen. žen. a středních, jako břitev, šatstev a j. (Lehrgeb. str. 183 a 190). Komu by svědectví toho nebylo dosti, ten ať sobě ráčí všimnouti ještě i mého výčtu složených souhlásek, obyčejných na konci slov českých, čili strany 66 a 67 latinské práce mé, jmenované tu již na 45 pod č. 5.

[2]) Místo těch slov čteme v nejstarších památkách posvátné slovanštiny ovšem stále *językъ* a *synъ*, ale svědčí ona přece proti pravopisu bratrskému opravdu tak, jak nad čarou řečeno, poněvadž tam jen o *y*, které v obou bylo jistě slýchati, skutečně jde

geschrieben, allein dieser feine Unterschied war dem böhmischen Ohre schon längst nicht mehr bemerkbar, daher ward die willkürliche Regel festgesetzt, nach *z*, *s*, *c* allzeit ein *y* zu schreiben" (str. 8 a 9).

Důkazu toho nedotýká se D. ve 2 vydání Lehrgebäude téhož ani slovem a nezastavuje se nijak ani nad nedbalostí Hankovou [1]) oň a sice nejspíše proto, aby snadněji přiměl společníky své důkazy, váženými ze známější jim češtiny samé, k takému smýšlení a jednání, jaké hlásá tamže předně těmito slovy: „Auch ich bin überzeugt, dass das Verdienst der Schriftsteller in wichtigeren Dingen als in solchen Neuerungen besteht. Desshalb glaubte ich, wegen der geringen Abweichung von der gewöhnlichen Orthographie mich schon in der ersten Ausgabe und auch jetzt wiederum entschuldigen zu müssen. Ich glaube nach Grundsätzen zu handeln, wenn ich nach *c* allzeit *i*, nie *y*, nach *z* und *s* aber *i* und *y* schreibe, je nachdem die Analogie das eine oder das andere fordert. Schreibe jeder andere, wenn es ihm beliebt, der alten Gewohnheit gemäss nach *z*, *s*, *c* immer und allezeit ein *y*, nie ein *i*; ich habe nichts dagegen. Nur mir gönne man auch die Freiheit, wenigstens in einem Lehrbuche so zu schreiben, wie nach allgemeinen Regeln geschrieben werden soll" (str. XVI). Vylíčiv potom nedůslednosť pravopisu bratrského v téže příčině příklady, váženými z češtiny samé, zevrubněji než ve 1 vydání, strany *u* m. *v* pak i ohledy na pravopis staročeský, chrvatský, lužický, polský, latinský a německý, dovolává se D. znovu smířlivosti, přeje Hankovi více cti, než jí zasloužil, a protiví se konečně pravopisnému zvyku takto: „Ich darf also, um meine Meinung ganz freimüthig zu sagen, diejenigen nicht tadeln, die sich an die Rechtschreibung halten, die im Hankischen *Pravopis* gelehrt wird, so wie ich auch niemand desshalb tadeln will, der die alten willkührlichen Regeln: schreibe nach *z*, *s*, *c* überall ein *y* oder *ý*, nie ein *i* oder *í*, am Anfange eines Wortes setze *v* für *u*, bloss desshalb befolgen zu müssen glaubt, weil man seit langer Zeit durchgängig so geschrieben hat. Von dem allgemein Angenommenen weiche ich selbst nicht gern ab, wenn aber das Angenommene gegen die Analogie streitet, so befolge ich nicht die alte Sitte, sondern die Regel, weil ich in einem Lehrbuche die Regel mehr gelten lassen musste, als die blosse Gewohnheit. So viel, wo nicht zur Rechtfertigung meiner Abweichungen, doch wenigstens zur Entschuldigung" (str. XIX a XX).

Ostatně vzorem skromnosti a smířlivosti osvědčil se Dobrovský v téže příčině také skrze to, že se neodvážil ani jednou výslovně hlásati té nepopíratelné pravdy, že navržená jím oprava pravopisu bratrského značně vy-

---

a nikoliv o *ę* a ъ, jichž D. neznal ještě náležitě. Smýšleltě o nosovkách *ą* a *ę* i 1822 r. ještě tak, jak jsem se zmínil o tom už na str. 5 a 6. Dle str. 17, 22 a j. jeho knihy, jmenované na str. 5 pod č. 5, pak litery ъ a ь nezněly nijak u starých Bulharů, než prvá z nich měla prý znamenati jen tvrdosť a druhá měkkosť předchozích souhlásek. Z pozdějších badání však nepopíratelně vyšlo na jevo, že ъ a ь znamenaly skutečné, ale velmi slabé samohlásky a sice ъ nejspíš asi polovici polského a ruského *y*, ь pak polovičné čili velmi krátce znící *i*. Ostatně bude ještě dále řeč nejen o jerech a nosovkách než i o *y* proti mluvnici Gebauerově (I, 5, 6, 21 a j.). Tu přestanu na připomenutí, že by se D. byl bezpečně mohl ohraditi starou bulharštinou i proti *cy* m. *ci*, poněvadž ani ona nepotřebovala nikdy *cy* než jen *ci*, pokládajíc nejen *č* než i *c* zároveň s *š*, *ž*, *j* a několika jinými souhláskami za měkké, jako na př. v akk. mn. *otьcę* dle *vračę* proti *raby*, v instr. mn. *otьci* dle *vrači* proti *raby*, v gen. j. a v nom., vok. i v akk. mn. *ovьcę* dle *lučę* proti *ryby*, v instr. j. *ovьceją* dle *lučeją* proti *ryboją* atd.

[1]) Pravopis český podle základu grammatiky J. Dobrovského. V Praze 1817. Tamže jmenuje se H. výslovně žákem Dobrovského, nazvaného na str. 7 slavným; ale nezmíniv se o důkaze jeho, váženém ze staré bulharštiny, též ani slovem, patrně dal na jevo, že ho buď nepochopil, buď též proto nespotřeboval, že by mu málo který z tehdejších vlastenců našich byl porozuměl. Ostatně ku prokázání přízně, zpomenuté na str. 7, připomínám ještě, že by H. bez ní sotva byl mohl věnovati svůj Pravopis „Jasně Osvíceným Augustovi, Jozefovi, Františkovi, Ferdinandovi knížatům z Lobkovic, Vévodům Roudnickým, Naději Vlasti naší".

niká důležitostí svou nejen nad předchozí Tomsovu čili nad *u* m. *v* s počátku slov než i nade všecky po ní navržené a přijaté, zejmena nad *ou* m. *au*, *í* m. *j*, *j* m. *g* a *y*, *g* m *ǧ* a *v* m. *w*. Skutky však označil ji i D. sám býti takou, nezasadiv se nijak o žádnou z těch než jen o ni samu. Ačkoli se pak důležitosť opravy jeho každému příslušnému soudci takořka makati dá, nebude přece tuším zbytkem, objasním-li ji poněkud aspoň tou nepopíratelnou pravdou, že táž oprava nejužitečněji přispěla k oblehčení největší všech obtíží pravopisu českého, kterou na př. i Fr. M. Pelzel spatřuje právem v odpovědi na otázku: „wann man *y* und wann *i* schreiben sollte.“ K určení toho však přestává on [1]) vesměs na velmi kusém a zcela mechanickém vyčítání příkladů s *i* a s *y*, poněvadž ani netušil ještě žádného zejmena z těch pravidel, k nimžto nám teprve Dobrovský dopomohl analogickou opravou, založenou na srovnání češtiny s posvátnou slovanštinou vůbec a strany tak zvaných obojetných souhlásek *s*, *z*, *b*, *p*, *v*, *f*, *m* a *l* zvlášť, uče dílem výslovně dílem implicite 1) tomu: po souhláskách právě vytčených piš *i*, *í* neb *y*, *ý* tam, kde se těch aneb oněch stejné tvoření kmenův a ohýbání jejich domáhá; 2) v kořenech a několika málo slovech, jako na př. *my* a *vy*, řiď se v téže příčině předchozím zvykem a, kde ten nestačí, raději posvátnou slovanštinou [2]) než polštinou a ruštinou, v nichž *i* a *y* zní sice ještě podnes rozdílně, ale neobjevují se vždy tam, kde by dle staré bulharštiny právě měly; 3) po *c* piš ustavičně *i* a *í* zvlášť i proto, že ono také v češtině patří beze vší pochyby k ostatním souhláskám měkkým čili k *č*, *š*, *ž*, *j*, *ď*, *ť*, *ň* a *ř*, a že po těch ani pravopis bratrský nedopouštěl *y* a *ý* (Lehrgeb. str. 6 do 9 a j.).

Přes to přese všecko vedlo se analogické opravě pravopisu bratrského mnohem hůře než kterékoli z ostatních. Hlavně J. Nejedlý, professor řeči a literatury české na zdejší universitě od 1801 r. až do svého skonání 1835, brojil od 1828 i veřejně nejen proti dotčené opravě než i proti prameni jejímu, srovnavací filologii a linguistice, vesměs tak žalostně, jak jsem to vyložil už 1877 r. v §. 38 a 39 čili na str. 183 do 193 svého Brusu ovšem obšírněji, ale celkem ostražitěji než na př. anonymný biograf Nejedlého v Kobrově slovníku naučném, dle něhož N. a přívrženci jeho, bráníce způsob mluvení a psaní, obvyklý za tak zvané klassické doby literatury české, hlavně proti Dobrovskému a Jungmannovi, „nad slušnost vášnivě sobě počínali a dotýkajíce se osobností ani podlého udavactví se neštítili“ (V, 693 a 694). Nemaje proč ani nyní obírati se tím bedlivěji, přestanu na nejvážnějších důkazech výčitek posud vyslovených.

Nejedlý byl i zemským advokatem, jakým se tehda nikdo nemohl u nás tak snadno státi jako nyní, počínaje rokem 1868, kterého tak zvaný „numerus

[1]) Grundzüge der Böhmischen Grammatik. 2 Aufl. Prag 1798, str. 14 do 18. Dle poslední z těch stran byl sobě P. ovšem i toho vědom, že Čechové psávali *i* a *í* po *c* dříve, než byl bratrský pravopis ustrojen. Dokládá se tam arci právem zejmena Nového zákona r. 1417, Historie trojanské 1437, Tristrama a Tkadlečka, ale drží se přece pořád samého *y* a *ý* také po *c* mezi jiným i proto, že neznal ani prvé ze příčin, vytčených nad čarou pod č. 3, tak důkladně jako Dobrovský.

[2]) Povinnosti té mají, jak se snadno rozumí již i samo sebou, grammatikové po přednosti vyhověti, vyčtouce kořeny a slova právě dotčené. Činí to ovšem i Gebauer, ale na mnoze chybně. Odporuje na př. i sobě samému, přestávaje na „slabikách vnitřních“ m. kořenův a slov *my*, *vy* a podobných, nehodících se pod slabiky vnitřní; nerozeznává *mýto* od *mýtiti* (I, 21) tak, jak by snadno byl mohl a měl už i dle čtvrté z mých ukázek obrany Rukopisu královédvorského (Politik 1886, Nr. 249). Dokázav tam v poznámce 71 nejprvé to, že se G. dopustil plagiatu, broje slovem *vymýtěno* proti RK (Athenäum 1886, str. 199) docela marně, připomínám proti pánu témuž i toto ještě: „Derselbe nach dem bekämpften Angriffe des H. Jagić auf die Königinhofer Handschrift ‚gründliche und feine Kenner des Altböhmischen‘ ahnt es bis heute auch nicht im geringsten, dass man *vymítěno* statt *vymýtěno* schreiben sollte, da es ohne Zweifel germanischen Ursprungs und zunächst auf das gothische *maitan*, hauen, zurückzuführen ist, worüber übrigens auch Herr Miklosich vollkommen schweigt (Etymologisches wörterbuch der slavischen sprachen. Wien 1886, S. 208).“

clausus advocatorum" byl zrušen. Agenda jeho advokatská byla tedy mnohem větší, než by i při nejlepší vůli své byl mohl aspoň v linguistice české potud prospěti, pokud toho právě bylo třeba k náležitému poznání a šetření srovnavacího směru jejího, zahájeného Dobrovským o mnoho dříve, nežli se N. neštítil ani veřejně pohrdati epochalnými výsledky genialného badání jeho vesměs asi tak svévolně jako těmi trpkými sice, ale nepopíratelnými pravdami filologickými v nejvznešenějším smysle slova toho, které Jungmann hlásal O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české v Časopise mus. 1827 na str. 29 do 39[1]).

Nejhodnověrněji svědčí nám o tom V. Zelený[2]) proto, že, ačkoli dle důkazů, vyložených už i v §. 38 a 39 mého Brusu, patrně nadržuje Nejedlému, neváhá přece takto souditi o jádře jeho Widerlegung der sogenannten analogisch-orthographischen Neuerungen in der böhmischen Sprache, vyšlé v Praze 1828 r. o 20 str. v 8: „Knížka ta prý velmi určitě ano hrdě dokazuje, že pravopis bratrský již od šestnáctého století vůbec panuje; že veliká analogie musí mlčeti tam, kde zvyk již rozhodl; že tato oprava pravopis český krom toho nesnadný ještě nesnadnějším činí; že nižádného prospěchu nepřináší, posléze pak není ani původní, nýbrž z pouhého nápodobení pochází od lidí, kteří si tím snad chtějí pověsť získati, ježto tato malicherná novota ani není jejich, nýbrž vzata z ruštiny. Tu pak obrací se N. s českou hrdostí proti takovému počínání: ‚My Čechové nemusíme ničeho vypůjčovati si z ruštiny, aniž řeči své k ruské přibližovati, poněvadž jazyk náš český mezi všemi slovanskými nejdříve byl ušlechtěn a dávno před ruským dosáhl nejvyššího stupně mluvnické dokonalosti.‘ Poslední toto místo dotklo se nejcitlivěji všech přátel pravopisu analogického; spatřovali v tom jakousi denunciaci politickou a jisto jest, že N. věci své, sice vážně a důstojně vedené, tímto poukázáním nemálo ublížil."

Zelený pak nadržuje Nejedlému i líčením tímto mnohem více než ospravedlniti možno. Neníť N. ani stínu zejmena té chvály hoden, které se mu dostalo v posledním ze předešlých souvětí slovy „vážně a důstojně" mezi jiným i přes to, že „česká hrdost" jeho nedopřála českým odpůrcům jeho, z nichž nejslavnější, Dobrovský, stál už na samém kraji hrobu, zemřev dne 6 ledna 1829, ani tolik spravedlnosti, kolik se jí pravidelně dostává i největším zločincům, t. j. aby je byl dříve řádně vyslyšel, než je odsoudil, podstrčiv jim nejednou i takové výmysly „české hrdosti" své, o jakých se žádnému z nich snad ani ve snách nezdálo.

Dobrovský na př. nejen 1809 než i 1819 r. vyhlásil snahy o pravopisné opravy vůbec, t. j. ani své vlastní nevyjímaje, výslovně za malicherné slovy, předešlými tu již na str. 178 a 179. Téhož mínění byl i Jungmann, psav dle Zeleného (l. l. p. 184) A. Markovi již dne 11 ledna 1816 mezi jiným i takto: „P. Nejedlý zdá se poněkud vraceti k předešlé své lepší povaze, toliko ničeho o novotách v dobropisebnosti slyšeti nechce; já o to s ním se nechci nesnadniti věda jako každý, že v tom vzdělání naší řeči nezáleží! Kýž bychom měli hodně mnoho pěkných spisů, třebas jen v bratrské orthografii! Já tedy myslím, abychom pro tak nedůležitou věc jako jest *i* roztržek škodných netropili." Dne 13 června téhož roku pak rozeznává J. už i pravopisný zvyk od vládnoucího *podstatou každé řeči*, vytčenou tu již i na str. 178, skoro makavě koncem následující zprávy: „Puchmajer, Hněvkovský, Nejedlý Vojtěch byvše zde Vás srdečně pozdravují. Snesli jsme se po dlouhém rokování z strany orthografie na tom, abychom při bratrské zůstali. Důvody toho jsou — zvyklost lidu a hlas všeobecný! — Bohužel! že jinak není, než myslím to maličkost; jen aby každý slovensky dobře psal a germanismů

[1]) V sebraných spisech jeho 1841 r. čte se rozprava táž na str. 176 do 185 a v Národní bibliotéce Kobrově 1869 na str. 37 do 48 svazku I.
[2]) Život Josefa Jungmanna. V Praze 1873 a 1874, str. 194.

se varoval!!!" Slovem „slovensky" míní J. patrně jen to, aby každý psal „česky duchu ostatní slovanštiny přiměřeněji nežli dříve."

Jakou je tedy vlastně ta „hrdost", dle níž Nejedlý neváhal ani německy znevažovati Dobrovského a Jungmanna, beze vší pochyby nejznamenitější z tehdejších filologův a linguistů českých, deklamováním o malichernosti pravopisných oprav vůbec a jejich analogické zvláště mezi jiným i přes to, že se každý z nich znal už dříve k téže malichernosti výslovně? Neublížím Nejedlému tuším ani sebe slaběji, vyhláse hrdosť jeho za velmi podobnou té, jakou vynikají ti pánové z Nemanic a na Chudobíně nejvíce, kteří nepřestávají na zastírání nedostatku zásluh osobních slávou předků svých, než neváhají ani mnohem horšími nespůsoby doražeti na každého i sebe zasloužilejšího a spravedlivějšího z odpůrců svých. Jak jsem už výše připomenul, nemohl N. ani při nejlepší vůli nabyti tak důkladných vědomostí filologických a linguistických, jakými se D. a J. vyznamenali již i dříve, nežli se N. jal i veřejně jim odporovati. O D. vysvitá to již i z počátku Příspěvku tohoto nad slunce jasněji. Jungmann pak zasloužil sobě míněné chvály nepopíratelně již i těmito pracemi samými: Slovesností r. 1820, Historií literatury české 1825 a Rozpravou o klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české 1827. Z prací Nejedlého patří sem jen jeho Böhmische Grammatik, jejíž theoretický díl vyšel r. 1804 a praktický 1805, oba spolu pak jako Praktische böhmische Grammatik für Deutsche ještě třikráte: 1809, 1821 a 1830. Že však ani v posledním vydání jejím nepozorovati ještě žádného pokroku směrem, zahájeným a výtečně zvelebeným od Dobrovského, o tom až nazbyt svědčí již i ta hrdosť sama, proti níž je právě řeč. Z úvahy Dobrovského o 1 a 2 vydání téže mluvnice pak vysvitá každému nepředpojatému čtenáři s dostatek i to, že se N. nezachoval ani ku předchůdci svému, Pelzelovi, tak, jak by vlastně byl měl co „einer seiner fleissigsten und eifrigsten Schüler" (Lehrgeb. str. XIII). Jak vynikal juridickými vědomostmi, o tom nemohu ovšem nic určitého říci a hádati nemám proč, jsa bohužel nucen ukázati ještě i několika jinými příklady na to, že se týž hrdý pán dopustil i více křivd proti Dobrovskému a Jungmannovi, z nichž o každé snadno jest určiti, které ze zásad pravé kritiky a humanity, vytčených už na str. 48 a 51, vlastně odporuje.

Takou je předně ta, že N. vyhlašuje analogickou opravu za „vzatou z ruštiny od lidí, kteří si tím snad chtějí pověst získati," kdežto měl po pravdě vyznati, že D. dospěl k ní srovnáním češtiny s posvátnou slovanštinou, dokázaným a vyloženým už na str. 178 a 179 i vlastními slovy původce jejího. Kdo kromě těch, znících na str. 178 o Tomsovi takto: „Ruhm mochte er in solchen Kleinigkeiten nicht gesucht haben", náležitě rozváží také důvody, svědčící na str. 180 o důležitosti analogické opravy, tomu nezbude zajisté nic slušnějšího než odvrátiti se se spravedlivým rozhořčením i od té pomluvy, které se N. dopouští, počítaje Dobrovského zcela o své vlastní ujmě i vině mezi lidi, nezřízeně bažící po „pověsti" čili slávě i v malicherných věcech, a domáhaje se také jen slepé víry v tu zjevnou nepravdu, že „analogická oprava pravopis český krom (m. bez) toho nesnadný ještě nesnadnějším činí" nebo že „nižádného prospěchu nepřináší". Konečně neváhal N. ani tím viniti Dobrovského a Jungmanna, čeho se vlastně on sám dopouští, nerozeznávaje pravopisného zvyku nijak od vládnoucího každou řečí vůbec, dle následujících slov Zeleného: „Veliká analogie musí mlčeti tam, kde zvyk již rozhodl." Jak šetřil D. rozdílu téhož, to jsem vyložil už obšírněji na str. 177 a 178. Jungmann pak vynikl nad něho zvláště tím, že sobě nejvíce váží zvyku, vládnoucího syntaktickými zvláštnostmi co *podstatou* každé řeči, nejen slovy, citovanými tu z listů jeho r. 1816, než i jinými a skutky.

Tak si vede J. zejmena i proti Nejedlému, vyčítaje mu v odpovědi své [1])

---

[1]) Beleuchtung der Streitfrage über die böhmische Orthographie, veranlasst durch Herrn

na jeho Vyvrácení právem i to, že mate „eigentlich zwei Gegenstände, die man nothwendig unterscheiden muss: die Orthographie und die Sprachreinigung.“ Dle toho rozdělil J. odpověď svou na dva díly, rozjímaje pod A čili od str. 6 do 54 „von den orthographischen so sehr bestrittenen Änderungen“ a pod B od str. 54 do 83 „von der Sprachreinigung, wobei er auf das ihm angeschuldete Russisiren und Amalgamiren der slavischen Dialekte von selbst kommt.“

Že se celý spor ten více týkal tak zvané klassické doby literatury české nežli pravopisu, to Zelený v patřičné části knihy své o životě J. Jungmanna (str. 176 do 199) spíše zahaluje než objasňuje, veda sobě vesměs tak, jako kdy by mu bylo schválně o to šlo, aby se celý spor týž a vítězství Jungmannovo nad Nejedlým objevily více směšnými než opravdové úvahy hodnými. Nejpatrněji vysvitá to předně odtud, že Z. neoznámil ani toho hodnověrně, pokud se táž rozepře, „čistě prý mluvnická a sama sebou nepatrná“, pravopisu samého vlastně týkala. Dle něho totižto šlo Jungmannovi a Nejedlému jen o *i* a *í* po souhláskách *c*, *s* a *z* (str. 177 a 178). Vskutku však dle str. 7 odpovědi Jungmannovy „wurden zu dieser kleinen Änderung zwei noch kleinere beigefügt: schreibe das Bindewort *i* (et, und) nie als *y*; schreibe nie *v*, sondern immer *u* am Anfange der Wörter“. Podruhé neujal se Z. Jungmanna proti žádné ani z těch křivd, na které jsem posvítil už výše na str. 181 a 182, než neváhal dopřáti Nejedlému ani chvály, vyhlášené tamže nejdříve za nezaslouženou. Konečně vyznává sice Z. též, ale jen strany pravopisu mezi jiným i toto: „Ani protivník nemůže popříti, že spis Jungmannův předmět důkladně, světle a důrazně vyložil a že malicherné stránky svého protivníka odbyl jemnou ironií. Porážka J. Nejedlého byla tak úplná, že ani neodvážil se po druhé do pole a další boj zůstavil rovněž horlivému a neméně nešťastnému Palkoviči, jenž v nemilé rozepři obdržel poslední slovo, nikoli vítězství. Starý klassicista doráží ostře, místem i příkře na novotáře, jimž jakož i Nejedlý vytýká, že výmysly svými jazyk zatemňují a kazí přezdívaje jim potupně Nelzelisty“ (str. 195). Z „jemných ironií“ Jungmannových naproti tomu nezmínil se Z. o žádné tak zevrubně, kdežto by byl měl aspoň te z nich ochotně dopřáti místa, která patří vlastně do druhé části odpovědi Jungmannovy, ale čte se již ve prvé a sice na str. 39 proti nadýmání se Nejedlého, citovanému tu již na str. 181, do slova takto:

„H. Nejedlý geht von dem Grundsatze aus, dass unsere Čechensprache unter allen ihren slavischen Schwestern am frühesten verfeinert worden, und längst vor der russischen den höchsten Grad der grammatischen Ausbildung erreicht habe. Es ist uns gleichgültig, ob er hierin Recht oder Unrecht habe; doch merken wir an, dass die Čechensprache nicht gar viel Ursache habe, sich über ihre Schwestern zu erheben, weil sie aus dem geistigen Schlafe später erwacht seien. Dafür schlief die unsrige desto fester, als jene wachten. Dass die Čechensprache aber, abgesehen von allen übrigen, bereits den höchsten Grad der grammatischen Ausbildung erreicht habe, können wir nicht unterschreiben. Hat doch die deutsche Sprache weit mehr Vortheile der Entwickelung, ist herrschend, ist weit ausgebreitet, ist reich an allen möglichen Produkten der Literatur u. s. w. und noch glauben die fleissigen Deutschen nicht am Ziele der Vollkommenheit zu sein. Ein Grimm, ein Heinsius, ein Wolke, ein — wer nennt das Heer der ämsigen Bienen? — haben noch immer zu bessern, zu mehren, zu vervollkommnen; und unsere im Grunde an Literatur arme, von jeher um ihre Existenz kämpfende, seit

Joh. Nejedlý's, k. k. Rathes, ordentlichen und öffentlichen Professors der böhm. Literatur und Sprache an der Karl-Ferdinandeischen Universität zu Prag etc. Widerlegung der sogenannten analogisch-orthographischen Neuerungen in der böhm. Sprache. Herausgegeben von J. Jungmann, Dokt. der Philosophie und Prof. der Humanitäts-Klassen am Prager akad. altst. Gymn. Prag 1829.

den letzten Jahrhunderten vernachlässigte Sprache wäre am Gipfel einer absoluten Vollkommenheit?"

Proti téže chudé pýše brojí Jungmann druhou částí odpovědi své co do podstaty tak jako rozpravou O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české, vyšlou poprvé o dva roky dříve. Tu odbyl Zelený též jen mlčením a sice mezi jiným i proto, že nejsa filologem ani linguistou než pouze historikem, nejspíš ani netušil ještě, jak výtečně dovedl J. říditi se zásadami, hlásanými proti Nejedlému vůbec a o pramenech „der Sprachreinigung" (str. 65) zvláště, zejmena v nejvzácnější všech ostatních prací svých, ve Slovníku česko-německém, váže sobě v něm vedle tak zvaných klassických památek řeči české i starších a novějších velice a nepohrdaje zvlášť ani prostonárodními ani žádnou z ostatních slovanštin. Chvály té dostalo se Jungmannovi proti Lindemu sice již i na str. 140, ale hodí se ona sem lépe takto: Jungmann nepřestal ve Slovníku svém na slovech samých o sobě, než nejvíce času, útrat a píle vynaložil na vylíčení skutečného živobytí čili syntaktických zvláštností jednoho každého z nich, jinými slovy: na vyhotovení zrcadla, po kterém pravou *podstatu* češtiny od nejstarších časův až podnes nejdůkladněji lze poznati. Dopouští se ovšem ještě rozmanitých omylův, ale kdo by se medle zastavoval nad tím příliš? Leda ten, koho je ještě mezi jiným i to tajno, že se jazykozpytcové vůbec a naši zvláště teprve za našich časů počali bedlivěji zanášeti skladbou. Kdo by se raději netěšil a nedivil tomu důmyslu, kterého bylo třeba ku tak znamenitému předstižení potomků, jakým ostatně i prví grammatikové naši, vytčení tu již na str. 47, nevšedně vynikli, dovtípivše se též už aspoň poněkud toho, že rozený Čech snadno dovede deklinovati a konjugovati, ale k náležitému spojování slov vůbec a k tomu zvláště, kterým se čeština od jiných řečí nejvíc a nejvzácněji liší, zvláštního návodu a cvičení potřebuje? Myslím, že každý mimo vlastence, nadšené duchem Nejedlého neb i horším ještě.

Od vydání Slovníku Jungmannova minulo již i více než půl století. K náležitému ocenění zásad jeho přispívalo přemnoho zajisté příslušných a spravedlivých soudců. Já jsem jim pomáhal též dle nejlepšího vědomí a svědomí svého netoliko nepřímo než i přímo, řídě se na př. už ve 1 části Srovnávací mluvnice své, Skladbě jazyka českého, vyšlé r. 1855, zásadami Jungmannovými a bráně je nejen vytčenými již §. 38 a 39 než i samými základy svého Brusu. Národ uctil hlavně téže zásady krásným pomníkem. Kdy by ten však i sebe větším a skvělejším byl, nedovedl by přece zahaliti té žalostné pravdy, že zásadám Jungmannovým odporovalo a protiví se podnes ještě slovy a skutky přemnoho i takých lidí, kteří by se jich nejhorlivěji a nejobratněji měli ujímati, jsouce k tomu buď povoláním svým buď i jinak víc anebo méně zavázáni, jako na př. Zelený, jehož hlavní povinností bylo dle Cicerona: „Ne quid falsi dicere audeat, deinde ne quid veri non audeat, ne quae suspicio gratiae sit in scribendo, ne quae simultatis" (De orat. II, 62).

Přítel Zeleného, K. J. Erben, sluje podnes „nejčeštějším" všech starších básníků našich a já nemám proč odporovati té chvále. Nemýlím se však, pravě dále, že ani Zákrejs, kterého tu mám [1]) hlavně na zřeteli, nedopřál aniž kdy dopřeje proto Erbenovi místa vedle Dobrovského, Jungmanna a Šafaříka jakožto filologův a linguistův a že nepřestane nikdy o to dbáti, aby básníci naši nebyli jen českými než i slovanskými a sice dokonalejšími Čelakovského a Kollára, zvláště pak aby hleděli dosíci vrcholu poesie umělé i nad Shakespeara slavněji, oč se žádný ze právě jmenovaných ani nepokusil opravdu. Nejčeštější z nich dal se místo toho nejen do linguistiky než i do filologie, váživ sobě zejmena syntaktických vědomostí svých tak žalostně, že neváhal odporovati výše zpomenuté Skladbě mé zcela se stanoviska Nejedlého, kdežto by se byl měl Jungmannova tím horlivěji ujímati, čím vroucněj-

[1]) Dle Osvěty Vlčkovy 1873, str. 75 a 236.

šími díky byl povinen prostonárodní Muse naší za tu vzácnou pomoc, bez níž by se jistě nebyl stal nejčeštějším básníkem ani spisovatelem vůbec, obratněji vládnoucím češtinou než většina vrstevníků jeho. Dopouštěl se však i on často velmi hrubých omylů syntaktických, jako na př. negací dle str. 268 mého Brusu, a sice hlavně proto, že, nedospěv theoreticky ani k náležitému rozeznání skladby od stylistiky (na d. m. str. 231), nedovedl ani své vlastní sbírky prostonárodních písní českých obrátiti ke zdokonalení své skladby vlastní s dostatek. Ostatně sotva sobě byl Erben vědom i té pomoci, o níž je právě řeč, maje se k nové češtině vůbec, tudíž i k nejlépe zachované syntakticky v písních prostonárodních, nejspíše tak, že se i proti němu hodí výrok J. Kollára, předešlý tu již na str. 6.

Dle něho totižto [1]) měl jsem do Skladby své bráti *doklady* přede všemi jinými *ze spisů takových, jimiž se jiní spisovatelé, ač chtějí-li správně psáti, spravovati musí. Míní spisy staré, k jazyku hledíc za klassické vůbec uznané, až do 17. věku jdoucí;* neb co v 17. věku psáno, toho již opatrně užívati sluší, proto že tu čeština vnějším působením již valně kaziti se počínala. *Dokladů* pak *ze spisů dob nynějších měl spisovatel dokonce pomíjeti,* netoliko proto, aby se vyvaroval všelikého podezření osobní i národní libosti neb nelibosti své k jistým osobám, ale *hlavně z příčiny té, že ve věcech, ješto se týkají vnitřního ústrojí a formy jazyka, spisovatelé nynější nemají žádné své vlastní platnosti a ceny, nébrž každý v tom jen potud jmín býti může dokonalým, pokud se tomu ze starých dobrých spisů byl naučil.*" V replice své na Obranu mé skladby, vydanou roku téhož i proti Frantovi Šumavskému, skrátil Erben právě předešlý výklad stanoviska svého takto: „*Český jazyk a literatura jeho starší je positivní základ veškerých pravidel grammatického i syntaktického ústrojí jeho a jediné měřidlo správnosti neb i nesprávnosti češtiny novější, jak spisovné tak i živé, pokud se totiž nadřečeného ústrojí dotýče.*"

Dle toho vyznání skladba nepatří do grammatiky, dle předešlého však a dle svorného mínění všech jazykozpytců patří, ale ne tak, jak se toho Erben domáhá, nedospěv předně k náležitému rozeznání písemné mluvy vůbec a češtiny zvlášť od obecné než jen ku mnohem chybnějšímu toho, jaké reklamant Gebauerův, Novák, hlásá slovy, předešlými tu již na str. 54. Dle těch totiž nedovedl N. předně jen o hláskách výslovně vyznati, že je počet jejich v každé písemné řeči tak přísně určen jako počet forem anebo tvarů, vznikajících skloňováním a časováním, podruhé pak ani strany skladby znáti se k naprosté potřebě srovnávání češtiny s ostatní slovanštinou. Erben naproti tomu slovy i skutky domáhá se jen slepé víry i v to, že nářečí československá ani bohatostí a ryzostí vazeb svých nemohou naprosto ničím „k tomu přispěti, aby se spisovný jazyk český stal bohatým, ryzím a správným." Není však E. ani stínu takové víry hoden než jen N. mezi jiným i pro to, čeho se týž pán jistě dočetl o řeči lidu vůbec a poetické zvláště proti germanismům tak zvané klassické češtiny v §. 27 a 35 mého Brusu, ale nedoložil se nijak ani nenahradil ničím, jsa nejspíše toho mínění, že snadněji a bezpečněji lze nabyti slávy reklamami, podobnými dotčené, než i sebe usilovnějším a svědomitějším badáním. Podruhé nedokázal E. aniž kdy kdo dokáže, že bych ve Skladbě své tak nesmírně přál i nejnovějším spisovatelům československým proti nejlepším za D. A. z Veleslavína, jak mě tím E. viní. Jeho nedoložil jsem se ovšem ani jednou a sice hlavně proto, že jsem na př. u Čelakovského, Kollára a Sušila nenašel tak hrubých omylů, jakých u E. najde snadno více každý, kdo se nenadýmá proti ostatní slovanštině spůsobem Nejedlého,

[1]) Obzor. Listy pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění, zvláště nynějška a vlasti. V Praze 1855, str. 212 a 392. Druhý z těch citatů dal jsem celý vyznamenati kursivou, aby vady jejich, dotčené po nich, snadněji a jasněji vyšly na jevo. Obzor počal, ale téhož roku přestal vydávati Jaroslav Pospíšil „pomocí několika spisovatelů", k nimž beze vší pochyby patřil také V. Zelený. Přítelem Erbenovým jsem ho však nazval hlavně pro to, čím proti oběma a Nejedlému bráním tichého genia.

než ochotně a bedlivě přirovnává k ní češtinu i se syntaktické strany, nemaje naskrze proč o naprosté potřebě a prospěšnosti ani toho pochybovati neb odporovati výrokům Komenského, předešlým tu již na str. 4 pod č. 4. Že E. ani sebe slaběji nenaráží žádnou ze zásad jeho tu citovaných na srovnavací methodu jazykozpytnou, to je nepopíratelně na jevě a hodí se nejvíce k náležitému ocenění i celé jeho úvahy o mé Skladbě. Dále nepokusil se týž pán nijak ani o vyvrácení důvodů, kterými Jungmann vniveč obrátil bajku o klassičnosti literatury české za D. A. z Veleslavína nejen ve druhé části odpovědi své Nejedlému než už i dřív o dva roky. Ostatně má se E. i k tomuto předchůdci svému vůbec tak, jako kdy by ho nebylo nikdy bývalo na světě, kdežto byl povinen i to po pravdě vyznati a náležitě ospravedlniti, že hájenou jím klassičnosť literatury české posunul „do nedozírána daleka“ nazpět. Proč sobě vlastně tak vede, o tom nelze nic určitého říci; ale byl by jistě zbavil hlásané bludy své o klassické češtině nimbu dokonalé priority čili novosti, kdy by byl vyznal, že se znal už i Nejedlý aspoň ku podstatě jejich. (Pokračování.)

Osmá třída školy reální.

Napsal řed. *B. Navrátil.*

(Pokračování.)

Poslední příčina velikého počtu pracovních hodin denních spočívá ovšem v rozsahu učiva samého a v poměru k době vyměřené k propracování jeho. Srovnejme po této stránce gymnasium a reálku. Co do předmětů učebných tu žák gymnasijní má více o řečtinu a psychologii, žák školy reálné však o měřictví i rýsování a deskriptivnou geometrii, o chemii (téměř úplně), o kreslení, krasopis a tělocvik, přijmeme-li, že francština vyváží latinu; mimo to jest na reálce rozsah učebné látky značně věcší v mathematice a přírodopise. V celku tedy jest rozsah učiva na škole reální věcší než na gymnasii. Nicméně však uštědřeno gymnasiu ku propracování látky učebné *osm* let, ale reálce toliko *sedm*. Nezbývá tudíž leč uhraditi denními hodinami, co na letech schází, čímž se právě na reálce proti gymnasiu počet hodin tak značně zvěčšil. Nadbytkem uvedeme ještě určitými čísly počet týdenních hodin na gymnasii, jež zajisté jsou spolehlivou měrou práce školní na gymnasii. Počítáme-li opět němčinu, má (dle c. k. českého vyšš. gymn. v Brně) I. tř. 24, II. a III. 26, IV. 27 a ostatní po 28 hod. týdně. Ještě menší čísla nalézáme na gymnasiích německých, kde na př. v Znojmě v I. tř. jest 22, v II. 23, ve III. 24 a v ostatních po 25 hod. týdně. Tuť na první pohled vidíme velmi vydatné umenšení počtu týdenních hodin vyučovacích od nejnižší třídy až do nejvyšší, což v každé příčině za podstatnou přednosť gymnasia považujeme. Tím gymnasista nabývá času býti učněm, kdežto realista jest nucen stále jen býti mnemotechnickým strojem.

Avšak přes to, že reálka velmi značně zvýšila počet denních hodin vyučovacích, nedostačuje doba pracovní k propracování učiva tou měrou, jak by žádoucno bylo. Pro možné opozdění v předepsané látce učebné lze připustiti toliko velmi úzké meze, ač má-li se učebné osnově přesně vyhověti. Na reální škole nemá žádný učitel dosti času, každému se ho stále nedostává. Tím vyučování nabývá rázu jakéhos chvatu, jenž není na prospěch ani výchově v užším smyslu slova, ani theoretické učbě samé.

Že se praktická výchova nemůže rozvinouti k žádoucí účinnosti, jest na bíledni. Zdali pak na př. jest vlastenecká výchova dobře opatřena, když na reální škole *dějiny domácí jsou pouhým přívěskem dějin všeobecných*, když pro veliký rozsah dějinné látky vzorné karaktery individuální tak velice

ustupují do pozadí, že o nich sotva nějaký aforistický rys zachytnouti lze? Jakým spůsobem vychováváme k samostatnosti povah? Nejsme-li v této příčině odkázáni na ony skrovné drobty, jež tu i tam padají se stolu theoretických nauk, na drobty, jež spíše působí v paměť, než utužují vůli? Totéž platí o jiných ctnostech osobních a společenských, na př. o útlocitu, dobročinnosti, shovívavosti, všeobecné lidskosti, osobní zmužilosti, trvání na právu vlastním, respektování práva cizího atd., ať už se jmenují jakkoliv tyto perly, jež člověka zdobí, dle nichž všichni hodnotu jeho měříme. Vše to jest odkázáno teměř výhradně na nepřímé působení intellektu. K roznícení a udržování stálého zahřívajícího ohně nedostává se času; nezbývá, než spokojiti se záštehy jednotlivých jisker, jichž účinek však v záplavě denní námahy mizí. Tvrdívá se, že vědění jest ctností; zdá se nám však, že nedostačuje vždy. Snad by pravdě bližší byl výrok negativní, že nevědomosť jest zlem.

Avšak mnohonásobné, různorodé cvičení intellektu nemá žádoucího prospěchu ani pro intellekt samý, přesahuje-li jistou hloubku a jistý rozsah, jej' poznávající průměrný podmět v dané době bez přílišného namáhání sobě osvojiti, v jednotu rozumovou uvésti může. K urovnání, k ujednocení různorodých poznatků jest potřebí času, více času, než k pochopení jednotlivostí samých. Není-li ho, tu se pak snadno rodí ono kouskovité, roztříštěné, neurovnané vědění, či, jak pravíme, vědění nezažité, jež ani majiteli samému není valně na prospěch a proti němuž v posledních důsledcích i methoda sebe dokonalejší i učitel sebe obratnější jest bezmocným. Do litrové nádoby nevpraví právě ani sebe obratnější nalívač nálevkou sebe umělejší více než jeden litr. Místo skutečného plodného vědění vyvíjí se pak ono zlopověstné papouškování se všemi neutěšenými přívěsky svými, jež nemohouc se povznésti k vlastnímu úsudku spokojí se tím, umí-li odříkávati, co kdysi slyšelo jinde.

Konečný stručný závěr dosavadní úvahy naší jest tedy: *žák reální školy jest úhrnnou denní prací vůbec a prací školní zvlášť přetížen*; přetížení to znesnadňuje vlastní vzdělání jeho a jest na ujmu i vzdělávací účinnosti školy samé.

Že žactvu reálních škol z přílišného počtu úloh domácích *povážlivé přetížení* vzrůstá, vyslovuje na základě dobrozdání zemských úřadů školních, sborů učitelských a jednotlivých odborníků nejnovější min. nařízení ze dne 20. října 1890 č. 25081 ex 1887, jímž se počet písemných úkolů na školách reálních zmenšuje, čím se žáku realistovi velmi prospěšné úlevy dostalo. Z týchž důvodů doporučuje se pak ještě i další úleva, týkající se týdenního počtu hodin vyučovacích. Skutek o sobě by se tuším sotva kde potkal s odporem; pouze spůsob, jak by jej provésti bylo, by mohl vzbuditi námitky. Prosté zmenšení počtu vyučovacích hodin snad asi o 4 hod. týdně v každé třídě buď na př. ubráním čtyřem předmětům po hodině, neb úplným vypuštěním některého předmětu a, pokud by úhrnný počet hodin ještě přílišným se jevil, umenšením jeho v některých předmětech dalších by jistě při každém konkretním návrhu vyvolal mnoho námitek, nehledíme-li ani ke skutečné obtíži, kde s tím zmenšováním nebo docela vypouštěním vlastně začíti. K nejzávažnějším z možných námitek bychom počítali tu, že redukováním hodin nebo předmětů nebezpečí přetížení nahrazuje se jistotou, že by pak účelu školy reální, všeobecného vzdělání žáků, nebylo více lze dosíci touž měrou jako dosud. Nechceme-li si odiosní tuto výtku zasloužiti, nezbývá leč jediný prostředek, totiž přidati škole reální jeden rok t. j. rozvrhnouti studia reální na osm let. Zdá mi se, že není závažné překážky, jež by provedení této změny byla na odpor. Jediná snad námitka by mohla býti učiněna, totiž že by zřízení osmého ročníku žádalo značný náklad každého roku v rozpočtu se opakující. Jest však možno i úskalí toto obejíti, přijmeme-li totiž požadavek, aby úhrnný počet týdenních hodin vyučovacích na reálce osmitřídní byl týž jako na nynější sedmitřídné. Pak jest o sobě již zřejmo, že vyučování týmž počtem učitelských sil obstarati lze, jako dosud. V této příčině by tedy

nebylo věcšího stálého vydání. Jistého nákladu by vyžadovalo toliko opatření jedné nové učebny a pořízení školního nábytku do ní. Co se prvého týká, tu veliká věcšina budov reálních, jež stavěny byly v době veliké frekvence reálek, zajisté beze všelikých obtíží osmou učebnu v budově samé nalezne; co do nábytku, ač není-li rovněž již nábytku přebytečného po ruce, můžeme náklad na něj páčiti nejvýš snad na 200 zl., jež by zajisté hrubě nevážily ani v relativně malém rozpočtu obcí, pokud reální škole místnosti opatřují nebo ji úplně samy vydržují. (Pokračování.)

O nejnovější reformě u vyučování cizím jazykům, zvláště frančtině. — Střední stupeň.

Píše *J. Kosina.*

A. Výběr učiva.

Přechod od nižšího stupně vyučování k střednímu nechť se děje bez *mezer*, *nenuceně* a *pečlivě.* Není tedy radno měniti methodu *náhle* a *zásadně.* Protože knihy učebné nevyhovují ponenáhlému přechodu tomuto, jest ovšem paedagogické obratnosti zvláštní třeba, aby se vyhovělo tomuto požadavku. — Dobu středního stupně možno vyměřiti na dva roky (což by i u nás platnosť míti mohlo). Na stupni tomto nutno, aby žák dospěl *k ovládání celého tvarosloví a ku četbě co možná samostatné.* Proto jest tu činiti především s *úplným seznámením žáka s nepravidelnými slovesy* a *se vším, co ještě zbylo ze tvarosloví nedodělaného.* Sem náleží zvlaště úplná nauka o *přídavných jmenech, příslovkách* a *náměstkách.*

Vedle toho pojednávati jest o *nejdůležitějších zjevech syntaktických,* na př. o různém užívání sloves zvratných a neosobných, o postavení členů věty mezi sebou, o užívání subjonctivu, o užívání Passé défini. Všude třeba vytýkati *jen co důležitého* a *opravdu cenného* a sice co možná ve spojení s naukou o tvarech, avšak *četbou* k poznání *přivedeno, nacvičeno a upevněno budiž.*

Celá oekonomie učební musí rozhodnouti, zda-li hodin vyměřených ihned částečně k mluvnici aneb částečně k četbě použíti nutno, aneb zda-li s počátku alespoň věnovati nutno všechen čas mluvnici a pak po nějakou dobu přednosť dáti četbě. Při dalším postupu mají mluvnice a četba jíti *ruku v ruce.* Až se jen ustálí posud nerozhodné jednání a pokusy na sestavení *učebnice vycházející od četby,* k níž připínati se bude vyučování mluvnici, pak bude vyučování to mnohem jednodušší a zdárnější. Stilistickým cvičením bude as těžko vykázati trvale zvláštní hodinu, avšak radno, aby alespoň po *jeden běh* se jim věnovaly určité hodiny.

B. Jak si vésti při vyučování.

Jako na nižším stupni tak i na středním nebudiž učitel pouhým *dozorcem mechanickým* při učení, ale hlediž učivo jazykové rozpřádati ve *společné* a *ducha vzdělávací* práci se žáky, zvláště pak stále vytýkejž cíl, k němuž pracovati krok za krokem *beze spěchu*, a bez *ustání* k němu se ubírati.

Při tom nechť dbá učitel, aby čemu se žáci *novému přiučují*, připojovalo se trvale a jistě k tomu, *čeho nabyli* na stupni nižším, čehož dosáhnouti možno *i associací myšlenek* i *mnohostranným cvikem.* Vůbec musí na stupni tomto k *porozumění* přibyti *obratnosť*, k *vědění jistota*, k *znalosti umělosť.*

Dvojímu úskalí třeba se tu vyhýbati: jedno jest, že žákům s věkem *ubývá čilosti v mluvení* a zmocňuje se jich jakási nechuť neb lenosť používati mluvidel svých; druhé pak bývá *přílišný spěch učitelův*, jímž poškozován bývá pečlivý výcvik. Aby se vyhnul prvnímu, nechť učitel neuprosně a důsledně

vymáhá (sám jsa skoupým na slova), *aby žáci neodpovídali jen na půl slova a neúplně*, ale nechť jsou přidržováni používati mluvidel a napínati veškeré síly duševní t. j. všemožně pracovati sami. Druhému úskalí se vyhne, je-li sám opatrný a vědom si zásady: jsem-li v pochybnostech, zda-li mám pokračovati, aneb se ještě pozdržeti u věci právě odbývané, učiním vždy raději toto poslední.

C. Výslovnosť.

„Nevyhnutelně nutno jest, aby se žák naučil obratně a správně *čísti* na nižším stupni; neboť nestane-li se to, nenaučí se tomu žák z pravidla nikdy více," praví Plötz. To platí ovšem jenom v hlavních rysech, avšak nikoliv tak, že by nebylo třeba i na středním i vyšším stupni zdokonalování; neboť žák nemívá ještě tolik síly a přehledu, aby na př. vázal vždy správně slova k sobě náležející a proto třeba stálého upozorňování a opravování. Zdokonalování takové se strany učitelovy nebude as skončeno (ani ukončením studií) a díti se má tím:

a) že se *příležitostně upomíná na pravidla výslovnosti, kterým se žák přiučil na stupni nižším;*
b) že *se promlouvá o případech, které posud neúplně aneb zcela známy nebyly;*
c) že *se upozorňuje se zvláštní péčí na některé obyčejné poklesky a chyby a proti nim se bojuje* (quatre amis, které se často čte s nehlasným *r*, Thiers [*s* nehlasné], gratis, lis [*s* hlasné]) atd.;
d) tím, *že se stále a stále budí smysl pro ryzí a bedlivou výslovnosť*, při čemž učitel a žáci ve příčině té vynikající *vzorem* býti mají.

Nesmírně důležito pro nabytí správné výslovnosti jest, aby žák nejprve hlásku *slyšel*, prve než vidí *písmeno*, aby se tedy nevykládalo: *ien* zní *ieng*, nýbrž vyslovuji: le tien, le mien atd., tedy sluchem nejprve pojímati nutno, a nelze-li vpraviti do žáka výslovnosť takto, tedy nejprve opsati hlásku (jak zní) a pak teprv podati mu pravý obraz slovný (písmeny).

Že učitel dobrou výslovností svou nejlépe působí na zdokonalování výslovnosti žákovy, samo sebou se rozumí; proto i on se musí zdokonalovati. Zvláštních širokých výkladů naproti žákům i na tomto stupni jest se střežiti; věčí cenu a zdar ovšem přivádějí prostředky tyto:

a) *s železnou důsledností dbáno budiž správné a ryzí výslovnosti;* žáci netečni a nedbalí se nejen kárají, ale i trestají;
b) *používá se každé příležitosti, zvláště četby ku cvikům na tomto stupni vykázaným.*

Jednotlivé případy se vytknou (que je sache) a podobné vyhledávají žáci.

c) Pro *výslovnosť učí se žáci nazpaměť některým veršům a vzorným článkům poetickým i prosaickým* a přednášejí je pak jednotlivě i sborově.
d) *Sestavují se obtížná výslovností svou slova dle podobnosti a protivy*, jako: province — provence, sept — septembre, jadis, hélas, lis; un franc — étourdi, un bauc élevé.
e) *Všem náklonnostem a zvykům špatným činí se přítrž tím, že se žákům vytýkají jako věci neslušné a škodlivé* a sice *přísně a rázně.* Zlozvyky takové jsou: koktání, šeptání, bručení, polykání, zarážení se atd. Tu často jest na místě, učiní-li se takový netečný a sebe nedbalý žák směšným (? Red), není-li ovšem přirozená vada příčinou takového zlozvyku.
f) *Všecko kárání a trestání neprospěje ničeho*, nezískán-li žák sám, aby sluch a mysl svou otevřel a vlastní silou, s vlastní chutí a láskou ku dobré výslovnosti svojí pracoval.

Aby se výsledky, k nimž se takovým spůsobem dospělo, *upevnily* a *na dále zabezpečily*, opakovány buďtež jednotlivé obtížnější oddíly a články ku čtení za nějaký čas po tom, když jim žáci porozuměli a sice jen za tím účelem, aby *správně, obratně a s porozuměním* předneseny byly.

Žáci takovým cvikům opakovaným za 2 neb 3 neděle a na nejvýš půl hodiny trvajícím vždy více a více porozumějí a je ocení; povzbudí se i pocit jistoty a pevnosti a tím chuť k učení, zvláště když se žákům i známkami udílenými při tom důležitosť věci dá na srozuměnou. (Pokrač.)

O zeměpise ve vyšších třídách gymnasií a reálních škol.

Úvaha prof. *Jana Macháčka.*

(Pokračování.)

I.

Čemu se má učiti ze zeměpisu ve vyšších třídách gymnasií a reálních škol dle učebných osnov a k nim vydaných instrukcí a pokud lze ve skutečnosti těmto instrukcím vyhověti.

Již organisační osnova pro rakouská gymnasia vytýká za cíl z dějepisu a zeměpisu pro vyšší gymnasia: „Přehled hlavních událostí všeobecného dějepisu v pragmatické souvislosti. Jistá znalosť k tomu patřících zeměpisných poměrů má s tím býti spojena.“ Instrukce pak k organisační osnově výslovně praví, „že dějepis nutně musí tvořiti niť zeměpisného učiva, které jest probrati.“ Určitěji to vyslovuje normální učebná osnova pro rakouské reální školy z r. 1879, nařizujíc toto: „V V. VI. a VII. třídě není *zeměpis* samostatným předmětem, nýbrž jest *spojen s vyučováním dějepisu, maje místo jen jako příležitostné z jakékoliv příčiny se hodící a dřívější učivo doplňující opakování hlavně však k vysvětlení historických událostí.*“ Nová učebná osnova pro gymnasia z r. 1884 není v té příčině tak určitou jako normální učebná osnova pro školy reální, ač později jest vydána. Tato vytýká krátce za cíl vyučování zeměpisu ve spojení s dějepisem ve vyšších třídách toto: „Známosť hlavních událostí dějin v jejich pragmatické souvislosti a jejich závislosti na přirozených poměrech“.... Mimo to obě učebné osnovy a to pro gymnasia i reální školy vyměřujíce učivo dějepisné pro jednotlivé vyšší třídy, výslovně při každé jednotlivé třídě nařizují, že se dějepisu učiti má „se stálým zřetelem k zeměpisu.“

a) Instrukce pro reální školy z r. 1879 určují zevrubněji obsah i rozsah nařízení v osnově daného ve příčině zeměpisu ve vyšších třídách, „kde se příležitostně z kterékoliv příčiny dřívější (učivo) opakovati a doplniti má,“ takto:

1. Přírodní úkazy, pokud je lze odvoditi z rozdělení tepla na zemi a následky z toho plynoucí. [„Střední teplota. Různé oteplování vody a země a s tím souvisící proudy vzdušné. Vlhkosť různých vzdušných proudů. Passaty. Monsuny. Isothermy (stejnoteplice). Tvary rostlinstva a vegetační vrstvy. Říše živočišstva a změna života lidského dle podnebí a povahy půdy. Ocean a jeho pohyby, jeho poměry podnebné a říše jeho živočišstva. Korálové útesy. Slanitosť (salinita). Měření hloubky.“]

2. Přírodní (fysikální) zjevy, pokud je možno vyvoditi z tíže. [„Tvoření nánosu na úpatí pohoří a tvoření delty, vymletí vodních cest a údolí; pošinování ledovců; hladina mořská. Příliv a odliv a j.“]

3. Rozšíření mathematického zeměpisu, pokud nenáleží vyučování fysice.

4. Dějiny změn povrchu zemského. [Sopky. Změny povrchu. Stoupání a klesání pevniny. Účinky vody. Stěhovavosť organismu a změny při tom.]

Hlavním předmětem jest zde člověk.

Instrukce podávají v té příčině další pokyny. kterak při vyučování dějepisu ukázati možno na úzké, vzájemné působení mezi přírodou a člověkem a končí touto důležitou poznámkou: Tato zeměpisná pozorování „vztahují se

na síly, které ustavičně život na zemi řídí: teplo, světlo a tíže, na měření prostoru a času a na dějepisné události, jak příroda na člověka účinkuje, jak ji člověk přetvořuje a ji zpytuje. Avšak nemůže se na to pomýšleti, že by se zeměpisné učivo v tomto rozsahu zmohlo, ale jest již to výhodné, že si zjednáme přehled úlohy a musí se pomýšleti na prostředky, aby se aspoň nejdůležitější věci probraly."

b) Instrukce k učební osnově pro rakouská gymnasia z r 1884 vytýkajíce obsah i rozsah nařízení daného osnovou učebnou ve příčině zeměpisu ve vyšších třídách gymnasií, neodchylují se od principií a názorů obsažených v organisační osnově. Stanoví totiž „hlavních událostí dějepisných závislosť na přirozených poměrech" takto: Vyučování zeměpisu ve vyšších třídách gymnasií „musí si především všímati přehledu povrchu zemského, zvláště pokud se týče úvah z fysikálního zeměpisu, které v nižších třídách byly počaty a názornější představy tvořiti pomáhaly; nechť nyní nabudou souvislosti a odůvodnění v pozorování šíření tepla, účinků tíže a pohybů spůsobených spojením obou, zvláště tekutého obsahu zemského. K tomu připojeno budiž něco o říši rostlinstva a živočišstva, o výrobcích a spojovacích prostředcích; přírodopis mathematika a fysika zatím mnohonásobně přispěly, aby porozuměno bylo takovým „odchylkám". Mimo to předesýlají instrukce ještě: „Ježto dějiny zeměpisu tak úzce spojeny jsou s nejpřednějšími událostmi dějin, tedy jsou to především dějiny nového věku, které poskytují příležitosť, aby žák veden byl k názoru, kterak člověk dospěl k rozšířené známosti povrchu zemského."

Oboje instrukce vedou si ve příčině zeměpisu ve vyšších třídách středních škol celkem obecně, neurčujíce ani kolik v každé třídě se má probírati, ani kterak mu učiti. Určité jest jenom to, že žádají před početím dějin jednotlivých národů obecný popis jejich jeviště v rozsahu zeměpisného učiva z nižších tříd. Takové místopisné opakování musí každý učitel dějepisu nejen ve vyšších než i v nižších třídách již z té příčiny konati, aby žáci na jevišti dějin mohli se orientovati. Avšak musí se přece činiti rozdíl mezi nižšími a vyššími třídami; žáci vyšších tříd musejí vedeni býti k věčšímu přemýšlení, než ho možno bylo u žáků nižších tříd a to se děje, když k známým věcem připojujeme nové představy, když to, čemu se již naučili, odůvodníme částečně také vědecky. Tak jako vyučování dějepisu ve vyšších třídách jiné jest než v nižších třídách a není pouhým opakováním toho, čemu se žáci v nižších třídách naučili, tak tomu jest dle instrukcí i se zeměpisem. Dějepisu učí se ve vyšších třídách vědecky t. j. ukazuje se ve vývoji národů stále na souvislosť působících příčin a na následky z toho plynoucí. Pokud dějiny mají dle organisační osnovy skutečně tvořiti „niť připojeného učiva zeměpisného", má se po rozumu instrukcí i toto touž methodou jako dějepis probírati t. j. i v zeměpise musí se stále ukazovati na vnitřní souvislosť příčin a následků, vzájemného působení na sebe vzdušného, vodního a pevného obalu zemského, vytýkati vliv jednotlivých zeměpisných zjevů na rozvoj národů, zkrátka i zeměpis ve vyšších třídách středních škol má se částečně vědecky probírati. Tím se nechce říci, že se má ze žáka učiniti učenec, než žák má býti pouze povzbuzen, aby své duševní i fysické oko tříbil pro pojímání výsledků zeměpisné vědy a zjevů na zemi, jemu má podán býti pouze návod, aby sám dovedl dále hledati a chápati zákonnitosť zjevů přírodních. A právě z toho důvodu nelze ve vyšších třídách při dějepise probírati zeměpis tak, jak si to přejí instrukce, neboť 1. nemá učitel dějepisu tolik času, aby zeměpis v tom rozsahu probíral, kolik instrukce žádají, čas pro dějepis vyměřený stačí sotva tomuto předmětu; 2. učiti něčemu bez učebnice úřady školní nedovolují; učebnice dosud žádné není, diktovati zakázáno a zabralo by to příliš času. Instrukcím úplně vyhověti lze jen tenkráte, postarají-li se školní úřady o čas i učebnici zeměpisu. To jest také příčinou, že ve vyučování zeměpisu ve vyšších třídách jest největší nejistota k veliké škodě jeho. Mimo to mnohé z toho. co instrukce ze zeměpisu vyšším třídám vyměřují, patří přírodopisu

a fysice, ale neučí se tomu ani v přírodopise, ani ve fysice, ani při dějepise. I po této stránce nejsou učebné osnovy i pro reální školy i pro gymnasia přesné, neboť instrukce pro gymnasia výslovně praví, že mathematika, přírodopis a fysika učení zeměpisu v mnohém podporují, nestanovíce však určitě, co náleží přírodopisu a fysice a co se má probírati při dějepise, a právě pro tuto neurčitosť zanedbává se zeměpis ve vyšších třídách vůbec. Mělo by se tedy z učiva zeměpisného pro vyšší třídy středních škol určeného přesně vymeziti, kolik ho náleží mathematice, přírodopisu a fysice a kolik se ho má probírati při dějepise.

Při všeobecném dějepise nechť probírá se pouze politický, místopisný, fysikalní, čili tak zvaný obecný zeměpis v rozsahu učiva nižšího gymnasia a částečně i historický zeměpis, tento poslední ovšem jen pokud spočívá již na pevných základech; ostatní části zeměpisu vyšším třídám středních škol vyměřené, pokud nepatří přírodopisu a fysice, nechť se probírají až v poslední třídě reální školy a gymnasia při popisu mocnářství rakousko-uherského. Žáci v poslední třídě střední školy mají rozum vytříbenější a osvojili si již mnohé vědomosti přírodopisné i fysikální a proto snadněji chápou vědecké odůvodnění některých částí zeměpisu, jak se ve vyšších třídách středních škol díti má. Popis mocnářství rakousko-uherského v nejvyšší třídě středních škol jest skoro pouhým opakováním toho, čemu se žáci učili ve IV. třídě a tudíž vkládáním nových věcí by žáci té třídy nebyli přetíženi. Ovšem musila by dle toho pořízena býti školní kniha.

V následujícím oddíle dovolím si naznačiti, čemu by se dle toho v jednotlivých třídách gymnasia učiti mělo. Ve vyšších třídách reálních škol lze zeměpisné učivo dle toho snadno rozděliti. (Pokračování.)

O vyučování němčině v první a druhé třídě.[1])

Píše *Eduard Ouředníček.*

Jak známo, můžeme sobě, učíce se cizímu jazyku, dvojí po výtce cíl vytknouti:

1. Buď směřuje snaha naše jediné k tomu, abychom poznali mluvnickou, logickou, historickou, slovem vědeckou souvislosť jednotlivých slov a skupin slovních mezi sebou: chceme poznati řeč vědecky.

2. Buď hledíme osvojiti sobě řeč tak, abychom jí vládli zcela mechanicky, abychom hbitě a bez pomoci mateřštiny myšlénky své projádřovali, nemajíce na zřeteli cíle výše uvedeného.

Jest na bíledni, že nemůžeme dospěti kteréhokoliv z těch cílů, minouce se úplně s cílem druhým: i když jen vědecké znalosti řeči se domáháme, přece bezděky i jakési, byť i sebe menší spůsobilosti, prakticky vládnouti jazykem tím, dospějeme a naopak.

Učíce se tedy jazyku cizímu, dvou method můžeme použiti: grammatisující čili synthetické a praktické čili analytické.[2])

Synthetickou methodou seznamujeme se vědomě se zákony, jimiž jazyk se řídí a jež lze z jazyka odvoditi, a těchto zákonů užíváme vědomě a řídíce se jakousi osnovou. Synthetická methoda záleží tedy v reflexi, v přemítání, v logických funkcích usuzování a podřaďování.[3]) K živému jazyku vůbec nepřibližují: sebe nepatrnější odchylka právě tak jest důležita jako nejdůležitější pravidlo, a žák často tvarům řídkým se naučí, tvarů však nejčastějších zapomíná. Mluvnická látka se pak procvičí tím, že žáci osvojí si ony mluvnické

[1]) Neopakuji, co jsem napsal v předmluvě ku své Cvičebnici jazyka německého. Rozprava tato budiž zároveň odpovědí na kritiku p. Haasovu.

[2]) Není mi neznámo, že methoda analytická má také význam jiný.

[3]) Viz Münch: Zur Förderung des franz. Unterrichts.

zákony dříve než je z praxe, z četby poznají a že překládají i z němčiny i z češtiny věty kratičké, jež zákony ty osvětlují a dokazují, věty pak po výtce suchopárné a mezi sebou nesouvislé. Tak se jim po drobtech poskytuje mluvnická látka, avšak ne řeč; nepoznají konkretnosti, neutvoří si úsudku o zvláštnostech, idiomatismech, o povšechném karakteru řeči; spatřují holou kostru bez masa a krve.

Neboť byť i někdy, ovšem zřídka se jim dostalo souvislé četby, pravé tedy řeči, přece jen potud se jim jí uštědřuje, pokud právě potřebí jest, aby mluvnické zákony poznali; a dostává-li se jim četby souvislé později — u nás po dvou letech — měrou hojnější, jest opět mimo vše spojení s mluvnicí.[1]

Mluvnice tedy jest ideálem té methody; vše ostatní: hbitosť v mluvení, ohebný jazyk, idiomatické obraty, duch řeči, hbité čtení, tedy právě to, v čem živá řeč záleží, pokládá se za nutné ἄχθος ἀρούρης, jest úlohy podřízenější a ponechává se proto pouhé náhodě; jest to nezbytné zlo, bez něhož se nemůže mluvnice obejíti.

Za to se však četba v nejmenší částečky rozseká a rozpitvá; sotva že se žák poněkud k pravému cíli, ku poznání řeči, rozběhl, ihned mluvnickými malichernostmi *s pravých kolejí násilně jest sražen.*

Porozuměl-li žák celku v přirozené spojitosti, vžil-li se do řeči, jest věcí vedlejší. Tato methoda jest však — alespoň na nejnižším stupni — velmi suchopárná a nezáživná; zabraňuje rozvoji vzájemného života duševního mezi žákem a učitelem; působí útlému mládí, v namáhavém přemýšlení necvičenému, nesnáze téměř nepřekonatelné, poněvadž hlavně směřuje k tomu, aby si z pravidel a z řeči mateřské sestavil jazyk cizí a aby oba jazyky, z nichž dosud dokonale nezná žádného, mezi sebou přirovnával, totiž aby překládal; a proto dostavuje se brzy omrzelosť a nechuť k řeči.

Nelze však ani naučiti jazyku cizímu na základě jazyka jiného. Každý národ totiž myslí a cítí svým spůsobem, má své představy, vyjadřuje je svými zvláštními formalními prostředky, od prostředků jiných národů odchodnými. Naučiti se cizímu jazyku jest tedy vniknouti do cizího myšlení, do cizího ducha národního; protož obraty a zvláštnosti, v nichž přece řeč záleží, jest nám opět a opět z jazyka cizího poznávati a si osvojovati. A kdyby se vůbec někdy podařilo člověku zvláště nadanému — o desítiletých hoších však toho říci nelze — z nesčíslných mluvnických zákonů cizí jazyk si sestrojiti, i potom by mu scházela ona jakási barvitosť, jakýsi lesk, slovem národní duch.[2] Pravý život řeči lpí právě jen na živém, pohyblivém organismu; odloučil-li se od ní, ztuhla v pouhé tvary, jest chladná jako smrť.

Ovšem důležitosti překladu neuznati nelze; jest nám však jednak uvážiti, že učíme němčině za účelem praktickým a teprve ve druhé řadě že jest moment vzdělávací; že — zvláště z počátku — mluví-li žák po německu slovy od knihy odchodnými, jež si buď sám upraví buď od učitele po česku uslyší, myšlénku po česku mu na mysli tanoucí převádí do cizího jazyka, že jest to tedy vlastně také překlad;[3]) že formalního vzdělání nám poskytuje učení se latině a řečtině dosti a dosti; jednak myslím, abychom vůbec všeho překládání z češtiny do němčiny se nevzdávali, ovšem je však velmi obmezili — za hodinu jednu neb dvě věty — a v prvních dvou třídách jen ústně provozovali.[4])

---

[1]) Již proto nejsou čítanky Pospíchalovy vhodny. Proto se také namáhají mnozí didaktikové, aby četbu pro třídu třetí, Nepota, Curtia Rufa atd. upravili tak, aby se na nich mluvnice v methodickém postupu procvičiti mohla.

[2]) Vzpomeňme sobě na rozpravy, jež píšeme při státních zkouškách po latinsku.

[3]) Nevěřím, čemu někteří učí, že totiž žáci o pojmech, znají-li jich cizojazyčný výraz a mají-li dostatečnou znalosť mluvnice, mluví bez pomoci mateřštiny; toho lze dosíci jediné cvikem dlouhým, nabytím zvyku.

[4]) Výsledky, jichž se dodělal v překladech z němčiny do frančtiny řed. Fetter methodou analyticko-direktní, jsou jen dostatečné. Viz programm reálných škol v Leopoldově za r. 1889—90.

Vůbec by se mělo mnohem více mluviti, než se obyčejně stává; dosud se obyčejně mnoho píše a čte. Neboť čte-li žák větu tištěnou, může si ji v jednotlivé části rozděliti, tyto části tvaroslovné do mateřštiny přeložiti a teprve jejím prostřednictvím smyslu se dopátrati. Řekne-li se mu však věta, nemůže jednotlivé slovo všechnu jeho pozornost upoutati, ač-li má od představ jednotlivými slovy probuzených k celkové myšlénce postoupiti. Také sluchem dopátrá se mnohem dříve a snáze správného významu než zrakem.[1]) Protož také, cvičí-li se nový článek, nemá ho učitel aneb žáci čísti, nýbrž jednotlivé věty mají býti od učitele prosloveny.

Methodou synthetickou tedy se žák nedopracuje pravé hbitosti v porozumění a mluvení cizím jazykem: praktického jazyka pro učení mluvnické příliš zanedbává; více se zaměstnává hluchou, viděnou než živou, slyšanou řečí; necílí k osvojení si jakéhos citu jazykového a k pochopení zvláštností jeho; ukládá rozumové činnosti žákově nesmírné břímě; nepřetržitým překládáním nutí žáka, aby oklikou mateřského jazyka myšleným představám dával výraz; slovem synthetická methoda neučí řeči, učí jen mluvnici řeči, a poněvadž mluvnice jest jen abstrakcí řeči, abstrahovati však mohu jen z toho, co znám, nenaučí se jí žáci ani řeči ani mluvnici, jak také zkušenosť dokazuje: tedy *synthetické methody při vyučování živému jazyku samojediné užívati nelze.*[2])

(Pokračování.)

Přehled ustanovení a postupu učitelstva středních škol (i paedagogií) českých.

Sestavil *Jan Neubauer.*

Tabulka I.

Ustanovení rok	zemští školdozorci	Ředitelé: stát. ústavův	Ředitelé: nestát. ústavův	Professoři: VIII. třída: stát. ústav.	Professoři: IX. třída: stát. ústavů	Professoři: IX. třída: nestát. ústavů	Součet
nad 30 let služebn.	1	13	—	2	5	—	21
1861	1	—	—	—	—	—	1
1862	—	—	—	2	—	—	2
1863	—	1	1	—	—	1	3
1864	–	3	2	2	—	1	8
1865	—	3	2	2	3	—	10
1866	2	2	—	1	5	1	11
1867	—	—	—	2	2	1	5
1868	—	8	1	6	7	1	23
1869	—	3	—	5	2	1	11
1870	—	6	—	6	15	4	31
1871	1	2	3	4	28	5	43
1872	—	3	1	3	19	5	31
1873	—	1	1	4	32	2	40
1874	1	1	—	—	29	1	32
1875	—	—	—	—	22	6	28
Sneseno	6	46	11	39	169	29	300

Ustanovení rok	zemští školdozorci	Ředitelé: stát. ústavův	Ředitelé: nestát. ústavův	Professoři: VIII. třída: stát. ústav.	Professoři: IX. třída: stát. ústavů	Professoři: IX. třída: nestát. ústavů	Součet
Přenesen.	6	46	11	89	169	29	300
1876	—	—	—	—	25	6	31
1877	—	—	2	—	30	6	38
1878	—	—	—	—	17	4	21
1879	—	—	—	—	15	7	22
1880	—	—	—	—	16	11	27
1881	—	—	–	—	15	7	22
1882	—	–		—	25	8	33
1883	—	-	—	—	27	16	43
1884	—	—	2	—	20	9	31
1885	—	—	—	-	18	10	28
1886	—	—	—	—	20	14	34
1887	—	—	—	—	15	8	23
1888	—	—	1	—	13	5	19
1889	—	—	—	—	23	6	29
1890	—	—	1	—	31	4	36
Souhrn	6	46	17	89	479	150	737
		63			629		

[1]) Viz Perthes, Zur Reform des lateinischen Unterrichts.

[2]) Ostatně jest mnoho znamení na obzoru školském, že také při vyučování **klassickým** řečem brzy vezme za své.

Tabulka II.

Ustanovení rok	Provisorní učitelé stát. ústavův	Zkušební rok	Supplenti stát. ústavův	Supplenti nestát. ústavův	Assistenti stát. ústavův	Zkušební kandidáti stát. ústavův	Součet
1878	—	1878	2	1	—	—	3
1879	—	1879	5	—	1	—	6
1880	—	1880	8	1	1	—	10
1881	—	1881	7	1	—	—	8
1882	—	1882	12	3	—	—	15
1883	—	1883	12	2	—	—	14
1884	—	1884	10	2	—	—	12
1885	—	1885	18	—	—	—	18
1886	3	1886	27	2	—	—	32
1887	—	1887	26	3	—	—	29
1888	—	1888	35	4	1	1	41
1889	1	1889	22	2	4	2	31
1890	11	1890	7	6	2	11	37
—	—	Neudán	—	—	—	2	2
—	—	Neúplně zkoušení n. nezkoušení	22	14	14	—	50
Souhrn	15	—	218	41	28	16	308
			254				

Z tabulky I. vysvitá, že ze všech ustanovených jest: zemských školdozorcův 0·81%, ředitelův stát. ústavův 6·24%, nestát. úst. 2·3% (všeho 8·54%), professorův VIII. třídy hodnostní 5·29%, IX. třídy na stát. ústavech 65%, na nestát. úst. 20·36% (všeho 85·36%).

Srovnáme li tato procenta s procenty na *německých* ústavech, jeví se jmenovitě v příčině VIII. třídy hodnostní *značný rozdíl.* Kdežto totiž na *německých* ústavech ze všech 520 professorův dokonavších 15. rok služební povýšeno jest jich v VIII. třídu 210 či *40·39%*, postoupilo na *českých* ústavech ze všech 208 professorův dokonavších 15. rok služební v VIII. třídu toliko 39 či *18·75%*. *Toť nepoměr pro české učitelstvo velice nepříznivý!*

K tabulce II. Z úhrnného počtu všeho definitivně i nedefinitivně ustanoveného učitelstva *českých* ústavův jest 70·52% definitivních, 29·48% nedefinitivních: *i tento poměr jest nepříznivější než na německých ústavech.*

České Alexandreidy rýmované, jich pramenové a obapolný poměr.

Uvažuje *Fr. Prusík.*

(Dokončení.)

VII.

Jak jsme ukázali, jest nad slunce jasnější, že se český básník či básníci *v hlavní osnově* přidržovali *Gualthera Castellionského* (srv. Krok III, 189), na jehož také základě téměř *současně* a rovněž *v Čechách* složil německý básník Ulrich z Eschenbachu svou Alexandreidu. Jest tedy na snadě domnívati se, že snad některý z obou básníkův používal práce druhého. Dosud někteří, jak to neřídkým zvykem, tvrdili, že tak činil český básník s Ulrichovou Alexandreidou; o starší Rudolfově z Emsu toho tvrditi vůbec nelze, ana se zakládá

přímo na Q. Curtiu Rufovi, kdežto ostatní, jako Siegfriedova, jsou mnohem mlazší.

Zbývá tedy pouze Alexandreis Ulricha z Eschenbachu, *o jejímž poměru k českým Alexandreidám* jest nám ještě promluviti.

Nejprve uvažujme o věku obou Alexandreid. *Německou* složil Ulrich dle Toischra[1]) *mezi lety 1270—1287*, a sice knihu I—V. mezi lety 1270 až 1278, VI. a VII. mezi 1278—1283, VIII—X. mezi 1283—1287.

O době, kdy *české Alexandreidy* vznikaly, můžeme souditi hlavně dle dvou časových narážek v nich, jež výše uvádíme (str. 155—6); prvá z nich jest v H 286—289, kde se praví, že se ještě dnes *na Litvě* mrtvoly sžíhají; parallelní místo v V 1997—2000 zní obecněji:

> podle *pohan* obyčeje,
> *jakž se ještě u nich děje*,
> kteří běchu zbiti Řěci,
> skladše, král káza je s[e]žéci.

Gu III, 275 dí pouze: rex *ex more* peracto funeris obsequio.

Narážka o pohanské Litvě mohla se nejvhodněji státi ne tak po roce 1255, kdy se následkem vítězství kr. Přemysla II. všichni pohanští šlechtici pokřtiti dali (Pal. Děj. II, 1, 26), jako spíše po roce 1264, kdy král ten k přímluvě papežově na sebe vzal opět kříž proti vzmáhajícímu se znova pohanstvu na Litvě, nebo ještě lépe *po r. 1267*, při jehož konci kr. Přemysl II. podnikl nezdařenou výpravu proti Litvanům, jež byla básníkovi patrně ještě v čerstvé paměti.

Druhá z B 226—244 výše uvedená narážka časová přeje si takého hrdinu míti králem českým, jako byl Alexander, jenž by dovedl k pravému křesťanství přivésti *Litvany, Tatery, Besermeny* (= Bisurmany, Busurmany, Musulmany, t. j. Mohamedany), *Prusy* i „nepotvrzené" (t. j. nesjednocené) *Rusy*.

O Litvanech a Prusích právě byla řeč; Tataři se oznámili Čechům nejhrozněji r. 1241; Besermeni dosud seděli v Španělích (Maurové, Arabové). „Nepotvrzenými" Rusy, kteří skrz Kyjevského metropolitu trvali ve spojení s patriarchou Cařibradským, míní básník ovšem církev východní, jejíž roztržka s církví západní dokonána r. 1054, kdy papežští legáti po marném jednání položili exkomunikační bullu na oltář v chrámě sv. Sofie, ba ani po sněmě Lyonském *r. 1274*, na němž došlo k formálnímu sjednocení obou církví, roztržka do opravdy zacelena nebyla.

Na témž místě AlxB však jest ještě určitější narážka v slovích: *by na moscě Praze nebylo viděti Čecha.* Hrozbu takou dle Dal. 92, 49—52 a písně o kr. Přemyslu a o Záviši (viz výše str. 156) i dle Neplacha (Pram. děj. čes. III, 476) vyřkl Přemysl II., když chystaje se *koncem r. 1277* k boji s Rudolfem Habsburským viděl se opuštěna četnými pány českými, z nichž mnozí už dříve byli k Rudolfovi odpadli (Pal. Děj. II, 1, 129), tak že dne 27. června r. 1278 vytáhl z Prahy s vojskem nevalným; neboť i když byl v srpnu dorazil k hranicím rakouským, neměl více než asi 26 000 mužův branných a mezi nimi mnoho chudiny necvičené i chatrné (Pal. ib. 148), v den bitvy pak, dne 26. srpna 1278, asi 30.000 bojovníkův proti nepříteli mnohonásob silnějšímu (Pal. ib. 151).

Dle toho soudíme, že místo to *v AlxB psáno* bylo *r. 1277 nebo počátkem r. 1278*, nikoliv teprve po pádu Přemyslově, an by se jistě básník byl o něm zmínil buď jako o trestu za zpupnou hrozbu onu neb z přesvědčení, že se už není hrozby té obávati; místo to však projevuje pouze *naději*, že snad se hrozba nevyplní, slovy:

---

[1]) Über die Alexandreis Ulrichs von Eschenbach. Ve Vídni 1881. Str. 99—100.

jehož Bóh snad nechá; . . .
i mohlo by sě brž státi,
by jich (t. Němcův) bylo nevídati.

Slova ta by po smrti Přemyslově neměla pravého smyslu, tím méně pak za poručenství Oty Braniborského neb docela za kr. Vácslava II. (1283 až 1305), k němuž hrozba ta, od něho nepochodíc, vztahu nemá.

Tím jsme se dobrali těchto výsledkův:

1. *Prvé $^3/_5$ AlxH sáhající dále než po $^4/_5$ AlxV byly složeny brzo po r. 1267, tedy asi r. 1268;* uvážíme-li, že AlxV, pokud je zachována, tlumočí pouze 3 celé knihy Gualtherovy, nechybíme tuším, tvrdíme-li, že *český básník její byl s ostatními 7 knihami Gualtherovými hotov asi do r. 1270:* dle toho tedy **spadá vzdělání české AlxV (= AlxVíd) a AlxH mezi léta 1265—1270.**

2. *Prvých $^5/_7$ AlxB bylo složeno koncem r. 1277 nebo počátkem r. 1278;* ježto pak AlxB sáhá pouze po Gualth. VI, 54, byly ostatní části *ukončeny asi r. 1280;* tudíž **spadá vzdělání AlxB mezi léta 1275—1280.**

Z toho všeho, co jsme tuto dovodili, vyplývá, že — jak jsme už v Kroku III, 181 tvrdili — *Alexandreidy české* (jmenovitě V, Víd a H) *nad Alexandreidu Ulricha z Eschenbachu znamenitě vynikají věkem;* pročež *nelze nikterak mluviti o tom, že by český básník byl používal německého vzdělání,* ba naopak se podobá pravdě, že **Ulrich z Eschenbachu při vzdělávání své Alexandreidy používal Alexandreidy české.**

Na důkaz toho ovšem uváděti nebudeme, že i on někdy na př. jmena mythická zaměňuje pravým pojmem, jako 1615 unkiusche, trunkenheit = V 287 až 288 rozkoš, panosť za Gu I, 167 Baccho, Veneri a p., neb že za stadia quingenta (Gu II, 94) má dríszec mîle (6020) jako V mil třidceti (1183) atd.; neboť spůsob ten, jejž nalézáme i u jiných, zakládá se na tlumočení *gloss*, jak jsme výše dovodili.

Než jiné jsou podoby Ulrichovy s AlxV, jež tuším toliko *z českého* textu vysvětliti lze, jako:

1. nû seht, dô kam **geschiffet** dar
ein wartman, *als man in jagte.* 7110—7111.

V: až **přiteče** z řěckých vojí
(posel) a pravě [ty] noviny. 1347—1348.

Gu: *celeri pede* nuntius affert. II, 372.

Ulrich, nehrubě zběhlý v latině (Toischer l. c. 28), mnohem méně než český básník, maje před sebou českou AlxV pojímal „přiteče“ ve významu „připlul“ a dle toho též přeložil „geschiffet“, ač kdyby byl překládal přímo z Gualthera, byl by dle „celeri *pede*“ srozuměl, že tu řeč o běhu neb jízdě, ne však o „toku“ či „plavbě“. *Zde naprosto nelze tvrditi, že by byl český básník čerpal z německého,* sice by nebyl přeložil „přiteče“ = „přiběhl, přijel“, nébrž „připlul“!

2. ein **ritter** der was hôch gestigen
ûf einen turn. 7263—7264.

V: Sehna **jezdec** (s) stráže náhlý. 1384.

Gu: Providus aëria currens *speculator* ab arce. II, 392.

3. **Sih bedâhte** alsô der Asiân,
Alexandrô dem jungen man
einen brief er schrîben **hiesz.** 5481–5483.

V: Zatím **sě** také **potáza,**
Alexandru list **rozkáza.** 963—964.

Gu: Interea a Dario . . . .
. . . Alexandro *lēgatur* (= jest posýlán) epistola talis. II, 18—19.

4. O „obojetnících“ má V dle obvyklého sobě spůsobu mravoučný přídavek, jehož u Gu I, 85—86 není:

Ti toho jsú obyčeje:
Oko sě jich veždy směje,
jazyk jmají vniž meč v sobě,
jenž *seče straně na obě.* 208—211.

Dle toho praví Ulrich o nich (lugenaere) také:

ir vil ungetriuwen *wort*
verrâten hie und troesten dort. 1425—1426.

5. dasz des **volkes** waere
vier tûsent und vier hundert. 2430—2431.

V: všech **lidí** pěť tisíc sebra. 377.

Gu: . . . . . . *quorum bis milia bina*
quinquentique *equitum* numerus fuit. I, 246—247.

Výše jsme ukázali, jak se do V dostalo *lidí* za „jezdcóv“; mohl tedy i Ulrich glossu „militum“ za „equitum“ přeložiti, ale vždycky je taková shoda s českým textem pozoru hodna. Podobně se to má s těmito místy:

6. ein sîn **ritter** nâch im reit,
Ausones in wol bedâhte,
ein ors dem fürsten er brâhte. 8568—8570.

V: až Auson(eš), **rytieř** jeho,
(s)sěde jemu s koně svého. 1786—1787.

Gu: donec ei sonipes oblatus ab Ausone. III, 201.

7. wer aber iu **widerstê.** 1519.

V: protiven buď **protivnému.** 257.

Gu: Frange superbum I, 115. Glossa: rebellem (viz výše str. 95).

Řadu takových podob by bylo lze značně rozmnožiti, my se však omezujíce na tyto, jež jasně v oči bijí, chceme poukázati ještě ke shodě některých *delších u Gualthera scházejících přídavkův*, jež byť i *na glossách* spočívaly, přece už tím pozor vzbuzují, že je nalézáme jak v českém tak v německém vzdělání Alexandreid bez patrného podnětu: neníť vyloučena možnosť, že Ulrich, aby rozhojnil svou báseň co nejvíce, *přibíral vše důležitější věci, na něž byl v české básni upozorněn.* Tak na př.

1. Český básník po úvodě (v. 1—68), jímž tlumočil Gualtherův Prologus, počíná (v. 69) ne hned Alexandrem, jako Gu (I, 27), nébrž vypravuje o jeho

rodičích, o zradě Pausaniově, o smrti Filipově, o sirobě Alexandrově a o poplatnosti Makedonie (69—148) a teprve pak přibočí ku Gu I, 27.

Rovněž tak počíná Ulrich po úvodní modlitbě a po zmínce o svém prameni (Waltherovi); poučno bude v naší příčině, uvedeme-li parallelně místa ta:

Král Filipp **byl v zemi řěcký**
muž slovutný ve čsti svěcký.
V 69—70.

Esz was in Kriechen lande
(Philip man in nande)
ein rîcher künec von hôher art.
U 173—175.

Po svém právu mjše ženu
v zboží, *ve čsti porozenú*;
Olympiaš — tak slovieše —
ovšem divné krásy bieše.
Daru má ot Boha mnoho,
když *čstnú* ženú daří koho;
kteráž (*z*) *založenie kázní*,
téj netřěba časté bázni. V 71—78.

Nû het der hêrre gelebt
mit sîner vrouwen manic jâr . . . .
sie was kiusch und *wol gezogen*,
an *wîplichen siten* niht betrogen,
von hôher fürsten art geborn.
die frouwe was dâ für erkorn,
dasz *sie die schoenste waere*
(die âventiur sagt uns die maere),
die man bî irn zîten vant.
Olimpiades was sie genant.
zuo ir schoene hete sie *tugent.*
U 192—193. 209—217.

T[e]hdy přijide *čstná hodina*,
králová *porodi syna*,
Allexander vzdiechu jemu.
By syn **kob* královi čstnému,
nebo by již na téj době,
jakož mu třěba po sobě
bieše ustaviti hlavu
svéj dědině na opravu. V 86—93.

die frowe het dasz kint getragen
mit swaerem muot *se rehter zît* . . . .
dô sie *dasz kindelîn gebar*
und des der künic wart gewar,
er lobte sêre sînen got . . . .
„*des ich lange hân gegert*,“
sprach er, „*des bin ich gewert*,
trûren muosz mir verren.
wasz mac mir nû gewerren?
sît dasz von mîme lîbe
und sô werdem wîbe
dise vruht ist bekomen,
alrêst ist mir benomen,
wasz mir ze leide ist geschehen.“
grôszer saelde begunde er im jehen.
„vil selic wîp, gehab dich wol.
du hâst *dasz lant allesz* vol
vröiden gemachet.
unser vînde trôst nû swachet . . .
Alexander sî er genant.“
U 1158—1159. 1165—1167.
1189—1202. 1212.

O Pausaniovi (V 99 atd.) vypravuje Ulrich 2024 sl., ale poněkud jinak než V.

2. Ve v. 719—765 vypravuje V obšírně o Paridově soudě a 766—828 o příčině, pro niž se rušení stalo Troji. Ulrich mluví pouze o soudě Paridově, ale mnohem stručněji 4889—4912 a ne jako by se to bylo Paridovi ve snu zdálo.

3. V 1013—1103 posýlá Darius (po Gu II, 44) Alexandrovi uzel máku

s listem, jímž se význam jeho vykládá, a Alexander zase Dariovi uzlík pepře s podobným listem (viz výše str. 100). Ulrich má touž episodu, ale stručněji a na jiném místě, totiž po Gu I, 203 řídě se pořadem vypravování Historie de preliis.

4. Konečně i to zasluhuje povšimnutí, že jak český básník v B 226 sl. srovnává s Alexandrem *českého* krále (viz výše), tak činí i Ulrich 14.691 až 14.720, ač kr. Přemysla II. přímo nejmenuje (srv. Toischer l. c. 98).

Ze vší rozpravy naší vysvitá tedy, že *české Alexandreidy spočívají v jádře na lat. Gualtherově z Castellionu a na glossách k němu, nižádným však způsobem na Ulrichovi z Eschenbachu, jenž naopak bez pochyby čerpal z české básně.*

VIII.

Obapolný poměr zlomkův českých Alexandreid.

Už Jungmann, Šafařík, Nebeský a Hattala [1]) vyslovili přesvědčení, že dochované nám zlomky českých Alexandreid nepocházejí z jedné recense. Ježto však dosud tvrzení to až na několik dokladův zevrubně nebylo dolíčeno, chceme se o to zde pokusiti, a sice ne tak dle zevní formy pravopisné nebo palaeografické, jako dle *vnitřního obsahu*,[2]) pojímajíce v to i zlomek Vídeňský.[3])

Už výše jsme dovodili, že nejdříve skládána byla — dle obsahu — AlxV, Víd a H, asi pak o 10 let později B. Tím samy sebou stanoveny jsou *2 recense* českých Alexandreid, v jichž mezích jest umístiti ostatní, totiž BM, M, Š.

Přihlédneme-li k hojným přídavkům v B a BM, jimiž se buď některé výroky Gualtherovy zevrubněji rozpřádají neb líčení vetkávají, jichž v Gualtherovi vůbec není — jak jsme na hoře ukázali — uznati nám jest, že přídavkův těch jest na skrovný rozměr obou zlomkův mnohem více než v jiných zbytcích a že se tudíž zlomky ty sobě velice podobají. K tomu připočísti jest i hojnější než jinde tvoření přímých řečí z nepřímých (viz výše str. 154) a pak zvláště *naprostý nedostatek gnomických trojverší*, místy i tam, kde se k tomu příležitosť zvláště nabízela; tak BM po verši 8. docela *vynechal* průpověď Gu VI, 459—460:

> Vivit in adversis primae veneratio sortis,
> cui semel exhibuit impendit semper honorem.

Jak jinak si v tom vede V, Víd a H, jež průpovědi i tam často vkládají, kde jich u Gu ani není!

Není tudíž pochyby, že *B a BM patří k druhé recensi.*

O *M* a *Š* nesnadno pronésti soud, any jsou tak skrovných rozměrův; proto ani nedostatek gnomických trojverší v nich nic nerozhoduje. Ale soudě *dle jazyka, vřadil bych je k recensi prvé* (AlxV atd.); srovnej:

1. by za ně prosbu *zprostřěla* M 31: *zprostřěchu* hlas až pod zoře V 546. Nejedny zubrové trúby v skalách své *prostřely* hlasy V 1206. A nejedny hlasné trúby v skalách své *zprostřely* hlasy H 37. tu křik *zprostřěchu* veliký V 1386.

---

[1]) Zbytky rýmovaných Alexandreid českých str. VII.
[2]) Výwody našimi se ovšem nijak nemění správné vývody činěné na př. prof. M. Hattalou (Zbytky rým. Alex. VII. VIII) na základě zevním či pravopisném a palaeografickém, neboť obě stanoviska — obsahu a formy — jsou zcela různá: i starší co do obsahu báseň může býti mlazší co do písma, jak tomu jest nepopíratelně na př. při zlomku Svato-Vítském.
[3]) V Musejníku 1889, 371—373.

2. jmajúci strachu *líce* M 37: již dosti znáš čsti *líce* V 197.
3. v onéj *spále*, v onom znoji M 88: ot slunečné *spály* V 2177.
4. srdce j'mu zřením *snylo* M 92: všem bě strachy srdce *snylo* V 389.
5. račiž mé *poselstvo snésti* M 99: nedavše *poselstva snésti* V 449.
6. své čsti juž *oplaněn* Š 44: když sě starý peň *oplaní* V 245.
7. na vše strany svú moc *stěži* Š 47: kamo takú zbroji *stěžiš* V 1367.
s sobú slony stěže V 2271.

Avšak nemůžeme zamlčeti, že se zase *Š* shoduje s *B* ve výrazu za lat. elephantus: *V* totiž překládá je *slon* (2271), *B* však (76. 83. 86. 89. 90. 93) a *Š* (6. 14. 18) *velblúd.*

Jest nám ještě stanoviti, jak se mají k sobě zbytky *prvé recense.* Na prvý pohled se jeví, že se *V* a *Víd* téměř úplně shodují, jsouce bezpochyby přepisy ze společné — některé chyby už mající — předlohy neb jest *V* přepisován z *Víd*; tomu nasvědčuje 1. společná chyba ve verši 2214, jenž zní ve *V*:

opět jíej moci přibude,

a ve *Víd* zase:

opět jíej |moci| přibude,

kde se kolmými čárkami značí, že jest slova přestaviti, jak i rým (pólnoci) žádá:

opět jíej přibude moci.

2. Po v. 2214 jest v obou vynecháno dvojverší vystihující Gu III, 400:

quoque magis Phoebus solitum festinat ad ortum,

bez něhož místu rozuměti nelze.

Co konečně do *H*, jest přepisem z původní předlohy zlomku *V*. Tomu nasvědčuje:

1. společná chyba V 1898 a H 179, kde oba písaři za *male* napsali *mlade* a pak teprve omyl seznavše, opravovali (Hatt. Zbytky VII);
2. že v obou zbytcích schází táž část Gu II, 140—305 (Alexander v Tarsu z koupele v Kydnu onemocní; lékař klamně nařčen), a sice ve V po v. 1280 a v *H* po v. 149.
3. Některé společné V i H odchylky od Gu, jako *patset* proti Gu sexcentis (v. str. 150) a j.
4. Všechna trojverší gnómická, jež nalézáme ve *V*, má i *H* až na jedno (V 2009—2011); viz výše str. 159—160.
5. Kromě toho *má H i četná jiná místa zbytku V, jichž v Gu není*, jako na př. o zajatém bratru Dariově (str. 150); rovněž V 1998—2000 = H 287—289, při čem už tento modernisoval „u nich "t. j.„ u pohan" slovy „v Litvě".

Zvláštní zmínky zasluhuje, že má H někdy *správnější čtení* než V (= Víd), což svědčí o tom, že přepisován jest *se starší a úplnější předlohy*, než V; nikoli však se z toho nesmí usuzovati, že by V byl přepisován z H, neboť tomu jest na odpor úplná téměř shoda *V* s *Víd*, jež předpokládají *touž předlohu, ovšem jinou než jest H*, jak se lze snadno přesvědčiti, srovnáme-li V a Víd 2044—2061 a 2318—2334 s H 312—326 a 357—372.

Srovnáme-li pak vše jednotlivá místa obou zlomkův, V i H, docházíme závěru tohoto:

1. *H jest* pouze místy věrným, z pravidla však *volným*, ale při tom v příčině poétické obratným *přepisem původní předlohy zlomku V* (a Víd);
2. *V jest doslovnějším vzděláním Gualthera než H*, jenž *nemaje za podklad lat. originálu*, na mnohých místech *českou předlohu svou mění a roz-*

hojňuje: co V, ač má některé vložky, jichž v H není, vypráví v 433 verších, to vypovídá H v 493 verších, a sice H 1 až 164 = V 1170—1295; H 165 až 328 = V 1892—2064; H 329—493 = V 2296 až 2429.

Poměr H k V vysvitne nejlépe z tohoto přehledu:

H 1 ~ V 1170.[1]) H 2—5 = V 1171—1174. H 6 ~ V 1175. H 7—20 = V 1176—1189. H 21 ~ V 1190. H 22—23 = V 1191—1192. H 24—25 ~ V 1193—1194. H 26 = V 1195. H 27—32 ~ V 1196—1201. H 33 35 = V 1202—1204. H 36 ~ V 1205. H 37 = V 1206. H 38 ~ V 1207. H 39 až 49 = V 1208—1218. H 50 ~ V 1219. *H 51—52 nemá V* (Gu II, 104). H 53 = V 1220. H 54 ~ V 1221. H 55—62 = V 1222—1229. H 63 ~ V 1230. H 64—65 = V 1231—1232. H 66 . 68 ~ V 1233. *H 67 nemá V.* H 69 ~ V 1234. H 70—72 = V 1235—1237. H 73 ~ V 1238. H 74—77 = V 1239—1242. H 78—79 ~ 1243—1244. *H 80—87 nemá V* (Gu II, 115 až 117). H 88 ⸜ V 1245. H 89—93 = V 1246—1250. H 94 ⸜ V 1251. V 1252 ⸜ H 99. H 95 ⸜ V 1253. *V 1254 nemá H.* H 96 ⸜ V 1255. H 97 = V 1256. *H 98 . 100—103 nemá V.* H 104—108 ⸜ V 1257—1260. *H 109 až 113 nemá V* (ni Gu) H 114 ⸜ V 1261. H 115 = V 1262. H 116—119 ⸜ V 1263—1264. H 120 ⸜ V 1265. *H 121 nemá V.* H 122—123 ⸜ V 1266 až 1267. *H 124—126 nemá V* (srv. Gu II, 125). H 127—132 ⸜ V 1268 až 1274. *H 133 nemá V.* H 134 ⸜ V 1275. *H 135 nemá V.* H 136 . 139 ⸜ V 1276. *H 137 . 138 . 140—144 nemá V.* H 145—146 ⸜ V 1277—1278. *H 147 nemá V.* H 148—149 ⸜ V 1279—1280. H 150—155 = V 1281—1286. H 156 ⸜ V 1287. H 157—164 = V 1288—1295. H 165—166 = V 1892—1893. *H 167—174 nemá V* (ni Gu). H 175—179 = V 1894—1898. *H 180—186 nemá V.* H 187 ⸜ V 1899. H 188—190 ⸜ V 1900. H 191 ⸜ V 1901. H 192 ⸜ V 1902—1903. H 193—194 = V 1904—1905. H 195—196 ⸜ V 1906 až 1907. H 197—200 = V 1908—1911. *V 1912 nemá H.* H 201 ⸜ V 1913. *H 202—205 nemá V* (ni Gu). H 206—207 ⸜ V 1915. H 208 ⸜ V 1914. *H 209—210 nemá V* (ni Gu). H 211—212 ⸜ V 1916—1917. H 213—216 = V 1918—1921. H 217 ⸜ V 1922. H 218—219 = V 1923—1924. H 220 až 221 ⸜ V 1925—1926. H 222 = V 1927. *V 1928—1929 nemá H.* H 223 až 225 ⸜ V 1930—1932. H 226 = V 1933. *H 227—230 nemá V* (Gu III, 254 až 257). H 231 ⸜ V 1934. H 232—233 = V 1935—1936 *V 1937—1960 nemá H.* V 1961—1963 ⸜ H 268—270. H 234—237 = V 1964—1967. *H 238 nemá V.* H 239—240 ⸜ V 1968 . 1970. *V 1969 nemá H. H 241—243 nemá V* (ni Gu). H 244—245 ⸜ V 1971—1972. H 246 ⸜ 1973—1974. H 247—249 = V 1975—1977. *H 250—251 nemá V.* H 252 = V 1980. H 253 ⸜ V 1981. *H 254—255 nemá V.* H 256 ⸜ V 1978—1979. H 257 = V 1983. *H 258—259 nemá V.* H 260 ⸜ V 1982. *H 261 nemá V.* H 262—263 ⸜ V 1984—1985. *H 264—267* (gnóma) *nemá V.* H 271—276 = V 1986—1991. H 279—281 ⸜ V 1992—1994. *H 282—283 nemá V.* H 284—285 ⸜ V 1995 až 1996. H 286—287 ⸜ V 1997—1998. H 288—291 = V 1999—2002. *V 2003 až 2006 nemá H* (Gu III, 277). H 292—293 = V 2007—2008. *V 2009 až 2011 nemá H.* H 294—295 ⸜ V 2012—2013. H 296 . 299 ⸜ V 2017. H 297 ⸜ V 2015. H 298 ⸜ V 2014. *V 2016 nemá H.* H 300—302 ⸜ V 2018 až 2020. H 303—305 = V 2021—2023. *V 2024—2025 nemá H.* H 306—307 = V 2026—2027 (Gu nemá). H 308—309 zcela jinak V 2028—2029. H 310 až 311 ⸜ 2030—2031. *V 2032—2044 nemá H.* H 312 ⸜ V 2046. H 313 ⸜ V 2045 . 2047. H 314—315 ⸜ V 2048—2049. *V 2050—2051 nemá H.* H 316—317 = V 2052—2053. H 318—319 ⸜ V 2054. *H 320—326 nemá V.*

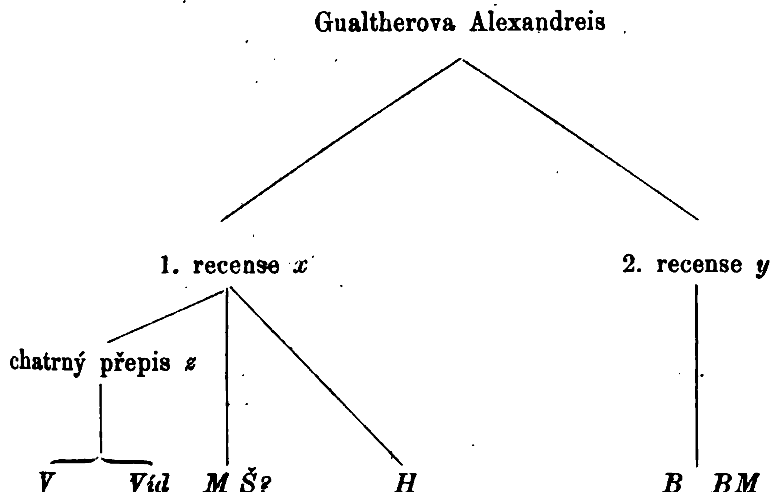
---

[1]) Znamením ⸜ označujeme podobnosť, když totiž některý zlomek má slova neb tvary jiné než druhý. Mají-li je však oba stejné, třeba byla slova přesmyknuta (na př. H 13 divno dosti, V 1182 dosti divno), neb někde jest nepatrná změna hláskoslovná a pod., (jako H 8 čakaje, V 1177 čekaje; H 48 všicci, V 1217 všickni), značíme to znamením rovnosti (=); to činíme ovšem i tam, kde je zřejmá chyba písecká (jako H 18 przigieda za przìegieda = V 1187 przyedgeda.

H 327 ↘ V 2055. *V 2056—2063 nemá H.* H 328 ↘ V 2064. H 329 ↘ V 2296. H 330—333 ↘ V 2297 . 2300—2302. H 334—335 = V 2303—2304. H 336—339 ↘ V 2305—2307 . 2298. H 340 = V 2299. *H 341—346 nemá V. V 2308 nemá H.* H 347 ↘ V 2309. *H 348 nemá V.* H 349—354 = V 2310—2315. H 355—356 ↘ V 2316—2317. H 357 ↘ V 2321. *H 358 nemá V.* H 359—360 ↘ V 2318—2319. H 361 ↘ V 2320. H 362 ↘ V 2325. *V 2322—2324 nemá H. V 2326—2327 nemá H* (Gu III, 459). *H 363—366 nemá V.* H 367 ↘ V 2328. H 368—371 = V 2329—2332. H 372 ↘ V 2333. *V 2334—2335 nemá H.* H 373—376 . 378 ↘ V 2336—2340. *H 377 nemá V. H 379—384 nemá V* (Gu III, 488—389). H 385—386 ↘ V 2342—2343. 2346. *V 2344—2345 nemá H. H 387 nemá V.* H 388—390 ↘ V 2347—2349. *H 391 nemá V.* H 392—393 ↘ V 2354—2355. *H 394 nemá V.* H 395—397 ↘ V 2356—2357. *H 398 nemá V.* H 399—400 = V 2364—2365. *H 401—405 nemá V.* H 406—408 ↘ V 2358—2363. H 409—414 = V 2366—2371. *V 2372 nemá H.* H 415—416 ↘ V 2373—2375. H 417—420 ↘ V 2376—2379. H 421—424 = V 2380—2383. H 425 ↘ V 2384. *H 426—428 nemá V.* H 429—432 ↘ V 2385—2389. H 433—436 ↘ V 2390—2393. H 437 ↘ V 2394. H 438—442 = V 2395—2399. *H 443—444 nemá V.* H 445—448 = V 2400 až 2401 . 2350—2353. *H 449—451 nemá V.* H 452—453 . 455—456 ↘ V 2402 až 2405. *H 454 . 457—460 nemá V.* H 461—471 ↘ V 2406—2413. *H 472 až 476 nemá V.* H 477—480 = V 2420—2423. H 481—486 ↘ V 2414 až 2419. H 487—488 = V 2424—2425. H 489—490 ↘ V 2426—2427. H 491 až 492 = V 2428—2429. *H 493 nemá V.*

Z tohoto přehledu patrno, že schází místy v jednom zlomku leccos, co se v druhém nalézá; a sice *schází ve V (Víd) 133 veršův zlomku H, v tomto pak pouze 73 veršův zlomku V,* takže H jest o 60 veršův hojnější než V (stejná část děje). Uvážíme-li, že scházející v *V* místa nalézámezh usta v Gualtherovi, docházíme přesvědčení, že *předloha, z níž jest přepisován V a Víd, byla nad míru chatrna.* Nikterak však z toho souditi nelze, že by básník zlomku *H* byl vedle původní předlohy zlomku *V* samostatně něco vzdělával dle Gualthera; proti tomu zajisté nejvíce svědčí, co už výše jsme uvedli, že *i v H jako ve V schází celá část z Gu II, 140—305,* jež obsahem svým není taká, by byla jen tak pominuta. Spíše z toho patrno, že v původní obou předloze, jež byla tudíž mnohem úplnější než *V*, byly vytrženy listy, jež obsahovaly zmíněné místo.

Roztřídíme-li tedy rýmované Alexandreidy české dle recensí, rozpadají se takto:

Hésioda Askerského Práce a dnové.

Báseň ethická a oikonomická k bratru Persovi.

Přeložil *Hynek Mejsnar.*

(Pokračování.)

Dní pětkráte deset po slunečném obratě letním,
když se přechýlilo léto, ta roční chvíle robotná,
včasna lidem jest plavba mořem: neztroskoce loď se
touto dobou, ni lidí moře tůň neshltne bnrácná,
leč že by chtěl koho schválně Poseidáón zemitřasný
neb Zevs, vládce bohů nesmrtných, na zmar uvésti;
jesti při nich věru moc na blahé jako zlé věci stejně.
Tenkrát větry zřetelně vanou, i není moře škodno;
tehdy koráb běhutý, bezpečně se důvěře větrům,
na moře vtáhni, a dobře všechen v něm náklad ulož si;
pospíchej pak, abys nejdříve domů zase přistal;
nic nečekej ni na víno nové, ni na deště jesenní,
na zimu blížící se, aniž na tuhé Jihu vání,
jenž moře rozbouří, s Diovým se spolčuje deštěm,
častým, podzimním, moře utvoře nepřístupným.
Pak bývá jinaká v dobu jarní plavba pro lidstvo.
Jaktě totiž poprvé, na kolik asi vrána kročící
šlépěje sáhne stopou, na tolik vyrazí na vrcholku
fíku lidem listí, tenkráte je pak moře splavno.
Plavba zatím jarní taková jest. Já ji sic ovšem
chválím málo, nenítě po mém oblibena srdci.
Chvíli pravou uchvátiti jest, i stěží zla unikneš;
a přec i takto činí člověk v sprostnosti duševné:
jsoutě peníze duší nebohému na tom světě lidstvu.
Hroznotě jest' zemřít' ve vlnách. Tož já ti poroučím
všecko to, jak to pravím, rozvážiti dobře na mysli.
Však na koráby duté všeho svého majetku nedávej,
nýbrž více zboží doma nech, jen méně nalož ho.
Hroznotě jesť, na vlnách mořských do zhouby přijíti.
Hrozno také, naložíš-li na vůz svůj břímě přetěžké,
náprava když se zlomí, a všechen pokazí se ti náklad.
Míry se drž, ve všem nejlepšíť chvíle je vhodná. —
(Chvíle pravé vždy se drž, nejlepšíť míra je ve všem.)
Včas si potom manželku zaveď do svého obydlí,
o mnoho míň věku svého nečítaje nežli třicet let,
též ani o mnoho více; taká jest svatba ti včasna;
dívka zatím čtyři léta nechať zraje, vdá se na páté.
Však se na panně ožeň, bys cudný mrav si zalíbil.
Zvláště na té se ožeň, jež bydlí tobě na blízku,
na vše obezřele hleď, neožeň sousedstvu se v posměch.
Nad dobrou manželku zajisté muž nenabývá
nic lepšího, není nad zlou manželku labužnou
nic za to zas horšího, kteráž muže tajně užírá,
byť byl i velmi silen, a kruté podvrhne starobě.
Dobře také se střez nesmrtných pomsty blaženců.
Bratrovi sourodnému nečiň též přítele rovným;
pakliže tak učiníš, nedělej nic zlého mu dříve.
Nelži mu též pro libosť řeči jen; však jestli ti dříve
buď slovo kés proti mysli, pravil, neb čin snad i spáchal,

dvakrát mstíti tolik pamatuj toho; pakli by zas chtěl
vjíti do přátelství a hotov byl zápravu vzdáti,
přijmi ho. Bídnýť muž jen přítele jinde a jinde
sobě činí. A v ničem tvoje tvář myšlenky nevyzraď.
Neměj též mnoho přátel, aniž bez přítele bývej,
též nesluj nepravosti druhem, ani dobra zlolajcem.
Nikdy neodhodlej se lidem vytknouti chudobnosť
zhoubnou, úmornou; ta bohův úděl věkověčných.
Poklad nejlepší mezi lidmi jazyk je zajisté
střídmý, největší jeho vděk, když mírně se hýbe.
Pakli co zlého povíš, zaslechneš více i sám snad.
Též mi nebuď nepřístupným při hodech společenských
družných, tam nejvíc veselí, nejméně pak útrat.
Nikdy také Diu z rána, jiným ni bohům věkověčným
vína rudého rukou nemytou odlévati nechtěj;
neb tě nevyslechnou, ano též modlitby zamítnou.
Pak též stojmo nemoč, obrátě se naproti slunci;
a když zajde, to pomni také, až k východu slunce
nikdy nemoč ni na cestě, aniž mimo cestu prochodmo;
též si neobnažuj údu — přináležejíť noci božstvu —
nýbrž usedna si muž tak učiň vzácný a rozumný,
neb přistoupě si ke zdi lepohrazeného dvořiště;
též poblíž ohniště neodhaluj údu v obydlí,
nejsa po soulohu čist, nýbrž vystřehni se místa;
pak navrátě se též od pohřbu zlovýznamného
k své manželce nechoď, však vrátě se z hostiny božské.
Nikdy nohou vody pěknotoké řek stále řinoucích
nepřekroč, prve než v krásný hledě proud se pomodlíš,
a vnadnou umyješ si vodou ruce čistě bělostnou.
Přes řeku kdož by kročil, ruce sobě neobmyje zlobně,
naň bohové hněvají se a pohromy příště mu pošlou.
Též mi pak od pětiprstky [1]) o slavné hostině božstva
nehtu neřež lesklým od kypré mázdry železcem,
nikdy také na konev hodujících misky mi neklaď,
neb jest nešťastné znamení v tom zříti osudné.
Pak mi také dům stavě bez uhlazení ho nezůstav,
ať skřehavá, sednouc si na něj, nezakrákoře vrána.
Z hrnců ještě neposvěcených krmi vezma nejídej,
též na mytí si neber, poněvadž i to stihne se trestem.
Neposazuj na věcech nepohybných [2]) (lépe není tak)
chlapce dvanáctiletého, nemužným tak se činí muž,
též ročňátko nesaď, to také na stejno vychází;
též v ženském koupadle nechať těla svého nečistí
muž; neb trest těžký na to též času svého připadne.
Pakli ku posvátné přihodíš se ku žertvě planoucí,
tajné služby nehaň, na to též bůh velmi se horší.
Nikdy také ni do průlivu řek v moře dále tekoucích,
též ni na zřídla nemoč, nýbrž toho velmi se vystřez,
též nešvař mi po nich, to není věru lépe nikolvěk.
Tak se chovej; přísné lidské pak střez se pověsti.
Jeť pověsť špatnou podstoupiti snadno, přelehko,
avšak krušno ji nésti, s beder pak těžko ji sníti.
Pověsť pak žádná nemizí zcela, ježto ji četné
národy rozhlašují; jeť též ona božstvo jakési. (Dokonč.)

[1]) Roz. od ruky.
[2]) Rozumí se snad: na hrobech, pomnících.

Úvahy.

Hlídka programmův.

17. Cizí vliv na jazyk český. Podává Fr. **Nekola.** Programm st. vyšš. gymnasia v Mladé Boleslavi za rok 1890. 8°. 51.

Spis. uvažuje o otázce vytčené v příčině látky řeči. Rozpravu rozvrhl ve dvě části: v dobu historicky temnou a v dobu křesťanství. Druhá část jest poněkud rozvláčna, an spis. mluvě o vlivu latiny na češtinu zbytečně zabíhá u výklad, do jaké míry pěstována v Čechách latina už v X—XI. století, při čem per longum et latum ukazuje, z kterých latinských spisovatelův Kosmas čerpal. Tím jest nit souvislosti nevhodně přetržena.

Spis. jest přívržencem theorie keltské, z níž se snaží vyložiti hojná jmena jazykův slovanských, někdy i dosti násilně a strojeně, jako na př. Labe, neb docela *osobní* jmena Barda, Kosner (přece od něm. kosen!), Košner, Kosnar! a přece sám na str. 40, pozn. ***) doznává, že „*do konce 12. stol.* užíváno v Čechách jen jmen osobních, kteréž my nyní nazýváme křestnými.“ Při výkladech svých se spis. dokládá Šafaříka, neuváživ že od doby Šafaříkovy, jenž svého času stál na výši *tehdejších* vymožeností srovnávacího jazykozpytu, tento učinil tak obrovské pokroky, že by geniální Šafařík, žíti dnes mezi námi, sám prvý odvolal mnohý výklad *tehdáž* ovšem možný. Spis. měl se v té příčině opírati o *nynější* stav jazykozpytu, zvláště slavistiky, a pak by byl došel jiných výsledkův, totiž těch, že přemnohé jmeno, které považuje za *cizí* — vniklé do slovanštiny jako hotový plod cizího kmene — spočívá na *společném* kořeni jazykův indoevropských; a zase naopak, že mnohé jmeno jest odvozeno, o kterém se spis. nezmiňuje, jako *velblúd* z něm. elband (elbond, v-elbądъ) = ἔλεφας; v češt. *velblúd* též znamenal elephantus, jako v AlexB 76. 83. 86. 89. 90. 93 a Š 6. 14. 18.

Než Bohužel spis., ač užil, jak vyčítá, řady pomůcek, přece pominul té, která shrnuje v sobě právě výtěžky všech jazykozpytných výzkumův novější doby a jest tudíž nezbytným k podobným pracím pramenem; jeť to Miklošičův Etymolog. Wörterbuch.

Lepší než zmíněné výklady spisovatelovy jsou seznamy jmen vzatých z lat. (a řečt.) neb z němčiny; spis. připojuje i některá jmena vlastní, což je zbytečno, jinak by důsledně musil aspoň věčšinu jich zde vyložiti.

Bylo by příliš obšírno, kdybychom chtěli po jednotlivu vyvraceti nesprávné domněnky spisovatelovy, dostačí, vytkneme-li některé zvlášť do očí bijící.

Spis. odpírá (str. 18) tvrzení, že přehláska v češtině vznikla napodobením němčiny, z těchto důvodův: 1) až do XI. stol. bylo málo Němců v našich vlastech; 2) u Moravanův a Slovákův, kde prý se němectvo právě tak zakořeňovalo, není přehlásky tou měrou jako u Čechův; 3) kterak si vysvětliti, že se později psalo „nám, kraluješ,“ kdežto v XIV. stol. psali „nem, kraliješ?“

Spis. při tom neuvážil, že se změny hláskoslovné vyskytovaly v češtině dříve v jazyce *spisovném* než v mluvě lidu, do níž teprve *ponenáhlu* vnikaly, an lid jest v ustálených zvycích a spůsobech velice conservativní. Jazyk spisovný pak pěstovali mužové vzdělaní, kteří jak s klášterníky tak s pěvci a dvořany německými do častého a těsného přicházejíce styku, netoliko jejich mravům, ale i jazyku uvykali a z něho tudíž k změnám hláskoslovným ve svém jazyce první podnět brávali. Kdy k nám na dvory knížecí pěvci a dvořané němečtí nejhojněji povoláváni byli, známo jest; než i před XII. stoletím měli vládcové naši a jich rádcové tak hojné politické styky s Němci, zvláště s panovníky německými, že docházejíce na jich dvory, nuceni byli učiti se jejich jazyku; ostatek i to každý dozná, že německé paní, jež si naše knížata brala za manželky (bez pochyby už od X. století), se nezbavovaly německé družiny, která tedy na jich dvořích němčinu šířila; ostatek sám spis. na str. 39 v pozn. **) uvádí, kterak už při nasto-

lení prvního biskupa Pražského kníže i panstvo české *po německu* hlaholilo: a ježto regis ad exemplum totus componitur orbis, považovali zemané za povinnosť honem se přiučovati jazyku německému. A odtud tedy se prýštil zdroj hláskoslovných proměn v češtině, jež, jak řečeno, *ponenáhlu* i v lid vnikaly; čím více pak centralisace vládní byla prováděna a čím blíže dvůr knížecí, tím více se změny ty ustalovaly: jako když kámen vrhneme do vody, činí nejznatelnější kruhy blízko místa, do něhož byl vržen, kdežto čím dále, tím jsou kruhy slabší, až zanikají. Proto na Moravě a na Slovensku, ba i na hranicích českých (v Šumavě) vliv dvora Pražského nebyl v té příčině tak mocný. — Není tedy, jak myslí spis., příčinou přehlásky v češtině „veliká pohyblivosť a ohebnosť jazyka českého“, jak míní spis. (19); či jsou ostatní jazyky slovanské méně pohyblivy a ohebny?!

Že psali čeští písaři v XIV. stol. „vem, kraliji“, nedálo se proto, že by se snad bylo tak mluvilo, nébrž příčinou toho je ten zmatek písařský, jenž zplodil též tvary jako: k niem, k panovánie, vnietřní; najsem, inf. skrotitu, zvuok a pod., o čem viz více v Kroku II, 400 sl. —

Překladatelé nepomáhali si vždy vlastními přídatky (23), nébrž zhusta překládali *glossy*, jak jsem to obšírněji ukázal v studii o Alexandreidách.

Chybné čtení v překladech nespadá na vrub „zimničního úsilí“, aby se co nejdříve překlad písem svatých dostal do rukou předků našich (24), nébrž je to obyčejné nedopatření, tím možnější, čím více latinské texty jsou *skratkami* protkány, proto si snadno vysvětlíme čtení adultera za altera a p.

Naši předkové v překladech písma sv. ne tak „záhy brali útočiště“ k textu řeckému a hebrejskému (26), nébrž až v XVI. věku.

K příčinám, pro něž se nám přese vši nepřízeň osudu uchoval tak bohatý jazyk, jaký se jeví u Štítného (41), zapomněl spis. připojiti tu mohutnou sílu národní, jež odolávala tím touž vší cizotě, čím směleji ona ohrožovala veškero bytí Čechův.

V příčině výkladu některých slov vytýkám tyto nesprávnosti: *sok* nepochází z goth. (8), nébrž souvisí s řec. *σεπ* (*ἐνι-σπ-εν*), lit. sak-ýti (říci) a značí tudíž „oznamovatele, udavače, žalobníka“, srv. prosočiti; o etymologii slova toho byl by spisovatele poučil Brugmann (I, 323), jejž cituje jako svůj pramen.

Nejasno: „spasiti druhdy = pásti“ (28 pozn.). Mělo se říci, že „pásti“ = hlídati, ostříhati.

„Amazonka = že bezprsá“ (28). Snad nevěří spis. této etymologii? či myslí, že v češtině někdy amazonka ten význam mělo?

Akštýn (41) neznačil v starší době jantar, nébrž magnet (na př. Bruncvík 57, 6), a něm. Agstein zase povstalo z Magnes-stein (srv. Bartsch, Herzog Ernst CXLVIII).

Bodrý prý je z něm. bieder (41)! Vždyť je to ryze ruské místo bedrý (bedrosť RK, bedrník, Bedroš).

Kouzlo není z něm. (44), viz moje Příspěvky k nauce o tvoř. km. I, 22.

Hřbelce (46^b, 1. zd.) není z něm., viz Mikl. Etym. s. v. skreb.

Šourati není z schüren (48), srv. šourem.

Pro *ufati* nešli předkové naši do Němec (hoffen 49), vždyť vzniklo z upъvati; kořen pъv máš v „pevný“.

Naši předkové se nemusili teprve němčině učiti, by mohli tvořiti „bezbožný, dobrovolný, přezříti“, vždyť už je nalézáme v stsl.; a nechápati, kterak z něm. lang-*lebend* mohlo vzniknouti dlúho-*věčen!* neb teprve z Augen-*blick* oka-*mžik* (což mihnúti = blicken?), srv. stsl. okomigъ.

Co *do jazyka* jsou některé nesprávnosti, jako: paprsek (3) m. paprslek, papršlek (srv. okršlek); veškerou (4) m. veškeru, jelikož (9. 19. 27. 39) m. poněvadž, ježto; škotský (10) m. skotský, hlásejí (17) m. hlásí; pro spisování byli neumělí (21) m. k sp., stěžni (24) m. stežni, čtění (24) m. čtení, Miliče (41) m. Milíče (od milý subst. milík); dvořeníny (39) m. dvořany; nad více děkanstvími (28) m. nad několika děk.; podvětev (8) m. větev, ratolesť; mýtění (38) m. mítění; „postoupili“ ve dvou větách za sebou (8) je nelibé; důležitého svého poslání (19) m. důlež.

p. svého; mého nynějšího úkolu (50) m. nyn. ú. mého; co je to „hromitel“ národův (19)? Neříká se: *in* iudice lis est (15), nébrž *sub* iudice (apud iudicem). Není nám jasno, kterak se mezi kněžnami z Němec uvádí i Drahomíra (18)! — Chyb tiskových je přílišná síla: vitanzb (9 dvakrát) m. vitanzъ, cuzí usilno cuzimi zapovida (9) m. cuzí úsilno cuzími zapovída, přiliš (10) m. příliš, řikali (10) m. říkali, žadný (16) m. žádný, Wocel (17) m. Vocel, vystupupuje (17) m. vystupuje, Tudegar (18) m. Fredegar, nápotom (19) m. napotom, cirkvi (20) m. církvi, linqua (20) místo lingua, řeckeho, latinskěho (27) místo řeckého, latinského; assistencí (29) m. assistencí, našími (38) m. našimi, již (40. 6 ř.) m. již, Buschbaum (46^b) m Buchsbaum. *Red.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Alaudae. Vydavatel Heřm. *Loescher* v Římě. Redakce a administrace: Aquila, Abruzzi (Italia) 8°. Předplatné na 6 čísel $1^1/_2$ franku. R. 1890. Číslo 17 až 18.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 6.—8.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 3: Kniha Jonášova o troskách Ninive (F. S Weiberger). O možnosti zázraku (E. Kadeřávek). Legenda o nalezení sv. Kříže. Dějiny katol. církve v Uhřích v 19. stol. Drobnosti.

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a Fr. **Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XV. Sešit 1. a 2.: Úkol Časopisu M. M. (F. A. Slavík). Manský soud biskupství Olomúckého (V. Brandl). O starém rozdělení Moravy na kraje (A. Sedláček). O stáří osad moravských na základě zpráv listinných (V. Houdek). Prudnicko příslušenstvím někdy moravským (V. Prasek). Archivní rozhled (F. Kameníček). O domácím lékařství lidu moravského (F. Bartoš). Přemysla II. druhá výprava křížová (J. Goll). Novější práce o slov. apoštolích Cyrillu a Methodovi (F. Pastrnek). Drobnosti. — Po osmileté přestávce počala Matice Moravská opět vydávati Časopis, jemuž přibylo nyní několik svěžích sil, takže lze očekávati, že horlivostí nahradí, co bylo za 8 let promeškáno. Obsah jest sice dosud poněkud jednostranný (historický), ale není pochyby, až se více pracovníkův přihlásí, že se poměr sám sebou upraví. V Časopise se oznamuje předůležitý podnik „Vlastivěda moravská“, jíž přejeme hojně podpůrcův, by mohla v brzce býti vydávána. Na to si dovolujeme upozorniti, *by se při jednotlivých osadách udal též lokal s předložkou,* zda *na* či *v*? Důležitosť toho pro *starodávní* polohu *původní* osady (hrad a p.) jest zřejma.

Časopis učitelek. *Přílohy:* Škola mateřská. Škola ručních prací ženských. Rozhledy po lidumilství. Redaktorka a vydavatelka Em. **Schmutzrová.** V Praze. v. 8°. Předplatné ročně (12 čísel) 2 zl. Ročník VII. Číslo 4: **Mapa ve službách** zeměpisného učení (L. Benýšek).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 6.—8.: Nové paměti Poličky. *Písnička (M. Donovská). Přítel (V. Pittnerová).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) $6^1/_2$ rub. Ročník XXXI. Sešit 1.: Francesco Ferucci a jeho doba (V. Piskorskij). Obecné poznámky o užívání příčestních obratův k označení času (S. Lichotinskij). Teplota na povrchu zemském r. 1888 (K. Žuk: střední + 8 35 C, a sice dle měsícův: — 6·5,

— 8·1, — 2·7, + 10·9, + 19·1, + 23, + 22·3, + 20·9, + 18·1, + 9·5, — 0·6, — 6·1).

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Ročník XII. Číslo 7. a 8: Nastane reakce v umění?

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník VII. Číslo 12.

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 7.—8.: *Krůpěje (J. E. Šlechta). Krása (J. Košťál). Zuby. Slečna Ustavičně (G. Maucinová, př. B. Čtvrtečka).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník II. Číslo 8.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. **Maur Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročník VII. Zešyt 4.: Krasopis v středních školách našich (J. Černecki). Nauka o zdánlivém pohybu slunce v II. třídě (St. Majerski) Drobnosti.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 7.—8.: Z morav. školství. O prostonárodním spisovatelství (Dr. J. Melichar). O vycpávání ptáků (V. Tolar). O vysvědčení propouštěcích (J. Kopřiva). Co vystálo Vel. Meziříčí r. 1805 a 1806 od vojsk nepřátelských? (A. Matějka). O slovanské vzájemnosti mezi učitelstvem (F. Vondráček). Jak možno učiteli k zvelebení ovocnářství přispívati (F. Závada).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Sešit 4.: *Jan Roháč z Dubé (J. Vřesnický). Vyzvání a doručení opovědného dopisu (K. Klier). Obležení a vzdání hradu (K. Klier). *Letěli ptáci přes moře (J. Nečas). Obrázek ze života v tropickém lese (Fr. Polívka). Z dějin obuvi (Jos. Soukal). *Naše velikosť (J. Vřesnický). *Václav III. napomenut u hrobu otce svého od opata Konráda (J. Borl). *O vzkříšení (J. Borl). O pavoucích a jich užitku (St. Řehák-Kamenický). *Lesť pana Bočka (J. Vřesnický).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 10.—11.: Jak napomáhati rozvoji obchodnímu? O zákonných a mravných mezích při obchodní spekulaci.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 21. Číslo 4.: *Žebrák (A. Heyduk). *Nad Prahou (R. Jesenská). Mušky (G. Preissová). Ruská literatura r. 1889 a 1890 (J. Hrubý). Z umění výtvarného (R. Tyršová). České písemnictví (Fr. Zákrejs). O samosprávě v Uhřích (B. Rieger).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 4.—5.: K ukončení 1. dílu Struč. Slovníku Paedag. Názorné vyučování J. A. Komenského (J. Šmaha). Sloh na škole měšťanské (E. Fryšová). Přírodověda ve službách lidstva (J. Klika).

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 12.—15.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 10.—13. *Příloha:* str. 113—164 (konec). Тайна гансонъ кэба В. Юма (The mystery of a hansom cab by Fergus W. Hume). Č. r. 1—12.

Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ. Svazek I. (1867): Zápiska S. Russova před Chronologickým výpiskem z dějin ruských. Material k životu Trediakovského. Poznámka A. F. Byčkova o slovanském polimpsestě. Bibliografická poznámka o adressním kalendáři z r. 1765 (P. Pekarskij). O kosmografii Rauvově

a o překladě zpráv o Moskovii (A. F. Byčkov). Vlastnoruční listy Lomonosova (P. Pekarskij, A. Byčkov). Zpráva o mladících poslaných r. 1602 Borisem Godunovem do Anglie k naučení se vědám (P. Pekarskij). Anglické náčrty ruské literatury. *Mínění o slovníku slovanských nářečí* A. B. Schleichera a I. I. Sreznevského. Styky P. I. Ryčkova s Akademií nauk v XVIII. století (P. Pekarskij). Charakteristika Deržavina jako básníka (J. K. Grot). *Zpráva o málo známých i neznámých památkách. I.* (I. Sreznevskij). Náčrt činnosti a osobnosti Karamzinovy (J. K. Grot). — Svazek II: Material k dějinám knihovny Moskevského hlavního archivu ministerstva zevních záležitostí (P. Pekarskij). Vyjádření akad. Grota o rusko-francouzském slovníce Makarova. Žádost Lomonosova o pensi a hodnosť r. 1762 (P. Pekarskij). List téhož ke kníž. A. M. Golicynu. Téhož myšlenky k malovaným obrazům z ruských dějin (P. Pekarskij). Život a literární correspondence P. I. Ryčkova (P. Pekarskij). *Litevské národní písně s ruským překladem* (I. A. Juškevič). Kořenný význam v názvech příbuzenstva u Slovanův (P. Lavrovskij). Redaktor, spolupracovníci a censura v ruském časopise r. 1755—64 (P. Pekarskij). Práce jihoslovanské akademie nauk a umění (I. I. Sreznevskij). Literární práce P. I. Keppena (A. A. Kunik). — Svazek 3: *Dřevní slovanské památky jusového písma* (I. I. Sreznevskij). — Svazek 4: Theofan Prokopovič a jeho doba (I. A. Čistovič). — Svaz. 5, oddíl 1: Na památku Kievského metropolity Evgenia. Oddíl 2: *Korrespondence A. Ch. Vostokova v chronologickém pořadě*, s poznámkami I. Sreznevského. (Velice důležito jak k dějinám slavistiky vůbec tak pro styky Vostokova s našimi spisovateli *Dobrovským*, *Šafaříkem*, *Hankou.*) — Svazek 6: Literární život a činnosť Krylova (J. K. Grot. A. V. Nikitenko. I. I. Sreznevskij. A. F. Byčkov. V. F. Kenevič. Kňaževič. Semevskij). — Svazek 7: O zkoumání řeckého Kondakaria XII.—XIII. věku a srovnání jeho se starým překladem slovanským (archim. Archilochij). Mínění Speranského o novém vydání slovansko-ruského slovníku (J. K. Grot). Poznámka o Trediakovském (P. Pekarskij). Z výzkumův o nejdřevnějších památkách glagolice charvátského písma (I. Sreznevskij; týče se hlavně *Šaf. Památek hlahol.).* Zpráva o husaři (husopasu) jako malíři ikony sv. Jana Bohoslova (P. Lavrovskij). Vyjádření akademikův M. J. Brossa a J. K. Grot o francouzsko-ruském slovníku Makarova. *Doplňky k Pokusu oblastního slovníku velikoruského* (N. J. Danilevskij). Doplňky k dějinám svobodného zednářstva na Rusi v XVIII. věku (P. Pekarskij). *Výklad a oprava některých temných a pokažených míst nejstaršího letopisu ruského* (*K. J. Erben*). O podobě bible v dřevní Rusi (K. I. Nevostrujev). Vlaské archivy a uchované v nich materialy k slovanským dějinám: I. Florentinský státní archiv (V. Makušev; *o Čechách* na str. 18—19). Abr. Serg. Norov (A. V. Nikitenko). *O Daljově Tolkovém slováři* (J. K. Grot, L. I. Šrenk, F. I. Ruprecht). *Doplňky k témuž* (J. K. Grot). — Svazek 8: Poznámky o ruském tajnopise (I. Sreznevskij). O klassickém vzdělání (J. K. Grot). *Slova Valdajského újezdu a Vladimírské gubernie* (A. Byčkov). Pandekty Nikona Černohorce v ruském spisku XII. věku (I. Sreznevskij). Úvahy o spisovatelské činnosti *Lomonosova*; *zvláštnosti jeho jazyka i slohu* (A. Budilovič. S. Ponomarev. J. Grot). O učbě ruského jazyka a literatury na středních školách (I. Sreznevskij). Archiv Neapolský, Palermský, Barský, Ankonský (V. Makušev; *o Čechách* č. 4, str. 26—27). — Svazek 9: Historické listiny sebrané K. I. Arseněvem (P. Pekarskij). — Svazek 10: Pandekty Nikona Černohorce dle starého překladu (I. Sreznevskij). *Popis rukopisův knihovny A. I. Chludov-* (I. Sreznevskij). O tvorbě slova ipatьevskij = ipatskij (týž). O supraslském ruk pise XI. věku (týž). K. I. Nevostrujev (týž). Práce P. I. Savvaitova (týž). Chrest mathie z dějin ruského práva od M. F. Vladimirského-Budanova (týž). *Dvě s mitské pověsti vyskytující se v památkách ruské literatury* (M. Suchomlinov. O některých starých technických terminech ruského jazyka (J. Grot). Tvoření sl z výrazův, na př. bílý vous — bělovous, bělovousý (I. Sreznevskij). Vzpomínl na M. M. Speranského (A. Nikitenko). Petr Veliký jako osvětitel Rusi (J. Grot. Slovník ruských rytých podobizen (D. Rovinskij). Kdy a proč založena města U a Samara (P. Pekarskij). *Pověsť o soudě Šemjakově* (M. Suchomlinov). Bibli

grafické nálezy ve Lvově (J. Golovackij). *Doplňky a poznámky k Tolkovému slovaři Daljovu* (P. Šejn). Vzpomínka na Dalje (J. Grot). Vzpomínka na P. Pekarského (týž). (Pokrač.)

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 4: Na podkonickom bále (M. Kukučin). Názvy chorôb u ľudu Bošáckej doliny (J. L. Holuby). O nadprirodzenom živle v básnictve (T. Milkin). Rodinné šťastie (L. N. Tolstoj). Turčianske, čiže Štubnianske Teplice (Pavel Križko). Niečo o mikroskopických hubách (A. Sytniansky). Beseda. (Slováci a Lužickí Srbi.) Literatúra.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann**. V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Sešit 4.: Proslov. Co dnes? (K. Šípek). Hannibálek (J. Bittner). Z poslední gallerie. Obsýlka (A. Šťovík). Chudí lidé (A. Sova).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník II. Číslo 3.—5.: Tělocvik na venkově (H. V. Sáňka). Drobnosti.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 12.—13.: Krystaly barytové v dutině rudista (Kf.). Přelet ptactva přes pohoří Kavkaz (Em. Fait). Čaj paraguayský. Poživání země a jiné zvláštní choutky. Bažant démantový. O symbiose bakterií s luštěninami (Frank-Křížek).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 7.—8.: Něco o původu jmena Rus (Fr. Řehoř). V cizím kraji (Quida, př. E. Musil). Bratří (J. Šůstal). Havran (V. Z. Koscialkovská, př. D. Panýrek).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 4.: Zur neuhochdeutschen Lautgeschichte (G. Burghauser). Zur Euripides (E. Holzner). Placidus 76. 24 (prolictabimini = persuadebimini). Wie verfuhr man beim Abschreiben der Handschriften im Mittelater (K. Wotke: objemný rkp. se rozdělil na několik částí — zhusta o 9 neb 18 listech — a dal se několika písařům *zároveň* přepisovati). Litterarische Anzeigen. Miscellen.

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VI. Sešity 6. a 7. obsahují opět celou řadu pěkných povídek, básniček a illustrací.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 4.: Gouvernantky v Anglii (J. Guth). Pytvání srdce koketina ve véku XVIII. (V. P. Poděbradský). Směs.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 5: Dnešní stav zoografie české (F. Vejdovský). Rozhled ve spektrální analysi (A. Pařízek, O. Šulc). Drobnosti.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Re- tor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 3.: Vedské studie (D. Ovsjan-)-Kulikovskij). K otázce o osazení posadského dvora v XVII. věku (N. Čečulin). :ní hospodářství Ruska ve spolku s reformou Petra Velikého (P. Miljukov). ídky o sporu duše s tělem v středověké literatuře (Th. Baťuškov). Kritika ibliografie. *Hudba a zpěv na gymnasiích* (S. Cybulskij). Carská Akademie ik r. 1890. *Petra Chelčického spisy*, jež vydá Akademie, budou prý brzo ištěny). O řeckém čtení (V. Modestov doporoučí výslovnosť novořeckou).

Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské sebrané rchivů domácích i cizích. Nákladem domestikálního fondu království Českého

vydává kommisse k tomu zřízená při král. České společnosti nauk. Redaktor Josef **Kalousek.** V Praze 1891. 4°. Díl X. 612. Cena 6 zl. Obsah: Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského z let 1478—1506. Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1526—1528. Sněmy moravské z let 1412—1514. Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1482—1508. Registra soudu komorního z let 1491—1500. K pohodlnějšímu užívání hojného dějepisného materiálu toho připojeny pečlivě sestavené 3 rejstříky: písemností, jmen osobních i místních, věcný.

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svazek 271: *Ze* (sic!) *říši přírody.* Pohádky A. B. *Šťastného.* 1891. 83. Cena 30 kr.

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Frant. **Bayer.** Cena sešitu 35 kr. Ročník V. Sešit 3.—4.: J. J. Rousseaův Emil (dok.). J. Kaprasovy Sebrané rozpravy psychologické.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais.* Kreslí Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Ročník I. Sešit 3: J. A. Komenský. Sešit 4: Karel Skreta. Sešit 5: Anna Náprstková. Sešit 6: Karel Vinařický. Sešit 7: Josef Jungmann. — Jak jsme už dříve vytkli, jsou obrazy velmi zdařile provedeny a neměly by scházeti v žádné škole, zvláště jako pomůcka při učbě české literatury a při učbě dějepisné.

Dějiny umění vytvarných. Líčí K. B. **Mádl.** V Praze 1891. Nákladem Bursíka a Kohouta. m. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 30 kr. — I. Starý věk. Seš. 1.: Starověký Orient. Dějiny ty mají obsahovati vše tři doby, starou, střední i novou a ozdobeny budou, jakož 1. sešit svědčí, hojnými illustracemi.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 77.: Pravdivosť—Prostředek.

Klassikové řečtí a římští v rouše českém. Pořádá Tim. **Hrubý** Nakladatelé Höfer a Klouček v Praze. m. 8°. Sešit 1: *Sofokleův Oidip král.* Metricky přeložil Tim. *Hrubý.* 1891. II. 52. Cena 25 kr. — Podnikavé nakladatelstvo slibuje, že budou překlady míti ráz populární, i širšímu čtenářstvu srozumitelný a za tím účelem že budou jednotlivé kusy opatřeny potřebnými poznámkami. To je zdravá myšlenka, jakož i úmysl vydávati nejdříve klassiky čítané na gymnasiích. Tu bychom pak byli tou radou, by se některá věcší díla, jako Homér, vydala skráceně, tak aby se vynechalo vše, co samo o sobě ni poučení ni zajímavosti neposkytuje, jako na př. katalog v Iliadě a p. Doufáme, že nová sbírka tato dojde hojné obliby všech vzdělancův.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 10. a 11.: *Chudý bohatec* od J. *Brauna.*

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Serie XIV. Seš. 3.—5. ukončeno jest B. Kaminského Různé panstvo.

Malý Čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Číslo 11. a 12.

Mladý houslista. Rediguje V. J. **Novotný.** Nakladatel J. R. Vilímek. Cena seš. (8—12 stran v. 8°.) 36 kr. Předplatné na rok (10 seš.) 3 zl. Seš. 7.: Podobizna českého houslisty Antonína Bennewitze se stručnou biografií. Meditace pro housle s průvodem piana (K. Bendl). Veselí soudruzi pro dvoje housle (J. Malát). Blažená chvíle pro troje housle (K. Weis). O českém houslařství. III.

Národní bibliotéka. Nakladatel I. L. Kober v Praze 1891. m. 8°. **J. A. Komenského Didaktika.** 2. vyd. Sešit 1. a 2. 128. Cena ? — Blíží se trojstoletá slavnosť Komenského, proto bude vítán každý spis jeho, z něhož bude lze poznati velikého ducha jeho. Nejlépe by bylo, kdyby nakladatelstvo vydalo soubor všech prací jeho, i latinských, jeť po nich u nás z ciziny veliká poptávka.

Nový epochální výlet pana Broučka tentokrát do XV. století. Napsal Svatopluk **Čech.** Illustroval Viktor *Oliva.* 2. vydání. V Praze 1891. 8°. Nakladatel F. Topič. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 1. a 2. — Tento román slovutného spisovatele, prodchnutý vřelým smýšlením vlasteneckým, má tím věčší, ba nepomíjející do sebe cenu, že jest založen na přesných bádáních historických; rovněž illustrace vznikly po bedlivém studiu místopisu pražského. Čtenář se v románu příjemně a hravě seznamuje se starou Prahou, jak vypadala za dob největší slávy české.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil Jos. Svátek. V Praze 1891. 8°. Nákladem J. Otty. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Díl I. Sešit 5.—6.: **Jak trestali padělatele mince v Čechách. Vzbouření lidu selského v Čechách roku 1680. Poustevníci v Čechách.**

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 85.: Bulchu—Burleska. Delší články jsou Bulla, Buňka; v textě nalézá se opět několik instruktivních vyobrazení.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 6.: Pokračování z cesty Vácslava Maliny: 3. Krásný máj mých rodičů.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 2.—5.: *Světlo a stín* od *Koldy Malínského.*

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VI. Sešit 11.—16.: Vesnické příběhy J. L. *Hrdiny.* Z jihu od F. J. *Andrlíka.*

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Díl III.: *Dědictví strýce Koba.* Sešit 10. a 11.

V nejtemnější Africe *aneb hledání, zachránění a ústup Emina, guvernéra Aequatorie.* Sepsal Henry M. **Stanley.** Přel. Gustav *Dörfl*, El. *Krásnohorská* a Primus *Sobotka.* V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena brož. výtisku 3 zl., vkusně váz. 4 zl. Sešit (po 30 kr.) 30. (17.—20. arch III. dílu, jímž tento díl zakončen byl): Dodatky. Slovníček k mapě. Rejstřík. Opravy. Obsah svazku III. Seznam illustrací svazku III. Mimo to vyšel úplný III. díl tohoto díla brožovaný. Díl IV: **Emin paša a vzpoura v Aequatorii.** Sepsal A. J. **Mounteney Jephson** a H. M. **Stanley.** Sešit 1.: Vypravili jsme se hledat Emina. Stanley setkal se s Eminem.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Dílo III.: **V zajetí Armidy. Když jsme táhli na Paříž.** Sepsal Pavel **Albieri.** Illustroval V. *Černý.* Sešit 9.

Vilímkův průvodce po Praze a po zemské jubilejní výstavě s kolorovanými obrázky Prahy a výstaviště, s četnými pohledy a illustracemi vyjde co nejdříve ve třech jazycích: v českém, německém a francouzském. Každé vydání bude tvořiti samostatnou knihu pro sebe.

Vzdělávací bibliotéka. Vydávaná a pořádaná vydavatelstvem Časopisu českého studentstva. V Praze. m. 8°. Svazek 5.: John Stuart Mill O svobodě, př. H Kosterka a V. Petrželka. 1891. 183. Cena 70 kr.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 1. — Dílo celé rozvrženo na 7 oddílův, v nichž bude průběh a obsah celé výstavy vylíčen a hojnými illustracemi znázorněn.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1891. Náklad. M. Knappa. Svazek 34: *Moderní léčení.* Veselohra o 1 jednání. Dle *Bukoviče* volně přeložila El. *Pešková.* 3. Cena 15 kr. — V překladě se užívá téměř výhradně *mne* za dat., acc. i gen.!

Bájky Lafontainovy. Přeložil V. **Šálek.** V Třebíči 1890—91. Nákladem J. F. Kubše. m. 8°. 124. 131. Cena ?

Povídky. Napsal Jos. **Merhaut.** V Třebíči 1891. Nákl. téhož. 8°. 316. Cena 75 kr.

Biblijske stavizny staroho i novoho zakonja. Po zrjadovanju dr. J. Schustera a G. Meya sebscy vudał Michał **Hórnik.** Ze 110 vobrazkami a třomi kartkami B. Herdera z Freiburga. Budyšin 1891. Z nakładom vudavarja. 8°. X. 242. Cena ? — Každý spísek nejnepříznivěji postavených, ale za to tím houževnatějších bratří Lužičanův, vítati musí přítel Slovanstva co nejradostněji jako nový květ vypučelý na spřízněném kmeni tom. Tak vítáme i uvedené dílo statečného vůdce horních Lužičanův, jež vyniká jak krásným jazykem tak velmi úhlednou úpravou. Školám bude tím vítanější, ježto ozdobeno jest četnými pěknými rytinami a třemi mapkami, z nichž zvláště vyniká mapka Palestinu plasticky znázorňující.

Govori izrečeni dne 18. listopada 1890 kod instalacije rektora za školsku godinu 1890—91 u kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. 8°. 35. — V šk. roce 1889—90 působilo 47 učitelův, a sice 26 řádných prof, 5 mimoř., 8 soukr. docentův, 3 náměstní prof., 1 honorovaný docent, 4 učitelé živých jazykův. Posluchačův bylo v I. sem. 404, z nichž 267 řád. (41 bohoslov., 170 právn., 56 filos.), 113 mimořád. (68, 18, 27) a 24 farmaceutův; v II. sem. 363, z nichž 261 řád. (39, 171, 51), 78 mimoř. (65 boh., 13 fil.) a 24 farm. Na fakultě filos. podrobilo se zkoušce na učitelstvo středních škol 16 kandidátův, z nichž 4 reprobováni. Na fak. právn. a fil. osvobozeno bylo od školného v I. sem. zcela 67, z polovice 51, v II. sem. zcela 44, z polovice 59 posluchačův. Nadání požívalo: 4 bohosl. (100 zl.), 44 právn. (850 zl.), 26 fil. (5380 zl.). Universitní fond koncem r. 1889 měl 563.920 zl. 24½ kr. Knihovna měla příjmův 5169 zl. 13 kr.; knih chová 80.447 svazkův.

Našim maličkým od Ludm. **Tesařové.** V Praze 1891. Nakladatel M. Knapp. m. 8°. 74. Cena 36 kr. — Sbírka písní, her a básniček.

Potrhlá Barbora. Příběh z lidu, napsala V. **Lužická.** V Telči 1891. Nákladem E. Šolce. 8°. 107. Cena 50 kr.

Slovníček samoznaků a zkrácenin těsnopisu českého. Sestavil J. **Kettner.** 3. vyd. V Budějovicích 1891. Nákladem vlastním. 8°. II. 52. Cena 40 kr., u vydavatele 30 kr. — Velmi úhledný spísek tento obsahuje přes 2500 znakův těsnopisných i bude svou praktičností vítanou pomůckou všem, kdo se těsnopisem zabývají, jmenovitě našim studujícím přijde vhod.

Tlumočník česko-německo-francouzský. Upravil Josef **Rydvan.** V Praze 1891. Nakladatel M. Knapp. m. 8°. XVI. 324. Cena 1 zl. — Praktická knížka tato podává nejprve sbírku obvyklých slov (podstat, sloves atd.), pak rozmluvy z obecného a společenského života, poučení o formě dopisův, ukázky přísloví a seznam nepravidelných sloves všech tří jazykův, při jichž učbě bude knížka konati dobré služby.

Učebnice jazyka francouzského s methodou analyticko-direktní. Část II. Pro střední a jiné školy upravili J. **Kosina** a J. **Hulakovský.** V Praze 1891. Nákladem F. Bačkovského. 8°. 108. Cena 80 kr.

Ve stínu lípy. Báseň Svatopl. **Čecha.** 5. vyd. V Praze 1891. Nakladatel Ed. Valečka. 16°. 87. Cena ? — Nejlepší idyllická báseň Čechova kterak jest oblíbena, patrno z toho, že tuto už po páté vychází — úkaz u nás řídký!

Zkažená krev. Psychologický obrázek o 1 dějství. Napsal Lad. **Stroupežnický.** V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 16°. 50. Cena 30 kr.

Stereoskopické obrazy památných míst v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Vydává Fr. **Krátký,** fotograf v Kolíně. — Vlasť svou *dokonale* seznati má zvláště každý studující; než není každému dopřáno, by cestami vzdělání své v tom směru doplnil. Aby se tedy i takovým poskytla příležitosť, vydává uvedená firma pro školy stereoskopické obrázky, jež jsou velmi čistě a úhledně provedeny. Proto je školám co nejvřeleji doporučujeme.

Co s námi? Přednesla Amalie **Čadová. O zodpovědnosti žen v ži-**

votě národním. Uvažuje Boh. **Sokolová.** m. 8°. Cena 20 kr. — Dvě pěkné přednášky tyto vyňaty jsou z cyklu populárních přednášek, jež letos v prospěch Minervin pořádal Spolek českých učitelek v Praze. Čistý užitek z brošury připadne Minervě.

Lorenzova knihovna naučná. Redaktor G. **Friedrich.** Nakladatel J. Lorenz v Třebíči. 16°. Cena seš. (o 32 str.) 6 kr. 1891. Sešit 1.—2.: *Afrika.* Napsal E. *Novák.*

Kapesní slovník světový. Sestavil Josef **Rank.** V Třebíči 1891. Nakladatel J. Lorenz. 16°. Sešit 4.—20. po 15 kr. Kapesní slovník ten hodí se dobře k okamžité potřebě, podávaje o věcech co nejstručnější zprávu.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Dunajská paroplavební společnost povoluje státním úředníkům jízdu na I. třídě za jízdné II. třídy na tratích Pasov-Vídeň-Pešť-Ršava, pak po Sávě a Tise a konečně při jízdě z některé rakouské stanice do srbských stanic pohraničných v Bělehradě, Obrenovci a Šabci neb nazpět. (Minist. 29/3. 1891, č. 605.

Schválená díla:

Podstatný Josef, Chrestomathia Ciceroniana. V Klatovech 1891. Cena 90 kr. (28./2. 1891, č. 3308.)

Rozmanitosti.

— **Opavské gymnasium Matiční** dostalo právo veřejnosti i právo konati maturitní zkoušky a vydávati o nich vysvědčení.

— **Členem c. k. české vědecké zkušební kommisse pro střední školstvo** byl jmenován Dr. Josef Král pro odbor klassické filologie.

— **Konkursy.** Čeština s klass. filologií na Smíchově, klass. filologie s češtinou v Uher. Hradišti, němčina s klass. filologií v Litomyšli, čeština, frančtina a němčina v Plzni (reál.), čeština a němčina s frančtinou (provis.) tamže, dějepis a zeměpis tamže, mathematika a fysika v Olomúci, mathematika a deskriptiva v Praze (reál.), katol. náboženství v Kutné Hoře, čeština a němčina v Jičíně (paedag.).

— **Novou školní lavici** sestavil Dr. K. M. *Schwarz*, majitel orthopaedického ústavu v Praze. Zřízení její vypisuje takto: Sestrojíme si zprvu lavici dle rozměrů člověka již dospělého. Sagittální průměr hrudníku u dospělého muže obnáší průměrně 25 ctm. Pro psaní v sedu zakloněném třeba, aby zadní [...]aj stolku byl od lenošky pouze na tolik vzdálen, kolik obnáší sagittální průměr [...]dníku, tedy 25 ctm., + 4 ctm. pro vrstvu šatů a pohyby respirační a + 3 ctm., [...] i ten, kdo o něco nad normale jest silný, lavici použíti mohl, což vše do[...]mady as 32 ctm. obnáší. Při šířce sedadla 34 ctm. a záklonu lenochu 14° [...]ovídají rozměry tyto negativní distanci as 10 ctm. Aby dospělý mohl v lavici [...] obtíží státi a taktéž do lavice vsednouti i z ní vystoupiti, k tomu třeba stolek [...] 0 ctm. negativní na 14 ctm. positivní vahorovné distance od sedadla vzdáliti. [...] šířce stolku (z předu na zad) 48 ctm., jakáž se pro dorostlého všeobecně [...]oručuje — třeba ku změně vahorovné distance z — 10 ctm. na + 14 ctm., [...] 24 ctm. — rozděliti desku tu po šířce její, tedy z předu na zad, na dvě

stejně široké půle. Rozpůlení desky zavedeno již r. 1866 Parovem, Cohnem a Herrmanem a v nejnovější době ve výhodnějším spůsobu Dr. Lokayem. Obě půle, spojeny jsouce šarnýrem, dají se v šarnýru tom přes sebe složiti. Všem těmto lavicím lze však vytýkati, že zavdávají příčinu k uskřípnutí prstů, jakož i že nutno vždy před vstáním aneb vystoupením z lavice vše, co na stolku leželo, dříve odstraniti a konečně že tato konstrukce stolku není dosti pevná. Proto u své lavice, mezi oběma půlemi desky stolkové šarnýru nepoužívám, nýbrž k docílení positivní distance dám půli zadní, nižší — to jest půli žákovi v lavici sedícímu bližší — pod půli přední (vyšší) vsunouti a naopak k docílení distance negativní nižší půli ze spod hořejší povytáhnouti.

V podrobnostech jest pak sestavení mé lavice toto: Přední půle desky stolové dělí se na část vahorovnou, nejpřednější, kde umístěn jest kalamář a vyhloubené místo pro tužky a jiné potřeby a pak na část skloněnou. Tato skloněná část připevněna jest ku právě zmíněné pevné části vahorovné pomocí šarnýru, kterýž však dovoluje tuto skloněnou část hořejší půle jen o tolik nadzvednouti, aby spodní (zadní) půle desky se dala pod hořejší půli zašoupnouti aneb naopak ze spod povytáhnouti. Ostatně spočívá celá hořejší půle desky stolkové na pevných stranicích stolku, jak to při všech dřevěných lavicích školních nalézáme. Spodní půle desky jest ve směru frontálním jen tak dlouhá, aby se mezi stranice půle hořejší právě vešla a spočívá, připevněna na obou stranách, na svých zvláštních stranicích, které se uvnitř stranic půle hořejší pohybovati dají. Dolejší konce těchto vnitřních stranic jsou poblíž půdy k zevnějším stranicím připevněny šroubem, kolem něhož se jako obrácené kyvadlo ku předu i na zad pohybovati dají, při čemž spodní deska stolku opisuje oblouk, jehož osa leží ve zmíněném šroubu a jehož poloměr rovná se vzdálenosti onoho šroubu od spodní desky stolkové. Pohyb tento jest ku předu omezen dolehnutím spodní desky stolku na vnitřní plochu čelné stěny lavice. Na zad nesmí pohyb tento jíti dále než aby se spodní deska stolku zúplna zespod desky hořejší povytáhnouti dala, tak aby přední okraj dolejší a zadní okraj hořejší desky těsně k sobě přiléhaly. K tomu cíli ohraničena jest mezera mezi přihrádkou na knihy a stranicemi lavice na obou stranách železným, asi 3 mm. silným plátem, který ku spodině schránky na knihy a ku zevnější stranici jest pevně přišroubován. V mezerách takto ohraničených pohybují se napřed a na zad obě vnitřní stranice i s dolejší k nim připevněnou půlí stolku na tolik, co ku změně vahorovné distance z — 10 ctm. na + 14 ctm. a naopak je potřebí. Povytažením dolejší půle stolku až na distanci — 10 ctm. utvoří se z obou půlí stolku jediná rovná plocha. Přeměna distance z positivní v negativní a naopak děje se lehce a tiše. Při řádném provedení jest konstrukce lavice této dostatečně pevná, tak že bez úmyslného poškození nebude nijakých oprav třeba.

— **Posluchačův** na universitě *Lvovské* v zimním semestru r. 1890/91 bylo celkem 1225 (fak. boh. 353, práv. 683, fil. 189), mezi nimiž 123 mimořádných; dle národnosti bylo Polákův 796 (70, 577, 149), Rusínův 421 (283, 101, 37); dle náboženství řím.-katolíkův 566 (68, 396, 102), řecko-katol. 435 (283, 115, 37), židův 209 (167, 42); školné platilo: celé 642 (16, 483, 143), poloviční 177 (8, 146, 23); od něho zcela osvobozených bylo 406 (329, 54, 23). — V zimním pololetí r. 1890—91 bylo na universitě *Záhřebské* 400 + 29 farmaceutů, a sice na fakultě bohoslov. 54 řádných, 67 mimoř., právn. 174 řád., 26 mimoř., filosof. 46 řád., 33 mimoř., 29 farm. Z nich bylo od školného osvobozeno: zcela 98 řád. (bohosl. 54, právn. 26, fil. 18) a 67 mimoř. bohosl., z polovice 54 řád. (právn. 36, fil. 18) a 1 mimoř. fil. — Na *české* universitě *Pražské* zapsáno bylo na letní semestr r. 1891 posluchačův: na právnické fakultě 954 řádných, 100 mimořádných, na medicinské fakultě 790 řádných, 47 mimořádných, na filosofické fakultě 118 řádných a 114 mimořádných. V celku bylo zapsáno 1862 řád. a 261 mimořádných, dohromady 2123 posluchačů proti 2507 v zimním semestru.

— **Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných věd** konají v letním semestru na universitě *Lvovské*: *Pilát*: Dějiny poésie polské v 2. půli XVIII. a

na počátku XIX. věku. Nauka o konjugaci polské. *Ogonovskij*: Dějiny rusínské literatury od r. 1837—64. Výklad vybraných hlav z památek staroslověnských. Četba a výklad Tar. Ševčenkova dramatu „Nazar Stodolja". *Kalina*: Nauka o tvarech jazyka stslověn. na základě srovnávací mluvnice jazykův indoevropských. — Na universitě *Kievské*: *Knauer*: Gothština srovnávána s jazykem církevně-slovanským a litevským. Srovnávací jazykověda. Památky sanskrtského jazyka. *Vladimirov*: Ruská dialektologie. Dějiny ruské literatury. *Antonovič*: Ruské starobylosti. *Florinskij*: Slovanské literatury. Dějiny Slovanstva. *Malinin*: O Dostojevském. Ruská skladba. — Na universitě *Záhřebské*: *A. Pavić*: Charvátská mluvnice. Dějiny charvátské literatury. Acta croatica. T. *Maretić*: Četba stiad. písně o králi Nalu. Historicko-národopisný přehled jižních Slovanův od VI. do X. věku. Slovanské písmo, cyrillské i glagolské. Fr *Celestin*: Současná literatura ruská. Četba a výklad Pana Tadeuše.

— Správní soud rozhodl na stížnosť dvou mosteckých voličů, že **professoři na obecních školách středních** mají se považovati za **obecní úředníky** a **nemohou býti voleni** do obecního zastupitelstva.

— **Jubilejní výstava v Praze.** Práce na výstavišti dospívají ku konci; některé pavillony jsou téměř úplně hotovy, v jiných se už natírá a maluje; nejvíce po zadu jest pavillon pro *školstvo*: kdy se tam budou moci dopravovati učebné pomůcky k výstavě? Za to však úhledný pavillon města Prahy, jež přijalo u výstavu svých škol ochotně i Minervinu střední školu dívčí, bude brzo dokončen a zaujímaje velmi vhodné místo, bude se těšiti jistě přehojné návštěvě. Práce sadové na výstavišti už jsou rovněž skoro ukončeny a u vchodu dovršuje se pěkná hlavní brána, jíž lze už zdáli perspektivně spatřiti velikolepý hlavní palác výstavní. Dne 15. května má býti výstava slavnostně zahájena. Vstupné ustanoveno denně na 50 kr., při tom však *zapomenuto* na třídu, která má z výstavy míti poměrně nejtrvalejší prospěch — *na žactvo*. Žák, jmenovitě který bude v Praze přes prázdniny, musí navštíviti výstavu *aspoň 5krát, ne-li 10krát*, aby si mohl vše *důkladně* prohlédnouti. A který pak může dáti na návštěvu 2 zl.? těch je hrozně po skrovnu. Pročež *doufáme, že se stane opatření, by žactvu byl poskytnut (na legitimaci jeho ředitelstva) vstup co nejlevnější, totiž asi po 20 kr. denně.*

Maturitní themata z programmův r. 1890.

15. Uiber den Nutzen der Eisenbahnen.
16. Unbeständigkeit des menschlichen Glückes zu erweisen an einigen Beispielen aus der Geschichte.
17. Meere trennen nicht, sondern verbinden.
18. Die Bedeutung des „Viribus unitis" im Leben der Völkern.
19. Würdigung des Sprichwortes: Rom ist nicht in einem Tage erbaut worden.
20. Nil mortalibus ardui est.
21. Des Lebens ungemischte Freude ward keinem Irdischen zutheil.
22. Die Bedeutung der Ströme und des Ackerbaues für die Cultur.
23. Die Entstehung des Volkstribunats in Rom.
24. Wie urtheilt Socrates über den ihm bevorstehenden Tod?
25. Wahre Bildung macht bescheiden.
26. Vor jedem steht ein Bild des, was er werden soll: So lange er das nicht ist, ist nicht sein Friede voll.
27. Wie hat Karl IV. das von seinen Vorgängern zerrüttete Königreich Böhmen materiell und geistig wieder gehoben?
28. Die Vaterlandsliebe der mächtigste Sporn zu grossen Thaten. (Mit den Beispielen aus der Geschichte.)
29. Wo kann der Mensch seinen Muth zeigen?

30. Historia magistra vitae.
31. Zum Dienst des Vaterlandes kehrt seine Kräfte!
32. Oesterreich, Schild des Abendlandes.

33. Was du ererbt von deinen Vätern hast,
Erwirb es, um es zu besitzen (Goethe, Faust).

34. Inwiefern lassen sich die Worte des Sängers im Grafen v. Habsburg: „Er preiset das Höchste, das Beste," auf Schiller selbst anwenden.

35. Der ist kein Bürger, der die eig'ne Sorge,
Vergisst nicht in der Noth des Allgemeinen. (Grillparzer.)

36. Der Ruhm der Ahnen ist ein Hort den Enkeln.

37. Die weltgeschichtliche Stellung der Donau und ihre Bedeutung für die Staatenbildung besonders der österr.-ungarischen Monarchie.

38. Es ist niemand, dem die Geschichte nicht etwas Wichtiges zu sagen hätte. (Schiller.)

39. Vom Himmel träuft herab des Landmanns Segen,
Doch tränkt den Boden auch des Landmanns Schweiss,
Ist das Talent der gottgesandte Segen,
Ist, was die Frucht gibt, immer nur der Fleiss.

40. Noth ist die Wage, die des Freundes Werth erklärt,
Noth ist der Prüfstein auch von deinem eig'nen Werth.

41. Uiber die Worte Anast. Grün's in seiner Hymne an Oesterreich:
„Viel hat dich der Herr gesegnet, doch du darfst auch rühmend sagen,
dass bei dir die edlen Keime reich und herrlich Frucht getragen."

42. Wie hat sich das Sprichwort: „Per aspera ad astra" in Oesterreichs Geschichte bewährt.

43. Der Mensch ist verehrungswürdig, der den Posten, wo er steht, ganz ausfüllt.

44. Die Völkerwanderungen in früherer und jetziger Zeit.

45. Warum nennt der Dichter unser Vaterland an Siegen und Ehren reich.

46. In den Ocean schifft mit tausend Masten der Jüngling;
Still auf gerettetem Boot treibt in den Hafen der Greis. (Schiller.)

47. Der Tugend beste Pflanzstatt bleibt das Vaterhaus.

48. „Das Leben gleicht einem Buche; die Thoren durchblättern es flüchtig, der Weise liesst es mit Bedacht, denn er weiss, dass er es nur einmal lesen kann."

Zprávy ze spolkův a sborův.

Klub přírodovědecký v Praze

čítal koncem roku 1890 členův 259, a sice: čestných 4, zakládajících 72, přispívajících 118, činných 65.

Průběhem roku vykonáno bylo celkem 20 schůzí týdenních, 4 schůze výborové, 1 schůze valná, 3 vycházky, z nichž jedna dvoudenní týkala se návštěvy hor příbramských.

Ve schůzích týdenních přednášeli dle pořadí časového:

Jos. Theurer: O vztazích elektřiny s optikou. Jan Palacký: O vývoji
konských Alp. Antonín Štolc: O usazování se rzi ve vodách Vltavských. Vil
Kurz: Jak učiti mineralogii zajímavě a trvale. B. Klika: O sbírání měkkýšů
jich úpravě pro sbírky. Bedřich Řezník: O malbě akvarelní k účelům přírod
vědeckým. Ant. Hansgirg: Z oboru rostlinné dynamiky. Ant. Štolc: O přijímá
potravy u prvoků. Ant. Štolc: O ploštěnce ve vlhké prsti žijící. B. Klika: O mě
kýších okolí Novobydžovského. Jan Palacký: O rybách hlubiny mořské. Fran
Bubák: O rozšíření Orobancheí. Strnad: O látkách explosivních.

Schůze týdenní konané v době zimní každou neděli o 10. hodině dopoled přeloženy byly v létě na 6. hodinu večerní každou středu v témdni.

Klub přírodovědecký podnikl ve dnech 26. a 27. května o Letnicích dvoudenní vědeckou vycházku do stříbrných hor Příbramských. Neobyčejné účastenství pánů svědčilo o interessu, s jakým zajímavá vycházka tato provázena byla, a výsledek její potvrdil zřejmě zase, kterak žádoucno jest, aby vycházky toho druhu pořádány býti mohly častěji. Při této příležitosti buďtež vzdány povinné díky c. k. hornímu úřadu v Příbrami za laskavé bezplatné povolení návštěvy v celém okrsku hor, slavné radě městské za vlídné uvítání Klubu v nádraží a Spolku pro ochranu ptactva za přátelské přijetí, jehož se všem účastníkům vycházky dostalo, zejmena v místnostech výstavních, jakož pak zvláště při večerní přednášce starosty klubu prof. B. Bauše, v místnostech Besedního domu. O povaze dolů Příbramských a pracích týkajících se výroby drahého kovu slíbil pojednati v jedné ze příštích schůzí L. Zikán, professor při československé obchodní akademii v Praze.

Dne 16. února 1890 navštívili členové klubu budovu Nového Musea českého. Správa stavební ochotně svolila ku hromadné návštěvě této, začež jakož i za laskavé provození účastníků po všech místnostech budovy a za podrobný výklad odborný vyslovujeme tuto nejslušnější díky.

Ze sekcí r. 1889 v život uvedených toliko sekce entomologická po odchodu ředitele svého, Jindř. Uzla, zasedati přestala. Na místo její v novém roce správním 1891 nastoupí *sekce biologická* vedením Antonína Štolce, která za úlohu si obrala sledovati výzkumy a objevy, učiněné na poli morfologie živočišné.

Sekce malakozoologická pracovala pak s neumenšenou pílí o úkolu, jejž si byla učinila cílem činnosti své, čítajíc 22 členův.[1]) Schůze sekční, každému přístupné, konány pravidelně každý týden v sobotu odpoledne v místnostech klubovních. Celkem bylo schůzí 17, při nichž přednášeno a referováno hlavně o faunách místních, o nové literatuře, vzájemně určovány nové nálezy a veden živý rozhovor.

Vydajného jmění měl spolek 1644 zl. 61 kr., z čehož vydáno 595 zl. 16 kr.

Knihovna spolková vykazuje v odboru zoologickém 406 svazkův a 158 sešitův, botanickém 465 sv., 133 seš., mineralogickém, geologickém a palaeontologickém 326 sv., 241 seš., mathematickém, fysickém a chemickém 102 sv., 53 seš., filosofickém 507 sv., 111 seš. Celkem 1806 svazkův, 696 sešitův.

Sbírky přírodovědecké byly opět značně rozmnoženy.

Královská Česká společnosť nauk.

Dne 23. února v třídě filosoficko-historicko-jazykozpytné jednáno bylo mezi jiným o těchto předmětech: Václav *Nedoma* nalezl v knihovně kapituly staroboleslavské latinskou knihu rukopisnou, pocházející dle písma z první čtvrti 15. století, kteráž při zevrubném ohledání objevila se býti snůškou spisů Husových a spisů jiných autorů, kteréž se všechny vztahují k náboženskému ruchu v Čechách za posledních let života Husova. Srovnáním se spisy z té doby již tištěnými poznal p. Nedoma, že obsah kodexu staroboleslavského věcším dílem byl již uveřejněn, ač z jiných rukopisů, avšak sedm kusů v dotčeném kodexu obsažených dosud bylo v literatuře neznámo; tyto pro dějezpyt nové kusy jsou věcším dílem dopisy psané od Husa nebo od jiných osob k Husovi, i jsou cenným příspěvkem k historickým pramenům doby husitské. Výklad p. Nedomův o kodexu staroboleslavském spolu s opisem sedmi nových kusů bude otištěn ve Věstní ı. — Prof. Fr. *Prusík* četl o českém překladě „Rohového Sajfrída“, jejž pc ídil Tobiáš Mouřenín Lítomyšlský a vydal tiskem v Praze roku 1615. Dosud se nevědělo o českém překladě této prostonárodní knihy německé; jediný známý vý isk toho překladu patří Dru Čeňku Rýznerovi v Roztokách. V úvodě vyložil př dnášeč, kterak český překlad má se k německému originálu, upozornil na jeho pě ný jazyk a na některé zvláštnosti; mezi jiným uvedl, že se tam užívá slova *bj trý* ve významu *ostrý*, jež odpůrci rukopisu králodvorského vyhlašovali za

[1]) Členem sekce malakozoologické může se státi každý člen klubu přírodovědeckého; měsíční příspěvek obnáší 10 kr.

nesprávné. — Dvorní rada rytíř *Höfler* přednášel o dynastiích z levého boku, kteréž na sklonku středního věku panovaly v Kastilii, v Aragonii, v Portugalech a v království obou Sicilií. — Dne 6. dubna prof. V. *Dušek* vykládal, jak se tvoří participium perf. act. a jakých změn během dob doznalo v řeči lidu i jak se nám nyní jeví v rozličných nářečích Tu pak se přihlíží hlavně k tvarům od spisovné řeči odchylným, z nichž jedny jsou archaismy, druhé neologismy. Při tom co možno přehledně a soustavně podávají se proměny stejných skupin, týkající se buď přípon, buď kmene a v tomto případě zase buď vlastní slabiky kmenové nebo thematické přípony. Zvláštní pozornost věnována je přehlásce, pokud se uchovala nebo i převahu vzala nad ostatními tvary, nebo pokud byla zrušena vlivem tvarů nepřehlasovaných. Při tom se zvláště v III. tř. objevilo, že, pokud lze z nynějších pramenů řeči lidu vyčísti, na Slovensku postrádáme tvary *viďal*, *leťal* naproti *hořal*, *mlčal*, čímž sbližuje se slovenština se starou bulharštinou. Bohatost tvarů je neobyčejná.

Česká akademie věd a umění

měla dne 4. dubna schůzi za předsednictví stavebního rady Hlávky. Po schválení protokolu předešlé schůze čteno poděkování presidenta krakovské akademie Mayera za přání k jeho jubileu a přípis ministerstva vyučování o některých dialektických pracích, jenž byl přikázán k vyřízení třídě filologické. K návrhu sekretáře mathematicko-přírodovědecké třídy prof. Dra Raymanna uctěna povstáním památka zemřelého člena akademie Dra O. Feistmantla. Na to přikročeno k vyřízení jednacího pro akademii veledůležitého řádu, aby po jeho přijetí a potvrzení protektorem arciknížetem Karlem Ludvíkem akademie k vědecké činnosti mohla přistoupiti. Jednací řád sestává z 88 § v 10 odděleních. Probírán kus za kusem a dospělo se až k § 16. — Ministerstvo povolilo *volné porto* všem korrespondencím akademie. — Dne 25. dubna ukončila akademie rokování o jednacím řádu, jehož znění přijato bylo jednohlasně a předloží se protektoru akademie, arcivévodovi Karlu Ludvíkovi ku schválení. Zároveň usneseno, aby akademie byla *slavnostně zahájena* a započala svou činnost v pondělí svatodušní *dne 18. května*, v kterýžto den bude také nové české museum otevřeno. Akademii zahájí protektor p. arcivévoda Karel Ludvík.

Akademie Krakovská.

Ve Zprávách březnových (r. 1891) uvádí se tresť těchto prací předložených; Architektura nejdávnějších kostelův františkánských v Polsce (V. Luščkěvič). Zbytky renaissančního domu z r. 1525 v Krośně (týž). Zasedací zprávy z kommisse dějin umění (S. Tomkovič). Dětinná i školní léta básníka Frant. Karpińského (C. M. Górski). Polská poésie duchovní od nejdávnějších dob do konce XVI. věku (M. Bobovski). Walther z Plettenbergu, landmistr livlandský, v poměru k Německému řádu, Litvě a Moskvě r. 1500—1525 (F. Konečny). Obecné zásady mechaniky pevných těles na základě jednorodých koordinát pohybu a síly (J. N. Franke). Theorie kyvův blány složené z dvou pravoúhlých páskův různého druhu (M. Kozłovski).

Personalie.

Fr. *Hoza*, řed. reálky Královéhradecké, stal se ředitelem české reálky Plzeňsi . Č. *Jarolímek*, prof české reálky Pražské, jmenován ředitelem reálky Královéhradecl . Fr. *Wenig*, prof. gymnasia Litomyšlského, ustanoven ředitelem českého gymna ı Plzeňského. Jos. *Doležal*, prov. učitel českého gymnasia Olomúckého, stal ʒ skutečným učitelem tamže. České reálce Plzeňské přikázáni jsou V. *Pečenl* ., Fr. *Hora*, Zd. *Jahn*, V. *Filipovský*, professoři střední školy tamní, a R. *Bra* - *žovský*, professor v Táboře.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

Na měsíční splátky po 1 zl.!

Místo za 13 zl. 50 kr., nyní pouze za 6 zl.

Příručný slovník všeobecných vědomostí.

2 svazky (2148 stran formátu 8°). Redaktor: **Josef Rank.**

Tento **nejlevnější konversační slovník český** obsahuje mimo obvyklé pojednání ze všech oborů vědy též úplný místopis s uvedením počtu obyvatelstva a jiných důležitých udání při jednotlivých místech. — Úplné výtisky k nahlédnutí nalézají se v každém řádném knihkupectví, po případě zašle na projevené přání podepsané nakladatelství na ukázku.

Laskavé objednávky vyřídí rychle nakladatel

F. KYTKA, knihkupectví

v Praze, na Malé Straně.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevraceji, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze činiti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 3.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 6.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk

V PRAZE 1891.

Vydáno 5. června 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání. **Administrace.**

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě. **Redakce.**

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Z tehdejších grammatiků českých najmě V. Zikmund, J. Franta Šumavský a J. S. Tomíček, z nynějších pak J. Gebauer měli se aspoň slavných rodáků svých, Dobrovského a Jungmanna, ujímati slovy a skutky nejen proti Nejedlému a Erbenovi než i proti jiným odpůrcům jejich a sice tím horlivěji, čím výtečněji jim pomáhal už ke zvelebení mluvnictví českého Šafařík i výsledky srovnavacího jazykozpytu, zahájeného Boppem 1816 r.

Místo toho však ani Zikmund neměl pilnější práce než nadržovati pseudoaristokratické bájce Nejedlého o klassičnosti češtiny Veleslavínské. Vyznávát i on o největší všech ostatních prací svých [1]) mezi jiným i to, že „položen jest jí za základ jazyk, kterým se během 16. století mluvilo. Jest prý to doba, která za zlatý věk prosy české vůbec uznána jest a která základem a vzorem zůstati musí i novověké a abych raději řekl, novoevropské prose české, nechceme-li otcovský svůj jazyk z české své povahy a barvy vyzouti a v barbarství uvesti. Kde toho potřeba kázala, bral se zřetel na starší literaturu, obzvláštně na rukopis králodvorský, na Alexandrejdu, na Štítného a Passional."

Odpůrcem srovnavacího jazykozpytu vůbec a slovanského zvláště nechce Z. ovšem nikterak slouti, znaje se k němu tamž o 5 řádků níže těmito slovy: „Bude zapotřebí, aby se jazyk český nejen k těm jazykům, s kterými ve školách činiti jest, nébrž i s ostatními jazyky slovanskými důkladně srovnal." Ale skutky, přiměřenými tomu vyznání, nevynikl ani nad Erbena tak, jak by byl už snadno mohl a jistě měl hlavně proto, že jako grammatik ex professo byl povinen předchozí výsledky srovnavacího jazykozpytu důkladněji znáti a ku prospěchu mluvnictví českého zdárněji obraceti než Erben.

Ten totižto zpouzel se proti týmže výsledkům jen ve příčině skladby české tak neomluvitelně, jak jsem to vyložil už obšírněji na str. 184 a násl. Strany hlásek a tvarů však vážil si jich E. velice dílem výslovně dílem implicite, neváhav na př. ani v úvaze tamže zpomenuté o mé Skladbě více chváliti mého Zvukosloví, vyšlého dřív o rok, nežli Schleicher slovy, vytče-

[1]) Skladba jazyka českého. V Litomyšli a v Praze 1863, str. II. Kromě těch dvou stran předmluvy a bez mála celých 9 též nepaginovaných a vytýkajících obsah, opravu hrubších pokleskův a vysvětlení skracenin, obsahuje kniha táž ještě 698 stran v 8°. Největší z ostatních pak: Grammatika jazyka českého, vyšlá v Praze 1864, obnáší jen 431 stran též v 8°.

nými tu již na str. 4 a 5. Vyznávát E. onde[1]) předně toto: „Pana Hattalu poznali jsme před nedávnem co výtečníka ve ‚zvukosloví‘, kterýžto spis v literatuře naší jediný toho spůsobu jest a dlouho snad zůstane nedostižným.“ Konečně pak ozval se on i takto ještě: „Jsme jisti, jakož v jedné stránce mluvozpytu vynikl H. daleko nad předchůdce své, tak že i v této druhé, ač nastoupí-li na cestu jinou, nahoře vytčenou, znamenitě bude moci spůsobiti a literatuře naší nemálo prospěti.“ Implicite míní E. obakrát i tvary slov beze vší pochyby, neměv jistě proč odporovati tomu, že „zvukosloví je základem celé formalné částky mluvnice a všelikého rozumného jazykozpytu“ tak, jak §. 1 mého Zvukosloví dále zní nejen dle Šafaříka a Schleichera než i dle značné většiny srovnavacích jazykozpytců, nejvíce na slovo vzatých do 1854 r.

Já jsem však brzo potom dovedl už, opíraje se hlavně o Potta a Steinthala, podříditi nejen nauku o hláskách a tvarech slov než i jazykozpyt a vyučování jazykům vůbec větě, jakožto přirozené podstatě každé řeči, také výslovně. Hlásámť už na str. VIII a IX své Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského, vyšlé teprve 1857 r. zcela, výsledek předešlých tamže důkazů toho, že se ona právem počíná skladbou, i podobenstvím, rovnajícím se podstatou svou vytčenému tu na str. 143, čili takto: „Jazykozpyt a vyučování jazykům jen tak rozřeší neméně těžké než vznešené úlohy své, jestli stále budou míti před očima vzájemný ten poměr, který slovy co částkami vět vládne. Podobně pitvář (anatom) pravou povahu jednotlivých údů jakéhokoli těla jen tak pozná, jestli nepřestane na zřeteli míti, že se ony jen v organickém spojení s tělem takými objevují, jakými v skutku jsou, jináče na př. hned strany barvy jejich bude na omylu.“ Jakmile na př. z uřezané ruky steče krev, změní se pleť její jistě mnohem více, než by bylo možno vylíčiti ji bez ohledu na ostatek živého těla věrně čili právě tak, jak se jevila, pokud ruka byla s ním přirozeně spojena.

Odporoval jsem tedy Schleicherovi, nedbavšímu o syntaktickou povahu slov ani v nejvzácnějším všech svých spisů[2]) bez mála nic, už i 1857 r. zásadně, jinými slovy: nadržoval jsem zjevným už i tehda protivníkům jeho a zakladatelům mladogrammatického jazykozpytu, Pottovi a Steinthalovi. Nemám však ani nyní proč litovati toho než radovati se zvláště vítězství mlado-

---

[1]) Obzor 1855, str. 212 a 213, kde však *snamenité* m. *snamenitě* stojí jistě jen omylem tisku a právem bychom očekávali snad i *působiti* m. *spůsobiti*. Ostatně stůj tu ještě i počátek úvahy téže, znící na str. 211 takto: „Nauka o slohu jazyka českého jest potud u nás věc nová, vzácná. O potřebě spisu takového vůbec a ve školách zvláště nepochybuje sice nikdo, ale nikoho potud nebylo, kdo by se jeho byl odvážil, ačkoli v mluvnicích našich, zvláště novějších, již mnohý dobrý k němu počátek učiněn jest.“ Žádná z těch mluvnic však neučí slohu než kromě hlásek a tvarů slov i skladbě a sice s nejvíce na slovo vzatými z nejnovějších spolu tak nedostatečně, že se z nich nenaučí nikdož ani náležitému rozboru holé věty. Ale zpupností proti nejznamenitějším ze předchůdců svých vynikali a vynikají podnes původcové týchže mluvnic přece víc anebo méně také nad Erbena, nedospěvšího, jak jsem už i tu na str. 185 mimochodem připomenul, ani k náležitému rozeznání skladby od stylistiky, ačkoli se tomu snadno mohl naučiti také ze Slovesnosti Jungmannovy, vyšlé poprvé 1820 r. pod tímto titulem: Slovesnost aneb zbírka příkladů s krátkým pojednáním o slohu. Dále viz o ní, libo-li, vypravování Zeleného (Život J. Jungmanna, str. 170 do 175), o žalostném vlastenčení Erbenově pak v oboru filologie a linguistiky druhou část anebo str. 24 do 32 Obrany mé skladby, vyšlé v Praze 1855, a §. 42 do 47 mého Brusu.

[2]) Compendium der vergl. grammatik der indogermanischen sprachen. 2 Aufl. Weimar 1866, str. 2, kde poznámka 2 do slova takto zní: „Das folgende werk umfasst nur zwei seiten, welche die sprache der wissenschaftlichen betrachtung bietet, die laute und die formen. Die function und den sazbau des indogermanischen sind wir zur zeit noch ausser stande in der art wissenschaftlich zu behandeln, wie wir es bei den mer äusserlichen und leichter erfassbaren seiten der sprache, bei den lauten und formen vermögen.“ Ke cti Schleicherově však připomínám ještě, že on neváhal ani přes to, čím se dotýkám antagonismu téhož dále nad čarou, zachovati se ku mně 1858 r. dle zásady: „Virtus etiam in hoste laudanda est“ opravdu vzorně, vychváliv i Srovnávací mluvnici mou slovy, vytčenými tu již na str. 4 a 5.

grammatiků nad Schleicherem, zpomenutému tu již na str. 3, a sice tím upřímněji a vděčněji, čím jasněji a hodnověrněji vyjde dále na jevo, jak výtečně přispívají oni pořád i ke zvelebení mluvnictví našeho.

Tu mám konstatovati předně to ještě, že jsem dopřál prvým grammatikům našim už i ve Srovnávací mluvnici své (str. XIII a XIV) výslovně chvály, hlásané tu nejurčitěji na str. 184. Předešlé tamže pak dostalo se Jungmannovi onde na str. X do XIII jen implicite a sice:

1) Rozhodným zavržením *empirického* jazykozpytu čili takto: „*Empirikové*, jimž Adelung vévodí, považují jazyk za hromadu čili za mechanickou skupeninu pravidel a výnimek, kterých se právě tak mechanicky zmocniti má každý, kdo si známosť toho neb onoho jazyka osvojiti chce. Měřidlem správnosti a ryzosti jazyka jsou jim osobné předsudky, oblíbené krajomluvy nebo jisté dokonalosti a domnělé klassičnosti došlí spisovatelé, herci atd. Následkem čeho přátelé této soustavy povinností svou býti myslí, všecko za obecné a sprosté vyhlašovati a zatracovati, cokoli se od vzorů za klassické považovaných uchyluje. Slovem: lidé ti *měří živé jazyky měřidlem mrtvých, nejraději latiny a řečtiny.* Netřeba nám dle toho ani připomínati, že oni, organického života, který se v jazyku objevuje, ani netušíce, nejsou s to, aby člověka s duchem jazyka, co podmínkou jeho organického života, seznámili. Co se jmenovitě skladby týká, ta jest u Adelunga na dvě částky rozdělena. Prvá z nich obsahuje tak zvanou skladbu shody (syntaxis congruentiae nebo convenientiae), druhá skladbu řízení (synt. regiminis). Ani v té ani v oné nebéře se věta v úvahu co celek než vždy jen jednotlivé členy její a to tím pořádkem, kterým se o nich v nauce o tvarech mluví,“ t. j. učí též nejprv o podstatných jménech, potom o přídavných, číslovkách, zájmenech, slovesech a neohebných částkách řeči.

2) Dopřál jsem tamž implicite dotčené chvály zásadám, kterými se Jungmann ve Slovníku svém řídil, následujícím líčením *historické* soustavy jazykozpytné: „Ta zachází s jazykem daným s onou vážností, bez níž ho pochopiti naskrze nelze; a nabývá k určení správnosti a přesnosti jeho bezpečného stanoviska tím, že všecky výjevy jazykové, buďtež ony patrny v přítomnosti nebo v minulosti, ve vzdělané čili spisovné nebo v obecné mluvě, se stejnou pilností a svědomitostí sbírá, sestavuje a z nekonečné řady jejich poznává zákony a zásady, podle kterých se jazyky tvořily a tvoří. S *filosofickou* soustavou srovnává se historická tím, že logickou a organickou jednotu v budově jazyka uznává; ale si nedovoluje toho, co se jí v jazyku chyběti zdá, svévolně čili dle té neb oné soustavy filosofické doplňovati, než přestává buď na té náději, že se mezery ty vyplní časem vynesenými na jevo útvary; buď na té myšlénce, že, jako příroda vůbec, tak i jazyk má své vrtochy nebo spády.[1]) Ačkoli se logika spůsobem tím nebéře za základ jazykozpytu, nedává se jím přece na jevo opovrhování logikou Historická soustava tedy nejen že si výsledky dvou předešlých osvojila, než i tím vyniká a pěstování hodnou býti se ukazuje, že, odhalujíc nám jazyk a ducha jeho tak, jak se v skutku objevil anebo v obecné mluvě posud objevuje, vede nás do organického středku jeho, z něhož můžeme nejen celou vznešenou budovu jeho přehlednouti, než i na tu otázku náležitě sobě odpověděti: je-li každý tvar a spůsob mluvení, kterého ten aneb onen klassickým nazývaný spisovatel užívá, právě a jedině proto ryzím zlatem, a naopak všecko trosky, k čemu se jen prostonárodní mluva zná.“

Konečně 3) chválil jsem tamž implicite zásady, kterými se Jungmann ve Slovníku svém řídil, i skutky, jež Erben tak škodlivě zavrhuje slovy, předešlými tu na str. 185 a zcela přiměřenými překonané již dávno před tím empirické methodě jazykozpytné, že nad něho jen nejvíce na slovo vzatí

[1]) Čím opravdu nemíním nic jiného než ty vznešené a tajemné zákony, kterých jsem se dotekl už i tu na str. 138 pod č. 2 nad čarou tak, že jich všech ani sebe vzdělanější přírodo- a jazykozpytec nepozná nikdy.

z pozdějších grammatiků českých vynikají. Rozděliv a spořádav totižto skladbu svou s filosofickými a historickými jazykozpytci dle přirozené podstaty každé řeči čili dle věty, nebral jsem dokladů do ní jen z tak zvaných klassických spisů než i ze starších a nejnovějších, ale mnohem řídčeji a jen tak a potud, jak a pokud jsem byl o tom přesvědčen, že vazby jejich nevyšly ještě ze **zvyku** a srovnávají se s obyčejnými v ostatních řečech slovanských vůbec a syntakticky zachovalejších češtiny zvláště, zejmena v ruštině a srbštině dle důvodů, které jsem však teprve v §. 9 a 10 svého Brusu začal hlásati veřejně.

„Velkoruský jazyk, vyjmeme-li tatarismy vloudilé, vždy ještě slovanštější jest našeho všedního, kterýž pln jest německo-českých makaronismů. Spisovatelové nemyslíce česky z toho jazyka, v kterém myslí, všecku barvu a spůsob v češtinu přenášejí, že knihy naše němčinou naskrze páchnou.“ Tak sobě stěžoval Jungmann [1]) asi dva roky před smrtí svou v soukromí a sice ve 22 a 23ém ze Zápisků svých. Ty však, jak jsem už i tu na str. 2 pod č. 1 připomenul, vyšly teprve 1871 r. V listech, citovaných tu též už na str. 181 a 182, ale ještě později [2]) vydaných, zná se J. i mnohem častěji a zřejměji než ve druhé části odpovědi své Nejedlému k naprosté potřebě toho, aby čeština čím dále tím bedlivěji byla srovnávána s ostatní slovanštinou vůbec a k očistění jejímu od cizinských vazeb slov zvláště.

Na str. VII Slovníku svého pak zná se J. k téže potřebě takřka jen mezi řádky čili toliko nepřímo následujícími slovy: „Dále jednalo se o to, má-li slovník, šetře co nejvíce krátkosti, obsahovati toliko nejpotřebnější mluvení spůsoby bez udání spisovatelů, čili široce rozložiti se, přijímaje i více příkladů, s dokládáním se pramenův? První spůsob byl by většímu dílu čtenářů dostatečný a zajisté kniha tím lacinější; ale druhý jistější, a zvláště česky píšícím užitečnější; rada moudrých přátel konečně poslední spůsob vymohla. I v tom polský slovník *Lindův* výborným byl příkladem. Již tedy ani času, ani místa, ani nákladu šetřeno, ale sebrána i vydána napořád všecka zásoba, slova bez rozdílu stará i nová, z knih nebo z obyčeje čerpaná, aby tím spůsobem nashromáždil se celý, pokud možno, poklad jazyka, zvláště pak příklady ze spisů dobrých, aby spojování slov čili skladna (syntaxis) jazyka na jevě byla, a posloužiti se mohlo všestranně badatelům jazyka, kazatelům a všem, kdož česky psáti neb čísti buď staré buď nové spisy chtějí, a rady v tom potřebují. Odvozování slov a kořeny jejich poukázány jsou dle možnosti, i někde srovnány s jinými jazyky pro lepší jich vysvětlení. Uvádění všeslovanských jmen u jedné a též věci uspořil sobě vydavatel, poněvadž to učinil výborný *Linde,* ku kterému skoumatelé nářečí slovanských kromě toho uchýliti se musejí. Kde co ruského a jinojazyčného kromě řečtiny uvedeno, stalo se to latinskými literami, jakožto známějšími, a že potřebných liter na snadě nebylo. Moravská i Slovákům vlastní slova přijmouti kázala nevyhnutedlná potřeba, poněvadž jejich literatura až posud táž byla, a všem společně žádati jest, aby táž zůstala, potom, že u nich zachovala se mnohá, dobrá slovce, kteráž Čechům chybějí, a kterých i Čechové aspoň ve spisech důležitějších, a všem jim společně odhodlaných s prospěchem užívati mohou.“

Žádným z těch slov nedotýká se Jungmann přímo ani nejvzácnějších plodů ducha národního čili prostonárodních písní, ale že všemožně dbal i příklady z těch váženými zvlášť o zbavení češtiny cizinských spojování slov anebo syntaktických vad, nad něž větších a škodlivějších není v žádné řeči, a že tím opravdu tak vynikl nad výborného Lindeho, jak už i tu na str. 140

[1]) Čas. mus. 1871, str. 279. Dle str. 275 však oplývá čeština nová i latinismy tak, že „slovanský duch, který tam zde vždy ještě ukrytý se ohlašuje, ustrnulý k ní hlásiti se nechce“. Očišťování pak i písemné češtiny od všelikých cizot a vad „musí se díti jen od mluvnicky učených spisovatelů“ (str. 276), jakým K. J. Erben arci nebyl.

[2]) Čas. mus. 1881 do 1884. Nad čarou zpomenuté výroky Jungmannovy vyšly tam 1882 r. na str. 171 a 173 zcela tak, jak jsem se jich doložil onde dle Zeleného, mimo *dobropisemnosti*, *literatury* a *varovali* m. *dobropisebnosti*, *řeči* a *varoval.* Která z těch čtení odporují originálům, o tom patrně není proč dále rozjímati.

a 184 oznámeno, to nad slunce jasněji vysvítá dílem ze předešlého vyznání jeho o důležitosti skladby dílem z výkladu skratků, jakými se dokládá pramenů, vytčených po předmluvě, dané dne 1 července 1835 r. Vyskytujeť se mezi nimi již i *Pís. slc.*, znamenaje prvý díl Písní světských lidu slovenského v Uhřích, sebraný a vydaný od P. J. Šafaříka, Jana Blahoslava a jiných v Pešti 1823. Národnié zpievanky čili písně světské Slováků v Uhrách, sebrané od mnohých a vydané od J. Kollára v Budíně 1834 a 1835, neobjevují se ve výkladě dotčeném arci nijak, ale dokládá se jich J. též už i v díle Iém Slovníku svého, jako na př. pod *hržeti.*[1])

Neosobiv sobě cti právě konstatované výslovně nikdež, objevil se Jungmann ovšem tichým geniem i mnohem patrněji nežli skromností, dotčenou tu již na str. 140 a 141; ale byl by jistě oblehčil poznání zásad, kterými se v nejznamenitější všech prací svých řídil, kdy by byl aspoň tak narazil na empirické neb aristokratické smýšlení polského vzoru svého, Lindeho, o obecné polštině jako na naprostou potřebu toho, aby čeština čím dále tím bedlivěji byla srovnávána s ostatní slovanštinou vůbec a k očištění jejímu od cizinských vazeb slov aneb od syntaktických barbarismů všelikých zvláště, výše citovanými slovy: „Již tedy — na snadě nebylo.“

Ostatně však odporuje Jungmann i těmi samými empirické methodě jazykozpytné a drží se historické takořka makavě, jinými slovy: šetří rozdílu mezi živými a mrtvými jazyky neméně bedlivě než 1827 r. v rozpravě své O klassičnosti v literatuře vůbec a zvláště české, hlásaje tam[2]) mezi jiným i to „že klassičnost v živém jazyku z jiného ohledu[3]) považována býti musí, nežli ve vyhaslém; že vůbec klassičnost ona toliko v jisté míře platí, potažitá (relativní) jest. Neboť v živém jazyku to možno, že nastoupí doba, ve které literatura vyššího vzdělání a dospělosti nabude, tak aby klassikové její nad klassiky dřevních věků daleko předčili. A proto o klassičnosti literatury, o rozdílných dobách a zlatém jejím věku toliko po vyhasnutí národa konečný úsudek vynesen býti může. Ve vyhaslém jazyku klassictví pokazuje se jakožto celek ukončený, ve své stupně neboli věky oddělený, stálý, pevný, nepromĕnitelný: v živém jazyku to samé klassictví vyjevuje se jakožto celek živou posavad působící silou utvořený, vždy ještě ku větší dokonalosti zrající a dospívající.“

Maje kromě toho na zřeteli také výsledky srovnavacího jazykozpytu, zahájeného Boppem a zvelebeného zvláště Pottem a Steinthalem, neváhal jsem ani 1855 r. nijak počíti své Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského skladbou a říditi se v ní strany dokladů zásadami, k nimžto se i Jungmann ve Slovníku svém znal nejen výše citovanými slovy než i skutky, ve předmluvě její pak 1857 r. rozhodně zavrhl jsem empirickou methodu jazykozpytnou slovy, předešlými tu též už na str. 223. Jungmanna nedoložil jsem se tamž ovšem ani jednou a sice předně proto, že na str. 181, 182 a 224 citované Listy a Zápisky jeho, kde se mnohem určitěji pronáší o naprosté potřebě srovnávání češtiny s ostatní slovanštinou vůbec a strany skladby zvláště než na str. VII Slovníku svého, později byly vydány. Podruhé nabyl jsem už i z výsledků srovnavacího jazykozpytu, dosažených do r. 1857, tolik a tak jasných vědomostí o větě jakožto podstatě každé řeči, že jsem se již i roku téhož odvážil nadržovati Pottovi a Steinthalovi proti Schleicherovi a většině tehdejších jazykozpytců srovnavacích nejen slovy než i skutky.

Těm totižto vyčítám už v úvodě do své rozpravy O ablativě ve slovančině a litvančině[4]) mezi jiným i to, že, „nevšímajíce sobě ostrovtipného vý-

[1]) O němž ostatně viz, libo-li, aspoň stranu 65 mých Počátečných skupenin souhlásek československých, vyšlých i zvláště z Rozprav kr. čes. společnosti nauk 1870 r.

[2]) Čas. mus. 1827, str. 35; v Sebraných spisech jeho 1841 na str. 182 a v Národní bibliotéce Kobrově 1869 na str. 44 svazku 1.

[3]) Místo nyní obyčejnějšího *stanoviska.*

[4]) Časopis. mus. 1857 r. str. 227—250, 564—580 a 1858 str. 347—357, 519—533. Nad čarou následující citat vyskytuje se onde na str. 233 do 235.

roku Pottova o slově: ‚Das Wort, diese Satzsylbe, ist ein Keim, welcher zu seiner Entwickelung eines Bodens, der Luft und Sonne bedarf; — der Boden ist der Satz, und Luft und Sonne der Gedanke, welcher diesen durchströmt‘ (Etym. Forsch. I, 152), ačkoli význam a důležitosť jeho jsou tamže (II, 351 a 352) výtečně vylíčeny a dokázány, téměř vesměs nedbali na ten poměr, který slovy co částkami vět vládne a skoro na vlas podobá se tomu, jak se jednotlivé údy k celému tělu mají. Jako tyto jen v ústrojném spojení se živým tělem žijí, jináč umírajíce: tak i slova jen co věty nebo co částky vět jsou v skutku tím, čím se jináče jen zdají býti: živými čili významnými. Jako tedy anatom, chce-li pravou, přirozenou povahu jednotlivých údů jakéhokoli těla poznati, poměru právě vytčeného nikdy s očí spouštěti nesmí: tak nemá ani jazykozpytec slov jinde než na té půdě, kde vznikla, kde jediné žijí a odkud vytržena umírají, rozbírati, t. j. nemá nikdy zřetele svého odvraceti od syntaktické povahy slov. To se však posud téměř pravidelně dálo, jak už mezi jiným i odtud zřejmě vysvítá, že srovnavací skladba do nynějška úplně, sanskrtská pak z většiny ladem leží. Kromě Frankovy, které se dokládám na str. 230, neznám jiné. Sanskrtské mluvnice Boppovy, Benfeyovy, Bollerova a j. neobsahují žádné skladby. Dle čeho není divu, že nynější srovnavací jazykozpytcové, vyjma Potta, asi tak smýšlejí vůbec o skladbě, jako na př. Jiří Curtius, pravě:[1]) ‚Die Syntax wird zwar stets ein Theil der Grammatik bleiben, der eine völlig gesonderte Behandlung erfordert. Man wird sich bei ihr auch keineswegs einer philosophischen Auffassung und Gliederung entschlagen können.‘ Co se mu tam nemožným zdálo, to možným, ba potřebným býti ukázal o čtyry roky později, vydav školskou mluvnici řeckou se skladbou, která přes osvědčení, stojící v ní na str. VII a VIII, podstatou svou úplně se rovná těm, které jsem na str. X a XI své Srovnávací mluvnice[2]) empirickými nazval, vylíčil a ocenil. Svědčiť o tom mechanické rozdělení její, nepříznivé úsudky Lud. Langeho o ní[3]) a nade všecko ta podivná pochvala, které se jí dostalo od A. Schleichera, pravícího o své litevské[4]) mezi jiným i to, že, když o ní pracoval, dobrou podporou mu byly Ostermeyerova litevská, vydaná v Královci 1791, a Curtiusova školská mluvnice řecká. ‚Beide werke haben, prý, im ganzen und grossen dieselbe behandlung und anordnung des stoffes und zwar diejenige, welche nach meiner meinung die einzig verständige und zweckdienliche ist; es wird nämlich alles philosophische wesen ferne gehalten, dafür aber findet man die erscheinungen der sprache in lichtvoller anordnung dargelegt.‘ Maje smýšlení toto tak znamenitých pracovníků na poli srovnavacího jazykozpytu, jakými jsou ostatně právě zpomenutí mužové jistě, o skladbě na zřeteli, nezastavuji se naskrze nic na tom, že se nepřišlo dříve na stopy ablativu ve slovanštině a litevštině, o jehož bytí v obou se já hlavně syntaktickým badáním přesvědčil, i jiné, kterých se týče, hlavně výsledky tohoto přesvědčiti se pokusím.“

Že se mi to strany deklinace dokonale povedlo, toho nejhodnověrnějším svědkem je zásadný protivník můj a nejvíce na slovo vzatý slavista, Fr. Mi-

---

[1]) Die Sprachvergleichung in ihrem Verhältniss zur classischen Philologie. Berlin 1848, str. 23.

[2]) Slovy, citovanými tu již na str. 223; na 222 pak přispěl jsem poněkud i k objasnění podobenství, vytčeného také tu z anatomie.

[3]) Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Wien 1855, str. 713 do 731. — Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik, sv. 67, str. 510 do 526.

[4]) Litauische grammatik. Prag 1856, str. IX a X. V rozpravě své O jazykozpytě a přírodozpytě (Čas. mus. 1869, str. 336 a n.) zaznamenal jsem proti týmže skladbám už i to, že následující nad čarou „vyznání Schleicherovo o nich právě tak vypadá, jako kdy by některý z nynějších přírodozpytcův o přírodozpytě přítele svého a svém vlastním hlásal, že se ‚im ganzen und grossen‘ čili co do zásad úplně rovnají domněle nejlepším z těch, které na konci minulého století, teda za onoho času vyšly, když dle J. Liebiga ‚pevně věřili, že ryby a žáby v bahnech, že rostliny a všelijaký hmyz v kysajících a hnijících míchaninách, ve vlhkých pilinách samy od sebe vznikají (Chemische Briefe. 5. vyd. str. 206).“ Ostatně viz, libo-li, také předešlou tu pozn. 2 na str. 222.

klosich, znaje se ku mínění mému [1]) takto: „Der singular genitiv der a-stämme entspricht im slavischen und litauischen nur dem ursprünglichen ablativ,“ jako na př. starobulh. *vlъka* a *iga*, lit. *vilko* a *jungo* staroindským *vrkât* a *jugât*, lat. *lupo*, *jugo* atd. Dotčené rozpravy mé však dokládá se M. tamže nesprávně, nenarážeje slovy: „Vergl. Hattala, O ablativě ve slovančině a litvančině. Prag 1858“ patrně nijak na prvou její část ani na Časopis, kde celá vyšla.

Aby ct. čtenářové moji snadněji mohli souditi nejen o příčině právě konstatované nesprávnosti než i o tom, jak vyniká najmě Gebauer strannictvím i v téže příčině nad Miklosiche a přívržence jeho zdejší ujišťuji je ještě dle nejlepšího vědomí a svědomí svého následujícími pravdami:

1) Rozbíraje ve prvé části rozpravy řečené předchozí mínění o tvarech ablativův a genitivů, brojím ovšem i proti Miklosichi často; ale pokaždé veskrz asi tak „sine ira et studio“ jako proti Boppovi, Curtiusovi, Diezovi, Schleicherovi a jiným nejvíce na slovo vzatým z tehdejších jazykozpytců srovnavacích. V syntaktické části (1858 r. na str. 519 do 533) naproti tomu mám se k Miklosichi i tak shovívavě, že, dokládaje se Suprasiského rukopisu, vyšlého jeho péčí ve Vídni 1851, nenarážím ani sebe slaběji na četné vady, kterých se [2]) dopustil vydáním tím.

2) Ve formalné části téže rozpravy (1858 na str. 347 do 354) dokázal jsem zvláště také to, že jako ve staré indštině, tak i ve slovanštině nejobyčejnější ze přisvojovacích zájmen vznikla dvojím způsobem, ale jednou a touže příponou a sice: *mo-j*, *tvo-j* a *svo-j* z jedn. ablativů zájmen osobných: *mo*, *tvo* a *svo*, neobyčejných ovšem za historických dob, ale náležitě přiměřených staroindským *mat* a *tvat*; *našь* a *vašь* pak z gen. množných: *nas* a *vas*, k nimžto se také stará indština znala, posvátná slovanština však přidala ъ proto, že se štítila ještě i za historických časů souhlásek na konci slov svých náramně, vyjma snad jen *j*. Dle Miklosiche [3]) „*našь* und *vašь* hängen mit *nasъ*, *vasъ* zusammen“; ale jak, na to narazil on jen implicite, počítaje *našь* a *vašь* mezi útvary, vzniklé příponou *jъ*, žens. *ja*, stř. *je*. Ačkoli tam i *moj*, *tvoj* a *svoj* beze vší pochyby patří, má se k nim M. přece nejen tamže než i v ostatku dotčené nauky o tvoření kmenů zcela tak, jako kdy by jich ani nebylo ve slovanštině, kdežto byl povinen i předchozí mínění o původě jejich, po přednosti Boppovo v úvahu vzíti, ostatně pak zachovati se k nim spůsobem obyčejným a vůbec známým.

3) Nepopíratelná pravda je, že Zikmund o původě zájmen právě dotčených úplně mlčí v grammatice, jmenované tu již na str. 221 pod čarou; na str. 121 Skladby tamže citované pak dokládá se jen té části rozpravy mé o ablativě, která 1857 r. vyšla; ale měl tuším i druhou na zřeteli, vykládaje nejprvé čili na str. 115 a násl. týž úkon genitivu, pro který byl ablativ i dle mého mínění prvotně určen, t. j. k označování místa na otázku *odkud?*

4) Dle J. Pelikána [4]) „známo jest, že slovanské genitivy kmenův *o*-pokládají se za původní ablativy“. Vskutku však známo jest o nich už i mnohem víc a lépe, než jak to P. oznamuje slovy právě předešlými, nedbaje zhola nic na př. ani o zásluhy toho z některých učitelů svých, bez něhož by nebyl ani on dovedl pokládati dotčeného genitivu za původní ablativ a sice mezi jiným i proto, že nenarazil ani sebe slaběji na číslo jeho a na rozdíl mezi nominalnými a pronominalnými kmeny. Rozdílu toho nedotýká se ovšem ani Miklosich slovy, vytčenými již nahoře, ani ostatkem úvodu do nauky své o syntaksi genitivu nijak, ale znal jej už i 1856 r. lépe než P. nyní, nedoveď výše citovaných slov Miklosichových ani strany

[1]) Vergleichende gramm. der slav. sprachen. IV, 447 a 448.
[2]) Dle Čas mus. 1852, sv. I, str. 169 176 a sv. II, str. 160—178.
[3]) Vergleich. gramm. der slav. spr. 1875 čili II, 73.
[4]) Předložka *ot*, *od* v češtině (Výroční zpráva c. k. vyš. gymnasia v Hradci Králové za školní rok 1889—90, str. 5). Odsoudil rozpravu tu již i Fr. Prusík na str. 74 a 75 Kroku téhož.

čísla správně spotřebovati, kdežto by je byl měl dílem dle mé rozpravy o ablativě[1]) dílem dle předchozí nauky Miklosichovy tak opraviti, že jen litevské genitivy jedn. pronominalných kmenů na *o* anebo, jak tomu M. hlavně dle staré indštiny říká, na *a*, jako na př. *to* a *ko*, jsou vlastně též ablativy, vzniklé analogií dle nominalných *vilko*, *jungo* a jiných; slovanské *to-go*, *ko-go*, *če-go* i *če-so* a *čь-so*, srb. *če-su*, čes. a pol. *co* m. *č-so* a j. však jsou pravé genitivy, přiměřené staroindským *ta-sja*, *ka-sja* a j. Nejhodnověrnějším svědkem toho je Miklosich, brojiv už 1856 r. proti Schleicherovu odvozování přípony *a* jednotného gen. nominalných kmenů mužs. a stř. na *o* neb *a* z *aja* do slova[2]) takto: „Gegen die von Schleicher, formenlehre 235, ausgesprochene ansicht, dass das auslautende *a* von *raba* aus *aja* und dieses aus *asja* entstanden sei, möchte ich bemerken, dass man auf diese weise auf eine form *rabogo* kommt, nicht auf *raba:* man vergleiche *togo* mit *tasja*." Měl však i podruhé přestati na příkladě Schleicherově, *vlъka*, nebo na jiném sanskrtskému nejpodobnějším a přidati toto: Kdy by *a* ve *vlъka* bylo vzniklo z *asja* a toto z *aja*, očekávali bychom m. sanskr. *vrkasja* právem nejen *vlъkogo* než i *vlъkoso* nebo *vlъkosa* a ne *vlъka* hlavně proto, že slovanština vyniká nad nejbližší příbuznou svou, litevštinu, zachovalostí pravého gen. jedn. aspoň u zájmen, znajíc se ještě podnes u kmene *če* poněkud i ku tak starožitné příponě jeho, jakou je *so* a *sa* proti sanskr. *sja* jistě, kdežto litevština přeskočila již úplně do nominalného skloňování, jak jsem to připomenul už výše, spoléhaje ovšem i na více věcných důvodů, vyložených 1857 r. na tamže d. m. proti Schleicherovi a jiným obšírněji. Miklosich pak nadržuje podruhé Schleicherovi i proti sobě samému, nenarážeje slovy, vytčenými dole pod č. 1, nijak ani na ten z vlastních důvodů svých, jejž o 10 roků dříve pronesl. Přestáváť i proti tomu patrně na své auktoritě samé, ačkoli sobě byl jistě vědom i zásady, vytištěné tu již na str. 48 pod č. 2 tučnějšími literami proti auktoritám i sebe větším. Znal ji beze vší pochyby také Pelikán, ale neváhal přece říditi se jí proti mně méně než Miklosich. Ostatně dostalo se mu za to již v úvaze, zpomenuté na str. 227 pod č. 4, i důtklivější odměny, než bych nesměl přestati tu

5) na té nepopíratelné pravdě, že Gebauer vyniká nad něho strannictvím i v téže příčině značně, vynášeje se převysoko nejen nade mne než i nad Miklosiche tím, že v mluvnici své (§. 93 a 388 do 395) nedbá zhola nic o ablativný původ a úkon genitivu, nenarážeje na ně nikdež ani otázkou *odkud?* Miklosich[3]) naproti tomu s B. Delbrückem a E. Sieckem, vynikšími nad jiné jazykozpytce srovnavací zvlášť i syntaktickými rozpravami svými o ablativě a genitivě, přisvědčují mně, rozeznávajíce prvotný genitiv indoeuropských řečí velmi bedlivě od ablativného a pokládajíce funkci tohoto, přiměřenou otázce *odkud?*, za prvotnou.

Zikmund ubližuje Jungmannovi slovy, citovanými tu poprvé na str. 221, mnohem více nežli Zelený a Erben předešlými též už na str. 181 a 185, nedopřáv mu předně též ani tolik spravedlnosti, kolik se jí pravidelně dostává i největším zločincům, t. j. aby ho byl dříve řádně vyslyšel, než jej odsoudil, vyhlásiv zásady, kterými se on i ve Slovníku svém řídil, za spůso-

---

[1]) Čas. mus. 1857 r. str. 577 a 1858 na str. 354 do 357.

[2]) Vergleich. gramm. III, 4. Ve 2 vydání 1876 též na str. 4 má M. kromě Formenlehre der kirchenslawischen sprache také Compendium, citované tu již i na str. 222 pod č. 2, na zřeteli, pravě: „Die von Schleicher, Formenlehre 235, ausgesprochene und, Compendium 560, im allgemeinen festgehaltene ansicht, dass das auslautende *a* von *raba* aus *aja* und dieses aus *asja* entstanden sei, stehen unüberwindliche lautliche schwierigkeiten entgegen."

[3]) Vergl. gramm. der slav. sprachen. IV, 448—459, kde se hned s počátku možno dočísti také titulů rozprav, pochvalně zpomenutých nad čarou; na str. 57 a n. německé repliky mé, jmenované tu již na str. 2 pod č. 4, pak i několika důkazů toho, že Delbrück právě tak určil prvotný úkon ablativného genitivu o 10 roků později jako já mezi jiným i přes to, že rozpravy mé o ablativě neznal.

bilé k uvedení češtiny „v barbarství", kdežto byl povinen obranou jejich tím více vyniknouti nad Erbena a Zeleného, čím se toho neodolatelněji domáhají zvláště následující momenty:

a) Filosofičtí jazykozpytcové dospěli k lepšímu rozdělení a spořádání skladby než empiričtí beze vší pochyby tím, že je založili na přirozené i dle Jungmanna podstatě každé řeči čili na větě. Dle náčelníka jejich, K. F. Beckera, zajisté [1]) „der Satz ist ursprünglich nicht aus schon vorhandenen Wörtern in gegebenen Formen zusammengesetzt worden, sondern Wort und Redeformen haben sich mit der lebendigen Rede und aus ihr entwickelt und haben nur in ihr eine Bedeutung. Die Grammatik soll daher von der Betrachtung des Satzes ausgehen und überhaupt nichts anderes sein, als eine Deutung des Satzes und seiner Glieder nach Inhalt und Form: sie kann nur dadurch zu einem wahrhaften Verständnisse der Sprache führen, dass sie alles Besondere in der Sprache in seinen Beziehungen zu dem Satze auffasst und darstellt." Zikmund rozdělil a spořádal skladbu svou dle Beckera, ačkoliv i tomu odporuje následujícími slovy předmluvy své: „Co se samého uspořádání látky dotýče, jest za základ položeno uspořádání tak řečené logické, kteréž i nyní ve školách v obyčeji jest. Od tohoto pořadu odstoupiti nebude lze dotud, dokud jednotlivé formy v původu, moci a v užívání svém z jista a úplna nebudou vyměřeny a vyloženy." Posledním z těch souvětí totižto zná se Z. k tak zvané semasiologii čili k nauce o smysle slov samých o sobě nebo vně vět, založené tudíž na pravém opaku výše vytčeného stanoviska Beckerova čili na té supposici, že každé slovo jakékoli formy a řeči vládne i samo o sobě čili vně vět skutečně určitou mocí čili takýmže smyslem. O dokázání supposice té však nepokusil se Z. ani sebe slaběji nikdež a marně by se zasazoval o ně i kdokoli jiný již i pro to samo, čím jsem se proti ní ozval tu na str. 142 a 143. Poněvadž na téže supposici samé spočívá také rozdělení a spořádání skladby Miklosichovy, zprotivím se jí níž i více, přestana tu na konstatování ještě následujících omylů Zikmundových. Nejvážnější z nich vězí v té nepopíratelné pravdě, že se týž pán neohradil proti stanovisku Beckerovu, s něhož rozdělil a spořádal skladbu svou, zvlášť ani potud, pokud by snadno a bezpečně byl mohl a měl už i dle str. VII mé Srovnávací mluvnice, vyšlé zcela 1857, vyčta Beckerovi, že se mýlil, nevyňav sloves určitého tvaru, která jsou již i sama o sobě větami, znamenajíce úplné myšlénky, zpod pravidla, hlásaného slovy výše vytčenými, proti čemu jsem se já již onde mezi jiným i takto vyslovil: „Jako jednotlivé hlásky a silaby, tak ani slova, nevyslovují-li o samotě vět, nevynikají žádnou samostatností a neodvislostí." Podruhé nesluší nikterak ani o tom pochybovati, že „formy" slov českých a podobných nebudou vlastně nikdy „z jista a úplna vyměřeny a vyloženy v původu, moci a v užívání svém." Nebylo by tedy vlastně nikdy lze „odstoupiti od pořadu" toho, k němužto se Z. ve skladbě své zná. A kdo by medle váhal odporovati takové nauce? Leda ten, koho je mezi jiným i to ještě tajno, že Z. dotčenou výminkou odporuje i výše vytčenému a vůbec přijatému výměru semasiologie, nedbaje o důvody svého zhola nic.

b) U sbírání látky syntaktické čili dokladů neřídil se Zikmund zásadami filosofického a historického než empirického jazykozpytu, pokládaje národ svůj též axiomaticky za mrtvý, tudíž i za naprosto neschopný ku měnění řeči své, jakým, chvála Bohu, posud není a tím déle a zdárněji bude měniti

[1]) Ausführliche deutsche Grammatik. I. Frankfurt a. M. 1836, str. 61; ve zdejším vydání 1870 str. 83. Více dokladů téhož mínění Beckerova a přívrženců jeho snadno najde každý, komu víc o ně jde nežli mně tu, dle úvahy B. Jedličky o Skladbě, proti níž je právě řeč (Krok. Listy vědecké se zvláštním zřetelem k potřebám gymnasií a reálek. V Praze 1865, str. 51 a 52). Před tím velmi rozhodně brojí J. proti pseudoaristokratické bajce Nejedlého o klassičnosti češtiny Veleslavínské, pokládané Zikmundem axiomaticky za neomylnou pravdu, svědectvími několika vynikajících spisovatelů XVIho století; ale sporu Nejedlého s Jungmannem ani zásad, kterými se ten ve Slovníku svém řídil, nedotýká se také nikdež ani slovem.

písemnou řeč svou, čím ochotněji a správněji dovede řídití se v tom zásadami Jungmannovými, vyslovenými tu nejurčitěji na str. 225. Zikmund, doved jim jen spílati „barbarství“, zasloužil sobě výčitky, jaké se dostalo Erbenovi na str. 185, i více než tento, poněvadž mohu dle nejlepšího vědomí a svědomí doložiti se tu strany 245 svého Brusu tak, že „by Z. snadno byl mohl rozmnožiti syntaktický material svůj, kdy by se mu bylo líbilo převzíti do své Skladby více dokladů z Jungmannova slovníku, nežli se to skutečně stalo aspoň tam, kde vedle dokladů stojí skracenina *Jung.* Ta se ostatně mnohem častěji vyskytuje v jeho Skladbě, než bychom byli očekávali, znajíce již ode dávna, že i Z. ‚měří *živé* jazyky měřidlem *mrtvých*, nejraději latiny a řečtiny‘ (Srovn. mluvn. str. X) anebo že je principialným odpůrcem Jungmannovým a mojím. Ale, řídě se i v té příčině zásadou, dle níž ‚virtus etiam in hoste laudanda est‘, milerád přisvědčuji těm, kteří sobě mnohem více váží skladby Zikmundovy než Tomíčkovy, jako na př. Miklosich, nedokládaje se této ve své srovnavací ani jednou, oné velmi často,“ vesměs asi tak ochotně jako mé slovenské, vyšlé 1865 r. Kromě toho „neváhám naskrze nic dopřáti Zikmundovi zvlášť ani té chvály, že sbíráním látky syntaktické nevšední pilnosť dal na jevo. Tichého genia však nepřekonal on ani tou, poněvadž je skoro makavá pravda, že kterýkoli z pěti dílů Jungmannova slovníku svědčí o mnohem větší píli než vědecká skladba i školská mluvnice Zikmundova spolu. Co se pak rozumu týče, toho Jungmann i ve přičině též o mnoho více dal na jevo nežli Zikmund, nedoved na př. ani těch prospěchů pochopiti, kterými se J. vědě zavděčil, dokládaje se ve Slovníku pramenů svých tak zevrubně, jak to vůbec známo, ode mne pak do podrobna vyloženo“ nejen v §. 30 právě citovaného Brusu než už i o 7 roků dřív [1]) a sice předně dle té nepopíratelné pravdy, že i sebe větší „auktorita pochybiti může a povinna je všemožně o to dbáti, aby omyly její čím dřív a čím snadněji mohly býti opraveny. Toho však jen u věcí zevrubně citovaných lze dosíci. Nejsou-li na př. k jednotlivým slovům, kterých se kdo z Rukopisu královédvorského dokládá, ani čísla patřičného vydání připojena, nenajde jich snadno ani ten, kdo rukopis týž nazpaměť zná. Jsou-li k nim jen čísla stran dotčených přidána, déle je musí hledati každý, komu o ně právě jde, nežli když u nich i čísla řádkův anebo veršů stojí. Není mi tedy ovšem po vůli, že se Šafařík zejmena v Počátcích staročeské mluvnice nedokládá pramenů svých spůsobem Jungmannovým a Miklosichovým čili zevrubně, ale nemám mu toho tak za zlé jako novějším jazykozpytcům našim, kteří ho v tom následují, neznajíce nebo nevšímajíce

[1]) Počátečné skupeniny souhlásek československých. Zvláštní otisk z Rozprav kr. čes. společnosti nauk 1870, str 23. Tamže na str. 18 pod č. 1 možná se dočísti již i dále nad čarou dotčeného svědectví J. Liebiga takto: „Es giebt keine Kunst, welche so schwierig ist, wie die Kunst der Beobachtung: es gehört dazu ein gebildeter nüchterner Geist und eine wohlgeschulte Erfahrung, welche durch Uebung erworben wird; denn *nicht der ist der Beobachter, welcher das Ding vor sich mit seinen Augen sieht, sondern der, welcher sieht, aus welchen Theilen das Ding besteht und in welchem Zusammenhang die Theile mit dem Ganzen stehen.* Mancher übersieht die Hälfte aus Unachtsamkeit, ein Anderer giebt mehr als er sieht, indem er es mit dem, was er sich einbildet, verwechselt; ein Anderer sieht die Theile des Ganzen, aber er wirft Dinge zusammen, die getrennt werden müssen. In dem Görlitz'schen Process in Darmstadt sahen die Todtenweiber, welche die Leiche entkleidet und gewaschen hatten, an der Leiche weder Arme noch Kopf; ein anderer Zeuge sah einen Arm und den Kopf so gross wie eine Faust; ein dritter Zeuge (ein Arzt) sah die beiden Arme und den Kopf ganz von der Grösse eines gewöhnlichen Frauenschädels. An diesen Aussagen erkennen Sie deutlich den Grad der Bildung der Zeugen, ihre Fähigkeit zum Beobachten. Mit dem Beobachten verhält es sich wie mit einem Stücke Glas, welches, als Spiegel, sehr eben und mit grosser Sorgfalt geschliffen sein muss, wenn es das Bild rein und unverzerrt zurückwerfen soll. Der Beobachter einer Uhr sieht an der Uhr nicht nur das hin und herschwingende Pendel und das Zifferblatt und die Zeiger, die sich bewegen, diess kann ein Kind sehen, sondern er sieht auch die Theile der Uhr und in welchem Zusammenhang das angehängte Gewicht mit dem Räderwerk und das Pendel mit den sich bewegenden Zeigern steht“ (Chemische Briefe. Leipzig und Heidelberg 1865, str 19 a 20).

sobě předně toho, že se on tam často i takých spisů dokládá, které posud nevyšly; což ostatně každý příslušný soudce snadno dovede obrátiti ku právě dotčenému cíli. Podruhé rozumí se i to samo sebou, že nevyniká-li jazykozpytec těmi vlastnostmi, bez jakých se dle Liebiga žádný pravý skumatel obejíti nemůže, nespozoruje často na př. ani toho, strany čeho se má dokládati. Kdy by se tedy i sebe zevrubněji dokládal, neprospěje přece jazykozpytu tolik, co jazykozpytec, který vynikaje kromě dotčených vlastností také pravdomluvností znamenitě, o zevrubné doklady méně stojí než by vlastně měl. A kdo by medle směl týchže vlastností právem upírati a méně důvěřovati Šafaříkovi, zvláště co se československštiny týče, než na př. Jungmannovi a Miklosichovi? Myslím, že nikdo, aniž by se tím zjevné křivdy dopustil.“ Ostatně sotva bude zbytkem, připomenu-li již i tu předně to, že rukopis té skladby, kterou se má Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovenského počíná, je podnes opatřen zevrubnými citaty dokladů. Může se o tom každý, kdo by mi nevěřil, i vlastníma očima přesvědčiti, spolu pak i tím býti jist, že ony jen na dolehání tehdejší správy středních škol nebyly vytištěny 1855 r. Já jsem totiž o prospěšnosti jejich byl úplně přesvědčen a dal jsem to i skutkem na jevo, nespustiv se jich ani ve skladbě, obsažené v mé Mluvnici jazyka slovenského, vyšlé 1864 a 1865 též pro střední školy. Jiří Liebsch [1]) řídil se jí nejen v téže příčině než i v jiných a nemá proč litovati toho dle důvodů, jež vyložím později zejmena proti mluvnici české E. Kováře. Proč neuznal Zikmund za potřebné a slušné říditi se strany dokladů ve Skladbě, proti níž je právě řeč, ani příkladem Jungmannovým, ačkoli jí nepsal pro školy, o tom nelze nic určitého říci; ale byl by se jistě více zavděčil vědě, kdy by, nedokládaje se zevrubně pramenů svých, nebyl nesmírně obtížil kritiky výkladů svých vůbec a odpovědi na tu otázku zvláště, jak se mají doklady sebrané od něho samého počtem ku převzatým ze slovníku Jungmannova.

c) Není naskrze proč o tom pochybovati, že vlastně Zikmund nadržuje tomu barbarství, kterým empirické stanovisko své proti Jungmannovu, beze vší pochyby historickému nebo srovnavacímu i směrem Boppovým, obrániti hledí vesměs tak žalostně, že neodporuje jen více zjevným pravdám než i sobě samému.

Zjevná pravda je předně to, že doba Veleslavínská nebyla již ani 1863 r. „vůbec uznána za zlatý věk prosy české“ a že Jungmann neodporoval jen této bajce Nejedlého spůsobem, oznámeným ode mne již i tu na str. 180 do 184, než ujímal se také písemné češtiny Veleslavínské již 1832 r. schválně a tak obratně i správně, jak toho Z. nedovedl ani 1863 r. Napsalť on v rozpravě O různění českého písemního jazyka [2]) hlavně proti Trnkovi a Žákovi z rodáků svých, odbytých tu již na str. 135 do 138, a proti přívržencům Bernolákovým z mých, aniž jmenoval kterého z nich, mezi jiným i toto: „Navrženo dobře smýšlejícími literatury naší přátely, aby čeští spisovatelé něco od své češtiny upustili, a ke slovačině a moravčině přibližiti se hleděli, ano, když každá strana něco pro shodu obecnou učiní, snáze obě se sjednotí. Pěkně! ale ptáme se, kterak to vyvésti, aby z toho větší zmatek nepovstal? Má se blížiti čeština oběma spolu nářečím a raději hned všem podnářečím? To zajisté nemožno. Čili jen — slovačině? Kterému, prosím, podnářečí? Dejme, že jen jednomu, nitranskému, jakožto nejvíce vznikajícímu. Co tím jiným podnářečím zpomoženo? — Potom otázka, má-li to přibližování rozumíno býti z strany *materie*, t. j. užívání slov tam obyčejných, jak to činil Tablic, Palkovič a jiní spisovatelé oněch vlastí? V tom se my přeradi snášíme a ujišťujeme, že již v pravdě mnohá jejich slovce u nás měšťanského

[1]) Syntax der wendischen Sprache in der Oberlausitz. Bautzen 1884.
[2]) Časopis mus. 1832, str. 169 a 175; Sebrané spisy 1841, str. 167 a 168; Národní bibliotéka Kobrova 1869, sv. I, str. 33 do 35; Hlasové o potřebě jednoty spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky. V Praze 1846, str. 56, 59 a 60.

práva nabývají. Rozumí-li se ale zevnitřní spůsoba čili *forma* jazyka, tu nelze pochopiti, jak by dvě rozdílné spůsoby sjednoceny býti mohly. Přijímání slov jinoslovanských — budiž jen střídmé — nářečí naše písemní obohacuje, zdokonaluje: přijímání ale forem jinokrajných je ruší a zničuje, i připravuje nás o mnohem větší prospěch, kterýž nám stará literatura česká přináší. Spustí-li se" jí národ náš i formalně zcela, „uběhne v nesčíslné a záhubné novoty a změny, i konečně v mrzké barbarstvo."

Slovy, vytištěnými tu schválně ležatými literami, dotýká se Jungmann rozdílu mezi písemnou češtinou a obecnou československštinou strany formy jen tak nedostatečně jako Novák slovy, předešlými tu již na str. 54. Nevyznal totiž ani J. výslovně, že jest i počet hlásek v každé písemné řeči právě tak přísně určen jako počet forem anebo tvarů, vznikajících skloňováním a časováním. Strany materie čili strany slov a spojování jejich ve věty přestal onde ovšem na slovech samých; ale slovy, citovanými tu z jeho Listů, Zápiskův a Slovníku i vyloženými na str. 181, 182, 184 a 223 do 225, pronáší se již i o naprosté potřebě srovnávání češtiny s ostatní slovanštinou vůbec a strany přirozené podstaty každé řeči čili věty zvláště tak určitě a správně, jak toho Novák ani netušil ještě.

Zikmund pak nenaráží slovy, vytčenými tu poprvé na str. 221, na rozdíl mezi písemnou a obecnou češtinou výslovně nijak a nepřímo nad pomyšlení bludné slovy, že Skladbě jeho „položen jest za základ jazyk, kterým se během 16. století mluvilo." Tehda totiž mluvili i Čechové ještě více dialekticky než nyní, ale psávali již větším dílem svorně, řídíce se v tom hlavně Biblí kralickou. Měl tedy Z. dotčenou větu vedlejší takto doplniti: kterým se během 16. století *správně* mluvilo *a psalo.*" Nedoved ani toho, nevyrovnal se v té příčině ani V. Nudožerskému, vyznavšímu koncem slov, předešlých tu již na str. 47, správně to, že se pravidel češtiny písemné domáhal „ex usu recte Bohemice loquentium et scribentium."

Sotva znal Z. i o moci *zvyku* více než Nudožerský, neostýchav se naskrze nic ani forem písemné češtiny docela svévolně kaziti. K důkazům toho, vytčeným už v §. 51 a 52 mého Brusu, přidám tu toliko jeden, osnovaný na infinitivě *uvesti*, kterému Z. na konci předposledního ze souvětí, citovaných tu poprvé na str. 221, z úmysla nedopřál délky, uče na str. 99 Grammatiky zpomenuté tamže pod čarou nejen proti Jungmannovu slovníku než i proti nejlepším ze předchozích mluvnic tomu, že prý se v infinitivech vytčenému podobných „jen *e* zhusta krátí, jako odvezu-odvezti, oblezu-oblezti, odmetu-odmesti" atd.

I ku barbarismům, opravdu nejhorším všech ostatních čili syntaktickým, vytčeným též už ode mne na konci úvahy o právě citované mluvnici (Krok 1866, str. 181), připojím též aspoň jeden, objevující se v témže souvětí s *uvesti* takto: *otcovský* jazyk. Totě patrně latinismus: *patria* lingua, jemuž i Jungmann sám s dostatek odporuje ve Slovníku svém pod slovy *mateřský* a *otcovský.*

Co se konečně týče výčitky, jaké se tu dostalo Zikmundovi na str. 221 strany srovnavacího jazykozpytu, té neopominu dokázati níže na příhodnějším k tomu místě. (Pokračování.)

Repetitio mater studiorum.

Prof. *Frant. Sobek.*

Na str. 452. a 453. Dr. P. Durdíkovy Paedagogiky pro střední školy napsal jsem, podřizuje se rozměru jmenované knihy, krátkými slovy některé myšlenky o tom, kterak v hodinách dějepisných mělo by se zkoušeti a opakovati; od té doby zmínil se o téže věci brněnský professor p. Dr. Kameníček v posledním čísle loňského ročníku tohoto časopisu a shoduje se dokonale se mnou. Tady buď mi dovoleno, abych k opakování učiva na středních

školách se vrátě pro důležitost jeho paedagogickou šíře o něm pohovořil; jestiť opakování stežej učebné methody a pojítko všeho vyučování. Připomínám výslovně, že v této úvaze nemíním hleděti k opakování učiva za celého studia počínajíc prvním vstupem do školy obecné až k opuštění vysokého učení, pokud ono opakování jest následkem organisace všeho našeho školství; zasahujíc do otázky jednotné školy střední a veškeré soustavy vyučovací, vyžaduje ta věc všestranného uvážení na základech tak širokých, že by daleko přesahovalo meze každého časopisu. Pomýšlím výhradně na školy střední a tu zase především na dějepis. S nevalnými proměnami platí ovšem naše slova o předmětech všech. I vkročíme hned in medias res.

Opakujeme:

1. *na sklonku hodiny věc nově vyloženou.* Opakování toto má dvojí účel: jeden, aby se žákům ukázal souhrnný obraz a podstata nové úlohy; druhý, aby se učitel přesvědčil, bylo-li výkladu jeho náležitě porozuměno. Času opakování toto nevyžaduje mnoho, 1—5 minut podle povahy předmětu; neníť úkolem jeho vypravování podrobné, alebrž pořízení přehledu ve velkých rysech a jde tu samo sebou na rozum, že snaha učitelova k tomu bude směřovati, aby obsah učiva probraného žáci podávali konečně sami. Ta věc však není tak snadna; neboť znamená tolik, jako bezpečně rozeznávati a odlišovati stránky důležité od nezávažných a bude tudíž dlouho potřebí žákům vydatné pomoci učitelovy, než dospějí v tom k žádoucí zručnosti. A přece radno, počíti s důležitým tímto cvikem již ve třídě nejnižší, ovšem jediné s látkou průzračnou a se žáky nadanějšími.

Při té práci duševní více než jinde jest žádoucno, aby žák nabyl důvěry v sebe sama, a nesmí tudíž učitel pozbývati snad trpělivosti a žáka zahanbovati, kdyby snad první jeho pokusy dopadly nejapně. Počáteční kroky, byť sebe nejistější, jsou tu hodny chvály, a svědomitý učitel, místo aby na žáka chybujícího se hněval, pozeptá se po příčině nezdaru také a to raději, sebe sama věda, že správný obsah založen jest na správném a jasném výkladu.

Bezděčným výsledkem tohoto opakování je snazší memorování a zvýšená pozornost žákův, jmenovitě když učitel správné jejich odpovědi odmění sebe menším uznáním anebo přičte jim k dobru při celkové klassifikaci.

Za této příležitosti nemohu neprojeviti pevné přesvědčení své, že by každý učitel, který by moderním heslem o přetěžování žactva dal se navésti ku snaze, aby žáky ve škole samé každé lekci tak naučil, že by neměli s ní doma práce žádné nebo na nejvýš jen nepatrnou, dopouštěl se chyby daleko osudnější, než kdyby ukládal dle pověstného „odtud až potud", nedbaje o náležitý věci výklad. Jsou to dvě krajnosti: tam žákům, jako by byli rozumem již vyspělí, nepomáhá se nic anebo jen málo v duševním jich rozvoji, tu pomáhá se jim přílišně a stále, jako by byli pořáde jen nevyspělá děcka; a přece mají připraveni býti — k maturitě! Obou těch krajností nutno jest pilně se stříci. Methoda „ukládací" jest bohu díky překonána, nikoli však přílišná horlivosť, jež tu i tam bývá považována i za ctnosť přes známé „omne nimium vertitur in vitium". Přílišnosť ve snaze, žákům učiniti učení co nejsnazším, má ten nutný následek, že opakování domácí pokládají za věc vedlejší, že se „na to jen podívají" a nadanější z nich ani nepodívají, že se učí hravě. Hravé pak učení má ovšem v zápětí, že žák přivykne hravosti vůbec, že se nerad namáhá, že stává se lenivým ku přemýšlení samostatnému, že při nepoddanější práci pozbývá trpělivosti a hledá ihned pomoci cizí. To by zajisté nebyla vhodná příprava na vážnosť života, jenž vyžaduje práce usilovné, vytrvalé a samostatné a nikoli hravosti, nestálosti a nesamostatnosti. Doma tedy žák měj den co den práci vážnou, ale jen tolik, seč mladistvé jeho síly jsou, opakuj pilně a doplňuj, čemu se ve škole naučil v podstatě, nebo co mu jinak bylo uloženo.

2. *Druhé opakování* omezuje se na *domácí práci žákovu*, jejímž výsledkem v nejpříznivějším případě bývá dokonalé zapamatování nebo provedení úkolu;

sporadicky vyskytuje se ovšem, ale výhradně u nejlepších pracovníků, také další sebevědomá a spontanní činnosť duševní, ale jest vždy velice vzácna a neúplna, tím vzácnější a neúplnější, čím třída nižší, čekajíc celkem na probuzení, povzbuzování a vedení ve škole. A tento úkol, jehož vystižení jest jedním z nejpřednějších účelů škol středních, připadá hlavně na opakování, jakož ihned ukážeme.

3. *Třetím stupněm opakování je zkoušení.* Zkoušíme z lekce, z partií a z celku.

a) *Při zkoušení z lekce* s výhodou jest otázati se ob čas po jejím obsahu; neboť otázku tu možno teď již dáti na počátku zkoušení také žákům slabším a po vyzkoušení z lekce i nejslabším a poskytnouti jim tudíž příležitosť, aby ukázali, seč jsou v rozlišování nahoře vzpomenutém, kterýžto cvik by jich jinak minul. Podá-li žák jasně a správně podrobnější obsah lekce naučené, více to váží, než sebe hbitější „odříkávání"; ale přece dlužno, aby učitel byl bedliv a nespokojoval se u téhož žáka vždy jen s obsahem, protože by takový žák spoléhaje na to, že po věcech podrobných tázán nebude, sveden byl ke studování jednostrannému a k veliké povrchnosti. Zajisté nutno sáhnouti vždy také k podrobnostem, aby žáci přivykali svědomitému plnění povinností v celém jejich rozsahu i v každé části zvlášť. Zkoušeti z každinké lekce, musí býti učiteli pravidlem nezvratným; jestiť pravidelná práce, abych jen něco ku podpoře svého výroku řekl, hlavní pákou veškerého pokroku a navyknouti pravidelné práci jest „conditio sine qua non" pro člověka, který chce postaviti se a udržeti na čestném místě ve společnosti lidské. Každé kolísání učitelovo v této věci, neb odkládání se zkoušením až po několika lekcích má škodlivé následky: střídavou nečinnosť a práci přílišnou se vším, co s oběma těmito krajnostmi bývá sloučeno, zajisté pak nedostatečný prospěch žactva ve vědomostech i v zásadách mravních.

Přimlouvám-li se však s veškerou rozhodností za pravidelné zkoušení z lekce, ani na mysl mi nepřipadá, aby opakování to mělo býti snad omezeno výhradně na jedinou lekci. Nic by nebylo osudnějšího než takové stanovisko, bohudíky snad vůbec již překonané! Na tom stanovisku stoje, učitel, vediž si sebe přísněji, snese na konec práce své při nejlepším zdaru jen různorodé stavivo na neupravenou hromadu, stavivo čím starší, tím ceny menší, stavby však nesvede ni nejchatrnější.

Každý úkol jest obsahem svým část určitého celku, článek řetězu, a že tomu tak, toho žák musí státi se vědom skrze svého učitele. Na učiteli jest, aby lekce při zkoušení nenechal jako kámen za plotem pohozený, alebrž vložil jej pevně na patřičné místo v budově, kterou před očima studujících lekci co lekci ponenáhlu pořizuje i upravuje. Leč nejen ukázati, kde a jak lekce k celku svému přiléhá, učitel musí také ten celek, pokud jest již pořízen, žákům v hlavních rysech před oči postaviti a to nikoli jednou, ale čím častěji tím lépe. Jen tak dopracují se žáci jasné představy o částech i celku a vštípí si ji trvale v paměť.

Opakování toto bude tím jednodušší, čím méně pokročeno v předmětu a čím třída nižší, ale zanedbávati se nesmí ani v třídě nejnižší; kdo ho zanedbává, zbavuje se také nejpříjemnějšího i zároveň i nejúčinnějšího prostředku paedagogického.

b) Širší ještě pole má *opakování delších částí zaokrouhlených, t. zv. partií.* O nich platí především ta pravidla, která jsme v úvaze své o lekci právě byli vyložili a která se týkají pořizování obsahu v hodině k opakování partie ustanovené, pravidelného zkoušení a vykázání partii náležitého místa v řadě partií probraných a zvláště sourodých; k úkolům těmto přistupuje jako nová, velezajímavá a veledůležitá práce, sestavovati rázovité obrazy životopisné, líčiti s náležitou šíří a vroucností skutky vysoké ceny ethické, jako zejména zásluhy, které si vynikající mužové o vlasť anebo dynastii zjednali, a j. v. Životopisným obrazem míníme tu na př. odpověď k otázce, které

účastenství měl Themistokles ve válkách řecko-perských, anebo souhrn veškeré činnosti Kimonovy a p. K odpovědem takovým jest radno s počátku vyvolálati jen žáky, kteří jsou dobří stilisté, neboť není mladé mysli snadno, pořizovati bez přípravy a přece rychle logické přechody od události k události, jež v učebné knize jsou rozptýleny nebo při opakování lekce jinak byly spojeny. Teprve později lze týž cvik prováděti se zdarem i se žáky ve slově méně obratnými.

Rozumí se samo sebou, že i celou partii nutno postaviti na místo ve světových dějinách jí náležité, t. j. ukázati, kde charakteristické její zjevy mají původní své kořeny a kam až vrhají stíny své i světlo; kterážto věc platí zejmena také o dějinách kulturních.

Opakování toto vhodně lze prováděti, když jest už valná část učiva probrána, tedy zvláště na sklonku prvního půlletí a na konci celého roku školního; avšak zlou bylo by chybou, považovati opakování po partiích za opakování učiva celoročního. Ono děje se, jak již praveno po celý rok školní a nesmí býti ani náhradou, tím méně stotožňováno s opakováním látky celoroční. (Dokončení.)

O vyučování němčině v první a druhé třídě.

Píše *Eduard Ouředníček.*

(Pokračování.)

Analytická methoda záleží v síle paměti, v moci zvyku, v nápodobě, v logické činnosti závěru a úsudku z obdoby, tedy více v instinktivních duševních silách našich. Hledí si více zevnějších stránek jazykových, fonetické správnosti a řečnické hbitosti; hledí k věčší pohyblivosti při vyučování, k odstranění zbytečného psaní; uvádí žáka hned in medias res, podává látku souvislou hojnou měrou k nacvičení; žák hned operuje jazykovým citem, ihned mluví cizím jazykem, poznávaje — alespoň z počátku — jednotlivé mluvnické tvary více instinktivně než rozumově. Tato duševní schopnosť naše, poznávati něco instinktivně, jest ve vyučování cizímu jazyku velmi důležita, ač jí dosud bylo zcela pomíjeno.

Příkladem toho jest nám mateřština. Mechanismus jazyka mateřského vzniká v našem nitru zvláštním nakupováním slyšaných tvarů. Všechny výrony činnosti, jež se ve mluvení jeví, vyplývají z této temné prostory nevědomého v duši; a tak se tvoří dle nevědomé analogie jistá schemata pro sklonbu a časování. Z mnohosti tedy jednotlivých zjevů utváří se v žákovi jakýsi cit pro to, co těmto zjevům jest společno, tak že v pravidlech později slyšaných nezří zjevu cizího a nového, nýbrž jen vítané potvrzení toho, co dříve sám jaksi cítil. Žák tedy může nejen svým rozumem v jasném vědomí jednotlivý případ pod pravidlo mu sdělené vřaditi a dle toho mluviti, nýbrž může i správně mluviti, o pravidlu ani potuchy nemaje. Nevědomě tedy, opět a opět ty které jednotlivé zjevy pozoruje, něco indukoval, čehož výsledek v něm působí jako pravidlo, ač si ho jako pravidla vědom není.

Toto nevědomé osvojování jest tedy velmi důležito, uspořádání a reflexe jest jen uvědomění jednoduchých grammatických kategorií, jež jako nevědomé fysické tvary samy sebou povstávají.

Jestliže však bedlivěji pozorujeme některé zjevy jazykové zvláště často se vyskytující, poznáme, že je sobě sice bezděčně osvojiti můžeme, že však žák, právě jich užívaje, nejspíše chybovati může, poněvadž jest nepravděpodobno, že slyšel a sobě osvojil všechnu jazykovou látku. I když se tedy při přirozeném naučení řeči samo sebou schema pro flexi utváří, přece by tento spůsob učení potřeboval velmi mnoho látky, mnoho příležitosti slyšeti a mluviti, poněvadž jen rozmnožením jednotlivých případů nahodilosť mizí,

nehledě ani k tomu, že tvary, jež jsme sobě nevědomě osvojili a jichž správnosť jen instinktivně cítíme, dokázati však nemůžeme, jen potud správny býti musejí, pokud jsme je skutečně poznali, že však znalosť jich nedostačuje, abychom také jiné tvary správné sobě vytvořili.

Tato methoda by tedy mnoho času a píle vyžadovala, kdežto upotřebíce schematu, jež jsme pozorováním řady jednotlivých zjevů jazykových získali, cesta se velmi ukrátí. Jinak řečeno: Bez synthese nelze naučiti se řeči v krátkém čase.

Ve skutečnosti tedy methoda ryze analytická, bez synthese, bez mluvnice, tak zvaná methoda guvernantek, není nejkratší, nýbrž nejdelší. Musí tedy i při vyučování praktickém míti mluvnice místo, ne proto, aby se okliky dělaly, nýbrž aby se cesta zkrátila.

To však má také velkou výhodu, že vyučování mluvnici již na nejnižším stupni cvikem rozumovým jest.

Nenaučíme se však mluvnici, osvojíme-li si jen pravidla a výjimky, (mimochodem řečeno, nejsuchoparnější vyučování), nýbrž jen, ponoříme-li se do zvláštností řeči a vynasnažíme-li se hbitě vládnouti tvary a vazbami v rozličných spojeních, jinak řečeno, obměňujeme-li věty. Nic však necvičí tak paměť, obrazotvornosť, rozum, vtip a bystrosť ducha, a nic tak neprospívá pozornosti jako konversace. Čím však člověk starší, čím více pokročil duševně, tím jest ostýchavější, tím neohebnější jest jazyk jeho. Proto se má mluviti v cizím jazyku hned v prvních hodinách. Ježto však právě v útlém mládí intelligence žákova není tak vyvinuta, aby měl smysl a cit pro mluvnici, obmezíme ji na míru nejnutnější: budeme jí učiti tolik, kolik právě nevyhnutelně jest potřebí.

Ježto však řeč neskládá se ze slov, nýbrž z vět a ježto tvar může býti jen dobře pochopen, není-li vyloučen z celku, jehož jest přece částí; ježto pak žák vždy jen touží po konkretnosti, nerozuměje abstrakci; ježto pak i dítě v mateřské řeči své jednotlivá slova, teprve když celku porozumělo, rozebírá a tak spojováním buď vědomým buď nevědomým domáhá se mluvnických pojmů jich a ježto přirozená cesta vede od představ k pojmu a ne naopak: musí se žák učiti nejprve řeči samé a pak teprve mluvnici.[1])

Proto jest četba, a to četba nejrozsáhlejší střediskem všeho vyučování. Četba však musí býti souvislá. Neboť:

1 na základě jednotlivých, nesouvislých vět nemohu rozpřísti hovor;

2. souvislé články jsou mnohem zajímavější než nesouvislé věty; budí tedy zájem pro cizí řeč;

3. zájmem pro obsah budí se síla nevědomého osvojování; žák se takměř v látku vžije, právě jako dítě v to, co vypravuje;

4. souvislé čtení a mluvení jest výborným prostředkem k osvojení si zručnosti v mluvení;

5. tím, že myslí žák na obsah článku, neoperuje se slovy jen, nýbrž i s představami, kdežto při nesouvislých větách myslí jen na významy a tvary;

6. souvislé články jsou snadnější; žák se dříve vžije v řeč, pohybuje se jen v jednom okruhu představ;

7. tím a zájmem pro obsah dříve se naučí významům a tvarům;

8. z nesouvislých vět povstává v žákovi bezmyšlenkovitosť a roztržitosť;

9. souvislým čtením lze i aesthetickou i ethickou stránku více pěstovati.

Pravidla mluvnická třeba také zjednodušiti tak, aby se tvary nové opí-

---

[1]) Přes to přese všechno tvrdím i nyní, že při deklinaci cesta deduktivná jest účelu přiměřenější. Za jednu hodinu naučil jsem letos, neřídě se pořadem své cvičebnice, téměř všechny žáky deklinaci theoreticky a druhou hodinu uměli ji i nejslabší, kteří na př. v latině ještě neprospějí. Ovšem teprve několik procvičených souvislých článků mluvnickou část tu upevní a jaksi posvětí. Lituji proto velmi, že jsem se dal jedním z úředních referentů svésti a dal před pravidla o deklinaci na str. 14 a 15. několik příkladů.

raly o tvary již známé a aby jednotlivosti, jež jsou tvarům společny se shrnuly a z nich se teprve rozmanitosti vysvětlovaly.

Má-li se však žák učiti mluvnici po výtce induktivně, přec ani soustavná mluvnice chyběti nesmí. Neboť jen tak vniká žák do vědecké soustavy, pochopuje princip rozdělovací, řadí jednotlivé zjevy dle jistých kategorií, osvojuje si vědomosti v pořádku vědomém, a to právě jest základem všeho vědeckého smýšlení. Jinak řečeno: četba souvislá, řeč, musí býti žákovi methodickým, pokud možno, postupem poskytována, tedy asi tak, jak to činí knihy methodou synthetickou sepsané.

Vyučování jazykům tedy teprve reflexí nabývá významu skutečně vzdělávacího; přemýšlení o pravidlech mluvnických a jich upotřebení bystří rozum. Teprve pravým vývojem všech duševních sil dodělávají se jazykové vědomosti pravé ceny a činí člověka vzdělancem, jenž duševně stojí nad majetkem svým.

Vidíme tedy, že, ač se analytická methoda cíli svému více blíží, přece ani jí jedinou ho dospěti nemůžeme. Z toho tedy vyplývá, že jest idealem asi methoda, jež by spojovala cit instinktivní, methodu analyticko-induktivní a syntheticko-deduktivní. (Pokračování.)

Osmá třída školy reální.

Napsal řed. *B. Navrátil.*

(Dokončení místo pokračování.)

Pokusme se nyní o to, určitěji naznačiti rozvrh týdenních hodin na osmitřídní reálce. Netřeba zvlášť podotýkati, že nástin, jejž podáváme, nikterak nečiní nároků k nedotknutelnosti; naopak jest to pouze jedna z mnohých možností kombinačních, jinak i proměnlivá dle zemí, jež vlastní zákony o školách reálních majíce, jimi se spravují. K vůli konkretnosti přijata za východiště opět reálka Moravská, speciálně ústav náš (Prostějovská reálka), jehož 233 týdenních hodin s malými změnami, jež později stručně odůvodníme, by na osm ročníků bylo lze rozvrhnouti takto:

Předmět	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Úhrn	Více o
Náboženství	2	2	2	2	2	2	1	1	14	θ
Jazyk český	4	3	3	3	3	3	3	3	25	+2
Jazyk francouzský . .	—	3	4	3	3	3	3	3	22	+1
Zeměpis	3	2	2	2	—	—	—	—	9	θ
Dějepis.	—	2	2	2	3	3	3	2	17	+2
Propaedeutika . . .	—	—	—	—	—	—	2	2	4	+2
Mathematika	3	3	3	3	4	4	4	5	29	+1
Měřictví a desk. geometr.	—	3	3	2	2	2	2	2	16	—2
Přírodopis	3	3	—	—	3	2	2	—	13	θ
Fysika	—	—	3	3	—	—	3	4	13	θ
Lučba	—	—	—	3	2	2	2	—	9	θ
Kreslení	4	4	3	3	3	3	2	2	24	—2
Krasopis	2	—	—	—	—	—	—	—	2	θ
Tělocvik	2	2	2	2	2	2	1	1	14	θ
Jazyk německý . . .	3	3	3	2	3	3	2	3	22	—4
Úhrnem	26	30	30	30	30	29	30	28	233	θ

K tomu dovoluji si připojiti tyto poznámky:

1. Počet týdenních hodin poněkud zvěčšen v češtině a ve francštině, zmenšen v neobligátní němčině, poněvadž těžiště formálního vzdělání na škole reální dlužno položiti hlavně v jazyk vyučovací, mateřský, a pak v jazykové discipliny vůbec potud, pokud jsou všeobecně závazny; bylo by zajisté povážlivo, založiti formální vzdělání jazykové na disciplině, jejíž učení se nebo neučení spočívá na okolnostech nahodilých, na př. na okamžitém prospěchu žákově v předmětě tom, nebo na pomíjející libůstce, nebo dokonce na pouhém vrtochu jeho, a jejíž znalosť nebo neznalosť na další postup jeho vůbec nemá žádného vlivu.

2. V dějepise počet týdenních hodin zvěčšen o dvě, jednak aby se zjednala možnosť věnovati vlastenským dějinám zvláštní kurs, jako na gymnasii, jednak aby se získalo času k onomu souhrnnému opakování, jehož význačným rysem by bylo podati přehledný obraz snah, sil, směrů, jichž vzájemná součinnosť utvařuje povšechný karakteristický ráz té které doby, na jehož nedostatek se dosud z mnohých stran právem sice, ale nezřídka marně touží.

3. Mathematice přidána v nejvyšší třídě jedna hodina pro přehledné opakování mathematického učiva, pro něž nyní sotva několik týdnů lze ušetřiti.

4. Naproti tomu zmenšen počet hodin o dvě v měřictví a deskriptivě, což tím méně váží, ana deskriptivná geometrie na vysokých školách technických opět od počátku se probírati začíná, a v kreslení v tř. I., kterýžto úbytek by se však rozvržením na všecky třídy stal necitelným.

5. Konečně přijata k logice, již na Moravě v VII. třídě už máme, též empirická psychologie do třídy VIII., což by bylo lze nazvati novotou poněkud věcší, alespoň formálně věcší, poněvadž zemské zákony o školách reálních empirickou psychologii jakožto zvláštní předmět učební neuvádějí; než to by nebylo překážkou nepřekonatelnou. Po stránce didaktické i paedagogické vůbec jeví se však přijetí filosofické propaedeutiky v osnovu střední školy, jejíž účel jest vzdělání všeobecné, nezbytnou potřebou, jež ostatně tolikrát už byla odůvodněna a tak všeobecně jest uznána, že by bylo zbytečno, důvody ty zde opakovati. Dostačiž, ukážeme-li zde k instrukcím pro filosofickou propaedeutiku vydaným k učební osnově gymnasijní r. 1884., zejmena k článku, jenž dí: „Ať už vyučování gymnasijní, podávajíc vzdělání relativně uzavřené, jest samo sobě účelem, či ať se považuje za průpravnou školu pro přísně vědecká odborná studia university nebo jiných vysokých škol, v obou zajisté případech dlužno připustiti, že v nejvyšší třídě pestrá rozmanitosť dosavadního učiva a vědění vyžaduje souhrnného zakončení, koncentrace takovou disciplinou, jejímž předmětem jest úvaha *o duševní činnosti samé* tak různými směry projevované.“ Uznává-li se však pro gymnasia potřeba, aby různé vědění zvláštní naukou v jednotu rozumovou bylo spojeno, jest potřeba ta na škole reální pro ještě věcší rozmanitosť učiva a relativně věcší konkretnosť jeho patrně tím naléhavější, jest nezbytnou nutností.

Přihlédněme nyní k rozvrhu učebních hodin nahoře podanému jakožto k celku a tažme se, co by se jím zlepšilo proti stavu nynějšímu. Hlavním účelem rozšíření reálky na osm ročníků nám bylo umenšiti nynější přetížení žáků pracovními hodinami školního vyučování. A tohoto účelu by se zajisté dosáhlo alespoň do jisté míry; redukovati počet vyučovacích hodin až na míru gymnasia (zvlášť německého) bylo by při nezměněném počtu učebních předmětů a téže výměře učiva v nich jako dosud i nyní nemožno. Ve stručném přehledu mohly by se relativní výhody nového rozvrhu formulovati takto:

1. Zmenší se počet týdenních hodin vyučovacích v I. tř. o 3, v ostatních třídách o 4—7.

2. Touž měrou se zmenší nebezpečí přílišné trvalé únavy, vyčerpání duševní pružnosti žákovy, roztříštěnosti vědění jeho.

3. Zjedná se mu alespoň poněkud času k tomu, aby rozhojňoval své

vědomosti a opravoval své názory samostatnou činností mimoškolskou, a možnosť věnovati denně nějakou hodinku rozvoji sil tělesných, k čemuž nyní volné chvíle nemá.

4. Výška vzdělání, pokud kvantitou učiva jest podmíněna, nedojde žádné újmy; peněžitý náklad se nezvýší, poněvadž dosavadní počet učitelských sil dostačí i dále, o čemž nadbytkem se přesvědčíme, provedem-li v daném případě rozvrh skutečně.

5. Kromě toho by bylo lze učebnou osnovu reální doceliti směrem k všeobecnému vzdělání lépe přiléhajícím, totiž mimo skrovné rozmnožení hodin v předmětech humanistických hlavně zavedením psychologie, po případě filosofické propaedeutiky.

Načrtnuvše takto, co nám při rozpravě naší nejhlavnějším bylo vodítkem, můžeme vysloviti přesvědčení, že by rozšíření reální školy na osm ročníků nebylo pouhým experimentem, jehož výsledků předvídati nelze, nýbrž prospěšným, byť i ne zrovna dalekosáhlým krokem na dráze postupného rozvoje reální školy.

* * *

Závěrkem ukážeme ještě k jinému, alespoň možnému zařízení, k němuž by se reální škola, majíc v jednotlivých třídách menší počet hodin vyučovacích, odhodlati mohla. Podobá se, že jednotná škola střední není cílem nejbližší budoucnosti. Veškery obtíže, veškera obmezení co do volby vyšších studií odborných, jež na realistu věcší tíhou doléhají, než předběžným vzděláním jeho odůvodniti lze, potrvají tedy zatím i dále. Nemíníme zde opět rozebírati, je-li toto přísné obmezování pouhou neznalostí jazyka latinského dostatečně odůvodněno (řečtinu, již už i gymnasium samo ze své osnovy vylučovati začíná, můžeme tuším z úvahy úplně vypustiti), nébrž přestávajíce na dosavadním věcí stavu, jsme přesvědčeni, že se při částečné úlevě v pracovní době školní na reálce naskytuje i možnosť, uvolniti poněkud pouta, jež odchovanci školy reální u volném pohybu překážejí, tím, že mu dopřejeme, by se napil z kastalského pramene staré latiny, jež jako kouzelný talisman brány tolika hradů jinak nedostupných otvírá. Domnívámť se, že by na osmitřídní reálce bylo možno zavésti ve čtyřech nejvyšších třídách neobligátní vyučování latině, snad o 2—3 týdenních hodinách (což nyní jest holou nemožností), a připustiti pak, aby abiturient školy reální, jenž se prokáže při maturitě prospěchem alespoň dostatečným, směl vstoupiti jako řádný posluchač do některých odborů universitních, jež nepředpokládají tak obsáhlé, řekl bych odborné znalosti latiny, jako na př. fakulta theologická nebo odbor klassické filologie na fakultě filosofické. Zejmena nelze na př. ani odůvodniti ani pochopiti, proč realistovi mají zůstati uzavřeny brány studia lékařství, k němuž jej předběžná průprava vědecká činí v nejedné příčině spůsobilejším než gymnasistu. Námitka, že doba latině tuto vyměřená jest příliš krátká, měla by jakous váhu jen tehdy, kdyby se jednalo o hochy desítileté vstupující do tř. I. Věc však nabude tvářnosti docela jiné, uvážíme-li, že by nám pak činiti bylo se žáky grammaticky již spolehlivě vycvičenými, a to nejen ve vlastním jazyku mateřském, nýbrž i v jednom, z pravidla ve dvou jazycích cizích a, co ještě více váží, se žáky duševně značně již vyvinutými, tak že postup u vyučování by mohl býti mnohem rychlejší, než u dětí, jež při každém kroku narážejí na obtíže. Ovšem by se nemohlo dosíci téhož konečného cíle jako na gymnasii v 50 týdenních hodinách; avšak v příčině formální by nezbylo mnoho, čemu by se ještě doučovati bylo. Každým řádem by se však průkaz tento vyrovnal průkazu gymnasisty vstupujícího na techniku. Jsem přesvědčen, že by se tito abiturienti škol reálních v universitních studiích úplně vyrovnali svým druhům z gymnasia.

O nejnovější reformě u vyučování cizím jazykům, zvláště frančtině. — Střední stupeň.

Píše J. Kosina.

(Pokračování.)

D. Zásoba slov.

Zásoba slov rozmnožuje se i na tomto stupni dle zásad platných na stupni nižším, jen že zde není zřetele k výslovnosti a přednosť má mluvnice, vedle níž však stále na mysli jest míti logickou a etymologickou souvislosť. Mimo to nechť se žáci seznamují s příponami nejobyčejnějšími a jich významem (air, eur, té, ion, tion, esse, in, mal) a nechť se učí tvořiti sami slova odvozená, jako lecteur, cordonnier, bonté atd. Dalším pramenem slov, které si má žák zapamatovati, jest *četba* a *konversace*, z nichž nechť si žák slova paměti hodná zapisuje do zvláštního sešitu.

Péče o *jisté zapamatování slov ponechána musí býti žáku samému*. S diktování tedy a psaní z paměti všech slov neb věčšiny sejde. Ovšem že učitel nesmí opominouti čas po čase — po 10 neb 20 lekcích — předsevzíti cviky podobné, aby se přesvědčil o jistotě vědění a znalosti pravopisu. Též s prospěchem bude, dá-li učitel etymologiké odvozování prováděti písemně, na př.: primer, imprimer, imprimeur, imprimerie; lire, relire, élire, lecteur, électeur, lecture atd. — Používá-li pak při četbě, písemních i ústních překladech a hovorech řádně slov těchto, možno se ručiti za upevnění jejich v paměti žákově.

Konečně se rozmnožuje zásoba slov častějším *písemním volným cvičením*. Při tom nechť se jeví při vyučování patrně *praktický zřetel*, žák nechť si totiž vštěpuje do paměti soustavně část slov potřebných ku praktickému životu a obcování, nechť se seznamuje s nejbližšími obory a stavy životními jako jsou rodina, dům, město, zaměstnání atd., a sice tak, aby jak osoby, tak věci a poměry bez veliké nesnáze a dlouhého přemýšlení pojmenovati uměl, ale aby i o vlastnostech, účincích a vztazích jejich vysloviti se dovedl. Na methodě a knihách užívaných ovšem záleží, zdali třeba k účelu tomu zvláštní knihy (vokabuláře) či nikoliv.

E. Mluvnice.

1. *Výběr. Nejdůležitější věci z tvarosloví* naučené a nacvičené na stupni nižším nechť se na středním stupni co nejdříve dokončí.

Nepravidelná slovesa, slovesa neosobná a zvratná, zvláště taková, která se nesrovnávají se slovesy českými; náměstky, přídavná jmena, člen. Spolu s nimi nechť se seznámí žáci se snadnými, jednoduššími a důležitými *poměry syntaktickými*, tak na př. při nepravidelných slovesech vazba slovesa *falloir*, zvláštní užívání sloves *aller* a *venir*. Tvoření ženského rodu přídavných jmen, užívání náměstek přisvojovacích adjektivných (je cours à *votre* secours — spěchám *vám* ku pomoci, la lettre que j'ai écrite — můj dopis). Ze skladby nejdůležitější užívání tvarů časových a způsobových (subjonctif, imparfait, passé défini).

Všude nechť se vybírá jen nejdůležitější, nejnutnější, nejpotřebnější bez ohledu na mnohé odchylky a výjimky. Nechť se podává vše stručně, jasně, určitě a snadno pochopitelným způsobem *a i na tomto stupni řádně nacvičí;* neboť žáci se stávají pohodlnějšími a nemluvnými *a tu třeba pobízeti je a vzbuzovati chuť k mluvení.*

2. *Jak se pěstuje mluvnice.* I tu se co možná vychází od příkladů, z nichž žák pravidlo nalézá *samočinně.* Nejprve se tedy dokoná, co zbylo

z tvarosloví. Tak zvaná nepravidelná slovesa vymáhají veliké péče. Nejobtížnější práce jest, nepořádají-li se slovesa ta podle *žádného principu*. Nejsprávněji a nejkratčeji se dojde k cíli, ví-li žák, které tvary vůbec nepravidelné bývají. Jsou to obyčejně *Futur* (1. os.) présent (všecky osoby) prés. du subjonctif (1. os.), défini (1. os.), participe passé. Vyjímaje slovesa aller (va), faire (nous fassions), vouloir (veuillez), pouvoir (nous puissions), savoir (sachez, sachant) — lze seřaditi všecka ostatní slovesa dle téhož obrazce, z něhož pak všecky ostatní tvary snadno odvoditi možno. Ví-li žák, že má vždy tyto tvary přede vším znáti a na ně dbáti, má pevnou v nich oporu pro upevnění a opakování. Jiný prostředek jest znalosť *zákonů hláskoslovných*. Rozumí-li žák, proč je z valoir il vaut, z écrire écrivons, z peindre peignons, nebo jak mohou býti vedle sebe tvary vainc, vainquons, peut, pouvons, tedy si je také jistěji vryje do paměti. Též přirovnávati je s tvary latinskými prospěšno jest (kde to ovšem možno).

Dále se cvičí slovesa ta nejrozmanitějším spůsobem (ústně i písemně), vyhledávají se a užívá se jich při četbě. sestavují se tvary obdobné, neb se řadí dle jistých kategorií atd. — Opakovati je nalezne se příležitosti dosti, avšak i *úmyslně* nutno opakovati. Věnuje-li se po nacvičení jich deset minut opakování při každé hodině, nemineme se s úspěchem. Že ovšem nutno, aby učitel znal spisy, které vysvětlují a odůvodňují rozmanité změny hláskové, o tom nebude as pochybnosti.[1]) Jako pozoruhodný spis uvádí spisovatel: Carl Mosen, Das franz. Verb in der Schule auf Grund der Ergebnisse der historischen Grammatik. Erste und zweite Hälfte. Dazu Übungstafeln. Wien 1887. Rud. Lediner. Podobně nutno probírati ostatní tvarosloví (tvoření množn. čísla, ženský rod příp. jmen, náměstky). Nejprve vždy *novou věc zvlášť* přiváděti k řeči a zapamatovati a pak teprve se starou věcí známou a nacvičenou vhodně spojiti.

Hlavní práce připadá tu ovšem *vysvětlování a nacvičení pravidel syntaktických*. Snadnější zjevy mohou ovšem krátce býti odbyty; avšak nesnadnější musí býti ve prospěch formálního i materiálního vzdělání žáků podávány spůsobem tomuto účelu přiměřeným. *Vychází se od příkladu, který se napíše na tabuli a při zavřené knize vyhledávají žáci pravidlo syntaktické na příkladě samém a odívají je svými slovy.* Potom se pravidlo jednou nebo vícekráte *přečte, doma opakuje, v příští hodině opakuje ve škole, pozorují a překládají příklady francouzské, přeměňují a nové tvoří atd.* Zdá-li se někomu věc rozvláčná, potěší se náhradou, které se mu dostane za to tím, že žáci nebudou chybovati, ale pevně a jistě pracovali.

Pro věčší jistotu a pevnosť dobře jest, zachovati pravidlo v téže formě a odkazovati stále na týž příklad. Též dobré jest, aby si žáci řadili pravidla v logickém postupu a je tak odříkávali.

Pravidla rodová se utvrdí nejlépe příklady, jako: *un cigare sec, de bonnes moeurs, une comète radieuse, une salade fraîche* atd.; nebo le groupe — la troupe. Že ovšem pravidel povšechně platných, zakládajících se na významu slova neb jeho koncovce, znáti a šetřiti jest, rozumí se samo sebou.

Na konci středního stupně třeba pak sestaviti úplný přehled tvarosloví a doplniti, co kde snad uniklo. Taktéž jest s pravidly syntaktickými.

---

[1]) Spisovatel uvádí některé spisy takové, jako: Lücking: Franz. Verbalformen, Berlin, Weber 80 Pf.; Steinbach: Das franz. Verb. für Schulen, Berlin, Müller; Bartuschek: Die rationelle Behandlung des franz. Verba; A. Ohlert: Die Lehre vom franz. Verb. (Hannover 1887, C. Meyer 50 Pf.).

(Dokončení.)

O zeměpise ve vyšších třídách gymnasií a reálních škol.

Úvaha prof. *Jana Macháčka*.

(Pokračování.)

II.

Kolik a kterak by se mělo zeměpisu vyučovati v jednotlivých vyšších třídách středních škol.

Duchaplný dějezpytec Leo [1]) naznačuje, kterak mají učitelé dějepisu zeměpis pojati, jím se zabývati a mu učiti, tímto případným přirovnáním: „Jako válečnictví znalý důstojník má jináče vytříbené oko ku pozorování a využitkování nějaké krajiny, tak potřebuje i učitel dějepisu zcela jiné známosti povrchu zemského a zcela jiný smysl, aby ji pozoroval, než někdo, kdo nehledě na dějepisné účinky povrchu zemského, aby se tento naučil znáti, dějepisné známosti získati si hledí.

Každé části dějin, jak nahoře řečeno, musí předcházeti jí odpovídající topicko-fysikální část zeměpisná jakožto opakování a doplňování známého již učiva z nižších tříd. Při tom nutno srovnávati jména nynější se starými a o nejdůležitějších jménech nejlépe promluviti až při vypravování dějepisném, neboť při pouhém popisu zeměpisném bez děje jsou to prázdná jména a nic více; významu nabývají teprve vypravováním děje s nimi souvisícího a žáci si je trvaleji pamatují. Vedle topicko-fysikální části třeba jako novou část zeměpisu probírati, kdekoliv k tomu dějiny podávají příležitosť, srovnávací čili historický zeměpis. Avšak zeměpis historický musí uveden býti na pravou míru a nesmíme vždy a všude všechny zjevy v dějinách národů přičítati jediné zeměpisným poměrům jejich bydliště. Srovnávací čili historický zeměpis v naší době se přehání a vše se hledí z poměrů zeměpisných vysvětliti i přes to, že v tom bývá plno odporu. Jsou vedle povahy krajiny ještě jiní a to často velmi důležití činitelé jako sousedství, povaha a nadání národa atd., kteří mají důležitý vliv na rozvoj národů. Ze zeměpisu historického vyberme jen to, co jest zřejmým a dokázaným, nejisté a na domněnkách se zakládající části nejlépe vynechati, ty do školy vůbec nepatří.

V. třída. 1. *Chronologie.* Všechny učebnice dějepisu pro vyšší třídy středních škol mají v úvodu stať o chronologii a tu dostačí, vysvětlíme-li žákům této třídy, co jest „tropický či sluneční rok“, „lunný měsíc,“ „lunný rok,“ „délka a rozdělení roku u jednotlivých národů (jejich kalendářnictví),“ „světovou soustavu Ptolemaiovu a egyptskou“ a přirovnáme-li ji k soustavě Koperníkově, konečně co jest aera.

2. *Jeviště dějin kulturních národů starověkých.* Popisujíce starý svět upozorněme žáky zvláště na „pás“, po kterém se rozkládali vzdělaní národové starověcí [pás vzdělanosti starého světa, rozprostírající se od Gibraltaru až ku pramenům Oxu a Jaxartu a do Hindustanu mezi 30—40° s. š.]. Vytkněme podmínky vzdělanosti a jako protivu „pásu vzdělanosti“, „pás pouští a stepí“ (provázející jej podél jeho jižní hranice a částečně jej na východě prostupující), který jest rejdištěm kočujících národů, nemajících buď žádných neb nesouvislých dějin. Po tomto povšechném přehledu vytkněme v onom pásu vzdělanosti ty krajiny (Čína, Egypt, pobřežní krajiny Středozemního moře, Mesopotamie, krajiny při pramenech Oxu a Jaxartu, Indská a Hindustanská rovina), které v sobě chovaly živly k vytvoření se samostatné vysoké vzdělanosti (jako povaha půdy, podnebí, bohatství nerostů, zvířeny, rostlinstva, spojovací pomůcky atd.). Vzdělanosť v údolí veletoků (potamická). Není od místa, připojíme-li ještě co nejstručněji, kterak se původní vzdělanosť roz ši-

[1]) Leo, Universal-Geschichte, I. svazek, 2. vyd., str. 29.

řila přes hranice „pásu vzdělanosti starověké“ k národům sousedním a vzdálenějším.

3. *Rozšíření člověčenstva na povrchu zemském a rozdělení jeho dle plemen o jazyků.* Dosud není rozdělení člověčenstva dle plemen ustáleno a proto jest nejlépe zůstati při rozdělení Blumenbachově.

4. *Dějiny čínské.* Topicko-politický a fysikální zeměpis Číny v rozsahu učiva II. třídy přecházejž vypravování dějin čínských. Při popisu fysikálním upozorněme žáky na zeměpisnou odloučenosť Číny od ostatní Asie a následky z toho plynoucí pro dějiny Číny.

5. *Dějiny indické.* Topicko-fysikální popis v rozsahu učiva II. třídy a nákres Přední Indie předcházejž dějiny indické. Nákres novověké Přední Indie srovnán budiž s mapou starověké Indie. K popisu fysikálnímu připojeno budiž ze zeměpisu historického, že rovina Hindustan jakožto kontinentální část polouostrova působila a působí mnoho na směšování se národů. Protiva Hindustanu velehorstvo Himalaya a vysočina Dekhan, kde jsou národnosti rozdrobeny, osamoceny, čisté a nesmíšeny. Na základě zeměpisné povahy Přední Indie lze vysvětliti, proč netvořila politického celku. O důležitějších místech z dějin indických učiněna budiž zmínka teprve při vypravování dějin a budtež do náčrtu taktéž až za vypravování dějin vkreslena.

6. *Dějiny egyptské.* Výklad dějin egyptských počniž topicko-fysikálním popisem Egypta v rozsahu učiva II. třídy a pak pořízen budiž jeho nákres za doby nynější a srovnán s Egyptem starodávným. Připomenuto budiž při fysikálním popisu, že Egypt nazývá se obyčejně darem Nilu, avšak že nimbus, který spojen jest se zaplavováním Nilu, třeba uvésti na pravou míru, ježto tuto vlastnosť mají i jiné řeky v tropických krajinách. Tu naskytá se příležitosť, vysvětliti žákům, kterak povstal Egypt, kterak vzniklo delta. O důležitějších místech starověkého Egypta učiněna buď zmínka až při vypravování dějepisném a naznačena poloha jejich v náčrtu.

7. *Dějiny židovské.* Dějiny židovské předcházejž topicko-fysikální popis Syrie a zvláště Palestiny v rozsahu učiva II. třídy a připojen buď nákres nynější Palestiny a srovnán s mapou starodávné Palestiny. K popisu fysikálnímu připojeno tu budiž ze zeměpisu historického či srovnávacího, proč přístavy na pobřeží palestinském byly zaneseny a jaký to mělo vliv na dějiny. Dále buďtež žáci upozorněni na velikou sopečnou (vulkanickou) proláklinu od jižního úpatí Antilibanonu až k zálivu Akabskému a zároveň buď objasněn název „Mrtvé moře“. Jmena historicky důležitá vkreslena buďtež do náčrtu teprve za vypravování dějin židovských.

8. *Dějiny babylonské a assyrské.* Vypravování dějin babylonských a assyrských předcházejž topicko-fysikální popis celého poříčí Eufratu a Tigridu; potom pořízen buď náčrt té krajiny za doby nynější a srovnán s mapou doby starověké. Při popise fysikálním ukázáno budiž ze zeměpisu historického na zeměpisný souvis Mesopotamie s arabským polouostrovem, jehož jest kontinentální částí, vysvětleme a přirovnejme význam rovinných základen (basis) polouostrovských pro dějiny národů (Hindustánské v Přední Indii, Thessalie v Řecku, Lombardie v Italii. Jsou to úrodné kraje, po nichž tak mnozí národové toužili, byly nejobyčejnějším jevištěm velikých bojů, branami ku podmanění a sjednocení národů atd.); konečně vysvětleno budiž žákům, proč v Mesopotamii vznikla veliká města, proč tu byl živý obchod a veliké bohatství a co jest příčinou, že krajiny ty jsou nyní z veliké části pusté. Jmena důležitějších míst v dějinách přicházejících vkresleme teprve za vypravování dějin.

9. *Dějiny areitských národů na vysočině Iránské.* Nejdříve zopakujeme se žáky topicko-fysikální popis celé vysočiny Iránské, jak se tomu učili ve II. třídě; potom pořídíme náčrt její s nynějším rozdělením a srovnáme s mapou starověké mapy. Při popisu fysikálním upororněme žáky na důležitosť krajin při pramenech Oxu a Jaxartu pro veškeren život jakožto opak východní

středoasijské poušti a stepí a pouští Turanských a Iránských na západě a že Džungarsko jest branou národů mezi Přední a Zadní Asií. Proč tu povstala veliká města a důležité cesty (na základě zavodňovací soustavy).

10. *Dějiny foenické.* Opakujme především popis Syrie a načrtněme tu část pobřeží syrského, které zabírala Foenicie ve věčším měřítku a vkresleme tam za vypravování dějin důležitější místa. Tu nutno upozorniti žáky na mořský proud podle břehů syrských (následky jeho v naší době, přístavy v starověku a nyní) a s ním souvisící počáteční zakládání osad foenických, na zeměpisnou povahu a polohu země foenické a z toho plynoucí ráz a význam dějin foenických. Při dějinách založení Karthaginy naskytá se vhodná příležitosť promluviti o povaze severního pobřeží afrického (proč teprve od Malé Syrty na západ mohla býti četnější kolonisace, že Sahara ještě v době historické nebyla pouští v té míře, jako jest dnes.

11. *Dějiny řecké.* Dějiny řecké musí předcházeti povšechný topickofysikální popis polouostrova balkánského a podrobnější popis polouostrova řeckého. Nutno pořiditi náčrt polouostrova řeckého ve zvěčšeném měřítku a srovnati nynější království řecké s mapou Řecka starověkého. Při popisu fysikálním upozorněme žáky na to, že v zeměpisné poloze Řecka jen částečně spočíval jeho význam jakožto prvního areitského středu v Evropě (Řecko bylo přirozeným prostředkem mezi třemi zemskými díly starého světa). V dějinách starého Řecka klade se obyčejně veliká váha na zeměpis historický či srovnávací a velikosť starověkého Řecka přičítává se takřka jediné zeměpisné povaze jeho bydliště, avšak neprávem. Působily sice v rozvoj dějin řeckých zeměpisné poměry a mnohá zvláštnosť zakládá se na zeměpisných poměrech, ale nesmí se zapomínati, že tu důležitým činitelem byla sama povaha národa řeckého a jeho sousedstvo. Při podrobném vypravování dějin řeckých naskytne se často příležitosť ukázati na rozdíl mezi východem a západem řeckým po stránce zeměpisné a z toho částečně plynoucí rozdíl mezi dějinami Řeků východních a západních. Zvláštnosť povahy půdy řecké zamezovala částečně jednota dějin (proto jsou dějiny řecké dějinami měst). Při vypravování o válkách perských musí žákům zvláště popsána býti podoba a vysvětlen význam údolí Tempe a Thermopyl, což nejlépe se státi může buď pomocí velmi zvěčšeného nákresu těch míst nebo ještě lépe vypouklým obrazem. Zároveň ukažme, kudy šel v těch místech břeh v době válek perských a kudy jde nyní. Musíme také na velikou důležitosť isthmu ukázati.

12. *Dějiny římské od založení Říma až po rok 266 př. Kr.* Opakujme se žáky před početím dějin římských topicko-fysikální popis Italie, jak se tomu učili ve II. třídě, pořiďme náčrt nynější Italie a srovnejme jej s mapou starověké Italie. Při popisu fysikálním podobně jako při dějinách indických a babylonských musí učitel upozorniti žáky přede vším na význam severní části Italie (Pádskou nížinu) pro dějiny Italie vůbec a římské zvláště a opakovati, co již řečeno bylo o významu podobných krajin. Vysvětleme, kterak vznikla rovina Pádská (srovnej Egypt) a proč pevniny na východním pobřeží přibývá (Ravena, Aquilea). (Dokončení.)

Etymologica.

Podává *Fr. Prusík.*

1. Vrš, i.

Když pastýř přěd vlkem srší,
toho sě stádo rozprší,
ten jest nehoden své *vrši.* AlxV 264—6.

Jde o slovo *vrši*, jež Hanka vykládal za „vrch, hodnosť, ouřad", dle něho Výb. I, 1273 „úřad, postavení", slučujíce *vrš* patrně se slovem *vrch.*

Jungm. dle MV., v níž *vrše* gurgustium (cellula modica vel domus pauperis), vykládá: špatná malá bouda. Než *vrše* by musilo míti v gen. opět vrše, kdežto v Alex. jest *vrši*, nehodí se tedy k sobě; výklad prvý pak je strojený.

My odvozujeme vrъšь, i, f. od kořene vrъch, jejž máš v stsl. vrъchą (vrěšti) mlátím (obilí), slovín. charv. vršiti obilí vyšlapávati, mlátiti; vršaj omlat (vrstva či hromada obilních snopův na mlatě, jež se na jednou vymlátí); vršitva, vršitba mlatba; stsl. vrъšьba id.; vrachъ mlatba (i bulh.; rum. vrav, vraf), hromada obilí (omlat, výmlat) = mrus. rus. ворохъ; nám nejzajímavější jest stsl. *vrъšь*, *i*, *f*., rus. вершь (strus. vьršь, vьrъšь), slovín. vrš, i, f, jež vše značí *obilí*, t. j. vlastně *výmlat*.

Rozpomeňme pak se, ježto v Alx. řeč o pastýři, že se dosud pastýřům na věčším díle *msda* platí pouze *obilím*, ani se všichni, komu pastýř pase, o sv. Martině v určený den sejdou u představeného a tam na prostřenou na zemi velikou plachtu sypou obilí a sice dle množství kusův dobytka paseného; toto snášení obilí nazývá se *sýpka*, sypání.[1]) Sesypané pak na hromadu *obilí* jest, jak řečeno, *msdou či službou* pastýřovou; a ten význam se nám výborně hodí k výkladu místa výše uvedeného: „ten jest nehoden svého *obilí* (sesypaného), své *sýpky*, své *služby*, své *msdy*.

2. Jičín.

Jmeno *Jičín* odvozují vůbec od Jitky Habsburské, choti Václava II. (srv. Sedláčkovy Hrady V, 187), než neprávem. Tvar by sice nebyl na závadu (Jičín z Jitčín jako dostačiti z dostatčiti, srv. dostatk-u), ale osada ta stávala už před Jitkou a nemůže tudíž od ní míti jmena. Správněji o původu jmena toho soudí slavný Boh. Balbin ve své Historia Collegii Jiczinensis, chované jako rukopis v Českém Museu sign. 3. H. 3. Tam na str. 26. a 27. vypravuje, že Jičín byl za kr. Přemysla II. (1278) ještě vsí (pagus vel oppidum), ne městem (civitas), k Veliši patřící. „Narrant enim senes: *duos* hoc loco pagos propemodum coniunctos stetisse, quorum prior in colliculo altiore *Zidžina* ad S. Joannis Templum, alter Meczany ad Sacram S. Jacobo aedem steterint, quibus pagis in unum conflatis communitas coaluerit. *Vidi* literas regias (ut vocant Maiestatis) Wenceslai Bohemiae et Poloniae regis Brunae datas Anno 1302. die 25. Februarij,[2]) Anno regni Bohemici quinto, Polonici anno secundo per manus Reverendi D. Petri Basiliensis Episcopi, Praepositi Wiſsehradensis, Cancellarii Regni et Principis Nostri dilecti, in quibus ob merita Beneſsij de Wartemberg, Burgravij Glacensis, Regiâ potestate concedit Wenceslaus, ut pagus *Zidžina* in posterum sit ac nominetur Civitas; Bohemica verba sunt (nam literae Regis *Bohemico idiomate scriptae sunt*). *[pg. 27] Misto* aneb Miesto Trhowe, aby w niem bywal Trh každeho Tehodne. De nomine hoc loco quaestio posset moveri, unde enim *Gicsinij* appellatio ex *Zidžin?* cui quaestioni Bohemicae antiquatis curiosi facilè respondebunt: adhuc enim multa id temporis Croaticae originis ve-

---

[1]) Srv. Ot. Bystřiny Hanácké figurky (ve Vyškově 1890), str. 13: „Pantáto, déte mně ešče jedno, šak jož bode brzo *sépka*“ (praví *pastýř* Šmida hospodskému). „Pravda, stréče,“ volá kdosi na Šmidu, „neškodilo be, debe bela za každyho bagóna toplovaná *sépka*, dež s něma máte takovó potiž“. Str. 21: Strýc Šmida . . . pili statečně na tu brzkou *sýpku*. — Str. 49—50: „Simone, pravda já su hodný člověk?“ otázal se silně napilý Francek Borek svého souseda Simona Matyščíka. . . . „A pravda, Simone, já jsem sloužil dobře obci Věrovské? Takového *pastýře* musí pohledat, jak jsem já byl?“ . . . „A vidíš to, však jsou mě doposud někteří *sypanou* dlužni.“ . . . Francek nadává sedlákům, že mu *nezaplatili ještě od pasení*. Naposledy to myslil také na něj, na Matyščíka? . . . „Ale hrome, nezaplatil jsem já ti?“ uhodil Simon do stolu, až se sklenice převalily. „Já ti nepovídám, Simonku, *tys mě zaplatil.*“ „Ale nedal jsem já ti *měřici rži?*“ „Dals, Simonku!“ „Nedal jsem ti já *čtvrť žita?*“ . . . „Tys mně dal, Simonku, ale druzí nedali!“ „Ale nedal jsem ti já, *co na mne vypadlo?*“ řval Matyščík.

[2]) Viz Regesta Boh. II, 821.

stigia in Bohemica lingua (ut ex vetustis Codicibus animadvertere licet) superarant, adeóque *G* pro *Z* et contrà usurpabatur et scribebatur, itaque Zilzy (sic!), gallicum S. Aegidij nomen (cuius venerationem Carolus IV. in Bohemiam ex Gallia attulerat) nostri Bohemi Gilgi scripserunt hodieque pronunciant; idem in nomine *Geržabek* aliisque plurimis vocibus accidisse videmus, ubi enim veteres *Z* legebant, posteri *G* reliquere; itaque ex *Zidsin* (sic!) *Giczin* habemus; si cui coniectura nostra non placet, adferat meliorem aut dicat, cum pagus *Zidsin* iura Civitatis accepit, novum ei nomen impositum fuisse (sic!).“

Balbín jest skutečně na pravé stopě, neboť *Jičín* opravdu lze odvozovati toliko z *Židžín*. Nežli však tvar objasníme, chceme na to upozorniti, kterak Balbín tvrdí, že listina zmíněná psána byla *českým jazykem*, čím se má asi rozuměti pozdější překlad z latiny, kterou té doby listiny byly spisovány. Pozoru hodno pak to, že Balbín uvádí jmeno osady té tvarem *Zidzina* (čti Židžina) a *Zidzin* (čti Židžín), kdežto v lat. listině Reg. II, 821 jest *Zydinaves*, t. j. *Židinaves*. Patrně tu jde o druhotvary, z nichž *Židinaves* jest za starší *Židžinaves* (Zydzinaves).

Vycházíme-li tedy od správného Balbínem nám uchovaného *Židžina*(-ves), odvozujeme je od jmene *Žiga* (dem. Žižka), ježto vzniklo z lat. Sig-ismundus, ano *s* cizích slov přechází v češtině v starší době rádo v *ž* (ne v *z*, tedy ne *Ziga*: Tomek Zákl. místopisu Pr.), srv. Sofia — Žofka, segnan — žehnati a p. *Žiga* vydá adj. poss. *Židžina*(-ves), ano se *g* rozlišuje v nejstarší době v *dž* (ďž); hledělo-li se k pojmu hradu, znělo jmeno druhým tvarem *Židžín*. Dvě blízké sykavky (*ž*) byly nelibé, proto prvá z nich přešla v *j*: *Jidžín*, jako požičiti vydá po*j*ičiti, pó*j*čiti, *už* zas — u*j* zas (již. Č.), viz Archiv f. slav. Phil. II, 706; srv. i *ž*eřáb — *j*eřáb. U výslovnosti obě medie *dž* přešly v tenue *tš*: *Jitšín*, srv. roždí — roští, dъždь — dešť, třiešťka z drężďka (dręzg-ьka, dręzďžьka, drężdьka); poněva*č* (*č* z *tš*) z poněva*dž* a p.; ježto pak *tš* = *č*, máme z *Jitšín* tvar *Jičín*. *Židžina-ves* pak týmž spůsobem vydalo *Jičina-ves*, z něhož vlivem loc. Jičině-vsi povstal nový nom. *Jičině-ves*, srv. Ctině-ves (Krok IV, 203).

Na druhé straně pak mohlo z *Židžinaves* (v lat. listině) povstati *Židinaves* vysutím jedné z obou sykavek, jako totiž z totšiž (točiž), Břetislav z Břetsislav (Břecislav) Žďár z Žďžár a p.; srv. Krok IV, 6.

Dle rozlišky *g* v *dž* jsou tvary Židžina-ves, Židžín *velice staré* (srv. Žďár z Žďžár: Krok IV, 52) a jistě tedy byly dávno před domnělou Jitkou, což je nejpádnějším důkazem proti odvozování jmena *Jičín* od ní.

„Lepké moře“ v AlxV co znamená.

Vykládá *Frant. Prusík.*

V AlxV (2150—89) se líčí, s kterakými bylo Alexandrovi svízeli zápasiti, když táhl do Libye; i přirovnává se písek pouště, či jak my říkáme, „pískové moře“ *k lepkému moři*:

A když již pojidú tamo,
koni jdúc cestu ubichu,
větrové sě obořichu,
mnoho sto koní uvazú,
s nimiž i ľudé zahřazú
v onom piesce, an sě mútí,
jakž sě *lepké moře* krútí. 2180—86.

Ježto výraz *lepké moře* dosud, pokud mi známo, nikde nebyl vysvětlen, chci to zde učiniti.

U starých byla pověsť, že kdesi daleko na západě či určitěji na severozápadě jest *moře sražené* (*sevřelé*: mare concretum, mare coagulatum), v němž lodí uváznou a nemohouce dále zahynou.[1]) Srv. Isidor, Etymol. 14, 6, 4: Thyle ultima insula Oceani inter septentrionalem et occidentalem plagam ultra Britanniam a sole nomen habens, quia in aestivum solstitium sol facit et nullus ultra eam est dies; unde et pigrum et *concretum* est *mare*. Scholiasta k Adamu Bremskému 4, 34: de occeano Britannico, qui Daniam tangit et Nordmanniam, magna recitantur a nautis miracula, quod circa Orchadas *mare* sit *concretum* et ita spissum a sale, ut vix moveri possint naves nisi tempestatis auxilio, unde etiam vulgariter idem salum lingua nostra ‚libersee' vocatur.

Pověsť ta přešla i do francouzské poésie, kde moře sražené nazýváno jest la mer betée, provenç. la mar betada, i do německé, v níž sluje sthněm. lebirmeri, střhněm. *lebermer* (na př. v Arnoštu 3210, vyd. Bartschova 3935). První část něm. jmena jest téhož původu[2]) co Leber (játra, jež staří považovali za „sraženou" krev), Lab (coagulum, srážedlo, syřidlo), libbern, střněm. liefern (srážeti se, coagulari).

Někteří básníci hledíce buď k následkům, s jakými se potkávaly lodí v sraženém moři, že se totiž vše na ně *lepilo*, neb nerozumějíce už dobře pravému pojmu prvé části složeniny (leber) a chtíce tudíž z něho dobyti výrazu němčině obvyklého a obecně srozumitelného, přetvořili „lebermer" na *klebermer* (doklady u Bartsche l. c.), na př. ještě u Hansa Sachse (IV, 2, 57b):

den adamanten berg,
daran dann stembt das *klebermeer*,
daruon kein schiff wird ledig mehr.

A tento tvar překládali čeští básníci do slova *lepké moře* (kleben = lepiti), k němuž se v AlxV vhodně přirovnává písek pouště, do něhož se vše zabořuje a jenž se tudíž jaksi na vše zachycuje, *lepí*, ano se v něm jde „jako v soli".

Výraz *„lepké" moře* utkvěl tak, že jím překládají i původní německé *leber*mer; tak v básni o Arnoštovi (vyd. Brückner), kde se uvádí „lebermer" (3210 vyd. Hagen) ve spojení se skalou magnetovou (Bruncvík: jakštýnovou):

hynť se stežerové brojie
a toť vše koráby stojie;
ta skála (t. Magnes) jest v *lepkém* moři. 3643—5.

Grafika a deiktika při četbě klassiků řeckých a římských.

Podává Dr. *Ant. Krecar.*

Všeho vyššího vzdělání duševního dostává se nám smysly. Mají tudíž důležitý význam vychovatelský, ba filosof jeden nazval je přímo vlastními a pravými vychovateli našimi. Ku smyslům se musí také obraceti naše vychování a vyučování jako k prostředníkům, kteří představy a city mohou doručiti duši lidské.

V příčině didaktické dělíme smysly na nižší (chuť, čich, hmat), kterými se menší jen počet představ a citů může dodati lidské duši, a vyšší (sluch a zrak), kterými představy a city plynou do duše v hojnosti.

Vychování školní se obracelo a až dosud obrací téměř výhradně ke smyslu jedinému — *k sluchu*. Sluch jest nám výhradním smyslem didaktickým.

---

[1]) Srv. C. Hofmann, Sitzungsber. der k. bayer. Akademie der Wissenschaften zu München. 1865, II, 1—19. Karl Bartsch, Herzog Ernst (Wien 1869) CXLV—VIII.
[2]) Slovník Grimmův a Sachsův.

Kdyby v naší třídě seděl žák hluchoněmý a žák slepý, bude tento spíše moci sledovati postup vyučování, nežli onen. A má sluch také své přednosti: jímáme jím nejen hlas, ale i přízvuk, přídech, ton, rhytmus učitelův.

Než naproti sluchu má i *zrak* své přednosti, a to:

1. Zrak jest *živější* než sluch. Co vidíme, uchvacuje nás mocněji, než co slyšíme.

2. Dojmy zrakové lze *nepoměrně déle vydržeti* než to, co pojímáme sluchem. Zvuk má něco prchavého, pomíjejícího, nestálého do sebe; nedá se nijak zachytiti neb upevniti, ledva povstal, již opět mine. Dojem zrakový *tkví* na předmětu názorném; oko se může po delší čas jím zaměstnávati a dle libosti k němu vraceti.

3. Budování představ pomocí sluchu děje se jedním toliko rozměrem, totiž přímočárně do délky, kdežto pojímání zevnějších poměrů zrakem děje se *směry nesčíslnými*, zkrátka: *sluch jest smyslem časovým, zrak jest smyslem prostorovým.* Pojímání sluchem dovoluje sledovati jednu toliko *řadu* představ, pojímání zrakem ovládá celou *osnovu* představ. *Pojímání sluchem jest vázané, nevolné, trpné; pojímání zrakem jest samočinné, volné.*

Uvádíme tyto tři přednosti zraku vlastními slovy Lindnerovými a rekapitulujeme i požadavek jeho, jenž zní: *Pozdvihujeme svého hlasu pro to, aby se princip názornosti hojněji a důkladněji než dosud rozšířil od předmětů názornických v pravém smyslu, t. j. od předmětů zraku přímo přístupných k poměrům odtažitým čili myšlenkovým.*

Na vyučování názorné položil důraz již Ratich a po něm Komenský. otec názorného vyučování. Od dob Komenského vzmáhá se názorné vyučování ve školách stále více a více a o přednostech jeho shodují se všichni paedagogové novověcí. Žák má chápati *předmět*, který se mu podává, smysly, pokud možno, všemi. Tam však, kde nelze předmět sám ukázati, musíme mu ukázati alespoň *obraz* jeho. Ukázati má se všechno, co se vůbec ukázati může. *Forma deiktická* zaujímá ve vyučovatelství místo první, místo nejdůležitější. Nemůžeme-li však ukázati ani obraz, pak třeba předmět žákům nějak znázorniti křídou na tabuli. Odtud povstalo ono pravidlo didaktické, že učitel při vyučování má míti křídu v ruce stále. Skutečně také několik nepatrných čar v pravý čas a pravým způsobem od učitele na tabuli křídou nakreslených má přečasto působivost věcší než dlouhý, unavující výklad. Znázorněme žákům křídou na tabuli všecko, co vůbec znázorniti lze.

Forma grafická zaujímá ve vyučovatelství místo druhé. Není také skutečně ani jediného předmětu učebného, v němž bychom vyučování formou deiktickou a grafickou nemohli oživiti. Dějepis má své tabulky, zeměpis, geometrie i mathematika jsou odkázány na grafiku teměř úplně, přírodopis má své obrazy, logika své kruhy, statistika vysvětlí okamžikem pomocí grafického znázornění poměry nejspletitější, poměry takové, k jejichž pochopení myšlenkovému by potřebovala dlouhých pojednání a celých řad rozmanitých, nesnadných dat.

A vyučování řečem? I to má svou formu deiktickou a grafickou, a to nejen při vyučování grammatickém, ale i při četbě klassiků. Při vyučování grammatickém máme paradeigmata (vzory) deklinací i konjugací, máme přehledy koncovek a podobné. Při četbě klassiků jest výklad dvojí: 1. formální (grammatický) a 2. realní (věcný) Účelem výkladu formálního jest důkladné porozumění čteného na základě mluvnickém, účelem výkladu realního porozumění čteného na základě věcném. I k výkladům těm můžeme užívati formy deiktické a grafické.

Účelem řádků těchto jest ukázati, jak by se obou řečených forem mohlo užiti při gymnasijní četbě latinských a řeckých klassiků a kterých prostředků k tomu jest třeba.

1. Tabulky.

Tabulky mohou sloužiti k znázornění času, k znázornění postupu osob panujících, poměrů rodinných, různých přehledů atd. Odtud rozeznáváme tabulky chronologické a synchronistické, tabulky genealogické, tabulky přehledné a podobné, jako na příklad chronologický přehled klassiků řeckých a římských, posloupnost a rodokmen římských králů, rodokmen Masinissův, rodokmen Augustův a posloupnost prvních císařů římských atd. Tabulky přehledné mohou žáci po dokončení učiva zhotovovati sami, jako přehled koncovek deklinačních, přehled časování slovesného, přehled řeckých sloves na μι (viz tabulku od Frant. Lepaře), chronologický a synchronistický přehled známých spisovatelů řeckých a římských a podobně.

2. Diagramy.

Diagramem (obrysem, nástínem) můžeme znázorniti ve význačných rysech věci nejen konkretní, ale i pojmy abstraktní. Pouhý pohled na diagram poučí mnohdy více než dlouhé výklady slovní nebo rozsáhlá pojednání písemná. Avšak pohled na diagram nejen poučí, nýbrž *podporuje i samočinnost*, protože ponechává jí volné pole a myšlenky pozorovatelovy mohou se oddati brzy těm, brzy oněm poměrům předmětu znázorněného dle toho, jak oko po těch či oněch čarách diagramu postupuje.

Při četbě klassiků řeckých a římských lze užiti diagramu jak k znázornění realií, tak i k znázornění myšlenek abstraktních. V první příčině může se užiti na př. diagramu k znázornění rozdělení legie, postavení kohortového, různých bitevních šiků, rozdělení občanů dle jmění Serviem Tulliem, k znázornění římského kalendáře atd.; v příčině druhé na př. k znázornění podsvětí Vergiliova. Míst takových, u kterých potřebí jest diagramů, naskytne se zajisté četně nejen při čtení prosaickém k vysvětlení myšlenek vědeckých, ale i při čtení básnickém k vysvětlení myšlenek poetických. — *Kartogramy* znázorňují nejen předměty konkretní a myšlenky abstraktní, ale vytýkají i geografické umístění těch dat. V užším smyslu užívá se kartogramů hlavně k znázornění různých dat číselných barvou, čárkováním neb oběma těmato pomůckama. Diagramy i kartogramy zhusta bývají v jednotlivých výkresech grafických sloučeny.

Kartogramů s výhodou lze užiti k znázornění postavení vojsk nepřátelských průběhem války; také kartogram cest Herodotových, kartogram bloudění Aeneova, kartogram bloudění Odysseova třeba při čtení dotyčných klassiků míti stále na zřeteli.

3. Půdorysy a plány situační.

Půdorysy samy o sobě nedostačí ovšem, abychom si úplně představili předměty samy, avšak jest jich třeba k znázornění zvláště domů soukromých a budov veřejných. K obrazu úplnému jest současně potřebí i průřezu.

Situačním plánem rozumíme úplný a dokonalý obraz částí země s podrobným udáním všech předmětů, které se na ní nalézají. Nikdo neupře, že nutno žákům znáti dokonalý situační plán těch měst, o kterých se při četbě klassické stále mluví: situační plán Říma a Athen a to nejen s přístavem římským, ale i s přístavy athenskými. Situační plány těchto měst musí žák míti na zřeteli stále a stále. Během četby naskytne se pak příležitosť, že bude podrobněji jednáno i o jiných městech římských nebo řeckých: všude pak, kde se o nich důkladněji mluví, bude třeba sestrojiti plány situační i měst těch.

Situačních plánů těch užiti jest nejen u jednotlivých měst, ale i u věčších částí země, kdykoliv jedná se o to, aby se žáci podrobněji a důkladněji seznámili s dotyčnou topografií. Bude zajisté zajímati žáky situační plán sta-

tečku Horatiova, který tento básník tak si oblibuje. Kolikrát a kolikrát mluví se v gymnasiu o válce trojské, o jednotlivých činech, které vykonali znamenitější bohatýři; a neměli-li by žáci znáti togografii onoho proslaveného bojiště?

4. Mapy.

Hojné užívání map doporučují nejen instrukce, ale musí je doporučovati každý, komu na tom záleží, aby žák v udajích zeměpisných nekolísal, nýbrž vždy a všude řádně se orientoval. Učitelé klassické filologie měli zajisté hojnou příležitosť přesvědčiti se, že nedostačí k četbě klassiků ony známosti, které si přinášejí žáci od učitele dějepisu a zeměpisu. Příčinou toho jest i to, že mapy na gymnasiu zavedené zhotoveny jsou pro obecný dějepis a zeměpis, nikoli však pro četbu klassiků. Mnohé místo, mnohá hora uvádí se často a často při četbě klassiků, kdežto při dějepisu všeobecném má důležitosť menší a na dotyčné mapě se neuvádí. Jeví se tedy patrná potřeba, aby měli žáci po ruce *mapy zařízené pro potřebu četby klassické.*

Takové mapy byly by druhu dvojího: za prvé mapy celkové a za druhé mapy částečné.

Mapa celková obsahuje celou onu část oboru zemského, která jest jevištěm všeho vypravování jednotlivého klassika. Tak mapa ku Corneliu Nepotovi, na níž jest vyznačeno všechno to, o čem onen spisovatel vypráví, zvláštní mapa k válce gallské, zvláštní k válce občanské, zvláštní mapy k Liviovi, Sallustiovi, Vergiliovi, Tacitovi, Xenofontovi, Herodotovi, Demosthenovi, mapa světa homerského, mapa světa Herodotova atd.

Mapy částečné obsahují onu část zemskou, o které jednotlivá místa klassiků vypravují podrobněji anebo kde spůsobem kartogramovým nějaký přehled má býti znázorněn, jako mapa bloudění Aeneova, mapa bloudění Odysseova, mapa na které jest vyznačen pochod desíti tisíc atd.

5. Poprsí.

Mnohý, čta nadpis ten, pomyslí si, že jestli vůbec co, tož ukazování poprsí jest zbytečným, poněvadž takovým ukázáním se nedovídáme ničeho nového. Jest sice pravda, že žáci spíše myšlenky spisovatelovy, bohatýrské skutky vyličované si mají probírati, že mají, jak dí Tacitus, obraz a podobu jeho ducha spíše než jeho těla v paměti podržovati, protože tváře lidí i podobizny křehké jsou a pomíjející, obraz ducha věčný, jehož vyobraziti a zachovati nelze látkou a uměním cizím, nýbrž činy vlastními: avšak díváme-li se na poprsí mužů znamenitých, stane se poprsí to *jakýmsi středem*, kolem něhož vznášejí se všecky skutky a činy, všecky myšlenky jejich, na něž mimoděk si vzpomínáme a při vzpomínce té rozněcováni býváme k činům podobným.

Žáci gymnasijní měli by viděti:

a) poprsí všech jednotlivých klassiků na gymnasiu čtených;

b) poprsí všech znamenitějších osobností tam uváděných, jako na př. poprsí Aristida, Miltiada .... Pompeja, jednotlivých římských králů, Jugurthy, Krassa, Maria, Sully, Antonia, Augusta, Livie, Germanika, Sokrata atd.

c) poprsí reků zvláště básnicky líčených, jako jsou bohatýrové v Iliadě, bohatýrové v Aeneidě, bohatýrové v Odysseji.

* * *

Tak dostali jsme se k jinému důvodu, který mluví pro formu deiktickou při četbě klassiků. Žákům gymnasijním má se dostati zajisté nejen vzdělání rozumového a mravního, ale i vzdělání citového. Máme osvěcovati nejen jejich rozum, tužiti jejich vůli v dobrém, ale máme zušlechťovati i jejich cit.

Každý žák má míti vyvinutý smysl pro krásu, má míti vkus, zkrátka — *vzdělání aesthetické.*

Hlavním oborem krásy jest příroda a umění. Jako nutno jest žákům vštěpovati smysl pro krásy přírodní pozorováním přírody, tak jest i nutno vzdělávati vkus jejich uměním. Hudební krása tonů pěstuje se zpěvem, poetická krása řeči deklamací a přednáškou, krása plastická kreslením. A právě tato krása plastická může se při četbě klassické pěstovati hojně, alespoň pokud se týče umění řeckého a římského, ukazováním různých jeho výtvorů. Srv. co o tom praví prof. J Braniš v Kroku IV., 177. (Dokončení.)

Lyrické písně rukopisu Králodvorského v rouše francouzském.[1])

I.

Le Bouquet (Kytice).

Un petit vent souffle
Des forêts princières;
Une amoureuse court
Vers le ruisseau,
Y prend de l'eau
Dans les sceaux cerclés de fer. —
Sur l'eau vers la jeune fille
Surnage un bouquet,
Un bouquet odoriférant
Des violettes et des roses. —
Et la jeune fille se met
A repêcher le bouquet;
Elle tombe, hélas, elle tombe
Dans l'eau fraîche! —
„Si je savais,
Beau bouquet,
Qui te planta
Dans la terre molle,
Je lui donnerais
Une petit bague d'or!
Si je savais,
Beau bouquet,
Qui t'a avec la fibre
Tendre lié,
Je lui donnerais
L'épingle de mes cheveux!
Si je savais,
Beau bouquet,
Qui t'a dans la fraîche
Eau laissé,
Je lui donnerais
Ma couronne de tête!"

---

[1]) Krajan náš, prof. *Raoul Klepal*, bytem v Paříži, přeložil lyrické písně rukopisu Králodvorského na jazyk francouzský a chtěje vzdělané obecenstvo francouzské seznámiti s tak znamenitým zjevem starého písemnictví našeho, uveřejnil zdařilé překlady své i s textem původním v revue světové poesie zvané Le Monde poétique. Nebude snad nezajímavo, podáme-li tuto překlady ukázkou.

II.

La Rose.

O rose, belle rose!
Pourquoi es-tu éclose de bonne heure?
Pourquoi gelée sitôt éclose?
Pourquoi flétrie sitôt gelée?
Pourquoi effeuillée sitôt flétrie?
Le soir assise, longtemps assise,
Assise jusqu'au chant des coqs,
Après avoir attendu en vain,
Après avoir brûle tous les éclas de bois,
Je me suis endormie. J'ai rêvé
Qu'il m'arrivait, malheureuse enfant,
Que du doigt de ma main droite
La petite bague d'or glissait,
La petite pierre précieuse tombait.
Je n'ai pas retrouvé la petite pierre,
J'ai attendu en vain mon amant.

III.

L'Affligée (Zarmoucená).

O vous forêts, sombres forêts,
Forêts de Miletin!
Pourquoi êtes-vous vertes
En hiver comme en été?
Je voudrais bien ne pas pleurer,
Ne pas avoir la tristesse au coeur,
Mais dites, bonnes gens,
Qui ne pleurerait pas ici?
Où est mon petit père, mon petit père chéri?
Enterré dans un petit tombeau!
Où est ma mère, ma bonne mère?
L'herbe croît sur elle!
Point de frère, point de soeur,
Mon bien aimé m'a été ravi!

IV.

L'Alouette (Skřivánek).

Une jeune fille enlève les mauvaises herbes d'une chènevière
Auprès d'un verger seigneurial,
L'alouette lui demande
Pourquoi elle est triste. —
„Comment pourrais-je être gaie,
Petite alouette,
On a emmené mon amant
Dans le petit château de pierre! —
Si j'avais une plume,
Je lui écrirait une lettre;
Toi, petite alouette,
Tu volerais la lui porter. —
Pas de plume, pas de feuille
Pour écrire un billet;
Dis alors à mon bien aimé, par ton chant,
Que je meurs ici de chagrin!“

V.

Le Coucou (Žezhulice).

Un jeun chêne est au milieu d'un vaste champ
Et sur ce chêne est perché un coucou
Qui chante et pleure:
„Pourquoi le printemps ne dure-t-il toujours?
Comment mûrirait le blé dans le champ,
Si le printemps durait toujours?
Comment mûrirait la pomme dans le verger,
Si l'èté durait toujours?
Comment gèleraient les épis dans les meules,
Si l'automne durait toujours?
Combien il serait difficile à une jeune fille
De rester toujours seule?

(Dokončení.)

Hésioda Askerského Práce a dnové.

Báseň ethická a oikonomická k bratru Persovi.

Přeložil *Hynek Mejsnar.*

(Dokončení.)

Kniha třetí. Dnové.

Pak dbaje dní, jak Zevs stanovil, příslušně a správně
dříve čeládku pouč, že třicátý den je měsíce
nejlepší k obhlídce prací a ku výměře jídla,
jakmile sejde se lid, by vyřídil své věci právní.
Od Dia rozmyslného je řád dní těchto zajisté.
Nejprve den je svatý první a čtvrtý, pak i sedmý,
v ten se zrodil jest z Léty Apollon, bůh zlatomečný,
osmý též a devátý den; dva potom dni měsíce
rostoucího hodí se, by lidské zastali práce;
den po desíti prvý i druhý, oba příznivy jsou ti,
ten střihu ovcí jest, osení on žatvě libého;
však je dvanáctý den mnoho lepší než jedenáctý:
v ten den tká si pavouk visutý svou osnovu právě
v záři plné, a také mravenec si na záhroby snáší;
v ten žena den postav si vratidlo a dej se do díla.
Postouplého měsíce třetí ten den po desátém
setbu počít se střez, však rostliny vsázeti dobře.
Šestý-prostřední bylinám velemálo je přízniv,
ten mužskému svědčí plodu den, k duhu ženštině nejde,
předně ni při zrození, ani pak ke sňatku konání.
Též i není první- šestý vhod k úplodu děvčat,
však k vyřezání kůzlat a stád jest příhoden ovčích,
jest pak obehnání pastevné ohrady přízniv,
vděk plodu jest mužskému a rád úštipky provádí,
úlisné rozprávky snová, lži a schůzky tajemné.
V osmý pak zase den bučivého si býka i kance
klesti, pak o dni měsíce dvanáctém mezky robotné.
Pak v jasný plně den, v poslední den to dvacítky
moudrý muž se rodí, neb duch jeho velmi nadán jest.
Úplodu pak mužskému desátý vděčně hodí se,
však ženskému čtvrtý-střední; v den tento pak ovce,

skot motavý křivutý, psa dravého a mezky robotné
kroť, ruku vlož na ně svou, ale jich zuřivosti varuj se.
Chraň se v čtvrtý počalého a končícího měsíce
den zkormoutiti duch, den ten jest velmi požehnán.
V tento měsíce čtvrtý si zaveď manželku v obydlí,
šetře při tom znamení, nejlepších k skutku takému.
Pátých dní se varuj; ti dnové jsou škodni a hrozni,
neb pátého chodí prý po světě Lítice děsné,
Přísahu mstíce křivou, již Sváda na pohromu počla.
V den sedmý-střední obilí Démétřino vzácné
řádně a velmi pozorně opálej na mlatě hladkém;
tehdy nakáceje klád nasekej si pro ložnici dříví,
hodně břeven lodních, jež vhodně lodím by připadla.
O dni měsíce čtvrtém lodě křehké sbíjeti počni.
Však lepší po poledni je den prostředně devátý,
úplně neškodným je lidem den předně devátý;
tentotě den se hodí i ku sadbě i k rozplodu dobře
jak muži tak ženské, i neníť zcela zlý den vůbec.
Málo který zase zná, že na den třikrátedevátý
jest nejlépe v měsíci načínati soudky, na šíji
vkládati jařmo volům, mezkům a koním nohobystrým,
i vtáhnouti v siné moře rychlou loď mnohoveslou.
Dí však i málo který, že na něj je spoléhati možno.
(Avšak málo kdo zná, co je pravda, kterého dne lépe.)
O dni čtvrtém sud otevři, je den ten nadvše požehnán
střední, z rána k poledni, zatím po poledni je horší;
po dni dvacátém nejlepším dni si málo kdo chválí.
Jsoutě dnové ti lidem k velkému požitku pozemským,
prázdni zas ostatní, bez významu, nic nenesoucí
Chválí pak si jiné dni jiní, zná málo kdo pravdu.
Někdy den otčímem se propůjčuje, někdy zas otcem.
K těm hledě dním jest šťasten a blah, tyto kdo znaje řády
práce koná všeliké, jsa bez úhony před bohy svými
šetře svatých znamení, a se všech vystříhaje hříchův.

Úvahy.

Hlídka programmův.

18. O parataxi a hypotaxi v prostonárodních pohádkách a o slohu jejich. Od J. **Přibíka.** XVI. výroční zpráva c. k. české vyšší reálky Karlínské za r. 1890. 8°. 18.

Spis. mluví nejdříve o slohu, vytýká však pouze dvě vlastnosti jeho, totiž parataxi a hypotaxi a dochází výsledku, že sloh pohádek jest jednoduchý (lépe *prostý*) a názorný, živý, až dramatický a napínavý. Pak probírá jednotlivé druhy vět ukazuje hojnými příklady, kterak je pohádky vyjadřují. Litovati jest, že spis. beře doklady pouze z Kuldovy sbírky, v níž přece vedle ryze národních vazeb a výrazův (obyčejně *kursivou* tištěných) jest mnoho strojeného, v prostonárodní mluvě nemožného; spis. by se byl dobral ještě určitějších výsledkův, kdyby byl za předmět úvahy své přibral ještě aspoň B. Němcové pohádky, ba žádoucno bylo ohlížeti se i na sbírku Dobšinského a Škultétyovu, ježto slovenština ještě věrněji uchovává pravý ráz prostonárodní mluvy naší.

S některými tvrzeními spisovatelovými se nemůžeme srovnávati, zvláště s těmito:

Že by ve větě „Viděl, že ho (strom) chrobák *uhrýzl*“ (spis. uhryzl, str. 7) bylo *uhrýzl současno* (sic!) s *viděl*, nelze přece uvěřiti; vždyť *předčasnosť* sama už vyplývá z pohádky: „Staříčku, . . . jeden stromeček mi *uschnul*. . . . Staříček . . . šel k tomu stromečku a díval se naň, co by se mu bylo *stalo*. Viděl, že ho chrobák *uhrýzl* a že ona tomu vinna *není*.“ Zde přece, ani v ostatních v tom oddíle uvedených příkladech nelze mluviti o *současnosti* v minulosti! jinak se to ovšem má s větami v následujícím oddíle uvedenými; zde opravdu perf. (nebylo, neměl) vyjadřuje současnosť s druhým dějem minulým.

Neprávem se pod oddílem *současnosti* na str. 8. (v středu) uvádějí věty „Lituje . . . Prosil ho . . .“. Rovněž na str. 10, ř. 5 zd. nepatří věta „Ty hloupý Juro . . .“, ježto zde nelze o účelu mluviti.

Nelze pochopiti, kterak spis. na str. 9 (i 4) může tvrditi, že srovnávací věty s „jak, co“ mají význam *příčinný!* Na př. Prv před ní nemohl žádný obstáť, *jak* byla zlá. Modřiny měla po těle, *jak* ji švec potěhem bil. Cvrček se potil, *co* pracoval. Zbojník až se rozplakal, *jak* sliboval, že se chce všemu podrobiť. Zde přece pouhé udávání míry: jak = jelikož, pokud, v jaké míře, jakou měrou; tedy: zbojník *jak* (totiž: upřímně), jakou měrou sliboval, *tak* se až rozplakal. Cvrček *jak* horlivě pracoval, tak se potil t. j. čím horlivěji pracoval, tím více se potil.

Po comp. jest *jak* (16) germanismus (als); neslýchati ho v *správné* mluvě prostonárodní. Že by spisovná mluva neužívala (17) na př. jaký za jak*ýkoliv*, nelze tvrditi.

Jednotlivě vytýkáme: *ve* prostonárodních (3) m. *v* pr., Miklošić (4) m. —ič (nemajíť Slovinci *ć*), tu samou (5) m. touž, věderko (7) m. vědérko, přiřaděný (10 a j.) m. přiřazený, podmiňovací (12 a j.) m. podmíňovací; co o *větách nepřímých tázacích* a *nepřímých rozkazovacích se* řeklo (17. 9. 10) m. co *se o nepřímých větách tázacích* a *rozkazovacích* řeklo. — Chyby tiskové jsme postřehli tyto: sazba (3) m. vazba, ustálá (4) m. ustálená. *Red.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 9.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 4.: O moderních Husitech na Rusi (J. Mrštík). Sv. rodina v Egyptě (J. Sedláček). Kronika. Literární oznamovatel.

Časopis učitelek. *Přílohy:* Škola mateřská. Škola ručních prací ženských. Rozhledy po lidumilství. Redaktorka a vydavatelka Em. **Schmutzrová.** V Praze. v. 8°. Předplatné ročně (12 čísel) 2 zl. Ročník VII. Číslo 5.: Postavení ženy ve starověku (F. J. Kunstovný). O dětech nedoslýchavých (M. Schädelbaurová). O různé délce dní na zemi (K. Steinich).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 9.—10.

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVIII. Sešit 3.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XII. Číslo 9. a 10: O našich slovesných útvarech lidových (L. Šolc). Kuře melancholik (J. Šlejhar). M. J. Lermontov (P. Evstafiev, př. J. J.).

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor“ v Hořovicích. 4°. Ročník VIII. Číslo 1.: Úryvky z dějin hudebních (J. Debrnov).

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 9.—11.: Potrestaný žárlivec (K. Chalupa). Z básní K. Jasana. Laxenburk, Franzensburg a Semmering (F. Kodym). *Pohádka (J. Kratochvílová). Vdovino tajemství (F. J. Anderlík). Postava a povaha (J. Košťál).

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Č. 13.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXV. Seš. 1: Z tajů života. Napsal J. Kafka. 160. Seš. 2: V dolech sibiřských. Olekminská Kalifornie. Od N. G—ova. Sibiřští mučeníci. Od S. A. Strětenského. Př. A. Straka. 144. Sešit 4: Obrázky ze školství českého a rakouského z uplynulých století. Sestavil V. Gabriel. 140.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročník VII. Zešyt 5. a 6.: Vše školou (Fr' Bioň). V příčině příručních knih skolních (Jahner).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 9. a 10.: O zařízení vzorných zahrad školních (J. Konopásek). O prostonárodním spisovatelství (J. Melichar). Staroslovanské hradiště a pohřebiště Bořitovské (J. Knies). Dějiny růže (S. Kamenický). O důležitosti vycházek školních do přírody (V. Čapek).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Sešit 5.: Jan Kupecký (A. B. Šťastný). *Kvítek štěstí (Jan Nečas). Žoldácké vojsko ve válce třicetileté s kořistí (Em. Miřiovský). *Pohřeb cikána (B. Boušek). O sopkách (M. Kamenář). *Dítě pod vlakem (J. Nečas). O mečích (J. Soukal). O alchymistech i alchymii (Emil Musil-Daňkovský). „Devět skal u Křižánek (J. Lešetický). Když jsem byl ministrantem (Frant. V. Buk). *Žebračky (P. Sokolová). Dvanácte dní v Paříži (Fr. Kout). *Jak Kanut, král Dánů, syna svého mstil (J. Mikšovský).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 12.—13.: Statistika našeho zahraničního obchodu (E. Ludvík).

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 16.—20.

Praha. Denní list výstavní. Vydavatel J. R. Vilímek. V Praze 1891. Předplatné měsíčně 1 zl. 20 kr. Číslo 5. a 6. obsahuje článek o školství na výstavě.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 14.—18. *Příloha:* str. 13—84 (dokončení). Докторъ Ли-и. Изъ китайскихъ нравовъ Тценъ-ки-Тонгъ. Str. 1—8.

Руска школа. Часопись науково-педагогічна. Редактор Др. С. Смаль-Стоцкий. В. Черніовцях. v. 8°. Předplatné (4 seš. po $2^{1}/_{4}$ archu) 1 zl. Том I. Випуск 2: O osnově rusínského jazyka v gymnasiích (S. Smal-Stockij a F. Gartner). Úkoly a methoda dějin literatury (I. Franko). Slovanské pověsti národní (M. Drahomaniv). Drobnosti.

Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ. Svazek 11: Ruské divadlo v Petrohradě a Moskvě v letech 1749—74 (M. Longinov). Dějiny ruské Akademie. I. (M. Suchomlinov). Zpráva o cestě J. Grotově do Švédska a Norska r. 1873. Doplňky k Náčrtu slovansko-ruské bibliografie V. Undolského (J. Golovackij). *Doplňky k Tolkovému slovaři Daljovu* (J. Naumanov). — Svazek 12: *Zpráva o málo známých i neznámých památkách. II.* (I. Sreznevskij). Sborník běloruských přísloví (I. Nosovič). — Svazek 13: Veřejný a soukromý život A. L. Schlözera jím samým napsaný (př. V. Kenevič). — Svazek 14: Dějiny ruské Akademie. II. (M. Suchomlinov). — Svazek 15: Památky ruské starobylosti v západních guberniích říše, vydávané P. Baťuškovem (I. Sreznevskij). O významu pijáckého sboru zřízeného Petrem Velikým (I. Nosovič). *Zpráva o málo známých i neznámých památ-*

kách. III. (I. Sreznevskij; str. 529: *Kievský glagolský missal*). Palaeografická pozorování v památkách řeckého písma (I. Sreznevskij). Úryvky řeckého textu kanonických odpovědí ruského metropolity Jana II. (A. Pavlov). Materialy k dějinám Pugačevského povstání (J. Grot). — Svazek 16: Dějiny ruské Akademie. III. (M. Suchomlinov). — Svazek 17: Kniha o novém kalendáři vytištěná v Římě r. 1596 (J. Golovackij). O nově nalezeném pergamenovém rukopise evangelia (A. Byčkov). Vzpomínka na P. Strojeva (I. Sreznevskij). *Apokryfické pověsti o starozákonných osobách a událostech* (I. Porfirjev). Jerusalem a Palaestina v ruské literatuře, vědě, malbě a v překladech (S. Ponomarev). *Úvahy o jazyce a národní poésii v oblasti severo velikoruského nářečí* (M. Kolosov). — Svazek 18: *Etymologie slova* девенóсто, *nepravidelně* девянóсто (Fr. *Prusík*). O učených pracích prof. A. N. Veselovského (I. Sreznevskij). O pracích professora A. Potebně (týž). Kateřina II. a Gustav III. (J. Grot). Vzpomínka na čtyrstoleté jubileum Upsalské university (týž). Originály listův Gogolových k Maksimovići a tištěné úryvky z nich (S. Ponomarev). Bibliografické a historické poznámky: I. Oréchovecká smlouva. II. Původ carevny Kateřiny I. (J. Grot). Stoleté jubileum Alexandra I. (M. Suchomlinov). *Na paměť o O. Boďanském, V. Grigoreviči a P. Preisovi, prvých učitelích slovanské filologie* (I. Sreznevskij). O jsoucnosti některých zvukův ruského jazyka (J. Grot). Nové práce Porfyria Uspenského (S. Ponomarev). — Svazek 19: Dějiny ruské Akademie. IV. (M. Suchomlinov). *České glossy v Mater verborum* dle rozboru A. Paterova. I. Sreznevskij ze závažných důvodův *se nesnáší* s jeho míněním jednak co do původu jednak co do pravosti některých různě psaných gloss. S nevšední znalostí starých pramenův českých i jiných spadajících v obor gloss zkoumá původ těch, jež jsou prohlášeny za padělané — neprávem považuje 109. slovo *snacha* za české, jež přece jest ryze srbské a česky by muselo zníti *snecha:* stsl. ъ = rus. o, srb. a, čes. e — i docházi přesvědčení, že *jest se podiviti umu, znalosti i důvtipu padělatelovu a zároveň možnosti míti takovou znalost i důvtip v Čechách v době, kdy jí neměli ni předáci vědy* (na př. Dobrovský). Jest prý pochybno, zda — jak tvrdí A. Patera — podezřívané glosy napsány byly v nedávné době. A bylo-li tomu tak, sotva prý by se byl padělatel zdržel, by různých přípiskův nevepsal *i do jiných rukopisův:* a ty tedy nutno nejprve prozkoumati; nenajdou-li se, ubude prý nezávažnější svědectví nového padělku, i bude nutno pátrati po jiných důkazích. Do té doby musí prý býti dovolena otázka: Nejsou-li podezřívané glossy vepsány též v staré době, ovšem poněkud později než nepodezřívané? A bude-li i dokázáno, že připsány jsou v XIX. století, přece ostane ještě otázka: *Nejsou-li přepisovány s nějaké jakkoliv zmařené neb skrývané památky staré?* Ukáže-li se však, že jsou glossy nedávno skládány, budou prý důkazem, že zároveň s Dobrovským byl v Čechách učený znalec starobylosti české i slovanské, jenž aspoň o některých předmětech jejích měl věcší a lepší vědomosti než Dobrovský sám. (Pokračování.)

Свѣтлина. Журналъ за наука, искуство и индустрия. Редакторъ Јорданъ Михаиловъ. Въ София. 4°. Předplatné (12 sešitův o 3 arších) 15 lev. Година I. Книга 2—3.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 5.: Rodinné šťastie (L. N. Tolstý). Na salaši (A. Bielek). Turčianske čiže Štubnianske Teplice (Pavel Križko). *Nad hrobom (Martin Sládkovič). O nadprirodzenom živle v básnictve (Tichomír Milkin). Niečo o mikroskopických hubách (A. Sytniansky). Slovenský jazyk. Beseda. Literatúra.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann**. V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Sešit 5.

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý**. Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník II. Číslo 6.—8.: Učení jazykům ve škole (J. Nováček). Zeměpis

astronomický ve školní učbě (K. David). Paedagogické a didaktické zásady Václava Svobody (A. Krecar). O sbírkách přírodopisných (Fr. Dlouhý).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 14. a 13.: Achát a jeho spracování (Bauše). Z cesty do Bulharska (K. Polák). O příčině neobyčejně dlouhé zimy letošní. Člověk pravěký a činnosť přírody (Kafka). Mechy prutníkovité (A. Weidmann).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 7.—8.: Tragický pád (M. Béňa). První mráz (P. Pejvernit, př. Č. Semerád). Z nové poésie provençalské (př. J. Slavík).

Visła. Měsięčnik gieograficżno-etnograficżny. Red. Jan **Karlovič.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník V. Svazek 1.: Ukázky bádání po archivech (H. Věrcénski). Hry dětské (K. Smoleńcówna). Ze staré knížky (L. Korotyński). Bříza Gryžyňská (J. Karłovič). Sobótka v Mikulovicích (Šč. Jastřębovski). Kopernacka (dle Iksa = Kupala-nocka). Podání o Madeji (J. Karłovič). Okéuka v chatách (M. Vavřeněcki). Zakončení střech (týž). Motivu národní v Mickěvičově balladě „Lilje“ (H. Biegeleisen). Nejnovější theorie heraldické o původu polské společnosti šlechtické (A. Jablonovski). Zábavy dětské. Bájka-hádanka o zabitém kochánku (V. Mo—ov). Drobnosti.

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VI. Číslo 8. vyniká opět úhlednou úpravou a vhodným obsahem i pěknými illustracemi.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 5.: Co dělají polské paní a dívky (Antoška). Staré panny jindy a nyní (M. Langerhanusová).

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 4.: Nově objevené dílo Križanićovo o sjednocení církví (M. Sokolov). Synodik (Th. Uspenskij). Povídky o sporu duše s tělem v středověké literatuře (Th. Baťuškov). Nová data o životě kn. Antiocha Dmitrieviče Kantemira Kritika a bibliografie. Stav ruských universit. Několik nevydaných nápisův rhodských (S. Selivanov). K Polybiovi (Th. Miščenko). K Plautovi (O. Šebor). Z římských básníkův (př. V. Vladislavlev). Martial (hr. A. Olsufév).

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svazek 270: Zajatec. Svatojanská pouť. Sepsal L. Benýšek.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais.* Kreslí Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Ročník I. Sešit 8.—9.: Tomáš ze Štítného. Prokop Diviš. Rytiny jsou opět velice zdařilé.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** V Praze. 1891. Nakladatel I. L. Kober. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Sešit 3, str. 97—144.

Dějiny umění výtvarných. Líčí K. B. **Mádl.** V Praze 1891. Nákladem Bursíka a Kohouta. m. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 30 kr. — I. Starý věk. Seš. 2.: Egypt, pyramidy a chrámy.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 78.: Prostředek—Přelouč.

Историческая библіотека для учащихся. Приложеніе к журналу Женское Образованіе. Выпускъ 1: Исторія древней Греціи въ разсказахъ и картинахъ. В. Д. Синовскій. С.-Петербургъ 1891. v. 8°. II. 160. — Šťastná myšlenka, poskytovati mládeži pomůcek k doplnění a rozšíření vědomostí, jichž o dějinách nabyla ve škole. Dílo uvedené má tento obsah: Zeměpis starého Řecka. Pověsti o bozích a recích. Pověsti o trojské válce (z H. a Od.). Mravy a život doby herojské. Text provázený četnými pěknými illustracemi jest plynně a zábavně psán.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1890. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 65.—69. Ukončen díl VII. a VIII.: Do tří hlasů.

Klassikové řečtí a římští v rouše českém. Red. Tim. **Hrubý.** Nákladem Höfra a Kloučka v Praze. m. 8°. Tragoedie Sofokleovy. II. Antigona. Přel. T Hrubý. 46. Cena ? Toť třetí překlad nejoblíbenější tragoedie Sofokleovy, jenž se v chorech čte i rozumí lépe než oba předešlé Metra původního se překladatel ovšem přesně přidržuje.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 12. a 13.: Cudý bohatec od J. Branna (dok.). Drobné črty a povídky od I. Hořice.

Křivé cesty. Veselohra o 3 jednáních. Napsal Jos. **Štolba.** V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 16°. 139. Cena 60 kr.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXI. Číslo 2.: Štěstí. Román od M. A. Šimáčka. Díl II. 164.

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Serie XIV. Seš. 6.—8.: Románová od E. Ořeškové, př. J. Paulík. Mžikové fotografie a figurky od F. Schulze.

Mantegazzy P. vybrané spisy. 8°. Cena seš. (o 48 str.) 25 kr. Díl I.: Physiologie lásky. Sešit 5.—7. (dok.). Díl II.: Physiologie nenávisti. Sešit 1.—4.

Nový epochální výlet pana Broučka tentokrát do XV. století. Napsal Svatopluk **Čech.** Illustroval Viktor *Oliva.* 2. vydání. V Praze 1891. 8°. Nakladatel F. Topič. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 3. Str. 65—96.

Ochotnické divadlo. V Praze 1890. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Cena sv. 40 kr. Svazek 64: Před sjezdem. Veselohra o 3 jednáních od E. Součka.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil Jos. Svátek. V Praze 1891. 8°. Nákladem J. Otty. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 7. ukončuje I. díl. Sešit 8. jest počátkem II. dílu a má tyto stati: Souboje v Čechách. Alchymie v Čechách za doby Rudolfa II.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 86/87 (Burlingame až Bžunda) ukončuje IV. díl; v něm je barvotiskem velmi zdařile provedená mapa Brazilie, Bolivie, Guatyana, plány Brna, Budapešti a Budějovic, náměstí Budějovické z r. 1641 a nynější, Bulhaři choro tancující, Povstalci bulharští v Balkáně. Upozorňujeme zvláště na články: Bursa, Bydliště, Bydžov, Byron, Byzantské císařství.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 7. Str. 193—224.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 6.—8.: Bílý kos. Příběhy na zemi a na moři, vypravované kapitánem Dodèrem. Sepsal A. G. Barrili. Illustroval A. Bonamore.

Titi Livi ab urbe condita libri XXI et XXII. Scholarum in usum recensuit Rob. **Novák.** Pragae 1891. Sumptus fecit J. Otto. 8°. 116. Cena ?

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. III.: *Dědictví strýce Koba.* Román. Napsal J. *Girardin.* Sešit 12. od str. 145. do str 162. dílu II. a od str. 1. do str. 8. dílu III. s 18 obrázky.

V nejtemnější Africe. Emin paša a vzpoura v Aequatorii. Sepsal A. J. **Mounteney Jephson** a H. M. **Stanley.** V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena sešitu 30 kr. Vyšel sešit 2. s dvěma celostrannými a s 3 menšími obrázky, od str. 33. až do str. 64. — Obsah: Kapitola II.: Lurský tanec. Příchod do Tunguru. Pikle egyptských důstojníků. Listy od khediva a Nubara paši. Provolání Stanleyovo. Chtějí zůstati v provincii. Odchod od Vádelaje. Krajina mezi Tungurem a Vádelajem. Pohlavár Vádelaj. Kapitola III.: Eminův dům ve Vádelaji. Samuel Baker a jeho paní. Neochota vojáků. Hamad aga a Farač

aga. Krokodilové. Půjdeme za svým guvernérem. — Sešit 3. s třemi celostrannými a s třemi menšími obrázky, od str. 65. do str. 96. Obsah: Kapitola III.: Odplutí z Vádelaje. Přistání v Dufili. Popis stanice Dufilské. Dufile. Havaši effendi. Moje rozpaky. Kapitola IV.: Stáda slonů. Stanice Chor Aju. Selim aga. Abdul aga Manzal. Okrasy žen Barských. Rozmluva s písařem. Odpověď vojáků. Dopis od Hamava agy. Eminovy rozpaky.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Dílo III.: **V zajetí Armidy. Když jsme táhli na Paříž.** Sepsal Pavel **Albieri.** Illustroval V. *Černý.* Sešit 10. od str. 289. do str. 327. (dok.).

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 2. přináší vedle výkladu hojně pěkných vyobrazení jednotlivých předmětův výstavy.

Život antický. Dle Wägnera a j. upravil Ant. **Kvapil.** V Praze 1891. Nakl. I. L. Kober. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 2.: Královské římští. Poměry kulturní.

Dramatická literatura.

Nepřítel lidu. Činohra o 5 jednáních. Napsal Henrik **Ibsen.** Přeložil J. Arbes.

Drama toto patří k nejlepším Ibsenovým; vedle menších úloh vyniká jmenovitě v znamenitém kontrastu provedená charakteristika dvou bratří, z nichž jeden, Dr. Otto Stockmann (p. Slukov), jest idealista, a neuprosný zastánce pravdy, druhý však, Jan (p. Bittner), „nepřítel lidu". Vylíčení povahy Ottovy jest tím věrnější, any v něm vystupují mnohde na jevo i malicherné zvláštnůstky každého člověka, takže to není idealista bez *lidské* krve a *lidského* masa. Vedle obou výtečných zástupcův předních úloh vykonaly velmi zdárně svůj úkol jmenovitě i sl. Kubšová (Petra), pí. Laudová (Johanna), p. Kolár (Niels Worse), pp. Sedláček a Pštros (žurnalisté) a p. Mošna (Billing).

Drobné zprávy.

Schválená díla:

Charvát R. a Ouředníček E., Lehrgang der böhmischen Sprache für deutsche Mittelschulen. I. díl. V Olomúci 1891. Cena váz. 60 kr. (9./4. 1891, č. 6119.)

Ritschel A. a Rypl M., Methodisches Elementarbuch der böhmischen Sprache für die zwei ersten Jahrgänge der Mittelschulen mit deutscher Unterrichtssprache. Ve Vídni 1891. Cena váz. 1 zl. (25./4. 1891, č. 7952.)

Slavík V. O., C. Julii Caesaris Commentarii de bello gallico. 3. vydání. V Praze 1891. Cena váz. 92 kr. (26./3. 1891, č. 5483.)

Šubrt Fr., Učebnice a čítanka francouzská. Díl I. pro III. třídu. V Praze 1891. Cena 72 kr., váz. 90 kr. (10./4. 1891, č. 5479 — pro ústavy, jež za to požádají.)

Gebauer J., Krátká mluvnice česká pro první třídy. V Praze 1891. F. Tempský. Cena 60 kr., váz. 80 kr. (10./4. 1891, č. 5612.)

Jarolímek Č., Geometrie pro II. a III. třídu škol reálních. (Planimetrie.) V Praze 1891. Váz. 80 kr. (8./5. 1891, č. 9005.)

Sobek Frant., Dějiny všeobecné pro nižší třídy. Díl III. Věk nový. 2. vyd. V Praze 1891. Cena 70 kr., váz. 90 kr. (8./5. 1891, č. 9009.)

Bartoš Frant., Česká čítanka pro I. třídu. 4. vyd. V Praze 1891. Váz. 90 kr. — *Dřívější vydání vyloučena.* (5./5. 1891, č. 8850.)

Rozmanitosti.

— **Paedagogický seminář c. k. české university** za zimní sem. 1890/91. Po úmrtí prof. Dra G. A. Lindnera odevzdán byl seminář paedagogický české univesity professoru filosofie a paedagogiky Dru J. Durdíkovi, jenž v duchu paedagogiky Herbartovy zahájil cvičení pro kandidáty professury taková, jež by jednak uvedla je v hlavní záhady této vědy, jednak poskytla jim praktických známostí pro jich příští stav učitelský tolik, aby se zdarem vstoupiti mohli v povolání své. Tak byl v zim. sem. 1890/91. probírán v týdenních schůzích organ. statut pro gymnasia a reálky, jednáno o důležitých místech jeho a některá z nich zvolena k písemnému zpracování, jakož i přednesena. Mimo to zpracovány byly od účastníků semináře a také předneseny otázky vědecké, o nichž rokováno.

V práci *„Co jest filologie klassická a jaký jest její význam paedagogicko-didaktický“* (Jos. Sedláček) sledován byl vývoj pojmu filologie od nejstarších dob až do nejnovějších a naznačeny jednotlivé novější systemy věd filologických. Pak nastíněny Dějiny filologie na středních školách. V hlavním pojednání ukázáno k významu, jaký má věda filologická nehledíc ke škole a jaký význam jí dlužno přičítati vzhledem ku vzdělání studující mládeže. Probrány též námitky všechny, čelící proti filologii a na pravou míru uváděny. — K otázce *„Co stojí proti realismu u vychování“* (Rich. Plicka) odpověděno: humanismus, idealismus, formalismus. Objasněny všechny čtyři pojmy a zvláště stopován historický vývoj humanismu a realismu, i posuzován byl zápas obou těchto směrů. Vzhledem k podceňování humanismu za naší doby hájeny přednosti humanismu zastoupeného na gymnasii na základě principu o všestranném vzdělání vloh duševních. — V pojednání *„O methodách spytovacích a vyučovacích* vzhledem k dějepisu“ objasněn pojem methody induktivní a deduktivní na základě rozdělení věd od prof. J. Durdíka. Ukázáno, že téměř ani jediná věda nemůže zpracována býti toliko jednou z těchto method, nýbrž že obě se vzájemně doplňují. Vytčeny různé názvy obou těchto method a různé části jejich. Zvláště probrány methody historického bádání. Methody vyučovací stanoveny dle tří dělidel: předmětu vyučování, podmětu a prostředků vyučovacích a tyto hlavní tři oddíly rozděleny opět dle různých stránek. Konečně objasněn poměr všech těchto druhů method — *„Jednotná škola střední“* (Fr. Sprysl) jesti cílem naší reformy školní. Společný ústav bude stejně připravovati pro universitu jako pro techniku, ale zprvu musí býti methody vyučovací zlepšeny a učivo lépe vybráno. Předveden učebný plán „lycea“ řed. Pindtnera v Linci a na základě téhož jednáno o rozmnožení reálního učení na gymnasiích. — V práci *„O vychování vkusu“* (F. O. Jiřík) probrána vzdělávací stránka jednotlivých věd, zvláště vytčeny momenty esthetické ve škole i v životě, jichž nemá učitel opomíjeti.

Vedle důkladnějších prací těchto probírány v paed. semináři mnohé methodické otázky, týkající se příštího působení kandidatů ve škole, pro každý předmět zvláště.

Al. Mattuška.

— **Konkursy.** Klassická filologie (s něm.), provisorně, v Brně vyšš. gymn. Lučba a přírodopis s mathematikou neb fysikou v Prostějově. Místo řed. gymn. v Jičíně. Tělocvik na vyšší reálce a vyšš. gymnasii v Brně.

— **Zkoušení kandidáti učitelstva** s odbytým rokem zkušebním, kteří chtějí nabyti nějakého místa **supplentského v Čechách,** podejte řádně opatřené žádosti za přijetí v seznam c. k. šrz. v Praze mezi 1. a 20. červencem.

— **Z ředitelství c. k. české zkušební kommisse pro učitelství na gymnasiích a školách reálních.** Klausurní zkoušky letního období 1891 ustanoveny jsou na čtvrtek a sobotu dne 4. a 6. června, zkoušky ústní pak započnou v pondělí dne 8. června. Písemné přihlášky ke zkouškám těmto buďtež podány nejpozději do 28. května. — Páni kandidáti se zároveň upozorňují, že ke zkouškám klausurním a ústním mohou se hlásiti jen ti, jichž veškeré příslušné práce domácí jsou již schváleny. — Pro budoucnost se oznamuje, že zkoušky klausurní a ústní budou se pravidelně odbývati v období zimním počátkem měsíce prosince a v období letním počátkem měsíce června.

— **O postupu učitelstva středních škol českých** v VIII. třídu hodnostní přinesli jsme na str. 194 (sešit 5.) tabulku sestavenou spoluvydavatelem Jahrbuchu vyššího školstva, loketským prof. J. Neubaurem, z níž vysvitá, že poměr mezi českým a německým učitelstvem v té příčině jest o 21·64% nepříznivý. By nevznikly žádné pochyby o správnosti čísel v „Přehledu“ uvedených, oznamuje nám autor dodatkem, že v příčině povyšování učitelův dokonavších 15. rok služební (po r. 1875 včetně) v VIII. (na něm. ústavech i v VII.) tř. pro souměrnost pojal v úvahu toliko *státní* ústavy i německé i české, ano se na nestátních ústavech českých povýšení to neděje, kdežto na nestátních ústavech německých (hlavně zemských) jest 29 professorův povýšeno v VIII. třídu. Z přehledu pak téhož spisovatele o německých školách středních, jejž uveřejnil v Zeitschrift für das Realschulwesen 1891, seš. IV, str. 212—215, uvádíme k srovnání ještě toto: Všech na německých školách středních (a paedagogiích) ustanovených učitelův jest 2611, z těch pak jest 79·74% definitivních a 20·26% nedefinitivních. — Týž autor sestavil na základě *zcela spolehlivých* pramenův úředních zevrubnou statistiku o povýšení professorstva předlitavských *státních* škol středních v VIII. třídu hodnostní, již co nejdříve v úplnosti uveřejní. Výsledky pracného přehledu toho, jež autor s námi laskavě sdělil, tuto podáváme.

Solnohrad:	přes	15	let	slouží	prof.	14,	z	nich	povýšeno	14	či	100%
Dalmácie:	„	15	„	„	„	24,	„		„	18	„	75%
Korutany:	„	15	„	„	„	17,	„		„	11	„	64.7%
Krajina:	„	15	„	„	„	24,	„		„	15	„	62·5%
Bukovina:	„	15	„	„	„	13,	„		„	8	„	61·53%
Štýrsko:	„	15	„	„	„	43,	„		„	26	„	60·46%
Přímoří:	„	15	„	„	„	38,	„		„	22	„	57·89%
Vorarlberg:	„	15	„	„	„	8,	„		„	4	„	50%
Dolní Rakousy:	„	15	„	„	„	121,	„		„	58	„	47·93%
Tiroly:	„	15	„	„	„	34,	„		„	15	„	44·11%
Halič:	„	15	„	„	„	140,	„		„	51	„	36·42%
Horní Rakousy:	„	15	„	„	„	22,	„		„	8	„	36·36%
Slezsko:	„	15	„	„	„	42,	„		„	10	„	23·8%
Čechy:	„	15	„	„	„	283,	„		„	59	„	20·84%
Morava:	„	15	„	„	„	87,	„		„	11	„	12·64%

Z přehledu toho vysvitá, že právě v nejmenších zemích (mimo Slezsko a Moravu) jest nejvíce vyznamenaných professorův.

* * *

— **III. sjezd rakouského učitelstva středních škol německých** se odbýval ve Vídni ve dnech 25.—27. března t. r. u přítomnosti 352 účastníkův ze 47 měst a 81 ústavův. Předměty, o nichž jednáno, jsou tyto:

I. Poznámky k berlínskému jednání o otázkách vyššího školstva.

II. Revise řádu kázeňského. V té příčině přijaty tyto návrhy: *1.* Kázeňský řád obsahuj ve zvláštních kapitolách a v přehledném, soustavném vylíčení: *a)* povinnosti žákovy vůbec; *b)* povinnosti jeho ke škole a k sboru učitelskému; *c)* povinnosti jeho mimo školu; *d)* kázeňské tresty a jich po případě následky (známka z mravův). — *2.* Řád kázeňský buď pro *vše* gymnasia i reálky týž, kde toho žádají místní poměry, přísluší ústavu se schválením vyššího úřadu doplniti, co řečeno sub 1, *c*). — *3.* Ustanovení řádu kázeňského víží žáky *všech* tříd; jen ve způsobu *kontroly* a *v používání trestův* nechť nastoupí některé modifikace přiměřené pokračující samostatnosti žákův (srv. O. E. §. 69, al. 2 a §. 68 al. 4). — *4.* Při proviněních, jež mají v zápětí těžší tresty kázeňské, jest konference *prvou* instancí, proti jejímž snesením se lze rodičům odvolati k školní radě zemské. Pročež by měla učitelská konference míti též právo *k místnímu vyloučení* žáka (srv. O. E. §. 71, 7). — *5.* Vypracování nového řádu kázeňského mělo by býti uloženo kommissi zkušených učitelův, jichž elaborát by se předložil sborům všech gymnasií a reálek k podání dobrého zdání.

III. Zdravotní prohlídka učilišť. Návrhy o její nutnosti přijaty.

IV. O provedení her mládeže na středních školách přijata ustanovení tato: *1.* Hry se zaveďte, pokud možno, hned v letním pololetí t. r. *2.* Konejte se po 2 prázdná odpoledne; následujícího potom dne se nežádejte věcší, zvláště písemní práce nebo přípravy; rovněž nebuďte školní práce písemní kromě z vyučovacího jazyka. *3.* Hry buďte řízeny údem sboru, nejlépe učitelem tělocviku; hodiny ty se přiměřeně honorujte. *4.* Učební osnovy buďte podrobeny revisi k vůli zjednodušení učiva a zmenšení týdenního počtu hodin. *5.* Není-li příhodného hřiště, konejte se místo her společné výlety. *6.* Účastenství všech žákův ve hře jest žádoucno, než nebuďte k ní donucováni; vyloučení od hry stane se jen výminkou a z důležitých příčin. *7.* Ohled bráti jest na hry domácí a zvláště na ty, jež mají na zřeteli vedle tělesného výcviku i éthické účely. *8.* By se zjednal dostatek cvičitelů při hře, o to se pečuj při kursech učitelův tělocviku. 9. Hra se počínej i konči vhodnou písní.

V. Petice o upravení platův učitelstva státních škol středních přijata, jak jsme ji uveřejnili v Kroku IV, 430.

VI. V příčině supplentův přijata tato přání: *1.* Zkoušení supplenti buďte prohlášeni za státní úředníky nevřazené do určité třídy hodnostní. *2.* I zkoušení supplenti s neúplnými povinnostmi učitelskými jsou c. k. úředníci, mají právo k služebnímu přídavku a služební leta jejich se počítají jako prostá leta úřednická. *3.* Pro supplenty jednotlivých jazykův zřízen buď concretualní status, jenž upravuje jich postup za skutečného učitele. *4.* Služební léta zkoušeného supplenta započtěte se k počtu zkušebního trojletí. *5.* Služební přídavek se neuděluje jednou, nébrž vždy po pěti letech služebních. *6.* Domáhati se jest dalšího vydatného utvoření nových učitelských míst IX. třídy hodnostní.

Jubilejní výstava zemská v Praze.

Úsilovnou, v posledních dnech do krajností napiatou prací — pracovaliť ke konci ve dne v noci — toho přese vše neočekávané překážky (povodeň, stávku dělníkův a j.) docílili, že mohla býti výstava v král. Oboře v čas zahájena. Vykonal pak slavné zahájení výstavy Jeho cís. a král. Výsosť p. arcivévoda Karel Ludvík — jako zástupce protektora výstavy Jeho Veličenstva císaře a krále Frant. Josefa I. — u přítomnosti vznešené choti, paní arcivévodkyně Marie Teresie, a dcery své, paní arcivévodkyně Markéty Žofie, abatyše šlechtického ústavu Terezianského, pak pěti ministrův a četných vyšších hodnostářův, dne 15. května o 10. hodině před převelikým množstvím zvaných hostí v císařském pavilloně v průmyslovém paláci. Když byl pan arcivévoda výstavu slavnostně zahájil, prohlíželi vznešení hosté některé předměty vystavené v témž paláci, pak výstavu uměleckou a retrospektivní, načež navštívili velmi úhledný pavillon města Prahy, kde z oboru školství obě paní arcivévodkyně nejvíce zajímaly vystavené písemní práce (lat., řeč., češ., math., něm.) žaček střední školy dívčí i daly si je od přítomného ředitele ukázati a vysvětlovati některé vyvěšené výkazy, jako o klassifikaci za I. pololetí a p. Ze všeho jevily patrnou zálibu a delší dobu prodlely před pěknou skříní Minervinou. S nimi zároveň byl přítomen Jeho Excellence p. ministr bar. Gautsch. Odtud odebrali se vznešení hosté ještě do jiných dvou pavillonův, čím toho dne prohlídku skončili, v níž ještě třikrát pokračovali, dávajíce na jevo nejvyšší spokojenosť a slibujíce, že ji navštíví později ještě jednou, až bude ve všech podrobnostech hotova. Rovněž Jeho Veličenstvo císař a král František Josef I. oznámil, že počátkem června ráčí výstavu návštěvou svou poctiti. Dne 16. května o 11. hod. poctil Jeho Exc. ministr učby p. baron Gautsch výstavu školních předmětův, již zevrubně prohlížel u přítomnosti četných vyšších hodnostářův, všech c. k. zemských inspektorův školních, mnohých c. k. ředitelův a professorův středních škol. Po prohlídce dal jeho Excellence na jevo výraz spokojenosti s předměty vystavenými. Jubilejní výstava jest velkolepostí a skvělostí svou pravou chloubou národa českého.

* * *

Školstvo České nemá výstavy jednotné; skrovnější část jeho umístěna jest v pavilloně města Prahy, převážná však věčšina v prostranné budově průmyslové na východní straně výstaviště; jest to skupina XXIII, obsahující školstvo (*za posledních sto let* t. j. od r. 1791 až do r. 1891) obecné, střední i odborné ve zvláštních oddílech, z nichž jeden jest věnován školstvu střednímu v Čechách bez rozdílu jazyka vyučovacího. Ježto pak se nás toto nejvíce týče, počneme jím své zprávy z výstavy.

Střední školstvo (gymnasia, reálky, reální gymnasia).

Předměty v průmyslové budově vystavené lze rozvrhnouti ve tré: 1. v diagramy a přehledy znázorňující stav středního školstva v různých příčinách; 2. v práce učitelské; 3. v práce žákovské.

Ad 1. Nejdříve poutají náš pozor dvě mapy, z nichž nás jedna poučuje, že bylo r. 1791 v Čechách 14 středních škol (gymn.), totiž: v Praze 3 (StM, MStr, NM), po 1 v Plzni, Písku, Budějovicích, Litomyšli, Kr. Hradci, Broumově, Ml. Boleslavi, Litoměřicích, Mostě, Chomútově, Chebu. Z druhé mapy se dovídáme, že v Čechách za 100 let dřívější počet zpateronásoben, jeť r. 1891 veřejných škol středních 72, a sice 41 českých a 31 německých, jež mají dohromady 655 tříd, a sice 520 systemálních (292 čes., 228 něm.) a 135 pobočních (94 čes., 41 něm.). Zajímavo jest stopovati (na jiném diagramu) vzrůst středních škol těch: r. 1801 přibyla jedna škola (15), 1805 jich bylo 16, 1808: 23, 1812: 24, 1814: 25, 1820: 26, 1824: 25, 1832: 24, 1833: 22, 1834: 23, 1835: 24, 1838: 25, 1849: 26, 1850: 31 (z nichž české 2), 1852: 32 (čes. 3), 1853: 34 (čes. 4), 1854: 35, 1855: 38 (č. 6), 1856: 39 (č. 7), 1858: 40, 1860: 41, 1861: 42 (č. 11), 1863: 44 (č. 16), 1864: 45, 1865: 47, 1866: 50, (1867 bylo už více českých než něm., 1874 rovnosť mezi nimi, až zase od r. 1875 více čes. než něm.), 1869: 51, 1872: 57 . . . . . 1885: 70, 1889: 71, 1890: 72.

Na jiném diagramu uvádějí se vše ty školy jmenovitě i s rokem založení; dle toho jdou do r. 1891 takto za sebou: Litoměřice gymn. r. 1549, obnoveno 1650, Praha akad. 1566, Žatec 1575, obnov. 1807, Chomútov 1591, Jindř. Hradec 1594, obnov. 1807, Broumov a Jičín gymn. 1624, Č. Lipá g. 1627, Praha MStr. něm. 1628, Cheb 1629, Kr. Hradec 1636, Litomyšl 1640, Slané 1658, obnov. 1801 a opět 1859, Klatovy 1661, Ml. Boleslav 1688, Benešov 1704, obnov. 1857, Rychnov 1714, Něm. Brod 1735, Budějovice něm. gymn. 1762, Most 1768, Plzeň něm. g. 1776, Praha NM. 1778. Vše ostatní ústavy vznikly v tomto století. — Žákův jest r. 1891 na veřejných školách středních 22.052 (čes. 13.448, něm. 8604); nejvíce mají v Praze gymn. v Žit. ul. 633, akad. 601, česká reálka 596, Plzeňské něm. g. 502; nejmeně Smíchovské něm. g. (nižší) 89 (Králové Dvůr v I. tř. 36).

Velmi zajímavý jest diagram znázorňující změnu jazyka vyučovacího na nynějších *českých* školách středních: na nejstarších gymnasiích se učilo po latinsku až po r. 1848, v Něm. Brodě a Klatovech po r. 1849; odtud byl vyučovací jazyk německý až po r. 1860 v Ml. Boleslavi, 1861 v Praze akad. a v Litomyšli, 1862 v Jičíně, 1865 v Benešově, 1866 v Kr. Hradci, Písku, Rychnově, Jindř. Hradci, Něm. Brodě, 1867 v Klatovech; od té doby se učí po česku. Na reálkách: Rakovnické se učilo po německu od r. 1834—1862, Kolínské 1850—60, Rokycké 1850—1865.

Postup počtu žactva v posledních stu letech znázorněn jest zevrubně při každém ústavě zvláště, při *něm.* ústavech nad to ještě hromadně na diagramu, z něhož vyplývá, že největší fluktuaci v počtu žactva měla reálka v Praze StM, ana dosáhla r. 1872 počtu 748, jenž však r. 1890 klesl na 394. Vedle ní gymn. MStr 1825: 728, 1830: 478, 1851: 673, 1861: 484, 1867: 689, 1875: 423, 1890: 325. Gymn. NM (Piar.) 1823: 692, 1849: 395, 1850: 594, 1855: 396, 1866: 714, 1874: 378, 1879 (stát.): 572, 1882: 392, 1887: 567, 1890: 548. Z *českých* ústavův uvádíme akad. gymn. v Praze: 1791: 199 žákův, 1817: 454,

1818: 426, 1819: 505, 1820: 603, 1821: 671, 1822: 789, 1823: *865*, odtud klesání 1824: 738, 1825: 683, 1826: 646, 1827: 594, 1828: 459, pak nepatrná fluktuace až do 1831: 421, načež stoupání 1848: 546, 1849: 632, 1850: *838*, ale tu náhlý úbytek (změna filosofie!) 1851: 561 až 1856: 312, než odtud značná fluktuace až 1865: 700, 1868: 754, 1873: 451 (1872 z parallelek zřízeno gymn. na Spálené ul.), 1875: 411 (1875 z parallelek zřízeno gymn. na Jindřišské, nyní na Truhlářské ul.), 1880: 690. 1882: 492 (1882 z parall. zříz. gymn. na Žitné ul.), 1890: 544, 1891: 601. Česká reálka v Praze 1850 pod 50, 1851 nad 150, nevalná fluktuace až po 1864: 700, ale 1868 pod 450, 1874 teměř 800, než 1883 pod 550, 1890: 600, 1891: 596.

Kromě těch výkazův vystaveny jsou *plány* a obrazy těch šťastných ústavův, které mají vlastní budovy, z nichž mnohé jsou opravdu krásné, opatřené vším možným pohodlím, jakého k zdárnému vyučování jest potřebí.

Rovněž názorným diagramem jest podán počet žákův v Čechách v jednotlivých letech školních; bylo ť r. 1791: 1776 žákův, 1800: 2582, 1809: 4394, 1820: 5598, 1824: 7937; odtud klesání až po r. 1830: 5491, pak ponenáhlý přibytek do r. 1840: 6006, 1849 asi 6300, 1850 však zase náhlý vzrůst: 7428, načež úbytek 1852: asi 6600. zase rychlé stoupání 1859: 9788, 1862: 11.358, 1866: 13.480, načež náhlé klesání 1869: 12.644 a zase rychlý vzrůst 1872: 14.409, 1880: 21.084, odtud pak nepatrná fluktuace 1881: asi 21.900, 1882 asi 21.500, 1886: 22.259, 1890: 21.817. — Od roku 1850 se dělí žactvo na české a německé; žactvo *české* 1850: 175, náhlý vzrůst 1853: 1147, skoro souměrně do 1859, kde nastává náhlé stoupání 1860: 1704, 1863: 5150, 1866: 5794, 1867: 7327, 1873: 9083, 1880: 12.318, odtud fluktuace nepatrná 1886: 13.636, 1890: 13.382. Žactvo *německé* 1850: 7428, 1852: asi 5500, 1859 asi 8400, 1860: 8084, odtud náhlý úbytek 1863: 6208 a zase náhlý vzrůst do 1866: 7686, avšak zase klesání 1867: 6000, 1873: 5326; než 1880: 8766, odtud souměrně 1886: 8623, 1890: 8435.

Poměr žactva k obyvatelstvu v Čechách znázorněn pěkným diagramem, z něhož vyrozumíváme, že do r. 1824 byl poměr mezi oběma stejný, než od r. 1824—1830 klesá počet žactva, ač stoupá počet obyvatelstva; odtud pak jest opět poměr celkem stejný. R. 1791 bylo obyv. 2,852.000: žactva 1776; 1800 ob. něco málo přes 3 mill.: ž. 2582; 1806 ob. 3,169.000: ž. 3219; 1816 ob. 3,163.000: ž. 4706; 1818 ob. 3,250.000: ž. 5029; 1824 obyv. asi 3,600.000: ž. 7937; 1826 obyv. 3,686.000: ž. 6980; 1830 obyv. 3,828.000: ž. 5491; 1840 obyv. 4,112.000: ž. 6006; 1850 ob. 4,386.000: ž. 7428; 1857 ob. 4,705.000: ž. 8217; 1869 ob. 5 mill.: ž. asi 13.500; 1879 obyv. 5,106.000: ž. 12.644; 1880 ob. 5,529.000: ž. 21.084; 1890 ob. 5,837.000: ž. 21.817. — Dle toho na 10.000 obyvatelův připadá žákův: r. 1791: 6, 1806: 10, 1816: 15, 1818: 16, 1826: 19, 1830: 14, 1840: 15, 1850: 17, 1857: 18, 1869: 25, 1872: 28, 1874: 30, 1876: 33, 1878: 36, 1880: 38, 1886: 39, 1888: 38, 1890: 37.

— **Výstavní vlaky studentské** by se měly pořádati z venkovských ústavův, by se i méně zámožnému žactvu poskytla příležitost výstavu shlédnouti. S ochotou drah, jež povolují lacinější jízdu v době výstavy, lze výlet takový vykonati za den. Studující pak dostanou vstupenky po 20 kr., když se ředitelstvo písemnou žádostí (třeba při samém příjezdu) o ně obrátí buď k výkonnému výboru výstavnímu (roh Václavského náměstí a Marianské ulice) neb k hlavní pokladně na výstavišti. Škola jest povinna podněcovati žáky k návštěvě výstavy, z níž mohou bráti tolik poučení všestranného.

Maturitní themata z programmův r. 1890.

49. Es soll der Sänger mit dem König gehen,
 Sie beide wohnen auf der Menschheit Höhen.
50. Ein edler Mann kann einem engen Kreis

Nicht seine Bildung danken; Vaterland
Und Welt muss auf ihn wirken. (Göthe, Tasso.)

51. Das Haus Habsburg als ein Bollwerk der Christenheit im Kampfe gegen den Islam.

52. Grosse und glücklich bestandene Gefahren werden die grösste Wohlthat für die Völker.

53. Auf dem Wahlspruch „Viribus unitis" besteht die Grösse Oesterreichs. (Geschichtlich erwiesen.)

54. Oesterreich als Hort der abendländischer Gesittung.

55. Uns alle zieht das Herz zum Vaterland.

56. Oesterreich als ein Bannerträger der abendländischer Cultur.

57. Wie einst Panzer und Schwert, so bilden heute Charakter und Bildung die Rüstung und Waffen eines Jünglings.

58. Wie äussert sich die wahre Vaterlandsliebe.

59. Welchen Einfluss hat die geistige Bildung auf die sittliche?

60. Wohl darfst du stolz und freudig, Austria, das Haupt erheben!

61. Geh' treu und ehrlich durch die Welt,
Das ist das beste Reisegeld.

62. Das theuerste der Bande
Der Trieb zum Vaterlande.

63. Arbeit ist des Blutes Balsam,
Arbeit ist der Tugend Quelle. (Herder.)

64. Die Dichtkunst eine Bildnerin der Menschheit.

65. Glücklich überstandene Gefahren sind eine Wohlthat für die Völker. Begründet durch Beispiele aus der römischen Geschichte.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnost nauk.

Přehled schůsí roku 1891.

Řádné i třídní schůze konají se o 5. hodině odpolední.

Pojmenování	Den	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Říjen	Listopad	Prosinec
Řádná schůze	Ve středu	14	4	4	·1	6	3	1	7	4	2
Schůze třídy filosoficko-historické	V pondělí „	12 26	9 23	9 —	6 20	4 25	8 22	6 20	12 26	9 23	7 21
Schůze třídy mathem.-přírodovědecké	V pátek „	9 23	6 20	6 20	8 17	1 15 29	12 26	10 —	9 23	6 20	4 18

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Dne 18. května o 12. hod. polední zahájil Jeho cís. král. Výsost p. arcivévoda Karel Ludvík, protektor České akademie, činnost její touto řečí českou:

„Pánové! Jsem velice potěšen, že dnes poprvé vidím zde shromážděné členy královské České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění

a že se svolením Jeho Veličenstva jakožto protektor této akademie sám mohu zahájiti její činnost.

Jsem přesvědčen, že tento nově založený ústav, jenž jest povolán k tomu, aby vážným způsobem pěstoval vědy a podporoval zdokonalení domácího umění, úplně dostojí tomuto svému úkolu na prospěch Českého národa a že tím vyhoví v plné míře též nejvyšším intencím Jeho Veličenstva císaře a krále.

Prohlašuji, že Česká akademie císaře Františka Josefa jest ustavena.“ (Sláva!)

Na to pronesl president akademie, stavební rada *Hlávka* k protektoru akademie arcivévodovi Karlu Ludvíkovi tato slova:

„Vaše císařská a královská Výsosti, Nejjasnější pane arcikníže, náš nejmilostivější protektore!

Přítomnost Vaší císařské a královské Výsosti a blahosklonné proslovení, kterým ráčila Vaše Výsost nás právě oblažiti, posvěcuje slavnostní zahájení naší akademie způsobem pro nás i pro všechen lid český na vždy památným.

Račiž Vaše císařská a královská Výsost za tento významný projev vzácné milosti přijmouti díky naše úctyplné a nejoddanější!

Vaše císařská a královská Výsosti!

Slavné shromáždění!

Byla to chvíle mocného a radostného vzrušení, když nejvyšší maršálek zemský dne 24. ledna roku minulého oznámil sněmu království Českého zvěst o zřízení České akademie.

Hlasové sněmu celého rázem spojili se v mohutný nadšený projev vděčnosti Jeho Veličenstvu, našemu Nejmilostivějšímu císaři a králi Františku Josefovi, tlumočíce věrně díky národa.

Na to dne 29. ledna došel Jeho Jasnosti nejvyššího zemského maršálka království Českého tento přípis veleslavného presidia císařského a královského místodržitelství:

„Vaše Jasnosti!

Jeho císařské a královské Apoštolské Veličenstvo ráčil Nejvyšším rozhodnutím z 23. ledna t. r. nejmilostivěji uděliti Nejvyšší svolení, aby se zřídila „Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění v Praze“ a ráčil nejmilostivěji schváliti předloženou osnovu stanov této akademie.

Protektorem této akademie, nalézající se pod nejvyšší ochranou, ráčil Jeho Veličenstvo Nejvyšším vlastnoručním listem z téhož dne nejmilostivěji jmenovati Jeho císařskou a královskou Výsost, Nejjasnějšího pana arciknížete Karla Ludvíka.“

Nejvyšším rozhodnutím tímto došla jedna z dávných tužeb národa Českého svého splnění.

Po lidské věky byla Česká akademie pro nás nedostižným ideálem — dnes tento ideál stal se skutkem. Stal se skutkem otcovskou péčí téhož vznešeného mocnáře, za jehož požehnané vlády vystavena byla od základů nynější budova školství českého — mocnáře velkodušného, jehož jmeno po věky ve vděčnou paměť našeho národa zapsáno zůstane jakožto obnovitele a třetího zakladatele vysokého učení Karlova a Ferdinandova.

Na stupních trůnu skládáme za toto uskutečnění našich tužeb dík svůj nejhlubší a nejoddanější! S nelíčeným vděkem budiž v památný den tento vzpomenuto zásluh, jež zjednal sobě o vznik akademie naší slavný sněm království Českého. Ujal se myšlenky té horlivě a plodně, vzácnou svou podporou mravní i hmotnou.

Uznání neméně vřelé náleží vysoké císařské královské vládě. S příznivou ochotou naklonila se k návrhům sněmu a pilnou péči měla o jich provedení.

Skvělý důkaz, jak vyhovuje se zřízením naší akademie skutečné potřebě, podala za všeobecného souhlasu obec královského hlavního města vzornou munificencí svou, jakož i četná okresní zastupitelstva, obce a jednotlivci, oslavujíce takto zároveň vděčně památku čtyřicetiletého panování Jeho Veličenstva.

Přijímáme s plným vědomím veliký a vznešený ten úkol nám svěřený a chceme mu sloužiti věrně a nadšeně!

Naše akademie chce býti střediskem všem, kdož v národě českém domáhají se jeho pokroku vědeckého, zdokonalení jeho písemnictví a povznesení jeho umění! Na dráze té ona chce poskytovati všem žádoucí opory a mravní posily a chce zajistiti každé zdárně vykonané práci spravedlivé ocenění a platné uznání a bude takto ve službě národa svého sloužiti cílům lidstva nejvyšším.

Stojíce na prahu této činnosti vznášíme zraky své k posvátné osobě Jeho, jenž v říši Své je prvním a nejmocnějším ochrancem věd a umění, jenž i naši Českou akademii ráčil vzíti ve Svou zvláštní Nejvyšší ochranu, povoliti jí nejmilostivěji, aby se zdobiti směla jmenem Jeho a ustanoviti jí vznešeného protektora, srdcím našim zvláště drahého a vítaného. Vzpomínajíce vděčně této veliké milosti, dovršené štědrým obdarováním hmotným, nemáme přání horoucnějšího, než aby otcovská ruka milostivého mocnáře i dále zůstala ústavu našemu štítem mocným a dílu jeho zárukou zdaru a rozkvětu. Povzneseni hlubokým citem vděčnosti a věrné oddanosti, spojme hlasy svoje volajíce: Jeho Veličenstvu nejmilostivějšímu císaři a králi našemu nehynoucí Sláva! Sláva! Sláva! (Shromáždění nadšeně opětovalo tento projev.)

Generální tajemník akademie prof. *Studnička* ujal se na to slova, aby podal nástin o vzniku a nynějším stavu České akademie. Dnešním slavnostním dnem uvádí se v živót nejidealněji odůvodněný ústav umělecko-vědecký, kterýmž se národ náš hlásí ku plodné práci na bezmezném poli nejvýše se nesoucí vzdělanosti lidské. Za nejblahosklonnější součinnosti Nejjasnějšího pana protektora svého zahajuje Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění svou mnohostrannou činnosť, jakouž jí vykazuje podrobné znění stanov, Jeho c. a k. Apoštolským Veličenstvem schválených a pod Jeho nejsvrchovanější ochranu vzatých. Na to podal přednášející nástin vzniku a nynějšího stavu České akademie, načež věnoval vřelou vzpomínku zesnulému členu, professoru českých vysokých škol technických, dru. Otokaru Feistmantlovi. „V nejlepším věku a nejplodnější činnosti,“ pravil, „vyrván byl z našeho středu, kdež hodlal dle sil svých platně spolupůsobiti k rozvoji nejen vědy vůbec, nýbrž i národní vzdělanosti zvlášť. Že úspěchu se nemine, v tom potvrzovalo jej zřízení České akademie naší, jejímž členem býti pokládal za největší své vyznamenání. Avšak v tajemné knize osudu jinaký byl o něm nevyzpytatelnou rukou boží učiněn zápis: nedožil se ani dnešního slavnostního zahájení České akademie věd a umění, o níž v pansofických snahách svých horoval již na počátku XVII. století náš slavný Jan Comenius, nedožil se té vzácné chvíle, v níž se otevírají volné brány k nejobsáhlejší činnosti v oboru badání všestranného, jemuž vyznačil ve své Akademii všeliké dráhy a prostředky geniální náš Purkyně, nedožil se dávno a toužebně očekávaného okamžiku, v němž nám jest popřáno se radovati ze zřízení České akademie věd, slovesnosti a umění, nejvzácnějšího to pomníku nejmilostivější přízně Jeho císařského a královského Apoštolského Veličenstva, našeho nejmilostivějšího císaře a krále Františka Josefa I.“

Na to přednášel prof. *Jos. Durdík* „O jednotě vzdělanosti“ a prof. *Albert* „O dvou světech“.

Akademie Krakovská.

Ve zprávách za duben (r. 1891) uvádí se tresť těchto prací předložených: Biblioteka pisařy polskich, sv. 12—15. Menandrea (L. Sternbach). O jazyce satir Martina Bělskégo (G. Blatt). O obsazování biskupstv v Polště. I. Doba Piastovská (Z. Liševič). Polská politika k státům sousedním a k zemím rusínským r. 1432 (A. Levicki). Zpráva o bádáních v archivech římských (S. Smolka). Zpráva o městských archivech někdejších vévodství Osvięcimě a Zátoru (V. Heck). O vlivu světla na lučební podstatu (G. Schramm). O závislosti vlastního tepla pevných těl od temperatury (J. Zakřevski). O sloučeninách anhydrových (S. Němentovski).

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním listkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecnich** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

Po dobu prázdnin (od 15. července do 15. září) ni redakce ni administrace „Kroka" neúřaduje.

Sl. ředitelstev žádáme slušně za programmy.

Red.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

„Vzděláním dotud málo pěstované skladby vynikli Václ. Zikmund a ještě více Frant. Bartoš.“ Chvály té, citované tu již na str. 53, hlasatel její, J. Gebauer, nevykládá a nedokazuje sice ve mluvnici své (II, 219) nijak, ale lze jí přece tak přisvědčiti, že Bartoš vynikl pěstováním skladby nad Zikmunda a sice hlavně skrze to, že se slušněji má nežli Z. k zásadám, kterými jsem se já řídil už ve Srovnávací mluvnici jazyka českého a slovenského, počaté skladbou 1855 r. a dotištěné 1857, ačkoli mi dle výkladu, předešlého tu na str. 222 do 225, nemohlo býti tehda ještě s dostatek známo, že se již i Jungmann spravoval týmiže zásadami v nejvzácnější všech ostatních prací svých, ve Slovníku česko-německém, vydaném 1835 do 1839 r.

Odporuje zajisté B. od počátku syntaktických publikací svých až podnes nejen slovy než i skutky pseudoaristokratické neb empirické bajce Nejedlého o klassičnosti češtiny Veleslavínské, jížto vedle historika, V. Zeleného, a básníka, K. J. Erbena, vlastenčivších anebo vlastně pytlačivších také ve mluvnictví českém, i pěstovatel toho ex professo, Zikmund, tak žalostně nadržuje, jak jsem to vyložil už i tu na str. 221 do 232.

Bartoš pak spustil se jí již i ve prvé ze syntaktických rozprav svých o instrumentale [1]) skutečně, snaže se tam poněkud i srovnáváním češtiny s polštinou „an zahlreichen, aus allen Perioden der böhmischen Literatur gesammelten Beispielen nachzuweisen, dass die beiden Arten des Instrumentals, in welchen unsere Grammatiker theils eine bloss äusserliche Vergleichung (Instrumental porovnávací), theils den Ausdruck des Prädicats (I. přísudkový), durch die bloss scheinbare Analogie des Latein und des Deutschen geleitet, gesehen haben, in ihrer eigentlichen Bedeutung zusammentreffen, dass sie ihrem Wesen nach identisch sind.“ Výslovně zná se tamž i ke srovnavací methodě strany polštiny a znevažuje předchůdce své, jak níž oznámím a dokáži, mezi jiným i následujícími slovy; „Im Böhmischen kommen die Instrumentale der bloss äusserlichen Vergleichung von den ältesten Zeiten an, viel spärlicher vor, als im Polnischen. Šafařík (Počátky und älteste Denkmäler), Hattala und Zikmund führen deren etliche fünf, und zwar alle

[1]) Ueber die modale Bedeutung des böhmischen Instrumentals (Programm des k. k. katholischen Gymnasiums in Teschen für das Schuljahr 1868, str. 18 do 36). Slova, citovaná z té rozpravy nad čarou, stojí v ní hned s počátku, ve zláštním otisku jejím pak na str. 1 a 2.

fast dieselben an. Darum will ich hier für diejenigen, die sich dafür interessiren, eine viel vollständigere Sammlung dergleichen Instrumentale liefern, als bisher irgendwo geschehen ist."

Mnohem určitěji zavrhuje Bartoš empirické stanovisko, kterého se Zikmund u sbírání syntaktické látky čili dokladů držel nejen pro vědeckou než i pro školské ze svých skladeb jazyka českého, ve druhé ze syntaktických prací svých [1]) a sice ne jednou než dvakrát. Konstatovav totižto nejprvé nedostatek důkladné skladby, která prý by jedině mohla přítrž učiniti největší všech ostatních vad i písemné češtiny, vyznává dále vůbec, že „skladba taková stopovati musí rozvoj ducha národního v celé rozsáhlosti od nejstarších památek literarních až po dobu naši, ona nesmí ustrnouti na jedné době, ba vlastně řečeno, jen na některých úkazech doby jedné. Skladba česká musí sobě neméně bedlivě všímati neporušené řeči lidu jak nynější tak i té, která jest v národních [2]) písních z dob minulých nás došlých" a sice proto, že „písně národní jsou zvláště důležitým zřídlem neporušené mluvy národní. Kdy ony skládány byly, tehdy byl duch národní ještě v plné bujarosti své síly. Nemějme napořád latinu na zřeteli, kde se nám ve cvičbách slohových nedovoluje následovati vzorů básnických. Naše poesie národní jest samorostlý výkvět svěžího ducha národního. Verše a rýmy písní národních jsou nám jistou zárukou, že na nich od sběratelů mnoho změněno býti nemohlo, jak se při pověstech na mnoze stalo." Podruhé zná se B. k zásadám těm v rozpravě právě citované zvláště slovy i skutky a sice oněmi takto: „Material sebrán jest, pokud čas a síly stačily, co nejhojnější ze všech dob literarního rozvoje řeči naší. Vedle toho měl jsem též pilné zření k neporušené řeči lidu, ze které zvláště v poznámkách korrektiv jsem položil přílišnému genitivování. Konečně vytýkám, kde se mi toho potřeba vidí, nesprávné vazby novějšího jazyka spisovného."

Co se pak skutků týče, těmi nepřestal Bartoš ani ve prvé ze zpomenutých posud rozprav spůsobem Zikmundovým [3]) na pouhém uznání potřeby toho, „aby se jazyk český nejen k těm jazykům, s kterými ve školách činiti jest, nébrž i k ostatním jazykům slovanským důkladně přirovnal." Přirovnávát B. už i v míněné rozpravě češtinu aspoň ku polštině, dávaje zvlášť i to ještě na jevo, arci jen implicite, ale dosti jasně, že by bez ohledu ku polštině čili beze srovnání češtiny s touto nebyl ani nad předchůdce své tak znamenitě vynikl, jak nám to namluviti chce již i slovy výše citovanými, ale nemůže ze příčin, z nichž aspoň nejvážnější níž oznámím, nechtě přetrhovati dokazování tu začatého.

Ve druhé z týchže prací srovnává B. češtinu kromě polštiny také s ru-

---

[1]) O genitivě závislém na časoslovech. V Brně 1872, str. 4 a 6.

[2]) Přívlastkem tím nemíní B. nic jiného než já svými *prostonárodní* a *přirozený*, místo nichž někteří z mladších společníků našich *lidovému* nadržují. Dotčenou větou celou pak vyhlašuje B. všecky písně, zachované ve Královédvorském a Zelenohorském rukopise, za plody prostonárodního čili přirozeného básnění. Smýšlí-li podnes tak o nich, staví se ovšem i v té příčině moudřejším ode mne, poněvadž já v epických písních Královédvorských a v LSě spatřuji již ode dávna víc anebo méně vynikající fase přechodu od přirozeného básnění k umělému anebo, jak jsem to již i německy vyslovil, „ein Mittelding zwischen der Volks- und Kunstpoesie oder volksthümliche, volksmässige Kunstepen". Více důkazů toho najde každý, komu o ně více jde nežli mně tu, již i v mých ukázkách obrany RKho, vyšlých v Osvětě Vlčkové, Národních listech, Pokroku, něm. Politice a Světozoře 1885 do 1887 r. Zvláštní jejich otisky se dvěma přídavky, nevydanými dříve nikde, vyjdou o nedlouho. Nejvážnější z ostatních vad dotčeného mínění vězí v té nepopíratelné pravdě, že sobě B. neprávem osobuje prioritu i strany mínění téhož a nedbá zhola nic ani o důkazy toho, že je přirozená poesie „zvláště důležitým zřídlem neporušené mluvy národní" vůbec a strany skladby čili podstaty každé řeči zvláště, jak to již i Jungmann slovy a skutky, vytčenými tu na str. 224 a 225, hlásá, já pak v §. 27 svého Brusu zevrubněji vykládám, než mi to dříve bylo možno.

[3]) Oznámeným už na str. 221 jeho vlastními slovy, vynikajícími anakoluthem, kterého jsem je teprve tu zbavil. Ostatně pak odbudu je tak, jak jsem to slíbil už na str. 232.

štinou a posvátnou slovanštinou čili starou bulharštinou a sice pravidelně pod čarou, jako na str. 8, 10, 38 a 40; ve třetí [1]) pak toliko nad čarou, zejmena na str. 2, 14 do 17 a 55; ale celkem obakrát o mnoho spořeji, než by snadno byl mohl už i dle syntaktické části mé rozpravy O ablativě ve slovančině a litvančině, Obrany Libušina soudu s filologického stanoviska a Úvahy o F. Buslajeva Opytě istoričeskoj grammatiki russkago jazyka [2]) a tím ochotněji měl, čím se méně zapírati dá zvláště to, že jsem ani já nemohl ještě do 1862 r. zavdati mu žádné příčiny ku výše citovanému a níž odbytému znevažování mé reputace vědecké, když on [3]) teprve téhož roku stal se professorem, kterého Zikmund vydal skladbu, jmenovanou tu již na str. 221 pod čarou, t. j. 1863.

Konečně vynikl B. nad Z. také tím, že se zevrubně dokládá pramenů svých v každé ze zpomenutých posud rozprav; ale potřeby toho neuznal on v žádné ani slovy, podobnými předešlým tu na str. 230 a 231, ani skutky s dostatek. Více důvěry, než je jí hoden opravdu, domáhá se B. už i tím, že teprve na konci poslední z dotčených prací vyčítá prameny a vykládá skratky, jakými se jich dokládá, i to jen leda bylo. Skratku *Nest.* na př. nedotekl se tam ani slovem, ačkoli se jím častěji dokládá ve druhé z týchže rozprav než ve třetí ruského Letopisu Nestorova, vydaného Fr. Miklosichem [4]) opravdu tak, jak jistě nebyl napsán ani dle str. X téhož vydání, než nejpodobněji Žitiji prěpodobnago Theodosija, igumena pečerskago monastyria, pocházejícímu i dle M. (str. VI) beze vší pochyby od Nestora a vydanému nejen od G. M. Boďanského 1858 než i od V. Jakovleva [5]) dle rukopisův i XIIho věku, v jehož druhé čtvrti, nejspíš okolo 1146 r. Nestor umřel. Neřídil se B. ani strany několika jiných pramenů svých neomylnou pravdou, hlásanou již ode dávna tak, že „satius ex ipso fonte bibuntur aquae". Nevystříhá se zajisté v žádné z dotčených rozprav „angue pesteque pejus" na na př. Anthologií z literatury české J. Jirečka, pověstných neslýchaně svévolným kastigováním originalů starých i nových, buď z nevědomosti buď „ad captandam benevolentiam" tak velkého a mocného pána, jakým už i právě jmenovaný byl 1868 r.

K menším a slabším pánům choval se B. také později ještě mnohem žalostněji nežli Zikmund, nešetře ani proti nejslavnějším z mrtvých předchůdců svých, jakými jsou jistě Jungmann a Šafařík, bez mála žádné ze zásad, vytištěných tu na str. 48 a 51 tučnějšími literami. Žádné z nich nedoložím se zvlášť ani v následujícím dokazování z téže příčiny, kterou jsem oznámil už koncem odstavce prvého na str. 182.

---

[1]) O instrumentale (Bibliotéka paedagogická. Sbírka spisův pro učitele, pěstouny, rodiče a pro vzdělavatele lidu vůbec. Sv. VI. V Praze 1874).

[2]) Časopis mus. 1858 r. str. 519 do 533; 1860 str. 71 do 74 a 1862 str. 325, 337 a násl. Na prvém z těch míst dokládám se kromě polštiny, ruštiny a staré bulharštiny také ostatní slovanštiny mnohem hojněji než na druhém a třetím.

[3]) Dle Ottova slovníku naučného III, 393.

[4]) Chronica Nestoris volumen primum textum continens Vindobona 1860. Ostatní svazky měly obsahovati překlad latinský a slovník, ale nevyšly a sice mezi jiným i proto, že dále nad čarou zpomenuté Žitije vniveč obrátilo tu *normalnou* ruštinu, o jakou se Miklosich zasazoval už 1854 r. rozpravou: Ueber die Sprache der ältesten russischen Chronisten, vorzüglich Nestors, vyšlou v Sitzungsberichte der philosophisch-histor. Classe der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, sv. XIV, str. 3 do 52. Nevedlo se lépe konečně ani jeho *normalné* staroslovenštině čili starobulharštině, předepsané kandidatům učitelství na rakouských gymnasiích. Nejen Leskien (Handbuch der altbulg. Sprache. Weimar 1871 a 1886) než i Jagić (Specimina linguae palaeoslovenicae. Sanktpeterburgъ 1882) mají se k ní již ode dávna tak, jako kdy by jí ani na světě nebylo, přestávajíce na ukázkách staré bulharštiny, tištěných dle možnosti pokaždé tak, jak se v originalech objevují. Gebauer naproti tomu neváhal ani v Ersch- a Gruberově encyklopädii brojiti proti pravosti RKho *normalní* staročeštinou tak neslýchaně, jak jsem na to posvítil už i koncem druhé ze svých ukázek obrany téhož rukopisu, vyšlým v č. 16 Národních listů 1886 r.

[5]) Pamiatniki russkoj literatury XII i XIII věkovъ. Sanktpeterburgъ 1872.

Na str. 2 druhé z dotčených rozprav počítá Bartoš i Jungmanna mezi přívržence Nejedlého neb empirické školy jazykozpytné „tecto nomine“ ovšem, ale takořka makavě následujícími slovy: „Když ku konci minulého a na počátku tohoto věku někteří šlechetní jazyka svého přirozeného milovní mužové národ k novému životu buditi a chrám národní osvěty z novu budovati se jali, nemohli ovšem jinak než osvojiti si napřed dokonale vysoce vzdělaný a vytříbený jazyk Veleslavínův a Komenských a jich vzorem ve všem se spravovati a řiditi. Nakolik jazyk oné doby sám zde onde vybočil z mezí ducha národního a nakolik duch národní za dvě stě let se změnil, toho nedovedli oceniti onino první křisitelé národu našeho, jsouce sami duchu národnímu více méně odcizeni. Nakládáno tedy s jazykem českým od těchto dob jako s jazykem mrtvým. Co nalezeno ve spisech spisovatelů středověkých, to uznáno za klassické a postaveno za pravidlo vůbec platné.“

O důvody žádného z těch výroků nepokusil se B. ani sebe slaběji a marně by se zasazoval o ně i do nejdelší smrti své zejmena strany Jungmanna. Ten se zajisté „neřídil a nespravoval ve všem vzorem Veleslavínův a Komenských“ anebo „neuznával toho, co nalezeno ve spisech spisovatelů středověkých, za klassické a za pravidlo vůbec platné,“ zkrátka: „nenakládal s jazykem českým jako mrtvým,“ než ujímal se ho jako živého nejen proti Nejedlému než i proti Trnkovi a Žákovi tak výtečně, jak jsem to vyložil už i tu zevrubněji na str. 181 do 186, 223 do 225, 231 a 232 hlavně proti Erbenovi, Zelenému a Zikmundovi, vyznav upřímně ke cti a slávě jeho zvlášť i to, že se on dříve znal slovy i skutky k týmže zásadám historického čili srovnavacího jazykozpytu směrem Boppovým, kterými se já spravuji již ve Srovnávací mluvnici jazyka českého a slovenského, počaté skladbou, vyšlou 1855 r. a tak tupenou najmě od Erbena, nadšeného duchem Nejedlého a neosvojivšího sobě s dostatek ani předchozích výsledkův empirického jazykozpytu, že jsem za potřebné uznal vydati zvláštní obranu její téhož roku. Přes to přese všecko domáhá se B. i 1872 r. ještě slovy předešlými slepé víry v to, že teprv on dospěl u nás k zásadám historického jazykozpytu proti empirickému vůbec a ve příčině skladby zvláště.

V rozpravě Ueber die modale Bedeutung des böhm. Instrumentals, citované tu již na str. 269 a 270, a v úvaze, vyslé v Časopise Matice moravské 1870 r. na str. 36 do 48 o Nákrese mluvnice staročeské J. Jirečka, vydaném roku téhož, vede sobě B. ještě rozpustileji, zvlášť i tak, že jsem uznal hned potom [1]) za slušné a potřebné zastati se i proti oné rozpravě nejen sebe samého a Šafaříka než i zásadného protivníka našeho a Jungmannova, Zikmunda, mezi jiným i následujícími slovy: „Rozprava dotčená vyniká značněji zvláště nešetrností ku předchozím společnicím svým, neostýchajíc se vytýkati mně a Zikmundovi, že prý jsme toho ani netušili, co nám ona dokázati slibuje, čili „dass der Instrumental der Vergleichung (porovnávací [2]) und des Prädicats (přísudkový) in ihrer eigentlichen Bedeutung zusammentreffen, dass sie ihrem Wesen nach identisch sind“ a že jsem ani já nedovedl srovnávacího instrumentalu více potvrditi než jen asi pěti příklady, vyskytujícími se prý větším dílem už u Šafaříka (Počátky und älteste Denkmäler). Aspoň tak se dokládá p. B. toho výtečníka na str. 2. Nás neuznal ani toho hodnými anebo vlastně nebyl strany mne s to, aby mi chyby vytčené ze spisů mých náležitě dokázal. Srovnávací mluvnice má zajisté poskytuje příkladů patřičných na str. 49 čtrnáct. Bráně Libušin soud (Čas. mus. 1860 r. na str. 71 do 74) i strany instrumentalu *turem*, objevil jsem i několik jiných tomu na vlas podobných a hleděl je všecky obdobou ostatních

---

[1]) Počátečné skupeniny souhlásek československých 1870 r. na str. 25 pod čarou.

[2]) Přestávaje na tom slově m. mého *srovnávací* a Zikmundova *přirovnávací*, staví se Bartoš arci též důkladnějším znatelem skladby české nad nás, ale docela marně nejen dle mého Brusu (str. 163 a 164) než i dle Matičného (2 vyd. str. 178 a 179). Ostatně protivím se nyní délce prvého *a* dotčeného slova a jiných podobných stále.

nářečí slovanských objasniti. V mé Mluvnici jazyka slovenského konečně §. 388 počíná se již takto: ‚Srovnávací instrumental ozýva sa podnes velmi často len čo prísudok (§. 307 a 308)‘ a pod č. 3 čili na str. 233 obsahuje přes dvacet takých příkladův, o jaké nám právě jde. Zikmund v §. 116 své Skladby neužil sic ani příkladův, obsažených v dotčené právě obraně, ačkoli je tam každý z nich co nejdůkladněji citován; ale počal §. 117 takto: ‚Z instrumentalu jakosti a přirovnání vyrostá instrumental přísudku.‘ Jak se vlastně jmenuje nešetrnosť právě dokázaná, to snadno uhádne každý, komu o to právě jde. Mne ona nemálo pobádala k tomu, čeho se tu p. Bartošovi dále dostane. Mine-li se to s cílem, dokáži mu i jináče, že ani skrovné jmění mé duchovné není res nulius, pokud žiji.“

Dále vyčítám a dle nejlepšího vědomí a svědomí svého dokazuji tamže do str. 30 z úvahy Bartošovy o Nákrese Jirečkově víc i takých vad, které se jen tím liší od obyčejných plagiatů, že ubližují předchůdcům okradeným i jinak víc anebo méně krutě; ale nenazval jsem přece žádné z nich ani plagiatem, a sice hlavně proto, že se pachatel jejich nestavěl ani proti Jirečkovy zásadným odpůrcem Jungmannovým a mojím, pokládaje skladbu také za nejdůležitější částku každé mluvnice čili za přirozenou podstatu každé řeči nejen slovy než i skutky.

Aby o šetrnosti té nezbylo žádné pochyby, převezmu sem ze str. 26 a 27 následující část antikritiky své: „Bartoš velmi rád dokazuje věci ode dávna dosti známé i dokázané a naopak. Tak na př. na str. 42 a 43 dokazuje více než dvacíti příklady z Nestora vzatými proti §. 327 Nákresu užívání absolutného dativu v posvátné slovanštině, neznav anebo nevšimnuv sobě náležitě mezi jiným ani Dobrovského [1]) a Šafaříka ani litevštiny, kde je vazba ta posud velmi obyčejná. Odkud ovšem přirozeně plyne, že B. dotčených chyb Nákresu buď nemohl spozorovati buď nechtěl odhaliti a že se dopustil i sám nejedné. Zpomenu z nich tou příležitostí jen tu, kterou spáchal, lituje opravdu, že ‚se vazba táž u nás více nevyvinula a neudržela.‘ Čím, abych nejmírněji řekl, asi tak naivně sobě vede jako ta žežhulice, která dle RKho ‚zakukáše, zaplakáše, že nenie vezdy jaro.‘ Ale tak nevinen sotva bude jako ona, mají-li přírodozpytcové pravdu, vypravujíce o kukačkách, že prý vajíčka svá snášejí do cizích hnízd; a dokáže-li kdo, že B. v úvaze své zachází s duchovnými plody právě naopak. Já však o důkaz ten nestojím, koje se nádějí, že on v budoucích pracích svých nezavdá k tomu žádné příčiny více, t. j. že se ku předchůdcům a vrstevníkům svým zachová mnohem slušněji aneb aspoň opatrněji než v úvaze dotčené. V té zajisté má se i ku předchozím pracím syntaktickým učitele svého, Miklosiche, tak, jak jsem výše řekl, t. j. nedokládá se jich ani tam, kde by mu to nejen slušelo než i věci velmi prospělo, jako na př. u lokalu na str. 43 a 44. Tam totižto volí axiomaticky učiti všeličemu o formě a úkonech lokalu než odkázati čtenáře k výtečné rozpravě Miklosichově o témže pádě.“

Jak marnou byla náděje právě opakovaná, o tom ať ráčí souditi ct. čtenářové moji sami, mohouce jisti býti předně tím, že Fr. Vymazal hlavně přičiněním Bartošovým vydal proti mně 1872 r. i zvláště pamflet pod tímto titulem: Původ slova „lať“. Učená rozprava prof. Mat. Mataly. Podruhé téhož

---

[1]) Dle str. 636 a 687 knihy jeho, citované již i tu na str. 5 pod č. 5. Onde dokládám se také pod čarou i §u 93 Počátků Šafaříkových a strany litevštiny Schleichera (Litauische gramm. Prag 1856, str. 321) proti těm hrubým omylům, kterých se Jireček v §. 327 Nákresu svého dopustil, zastíraje ve předmluvě jeho nedostatky vědomostí svých také znevažováním zásluh o mluvnici staročeskou předchůdců svých, zejmena pak i vlastního tchána svého, P. J. Šafaříka. Nejváżnějším důkazům té výčitky, vyloženým do str. 41 též antikritiky, dopřeji níže také místa, připomínaje tu jen to j ště, že nad čarou chvalně zpomenutá rozprava Miklosichova o lokale vyšla v Sitzungsberichte der philosophisch-hist. Classe der k. Akad. der Wiss. in Wien 1868 na str. 531 do 559 a že jsem se jí doložil už i v citované nahoře části antikritiky své, zejmena na str. 27 pod čarou.

roku dopustil se Bartoš v rozpravě své O genitivě závislém na časoslovech více plagiatů nejen u Zikmunda než i u mne, na př. už i tím, že ji počíná genitivem odluky, jak Z. prvý nazval opravdu ablativný čili otázce *odkud?* přiměřený úkon jeho, dokládaje se rozpravy mé O ablativě ve slovančině a litvančině aspoň tak nedostatečně, jak jsem se zmínil o tom už i tu na str. 227. Bartoš naproti tomu nedopřál mi ani takého uznání, ale neuškodil aspoň věci tak neomluvitelně jako panegyrista jeho, Gebauer, stranictvím, oznámeným tu též už na str. 288 pod č. 5 nad čarou.

Bartoš a Vymazal nezasazovali se dlouho společně o zničení vědecké reputace mé, davše se již 1881 r. tak ukrutně do sebe, jak to nad slunce jasněji vysvitá na př. už i z následujících replik Vymazalových, vyšlých roku právě řečeného v Brně pod těmito tituly: 1) Entgegnung auf Prof. Blažek's lügenhafte und alberne Kritik meiner Böhmischen Grammatik für deutsche Mittelschulen a 2) Jak Bartošův Blažek zrezal Vymazala.

Touto brání V. svou Nauku o větě pro žáky na středních školách, opatřiv ji mottem: Hloupost a pýcha na jednom dřevě rostou. To a titul prvé sám stačí tuším až nazbyt k ospravedlnění předešlého mínění mého o vzájemné nenávisti společných dřív osočovatelů mých. Ostatně pak rozumí se samo sebou, že jsou obě repliky Vymazalovy přiměřeny přísloví, dle něhož „není takého šprochu, aby v něm nebylo pravdy trochu."

Zejmena druhá z nich hodna je víry, vypravujíc nám takto: „Prof. Bartoš chlubívá se, že pracoval o své skladbě dvacet let. Tato práce se mu nejspíše ztratila, sic by nebyl po tolikaletých studiích opisoval pravidla řecké syntaxe Niederlovy. A proč zrovna řecké syntaxe? Proč ne latinské anebo německé? Či smíme rozumovati takto: Proto že některý žák teprve v páté třídě učiti se bude řecké syntaxi, proto narazme českou mluvnici hned pro primány na řecké kopyto. Také na reálkách našich a na ústavech učitelských nevyučuje se řečtině. Spisovatelská slušnosť žádala, aby p. Bartoš napsal na titul své skladby: podle Niederle sestavil. Předmluvy si málo který čtenář všimne" (str. 3 a 4).

Ze třetí z Bartošových, vyšlé nejen o rok potom než i v 6ém vydání jeho Skladby r. 1889, nedověděl by se čtenář už ani toho, co ve 1 a 2é z nich tak zní, že původce jejich, „obrav si za vzor, ovšem nedostižný, řeckou skladbu Niederlovu, pravidla její paragraf od paragrafu, kdekoli shoda úplna byla — a paragrafů takových veliká jest většina! — vypsal a k nim příklady české přičinil." Ve třetí totižto přestal B. na této zmínce o nedostiženém vzoru svém: „Zůstal jsem za příkladem skladby Niederlovy při rozdělení vět dvojitém."

Tamže hledí B. ututlati také největší a nejškodlivější vadu své Skladby: úplnou totiž a úmyslnou nedbalosť o rozdíl mezi vyučováním řečem mateřským a cizím, dokládaje se nevěrně následujících slov Entwurfu der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich (1849 r. str. 147): „Der grammatische Unterricht im Untergymnasium bedarf in seinem syntaktischen Theile sowie in der Formenlehre für die slavischen Sprachen einen grösseren Raum, als für die deutsche Sprache im Entwurfe des Lehrplanes vorausgesetzt ist. Für die Syntax; denn es ist die Aufgabe dieses Unterrichtes nicht bloss, das Sprachbewusstsein zu wecken, und einen Grund zu legen, auf welchem der Unterricht in den übrigen zu lehrenden Sprachen erbaut werden kann, sondern dieser syntaktische Unterricht muss zugleich der Ungenauigkeit und Willkür, welche sich in mehreren slavischen Sprachen, zu ihrem Nachtheile, in die Construktionen und Satzfügung eingeschlichen hat, entgegentreten, und so die Sprache der heranwachsenden Generation des gebildeten Theiles des Volkes zu reinigen und zu veredeln suchen."

Přestaltě B. na překladě druhého z těch souvětí, kdežto byl povinen i prvé z nich tím ochotněji míti na zřeteli, čím patrněji naráží i druhé na rozdíl mezi vyučováním řečem mateřským a cizím vůbec a na nižších gym-

nasiích zvláště slovy: „einen Grund — werden kann," přeloženými od B. takto: „základy položiti, na nichž by se budovati mohlo vyučování jazykům cizím" a vyloženými na str. 122 a 123 téhož Entwurfu takto: „Der grammatische Unterricht in der Muttersprache verfolgt einen wesentlich andern Zweck als der in einer fremden Sprache; denn während man im letzteren Falle am Leitfaden der Grammatik die Sprache erlernen will, soll hier vielmehr an der bereits bekannten Sprache das Sprachbewusstsein gebildet werden. Es vertritt also der grammatische Unterricht in der Muttersprache die Stelle einer allgemeinen Grammatik, natürlich angemessen der Bildungsstufe der Schüler, und gibt dadurch zugleich die nothwendige Grundlage, auf welche der Unterricht der fremden Sprachen baue. Daher haben speciell für die beiden ersten Klassen des Untergymnasiums die Lehrer der Muttersprache und der lateinischen Sprache, soferne nicht diese beiden Gegenstände in derselben Hand sind, sich genau im Einzelnen zu verständigen, damit dasjenige allgemein Grammatische, was für den lateinischen Unterricht in seinem allmählichen Forsschritte erforderlich ist, gewiss schon an der Muttersprache der Schüler gezeigt und von ihnen verstanden sei, und damit auch in der Terminologie jede, die Schüler nur störende Verschiedenheit vermieden werde. Dem bezeichneten Zwecke gemäss tritt in den Vordergrund des grammatischen Unterrichtes die Satzlehre. Die Kenntniss und geläufige Analysis des einfachen, sowohl nackten als bekleideten Satzes, hat der ins Gymnasium aufzunehmende Schüler bereits aus der Volksschule mitzubringen (vgl. §. 60)."

Kromě toho doložil jsem se proti téže vadě Nauky o slově M. Blažka, společníka Bartošova v mučení mládeže naší mluvnicí, naraženou na kopyto řecké Niederlovy, také zvláštního návodu, vydaného dle výše vytčených zásad Entwurfu ku prospěchu češtiny, na str. 33 a 34 svého Přídavku 1881 r. slovy, citovanými na str. 3 druhé z Vymazalových replik výše jmenovaných, ale docela marně. Důkazy toho proti Blažkovi vyložím teprve níže na příhodnějším k tomu místě, přestana tu i proti Bartošovi na následujících připomínkách.

Bartoš váží sobě dokladů syntaktických vesměs asi tak nesmírně jako panegyrista jeho, Gebauer, svých. Nepohrdám ovšem ani já doklady vůbec, ale nespatřuji ani v sebe větších spoustách jejich nic jiného než to, co na př. Ern. Häckel a jiní, čili jen „empirische Thatsachen" a vážím sobě vedle nich i pravd, známých s dostatek odjinud a nepochybných, pořád tak upřímně a velice, jak jsem to vyznal už o 21 roků dříve proti Miklosichi a Bartoši [1]) zvlášť i následujícími slovy před těmi jmenovaného monisty: „Die nackten, durch die Erfahrung festgestellten Thatsachen sind immer nur die rohen Bausteine, und ohne die denkende Verwerthung, ohne die philosophische Verknüpfung derselben kann keine Wissenschaft entstehen."

Řídě se tím i strany skladby, dospěl jsem už a sice zrovna dle tak zvaného přísudkového instrumentalu, zachovaného podnes jen ve slovančtině a litevštině, ku podstatně rozdílnému rozboru holé věty od toho, jakým se zejmena Bartoš i nad Šafaříka, spoluzakladatele slavistiky vůbec a srovnavacího jazykozpytu slovanského směrem, zahájeným od Boppa, zvláště, vypíná, vyčítaje i jemu slovy, citovanými tu již na str. 269, zcela svévolně to, čeho se vlastně sám dopouští podnes, ani netuše ještě té níže zevrubněji vyložené pravdy, že se k nominalným přísudkům vůbec jen takoví grammatikové znáti mohou, kteří se k víře v ně kromě latiny a němčiny i řečtinou sváděti dávají.

[1]) Počáteční skupeniny souhlásek československých 1870, str. 27. Ale poněvadž je rozprava ta málo komu přístupnou, odkazuji ct. čtenáře své ještě zvlášť i ke Häckelovi samému (Natürliche Schöpfungsgeschichte. Berlin 1870, str. 640) přes to a poněkud ovšem i pro to, že nepřestanu nikdy býti principialným odpůrcem jeho a přívržence jeho, Schleichera, spoléhaje hlavně na důvody, vyložené nejobšírněji v rozpravě mé: O jazykozpytě a přírodozpytě, vyšlé v Čas. mus. 1869 r.

(Pokračování.)

Repetitio mater studiorum.

Prof. *Frant. Sobek.*

(Dokončení.)

c) *Opakování učiva ve školním roce probraného* děje se po našem přesvědčení, na mnohaleté zkušenosti založeném, nejvýhodněji na základě určitě vymezených vůdčích hledisek. Že však týmže způsobem opakovati dlužno veškeru látku probranou, klademe úvahu sem náležitou níže, uvádějíce na tomto místě ještě jen tolik, že opakujíce kdykoli, ale zvláště na konci školního roku, nesmíme se spokojovati výhradně látkou v posledním roce probranou, alebrž že jest nevyhnutelno sáhnouti i do dob minulých, do tříd předešlých. To vše jest ovšem již také

d) *opakování veškeré látky předchozí.* Opakování toto prohlašujeme za naprostou nutnosť, ač má-li každodenní práce učitelova i námaha žákova potkati se s výsledkem, který by za onu práci i námahu stál, a jest-li náležitě upraveno, splňuje vrchovatou měrou i nejlepší naděje učitelovy.

Jak již připomenuto, děje se na základě určitých hledisek, z nichž jen příkladem tu buď jmenováno: přehled veškerých dějin jediného národa, veškery dějiny jediné země, pokřtění národů pohanských, snahy náboženské reformace v celém svém rozvoji u všech národů, politické reformy všech národů, slavné skutky lásky vlastenecké všech dob a všech národů, zvláště pak Rakouských, důležitosť Indie asijské v rozvoji dějin, obchodu i nových objevů zámořských, kolonisace od dob nejstarších do dnešního dne, nájezdy národů mongolských na Rakousko-Uhersko, synchronistické děje důležitých roků, revoluce politické, nejdůležitější vynálezy, nejdůležitější letopočty z dějin jednoho národa atd. Úkoly tyto a podobné nesmějí býti výronem okamžitého nápadu učitelova, ale výsledkem svědomité úvahy a paedagogické oekonomie, jež na vzdálenou budoucnosť pomýšlí v samých počátcích vyučování a pečlivě připravuje si činitele, s kterými bude později počítati. Šíré i hluboké toto opakování žákovi zjednává odvahu i samostatnosť, učitelovi pak neklamné měřítko pro posuzování skutečných vědomostí žákových, jsouc zároveň nejlepší a jedinou přípravou k maturitě, při níž by neměly býti dávány jiné otázky, než podobné k těm, které jsme příkladem uvedly.

4. K opakování náleží jako prostředky ne tak do šířky jako spíše do hloubky působící:

a) veškera žákův *četba domácí*, jižto, ovšem náležitě upravenou, nelze ani dosti oceniti.

b) *Četba školní* na čítankách i z auktorů, příklady při cvičení grammatickém, sporadické výpovědi všech učitelů při výkladě o kterémkoli předmětě a j. v.

c) *Themata úlohová*, jichž vypracování a posudek o něm neměly by po našem soudu zůstati nepovšimnuty od učitele toho odboru, ze kterého obsahem svým jsou vzata.

d) Sem patří také *bezděčné opakování*, jehož dostává se některým partiím vědeckým odtud, že jsou různým několika předmětům společny, na př. dějinám světským i církevním, náboženství, četbě veškeré a psychologii, nebo přírodopisu, zeměpisu a fysice, nebo všem větvím skupiny filologické a j. Tu pak spisovatel přítomné úvahy nemůže nevysloviti přání, aby o partiích několika předmětům společných stala se úrada odborných znalcův, jejímž výsledkem bylo by seznamenání všech těchto partií a roztřídění i pevné vymezení jejich pro jednotlivé předměty. Máme za to, že by tím k valnému prospěchu celku mnohá práce zbytečná byla odstraněna a koncentraci vyučování dobře poslouženo.

K téže koncentraci vztahuje se také, co řečeno sub *a*), *b*) i *c*), a nej

vydatněji o ni pečuje učitel, který při každé příležitosti vhodné a zvláště při opakování jednak ukazuje žactvu, do kterého předmětu jiného věc, o které právě mluví, zabíhá, a kde o ní šíře pověděno, jednak se jich při zkoušení ze svého předmětu vyptává po sourodých věcech, o kterých řeč byla v předmětech jiných — ovšem ujistiv se napřed, že byly a pokud byly již probrány.

5. Z toho, co stran opakování dosud bylo pověděno, jest na bíledni, že hlavní práce připadá učitelovi a nikoli žákovi. Již v Dra P. Durdíkově paedagogice str. 453. řekl jsem: „Žádaje opakování tohoto spůsobu, nemyslím nikterak, aby na př. žák IV. třídy *ukládáním* přinucován byl soustavně opakovati látku třídy II. a III. Nikoli žák, ale učitel má tu opakovati se žáky za živého účastenství jejich a každinké příležitosti použiti, aby jim všechnu látku probranou co nejčastěji a s nejrůznějších stanovisek na paměť i rozum přiváděl“ a tamtéž několik řádků níže: „Největší počet žáků budou hleděti, aby pohlédnutím na látku, v předešlých třídách procvičenou, osvěžili sobě obrazy povybledlé“. K této myšlénce nyní dodávám, co následuje.

Má-li žák příležitostně a, co nejvíce váží, ze své vlastní vůle rozhlížeti se po učivu v předešlých třídách probraném, jest nezbytno, aby měl stále po ruce tu knihu, které zvykl a ve které zná každou stránku i řádek každinký, tak že nemaří času hledáním. A tím ocitli jsme se u prodávání knih se strany žactva, o čemž položiti tady několik slov máme za nutno.

Jest otázka, *má-li učebná kniha, jejíž obsah učitel se žáky probral, zůstati ještě i potom v rukou žákových.* A k této otázce nerozpakuji se ani na chvilku přisvědčiti. Učebné knihy zeměpisu, atlas fysikalní a politický má býti v rukou žákových po celá studia; tak toho vyžadují samy instrukce pro gymnasia slovy na str. 237. ř. 5—9 nahoře položenými: „Wenn nothwendig, so mag dafür die Wiederholung einer bestimmten Partie aus dem geographischen Lehrbuche, *das die Schüler noch vom Untergymnasium her in Händen haben sollen*, aufgetragen werden.“ Touž povinnosť uložil bych žákům i stran učebnic dějepisných, tak že by žák IV. třídy musil si ponechati dotyčné učebnice z třídy II. i III. a oktaván z třídy V., VI. i VII., historický pak atlas ovšem po celá studia, jak tomu skutečně jest anebo má býti také při knihách jiných, zejmena při grammatikách.

Nic zajisté nepodporuje neblahou domněnku žákovu, jako by se učil pro školu a nikoli pro sebe, tou měrou, jako zakořenělý jeho zvyk prodávati knihy učebné. Sotva že se blíží konec školního roku, již největší počet žáků hledí prodejem zbaviti se knihy učebné a s ní zároveň také každé vzpomínky na její obsah, jako by pro všecky budoucí časy měl zůstati pohřben a nedotčen. A skutečně první zasáhnutí do učiva historického nebo zeměpisného z tříd minulých přivádí žáky do hotového ustrnutí a jsou vesměs přesvědčení, že to byl jen nahodilý excurs. Při tom není nic přirozenějšího, nežli nesprávná odpověď, ježto však ani tázaného ani třídy nevyruší ze stoického klidu; spíše vzbudí pozornosť odpověď správná. To jsou zjevy abnormalní, jež po našem zdání opakováním svrchu objasněným, jež předpokládá, že žactvo ponechává si učebné knihy, uvedou se v kolej pravidelnou.

Námítka, že by tím zabráněno bylo zpeněžení učebních knih, jest licha, neboť

a) peníze za prodané knihy nevracejí se z pravidla do kapes rodičův, alebrž rozplynou se v rukou žactva obyčejně k jeho vlastní škodě;

b) prodej tím jest jen odložen a nikoli zabráněn: a byť byl i zabráněn, dlužno přec, aby

c) hmotný zisk ceny tak nepatrné ustoupil zisku duševnímu a prodej opotřebovaných knih se strany žákův, s nímž ještě mnohý jiný nešvar jest ve spojení, byl dokonale zamezen.

6. *Opakování třídy.* Nahoře jsme řekli, že při opakování veškeré látky předchozí největší díl práce spočívá na učiteli a nikoli na žákovi. I zdá se nám, že nebude nespravedlivo, alebrž že bude se spíše srovnávati s poža-

davkem spolučinnosti žákovy a s prospěchem obecným, hledíc i k samému zápasu existenčnímu, když učitel maje zření jednak ku své námaze, o jejíž velikosti začasté ani mnozí z těch, kdo školství našemu jsou blízci, náležité představy nemívají, jednak k neunavné své snaze upraviti žákovi co nejpříhodněji úkol kterýkoli, v posuzování vědeckého jeho prospěchu měřítko své přispůsobí ku značnému pokroku methody vyučovací, k intensivnosti práce své vlastní a ku zvýšeným nynějšího světa požadavkům na vědomosti a schopnosť těch mužů, kteří stojí v jeho službách. Při žáku pak, který v práci pokulhává nebo se opozďuje, tak že jeho prospěch není v našem smyslu dostatečný, nezbývá než sáhnouti k poslednímu opakování, k opakování třídy Jen tak zachrání se intelligence od povrchnosti a stát od učeného proletariatu.

O nejnovější reformě u vyučování cizím jazykům, zvláště frančtině. — Střední stupeň.

Píše J. Kosina.

(Dokončení.)

F. Četba.

1. Četba věcí hlavní. Dobrá čítanka. Nikoliv chatrné anekdoty, ale ušlechťující obrázky povahopisné, kulturně historické články dle názoru a vkusu francouzského národa, seznamující žáka s obyčeji, zákony a zřízeními cizozemskými, články přispívající k objasnění a oživení ostatních oborů učebních, pak příhodné a užitečné články k hovorům na rozličných stupních vyučování. Novější lepší takové čítanky jsou od Ebenera Mayera, Stromea, Wershavena.

Jako v mateřštině jest čítanka i zde střediskem učení. Z toho jde, že četba nesmí býti pouze *mechanická a kursorická*, nýbrž že to musí býti vážná práce ducha, četba rozumová. Jak při četbě české, tak i při francouzské nutno míti zřetel ku stránce *mechanické, logické a euphonické;* především však na stupni tomto běží o čtení *rozumové a logické.*

2. Vedle obsahu četby nutno přihlížeti k tomu, aby články postupovaly za sebou dle *obtížnosti jazykové, zvláště mluvnické.*

Proto třeba založiti četbu na tomto základě, aby hověla *stupni a potřebě vzdělání žákova.* Nejvhodnější jsou na počátku vypravování ze života a z dějepisu, nesnadnější jsou již popisy a rozmluvy; listy se hodí do čítanky jen, pokud spadají do těchto tří kategorií. Snadnější básničky. Nečtěte příliš dlouho stejnorodé články, neboť *variatio delectat.*

3. *Návod ku přípravě* děje se na počátku roku na několika článcích společně se žáky. Učitel udá význam neznámých slov (dá jej třebas také od žáka uhodnouti, odkazuje na kmenové slovo známé), rozluští delší věty, poukáže na zvláštní postavení slov a obtížnější vazby. Takto seznají žáci potřebu slovníku a učí se užívati ho, aby se *samostatně* připravovali. Pak teprv když smysl článku přípravou takovou nalezen, přikročí se ku dalšímu. *Učitel předčítá článek*, kratší články celé, *delší* po kusech a sice zcela *správně a čistě* s náležitým přízvukem. Pak po větách neb po kusech čtou žáci a sice *a*) lepší, *b*) sbor, *c*) slabší. Po té se *ústně* překládá, slovo za slovem, pak *dobrou mateřštinou.* Obtížnější kusy možno přeložiti písemně, a požadovati *spátečný překlad.*

4. Jak si dále vésti při vyučování s četbou — s mluvnickými vysvětlivkami, s dotazováním se po obsahu v jazyku francouzském, s hovory, s opětováním, s dalším využitkováním článků pro mluvnici — *řídí se zvláštní povahou (rázem) článků.* Kdežto u jednoho postačuje několik otázek po obsahu, hodí se jiný k dalšímu zužitkování. Varovati se jest chyby, které se často s dobrým úmyslem

dopouštějí učitelé, chtíti totiž při jednom článku *mluviti o všem, mnoho a příliš mnoho, zvláště o mluvnici.* Nebezpečí vězí nejen v tom, že se žáci nudí, ale ještě věčší, že učitel mluví takto *bez plánu* semo tamo. V mluvnici se musí pokračovati spíše dle pevného předepsaného plánu.

Dvě cesty jsou zde, kterými možno se bráti, a sice, dle toho, je-li podkladem a východištěm mluvnice aneb čítanka. V prvním případě vysvětlí se na článku jen co *nesrozumitelného*, a je-li zvláště důležito, přečte se v mluvnici, jinak jest článek pouhým prostředkem k opakování a upevnění pravidel probraných. Je-li však *čítanka základem a vodítkem mluvnického vyučování*, nutno voliti články tak, aby se v nich *jevily a nacvičiti mohly úkoly mluvnické předepsané v učebném plánu.* Není-li hned předem čítanka složena se zřetelem na tuto okolnosť, bude těžko nalézti vždy příhodnou četbu. I když vyhověno podmínce této, bude přece třeba přivozovati příklady z mluvnice. První cesta jest pohodlnější a jistější, druhá duchaplnější a živější, přiměřenější podstatě jazyka, proto stále větší nabývá obliby. — Konečně se články opětně čtou, příhodné články prosaické a básnické cele neb po kuse zapamatují, avšak tak, že s počátku hlavní práce připadá škole. Též předčítejž učitel občas snadnější články neb vypravuj povídky a přesvědčuj se, zdali a pokud žáci porozuměli.

G. Konversace.

1. Tři prostředky: čítanka, vokabulář k tomu účelu sestavený a přímý názor. Je-li čítanka zařízena dle toho, postačuje věčším dílem tato. Učitel příhodné články využitkuje ve směru tomto, proměňuje věty v tázací a nejprvé při *otevřené* a pak při *zavřené* knize vymáhá odpovědi. Dále tvoří žáci otázky sami a odpovídají na ně vespolně. Učitel podává krátká vysvětlení francouzsky. Též poukazuje na zvláštnosti v konversaci francouzské (il n'y a pas de quoi, z čehož p- d'- quoi, plaît-il z něhož p't-il?) — Zvláštního povšimnutí zasluhují při příležitosti této slova, která zdánlivě francouzská naskytají se i v češtině, ale vskutku francouzská nejsou a ve franštině jinak se vyjádřují, tak na př.: kupé — fr. compartiment, fatální — fr. fâcheux, parterre — fr. rez-de-chaussée, adjutant — fr. aide-de-camp, artillerista — fr. artilleur, kombinace — fr. combinaison, filialka — fr. succursale, gardina — fr. rideau, infanterista — fr. fantassin, recept — fr. ordonnance, cirkl (kružidlo) — fr. compas. — Slova taková nechť si žáci zaznamenají.

Nesmí se ovšem konversaci věnovati příliš mnoho času *na úkor jiným stránkám jazyka.*

Důležitou pomůckou při konversaci jsou sbírky a seznamy fr. rčení, idiotismů a přísloví — fraseologie — vokabulář spořádaný dle určitých a školní potřebě přiměřených oborů věcí (jako ville, maison, meubles, famille, école, instruction, habillement, corps humain atd.). Spořádaným slovům žák naučí se a pak se jich používá k hovorům, jak již na nižším stupni počátek učiněn. Mateřštiny se co nejméně při tom používá, čemuž se hoví těmito způsoby: *a)* žák jmenuje pouze kategorie slov logicky neb grammaticky spořádaných; *b)* k podst. jménům připojuje přídavná jako přívlastky neb přísudky, nebo slovesa; *c)* odpovídá na jednoduché otázky; *d)* pojí sám neb na otázku několik slov v delší větu; *e)* podává malé popisy neb vypravování; *f)* jmenuje neb popisuje skutečné předměty; *g)* jeden žák dává otázky druhému.

H. Cvičení písemní.

1. *Význam jejich.* Bohatší a všestrannější jsou než na stupni nižším. Ubývá pravopisných, přibývá mluvnických a slohových, a sice k tomu konci, aby žák byl schopen *samostatně skládati dopisy* a jiné úlohy praktického rázu. Ač zbytečno dokazovati *cenu a potřebu* takové schopnosti a obratnosti, přece bude třeba dokázati možnosť jejich. Mnozí učitelé pochybují o výsledku a stěžují na nedostatek času, a spokojují se místo slohových cvičení s pře-

kládáním z mateřštiny. Dobrým jest toto pro formalní vzdělání a jest zkušebným kamenem pro znalost mluvnice a zužitkování její, avšak přece se přeceňuje a přehlížejí při tom vady. Již z praktických důvodů jest věc povážliva.

Nechť zná žák pravidla sebe lépe, a řádně se připravuje, bývají překlady přece dosti chybné. Důležitější jsou ještě důvody psychologické.

Častým zvláště *písemním překládáním* zvyká žák tak velice na medium mateřštiny, že mu pak jest nemožno, pronésti neb napsati větu bez tohoto prostřednictví. Proto se stává, že žáci po 6—8 letech, jsouce zvyklí překládati z mateřštiny do cizího jazyka, tak zřídka bývají schopni podati něco samostatně francouzsky ať ústně ať písemně. Zvyk ten nabude tak *dominující moci*, že žáku se stane nemožností mysliti a psáti bezprostředně cizím jazykem. Když však žák hned *s počátku učení se* bez prostřednictví jazyka mateřského zvyká používati zásoby své *slovné a tvaroslovné* ku tvoření vět franc., nabude zajisté obratnosti přiměřené vynaloženému času a práci, užívati volně písemně i ústně jazyka cizího. Proto také obmezuje se čím dále tím více překládání z jazyka mateřského a snahy reformatorů ve příčině té radostně jsou vítány.

2. Pravopisná cvičení přestávají, jakož i opisování a psaní vokabulí dle diktanda přestává, leda občas pro opakování obtížnějších naučených vokabulí. Taktéž radno občas psáti *věty a články* dle diktanda, jakož i *písemně opětovati* zapamatované, nikoliv ale v takovém rozsahu jako dříve. Pravopis se cvičí jen při ostatních cvičeních.

Časovati písemně nepravidelná slovesa často třeba, avšak po nich nechť mluvnická cvičení záležejí *ve tvoření příkladů ku pravidlům syntaktickým*. Překlady písemní z mateřštiny do frančtiny nechť se obmezí taktéž na míru nejnutnější (pro nacvičení pravidel a ku podpoře formalního vzdělání). Ostatní čas nechť jest věnován *cvikům slohovým*. Na nižším stupni záležely *s přetvařování a proměňování* vět daných a *tvoření samostatného nových*. V tom se horlivě pokračuje a při tom i pravopis i mluvnice pěstují. Vedle toho vede se žák pilně *ku skládání malých pojednání* (krátkých vypravování, popisů) a *jednoduchých dopisů*.

Učitel dá pro první dva druhy *thema a několik franc. otázek*, na něž žák odpoví a tím věc odbyta. Samo sebou se rozumí, že mluvnice a pravopis jsou pro potřebu tuto dostatečně připraveny, aby práce vypadla co možná nejsprávněji. S počátku nechť jsou věty u všech žáků co možná stejnozvučné. Když nabyli více cviku a důvěry v sebe, udává učitel jen jednotlivá hlavní slova pro každou větu a tak se věty stávají rozmanitějšími a samostatněji vypracovanými. Později se žákům vypravování nějaké jen předčítá neb přednáší a žáci vypravují, co slyšeli. Bohatým pramenem těchto cviků jsou též *zkracování, rozšiřování, proměňování v dialogy* atd. *článků čítanky*. — Jinak tomu s *dopisy*, jimž přikládáme právem zvláštní cenu. Při nich neběží pouze o to, směti užívati těch a těch forem a formulí, ale zvláště o to, aby si žák osvojil *zvláštní tón*, dopisům přiměřený. Vzorné dopisy naskytající se v čítankách konají sice dobrou službu, ale nevedou žáka *k samostatnému skládání franc. dopisů*. Proto třeba, aby alespoň učitel sám vládl *soustavně spracovanou školou dopisů*, dle níž by žáci pracovali a *kterou by měli v rukou*. Spisovatel (Wendt) podal sám školu podobnou (Wendt: franz. Briefschule 125 S. Hannover 1885, Carl Meyer 1. Mark 20 pf.), v níž se postupuje *soustavně a postupně*. — Nejprve ovšem třeba, aby žáci se seznámili se *zevnějškem* dopisů a sice tím, že poznají dobré vzory, aby jim mohly dány býti látky dopisů upravené dle rozličných kategorií (rodičům, přátelům, cizincům, známým, s nimiž jest kdo v obchodním neb jiném spojení) a aby *nabyli konečně zběhlosti*, při látce čím dále obmezenější napsati kloudný dopis francouzský. Ovšem k tomu třeba cviku řádného. Nepostačuje, aby každých 14 dní dáno bylo takové cvičení písemní, tu platí též „nulla dies sine linea“.

Některé vady žáků a jich náprava.

Píše prof. *M. Hofmann.*

Kdo denně ve svém povolání jako učitel nové představy v mysli žáků vyvíjí, je opravuje a oživuje, kdo žáky k rozvážným úsudkům a závěrům vede, jejich vůli k šlechetnému obrací, jejich náklonnosti a zvyky upravuje a řídí, cit pro mravnosť a krásu vzdělává, ten má zajisté nejlepší příležitosť vady žáků pozorovati a o jich nápravě pracovati. Budiž nám dovoleno ukázati jen k některým vadám, jež k řádu kázeňskému [1]) se odnášejí, jindy promluvíme o vadách, kteréž se zevnějškem souvisí.

Vady proti řádu disciplinárnímu jsou tím zvláště pozoruhodny, že porušováním kázně trpí vždy všickni žáci. Proti požadavku jeho „vespolek chovejte se žáci svorně, přátelsky a laskavě“ chybuje se nesnášelivostí a nelaskavostí. K nesnášelivosti kloní se zvláště žáci živí a popudliví, kteří rádi škádlí, ač sami ničeho nesnesou. Ve škole, kde pro všecky vše stejně platí, kde všickni jsou si rovni, naskytá se více než kdekoliv jinde příležitosť cvičiti se ve snášelivosti, kteráž jest nevyhnutelnou podmínkou ve všech poměrech společenského života. Přinášejí to poměry s sebou, že nejen ve škole, ale i všude jinde, jest snášeti jedněm mnohé vady, rozmary a zvláštnosti druhých, aby svorné spolužití vůbec možným bylo. — Sokrates byl příkladem ve mnohých ctnostech, také ve snášelivosti. Vypravuje se, že jistý mladík šlápl mu na nohu, což vidouce ostatní zlobili se. Na to prohodil Sokrates: „Kdyby mě šlápl osel, snad byste nežádali, abych zase já šlápl jej.“ —

Nesnášelivosť vede ku škádlení. I při největší ostražitosti učitelův stává se, že některý žák bývá po delší dobu terčem útržek nesnášelivých spolužáků. Škádlení nesmí se trpěti ani když je žertovné a zdánlivě nevinné. Učitel může užiti jen nevinné ironie, nesnižuje-li žáka, aby na některou jeho chybu upozornil. „Jemné zaklepání otvírá dvéře tam, kde bouchání ztuha je zavírá“, praví básník. Nejen škádlení, ale též žalobnictví souvisí s nesnášelivostí. Psychologicky vysvětluje se vrozenou náklonností ke zlomyslnosti a škodolibosti, také bývá příčinou jeho úlisnosť. Žalobnictví přechází snadno v udavačství, jež rozhodně trpěti se nemůže. Ale nutno míti na mysli, aby potlačováním žalobnictví neseslaboval se cit pro pořádek a pravdu, aby neskytalo se posily neplechám. Proto jest nutno vysvětliti zvláště menším žáčkům na příkladech, co nemají zamlčeti, zejmena týká-li se mravopočestnosti, utrhání na cti, ubližování slabším a j. Žaloby žáčků prvé třídy bývají často malicherné, jež urovná učitel snadno smírným slovem k oboustranné spokojenosti. Žaloby vážnějšího druhu nutno náležitě vyšetřiti. Po straně, snad šeptané žaloby, není radno přijímati; žádejme, aby předneseny byly hlasitě a veřejně, vyjma případy, jež by se týkaly mravopočestnosti a žáky pohoršiti mohly.

K nelaskavosti kloní se někteří žáci již svou povahou, jindy bývá příčinou nestálé zdraví, smutné poměry domácí, ale také nelaskavé zacházení se žáky ve škole. Zdraví a domácí poměry žáků nemůže učitel napraviti, ale ostatní příčiny této vady může zmírniti neb odstraniti. — Přijdou-li žáci náchylní k této vadě do rukou nelaskavého učitele, ztrácejí chuti i zájmu v učbě a náklonnosť k učiteli, stávají se zasmušilými a nelaskavými, proto jest potřebí zvláště menším žáčkům učitele přívětivého a laskavého. Laskavosť učitelova jest jako slunečný den, jenž rozlévá světlo a teplo celou školou. Mezi učitelem a žáky má zářiti jasný den laskavosti podobně jako v obcování žáků vespolek. — Komenský praví: „Od úřadu učitelského vzdálena buď všeliká nevrlosť, s otcovskou láskou buď konáno vše, aby žák pociťoval, že jest milován

[1]) K jehož opravě vyžádala si velesl. c. k. zemská školní rada návrhy od sborů učitelských výn. ze dne 20. června 1890 čís. 17162.

a neměl žádné příčiny k nedůvěře. Tmelem lásky aby láska byla, ostnem učení ať jest milování věcí a osob."

Proti dalšímu požadavku kázně, aby každý žák byl k učitelům poslušný, upřímný a pravdomluvný, prohřešují se někteří žáci neposlušností a lhaním. — Lež jest úmyslné uvedení někoho v omyl a zahrnuje v tomto smyslu všecky způsoby přetvářky, pokrytectví a licoměrnosti. Úmysl při lhaní jest rozličný. Dle toho rozeznáváme lež zlomyslnou, lehkomyslnou, žertovnou, lež z nouze a j. U žáků mívá obyčejně lež původ v tom, že vyhnouti se snaží povinné poslušnosti, kteráž jest jim nepohodlnou. Zájem přítomný, totiž ujíti výtce nebo trestu, převládá u nich nad zájmem vzdálenějším, mluviti pravdu. Lhář z počátku se rdí a přemáhá, což svědčí tomu, že původní svou důstojnosť šlape, neboť smysl pro pravdu jest člověku vrozen jako základní rys veškeré mravnosti. Kdo chce lež potlačiti, nesmí sám proti pravdě jednati, příkladem slibuje-li a nesplní, hrozí-li tresty a jich neuloží. — Nutno jest činiti rozdíl mezi lží skutečnou a zdánlivou. Nelze někdy bráti výroky zvláště menších žáků doslovně. Žák neumí se často náležitě vyjádřiti, nevolí pravých významů, vyklouznou mu slova obsahující nepravdy a přece nelze jich pokládati za lež, protože schází zlý úmysl. Také mluví žáci někdy věci nepravdivé z pouhé žvatlavosti, roztržitosti a rozčilenosti, aniž by nepravdu chtěli nebo ji poznali. První lež sluší tak napraviti, aby byla poslední, opakuje-li se lež, musí se citelně trestati. Je-li viděti na žákovi hluboký stud a lítosť, postačí někdy při prvé lži poukázati na Boha, jenž lež nade vše nenávidí. Pythagoras byv tázán co by činilo člověka Bohu podobným, poznamenal — „pravda".

Nejvíce vad žákovských shledáváme při vyučování samém. Vytkneme z nich jen tři, a to nepozornosť, lenivosť a vady v řeči. Nepozornosť a roztržitosť jsou opakem pozornosti, kterou snažíme se podržeti a zužitkovati, co rozumem pojato a v paměti bylo zachováno. Nepozornosť vysvětluje se jednak čilou a pohyblivou myslí dítek, jednak slabou, necvičenou silou, někdy i nedostatkem zájmu k věcem učby. Nepozorný bývá, jak praví písmo, sice posluchačem, ale nikoliv vykonavatelem. Roztržitosť žáků podporuje někdy domácnosť a život mimo školu. V rodinách zámožnějších bývají to zábavy, návštěvy a vůbec čilý život městský. V chudších rodinách užívají zase dětí k rozličným ducha umrtvujícím pracím. — Prostředky, kteréž má škola po ruce proti nepozornosti, jsou četné. Nepozorní žáci mají seděti učiteli blízko, vedle žáků pozorných, aby byli stále na očích a nebyla jim dopřána příležitosť k nepozornosti. Žáky nepozorné nejčastěji voláme, stále je k součinnosti pobádajíce. Z počátku nechť odpovědi po jiných žácích opakují, později nuceni buďtež odpovídati často k pobočným otázkám učitelovým, aby pozornosť neb nepozornosť jejich se zjistila. — Též zřejmo jest, že působí se proti nepozornosti měrou vydatnou, je-li vyučování zajímavo, chápavosti žáků přiměřeno, není-li k unavení dlouhé, střídají-li se náležitě předměty a je-li ve škole dobrá kázeň.

Lenivosť žáků jeví se často ve škole i mimo školu. Příčiny její jsou rozličné, mezi nimi také různá individualita a letora žáků. Připomínám předem, že ačkoliv nebývají ve skutečnosti různé letory rázu čistého nýbrž smíšeného, přece uznává se, že jsou letory převahou cholerické, melancholické, sanguinické a flegmatické, jež i mezi žáky pozorovati lze. Učelivosť a pilnosť jeví se u nich, jak uvedeny byly v sestupném pořádku tak, že bývají věčšinou cholerikové na prvém a flegmatikové na posledním místě, protože vnímavosť a součinnosť oněch jest nejvíce a těchto nejméně vyvinuta. Mnohé jsou ještě příčiny lenivosti, proti nimž může učitel působiti. Tak někteří žáci z rodin zámožnějších se domnívají, že netřeba jim namáhati se. Jim objasníme stanovisko školy a nutno-li doháníme je k činnosti, aby nestali se z nich lenoši. — Jindy nedostatečná výživa a choroba jsou příčinami lenivosti, protože se slabým, nemocným tělem i duch brzo ochabuje a umdlévá. Ježto rodičové někdy dohánějí takové děti ku práci tresty, jest radno stav žáka jim objasniti. Jindy

chtějí rodičové pomoci churavým žákům přívalem privátních hodin, čímž uvádějí je tělesně i duševně na mizinu. — Lenivost léčíme ve škole tím, že posadíme žáky lenivé do prostřed mezi čilé a pilné, aby s nimi se stýkali, nenecháme je tedy seděti vzadu, jak druhdy se dělo, v tak zvané lavici lenochů, kde by poslední snaha a jiskérka ctižádostivosti v nich uhasla. Lenivé žáky často vyvoláváme stále k nim přihlížejíce. Také jim uvádíme na paměť velikou cenu a mravní hodnotu práce. Práce sílí především charakter, protože uspůsobuje člověka státi se samostatným. Práce dodává sebedůvěry, přináší čest a působí radost z úspěchu. Práce jest okrasou každého člověka, jest požitkem, jímž seznáváme, co dovedeme. Zavíráme o lenosti přáním Quintilianovým: „Mně budiž dán žák, jemuž chvála jest pobudkou, sláva ostruhou, překonání zármutkem, u něho není nikdy obavy, že by zlenošil.“

Zajímavá jest otázka, kterou klade Rousseau ve svém Emilu: proč žáci přicházejíce z venkova mluví hlasem zvučným a proč za nějaký čas drkotají zmateně? K otázce té odpovídá: Venkované mluví hlasitěji nežli třeba, tvrdě článkují, slova přílišně akcentují a volí nesprávné výrazy, jak u nováčků v prvé třídě pozorujeme. Městské děti dopouštějí se opačných chyb. Majíce se vyjádřiti mluví tiše, s námahou hledají slov, vázne-li jim paměť, zajiká i jazyk. Vady prvého spůsobu zdají se býti menší nežli druhého. protože hlavním požadavkem jest, aby byla řeč srozumitelnou, menším chybám mluvnickým zajisté žáci časem odvyknou. Žáci uvykají mluviti tichounce, zmateně a ostýchavě, když mistruje se neustále jejich řeč, každé jejich slovo se přetřepává a opravuje. Kdo mluvil vždy jen v rámci stálých oprav, nedovede mluviti veřejně. V podobném smyslu pronáší se V. Svoboda.[1]) — K nezřetelné mluvě pojí se někdy žvatlavost. Žvatlaví žáci odpovídají planě, jejich odpovědi jsou prázdné a bezmyšlénkovité. Příčinou této vady bývá nepozornost a nedokonalá příprava. Žvatlavost svádí k napovídání, proto bývá často co napověděno též nesprávno. Ježto se napovídáním ruší kázeň, maří čas a kalí veselý ton potřebný k učbě, nesmí se napovídání nikterak trpěti. Na nápovědu spoléhají jen nepozorní a leniví žáci, kteří nápověď opakují nemyslíce co mluví. Podobnou odpověď, i kdyby správnou byla, pokládáme za neplatnou. Dobrá kázeň a bdělost učitelova jsou nejlepšími prostředky proti tomuto zlořádu, který ze škol vůčihledě mizí.

V závěrku obracíme ještě pozornost k některým okolnostem, jichž sluší šetřiti a jak lze pokleskům zabrániti. — Ačkoliv jest značný rozdíl mezi duševními a tělesnými vadami, radí přece Niemeyer, aby učitel vyšetřoval poklesky chovancovy asi podobně jako zkoumá lékař vady tělesné. Lékař nezlobí se na nemocného protože jest nemocen, nehorlí proti němu, že nemá sil, netrápí se, nepůsobí-li ihned každý prostředek. Kdyby to činil, kdož by se mu svěřil? Podobně as učiteli jako lékaři sluší ovládati pocity své a s klidem přihlížeti ku všem okolnostem při nápravě vad. Na jednu okolnost dovolujeme si ještě pozorna učiniti. Jest to přechod z věku chlapeckého do věku jinošského či na tak zvaná léta klackovská, jež provázena bývají zvláštními úkazy souvislými s tělesným i duševním rozvojem žáků. V této době jeví se u některých žáků nápadná nerozvážnosť, bezohlednosť ano i surovosť, čímž dávají podnět ke steskům. Úkaz tento se vysvětluje, že sesílením těla vyvinuje se i sebevědomí a snaha projeviti je. Krev bouří se v žilách, působí nepokoj a neobvyklé výbuchy, jimž klukovství někdy říkáme. V době této ukládá se mládeži obyčejně více práce, břemenem tím budí se pak touha po samostatnosti a svobodě. V krisi té potřebují žáci bedlivosti se strany učitelů. Nesluší bráti vždy smělé výbuchy za zlobu a špatnosť, uvážíme-li, kolik hodných a spořádaných mužů touž vadou v mládí trpělo. Výbuchy podobné dlužno posuzovati s klidem a přiměřenou šetrností. Tu hodí se slova Hálkova: „Slovo mírné jest jak letní déšť, byť půdy sebe tvrdší dopadnul on zvolna prosákne

[1]) „Der mündliche Ausdruck in der Muttersprache“ v Zeitschrift für Realschulwesen ve 12. sešitu 1889.

ji skrz na skrz a kyprá zeleň za to odměnou". Napomenutí budiž krátké a důrazné, aby proniklo jako naostřený šíp myslí zbloudilou. Vhodným jeví se připomínati žákům ve chvíli podobné výrok Ciceronův, že první ctností mládeže jest skromnosť.

Nejosvědčenějším pravidlem vychovatelským jest předejíti a zabrániti pokleskům, nedati jim vzniku a sesílení dle slov „odporuj zlému z počátku" (principiis obsta). Přímo zabráníme mnohým vadám žáků náležitým dozorem, konsekvencí v kázni, přísným pořádkem, pečlivou přípravou a laskavým zacházením se žáky. — Tresty a odměny jsou jen umělé prostředky, jež přestanou, stane-li se žákům povinnosť sama odměnou. Posléze ještě připomínáme, že mocným kouzlem působí také na mysl mládeže dobré příklady jakožto něco skutečného a názorného: co se stalo, děje se a opět se státi může. Nejlepší slova a pravidla nedovedou tolik co vhodné příklady, jichž radno míti dostatek po ruce. Již Seneca napomíná mládež, aby obrátila zraků svých na příklady šlechetných, velkých mužů. „Dobře bude" praví, „zvolí-li sobě jinoši některého muže za vzor majíce jej na očích jako by na ně dohlížel". — Končíme slovy Fenelonovými: „Též ve vychovatelství platí, že v praxi nikdo nemůže jíti tak daleko jako myšlénky na papíře." Avšak nejsme-li s to dospěti k dokonalosti, není přece bez užitku snaha přiblížiti se jí.

O vyučování němčině v první a druhé třídě.

Píše *Eduard Ouředníček.*

(Pokračování.)

Pokouším-li se methodický postup na základě toho, co předcházelo, několika slovy objasniti, nečiním to z důvodu, že by byl snad jediné správný, nýbrž že tím způsobem jsem po několik již let vyučoval s prospěchem, jak bylo i od c. k. zemské rady školní v Brně i od ředitelstev vysloveno, dobrým; ostatně podotýkám, že jest ovšem potřebí ještě mnoho zkušeností od mnoha učitelů, aby se methoda ta zdokonalila.

I. hodina.

Buďtež procvičeny tyto tři věty: „Der Vater ist heute heiter; denn du bist fleissig. Der Herr Lehrer ist mit dir zufrieden."

1. Žáci mají knihy zavřeny. Učitel prosloví slova „der Vater ist heiter" a přeloží je, udávaje jednotlivé významy (der Vater = otec; ist = jest; heiter = vesel) = Otec jest vesel.
2. Řekne větu ještě dvakrát až třikrát (i s českým překladem).
3. Dá větu desetkrát až patnáctkrát opakovati od jednotlivých žáků, má bedlivý pozor na výslovnosť a přízvuk, dá chybně vyslovenou větu německým rozkazem: „Noch einmal = ještě jednou" [1]) opakovati.
4. Dá větu několikrát ve sboru od celé třídy opakovati.
5. Napíše větu na tabuli, žáci napíší ji do sešitů.
6. Vysvětluje orthographii a orthoepii. Vater: Velké písmě náslovné, dlouhé *a*, výslovnosť *er* v příponě atd.
7. Rozšíří větu slovem „heute" a vysvětlí rozdíl mezi h*eu*te a h*ei*ter i co do výslovnosti i co do pravopisu.
8. Rozšířenou větu dá několikráte opakovati.
9. Co do mluvnice učiní prozatím žáky pozorny jen na člen „der".
10. Zkouší významy a to z němčiny do češtiny.
11. Procvičí podobným spůsobem druhou větu.

---

[1]) Vůbec musejí býti žáci hned v prvních hodinách seznámeni s nejobyčejnějšími obraty: „Setzen Sie sich! Stehen Sie auf! Gehen Sie zur Tafel! Öffnet das Buch! atd."

12. Dá opakovati obě věty.
13. Třetí věta.
14. Všechny tři věty se opakují.
15. Dá knihy otevříti a věty několikrát čísti a přeložiti.
16. Dá nesnadnější slova ještě jednou na tabuli a do sešitů napsati.

O konjugaci *sein* neví žák dosud ničeho; jednotlivým tvarům učí se jako významům. Za přípravu na příští hodinu, jež vlastně jen v opakování záleží, opíše žák věty a naučí se jim i významům na paměť.

II. hodina.

A.

1. Učitel prohlédne sešity.
2. Vyzkouší významy.
3. Dá některá slova napsati — žáci mají ovšem knihy zavřeny: Schliesset die Bücher!
4. Dá všechny tři věty přečísti a přeložiti.
5. Řekne: Wer? = kdo? a táže se 1: Wer ist heiter? Žák vyvolaný odpoví celou větou: der Vater ist heiter anebo Du bist heiter aneb der Herr Lehrer ist heiter. Učitel domáhej se všech tří odpovědí. 2. otázka: Wer ist heute heiter? 3. otázka: Wer ist fleissig? 4. otázka: Wer ist zufrieden? 5. otázka Wer ist mit dir zufrieden?

B.

Jako v první hodině procvičí následující asi čtyři věty.

III. a IV. hodina.

A. (první asi půl hodiny).

Opakování.

B.

Nová látka. (Domnívám se, že se za tu dobu cvičení první procvičiti může.)

V. hodina.

Učitel naučí soustavné konjugaci *sein*, vyvíjeje vše na tabuli a dada pak z knihy vzor čísti. Vše mluvnické se vysvětlí. Tak dá učitel několikrát cvičení přečísti, po případě celé neb některé věty přeložiti, knihy zavříti a proslov větu: „Jsem dnes vesel“, dá ji do němčiny přeložiti a časovati: Ich bin heute heiter, du, er, sie, es, der Vater, die Mutter [1]) atd. (učitel ovšem avisuje: otec, matka atd.), napřed od jednotlivých žáků, pak ve sboru. Ovšem jest nutno, aby také učitel na přeskáčku buď od jednotlivých žáků buď od celé třídy dával sobě říkati jednotlivé tvary. Učitel: Jsme veseli; žáci: Wir sind heiter atd. Jak známo, činí právě tato mluvnická část žákům značné obtíže.

Učitel řekne pak rozvinutější větu: „Jsem dnes vesel; neboť jsem pilen,“ dá ji přeložiti a opět časovati.

Tato konjugační cvičení jsou velmi důležita:

1. Něco se překládá, jsou tedy jaksi mostem mezi novou a starou methodou.
2. Žáci mluví, ježto se obyčejně konají sborově, velmi mnoho po německu.
3. Každý tvar, kterému se žáci učí hned v souvislosti větné, lépe pochopí, než když ho dá učitel jen mechanicky odříkati. Žák neoperuje jen s jednotlivým slovem, nýbrž s celou myšlénkou.
4 Zajímavým spůsobem osvojují si žáci znalosť mluvnickou. Pořádku slovnému (dá se žákům přeložiti souvětí souřadné, jež se pak změní v podřadné; žáci pak toto časují atd.), některým tvarům jako: den Löw*en*; euer gut*er* Vater; das böhmisch*e* Pferd; *die* schöne Burg; die Land*leute*; dem

[1]) Jest to nutno, poněvadž český žák rád říká: der Vater er ist heiter.

Namen; in *der* Kirche; in *die* Kirche; ich liebe *meine* guten Eltern; ich fieng an zu arbeiten; ich stelle mich so, als ob ich schon alles wüsste atd. se tím spůsobem žák dobře naučí. Používá se také ke konjugačním cvičením slov nesnadno vyslovitelných, silných sloves, frasí atd.

Část žáků časuje větami tázacími, druhá část tvrdícími, na př.:

Bin ich heiter?	Du bist heiter.
Bist du heiter?	Ich bin heiter.
Ist er heiter?	Er ist heiter.
Ist der Vater heiter?	Der Vater ist heiter.
Ist ihre Schwester heiter?	Ihre Schwester ist heiter.
Sind wir heiter?	Ihr seid heiter atd.

Ovšem se tato methoda mění:

1. Postup u vyučování jest rychlejší; procvičí se mnohem více, osm až deset řádek za hodinu. Prvních 25—30 minut se opakuje, resp. zkouší, pak se cvičí nová látka. Žák se učí doma jen tomu, co ve škole bylo již procvičeno, nikdy ničemu novému. Potřebují k tomu nejvýše 15 minut (obyčejně méně), kdežto při synthetické methodě, mají-li překládati z češtiny do němčiny, naučiti se významům atd. potřebují asi $^3/_4$ h.; mluvím o žácích svědomitých. Také s toho stanoviska tuším třeba pohlížeti na otázku o přetěžování žactva.

2. Teprve ku konci hodiny se píší některá slova. Jakmile sobě žáci osvojí jakž takž pravopis, nepíší doma ničeho.

3. Překladu do češtiny ubývá; překládá se jen tolik, kolik jest právě potřebí, aby žáci textu porozuměli.

4. Mluví se co nejvíce německy; již za měsíc není řeč vyučovací jen česká.

5. Věcší části mluvnické buďtež vždy opakovány, aby žáci měli přehled.

6. Z počátku učitel sám se táže, později žák žáka; učitel má dozor. (Ovšem se to neděje vždy). Tato cvičení jsou nejdůležitější; vždy alespoň 20—25 minut by měla býti prováděna.

7. Již asi za měsíc musejí býti tyto věty obměňovány, ovšem spůsobem velmi primitivním. Na př. na základě cv. 8: Ein Gespräch: Wer öffnet das Thor? Hört der Herr den Wanderer? Wohin geht der Wanderer? Woher kommt er? Wer ist der Wanderer? Ist er sehr müde? atd. Při zcela nové mluvnické látce jest však dobře slovy knihy dotud se říditi, dokud jí sobě žáci neosvojili dokonale; bylo by tedy ovšem chybeno, kdyby učitel chtěl hned druhou hodinu, když cvičí deklinaci, se žáky mluviti slovy od knihy odchylnými. Cvičení 19. „Unsere Stadt" jsem letos procvičil nejprve otázkami ke knize těsně přiléhajícími, teprve v příští hodině mluvil jsem o městě Olomouci: In welcher Stadt wohnen Sie jetzt? Ist Olmütz gross? Liegt Olmütz auf einem Hügel? Ist in der Stadt ein Garten? Ist der Garten gross? Sind in dem Garten Alleen? Wie viel Kirchen sind hier? Ist hier auch ein Theater? Wie heisst der Fluss bei Olmütz? atd. atd.[1])

Pak: Welcher Fall ist es: „der Stadt"? Welchen Fall regiert also hier das Vorwort „*in*"? (Welchen, regieren, Vorwort žáci dosud nepoznali; nyní se jim to řekne; acc. sing. masc. welchen, schönen atd. jsem procvičil hned při cvič. 13; jest toho tvaru velmi potřebí.[2])

8. Významy se musejí neustále opakovati, ovšem nejlépe konversací; jest až podivno, jak snadno učí se žáci významům a jak dobře si je pamatují; ovšem jich užívají třicetkrát více než při methodě překládací.

---

[1]) Protož se mi zdají otázky k článku připojené zcela zbytečnými, ano škodlivými.

[2]) Bude snad také nutno, procvičiti asi v lednu neb v únoru již větu vedlejší se spojkou „weil".

(Dokončení.)

O zeměpise ve vyšších třídách gymnasií a reálních škol.

Úvaha prof. *Jana Macháčka.*

(Dokončení.)

VI. třída. 1. *Dějiny římské od r. 226 př. Kr. — 476 po Kr.* Při první válce punské vysvětleme význam Sicilie v Středomoří. Při druhé válce punské naskytá se příležitosť zopakovati se žáky topickofysikální popis polouostrova pyrenejského, srovnati poměry nynější s poměry tehdejšími; mimo to nutno vytknouti důležité cesty alpské a jejich význam v dějinách vzdělanosti. Při počátcích dějin německých zopakujme pouze povšechný fysikální popis Německa, učiňme zmínku o dřívější povaze půdy a podnebí v Německu, hlavně o ledové době v střední Evropě. Ku konci císařství západořímského nejhlavnější událostí jest stěhování národů germánských, které poskytuje mnoho příležitosti k zeměpisnému opakování. Tu jest také na místě zmíniti se o dvou přirozených cestách, kterými se stěhovali národové z Iranu a Turanu do Evropy: *a)* Armenií k Pontu (návrat desíti tisíc Řeků); *b)* branou národů mezi Kaspickým mořem a pohořím Uralským (Skythové, Sarmaté, Hunové, Avaři, Maďaři, Mongolové a j.). Dějiny stěhování národů germánských dají se graficky na tabuli znázorniti (bez grafického znázornění nelze od žáků žádati jasného přehledu) takto: základní čáru tvoří dvě křivky, vybíhající od moře baltického a severního a to jedna k východu (Gothové, Alani), druhá k západu (Vandalové, Svévové, Burgundové, Frankové), obě pak se sbíhají v Italii a to čára západní táhne se sem přes polouostrov Pyrenejský, Gibraltar a severní Afriku; východní z jižního Ruska přes roviny uherské; mimo tyto dvě čáry jest to ještě přímka od severu k jihu tažená (Herulové, Rugiové) a od východu k západu (Hunové). Na těch čarách napíší se jména jednotlivých stěhujících se národů a letopočty, kdy říše jejich počaly a kdy zanikly.

Dějiny středověké. Doba nadvládí byzantského od 500—800.

2. *Stěhování slovanských národů.* Před početím dějin stěhování národů slovanských třeba zhruba zopakovati popis nynějšího Ruska a Polska, odkud národové slovanští vycházeli. Stěhování slovanských národů lze rovněž jako stěhování národů germánských graficky znázorniti a sice dvěma čarama, vybíhajícíma z roviny slovanské (sarmatské) a to jedna ve směru jižním (Slované na polouostrově Balkánském) a druhá ve směru západním (Polabané, Čechové, Moravané atd.). Při ukončení dějin stěhování národů dlužno žáky upozorniti vedle příčin dějepisných také na zeměpisné příčiny, jako že všechna stěhování národů mají hlavní směr od severu k jihu (vysočiny, roviny), tedy z krajin drsnějších do mírnějších jižních, čili že podnětem k velikým stěhováním národů bývají také příčiny podobné.

3. *Dějiny arabské.* Před početím dějin arabských nutno zopakovati topicko-fysikální popis Arabie v rozsahu učiva II. třídy. Při popisu fysikálním nechť učitel upozorní žáky na to, že Arabie patří do pásma pouští a stepí a vysvětlí jim, kterak Arabie, nehodící se zeměpisnou povahou svou k založení velestátu, nemajíc totiž ani veletoku ani netvoříc zeměpisného celku jako Egypt, Babylonie atd., přece výminečně položila základ k velestátu.

Doba dějin nadvládí německého.

4. Vzkříšení obnoveného císařství západořímského hodí se dobře k opakování topicko-fysikálního zeměpisu Německa v rozsahu učiva III. třídy. Nynější zeměpisné poměry Německa srovnejme s tehdejšími a ukažme na příčiny rozdrobenosti Německa. Opakování jednotlivých částí zeměpisu Německa naskytnou se nesčíslněkráte.

5. *Dějiny normanské.* Dějiny normanské předcházejž opakování topicko-fysikálního zeměpisu Dánska, Švédska a Norvéžska v rozsahu učiva III. třídy.

Při dějinách normanských nutně musíme promluviti o fjordech a proudu golfském; po proudu golfském jako po přirozené cestě vedeni byli Normané na Island, Grönland, ano až do Ameriky.

6. *Dějiny francouzské.* Opakujme topicko-fysikální popis Francie v rozsahu učiva II. třídy a srovnejme nynější Francii se staro- a středověkou Francií. Po celý středověk i novou dobu naskytá se stále příležitost opakovati jednotlivé části zeměpisu Francie a srovnávati nynější Francii s Francií za dob dřívějších.

7. *Dějiny anglické.* Opakujme topicko-fysikální zeměpis Anglie v rozsahu učiva II. třídy a srovnejme nynější království Velké Britanie s dobou starověkou. Po celý středověk a novou dobu naskytá se příliš často příležitosť opakovati jednotlivé části zeměpisu Anglie a srovnávati nynější Anglii s Anglií za dob dřívějších. Dějiny anglické podávají příležitosť vysvětliti žákům ničící a tvořivé účinky moře při jižním břehu anglickém a severním břehu francouzském, na březích Holandska a Německa. (O tomto posledním možno se zmíniti již při dějinách francouzských a zde to pouze opakovati.)

Dějiny rovnováhy politické.

8. *Vznik republiky švýcarské.* Při počátcích dějin švýcarských zopakujme topicko-fysikální popis Švýcar v rozsahu učiva III. třídy a vysvětleme žákům, proč se okolí jezera vierwaldstädtského stalo středem spříseženstva a které krajiny ve Švýcarsku vůbec jsou dějinnými středy obyvatelstva.

9. *Dějiny ruské.* Zopakujme se žáky topicko-fysikální popis Ruska v rozsahu III. třídy před počatím dějin ruských a srovnejme nynější Rusko s tehdejším; později naskytne se několikráte příležitosť jednotlivé části zeměpisu ruského opakovati, tak na př. za Ivana IV. Hrozného když dobyto chanatu sibiřského třeba zopakovati se žáky zeměpis ruské Asie a srovnati rozlohu nynější s tehdejším chanatem sibiřským. Z povahy půdy ruské lze žákům spůsobem srovnávacím vysvětliti, proč v Rusku utvořena byla veliká říše a národové tam bydlící sjednoceni.

10. *Dějiny poloostrova balkánského.* Při počátcích říše turecké na poloostrově balkánském nejlépe zopakovati zeměpis jeho v rozsahu učiva II. třídy a srovnati nynější politické rozdělení s tehdejším. Mimo to nutno ukázati, že půlostrov balkánský nikdy netvořil celku politického mimo dobu panství římského a tureckého, tedy jen když násilím byl v jedno panství spojen; jakmile ta síla, která jej spojila, přestala působiti, objevila se opět dřívější rozdrobenosť. Půlostrov balkánský netvoří zeměpisného celku a to jest příčina té rozdrobenosti.

VII. třída. 1. *Dějiny objevů.* Tu jest na místě, aby se žákům vysvětlilo nejdůležitější z *oceanografie* a ukázalo, kterak zvláštnosti oceanu působily na postup objevů (soustava proudů mořských jako přirozených cest po moři). Po tomto výkladu přistupme k vypravování dějin objevů a to *a*) ve směru východním kolem Afriky. K těm připojme topicko-fysikální popis Afriky; *b*) ve směru západním a k těm připojme topicko-fysikální popis Ameriky, přirovnejme její kolmou členitosť ku kolmé členitosti starého světa a ukažme, které následky má rozložení vysočin a rovin amerických na tamější podnebí, zeměpisné rozšíření rostlinstva a zvířectva.

2. *Vznik samostatnosti spojených obcí severoamerických* měl za následek nové objevy na jižní polokouli, zvláště při Australii. K tomu připojme topicko-fysikální popis Australie.

Mimo toto vytknuté opakování zeměpisného učiva z nižších tříd středních škol naskytá se při vypravování dějin stále příležitosť tu neb onu část zeměpisu opakovati, zvláště pak místopis, politické rozdělení ano i fysikální zeměpis. Jest třeba pilně toho dbáti, aby se každá příležitosť využitkovala a aby žáci vedeni byli k studiu zeměpisu při dějinách.

VIII. třída. *Popis mocnářství Rakousko-Uherského* poskytuje příležitost probrati ze všeobecného zeměpisu i tu část, která vyžaduje vyspělejšího rozumu a předpokládá znalost přírodopisu a fysiky.

1. *Vodorovná členitost mocnářství Rakousko-Uherského* dává příležitost vysvětliti žákům z mathematického zeměpisu, co jest zdánlivý a co astronomický obzor, co jest střídání rovnodennosti v různé zeměpisné šířce a co jest zjevu toho příčinou? Nerovnost ročních počasí následkem nerovné rychlosti pohybu země kolem slunce. Co jest tak zvaný Pražský, Vídeňský, Peštský čas.

2. *Horopis mocnářství Rakousko-Uherského.* Vysvětleme žákům geologické složení jednotlivých pohoří Rakousko-Uherského mocnářství, na jehož základě porozumějí snadno, kterak povstala podélná a příčná údolí a proč podélné okraje Alp, Sudet, Karpat jsou sopečné. Na tomto místě musí konečně učitel také vytknouti aspoň nejnutnější o vnitru zemském, o vulkanismu a zemětřeseních. Při popisu Krasu vysvětleno budiž žákům, kterak povstaly jeskyně v Krasu a v jiných pohořích vůbec, ale zvláště v Rakousku.

3. *Vodopis mocnářství Rakousko-Uherského.* Při vodopise Rakousko-Uherského mocnářství promluvme, kterak se tvoří nános na úpatí pohoří, o vymletí vodních cest a údolí.

4. *Přírodniny nerostné.* Vykládaje učitel o zemských vrstvách uhelných, solných a kovových, musí se zmíniti také o některých částech dějin vývoje zemského.

5. *Podnebí.* Před výkladem o podnebí mocnářství Rakousko-Uherského vysvětleme žákům nejdůležitější o teple, vlhkosti, o proudech vzduchu, jejich vzájemném působení na sebe; potom promluvme o větrech v horách a v údolích, o boře, scirocu, fõhnu a jiných větrech jako passatech, monsunech. Promluvme i o isothermech (stejnoteplicích) a konečně můžeme sem připojiti výklad o ledovcích.

Vím, že návrh můj k řešení otázky strany zeměpisu ve vyšších třídách středních škol má mnohé nedostatky, avšak snad dá aspoň podnět k úvahám o této otázce, aby konečně učitelé dějepisu ve vyšších třídách měli něco určitého, čím by se při vyučování zeměpisu spravovati mohli.

Grafika a deiktika při četbě klassiků řeckých a římských.

Podává Dr. *Ant. Krecar.*

(Dokončení.)

6. Illustrace.

Illustrace k tomu, co z klassiků římských i řeckých bylo čteno, musely by provedeny býti ovšem umělecky a ukazovány právě tehdy, kdy by četbu doplňovaly. Poříditi by se daly ku klassikům všem, jak básnickým, tak prosaickým. Vizme na příklad, co by mohlo býti illustrováno z Livia. Jsou to scény jako Herkules a Kakus, Romulus do nebe vzat, boj Horaciů a Kuriaciů, U mrtvoly Lukrecie, Mucius Scaevola, Koriolán, husy zachrání Kapitolium, Pyrrhus a Fabricius, Hannibal, na Alpách atd.

Výtvory básnické poskytují k illustracím látky zvláště vhodné. Bohatýrové poesie, předvedeni oku umělým štětcem malířovým, mají zajisté zušlechťovací sílu převelikou. Tak z Ovidia na př. dobře by daly se illustrovati: Arion, Deukalion a Pyrrha, Faeton, Ceres a Proserpina, Jason a Medea, Myrmidoni, Daedalus a Ikarus, Meleager, Orfeus a Eurydika, Midas atd. — z Vergilia: zboření Troje, Trojský kůň, setkání s Andromachou, Achaemenides, smrt Palinurova, Allekto rozněcuje Turna, štít Aeneův, smrt Pallantova, Kamilla, Nisus a Euryalus, souboj Aeneův s Turnem a jiné.

Podobně z ostatních klassiků všech.

7. Obrazy mythologické.

Hlasy všech umělců shodují se v tom, že *nejkrásnějšími útvary lidské obrazotvornosti v plastice jsou bohové olympští*, jak nám je tvořila fantasie řecká. A student neměl by jich viděti svým vlastním zrakem, když přece téměř denně o nich mluviti slyší? A podobně má se věc s jinými obrazy mythologie řecké a římské.

Z mythologie měly by ukázovány býti hlavně obrazy takové, jichž potřebí jest při četbě. Látka musela by se obmeziti na věci nejnutnější. To jsou:

A. Bohové olympští.

Zeus (Jupiter), Hera (Juno), Pallas Athena (Minerva), Foibos Apollon (Apollo), Artemis (Diana), Hefaistos (Vulkanus), Afrodité (Venus), Eros (Cupido), Hermes (Merkurius), Ares (Mars), Hestia (Vesta), Quirinus, Janus.

B. Bohové příslušní k bohům olympským.

Dike, Themis a Hory, Charitky, Musy, Niké, Hebe a Ganymes.

C. Bohové osudu.

Moira (Fatum), Tyche (Fortuna), Parky, Nemesis a Adrasteia, Kamény.

D. Bohové zjevů nebeských.

Helios (Sol), Selene (Luna), Eos, Iris, Hyady, Plejady, Orion, Arktos, Větrové.

E. Bohové mořští.

Poseidon (Neptunus), Amfitrité, Triton, Okeanos, Pontos, Nereus a Nereovny, Atlas a Hesperidky, Proteus, Glaukos, bohové řek (Tiberis).

F. Bohové podzemní.

Hades (Pluto), Persefone (Proserpina), Hekate, Erinye, Hypnos a Thanatos, Kér.

G. Bohové pozemští.

Gaia (Tellus), Nymfy, Dionysus (Liber), Rhea (Cybele), Satyrové, Seilenos, Marsyas, Pan, Kentaurové, Demeter (Ceres), Vertumnus, Flora, Terminus, Silvanus, Faunus, Pales.

H. Bohové domácí.

Penatové. Larové. Geniové.

J. Bohatýrové.

Sisyfos, Glaukos, Bellerofontes, Inachos, Jo, Danaos, Perseus, Heraklés. Tantalos, Niobe, Pelops, Atreus a Thyestes, Agamemnon, Ifigenia, Orestes, Theseus, Kadmos, Oidipus, Eteokles a Polyneikes, Argonauté, Kalchas, Helenos, Kassandra, eiresias, Orfeus, Musaios. Daedalos, Euander.

8. Obrazy ze starožitností.

I zde chci vyjmenovati věci pouze nejdůležitější, věci, které při četbě gymnasijní často se vracejí.

A. Námořnictví a vojenství.

Různé druhy lodí řeckých a římských, zbraň jako scutum, galea, lorica, thorax, ocreae, gladius, balteus, pila, hasta, parma, prapory, stroje válečné jako testudo, vinea, plutei, turres, tormenta, ballistae, catapultae, phalaricae, malleoli, tormenta, aries, terebra, musculus, tábor, znamení: tuba, cornu, buccina, lituus, šiky, velitelé jako imperator, tribuni militum, centuriones,

signiferi, magister equitum, odměny jako corona civica, castrensis, muralis, obsidionalis, hasta pura, phalerae, aureae torques, triumf atd.

B. Bohoslužba.

Kněží jako pontifex, augur, fetialové, haruspikové, flaminové, kurionové. Vestálky, Saliové, Luperkové, Fratres Arvales, popae, victimarii, tibicines, tubicines, žertvy, modlitby, oběti, hry (ludi Romani, circenses, scenici, gladiatorii), posvátné nářadí atd.

C. Věci ústavní a společenské.

Úředníci jako censor, consul, praetor, aedilis, tribunus plebis, quaestor, dictator, interrex, praefectus urbi, triumviri capitales, decemviri litibus indicandis, triumviri nocturni, ordo senatorius, ordo equester, civis, servus, gladiator atd.

D. Stavby.

Chrámy jako Jova Kapitolského, Janův, budovy veřejné jako cirkus, bazilika, gymnasium, stadion, stoa, divadla jako Dionysovo v Athénách, divadlo v Epidauru, hlediště a orchestra, herci, škrabošky, kothurn, brány jako Titova brána vítězná a domy soukromé.

E. Svršky.

Oděv (socha Augustova v toze, paní ve stole a palle), nářadí potřebné a ozdobné (jehlice, vějíř), knihovnictví (svitky, kalamář, péro), peníze, míry, váhy, pohřby.

Již Komenský doporučuje některá pravidla, dle nichž by se měl při deiktické formě učitel říditi, jako:

a) Připrav si prostředky potřebné před učením; postav, pověs, ulož atd. je tak, aby po ruce byly, jakmile jich bude užiti;

b) předváděj jeden a týž předmět ne jednou, nýbrž vícekráte a to třeba s jiné stránky;

c) dbej, aby co se vnímá, bylo rozuměno a posuzováno;

d) představ v jedné době věc jen jednu;

e) rychle věci nestřídej.

Dle pravidel těchto jest třeba, aby učivo realní rozděleno bylo postupně po jednotlivých třídách a po jednotlivých auktorech. Musí ovšem při četbě vyloženo býti právě to, co se v čtivu naskytne, avšak potřeba postupného rozdělení látky jest tím věčší, čím více učitelé se střídají a nástupce neví, co předchůdce v této příčině probral.

Také instrukce přejí si, aby deiktické formy bylo užíváno a mají jakési rozdělení látky.

Přejí si, aby formy deiktické se užívalo. Praví na př. že výklad Cornelia Nepota má býti oživen pilným *užíváním atlantu a jiných pomůcek* (str. 69), že při výkladě o válce občanské musí býti *mapa po ruce stále*, pilně že se má užívati *obrazů a modelů ku starožitnostem vojenským*, postavení vojska a pochody že mají se *znázorňovati jednoduchou kresbou na tabuli* (str. 70, 71), výklad Xenofonta, že se má oživovati pilným užíváním atlantu, *ukazováním obrazů* k řeckému vojenství, kreslením terrainu na tabuli a *jinými prostředky* znázorňovacími (str. 100).

Co se týče rozdělení realií, vysvitá z instrukcí jasně, že římské vojenství má se probrati soustavně ve třídě čtvrté; praví zajisté: Po ukončení věčšího oddílu třeba přidržovati žáky, aby také věcné poznámky při četbě učiněné přehledným spůsobem spojovali a opakovali, takže se z toho poznenáhla sebéře látka *k soustavnému přehledu* vojenství Caesarova, poměrů, povahy, mravů a zvyků jednotlivých národů atd. (str. 71). Mythologie a bohoslužba náleží k Ovidiovi do třídy páté; neboť Fasti uvádějí do *sacralního života* římského, obsahují výtečné episody z římských dějin a rozšiřují zejména znalost *mytho-*

logie řecké a římské (str. 73). Věci ústavní jako státní úřady, senat, hromady, soudnictví, správa provincii atd. náleží k Ciceronovi do třídy sedmé; neboť věcný výklad u Cicerona má objasniti vše, co má důležitosť antikvarní a žáci mají poznámky soustavně si seřaditi, spojiti a opakovati; poznámky týkají se *státních úřadů*, senatu, hromad, soudnictví, zprávy provincií atd. (str. 78). *Řecké vojenství* má býti probíráno u Xenofonta, neboť instrukce praví: Pro výklad grammatický nesmí býti zapomínáno na výklad realní. Živý názor má se podporovati pilným užíváním atlantu, ukazováním obrazů k illustrování řeckého vojenství, kreslením terrainu a jinými prostředky názornými (str. 100). Při čtení básní homerských má býti ukazována *zbraň a zbroj*, šatstvo, oběti, tábor, dům a jeho rozdělení, zpěv, hry atd. (str. 108), při Demosthenovi athenská *ústava* (str. 109), při Sofoklovi *věci divadelní* (str. 116).

Tím bychom dostali asi toto rozdělení realií:

III.	*Cornelius Nepos:* Jednotlivosti četby.	
IV.	*Caesar:* Římské vojenství a námořnictví.	
V.	*Livius:* Věci ústavní. *Ovidius:* Mythologie, bohoslužba.	*Xenofon:* Řecké vojenství a námořnictví. *Ilias:* Mythologie, oběť, obřady. Zbraň.
VI.	*Sallustius:* Stavby veřejné a soukromé. *Vergil:* } Jednotlivosti četby *Caesar:* } sbírati v celky.	*Ilias:* Dům, šatstvo, hry, zpěv a t. d. *Herodot:* Jednotlivosti četby sbírati v celky.
VII.	*Cicero:* Státní úřady, senát, sněmy, soudnictví, správa provincií atd. *Vergil:* Jako v VI.	*Demosthenes:* Ústava athenská, sněm. *Odysseus:* Jednotlivosti četby sbírati v celky.
VIII.	*Tacitus:* Obraz poměrů časových. *Horác:* Osobní a básnická individualita jeho.	*Plato:* Soudnictví a opakování ústavy. *Sofokles:* Věci divadelní.

Ohlédneme-li se po tom, co bylo dosud řečeno, poznáme, že jednotlivá vydání auktorů řeckých a římských pro domácí přípravu žáků nejsou, co se realií týče, ještě na vrcholu dokonalosti a že by každé takové vydání mělo býti opatřeno z realií vším, o čem při četbě zmínka se činí. Vychází dále na jevo, že se jeví potřeba *illustrované knihy realií* pro celé gymnasium, v níž by se osoby a věci, o kterých četba vypravuje, podávaly více názorem než doslechem. Konečně vychází na jevo, že *umělecké* obrazy předmětů řečených měly by vyvěšeny býti v každé třídě gymnasijní. Nebo neměli by míti žáci o životě Řeků a Římanů názor pevný a jasný, když přece četba klassiků řeckých a římských tvoří *základ* výchovy gymnasijní? Opakujeme slova Lindnerova: „Díváme-li se v chodbách, *učírnách* a sálech školních budov na ty krásné, bílé plochy, vedle nichž se prochází denně sta žáků, musíme jen litovati, že na nich není, co by rozumovou činnosť jejich podněcovalo a srdce ušlechťovalo."

Etymologica.

Podává *Fr. Prusík.*

3. Nechati. Imper. nech, nechte.

Nechati považují za složeninu ze záporky *ne* a slovesa *chati*, jež srovnávají se stsl. srb. chajati curare, tedy nechajati = non curare, mittere, negligere. Výklad ten není správný, neboť pak by sloveso *nechati* patřilo do třídy V, 4. a musilo by, staženo jsouc z nechajati, zníti necháti čehož není. My tudíž jinak vykládáme původ slova toho, nevidouce v něm záporu, nébrž berouce *nech* za prostý kořen vzniklý z pův. *nes* = *odcházím, vzdaluji se*; dokladem k tomu jest řec. *νέομαι* z *νεσ-ομαι* odcházím, vracím se, *νίσσομαι* z *νι-ν-σ-χομαι* též, *νόσ-τος* odchod, návrat, sthněm. gi-nes-an „živ odejíti" (na př. z boje, ze zápasu se smrtí), na živě zůstati.

Původní tedy vazba v češt. byla taková, jako: *nechati kvasův* = odejíti od kvasův (abstinere conviviis Jel. Petr.), při čem *kvasův* jest *gen. odluky*; rovněž: nechati zbraní, války; mého nechaj Dal. 28, 42; nechati koho na pokoji a p., z čehož se vyvinuly ostatní významy, jako: zůstaviti, opustiti, pustiti, dopustiti, nezbraňovati.

Jde ještě o to vysvětliti, kterak vznikl imp. tvar *nech*. Impf. slovesa *nechati* zní správně *nechaj*, *nechajmy*, *nechajte* (doklady v Slov. Jungm. a v List. fil. XI, 66). Ve spojení s větou souřadnou zněla vazba na př. *nechaj* uzřímy, příde-li Heliáš (Pass Drk 167[b] v Mus. 1888, 338) t. j. nechaj, uzřímy atd. = lat. sine, videbimus. Význam obou vět se v ponětí posluchačově slučuje v pobídku „uzřeme, vizme" jako lat. (sine) videamus (Mat. 27, 49); pojem takový se vyjadřoval v češtině ještě jinak a sice podřadně spojkou *ať*, na př. po*nechaj*, *ať* vynmu mrvu z oka tvého ŽKrist. 41[b] t. j. sine, ut eximam; *nechaj*, *ať* jde k rádci svému ŠLK 837. *nechaj*, *ať* sě hořem vzteče HradSŠ 90.

Při souřadné vazbě se k imp. *nechaj* nezřídka připojuje enklitické *ť* (*š*, *šť*): *nechajť* i skutky některé učinie pro něho Štít. Nauč. 194, 5. *nechajť* vyjdú Pror. Jer. 15, 1. *nechajť* (odejme? auferat) Ben. Job. 9, 34 (Jungm.; rovněž: *nechajšť* zbožie zhyne NRada 1424). Jakož jsme v Kroku IV, 6 (*čuš* z *čujš*) ukázali, vysouvá se nezřídka *j* v imp. před jinou, zvláště měkkou souhláskou, tedy z *nechajť* vznikne tím způsobem *nechať*, na př. *nechať* naň vsadím po kroši HradSŠ 65. potom *nechať* bych umřela HradM 566. *nechať* miluje ML 78[b]. *nechať* já mluvím Br. Job 13, 13. *nechať* postvrdnou Byl. 3 A (Jungm.; rovněž: *nechaš*, *nechašť* Jungm. Sl.).

Když pak ucho uvyklé podřadné vazbě *nechaj ať* slýchalo tvar *nechať*, rozumělo se tomu tak, jako by v *nechať* bylo obsaženo též *ať*; po jeho odloučení zbylo z tvaru *nechať* pouze *nech*, jež dle imper. vazeb výše uvedených považováno také za *imperativ* a tvořen k němu i pl. *nech-te*.

Lyrické písně rukopisu Králodvorského v rouše francouzském.

(Dokončení.)

VI.

Le Fraises (Jahody).

Ma bien-aimée va chercher des fraises
Dans une verte forêt de sapins.

Elle s'enfonce une épine pointue
Dans un petit pied blanc.

Ma bien-aimée ne peut pas
Marcher avec ce pied.

Ah! épine pointue,
Pourquoi m'as-tu fait mal?

Tu seras pour cela, épine pointue,
Chassée de la forêt de sapins.

Attends, ma bien-aimée, à l'ombre
Dans la petite forêt verte de sapins.

J'irais dans un pâturage
Chercher un petit cheval blanc.

Le petit cheval au pâturage
Paît dans les herbes épaisses.

Ma bien-aimée à l'ombre
Attend son amant.

Elle se met à pleurer
Tout doucement dans la forêt de sapins.

Ah! que dira ma mère,
Malheureuse enfant que je sois!

Elle me disait toujours:
Fuis les jeunes gens!

Pourquoi fuir les jeunes gens,
Quand ils sont bons?

Il vient sur un cheval
Blanc comme la neige.

Sautant à terre, il attache à une branche
La bride d'argent.

Il embrasse la jeune fille, la presse sur son coeur,
Et l'embrasse sur la bouche.

La jolie fille oublie alors
L'épine douloureuse qu'elle a au pied.

Nous nous caressâmes, nous nous aimâmes
Jusqu'au coucher du soleil.

Viens vite à la maison, mon chéri,
Le soleil va se coucher.

Il saute vite sur son cheval
Blanc comme la neige.

Et prend la bien-aimée dans ses bras,
Et l'emporte à la maison.

Úvahy.

Hlídka programmův.

19. **O úvodní stati Kroniky České Václava Hájka z Libočan.** Výroční zpráva c. k. české reálky Pražské za rok 1889 a 1890. 8°. 24. 19.

V pilné rozpravě této stopuje spis. prameny, jež byly Hájkovi základem k úvodní stati a opírá tvrzení svá hojnými citáty z oněch. Takovým spůsobem dochází výsledkův, že Hájek napsal úvodní stať po příkladu Kuthenově, že někdy neobratně užíval svých pramenův a že je tendenční — což vše nalézáme též u jeho vrstevníkův; avšak spis. dochází i toho důležitého úsudku, že *Hájek nemá v úvodě tolik smyšlenek, jak se zdálo*, neboť některé výtky, jež se mu pro to činily, buď vznikly z nedostatečné znalosti věci (jako Palackého o kronice Opatovické) nebo by se měly činiti pramenům, jichž po zvyku své doby sledoval. Spis. by se zavděčil, kdy by podobným spůsobem kritickým probral celou Kroniku Hájkovu; jsme přesvědčeni, že by pak bylo toto se stanoviska literárních dějin tak velodůležité dílo v lepší světlo postaveno, než do jakého se po Dobnerovi dostalo. *Red.*

20. **Světýlka a žhavý muž.** Napsal Josef **Košťál.** XVI. výroční zpráva ob. reál. a vyšš. gymnasia v Novém Bydžově za rok 1890. 8°. 16.

Spisovatel podává z hojné sbírky své ukázkou článek o původu, podobě a povaze či moci světýlek (bludiček) a žhavých (ohnivých) mužův; na konec pak připojuje několik slov o výtvorech obrazotvornosti lidské v podobě ohnivé, totiž o plivníku či raráškovi, o Zmiji (dodávám, že duch ten slul starým Zmek, gen. Zemka a Slovákům Zmok), o prašivci a dýmovi (nom. dýma) či dýmači. Spis. uvádí četné doklady z rozmanitých pramenův. — Rozpravy toho druhu jsou velice důležity k poznání duševní dílny lidu, k jeho názorům o světě, zvláště nadsmyslném, a nezřídka se v nich tají zrnko netoliko mythologické ale i historické, ovšem mhlou bájí zatemněné. *Red.*

21. **Pověsť o sv. Gralu.** Podává Fr. **Věcovský.** VII. zpráva městské české vyšší dívčí školy v Plzni za r. 1890. 8°. 12.

Rozprava o významu a dějinách sv. Gralu vzdělaná na základě různých studií literárních; samostatného úsudku o sporných míněních nepodává spis., ana mu prý věčšina pramenův nebyla po ruce (4). Ale i takto není rozprava laikovi nezajímava. Vytýkáme: porovnati (5. 7) m. srovnati, ním (6) m. jím, opřel se tvrzení Lachmannov*ě* (7) m. -ovu, b*a*daním (7) m. bádaním; zbytečno „žádného“ a „té“ ve větách: nemohl nabyti *žádného* vyššího vzdělání (9), zásluhy *té* nejmenší (12). Chyby tiskové: jež (7, ř. 12 zd.) m. jenž, eho (8) m. jeho. *Red.*

22. **Rybníkářství a rybářství na panství Pardubickém.** Napsal Jos. **Weger.** Výroční zpráva c. k. vyšší školy reální v Pardubicích za r. 1890. 8°. 28.

Zajímavá rozprava o zakládání rybníků v Čechách, jmenovitě na panství Pardubském s výňatky z některých rukopisův starších. Na str. 7, ř. 3 a 4 zdola čti rol*í* za role, roli, jak hned vedle stojí sg. gen. „kteréžto rolí“. *Red.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Alaudae. (latinský časopis). Vydavatel Heřm. *Loescher* v Římě. Redakce a administrace: Aquila, Abruzzi (Italia) 8°. Předplatné na 6 čísel 1½ franku, R. 1890. Číslo 19.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 10. a 12.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 5.: Methoda dějepisu (J. Svoboda). Boží hrob v týdnu svatém (A. Skočdopole). Manželství bratra se sestrou u dítek Adamových (J. Sýkora).

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a Fr. **Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XV. Sešit 3.: O domácím lékařství lidu moravského (F. Bartoš). O starodávném rozdělení Moravy na kraje (Aug. Sedláček). Novější práce o slovanských apoštolích Cyrillu a Methodovi (Fr. Pastrnek). Doba vánoční na moravském Valašsku (M. Václavek). Poddanské poměry na bývalém panství Třebíčském (F. Slavík). Archivní rozhled (Fr. Kameníček). Umělecké a vědecké zprávy. — Konečně jest zde článek Ig. Hoška: O významě jmen Čechové, Morava, Slované. Dle toho *Čech* prý pochodí buď od čeledín neb *čelъ (rod); Morava od *morъ (pažiť, drn), jako morogъ (ale jak se morъ srovná s murava?); Slované prý odvozeno od *slovъ (pahorek)! *Divíme se, že redakce vedle jiných zdařilých článků položila článek tak bescenný*, založený na fantasiích věru orientálních. Věda filologická Bohdá už tak vyspěla, že nemůže strpěti takých nepodařilých pokusův, svědčících o úplné neznalosti spadajících sem zásad. Článek, psaný slohem neuspořádaným, jen jen se hemží nesprávnostmi (o *člověk* viz Krok III, 155); a kterak sem přichází dlouhý excurs o názvu „staroslovenský“? Články podobnými se časopis jen diskredituje. Ostatek i redakce se dopustila nesprávnosti, tvrdíc na str. 215, že Fr. Prusík odvozuje „Čech“ od „Časta“ (sic!); viz i na jiném místě této rubriky.

Časopis Musea království Českého. Redaktor. Jos. **Emler.** Ročník LXIV. Sešit 3. a 4.: O účastenství Kutnohorských v tureckých válkách za Ferdinanda I. a Maxmiliana II. (J. Šimek). Význam Antonína Marka pro českou literaturu (Jan Jakubec). Úterky roku 1789 (Vil. Gabler). Turkmeni a jejich země (Em. Fait). Josefa Jungmanna listy k Vojtěchu Karešovi a j. (Jan Černý). O Komenského polemikách theologických (Fr. J. Zoubek). Zbytky staročeského překladu Genese ze XIV. století (A. Patera). Nově nalezený zbytek staročeského „Zrcadla člověčieho spasenie“ ze XIV. století (A. Patera). Dětřich z Portic, přední rádce Karla IV. (V. Nováček) Evangelium Nikodemovo v literaturách slovanských (J. Polívka). Píseň proti svatokupectvi (Ferd. Menčík). Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých a k starší české bibliografii. Hlídka literární. Zpráva o Museu král. Českého od 1. května 1890 do konce roku 1890. — O významu jmena *Čech* (Fr. A. Slavík). Spis. vykládá zde původ jmena „Čech“ podobně, jako už *před šesti roky* bylo vyloženo a uveřejněno — ne na nějakém obscurním místě. A přece praví spisovatel pod čarou na str. 570 do slova: „*Později*, když tento článek byl již hotov, *jsem se dočetl* (sic!) . . . ., že pan Fr. Prusík o jmeně tom napsal etymologický výklad ve *Zprávách o král. české společnosti nauk* (1885, str. 10—14).“ Domnívali jsme se, že takovýto spůsob „vědecké“ práce, jejž nazvati sluší aspoň — *podivným*, u nás vymizel. Než Bohu žel, mýlili jsme se!

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 11.—12.: Unesen (K. Červenka). Do přístavu klidného života (J. Štemberka).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXI. Svazek 2.—3.: O rozvoji tvořivosti Gogolovy (P. Vladimirov). Děje Kijevské země od smrti Jaroslavovy až do konce XIV. století (G. Gruševskij). Kazimír Brodziński a literární činnost jeho (K. Arabažin). Princip nejmenšího výkonu ve spolku s přetvořováním differencialních výrazův druhého řádu (V. Jermakov). Dějiny středověké mediciny (S. Kovner). Meteorologická pozorování za listopad a prosinec 1890 a za leden 1891.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XII. Číslo 11—13: Literatura česká na zemské jubilejní výstavě. Česká akademie věd, slovesnosti a umění. České lidoznalství. Humbug v literatuře (H. Schauer).

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor“ v Hořovicích. 4°. Ročník VIII. Číslo 2.: Zpěv (Sv. Čech). Muzikantská dvojice (A. Černý).

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 12.—14.: Řeč (J. Košťál). V chrámu lásky (Petr Vok). Svatojanský host (L. Archleb). Dětský věk (J. Košťál). V neštěstí nezaviněném (K. Zákoucký). *Kolovrátkář (J. Zaříčanský).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 11.—13.: Jubilejní výstava a učitelstvo. O prostonárodním spisovatelství (J. Melichar). Čarodějnické soudy ve Velké Byteši v r. 1571—76. Časové rozhledy. Úrada o volbě zástupce učitelstva do školní rady okresní. Našim cestovatelům (J. Kadlčák).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Sešit 6.: Návrat do vlasti (H. Marek). Křižáci před Jerusalemem (J. E. Hulakovský). Sklizeň růží v Bulharsku (A. B. Šťastný). Horké prameny na Novém Seelandě (K. Klír). O haobabu (Frant. Polívka). O některých zvycích a nádobách, při slavnostních hostinách užívaných (J. P. Lešetický). *K rodné dědině (J. Nečas). Špaček (Jan V. Krecar). *Mé křepeličce (K. Chalupa).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 14., 15.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 21. Číslo 5. a 6.: Ze světa lesních samot (K. Klostermann). *V máji (B. Klimšová). *Rekrut (Adolf Heyduk). *Mráčky (V. Jos. Pokorný). Druhá cesta Holubova po jižní Africe (G. Heš). *Důvěrné slohy (J. Vrchlický). *U Těšína bubny bijou (F. Táborský). Výstava krasoumné jednoty v Rudolfině (R. Tyršová). České písemnictví.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešity 88.—91. s články C až Carutti. Sešity těmito počíná díl V.

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 6.—7.: Oldřich Zwingli o výchově mládeže (V. Ptáček).

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 4.: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaelogického (J. L. Píč). Kamenný hrob u Velvar (Josef Smolík). Vykopávka starého špitálního kostela Panny Marie před Týnem (Jan Herain) Dodatky k dějinám kostela sv. Barbory v Kutné Hoře (Josef Šimek). Pichmannovské paměti Pelhřimovské z roku 1691 (Jaromír Čelakovský). Kterak vznikl ostrov Rohanský v Praze? (Zikm. Winter). Ves pustá Hořisedla neboli Horosadly u Domažlic (Boh. Štrér). Tvrz ve Slatině u Žamberka (E. Albert). Archaelogický výzkum z okolí Znojemského (Jar. Palliardi). Zprávy a drobnosti.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 21.—25.

Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Спѣдецъ. Redaktor V. D. **Stojanov.** 8°. Cena ročníku (o 6 knihách) 12 lvů, v cizině 15 lvů. Ročník VII. Kniha 6 (celkem 36). Str. 809—1027: Dva sandžaky východní Makedonie (Z.). Bulharsko-řecký církevní spor (T. Burmov). Příspěvek k poznávání bulharské flory (A. Javašov). Příspěvek k národnímu panství našemu (T. Jončov). Listy v příčině národního probuzení našeho (Ferison). Novo-Selo (P. Ivanov). Literatura, drobnosti.

Prace filologiczne. Red. A. A. **Kryński.** Ve Varšavě. 8°. Cena svazku

1 rubl. Ročník III. Svazek 3: Srovnávací slovník Kašubský (Al. Berka). Kázání svatokřížská ze XIV. věku (Al. Brückner). Studie o národní etymologii (L. Malinovski). Jedna ze sporných otázek polského pravopisu (Baudouin de Courtenay).

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov**. V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 19.—22. *Příloha:* str. 9—40 (konec). Жертва любви od Ondř. Theurieta. Str. 1.—32.

Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ. Svazek 20: Kateřina II. v korrespondenci s Grimmem. I. (J. Grot). Slovo o 12 snech Šachaišových (A. Veselovskij). *O slovanských redakcích jednoho apologu Barláma a Josafata* (týž). *Zpráva o málo známých i neznámých památkách.* IV. (I. Sreznevskij). Péče Kateřiny II. o národní vzdělání dle jejích listův ke Grimmovi (J. Grot). Kníže P. A. Vjazemskij (M. Suchomlinov. S. Ponomarev). Řecký apokryf o sv. Theodoru v ruské literatuře (A. Veselovskij). — Svazek 21: Rusko-žebrácký slovník (F. Scepura). Staroobřadní synodik (A. Pypin). *Sv. Jiří v legendě, písni a obřadě* (A. Veselovskij). Dissidentská otázka v Polště v 1. půli XVIII. věku (J. Čistovič). Kateřina II. v korrespondenci s Grimmem. II. (J. Grot). *Friaulští Slované* (I. Sreznevskij). Doplňky k I. Nosovičovu Běloruskému slovníku. Několik poznámek o vědecké činnosti A. Viktorova (I. Sreznevskij). — Svazek 22: Dějiny ruské Akademie. V. (M. Suchomlinov). Jiho-ruské byliny. I (A. Veselovskij). Croissans-Crescens a středověké legendy o pohlavní proměně (týž). O Xanthinovi. Řecká trapezuntská bylina byzantinské epochy (G. Destunis). *Zpráva o málo známých i neznámých památkách* (I. Sreznevskij). *Seznam spisův a vydání I. Sreznevského.* — Svazek 23—27: *Ruské národní obrázky* (D. Rovinskij). — Svazek 28: Ruy Gonzales de Clavijo: Denník poselstva ke dvoru Timurovu do Samarkandu r. 1403—6 (př. I. Sreznevskij). Alatyr v místních podáních Palaestiny a legendy o Gralu (A. Veselovskij). Sen o stromu v pověsti města Jerusalema i v básni o holubí knize (týž). Nová data k dějinám Šalomounských skazek (týž). Bohatýrské slovo objevené v spisku z počátku XVII. věku (E. Barsov). — Svazek 29: Erik Laxman (J. Grot). Nové zprávy o Kotošichinu dle švédských pramenův (J. Grot). Slovník bibliologický a materialy k němu (P. Strojev). — Svazek 30: Památky bulharské tvorby národní. I. (Vl. Kačanovskij). — Svazek 31: O některých výsledcích nového názoru na ústroj jazyka (J. *Kolář*). *Slovanské rukopisy chované v zahraničních knihovnách:* Berlínské, *Pražské* (mus.), Vídeňské, Lublaňské, Záhřebské a dvou Bělehradských (G Boskresenskij). Listy M. Pogodina k M. Maksimoviči (vyd. S. Ponomarev). Dějiny ruské Akademie. VI. (M. Suchomlinov). — Svazek 32: Náčrt života a poésie Žukovského (J. Grot). Požár zimního dvorce (V. Žukovskij). Seznam spisův a vydání J. K. Grota. Duchovní předměty v literatuře a národní poésii Rumunův (A. Veselovskij). Rumunské, slovanské a řecké koledy (týž). Ilja-Ilij (Helios? týž). Spravedlný Michal z Potuky (týž). Západní legendy o dřevě kříže a slovo Grigoriovo o třech křížových dřevech (týž). Listy V. Sopikova ke K. Kalajdoviči (vyd. I. Šljapkin). A. N. Radiščev, spisovatel cesty z Petrohradu do Moskvy (M. Suchomlinov). Episoda o južské carici v Palei (A. Veselovskij). Dřevně-ruská pověsť o babylonském carstvě a tak nazvaná vidění Danielova (týž). K vypravování o hádání židův s křesťany (týž). K otázce o apolozích Kyrillových (týž). *Pověsť o Vasilu Zlatovlasém králeviči české země a národní skazky* (týž). Z místních podání: Autové a Čuď (týž). Modlitba sv. Sisinia a evangelistská píseň (týž). Příspěvky k bibliografii literatury o N. M. Karamzinu (S. Ponomarev). (Dokončení.)

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroń. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 6: V čiernickej škole (Elena Maróthy-Soltészová) *Tri hody (Martin Sládkovičov). Listy z Čiech. VII. (J. Vlček). Slovenský jazyk. Tiež úradník! (J. Sm.). Mať. Beseda. Literatúra.

Světem. Red. H. **Wahner**. V Praze 1891. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 6.

Свѣтлина. Журналъ за наука, искуство и индустрия. Редакторъ

Јорданъ **Михаиловъ.** Въ София. 4°. Předplatné (12 sešitův o 3 arších) 15 lvů. Година I. Книга 4.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Sešit 6.: Pantáta z Polska (P. Pečárek). Pokušení (J. Benešovský). Doktoři (E. Bazarov).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník II. Číslo 9.—12.: Životopisy (J. Tiray).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 16—17.: Lípa širolistá s listy kápovitými (G. Smolař). Zemská jubilejní výstava. V rákosinách. Ze života krokodila afrického. Vlasatice Brooksova 1889 V. (Vraný). Kn. Švarcenberský ústav pro chov lososův a pstruhův v Tusetu (A. Frič). Pilatky (J. Slavíček).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 11.—13.: Vzpomínky (B Brodský). Zasypaný sněhem (A. J. Maksimov, př. J. Unzeitig). Podobizna Concitty P. (E. Perard, př. H. Jenč). Noc v oblacích (E. Markov, př. Č. Semerád). Ze života (I. Hořica). Pokažená idylla (J. Karásek). Tadeáš (El. Ořešková, př. V. B.). Lidojedství na dráze (Mark Twain, př. M. Hanka). Kresby z Valašska (J. Kalus). Ukázky z nové poesie provençalské (př. J. Slavík).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 5.: Zu Ciceros vierter Rede gegen Catilina (A. Kornitzer). Zur Historia Augusta. Zu Quintilian (R. Novák). Zur Erzählung Kosinskys in Schillers Räubern (H. Herzog). Die wissenschaftliche Darstellung der mathematischen Axiome (J. Hoffmann). Wie sind die Elemente der deutschen Sprache an slavischen Mittelschulen zu lehren (R. Čuček).

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 6.: O idei spolku „Ochrana opuštěných a zanedbaných dívek“ (S. Podlipská). U slávobrány české práce.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 7: Vliv nálady duševní na průběh nemocí (J. Thomayer). O moderním bádání astrofysickém (V. Láska). O alluminiu (J. Mašín). Rozhledy. Směs.

Журналъ министерства народнагó просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 5.: Nově objevené dílo Križanićovo o sjednocení církví (M. Sokolov). Zprávy o Rusi v historickém sborníku Theatrum Europaeum (S. Roždestvenskij). Z nevydaných děl prof. M. Kutorgy. Zprávy G. Thedaldia o Rusi za doby Ivana Hrozného (E. Šmurlo). Kritika a bibliografie. K otázce o otevření průmyslových učilišť (J. Anopov). Moskevská archaeologická společnosť r. 1890. Horat. Sat. II, 3, 25—32 (J. Cholodňak). Aristotelovo zřízení obce athenské (př. N. Šubin). Příspěvek k dějinám ruské řecko-sjednocené církve (P. Bobrovskij).

Český humor. Sbírka humoresek. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. 8°. 570. Cena 2 zl.

Dějiny umění výtvarných. Líčí K. B. **Mádl.** V Praze 1891. Nákladem Bursíka a Kohouta. m. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 30 kr. — I. Starý věk. Seš. 3.

Dětská knihovna. Nakladatel Fr. Bačkovský. V Praze. m. 8°. Sešit 4.: Prosté obrázky: Napsal Fr. Hrnčíř. 45. Cena 15 kr.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 79—81.: Přelouč—Reduta.

Hovory Olympské. Podává Jan Ev. **Kosina.** 2. vydání. V Praze 1890. Nákladem I. L. Kobra. 8°. Cena sešitu o 48 stránkách 30 kr. Sešit 4—6. končí I. a seš. 7. počíná II. díl cenných rozprav o oprávněnosti dialektův v mluvě spi-

sovné a o galanterii. Dialogický sloh má opět týž poutavý ráz, jenž se v dřívějších rozpravách tak mile zamlouval.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1890. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 70—76., ve kterých je pokračování velkého cyklu historických povídek a obrazů pod názvem „Mezi proudy".

Kronika česká od Fr. **Bobka**. V Praze 1891. Nákladem vlastním. 8°. Díl I. Sešit (o 3 arších po 15 kr.) 1. Spis má heslo: Jdi do Prčice! při čem špatně užito místního jmena v sing, ano jest plur.; podobně v Přeštici (14), ale v Přešticích (15). Spis. obral si účelem vypravovati dějiny české pro lid; ale jaké to dějiny české? na 30 str. vypravuje, snad k jakémusi odůvodnění podivného hesla svého, o Prčickém rodáku, lvovském arcibiskupu Fr. Píštěkovi, ostatek pak o dějinách Prčic. Máme za to, že se spis. minul cíle a že píli svou mohl vynaložiti na něco zdařilejšího.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 14. a 15.: Črty a povídky (I. Hořica).

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Serie XIV. Sešit 9.—11.: Mžikové fotografie a figurky od F. Schulze: Vlastenec z roku tohoto. Lampa. Vystěhovalec. Paní lékárnice.

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený**. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Číslo 16.—18. s 18 obrázky.

Malým srdéčkům. Napsal V. **Kálal**. V Pardubicích 1891. Nákladem F. Hoblíka. 12°. 95. Cena 50 kr. — Co to za formu: kde *by jsi* se mohl utopiti (80)?!

Mantegazzy P. vybrané spisy. 8°. Cena seš. (o 48 str.) 25 kr. Díl II.: Physiologie nenávisti. Sešit 5. (str. 178—224). Díl III.: Physiologie záliby. Sešit 1. (str. 1—48).

Mimochodem. Příhody a nehody z cest Jos. **Wünsche**. V Praze 1891. Nakl. F. Bačkovský. 8°. 150. Cena 80 kr.

Mladý houslista. Rediguje V. J. **Novotný**. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena seš. (8—12 stran v. 8°.) 36 kr. Předplatné na rok (10 seš.) 3 zl. Seš. 8. a 9.: Pochod pro 1 housle s prův. piana od Jos. Nešvery. Menuetto pro troje housle od Fr. Picka. Duettino pro 2 housle s průvodem piana od Th. Krečmara. Scherzino pro 4 housle od Q. Havlasy. Rokoko. Sonatina pro dvoje housle od Karla Bendla. — K seš. 8. připojena podobizna Paganiniova.

Na Sibiři. Napsal George **Kennan**, pr. V. *Höfer*. V Praze 1891. Nákladem Höfra a Kloučka. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 1. Spis má pěknou úpravu a ozdoben jest četnými vyobrazeními.

Nový epochální výlet pana Broučka tentokrát do XV. století. Napsal Svatopluk **Čech**. Illustroval Viktor *Oliva*. 2. vydání. V Praze 1891. 8°. Nakladatel F. Topič. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 4.—6. od str. 97 po 192. Text jest ozdoben krásnými drobnokresbami.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech**. Illustruje Viktor *Oliva*. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 8. ukončuje I. díl; II. počne vycházeti v červenci v pravidelných lhůtách.

Pán z podlesí a děvče vesnické. Povídka od Fr. **Pravdy**. (Ústř. knih. seš. 269 a 270). 16°. 79. Cena 20 kr.

Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české. Uspořádal Fr. *Bílý*. V Telči 1891. Nákladem Em. Šolce. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Sešit 1. — Dobrá to myšlénka podati výbor všech důležitějších plodů z naší básnické literatury nové doby; jeť látky hojně, jde jen o vkusný a vhodný výbor: bude-li ten dobře proveden, zavděčí se nakladatelstvo jmenovitě školám, že podniklo vydání díla takového. Výbor má býti rozvržen na čtvero období: doba při-

pravná, vlastenecká a nová, pak doba „epigonů“; pátá kniha má obsahovati výbor z národních písní českých, moravských a slovenských. My bychom radili, aby dílo bylo rozšířeno o šestou knihu, v níž by se vydal výbor českých *překladův* z cizích literatur, pokud jsou mistrně provedeny básníky našimi: jeť mezi nimi mnoho stkvostné přebásněného, nikterak za originálem nestojícího. — Sešit 1. obsahuje vyňatky z Stacha, V. Nejedlého, Puchmayera, Jungmanna, A. Marka, Šafaříka, Palackého, Turinského, Chmely, Poláka, Kynského; Hollého, Hanky, Kollára, Kamarýta, Čelakovského, Macháčka, Chmelenského. Úprava jest úhledna, cena skrovna.

Perské povídky. Dle vydání G. Rosena př. J. Mrkos. V Praze 1891. Nakl. F. Bačkovský. 12°. 40. Cena 20 kr.

Povídky. Napsal Josef **Merhaut.** V Třebíči 1891. Nakl. F. Kubeš. 8°. 316. Cena 75 kr.

Řecká cvičebná kniha pro gymnasia česká složená od Fr. **Lepaře.** 6. vyd. opravené. V Praze 1891. Nakl. F. Tempský. VI. 330. Cena váz. 1 zl. 80 kr. 8°.

Rukověť správné češtiny. Sepsal Fr. **Bartoš.** V Telči 1891. Nákladem E. Šolce. v. 8°. Sešit o 48 str. za 40 kr. Sešit 1.: A — Pořádek slov ve větách. Spis, jenž rozměřen na 3 sešity, jest patrně abecední přehled antibarbarismův spisovatelem po různu uváděných; tudíž si vysvětlíme neúplnosť jeho i ve věcech důležitých (na př. schází *jelikož* ve významu příčinném a p.). Avšak i to, co se tuto podává, má svou cenu a zasluhuje povšimnutí všech po česku píšících.

Slovenské spevy. Vydávajú priatelia slovenských spevov. Turč. sv. Martin. 1891. m. 4°. Cena sešitu (o 40 str.) 50 kr. Diel II. Sošit 2. obsahuje 117 písní slovenských, rázovitých, jímajících svou zvláštní melodičností. Textová část podána jest věrně nářečím toho kterého kraje. Sbírka zasluhuje co nejvydatnější podpory našich kruhův.

Statistisches Verzeichnis aller für den *Unterricht* an den österr. Gymnasien, Realschulen, Lyceen, Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungsanstalten und Lehrer-Seminarien mit *deutscher* Unterrichtssprache bestellten Personen. Nach Anstellung und Beförderung, bei den supplierenden Lehrpersonen nach den Prüfungsjahren zusammengestellt von Joh. **Neubauer.** V Lokti 1891. Vlastním nákladem. 12°. 119. Cena 55 kr. — Praktická knížka tato obsahuje přede vším 3 statistické tabulky, pak vyjmenování jednotlivých osob stavu učitelského, počínaje zem. inspektory školními, *dle jich třídy hodnostní* resp. dle roku ustanovení, při čem jsou obyčejná v podobných schematismech data při nich též uvedena. Jest si přáti, by spis. pojal příště v přehledný seznam svůj i *neněmecké* ústavy; za to by dobře bylo vynechati cvičné učitelstvo; v obsahu schází stránky jednotlivých oddílův.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. III.: *Dědictví strýce Koba.* Román. Napsal J. *Girardin.* Sešit 13.—15. od str. 9. do 104 s 48 obrázky.

V nejtemnější Africe. Emin paša a vzpoura v Aequatorii. Sepsal A. J. **Mounteney Jephson** a H. M. **Stanley.** V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena sešitu 30 kr. Sešit 4.—10.: Kapitola IV.—XIV. K dílu přidáno opět hojně illustrací

Dramatická literatura.

Smír Tantalův. Drama o 4 jednáních od Jar. **Vrchlického.** Hudba melodramatická od Zd. Fibicha.

Smír Tantalův jest 2. částí trilogie Hippodamie a nezůstává co do ceny nikterak za 1. částí, Námluvami Pelopovými. Některé sceny jsou úchvatné, což poskytuje jmenovitě sl. Kubšové (Axiocha) a p. Šmahovi (Tantalos) vhodné příležitosti, by ukázali vzácné nadání své. Vedle nich vynikají pp. Seifert (Pelops), Sedláček (Jolos) a Řada (věštec). Sl. Danzrové úloha prudké Hippodamie nesluší, neboť k vystižení povahy její nestačí pouhý temperament, jejž sice slečna má, když se mu nedostává pravé rythmičnosti v řeči a posuncích.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Vysoké c. k. ministerstvo kultu a učby prohlásilo výnosem ze dne 20. dubna 1890, č. 4516, že na základě § 6. a 7. zákona ze dne 20. června 1872 (ř. z. č. 86), na středních školách ustanovení **učitelé náboženství israelského a evangelického** — ježto předmět obligátní zastupují, pro který pouze místo učitelské systemisováno není, pročež je za pomocné učitele (supplenty) považovati jest — po rozumu § 110. oddílu 2. a § 113. oddílu 2. osnovy organisační i výnosu ministerského ze dne 21. ledna 1849, č. 339 (Marenzeller I, č. 498) **právo a povinnosť mají řádných konferencí učitelských se účastniti.** (C. k. šrz. 27/4. 1891, č. 3435.)

* * *

Vys. výnosem ze dne 21. února 1891, č. 2694 J. Exc. p. c. k. ministr kultu a učby nařídil, že **úkol stanovený** minist. výnosem ze dne 17. července 1873, č. 4972 (Min. věstník z r. 1873, č. 84) **učbě těsnopisu** na středních školách s vyučovací řečí německou má míti přiměřenou platnosť též na střed. školách s vyučovací řečí českou, při čem co do rychlosti písma požadavek 90 slov za minutu snížiti jest, jakož to zvláštnosť jazyka českého s sebou nese, na 80 slov.

Též s rozvrhem učiva jest postupovati tak, by vyučování návodné, pokud možno, už prvým ročníkem bylo ukončeno. Rozumí se ovšem, že části učiva, jež v prvém ročníku zmoci nebylo lze, bude dokončiti v druhém ročníku.

Co konečně do počtu žákův, jehož třeba, aby se učba zaříditi směla, zůstává na dále v platnosti nařízení ministerské ze dne 8. června 1871, č. 4275 (Min. věstník z r. 1871, č. 37), povolení pak druhého ročníku za neúplných podmínek J. Excellence sobě samému vyhradil. (C. k. šrz. 14/5. 1891, č. 5050 a 18/6. 1891, č. 5923.)

* * *

Poněvadž se naskytly případy, že **u přijímací zkoušky pro nejnižší třídu** za diktát volen byl článek nepřiměřeného rozsahu a že podobně pro písemní rozbor grammatický ustanoveno buď příliš mnoho neb zase příliš málo, vidí se nám připomenouti ředitelstvu, že jest voliti pro diktát článek ovšem z oboru školského vyučování škol obecných, zaujímající přibližně 10 řádkův obyčejného tisku, pro rozbor pak ustanoviti buď jednu delší nebo 2 kratší věty téhož článku. (C. k. šrz. 18/6. 1891, č. 5923.)

Schválená díla:

Šafránek Fr. a Bernard A., Nerostopis pro 5. třídu gymnasijní. 2. vyd. V Praze. Cena 45, váz. 65. — Vydání 1. se vylučuje. (13/5. 1891, č. 9010.)

Anděl Ant., Plochý ornament polychromovaný. Nové serie sešit 1. Ve Vídni 1891. Cena 3 zl., v c. k. skladu knih 2 zl. (9/5. 1891, č. 8843.)

Pokorný Al., Názorný nerostopis. Pro nižší oddělení středních škol. Upravil J. Dědeček. 5. vyd. V Praze 1891. Cena 50 kr., váz. 70 kr. (27/5. 1891, č. 10.336.)

Šubrt Fr., Učebnice a čítanka francouzská. Díl I. pro III. třídu. 2. vyd. V Praze 1891. Cena 72 kr., váz. 90 kr. — K žádosti sboru může c. k. školní radou zemskou užívání knihy býti povoleno. (3/6. 1891, č. 11.145.)

Lindner G. A., Obecné vychovatelství. 3. vyd. přepracované R. Dominem. Ve Vídni 1891. Cena 80 kr. (3/6. 1891, č. 9362.)

Rozmanitosti.

— **Kandidáti učitelstva,** kteří chtí býti přijati za učitele na středních školách na Moravě neb v Slezsku, přihlaste se do 15. července u c. k. školní rady zemské v Brně neb v Opavě.

— **Před státní zkušební kommissí pro kandidáty učitelství zpěvu** na školách středních a ústavech učitelských, též učitelství hry na housle, na varhany a na klavír na ústavech učitelských podrobili se dne 25. května 1891 v síni zkušební českého ústavu učitelského 24 kandidáti zkoušce v rozličných předepsaných oborech hudby a sice: 12 v jazyku českém, 8 v jazyku německém, pak 1 kandidátka v českém, 1 v německém jazyku a 2 kandidátky v obou řečích. Spůsobilosti k vyučování zpěvu na školách středních a ústavech učitelských nabyli 3 kandidáti čeští, spůsobilosti vyučování ve hře na klavír na ústavech učitelských 1 kandidát český a 1 kandidátka česká, a spůsobilosť vyučování ve hře na housle 1 německý kandidát s vyznamenáním. Reprobováni byli: 1 český kandidát z oboru pro varhany, pak 1 kandidát český a 2 kandidátky v obou jazycích z oboru pro klavír a posléze 1 kandidát český z oboru pro housle. Ostatní kandidáti a 1 kandidátka po dokonané zkoušce v předepsaných studiích byli prohlášeni za spůsobilé k vyučování hudbě příslušných oborů na středních školách a ústavech učitelských.

— **Konkursy.** Místo ředitele gymn. v Příbrami.

Jubilejní výstava zemská v Praze.

Ad 2.[1]) Práce učitelské zastoupeny nejvíce z oboru literárního, vystaveny jsou ve 2 skříních. V jedné z nich se nalézají liter. plody učitelstva českého; největší část skříně ($^5/_{14}$ a s programmy $^6/_{14}$, tedy téměř $^1/_2$) zaujímají spisovatelé, kteří působili neb působí na akad. gymnasiu v Praze. Mimo to jest zde postaven Seznam vědeckých článkův v programmech z r. 1850—90 a rozprav didakticko-paedagogických. V jiné skříni vyloženy jsou (nesrovnány) hlavně učebné knihy české i německé; než nalézáme tu i jmena spisovatelův, kteří nepůsobí v Čechách (na př. Koziol). Dále jsou tu některé vědecké spisy něm. professorův a německé seznamy rozprav výše uvedených. Ale jak sem do středního školstva přichází český i německý Věstník vládní pro *obecné* školstvo?

Jiné práce učitelské jsou tu vystaveny jako učební pomůcky, avšak jest jich velice po skrovnu: několik kreslených diagramův a map, některý přístroj k fysice a math. zeměpisu — jinak jest oddíl ten skrovňoučký; co tu vyniká, jest ukázka reálky Královéhradecké, kterak se přírodniny a lučebniny montujou a ve škole k nazírání vystavujou; pak z Karlínské reálky nerosty v baňkách a prof. Dědečkova ukázka květův (12) v lihu uchovaných; z gymn. Rychnovského je tu pěkná vydra vycpaná. Místa je tu dosti, že tu mohlo býti vystaveno hojnosť ještě jiných cenných diagrammův, map a učebných pomůcek naším učitelstvem pro střední školstvo zhotovených. Kterak na př. by byla poučna sbírka znázorňující postup učby přírodopisné za posledních 100 let! — *Tělocvik, hry žákovské a zpěv* na výstavě nedošly nikde povšimnutí.

Ad 3. Ještě skrovnější jest výstava prací žákovských; jeť sice po všech stěnách rozvěšeno hojně pěkných výkresův a modellův i ještě mnohem více jich uloženo ve zvláštních pouzdrech, v nichž se i úhledné rysy nalézají. Než to jest ukázka jen menší části učby, kdežto věčší část — učba jazykův (češ., lat., řec., franc., angl., něm.) a mathematiky — zde ani jednou ukázkou ni úloh ni příprav není zastoupena; rovněž tu pohřešujeme nákresy zeměpisné, přece při učbě tak důležité, a herbáře, jež jsou jmenovitě jako ukázky lokální flory odborníku za-

[1]) Jsou-li někde udání naše poněkud nepřesna, není naší vinou, ježto katalog školské výstavy dosud vydán nebyl.

jímavy a důležity; těsnopis tu také místa nenašel, ač by to byl věru zasluhoval. Právě práce z předmětův uvedených jsou spůsobilé, by z nich cizinec odborník poznal postup učby na školách našich tak vysoko v školstvě vyspělých. S touhou si vzpomínáme na podobnou, jak jí zde žádáme, výstavu ve Vídni r. 1873, kdes stále nalézal drahně odborníkův práce žákovské všech stupňův prohlížejících. Litujeme upřímně, že u nás v středním školstvu (jinak tomu v obecném a odborném) taková výstava nebyla uspořádána, byli bychom se před cizinci honosně representovali.

Pavillon král. hlav. města Prahy.

Zde mají výstavu tři střední školy: *a*) ***Městská střední škola,*** jež založena r. 1866 (asi 130 žákův); odtud ponenáhlý postup do r. 1883 (asi 630 ž.), odtud valné klesání do r. 1891 (asi 490 ž.). Náklad obce na školu byl nejvyšší r. 1887 (asi 63.000 zl.), r. 1890 asi 58.000 zl.

Vyloženy jsou výroční zprávy od r. 1867—1890 a vědecké práce několika professorův (vazba některých knih mohla býti „výstavnější"). Z prací žákovských vystaveny jsou opět jen výkresy a rysy. Aby byl vyplněn prostor vyměřený střední škole, musela tu ***místo ostatních prací žákovských*** vyložena býti řada spisův učitelstva ***obecných*** škol.

b) *Střední škola dívčí* (*spolku Minervy*) přirozeně poutá jako každá novota zvědavosť laikův i zájem odborníkův, jsouc v Rakousku svého druhu jedinou. Ježto se hned po jejím otevření tu tam dali slyšeti hlasové pochybující o tom, zda jmenovitě v latině a řečtině dívky dosáhnou učebního cíle, měla škola za svou povinnosť před veřejností, jež jí jinak vlídně a obětavě přicházela vstříc, vyvrátiti pochyby ty; i nemohla to učiniti vhodněji než vyložíc písemní práce žaček, by se každý věci rozumějící na vlastní oči mohl přesvědčiti, mnoho-li učiva se probralo, jaký byl při tom postup a jaký prospěch žaček. Vystaveny tedy jsou písemní práce z latiny, řečtiny, češtiny (z nich 2 pěkné práce poétické), němčiny, mathematiky a poznámky k učbě latinské a řecké. O prospěchu v I. pololetí svědčí klassifikační přehled ve všech předmětech. Aby pak mohli odborníci poznati úplné zřízení ústavu, vystavena vedle rozvrhu hodin i učební osnova (sdělaná prof. Fr. Prusíkem), z níž patrno, čemu se musí žačky za rok přípravní doučiti, by nabyli vědomostí žákův nižšího gymnasia. Konečně jest vyložen též seznam sboru učitelského i žaček a zakládací listina ústavu vydržovaného spolkem Minervou, jejíž stanovy rovněž jsou vyvěšeny. Veškery předměty vyloženy jsou ve velmi vkusné skříni, na níž trůní socha Minervina. V katalogu pavillonu města Prahy zaujímá střední škola dívčí č. 726—746.

c) ***Městská vyšší dívčí škola pražská*** založena r. 1864 (93 žaček), r. 1872 bylo 359 žaček, 1878: 150 ž., 1885: 415 ž., 1891: 390 žaček. Od r. 1866—70 byly 3 třídy, od 1871—1885: 4, 1886: 5, od 1887 jest 6 tříd; letos má ústav 3 parallelky.

Literární práce učitelstva vyloženy dosti četné. O prospěchu žaček možná si udělati pěkný obraz z vyložených písemních prací z češtiny, franštiny, němčiny; vedle nich se tu nalézají krasopisné sešity, výkresy a četné herbáře pěkně spořádané. Nejvíce místa ovšem zaujímají úhledné ruční práce a výkresy střihův. Konečně vyvěšeno zde několik diagramův k učbě přírodopisné a zeměpisné.

Jaké oběti přináší Praha školstvu českému i německému, o tom nejlépe svědčí vyvěšené (v odboru stavebního úřadu) obrazy jednotlivých škol, pravých to palácův.

Ústavy pro vzdělání učitelův a učitelek.

Nejsou sice umístěny mezi středním školstvem, nébrž mezi obecným, než my o něm po právu tuto porozprávíme. Bohužel, nevystavily kromě výkresův jiných prací písemních (viz výše), toliko z Kutnohorského ústavu zde jest několik poznámkových sešitů k učbě v jednotlivých předmětech. Za to zde nalézáme některé výkresy i plastické učební pomůcky přírodopisné a nečetné ukázkyženských prací ručních a kreseb střihův.

Obecné školstvo.

Nepoměrně hojněji než střední zastoupeno jest obecné školstvo; jsouť vyloženy četné statistické i učební diagramy, mapy (hlavně okolí školního) kreslené i plastické (zvláště tyto jsou četně a důstojně zastoupeny), globy, modelly hub (velmi zdařilé od Fr. Kotouče z Žižkova); poučna jest mapa rodišť našich spisovatelův v Čechách (pokud se vyskytují v čítankách pro obecné školy), již na dřevě provedl V. Ludvík, jen že bohužel není bez chyb, jako Dolínek, Třebíč m. Třebíz; hrubou chybou jest položení rodiště Rubšova sz. od Strakonic, kdežto v skutku Čížkov ten leží záp od Pelhřimova. Mimo to jsou tu vyloženy četné literární práce učitelstva, jak tištěné tak rukopisné (jmenovitě didaktické), stanovy spolkův učitelských, učební knihy, z nichž některé v chronologickém pořádku, počínaje nejstaršími a p.

Práce žactva jsou rovněž hojny: sloh, počty, krasopis, denníky, písemní práce německé, výkresy, modelly; ženské práce ruční, z nichž některé velice dovedné, při čem pěkně znázorněn postup učení.

Pražské školstvo obecné vystavilo stejné předměty *v pavillonĕ města Prahy* rovněž v pěkném spořádání. Totéž učinily školy Ústřední Matice školské, jichž budov fotografie jsou zde vyloženy. V témž pavillonu nalézají se též v úhledném spořádání práce chovancův jeslí, opatroven, škol mateřských, útulkův, sirotčince arcivévodkyně Gisely a Pražské vychovatelny v Libni (výkresy, práce lepenkové, dřevěné a řemeslné).

Odborné školstvo.

1. V prvé řadě jsou tu pokračovací školy průmyslové, jichž jest v Čechách 117 českých, 56 německých, na nichž vyučováno bylo žákův 16.955 českých, 5822 německých v 496 třídách od 979 učitelův; náklad na školy ty dělal 187.587 zl., k čemuž přispívaly: 29% stát, 19% země, 7% obchodní komory, 45% obce, společenstva, záložny, spořitelny a soukromníci.

Školy tyto vystavily četné písemnosti, práce, výkresy, modelly, práce v dřevě a p.

2. Řemeslnické školy (na Kladně, ve Volyni, v Jaroměři, Ml. Boleslavi, Litomyšli a j.) vystavily vedle písemností, výkresův a modellův pěkné práce strojnické, truhlářské, hodinářské, košíkářské a p.

3. C. k. odborné školy průmyslové zastoupeny jsou velice četně i čestně v rozmanitých odborech: keramiky, sklenářství, zámečnictví, soustružnictví, kreslení a modellování, tkalcovství, krajkářství, košíkářství, dřevěných výrobkův a p. Co do dovednosti a úhlednosti rozmanitých výrobkův jednotlivých škol těžko by bylo rozhodnouti, které z nich dáti přednosť, než zajisto mezi prvními stojí sochařská a kamennická škola v Hořicích, jež založena v šk. roce 1884 a má letos 4 ročníky o 9 odděleních, v nichž 15 učitelův vyučuje 47 řádných žákův a 13 hospitantův. Z prací jejích nejvíce pozor jímají mramorové poprsí J. V. císaře Františka Josefa I. (postavené v středu budovy), renaissanční oltář mramorový, gotické sanctuarium z bělohorské opoky a fontána z hořického pískovce. Vedle výtvarných prací žákův vystavily c. k. odborné školy i písemní práce jejich.

4. Škola ženského výrobního spolku českého vystavila kromě písemních prací úhledné práce ruční, výkresy a malby na plátně a p.

5. Vyšší učiliště odborná, jako: vyšší obchodní škola v Plzni, českoslov. obchodní akademie v Praze, státní průmyslové školy v Praze, Plzni i Liberci a umělecko-průmyslová škola Pražská vystavily hojné zdařilé práce svých oborův: písemnosti, stenogrammy, výkresy, modelly, strojní práce a p.

6. V pavilloně města Prahy zastoupeno jest 18 pokračovacích škol řemeslnických a živnostenských o 18 třídách, v nichž 84 učitelův vyučuje 2928 žákův. Školy ty vystavily vedle písemností a počtů pěkné výkresy a tu tam i ukázky řemeslných prací svých.

Vysoké školstvo (universita a technika) na výstavě zastoupeno není.

Statistika středního školstva Rakouského, požívajícího práva veřejnosti za školní rok 1890—1891.

A. V příčině objemu, vydržovatelův a jazyka vyučovacího.

I. GYMNASIA.

Země korunní	Počet celkem	Kategorie dle objemu: Nižší gymn.	Reálné gymn.	Vyšší gymn.	Reál a vyšší gymn.	Vydržovatelé: Stát	Země	Obec	Biskup	Řád	Fond	Soukromník	Jazyk vyučovací: německý	český	polský	rusínský	srbsko-charv.	vlaský	utraquistický
Rakousy Dolní	25	1	2	17	5	12	5	3	—	3	1	1	25	—	—	—	—	—	—
Rakousy Horní	4	—	—	4	—	3	—	—	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—
Solnohrady	2	—	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Tiroly	8	1	—	7	—	3	—	—	1	4	—	—	6	—	—	—	—	1	1
Vorarlberg	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Štyrsko	8	3	—	5	—	4	2	—	1	—	—	1	8	—	—	—	—	—	—
Korutany	3	1	—	2	—	2	—	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—
Krajina	4	2	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3
Gorice	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Terst	2	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—
Istrie	2	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—
Dalmácie	4	1	—	3	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—
Čechy	53	3	5	35	10	37	—	14	—	2	—	—	22	31	—	—	—	—	—
Morava	21	2	2	16	1	18	2	1	—	—	—	—	13	8	—	—	—	—	—
Slezsko	5	—	—	5	—	4	—	—	—	—	—	1	4	1	—	—	—	—	—
Halič	26	1	—	24	1	25	—	—	—	1	—	—	2	—	23	1	—	—	—
Bukovina	3	—	—	3	—	2	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	1
Úhrn	172	16	9	129	18	124	9	19	3	12	2	3	96	40	23	1	3	4	5

II. REÁLKY.

Země korunní	Počet celkem	Kateg. d. objm.: Nižší reálky	Vyšší reálky	Vydržovatelé: Stát	Země	Obec	Fond	Soukromník	Jazyk vyučovací: německý	český	polský	srbsko-charv.	vlaský
Rakousy Dolní	17	7	10	7	3	3	—	4	17	—	—	—	—
Rakousy Horní	2	1	1	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Solnohrady	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Tiroly	3	1	2	3	—	—	—	—	2	—	—	—	1
Vorarlberg	1	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
Štyrsko	3	1	2	2	1	—	—	—	3	—	—	—	—
Korutany	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Krajina	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Gorice	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Terst	2	—	2	1	—	1	—	—	1	—	—	—	1
Istrie	1	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Dalmácie	2	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Čechy	23	4	19	18[1])	—	4	—	1	10	13	—	—	—
Morava	15	3	12	3	12	—	—	—	12	3	—	—	—
Slezsko	4	—	4	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—
Halič	4	1	3	4	—	—	—	—	—	—	4	—	—
Bukovina	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
Úhrn	82	21	61	51	16	9	1	5	58	16	4	1	3

[1]) V Lokti vydržuje vyšší třídy obec.

B. Objem a vyučovací jazyk středních škol v příčině jich vydržovatelův.

Školy střední	Vydržovatelé	Počet celkem	Kategorie dle objemu: neúplné	Kategorie dle objemu: úplné	Jazyk vyučovací: německý	český	polský	rusínský	srbsko-charv.	vlaský	utraquist.
Gymnasia	Stát	124	9	115	61	30	22	1	3	3	4
	Země	9	5	4	9	—	—	—	—	—	—
	Obec	19	6	13	9	9	—	—	—	1	—
	Biskup	3	1	2	3	—	—	—	—	—	—
	Řád	12	2	10	11	—	1	—	—	—	—
	Fond	2	—	2	1	—	—	—	—	—	1
	Soukromník	3	2	1	2	1	—	—	—	—	—
Úhrn		172	25	147	96	40	23	1	3	4	5
Reálky	Stát	51	11	40	33	11	4	—	1	2	—
	Země	16	4	12	14	2	—	—	—	—	—
	Obec	9	1	8	7	1	—	—	—	1	—
	Fond	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—
	Soukromník	5	5	—	4	1	—	—	—	—	—
Úhrn		82	21	61	59	15	4	—	1	3	—

C. Celkový přehled.

Školy střední		Počet celkem	Kategorie dle objemu: neúplné	Kategorie dle objemu: úplné	Vydržovatelé: Stát	Země	Obec	Biskup	Řád	Fond	Soukromník	Jazyk vyučovací: německý	český	polský	rusínský	srbsko charv.	vlaský	utraquist.
Gymnasia		172	25	147	124	9	19	3	12	2	3	96	40	23	1	3	4	5
	%		14.53	85.47	72.09	5.23	11.05	11.63				55.81	23.26	13.37	7.56			
Reálky		82	21	61	51	16	9	—	—	1	5	59	15	4	—	1	3	—
	%		25.61	74.39	62.20	19.51	10.97	—	—	7.32		71.95	18.29	9.76				
Úhrn		254	46	208	175	25	28	3	12	3	8	155	55	27	1	4	7	5
	%		18.11	81.89	68.90	9.84	11.02	10.24				61.02	21.65	10.63	6.70			

Poznámky. 1. Mezi 82 reálek vpočteny jsou vyšší třídy reální 3 combinovaných škol středních (totiž: reál. gymnasií v Plzni a v Praze, spojených s vyššími třídami gymnasijními i reálními, jakož i reál. gymn. v Kutné Hoře, spojeného s vyššími třídami reálními), pak nižší třídy reální st. střední školy v Liberci a třída VII. střední školy Táborské, jež se přeměňuje v gymnasium.

Ježto se tudíž combinované střední školy počítaly jak mezi gymnasii tak mezi reálkami, jest celkový počet středních škol, mají-li se považovati za jednotku, zmenšiti o 5, pročež jest jich *vlastně 249.*

2. Střední školy, jež se rozšiřují, připočetly se k té kategorii, jíž budou patřiti, až budou doplněny.

Rozšiřují se pak: *a)* gymnasia: v Horním Döblingu (I. až VI. tř.), v Dolním

Meidlingu (I. až VIII. tř.), v Uherském Hradišti, Kroměříži, Bochni a Jaroslavi (I. až VII. tř.), v Opavě čes. (I. až VIII. tř.); *b*) reálka v Plzni (I. až III. tř.).

Na st. středních školách, jež se mají zrušiti neb redukovati, ubyly: *a*) na nižších gymnasiích: v Krani IV. tř., v Pazině I. až IV. tř.; *b*) na gymn. v Kotoru a Roveretě VIII. tř.; *c*) na vyšší reálce v Jaroslavi VII. tř.; *d*) na combinované škole střední v Táboře VI. tř. vyšší reálky.

Nově zřízeno jest st. nižší gymnasium v Lublani (I—IV. tř.) a st. gymnas. v Pulji (I. a II. tř.).

Ve správu státní převzato jest ob. gymnasium v Domažlicích a soukromé gymnasium české v Uher. Hradišti.

Výkaz

počtu veřejného žactva na středních, práva veřejnosti požívajících školách v Rakousku počátkem školního roku 1890—91.

A. Gymnasia.

Rakousy Dolní.

Vídeň, I. okr., akad. st. G.	487	(— 9[1])
„ I. „ Skot. G. .	414	(+ 24)
„ I. „ Frant. Jos. st. G.	327	(+ 12)
„ II. okr. ob. rgG. .	492	(— 9)
„ II. „ st. G. .	465	(+ 2)
„ III. „ „ „ .	477	(+ 10)
„ IV. „ Terez. G..	354	(+ 22)
„ IV. „ st. G.. .	278	(+ 11)
„ VI. „ ob. rgG. .	453	(— 32)
„ VIII. okr. st. G. .	480	(— 20)
„ VIII. „ Meixnerovo, soukr. g.	71	(— 5)
„ IX. okr. st. G. .	407	(+ 14)
Baden zem. rgG. . .	224	(— 5)
Döbling Horní ob. G. (6 tř.)	366	(+ 58)
Hernals st. G. . . .	339	(— 20)
Sv. Hypolit zem. rgG. .	205	(+ 1)
Kremže st. G. . . .	242	(+ 39)
Medlík klášt. G. . .	231	(+ 7)
Meidling Dolní st. G.	346	(+ 58)
Nové Město za Vídní st. G.	223	(— 15)
Oberhollabrunn st. G.	272	(+ 7)
Rohy zem. rgG. . .	205	(+ 2)
Seitenstetten klášt. G.	356	(+ 8)
Štokerava zem. rg. . .	102	(— 3)
Vejdov nad Dyjí zem. rg.	70	(— 8)
	7886	(+ 149)

Rakousy Horní a Solnohrady.

Linec st. G.	594	(+ 29)
Cáhlava (Freistadt) st. G.	167	(+ 6)
Kremsmünster Bened. G.	354	(+ 26)
Ried st. G.	199	(— 3)
Solnohrad st. G. . .	250	(+ 1)
„ Borrom. soukromé G.	198	(— 8)
	1762	(+ 51)

Tiroly a Vorarlberg.

Insbruk st. G. . . .	312	(— 34)
Bozen Františk. G. .	320	
Brixen August. G. . .	282	(+ 10)
„ bisk. soukr. G.	289	(— 3)
Hall Františk. G. . .	227	(+ 4)
Meran Benedikt. G .	246	(— 30)
Rovereto st. g. . . .	105	(— 37)
Trident st. G. {8 vlas. tř. 261 (+ 15), 8 něm. „ 147 (+ 6)}	408	(+ 21)
Feldkirch st. rgG. . .	160	(— 23)
	2349	(— 92)

Štýrsko.

Hradec I. st. G. . .	536	(— 10)
„ II. „ „ . .	463	(+ 41)
„ bisk. g.. . .	136	(— 3)
„ Scholzovo soukromé g. (2 tř.) .	31	(+ 20)
Celje st. G.	340	(+ 16)
Lubno zem. G. . . .	218	(— 1)
Maribor st. G. . . .	337	(+ 26)
Ptuj zem. G. . . .	95	(— 9)
	2156	(+ 80)

Korutany.

Celovec st. G. . . .	420	(+ 1)
Bělák „ „ . . .	196	(+ 16)
Sv. Pavel Benedikt. g.	149	(+ 30)
	765	(+ 47)

[1]) Proti loňsku.

Krajina.

Lublaň st. G. . . .	577	(— 310)
„ „ g. . . .	338	
Chočevje st. g. . . .	93	(+ 5)
Nové Město (Rudolfswerth) st. G. . . .	226	(+ 9)
	1234	(+ 28)

Gorice, Terst, Istrie.

Gorice st. G. . . .	415	(— 7)
Terst „ „ . . .	488	(+ 17)
„ ob. G. . . .	409	(+ 2)
Kopr (Capo d'Istria) st. G.	258	(+ 14)
Pulja st. g. (2 tř.) .	60	
	1630	(+ 33)

Dalmacie.

Kotor st. g.	84	(— 16)
Dubrovník st. G. . .	211	(— 6)
Split st. G.	263	(— 8)
Zader „ „	182	(+ 8)
	740	(— 22)

Čechy.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Benešov ob. g. . . .	110	(— 5)
Boleslav Mladá st. G.	362	(— 16)
Brod Německý „ „	280	(— 18)
Budějovice st. G. . .	473	(— 8)
Bydžov Nový ob. rg. G.	295	
Čáslav ob. g. . . .	180	(+ 17)
Domažlice ob. G. . .	228	(— 12)
Hora Kutná st. {rg. . 268 (+ 6) / R. . 31 (— 10)}	303	(+ 4)
Hradec Jindřichův st. G.	250	(— 17)
Hradec Králové „ „	480	(— 40)
Chrudím st. rgG. . .	426	(— 10)
Jičín st. G.	288	(— 18)
Klatovy st. rgG. . .	313	(— 32)
Kolín „ „ . .	416	
Litomyšl st. G. . . .	297	(— 1)
Mýto Vysoké ob. G. .	340	(+ 19)
Pelhřimov ob. G. . .	300	(+ 15)
Písek st. G.	295	(+ 4)
Plzeň st. {rgG. 355 (— 36) / R. . 53 (— 1)}	408	(— 37)
Praha akad. st. G. . .	599	(+ 22)
„ Spál. ul. st. rgG.	419	(— 6)
„ Truhl. ul. st. G.	469	(— 14)
„ Žitná ul. st. G.	630	(+ 38)
Praha ob. {rgG. . 432 (+ 1) / R. . 58 (— 1)}	490	
Příbram st. rgG. . .	426	(— 1)
Roudnice ob. rgG. . .	192	(+ 1)
Rychnov st. G. . . .	263	(— 41)
Slané ob. G. . . .	249	
Smíchov st. rg. . . .	220	(— 5)
Tábor st. {rgG. . 228 (— 21) / R. (7 tř.) 5 (— 9)}	293	(— 30)
Třeboň ob. rg. . . .	133	(+ 13)
	10424	(— 185)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Broumov Benedikt. G.	185	(+ 4)
Budějovice „ „	316	(— 27)
Hostinné „ „	200	(+ 17)
Cheb „ „	273	(— 1)
Chomútov ob. g. . .	262	(+ 10)
Kadaň ob. G. . . .	290	(+ 17)
Krumlov st. G. . . .	142	(+ 2)
Landškroun st. G. . .	207	(— 5)
Liberec st. {G. . . 194 (— 6) / r. . . 100 (— 9)}	294	(— 15)
Lípa Česká st. G. . .	208	(— 18)
Litoměřice st. G. . .	272	(— 36)
Most ob. G.	227	(— 16)
Plzeň Praemonstr. G. .	502	(+ 9)
Praha MStr. st. G. . .	309	(+ 5)
„ Přík. „ „ . .	494	(— 43)
„ StM. „ „ . .	304	(+ 5)
„ Štěp. ul. st. G.	443	(+ 8)
Prachatice ob. rg. . .	176	(+ 2)
Smíchov st. g. . . .	89	(— 24)
Stříbro st. G. . . .	225	(+ 7)
Teplice ob. rg. . . .	165	(+ 6)
Zateč st. G.	184	(— 3)
	5767	(— 96)

Morava.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Brno st. G.	491	(— 1)
„ st. g.	154	(+ 19)
Hradiště Uherské st. G. (7 tř.)	374	(+ 73)
Kroměříž st. G. (7 tř.)	406	(+ 50)
Meziříčí Valašské st. G.	203	(+ 14)
Olomúc st. G. . . .	486	(— 35)
Přerov st. G. . . .	230	(— 20)
Třebíč „ „	271	(— 27)
	2615	(+ 73)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Brno I. st. G. . . .	460	(+ 5)
„ II. „ „ . . .	262	(— 59)
Hradiště Uher. st. rgG.	219	(+ 11)
Hranice st. G. . . .	204	(+ 8)
Jihlava „ „ . . .	233	(— 9)
Kroměříž st. G. . .	249	(+ 10)
Kyjov ob. g. . . .	51	(— 12)
Mikulov st. G. . . .	210	(+ 1)
Olomúc „ „ . . .	328	(— 52)
Šumberg zem. rg. . .	97	(— 14)
Třebová Mor. st. G. .	227	(+ 11)
Uňčov zem. rg. . . .	120	(+ 6)
Znojmo st. G. . . .	231	(— 4)
	2891	(— 68)

Slezsko.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Opava soukr. G. . .	298	(— 2)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Bílsko st. G. . . .	326	(— 11)
Opava „ „ . . .	294	(— 49)
Těšín „ „ . . .	297	(— 17)
Vidnava st. G. . . .	166	(— 6)
	1083	(— 83)

Halič.

Bochňa st. G. (7 tř.) .	300	(+ 20)
Brody st. rgG. (něm.)	437	(+ 1)
Březany st. G. . . .	366	(— 41)
Bučač Basil. g. . . .	320	(+ 29)
Drohobyč st. G. . .	339	(+ 20)
Jarosłav st. G. . . .	404	(+ 51)
Jasło st. G.	469	(+ 10)
Kołomyja st. G. . .	472	(— 9)
Krakov Anenské st. G.	581	(— 41)
„ Hyacinthské st. G.	472	(+ 1)
„ III. st. G. . .	570	(+ 11)
Lvov akad. st. G. (rusín.)	451	(— 8)
„ II. st. G. (něm.) .	671	(— 12)
„ Frant. Jos. st. G.	970	(+ 121)
„ IV. st. G. . . .	806	(— 38)
Přemyšl st. G. . . .	780	(— 26)
Řešov st. G.	482	(— 20)
Sambor st. G. . . .	366	(+ 49)
Sandec Nový st. G. .	312	(— 52)
Sanok st. G. . . .	356	(+ 21)
Stanisłav st. G. . . .	600	(+ 22)
Stryje st. G.	395	(+ 20)
Tarnopol st. G. . . .	519	(— 31)
Tarnov st. G . . .	540	(+ 3)
Vadovice st. G. . . .	238	(— 20)
Zločov st. G. . . .	294	(+ 12)
	12510	(+ 74)

Bukovina.

Černovce st. G. . .	725	(+ 16)
Radovce st. G. . . .	248	(+ 12)
Sučava {G. něm. 316 (+ 24) rumun. parall. (1-4 tř.) 117 (+ 21)}	433	(+ 45)
	1406	(+ 73)

Gymnasia celkem 55.516 (+ 60) žákův.

B. Reálky.

Rakousy Dolní.

Vídeň I. okr. ob. R. .	520	(+ 20)
„ II. „ st. „ .	488	(+ 48)
„ II. „ „ r. .	266	(+ 6)
„ III. „ „ R. .	441	(— 19)
„ IV. „ ob. „ .	509	(— 12)
„ V. „ st. r. .	207	(+ 24)
„ VI. „ ob. R. .	382	(— 28)
„ VII. „ st. „ .	485	(+ 41)
„ I. „ Döllova soukr. r. . . .	67	(— 1)
„ III. okr. Rainerova soukr. r. .	67	(+ 6)
Vídeň VII. okr. Spenedrova soukr. r.	118	(+ 12)
„ VIII. okr. Meixnerova soukr. r.	58	(— 15)
Sechshaus st. R. . .	360	(— 11)
Währing st. R. . . .	318	(— 29)
Kremže zem. R. . .	161	(— 13)
Nové Město za Vídní zem. R.	158	(— 16)
Waidhofen n. Ipsou zem. r.	68	(+ 4)
	4673	(+ 22)

Rakousy Horní a Solnohrady.

Linec st. R.	233	(— 31)
Štýr st. r.	176	(+ 33)
Solnohrad st. R. . .	227	(— 8)
	636	(— 6)

Tiroly a Vorarlberg.

Bozen st. r.	70	(— 17)
Insbruk st. R. . . .	273	(+ 13)
Rovereto st. R. . . .	143	(+ 12)
Dornbirn ob. r. (2 tř.)	53	(— 8)
	539	

Štýrsko.

Hradec zem. R. . . .	339	(+ 4)
„ st. r. . . .	159	(+ 8)
Maribor st. R. . . .	175	(+ 9)
	673	(+ 5)

Korutany a Krajina.

Celovec st. R. . . .	201	(+ 16)
Lublaň st. R. . . .	388	(+ 26)
	589	(+ 43)

Gorice, Terst, Istrie.

Gorice st. R. . . .	208	(+ 8)
Terst st. R.	304	(+ 22)
„ ob. R.	560	(+ 33)
Pulja námoř. r. . . .	93	(— 9)
	1165	(+ 44)

Dalmacie.

Split st. R.	140	(+ 19)
Zader st. r.	61	(+ 18)
	201	(+ 37)

Čechy.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Budějovice soukr. r. .	195	(+ 7)
Hradec Králové st. R.	332	(+ 28)
Jičín st. r.	250	(+ 1)
Karlín st. R. . . .	441	(+ 26)
Pardubice st. R. . .	482	(+ 51)
Písek st. R.	241	(+ 10)
Plzeň st. r. (3 tř.) .	177	(+ 57)
Praha st. R.	596	(+ 2)
Rakovník ob. R. . .	252	(+ 11)
	2966	(+ 193)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Budějovice st. R. . .	268	(+ 20)
Karlín st. R. . . .	237	(+ 36)
Lipá Česká ob. R. . .	263	(+ 9)
Litoměřice ob. R. . .	438	(+ 35)
Loket st. r. 116 (— 3), ob. R. 26 (— 3)	142	(— 6)
Plzeň st. R.	380	(+ 37)
Praha I. st. R. . . .	454	(+ 59)
„ II. „ „ . . .	268	(+ 2)
Trutnov „ „ . . .	336	(+ 22)
	2786	(+ 214)

Morava.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Brno st. R.	223	(+ 18)
Prostějov zem. R. . .	338	(+ 29)
Teleč zem. R. . . .	209	(— 10)
	770	(+ 37)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Brno st. R.	304	(+ 37)
„ zem. R. . . .	348	(+ 42)
Hustopeč zem. r. . .	88	(+ 6)
Jičín Nový zem. R. .	220	(+ 22)
Jihlava zem. R. . . .	245	(+ 5)
Kroměříž zem. R. . .	159	(+ 13)
Olomúc st. R. . . .	271	(+ 31)
Ostrava Mor. zem. R.	266	(— 36)
Prostějov zem. R. . .	222	(+ 6)
Rýmařov zem. r. . .	97	(— 9)
Šternberk zem. r. . .	152	(+ 18)
Znojmo zem. R. . .	225	(+ 17)
	2597	(+ 42)

Slezsko.

Bílsko st. R. . . .	273	(+ 12)
Krnov „ „ . . .	220	(— 6)
Opava „ „ . . .	336	(+ 37)
Těšín „ „ . . .	225	(+ 14)
	1054	(+ 57)

Halič.

Krakov st. R. . . .	418	(+ 53)
Lvov st. R.	364	(+ 14)
Stanislav st. R. . . .	223	
Tarnopol st. r. . . .	64	(— 1)
	1069	(+ 38)

Bukovina.

Černovce řec.-or. R. .	411	(+ 26)

Reálky celkem 20.129 (+ 752) žáků.

Oddělí-li se na středních školách combinovaných počet žákův reálních od počtu gymnasijních, jest celkem

žákův gymnasijních . . . . 55.268 (+ 108)
„ reálních . . . . . 20.377 (+ 704)
dohromady . . 75.645 (+ 812)

Výkaz návštěvy

studujících zapsaných v zimním pololetí r. 1890—91 na rakouských universitách.

Město, v němž jest universita	Fakulta bohoslovecká řádní studující	bohoslovecká mimořádní studující	právnická řádní studující	právnická mimořádní studující	lékařská řádní studující	lékařská mimořádní studující	filosofická řádní studující	filosofická mimořádní studující	Úhrn
Vídeň	218	8	1329	294	2057	477	355	308[1]	5046
	— 7[2]	— 3	+ 22	+ 45	— 19	— 36	+ 2	+ 46	+ 50
Insbruk	230	71	193	21	276	39	54	78	962
	— 12	+ 17	+ 21	— 1	+ 17	+ 16	+ 3	+ 32	+ 93
Hradec Štýrský	119	5	415	55	515	67	53	141	1370
	+ 4		+ 1		+ 11	— 4	— 11	— 58	+ 43
Praha, čes.	—[3]	—	782	68	983	34	134	123	2124
	—	—	+ 49	— 21	— 49	+ 9	— 14	+ 40	+ 14
„ něm.	212	2	399	38	613	16	72	108	1460
	— 3	+ 2	— 17	+ 9	— 22	+ 5	— 9	+ 54	+ 19
Lvov	316	6	521	22	—	—	100	75	1040
	— 15	+ 6	— 43	— 8	—	—	+ 29	+ 32	+ 1
Krakov	74	3	423	4	496	18	73	99	1190
	— 7	— 2	— 27	+ 3	— 28	— 12	+ 8	+ 41	— 35
Černovce	63	3	147	32	—	—	12	44	301
	+ 4	+ 1	— 3	+ 12	—	—	— 3	+ 17	+ 30
Úhrnem	1232	98	4209	534	4940	651	853	976	13493
	— 36	+ 21	+ 3	+ 35	— 90	— 22		+ 30	+ 215

Řádných studujících . . . 11.234 (— 123)
Mimořádných „ . . . 2.259 (+ 338)

Výkaz návštěvy

c. k. evangelicko-theologické fakulty Vídeňské v zimním pololetí r. 1890—91.

Řádných posluchačův 30
Mimořádných „ 6
Úhrnem . . 36 (— 6).

Z nich: Němcův 21
Čechův 13
Rumuni . . . . 2.

[1]) V rubriku tu pojati jsou i farmaceuti.

[2]) Proti loňsku.

[3]) Čeští bohoslovci, jichž jest valná věčšina, zapsáni jsou dosud při německé universitě.

Výkaz návštěvy

studujících zapsaných v zimním pololetí r. 1890—91 na rakouských vysokých školách technických.

Město, v němž jest vysoká škola technická	Řádní studující dle odborův					Immatrikulovaní		Úhrn
	obecné oddělení	inženýrství	stavitelství	strojní stavitelství	lučba	řádní studující	mimořádní studující	
Vídeň	9	259	73	322	84	748	67	815
	— 2	— 12	+ 6	+ 35	+ 5	+ 33	— 6	+ 27
Praha čes.	5	142	36	90	85	358	22	380
	+ 5	— 14	— 3	+ 23	+ 34	+ 45	+ 1	+ 46
„ něm.	1	52	18	73	29	173	33	206
	+ 1	+ 1	+ 7	+ 18	+ 1	+ 28	+ 11	+ 39
Brno	3	65	—	52	27	147	41	188 + 3 hosté
		+ 15		+ 6	+ 6	+ 27	+ 13	+ 40
Hradec Štýrský	4	72	9	41	26	152	22	174 + 1 host
	+ 1	+ 4	+ 9	— 1	+ 2	+ 15	+ 2	+ 17
Lvov	—	66	23	24	22	135	14	149 + 15 hostí
		+ 2	+ 5	— 21	+ 3	— 11	+ 2	— 9

Výkaz návštěvy

obchodních vyšších učilišť rakouských počátkem školního roku 1890—91.

Bozen 118 (— 8), Hradec Št. 255 (+ 54), Chrudím 140 (+ 40), Insbruk 176 (+ 28), Krakov 95 (+ 3), Linec 178 (+ 54), Plzeň 204 (+ 127), Praha čes. 279 (+ 28), Trident 69 (+ 12), Ústí n. L. 131 (+ 41), Wels 48.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Výroční zpráva Ústředního spolku středních škol českých za správní rok 1890.

I. Zpráva jednatelská.

Ve valné schůzi 31. května 1890 zvolen byl za starostu jednomyslně p. řed. M. Trapl, který volbu také přijal; do výboru zvoleni byli pp.: řed. Rob. Beer z Klatov, Fr. Bílý, Em. Fait, F. Grešl, J. Hulakovský, Jos. Koch, Dr. M. Kovář, Dr. J. Máchal, K. Nečásek, V. Starý, Jos. Svoboda, Jos. Škoda, řed. Fr. Višňák z Kroměříže a Jar. Zdeněk. Za náhradníky zvoleni byli pp.: V. Bauer, V. Bráf, Vl. Kalousek, J. Paul, Dr. J. Řežábek. Revisory účtů jmenováni byli jednomyslně pp.: Fr Machovec a Jos. Pour.

Dále vykonány byly volby do odboru zábavného a odboru pro pořádání přednášek. Do odboru zábavného povoláni byli akklamací tíž pánové jako loni: Ant. Adámek, V. Bauer, F. Bílý, L. Dolanský, V. Dušek, Fil. Hauptmann, Fr. Hodys, Dr. J. Metelka, Jos. Novák, J. Paul, Jan Ot. Pražák, Dr. Jos. Theurer a Dr. Z. Winter. Do odboru pro pořádání přednášek akklamací jmenováni opět pp.: F. Bílý, Jos. Dědeček, Em. Fait, Jos. Koch, Dr. V. Kurz, Dr. J. Máchal, Dr. J. Novák.

Výbor ustavil se v první své schůzi takto: za náměstka starostova zvolen

byl prof. Jar. Zdeněk, za pokladníka opět prof. V. Starý, za jednatele prof. Dr. J. Máchal. Změn ve výboru nebylo žádných.

Počet členstva trvá celkem ve výši nezměněné; spolek čítá 482 členů. Jednotlivé ústavy střední (59) zastoupeny byly takto:

C. k. akademické gymnasium v Praze 13, městská střední škola v Praze 23, c. k. reál gymn. ve Spálené ulici v Praze 10, c. k. vyšší gymn. v Truhlářské ulici v Praze 15, c k. vyšší gymn. v Žitné ulici v Praze 18, c. k. vyšší reálka v Praze 24, c. k. ústav ku vzdělání učitelův v Praze 7, c. k. ústav ku vzdělání učitelek v Praze 4, česko-slovanská obchodní akademie v Praze 1, městská vyšší dívčí škola v Praze 8, obec. nižší gymnasium v Benešově 3, c. k. nižší gymnas. v Brně 7, c. k. vyšší reálka v Brně 12, c. k. vyšší gymnasium v Budějovicích 8, reální škola „Matice škol.“ v Budějovicích 1, c. k. vyšší gymn. v Domažlicích 6, c. k. reálné a vyšší gymn. v Chrudimi 12, obchodní akademie v Chrudimi 3, c. k. vyšší gymn. v Jičíně 4, c. k. nižší reálka v Jičíně 2, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Jičíně 2, c. k. vyšší gymnas. v Jindřichově Hradci 7, c. k. vyšší reálka v Karlíně 12, c. k. reálné a vyšší gymnas. v Klatovech 14, c. k. reálné a vyšší gymn. v Kolíně 7, c. k. vyšší gymn. v Král. Hradci 2, c. k. vyšší reálka v Král. Hradci 8, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Král. Hradci 1, c. k. nižší gymnasium v Kroměříži 9, c. k. reál. gymnas. v Kutné Hoře 7, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Kutné Hoře 5, c. k. vyšší gymnas. v Litomyšli 11, c. k. vyšší gymn. v Ml. Boleslavi 8, c. k. vyšší gymn. v Něm. Brodě 10, měst. reál. a vyšší gymnas. v Nov. Bydžově 2, c. k. vyšší gymnas. v Olomouci 8, c. k. vyšší reálka v Pardubicích 9, měst. vyšší gymn. v Pelhřimově 8, c. k. vyšší gymn. v Písku 11, c. k. vyšší reálka v Písku 8, c. k. střední škola v Plzni 15, zemská vyšší reálka v Prostějově 6, c. k. střední škola v Přerově 7, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Příboře 2, c. k. vyšší a reál. gymnas. v Příbrami 11, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Příbrami 2, měst. vyšší reálka v Rakovníce 2, městské reálné a vyšší gymn. v Roudnici 8, c. k. vyšší gymn. v Rychnově 10, ob. vyšší gymn. ve Slaném 8, c. k. reál gymn. na Smíchově 10, c. k. ústav ku vzdělání učitelů v Soběslavi 5, c. k. střední škola v Táboře 15, zemská vyšší reálka v Telči 14, c. k. vyšší gymn. v Třebíči 6, ob. reálné gymn. v Třeboni 5, c. k. vyšší gymn. v Uherském Hradišti 4, c. k. vyšší gymn. ve Val. Meziříčí 1, ob. vyšší gymn. ve Vys. Mýtě 4, mimo ústavy členův 5.

Úmrtím spolek náš ztratil milé a vážené kollegy: F. Fischera, c. k. škol. radu a řed. ve výslužbě v Litomyšli, prof. Otak. Ježka na Smíchově, prof. Ant. Kostěnce v Praze, prof. Ant. Baborku v Pardubicích. Česť budiž vzdána jejich památce!

V uplynulém roce správním výbor konal 10 schůzí, ve kterých běžné záležitosti vyřizoval.

Přední starostí výboru byla konečná redakce petice k vys. vládě, vys. radě říšské a vys. sněmovně panské za zvýšení základního platu a upravení hodnostních tříd učitelstva středních škol, o jejíž vypracování hlavní zásluhu mají Dr. J. Metelka a Fr. Bílý spolu s kommissí, v které zasedali pp. Dr. Cumpfe, Dědeček, Dušek, Starý a Zdeněk (na jehož místo později prof. Grešl nastoupil). Petice odevzdána bude prof. Rothem a podepsaným jednatelem jako deputací Jeho Excellencí panu c. k. ministrovi kultu a vyučování a oběma sněmovnám na říšské radě. Tištěné exempláry petice zaslány byly jednotlivým sborům professorským k nahlédnutí. Výbor vyjednával také s výborem něm. „Mittelschule“ Pražské, aby kollegové z německých ústavů k petici naší se přidali; tito schvalujíce úplné znění její jen proto k ní se nepřipojili, že dříve již souhlas svůj projevili s peticí, kterou Vídeňská „Mittelschule“ hodlá podati.

Dále bylo ve výborových schůzích jednáno o vydání zprávy o sjezdech professorských v Litomyšli a v Plzni; pro nahodilé překážky vydání této zprávy se poněkud opozdilo.

Poněvadž dosavadní stanovy Ústředního spolku středních škol českých v mnohém ohledu nevyhovují potřebám nynějším, bylo usneseno, aby přiměřené

byly změněny a opraveny; za tou příčinou zvolena byla kommisse skládající se z prof. Fr. Bílého, E. Faita, F. Grešla, K. Nečáska a V. Starého, která by o změnách stanov se radila a návrh opravených stanov výboru předložila. Spolu jednotlivé sbory professorské byly požádány, aby k této práci hojnými návrhy přispěly. Hlavní snahou kommisse bylo upraviti nové stanovy tak, aby venkovští kollegové vešli v užší styk se spolkem a mohli tvořiti samostatnější skupiny ve prospěch vydatnější činnosti spolkové. Návrh změněných stanov na základě elaborátu kommisse ve výboru ujednaný předkládá se valné schůzi za předmět podrobnějšího rokování.

K návrhu prof. Zdeňka výbor uvažoval, jaké kroky má podniknouti v příčině ubytování venkovských členů svých, kteří o prázdninách přijedou do Prahy na výstavu. Výbor zabýval se v několika schůzích otázkou touto, až konečně rozhodl, aby v té příčině dopsáno bylo jednotlivým sborům professorským a dle počtu přihlášek další kroky se zařídily. Kollegům, kteří se o ubytování přihlásili, opatří se po jejich přání byty za cenu přiměřenou.

Vybor účastnil se také jednání úřednického spolku Pražského, které se vztahovalo na zlepšení hmotného stavu úřednictva státního, a připojil se k jeho žádosti za drahotní přídavek po dobu výstavy. K jednání třetího obecného sjezdu professorů rakouských středních škol něm., který byl konán letos o velikonocích ve Vídni, a jehož předmětem bylo hlavně rokování o hrách školních, revisi disciplinárního řádu a o petici za upravení služného a hodnostních tříd učitelstva střed. škol, vysláni byli jako delegáti našeho spolku prof. Jul. Roth a Jar. Zdeněk, kteří s nevšední ochotou při rokování tak důležitém spolek náš zastupovali.

Dále výbor vzal na vědomí přípis spolku státních úředníků ve Vídni, v němž zpráva se podává o zřízení zvláštního odboru podporného, jehož účastníky mohou býti i členové spolku našeho, kteří jinak nejsou členy spolku státních úředníků. Hlavním účelem tohoto odboru podporného jest poskytovati rychlé peněžité podpory rodině zemřelého účastníka odboru na zapravení výloh s úmrtím jeho spojených nebo také na nutnou výživu pro prvý čas. Měsíční příspěvek určen dle stáří od 35 kr. až do 85 kr. Ježto odbor tento poskytuje členům svým mnohé výhody, a o potřebě takového sdružení ve spolku našem bylo již rokováno, usnesl se výbor vyzvati ve výroční zprávě své členy, aby k odboru onomu hojně přistupovali. Přihlásiti se možno u spolku našeho, kde se každému též bližších zpráv dostane.

Výbor podal také k sl. výkonnému komitétu jub. výstavy odůvodněnou žádost, aby členům spolku dostalo se lacinějších lístků do výstavy.

Občasné schůze konány byly tři; prvá byla rázu zábavného, v druhé Dr. Guth přednášel o hrách mládeže školní a v třetí rokováno bylo o ubytování venkovských kollegů, kteří přijedou na výstavu do Prahy.

Činnost v jednotlivých odborech jeví se na sklonku roku tohoto dle zpráv jednateli podaných takto:

Odbor filologický, jehož správcem byl prof. Hylmar a jednatelem prof. Kaňka, měl dvě schůze, v nichž prof. F. Bílý zavedl rozhovor o českých mluvnicích pro střední školy.

Odbor pro zeměpis a dějepis, který zvolil za svého správce opětně zemsk. šk. inspektora Dr. Ant. Tille a za jednatele prof. Jar. Zdeňka, konal 4 schůze. Dne 8. listop. 1890 zavedl prof. Dr. Vlach rozhovor „O Würflově úvaze“ v Zeitschrift für österr. Gymnasien 1890; dne 13. pros. 1890 přednášel prof. Em. Fait „O národnostech v Kavkazu“; dne 10. ledna 1891 prof. Dr. Vlach předložil a posoudil francouzské atlanty školní; dne 31. ledna 1891 prof. K. Bečka vykládal, kterak ve škole kresliti mapu Francie.

Odbor kreslířský, jehož správcem byl prof. J. Škoda a jednatelem prof. Kuchyňka, měl dvě schůze. Dne 7. června 1890 přednášel prof. V. Dědek „O kreslení na středních školách francouzských na světové výstavě v Paříži r. 1889“; dne 15. listop. 1890 oznámil prof. J. Škoda některé zprávy týkající se obeslání výstavy jubilejní, po čemž referoval o schůzi odboru kreslířského na sjezdu v Plzni.

Odbor těsnopisný, jehož správcem byl opět prof. V. Starý a jednatelem prof Ant. Chmelík, konal dvě schůze; v prvé (13. pros. 1890) referoval prof. V. Starý o jednání odboru těsnopisného na sjezdu v Plzni, v druhé schůzi 7. března 1891 pojednáno o písmě stenografickém, a vyřízeny některé otázky týkající se příštího sjezdu a těsnopisné výstavy. Podrobné zprávy obsaženy jsou v „Těsnop. listech".

V kommissi redakční „Bibliotheky zábavy a vědění" byli prof. Al. Jirásek (předseda), H. Soldát (jednatel), Fr. Bílý, J. E. Hulakovský, Dr. Vil. Kurz, Dr. J. V. Novák, J. Škoda, Dr. J. Theurer, Jar. Zdeněk.

Schůze bývaly měsíčně. V „Bibliotheoe zábavy a poučení", již vzal v náklad F. Šimáček, vyšly počátkem t. r. školní knihy „Zimní spánek zvířat" od K. Kopeckého a „Lva N. Tolstého Sedmero povídek" překladem Dra Petra Durdíka. Ježto nakladatel stěžoval si tuze, že nedostává se mu žádoucí podpory od některých sborů, ba že knihy „Ústředním spolkem" vydávané místy naprosto jsou odmítány, podána 15. ledna t. r. velesl. c. k. zemské školní radě žádosť, vrcholící v tom, by ráčila upozorniti sbory professorské na knihy v „Bibliothece mládeže studující" a v „Bibliothece zábavy a poučení" dosud vydané, jakožto spisy pro knihovny žákovské na školách středních i ústavech učitelských zvláště vhodné a by dovolila, aby učitelé češtiny a učitelé odborní směli knihy ty žákům zvláště doporučovati, po případě, pokud by z toho plynuly pro žáky hmotné výhody, prodej knih těch zprostředkovati. Žádosť ta dosud vyřízena není.

Touží-li však nakladatelstvo na malý odbyt knih a nedostatečnou podporu od některých ředitelstev a sborův, je neméně stěžovati si kommissi redakční do skrovné ochoty nakladatelstva. Výborný spis Branišův „O dějinách křesťanského umění v Čechách" (dva svazky), k němuž ústřední kommisse pro zachování památek illustrace ochotně propůjčila, a o němž s největší chválou odborníci se vyslovili, že bude ozdobou nejen naší „Bibliotheky", ale i literatury české vůbec, jest od podzima k tisku připraven, avšak marné bylo dosud úsilí členů kommisse, by nakladatelstvo přiměli k tomu, aby počalo tiskem. Pro nával tiskových prací výstavních prý to nemožno. Kromě řečeného spisu Branišova je připravena k tisku cenou poctěná povídka od Militkého „Já jsem Čech" a zadáno několik prací poučných i belletristických. Od Svatopl. Čecha slíbena podniku našemu sbírka básní a od předsedy kommisse povídka. O spisech redakční kommissi již zaslaných stane se rozhodnutí, jakmile budou vydány knihy Branišovy. (Dokončení.)

Královská Česká Společnosť nauk

měla dne 3. t. m. mimořádnou schůzi, ve které se jednalo o udělení honoráře z jubilejního fondu společnosti té spisům o něj konkurujícím. Ze tří rukopisných prací, k tomu cíli podaných, uznán byl jednohlasně za hodný honoráře toho spis, mající název: „O theorii ploch", podaný pod heslem „Geometrie". Po otevření obálky, nesoucí stejné heslo, objevil se co spisovatel práce té dr. Edvard Weyr, professor a t. č. rektor české polytechniky. Rukopisy, jimž se honoráře nedostalo, vydá hl. tajemník společnosti těm, kdo se příslušnou stvrzenkou vykáží.

Akademie Krakovská.

Ve Zprávách za květen (r. 1891) uvádí se tresť těchto prací předložených: Život i spisy Jakuba Górského (K. Moravski). Josef Šymanovski (E. Křymuski). Codex epistolaris saeculi decimi quinti. Vol. II. (ed. A. Levicki). O rozšířitelnosti i stlačitelnosti vzduchu (A. Vitkovski). Teploměr elektrický (týž). O derivatech m-ethylo-o-uramidobenzoylu (St. Němentkovski). O kritickém tlaku vodíku (K. Olševski). Pojmy i methody v mathematice (S. Dickstein).

Personalie.

Č. *Vyhnis*, ředitel gymnasia Příbramského, přeložen za professora na gymnasium v Praze na Žitné ulici.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.

Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází 1. **dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 8.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1891.

Vydáno 1. října 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroku, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Mýlil by se však velice každý, kdokoli by tomu věřil, že nejnovější panegyrista skladby Bartošovy, Gebauer, dovedl opravdu nahraditi ji mezi jiným i k důstojnému oslavení třistaletých narozenin nejslavnějšího všech dosavadních pädagogů, J. A. Komenského, takou, která by byla s to, aby učinila konečně přítrž aspoň tomu trýznění mládeže české, kterého se Bartoš čím dále tím odvážlivěji a škodlivěji dopouští, hledě dle 4ho odstavce strany 274 již i to ututlati, že je Skladba jeho naražena na kopyto řecké Niederlovy a hodnověrnou svědkyní o zúmyslné nedbalosti jeho o rozdíl mezi vyučováním řečem mateřským a cizím, ačkoli ten už i rodák jeho, Komenský, co do podstaty právě tak hlásal, jak se šetření jeho domáhá citovaný též už na str. 274 a 275 Entwurf. Nad slunce jasněji vysvitne shoda ta každému, kdo se právě zpomenutými citaty srovná aspoň to, jak se domáhá Komenský [1]) postupování „od snadnějšího k nesnadnějšímu“ vůbec a „od známého k neznámému“ zvláště u vyučování řečem.

Že rozdílu téhož ani Gebauer nešetří, jinými slovy: že i on předpokládá znalosť terminologie grammatické v mluvnici své vůbec a ve skladbě zvláště, to vysvitá sice již i z té chvály, jaké dopřál skladbě Bartošově slovy, opakovanými tu na str. 269, mezi jiným i přes ty důvody, kterých se Vymazal doložil proti ní na str. 3 a 4 druhé z replik tamže (str. 274) jmenovaných nejen dle str. 33 a 34 mého Přídavku 1881 r. než i dle vlastního dovtipu svého. Nebude však tuším zbytkem, opatřím-li výčitku touž i přímým důkazem, vezma v úvahu aspoň *čas*.

Liebsch, chvalně zpomenutý tu již na str. 231, líčí poměr časový na str. 30 a 31 skladby tamže jmenované [2]) dle §. 314 mé Mluvnice slovenské mimo příklady do slova takto: „Alles Geschehende und demgemäss auch das D .ken und Sprechen muss in eine bestimmte Zeit fallen. Soll uns demnach d Zuhörer genau verstehen, so müssen wir ihm ausser der Person auch die Z t angeben, in welcher das von uns Ausgesagte geschieht. Das geschieht in ier nach dem Gesichtspuncte der sprechenden Person, d. h. sie bes imt die Zeit, immer ausgehend von dem Augenblicke, in dem sie eben s cht, und zwar:

J. A. Komenského Didaktika. 3 vyd. v Praze 1875, str. 104 do 106; ve 1 vydání 1849 str. 88 do 90.

Dokládám se jí zvláště proto, aby také ti ze ct. čtenářů mých, kteří hlavní pomůcky její nemají, mohli náležitě souditi ve přítomné příčině.

1) nach ihrem Standpuncte allein ohne Rücksicht auf andere Ereignisse. Darnach unterscheidet man drei Hauptzeiten: die Gegenwart, die Vergangenheit und die Zukunft. Die erste wenden wir von dem an, was eben während unseres Sprechens geschieht. In die Vergangenheit verlegen wir alles das, was vor dem Augenblicke geschehen ist, in welchem wir sprechen. Endlich als zukünftig bezeichnen wir Alles, was erst nach unserem Sprechen geschehen soll.

2) Es kann aber die sprechende Person bei der Bestimmung der Zeit auch an andere Ereignisse, mit welchen das im betreffenden Satze Genannte in einer Beziehung steht, Rücksicht nehmen und zwar kann ein derartiges Ereigniss entweder vor oder nach der Handlung des in Rede stehenden Satzes stattfinden, oder mit demselben zusammenfallen. Darnach unterscheidet man im Wendischen die Vergangenheit, welche dem lateinischen Plusquamperfect entspricht, und die Mitvergangenheit, welche eine dauernde und gleichzeitige Handlung ausdrückt und dem lateinischen Imperfectum entspricht. Für das lateinische Futurum exactum besitzt das Wendische keine besondere Form, wohl aber kann es in bestimmten Fällen durch das einfache Futurum von vollendeten [1]) Zeitwörtern ausgedrückt werden. Wir besitzen aber gleich den Griechen noch den Aorist, welcher eine vergangene Handlung, ohne Rücksicht auf andere Umstände, als einfach geschehen hinstellt. Das wendische Plusquamperfectum dagegen wird gleich dem deutschen durch das Particip perfecti und das Imperfectum des Hilfszeitwortes (*běch*, *bě* atd.) umschrieben."

Ve druhé z poznámek tamějších odporuje L. i výslovně terminům *absolutus* a *relativus*, kterých se na př. i Zikmund [2]) drží ještě, nazývaje časy, vytčené výše pod č. 1, absolutnými, ostatní tři pak relativnými chybně proto, že tak zvané „absolute Zeiten eigentlich auch nur relativ sind, insofern sie sich nach dem Standpuncte des Sprechenden richten. Der Sache entsprechender wäre jedenfalls für die letzteren die Benennung Haupt- oder directe Zeiten, für die übrigen aber Neben- oder indirecte Zeiten."

Ačkoli tuším ani Bartoše není tajno, že se stará čeština znala vedle jednoduchých aoristův a imperfektův i k opsanému plusquamperfektu poněkud rozmanitěji než lužická srbština podnes a vynikala nad tu ještě také opisováním latinského futura exakta pomocným *budu* a činnými příčestími min. času nejčastěji sloves dokonaných [3]); ačkoli týž pán byl dle citovaného již na str. 274 a 275 Entwurfu a dle návodu tamže zpomenutého beze vší pochyby povinen skladbou svou „základy položiti, na nichž by se budovati mohlo vyučování jazykům cizím" a staré češtině, nedbá přec o rozdíl mezi hlavními a vedlejšími časy zhola nic, uče ještě i pošesté takto: „Jazyk náš má toliko tři časy: přítomný, minulý a budoucí, ale svými dějovými tvary prostými i složenými dovede jakosť a povahu děje tak přesně a tak rozmanitě vypodobiti a odstíniti, že se mu v tom žádný jazyk nevyrovná" (str. 95). Doby mluvení dotýká se B. ovšem též, ale jen jednou a hlavně proto chybně, že ani tam nenaráží nijak na rozeznávání dle ní tří hlavních časů, následujícími slovy: „Přítomným nazýváme, co se buď v době, ve které mluvíme, před našima očima právě děje, aneb co se vůbec pravidelně přiházívá neb konává" (str. 95).

Jiří Curtius, kterého se nedostižený vzor Bartošův, Niederle, v nauce o hláskách a tvarech hlavně držel, mohl arci právem předpokládati znalosť i toho, že se hlavní časy rozeznávají dle doby mluvení; ale pokládal přece také on týž moment za tak důležitý, že mu dopřál [4]) následujícího výkladu,

[1]) Čím ovšem ani Liebsch nemíní nic jiného než Bartoš a Gebauer svým *dokonavý*, já *dokonaný*, Miklosich *perfectivus* atd.
[2]) Dle str. 603 a 604 Skladby, jmenované tu již na str. 221 pod čarou.
[3]) Vergleich. gramm. der slav. sprachen von Fr. Miklosich. IV, 805 do 808.
[4]) Erläuterungen zu meiner griechischen Schulgrammatik. 3 Aufl. Prag 1875, str. 180;

podstatou svou na vlas podobného mojemu staršímu[1]) o několik let: „Der Unterschied zwischen Gegenwart, Vergangenheit und Zukunft beruht nur auf dem Verhältniss der Handlung zu dem sprechenden. Ich nenne also diesen Unterschied, bei dem es nur auf den Standpunkt ankommt, den der Zeitstufe. Die Handlung fällt mit dem Standpunkte des redenden entweder zusammen, oder sie liegt — als Vorstufe — hinter ihm, oder — als noch zu erreichende — vor ihm. Der Ausdruck ist, glaube ich, nicht misszuverstehen."

Ovšem, ale mládež českých škol středních a ústavův učitelských nenaučí se tomu ani z mluvnice Gebauerovy a sice hlavně pro to, čím se zvláště Skladba jeho nejpatrněji a nejškodlivěji liší od Bartošovy, čili že je celá mluvnice jeho vesměs rozpustileji všech od 1857 r. schválených pro téže školy psána s vyvráceného již téměř úplně stanoviska padělatele rozličných prařečí, Schleichera (srv. str. 2 a 3), jehož upřímným přítelem a nejvíce na slovo vzatým přívržencem byl právě citovaný Curtius († 1885 r.), vynik i nad něho nejen smířlivostí než i srovnavacím pěstováním zvláště řecké skladby poněkud mezi jiným i skrze to, že se mnohem slušněji má ku filosofickému jazykozpytu vůbec nežli Schleicher slovy, předešlými tu již na str. 226, a skutky jim přiměřenými.

Gebauer zajisté neodporuje naukou svou o čase (§. 436 do 439) jen pravdám, konstatovaným posud proti Bartoši, než i sobě samému rozhodněji než tento, počínaje ji takto: „1. Čas je přítomný, minulý a budoucí. 2. Pro vyjádření času máme slovesné výrazy *a*) praesens, *b*) perfektum a plusquamperfektum, a *c*) futurum." Pod prvým z těch čísel totiž měl i předminulý čas vyčísti nejen dle č. 2 než i dle §. 438, kde plusquamperfektum výslovně sluje předminulým časem a rozeznává se tvarem i smyslem od perfekta. U *nésti* na př. zní perfektum i dle §. téhož *nesl jsem* a plusquamperfektum *byl jsem nesl.* Smyslem pak liší se to od onoho tak, že „perfektum sloves nedokonavých znamená děj v čase minulém trvající, a dokonavých ukončený, plusquamperfektum pak děj předminulý, t. j. děj minulý *A*, který se udál dříve než spolu uvedený děj minulý jiný *B*. Děj *A* a jeho sloveso mohou při tom opět býti buď nedokonavé, buď dokonavé. Na př. *Mluvili* o těch příbězích (*B*), které *se byly* těch dní *přihodily* (A)" atd. Ostatně „plusquamperfekta užívá prý se v češtině nové jen v jazyku spisovném, a i tu zřídka; na místě jeho bývá častěji perfektum."

Bartoš nenaráží na odchylku tu písemné češtiny od obecné nijak ani v šestém vydání své Skladby a domáhá se jen potutelně slepé víry v to, že „jazyk náš má toliko tři časy: přítomný, minulý a budoucí," nezmíniv se o předminulém čili plusquamperfektě výslovně nikdež, ačkoli nedostižený vzor jeho, Niederle, i funkci času téhož v §. 723[2]) vykládá, přirovnávaje jej k latinskému; Bartoš pak i ku formalné skutečnosti jeho v češtině implicite se zná na str. 97 pod č. 5 těmito slovy: „Praeteritum sloves dokonavých i nedokonavých[3]) přibírá k sobě druhdy příčestí minulé slovesa

---

ve 2 vydání 1870 na str. 179. Ačkoli Liebsch nebyl a není podnes nijakým professorem, osvědčil se přece důkladnějším znatelem i návodu právě citovaného nežli klassický filolog ex professo, Bartoš. Dokládáť se L. návodu téhož nejen ve výše citovaném §. 19 dvakráte než i na str. 163, 187 a j. častěji s náležitou opatrností strany toho, co předešlo již na str. 226 a dále následuje proti Curtiusovi.

[1]) Srovnáv. mluvnice str. 6 a 7, které vlastně již r. 1855 vyšly.

[2]) Mluvnice své, vyšlé 1877 r. zcela tak jako poprvé 1873. Kdo kromě toho i ostatek skladby Niederlovy bedlivěji srovná s Bartošovou s dotčené strany, ten ochotně vyzná, že N. mnohem častěji a důkladněji obrací výsledky srovnavacího jazykozpytu k objasnění řečtiny než B. vůbec a k dosažení toho cíle zvláště, jejž Entwurf druhým ze souvětí, citovaných tu na str. 274: „Für die Syntax — zu veredeln suchen," vytekl a B. tak potutelně přešinul, jak už tamže zevrubněji řečeno. Nepohrdá však ani ten výsledky týmiž tak neslýchaně jako Gebauer už i dle předešlých toho důkazů.

[3]) Místo toho a předchozího terminu stojí ve prvém vydání téže Skladby (1878, str. 99,

býti na označenou děje uplynulého dříve jiného děje minulého." Že se takové praeteritum ani funkcí svou neliší podstatně nijak od latinského plusquamperfekta, od Gebauerova pak ani tvarem, o tom tuším až nazbyt svědčí již i prvý ze příkladů Bartošových sám, zně na d. m. takto: „Když *se byl zatvrdil* Farao a nechtěl nás propustiti, *pobil* Hospodin všecko prvorozené v zemi Egyptské."

Měl tedy také B. rozeznati v nové češtině čtyři časy a sice tři hlavní: přítomný, minulý a budoucí dle doby mluvení, z vedlejších pak uznati v ní výslovně plusquamperfektum; dále připomenouti, že se kromě toho stará čeština najmě s latinou a řečtinou spolu znala i k imperfektu a futuru exaktu, konečně vyložiti rozdíl týchže časův od hlavních spůsobem, rovnajícím se podstatou svou dílem Curtiusovu a Niederlovu dílem Liebschovu, respective mojemu dle vyznání, následujícího dále na str. 323 a 324, anebo předešlé již důkazy všech těch povinností vyvrátiti do kořen. Nepokusiv se však o vyhovění žádné z nich nikdež ani sebe slaběji, zasloužil sobě Bartoš úplně i té výčitky ještě, kterou jsem vyslovil už na str. 222 pod č. 1 vůbec a sem tak obracím zvláště, že se mládež středních škol a ústavův učitelských ani z jeho Skladby nenaučí náležitému rozboru holé věty, poněvadž každá z těch označuje pravidelně krom osoby a spůsobu i čas a sice buď positivně buď negativně čili tak, jak ani toho netuší ještě B. a panegyrista jeho, Gebauer, dle důkazů, jež vyložím teprve níže na příhodnějších k tomu místech, maje tu ještě dopověděti, co jsem už napověděl výše proti G.

Na dobu mluvení nenaráží týž pán ani tak zmatečně nikde jako B. slovy výše vytčenými a zavrženými tuším právem. Strany plusquamperfekta mnohem odhodlaněji odporuje i sobě samému než B. Říkáť mu i *předminulý čas* slovy, citovanými a posouzenými též už výše. Že se k němu i stará čeština znala, tomu nasvědčuje G. aspoň implicite, výslovně pak vytýká z ní ještě i aorist a imperfektum v §. 438, ale na futurum exaktum ani sebe slaběji nenaráží nikde mezi jiným i přes to, že o skutečnosti jeho ani Zikmund [1]) nepochybuje. Ký div po tom po všem, že se i G. opravdu tak má k rozdílu hlavních časův od vedlejších, jako kdy by ho ani ve staré češtině nebylo?

Nejpatrněji však a nejškodlivěji liší se skladba Gebauerova tím od Bartošovy, co jsem už napověděl na str. 319, čili že se G. i v ostatku mluvnice své staví zásadným odpůrcem nejen Jungmannovým a mojím než i Bartošovým vesměs rozpustileji kteréhokoli z původců mluvnic, schválených od

---

č. 5) *skonalých* a *neskonalých* proti zpomenutým tu již na str. 318 pod č. 1. Ostatně zní dotčené pravidlo obakráte stejně, kdežto by je B byl měl aspoň pošetsté zbaviti příliš odvážné metafory: „Praeteritum přibírá k sobě" m. „Ku praeteritu přibírá se anebo přibíráme, přidáváme" a p. Z ostatních vad stylistických, vyskytujících se též v nauce jeho o čase, nejvážnější vězí ve chvále, citované již na str. 318 takto: „Jazyk náš svými dějovými tvary prostými i složenými dovede jakosť a povahu děje tak přesné a tak rozmanitě vypodobiti a odstíniti, že se mu v tom žádný jazyk nevyrovná." Již i nad opakováním podmětu „jazyk" m. „jiný" zarazí se každý příslušný soudce právem a ještě více nad „jakostí a povahou" m. „trvání" děje. Jen to totiž dovede také čeština podnes opravdu tak dokonale líčiti, jak to i B. sám uznává slovy, znícími po výše vytčených následovně: „Třeba tudíž při každém tvaru časovém bedlivě šetřiti, jaký děj označen býti má (zda okamžitý, končicí, či trvací, opětovací, opakovací) a dle toho voliti příslušné vidy slovesní." Já pak hlásám to i o slovanštině vůbec na str. 177 své Mluvnice slovenské, vyšlé o 13 roků dříve skladby Bartošovy, těmito slovy: „Dávnominulý čas náš nerovná sa též úplne latinskému plusquamperfektu. Slovančina totiž od nepamäti stará sa hlavne o vyobrazenie t r v a n i a deja a dosiahla v tom behom času takej dokonalosti, že jej sotva najdeš roveň, jako na př. v týchto vetách: Roky sa *míňaly* i *pominuly*, Celú noc sme *chytali* a nič *nechytili*" a j. „Následkom toho delia sa slovesa naše na d o k o n a n é a n e d o k o n a n é, tyto zase na p o č í n a c i e, t r v a c i e, p o k r a č o v a c i e a o p a k o v a c i e." Celkem však není skladba Bartošova obtížena tolika a tak vážnými vadami stylistickými jako Gebauerova dle důkazů, jež teprve na konci Příspěvku toho provésti míním.

[1]) Dle str. 619 pod č. 4 Skladby, jmenované tu již na str. 221 pod čarou.

1857 r. pro téže školy, nepokládaje s námi skladby za nejdůležitější částku každé mluvnice čili věty za přirozenou podstatu každé řeči. Jinými slovy zní to správně i takto: Celá mluvnice Gebauerova zakládá se vůbec o mnoho všetečněji kterékoli ze schválených od 1857 r. pro téže školy na tom bludě methody Schleicherovy, že každé slovo i samo o sobě čili vně vět vládne skutečně určitým smyslem a že tudíž fonetická a formalná povaha jeho dá se dostatečně poznati také beze všeho ohledu na syntaktickou.

Osnovou tou totižto zpronevěřil se G. i sobě samému mnohem odvážlivěji a škodlivěji kteréhokoli z původců mluvnic, schválených od 1857 r. pro téže školy, přestávaje podnes na neslýchaném znevažování i nejzasloužilejších ze předchůdců svých místo věcných důkazů toho, že se mýlil, odporovav dříve základnému bludu methody Schleicherovy anebo znav se ku pravdě, vyložené tu již obšírněji a poněkud i proti němu obrácené na str. 142 a 143, dlouho a sice nejednou i horlivěji, nežli se slušelo, jako na př. 1867 r. v oznámení mé latinské práce o proměnách složených souhlásek ve slovanštině, citovaném už též na str. 51. Nešlo mi totiž ani později ještě o to, abych strany složených souhlásek „takovou službu prokázal zvukosloví slovanskému, jako J. Grimm germánskému,“ než jen o povzbuzení společníků svých, srovnavacích jazykozpytců vůbec a slovanských zvláště, k tomu, abychom, vynikajíce péčí o složené souhlásky najmě nad Miklosiche a Schleichera, hleděli spojenými silami nejen dostihnouti než i předstihnouti J. Grimma. Vyznalť jsem na př. i ve třetím anebo posledním ze příspěvků svých [1]) k dosažení cíle právě řečeného mezi jiným i toto: „Zbývá nám v oboru tom ještě mnoho práce a sice, jak se každý snadno přesvědčiti může [2]), velmi těžké a musíme ji vykonati, chceme-li v tom aspoň J. Grimma dostihnouti. Máme ho však i předstihnouti čili všemožně o to se zasaditi, abychom všecky skupiny souhlásek nejen sebrali než i důkladněji srovnali mezi sebou a s obyčejnými v ostatních jazycích a v indoeuropských zvláště, nežli to jemu před 40 roky možno bylo.“

O dva roky dříve [3]) dopřál G. mé Srovnávací mluvnici jazyka českého a slovenského čili vlastně prvé části její, skladbě, vyšlé 1855 r. a neomluvitelně zneváženě najmě K. J. Erbenem už i dle důkazů, předešlých tu na str. 184 do 186, následující chvály: „Hattala po Dobrovském ve skladbě prvý krok učinil a i spůsob jeho změnil, položiv větu za základ její. Dobrovský sestavil skladbu dle mechanického spůsobu Adelungova a běžných tenkrát grammatik latinských, počínaje od jmena atd. Šafařík o skladbě nepsal a v Počátcích staročeské mluvnice a Serbische Lesekörner jen nápadnější syntaktické zvláštnosti uvedl; Mikłošič taktéž o skladbě nepsal do r. 1865, určiv pro ni 4. díl své Vergleichende grammatik,“ jenž opravdu teprve 1868 počal vycházeti. Schleicher svědčí o pokroku, zahájeném i ostatkem Srovnávací mluvnice mé, mnohem určitěji slovy, předešlými tu již na str. 4 a 5, ačkoli jsem už nejen v ní než i v rozpravě své O ablativě ve slovančině a litvančině tak nadržoval značné menšině tehdejších jazykozpytců srovnavacích proti němu, jak se toho zevrubněji dočísti možná také tu na str. 222 a 226. Gebauer však mlčí o tom o všem na výše d. m. zcela, přestav na připomenutí, že prý právě zpomenutá rozprava má jen o tom „vydává svědectví, že jsem od 1855 r. pokračoval i ve skladbě na poli u Slovanů málo vzdělaném,“ kdežto ji měl nazvati takým i proti značné většině tehdejších jazykozpytců srovnavacích vůbec a proti nesnášelivému padělateli rozličných prařečí, Schlei-

---

[1]) Počátečné skupeniny souhlásek československých, vyšlé z Rozprav kr. čes. společnosti nauk i zvláště 1870, str. 3.

[2]) Již i dle té dosti známé pravdy samé, že je ve slovanštině jednoduchých souhlásek o mnoho více nežli v germanštině.

[3]) V Kobrově slovníku naučném 1865 čili IV, 210. Poslední větu originalu zbavil jsem závorky zvlášť i proto, aby se k ní poslední část uvozovky lépe hodila. Kromě toho podřídil jsem ji předešlé větě zcela, změniv „určen“ v *určiv* a přidav do ní *své*.

cherovi, zvláště na konstatování toho, že jsem já neváhal už ani dříve stavěti se tak rozhodným odpůrcem jeho methody, nedbající o syntaktickou povahu slov téměř nic, jakým mě býti hlásá na př. i V. Jagić, ozvav se [1]) proti nedbalosti svého vlastního „Altmeistra", jak F. Miklosiche nejraději jmenuje, o větu ani strany rozdělení skladby poněkud ovšem chybně takto: „Am meisten dürfte die Miklosich'sche Syntax charakterisiren, dass in ihr nirgends vom Satz die Rede ist, welchen die meisten Grammatiker (z. B. Diez, Mätzner) an die Spitze der Syntax, einige (z. B. Hattala) sogar an die Spitze der ganzen Grammatik stellen."

Mluví totiž i M. o větě ve své skladbě nejednou, jako na př. i těmi slovy, která J. o řádek níže ze str. 769 téže skladby mimo malé litery m. velkých s počátku podstatných jmen docela věrně čili takto cituje: „Von einer wissenschaftlichen Syntax scheint man vorauszusetzen, dass sie den zusammengesetzten Satz in einem eigenen Haupttheile behandle." Nauku svou o vztažném zájmeně vůbec počíná M. následujícími slovy: „Nach dem zeugniss der sprachengeschichte bestand die rede ursprünglich, der verbindung der gedanken entsprechend, aus lauter einander beigeordneten sätzen, der satzbau war parataktisch, die rede glich einer malerei ohne perspective. Als aber fortgeschrittene entwicklung des verstandes richtiger denken lehrte, änderte sich auch das verhältniss der sätze, und einige traten in den hintergrund; indem man haupt- und nebensätze unterschied, fing die rede an der malerei mit perspective zu gleichen" (str. 76 a 77).

Dle prvého z těch souvětí a dle třetího, znícího na str. 1 takto: „nachdem endlich die formenlehre (t. j. nauka o deklinaci a konjugaci) jene veränderungen angegeben hat, die die stämme erleiden, um zum ausdrucke der gedanken geeignet zu sein, erübrigt noch die darlegung der bedeutung, welche den wortclassen und wortformen zukommt," je M. beze vší pochyby téhož mínění, jež i já za pravé mám o větě proti myšlénce tak, že jest ona vyslovením této; jeho vlastními slovy pak: Der satz ist ausdruck eines gedankens. Měl tedy M. už i do právě předešlého souvětí po „um zum ausdrucke der gedanken geeignet" přidati buď tato slova: „oder im satze verwendbar" anebo jiná téhože smyslu a dle nich ostatek souvětí téhož a dvou následujících asi takto změniti: „nachdem endlich die formenlehre jene veränderungen angegeben hat, die die stämme erleiden, um zum ausdrucke der gedanken geeignet *oder im satze verwendbar* zu sein, erübrigt noch die darlegung *dessen, wie die wörter zum ausdrucke der gedanken verwendet oder zu sätzen zusammengefügt werden.* Jener theil der grammatik nun, welcher *sich damit befasst*, heisst syntax *oder wortfügungslehre. Wie die gedanken, so sind auch die sätze zunächst entweder einfach oder zusammengesetzt.* Die syntax zerfällt demnach in zwei theile, von denen der erstere *die einfachen*, der andere *die zusammengesetzten sätze* zum gegenstande hat." Miklosich však, přeskočiv od ponětí „ausdruck der gedanken" bezprostředně čili beze všeho ohledu na větu a na to, co je ve právě předešlé opravě ležatými literami vyznamenáno, ku „bedeutung der wortclassen und wortformen," rozdělil skladbu svou dle zásadného bludu methody Schleicherovy, pokládající každé slovo i samo o sobě čili vně vět za významné, takto: „Jener theil der grammatik nun, welcher die bedeutung der wortclassen und der wortformen darzulegen hat, heisst syntax. Die syntax zerfällt demnach in zwei theile, von denen der erstere die bedeutung der wortclassen, der andere die

---

[1]) Archiv für slav. Philologie 1876 čili 1, 418. Ostatně vede sobě J. tam opravdu tak, jako kdy by se teprv on byl dopátral základného bludu skladby Miklosichovy. Já jsem jej totiž hned po vyjití prvého sešitu této čili 1869 r. německy a česky tak odhalil a vyvrátil, že by se J. nebyl dopustil ani bludu, vytčeného mu již a dokázaného nad čarou, kdy by sobě byl všiml strany 72 do 74 německé repliky mé, jmenované tu již na str. 2 pod č. 4, a str. 351 do 354 Časopisu mus. 1869, obsahujícího rozpravu mou O jazykozpytě a přírodozpytě, čelící též hlavně proti Schleicherovi.

bedeutung der wortformen zum gegenstande hat." Slovem „wortclassen" míní M. právě to, čemu se jinak „Redetheile", česky *části řeči*, latinsky *partes orationis* atd. říká, t. j. podstatné a přídavné jméno, zájmeno atd. Jeho „wortformen" pak zaujímají jen ta slova, která deklinováním a konjugováním kmenů jejich vznikají. Nemá však ani většina těch samých o sobě čili vně vět opravdu určitého smyslu než jen ta ze sloves určitého tvaru, která, znamenajíce již i sama o sobě krom osoby i čas a spůsob buď positivně buď negativně, jsou i větami čili znameními myšlének spolu. Miklosich tedy, nerozděliv své skladby dle této pravdy než dle bludného základu methody Schleicherovy, dopustil se tak makavé a vážné nedůslednosti, že jsem už i pro tu samu bezpečně mohl hned po vyjití prvého sešitu jeho skladby [1]) čili 1869 r. „der Hoffnung Raum und Ausdruck geben, die Zeit sei nicht ferne, wo man auch über die von Miklosich vorgezogene Eintheilung und Behandlung der Syntax nach der Bedeutung der Wortclassen und Wortformen den Stab brechen und zu derjenigen zurückkehren werde, die von dem *Satze als der natürlichen Grundlage jeder Bedeutung von Wortclassen und Wortformen* ausgeht und von den philosophischen Sprachforschern freilich sehr mangelhaft entworfen und befolgt wurde."

Výčitka ta týká se hlavně K. F. Beckera, náčelníka jazykozpytců právě řečených; ale není nikterak ani stínem takého pohrdání filosofickým jazykozpytem, jakého se Miklosich dopouští, drže se i ve skladbě Schleichera, který přidal ke slovům, předešlým tu již na str. 226, i tato ještě: „Ich kenne nichts, was mir unerquiklicher wäre, als philosophisch sein sollendes wesen in der grammatik." Já naproti tomu vyznal jsem už i o rok později v tamže citovaném úvodě do své rozpravy O ablativě ve slovančině a litvančině také to, že „i pouze filosofický jazykozpyt, co přirozené stadium na cestách ducha lidského po pravdě, donesl záživného ovoce dosti hojně. On zbavil jmenovitě skladbu [2]) těch krutých okovů, do kterých ji empirická škola Adelungova dala. On přispěl znamenitě i ku povznesení jazykovědy vůbec na to závratné stanovisko, kde Viléma z Humboldta, jak nám ho Šafařík vylíčil slovy, citovanými již i tu na str. 8 a 9, spatřujeme a obdivujeme" (Čas. mus. 1857, str. 231 a 232).

Nebažil jsem tedy vůbec a spůsobem Gebauerovým ani Bartošovým zvláště po prioritě strany toho pokroku, který jsem dle předešlého již na str. 321 vyznání Gebauerova zahájil Skladbou svou r. 1855, „položiv větu za základ její" a nespořádav ji „dle mechanického spůsobu Dobrovského". Takým aneb empirickým nazval jsem ten ovšem i já a vyčetl jsem více základných vad i z nauky Dobrovského o hláskách a tvarech slov slovanských vůbec a českých zvláště na str. XV a XVI své Srovnávací mluvnice, ale nenajde nikdo tamž ani stínu takého vypínání se nad Dobrovského, jakým Bartoš hledí dle důkazů, předešlých tu na str. 269 do 274, zahaliti velký nedostatek přirozených a nabytých schopností svých nejen proti mně a Zikmundovi než i proti Dobrovskému, Jungmannovi, Miklosichi a Šafaříkovi, ačkoli ten ani dle Gebauera „nepsal o skladbě" schvalně než jen mimochodem. Ano naopak omlouvám onde výše vytčené vady methody Dobrovského a vážím sobě zásluh jeho o založení, Šafaříkových pak a Miklosichových i Schleicherových o zvelebení jazykozpytu slovanského vůbec a českého zvláště neméně nadšeně než upřímně. Že bych ochotně byl dopřál i zásluhám Jungmannovým o týž obor najmě strany skladby takové chvály, kdy bych je byl tak znal, jak se jich ujímám v §. 38 a 39 svého Brusu proti Nejedlému, to nejpatrněji vysvitá předně z obrany, jaké se dostává prvým grammatikům našim i tu na str. 45 do 52 hlavně proti Gebauerovi. Podruhé neváhal jsem já na str. XVII své Srovnávací mluvnice ani toho vyznati, že prvá její část, skladba, „není původní

[1]) Na str. 74 repliky, citované tu již v poznámce předešlé.

[2]) Položiv větu za základ nejen skladbě než i celé mluvnici dle slov Beckerových, citovaných tu též už na str. 229 a rovnajících se podstatou svou předešlým Komenského a Bedř. Müllera na str. 142 a 143, kde se již i jejich opravy možná dočísti.

prací mou celá, t. j. že jsem si jí neosnoval celé sám, než obracel jsem ze skladeb německých i latinských historické povahy, jmenovitě nejen z Bauera a Magera než i z Heyse-ho, Kehreina, Krügera a jiných, nepohrdajících ani výsledky srovnavacího jazykozpytu příliš,[1]) na jazyk náš to, co se dalo; čeho proň nikde nebylo, t. j. všecka pravidla, kterými se on v idiotismech svých spravuje, ustanovil jsem sám, jak jsem nejlépe věděl a mohl." Bartoš naproti tomu bažil po prioritě pořád i tak nezřízeně, že se strany pomůcek svých neřídil nedostižným vzorem svým, Niederlem, ani ve prvém vydání své Skladby, počet ve předmluvě její mezi pomocníky své raději zásadného protivníka svého strany důležitosti věty vůbec, ale mocného již i dříve pána, Miklosiche, a takéhož odpůrce svého i Jungmannova strany dokladů, Zikmunda, nežli společníka svého s obou právě dotčených stran, t. j. mne; kdežto se měl právě naopak zachovati nejen dle Niederla[2]) než i dle Entwurfu der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich a dle zvláštního návodu, vydaného dle tohoto ku prospěchu vyučování češtině v týchže školách. Měl se tak nejochotněji zachovati zvlášť i proto ještě, že jsem já šetřil rozdílu mezi vyučováním mateřským a cizím jazykům, hlásaného již o dvě stě a několik roků dříve slavným rodákem jeho, Komenským, i ve své Mluvnici jazyka slovenského 1864 a 1865 vesměs tak prospěšně, jak jsem to dopověděti slíbil už na str. 231 proti E. Kováři, na 317 do 320 pak i příkladem o čase vysvětlil proti B. a nejnovějšímu panegyristovi jeho, Gebauerovi.

Dále připomínám tu ještě předně to, že si zásadný protivník můj vůbec a strany skladby zvláště i Bartošův, Miklosich, mnohem více váží zejmena skladby mluvnice výše jmenované než Bartošovy, líče hlavně dle ní syntaktické zvláštnosti slovenštiny ve IVém díle své srovnavací mluvnice jazyků slovanských, kdežto Bartošovy neuznal ani zmínky hodnou. Nejpatrněji vysvitá to z tamějšího výkladu skratků, jakými se M. pramenů svých dokládá, najmě pak ze str. 881 a 885.

Podruhé úvod do téže mluvnice mé, založený též na větě jakožto přirozené podstatě nejen každé řeči a mluvnice než i veškerého jazykozpytu, líbí se Gebauerovi ještě pořád a sice mnohem nezřízeněji než 1876 r. a než kterémukoli z grammatiků, schválených od 1865 do 1890 pro střední školy a ústavy učitelské. K důkazům toho, provedeným posud z jeho Uvedení do mluvnice české na str. 51 do 54, 141 a 143, nejlépe se hodí sem tuším ten, kterého dobudeme, zastavíce se poněkud u rozdělení jeho Skladby.

To se podstatně liší nejen od mého slovenského než i od nejnovějšího Bartošova, založených úplně na větě čili tak, že prvý díl skladeb našich učí o jednoduché, druhý pak o složené, dle B. složité větě. Gebauer rozdělil skladbu svou arci též na dva hlavní díly; ale jen prvý z těch osnován je dle věty a sluje hlavně čili raději větoslovím nežli skladbou v širším smyslu, druhý pak zakládá se na témže bludě, dle něhož Miklosich rozdělil svou skladbu zcela tak na dvě hlavní části, jak jsem se proti tomu vyslovil už i tu na str. 322 a 323. Druhý díl skladby Gebauerovy totižto čili skladba ve smyslu užším jest nauka „o platnosti (funkci) slovních druhův a tvarův." Poslední z těch slov, opatřená uvozovkou, majíce zníti německy: „über die function der wortclassen und wortformen," liší se od předešlých Miklosichových ovšem slovem *function* m. *bedeutung*; ale nevím opravdu,

[1]) Dle citatu, předešlého tu již na str. 223 pod č. 2 z téže předmluvy.

[2]) Který hned s počátku předmluvy své, psané 1873 r. a vytištěné ještě i v pátém vydání jeho Mluvnice 1888 beze vší změny, vděčně „jmenuje z pomůcek svých literarních především mluvnice řecké, které sepsali: Curtius (česky vzdělal Vaníček), Krüger. Kühner, Koch, Aken, Bäumlein, Madvig, Schnorbusch et Scherer, Braune; pak mluvnice české: Hattalovu a Zikmundovu, a srovnavací mluvnici slovanskou Miklosichovu." Mnohem škodlivěji však nevraží Bartoš na mne tím, co jsem ke cti Niederlově připomenul už na str. 319 pod č. 2.

proč bych nesměl rozhodně hlásati, že slova ta znamenají jedno a též ponětí, kterému já raději říkám *smysl* než *význam*, a že se tudíž nehodí naprosto ku vyvrácení předešlého výroku mého o původě základu, na kterém druhý díl skladby Gebauerovy spočívá.

Není však ani celé rozdělení její tak z brusu novým ani výtečným, jakým je Gebauer býti míní slovy, která jsem už vyčetl, opravil a vyložil na str. 50 co do podstaty tak, abychom v celé jeho mluvnici přítomné spatřovali takové jádro všech dosavadních jeho příprav k napsání vědecké, které dle něho a reklamanta jeho, Nováka, neobyčejně a neomylně vynikne výtečností svou nad obsažená i v nejlepších z těch mluvnic, které byly před Gebauerovou schváleny pro téže školy. Vskutku však hodna je tato plnou měrou i výčitky právě předešlé. B. Jedlička totižto, zpomenutý tu též už na str. 229 pod čarou, dovedl už 1865 r. na str. 50 tamže jmenovaného Kroku ptáti se proti rozdělení vědecké skladby Zikmundovy konečně takto: „Proč neobrátil se týž raději k systemu, který u učencův vždy více obliby dochází a hodnotou logický převyšuje, k systemu totiž, dle něhož skladba ve dvě rozpadává se částky: předně semasiologii čili nauku o významu grammatických forem a formálních slov, za druhé pak větosloví?“ O taký system skladby zasazovali se skutečně již i před r. 1863, kterého dotčená skladba Zikmundova vyšla, mnozí jazykozpytcové víc anebo méně na slovo vzatí mezi jiným i přes to, že nedospěli k náležitému rozeznání slovníku od skladby, tudíž ani ku poznání toho, že mimo slovesa určitého tvaru, která již i sama o sobě jsou znameními myšlének anebo větami spolu a prvotná citoslovce, neznamenající vlastně ani ponětí nijakého, všecka ostatní slova našich a podobných jim řečí jen tak a potud vládnou opravdu určitým smyslem, jak a pokud jsou právě členy vět.

Gebauer nezná ovšem ani tohoto rozdílu dle důkazu, předešlého tu již na str. 143, ani mnoha jiných opravdu elementarných věcí syntaktických, jakou je beze vší pochyby na př. i grammatický čas, o němž byla řeč též už na str. 317 do 320; ale přivykl už nahrazovati nedostatek věcných důvodů znevažováním vědecké reputace nejen odpůrcův a příznivců svých než i své vlastní a domnělými většinami přívrženců svých i vůči takým areopagům, jakým je na př. Kr. čes. společnosť nauk (Athen. 1888 čili V, 121 do 123), mnohem žalostněji, než bych nesměl pochybovati o tom, že se ve své „několikadílné mluvnici vědecké“ tak zachová „k theoretickým pomůckám“ svým, jak nám to slibuje ve druhé ze svých předmluv, otištěné před jeho Skladbou, a jak se právě sluší a patří. Sotva se to stane zvlášť i proto ještě, že Gebauer dospěl už dávno [1]) k opravdu takému mínění o plagiatech, které jest úplně hodno slouti „pytlem, do něhož lze naházeti a tím před kritikou ubrániti všecky všecinky plagiaty;“ ale jen vůči takým snaživcům, kteří se neostýchají ubližovati okradeným ani nespůsoby, vyloženými tu již obšírněji na str. 6 a 7 k obraně Dobrovského. Ostatně zachovám se k Uvedení Gebauerovu s dotčené právě strany tak, jak jsem to slíbil už na str. 51.

Jak opovážlivě a škodlivě odporuje Gebauer i sobě samému, nedbaje nyní bez mála nic o syntaktickou povahu slov s fonetické a formalné strany, to nejpatrněji vysvitne každému, kdo nepředpojatě srovná nauku jeho o hiatě r. 1877 (Hláskosloví §. 131) s nynější (§. 55). V tom uznává totiž i G. ještě, že se hiat objevuje ve středku nejen slov než i vět anebo mezi dvěma stýkajícími se v nich slovy, jako na př. i v genitivě „*do-a*lmary,“ vytčeném tamže k objasnění předchozí definice; není však ani v té ani v ostatku téhož §u naskrze žádné zmínky o větě. Dále nenajde tamže nikdo ani sebe slabší

[1]) Slovo o kritiku p. Fr. Prusíkovi. V Praze 1878, str. 10 pod čarou. Dotčeným dále pytlem nazval G. proti mně rozdíl mezi poetickou a prosaickou řečí, známý každému vzdělanci, tak neslušně (Athen. 1886 čili III, 164), jak jsem na to posvítil už nejen s počátku druhé ze svých ukázek obrany RKho (Nár. listy 1885, č. 357) než i ve čtvrté (Politik 1886, Nr. 256) a v páté (Světozor 1887, č. 43).

narážky na to, že se hiat ve větách i jinak zrušuje než ve slovích samých o sobě. Ve Hláskosloví naproti tomu šetřil G. ještě i rozdílu právě řečeného aspoň co do podstaty tak, jak jsem mu já učil o 20 roků dříve v §. 121 do 126 své Srovnávací mluvnice. Ze mnoha důkazů toho přestanu na prvém ze stojících pod *β*) vytčeného již výše §. 131, jakožto nejsnadněji pochopitelném. Míním odpověď: na věky amen, jež obyčejně zní bez hiatu *i-a*, tudíž o slabiku kratčeji čili takto: na-vě-kjá-men.

Že ani proměn souhlásek českých nelze dostatečně poznati bez ohledu na věty, o tom nejhlasitěji svědčí doudlebština posud svými: *proj* (m. pros) za nás, *uj* (m. už) som tu a jinými, vyloženými již obšírněji v §. 15 mého Brusu. Gebauer dokládá se doudlebštiny ve dřívější nauce své o hiatě častěji, zejmena pak i ve výše vytčeném §. 131. Nicméně však nemá se nejnověji k syntaktické povaze slov jinak, než už výše řečeno.

Na konci §. 475 mluvnice své dopřál týž pán Jungmannovi té chvály, že prý byl jeho „slovníkem učiněn obrovský pokrok". Totě skutečně pravda nepopíratelná; ale nesluší nikterak ani o tom pochybovati, že Gebauer buď nemohl buď nechtěl téže chvále náležitě čili tak rozuměti, že je jí J. hlavně proto hoden, poněvadž nespatřoval podstaty ani češtiny v hláskách a tvarech než v syntaktických zvláštnostech jejích a znal se jak slovy tak i skutky, vytčenými tu již a vyloženými nejurčitěji na str. 181, 182 a 222 do 224 k naprosté potřebě toho, aby čeština byla čím dále tím bedlivěji srovnávána s ostatní slovanštinou vůbec a k očištění jejímu od cizinských vazeb slov zvláště.

Gebauer naproti tomu zasazuje se čím dále tím odvážlivěji a nespravedlivěji o zneváženi nejen srovnavacího jazykozpytu než i nejvýtečnějších pěstovatelův a příznivců jeho a svých, najmě pak i Jungmanna, Jagićė a Miklosiche, slovy a skutky, nedbaje téměř nic ani o svou vlastní reputaci vědeckou. K důkazům výčitky té, předešlým už mimochodem, přidám několik o mnoho ráznějších, jakmile dopovím, že se G. nemá k Jungmannovi ani strany očišťování češtiny slušněji, než jak je to zvykem u lidí, řídících se zásadou: „Sic volo, sic jubeo, stet pro ratione voluntas!"

Svědčí nám o tom už i prvá ze předmluv jeho s dostatek, poněvadž se ve třetím z odstavců jejích nedomáhá syntaktických oprav češtiny písemné než fonetických a formalných a sice nejen proti Jungmannovi než i proti sobě samému, počav jej takto: „Jazyk náš spisovný byl v posledních letech mnohonásobně měněn a domněle opravován. Ale opravy ty jsou namnoze mylné. Mylné jest na př. domnění, že by se mělo psáti kos*ť*, rados*ť* atp.; nebo že by se mělo skloňovati Chrudim gen. Chrudim*i*, Boleslav gen. Boleslav*i*; nebo že by se mělo říkati přij*a*ti; nebo jej*í* bratra; atd.! Dílem etymologie, dílem historický vývoj a staletá tradice jazyka spisovného, dílem živý jazyk obecný dokazují, že správné a oprávněné tvary jsou kos*t*, rados*t* atp, gen. Chrudim*ě*, Boleslav*ě* atp., infinitiv přij*mou*ti, jej*ího* bratra atp, — tvary, jež jsou pravidlem u vzorných spisovatelů novočeských doby nedávno minulé (Jungmanna, Palackého a j.) a také u starších spisovatelů doby nynější a jež tedy jakkoli měniti není příčiny."

Mylnějším však a škodlivějším je to domnění, proti kterému je právě řeč, anebo že takové opravy písemné řeči jakékoli jsou důležitější syntaktických. Tomu odporoval i G. sám ještě 1877 r. tak, jak už výše řečeno strany hiatu. Byl tedy již i z úcty k sobě samému povinen dokázati dříve, nežli se jal odporovati sobě samému ve školské knize, kdekoli jinde, že se mýlil, váživ sobě syntaktické povahy slov i 1877 r. ještě mnohem více než nyní. O to se však nepokusil G. nikde, než počal už r. 1880 [1]) domáhati se slávy i zjevně a mnohem usilovněji víc anebo méně svévolným znevažováním

---

[1]) Již i můj Přídavek ku prvému dílu Zbytků rýmovaných Alexandreid staročeských sám obsahuje důkazů dotčené výčitky až nazbyt.

předchůdců svých a výsledků badání jejich i sebe hodnověrnějších a vzácnějších než opravdovým obrácením a rozmnožováním těch ku prospěchu vlastního oboru svého a dospěl nedbalostí svou o ten a vědeckou reputaci svou již i tak daleko, jak jsem už výš oznámil a dokázati slíbil.

Tu přestanu na krátkém důkaze toho, že Gebauer nadarmo a na velikou škodu písemné češtiny béře krom „obrovské“ auktority Jungmannovy i „historický vývoj a staletou tradici jazyka spisovného s etymologií a se živým jazykem obecným“ spolu k obraně nejen výše vytčených než i tolika jiných domnělých oprav fonetických a formalných písemné češtiny, kolika se jich neodvážil žádný z novověkých grammatiků českých mimo Trnku a Žáka.

Jak výtečně dovedl tichý genius už 1832 r. brániti proti těm písemnou češtinu, aby, spustíc se počtu hlásek a tvarův, ustáleného v ní mnohaletým zvykem vzorných spisovatelů, „neuběhla v nesčíslné a záhubné novoty a změny, i konečně v mrzké barbarstvo“, to jsem dolíčil už i jeho vlastními slovy a skutky na str. 223, 224, 231 a 232. Na poslední z těch stran odkázal jsem ct. čtenáře své také k důkazu té výčitky, že G. nezná právě dotčeného rozdílu jakékoli řeči písemné od obecné společnice její podnes ani tak nedostatečně jako fanatický reklamant jeho, Novák, dle str. 53 a 54. Co se pak **zvyku** týče, k tomu má se G. opravdu tak, jak jsem mu to vyčetl už též na konci strany 141[1]), t. j. nedbá zhola nic oň. Říkáť mu ve předmluvě výše citované „tradice“ proti zvyku všech jazykozpytcův a grammatiků víc anebo méně na slovo vzatých. Štítí se terminu téhož i tam, kde by ho byl nejochotněji měl užívati, jako na př. v nauce své o **analogii,** druhé dle jeho mínění příčině změn jazykových (§. 466). Ale nejen dle jádra téhož §u, zahaleného, jak i mnoha jiných, spoustou víc anebo méně nespolehlivých dokladův a germanismů, než i dle mladogrammatických společníků mých měl analogii dopřáti prvého místa čili spatřovati v ní na př. s Ziemerem[2]) „überhaupt die wichtigste und durchgreifendste Erscheinung auf dem Gebiete aller Sprachen und aller Sprachgeschichte, den lebendigsten und wirksamsten Faktor der Sprachenentwickelung“. Měl se k ní tak tím ochotněji zachovati slovy a skutky, čím snadněji se mohl už i toho dověděti, že jí sobě též tak velice vážil už dřív i zvláštní přítel snah jeho, nesoucích se ke zkáze i nejvzácnější všech básnických památek ducha staročeského, RKho, vůbec a domnělého pravidla o staročeském *e* a *ě* zvláště, A. Leskien, s výtečným odpůrcem někdejšího miláčka svého, Schleichera, Whitneyem, spolu[3]) následujícími slovy: „Die Analogie gehört in der That zu den wirksamsten Faktoren in der Sprachgeschichte; sie schafft ganze Klassen von Formen, beschränkt aber andererseits ihre Ausdehnung auf gewisse Grenzen“. Co se pak účinků nejen analogie než i jiných příčin týče, cenu těch měl G. už i dle důvodův, opakovaných tu na str. 138 a 139 hlavně dílem dle §. 13, 14 a 28 mého Brusu dílem dle předposlední části druhé z mých ukázek obrany RKho (Nár. listy 1886, č. 6) podříditi zvyku asi takto: „Každá, tudíž

---

[1]) Na též a na 142 str. jmenoval jsem vedle Trnky a Žáka také několik jiných domnělých opravovatelů písemné češtiny. Tu jich úmyslně nemám na zřeteli proto, že žádný z nich nebyl grammatikem českým, ani vlastencem tak vzdělaným, aby byl dovedl rozeznati grammatika od spisovatele vůbec anebo poznati tu v §. 31 mého Brusu zevrubněji vyloženou pravdu, že ani sebe výtečnější spisovatel není eo ipso takýmže grammatikem písemné řeči své. K takým vlastencům patřil beze vší pochyby též K. J. Erben už i dle toho, co se ho tu týká na str. 184 do 186.

[2]) Následujících výroků jeho doložil jsem se již i v Časopise mus. 1883 na str. 554 a 555. Ve druhém vydání jeho kniby, jmenované tu na str. 3 pod č. 2, čtou se ony též hned s počátku, najmě na str. 4 a násl.

[3]) Internationale wissenschaftliche Bibliothek. XX. Band. Leben und Wachsthum der Sprache von W. D. Whitney, übersetzt von A. Leskien. Leipzig 1876, str. 76. Překladatel týž vyzval Gebauera k napsání článku o RKém do Ersch- a Gruberovy encyklopädie (Athenäum 1886 čili III, 162). Článek týž napsal G. už „r. 1882—83 v zimě“, v Encyklopädii však právě řečené vyšel on teprve na sklonku 1885, jak ostatně níž i zevrubněji dopovím.

i sebe chatrněji vzniklá změna řeči je tak a potud úplně správná a užívání hodna, jak a pokud jí toho zvyk patřičné společnosti lidské, t. j. spisovatelský v písemné a obecný v obecné přeje a naopak.“ Místo toho však ohřívá G. ještě i v §. 466, nejpatrněji na str. 203 a 204 bludné mínění starogrammatické školy Schleicherovy, která dle Ziemera zvlášť i účinkům analogie „als unechten Gebilden und Auswüchsen das Bürgerrecht versagte, wenn sie nicht den in den älteren Sprachperioden bestehenden Bildungsgesetzen sich fügten; sie erschienen ihr als Verirrungen oder Fehler der Sprache und wurden gemeinhin *falsche Analogiebildungen* genannt“. Ký div po tom po všem, že G. nerozeznává zvyku spisovatelského nijak od vládnoucího obecnou češtinou a že také prakticky kantoruje písemnou češtinu dle zvyku obecné a naopak, kde a jak toho neb onoho právě potřebuje? Ze mnoha příkladů žalostného řádění toho, lišícího se od Trnkova a Žákova hlavně jen urputným zneważováním nejenom odpůrců než i společníků svých, přestanu tu na následujících.

1) „Při infinitivech dob*ý*ti, nab*ý*ti, vyb*ý*ti atd. délka je dosvědčena tvary obecnými přikr*ej*t, um*ej*t atp.“ (I, 138). Od koho a jak je dosvědčena, na to nenaráží Gebauer ani tam, kde by byl mohl důkazy toho nejpříhodněji vyložiti. Míním konec jeho Tvaroslovných výkladův a dokladů ke slovesům třídy I.[1]) Kdy by však kdokoli byl už délku touž i sebe důkladněji dosvědčil, neslušelo by přece nikterak ujímati se jí proti staletému zvyku vzorných spisovatelův, o němž „obrovská“ auktorita Jungmannova hodnověrně svědčí mezi jiným i přes to, že se ve Slovníku svém pod *přikryji* zmínila také o *přikrýti* a *přikrejti*. Neopatřilať ani délky těch infinitivů žádným dokladem. Kdy by se však těch i našlo několik, nehodily by se ony přece lépe k ospravedlnění dotčené opravy než ty příklady ženských přípon proti středním, o kterých mistr Dobrovský takto svědčí: „Die sächlichen Ausgänge *á* und *i* im Plural, die nur in der höhern Schreibart noch üblich sind, werden in der gemeinen Rede an den Beiwörtern und Zeitwörtern durch die weiblichen ersetzt: jiné města, které se jich přidržely“ (Lehrgeb. str. 250). Více takých vazeb našel D. nejen u Veleslavinského než i u Hájka a vyčítá tamže. Gebauer pak[2]) zná jistě mezi jiným i to, že nejpříbuznější češtině slovenština a polština nahrazují též už nepaměti dotčené přípony střední ženskými. Proč se tedy nevytasil s touž a se mnoha jinými zcela jistými zvláštnostmi obecné češtiny k domnělému opravení písemné? Nejspíše proto, že nepotřeboval ještě takých oprav tak velice k obraně své jako délky výše dotčené. Tu jsem totiž já vyhlásil už 1881 r. za chybu na str. 49 pod * svého Přídavku, rozeznávav ovšem už i dříve spisovatelský zvyk od vládnoucího obecnou řečí, jak se právě sluší a patří.

2) Roku 1870 napsal jsem[3]) o skupenině *žd* mezi jiným i toto: „Do žditi — ždmu m. stb. žęti — žьmą je *d* nedávno a proto vsuto, aby se ono sloveso snadněji mohlo rozeznávati od žíti — žnu a žíti — žiji, dřív i živu m. stb. žęti — žьną a žiti — žiją i živą. V RKém zajisté máme ještě bez *d* při-žech, přitiskl jsem, m. stb. pri-žęchъ, pošlého bezprostředně z pri-žьm-chъ. S *d* zněl by týž aorist neomylně při-žděch.“ Nyní pak neobávám se ani se strany Gebauerovy žádného opravdového odporu, pravě, že by ani mistr Dobrovský nebyl dovedl onoho aoristu tak správně utvořiti, jak se v RKém objevuje. Neznaje totižto dle výkladu, předešlého tu již na str. 5 a 6, nosových samohlásek starobulharských, nebyl sobě vědom ani náhrad jejich v češtině. Složených souhlásek slovanských pak nevšímal sobě ještě ani Miklosich tak,

[1]) Listy filologické a pädagogické X, 445 do 454.

[2]) Ačkoli ještě 1865 r. velmi nedostatečně přepracoval a potřetí vydal Špachtovu mluvnici polskou, slovensky pak ani počítati nedovedl 1877 správně. Posvítil jsem na to na vše již i několika velmi drastickými příklady na str. 49 a násl. svého Přídavku 1881.

[3]) Počátečné skupeniny souhlásek československých, str. 56.

jak by byl měl aspoň dle J. Grimma, jejž vyhlašoval za vzor svůj slovy, vytčenými ve druhé z mých ukázek obrany RKho (Nár. listy 1886, č. 3), skutky však následoval Schleichera i tak neslýchaně, jak níž oznámím. O skutečném živobytí slovesa *žditi* však nepochybovali ani Miklosich, zmíniv se o něm [1]) i 1876 r. ještě takto: „Von *ždm*, asl. *žьm*, liest man ačech. *žech (přižech)* und *žal*.“ Podnes býti živým hlásají sloveso *žditi* vedle Dobrovského (Lehrgeb. str. 96) i jiní grammatikové čeští, Čechové rodem a nejvíce na slovo vzatí po něm, jako najmě Tomíček [2]) a Zikmund.[3]) Jungmann jim přisvědčuje pod *ždímám* svého Slovníku, jímž byl „učiněn obrovský pokrok“ i v mluvnictví českém, jak jsem to již na str. 224 dolíčil. Strany lexikografie české přisvědčuje tomu ovšem i Gebauer, Němec po meči také dle reklamanta jeho, Nováka (Zlatá Praha 1886, str. 75), slovy právě opakovanými, ale skutky odporuje nejen „obrovské“ auktoritě Jungmannově než i sobě samému také strany slovesa *žditi*, počav je již [4]) 1883 r. hrdousiti a ždímaje je nejnověji v Mluvnici své (I, 153) takto: „*žmu*, *žmeš* nebo *ždmu*, *ždmeš*; impt. *žmi* n. *ždmi* atd., zastaralo a větším dílem vyhynulo“. Vskutku však dle předešlých svědectví jen prvé z těch tvarů čili bez *d* zcela vyhynuly, ostatní pak i nyní ještě tak čile žijí, že by G. byl měl i vniknutí do nich souhlásky *d* vyložiti tamže na str. 32 pod č. 9 spůsobem, oznámeným už s počátku odstavce tohoto, nebo dokázati zejmena v rozpravě, citované na straně této pod č. 4, že výklad můj nestojí za nic. Nepokusiv se však ani o to ani o žádný jiný výklad, vede sobě G. i nejnověji opravdu tak svévolně, jako kdy by mu dle známého přísloví: Čím jsou vody kalnější, tím jsou lovy valnější, schválně bylo o to šlo, aby ani professoři středních škol a ústavův učitelských nedovedli vyložiti kromě staročeských tvarů *přižech* a *žal*, vytčených i Miklosichem na výše d. m. obakrát, ani *ždímati*, které je slýchati podnes o každém prádle i v rodinách po meči německých a po přeslici českých. Rodáci moji naproti tomu přestávají od nepaměti na *žmíkať* nejen m. *žditi* než i m. *ždímati* linguisticky tak zajímavé, jak se toho zevrubněji dočísti možná na str. 84 a 85 latinské práce mé o složených souhláskách slovanských, zpomenuté tu již vícekrát.

3) Dle I, 172 mluvnice Gebauerovy „tvary odchylné *lhu*, *lhou*, *lha*, *lhouce* vznikly z mylného domnění, že obecné *lžu*, *lžou* je nesprávné místo *lhu*, *lhou*, jako *můžu* a *můžou* m. *mohu* a *mohou*“. Dle zásad, jakými se G. u dvou předešlých oprav řídí, měl i právě vytčené tvary s *h* proti staletému zvyku a proti „obrovské“ auktoritě Jungmannově zavrhnouti a domáhati se nahrazení jejich obecnými se *ž*, které jsou skutečně starší dle starobulh. *lъžą*, *lъžeši* atd. Domnělé opravy té skutečně se odvážil E. Kovář už ve předmluvě své Mluvnice české, vyšlé před Gebauerovou, dle universitských čtení tohoto, kdežto mu měl tím odhodlaněji odporovati dle nauky mladogrammatikův o zvyku, rovnající se mé vytištěné tu proloženými literami na str. 327 a 328, čím ostentativněji se zná k nám slovy, jež později vytknu a marnými býti dokáži z jiných slov a skutků jeho vlastních.

Tu se zastavím ještě poněkud u těch domnělých oprav písemné češtiny, o jaké se Gebauer zasazuje již i ve předmluvě, citované tu na str. 326. Strany dvou posledních z nich odkazuji ct. čtenáře své ke str. 113, 123 a 240 svého Brusu. Na poslední z těch stran radím i já skloňovati *její* dle *boží*, jak je to již i ve XIVém století poněkud zvykem. Na oněch pak vytýkám a s praktické strany oceňuji infinitiv *nažati*, zachovaný [5]) v Táborsku takto: „Kázal

) Vergleich. gramm. der slav. sprachen III², 382. Ve prvém vydání dílu téhož 1856 r. dopřál slovesu *žditi* také výslovně místa mezi těmi, která jakožto podnes obyčejná v češtině vyčítá před vzorem konjugace jejich čili před *pnu*.

Mluvnice česká, poosmé vydaná 1867, str. 135.

Dle str. 102 a 103 Grammatiky, jmenované tu již na str. 221 pod čarou.

Listy filologické a pädagogické X, 136.

Prostonárodní české písně a říkadla. Sebral a vydal K. J. Erben. V Praze 1864, str. 480.

nám otec a máti trávy zelené nažati." Později dočetl jsem se [1]) v listě, psaném od tichého genia Markovi dne 30 srpna 1827, i této věty: „A nyní račte díky naše *přijati* z lásky a mnohé milosti Josefoviči prokázané." Není tedy pravda, že se „tvary přij*a*ti m. přij*mou*ti atd. z nářečí východních" dostaly do písemné češtiny vůbec a „násilnými pokusy" zvláště, jak to G. opravdu chce i mládeži české namluviti (I, 152), nedbaje o důvody, jak i jinde nad pomyšlení často, zhola nic, kdežto by se byl měl o ně tím bedlivěji a svědomitěji zasaditi kdekoli jinde, čím patrněji utrhuje na cti předchůdcům svým, vyčítaje jim násilnictví. O *t* proti *ť* nedoložil se G. žádné etymologie podnes nikdež a nedoloží se jí platně nikdy mezi jiným i proto, že se značná většina Slovanů zná podnes k obměkčování témuž m. starobulh. *tь*, jež kdysi *ti* znělo a tak se zachovalo poněkud ještě i ve staré češtině, lnuvší ještě na př. i k *hosti* [2]) m. pozdějšího *hosť* a *host*. Konečně přípony *ě* proti *i* neuznávám ani sebe menší úvahy hodny, koje se nadějí, že ji každý nepředpojatý soudce devede snadno zavrhnouti dle zásad, vyložených tu na str. 326 do 329. (Pokračování.)

Zpráva o vyučování jazyku francouzskému konaném analyt.-direktní methodou v třetí třídě reálných gymnasií na Malé Straně a na Smíchově.[3])

Podává *J. Kosina*.

Nejprve krátce vysvětleno, jak povstávají samohlásky francouzské v mluvidlech a žákům vloženo na srdce, aby pilně dbali vyslovovati je tak, jak toho třeba a hlavně pozorovali, jak vyslovuje učitel a následovali jeho příkladu.

Pak nacvičeny v několika hodinách nejjednodušší skupiny souhlásek a samohlásek (ba, bi, bu, bo, be, bé, bè), při čemž na protivy mezi *bi* a *bu*, na příbuznost *bo* a *be* a na rozdíl mezi *bé* a *bè* a příbuznosť tohoto s *ba* a *bé* s *bi* upozorněno.

Cvičení dělo se dle tabulek na tabuli zavěšených a sice vyslovovali žáci za učitelem buď jednotlivě neb společně. V prvních dvou měsících často ještě cvičeno z tabulek těchto, a výslovnosti žáků položen takto v pravdě spolehlivější základ, než se to obyčejně stává.[4]) Ač jest učiteli stále ještě upozorňovati a opravovati chyby u výslovnosti, přece upozornění a opravení takové postačuje pravidelně, aby žák správně vyslovoval.

Po nacvičení těchto nejjednodušších skupin hláskových přikročeno ihned k učení článků jednotlivých souvislých.

Vyučování samo dělo se asi takto:

Žáci mají učebnici zavřenu; učitel pronáší větu francouzskou zřetelně dvakráte nebo třikráte, dává ji opakovati od žáků jednotlivě i sborově. Potom ji napíše na tabuli, z počátku slovo za slovem, jak je vyslovuje, později celkem; vysvětliv zjevy pravopisné dává větu čísti. Na to řekne žákům významy; pak vybízí toho neb onoho žáka, aby se pokusil o překlad; je-li chybný, opraví jej a dává jej opakovati buď od jednotlivých žáků neb sborově, aby všichni žáci byli co možná součinni.

Aby bylo učení rozmanitější, radno zvláště později článek případný čísti bezprostředně nebo dáti žákům čísti a pak dále postupovati, jak udáno.

---

[1]) Časopis mus. 1883, str. 59.

[2]) Počátkové staročeské mluvnice 1845, str. 35.

[3]) Ku pokusu s methodou touto dáno povolení vys. c. k. ministerstva kultu a vyučování a žadatelé podali učivo, které pak vydali tiskem i pro čtvrtou třídu dále upravili.

[4]) I nosovky cvičeny z tabulek a ostatní hlásky příležitostně, když se naskytla slova je obsahující.

Probrav celý článek v částech jednotlivých přikročuje učitel k výkladům mluvnickým. Tvarům žáci učí se co možná ve škole, zvláště bedlivě se probírají tvary slovesné. Když žáci tvarům v článku přicházejícím porozuměli a si je osvojili, smaže se článek na tabuli, žáci otevrou knihu, čtou a překládají článek v celku.

Se žáky spracován takto článek a uloženo jim za domácí práci a přípravu na nejbližší hodinu naučiti se řádně slovům ve článku obsaženým, psáti při tom každé slovo, aby nabyli jistoty pravopisné. V nejbližší hodině zkoušeno a sice otázkami francouzskými, jichž význam žákům vysvětlen, vydobývány z nich výroky jednotlivé ve článku obsažené v tom útvaru, v jakém se ve článku nalézají. Podobně i jednotlivá slova zkoušena. To se dělo při zavřených knihách a sice ústně i písemně; žáci voláni k tabuli a tu odpovídali buď na dané otázky ústně i písemně, aneb psali jednotlivá slova, při čemž ovšem i věci grammatické a jiné, které v předešlé hodině žákům vysvětleny byly, se zkoušely a opakovaly. Konečně pokoušeli se žáci, přednésti článek v celku.

Tak probírán článek za článkem: ze školy přešlo se do rodiny, do domu, do zahrady, do kostela, do města, do vesnice. Žáci se tu naučili jmenovati francouzsky osoby a věci jim blízké a známé, popisovali krátce dům, školu atd., a tak bylo možno poznenáhla přecházeti otázkami z jednoho oboru věcí a osob do druhého a rozpřádati hovory tyto:

Avez-vous un oncle? — Est-il riche ou pauvre? — Où demeure-t-il? — N'a-t-il pas une maison à la campagne? — Combien d'étages a sa maison? — De quoi est-elle entourée? — D'un beau jardin. — Ce jardin, est-ce un verger ou un jardin potager? — Quels arbres (légumes) a-t-il dans son jardin?

Quand serez-vous chez vous demain? — Votre mère est-elle chez elle aujourd d'hui? — Pounquoi ta soeur n'a-t-elle pas été chez elle aujourd'hui? — Jeudi je ne serai pas chez moi; mais mon père est toujours chez lui. — Où-es-tu, si tu n'es pas chez toi? — Si je ne suis pas chez moi, je suis à l'école (à l'église, au jardin, au marché, au théâtre). — A quelle heure êtes-vous chez vous? — A trois heures, monsieur.

Votre père a-t-il un verger? — Où a-t-il son verger? — A la campagne. Quels arbres fruitiers y a-t-il? — Les pommiers de votre verger eurent-ils beaucoup de pommes l'année passée? — Avez-vous aussi des prunes? — Comment sont les prunes? — De quelle couleur? Avez-vous aussi des cerisiers dans votre verger? — Sont-ils grands ou petits? — Comment est l'écorce des arbres? — Comment trouvez-vous les poires de nos poiriers? — Ne sont-elles pas encore mûres? — Comment sont les fleurs des poiriers? — Qui a planté les pruniers de ce verger? — Qui arrose les fleurs de votre jardin à fleurs? — Comment s'appelle le jardin, où il y a des légumes? — Où est votre jardin potager? — Par où entre-t-on dans le jardin potager? atd.

Nelze as pochybovati o tom, že žáci zvláště nadanější a pilnější jevili při takovémto cviku věčší zájem a pozornosť pro věc, než se to děje při překládání jednotlivých vět, jaké se naskytají v posavádních učebnicích. — Že pak zvláště ze společné práce a činnosti žáků ve škole vyplývá užitek nutně značnější, nebude tuším, třeba dokazovati. Jen své skromné mínění o věci té zde položím.

Nepatrný počet učebných hodin zajisté sám toho vymáhá, aby hodin těch využitkováno bylo co nejvíce. Dosáhnouti toho možno hlavně společnou prací hlasitou, neboť tu každý žák učiti a cvičiti se musí a nemůže mysliti na něco jiného nedbaje toho, co povídá spolužák jeho nebo učitel. Jak často se stává, že věčšina žáků neví, o čem je řeč, co se pracuje. Při společné

práci hlasité není to tak snadno možná. Zůstane-li ten neb onen žák netečným při ní, učitel to zajisté ihned zpozoruje a ku práci důrazně vybídne. Shledá také, že žák takový vyvolán jednotlivě mnohem méně umí, nežli žáci, kteří bedlivě a napjatě pracují při práci společné. Přiměti ho k pozornosti a činnosti i známkou (z pozornosti nebo prospěchu), jest zajisté účinným a výstražným prostředkem jak pro něho tak pro ostatní. A aby takováto činnosť žáků ve škole byla zdárnější, k tomu třeba zážívného a poutavého učiva, a takovým jsou články souvislé, neboť těmi se chuť žákova k učení velice probouzí.

Zájem a zvědavosť, a tedy také chuť k učení zvláště u žáků snaživějších budily články takové výpravné jako jsou: Erreur d'un paysan, L'aveugle et l'estropié, La corneille et la cruche, La récompense de la probité, jakož i básničky „Quand j'étais petit" a jiné; pro cvik v utváření tvarů slovesných přednášeli žáci básničku tu ve všech osobách jed. i mn. čísla, což se dělo i u jiných článků k tomu příhodných.

Souvislé články výpravné zapamatují si žáci tak, že je dovedou přednášeti i po dvou i po třech měsících. Ze článků rázu popisného odpovídají na otázky a jmenují řady osob a věcí, které seznali ve článcích těch, nenamáhajíce příliš paměti. Občas opakovány články a učivo probrané jak pro cvik ve čtení, tak pro články samé a pro věci mluvnické.

I písemní cviky poskytovaly utěšenější úspěch. Záležely v diktandu z probraných článků, z odpovědí na ústně dané otázky, z psaného vypravování článků, jimž se žáci prve učili na paměť. I úspory času při takových písemních pracích nelze podceňovati; obyčejně postačilo 10 minut a nanejvýše 20 až 25 minut na takovou práci školní. Výsledek prací těch byl celkem uspokojivý.

Tvarosloví bylo pěstováno hlavně jen pro porozumění článků, tedy jaksi příležitostně, zvláště na počátku; ačkoliv vysvětleno žákům, jak které tvary (slovesné) povstávají, přece při tvoření tvarů nových hrála analogie hlavní úlohu. Seznal-li a zapamatoval-li si žák některý tvar ze článku některého, odkazováno naň, když se naskytl tvar podobný, aneb když měl žák tvar podobný samostatně tvořiti. Žáci obyčejně bez velikých nesnází utvořili tvar nový. — Pro počáteční vyučování postačuje zajisté vědomosť taková, kterážto se rozšíří, utvrdí a uvede v soustavu později na základě hojnějších zjevů stejnorodých.

Pěstování pravopisu dělo se spůsobem nahoře naznačeným. Cvičen tu smysl, jemuž pravopis především náleží, hmat, kterýž nelze nahraditi žádným jiným smyslem; nepostačuje tu, aby žáci viděli nebo slyšeli slova, aby je správně napsali, bezpečnou cestou k docílení správnosti a jistoty jest psaní, jak to uznáno i od vysok. c. a k. ministerstva, kteréž diktandu vykazuje místo velice oprávněné. Z vlastní zkušenosti může podepsaný dosvědčiti, že bývalo pro žáky nejobtížnější úlohou školní diktando, třebas i z učiva probraného, nebyli-li žáci důkladně cvičeni ve věci té. Při učivu a spůsobu vyučování, kteréž podáváme, není obtíží těch, alespoň u věcšiny žáků, jenom u nedbalých ovšem jest výsledek stejný, poněvadž u takových nepomůže pražádná methoda.

Výhody, kterých jsme shledali při vyučování svém s methodou analyt. a učivem naším jsou as tyto:

1. Žáci cvičí důkladně i častěji ucho i mluvidla, zvláště společným vyslovováním a čtením.

2. Seznamují se bezprostředněji a jistěji s jazykem samým ve všech jeho stránkách.

3. Vládnou s věcší jistotou jazykem, vypravujíce a odpovídajíce na otázky.

4. Mají souvislejší zásobu slov a obratů nejpotřebnějších, hlavně ze všedního života.

5. Jeví věcší zájem a tudíž i pilnosť a pozornosť, a proto také lepší kázeň.

Další výhody učiva souvislého shledávám v tom, že ve článcích souvislých teprv žáci poznají, kdy mají na př. užívati toho neb onoho členu, kdy mají uží-

vati passé défini, kdy imparfait a podobných věcí, kterýchž nelze obyčejně pochopiti z jednotlivých vět. — Příkladů uváděti snad není potřebí. — Konečně, má-li nabýti žák takového vzdělání v jazyku živém, aby jím vládl poněkud, a snad rozhodně lépe, než tomu nyní bývá, není radno odkládati cvik k tomu potřebný snad až do třetího roku vyučování, ale jest nutno, aby žák k tomu měl příležitosť a k tomu veden byl co možná nejdříve a to ve věku raději mladším, tím spíše, že uspokojení a potěšení, kteréhož nabude cvikem tím, bude věcší a bude mu dobrou pobudkou k dalšímu učení se.

Školstvo Švýcarské.

Píše *Fr. Prusík.*

I. Organisace školstva.[1])

A) Povinná návštěva školní.

a) Škola počáteční (primární).

1. Počátek školního roku: v 19 kantonech v květnu, ve 2 v srpnu (Appenzell I.-Rh., Ženeva), ve 4 v říjnu (Uri, Graubünden, Tessin, Wallis).

2. Vstup do školy: v 1 kantoně nedokonaný 6. rok, v 14 dokonaný 6. rok, v 11 dokonaný $6^1/_2$—7. rok.

3. Povinnosť školní: 2 kantony (Uri, Appenzell I.-Rh.) požadují za celou povinnou dobu školní méně než 5000 hodin vyučovacích, 8 kantonův 5000—6000, 2 kantony 6000—7000, 4 kantony 7000—8000, 5 kantonův 8000 až 9000, 3 kantony 9000—10.000, 1 kanton (Ženeva) nad 10.000.

Rozpadá pak se doba návštěvy z pravidla na všední (codenní) školu 6—8- (velmi zřídka 9-) letou, o 3600—9000 hodinách ročně, 6—30 hodinách týdně, do roka o 15—48 týdnech; pak na školu opakovací či pokračovací 2—4letou, o 120—1056 hodinách ročně, 2—14 hod. týdně, do roka o 7—48 týdnech; konečně na mnoze běh branecký (Rekrutenkurs) z pravidla v zimě o 32—60 hodinách.

4. Maximum žactva. Pokud počet udán (ve 4 kant. neudán), kolísá počet žákův mezi 50—120, a sice 50 ve 2 kantonech, 60 v 5, 70 v 6, 80 v 4, 100 v 1 (Curich), 120 v 1 (Basilej).

b) Dívčí školy pracovní.

1. Ruční práce jsou ve většině kantonův pro děvčata povinným předmětem, jenž počíná z pravidla po obyčejném vyučování školním.

2. Týdně se vyučuje 2—8 hodin.

3. Ve dvou kantonech (Thurgau, Appenzell A.-Rh.) jest maximum žaček 25 na jedno oddělení, ostatek z pravidla 30.

c) Opatrovny.

Kromě Uri jsou opatrovny zavedeny všude; vstup do nich z pravidla po 4. roce věku dětského. Opatrovny jsou jen dílem státní, dílem však soukromé neb spolkové; učí se obyčejně čísti a počítati, na východě a na severu však se dítě jinak (hrou a p.) zaměstnává.

---

[1]) Prameny: Statistique sur l'instruction publique en Suisse par C. Grob. — Übersichtliche Darstellung des Unterrichtswesens in der Schweiz. Zürich 1889.

B) Fakultativní návštěva školní.

a) Obecné školstvo.

1. Dobrovolné školy pokračovací.

Jsou to večerní neb nedělní školy pro hochy (jen výmínkou i pro dívky). Předměty vyučovací: jazyk, počty, rýsování a kreslení, vlastivěda. Ústavy vydržují soukromníci neb spolky; některé mají státní podporu. Školné buď se neplatí žádné neb jen skrovné.

2. Sekundární škola

jest ve všech kantonech, slujíc někde okresní škola, někde reální škola, jinde pokračovací škola. Vstup do sekundárních škol děje se mezi 9—13. rokem, z pravidla po 12. roce věku. Školy ty jsou o 1—5 ročnících. Maximum žactva jest skoro vůbec 35. Ve 2 kantonech (Curich a Basilej) se neplatí školné, jinde 20—50 franků ročně; na velikém díle se však udílejí svobodná místa neb nadání; v kant. Aargavském neplatí příslušníci obce ve školách pokračovacích (jež jsou tam vedle okresních) školného.

b) Vyšší školstvo.

1. Ústavy ku vzdělání učitelstva či semináře.

Ústavy pro učitele jsou v 11 kantonech, v některých (4) jsou při středních školách zvláštní vychovatelské oddíly, některé pak vůbec ústavů takových nemají. V 6 kantonech jsou též ústavy pro učitelky, v jednom kantoně se vzdělávají společně i učitelé i učitelky. Při vzdělávatelně kantonu Sv.-Havelského jest též běh ku vzdělání sekundárních (realních) učitelův.

Ku vstoupení do semináře potřebí z pravidla uplynulého roku 15., zřídka 16., v Graubünden 14. Za předběžné vzdělání vyžaduje se dílem primární i sekundární škola (celkem o 8—9 letech), dílem pouze primární (8—9letá).

Vyučování děje se na 2 ústavech po 2 roky, na 7 po 3 roky, na 1 (Bern) po 3—4 roky, na 5 po 4 roky.

V 9 kantonech zaveden jest konvikt, v němž chudší žáci dostávají vše buď zcela neb z části zdarma, mimo to se jim udílejí nadání. Školné se z pravidla neplatí.

2. Vyšší dívčí školy.

Nalézají se ve věcších městech; zřízením se podobají průmyslovým školám chlapeckým, v nichž se menší zřetel béře na odbor přírodovědecký a mathematický a za to se více péče věnuje novějším řečem cizím.

Rok ku vstupu jest dle míst různý, t. j. od uplynulého 9—16. roku věku.

Při jednotlivých školách zavedeno jest vzdělávání potřebné pro povolání (v Bernu obchodní třída, v Basileji pokračovací škola, při některých se zároveň *učitelky vzdělávají:* (Neufchâtel, Ženeva, Basilej). Vyšší dívčí škola *Curišská* spojená se seminářem učitelek jest zároveň za *gymnasium*, any se jednotlivé žačky vystupujíce podrobují maturitní zkoušce pro *mediky*.

3. Střední školstvo.

Střední školy jsou průpravou pro vysoké školy kantonové a pro švýcarské polytechnikum. Oba účely vyplňují z pravidla tytéž ústavy (školy kantonové), a sice tak, že jeden oddíl určen jest pro vlastní *gymnasijní* vzdělání, druhý pro *reální a průmyslové*, při čem se jednotlivým odvětvím učby společně vyučuje. Ve věcších městech jest tento styk sice více zevní, obmezený na společné místnosti a jednotlivé společné učitele, jinde však se

následkem malých tříd žákovských a nutného hospodaření slučují na mnoze třídy obou oddílův, ano i vyšší a nižší třídy téhož oddílu.

Za předběžné vzdělání vyžadují gymnasia z pravidla školu primární (v Lausanně 3 roky prim. *školy*, 6 rokův collège), průmyslové školy (reálky) z části též sekundární. *Věk*, v kterém vstoupiti lze, jest rozmanit: pro gymnasia odbytý 9—16. rok, pro školy průmyslové 10—15.

(Dokončení.)

O vyučování němčině v první a druhé třídě.

Píše *Eduard Ouředníček*.

(Dokončení.)

Hodina ku konci druhého pololetí.

V druhé asi polovici hodiny budiž procvičeno cvičení 77.: „Der Schäfer und die Nachtigall."

1. Učitel připraví žáky, kteří článku toho neznají, na článek ústně těmito asi otázkami:

Kennen Sie die Nachtigall? Was ist die Nachtigall? Was für ein Vogel ist sie? Hören wir gerne die Nachtigall singen? Hat sie eine starke Stimme? Ist ihre Stimme stärker als die eines Frosches? Wie sagt man von der Stimme eines Frosches? (Žák ještě neví významu quaken; řekne se mu.) Hören wir schon von weitem die Stimme des Frosches? Hat der Frosch eine angenehme Stimme? atd. atd. Učitel snaží se takými otázkami přivésti žáka tam, kde ho chce míti, totiž k idei bájky.

2. Učitel pak vypravuje bájku tempem velmi zdlouhavým, udávaje hned významy potřebné, takže žáci textu rozumějí.

3. Žáci několikrát cvičení čtou, po případě některé věty do češtiny přeloží.

4. Žák žáka se táže — knihy jsou otevřeny:

Wo war die schweigende Sängerin? Wer sprach mit ihr? Was sprach er? Warum sprach er mit ihr? Wann war das? Warum sprach er mit ihr abends? Was sagte die Nachtigall? atd.

5. Učitel: Was lehrt uns diese Fabel? Warum ist hier gerade von der Nachtigall die Rede? atd.

Nejblíže příští hodina.

1. Učitel vyzkouší významy.

2. Dá napsati některá slova na tabuli a do sešitův: die Nachtigall, der Frühlingsabend, dein Schweigen ist schuld.

3. Prosloví českou větu: „Volám na mlčící pěvkyni za libezného večera." Übersetzen Sie den Satz! Coniugieret: die linke Seite in Fragesätzen, die rechte in Behauptungssätzen, aneb: die ersten vier Bänke in Fragesätzen, die übrigen in Behauptungssätzen atd.

4. Coniugieret den Satz im Imperfectum.

5. Übersetzen Sie diese Sätze: Žába tak hlasitě kvákala, že jsem ztratil chuť ke zpěvu.

6. Coniugieret!

7. Macht aus dem Satzgefüge eine Satzverbindung! Coniugieret! aneb: Verändert so die Sätze, dass ein Satz zu einem causalen wird atd.

8. Öffnet die Bücher! Lesen Sie die Fabel!

9. Wo ist in dem letzten Satze das Prädicatsverbum? Warum steht es am Ende? Haben wir in dem Lesestücke noch einen Nebensatz? atd.

10. Erzählen Sie mir diese Fabel! Vyvolám asi tři neb čtyři.

Ve druhé polovici hodiny přejdu ke cvič. 78.

Úlohy.

1. Pravopisné cvičení. (Zřídka.)
2. Pravopisné cvičení nesnadnější spojené s překladem.
3. Otázky německé, na něž musí žák po německu odpověděti. (Často.)
4. Obsah článku procvičeného. Učitel může pomoci otázkami německými, jež by byly jaksi disposicí článku.
5. Otázky české, jež žák do němčiny přeloží a na něž pak po německu odpoví. (Žákům již pokročilejším.)
6. Překlad z češtiny do němčiny, ovšem snadný. (Zřídka a jen ve druhé třídě.)

Jsem přesvědčen, že, kdo rok tímto spůsobem učil, ke staré mluvnicko-překládací methodě se již nevrátí. Ovšem nelze upříti, že v prvních pěti, ale jen pěti měsících námaha učitelova jest věcší; za to jest však učitel samostatnější a vyučování mnohem zajímavější. Žáci pak naučí se v každé příčině mnohem více: Dovedou brzy na snadnější otázky odpovídati, mají ohebnější jazyk, umějí lépe čísti, rozumějí více mluvnici, zásobu významů mají mnohem věcší, pravopis znají alespoň tak dobře jako dříve, a co jest nejdůležitější, mají chuť k učení.

Etymologica.

Podává *Fr. Prusík.*

4. Stsl. kъňiga, pol. księga, čes. kníha, gen. pl. kněh.

Slovo *kniha* odvozují u nás po „vědeckém“ odůvodnění v Kuhnových Beiträge VIII, 108 od kněja, jež v pol. znamená les, hvozd, hájemství. Nehledě ani k hláskoslovné stránce, jest výklad ten po stránce věcné tak nejapný, že se jím nelze vůbec vážně obírati.

K výkladu slova, o něž tuto jde, nutno jednak nepomíjeti žádného tvaru v slovanštině, jednak všímati si zvláštního významového úkazu, ano se slova toho v nynějším významu užívalo původně z pravidla v *plurale*.

Má pak slovo dotčené v slovanštině *dva* tvary: kъňiga a *kъňęga či *kъnęga (označení měkkosti opominuto), z něhož středo-bulh. knęga, pol. księga (*kś* z kń jako ksiądz z kъnęzь), čes. *kniaha, kníeha (gen. pl. kněh, srv. míera — měr), kníha. Že staří rádi psávali hníha, pl. gen. kněh (dosud tak v mluvě obecné), loc. kněhách i kníhách, v složeninách kněho-, dosvědčí ti na př. Jungm. slovník i není příčiny, proč bychom se k starému správnějšímu tvaru neměli vrátiti.

Oba základní tvary spočívají na původním künjingâ, z něhož vzniklo jednak kъňęga, jednak kъňiga vysutím nosovky *n* (srv. slov. -ikъ s lit. inkas a p. Brugm. Grundr. I, §. 219, 4). Nosový tvar se uchoval mimo stř.-bulh., pol. a češtinu též v lit. kninga, ostatní jazyky slovanské však mají pouze tvar bez nosovky, jenž je také litevštině obvyklejší: knīga.

Dle koncovky nebude těžko stanoviti, že slovo to poukazuje ku germánskému původu, jak se Mikl. v Etym. Wb. nesměle domnívá, uváděje za původní tvar v slov. chybně kъninga, nedbaje pranic měkkého *ň* v stsl., slovin. a srb. (nj), ač i maďarština o něm svědčí vypůjčeným tvarem kö*ny*v (ny = ň).

My slovo kъňęga považujeme určitě za odvozeno z germ. *kannj-ingâ, goth. *kannj-inga, vzniklého z kmene slovese kanjan (goth. *oznámiti*) příponou -ingâ, která tvoří abstracta (viz o ní Brugm. Morph. Unt. II, 238; K. Bahder,

Die verbalabstracta in den germ. sprachen 185—191); srv. kъnęgъ, kъnędzь z germ. *kun-inga, sthněm. kun-ing. Tudíž má kъňęga do sebe původně pojem *znamení*, pak *známka, znak;* po přednosti pak znak vyrytý, načrtaný, napsaný či *písmeno, literu* (γράμμα), *písmo* (γραφή), právě jako stsl. *buky*, slovín. bukev, rus. bukva, které jest rovněž germanského původu, goth. bōka (dokladův k významům těm najdeš dosti v Mikl. Lex.); srv. ze *známek* se působí slovky ex *literis* fiunt syllabae Ros.; *znaménce* neboli písmě (buchstabe) Jungm. Sl.

Plur. kъňęgy, kňigy značí tedy *známky*, *znaky*, t. j. *písmena* či *spis* (γράμματα liber, βίβλος), *list* (literae), dsky (tabulae), jako pl. bukъve (viz opět Mikl. Lex.). Tím si vysvětlujeme, proč naši předkové ve významu „spis“ užívali plurálu *kniehy*, *kniežky* (viz. Jungm. Sl.), jako dosud říkáme „modlicí *knížky*“ o jednom spise; rovněž slovín. a dluž. užívají *plur.* v témž významu (knjige, knigvy) a i litevština knīgos, zřídka sg. knīga.

5. Hle, hlete.

Hle považuje se nyní už jen za interjekci. Není však pochyby, že *hle*, hlete vzniklo z imp. *hleď, hleďte.* Jde pouze o to objasniti, kterak se to stalo. Při výkladě tom vycházeti jest z plur. *hleďte.* V Jag. Archivě II, 701. jsem dovodil, že se *ďt, ťt* v imper. nezřídka vyslovuje jako pouhé *t* (zvláště po předcházejícím *z, s);* tak na př. vete Plz. vite (veďte, viďte), velmi zhusta slyšeti *pote* [1]) = poďte, zvláště „pote sem“; rovněž tedy *hlete* = hleďte (srv. Bartoš Dial. 347 a pozn. 22). Z plur. *hlete* pak ovšem analogicky (píte — pí, dělejte — dělej) vznikl sing. *hle.*

6. Rus. да, дабы.

O tvaru tom se rozcházejí mínění; my jej máme za imper. sg. (Pott „concede“), v němž se *j* otřelo jako v небось, чу (Krok IV, 6), a rovněž v де, jež psáno dle výslovnosti za дѣ (дѣй). Původní význam imp. да jest ještě patrně v pojmu „ano“ t. j. *dej* (tomu, že to tak, jak díš), vždyť i naše *ano* jest skrácenou větou: „*a ono*“ (jest tak, jak pravíš); rovněž пошёлъ да и пропалъ odešel *ano* i zmizel. Ještě patrnějším jest pojem „dáti, připustiti“ ve spojení s účelnou větou: дабы видѣлъ t. j. *dej* (*nech*, připusť, dovol), by viděl = aby viděl; да бы избыти іемоу зъла Supr. t. j. *dej*, by mu bylo zbýti zla = aby zbyl zla. Rovněž v sloven. *daže* tebä, šuhaj, *daže* Perun trestal (Hatt. sloven. §. 321) t. j. *dej* (*nech*), by tě trestal, *nech* tě trestá.

Doklad, že správně pojímáme *da* za imperativ, jsou vazby jako tyto: дай пойду, посмотрю, что тамъ такое (dovol, nech — půjdu). Л. Толстого Народ. разсказы (въ Прагѣ 1888), стр. 204. дай посмотрю (*nech* se podívám), что у насъ дома дѣлается 205. дай поѣду, посмотрю 205. давай, вотъ что сдѣлаемъ 184. Srv. s podobným významem: пускай (*nech*) идетъ 192. пускай по дворамъ какъ пастухъ ходитъ 195.

7. Prkno, plekno.

V starých spisích se nezřídka mluví o popravě *prknem*, na př. král káza Ctiborovi na Petříně *prknem* hlavu dolóv strčiti (= sstrčiti) DalC 85, 51. Jiné doklady máš u Jungm., jenž se z toho domníval, že to nějaká guillotina. Než neprávem; *prkno* v tom spojení není než popravčí *meč*, *sekyra.* My *prkno* odvozujeme od koř. *perś* „řezati, sekati“, jenž vydá v slovan. perk-no, *prъk-no* s významem i pass. „něco řezaného“, rozuměj z kmenův stromových (jako sukno „věc soukaná“), i act. „řezadlo, sekadlo, meč, sekyra“ (srv. slъno „co svítí“, stьgno „co ční do výše“). Od téhož kořene *perś* jest skrt. parśu

[1]) Na Domažlicku se *ď* mění v *t:* pot (srv. obecné *pocem* z pot sem), potte, nechot. Šemb. Dial. 16.

ohnutý [1]) nůž, srp; pârśva ohnutý nůž; paraśu sekyra (dřevařská), hromový klín; paraśvadha sekyra. Od téhož kořene *perś* odvozujeme i lat. porca, sthněm. furh brázda „proříznutá [2]) půda.

Kmen perk-no rozštěpil se, jako nezřídka v pelk-no, z čehož povstalo *plěk-no*, stč. *plekno*, jež znamená rovněž nástroj k řezání, sekání. Tak *dýku*: sladké *plekno* dulcis mucro (dýka). Maje obnažené *plekro* (Jungm.). Dále oštěp (iaculum): *Plekny* někoho raniti BOl. *Plekno*, meč, ostrá střela, takýž jest člověk BOl. Šalam. pov. 25, 18.

8. Choulostiv. Stsl. Chlakъ, chlastъ. Řec. ὁλκός, ὦλξ, lat. sulcus, ags. sulh. Čes. Lhostejný, cholostejný.

Choulostiv nesouvisí s *chouliti se*, od něhož ono odvozují, ni zvukem, ni významem, nébrž jest to jedno z oněch zajímavých slov, jež se dostala z dialektu v písemnou mluvu, jako na př. jihočeské pójčiti z póžčiti.

My odvozujeme *choulostiv* od kořene *solk* s významem „řezati, klestiti“. Od téhož kořene odvozuju řec. ὁλκ-ός, ὦλξ (ze sōlk-s), lat sulc-us, ags. sulh s významem „brázda“; spočíváť pojem ten na „řezání, prořezávání“ půdy, jak patrno i z lat. porca, sthněm. furh (brázda) a z etymologie slova „brázda“ samého, o čem viz výše č. 7. Odvozovati tedy ὁλκός, lat. sulcus od koř. *Fελκ* (vlěk-ą), jako činí Curtius (Grundz. der gr. Etym.[3]) 4. vyd. str. 136) a Vaníček (Etym. Wb. II, 906: „Das durch Ziehen hervogebrachte = Furche, Spur!). lze jen násilím a nepřirozeně, tudíž nesprávně.

V slovanštině kořen *solk* zní *cholk.*

Původně se užívalo výrazu toho o zvířatech a teprve později jako ustálený pojem se přenesl i na lidi. Značilo tedy slovan. cholk-ъ, stsl. *chlakъ*, strus. *cholokъ* kleštěný, vyřezaný (o zvířeti), tudíž neschopný k plození, neplodící, jalový, nebřezí, netěhotný; stsl. ne-*chlaka* březí, těhotná, ἔγκυος, gravida. Snadno se ovšem při lidech z pojmu toho vyvinulo „neženat, svoboden, caelebs, ἄγαμος“, což v starých památkách *chlakъ* skutečně znamená; stsl. *chlačьba* svoboda, neženatosť, caelibatus, ἀγαμία.

Rozšíří-li kmen *chlakъ* přítvorkou *st*, povstane *chlak-st-ъ*, v němž se nejdříve *k* spodobí k *s*: chlas-stъ, načež obě *ss* splynou v jedno: *chlastъ*;[4]) srv. aor. těk-ste (z tēq-ste), těs-ste, těste (podobně aor. těk-sъ z tēq-som, těk-chъ, těch-chъ, těchъ), rovněž plekt-ti (lat. plect-o, sthněm. fleht-an), pleks-ti, pless-ti, plésti. Podobně jako *chlastъ* z *chlakъ* vzniklo žest-okъ z žeg-st (žьg-ą), lьst-ьnъ z lьg-st (Geitler Lit. stud. 52) a tuším i tlъ-stъ z tlъk-st-ъ (natlučený, nacpaný, srv. lat. refertus od farcio), prostъ z prok-st-ъ.

Souvislosť tvaru *chlastъ* s *chlakъ* jsme tedy dokázali, proto i významy jsou stejny: stsl. *chlastъ*, rus. холостой neženat, svoboden, caelebs; pojem „jalový, nebřezí, netěhotný“ přešel v pojem „prázden“ v rus. холостой патронъ prázdná patrona, хол. зарядъ prázdný (slepý) náboj. Od *chlastъ* odvozeno dále rus. холостьба svoboda, caelibatus, холостякъ panic, neženatec, холостёжь panictvo, neženatci; původní význam pak se uchoval v stsl. *chlastiti*, rus. холостить vyřezávati, klestiti, evirare, v přenesném smyslu stsl. *chlastati*, krotiti, na uzdě držeti, ne-*chlaštenъ* bezuzdný, nezbedný, bujný.

---

[1]) V pojem ten přešlo parśu, ano znamená původně žebro (pârśva žebra, bok), jimiž se oběti řezaly (Krok III, 3); pojem řezání pak utkvěl v kmeni tom; ostatek možno, že jsou zde dva příbuzné kmeny sloučeny.

[2]) Podobný pojem má i *brázda* do sebe: skrt. bhrštiš špička, sthněm. brort okraj, a rs. brord bodec, stisl. broddr špička. Srv. též lat. sulcus níže pod č. 8.

[3]) Sám však cítí nejistotu výkladu, řka: *Unerklärlich* bleibt das verhältnis des gleich bedeutenden ὁλκός zu lat. sulc-us und ag. sulh. Vaníček pak vyznává, že Ebel v slovech těch digamma (*sv*) odmítá.

[4]) I po *s* v skupině *skt* se může *k* spodobiti k *s*, načež z *sst* vznikne opět *st*: těsk (těsk-ьnъ) — těsk-to, těssto, těsto; pusk (pusk-ati) — pusk-tъ, pusstъ, pustъ; bliskati, blisstati, blistati a p.

Tvaru *chlastъ* rovná se v češtině tvar *chlost* (srv. krok — stsl. krakъ) a sice rozšířen příponou ьnъ: *chlosten*, záměnou *ch* v *h* (jako chřbet, stsl. chrъbьtъ — hřbet a p.) *hlosten*, z čehož *hlostený* (místo hlostný) a *hlostenosť* (m. hlostnosť); připodobněním k stejný, stajný: *hlostejný*, *hlostajný*, *hlostejnosť*, *hlostajnosť*, a přesmyčkou (dle *lhota*, *lháti*) *lhostejný*, *lhostejnosť*. Význam „zženštilý, rozmařilý, rozkošný, lenivý, nepečlivý" vyvinul se z původního významu „vykleštěný, t. j. mužství, zmužilosti, síly, statnosti zbavený, tedy oslabený, ochablý". — Z *chlost* vyvinul se druhý tvar příponou -ivъ: *chlostiv* (srv. len-iv, šed-iv a p.), dial. v chodštině *chlostivej* (Listy fil. 18, 43), v doudlebštině *klostiv*, s předrážkou *s* pak *sklostiv* (Kostmích Doudleb. 13. 18) ve významu písemního „choulostiv".

Konečně vznikl v češtině z *chlòst* tvar *cholost*. Než o tom, jako o zjevu *dosud v češtině nepoznaném*, bude potřebí dříve zevrubněji promluviti. Jak známo, má ruština tak zvané plnohlasí (svarabhakti), jež tak vykládám, že při přesmyku samohlásky s retnicí bezděky se vyvíjel na místě původní samohlásky pazvuk (ъ, ь), jenž časem zmohutněv připodobil se k samohlásce původní; na př. cholstъ-chъlostъ-cholostъ; berza-bьreza, bereza. Týž zjev se v jiných slovanských jazycích velmi zřídka jeví, v češtině dosud zkoumán nebyl, proto několik obdob k němu zde uvedeme; na př. dle lit. alvas (prus. alvis) čekáme v slovan. lovo, srv. rus. dial. lovь. avšak pazvukem původní hlásky ъlovo vzniklo olovo; dle lit. elnis, řec. ἐλλός z ἐλνος čekáme v slovan. lěnь neb lenь (srv. lanь s prus. alne), avšak pazvukem jest ьlenь, elenь, j-elenь. Na podobné zásadě se zakládá halas z hlas, harašiti z hrašiti (Pls. Plz.), kalabisovati z klábositi (Kosmákův Chlubil 74); srv. též Charvát z Chъrъvát, charpa z chъrъpa. Z toho lze snadno pochopiti, že z původního chъlostъ vznikl pazvučný tvar *cholost*, jejž máme rozšířený příponou ьnъ (viz výše) v tvaru *cholostejný* rozmařilý a *cholostejnosť* rozmařilosť u Lomn. (Jungm.) Příponou -ivъ vznikne *cholost-iv*, chodsky *cholostivej* (l. c.); zdlouží li se prvé *o* přízvukem, povstane *chólostiv*, *choulostiv* (*ó* v *ou*: Krok IV, 3) „nemužný, zženštilý, nestatný, bázlivý, ostýchavý, nedůtklivý, lenivý, rozmařilý"; doklady hojné nalezneš u Jungm. Nechoulostivý = udatný Vel. choulostivé srdce pusillus animus, pavidum cor Br. choulostivá pověsť delicata Jel. choulostivá mysl mollis Jel. lenivý a choulostivý deses a p.

Jako z *chlostivъ* vzniklo doudl. *sklostiv*, tak z cholostivъ na Příbramště *skolostiv*, *skolostivej*.

9. Rus. холить. хорошій. Čes. Chlostný. Chlácholiti. Chochol.

Vše slova tato vznikla z kořene *chol*, jenž se zakládá na pův. sor, sol „živiti, opatrovati, chrániti," na př. zend. haretar živitel, ochrance, stsl. chrana pokrm, chraniti opatrovati, srb. hraniti živiti, opatrovati, rus. choronitь opatrovati, ukrývati, schovávati, pochovávati; rus. chor-ošь (= stsl. *chrašь, čes. *chraš, *chroš) milý, pěkný, krásný (vlastně „opatrovaný"), pol. dial. charaśny (m. chraśny, srv. hałas z hłas) dobrý; lat. salvus zachráněný, bez pohromy. *Chol* máme v rus. холить opatrovati, čistiti; strojiti, zdobiti; mazliti se s kým, lahoditi, lichotiti komu; хольный čistý, čistotný, pěkný, švarný, холя čistotnosť, pěknosť, švarnosť; srb. ochol pyšný; bulh. ocholno pýcha; rožšířený kmen chol-st-ьnъ: čes. *chlostný* čistý, kalý, pěkný.

Zdvojí-li se kmen *chol*, může býti v prvé části úplný: chol-chol = *chlácholiti*, neb neúplný: *cho-chol*-ъ (srv. Brugm. Grundr. II, 91); toto znamená původně „ozdobu", ono „lahoditi, lichotiti komu, mazliti se s kým, konejšiti koho".

10. Řecké ποι-έω = slov. či-niti.

Řecké *ποι-έω* znělo původně *κοι-έω*, srv. *πότερος* — *κό-τερος* kъ-terý a p.; *κοι-έω* pak spočívá na *ki* (srv. *ἰδ* — *οἶδ-α*, *δέ-δι-α* — *δέ-δοι-κα* a j.) = slov

čь, skrt. *či.*[1]) Kořen *ki* měl původně význam *řaditi, seřazovati, přindavati*, tak skrt. *či* „aneinanderreihen" (Petrohradský Skrt.-Wb.).

Pojem ten pak se rozštěpil: *a*) *hromaditi, shlučiti* (skrt.), *vrstviti, na sebe položiti* (skrt., čita = hustý, fem. čitâ vrstva, hromada, hranice), *pokryti, posíti* (skrt.); *skládati*: stsl. pověstь Ostrom.; *stavěti*: skrt. zvláště o oltáři obětním, čita n. budova, řec. hom. *ποιέω τεῖχος, δῶμα, πύλας*, čes. jechu sě hradu *činiti*. DalJ 8, 9. Kněz sě je kostela na Prazě *činiti* DalC 29, 35 (srv. kdež tesař *činí* práh ib. 7, 22). Z téhož kořene vzniklo *či-nъ*: řad, řada (stsl., rus.), pořádek (v čině ŠLKat. 1824); postava, tvar (srb.), dílo, výrobek (pol. čyn zbraně, čes. ná-činí, pol. načinie, brus. načinne nádobí, nástroj), způsob (srb., čes.), skutek; odtud *činiti* s obecným významem „dělati"; *b*) *sbírati, shromažďovati, nabyti, získati* (skrt.), stsl. činъ sbor, stádo, čes. čin nábytek, majetek (chaloupka se vším činem byla její: Kosmák, Kukátko II, 258), rus. начинить naplniti, nacpati. Obyčejně se v slovanštině kořen ten rozšiřuje v *čьt*:[2]) čьtą (čtu), čísti, a přechází z významu „sbírati" (lego, lesen) v pojem určitý „sbírati písmena" (lego, *ἀναγιγνώσκω*), „sbírati předměty v úhrn" t. j. počítati (numero); s „počtem" souvisí strus. чинъ čas.

Katull.

Napsal *Timothej Hrubý.*

Mantua Vergiliem se těší, Véróna Katullem.
Ovid.

Slavný pěvec verónský, nejmodernější a nám nejbližší snad z celé literatury klassické, nezůstal u nás sice úplně nepovšimnut,[3]) ale dle našeho skromného mínění jest hoden zmínky širší.

On sám i milenka jeho, maitressa až démonická, jsou zjevy velice zajímavé. Pestrý život, plný pohnutých příhod a dobrodružných scen a básně, plné ohně, dovedou nás rozechvíti jako sotva něco jiného v literatuře římské.

Verše Katullovy jsou okamžité nápady, básně příležitostné a pravé malby jeho citů a snah.

Ač se zrodil na samém sklonku římské republiky, je Katull republikán tělem i duší. Tehdejší zkáza mravů vyzařuje z jeho písní často takou měrou, že se nedají překládati.

Narodil se náš Quintus[4]) Valérius v bouřných dobách válek občanských mezi Mariem a Sullou asi r. 87. nejspíše v severoitalském městě Veróně, slavném rodišti staršího Plínia a dějepisce Nepóta. Na počesť Katullovu uspořádali v předešlém století r. 1797. Francouzové ve Veróně velikolepou slavnosť.

Jeho otec, jenž byl pohostinským přítelem Caesarovým, měl statek na polouostrově *Sirmiu* na jezeře gardském v malebné krajině u Veróny a mimo to u Říma mezi rozhlášeným Tíburem a Sabínskem.

Avšak Katull byl špatný hospodář a v jeho rukou tratilo se jmění očividně. Sám naznačuje svůj zbědovaný stav finanční volaje k příteli svému, že do jeho villy vane na statisíce záhubných větrů.

Ještě vtipněji illustroval peněžní tíseň svoji v této básni, jíž zve milovaného přítele k hostině:

[1]) Tak odvozuje *ποιέω* též Brugmann v Berichte der kön. sächs. Gesell. der Wiss. Philologisch-hist. Klasse *1889*, str. 36 sl. Já jsem etymologii tu podal už r. *1887* v Kroku I, 337; zde ji zevrubněji objasňuji a dovozuji.

[2]) S tím rozšířením srovnati lze podobné rozšíření jiného kmene *či* (skrt. ohled bráti nač, vážiti si, ctíti) v *čit*, slov. čьtą s týmž významem (mám pozor nač, *προςέχω*, colo).

[3]) Ve Sborníku prací filologických v Praze 1884, na str. 91. udává prof. Ant. Truhlář podrobně, že celkem přeloženo 14 básní, v čemž snad zahrnuty i básně dvakrát přeložené.

[4]) Dle jiných Kajus.

Hod skvostný budeš u mne míť, Fabulle,
za krátkou dobu, dá-li božstvo dočkať,
když skvostná přineseš ty sám si jídla,
a když též přivedeš si milku vnadnou,
vtip s vínem sdružený a chechtavý smích.
To když sám přineseš, jakož povídám,
pak pěkný bude kvas, neboť Katullův
sáček jest pavučin plný nadobro.
Navzájem za to já ti lásku skytnu čistou,
neb což ještě je víc milé a sladčí:
masť hodlám darovať ti, jižto milce
mé sám skytnul Amor, Venuš velebná;
jak jen k ní přivoníš, budeš se modliť,
by každý těla úd se — *v nos* změnil ti.

Nejspíše ve Verónĕ prvého vzdělání nabyv odebral se Katull k dalším studiím, jako všichni jinoši z předních rodin, do Říma.

V poésii studoval hlavně básníky alexandrijské. Nezdravému směru jich hověl též na prvém stupni své básnické činnosti ve svých delších básních jako je: *Attis*, *Svatba Péleova s Thetidou*, *kadeř královny Bereníky*. Avšak již v těchto mlazších výtvorech proniká samostatnosť a nadání originálního Veróňana zcela zřejmě.

Maje existenci zabezpečenu výtěžkem ze svých statků, neoddal se Katull službě státní, nýbrž věnoval se výhradně privátnímu životu, lásce a poesii.

Nejraději dlel mezi četnými přátely svými. Bylať to společnosť skládající se z nejznamenitějších a nejosvícenějších mužů. Spisovatelé i básníci, státníci a mužové urození byli zde zastoupeni.

Zvláště milým byl Katullovi dějepisec *Kornélius Nepos*, jemuž věnoval sbírku svých básní. Zajímavé to poétické věnování, v němž naráží Katull na kroniku Nepótovu o třech knihách, zní:

Nuž kdo jest, komu mám světiť spisek svůj
tak nový, spanilý? Hlazen je pemzou.
Vím, Nepóte milý! Ty vždycky soudil's,
tretky mé ceny vší že prosty nejsou,
tehdy již, kdy prvý ze Římanů všech
věk celý vyložil jsi pracně v listech
třech, kteréžto kypí vědou, přisám bůh!
Nuž zde vezmi spisek, jakýkoliv jest,
jak malý! A ty panno, božko strážná,[1])
tento spis zachovej věkům budoucím!

Rovněž znám byl s *Cicerónem*, jejž zve „nejvýmluvnějším ze všech potomků Rómulových, co jich jest a bylo“ a pak se slavným sokem Cicerónovým, řečníkem *Hortensiem*.

Zajímavý je poměr Katullův ke kollégovi na Parnase a slavnému řečníkovi *Kalvovi*, jemuž byl vřele oddán. Komická jest jedna episoda z jejich přátelství. O Saturnáliích posýlali si Římané navzájem různé dárky. Kalvus koupil ve knihkupectví a poslal příteli svému básně bídných veršotepců současných. Katull rozhněvaný ulevuje si v pěkné básni takto:

Když bych víc nekochal tě nežli zrak svůj,
družný Kalve, pro dar, kterýs mi poslal,
byl bych k tobě vzplanul hněvem přehrozným.
Což jsem já učinil, co zlého říkal,

[1]) Spolek římských básníků měl shromaždiště ve chrámě Minervině.

že chceš, bych zahynul čtením zpěváků?!
Přehrozný, při bozích, kletý je spis ten,
jejž poslal jsi Katullu rozmilému,
chtě hrozná muka jen mu tím uchystat
v Saturnálie, tento přeblahý den!
To však, příteli, tak ti jen neprojde;
jak den vzejde, honem do knihkupectví
pospíším a tu Caesiův, Aquinův,
Sufénův [1]) jedy všechny sobě skoupím,
jež pak v odvetu tobě pošlu dárkem.

* * *

Vy však kliďte se pryč, vy veršotepci,
tam, odkud jste mi přišli sem pro zlost jen,
odporní vy zpěváci, hanbo dob mých!

Kalva miloval Katull se vší upřímností opravdového přítele. Byl pak Kalvus básníkem erótickým a oslavoval v básních svých ideál svůj jediný — svoji *Quintilii*. Nic v celém životě nedotklo se ho tak, jako smrt nejdražší bytosti této. A v této době po smrti vřele milované milenky, kdy Kalvus útěchy potřeboval, dostalo se mu jí od dobrosrdečného Katulla nejen ústně nýbrž i touto básničkou:

Může-li hrobce němé těcha příjemná a radostná
se projevit smutkem, příteli Kalve, tklivým,
jejž cítíme do dob slastí minulých se nořice,
nad zmařenou láskou proudy roníce slzí,
pak smrt předčasná bol tak veliký neprobouzí
v Quintilii, jak tvá láska je jí potěchou.

Jako ukázku z duševní dílny básníků římských uvádíme přátelství Katullovo k básníku *Cinnovi*. Tento pracoval o epické básni zvané *Smyrna* ne příliš obsáhlé a jednající o vášnivé lásce dcery k otci plných *devět let*. On prý je původcem Horátiova *nonumque prematur in annum*.

Jak dětinně naivním přítelem byl básník náš, patrno z přátelského poměru k *Veráníovi*. Pobyl totiž Veránius nějakou dobu ve Španělích. Když se do vlasti vrátil, vítá ho Katull:

Nejdražší druhu můj, milý Veráne,
jejž nad tři sta tisíc jiných si vážím,
pověz, již jsi přišel v drahý domov svůj,
ku bratřím mileným, staré matičce?
Už's tam? Jak to blahá je pro mne zpráva!
Navštívím tě také, bych o Španělsku
poslouchal tě, o vlasti, lidstvu tamním
vyprávět; ty to znáš! A šíj obejma
tvůj ret roztomilý a očka zlíbám.
Nuž ten, jenž to praví, že jesti šťasten,
zdaž věčší blaha slast hrudí mu zmítá?

Nežli promluvíme o milostném poměru Katullově, uvedeme dvě básničky, z nichž patrna kousavost a jízlivost našeho pěvce. Jedna platí *Asiniovi*, snad bratru známého spisovatele, státníka a řečníka *Asinia Póliona*, který při hostinách — kradl ubrusy. Báseň, v níž se naráží na plébejský původ Asiniů pošlých z *Teata* v nehrubě vzdělaném *Marrucínsku*, zní:

---

[1]) Špatní básníci současní.

Z Marrúcínska pošlý, levou rukou svou
při hlučném kvase jaksi špatně vládneš;
odnášíš, kdy pozor nedáme, šátky.
Pokládáš to za kus chytrý? Hlupáku,
toť sprostí dovedou aneb špinavci.
Nechceš snad mi věřiť? Jdi k bratru svému,
jenž krádež tvoji rád by chtěl talentem
koupiť; jeť to junák, dbalý pořádku,
jest vtipný spolu, zná dovedně řečniť.
Tož buď verše čekej, jimiž tě uštknu,
neb šátek ruče zas mi pošli nazpět!
Šátek tento není drahý na pohled,
avšak druh na památku jej mi skytnul.

Druhá básnička poskytuje pěkný pohled v don Juanský život našeho pěvce, který, jak níže obšírněji uvidíme, byl až z míry krásné pleti nakloněn:

Město, jež veseliť se chceš svém na mostě předlouhém,
jež též k tanci se již strojíš, však při tom strachuješ se
hnátů mostu chromých, ježto sotva drží jej,
by snad náhle se nezhatil, v té se louži neoctl.
Až most míti budeš nový právě podle libosti,
jenžto též Saliů tanec snadně snésti by uměl,
pak přání jediné mi splň, město, smíchu mi popřej.
Já chci občana tam dolů, s tvého mostu uvrhnout',
by střemhlav po nohách letěl, v blátě, louži se máčel
tam, kde v proudě onom celém, v bahně tomto močálném,
nejvíc špíny sebráno jest, kdež je hloubka převelká.
Nesmírnýť pitomec to jest, tak není ani chytrý
jak nemluvně, které otec hýčkaje v sen kolébá.
S ním zasnoubena dívka jest luzná, v rozpuku krásy,
dívka, ježto je bujna víc než jest kozle čtverácké,
jež je hodna starosti vší jak hrozen tmavočerný.
On ji hráti nechá, těkať, jak se jí toho zachce,
od ní nikdy se nechce pryč hnouti tak jako olše,
jež v Ligursku leží sťatá, byvši vrhnuta v příkop,
jež neví o ničem pranic, jak by nebyla vůbec.
Taktéž tento blbec neví nic, pranic nepojímá;
on neví, zdali jest živý, on neví ani, čí je.
Tož já jej chci hodiť dolů s mostu tvého po hlavě,
zda snad dal by se zpozdilec ten starý probudiť zas
a v tom blátě zabednělosť svou blbou zda by pohřbil,
jak mezek v kalu lepkavém podkovičku železnou. — (Pokrač.)

Úvahy.

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Programmy letošní zaslaly:

Gymnasium v Ml. Boleslavi. V. Goth: Důležitosť jazyka latinského a řeckého v učbě školy střední.

Gymnasium v Německém Brodě. J. Končinský: Sofokleova Oidipa krále verš 698—1296.

Gymnasium v Budějovicích. Z. Vysoký: Tvary slov *θῶμα, θωμάσιος, θωμαστὸς* u Herodota.

Reálka v Budějovicích. J. Honzík: Některé myšlenky o vyučování těsnopisu českému na školách středních a práce stenografická.

Gymnasium v Jindřichově Hradci. Fr. Reiss: O měření zraku a výsledky měření u žáků gymnasia našeho v r. škol. 1888—91.

Gymnasium v Hradci Králové. V. Steinmann: Studie homerská.

Gymnasium v Chrudími. B. Procházka: O vztazích mezi elektřinou a světlem.

Gymnasium v Jičíně. Dr. O. Kramář: O nevědomých představách.

Gymnasium v Klatovech. V. Ondrák: Rostliny semenné v okolí Klatov samorostlé i obecně pěstované. I.

Gymnasium v Kolíně. V. Tlučhoř: O některých sítích kartografických.

Gymnasium v Litomyšli. E. Bárta: Výsledky meteorologického pozorování v Litomyšli.

Reálka v Pardubicích. V. Hampl: Nastoupení Leopolda II. na trůn rakouský a jednání jeho o mír s Turky. — V. Ibl: Statistická data o vyučování těsnopisu na c. k. vyšší reálce v Pardubicích.

Gymnasium v Písku. Dr. F. Bayer: Soustavný přehled se stručnými diagnosami.

Reálka v Písku. A. Beneš: O rovnicích vyšších stupňů.

Obchodní škola v Plzni. A. Kostinec: Ukázky ze staročeské korrespondence se zřetelem ku stránce formální.

Gymnasium akad. v Praze. Z. Winter: Učitelstvo latinských škol městských v 16. věku.

Gymnasium na Spálené ulici v Praze. J. Fiedler: Krátký nástin života arciknížete Ferdinanda, místodržitele král. Českého od r. 1548—1567 a hraběte Tyrolského.

Gymnasium v Žitné ulici v Praze. Dr. J. Máchal: Úvod ve studium ruských bylin.

Městská střední škola v Praze. Dr. F. Augustin: Povodeň v Čechách r. 1890.

Městská vyšší dívčí škola v Praze. F. Táborský: Kapitola o hygieně školní: O polodenním vyučování.

Soukromá střední škola dívčí v Praze. E. Matoušková a B. Peigerová: Básně. — B. Křížová: Čtvero věků pokolení lidského (Metric. překlad z Ovidia).

Ženský výrobní spolek v Praze.

Gymnasium v Příbrami. J. Klecanda: Polsko a Čechy za válek husitských až do odchodu Sigmunda Korybuta z Čech.

Reálka v Rakovníce. J. Štěpánek: O gravitaci.

Gymnasium v Roudnici. E. Peroutka: Aristoteles o účinku tragedie.

Hospodářská škola v Roudnici. Č. Zahálka: O geologickém, petrografickém a fysikálním výzkumu půdy v okolí Řípu. — H. Štěpánek: Pokusná chmelnice. — A. Molenda: Stanice meteorologická při střední hospod. škole v Roudnici.

Gymnasium v Slaném. D. J. Marek: Obrázky z přírodopisu biblického.

Gymnasium v Táboře. A. Sedláček: Paměti kláštera v Louňovicích.

Gymnasium v Třeboni. Dr. B. Foustka: Turgot, sociolog.

Vychovatelna arcikněžny Alžběty na Král. Vinohradech.

Gymnasium v Brně. Dr. J. Korec: Úvaha o některých zprávách o Herodotovi posud za pravé pokládaných. O chronologii některých cest Herodotových.

Gymnasium v Olomouci. F. Polívka: O cizopasných rostlinách jevnosnubných.

Alaudae. (latinský časopis). Vydavatel Heřm. *Loescher* v Římě. Redakce a administrace: Aquila, Abruzzi (Italia) 8°. Předplatné na 6 čísel $1^1/_2$ franku. R. 1890. Číslo 20.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 13. a 14.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 6. a 7.: Klerikální seminář a bohoslovné učiliště v Kr. Hradci (J. N. Soukup). Manželství bratra se sestrou u ditek Adamových (J. Sýkora). Methoda dějepisu (J. Svoboda). Komenského polemiky proti katol. církvi (P. Špička). Možnost sblížení se církve východní se západní (J. Mrštík). Skromný příspěvek k porozumění otázce socialní a dělnické (A. Skočdopole).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 13.—17.: *Vám (K. Paulovský). Dva kostely (Č. Kalandra). První cena (A. Michajlov). *Mé drahé lesy. *Až dotrpím (Ch. Noir). Kožichy (N. Tordinac).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) $6^1/_2$ rub. Ročník XXXI. Svazek 4.—6.: Paměti Miklošičově (T. Florinskij). Děje kijevské země od smrti Jaroslavovy do konce XIV. století (M. Gruševskij). Nakažlivo-li málomocenství (G. Minch). Homoeopathie jako léčebně-filosofická soustava ve své minulosti i budoucnosti (D. Rodzajevskij). Dějiny středověkého lékařství (S. Kovner). Kazimír Brodziński a literární činnost jeho (K. Arabažin). Prameny o sofistech (A. Giljarov). Teplota půdy (K. Žuk). Péče o nalezence (J. Trojickij).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVIII. Sešit 4.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XII. Číslo 14—18: O poměru spisovatelů k nakladatelům (F. J. K.). Historický román v Rusku (A. Skabičevský). O hlavních směrech polské poesie v XIX století (J. Tretiak, př. J. Sinica). Posudky a úvahy.

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník VIII. Číslo 3.: Různé zprávy. Feuilleton.

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 15.—20.: Model P. Marie (A. Vinopal). Poutník (F. J. Copée — A. Váňa). *Sál po plese (K. Chalupa). *Necudná idylka (J. Karásek). Mrzáček (V. Pittnerová). *Nezazli mně (K. V. Kuttan). *Bílá růže (J. Herda). *Nechoď tam (L. Grossmanová). *Pod strání (F. V. Krch). *Básně F. Šedivy. Klamem — ve štěstí! (K. Chalupa). Dětský věk (J. Košťál). *Nad hvězdami (K. V. Kutan). Ďáblovo requiem (O. Jirmář). *Konečně sami. *Z nejtemnější. Z Lausanne do Bordeaux (P. Vyšinský). *Rozmar. Zda holubičko moje (K. Vinopal). *Verše F. Klejsové. *Topoly (J. Petras). Z pověstí o Alhambře (Washington Irving, př. K. Skultéty).

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Číslo 19.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročnik VII. Zešyt 7. a 8.: Zprávy z VIII. valného sjezdu učitelstva středních škol v Haliči. Hlas o klassifikaci žákův (P. Dziviński). Drobnosti.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 14.—18.: Jak vštěpovati dětem smysl a lásku ke přírodě (J. Zemek). O pokračovacím a odborném školstvu průmyslovém (K. Adámek). Lysá Hora (J. M. Kadlčák). Tělesné tresty ve škole (J. Kopřiva). Jak vznikla naše říše.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Sešit 7—9.: Josef Hlávka, zakladatel a první předseda České akademie věd, slovesnosti a umění (Fr. Bak). *Slunko — pravda (Jan Kozel). Polární krajina (M. Kamenář) O velikých stavbách (J. P. Lešetický). Roháč obecný (E. Musil-

Daňkovský). *V poli (Bohumil Čermák). V pohoří penninském (A. B. Šťastný) Pravý Čech (Václav Špaček). *V lese (Bohumil Čermák). Josef Ressel (Bohuslav). Z panování krále Václava I. (Em. Miřiovský). Vápenec a pálení vápna (A. B. Šťastný). Šroubový parník (K. Klír). *Ekloga (P. Sokolová). Douba dřevař. *Ptačí hnízdo (Vl. Krch). Plakotrudka vlaštovčí (A. Vimmer). Mlýn větrní (J. P. Lešetický). Feriální cesta r. 1889 (Boř. Prusík). Obrázky z naší výstavy (Fr. S. Procházka). *V české chalupě (P. Sokolová). Smír knížecích bratří Jindřicha Vladislava s Přemyslem Otakarem I. 1197 (E. Musil-Daňkovský). *Sirotci (Fr. S. Procházka). *Krásám přírody (Al. Svoboda-Zásmucký). Jeřáb (K. Klír). *Ranní déšť (Jan Kozel). Douba dřevař. Procházka Šárkou (A. B. Šťastný). O hrdličkách chechtavých (St. Řehák-Kamenický).

Obchodní revue. Redaktor a nakladatel R. **Wimmer.** V Praze 1890. 4°. Číslo 16—18.: Sjezd obchodnictva. O reklamě obchodní (A. Štraybl). Vydavatelstvo zastavuje list z důvodův, jež zevrubněji vykládá.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 21. Číslo 8. a 9.: Jan Svatopluk Presl (Al. Jos. Bernard). V české chalupě (Adolf Heyduk). *Král Zikmund (Otakar Červinka). Palestina našich dnů (J. V. Prášek). O rybách jedovatých (Fr. Bayer). *Stará idyla (Vojt. Pakosta). *Chcem svobodu (Růžena Jesenská). Naše jubilejní výstava (J. Fanta. Renáta Tyršová). Z irské pouti (Jiří Guth). Jeseň (Jos. Pelcl). *Ze znělek Aug. E. Mužíka. *Starosvětské písničky (Jos. V. Sládek). *Skřivan (Jan Polom). O významu příjmení Žižkova (H. Toman). Spis. se kloní k mínění, že slavný vojevůdce dostal jmeno přezdívkou, když byl zbaven jednoho oka (žižka = cocles, jednooký); při tom upírá, že by Žižka bylo deminutivem (nikoliv *dim.*) jmena Žiga (ne *Ź*iga, srv. Krok V, 246) povstalého ze Sig-mund (ne Zik-mund), jež prý se objevuje v Čechách teprve po r. 1365. Nejsme sice proti prvému výkladu z přezdívky, o němž pojednáme jindy na svém místě, než to musíme vytknouti nesprávným náhledem, jako by jmeno sv. Sigmunda, jenž žil v VI. století, nebylo do r. 1365 v Čechách známo. Nenalezlo-li se dosud v starších listinách českých, nevyplývá z toho, že by se ještě nalézti nemohlo; že pak v lidu v skutku dávno bylo známo, o tom svědčí původ jmena *Jičín*, jež jsme vyložili v Kroku V, 245.

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 8.: Z dějin výstav školních (A. Frumar). Paedagogická procházka zemskou jub. výstavou. Školství na jub. výstavě.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 26.—36.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 26.—34. *Příloha:* str. 81—86 (dok.). «Житейская борьба,» романъ Бьорнстерне-Біорнсона, str. 1—116. — Роковая тайна, романъ Жюль Мари, str. 1—22.

Rad jugoslovenske akademije znanosti i umětnosti. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. XXXII: Lidopisná zkoumání v Charvátsku (Fr. Vrbanić). O státním zřízení republiky Dubrovnické (K. Vojnović). Dnešní trpaňské podřečí (M. Milas). Soudy čarodějnic v Charvátsku (Iv. Tkalčić). Nynější stav hospodářské nauky (Bl. Lorković). O nejstarší lyrické a epické poésii latinské se stanoviska srovnávacího (M. Šrepel). O původu latinského *b*-ového imperfekta a futura (týž). — Razred matematičko-prirodoslovni. XI.

Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ. Svazek 33: Vzpomínka na A. Viktorova (A. Byčkov). Nikolaj Iv. Gnědič (P. Tichanov). Kateřina II. v korrespondenci s Grimmem. III. (J. Grot). Přednášky o ruské literatuře čtené v Paříži r. 1862 (S. Ševyrev). — Svazek 34: Bádání o řeckých bohatýrských bylinách středověkých (G. Destunic). Popis slovansko-ruských knih tištěných cyrillským

písmem. I. od r. 1491—1652 (J. Karatajev). — Svazek 35: Litevské svatební písně národní (A. Juškevič). — Svazek 36: O Panně Marii v poésii a umění (A. Kirpičnikov. Th. Buslajev). Ruský pravopis (J. Grot). Jiho-ruské byliny. II. (A. Veselovskij). — Svazek 37: Dějiny ruské Akademie. VII. (M. Suchomlinov). — Svazek 38: Otázka o Kyrillovi a Methodéji v slovanské filologii (J. V. Jagić). Putující žid od Žukovského (vyd. S. Ponomarev). Knihy zákonné v staroruském překladě (A. Pavlov). Pohled na učební stránku na Rusi v XVIII. věku do r. 1782 (D. Tolstoj). Akademické gymnasium v XVIII. věku (týž). Akademická universita v XVIII. věku (týž). K vydání Iliady v překladě Gnědičově (S. Ponomarev). — Svazek 39: *Listy Dobrovského a Kopitarovy v časovém pořádku* (vyd. J. V. Jagić). — Svazek 40: Několik vysvětlivek k ruskému pravopisu (J. Grot). *Z dějin románu a povídky.* I. Řecko-byzantinská doba (A. Veselovskij). Dřevní poučení na neděle velikého postu (E. Pětuchov). K otázce o slovanském překladě evangelia (G. Voskresenskij). Z učené působnosti Sp. J. Destunisa (G. Destunis). — Svazek 41: Městská učiliště za vlády carevny Kateřiny II. (D. Tolstoj). Příspěvky k poznání života a jazyka ruských obyvatelův severo-západního kraje (bělorus.; P. Šejn). — Svazek 42: K bibliografii církevně-slovanských tiskových vydání na Rusi (E. Kalužňackij). Národní poésie (Th. Buslajev). K otázce o spisovatelích Kyrillech v dřevní literatuře ruské (E. Pětuchov). Puškin, jeho druzi a učitelé na lyceu (J. Grot). — Svazek 43: Básník K. N. Baťuškov (J. Grot. L. Majkov). *Z dějin ruské přeložené povídky XVIII. věku* (A. Veselovskij). Dějiny ruské Akademie. VIII. (M. Suchomlinov). — Svazek 44: Chronologická osnova k životopisu Puškinovu (J. Grot. S. Ponomarev). Puškin v rodné poésii (S. Ponomarev). *Z dějin románu a povídky.* II. Slovansko-románský oddíl (A. Veselovskij). Simbirská mluva (A. Motovilov). — Svazek 45—46: Černá Hora dříve a nyní (P. Rovinskij). — Svazek 47—48: Díla A. Kotljarevského.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Soš. 7—9: Starodávne slovenské osobné čiže krstne mená (P. Križko). Zakáša — darmo je! (M. Kukučin). *Bratovi Tatrinovi po skončení studií (T. Milkin). Jubilejná výstavka (A. Kmet) Smrť Lermontova. Tkáčstvo (P. Križko). *Našim v Amerike (Hvězdoslav). *Sonety (Martin Sládkovičov). Nie milí nie drahí (Iv. Vazov, př. S. Zachej). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner**. V Praze 1891. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 7—9.

Свѣтлина. Журналъ за наука, искуство и индустрия. Редакторъ Јорданъ **Михаиловъ**. Въ София. 4°. Předplatné (12 sešitův o 3 arších) 15 lvů. Година I. Книга 5—7.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann**. V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Z čís. 7—9. vybíráme: Tchoř (F. Herites). Výlet s přítelem. Myšlinki výstavní. Starší závazky (K. Šípek). Vojenský koncert (J. Drápek). Umění (A. Klášterský).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý**. Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník II. Číslo 13.—20.: Něco o tělocviku ve škole (J. K.). Jak se počítalo v XVI. stol. (A. Váňa). Učba dějepisná na škole měšťanské a obecné (J. Kovaříček) K padesátiletému působení řed. J. Pobiala (K. Šmídek). Učitel vychovatel.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut**. V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XIX. Číslo 18.—22.: Rostliny plochovětvé. O šplhavce neboli stromoďobu. Všeobecná zem. jubilejní výstava. Čeleď vos příkopních. Obyvatelstvo důležitějších měst rakouských. Kamenouhelná formace Balkánu (H. Škorpil). O charakteristice závorky čes. vřetenatek (F. Blažka). Tupoušek. O kvašení tabáku. Z krajů rybničních. Sumeček americký. Chvostík hnědoubelný. Pilatky (J. Slavíček). Scudderovi motýli. Měkkýši

v okolí sv. Janských proudů. Kavkazské ledovce (E. Fait). Biologická stanice na jezeře Plönském.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 14.—18.: Pro maminku (V. Pittnerová). Husitství v Polsce (J. Perwolf-Papáček). Rozpitván (Richepin-Béňa). Husy (J. Kalus). Analysa (F. Šalda). Mezi chudými lidmi (J. St.). Vrabci v pšenici (W. Marshall, př. J. Pěkný). *Kresby z Valašska (J. Kalus). Váňa (M. Čajkovský, př. J. Koněrza).

Visła. Měsięčnik gieograficno-etnograficny. Red. Jan **Karlovič.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník V. Svazek 2.: Lidé a květiny při Němnu (E. Ořešková). Několik slov o závodových školách v Zakopaném (L. Méyet). Dynovačka a pomlázka (J. Karlovič). Ves Komárovice v okrese Mozyrském (E. Jeleňská). Předpovídání z kýchání (L. Korotyňski). Dějiny svastiky (M. Žmigrodzki). Pověry zlodějské (A. Višněvski). Rozvoj ethnologie novodobé (T. Achelis). Doplněk k článku: Národní motivy v Mickěvičově balladě Lilje (H. Biegeleisen). Za písní lužickou (Ad. Černý). Dotazy. Bibliografie, kritika.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 6. a 7.: Epigraphische Beiträge zum griechischen Thesaurus (J. Simon). Neue Quellen zur Geschichte der älteren romantischen Schule (O. Walzel). Zur Genusbestimmung der Substantiva der consonantischen Declination im griech. Elementarunterrichte (F. Löbl). Nachträge und Berichtigungen zu den Schulwörterbüchern zu Cornelius Nepos (J. Turoman). Eine botanische Frühlingslection (V. Žiška). Michael Enk von der Burg an Ferd. Wolf (R. Schachinger). Zur Kritik und Exegese des Rhetors Seneca (F. Drechsler). Literarische Anzeigen. Miscellen.

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VI. Seš. 9. a 10. ukončuje III. ročník pěkného časopisu toho, jejž mládeži naší doporoučíme.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 7.—9.: Dojmy z naší výstavy (B. Sokolová). Dvě řeči (E. Krásnohorská. A. Hübnerová). Jan Neruda. První rakouský sjezd ženský. Směs.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazků) 12 rublů, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 6.—8.: Staré tištěné knihy církevní v Mukačevě a Užgorodě (A. Petrov). Z nevydaných děl prof. M. Kutorgy. Nová data o životě kn. Antiocha Dmitrieviče Kantemira (J. Šimko). Mapy sibiřských krajův z XVI. a XVII. století (E. Zamyslovskij). Poměry Švédska k Rusi za vlády Christininy (G. Forsten). O slovesných časích a o jich poměru k vidům v ruštině, němčině a frančtině (L. Razmusen). Povídky o sporu duše s tělem v středověké literatuře (Th. Baťuškov). Aristotelovo zřízení obce athenské (př. N. Šubin). Dvě ruské básně př. v latinu G. S. O základních významech řeckých časův (J. Netušil). Příspěvky k dějinám ruské řecko-sjednocené církve (P. Bobrovskij). O vědecké činnosti R. Hubově (Th. Zigel). Themistokles a Efialtova reforma areopagu (V. Buzeskul). Pověsti o Babylonu a Povídka o knížatech Vladimírských (J. Ždanov). Státní hospodářství Ruska ve spolku s reformou Petra Velikého (P. Miljukov). K životu Kariona Istomina (S. Brailovskij). Poznámky o národní škole (V. Vachterov). K Polybiu (Th. Miščenko). K článku: Několik nevydaných Rhodských nápisův (S. Selivanov). Kritika a bibliografie.

V nejtemnější Africe. Emin paša a vzpoura v Aequatorii. Sepsal A. J. **Mounteney Jephson** a H. M. **Stanley.** V Praze 1891. Nákladem J. R. Vilímka. 8°. Cena sešitu 30 kr. Vyšel sešit 11. s 1 obrázkem, od str. 321 až 352. Obsah: Psaní od Stanleye. Smutné rozjímání. Chystání se k Stanleyovi. Pověsti o výpravě Stanleyově. Kapitola XV. Pochod Stanleyovi vstříc. Chystám se do N'sabe. Parník mi ujel. Píšu pašovi. Emin pořád váhá. Odplul jsem

přes jezero. Způsob pozdravování. Stížnosť Magalova. Sešit 12. s 1 obrázkem, od str. 353—384. Obsah: Útok domorodců. Sliční Vahumové. Moje jednání s N'guabou. Jednání s Katonzou. Setkání se Stanleyem. Kapitola XVI. Mezi věrnými přátely. List od Emina. Eminův příchod do Vere. Účinek zpráv o Stanleyovu příchodu. Hojný lov. Druhé setkání Stanleye s Eminem. Závěrek. Eminova bezdůvodná trpkosť. Vyšel sešit 13. s mapou provincie Rovníkové a s dopisem Mahdiho Eminovi, jímž vyzývá jej ku vzdání (facsimile); od str. 385—400. Obsah: Zbytečné haraburdí. Eminova zapomětlivosť. List Eminův. Hostina v Bagamoji. Emin v Bagamoji. Rozloučení s Eminem. Konec. Rejstřík. Sešit 14. (poslední) s podobiznou A. J. Mounteneye Jephsona, od str. 401—406. Obsah: Konec rejstříku. Titulní list. Dopis Henryho M. Stanleye místo předmluvy. Předmluva. Obsah textu. Seznam illustrací.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. III.: *Dědictví strýce Koba.* Román. Napsal J. *Girardin.* Sešit 16. od str. 105. do 136 s 3 celostrannými obrázky a s 16 menšími obrázky. Kapitola 16—21. Sešit 17. s 3 celostrannými a s 15 menšími obrázky. Od str. 137—168. Kapitola 22—26. Sešit 18. od str. 169 do 200 s 3 celostrannými a s 14 menšími obrázky. Kapitola 27—31. Sešit 19. od str. 201 do 232 s 3 celostrannými a 15 menšími obrázky. Kapitola 32—36. Sešit 20. (poslední) od str. 233 do 264 s 5 celostrannými a 18 menšími obrázky. Kapitola 37—42.

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník X. Číslo 19 a 20 s četnými obrázky a s pěkným obsahem.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 82. (svazku VII. seš. 10.) od str. 289 do 320 (Reduta—Rigaud).

Mladý houslista. Redakcí V. J. **Novotného.** Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Vyšel seš. 10. (I. ročníku poslední sešit.) Cena seš. 35 kr. Předplatné na půl roku (5 seš.) zl. 1·60, na celý rok (10 seš.) zl. 3. Sešit tento přináší zdařilou podobiznu znamenitého houslisty Frant. Bendy. Obsah: Slovanský tanec pro jedny housle s průvodem piana od Jana Maláta. Modlitbička pro jedny housle s průvodem piana od Karla Weise. Slepička pro dvoje housle od Karla Hampejse. Ukolébavka pro troje housle od Fr. Picky. V dobrém rozmaru pro troje housle od K. Tichého.

Vilímkův průvodce zemskou jubilejní výstavou s plánem výstaviště, s četnými pohledy a illustracemi. 8°. VI. 96. Cena 30 kr.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais.* Kreslí Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Ročník I. Sešit 10. přináší zdařilou podobiznu a krátký životopis národního hospodáře a vlastence Jana Krouského. Sešitem 11. počne II. ročník.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 92. obsahuje články *Carvájal* až *Cauvain.*

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svazek 272: Zábavné chvíle od E. **Hrubého.** 84. Cena 30 kr. — Seš. 273: Lístky z otevřené knihy od V. **Špačka.** 94. Cena 30 kr.

Bibliothéka sociálních nauk. Číslo 1.: Dějiny sociálního hnutí v XIX. st. od B. **Limanowského** (přel. Al. a Ant. Hajnové). 8°. 96. Cena sv. 70 kr.

Časové otázky. Číslo 1.: Česká universita na Moravě (F. **Derka** a F. **Vahalík**). 8°. 63. Cena 45 kr.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** V Praze. 1891. Nakladatel I. L. Kober. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Seš. 4—5.

Dějiny umění výtvarných. Líčí K. B. **Mádl.** V Praze 1891. Nákladem

Bursíka a Kohouta. m. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 30 kr. — I. Starý věk. Seš. 4.—5.

Domácí tělocvik pro dívky chybného držení těla od **K. Hanušové**. 16°. 13 (s fig.) Cena?

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 11.—12.

Hymna Sokolů (J. V. **Sládek** — K. **Šebor**). Nákl. F. Horálka. Cena 10 kr., poštou 12 kr.

Jed Román Al. L. **Kiellanda** (přel. H. Kosterka). Vzdělav.-bibl. sv. 6. Cena seš. (o 64 str.) 25 kr.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 16.

M. Tullia Cicerona řeč pro návrh Maniliův, upravil F. **Krsek**. Nákl. K. Valečky. 8°. 80. Cena 44 kr.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXV. Seš. 4: *Sektáři na Rusi* od *Hrubého.*

Na Sibiři. Napsal George **Kennan**, pr. V. *Höfer*. V Praze 1891. Nákladem Höfra a Kloučka. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 2.

Nový epochální výlet pana Broučka tentokrát do XV. století. Napsal Svatopluk **Čech**. Illustroval Viktor *Oliva*. 2. vydání. V Praze 1891. 8°. Nakladatel F. Topič. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 7.—10. Tím jest ukončen tento v mnohé příčině cenný román satirický.

Ostří hoši. Komická operetta od O. **Kučery**. Nákladem M. Knappa. m. 8°. 20. Cena 10 kr.

Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české. Uspořádal Fr. *Bílý*. V Telči 1891. Nákladem Em. Šolce. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Sešit 2.

Physiologie lásky. Napsal Pavel **Montegazza.** V Praze. Nákladem I. L. Kobra. 8°. 48. Cena 25 kr. Seš. 14—16.

Rukověť správné češtiny. Sepsal Fr. **Bartoš**. V Telči 1891. Nákladem E. Šolce. v. 8°. Sešit o 48 str. za 40 kr. Sešit 2—3.

Statistický přehled žen. spolkův spořádala red. Žen. Listů. V Praze 1891. Nákl. vlast. 8°. 65. Cena 30 kr.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VI. Sešit 17.—22.: *Z jihu* od F. J. Andrlíka (dokonč.). *Na Slovinsku* od A. Řehákové.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1891. Náklad. M. Knappa. Svazek 35: *Hodinu manžely* od J. *Hilberta*. 28. Cena 15 kr.

Исторія литературы рускои. Написавъ Омелянъ Огоновскій. Часть III, вôддѣлъ 1. Львôвъ 1891. Nákladem družstva Ševčenkova. 8°. 700. Cena 2 zl. — V tomto díle pojednává spis. o působnosti 12 novějších spisovatelův, kteří psali povídky a pod. prosou. Methoda spisovatelova je opět taková jako v dřívějších dílech, an podává netoliko data životní ale i na mnoze podrobný obsah neb rozbor jednotlivých spisův. Příštím svazkem bude tato výborná rukověť rusínské literatury ukončena.

K řeči o slovenskom pravopise. Napísal Dr. S. **Czambel.** V Budapešti 1891. v. 8°. 42. Cena 40 kr.

Přyčynek do krytyki tekstu Andřeja Křyckiego. Napisał M. Sas. V Krakově 1891. v. 8°. 20. — Spis. podává vhodné opravy na základě rukopisu, jejž objevil v knihovně hr. Bronických v Suché.

Nový kalendář učitelský na rok 1892. Vydavatel Al. **Holub**. Ročník IV. V Praze 1891. Nákladem vlastním. Příloha: Památnosti města Prahy. Cena 85 kr. — Oblíbený kalendář ten upraven zvláště k oslavě 300letých narozenin J. A. Komenského. V článku Vymazalově jest leccos nesprávností, jako výklad o rozháraný, tudíž a j.

Písně z práce od A. K. **Lešana**. V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 16°. 64. Cena 30 kr.

Kabinetní knihovna. Nákladem F. Šimáčka. V Praze. m. 8°. Svazek 53.: Z letopisů lásky. Řada III.: Gabriel de Espinosa. Napsal Julius Zeyer. Cena 50 kr.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXI. Číslo 3.: Kresby a črty. Napsala Teréza *Nováková*. 159.

Kuchařstwij o rozličných krmijch, kterak se užitečnie s chutij strogiti magij. Nově imprimováno péčí Č. Zíbrta. V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. m. 8°. IX. 180. Cena? — Tento věrný otisk knihy Jana Kantorovy (z XVI. stol.) jest pěkným příspěvkem k seznání kuchyně našich předkův.

Výminkáři. Napsal K. V. **Rais**. V Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. m. 8°. I. 156.

Dějiny kroje v zemích českých. Napsali Z. **Winter** a Č. **Zíbrt**. V Praze 1891. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Svazek 2. Obsah: 135—273. Cena 1 zl. 30 kr. Rytířské odění v zemích českých v XIII. a XIV. století. Kroj v zemích českých v 2. polovici XIII. věku až do příchodu králevice Karla a jeho choti Blanky do Čech. — Nákladné a cenné dílo toto ozdobeno opět 90 obrázky.

Repertoir českých divadel. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1891. m. 8°. Sešit 26.: *Růžová pouta*. Veselohra o 3 jednáních od Ant. *Lokaye*. 106. Cena 50 kr. — Sešit 27.: *Dvě jizvy*. Veselohra o 1 jednání od hr. Al. *Fredra*, př. Fr. Kvapil. *Bludička*. Veselohra o 1 dějství od Ed. *Součka*. 120. Cena 50 kr.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 9.—17. ukončuje Bílého kosa s hojnými illustracemi Bonamorovými. Sešit 18.—21. počíná nový román s názvem: *Vikomtessa* od Leona Barracanda; illustroval Emil Bayard.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 3.—6. přináší jak četné zprávy o výstavě tak hojné zdařilé reprodukce z jejích pokladův uměleckých.

Učebnice jazyka polského. Sestavil Jos. **Paulík**. V Praze 1891. Nákladem Fr. Bačkovského. 8°. 112. Cena 70 kr.

Das böhmische Puppenspiel vom Doktor Faust. Abhandlung und Übersetzung von Ernst **Kraus**. Ve Vratislavi 1891. Nákladem Vil. Köbnera. 8°. N. 170. Cena?

Zur Erklärung einiger grammatischer Formen im Neuslovenischen. Napsal M. **Murko**. Zvláštní otisk z archivu für slav. Philologie XIV. v. 8°. 27. — Spis. vykládá tyto tvary: dat. (a loc.) sg. fem. od jь (připomínáme, že vedle písemního prý žije v češtině *prej*); 2. gen. dualis. 3. vsuvné *n* považuje spis. za pouhou fysiologickou vsuvku jako *l* mezi retnicemi a *t*, *d* mezi *sr*, *zr*. K změně *j* v *ň* uvádím české paňáca z bajazzo. Spis. po Šemberovi dí, že se po *m* před *ě* vsouvá *n* v *celých* Čechách; než toto tvrzení Šemberovo (str. 16: jako *vůbec* v Čechách) jest *nesprávno*, děje se tak jen místně, věcším dílem na východě, ale v Praze a v záp. Čechách toho neslyšíš, ba tu se i místo dat. mně říká *mě:* ke mě (rovněž *tě* místo ti v dat., srv. já *tě* nedělám nic: Šemb. Zákl. dial. 166; tak i Plz. Pls.). Jak nekritický ostatek Šembera jest, viděti z jeho vlastních Základův dialektologie, v níž na str. 94. z Domažlicka uvádí *mněsta*, kdežto dle str. 164, ř. 2. zd. se tam říká správně *města;* viz i str. 96.—8.: města. — 4. Tvar zájmenný jako přívěska. 5. Zkrácené tvary slovesa bądą.

Listy Husovy. Upravil Boh. *Mareš*. 8°. XX. 251. Cena 1 zl. 30 kr. — **Petra Chelčického** Řeč a zpráva o těle Božím, O šelmě a obraze jejím, Řeč o základu zákonů lidských, O očistci. Upravil Jos. Karásek. 8°. VIII. 109. Cena 40 kr. Oboje v Praze 1891, nákladem Comenia, evanjelické matice Komenského. — Nemáme dosud *kritického* vydání Husových spisův, jež co do jazyka jsou na přechodu mezi dobou starou a střední; proto tím více jsme díky zavázáni Comeniu,

že nedostatku tomu počíná pomáhati, a sice z prvu vydáním listův Husových. Vydavatel přikročil s náležitou pečlivostí k dílu svému, hledě co možná úplnosti u vydání listův dosíci. Aby pak i laik jich mohl s prospěchem užívati, přidává vydavatel všude hojné historické i věcné poznámky k listům, v nichž se Husova povaha jasněji než kde jinde obráží. Doufáme, že se Comenium nezastaví na půl cestě a že nám vydá ponenáhlu i ostatní spisy Husovy, jmenovitě Postillu, jež v Erbenově vydání má tolik nedostatkův a míst pokažených, jak jsme ukázali ve Věstníku kr. České společnosti nauk 1887, podávajíce zprávu o neznámém dotud Plzeňském rukopise Husovy Postilly. Při té příležitosti upozorňujeme na Norimberský rukopis té Postilly, jejž jsme v letošních prázdninách na místě samém měli příležitosť ohledati; rkp. ten nepochází sice právě od Husa, jak se někteří domnívali, ale patří jistě k nejstarším rkp. jeho Postilly. — Jako se těšíme z vydání Husových listův, tak ne menší radosť máme z otištění některých drobných rozprav Petra Chelčického, slohem svým tak rázovitého. Úplně kritické vydání bude lze pořiditi, až carská akademie nauk uskuteční ohlášené už na brzkou dobu vydání spisův Petrových.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Ježto bylo pozorováno, že ve výkazech o zkouškách maturitních pro potřebu předsedů zkušebních komisí určených data o zkoušencích nebývají dosti úplna, ukládáme ředitelstvu, aby do sloupce pro jmeno abiturientovo, po případě vedle na okraj dalo stručně zapsati tato data v pořádku, jak tuto za sebou následují:

1. jmeno a příjmení,
2. rodiště a vlasť,
3. den a rok narození,
4. vyznání náboženské,
5. řeč mateřskou,
6. budoucí povolání,
7. je-li abiturient žákem veřejným, privatistou či externistou,
8. po kolikáté maturitu podstupuje. (C. k. šrz. 9/4. 1891, č. 8379.)

* * *

Okolnosť, že žák . . . . v 1. běhu 1891 **z mravů** obdržel známku **„zákonné“, nemá za následek ztrátu** uděleného mu svým časem **nadání,** poněvadž dle dekretu studijní komise dvorské ze dne 4. července 1833, č. 2710, toliko *špatná* známka z mravů (*méně zákonné* a *nezákonné*) má za následek ztrátu nadání, známku „zákonné“ však za špatnou známku z mravů pokládati nelze. (C. k. šrz. 30/6. 1891, č. 46.434.)

* * *

Nová osnova a instrukce pro kreslení na reálkách a gymnasiích vydána jest minist. výnosem ze dne 17. června 1891, č. 9193 (Věstník minist. XV, str. 165 sl.).

Schválená díla:

Hrbek Fr., Latinská mluvnice pro školy střední. I. Tvarosloví. V Praze. Cena váz. 1 zl. (12/6. 1891, č. 12.130.)

Hrbek Fr., Cvičebná kniha jazyka latinského pro I. třídu. V Praze 1889. Cena 85 kr., váz. 1 zl. 5 kr. (12/6. 1891, č. 10.955.)

Tille Ant., Učebnice zeměpisu pro ústavy učitelské. II. díl. V Praze 1891. Cena 55 kr., váz. 75 kr. (3/8. 1891, č. 13.782.)

Voldřich Jan, Rukověť tělovědy člověka pro ústavy učitelské. 2. vyd. Ve Vídni 1891. Cena váz. 56 kr. (4/7. 1791, č. 13.850.)

Rozmanitosti.

— **Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných věd:** na universitě *Černovecké*: *Kałužňacki*: Vybrané části slovanského hláskosloví. Návod ke glagolské a kyrillské palaeografii. *Smal-Stocki:* Rusínská mluvnice, tvarosloví. Starobylosť rusínské literatury. — Na universitě *Lvovské: Pilat*: Dějiny poésie polské v XVI. a v prvých třech desítkách XVII. věku. Hláskosloví polského jazyka. Cvičení seminární z dějin literatury polské. *Ogonovskij:* Nejnovější doba dějin rusínské literatury. Výklad letopisu Nestorova. V semináři četba a kritický výklad povídky Ivana Levického-Nečuje nazvané „Chmary". *Kalina*: Nauka o konjugaci jazyka staroslověnského na základě srovnávací mluvnice jazykův indoevropských. Mluvnický rozbor některých zbytkův jazyka staroslověnského.

— **Gymnasium v Uher. Hradišti** převzala vláda do státní správy od 1. ledna 1891.

— **Vyšší reálka v Kutné Hoře** bude zřízena z dosavadní kombinované střední školy, již vláda počátkem šk. roku 1891/2 převezme do státní správy.

— **Gymnasium Slanské** převzato jest 1. září 1891 v státní správu.

— **Mateřská řeč školních dětí v Německu** dle sčítání z r. 1890 jest takováto: z 5,082.252 žákův obecných škol mluví 87·1% pouze německy, 9·9% jen polsky, 0·2% jen lužicky, 0·17% ostatními slovan. jazyky (česky a p.), 0·25% pouze litevsky, 0·09% jen dánsky.

— **Rozpočet ministerstva kultu a učby na rok 1891.** vykazuje vydajův 22,674.931 zl., příjmův 6,012.795 zl.

— **Status učitelstva** na českých gymnasiích moravských rozmnožen o 1 místo učitelské.

— **Pražská zkušební komise pro učitelstvo těsnopisu** na středních školách potvrzena na školní rok 1891/2. v dosavadním složení.

Seznam přednášek, kteréž budou na filosofické fakultě c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze v zimním běhu 1891—92.

I. Vědy filosofické.

J. *Durdík:* Praktická filosofie. Soustavný přehled oboru filosofického.

Masaryk: Praktická filosofie. Dějiny sociologie.

Drtina: Dějiny řecké filosofie (I. část: po Aristotela.)

Hostinský: Aesthetika výtvarného umění. Dějiny aesthetiky. O dramatické hudbě naší doby.

P. *Durdík*: O vnější organisaci gymnasia.

II. Vědy mathematické.

Studnička: Algebraické tvarosloví. O počtu differenciálním.

Weyr: Projektivnosť a kuželosečky.

III. Vědy přírodní.

Strouhal: Experimentální fysika v přehledu soustavném, se zvláštním zřetelem k studujícím mediciny, I. díl. Repetitorium fysiky pro studující farmacie.

Augustin: Meteorologie (statika a dynamika atmosfery).

Šafařík: Chemie anorganická. Praktická cvičení pro začátečníky. Praktická cvičení pro pokročilejší. Praktická cvičení pro mediky a filosofy.

Bělohoubek: Chemie farmaceutická. Chemie soudní vzhledem k soudní a farmaceutické analysi. Kvantitativné zkoušky „Pharmacopoeae Austriacae editi-

onis VII." Šestinedělní cvičební kursy pro lékárníky a zeměpanské lékaře. Prakt. cvičení v chemické analysi pro farmaceuty.

Brauner: Krantitativná analysa se cvičeními stoechiometrickými. Kvalitativná analysa pro posluchače filosofie a mediciny. Chemie vzácných prvků.

Raýman: Chemie organická, I. díl. Návod ku pracím v chemii organické pro pokročilé.

Vrba: Mineralogie pro posluchače mediciny a farmacie a co povšechný přehled pro posluchače věd přírodních. Mineralogické repetitorium ve spojení s praktickým cvičením.

Ot. *Novák*: Geologie. Vybrané partie z palaeontologie.

Počta: Palaeontologie všeobecná. Úvod a Protozoa.

Čelakovský: Botanika všeobecná pro mediky a filosofy. Botanika specielní pro farmaceuty. Cvičení mikroskopická pro filosofy.

Velenovský: Specielní botaniky část I. Rostliny tajnosnubné.

Frič: Zoologie se zvláštním zřetelem k medikům. Praktická cvičení v anatomování a mikroskopování pro kandidáty professury.

Vejdovský: Soustava a morfologie obratlovců. (Ssavci.) Embryologie obratlovců.

IV. Vědy historické.

Resek: Říšské dějiny Rakouské.

Emler: O chronologii římské a křesťanské. Cvičení palaeografická a diplomatická.

Goll: Dějiny 16. století.

Kalousek: Dějiny české věku Poděbradského a Jagellonského. O podvrženinách v pramenech dějin českých.

Jireček: Dějiny východní otázky 1683—1830. Úvod do antického zeměpisu a národopisu.

Palacký: Fysikální zeměpis. Italie. Rakousko. Afrika.

Niederle: Úvod do předhistorické archaeologie Evropy.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Kvíčala: Historie lyrického básnictví řeckého a výklad vybraných lyrických básní řeckých. Srovnávací historie literatury řecké a římské a výklad některých památek z oboru literatury římské.

Král: Státní starožitnosti římské. III. Metrika s úvodem o rhythmice.

Rob. *Novák*: O životě a spisech Ciceronových s výkladem některých částí prvních dvou Ciceronových řečí proti Antoniovi. Vybrané části z dějin klassické filologie.

Vysoký: Řecké starožitnosti scenické a výklad Euripidova Hippolyta.

Hattala: Nauka o hláskách hlavních nářečí slovanských. Dějiny literatury české XV. století.

Gebauer: Česká literatura básnická od nejstarších dob do Komenského. Historický výklad českého časování.

Polívka: Srovnávací mluvnice slovanských jazyků. I. díl: Hláskosloví. Historická mluvnice srbsko-charvatského jazyka. Čtení a výklad komedie Gribojedova Горе отъ ума.

Mourek: Historická mluvnice jazyka německého. Historie německé literatury doby nové.

Kraus: Sloveso v nové němčině (se zřetelem k jazyku staršímu).

Jarník: Historická mluvnice jazyka francouzského. Mluvnice rumunská a výklad vybraných rumunských textů.

Zubatý: Zvukosloví a tvarosloví nejdůležitějších jazyků indoevropských. I. Výklad vybraných sanskrtských pohádek. Stručný přehled staroindické literatury.

Kovář: Jazyk a národ. Náboženství různých národů.

Dvořák: Arabština (běh V.): Četba a výklad poesie staroarabské. Perština (běh V.): Četba a výklad vybraných částí Firdúsiova Šáhnáme. Turečtina: Gramatika jazyka tureckého s četbou Blauových Türkisch-bosnische Sprachdenkmäler.

Hebrejština (III. běh): O poesii starohebrejské s četbou a výkladem knihy Jób. O písmě čínském.

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický.

Durdík: Cvičení seminární.
Masaryk: Cvičení seminární.

Seminář paedagogický.

Durdík: Cvičení seminární.

Proseminář mathematický.

Studnička: Proseminární cvičení.

Seminář mathematický.

Studnička: Seminární cvičení.

Seminář historický.

Rezek: Výklad pramenů pro dějiny obecné i rakouské nové doby. Písemné práce.
Emler: Čtení a výklad kroniky Beneše z Veitmile. Přednášky a recense prací seminárních.
Goll: Výklad pramenů. Písemné práce.

Seminář filologický.

Kvíčala: Výklad básní Catullových a recense písemných prací latinských. Výklad Euripidovy Medeie a recense písemných prací řeckých.

Proseminář filologický.

Král: Proseminární cvičení řecká.
R. *Novák*: Proseminární cvičení latinská.

Seminář pro filologii slovanskou.

Gebauer: Čtení a grammatický výklad textu staroslovenského. Posuzování písemných prací seminárních.

Seminář germanistický.

Mourek: 1. Výklad Kudruny. 2. Výklad klassických děl nové literatury německé.

Seminář pro filologii románskou.

Jarník: Výklad bájek La Fontaineových.

VII. Přednášky lektorů.

Kolář: Mluvnice jazyka polského s praktickým cvičením a čtením spisů. Mluvnice jazyka srbsko-charvatského s praktickým cvičením a čtením spisů. Mluvnice jazyka ruského s praktickým cvičením a čtením spisů.
Kraus: Cvičení německá.
Möhl: Úvod do mluvnice francouzské. Překlady z jazyka franc. do českého a naopak. Vybrané části dějin literatury francouzské.
Maleček: I. odděl. Mluvnice jazyka vlašského vzhledem k latině a frančtině spojená s konversací. II. odděl. Některé těžší partie skladby. Překlad Bozděchovy veselohry „Světa pán v županu“. Il terzo periodo della litteratura italiana.
Brábek: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. Čtení a výklad Madáchovy dramatické básně „Az ember tragédiája.“
Sládek: Anglická mluvnice.
Stecker: Nauka o harmonii hudební na základě přírodovědeckém, část I. Soustava akkordů alterovaných a jich význam v moderní harmonii.
Pražák: Praktický kurs těsnopisu českého dle soustavy Gabelsbergerovy.
Poznámka. Doc. *Hansgirk* ohlásí přednášky své později a doc. *Píč* nebude v tomto běhu přednášeti.

Přednášky na c. k. české vysoké škole technické v Praze v studijním roce 1891—92.

A. Mathematické.

Gabriel *Blažek:* Mathematika, první běh. Analytická mechanika.

Eduard *Weyr:* Mathematika, druhý běh. Geometrie polohy.

A. *Pánek:* Počet pravděpodobnosti. O methodě nejmenších čtverců.

M. *Lerch:* Theorie potenciálu. Vyšší algebra. Vybrané části z nauky o číslech. Analytická geometrie kuželoseček. Výbor z algebraické analyse.

Frant. *Tilšer:* Deskriptivní geometrie (organická geometrie formy). Perspektiva.

Fr. *Müller:* Geodaesie nižší. Vyšší geodaesie. Sférická astronomie.

K. V. *Zenger:* Praktická astronomie s cvičením v observatoři.

Václav *Láska:* Základy kartografie. Astronomická část vyšší geodaesie. Geofysikální část vyšší geodaesie.

Aug. *Salaba:* Statika a dynamika. Hydraulika.

Josef *Šolín:* Nauka o pružnosti a pevnosti.

Jos. *Saska:* Encyklopedie mechaniky a nauky o strojích.

B. Přírodovědecké.

F. *Vejdovský:* Zoologie.

Ladislav *Čelakovský:* Botanika.

K. V. *Zenger:* Fysika obecná i technická.

K. *Domalíp:* Elektrotechnika.

Jos. *Saska:* Mechanická theorie tepla.

K. *Preis:* Obecná chemie anorganická. Cvičení v připravování chemických experimentů ku přednáškám (pro kandidáty učitelství). Analytická chemie kvalitativná a odměrná chemie kvantitativná. Cvičení v stoechiometrických počtech. Analytická chemie kvantitativná. Cvičení v laboratoři chemie analytické.

Boh. *Raýman:* Obecná chemie organická. Cvičení v chemii organické.

Ant. *Bělohoubek:* Encyklopedie chemie anorganické i organické.

Alfred *Slavík:* Pedologie čili půdoznalství se zvláštním zřetelem ku zemědělské technice.

Gustav *Kabrhel:* Nemoci dělnictva a hygiena průmyslová.

C. Technologické.

Ant. *Vávra:* Mechanická technologie. Technická hygiena.

Fr. *Štolba* a Ant. *Bělohoubek:* Technická chemie. Cvičení v laboratoři technické chemie. Chemická metallurgie.

Ant. *Bělohoubek:* Zbožíznalství a technická mikroskopie. Cvičení mikroskopické.

K. *Kruis:* O stavbě a zařizování lihovarů.

Em. *Hertík:* Nauka o strojním zařízení mlýnů obilních.

D. Stavitelské a inženýrské.

J. *Saska:* Obecná nauka o strojích. Strojeznalství hospodářské.

August *Salaba:* Theoretická nauka o strojích.

Ant. *Pravda:* Stavba strojů.

Josef *Šolín:* Stavebná mechanika.

Jiří *Pacold:* Stavitelství pozemní. Encyklopedie pozemního stavitelství.

Josef *Schulz:* Architektura. Historie architektury.

K. *Petrlík:* Stavitelství vodní. Stavba tunelů. Encyklopedie stavitelství inženýrského.

V. *Bukovský:* Stavba zemní a stavba silnic. Stavba mostů a stavba železnic.

Jos. *Šolín:* Stereotomie.

Albert *Velflík:* Nauka o mostech příhradových.

Karel *Vosyka:* Zemědělská technika. Vodovody. Zemní práce, stavba cest a silnic. Užívání geodaesie v technice zemědělské.

Frant. *Müller*: O udržování katastru v evidenci (patrnosti).
A. *Liebscher*: Kreslení od ruky, první běh.
J. *Koula*: Kreslení od ruky, druhý běh. Kreslení architektonické. Kreslení ornamentální.

E. Hospodářské.

J. B. *Lambl*: Encyklopedie polního hospodářství se zvláštními ohledy na techniku zemědělskou. Správověda hospodářská.
Karel *Vosyka*: Nauka o melioraci.

F. Právnické, státovědecké a obecně vzdělávací.

J. *Kaisl*: Zákony stavební a železniční. Politické hospodářství. Statistika průmyslu.
K. P. *Kheil*: Účetnictví.
Kam. *Henner*: Právo směnečné a obchodní.

G. Jazyky a předměty cvičebné.

J. *Kolář*: Ruský jazyk.
Jan *Herzer*: Cvičení v konversaci francouzské s překlady z češtiny do francouzštiny. Výklad Molièrova Misanthropa s úvodem o francouzském divadle.
J. V. *Sládek*: Anglický jazyk.
F. *Brábek*: Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením.
A. *Kraus*: Cvičení německá s exkursy literárně-historickými.
Fr. *Maleček*: Mluvnice jazyka vlašského se souvislými články.
F. *Dolejška*: Česká stenografie korrespondenční (nižší). Česká stenografie komorní (vyšší). Stenografie německá korrespondenční i komorní.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Jednací řád české akademie schválen. Arcikníže Karel Ludvík jakožto protektor české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění rozhodnutím ze dne 4. srpna t. r. schválil jednací řád české akademie, kterým se ve smyslu stanov akademie ve všech podrobnostech ustanovuje, jak se české akademii všeliká podání předkládají, jak se předlohy vyřizují, o publikační činnosti české akademie, jaké honoráře, stipendia a podpory se udělují, o orgánech akademie, o řádu rokovacím pro schůze akademie, o postupu při volbách, o hospodářské činnosti, o kanceláři akademie a ustanovení všeobecná. Po schválení řádu tohoto, jenž jest prací velmi důkladnou a podstatným doplněním stanov, česká akademie může ve všech směrech v činnosti své neúnavně pokračovati, k čemuž jí z upřímného srdce blahopřejem.

Česká akademie věd a umění za předsednictví presidenta p. Hlávky schválila roční rozpočet vydání pro veškeré čtyři třídy po 9000 zl. — Dále bylo oznámeno, že prof. dr. *Studnička* resignoval na hodnost generálního tajemníka akademie a zvolen na jeho místě professor na české polytechnice *Šolín*.

Česká akademie zahájila svou činnost, jakmile slavnostní schůzi, dne 18. května t. r. konanou, od svého protektora arciknížete Karla Ludvíka za ustavenou byla vyhlášena. Ve valném shromáždění dne 14. t. m. bylo bohužel napřed vzpomenuto trpkých ztrát, jakých doznala akademie úmrtím řádných členů svých, prof. O. Feistmantla a dra. A. Seydlera. Ku sjezdu polských přírodozpytců a lékařů v Krakově, jenž tyto dni se konal, vysláni jakožto zástupci české akademie pánové: Dr. Chodounský a prof. univ. dr. Rayman. Česká akademie uctí památku stoletých narozenin přírodovědeckého buditele našeho Jana Sv. Presla ve slavnostní své hromadě dne 2. prosince t. r. Z rozpočtu na rok 1891, kterýž valnou hromadou byl schválen, stanoveny příjmy na r. 1891 částkou 47.402 zl. 48 kr., z čehož

po odečtení 3 pct. k reservnímu fondu částkou 1.421 zl. 17 kr. a společných výloh připadá na všecky čtyři třídy stejným dílem částka 37.691 zl. 31 kr., čili na jednu třídu 9422 zl. 82 kr. Valná hromada schválivši rozpočty jednotlivých sekcí udělila subvence badatelům v jednotlivých odborech vědeckých. I povolila na vydání II. dílu Pramenů práva městského v Čechách, kteréž vydávány jsou zvláštním fondem, od českých měst utvořeným, příspěvek 1500 zl. Prameny tyto, jak známo, dlouhá léta sbírá prof. dr. Jaromír Čelakovský. Dále poskytnuta podpora 300 zl. dr. Počtovi, docentu na české universitě, k palaeontologickému bádání v britickém museum; prof. Kuštovi v Rakovníku 200 zl. na palaeontologické výzkumy v Čechách; 300 zl. pozorovací stanici v Dolních Počernicích; 200 zl. prof. Klapálkovi na výzkum fauny a metamorfosy Trichopter v Krkonoších; dr. Ant. Štolcovi 200 zl. na pokračování v zoologických studiích; dr. Josefu Velenovskému, docentu na universitě, subvenci 300 zl. na vydání spisu „Flora bulgarica“; dr. Mat. Lerchovi, docentu na české technice, 300 zl. na vědeckou cestu do Němec; MUC. Vlad. Růžičkovi 150 zl. na ukončení práce o vlivu některých jedů na skladbu sleziny; Ad. Pavlu Pařízkovi a Otakaru Šulcovi, kandidátům filosofie, obnos 300 zl. jakožto podporu ku pracím o elektrolysi sulfokyselin řady aromatické; dále spolku československých knihkupeckých účetních na vydání bibliografického katalogu roku 1890 částku 400 zl. a konečně řídícímu komitétu pro přírodovědecký výzkum Čech, aby mohlo hotové práce rychleji publikovati, 500 zl. — S tiskem publikací vlastních již započato. Publikacemi zahájí se výměna s ostatním vědeckým světem a pak postaví se naše Akademie do řady družek svých, v práci již proslavených, k důstojnému zápolení kulturnímu.

Akademie věd v Krakově.

Ve Zprávách za červen (r. 1891) uvádí se tresť těchto prací předložených: Stanovisko vlád vůči konstituci 3. května (S. Smolka). Kdy povstala historie Florova (A. Miodoński). Analecta. I: Curae Menandreae (L. Sternbach). O shodě linií orthobaryčných roztokův a plynův jednorodých (L. Natanson). O pevném přetvoru povrchův (C. Żóravski).

Zpráva historického spolku v Praze za rok 1890—91.

I. Zpráva jednatelova.

Jednatel klade sobě za obzvláštní čest, že připadlo mu slavné valné hromadě podati letos zprávu o činnosti spolkové právě na rok dvacátý pátý spolkového života. Letošní rok jest rok čtvrtstoletého jubilea Historického spolku. Bylo to 15. dubna r. 1866, když v zasedací síni Staroměstského radního domu vykládal slovutný a nezapomenutelný vědec i básník Karel Erben shromážděným přátelům vlasteneckého dějepisectví českého o potřebě a prospěšnosti takového spolku, jenž by šířil historické vědomí, sbíral materialy k dějepisectví české vlasti, zvláště materialy k dějinám českého umění. Shromáždění uznalo váhu těch slov, a tak vznikl Historický spolek, jehož prvním předsedou stal se slovutný c. k. vládní rada professor V. V. Tomek, jenž odtud za 25 let nepřetržitě na čele spolku stojí do té chvíle. Náměstkem jeho stal se Erben a do výboru zvoleni pp. Tingl, Scheiwl, Zoubek, Zap, kteří všickni bohužel již odešli na onen svět, zůstavivše po sobě čestné anobrž i slavné jméno v historii naší literatury. Podle nich tehda ještě vyvoleni do výboru pp. Tieftrunk a Emler, z nichž prvý po smrti Erbenově stal se místopředsedou, kterýž čestný úřad pořád zastupuje, a druhý zvolen za jednatele spolkového, v kteréž práci od prvopočátku setrval za plných dvacet let, aniž potom ještě přestal a přestává býti předním ředitelem spolkových prací vědeckých.

Co tak byl spolek v prvních začátcích svých, udeřila vojna se svými zlými následky. Zlý dar spolku našemu do vínku. Přes to však spolek nezhynul. Přednášíť jednatel prof. dr. Emler v první valné hromadě po válce (12. listop. 1866) svolané, že spolek čítá 52 členy, ale touží do toho, že nehlásí se za členy ti,

kteří by měli — nářek to, jejž lze obnoviti v roce nynějším jubilejním zase — kromě toho tehdejší jednatel smutně prohlédaje do budoucna děl, že spolek sotva kdy bude míti dosti prostředků k svým velikým úkolům, a že tudy bude záležeti všecko na upřímné snaze jednotlivců. V prvním neklamal se, v druhé příčině s potěšením lze říci, že těch snaživých jednotlivců nikdy potom spolku nescházelo. Skromnými prostředky spolku našeho nikdy by se bylo tolik nesvedlo, co pořídila ochota jednotlivců.

Hned první rok přinesli tři členové tři zevrubné návrhy o tom, kterakými cestami spolek za svým účelem se má bráti. Předseda p. vl. r. Tomek navrhl, kterak sbírati material k historické topografii království Českého; nynější místopředseda p. ředitel Tieftrunk chtěje zjednati spolku úplné historické repertorium navrhl, kterak prozkoumati všecky archivy pražské i venkovské; zesnulý již pan Výšek učinil návrh, kterak sbírati material k historii výtvarného umění. Ty návrhy a účel i pravidla v nich obsažená s nemalou část zůstala po tu chvíli základnou činností našeho spolku; že všecko všudy nezůstalo nám cílem a pravidlem, tím nebyl a není vinen spolek. Tím vinna nesrovnalosť mezi obrovskou úlohou a nepatrnými hmotnými prostředky.

Již v druhé valné hromadě (r. 1867) jednatel tehdejší vykládaje, kteří jednotlivci co pracují, jmenuje jména dobrého zvuku — Bauma, Beneše, Zoubka — ale s povzdechem dodává: „Považíme-li, že spolku Historickému jest účelem sebrati všecky historické zprávy každého města, musíme s bolestí tomu se podiviti, že posud žádná obec z celého království Českého ani za člena zakládajícího ani za přispívajícího se nepřihlásila; takž pracuje spolek bez hluku a hmotné podpory i z těch stran, od nichž v jiných zemích vzrůst a zdar takových spolků se usnadňuje.“ Všickni víme, že tento nářek z r. 1867 doslova se hodí na všecka léta potom, i na tento rok náš jubilejní. V té příčině nic nezlepšilo se.

První, co pro nedostatek hmotné podpory v účelech spolkových odročeno musilo byti stranou, byl výzkum památek uměleckých, na němž měla spolehati historie umění. Síly tu byly zdatné a k tomu příhodné — připomínáme jen zvěčnělého Brauna — ale spolek nemohl jich nikterak vytrhnouti ze zaměstknání všedního, živobytného, jež je od vědeckých prací odvádělo. Že však přes to leccos se vydařilo, toť ví, kdo se probíral Archaeol. památkami oněch prvních let živobytí spolku našeho. Což tu všelijakých výborných článků o umění českém!

Naproti tomu daleko hbitěji a se zdarem valným pokračovalo se v pracech historické topografie, genealogie, vypisovány zprávy, listiny a celé knihy z rozmanitých archivů; takž opsána — abych jen letmo připomenul — právní kniha klatovská, rožmitalská, čelakovská, táborská, litoměřická, kutnohorská, liber sententiarum Brodae Teutonicalis, kouřimská, kolínská, kniha chodovská, rožmberská a jiné ještě, všecky ze století starších, ze 14., 15. a nejvýš z počátku 16. věku.

Hbitě a stále pokračovalo se ve výzkumu rozličných archivů veřejných i soukromých. Prozkoumány dílem podporou spolku, dílem podporou musejní archivy Čech východních, v Hradci, v Náchodě, Jaroměři, Broumově a j. v těch končinách; v Chrudími, v Pardubicích, v Opočně, Dobrušce a v Solnici; prozkoumány archivy v Čechách záp. a jižních, pracováno v Prachaticích, Krumlově, ve Vodňanech, na Orlíce, v Příbrami, v Plzni, v Horšově Týně, v Bezdružicích, v Záblatí. Dobré snůšky opisů listinných pořízeny také odjinud z Čech. Opisováno v Želivě, v Německém Brodě, ve Vilémově, v Hrobech, v Teplé, na Mělníce, v Litoměřicích, v Ousti, v Děčíně a v některých jiných městech a místech Čech severních.

V Praze sbíráno po všech archivech. Opsána veliká část archivu křižovnického, všecky listiny Čech se týkající až do 16. stol. archivu maltánského, codex Thomaeus a jiné kusy z arch. kanonie augustiniánské u sv. Tomáše, část archivu privátních statků císařských na Hradčanech, mnoho kusů z archivu místodržitelského, z archivu veledůst. kapituly u sv. Víta všecky listiny od r. 1311 až do počátku věku XV. a více kusů z arch. arcibiskupského.

Skoro cele opsán jest archiv Svatováclavský. Mimo to opsány mnohé z listin

druhdy Donebaurových; opsán pravzácný rukopis cestopisný Hisrla z Chodův; opsán Bachův spis o poddanských poměrech, opsána Pelzlova kronika a jiné ještě všelijak vzácné kusy cenné. Za hranicemi pracováno pro náš spolek a jeho účely nejvíc v Drážďanech, ve Výmaře, ve Vratislavi; i v knihovně vatikánské opsán český text kroniky Eneáše Sylvia. Opsány kusy z několika knih budišínských, z archivu Herrnhutského přepsány dvě knihy.

O všecky ty práce valná řada pánů má zásluhy. Z předních jmenujeme dra. prof. Rezka, dra. prof. Čelakovského, archiváře musejního V. Schulze, dra. prof. Emlera, kteří na svých archivalních cestách sesbírali na sta listin našim sbírkám. Jim statečně pomáhali v rozličné době pp. Lešer, Kollman, prof. Strnad, prof. Dušek, dr. Nováček, Jirsák, Novák, Fischer, professoři dr. Kameníček, Rypáček, Konvalinka, Štětina, Bareš a ještě jiní ochotní pánové.

Archivní opisy a drahocenné snůšky pokročily do r. 1872 už tou měrou, že mohl tehda jednatel ve zprávě své říci: „Naše sbírky listinné a jiné začínají býti tím, čím byly původně míněny — archivem a hojným materialem historicko-togografickým, genealogickým a kulturním. Sbírky naše archivní jsou součástí diplomatáře musejního a složeny jsou zatím v pražském archivě, každému badateli vždy velmi ochotně otevřeném. A můžeme se pochlubiti, že dosti zhusta přicházejí v přerozličných svých potřebách ptáti se a pomoci hledat ve sbírkách spolkem Historickým za 25 let pořízených.

Při tom i to lze vytknouti za jistou zásluhu, že při pracích toho spůsobu nejeden nadaný mladík vycvičil se, nejeden nalezl vděčného zaměstknání, nejednomu daly práce spolku našeho směr všeho jeho vědeckého snažení pozdějšího; nejeden v spolku Historickém začal — aby později samostatnou prací dobyl sobě zvučného jména v družině vědecké. Jednu práci spolkem Historickým pořízenou nechali jsme si v dnešních přehledech a připomínkách na konec. Je naší chloubou.

Míníme nákladné přepsání a vytištění knih konfirmačních. Jsou to úřední zápisy o dosazení kněží k farám a jiným úřadům církevním z r. 1386 po r. 1436. Je to drahocenná, svého spůsobu jediná nenahraditelná památka a pramen domácího dějepisu po stránce rozmanité, a spolek náš má nejprve tu zásluhu, že ten nedocenitelný pramen do jisté míry zachránil dada ho opsati. Utrpěltě originál v minulých stoletích vlhkotou archivu kapitulního, druhdy ve věži hl. chrámu u sv. Víta uschovaného a velikým stářím tolik, že s část ohnil, s část stal se jen po veliké námaze čitelným. Když pak byl opsán, potom spolek zvolna, jak vystačovaly důchody, dal pramen ten v deseti knihách vytisknouti a podal ho svým členům v dar a všem badatelům vděk. Sic začátek vydání učinil člen výboru, zvěčnělý důst. kněz Tingel, ale spolek náš ho hmotně v tom podporoval a exempláry 2 knížek, jím vydaných po jeho smrti, 100 zlatými zakoupil. Ostatní všecko, summou asi 90 archů tiskových je vydáno prací prof. Emlera; a na tom místě jest připomenouti s pravdou, že by deset knih konfirmačních nebylo mohlo z našich prostředků nikterak na světlo se dostati, kdyby byl vydavatel dr. Emler ohromnou tu práci na se nebyl vzal bez obyčejných povinných spisovatelských odměn a náhrad. Témuž pánovi slušno také ještě za to dík od spolku vzdáti, že vydal „Rukověť chronologickou“, knihu velmi potřebnou, stále užívanou a nikdy dost nedoceněnou.

Budiž po jiné stránce i to dnes připomenuto, že spolek náš ode dávna a povždy snažívá se poskytovati moralnou i hmotnou podporu těm důležitým podnikům českého dějepisectví, které vyšly od jiných anebo s které spolek pro jich velikosť sám nebyl. Takž koupili jsme loni 100 exemplářů Slezské vlastivědy Praskovy, takž r. 1884 obrátil se spolek náš ku sněmu zemskému, aby pokračovalo se ve vydávaní Archivu, předůležité publikace, již začal byl zvěčnělý Palacký před půl stoletím.

Že sněm neoslyšel žádosti našeho spolku, toho důkazem dnes již 4 svazky „Archivu“, prof. drem. Kalouskem výborně redigovaného.

K oživení spolkové činnosti od prvopočátku přispívaly přednášky. Přednášeli všickni členové spolkoví, kteří spisovatelsky jsou a byli činní. Z nejpilnějších jest

jmenovati p. předsedu, jenž již od r. 1867, kdy přednášel ve valné hromadě topografii Vyšehradu, jež vyšla pak v II. díle Prahy, až po ten čas vždy s největší ochotou předkládá kusy svého monumentalního díla o Praze.

Členů měl Histor. spolek na počátku, jakž svrchu řečeno, 52; potom již pořáde rostl počet ten, ale jen zvolna. R. 1872 byl 1 čestný člen, 10 zakládajících, 52 skutečných a 24 přispívající. Příjmu bylo toho léta 461 zlatých. Letos je v spolku 7 členů zakládajících, 46 činných, 52 přispívajících, ouhrnem 105 členů. O příjmech léta minulého zevrubně podá zprávu p. pokladník.

Přecházeje na konec ke zprávě o spolku našem roku uplynulého od poslední valné schůze, musím bohužel oznámiti, že ztratili jsme letos jednoho z členů zakládajících, jenž byl nejen chloubou našeho spolku, alébrž jedním z nejlepších synů našeho národa — ztratili jsme světícího biskupa vysoce důstojného pána Karla Schwarze.

Velmi bolestná ztráta spůsobena historické literatuře smrtí ředitele škol Frant. Zoubka; náš spolek ztrácí v zesnulém učenci člena, jenž byl vždy věrný jeho přítel od samého založení.

Nových členů letos přibylo 15. Jsou to: Honejsek, farář v Praze; Nováček, doktor filos. v Praze; Tejzar, pokladník na Peruci; Fiala, ingenieur a architekt v Praze; Behenský, ředitel panství v Kontě; Kopecký, prof. v Uherském Hradišti; Lang, farář v Milavčích; Sedláček, prof. v Táboře; Strnad, prof. v Plzni; Štědrý, kaplan v Peruci; dr. Teige v Praze; Vacek, prof. v Příbrami; Vlasák, farář ve Vlašimi; Stránský, prof. v Praze; sl. Musejní spolek v Plzni.

Práce, jež podnikl spolek náš, dotýkají se letos s největší část sbírání historického materiálu. Opsány kusy z pamětní knihy kolínské; pro diplomatář opsány nejstarší kusy z knihy kouřimské, pocházející z r. 1401; mimo to staral se výbor k návrhu dra. Emlera o to, aby opsán byl aspoň díl pamětí archivních v Herrnhutě; aby i ostatek tamních památek, nač nestačí spolek náš, opsán a zachován byl naší historii, o to bude výbor pečovati při činitelích jiných.

Kromě toho pilně opisoval a pěknou snůšku našemu spolku odvedl z c. k. archivu místodržitelského p. Jan Novák, kand. prof.

Ve výzkumu archivů venkovských nemohlo se bohužel roku minulého nic podniknouti, ponévadž nebylo nikoho, kdo by se v tu práci byl uvázati chtěl.

Jiná hlavní stránka činnosti našeho spolku jest vědecké řízení prací historických z výnosu nadání Palackého podnikaných. V té příčině mám tu čest sl. shromáždění oznámiti, že se právě tiskne kronika Vavřince z Březové, péčí prof. dra. Golla.

Na konec s pochvalou oznámiti jest, že i letos s nevšední ochotou pokračoval p. dr. Řezníček sestavuje na lístky dle určitých hesel všecku historickou literaturu. Tedy i letos žádá jednatel od sl. valné schůze dík nezištnému pracovníku. Chtěje zjednati větší účastenství rozhodujících kruhů k vydávání pramenů Práva městského, drem. Čelakovským pořizovaných, podepsal výbor vyzvání k purkmistrovským úřadům po Čechách zaslaná, a může s potěšením oznámiti, že akce ta neminula se s účinkem.

Upsánoť dosavad celkem 5000 zl., z čehož složeno již na hotovosti 1576 zl. V tom súčastňují se města Kutná Hora, Plzeň, Králové Hradec, Mladá Boleslav, Budějovice (jen záložna), Český Brod, Domažlice, Kouřim, Mělník, Německý Brod, Nymburk, Rakovník, Slané, Tábor, Vodňany a Vysoké Mýto. Ze tří měst odpověděno záporně, z ostatních nedošla odpověď.

Také letos konány ob čas přednášky. Přednášel pan předseda z církevního dějepisu českého po třikráte; dr. prof. Čelakovský přednášel o české dvorské kanceláři, pan ředitel Gabler vykládal o svobodných zednářích ve franc. revoluci a důst. p. Vacek o romanských stavbách.

Zasedali a pracovali ve výboru: předseda vl. rada prof. Tomek, místopředseda ředitel Tieftrunk, kanovník dr. Borový, prof. dr. Čelakovský, prof. dr. Emler, dr. Gabler, prof. dr. Konst. Jireček, prof. dr. Kalousek (jenž zatím resignoval), dr. prof. Píč, scriptor Tadra, bibliothekář Vrťátko a jednatel dr. Winter.

II. Zpráva pokladnická.

Dle pokladnické zprávy za r. 1889 loni schválené zbylo jmění Historického spolku 316 zl. 74 kr.

Příjmy za r. 1890 činily:

1. Od zakládajícího člena p. stavitele Turka	30 zl.	— kr.
2. Od 44 skutečných členů (po 4 zl.)	176 „	— „
3. Od 46 přispívajících členů (po 2 zl.)	102 „	— „
4. Drobné příjmy	180 „	79 „
Celkový příjem za r. 1890	488 zl.	79 kr.
K tomu jmění z r. 1889	316 „	74 „
Činí aktivum	805 zl.	53 kr.

Naproti tomu činila vydání během r. 1890:

1. Doplatek knihtiskárně za tisk poslední knihy konfirmační	134 zl.	10 kr.
2. Doplatek za 100 exemplářů druhého dílu „Slezské Vlastivědy"	175 „	— „
3. Běžné vydání (na sbírání příspěvků, posluhování a zásylky)	23 „	26 „
Celkem tudy vydáno	332 zl.	36 kr.
Odečte-li se od součtu příjmů za rok 1890 per	805 zl.	53 kr.
součet vydání za týž rok per	332 „	36 „
zbývá koncem r. 1890	473 zl.	17 kr.
v pokladně Historického spolku, z nichž je uloženo v První občanské záložně	241 zl.	93 kr.
a na hotovosti zůstává	231 „	24 „

V Praze, dne 1. února 1891.

Prof. dr. *Jaromír Čelakovský.*

Tato výše uvedená zpráva pokladnická byla ve všech svých částkách zkoumána a s knihami příjmů a výdajů se shodující shledána, pročež navrhuje se valné hromadě, aby dala výboru „Historického spolku" za rok 1890 absolutorium.

V Praze, dne 1. února 1891.

V. Schulz, revisor účtů. *Jan Carda*, revisor účtů.

III. Členův má spolek: zakládajících 7, skutečných a přispívajících 98.

Výroční zpráva Ústředního spolku středních škol českých za správní rok 1890.

(Dokončení.)

K pp. ředitelům a ku všem kollegům vznáší kommisse opět důtklivou prosbu, by „Bibliotheku" naši podporovali, doporučejíce ji žákům k hojnému odbírání, aby podnik tento založený po rozumu a v intencích různých nařízení vys. úřadů školských na prospěch mládeže naší nejen byl udržen, ale aby šířil se a zkvétal.

Ze stručné zprávy této poznáváte, že Ústřední spolek náš domáhal se i v letošním roce správním jak snahou výboru tak i součinností členů svých jmenovitě v odborech a kommissích účelů stanovami vytčených.

Ukončuje přehlednou zprávu o činnosti spolkové uznávám za svou povinnost, abych jmenem výboru a celého spolku vřelými slovy poděkoval pp. ředitelům ústavů Pražských, kteří ochotně propůjčovali ke schůzím výboru i odborů potřebných místností a všem P. T. jednatelům spolkovým na jednotlivých ústavech za jejich horlivou a obětovnou činnost, jakož i všem těm, kteří o to péči měli, aby práce v jednotlivých odborech a kommissích zdárně se vyvíjely.

Dále vyslovuji díky slavným redakcím časopisů: *Kroku*, Hlasu Národa, Národních Listů, Národní Politiky a Politiky, že bezplatně přijímaly a ochotně uveřejňovaly zprávy spolku se týkající.

V Praze, dne 23. května 1891. Dr. *J. Máchal*, t. č. jednatel.

II. Zpráva pokladniční.

Přehled příjmů a vydání za dobu od 1. ledna do 31. prosince 1890.

		zl.	kr.	zl.	kr.
	Příjmy:				
I.	Zbytek pokladniční dne 31. prosince 1889 . . .	675	98		
II.	Doplatky příspěvků za rok 1889 od 68 členů po 50 kr.	34	—		
III.	Příspěvky spolkové za rok 1890 od 328 členů po 50 kr.	164	—		
IV.	Příspěvky spolkové za rok 1891 od 12 členů po 50 kr.	6	—		
V.	Úroky z uložených peněz za rok 1890	21	46		
	Přijato . .			901	44
	Vydání:				
I.	Administrace spolku a odborů	120	28		
II.	Za různé tiskopisy spolkové	11	40		
III.	Za 600 výtisků výroční zprávy za rok 1889 . .	22	40		
IV.	Vydání spojená se sjezdem Plzeňským	35	73		
V.	Přístupné a předplatné ke spolku „Verein der k. k. Staatsbeamten in Wien" na rok 1890, 1891	4	—		
VI.	Příspěvek spolku ku podporování vdov a sirotků po professorech středních škol v rak.-uher říši za rok 1890	10	—		
VII.	Novoroční odměny školníkům a listonošům . . .	11	—		
VIII.	Vydání spojená s peticí za zvýšení základního platu o 200 zl., upravení postavení pp. supplentů, postup v třídách hodnostních	52	71		
IX.	Za 500 výtisků zprávy o druhém a třetím obecném sjezdu professorů středních škol českých v Litomyšli a v Plzni	105	40		
	Vydáno . .			372	92
	Zbývá v pokladně dne 31. prosince 1890 . . .			528	52

V Praze, dne 31. prosince 1890.

Václav Starý, t. č. pokladník.

Podepsaní revisoři prozkoumali dnešního dne účty s příslušnými doklady a shledali vše v nejlepším pořádku.

Jmění spolkové obnáší 572 zl. 17 kr., z něhož 541 zl. 25 kr. uloženo jest na jmeno spolku v městské spořitelně Pražské na knížku č. 49609, a 30 zl. 92 kr. zbývá na hotovosti.

V Praze, dne 26. května 1891.

Frant. Machovec, t. č. revisor účtů. *Josef Pour*, t. č. revisor účtů.

Personalie.

Adam *Fleischmann*, ředitel gymn. Kolínského jmenován ředitelem gymnasia Jičínského. Frant. *Sobek*, professor gymnasia Chrudímského ustanoven ředitelem gymn. Kolínského. Jar. *Čech*, supplent reálky Pardubské, stal se hlavním učitelem

paedagogia Soběslavského. Bart. *Čihař*, professor paedagogia Soběslavského přeložen na paed. Jičínské. Jan *Tůma*, prof. gymn. Domažlického jmenován ředitelem st. českého gymnasia v Uher. Hradišti. Dr. Jan *Palacký*, mimořádný professor zeměpisu na české universitě jmenován řádným professorem.

Ant. *Krondl*, prof. čes. vyš. gymnasia v Brně, jmenován ředitelem paedagogia Kroměřížského. Na témž ústavě stal se hlavním učitelem Jos. *Dostal*, supplent st. gymn. v Králové Hradci. Na st. středních školách nabyli míst učitelských: Vilém *Appelt*, prof. v Litomyšli, na reálce Jičínské; Ot. *Hejnic*, prof. st. školy střední Táborské, na stř. škole Kutnohorské; Aug. *Kolářík*, prof. reálky Pardubské, na Pražském gymn. na Spálené ul.; Ferd. *Liška*, prof. gymn. Domažlického, na gymn. Budějovském; Jos. *Novotný*, prof. reálky Karlínské, na reálce Královéhradecké; Kar. *Osovský*, prof. gymn. Třeboňského, na reálce Pardubské; Tomáš *Planský*, prof. gymn. Rychnovského, na gymn. Jindřichohradeckém; Al. *Strnad*, prof. reálky Královéhradecké, na reálku Pražskou; Ant. *Sucharda*, prof. Pražského gymn. na Spálené ul., na reálce Pražské; Jos. *Vaněček*, prof. stř. školy Kutnohorské, na gymn. Domažlickém; Fr. *Wajs*, prof. stř. školy Kutnohorské, na gymn. Smíchovské; Fr. *Zikmund*, prof. gymn. Jindřichohradeckého, na gymn. Kolínském. Ve státní správu převzati jsou tito skut. učitelé soukrom. gymn. Uherskohradišťského: Zik. *Havlák*, Ig. *Hrozek*, Fr. *Jansa*, Jos. *Klvaňa*, Boh. *Kopecký*, V. *Kubelka*, M. *Molčík*, Fr. *Řehák*, Alf. *Sauer*. Skutečnými učiteli se stali: a) zatímní učitelé: Ed. *Dominik*, katecheta reálky Olomúcké, na gymn. tamním; Ant. *Gottwald* z gymn. Jindřichohradeckého tamže; Jos. *Kerber* z gymn. Táborského na gymn. Budějovickém; Jos. *Materna* z reálky Královéhradecké na gymn. Chrudímském; b) supplenti: Lud. *Borovanský* z reálky Pražské na reálce Karlínské; Vojt. *Černý* z gymn. Plzeňského na gymn. Rychnovském; Ferd. *Dula* z gymn. Kroměřížského na gymn. Třebíčském; Em. *Goth* z gymn. Mladoboleslavského na gymn. Litomyšlském; Fil. *Hauptmann* z Pražského gymnas. na Spálené ul. na gymn. Smíchovském; Fr. *Hirsch* z gymn. Plzeňského na tamní reálce; Fr. *Hladký* z reálky Pardubské na gymn. Plzeňském; Jan *Kohout* z Pražského gymn. v Truhlářské ul. na gymn. Mladoboleslavském; Bedř. *Mach* z gymn. Plzeňského na gymn. Kolínském; K. *Minařík* z vyš. gymn. Brněnského na gymn. Olomúckém; P. Fr. *Müller* ze střední školy Kutnohorské tamže; Jan *Němec* z gymn. Olomúckého na gymn. ve Valašském Meziříčí; Bedř. *Procházka* z gymn. Chrudímského na reálce Pardubské; Jos. *Sloupský* z gymn. Kroměřížského tamže; Vlad. *Švejcar* z gymn. Příbramského tamže; Jan *Tondl* z gymn. ve Val. Meziříčí tamže; Jan *Trnka* z vyš. gymn. Brněnského na gymn. Třebíčském; Ot. *Vaňorný* z gymn. Královéhradeckého tamže; Petr *Vepřek* z něm. reálky Plzeňské na českou tamní. Zatímními učiteli se stali supplenti: Fr. *Brdlík* z gymn. Přerovského na gymn. Rychnovském; Jak. *Čečka* z Pražského gymn. na Žitné ul. na gymn. Příbramském; Ant. *Chmelík* z Pražského gymn. na Spálené ulici na gymn. Táborském; Jos. *Frána* z gymn. Mladoboleslavského na gymn. Německobrodském; Fr. *Hodys* z reálky Pražské na reálce Královéhradecké; Rud. *Jedlička* z gymn. Příbramského na gymn. Rychnovském; Ferd. *Jokl* z reálky Jičínské na reálce Plzeňské; Jan *Kaňka* z Praž. gymn. na Žitné ul. na gymn. Jindřichohradeckém; Jan *Kalivoda* z gymn. Klatovského na reálce Pardubské; V. *König* z vyš. gymn. Brněnského tamže; Jos. *Kubín* z reálky Písecké tamže; Fr. *Matoušek* z Praž. gymn. na Žitné ul. na tamní gymn. v Truhl. ul.

Krajan náš, inspektor I. gymnasia Petrohradského, p. Fr. *Zbořil*, stal se ředitelem gymnasia Archangelského. Inspektor I. gymnasia v Tiflise, Josef *Drnohlav*, stal se ředitelem II. gymn. tamže a udělen mu titul skutečného státního rady (jímž se nabývá dědičného šlechtictví). Jul. *Grumlík*, učitel tělocviku na I. gymnasii v Tiflise, odbyv řádně zkoušku, stal se učitelem němčiny na progymnasii tamnějším. Za učitele tělocviku na II. gymn. tifliské povolán z Prahy proslulý závodník B. *Potůček*. — Dne 22. srpna zemřel v Praze spisovatel Jan *Neruda* a pohřben 25. srpna na hřbitově vyšehradském.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

Kurs pro učitele škol měšťanských při vyšší reálce v Rakovníku počne 1. října 1891 a trvati bude do 31. července 1892.

Vyučovati se bude vždy ve středu a sobotu odpůldne, v neděli dopoledne i odpoledne: mathematice, měřickému rýsování, kreslení od ruky, krasopisu, zdravovědě vůbec a školnímu zdravotnictví zvláště.

Přihlášky k návštěvě kursu přijímá ředitelství vyšší reálky Rakovnické do 21. září 1891.

Česká bibliografie.

Jako za rok 1889 vyšel a za rok 1890 v nejbližší době vyjde, tak i nadále vydávati bude „Spolek československých knihkupeckých účetních"

„Český katalog bibliografický,"

jenž obsahovati bude úplný seznam knih, hudebnin, časopisů a uměl. předmětů v každém roce vydaných; k účeli témuž žádá snažně všech pp. spisovatelů a soukromých nakladatelů o zaslání spisů vlastním jich nákladem v roce 1891 vydaných, aby mohly býti přesně registrovány. Po zaznamenání dotčených dat s díky budou zase pp. zasylatelům vráceny.

Zásylky račte laskavě adresovati na *Josefa Springera*, Praha, Žitná ulice č. 24.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasylatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje Frant. *Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838, 1840.
Shakespearův Jindřich VI., díl I. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

Čechoslované!

Přistupujeme k novému dílu, jehož východištěm i cílem jest národ.

Proniknuti hlubokou úctou k bytosti kmene, z něhož pocházíme, spatřili jsme zářné výsledky práce jeho všestranné, ušlechtěné vzděláním a uměním, podporované bohatstvím a všemi pomůckami doby moderní, doby technických zázraků, na jubilejní výstavě zemské; ale uprostřed toho výkvětu pokroků pravidelně vypěstovaných mocně nás dojal prostinký květ půvabu samorostlého, nepěstovaný ani bohatstvím, ani moderní technikou, ani učebným vzděláním a vyškoleným uměním: toť onen obraz svérázného žití lidu, jak si je lid sám upodobil bez pomoci čí koli, vlastním přirozeným rozumem a pudem, jak si je přikrášlil vlastním vkusem, uzákonil vlastním mravním citem a důmyslem, jak si je v ústraní, za větrem rychlokřídlých změn časových, zachoval dědičně od pokolení k pokolení. Jest to názorná idylla skromnosti a požehnané práce, jež nás tak tklivě dojímá v české chalupě a v oddělení lidového umění. Kolkolem venku skvělé důkazy, jak vysoko jsme dospěli, — zde tichá připomínka, odkud jsme započali; tam kvetoucí koruna plodného stromu a zde rodná půda naší síly a práce, kolébka semene jejího a živitelka jejích kořenů.

Jest to však jen malý kousek té původní půdy naší, jen úryvek širokého a rozmanitého celku. Vzniklo v nás přání, aby se před zraky veškerého kmene československého rozestřel celistvý obraz všeho života jeho lidového se všemi znaky jeho povahy vrozené, jeho názorů dědičných, jeho kultury samorostlé, jeho práce a vynalézavosti nejvlastnější, jeho umu a vývoje domácího, jeho mravního a hmotného bohatství, před bohem i lidmi poctivě dobytého rádlem a myšlénkou, tvrdou dlaní a mírnou zpěvnou duší.

Vedeni tímto přáním, usnesli jsme se s nadšenou jednomyslností, že vše učiníme, aby v době dvou, nebo nejdéle tří let na výstavišti našem jubilejním, v budovách zasvěcených vítězoslávou českého umění, průmyslu, lidumilství, samosprávy a dějin českých, vznikla

národopisná výstava kmene československého,

která by shromáždila vše, co se zachovalo a co lze snésti z památek samobytného, svérázného života našeho lidu, vše, co osvětliti může jeho povahu, jeho vloby, jeho snažení, jeho smýšlení a cítění, jeho práci hospodářskou a řemeslnou, jeho záliby a pokusy krasoumné, jeho pudy básnické i myslitelské, jeho potřeby životní i řády jeho rodinné, stav jeho majetku i stupeň jeho vzdělání; chceme z obrazu co možná nejširšího po všech stránkách poznati samo původní jádro lidu toho statného a dobrého, jenž zachoval jazyk náš a zrodil křisitele naše, jenž na rozhraní národností českosť svou brání a za ni trpí, jenž s nadšením se staví k praporu každé nové, světlé myšlénky národního pokroku, jenž svými zpěvy rozezpíval velikány jako Bedřicha Smetanu, Karla Jaromíra Erbena, skřivana Čelakovského, jenž milým zjevem svým a malebným svým krojem přiměl štětec Mánesův k nesmrtelným výtvorům a jehož zajímavé žití bylo vzorem k nejvýznamnějším obrazům, jež vykreslili Němcová, Třebízský, arcibásník Hálek, ať nemluvíme o žijících mistrech.

Když jednotlivé zjevy lidového žití, jež tito všichni porůznu postihli, byly prameny tak velkých činův uměleckých, jakž bychom neočekávali, že souborná výstava národopisná bohaté zúrodní pole našeho písemnictví a krásných umění vůbec? Když materiál, který pracně sbírali jednotlivci, stačil učencům, z jakých Hanuš byl, k studiím nehynoucí důležitosti, jakž bychom nebyli jisti, že výstava, o jejíž úplnosť by se postaral celý národ, bude skvostnou studnicí pro budoucí práce vědecké?

A když jediná ta česká chalupa na výstavě jubilejní tak mocně promluvila k srdcím našim, když vzpomínky a dojmy, jejím vzhledem vzbuzené, posvěcují svým drahým kouzlem celou naši výstavu a provázejí nás všemi dvoranami jejími, ba daleko až za bránu její, na cesty naše v každodenní žití zpět: jakž teprve příští velká výstava, jejímž účelem bude poznání lidu našeho, rozníti lásku svojich ke svým a k svému, přirozenou lásku Čecha k Čechu a k českosti, v níž sloučí mocného s nejskromnějším, prostého s nejučenějším, bohatého i chudého v nerozdílném vnuknutí! Jak mohutně posílí národní uvědomění ve všech vrstvách našich, utuží nás k zmužilému vytrvání, ku svorné obraně a žárlivému střežení pokladu národní samostatnosti v každém jejím výrazu, v každém jejím ostatku i v každém jejím právu.

Ale díla tak velikého nemůžeme se odvážiti sami. Ochotného přičinění všech synů a dcer národa jest k tomu potřeba, a celý národ k dílu tomu voláme. Až dosud nikdy neselhal, byv povolán k úkolu v zájmu vlastní cti a vlastního pokroku; neselže ani nyní, tím jsme jisti.

Přispějtež tedy všichni Čechoslované dílu společnému; pomáhej každý, čím může, k uskutečnění národopisné výstavy. Zevrubný návod k této čestné práci, zejména k soustavnému sbírání materiálu na venkově, podáme veřejnosti později, dnes jen vybízíme: oznamujte nám svůj souhlas a své odhodlání, podejte nám své ruce pomocné a přinášejte každý hřivnu svoji, hmotnou či duševní, a tak pro myšlénku všem nám významnou sjednoťme se skutkem!

V PRAZE, dne 9. září 1891. (Následují podpisy.)

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 9.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1891.

Vydáno 1. listopadu 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroku, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Nejdůležitější všech právě míněných zásad je beze vší pochyby ta, která spočívá na neodolatelné dle str. 137 a násl. moci **zvyku**, zníc positivně tak, jak je též už oznámena proloženými literami na str. 327 a 328. Proto sotva bude zbytkem, dostane-li se i negativnému znění jejímu čili následujícím slovům téhož vyznamenání: Žádná, tudíž ani sebe výtečněji vzniklá změna jakékoli řeči není dříve správnou a hodnou následování, nežli se ujme zvykem patřičné společnosti lidské, zejmena pak spisovatelů v písemné řeči a obecného lidu v obecné.

Ačkoli nesmrtelný zakladatel slavistiky, Dobrovský, naprosto nemohl ještě znáti zásady té tak důkladně, jak nám k objasnění jejímu teprve mladogrammatičtí společníci moji přispěli, dovedl přece již opravdu říditi se jí také strany oprav pravopisu českého mnohem výtečněji, než by nebyl plnou měrou hoden ani té chvály, jaké jsem mu dopřál na str. 177 proti nejodvážlivějším všech opravovatelů písemné češtiny, vyskytších se po něm až podnes, Trnkovi a Gebauerovi, spoléhaje vedle důvodů, předešlých už na str. 177 do 184 a 326 do 330, i na následující ještě.

Dle svědectví A. Rybičky, citovaného na str. 137 pod čarou, svrchovaně nešťastný Trnka nepřestal ve svém opravování písemné češtiny a pravopisu jejího na utopické svévoli samé proti opravdu neodolatelné moci zvyku, než neváhal ani rouhati se této výslovně. Nejpříkřeji dopouští se toho [1]) tuším následujícím mudrováním o dvojhlásce *au:* „Es ist sehr lächerlich und widerwärtig, dem Anfänger zu bedeuten: Sieh! das *au* darfst du nicht als *au*, sondern als *ou* aussprechen; und warum? — Um den alten Unfug in Ehren zu erhalten, also aus blossem Gebrauche, ohne allen sonstigen erheblichen Gründen."

Ku předchůdcům a vrstevníkům svým však má se Trnka celkem o mnoho šetrněji, než je to zvykem u lidí, neváhajících rouhati se mudrováním, pře-

[1]) 'Kniha cvičná jazyka slovanského v Čechách, Moravě a uherském Slovácku. Praktisches Lehrbuch der čechischen vulgo böhmischen Sprache. Brünn 1830, str. X. Pod čarou připomíná i toto ještě: „Wie vortheilhaft wäre es, wenn in das lateinisch-böhmische Alphabet mit der Zeit statt *ů* das richtigere *ó*, statt *g* das analoge *j* und statt *w* das einfache *v* würde aufgenommen werden. Die Dehnung am *i* könnte man wie an den übrigen Selbstlauten mit einem Strich bezeichnen *(í)* und *g* als *ğ* gelten lassen."

dešlému podobným, ani tak dávno známé a nepopíratelné pravdě, jakou je právě dotčená dle důkazů, provedených tu již na str. 137 do 142. Již i dole jmenovaná obrana Trnkova [1]) svědčí s dostatek o tak neobyčejné smířlivosti jeho. Nenajdeť v ní nikdož ani stínu tak rozpustilého osočování protivníků novotářství Trnkova, jakým se najmě Gebauer čím dále tím urážlivěji hledí domoci slepé víry v naprostou neomylnosť svou i proti zjevným příznivcům a společníkům svým hlavně ve příčině RKho. Trnka na př. opravdu „nedbá o to, jak se jmenuje spisovatel, ale co i jak to psal“ (str. 41). Nejpatrněji vysvitá nejen to než i přesvědčení jeho, protivné Gebauerovu o skladbě, jakožto nejdůležitější části každé řeči a mluvnice, ze str. 7 do 25, kde hlavně protivníkům svým, nejmenuje žádného z nich, vyčítá mnohem více dílem skutečných dílem ovšem jen domnělých omylů syntaktických než fonetických a formalných před tím a po tom. Podobně nejen slovy než i skutky zná se T. k zásadě, vyslovené na str. 43 poněkud i staročesky [2]) čili takto: „Ať nesužuje i netupí nikdá druh druha.“ Mimo totižto výčitky nezralosti a lživosti, jakých se protivníkům jeho na titule a na str. 34 i 36 dostává, nenašel jsem jinde žádného opravdového tupení než i několik pravých opaků toho. Dobrovského na př. i výslovně jmenuje T. slavným a schvaluje nejen zahájenou jím analogickou opravu pravopisu českého než i srovnavací methodu vůbec a strany skladby zvláště. Na str. 30 do 32 však domáhá se vedle vytčených už výš oprav pravopisu českého i té ještě, o kterou se Gebauer pro starou češtinu zasazuje a sice vesměs o mnoho neslušněji než T. následující hatmatilkou: „Hájiteli tak nazvaného annalogického pravopisu počínají sobě jednostranně, zachovávajíť annalogičnosť toliko při *i* a *y*; opomíjejíce jí, co do *e*, *ě*, též měkkosti znamínka ('). Bylo-li jim právopisnosť podlé ducha jazyka dokonalé opraviti, neměli sě tým pouze ukojiti, co jim sl. Dobrovský o *c*, *s*, *z* byl navrhnul; noberž tímto světlem na povahu hlásek ostatných sobě posvítiť, anebo mrzutých i škodlivých varovati sě hádek, nebrojíce proti Bratrskému pravopisu. Jest-li značí sě na příkl. měkkosť ve slovách: *mřeň*, *hospodář*, *seď*, *nať*, *šeň*, *kleště*, *hrábě*, *sáně*, *seme* etc., proč né také ve slovách: *Deň*, *král'*, *rádosť*, *niť*, *kameň*, *spověď*, *kloub'*, *sem'*, *krev'*, *ves'*, *sól'*, *vidlě*, *konvě*, *v bolestěch*, *prasě*“ atd. Že T. opravdu tak nadržuje srovnavací methodě Dobrovského, jak výše řečeno, to dosti jasně vysvitá z výkladu následujících dvou jeho vět: „Zdali Český jazyk nenáleží ku svej Všemáti Slávskej? Z ní jest mu čerpati posily a pomoci“ (str. 34 a 35). Konečně též tak zná se dobrácký T. i k té nepopíratelné pravdě, že před vydáním Bible kralické nebylo žádné „normalní“ češtiny. I dle něho totižto „před Českomoravskými bratry psával každý skoro podlé zamanutí svého, bez pravidel určitých“ (str. 31).

Gebauer pak neváhá podnes nijak ani tomu odporovati, uznávaje na samém konci Mluvnice své výslovně zásluhy Bratří českých o ustálení jen pravopisu českého, „nazývaného prý bratrským proto, že ho Čeští Bratří ve svých spisích užívali a jemu ku platnosti všeobecné pomohli,“ kdežto měl už i v §. 475 o „dějinách jazyka českého“ nejochotněji a nejvděčněji vyznati, že předkové naši teprve po vyjití Bible kralické, psané češtinou neobyčejně jadrnou a krásnou, dospěli k opravdové jednotě písemné řeči své, psavše dříve víc anebo méně dialekticky. Místo toho však přestal G. tamže ve čtvrtém odstavci na následující nepřímé zmínce o Bratřích českých: „Po roce

[1]) O českém jazyku spisovném. Ve prospěch mladým spisovatelóm i na výstrahu nedozrálým recensentóm. V Brně 1831. Celá obrana ta neobsahuje více nežli 45 stran 12°, co hlavně proto připomínám, aby prvý z důvodů, týkajících se nad čarou skladby, snadněji byl uznán tak vážným, jaký u jej býti míním.

[2]) *Druh druha* a podobná rčení totižto líbí se ovšem i několika nynějším spisovatelům českým, ale jistě proti zvyku nejen značné většiny ostatních než i veškerého lidu československého. Dostatečně svědčí nám o tom už i Jungmann sám pod slovem *druh* Slovníku svého, jímž „obrovský pokrok učiněn byl“ a sice dle Gebauera jen v lexikografii, dle mne pak i v linguistice české, jak jsem se doložil obou již i na str. 326.

1620 nastává písemnictví českému veliký úpadek. Jenom vystěhovalci udržují je v hodnotě bývalé, ano i nad ni vynikají (Komenský)." Neomluvitelně hledí zlehčiti také zásluhy Dobrovského o zdokonalení pravopisu českého, dosaženém hlavně srovnáním češtiny s posvátnou slovanštinou, domáhaje se na konci Mluvnice své pod č. Vtým proti důkazům, předešlým tu již na str. 178 do 180, slepé víry v to, že prý „potřebu, lišiti *i* a *y* též po sykavkách, vytkl již Pelzel, a Dobrovský činí tak již ve své mluvnici 1809." Není však hoden dotčené víry zvlášť i proto ještě, že nerozeznává sykavek *c*, *s* a *z*, o něž i dle Trnky hlavně šlo, nijak od *č*, *š* a *ž*. Neodolatelné moci zvyku nerouhá se G. arci nikde slovy podobnými Trnkovým, citovaným už na str. 365, skutky však domáhá se proti ní slepé víry v naprostou neomylnosť výmyslů svévole své i mnohem škodlivěji než Trnka, snaže se čím dále tím urputněji nejen zakaliti než i zasypati ten pramen, z něhož písemná čeština i dle Trnky má nabývati „posily a pomoci," opravdu neslýchaným osočováním srovnavacího jazykozpytu a pěstovatelů jeho.

Zejmena pak proti P. J. Šafaříkovi a mně řídí se Gebauer nejnověji zásadou úhlavných nepřátel ubohého národa našeho, Maďarů: „Tót nem ember," t. j. „Slovák není člověkem," opravdu tak odvážlivě a škodlivě, že bych se zpronevěřil i professorské přísaze své, kdy bych opominul domáhati se proti němu důraznější obrany oboru svého, filologie slovanské, než jaké se jí podnes pouze literarně dostalo a tu ještě dostati má beze všeho ohledu na urážky osoby mé.

Nedopřáltě G. prvý a nepřeje podnes původci „velikolepých Starožitností slovanských" i dle něho samého, jak jsem se ho již i tu na str. 51 doložil, ani tolik spravedlnosti, kolik se jí obyčejně dostává i největším zločincům, t. j. aby ho byl dříve řádně vyslyšel, než jej odsoudil přeběhlictví, jakého se sám dopustil zjevně článkem, psaným 1882 a 1883 r. v zimě proti pravosti Rukopisu královédvorského, ale vyšlým teprve na konci 1885ho v Ersch- a Gruberově encyklopädii. I k tomu přiznal se G. sám a sice dílem v českém útoku svém i na Libušin soud [1]) dílem v č. 201 Hlasu národa 1886, dne 22 července.

Šafařík pak nepochyboval o pravosti RKho ani na samém sklonku života svého, ujav se ho ještě i dne 22 ledna 1860 čili rok, 5 měsícův a několik dní před smrtí svou, nastalou dne 24 června 1861, v listě psaném zeti svému, J. Jirečkovi [2]), proti Fr. Miklosichi mezi jiným i takto: „Ten nejnovější útok na RKý prostředkem úda akademie věd může i slepci oči otevříti, jestli jen viděti chce, co se děje. To není věda a tak se věda nevzdělává!" Že Š. tím ani sebe slaběji neublížil Miklosichi, to nejpatrněji a nejhodnověrněji vysvitá z té nepopíratelné pravdy, že M. přestal až do své smrti, nastalé letos, na samé auktoritě své v této příčině, ačkoli sobě byl vědom zásady, vytištěné tu tučněji na str. 48 pod č. 2, a k vedení věcných důkazů svého podezření byl častěji vyzván nejen ode mne než i od Fr. Palackého slovy, citovanými ve čtvrté z mých ukázek obrany RKho, zejmena v č. 239 a 249 německé Politiky zdejší 1886. Ostatně dopovím to teprve níže zevrubněji nejen proti Miklosichi než i proti Gebauerovi a Masarykovi, nechtě přetrhovati začatého tu dokazování příliš.

Dne 23 května 1860 skočil Šafařík se staršího mostu řetězového do Vltavy, což nejnovější biograf jeho, V. Brandl, sprovází soustrastí, předešlou tu již na str. 6 takto: „Zatemnění ducha jest vždy smutnou podívanou, ale když tak obrovský duch, jenž vždy byl sluncem vědy, temnem jest omráčen, mohla by hrůza z toho otřásati i bohy ve chladných výšinách trůnící."

---

[1]) Athenäum 1886, 15 února čili IIItí jeho ročník, str. 160 a 161.

[2]) Jenž i několika jinými výpisy z listů tchána svého v Osvětě (1866 r. str. 356 do 362) odporuje pomluvě, o níž je právě řeč. Na poslední ze stran tu vytčených čtou se slova, citovaná dále nad čarou.

Nic tomu podobného nehnulo nijak ani druhým z nejlepších vlastenců našich a nejupřímnějších milovníků vědy a pravdy, Masarykem (Athen. III, 165). Neváhalť ani on počítati Šafaříka mezi přeběhlíky, neuznav ho též ani vyslyšení hodným a nezjistiv nijak žádného z těch svědectví, kterých se dokládá [1]) zvlášť i takto: „So viel ich erfahren konnte, hat Šafařík thatsächlich nicht nur an der Grünberger, sondern auch an 'der Königinhofer Handschrift — wenigstens in seinen späteren Tagen — sehr stark gezweifelt. Prof. Gebauer hat nämlich (Athenäum III, 168, chybně m. 161) auf eine Zuschrift Šafařík's an Pogodin aufmerksam gemacht, in welcher gesagt wird, es werden ausser dem Vyšehradliede und Liebesliede König Wenzels noch mehrere angeblich alte Denkmäler unfehlbar durchfallen. Der Brief Šafařík's stammt aus dem Jahre 1857; nach dem damaligen Stande der Handschriften konnte Šafařík kaum andere Denkmäler als die G. und KH. meinen. Gegen diese Supposition hat Herr Jireček in der Zeitschrift „Osvěta" Briefe aus der letzten Zeit Šafařík's veröffentlicht, welche das Gegentheil darthun sollen. Allein diese Briefe beweisen das, was Herr Jireček behaupten will, gar nicht, bekräftigen aber die kritische Umsicht Šafařík's. Ich habe mich darauf hin bei Zeitgenossen zu informiren gesucht und habe denn auch thatsächlich Zeugen gefunden, die mit Bestimmtheit behaupten, Šafařík habe in den letzten Jahren an der Echtheit beider Handschriften gezweifelt. Prof. Höfler, der Freund und Arbeitsgenosse Šafařík's, erklärt, dass ihm dieser gelegentlich der Herausgabe der glagolitischen Fragmente 1857 — (das Datum stimmt mit dem Datum des Briefes) — auf die Frage, ob er an die Echtheit der GH. glaube, ganz bestimmt geantwortet habe: ‚Nein, in dieser Form nicht!' Dasselbe bestätigt ein böhmischer und ein russischer Zeuge: ich überlasse es den massgebenden Persönlichkeiten, darüber, sowie über manches andere, mehr Licht zu verbreiten."

Předposlední z těch vět míní Masaryk dle níže vytčené povídačky Gebauerovy Nebeského a Choroševského, ale odporuje nejen té než i sobě samému, poněvadž předchozí svědectví Höflerovo týká se patrně jen LSn. Z ostatních vad, kterými povídání předešlé oplývá, nejdůležitější vězí v té nepopíratelné pravdě, že ani Masaryk, ačkoli by jako filosof vůbec a původce Základů konkretné logiky, vyšlých už r. 1885, zvláště měl vynikati nad pěstovatele jiných věd znalostí zásad pravé kritiky a humanity, z nichž nejvážnější vytčeny jsou již i tu na str. 48 a 51 tučnějšími literami, nedovedl anebo nechtěl přece říditi se zejmena ani druhou z nich o věcných důvodech proti pouhým auktoritám ve přítomné příčině aspoň takto: Kdyby bylo i nad slunce jasněji dokázáno, že Šafařík, jsa při zdravém rozumě, pochyboval o pravosti RKho, neslušelo by nikomu odporovati ani přisvědčovati pochybování jeho dříve, než bychom znali věcné důvody toho. Takými však neprokázali se podnes ani Gebauer a Masaryk ani povídalové jejich: Höfler, Choroševskij a Nebeský.

Dle Gebauera [2]) „domnění, že by Šafařík o RKZém byl pochyboval, není pro něho nijak nectné. Šafařík byl muž bystrý, nepřestal se obírati jazykem staročeským po vydání své mluvnice (Počátkové 1845), nýbrž studoval o něm dále a stále, a tu mohl poznávati víc a více, že jazyk RKZého odchyluje se od staré češtiny památek nepochybných a tím poznáváním mohl přicházeti ku pochybnostem o RKZém. Pan min. Jireček v Osvětě 1886, 356 sl. vyslovuje domnění jiné: Šafařík, prý, v dopise k Pogodinovi má na mysli nějaké falsifikace jiné, nikoli RKZý. Výklady a doklady, přednesené k odporučení této p. Jirečkovy domněnky, neobsahují však důkazu, že by bylo tak a ne jinak. Mám svědectví opáčné, jen že ne přímo od Šafaříka pochodící. Pan

[1]) Archiv für slav. Philologie 1887 čili X, 76 a 77.
[2]) Poučení o padělaných rukopisích Královédvorském a Zelenohorském. Pro širší kruh intelligence české. V Praze 1888, str. 55 a 56.

Chorošeyskij, ředitel paedagogia ve Volčansku (gub. charkovské), byl před tím professorem na Hlavní škole Varšavské a přednášel tam též o RKZém. S počátku věřil, ale brzo víru ztratil. Zalíbil si Čechy (pojal i paní Češku) a za častých návštěv v Praze v letech 60tých dával si záležeti na tom, aby vypátral, jak kompetentní našinci o RKZém smýšlejí. Naznačili mu Nebeského jako původce známých článků v Tagesbotu (psaných proti RKZému). Obrátil se tedy přímo k Nebeskému a vyptával se ho na pravost RKZého. Při té pak příležitosti dověděl se od Nebeského, kterak Šafařík v kommissi r. 1857, o které je řeč v listu k Pogodinovi, dal jemu (Nebeskému, jenž byl také členem téže kommisse) na jevo zřejmou nedůvěru v RKZý, a byl upozorněn na článek Šafaříkův o dědickém právu, který též svědčí, že Šafařík v RZý nevěřil. Pan Chorošeyskij navštívil mne před feriemi 1886, spolu s prof. Perwolfem z Varšavy, aby mi svědectví své pověděl. Dovolil mi, abych si důležité části z jeho vypravování hned zapisoval a abych svědectví jeho podle potřeby veřejně užil. Tak jsem zde učinil, ovšem jen potud, pokud se svědectví týká mínění Šafaříkova o RKZém r. 1857.“

Pokládá tedy i Gebauer Masarykem míněného Rusa Chorošeyského a Čecha Nebeského, Němce po přeslici, za naprosto hodnověrné svědky, výše vytčené vyznání Šafaříkovo pak a Jirečkovu obranu jeho za tak podezřelé, že nejen vyznání ono než i samu podstatu obrany Jirečkovy co do podstaty právě tak svévolně odbyl slovy: „Výklady — a ne jinak“ jako Masaryk dříve citovanými: „Allein diese Briefe (vlastně jen výpisy z nich) beweisen das, was Herr Jireček behaupten will, gar nicht“, t. j. dle známé zásady všech velkých i malých ukrutníků: „Sic volo, sic jubeo, stet pro ratione voluntas!“ Neobsahujeť žádný z oněch výroků ani stínu věcného důvodu. Nenajde ho nikdož ani v ostatku předešlých povídání než jen takořka makavou supposici toho, že je Nebeský zcela hodnověrným svědkem pochybování Šafaříkova o pravosti RKho jedině proto, že mu Chorošeyskij uvěřil a že toho Gebauer a Masaryk potřebují k ospravedlnění nejlepšího vlastenectví a nejupřímnější lásky své ku pravdě a vědě, ježto je prý přimělý k osočování i RKho a tak nešťastného z nejvýtečnějších obránců jeho, jakým původce „velikolepých Starožitností slovanských“ opravdu byl, netěšiv se na konci mučedlnického života svého ani zdravému rozumu stále. A kdo by medle váhal odvrátiti se se spravedlivým rozhořčením od supposice takové? Leda ten, kdo kromě rozumování proloženého na str. 368 proti Masarykovi, nedospěl anebo nechce se náležitě míti ani k té nepopíratelné pravdě, že Nebeský neváhal ani veřejně [1]) hlásati povídačky, dle níž i Dobrovský pochyboval o pravosti RKho; ale místo věcných důvodů toho přestal na vytáčce, „že prý se nemůže v širší líčení té záležitosti pustiti.“ Na té a na několika jiných i poněkud určitějších narážkách na domnělou podvrženosť i RKho, vyskytujících se jistě již i ve právě citované rozpravě jeho o témž rukopise, spočívá domnění V. Lamanského, dle něhož Nebeský staví se vlastně již i v téže rozpravě licoměrným obráncem RKho. Ondřej Storoženko pak dokazuje již i to svědectvím učitele svého, A. Kotliarevského, že zpomenutý výš od Gebauera článek, vyšlý v Tagesbote aus Böhmen 1858 anonymně pod titulem: Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten, skutečně pochází od Nebeského. Komu o důkazy nechvalných pověstí těch u Rusův o Nebeském více jde nežli mně nyní, ten ať sobě ráčí všimnouti čísla 214 a 218 zdejší Politiky německé 1886, ve které čtvrtá z mých ukázek obrany RKho vyšla, a souditi, nemluvil-li N. „pro domo sua“ nebo má-li Gebauer s Masarykem spolu proč pokládati ho za naprosto hodnověrného svědka, jestli skutečně povídal Chorošeyskému, že Šafařík pochyboval o pravosti RKho.

Ostatně poněvadž „contraria juxta se posita magis elucescunt“, připomínám ještě, že i největší všech auktorit Gebauerových, A. Vašek, zastíral

[1]) Časopis mus. 1852, sv. III, str. 145 pod č. 2; zvláštního otisku str. 21, č. 2.

úplný nedostatek svůj *paläografických* vědomostí, nejpotřebnějších i dle něho samého [1]) ke spravedlivému vyrovnání všech rukopisných sporů našich, dílem auktoritou Wattenbachovou, nedostatečnou k tomu i dle Masaryka (Athen. III, 166), dílem ohříváním povídačky Nebeského nevěrným čili tak, že prý „také Dobrovský začal už pochybovati o pravosti RKho“. Nedospěl však ani V. k rozumování, proloženému na str. 368 proti Masarykovi, a, co ještě zvláštní zmínky hodno, ani k náležitému rozeznání filologie od linguistiky než jen ke zjevnému pohrdání srovnavacím jazykozpytem, skončiv předmluvu svou mimo skratky takto: „Jádro nynějšího sporu je to: zdali LS pochází ze století IX—Xho a RK ze XIII—XIVho. Otázka ta, pokud do filologie sahá, může býti rozřešena jen na základě staré češtiny. Kdo se v obraně RK a Zho odvolává k tvarům a vazbám z XVho století aneb dokonce k novějším, ten již tím odsuzuje ony rukopisy pravosti. Podobně kdo k vyložení jistých nemožností v rukopisech těch nucen jest utíkati se k jiným slovanským jazykům, ano až k litevštině a sanskrtu, ten dovede sice o RK a Zém učeně psáti (!?), ale otázku o pravosti jejich nepošine ani o píď dále“. Dává to ovšem i skutky na jevo a nejpatrněji tím, že neuznal ani mínění Miklosichova o *vša* žádné zmínky hodným, ozvav se na str. 36 proti domnělému padělateli, V. Hankovi, takto: „Sháněje se po formách prastarých zabředl falšovatel v chyby až směšné: tak napsal v Čestmíru 177. a v Jelenu 29. ze *vsia* lesa m. ze *všeho* lesa. Je to zrovna tak, jakoby někdo genitiv slova *ten* utvořil: *ta* m. *toho*. Chybu tu spozoroval později v Jelenu a chtěl ji napraviti, což se mu však nepodařilo (Viz Mašek, o korrekt. v L. filol. pag. 184).“ Míní tím Listy filologické 1876 čili ročník jejich III. Kdo však kromě vytčené strany jejich i následující a výsledek chemické zkoušky [2]) o rasuře právě míněného místa, vykonané na mou žádosť 1880, nepředpojatě vezme v úvahu, tomu sotva zbude co slušnějšího a rozumnějšího, než odvrátiti se se spravedlivým rozhořčením od falšování, spáchaného posledním ze předešlých souvětí, neméně rozhodně než od vytčených dole pod č. 1.

Co se pak rozdílu mezi filologií a linguistikou vůbec a srovnavací zvláště týče, k tomu se Vašek i mnohem neslušněji má, než jak tím viní „některé z obhájců LSu a RKho“, vyčítaje jim na str. II zcela svévolně a nespravedlivě, že prý „se neslušně obořují na každého, kdo s nimi nekluše v pohodlných kolejích od mnoha let vyjezděných a že nevědouce stavějí těžko odstranitelné překážky všelikému pokroku“. Vždyť je tím právě

[1]) Filologický důkaz, že Rukopis Králodvorský a Zelenohorský, též zlomek evangelia sv. Jana jsou podvržená díla V. Hanky. V Brně 1879, str. II, kde „vznáší k slavnému sboru musejnímu snažnou prosbu, aby déle neváhal a rukopisy, jichž pravost se s tak mnoha stran popírá, znalcům v oboru paläografie osvědčeným vyšetřiti dal. Jest prý pevně přesvědčen, že tím pravda neklamně zraku všech se objeví a záhubnému sporu konec učiní“. Ku přesvědčení tomu zná se také prvým ze souvětí, citovaných dále nad čarou, ale nedokazuje ho nikdež a sice hlavně ze příčiny, znící na str. 53 takto: „Nechtěje se pouštěti do paläografického rozbírání RKho, ježto obor ten je mně cizí, připomínám jen, že jej důkladný učenec Wattenbach má za podvržený.“ Tím však odporuje Vašek i sobě samému skoro makavě, soudě rozhodně a nespravedlivě o Wattenbachovi v oboru sobě cizím. Konečně na str. 65 nevěrně se dokládá Nebeského předně proto, že vynechal sv. III Časopisu citovaného tu již na str. 369 pod čarou a lišícího se zvláštní paginací každého svazku od značné většiny ostatních ročníků jeho. Podruhé klep o Dobrovském, opakovaný z něho takto: „Die Königinhofer Handschrift habe ich mir noch gefallen lassen, aber jetzt sollen sie mir Ruh' geben!“ liší se ovšem jen čárkou po „Ruh“ od originalu, ale nerovnal by se smyslem překladu jeho, vytčenému nad čarou, kdy by jej V. byl dal i celý tak vytisknouti, jak se tři z jeho slov i tu objevují, t. j. proložené. Jinými slovy zní to zkrátka tak, že dotčená proložka není žádnou náhradou věcných důkazů toho, že „také Dobrovský začal už pochybovati o pravosti RKho.“

[2]) Časopis mus. 1881 r. str. 147, kdež on takto zní: „27„ v *zeufia* lupou bylo viděti nad *a* něco circumflexu podobného, v čem p. Hattala a Vrťátko spatřovali poněkud nepravidelné *o*. Po navlažení sirníkem ammonatým vyšlo totéž na jevo; *a* pod tím nebylo ani vodou ani sirníkem ovlaženo, jelikož tam pergamen je též tak jemný, že z protější strany proráží též *a* poslední slova *pisala*.“

V. sám vinen, rouhaje se již i výše vytčenými slovy a skutky takořka makavě nejen srovnavací linguistice než implicite také filologii směru téhož a té neomylné pravdě, kterou Komenský, skoro nejskvělejší všech hvězd na nebi vědeckých snah nešťastného jinak rodu našeho, hlásal i příklady nevývratně potvrdil už o 222 roků dříve slovy, předešlými tu již na str. 4 pod č. 4 a znamenajícími zkrátka to, že beze srovnání nelze vlastně ničeho náležitě poznati. Dle prvého z dotčených příkladů nerozeznával ovšem ani K. filologa od linguisty ještě, jak by vlastně byl měl; ale kdo by medle váhal zastavovati se nad tím o mnoho méně než nad úplnou neznalostí nebo nedbalostí Vaškovou o pravdě právě konstatované tak, že beze srovnání nelze vlastně ničeho, tudíž ani staré češtiny náležitě poznati? Leda ten, kdo buď nezná buď nechce šetřiti nijak předně toho podobenství, kterým zejmena Schleicher už 1850 r. vyložil rozdíl mezi filologem a linguistou, jak jsem se ho doložil hned s počátku přítomného Příspěvku; podruhé pak té též neomylné pravdy, že V. plagiatorsky „kluše v pohodlných kolejích, vyjezděných už od mnoba let" společníky mými, pokládaje již i paläografii samu čili bez nejukrutnější pomocnice její, chemie, za nejspůsobilejší k úplnému vyrovnání všech rukopisných sporů našich tak, jako kdy by toho žádný ze společníků mých nebyl ani tušil dříve nežli předchůdcové jeho vlastní čili pochybovači o pravosti i nejvzácnějšího beze vší pochyby všech sporných rukopisů, Královédvorského: Petruševič, Šembera a Jagić (str. II). Důkazy trpké ovšem, ale spravedlivé výčitky té vytýkám v následující obraně Šafaříka a Palackého.

Celkem však má se Vašek i k odpůrcům svým vůbec a k nejslavnějším z nich zvláště: Dobrovskému, Jungmannovi, Palackému a Šafaříkovi mnohem opatrněji než Gebauer.

Ten zajisté nepřestal na křivdách posud dolíčených, než dopustil se i více jiných nejen proti protivníkům svým právě jmenovaným než i proti příznivcům a společníkům svým v též a jiných příčinách: Miklosichi, Jagići a Schleicherovi.

Zejmena na str. 54 Poučení svého zlehčuje hodnověrnost nejen Šafaříkovu než i Fr. Palackého těmito slovy: „Šafařík a Palacký o glossách Mater Verborum a o Evang. sv.-janském vydali svědectví pravosti co nejskvělejší, podle něhož prý člověk se zdravým rozumem o pravosti Mater Verborum ani pochybovati nemůže, a v Evang. sv.-janském prý jest písmo české patrně od téže ruky a z téže doby jako latinské; a přece se ukázalo, že oba tito slavní badatelé se mýlili, a že i v Mater Verborum i v Evang. sv.-janském máme padělky. Autority se tedy mýlily při falsech nyní již uznaných, proto nemůžeme a nesmíme jim slepě věřiti ani stran RKZého."

Ovšem, ale i sem hodí se známý výrok: „Mutato nomine fabula de te narratur" anebo biblické podobenství o mrvě a břevně neodolatelně. Vytčené chyby totiž dopustili se Š. a P. 1840 r. jen tím, že methodicky správně čili paläograficky začaté obrany Evangelia sv. Jana a gloss, obsažených v Mater verborum, nedostatečně provedli, neuznavše za potřebné podrobiti jich aspoň takové zkoušce chemické, jakou roku téhož o LSě vyšlo na jevo, že není psán *barvou*, jako většina posud usvědčených padělků v literatuře naší, než *inkoustem*. Gebauer však nedovtípil se téže potřeby nijak ani o 40 roků později ve příčině Evangelia sv. Jana. Nepočínáť obrany jeho [1]) dle příkladu Fr. Palackého a P. J. Šafaříka [2]) čili věcnými důvody paläografickými a che-

[1]) Vyšlé 1881 r. i pod tímto titulem osudným: *Novočeská* bibliothéka vydávaná nákladem Musea království českého. Krutou porážku obrany té předvídal jsem ovšem hned po přečtení jejím, ale nemaje ještě dosti *věcných důvodů* podezření, vyslovených dále nad čarou, a nezvyk s bubny choditi na zajíce ani ve příčinách nepatrnějších této, neuznal jsem za slušné vysloviti subjektivného pochybování svého o pravosti Evangelia téhož určitěji, než jak se to stalo na str. 78 a 79 mého Přídavku ku prvému dílu Zbytků rým. Alexandreid staročes 1881.

[2]) Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache. Prag 1840, str. 13—33, 105—107, 199—201 a 205—209.

mickými, nejvážnějšími všech ostatních, než končí (str. 135 a 136) nedostatečnou náhradou jejich samými auktoritami: Palackého, Šafaříkovou, Wattenbachovou a Emlerovou přirozeně proto, že buď neznal buď nechtěl šetřiti vedle zásady o věcných důkazech proti pouhým auktoritám, oznámené již i tu na str. 48 pod č. 2 tučnějšími literami, ani té neomylné pravdy, že paläografie s nejsilnější a nejukrutnější i dle Athenäa samého (IV, 174 ad *d*) pomocnicí svou, chemií, zvítězila již 1857 r. rozhodně ve příčině Písně kr. Václava netoliko nad linguistikou než i nad filologií v nejširším smysle slova toho vůbec a nad tou zvláště, kterou nejspíše jen licoměrný obránce RKho, Nebeský, ještě o tři roky dříve bránil touž Píseň, přestav s paläografické strany též na pouhých auktoritách Dobrovského a Palackého a na zlehčování paläografie, znícím [1]) takto: „Jiný důvod, vážený z písma rukopisu české naší písně, má dle našeho zdání menší váhu, ačkoliv docela bez platnosti není.“ Dále Gebauer, dokládaje se ve svém Hláskosloví jazyka českého 1877 r. gloss, obsažených v Mater verborum, velmi často skratkem *MV.* promiscue, dává takořka makavě na jevo, že netušil ani toho ještě, co Baum a Patera již i veřejně hlásají, v Čas. mus. téhož roku (str. 120 a násl.) dokazujíce, že MV obsahuje mnoho nejen uměleckých než i filologických a linguistických padělků, spáchaných hlavně barvami. Konečně ani podezření, vyslovené Paterou a potvrzené svědectvím Emlerovým i mojím v témže Časopise (1879, str. 535 a 536) tak, že i v žalmě 109 a 145 latinského Žaltáře mus. máme padělky též barvou psané; ani chemická zkouška rasur RKho a zbytků rým. Alexandreid, patřících Museu království českého, vykonaná na mou žádosť 1880 r. způsobem srovnavacím a svědčícím nad očekávání příznivě o pravosti RKho nejen strany inkoustu proti barvě Feifalikově [2]) než i strany několika jiných zvláštností jeho paläografických, nepřiměly Gebauera dříve, nežli se jal brániti Evangelium sv. Jana, k též chemickému zjištění toho, nemýlili-li se Šafařík a Palacký, hlásajíce r. 1840, že jest inkoustem psáno a nikoli barvou, o níž a o tužce v něm neodolatelně svědčí

[1]) Časopis mus. 1854, str. 358. Tamže 1858 na str. 136 a 137 vyšlo i jádro Zprávy o paläografickém vyšetřování rukopisu Písně milostné kr. Václava, počínajíc se takto: „Museum království Českého chová ve své sbírce rukopisů jednotlivý list pergaménový, jenž na jedné straně známou z rukopisu Kralodvorského báseň *Jelen*, na druhé pak český text jedné ze tří králi Václavu připočtených německých písní milostných obsahuje.“ Kromě toho listu nevyšetřovala žádného jiného rukopisu dotčená kommisse, ustanovená na žádosť J. Feifalika, podporovanou dle č. 232 zdejší Politiky německé 1886 plagiatem o paläografickém a chemickém sudidle jako též nejvážnějším všech ostatních. Marně se tedy domáhá Gebauer a Masaryk po něm slovy, předešlými tu již na str. 368, slepé víry i v to, že se s Písní kr. Václava místo přepisu Jelena z RKho Píseň na Vyšehrad octla mezi falsifikaty. Ostatně svědčí proti tomu také original dotčené Zprávy, vytištěný dle mé žádosti do slova věrně na konci Zprávy, citované tu na str. 373 pod č. 1.

[2]) Ueber die Königinhofer Handschrift. Wien 1860, str. 107, dle níž RK psán byl „mit einer schon ursprünglich braunen Eisenoxydauflösung, die nie schwarz gewesen ist“. Poněvadž F. nedokazuje toho nijak, neuznala ho dotčená kommisse ani jmenování hodným, přestavši ve Zprávě své na konstatování toho, že jejím „rozborem zejmena také vniveč obrácena domněnka tu i tam vyslovená, že by RK byl barvou psán“ (Čas. mus. 1881, str. 146). Gebauer byl členem i té kommisse, ale nedopřál jí pomoci své nijak, omlouvaje se churavostí. Nepodepsal on ani Zprávy právě citované a sice nejspíše proto, že byl už i dřív odhodlán osočovati pravosť i RKho vůbec a tak zvláště, jak se to skutečně stalo v Ersch- a Gruberově encyklopädii článkem, psaným už 1882 a 1883 v zimě a zpomenutým už i tu na str. 367. Jináče by se sotva byl dostal do koterie, jejíž vůdce nejnověji tak osočuje, jak dále dopovím. Ostatně předvídal jsem už i přeběhlictví to, ozvav se proti němu na str. 16 a 17 Přídavku, citovaného tu již častěji, takto: „Odváží-li se Gebauer skutečně ‚odflankovati‘ zcela ku zjevným odpůrcům nejen LSu než i RKho, dovede ovšem i víc ublížiti národní věci naší, nežli se toho podnes už jakkoli, nevědomě či vědomě dopustil, jelikož nelze rozumně toho zapírati, že je, dopovím to slovy Friedricha von Hellwald, známými již i po str. 7 mého Brusu, ‚im ganzen Reiche der Natur viel leichter Wunden zu schlagen als sie zu heilen‘. Ale starám se vlastně již i nyní a postarám se i jindy, seč právě budu, o to, aby ani G. nedošel odměny lepší nežli zjevní protivníci dotčených památek.“

chemická zkouška, vykonaná 1886 r. na žádosť Gebauerovu a před očima jeho. Táže zkouška[1]) však ospravedlnila dokonale také ostatní z výše konstatovaných domyslů mých, Emlerových a Paterových.

Nejen přes to přese všecko než i přes odbytou již na str. 326 a násl. chválu Jungmannova slovníku chce Gebauer čím dále tím odvážlivěji namluviti i německé intelligenci, že spíše „může a smí slepě věřiti autoritě“ jeho než i Jungmannově, jejíž hodnověrnosť aspoň co do podstaty právě tak neomluvitelně hledí znevážiti jako Šafaříkovu a Palackého slovy výše vytčenými a následujícími[2]): „*Dieselben Männer*, die man als Autoritäten für die K.- und GH. anführt, *haben ja auch die unechten Glossen der Mater Verborum*, *das Evangelium Johannis*, *das Vyšehradlied und das Lied K. Wenzels für echt gehalten*, Texte, die seitdem alle als *unecht erwiesen* sind. Und mit welchem Nachdruck haben sie sich für die Echtheit einiger dieser ‚Denkmäler‘ ausgesprochen!“

Šafařík a Palacký ujímali se ovšem LSu, EJ a MV 1840 r. slovy, vytčenými tamže ze str. 195 a 207 knihy: Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache, i poněkud důrazněji než Jungmann LSu proti Dobrovskému a Palkovičí[3]) o 8 roků dřív, ale neublížili přece tak velice auktoritě své jako Gebauer své nejen obranou Evangelia sv. Jana, dle předposledního z těch odstavcův a dle str. 70 do 79 mého Přídavku, vyšlého hned po ní 1881, methodicky a jinak nad pomyšlení bludnou a utrhavou, než i tím, že neváhal ani 1885 r. ještě dokládati se téhož Evangelia. RKý pak už i dříve v Ersch- a Gruberově encyklopädii tak neslýchaně osočovati, jak o tom svědčí konec druhé z mých ukázek obrany téhož rukopisu (Nár. listy 1886, č. 16) se značnou většinou páté (Světozor 1887, č. 43 do 49). V té hned s počátku pod č. 6, v oné pak zejmena proti Miklosichi (č. 3) hlásám zásadu o věcných důkazech proti pouhým auktoritám co do podstaty zcela tak, jak jsem ji tu dal otisknouti na str. 48 pod č. 2 tučněji, a řídím se jí onde neméně bedlivě než tu i proti nejslovutnějším ze společníků svých v obraně RKho. Nicméně však neváhá Gebauer domáhati se slepé víry v naprostou neomylnosť auktority své ani proti mně následujícími slovy: „Die Pietät, die wir alle den hohen Verdiensten Dobrovský’s, Šafařík’s, Palacký’s nachtragen, sollte es den Vertheidigern der K.- und GH. eingeben, nicht immer und immer die Mängel blosszulegen, die sich in dem Wissen und Erkennen dieser Männer finden.“

Výčitka ta jest i jinak téměř nedostižným vrcholem impiety a sice hlavně proto, že Gebauer nenaráží nikdež ani sebe slaběji zejmena na tu ostudu své linguistiky a methody, které se dodělal obranou Evangelia sv. Jana, a že on sám nemá již ode dávna pilnější práce, nežli znevažovati „das Wissen und Erkennen“ předchůdců svých vůbec a nejvýtečnějšího z nich, Šafaříka, zvláště čím dále tím svévolněji, nejspíše k tomu cíli, aby nejen česká než i německá intelligence snadněji uvěřily tomu, že ani Šafařík „nebyl hoden ani podle ducha, ani podle zásluh“ o jazykozpyt český „rozvázati řeménkův u obuvi“ (Poučení str. 3 pod č. 1) Gebauerovy a že teprve G. jest úplně s to, aby zbavil národ náš i té hanebné skvrny, jakou prý je mu víra v pravosť i RKho. Ku předešlým důkazům trpké, ale spravedlivé výčitky té přidám ještě následující. (Pokračování.)

[1]) Zpráva o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisů musejních (Čas. mus. 1887, str. 302, 303 a 305 do 307; ve zvláštním otisku str. 6, 7 a 9 do 11). Proti Písni na Vyšehrad, podstrčené Gebauerem a Masarykem Šafaříkovi místo přepisu Jelena z RKho, viz tamže str. 427 a 430; ve zvláštním otisku pak str. 131 a 132.

[2]) Archiv für slavische Philologie 1888 čili XI, 170 a 171. Slova, vyznamenaná nad čarou ležatými literami, vynikají tak už i v originale.

[3]) Časopis. mus. 1832, str. 239 do 248.

Školstvo Švýcarské.

Píše Fr. Prusík.

(Dokončení.)

Jednotlivě má se věc takto:

	Gymnasia.	Reálky (školy průmyslové).
9. rok:	Lausanne (collège).	Lausanne.
10. „	Bern, Burgdorf, Pruntrut, Engelberg, Basilej.	Burgdorf, Pruntrut, Basilej.
11. „	Luzern, Schwyz, Einsiedeln, Freiburg.	Schwyz, Luzern.
12. „	Curych. Winterthur, Sarnen, Zug, Solothurn, Sv. Havel, Chur, Frauenfeld, Ženeva.	Sarnen, Freiburg, Solothurn, Chur, Frauenfeld, Ženeva.
13. „	Altorf, Aarau, Šafhúzy.	Altorf, Šafhúzy.
14. „	— —	Curich, Bern, Sv. Havel.
15. „	Neufchâtel (gymnase).	Winterthur, Neufchâtel.
16. „	Lausanne (gymnase).	Aarau.

Ročníkův mají gymnasia 6—9½, průmyslové školy 3½—8, při čem se nepočítají 3 reálky (Altorf, Schwyz, Sarnen) o 2—3 ročnících, any tudíž patří vlastně ke školám sekundárním.

	Gymnasia.	Reálky (školy průmyslové).
3½ ročníku:	— —	Winterthur, Aarau.
4 ročníky:	— —	Sv. Havel.
4½ ročníku:	— —	Curich.
5 ročníkův:	— —	Neufchâtel.
5½ „	— —	Šafhúzy.
6 „	Sarnen, Engelberg, Šafhúzy, Aarau.	Luzern, Solothurn.
6½ „	Curich, Winterthur, Zug, Sv. Havel, Frauenfeld.	— —
7 „	Schwyz, Solothurn, Neufchâtel, Ženeva.	Ženeva.
7½ „	— —	Basilej.
8 „	Einsiedeln, Luzern (incl. lyceum), Freiburg (inclus. lyceum), Basilej.	Lausanne.
9½ „	Lausanne (incl. collége).	— —

Ústavy, jež mají nejvyšší ročník o ½ roku, ukončují vyučování na podzim vzhledem na vstup žactva do kantonových vysokých škol a do polytechniky.

Z ústavův některých kantonův lze vstoupiti na polytechniku jen po předcházející zkoušce: z jiných zase takové zkoušky není třeba, jako jsou:

Kantonové školy ve Frauenfeldu (Thurgau), Šafhúzích, Solothurnu, Churu (Graubünden); akademie v Lausanně a Neufchâtelu, collège sv. Michala ve Freiburgu, reálka v Luzernu, lyceum v Luganu, collège, section technique, division supérieure v Ženevě.

S kantony Curišským, Bernským, Basilejským a Aargavským se v té příčině teprve vyjednává.

Předměty, jimž se na středních školách vyučuje, jsou věčšinou stejné, ale počet hodin jest různý. Nezbývá leč uvésti příkladem některé význačné

střední školy, jako na př. *Curišské gymnasium* o 7 ročnících: náboženství po 2 hod. v I. II. III. a VI. roč., jinde nic.; jazyk mateřský v I. roč. 4 hod., v II. 4, III. 3, IV. 3, V. 4, VI. 4, VII. 3; jiné jazyky moderní III.—VI. po 6, VII. 3; jazyky staré I. 10, II. 15 (zde počíná řečtina), III. 13, IV. 14, V. 12, VI. 14 (zde počíná hebrejština), VII. 17; mathematika I. II. po 4, III. IV. po 3, V. VI. po 4. VII. 3; přírodověda IV. 2, V. VI. po 5, VII. 6; dějepis a zeměpis I. 5, II. 4. III.—VI. po 3; kresba a psaní I. 4, II. III. po 2; zpěv a hudba I.—IV. po 2, V.—VII. po 1; tělocvik I.—III. po 2. IV.—VI. po 3 (v letě střelba), VII. 2 hod. Jinak tomu na *gymnasiu Luzernském*: náboženství v I.—VI. po 2 hod., v VII. a VIII. (lyceum) nic; jazyk mateřský v I. 5 h., II. 4, III. 3, IV. 4, V. VI. po 3, VII. VIII. po 2; jiné jazyky moderní II. 4, III. 3, IV. 9, V. VI. po 3, VII. VIII po 1; jazyky staré I.—VI. po 6. VII. VIII. po 1 (liter.); přírodověda V.—VIII. po 3, dějepis a zeměpis I. 5, II. III. po 4, IV.—VI. po 3, VII. VIII. po 4; tělocvik I.—VI. po 2; filosofie VII. 7 (náboženská filosofie 2, filosofie 5), VIII. 6 (náb. fil. 2, fil. 4). Kresbě, psaní, zpěvu a hudbě se neučí. — *Reálka Basilejská* o $7^1/_2$ ročnících: náboženství I. II. po 2 (na Bernské reálce též jen v I. a II. a sice po 1 h., kdežto na Luzernské ve všech 5 třídách po 2 hod.), jazyk mateřský I.—VII. po 4 h., VIII. 3; jiné jazyky moderní I.—III. po 5, IV. 8, V. 9, VI. VII. po 8, VIII. 6; mathematika I. II. po 4, III. 6, IV. 7, V. VI. po 8, VII. 12, VIII. 14; přírodověda I.—III. po 2, IV. V. po 4, VI. 6, VII. VIII. po 7; dějepis a zeměpis I. 3, II. 4, III. 5, IV. 4, V. 3, VI. VII. po 2; kresba a psaní I.—III. po 4, IV. až VII. po 2 (Luzernská I. 6, II. III. po 4, IV. V. po 6); zpěv a hudba I.—III. po 2; tělocvik I.—VI. po 2, cvičení ve zbrani (fakultativně) I.—IV. po 4 h.

4. Hospodářské školy.

Jsou 3 středního stupně: v Strickhofě (kanton Curich), Rütti (k. Bern) a v Cernieru (k. Neufchâtel); vše požívají vydatné podpory spolkové. Chovanci bydlí v konviktě.

Vstoupiti lze po dokonaném roce 15. s vědomostmi odbyté školy primární (Bern, Neufchâtel) neb sekundární (Curich).

Doba školy: v kantonu Curišském a Bernském 2 ročníky s roční přípravkou, v Cernieru 2 ročníky.

Učba jest v zimě hlavně theoretická (vědecká), v létě praktická. V Cernieru střídavě den theorie a den praxe. Se školou v Rütti spojena jest pokusná stanice lučební, by přispívala ku zkoumání vědeckých základův hospodářství a by výsledky jeho prakticky sprostředkovala.

Za tím účelem provozují školy hospodářství na statku a na přiměřeném kuse lesa.

Od r. 1884 koná se na různých místech zimní vyučování (Lausanne, Zug, Sursee, Brugg) k theoretickému i praktickému vzdělání rolníkův.

Za vysokou školu hospodářskou o 5 semestrech zřízeno jest zvláštní oddělení při polytechnice Curišské. Vstoupiti do něho lze po dokonaném roce 18.

5. Technické školy.

a) *Technikum kantonu Curyšského ve Winterthuru* vědeckým vyučováním a praktickým cvikem umožňuje osvojovati si ty vědomosti a zručnosti, jichž technik středního stupně při řemesle a průmyslu nutně potřebuje.

Technikum má 7 oddílův: odbornou školu pro stavitelské techniky, strojnické techniky, elektrotechniky, lučebníky, zeměměřiče, obchod a umělý průmysl. S ústavem jest spojena řemeslnická škola s vyučováním večerním a nedělním; také se zde koná vyučování pro učitele kreslení na pokračovacích školách půmyslových.

Vyučuje se 5 semestrův, v odělení obchodním 4.

Školní rok počíná z jara, avšak i na podzim se žáci přijímají. Vstou-

piti lze po dokonaném roce 15. na základě zkoušky, která předpokládá vědomosti trojleté návštěvy školy sekundární. — Ústav má podporu spolkovou.

b) *Umělecko-průmyslová škola v Curichu* pro umělecké vzdělání řádných pracovníkův obou pohlaví, zvláště kreslířův, lithografův, učitelův kreslení, dekoračních malířův, malířův na skle, modelleurův, sochařův, řezbářův, pozlacovačův, hrnčířův, umělých truhlářův, stříbrníkův a zlatníkův.

Vstup po 15. roce dokonaném.

Vyučování v jednotlivých odborech trvá aspoň 2 roky dle určité osnovy učební; posluchači však mohou navštěvovati různé odbory.

c) *Umělecká škola v Bernu* poskytuje příležitosti k předběžnému vzdělání nastávajících umělcův, učitelův kreslení a umělých řemeslníkův. Kandidáti učitelstva a učitelé mají svobodná místa. Ústav má přípravku a vlastní školu; podpory požívá spolkové i jiných.

d) *Umělecko-průmyslová škola v Luzernu* jest spojena se školou kantonovou. Skládá se z 3 oddílův: 1. kreslení od ruky a dekorativní malířství, 2. modellování a řezbářství, 3. umělé zámečnictví.

Vyučuje se ve dne i večer a v neděli.

Theoretické předměty jsou: měřictví a nauka o promítání (3 hodiny), nauka o slohu a dějiny umění (6 hodin).

e) *Průmyslová škola v Basileji* přispívá přiměřeně k povznesení řemesel a umělého průmyslu. Má nižší oddíl pro obecné průpravné vzdělání průmyslové a vyšší oddíl pro odborné i umělecké vzdělání.

Vyučuje se v pololetních bězích a sice jednak ve všední dni za dne i večer, jednak v neděli.

Vstup do nižšího oddílu po dokonaném 14., do vyššího po dokonaném 15. roce. Předpokládá se řádné vzdělání obecné školy. Řemeslníci připouštějí se do jednotlivých odborův po dokonaném 18. roce.

Vyučování jest bezplatno, vyjímaje ty žáky tříd uměleckých, kteří se nevzdělávají k povolání průmyslovému.

f) *Kreslířská škola průmyslového musea ve Sv. Havle* jest hlavně odbornou školou pro kreslení vzorkův v průmyslu tkalcovském s vyučovací dobou 3 let.

Vstup z pravidla po 14. roce.

Vyučuje se různým směrům kreslení od ruky s naukou o stínování, perspektivou, naukou o slohu, skládání vzorův pro vyšívání, tkaní a tištění.

g) *Ecole des arts industriels kantonu Ženevského* podporuje tyto studie: dekorativní sochařství, práce v sádře a na kameni, řezbářství, umělé zlatotepectví, práce bronzové, umělé kování, malování na emailu, ozdoby porcellanu a bílého majolíku, dřevorytbu.

Vstup po dokonaném 14. roce na základě zkoušky.

Učí se zdarma.

h) *Ecole d'art města Ženevy* má přípravku, střední školu a vyšší oddíl. V přípravce se učí měřictví, deskriptivě, počátkům ornamentiky s použitím k domácímu nářadí. Střední oddíl má třídu pro figuralní kreslení, třídu pro modellování a třídu pro architekturu a ornamentiku. Vyšší oddíl má umělecko-průmyslovou školu (Ecole spéciale d'art appliqué à l'industrie) a školu uměleckou (Ecole des beaux-arts).

Vstup do nejnižší třídy po 12. roce.

Školné se neplatí.

Poznámka. Mimo to jest mnoho jiných podobných škol, jako tkalcovských (2), hodinářských (8), řezbářských (3) a košíkářských (2), jež vzdělávají pouze průmyslně.

6. Zvěrolékařské školy

jsou pouze 2 a sice v kantonu Curišském a Bernském.

Vstup po dokonaném 17. roce na základě zkoušky přiměřené po:a-

davkům spolkového maturitního programmu pro zvěrolékaře. V Bernu jest ještě při škole té přípravka o 1 semestru.

S ústavy jest spojena zvířecí nemocnice a ambulatorní klinika.

Škola Bernská spojena jest s vysokou školou, kdežto v Curichu jen jednotliví professoři vysoké školy a polytechniky na ní vyučují.

7. Vysoké školy. Fakulty.

Vysoké školy kantonův Curišského, Bernského, Basilejského a Ženevského mají po všech 4 fakultách, totiž: bohosloveckou, státovědeckou, lékařskou a filosofickou.

Vysoká škola Bernská má 2 bohoslovecké fakulty, a sice pro církev reformovanou a pro *starokatolickou.* Při universitě Ženevské jest též vzdělávací ústav pro *zubní lékaře* (Ecole dentaire).

Vysoké školy těchto 4 kantonův mají organisaci mnohem souhlasnější, než tomu jest při školách nižších stupňův v různých kantonech.

Vysokým školám nejvíce se blíží *akademie kantonův Waadtského a Neufchâtelského.*

Při Waadtské akademii jest kromě gymnasia o 2 ročnících i faculté des lettres, faculté des sciences s oddílem lékárnickým a lékařsko-propaedeutickým, každá o 2 ročnících; pak faculté technique a faculté de droit po 3 ročnících a faculté de théologie o 4 ročnících.

Při akademii Neufchâtelské jest faculté des lettres, faculté des sciences, faculté de droit a faculté de théologie.

Jinde jsou zvláštní fakulty, jako *bohoslovecké ústavy v Luzernu a Solothurnu, právnické školy ve Freiburgu a Sitten,* vše spojeny s kantonovými školami středními.

Vysoká škola technická či polytechnika Curišská jest jediný školní ústav švýcarský, jenž dosud od spolkové vlády jest zřízen a vydržován.

Má pak tyto odborné oddíly:

1. Škola stavitelská . . . . o $3^1/_2$ ročnících.
2. „ inženýrská . . . . o $3^1/_2$ „
3. „ mechanicko technická . . . . o $3^1/_2$ „
4. „ lučebné technická:
   a) technický směr . . . . o 3 „
   b) farmaceutský směr . . . . o 2 „
5. „ hospodářská a lesnická:
   a) škola lesnická . . . . o 3 „
   b) „ hospodářská . . . . o $2^1/_2$ „
6. Šestý oddíl pro odborné učitele:
   a) sekce mathematická . . . . o 4 „
   b) „ přírodovědecká . . . . o 3 „
7. Obecný filosofický a státohospodářský oddíl (volné odbory):
   a) mathematické, přírodovědecké a technické přednášky jako částečné doplnění programmův odborových;
   b) filosofické a státovědecké přednášky;
   c) vojenské vědy.

Vstup na vysoké školy a akademie po dokonaném 18., v Neufchâteln 17. roce.

C. Soukromé školy.

Na všech stupních veřejného školstva jsou soukromé školy, počínaje opatrovnami až k fakultám (evang. škola kazatelská v Basileji, ústavy missionářské tamže, faculté de l'eglise libre à Lausanne).

Vznik svůj vzaly na věčším díle z různých náboženských názorův neb socialních neb jazykových rozdílův; jiné vznikly z rozmanitých potřeb huma-

nitních, jako ústavy pro choromyslné, slepé, hluchoněmé, osiřelé atd. Ve francouzském a vlaském Švýcarsku jsou mnohem četnější než v německém, v městech častější než na venkově, ve výhradně katolických neb výhradně reformovaných kantonech méně četny než v kantonech s oběma vyznáními.

Věčšina z nich má jen stupeň národní školy, některé sáhají až i na stupeň střední školy.

Kantony Uri, Solothurn, Appenzell I.-Rh. nemají soukromých škol.

II. Návštěva školní.

A) Primarní školy.

Školních obcí v r. 1887 bylo 3805 (nejvíce v Bernsku: 589), škol 7180 (nejv. ve Waadtsku: 898), žákův 234.161 (nejv. v Bernsku: 48.649), žákyň 233.436 (nejv. v Bernsku 48.859): celkem 467.597 (nejv. v Bernsku 97.508); učitelův 6128 (nejv. v Bernsku 1211), učitelek 2890 (nejv. v Bernsku 775); celkem 9018 (nejv. v Bernsku 1986); na jednoho učitele přichází průměrem 52 (nejv. 77 v Curišsku, nejméně 31 v Graubündensku) žákův.

B) Školy pokračovací a branecké.

Na školách pokračovacích žákův povinných 7784 (nejv. v Aargavsku 2651), dobrovolných 11.932 (nejv. v Curišsku 3022), na školách braneckých 7924 (nejv. ve Freiburžsku 2554) žákův: celkem 27.640 (nejv. v Aargavsku 3079.)

C) Sekundarní školy.

Škol 452 (nejv. v Curišsku 91), žákův 14.371 (nejv. v Curišsku 2937), žaček 10.604 (nejv. v Bernsku 2451): celkem 24.975 (nejv. v Bernsku 4861); učitelův 1127 (nejv. v Bernsku 223), učitelek 204 (nejv. v Bernsku 90, žádných v Curišsku, Freiburžsku, Solothursku, Šafhúsku, Graubündsku, Thurgavsku, na chlapeckých školách v Tessinsku): celkem 1331 (nejv. v Bernsku 313); na jednoho učitele průměrem 19 (nejv. 45 v Basileji, nejméně 9 v Uri a na dívčích školách v Tessinsku) žákův.

Z veškerého počtu žactva na stupni *školy obecné* připadá na školy pod A) uvedené 90% (nejv. 100% ve Wallisku, nejm. 63 v Basileji), na B) 5% (nejv. 14% v Solothursku), na C) též 5% (nejv. 29% v Basileji).

D) Opatrovny.

Škol 544 (nejv. ve Waadtsku, asi 200), dítek 20.014 (nejv. ve Waadtsku asi 4000), učitelek 611 (nejv. ve Waadtsku, asi 200); na jednu učitelku průměrem dítek 33 (nejv. 91 ve Freiburžsku).

E) Ústavy učitelské.

Ústavův 33 (nejv. v Bernsku 5), žákův 1090 (nejv. v Bernsku 188) žákyň 548 (nejv. v Bernsku 117): celkem 1638; učitelův asi 180, učitelek asi 30: celkem asi 210.

F) Vyšší školstvo.

Žactva mají: semináře 1638 (nejv. v Bernsku 303), vyšší dívčí školy 3211 (nejv. v Ženévsku 1096), gymnasia 7115 (nejv. ve Waadtsku 1762), průmyslové školy 2630 (nejv. v Basilejsku 676), obchodní školy 274 (nejv. v Basilejsku 68), hospodářské školy 138 (nejv. v Bernsku 59), technické školy 649 (nejv. v Curišsku 311), zvěrolékařské školy 96 (nejv. v Curišsku 51): celkem 15.751 (nejv. ve Waadtsku 2714).

Poměr obecného školstva k vyššímu jest tento: 97·1% škol obecných a 2·9% škol vyšších (nejv. 22·4% v Ženévsku).

G) Vysoké školy.

Studentův 2300 (nejv. 205 na lékařské fakultě Curišské), studentek 138, mimořádných posluchačův 854. Cizincův je ze všech 7o3.

Ze 138 *studentek* navštěvuje při Curyšské polytechnice lučebně-techn. školu 1 a tak zvaný 6. oddíl (viz výše) 2; při vysoké škole Curišské fakultu státoprávní 1, lékařskou 36, filosofickou 17; při vysoké škole Bernské fakultu lékařskou 42, filosofickou 10; při universitě Ženévské fakultu des sciences 22, des lettres 2, de médecines 5: celkem tedy jich nejvíce navštěvuje přednášky o lékařstvu, totiž 83 či přes 60%.

III. Platy učitelův.

Platy učitelův primárních jsou různy dle kantonův; na př.:

V Curišském kantonu:

a) Zákonné minimum od státu a obce 1200 fr.

b) Státní přídavky dle doby služební 100—400 fr. (4 quinquennálky po 100 fr.).

c) Byt (4 pokoje, kuchyně atd.), pozemek (900 m²), dříví (6 sterův).[1])

d) Výslužné po 30 letech služebních, když by onemocněl (800—1000 fr. ročně).

e) Roční důchod vdově a sirotkům 200 fr.

f) Pozůstalí požívají platu 6 měsícův (zástupce platí stát).

g) Vikariatní náhrada v nemoci až k plné částce nákladu.

h) Dobrovolné přídavky obcí k služnému.

i) Dobrovolné přídavky obcí k zvýšení státní výslužby.

k) Státní přídavky učitelům v horských obcích o 100—300 fr.

Učitelky mají právě takový plat jako učitelé.

V Basileji:

a) Roční služné *v městě* učitelům 90—120 fr., učitelkám až 80 fr. za týdenní hodinu do roka; *na venkově* 60—90 fr. a byt i 36 arův pozemku. Učitelky mohou výminečně dostati stejné služné s učiteli.

b) Přídavky služební po 10 letech 400, po 15 letech 500 fr. Učí-li kdo týdně od 20—23 hodin, dostává ²/₃ služebního přídavku; učí-li od 12 do 19 hodin, dostává ho ¹/₃.

c) Stane-li se učitel k službě neschopen před 10 roky služebními, dostane odbytné až do výše ročního služného; po 10 letech dostane doživotní výslužné, a sice 2% ročního služného (včetně s přídavky služebními) za každý dokonaný rok služební, na př. při 24 hodinách týdenních (po 120 fr.) po 30 letech služebních 60% z 3380 fr., t. j. 2028 fr.

d) V nemoci podpora z vikariatní pokladny, do níž každý učitel ročně přispívá ¹/₂ fr. za týdenní hodinu vyučování.

V Ženevském kantonu:

a) Roční služné:

I. třída:	učitelé	1650 fr.,	učitelky	1330 fr.
	podučitelé	1300 „	podučitelky	900 „
II. „	učitelé	1850 „	učitelky	1430 „
	podučitelé	1500 „	podučitelky	1200 „
III. „	učitelé	2050 „	učitelky	1630 „
	podučitelé	1700 „	učitelky	1400 „

b) Byt učitelům i učitelkám, ve venkovských obcích ještě zahrada; náhrady za byt v Ženevě učitelům 500, učitelkám 350 fr., v předměstích učitelům 425, učitelkám 300 fr.

---

[1]) Neb dle místních poměrův přiměřená náhrada 300—1000 fr.

c) Desítiletý přídavek, počítaje od definitivního ustanovení, učitelům 50 fr., učitelkám 30 fr., podučitelům 80 fr., podučitelkám 60 fr. ročně.

d) Maximum ročního výslužného 1500 fr. (Učitel platí 80 fr. ročně do výslužní pokladny a stát přidává k tomu 50 fr. za každého jednotlivého učitele.)

V ostatních kantonech má se to více méně podobně, takže roční služné dělá učitelům 500—2200 fr. (učitelkám zhusta méně, asi $^4/_5$). Zvláštní ustanovení mají v kantonu Freiburžském, kde mají na venkovských školách až do 30 dětí učitelé 800 fr., učitelky 700 fr., na školách do 50 dětí učitelé 900 fr., učitelky 800 fr., na školách přes 50 dětí učitelé 1000 fr., učitelky 900 fr. Avšak když žije několik *učitelek pohromadě*, může se minimum pro 2 snížiti na 1000 fr., pro 3 na 1200 fr., pro 4 na 1400 fr.

Platy učitelův *středních škol* jsou též nestejny; tak na př. na kantonálním gymnasiu Curišském, kde bylo 50 učitelův, měl učitel, jemuž bylo 27 let a jenž učil 4 hodiny do téhodne, 640 fr.; jiný 41letý, jenž učil tolikéž, měl 720 fr.; při 6 hodinách týdenních měl učitel s 26 roky 1010 fr., s 47 r. 1140 fr., s 53 r. 1150 fr., při 8 hod. (38 r.) 1500 fr. při 9 h. učitel s 37 r. 1700 fr., s 61 r. 3090 fr.; při 10 h. (48 r.) 1670 fr., jiný (59 r.) 1600 fr.; při 11 h. (32 r.) 1860 fr.; při 16 h. (34 r.) 2760 fr.; při 17 h. s 26 r. 2870 fr., 57 r. 3400 fr.; při 18 h. (43 a 49 r.) 3750 fr.; při 20 h. (53 r.) 5200 fr.; při 21 h. s 43 r. 4300 fr., s 70 r. 5050 fr.; při 22 h. s 52 r. 4600 fr., s 61 r. 4700 fr.; při 23 h. s 29 r. 4250 fr., s 39 a 71 r. 4850 fr.; při 24 h. (33 a 40 r.) 5100 fr.; při 25 h. (40 r.) 5300 fr.; při 26 h. s 52 r. 3100 fr., s 32 r. 4200 fr.; při 27 h. (36 r.) 5000 fr. Na gymnasiu v Bernu mají při 4—23 h. (34—56 r.) 2700—4725 fr. Na gymnasiu Luzernském při 17—28 h. (27—56 r.) 2400—3400 fr. Na tamní reálce při 8—22 h. (31 až 61 r.) 700—3000 fr. Na kantonálním gymn. v Solothurnu má 1 učitel (38 r.) 3500 fr., ostatních 6 (43—61 r.) po 3700 fr. Na gymnasiu Basilejském při 2 hod. (32 r.) 500 fr., při 3 h. s 36 r. 390 fr., s 31 r. 600 fr.; při 5 h. (54 r.) 1250 fr., při 6 h. (51 r.) 780 fr.; při 7 h. (34 r.) 1400 fr.; při 8 h. (28 r.) 1200 fr.; při 9 h. (40 r.) 1740 fr.; při 10 h. (28 r.) 1000 fr., při 18—30 h. 2835—5600 fr.; rektor (52 r.) má při 7 h. 6000 fr. Na tamní reálce při 8—35 h. mají učitelé 1920—5324 fr.; rektor (10 h.) 6000 fr.

IV. Finanční poměry (průměrem).

Vydaje *obcí* na školstvo: primární 12,613.126 fr. (nejvíce Curišsko 2,468.866), sekundární 2.233.197 fr. (nejv. Bernsko 686.191), střední 424 086 fr. (nejv. Bernsko 226.971): celkem 15,270.409 fr. (nejv. Bernsko 3,112.840).

Vydaje *kantonův* na školstvo: primární 4,854.821 fr. (nejvíce Bernsko 950.150), sekundární 1,577.644 fr. (nejv. Bernsko 299.000), střední 2,882.835 fr. (nejv. 402,850), vysoké 1,666.754 fr. (nejv. Ženévsko 393.583), na správu 215.271 fr. (nejv. Bernsko 28.240): celkem 11,197.325 fr. (nejvíce Bernsko 2,003 310).

Dle společných vydajův vypadá: ze 17,467.947 fr. na 1 žáka primarní školy průměrem 37 fr., na 1 obývatele 6·1 fr.; z 3,810.741 fr. na 1 žáka sekundární školy 153 fr.; z 3,306.921 fr. na 1 žáka střední školy 210 fr., na 1 žáka vysokých škol 823 fr.

Na veškero školstvo přispívají: kantony 11,197 325 fr. (nejvíce Bernsko 2,003.310), obce 15,270.409 fr. (nejv. Bernsko 3,112.840): celkem 26,467.734 f.; z toho připadá z 2,846.102 obývatelův na 1 obývatele průměrem 9 fr. (nejv. v Basileji 21·7).

Podpory *spolkové* na školstvo kantonův: na vzdělání průmyslové 220.344 f., na vzdělání hospodářské 61.659 fr., na polytechniku Curišskou 579.000 fr.

Katull.

Napsal *Timothej Hrubý.*

(Pokračování.)

V Římě zadal Katull i srdce své. I tato láska jest originální, ač nedopadá právé na prospěch básníkův.

Předmětem ohnivých citů a plamenných veršů [1]) jeho stala se *Klódia*, druhá sestra pověstného démagóga a nepřítele Cicerónova P. Klódia, do níž se zamiloval kolem r. 62., tedy asi jako jinoch pětadvacetiletý. Byla to — vdaná paní. Manželem jejím, ovšem jen krátký čas (od r. 61—59) byl Q. Metellus Celer, bývalý kónsul a přísně konservativní senátor.

Šťastnou náhodou zachovala se nám obšírná charakteristika této až příšerné ženštiny, při jejíž čtení nás téměř závrať pojímá. Mezi mnohými ctiteli Klódiinými vynikal totiž mladistvý rytíř římský *M. Caelius Rufus*. Ale po nastalé roztržce, když se jí vyrval z náruče, byl kurtisánkou ničeho se nelekající žalován, že vypůjčiv si od ní značné summy peněz, pak ji chtěl otráviti . . .

Obžalovaného skvěle a se zdarem obhájil Ciceró zachovanou nám řečí Pro M. Caelio Rufo r. 56. př. Kr. promluvenou, kterou Boissier [2]) právem za jednu z nejkrásnějších řečí Cicerónových vyhlašuje. Ačkoli snad je Cicerónova kresba místy upřílišena, podáváme pro neobyčejnou zajímavosť celou charakteristiku, pokud se z řeči oné sestaviti dá.

Manželu, svému příbuznému, přinesla věnem ledovou chladnosť. Ano, když přísný senátor nevěrou její soužen zemřel, po celém Římě kolovala pověsť, že se Klódia zbavila nepohodlného svědka svých hříchů jedem.

Hledá náhrady jinde. Je bohata, prostředky dovolují, aby splnila svoje tužby, jichž je bohužel mnoho.

Pořádá časté hostiny, pěvecké a koncertní zábavy, při nichž ji obletují hejskové z předních domů římských, s nimiž se baví s nenuceností až nápadnou.

Vlastní dům jí nestačí. Koupila si zahrady u stinných břehů Tibery a to právě na místě, kam se chodila mládež římská koupat. Tam v bezpečném útulku měla denně příležitosť k dostaveníčkům.

Přijímá pozvání na hody k bohatým, třeba neznámým záletníkům. Se zvláštní zálibou projíždí se v gondolách po vlnách plavé Tibery.

Vrchol slastí kyne jí v létě. Život lázeňský! Heslo pro boháče římské daleko vábnější než pro honoraci moderní. Naše kráska čeká té hlučné, opojné doby nedočkavě, aby se věnovala pikantním slastem. Kapree, Neapol a zvláště pověstné Báje, jež vyvolaly mnoho slz a způsobily mnoho různic v rodinách a mezi milenci, ty hříšné Báje se svůdným okolím svým, do něhož konány časté výlety, přiváděly Klódiu nikdy nenasycenou do želaného víru rozkoší a orgií. Veřejné mínění bylo u ní stanoviskem tak překonaným, že s milci svými nevyhledávala ani tmy a míst odlehlých, nýbrž vypíjela pohár slastí na místech nejvíce oživených, za denního světla . . .

Cudnosť vdané paní jest jí pojmem naprosto neznámým. Již šat její svědčí o pokročilé emancipaci. Sebevědomá chůze její je sarkasmem pro ty naivní duše, kterým její chování není po chuti. I její průvod jest podezřelý. Má vždy pro veřejnosť jednoho vyvolence, kterému po případě v peněžních nesnázích i pokladnu svoji otevírá. I její tanec má do sebe cosi neslušného.

V ohnivém zraku a těkavém obličeji obráží se bujná vášnivosť. Její

[1]) Některé hezké básničky milostné přeloženy v Ruchu 1886 str. 202 a n. a též otištěny ve spisku Ze života básníků antických str. 63 a n.

[2]) Boissier-Döhler: Cicero und seine Freunde.

hovor projevuje ducha s tradicemi poctivých a přísných Římanův a obvyklým řádem společenským dosti znepřáteleného.

Málo dbá, že takých Římanek nebylo příliš mnoho. Ona si může již něco dovoliti. O řeči tajné se nestará a do očí nesmí jí nikdo mluviti o věrnosti manželské. Její jmění a četné příbuzenstvo umí klížiti ústa prostořekých.

Hlas svědomí má utlumiti požitek ve společnosti stejně smýšlejících přátel. Nač by se zdráhala objímati a líbati jinochy tak švarné, veselé a jarobujné?

V lásce nečiní rozdílu mezi stavy a osobnostmi. Ani otroci nejsou vyloučeni z náruči její, mají-li jen dosti ohebnosti a temperatury. A její povolnosť sahá tak daleko, že i lázeňskému služebnictvu popřává svých vnad. Zmíněný Caelius vytýkal jí, zajisté ne bezdůvodně, že majíc zaplatiti čtvrť assu zaplatila lázeňskému mistru „jiným spůsobem“. Proto jí přezdíváno *quadrantaria* = $^1/_4$ assu). Ano jakýsi *Vettius* platil Klódii za službu lásky nikoli stříbrem nýbrž — mědí!

Ze všech bohů a bohyň uznává Klódia jedinou bohyni, jíž věnovala celý život, všechny snahy, myšlénky a činy své, čarokrásnou Venuši. Toho důkazem je drahocenná socha Venušina, opatřená předrahými skvosty, kterou Klódia modle své postaviti dala ve svém domě.

Ale Klódia je též duchaplna a vzdělána jako málokterá Římanka. Její lehká, elegantní a poutavá konversace, živá gestikulace a svůdný zevnějšek dovedou okouzliti každého, zvláště ten mladý svět. Ani umění psáti verše není jí cizí.

Každý musí před ní kloniti šíji. Kdo tak nečiní, vydán pomstě její a četné její družiny.

Tak napadán hněvem jejím sám Ciceró, jenž vnadám jejím nepodlehl a od manželky své rozvésti se dáti nechtěl.

Že se při pomstě neděsí žádných prostředků, viděli jsme u Caelia, jemuž vytýkala, že se jí zbaviti chtěl prostředkem, kterého sama snad proti choti svému užila, jedem . . .

Dle všeho řečeného jsme tedy oprávněni nazvati vášnivou Klódii démonem.

A v náruč tohoto démona uvržen okolnostmi také náš slavný Veróňan.

Katull octl se v kruhu přátel Klódiiných a zalíbil se vznětlivé milovnici. Duchaplností, elegancí a hlavně strojenou láskou okouzlila Klodia prostodušného, venkovského jinocha, ač byla o několik let starší. Blouznivý parnassista, jenž asi ve všechny mravní nedostatky démonické hetaery zasvěcen nebyl, zamiloval se do ní palem první lásky. A nízká maitressa obohatila nepřímo literaturu římskou perlami písní milostných. Naivní jinoch spatřuje v ní ideál emancipované ženy posvětil jí srdce a verše své. A pod dojmem milostného klamu nazval ji *Lesbií*, jakoby byla duchovně spřízněna se Sapfou, nejslavnější básnířkou řeckou z ostrova Lesba. Bylo to arci zvykem, dávati vyvoleným srdce svého jména jiná, vznešenější, básnická. Aspoň po Katullovi činili tak všichni lyrikové. Properc z Hostie učinil *Cynthii* (bohyně Diána). Tibull z Planie neb Plautie *Delii* (rovněž Diána), Ovid milenku neznámého jména *Korinnou* (dle slavné básnířky řecké).

Vážný senátor, jemuž nevěrná žena bezúzdnou lehkomyslností život otrávila, poměru s Katullem nevadil. Jako nový doklad kousavosti a bezohlednosti Katullovy uvádíme báseň, kde uráží Katull starého bývalého konsula:

V manžela přítomnosti mi Lesbie má laje často,
on pak, tento hlupák, jest z toho rozradován.
Osle! nechápeš nic? Kdy mlčíc by zapomněla na mne,

poznal bych chladnosť; teď, že žvatlá a laje,
má mne nejen v upomínce, nobrž, co je důležitějším,
ve hněvu svém mi jeví pal hrudi své a vřelosť.

Ač byla Klódia všech vyšších citů prosta, milovala snad Katulla v prvé době. Nadšený pěvec viděl celé okolí její v barvách nejrůžovějších. Pokládaje se za šťastna opěvoval i vrabce, jejž měla Klódia ráda. A když něžný vrabeček skonal, zapěl bolně dojatý básník:

Lkejtež božky milosti, milci všichni,
lkej každý, kdokoliv je lásce oddán!
Mrtvý už je vrabec mojí milenky,
rozkoš dívky drahé, její miláček,
jejž víc vážila sobě než zraků svých.
Byltˇ sladčí medu, znal paní předobře,
tak jak zná svoji máť panenka něžná;
nechtěl s klína jejího nikdy slétnouť,
avšak skákaje stále s místa k místu
k paní své cvrlikal vždy, k ní tulil se.
Teď kráčí bohužel po cestě temné,
odkud nikdo nemůže v svět se vrátiť.
Vám však kletbu volám, vy mračna černá
podsvětní, vy která hltáte všechno;
tak krásného vrabečka teď jste lapla!
Neštěstí! Nebohý, drahý vrabečku,
teď steskem pro tě mé drahé milenky
naběhlé zraky rdí se v pláči stálém.

Katull miloval ohnivě. Zejména v blízkosti Klódiině bouřila vášnivá láska v jeho rozechvělém srdci. Dojem zevnějšku a blízkosti svého ideálu zvěčnil básník náš mistrným překladem jedné krásné, nám též zachované písně Sapfiny:

Vždycky myslívám, že je božstvu rovným
ten, ba, když možným to, že božstvo předčí,
jenž tě poslouchá, sedě tobě blízek
a směle patří

v tvůj libý úsměv hledě, jenžto všechny
smysly mé jařmí; nebo jak tě shlédnu,
milko rozkošná, tu sebou nevládnu,
Lesbie, více;

řeč v rtech utkvívá a pak údy jemný
žár mi prochvívá, v sluchu též mi rázem
zní hlahol zvučný, zraky mé obestře
temnoty závoj.

Katull byl v hloubi duše přesvědčen, že ho Lesbie miluje. A snad tomu po nějaký čas skutečně tak bylo. Smíme tak souditi zejména z básní, v nichž se zrádné hetaery zříká. Se vší silou poétickou líčí tu její bývalou lásku. A rovněž přesvědčuje nás o tom tato něžná básnička:

Nuž žádáš si věděť, kolik polibků
se tvých rtů by dovedlo žár shladiť můj?
Jak jest písku zrnek v stepích libyckých,
neb jak hvězd mnoho plá při temnu nočním,
když v tajné se milenci lásce snoubí.
Nuž rovněž tolik as světiť polibků

žádá tobě, drahá, Katull, jsa střeštěn,
jichž sčítat by nemohli nám zvědavci,
záviděť by nemoh' jazyk zlolajný.

Avšak blaho té čárné, horoucí lásky netrvalo dlouho. Katull počal prohlížeti nekalé sítě Lesbiiny, poznával její mravní nízkost.

Milovati však nepřestal, srdce mu nedalo. Některé záletníky Lesbiiny a tudíž své soky odbýval kousavými verši. Bylo to v době, kdy poétická jeho sláva již byla rozšířena. Jsa jako snad všichni básníci římští mimo Vergila své duševní převahy dobře vědom, vrhá se Katull na jakéhos soka:

Jak nápad zběsilý, Ravíde bídný,
tak střemhlav tě vrhá do mých iambův!
Ach, ty's špatně modlil se k božstvu svému,
jež v děsné boje teď tě vrhlo se mnou.
Snad žádáš si přijíti v ústa lidská?
Co chceš? Čím že dojíti slávy hodláš?
Ó, slavným budeš už, kdy k mé milence
chtěl's láskou zahořet za trest předlouhý.

Klódia slitovala se za nějaký čas nad milencem láskou šíleným. Zřekši se jiných nápadníků, připravila mu opět blaho rajské.

Bohužel jen na krátko . . . Nízká bytost nedovedla dlouho zapírati své vilné vášnivosti a přervala všechen poměr s básníkem, jehož hodna nebyla.

Hluboce dojímá nás tato resignace básníkova:

Furie [1]) s Aurélem, druhové Katulla,
ať si k nejzazším chce se bráti Indům,
kdežto východní vlny v břeh valí se
v ozvěně hlučné,

neb ku Hyrkánům a v Arabska pláně
neb Sákům, Parthům nebo šíponosným
neb kde Níl mořské toky proudy barví
sedmiramenný,

neb kdy po příkrých by se brát chtěl Alpách
Caesarův pomník chtěje zřít mohutný,
Rýn v nivách gallských, moře hrůzoplodné,
v dálce Britanny,

to vše se mnou nést přeochotni jsouce,
co mně můž' vůlí nebe v sudbu dáno býti,
milce mé dávné několik vyřiďte
slov nepotěšných:

Ať život tráví s cizoložci svými,
jichžto objímá na tisíc najednou
lásky neznajíc a ničíc u vášni
všem spolu plíce.

Ať si nevšímá palu mého nikdy,
jenž její vinou udušen je právě
jak poslední květ na palouce podťat
byv pluhu ostřím.

Ale zříci se bytosti, pro niž hořel tělem, duší, nešlo tak lehce. Katu-

---

[1]) Čti dvojslabičně.

lovi bylo bojovati těžký boj, při kterém krvácelo jeho mladistvé srdce. Resignace i rozhorčenosť sálají z těchto hluboce dojemných veršů:[1])

Katulle bídný, přestaň pohrávati si
a hleď se vzdát bytosti, jež se zřekla tě.
Slunečko jasné pálo ondy tobě též,
když tam jsi chodil, kam tě milka vábila,
k níž tak jsi hořel, jak k své milé nikdo už.
V žertech čtveráckých tam jste sobě hrávali
a co's si žádal, milka hned plnívala.
Teď už tě nechce, nuž ty také nechtěj jí!
Co prchlo, nedbej, neoddej se zoufalství
a s pevnou myslí trpělivě tíži nes!
S bohem, milenko! Již Katull se odhodlal
a přes tvou vůli už tě nechce v lásce mít.
Než zalkáš někdy, až tě nikdo, bídnice,
nepozve, hrůza! Jaký život čeká tě,
kdo k tobě půjde, kdož tě kráskou nazve pak,
kdo lásku dá ti, čí se milou budeš zvát
a čí rty zlíbáš, koho pojmeš v náručí?

Klódia klesala . . . Později promrhavši své jmění stala se padlým andělem . . . (Dokončení.)

Cvičení tělesná na školách Kapských.

Z dokumentů Kongresu pro cvičení tělesná v Paříži.

Sděluje Dr. *Jiří Guth.*

Při světové výstavě v Paříži r. 1889 odbýván byl mimo mnohé jiné sjezdy také sjezd přátel her školních, *Congrès des Exercices Physiques.* Sjezdové komité před tím rozeslalo po školách anglických, amerických a australských anglicky psaný dotazník tázajíc se v jakém rozsahu a které hry na školách těch se pěstují, jaký jest výsledek jich atd. Pokud odpovědi došly, předloženy byly sjezdu od sekretáře p. Pierre de Coubertin-a; jednu z odpovědí těch dovolujeme si zde reprodukovati a to beze změny ponechávajíce i některé věci, které netýkají se přímo her athletických. Tak zejména zařízení parlamentárních společností školních, zvaných Debating Societies, o nichž je zde zmínka, velmi je zajímavo a poučno. Nabýváme tím celkovějšího obrazu o životě školním Kapských krajů vůbec a lépe můžeme s poměry svými srovnávati. Zprávy obsahují mimo to případné observace ředitelů *o působení* školních her — pro nás, kteří chceme je zaváděti, zvláště důležité, nutící nás přemýšleti o tom. Mnohé z institucí zde popsaných od nás zasluhují vážného povšimnutí a mnohé můžeme přejati beze změny, mnohé s nepatrnou modifikací.

* * *

Chef departementu pro veřejnou zprávu vyučovací v Kapsku odpovídaje na dotazník Kongresu pro cvičení tělesná pravil v dopise ze dne 13. května 1889: „Posýlám vám poznámky týkající se her athletických, tak jak provádějí se ve čtyřech kollejích kolonialních, závislých na Universitě Mysu. Náš departement má za to, že hry pravidelně organisované jsou nejenom podporou studií, ale také nejlepším prostředkem utvrditi zdraví dítek a mla-

[1]) Přeloženy přízvučně.

dílů. Co se týká morálního účinku cvičení fysických, ten jeví se věčším sebevědomím, vytrvalostí v námaze, loyalností a poslušností rozkazů. Správa her a ředitelství klubů cricketových, foot-ballových, tennisových, jakož i řízení Debating Societies ponecháno jest, pokud možno, rukoum žáků. Dlužno zachovávati slušný poměr mezi studiemi a hrou; neboť přemrštěná cvičení tělesná nelze srovnati s úsilnou prací intellektuálnou; mimo to v podnebí polotropickém, jako jest naše, nelze věnovati se ani jednomu, ani druhému než s velmi velkou opatrností."

Čtyři kolleje, o nichž svrchu je řeč, jsou: *Diocesan-College* v Rindebosch, *South-African-College* v Cape-Town, *Victoria-College* v Stellenbosch a *Saint-Andrew's College* v Grahamstown.

Ředitel Diocesan-College podává zprávu, že chovanci kolleje hrají cricket, fives, tennis, qoits; pravidla her těch jsou tatáž jako v Anglii. Hraje se dvě až půl třetí hodiny denně; v sobotu odpoledne odbývají se pak závody. Věčšina chlapců jezdí na koni, všichni pak umějí plovati. V kolleji jest zvláštní bassin na plování, jehož velmi často žáci užívají, jakož i tělocvičny. Cvičení vojenská jsou fakultativní a ti, kteří se jimi chtí zabývati, stanou se členy dobrovolného sboru kolleje. Také několik milovníků veslaření . . . ale žádní velocipedisté. Kluby existují pro cricket a foot-ball a hry řídí zvláštní výbor, jehož členové volí se každý semestr ze žactva samého. Ředitel má právo předsedati Debating Society, jejíž ostatní hodnostáři se volí rovněž ze středu žactva. Sezení odbývají se v College Hall, kdež Society má i svoji čítárnu. Ku vydržování her slouží roční příspěvek desíti shillingů od každého žáka a dary dobrovolné. „Mám za to," končí ředitel stručnou svoji zprávu, „že athletismus zlepšuje kamarádství, ochraňuje mravnosť, učí žáky lepšímu sebevědomí a usnadňuje jim práci."

V South-African-College je tentýž programm: cricket, foot-ball, lawn tennis. Ale hodiny vyučovací následují za sebou v interwallech velmi krátkých a věčšina žáků nebydlí v kolleji, jsouce externisty; jich rodiny zůstávají v okolí Cape-Townu. Zájem pro hry athletické nejeví se tak intensivně jako v internatě. Nicméně v sobotu odbývají se matchs. Několik málo internistů utvořilo také tělocvičný spolek, ale cvičení nejsou tam pravidelná; chovanci nově přišlí učí se od starších, ale učení jest velmi libovolné a neorganisované.

Výroční závody athletických sportů bývají spojeny s velikými slavnostmi. Jiné slavnosti — literární nebo hudební — pořádá Debating Society, která se schází pravidelně každý týden a jest řízena výhradně žáky ústavu nebo žáky bývalými. Senát, který spravuje kollej, schvaluje volbu funkcionářů a ponechává si právo zakročovati, kdyby disciplina chováním žáků byla ohrožena. Ale jinak jest jim ponechána nejvěcší volnosť a všemi prostředky jsou podporováni v praxi Self-Governmentu. Ustanovují sami výši svých příspěvků, které nejsou ani stály ani závazny. „Není pochyby," oznamuje tajemník senátu, p. Daniel Halm, „že athletismus má příznivý vliv na kamarádství. Mezi mladíky, kteří hry se súčastní z vlastního popudu, rychle uzavírá se přátelství. Jsou-li hry athletické v dobrém souhlasu s fysickou silou jednotlivců, vliv na mravnosť a karakter není o nic menší. Naopak provádí-li se přes míru, mohou nabyti jisté hrubosti a otevříti přístup drsnému animalismu nehledě k tomu, že přetížení fysické činí žáka málo schopným ku prác a nedopouští, aby upjal pozornosť na nějaký předmět vážný. Je to také úskalí pro ty žáky, kteří hry řídí; úloha jejich není vždy ta nejmenší a mohou snadno býti svedeni přikládati jí důležitosť ještě věcší a tak sprostiti se závazků vůči úlohám jiným."

Dotazník kolleje Victoria ve Stellenbosch vyplnil rovněž sekretář senátu p. Thomas Walker. Zprávy jeho jsou poněkud obšírnější než předcházející a podávají pěkný obraz o ústavu vůbec. — Victoria-College obsahuje mimo kollej ještě Public school pro dítky od osmého roku počínaje. R. 1888 bylo

jich stotřináct. Studují angličinu, hollandštinu,[1] latinu, řečtinu, arithmetiku, algebru a geometrii. Dějinám a zeměpisu učí se najmě, pokud se týkají Anglie a jejich kolonií. Za chovance (internisty) platí se 68—220 fr. měsíčně. — Studující kolleje, vesměs externisté, dělí se na tři kategorie dle toho, připravují-li se na zkoušky přijímací, maturitní nebo pokračovací. Školného platí se semestrálně 50—100 fr. Za byt a stravu ve dvou „boarding houses", uznaných od úřadů školních, platí se 1000 fr. za semestr, takže celkové roční vydání studentův obnáší asi 2500 fr.

Ačkoli professoři nepůsobí přímo na žáky mimo čas školní,[2] nenechávají nikterak bez povšimnutí způsob, kterým žáci počínají si při svých hrách. Různé společnosti založené za tím účelem prospívají velmi dobře. Mimo to zřídil se znova pluk dobrovolníků; existuje již od r. 1883 a poněvadž jeho členové již od mláda jsou zvyklí zacházeti se zbraní střelnou, jsou mezi nimi výborní střelci, kteří již třikráte dobyli ceny, o niž zápasí každoročně kolleje Kapské. Jedna z největších zábav jejich záleží v tom, že o prázdninách celý týden tráví pod širým nebem; zařídí si tábor, spí ve stanech, žijíce a cvičíce se tak jako vojáci. Každý člen platí 2 sh. 6 ročně. Vláda, která podporuje tuto instituci, dodává k tomu uniformy, ručnice a náboje. Cvičení odbývají se týdně v pondělí a v pátek.

Žáci mají dvě Debating Societies a zvláštní Athletic club obsahuje četu cricketovou a footballovou, která sama je členem Western Rugby foot-ball Union. Poněvadž ve Stellenboschu není řeky, není zde veslařů, ale ostatní cvičení athletická setkávají se s příznivým výsledkem. „Všichni professoři souhlasí v tom," končí referát, „že cvičení athletická utvrzují esprit de corps, že tvoří karaktery a utvrzují disciplinu. Vliv na práci jest bez vší pochyby méně charakteristický. Někteří ze žáků věnují hrám nad míru mnoho prázdně; ale jest otázka, zda by pracovali lépe, hrajíce méně, a naopak velmi často pozorovali jsme *všeobecné* zlepšení, jež působil cricket a foot-ball na povahy lenivé a apathické."

Saint-Andrew's College v Grahamstownu, založená r. 1855 od arcibiskupa Armstronga, obsahuje rovněž dva různé ústavy, jeden školu primární a kollej, připravující na universitu Kapskou.[3]

V Grahamstownu vycházejí dva kollejní listy: „The Andrean," který referuje o hrách, cricketu a foot-ballu a dává zprávy o sezeních Debating Society, v níž přetřásají se „všecky otázky politické a časové vyjma ty, které se týkají theologie;" a list „Saint-Andrew's college Magazine", který jest měsíční revue s příspěvky žáků, prý často velmi cennými a pěknými. — O hrách athletických nedovídáme se mnoho, jenom že kollej velmi horlivě se účastní závodů střeleckých každoročně pořádaných, o nichž už svrchu byla učiněna zmínka.

---

[1] Angličina v Kapských školách je sice jazykem officielním, ale hollandština stejně je tam rozšířena. Z obyvatelstva kolonie Kapské, čítajícího 1,252.300 duší, jest jen 340.000 běloch, Angličanů, Hollanďanů, Němců, Francouzů a smíšenců. Ostatek jsou černoši, Kafrové, Basytové a Bečuané. Vliv Hollanďanů vezdy býval zde příliš veliký, takže i jejich jazyk zde se rozšířil. V distriktech západních vyučování děje se oběma jazyky a také na severovýchodu, kde učí se podle okolností anglicky nebo hollandsky, ano také některým domácím jazykem. Na jihu mluví se „Cap-Dutch", jakousi zkomolenou to hollandštinou. Školní jeden inspektor distriktů východních shledal ku svému podivu, že v některých školách kaferských žáci četli velmi dobře anglicky, aniž slovu z toho rozuměli. — Velmi interessantní pozorování učinili prý mnozí paedagogové tamější, že prý žáci, kteří se učí jazykům dvěma, učí se a pracují mnohem intensivněji než ti, kteří jen při jednom zůstávají!

To vše poznamenáváme jen k vůli zajímavosti dodávajíce ještě, že koexistence angličiny a hollandštiny stává jen na školách primárných.

[2] Tedy asi jako u nás.

[3] Kollej připravuje jak na universitní zkoušku přijímací tak i na zkoušku, kterou studium universitní se končí, která však neudílí žádné hodnosti akademické. Student tedy, přijat jsa na universitu, může vrátiti se do kolleje a tam připravovati se dále.

Ale jiný, dojímavý a zajímavý obrázek z kolleje Grahamstownské. Ředitel kolleje vrátil se z několikanedělní cesty po Anglii. Žáci oslavujíce návrat sami vystavěli slavobrány a upřímně vítali svého představeného. Poněvadž ředitel přišel právě v dobu výročního dne založení kolleje, slavnosť nabyla velikých rozměrů. Nejprve služby boží v kapli okrášlené květinami a draperiemi, pak při slavnostním snídaní shromáždili se žáci nynější i bývalí, kteří druhý den po té sejdou se ke společným závodům cricketovým a footballovým. Srdečné přípitky oslavují kollej, ředitele, sporty a pozvané hosty. Stejným časem žáci bývalí, kteří nemohli se dostaviti, odbývají bankety v Capetownu a Johannesburgu, kde v povznešené hodovní náladě učiněna subskripce na zlatou medailii, která má býti udělena nejvíce vynikajícímu žáku kolleje Grahamstownské roku příštího. A nejen zde, i ve vzdálené Anglii bývalí žáci ústavu vzpomínají té slavnosti s láskou a vděčností, zasýlajíce vřelé telegramy . . .

Nezní nám tohle tak jako pohádka?

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

93. Chceš v mé bohy uvěřiti? (,)
móžeš mú královú býti. LKBr 57—8 [1])

Interpungovati jest buď tak, neb po v. 57. lze učiniti čárku, jeť věta ta předvětím hypothetické periody = chceš-li atd. Podobná předvětí beze spojky, tedy ve formě otázky, máš na př. ve v. 348—9, v JřBr 35. 177.

94. *[Cs]* Bych sě nepostál v ty chýše. ib. 69.

Písař omylem napsav *Cs* zapomněl podtrhnouti na znamení, že má býti vypuštěno; věta jsouc předvětím hypothet. periody, jest správně uvedena, jako obyčejně slovem „Bych“ = kdybych. Významu slova „nepostáti se“ Jungm. neudává zevrubně, doplniti jest: „vybrati se, vypraviti se; přecházeti.“

95. Uzřieť . . . . va: ib. 226.

Mezeru v rukp. vyplniti jest takto: Uzřieť (velikého di)va. Srv. Vis velikého diva JřBr 67.

96. že jsem *tye ſmyrty* doždala. ib. 315.

Zde třeba *tye* změniti v tey t. j. téj smrti, čteť i rkp. Załuskich [2]) *te* ſmrti

97. sám ji svú . . . . 331.

Doplň: sám ji svú (rukú pochova); srv. 326.

[1]) Musejník 1887, 212.

[2]) A. Brückner v Jagićově Archivě XIV, 3 sl. uveřejňuje zlomek rkpu toho, jenž m[á] ještě tyto odchylky: v. 282 ſwiet m. zywot; 286 kdes m. kde yſy; 287 tu kdez g[est] m. kdez geſt wſie; 292 wſiechny (?) m. wſiecki; 303 upil m. wzbudyl, 304 nabruſ[y] m. naoſtrſyty; 306 gy mieſtu m. myeſtv gy; 308 genz m. gyz; 309 wſichny (?) [m.] wſiczkny; 310 dwa . . . nad m. ze . . . przied; 311 korunu m. koronv; 316 andie[li] m. (an)geli; 317 z gegie m. gegie z. — Rkp. Załuskich doplňuje také vhodně někte[ré] mezery rkpu Brněnského, při čem patrno, že po v. 315 a tudíž i po 331 nevypad[lo] čtyrverší, nébrž jen dvě tři slova. Doplňky ty uvedeme v závorkách. V. 290: Učin[i] (odivu mnohú). 291: (Vst)úpil. 302—3: (S) svého (stola dolóv sstúpil, na králov[u] túhu úpil.) 311: koronu nad ní n(esíe)chu. 312: dřéve ne(žli jest) skončala. 31[6] (tu přiletiechu an)geli.

98. Jež Porfirjovi slúžiechu,
do tří set, téže (mlu)viechu: ib. 344—5.

V. 345 tak interpunguj a doplň.

99. Seděl král (v t)om ve zlém skutcě,
seděl v velikém zámutcě. ib. 352—3.

V. 352. doplniti jest, jak my učinili; předložka se tu, jako nezřídka, opakuje. Slovo *welykem* = v velikém, jako welykey = v velikéj 184. 357. V následujícím verši 358 nemá býti čárky:

pro velikú žalost moji
komu sě já již ukoji?

100. Bože, moc *ta* je široka,
nenie jéj konce ni roka! ib. 368—9.

Sv. Kateřina velebí neobsáhlosť moci boží, která ji chránila ve vězení od hladu, proto ve v. 368. za *ta* psáti jest *twa* t. j. *tvá*. Srv. Výb. I, 297, 13: Jesus Kristus skrze svého anděla mě krmil. ŠLKat. 2681 sl.

101. Král vece: „Srdce m(ě bo)lí . . .
z dvého (mile) jedno vzvoli . . .
rád(a já) dnes svú krev proli . . .
Jdětež, (vece,) dle paměti. ib. 388. 390. 395. 397.

Tak jest doplniti; v. 390. srv. 394: *mile* z dvého sobě zvoli.

102. na horu Sinai (je) mčeli . . .
Kkdiz jest (tam) přinesena ib. 423. 428.

Tak jest doplniti; *Kkdiz* jest omylem psáno za *Akdiz* t. j. *A když*. jako v LMBr 90. 382.

103. Aže příde (má) hodina ib. 448.

Tak doplň; rovněž ve v. 461: uslyš mě, (ty) světlá róže; za to ve v. 467 vymiť zbytečné *tam*: nám [tam], kdež Abraham přěbývá.

104. Blazě tomu, za živa
ktož božie milosti dobývá. ib. 464—5.

Písař přesmykl *ktož* z verše předchozího; pročež psáti jest:

Blazě tomu, ktož za živa
božie milosti dobývá.

105. Pověz, duše, svá díla,
který's obchod na onom světa jměla,
at *ty* umímy podle rodu *csyty*,
budeš-li dobrý, dámyť ryvolu píti. DrHDrk 46—9.[1])

Ve v. 48. jsou dvě chyby písařské, jež opraviti jest takto: *ty* v *tye* t. j. *tě*, *csyty* v *cstyty* t. j. *ctíti* = uctívati, častovati. Verš ten má tedy zníti:

at *tě* umímy podle rodu *ctíti*.

106. Skoč a rač zpievati
a myť budem *osbyeuaty*. ib. 65—6.

[1]) Musejník 1889, 127.

Zde patrně má býti nějaký výraz označující „opakování zpěvu" či ozvukování, asi jako činí ozvěna po nás; proto myslíme na *osnyeuaty* t. j. *osnievati* rosonare. Rovněž není nemožno též *oswyenaty* t. j. *ozvienati* od ozvěna (srv. dělo — dělati, gněvъ — gněvati), jež zcela správně tvořeno jest od zvьn, jako cvьt — cvětъ, tьsk, těskъ, těska a p.

107. Ač vám život *odeſmu*,
nikak(éž) vem vašie duše vezmu. NPDrk. 51—2.[1])

K nemožnému *odeſmu* se dal písař svésti následujícím ueſmu; má tu býti patrně *odegmu* (*odeymu*) t. j. *odejmu*. Jednoslabičný rým srv. s v. 11 až 12: milosť — radosť; 45—6: nejměly (rkp. neymyly) — staly; 61—2: nevěříš — nemníš.

108. Hospodin . . . . ustavil tu sedmeru kostelní svátosť, ješto *ge gen* duchovnie věc *ani jen* tělesná, ale jest duchovnie skrytá moc v podobnosti vidomé tělesné věci. Štít. Nauč. 306, 24 (Vrť.).

Rkp. Mus. má omylem *ge gen*, rkp. J. docela *gest gen* ze společné chybné předlohy, v níž bylo asi *ye gen* místo *nenye gen*. Naše místo lze tedy pouze v *nenie jen* správně opraviti, jak svědčí jednak v kontextu další *ani jen* jednak rkp. S: *nenye toliko*. Nelze pak *ge gen* opraviti v *je nejen*, neboť by musilo následovati „*a nejen* tělesná, *ale i* duchovnie", čehož smysl nepřipouští.

109. Tomu městu Dafet diechu
a v něm *ſprawne* krále jmiechu. JřBr. 55—6.[2])

Slovo *ſprawne* jest chybou, čtu *správna* t. j. „podle *práva* činícího," jak se o něm dí ve v. 63: A když činil *podle práva*. Tvar s-práv-ný jest tedy synonymem tvaru s-praved-ný, odvozeného od „pravda". Srv. Bože správný UmR 1440. 1456. — K nominálnímu tvaru *správna* viz verš 153: Pak král *hněven* sede k súdu.

110. [a řkúc:] Posilni se a muzky čiň,
geſty na pomoc Hospodin. ib. 133—4.
[řkúc:] Posilni sě a mužsky čiň,
geſcset geſt na pomoc Hospodin. ib. 290—291.

Dle lat. textu (cap. 5) „quia ego *tecum* sum" čtu: *jest ti* na pomoc Hospodin, ač není nemožno čísti též *jestiť*, čím by věta ta ještě úže k předešlé byla připojena; k *-ť* poukazuje též *-ť* v geſczet (ješče-ť) v. 291, který však také jest pokažen, ano geſcze převzato omylem z následujícího verše (srv. 349), proto i zde bude čísti: *jestiť* neb *jest ti*.

111. S Bohem, králi, proti tobě
jdu, *magie* na pomoc sobě
proti Apolonu tvému,
naděje se tvorci svému. ib. 145—8.

Lat. 6: Ego contra te venio cum Christo, tu autem contra me cum Apolline tuo. K rkp. *magie* schází doplněk, zaňž by se z předchozího „S Bohem" domyslilo „jej"; než to se zdá trochu strojené, proto míním, že *magie* psáno místo *mā gieg* = *mám jej*, ku kteréžto větě pak se vhodně řadí následující věta přechodníková; ve verši 147. tak jest interpungovati, jak my učinili.

---

[1]) Musejník 1889, 138.
[2]) Musejník 1887, 84.

112. „*Zagyfte*, králi, povědě,
spřahuť spolu dvě hovědě.“ ib. 173—4.

Oba verše jsou přímou řečí Athanasiovou, proto jest ve v. 174. interpungovati tečkou. *Zagyfte* pak nutno rozpojiti a sloučiti s „povědě“, s nímž činívá známou vazbu: *za jisté* pověděti, říci, praviti = za pravdu říci, pověděti. Srv. věřtež *za celo* 225. 471. Proto také v NPDrk (Mus. 1889, 138) v. 15. „*sawyrne*, Petře, pravím vám“ čísti jest: „*za věrné*“, jako hned ve v. 16. následuje: i to *za celo* poviedám.

113. S poledne vietr vztrže se, v ten čas
s nebes přijide Boží hlas,
skrze trúbu Michalovi
kazuje archangelovi:
„— — — — — —
— — — — — —
ať vždy chválí tvorce svého,
že mimoň nenie jiného.“
Když jej svatý Michal vzkřiesi,
tehdy do města pospieši,
svého Jesu Krista chvále.
Tu nadjide všechny krále:
[řka:] „Proč tupíte Boha svého,
Jesu Krista láskavého?“
Král jeho: ‚Kto jsi?‘ potáza.
„Juří, jehož ty mučiti káza.“
‚Pověz mi, jak si ožil?‘
„Bóh v mé tělo duši vložil.“ ib. 236—251 (253).

Po v. 239. vypadly 2 verše (240—241) tlumočící lat. slova, jež tuto proložíme (cap. 9): Post illa hora factus est ventus auster nimis et aperti sunt celi et Michael archangelus misit tubam et ecce Dominus venit et dixit: „Michael, *descende in lacum istum et iunge ossa Georgii*, ut sciant omnes, quia ego sum Dominus Deus Georgii“ . . . Et dixit Dacianus: „Tu qui(s) es?“ Respondit sanctus Georgius: „Ego sum Georgius . . .“ K vypadlým po v. 239. slovům se také tahne v. 242 (když jej . . .) a 250—1 (Pověz mi . . .). Ve v. 240. *chválí* („ut sciant omnes“) jest tedy pl. 3. jako 321: v mém vzkřiešení mrtví vstali, ti také mé jmě *chválí*. V. 248. psáti a interpungovati jest, jak my činíme; srv. lat. znění tuto položené; rovněž ve v. 237 až 238 není možna jiná interpunkce než naše; zároveň pozorujeme, že se český básník dal másti lat. „misit tubam“, pojímaje to tak, jako by Bůh byl „skrze trúbu“ Michalovi rozkaz svůj oznamoval. Ve v. 236. „s poledne“ = od polední strany, polední (vítr), lat. auster. V. 239. „kazuje“ jest přechodník (ku podmětu hlas); co do významu srv. 158. 161. Ve v. 250. písař napsal „yak“ místo „kterak“.

114. Tehdy mistr Antoní uvěři v ty divy,
boží mocí *wftaly* živý. ib. 256—7.

Lat. 9: Videns autem Anatholis, magister militum, mirabilia, que fecit Dominus et *resuscitavit* servum suum Georgium. Ve v. 257. *wftaly* zkaženo ze *wftal ye* = vstal je(st); na počátku pak schází spojka ’*ž*; adj. živý = živ (t. Jiří), srv. 306. Verš ten má zníti takto:

’ž boží mocí vstal je živý.

115. Což jich [tu] k pravéj vieře přišlo,
Tisíc dvě stě cztyrdcet[y by jich] v číslo. ib. 260—261.

V. 261. značně pokažen písařem, jenž chtěl vazbu doplniti, ale zbytečně, neboť k slovům „tisíc dvě stě čtyrceť v číslo" doplniti lze snadno „jest" neb „by(lo)." Pozoruhoden pak je tu tvar *čtyrceť*.

116. Tu Bóh sesla své angely,
byth duše v nebe vzeli. ib. 264—5.

Lat. 9: Misit (ne Iussit!) Deus angelos suos et collegit animas *eorum*. Dle toho napraviti jest ve v. 265. zkažené *byth* buď v *by ty* nebo v *by gych* t. j. *by jich*.

117. Pak káza jmíeti vól železný
a pod ním oheň *prsefylny*. ib. 272—3.

Rým ukazuje, že v staré předloze místo przefylny byl jiný výraz, totiž asi *prsefefny* nebo *prsefyfny* t. j. přežežný nebo přežižný od koř. žьg: žьgьnъ = žežn-ý, žig-ьnъ = žižn-ý, s nímž srv. žížnivý uhel Pls. Plz. = rozpálený, hořící.

118. . . . Tu jest socha suchá stála,
kde je *te* moc nynie vzala,
že móž tak zelená býti,
jakž mož ovoce ploditi? ib. 458—61.

Lat. 15: Que sunt *ista* mirabilia, que video? Dle toho ve v. 459. za *te* psáti jest *tu*.

119. Ten tu činí také divy,
gys nevídal jeden živý. ib. 464—5.

Za *gys* patrně psáti jest *gychs* t. j. *jichž*.

120. Svatý Jiří odpovědě:
„Již nenie služby po bíedě.
Kde byla dříeve slova tvá? ib. 496—8.

Tak jest interpungovati, srv. lat. 16: Ubi fuerunt verba ista?

121. A již si mě sedm let mučil
a v nichž [nikdy] toho *neprorufyl*,
(abych) — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Já bych tobě dávno slúžil,
abych tvé milosti užil. ib. 502—505 (509).

Lat. 16: Ecce, septem annis de manibus tuis iudicium habeo et *nunquam audivi verba tua blanda, quomodo mihi dixisti. Non confundas de veritate. Nescis, quia Christus in vitam aeternam spem habet positam nunquam mori?* Et ego sacrificabo Apollini tuo. — Jak patrno po v. 503. vypadly asi 4 verše tlumočící lat. slova proložená; tím také slova *neprorušil* smyslu zde jasně určiti nelze, ač se nám dle souvislosti zdá, že mu zde příluší význam „neprovedl, nedokázal" a že tudíž následovala věta s *abych*, s něhož písař omylem přeskočil na „já bych", čím vznikla mezera.

122. chtě jéj *fw[at]eho* Krista přieti. ib. 513.

Zde písař zkazil metrum nejapnou změnou *fweho* t. j. *svého* ve fwateo; srv. lat. 17: Quis Deus magnus sicut Dominus *noster*?

123. potom na nebesa vstúpil? ib. 523.

Na konec té věty musí býti znamení otázky, ano celé souvětí jest tázací; též za v. 519. radno znamení to položiti.

124. ať sě mine hróza mnohá,
jakž bych sě [nynie] smrti nebála.
V tom bude tvá čest i chvála:
Bóh *t[ye]* uslyší sluhu svého,
žeť potvrdí atd. ib. 527—31.

Tak [1]) jest interpungovati (ve v. 528 může místo tečky býti též ;), má-li se nabyti pravého smyslu: *jakž* (528. 532) = že, takže. Věta: Bóh atd. (530) jest odůvodňovací, proto za *tye* psáti jest pouze *t* t. j. *ť* (Bóhť), čím i metrum napraveno.

125. jenž pro pýchu s nebes *ſtyrczen*,
na věky u pekle potvrzen. ib. 560—61.

Rým ukazuje, že za ſtyrczen (strčen) psáti jest *ſwyrsen* t. j. *svršen*; srv. lat. 18: *iactatus* sum de celo.

126. v němžto vykúpenie nenie;
jdiž do pekla, donidž súdu
nevrátíš všemu atd. ib. 571—3.

Tak interpunguj. Slovo *nevrátíš* (573) jest doslovný překlad lat. reddere: usque dum reddes responsum (cap. 18) = dokud nevydáš počtu.

127. „Poně's také smysl ztratila?
zda's sě po něm obrátila?"
,— — — — — — —
— — — — — — —
neb vědě, že *my* jest sníti
a tam věky věkóm býti atd. ib. 596—9 (601).

Ve v. 596. musí býti na konci znamení tázací, jsouť obě věty (596—7) hlavní. Po v. 597. scházejí 2 verše za lat. 19: „Respondit regi regina: Miser, quia tu es filius Satanae." Z následujících slov „et cum eo *pereas*" vyplývá, že jest ve v. 598 za *my* psáti *ty* t. j. *ti*: že *ti* jest sníti.

128. Južť déle nechci *howy[e]ty*,
všie mé túhy nad tobú pomstiti. ib. 610—11.

Rým vyžaduje ve v. 610. *hoviti*, k němuž patří užívané tvary pl. 3. hoví, imp. sg. 2. hov (pohovte RK ČVl 46), stsl. *govitь* greg.-naz. a j., govlją atd., part. govę, hluž. hovič.

Úvahy.

Hlídka programmův.

23. **Jaké působení jeví záliba v řečnictví na Homéra.** Píše Fr. **Jelínek.** Výroční zpráva c. k. státního vyššího gymnasia v Litomyšli za školní rok 1890. 8°. 34.

Záliba v řečnění jeví se u Řeků již v šedé dávnověkosti. Důkazem toho jsou nám básně Homérovy, v nichž se nám líčí jednotliví hrdinové, jako Achilleus,

[1]) Rovněž ve v. 558 má býti tečka místo čárky.

Nestor, Odysseus a j., kterak v delších nebo kratších řečech při rozličných příležitostech pronášených své myšlénky a tužby dávají na jevo.

V pojednání svém hledí spis. ukázati, že účinek záliby v řečnění jeví se v básních Homérových v tom, že se v nich velmi často vyskytují řeči, jimiž se hrdinové charakterisují a mnohdy i celé debaty se podávají; kromě toho shledává onen účinek i ve veliké rozmanitosti řečí u Homéra se vyskytujících a ve způsobu, jímž básník se vyjadřuje, zvláště v užívání tropův a figur. Z tohoto přehledu jest patrno, že spis. ve svém líčení onoho účinku zabíhá příliš daleko klada sem i to, co jest společno všem básníkům jak antickým, tak i moderním a co jest charakteristickou známkou slohu básnického vůbec. Nesprávné jest také tvrzení, že Homerovo umění řečnické jeví se též ve výtečném charakterisování osob řečmi. Neboť osoby charakterisovati jest spíše úkolem básníka a kohokoli jiného nežli řečníka; z řečí pak u Homéra se vyskytujících nelze si utvořiti úplného obrazu charakteru jednotlivých hrdin, nýbrž ony pouze přispívají k jeho doplnění, ježto Homér charakterisuje osoby i líčením jejich činů. Že však charakterisování nemůže se klásti mezi přední vlastnosti básní Homérových, vysvítá již ze spůsobu, jakým vznikly. Mylna jest dále domněnka, že by ona záliba v řečnění jevila se i v užívání parataxe místo hypotaxe a naopak, paranthese, vybočení z konstrukce atd., poněvadž tyto zvláštnosti slohu nalézáme nejen u řečníků, nýbrž snad u všech spisovatelů starověkých, jak básníků tak i prosaiků. — Sloh pojednání jest místy nejasný a nepěkný; někdy se i táž slova téměř bezprostředně za sebou opakují. Příčinou nejasnosti slohu jest mimo jiné i nepřirozený slovosled, jako přílišné oddálení genitivu před substantivem kladeného od tohoto a j. — Celkem však nelze upříti, že spisovatel jeví řádnou znalost literatury o řečnictví řeckém a že pilně sebral doklady k dotvrzení svého mínění, byť i byl všude nedospěl k výsledku správnému. *Ant. Kvapil.*

24. Peršané. Tragoedie Aichylova, již úvodem opatřil a přeložil František **Loukotka.** XXVI. roční zpráva c. k. akademického gymnasia v Praze 1890. 8°. 41.

Překladatel, který r. 1883 a 1884 v roční zprávě c. k. akademického gymnasia uveřejnil překlad Aichylova Promethea, podává tu nyní překlad jiné tragoedie téhož básníka, jejíž ukázku uveřejnil už v I. ročníku Kroka. Překlad tento jest dosti správný a plynný a i po stránce metrické celkem přesný. Některá však místa nepřeložena dosti věrně, jako na př. v. 299 *φάος μέγα* blahý svit, 324 *οὐ μάλ' εὐτυχῶς* ne právě na růžích, 329 *πολλῶν παρόντων* kdežto přemnoho jich jest, 335 *ὥστ' ἀξιῶσαι* že se odvážili, 344 *μή σοι δοκοῦμεν τῇδε λειφθῆναι μάχῃ* snad tedy se ti nezdá, že jsme v boji tom, co tohoto se týče, byli pozadu, 451 *ἐκσωζοίατο* se utíkali, 455 *κῦδος* vítězství, 612 *παμφαές* jasnožlutý, 618 *λιβάσιν ὑδρηλαῖς παρθένου πηγῆς μέτα* s vodou, z křišťálového jež načerpána zřídla, 617 *ξανθῆς ἐλαίας καρπὸς εὐώδης πάρα* siné olivy plod, 622 *νερτέροις θεοῖς* duchům božským, 688 *οἰκτρῶς καλεῖτέ μ'* mne vzýváte, 687 *ψυχαγωγοῖς* jimiž volají se duše zemřelých, 693 *τί δ' ἐστὶ Πέρσαις νεοχμὸν ἐμβριθὲς κακόν* nový ký vás hněte trud, 697 *πεπεισμένος* dojat jsa, 739 n. *ἐς δὲ παῖδ' ἐμὸν Ζεὺς ἐπέσκηψεν τελευτὴν θεσφάτων* a zasáhl uskutečniv je Zeus mého syna, 741 *ηὔχουν* myslil jsem, 743 *ἔοικεν εὑρῆσθαι* vytryskl, 777 *οἷς τόδ' ἦν χρέος* již tento čin si byli vytkli za úkol, 782 *ὢν νέος νέα φρονεῖ* při mládí zbujném zbujně smýšlí, 786 *οὐκ ἂν φανεῖμεν* nikdo by nehledal, 817 *πρὸς γῇ Πλαταιῶν Δωρίδος λόγχης ὕπο* již u Platají dorské kopí prolije, 826 *μηδὲ . . . ἐκχέῃ* ať si nezakopává, 828 *ἔπεστιν* bdí, 841 *ψυχὴν διδόντες ἡδονῇ* přejíce si radostí, 910 *στυγερᾶς μοίρας . . . κυρήσας ἀτεκμαρτοτάτης* její tento charý nenadále osud krutě postihnul, 994 *ἀνδρῶν* jarých a j. Co se týče metra, třeba vytknouti, že překladatel někdy měří v trimetru iambickém přízvučném slova dvojslabičná iambicky a na počátku verše takového připouští slova trojslabičná. Též v částech, které jsou přeloženy časoměrně, vyskytují se některé vady.

jako ve v. 70, 700 a 873; na tomto místě přiděluje část zpěvu sborového počínající uprostřed věty druhému polosboru. Mimo to užívá překladatel slov neobyčejných, jako charý, dřípati, znivočiti a pod. *Ant. Kvapil.*

25. Ukázky z lyrických básníků řeckých. Od Václava **Veverky.** Výroční zpráva obecního reálného gymnasia v Třeboni za školní rok 1890. 8°. 20.

Překladatel podává tu překlad některých zachovaných zbytků básní Alkmanových, Alkaiových, Sapfiných, Ibykových, Anakreontových, Bakchylidových, Mimnermových, Ionových, Archilochových, Xenofanových, Theognidových a obou Simonidů. Překlad jest dosti slušný a plynný, ale místy příliš rozvláčný a většinou tak volný, že mnohdy smysl originálu podán nepřesně; tak na př. ve zl. 33 v. 4 přeložena věta *εἰ ἥβης ἄνθεα γίγνεται ἁρπαλέα ἀνδράσιν ἠδὲ γυναιξίν*, až nebude mne těšit . . . květ spanilý, *co chová v lůně mladosť nachová* [1]) všem ku požitku mužům i ženám, tamtéž v. 2 *τεθναίην* kéž mne zničí smrti klid, v. 6 *ἄνδρα* starce, v. 8 *οὐδ' αὐγὰς προσορῶν τέρπεται ἠελίου* slunka milostný svit jej s to není potěšit, v. 9 *ἀτίμαστος δὲ γυναιξίν* s pohrdou děvy vstříc se mu tváří, v. 10 *οὕτως ἀργαλέον γῆρας ἔθηκε θεός* tak stáří bol a žal bůh ve podíl věnoval, zl. 34 v. 1 n. *ἡμεῖς οἷά τε φύλλα φύει πολυανθέος ὥρη ἔαρος, ὅτ' αἶψ' αὐγῇς αὔξεται ἠελίου* jak květy, jež spanilá jarní doby z půdy vyvádí, rychle hynou, když svit slunka počal v ně se lít, v. 4 n. *πρὸς θεῶν εἰδότες οὔτε κακὸν οὔτ' ἀγαθόν* skryto nám dobro, žalosť, světa klam z vůle bohův, v. 5 *μέλαιναι* zcela černé, v. 6 *τέλος* čas, *ἀργαλέου* nepřeloženo, v. 7 *μίνυνθα δὲ γίγνεται* krátko trvá všudo, v. 8 *ἐπὶ γῆν* v širou země tvář, *κίδναται* svou blaživou lije zář, v. 10 *βίοτος* životem se trudit, v. 11 *ἐν θυμῷ γίγνεται* se valí v duši, *ἄλλοτε* jak, v. 12 *τρυχοῦται* nade srázem se kolísá, v. 13 *ἄλλος δ' αὖ* ten tu, v. 13 n. *ὧν τε μάλιστα ἱμείρων* a nadarmo je touha a ždání, v. 14 *κατὰ γῆς* v hrob, *ἔρχεται* odejíti mu již, v. 15 n. *οὐδέ τίς ἐστιν ἀνθρώπων, ᾧ* i není v světa pláni, komu, v. 16 *κακὰ πολλά* strasti a žal v míře plné, zl. 41 v. 1 *ἁπάντων* hostí, v. 2 *πλεκτοὺς δ' ἀμφιτιθεῖ* z květů pletené nese, v. 4 *ἕστηκε* již čeká, v. 5 *ὅς οὔ ποτέ φησι προδώσειν* slibujíc, jeho zdroj že nevyschne, v. 8 *ὕδωρ* vody proud (o vodě, s níž se měšovalo víno), v. 11 *πεπύκασται* stojí zasypán, v. 12 *μολπή* veselosť, *θαλίη* tanec bujarý, 13 *εὔφρονας ἄνδρας* mužům s rozumem veselým, 14 *καθαροῖσι λόγοις* cudně milou řečí, 15 *εὐξαμένους* když ukončena jest modlitba, 16 *ταῦτα . . . ἐστι προχειρότερον* cíl to prvý je lidem, 20 *ὡς οἱ μνημόσυν' ᾖ. καὶ τόν, ὅς ἀμφ' ἀρετῆς* ctnosť připomínaje jen, chvále její spanilosť, 21 *οὔτι διέπει* vést nedbá řeč, 23 *σφεδανάς* hrůzných, 23 *προμηθείην ἔχειν* vzdáti v prachu česť, zl. 43 v. 1 *τὰ μὲν ἄλλα* různé strasti, 2 *νεότητα* bouře mladosti divé, 3 *τῶν πάντων δὲ κάκιστον* nejhorší však bol, 6 *πολλ' ἐπηρὰ παθών* strádaje sám v lopotě, zl. 42 v. 2 *μηδ' ἐσιδεῖν αὐγὰς ὀξέος ἠελίου* nezřít slunka ni zář rychloletého milou, 3 *πειρῆσαι* spěti, 4 *κεῖσθαι* v spánku ležet na věky, *πολλὴν γῆν ἐπαμησάμενον* v hrob zasypat se zemí, zl. 47 v. 1 *ἦλθον* zabloudil jsem, *γαῖαν* dalekou zemi, 3 *δονακοτρόφος* rákosný, *ἀγλαὸν ἄστυ* perlou, 5 *οὔτις τέρψις ἐκείνων* rozkoš pravá, *μοι . . . ἐπὶ φρένας ἦλθεν* mi hlubinou duše nikde netáhla 6 *οὕτως οὐδὲν ἄρ' ἦν* neb . . . v světě nic není, *πάτρης* nad luhy vlasti, zl. 44 v. 1 *ὃν πρῶτ' ἐπὶ γαῖα καλύψῃ* koho zem zahalí v své lůno velebná, 3 *τέρπεται οὔτε λύρης οὔτ' αὐλητῆρος ἀκούων* víc netěší se libým tónům lýry, flétny lahodné, 4 *ἐσαειράμενος* k rtům si v poháru nedá, 5 *ταῦτ' ἐσορῶν κραδίην εὖ πείσομαι* nuž, proto v mysli chovat veselosť chci, *ἐλαφρά* pružné, 6 *κεφαλὴν ἀτρεμέως προφέρω* hlavu nést vzhůru mi možno smělou, zl. 45 v. 1 *ἄφρονες ἄνθρωποι καὶ νήπιοι* bloudí lidé jsou, *οἶνον* chladivé toky vína, 2 *ἄστρου καὶ κυνὸς ἀρχομένου* k nám letní když pal z dálky se přistěhoval, zl. 46 v 2 *ἐμοὶ γίνου ἀληθοσύνης* dokaž, řeč moje pravdu že dí, zl. 35 v. 1 *σωτήρ τε πατήρ τε* spasitel veliký, dobrý i otec náš, 3 *προχύταισιν ἐν ἀργυρέοις* stříbrokutém ve poháru, tamtéž přidána věta „také můž ze zlata býti,“ *Χρυσός* přel. jinoch, v. 4 *οἶνον ἔχων χεροῖν*

[1]) Celou touto větou vyjádřeno jediné subst. *ἥβη*.

vína maje dost, *νιζάτω εἰς ἔδαφος* již se v sedadlo usaď, 5 *ἀγνῶς* libou, 6 *Περσείδαις* Persencům, *ἀρχόμενοι πίνωμεν* vzavše počin pijmež, 7 *ἴτω διὰ νυκτός* letiž tmou noci černé, 9 *θῆλεια πάρεννος* v květu žínka milá, 10 *πίεται* přihne si jistě pohár, zl. 36 v. 1 *θεοῖς τιθεῖν* slož na vůli bohův, 1 n. *πολλάκις μὲν ἐκ κακῶν ἄνδρας ὀρθοῦσιν μελαίνῃ κειμένους ἐπὶ χθονί* vždyť kdo bídou, žalostí v prachu černé země leží, toho často vyprostí, 4 *ἔπειτα πολλὰ γίγνεται κακά* bídou pak ho hostí svět, 5 *βίου χρήμῃ* kousek chleba prose, *νόου παρήορος* v hlavě mu se počne tmét, zl. 37 v. 2 n. *δυσμενῶν δ' ἄλεξεν προσβαλὼν ἐναντίον στέρνον* mužně sečkej, ňádra ku obraně stav, 3 *ἐν δοκοῖσιν* kde sítě vzpjal, 4 *μήτε . . . ἀμφάδην ἀγάλλεο* hleď, bys nikdy příliš pýchou nejásal, 5 *μηδὲ . . . ἐν οἴκῳ καταπεσὼν ὀδύρεο* nelež v domě, potlač silou ducha žal. 7 *γίγνωσκε* poznej a dle toho suď, zl. 39 v. 1 *χρημάτων ἄελπτον οὐδέν ἐστιν οὐδ' ἀπώμοτον* všeho lze se nadít v světě, přísahat v nic nelze dál, 2 *πατὴρ Ὀλυμπίων* bohův otec, král, 4 *λάμποντος* nejvíce kdy plálo, 7 *νομόν* slaň, 9 *τοῖσι δ' ἡδὺ ἦν ὄρος* kdežto dřív jí k slasti byla modravých hor vonná stráň, zl. 38 v. 2 *φρένας* soud v ňádrech, 3 n *πολύς . . . φαίνεαι γέλως* hleď, zní vstříc ti stálý věčně smích, zl. 40 v. 1 *βαρύκτυπος* hromů pán, 2 *τίθησ' ὅπῃ θέλει* jak si usmyslil, jím všemu konec dán, 4 *ἃ δὴ βότ' αἰεὶ ζῶμεν* žijem as jako zvěř tam na horách, 5 *ὅπως ἕκαστον ἐκτελευτήσει θεός* jak skončí mocný bůh ten žítí, práce ruch, 6 *ἐπιπειθείῃ* víry svit, 7 *ἡμέρην* ždaný den, 8 *ἐλθεῖν* až se dnít bude, 9 *νέωτα* časem, 10 *πλούτῳ* bohatství bůh a král, *ἀγαθοῖσιν* ti, jimž dříve přál, *ἴξεσθαι φίλος* v přátel řad jej včet, 12 *τέρμ' ἵκηται* k cíli dojde blíž, 13 *φθείρουσι* rve, 14 *πέμπει* sýlá napořád, 22 *εἰ δ' ἐμοὶ πιθοίατο* kdyby dbal mé rady každý z nás, 23 *οὐκ ἂν κακῶν ἐρῷμεν* pak k sobě bychom žal nezvali marně as, 24 *οὐδὲ θυμὸν αἰκιζοίμεθα* duch náš by vznes se nad žalosť. Zdá se, že překladatel přihlížel více k nějakému překladu než k originálu. V příčině metrické jest překlad dosti správný; méně zdařilý jest na př. verš 7 ve zl. 41: uprostřed posvátnou vůni kadidlo vysýlá, kde jest caesura po arsi stopy druhé, ale nikoli zároveň po arsi stopy čtvrté; mimo to jest po stopě třetí diairese, která činí verš nelibým. Totéž platí o v. 23: o hrůzných ani zmatcích — v tom dobrého není nic. Ve v. 24 měřena slova „však to vždy" daktylicky, ač jest druhá slabika posicí dlouhá. Aby nabyl dlouhé slabiky, prodloužil překladatel ve zl. 42 v. 1 a jinde prvou slabiku subst. žiti; ve zl. 43 v. 1 nesprávně užil prvé slabiky adi. smrtelný za dlouhou. Též jsou nesprávny: gen. Sapfoy, věta ve zl. 33 v. 8 jej s to není potěšit, v. 4 květ spanilý, co a j.

Ant. Kvapil.

26. O passivném významě medialných tvarův aoristu a futura u Homera. Napsal František **Hylák.** Desátá zpráva c. k. vyššího státního gymnasia ve Valašském Meziříčí vydaná na konci školního roku 1889 až 1890. 8°. 23.

Že aorist a futurum medialné některých sloves mají někdy význam passivný a to nejen v nářečí epickém, nýbrž i v attičině, jest věc známá a pojednává se o tom i v mluvnicích, u Niederla na př. v §. 702 pozn. a) a b). Též dotčené tvary oněch sloves, která spisovatel uvádí, byly již nejen od vykladatelů Homera, nýbrž i od lexikografův a grammatiků vyloženy, jen že při výkladu jich není shody; neboť kdežto jedni mnohým z připomenutých tvarův oněch sloves, která spisovatel uvádí, připisují význam passivní, tvrdí jiní, že jsou tvarem i významem medialné. Bylo tedy úkolem spisovatele v tomto pojednání přidati se buď k [illegible] neb oné straně, čili v jednotlivých případech rozhodnouti, který výklad jest prav[illegible]. Nového tu tedy nepodává ničeho. Neboť jeho výklad tvaru *οὐτάμενος*, který, ja[illegible] se zdá, za svůj výzkum pokládá, shoduje se s tím, který podává Autenrieth.

V pojednání svém jedná spisovatel o medialných tvarech aoristu a futu[illegible] sloves *ἀγείρω, βάλλω, διαραίω, ἔχω, κραίνω, κρίνω, διακρίνω, κτείνω, λείπω, λύω, ὑπ[illegible]λύω, οὐτάω, πέρθω, διαπέρθω, πίμπλημι, ἐμπίπλημι, πελάζω, σεύω, τελέω, ἐκτελέ[illegible], τεύχω, τρώω, φθίνω, ἀποφθίνω, ἐκφθίνω* a *φιλέω*. Při tom uvádí též *passivn[illegible]*

aorist některých z těchto sloves mající význam reflexivní, což do pojednání tohoto nenáleží. Tvaru *ἔσχοντο* v *λ* 334 připisuje význam passivný, ač se tu dá vyložiti ve smyslu medialném: stanuli, zdrželi se, v kterémžto případě pak dativ *κηληθμῷ*, s nímž ono sloveso jest spojeno, třeba pokládati za příčinný. Na str. 9. uvádí mezi jiným i příklady, kde praesens *ἔχομαι* má význam passivný, ač jest to tvar pro medium i passivum společný. Sluší však uznati, že spisovatel celkem přidal se k mínění pravdě podobnějšímu a hleděl je náležitými příklady doložiti.

Ant. Kvapil.

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 15. a 16.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 8.: Sv. Jan Kentský (K. Konrád). Věž Babylonská (A. Podlaha). O reformě hudby církevní (F. Jirásek). O odpustcích (S. J.).

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a Fr. **Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XV. Sešit 4.: O obnov. zřízení zem. markrabství morav. (H. Jireček). Evang. sazavoemauské čili remešské (F. Pastrnek).

Časopis Musea království Českého. Redaktor. Ant. **Truhlář.** Ročník LXV. Svazek 1.—3. přinášejí hojně nových článkův na věčším díle z oboru české literatury a historie. Obsah: O staročeských dramatech velikonočních (Josef Truhlář). Spor Bratří s p. Vojtěchem z Pernšteina v Prostějově r. 1557 a 1558 (Jan V. Novák). Příspěvky k životopisu J. A. Komenského (Jan Kvacsala a Ad. Patera). M. Vavřince Benedikta z Nudožer školní řád z r. 1607 (Ant. Truhlář). Obraz básnictví českého za rok 1890 (Boh. Čermák). Matiáš Borbonius z Borbenheimu (Frant. Dvorský). O držbě knih v Berouně 1537—1619 (Jos. Vávra). Evangelium Nikodemovo v literaturách slovanských. II. (J. Polívka). Dodatky a opravy k biografiím starších spisovatelů českých (Ant. Podlaha). Rozdíly v náboženství a v církevním zřízení v Čechách v XV. století (V. V. Tomek). Památky po Bratřích českých v Kunwaldě (E. Albert). J. A. Komenského myšlénky o novém vydání českého kancionálu (Ad. Patera). Prokurátor Joachim z Těchenic (Z. Winter). Tadyáš Hájek z Hájku (Fr. Dvorský). Jiří Čermák Českobrodský a jeho paměti (Fr. Bareš). Lidové zábavy, obyčeje a pověry na den sv. Jana Křtitele (Č. Zíbrt). „Můra“ v podání prostonárodním (J. Košťál). Lidová léčba u haličských Malorusů (Frant. Řehoř). Česká kronika v ruské literatuře starší (J. Polívka). Hlídka literární. Zpráva o Museu král. Českého a zpráva o Matici české.

Český lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku. Redaktoři L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Předplatné na rok (6 svazkův o 6 arších) 4 zl. Ročník I. Sešit 1.: Úvod redakce. České lidové vyšívání na zemské jubilejní výstavě (Renata Tyršová). Pověry a zvyky lidu moravského při hospodářství (F. Bartoš). O kroji lidu slovenského (J. Koula). O naší světské písni lidové (O. Hostinský). Sbor českých bratří v Náchodě (J. K. Hraše). Hroby se skrčenými kostrami v Čechách (J. Matiegka). Ze selské kuchyně (F. V. Vykoukal). Vodník v podání lidu českého (Jos. Košťál). Zprávy o nálezech archaeologických. Z pozůstatků Berounské knihy svědomí (Jos. Vávra). Ze žďárských hor (Vlasta Pitt-

nerová). Staré zvyky z mého mládí v okolí Domažlic (Marie Královcová — Anna Kellnerová). Rozhled po lužické folkloristice (Adolf Černý). Relací v příčině obnovení a vsazení mezníkův mezi rolími nad Polepy (V. J. Nováček). Lidové podání české o škytavce. Referáty o spisech. Referáty o časopisech. Literatura. Časové zprávy. Otázky a odpovědi. — „Český lid" nemohl vzniknouti ve vhodnější dobu: zařizujemeť národopisnou společnosť, zakládámeť národopisné museum a chceme uspořádati i národopisnou výstavu — a vše snahy ty potřebujou střediska, v němž by se ukládaly práce v obor ten spadající, jež dosud bývaly roztříštěny po různých časopisích a knihách, nejsouce badateli dobře přístupny, ba mnohdy ani dosti známy. Nuž k dílu! u nás se dosud v oboru lidovědy tak málo stalo, práce tedy na všech stranách dosti. Není pochyby, že „Český lid" bude všude hojně podporován. Hned z předu však vyjadřujeme přání, by se už jednou přestalo s těmi cizími názvy (či mají dodávati rázu věčší učenosti?), když máme své vlastní české; myslíme angl. folklore (= něm. Volk-lehre), ba i folkloristika(!) za naše *lidověda*, odkud *lidovědný*, *lidovědec* a p.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 18.—20.: Beznadějná láska (H. Pravonínský). Na noclehu (Č. Kalandra). Raněný (J. Jakšić, přeložil J. Raušar).

Кіевскія Унивeрситетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXI. Svazek 7.: Pokračování článkův předešlých.

Lětopis jugoslavenske akademije znanosti i umětnosti za godinu 1890. Svazek 5. m. 8°. 187.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XII. Číslo 19.—21.: Jan Neruda. Literární odbor Umělecké besedy (H. Schauer).

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník VIII. Číslo 4.: O „musikách" v 16. století (Z. Winter).

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 21.—22.: Za Janem Nerudou. Dějiny kapitolinské Venuše (M. Twain, př. K. Chalupa). Trest Boží (L. Grossmanová). Láska Dmitrijova (M. Ryndová). Dětský věk (J. Košťál).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník III. Číslo 1.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Mariszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročnik VII. Zešyt 9. a 10.: Zpráva z VIII. valného shromáždění pol. učitelstva střed. škol. Několik myšlenek o „Hlase v příčině klassifikace žákův na školách středních" (J. Vojciechovski). O školstvě vůbec a v Prusích zvláště (Jastřębèc). Kázeň při učbě (F. Brzoň). První lekce jazyka řeckého v III. třídě gymn. (M. Sas). Statistický výkaz žákův vyloučených od r. 1880 až 1890 (Br. Třaskovski). Frant. Miklošič (J. Bystroň).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 19.—21.:

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Číslo 10.: Josef Braun (Ant. J. Zavadil). Obrázky z naší výstavy (Fr. S. Procházka). *České výstavě (B. Bouška). *Škola. *Po prázdninách. (F. Oliva). Les (E. Kusý). U pobřeží černé Jury (Kl. Čermák). Cestou na Závist (A. B. Šťastný). Kurdové (E. Musil-Daňkovský). *Strašidlo (K. Novák). Sedlák Olomučanský (Ant. J. Zavadil).

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 21. Číslo 10.: U rakvi

Jana Nerudy (V. Vlček). Za Janem Nerudou (Adolf Heyduk a K. V. Rais). Jan Neruda autokritik (Eliška Krásnohorská). Rozhledy hudební (Karel Knittl). *Pozdrav lesům (Ant. Klášterský).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 9.: Pokračování článků.

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 5.: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického (J. L. Píč). O českých miniaturách (Ant. Baum — J. Beringer). Drobné zprávy o Maternech z Květnice (Josef Šimek). Rožmberské mincovnictví (Frant. Mareš). Některé starší zprávy k historii archaeologie (Fr. Dý). Nálezy ve tvrzce Batňovické u Úpice (J. K. Hraše). Žárové hroby u Měníka (J. Honza). Zprávy a drobnosti.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 39.—40.

Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Спѣдецъ. Redaktor V. D. **Stojanov.** 8°. Cena ročníku (o 6 knihách) 12 lvů, v cizině 15 lvů. Ročník VII. Kniha 37. a 38.: Historické příspěvky (A. Teodorov). O lučební nomenklatuře (V. Atanasov). Bulharské osady na Rusi (G. Z-v.). Makedonie za starodávna (Dimitriev). O rukopise knihy „Popis svatohorských klášterův" (N. Način). Bulharské národní písně a obyčeje.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 35.—40. *Příloha:* str. 27—96 (konec). Розы и шипы (В. Геймдургъ) str. 1—22.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umětnosti. U Zagrebu 1891. v. 8°. Razredi filologičko-historički i folosofičko-juridički. XXXIII: Soudní zřízení republiky Dubrovnické (K. Vojnović). Příspěvek k přízvuku v slovínštině (M. Valjavec). Cesty po Balkanském poloostrově XVI. věku: Dva cestopisy polských poselstv do Cařihradu, a sice E. Otvinovského z r. 1557. a Ondřeje Taranovského, komorníka, z r. 1569 (P. Matković). Vnitřní stav Charvátska před XII. stoletím (Fr. Rački). Nejstarší zeměpis Charvátska (P. Matković). — Razred matematičko-prirodoslovni. XII.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Soš. 10.: Batistový ručníček (N. Ježov). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1891. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 10.: Co vynalezla století (Arenus).

Свѣтлина. Журналъ за наука, искуство и индустрия. Редакторъ Јорданъ Михаиловъ. Въ София. 4°. Předplatné (12 sešitův o 3 arších) 15 lvů. Година I. Книга 8.

Ученыя записки императорскаго Казанскаго университета. Redaktor Th. **Miščenko.** v. 8°. Cena ročně (6 svazkův aspoň o 15 arších) 6 rublů. Ročník LVIII. Svazek 3.—5.: Dějiny autorského práva na západě (G. Šeršenevič). Plody samy od sebe se zarývající (N. Buš). O původě a složení kroniky Georgia monacha (S. Šestakov). Halicarnasský nápis konce 80. olympiady (D. Šestakov). Klassifikace duševních nemocí (V. Bechterev). Z homér. hymnův (D. Šestakov). Přílohy: Pozorování zemního magnetismu při observatoři kazaňské (N. Sluginov). Uvedení ve vyšší geometrii (P. Nezimov). Geometrie hmot (G. Šebujev).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník II. Číslo 21.—24.: Učitelské hovory. Z dějin učení zeměpisného (K. David). Učebnice fysiky pro ústavy učitelské (V. Ptáček).

Варшавскія Университетскія Извѣстія. Ve Varšavě 1891. 8°. Redaktor N. **Sonin.** Cena ročníku (9 svazkův) 5 rublův se zásylkou. Svazek 1. až 5.: Kinematika kollineárno-měnné soustavy (P. Somov). Instituce Gajovy (text, př. Th. Dydynskij). Meteorologická pozorování za r. 1890. O poměru Suetonia v životě G. Julia Caesara k spisům předchůdcův (S. Věchov). Z korrespondence kněžny Lievenové s hrabětem Greyem (V. Alexandrenko). O zbytku formule Taylorovy (N. Sonin). Pozemský katastr (Th. Gorb).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 23.—26.: Mřežovka (A. Bernard). K 100leté památce narozenin J. S. Presla. Louis Pasteur. Potrava kapra. — Ročník XXI. Číslo 1.: Mřížovci v českém útvaru křídovém. Praha s okolím jindy a nyní (J. Dietz). Na kraji lesa.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 19.—21.: *Mistral (př. J. Slavík). Sijský klášter sv. Antonína (A. Michajlov, př. Č. Semerád). A přece je našli (J. Karásek).

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 10.: Královská návštěva. Líbání ruky v starověku (V. P.). Drobnosti.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Rayman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 8. skorem celý jest věnován Helmholtzovi, jenž 31. srpna slavil 70leté narozeniny. Obsah: Helmholtz filosof (J. Durdík). Helmholtz fysik (Č. Strouhal). Helmholtz fysiolog (F. Mareš). V záhlaví čísla je vyobrazení Helmholtzovo. Sešit 9.: Rudolf Virchow (Jar. Hlava). Virchow anthropolog a praehistorik (E. Kovář). Zlato pošumavské (Jan Woldřich). Úkoly chemie minerálné (B. Rayman). Drobnosti.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 9.: O slovesných časích a o jich poměru k vidům v ruském, německém a francouzském jazyce (L. Razmusen). Pověsti o Babyloně a vypravování o knížatech Vladimírských (J. Ždanov). Bohoslovecký a filosofický ruch v Byzantii XI. a XII. věku (Th. Uspenskij). Pravděpodobný pramen Slova o středě a pátku (A. Kavnějev). Zvolení Michajla Theodoroviče Romanova za caře (A. Markejevič). Prvá analytika Aristotelova (N. Lange). Kritické poznámky (O. Šebor). K homer. hymnu na Apollona (M. Mandes). Z Tibulla (přel. K. S—skij). Z básní Moscha Syrakuského (přel. V. L.). Kritika a bibliografie.

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svaz. 274.: Památky našich předků. Podává Kl. Čermák. 90 (s vyobr.). — Svaz. 275.: Bílý závoj od Anny Husové. 96 (se 2 obrazy).

Bibliotéka humoristická románů českých i cizojazyčných. Nakladatel I. L. Kober v Praze. m. 4°. Cena sešitu (o 40 str.) 20 kr. Sešit 1.: *Krásná Miss Nevillová* od *Crokerové.* Překlad je celkem správný (str. 22.: do vojště!), úprava velmi úhledna. Nakladatelstvo slibuje, že chce vybírati zdařilá díla cizí. Při té příležitosti upozorňujeme na výtečný humor. román Dickensův The Pickwick-club.

Bibliothéka učitelská. Nákl. Rohlíčka & Sieverse. V Praze 1891. 8° Sv. XIV. *Methodické výklady* z oboru přírodopisného, přírodozpytného a technologického. Sestavili Jan **Dolenský** a Bohumír **Patera.** — Sv. XV.: *První rc školský* od J. **Vlka.** 8°. 18. 20 kr.

Boženy Němcové národní báchorky a pověsti. V Praze 1891 Nakl. I. L. Kober. 4°. Cena seš. (o 24 str.) 30 kr. Seš. 1. a 2.

Boženy Němcové Pohorská vesnice. Seš. 5.—7. (dokončení).

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1890. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 77.—83. ukončují díl VIII., obsahující *Do tří*

hlasů a sešit 84.—93. obsahuje *Drobné povídky a obrázky*, totiž: Učitelský, Svědomí, P. Eustach, Vesecký, Do Němec, Legenda, Dle Abecedy, Kamenický, Starosvětské obrázky. Sešitem 94. počíná X. díl, jenž bude obsahovati dvě historie z minulého století, totiž *Sousedé* a *Pandurek*.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 17.—20.: Obrazy života. Napsal V. K. Jeřábek.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXV. Seš. 5.: Rodina Kavanova od V. Beneše-Šumavského. Str. 130.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil Jos. Svátek. V Praze 1891. 8°. Nákladem J. Otty. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 9.—12.: Alchymie v Čechách za doby Rudolfa II. Lázně a lazebníci v Čechách za starých dob. K dějinám katů a poprav v Čechách. Smrt hraběte Schönburga v Praze r. 1604. Český alchymista.

Ochotnické divadlo. V Praze 1890. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Cena sv. 40 kr. Svazek 65.: Spolek mladých. Veselohra o 5 jednáních od H. Ibsena, př. Al. Lucek. 124. Cena 40 kr. — Svazek 66.: Klub mládenců. Komedie o 3 jednáních od M. Bałuckého, př. A. Schwab-Polabský. 101. C. 40 kr. — Svazek 67.: Diblíkova dceruška. Obraz venkovského života o 5 jednáních. Dle starší látky napsala E. Pešková. 90. C. 35 kr.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 93.—97.: Caux až Cocos. Přílohy: Cedr libanonský, Cyperus Papyrus, pohled na Cařihrad, cévy a mimo to jsou ve všech sešitech četná vyobrazení v textu.

Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české. Uspořádal Fr. *Bílý.* V Telči 1891. Nákladem Em. Šolce. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Sešit 3.—4.: Erben, Čacká, Bol. Jablonský, Rubeš, Štulc, L. Štúr, J. Kalina, Fr. Bř. Trojan, Hurban, Furch, bar. Villani, V. Nebeský, Rieger, Němcová, Sládkovič, Peška, Picek, Havlíček, Janko Král, Kalinčák, Chalúpka, Berger, Wenzig, Doucha, Kapper, J. V. Frič, Botto, Štrauch, Janda, Pfleger, Neruda.

Repertoir českých divadel. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1891. m. 8°. Sešit 28.: Pod krovem otcovským. Činohra o 3 jednáních od Jana Vávry. 68. Cena 36 kr.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 22. a 23. ukončuje Barracandovu Vicomtessu. Sešit 24.—27.: *Otec* od M. A. *Šimáčka.* Illustroval Jos. Ulrich.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VI. Sešit 23.—24.: Na Slovínsku (A. Řeháková). Sebrané spisy Františky Stránecké. Díl I, svazek 2.

Taneční album pro dvoje housle upravil Jos. **Vašátko.** V Praze 1891. Nakl. M. Knapp. Sešit 3. obsahuje 22 skladeb v lehkém slohu. 4°. 16. C. 60 kr.

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1891. m. 8°. Cena sešitu (o 64 str.) 25 kr. Sešit 2.—3.: *Jed* od Al. L. *Kiellanda*, př. H. Kosterka. Sešit 4.—6.: *Petr a Jan*, napsal Guy de *Maupassant*, př. V. Hrbek.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 7.—8. pokračuje v popise jednotlivých pavillonův; text provázejí četné illustrace.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1891. Náklad. M. Knappa. Svazek 36.: Krakonoš. Komicko-kouzelné výjevy od A. Wolfa. 35. C. 16 kr. — Svazek 37.: Náhrada. Žert v 1 jednání. Napsal D. Dmitrijev, př. K. 17. Cena 10 kr. — Svazek 38.: V klimatických lázních. Veselohra v 1 jednání, vzdělal E. Z. 29. Cena 10 kr.

Krátký přírodozpyt pro obecné a pokračovací školy. Sepsal Jan **Panýrek.** V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 8°. 56. C. 30 kr.

Na skalisku v moři. Napsal A. B. **Šťastný**. V Praze 1891. Nákladem Jar. Pospíšila. 8°. 85. C. 22 kr.

Nové museum království Českého v Praze pořídil J. M. **Černý**. Nákl. J. Otty v Praze 1891 m. 8°. 35. C. 20 kr. Obsah: Dějiny stavby. Situace. Rozměry hlavní. Pohled zevní. Desky pamětní. Přístup. Síň vstupní. Výborovna. Akademie. Čítárna. Knihovna. Schodiště. Síň slavnostní. První a druhé patro. Podstřeší a kupola. Místnosti ostatní. Ke spisku připojeno je přílohou vyobrazení nového musea království Českého.

Povodeň. Truchlohra v 5 jednáních. Dle románu svého Samohradův napsal Václav **Vlček**. V Praze 1891. Nákl. F. Šimáčka. 16°. 124. C. 50 kr.

Uvedení do mluvnice. Napsal Em. **Kovář**. V Praze 1891. Nákl. Rohlíčka a Sieversa. m. 4°. 79. C. 50 kr.

Výstavní almanach. Upomínka na zemskou jub. výstavu 1891. Nákladem J. Otty v Praze 1891. 8°. 84. Cena 50 kr. Obsah: Úvodní báseň (J. Kvapil). *Z obrazárny (Jaroslav Vrchlický). Vymírající (J. Arbes). *Výstavní causerie (A. Sova). Lovecký pavillon (Jiří Bittner). *České kníže na jubilejní výstavě zemské r. 1891 (Bohd. Kaminský). Soukromá slavnosť na výstavě (Ed. Jelínek). *Před sochou Jiříka z Poděbrad (A. K. Lešan). Výstavní idylky (R. J. Kronbauer). *Na Hluboké (Jan Červenka). *Fontána (Em. ryt. z Čenkova). Sňatek z výstavy (V. Hladík). *Motivy z obrazárny (V. Černý). Naposled u Jana Nerudy pro příspěvek (R. J. Kronbauer). O hodině půlnoční (Ig. Hořica). *Vlastenecké ohlasy (G. Dörfl). Výstavní idylka (Ot. Auředníček). *Dívce v zelených šatech (H. Menhard). Před Brožíkovým Husem (L. Archleb). Causerie (Olaf).

Z výstavních táček. Sonety Fr. **Kvapila**. V Praze 1891. Nákl. F. Šimáčka. 8°. 63. C. 40 kr.

Latinská mluvnice pro střední školy. Sepsal Fr. **Hrbek**. I. Nauka o slově. V Praze 1891. Nákladem vlastním. 8°. VIII. 158. C. 1 zl. Kniha jest schválena minist. výnosem ze dne 12. června 1891, č. 12.130.

Občanský kalendář koruny Svatováclavské na přestupný rok 1892. Uspořádal V. **Špaček**. Ročník XXV. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp. v. 8°. 186. C. 50 kr.

Ráz a podstata methody analyticko-synthetické. Znázornili V. **Adamec**, F. **Kotouč**, J. **Zahradnický**. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp. v. 8°.

Karolina Světlá. Kritická studie, napsal Leander **Čech**. V Brně 1891. 230. C. 1 zl. 40 kr. — Spis. oceňuje zevrubné činnosť velezasloužilé spisovatelky se stanoviska aesthetického, psychologického a sociologického.

Fromme's Österreichischer Professoren- und Lehrer-Kalender für das Studienjahr 1891—92. XXIV. Jahrgang. Redigiert von J. E. **Dassenbacher** und K. **Kyovský**. Ve Vídni 1891. Nákl. Karla Fromma. 16°. Cena 1 zl. 60 kr. Kalendář jest dle obvyklého pořádku sestaven a připojen k němu schematismus střed. školstva, což jej činí tím praktičtějším. Toliko toho bychom si přáli, aby v části kalendářní udán byl východ a západ slunce.

J. A. Komenského Labyrint světa a ráj srdce. Upravil Fr. **Bílý**. Vydání 2. V Brně 1891. Nákladem J. Barviče. m. 8°. XL. 158. C. 40 kr. — Vydavatel upozorněn naší poznámkou v Kroku II., 180, opravil mnohé poklesky vydání 1., v němž byl nadělal mnoho nevhodných změn. Hodí se tedy vydání 2. mnohem lépe pro školy, ač i v něm nalézáme ještě leckterý omyl; tak na př. na str. XXXIII. nazývá přechodník minulý (natrápě) za přítomný nesprávným, nevšimaje si pranic jednodobosti děje. Na str. XXXIV. uvádí mezi genitivy, za něž prý nyní accusativ klademe, mezi jiným chybně tyto dva: „hlav provrtovati, jiných stran světa prohledati;“ patrně mu ušlo, že první vazba visí na „jali se,“ po němž stává genitiv, v druhém příkladě zase visí infinitiv na „šel“, působila zde tedy analogie supina. Na str. XXXVI. spis. tvrdí, že v *můž* je odsuto *e!* Z chyb, jež v textu zůstaly, uvádíme na př. tyto: znamenitě ušlechtile m. znamenitě *a* ušlechtile (15.); pojďme m. poďme (20.), viz str. XXXVII.; nebo (21., 22.) místo

neb jako na str. 22., 25. a j., viz str. XXXVI.; se mi smáli m. mi se smáli (25.), jsem nemohl (25. a j.) m. sem nemohl srv. str. XXXVII., téměř (28.) m. teměř (XXXVII); bere (28.) m. béře; ku shledávání (32.) m. k shledávání (XXXII.); čakany (33.) m. čekany (viz Slovníček); namáchati (34.) m. namáhati; kožení byly (48.) m. byli; kde se pak (86.) m. kde pak se; přičiniti (88.) m. přičíněti (tř. V., 1.[b]); připjal (88.) m. připal a j. — Vydavatel uvádí (XXXVII.) jako zvláštnost, že Komenský za všecka náslovná *ú* píše krátké *u*; než tomu by se nepodivoval, býti si vědom toho, co jsme o té věci napsali v Osvětě 1886, 711.

Chrám sv. Barbory v Hoře Kutné. Napsal Jos. **Braniš.** V Hoře Kutné 1891. Nákladem K. Šolce. v. 8°. 127. Cena? — Knihu tu doporoučí už jmeno známého vynikajícího znalce v tom oboru a důkladného pracovníka. Popis památné památky stavitelské provázen jest četnými výkresy zesnulého Jiř. Zacha.

České státní právo. Napsal Al. **Rašín.** V Praze 1891. Nákl. Časopisu čes. studentstva. Cena 5 kr. 12°. 39.

Aristotelova ethika Nikomachova. Přel. J. **Vychodil.** Sešit 2. Nákladem kněhtiskárny Benediktinů Rajhradských. 8°. Str. 87—270. Cena?

Paedagogický význam Babičky Boženy Němcové. Napsal K. **Šmídek.** V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. m. 8°. 34. Cena 20 kr. — Pěkný, co nejvíce doporučitelný spisek. Na str. 9. nemělo státi: obdivoval jsem povahy.

Pouť mladých Čechů výstavou od V. **Sokolové.** V Praze 1891. Nakl. J. R. Vilímek. v. 8°. 72 s 58 pěknými obrázky. Cena 30 kr.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Serie III. *Román na moři* od S. *Hellera.*

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Sešit 1.: *Okeánem na kře ledové* od J. *Verna*, př. J. Pšenička.

Mladý houslista. Redakcí V. J. **Novotného.** Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Cena seš. 35 kr. Předplatné na půl roku (5 seš.) zl. 1·60, na celý rok (10 seš.) zl. 3. Ročník II. Sešit 1. přináší jednu skladbu nejslavnějšího houslisty našeho Fr. Ondříčka „Romanci" a kromě toho ještě tyto skladby: K. Tichého „Vrták", J. Preise-Javorského „Rondinetto" a K. Weise „Malý neposeda". Ozdoben je pak zdařilou reprodukcí podobizny slavné krajanky naší, královny houslistek Vilmy Norman-Nerudové i se životopisem.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 85.—88. (svazku VIII. seš. 3.).

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník XI. Číslo 1. s 9 obrázky a jedním celostranným obrazem kolorovaným.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais.* Kreslí Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Ročník I. Sešit 11 s podobiznou a biografií Jana Nerudy a sešit 12. s podobiznou a životopisem Frant. L. Čelakovského.

Dramatická literatura.

Ztracený syn (L'enfant prodigue). Drama beze slov o třech jednáních od Michela Carréa syna, s hudbou Andréa Wormsera. — Tento první pokus pantomimický na našem jevišti došel obliby hlavně tím, že úlohy byly svěřeny pečlivým rukám nejčelnějších hereckých sil našich. Pěkná hudba provází výrazně děj krok za krokem, usnadňujíc značně porozumění. Obsah pantomimy jest tento:

I. jednání. Rodina Pierrotova, sestávající z otce (p. Pštros), matky (pí. Sklenářová) a syna (pí. Benoniová) sedí u oběda. Staří jedí a pijí s velikou chutí. Mladý Pierrot jest však zamyšlen a nejí. Na otázky, co mu jest, odpoví, že jej bolí hlava a jde otevřít okno. Čerstvý vzduch neprospívá však churavému mla-

díku; nebolíť jej hlava, nýbrž srdce, dokořán otevřené všem vlivům neprocítěné lásky. Mladý Pierrot odejde do zahrady, a starostlivá matka jde za ním až ke dveřím. Bystrá mysl její uhodne hned, co syna bolí. Řekne to manželu, který zatleská rukama, aby přivolal syna ze zahrady. Otec i matka doléhají na syna, aby se přiznal. Mladý Pierrot nechce však s barvou ven a zapírá tak dlouho, až matku rozpláče a otce rozzlobí tak, že s výhrůžkou odchází z pokoje. Neunavná matka počne syna znovu zpovídati, avšak nevytáhne z plačícího hocha ani slůvka vyznání. V tom klepá někdo na dvéře. Mladý Pierrot otevře, a ve dveřích objeví se slečna Frynetta (sl. Kubšová), pradlena, děvče čilé a hezké. Přináší prádlo paní Pierrotové. Oba mladí lidé použijí té chvíle, co paní Pierrotová jde ke kredenci, a pozdraví se vzájemně. V mladém Pierrotovi vzplanula láska k čiperné dívce. Když poodešla matka s Frynettou do vedlejšího pokoje, vznikla v mladém Pierrotovi myšlenka, že by dívce mohl vyznati lásku. Vytáhne ze stolku papír a popíše osm stránek. Teprve když mu dojde papír, přestane s vyznáním lásky. Náhle se otevrou dvéře, vejde Frynetta. Pierrot vyzná jí nyní lásku ústně a vyzývá ji, aby s ním prchla. Koketná a prohnaná Frynetta svolí k útěku teprve, když jí mladík slíbí, že si zaopatří peníze. Pradlena odejde, zanechavši mladíka v nejveselejší náladě. Radostí tančí mladý Pierrot se svými rodiči. — Bije devět hodin. Rodiče pošlou syna spat, a sami brzy usnou. Příležitosti té použije mladý Pierrot a jde k otcovu psacímu stolu, aby si vzal odtud peníze a uprchl s Frynettou. Přesvědčiv se, že rodiče spí, vezme otci z kapsy klíče a otevře rychle stolek, aby vybral odtud peníze. Skřípnutím klíče v zámku probudí se oba rodiče. S hrůzou pozorujíc nezdárného svého syna, chce se ho matka chopiti, otec ji však zdrží. Oba rodiče s vytřeštěným zrakem a se slzou v oku pohlížejí na syna, který krade. Mladík se obrátí a domnívaje se, že rodiče spí, zastaví se. Rodiče nechtějí syna zahanbiti a tváří se proto, jakoby spali. Nyní teprve vzbudí se v mladíkovi vědomí páchaného provinění. Růže od Frynetty uspí však svou vůní probouzené svědomí jeho. Když odešel, klesnou si oba rodiče se zoufalstvím, hořce plačíce, do náručí.

II. jednání. Mladý Pierrot spěchá nedočkavě k Frynettě, která už spí ve své alkově. Pohlíží na ni zamilovaně a odhání mouchu, která kolem ní poletuje. Za chvíli mouchu chytí, ale konečně se nad ní ustrne a pustí ji. Když moucha znova chce Frynettu štípnouti, rozžene se, aby ji opět chytil, avšak místo mouchy udeří Frynettu, která se rozzlobí a dá mu dva políčky. V tom klepá se na dvéře. Vstoupí černoch (p. Brožek) v bohaté livreji a nese účet. Mladík jej zaplatí. Sotva položí účet na stůl, vejde černoch s účtem druhým, třikráte tak dlouhým jako prvý. Jsa nad tím mrzut a nemaje již peněz, činí Pierrot Frynettě výčitky, že jest marnotratnicí. Frynetta chce však na něm peníze. Vidouc, že jich nemá, chce mu utéci. Pierrot ji předběhne a prosí ji, aby zůstala. Když se zpěčuje, rozzůří se Pierrot a vyhrožuje, že ji zabije. Vidouc nezbytí, zůstane Frynetta, ale hrozí mu, že bude litovati. Když odešla do svého pokoje, přemýšlí Pierrot, jak by přišel k penězům. Zrak jeho utkví na kartách ležících na stolku. Vznikne v něm myšlenka, že podvodnou hrou lze nejspíše získati peníze. Nový trestný čin spáchati míní k vůli Frynettě. S chvějícíma rukama a bušícím srdcem vyndá všechny devítky z karet a po chvilce duševního zápasu, v němž zvítězí nad poctivostí láska, odchází, aby podvodem získal peníze. Udivena vyjde Frynetta. Přichází sluha se skříňkou a psaním. Šperky ve skříňce posýlá jí starý, ohyzdný baron (p. Mošna), který ji přijel právě navštívit. Frynetta jej předpustí. Baron vyzná jí lásku, Frynetta nechce však rozuměti lásce bez peněz a předloží proto baronovi nevyplacené účty své, vypravujíc mu, že mladý Pierrot je zaplatiti nechce. Barona nepotěší sice valně čestné to vyzvání, ale k vůli lásce chce vykonati vše. Otevře tobolku a dá Frynettě celý obsah její. Dav Frynettě peníze, myslí baron, že dosáhne, oč žádal a vezme koketku kolem pasu. Frynetta se mu však vyškubne a svoluje k odjezdu s ním jen v tom případě, pojme-li ji za choť. Barona zarazí požadavek Frynettin, avšak slib jest laciný. Aby Frynettu k odjezdu přemluvil, slíbí jí baron sňatek, nemíně slibu svého dodržeti. Před odchodem píše

Frynetta ještě Pierrotovi několik slov na rozloučenou a odnese psaní do vedlejšího pokoje, kde je položí na snadě, aby je Pierrot bez dlouhého hledání našel. Baron s Frynettou odejdou, do dveří vrazí Pierrot s okem strhaným, bledý, jako by byl pronásledován. Rozhlížeje se kolem, vyprázdní horečně kapsy a klade na stůl zlato a bankovky. Cinkaje penězi, míní, že přivolá milenku. Než děsné ticho jej znepokojuje. Vstoupí do vedlejšího pokoje a hned nato vrátí se s dopisem Frynettiným v ruce. Čte jej rozechvěn, oči se mu zarosí slzami, upustí dopis a pláče jako dítě. Strašná skutečnost připomíná mu nový bídný skutek, jehož se dopustil. Podvod objeví se mu v celé nahotě i rozhazuje rychlým pohybem ruky zlato i bankovky. Běží ke dveřím, ale síly jej opouštějí. Klesne na kolena, pak se vzpřímí, hned nato však klesne bez vědomí na podlahu.

III. jednání. Jest zimní večer. Manželé Pierrotovi sedí u večeře. Na místě, kde sedával mladý Pierrot, jest příbor a dětská číše jako za starých dob, kdy staří nevěděli ještě o neštěstí, jež na ně uvalil nezdárný syn. Oběma připomíná příbor nebohého syna. Po večeři vezme Pierrot knihu a tváří se, jako by četl. Nepozorovaně pohlíží však na svou ženu, která odtrhuje z kalendáře list, označující uplynulý právě den. V tom utkví zrak matčin na podobizně synově. Nemůže se zdržeti slz a líbá synovu podobiznu. Nato pohledne na manžela a chce mu ukázati na podobiznu synovu, nemá však odvahy. Čte hněv v jeho očích. Pierrot chopí se podobizny a strojí se ji roztrhati. Prosbami ženinými dá se však zdržeti, a když jej žena chlácholí, vezme ji za ruku a vede ji před zrcadlo. Chce jí dokázati, že vším právem se zlobiti musí na nezdárného syna, neboť jen jeho vinou sešedivěly jí vlasy a obličej svráskal. Pierrot odejde. Žena jeho hledá útěchy v modlitbě. Někdo klepe. Pierrotová jde otevřít svému synovi, myslíc, že to žebrák. Oděn jsa v hadrech, pohlíží na matku okem zarudlým a stojí sotva na nohou. Pierrotová podává mu kus chleba. Paprsek měsíce padne hochovi na obličej. Pierrotová poznává oplakaného, kajícího syna a zahrne jej šílenými polibky. Přichází starý Pierrot. Matka vstrčí syna do vedlejší místnosti, chtějíc otce na příchod synův dříve připraviti. Rozčilení ji však prozradí. Vstupuje syn a přijat jest na milost otcovu. Rachot bubnů a zvuk polnic volají mladého Pierrota k vojenské dráze. Starý Pierrot svoluje, aby syn vstoupil do vojenské služby a novým životem odčinil hříchy minulosti.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Ministr vyučování vydal dne 30. září 1891, č. 1786 ke všem zemským úřadům nařízení v příčině **vyučování klassickým jazykům na vyšším gymnasiu.** V nařízení tom se ukládá:

1. Latinské a řecké domácí práce (pensa) mají příště ve vyšších třídách přestati. Tím ve škole uprázdněného času může býti použito k četbě, kde to bez škody pro mluvnické vyučování možno.

V přední řadě mají ku podpoře četby také i písemné překlady ve vyšších třídách gymnasia sloužiti. Třeba bylo pro formální vzdělání sebe prospěšnějším, aby se žák zvláště latinského jazyka jako orgánu pro výraz svých vlastních myšlenek nebo pro ztlumočení kteréhokoli znění mateřské řeči užívati naučil, za stávajících poměrů toho netřeba více vyplňovati. Jisté ovládání cizí řeči zůstává však nezbytným a bude moci býti také při platných zřízeních získáno, když se cvičení v mezích četbou poskytnuté látky slovné a myšlenkové pohybují a právě tím bude četba vlastně oběma směry podporována. Dle zkušenosti mají však domácí úlohy (pensa) jen při nemnoha svědomitých žácích, kteří se pomocí domácích učitelů nebo spolužáků zříkají, tento výsledek a spotřebují, jsou-li obsáhlejší a jsou-li ve škole opravovány, drahocenné hodiny. K tomu také značně učitele ob-

těžují, což tento tím tížeji cítí, čím méně jeho snaha odměňována jest patrným působením.

Tímto nařízením zmenšené písemní cvičení nestěží požadavky komposice, když se tyto budou přesně v mezích předepsaných ustanovení držeti. Proto poznovu přísně nařizuji, aby bylo v komposicích svědomitě pomíjeno kupení obtíží, aby bylo pomíjeno činění z každého slova předmět úzkostlivého přemýšlení a aby se přestala v latinském klásti hlavní váha na slohovou čistotu nebo eleganci výrazu. Toho-li se nedbá, pak nedostavují se důvěra ku práci a potěšení ze zdaru a tento díl vyučování, jestli mimo to ještě pokroky v písemném nespravedlivým způsobem a proti platným předpisům jediné měřítko všeobecného kalkulu tvoří, cítí se jako tížící břemeno. Zároveň pak oddaluje se snadno hlavní cíl vyučování cizímu jazyku, když se při četbě veškerá pozornost věnuje jen tomu, co by dobrému výsledku komposice mohlo sloužiti a obsah čteného pak svou působnost úplně nebo částečně ztrácí.

2. V každé vyšší třídě ku konci každého běhu jak v latině, tak také v řečtině nečtený, vhodný kousek ze školního autora, s nímž se žáci dostatečně zabývali, bez předcházející přípravy a bez dovolení použití pomůcek, budiž uložen ku přeložení do vyučovací řeči jako komposice, která budiž jako každá jiná školní práce od učitele opravena a přehlédnuta. S touto školní prací ustanovuje se počet komposic pro každou vyšší třídu v latině na pět, v řečtině na čtyři v půlletí.

Také písemní překlady do vyučovacího jazyka budou, správně provedeny, sloužiti ku podpoře četby, poněvadž výsledek čestné práce odměňují a tím spíše než jiné pohnutky žáky budou zdržovati, nedovolených pomůcek při své domácí přípravě používati. Ovšem že musí býti dle těžkosti a rozsahu textu zařízeno, aby také žáci prostředního nadání překlad s plným klidem během školní hodiny mohli skončiti. Způsobilosti však, jichž žáci nabyti mají, rychlost porozumění a obratnost překladu, pozná učitel na písemní školní práci jasněji a spravedlivěji ji ocení, než jest při ústním překládání možno. Zároveň budou tato písemní cvičení tvořiti dobrou přípravu k výkonu, který se žádá při písemní zkoušce maturitní, pro kterouž dosud mnohostranně ve škole každé pravidelné cvičení chybělo.

3. Na soukromou četbu má se při maturitní zkoušce potud ohled bráti, aby každý žák, který soukromou četbu nejméně v objemu, který ročnímu pensu latinské, případně řecké školní četby odpovídá, vykázati může a tím svůj kalkul zlepšiti si troufá, byl oprávněn žádati, aby mu bylo také místo z jeho soukromé četby předloženo.

Povaha soukromé četby, jako dobrovolné práce, nemá být tím žádným způsobem dotknuta. Avšak dá se dle dosavadních potěšitelných pozorování očekávati, že bude při racionelním vedení četby škole uloženo, práci tím jistěji doplňovati. A skutečné není v žádném oboru doplnění žádoucnějším. Četbě připadající hodiny připustí, třeba sebe moudřeji využity, jen části obšírnějších literárních děl nebo plodných autorů jen jednotlivé spisy probrati, jako nemůže se německá nebo jiná literatura v míře, v jaké ji vzdělaný znáti musí, ve školních hodinách pročísti. Co však škola skýtá, má způsobem, jak to činí, smysl pro velkou literaturu Řeků a Římanů buditi a horlivost roznécovati, nabyté dovednosti zkoušeti a dle míry prázdného času probírati další kruh čtiva. Při tom žák nalezne, co vyměřené cvičení školní tak zřídka poskytnouti může, postačujícího místa pro svou vlastní individualitu, když čísti smí a může, co je mu libo a on se podvolí, prázden nátlaku, který uloženou práci doprovází, nikoli nerad této námaze.

Třebas že soukromá četba pro svou ethickou cenu žádné závazné povahy neměla, přece zaslouží, jakmile byla čestně provedena, onoho uznání, které také v celkovém posouzení žáka výrazu dochází. Sama sebou se rozumí podmínka, že objem a způsob této četby s ohledem na způsobilost žáka od učitele za dostatečné byly uznány a že se tento o důkladnosti její přesvědčil. K tomu nebude potřebí času mimo školní práci, jelikož při soukromé četbě rostoucí obratnost dosti již ve škole prozradí. Pakli však soukromá četba ve vyšších třídách pro posouzení píle a dovednosti se sleduje, pak jest jen spravedlivo, aby také i při maturitní

zkoušce došla onoho ohledu, který skutečné zásluze náleží a výsledek vyučování alespoň v mezích kruhu vyvolených žáků povznésti jest způsobilým.

Tato nařízení vstupují ihned ve platnost.

* * *

Ministerstvo vydalo 28. září 1891, č. 10.458 nařízení, jímž se mění osnova a instrukce pro kreslení na ústavech učitelských.

Rozmanitosti.

— **Z rozpočtu c. k. ministerstva kultu a učby na r. 1892** vyjímáme: Na *českou universitu* činí náklad 340.367 zl., na německou 404.587 zl., společný náklad na obě 50.770 zl.

Mimořádně se povoluje na německou 4198 zl., na českou 26.000 zl. Tato suma je rozvržena:

1. Na opatření drobnohledů pro ústav soudního lékařství, na zařízení bakteriologické laboratoře a doplnění bibliotéky tohoto ústavu. 1. lhůta 1000 zl.

2. Na doplnění vědecké výpravy farmakologického ústavu 3. a poslední lhůta 1000 zl.

3. Desátá annuita na umoření kupní ceny staveniště pro lékařské ústavy 20.000 zl.

4. Paušální náklad na aktivování paediatrické kliniky 4000 zl.

Na správu universitních statků Michle a Malešic povoluje se mimořádně 2000 zl. na sušárnu sladu a 1000 zl. na vysušování mokřin (2. lhůta).

V příčině těchto mimořádných výdajů se připomíná v důvodech ministerstva vyučování:

Ústav pro soudní lékařství potřebuje nezbytně velikého mikroskopu, několika drobnohledů pro posluchače a doplnění knihovny. Povoluje se k účelu tomu celkem 2000 zl., na r. 1892 polovina, na r. 1893 stejná suma.

V příčině paediatrické kliniky se praví: Spolek k zařízení a vydržování dětské nemocnice v Praze zavázal se zříditi dětskou nemocnici k aktivování paediatrické kliniky a ji vydržovati. Na opatření inventáře, který vyhrazen je jako vlastnictví státu, žádá spolek jednou na vždy 7500 zl. Dosud povoleno a vyplaceno 3900 zl., ostatek povoluje se nyní.

Annuity na umoření 5 ze sta zúročeného dluhu za staveniště pro lékařské ústavy, který činil 178.000 zl., splácejí se od r. 1883—1893, r. 1894 splatí se zbytek 17.514 zl. 41 kr.

Náklad na lékařskou fakultu stoupl o 420 zl. dosazením dvou demonstrátorů pro stolici fysiologie se stipendiem po 300 zl. a vpočtením tangenty vyplývající z těchto stipendií na rok 1892 pro 7 měsíců. Remunerace a náhrady za výpomoc zvýšeny na 1580 zl. a sice povolen honorář mimořádnému professoru zdravotnictví (nejvyšším rozhodnutím ze dne 2. dubna 1891) 1000 zl., ustanoven assistent paediatrické kliniky s platem 600 zl. a zvýšena remunerace druhému assistentu porodnické kliniky ze 120 zl. na 400 zl.

Stran místností pro *bohosloveckou fakultu českou* sděluje vláda: V rozpočtu na r. 1891 povolen na ně náklad 15.000 zl. jako 1. lhůta. Protože však fakulta tato bude se moci jinde umístiti, nebude potřebí projektované nové stavby.

Náklad na německou fakultu bohosloveckou je menší o 3800 zl., protože nebudou na této fakultě následkem aktivování české fakulty bohoslovecké dva ordinariové s platem 3600 zl. a kvinkvenálkami 200 zl.

Řádný rozpočet na českou universitu je věčší o 19.739 zl. a sice jen na bohosloveckou fakultu o 12.339 zl. Nejvyšším rozhodnutím ze dne 28. září t. r. systemisováno na této fakultě sedm řádných míst. Protože však nebylo lze již nyní postupovati podle toho systemisování, učiněn praeliminář podle skutečného stavu.

Náklad na *českou fakultu filosofickou* stoupl o 8849 zl. a to hlavně platy professorskými o 3667 zl., ze kterých připadá na systemisovanou řádnou stolici

mathematické fysiky 2000 zl., jmenováním ordinaria místo mimořádného professora zeměpisu 800 zl., tangenta za IV. kvartál 1892 z platu 1200 zl. mimoř. professoru phytopalaeontologie 300 zl. a kvinkvenálkami 567 zl.

Náklad na *českou polytechniku* činí 107.082 zl., na německou 98.293 zl., společný 49.813 zl. Výdaje na českou stouply proti lonsku o 6454 zl., které se rozvrhují takto: na platy učitelům a úředníkům o 2984 zl., z těch připadá pro řádnou stolici zemědělství a na mimořádnou stolici elektrotechniky 2600 zl., na decenálky a kvinkvenálky 1084 zl., na aktivní přídavky 640 zl., na remunerace 2636 zl. a tu:

1. 100 zl. jako čtvrtletní remunerace od 1. října 1892 za přednášky o stavební mechanice a zemědělském stavitelství;

2. 600 zl. remunerace asistentu na zemědělských kursech a 700 zl. asistentu na mimořádnou stolici elektrotechniky;

3. 600 zl. za přednášky o zemědělském strojnictví a pedologii;

4. 840 zl. remunerace učiteli modelování;

5. 333 zl. dotace k vyučovacím účelům stolice pro elektrotechniku.

Ve společném nákladu povoluje se skriptoru knihovnímu remunerace 200 zl. a 100 zl. sluhovi.

České školy střední. Mimořádné položky.

A) Gymnasia a reálná gymnasia.

Obec *Král. Vinohrady* dostává na 1. zařízení vyššího státního gymnasia 4000 zl., které bude otevřeno počátkem školního roku 1892—1893. Vláda myslí, že bude po aktivování ústavu toho lze zrušiti na některých gymnasiích v Praze paralelky a zařízení jejich užíti pro Vinohradské gymnasium. Sumou 4000 zl. má se zařízení toto jen doplniti.

Na stavbu budovy českého státního reálného gymnasia v Praze s vyššími třídami gymnasialními povoluje se jako 1. lhůta 40.000 zl. Výdaj ten odůvodňuje vláda takto: Z ohledů paedagogických a administrativních je nezbytno vystaviti novou budovu pro ústav ve 3 domech umístěný. Nejvyšším rozhodnutím z 30. září 1890 povolen náklad 115.000 zl. na koupi staveniště, kterážto suma schválena v rozpočtu na rok 1891. Na výstavbu budovy bude třeba podle projektovaných skiz stavebního oddělení ministerstva vnitra 150.000 zl., nepočítaje v to náklad na opravy vnitřního zařízení. Podrobný projekt pracuje stavební oddělení českého místodržitelství.

Na *subvencích* poskytuje se českým gymnasiím a reálným gymnasiím: obec. reál. gymnasiu s vyššími třídami gymnasijními v Roudnici 5000 zl., obec. reál. gymnasiu v Pelhřimově 3000 zl., obec. reál. gymnasiu v Třeboni 3000 zl., německému obec. gymnasiu v Prachaticích 3000 zl.

Na umoření půjčky 211.000 zl., učiněné u městské spořitelny v Praze na výstavbu budovy českého stát. vyššího gymnasia na Novém městě v Praze povoluje se annuita 13.085 zl.

Náklad na gymnasia v Čechách vůbec stoupl o 65 700 zl. hlavně systemisováním 12 míst učitelských, postátněním vyššího gymnasia ve Slaném, zvýšeným nákladem na postátněné gymnasium v Kadani, paušálním nákladem za $^1/_3$ roku pro gymnasium v Mostě, které 1. zářím 1892 přejde do správy státní a na paušál 13.000 zl. na $^1/_3$ roku pro *Malostranské reálné gymnasium v Praze* (nejvyšším rozhodnutím z 30. září 1891) nákladem na $^1/_3$ roku na nové vyšší gymnasium na *Král. Vinohradech*, které bude otevřeno se 4 třídami v příštím školním roce a konečně systemisováním devíti míst učitelských a sice na něm. gymnasiu v Budějovicích (1), na českém tamže (2), v Mladé Boleslavi (1), v Král. Hradci (1), na německém Staroměstském v Praze (1), na českém tamže (1), na českém reálném vyšším gymnasiu v Praze (1) a na reálném gymnasiu Smíchovském (1).

Na *Moravě* stoupl náklad na gymnasia o 9300 zl., které se vykazují takto: Doplněno bylo vyšší gymnasium české v Kroměříži a v Uherském Hradišti, jednomu učiteli na českém gymnasiu v Třebíči a na německém gymnasiu v Olomouci

povolen celý plat; bude systemisováno počínaje školním rokem 1892—1893 výhradně pro česká gymnasia 8 míst učitelských, ze kterých připadají dvě na státní gymnasium v Brně, po jednom na státní vyšší gymnasium v Olomouci, v Kroměříži, Přerově, Třebíči, Uherském Hradišti a Val. Meziříčí. Konečně povýšeno do 8. služební třídy 22 professorů.

B) Reálky.

Počet státních reálek v Rakousku, který činí 49, stoupl letos o 3 a sice převzetím obecní reálky ve Vídni v I. okresu, postátněním německé reálky v Č. Lípě a postátněním české reálky v Rakovníce, počínaje 1. zářím t. r. Počátkem školního roku 1891—1892 zřízena byla na městské reálce v Plzni 4. třída.

Mimořádně se povoluje: Na novou stavbu německé státní vyšší reálky v Praze I. lhůta 35.000 zl., na subvencích pro matičnou reálku v Budějovicích jako dosud 2000 zl., pro obecní reálku v Rakovníku pro první dvě třetiny letošního roku ze subvence dosud placené 6000 tangenta 4000 zl., annuita na kupní cenu domu pro první německou státní reálku v Praze 7350 zl.

Na *Moravě* se povoluje pro bývalou matičnou reálku v Prostějově, nyní do státní správy převzatou, 4000 zl.

Náklad na reálné školy v Čechách stoupl o 38.600 zl. a sice doplněním státní vyšší reálky v Plzni; platí se plný plat nově systemisovaným 4 učitelům počátkem školního roku 1891—1892; platí se plný plat 4 učitelům tělocviku, ze kterých se nalézá jeden na státní vyšší reálce v Trutnově (německá), v Plzni (česká), v Písku (česká) a na státní reálce v Jičíně (česká). Systemisuje se učitelské místo na státní vyšší reálce v Král. Hradci, v Pardubicích a Trutnově počátkem školního roku 1892—1893; převezme se obecní reálka v České Lípě (nejvyšší rozhodnutí z 1. září 1891), postátní se vyšší obecní reálka v Rakovníku (nejvyšší rozhodnutí ze 7. září 1891) počínaje 1. zářím 1892.

Na Moravě stoupl náklad na reálky o 1800 zl. hlavně systemisováním místa učitele tělocviku na české státní vyšší reálce v Brně, na německé vyšší státní reálce v Brně a na německé reálce v Olomouci; dále povýšením 7 professorů do 8. služební třídy.

C) Kursy pro učitele tělocviku.

Na kurs učitelů tělocviku v Praze povoleno 500 zl.

D) Školy průmyslové.

Mimořádně se povoluje: pro umělecko-průmyslovou školu v Praze 2100 zl., na kvinkvenálky a osobní přídavky dvěma professorům a na zřízení tří speciálních stipendií po 300 zl. pro absolventy škol tkalcovských; na státní průmyslovou školu v Praze povoluje se mimořádně 4100 zl., hlavně k systemisování dvou nových učitelských míst, dvou supplentů a místa assistenta; na německou státní průmyslovou školu v Plzni mimořádně 4500 zl., na českou průmyslovou školu v Plzni mimořádně 1800 zl. následkem vzrůstu kvinkvenálek a rozmnožení vyučovacích hodin na průmyslové pokračovací škole a následkem systemisování míst dílovedoucích pro spracovávání kovu a dříví.

Pro českou státní průmyslovou školu v Plzni povoleno mimořádně 1100 zl. následkem zvýšených kvinkvenálek a systemisování místa učitele pro mathematiku počínaje školním rokem 1892—93.

Mimo to se povolují mimořádně německé státní škole v Plzni 300 zl. jako druhá lhůta k vnitřnímu zařízení dílen mechanicko-technických, české státní průmyslové škole v Plzni 1400 zl., na zařízení nových místností v nové školní budově, německé státní průmyslové škole 9662 zl., české státní průmyslové škole v Brně 5200 zl. jako annuita za budovu.

E) Školy odborné.

V jednotlivých skupinách těchto škol staly se změny v tom smyslu, že zrušena keramická škola v Děčíně a že zřizuje se počínaje 1. října nová tkalcovsk škola v Ústí n. O.

Dosud je vykázán v rozpočtu pro správce této školy roční plat 1200 zl., pro jednoho učitele 600 zl., jednoho výpomocného učitele 300 zl. platu ročně, pro jednoho dílovedoucího 600 zl., k účelům vyučovacím 100 zl., k potřebám kancelářským 60 zl. Ze 116 odborných škol v Rakousku nalézá se jich v Čechách 39, ze kterých dostávají 2 státní podporu.

Úplně reformována byla tkalcovská škola v Brně. Vznikl náklad přesídlením tkalcovské školy v Aši, Vrchlabí a Náchodě do nových budov a doplněním vyučování ve školách těch tkalcovstvím strojnickým. Dřevařská škola v Hořicích přestěhovala se do nové budovy.

Mimořádně se povoluje školám odborným: odborné škole v Brně pro zřízení ručních stavů I. lhůta 1000 zl., škole ve Vrchlabí na zařízení mechanické tkalcovny I. lhůta 2500 zl., v Mor. Schönbergu na mechanické a elektrické zařízení 1000 zl., v Novém Jičíně na mechanické zařízení III. lhůta 2295 zl., na elektrické zařízení 570 zl., v Jilemnici na opatření motoru 1560 zl., v Chrudimi na osvětlení plynové 376 zl., v Hořicích na vnitřní zařízení II. lhůta 1400 zl., ve Val. Meziříčí na budovu pro dílny IV. lhůta 3000 zl., v Přerově na vnitřní zařízení IV. lhůta 2000 zl. a na sbírku hospodářských strojů a náčiní II. lhůta 200 zl.

F) Všeobecné školy řemeslnické.

V Děčíně bude počátkem školního roku 1892—93 zřízena nová všeobecná škola řemeslnická, v Kladně bude dosazen definitivní dílovedoucí a zvýšen příspěvek na vyučovací prostředky. Dosavadní subvence 3400 zl. modelářské a kreslířské škole v Chebu odpadla, protože ústav počínaje roku 1890—91 zrušen. Počátkem školního roku 1892—93 zřídí se řemeslnická škola v Táboře, která se měla aktivovat již roku loňského a povolena na ni tangenta za poslední čtvrtletí 1892 1300 zl. Na subvenci se poskytne řemeslnické škole v Mladé Boleslavi 3400 zl., v Litomyšli 3300 zl., ve Volyni 2500 zl., kreslířské a modelářské škole v Kolíně 4500 zl., v Kutné Hoře 3800 zl. na zařízení dílen a sbírek. Pro všeobecnou řemeslnickou školu v Děčíně se povoluje obnos 3500 zl.

G) Školy pokračovací.

Všech těchto škol v Rakousku jest 296 a připadá jich na Čechy 155, na Moravu 45 a na Slezsko 11. Nyní přibylo jich 35, mezi nimi škola v Chlumci, Chebu, Karlových Varech, Libochovicích, Nepomuku, Mimoni, Opočně, Plzni, Postoloprtech, Liberci (něm.), Říčanech, Unhošti, Warnsdorfu, Vlašimi, Bystřici, Kyjově, Hodoníně, Křižanově, Břeclavi a Valaš. Meziříčí.

Náklad na tyto pokračovací školy stoupl o 21.200 zl. Ze sumy té připadá na království české 11.250 zl.

H) Školy obchodní.

Německé vyšší obchodní škole v Ústí zvýšena subvence z 1000 zl. na 3000 zl., pokračovací škole v Jablonci spojené se školou obchodní 1000 zl., obchodní škole v Liberci 3000 zl., dvoutřídní denní škole obchodní v Teplicích, Budějovicích a v Opavě zvýšena dohromady subvence o 500 zl.

Ch) Paedagogické a obecné školy.

Náklad na tyto stoupl v Čechách o 7100 zl., hlavně zamýšleným *aktivováním 2 nových paedagogií v Čechách.* Jakým nákladem a kde, dosud se neudává. Na Moravě stoupl náklad na paedagogia o 5600 zl. aktivováním českého paedagogia v Kroměříži.

Na ústavě pro vzdělání učitelek v Praze bude systemisováno počátkem školního roku 1892—93 nové místo hlavního učitele.

I) Česká akademie.

Té povolena opět subvence 16.000 zl., malířské akademii v Praze 5000 zl., konservatoři v Praze řádná podpora 5200 zl., na chrám sv. Barbory v Kutné Hoře 12.000 zl.; na chrám sv. Víta 15.000 zl. Dosud od r. 1863 povoleno na tento chrám státem 365.000 zl.

— **Členy zkušební komise pro učitelstvo na českých gymnasiích a reálkách** jmenováni na školní rok 1891—92 professoři tito: ředitelem Č. *Strouhal*, zástupcem jeho Fr. *Studnička*, examinatory pro klassickou filologii Jan *Kvíčala* a Jos. *Král*, pro češtinu M. *Hattala* a Jan *Gebauer*, pro němčinu V. *Mourek*, pro frančtinu Jan *Jarník*, pro dějepis Jar. *Goll*, Jos. *Jireček* a Ant. *Rezek*, pro zeměpis Jan *Palacký* a K. ryt. *Kořistka*, pro filosofii a paedagogiku Jos. *Durdík*, pro mathematiku Fr. *Studnička* a Ed. *Weyr*, pro deskriptivu Jos. *Šolín* a Fr. *Tilšer*, pro fysiku Č. *Strouhal* a Fr. *Koláček*, pro zoologii Ant. *Frič* a Fr. *Vejdovský*, pro botaniku Lad. *Čelakovský*, pro mineralogii K. *Vrba*, pro lučbu V. *Šafařík* a K. *Preis*.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Ústřední spolek českých professorů

konal 12. října t. r. za hojného účastenství svých členů mimořádnou valnou schůzi, ve které starosta spolku, řed. M. Trapl podával zprávu o petici za upravení služného. V rozhovoru, který o věci té se zapředl, poukazováno členstvem důtklivě na oprávněnosť požadavků professorů středních škol, aby služné jejich dle nynějších naléhavých potřeb přiměřeně bylo upraveno a postup ve vyšší třídy hodnostní podle let služebních jako při jiných státních úřadnících náležitě byl stanoven. Konečně stalo se v té příčině usnesení, petici už vypracovanou novými daty statistickými opatřiti, v některých částech změniti a na příslušných místech co nejdříve podati. Po té vykonány byly volby výboru; ježto dosavadní zasloužilý starosta spolku, řed. M. Trapl, hodnosti své se vzdal a volbu přijmouti nechtěl, zvolen byl jednomyslně za starostu spolku prof. Jaroslav Zdeněk, dosavadní náměstek starostův a osvědčený přítel činnosti spolku. Za pokladníka zvolen byl opětně prof. Václav Starý, který už po několik let pokladnu spolkovou vzorně spravuje. Ve výborové schůzi, 15. října konané, zvolen byl za náměstka starostova prof. J. Hulakovský, za jednatele prof. Dr. H. Máchal, za zapisovatele prof. P. Hrubý. Ostatní členové výboru jsou prof.: Fr. Bílý, Em. Fait, Fr. Grešl, Fr. Hansl, Jos. Koch, Dr. M. Kovář, Dr. Jindř. Metelka, Jos. Svoboda, Jos. Škoda, Dr. Jos. Theurer a Dr. Jar. Vlach.

Královská Česká Společnosť nauk.

V třídní schůzce filosofické třídní tajemník Dr. J. Kalousek přečetl příspěvky ku poznání vztahův kn. Jana Oldřicha Eggenberka k císaři Ferdinandovi II. a k Waldsteinovi, kteréž sebral a sepsal archivář Fr. Mareš. Též se předložila Sedláčkova druhá sbírka listů ze ztracených archivů panských, které se připomínají v Paprockého Diadochu. — V posledním čase vyšly tiskem tři rozpravy: Vznik grammatických tvarů v sanskritě a časový pořad, ve kterém jazyky indoevropské se osamostatnily, od prof. A. Ludwiga. Doba levobočkův na sklonku středověku, od ryt. K. Höflera. Staročeské skloňování jmen kmene —i, od prof. J. Gebauera.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění.

Jos. *Šolín*, prof. české vysoké školy technické, potvrzen za generálního sekretáře na dobu tří let. II. třída, mathematicko-přírodnická odbývala schůzi v pátek dne 16. října o 5. hod. Vytištěny jsou a rozesýlají se pp. členům práce II. tř. pp.: prof. J. Šolína: „Příspěvek ku theorii nosníků obloukových“ a prof. Dra. B. Eiselta: „O splenotyfu.“ Dále v tisku nalézají se práce pp.: prof. Machovce: „O přímočarných plochách druhého řádu“ a prof. B. Raymana a docenta K. Kruisa: „Studie chemicko-biologické, část I.“ Předloženy budou nové práce: docent M. Lerch: 1. „Příspěvky ku theorii funkcí elliptických nekonečných řad

a integralů omezených; 2. „Zobecnění vzorce Frullaniova;“ p. docent Dr. G dounský: „Poměr fysiologického účinku k chemické konstituci některých deri benzolových;“ prof. Ed. Weyr: 1. „Strojení oskulačních kuželoseček k čarám tvořeným křivými projektivnými řadami a svazky;“ 2. „O elliptickém integ třetího druhu;“ docent M. Lerch: 1. „Elementárné stanovení assymptotické h noty Legendreových mnohočlenů;“ 2. „Nové odvození Legendreova vzorce;“ di agron. Jul. Stoklasa: „Studie o monomagnesium-fosfátu;“ prof. Dr. J. Woldřic „Geologické příspěvky k otázce o posledních kontinentálních změnách evropských

Rozpočtem na r. 1891 ustanoveno na stipendia studijní, badatelská ne cestovní v I. tř. 600 zl., ve II. tř. 422, ve III. 500, ve IV. 1500 zl. Žádo jest doložiti vědeckými, literárními nebo uměleckými pracemi buď vytištěnými neb v rukopise ku tisku hotovém; uměleckého díla výtvarného podati jest buď origin nebo podrobný popis (pokud možno s připojenou fotografií) nebo i návrh ve v kresu úplně dohotovený.

Personalie.

Em. *Hrys*, ředitel českého ústavu ku vzdělání učitelek, jmenován školní radou. — Docent Karel *Vosyka* jmenován řádným professorem kulturní technik na české vysoké škole technické. — Ředitel českého gymnasia v Plzni Fr. *Wen* jmenován zemským inspektorem školním pro Čechy. — Ředitel Domažlického gym nasia Ant. *Škoda* přeložen do Příbramě a ředitelem Domažlického gymnasia st se professor Chrudímského gymnasia Jan *Matějček*. — Fr. *Dušánek*, prov. učit gymnasia Chrudímského jmenován skutečným učitelem tamže. — Na státní gym nasium Slanské převzati jsou: za ředitele K. *Koblížek*, za professory Fr. *Bílek* J. *Koc*, Ant. *Krecar*, Fr. *Kryštof*, J. *Lacina*, J. *Marek*, K. *Paul*, Fr. *Pavlásek* Fr. *Stýblo*, Č. *Toberný* a V. *Zenkel*. — Skutečnými učiteli jmenováni: Provis učitel gymnasia v Praze v Truhlářské ul. Fr. *Matoušek* na gymnasiu Domažlickém supplent gymnasia Plzeňského J. *Roleček* na gymnasiu Slanském. — Supplen Pardubické reálky Em. *Milbauer* jmenován provis. učitelem reálky Písecké. — Zemský inspektor školní Fr. *Rosický* přeložen z Brna do Prahy. — L. *Niederl* připuštěn za soukromého docenta anthropologie a předhistorické archaeologie n české universitě. — Fr. *Koláček*, prof. česk. vyššího gymnasia v Brně jmenová řádným professorem mathematické fysiky na české universitě. — Soukromý docen Jos. *Zubatý* jmenován mimořádným professorem staroindické filologie a srovnáva cího jazykozpytu na české universitě. — Prof. obecní střední školy Pražské K *Domalíp* jmenován mimořádným professorem elektrotechniky na české vysok škole technické. — Prof. gymnasia Táborského Fr. *Šafránek* jmenován ředitele českého gymnasia Plzeňského. — Provis. učitelem gymnasia ve Valašském Mezi říčí stal se Jan *Mayer*, supplent českého gymnasia Kroměřížského. — Fr. *Drtin* připuštěn za soukromého docenta filosofie na české universitě. — Na nově zřízen bohoslovecké fakultě české university jmenováni jsou řádnými professory: E. *Ka deřávek*, prof. českého gymnasia Olomúckého, Fr. *Kryštůfek*, professor bohoslo v Hradci Králové a V. *Horák*, mimořádný professor bohosloví v Praze; mimo řádnými professory: Jan *Sýkora*, prof. českého ústavu ku vzdělání učitelů v Praze Jos. *Pachta*, arcibiskupský ceremonář a Ant. *Vřešťál*, supplent bohosloví v Praze. — Jos. *Klenka*, pomocný učitel tělocviku na Pražském gymnasiu na Spálené ul., s se skutečným učitelem tělocviku na českém ústavě ku vzdělání učitelů v Praze. — Ant. *Nosek* stal se suppl. učitelem na c. k. českém vyšším gymnasiu v Brně. — Boleslav *Dolejšek*, suppl. učitel v Opavě, povolán do Uher. Hradiště. — Jo e *Tvrdý*, suppl. učitel na českém gymnasiu v Opavě, povolán na c. k. němec u učitelský ústav tamže (jako učitel češtiny). — Na české gymnasium do Opavy p o voláni za suppl. učitele Augustin *Pirchan*, Pavel *Kratochvíl* a Jan *Svoboda*. — Do Uher. Hradiště povolán za suppl. učitele Adolf *Ústupský*.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—1838. 1840.
Shakespearův Jindřich VI., díl 1. Přel. J. Malý. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Povšechný program
národopisné výstavy československé,

jež uspořádána bude

v Praze roku 1893.

Nejbližším účelem národopisné výstavy československé jest: zobraziti [illegible] vhodným způsobem, přesně dle skutečnosti a pravdy, život a stav českého národa [illegible] sklonku XIX. věku jakož i historický jeho rozvoj. Má tedy zamýšlenou výstavou [illegible] býti, jakými zvláštnostmi se vyznačuje národ československý při svých sídlech, příbytcích a jejich vnitřním zařízení, ve kroji a zaměstnání, v obyčejích a zvycích; dále má se výstavou vystihnouti vše, co národ československý ve všech vrstvách charakterisuje, jeho [illegible] po stránce přírodní, jazykové, dušeslovné, obecně společenské a dějinné.

Aby účelu toho dosaženo bylo, jakož aby výstava nejenom přesný vědecký a museální materiál sebrala, nýbrž také širším vrstvám lidu na oči postavila velkolepý, [illegible] a lehce srozumitelný, plastický obraz národa, jeho minulosti, života i práce, bude [illegible] aby dle možnosti, pomocí okresů, měst, spolků a maecenášů proveden byl tento p[illegible] program:

1. Buďtež vystaveny některé charakteristické vesnické chalupy a selské [illegible] z různých krajin Čech, Moravy a Slezska ve skutečných rozměrech, do všech podr[illegible] přesně napodobené anebo v původním stavu na výstavu přenesené, s ohradami a [illegible]skými staveními, poskytující úplný obraz sídel vesnického lidu s úplným zařízením [illegible] a příbytků, s hospodářským nářadím a s označením obcí, kde se nalézají, a p[illegible] čísly domků.

2. V chalupách těchto buďtež umístěny postavy, představující selský lid různé[illegible] hlaví a věku, jakožto přesné plastické portréty osob skutečně žijících, v plném [illegible]rodního kroje, při různých slavnostních dějích súčastněných. Kromě těchto post[illegible] skupin budiž dle možnosti postaráno, aby v tom či onom hospodářství skutečné [illegible] vodním kroji domácí práce znázorňovaly a konaly.

3. Při vystavených sídlech vesnického lidu buďtež pořádány skutečné rodin[illegible] řejné (národní) slavnosti (jako na př. svatby domažlická, chrudimská, hanácká, valašsk[illegible] jezdecká slavnosť „svatodušního krále" na moravském Slovácku, obžinky, vinobraní, [illegible] a podobné) dále — pokud se zachovaly — národní hry a tance, prováděné dle [illegible] osobami z příslušného kraje v původním kroji.

4. V krytých výstavních budovách a pavillonech buďtež vystaveny co možná [illegible] modelly chalup, statků, dvorců, městských domů atd., celých vesnic aneb aspoň návsí, [illegible] zvláště originelních, charakteristických a malebností vynikajících (zejména z Moravy [illegible] Slezska), historicky i ve stavitelském ohledu pozoruhodných náměstí, městských bran [illegible] a věží, soch a umělecky provedených kašen, hradů a zámků, dále starých kostelů, [illegible] kaplí, rycht, mlýnů starého spůsobu, větrných mlýnů, mostů atd., situační plány [illegible] kreslené dle katastrálních map, plány chalup a domů, fotografie a malby, obrazy typick[illegible] zahrad, stodol, stájí a pod. Dále buďtež tu vyloženy nářadí a náčiní, sloužící k [illegible] zaměstnání, originály i modelly domácího nářadí a nábytku (originály zde jenom, [illegible] nebudou vystaveny ve velkých chalupách), náčiní rolnická atd.

5. Buďtež co možná živě, úplně, poučně a malebně, pod širým nebem i v pavill[illegible] původními věcmi, napodobeninami, modelly, fotografiemi a malbami zobrazeny [illegible]bářství, lesnictví, lovectví, hornictví, sadařství, chmelařství, vinařství, lnářství, včelařství [illegible] semědělství vůbec.

6. Buďtež vystavenými výrobky, nástroji, náčiním, pomůckami a figurinami [illegible]něny řemesla různých měst a krajů (zejména řemesla již zanikající, jako na př. [illegible] domovní a drobný průmysl a nejvýznačnější živnosti z různých krajů. Na příklad [illegible] buďtež tuto uvedeny: dřevařský průmysl prvotní, hračkářství, keramika, [illegible] vařství atd.

7. Buďtež pořízeny a vystaveny velké modelly dělnických domků z různých [illegible] československých zemí s úplným zařízením. Tolikéž buďtež pořízeny dělnické typ[illegible] v plastickém neb grafickém zobrazení. — K této části může se připojiti grafické [illegible] statistiky a zobrazení poměrů dělnictva českého. (Dokonč[illegible])

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK V. SEŠIT 10.

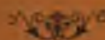
KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti ... k.

V PRAZE 1891.

Vydáno 1. prosince 1891.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzu... dřištím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelů ... od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za ... jeho zaslání.

Administrace

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech ... údův professorských sborův **obecních** škol středních i ... supplentův a zkušebních kandidátův státních škol stře... ních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu v ... svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Šafařík byl o mnoho bystřejší muž a dovedl obírati se starou češtinou již i do vydání svých Počátků mnohem utěšeněji, než jak to Gebauer intelligenci české namluviti chce počátkem pomluvy, odbyté poněkud už na str. 367 do 370, nedbaje zas o věcné důvody ani o mravní moment naskrze nic, kdežto si ho měl nejbedlivěji a nejsvědomitěji všimnouti již i dle té otázky samé, kterou se takto dotýkám V. Nebeského ve čtvrté ze svých ukázek obrany RKho: „Was nützt selbst die feinste Bildung, was nützen selbst die ausgebreitetsten Kenntnisse, wenn der Träger derselben entweder den Muth oder den Willen nicht besitzt, in seinen Forschungen stets nur die Wahrheit mit Selbstverleugnung zu suchen und die von ihm und anderen gefundenen Wahrheiten nicht nur frank und frei zu bekennen, sondern nöthigenfalls auch mit allen erlaubten Waffen in Schutz zu nehmen?" (Politik 1886, Nr. 214)

Na otázku tu odpověděli Lamanskij a Storoženko proti Nebeskému tak, jak jsem se jich doložil už i tu na str. 369, čili že N. byl bázlivým odpůrcem anebo pokryteckým obráncem RKho a původcem sporu, zahájeného také o tento 1858 r. rozpravou: Handschriftliche Lügen und paläographische Wahrheiten. Já naproti tomu jsem podnes odhodlán zachovati se k N. dle slibu, daného na výše d. m. těmito slovy: „Ich werde auch in meiner ausführlichen Apologie der KH keiner der eben vorgebrachten Meinungen entschieden beistimmen können, weil dazu die für sie beigebrachten und beizubringenden Belege nicht hinreichen und weil ich es verabscheue und gar nicht brauche, den Gegnern meiner Ansichten überhaupt und den todten insbesondere mit ungenügend oder gar nicht belegten und belegbaren Vorwürfen nahe zu treten."

Co se pak Šafaříka dále týče, ten se s dostatek osvědčil už i v Úvodě do spisu dole jmenovaného [1]) netoliko neobyčejně bystrým než i vzorně p avdy a pokroku milovným badatelem. Nebeský [2]) nazval úvod týž epoc alným, poněvadž „jím byl položen pevný základ k dalším vědeckým rozrům" RKho. Nedokazuje sice toho ani slovy ani skutky svými s dostatek, hoden je přece víry plnou měrou již i z těchto příčin samých:

[1]) Gedichte aus Böhmens Vorzeit verdeutscht von Joseph Mathias Grafen von Thun. Mit einer Einleitung von P. J. Šafařík und Anmerkungen von Fr. Palacký. Prag 1845, str. 1 do 40.

[2]) Rozjímaje naposledy o RKém v Kobrově slovníku naučném 1865 čili IV, 944. Tamže stojí také ta slova Nebeského, kterých se dokládám pod č. 2 nad čarou.

1) Šafařík počal tam (str. 22 do 30) prvý odporovati právem a co do podstaty dobře přílišnému domáhání se shody epických písní RKho s historií vůbec a s politickou zvláště, jakého se přítel jeho, Fr. Palacký, dopustil ještě i 1858 r. ve příčině zbytku písně o Jaromírovi. Nebeský naproti tomu dovedl jen opravdu tak neomluvitelně lichotiti Palackému a nadržovati M. Büdingerovi proti Šafaříkovi s téže strany, jak jsem to již obšírněji vylíčil v č. 213, 214 a 218 zdejší Politiky německé 1886 r.

Tamž a v č. 225 je dosti důkazů tuším i té výčitky, „dass auch der im J. 8 vor Christo verstorbene Horatius schon im Stande gewesen wäre, über den historischen Werth von epischen Gedichten nach seinem Ausspruche: ‚*Pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas*‘ (ad Pis. 9 et 10) ungefähr so viel wahres herauszufinden, als davon in dem folgenden Machtspruche Gebauer's [1]) enthalten ist: ‚In Betreff des Inhalts ist auf die Uebereinstimmung oder Nichtübereinstimmung der epischen Gedichte mit geschichtlichen Berichten nur insoferne Gewicht zu legen, als dieser Umstand irgend ein sicheres Zeugniss zu liefern im Stande ist; im Allgemeinen ist Nichtübereinstimmung mit der Geschichte kein Zeugniss gegen die Echtheit.“ Tamže „kann ich auch das demselben vom Herrn Jagić gespendete Lob nicht anders nennen, da weder dieses noch jener irgendwie nachgewiesen sind, während es doch sehr nahe lag und nicht nur zeitgemäss, sondern auch möglich war, der in meinen Beiträgen zur Kritik der Königinhofer Handschrift [2]) berichtigten Ansicht Šafařík's über den historischen Werth von epischen Gesängen entweder beizustimmen oder die Gründe anzugeben. warum ihr der eben vorangegangene Machtspruch Gebauer's vorzuziehen sei. Meine Beiträge waren ja nicht nur diesem, sondern auch dem Herrn Jagić sicher bekannt, da er sie z. B. in seiner Bibliographischen Uebersicht der Erscheinungen auf dem Gebiete der slavischen Philologie seit dem J. 1870 citirt (Archiv 1876 oder I, 553). Wie kommt es daher und wie ist es zu entschuldigen, dass sich die beiden Herren auch nicht die geringste Mühe nahmen, die besagte Ansicht Šafařík's irgendwie zu berichtigen, sondern es vorzogen, sie in der angegebenen Weise zu entstellen?“ Jak by měla táž otázka s odpovědí na ni spolu proti Gebauerovi zníti k další obraně původce „velikolepých Starožitností slovanských“, to snadno uhádne každý příslušný soudce, vezma v úvahu ještě i následující momenty náležitě.

2) Hraběcí překladatel a vydavatel RKho vyznal ve předmluvě své mezi jiným i to, že mu „für seine Zeilenabtheilung und Trennung der Redesätze die Ansichten Šafařík's zur Richtschnur dienten“ (str. V). Dle Nebeského pak „původní text vydání téhož je znova zřízen a to hlavně pravopisem přiměřenějším, jenž se zvláště k praktické potřebě dobře hodí, méně ovšem k vědecké. Jest to tentýž text, jako ve Výboru z literatury české (V Praze 1845. I, str. 11—58).“ Slovy těmi N. nejen přisvědčuje než i nadržuje Šafaříkovi strany pravopisu, míně vědeckým ten, kterého se Šafařík drží ve svých Počátcích, vyšlých úvodem do Výboru téhož poprvé, vyznávaje na str. 8 s opravdu vzornou skromností mezi jiným i to, že „vydavatelé Výboru, přenesše pravopis již dříve pro plody prostředního věku přijatý a dobře se hodící i na nejstarší památky, řídili se v té věci více ohledem praktickým nežli naukovým.“ Nebeský však měl i čtení RKho, pořízené Šafaříkem, výslovně vyhlásiti za mnohem správnější kteréhokoli ze předchozích vůbec a Hankových zvláště mezi jiným i proto, že Hanka nebyl vlastně jeho představeným.

Ze mnoha důkazů výčitky té přestanu i tu na provedeném už na str. 24

---

[1]) Athenäum 1886 čili III, 162, kde se možná dočísti jádra těch vědomostí o RKém, s kterými se Gebauer vytasil v Erch- a Gruberově encyklopädii proti pravosti téhož rukopisu.

[2]) Sitzungsberichte der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag. Jahrg. 1871. Juli—December čili II, 19 do 38. Na str. 33 a 34 lze se dočísti přímých důkazův odporu, dotčeného počátkem odstavce téhož.

a 25 Příspěvků, citovaných ve právě předešlé poznámce, o následujícím místě hraběcího vydání (str. 62):

„i vyrazi Záboj,
hořúciema očima v Luděk měři:
dub protiv dubu zřieti ze vsěho lesá;
Záboj hna protiv Luděku nade vsě voje.‘

So eingetheilt, ist die Stelle leicht verständlich, namentlich für denjenigen, der meine Ansichten über die sogenannte Antithesis in der slavischen Poesie und der altböhmischen insbesondere [1]) innehat. Der wird nämlich auch in den letzten zwei Versen eine des negativen Gliedes entblösste Antithese erblicken und die ganze Stelle etwa so zu übersetzen haben: ‚und es brach Záboj hervor, mit glühenden Augen mass er Luděk: Eiche gegen Eiche sieht man vom ganzen Walde heraus — Záboj rannte gegen Luděk allen Kriegern voran.‘ Der gräfliche Uebersetzer gibt diese Stelle freilich anders, aber ihrem Wesen nach gewiss richtig wieder; während sie nach Hanka's Anordnung für immer ein Räthsel hätte bleiben müssen, da sie darnach auch so gelesen werden soll:

‚I vyrazi Záboj horiuciema očima
v Luděk. Mieri zlobivo dub protiv dubu,
zrěti ze všeho lesa. Záboj hna
protiv Luděku nade vše voje.‘

Uebrigens ist im Original *zlobiuo* vor *miersí* und zwar so geschrieben, dass es eigentlich ausgelassen werden muss.“ T. j. opatřeno je dole tečkami, znamenajícími i v jiných rukopisech starých to, co nynější vyškrtnutí.

Co se pak Gebauera s téže strany týče, ten nedovedl ještě podnes ani tak správně čísti RKho, jak by již dávno byl mohl a tím jistěji měl, čím se hlučněji chlubí zvlášť i tím, že prý „se v kritiku RKZho nedal s nerozvahou a nepřipraven, neopatřen prostředky ohledacími lepšími, než jaké mají všichni jeho opponenti“ (Poučení str. 74). Dále pak samo sebou se rozumí, že správné čtení jakékoli památky, podobné RK a Zmu, je prvou čili nejdůležitější výminkou prospěšné kritiky obsahu jejího. Konečně není proč ani o tom pochybovati, že se o náležité čtení žádné ze staročeských památek slovesných, vynesených na jevo podnes, nezasazovalo tolik učenců všemi z posud známých spůsobů, zejmena pak i fotografií, mikroskopií a chemií, kolik o čtení RKho. Přes to přese všecko hoden je Gebauer výčitky řečené vrchovatou měrou.

Již i z fotografického vydání RKho, vyšlého 1862 r. péčí A. J. Vrťátka, totiž nad slunce jasněji vysvitá a bylo již i výslovně konstatováno v Popise jeho (str. 23), že na str. 19 v ř. 15 originalu stojí *mcí*, dle čehož dotčený verš 75 Ludiše a Lubora má vlastně takto zníti: „Oba dobysta tu *mčí*.“ Metrum však neodolatelně se domáhá čtení *mečí*, poněvadž ostatní verše té písně mimo právě vytčený a 114tý obsahují po 8 slabikách. Písař originalu, nemaje toho na zřeteli, napsal *mcí* nejspíše proto, že v rodišti jeho bylo *e* slova dotčeného ještě pohyblivým anebo že *meč* bylo ještě tamže skláněno: *mče*, *mču* atd. To pak je zcela v pořádku, poněvadž české *e*, zastu-

[1]) Čas. mus. 1860, str. 77 do 81, t. j. na samém konci mé obrany Libušina soudu, začaté tam 1858 r. na str. 600. Tamže provedl už A. J. Vrťátko 1871 r. na str. 414 do 425 i více jiných důkazů toho, jak chybně četl Hanka RK i po vydání jeho ve Výboře z literatury české ještě. Že se však v Záboji vyskytuje víc antithesí, na vlas podobných vyložené nad čarou, jako na př. o lítém ostříži a divé řece, toho ani předchozího mínění mého o antithesi neměl V. na zřeteli, přestav u výkladu vytčené nad čarou na auktoritě Šafaříkově (str. 422 a 423). Ostatně Gebauer ani o tři roky později nerozpomenul se na žádnou z antithesí dotčených posud a ku předchozímu mínění mému o antithesi vůbec má se, nejmírněji řečeno, tak závistivě, že zamlčel i to, kde a kdy vyšlo na jevo, naraziv na ně jen slovy: „známý výklad Hattalův“ (Listy filol. a paedagogické 1874 čili I, 244).

pující oba jery starobulharské, je pravidelně pohyblivým a v *meč* stojí ono skutečně místo prvého z měkkých jerů, patrných ve stbulh. *мьчь*. Pod slovem tím vyčetl už Miklosich ve druhém vydání svého slovníku starobulharského čili, jak on tomu stále říká, staroslovenského, míně tím [1]) svou mateřštinu starou, skutečně i staroruský a starosrbský genitiv *мча* na neklamné znamení zvlášť i toho, že také jiní Slované staří, najmě Rusové a Srbové, jichžto jest i nyní ještě mnohem více nežli všech ostatních, pokládali své samohlásky plné m. stbulh. ь za pohyblivé ve slově dotčeném. Z toho ze všeho netušil Gebauer ani 1888 r. ještě naskrze nic, poněvadž dal verš, o kterém je právě řeč, ne jednou než dvakrát vytisknouti [2]) s *mečí* m. *mčí*, nenaraziv ani sebe slaběji na fonetickou a metrickou zvláštnosť slova téhož. O dva roky dříve pak vystavil *meč* za vzor skloňování na str. 21 a násl. druhé z ukázek své historické mluvnice jazyka českého [3]), nezmíniv se nijak ani tam o pohyblivosti samohlásky jeho. Ve mluvnici, proti níž je tu po přednosti řeč, přiznal se již ovšem k téže pohyblivosti nejen v *meč* než i v jiných slovech (I, 5, 6 a 11); ale teprve po výčitce, jaké se mu dostalo v listě, na který mi Jednota českých filologův odpověděla dne 27 dubna 1888, a tak neomluvitelně zvlášť o věku jerů, jak později vyložím, abych nepřetrhoval přítomného dokazování příliš.

Dále z chemické zkoušky rasur RKho a rýmovaných Alexandreid, chovaných v Museu království českého, vykonané 1880 r. na mou žádosť a beze vší pomoci p. Gebauera, vyšlo též nepopíratelně na jevo, že na str. 23 v ř. 7 a 8 RKho třeba čísti *koženiem* [4]) a nikoli *kožené*, jak se toho G. dokládá i 1887 r. ještě (Archiv X, 545). Tvar *koženiem* patří k archaismům tak zvaného složeného skloňování přídavných jmen, jichž už i Šafařík více vyčetl a dobře vyložil (Počátky str. 54 a 55). Gebauer pak má se k tomu nejnověji mnohem neslušněji nežli dle předešlé tu již na str. 415 poznámky k mému výkladu o antithesi, neuznav Šafaříka v rozpravě dole jmenované [5]) žádné zmínky hodným a sice mezi jiným i proto, abychom mu dopřáli té slávy, že se teprv on dopátral zbytků dotčeného skloňování a dovedl je lépe vyložiti nežli Šafařík, o čemž ostatně jakož i o důležitosti tvaru *koženiem* ve příčině RKho jinde bude řeč.

Konečně, chtě se i tu zachovati dle známého přísloví o třetici všeho dobrého, připomínám ještě, že již i V. Hanka na str. 18 v ř. 26 RKho četl prvotně *bedrost*, jak se o tom každý, koho se právě týče, vlastníma očima přesvědčiti může dle jeho přepisu, zachovaného podnes v Museu království českého. Dal však *bodrost* už i ve prvém ze svých vydání RKho (1819 r. na str. 62 a 63) vytisknouti mezi jiným i proto, že vedle něho i více tehdejších vlastenců našich vůbec a přívrženců Jungmannových zvláště hledělo zbaviti češtinu všech cizot hlavně rozmanitými russismy, což jim zejmena J. Nejedlý tak vášnivě za zlé měl, že se nad tím i přívrženec jeho, V. Zelený, zastavil spůsobem, oznámeným už i tu na str. 180 a násl. Já s A. Paterou, srovnavše s počátku října 1883 výtečnou fotografii RKho, vykonanou M. Husníkem na útraty do polovice moje, s originalem, našli jsme na výše d. m. jeho též

[1]) I proti důvodům, jichžto sobě také zjevný již ode dávna protivník můj, V. Jagić, více váží nežli Schleicherových (Archiv I, 358 a 359 pod *). Několika jinými rozmnožil jsem je v §. 9 a 10 svého Brusu 1877.

[2]) Archiv für slav. Philol. 1887 čili X, 508 pod č. 10 a XI, 13 pod č. 9.

[3]) Vyšlé z Rozprav kr. čes. společnosti nauk i zvláště pod nápisem: Staročeské sklonění substantiv kmene -*o* 1886 r.

[4]) Čas. mus. 1881, str. 145, kde dotčený výsledek takto jest oznámen: „23₈ po *koze-ni* nad *e* viděti již lupou zřetelné stopy tečky a bezmála vodorovné čáry, které po vodě a sirníku silně zčernaly a objevily se spolu čarou vodorovnou tak, že se má neomylně čísti *koze-nīē*,“ t. j. *koženiem* proto, že takové čáry znamenají i v jiných rukopisech starých vůbec buď *m* neb *n*. Jak se zachoval Gebauer k téže zkoušce, to jsem oznámil už na str. 372 pod č. 2.

[5]) Staročeské sklonění složené, vyšlé 1889 r. také zvláště z Rozprav král. čes. společnosti nauk.

bedrost, ačkoli jsme o přepise jeho, zpomenutém už také nahoře, naskrze nic nevěděli.

Ve zprávě pak, dané dne 24 listopadu 1883 Správnímu výboru Musea království českého o fotografii též, ujal jsem se RKho proti V. Jagići, vyhlásivšímu *bodrost* m. *bedrost*[1]) samu beze všeho ohledu jak na original a fotografii jeho, tak i na pravdu, vytčenou dole jeho vlastními slovy, za dostatečný důvod padělanosti, zvlášť i takto: „Čtením *bedrost* přibylo nám do třetice těch vážných momentů, které nás, jak jsem už[2]) 1871 r. i veřejně hlásal o *taino* a *iarno* proti *tamo* a *urno*, ‚zu der Alternative drängen, dass sich alle vorherigen Leser an den betreffenden Stellen entweder absichtlich verstellt haben, oder aber wirklich unfähig waren, sie richtig zu lesen. An das erstere möge glauben, wer da will, ich halte mich an das zweite und somit auch an der Echtheit der Handschrift fest.‘ Zejmena pak mám V. Hanku za naskrze neschopného i k takému přetvařování, poněvadž jsem i vlastní zkušeností přesvědčen o tom, že Hankovi slavný vrstevník jeho, P. J. Šafařík, neublížil, vyčet mu přílišnou ctižádosť nejen slovy, citovanými tu již na str. 135 z tamže jmenovaného vydání listů psaných M. P. Pogodinu, než i takto znícími na jeho str. 144 a 156: „Mit Ehren und Titeln, Orden und Diplomen möge man mich ja stets verschonen: diese kindischen Possen überlasse ich gern meinem Freunde Hanka, dessen Herz mit lächerlicher Freude daran hängt und darnach lechzt. — Herr Ritter von Hanka hat von Seiner Majestät dem russischen Kaiser während seines Hierseins durch den Botschafter von Tatiščev abermals einen Brillant-Ring[3]) ausgelockt.“

Gebauer naproti tomu domáhal se uznání nejlepšího prý vlastenectví svého a nejupřímnější lásky své ku vědě a pravdě zjevně dříve v Němcích článkem, psaným už 1882—83 r. v zimě, ale teprve na sklonku 1885ho vyšlým v Ersch- a Gruberově encyklopädii, než doma a sice tu zvlášť i tak nezřízeně, že neváhal nadržovati přívržencům svým, nahrazujícím téměř úplný nedostatek přirozených a nabytých schopností, naprosto potřebných ku spravedlivému vyrovnání sporu o pravosť i RKho samého, korybantským křikem o našem čtení *bedrost*, ani proti slibu, že, jak i on sám uznal 1887, 15 dubna, „z jednání kommisse,“ zřízené na jeho žádosť, „nedáme nic na veřejnost, dokud zkoušky nebudou ukončeny“ (Athen. IV, 205). Slibu tomu totižto zpronevěřil se G. už hned s počátku dotčených zkoušek a sice dne 15 července 1886 nejen slovy než i skutky (Tamže III, 393 a 394 pod čarou). Vyznávát on tam hned s počátku do slova toto: „Dovolím si pověděti něco z kommisse chemické. Mám k tomu právo, poněvadž i jiní účastníci kommisse tak činili a poněvadž nám není uloženo tajemství.“ Dle prvého odstavce strany 394 pak „zkoušky chemické v kommissi teprv se začaly a vypadly v neprospěch RK. Zkoumána nejprve bodrost — bedrost: prof. Šafařík i prof. Bělohoubek ohledávali to místo mikroskopicky a pak chemicky a obékrát (sic!) prohlásili (nehledíce ani k ligatuře), že i tvar litery ukazuje spíše *o* než *e* (p. bibl. Vrťátko a já nalezli jsme, že je to rozhodné *o*), a prof. Bělohoubek spatřoval v *o* rasuru.“

Zpráva kommisse samé, vyšlá teprve v květnu 1887 r. a sice nejen

---

[1]) Archiv 1879 čili IV, 539 jedině proto, že by stbulh. *bъdrostь* mělo v češtině, přestávající pravidelně na *e* m. stbulh. jerů, zníti jen *bedrosť* anebo *bedrost*. Tomu však odporoval i J. sám, vyznav o 10 roků dříve dobře, že „ni u jednom jeziku na svietu nema takove nesmiljene logike, po kojoj bi neki novi princip, ako i jest inače očito obladao jezikom, morao sve i posljednje tragove svojega prednjaka izagnati iz života“ (Rad jugoslav. Akademije znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1869, str. 150). Ostatně doložil jsem se nejen toho než i podobného výroku Miklosichova již na str. 32 pod čarou svých Počátečných skupeniu souhlásek československých 1870 r.

[2]) Dle str. 26 Zpráv, jmenovaných tu již na str. 414 pod č. 2.

[3]) S tím anebo s některým z ostatních důkazů četných vyznamenání svých objevoval se Hanka jako zástupce soukromých docentů v konferencích našeho sboru professorského skoro pokaždé.

v Časopise mus. (str. 297 do 427) než i zvláště, zní na str. 324 a 325 originalu [1]) o téže věci slovy prof. Šafaříka takto: „Sporné slovo *bedrost* (18, 26) pod mikroskopem (zvětšení 47) *non liquet*, ale více podobnosti s *o* nežli s *e*. Prof. Bělohoubek uznává za rasuru, mně věc ne tak zjevna: uprostřed *o* sice vlákna pergamenu koncentricky rozčechrána, také proti světlu blána v tom místě průsvitnější, avšak podobná průsvitnost i na několika blízkých literách: mohl by to býti toliko kaz v pergamenu. Teď opatrně umyto vodou a navlhčeno sirníkem ammonatým. Zčernalo celé slovo. Pod mikroskopem ještě sem a tam hnědá místa, a sice vidno, že vespod hnědá hmota, na vrchu černá, jako dvě vrstvy, což opět svědčí pro můj náhled, že substantia atramenti nezmizela, než posud na bláně svrchu leží, toliko ve vrstvě nad míru tenké. Po těchto pokusech jest mi pravděpodobno, že zde psáno původně *bodrost*, a že nebylo ničeho škrábáno nebo měněno, toliko péro pro nějakou drobnou nerovnost pergamenu přeskočilo a nevyplnilo celý ductus."

Dle téže Zprávy (str. 317) připomenul jsem já v osmé schůzi dotčené kommisse čili dne 18 prosince 1886, že „p. Paterou objevený rukopis o sv. Jiří má mnohé *e* tak nedbale a nespůsobně napsané, že jich nelze rozeznati od *o*; Gebauer pak to, že se i v rukopise Hradeckém nalézá *e* často tak napsáno jako *o*." I dle Patery, vydavšího legendu mnou míněnou, „v některých slovech jejích jest *e* tak psáno, že jest těžko rozeznati je od *o*." Totě tím hlasitějším svědectvím pro naše čtení *bedrost*, čím se více podobá rukopis téže legendy RKmu nejen formatem než i písmem a inkoustem. Dle Patery [2]) „písmo jeho jest drobné, stejné, dosti pěkné, asi z polovice XIVho století, o 32 řádcích na stránce" mimo poslední, jíž konec legendy nezaujímá celé. „Inkoust pak jest rezavý, železitý, podobný užitému v rukopise Královédvorském." Většina stran toho obsahuje po 33 řádcích, po 32 je jich na str. 17, 20, 22, 23 a 28, po 31 na 26 a 27. Zevrubněji přirovnal prof. Bělohoubek co člen kommisse RK strany formatu nejen k rukopisu legendy dotčené než i k několika jiným na důkaz toho, že RK není unikem, jakým jej býti hlásá nejnověji J. Jagić [3]) s anonymným paläografem svým a sice též dle známé zásady všech pomluvačů: „Calumniare audacter, semper aliquid haeret!"

Svědectvími právě vytčenými neubylo než přibylo dřív oznámené nejistoty o čtení *bodrost* proti našemu *bedrost* a sice tak znamenitě, že tuším i dle nich samých lze bezpečně vyhlásiti též už předešlý výrok Gebauerův: „Zkoušky chemické vypadly v neprospěch RKho" za „impium desiderium" aneb obrátiti jej proti G. a společníkům jeho. Neslušíť opravdu nikterak pochybovati po přednosti o tom, že jen odpůrcové RKho mají vésti *positivné* čili *přímé* důkazy domnělé podvrženosti jeho, obráncové pak mohou bezpečně přestati na vyvracování důvodů jejich. Domůžeme-li se tím spolu také důkazů, svědčících víc anebo méně hlasitě a hodnověrně o pravosti téhož rukopisu, máme ovšem proč upřímně se jim těšiti; ale *přímo* domáhati se jich nejsme naskrze povinni. Tušil to poněkud i G. sám, dav následující výrok svůj též ležatými literami vytisknouti: „*Ist von einer Handschrift auch nur von einer Seite der sichere Beweis geliefert, dass sie unecht ist, so ist es natürlich unmöglich, auf irgend einer andern Seite ein wahrhaftiges Zeugniss für ihre Echtheit zu finden*" (Archiv 1887 čili X, 500). Téhož roku však odporoval už i tomu, domáhav se slepé víry v absolutnou neomylnosť následujících slov svých jen tím, že je dal též tučněji vytisknouti: **„Žádáme těch, kteří chtí,**

[1]) V otisku zvláštním na str. 28 a 29. Dále však dokládám se téže Zprávy, jmenované tu již na str. 373 pod č. 1, jen dle Časopisu mus. jakožto snadněji přístupného každému, koho se týče. Tamže na str. 426 a 427 konstatoval jsem už i vytčené tu nad čarou zpronevěření, jež Gebauer onde na str. 421 ututlati hledí. Ve prvém řádku konstatování téhože však omylem stojí str. 8 psaného protokollu m. 421.

[2]) Čas. mus. 1887, str. 77. Předešlý jeho výrok stojí tamže na str. 82.

[3]) Archiv für slav. Philologie 1886 čili IX, 528. Proti tomu čelí německý čili druhý ze přídavků, zpomenutých tu již na str. 270 pod č. 2.

abychom s nimi měli RKZ za památky staré: dokažte, že RKZ jsou památky staré!" (Athen. IV, 11). Dle toho pak brojil i proti RK od 1882 r. až podnes vůbec a tak urážlivě zvláště, jak níže dopovím.

3) Úvod Šafaříkův do hraběcího vydání RKho hoden jest epochalným slouti proto, že „jím byl položen pevný základ" i ku paläografickému prozkoumání RKho a sice takto: „Da auch in dieser Handschrift, wie in andern böhmischen aus jener Zeit, im Gegensatz zu den mit Abkürzungen oft mit bis zur Verzweiflung überladenen lateinischen und griechischen, nur äusserst wenige, dabei allgemein bekannte und geläufige Abkürzungen vorkommen und da der Text mit sichtbarem Fleiss und äusserst correct geschrieben ist (nur an einigen, übrigens nicht zweifelhaften Stellen ist die Hand des gleichzeitigen Correctors sichtbar), so bietet das Lesen derselben für den nur einigermassen der alten Schrift Kundigen keine Schwierigkeiten dar, und der Conjecturalkritik ist zum Glück kein Spielraum gelassen" (str. 15).

Podstaty mínění toho domohl se Šafařík beze vší pochyby bedlivým *srovnáním* RKho i s více jinými nepodezřívanými a nepodezřelými, než jich vyčítá na str. 3 a 4 svých Počátků. Nejeden z nich i posvátného obsahu vyniká nad RK nejrozmanitějšími chybami opravdu i mnohem více, než je toho právě třeba k úplnému ospravedlnění chvály, jaké Š. dopřál písaři RKho. Tak na př. o Žaltáři klementinském vyznal on už o 5 roků dříve [1]) mezi jiným i toto: „Podle písma náleží do XIV století a sice do první jeho polovice; než z přemnohých omylův přepisováním do textu jeho vklouzlých poněkud s jistotou domysliti se lze, že mnohem dříve přeložen byl, čemuž i jazyk, patrné znaky vyššího stáří na sobě nesa, nasvědčuje." I dle A. Patery, který Žaltář týž 1890 r. vydal, „nalézá se v něm velmi mnoho chyb písařských a rasur dosti mnoho" (str. XX a XXI).

Ačkoli pak ani dle Komenského, citovaného tu již na str. 4 pod č. 4, beze srovnání nelze vůbec ničeho poznati, s upřímnou žalostí vyznati přece musím, že ani společníci moji v obraně RKho neuznali předešlého pokynutí Šafaříkova následování hodným. Rozjímajíce totiž o písařských omylech RKho vůbec a o rasurách zvláště téměř beze všeho ohledu na jiné rukopisy staročeské, našli jich v něm tolik, že mně konečně nezbylo nic slušnějšího a potřebnějšího nežli zasaditi se o zjištění jejich dle pokynutí Šafaříkova, t. j. srovnavací zkouškou chemickou rasur, vyskytujících se v RKém a v rýmovaných Alexandreidách, patřících Museu království českého. Dle výsledku té zkoušky, vykonané r. 1880 (Čas. mus. 1881, str. 137 do 147), je v RKém o mnoho méně rasur, než jich společníci moji dříve našli, nejspíš ani netušivše, jak toho protivníci naši na zkázu RKho zneužijí. O dobrém úmysle společníků svých ani v té příčině nepochybuji; ale láska k věci, předůležité a převzácné také dle pevného přesvědčení jejich, nutí mne přisvědčiti spolu i jádru španělského přísloví, znícího česky tak, že „cesta do pekla dlážděna je samými dobrými úmysly." Ostatně dopovím to i proti odpůrcům našim obšírněji teprve ve druhém ze přídavků, zpomenutých tu již na str. 270 pod č. 2, o tak zvaném proužkovém důkaze Gebauerově.

4) Úvod Šafaříkův do hraběcího vydání RKho hoden jest epochalným slouti i za konec svůj, znící takto: „Wir überlassen getrost die Königinhofer Handschrift ihrem Schicksale: möge sie ihre Sache vor der unparteiischen Mit- und Nachwelt *selbst* führen, und beweisen, ob sie eine Schöpfung der Wahrheit, wofür wir sie halten, oder eine Ausgeburt der Lüge sei, wofür sie einige ausgeben" (str. 40).

Slovo *selbst* není tam ovšem nijak vyznamenáno proti ostatním; ale nemínil jím Šafařík jistě nic jiného než to, aby pravosť RKho byla odhado-

---

[1]) O nejstarších rukopisech českého Žaltáře. Je to prvý z Rozborů staročeské literatury, čítaných od 1840 do 1845 r. v Kr. čes. společnosti nauk a vyšlých z Rozprav jejích i zvláště. Část I, str. 5.

vána *dle vnější a vnitřní povahy jeho samé* čili beze všeho ohledu na to, že jej arci notorický, ale podnes neusvědčený padělatel rukopisů, V. Hanka, na jevo vynesl a vydal už podruhé čili 1829 r. nejen s Libušiným soudem než i s padělanou Písní kr. Václava a na Vyšehrad spolu.

Pravdivosť výroku toho nejpatrněji vysvitá tuším odtud, že Šafařík i na samém sklonku mučedlnického života svého ještě, když ani nebýval už při zdravém rozumě stále, tak přísně rozeznával LS od RKho, jak toho Gebauer a Masaryk dle důvodů, předešlých tu již na str. 367 do 370, buď nemohli buď nechtěli pochopiti a šetřiti. Zastaltě se Š. RKho proti Miklosichi slovy tam citovanými skutečně a právem, v tamže zpomenutých od G. Výměscích o dědičném právě pak vyznal o rok dříve v Kr. čes. společnosti nauk opravdu i to, čeho se G. dle Sebraných spisů jeho (III, 153 a n.) zcela takto doložil: „*Jestliže to* (t. že v Němcích právo prvorozenství teprve ve 14. st. platiti začalo) *nevyvratná pravda, nachází se skladatel básně Zelenohorské ve zjevném odporu s historií a nemůže do staré doby náležeti.*" Potom (ke konci Výměsků): „*Zdali i u jiných Němců* (totiž právo prvorozenství platilo, mimo Tenktery a Skandinavce) *a jmenovitě u kterých a ve kterém věku, a zdaliž i u těch, o nichž čeští páni v 8. stol. a český básník něco pozdějšího věku známost míti mohli, jest otázka, kteráž hlubšího zkoumání zasluhuje, než já na ten čas předsevzíti mohu*" (Athen. 1886 čili III, 161).

Já, rozjímav o tom o všem, dospěl jsem k tomu mínění, které již J. Grégr [1]) takto dal vytisknouti: „*V Libušině soudě jde vlastně jen o privilegium od obecného práva dědičného ku prospěchu šlechty vůbec a Chrudoše zvláště.* Nasvědčuje tomu zejmena i Kosmas, dle něhož ‚*duo cives, opibus et genere eminentiores et qui videbantur populi esse rectores,*‘ domáhali se u Libuše práva ve příčině mezí polních a nikoli dědictví." K čemu nyní jen to přidávám, že Šafařík opravdu neměl právě řečeného rozdílu na zřeteli, vyznav [2]) i výslovně, že „má zření pouze k národu, nikoli k panovníkům, u nichž prvorozenství střídalo se s dělením, jak v Němcích, tak i ve Slovanech, a sice již v 7. a 8. století." Známý verš pak: „Regis ad exemplum totus componitur orbis" platí o šlechtě vůbec beze vší pochyby více než o lidu obecném.

Gebauer však buď nemůže, buď úmyslně nechce chápati a šetřiti podnes kromě rozdílu téhož ani takých okolností pomluvy, spáchané nad Šafaříkem už 1886 v Athenäu výše citovaném, které jsou již dávno na jevě a dosvědčeny i jeho vlastními podpisy. Opáláť na př. i v Poučení svém 1888 r. ještě to, že prý „dva zlomky, o kterých Šafařík psal Pogodinovi, že při zkoušce 1857 propadly, jsou Píseň Vyšehradská a Píseň krále Václava" (str. 55), kdežto měl už i dle Zprávy kommisse, potvrzené i jeho podpisy a citované tu na str. 372 a 373 pod č. 1, položiti nemotorný přepis *Jelena* z RKho m. Písně Vyšehradské. Tamž otírá se G. o Šafaříka i takto ještě: „Co míní těmi ‚několika jinými za staré vydávanými památkami,‘ jimžto předpovídá jisté propadnutí a z toho ostudu, — Šafařík nepověděl a každý může si učiniti nějaké domnění podle toho, jak zná situaci." Ovšem, ale G. nejen znal než i podpisy svými potvrdil také to, že se chemickou a mikroskopickou zkouškou, vykonanou 1886 a 1887 r. na jeho žádosť, octlo nejen Evangelium sv. Jana, bráněné jím 1881, než i více jiných památek dříve za staré pokládaných, zejmena mnoho gloss tak zvané Mater verborum s českými přípisy do žalmů 109 a 145 latinského Žaltáře mus. spolu mezi falsifikaty tak, jak jsem to již obšírněji vyložil na str. 371 a 373. Proč tedy přestal G. i v Poučení svém ještě na vytáčce, vytčené z něho výše a nehádal v ní ani

---

[1]) Na obranu rukopisů Královédvorského a Zelenohorského. 2 vyd. v Praze 1886 str. 10.

[2]) Čas. mus. 1864, str. 5. Tam totiž a sice na str. 2 do 10 vyšly dotčené Výměsky jeho po prvé a přístupnější jsou každému, koho se týče, nežli v Sebraných spisech jeho.

po ní a před ní nijak o tom, neobával-li se Š. jistého propadnutí zrovna Evangelia sv. Jana, jehož obranou se G. sám dodělal ostudy nevšední?

Na str. 4 Poučení svého vyznal ovšem i G. sám, že „i padělatel může nám podávati někdy věc pravou," ale nedokazuje toho nijak, kdežto se měl tím ochotněji, čím ukrutněji doráží tamže na mravní povahu Hankovu, rozpomenouti aspoň na následující příhodu. Tak zvaný musejný zbytek rýmovaných Alexandreid staročes. vyšel na jevo 1827 r. mnohem tajemněji než RK, poněvadž jej Hanka[1]) sám nalezl ve zdejší bibliothéce universitské a sice „v upevnění vazby jedné inkunabule," prodané potom a zmizelé tak, že nevíme podnes o ní nic více. Přes to nepřišlo ještě podnes nikomu na mysl dorážeti na pravosť zbytku téhož mravní povahou Hankovou, než máme jej ochotně dle vnější a vnitřní povahy jeho samé za pravý. Ale jak by se medle dovedl G. u RKho tím říditi, když nedospěl podnes ani ke správnému psání o tom? Dle něho[2]) totiž „ist bei der Kritik der Königinhofer Handschrift dreierlei in Betracht zu ziehen: die Sprache, der Inhalt und das Manuscript." Roku 1887 odporuje tomu již i on sám následujícími slovy: „Bei jeder Handschrift haben wir viererlei zu unterscheiden: Sprache, Inhalt, Schrift (Schriftzüge) und Stoff." V skutku však postačí v té příčině „zweierlei: die *äussere und innere Beschaffenheit* der Handschrift." Rozumí se totižto snadno samo sebou, že řeč jakékoli památky podobné RKmu je jen oznámením obsahu jejího a že v tom vůbec aneb i s řečí spolu vězí celá vnitřní povaha její, vnější pak ve všem ostatním: v pergameně, papíře, barvě, inkoustu, písmě atd. Již i ve prvém z českých útoků svých na RK a Zý chlubí se G. tím, že prý „pilně prostudoval, co o nich kde bylo psáno" (Athen. III, 160). Tomu nemám proč odporovati, ale prospěch pilnosti jeho musím pokládati za velmi chatrný a sice již i proto, že dle G. „kritika nesmí hleděti ke vzácnosti obsahu" (Tamže str. 152). Tak totiž může psáti, vlastně rozkazovati jen pán, který na př. ani obrany RK a Zho, psané Fr. Palackým 1859 r. proti M. Büdingerovi, buď nikdy nečetl buď nepochopil anebo nechtěl šetřiti. Líče důležitosť paläografického stanoviska, neužil sice Palacký[3]) slov: „äussere und innere Beschaffenheit" ani jednou, ale podstatné věci jimi míněné vyčetl tak určitě a jasně, že dle toho nemá nikomu nikdy ani na mysl přijíti takové odtrhování řeči od obsahu a znevažování tohoto, jakých se G. onde nejspíš i proto dopustil, abychom s ním spolu pokládali jeho linguistiku za nejdůležitější čili neomylné kriterium v té příčině. Jak žalostně pochodil s tím domyslem, to krom ostudy, jaké se dodělal obranou Evangelia sv. Jana, nejdrastičtěji vysvitá odtud, že se nenaučil podnes ani RKho samého správně čísti dle důkazů, předešlých už na str. 414 do 419, dle následujících níže pak nezná ještě ani deklinace a konjugace jeho tak, jak by již dávno mohl a měl. Dále RK není jistě tím vinen, že jej Hanka, podezřelý ovšem, ale neusvědčený podnes ani dle G. samého formalně z padělání rukopisů (Athen. III, 152), nalezl, potřísnil sám anebo dal potřísniti nejen moderním inkoustem než i berlínskou modří a jinými barvami a již 1829 r. čili podruhé vydal netoliko s LSem než i s uznanými padělky, s Písní kr. Václava a na Vyšehrad, spolu též buď o své ujmě a vině vlastní buď i společníka svého, V. A. Svobody. Nesluší tedy nikterak posuzovati RKho hlavně dle padělků jakýchkoli, než třeba se k němu vesměs tak míti, jako na př. ke člověku, který se též pouze náhodou čili beze vší vlastní viny své

[1]) Čas. mus. 1828 r. IV, 109. Tamže 1881 na str. 139 vytištěná Zpráva o chemickém proskoumání dotčeného zbytku svědčí o vnější povaze jeho zvlášť i tak, že pochází skutečně z nějaké vazby, poněvadž jen po setření klihu bylo možná několik veršů jeho lépe přečísti nežli dříve.

[2]) Athen. 1886 čili III, 162, kde je pod * jádro článku, psaného v zimě r. 1882—83, ale teprve na sklonku 1885 vyšlého v Ersch- a Gruberově encyklopädii vytištěno, neobsahujíc ani 46 řádků celých.

[3]) Gedenkblätter. Prag 1874, str. 240 Hlavně proti V. Jagići doložil jsem se dotčeného líčení zcela v č. 232 zdejší Politiky německé 1886 r.

dostal mezi darebáky: t. j. i domnělá nepravosť RKho má býti dokazována hlavně dle vlastní povahy jeho vnější a vnitřní a nikoli dle toho: kde kdy kým a jak byl nalezen, znešvařován a vydáván. Třeba je tak zacházeti s ním i proto ještě, že na př. i kde a jakkoli netoliko nalezený než i ukradený a zamazaný kousek zlata jest úplně s to, aby se vnější a vnitřní čili chemickou povahou svou osvědčil býti pravým zlatem.

Místo toho však žmolí Gebauer nejen 1886 r. (Athen. III, 152) než i 1888 ještě padělané bankovky (Poučení str. 4), ačkoli znal už vedle podstaty právě předešlého výkladu mého, vyšlého dřív [1]) o rok, i to, že na př. ani pravá stovka sama o sobě nestojí proti stu zlatým stříbra nebo dukátů vlastně ani za vindru; o RKém pak i výslovně vyznal ovšem, ale teprve 1889 a spůsobem jemu po přednosti vlastním to, že oba „mají nejen českou, nýbrž takořka internationální důležitost; co jimi stojí a padá, týká se nejen disciplin českých, nýbrž také jiných" (Athen. VI, 205). Nedomyslil se totiž ani toho G. sám, než domohl se plagiem, spáchaným zejmena nad společníkem svým, Pypinem, citovaným už na konci prvé z mých ukázek obrany RKho (Osvěta 1885, str. 1029), vesměs asi tak neomluvitelně jako mínění Šafaříkova o historické ceně epických písní, zpomenutého již i tu na str. 414. Nedbáť on ani tamže vůči kn. K. Schwarzenbergovi proti kommissi, jejímžto členem i on byl, o jiné následky toho, kdy by kdo konečně dokázal i RK býti padělkem, theoreticky zhola nic, nenarážeje na ně ani slovem, ačkoli jsem je já v ukázce právě řečené (str. 1029 a 1030) vylíčil už nejen slovy společníka svého, bar. Helferta, než i otázkou, zazněvší z tábora cizinských odpůrcův ubohého národa našeho zcela tak ukrutně, jak jsem se jí doložil už i tu na str. 7: „Was ist — waren?" Aby se nás tak i kdokoli jiný směl ptáti právem, o to se zasazuje G. i vůči knížeti výše jmenovanému též hlavně svou linguistikou, nedospělou ještě podnes k obstojnému čtení, skloňování a časování ani RKho samého a čelící přec i proti LSu na nepopíratelné znamení mezi jiným i toho, že neznal anebo nechtěl šetřiti ani vědecké důležitosti obou rukopisů tak, jak by již dávno byl mohl a měl.

Vynikáť RK nad LS nejen hojností obsahu než i tím, že byl o rok a několik měsíců dříve na jevo vynesen a mimo Mastičkáře nejpozději a nejméně v podezření brán s paläografického stanoviska, nejdůležitějšího všech ostatních. Hoden je tedy RK již i dle známé zásady právnické: „Prior tempore potior jure" mnohem větší šetrnosti než LS. Té pak dopřál mu Šafařík už i v Úvodě do hraběcího vydání RKho, jež obsahuje nejen LS než i Píseň kr. Václava a na Vyšehrad ještě proto, že podvrženosť ani těch Písní nebyla ještě na jevě. Pokládá je tedy Š. i tamže ještě za pravé, ale nedopřál jim přec ani stínu takové šetrnosti jako RKmu, odbyv je na dvou stranách (35 a 36) i s LSem spolu. Strany toho však doložil se rozsáhlé obrany jeho, složené a vydané s Fr. Palackým spolu 1840 pod nápisem, oznámeným už i tu na str. 371 pod č. 2.

S linguistické strany nezastavil se Šafařík u RKho ani na okamžení v Úvodě do hraběcího vydání jeho a sice nejspíše proto, že pokládal i sám paläografii ještě pořád za nejspůsobilejší ku spravedlivému vyrovnání sporu i o RK vesměs asi tak jako 1840 r. s Fr. Palackým, přítelem svým spolu dle důvodů toho, předešlých už na str. 371 a 372 proti Gebauerovi a Vaškovi. Linguistiky pak a politické historie zvláště méně si vážil v téže příčině než filologie v nejvznešenějším smysle slova toho, vysloveném už na samém počátku přítomného Příspěvku, když neváhal ani právě jmenovanému příteli svému tak odporovati strany politické historie, jak se toho dověděti možno již i dle pokynutí, předešlých na str. 414.

Sotva však bude zbytkem, dopřeji-li tu ještě místa hlavně proti pochybovačům o pravosti RKho onde jmenovaným aspoň těmto slovům Šafaří-

---

[1]) Světozor 1887, str. 711.

kovým o historii kulturné proti politické: „Die Gewissheit, dass der Stoff der Dichtung aus der Reihe wirklich geschehener Thatsachen genommen sei, möge uns genügen; stimmen Einzelnheiten und Nebenumstände zufällig mit der Geschichte überein, so wollen wir es dankbar hinnehmen, aber suchen und verlangen oder gar erkünsteln dürfen wir diese Übereinstimmung nicht. Wer mit dem höchsten Zweck der Dichtkunst, mit dem Genuss der Anschauung einer Welt, welche der freie menschliche Geist, im Gegensatz zu der ihn oft beengenden Wirklichkeit, ewig als seine wahre Heimath erkennen muss, nicht zufrieden ist; wer aus den alten Nationalliedern und epischen Gesängen durchaus etwas für praktische Zwecke lernen will: der kann noch immer sehr viel aus ihnen lernen, nämlich die Grösse des Geistes seiner Vorfahren und die Weisen ihres Lebens und Handelns — wass er bekanntlich nicht immer aus andern Büchern zu lernen vermag“ (str. 29 a 30).

Neméně bystrosti ducha než upřímné lásky ku pravdě a pokroku vědy dal Šafařík i svými Počátky staročeské mluvnice na jevo, přispěv i jimi samými již ku poznání staré češtiny jistě též epochalně. Takové chvály dopřál mu již nejen Schleicher než i Gebauer sám slovy, jejichž podstaty se k obraně jeho hlavně proti G. níže doložím, přestana tu na následujících připomínkách, zvláště potřebných k dosažení cíle téhož.

Šafařík zpozoroval už do 1845 r. v RKém více velmi vážných „odchylek od staré češtiny památek nepochybných“ a netajil se se žádnou z nich než neváhal opravdu nic ani vyčísti jich ve svých Počátcích a sice vesměs tak „frank und frei“, že jen lidé Gebauerovi podobní jsou s to, aby se neostýchali dorážeti na mravní povahu jeho ani otázkou, předešlou tu již na str. 413. Přímo neodvážil se toho týž pán ovšem ještě, ale nepřímo dopouští se toho již i tou pomluvou samou, proti které jsem se zastal Šafaříka na str. 367 do 370, mnohem patrněji, než by se to dalo zahaliti počátkem odstavce třetího strany 368. Vždyť nenaráží G. ani tam ještě nijak na to, jak vážných „odchylek od staré češtiny památek nepochybných“ byl sobě Š. už před 1845 r. vědom a jak se k nim zachoval v Počátcích svých. Nejznamenitější všech, genitiv *vša*, snažil se tamž i vyložiti, respektive dokázati o něm, že není na ujmu pravosti RKho (str. 56, 78 a 79). Výkladu tomu nelze arci přisvědčiti ze příčin, vyložených níž; ale dokáži tamž i to, že se k výkladu témuž ani nejvíce na slovo vzatý slavista, Miklosich, umřelý letos, ani vypínající se již i nad něho Gebauer nezachovali slušněji než nejmírněji řečeno, tak, že se každý nepředpojatý soudce spravedlivě může proti nim ozvati slovy[1]) sv. Hieronyma, namířenými proti všetečným přepisovačům prací jeho: „Scribunt non quod inveniunt, sed quod intelligunt, et dum alienos errores emendare nituntur, ostendunt suos.“ Imperfektum *hrnuše sě* vyhlásil Šafařík na str. 105 svých Počátků výslovně za nepravidelné, ale nedokazuje ho býti takým. Gebauer pak harcuje jím a několika jinými tvary slovesnými proti RK opravdu tak, jako kdy by mu schválně bylo šlo o důkazy toho, že nevyniká nad Miklosiche znalostí konjugace staročeské než jen nevraživostí na RKý. Že se však ani v deklinaci téhož rukopisu nezná ještě tak, jak by již dávno byl mohl a měl, to vedle vytčených též níže bludů jeho o *vša* nejdrastičtěji vysvitá z následujících pravd a nedbalosti o nč. Šafařík, odved jedn. lokal *povodňu*, vyskytující se ve 122 verši Jaroslava, od mužského *povodeň* (Počátky str. 33), jen tím pochybil poněkud, že se nedoložil výslovně Jungmannova slovníku, kde je pod *povodeň* vytčeno několik vět i z Hájka, svědčících nevývratně o mužs. rodě slova téhož. Přes to přese všecko chválí Gebauer ještě V. Vondráka za to, že nenalezl v RKém ani jediného lokalu jedn. s *u* m. *i* u měkkých kmenů mužských a středních, což prý také svědčí proti pravosti RKho (Archiv X, 509 pod č. 13). Ostatně hodí se sem poněkud i výčitky, jakých se dostalo Gebauerovi strany *meč* na str. 415 a 416.

[1]) Týchže slov doložil jsem se já již i na str. 213 Brusu svého 1877; Wattenbach pak i o 2 roky dříve (Das Schriftwesen im Mittelalter. 2 Aufl. Leipzig 1875, str. 269).

Schleicher — největší na oko z nynějších auktorit Gebauerových vedle Miklosiche, tupených od něho již i dříve také veřejně, ale nejmenovaných[1]) — vyhlásil Šafaříkovy Počátky staročeské mluvnice slovy, předešlými již i tu na str. 3 a 4, zvlášť i za „ein Meisterwerk, worin der Standpunkt Dobrowský's zuerst *überschritten* und überhaupt einem böhmischen Grammatiker Methode und Material in einem sehr reichen Maasse zugeführt *worden ist.*" Důkazy chvály té nezůstal ovšem ani Schleicher dlužen, ale strany Gebauera ve příčině RKho docela marně, poněvadž on i proti sobě samému chce nejnověji tomu, aby nejen česká než i německá intelligence slepě věřily následujícím výrokům jeho: „Nach Dobrovský kam Šafařík, die *chronologisch* zweite Autorität auf dem Gebiete des Altböhmischen. Er *fusste* auf Dobrovský" (Archiv 1888 čili XI, 168 a 169). O 12 roků dříve totižto přisvědčil G. chvalám, jakých dopřál Schleicher nejen Počátkům Šafaříkovým než i mému Zvukosloví a Srovnávací mluvnici na výše d. m. Vyznalť i on slovy, předešlými tu též už na str. 50, že ten „ohromný pokrok, který se stal ve srovnávací jazykovědě od časů Dobrovského do r. 1876, působil také na mluvnictví české a vidí se vliv jeho zejména v pracích *Šafaříkových* a *Hattalových.*" Není tedy Šafařík ani dle G. samého jen „chronologisch die zweite Autorität auf dem Gebiete des Altböhmischen und er fusst nicht auf Dobrovský" než opravdu na tom ohromném pokroku, který ve srovnavacím jazykozpytě nastal už 1816 r. hlavně přičiněním Fr. Boppa a zmáhá se podnes nejutěšeněji směrem mladogrammatických společníků mých. Gebauer, nepřeje Šafaříkovi ani ve mluvnici své, citované tu již na str. 53, takové chvály, odporuje nejen zjevné pravdě než i sobě samému a byl už i z úcty k sobě samému povinen postarati se o věcné důvody toho, že se mýlil, vycháliv o 15 roků dříve nejen Šafaříka než i mne co do podstaty tak jako Schleicher 1850, 1854 a 1858. Měl odpor ten mezi jiným i pro to odčiniti, čím jsem se já zastal proti němu nejen Šafaříka než i Miklosiche dílem na str. 11 a 12 svého Přídavku 1881 r. dílem v č. 48 a 49 Světozora 1887 strany staročeských hlásek *ie* a *ě* m. nynějších *í* a *i*.

Gebauer však přičinil k odporu témuž i několik nových, tupě na př. Počátky Šafaříkovy dále na str. 169 Archivu výše citovaného takto: Šafařík verfasste eine altböhm. Grammatik (1845) und hielt nicht nur die KH., sondern auch die GH., die Dobrovský verwarf, für echt. Ja die K.- und GH. und nebstdem das Evang. Johannis, Mater Verborum, das Vyšehradlied und das Lied K. Wenzels (nachher durchwegs als Falsa anerkannte Texte) sind die Hauptquellen seiner Grammatik. Auf diese Weise konnte freilich auch Šafařík nicht die Sprachfehler der K.- und GH. erkennen." Česky domáhá se slepé víry v auktoritu svou na úplnou zkázu Šafaříkovy následujícími slovy: „Šafařík v Počátcích staročeské mluvnice podle vlastního vyznání na str. 7 klade za základ svého nákresu nejstarší naše památky, totiž Libušin Soud, Evangelium sv. Jana, částku zpěvův rukopisu Kralodvorského a glossy slovaře Mater Verborum; Píseň Vyšehradskou a milostnou Píseň krále Václava cituje mezi prameny svými na str. 3. a 4. ovšem také" (Poučení str. 55).

Ačkoliv obě pomluvy ty vyšly jednoho a téhož roku, 1888ho, odporuje jimi Gebauer přece všelijak i sobě samému. Říkáť na př. Počátkům česky „nákres" a německy „Grammatik". Ony však nejsou ničím jiným než právě „počátky" a německy „Elemente der altböhmischen Grammatik", jak t tul i druhého vydání jejich německého (1867 r.) ještě pořád zní. Totě malichernosť, řekne tuším G. anebo některý ze přívrženců jeho. Ovšem, ale kdo nezná nebo nešetří ani takých malicherností, ten je sotva hoden tak naprosté víry v neomylnosť výroků svých, jaké se G. čím dále tím odvážlivěji domáhá vůbec a ve přítomné příčině zvláště. Německy totižto početl on

[1]) Ani v míněné tu a citované již na str. 51, na 321 pak i přílišnou dokázané ch ále mé práce latinské. Že G. v ní skutečně na Miklosiche a Schleichera měří, to nad slunce jasněji vysvitá z listu jeho, daného v Pardubicích dne 27 května 1867.

i Píseň kr. Václava a na Vyšehrad mezi „Hauptquellen" Počátků Šafaříkových, česky pak odporuje i tomu, pravě výslovně, že Šafařík obě písně ony „cituje mezi prameny svými na str. 3 a 4." Není však ani to ani ono pravda, poněvadž Š. na str. 3 a 4 Počátků svých *necituje* Písně kr. Václava a na Vyšehrad než *vyčítá* je obě mezi prameny svými, vykládaje spolu skratky, jakými jeden každý z nich cituje v Počátcích samých. Kromě těch 42 pramenů však cituje Š. tamž i několik jiných, zpomenutých po vysvětlení skratků na str. 4 takto: „Jiné doklady, úplněji označené, samy sebou jsou srozumitedlny a zde se vynechávají." Na *hlavní* a *vedlejší* pak nerozdělil Š. pramenů svých nikde tak, jak mu to G. podstrkuje a sice nejen proti českému vyznání svému, jímž německému tak odporuje, jak už výše řečeno, než i proti vlastnímu vyznání Šafaříkovu, znícímu nejen na vytčené Gebauerem straně 7 než i na 6 takto: „Jsouce přinuceni, pro krátkost času a ohledem na určení tohoto spisu, kterýž pouze co úvod k Výboru staročeské Literatury, nikoli co obzvláštní mluvnické dílo, sloužiti má, vytknouti přítomné své práci těsné meze, vylučujeme z objemu jejího všecko, co se pouze k tvoření slov a významu jejich vztahuje, a což mimo to k velikému pohodlí skumatele téměř v úplnosti v přebohatém slovníku jazyka našeho obsaženo jest, dále bez mála všecko, co do slovoskladu náleží, naposledy drahnou část toho, co k nauce o hláskách patří, zřetel svůj téměř výhradně ke skloňování a časování obracejíce. A poněvadž památky jazyka v prvním dílu Výboru Literatury obsažené, do patera rozličného století, od Xho až do konce XIVho, padají, a poslední prvním, obě prostředním, z ohledu forem jazyka již velmi nepodobny jsou, klademe za základ svého nákresu nejstarší naše památky, totiž Libušin soud, Evangelium sv. Jana, částku zpěvův rukopisu Kralodvorského a glossy slovaře Mater Verborum, snažíce se vypodobniti obraz jazyka našeho, jaký byl v Xtém a XItém století." Ostatně vyznal i Gebauer 1865 r. slovy, předešlými tu již na str. 321, že „Šafařík v Počátcích staročeské mluvnice jen nápadnější syntaktické zvláštnosti uvedl."

Dle všeho toho byl by Gebauer měl asi takto zpraviti německou intelligenci o Počátcích Šafaříkových: „Šafařík verfasste eigentlich keine altböhmische Grammatik, sondern nur die im J. 1845 böhmisch und später auch deutsch öfters erschienenen Elemente derselben, worin er sein Augenmerk fast ausschliesslich auf die Laut- und Formenlehre richtet. Da er nicht nur die K.- und GH., sondern auch die später ganz oder theilweise als Falsa anerkannten Texte des Evang. Johannis, des Minneliedes K. Wenzels, des Liedes an Vyšehrad und der Mater Verborum für echt hielt, so benützte er in seinen Elementen auch diese neben einer beträchtlichen Anzahl von unbescholtenen altböhmischen Denkmälern als Quellen überhaupt; insbesondere aber legte er darin seiner Skizze des Böhmischen im X und XI Jahrhundert die GH, das Evang. Johannis, einen Theil der KH und die Glossen der MV zu Grunde."

Proč medle nezpravil G. intelligence něm. spůsobem tomu podobným? Proč neváhal podstrčiti Šafaříkovi Písně k. Václava a na Vyšehrad mezi „Hauptquellen" jeho Počátkův ani proti svému vlastnímu vyznání českému? Proč neuarazil nijak na žádné z těch hrubých břeven ve vlastních očích svých, o kterých jsem se zmínil už výše na str. 371 do 373, zejmena pak ani na tu krutou porážku své linguistiky a methody, které se dodělal nejen obranou Evangelia sv. Jana 1881 r. než i tím, že se dokládá téhož Evangelia skratkem *EJ.* ještě i ve prvé z ukázek své historické mluvnice jazyka českého, vyšlé 1885 i zvláště z Rozprav kr. čes. společnosti nauk o Staročeském sklonění zájmenném, a sice mnohem častěji nežli Šafařík Písně kr. Václava a na Vyšehrad a tak opravdu neomluvitelně, jak jsem na to posvítil už i koncem druhé ze svých ukázek obrany RKho čili v č. 16 Národních listů 1886? Z piety „für die hohen Verdienste Šafařík's" jistě ne než buď proto, že, nevynikaje vědomostmi, nejvíce potřebnými ku spra-

vedlivému vyrovnání sporu zvlášť o RK, podle svého vlastního vyznání ani nad Vaška než jen odvahou, nemohl, buď že nechtěl, aby snadněji a jistěji došel cíle, vysloveného již dílem na konci strany 373 dílem na následující.

Aby ct. čtenářové moji snadněji mohli náležitě rozsouditi, která z těch alternativ podobá se více pravdě, zastanu se tu poněkud i zásadných odpůrců svých a přízniveů Gebauerových, Miklosiche a Jagiće. Vynikáť on opravdu jen odvahou znamenitě nad Vaška, domáhaje se čím dále tím urputněji slepé víry v absolutnou neomylnosť výroků svých vůbec a strany staré češtiny zvláště nejen proti zásadě, oznámené tu již tučnějšími literami na str. 48 pod č. 2, a proti přísloví, dle něhož „chyba člověkem vládne", než i proti svému vlastnímu vyznání, znícímu tak, že „si nemohl vyvrátiti zvláště Vaškových námítek" ani proti pravosti RKho (Athen. 1886 čili III, 161). Hned po právě odbytém tupení Počátků Šafaříkových zajisté vynáší se G. nade všecky z ostatních předchůdců svých bez rozdílu a pokusu o jakýkoli důvod následujícími slovy: „Ich brauche die Reihe der grammatischen Autoritäten nicht weiter fortzuführen. Man begnügte sich bis unlängst theils mit dem, was durch Dobrovský und Šafařík bekannt war, theils mit einer höchst oberflächlichen eigenen Beobachtung der altböhmischen Sprache; den von diesem Standpunkte gestellten Anforderungen genügte die Sprache der beiden Handschriften allerdings, aber dieser Standpunkt ist überwunden, die von ihm aus abgegebenen Autoritätsgutachten sind werthlos" (Archiv XI, 169).

U zakladatelů slavistiky nadýmá se G. i proti dotčeným příznivcům svým ještě mnohem odvážlivěji těmito slovy: „Český jazyk a literatura, jejich vývoj, a v tom oboru zvláště staročeský jazyk a jeho literatura byly mi oblíbeným oborem již před více než dvaceti lety. O nich pracoval jsem bez ustání a svědomitě, zvláště když mi to od r. 1874 bylo přikázáno jako zvláštní úkol na universitě Kolik jsem vykonal a prospěl, o tom souditi přináleží jiným. Ale také já smím o tom něco pověděti a pravím: že jsem pracoval a poznal v jazyku staročeském více než kdokoli jiný; že jsem v něm objevil rozvitost a dokonalost dříve netušenou; že vnikáním hlubším a hlubším poznával jsem jasně a zřetelně pravidla a zákony, kde jiní jen nepravidelnost a mlhavou neurčitost spatřovali; a že se zřídka vyskytá řádek staročeský. ve kterém by nebylo potřebí dovolávati se některého nálezu a výkladu mého. Spravedlivý čtenář nevezme mi tato slova za zlé. Když se směli vyskytnouti hlasové, kteří — aby si usnadnili obranu podvodných padělků RKZ — upírali platnost mým nálezům vědeckým a zlehčovali mě jako neumělce, jenž ve svém oboru se zanedbal a proti němuž laikové a nedoukové libovolně mohou vystupovati, tu zajisté smím, ano k obraně své a věci mnou bráněné jsem povinen promluviti také já, smím pověděti, že povolaní a spravedliví odborníci soudí o mých pracích vědeckých jinak, než nynější moji zlehčovatelé, a smím též pověděti, jakého jsou mé nálezy vědecké dosahu, poněvadž mi jde o to, abych ukázal, že jsem se v kritiku RKZého nedal s nerozvahou a nepřipraven, neopatřen prostředky ohledacími lepšími, než jaké mají všichni moji opponenti" (Poučení str. 73 a 74).

Vskutku však lze jen počátku chlouby té tak přisvědčiti, že Gebauer už ode dávna a pilně pracuje po přednosti o historické mluvnici české a slovníku, majícím dle Nováka, citovaného tu již na str. 49 a 50[1]), „obsaho-

---

[1]) A hodného slouti, nejmírněji řečeno, velmi nevědomým reklamantem i strany staročeského slovníku, poněvadž ani netušil předně toho, že, kdy by i všichni Čechové, zemřelí před Husem, ožili, nebylo by přece možno sebrati „veškerého slovného materialu" řeči jejich a sice již i z týchže příčin samých, které vyčítá Jungmann, svědek opravdu hodnověrný, ve vyznání, citovaném tu již na str. 141. Podruhé nedovtípil se Novák ani toho, co jsem já, maje na zřeteli památky staré češtiny, takto hlásil okolo konce čtvrté ze svých ukázek obrany RKho: „Ein dem Jungmann'schen ähnliches Wörterbuch der altböhmischen Sprache werden wir nie zu Stande bringen, denn erstens unsere Ahnen waren ähnlich den meisten ihrer abendländischen Zeitgenossen nicht in der Lage, so viele Fächer des menschlichen Wissens in ihrer

vati veškeren slovný material jazyka staročeského až po Husa;“ ale čím dále tím odvážlivěji a zjevněji k tomu cíli, aby práce jeho právě řečené byly neodolatelným beranem i proti pravosti RKho, t. j. aby se nás kterýkoli z četných nepřátel našich mohl úplným právem i tak ukrutně ptáti, jak jsem to již oznámil na str. 7 slovy: „Was ist — waren?“ K četným důkazům té výčitky, předešlým už nejen ve druhé, čtvrté a páté z mých ukázek obrany téhož rukopisu než i tu, zvláště se hodí ty vady, kterými je většina druhé ze předchozích chloub a prvá (německá) celá i mnohem víc obtížena, než by slušelo komukoli pochybovati o tom, k dokázání čeho se jich právě dokládám.

Nejvážnější všech míněných vad vězí v té nepopíratelné pravdě, že v ostatku druhé z vytčených chlub a ve prvé celé není již ani stínu žádného důvodu. Jediný z nich, založený na auktoritě nejmenovaných „odborníků, povolaných a spravedlivých soudců vědeckých prací“ svých zajisté vniveč obrátil už i G. sám dříve německy. Takými soudci vědeckých prací svých míní totiž beze vší pochyby hlavně Miklosiche a Jagiće. Ten ho vychválil ovšem i tak nezřízeně, jak jsem na to posvítil už ve čtvrté ze svých ukázek, vyšlé ve zdejší Politice německé 1886, a ve přídavku k ní, majícím vyjíti ve zvláštním otisku všech, zpomenutém tu již na str. 270 pod č. 2 stane se to ještě zevrubněji. Kde by však byl i Miklosich veřejně chválil vědecké práce Gebauerovy vůbec a tak neslýchaně zvláště, jak se jimi chlubí G. sám a sice česky přímo, německy pak nepřímo, o tom nemohu nic určitého říci a hádati nemám proč, moha bezpečně přestati na té jistotě, že mu M. jinak velice přál a s umřelým též už J. Jirečkem nejvíce přispěl k tomu, že se G. stal konečně i řádným professorem filologie slovanské, majícím i dle české ze předešlých chloub zvláště pečovati o vědecké proskoumání řeči a literatury české, jakým jen srovnavací skutečně jest. K takému proskoumání řeči české pak pomáhal M. i Gebauerovi a jiným jazykozpytcům vůbec o mnoho pilněji a prospěšněji, než by se dalo ospravedlniti takové znevažování vědecké reputace jeho a výsledků srovnavacího jazykozpytu, jakého se G. dopouští, vyčítaje nejen Jagići než i Miklosichi „eine *höchst oberflächliche eigene Beobachtung der altböhmischen Sprache,*“ tudíž i neschopnost k náležitému posouzení vědeckých prací svých.

Cvičení tělesná na školách australských.

Dle dokumentů Kongresu pro cvičení tělesná v Paříži.

Sděluje Dr. *Jiří Guth.*

Kongresu pro cvičení tělesné, odbývanému v Paříži r. 1889 při světové výstavě,[1]) děkujeme za některé zprávy o cvičeních athletických na kollejích vzdálené Australie. Není ovšem co diviti se, že obraz odtamtud není naprosto přesný a úplný, nicméně to, co odtamtud se dovídáme, nad míru je pro nás poučno zejména teď, kdy výchova tělesná našich žáků zajímá nás více než kdy jindy.

Anglické školy australské jsou zařízeny — jakož netřeba široce vykládati — podle vzoru škol anglicko-evropských, a proto cvičení athletická čili hry školní těší se tam právě tak jako v Britanii zvláštní pozornosti.

Muttersprache zu pflegen wie ihre Nachkommen. Darum sind wir z. B. ganz ausser Stande genau anzugeben, wie die einzelnen Theile des Pfluges von den Altböhmen genannt wurden. Zweitens die meisten der altböhmischen Sprachendenkmäler sind während und zufolge des hussitischen und dreissigjährigen Krieges zu Grunde gegangen“ (Politik 1886, Nr. 253). Konečně nedopátral se N. ani toho, že tolik památek češtiny, psaných před Husem, kolik se jich ještě zachovalo, nevyjde na jevo ani do nejdelší smrti Gebauerovy.

[1]) Srv. stať *Cvičení tělesná na školách Kapských* v předešlém sešitě „Kroka“.

Komité sbírajíc odpovědi obrátilo se na ústřední správy vyučovací, které velmi ochotně činily zde prostředníky, a tak se stalo, že z jednotlivých částí Australie došly odpovědi summarné. Ve své reprodukci přidržíme se pořádku dokumentů kongresových.

I. Nový Jižní Walés.

Zvláštním nařízením ministra vyučování této části australské podsekretář ministerstva sebral dotyčné odpovědi z těchto škol: Sydney Grammar School, Sydney Public High School, King's College, Paramatta, Newington College, (Stanmore) a University of Sydney.

Na Sydney Grammar School hraje se cricket, foot-ball, lawn-tennis a fives; pro různé tyto hry není určitých hodin denních: každý žák oddává se jim dle libovůle, jen když má všecky úkoly v čas v pořádku a když naučil se všemu, čemu měl. Jistá cvičení vojenská jsou tam závazná; organisují je a řídí důstojníci dobrovolnické školní čety. Veřejná paráda jakož i cvičení ve střelbě odbývá se každý týden. Při škole existuje také Rowing-club. Všecky hry řídí athletický výbor, skládající se ze žáků a jenom pokladníkem jest některý z professorů. Debating Society schází se co týden, a svoboda žáků při rozhovorech jest ne-li de jure, aspoň de facto skoro absolutní. Dle odpovědi ředitelovy poněkud nejasné na dotazník kongresu „sporty athletické přispívají ku organisaci školy tvoříce veřejné mínění, které jeví se spůsobem velmi případným." Příspěvek pro výbor her obnáší 10 sh. ročně pro žáky věčší, 6 sh. pro žáky menší; jest však naprosto dobrovolný. — Svému rapportu ředitel přidal číslo listu „Sydneian", měsíčníku to psaného a vydávaného od žáků. Z listu tohoto se dovídáme — praví se v dotyčném dokumentu kongresovém — že menší žáci (v Lower School) tak často musili býti ponecháváni v sobotu odpoledne (v den prázdna) po škole, že utvořila se zvláštní anketa professorů, která by vyšetřila a odstranila toho příčiny. Kommisse usnesla se zavésti graduované tresty a sice: karcer několika hodin, který může býti uložen kterýkoli večer za přestupky lehčího druhu, přestupky vážnější budou znamenány a čtyři špatné známky za týden nebo šest za čtrnáct dní budou míti za následek karcer v sobotu. Poněvadž zde běží o žáky „malé", a list redigován je od „velkých", přidává se k této zprávě důrazné napomenutí malým kollegům, že professoři vynasnaží se seč mohou, aby trestati nemusili, že však jim nelze překročiti určité meze . . . že tedy záleží jen na žácích, aby ke trestům nedošlo.[1]) — Dále přináší revue zprávy o výročních zápasech athletických, o zařízení tělocvičny při kolleji a posléze excerpt z jednání Debating Society, jehož předmětem bylo thema: Hodila-li by se konstituce Spojených Států na Australii . . .

Zpravodaj Newington College (Stanmore, nedaleko Sydney) na otázku, myslí-li, že athletismus působí blahodárně na mravnosť, kollegialitu, karakter, práci — odpovídá velmi resolutně: „Ovšem že myslím; působí blahodárně na všecko." — Hry, jichž se tam užívá, jsou cricket, foot-ball, lawn-tennis a hraje se mezi 4—6 hodinou, pětkrát v témdni: sobota věnuje se obyčejně závodům, které trvají půldruhé hodiny při foot-ballu, čtyři až pět hodin při cricketu. To vše ovšem jen dobrovolně, takže titéž žáci nehrají každý den,

[1]) Jiný článek téže revue, nadepsaný „Reflexe v okamžiku, kdy školu opouštím," je neméně dojemný. Spisovatel melancholicky pomýšlí na loučení s kollegy a na všech, co ke staré škole ho víže. Lituje ty, kteří stejnou bolesť necítí se školou se lo-číce; ti nemají sebelásky, ti nelnou k ničemu, co je obklopuje . . . Jak to je možno? Vždyť je tak příjemno, když pomyslíme, „že patříme vším ostatkem svého života té drahé, staré škole" a „že máme vždycky právo o ni se interessovati." — Tyto věci netýkají se sice cvičení tělesných, o nichž naše stať má podati zprávu, a jsou přece tak pěkny, že je poznamenáváme přece. Není-liž to důkaz překrásného poměru mezi žactvem a školou, o němž nám učitelům zde jen se zdá, a studentům ani se nezdá?!

a průměrně každý žák hraje třikrát v témdni. Télocvična teprvé je projektována. Také cvičení vojenská se odbývají a sice hodinu týdně a „revue" jednou za měsíc; rovněž klub velocipedistů existuje, ale za to nepěstuje se jízda na koni ani veslaření. Co se týká athletického výboru, tož ředitel jmenuje sekretáře a pokladníka, pět členů volí ze sebe sbor učitelský, sedm studenti. — „Debating Society" schází se každých čtrnáct dní a ve schůzích jak žáci tak i professoři čtou i přednášejí. Pro hry athletické platí se 2 sh., 6 za trimestr a do čety dobrovolníků libra sterlingů ročně. Časopis školní „Newingtonian" obsahuje všecky školní zprávy, vypravování žáků o výletech, honbách atp. — Za nového ředitele Dra Kelynacka pořádají se i divadelní a hudební soirées.

O King's College (Paramatta) také nemnoho máme detailů. Jakožto hry zase jen foot-ball, cricket a tennis, jimž týdně věnuje se asi deset hodin. Zvláštní učitel učí tělocviku, a cvičení vojenská odbývají se dvakráte za týden. „Hry athletické," praví ředitel, „jsou pro moralitu každé školy nevyhnutelny; přispívají k vývinu kollegiality a soudružnosti, dobrých mravů a způsobů a učí taktu jakož i kontrole sebe sama."

Téhož náhledu jest také J. Coates, ředitel Sydney Public High School. Mimo hry již jmenované uvádí ještě míč ruční a střelbu jakožto zamilované zábavy žáků. Mohou jimi se obírati hodinu dopoledne, kolem 9, kdy do školy přicházejí a tři hodiny odpoledne, kdy odcházejí. Škola je totiž externatem, a jakmile žáci jsou mimo školu, mohou se obírati sportem po libosti, jen když povinnostem školním učiní zadost. Klub menších žáků čítá 50 členů a účastní se zápasů veřejných, jež pořádá Amateur athletic club.

Na universitě Sydneyské studenti ovšem mají úplnou volnosť a tvoří tolik athletických klubů a associací, kolik jim libo: debating boat club, cricket club, dva foot-ball kluby, tennis-club atd. Jako zvláštnosť se připomíná, že studenti mediciny založili vědecký klub lékařský. (U nás zase velká věcšina spolků vědeckých byla založena od studentů universitních a ve mnohých studentstvo universitní tvoří hlavní jádro!) Příspěvky klubů athletických kolísají mezi 3 lib. st. (kluby veslařské) a 10 sh. (kluby foot-ballové). Správa university je toho náhledu, že „athletismus je zdravý mladíkům duševně, morálně i fysicky."

II. Victoria.

Ministr vyučování vlády Viktorijské odeslal kongresu jen jedinou zprávu ze svého kraje, totiž rapport ředitele *Church of England Grammar School* v Melbourne, p. J. Wilsona. Za to odpověď ta jest jednou z nejúplnějších a nejlepších.

Referend Wilson lituje předem, že mu není možno obšírněji pojednati o předůležité otázce athletismu, otázce, která po výtce týká se vychování a zejména na sílu národa má vliv. „Tré věcí dlužno dbáti u člověka," praví, „těla, intelligence a duše (karakteru). Která síla jest nejprospěšnější národu, jíž věcšina občanů se honosí? . . . bez odporu je to síla fysická, vytrvalosť, tělesná odvaha."

Na otázku, kterými hrami docílí se největšího vývoje tělesného, dí dále referent: „V zimě foot-ballem; pravidla foot-ballu jsou u nás zvláštní (special Victorian rules), ale od jiných nejsou příliš rozdílna . . . Tato hra probouzí odvahu, poněvadž nutí hráče postaviti se druhu na odpor; hráč učí se mimo to snášeti únavu, rychle se rozhodovati a vytrvati, i když byl poražen. V létě je to zase cricket, hra překrásná, vyžadující vytrvalosti, trpělivosti, čilosti a rychlosti a udržující neustále ostražitým toho, kdo při ní se súčastní. V dobrém náčelníku hry cricketové vězí dobré jádro budoucího generála. Co se týká lawn-tennis, je to hra mužná, ačkoli klidnější v pohybech . . ." Žáci na škole této se ve hrách podporují, ačkoli k nim nejsou nuceni. Externisté

hrají obyčejně hodinu, internisté dvě hodiny denně. Jízdě na koni nevyučuje se, ale velociped má své zbožňovatele. Šerm provádí se jen půl roku a nejstarší žáci obírají se také veslováním, kteréž jest cvičení „skvostné, mužné a zdravé, provádí-li se dle pravidel.“

Posléze jednu hodinu v témdni žáci věnují se tělocviku, jejž ředitel nazývá „neocenitelným“, ač blíže neodůvodňuje toto epitheton, aniž udává, proč tedy jen tak málo času se mu věnuje.

Žáci řídí si svoje sporty athletické docela svobodně a vedením výboru, jejž sami si volí. Roční příspěvek obnáší 10 sh. za trimestr. Debating Society čítá asi 30 členů: Headmaster sice předsedá, ale jenom žáci jsou oprávněni mluviti; debatovati může se o všech předmětem „obecně zajímavých“.

Ze sportů ředitel zvlášť vysoko cení plování a co rok pořádá také zvláštní plavecké závody, v nichž jedna cena určena je plavci nejdovednějšímu v zachraňování. — „Nemám za to,“ citujeme dále slova referentova, poněvadž jsou nad míru obsažná, „že athletismus sám a sám od sebe může zmravniti mladíka. Ale učí jej čistotě, učí jej vážiti si vlastního těla a odstraňuje veškero pokušení, kterého zahálka a nečinnosť bývá příčinou. Mladík může býti zvířeckým (brute) a athletem zároveň, ale bude alespoň počestně zvířeckým (a manly brute), neznaje ani slabosti ani zbabělosti; a naopak povahy ušlechtilé a vznešené čerpají z athletismu nevyrovnatelnou mohutnosť dobra. Athletismus má rovněž veliký vliv na kamaraderii; tvoří dobré a upřímné sokovství a srdečné vztahy. Člověk musí hodně učiti se opanovati, když je provokován; neboť každá známka špatného karakteru při hře vzbuzuje smích a nevážnosť kamarádů. Co se týká práce, athletismus svým působením na zdraví činí ji snazší a zajišťuje její pravidelnosť . . . S druhé strany jsem však přesvědčen, že oddá-li se mu kdo přes míru, že je to jen na škodu vyšším studiím intellektualným. Kdo chce dosíci maxima síly fysické, musí zříci se vypěstění mohutností duševních.“

III. Australie jižní.

O Australii jižní dokumenty kongresu podávají zprávy jen podle spisu Johna Russela „The Schools of greater Britain“; zprávy ty však pro náš předmět — cvičení tělesná — neobsahují docela nic, leda že u té které školy se činí zmínka o velkých místech ku hrám, však o těchto nic bližšího se nepodává.

IV. Australie západní.

Ačkoli Australie západní jest osmkráte věčší nežli Spojené království britské, tož kongresu nedostalo se odtamtud než jen jediné odpovědi na dotazník a sice z *Freemantle School* v Perthu, od ředitele p. H. Briggse. — Škola má 80 žáků dílem z Perthu, dílem z okolí. Mimo cricket, foot-ball a veslaření provádí chovanci ještě plavbu s loďkami plachetními jakožto sport. Cvičení ta zabírají 10 hodin týdně, nepočítaje dvě odpůldne prázdně. Co se týká jízdy na koni, „žáci jsou věčšinou dovední a odvážní jezdci.“ Nářadí tělocvičná nalézají se pod širým nebem a sice: hrazda, bradla, bidla . . . a to je asi vše. Šerm se neprovádí — „dva páry rukaviček jej nahrazují,“ dodává referent trochu potupně pro tento druh sportu stavě nad něj boxování. Žáci oddávají se také jistým cvičením vojenským a jsou věčšinou velmi horliví ve vykonávání všeho sportu vůbec; řídí jej docela svobodně sami. Příspěvek pro cricket a rowing obnáší 5 sh., pro foot-ball 2 sh., 6 za trimestr. — Ředitel „věří“ na athletismus zejména vzhledem ku mravnosti. Ale „všecky hry athletické mají míti za cíl učiniti muže schopným, aby vyhověl nejušlechtilejším potřebám své existence; nemá býti nikdy předmětem planých veřejných demonstrací.“ Tato druhá, concisní věta je plna pravdivosti proti mlhavějšímu rčení předchozímu . . .

V. Queensland.

Území Queenslandu je pět a půlkráte věčší než území Velké Britanie, ale obyvatelstva není více než desetina obyvatelstva Londýnského, totiž 325.000. Kongres obdržel odtamtud dvé zásylek a sice z Grammar Schools z Toowomba a v Maryborough.

Škola v Toowomba v Darling Downs má věčšinou žáky, kteří své první mládí ztrávili uprostřed nesčetných stád bravu a skotu, ve velikých těch stanicích pastveckých, kde život je drsný ale zdravý. Naučili se stejným časem choditi i jezditi na koni tak, že se z nich stali jezdci, jež žádná překážka neodstraší. Z her zvlášť oblíbeny jsou cricket, foot-ball, hockey a lawn-tennis; mimo to pěší běhy o závod, skok volný i s bidlem, jakož i volný tělocvik. Šerm provádí se holí, ale fleuretu mnoho se neužívá. Cvičení vojenská jsou obligatní; také velocipedistů je dosti, ale veslařů pro nedostatek vody není.

V zimě hraje se denně čtyři hodiny a půl, v letě pět až šest hodin, ale to hlavně jen proto, že žáci neleníce sobě vstávají velmi časně před početím školy.

Sobotní odpoledne věnováno jest závodům s ostatními školami. Kluby školní (athletické) tvoří a ustavují se docela svobodně, ano žáci věčší smí býti členy i spolků (athletických) mimoškolních. Roční příspěvek pak obnáší 5 sh. ročně; mimo to výlohy z pořádání her vzešlé hradí se četnými dobrovolnými dary čestných členů klubů. Z peněz tím spůsobem sebraných dílem kupují se ceny a čestné medaille, dílem opatřuje se potřebné náčiní, dílem pohosťují se za to delegáti jiných spolků a hosté.

Na škole je ovšem také Debating Society, která pojednává o „topics of the day".

Referent je přesvědčen, že athletismus působí mravně, že dodává karakteru cosi marcialného a solidního a že čas strávený hrou přece jest jen užit ve prospěch práce duševné, která pak vydatněji se odbývá. — Na konec popisuje ředitel zvláštní originální sport, „Gymkava race" zvaný, druh běhu přenesený do Toowomba z Indie. Závodící jsou vzdáleni od svých koní, uvázaných při kolech, asi na 30 metrů. Na dané znamení každý spěchá ku svému koni, osedlá jej, vyskočí naň a otevra veliký deštník, ubíhá tryskem. Závodní dráha obnáší jednu míli a má čtyři překážky. Při kterékoli z nich musí jezdec ve skoku svléci svůj kabát a položiti před sebe na sedlo, aniž při tom zavře deštník; kdo pak doběhne cíle nejdříve, je vítězem.

V Maryborough hraje se nejvíce cricket a foot-ball a to od jedné do dvou a od čtyř do šesti hodin odpoledne. Přes dohlídku přece ponechává se žákům co nejvíce volnosti. Žáci také jezdí velmi dobře na koni „jako všichni chlapci v Queenslandě". Pravidelně vyučuje se šermu a cvičením vojenským, a podle vůle žáci mohou obírati se veslařením a sportem velocipedistským. Příspěvky roční jsou 5 sh. pro cricket, 3 pro foot-ball. Co rok pořádají se velké závody athletické. — „Zde nemáme Debating Society," píše referent, Headmaster, sám odchovanec Saint John's College v Oxfordu. „Rozumí se samo sebou, že bych nezapověděl studentům nějakou utvořiti, kdyby si toho přáli; ale měl bych se na pozoru sám je k tomu vyzvati, neboť nevěřím, že by společnosti toho druhu byly s užitkem. Co se týká otázky athletismu, tož je velmi nesnadno jednati o ní a nezabřednouti v podrobnosti. Po mém soudě zájem, jejž žáci mají na sportu, jest ve přímém poměru s dobrým duchem, který vládne ve škole a dle toho lze o tom souditi. Škola, v níž tohoto zájmu je málo nebo docela nic, degeneruje rychle na pouhou vědeckou butiku; kollegiálnosť, mravnosť, karakter i práce při tom trpí."

Škola vydává také list „Maryborough Magazine".

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

129. Bože všeho stvořenie,
Nycſe se wſeho učiněnie:
nebe, hvězdy, slunce, moře,
země, ráj, [i] pekelné hoře!
uslyš prosbu sluhy svého:
který by četl muky jeho
a ktož by poslúchal, písal,
by jeho *wſye hrsyechy ſpyſal.* ib. 618—25.

Ve v. 619. písař se dopustil zřejmého nesmyslu převrátiv předložku *s* s pravého místa a porušiv jejím vokalisováním metrum; patrně má státi: *s ničse všeho* atd. Co do tvaru gen. *ničse* srv. neřka tomu *ničse* ŠLKat. 70. ta panna mladá o tom *ničse* nevědieše 241. ze *co* KnRožmb. častěji.

Touto opravou a interpunkcí námi pořízenou teprve místo nabývá pravého smyslu; Jiří totiž vzývá Boha, jemuž dává 2 synonymní přívlastky: 1. všeho stvořitel, 2. zvyšuje přívlastek ten tím, že „z ničeho vše učinil," tedy že jest Bohem „všeho učiněnie z ničse", načež se vše, co z ničeho učinil, vypočítává, totiž: nebe, hvězdy, slunce, — moře, země, — ráj, peklo. Že tu za očekávaný gen. stojí nom., nesmí mýliti, jeť to neřídký v podobné příčině úkaz.

Ve v. 625. jest opět omyl, an se písař dal svésti předchozím „pyſal"; zde se čeká význam asi „bys . . . smazal", ale rým žádá jiného slova; navrhujeme *smisal*, načež ovšem bude nutno i vazbu změniti: *by jeho všecken hřiech smisal.*

130. Ješče, Bože, proši tebe,
by vypustil oheň z nebe,
Iako eliaſowy a gezabelow,
na potupu Dacjanovi. ib. 648—51.

V. 650 jest patrně pokažen, tvar gezabelow(y) jest naprosto nemožný, ana Jezabel byla žena, choť krále Achabova. Pročež na konec verše k vůli rýmu patří *eliaſowy*; možná že původně zněl verš asi: „jako na Jezabel Eliášovi," ovšem metricky úpravněji; než ani to se nám nezamlouvá i zdá mi se, že „a gezabelow" bylo původně glossou (asi: proti Achab*ovi a* Jezabel, neb: na Achaba *a* Jezabel), jejíž část pozdější písař přijal omylem do textu. Vymítíme-li tedy glossu tu, schází nám asi 2 slabiky, jež lze všelijak vyplniti, na př. „jak [proroku] Eljášovi" (Eljáš jako Dacjan 651, ač jinde Dacian trojslabičně) neb snad ještě vhodněji: *jako* [někdy] *Eljášovi.*

131. Trpěl jest májského časa.
Pomnětež mě nevěhlasa! ib. 668—9.

Smysl vyžaduje takové interpunkce; *nevěhlasa* jest přívlastkem k „mě", tedy *adj.*, jakým *věhlas* původně bylo, než z něho vzniklo subst. věhlasa f., věhlas m.; srv. stsl. věglasъ peritus, mrus. nevihlas, neviholos nevědomý, rus. вѣгласъ. Srv. Osvětu 1886, 720. Poslední verš jest jakési poroučení se básníkovo do přízně čtoucích, jak je nalézáme nezřídka při závírce skládán.

132. Vizte nad ním tu odivu,
dán jest všem *a v protivu*. Pláč sv. Maříe v Hrad. rkp.[1]) verš. 9—10.

Ve v. 10. schází slovo smyslem podobné druhému „v protivu", tedy asi „v smíech" neb ještě spíše *v trysň* = v posměch, potupu, jako jest ve v. 412.: haněníe a *trysň* slyševši. Má tedy zníti verš 10.:

dán jest všem (*v trysň*) a v protivu.

133. Všeho práva súd *prsiwracen*. ib. 22.

V rkp. několikráte psáno *i*, *y* za *ie*, *ye*, jako: oſſyrzyna 36 a 91 (·/. zbawena), nad wſit svaté 355 (naopak zase krziewie 20 m. krziwie); tedy i ve v. 22 má státi prziewracen, t. j. *přěvrácen*.

134. Tuto jest pravý súd zvrácen,
všeho práva súd přěvrácen,
rovnosť práva zamúcena
a pravedlnosť poražena,
zablúdil rozum s múdrostí;
židovskú závistnú zlostí
mého syna otsúdili
a nevinně zahubili. ib. 21—28.

Tak interpunguj dle III. slohy[2]) latinské (na str. 450), jež zní:

Ordo iuris vertitur,
aequitas turbatur,
iustitia laeditur,
ratio mutatur,
sine causa filius
meus morti datur.

Slova „židovskú závistnú zlostí" nesouvisí s veršem předchozím nébrž následujícím = Židové závistnú zlostí atd.

135. Jako zloděje vázali,
mezi oči jemu plvali,
koſſye hanebně vázali,
přivázavše bičevali. ib. 73—76.

Podle podání byl Ježíš, když jej bičovali, přivázán k sloupu, po staročesku *k soše*; za *koſſye* má tedy státi *kſoſſye*. Srv. SVít. Anz. 414:

Tehdy jej Pilát káza obnažiti
i káza u *sochy* biči a metlami bíti.

DalC 40, 9:

Kochan když okolo *sochy* chodíeše

[1]) Vydal Ad. Patera v Praze 1881.
[2]) Sloha I. latinská počíná v českém textu veršem 1, II. v. 7, III. v. 21, IV. v. 29, V. v. 43, VI. v. 47, VII. v. 55, VIII. v. 88, IX. v. 102, X. v. 114, XI. v. 138, XII. v. 148, XIII. v. 164, XIV. v. 188, XV. v. 208, XVI. v. 220, XVII. v. 224, XVIII. v. 230, XIX. v. 240, XX. v. 250, XXI. v. 266, XXII. v. 280, XXIII. v. 320, XXIV. v. 352, XXV. v. 368, XXVI. v. 378, XXVII. v. 390, XXVIII. v. 396, XXIX. po v. 418, XXX. v. 426, XXXI. na konci.

a z sebe třěva točíeše,
na svój rod poče túžiti.

JřBr. 422: Před domem bíeše *socha* suchá.
Jiří pln svatého ducha
káza jíej zelenu býti,
ratoraslemi dóm přikryti.

ib. 428: A když se ta žena vráti . . .
uzřě mnohé krmě pln stól . . .
a suché *sochy* ty divy.

136. *Obratite* súd, obratite
a k Bohu sě navratite. ib. 114—115.

Ježto se v básni této osmislabičný verš přesně zachovává, jest za prvé obratite čísti *obraťte.*

137. Což již mohu *rzeczy* viece. ib. 160.

Tvar rzeczy jest zcela správný: *řéci* (stsl. rešti), i nelze tudíž jej měniti v „řieci“.

138. Došla *nagy* obú núze. ib. 245.

V nagy není předložka, „na jí“ (na jú — dual.) by znamenalo „na *nich*“, kdežto zde mluví Maří o sobě a Janovi, potřebí tedy osoby prvé dual. a sice k vůli slovesu „došla“ genitivu; čti tedy:

Došla *nají* (= nás) obú núze.

Srv. 344: i jest obojí syn *vají* (= vás).

139. Jan jest již tak ohubeněl,
(z)žluťal, zzeleňal a zbleděl
ztrativ *tě* otce milého,
blízkého bratrce věrného.
Jenž jest král milovatelný,
milý, krásný a bytelný
a dóstojný milovánie,
ščěenie, bánie a chválenie,
s noci všichni učenici . . .
zaběhú ot krále svého,
nikte neosta u něho,
nikte jemu nepomože,
rozkrychu sě, kde kto može,
samého tu ostavichu,
viec sě k němu nevrátichu.
Jediný Jan se mnú smutnú —
a jmávě túhu ukrutnú —
ten se mnú atd. ib. 246—268.

Tak jest věty děliti a interpungovati hledě k lat. textu XX. a XXI. sloze; *jest* ve v. 250 ukazuje, že začíná nová věta, v níž se mluví třetí osobou, kdežto se dříve (*tě* 248) užívalo druhé osoby v přímém oslovení.

140. Ale to má najvěčšíe jest
ze všech mých bolestí bolesť,
že mi toho nelzě jmíeti
za mého syna umříeti
a tam na kříži s ním pníeti —
toho mi nechtíe popříeti.
Bych jáz s ním na kříži pněla,
velikú bych radosť jměla . . . ib. 384—391.

Veršem 390. počíná XXVII. sloha lat. textu; *bych* = kdybych.

141. Bych tu útěchu přijmúci . . .
umřela utěšenější,
— — — — — —
toliko již túh pojměvši,
srdečnú bolesť trpěvši,
v těch túhách jeho viděvši,
haněníe a tryzň slyševši,
— — — — — — —
i vše jiné zlé *tryščevše*. ib. 402—413 (415).

Po v. 408. schází verš, jenž by se rýmoval s „utěšenější" a vyjadřoval lat. slova cesset minoratus (cruciatus). Rovněž po v. 412. vynechán verš rýmovaný s „tryščevše", jehož nelze měniti v „tryščevši", ana před ním schází myšlenka asi: které (t. haněníe a tryzň) jemu činili, jej bičovavše.

142. *howieytas* v milosti sobě. ib. 425.

Koncové *s* v howieytas značí *ž* sesilující imperativ dualní: *hovějta-ž*.

143. Potom inhed Jan ji přije
a poče čsně chovati jíe,
čistý díevka díevky čisté.
A to jmíeti jest za jisté. ib. 426—29.

Na konec v. 428 patří tečka; v. 429. táhne se k celku: A to vše, co jsem vypravoval, jmíti jest za pravdu.

Katull.

Napsal *Timothej Hrubý*.

(Dokončení.)

Druhou stežejí, kolem níž točí se poesie našeho básníka, jest smrť milého bratra jeho. Smrť ta jest novým důkazem vznětlivosti a citlivého srdce Katullova. Láska ke bratrovi a smrť jeho vykouzlily ze třtiny Katullovy mnoho krásných veršů. Pohroma ta působila na mladého citlivce velmi mocně.

Řečník Hortensius žádal na Katullovi překlad básní alexandrijského *Kallimacha*. Bylo to v těžké době po smrti bratrově. Katull by byl jinému rozhodně odřekl, avšak starému příznivci tak učiniti nemohl. Splnil tedy jeho přání, ale přemáhal se, jak vyrozumíváme z těchto veršův:

Ač srdcervoucí bol obestírá ducha mého,
od písní vzletných, Hortale, pryč mě volá,
ač nejsem schopným se zpěvem Mús ozvati opět,
když v moře zlých pohrom má mysl vhroužena jest,
přec v nehodách tak přehrozných šlu ti, Hortale družný,
Kallimacha překlad, jejžto jsi míti si přál.

— — — — — — — — — — — — — —

Nikdy s tebou promluvit, tebe poslechnout ani nesmím,
bratře, který dražší nežli život jsi mi byl,
už tebe nespatřím, však vždycky planout budu láskou,
smrt tvoje předčasná písně mi vdechne truchlé.

Dvě nejdražší bytosti, jež sladily život mladému nadšenci, byly proň ztraceny. Svět pozbyl pro něho bývalého kouzla a půvabu. Ani ve věčném Římě nebylo předmětu, jenž by dovedl vzpružiti jeho kleslou mysl. Uchýlil se do Veróny na rodný statek, aby zapomenul . . .

Ale ani tam v drahé domovině nebyl Katull jaksi svůj a hledal nového vzrušení. Přišlo. *K. Memmius Gemellus*, básník a přítel Lukréce, který mu dílo své posvětil,[1]) šel jako propraetor do Bithýnie maje převzíti její správu. Katull zvěděv o cestě svého přítele a byv snad pozván, aby Gemella doprovázel, učinil tak s nelíčenou radostí. Jednak byl nanejvýš rozerván ztrátou drahých duší, jednak doufal, že v Bithýnii nalezne prostředků k odstranění své vždy citelné finanční nouze.

Tehdy bylo Katullovi právě třicet let. S několika druhy, mezi nimiž byl též onen pomalu tvořící básník Cinna, bral se na pobřeží Černého moře.

Ani tam nenalezl úkoje své rozervané mysli. Provincie byly pravou zásobárnou prázdných kapes státních úředníků. Byl-li místodržící vyděrač, a to bylo pravidelně, oplýval brzy tisíci.

Memmius nebyl asi právě z nejlepších. Katull pobyl v družině jeho rok. R. 56. na jaře rozloučil se s veselými druhy a nastoupil cestu zpáteční. Vnímavý jeho duch nedovolil jíti cestou přímou. Proto prohlédl si některé zvláštnosti maloasijské a šel též s bolnou upomínkou ke hrobu svého milovaného bratra, pohřbeného v Troadě.

Bylo nábožným zvykem římským při pohřbu konáním slavnostních obřadů zesnulému poslední čest prokázati. Nebylo-li to možno, zvýšen byl smutek nad ztrátou drahého zemřelého.

Bratr Katullův zemřel v daleké cizině. Zoufalý bol Katullův stupňován nemožností účasti na pohřbu. Katull přál si zajisté, aby někdy v životě svém navštívil tu dálnou cizinu, která v lůně svém pohřbila bytost tak drahou, S tím věčší radostí spěchal tam nyní. City při návštěvě této vylíčil nám básník v něžných, o zvláštní tklivosti svědčících verších:

Dálné země prošed, přeplaviv se po proudech obrovských,
bratře, s bolem v hrudi své jsem k rovu tvému přišel,
bych umrlému ti poslední již službu prokázal,
děl několik marných slov ku němému prachu,
ježto, bytosti drahá, tebe urputná jala sudba,
ó, můj nešťastný bratře, mně v dálce rvaný.
Teď však přijmi zatím dary, ježto podle zvyku předků
co věno přesmutné v hrobku ti dány byly.
Přijmi je, jak je skropil slzavý tok bratra milého,
pozdrav poslední přijmi a buď tu s bohem!

[1]) Viz Krok II, 359.

Do Italie přeplavil se šťastně. Po spůsobě starověkém obětoval strážcům plavby, vzorům bratrské lásky *Kastorovi* a *Pollukovi* loď, na které šťastnou plavbu vykonal.

Se srdcem uchváceným pohledem na milou vlasť spěchal na svůj statečék, jejž pozdravil pěknou básničkou: [1])

Všech půlostrovů zřítelnice, Sirmio.
i ostrovů, jež ve všech vodách dalekých
i na východě Neptún má i západě,
jak celý nadšen, jak rád navštěvuji tě,
sám sobě stěží věře, že jsem bithýnskou
pláň opustil již, že tě vidím opravdu!
Ó, což je blazší, než kdy prosti všech bolů
složivše s mysli břímě, když jsme zemdleni
cizinskou strastí, zříme znova rodný krb
a v loži dávno želaném si hovíme?
To jest, co může útrap tíhu nahradiť.
Nuž vítej, plesej nad svým pánem, Sirmio,
a radujte se vlny jezer domácích,
a ve smích pusť se vše, co doma smáť se můž'.

V půvabném rodišti svém žil Katull život tichý. Jenom časté návštěvy v Římě u četných přátel osvěžovali tuto jednotvárnosť.

Těžké chmury stahovaly se v době této nad republikou římskou ponenáhlu dokonávající. *Pompéjus* a *Caesar* byli prvými osobami, jichž přízně si dobyti bylo všeobecným heslem.

Katull oddán radostem života soukromého o politiku se málo staral. Avšak rozmařilosť Caesara i četných jeho miláčků a stoupenců nebyla mu po chuti. Nejprostopášnějším ze všech byl zbrojmistr Caesarův jakýsi *Mamurra*, jenž se u velikého vojevůdce obzvláštní přízni těšil. Hejsek ten obohatil se v Galii měrou celému římskému světu podivnou. Ani Katull nemohl utlumiti spravedlivého hněvu svého a vrhá se v četných básních na smyslného záletníka a rozmařilce, jemuž výtěžek bohatých pozemků nestačil. Bohužel nelze básní těch pro necudnosť překládati.

Později, když Mamurra na dráze bezúzdnosti pokračoval a přízně pozdějšího diktátora nepozbyl, neušetřil bezohledný básník náš ani Caesara. Na jednom místě volá:

Caesare, já příliš se nepachtím tobě se líbiť
a zkoumať, zda tmavým neb zda jsi snad bělavým.

Jindy však ťal již více do živého. Verše rozhlášeného poéty verónského rozšířily se zajisté bleskurychle a opis jich podán též duchaplnému státníku. Napadený Caesar byl velice rozčilen, jak se dovídáme z těchto veršů Katullových:

Bezvinnými se zas ty jamby mými
roznítíš, samovládče, k zlosti líté.

Caesarovi nelze se diviti. Jeť Katull nejen dobráckým přítelem, nýbrž i jízlivě kousavým nepřítelem, jenž výrazu dlouho nehledá a bez obalu nejnižších nadávek užívá. Na ukázku toho podáváme překladem básničku, v níž tepe Mamurru dobíraje si zároveň jeho slavného příznivce, jejž zve Rómulem.[2])

---

[1]) Přeložena přízvučně.
[2]) Přeloženo přízvukem.

Kdo můž' to trpět neb se na to dívati,
leč prostopášník, labužník a karbaník,
že Mamurra má skvosty celé Gallie
a poklady až z Britannie nejzazší?
Však ty to trpíš zře to, vilný Rómule?
Tys prostopášník, labužník a karbaník!
On nyní zpupný maje všeho nadbytek
se bude potulovat po všech ložnicích
jak holub bílý nebo jako Adónis.
Však ty to strpíš zře to, vilný Rómule?
Tys prostopášník, labužník a karbaník.
Snad za tím cílem, vojevůdče veliký,
jsi na nejzazším západním byl ostrově,
by tento bídník, šťávy prostý úplně,
ty statisíce pohodlně hltal jen?
To tedy jest ta proslavená štědrost tvá?
Což ještě málo promarnil a promrhal?
Nač zlořečence hýčkáte? Co umí víc,
než namazaná polykati dědictví?
Či za tím cílem, muži velevěhlasní,
ty tcháne s zetěm, celý svět jste zvrátili?

Katull byl nepřítel poctivý, bojoval neohroženě s otevřeným hledím a hněvu svého nehnal do krajnosti. Okolnosti se brzy změnily. Katull, nevíme z jaké příčiny, sám žádal světového bojovníka za odpuštění. Velikomyslný Caesar překvapen šlechetností tou, v týž den, kdy Katull své urážky odvolal, k obědu jej pozval. Zároveň obnovil opětně se stařičkým otcem ohnivého básníka pohostinství, přetržené dřívějším jednáním synovým.

V milé domovině své věnoval se Katull jako druhdy v Římě literatuře a přátelům. Z doby té asi pochází něžná báseň, kterou zve k sobě přítele básníka *Caecilia*, jenž napsal báseň o bohyni *Cybele*. Dojemnou idyllku podáváme překladem:

Pospěš k Caecilu tam, k libému pěvci,
jenž mým jesti druhem, vyřiď mu, liste,
ať k Verónĕ spěchá z Nového Koma,
krb rodný zanechá a břeh jezerní.
Já hodlám mu zjevit jakés myšlénky
o spolném druhu, nás obou miláčku.
On pak, má-li rozum, vydá se v cestu,
ač jej z cesty volat domů tisíckrát
nazpět začne drahá milenka, šíji
tisknouc, pážema zpět ho táhnouc.
Ta prý, jsou-li pravé dané mi zvěsti,
zjařmit v sobě nemůž' oheň milosti.
Od té chvíle totiž, co jí počátek
čtl své básně, zaplála lásky žárem,
jenž sžírá nebohé tu hruď celičkou.
Odpouštím ti to rád, drahá ty Sapfo,
jež Mús dostihuješ! Začal velebně
ten můj Caecilius tu svou Cybelu! —

Po roce 54 př. Kr. nevydal Katull ani jediné z oněch 116 nám zachovaných básní.

Byl tedy ještě mlád — byloť mu teprve asi 33 let — když bledolí

smrť přeťala niť rozechvělého života, rvouc jej ze středu přátel na velikou škodu literatury římské (asi r. 54 př. Kr.). —

Posuzujeme-li Katulla jako člověka a to se svého moderního stanoviska, vrhá naň poměr jeho ke vdané paní temný stín. A mravnosť jeho stává se illusorní, uvážíme-li slova Ovidiova, dle nichž Katull na Lesbii dosti neměl a ve svých básních sám otevřeně ke svým hojným cizoložstvím se přiznával.

Ale Katull byl synem své doby. A neomlouvá-li ho tato úplně, podává aspoň vysvětlení jeho jednání. Čteme-li Sállustiova Katilínu, žasneme nad zkažeností tehdejší mládeže římské.[1]) A Cicero v řeči za M. Caelia Rufa mluví shovívavě o té mládeži, která ani paničkám od hostiny jdoucím pokoje nedala, žádné hostiny neodmítla, mnoho mastí spotřebovala a zvláště v Bájích ráda dlela. Praví sice (12, 30): „Vůbec mládež naší doby má špatnou pověsť pro dluhy, svévolnosť a rozpustilé kusy.“ Ale omlouvá ji slovy (12, 28): „Známť mnohé v tomto městě a o mnohých vím z doslechu, že nejen krajem rtů okusili tohoto spůsobu života, nýbrž že celé mládí své věnovali rozkoši a přece jednou se dali na pravou cestu a stali se slavnými.“ Dle toho můžeme právem souditi, že nebyl poměr podobný jako Katullův v očích Římanů tak opovržení hoden jako u nás.

Jinak byl Katull dobrá, ideální duše, jak jsme ho částečně poznali. A věru věřiti můžeme tvrzení jeho:

Slasť cítí-li člověk, když pomní své minulosti
 a všude dobro vidí, jež šlecheten jsa zasel,
že slovo své čestné nerušil, že se v smlouvě nižádné
 božstva nedokládal hodlaje lidstvo klamať,
pak tě, Katulle, čeká v pozdním věku přemnoho slastí,
 jež tato nevděčná láska ti připravila.
Neb co dobrého lidé bližnímu mohou slovy přáti
 neb skutkem vykonať, všechno to již jsi splnil.

Rovněž tak netřeba pochybovati o pravdivosti slov jeho, že vedl vždy život počestný, vyjmeme-li poměr jeho ke krásnému pohlaví. Mohli bychom mu vyčísti celou řadu nemravných básní. Avšak ostří výtky té otupeno všemi básníky římskými vyjma snad jediného Vergila. Byl to směr literatury, neštítiti se látek necudných, jenž později za *Martiala* extremu dospěl. Láska činí Katulla velikým. Mládí jeho bylo divoké, rozkošnické, prostopášné, ale od onoho okamžiku, kdy pocítil onu neobsáhlou výheň lásky k Lesbii, zapomněl všech svých mladistvých kousků, a celá bytosť jeho soustředila se v lásce.

Básníkem Katull byl sebevědomým. Viděli jsme to, když soka stíhal úštěpkem, a patrno to z jiných veršů, v nichž odsuzuje ničemné básníky své doby. Pěkný obrázek tehdejší básnické manie podává nám pěvec náš těmito verši platícími příteli básníkovu, Varovi.[2])

Ten Suffén, Vare, kterého ty dobře znáš,
je člověk hezký, žertovný a úslužný
a tvoří veršů množství téměř úžasné.
Už tuším napsal deset tisíc, ne-li víc.
A nemysli, že naškrtal je jenom tak
jak jiní: papír královský a závitky
i hůlky nové, nové vazby, svitek pak

[1]) Důkladně o tom jedná Boissier-Döhler l. c. str. 171 ve stati: Die römische Jugend zu Caesar's Zeit.

[2]) Přeloženo přízvučně.

je rovně sříznut a též pemzou uhlazen.
Než jak to přečteš, ihned slušný měšťák ten
se dojičem koz zdá ti být a sprosťákem.
Tak náhlý rozdíl, taká změna patrna!
Nuž v čem to vězí? Ten, jenž právě žertovným
a něčím chytrým se ti zdál být nedávno,
ten hloupější je nežli celá hloupá ves,
jak básní tkne se. Ač zas nikdy není tak
pln božské slasti, jak když začne verše psát;
tu plesá blahem a sám sobě diví se.
My ovšem všicci v sebeklamu vězíme,
a každý člověk ve případě některém
je Suffénem a každý sebeklamu podléhá
a nezří klam ten, an jest v pytli na zádech.

Katull je největším lyrikem římským. Marně bychom se ohlíželi v literatuře římské po motivech tak poétických aneb aspoň tak duchaplně spravovaných, jak tomu jest u Katulla. Jeť lyrikem nejryzejším, u něhož výraz s myšlénkou skvělou měrou souhlasí. Jak cítí, tak píše. Jeho ohnivé srdce se sterými city, jeho radosť nad blahem přátel a zuřivý hněv k sokům a nepřátelům se vší přirozeností a formou těsně přiléhající vykreslen v jeho básních. Zvláště pozoruhodna jsou jeho výrazná srovnání a pěkné obrazy z přírody. Bohužel předčasná smrť jednak vzácnou činnosť jeho přervala, jednak zabránila zdokonaliti básně nám čirou náhodou až ve století čtrnáctém krajanem Katullovým Benvenntem de Kampesani nalezené.

Zvláštní zálibu měl Katull v životě idyllickém. Vysněná idylla jeho života se neuskutečnila, osud změnil ji v truchlohru. Avšak Katull je nadšen i pro idylly cizí. Ještě více než idylla Caecilia, kollégy Katullova na Parnasse, dojímá nás idylla, jíž článek svůj zavíráme.[1])

Akmé a Septimius.

Akmu Septimus, drahou milenku,
ve svém klíně držel: „Milá," rce, „Akmo,
když já rád tě nemám a dál tě nechci
s vroucností milovať po léta všechna,
v indickém palu neb v stepích libyckých
ať sám s lvem divokým musím měřit se!"
Když byl takto mluvil, Milek tu kýchnuv
souhlas svůj projevil s jejich milostí.
Akmé obracujíc hlavičku lehce
a rtem purpurovým miláčku v očka,
touhou lásky spitá, polibky štědříc
promlouvá: „Moje všecko, Septumilku,
služmeš Milkovi, svému pánu, vždycky,
ač zápal se silou, v jarosti věčší
v mých cévách vzplanulých kypí horoucněj."
Když tak dí, tu Milek čtverák, zakýchnuv
souhlas svůj projevil s jejich milostí.
Teď s dobrým znamením začavše lásku
navzájem milují se v lásce spolné.
S Akmou Septimius neboh by nechtěl
syrskou říši změnit, ni Britska panství.

[1]) Báseň tuto náš Vrchlický kdesi napodobil snad ani nevěda.

Zas pak Septimius je Akmě věrné
každé tužby středem, její radostí.
Zřel věčší blaženosť kdo někde vůbec,
spatřil někdo takou u Milka přízeň?

„Brod“ v místních jmenech.

Místní jmeno Brod s příbuzným Brodek, Brodec, Brodce v Čechách několikráte se naskytá, i v sesterské Moravě, ba i v pomezném Bavorsku se s ním potkáváme.

Obyčejně se vykládá, že znamená místo, kde býval brod přes vodu, ale soudnější pozorování přesvědčí nás, že málokteré z míst těch jest u věčší vody, jako na př. Brod Německý, některá jsou pouze při nepatrných potocích, jako Český Brod, neb i na místech výše položených, kde vody není, na př. *Brod* u Budějovic.

Právě jmeno této osady přinutilo mě při místopisném zkoumání, abych pátral po jeho původu, a tu na stopu bezpečnou vedl mě druhý, posud obyčejný název téže vsi, *Vrata*. Patrně *znamená zde Brod a Vrata totéž, a sice vchod do brány v pomezním hvozdě.* Zde býval to hvozd dělící kdysi území kmene Dúdlebův od sousedů severnějších a zmizel až na některé zbytky v XIII. věku při kolonisací úvalu budějovického. Na bývalou bránu ve hvozdě tom upomíná i název jiné, opačným západním směrem od Budějovic ležící osady, která slove německy Branischen, česky pak Branišov, Braňšov [1]) neb také *Vrata*, z čehož jest patrno, že zde pomezným hvozdem směrem od západu k východu byla cesta, na jejíchž obou koncích byla Vrata, jedněm říkali jinak *Brod*, druhá dostala jmeno od toho, že zde seděli Braniši, t. j. lidé, jimž se jinde říkalo Stráže.

Pozorujeme-li lépe polohu jiných Brodů, poznáme, že na mnoze název ten asi týž význam měl. U jedné z bran zemských byl na jihu Vyšší Brod, na západě vítězstvím Břetislavovým známý Brodek u Domažlic i Brod na straně bavorské a Brod u Tachova, na severu Brod Železný, ba i na východě Brod Německý, na Moravě pak při zemské bráně do Uher vedoucí Brod Uherský. U tohoto padají na váhu i Jungmannem citovaná slova listiny: „decimam telonei, quod *brod* vulgo appellatur, in flumine Olzawa“, z nichž patrno, že slovo *brod* znamenalo metonymicky i clo u brány zemské vybírané.[2]) Že i název Brodu Českého téhož jest původu, snadně porozumíme, neboť není tam vě.ší vody, ale jisto jest, že místo samo bývalo právě na pomezi mezi kmenem Čechův a Zlíčanův.

Z toho, co jsme zde kratičce naznačili, patrným jest nejen původní význam místního jmena Brod, ale i důležitosť osad téhož jmena pro starý zeměpis a dějepis český. *Jos. Braniš.*

Spisovatel uhodl z polohy, že každý *Brod* nemusí míti jmena od bředení (přecházení) přes vodu; než potřebí ještě správné mínění jeho filologicky odůvodniti. *Brod* značí ovšem původně místo, kde lze přes vodu přebřísti

[1]) *Braniš, Branišov* nepochází přímo od slova brána (porta), jak spis. patrně myslí, nébrž od braнь boj; srv. pol. Broniš, Bronišów. *F. P.*

[2]) Není nutno mysliti na clo právě u brány zemské, nébrž *brod*, jak níže ukazujeme, značí metonymicky vůbec poplatek za převoz, *převozné*, (přes brod, přes řeku), jako na místě citovaném, jež nalezneš v Erbenových Regestech I, 46, jenž na str. 808 dobře vykládá: *brod*, theloneum *de vado*. *F. P.*

(přejíti, *διαβαδίζειν*, transire), lat. vadum, neb se převézti (na koni, na voru, na lodi: transvehi; tak charv. slovín. broditi navigare, brodar nauta; charv. brod loď, slovín. brod loď, převoz; stsl. brodarь, čes. brodař převozník, slovín. brodnina, charv. brodarina převozné; čes. *brod* metonymicky *převozné*, o čem viz pozn. výše. Přeneseně pak *brod* znamená „přecházení, pobíhání, blouzení“ vůbec (rus. бректи přecházeti sem tam, бродяга tulák, slovín. zabresti, čes. zabřísti = zablouditi), pak *přechod*, *cestu*, lat. iter, meatus: pol. bród pravá cesta, stsl. brodъ běganiju, brodъ nosa naris *meatus*, brodъ dychaniju. A tento význam *(přechod*, *cesta)* má tedy *Brod* v četných jmenech místních, znače jmenovitě „přechod (cestu) hvozdem, průsmykem, přes hranici“; s tím se dobře shoduje druhotvar *Vrata*, jejž má Brod u Budějovic, jako slují v dolní Lužici Brody po německu Pförten.[1]) *Fr. Prusík.*

Úvahy.

Hlídka programmův.

27. **Kapitola o hygieně školní: O polodenním vyučování.** Napsal Fr. **Táborský.** Výroční zpráva vyšší dívčí školy kr. hlav. města Prahy za šk. rok 1891. 8°. 7.

Spisovatel vidí právem zkázu zdraví, nepěkný vzrůst tělesný a p. při mládeži v nemírné duševní námaze a nedostatečném cviku tělesném, k němuž se při nynější soustavě školní učby ani nedostává času. Proto se domáhá nápravy v tom, že se vyučování sjednotí na 5 hodin za sebou jdoucích, což — jak spisovatel zřejmě vytýká — na Minervině střední škole dívčí, na něm. dívčím liceu zdejším a na mnohých ústavech v cizině, jmenovitě na gymnasiu Giessenském (a my dodáváme: na všech ruských gymnasiích) s velikým prospěchem jest zařízeno. Jediné tím se získá volný čas na pěstění těla a u dívek na potřebnou výchovu domácí. Nikdo se nelekej pěti hodin za sebou, jen když jsou oddechy a předměty přiměřeně rozděleny, pak se není báti žádného přetížení, o čem můžeme dáti svědectví z vlastní zkušenosti své; a jak se ušetří v zimě zrak žactva, když nemusí pracovati za odpoledního šera nebo blikavého plynu. Je na čase, by se konečně nahlédlo, že také tělo musí býti hleděno, neboť mens sana pouze in corpore sano. *Red.*

28. **Učitelstvo latinských škol městských v 16. věku.** Napsal Zikm. **Winter.** XXVII. roční zpráva c. k. akad. gymnasia v Praze za školní rok 1891. 8°. 29.

Z bohatých zásob svých vytěžil spisovatel zajímavou kapitolu školskou; vykládáť rázovitým slohem svým o universí a jejím podacím, o officialech školních v úřadě a o živobytí jejich. Že spis. své zprávy, v nichž i odborník najde leccos nového, dokládá, kde třeba, prameny, z nichž čerpal, rozumí se při něm samo sebou. *Red*

---

[1]) Pfuhl sice míní, že Pförten pošlo z Förden, Furten, než nutno to není, jak vidí se na budějovském Brodu, jenž též sluje Vrata; v Čechách Brody (Brodky, Brod[ce]) jmenujou Němci buď Brod, Prodl, Prödlas, Pröles (z Prödles), nebo překládají Fur[th], Viertel Pal. Pop. 374 (z Fürthel); jeden (Pal. Pop. 400) se jmenuje Bruck, což není-li pokaženo z Brod, poukazuje ku vzniku v době, když tu přes Mži na bývalém bro[dě] zřízen *most.* *F. P*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Alaudae. (latinský časopis). Vydavatel Heřm. *Loescher* v Římě. Redakce a administrace: Aquila, Abruzzi (Italia) 8°. Předplatné na 6 čísel 1½ franku. R. 1890. Číslo 21. obsahuje mimo latinský překlad (v 48 hexametrech) známé episody (Francesca di Rimini) z Dantovy Božské komédie.

Athenaeum. Redaktor Jos. Kaizl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 seš. o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 1. a 2. Časopis sice má nové nakladatelstvo, ale směr zůstal týž jako dříve: *vynášeti práce lidí svého tábora a snižovati práce lidí z tábora protivného.* O tom svědčí na př. affaira o domnělé křivdě Peiskerově a „kritiky" à la Kraus, jenž chtěl přece také po sobě — fin de siècle! — něco pozůstaviti a slátal tuto quixotiadu, jejíž pochybený účel jest příliš patrný a vůdčí zásadou její „Calumniare audacter, semper aliquid haeret," za niž už jednou po podobné „kritice" *dostal důtku od akademického senátu české university.* Zabývati se tedy dále tímto „kritikem", bylo by nás nedůstojno.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 17. a 19.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 9.: Konkurenční příspěvek beneficiatův k obročním stavbám při nynější kongrue (A. Jirák). O sociální otázce (J. Kousal). Sv. Jan Kentský (K. Konrád). Věž babylonská ve světle novějších nálezů v Assyrii (A. Podlaha).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 21.—22.: V rodišti (J. Štemberka). Josefka (M. Hájek). Práva městská království Českého. Bratří (K. Zákoucký).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXI. Svazek 8.: Korinthský architektický řád (G. Pavluckij).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVIII. Sešit 5.

Listy průmyslové. Redaktor Alois **Studnička.** Nakl. F. L. Popelka v Jaroměři. Cena ročně (52 čísel o 8 str.) 5 zl. 4°. Ročník I. Číslo 6.—8.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XII. Číslo 22.—23.

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník VIII. Číslo 5.: Úryvky z dějin hudebních (J. Debrnov). Karel Ondříček (K. Navrátil).

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník II. Číslo 23.—24.: *Stráž mrtvých (J. Milota).

*Zlato v hoře (J. Nečas). Komedianti (Fr. Bursová). *Dudák z hor (V. Pejša). Dětský věk (J. Košťál).

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročník VII. Zešyt 11.: Návštěva Haličských středních škol r. 1891—2 (27 gymn. s 12.826, 4 reálky s 1178 žáky). Klassikové a romantikové u vychování (F. Bizoň). Ještě o klassifikaci žáků (A. Pechnik). O zeměpisném spolku ve Finsku (B. Gustavič). O přibliženinách v počtu logaritmovém (V. Puchevič). K str. 800. upozorňujeme, že *trochu* si polština vypůjčila z češtiny, jako mnohý jiný tvar, ku př. nězbedný místo nězbędný a j.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 22.—23.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Číslo 11.: Jan Neruda (Em. Miřiovský). Obrázky z naší výstavy (F. S. Procházka). *O dušičkách (Jan Borl). Námořní válka anglicko-nizozemská 1652 až 1654 (K. Klír). Noční hrůzný výjev na železniční trati (Charles Monet; př. Jan Wagner). *Podzimní melodie (B. Bouška). Pověsť o objevení kůry chinové, jakož i stručný popis stromu chinovníka (K. Chalupa). V den dušiček (F. Oliva).

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník 21. Číslo 11.: První objevitelé Ameriky (Jan Macháček). *Šicí stroj (Jaroslav Vrchlický). *V sadě (Bohumila Klimšová). *Ze hluku denních bojů (Fr. Táborský). O dobrodružstvích a válečných jízdách Jana Žižky před vypuknutím bouří husitských (Hugo Toman). Naše jubilejní výstava (Jan Koula a J. J. Toužimský).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 98.—99. mají články Cocotte — Colorado a Colorado Springs — Confrères de la Passion.

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník IV. Sešit 10.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 41.—44. *Příloha:* str. 23—69 (dokonč.).

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XI. Sešit 11.: V čiernickej škole (Elena Maróthy-Soltészová). Nie milí nie drahí (Ivan Vazov, přel. S. J. Zachej). *Pozdrav. *Turcu. *Almužna (Samolichý). Vznik kozáctva (z D. Ilovajského Jozef Škultéty). *Jasenné sonetty (Martin Sládkovičov). *Na cintorínoch (Martin Sládkovičov). Doma (Anton Čechov). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1891. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 11.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Seš. 11.: U muziky. *Po výstavě. Neznám Vás, pane. *Praha z literární retrospektivy (S. Vejr). Nohy Štěpána Piskaře (J. Franc). *Lučebné verše. Když jsem umřel (K. Benda). Vavřinec Lebeda. *Romance (A. Klášterský).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.)

3 zl. Roč. II. Čís. 25.—27.: Vyšší dívčí školství švédské (V. Mourek). Výcvik násobilky (J. Černík). Optika ve spisech J. A. Komenského (V. Ptáček). Stojaté písmo (J. Vít).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 2.—3.: Hmyz na Borneu. Črty anatomické a fysiologické (L. Haškovec). Hloubka a dno Adrie (J. Frejlach). Stromy lahvové (Kf.). Květena rybníka Dolno-Počernického. Podbílek (Kf.). O významu palaeontologie pro zoologii (A. Frič). Kapradiny českého útvaru křídového (J. Velenovský).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 22.—23.: Dissimulant (E. Tréval). Z básníků provençalských (př. Z. Bouška). V cihelně (K. Zákoucký). Besedy (V. Pittnerová). Proroci výměnkáře Vrtěla (J. Šůstal).

Visła. Měsięčnik gieograficno-etnograficny. Red. Jan **Karlovič.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník V. Svazek 5.: Ves Komaroviče v okresu Mozyrském (E. Jeleňská). Kronika geograficka (V. Nałkovski). Národní hry a zábavy v Rośćiševě (R. Křyvická). Cepy (M. Vavřeněcki). Dvě stará zaříkávání (R. Lubič). Boginki-Mamuny (M. Sumcov). Rozvoj novodobé ethnologie (T. Achelis). Z národních podání a pověr (St. Poláček). O loutkách (J. Bogdanovičovna). Drobnosti.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 8. a 10.: Abkürzungen auf griechischen Inschriften (J. Simon). *Κένταυρος* (L. Laistner). Der ursprüngliche Druck des Jorig Pleyer'schen Liedes auf den Tod Kaiser Maximilians I. (J. Ammann). Zum Lateinunterrichte im Obergymnasium (A. Stitz).

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 11.: Elizabeth Barrettová-Browningová (Ž. Podlipská). Petice Ženského výrobního spolku k říšské radě za aktivní volební právo žen při volbách do říšské rady. Petice Minervina k říšské radě za připuštění žen k studiu na fakultě lékařské a filosofické i v oboru lékárnickém.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník I. Seš. 10.: Rozhledy z elektrotechniky (K. Domalíp). O pravlasti národův indoevropských (E. Kovář). Rozhledy. Směs.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 10.: Plán k dobytí Krymu sestavený Jiřím Križanićem (M. Berežkov). Romansko-germanské oddělení filologické společnosti při Petrohradské universitě (velmi zajímavé a důležité zprávy literárně-historické a filologické). Kritické poznámky k Plautovi a Propertius (O. Šebor). K Aristofanovi (V. E.).

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Frant. **Bayer.** Cena sešitu 35 kr. Ročník V. Sešit 5.: J. A. Komenského sebrané spisy vychovávací. J. Kaprasa sebrané rozpravy psychologické.

Knihovna českého lidu. Pořádají L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** Nakl. F. Šimáček. v. 8°. Číslo 1.: *Skřítek v lidovém podání staročeském.* Sepsal Č. *Zíbrt.* V Praze 1891. II. 45. C. 36 kr. — Knihovna tato má obsahovati *rozsáhlejší* práce programu časopisu „Českého lidu". — V příčině „dědkův" na str. 4. dokážeme příště jinde nesprávnost nynějšího mínění. „Není ani *křiska* doma" (19) říká se *dosud* na Plaště a Plzeňště. K str. 21 extr. dodáváme, že na Pls. a Plz. si představujou skřítka *vševědoucím,* říkajíť: „ten (člověk) ví všecko,

jako by měl skřítka.“ K str. 22.: Rovněž ruské ikony bývají beze vší pochyby v témž koutě, v němž býval u předkův našich skřítek postaven.

Kubšova Bibliotéka moravská. V Třebíči. Nakladatel J. F. Kubeš. 8°. Cena seš. (o 3—4 arších) 10 kr. Ročník II. Seš. 21.—22.: Z lesních stínů od J. Seidla.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXI. Číslo 4.: *Pozemský prach* od S. *Podlipské*. V Praze 1891. 144.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXV. Seš. 6.: Obrázky ze školství českého a rakouského a 18. a 19. století. Sestavil V. *Gabriel*.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 28.—32. ukončuje M. Šimáčkův román Otec. Sešitem 33. počne vycházeti Ohnetova Odkázaná duše (l'âme de Pierre).

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 1. a 2.: Sebrané spisy Fr. Stránecké. Díl I., svazek 2.

Vlasť a svět. Sbírka spisů pro mládež. Nákladem F. Šimáčka. 8°. Čís. 5.: *Povídky o českých umělcích* od K. Raise. V Praze 1891. I. 68. C 36 kr.

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1891. m. 8°. Cena sešitu (o 64 str.) 25 kr. Sešit 7.: Petr a Jan, napsal Guy de Maupassant, př. V. Hrbek (dokončení). Sešit 8.: Hostem u básníků Jaroslava Vrchlického. Str. 1.—80.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 9.: Život na výstavě líčí S. B. *Heller*, illustruje J. Ulrich. Přílohou celkový pohled na výstavu.

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil Jos. *Svátek*. Dílo toto, které vydáno bylo po sešitech, jest (seš. 13.—14.) ukončeno. Rozvrženo jest ve dvě části. Prvá obsahuje 10 článků, druhá osm. Materialu bylo k nim užito věčšinou nového, posud neuveřejněného a širším kruhům nepřístupného. Cena I. dílu 2 zl. 80 kr., II. dílu 2 zl. 60 kr.

Československá Koleda. Velký občanský kalendář na přestupný rok 1892. Nákladem F. Šimáčka v Praze. 4°. 140. C. 50 kr.

Národ. Kalendář na přestupný rok 1892. Nákladem F. Šimáčka v Praze. 4°. 140. C. 50 kr.

A. V. Šmilovského spisy výpravné. Nákladem F. Šimáčka. m. 8°. Svazek 7.: Pod doškovými střechami. Spálený Šimák. Baron Krušina. Perla v hrubé kazajce. Lesní panenka. V Praze 1891. 266. C. 1 zl. 20 kr.

Sláva. Literární burleska z r. 1824 od Gust. **Jaroše.** Práce cenou poctěná při konkursu Poétických besed. V Praze 1891. Nákladem F. Šimáčka. m. 8°. 128. C. 90 kr.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** V Praze 1891. Nakladatel I. L. Kober. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Seš. 6.

Physiologie lásky. Napsal Pavel **Montegazza.** V Praze. Nákladem I. L. Kobra. 8°. 48. Cena 25 kr. Seš. 17.: ukončení physiologie nenávisti. Sešit 18.—19.: pokrač. physiologie záliby.

Zpráva o činnosti Úrazové pojišťovny dělnické pro království České v Praze za dobu od 1. listopadu 1889 do 31. prosince 1890. V Praze 1891. 4°. 181.

Slovníček latinsko-český a česko-latinský, který za pomůcku ke Cvičebným kněhám jazyka latinského pro I. a II. třídu gymnasijní sestavil Fr. **Hrbek.** V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 8°. 97. Cena 55 kr. — Slovníček bude velmi vhod žákům, kteří užívají zmíněných kněh učebních.

Publikáni a hříšníci od Gust. **Jaroše.** 1891. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. 209. C. 1 zl. 20 kr.

Nákres slovanského bájesloví. Napsal H. **Máchal.** V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. v. 8°. 224. C. 2 zl. 20 kr. — Spisovatel, jak v předmluvě praví, hledí články o bájesloví národů slovanských po různu roztroušené v přehledný celek sebrati, podávaje představy o báječných bytostech vůbec, ať pohanských neb později povstalých. S pochvalou se zmíniti musíme, že spisovatel sebral vskutku velmi hojnou látku bájeslovnou z četných pramenův, jež na konec uvádí, a z národního podání. Dílo jest přehledně sestaveno, a žádná důležitější částka bájesloví slovanského není pominuta. Spisovatel dobře činí, že se nepouští mnoho do výkladův jednotlivých výrazů bájeslovných, neboť část ta patří k nejobtížnějším partiím jazykozpytným. Tu tam sice podává výklady některých učencův nezřídka správné, avšak jindy zase má takové výklady, s nimiž se snášeti nelze; sem patří to, co řečeno o výrazu Prone, Proven, Prove, Porenutius (str. 23); že Svantovít vznikl z křesťanského sv. Víta (29), kdežto právě naopak obezřelí obracovatelé na víru křesťanskou k vůli podobně znícímu jmenu modly uvedli sem uctívání sv. Víta; co řečeno o Radigostově původu (33). Představa slunce, jako bytosti ženské (44) není starší než představa jeho jako bytosti mužské, neboť tato nalézá se i u Řekův a Římanův, kteří se od Slovanů mnohem dříve oddělili než Germani a Litvané, kteří si představují slunce jako ženu. Jaga nesouvisí s ąžь (68), o jejím původě viz Krok I., 154. Chybně píše spis. návy (69), navy (121, 122), o jehož původu a správném tvaru viz Krok I., 28. Rovněž chybno bramíni (121) m. brahmani; Zmokové (152), Zmeka (153) m. Zemkové, Zemka; pavůza (170) m. pavuza a j. K dílu svému přidal spis. obšírný ukazatel, s jehož spořádáním však se nelze nikterak snášeti: dělíť *ĕ* od *e*, *ó* od *o*, *ů* od *u*, *ý* od *y*, *í* od *i*, *é* od *e*, *á* od *a*, *ď* od *d*; tím jest hledání velice stíženo. — Úprava spisu jest velmi úhledna.

Pohádkové večery. Nakl. Fr. Bačkovský. V Praze 1891. 16°. Cena sešitu (o 32 str.) 5 kr. Sešit 4.—7. 19: Kouzelné zrcadlo. O Jankovi s třemi psy. Čarovné ovoce. Tři bratří. Noc v říši duchů. O chytrém krejčíku. O zakletém zámku. Dvě rady starého žebráka. O zbojnících. Zlatovláska. Smrť kmotříčka. Hadí koruna.

Allegoria Protheus felicitatis et miseriae Čechicae. Od J. Fl. **Hameršmida.** 3. vyd. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. 12°. 15. C. 10 kr.

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník III. Číslo 2. a 3.

Dětská knihovna. Nakladatel Fr. Bačkovský. V Praze. m. 8°. Sešit 5.: Zvířátka a děti od A. **Svobody.** Cena 15 kr.

A. V. Šmilovského pozůstalá dramata. Svazek 1.: Natalie. Scéna ze salonu. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. 12°. 112. C. 60 kr.

Veselé vojenské historky. Napsal A. **Hrdlička.** 2. vyd. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. 8°. 192. C. 80 kr.

Ethiopská lilie. Napsal J. **Arbes.** 2. vyd. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. 8°. 250. Cena 1 zl. 40 kr.

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svaz. 276.: Ve službách Bedřicha Velikého od J. Flekáčka. — Svaz. 277.: Štěpán Malík od St. Řeháka.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1891. Náklad. M. Knappa. Svazek 39.: Dobrodružství na statku. Veselohra o 1 jednání od K. Řeháka. 31. C. 15 kr.

O útulcích pro chudou mládež školní od A. **Mojžíše**. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp. v. 8°. 18. Cena 12 kr.

Průvodce po dějinách věku starého, středního a nového. Pro školu a dům napsal Fr. **Brdlík**. V Přerově 1891. Nákladem vlastním. 8°. IV. 464. Cena 1 zl. 30 kr. — Po zastaralém a rozebraném Křížkově přehledu dějin bylo nutně potřeby nové knihy; tu nám podává nyní prof. Brdlík vyčerpav dějiny světové až do předešlé desítky tohoto století, při čem patřičně přihlíženo i k starším dějinám Slovanů. Kniha jest prakticky sestavena, tiskem odlišena jsou hesla od hojné, srozumitelné látky, k níž připojene 33 rodokmenův. Není pochyby, že bude uvítána radostně od všech, kdo se dějinami zabývají ať z povinnosti či ze záliby. Úprava jest velmi pěkna, cena mírna.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva*. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 9. počíná líčiti cestu pana Broučka na výstavu v Královské oboře.

Bibliotéka humoristická románů českých i cizojazyčných. Nakladatel I. L. Kober v Praze. m. 4°. Cena sešitu (o 40 str.) 20 kr. Sešit 2. a 3.

Boženy Němcové Národní báchorky a pověsti. V Praze 1891. Nakl. I. L. Kober. 4°. Cena seš. (o 24 str.) 30 kr. Seš. 3.: Sedmero krkavců. Alabastrová ručička. Ptačí hlava a srdce. Moudrý zlatník.

Jana Amosa Komenského Sebrané spisy vychovatelské. V českém překladě vydává Fr. Bayer. V Přerově 1891. Nákladem vlastním. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1.: Brána věcí otevřená, př. Jos. Šmaha. — Celá sbírka bude v 23 sešitech obsahovati ještě Drobné spisy, Panegersi, Panaugii, Škola hrou, Nástěn pansofie, Cestu světla.

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Drobné klepy. Sešit 1: Různé kresby humoristické. — Jen povinný dluh se splácí Nerudovi, že se hnedle po jeho smrti vydávají souborně díla jeho. Doufáme věrně, že péče nakladatelstva bude odběratelstvem hojně odměněna, jeť málo tak oblíbených spisovatelův, jako právě Neruda. Úprava spisův jest ho důstojna, velmi úhledna.

J. A. Komenského Didaktika. Nakl. I. L. Kober. V Praze 1891. m. 8°. 2. vyd. Sešit 3—5 (dokončení). Cena?

Studentský kalendář na r. 1891—92. Redaktor Alois **Holub**. Nakl. I. L. Kober. V Praze 1891. 16°. Roč. II. Cena? — Kalendář bude studentstvu vítán, an obsahuje mimo jiné nejdůležitější fysikální zákony ve formě mathematické přehledně sestavené J. Wimmrem.

Národní pohádky a pověsti. Vypravuje Václav Beneš **Třebízský**. Illustr. V. Oliva. 2. vyd. V Praze 1891. Naklad. F. Topič. 8°. 160. Cena váz. 1 zl. 50 kr.

Vybrané báje slovanské. Vydal K. J. **Erben**. Illustr. V. Oliva. 2. vyd. V Praze 1891. Nakl. týž. 8°. 152. Cena váz. 1 zl. 40 kr. — Obě knihy vynikají elegantní úpravou, a hodí se pro pěkný obsah svůj výborně za vánoční dárky naší mládeži.

Dramatická literatura.

Osmý rok Národního divadla. Napsal Fr. Ad. Šubert. V Praze 1891 Malé 8°. 39. Cena 20 kr.

Ze zajímavé brošury vyjímáme toto:

Práce, jež byly dávány od 18. listopadu 1890 do 17. listopadu 1891, jsou tyto:

Z původních prací českých:

I. V činohře: I. Bozděch Em. „Spontaní“ 2. „Zkouška státníkova“ 2; II. Jeřábek Fr. V. „Služebník svého pána“ 2; III. Jirásek Al. „Vojnarka“ 1; IV. Klicpera V. K. „Rohovín čtverrohý“ 1; V. Kolár J. J. „Ďáblova legenda“ 2, „Žižkova smrt“ 8; VI. Kukla K. L. „Svatební noc“ 2; VII. Macháček S. K. „Ženichové“ 1; VIII. Mikovec F. „Záhuba rodu Přemyslovců“ 4; IX. Pippich K. „Ve veřejném životě“ 1; X. Preissová G. „Gazdina roba“ 4, „Její pastorkyňa“ 2; XI. Stroupežnický L. „Paní mincmistrová“ 4, Zvíkovský rarášek“ 6; XII. Šamberk F. F. „Jedenácté přikázání“ 2, „Jos. Kaj. Tyl“ 1; Šimáček M. A. „Svět malých lidí“ 5; XIV. Štolba Jos. „Křivé cesty“ 8; XV. Šubert F. A. „Jan Výrava“ 3, „Velkostatkář“ 7; XVI. Tyl Jos. K. „Měšťané a studenti“ 5, „Strakonický dudák“ 12; XVII. Vlček V. „Milada“ 1; XVIII. Vrchlický Jar. „Drahomíra“ 2, „Noc na Karlštejně“ 2; XIX. Neznámý spisovatel „Komedie o kupci a jeho nevěrné ženě“ 1.

Od 19 českých spisovatelů dáváno 27 prací celkem 90kráte.

II. V melodramatu: Vrchlický-Fibich: „Námluvy Pelopovy“ 3, „Smír Tantalův“ 4, „Smrt Hippodamie“ 4, celkem 11kráte.

III. V operách a skladbách: I. Bendl K. „Lejla“ 10; II. Blodek „V studni“ 4; III. Dvořák A. dr. „Dimitrij“ 5, „Jakobín“ 5 a „Stabat mater“ 1; IV. Rozkošný J. R. „Popelka“ 1; V. Smetana B. „Čertova stěna“ 2, „Dalibor“ 3, „Hubička“ 2, „Libuše“ 4, „Prodaná nevěsta“ 17, „Tajemství“ 2; VI. Šebor K. „Nevěsta husitská“ 5; VII. Trneček H. „Amaranta“ 3.

Od 7 skladatelů českých dáváno 14 prací celkem 64kráte.

IV. V baletu: Berger, Janáček a Dr. Herben: „Rákoš Rákoczy“ 8kráte.

Úhrnem dávány byly v uplynulém osmém roce původní práce 173kráte.

Kromě toho při slavnostním představení dne 26. září 1891 za přítomnosti císaře a krále Františka Josefa I. dáváno 1. jednání Dvořákovy opery „Jakobín“. Dále provedena symfonická báseň Smetanova „Z českých luhů a hájů“ 1kráte, slavnostní předehra Smetanova při četných představeních slavnostních v době jubilejní výstavy 13kráte. Dvořákova „Husitská“ 1kráte, „Bendlův „Trojlístek národních písní“ 1kráte, Šeborova „Hymna Sokolů“ 1kráte, uspořádán koncert ve prospěch p. Josefa Frankovského a vložen dne 18. března 1891 do představení „Strakonického dudáka“. Dále přednesena v polském překladu báseň Jaroslava Vrchlického „Labe“, báseň A. E. Mužíka „Dva ohně“, a při 23 slavnostních představeních předneseny proslovy, a rovněž při 23 představeních uspořádány Fr. Kolárem živé obrazy.

Z jinoslovanských prací byly dávány:

A. Činoherní: Anczyc „Chłopi arystokraci“ (polsky) 1; Čechov A. „Námluvy“ 1; hr. Fredro otec „Dwie blizny“ (polsky) 1; Gogol „Revisor“ 4; Krylov V. „Medvěd námluvčím“ 4; Nevěžin „Druhá mladost“ 4; Palm „Náš přítel Něklužev“ 3.

Od 7 spisovatelů jinoslovanských dáváno 7 prací celkem 18kráte.

B. Operní: Čajkovskij P. J. „Eugenij Oněgin“ 3; Moniuszko „Strašný dvůr“ 4kráte. Od 2 skladatelů jinoslovanských dávány 2 opery celkem 7kráte.

Kromě toho dáváno třetí jednání Moniuszkovy opery „Strašný dvůr“, a provedena ouvertura k opeře „Halka“ téhož skladatele při koncertu lvovského zpěváckého spolku polského „Lutnia“, který na jevišti Národního divadla pohostinsku vystoupil. Před tím již zpíval na jevišti Národního divadla rusínský zpěvácký spolek „Bojan“ a přednesl sbory a písně rusínské, národní i umělé.

Z cizích činoher byly hrány: Latinské: F. M. Plautus: „Menaechmové“ 2; anglické: W. Shakespeare: „Macbeth“ 2, „Mnoho povyku pro nic za nic“ 2, „Sen v noci Svatojanské“ 14, celkem 18kráte. Francouzské: Beaumarchais „Figarova svatba“ 4; Dumas „Dáma s kameliemi“ 3; Moliére „Lakomec“ 3; Pailleron „Myška“ 2; Sardou „Divorçons“ (francouzsky, od společnosti madame Judicové v únoru 1891) 1, „Fernanda“ 4, „Odetta“ 1, „Theodora“ 7, „Thermidor“ 7, Scribe a Legouvé „Adrienna Lecouvreurova“ 2, francouzské hry celkem 34kráte. Nordické: Ibsen „Nepřítel lidu“ 4. Německé: Birch-Pfeifferová „Diblík“ 2. „Sirotek lovoodský“ 1; L'Arronge „Doktor Kalous“ 1; Moser „Bibliotekář“ 2; Müller „Na nádraží“ 2; Raupach: „Mlynář a jeho dítě“ 2; Sudermann „Čest“ 14; Schiller „Marie Stuartovna“ 1; Wilbrandt „Arria a Messalina“ 1, celkem 26kráte. Cizí hry dávány úhrnem 84kráte.

Hra beze slov (pantomima): Carré-Wormser „Ztracený syn“ 7kráte.

Z cizích oper dávaly se vlaské: Bellini „Norma“ 2; Donizetti „Lucia“ 2; Franchetti „Asrael“ 15; Mascagni „Sedlák kavalír“ 21; Verdi „Aida“ 2, „Otello“ 4, „Rigoletto“ 1. Vlaské opery celkem 47kráte. Francouzské: Auber: „Černé domino“ 4, „Němá z Portici“ 3; Bizet „Carmen“ 5; Boieldieu „Bílá paní“ 1; Gounod „Faust a Markéta“ 1; Meyerbeer „Hugenoti“ 3; Offenbach „Svatba při lucernách“ 4; Thomas „Mignon“ 2. Francouzské opery celkem 23kráte. Německé: Brüll „Zlatý křížek“ 1; Goldmark „Královna ze Sáby“ 2, „Merlin“ 5; Liszt „Svatá Alžběta“ 15; Mozart „Don Juan“ 3, „Kouzelná flétna“ 8; Wagner „Lohengrin“ 1, „Tannhäuser“ 17; Weber „Čarostřelec“ 2. Německé opery a oratoria dávány celkem 54kráte.

Cizí opery dávány celkem 124kráte.

Kromě toho provedeno 2. jednání Goldmarkovy opery „Merlin“ při slavnostním představení dne 26. září 1891 za přítomnosti Jeho Veličenstva císaře a krále Františka Josefa I. v Národním divadle. Madamme A. Judicová přednesla při své poh. hře dne 18. února 1891 „Chansonettes“.

Z cizích operet dávány francouzské: Hervé „Mam'zelle Nitouche“ 15kráte, Serpette „Červená karkulka“ 3, celkem operetty byly 18kráte.

Z cizích výpravných her: Laloue, Bourgeois a Laurent „Ďáblovy pilulky“ 19, Pohl „Sedm havranů“ 18; celkem dávány výpravné hry 37kráte.

Z cizích baletů dávány: Manzotti „Excelsior“ 14; Taglioni „Flik a Flok“ 5; Velké ballabile 1, celkem byly cizí balety 20kráte a 2kráte proveden poslední obraz („Sbratření národů“) z „Excelsioru“.

Přehled všech prací jeví se takto: *Původní* tvorba: Činoher 90, oper 64, melodramat 11, baletů 8, původních prací úhrnem 173. — *Jinoslovanská* díla: činoher 18, oper 7, úhrnem tedy 25. — *Cizí* tvorba: Činoher 84, oper 124, operet 18, her beze slov 7, výpravných her 37, baletů 22; úhrnem 292.

Výstava spůsobila, že v osmém roce Národního divadla dospěl počet představení na stupeň dosud nejvyšší. Bylot od 18. listopadu 1890 do 17. listopadu 1891 včetně všech představení 442, z těch 355 večerních, 87 odpoledních. Co do druhu bylo představení činoherních 160, melodramatických 11, operních 165, operetních 18, výpravných her 37, baletních 11 (kde celé představení vyplnil pouze balet), koncertní 1, pantomimy 3 (kde tvořila hra beze slov celé představení) a smíšených 36 (oper a činoher, oper a baletů, činoher a koncertů, činoher a baletů, koncertů, oper a baletů, koncertů a oper, her beze slov a baletů, oper a her beze slov).

Novinky osmého roku byly:

I. Původní české: *a*) *činohry*: 1. „Svět malých lidí“ od M. A. Šimáčka dne 22. listopadu 1890; 2. „Velkostatkář“ od F. A. Šuberta dne 4. prosince

1890; 3. „Ďáblova legenda“ od J. J. Kolára dne 9. února 1891; 4. „Křivé cesty“ od Josefa Štolby dne 6. března 1891; 5. „Spoutaní“ od Em. Bozděcha dne 17. března 1891; *b) melodrama:* 1. „Smír Tantalův“ od Jar. Vrchlického a Zd. Fibicha dne 2. června 1891; 2. „Smrt Hippodamie“ od týchž autorů dne 8. listopadu 1891; *c) balet*: „Rákoš Rákoczy“ od A. Bergra, L. Janáčka a dra. J. Herbena dne 24. července 1891.

II. Jinoslovanské: činohra: „Druhá mladost“ od Nevěžina dne 21. února 1891; *opera:* „Strašný dvůr“ od St. Moniuszka dne 29. října 1891.

III. Cizí: *a) činohry*: „Čest“ od H. Sudermanna dne 30. ledna 1891; 2. „Nepřítel lidu“ od H. Ibsena dne 11. května 1891; 3. „Thermidor“ od V. Sardoua dne 18. června 1891; *b) opery:* (a scenicky provedené oratorium) 1. „Svatá Alžběta“ od Fr. Liszta dne 16. prosince 1890; 2. „Sedlák kavalír“ od Pietra Mascagniho dne 4. ledna 1891; 3. „Tannhäuser“ od R. Wagnera dne 28. ledna 1891; *c) operetta:* „Mam'zelle Nitouche“ od F. Hervéa dne 29. listopadu 1890; *d) hra beze slov*: „Ztracený syn“ od M. Carréa a A. Wormsera dne 21. září r. 1891.

Poprvé do Národního divadla uvedeny byly:

Z původních činoher: 1. „Žižkova smrt“ od J. J. Kolára dne 8. července 1891; 2. „Záhuba rodu Přemyslovců“ od F. B. Mikovce dne 22. srpna 1891; 3. „Měšťané a studenti“ od J. K. Tyla dne 24. září 1891; 4. „Ženichové“ od S. K. Macháčka dne 9. listopadu 1891. *Z původních oper*: „Lejla“ od K. Bendla dne 2. května 1891. *Z jinoslovanských činoher:* „Revisor“ od Nik. Gogola dne 20. října 1891.

Z cizích činoher: 1. „Diblík“ od Charlotty Birch-Pfeifferové dne 18. ledna 1891; 2. „Marie Stuartovna“ od B. Schillera dne 5. dubna 1891; 3. „Adrienna Lecouvreurova“ od Scribea a E. Legouvéa dne 9. dubna 1891; 4. „Dáma s kameliemi“ od Al. Dumasa ml. dne 12. dubna 1891; 5. „Fernanda“ od V. Sardoua dne 9. října 1891; 6. Arria a Messalina od A. Wilbrandta dne 15. listopadu 1891.

Cizí opery: „Svatba při lucernách“ od G. Offenbacha dne 5. února 1891; 2. „Černé domino“ od D. F. E. Aubera dne 14. února 1891.

Přehled původních her v českém divadle od r. 1862 až do konce r. 1890 (kromě prvního roku vždy od 1. ledna do 31. prosince) jeví se takto:

Roku	Činoher	Melodramat	Oper a hud. skladeb	Baletů	Úhrnem
1862	4	—	1	—	5
1863	19	—	2	—	21
1864	50	—	1	—	51
1865	32	—	6	—	38
1866	72	—	25	—	96
1867	54	—	29	—	83
1868	63	—	48	—	111
1869	93	—	22	—	115
1870	61	—	30	—	91
1871	43	—	31	—	74
1872	58	—	19	—	77
1873	47	—	12	—	59
1874	50	—	31	—	81
1875	29	—	9	—	38
1876	17	—	27	—	44
1877	31	—	38	—	69
1878	26	—	35	—	61
1879	26	—	27	—	53
1880	44	—	50	—	94

Roku	Činoher	Melodramat	Oper a hud. skladeb	Baletů	Úhrnem
1881	69	—	57	—	126
1882	83	—	39	—	118
1883	119	—	90	—	209
1884	98	—	83	—	181
1885	85	—	67	—	152
1886	111	—	56	6	173
1887	107	—	49	8	164
1888	111	—	33	4	148
1889	65	—	44	9	118
1890	78	11	36	—	125

Co jsme po léta čekali z ochoty, bude zřízeno bohdá v roce příštím vlastní silou. V poslední valné schůzi Družstva Národního divadla bylo usneseno, založiti při Národním divadle *pro činohru dramatickou školu*, a sice nákladem Družstva. Tou dobou sbírá se materiál k náležitému přehledu všeho, co bude nutno pojmouti do učebného rozvrhu a proč bude třeba získati učitele. Od konservatoře drážďanské a vídeňské došly již učebné plány, od konservatoře pařížské, berlínské a pražské se očekávají. Ředitelstvo požádalo dramaturga, režiséry a jednotlivé mimo divadlo stojící odborníky za písemná dobrá zdání a mínění, založená na dlouholetém pozorování divadla. Všechno to spolu se zkušenostmi správy divadla vůbec a s hlavním zřetelem ku potřebě českého divadelnictví poslouží k náležitému přehledu o jakosti a velikosti úkolu a k položení základů pro školu dramatickou, dlouho již žádanou.

Uplynulý rok byl po prvním roce Národního divadla rokem nejlepším.

Arria a Messalina. Truchlohra o 5 jednáních. Napsal A. Wilbrandt. Přeložil Em. Bozděch.

Nový kus tento uvedl opět na naše jeviště tak citelně pohřešovanou pí. M Bittnerovou (Messalina), jež v nesnadné úloze té ukázala, seč jest. Není pochyby, že bude engageována, by byla jevišti našemu na dobro zachována. S ní důstojně závodily ostatní síly našeho dramatu, jako pí. Sklenářová (Arria), pp. Šimanovský (Paetus), Seifert (Marcus), Bittner (Narcissus), Silius (Slukov), Calpurnianus (Šamberk), Soranus (Řada), Kallias (Mošna).

Smrť Hippodamiina. Melodrama o 4 jednáních. Napsal Jar. **Vrchlický**. Hudbu složil Zd. Fibich.

Melodrama toto jest třetí člen trilogie „Hippodamie", jenž jest nemálo úchvatný jako předešlí dva. Hrou vynikají jmenovitě pí. Sklenářová (Hippodamie), pp. Šimanovský (Pelops), Slukov a Bittner (Atreus a Thyestes), Seifert (Chrysippos), Šmaha (Myrtilos). Pelops a Hippodamie vypadají však na našem jevišti proti dospělým synům svým příliš mladistvě. — Hudba Fibichova jest velmi případná a vyniká mnohem věčším pianem, jehož třeba k porozumění recitace, než v prvé části (Námluvách Pelopových).

Ženichové. Veselohra o 3 jednáních od Š. K. **Macháčka.**

Správa Nár. divadla několikrát už sáhla k starší zásobě dramatické literatury naší a to obyčejně šťastně. I tentokráte vylovila kus, jenž překypuje zdravým humorem, jadrným jazykem a pěkným veršem. Představitelé jednotlivých úloh se svědomitě přičinili o zdar kusu; na prvém místě jest to sl. Kubšová (Militka), pak pp. Mošna (Strachota), Pštros (Milinský), Šamberk (Bukovec), Mušek (Vítek) a Somr (Rodoslav).

Drobné zprávy.

Schválená díla:

Ningrovy děje všeobecné pro nižší třídy. I. díl. 4. vyd. vzdělané J. B. Novákem. V Praze 1892. Cena váz. 90 kr. (9/10. 1891, č. 21.112.)

Starý V. a Machovec F., Arithmetika pro nižší třídy gymnasií. 6. vydání. V Praze 1891. Cena 1 zl. 20 kr., váz. 1 zl. 40 kr. (10/10. 1891, č. 21.113.)

Rozmanitosti.

— **Statistika analfabetů v Předlitavsku.** Dle posledního sčítání lidu

	umí čísti a psáti	umí toliko čísti	analfabetů
v Haliči	1,239.122	492.080	4,876.614 (74%)
v Čechách . . .	4,566.034	127.003	1,150.057 (21%)
v Dol. Rakousích .	2,147.839	31.950	482.010 (19%)
na Moravě . . .	1,698.526	102.943	475.401 (21%)
ve Štyrsku . . .	826.545	66.346	389.817
v Tyrolsku . . .	618.994	31.782	161.920
v Hor. Rakousích .	626.817	15.874	143.140
v Bukovině . . .	102.264	7.566	536.761
ve Slezsku . . .	424.878	40.777	139.994
v Dalmacii . . .	71.205	4.222	451.699
v Krajině	216.876	62.027	220.055
v Korutansku . .	203.432	16.285	141.291
v Istrii	86.512	6.856	224.242
v Gorici i Gradišce	96.405	15.280	108.623
v Salcpurku . . .	132.995	6.238	34.277
v Terstu s okolím .	102.764	3.514	51.188
ve Vorarlbergu . .	96.944	881	17.248

— **Z ředitelství c. k. české zkušební kommisse pro učitelství na gymnasiích a školách reálných.** Klausurní zkoušky v zimním období 1891—92 jsou ustanoveny na sobotu 5. a pondělí 7. prosince t. r. Přihlášky k nim, jakož i ke zkouškám ústním, počínajícím ve středu 9. prosince t. r., buďtež podány písemně nejpozději do pátku 27. listopadu.

— **K 70letým narozeninám p. prof. Martina Hattaly.** Oslava 70letých narozenin p. prof. Martina Hattaly byla velice srdečná a velice okázalá. Dostaloť se mu od 4. listopadu až podnes nejen z českých, než i z ostatních zemí slovanských tolik důkazův upřímného uznání učitelských a vědeckých zásluh jeho, že by podrobné vyčtení všech sotva bylo vhod i vůbec známé skromnosti jeho. Proto přestaneme na několika všeobecných zmínkách o nich, ujišťujíce čtenáře své předně tím, že i z těch kollegův a společníků Hattalových, kteří se vědeckým smýšlením a snažením svým nesrovnávají s ním, uznali mnozí za slušné, objeviti se dílem osobně, dílem písemně v hojném počtu ostatních ctitelů jeho. Z těch zejmena dostavily se k němu také deputace zvláštní, kromě těch více sborů professorských na středních školách českých poctily jej zvláštními blahopřejnými adresami. K těm se druží takořka nepřehledná řada bývalých žáků Hattalových na týchž a jiných ústavech učitelských. Z ostatních blahopřejících uvésti sluší zvláště několik prelátů zdejších a zahraničných a mnoho spolků a společností. Někteří ze zdejších ctitelů Hattalových poctili jej i nádhernými kyticemi. Celá řada vynikajících

českých spisovatelů, spisovatelek a umělců přišli mu vstříc s blahopřáním. Jubilant obdržel též krásný obraz od lužických Srbů ve zdejším semináři se svou podobiznou jakožto učitel v semináři tom. Jubilant jest čil a těší se úplnému zdraví. Nechť žije ještě „mnogaja lěta". (N. L.)

— **Přednášky z oboru slavistiky a příbuzných věd** v zimním semestru 1891—92 na universitě *Záhřebské:* A. *Pavić:* O přízvuku a metrice charvátské. Dějiny charvátské literatury od nejstarší doby do 16. století. T. *Maretić:* Slovanská skladba v hlavních črtách. Litevská mluvnice se zřetelem na staroslověnskou. Fr. *Celestin:* Tvarosloví ruského jazyka s četbou vybraných kusův. A. hraběte Fredra život i díla s četbou vybraných výjevův z jeho veseloher. — Na universitě *Kievské:* Th. *Knauer:* Morfologie (2. část srovnávací mluvnice). Čtení sanskrtských památek. Uvedení do srovnávacího jazykozpytu. Mluvnice zendského jazyka (Avesty). P. *Vladimirov:* Hláskosloví a tvarosloví církevně-slovanského jazyka dle nejstarších památek. Dějiny ruského jazyka. Dějiny ruské literatury XVI. a XVII. věku. *T. Florinskij:* Slovanská nářečí. Encyklopaedie slovanovědy. *Dějiny české literatury.* Dějiny polské literatury.

— **Posluchačův na universitě Záhřebské** v letním pololetí 1890 až 1891 bylo 383, a sice: na fakultě bohoslovecké 49 řád., 65 mimoř., právn. 179 řád., filos. 45 řád., 16 mimoř., farmaceutův 29. Z nich bylo osvobozeno od školného: zcela 153 (tedy 40%), a sice: bohosl. 49 řád., 65 mim., právn. 23 ř., fil. 16 ř.; z polovice 61 (15·92%), a sice: právn. 44 řád., fil. 16 ř., 1 mimoř. Celkem tedy *osvobozeno téměř 56%* posluchačstva.

— **Na oslavu 300. dne narození J. A. Komenského** vydá nakladatelstvo Fournier & Haberler v Znojmě spis A. Castensův: Was muss uns veranlassen im Jahre 1892 das Andenken des A. Comenius festlich zu begehen? Cena 25 kr.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Akademia umějętności v Krakově.

Ve Zprávách č. 7. a 8. uveden jest obsah předložených rozprav těchto: I. Radliňski: Slovník nářečí Ainův, obývajících ostrov Šumšu. J. Karlovič: O skracování na počátku polských názvů místních i osobních (mnoho nepodobného pravdě, na př. Lipkovski z Fi-lip a j.) E. Porębovič: Katalog knih kastilských XVI. věku, které se nalézají v universitní knihovně Krakovské J. Kovalski: O vlivu tlaku na převodivosť elekrolytův. K. Olearski: Nový způsob měření velmi malých odporův. F. Bostel: Příspěvky k dějinám lvovského zlatnictva XVI. i XVII. věku. M. Sokołovski: Několik slov o Hansu Dürerovi. Týž: Neznámý dar králové Jadvigy pro kathedralu na Vavelu. L Lepšy: O málo známé stříbrné nádobě práce Krakovské. S. Tomkovič: Zpráva ze sedění komise pro dějiny umění. A. Blumenstok: Studie o dějinách majetku nemovitého u Germanův. J. Sěmiradzki: Fossilní fauna vrstev oxfordských a kimeridských v Polsce. St. Stodółkěvič: O pevném tvaru differentialních soustav totalních. M. Raciborski: Pythium dictyosporum, neznámý pasořit spirogyr. V. Šymonovič: Zakončení nervův v dotykadlech bílé myši.

Personalie.

Ředitel akad. gymnasia v Praze Jan *Slavík*, jmenován zemským školdozorcem pro Moravu.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík,* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1829—32. 1834—36. 1838. 1840. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III. a IV. lze dostati po 2 [illegible] dnotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatní [illegible] 0 kr.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 60 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevraceji, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Povšechný program
národopisné výstavy českoslovanské,

jež uspořádána bude

v Praze roku 1893.

(Dokončení.)

8. Buďtež vhodným způsobem znázorněny potraviny, jídla a nápoje českého [illegible] Kromě nejedlých napodobenin pokrmů buďtež osobami z příslušných krajů na o[illegible] připravovány krmě i nápoje skutečné a budiž po případě uspořádána česká (národní) [illegible]chařská výstava anebo několik toho způsobu výstav občanských.

9. V některé z krytých budov buďtež vyloženy úplné národní kroje, šperky, [illegible] hole, brašny a podobné věci, jakých lid užívá a užíval.

10. Podobným způsobem buďtež uloženy věci, kterých se užívá při obřadech, [illegible]čejích a zvycích, tedy věci, jichž se v domácnostech na př. užívá při křtech, porod[illegible] svatbách, pohřbech, při slavnostech výročních a církevních, dále hole odznakové [illegible] pečeti, zbraně, předměty lidové mediciny, sympathické prostředky, věci k čarování, amule[illegible] akta a symbolické věci týkající se právních obyčejů, obrazy slavností a obyčejů atd.

11. Budiž pod střechou uspořádána výstava lidového umění výtvarného a technick[illegible] prací, dále národního vyšívání, řezby, ornamentů a maleb.

12. Nechť upraví se výstava národní hudby lidové, církevní, hudebními nástroji, [illegible]tami, skutečnou hrou a skutečným pěním, po případě i tanci, jak svrchu již dotčeno. [illegible] národní píseň budiž kromě toho znázorněna velkými již hotovými aneb zvlášť objedna[illegible] kresbami, kartóny a malbami, staršími illustrovanými vydáními a po případě novym, [illegible]lecky provedeným illustrovaným vydáním národních písní.

13. Budiž uspořádána vědecká výstava anthropologicko-lidopisná (demografická), [illegible]sahující sbírku typických lebek, podobizny žijících typických osob, fysiognomická vy[illegible]zení, statistiku lidopisnou a zdravotnickou (v mapách a diagramech), národopisné [illegible] zobrazení poměrů přírodních zemí československých atd.

14. Buďtež upraveny odborné výstavy pro jazyk a nářečí, prostonárodní litera[illegible] podání lidová, bibliografii, obecné poměry společenské atd. K tomu by bylo vhodno [illegible]pojiti všeobecnou výstavu českého písemnictví a pořádati odborné sjezdy.

15. Budiž uspořádána výstava historická, obsahující předměty ku znázornění [illegible]rého národního rozvoje českého, dále genealogii a erbovnictví vynikajících českých r[illegible] válečnictví české atd. Při této skupině jakož vůbec při historických částech ostatn[illegible] skupin budiž šetřeno zásady, že se vystaviti mají jenom věci českého rázu a nepochyb[illegible] českého původu.

16. Ku zvýšení pestrosti a žádoucímu osvěžování života na výstavě připustějí se [illegible]sadné také podniky zábavné a vědecky-zkušebné.

O provedení tohoto programu budou pečovati kromě hlavního výboru stanovené [illegible] odbory, kteréž se kooptací volně mohou rozšiřovati, dále krajinské odbory moravsk[illegible] slezské (v Brně, Olomouci a Opavě), jakož i okresní, po případě také městské a míst[illegible] bory, kteréž po Čechách, na Moravě a ve Slezsku budou zřízeny, a posléz installační vý[illegible] který sestaven bude, až průpravné práce přiměřeně pokročí.

Hlavní výbor i odbory spoléhají důvěrně, že je v práci podporovati bude všechna [illegible]telligence českoslovanská, že je vydatně podporovati bude celý český národ!

V Praze, v měsíci říjnu 1891.

Za výbor: **Jan hrabě Harrach**, předseda.

Tiskem **F. Šimáčka** v Praze.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

ROČNÍK VI.

Vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových. — Předplácí se ročně v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr, pro studující 30 kr. — Redakce a administrace v Praze, II. v Pštrosově ulici čís. 23.

V PRAZE 1892.

Vydavatel a nakladatel Fr. Prusík. — Tiskem F. Šimáčka v Praze.

HARVARD COLLEGE LIBRARY
INGRAHAM FUND
Mar 9, 1927

Obsah VI. ročníku.

Rozpravy.

*

Index filologický.

ROČNÍK VI. SEŠIT 1.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:
FRANT. XAV. PRUSÍK,
prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 8. ledna 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroku, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecnich** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Veda sobě tak, obrací Gebauer úplně vniveč a nevděkem odplácí zejmena tu podporu, jaké se dostalo nejen od Jagiće než i od Miklosiche domnělému pravidlu jeho o měkkém *e* staročeském. Hlavně to má zajisté na mysli, vynášeje se již i nad oba právě jmenované příznivce a pomocníky své proti nám zvláště tím, že prý „v jazyku staročeském objevil rozvitost a dokonalost dříve netušenou a že hlubším a hlubším vnikáním poznával jasně a zřetelně pravidla a zákony, kde jiní jen nepravidelnost a mlhavou neurčitost spatřovali“ (Poučení str. 73 a 74).

„Mlhavou neurčitostí“ však vynikají nevšedně již i obě ty chlouby proto, že nám G. v žádné z nich ani toho neoznámil „jasně a zřetelně“, kterých pravidel a zákonů staré češtiny dopátral se vlastně tak výtečně, jak se tím právě chlubí, kdežto měl i výslovně vyznati, že sobě z nich nejvíce váží právě pravidla výše řečeného, poněvadž v hláskách a tvarech slov samých o sobě čili beze všeho ohledu na syntaktickou povahu jejich tak neomluvitelně spatřuje podstatu každé řeči, tudíž i staré češtiny, jak jsem to již obšírněji vyložil na str. 320 do 326; pravidla pak o měkkém *e* staročeském o mnoho houževnatěji se ujímá než miláček jeho neblahé pověsti, J. Nejedlý, bachratého *y* proti štíhlému *i*.

Měl by se tedy Gebauer zvláště vděčným osvědčovati nejen slovy než i skutky za tu podporu, jaké se dostalo domnělému pravidlu jeho právě řečenému beze vší pochyby nejen od Jagiće než i od Miklosiche. Prvá z rozprav jeho o témže pravidle [1]) zajisté vyšla pod aegidou Miklosichovou. Jagić pak vyhlásil téže pravidlo [2]) „für absolut sicher und richtig“. Odměnou nejen za to za vše než i za jiná dobrodiní dopřál G. oběma jen znevažování vědecké reputace jejich, vyčítaje jim „eine äusserst oberflächliche eigene B..bachtung der altböhmischen Sprache.“

Strany pravidla svého neubližuje jim G. ovšem tak velice jako sobě ..ému, odpláceje dobrodiní tupením a vniveč obraceje tak vzácnou pod..ru pravidla svého, jakou spatřují v dotčené všichni ti, kteří nezvykli říditi zásadou, vytištěnou tu již tučnějšími typy na str. 48 pod č. 2 o důvodech ..ných proti pouhým auktoritám. Aby tomu dřív a snadněji byla přítrž

[1]) Ueber die weichen *e*-silben im Altböhmischen (Sitzungsberichte der philosophisch-hist. Classe der k. Akademie der Wissenschaften in Wien 1878, str. 317 do 390).

[2]) Archiv für slav. Philologie 1881 čili V, 473.

učiněna strany pravidla, o němž je právě řeč, přidám k důkazům, provedeným proti němu již ve Přídavku mém 1881, následující.

Kdokoli sobě pravidla téhož byť i sebe povrchněji všiml, ten ví, že se ono podstatně jinak má k měkkému *l* čili k *ľ* nežli k *ř* vůbec a ve slabikách *ľe* a *ľie* proti *ře* a *řie* zvláště. Předposlední z těch označuje také Gebauer theoreticky pravidelně dle toho, jak znamenáme podnes *ď*, *ť* a *ň* před *e*, *i* a *í*, čili takto: *lě* a *lie*, prakticky však vůbec a v dotčeném pravidle zvláště nedbá o ně nijak a sice z té příčiny, kterou nám oznámil už i na str. 11 prvé z rozprav svých o něm, jmenované na předešlé str. pod č. 1, posledními z následujících výroků:

„Statt der verlangten Silben *lě* und *lie* finden wir im Passional nur *le* oder *lee*.“ Vyčet hned potom 12 dokladů takého psání z téže části Passionalu, na které dotčené pravidlo skutečně jen jako na písku spočívá, hlásá G. beze všech dokladů toto: „Dasselbe gilt aber von allen altböhmischen Handschriften fast ohne Ausnahme. Der Grund davon ist wohl kein anderer als der, dass statt *lě* und *lie* schon im XIII. und XIV. Jahrhundert blos *le* und *lé* gesprochen wurde.“ Právě tak domáhá se slepé víry v neomylnosť obou těch výrokův i ve druhé z rozprav svých o témže pravidle [1]) následujícími slovy: „Slabika *lě*, *lie* byla sklesla na *le*, *lé* již před sklonkem století XIII; již na sklonku XIII jest Gen. krále místo *králě*, 3. plur. chvále m. chvál*ie*.“

Není však naskrze hoden takové víry hlavně z následujících příčin: Nelze zapírati předně toho, že i Gebauer sám odporoval o rok dříve třem posledním ze právě citovaných výroků nejen slovy než i skutky, bráně RK 1879 r. strany *lě* a *lie* [2]) zvlášť i tím, že ještě i v Kronice trojanské 1488 r. „bývá velmi často tištěno *ie* za *í*“ nejen po *l* než i jinde. V Sieti viery Petra Chelčického, tištěné v klášteře Vilemovském 1521, pak objevuje se *ie* nad pomyšlení často i m. *í*, vzniklého přehlasováním z *ú* nejen po *l* než i po jiných souhláskách, *ě* m. *i* naproti tomu mnohem řídčeji.

Přestanu tu na několika dokladech toho ležatě tištěných, nezměně pravopisu jejich nijak a přidada k nim čísla patřičné strany originalu: Čas *nayhorſſie* a *mnosie* kopali 1, ſyn *božie* a *domniewagie se* 2, k jeho *prsikasanie* 3, k tomu *lowenie* 4, lidé *prsebywagie* 5, *Wiersieme* 6, k *naučenie* 7, z té *prsiečiny poznagie* 8, po *skaliech* 24, *rozdělie se* 27, *vsylie* 31, *oddělie* 73, *chylie* 75, *myslie* a na *kraliech* 83, *nemyslie* 94, *palie* a *stienagie* 110, *městr* m. a v. *mistr* 115 atd.

O týž pramen syntakticky velmi jadrné češtiny nezavadil Gebauer podnes ani sebe slaběji nikde veřejně buď proto, že ho nezná, buď že se tají s ním jako s nejednou i nad slunce jasnější pravdou, odporující víc anebo méně aprioristickým a hlavně proti RK předpojatým výmyslům jeho. Která z těch alternativ podobá se pravdě víc, o tom ať soudí ct. čtenářové moji sami, mohouce dále býti zcela jisti tím, že G. ani do nejdelší smrti své neuvidí všech zachovaných ještě, Bůh ví kde, památek staré češtiny. Nemůže tedy ani nyní ještě tolik věděti o *lě* a *lie* ve všech, kolik si toho slovy výše citovanými osobuje.

V nejnovější z ukázek své historické mluvnice jazyka českého [3]) vyčítá

---

[1]) Pravidlo o staročeském *e* a *ě* a nové námitky proti jeho pravosti 1880, str. 5. Míní se tím námitky, které jsem já ve předmluvě o Zbytcích rým. Alexandreid staročeských, vyšlých o něco dřív ode mne a A. Patery, tak objektivně vyložil, že jsem ani Gebauera ani vlastního otce domnělého pravidla jeho, J. Jirečka, neuznal žádné zmínky hodnými. Mimo Miklosiche nejmenoval jsem tamže žádného ani z těch odpůrců RKho, kterých se tamější výčitky moje k obraně tohoto týkají. Ostatně vyhlašuje G. pravidlo své již i na výše vytčené str. 5 za „veledůležité a nevývratně dokázané.“

[2]) Listy filologické a paedagog. VI, 234 a 235.

[3]) Staročeské skloněni jmen kmene -i 1891, str. 4 pod čarou.

G. mezi prameny již i ty hojné památky staročeské, kterých se A. Brückner dopátral v Haliči. Nejvzácnější z nich: Ezopa, Arnošta a Jetřicha berúnského již i vydal v Archivě Jagićově 1888 do 1890 r. Ve předchozí zprávě o nich pokládá přehlasování *u* v *i* za nejvážnější všech ostatních důkazů toho, že originaly jejich jsou starší nežli zachované přepisy jejich, následujícími slovy: „Ungleich entscheidender wären die Reime, welche unumgelautetes *iu* voraussetzen, durch deren Häufigkeit der Urtext eine alterthümlichere Färbung gewinnt, als ihm nach den übrigen Merkmalen zuzugestehen wäre“ (Archiv XI, 104). Svědectví to, ztvrzené již i tam několika hodnověrnými doklady, změnil G. na výše d. m. ve „mnohé chyby opisovačské“ mezi jiným i přes to, že mu Brückner i nejnověji mnohem ochotněji nadržuje proti RK [1]) nežli mně strany kriteria právě předešlého a že nad to „mnohé chyby opisovačské“ vynikají netoliko „mlhavou neurčitostí“ než i nespolehlivostí takořka makavě, poněvadž i přepisy téhož věku s originaly oplývají často takými chybami. Ostatně rozumí se samo sebou, že se G. odměňuje také Brücknerovi jen výčitkou „einer äusserst oberflächlichen eigenen Beobachtung der altböhmischen Sprache“ i za ty vzácné zásluhy, kterých sobě B. už i dříve vydobyl o zvelebení linguistiky naší. Nevšedně pak rozmnožil je nalezením a vydáním památek, o nichž je právě řeč, vůbec a strany *lě* a *lie* zvláště, ponévadž ony rázně podporují moje mínění o *lě* a *lie*, obsahujíce velmi často *lie* promiscue. Čísla po následujících toho dokladech znamenají pokaždé verše.

Zejmena v Ezopu, vytištěném v Archivě (XI, 189 do 217 a 481 do 492), čteme příslovky: *nahlie* 163, 888, 975 a 3186; *milie* 545, 725, 840, 882, 1357, 2177 a jinde, *cilie* m. čilě 2655, *weselie* 2013, *truchlie* 87; jedn. nominativ *chwilie* 2426, lokaly *sylie* 839 a 1533 a *teplie* 1787, konečně 3 os. jedn. *stelie se* 2151.

V Arnoštu (Archiv XI, 493 do 522 a XII, 321 do 358) vyskytují se též tak jedn. nominativy: *pilie* 174, 5014 a *chwilie* 2601; tokaly *bidlie* 2922 a *čelie* 3066 a 4146; dv. nom. *prostieradlie* 2763; přechodník *myslie* 839 a zase přemnoho příslovek, zejmena: *celie* 919, 1323, 1816 a jinde; *milie* 173, 467, 642, 737 a jinde, *smielie* 1310, 1563, 1824, 1829 a jinde; *weselie* 1152, 2092 a jinde; *slie* 534, 1131, 1289 a j.

Z Jetřicha (Archiv XIII, 1 do 25) patří sem: jedn. nom. *giedlie* 109 a *pilie* 979, gen. *milie* 978, mn. akk. *kratochvilie* 1194, příslovky *milie* 635, 1195, 1375 a jinde, *truchlie* 487, *slie*, 2045 a několik jiných.

Konečně zná se Gebauer i ve přítomné Mluvnici (I, 27 a 28) k té nepopíratelné a strany pravidla, proti němuž je právě řeč, zvláště důležité pravdě, že čeština pravidelně tam obměkčovala *l* i za historické doby ještě dlouho, kde to s *r* činí podnes. Tomu však nerozumí G. ani nyní ještě tak, jak by byl už dávno mohl a měl, když neváhá nijak ani tím se chlubiti, že prý „pracoval a poznal v jazyku staročeském více než kdokoli jiný“ (Poučení str. 73). Učíť onde dotčenému obměkčování do slova takto: „Poměr *l*: *ł* jest jako *r*: *ř*. Na př. chvá*ła* — chvá*l*iti a chvá*l*en jako poko*ra* — poko*ř*iti a poko*ř*en; ore*ł* instr. or*ł*em — a vok. or*l*e jako brat*r* instr. brat*r*em — a vok. brat*ř*e; atd.“

Že se nauka ta liší od předešlé „mlhavou neurčitostí,“ to se takořka makati dá. Největší vada její však vězí v té nepopíratelné pravdě, že dle ní nepozná nikdo téhož obměkčování ani tak jako dle mojí, vyšlé [2]) 1857 r. též pro školy. Ta je tedy již o 43 roky starší než právě citovaná Gebauerova a zní zkrátka tak, že se v češtině *l* objevuje podnes aspoň bytně, nejpatrněji

[1]) Namáhaje se proti J. Krekovi vystrnaditi z mythologie slovanské vůbec a české zvláště nejen Vesnu než i Moranu zcela marně (Archiv XIV, 164 a násl.) dle důkazův, o které se teprve v obrané RKho samé zasadím, seč právě budu. Nad čarou připomenutého kriteria pak dotýkám se i níže na str. 7 pod č. 4.

[2]) Srovnávací mluvnice jazyka českého a slovensk. str. 152.

skrze přehlásky, zachované po něm, podnes vesměs tam měkkým, kde je v ní *ř* i skutečně slýchati ještě, a sice mnohem častěji než *d*, *t* a *n*, zejmena pak nejen před *ě*, *i* a *í* než i před *e* m. starobulh. *e* a ъ, kde *d*, *t* a *n* zůstávají tvrdými. Takými jsou ty na př. nejen ve vokativech: *hade*, *kate*, *pane* a jiných, vzniklých týmže skloňováním, jež G. u *bratře* a *orle* má na zřeteli, než a nejčastěji také v indikativech: *budeš*, *pleteš*, *padneš* atd. proti *mřeš*, *třeš*, *meleš*, *steleš* atd.

„Podle toho psání *ři* a *ře* místo *ri* a *re* podle *li* a *le*, anebo m. *ri* *rě* podle *di*, *ti*, *ni* a *dě*, *tě*, *ně* nedá se ničím jiným než jen zvykem poněkud ospravedlniti. Tak jsem se zprotivil už na výše d. m. nynějšímu způsobu psání slabik *ři*, *ří* a *ře*. O 13 roků později[1]) pak odporoval jsem tomu ku prospěchu staré češtiny zejmena proti vydavatelům Výboru literatury české, kteří dali mimo Libušin soud ve všech ostatních památkách jejích tisknouti „*l* a *ř* vesměs nynějším způsobem, kdežto by byli měli měkkosť obou právě tak znamenati jako u *d t* a *n*, t. j. před *i*, *í*, *ě*, *ia*, *ie* a *iu* na čistém *l* a *r* přestávati. O tom zajisté, že staří Čechové nepřestávali na jediném *l*, nepochyboval žádný ani z vydavatelů Výboru. Co se pak obdoby právě dotčené týče, tu již ostrovtipný rodák můj, Vavřinec B. Nudožerský, nejen podivu hodně znal, než i proti *t* co do podstaty právě tak obrátil[2]) jako já před 16 lety[3]) bez něho, neznaje tehdáž nauky jeho o tom. Sotva ji znal i Miklosich, nejvážnější z tehdejších pomocníků mých po Šafaříkovi. Nicméně však dokázal i on[4]) se svého stanoviska čili hlavně dle staré bulharštiny s dostatek aspoň to, že stará čeština *l* i *r* a nová *r* i častěji obměkčují než *d*, *t* a *n*, t. j. mimo konec slov a slabik nejen před samohláskami a dvojhláskami výše vytčenými než pravidelně i před těmi, které starobulharským *e*, *a* a ь odpovídají. Já vzav při tom kromě polštiny a ruštiny zvláště slovenčinu v úvodu, učím už na obou pod č. 2 vytčených místech i výslovně tomu, že nová čeština své *r* pravidelně tam obměkčuje, kde slovenčina *d*, *t*, *n* a *l*. Nyní neváhám vztáhnouti to i ke staré češtině tak, že ona *l* a *r* pravidelně tam obměkčovala, kde to slovenčina v *d*, *t*, *n* a *l*, ruština a polština pak i s *r* posud činí," ale rozdílně, poněvadž ruské *r* měkké, nepodobá se zněním českému *ř* ani polskému *rz*.

Výše vytčený vok. *orle* s indikativy *meleš* a *steleš* na př. zní ve slovenčině posud s opravdu měkkým *l*: *orľe*, *meľeš* a *steľeš* čili dle *haďe*, *kaťe*, *paňe*, *buďeš*, *pletieš*, *padňeš* a dle novo- i staročeských *bratře*, *mřeš* a *třeš*. Polskými a ruskými doklady neztvrzuji pravidla téhož hlavně proto, že platnosti jeho u Polákův a Rusů s dostatek svědčí již i Miklosich sám na dole pod č. 3 d. m. Co se konečně staročeského obměkčování souhlásek *l* a *r* týče, na to posvltil jsem už i prakticky dle právě doličeného nejen příklady vyskytujícími se hojně v rozpravě, jmenované tu již na str. 00 pod č. 0, než i celou transkripcí zbytků a rýmovaných Alexandreid.

Přes to přese všecko nezná Gebauer ani nyní ještě pravidla téhož lépe, než jak mu 1877 r. učil[5]) následujícími slovy: „Staročeské *ł* mění se v *l* všude tam, kde *r* v *ř* a kde i jiné tvrdé souhlásky ve své měkké se mění, na př. *chvála*, dat. chválé, chváliti, imp. chvaľ, chválén (jako slova pokora-pokoře-pokořiti-pokoř-pokořen)." Jasností vyniká nauka ta arci nad nejnovější výše citovanou náležitě, ale chybné jsou obě hlavně proto, že im z ostatních souhlásek, které se též obměkčují, zejmena *d*, *t* a *n* tak ka makavé odpornjí, zůstávajíce v češtině od nepaměti tvrdými velmi č sto

[1]) Počátečné skupeniny souhlásek československ. 1870, str. 37 a násl.

[2]) Slovy citovanými již i tu na str. 15 č. 5.

[3]) Zvukosloví jazyka staro- i novočes. a slovens. 1854, str. 9 a 91 do 94.

[4]) Vergl. gramm. der slav. sprachen 1852 čili I, 432 do 436. Strany ruštiny a pou iny viz tamže str. 394 do 398 a 446 do 471.

[5]) Hláskosloví jazyka čes. str. 96.

i tam, kde stará čeština *l* a *r* i dle G. samého obměkčovala, jako na př. ve vytčených i od něho vokativech *orle* a *bratře* proti *hade*, *kate*, *pane* a jiným, o něž on ani sebe slaběji nezavadil podnes a domáhá se přece čím dále tím odvážlivěji a škodlivěji i všelijakými pomluvami předchůdců svých slepé víry v to, že nade všecky tak nesmírně vyniká, jak se tím už i sám chlubí slovy předešlými tu na str. 426.

Komu by se tedy chtělo hádati se dále s Gebauerem o domnělé pravidlo jeho, ba i o cokoli jiného? Leda tomu, kdo ho buď nezná buď nemá jiné pilnější práce než hádati se s kýmkoli třebas i „de lana caprina“. Já však znám už Gebauera dávno a sice mnohem zevrubněji, nežli se to jemu samému možným býti zdá. Zejmena pak znám ho již i s té strany, že se v útocích a v obranách svých i tím příslovím řídí, dle něhož „kdo se topí, i břitvy se chopí.“ S takými zoufalci pak přicházejí k úrazu i ti, kdo, byť znali dobře plovati, přispívají jim ku pomoci. Kromě toho, pohroziv Gebauerovi ve Přídavku svém 1881 r. slovy, předešlými tu na str. 372 pod č. 2, tušil jsem už i to, že neopomine vytasiti se s pravidlem svým ani proti RK. To se skutečně stalo v Athenäu 1886 (III, 199 a j.) a přimělo mě hlavně i ku přítomnému odporu proti pravidlu témuž. Odbyv je tu aspoň s nejodpornější strany jeho, nebudu v obraně RKho nucen trmáceti tím ani sebe samého ani žádného, kdo nespatřuje v řečech jen hlásek, slabik a slov leda bylo vznikajících a zanikajících, jako Schleicherovci a nedávno k nim přibylý Gebauer zvláště, než maje u jakékoli řeči ustavičně na mysli úkony ducha myslícího čili myšlénky neodolatelně se domáhá s V. Clemmem, citovaným hned s počátku Příspěvku přítomného. a jinými toho, aby veškera filologie hlavně hleděla, „das Seelenleben der Völker in seiner ganzen Innerlichkeit zu erfassen und den Zusammenhang ihrer Kultur durch alle Zeiten zu erhalten“.

Miklosich nebyl arci takým filologem ani potud, pokud je jím Jagić, ale vydobyli sobě již oba o zvelebení srovnavacího jazykozpytu vůbec a českého zvláště mnohem více zásluh i přese vši přízeň svou ke Gebauerovi, než bychom se nesměli zastaviti se spravedlivým rozhořčením nad tím, že G. nedokazuje nijak ani výčitky „einer höchst oberflächlichen eigenen Beobachtung der altböhmischen Sprache“, týkající se jich obou, než domáhá se jen slepé víry v naprostou neomylnosť její, přestávaje nejspíš i proti oběma právě řečeným příznivcům svým na té spoustě dokladů staročeských, které by dle výše zpomenutého reklamanta „obsahovaly již asi 120 tiskových archův.“ Tak nesmírně váží si jich i G. proto, že buď nemůže buď nechce podnes ani sběratelů látky jazykové tak rozeznati od vědeckých vykladatelů jejích, jak by byl už dávno mohl a jistě měl dílem dle pravd, opakovaných tu (str. 275) proti Bartoši hlavně slovy Häckelovými, dílem dle toho podobenství, kterým jsem ocenil už na str. 779 Světozora 1887 r. více prý než million staročeských dokladů, sebraných arci jen leda bylo i několika žáky jeho [1]) hlavně proto, že se nemohli od něho naučiti obstojnému čtení památek staré češtiny, jímž ani on nevládne ještě s dostatek.

Nedovedltě Gebauer podnes ani RKho tak správně čísti, jak by byl už dávno mohl a měl i ze příčin, oznámených tu na str. 415 do 418 a na 422.

---

[1]) Z nichž některé jmenuje již i Gebauer sám v nejnovější z ukázek své historické mluvnice české, vyšlé loni také zvláště z Rozprav kr. čes. společnosti nauk pod nápisem: Staročeské skloněni jmen kmene -ĭ (str. 4 do 7 pod čarou); ale na srovnání výpisů jejich s originaly nenaráží nikdež ani sebe slaběji a domáhá se slepé víry v neomylnosť čtení jejich zvlášť i tím, že se tamže k epochalným *i* dle opakovaného tu dále nad čarou vyznání jeho samého Počátkům Šafaříkovým opravdu tak má, jako kdy by jich ani na světě nebylo. Aby o neslýchané nevraživosti té na srovnavací methodu jazykozpytnou a na výsledky její, hodící se výtečně k obraně zejmena RKho, žádné pochybnosti nezbylo, připomínám ještě i to dle důvodů, předešlých tu již na str. 52, 53 a 180 do 184, že sobě G. onde i zpátečnické mluvnice Nejedlého, chatrné Pelzelovy a ještě chatrnější Rosovy s několika jinými více váží než oněch Počátků, vyčítaje je výslovně mezi prameny svých dokladů.

Sotva však bude zbytkem, odkáži-li ct. čtenáře své ještě předně ke str. 4 do 7 svého Přídavku 1881 r. Najdou tam dosti důkazů tuším i toho, že Gebauer, neosvojiv sobě s dostatek ani prvopočátků paläografie, vyložených už i W. Wattenbachem, největší na oko posud auktoritou jeho v té příčině, častěji [1]) a dosti dobře, dopustil se mnoha velmi hrubých omylů čtením i právě té části Passionalu musejného, základu domnělého pravidla svého o měkkém *e* staročeském, jejíž obsah nezaujímá na konci prvé z rozprav jeho o tom [2]) ani celých 22 stran, original pak tím snadněji se dá přečísti a pochopiti, že hlavní pramen jeho latinský [3]) je též už dávno na jevě s většinou dotčeného překladu jeho staročeského [4]) spolu. Starší Mastičkář náš dá se též dosti snadno přečísti zvlášť i bez ohledu na transkripce jeho vydané od V. Hanky (Starobylá skládánie 1823 čili V, 198 do 219) a ve Výboře dole jmenovaném (I, 65 do 82). Gebauer však dal original jeho též velmi chybně vytisknouti k obraně jeho [5]) proti A. V. Šemberovi. Svědčí nám o tom s dostatek už i A. Patera, nálezce a vydavatel mladšího, Drkolenským nazvaného Mastičkáře, neopominuv [6]) ani výslovně vyčísti více právě míněných omylů.

Nesluší tedy nikterak ani o tom pochybovati, že sbírka staročeských dokladů, kterou se i Gebauer sám tak nesmírně a marně honosí, jak už řečeno výš, obsahuje mnoho víc anebo méně chybných, podobných na př. pověstnému *nazvíce.* To se dostalo do Jungmannova slovníku též chybným čtením toho z pomocníků jeho, jmenovaných na str. VI, který v *y* příslovky *najvíce,* psané švabachem, spatřoval *z*, neznaje ještě nic mezi jiným ani o tom, že se ona jen tím liší od nynější *nejvíce*, čím na př. někdejší imperativy *daj*, *dělaj*, *volaj* a podobné od nynějších přehlásených *dej*, *dělej* atd.

Ke cti Jungmannově však připomenouti mám předně to, že on ani stínu takové důvěry nedopřál dotčenému pomocníku svému, jaké Gebauer hodným býti míní mladistvé žáky své, zpomenuté tu již na před. str. i pod čarou. Obluď *nazvíce* totiž objevuje se v Jungmannově slovníku po †, znamenajícím „cizá, zle tvořená, nebo podezřelá slova,“ jak výslovně čteme ve výkladě skratkův, užitých tamže. Podruhé Jungmann znal se k vadám Slovníku svého vůbec a k neúplnosti jeho zvlášť opravdu vzorně slovy, citovanými tu již na str. 141. Reklamant Gebauerův, Novák, neměl na zřeteli nijak vyznání téhož ani momentů, vytčených proti němu na str. 426 pod čarou.

---

[1]) Anleitung zur lateinischen Paläographie. 3 Aufl. Leipzig 1878.

[2]) Jmenované tu letos na str. 1 pod č. 1.

[3]) Legenda aurea, vydaná Th. Graessem od 1846 do 1890 r. také třikráte s nevšední důkladností.

[4]) Vyšlou ve Výboře z literatury české 1845 čili I, 263 do 282.

[5]) Vyšlé v Listech filologických a paedagog. 1880 čili VII, 90 do 121. Jádra jejího lze se dočísti také v Archivě Jagićově 1880 čili IV, 549 do 564 a přesvědčiti se mezi jiným i o tom, že ona chatrností svou nevšedně vyniká nad obranu Evangelia sv. Jana, vyšlou o rok později tak žalostně, jak už i tu řečeno na str. 371 a 372. Nedbaltě Gebauer v německé obraně Mastičkáře zhola nic o paläografický moment, nejdůležitější všech ostatních, v české pak přestal o tom i proti vydavatelům Výboru na své vlastní auktoritě, položiv napsání Mastičkáře „do druhé čtvrti nebo druhé třetiny XIVho století“ (str. 91), kdežto se měl dle zásady: „**Quisque praesumitur bonus, donec probetur esse malus**“ nejprv a nejrázněji domáhati na Šemberovi paläografických a chemických důkazů toho, že je Mastičkář padělán. Ostatně j... opak toho vyšel už úplně na jevo, ale teprve chemickou a mikroskopickou zkou... vykonanou dne 19 června 1886 hlavně na mé dolehání (Čas. mus. 1887, str. 307 a 308), a nalezením toho rukopisu v Museu království českého pod signa... 1, H, 5, s jehož desek dva listy Mastičkáře tak byly oulepeny, že uvázla na vrchní vrstva písma. Fotografií její usnadnilo se přirozeně i čtení stran odlep... tak, jak jsem to připomenul už na str. 726 pod č. 2 Světozora 1887 r.

[6]) Čas. mus. 1889, str. 122 pod čarou. Nejhrubší z nich jsou tyto: ve verši 101 ... *Zet*, ve v. 148 *pohrzyechu* m. *pohrzýchu*, ve v. 169 *wyedyety* m. *wýdýetý*, ve v. ... *prycz* m. *przýcz*, ve v. 285 *Dohynulo* m. *Pohýnulo*, ve v. 369 *Ays* m. *A ýa*, ... 373 *bayu* m. *mnoho bayu*, ve v. 423 *Uhy* m. *Phý* a ve v. 431 *Tzne* a *nycz* m. ... a *nýcz*ʃ.

Gebauer sám pak vyznal 1886 r. i výslovně to, že prý „jazyk staročeský všecek nám znám není, nýbrž známe jej jen částečně, totiž jen potud, pokud je zachován v památkách a pokud památky ty jsou prozkoumány“ (Athen. III, 163).

Není tedy přechválená sbírka jeho dokladů staročeských ani dle něho samého podnes úplnou a nebude takouž ani do nejdelší smrti jeho ze příčin, právě zpomenutých arci jen proti Novákovi, ale týkajících se hlavně Miklosiche a Gebauera v tamže dotčeném č. 253 zdejší Politiky německé 1886 tak důtklivě, jak níže dopovím.

Není sbírka táž ani potud úplnou, pokud by již mohla býti, a naopak oplývá ona doklady víc anebo méně zbytečnými hlavně proto, že Gebauer, pohrdaje již ode dávna i nejslovutnějšími ze srovnavacích jazykozpytců vůbec a slovanských zvláště, nenaučil se podnes ani od nich ani samostatným badáním svým tomu, co by byl měl nejbedlivěji míti na zřeteli u sbírání dokladů svých.

Nejdél a nejodvážlivěji zasazoval se týž i s několika přirozeně schopnějšími od něho, ale nedospělými ještě k řádné kritice pomocníky o znevážení vědecké reputace mé vůbec a strany staré češtiny zvláště nejen v Listech filologických a pädagogických [1]) než i zvláštními spisy, vlastně pamflety, čelícími proti Zbytkům rýmovaných Alexandreid staročeských, které jsem s A. Paterou spolu vydal 1881 r. Dle veškerého brojení toho měl by G. aspoň grammatické zvláštnosti týchže Zbytků mnohem důkladněji znáti než kdokoli jiný. Vskutku však nezná jich ani nyní ještě tak, jak by snad byl už dávno mohl, kdy by nevynikal výše vytčenou ješitností nad kteréhokoli z grammatiků, proslulých jí víc anebo méně od 1857 r. až podnes.

Fr. Miklosich zajisté vyčetl [2]) už 1856 r. více ženských instrumentalů nominalných s *y*, resp. s *i* m. *ami* nejen z ruštiny, jako na př. *priažki* a *ženki*, než i z polštiny, nejpříbuznější československštině: *kary*, *plamki*, *stopy*, *strony* a j. Takouž odchylkou je beze vší pochyby i *motyky* m. *motykami* ve verši 20 Alexandreidy musejné, transkribovaném ode mne takto: tekú s řěbrími, s motyky (str. 90). Gebauer však tvaru toho, hodícího se nevšedně proti žalostné bajce jeho o „*normalní*“ češtině, zpomenuté již i tu na str. 271 pod č. 4, buď neznal buď neuznal ani zmínky hodným, přestav [3]) na *potky* a *slsy* Olomouckého evangeliáře, ačkoli je ten téměř o celé století mladší než AlxM. Druhá z písní, vyšlých v redigovaných i Gebauerem Listech filol. a pädagogických (1882 čili IX, 148 a 149) a položených tamže dle přepisu [4]) jejich do třetí čtvrti XIVho století, obsahuje též instrumental *ſyly* m. *silami*, zjištěný metrem: Prošu tebe Jezu milý — mého života všemi ſyly. Gebauer však nevyčetl ani toho v rozpravě dole jmenované. Na polštinu rozpomenul se tamž ovšem, ale jen strany *vodmi* m. *vodami* mezi jiným

[1]) Pod nápisem: Příspěvky ke kritice a výkladu textů staročeských. Prvý z nich vyšel tam od Gebauera samého 1882 r. na str. 104 do 117; druhý 1884 od něho a Havlíka na str. 60 do 63 a několik jiných do 1887 r. Ku spiskům, míněným svrchu patří dle mého Přídavku k tamže jmenovanému vydání našemu předně obrana, vydaná Gebauerem 1880 pod tímto nápisem: Pravidlo o staročeském *e* a *ě* a nové námitky proti jeho pravosti; podruhé Odpověď jeho na můj Přídavek, vyšlá 1881; konečně pseudonymné články Athenäa 1887 čili IV, 222 do 232 a 266. Ty se domáhaií slávy Gebauerovy takou nepravdomluvností, že jí těžko rovně najíti již i dle toho, co proti nim vysvědčil nejen společník můj, A. Patera, na str. 197 a 198 Časopisu tohoto 1887 než i Fr. Bačkovský v č. 197, 198 a 211 Národních listů téhož roku.

[2]) Vergleich. gramm. III, 323 a 468; ve 2 vyd. 1876 r. na str. 295 a 422.

[3]) Staročeské sklonění substantiv kmene *-a*, vyšlé též i zvláště z Rozprav kr. čes. společnosti nauk 1880, str. 9.

[4]) Dle jazyka však je druhá z nich i starší než AlxM, nepřehlasujíc *u* v *i* nikdy. V AlxM pak stalo se to již aspoň dvakráte, zejmena ve *věcí* a *ni* (v. 34 a 52) m. *věcú* a *ňu*. Ostatně viz o kriteriu tom str. 10 do 13 mého Přídavku s náležitým ohledem na Píseň o božím těle, později nalezenou a vydanou A. Paterou (Čas. mus. 1882, str. 103 do 122).

i přes to, že A. Kalina, kterého se dokládá, vyčetl[1]) už i mnohem víc instrumentalů s *y*, resp. s *i* m. *ami* než Miklosich na výše d. m. Ruštiny nevšiml sobě ovšem ani K. nijak, ale nedopustil se podnes ani stínu takého znevažování společníků svých, jakým G. čím dále tím urputněji hledí nahraditi nedostatek hlavně linguistických vědomostí svých, čelících proti RK.

V AlxM čteme dále nejen jednotný gen. *myecze* a *mecze* než i nom. *kmyetyczye* (v. 25, 36 a 108). Gebauer, ustanoviv *meč* vzorem skloňování jmen téhož rodu a kmenového zakončení nejen v rozpravě, jmenované tu již na str. 416 pod č. 3, než i ve přítomné Mluvnici (I, 79) ještě, dopustil se vedle chyb onde vytčených i několika jiných. Zejmena nedotýká se znění *měč* slova téhož ani ve Staročeském sklonění substantiv kmene *-o* nijak. kdežto si ho měl tím ochotněji všimnouti, že mu *kmětice* mnohem důrazněji nadržuje než polské *miecz* a *kmieć* oběma. Na str. 22 v ř. 6 sh. téže rozpravy pak nedopřál ani *kmětici* samohlásky *ě* po *m* než po *c* dle domnělého pravidla svého o měkkém *e* staročeském, jemuž AlxM svým *mecze* vesměs asi tak odporuje, jako nadržuje samohlásce *ě* po *m* obou dotčených slov. Že by se G. úmyslně byl tak zachoval k oběma, jak právě řečeno, na ujmu RKho, znajícího se k *ě* m. *e* jistě aspoň ve *vělě*, přiměřeném též polskému *wiele*, na str. 24 v ř. 27, tomu je těžko přisvědčiti, poněvadž linguistické a paläografické vědomosti Gebauerovy dle důkazů, provedených tu již na str. 415 do 418, nedospěly ještě podnes ani k obstojnému čtení téhož rukopisu, ačkoli je ten o mnoho menšího obsahu a bedlivěji byl proskoumán nežli Zbytky rýmovaných Alexandreid staročes.

Verš 30 Šafaříkovým zvaného zbytku jejich vyniká zvlášť[2]) akkusativem *vz buoh*, který v tautologii *zbůh-darma* žije podnes, ale ne tak čile jako *pro bůh* a slovenský *za muž* ve rčení: ísť aneb íti za muž m. čes. vdáti se. Gebauer, dopřáv oběma posledním z těch archaismů místa na str. 5 a 22 rozpravy, jmenované již i tu, vyznal aspoň implicite, že historická mluvnice jazyka českého zvláště je povinna všímati sobě všelikých archaismův a sice tím bedlivěji, čím je původ kterého z nich více zatemněn. Takým je jistě *zbůh* nejen pro zpomenuté již jeho spojení s *darma* než i proto, že předložka jeho, vznikši z *vz*, stbulh. *възъ*, sesutím retnice *v*, oblíbeným i jinde, řídí již i genitivem *darma* zcela tak, jako kdy by byla téhož původu a smyslu se *z* m. stbulh. *изъ*. Měl se tedy G. vedle *pro bůh* zmíniti výslovně též o *zbůh* a o starším znění toho *vz buoh*. Neučiniv tak, rozmnožil do třetice důkazy toho, že se nezná podnes ani v nominalném skloňování Zbytků rým. Alexandreid tak důkladně, jak by byl už dávno mohl, kdy by místo ješitnosti výše vytčené vynikal přirozenou a nabytou bystrostí ducha nad kteréhokoli z těch předchůdců svých mimo mne[3]), jež nejusilovněji hledí znevážiti.

Zbytek Alexandreidy, zvaný Budějovickým, přestává na zájmeně *tenž* m. *týž* a opisu obou *ten jistý*. Čtemeť ve verši jeho 46: v *tomž* strielění, v 79 a 257 *tenž*, ve 209 *tohož* veselie a ve 309 *těchž* zámyslov. Pročež i ženský lokal *tejž*, objevující se ve v. 279 dvakrát, s akkusativem *tuž* radosť

[1]) Historya języka polskiego. Lwów 1883, str. 197 a 198. I na poslední z těch stran, citované Gebauerem, stojí více týchž instrumentalů. Nedbav o žádný ani z těch, dal G. takořka makavě na jevo zvlášť i to, že nelze spoléhati pokaždé ani na sebe zevrubnější doklady jeho.

[2]) Úmyslně tak píši proto, že týž verš obsahuje i *upadl*, místo kterého se metrum nodolatelně domáhá v obecné češtině podnes obyčejného *upad* čili následujícího z téhož verše: vz buoh si upad v toto horě. Spůsobem tomu podobným však nadr i jiní rýmaři staročeští šlechtické a měšťanské češtině proti obecné mnohem ča a patrněji, než by bylo třeba dokládati se jich a všímati si mínění, hlásaného o ve přítomné Mluvnici (I, 28).

[3]) Předně z té příčiny, na kterou jsem narazil už odstavcem prvým strany 367. Pod zvykl jsem už ode dávna říditi se dle nejlepšího vědomí a svědomí svého ton sadou, dle níž nikdo není soudcem ve své vlastní při. K zásadě té, jejíž latin znění vytištěno je již tučněji na str. 51, zná se ovšem i Gebauer slovy, citovan tu ve 2 odstavci str. 426, ale skutky odporuje jí přečasto i jinde.

ve v. 307 lze bezpečně pokládati za vzniklé pronominalným skláněním m. složeného, jemuž je *týž* a *jistý* v opise výše vytčeném od nepaměti podrobeno. AlxB obsahuje jen 342 veršů. Jak nedostatečně se zanášel Gebauer a pomocníci jeho[1]) s ní, to nad slunce jasněji vysvitá ze str. 12 jeho Staročeského sklonění zájmenného, vyšlého 1885 r. Neníť v něm ani sebe slabší narážky na AlxB vůbec a pod pravidlem tímto zvláště: „Ve spojení s enklitickým *že* vyskytují se tvary zájmenné dosti zřídka.“ Potom vyčítá G. opravdu jen *5* takých tvarů zájmena *tenž* m. staršího *tenže* ze tří jiných památek staré češtiny, zejmena: *to-že*, *to-ž*, *toho-ž* (dvakrát), *tu-že* (akk.) a *těch-ž* (lok.). Opisu *ten jistý* nedotekl se tamž ani jinde nijak, ačkoli nemá proč ani sebe méně pochybovati předně o tom, že je historický grammatik jakékoli řeči povinen vyložiti nejen všeliké archaismy než i opisy jednoduchých tvarů jejích tím bedlivěji, čím je více který z nich v obyčeji. Podruhé *ten jistý* m. *tenž* a *týž* objevuje se skutečně i v téže části Passionalu musejného, na které domnělé pravidlo Gebauerovo o měkkém *e* staročeském spočívá hlavně, ale dle předešlých už i tu (str. 2 a n.) důkazů jen jako na písku. Na str. 395 téhož Pass. zajisté čteme mezi jiným i toto rčení: Potom ta gista (t. j. jistá) Eudozia. Starší Legenda o sv. Kateřině, vydaná K. J. Erbenem a Pečírkou 1860, libuje si v témž opise zvlášť, užívajíc ho na př. nejen ve verši 2183 než i ve 2876 a 3160 takto: mluví tato panna jistá, z toho jistého oblaka a takž ti jistí učenníci. Zná se však i k *týž*, jako na př. ve verši 3402 a 3511: k témuž (m. chybného Erbenova *tvémuž*) sedění, téhož dne a v týž čásek. Konečně nesluší nikterak ani o tom pochybovati, že jsem si já všiml už 1857 r. i opisu *ten samý* (Srovnáv. mluvn. str. 239). Že se *týž* nesklání pronominalně než jen složeně dle *dobrý*, to vyznal G. na str. 12 rozpravy výše jmenované i výslovně, ale neodložil nauky své o tom do Staročeského sklonění složeného, vyšlého 1889, než zasazuje se o ni již onde i na str. 13 a sice vesměs tak zmatečně, jak se toho snadno dovtípí každý z důkladnějších grammatiků našich i sám. Nauky jeho pak o *síž* (str. 35 do 39) musí se i zhroziti, nenajda v ní dosť ani toho vědomí, které Šafařík[2]) dal už 1845 r. na jevo následujícími slovy mimo prvé: „Neústrojné *síž*, *sjáž*, *sjéž*, napodobením pravidelného *týž* tvořené, od vlastního *sjen*, *sja*, *sje*, ničím jiným, leč prodloužením hlásek se neliší.“ Neústrojným ono totiž už proto není, že o skutečnosti jeho nelze pochybovati a nepochybuje ani Šafařík, vyčítaje dva tvary jeho: akk. *sjéž* a lok. *síž* i z nepochybných památek staré češtiny. Gebauer našel jich jen o dva víc a nedovedl ani těch náležitě vyložiti hlavně proto, že složené skloňování jejich ještě méně rozeznává od pronominalného, obyčejného u *sěn*, vlastně *śen*, než u *týž* a *ten*.

Zbytečných a nespolehlivých dokladů najde každý, komu o ně více jde nežli mně nyní, snadno již i v dosavadních ukázkách Gebauerovy mluvnice historické jazyka českého. Plýtváť v nich často doklady i věcí již ode dávna známých a nepochybných a, nenaučiv se podnes ani RKho tak správně čísti, jak by již dávno byl mohl a měl, nasbíral ovšem i on sám nemálo chybných dokladův a mladiství pomocníci jeho přirozeně ještě více.

Ostatně i sebe větším počtem úplně spolehlivých dokladů staročeských lze jen takým lidem imponovati, kteří nedovedou proti němu ani toho spořebovati náležitě, že by Národní divadlo zdejší nestálo podnes v utěšené udheře své, kdy by nebylo bývalo architekta, dle jehož plánu a návodu po-

[1]) Bylo jich tolik, že Gebauer dle výsledků badání jejich chce, jak obecně říkáme, na chlup určiti na př. i to, kolik je jedn. genitivův mužských jmen, znamenajících neživotné bytosti, s *a* proti *u* nejen v rýmovaných Alexandreidách než i v několika jiných památkách staročeských (Staročeské sklonění substantiv kmene *-o* 1886, str. 7).

[2]) Počátkové staročeské mluvnice str. 80. Původ zájmena *týž* vyložil tamže na str. 77 lépe, než jak by to Gebauer i nyní ještě sotva dovedl.

třebná látka byla svezena a tak uměle spracována, jak se toho každý může víc anebo méně jasně dovtípiti již i pouhým pohledem na budovu právě řečenou. Způsob sbírání látky třeba ovšem též bedlivě míti na zřeteli a proti Gebauerovu slíbil jsem už na str. 779 Světozora 1887 r. i tak ozvati se ještě, jak se právě stane dle J. Liebiga, citovaného tu na str. 230 pod čarou.

Čeština je přirozená část celku, který slovanštinou sluje a příbuznější je litevštině než kterémukoli z ostatních jazykův arijských aneb indoeuropských. Dle Liebiga znělo by to správně mezi jiným i takto: „Das Böhmische steht zunächst mit dem Slavischen und Litauischen, ferner mit dem übrigen Arischen im natürlichen Zusammenhang". Tomu přisvědčil už i Gebauer slovy, citovanými tu na str. 50 z Uvedení jeho do mluvnice české 1876, a jinde častěji. Nemá proč odporovati ani pansofu našemu, Komenskému, hlásajícímu slovy, vytčenými tu též už na str. 4 pod č. 4, zkrátka to, že beze srovnání nelze vůbec ničeho náležitě poznati a že zvláště „philologus bonus melius intelligit linguas, si polyglottus fuerit, quam possunt qui tantum intelligunt singulas."

I češtinu tedy důkladněji bude pozorovati a pozná ten, kdo ji dovede lépe srovnati s ostatními řečmi slovanskými a arijskými, než na př. Vašek, domáhající se nespůsoby, vytčenými již na str. 369 do 371, slepé víry i v tu zpozdilosť, že „otázka o pravosti RK a Zho, pokud do filologie sahá, může býti rozřešena jen na základě s t a r é č e š t i n y" a že „kdo k vyložení jistých nemožností v rukopisech těch nucen jest utíkati se k jiným slovanským jazykům, ano až k litevštině a sanskrtu, ten dovede sice o RK a Zém učeně psáti (?!), ale otázku o pravosti jejich nepošine ani o píď dále."

Jak nezřízeně se líbí Gebauerovi již i tato zpozdilosť v jazykozpytě o více než půl století čili vlastně rouhavá nedbalosť o výsledky srovnavací linguistiky, založené i dle něho samého 1816 r. Boppem [1]) a pomohší také mluvnictví slovanskému vůbec a českému zvláště k tomu „ohromnému pokroku, jaký se vidí zejména v pracích M i k l o s i c h o v ý c h, Š a f a ř í k o v ý c h a H a t t a l o v ý c h" už i do 1876 r. dle Uvedení, citovaného tu na str. 50, to nejdrastičtěji a nejžalostněji vysvitá z následujících momentů:

1) Gebauer váží sobě linguistických vědomostí Vaškových o mnoho více než kteréhokoli ze právě jmenovaných slavistů slovy i skutky. Nevypíná se nad Vaška nikdež ani stínem těch nespůsobů, jakými se zasazuje o znevážení vědecké reputace týchže slavistů čím dále tím odvážlivěji a škodlivěji, než podřizuje se mu, vyznávaje na př. i r. 1886, dne 15 února ještě výslovně, že prý „si nemohl vyvrátiti všech jeho námitek proti pravosti RK a Zho" (Athen. III, 161), kdežto byl povinen už i z úcty ke své vlastní reputaci vědecké odbyti Vaškovo rouhání se srovnavacímu jazykozpytu aspoň tímto trpkým ovšem, ale spravedlivým výrokem: „Ars non habet osorem, nisi ignorantem!" anebo dokázati, že se mýlil, vychvalovav srovnavací jazykozpyt a pěstovatele jeho nejen slovy výš opakovanými než asi do r. 1880 [2]) i jinde

[1]) Kobrův slovník naučný 1864 čili IV, 208. Že Gebauer ani tam neoznámil, kdy bylo prvé vydání epochalné mluvnice Boppovy hlavních jazykův indoeuropských dokonáno, to jsem připomenul už na str. 50 pod č. 4. Tu k usnadnění odpovědi na otázku vyslovenou tamž, odkazuji ctěné čtenáře své ještě k dílu V, str. 313 Slovníku téhož dosvědčujícího nepopíratelně, že G. neznal události dotčené s dostatek ani 1865 r. ještě, položiv konec její leda bylo do 1840 m. 1852.

[2]) Zpouzí se Gebauer totiž už i v obraně Evangelia sv. Jana proti srovnávání češtiny se starou bulharštinou, chtě čtenářům svým i proti nejhodnověrnějším resultatům srovnávání téhož namluviti hlavně na ujmu mé reputaci vědecké, že ani Evangelium právě řečené ani tak zvané Svatořehorské glossy neobsahují žádných starobulharismů, čemuž i společník jeho ve příčině RK a Zho, Jagić, rozhodně odporuje, najmě strany aoristů *dade*, *rekosta* a několika jiných (Archiv 1884 čili VII, 676). Ostatně viz o tom o všem kromě str. 71 do 79 mého Přídavku 1881 r. i tu část druhé z mých ukázek obrany RKho, která vyšla v č. 358 Národních listů 1885.

častěji; a že jsem já ublížil Vaškovi, počet jej už ve druhé ze svých ukázek obrany RKho, dokonané v č. 16 Národních listů 1886, vyšlém o měsíc dříve nežli výše citované vyznání Gebauerovo, mezi ty milovníky pokroku vůbec a v jazykozpytě zvláště, kteří, jako zejmena i Gebauer sám, Jagić, Kotsmích, Miklosich a Šembera, dovedli v osvíceném století našem opravdu dovolávati se také zázraků linguistických proti pravosti téhož rukopisu, nešetříce ani nejvážnější všech zásad pravé kritiky a humanity: **„Quisque praesumitur bonus, donec probetur esse malus.“** Dle té zajisté protivníci RKho mají vésti *positivné* důkazy pochybování svého o jeho pravosti; naší povinností pak není nic jiného než vyvraceti argumentace protivníků svých. Domůžeme-li se tím spolu také důkazů, svědčících víc anebo méně hlasitě a hodnověrně o pravosti téhož rukopisu, máme ovšem proč upřímně se jim těšiti; ale *přímo* domáhati se jich nejsme naprosto povinni.

Gebauer však nepokusil se podnes o vyhovění žádné z povinností dotčených i na str. 418 a 419, nijak, než domáhá se positivných důkazů pravosti RKho na př. i na Kr. české společnosti nauk, jejímžto řádným členem i on jest, vesměs tak urážlivě, zejmena pak i nadáváním „nezbedných povykovačů, přeběhlých augurů, prospěchářů, nedouků“ atd. protivníkům svým, že jí konečně nezbylo nic slušnějšího než i veřejně vysloviti politování své nad tím (Athen. III, 163 a V, 121 do 123). Přes to a přes důvody, kterými jsem se domáhal šetření dotčené zásady již o rok dříve (Světozor 1887, str. 742 a 743), zpouzí se G. i nejnověji ještě proti ní, vyčitaje J. B. Maškovi, že prý jeho obrana RKho pamětí Přibyslavskou neobsahuje „dokladu *positivního* — ani jedinkého“ (Athen. 1890 čili VII, 201). Totě ovšem pravda, ale nesluší nikterak ani o tom pochybovati, že Mašek nebyl povinen vésti takých důkazů, než jen domáhati se jich na Gebauerovi a jeho společnících o tom, že *Čestmír*, *vévoda* a příslovky, zakončené samohláskou *o* m. *ě*, respective *e*, nebyly v obyčeji za druhé čtvrti XIVho století, do které se napsání RKho klade hlavně dle pokynutí, jakého se dočísti možno ve prvé z mých ukázek obrany téhož rukopisu (Osvěta 1885, str. 1023 pod č. 4). Tamže dokázal jsem už (1872 r. na str. 631 do 633) i svědectvím Ferd. Schulze, že A. V. Šembera nedovedl ani složení od napsání rozeznati dříve, nežli se jal osočovati pravosť i RKho.

Co se pak Vaška dále týče, tomu a vědecké reputaci své vlastně Gebauer sám ubližuje, váže sobě zpátečnické linguistiky jeho i tak neomluvitelně, že nejurputněji brojí proti RK a Z plagiatem Vaškova domyslu o domnělé shodě jazykových odchylek jejich od *známé historické* [1]) češtiny s chybnými priory Hankovými,“ ačkoli domysl týž jest opravdu jen tak vzácným, že by ho koupil, kdo ho nezná; a kdo zná, darmo by ho nevzal dle důkazů, provedených ode mne již 1887 r. v č. 45 do 48 Světozora.

2) Rouhá se Gebauer také přímo srovnavacímu jazykozpytu, zpouzeje

---

[1]) Tak přezděl G. té hatmatilce, kterou dříve *„normalní“* češtinou jmenoval, teprve potom, když byl na konci druhé z mých ukázek obrany RKho (Národní listy 1886, č. 16) usvědčen i jeho vlastními slovy, že předkové naši k takové, t. j. ustálené češtině dospěli teprve po prvém vydání Bible kralické čili na konci XVIho století, psavše dříve víc anebo méně dialekticky. Nemíní však ani *známou historickou* češtinou vlastně žádné jiné než tu, kterou dříve *normalní* jmenoval, počav ji již 1885 r. prvou z ukázek své historické mluvnice o Staročeském sklonění zájmenném tak padělati dle příkladu Miklosichova, zpomenutého tu již na str. 271 pod č. 4, aby byla neodolatelným beranem proti RK a Z, t. j. zavrhovati v ní zvlášť i proti pravdám, vytčeným níže pod *a* do *e*, všecko, cokoli by se hodilo víc anebo méně k obraně řeči týchže rukopisův I paděláním tím dopouští se G. plagiatu, nevyznav podnes nikde, že se v něm řídí příkladem Miklosichovým, zavrženým už i nejhorlivějšími přívrženci tohoto, Jagićem a Leskienem, a sice spravedlivě mezi jiným i proto, že ani staří Bulharové a Rusové nedospěli k žádné normalné bulharštině a ruštině, než i oni psávali svými dialekty, tito pak i následováním staré bulharštiny jakožto liturgické řeči své. Ostatně dokázal jsem už na str. 366 a 367, že se G. ujímá normální češtiny své ještě podnes aspoň potutelně.

se i proti sebe hodnověrnějším resultatům jeho a hledě čím dále tím urážlivěji a škodlivěji nahraditi nedostatek věcných důvodů toho znevažováním vědecké reputace i dobrodincův a společníků svých hlavně ve příčině RK a Zho, obráncům těch pak i nadáváním „nezbedných povykovačů, přeběhlých augurů, prospěchářů, nedoukův“ atd. dle tohoto výroku Dalimilova: „Neudatný nevie jedno láti.“

Ze předešlých už důkazů výčitky té nejvíce se hodí sem konstatované na str. 228 pod č. 5 pohrdání jeho i samým jádrem rozpravy mé O ablativě ve slovančině a litvančině. kdežto ho měl tím ochotněji spotřebovati aspoň ku prospěchu věci, čím bezpečněji mohu připomenouti ještě předně to, že se k němu nejen Bartoš dle str. 274 než i Pelikán plagiatorsky zná, počínaje rozpravu svou též prvotným aneb otázce *odkud?* přiměřeným úkonem ablativného genitivu. Podruhé přisvědčuje mně již i nejvíce na slovo vzatý z nynějších jazykozpytců srovnavacích, rodem Němců, K. Brugmann, a sice[1]) také zcela, t. j. nejen co do formy než i strany funkce téhož genitivu.

Dále nejvážnější všech linguistických námítek proti pravosti RKho týká se genitivu *vśa*, jejž Miklosich neslýchaným (unerhört) býti hlásal od 1856 r. až do smrti své, nedbaje o věcné důvody toho zhola nic, ačkoli k vedení jejich byl už 1859 Palackým,[2]) ode mne pak i častěji a pokaždé též uctivě vyzván[3]) a zavázán zvlášť i tím, že se téhož archaismu Šafařík ujal už 1845. pokládaje jej[4]) za přeskok z pronominalného sklońování do nominalného. Strany důvodů přestal on na několika z těch, kterých se ve staré češtině samé dopátral a sice nejen ze příčiny, vytčené tu již na str. 425 jeho vlastními slovy, než i proto, že mu dle str. 7 týchže Počátků bylo „činiti jen o rozdíl nejstarší známé češtiny od novější, nikoli o poměr staré češtiny ke starším a bohatším jejím sestrám, staroslovanštině, řečtině, sanskritu atd.“ Ostatně pak kojil se Š. ještě i tou nádějí, že žádnému zejmena že srovnavacích jazykozpytcův ani ve snách nepřijde na mysl odporovati v téže příčině zvláště následujícím, už ode dávna vůbec uznaným pravdám:

---

[1]) Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. B. II. Strassburg 1889, str. 568 a 569.

[2]) Jak se toho i ve zvláštním otisku dotčené obrany (Gedenkblätter 1874, str. 246 a 247 dočísti možná.

[3]) Hodnověrně svědčí nám o tom urputný protivník můj v téže příčině, T. G. Masaryk, nenaraziv ani sebe slaběji na neslušnosť mého vyzvání následujícími slovy: „Miklosich byl od p. Martina Hattaly nevím kolikráte na souboj rytířský vyzván, ale nedal panu Martinovi Hattalovi ani slovem odpovědi; to je svědectví beze slov, ale velmi výmluvné“ (Athen. 1887 čili IV, 203). Ovšem, ale jen proti takým rytířům kteří se neostýchají říditi se ani proti svému vlastnímu přesvědčení o naprosté potřebě věcných důvodů vůbec a ve příčině tak nesmírně důležité zvláště, jakou jest otázka o pravosti hlavně RKho, zásadou všech pomluvačů: „Calumniare audacter, semper aliquid haeret!“ Masaryk pak domáhal se tamž o rok dřív (III, 216) i výslovně „zdůvodněných“ námítek a sotva by se byl odvážil osočovati veřejně i RK, kdy by podstatně jinak byl smýšlel o důležitosti téhož rukopisu nežli společník jeho, Gebauer, vyznavší teprv okolo konce dotčeného sporu (Athen. 1889 čili VI, 205) poněkud určitěji nežli s počátku (tamže III, 160 a 161), že „RK a Z mají nejen českou, nýbrž takořka internationální důležitosť; co jimi stojí a padá, týká se nejen disciplin českých, nýbrž také jiných.“ Kdo je tedy vlastně rytířem smutné postavy v dotčené příčině: já či Masaryk? Aby ct. čtenářové moji snadněji mohli odpověděti na otázku tu spravedlivě, připomínám jim i to ještě, že M. mlčí na výše d. m. jako ryba nejen o konstatovaném nad čarou vyzvání Palackého než i o svědectví G. Parisa, jenž o l roků později domáhal se také na Miklosichi věcných důvodů těmito slovy: „M. Miklosich a le devoir de faire connaître ses motifs“ (Revue critique de histoire et de littérature. Paris 1869 r. č. 27, str. 16). Ostatně zpronevěřil se G. Paris nejnověj nejen právě míněné zásadě než i několika jiným vesměs neomluvitelně dle důkazí jež v obraně RKho samé vyložiti míním. Mezitím ať ráčí ct. čtenářové moji přesta na tom odbytí, jakého se dostalo G. Parisovi již ve čtvrté z mých ukázek obran téhož rukopisu (Politik 1886, Nr. 225) za to, že nám ani sv. Jana nepomuckého ne přeje, přivlastniv ho pravoslavným Srbům, čemu se katolický Chrvat, Jagić, i ta nehorázně těší, jak tamže nejen řečeno než i dokázáno.

[4]) Počátkové staročes. mluvnice str. 56, 78 a 79.

a) **Každá poetická řeč liší se víc anebo méně od prosaické společnice své** pro to, co na př. už i Horatius (ad Pis. 9 et 10) takto hlásal: „Pictoribus atque poetis quidlibet audendi semper fuit aequa potestas;"

b) **Bez archaismů neobchází se žádná řeč a poetické libují si v nich více nežli prosaické;**

c) **Hapaxlegomena** čili jen pojednou se objevující hlásky, respective litery, slova, věty, tropy a jiné zvláštnosti linguistické **nesvědčí nijak o padělanosti památek podobných RKmu;**

d) Dle Bedř. Dieze, slavného zakladatele filologie romanské, **„das Alter eines Wortes von seinem urkundlichen Sichtbarwerden schlechthin abhängig machen zu wollen, ist zwar ein diplomatisch richtiges, aber eben darum ein auf der Oberfläche sich haltendes Verfahren, welches der Geschichte der Sprache nothwendig Gewalt anthut"** (Gramm. der Roman. Sprachen. Bonn 1836—1844. I, 22; ve 2 vydání na str. 30, ve třetím na 31 atd.).

Konečně e) dle Jak. Grimma, neméně slovutného zakladatele filologie germanské, **„nicht zu sehen, dass es noch eine wahrheit gibt, ausser den urkunden, diplomen und chroniken, das ist höchst unkritisch"** (Kleinere schriften I, 402 a 403). Rázněji zní pravda ta slovy, která Shakespeare, nejslavnější všech dosavadních básníků dramatických i dle Němce Maxa Müllera, citovaného již na str. 108 mého Brusu, dal Hamletovi do úst a kdosi do němčiny takto přeložil: „Es gibt mehr Dinge im Himmel und auf Erden, als eure Schulweisheit sich träumen lässt, Horatio!"

Miklosich však nejen nešetřil žádné ani z těch pravd, než odvážil se proti nim a několika jiným i nového útoku na RKý hned po vyzvání Palackého čili 1860 r. na samém konci rozpravy své o tvoření osobných jmen slovanských co do podstaty takto: „*Lubor*, *Ludiše* und *Záboj* sind als nicht hinlänglich verbürgt zu streichen." Ten útok odsoudil Šafařík slovy, předešlými tu již na str. 367, a sice právem i ze příčiny vytčené tamže. Více jiných a zevrubné doklady i výklady výrokův, obsažených nejen ve předešlém než i v tomto a následujícím odstavci, najde každý, komu o ně více jde nežli mně tu, ve druhé z mých ukázek obrany RKho, vyšlé v Národních listech 1885 a 1886, a ve větším díle čtvrté čili v č. 222, 237, 239, 249, 253 a 256 zdejší Politiky německé 1886.

Ostatně již i z toho útoku samého, jejž Miklosich nejnověji [1]) podnikl proti pravosti RK a Zho záhadnou posud etymologií slova *plzeň*, dosti jasně a hodnověrně vysvitá každému nepředpojatému filologovi, že se on mnohem horlivěji zasazoval o zkázu zvlášť i RKho než o svou vlastní reputaci vědeckou. Dle č. 253 Politiky právě citované totižto znal se M. i 1879 r. ještě k mému mínění o původě slova dotčeného, o 7 roků později však vyhlásil je vůbec za „falsch" tak odhodlaně, že neuznal ani svého vlastního mínění dřívějšího o témže slově hodným žádné zmínky, kdežto byl už i z úcty k sobě samému povinen vyvrátiti je věcně a zastati se pozdějšího též tak, nebyl-li však s to, zcela je mlčením odbyti, jak se to v nauce jeho o tvoření nenů [2]) skutečně stalo. Kdo by tedy váhal i pro tu, nejmírněji řečeno, ıdbalosť jeho samu obrátiti se proti němu otázkou: „Qui sibi malus, cui onus?" anebo přisvědčiti úsudku Šafaříkovu, předešlému tu již na str. 367? eda ten, kdo buď nezná buď nechce šetřiti zvlášť ani následujících pravd: o někdejší skutečnosti slov *plzeň* a *plzný* v češtině svědčí nejen jména ıst *Plzeň*, *Plzenec* a *Plznice* s pol. *Pilzno* a *Pilznionck* než i goth. *filusna*, ıamenající to, co něm. *Menge* a *Ueberfluss*; *β*) původu většiny slov svých

[1]) Etymologisches wörterbuch der slavischen Sprachen. Wien 1886, str. 163.
[2]) Vergleich. grammatik der slav. sprachen. II. Wien 1875, str. 120.

neznáme aniž kdy poznáme a kdo by se medle odvážil pokládati československenštinu proto za falsifikat?

Co se pak Šafaříka dále týče, k obraně toho připomenouti mám i to ještě, že se Miklosich i k němu samému zachoval opravdu tak, jak „se věda nevzdělává" než jen zneužívá mezi jiným i k nabytí slávy nedovolenými spůsoby. Dopustiltě se M. i plagiatu, nezmíniv se nikdež ani slovem o konstatovaném už výše výkladě Šafaříkově archaismu *vša*, kdežto byl povinen zasaditi se o věcné vyvrácení jeho a sice tím ochotněji, čím sobě toho více zasloužil Šafařík už i takořka makavou narážkou svou na srovnavací jazykozpyt slovy, citovanými na předposlední str. I dle těch totiž měl si M. nejbedlivěji všimnouti aspoň litevštiny, nejpříbuznější slovanštině a vynikající zachovalostí deklinace své nejen nad slovanské než i nad ostatní jazyky arijské mimo starou indštinu a zendštinu tak znamenitě, jak to vysvitá již i ze srovnavací mluvnice Boppovy samé. Učině tak, byl by se i dle mé rozpravy O ablativě ve slovančině a litvančině přesvědčil o tom, že litevština přeskakuje již od nepaměti i u zájmen *tas* a *kas* do nominalného skloňování spůsobem, opakovaným tu na str. 228. Zájmeno *visas* naproti tomu, znící staročesky *veš*, skloňuje ona podnes i dle Schleichera samého[1]), vzoru a přítele Miklosichova, většinou nominalně.

Měv kromě toho i sanskrtu na zřeteli, pokládal jsem já již i 1857 r. pravý opak základného mínění Šafaříkova o *vša* čili to za neomylnou pravdu, že nominalné skloňování našeho *veš* je prvotné a pronominalné pozdější, *vša* tudíž archaismus, hodící se do poetické řeči poněkud i výtečněji než k ospravedlnění té chvály, jaké dopřál Miklosich formalné zachovalosti češtiny slovy níže (pod č. 3) vytčenými, maje u deklinace na zřeteli hlavně prastaré lokaly mn. s *s* m. *ch*, zachované nejhojněji v češtině, jako *Dolás*, *Lužás*, *Polás* a j. Dle toho však ujal jsem se RKho strany *vša* teprve ve druhé ze svých ukázek obrany jeho z více příčin, oznámených ovšem už též dílem tamže (Národní listy 1886, č. 3) dílem v páté (Světozor 1887 r. str. 763), a sice předně tak, že jsem vůbec nezvykl choditi s bubny na zajíce. Podruhé měl jsem už i před 1857 r. bohužel až nazbyt proč přáti pochybovačům o pravosti RKho nejúplnější svobody blamovati se dle libosti. Naposledy kojil jsem se nádějí, že některý ze srovnavacích jazykozpytců dospěje konečně přece beze všeho ohledu na RKý a dříve, než já ten zvláště brániti počnu, ku výše vyslovenému domyslu mému o skloňování našeho *veš* a pomůže mi tím důrazněji brániti *vša* najmě proti Miklosichi, nejvíce na slovo vzatému slavistovi našich časů. Náděje má splnila se však i mnohem utěšeněji, než jak jsem se jí kojil. A. Brückner totižto, zjevný již odpůrce náš i ve příčině RKho a odpovědný redaktor Archivu Jagićova od r. 1881, rozjímaje tamže 1878 a 1879 o působení analogie v litevštině beze všeho ohledu na RKý a na mou rozpravu o ablativě v ní a ve slovanštině, dospěl už 1878 dle str. 260 Archivu roku téhož i k tomu mínění, že všichni Arijci skloňovali zájmeno, o kterém je právě řeč, dříve nominalně než pronominalně, čili na př. staří Bulharové své *vьsь* dříve *vьsa* dle *koša*, *vьsu* dle *košu* atd. nežli *vьsego*, *vьsemu* atd. dle *jego*, *jemu* atd. (Pokračování.)

[1]) Litauische grammatik. Prag 1856, str. 196 na konci §. 89.

O reformě vyučování gymnasiálního vůbec a o změnách navržených Lvovskou anketou gymnasiální zvlášť.

Napsal a na uváženou podává prof. Dr. *F. J. Studnička.*

Nelze upříti, že úkoly středního školství jakož i prostředky k jeho dosažení se mění velmi značně podle doby, do níž připadají, a podle země, v níž se nacházejí. Uvažme jen, jak vypadalo gymnasium před rokem 1848 u nás a jaké jest nyní, a srovnejme naše zřízení jeho se zřízením bulharským. Nelze tedy žádati, aby program jeho byl neproměnným, byť i pro určitou dobu byl co nejdokonaleji vypracován a proveden. Jestiť cena jeho vždy jen relativní, místním a časovým potřebám přiměřená.

U nás byl tak zvaný „Organisationsentwurf", vypracovaný osvědčenými znalci středního školství Exnerem, Zimmermannem a Bonitzem a j., výborným řešením otázky příslušné v letech padesátýh, avšak dnes již snad věcšina pædagogů našich uznává, že tu třeba změny, přiměřené pokroku od té doby učiněnému. Aspoň tomu co nejvíce nasvědčují drobné změny, jež z ústřední instance se nařizují, a soukromé i úřední porady, jež se o tom zavádějí.

S jedné strany se poukazuje k tomu, že obor studia humanitního, zejména pokud pěstováním latiny a řečtiny jest zastoupen, nutno jest súžiti a obmeziti, aby se získalo času pro jiné předměty, s druhé pak strany neméně oprávněná stížnosť vede se na neupravenosť předmětů reálných, jiného jich roztřídění i omezení vyžadujíc.

Nejvíce se rozchází mnění v otázce první. Jdouť mnozí tak daleko, že všechno vyučování tak zvaným řečem klassickým zavrhují co ballast zbytečný, kdežto jiní v něm dosud shledávají spásu všeho vzdělání ryze humanitního, tak že v této příčině sotva se dosáhne shody úplné, a jen převládající mínění rozhodne o dalším osudu těchto studií, jakož se částečně již stalo v Uhrách. O tom tedy nebudiž zde zmínka dále činěna, ač tím nemá býti řečeno, že jest vzdělávací moment, jakýž dosud přiznáván studiím latinským a řeckým, ode dneška bezcenný nebo lichý; tím nebude nikdy.

Veliké nesnáze spůsobuje reformátorům našim *dějepis.* Jak se má obsah jeho stanoviti a na jednotlivé třídy rozděliti, toť otázka nesnadná. Jedni přimlouvají se za věcší jeho roztřídění, aby pro sebe vykládaly se dějiny té které vlasti, u nás tedy děje zemí koruny České, pak dějiny celého Rakouska a konečně dějiny povšechné, a to nedělené v jednom jen tahu, kdežto jiní se zastávají dosavadního dvojitého vyučování obecnému dějepisu, v nižším a vyšším gymnasii, ponechávajíce dějiny Rakouska, zejména pak užší vlasti, opatření nynějšímu.

Zvláštní stanovisko zaujala tu anketa Lvovská. Položila historii *krajovou* (polskou) do třídy IV., *rakouskou* do V., *povšechnou* pak do VI., VII. a VIII., čímž arci dvojspřežné vyučování nižší a vyšší naprosto jest ostraněno.

Ještě značnější obtíže spůsobuje vyučování *zeměpisu,* zvláště pak roztřídění jeho na jednotlivé odbory. Především jde o to, má-li se zeměpis kládati a podle toho opatřovati co předmět samostatný, jako se nyní je s úvodem do zeměpisu v I. třídě, nebo má-li se ponechati v dosavadním řežení s dějepisem.

Že nynější opatření neodpovídá dnešnímu významu vědy zeměpisné, znává se, tuším, všeobecně. Aspoň tomu stesku neodporoval nikdo při sledni anketě ministerské, v únoru r. 1890 ve Vídni konané. Ale jak věc raviti, aby zeměpisu bylo více hodin věnováno a v celku nebylo nutno rozmnožiti počet týdenních hodin vyučovacích? Toť otázka dosud nerozřešená! nesnadno ustanoviti, jak by se mohla tímto směrem prospěšně řešiti.

Nelzeť neuznati, že tak zvaný zeměpis všeobecný, skládající se z odboru *hvězdářského*, *mathematického* a *přírodnického*, jest vědou přírodní, a že vyžaduje k výkladu svému vědomostí, jež žáku střední školy teprve na konci tohoto studia jsou k disposici. S druhé pak strany taktéž nelze pochybovati, že tak zvaný zeměpis *politický* těsně souvisí též s obecným dějepisem, jehož jest podkladem i výsledkem, tak že záhy nutno k němu přihlížeti, což tím spíše možno učiniti, ježto nevyžaduje k svému výkladu tolika vědomostí průpravných.

Kdežto tedy præmissy jsou tu nestejné, nelze jinak nežli rozděliti oba druhy zeměpisu a přiděliti jeden dějepisci, druhý pak přírodozpytci, vykládajícímu buď přírodopis anebo fysiku. A poněvadž vyučování všeobecnému zeměpisu jen tehdáž jest úspěšným, děje-li se na pevném a obšírném základě mathematicko-fysikálním, nezbývá, nežli položiti jej do posledního roku po ukončení i fysikálního vyučování, kteréž tedy jako vyučování mathematické v předposledním ročníku gymnasia bylo by nutno ukončiti.

Podle toho zachovala se i anketa Lvovská,[1]) položivši *fysiku* do VI. a VII. třídy, kdežto pro VIII. třídu navrhuje počátky astronomie (náš zeměpis hvězdářský), pak zeměpis mathematický a fysikální, konečně repetitorium z fysiky, jež by se tu arci jen rhapsodicky dalo konati. Bifurkace učení fysikálního tím přestává.

Že i *přírodopisné vyučování* poskytuje co do roztřídění dosti obtíží, uznává se taktéž čím dále tím ochotněji, zvláště pak otázka, má-li se ponechati dosavadní dvojdílnosť jeho v nižším a vyšším gymnasii, jakož i žádoucno-li počíti zoologii v oddělení vyšším zvířaty nejnižšími nebo naopak, anebo má-li se zavésti jen vyučování jednolité, arci třídou vyšší nežli jest první počínajíc. Nynější roztřídění trpí namnoze tím, že málo času možno přírodopisu věnovati v jednotlivých oddílech, tak že z něho vyplývá prospěšnosť, spojiti v jedno hodiny vyměřené vyučování nižšímu a vyššímu.

---

[1]) **Ščegóły programu**
uchvalone přez ankětę gimnazyalną ve Lvově v Maju 1879.

L.	Předmioty nauki	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.
1.	Historya	—	—	—	krajova austryacka		povšechna		
2.	Arytmetyka i algebra	Arytmetyka			Algebra				Repetytorya z algebry
3.	Geometrya	Rysunek geometryčny			Planimetrya i stereometrya		Geometrya vykrešlna	Trygonometrya, zastosovanie algebry do geometryi i geometrya analityčna. — Repetytorya z geometryi	
4.	Naturalna historya	—	—	Zoologia	Botanika	I. półr: Chemia. II. półr: Mineralogia.	Somatologia	—	—
5.	Fizyka	—	—	—	—	—	Fizyka		Počątki astronomii, geografi matematyčna fizyčna. Repetytorya z fizyk

Lvovská anketa tak i učinila, přikázavši *zoologii* třídě III., *botaniku* třídě IV., načež na zřeteli majíc, jak důležitým jest podkladem *lučba* pro mineralogii, věnuje 1. semestr třídy V. chemii, a pak 2. semestr *mineralogii*. Poněvadž pak fysika počíná třídou VI., jest lučba dříve odbyta a neruší přirozený postup ve fysice. Jako zakončení přírodopisných výkladů navrhuje se zároveň pro VI. třídu *somatologie*, kteráž pak i pro pozdější psychologii jest podkladem neocenitelným.

Totéž unikursální zařízení doporučuje se konečně i pro vyučování *mathematické*. Zde zejména četnost odborů, jež nutno pěstovati buď na nižším anebo na vyšším oddělení, nebo na obou, spůsobuje nemalých obtíží každé snaze reformatorské, tak že sotva se vymyslí spůsob všechny ohledy stejně dobře na zřeteli mající.

Jak nyní hojná látka sem připadající je roztříděna, neuspokojuje ani přítele této vědy exaktní, ani žáka celým ústavem projíti v úmyslu majícího. Starožitnosť některých method, kusosť některých odborů, jakož i zbytečnosť důrazu, jakýž se věnuje některým sterilním spůsobům počítání, to vše nedovede zjednati ani u snaživého žáka ani u rozumného učitele tolik souhlasu, kolik ho nutno k radostnému se věnování studiu takovému. Ale otázka, jaká by se tu měla státi náprava, zůstává stejně nerozřešitelnou, pokud se bifurkální podstata středních škol našich neodstraní.

V této příčině stojí anketa Lvovská opět na vlastních nohou, předkládajíc návrh, aby se *arithmetice* přidělily třídy I., II. a III., *algebře* pak třídy IV., V., VI. a VII., repetitoriu z algebry konečně třída VIII., kdežto vyučování *geometrické* současně má v I., II. a III. třídě zanášeti se názorným *rýsováním*, ve IV. a V. třídě *planimetrií* a *stereometrií*, v VI. třídě pak základy geometrie *deskriptivní*, v VII. v VIII. konečně *trigonometrií*, užitím algebry v geometrii a výklady z *analytické geometrie*, při čemž na konci věnovati se má pozornosť co možno největší geometrickému repetitoriu, s nímž i stránka počtářská souvisí.

Dejme tomu, že se provede a povede nové takové unikursální roztřídění jmenovaného učiva gymnasiím přikázaného; budou pak tyto ústavy lépe moci vyhověti úkolu jim vyměřenému?

Praktická otázka tato jest nejen dovolenou, nýbrž i nanejvýš důležitou, ježto gymnasium (i reálka) podle hlavního úkolu svého, poskytovati jakýs vyšší stupeň vzdělání všeobecného, mají býti nižším svým oddělením přípravou pro celou řadu škol odborných, vyšším pak svým oddělením po odbyté zkoušce maturitní zjednávati přístup ke školám vysokým, tak že provedením unikursálního programu by částečně pozbyly významu vytčeného.

Namítne se, a to nikoli bezprávně, že úkol tento, aby z nižšího jich oddělení přecházeli žáci do škol odborných, pozbyl svého významu, co s jedné strany jemu hoví školy občanské, s druhé pak strany jemu odňato studium farmaceutické a agronomické ve směru svém vyšším. Ale jsou a budou zajisté stále zastanci dvojího stupňování na středních školách, pokud se udrží v platnosti pædagogický náhled, že nelze žáku do střední školy vstupujícímu hned s předu dáti pravé prognostikon, hodí-li se k tomu studiu čili nic. Aby se pak upravila možnosť několika neschopným mladíkům uprostřed zvoleného studia přejíti bez nějaké ztráty na školu jinou, udržuje se pro velikou věčšinu nepřirozený stav bifurkační dále, aniž by se srovnával s hlavním účelem a podstatou střední školy a s požadavky racionálního programu vyučovacího vůbec.

„Ne každému dřevu dáno býti fládrem," praví náš Komenský, což v našem případě znamená, že není každému dáno, aby s úspěchem studoval na středních školách našich jakkoli zařízených. A uvážíme-li, kolik tu povolaných a kolik vyvolených, přisvědčíme ochotně všem tvrdícím, že dobrá bude náprava programu středního vyučování našeho, která jen vyvolené

připustí, ostatní pak hned s předu vyloučí, k jiným neméně důležitým a prospěšným směrům životního zaměstnání je odkazujíc. Francie pěstuje talenty a proto vyniká; u nás se ve škole nutí prostřednosť do výše.

Zejmena náš národ, nečetný a všechny své síly do životního boje nasazující má toho nanejvýš zapotřebí, aby se neplýtvalo ani národním jměním, ani duševními silami na studie neplodné a problémy jalové. Spojenými silami musíme stále na zřeteli míti kulturní i národohospodářské požadavky nynější doby, abychom nemaříce majetku svého hmotného a duševního dosáhli všude úspěchu a zisku co možno největšího, a tím si zjednali v zápolení mezinárodním cti a platnosti co možno nejvyšší.

Horopis Italie.

Líčí Dr. *Jan Palacký.*

Horopis Italie a ostrovů jejích (bez Malty) nelze dobře spojiti s geologií (horopisem) Alp, které jsou o sobě jednotou horopisnou a nedají se v žádné částce (Francii, Švýcarsku, Rakousku) o sobě — nýbrž vždy jen co celek pojednávati. Italská část Alp jest beztoho nejmenší, neb spád západních Alp jest dosti příkrý a jižní svah středních Alp náleží hlavně Tyrolsku, tak že jen v Benátsku Alpy zaujímají věcší místo.

Nelze sice pochybovati, že Malta ještě v tertieru souvisela s Italií, jak dokazují zejména četné zbytky slonů tam nalezené, ale s týmž právem mohla by se i severní Afrika připojiti k Italii, která též asi tehda k ní náležela, anebo Sicilie a Calabrie spojit, Alpy vůbec vyloučit, které až do pozdního pliocenu odděleny byly od Italie, Elba spojit s Korsikou atd. Toť vše geologie (minulosť) — ne horopis (přítomnosť). Nápodobně jsou geologicky Euganey, Gargano, Mte Conero, Mte Argentario samostatné hory, které horopis pro nepatrnosť přidělit musí nejbližším skupinám.

Pantellaria, Lampedusa i Linosa — zejmena obě poslední — náležely by horopisně lépe k Africe, neb sedí za hlubinou rozvodní na mělčině pobřežní Tuniské, ale patří politicky k Italii a vedou se nepopřeně všude k Evropě.

V Zaderském moři počítají se sem Tremiti a Pianosa, ne však Pelagosa — z též příčiny.

Rozdělení Italie horopisné jest věcí velice spornou.

Jisto, že kromě roviny Lombardsko-Benátské věcšina zeměpisců dosud zná jediné pohoří Apenninské co botu — u Italů zadek osličí (schiena d'asino) — jehož břicho je Toscana a nohy Calabrie i Apulie. Obraz ten však je velice mylný. Toskana je samostatná geologicky i horopisně a mladší všeho Apenninu, mimo hory Apuanské (samostatné). Apulie je geologicky a horopisně zcela rozdílná od celé Italie a jest starší Zaderského moře severního. Apennin sám skládá se z částí geologicky a horopisně velmi různorodých. Italie rostla od jihu k severu — nejstarší částky její jsou v jihu prahory Lucanie (Calabrie nyní) a celý sever — Toskanu a Romagnu kryjí útvary mladé (tertier). Střední částka mesozoická není ale jednotné pohoří (Abruzzy zvláště, kde máme trojí rovnoběžná pohoří — Sabinské, střední a východní). Tak zvaný Apennin[1]) napolitanský není teprv žádným pohořím ani geologicky ani horopisně. V středu samého tak zvaného horstva máme jezero Fucinské, řeky jako Aterno, Volturno je prorývají a východ. od Beneventa i Ariana přestává vůbec temeno — jsou tu planiny pozdní na východě. I a

[1]) Apennin znamená vůbec hory od celt. Pen (vrch), viz španělské, francouzské i anglické (Peninské) hory, Alpy atd.

západě jsou v rovinách osamělé hory (Lepinské největší v severu) jako Gargano východně. Mezi horami Sila i Aspromonte je úplná nížina (u Catanzaro), a již Suess rozeznal tu v Lucanii Calabrii (mylně) mladších 3 massivy samostatné, Sila, Aspromonte, Cocuzzo (str. 218). Horopis Italie zasluhuje však podrobnějšího líčení již k vůli římskému dějepisu, jejž nelze pochopit, když se naň nebeře ohled — viz na př. války Samnitské.

Rozdělíme si úkol na: 1. svah Alp, 2. rovinu Lombardskou, 3. severní (tertierní), hlavně eocenní (Nigra) Apennin (A. etrusco Cory až k h. Nerone), 4. Toskana (s horami Apuanskými a ostrovy Tyrrhenskými — jižně po řeku Tiber), 5. střední pohoří (a] Apennino Romano, b] Abruzzy, c] Apen. napolitano až po h. Pollino mesozoické, hlavně křídové), 6. jihovýchodní planiny Apulie, 7. prahorní Lucanii (Calabrii nyní), 8. Korsiku a Sardinii, 9. Sicilii. Geologie není tu zcela ve shodě s horopisem, avšak v Italii není jako v jiných zemích hor stejnorodých. Italie je (po Dánsku a Hollandsku) nejmladší zemí v Evropě, neb povstala co poloostrov teprv po ledové době a sestávala v nejstarší době (mimo Alpy) jen ze dvou ostroví západního (Tyrrhenie) a jižního (Calabrie [1]) a Sicilie), které dělilo moře odevšad. Proto jsou (mimo Alpy) do jury a křídy všecky starší útvary vzácností nepatrnou v Italii — tak silur v Sardinii, trias v Toskaně záp. (Tyrrhenii). Na místě Apenninu nemáme (mimo Gran Sasso, trios) stopy zemí před jurou — a ještě v jurské době jsou to jen malé ostrůvky (Gran Sasso d'Italia, Mte Pollino. Teprv křída tvoří střední Italii — a sever teprv eocén (Nigra) — mimo nížiny pliocenské v Lombardii a u Jaderského moře. Zajímavá je identita křídy sicilské se severoafrickou (Constantiny dle Coquanda) — v Brancaleone z 38 druhů 37 stejných (Sequenza).

Schází nám ještě známosť povýšení se střední Italie co se týče výšek číselných jednotlivých dob. V zemi tak vulkanické není to věcí vedlejší. Dle výše vrstev pliocenských (u Ariana skoro do 1000 metrů, Nigra str. 81) zdá se pozdvižení toto dílem velice mladé. Taktéž dobu potopení se Tyrrhenie a Jaderského (sev.) moře nelze ještě přísně stanovit.

Ani dobu sopek Euganejských (tehdy podmořských) netroufá sobě Nigra blíže určit než mezi křídou a eocénem (str. 157). Macigno sahá v Ligurii do 2000 m. Třeba předesílati, že Italie není dosud tak geologicky vyzkoumána jako jiné země, an výzkum vědecký a systematický počal teprv před desitiletím. Nigra sám povídá, že o jihu Italie hrozně málo víme. Ale i v nejlépe známé částce — Alpách — mnoho dosud pochybného a neznámého. Celé vrstvy stojí co do vřadění na jediné zkamenělině — jaký to podklad (Diener, Gebirgsbau der Alpen str. 19, Gyroporella)? Co Michelotti držel za silurské zkameněliny, považoval Neumayer (nahlédnuv v originály v Pise) za křídové (str. 18). Co Mazzuoli nazval Estheria minuta, to zase Zaccagua ustanovil co Myacites fassensis (str. 24).

A přece jsou útvary italské tak samostatné, že místní výrazy, jako macigno, verrucano, scaglia a j., přešly do vědecké terminologie celé Evropy.

Uhlí v Alpách ligurských v údolí řeky Negrone nedávno se teprv vynašlo (1887).

Činíme proto výhradu tím ospravedlněnější, poněvadž zkameněliny vlašské jsou i v cizině vzácné a spisy geologické jejich málo rozšířené a cizině povědomé. Suess již před 20 lety pronesl theorii o minulosti Italie, dosud jedinou. Dle něho sestávala stará Italie, souvislá s Alpy (ligurskými), ze Sardinie, Korsiky, Elby, části Sicilie a úryvky (teď potopené) záp. Italie (Argentario na př.), v době, kdy východní krajina nynější Italie byla ještě mořem a zase velká alespoň část Zaderského severního moře nynějšího zemí, jejíž zbytky dnešními Gargano a M. Cenero (u Ancony), oba liasové. Avšak doby, kdy se západní tato země, Tyrrhenie stará, zbořila a kdy se povznesla

[1]) To, co se teď říká Calabrie, bylo starým Lucanie.

nynější Italie, nestanovil přesně, a rovněž nelze ustanovit dobu potopení se dna nynější severní Adrie. Ani vynoření se celé Lombardie a Benátek nelze tak určitě udat, neb na povrchu jsou vesměs moderní náplavy (glaciální a postglaciální) a nikdež nemáme dosud místa, kde by se vrtáním byl zjevil vespodek pod těmi náplavy, tak jako na př. v Německu, Anglii, Belgii známe tím spodní vrstvy.

Podotkli jsme již, že hlavní příčina nejistoty leží v tom, že Italie je takořka jedinou teď sopečnou zemí Evropy (mimo ostrov Islandský) a že jest spolu krajinou, kde vulkanismus nejdále od velmoře se udržel a nejvíce působil. Všude jinde udržel se vulkanismus jen blíž břehů velmoře (zejmena Tichého, ale i u Antill), ale že se udržel v tak úzké zátoce mořské, jako jest středomoří, to jest výminkou — vždyť na př. nejen sopky Armenie, ale i Syrie, Dekanu, Australie, Oregonu atd. dříve uhasly, které byly přece velmoři bližší. Jen Antilly lze tu poněkud Italii přirovnat, avšak tu vulkanismus zůstal na zevnější atlantické přímořské straně a nespůsobil tak vysokých hor — jako zde Etna — třetí pohoří Evropy (po Alpách i Sierra Nevadě) 3313 m., což věcí, která se sic jen v Tichomoří potkává (Fusijama, jihoamerické sopky, Malaisie, Java atd.). Zejmena nápadné, že hory Sicilie sic ani 2000 m. nedosahují (Madonie 1975 m.), že tedy musíme mysliti, že Etna nasypala alespoň 13—1400 m. sopečných výbuchů a to osamělým kuželem, kdežto na př. v Andech horstvo vysoké tyto kužele chrání před větrem a erosí deštěm. Jelikož velká část horního kužele sestává ze sypkého popele a drobných kamínků, lze zachování tak vysokého kužele jen vysvětlit sobě neustálou náhradou ze vnitřku, neb známo, jak dešť unáší celé takové stráně — a to přece důležité, mluví-li se o účincích konečných erose.

Souvisí s tím snad velká hloubka Tyrrhenského moře severně od Sicilie (3731 m. Giglioli) a nově vynašlá východně (Washingtonem na cestě mezi Otrantem a Bengasim, 4067 m.). Není to ostatně osamělý úkaz, že nejvyšší hloubky jihoevropských poloostrovů jsou v jihu (Sierra Nevada, Olymp thesalský, Musalla) a jedinou věcí, která tu nápadna, jest hloubka velká moře mezi Francií a Korsikou (2659 m.). Dalo by se sice vykládat, že mezi střední Evropou (Alpy atd.) a jižními výběžky leží nižší planiny. Neb severní Adrie rovněž mělká — nejhlubší místo (1590 m.) leží teprv blíže Brindisi a rovněž mělké moře mezi Korsikou a Toskanou — staré spojidlo asi částí někdejší Tyrrhenie. (Pokračování.)

Co mohou obsahovati kollektanea k Liviovi v třídě páté?

Napsal *Jan Čermák.*

Co by mělo býti obsahem kollektaneí k Liviovi, o tom instrukce samy více než při jiných autorech jsou nám jasným vodítkem. Zbývá toliko, abych látku v hojnosti sebranou přispůsobil onomu rozdělení, jaké více méně přijati možno pro kollektanea kteréhokoli autora. Jest pak prospěšno vůbec kollektaneím vykázati tyto oddíly:

I. Úvod ku spisovateli obsahující vedle stručného přehledu literatury krátký životopis spisovatelův (pokud ve školním vydání tomuto požadavku není vyhověno);

II. oddíl geograficko-historický;

III. oddíl grammaticko-stilistický;

IV. oddíl pro starožitnosti;

V. oddíl pro poznámky mythologické;

VI. obsahy a disposice;

VII. antibarbarus.[1])

Jestliže však při této rozpravě obmezuji se na I., XXI. a XXII. knihu Liviovu, nebude as s podivením: vždyť kniha II., ve školním vydání Zingerlově připojená, jakož i úryvky z knih III., IV. a VI. sotva kdy za četbu budou ponavrženy, leč by již předem žactvo budoucí quinty za nevšedně pokročilé bylo uznáno — případ to dojista velmi vzácný. Než i zmíněné tři knihy nezdají se mi pro žáky býti hodnoty jednostejné. Kniha XXII. zajisté nepředvádí žákům žádného utěšeného obrazu a může u nich snadno i zkaliti ony vznešené představy, jaké o Římanech, a hlavně o jejich statečnosti, po celé studium právem jim vštěpujeme. Jestiť hanebná porážka kanenská výsledkem stálé nesvornosti vůdců na se nevražících, porušené kázně i malicherných třenic domácích, a v celé knize až na nepatrné výjimky nelze mluviti o důstojnosti a vážnosti zbraní římských. Ani strategicky důležité a úspěšné váhání Fabiovo není s to, aby žáky povzbudilo. S druhé pak strany mimo nesnadný a ovšem mistrně vylíčený pochod přes Apennin ani u Hannibala nelze znamenati nějakého skvělejšího činu, jakých ve kn. XXI. u obou nepřátelských stran více se vyskytá. Tak kniha XXII. až na některé sceny dojemnější[2]) nese se celkem tonem příliš chladným, a četba její má nedostatek momentů paedagogických. I soudím, a snad právem, že u výběru četby vždy více přihlíženo bude ku knize XXI.

Kollektanea k Liviovi úplně hodí se do rámce všeobecného rozdělení kollektaneí, jaké svrchu podáno; nepatrné změny, vlastně toliko přídavky, podmíněny jsou hojnými zvláštnostmi spisovatelovými a věčší poměrně obšírností látky samé. I mohu přistoupiti hned k vymezení jednotlivých oddílů.

Oddíl I. Úvod.

Životopis Liviův dosti stručný připojen k vydání Zingerlovu v jazyce latinském, tak že není potřeba jej žákům zvláště přednésti; spracování latinské nad to poskytuje výhodu, že mohou žáci životopis latinsky reprodukovati.[3]) Mají-li však kollektanea žákům k maturitě spějícím poskytovati věrný obraz spisovatele a jeho činnosti literární, potřebí již od V. třídy přihlížeti k tomu, aby veškerá literatura římská došla přehledného objasnění. Za tou příčinou vidí se mi býti potřebným již ve quintě několik slov věnovati i starým pramenům římského dějepisectví a prvním jeho pěstitelům, annalistům, a to tím naléhavěji, ježto Livius sám ve knihách ku četbě schválených zhusta o jednotlivých památkách[4]) i o annalistech[5]) zmínky činí. Učitel neopomine zajisté žákům vyložiti i příčiny, proč v Římě tak záhy došlo ku spisování dějin, zmíní se o slavných činech válečných národa řím-

[1]) Toto všeobecné rozdělení v konferenci učitelského sboru c. k. slovanského gymnasia olomúckého navrženo od prof. Vítězslava Navrátila. Jednotlivé oddíly při některých autorech odpadají naprosto (tak oddíl V. při četbě Sallustiově), některé pak dle potřeby dojdou buď obmezení, buď rozšíření.

[2]) Lepší partie v této knize jsou: líčení útěku vojska římského (kap. 6.), popis posvátného jara (kap. 10.), líčení sceny, kdy Fabius „jako s nebe“ na pomoc přikvapí stísněnému Minuciovi, Minuciova vděčnosť, jeho úpěnlivá prosba za milosť a odpuštění (kap. 29.), bitva u Kanen (kap. 40. nn.), líčení zmatku, jaký nastal v Římě po bitvě kanenské (kap. 54. n.), řeč M. Junia v senátě, v níž přimlouvá se za vykoupení zajatců (kap. 59.).

[3]) Přirozeno, že oddíly o pramenech, z nichž Livius čerpal, jakož i posudkův o jeho činnosti spisovatelské (str. X. Jam vero — antiquorum modum), ač celkem pochvalných, netřeba sobě všímati.

[4]) Viz na př. I 32, 2 (commentarii regum), I 20, 5 (zápisky pontifikův).

[5]) O Q. Fabiu Pictorovi I 44. 2; 55, 8; XXII 7, 4; o L. Calpurniu Pisonovi I 55, 8; o L. Cinciu Alimentovi XXI 38, 3; o L. Coeliu Antipatrovi XXI 38, 6; 46, 10; XXII 31, 8.

ského jakož i o důležitosti dějin pro život veřejný, v postupu pak poukáže k rozdílu mezi spisy Caesarovými a Sallustiovými s jedné a dílem Liviovým s druhé strany, objasniv při tom pojem historické monografie.

Oddíl II. geograficko-historický.

Nepoměrně více než u jiných spisovatelů nahromaděno u Livia udání geografických, tak že možno doufati, dojdou-li všechna náležitého vysvětlení, že tento oddíl kollektaneí bude kompendiem geografie celého polouostrova Apenninského, části polouostrova Pyrenejského i ostrovů k oběma příslušících, zejmena Sicilie. Přední zřetel přirozeně obrácen bude k Římu samému, jehož přehlednou topografii znáti jest nutným požadavkem při první knize Liviově.[1]) Postupem četby šíří se znalosť zeměpisu tak, že při prvé knize kollektanea obsahovati budou poznámky o národech s Římany bezprostředně sousedících, v oné době u vzdělanosti již valně pokročilých.[2]) Opakovati geografickou polohu těchto národů naskytá se příležitosť ve knize XXII., 9, 5. Žáci seznají dále jednotlivá města Římu nejbližší, při čemž uvedou se přátelské i nepřátelské styky Říma s tímto okolím, vzrůst jeho obyvatelstva přibíráním živlů sousedních, jakož i příčiny a výsledky, jimiž obec římská se zmáhá uprostřed těchto dosti mocných národností — vše ovšem příležitostnými pouze stručnými poznámkami. Než i do dalších končin italských zalétá vypravování Liviovo ve knize I. a uvádí čtenáře až ku věštírně delfské, skytajíc tak dosti příčin ku poznámkm zeměpisným.n

V míře daleko rozsáhlejší jest kniha XXI. a XXII. prostoupena názvy geografickými. Jsoutě tyto obě knihy bohatou studnicí studia zeměpisného. Zde žáci mohou nabyti přehledu o geografii celé Italie. Jakožto úvodu ku knize XXI. potřebí jest aspoň hrubými rysy nastíniti geografii staré Hispanie, jmenovitě pak těch krajin, jež byly dějištěm za druhé války punské.[3])

Poznámky historické mohou se u knihy prvé obmeziti na míru dosti skrovnou. Učitel podá toliko za příležitosti nejnutnější výklad o poměru, v jakém u této knihy nalézá se báje k historii, u důležitých pak událostí vytkne jich historický podklad aneb příčinu vzniku dotyčné báje a odvodí vyšperkovaná fakta na pravou cestu. Za to ve knize XXI. a XXII. látka vzroste. Hned při kap. I. ve knize XXI. jest vhodná příležitosť promluviti o Foiničanech, o příčině jejich vystěhování, jejich osadách a o důležitosti těchto se zřením k vývoji obchodu a vzdělanosti těch národů, s nimiž Foiničané se stýkali. Hlavní z těch osad byla Carthago, i bude potřebí poznamenati, kterak vzrostla tato osada, tak že mohla později vejíti v zápas

---

[1]) Dle mého soudu nemine se s úspěchem, když učitel hned při první příležitosti, totiž nejraději již při kap. 5. (ač zmínky předcházejí již v kap. 3. a 4.), na mapě objasní tok řeky Tibery, pokud k městu přináleží, po levém pak břehu vytkne postupně všech sedm pahorků, jež žáci nechť dle polohy dobře znají. Při četbě pak samé bude žákům po návodě učitelově snadno zapamatovati sobě jednotlivé části města, budovy, mosty, svatyně, jak při postupu budou jmenovány: ara maxima (I 7, 10), forum boarium (I 7, 10; 62, 3), chrámy na Capitolii (I 10, 5), skála Tarpejská (I 11, 6; 55, 1), Campus Martius (I 16, 1; 44, 1), Caprae palus (I 16, 1), Argiletum (I 19, 2), Curia Hostilia (I 30, 2), pons Sublicius (I 33, 6), fossa Quiritium (I 33, 7), carcer Mamertinus (I 33, 8), Circus maximus (I 35, 8), Nova via (I 41, 4), aedes Jov Statoris (I 41, 4), Cyprius vicus a Dianium (I 48, 6), Urbius clivus (I 48, 6), vicu sceleratus (I 48, 7), cloaca maxima (I 56, 2) a j., tak že při ukončení prvé knih žáci dospějí k dosti dokonalému názoru o Římu královském. Ve kn. XXI. k. 15. 62. doplní se obraz zmínkami o forum olitorium a cirku Flaminiově.

[2]) Viz Liviovy poznámky o vzdělanosti a umění Etruskův, hlavně o jich stavitelství 34, 9; 44, 4; 55, 6; 56, 1.

[3]) Rozumí se, že učitel přestane na jmenech nejdůležitějších, podaje hlavní rozděle země a přední její řeky a města; toliko poloha měst Nové Carthaginy a Sagunt lépe se určí, naproti tomu jmena tamějších národů, kteráž nakupena ve kn. XXI 5 6, 19, 22, 23, 26, 31, 38, 60 a XXII 22, 31 a j., odbudou se pouhým vyhledání na mapě.

s mocným již tenkráte Římem. Na to následovati bude stručný nástěn ústavy Carthaginských a výklad o obou tamějších stranách politických, jež na válku samu měly nemalý vliv. Krátkým přehledem událostí za prvé války punské [1]) ukončí se průprava ku kn. XXI. neb XXII.

Ač látka obou těchto kněh obsahuje toliko prvé období války Hannibalovy, totiž události doby o něco více než dvouleté od onoho dne, kdy Hannibal z Nové Carthaginy vytrhl, až do jeho bezpečného usazení se v jižní Italii po osudné bitvě u Kanen, jest doba tato závažným oddílem v dějinách římských. Proto žáci nechť nabudou jasného vědomí o důležitosti výpravy Hannibalovy: nechť seznají, že to byla válka namířená na úplné zničení moci římské, kdyby se byl zdařil záměr Hannibalův tak chytře sosnovaný. Podstata tohoto záměru žákům několika slovy se naznačí, jakož vůbec osoba Hannibalova po celou tuto partii setrvá v popředí. Z jednotlivých pak momentů ve kn. XXI., na něž pozornosť žáků zvláště bude obrácena, jsou: charakteristika Hannibalova, obléhání a dobytí Saguntu,[2]) Hannibalův pochod přes Alpy a bitva při říčce Trebii; ve kn. XXII. Hannibalův přechod přes Apennin, bitva při jezeře Trasimenském, Hannibalova cesta do jižní Italie a taktika Fabiova. Co potom následuje, poskytuje málo utěšený rozhled po neblahých poměrech římských: stálé třenice mezi stranami, osobní nenávisť velitelův, zlořády tropené při volbách úředníkův — ze všeho kořistí zchytralý Hannibal. Fabius upadne v nemilosť, a následuje krvavá porážka u Kanen i se svým následkem: Hannibal zařídí se v dolní Italii po domácku.

Mapa k vydání školnímu připojená bude žákům pro Hannibalův pochod dobrým vodítkem.

Oddíl III. grammaticko-stylistický.

Při oddílu tomto, jejž tvoří poznámky grammatické i slohové, přední ovšem zřetel obrácen bude ku zvláštnostem tvaroslovným i syntaktickým, o něž ve mluvě Liviově více než s dostatek postaráno. Není věru části řeči, která by u Livia nevyznačovala se buď zvláštním tvarem, buď neobyčejnou vazbou aneb postavením. Jmenuji pouze attributivné kladení substantiv, zvláště koncovkou *-a* a *-tor* vytvořených,[1]) *) kteráž nezřídka bývají i výrokem,[2]) zvláštnosti spisovatelovy v užívání dativu,[3]) genitivu [4]) a ablativu,[5]) jichž pomocí vzešla nejedna vazba básnická, rozšířené užívání adjektiv ve platnosti substantivné[6]) i adverbialné,[7]) místo přívlastkového genitivu neb pádu předložkového,[8]) dále jest postavení proleptické,[9]) četné hypallagy vzniklé záměnou adjektiva,[10]) výrazy adverbialné, při nichž vypuštěna opora participialná, ve platnosti attributivné,[11]) aneb takové, jimiž brachylogicky nahrazeno jméno podstatné neb zájmeno s předložkou spojené.[12]) Tu i tam vyskytne se i zvláštnosť u vazbě číslovek.[13]) Četné jsou i úchylky v užívání zájmen, zejmena neurčitých,[14]) nejednu předložku čteme u Livia u významě zaměněném,[15]) místy pak překvapuje zcela nová nauka o kladení a konstrukci spojek.[16])

A přece vše, co dosud jmenováno, není než malou ukázkou proti rozmanitým změnám, jimž podrobeno Liviovo sloveso. Užívání sloves ve významě absolutném,[17]) časté výrazy [18]) i celé vazby praegnantní,[19]) záliba ve slovesech prostých na místě složených,[20]) ve slovesech frequentativných a intensivných [21]) i tam, kde ani opakování ani vzmocnění děje není naznačeno, přednosť, jaká se nejen ve větách výsledných, ale i při jiných příležitostech dává conjunctivu perfecti,[22]) vše to úzce spojeno se zvláštnostmi dikce Li-

---

[1]) Na tyto Livius často se odkazuje, zejmena dovolává se bitvy u ostrovův Aegatských (na př. XXI 10, 7; XXII 54, 11).

[2]) O mistrném jeho vylíčení zmínka se stane i v oddíle následujícím.

*) Doklady k tomuto oddílu obsaženy pod příslušnými čísly v příloze, kdež sneseno vše, co kollektanea obsahovati mohou ve příčině grammaticko-stilistické.

viovy. A co bychom řekli o mistrném vylíčení důležitých dějů, jež provedeno téměř výhradně v historickém čase přítomném,[23] co o úsečnosti a plastičnosti, kdykoli živost děje zobrazuje se historickým infinitivem?[24]) Však i při gerundiích žáci poznají Liviovu libůstku: jestiť mu gerundium vítanou náhradou za participium praesentis,[25]) čímž motivy osob jednajících namnoze pozbývají rázu subjektivnosti, nejednou i za celou nepřímou otázku neb jinou větu vedlejší.[26]) Vedle toho pak gerundium těší se nepopíratelné přízni Liviově, a to věčší než gerundivum, jemuž opět náhrada dána tím, že mu stejně s oním popřáno býti předmětem[27]) i přístavkou,[28]) což obé ve mluvě klassické obmezeno jest na míru skrovnou. Než i participia hlásí se ku svému právu: i jich Livius použil na místě verbalných substantiv,[29]) čímž ději přibývá konkretnosti, realnosti, ona až příliš často postupují ku platnosti jmen podstatných,[30]) ona i mezi sebou vcházejí v úzké spojení podřadnosti,[31]) jimi, zvláště participiem perf. pass. u vazbě ablativu absolutného i jinde vyslovují se zevrubnější okolnosti děj hlavní provázející.[32])

Každá z těchto uvedených abnormit zakládá se na zajímavém zjevu, že sloh Liviův neliší se hrubě od slohu básnického; a právě slohu budiž v kollektaneích nemenší pozornosť věnována. Neseť se mluva Liviova, jejž možno nazvati básníkem mezi dějepisci, slohem vážným, ale při tom tak půvabným, jaký bychom marně hledali u jiného historika, slohem to mistrnými líčeními básnickými[33]) a přesně provedenými charakteristikami osob (na př. Hannibala) vyzdobeným. Vyznamenává se dále sloh Liviův druhdy plností obdivuhodnou,[34]) jinde překvapuje smělou stručností,[35]) brzy osvojuje si ony licence, jež po výtce básníkům se povolují, propleten jsa jak jednotlivými výrazy tak i celými vazbami básnickými,[36]) brzy čtenáře uchvacuje všelikými prostředky, v nichž libuje si rhetorika za účelem pádnosti a působivosti. Tomu dokladem jest užívání tropův a figur básnických v míře zajisté přehojné, ba není smělostí tvrditi, že Livius v nich téměř se kochá. Podrobný jich výčet v příloze[37]) nejlépe as ukáže, jak hojně bude zde žákům znamenati tyto okrasy slohu Liviova. Jestliže pak při četbě Sallustiově vhodně se poukazuje na výrazy zastaralé, bude tento oddíl u Livia nejen opatřen řadou archaismů,[38]) zvláště pak výrazů slavnostních staré mluvy sakralné, právnické a vojenské, ale i rozšířen částí vyhrazenou pro celé množství neoterismů,[39]) jevících se jednak ve slovech ad hoc vytvořených, jednak v záměně významu slov, jednak i ve smělých, nebývalých vazbách. Vedle toho pak žáci poznamenají sobě nejeden graecismus[40]) ve slovech i vazbách, ač ve příčině této leccos přičísti dlužno na vrub mluvy vulgarní.

Čím však oratorická stránka slohu Liviova zvláště vyniká, jsou četné řeči[41]) osobám v ústa kladené, po stránce formalné nanejvýš dokonalé. Na tento tak účinný prostředek, nahrazující pragmatičnosť výkladu, na Liviovy rhetorické ozdoby[42]) bude třeba zvláště pozornosť žákův obrátiti.

Jak ve slohu tak i ve slovosledu Livius kráčí cestou z plna samostatnou uchýliv se nejednou od pečlivého ústrojí vět i period Ciceronových. Ze zvláštností Liviových po této stránce poukázáno bude v kollektaneích hlavně na oddělování přívlastku ode jmen podstatných,[43]) na podmět, jemuž ve větě nejednou vykázáno až poslední místo a jenž druhdy i vložen bývá uprostřed vazby ablativu absolutního[44]) a na různé spůsoby, jimiž Livius se zvláštní zálibou dva stejné členy věty pronáší,[45]) konečně na pořádek slov často až k nepoznání zaměněný.[46])

Co zde jen zhruba nastíněno, jest zajisté zřejmým důkazem, že tento oddíl kollektaneí obsahovati může hojné a hojné poznámky, jež znenáhla se řadí se v jednotlivé skupiny, tyto pak ku konci roku podají žákům dosti přesný obraz slohu a dikce Liviovy.

Oddíl IV. Starožitnosti.

Oddíl tento obsahujž tři části, z nichž prvá věnována starožitnostem *státním*, druhá starožitnostem *vojenským*, třetí starožitnostem *soukromým*.

1. Bohata bude část' vyhrazená starožitnostem. Látka první kniby vrcholí v požadavku, aby žáci zevrubně poznali ústavu z doby královské a vědomi si byli kompetence tehdejších činitelů vládních. Východištěm celé této ústavy bude rozsáhlá moc královská, jejíž souhrn vyložen budiž výrazy regia potestas a regium imperium. Již při kap. 17. objasniti jest celou proceduru a obřady za mezivládí a při volbě králův obvyklé, promluviti o odznacích moci královské, o funkcích královských sluhů[1]) i o způsobu, jakým v této době navrhovány a stvrzovány byly zákony, konečně i o nepatrném té doby vlivu senatu. Výměr moci královské spadá již pod kap. 8. Bez poznámek neobejde se dále kap. 26., kdež poprvé koná se soudní pře s provokací. Na tomto místě kollektanea opatří se stručným výkladem o kuriích, komitiích kuriatních a o úřadnících zvaných duumviri per duellionis. Nemenší pozornost budiž věnována i vývoji a složení senatu a jeho působnosti, o níž dále jednáno bude ve kn. XXI.[2]) Panování krále Tulla Hostilia v kollektaneích označeno bude poznámkami o vzniku obyvatelstva plebejského, jež v hojné míře rozmnoženo za Anka Martia. Aby se však žáci vžili do oněch dlouhých bojů mezi patricii a plebeji, zůstaveno budiž učiteli dějepisu, z části i četbě Sallustiově.

Tak postoupeno k době Serviovské. Ústava Serviova se stanoviska vojenského jest obsahem onoho oddílu kollektaneí k Caesarovi ve tř. čtvrté, jenž vyhrazen jest starožitnostem vojenským a v němž má podán býti obraz veškerého vojenského zřízení v Římě po dobu Caesarovu. Zbývá tudíž ve tř. páté poukázati jen ku politickému významu změn Serviových, ku vzniku čtyř tribuí městských a jich pozdějšímu rozmnožení. Ve zbývající po té čtvrtině knihy prvé nebude již mnoho látky ku poznámkám ze starožitností státních, vyjma snad kap. 47., kdež promluví se o prostředcích, jichž používali, kdož ucházeli se o úřady, a kap. 59., v níž možno vyměřiti postavení a práva praefekta městského.

Než i kn. XXI. a XXII. bohatým jsou zdrojem ku poznámkám tohoto oddílu. Za nejpřednější úkol při četbě jedné z těchto knih pokládám, aby žáci dospěli k jasné představě o postavení a působnosti některých důležitých úřadů republiky římské. Příležitostí k tomu učitel nabude hojných. Poněvadž pak toliko jedna z obou knih se čítá, výklad o postupu a působnosti úřadníkův podán budiž ve kn. XXI. při kap. 22., ve kn. XXII. při kap. 26. Zejmena nebudiž ve kn. XXI. ničeho omeškáno, čeho žákům potřebí věděti ku správnému porozumění úkolu diktatora a magistra equitum. Stejnou měrou budiž objasněno (ve spojení s poznámkami ku I. 47) ucházení se o úřady,[3]) nastupování a volba konsulů,[4]) užívání odznaků moci úřední.[5]) Z úřadů menších vybrány buďtež jen ty, o nichž v lektuře činí se zmínka.[6]) Souhlasný pak oddíl v kollektaneích ku Sallustiovi budiž pouze pokračováním a doplňkem tohoto oddílu Liviova.

2. Naproti tomu oddíl určený pro starožitnosti vojenské staví u Livia na základech, jaké jemu dány ve tř. čtvrté při četbě Caesarově. Kollektanea k Caesarovi jsou nejbohatší právě v oné části, která jedná o starožitnostech vojenských, právě při Caesarovi žáci nabývají jasného rozhledu po celém

---

[1]) Pokud nestalo se již při kap. 8. (lictores). Viz i kap. 40. (apparitores).

[2]) V kap. 6. (o uvádění poslů do senatu) a v kap. 17. (o udílení provincií); ve kn. XXII. kap. 55 (o zasedání a hlasování senatu).

[3]) XXII. 22 (homo novus).

[4]) XXI. 53, 57, 63.

[5]) XXII. 22.

[6]) Na př. triumviri agris dividundis (XXI. 25).

zřízení vojenském doby republikanské. Bude pak u Livia kniha první celkem dosti chuda na poznámky tohoto druhu, jako jest celé vojenství před dobou Serviovou krátkou zmínkou vyčerpáno. Za to možno při kap. 10, a 38. žáky upozorniti na článek „O triumfu římském" v čítance Bartošově. O vojenském zřízení Serviově již promluveno.

Nepoměrně bohatší jest však kniha XXI. a XXII., jež obě prostoupeny jsou terminy vojenskými. Ježto však předcházela četba Caesara, možno i zde znamenati jen ty věci, jež žákům jsou nové. Hned počátkem kap. 3. ve kn. XXI. prospěšno se mi vidí, aby žáci na paměť si uvedli, co loni dle nákresu na tabuli v kollektaneích si poznamenali o uspořádání táboru římských legií a vůbec o celém složení římské legie, což nezbytně nutno věděti ku kap. 17. téže a ku 5. následující knihy. Mají-li si žáci loňské poznámky doplniti, stane se tak stručnými poznámkami o lehkoděncích římských a jich vlasti Numidii, Mauretanii a ostrovech Balearských,[1]) o agmen quadratum.[2]) Mnoho poučného žákům poskytne obléhání Saguntu: mnoho ovšem čerpati se bude z poznámek loňských, však nejen různá jmena, účel a zařízení strojův oblehacích vyžadovati bude obšírnějšího a názorného vysvětlení, ale nutno i objasniti pojmy a jmena zcela neznámá, jako dolabrum a caementum (XXI. 11, 1), caetra, caetrati (XXI. 21, 12), verutum (XXI. 43, 6), antesignani (XXII. 5, 7) a j. Mnoho-li žákům věděti třeba o rozdělení a vyzbrojení jízdy římské, o to netřeba starati se: stačíť, co sobě zaznamenali při Caesarovi.

3. Ze starožitností soukromých předmětem poznámek v kollektaneích budou tyto důležité doby a události ze života římského: římská rodina, sňatek, druhy zákonitého manželství, svatební obřady (I. 9, 36), oblek mužův i žen římských (I. 20, 4; 34, 8; XXI. 18, 13; XXII. 23, 3; 26, 7), povozy, jich zařízení a rozdělení, jména vozů cestovních (I. 21, 4; 30, 3; 34, 8; 48, 5), pohřbívání mrtvol a zařízení náhrobků (I. 26, 14), obrazy předkův a jich nápisy (I. 34, 6; XXII. 31, 11), popis hlavní stoky římské (cloaca maxima I. 38, 6; 56, 2), zařízení římského domu (I. 40, 5), římské peníze (I. 43, 1; 55, 9; XXI. 41, 7; 48, 9; 61, 11; 62, 8; 63, 3; XXII. 23, 6; 52, 3), veřejné i soukromé pohostinství (I. 45, 2; 51, 2), římská hostina (I. 57, 5).

Oddíl V. Mythologie.

I o tomto oddílu možno říci, že bude dosti bohatým. Máť zajisté celá první kniha Liviova, plna jsouc bájí i pověstí, nadbytek jmen i dat mythologických. Od kapitoly ke kapitole shledáváme se tu s novými a novými jmeny nejen bohův důležitějších, ale nezřídka i božstev a báječných bytostí velmi nepatrných, jež vyžadují bedlivého vysvětlení.[3]) Hlavně však bude úkolem učitelovým objasniti mnohonásobnou působnosť Jova, pokud nestalo se ještě při četbě Ovidia ve třídě čtvrté a pokud ji označují názvy Latiaris, Feretruis, Indiges, Stator, Elicius a j. Podnět ku poznámkám mythologickým zavdají namnoze i budovy, chrámy, ulice a vůbec celá topografie města Říma i jeho okolí. Vedle jmen různě roztroušených v tomto oddílu hlavními momenty jsou báje a pověsti: o válce trojské, o příchodu Aeneově do Italie, o založení Říma, o zbožnění Romulově a j. Mnoho látky mythologické obsa-

[1]) XXI. 21, 11 a 12.

[2]) XXI. 5, 16; 32, 1.

[3]) Vedle bohů hlavních: Jova (I. 2, 6; 10, 5; 12, 5; 12, 7; 20, 9; 31, 2; 31, 8; X 10, 9), Apollina (XXII. 10, 9), Neptuna (I. 9, 6; XXII. 10, 9), Marta (I. 4, 2; 20, 4; XXII. 10, 9), Vulcana (I. 37, 5; XXII. 10, 9), Mercuria (XXII. 10, 9), J (I. 9, 2; 32. 10), Saturna (XXII. 1, 19), Junony (XXI. 62, 4; 62, 8; XXII. 10, Minervy (XXII. 10, 9), Diany (I. 45, 2; 48, 6; XXII. 10, 9), Cerery (XXII. 10, Vesty (I. 3, 1; 20, 2; XXII. 10, 9), Venuše (XXII. 9, 10; 10, 9; 10, 10), P (I. 5, 2) jmenováni i lares a penates, manes, genius, Palor, Pavor, Feronia, Fertina, Terminus, Marica, Carmenta, Sibylla a j.

ženo i v oněch částech (I. 31; XXI. 62; XXII. 1 a 36), kdež se líčí osudná prodigia a jich úzkostlivé zažehnávání a kde popisuje se tak zv. ver sacrum (XXII. 9, 10). Žáci všude znamenejtež si jmena latinská i řecká.

Však k tomuto oddílu přistupuje část zvláště důležitá, jednající o starožitnostech *bohoslužebných*, kteráž ovšem až na nepatrné výjimky náleží knize prvé. Ač již v předních kapitolách[1]) žáci poznámky si činiti budou, nicméně teprve panování krále Numy, zakladatele to římské bohoslužby, bude v této příčině nejdůležitějším oddílem. Založení a rozdělení veškerých sborů kněžských a jich úkol i úřad po věčšině vyplňují kap. 18—21. Hojné látky ku poznámkám poskytne i kap. 24., v níž uložena stará formule smlouvy mezinárodní, i ve příčině linguistické zajímavá.[2]) Poznámky o sboru haruspiků vhodněji odloženy budou ku kap. 30., kdež objasní se žákům hluboký a často i politicky závažný význam prodigií a jich úzkostlivá procuratio.[3])

V kap. 28. a 44. učitel objasniv význam suovetaurilií podá žákům nejpotřebnější data o modlitbě a obětech římských a připraví žáky pro jiná místa, kdež třeba bude vyložiti výrazy supplicatio (XXI. 17, 4; XXII. 1, 12), lectisternium (XXI. 62, 8; XXII. 1, 18; 10, 9), pulvinar (XXII. 1, 12) a j.; v kap. 31. uvede roztřídění dnů svátečních (feriae legitimae či statutae, indictae či imperativae, conceptivae), v kap. 35. vedle popisu velikého závodiště připomeniž se, jak hluboký význam pro náboženské smýšlení Římanů měly veřejné hry, zejména ludi Romani.[4]) Vítané příležitosti nabude učitel při kap. 38. neb teprve při kap. 54. podati žákům rozdíl synonym: fanum, templum, aedes, aedicula, sacellum, delubrum.

Než nehodlám věc dále prováděti: tolik mám za jisté, že při četbě prvé knihy Liviovy žáci hojných nabyti mohou vědomostí o bohoslužebném zřízení starých Římanů.

Oddíl VI. Obsahy a disposice.

K této části stačí uvésti jen několik slov. Obsahy z Livia buďtež podávány netoliko po jednotlivých kapitolách, ale i po skupinách, tak aby jednotlivé události, na př. založení Říma, únos Sabinek, souboj Horatiův a Curiatiův, zrada Mettia Fuffetia, narození a mládí Servia Tullia, obléhání Saguntu, Hannibalův pochod přes Alpy a Pyreneje, bitva při Trebii, při jezeře Trasimenském, u Kanen atd. tvořila vždy celek, jejž by žáci obsahem mohli podati (i latinsky). Z obou pak vynikajících řečí: Scipionovy a Hannibalovy při četbě činěny buďtež přiměřené disposice.

Oddíl VII. Antibarbarus.

Do tohoto oddílu vřazeny buďtež ony obraty a vazby, jež naprosto se liší od ryzí mluvy klassické. Že Livius od této často se uchýlil, jest věcí známou: jestiť sloh jeho přechodem od prosy klassické ku prose doby císařské (stříbrné), a u Livia již viděti onen mohutný vliv, jejž na jazyk měla mluva obecného lidu, mluva vulgarní. Na tento vliv nutno žáky pokaždé upozorniti, kdykoli čísti budou vazbu jim nezvyklou nebo dle jejich domněnky nesprávnou. V seznamě tomto pokusil jsem se tyto odchylky v jakýsi pořádek sestaviti:

---

[1]) V kap. 3. o Vestalkách, k nimž vracíme se v kap. 20.; v kap. 5. o Lupercaliích, v kap. 6. a 10. o augurech a věštbách, v kap. 9. o Consualiích.

[2]) Zde bude dosti příležitosti nejen vysvětliti úkol fetialův, ale i proplétati se řadou archaismů, slavnostních to výrazův a obratův, jimiž honosila se stará liturgická mluva latinská. Bude pak vůbec tato kapitola vhodnou partií, jíž by žáci z paměti se učili.

[3]) Co na tomto místě v kollektaneích sneseno, zopakuje se při XXI. 62; XXII. 1 a 36.

[4]) Zde buďiž stručně podáno hlavní rozdělení her římských: votivi, annui, sollemnes, stati, ordinarii, circenses, scenici, amphitheatrales (gladiatorii, venationes).

1. Ablativ časový na otázku „jak dlouho?“ (XXI. 2, 1 novem annis; 4, 10 triennio; XXII. 30, 9 biennio).

2. Užívání středního rodu zájmen a přídavných jmen v pádech nepřímých (I. 1, 1, XXII. 6, 8 omnium; I. 53, 1 in aliis; I. 49, 7 de omnibus; I. 59, 11 his atrocioribusque aliis; XXI. 26, 6 omnium; XXI. 25, 9 plerisque; XXI. 27, 1 omnibus; XXI. 28, 10 ab ceteris; XXI. 31, 4 diversis; XXI. 43, 1 paribus spectatis; XXI. 58, 8 omnibus omissis; XXI. 60, 4 in mediterraneis et montanis; XXII. 50, 1 illis; XXII. 53, 6 de eo).

3. Číslovky unus a mille s genitivem (I. 14, 6; XXI. 52, 9; 61, 1; XXII. 42, 3).

4. Spojení zájmen neurčitých s přídavným jmenem nebo participiem.

5. „Forem“ místo pouhého „essem“, zejmena v předvětích irrealných, ve větách účelných, v řeči pak nepřímé za futurum „ero“ (I. 26, 1; 46, 3; XXI. 21, 1; 28, 6; 31, 3; XXII. 57, 5).

6. Part. perf. pass. spojené s „fui, fueram, fuisse“ (I. 2, 1; 7, 8; 14, 9; 19, 3; 26, 2; 27, 1; 29, 6; 41, 5; 45, 3; 55, 2; 56, 11; 59, 8; XXI. 3, 2; 62, 6; XXII. 13, 2; 24, 2; 36, 8; 54, 1; 54, 7; 57, 2; 59, 11).

7. Plusquamperfectum ve větě hlavní neznačí předčasnost, nýbrž tvoří průpravu k dějům následujícím (I. 2, 1; 5, 5; 7, 1; 21, 1; 26, 8; 29, 4; 32, 1).

8. Perfectum s koncovkou -ēre v 3. osobě plur., i když tvar vyjma kvantitu roveň jest infinitivu času přítomného (jako tendēre, ostendēre, avertēre a p.).

9. Užívání slovesa facere s dvěma accusativy, kdež ve mluvě klassické stává reddere (I. 9, 7; 42, 2; 46, 9; XXI. 11, 11; 33, 6; 53, 9; XXII. 28, 3; 39, 12; 39, 17; 42, 12).

10. Častá vazba ad sensum, kteráž ve mluvě vulgarní až příliš se rozmohla (I. 9, 11 magna pars — raptae; 19, 3 nostrae aetati — ut viderèmus; 26, 12 populus — absolverunt; 27, 8 exercitum — invadant; 37, 4 maxima pars — acti sunt; 21, 1 populi — mirantium; 56, 2 plebs — traducebantur; 59, 11 exsules — L. Tarquinius cum coniuge et liberis; XXI. 7, 7 iuventus — obstitebant; 11, 1 omnis senatus — arguebant; 11, 3 militem — iis; 27, 9 pars magna — nantes; 40, 9 umbrae — enecti; XXII. 10, 8 multitudo — iere.

11. Jmena měst spojují se s předložkou, kdež ve mluvě klassické předložky nebývá (I. 27, 4; 34, 5; 34, 6; XXI. 5, 7; 9, 3; 13, 7; 15, 3; 19, 6; 59, 2).

12. Ad stává při osobách místo apud (I. 3, 8; 9, 16; 26, 3; 26, 8; 36, 5; 46, 7; XXII. 26, 6).

13. Konjuktiv kladen za indikativ anebo v případech, kdy z pravidla nestává:

a) při spojce donec (I. 39, 2; 40, 3; XXI. 28, 11);

b) při spojce postquam (XXII. 1, 2);

c) při spojce dum dle obdoby spojky cum (I. 40, 7);

d) při spojkách ubi a ubicunque, jakož i při zájmenech, kteráž spojením s koncovkou -cunque nabývají významu zpovšechňujícího (I. 32, 13; 36, 6; 42, 3; 53, 3; XXI. 4, 4; 4, 7; 35, 2; 35, 3; 35, 4; 42, 4; 46, 5; 50, 3; 58, 7; XXII. 2, 7; 8, 4);

e) při spojkách seu — seu (XXI. 36, 7).

Naopak forsitan spojeno s indikativem XXI. 40, 11.

14. Vazba akkusativu cum infinitivo po výrazech „non dubito, prohibeo“ (I. 23, 7; 39, 5; XXII. 55, 2).

15. Smělé užívání infinitivu místo vět vedlejších, na př. u slov. nitor (XXI. 28, 2), supersedeo (XXI. 40, 1).

16. Věty příčinné uvozené slovy „ut qui“ místo klassického „quippe qui, utpote qui“ (I. 1, 5; 27, 9; 49, 3).

17. Smělé a neobvyklé vazby, na př. opus est s genitivem (XXII. 51, 3); non quia — sed quod (XXI. 32, 2); posco s dvěma akkusativy (I. 24, 2); destituere spem alicuius (I. 51, 5); capere aliquid de aliquo (I. 38, 4); abi hinc cum immaturo amore ad sponsum (I. 26, 4); nimio plus quam satis tutum esset (I. 2, 3) a j.

Jakož v nadpise k této úvaze slíbil jsem pojednati o všem, co *může*, nikoli snad co *musí* býti obsahem kollektaneí k Liviovi, tak přiznávám zcela otevřeně, že úvaha tato podává jakési maximum, při němž tu i tam bude potřebí látku obmeziti. Budiž zde učiteli ponechána úplná volnosť vybrati sobě z látky některých oddílů tu více, tu opět méně, jednak dle věcších anebo menších schopností žactva, jednak dle nestejného postupu četby (vždyť četba knihy XXI. nebo XXII. musí postupovati v celku tempem ráznějším než četba knihy první), jednak dle objemu předchozích kollektaneí ku četbě Nepotově, Caesarově a Ovidiově, v nichž snad leccos již zastoupeno, co jsem odkázal teprve třídě páté. Nedá-li se tedy, jakž by zajisté bylo prospěšno, obsah kollektaneí k Liviovi vyplniti vším, o čem v úvaze této stala se zmínka, nicméně dá se v této příčině dokázati velmi mnoho, aby žáci jasného nabyli názoru o náboženském i politickém smýšlení Liviově, o jeho dějepisné, upřímnosti a věrohodnosti, o ceně, krásách a zvláštnostech jeho díla historického.

Ke konci nemohu nezmíniti se o výtečném vydání Liviově, kteréž obstaral prof. Mikenda, a kteréž k této úvaze poskytlo mi mnoho cenných a vzácných pokynův. (Pokračování.)

Kreslení[1]) škol francouzských na světové výstavě r. 1889.

Píše *Václav Dědek.*

Descartes (* 1596, † 1650) byl prvním, jenž pronesl myšlenku, že se průmysl má zdokonalovati školou. On plnou měrou uznal velikou důležitosť odborného vyučování práce. A kterak představoval si toto odborné vyučování? Dle jeho myšlenky měl býti při takové „průmyslové škole“ kabinet se vzorky, skírka nástrojů a materialií vzhledem k jednotlivým odvětvím průmyslným. Měl býti zároveň ustanoven zkušený a zručný učitel, aby průmyslníkům rady a vysvětlení podával a pokroky ve způsobu práce dosažené jim sděloval.

Jest známo, že doby rozkvětu umění jsou též velké doby umělého průmyslu. Největší zásluha o povznesení průmyslu a umění ve Francii přísluší státníku Colbertovi. Myšlenka Colbertova byla umění státem organisovati. Akademie pro malbu a plastiku, pak škola krásných umění organisovány dle myšlenky Colbertovy. Ludvík XIV. věnoval Colbertovi úplnou důvěru. Colbert nastoupil r. 1663 a téhož roku povolán byl vynikající malíř Lebrun za ředitele centrálního ústavu pro umění dekorativní.

Colbert hleděl zavésti všechny potřebné obory práce tak, aby Francie nebyla nucena kupovati výrobky ciziny. Hleděno, by především potřeby země byly kryty a mohlo se pomýšleti na vývoz. Vedle osvědčených umělců francouzských povoláni byli na školy a do dílen vynikající Vlachové a Nizozemci. Zřizovány byly dílny pro plastiku (z různého materiálu), truhlářství, intarsie, zámečnictví, vyšívání, hotovení tapet, hodinářství, mosaikové práce, klenotnictví a zlatnictví atd.; vedle dílen byla zřízena *kreslírna*, v níž vyučovali vynikající kresliři.

---

[1]) Článek tento přichází sice poněkud opožděn, ale že obsahuje mnohé věci zajímavé, neváháme mu dopřáti místa. *Red.*

Centrální ústav pro dekorativní umění přijímal 60 až 100 chovanců rozličných odvětví průmyslových *bezplatně*. V určitých hodinách kreslili chovanci denně (mimo cvik v dílnách) dle antiky a dle živého modelu. Po šestiletém cvičení a další čtyřleté praxi v dílně obdrželi oprávnění (t. zv. mistrovství) ku provozování živnosti ve svém oboru v celém království. Desítiletým cvikem odchováni byli artisticky a technicky vzdělaní průmyslníci, kteří pak šířili dovednosť po celé Francii.

R. 1665 zřízeny továrny na sklo a povoláni na ně Benátčané.[1]) V krátké době předstihla zrcadlová skla velikostí a krásou skla benátská a podnes požívají světové pověsti. K čemu bylo třeba tří lidských věků, toho dosáhl Colbert během 22 let.

R. 1666 zřízena byla Colbertem akademie v Římě, určená pro vynikající žáky škol francouzských, malíře, sochaře a architekty, aby studovali výtečná díla mistrů italských. Byl pak jim za podpory vlády pobyt v Římě vyměřen na 5 let, od r. 1863 jen 4 roky. Massy lidu vzdělávány byly v Paříži, výkvět v Římě. Colbert nepřipustil, by se řemeslníci francouzští do ciziny stěhovali; zvláště stihal řemeslníky oborů ve Francii vynikajících, odešli-li do ciziny, by tam své řemeslo provozovali.

O řemesla, která ve Francii posud zavedena nebyla anebo se na slabém stupni nalézala, zasadil se Colbert velmi vřele a zavedl je mnohdy i velkým nákladem. Colbert hleděl získati z ciziny pro zaváděná ve Francii odvětví průmyslová nejlepší síly, nešetře při tom žádných sebe věcších obětí. Jest známo, že Colbert přivedl výrobu gobelinů a hedbávnický průmysl ve Francii na průmysl světový, on byl též zakladatelem krajkářství ve Francii.

Ludvík XIII. zanechal ve královských palácích úhrnem 250 obrazů; po smrti Ludvíka XIV. bylo v Louvru 2500 obrazů, mezi nimiž byla vzácná díla: 10 od Leonarda da Vinci, 16 od Rafaela, 8 od Giorgione, 5 od Giulia Romana, 23 od Tiziana, 18 od Pavla Veronesa atd. Veškeré sbírky státní i soukromé byly učiněny přístupnými, by se lid vzdělával. Colbert byl nejen zakladatelem museí ve Francii ale i organisátorem výstav. Roku 1673 byla za Colbertova předsednictva odbývána v paláci Royal první umělecká výstava. Další výstavy následovaly v r. 1793, 1795, 1796 a 1797. Důležitým z výstavních roků jest rok 1798, kdy se k umění *ponejprvé* připojil *též průmysl.*

V polovici předešlého století zakládány byly po venkově četně školy kreslířské. K prvějším náleží škola v Toulouse založ. r. 1726, v Rouenu r. 1747, v Remeši (Reims) r. 1752, v Marseille r. 1753, v Lyoně r. 1756, v Amiensu r. 1758, v Dijonu r. 1767, v Troyích r. 1773, v Toursu r. 1777 a j. Nejdovednější žáci těchto *škol* bývali posýláni do Říma k zdokonalení.

Roku 1802 uskutečnil se plán Bachelierův o výchově dívek, a otevřena byla v Paříži hraběnkou Montizonovou první soukromá škola kreslířská pro dívky, která jest nyní státním ústavem centrálním Francie pro umění žen.

V tomto století zřízena byla ve Francii celá síť škol kreslířských (kursů) a slušný počet škol směru průmyslového jak pro mužské tak i pro dívky; ve zřizování závodily obce, stát, společnosti ano i soukromníci. Školy ty zřizovány byly v okresích chudší třídou obydlených.

Školství průmyslové těší se stálé péči státu, obcí, společností a jednotlivc . Stávající školy se zdokonalují, rozšiřují a rozmnožují péčí obdivuhodno . Účinek tohoto vychovávání jest náležitý. Tak se uhostil v mnohé rodi správný pojem o průmyslu a postupoval od generace ku generaci. Ve Franc pracovali téměř po 2 století, než se v jiných zemích ústavy pro vycho v průmyslu umělém počaly zřizovati.

---

[1]) Benátčané měli zakázáno vlasť svou opouštěti, příbuzní vystěhovalých byli stíhá a původci bývali do moře vrháni.

Ve Francii přinášejí zvláště města velkých obětí pro vzdělání průmyslové a tříbení vkusu; na prvním místě ovšem hlavní město Paříž. Paříž čítá 2,344.000 obyvatel, na r. 1890 bylo v obecním rozpočtu pro umění a vědy 322.000 frcs., pro obecné školy 13,918.000 frcs., na stipendia pro střední školy 251.000 frcs., na Collège Rollin 920.000 frcs., na Collège Chaptal 874.000 frcs., pro 6 středních škol 2,000.000 frcs.

Průmyslové školství stojí Paříž ke 3,000.000 frcs. ročně. Paříž vydržuje 48 kursů pro kreslení a rýsování a 5 podobného směru t. zv. vyšších kursů. Kursy pro jinochy a dívky jsou určeny pro ty, kteří chtějí obecné neb odborné vzdělání své doplniti. Některé kreslírny jsou otevřeny celé dny.

Pro školy kreslířské dala Paříž do rozpočtu na rok 1890 úhrnem 918.000 frcs. Mimo to jest mnoho kursů *„společnosti primárního vzdělání“*, odborné kursy různých syndikátův a j. v.

Paříž vydržuje *dvě školy směru umělecko-průmyslového* [1]) ročním nákladem 108.000 frcs. Denní vyučování na školách těch zabírá 3 ročníky. Podmínky přijetí jsou: národnosť francouzská, stáří 14 let a zkouška přijímací. Při obou školách jsou vyšší kursy večerní, na nichž je požadovaným stářím 15 let. Vyučování je bezplatné. Na konci roku bývají závody v práci, t. zv. konkursy, jež posuzuje zvláštní jury, skládající se na obou ústavech ze všech členů dozorčí kommisse, 5 členů patronátního komitétu (kterýž je devatenáctičlenný), hlavního inspektora a ředitele školy. Kromě těchto konkursových cen a akcessitů bývají žáci odměňováni též t. zv. denními odměnami v obnosu 25 centimů až 2 frcs., jichž summa bývá měsíčně rodičům žákovým odevzdávána. Každý rok bývá výstava konkurrujících prací, 8 dní trvající. Cenou anebo akcessitem odměněné práce zůstanou v ústavě. Ve výstavě byly figurální kresby z těchto škol velmi dobré, kresby květin dle přírody chvalitebné, ornament byl slabší.

Ředitelové obou škol bydlí v ústavech. Předsedají jury pro přijímací zkoušky, schůzím professorů každou první neděli v měsíci, podávají vždy po 3 měsících zprávu o stavu školy a na konci roku generální zprávu, jež má též obsahovati případné návrhy oprav školy co do studií anebo co do administrace. K ruce má ředitel sekretáře a administračního dohlížitele.

Budžet první školy činil roku 1888 asi 42.000 frcs., z čehož na personál 29.925 frcs. Ředitel má plat 6000 frcs., professoři (jichž je 9) 625 až 3500 frcs., sekretář 2400 frcs., dohlížitel večerních tříd 700 frcs., na odměny žactva rozpočteno bylo 3000 frcs. Vyučováno pak jest těmto předmětům: kreslení, modelování v hlíně a vosku dle sádrových modelů i dle živého modelu, architektonické kreslení, dějiny umění a ornamentiky, kreslení nábytku, perspektiva, srovnávací anatomie, dekorativní komposice, akvarell, rýsování průmyslové a praktické počtářství.

Kurs dopolední trvá od 8 do 11 hodin, odpolední od 1 do 4 a večerní od 8 do 10 hodin. Žáci denní školy bývají též zaměstnáni na večerní a jsou: rytci, litografové, řezbáři, dessinatéři, dekorativní malíři, stavitelští praktikanti a j. v. Budžet školy druhé obnášel v roce 1888 přes 55.000 frcs. Ředitel má tu plat 5500 frcs., professoři 2250 – 4500 frcs., dva dohlížitelé po 1200 frcs., na odměny žactvu 5200 frcs. Škola ta má v budoucnu býti pokračováním školy první.

Všeobecné vyučování obsahuje: počtářství praktické, vědy při umělém průmyslu užívané, kreslení, modelování, dekorativní malířství, architektonické kreslení, dějiny umění a komponování. Vlastním živlem školy jsou však *dílny* (les ateliers) a sice 1. pro keramiku, sklářský průmysl a email, 2. pro skulpturu ve dřevě, mramoru, slonovině a kovech, 3. pro kresbu na látkách

[1]) „L'école de dessin pratique préparatoire,“ (III. okres, Rue Sainte-Élisabeth) a l'école d'application des beauxarts à l'industrie“ (X. okres, Rue des Petits Hôtels). — První škola slula před r. 1882 odborná škola Levasseurova, druhá Liquienova.

a za 4. pro dekorativní malbu. Práce v dílnách je odpoledne, kursy theoretické bývají ráno a večer. Každý nový žák musí v době pěti měsíců postupně navštíviti všecky 4 dílny a pak teprve přidělí se k odboru, kde jevil značné a vynikající schopnosti. Nejvíce žáků bývá v malbě dekorativní (r. 1888 bylo jich v malbě 28, v keramice 13, ve skulptuře 8, v kresbě na látkách 15).

Dále vydržuje Paříž *školy odborné:* pro spracování kovů (Diderotova škola, Boulevard de la Villette v r. 1888 žáků 329, roční náklad 132.000 frcs.), pro průmyslnou chemii a fysiku (Rue Chomond, 90 žáků, náklad 230.000 frcs.), pro truhlářství a čalounictví (škola Bouleova, Rue de Reuilly, 100 žáků, náklad 173.000 frcs.) a pro knihařství nákladem 221.000 frcs. právě zřízenou.

Školy tyto náleží do kategorie t. zv. *„škol ruční práce pro učně"* (Écoles manuelles d'apprentissage), jež rozdělují se na dvojí druh, a to: 1. učenické, odborné školy, které vychovávati mají řemeslům dělníky odbornými vědomostmi vyzbrojené, 2. řemeslnické školy všeobecné, jež neváží se na určité řemeslo. Rozdíl ten objasněn byl zákonem ze dne 30. července roku 1881.

Zajímavý je vývoj školy první ze jmenovaných, školy Diderotovy. Počátek její padá do roku 1872, kdy na odporučení ředitele primárního vyučování[1]) Gréarda zakoupen byl závod obecního radního XIX. okresu, továrníka aneroidů p. Richarda na Boulevardu de la Villete č. 60 a otevřen tu ústav. Hned první rok měla škola 111 žáků ve stáří 13 až 16 let. Doba vyučování — jež mělo býti teprve přípravou na učení u mistrů — byla ustanovena na 3 léta! Učení je i na této škole bezplatné. Pilným žákům poskytuje se ve druhém a třetím roce též déjeuner.[2]) Každý nově vstupující podrobuje se přijímací zkoušce, skládající z diktanda, otázky o zlomcích a poměrech, výpočtu plochy a obsahu s použitím metrické soustavy a náčrtku kotovaného od ruky sdělaného. Z kreslení je předepsáno toto učivo: v I. ročníku náčrtky sdělané od ruky a dle nich řádně prováděné rysy; v II. ročníku náčrtky dle modelů, kreslení dle náčrtkův a geometrické rysy; v III. ročníku kreslení nástrojův a strojů, náčrtky od ruky dle modelů dřevěných i kovových, kreslení dle náčrtků těch a geometrické rysy.

Práce v dílně trvá první dva roky 6 hodin denně, třetí rok o 2 hodiny více. Vyučování všeobecné zabírá v prvních dvou letech 4 hodiny, v roce třetím 3 hodiny.

Na *odborné škole pro výrobu nábytku* jsou tyto odbory dílnami zastoupeny: 1. truhlářství umělé čili ebenisterie, 2. čalounictví, 3. řezbářství, 4. truhlářství židlí, 5. soustružnictví ve dřevě, sádře, kovech. Každoročně přijme se 60 žákův. Učení trvá 4 roky.

Škola pro *průmysl knihařský* obsahuje odbory: sazečství, typografie, knihvazačství, dřevorytectví, kamenorytectví, lithografii a fotografii. Každoročně se přijme 60 žákův. Učení trvá 4 roky.

O přijetí na tyto školy rozhoduje konkurs, k němuž z mimopařížských připuštěni jsou jen ti žáci, za něž jejich rodiště uvolí se platiti 200 frcs. ročně.

Vedle těchto ústavů vydržuje Paříž *5 odborných škol pro dívky.* Vyučování na nich je bezplatné. Žačky jsou vesměs externí. Učení trvá od 8 hodin ráno do 5 hodin večer. Podmínky připouštěcí jsou stáří minimál[illegible] 12 let, certifikát primárných studií a přijímací zkouška. Doba učení je d[illegible] až čtyři roky. V prvním a druhém roku věnuje se denně $5\frac{1}{2}$ hodiny ruční[illegible] pracím, 3 hodiny theorii, ve třetím roku 7 hodin dílně $1\frac{1}{2}$ theorii. Uč[illegible]

[1]) Ministerstvu vyučování po boku stojí poradní výbor a vyšší rada. Poradní vý[illegible] dělí se na tři sekce, a to sekci primárního, sekondérního a vysokého učení, jimž v čele st[illegible] ředitelové.

[2]) Pořádek jídla v Paříži jest ten: v 9 hodin snídaně, v 11 hod. déjeuner, ve 4 hod[illegible] dîner (oběd), v 9 hod. souper (večeře).

všeobecné obsahuje předměty primární, komptabilitu, kreslení, domácí hospodářství, střih a úpravu šatů, tělocvik a cizí jazyk některý. Vyučování odborné pak obsahuje confekci, vyšívání prádla, čalounictví, výrobu umělých květin a per, malbu porculánu, vějířů, malbu na fayencových nádobách atd. V druhém a třetím roku udílejí se občasné odměny za horlivosť, po absolvování obdrží pilné děvče diplom a spořitelní knížku s vloženým vkladem.

Z těchto škol vynikají hlavně *škola Bernard-Palissy* a škola *Sophie-Germain*. Kresby z těchto dvou škol na výstavě vystavené těšily se značné pozornosti. Ze školy Sophie-Germain byly tam kresby uhlím na přírodním papíře správné a s efektem provedené, akvarellové studie dle přírody, též pěkné draperie a zátiší. Ze školy Bernard-Palissy byly vystaveny kresby dle modelu sádrového i živého, i dle přírody černou křídou nebo hrudkou pracované, ornamentální uhlím, květiny tužkou, odborné práce akvarellem anebo krycími barvami. Tatáž škola vystavila pěkně zařízené poznámky žakyň z nauky o dějinách umění, perspektivě a anatomii.

Na těchto dívčích školách učí vesměs učitelky.

Na městských školách poskytnou se nemajetným žákům a žakyním obědy a podpory peněžité, po absolvování obdrží vynikající žáci a žakyně cestovní stipendium.

Obdrží-li žák cenu na práci, obdrží profesor též cenu. (25 — 50 — 75 až 100 frcs.) V kursu obdrží profesor za každého žáka 5 frcs. jako odměnu mimo plat. Žactvo koná časté exkurse.

Též podporuje Paříž četně navštívené soukromé průmyslové ústavy dívčí částkou až 3000 frcs. ročně.

Soukromé školy odborné v Paříži jsou: *odborná škola dívčí* (v ulici Vernier) *odborný kurs komory kočárníků* (avenue Wagram), *učenická škola komory klenotníků* (rue des Francs-Bourgeois), *odborná škola nábytková* (rue de Charonne), *praktická škola kreslířská komory zlatníků* (rue de Temple), *kursy komory mechaniků* (avenue du Maine), *kursy společnosti mechanických dělníků*, *kursy společnosti truhlářských dělníků*, *kursy společnosti kamenických dělníků*, *kursy společnosti zámečnických dělníků*, *škola hodinářská*, *odborná centrální škola pro spracování kovů drahých*,[1]) *škola kreslení a modelovaní společnosti továrníků průmyslu bronzového a škola lithografův.*[2])

Školy pro vyučování průmyslové zařizují se v okresích chudších. V nejnovější době přibliží se zvláště ku theoretickému a praktickému vyučování ve škole.

Ve Francii nečekají města, až jim stát nějakou školu zřídí; zařizují si sama záby to, co potřebují; tam se soudí, že promeškaný čas při pokroku těžko je doháněti.

„Société des arts décoratifs“ [3]) má rozsáhlé a drahocenné museum v paláci průmyslovém a zřídila *uměleckoprůmyslovou školu*, jejíž práce na výstavě všeobecnou pozornosť budily. Vydává též odborný časopis. Výdaje společnosti vyžadovaly r. 1888 přes 473.000 frcs. Úhrnné jmění její čítá 5,700.000 frcs. Základ zjednán loterií a odkazy jednotlivců.

Státní uměleckoprůmyslová škola v Paříži jest bohatě nadána a četně navštěvována.

Pro státní průmyslovou školu (odbory: stavitelský, strojnický a lučební), zřízenou r. 1829 jakožto privátní školu, r. 1857 ve státní správu převzatou,

---

[1]) Učení je bezplatné a obsahuje: cizelování v bronzu, klenotnictví a zlatnictví, rytectví, analysi kovův, ornamentální komposici, průmyslové hospodářství a řezbářství. Ředitelem ústavu je pan Aug. Minet, jenž sám vyučuje každý večer zvláště ještě kreslení a modelování. V pátek bývají přednášky o umělém průmyslu.

[2]) Též t. zv. Sanierova škola, vyučování trvá 4 roky, den co den od 8 hodin ráno do 5 hodin večer. Měsíčně se platí 3 frcs., nemajetní i od toho jsou osvobozeni, jim též za malou summu 100 franků opatří se celá sbírka potřebných nástrojů ve škole i v praksi.

[3]) Společnosť dekorativních umění.

zřízena byla r. 1884 velikolepá budova nákladem *devíti* millionů franků. Průmyslové museum této školy čítá 44.000 čísel; jest to největší technická sbírka na světě. Sbírka tato je v jisté dny každému bezplatně přístupna, jakož pařížské sbírky vůbec.[1]) Národní knihovna pařížská čítá 2,078.000 svazků; jest tedy též největší knihovnou světa.[2])

Počet kursů (vyučování pokračovací) v celé Francii byl r. 1878 27.775, v roce 1888 bylo jich 9062. (Žáků bylo r. 1878 566.850, r. 1888 bylo jich 188.217). Stát přispívá na kursy polovinou nákladu obcím, jež si je samy nemohou vydržovati. Neobyčejný pokrok v primárním vyučování činí všeobecné kursy méně nutnými než dříve; za to odborné kursy se zvelebují a množí.

Tu jest nám především přihlédnouti ku povšechnému vývoji školství francouzského vzhledem ku kreslení.

Po francouzské revoluci zřídili v Paříži *bratří Dupuisové kreslířskou školu* s vlastní methodou kresebnou. Pomůckami jim byly drátěné a dřevěné modely měřické a hlavy, jež i na našich realných školách bývaly, představující 6 typů po čtyřech vzorech postupu. Výsledky školy byly dobré a tak dne 24. června 1839 vyšlo ministerské nařízení, jímž se methoda bratří Dupuisů na paedagogiích (écoles normales primaires) zaváděla.

Výsledkem tohoto vyučování byl okázalý triumf Francie na světové výstavě londýnské r. 1851.

Anglie byla plna závisti nad vítězstvím Francie a napínala intensivně veškeré síly, aby Francii nejen dohonila, ale i předstihla, avšak při značných obětech a veliké péči se jí to nezdařilo doposud. Ostatní pak země byly ještě více po zadu.

Francie, ukolébána byvši skvělým svým vítězstvím, usnula hrdým spánkem. Když procitla, seznala, že národové sousední získali z ponaučení jim daného a že hledějí z podrobených státi se sokové. Vždyť Anglie zřídila si zatím své *South Kensington Museum*, krásnou to sbírku uměleckých výrobků, předloh a vzorů všech oborů průmyslných z různých dob, jehož zařízení stálo Angličany sedm millionů liber šterlinků (více než 70,000.000 zl.). Zároveň zařízeno bylo více kreslíren, knihoven a museí, kde přičinliví dělníci měli hojnou příležitosť dále se odborně vzdělávati. Též Prusko mělo své *„Kunstgewerbemuseum“ v Berlíně* zároveň se školou téhož směru, *Bavory „Germánské museum“ v Norimberce* a *„Národní museum“ v Mnichově*, dále *odborné školy v Düsseldorfu a Frankfurtu*, *Rakousko* mělo *uměleckoprůmyslové museum ve Vídni* a *Rusko technologický ústav v Petrohradě.*

Francouzi poznali, že v mezinárodním zápase o prioritu v umělém průmyslu jiní národové, lépe ozbrojení odborným vzděláním, jež dovedli si získati, opatřeni jsouce ovšem i jinak příznivějšími ekonomickými podmínkami vývozu, by měli brzy výrobky hledané na újmu výrobků francouzských a že by Francouze toliko na jejich vlastní trhy obmeziti mohli. Po výstražném tom pokřiku nastalo vzpružení, jež nemálo také zvětšil regenerační ruch, jaký vznikl po tragických letech 1870 a 1871. V letech 1863 a 1865 pořádána byla „Ústřední společností pro umělý průmysl“ (Union centrale des beaux arts apliqués à l' industrie) výstava prací žáků francouzských škol v průmyslovém paláci (Palais de l' Industrie) v Paříži. Seznáno bylo, že práce jeví malý prospěch a že je nelad v methodách kreslení. Na to zvláště poukázal slovutný umělec Eugen Guillaume v řeči své dne 10. prosince 1865

[1]) Pisatel za přítomnosti své v této škole a v jejích rozsáhlých sbírkách viděl mnoho řemeslníků, kteří vystavené modely, znázorňující vynálezy a postup různých odvětví z uvedených tří oborů, pilně studovali.

[2]) Knihovna britského musea čítá 1,000.000 svazků,
„ mnichovská čítá 800.000 svazků,
„ berlínská čítá 700.000 svazků,
„ drážďanská čítá 500.000 svazků,
„ vídeňská čítá 300.000 svazků.

při rozdělování cen, načrtl též v mistrném svém posudku přehlednými rysy slabé stránky kreslení a uváděl, jak by asi mělo býti rationelné vyučování zavedeno. Společnost vyzvala pana Guillaumea k sepsání výstrahy, jež by upozorňovala na neuspokojivou budoucnosť umělého průmyslu francouzského. V brzku po té uveřejnil pan Eugen Guillaume „Povšechné myšlénky o elementárním vyučování krásným uměním, užitým v průmyslu“, jež obsahovaly úplný plán vyučování a systematické methodiky kreslení.

Dne 16. února 1865 vydáno bylo „všeobecné nařízení o učení kreslení na školách primárních a ve třídách učňů nebo dospělých města Paříže“. Kreslení postaveno bylo pod dohled zvláštní kommisse. Tato kommisse měla 15 členů jmenovaných od prefekta a z nich každoročně třetina volena býti měla. Měla dávati certifikáty spůsobilosti, určovala modely a předlohy, potvrzovala methody a učebné plány. Dozor prováděli a učební látku rozdělovali dva inspektoři. Článek desátý téhož „nařízení“ ustanovuje pro primární školu: základy lineárného kreslení od ruky a kreslení ornamentalného, pro třídy dospělých (classes d' adultes) kreslení postavy, základy deskriptivní geometrie, základy perspektivy a theorie stínů, počátky modelování.

Účinek bylo znáti hned v letech po té následujících, kdy na př. v letech 1865—1869 zvýšil se počet kursů na 24.000.

Jak bylo uvedeno, rok 1872 způsobil značný impuls ve školství. Municipální pařížský budžet, čítající pro kreslení před tím nejvýše 30.000 frcs., čítal roku toho 350.000 frcs. Kdežto roku 1867 bylo v Paříži tříd pro umělecké kreslení 26, pro průmyslové kreslení 6, bylo sedm let po té *tříd pro umělecké kreslení 33, pro průmyslové rýsování 13.*

Roku 1872 zreorganisována byla též dozorčí kommisse pro učení kreslení. Mělať následující členy: prefekta Seinského jakožto předsedu, Callona, člena obecní rady jako místopředsedu, Christophle-a; Collina, Jobbé-Duvala, Piata, obecní radní, Guillaumea, Ravaissona, Baltarda, Roberta, Fleuryho, Signola, Gérômea, Balluho, členy akademie, Gérarda, ředitele primárního učení Marguerina, správce vyšších škol primárních, Cougnyho, professora kreslení na lyceu Condorcetovu. V kommissi té zápasily směry dvou mužů: Felixe Ravaissona a Eugena Guillaumea. Co se rozdílu týče, možno krátce říci, že systém Ravaissonův byl aristokratický, Guillaumeův demokratický.[1] Z počátku měl v kommissi převahu systém Ravaissonův, později asi r. 1875 počaly vítěziti volnější ideje Guillaumeovy. (Pokračování.)

Dědky či dietky u Dalemila?

Uvažuje *Fr. Prusík.*

I vybra sě (Čech) se vším z země,
jiejž diechu Charváty jmě.
I bra sě lesem do lesa,
dyetky své na plecí nesa.
A když dlúho lesem jide,
k velikému hvozdu přide. DalC 2, 11—16.

Zde jde o slovo *dyetky*. Jos. Jireček, jak známo, v Mus. 1861, 358. tv í, že Dalemil, jenž tu ovšem tlumočí Kosmovo *penates*, napsal *dyedky* t. *dědky*, jež u Rusínův (did, ďod, diďko) značí *skřítka.*

---

[1] Ravaissonův systém chtěl vzdělávati pouze žáky nadané, Guillaumeův systém měl skytat příležitosť ku vzdělání všem.

Conjectura ta, jakkoliv na prvý pohled vábivá, přece se nám nezdá odůvodněnou z těchto příčin:

1. Všechny známé rukopisy bez vyjímky, i nejstarší z celistvých (Cambridgeský), mají dyetky, *dietky* t. j. *dietky* (viz Jirečkovu poznámku k tomu místu v Pramenech dějin čes. III, 6).

2. Poněvadž nejstarší celistvé rukopisy jsou sotva o 50 let mladší [1]) než původní skládání Dalemilovo, nebyli by přepisovači z neporozumění měnili, jak Jireček myslí, dyedky v dyetky, neboť by byli výraz onen ještě tak dobře znali, jako by byl býval za Dalemila znám ve významu „skřítkův".

3. Že už nejstarší rukopisy (ještě před Cambridgeským), tedy z 1. čtvrti XIV. století pochodící, ba i originál sám měl *dyetky* a ne dyedky,[2]) tomu výmluvně nasvědčuje, že oba nejstarší překlady německé, jak rýmovaný tak i prosaický mají na tom místě *kinder*. V onom zní místo námi výše uvedené takto:

Darvmb gink er vmbdacht
mid in allen vs dem land
Granacia allcue hand.
Do worden sy wandern
vs einem wald in den andirn
vnd ir *kinder* mit vnfugin
sy vff irn achsyln trugin.

V prosaickém překladě stojí: vnd czogen aus dem lande in einen walt vnd trugen ire *kinder* auff iren achseln.

Německé překlady, jmenovitě rýmovaný, jsou svědectvím velmi závažným pro rukopisné *dyetky* u Dalemila; neboť kdežto český skladatel pořizoval své dílo mezi r. 1308—1326 (Jir. v Pram. l. c. IX), zděláván jest rýmovaný překlad německý hnedle potom t. j. v letech 1330—1346 (Jir. ib. XI; nejstarší přepis zachovaný psán r. 1389: Jir. ib. XXV), tedy ne-li přímo dle originálu Dalemilova, tedy jistě dle jednoho z nejprvnějších přepisův jeho. Napsal-li tudíž překladatel *kinder*, musil ovšem v předloze míti *dyetky*, ne dyedky.

Tato shoda rýmovaného překladu německého se všemi rukopisy českými jest nad míru výmluvna i nelze jinak než ponechati zde čtení dyetky a hleděti nalézti výklad, kterak *dietky* = *penates*.

Já nalézám vysvětlení toho v představě našich předkův *o skřítkovi*, jejž si myslili jako *drobnou bytost*, časem jako pídimužíka, obyčejně však v podobě *dětské*. Tak na př. dí Mat. Poličanský o nočních duších, jež jmenují *skřítkové*: „Ti a takoví duchové v rozličném spůsobu se lidem ukazují — jako v spůsobu malého *dítěte* . . . Byl jeden sedlák . . . On maje v svém dvoře noční *skřítky*, oni se jemu i jeho čeledi nočním časem ukazovávali v rozličných tvářnostech, v osobách a v spůsobích. Jednoho času nočního, když měsíc stavení osvítil, oni *svým obyčejem* po stavení a střechách běhajíce štěbetali a hráli jako malé *děti* . . . Nějaký kněz . . . opozdil se za vsí a když se přibližoval k plotům a zahradám i viděl po měsíčném světle, ani proti němu jdou u velikém houfu v spůsobu opice a malých *dětí* . ihned je počal zaklínati mocí Pána Boha všemohoucího, aby mu ten h[illegible] pověděl, zlé-li jest čili dobré stvoření? Oni mu odpověděli: Jsme ďábl[illegible]

---

[1]) Jireček v Mus. 1861, 360 nesprávně tvrdí zcela obecně, že „rukopisy Dalimila" [illegible] cházejí z *15.* století.

[2]) Míní-li Jireček v Mus. 1863, 263, že „musel mříti *u dědů*", značí tolik co hlado[illegible] ve vlastním svém domě (dědy = bůžkové domácí), jest na omylu, neboť *děd* zde zn[illegible] starce, člověka slabého, nedužívého, k práci a výdělku nespůsobilého, odkázaného cizí milost: jedním slovem *žebráka*; podobně v pol. pójśćna *dziady* (= dědy) = *žebrat*.

a duchové noční a jmenováni jsme od lidí *skřítkové.*“ (Č. Zíbrt, Skřítek v lidovém podání staročeském 15—17.)

Boh. Balbín zase vypravuje z vlastní zkušenosti, že kdesi se *skřítkové* těšili v domě veliké oblibě a vládli tam; zjevovalť se někdy jako *pacholíci asi pětiletí.* (ib. 20.)

Spisovatelé křesťanští viděli v pohanských *skřítcích* netoliko po názoru lidu *děti*, ale jmenovitě *nekřtěňátka*, jež sama považována jsou za nekřesťany, za pohany. Tak Ctibor Tovačovský z Cimburka praví: „Dítky zmrlé, kteréž při porodu zmírají, vyobcují z pohřebův jiných křesťan. . . . Tožť to *dítě* za *nekřtěné* položí a odsoudí za *skřítka* neb díblíka.“ Podobně soudí Poličanský (ib. 7).

Mravokárci křesťanští líčili lidu vše pozůstatky pohanské jako něco od zlého ducha pochodícího, proto i ze *skřítka* udělali samého zlého ducha či *díblíka*, čehož doklady máme už v nejstarších slovnících (ib. 4 a j.). Tvar tohoto jmena sám už nasvědčuje výše pronesenému mínění našemu, že si předkové naši představovali *skřítky* jako *drobné* bytosti; jinak by je nebyli nazvali *zdrobnělým* jmenem *díblík*, nébrž výraznějším ďábel.

Není tudíž žádné o tom pochyby, že staří Čechové si myslili *skřítky* v podobě *dětí*, *nikoliv* dospělých lidí, starcův či *dědkův*; i jsme nejen oprávněni, ale povinni ovšem i při Dalemilovi předpokládati představu tehdáž obecnou a uznati, že správně přeložil lat. *penates* slovem *dietky.*

Etymologica.

Podává *Fr. Prusík.*

1. Nevěsta. Heterosyllabické e-u̯ = lit.-slov. ev.

Slovo toto doznalo četných výkladův, ale dosud ani jeden není zdařilý; příčina nezdaru spočívá zvláště v pojímání prvé části složeniny, jíž *nevěsta* vůčihledě jest: považujíť vykladatelé *ne* za negaci a dávají dle toho slovu *nevěsta* význam buď nevědomá neb neznámá, neb k sňatku neodvedená, nevdaná. Hanuš konečně považuje ji (Slov. Nauč. s. v.) za „ženštinu, jež nepřivětila ještě čili *věť* (smlouvu) neuzavřela.“ Výklady ty jsou nedostatečny, any nevystihujou těch významův, jaké má do sebe *nevěsta*, značíc tu dívku nově (nedávno) zasnoubenou (lat. sponsa), avšak ještě nevdanou (odkud se vyvinul pojem „dívka na vdání“), tu zase dívku nově (t. j. později než jiná, srv. řec. *νέος* mladý) provdanou, zvláště v poměru k rodičům mužovým (stsl. snъcha [1]), lat. nurus), jindy ženu bratrovu (jako v skrtě; viz níže), z čehož se vyvinul konečně i význam: sestra ženina, tedy tolik co svesť, švakrová (MV.).

Slovo *nevěsta* nemá zajisté v prvé části negace, nébrž skládá se z *nevověsta*, v němž z dvou vnitřních slabik (vo, vě) začínajících touž hláskou (*v*) jedna byla pohlcena: nev[o-v]ěsta, *nevěsta*; srv. řec. *κωμῳ-διδάσκαλος* z *κωμῳδ[ο-δ]ιδάσκαλος*, *ἡμέδιμνον* z *ἡμ[ι-μ]έδιμνον*, *τέτραχμον* z *τετρ[ά-δρ]αχμον*, lat. semestris z sēm[i-m]ēstris, calamitosus z calamit[at]osus a p.

Než bude potřebí i k vůli tvaru i k vůli významu zevrubněji promluvi i o obou částech složeniny *nevěsta*. Brugmannovi sice se zdá (Grundr. I, 6), že jak tautosyllabické tak i heterosyllabické eu̯ splynulo ještě v době li ovsko-slovanské s ou̯ v jedno, z něhož pak vzniká (tautosyll. v litevštině

[1]) V novější době bylo k nám za nevěstu v tomto významu uvedeno ze srbštiny slovo *snacha* (nepravá glossa Mat. Verb. k pronuba), jež v této formě v češtině obstáti nemůže, neboť stsl. ъ nahrazuje srbština hláskou *a*, čeština však *e*: musilo by tedy v češtině zníti *snecha* (srv. pol. sneška). Podobně se to má s rus. *bodryj* (o = ъ) a *korma* (*o* z ъ), *kormilo*, jež v češtině vypadají správně *bedrý*, *krma*, *krmidlo*.

au, slov. *u*), heterosyll. lit. *av*, slov. *ov*. Dle toho z ne-u̯o-s, řec. *νέ-Fο-ς*, povstane stsl. no-vъ (lat. no-vos, no-vus, skr. ná-vas).

Ale nedělo se tak vždy, nébrž eu̯ vydávalo heterosyllabicky původně též *ev*, čehož důkazem prus. nevīnts (devátý), lit. devyni, lotyš. deviňi, stsl. devętь z neu̯n-ti-s, čes. dial. nevě-sil (vedle devětsil), srb. neve-silj. Někteří, jako Brugmann (Grundr. I, 139. II, 482) sice se domnívají, že číslovka ta, předpokládající prý v lit. navyni, v stsl. novętь, přijala celou první slabiku *de-* z následující číslovky lit. *dešimtis*, stsl. *desętь*. Avšak proti strojenému výkladu tomu vážně svědčí jak čes. dial. *nevě*-sil (= devětsil) a srb. *neve*-silj tak prus. *nev*īnts, v nichž se nalézá v prvé slabice *e*, ač odnikud není vypůjčeno. V obou tvarech těch se tedy uchovalo bez odporu heterosyllabické *ev* a vedle něho na začátku i původní *n*, takže jen lichou vytáčkou jest, tvrdí-li někteří, že toto *n*, jež jinde ustoupilo *d* z *d*esętь, v prus. tvaru vypůjčeno jest z němčiny (*n*iun, *n*eun). Ostatek i v slov. praes. dual. 1. os. máme heterosyll. *ev*: vez*ev*ě (proti lit. vežava).

Heterosyll. *ev* uchovalo se také v sl. v prvé částce složenin *nevo*-věsta, *Nevo*-sad (ves na Moravě, něm. Neudörfe), *Nevo*-sedy (i Novosedy, ves na Strakoničtě); *nevo*- povstalo z výše uvedeného původního ne-u̯o-, řec. *νέFο*-a uchovalo se toliko v složeninách, v nichž se právě tou těsnou spojitostí nezřídka prastaré tvary udržují, na př. *nevě*-sil, rus. девя-силъ, *gos*-podь a p. Tvar *nevo*- ovšem znamená totéž co *novo*-.

Druhá část složeniny (-věsta) spočívá na slovesi u̯edh či u̯ed, sl. *ved* s významem „vésti, uvésti t. j. k sobě, do svého domu, vzíti si (za ženu)", lit. vedù s týmž významem, při čem z pravidla předmětem bývá žena, podmětem muž. Původní význam pak se rozšířil vůbec na zásnub, takže lit. vėdys, vedlys značí „ženicha" t. j. snubce, dokud se neožení; lit. vestinà (mergà) na vdání (dívka), nevedžiùlis neženatec, panic. V slovanštině se význam výše uvedený u slovesa „vésti" jen ve vzácných zbytcích zachoval, a sice v strus. *vedena* (= vdána) bystь Rostislava za Jaroslava; ten význam spatřuju též ve stsl. vodima (pellex) t. j. uváděná k muži. V češt. se říká: ten jí *nepovede*, přece ji *vedl* a p., k čemu se nezřídka dodává „od oltáře". Na témž kořeni *ved* spočívá (Brugmann Gr. II, 140) *věno* z věd-no (pův. vēd-no) t. j. výbava, již si muž s ženou od*vedl*, což by poukazovalo k tomu, že původním věnem byl u Slovanův dobytek; řec. *ἕδ-να* pl., *ἔεδ-να* z *Fεδ-να* (co ženich tchánovi přivedl neb s sebou odvedl). Sem táhnu také angl. *wed* (vzíti si za ženu). Rovněž ke kořeni *ved* patří zend. upa-vādhajaēta (nechť se žení), vadhrja na vdání, vademnō ženich.

Jako *věno* spočívá na dlouhém kořeni vēd (slov. věd)[1]) tak i -*věsta*, jež jest part. perf. pass. tvořené příponou tъ: vēd-tъ, věs-tъ, fem. věs-ta. Značí tudíž *nev[o-v]ěsta* „nově vdaná, nově zasnoubená" a rovná se do slova lit. nau-vedà; co do významu srv. *νεό-νυμφος* (*κόρη*), lat. nova nupta.

Dle toho snadno lze pochopiti výše udané významy slova *nevěsta*, jež jsou patrny též v skr. od téhož kořene pochodícím vadhû nevěsta; mladá žena, žena vůbec (i samice); snecha (lat. nurus), pak i žena *mlazšího* příbuzného, na př. bratra (jako v češt.), synovce; vadhu žena, snecha; vadhukâ žena; vadhûdžana žena; vadhûtî mladá žena, snecha; vadhûju ženivý. Srv. skr. vah odvézti si, vzíti si (za ženu); vahatu průvod svatební, svatba.

Co do kulturního významu slova *nevěsta* jest pozoruhodna shoda zykův litevsko-slovanských s arijskými.

2. Sbedný, zbedný; nesbedný, nezbedný.

Jungmann dle Komenského a Miklošič odvozujou *zbedný* od kořene b čes. bud, pol. będ, vykládajíce *nezbedný*: jehož zbýti nelze, „nezbudr

---

[1]) Tím se vyvrací pochybnost Miklošičova stran *ě* (Lex. s. v. nevěsta).

Avšak čes. *nesbedný* (petulans, insolens, protervus, importunus) neshoduje se nikterak s pol. nězbędny, jež správně znamená „nezbytný, nevyhnutelný, nutný;" nad to se nemůže *bed* odvoditi z *bud* (bąd): tedy výklad dosavadní jest nemožný. Jiní pojímají *nesbedný* za „nezvedený" (male moratus), dle čehož by ono musilo zníti „nezbedený"; než ani význam se k tomu dobře nehodí.

My hledíce k staršímu spůsobu psaní *sbedný*, *nesbedný*, vidíme předevšim v předponě sъ, ne zъ: sъ-bedný; srv.

> Vy andělé slavných sboróv,
> andělé návyšších kóróv,
> proši vás já hřěšný za to,
> račte zpomanúti na to,
> že smy spolu bratřie jedna:
> buď vaše čest ke mně *sbedna* (= slušna). UmR. 2016.

> Vece jemu z králóv jeden,
> jenž bieše velmi *nesbeden*. JřBr. 294—5.

Správný tvar tedy jest ne-sъ-beden, foneticky se píše nezbeden.

Kořen *bed* odvozovati by se mohl od původního *bhendh*, goth. bind-an, něm. bind-en, skrt. bandh vincire, bandha vinculum, lat. of-fend-imentum pásek pod bradu. Slovan. zněl by kořen ten będ, tedy adj. *sъ-będ-ьnъ* znamenalo by toho, koho lze poutati, tedy krotkého, mírného (modestus), skromného, ústupného, slušného; *ne-sъ-będ-ьnъ* = nesputný, nespoutatelný, nevázaný, rozpustilý (effrenatus), svévolný, nemírný, bujný, smělý, drzý, neústupný. Tvar nesъbędьnъ = něm. un*bändig*; v češtině měl by správně zníti nesbědný, avšak netoliko v obec. mluvě se mnohdy zanedbává jotace po retnicích na př. veděti, Melník, Velbovice (z Bělbožice), mešťan Roudn., nébrž už i v starých pramenech, jako u Štítného, Dalemila a j., kde se píše zhusta vzpomenu (Listy fil. XI, 267); rovněž často čteme v starých listinách medenec (za mědénec), petlice (koř. pę = pě). Ostatek mohl vedle této příčiny působiti na vývoj tvaru sbedný, nesbedný úmysl, odlišiti je od adj. bědný (miser).

Než ani k možnému jinak výkladu tomu není se nutno utíkati, nébrž za původní kmen lze pojati slabší stupeň bhn̥dh, jenž zní v slov. bьd, čes. *bed*, tedy: sbedný, nesbedný, z něhož vypůjčeno pol. nězbedny (prostopášný, hanebný, ohavný, ošklivý). Co do ь = n̥ srv. lьg-ъkъ: ln̥gh, sъto (m. sьto): ḱm̥to-.

3. Níestěja. Istěja, nístěja. Vid, vidno.

Níestěja, jež značí původně ohniště, pak prsk či otvor do peci (kamen) i pec (kamna), složeno jest z *n-éstěja*; toto *n* přidružilo se k němu z předložky vъn (Krok III, 158: vъn-ěsteji) a zamezilo tím postavení *ě* z kraje slova, kde by se jinak nebylo uchovalo, nébrž bylo by na př. s předrážkou *j* znělo *ji* (jistěja), srv. hluž. jěsće n., dluž. jesće f. pl. Podobně udrželo přidružené *n* hlásku *ě* v *nědro* (z vъn-ědro) vedle *jadro* (čes. vъn-jadro: ř‥dro), sъn-ěsti vedle jasti; srv. slvín. v-ěnъ (Krok IV, 50), ob-ěd.

Tvar *n-ěstěja* povstal z n-*ěd*-t-ěja, jehož *ěd* tahnu ke kořeni ai̯dh „pál i, nítiti, žéci": řec. *αἴθ-ω* páliti, skrt. ēdh-as palivo, ēdh-atu oheň, âidh-â ı men, lat. aed-es dům (pův. ohniště), aes-tus žár, aes-tas léto (pův. vedro), s r. aed oheň, sthněm. eit a ags. ād oheň, hranice (zápalná). Z kořene *ěd* v ıiklo part. perf. pass. ěd-tъ = ěs-tъ, z něhož příponou -ěja utvořeno ı ıst-ěja, stč. níestěja, značící tudíž místo, kde se zapaluje, ohniště.

Kořen aidh má slabé stupně, a sice 1. idh: skr. iddhas zažžen, čistý, i 'ha n. jas, svit sluneční, idh-mas palivo. řec. *ἰθ-αρός* jasný, čistý, *ἰθ-αίνω*

zahřívati, rozhřívati, rozveselovati (srdce); 2. īdh: skr. īdh-rija k jasnému nebi patřící, lat. īd-ūs (noctes) jasné (noci), sthněm. īt-al čistý, pouhý. V slov. *id* odkud part. perf. pass. is-tъ a příponou -ěja opět *istěja*, slovín. isteja, steja, istje a v češtině *n-ístěja* týmž způsobem jako *n-iestěja*.

K témuž kořeni *id* tahnu mnohá slova začínající slabikou *vid*, pokud mají význam „světlý, jasný," jejž jsme shledali při mnohých výše uvedených výrazích povstalých z kořene *id*, jako: bulh. vid-ěl, vid-ělina, vid-elo „světlo lux", srb. vid-ělo id.; čes *vid-mo* „světlo, den", *vid-no* „jasno, světlo", *vid-ný* „jasný, světlý", *vid-niti se* „jasniti se"; pol. vid-no „jasno, světlo", vidny „jasný, světlý", vidok „světlo; jasné či světlé místo, světlina," kašub. vid „světlo".

Že zde není základem sloveso vid-ěti (lat. videre), patrno z významu výrazův uvedených, jmenovitě pak z adj. vidný, jež by dle původu (vid-ьnъ) mohlo znamenati pouze „viditelný visibilis" neb nejvýše ještě „vidoucí videns". Vysvětliti jest tedy *v* (v-*id*-ělo atd.) tak, jako na př. ve *v*-ęzati, *v*-onja (Mikl. Et. 222), čes. *v*-ískati a j. ve všech slovanských jazycích.

Úvahy.

Hlídka programmův.

1. **Povodeň v Čechách roku 1890.** Napsal F. **Augustin.** Programm městské střední školy v Praze za školní rok 1891. 8°. 35. Se 7 mapami a 6 číselnými tabulkami.

Voda oceanská obíhá ve formě vodních par, deště, sněhu nebo krup s neunavnou pravidelností z moře na pevninu a odtud zase do moře. Faktum to pro blahobyt a rozvoj lidstva nekonečně důležité. Avšak circulus, který vykonala severoatlantská voda v prvních dnech zářijových roku lonského, srazivši se v ohromných massách nad střední Evropou, zvláště nad Čechy a vrátivši se ještě v témž měsíci, skoro vesměs tam, odkud před nedlouhou dobou byla vyšla, circulus tento zaryl se neblahými následky svými hluboko v mysli všech Středoevropanů, zvláště Čechů, stižených pohromami před tím zřídka slýchanými. Každý byl překvapen, že přišla povodeň v tak pozdní době letní, kdy bývají naše řeky co do množství vody na minimum redukovány; zvyklit jsme v posledních letech povodním pouze jarním a zimním, a nikomu vůbec nenapadlo, že již někdy bývaly záhubné povodně letní a že by se tedy zase mohly opakovati; tudy ona nepřipravenost, zmatek i škoda všeobecná. Otázka, jaké že byly příčiny i rozvoj jevu tak velikolepého, otázka tato jest v prvé řadě meteorologickou. I nedivno tudíž, že první přistoupil k ní známý učenec náš *prof. Dr. Augustin.*

Řeka jest dílem faktorů meteorologických. —

Meteorologické příčiny loňské katastrofy jsou tyto: Barometrická depresse na jihovýchodě a východě přiváděla vlhký vzduch anticyklonální od západu, severozápadu a severu. Vodní pára, ve vzduchu oceanském hojně obsažená, začala se snášeti v déšť teprve na severních svazích Alp, kdež byly největší gradienty, nejrychlejší proudění a nejsilnější ochlazení, způsobené jednak rychlým přestupováním vzduchu z hustších vrstev barometrického minima, jednak i vystupování vzduchu, rychle od severu k jihu proudícího, do výše. Proud vzduchu byl sil přinášeje rychle vždy nové páry vodní; tím vysvětlujeme si onu trvalost, nepřetržitost processu condensačního.

Největší množství deště neobjevuje se jako jindy na severních svazích A a na nejvyšších hřbetech horských, nýbrž v předhorách alpských a v dolní částech poříčí Innu, Travny a Enže. Na samotných vrších alpských nenaměře více než 100 mm., Sonnblick 93, Obir 73, Wendelstein 68, Sněžník 35 m

Nejhojněji pršelo v Čechách a to v jižní jich části, v poříčí horní Vltavy a Malše v okolí Budějovic, v Novohradských horách a lese Greinském. Tak vykazuje Sofienschloss 245, Benešov Německý 238, Dobšice 235 mm., tedy množství, jaké se v Praze srazí za půl roku. V celém oboru připadá maximum deště na den 2. září, v Čechách jihozápadních 1., severovýchodních, zvláště v Krkonoších, až 3. září. Patrno, že se lijáky posunovaly od jihozápadu k severovýchodu. — Množství a rozšíření dešťů v jednotlivých dnech vysvětluje se průběhem a proměnami linií stejného tlaku vzdušného. Dne 2. září byly isobary nejvíce stěsnány a gradienty největší.

Deště zářijové srazily se věčšinou již v oboru barometrického maxima a rostly se stoupajícím tlakoměrem.

Na přítocích Labe v Čechách (51.320 km²) spadlo 4342 km³ vody, na horním Dunaji až k Vídni (102.100 km²) 8448 km³. Ačkoli v severních Alpách pršelo již od 24. srpna, přece Dunaj s přítoky nespůsobil tolik škod jako Labe s přítoky v Čechách, neboť řeka prvá pojme více vody než druhá, mimo to byl dešť v Čechách nestejněji rozdělen. V jižní části až ke Praze (26.980 km²) srazilo se 3000 km³, v ostatních Čechách pouze 1342 km³.

Nejdříve byla rozvodněna horní Vltava a Malše, jež odvádí vodu z hor a rybníků Novohradských na rovinu budějovickou. Od Budějovic ke Praze Vltava teče klikatě, přes četné prahy. Největší spád má mezi Podolskem (336 m. n. m.) a Štěchovicemi (205 m.), nejmenší mezi Štěchovicemi a Prahou (191 m.). Nejrychleji tu stoupala voda ze dne 2. na 3. září. V Týně n. Vlt. vystoupila od 7 h. a. do 7. h. a. příštího dne z 1·1 na 2·7 m., při ústí Lužnice na 3·4, v Podolsku na 3·2. v Kamýku na 4·9, v Štěchovicích na 5·0 m., téměř o 4 metry.

Západní přítoky Vltavy odvádějí vodu rychleji než přítoky východní, tekoucí územím nižším a rovnějším. Otava a Berounka měly rychlejší a dravější vodu než Lužnice a Sázava, ač se všude srazilo stejné množství vody. V Praze počala voda stoupati v noci ze dne 2. na 3. září a vystoupila před staroměstskými mlýny za 24 hodiny z 0·7 na 3·3, v Karlíně z 1·6 na 4·8 m., ve sledujících 24 hodinách v Praze na 4·75, v Karlíně na 5·82 m. Klesání nebylo tak rychlé jako stoupání. Nejvyšší voda v Praze dostavila se dříve než ve Štěchovicích a v Kamýku přičiněním Berounky a Sázavy.

Vlna vodní, jež povstala následkem zářijových lijáků a postupovala po Labi k moři, byla několik metrů vysoká a několik set kilometrů dlouhá (od počátku stoupání až k spadnutí). V Čechách byla přední strana vlny mnohem strmější než strana zadní, t. j. voda mnohem rychleji stoupala než klesala. Čím později, však tím více se vlna prodlužovala a splošťovala, tím více mírnila se zhoubná povodeň.

Rozvodnění Labe u Děčína trvalo od 3. do 20. září; za tuto dobu vyteklo za hranice ve 408 hodinách 2666 mill. m³ vody. Povodeň na Labi spůsobena hlavně Vltavou, kteroužto při největší výšce v Karlíně proběhlo za vteřinu 4000 m³, od 2—19. září celkem 2035 mill. m³ vody. Dr. *J. Frejlach.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Programm zaslala čes. reálka Karlínská: Fr. Šubrt: Některé methodické pokyny ke knize „Učebnice a čítanka francouzská, díl I." Jan Nedoma: Zábransko XVI. století.

Athenaeum. Redaktor Jos. Kaizl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8⁰. Cena ročníku (10 seš. o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 3.

Biblijoteka pisařów polskich. Nákladem Akademie umění v Krakově. Svazek 9.: Jana Seklucyana Oeconomia albo Gospodarstwo. 1546. Vydal Z.

Celichovski. 1890. VI. 78. — Sv. 10.: Křyštofa Pussmana Historyja barzo cudna o stvořeniu něba i zěmi. 1551. Vyd. týž. 1890. 34. — Sv. 11.: Rozmova Polaka z Litvinem. 1564. Vyd. J. Kořeňovski. 1890. VIII. 91. — Sv. 12.: Jana Mroviňskiego Płočyvłosa Stadlo małžeňskie. 1561. Vyd. Z. Celichovski. 1890. VI. 36. — Sv. 13.: Historya pravdziva, która się stała v Landzě, měścě něměckiem. 1568. Vyd. týž. 1891. XV. 50. — Sv. 14.: Henryka Korneliuša Agryppy O ślachetności a zacności płci něvěściej. Překlad Macěja Viřbięty. 1575. Vyd. St. Tomkovič. 1891. 58. — Sv. 15.: Teodora Zavackiego Memoriale oeconomicum. 1616. Vyd. J. Rostafiňski. 1891. XVI. 172.

Časopis českého studentstva. Redaktor Al. P. **Kryf.** Nakladatel K. St. **Sokol.** V Praze 8°. Předplatné ročně (10 sešitů o 2 arších) 3 zl. Roč. III. Číslo 20.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXII. Sešit 10.: Řeč pohřební Jana Očka z Vlašimě (J. Nedvídek). Farní osada Velíz (A. Dostál). Církevní pravomoc a svěcení (Fr. Žák). Kronika.

Český Lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku. Redaktoři L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Předplatné na rok (6 svazků o 6 arších) 4 zl. Ročník I. Sešit 2.: Lidové povídky o panovníkovi, povolaném od železného stolu (V. Tille). České tance. Řada prvá (Jos. Vycpálek). Svědectví mrtvého (Z. Winter). Několik poznámek ke článku p. Dra. Nováčka v 1. čísle „Českého Lidu“ uveřejněnému (Ant. Rezek). Zpráva o skřítkovi z. r. 1382. Zprávy o nálezech archaeologických. Slovo o úkolech našeho přislovnictví (Jan Novák).

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník III. Sešit 1.—9.: Homer ve škole (G. Jančeveckij ukazuje podrobným rozborem, že při 4 hodinách do téhodne lze přečísti celého Homera, a sice v VI. tř. Odysseu, v VII. Iliadu). Gymnasia a reálky (W. Schrader; překlad). Methodika učení předmětům v gymnasiích a reálkách (H. Schiller, př. N. Korablev). V anglických gymnasiích (H. Raydt; překlad). V španělských gymnasiích (př.). Učební osnovy rakouských gymnasií (př.). Francouzský archaeologický ústav v Athénách (S. Cybulski). Doplněk ke katechismu (A. Ivanov). Rozbor Platonova dialogu Chaermida (A. Solonikio). Listy z Německ. IV. Zápas za klassickou školu i proti ní (S. Nikolajev). Paedagogické semináře pro učitele středních škol (A. Neufeld). Lomonosov a Deržavin (N. Markov). Fedor Ivanovič Jankovič de Mirievo (J. Kiprianovič). Srovnání perské povídky o bohatýru Rustemovi s povídkami ruského bohatýrského eposu (M. Drozdov). Vzdělanost a věda u starých Řeků a Římanův (A. Tichov). Cesta mladého Anacharsia (J. Barthélemy, př. A. Miller a P. Pervov). Ruská paedagogická bibliografie od r. 1873—88 (V. Mežov). Dětský svět v dílech Dostojevského (P. Polьzinskij). Homérská věrouka (K. Nägelsbach, vyd. G. Autenrieth, př. za redakce G. Jančeveckého). K otázce o vyučování dějin na gymnasiích (N. Ovsjannikov). Čtení Puškina z methodického stanoviska (N. Markov). K otázce o písemních pracích v starých jazycích (M. Kuklin). Podmínky, za jakých učení starým jazykům na gymnasiích může míti obecně-vychovatelský význam (S. Gintovt). Ze života klassické školy (S. Voskresensk[illegible]). Vyučování latinské mluvnici (P. Pervov). O vlastnosti nepřerušeného periodick[illegible], v nějž se obrací irrationální výraz tvaru $\frac{a+b\sqrt{c}}{d}$ (J. Bljumberg). O ře[illegible] neurčitých rovnic pomocí theorie nepřerušených zlomkův (V. Ipatov). Zák[illegible] obecné arithmetiky (M. Ljančenko). O definici věty a členův jejích výkla[illegible] etymologického složení syntaktických terminův (J. Butov). Hlavní časy v škol[illegible] jazycích (J. Bogoljubov). Jedna věta (t. j. o historických časích) v ruské ml[illegible]nici (týž). O conjunctivu v němčině a jeho poměru ke conditionalu (B. Gedri[illegible]).

41. sjezd německých filologův a paedagogův v Mnichově (S. Nikolajev). O zvláštním účelu gymnasií a učitelských sborův v malých městech (př.). Řečnictví Řekův a Římanův (R. Folkman, př. N. Verigin). Methoda prací v mechanismu výpočtu celých abstraktních čísel (V. Ipatov). Zpráva o stavu Tifliského I. gymnasia (A. P.). Možnosť a užitečnosť parallelní mluvnice pěti jazykův, jimž se učí na gymnasiích (S. Gintovt). Horatius v gymnasijní učbě (O. Weissenfels, př.). Kritika. — Časopis, jak patrno, koná značné služby škole, přinášeje mnoho důkladných článkův z různých oborův, ba i překlady věcších děl důležitých.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník X. Číslo 23.: Lékařovo tajemství (K. Červinka). Na poli (J. Košťál).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXI. Sešit 9. a 10.: Krátké uvedení v theorii elliptických funkcí (P. Pokrovskij). Náčrt nynějšího stavu otázky o vidu zemském (P. Brounov). Rozdíl nejvěcších od nejmenších veličin prostých integrálův (V. Jermakov). Obnova římského práva u nynějších národův a jeho přímý význam pro Rusko (P. Sokolovskij). O rozvodě dle římského práva ve spolku s historickými formami římského manželství (L. Kazancev).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XVIII. Sešit 6.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XII. Číslo 24. — Ročník XIII. Číslo 1.: Synthetism v novém umění (F. Šalda). Úvod ve studium ruských bylin (J. Máchal). Literární kritika a kritikové ve Francii (M. Trepka, př. J. K.). Proudy v nejnovější něm. literatuře (M. Koch).

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník VIII. Číslo 6.: Z rodopisu B. Smetanova.

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník XI. Sešit 2.—5.: Vhodný text provázejí četné zdařilé illustrace a obrazy.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročnik VII. Zešyt 12.: Učební osnova na středních školách (M. Maciševski). O jednotné učbě na středních školách (Fr. Konarski). Školstvo střední na říšské radě (A. Jahner). Anketa v příčině klassických jazykův. Několik slov o kolmém písmě (J. Černecki).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XII. Číslo 24. — Ročník XIII. Číslo 1.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVII. Sešit 12.: Obrázky z naší výstavy (Fr. S. Procházka). *Babička (Jan Borel). Bohatí a chudí (J. P. Lešetický). Homrai a asvail (Fr. Polívka). Sv. Mikuláš na vojně (Jar. Švestka). *Král Harun (B. Bouška). *Mladosť nikdy nevrátí se (Γ Lotos). Pod rubášem sněhovým (S. Řehák). *Stín (S. A. Košťál).

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXI. Sešit 12.: *Na K nové (V. Pakosta). *Angelus Dei (Aug. Mužík). České písemnictví: Básně (J ant. Zákrejs). — Ročník XXII. Sešit 1.: Otázka úžin Cařibradských (K. Jir ek). *Král Jiří (Adolf Heyduk). Dvojí uvítání (Fr. Herites). Egypt za panství c edivů (V. Doubek). Několik myšlenek o současném románu francouzském (Jar. V chlický). Nové rovy české (Jar. Vrba). *Upomínka (Eliška Krásnohorská). O nejstarších ústavách Svaté Hory Athonské (Sava Chilandarec). Strojnictví na ju ilejní výstavě (Frant. Rössler). Volné rozhledy (J. Toužimský).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 1.: *Komenskému (K. Rais). Čtení methodická (G. Lindner). Hra v rozvoji ducha dětského (J. Kapras). O zdravotní výchově dospělejšího žactva našich škol (Č. Jiřina).

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 6.: Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického (J. L. Píč). Retrospektivní výstava. I. Praehistorické oddělení (J. L. Píč). Starý hřbitov sv. Havla v Mladé Boleslavi (Fr. Bareš). Památky pořádku krejčů a postřihačů Přibyslavských (Václav Řezníček). K místopisu města a okolí Landškrounského (Ant. Rybička). Předhistorický hrad Náchodský (J. K. Hraše). Zdobné nádoby zvoncovité, nalezené v Čáslavi (Kliment Čermák). Zprávy a drobnosti.

Pamiętnik Akademii umějętnośći v Krakově. Vydźąły filologičny i historično-filozofičny. 4°. Tom. VIII. 1890. 222. Z 15 tablicami. St. Smolka: Najdavnějše pomniki dzějopisarstva rusko-litevskiego. P.Běňkovski: De fontibus et auctoritate scriptorum Historiae Sertorianae. St. Křyžanovski: Dyplomy Bolesłava Vstydlivego dla Katedry Krakovskiej. Dyplomy i kancelaryja Přemysłava II. Vł. Zuščkévič: Přyčynek do historyi architektury dvoru šlacheckiego v Polsce XVI. věku.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 41.—47.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 1.: *Paměti Komenského (L. Strahl). S důvěrou v boj (týž). Jana A. Komenského Věječku mōudrosti. Před velikou reformou v písmě (Kl. Čermák). Stručný nástěn elem. učby zeměpisné (J. Harapát). Školství v Texasu (L. Kramatta).

• **Правда.** Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 45.—49.

Ročnik zařądu Akademii umějętnośći v Krakově. Rok 1889. V Krakově 1890. 8°. 157.

Rozpravy i spravozdaňa z posědzeň vydziału filologičnego Akademii umějętnośći v Krakově. Tom XIV. 1891. 8°. 547. Jan Bystroň: Katechizm Ledesmy v překladě vschodňo-litevskim z vydania vileňskiego z r. 1605. M. Jezěnicki: Vpływ klasyčnych poetóv řymskich na Jana z Viślicy i ślady jich v jego utvorach. A. Kalina: Studyja nad historyją języka bulgarskiego. Część I.

Rozpravy i spravozdaaň z posědzeň vydźału historyčno-filozofičnego Akademii umějętnośći v Krakově. Tom XXV. 1891. 8°. V. Rubčyňski: O stałych čynnikach v rozvoju duchovym člověka. L. Dargun: O źródlach prava miast polskich v 16. věku. O źródlach pořądku sądovego sprav mějskich Prava Magdeburskiego přez Bart. Groickiego. Vł. Ostrožyňski: Ostatni projekt reformy prava i procesu karnego v Polsce. St. Šachovski: Řeč o symonii.

Rozpravy Akademii umějętnośći v Krakově. Vydział historyčno-filozofičny. v. 8°. Serya II. Tom I. 1891. 410. Z 16 tablicami. A. Bořemski: Kronika Měchovity. Rozbiór krytyčny. V. Kętřyňski: Studyja nad dokumentami XII. věku. J. Milevski: Stosunek vartośći złota do srebra. — Tom II. 1891. 440. Z tablicą. Br. Dembiňski: Řym i Europa před rozpočęciem třeciego soboru trydenckiego. V. Latosłavski: O logice Platona. A. Blumenstok: Zbiór kanonóv paryskiej biblijoteki sv. Genovefy. V. Rubčyňski. Traktat o pořądku istněň i umyslóv i jego domniemany autor Vitellion.

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník I. Sešit 12.: *Advent (Hviezdoslav). Jarný mráz (Svetozár Hurban Vajanský). Ukážka z botanomantie v Bošáckej doline (J. L. Holuby). Rekrúti (M. Kukučín). Listy z Čiech. IX. (J. Vlček). Slovenský jazyk.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1891. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 12.: N. V. Gogol (J. Váňa).

Свѣтлина. Журналъ за наука, искуство и индустрия. Редакторъ Јорданъ **Михаиловъ.** Въ София. 4°. Předplatné (12 sešitův o 3 arších) 15 lvů. Година I. Книга 10.—11. V seš. 11. jest mimo jiné vyobrazení pěkné budovy Soluňských gymnasií bulharských (muž. i žen.).

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník X. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1891. Nakladatel F. Topič. m. 8°. 48. 88. Cena sešitu 20 kr. Seš. 12.: Mikulášská punčocha (K. Šípek). Z poslední galerie. Pes (K. Bolina).

Ученыя записки императорскаго Казанскаго университета. Redaktor Th. **Miščenko.** v. 8°. Cena ročně (6 svazkův aspoň o 15 arších) 6 rublů. Ročník LVIII. Svazek 6.: Vláda Moskevské Rusi a Petr Veliký v poměru k obchodně-průmyslové třídě (N. Thirsov). Vybraná epigrammata Martialova (V. L.). Administrativní zřízení našich hranic (V. Ivanovskij). Náčrt pathologicko-anatomických bádání při tuberkulose (N. Ljubimov). Pozorování zemského magnetismu v r. 1884 v Kazani (N. Sluginov).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Roč. II. Číslo 28.—30.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 4.—5.: Dingo (Kf.). K reformě studií lékařských (V—a). Ararat. Žabaři (P. A.). Oslava stých narozenin Dr. Jana Svatopluka Presla. Květena česká na jub. výstavě zemské.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník X. Číslo 24.: Květinářka (F. Želavski, př. Č. Semerád). — Ročník XI. Číslo 1.: Škorpilův svátek (G. Jaroš). Vánoční ukolébavky (Č. Zíbrt). *Hvězdy na besedách (J. Kalus). Ze stesku (Vl. Pittnerová). Limerick a Galway (J. Guth). *Ze života (J. Karásek). Lebka (P. Gnědič, př. P. Papáček). Kterak sedlák odolal Němcům v boji o půdu (B. Prus, př. J. K.). Paběrky o ohňostrojích u starých Čechův (Č. Zíbrt).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel,** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 11.: Zur Wanderung des Aeneas durch die Unterwelt (A. Kornitzer). Zu Cicero pro rege Deiotaro 8, 23 (A. Engelbrecht). Velius Longus abbire (J. Stowasser myslí, že stojí za abbibere). Zu Caes. gall. I, 26, 5 (J. Schmidt). Drobnosti.

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VII. Seš. 1.—3. jeví touž dobrou snahu, poskytovati milé mládeži naší vhodnou a zajímavou četbu prosou i veršem. Každý sešit jest ozdoben četnými zdařilými illustracemi.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XIX. Číslo 12.: Otázka ženská v parlamentě Vídeňském. O ženské kráse (D. Panýrek). O rozšíření drah práce ženské (V. Česká).

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 1.: Proslov redakce. Chemie v biologii (B. Raýman). Novější práce Machovy v akustice (Boh. Mašek). Rozhledy: O Verneovském popularisování přírodních věd vůbec a u nás zvlášť (F. J. Studnička). Co jest pivo (Fr. Chodounský).

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 11.: Podmínky obilního trhu ve Francii na konec XVIII. věku (G. Athnasьev). Co jest to десятни (N. Goblin). Dějiny řecko-bulharského zápasu v X.—XI. věku (A. Lipovskij). Подъсловіе покаянію (V. Izergin). K stati „O slovesných časích“ atd. (L.

Razmusen). Obrazy pomůckou při vyučování zeměpisu (A. Sokolov). Novo-filologická společnost při Petrohradské universitě za r. 1890. Obecnosť majetku na Liparských ostrovech (Th. Miščenko). K otázce o démech attických (R. Leper).

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svaz. 279.: Povídky a báchovky od L. Ungra. V Praze 1891. 98. C. 30 kr.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais*. Kreslí Jan *Vilímek*. V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Ročník I. Sešit 13 a 14. přináší krásně provedené podobizny K. Světlé a P. J. Šafaříka. Doufáme, že nebude jedné školy, která by si sbírkou touto nevyzdobila síní svých, vždyť její povinností žactvu před oči stavěti vynikající muže a ženy o národ náš v jakékoliv příčině zasloužilé.

Dějiny umění výtvarných. Líčí K. B. **Mádl**. V Praze 1891. Nákladem Bursíka a Kohouta. m. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 30 kr. Seš. 6.—11. obsahujou pokračování Starého věku, a sice Assyrii, Persii, Foenicii a Judaeu. Dílo ozdobeno četnými zdařilými rytinami k znázornění textu.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 89.—91.: Smrt — Stachy.

Kabinetní knihovna. Nákladem F. Šimáčka. V Praze. m. 16°. Svazek 54.: Causerie z cest. Řada I.: Španělsko. Píše J. Guth. 169. C. 50 kr. — Živým zábavným slohem líčí náš cestovatel bedlivá pozorování svá na cestách.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Řada IV.: *Okeánem na kře ledové* od J. *Vernea*, př. J. Pšenička. Sešit 2.—4.: S 3 obrazy o celém listě a s hojnými illustracemi v textu.

Laciná knihovna národní. V Praze 1890. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Cena sešitu (o 3 arších) 10 kr. Serie XIV. Sešit 16.—19.: Marta a Maria (dokončení). — Sešit 20.—21.. Podzimní láska od Andréa Theurieta, př. Jiří Guth.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXI. Číslo 5.: Mezi vyhnanci od Jos. Brauna.

Na Sibiři. Napsal George **Kennan**, př. V. *Höfer*. V Praze 1891. Nákladem Höfra a Kloučka. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 3.: Tobolsk, Omsk, Semipalatinsk.

Ochotnické divadlo. V Praze 1891. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 68.: Sedlák kavalír. Drama o 1 jednání od G. Vergy, př. J. Kühnl. Rozbitá sklenice. Veselohra o 1 jednání. Dle Vermonta př. El. Pešková. Bratránek. Komedie o 1 jednání od M. Bałuckého, př. A. Schvab. 69. C. 30 kr. — Svazek 69.: Rodinné tajemství. Činohra o 3 jednáních od E. Kumičiće, př. J. Hořica. V Praze 1891. 73. C. 30 kr.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Serie III. *Román na moři* od S. *Hellera*. Sešit 2.—4.: Román zdobí opět četné pěkné drobnokresby.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 100. a 101.: Confretta—Cotentin. Příloha: Ceraospongiae.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech**. Illustruje Viktor *Oliva*. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 . V Praze. Nakladatel F. Topič. Sešit 10. (z výstavy seš. 2.).

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Pra . 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 33.—36.: Odkázaná d od G. Ohneta, illustroval Em. Bayard.

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. To . V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 2.: I spěvek k nynější mosaice sebevražd. Štědrovečerní dary. List V. Čahouna Melounkovi. Na chvilku svojí dcerou. Řeč k mému starému cestovnímu va

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Prıze 1891. m. 8°. Cena sešitu (o 64 str.) 25 kr. Sešit 9.—12.: Hostem u básníků od J. Vrchlického (dokončení). — Sešit 13. a 14.: Dějiny konfliktů mezi náboženstvím a vědou od J. Drapera, př. S. Mokrý. 128. C. 50 kr.

Zpěvník pro žáky měšťanských škol. Sestavil Jan **Hroník**. 2. vyd. Stupeň I. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. m. 8°. 32. C. 15 kr. — Stupeň II. 32. C. 15 kr.

Hvězdáři. Komické terzetto. Slova napsal Ot. **Kučera**. Hudbu složil V. Soukup. V Praze 1892. Nakl. týž. 8°. 18. C. 10 kr.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1891. Náklad M. Knappa. Svazek 40.: Pan president. Veselohra o 1 jednání od E. P. 20. C. 10 kr.

O theorii ploch. Napsal Ed. **Weyr**. Spisův poctěných jubilejní cenou kr. České společnosti nauk v Praze č. 6. V Praze 1891. v. 8°. VIII. 84. Cena 60 kr.

Modlitba za vlasť. Napsal Václav **Beneš-Třebízský**. Nakl. Fr. Horálek. V Praze 1891. m. 8°. 4. C. 2 kr.

Naše písně. Výbor lidových zpěvův českých, moravských a slovenských s illustracemi P. Körbra. Nakl. I. L. Kober. V Praze 1892. 4°. 76. Cena ? — Jest to pečlivý výbor (72) našich krásných národních písní českých, moravských a slovenských. Illustrace Körbrovy jsou velice pěkné, úprava elegantní, takže se dílo to výborně hodí za stkvostný dárek k milým příležitostem.

Franc Miklosich. Napisal M. **Murko**. 8°. 19. Zvláštní otisk z Letopisu Matice Slovenské za r. 1891.

Enklitike v slovenščini. I. del: Oblikoslovje. Napisal M. **Murko.** V Ljubljani 1891. 8°. 65. Zvláštní otisk z Letopisu Matice Slovenské za r. 1891. — Velmi cenný příspěvek k poznání jazyka slovínského. Spis. důkladně uvažuje o povaze enklitik, jmenovitě zájmenných, pak slovesných (sem, bodem, hotěti, iměti) a partikulí; dále promlouvá o slovech, jež podřazují jiná svému přízvuku (ne, naj, předložky). Úvahy své dokládá spis. hojnými doklady.

Ježíš Kristus od P. **Didona,** př. Jan Ev. Hulakovský. V Praze 1892. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. v. 8°. Sešit (o 88 str.) za 50 kr. Sešit 1.: Úvod a počátek knihy prvé. Celé dílo vyjde asi v 11 sešitech. Překlad tohoto díla, jež při svém vyjití spůsobilo veliký ruch v dotýčných kruzích, jest plynný, jazyk správný; úprava pěkna.

Z naší kroniky. Dějepisné povídky, které dětem napsal K. **Rais**. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 8°. I. 188. C. 1 zl. — Povídky Raisovy netřeba zvláště doporoučeti, známť jest živý sloh jejich, místy provincialně přibarvený, a vlastenecká vroucnosť, jež jmenovitě mládež mile musí vzrušovati.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 10. a 11.: Další popis a četné pěkné illustrace.

Smrť Hippodamie. Tragedie o 4 jednáních od Jarosl. **Vrchlického.** V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. 16°. 83. C. 40 kr. — Tragedie tato jest třetí částí trilogie Hippodamie.

Poli a lesy od A. **Klášterského.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 1?°. 152. C. 50 kr.

Ve stínu lípy. Báseň Sv. **Čecha,** illustroval Ad. Liebscher. V Praze 1891. Nakl. Ed. Valečka. 4°. 90. Cena 3 zl. — Že tato idylla předního epika našeho jest nejoblíbenější básní jeho, o tom svědčí potěšitelná okolnosť, že se tato po páté vydává, jaké cti se u nás dosud snad žádnému dílu nedostalo. Vydání jest velmi úhledné, krásy básně důstojné, illustrace pěkné. Přejeme nakladatelstvu hojného odbytu, by mohlo přikročiti k podobnému vydání i ostatních básní Čechových.

Славянское Обозрѣніе budou redakcí univ. professora Ant. Semdiloviče vycházeti místo zaniklých Slavjanských Izvěstií. Слав. Об. bude vy-

cházeti měsíčně v knihách o·8—10 archův. Předplatné ročně 7 rublův, se zásylkou do Rakouska 8 rub. či 10 zl.

Populární životopis Komenského. Spolek na oslavu Komenského v Praze postaral se o to, aby vydán byl populární životopis Komenského pro nejširší vrstvy čtenářstva. Životopis tento, v jehož sepsání se uvázal důkladný znatel Komenského u nás, prof. Šmaha v Rakovníce, vyjde koncem března 1892 v *Matici lidu* a bude obsahovati mnoho nových zajímavých dat ze života velikého paedagoga našeho i ze života českých emigrantů v Lešně.

Drobné zprávy.

Rozmanitosti.

— **Soluňské bulharské gymnasium mužské** založené r. 1881 a zasvěcené sv. Cyrillu a Methoději má letos v 7 třídách 230 žákův a 17 učitelův. V pensioně při gymnasiu bydlí 160 žáků pod vrchním dozorcem a dvěma pomocníky jeho.

— **Soluňské bulharské gymnasium dívčí** založené r. 1881 a zasvěcené Zvěstování Panny Marie má letos v 6 třídách 80 žakyň a 5 učitelek i jednoho učitele a zároveň správce gymnasia; mimo ně vyučují i někteří učitelé mužského gymnasia. V pensioně při gymnasiu bydlí všech 80 žaček pod vrchní dozorkyní a její pomocnicí. (*Světlina.*)

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnosť nauk.

Přehled schůzí Královské České společnosti nauk (v Praze, Staré Město, Celetná ulice č. 20) roku 1892. Řádné i třídní schůze konají se o 5. hod. odp.

Pojmenování	den	leden	únor	břez.	duben	květ.	červ.	červc.	říjen	listop.	pros.
Řádná schůze	ve středu	13	3	2	6	4	1	6	12	2	7
Schůze třídy filosoficko-historické	v pondělí „	11 25	8 22	7 21	4 25	9 23	13 27	11 25	10 24	7 21	5 19
Schůze třídy math.-přírodovědecké	v pátek „	8 22	5 19	4 18	1 22	6 20	3 17	1 15	7 21	4 18	2 16

Akademie věd v Krakově.

Ve Zprávách listopadových uveden jest obsah předložených rozprav těch: Bibliografie dějin polských (L. Finkel). Úvahy o ústavodárství viślicko-piotrkském krále Kazimíra Velkého (F. Pěkosiński). Dosavadní pohledy na logiku P tonovu a úkoly dalších bádání o tom předmětě (V. Lutosławski). O kysel a-metyl-o-ftalové (S. Němentovski).

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1832. 1834—36. 1838. 1840. *Redakce.*

I. ročník Kroka jest rozebrán; II., III., IV. a V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

První české dílo původní

o českých penězích po roce 1526.

Nakladatelstvo F. Hoblíka v Pardubicích počne vydávati po Novém roce hojně illustrované dílo konservatora Klim. Čermáka

Mince domu Habsburského v Čechách od r. 1526,

jež obsahuje po stručném úvodu historickém podrobný vývoj mincovnictví a veškeré obyčejnější medaille, běžné mince české, moravské a slezské, pečetní groše a peníze každého panovníka. Jak hojně užito k výkladu obrazů namnoze původních, posouditi lze, že mimo velké tabulky značek uveřejní se 44 obrázků mincí Ferdinanda I., 42 mincí Maximiliana II., as 60 Rudolfa II. atd., tak že v rukou českých sběratelů octne se bezpečný průvodce zvláště při zakládání a určování mincí v našich musejích venkovských nezbytný. Nakladatelstvo, nelekajíc se nižádných při tom obětí, odhodlalo se první ve vydávání tohoto numismatického díla v jazyce českém, aby citelná mezera v literatuře naší v tomto oboru doplněna byla. Aby umožněno bylo každému odbírání díla tak velepotřebného, vydáno bude *v pěti neb šesti sešitech*, každý asi *se stem vyobrazení*, a již nyní lze se ku odebírání díla přihlásiti u nakladatele v Pardubicích. První sešit vyjde již v lednu. Kdo z českých sběratelů přál by si míti některou minci českou své sbírky vyobrazenu ještě v díle tomto, nechť ji hned laskavě zašle spisovateli Klim. Čermákovi do Čáslavě, odkud mu zase po vyrytí vrácena bude; týče se to však jen mincí panovnických, po roce 1576 bitých, ježto mince Ferdinanda I. a Maximiliana II. jsou již k tisku připraveny.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při přištím sešitě zvláštním listkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

K vyučování latině v I. třídě.

Uvažuje *K. Koblížek.*

Na úspěchu prvé třídy nejvíce záleží všecek další prospěch v jazyce latinském a nezřídka i ve studiích vůbec. Jaký stav vědění žáků z latiny na konci prvého ročníku, takový bude i poměrem ku požadavkům v nejvyšším ročníku.

V I. třídě kladou se všem vědám základy. Dle jejich hloubky a šířky rozumný učitel všecku ostatní stavbu řídí. Jsou-li tyto poměrně k ustanovené rozsáhlosti, výšce a mohutnosti dosti hluboky a široky, z materiálu spolehlivého, nezvrátí jich za obyčejného běhu věcí žádná nahodilá pohroma; ježto nedostává-li se jim z jakékoli příčiny jednoho nebo druhého, již ve stavbě nastávají obavy a nesnáze, a provedena-li stavba uměním, dlouhého trvání přece nemá.

Úkol I. třídy jest nepoměrně veliký, ne tak do extensity, jako do intensity. Tu se po díle známé, po díle neznámé částky věd v systémy skládají, což vymáhá zahloubení ducha a důkladného promyšlení, nemá-li se strojiti na plano a toliko paměť živiti. Od nauky náboženské až po přírodopisnou sám a sám systém, sám základ, samo pravidlo, a k dokonalému promyšlení návodem učitelovým ani fysického času se nedostává. Taková látka rychle se nezažívá, nestravuje. A kvapí-li se postupem přece, bývá toho přirozený účinek ten, že mnohých žáků paměť musí předstihovati rozum, a rozum, ten mocný podpůrce a takřka tvůrce všeho vědění, svým přirozeným během se nezmáhá, zvláště neopatrně-li učitel volí methodu vyučování, individuálnému stavu vědění žáků nepřípadnou, byť jinak tato sebe prospěšnější byla. Jest uvážiti, že v I. třídě se scházejí žáci ze všech končin přerozličných schopností, že přicházejí ze škol rozdílně zařízených, že vyučováni byli rozdílnými methodami, zkrátka, že jest to duševní materiál rozmanitých druhů pohromadě. Všichni tito žáci mají navedeni být na společnou methodu. K tomu třeba jest nejprve dokonalé známosti všech individuí. Nevšímá-li si učitel nejen vůbec, ale obzvláště v těchto počátcích individuality žáků, společného úspěchu se nedodělá, byť sebe více um svůj namáhal, sebe více se přičiňoval. Každé individuum, ať dospělé ať nedospělé, ať učené ať neučené, chová ve svém duchu cosi svého, vlastního, čím všecka jeho bytost naplněna jest. Má-li se toto vlastnictví návodem formovati, třeba k tomu svrchované obezřelosti a umění didaktického. Jmenovitě tempo v methodě voliti jest případné. Poněvadž jsou tu žáci rozličných odstínů pozornosti, chápavosti a bystrosti, dlužno především společné těchto vlastností těžiště vyhledati a v tom methodu nasaditi; jinak ona přeúspěšná, zobecnělá methoda Wilhelmova,

čelící k souměrnému zaměstnávání ducha v pravidelném postupu vyučování, s cílem se mine. Byť zajisté učitel dovedl časem vyrovnati žáků začátečné vědomosti, tím ještě nesplnil úlohu svou docela. Jsou tu žáci, kteří umějí mysliti, jiní, kteří neumějí, více pamětí než rozumem věci berouce. A učiti mysliti je prvým pro učitele zákonem.

I v tom musí učitel míru a methodu přispůsobiti individualitě žáků, v nich buditi vůli a přesvědčení o své dobré vůli a projevovaných jejich nedostatcích. Přesvědčení se nevymáhá ni hrozbou ni trestem, ale trpělivostí a příhodným přátelským poučováním.

Učiteli pátrati jest, kdykoli přednesená část látky ode všech žáků nepochopena, po příčinách; můžeť příčina toho býti jednou v nepozornosti žákův, jindy v nedosti přizpůsobené methodě učitelově neb i v nenáležitém tempu. Nedopřeje-li se váhavěji chápajícímu žáku tolik času na promyšlenou slyšeného a na sestrojení soudu, kolik mu třeba, zarmoutí se tento při nedostatečném odpovídání svém jednou, dvakráte, pak se rmut obrátí, nepovšimne-li si učitel potřebné pomoci, pokud dobrá vůle žákova trvá, v omrzelosť. Opakování věci dovednějšími žáky přivodí tomuto sice věc na paměť, ale zřídka na rozum, leč přistoupí-li vysvětlení.

Co pak vyučování latině se týká, tu jest k tomu ještě na uváženou bráti: 1. že počet hodin pro vyučování mateřskému jazyku v nejnižších třídách nepoměrně malý jest, 2. že jazykům cizím s dokonalým prospěchem vyučovati lze toliko na základě intensivního vyučování jazyku mateřskému.

V I. třídě shledává učitel v prvých hodinách českých duševní materiál žáků zcela neurovnaný; někteří žáci mluvnici se učili více mechanicky než s rozumem, někteří s analysí, jiní bez analyse. Mluvnická terminologie také nebyla u všech stejna. Nežli se materiál ten urovná a společná terminologie upraví a vštěpí, několik hodin uběhne. Chce-li pak učitel v latině pravidelným tempem postupovati, dlužno, aby v jazyce českém latině položil pevný a spolehlivý základ, neboť jenom na základě známém neznámému s prospěchem učiti lze.

Počne-li latině učiti indikativem, imperativem a infinitivem slovesným, jak obecně užívané cvičebnice z té příčiny vhodně k tomu navádějí, že beze slovesa nelze sestrojovati vět ku sklonbě potřebných, již tu se potkává s nedostatkem času ku procvičení těch forem v češtině. Počne-li se sklonbou, je nedostatek ještě větší, protože rozmanitosť forem sklonebných (Gebauer uvádí 21 vzor) je veliká, a k tomu aspoň jeden způsob časování přistoupiti musí pro cvičení ve větách.

S hlediska obecného arciť ten nedostatek času se neuznamenává, ale s hlediska paedagogicko-didaktického je citelný. Prozíravý učitel zakládaje nauku materiál tak upravuje, aby části, které jsou společny potřebám přítomným i budoucím, v rozvrhu svého projednávání po jistých zaokrouhlených celcích třídil a každý takový celek pro všecky další potřeby jakožto základ pro další oddíly dokonale nacvičoval. Nečiní-li tak, ztěžuje sobě i žákům práci, nauku matně roztrhuje, přehledu a jistých vědomostí základních nedociluje; ani později zajisté tolik času nenabude, aby mohl další stati vhodně připojiti beze důkladnějšího srovnání předcházejících.

Nežli tedy přistoupí k latinskému časování v přítomných tvarech, založí pevnou známosť těch tvarů v češtině: rozdělí české sloveso na dokonané a nedokonané, aby se žáci nepletli s budoucností, dokonale procvičí prakticky a rozdělí slovesné tvary hned také na způsoby určité a neurčité, ony zase na indikativ, konjunktiv a imperativ, tyto na infinitiv, participium a transgressivum; vysvětlí významy, příčiny rozvrhu, a dokonale procvičí. Na tom pevném základě bude stavěti dále bez obavy, že se mu stavba poruší nebo že se žáci v plánu nevyznají; dle toho vzoru bude se žáky stavěti s některými proměnami vedle budovu druhou, budovu jazyka latinského. Jest na snadě pomysliti, že moudrý a opatrný stavitel nedopustí, aby učňové, kteří v plánu

a materiále vlastním dosti se nevyznají a pro vlastní budovu položiti řádný základ nedovedou, se staveniště na staveniště přebíhali, po kusích hned tu hned tam ukládali, nýbrž že zařídí současnou stavbu tak, aby s cizím materiálem pracovati počali teprve, až z vlastního materiálu založili základy, pak zase až jistou část zbudují na své budově, takovou část zase na druhé zdělají, ale vždy po jistých pravidelných dílech.

Přestávati na pouhém mechanickém nacvičení indikativu, imperativu a infinitivu praesentis v češtině přípravou pro latinské cvičení těch tvarů hodinu dvě před tím, nelze schvalovati, jednak proto, že v češtině bez základního ponětí o dokonavosti a nedokonavosti slovesa nelze o časech dobře mluviti, jednak že se ruší soustava, pro jejíž sestavení na jiných místech ještě méně času se dostane než na počátku; později zajisté materiál slovesný pro potřeby jazyka latinského se hromadí a nahromaděný materiál, nemůže-li dokonale propracován býti, s malým užitkem jest pro vlastní i cizí jazyk.

Látka vlastního jazyka musí nejen na tu chvíli, kdy se prodělává, známa býti; třeba ji opět a opět zkoumati, až se v mysli docela ztráví, pak teprve se může najisto s ní operovati.

Protož záhodno by bylo, aby zpracování látky české takto asi rozděleno bylo: Celá nauka o sklonbě substantiva buď ukončena theoreticky i prakticky, než se dojde v latině ku sklonbě substantiva; pak zase nauka o adjektivě, o zájmeně, o číslovce, o předložce a adverbii, než se o části ty mluvnické v latině do opravdy zavadí. Vidí-li se pak toho didaktická potřeba, aby nauka o slovese byla rozdělena, ať se dělí přirozeně a bez porušení celého systému, ať se rozumně dělí systém se svými částkami. Tak si vésti záhodno by bylo i v části syntaktické.

Kdyby se pro každou stať latinské cvičby příslušná stať v jazyce českém ne současně a souběžně, nýbrž delší dolu před upotřebením v latině dokonale propracovala a procvičila, dodělali bychom se úspěchů na obou stranách daleko větších než dosud. Čím učitel nejen v I. třídě, ale i v ostatních u vyučování latině je zdržován, to by odpadlo, ne-li docela, aspoň po velikém díle. O analysi věty a souvětí opíral by se učitel jako o věc známou. Analysi jednoduché věty má sice každý žák do primy vstupující znáti; ale nezná jí tak, jak jí pro latinu potřebuje, s hotovostí a plnou platností logickou. Té hotovosti a porozumění logické platnosti musí přivykati častým a pronikavým cvikem na základě jednotné terminologie.

Žákům pak zároveň tím ukázáno bude, že nikoli latina, ale důkladná známost vlastního jazyka působí to, co oni nesnadným aneb obtížným nazývají. Pak zajisté latině samé zbude námaha pranepatrná.

Čeho třeba z jazyka vlastního pro náležité pochopení latiny, to učitel přednésti a procvičiti se žáky musí, a poněvadž hodiny české k tomu nestačí, musí se to díti v hodinách latinských, arciže se škodou, protože systém a součinnosť namnoze se porušuje a látka obou jazyků plete.

Že české hodiny k dokonalému předběžnému procvičení látky nedostačují, nade vší pochybnosť z uvážení těchto momentů vysvítá:

Předpis žádá do roka 30 pravopisných cvičení a 10 písemných úkolů. Dejme tomu, že se učiteli povede, opravou a podáním pravidel netráviti více než tento počet hodin, t. j. se žáky propracovati v 2. půlhodině, co v 1. půlhodině napsali, ač to při svědomité práci učitelově zřídka kdy možno jest. K tomu jest probrati celé pravidelné tvarosloví a pročísti hojně článků. Počítáme-li celkem do roka českých hodin asi 115, zbude na tvarosloví a četbu asi po 38 hodinách. Ve 38 hodinách má tedy předneseno, vysvětleno a nacvičeno býti: *a*) 21 sklonění podstatných jmen; *b*) sklonění přídavného jména, tvorba a sklonba komparativu; *c*) sklonění všech druhů zájmen; *d*) význam a sekce předložek; *e*) význam a platnosť příslovi a spojek; *f*) časování a přetváření sloves; *g*) z větosloví alespoň podstatné.

To kvantum v tom počtu hodin sotva dostatečným vysvětlením proběhnouti se dá, natož častějším opakováním procvičiti a osvojiti tak, jak toho žádoucno pro latinu. Snaží-li se učitel přece je zdělati, nedocílí jasnosti ani v tom ani v onom jazyce — a žákům takové učení nikterak nejde k duhu, jim se omrzuje.

Pak se nedivme, že v žactvu málo se vyvíjí soudnost. Pěstována-li tato na základech vratkých, a více jazykem cizím a materiálem cizím než vlastním, nemůže se vybaviti z těsných pout a volně se vyvíjeti, jako na základech jasných, pevných a ustálených.

Naučme žáky mysliti, naučme je dokonale rozuměti správně čtenému a mluvenému a všecko učení mu půjde snadno na um i paměť. Věc po všech stranách mluvnicky pochopená a porozuměná nejen stále na paměť se uloží, ale tak se uloží jasná, že může známou tvořiti praemissu pro další soud. Toho však docíliti lze toliko známými prostředky, známým jazykem, jazykem vlastním; jazykem druhým má jen dotvrditi se logické pravidlo ve vlastním jazyce upotřebené, nikoli naopak.

Myslí-li se, že mnohým žákům později se v hlavě rozbřeskne, že později rozumem vlastním vybaví poznatky původně nedosti jasné a jenom na paměť uložené, není to sice nepravda, ale jest tu uvážiti, že takových představ do té doby se nahromadí množství, jehož rozbřesklý rozum stěží pojmouti a v mysli náležitě urovnati dovede. Aby pozůstalé mezery ponenáhlu se vyplňovaly, musí učitel i žák často nazpět zasahovati, čímž postup se zadržuje.

Jsou-li základní pravidla vlastního jazyka v mysli utkvělá a pravidla druhého jazyka, ponejvíce analogická, k nim vhodně připevněna, nejen pravidelný postup se usnadní, ale učiteli zřídka kdy nastane potřeba vraceti se ku věcem projednaným.

Když mluvnice česká jak náleží bude propěstována, bude moci leckterá část mluvnice latinské, jakož i příslušná část cvičení latinských, jež s češtinou se shodují, vypuštěna býti, a tím se nabude zase času pro výklady a cvičení věcí odchylných.

„To jsou," řekne se, „myšlénky hezké a dobré, ale odkud nabrati času k jich provedení, aniž by osnovou se hnulo povážlivě?"

Rada není nesnadna. *Přidělme v I. třídě češtině 5 hodin a latině toliko 6 hodin, ve II. třídě češtině 4 hodiny a latině 7 hodin.* Pak, nepočínejme v latině sklonbou nebo časováním dříve, nežli jsme v češtině dokonale prodělali a procvičili celou tu stať mluvnice, již v latině nejdříve projednávati hodláme, používajíce záčátečných hodin latinských ku cvičením českým. Tak bychom neublížili osnově a valně posloužili úspěchu obou jazyků.

Na konec vidí se mi upozorniti na věc, jíž obyčejně malá pozornost se věnuje, která však zasluhuje bedlivého povšimnutí. Jsou to nepatrné částky řeči, předložky a spojky, kterým obyčejně malá píle se věnuje. Nevysvětlí-li se v jazyce českém význam každé předložky a spojky v rozličných jejích vztazích, neporozumějí a nezapamatují pak snadno žáci rozličné obraty, jimž později učiti se mají hojnou měrou jak v českém tak latinském jazyce. Chyba v tvarosloví nikdy není toho dosahu, jako chyba v užívání předložky a spojky; předložka zajisté označuje poměr jednotlivých částí myšlénky k sobě, spojka, jmenovitě větová, poměr jednotlivých myšlének k sobě. Pochybí-li žák v některém tvaru, řidčeji chyba ta alteruje myšlénku, n[illegible] pochybení v sekci předložky, jmenovitě takové, která se pojí s více [illegible] jedním pádem, nebo pochybení ve volbě a vazbě konjunkce. Třeba se n[illegible]shodují sekce předložek v obou jazycích, je-li si žák plně vědom význam[illegible] předložkového pádu ve vlastním jazyce, nesnadno pochybí v náležité vol[illegible] a sekci předložky druhého jazyka, jíž užívání cvičbou se učí. Spíše p[illegible] dovede žák pochopiti funkci předložek a spojek ve vlastním jazyce, když [illegible] mu vysvětlí se všemi rozdílnostmi napřed, nežli když nauky obou jazyků [illegible] proplétají.

K důležitosti nauky o předložkách ve složení se slovesy po stránce etymologické a lexikální hodlám jindy ukázati.

Zkušený učitel připravuje, chce-li v pozdějších letech na bezpečných základech stavěti, již v primě českou i latinskou látku tak, jak jí pro příští účely potřebuje, arciť v mezech schopností žáků. Proto neradno primu svěřovati učitelům nezkušeným, kteří nemohou ze zkušenosti usouditi, v jaké míře o základy jazyka opírati se jim bude v té které další třídě a jaké účinky později se jeví promeškání základních vědomostí v té a jiné části, zvláště pokud se týká způsobu jich cvičení a vštěpování vzhledem ku potřebám budoucím. Neb aspoň by bylo zkušebným kandidátům příležitosť dáti, po nějakou dobu pozorovati zkušeného učitele v pojednávání češtiny a latiny v primě.

Kdyby se mohlo jazyku mateřskému i v dalších aspoň 2 třídách přikázati věčší počet hodin, aby se před čtením autorů, jako Ovidia a Livia, po stránce rhetoricko-básnické mohlo napřed zpracovati, čeho třeba pro lepší zužitkování těchto autorův, prospělo by to nad míru celkovému úspěchu studií a urychlenějšímu postupu v četbě klassiků zvlášť.[1]) Však to jest přáním do osnovy již hloub zasahujícím.

Jazyku mateřskému aby žáci co nejbedlivěji se učili, ne trhavě a horem pádem, jak kdy čeho pro latinu třeba, ale souvisle a soustavně a s takovou důkladností, s jakou latina v základech se pěstuje: toho jistě učitel vedle učitele si přeje v zájmu rychlejšího a jistějšího postupu ve vyučování latině. Co zajisté poznají ve vlastním jazyce, to snadno dovedou přenésti na jiný jazyk; třeba jen mluvnický materiál prve k tomu uspůsobiti, aby uhlazenější forma klassicismu naň stejně přiléhati mohla. Ale materiál upravovati tím spůsobem, že se ho kus jakž takž uchystá, a když k formě ještě hoditelným se nevidí, zase rozdělává a poopravuje, to je procedura zdlouhavá.

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

1. Ty s' stvořitel stvořenie všeho,
jenž si pójčil světa *sweho*
každému, a[le][2]) ne k věčnosti. Arn. 4—5.[3])

Orig. německý: Sint *dirre* werlde freude ist
Ein lehin vnnd unsteter kouff. Verš 2—3.

Tudíž čísti jest *seho* = tohoto, jež písaři z neporozumění nezřídka mění v sweho. Tak rovněž ve verši 119. 161. 3288. Podobně:

[1]) Toť dávným, zkušenostmi odůvodněným přáním naším, jež jsme častěji soukromě i veřejně vyslovili. Jisto, že žák nepřipravený *důkladně* v jazyce *mateřském* nikdy nemůže v jiných jazycích tak zdárně prospívati, jak by se čekalo vzhledem na drahný čas jim věnovaný. Nápravy potřebí, a to co nejdříve. O věci té nutno uvažovati sine ira et studio; přihlédněme jen do jiných zemí, jaká tam se věnuje příprava jazyku mateřskému: jednou přece musí k tomu i u nás dojíti, a že již na čase jest, neupře žádný svědomitý učitel. *Red.*

[2]) Co jest vynechati, klademe v hranaté závorky [ ], v oblé ( ) pak to, co jest doplniti.

[3]) *Arnošt.* Vydal A. Brückner v Jagićově Archivě für slav. Philologie XI., 493—522. XII. 321—358. Báseň česká vzdělána jest dle německého originálu „Herzog Ernst", jejž uveřejnili F. H. v. d. Hagen a J. J. Büsching v Deutsche Gedichte des Mittelalters. I. Band. Berlin 1808. Mezery v ní (jmenovitě dvě věčší) ztrátou částí rukopisu vzniklé lze zcela vhodně doplniti z tohoto převodu českého.

tuť rozesla poslóv mnoho,
sweho i po onoho. 1086—7.

Orig. 833: do bat er frunt vnd man. Čti tedy: *po seho* i po onoho.

2. že rádi slyšíe praviece
— — — — — — 27(—28).

Zde schází verš; orig. . . . was man saget
Von guten dingen. 25—26.

3. — — — — — — — —
mysle zlosť svým srdcem lstivým. (48—)49.

Opět verš schází; orig.:

Wes wiplich wirdikeit
Vmb sin schande nicht enruchet,
Dem ist tzumal verfluchet. 48—50.

4. všichni (*jie*) poslušni byli,
což kázala, (*to*) činili. 77—8.

Tak jest doplniti, srv. něm. 74: warn *yr* mit dinste vnderthan.

5. stříebrem, zlatem i [drahým] kamením.

Slovo „drahým" nehodí se do počtu slabik i jest vynechati (tak *kamenie* ve v. 1964); srv. něm. 96—7:

gewant, ors, *gesteine*,
beide silber vnd golt.

6. protož při knížecie ctnosti
od mladosti vždy přebýval,
— — — — — — — —

Zase verš schází; orig.:

in kintlichen iaren
volgt ym rechter wirde site;
das wonet ym sint in alder mite. 118—120.

7. jedú rytieři s milostí
gmagie stříebra, zlata dosti 150—151.

Chybno jest gmagie za gmagic t. j. *jmajíc(e)*, jež srovnej s *nemajíce* (nemagice) 35.

8. [a] když do řečské země *prigedu*
a k tomu kniežátku pójdú,
nalesne jej v hrozné ctnosti,
an přebývá z *dávné* dávnosti. 152—5.

Verš i rým vyžaduje: když do řečské země *přijdú* (srv. č. 24). Pr: *nalesnú*, a konečně *dávné* zkaženo z *v níe,* tedy:

an přebývá *v níe* z dávnosti.

Srv. 112—3: protož *při* kniežecíe ctnosti /. od mladosti vždy *přebýval.*

9. že *tu* hrozná pány bíesta
a mnoho *cti a panstvíe* gmiegiesta. 158—9.

Orig. von siner wirde creffte,
zcu *eren der ritterscheffte*
vnd durch furstlichen rum 155—7.

Český text má zníti:

že *to* hrozná pány bíesta,
a mnoho *cti panstvíe* jmíesta.

Stran gmiegiesta za gmiesta srv. gmiegieše (182, 225 a j.) za gmieše, miegiechu za míechu 1135. 2302.

10. *jdú* před císaře *sweho*,
v řečské *řeči* slovutného 161—2.

Orig. vrolich hertzog Ernst schiet
von *dem* keyser . . . 160—161.

Tedy: *jidú* před císaře *seho*,
v řečské *zemi* slovutného.

O *seho* viz č. 1. Slovo *řeči* nemá zde místa, ano se stále mluví o „řecské *zemi*“, jako ve v. 109. 146. 152.

11. tu *jesti* ustavil klášter krásný,
svatému Maurycí šťastný
i všem tovařišom jeho;
tuť památka jeho. 207—210.

Sloveso *jesti* přesmykl písař z verše 210, tedy:

tu ustavil klášter krásný . . .
tuť *jesti* památka jeho.

O *jesti* viz v. 111. 489. 539. 1220. 1283. 1323. 1359 a j.

12. holdují biskupu tomu,
jemu slúžíe a *nikomêmu*. 217—218.

Zkaženo za *nikomu* t. j. nikomu jinému.

13. [*a*] když tu všichni před ním *sedú*,
poče od nich bráti radu 259—260.

Oprav: když tu . . . *sadú* atd.

14. k tomu posel k jejíe ctnosti
jmějíeše klenotóv dosti;
tuť přinese bez meškaníe,
dávaje to té ctné paníe. 309—312.

Orig. *die* gab er der frauwen 198.

Tudíž: *tyť* přinese atd.

15. a to vše tvá česť, ctná *ženo*,
činí, že jsi povýšena. 333—4.

Orig. das machet uwer wirdikeit 217.

Rým patrně vyžaduje *žena*, s nímž jako vocativem srv. teta, kmotra, Anna, Maria, liška Hrad. a p.

16. kněžna j[e]ho snažně otáza,
od koho jest to posláno,
což na tomto listě psáno;
samať [jest] sobě ukázala,
oč jest posla (o)tázala,
dobře (jest) *ke cti* uměla,
toť pro milosť pověděla,
tu řeč dobře znamenáše,
na tom listě takto stáše. 342—350.

Za zkažené *ke cti* má státi *čisti* (srv. 423. 424), jak vysvítá ze slov „samať sobě ukázala". Kromě toho se praví ve v. 397: a když ten list *pře-č[e]tla* bíeše: do die hertzogyn *gelas* 253.

17. poče z toho vesel býti
[i] *jel* se mateři raditi. 425—6.

tu poče jej velmi ctíti,
posel [také] *počel* j[e]mu mluviti. 451—2.

kterak mój život *počel* túžiti 584.

Písař patrně pokazil aoristy i jest za *jel* čísti *je*, za *počel* pak *poče* jako ve verši 424. 451 a j. Srv. 715: cíesař *je* se zaslibovati.

18. poněvadž tak veliké kníeže
ptá a na tě *se* tíeže. 429—430.

Verš pokažen; máť zníti:

ptá se a na tě *se* tíeže.

Srv. 446: naň se ptaje. 728—9: pro milosť otáza se, na jejíeho syna pta se.

19. rač se mnú poselstvíe zdíeti
před kněžnú, před svú mateří,
ať ona *ode mne swie*,
[a] cožkoli budu mluviti. 456—9.

Verš 458. jest pokažen, rým vyžaduje asi:

ať ona *svědúci věří.*

Orig. das er wolde sin sin helffer zcu der hertzogin. 293—4.

20. Kdyžť jest radda přišla,
poslúchajž tu mého smysla. 471—2.

Orig. sint der rat ist *an mich* lan. 301.

Dle toho: kdyžť jest radda *na mě* přišla.

21. móžeš jej pojíeti *ráda,*
neb jsi žena ještě mláda,
a máš jej *ráda* za muže míeti,
když tě chce za ženu vzíeti. 481—4.

Orig. ir wert wol mannes wort,
sint myn herre uwer gert. 313—14.

Do verše 483. vniklo *ráda* z v. 481; jest tudíž onen verš čísti takto:

a máš jej za muže míeti.

22. Kněžna odpovědě synu *svému*
řkúc: „Děkujiť Hospodinu“... 485—6.

Rým ukazuje, že *svému* jest zbytečný přídavek; tedy:

Kněžna odpovědě synu
řkúc atd.

23. káza pánóm *list* psáti. 521.
káza poslu *list* dáti. 525.
dřéve než *list* ukáza. 531.

Verš vyžaduje *listy*, jak i ve v. 541 stojí:

takéť *listy* mají páni.

24. k svému pánu (inhed) *giede*
a jakž ho brzy *dogide*. 529—530.

K vůli rýmu má býti ve v. 530 *dogiede*; srv. č. 8.

25. *rozda* mezi ně mnoho tisícóv
stříebra, zlata (a) i vozóv,
sukna drahého předosti
rozda všem podle štědrosti. 621—4.

Do v. 621 se dostalo *rozda* z v. 624; čti tudíž:
mezi ně mnoho tisícóv.

26. neb v těch *semi* nebíeše
tak krásna, [toť] každý pravíeše. 643—4.

Patrná chyba za:

neb(o) v těch *semíech* nebíeše.

27. na tom hradě a tom *miestie*,
o němž i dnes praví povědsti. 677—8.

neb mi se zdá u mém *smysle*,
an [celě] zlě o mně Arnošt myslí. 914—15.

pakli umru na té *cestie*,
že má matka zvíe ty pověsti. 2045—6.

Rým vyžaduje tvaru heteroklitického *městi*, *smysli*, *cesti*, o čem viz naše Příspěvky k nauce o tvoření kmenův str. 10.

28. svého milého každá znajíc,
družka *drusice* ukazujíc. 698—9.

Nutno ovšem čísti: družka *drušce* ukazujíc.

29. chtě jej na svú práci vzíeti,
[a] jej za svého syna *wzieti*. 730—31.

Písař omylem i po druhé napsal wzieti za *míeti*; srv. 746: chci tě jako syna *míeti*: ich wil dich *haben* als mynen sun 452.

30. zemené se *srazychu*,
Arnoštovi pověděchu 766—7.

Verš i smysl vyžadují v 766 *poradichu.*

31. [a] nerodíešeť nikděž *peněz* vzíeti
peněz žádných proti právu. 785—6.

Do v. 785. vniklo *peněz* z v. 786, čti tedy:

nerodíešeť nikděž vzíeti atd.

32. Jedno knieže bliz tu bíeše,
gehož [pře]velmi nerad slyšíeše
o tom ctném a *gego* chvále. 808—810.

Patrně čísti jest:

jenž velmi nerad slyšíeše
o tom ctném a *jeho* chvále.

33. že víem člověka jednoho,
od něho se bojím toho,
aby mu (= ti) smrti neodpustil
a j[e]mu (= ti) na věky uškodil.
Toť se pro tvú milosť děje,
jenž se k tobě mile směje;
pro *tu* snad budeš *umrtven*
a svého života zbaven. 846—853.

Rým „zbaven“ žádá ve v. 852 *unaven*, jež nalezneš ve v. 1170: mnohý dobrý byl *unaven*,·/. v tom boji života zbaven. 1463: a tíem se sám *unavuje* (·/. upaduje). 1790: a mnoho set *unavili* (·/. bránili); srv. unavenie 3250. Verš 851 (jenž . . .) se táhne k 846—9, tudíž patří hned za ně (nic nevadí neobyčejná změna v řeč nepřímou 848—9, zvláště an se český básník dal svésti nepřímou řečí v něm. originálu); *tu* (852) táhne se k „tvú milosť“ (850), patří tedy ty verše rovněž k sobě. Správně tedy má býti:

že víem . . . . . .
a j'mu (= ti) na věky uškodil,
jenž se k tobě mile směje.
Toť se pro tvú milosť děje;
pro tu snad budeš *unaven*
a svého života zbaven.

34. neb Arnošta víem věrného,
ve všem dobrém *zachovalého.* 876—7.

[a] věda mě sobě věrného,
ke všem lidem *zachovalého.* 894—5.

I verš i smysl žádají *zchovalého* = vychovaného, jako ve v. 227: ta ve cti byla *schována* (= vzchována). 2069: jakž se byl z mladosti *schoval.*

35. *tak* se běchu prve sněli,
přikáza všem pověděti. 959—60.

Orig. *Als* die tzu houe waren komen 675. Tudíž: *jak* se běchu atd.

36. a odpoviedaje jemu
od sebe *i* od své pomoci,
od ciesařovy moci. 979—81.

Není pochyby, že *i* patří do následujícího verše:

od sebe, od své pomoci
i od ciesařovy moci.

37. *a*) za tiem Jindřich, [i] jeho reci
počechu vše[ckny na]pořád *secy*;
[a] kteříž se koli[věk] brániechu,
přemohúc ihned stepiechu. 986—9.

b) potom Jindřich s svými pány
poče *secy* na vše strany. 1022—3.

c) káza okolo vše[ckno] *secy*
a druhým k městu téci. 1050—51.

Orig. ad *a*) er stiffte raup vnd *prant*,
vaste wuste er das lant. 719—20.

ad *b*) mit raube vnd mit *brande*
Heinrich in dem lande
von dannen tzogete furbas. 757—9.

ad *c*) das lant die auzern *branten*,
vff das velt sie vaste budeten,
sie raubten vnd ludeten. 784—6.

Orig. potvrzuje, že *secy* stojí za *šéci*, jehož i smysl všude žádá; srv. 1713: *páléce* a hubíece na vše strany: mit raube vnd mit *brande* 1483.
Zároveň pak jest *secy* důkazem, že vzato jest ze staršího rukopisu, v němž *s* = *š* (jako na př. v AlxB). Jest tedy **nynější Arnošt přepisem mnohem starší předlohy** (asi z konce XIII. století).

38. aby to *tak* věděli,
když by se brániti chtěli. 1030—31.

Verš i smysl žádá *také*.

39. Jindřich div se nevzteče,
když [mu] tak odpovědie, *brsce*.

Rým zde byl bez pochyby jiný, totiž *breče*, o němž viz Krok III, 153.

40. tuť *přisěšěchu* slibujíce 1093.

Orig. 836: das g(e)lobten da die frechen. Český verš žádá kratšího tvaru, tedy aor. nesigmatického: *přísahú*.

41. ti jenž v městě tu biechu,
weselec se velmi mie[jie]chu. 1134—5.

Zde patrná chyba místo *vesele*: *vrolichen* sie vortzeten das 875.

42. tudy ten boj *obdršeli*,
[a] mnoho dobrých vězňóv jechu. 1178—9.

Rým žádá zřejmě *obdršechu*.

43. nebo zdali sem co učinil *řečí*
aneb skutkem co provinnil. 1216—17.

Rým žádá ovšem:

neb[o] zdali sem co učinil,
řečí [a]neb skutkem [co] provin[n]il.

44. a přivedeť víecež víece,
[a] ty jej byl volil za *díetě brzce.* 1256—7.

Verš pokažen k vůli rýmu přídavkem *brzce;* než ten nevhoden a má zníti verš ten takto:

ty jej byl volil za *díetě.*

Rým *díetě* ·/. *víece* není tak vzácný, jak vidíš z v. 477—8 a 822—3: řéci ·/. pověděti. Rovněž 1088—9: dosíeci ·/. jeti. 1142—3: dosíeci ·/. vzíeti. 2859—60: řéci ·/. děti. 3307—8: světě ·/. víece. 3329—30: zavříeti ·/. ostříeci a j. Ostatek nalezneš podobné rýmy i v Alx.

45. císař, jakž byl vinný,
však tu velmi zlě učini. 1288—9.

Smysl i verš vyžadují zde „Arnošt“:

císař, jakž byl *(Arnošt)* vinný.

46. tuť *mu* láskavě mluvi,
až jej na tom i přemluvi,
a řka: „Moje milá ženo! 1296—8.

Orig. Daran ir bete wart erfult.
Der keiser doch usz liebe sprach:
„Din son — — — — — — 1034—36.

České verše jsou přemeteny; smysl zajisté vyžaduje:

tuť jej na tom i přemluvi.
(Císař) *jie* láskavě mluvi
a řka: „Moje milá ženo!

47. *do řeky* s Veclem jidesta;
[a] jakž komněty dojidesta. 1382—3.

Orig. Nu quam *uff den pallas*
Ernst vor der kemenaten tur. 1130—31.

Český písař napsal *do řeky* omylem za *do domu;* srv. 1179—80: a tuť k císařovu *domu* jeden se večer sebrachu. 1408: Arnošt z toho *domu* jide: Ernst ging von dem *pallas* hin nyder 1155—6. že přede mnú na mém *domu* mého mě sestřence zbavil 1519—20. nalič rozliční *domové* 2522: sie fund n manig *pallas.*

48. Arnošt svú cestú *pojeda,*
až svých věrných i dojede. 1418—19.

Rým žádá *pojede.*

49. že mě k císařovi zradil,
jemuž sem rád slúžiti. 1427—8.

V druhém verši schází patrně *chtěl*:

jemuž sem (chtěl) rád slúžiti.

50. mého mě sestřence zbavil,
stal mu hlavu, [a] jej *vhawil.* 1520—21.

Slovo *vhawil* jest chybno: za *uhlavil* zde nemůže státi (AlxV 1600: třetíeho mečem *uhlavi*), ano *uhlavil* = stal mu hlavu, nébrž jest omylem za *ohavil*, jako:

a ihned [komorníka] života zbavi,
[a] svým dobrým mečem [jej] *ohavi.* 3335—6.

že jich král života zbaven,
jedin ode dvú *ohaven.* 3359—60.

mnoho pohanstva zbichu,
což dosáhli, všecky *ohavili.* 5163—4.

dobře tisíc pohanóv zbil
a sám svú rukú *ohavil.* 5255—6.

51. a chtě na Arnošta jeti.
lidu tisícóv
k jednomuť času přijedú,
tuť s nimi do Bavor jedú. 1554—6 (místo 1554—7).

Ve v. 1555ª schází rým k *jeti* a sice *třiceti* dle orig. sust man achte yr tzal, *drissig* thusent obir al 1293—4.

52. by v těch dnech mohli odjeti,
kamž kto chce, bez překaženíe,
bez *traty* i bez *ostavenie.* 1646—8.

Orig. 1319—23: . . . den solt man abe
lan *mit syner farnden habe,*
fridelichen ryten,
bynu virtzehen nacht tziten
solt er *gewissen fride han.*

Dle toho má zníti verš 1648:

bez *ztráty* i bez *stavenie* (= zastavení, zadržení)

53. jenž se proti mně postavil
a mě k *skutku* připravil. 1689—90.

Orig. der in *leitliche swere*
mich bracht hat, in *sorgen* bant. 1466—7.

Dle toho za „skutku“ býti má *smutku:*

a mě k *smutku* (jest) připravil.

Srv. že ste při mně s věrú byli,
mé *žalosti* se mnú mstili. 1695—6.

54. vypravi podle Dunaje
gedu do dobrého kraje,
a druzí k Rakúské zemi
jedú s vítězi výbornými. 1709—12.

Ač český překladatel místo to zmátl, přece lze dle originalu ve v. 1710. „gedu“ (jež sem vniklo z v. 1712 opraviti v „gedni“) t. j. *jedny*; zníť orig.:

er sant in werder schauwe
zcu tal bey der Tunauwe
ein heer mutes riche
nyder gegen Osterriche . . .
zcu berge bie dem Lechche
sant er recken vrechche. 1477—80, 1485—6.

55. ale viděti jeho
nelze bíeše, syna svého. 1954—5.

Orig. 1689: das *sie* yn nicht sehin muste.

Dle toho doplň ve verši 1954 sg. dat. *jíe* = jí:

ale viděti *jíe* jeho atd.

56. ještě synu *milému* svému
postavcóv *zlatých* mnoho
i aksamítóv vedle toho,
přemnožstvíe hranostajóv
i také čistých damaškóv,
tkanic, perel i kameníe
podle jeho všeho chtěníe. 1959—65.

Orig. Noch *sante* ym die geheuwer

manig *siden* tuch teuwer,
samit, pfelle, paldikin;
mer sant ym die konigyn
vil tzobel, hermel vnd bunt. 1695—9.

V českém textu schází výraz za sante, totiž *posla*, a za siden, totiž *hedbávných*. Naprav tedy:

ještě synu *posla* svému
postavcóv *hedbábných* mnoho,
aksamítóv vedle toho
i přemnožstvíe atd.

57. což k boji jest *a* k tomu jmíeti,
to by *to* mohl uzříeti. 1981—2.

Orig. der beider (t. harnasch, orse) bedarff man in strite wol. 1707.

Český text jest nesrozumitelný; napraviti jest jej tuším tak, že se „k tomu“ táhne „k boji“ a za „to“ se čte *tu*:

což k boji jest k tomu jmíeti,
to by *tu* mohl uzříeti.

58. když vás jest sem přihodil
a mě vám jesti nahodil,
máte mě za bratra míeti. 2009—11.

Orig. *Got* hat uch selber her erwelt. 1727.

V českém textu schází podmět, jejž takto lze doplniti:

když *bóh* vás jest sem přihodil atd.

59. ktož ženskú tvář kde uhaní,
buďto *panny* nebo *paníe.* 2077—8.

Rým žádá: buďto *paníe* nebo *panny.* Srv. 2622—3: strany ·/. páni.

60. každý k smrti hotov bíeše,
jako za pasem ji *gmiegiechu.* 2293—4.

Orig. das er gewis *het* den tot. 1974.

I rým žádá ve v. 2294:

jako za pasem ji *jmíeše.*

Za to zase nutno čísti *biechu* za „bíeše" ve v. 2301:

že v rozličném smutce *bíeše*
a k hladu již péči jmíe[jíe]chu. 2301—2.

61. zjevi se [jim] den velmi krásný,
marinářóm, [i] jim všem časný,
ž[e] marynáři mohú jmíeti
prostranstvíe, v *dawnost* viděti. 2309—12.

Orig. die marner von *verren* kurn do
eyn lant, das sie sahen. 1992—3.

Toto místo opakuje se úplněji ještě ve v. 2316—7:

tuť pak marynáři uzřechu
jednu zemi v *dalekosti.*

Tudíž jest verš 2312 také čísti:

prostranstvíe, v *dálnosť* viděti. (Pokrač.)

Kreslení škol francouzských na světové výstavě r. 1889.[1])

Píše *Václav Dědek.*

(Pokračování.)

Toho roku vydán byl jakýs takýs neúplný *programm, obsahující 3 stupně,* a to:

I. stupeň: vyučování bude se díti pomocí 1. dvou předloh, znázorňujících cvičení, vztahující se ku přímkám, křivkám a stínům; 2. šesti sádrových odlitků, znázorňujících použití přímek a křivek;

II. stupeň: 1. elementární výklad základů perspektivy, horizontální linie, bodu úběžného, bodu distančního (dva výkresy s použitím těchto výkladů); 2. kreslení dle modelů: krychle, rovnoběžnostěnu, trojbokého hranolu, jehlance, válce, kuželu a j.;

III. stupeň: kreslení (dle reliefů) ornamentů, architektonických fragmentů bez předloh, jež smějí toliko býti ukazovány.

Světová výstava Pařížská r. 1878 okázala světu, že průmyslové a odborné školy francouzské velice vynikají nad všecky ostatní, za to školy obecné a střední postrádaly jednotné methody, pořádku a důkladnosti vyučování a bylo zřejmo, že nemohou býti dobrým podkladem vzdělání dal-

[1]) Předneseno v kreslířském odboru Ústředního spolku professorův středních škol českých dne 7. června 1890.

šímu. Nejvíce byla odsuzována zahnízděná na školách methoda stigmografická. Francouzové seznali, že jiní národové — co se methodického vyučování týče — je předstihli.

V posledním desetiletí provedena byla důkladná reforma obecného školství francouzského. Tak *dne 7. srpna 1879* nařízeno bylo, aby každý departement během 4 let zřídil mužské a ženské paedagogium, a toliko menším departementům dovoleno bylo, že dva společné takové ústavy vydržovati si mohou. Před tím již téhož roku koncem měsíce ledna (za ministra vyučování Bardouxe a řiditele krásných umění Guillaumea) vydán byl zákon, jímž systemisována byla místa inspektorů kreslení. Inspekce hned potom od devatenácti inspektorů vykonaná seznala, že jsou síly učitelské nadané, že mají učitelé dobrou vůli, ale že tu není paedagogického řízení a administrativní organisace, čehož následkem byl chatrný stav vyučování kreslení. Ministrem Ferrym nařízeno bylo studijní kommissi, aby prostudovala různé methody vyučovací a aby upravila methodu, dle níž by se mělo napříště učiti. Téhož roku konány byly poprvé zkoušky pro certifikát spůsobilosti vyučovati kreslení. Tři léta na to zřízen byl při škole krásných umění kurs pro kandidáty professury kreslení, navštívený 220 posluchači (t. zv. sessions normales). Venkovským zaplatila se cesta, a dal se příspěvek po dobu trvání kursu. Informačního kursu toho súčastnili se i professoři approbovaní, inspektory k tomu určení. Kurs ten trval 8—10 dní a obsahoval přednášky o primárném vyučování kreslení, o organisaci vyučování kreslení, o geometrálných náčrtcích, o stínech, o perspektivě, o anatomii, o architektuře, o dějinách ornamentu atd., cvičení o náčrtku geometrálném, perspektivě některého architektonického fragmentu dle modelu, nějakého předmětu, ornamentu, antiky, hlavy a postavy dle přírody. Programm ten zajisté je na 10 dní velice bohatý!

Roku 1880 konečně vydán byl ve příčině stejné methody kreslení a správného postupu následující programm generální, skládající se ze 17 článků, vřaděných do čtyř částí, totiž:

I. Elementární studium tvarů o jednom a dvou rozměrech.

§. 1. Kreslení a dělení přímek ve stejné díly. Vztahy přímek mezi sebou.

§. 2. Úvaha o úhlech, měření a reprodukce úhlů.

§. 3. Prvopočátky ornamentálného kreslení Kružnice, pravidelné mnohoúhelníky, hvězdice.

§. 4. Pravidelné křivky, jiné než kružnice; ellipsy, spirály, křivky vzaté z říše rostlinné; stonky, listy, květy.

II. Elementární studium tvarův o 3 rozměrech.

§. 5. Základní vědomosti o představě předmětů v jejich pravých rozměrech (základy kreslení geometrálného) a o představě předmětů tak, jak se oku jeví (základy perspektivy názorné).

§. 6. Geometrálná představa (čarami) a perspektivná představa (se stíny) geometrických těl a obyčejných předmětů.

§. 7. Kreslení dle plastických ornamentů, jako: římsy, perlovec, listovec, vaječník; kreslení dle sádrových, slabě vypuklých ornamentů („Plan sur plan"), modely.

III. Elementární studium ornamentu, architektury, hlavy lidské a zvířecí.

§. 8. Kreslení dle ornamentů v nízkém reliefu, znázorňujících prvky z přírody vzatých forem jako listův a květů ornamentálných, palmet a j.

§. 9. Kreslení dle architektonických článků, jako: piedestaly, patky a dříky sloupů, anty a j. Základy architektonických řádů.

§. 10. Kresba lidské hlavy, prvopočátky nauky o struktuře a proporcích jejich jednotlivých částí.

§. 11. Kreslení dle článkův architektonických, jako: hlavice, maskarony, divadelní masky, nohové, vásy, dekorativní hlavy zvířecí a j.

IV. Elementární studium lidské postavy. Vývoj studií předchozích.

§. 12. Celek a proporce lidského těla.

§. 13. Studium a kresba částí lidského těla; základy anatomie; kresba detailů.

§. 14. Kreslení dle článkův architektonických; dekorativní figury, karyatidy, vásy zdobené postavami, ozdobené vlysy. Celek i detaily dorického, jonického a korintického řádu.

§. 15. Kreslení lidských a zvířecích těl. (Fotografie kreseb jsou připuštěny.)

§. 16. Vývoj a upotřebení předchozích studií. — Několik lekcí lze věnovati studiu hlavy dle přírody.

§. 17. Krajinářství. Žáci jsou naváděni krajiny a stavby dle přírody kresliti. Modelování a komponování.

Pro vyučování měřickému rýsování upraven generální programm, který se skládá též ze 17 článků vřaděných do IV. části.

I. Elementární studium tvarův o jednom a dvou rozměrech.

§. 1. Použití nástrojů k rýsování přímek, kružnic a mnohoúhelníků. Užívání pravítka, kružidla a úhloměru.

§. 2. Provádění geometrických rysů, v nichž jsou toliko přímky představující jednoduché motivy, dekorace rovinných povrchů: dláždění, parketování a p. Některé z těch rysů provedou se tuší a barvou.

§. 3. Rýsování přímočarých a křivočarých měřických obrazců. Vytahování tuší a barvou.

§. 3. bis. Nejdůležitější křivky: ellipsa, hyperbola, parabola, spirala. U dívek budiž použito těch tvarů při háčkování, vyšívání a při shotovování krajek.

II. Elementární studium tvarův o třech rozměrech.

§. 4. Kotovaný náčrtek a geometralné provedení dle daného měřítka těl geometrických a zcela jednoduchých předmětů, na př.: vazba dřev, klenby, nábytek a j.

§. 4. bis. Dívky navádějí se střihu šatů.

§. 5. Základy o přímce, rovině a projekcích.

§. 6. Projekce těl geometrických a obecných předmětů. (Postavení rovnoběžné s rovinami projekčními.)

§. 7. Základní vědomosti o stínování povrchů rovinných, mnohostěnných a jednodušších oblých.

III. Elementární studium architektury a stínování.

§. 8. Prvopočátky architektonického kreslení. Zdi a římsy. O stavebních konstrukcích.

§. 9. Celek a detaily dorického řádu.

§. 10. Obecně užívané stíny (v úhlu 45°). Praktický návod ku provádění rysů. Vlastní stín; vržený stín. Rýsování jednoduchých rotačních těles. Rýsování říms.

§. 11. Kreslení architektonické. Celek a detaily jonického řádu.

§. 12. Celek a detaily korintského řádu.

III. Elementární studium mechaniky, kreslení strojnické.

§. 13. Kotovaný náčrtek detailů strojových a provedení dle daného měřítka. Některé náčrtky buďtež stínovány a barvou prováděny.

IV. Studium doplňovací a applikace studií předcházejících.

§. 14. Základy linearné (konstruktivné) perspektivy.

§. 15. Doplňky o theorii stínův a stínování; stíny těles annuloidických a helikoidálních.

§. 16. Poučení o topografii. Kopírování a zmenšování plánů. Provádění plánů barvami.

§. 17. Kreslení stavitelské. Náčrtek kotovaný nějaké stavby a k tomu náležející konstrukce.

§. 17. bis. Kreslení strojnické. Kotovaný náčrtek nějakého stroje a hlavní detaily konstruktivní.

K generálnímu plánu připojen jest výklad článkův ustanovených pro školu obecnou.

Kreslení je povinné ve školách řádu primárního i sekundárního.

Primární vyučování udělují: škola mateřská (École maternelle), třídy dětské (Classes enfantines), škola obecná (École primaire élémentaire), kursy pokračovací (Cours complémentaires), obecná škola vyšší (École primaire supérieure), škola řemeslnická všeobecná (École manuelles d'appreutissage), státní průmyslová škola (École nationale professionnelles), škola normální, t. j. paedagogium (École normale), vyšší normální škola (École normale supérieure), ústav pro učitelky škol mateřských (École normale pour les salles d'asile et les écoles maternelles), kursy pro odrostlé) Cours d'adultes).

Škola obecná jest co do stupně totéž, co naše škola obecná a dělí se na tři stupně: nižší, střední a vyšší kurs. Zákonem ze dne 28. března 1882 ustanoveno bylo primární elementární učení povinným pro děti obojího pohlaví od šesti do třinácti let. Ovšem dosažením jedenácti let může se žák podrobiti propouštěcí zkoušce a obstojí-li, nemusí do třinácti let školu navštěvovati.

Každá obec je povinna zříditi alespoň jednu školu primárnou. Kreslení bylo r. 1850 do školy obecné jakožto předmět mimořádný připuštěno, organisační dekret ze dne 18. ledna r. 1887 kreslení školám obecným jako povinný předmět předpisuje. Generální plán předpisuje pak z kreslení obecné škole pro stupeň nižší §. 1., 2., 3.; pro stupeň střední §. 2., 3., 4., 5.; pro stupeň vyšší §. 4., 5., 6., 7. Z rýsování předpisuje generální plán obecné škole pro střední stupeň §. 1., 2.; pro stupeň vyšší §. 1., 2., 3., 4. Pařížské školy obecné mají svou zvláštní osnovu učebnou.[1])

Obecná škola vyšší může obsahovati dva, tři i více ročníků. Jsou-li tři ročníky, slove úplnou, t. j. „école de plein exercice". Jest na rovni našich škol měšťanských.

Vyšších škol obecných jsou dvě kategorie, všeobecné (stojící pod dohledem ministra veřejného vyučování a ministra obchodu) a odborné (stojící pod dohledem ministra obchodu) Odborné školy, mající věčší návštěvu a věčší budoucnost nežli všeobecné, přispůsobeny jsou buď místnímu průmyslu anebo obchodu.

Podmínky přijetí jsou: certifikát o odbyté škole obecné a zkouška přijímací. Vyučování je bezplatné.

Nadané a snaživé žáky podporuje stát a posýlá po absolvování na jeden anebo dva roky do ciziny. Nadace udílejí se na základě prací konkurenčních.

Kreslení vyměřeny jsou tři hodiny týdně v každé třídě. Z generálního plánu probeře se v kreslení §. 5.—11., v měřickém rýsování §. 4.—17.

Na vyšších obecných školách docíleny byly poměrně příznivější výsledky než na školách obecných. Modely měřické, skupiny a rozličné předměty kresleny byly na bílém i přírodním papíře křidou. Stíny, jsouce slabě a lehce podtřeny, sesilují se buď jednoduchým vyplněním temnějších stínů aneb sesílením temnějších stínů stejnými měkkými čarami. Též tu byly tušírované kresby dle modelů sádrových rozličných článků architektonických a j., dále v jednoduchém provedení ve vrstvách tušírované hlavice jonická, dorická a korinthická, kresby dle plastických ornamentů rostlinných, dle ornamentů slohu řeckého, vlašské a francouzské renaissance, kresby akantu řeckého

[1]) Osnova ta podrobně uveřejněna byla ve článku: „Kreslení na světové výstavě Pařížské r. 1889" (přednesl v „Besedě učitelské" prof. V. Dědek) v časopisu „Beseda učitelská" ročn. XXII., čís. 10.—13. — Tamtéž na str. 167. a 168. uveden podrobně stav kreslení na obecných (primárných) školách francouzských, kamž čtenáře poukazujeme.

římského, renaissančního italského, akantu z doby Ludvíka XIII., pak XIV., XV. a XVI. na bílém i přírodním papíru křídou černou i bílou provedené s mírným podtřením a lehounkým podáním stínu, se světly vybíranými gummou nebo chlebem.

Zobrazení byla velkou věčšinou neprůčelná.

Též tu byly vyloženy figurálné kresby dle předloh Geromových a hlavy dle modelů sádrových.

Z geometrického kreslení bylo probíráno vyměřování v theorii i praxi, rovinná geometrie (základy), přejímání terrainu, rýsování plánů, taxace pozemků, nivellování (základy), vysvětlení katastrálních a topografických map a konečně základy prakticky použitelné prostorové geometrie.

Nejlepší kresby vyšších obecných škol vystavila Pařížská škola Turgotova.

V Paříži je pět vyšších obecných škol [1]) pro hochy mimo Collège Chaptal, klonící se ovšem též značně k vyšším obecným školám a jedna vyšší obecná škola pro dívky. [2])

Zvláštností jsou t. zv. *národní školy odborné.* Jsou počtem tři a sice v Armentières, Vierzonu a Voironu [3]) a obsahuje každá z nich mateřskou školu obecnou (primární elementární) a vyšší školu obecnou (primární superiorní), vše v theorii i praxi dobře spojené. Kreslení tu učí se z části již na obecné škole, v I. roce vyšší školy obecné pokračuje se v náčrtcích i v pokládání s precisností a čistotou, v II. roce probírá se kreslení architektonické, kreslení ornamentálné, modelování a navádí se žactvo k hojným náčrtům od ruky, v III. roce probírají se náčrtky a rysy s kotami pomocí různých nástrojů.

V kursech komplementárních [4]) (pokračovacích), připojených obyčejně ku škole obecné a čítajících dva ročníky, věnováno jest kreslení 3 hodiny týdně a probírány jsou §. 5.—11. z kreslení, §. 4.—9. generálního programmu z měřického rýsování.

Práce kursů pokračovacích v kreslení a měřictví po věčšině nevynikaly, mnohé byly i dosti slabé a neprakticky provedené.

Mimo jiné vystaveny byly z prvního ročníku z měřictví graficky znázorněné tělesoměrství, vyobrazení perem z experimentální fysiky s krátkými vysvětlivkami, rostliny perem kreslené dosti názorně; z druhého ročníku kresby z anatomie, perem kreslené květiny a zvířata, přístroje fysikální, přístroje chemické a ze zeměpisu mapy, věčšinou perem provedeno.

Kursy pro dospělé (Cours d'adultes) označují svůj účel již jmenem svým. Některé mají za předmět vyučování primárné a určeny jsou pro osoby, jichž vzdělání všeobecné je neúplné, jiné mají specielní obor, jako kreslení, modelování, zpěv, obchod, průmyslové odvětví a j. Trvání jich je nejméně pět měsíců v roce. V Paříži jsou umístěny ve školách obecných a otevřeny jsou večer od 8 do 10 hodin. Vyučování na nich je úplně bezplatné. Připustné stáří minimálné je 14 let.

Ta okolnosť, že propouštěcí certifikát, o odbytí obecných škol svědčící, není absolutní připouštěcí podmínkou v kursech, spůsobuje, že professoři v kursech vyučující dostanou mnohdy žactvo, jež ani tužku do rukou vzíti

[1]) Školy ty mají pojmenování vynikajících mužů: Turgotova, Colbertova, Lavoisierova, J. B. Sayova a Arragonova Poznamenati dlužno, že při Colbertově škole zřízeno bylo zvláštní oddělení, t. zv. sekce Châlonská, připravující specielně na školy umělecko-průmyslové.

[2]) Dívčí vyšší škola obecná (zřízená pí. Chegarayovou) v ulici de Jouy není odbornou, leč přece tu vykládá pí. Leroux-Villeneuve-ová komponování a vyučuje rozboru slohovému velice pěkně.

[3]) Nejstarší z nich je škola Vierzonská, založená dne 9. července r. 1881, Voiron obdržel svou školu dne 3. října 1886, Armentières 6. listopadu 1887.

[4]) Vyučování denní.

neumí. Naopak ale zase jsou mezi žáky lidé velice nadaní a pokročilí, i vidno z toho, jak rozdílné je vyučování žactva těchto kursů.[1])

Do roku 1875 všímáno bylo hlavně kursů kreslením od ruky se obírajících, žactvo kursů kreslení měřického (průmyslového) nebylo ani ke konkursům (závodům o ceny) připouštěno. Na kursech pak pro kreslení od ruky vyučovali professoři — umělci, neumějící prakticky vyučovati. Methody jednotné nebylo, v předlohách byl zmatek; pracovaly se hlavně ornament, figury i květiny dle fotografií anebo předloh. Kommisse pro kreslení, když prováděti počala různé opravy, narazila na odpor stoupenců starého systému. R. 1880 dobojován byl zápas mezi zastanci obou směrů ve prospěch nových idéí. Tímto rokem počínajíc byla reforma všeobecně prováděna. R. 1882 bylo v Paříži učeno kreslení od ruky ve 42 kursech, kreslení geometrickému ve 22 kursech. Subventionovaných kursů pro žáky v Paříži není. Děvčata mohou se vzdělávati na městem podporovaných kursech pro dívky. Též je pět vyšších kursů na různých koncích Paříže.

Téhož roku (1880) zřízeny byly vhodné sbírky předloh a modelů; co se týče kreslení od ruky, hleděno bylo přimknouti se ku generálnímu plánu škol obecných. Dle dnešního stavu kursů může se ve kreslení vycvičiti každý absolvent školy primárné.

Kursy rozdělují se dle toho, je-li vyučování na nich třikráte nebo pětkráte v týdnu, na kursy třídenní (de trois jours) a pětidenní (de cinq jours) Jsou však též kursy šestidenní, v těch učí se tři večery kreslení od ruky a tři večery kreslení průmyslovému. Pětidenní kursy jsou dědictvím po řeholnicích a třídenní zavedeny byly po laicisování ze šetrnosti. Mnoho takových kursů vydržují též dělnické a průmyslové korporace, syndikáty a syndikální komory. Město je horlivě podporuje, poskytujíc jim hlavně místnosti, nábytek, modely a j.

Subventionované dívčí školy připojují ku kreslení figurálnému a ornamentálnímu, perspektivě a elementární anatomii ještě odborné kursy, na př. pro výrobu vějířů, malbu na porculáně atd. Na tyto odborné kursy se však nevztahuje městská subvence. Subvence ta nepřesahuje 3000 frcs. ročně a udílí se pod následujícími podmínkami: 1. Ředitelka ústavu je povinna nejméně patnácti žačkám zdarma vyučování udíleti; návštěva jejich musí býti pověřena. 2. Škola musí se spravovati methodami přijatými dozorčí kommissí. 3. Škola musí užívati předloh a modelů městem potvrzených.

Do téže kategorie čítá se též známá škola „Élise Lemonier", nazvaná tak dle vynikající ženy, jež r. 1848 k ní základ položila. Kreslení je tu vyučováno povšechně, neberouc na sebe žádný zvláštní ráz.

Vyšší kursy pro dospělé obsahují: průmyslové rýsování, ornamentálné a figurálné kreslení, kreslení dle živého modelu, modelování, anatomii, perspektivu, dějiny umění a komponování.[2])

Vystavené práce žactva z kursů pro dospělé (cours d'adultes) obsahovaly: ornament dle plastiky, draperie, vásy, hlavy dle sádry, hlavy dle přírody, akt,[3]) antické sochy, kresby dle umělecko-průmyslových předloh. Barvou pracováno bylo velice málo, neboť při umělém světle není snadno barvy rozeznávati a porovnávati. Hlavně používáno bylo těrky. Kresleno bylo po věčšině uhlím, stíny byly měkce a lehce podetřeny a nejtemnější stíny sesíleny křídou černou. Pracováno bylo věčšinou na bílém zrnitém papíru. Výsledky shledány velmi dobré.

---

[1]) Jako zvláštnost uvádím, že každý žák kursů má míti sešit, kde znamená úkoly a cvičení, jím prováděná a tento sešit má dle 102. článku organisačního dekretu ze dne 18. ledna 1887 vždy ve třídě nechávati.

[2]) Udáváme tu, kde ony vyšší kursy jsou a kterého odboru pracovníci nejčetněji onu školu navštěvují: Boullevard de Belleville (strojníci), Rue Bréguet (řezbáři), Boulevard Montparnasse (dekorativní malíři a rytci), Rue Etienne-Marcel (rytci a dessinatéři) a Place (náměstí) de Vosges (modeléři).

[3]) Nahé tělo lidské.

Podobné zmíněné z předu kursy pro dívky, řídíce se týmže programmem, vykazovaly též dobré výsledky mimo jiné i v aktu.

Na *paedagogiích* trvá vyučování tři léta. Všude zařízeny jsou cvičné školy, při ústavu učitelek též cvičná škola mateřská.

Podmínky přijetí jsou: stáří nejméně 16 let (někde 18), propouštěcí vysvědčení školy obecné, zavázati se ku desetileté službě při škole.

Nevyhoví-li kandidát požadavkům aneb závazku, jest povinen nahraditi internátu paedagogia strávné výlohy, za prádlo i jiné potřeby.

Po absolvování paedagogia obdrží každý kandidát 100 frcs.

Pro kandidáty i kandidátky jest internát po věčšině paedagogií pravidlem.

Vyučuje se pak na paedagogiích vzdělání morální a občanské, čtení, psaní, jazyk vyučovací a prvopočátky francouzské literatury, zeměpis, zvláště francouzský, počtářství, system metrický, elementární mathematika s praktickými applikacemi, prvopočátky algebry, prvopočátky knihvedení, elementárná geometrie, základy praktické geometrie, základy fysických a přírodních věd s applikacemi, zemědělství, hortikultura (respect. u děvčat domácí hospodářství), kreslení, zpěv a hudba, tělocvik, vojenská cvičení, ruční práce, paedagogika, studium některé cizí řeči. (Stanoveno organisačním dekretem ze dne 18. ledna 1887.)

Na paedagogiích věnuje se 8 hodin denně spánku, 5 hodin odpočinku a jídlu a 5 hodin studiu. Hodin vyučovacích týdně je v mužských paedagogiích 25, v ženských paedagogiích 22, z čehož literním předmětům věnuje se v I. ročníku 15 hodin, v II. ročníku 13, v III. ročníku 12, ostatek určen kreslení a vědeckým předmětům.

Každý departement jest povinnen zříditi 2 paedagogia, jedno pro učitele a jedno pro učitelky.[1])

Kreslení od ruky a kreslení ornamentální bylo na paedagogiích za obligátní ustanoveno ministrem Duruyem nařízením ze dne 2. července 1866.

Věnováno pak jest kreslení v I. a II. ročníku 6 hodin týdně a v III. ročníku 4 hodiny týdně.

Z generálního plánu předepsány jsou v I. ročníku §. 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8.; v II. ročníku §. 6., 7., 8., 9., 11. a v III. ročníku §. 7., 8., 9., 11. a z části též §. 10.

Mimo to jsou předepsány přednášky o methodice kreslení a výstupy na cvičné škole. Zvláštní je, že síla pro kreslení je obyčejně jen výpomocnou.

V měřickém rýsování probírají se v I. ročníku §. 1., 2., 3., 4.; v II. ročníku §. 5., 6., 7., 8., 9., 11., 12.; v III. ročníku §. 13., 14., 16., 17.

Paedagogia vystavila v I. ročníku: Jednoduchý plochý ornament buď jen tužkou anebo lehce polohovaný, tělesa měřická a skupiny těles perspektivně zaokrouhlené, cvičení dle různých předmětů, na př. sesle, láhev a j., dle sádrových modelů zubořez, perlovec, listovec a jednoduchou římsu, dle modelů „plan sur plan“, vše na bílém papíru křídou a těrkou s výsledky toliko prostředními; v II. ročníku: skupení měřických těles, řecké nádoby (krater, amphora), jednoduchou římsu, řeckou a renaissanční palmettu a jednoduchý gothický ornament, kresby všecky provedeny na bílý anebo přírodní papír křídou a těrkou s výsledky příznivějšími než v I. ročníku; v III. ročníku: krater, hydrii, perlovec, listovec, řeckou palmettu, římský akant, růžici, dorické břevnoví a jonickou hlavici, hlavu, ruce, nohy dle modelů; kresby provedeny na bílém neb přírodním papíru křídou a těrkou pomocí lehkého podtření. Výsledek byl dobrý.

Některá paedagogia vystavila práce všech kandidátů, i seznali jsme, že bylo vykresleno v I. ročníku 14 listů, v II. ročníku 14 listů a v III. roč-

---

[1]) Ve Francii je 171 paedagogií.

níku 12 listů, z nichž poslední byly práce na postupnou, v I. ročníku těleso, v II. ročníku zubořez, v III. ročníku římsu.

Výsledky byly celkem dobré.

U kandidátek byl skoro týž pořádek; málo kde se jevil přesný systematický postup.

Počet kandidátů jednotlivých ročníků nebyl velký, některé venkovské ústavy měly jen 12 až 10 kandidátů v jednom ročníku.

Vyšší paedagogia jsou dvě, jedno pro učitele (Saint-Cloud) a jedno pro učitelky (Fontenay-aux-Roses) pro paedagogia, pro vyšší obecné školy a odborné školy. Podmínkou je zkouška přijímací a stáří 19—25 roků. Učení je bezplatné. Žáci jsou po valné věčšině interní. Každý je povinen 10 let sloužiti jakožto učitel.

Na středních školách reálného směru, t. j. lyceích [1]) a kolejích [2]) vyučování „speciálného“ jest tříd šest a k tomu t. zv. přípravka. Kreslení věnováno je v každé třídě 4 hodiny týdně. Probírány pak jsou z generálního programmu z kreslení v přípravce . . . §. 1.— 4.,

v I. ročníku . . .	§. 3.— 7.,
v II. ročníku . .	§. 5.— 9.,
v III. ročníku . .	§. 8.—11.,
ve IV. ročníku . .	§. 9.—13.,
v V. a VI. ročníku	§. 12.—17.;

z měřického rýsování:

v I. ročníku . . .	§. 1. a 2.,
v II. ročníku . . .	§. 2.—4.,
v III. ročníku . . .	§. 3.—8.,
ve IV. ročníku . .	§. 8., 9., 10. a 13.,
v V. ročníku . . .	§. 11., 13., 14., 16. a 17.,
v VI. ročníku . . .	§. 12., 14., 15., 16., 17. a 17. bis.

Na středních školách humanitního směru (našich gymnasiích), t. j. lyceích a kolejích vyučování „klassického“ je tříd osm a přípravka. Přijímáni jsou žáci desetiletí, což i v středních školách reálného směru se děje. Vyučuje pak se kreslení:

v přípravce		1	hodina týdně a	§.	1.— 4.,[3])
v VIII.	třídě	1	„ „ „	§.	1.— 4.,
v VII.	„	1	„ „ „	§.	3.— 7.,
v VI. a V.	„	2	„ „ „	§.	5.— 9.,
ve IV.	„	2	„ „ „	§.	8.—11.,
v III.	„	2	„ „ „	§.	10.—13.,
v II.	„	2	„ „ „	§.	12.—15.,
v I.	„	2	„ „ „	§.	12.—17.;

měřickému rýsování, probírají se §. 1.—13.

Mnohé koleje přípravku změnily na úplné obecné školy. Tak na př. Collège Sainte-Barbe (Kolej svaté Barbory), jež bývá velmi četně navštívena, mívajíc přes 1200 žáků, dělí se na 1. malou kolej, 2. klassické oddělení a 3. přípravné oddělení. Malá kolej není v Paříži, nýbrž ve Fontenay-aux-Roses (7 km. od Paříže vzdál.), obsahuje žactvo ve věku pěti až dvanácti let, majíc pět elementárných tříd. Jest telefonem spojena s Paříží. Oddělení klassické připravuje na universitu, paedagogium nebo hned na bakalářství. Má též zvláštní sekci obchodní a průmyslovou. Oddělení přípravné

[1]) Ústavy státní.
[2]) Ústavy kommunální.
[3]) Generálního programmu.
Číslování tříd je opačné vzhledem k našim, kde osmá třída je nejvyšší.

připravuje posluchače na různé odborné školy. Tak na př. od r. 1835 do r. 1889 připravilo do:

školy	polytechnické	1003	žáků,
„	Saint-Cyrské	692	„
„	centrální	675	„
„	normální	181	„
„	námořnické	138	„
„	lesnické	267	„
„	hornické	219	„

Bývalí žáci utvořili velkou associaci, jež též pověsť školy po celé zemi rozhlašuje.

Vystavené práce z kreslení středních škol uváděly: běh přímky, dělení přímky, čtverec, lem řecký, vlnovku, jednoduché symetrické útvary a lem rostlinný; vše měkkou tužkou na bílém papíru. Některé ústavy měly jeden nebo dva listy barvou pokládané. Z kreslení perspektivného probírány byly: čtverec, krychle, hranol, válec, jehlanec, kužel a skupiny. Též kresleny byly různé předměty křídou na bílém nebo přírodním papíru pomocí těrky. Dále vystaveny tu byly pokusy náčrtů dle přírody, chodba, dům, kostel a pod.

Dle sádrových modelů pracovány byly: zubořez, listovec, perlovec, jednoduchá římsa, listy a růžice, řecká a renaissanční palmeta, vlysy, krater, amphora, hydrie, akant italskorenaissanční a francouzskorenaissanční, hlavice dorská a jonická. Hlavy kresleny byly částečně dle Gerômových předloh, částečně dle plastiky, podobně části těla lidského. Na některých ústavech kresleno bylo též dle soch antických.

Kresby provedeny byly tužkou, barvou a křídou na zrnitém bílém a ku konci též přírodním papíře. Listy papíru byly po věčšině nepřiříznuté a napínáno bylo jen hřebíčky.

Ovšem byla lycea a koleje, pokud se prospěchu v kreslení týká, za ústavy ostatními. Věčšina kolejí a lyceí směru reálného dodělala se dosti dobrých výsledků. Na školách středních bylo nejlépe znáti, že počato bylo reformou teprve před několika roky. (Generální programm vyučování kreslení a měřického rýsování vydán byl r. 1880.)

Možno tvrditi, že professoři vyučují podle generálního programmu, ale v duchu programmu posud málo kde. (Dokončení.)

Co mohou obsahovati kollektanea k Liviovi v třídě páté?

Napsal *Jan Čermák.*

(Pokračování.)

Příloha.

Doklady k III. oddílu grammaticko-stilistickému.

1) I. 7, 5 pastor accola; I. 10, 5 vir factorum ostentator; I. 11, 6 filia virgo; I. 26, 2 soror virgo; I. 28, 1 exercitus spectator certaminis; I. 34, 5 exsul advena; I. 56, 8 animus liberator populi Romani; I. 57, 10 maritus victor; I. 59, 4 Brutus castigator lacrimarum; I 59, 10 dii parentum ultores; XXI. 5, 4; XXII. 59, 5 exercitus victor; XXI. 43, 14 exercitu tirone accepto; XXII. 41, 5 tironum militum.

2) I. 28, 6 Mettius est ductor itineris, machinator belli, foederis ruptor; XXI. 11, 7 Ipse Hannibal . . . hortator aderat; XXII. 5, 7 sibi quisque dux adhortatorque factus.

Zálibu Liviovu v substantivech koncovkou -tor tvořených charakterisuje místo XXI. 43, 15: „An me in praetorio patris, . . . prope natum, certe eductum, domitorem Hispaniae Galliaeque victorem eundem . . . Alpium cum semestri hoc conferam duce, desertore exercitus sui?" Viz též XXI. 43, 17 spectator virtutis.

3) Livius klade dativ při adjektivech absonus (I. 15, 6), alienus (I. 20, 2), intentus (I. 56, 1; XXII. 5, 8), maturus (I. 3, 1; XXII, 43, 5), mitis (XXI. 20, 8), dále při slovesech assuefacere (I. 19, 2; 46, 7; XXI. 3, 4; 16, 5; XXII. 18, 3). copulare (XXI. 28, 8), defigere (I. 25, 12), immiscere (XXI, 3?, 7; 32. 10), iungere (I. 19, 2; 28, 1; 33, 5; 44, 1; 46, 7; XXI. 2, 7; 5, 7; 24, 2; 39, 5; XXII. 45, 7; 51, 6), suspendere (I. 26, 6), adaequare (I. 29, 5).

Vytknouti sluší u Livia dativ kladený při původu trpného děje na místě ablativu s předl. a: I. 23, 10 Quaerentibus utrimque ratio initur; XXI. 34, 9 nox una Hannibali sine equitibus atque impedimentis acta est; XXII. 14, 9 nobis dictator . . . quaesitus; XXII. 34, 8 ex quo contemni patribus desierint; I. 31, 4 Romanis sacrum — susceptum est

Velmi zhusta při udání vlastnictví položen na místě genitivu u Livia dativ (druh to dativu ethického) I. 5, 6 Forte et Numitori . . . tetigerat animum memoria nepotum; I. 12, 4 prima urbi fundamenta ieci; I. 13, 3 nos causa . . . vulnerum ac caedium viris ac parentibus sumus; I. 13, 8 concors regnum duobus regibus fuit; I. 20, 4 aeneum pectori tegumen; I. 26, 3 Movet feroci iuveni animum comploratio sororis; I. 30, 10 nec pugna deinde illis constare potuit; I. 31, 6 fracti . . . sunt spiritus illi feroces; I. 36, 4 Ex eo ira regi mota; I. 45, 4 Fixa . . . cornua . . . momentum ei fuere miraculo; XXI. 53, 1 restitutos ac refectos militibus animos; XXI. 57, 5 ne hiberna quidem Romanis quieta erant; XXII. 24, 12 ab tergo cum apparuisset Hannibali.

I s dativem geografickým, celkem dosti řídkým, shledáme se u Livia: I. 8, 5 qui nunc descendentibus inter duos lucos est; XXI. 32, 8: Erigentibus . . . apparuerunt montani; XXI. 38, 5: Taurini . . . proxima gens erat in Italiam degresso.

O dativě při vazbách „est mihi nomen" a p. doklady viz u archaismů.

4) U genitivu kromě rozsáhlého užívání genitivu qualitatis a possessivného ve platnosti praedikativné hlavně vytknouti sluší časté a dosti smělé kladení genitivu quantitativného i partitivného ve vazbách méně obvyklých, jakými jsou: id, nihil morae, mediterranea Galliae, extrema agri, subita belli, in immensum altitudinis, extremum periculi, extrema agminis.

Zajímavý jest i genitiv po způsobě básníků kladený při pojmech nejistoty, rozpaků, pochybnosti a p. I. 7, 6 incertus animi; I. 58, 9 aegram animi a j.

5) Zde překvapuje častý ablativ pohnutky bez opory participialné: I. 15, 4 studio; I. 26, 12 admiratione; I. 47, 9 metu; I. 47, 11 odio; I. 51, 8 caritate; I. 54, 7 ira — odio — superbia; XXI. 57, 3 audacia — consilio — spe; XXI. 57, 6 spe; XXII. 60, 16 ignavia ac nequitia.

Zmínky hodny jsou časté ablativy adverbialné: adventu (I. 57, 7; 58, 7; XXI. 4, 1), agmine (I. 6, 2), certamine (I. 7, 1), morte (I. 3, 4), ordine (I. 32, 12), silentio (XXI. 47, 2).

O ablativě časovém na ot. jak dlouho? viz oddíl VII.

6) Rozeznávati dlužno dvojí případ:

a) adjektiva (participia) všech rodů bez předložky: fidum = bezpečí (I. 11, 7), oriundi = subst. (I. 17, 2), divinus = vates (I. 36, 4), degeneratum (I. 53, 1), impudica (I. 58, 10), profugi (XXI. 5, 7), patentia (XXI. 11, 9), invia (XXI. 35, 4), aequum, pronum (XXI. 36, 7), planum (XXI. 37, 6), pro his impertitis (XXI. 41, 13), montani (XXI. 42, 1), sperata (XXI. 45, 9), obvii (XXI. 46, 2), dimidium (XXI. 59, 8), mediterranea (XXI. 60, 4), montana (XXI. 60, 4); srv. i spectantes, condentes, legentes, vincentes, morientes (I. 1, 10; 8, 5; 25, 4) a j.

b) rod střední s předložkami: ab extremo (I. 28, 2), a parvo (I 39, 5) ad extremum (XXI. 8, 10), ad destinatum (XXI. 54, 6), de publico (I. 43, 9), ex infimo (I. 9, 3), ex transverso (I. 13, 1), ex occulto (I. 37, 1), ex insperato

(I. 25, 9), ex composito (I. 9, 10; 28, 3), ex aperto (XXI. 32, 10), ex publico (I. 43, 9), ex propinquo (XXI. 24, 3; 46, 3; XXII. 33, 4), ex tuto (XXI. 26, 5; XXII. 12, 10; 15, 5), ex adverso (XXI. 27, 1; 28, 2), ex vano (XXII. 7, 4), ex praeparato (XXII. 41, 1), in medio I. 9, 5; 51. 9; 57, 9; XXI. 54, 1; XXII. 50, 5), in occulto (XXI. 22, 9), in medium (I. 25, 1), in aperto (I. 33, 4), in secretum (I. 39, 3), in sicco (I. 4, 6; XXII. 3, 1), in derectum (XXII. 47, 3), in Crustuminum (I. 11, 4), pro certo (I. 3, 2), pro indignissimo (I. 40, 2).

7) Novissimum (I. 11, 1), repens (I. 14, 5), taciti (I. 16, 4), sublimis (I. 16, 8; 34, 8), caeci (I. 27, 11), laeta (I. 2, 2; 60, 2), recentem (XXI. 16, 5), improvidus (XXI. 41, 5), improvida (XXI. 55, 9), diversi (XXII. 56, 1).

Často u Livia ku adjektivu neb participiu přičiňuje se jiné adjektivum neb participium, kdež my obyčejně užíváme adverbia: deorum assidua insidens cura (I. 21, 1), infesto venienti (XXII. 6, 4), alacer exsultans (XXI. 42, 3), telo vano incidente (XXI. 8, 9), sedentem maestam (I. 58, 6), ovantem incedentem (I. 26, 10).

8) agrestis praeda (XXII. 16, 7), Albana pax (I, 27, 1), avita gloria (I. 22, 2), consularia impedimenta (XXI. 63, 5), dictatoria invidia (XXII. 26, 4), equestre imperium (XXII. 15, 8), hostilis clamor (I. 29, 2), militaris praerogativa (XXI. 3, 1), militare suffragium (XXII, 14, 15), muliebris animus (I. 58, 3), muliebre certamen (I. 57, 10), muliebre decus (I. 58, 5), muliebre donum (I. 47, 10), muliebris favor (I. 13, 1), muliebres furiae (I. 47, 7), muliebris ignavia (I. 46, 6), muliebre ingenium (I. 9, 16), muliebris tutela (I. 3, 1), paterna fuga (I. 3, 3), paternae inimicitiae (XXI. 10, 11), puerile regnum (I. 3, 4), puerilis vagitus (I. 4, 6), humana hostia (XXII. 57, 6), regia crudelitas (I. 4, 3), regia iniuria (I. 59, 1), Romana foedera (XXI. 10, 3), Romana origo (I. 9, 4), Romana societas (XXII. 22, 5), suillus, ovillus, caprinus, bovillus grex (XXII. 10, 3).

9) Tímto postavením proleptickým nahrazují se věty výsledné: socia arma iunxit (I. 2, 4), plenis portis effusi hostes (I. 14, 8), ut novum murum . . . reficerent (XXI. 11, 5), cum . . . gens . . . intactis . . . assideret muris (XXI. 25, 6), immobiles eos defixit (XXI. 33, 3).

Obvyklá prolepsis adjectiv alius a ceteri u Livia hojně dá se doložiti, na př. I. 1, 1 Jam primum satis constat... in ceteros saevitum esse... duobus...; I. 7. 3 sacra diis aliis Albano ritu, Graeco Herculi . . . facit; I. 8, 2 cum cetero habitu, tum maxime lictoribus . . .; I. 48, 5 Creditur, quia non abhorret a cetero scelere, admonitu Tulliae id factum: carpento certe . . .; I. 54, 1 cum de aliis rebus adsentire se . . . diceret, ipse identidem belli auctor esse; I. 57, 1: praeter aliam superbiam regno infestos etiam, quod . . .; XXI. 26, 6 Hannibal ceteris . . . pacatis in Volcarum pervenerat fines; XXI. 52, 7: tum ut alia vetustate obsolevissent, ob recentem Boiorum perfidiam . . .; XXI. 57, 2 cum ceteris prodigiis, tum quod . . .

10) Hypallage přívlastku, při níž obě substantiva splývají takřka v jediný pojem: I. 1, 4 maiora initia rerum; I. 4, 4 ad iusti cursum amnis; I. 18, 3 quo linguae commercio; I. 26, 2 trigemina spolia; I. 26, 11 tanta foeditate supplicii; I. 28, 11 tanta foeditate spectaculi; ibid. supplicium exempli memoris; I. 30, 4 hac fiducia virium; I. 53, 3 eam amplitudinem templi; I. 59, 10 filia invecta nefando vehiculo; XXI. 5, 5 cunctis civium sociorumque animis; XXI. 10, 12 quietae civitatis statum; XXII. 19, 4 ingentem famam novorum auxiliorum; XXII. 54, 10 tanta mole cladis.

Konečně nelze i pomlčeti o zřejmé zálibě Liviově v adjektivech ukončených v -alis (lustralis I 28, 1, iuvenalis I. 57, 11, vicinalis XXI. 26, 8, nivalis XXI. 54, 7), -bundus (populabundus I. 15, 1, venerabundus I. 16, 6, errabundus I. 29, 3, moribundus I. 41, 1; 58, 12; deliberabundus I. 54, 6, temptabundus XXI. 36, 1, contionabundus XXI. 53, 6) a -osus (facinorosus I. 50, 7, latebrosus XXI. 54, 2, nivosus XXI. 58, 8), jakož i v mnohoslabičných komparativech a superlativech (na př. venerabilior I. 7, 8, tumultuosissimus I. 40, 6).

11) Tak děje se při udání času, místa, původu: I. 5, 2 qui ex eo genere Arcadum (oriundus), I. 6, 1 scelera in se fratris (commissa, u Liv. admissa), I. 6, 1 caedem deinceps tyranni (perpetratam), I. 6, 4 inde foedum certamen (ortum), I. 9, 11 ex plebe homines (oriundi), I. 10, 4 vana sine viribus ira, I. 13, 3 adfinitatis inter vos, I. 13, 6 laeta repente pax (facta), I. 17, 4 civitatem sine imperio, exercitum sine duce; I. 17, 4 multarum circa civitatium (sitarum n. iacentium), I. 18, 7 baculum sine nodo, I. 19, 2 pacatos circa populos, I. 19, 4 omnium circa finitimorum, I. 21, 3 ex opaco specu fons (profluens), I. 25, 11 fratrum ante se strage (facta), I. 25, 11 alia ante Romana pugna (commissa), I. 27, 10 ex collibus decursus (factus), I. 29, 2 cursus per urbem armatorum, I. 30, 7 quosdam ex inopi plebe (ortos), I. 32, 4 otium sine iniuria, I. 33, 8 carcer ad terrorem (iniiciendum), I. 38, 7 aream ad aedem (aedificandam), I. 39, 3 ingentis publice privatimque decoris, I. 40, 5 delecti ad facinus (committendum, admittendum, I. 44, 4 certis circa terminis, I. 46, 7 contumeliis de viro ad fratrem, de sorore ad virum, I. 47, 12 insignis ad invidiam fortuna (excitandam), I. 50, 3 Herdonius ab Aricia (oriundus), I. 53. 2 bellum in ducentos annos (duraturum), I. 55, 7 augebatur ad impensas (faciendas), I. 56, 1 operis ex plebe (sumptis), I. 56, 9 per ambages effigiem (tectam, occultatam latentem), I. 59, 9 omnium circa populorum, XXI. 5, 17 omnia trans Hiberum (sita), XXI. 7, 2 quidam generis Rutuli ab Ardea (oriundi), XXI. 7, 5 cetera circa, XXI. 11, 8 Afros cum dolabris (dol. instructos), XXI. 11, 12; XXII 39, 11 omnia circa; XXI. 25, 14 munimento ad tempus (comparato), XXI. 36, 4 invia circa, XXI. 37, 6 silvas prope, XXI. 43, 13 militiam cum illa virtute, cum illa fortuna (coniunctam), XXI. 46, 3 circa loca, XXI. 46, 8 victoria de Hannibale Poenisque (reportata), XXII. 1, 3 fraude inter se (commissa), XXII. 4, 4 a tergo et super caput insidiae (paratae), XXII. 15, 5 qui ex turba iuvenum (profecti), XXII. 38, 5 voluntario inter ipsos foedere (icto).

12) eo = in spectaculum (I. 9, 10), = ad Tatium (I. 10, 1), eodem = ad novam multitudinem (I. 33, 2), quo = in quae (I. 34, 4), ubi = quo in bello (I. 38, 4), ibi = in centuriis primae classis (I. 43, 11), istic = in te (I. 47, 3), inde = a Troia (I. 1, 3), = ex iis (Sabinis I. 18, 5), = a peregrino (I. 40, 2), unde = a quibus (I. 32, 6), = ex qua (fortuna locupletiorum I. 47, 12), = ex quibus (I. 49, 5), = a quibus (XXI, 10, 6), utrimque = ab utraque insula (XXII. 31, 1).

13) Na př. číslovka mille, o níž níže v odd. VII.

14) Nejdůležitější bude asi užívání zájmena qui na místě uter (I. 6, 4; 24, 3; XXI. 39, 6) a záliba v tvarech zastaralých cuiusque (I. 24, 3) a quandoque (I. 31, 4; XXI. 3, 6) místo určitějšího cuiuscunque a quandocunque.

15 *a*) ab značí i pohnutku vnitřní i vnější příčinu: I. 1, 4 ab simili clade; I. 1, 5 ab ira;

b) ad k označení příčiny neb pohnutky: I. 4, 6 ad puerilem vagitum; I. 7, 7 ad desiderium; I. 44, 3 ad eam multitudinem; I. 52, 6 ad edictum, XXI. 49, 3 ad eas conspectas; XXI. 58, 1 ad prima ac dubia signa veris;

c) ad při osobách místo apud Livius zavádí: I. 3, 8 ad posteros; I. 9, 16 ad muliebre ingenium; I. 26, 8 ad populum; I. 36, 5 ad posteros; I. 46, 7 ad fratrem, ad virum; I. 26, 5 ad vulgus; XXI. 60, 4 ad maritimos populos; XXII. 26, 6 ad multitudinem;

d) secundum ve smyslu původním = hned po (I. 4, 1; XXI. 45, 8; 50, ; 59, 10; XXII 58, 1). Viz i při archaismech.

e) super = praeter XXI. 31, 12 super cetera.

Zvláštní oblibě Liviově těší se předložka per, jíž užívá na místě ablat. modalného a causalného: per speciem (I. 3, 11), per occasionem (I. 5, 5; 11, ; 53, 7; XXI. 8, 7), per fas ac fidem (I. 9, 13), per iram (I. 11, 5), per licentiam (I. 48, 2), per causam (I. 49, 4), per otium (XXI. 28, 4; 33, 10; 55,), per ludificationem (XXII. 18, 9), per temeritatem (XXII. 25, 12), per invidiam (XXII. 34, 3), per timorem (XXII. 59, 2).

16) *a*) Et s významem stupňovacím = etiam: I. 7, 4; 11, 1; 11, 4; 12, 3; 23, 6; 25, 10; 25, 14; 28, 6; 35, 10; 41, 3; 43, 5; 46, 3; 59, 5; XXI. 12, 2; 27, 6; 28, 3; 37, 9; 37, 11; XXII. 46, 5; 61, 5;

b) et — et (nec — nec) = sice — ale: I. 10, 7; 17, 4; XXI. 3, 3. Týž význam mívá i ut — ita (ut — sic): I. 25, 7; XXI. 7, 6; 8, 1; 29, 4;

c) et — quidem jest častým přechodem u Livia: I. 12, 10; 14, 4; 57, 11; XXI. 24, 5; XXII. 12, 6 a j.;

d) nec = non: I. 14, 6; 25, 10; XXI. 18, 8; podobně necdum, necunde, necopinatus (I. 57, 8; XXII. 23, 10);

e) nec = et ne XXI. 22, 6; 43, 11;

f) que — que = et — et I. 55, 6; XXII. 26, 5;

g) non solum — sed (non modo — sed), jež bez „etiam“ věc mění, opravuje aneb jako závažnější vytýká: I. 10, 1; 40, 1; XXI. 43, 15; 41, 16; 59, 3; XXII. 14, 7;

h) uti = utinam I. 18, 9.

Vedle toho pamatovati jest, že Livius spojce igitur vykázal první místo ve větě: I. 14, 2; 32, 3; XXII. 20, 12; za to etiam nejednou nalezneme postpositivné: I. 13, 8; 28, 2; 48, 8; 56, 1; 57, 1; XXI. 1, 3; 7, 8; 29, 3; XXII. 1, 3.

Spojku nec před samohláskami čteme sice u jiných spisovatelů také, ale zajisté nikoli tak hojnou měrou jako u Livia: I. 23, 2; 28, 5; 28, 6; 59, 2; XXI. 8, 9; 10, 3; 10, 12; 11, 8; 29, 3; 33, 11; 34, 4; 41, 15; 58, 7; 61, 9; XXII. 3, 10; 5, 2; 8, 5; 14, 3; 22, 4; 28, 14; 29, 8; 39, 10; 39, 21; 54, 9; 56, 4; 59, 5; 61, 2.

17) Sloves ve významě absolutném Livius nejčastěji užívá ve mluvě vojenské, námořnické, sakralné a publicistické. Slovesa sem spadající jsou:

claudere = spůsobiti uzavření XXII. 5, 6; 47, 2; conficere = spůsobiti zmoření XXII. 2, 7; ducere, educere = vytáhnouti I. 23, 5; 23, 6; 27, 4; XXI. 22, 5; 39, 10; 58, 2; 60, 5; XXII. 12, 2; 12, 3; 18, 6; 42, 3; fallere = nepoznán zůstati XXI. 48, 5; 57, 3; XXII. 33, 1; facessere kliditi se I. 47, 5; 48, 6; ignorare býti nevědomým XXII. 22, 10; incolere bydleti XXI. 31, 5; inundare záplavu spůsobiti XXII. 2, 2; iungere spůsobiti přivtělení, zaokrouhlení XXI. 5, 3; iuvare pomoc poskytovati XXII. 39, 11; movere odtáhnouti XXI. 32, 1; 39, 4; 39, 6; XXII. 1, 4; 43, 5; petere dorážeti XXI. 34, 6; praeficere opatřiti velitele XXI. 4, 4; restinguere hasiti I. 39, 2; tenere (obtinere) držeti se; (cursum) I. 1, 4; XXI. 49, 2; fama tenet I. 4, 6; f. obtinet XXI. 46, 10; podobně imber, consuetudo, silentium tenet; nomen tenet I. 17, 6; terrere hrůzu působiti XXI. 27, 1; transmittere přeplouti XXI. 17, 6; variare kolísati I. 43, 11; XXI. 28, 5; vertere dopadnouti I. 28, 1.

18) Nuntiare = přikvapiti a ohlásiti (I. 27, 7), explicare odstraněním překážek něco provésti (I. 30, 10), mirari s podivením se tázati (I. 41, 1; XXI. 36, 3), maturare rychle provésti (I. 44, 1), aperire fundamenta = vykopáváním základy položiti (I. 55, 5), coalescere splynutím zmohutněti (I. 11, 2), blandiri lichotivě prositi (XXI. 1, 4), consternare ad arma zděšením do zbraně vehnati (XXI. 24, 2), cavare naves = cavando efficere (XXI. 26, 8), iungere rates = iungendo efficere (XXI. 27, 6), ducere s sebou vzíti (I. 56, 9: XXI. 1, 4), trahere s sebou vléci (XXI. 13, 9; 28, 5), = k sobě táhnouti (I. 7, 1), volvere s sebou valiti (XXI. 31, 11), tollere s sebou vzíti (I. 5, 5; I. 34, 7), carpere agmen = carptim aggredi (XXII. 32, 2).

19) Vazby praegnantní utvořené předložkou in, kteráž nabývá platnosti věty výsledné (brachylogie): I. 8, 1 coalescere in corpus = ita ut unum corpus fiat; I. 21, 2 formare se in mores; XXI. 7, 3 in tantas creverant opes; XXI. 32, 7 in maius ferri; XXI. 56, 2 in orbem pugnare.

20) stetit m. constitit (I. 3, 1), ferre m. afferre (I. 10, 6), se ferre m. se conferre, inferre (XXI. 55, 9), ponere m. deponere (I. 19, 4), pellere m. depellere, expellere (I. 12, 9), curare m. procurare (I. 20, 7; 31, 8), agere m. abi-

gere (I. 22, 3), colere m. incolere (XXI. 26, 6, cultor XXI, 52, 6), tendere m. contendere (XXI. 31, 9), mittere m. dimittere (XXI. 54, 2), propinquare m. appropinquare (XXI. 46, 4), sidere m. considere (XXII. 4, 6) cadere m. accidere (XXII. 41, 3).

21) imperitare (I. 2, 3; 17, 6; 22, 3), fluitare (I. 4, 6), dictitare (I. 6, 1; 23, 4; XXI. 52, 4), increpitare (I. 7, 2), rogitare (I. 7, 9; 9, 5; 29, 3), iactare (I. 27, 11), edissertare (XXI. 54, 8), noscitare (XXII. 6, 3).

22) Konjunktivu perfecti Livius u porovnání s jinými spisovateli hojněji užívá:

a) ve větách výsledných konjunktiv tento myšlénce dodává samostatnosti čině ji méně závislou na větě hlavní; naproti tomu věta výsledná, v níž konj. imperfecti, mnohem těsněji s větou hlavní souvisí. Příklady takového konjunktivu perf: I. 3, 4 ausi sint; I. 4, 6 invenerit; I. 16, 1 abstulerit; XXI. 2, 6 praebuerit; XXII. 37, 2 potuerit.

b) v jiných větách vedlejších, byť i pravidlo o souslednosti časů vymáhalo konjunktivu času historického; děje se tak, kdyby věta, samostatnou jsouc myšlena, měla indikativ perf.: I. 1, 8 postquam audierit; I. 5, 2 qui . . . ea tenuerit loca; I. 8, 3 quod . . . singulos singuli populi lictores dederint; I. 40, 3 donec in terris fuerit; I. 47, 12 quae communia quondam fuerint; I. 51, 4 quod auctor concilii afuerit; I. 51, 5 quod morando spem destituerit; XXI. 38, 5 postquam Rhodanum transierit; XXII. 6, 6 fuere, quos inconsultus pavor impulerit; XXII. 25, 9 ut abscesserit inde dictator; XXII. 27, 3 in quo magistri . . . soliti sint; XXII. 30, 10 quae sedere in iugis montium solita sit; XXII. 37, 10 ex quo in amicitiam populi Romani venerit; XXII. 45, 4 quod summa imperii eo die penes Paullum fuerit. Týž konj. dokonce XXII. 14, 10 i po slovese vereor k naznačení budoucího výsledku.

23) Nemožno vypočítati příkladů sem spadajících, ježto na každé stránce jich hojnosť. V kollektaneích dostačí poznámka všeobecná, místo pak zvláště zajímavé uloží se učiti na paměť.

24) Z přečetných míst buďtež uvedena: I. 4, 8; 13, 2; 4, 9; 17, 7; 27, 7; 30, 6; 35, 1; 36, 2; 40, 2; 40, 6; 42, 1; 45, 2; 46, 6; 47, 1; 47, 7; 54, 1; 54, 2; 54, 3; 54, 10; 57, 6; 58, 13; XXI. 4, 2; 4, 4; 7, 8; 49, 7; 50, 1; 53, 1; 53, 6; 54, 9; 58, 5; 58, 10; XXII. 8, 2; 15, 7; 16, 4; 17, 3; 29, 5; 30, 7; 40, 7; 41, 4; 44, 5; 50, 6.

25) Nejdůležitější místa sem příslušící čteme: I. 4, 8; 5, 6; 8, 4; 8, 5; 38, 4; 47, 6; 58, 9; XXI. 2, 1; 10, 4; 28, 12; 43, 8; 46, 9; XXII. 1. 3; 14, 7; 16, 2.

26) I. 14, 8 a 27, 11: inter fugae pugnaeque consilium (i. e. utrum fugerent an pugnarent; I. 31, 5 pigritia militandi; XXI. 35, 3 metus propius adeundi; XXI. 56. 4 cunctatio ingrediendi; XXI. 56, 5 audacia ingrediendi.

27) Zajímavým jest místo I. 20, 7 ut pontifex edoceret placandos manes;

28) I. 14, 7 minaci genere pugnae adequitando; I. 56, 2 ad opera, foros faciendos; XXI. 4, 3 ad res diversissimas, parendum atque imperandum (pouhé gerundium), XXI. 11, 3 ira, in hostes stimulando; XXII. 8, 5 ad remedium nec desideratum nec adhibitum, dictatorem dicendum. (Pokračování.)

Úvahy.

Hlídka programmův.

2. Analytický klíč stromův a keřů Hradce Králové a okolí. Sestavil Josef *Tesař*, c. k. professor vyš. škol realných. — Výroční zpráva c. k. vyš. školy real. v Hradci Králové. 1891.

Spisovatel pilností plného uznání hodnou podjal se práce záslužné, ale i obtížné. Pokud nám známo, jest práce jeho v literatuře naší první spis toho druhu. Ačkoli

omezil se pouze stromy a keři botanických zahrad, sadův a blízkého okolí královéhradeckého, a tedy tím předem práci svou určil pro žáky tamějších škol středních, přece zajisté posloužil spískem tím i přátelům botaniky vůbec, zvláště mladším. Pro žáky zvláště jest spis ten důležit, ježto květ mnohých stromů zřídka jim bývá na snadě a dosud knihy nemáme, podle níž vůbec by bylo lze mnohé cizokrajné stromy určiti. Z té příčiny často žáci v rozpacích jsou, kterak by neznámý strom nebo keř si určili. Kdežto literatura německá honosí se četnými spisy toho druhu, u nás, jak již jsme pověděli, spisů takových nadobro jsme dosud postrádali . . . Prof. Tesař učinil počátek a zajisté počátek velmi zdařilý. Znaky voleny jsou takové, že i začátečníkům podle nich lze určovati jistě a bezpečně, terminy vesměs jsou ze školy známy. Avšak domníváme se, že by cena spisu ještě zvýšena byla, kdyby byl spisovatel založil klíč svůj pouze na antithetech, by rozdíly tím jasněji vynikaly. Někde ovšem toho spis. dbal, ale obyčejně položil 3 i 4 abychom řekli these hned za sebou: na př. str. 11. oddíl III. čís. 2. Snad by lépe bylo takto rozlišiti: a) Větve trnem ukončené — b) Větve beztrnné. A teprve pak rozvésti zase oddíl *b* takto: listy jednoduše pilovité — listy dvakráte pilovité atd. Tím by žák bezpečněji kráčel a pozorlivost jeho by se neunavovala a zbytečně nenapínala. Také by vhodno bylo, aby znaky nejdůležitější jako opora a základ alespoň *proloženým písmem* vytištěny byly. Na jediném místě zdá se nám, že znak rozlišovací volen nedosti vhodně: při jmélí a ochmetu. Spisovatel rozlišil stromy a keře o vstříčných listech celokrajných na dvě skupiny: cizopasné — necizopasné. Znak ten sice se hodí pro toho, kdo oba keříky sám sbíral a v přírodě pozoroval, dostal-li však náhodou usušené jich větvičky, v nesnázích se ocitne, chce-li je dle klíče určiti. Na některých místech jsou znaky tuze stručny a tudíž nejasny, na př. str. 14. při Acer Negundo L.: „Květy 2domé s listím," zajisté by slůvko „raší" vhodně doplnilo větu, jejíhož smyslu mnohý žáček se nedomyslí. I zkráceniny a stilisace nevždy vhodny jsou, ba i smysl mnohdy ruší (na př. při Acer Negundo; str. 1. oddíl I. č. 3. „listy 2řadě hřebenité" i j.).

Že spisovatel vůbec nepojal do klíče rodů: „Salix, Rubus, Rosa," toho schváliti nemůžeme. Jsouť ovšem právě ty rody „crux botanicorum" i když po ruce jsou květy, listy, plody, větévky plodné i neplodné atd., leč snad přece bylo by bývalo možno, uvésti z nich aspoň druhy nejobyčenější. V té příčině ukazujeme ke spisu: „Dr. Alois Pokorný's: Oesterreichs Holzpflanzen" — jehož spisovatel v seznamu pramenů neuvádí — kde provedeno jest určování všech druhův oněch 3 rodů podle listův. Ovšem, že by bylo třeba sáhnouti i ke znakům mimořádným (na př. zda jsou větévky lysy, pýřity, chlupaty, jaké jsou nervy sekundérní, tertiérní, k povaze žlázek, zoubkův atd.), leč uvedením tím práce byla by pozbyla své neúplnosti. Avšak výtka tuto uvedená jest jediná, již záslužné práci té lze vytknouti.

Celkem uvedl v klíč spisovatel přes 170 druhův. Aby ani systematika zanedbána nebyla, připojeno jest ke každému druhu číslo, jež ukazuje k příslušným čeledém, jichž seznam na konci spisu jest uveden.

Z nedopatření tiskových uvádíme: Na str. 13. č. 4. místo „*h*orkem" stoj „*k*orkem"; na místě „odr*u*da" správněji jest psáti „odr*ů*da"; „*sází*" na místě „sázejí" (několikráte, str. 10. předposlední řádek s dola, str. 14. při 4. a j.); na str. 14. při 3. na místě „hroznech" vytištěno „hranech"; na místě „postra*ni*" stoj „postra*nní*" (str. 14. č. 4.); na str. 18. č. 7. (při střemše) čteme „splo*t*ěné" na místě „splo*št*ěné". Nepatrnějších a snadno opravitelných chyb pomíjíme.

Výtky, jež tuto jsme učinili, jsou celkem nepatrny a nijak hodnota spisu jimi netrpí. Opravdově z toho se těšíme, že spisovatel odhodlal se práci tu na se vzíti a tiskem ji vydati. I doporučujeme ji nejvřeleji. *Alex. Bernard.*

3. **Die Wettervorhersage** von W. J. van **Bebber**. Eine praktische Anleitung zur Wettervorhersage auf Grundlage der Zeitungswetterkarten und Zeitungswetterberichte. Für alle Berufsklassen. Im Auftrage der Direction der deutschen

Seewarte. Mit zahlreichen Beispielen und 103 Abbildungen. Stuttgart 1891. 8°. 171 str. Cena 4 marky.

Věčší časopisy denní přinášívají ve svých sloupcích povětrnostní prognosy, zprávy a listy cizojazyčné mnohdy i mapy. Tažme se po praktickém významu všeho toho a užasneme — neníť téměř žádný. Obecenstvo těm číslům a liniím nerozumí, nejsouc pro to náležitě vědecky připraveno. Odborní moderní meteorologové měli by se snažiti, aby se pro nauku o povětrnosti vzbudil opravdový zájem v širokých třídách společnosti, měli by svoji vědu popularisovati. Meteorologie toho zvláště potřebuje. To velmi dobře pocítila „Deutsche Seewarte" v Hamburgu, nejpřednější to ústav evropský svého druhu a člen její, odborný přednosta Bebber vydal tuto knihu.

Bebber zabývá se předpovídáním povětrnosti na základě meteorologických dat pozorovacích již plných 15 roků; není nikoho schopnějšího, jenž by podobný návod mohl napsati. Pro toho, kdo zná téhož spisovatele veliké dílo „Handbuch der ausübenden Witterungskunde", jest spis tento vlastně starým známým.

Spisovatel jest přesvědčen, že povětrnostní zprávy, mapy i prognosy budou jen tehdy míti opravdový užitek, když bude skutečná jich hodnota obecenstvem řádně poznána a oceněna. Obecenstvo nesmí pokládati prognosy ústředních ústavů meteorologických za „výrok orakula", naopak musí se snažiti, aby si utvořilo na základě materialu, v časopise uveřejněného, samostatný obraz o stavu a průběhu povětrnosti, musí hleděti uvésti s tím v souhlas pozorování místní a pak teprve upraviti si prognosu. Přítomná kniha má úkolem, uvésti čtenáře v zákony předpovídání povětrnosti na základě vědeckém, tak aby se stal spůsobilým, tvořiti si samostatný úsudek o výjevech povětrnostních, aby byl s to na základě daného materialu sám počasí předpovídati. Kniha tato jest tedy pro každého, ať hospodáře, ať námořníka, ať učitele nebo kohokoliv jiného. Učiteli věd přírodních nahodí se zvláště často příležitosť i potřeba, aby promluvil o těch kterých otázkách z praktické nauky o povětrnosti. Žáky bude zajisté velmi těšiti, když učitel na základě časopiseckých zpráv meteorologických na tabuli před jich očima bude kresliti povětrnostní mapu toho kterého dne; nabudouť pojednou přehledu o současném stavu povětrnosti v Evropě nebo v kterékoli jiné části země, kde se vůbec konají pozorování meteorologická. Naše učebné knihy fysiky, k nimž bývá cosi z meteorologie připojováno, neobsahují po této stránce ničeho.

Spisovatel, předeslav stručný úvod historický, pojednává o zpracování povětrnostního materialu telegrafického, o základech prognosy, o tlakoměrných maximech a minimech, o drahách (Zugstrasse) barometrických depressí, na nichž závisí stav povětrnosti v Evropě; v kapitole šesté podává návod k prognose na základě povětrnostních map a končí výkladem, kterak se má při předpovídání bráti ohled na pozorování místní.

Bohatému textu přidáno skoro 200 synoptických, hlavních a vedlejších map, jež mluví ke čtenáři ještě daleko zřetelněji než text, sám velmi zřetelný.

Knihu tuto lze učitelům věd přírodních i professorským knihovnám veškerých našich ústavů středních vřele doporučiti. *J. Frejlach.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Athenaeum. Redaktor Jos. Kaizl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 seš. o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 4.

Časopis českého studentstva. Redaktor Ant. **Hajn.** Nakladatel K. St. **Sokol.** Předplatné ročně (20 sešitů o 1 archu) 3 zl. 50 kr. Roč. IV. Číslo 1.

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a **Fr. Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XVI. Sešit 1.: Komenského

rodná krajina (Fr. Slavík). — O zřízení bývalého pořádku lazebnického a bradyřského na Moravě (Ant. Rybička). — Statistické výkazy o katolické reformaci na Moravě a v rak. Slezsku v letech 1661—1678 (Ant. Rezek). — Kostel v Lideřovicích jakožto příspěvek ku charakteristice naší gotiky XIV. věku (Jaroslav Janoušek). — Smržické právo horenské (Fr. Rypáček). — Františka Stránecká. (K. Kořínek). — Kandidatury krále Přemysla Otakara II. na německý trůn (Josef Pekař). — Archivní rozhled (Fr. Kameníček). — Umělecké a vědecké zprávy. — Literatura.

Časopis Musea království Českého Redaktor Ant. **Truhlář.** Ročník LXV. Svazek 4.: Přednesení jednatele ve valném shromáždění společnosti Musea království Českého dne 15. prosince 1891. — Drobné příspěvky k českým dějinám v XVII. století. (Ant. Rezek.) — O některých knihách prostonárodní četby české ve století XVI. (Ant. Truhlář.) — J. A. Komenského řeč při pohřbu paní Estery Sádovské a poslední pořízení této šlechtičny. (Ad. Patera.) — Evangelium Nikodemovo v literaturách slovanských. (J. Polívka.) — Dvoje rýmované skládání o věcech sedlských z let 1538 a 1763. (Jos. Kalousek.) — Lidové zábavy, obyčeje a pověry na den sv. Jana Křtitele. (Č. Zíbrt.) — Lidová léčba u haličských Malorusů. (Fr. Řehoř.) — Dodatky biografické a knihopisné. — Hlídka literární.

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník III. Svazek 10.—12.: Homérská věrouka (K. Nägelsbach, vyd. G. Autenrieth, př. za redakce G. Jančeveckého). Řečnictví Řekův a Římanův (R Volkmann, př. N. Verigin). Methoda prací v mechanismu výpočtu celých abstraktních čísel (V. Ipatov). Dětský svět v dílích Dostojevského (P. Polčzinskij). Vzpomínky starého paedagoga (E. Ziel, př.). Povzbouzeti čili pobádati (A. Obrazcov). Horatius v gymnasijní učbě (O. Weissenfels, př.). Iliada a Odyssea Homerova u výkladě historika řecké literatury V. Christa (E. Kiričinskij). Kritika.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 1.—2.: Kaplička v lese (K. Pittnerová). Zmařené žití (J. Karásek). Pomsta (M. Hájek). Z bojiště života (L. Hoskovec). Staré listiny (K. Hovorka).

Listy průmyslové. Redaktor Alois **Studnička.** Nakl. F. L. Popelka v Jaroměři. Cena ročně (52 čísel o 8 str.) 5 zl. 4°. Ročník II. Číslo 1.—2.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 2.—3.

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor“ v Hořovicích. 4°. Ročník 1892. Číslo 1.: Úryvky z dějin hudebních (J. Debrnov).

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník III. Číslo 1.: Z říše hádanek (Ž. Podlipská). Soška P. Marie (táž). Svobodníci (Al. Dostál). Přes práh (G. Náchodská). Arabská pohřební slavnost (hr. Fr. Thun). Ptactvo v podání národním (J. Krecar). Marie (J. Jakobsen, př. V. Petrů). Divadelní vlak (Ž. Podlipská). Na poušti (L. Archleb).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Číslo 5.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XIII. Číslo 2.—3.

Naši mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XVIII. Číslo 1.: V královském sousedství (Al. Dostál). Smrt krále pouště (K. Rais). O železe a jeho výrobě (Fr. Polívka). Potápěči (K. Klír). Tisíc dolarů za ruku (Fr. Faustýn). Mezi nebem a zemí (J. Verne). Z Prahy k moři Baltskému v baloně (J. Vilímek).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 2.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert**. Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XII. Číslo 48.—52.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl**. Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 2.—3.: V činnosti naše spása. Hry mládeže (A. Jandl).

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov**. V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 50.—51.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozár **Hurban** (Vajanský). V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 1.: Mišo (Martin Kukučin). *Dobryňa a Zlatovláska (Svetozár Hurban Vajanský). Floristom slovenským (Andrej Kmeť). Magické recepty z Bošáckej doliny a okolia (J. L. Holuby). Skalka (A. Lombardini). Kristus hosťom u mužíka (N. S. Lieskov). *Už opadalo (Ludmila Podjavorinská). *Do pamätníka (Damascéna). *Zradca (Somolický). Tučná paní (B—y). Slovenský jazyk (Ľ. Rizner). Beseda. Literatúra.

Světem. Red. H. **Wahner**. V Praze 1892. Nakl. V. Staňka. 4°. Roč. IV. Číslo 1.

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý**. Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Roč. II. Číslo 31.—33.: Pletivo současnosti (Em. Makovička). J. B. Herbart (J. Zbroj).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut**. V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 6—7.: Blatnice smrdutá (Fr. Bayer). Nové museum české ve světle číslic (J. Lech). Sbírky škodného hmyzu na výstavě (K. Polák). O kolmých březích mořských. Kolísání osy zemské a pohyb polu nebeského. Indické fíky. Vrch Milá (F. Bubák). Z dějin lesní zvířeny.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý**. Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 2.—3.: Zbabělec (J. Richepin, př. M. Béňa). V rákosí.

Věstník král. České Společnosti nauk. Za r. 1891. Nákl. vlastním. 8°. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná. 299. Cena 3 zl. Obsah: Höfer C. R.: Über die Bastarddynastien des ausgehenden Mittelalters. — Menčík F.: Příspěvek k literatuře překladové. Pořádek bratrstva zlatnického v Praze a jeho stanovy z r. 1324. Výslech Valdenských r. 1340. — Nedoma V.: Boleslavský kodex z doby husit. — Podlaha A.: Hammerschmiedova Historia Pragensis. — Prusík F. X.: Kronika o Rohovém Sayfrydovi. — Rybička A.: Kněží chrudimští z XV.—XVII. st. — Teige J.: Různočtení legend o čes. svatých z rkp. kr. dvorní a státní knihovny mnichovské. — Třída mathematicko-přírodovědecká. 407. Cena 3 zl. 70 kr. Obsah: Augustin F.: Schwankungen des Wasserstandes der Moldau. — Čelakovský L.: Resultate der botan. Durchforschung Böhmens im Jahre 1890. Popis nového druhu „Sněženky“ Galanthus gracilis. — Hansgirg A.: Algologische u. bacteriologische Mittheilungen. — Kušta J.: Bludné valouny a stopy mesozoické flóry u čes. permu. — Láska V.: O jisté transformaci rovnic pohybu elliptického. Zur Berechnung der absoluten Störungen. Über die Verbesserung der Bahnelemente. — Lerch M.: Zur Theorie der unendlichen Reihen. — Machovec F.: Über die Krümmungsmittelpunkte der Dreiecks-Curven. — Mareš F.: Über elektrischen Nervenerregung. Ein neues Federmyografion. — Mrázek A.: Příspěvky k vývojezpytu některých tasemnic ptačích. O hermafroditismu u copepodů. — Pařízek P. & Šulc O.: Optické konstanty rhamnosy. — Perner J.: O radioláriích čes. útvaru křídového. — Slavík A.: Die Schichten des hercynischen Procaen — oder Kreidegebietes ihre Deutung u. Vergleichung mit anderen Kreide gebieten. Die Ablagerung der Gracialperiode u. ihre Verbreitung in Nordböhmen. — Sucharda A.: Poznámka o křivce vratu jisté plochy různosměrek 6. stup. - Vávra V.: Kritisches Verzeichniss der Ostracoden Böhmens. — Vejdovský F.: K nauce o tvoření střev. epithelu a vývoji zažívacího

ústrojí annulatů vůbec. Poznámky ke zprávě H. Fola: Contribution à l'histoire de la fecondation. — Zahálka Č.: O souvrství glaukonitického vápnitého slínu v Polabí litoměřicko- mělnickém.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hatel K. Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLII. Sešit 12.: Zur nikomachischen Ethik des Aristoteles. Zur Seelenlehre des Aristoteles (J. Zahlfleisch). Zu Plinius dem Jüngeren (R. Novák). Goethe, Gränzen der Menschheit (H. Herzog). Drobnosti.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 1.: V bazarech tuniských. (J. Guth).

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 2.: Živočišný sval obdivuhodným motorem (F. Mareš). Drobnosti.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1891. Svazek 12.: Rukopisy s byzantskými miniaturami v kněhovnách Benátských, Milánských a Florenckých (E. Rědin). K otázce o boji Polsky s Litvo-Rusí o Halicko-Vladimírsko. Ruská Akademie nauk. O maturitních zkouškách v r. 1890. Sedmý mezinárodní zdravotní sjezd v Londýně (A. Giršgorn). K Fotiovi (S. Ž.) Z básní Tyrtaiových (př. V. L.). Z básní Biona Smirenského (př. V. L.). Z básní Moscha Syrakuského (př. V. L.).

Böhmische Studien. V. Laurin oder der kleine Rosengarten. VI. Die kleinere Katharinenlegende. VII. Rada otce synovi. VIII. Reineri Fagifacetus. Liber parabolarum Alani. IX. Disticha Catonis. X. Vita Pilati. XI. Bücher des alten Testamentes. Neues Testament. XII. Botanisch medicinisches Glossar. Vydal A. **Brückner.** Zvláštní otisky z Jagićova Archivu XIII. XIV. 8°. 25. 45.

Mythologische Studien von A. **Brückner.** Zvláštní otisk z Jagićova Archivu. XIV. 8°. 32.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** V Praze, 1891. Nakladatel I. L. Kober. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Seš. 7. a 8.

Mantegazzy P. vybrané spisy. 8°. Cena seš. (o 48 str.) 25 kr. Díl III.: Mantegazzova Physiologie záliby. Sešit 20. (dok.). Sešit 21.: Mantegazzova Physiologie krásna.

Finanční věda. Vykládá J. **Kaizl.** Část I.: Kniha I. Hospodářství veřejné a finanční věda. Kniha II.: Druhy a vývoj financí. 2. vyd. V Praze, 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. VIII. 159. Cena 1 zl. 40 kr.

Edison. Jeho život a vynálezy. Americké črty od Em. Dürera. S mnoha vyobrazeními. V Praze, 1892. Nakl. týž. 8°. 103. C. 1 zl. — Kniha jmenovitě mládeži studující velice poučna.

Kulturní historie. Popisuje Č. **Zíbrt.** V Praze 1892. Nakl. týž. 8°. II. 122. C. 1 zl. 20 kr.

Klassikové řečtí a římští v rouše českém. Red. Tim. **Hrubý.** Nákladem Höfra a Kloučka v Praze. m. 8°. Sešit 3.: Ciceróňův Laelius o přátelství, př. Jos. Krejčí. 47. C. 25 kr. — Sešit 4.: Sofokleův Oidip na Kolóně, př. Tim. Hrubý. 63. C. 30 kr.

Kronika Dalimilova. Podle rukopisu Cambridgeského k tisku upravil V. E. **Mourek.** V Praze, 1892. Nákladem české akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. 8°. XI. 176. Cena 1 zl. 40 kr. — Vydavatel se velice zavděčil vědě filologické, že dal otisknouti pečlivý opis svůj se vší možnou věrností, neboť ku kritickému vydání Dalimilovu jest potřebí nejdříve otisků všech dosud známých rukopisů. Velmi úhledné vydání Cambridgeského Dalimila jest opatřeno fototypií dvou listův, seznamem kapitol a jmen osobních.

Komenského život a práce. Vypravuje Jos. **Klika.** S 16 vyobrazeními. V Praze, 1892. Nakl. Ústřední spolek jednot učitelských. 8°. II. 108. C. 80 kr. — Literatura o Komenském se úžasně množí; každý dobrý příspěvek jest vítán.

K nejzdařilejším v poslední době vyšlým spisům toho druhu patří spis Klikův, jenž použil i novějších bádání domácích i cizích. Kniha psána přehledně a plynně, úprava pak jest úhledna.

M. Tulii Ciceronis pro T. Annio Milone, pro Q. **Ligario, pro rege Deiotaro** orationes. Scholarum in usum edidit Rob. **Novák**. Pragae 1892. Nakl. A. Storch. 8°. VIII. 69. C. 40 kr.

Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české. Uspořádal Fr. *Bílý*. V Telči 1891. Nákladem Em. Šolce. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Sešit 5.—7. obsahujou výňatky nové školy od Hálka po Vrchlického.

Pohádkové večery. Nakl. Fr. Bačkovský. V Praze, 1891. 16°. Cena sešitu (o 32 str.) 5 kr. Svazek 20.—30.: Tři zlaté vlasy Děda-Vševěda. Král času. Uhlíř a čarodějník. Dlouhý, Široký a Bystrozraký. Almužna. O zlatém kolovrátku. O labuti. Lesní žínka. O černé princezně. Štěstí a Neštěstí. Sedm krkavců. Jak švec čerta ošidil. Sirotek v Radhošti. O hloupém Honzovi. Matka. Jak se učil švec krásti. Potrestaná lakota. Chytrý dědeček. Karolinka. O zkušeném princi. Chytrý uhlíř. Zakletý zámek. Jak se stal sedlák mýtným. Lakotný hospodář.

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 3.: Kocour. Na útěku. Za deště ve venkovském hótelu. Po letech na bále. V landjachtě. Něco z přírodopisu.

Stručný slovník paedagogický. Redaktoři Jos. **Klika** a Jos. **Sokol.** V Praze 1890. Nákladem Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 9.—13.: (II. dílu seš. 3.) obsahujou opět hojné delší kratší články školstva některak se týčící od Doktrinářství — Hluchoněmí. K některým článkům připojeny jsou názorné tabulky nebo vyobrazení. Přáti jest slovníku paed. co nejhojnějšího odbytu, by mohl i na dále tak zdárně pokračovati.

Struny posvátné. Modlitby veršem. Složil M. **Kovář.** V Praze, 1891. Nakl. Cyrillo-Methodějská kněhtiskárna. 16°. 249. C. 50 kr.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 3. a 4.: Sebrané spisy Frant. Stránecké (pokrač.).

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1891. m. 8°. Cena sešitu (o 64 str.) 25 kr. Sešit 15.—16.: (str. 120.—256.)

Comenius-Studien. Heft I.: Was muss uns veranlassen im J. 1892 das Andenken des A. Comenius festlich zu begehen? Vortrag von A. **Castens.** V Znojmě 1892. Nakl. Fournier & Haberler. 8°. 24. C. 25 kr.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Výnosem ministerským ze dne 20. prosince 1891, čís. **2203.** zavádějí se **pětileté legitimace** pro státní úředníky **k jízdě po rak. drahách;** avšak budou se koncem každého roku předkládati k novému potvrzení.

Rozmanitosti.

— **Do státní správy převzaty** budou od 1. září 1892: ob. reálka Rakovnická a Českolipská, ob. gymnasium Kadaňské a Mostské, městská střední škola Pražská, jež bude rozdělena ve dva samostatné ústavy: v gymnasium s kreslením a v reálku.

Statistika středního školstva Rakouského, požívajícího práva veřejnosti za školní rok 1891—1892.

A. V příčině objemu, vydržovatelův a jazyka vyučovacího.

I. GYMNASIA.

Země korunní	Počet celkem	Kategorie dle objemu				Vydržovatelé							Jazyk vyučovací						
		Nižší gymn.	Reálné gymn.	Vyšší gymn.	Reál a vyšší gymn.	Stát	Země	Obec	Biskup	Řád	Fond	Soukromník	německý	český	polský	rusínský	srbsko-charv.	vlaský	utraquistický
Rakousy Dolní	25	1	2	17	5	12	5	3	—	3	1	1	25	—	—	—	—	—	—
Rakousy Horní	4	—	—	4	—	3	—	—	—	1	—	—	4	—	—	—	—	—	—
Solnohrady	2	—	—	2	—	1	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—
Tiroly	8	—	—	8	—	3	—	—	1	4	—	—	6	—	—	—	—	1	1
Vorarlberg	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Štyrsko	8	3	—	5	—	4	2	—	1	—	—	1	7	—	—	—	—	—	1
Korutany	3	1	—	2	—	2	—	—	—	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—
Krajina	4	2	—	2	—	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3
Gorice	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Terst	2	—	—	2	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—
Istrie	2	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—
Dalmácie	4	—	—	4	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—
Čechy	52	4	3	37	8	38	—	12	—	2	—	—	22	30	—	—	—	—	—
Morava	21	2	2	16	1	18	2	1	—	—	—	—	13	8	—	—	—	—	—
Slezsko	5	—	—	5	—	4	—	—	—	—	—	1	4	1	—	—	—	—	—
Halič	27	2	—	24	1	25	—	—	—	2	—	—	2	—	23	1	—	—	1
Bukovina	3	—	—	3	—	2	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	—	1
Úhrn	172	16	7	133	16	125	9	17	3	13	2	3	95	39	23	1	3	4	7

II. REÁLKY.

Země korunní	Počet celkem	Kateg. d. objm.		Vydržovatelé					Jazyk vyučovací				
		Nižší reálky	Vyšší reálky	Stát	Země	Obec	Fond	Soukromník	německý	český	polský	srbsko-charv.	vlaský
Rakousy Dolní	16	6	10	7	3	3	—	3	16	—	—	—	—
Rakousy Horní	2	—	2	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Solnohrady	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Tiroly	3	1	2	3	—	—	—	—	2	—	—	—	1
Vorarlberg	1	1	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
Štyrsko	3	1	2	2	1	—	—	—	3	—	—	—	—
Korutany	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Krajina	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Gorice	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Terst	2	—	2	1	—	1	—	—	1	—	—	—	1
Istrie	1	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—	—	—
Dalmácie	2	1	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Čechy	21	3	18	16[1])	—	4	—	1	10	11	—	—	—
Morava	15	3	12	3	12	—	—	—	12	3	—	—	—
Slezsko	4	—	4	4	—	—	—	—	4	—	—	—	—
Halič	4	1	3	4	—	—	—	—	—	—	4	—	—
Bukovina	1	—	1	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
Úhrn	79	18	61	49	16	9	1	4	57	14	4	1	3

[1]) V Lokti vydržuje vyšší třídy obec.

B. Objem a vyučovací jazyk středních škol v příčině jich vydržovatelův.

Školy střední	Vydržovatelé	Počet celkem	Kategorie dle objemu: neúplné	Kategorie dle objemu: úplné	Jazyk vyučovací: německý	český	polský	rusínský	srbsko-charv.	vlaský	utraquist.
Gymnasia	Stát	125	6	119	61	30	21	1	3	3	6
	Země	9	5	4	9	—	—	—	—	—	—
	Obec	17	6	11	8	8	—	—	—	1	—
	Biskup	3	1	2	3	—	—	—	—	—	—
	Řád	13	3	10	11	—	2	—	—	—	—
	Fond	2	—	2	1	—	—	—	—	—	1
	Soukromník	3	2	1	2	1	—	—	—	—	—
Úhrn		172	23	149	95	39	23	1	3	4	7
Reálky	Stát	49	9	40	33	9	4	—	1	2	—
	Země	16	4	12	14	2	—	—	—	—	—
	Obec	9	1	8	6	2	—	—	—	1	—
	Fond	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—
	Soukromník	4	4	—	3	1	—	—	—	—	—
Úhrn		79	18	61	57	14	4	—	1	3	—

C. Celkový přehled.

Školy střední	Počet celkem	Kategorie dle objemu: neúplné	Kategorie dle objemu: úplné	Vydržovatelé: Stát	Země	Obec	Biskup	Řád	Fond	Soukromník	Jazyk vyučovací: německý	český	polský	rusínský	srbsko-charv.	vlaský	utraquist.
Gymnasia	172	23	149	125	9	17	3	13	2	3	95	39	23	1	3	4	7
	%	13.37	86.63	72.68	5.23	9.88	12.21				55.23	22.68	13.37	8.72			
Reálky	79	18	61	49	16	9	—	—	1	4	57	14	4	—	1	3	—
	%	22.78	77.22	62.03	20.25	11.39	—	—	6.33		72.15	17.72	10.13				
Úhrn	251	41	210	174	25	26	3	13	3	7	152	53	27	1	4	7	7
	%	16.33	83.67	69.32	9.96	10.36	10.36				60.56	21.11	10.76	7.57			

Poznámky. 1. Mezi 79 reálek vpočteny jsou vyšší třídy reální combinované školy střední v Praze a nižší třídy reální st. střední školy v Liberci.

Ježto se tudíž combinované střední školy počítaly jak mezi gymnasii tak mezi reálkami, jest celkový počet středních škol, mají-li se považovati za jednotky, zmenšiti o 2, pročež jest jich *vlastně 249.*

2. Střední školy, jež se rozšiřujou nebo přeměňujou, připočetly se k té kategorii, jíž budou patřiti, až budou doplněny nebo přeměněny.

3. V stavu středních škol staly se proti škol. roku 1890—91 tyto změny:

a) do státní správy převzata obecní gymnasia v Kadani a Slaném.

b) Přeměněny jsou:

α) státní střední škola v Kutné Hoře ve vyšší reálku; jeť I., V., VI. a VII. třída reální a II., III. a IV. třída reálního gymnasia;

β) obecní reální gymnasium v Třeboni v obecní nižší gymnasium.

c) Rozšiřujou se:

α) gymnasia: v XIX. okrese Vídeňském (Döblingu, I. až VII. tř.), v Roveretě a Kotoru (I. až V. tř.), v Pulji (I. až III. tř.), v Uherském Hradišti, Kroměříži, Bochni a Jaroslaví (I. až VIII. tř.);

β) reálky: v Štýru (I. až V. tř.), v Plzni čes. (I. až VII. tř.).

d) Na st. středních školách, jež se mají zrušiti neb redukovati, ubyly:

α) na combinované škole střední v Táboře VII. tř. vyšší reálky;

β) na české střední škole Plzeňské 3 vyšší třídy reální.

e) Zrušena jest soukromá nižší reálka Frant. Meixnera v VIII. okrese Vídeňském.

f) Soukromé nižší gymnasium Frant. Meixnera v VIII. okrese Vídeňském přešlo v majetek Karla Langra.

Výkaz

počtu veřejného žactva na středních, práva veřejnosti požívajících školách v Rakousku počátkem školního roku 1891—92.

A. Gymnasia.

Rakousy Dolní.

Vídeň, I. okr., akad. st. G.	480	(— 7)[1]
„ I. „ Skot. G.	379	(— 35)
„ I. „ Frant. Jos. st. G.	333	(+ 6)
„ II. okr. ob. rgG.	495	(+ 3)
„ II. „ st. G.	482	(+ 17)
„ III. „ „ „	512	(+ 35)
„ IV. „ Terez. G.	342	(— 12)
„ IV. „ st. G.	293	(+ 15)
„ VI. „ ob. rgG.	476	(+ 23)
„ VIII. okr. st. G.	508	(+ 28)
„ VIII. okr. Langrovo soukr. g.	74	(+ 3)
„ IX. okr. st. G.	388	(— 19)
„ XII. „ „ „	311	(— 28)
„ XVII. „ „ „	331	(— 15)
„ XIX. „ ob. „ (7 tř.)	401	(+ 35)
Baden zem. rgG.	227	(+ 3)
Sv. Hypolit zem. rgG.	216	(+ 11)
Kremže st. G.	241	(— 1)
Medlík klášt. G.	215	(— 16)
Nové Město za Vídní st. G.	212	(— 11)
Oberhollabrunn st. G.	269	(— 3)
Rohy zem. rgG.	207	(+ 2)
Seitenstetten klášt. G.	372	(+ 16)
Štokrava zem. rg.	110	(+ 8)
Vejdov nad Dyjí zem. rg.	73	(+ 3)
	7947	(+ 61)

Rakousy Horní a Solnohrady.

Linec st. G.	609	(+ 15)
Cáhlava (Freistadt) st. G.	174	(+ 7)
Kremsmünster Bened. G.	357	(+ 3)
Ried st. G.	216	(+ 17)
Solnohrad st. G.	262	(+ 12)
„ Borrom. soukromé G.	194	(— 4)
	1812	(+ 50)

Tiroly a Vorarlberg.

Insbruk st. G.	287	(— 25)
Bozen Františk. G.	301	(— 19)
Brixen August. G.	312	(+ 30)
„ bisk. soukr. G.	284	(— 5)
Hall Františk. G.	210	(— 17)
Meran Benedikt. G.	260	(+ 14)
Rovereto st. G. (5 tř.)	133	(+ 28)
Trident st. G. {8 vlas. tř. 229 (— 32); 8 něm. „ 142 (— 5)}	371	(— 37)
Feldkirch st. rgG.	150	(— 10)
	2308	(— 41)

Štýrsko.

Hradec I. st. G.	520	(— 16)
„ II. „ „	500	(+ 37)
„ bisk. g.	146	(+ 10)
„ Scholzovo soukromé g. (3 tř.)	51	(+ 20)
Celje st. G.	335	(— 5)
Lubno zem. G.	217	(— 1)
Maribor st. G.	331	(— 6)
Ptuj zem. G.	114	(+ 19)
	2214	(+ 58)

[1] Proti loňsku.

Korutany.

Celovec st. G.	436	(+ 16)
Bělák „ „	209	(+ 13)
Sv. Pavel Benedikt. g. .	156	(+ 7)
	801	(+ 36)

Krajina.

Lublaň st. G.	615	(+ 38)
„ „ g.	391	(+ 53)
Chočevje st. g. . . .	102	(+ 9)
Nové Město (Rudolfswerth) st. G. . . .	218	(— 8)
	1326	(+ 92)

Gorice, Terst, Istrie.

Gorice st. G.	428	(+ 13)
Terst „ „	474	(— 14)
„ ob. G.	398	(— 11)
Kopr (Capo d'Istria) st. G.	263	(+ 5)
Pulja st. g. (3 tř.) . .	96	(+ 36)
	1659	(+ 29)

Dalmacie.

Kotor st. G. (5 tř.) . .	101	(+ 17)
Dubrovník st. G. . . .	215	(+ 4)
Split st. G..	267	(+ 4)
Zader „ „	205	(+ 23)
	788	(+ 44)

Čechy.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Benešov ob. g. . . .	122	(+ 12)
Boleslav Mladá st. G. .	347	(— 15)
Brod Německý „ „ .	289	(+ 9)
Budějovice st. G.. . .	431	(— 42)
Bydžov Nový ob. rgG. .	275	(— 20)
Čáslav ob. g.	189	(+ 9)
Domažlice ob. G.. . .	207	(— 21)
Hradec Jindřichův st. G.	257	(+ 7)
Hradec Králové st. G. .	455	(— 25)
Chrudím st. rgG. . . .	448	(+ 22)
Jičín st. G.	310	(+ 22)
Klatovy st. rgG. . . .	317	(+ 4)
Kolín „ „	417	(+ 1)
Litomyšl st. G. . . .	280	(— 17)
Mýto Vysoké ob. G.. .	324	(— 16)
Pelhřimov ob. G.. . .	296	(— 4)
Písek st. G.	277	(— 18)
Plzeň st. G.	326	(— 29)
Praha akad. st. G. . .	570	(— 29)
„ Spál. ul. st. rgG.	437	(+ 18)
Praha Truhl. ul. st. G. .	455	(— 14)
„ Žitná ul. st. G. .	695	(+ 65)
„ ob. {rgG. . 458 (+ 26) / R. . . 49 (— 9)}	507	(+ 17)
Příbram st. rgG. . . .	416	(— 10)
Roudnice ob. rgG. . .	231	(+ 39)
Rychnov st. G. . . .	249	(— 14)
Slané st. G.	242	(— 7)
Smíchov st. rg. . . .	197	(— 23)
Tábor st. G.	294	(+ 66)
Třeboň ob. g.	138	(+ 5)
	9998	(—426)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Broumov Benedikt. G. .	187	(+ 2)
Budějovice „ „ .	320	(+ 4)
Hostinné „ „ .	191	(— 9)
Cheb „ „ .	283	(— 10)
Chomútov ob. g. . . .	265	(+ 3)
Kadaň st. G.	273	(— 17)
Krumlov st. G. . . .	190	(+ 48)
Landškroun st. G. . .	184	(— 23)
Liberec st. {G. . . 195 (+ 1) / r. . . 96 (— 4)}	291	(— 3)
Lipá Česká st. G. . .	206	(— 2)
Litoměřice „ „ . .	277	(+ 5)
Most ob. G.	230	(+ 3)
Plzeň Praemonst. G.. .	461	(— 41)
Praha MStr. st. G. . .	268	(— 41)
„ Příkopy st. G. .	459	(— 35)
„ StM. „ „ .	281	(— 23)
„ Štěp. ul. „ „ .	418	(— 25)
Prachatice ob. rg. . .	166	(— 10)
Smíchov st. g.	95	(+ 6)
Stříbro „ G.. . . .	225	
Teplice ob. rg. . . .	161	(— 4)
Zateč st. G.	177	(— 7)
	5608	(—159)

Morava.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Brno st. G..	484	(— 7)
„ st. g..	146	(— [illegible])
Hradiště Uherské st. G.	384	(+ 1[illegible])
Kroměříž st. G. . . .	434	(+ [illegible])
Meziříčí Valašské st. G.	206	(+ [illegible])
Olomúc st. G..	469	(— 1[illegible])
Přerov „ „	231	(+ [illegible])
Třebíč „ „	283	(+ 1[illegible])
	2637	(+ [illegible])

b) S německým jazykem vyučovacím.

Brno I. st. G.	426	(— 34)
„ II. „ „	309	(+ 47)
Hradiště Uher. st. rgG.	235	(+ 16)
Hranice st. G.	206	(+ 2)
Jihlava „ „	220	(— 13)
Kroměříž st. G. . . .	227	(— 22)
Kyjov ob. g.	58	(+ 7)
Mikulov st. G. . . .	205	(+ 5)
Olomúc „ „ . . .	305	(— 23)
Šumberg zem. rg. . .	102	(+ 5)
Třebová Mor. st. G. . .	228	(+ 1)
Uňčov zem. rg. . . .	121	(+ 1)
Znojmo st. G.	246	(+ 15)
	2888	(— 3)

Slezsko.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Opava soukr. G. . . .	304	(+ 6)

b) S německým jazykem vyučovacím

Bílsko st. G.	319	(— 7)
Opava „ „	282	(— 12)
Těšín „ „	300	(+ 3)
Vidnava st. G. . . .	150	(— 16)
	1051	(— 32)

Halič.

Bąkovice-Chyrov Jesuit. soukr. g.	151	
Bochňa st. G.	370	(+ 70)
Brody st. rgG. (něm.) .	472	(+ 35)
Břežany st. G. . . .	386	(+ 20)
Bučač Basil. g. . . .	294	(— 26)
Drohobyč st. G. . . .	379	(+ 40)
Jaroslav „ „ . . .	382	(— 22)
Jasło „ „ . . .	507	(+ 38)
Kołomyja „ „ . . .	539	(+ 67)
Krakov Anenské st. G. .	561	(— 20)
„ Hyacinthské st. G.	476	(+ 4)
„ III. st. G. . .	559	(— 11)
Lvov akad. st. G. (rusín.)	462	(+ 11)
„ II. st. G. (něm.) .	550	(— 121)
„ Frant. Jos. st. G. .	1024	(+ 54)
„ IV. st. G. . . .	771	(— 35)
Přemyšl st. G.	836	(+ 56)
Řešov „ „	529	(+ 47)
Sambor „ „	397	(+ 31)
Sandec Nový st. G. . .	286	(— 26)
Sanok st. G.	324	(— 32)
Stanisłav st. G. . . .	622	(+ 22)
Stryje st. G.	329	(— 66)
Tarnopol st. G. . . .	503	(— 16)
Tarnov st. G.	599	(+ 59)
Vadovice st. G. . . .	251	(+ 13)
Zločov st. G.	267	(— 27)
	12826	(+ 316)

Bukovina.

Černovce st. G. . . .	726	(+ 1)
Radovce st. G. . . .	284	(+ 36)
Sučava {G. něm. 339 (+ 23); rumun. parall. (1-4 tř.) 124 (+ 7)}	463	(+ 30)
	1509	(+ 103)

Gymnasia celkem 55.676 (+ 160) žáků.

B. Reálky.

Rakousy Dolní.

Vídeň I. okr. ob. R. . .	532	(+ 12)
„ II. „ st. R. . .	516	(+ 28)
„ II. „ „ r. . .	274	(+ 8)
„ III. „ „ R. . .	450	(+ 9)
„ IV. „ ob. „ . .	506	(— 3)
„ V. „ st. r. . .	228	(+ 21)
„ VI. „ ob. R. . .	398	(+ 16)
„ VII. „ st. „ . .	512	(+ 27)
„ I. „ Döllova soukr. r.	84	(+ 17)
Vídeň III. okr. Reinerova soukr. r. . .	71	(+ 4)
„ VII. okr. Spenedrova soukr. r. .	144	(+ 26)
„ XV. okr. st. R. .	378	(+ 18)
„ XVIII. okr. st. R.	350	(+ 32)
Kremže zem. R. . . .	174	(+ 13)
Nové Město za Vídní zem. R.	150	(— 8)
Waidhofen n. Ipsou zem. r.	73	(+ 5)
	4840	(+ 173)

Rakousy Horní a Solnohrady.

Linec st. R.	235	(+ 2)
Štýr st. R. (5 tř.) . .	128	(— 48)
Solnohrad st. R. . . .	253	(+ 26)
	616	(— 20)

Tiroly a Vorarlberg.

Bozen st. r.	82	(+ 12)
Insbruk st. R.	328	(+ 55)
Rovereto st. R.	136	(— 7)
Dornbirn ob. r. (2 tř.).	47	(— 6)
	593	(+ 54)

Štýrsko.

Hradec zem. R. . . .	358	(+ 19)
„ st. r.	207	(+ 48)
Maribor st. R.	184	(+ 9)
	749	(+ 76)

Korutany a Krajina.

Celovec st. R.	225	(+ 24)
Lublaň st. R.	361	(— 27)
	586	(— 3)

Gorice, Terst, Istrie.

Gorice st. R.	227	(+ 19)
Terst st. R.	332	(+ 28)
„ ob. R.	585	(+ 25)
Pulja námoř. r.	89	(— 4)
	1233	(+ 68)

Dalmacie.

Split st. R.	172	(+ 32)
Zader st. r.	54	(— 7)
	226	(+ 25)

Čechy.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Budějovice soukr. r. . .	198	(+ 3)
Hora Kutná {st. R. (I, V—VII tř.) 130 (+ 99), st. rg. (II—IV tř.) 169 (— 99)}	299	
Hradec Králové st. R. .	335	(+ 3)
Jičín st. r.	291	(+ 41)
Karlín st. R.	463	(+ 22)
Pardubice st. R. . . .	535	(+ 53)
Písek st. R	265	(+ 24)
Plzeň st. R.	274	(+ 44)
Praha st. R.	632	(+ 36)
Rakovník ob. R. . . .	275	(+ 23)
	3567	(+ 601)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Budějovice st. R. . . .	271	(+ 3)
Karlín st. R.	253	(+ 16)
Lipá Česká ob. R. . .	287	(+ 24)
Litoměřice ob. R. . . .	479	(+ 41)
Loket {st. r. 116, ob. R. 25 (— 1)} . .	141	(— 1)
Plzeň st. R.	421	(+ 41)
Praha I. st. R.	476	(+ 22)
„ II. st. R.	253	(— 15)
Trutnov „ „ . . .	346	(+ 10)
	2927	(+ 141)

Morava.

a) S českým jazykem vyučovacím.

Brno st. R.	221	(— 2)
Prostějov zem. R. . . .	373	(+ 35)
Teleč zem. R.	256	(+ 47)
	850	(+ 80)

b) S německým jazykem vyučovacím.

Brno st. R.	369	(+ 65)
„ zem. R.	327	(— 21)
Hustopeč zem. r. . . .	93	(+ 5)
Jičín Nový zem. R. . .	246	(+ 26)
Jihlava zem. R. . . .	241	(— 4)
Kroměříž zem. R. . . .	186	(+ 27)
Olomúc st. R.	286	(+ 15)
Ostrava Mor. zem. R. .	321	(+ 55)
Prostějov zem. R. . . .	221	(— 1)
Rýmařov zem. r. . . .	110	(+ 13)
Šternberk zem. r. . . .	144	(— 8)
Znojmo zem. R. . . .	246	(+ 21)
	2790	(+ 207)

Slezsko.

Bílsko st. R.	292	(+ 19)
Krnov „ „	242	(+ 22
Opava „ „	339	(+ 3
Těšín „ „	240	(+ 15
	1113	(+ 59

Halič.

Krakov st. R.	447	(+ 29
Lvov „ „	431	(+ 67)

Stanislav st. R. . . . . 216 (— 7)
Tarnopol „ r. . . . . 84 (+ 20)
1178 (+ 109)

Bukovina.

Černovce řec.-or. R. . 450 (+ 39)

Reálky celkem 21.718 (+ 1589) žákův.

Oddělí-li se na středních školách combinovaných počet žákův reálních od počtu gymnasijních, jest celkem

žákův gymnasijních . . . 55.700 (+ 432)
„ reálních . . . . . . 21.694 (+ 1317)
dohromady . . 77.394 (+ 1749)

Obývatelstvo měst Českých po sčítání r. 1890.[1])

I. Města mající nad 10.000 obývatelův.

Město	Počet obývatelstva roku		
	1869	1880	1890
Praha (roku 1792: 73.780)	157713	162323	182530
Plzeň (roku 1831: 8343)	23631	38883	50150
Žižkov } (roku 1850: 410) .	5610	21212	41236
Kr. Vinohrady }		14831	34535
Smíchov	15382	24984	32646
Liberec (roku 1831: 10.595) . . .	22394	28090	30890
Budějovice (roku 1831: 7000) . . .	17413	23845	28501
Ústí n. L.	10933	16524	23723
Karlín	13384	17250	19540
Cheb	13463	17148	18483
Warnsdorf.	13180	15162	18473
Teplice (roku 1831: 2110)	10155	14841	17396
Kladno (roku 1831: 1200)	10707	14085	17215
Aš	9405	13209	15557
Most	6308	10136	14938
Jablonec	6752	9032	14657
Kutná Hora	12747	13154	13649
Kolín	9473	11636	13567
Příbram	9455	11171	13417
Trutnov	8297	11253	13287
Žateč	8869	10425	13234
Chomútov	7422	10111	13030
Libeň	5845	9669	12525
Pardubice	8197	10292	12367
Ml. Boleslav	8695	9681	12143
Chrudím	9446	11886	12128
Karlovy Vary	7291	10579	12001
Nůsle	2387	5555	11746
Litoměřice	10023	10854	11563
Terezín	2334	7014	11482
Písek	9181	10596	10950
Klatovy	8067	9890	10811
Česká Lípá	9244	10170	10406
Rumburk	9090	10142	10158
Duchcov	3301	7363	10105

[1]) Úhrnem vzrostlo obývatelstvo v Čechách od r. 1880 do 1890 pouze o 5%. — Při sčítáních až do r. 1880 neroztřiďovalo se vojsko na jednotlivá místa, kde při sčítání se nalézalo, nýbrž vedlo se pro celou zemi úhrnem. V našem přehledu se proto udává pro města za r. 1869 obyvatelstvo pouze civilní, kdežto za r. 1880 a 1890 civil. i vojenské.

II. Města mající od 5—10.000 obývatelův.

Město	Počet obývatelstva roku		
	1869	1880	1890
Kraslice	6549	7850	9929
Vršovice	3693	5732	9117
Slané	7422	8070	9086
Starý Georgswald	8220	8281	8734
Králové Dvůr	6222	6813	8635
Nový Osek	1119	5528	8553
Jičín	6570	8071	8457
Tábor	6717	7413	8451
Čáslav	6312	7178	8388
Vejprty	5471	6433	8351
Krumlov	6712	7659	8326
Jindřichův Hradec	8650	8703	8273
Litomyšl	7021	7538	8016
Králové Hradec	5493	8166	7816
Vysoké Mýto	6018	7019	7751
Domažlice	6969	7364	7701
Podmokly	1462	5862	7574
Horní Litvínov	5094	5727	7512
Děčín	3580	5612	7357
Nový Bydžov	5957	6747	7287
Beroun	4585	5719	7265
Broumov	2357	5830	7056
Jáchymov	6586	6628	7046
Jaroměř	5442	6555	6923
Hořice	5659	6017	6910
Kadaň	5052	6332	6889
Krásná Lípa	6218	6597	6825
Mikulášovice	5787	6449	6706
Nymburk	3124	5454	6659
Roudnice	2703	5942	6614
Bílina	4286	5606	6493
Sušice	5150	6047	6478
Náchod	3537	3996	6371
Louny	3843	5561	6346
Smržovka	4551	5345	6177
Josefov	2561	5963	6097
Turnov	4464	4948	5959
Humpolec	5050	5412	5891
Landškroun	5012	5284	5835
Německý Brod	4987	5436	5741
Trnovany	1484	2863	5653
Rakovník	4274	5245	5626
Jirkov	3141	5180	5626
Vrchlabí	5316	5318	5622
Mimoň	4473	4807	5598
Benešov	3694	4413	5590
Cvikov	4667	5124	5558
Falknov	3329	4144	5461
Grünberg	3961	4970	5436

Město	Počet obývatelstva roku		
	1869	1880	1890
Kročehlavy	1784	3418	4425
Strakonice	5183	5835	5419
Třeboň	5117	5819	5398
Friedland	4482	4817	5289
Břevnov	2896	3912	5250
Fischern	1479	3411	5237
Holice	4220	4995	5161
Nýřany	2413	4258	5159
Košíře	1670	2840	5136
Březová Hora	2787	3710	5124
Šenov Kamenický	3813	4410	5038
Starý Ehrenberg	5176	5231	5017
Rokycany	4187	4927	5010

„*N. L.*"

Počet obývatelstva a příbytků v království Českém.

Při sčítání lidu r. 1890. v království Českém shledáno 5,837.603 obyvatelů v 1,286.266 domácnostech v 727.352 domech. Dle politických i soudních okresů napočítáno bylo:

A) Města s vlastním statutem.

V Praze obyvatelů 183.085 (r. 1880 162.323) domácností 33.933, domů 4274

Z toho čítá:

Staré město	obyvatelů	42.337	„	(44.027)	„	8850	„	980
Nové město	„	76.001	„	(74.335)	„	15.357	„	1609
Malá strana	„	20.709	„	(20.963)	„	4766	„	540
Josefov	„	11.522	„	(10.668)	„	2003	„	256
Vyšehrad	„	4546	„	—	„	976	„	117
Holešovice	„	15.348	„	—	„	3105	„	572

(Vojska bylo v Praze 6779 mužů.)

Dle toho od r. 1880 na Starém městě 1696 osob (3·8%) ubylo; na Novém městě 1660 osob (2·2%) přibylo; na Malé straně 254 osob (1·2%) ubylo; na Hradčanech 18 osob (03%) přibylo a na Vyšehradě 854 osob (8·0%) přibylo.

V Liberci
(městě) obyvatelů 30.890 (r. 1880 28.090) domácností 7.095, domů 1726

(Vojska bylo v Liberci 287 mužů.)

Dle toho od roku 1880 přibylo zde 2800 osob (10%).

B) Okresy.

(Politické okresy uvedeny jsou písmem proloženým, soudní okresy, jež jsou v nich zahrnuty, vytištěny jsou písmem obyčejným.)

1. Aš obyvatelů 34.263 (r. 1880 32.230) domácností 7.607, domů 3477

Od r. 1880 přibylo zde 2033 osob (6·3%).

Přes 2000 obyvatelů čítají zde města a obce: Aš 15.557, Hazlov 2156, Neuberg 4049, Rossbach 4511 a Schönbach 2039.

2. Benešov	obyv.	69.077	(r. 1880	69.222)	domácností	14.497,	domů	8896
Benešov	„	27.488	„	(26.756)	„	5610	„	3178
Neveklov	„	14.337	„	(14.512)	„	3009	„	1868
Vlašim	„	27.253	„	(27.954)	„	5875	„	3850

Od r. 1880 v politickém okresu Benešovském celkem ubylo 145 (0·2) obyvatelů a pohyb obyvatelstva jeví se tak, že v soudním okresu Benešovském při-

bylo 732 (2·7%) obyvatelů, v Neveklovském ubylo 175 (1·2%) obyv. a ve Vlašimském ubylo 702 (2·5) obyvatelů.

Přes 2000 obyvatelů čítající města a obce jsou:

Benešov	obyvatelů	5590	(r. 1880	4413)	domácností	1130,	domů	369
(Vojska bylo v Benešově 455 mužů.)								
Vlašim	obyvatelů	2884	(r. 1880	2628)	„	715	„	312
3. Blatná	„	50.237	„	(52.598)	„	10.561	„	7641
S. okr. Blatná	„	27.132	„	(28.484)	„	5733	„	4207
Březnice	„	23.105	„	(24.114)	„	4828	„	3438

Od r. 1880 celkem ubylo zde 2361 (4·5%) osob a sice v okresu Blatenském 1352 (4·7%) a v Březnickém 1009 (4·2) osob.

Přes 2000 obyvatel čítající města a obce zde jsou:

Blatná	obyvatelů	3282	(r. 1880	3141)	domácností	942,	domů	355
Březnice	„	2707	„	(2855)	„	685	„	310
Rožmitál	„	2389	„	(2696)	„	552	„	384
4. Ml. Boleslav „	obyvatelů	65.717	(r. 1880	61.146)	domácností	13.787,	domů	8168
Nové Benátky	„	25.200	„	(25.495)	„	5324	„	3763
Ml. Boleslav	„	40.517	„	(35.651)	„	8463	„	4405

Od r. 1880 celkem přibylo zde 4571 (7·5%) osob; v okr. Benáteckém 295 (1·2%) obyvatelů ubylo a v Boleslavském 4571 (7·5%) přibylo.

Přes 2000 obyvatel čítají obce a města:

Nové Benátky	obyv.	2223	(r. 1880	2370)	domácností	517,	domů	279
Lysá	„	4264	„	(4257)	„	924	„	627
(Vojska v Lysé bylo 127 mužů.)								
Dobrovice	obyv.	2507	(r. 1880	2161)	domácností	538,	domů	231
Ml. Boleslav	„	12.143	„	(9681)	„	2633	„	647
(Vojska bylo v Boleslavi 625 mužů.)								
Kosmonosy	„	2507	(r. 1880	2469)	„	534	„	235
5. Č. Brod	„	66.688	„	(64.895)	„	14.253	„	8986
Český Brod	„	28.461	„	(27.503)	„	6128	„	3436
Říčany	„	19.254	„	(18.614)	„	4193	„	2649
Č. Kostelec	„	18.973	„	(18.778)	„	3932	„	2901

Od roku 1880 přibylo zde 1793 (2·8%) obyvatelů a sice v okresu Českobrodském 958 (3·5%), v Říčanském 640 (3·4%) a v Kosteleckém 195 (1·0%).

Přes 2000 obyvatelů čítají obce a města:

Český Brod	obyvatelů	3990	(r. 1880	3841)	domácností	941,	domů	383
(Vojska zde bylo 97 mužů.)								
Uhříněves	obyvatelů	2017	„	(1670)	„	467	„	195
Černý Kostelec	„	3220	„	(3238)	„	729	„	434
6. Něm. Brod	„	75078	„	(74.732)	„	15.149	„	9603
Něm. Brod	„	25.524	„	(25.217)	„	5209	„	3403
Humpolec	„	28.544	„	(28.137)	„	5566	„	3511
Polná	„	9103	„	(9649)	„	2087	„	1172
Štoky	„	11.907	„	(11.729)	„	2287	„	1518

Od r. 1880 přibylo zde 346 (0·5%) obyvatelstva. Pohyb jest tento: v okr. Brodském 307 (1·2%) přibylo; v Humpoleckém 407 (1·4%) přibylo; v Polenském 546 (5·7%) ubylo a ve Štockém 178 obyvatelů přibylo.

Přes 2000 obyvatelů čítají;

N. Brod	obyvatelů	5741	(r. 1880	5436)	domácností	1300,	domů	452
Humpolec	„	5891	„	(5412)	„	1154	„	490
Polná	„	4928	„	(5309)	„	1259	„	571
7. Broumov	„	53.693	„	(53.195)	„	13.081	„	7766
Broumov	„	26.500	„	(25.306)	„	6707	„	3619
Police	„	27.193	„	(27.889)	„	6374	„	4147

Od r. 1880 celkem přibylo zde 498 (0·9%) obyvatelstva a sice v okresu Broumovském přibylo 1194 (4·7%) a v okresu Polickém ubylo 696 (2·5%) obyvatelů.

Přes 2000 obyvatelů čítají města:

Broumov	obyvatelů	7056	(r. 1880	5830)	domácností	1747,	domů	464
Police	„	2595	„	(2436)	„	621	„	270

8. Budějovice

„	obyvatelů	92.682	„ (86.022)	„	20.008	„	10.657
Budějovice	„	49.765	„ (42.799)	„	10.698	„	4372
Hluboká	„	14.162	„ (13.698)	„	3048	„	1729
Lišov	„	11.074	„ (11 629)	„	2441	„	1682
Sviny Trhové	„	17.681	„ (17.697)	„	3821	„	2874

Od r. 1880 celkem přibylo zde 6659 (7·7%) osob a pohyb obyvatelstva byl tento: v okresu Budějovickém přibylo 6966 (16·3%), v Hlubockém přibylo 264 (1·9%), v Lišovském ubylo 555 (4·8%) a v Trhosvinském ubylo 16 (0·1%) obyvatelů.

Přes 2000 obyvatelů čítají města:

Budějovice	obyvatelů	28.501	(r. 1880	23.845)	domácností	6207,	domů	1532
(Vojska jest zde 866 mužů.)								
Hluboká	obyvatelů	2793	„	(2965)	„	684	„	295
Lišov	„	2543	„	(2778)	„	605	„	377
Sviny Trhové	„	3316	„	(3466)	„	779	„	539

9. Bydžov Nový

„	obyvatelů	54.699	„ (54.463)	„	12.287	„	3310
Chlumec	„	23.127	„ (23.481)	„	4913	„	4304
Bydžov Nový	„	31.572	„ (30.982)	„	7374	„	4304

Od r. 1880 přibylo zde celkem 236 (0·4%) obyvatelstva a pohyb byl tento: v okresu Chlumeckém 354 (1·5%) osob ubylo a v Bydžovském 590 (1·9%) osob přibylo.

Přes 2000 obyvatelů čítají města:

Chlumec	obyvatelů	3816	(r. 1880	3924)	domácností	935,	domů	373
(Vojska jest zde 142 mužů.)								
Bydžov Nový	obyv.	7287	(r. 1880	6747)	„	1674	„	642

10. Čáslav	„	63.638	„ (64.136)	„	13.421	„	8061
Čáslav	„	47.472	„ (46.526)	„	9928	„	5741
Habry	„	16.166	„ (17.610)	„	3493	„	2320

Od r. 1880 celkem ubylo zde 498 (0·8%) obyvatelů; pohyb byl, že na Čáslavsku 946 (2·0%) osob přibylo a na Habersku 1444 (8·2%) ubylo.

Přes 2000 obyvatelů čítají města a obce:

Čáslav	obyvatelů	8388	(r. 1880	7178)	domácností	1755,	domů	570
(Vojska jest zde 623 mužů.)								
Žleby	obyvatelů	2291	„	(2281)	„	419	„	211
Jeníkov Golčův	„	2247	„	(2507)	„	533	„	267

11. Děčín	„	97.823	„ (90.736)	„	22.144	„	13.999
Benešov n. Pl.	„	22.388	„ (11.692)	„	5077	„	3687
Č. Kamenice	„	27.838	„ (27.759)	„	5963	„	4314
Děčín	„	47.597	„ (41.285)	„	11.104	„	5989

Od r. 1880 přibylo v pol. okresu celkem 7087 (7·8%) obyv.; v jednotlivých pak soudních okresích přibylo: v Benešovském 696 (3·2%), Kamenickém 79 (0·3%) a Děčínském 6312 (15·3%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů čítají města a obce:

Benešov n. Pl.	obyv.	2939	(r. 1880	2024)	domácností	705,	domů	318
Verneřice	„	2074	„	(2006)	„	533	„	267
Freudenberg	„	2700	„	(2909)	„	602	„	525
Č. Kamenice	„	4599	„	(4480)	„	614	„	511

Šenov Kam.	obyv.	5038	(r. 1880	4410)	domácností	1109,	domů	592
Staré Město	„	2529	„	(2029)	„	599	„	228
Bělá	„	4110	„	(3171)	„	1041	„	463
Podmokly	„	7574	„	(5862)	„	1758	„	508
Jílové	„	2819	„	(2542)	„	625	„	435
Děčín	„	7357	„	(5612)	„	1679	„	568
Tisá	„	2532	„	(2449)	„	542	„	409
12. Domažlice	obyv.	45.477	„	(48.365)	„	10.470	„	6498
Kdyně	„	20.194	„	(22.772)	„	4809	„	3380
Domažlice	„	25.283	„	(25.593)	„	5661	„	3118

Od r. 1880 ubylo v pol. okresu celkem 2888 (6%) obyvatelů; ve Kdyňském okresu ubylo 2578 (11·3%) a v Domažlickém 310 (1·2%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů čítají města:

Kdyně	obyvatelů	2070	(r. 1880	2132)	domácností	517,	domů	221
Domažlice	„	7701	„	(7364)	„	1818	„	613

(Vojska bylo v Domažlicích 186 mužů.)

13. Dubá	obyvatelů	28.298	(r. 1880	30.145)	domácností	6926,	domů	5125
Dubá	„	15.928	„	(17.206)	„	3920	„	2850
Štětí	„	12.370	„	(12.939)	„	3006	„	2275

Od r. 1880 ubylo zde 1847 (6·1%) obyvatelů a sice v okresu Dubském 1278 (7·4%) a Štětském 569 (4·4%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Dubá	obyvatelů	2003	(r. 1880	2095)	domácností	309,	domů	278
Doksy	„	2297	„	(2439)	„	596	„	329
14. Dvůr Králové	obyvatelů	63.527	„	(62.224)	„	14.199	„	7846
Jaroměř	„	35.396	„	(35.373)	„	7476	„	3889
Dvůr Králové	„	28.181	„	(26.851)	„	6723	„	3957

Od roku 1880 přibylo zde 1·303 (2·1%) obyvatelů a sice na Jaroměřsku 23 (0·1%) a na Dvorsku 1280 (4·8%) osob.

Nad 2000 obyvatelů čítají města:

Jaroměř	obyvatelů	6923	(r. 1880	6555)	domácností	1625,	domů	607
(Vojska zde bylo 95 mužů.)								
Josefov	obyvatelů	6097	(r. 1880	5963)	„	675	„	112
(Vojska zde bylo 3650 mužů.)								
Smiřice	obyvatelů	2247	(r. 1880	2078)	„	577	„	203
Dvůr Králové	„	8635	„	(6818)	„	1888	„	736

(Pokračování.)

— **Nové státní gymnasium české** zřídí vláda počátkem škol. roku 1892—3 na Kr. Vinohradech.

— **Oslava Komenského v Evropě a v Americe.** Mezinárodní společnost Komenského rozeslala svým členům tuto zprávu o oslavě Komenského: V Amsterodamě konáno bude v domě, v němž Ludvík z Geerů bydlel, 27. března slavnostní shromáždění a proslovení, v Naardenu budou 28. března v chrámě slavnostní služby boží a koncert na varhany a na jiném místě výstava Komenského; magistrát pozve účastníky ku slavnostní tabuli. V Berlíně, v Praze, v Novém Yorku, jakož i v Brandýse, ve Fulneku, v Přerově, v Uherském Brodě atd. sestoupily se slavnostní výbory, které svůj program v brzku uveřejní. V Lešné konána bude slavnost jak v kostele, tak v gymnasiu. Slavnost v Hessensko-Nasavsku soustředí se v Herbornu v měsíci květnu. Také v Elbinku a Hagenu ve Vestfálsku sestoupil se slavnostní výbor. V Linci konána bude slavnost v tamějším spolku vzdělávacím; dále bude Komenský oslaven v Koblenci, Poznani Münsteru, Heilbronu a jinde. Spolky učitelské pořádati budou slavnosti téměř ni

všech místech v Rakousku, v Německu a jinde. Na mnohých místech hodlají po Komenském pojmenovati náměstí a ulice. Společnosť Komenského v Münsteru oznámila na příslušný dotaz radě městské v Praze, že hodlá ve své publikaci vydati také díla Komenského, jež sepsal *jazykem českým*. Po návrhu odboru školního usnesla se rada městská, aby obec pražská přistoupla ke spolku tomu jako protektor s příspěvkem 300 marek vzhledem k tomu, že jde hlavně o representaci král. hl. města Prahy při světové společnosti na oslavu nesmrtelného krajana našeho.

— **Ze statistiky Předlítavska.** Při sčítání lidu v Rakousku r. 1890 napočteno v Předlítavsku 3,339.750 obydelných stavení, 5,029.919 stran a 23,895.413 osob, mezi nimi 11,689.129 mužského a 12,206.284 ženského pohlaví; z těchto bylo 14,516.969 svobodných, 8,021.366 manželů, 1,337.560 ovdovělých a 19.518 soudně rozvedených a od sebe vzdálených Pokud se týče správného rozdělení království a zemí na říšské radě zastoupených napočteno 33 měst se svým vlastním statutem, 326 politických okresů, 901 soudních okresů, 28.074 místních obcí a 58.919 míst.

— **Drahotní příspěvek státním úředníkům.** Rozpočtový výbor říšské rady doporučuje vládě povolení drahotního přídavku usnesl se dne 23. ledna na tomto návrhu: Vláda se vyzývá, aby na základě konaného šetření o nynější drahotě a její účincích na životní poměry nižších služebních tříd (od (IX.—XI.) státních úředníkův a sluhův učinila bezodkladně, čeho třeba ku zajištění a ku zlepšení hmotné jich existence a k účelu tomu ještě v nynějším zasedání poslanecké sněmovny předložila potřebné mimořádné úvěry. Zároveň se vláda vyzývá, aby změnila schema platů úřadnických dle zákona z r. 1873, jakož i zákon, jímž upravují se platy učitelského personálu a schema stran aktivních přídavků.

— **Tělesná cvičení mládeže školní v Němcích** jsou mnohem více podporována, než u nás: závodíť tu stát, obce, spolky i jednotlivci v chvalitebné snaze poskytovati mládeži toho, čeho jí nejvíce v městech třeba, příležitosti k zotavě tělesné. K dotazům, jež po Němcích rozeslal Zhořelický spolek pečující o hry mládeže, došlo 239 příznivých odpovědí, z nichž vychází na jevo, jak zdárně pečujou o tělesný vývoj mládeže. Tak jest v Berlíně 6 veřejných hřišť, na nichž jsou hry upraveny zvláštním řádem z r. 1874; vydaje správcům her a za nářadí, jež dělají ročně 5840 mk., uhrazuje jediné obec; celému zřízení stojí v čele městský kurátor. V Altoně zřídila obec r. 1883. nedaleko kr. gymnasia 2 prostranná hřiště, na něž vydává ročně 600 mk. V Bonnu zvláštní spolek r. 1882. zřídil hřiště a upravuje je z úrokův zvláštního odkazu 10.000 mk. Brunšvík, kde jest každý žák *povinen* účastniti se her, má 3 veřejná hřiště, jež vydržuje stát s obcí. V Drážďanech zavedeny byly hry r. 1884 zvláštním spolkem; od r. 1889 vydává na ně obec 700 mk. ročně, vydržujíc mimo to na Labi lázně, kde se školní mládeži poskytuje koupání zdarma; za teplé lázně v zimě vydává obec 2000 mk.; průměrem účastnilo se her denně 407 hochův a 736 dívek. Celkem prospívají hry mládeže utěšeně v 83 městech; 40 měst poskytuje s hřišti ještě peněz na jich úpravu; v 8 městech hrávají i dívky; v 7 městech jest účastenství žactva *povinné*; v 25 městech konají žáci vycházky a vyjíždky; v 23 městech jsou lázně pro školní mládež. *Z. f. ö. G.*

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnosť nauk.

Dne 25. ledna v třídní schůzi historicko-fil. přednášeli: vládní rada V. V; Tomek o Martinovi Mariánkovi z Mělníka (příspěvek ku kritice kroniky Hájkovy). univ. prof. A. Ludwig o difthongické sklonbě jmen v jazycích keltských, germánských, litevských a slovanských.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Schůze II. třídy přírodnicko-lékařské dne 19. ledna. Program: I. Oddělení praesidiální. II. Předloženy byly práce: 1. docenta M. Lercha „Poznámky k theorii funkcí elliptických", 2. od téhož autora „Příspěvky k theorii funkcí elliptických nekonečných řad a integrálův obmezených", 3. docenta dra. F. Počty „O vztazích rudistů k ostatním mlžům", 4. dvor. rady prof. dra. E. Alberta „Příspěvky k technice amputační", 5. univ. prof. dra. L. Čelakovského „Nauka o květenství na základě deduktivním (srovnávacím a fylogenetickém)", 6. assistenta J. Schreidera „O difenyl dimethyl diamidoethamu a některých od něho odvozených barvivech, 7. prof. J. Šolína „Theorie plnostěnných nosníků obloukových o dvou opěrách, 8. docenta M. Lercha „Poznámky k theorii interpolace." 9. pod heslem sv. Jiří o cenu se ucházející práce „Základové theorie Malmstenovských řad. III. Vyřízení žádostí za podporu. IV. Sdělení sekce lékařské „O účinnosti kochinu"

Akademie věd v Krakově.

Ve Zprávách za prosinec uveden jest obsah předložených rozprav těchto: Orichoviana (J. Kořeňovski). Andřej Patrycy Nidecki (K. Moravski). Spravozdaia komisyi językovej. O żyću i pismach Teokryta (L. Sternbach). Geneza konstitucyi 3 maja (S. Smolka). Rapport sur les travaux de la mission de Rome en 1890/91. (V. Čermak). Zpravozdanie z podróży archivalnej do Drezna, Gdańska i Królewca (A. Levicki). Dalše badaňa nad zjaviskami elektryčnemi v koře mózgovej u małpy (opice) i psa (A. Beck i N. Cybulski). Přyčynek do znajomóści flory retyckiej Polski (M. Raciborski).

Ředitelstvo spolku ku podporování chudých žáků na středních školách pražských konalo v ředitelně akad. gymnasia dne 9. ledna řádnou schůzi, ve které místopředseda pan JUDr. Ferd. Budil o záležitostech spolku se týkajících zprávu podával a oznámil, že zemřelý velkoobchodník pan V. J. Rott spolku 100 zl. odkázal, pan kardinál a arcibiskup hrabě Schönborn 50 zl., pan Frant. Brusák, metrop. kanovník, p. Karel Jaenig, pap. prelát, p. Frant. Kočí, děkan kapitoly vyšehradské a Hospodářská záložna v Praze po 10 zl., p. dr. Fr. Hrádek, prelát a Ant. Hora, gener. vikář po 5 zl., pánové: Jos. Sichrovský, hodinář a majitel domu, S. Kisch, obchodník, Jos. Hofman, obchodník, Rudolf Totzer, obchodník, Al. Stuchlík, cís. rada, A. Neuern, obchodník, Jan Rechner, obchodník, L. Ruml, klenotník a firma A. Klaber's Eidam, obchodníci po 1 zl. spolku darovali. Všem příznivcům a dárcům chudé studující mládeže vzdány díky. Těmito dary, jakož i příspěvky pánů členů vzrostlo výdajné jmění na 656 zl. 74 kr. a ustanoveno, že se ihned rozděliti má obnos 313 zl. mezi chudé, od školného osvobozené žáky všech středních škol pražských. Na českých ústavech jest celkem 3303 žáků, z nichž jest 1750, tedy přes polovinu, od školného osvobozeno; na německých ústavech jest celkem 1712 žáků, z nichž jest pouze 596 od školného osvobozeno. Dle toho vypadá z obnosu k rozdělení určeného na české ústavy 233 zl., na německé ústavy 80 zl. Konečně ustanoveno, že valná hromada v sobotu dne 20. února konati se má.

Personalie.

Dne 2. ledna zemřel ve Varšavě náš krajan slovutný spisovatel a universitní professor Josef *Perwolf.*

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusik.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusik.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusik*, v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

Hledáme za slušnou cenu (neb na výměnu) těchto děl:

Časopis českého Musea 1836. 1838. 1840.

Redakce.

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. a V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

ГИМНАЗІА

журналъ филологіи и педагогіи въ 1892 г. v. годъ изданія будеть выходить по желанію Гг. сотрудниковъ ежемѣсячно.

Кромѣ статей прежняго характера, съ будущаго года при »Гимназіи« будуть печататься въ русскомъ переводѣ творенія древн хъ писателей. Между прочими произведеніями древней литературы, предназначенными къ печати, на страницахъ »Гимназіи« начнутся печатаніемъ, въ переводѣ директора Г. Янчевецкаго творенія Гомера [Одиссея. Иліада. Гимны. Эпиграммы и пр.] вмѣстѣ въ дополненіемъ къ Гомеру: „Продолженіе Иліады“ Квинта Смирнскаго.

Цѣна за 12 книгъ 8 руб. въ годъ. Подписка принимается въ Ревелѣ и у всѣхъ книгопродавцевъ. Гг. преподавателямъ допускается разсрочка по ихъ усмотрѣнію. Адресъ сост.-издателя: Ревель. Гимназія Импер. Николая I. Директору Григ. Андр. Янчевецкому.

Всѣ изданія »Гимназіи« и »Описаніе Еллады« Павсаніи могутъ быть пріобрѣтаемы Гг. подписчиками за полцѣны.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 3.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 3.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:
FRANT. XAV. PRUSÍK,
prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 1. března 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme v příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kr… od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za br… jeho zaslání.

Administrac…

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech … údův professorských sborův **obecních** škol středních … supplentův a zkušebních kandidátův státních škol … ních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu … svém úřadě.

Redakc…

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

TŘÍSTALETÉ PAMÁTCE

NAROZENÍ

JANA AMOSA KOMENSKÉHO.

ěk třetí z minulosti na svět shlíží,
co Bůh Tě zorou znítil v lidstva noci,
bys věštil věčný den, jenž už se blíží
a plaší mraky mátoh a zlých mocí.

Ó vznešený! V Tvém nitru síla tkvěla,
jíž z temna záhad rostou pravdy světy
a z jiskry ducha osvěty zář skvělá
a ze semene vůle činů květy.

Síť klamů silou přesvědčení ruše
ku stolci moudrosti jsi nadšen stoupal,
a vínem umĕn sílils lidské duše,
k nimž satan s dýkou vražednou se vloupal.

Tys září myšlenek svět celý zjasnil,
ač rodnou zemi rdousila Ti Hrůza,
Tys v srdce bratří psanců těchu vbásnil,
když mečem v zoufalství je hnala luza.

Tys orlí myslí u vesmír vnik celý,
a v dumách ztracen pravdy zdroj jsi hledal,
a z žuly poznání chrám stavěl skvělý,
jenž křížem zdoben k nebi výš se zvedal.

Ač slzami jsi břednul bloudě světem,
hrd k slunci hlavou sáhal jsi i v bolu;
zda tušils vznášen mysli božským letem,
že ono tvořilo Tvou gloriolu?

Ta skví se povždy víc, ač od té chvíle
svět prach tří zašlých věků s křídel střásá
a nadšen spásu zří v Tvé ducha síle
a hymnus vděku oslavou Ti jásá.

Ó mistře mistrů, synu prosté vísky,
Ty v říši myšlenek všech věcší kníže,
buď vůdcem nám a hmoty boj změň nízký
v boj ducha vítězný, jenž lidstvo víže.

Buď záštitou nám v Zloby děsném ržání,
ať bychom přes ni s Tebou k slávě spěli,
buď štítem nám, Tvůj velduch ať nás chrání,
ó nesmrtelný lidstva učiteli!

Adolf Heyduk.

ROZPRAVY.

O prostředcích, jimiž možno podněcovati u žáků škol středních, zvláště reálních praktickou znalosť přírodnin.

Uvažuje *Josef Dědeček.*

Poznávání a znalosť obecnějších a pro život důležitějších přírodnin jest zajisté hlavním cílem vyučování přírodovědy každé školy. A zejmena u žáků škol reálních měla by býti ona znalosť tím obšírnější, poněvadž absolvent kterékoliv její třídy — vstupuje do života — ve kterékoliv živnosti a praxi všude musí se stýkati s oním opravdu bezedným oborem vědeckým a velmi zhusta právě v poměrech kritických, na jeho důkladnou znalosť přírody přísně appellujících.

Avšak, ačkoliv cíl onen jest žádoucím, přece nemožno ho tak snadno dosíci ani při nejlepší vůli a snaze učitelově; poněvadž týž, jsa jinak prvním ve třídě, zhusta zůstává osamoceným a ohrožovaným okolnostmi, proti nimž vítěziti ve všech případech není s to.

To, co veškeré možné snaze učitelově v cestu se staví, jest:

a) valné *přestupování žáků škol měšťanských* a gymnasijních do prvních tříd školy reální. Jako každé střídání učitelů v jednom odboru z pravidla škodlivě účinkuje na odbornou vzdělanosť žáků, působí takto zvláště v naukách přírodních. Tak možno dokázati, že na př. z 80 žáků do první třídy přijatých postoupí jich do 7. třídy téhož ústavu sotva 10, kdežto na př. 20 jiných septimánů na týž ústav během studií odjinud bylo přestoupilo. U těch pak zhusta shledávají se mezery v praktické znalosti přírodnin, ačkoliv proti theoretickým známostem jejich pouze percentuální výtky činívati se musí.

b) Nemálo vadí i *pochybený názor rodičův*, kteří dávajíce syny do nižších tříd reálních netají se před nimi, že, až dosáhnou stáří 14 let, nebo až odbudou 3. nebo 4. třídu téhož ústavu, vezmou je k řemeslu, obchodu neb jiné živnosti. Takový hošík z pravidla nedělá v žádném předmětu školním mnoho. Jeho vlastní snaha by jej snad k tomu ještě nutkala, ale otecká nebo mateří nerozvážná slova pobourají i tu poslední opravdovou jeho chuť k učení.

„K čemu by ses učil přes příliš, dělej, jen abys prošel," říkává jeden tatík. „Nač bys se učil přírodopisu nebo zeměpisu a takovým věcem," prohodí druhý, „my jsme se tomu také neučili a přece, jak vidíš, chvála Bohu, dobře se nám vede." „Hleď, abys se přiučil troše té němčiny, počtům a kreslení," tak radí studentíkovi třetí otcovský dobrodinec, „s tím všude se protlučeš, ačkoliv ani toho příliš potřebovati nebudeš, zůstanu-li živ a zdráv, abych mohl ještě jeden činžovní dům koupiti. Pak dostaneš oba dva domy sám, a to ti už dá hezké živobytí!"

Proč by se tedy takový hošík namáhal, když má tak skvělé naděje? Nerozumnému, jakým v těch letech jest, nikdo ve zlé to nepoloží; ale takového nadějného domácího pána ve škole zdržovati a snad někdy i fedrovati, nezasluhuje žádného prominutí — ale spíše opaku toho!

c) V leccems vadí i zastaralá vyučovací osnova školy samé, že v znalosti přírodnin nemožno docíliti vesměs úspěchů kýžených. Vadí tu jednak: *α) skrovný čas,* jehož vzhledem k celému učebnému plánu přírodním vědám více vyměřiti se nemůže — a vadí *β)* zajisté i *ukvapené střídání heterogenního učiva přírodního* ve dvou nejnižších třídách reálních. A vezme-li se zřetel na žáky vyšších tříd aováží-li se, že tíž učí se zoologii a botanice opětně *až po třech letech,* mineralogii až po $4^1/_2$ *letech,* tu kdo chtěl by domnívati se, že ve vyšších třídách může se dále stavěti na základech, jež žákům položil ve třídě 1. a 2., valně by se s pevností těch základů přepočítal. Ty vymizí z paměti tělem dospívající mládeže za ty 3 až 4·5 leta na dobro!

d) Tato *nevěrnosť paměti,* založená na obnovování celého organismu. jest mimo jiné ještě příčiny také jedním protivníkem nezdaru našeho, jemuž pomáhá ve vyšších třídách *skoro neustálé zaměstnání žáků ve škole a pro školu,* tak že ani té prázdně nemohou praktické přírodovědě věnovati!

Bez ohledu na veškery uvedené a snad i jiné závady podáváme tuto náčrt, kterými cestami vůbec bylo by možno podněcovati a podporovati nejobšírnější znalosť přírodnin u žáků škol středních, zvláště však reálních.

Při poměrech nynějších užívá se nebo může býti použito se značným úspěchem ačkoliv *s neuznávanou ztrátou času učitelova* prostředků těchto:

1. *Demonstrací ve škole při vysvětlování* a zároveň
2. *skříní výkladních* a podobných prostředkův;
3. *pokynů, kde by žáci různé přírodniny spatřiti mohli;*
4. *návštěv rozličných závodů průmyslových, místních sbírek* a pod.;
5. *vycházek do přírody* a
6. *výměn s ústavy jinými.*

I. Demonstrace ve škole.

V letech našeho studentského mládí byla každá přírodnina pamětihodnou již tím, že jsme ji ve škole při přednášce mohli spatřiti. Tak skrovně tehdy poskytováno bylo školákům názorného učiva! Při tom byla německá kniha Pokorného, Billova a tuším že Fišerova beze všech vyobrazení, jako vůbec nedostávalo se ani nekalých obrazů závěsných!

A dnes! Dnes dopravuje professor (často náhodou sám) celý balast zhusta centového učiva do síně školní; knihy jsou čistými obrazy přírodnin vyzdobené a po síních a chodbách školních jest hotová obrazárna!

„Věru, vy jste šťastný, pane kollego," záviděl mi při nedávné návštěvě jeden z mých bývalých professorů přírodovědy, „že máte takových pomůcek!"

A já jemu na to: „A vy, pane professore, šťasten jste byl, že jste měl takové žáky, jakými jsme byli my!" — — —

V pravdě! Jest se věru diviti, že od časů Amosa Komenského, když on první zřídil na uherské Slovači ústav, asi nynějšímu reálnému gymnasiu podobný, musilo trvati více než 200 let, aby se poznalo, že *názorné vyučování jediné má cenu a zdatný výsledek.*

Ale také pravda, že *příliš názorné* vyučování není žákům tím, čím býti by jim mohlo, to jest *naváděním jich k vlastnímu nazírání,* ale spíše pokrmem, jenž učitelem přímo z mísy se vybírá (dle jakosti žaludku žáčkova), na lžíci se klade — ano, velmi zhusta i na vidličku — a touto i do úst žákovi se podává opatrňounce a po malých soustech, jen aby je bez námahy požříti a stráviti mohl.

Přílišným usnadňováním učiva právě asi tak se málo tuží žákova du-

ševní činnost a zejmena výsledek jejího života, t j. paměť, jako se asi sotva otuží tělo snadnou prací, teplým oděvem a pod.

A přece nutíme se dle hesla, „co, žáče, máš zevrubně poznati, to také seznati musíš z vlastního názoru,“ předkládajíce nebo i do ruky dávajíce žákům vše, čeho jen přírodní sbírky nám poskytují — a obohacujeme k témuž cíli i přírodnické kabinety, abychom vyhověli nejen nařízením úředním, ale zároveň i povelům vlastního rozumu.

Ale zdaliž docílíme vždy pravého účelu, dávajíce přírodniny žákům do ruky? A zdali pak můžeme vůbec a smíme již z pouhé opatrnosti pro bezpečnosť předmětu samého svěřiti vše rukám žákovským? A je-li pak vůbec a bude-li kdy některé střední škole možno — byť i po sto tisíc let trvala — zda možno ji bude zaopatřiti *tolik přírodního učiva z každého jejího odboru, druhu a odrůdy*, aby — nečítajíce na slony, velryby, žirafy a j. velikány — aspoň z drobnějších předmětů na čas vysvětlování neboli přednášení dostati mohl každý žák po jednom kuse do ruky? A kdyby i to šťastnou náhodou se podařilo, zdali pak možno, aby veškeré exempláře jednoho druhu přírodnin byly *úplně stejné*, tak aby žáci, naváděni učitelem a každý jeden exemplář popisovaného předmětu držíce, viděti mohli každý na své přírodnině tutéž velikosť, tutéž barvu, týž lesk, tuže tvrdosť a jak vůbec se jmenují veškeré ty vlastnosti, jež na přírodninách z rozličných říší žákům předkládaných vyhledáváme?

A kdyby veškeré ony překážky pominuly, a my kdybychom měli konečně kabinety všecky předměty tolikrát pojímající, kolik žáků v každé přírodopisné hodině sedí (Karlínská reálka by se pak vystěhovati musila někam za Libeň) a žáky nebo školníky tak statné, že by unesli vše, co pro jednu hodinu zoologie nebo mineralogie učitel si vyměřil, zda mohl by při všech těchto výhodách vštípiti učitel všem žákům, *aby na jediné tempo jeho dívali se všicci*, na př. na prsty, nebo na zasklené oči, nebo aby všicci současně vytáhli, narovnali a přiložili míru a měřili ty které rozměry živočicha — anebo aby všem mohl vštípiti stejný názor o barvě, lesku a tvrdosti nerostu!?

Ještě hůře vedlo by se paedagogům, již se slovy „instrukce“ vstávají a lehají, kdyby každého živočicha každý žák musel kuchati, každou rostlinu pitvati, každý nerost vážiti a lučebně odhadovati — a „dle instrukcí“ takových svědomitých paedagogů má každý žák vše a současně s výkladem učitelovým také současně pozorovati a odhadovati! Jak elastické musily by pak býti ty naše 2—3 hodiny týdenní, abychom předpisu vyhověti mohli! A jak spolu s námi napotili by se i lučebníci, fysikové — ba i geografové, historikové a j. kollegové, aby po znění instrukcí první spůsobil, by všicci žáci rázem pocítili (v nejlepším případu!) na př. vyvinutý kysličník siřičitý, druhý aby docílil, by všicci posluchači jedním tempem poznali vše účinky elektrické jiskry; třetí, přednáší-li na př. národopis Afriky, aby vyčaroval vtipnými mumreji tlupy rozmanitých plemen tohoto kontingentu v životní velikosti a v přirozeném jim kanibalismu — a čtvrtý, na př. mají-li žáci náležitého ponětí nabyti o dobytí Troje — jak ten by napotiti se musil, než by na podium vytáhl pověstného koně s tolika a tolika v jeho útrobách skrytými kompagniemi obléhajícího vojska!

Vše to by tak činiti se mělo *dle opatrných čtenářů* (ale pouze „čtenářů“) *instrukcí*, aby veškeří žáci a o všem současně nabyti mohli patřičného názoru. Že by potom učební síň střední školy podobala se dílně školy řemeslnické, nebo průmyslové, nebo odborné, vysvítá z toho samo sebou, a že by *místo hledané a žádoucí součinnosti všech žáků vyvinula se rozladěná, různé smysly v různé době zaujímající nekázeň školní*, toť z věci samé přirozeně vychází na jevo.

„*Vše s měrou a náležitou obezřelostí*“ musí býti též heslem demonstrování věčšiny přírodnin ve škole, „*a také vše s nevyhnutelnou opatrností,*“ aby lehká, někdy i zlá mysl žáků neproměnila z věčšiny nákladný materiál ka-

binetů přírodních v haldu rozlámaných, poškrabaných nebo zprohýbaných fragmentů.

Těmto možným nehodám jediní tím čeliti možno, ukazuje-li učitel přírodninu sám, nebo, aby mohl udržovati kázeň, když ji spůsobilým žákem (ne-li v každé řadě lavice jedním) vůkol nositi nechává, sám mezi tím vhodnými dotazy pozornosť žáků k prohlíženému právě předmětu upoutávaje. *Pouze nejlevnější a všemu porušení nejméně podrobené předměty radno, a to jen ob čas, svěřiti rukám žáků i v počtu větším! Při opakování* učiva neboli *zkoušení* nutno však užívati *příruční ad hoc vybrané sbírky* drobnějších předmětů (nerostů, hmyzů, lastur, sušených rostlin a pod.), z nichž nechať žák pojmenuje ty které mu předkládané, aby učiteli o praktické znalosti přírodnin důkazu podal.

Aby však žáci stěžovati si nemohli na nedostatečnosť této methody a na krátkou dobu, jež se jim při tom k nazírání poskytuje, přichází jim na pomoc prostředek líčený v kapitole následující.

II. Výstavní skříně a pod.

Pro utvrzení názoru, jehož žáci nabyti mají o učivu právě projednaném, vydatně slouží vystavování předmětů na příhodném místě síně nebo chodby školní a to na některou dobu, po níž by se ony předměty vystřídaly jinými.

Toto vystavování přírodnin říditi se musí arci pouze poměry ústavu a interessovaných tříd. Kde jest ústav zcela samostatným, se žádným jiným nejsa sloučen (na př. s večerní pokračovací školou, jako reálka Karlínská), tam otvírá se píli a svědomitosti učitele přírodopisu, *ačkoliv na velikou ujmu jeho prázdně školní*, široké pole, na němž dle libovůle a i v zájmu ostatních tříd může manipulovati. V druhém případu však nemůže vždy počítati na bezpečnosť majetku školního, nebo při nejmenším aspoň na to, že jej shledá vždy uzamčený a upravený!

K vykládání přírodnin, jež mají jaksi mimochodem sloužiti k poučování žáků, užívati možno skříní zasklených a dobrým zámkem opatřených, které se buď kladou na stojany nebo, kde to nevadí, i do meziokní, anebo, jež hodí se i k zavěšení, na osvětlenou některou stěnu. Místo, kam se staví nebo zavěšují, jest libovolné: může to býti tak dobře síň třídy, jíž věc se týká, jako sousední chodba, jak jsme s potěšením ve mnohých ústavech pozorovali. Jen o to jde, aby se mohli žáci pohodlně při prohlížení vystřídati. Proto a i v zájmu ostatních žáků hodí se k tomu více síně nežli chodby, a lépe nežli skříně na stojanech — *skříně závěsní* — kde by poskytovalo veškeré drobnější učivo vždy po několik dní okolo chodícím a zejmena v době respiria hojné zábavy a poučení. Kde sama místnosť třídy dosti jest prostornou, pak arci vyhoví nejlépe *skříň přenosná* na vhodném místě v ní samé postavená, poněvadž pak pouze pro tu třídu jest určena. Zároveň jest tu v lepším bezpečí a po třetí slouží i při zkoušení svým obsahem za zkoušku o praktické znalosti žákově. Ve třídě VII., z pravidla málo plné a nikým jiným nenavštěvované, ano i jinak dobře uzamýkané, *osvědčila se podepsanému dosud vždy, když nechal — arci že na zodpovědnosť žákův — skříň s nerosty otevřenu*, aby každý žák v nedostatku světla v zimním semestru panujícího, kdykoli volně obsahem skříně seznamovati a pobaviti se mohl.

V bezpečné místnosti školní lze užívati místo skříní velmi dobře i *prostorů v mezioknní*. Tam mohou na krátkou dobu vystavovány býti veškeré drobnější přírodniny, ale zejmena hodí se to místo pro výstavu botanickou. Chodby školní jsou vlastně nejpříhodnějším místem pro rostliny čerstvé, jež by se tam, kdekoliv jen poněkud poloha oken to připouští, vůbec pěstovati měly. A že by se tam bez pohromy udržely, o to není ani nejmenší starosti. Ale k vystavování řezaných květin hodí se záokní síně školní nejlépe. Sem uloží se kterákoliv rostlina a v každém stavu dospělosti, a byť to byla

i jen zimní ratolesť, nebo větev s pouhými listy, nebo v době listopadové s plody, neb i dobou zimní a jarní zcela obyčejný, v kabinetu vyklíčivší semenáč — a tak *po celý školní rok a v čase, ať již k vyučování právě se hodí či nic!* Ale co při tom věcí nezbytnou, toť skrovná zásoba lahviček, při tom trochu vody, v níž by rostliny na delší čas v čerstvém stavu se udržely a pak několik dřevěných tyčinek, do jichž štěrbin by se jmena vystavených věcí vsouvati mohla. Touto methodou oživí se vyučování botanické, a zvláště kdy učitel s některým majitelem sklenníku žije v dobré harmonii, i při nejsychravějších měsících zimních!

Za okny mohou býti i veškeré suché části rostlin a zejmena i plody, a poněvadž příroda nerodí vždy, čeho škola právě potřebuje, může na př. učitel botaniky v VI. třídě reálné školy během podzimu vyložiti za oknem vše, čeho podzim zplodil, a čeho by žáci téže třídy v letním semestru ve květu vůbec spatřiti nemohli. Zejmena možno výběr dužnatých plodů tímto, ať již tak se zdá, převráceným manipulováním žákům vystavovati na odiv!

Za demonstrativní a výstavní předmět zároveň hodí se nejlépe *i sbírky, tak jak v kabinetu školním jsou uspořádány. A poněvadž správce přírodního kabinetu často tak šťasten bývá, že nemůže ani v době prázdně školní* (ve středu a v sobotu) *jich opouštěti*, vyzve si, aby i jiní s ním se těšili, tu onu třídu k dobrovolné návštěvě kabinetu, kdež každému nechá na vůli baviti se vším, co ze sbírek školních právě nejvíce jej k sobě upoutává!

Samo sebou se rozumí, že v žádném druhu těchto vědeckých požitků nemá žákům býti bráněno dozorem školním (před vyučováním), pokud se slušným chováním proti kázni neprohřešují.

III. Občasné pokyny, kde by mohli žáci zajímavé předměty spatřiti.

Jako nelze upříti, že studujícím měst venkovských příroda svými dary mnohem jest přístupnější nežli žákům měst hlavních — tak opět naskytuje se těmto více příležitosti občas spatřiti lecjakéhos živočicha nebo mnohou rostlinu původu cizího, ano i tropického, a zhusta v stavu živém, kdežto studujícímu venkovského ústavu zbývá často pouze dle obrazů nebo dle suchých exemplářů s nimi se seznávati — ač může-li je spatřiti vůbec.

Má-li ona příležitosť pro žáky hlavních měst býti s výhodou, musí pohnutka k tomu vycházeti od učitele odborného, jenž dle zásady, že žáci učí se pro život, na všecko je upozorní, co kde poučného v městě by nalézti mohli A tu třeba dáti pravdě svědectví, že stačí skutečně jen slabý pokyn učitelův, aby zejmena žáky mladší k návštěvě toho onoho předmětu vyvábil.

Tuto následuje sbírka ob čas přístupných přírodnin velkoměstských:

a) V zoologii: V této konají nám dobré služby *obchody lahůdkářské* (v Praze na př. Vrbík), v jichž výkladních skříních (ne-li na nich) ukazují se *tetřívkové, jeřábkové, orebice, alpští kurové, sluky* a *kvíčaly*, ano i *vejce čejky*, není-li tam a jinde vedle obyčejné zvěřiny srnčí, dančí a jelení také vyvěšen *divoký kanec* nebo *kamzík*. Z rybího zboží vystřídávají se tam *pstruzi, lososové, marény, úhořové, platejsové* a j. a z ostatních mořští i domácí *raci* a *ústřice*.

Zvěřinec v malých rozměrech zadarmo jest přístupný u každého *ptáčníka*, kde vedle domácích a cizích opeřenců (často i snovačů) představují se i *ježkové, morčata, králíci, veverky*, někdy i některá *opička*, jakož zároveň i drobné *ryby, čolkové, mloci, pijavice* a časem i j.

V obou případech třeba na ta místa ob čas zaříditi své kroky a pak žáky pro prázdnou chvilku k nim poukázati. Zavítá-li tam jeden, vychválí i jiným, tak že pak žáci sami bez pobídky svou procházkou v tato místa mířiti budou.

Stálým výstavištěm zoologických zvláštností jest obchod *Fričův*, na jehož výlohu neopomínejme žáků upozorňovati.

Ob čas prospívá nám i tenkterý *kožišník* některým ssavcem (mývalem. divokou kočkou, tygrem) aneb jiný obchodník, zvláště *puškař*, jenž buď vycpané přírodniny některého vycpavače na ukázku přijímá (firma Roedel na Příkopech) nebo jiní, jako na př. Novotný ve Ferdinandově třídě svým velkým dropem svou výlohu vyzdobuje. — Různé drobotiny bývají též za okny *materialistů* a *obchodníků* se zbožím koloniálním (spongie, scinkové, lastury, úlity a korále).

b) *V botanice* stávají se vyhlídky čím dále tím nadějnějšími, ale z části více pro pozorovatele *trhového zboží* velkoměstského nežli pro zdar rostlinstva samého ve volném vůkolí. *Květinářský obchod* rozmohl se v posledních letech vůčihledě, i jak dalece řezaných a vázaných, i jak rostlin pěstovaných se týká. Obchodní firmy obou směrů, protokolované i takové, jež platí pouze „za místo", rostou co rok nejen objemem zboží ale i jejich množstvím úžasně — a tak nejen v Praze a v předměstích ale i po venkově.

Tam tedy ten pramen, z něhož škola i v nejkrutší zimě čerpati může jako z čerstvého pramene, a dle chuti buďto za peníze (ale v měně stříbrné) nebo zadarmo. První požitek nemůže se pro jeho nákladnosť mládeži reálních škol doporučovati, poněvadž již jinak různými potřebami valně jest stížena — ale druhý ten nelze každému mimochodci a tedy i studentíkovi jinak než doporučovati co nejhorlivěji.

Ačkoliv po celé Praze a „za branami" obchodnických firem květinářských hojnosť, udržuje se přece obchod Dittrichův v Šlikově paláci dosud stále na předním místě, překvapuje skoro každým dnem nejen novými skupinami zasazených ale i kyticemi a výlohami čerstvých řezaných rostlin, takových, s jichž aspoň rodovými jmeny i ve knihách školních se potkáváme. Bývají to nejčastěji vedle *narcisek*, *tacet*, *hyacintů* a *kamelií*, zejmena *rhododendra*, *azalky*, *cyclamina*, nejrůznější *orchideae* (z nichž nejčastěji *střevíčník*, *vanda*, *laelia*, *dendrobium*, *oncidium* a j.), laty *acacií* a vůbec vše, čeho bohaté sklenníky právě vykouzlily, v plné šťávě a bujnosti květní — vedle *palem* (latania, rhapis, cocos a j.), *selaginel*, *heleocharis* a *adiantum*, které svou zelení činí prvním vhodnou dekoraci.

Zcela pohodlným doplňkem obsahu skříní Dittrichových jest soused jeho Vrbík, jenž vedle zoologie svými *plody ananasovými* a růženci *plodů bananových* a jiných obecnějších bobulí, jakož i čerstvými *žampiony*, *lanýži* a *smrži* hojně přátel — ne-li „praktické" tedy aspoň theoretické přírodovědy zjednávati si hledí. — A kdyby tak jako on i veškeří ostatní obchodníci (květinářští i lahůdkářští) rady podepsaného feuilletonovým genrem kdysi projevené byli si povšimli, a kdyby každý nový objekt svých výkladních skříní bez připojeného jmena nevykládali — pak by i školní mládež, nemohouc míti jiného, měla z jejich specialit aspoň trvalý vědecký prospěch!

V prvních řádcích této kapitoly nevražíme na určitý směr obchodu květinářského, jenž — bohužel — poslední dobou valně všude tu se šíří — ač jinak mládeži školní prospívá. Jest to obchod, jenž jest v rukou chudých žen vůkolních, které do Prahy a předměstí od prvního zábřesku slunce jarního až do ukončení školního roku i přes to zaplavují tržiště vší možnou divokou vegetací, vykládajíce tu vše v tom stavu, v jakém ze země bylo vyrváno, tedy s cibulkami, hlízami a kořeny, a často v tak úžasném množství, že půjde-li věc tak dále ještě několik roků, nebude ve vůkolí vůbec žádného kloudnějšího kvítka lze nalézti.

Ale školní mládež, ano i učitelé Pražských a předměstských středních škol mají z takového obchodu zisk ten, že za levný peníz a bez námahy dospívají učebného materiálu, jehož shledání by jim nejen urvalo mnoho času, ale i přidalo námahy a věcších útrat. (Přes vše to však neodcházejí takové hyeny bez zasloužené rady a dle poměrů i bez domluvy nebo hrozby

znalců, kteří nepřihlížejíce k výhodám okamžitým mají za povinnost chrániti i v tomto směru zájem doby příští).

Při zálibě, kterou věnují rostlinstvu nejen správy obecních pozemků (sadů, zahrad a pod.) ale i občané vůbec, naskytá se učiteli botaniky velmi často a příhodně upozorniti žáky, kde by asi tu onu zvláštní rostlinu uhlídati mohli *za okny* místního některého domu, nebo zdali v té příčině něco zajímavého spatřiti by mohli v *sadu Pražském*, nebo na *Karlově náměstí*, nebo na *Letné*, nebo v *Královské oboře* a udati jim zároveň i místo, kde by tam po ní se pídíti měli a dle kterých markantních vlastností by se jim prokázala. — Že volno jest vyjíti si s hloučkem žáků na tato místa, netřeba tu ani připomínati!

c) V nerostopisu: Kdož z nás scholastiků by se domníval, že úřad jeho nese s sebou: pouze choditi v čas do školy, přednésti tam vyměřený díl učiva, prozkoušeti je a po zazvonění a vyřízení nutných kancelářských prací (nově dosti čile se hromadících), dáti školní budově „s Bohem", ten — připouští-li to odbor jeho, vedl by si zcela dle předpisu a ku své i představených spokojenosti. Školní správa má mnoho a zajisté nejvíce takových scholastiků — a nemá-li jich, tož je míti může!

Ale jsou i odbory školní, jichž zástupcové nemohou si popřáti tohoto zcela legálního a dietetického rozvrhu celodenních hodin svých! Které odbory to jsou, těch věcí jest hájiti svých zájmů tak, jako odborník věd přírodních tuto svůj interes zastávati neopomíjí.

A tento odborník, nepovažuje-li za jedinou povinnost svou kráčeti ušlapanou stezkou do školy, ve škole a ze školy, uznává za nevyhnutelné k dosažení cíle, jehož mládeži sobě svěřené dosíci přeje, nejen pracovati k tomu, co z kapitol shora napsaných již jde na jevo, ale i následovati ještě některých jiných cest, po nichž by se domníval cíle snadno dosíci. Jednu takovou šlépěj nezbytně vyhledávati musí i v zájmu mrtvé říše přírodní, jež se zove *nerostopis.*

I k mineralogickým zvláštnostem může učitel kroky svých žáků obraceti, vyhlíží-li, kde které zajímavosti by byly. Takových nenaskytá se dle domnění momentního tak mnoho, jako úkazů čili objektů v říši živých: zoologické a botanické, ale přece jich jest mnohem více, nežli se domnívá pohodlný a pod sebe zahleděný mimochodec.

Předem jest to veškeré *kamenné stavivo a veškerý minerální úbor síně a budovy školní*; po druhé jsou to *budovy, chodníky a dlažební kameny vůkolní*; po třetí jsou snadno přístupnou pomůckou ta *nová staveniště* (domů, přístavišť — místem i průkopů železných tratí a pod.); po čtvrté to jsou *hotové sbírky*, jaké se každému pouličnímu chodci — a studentsvo není z nich členem na počet podřízeným — na pohled vystavují *v každém krámu zlatnickém* a vůbec *klenotnickém* — a posléze jsou to *kamennické a sochařské dílny a závody*.

A věru, že byste nevěřili, mnoho-li na všech těch místech naskytá se snadné, ano hravě snadné příležitosti, z níž vyčerpati by mohla studující mládež velmi bohaté náplně k občerstvení svého po praktické znalosti přírodnin často prahnoucího ducha, jenž — upoután na několik hodin v síni školní — tam ve škole ne vždy přístupen jest (snad proto, že množstvím rychle se střídajících dojmů znaven) pojímati vše a rozněcovati se pro vše, čeho mu učitel ze svého odboru pro jeho reelní vzdělání ve škole buďto demonstrativně nebo slovně předkládá.

Jmenovali jsme *stavivo budovy školní* a její, ať tak dím, *úbor*. Mnohý by se domníval, že školák, jenž vykonal jako septimán ročně nejméně 4 × 300 a tedy v sedmi letech 28 × 300, to jest 8400, pravím osm tisíc a několik set chůzí a k tomu několikrát tolik tisíc kroků po těch schodech školní budovy — že mnohý ten žák aspoň jednou si povšimnul, jsou-li ty schody, jež vyšlapati pomáhal, *pískovcové* (a to z jemnozrného či hrubozrného ka-

mene), nebo *žulové*, nebo docela snad *mramorové*. Neřekne-li se mnohému: „všimni si jich a pověz, co o nich soudíš,“ nepovšimne si a nesoudí pranic!

A tak to vypadá i s každou jinou mineralogickou součástí budovy školní. Žák béře mosaznou kliku dveří školních několikrát do ruky, aniž se pídí po tom, je-li ze zlata, nebo z mědi, nebo snad docela z kyzu železného zrobena. Že jest z *mosazi* a ta že jest slitinou mědi a zinku, to říci jest mu třeba při zvláštní příležitosti a pak si to pamatuje, ačkoliv se toho již ve školní knize druhé třídy reální dočetl. Nebo: Každý žák přece ví, z čeho se hotoví *tužka* a také se mu vysvětluje ve třídě druhé, že tuhou natírají se litinová kamna a jejich plechové záslony, ale přes to přece musíš mnohému říci: „vidíš to, čím *tam ta záslona před kamny jest natřena* a po čem má ten lesk, to jest právě taková hmota, jakou píšeš a již tužkou nazýváš.“ Jinak by té věci, o niž se často i pošpiní, ani okamžiku pozornosti nevěnoval.

A tak to nyní vypadá u žáků se vším, *cožkoliv všedního*: všicci čekají, až se jim řekne: „Pozor! věc tato se jmenuje tak a tak.“ Pak teprve si jí *věčšina* žáků všimne a jakž takž prohlédne a polovina z té věčšiny ji snad budoucně, kdekoliv se s ní setká, poznává. — K neuvěření — ale pravda!

Právě tak to jest s poznáváním ostatního materiálu přírodního. Kdysi stavěla se v sousedství školy budova, pro jejíž základy všude nahromaděno bylo vzácného materiálu zeleného kamene (t. zv. dioritu). Domníváte se, že napadlo tomu onomu žákovi sebrati u cesty úlomek jeho, přinésti a poptati se, jak se jmenuje? — Nikoliv! — A přece, ať berou je, kde berou, donášejí do školy různé nerosty a pídí se po jejich jmenech. *Že ten diorit ležel tam po několik měsíců u chodníku a bez hlídače, zevšedněl* — a nezajímal nikoho tak, jako při počátečním dovážení zajímali snad ti zmoření koně, ti unavení skládači a podobné rukohybné úkazy. — Až když na celé kubiky onoho kamene byli upozorněni, žáci začínali si ho všímati a byli by jej málem všechen přenesli do školního kabinetu! —

Až jim v těchto dnech prozradím, že u nového přístaviště Karlínského jest mnoho odpadků rozmanité žuly (z nichž zvláštní má přednost žula od Kmündu) a právě takového zelenokamu, jsem přesvědčen, že dozorcové zásob a kameníci budou tam míti s nimi potíž — a přece tam vídám často mnohé školní tváře, které — lekající, co kde se robí a šuká, nechávají ten nehybný kámen ležeti nerespektovaný, ignorovaný!

Taková jest velká část nynější mládeže: dívá se, aniž vidí, poslouchá, aniž slyší — a to vše snad jediné proto, *že požívá příliš názorného vyučování.*

Také *chodníky* a *dlažba ulic* jsou studentům pouze k tomu účelu, aby se po nich chodilo, často ještě více než třeba; ale po studentsku se na ně podívati a poznati, který chodník jest z drobných kostek mramorových, který starý chodník z ploten mramorových, která obruba chodníku ze žuly, která dlažba z Dobřichovického křemence a která ze žuly t. zv. Benešovské — a poznati, který chodník složen z kluzkých vypálených šamotek — to vše jest věcí vedlejší. Říci však: „u toho pořadí domů jest dosud chodník mramorový, nebo u lampářského obchodu Dittrichova ve Ferdinandské třídě jest celý chodník ze žuly, v níž jsou nápadně velké průřezy živce obecného a pod.,“ seženou se tam, kdy který může, a pak teprve *uvidí!*

Zrovna tak nesnadno bývá vyzvěděti od žáků, které *památné* budovy Pražské vytesány jsou z pískovce, nebo které jsou kryty plechem měděným nebo tabulkami břidlicovými. Až když se jim to poví, tu dojdou se mnozí přesvědčit a vědí; ale mnohý žák (z variety poběhlíků), byť i denně chodil okolo a veškeré holuby vůkol poletující spočítal, dodnes neví, ze kterého kamene jest zbudován na př. velechrám sv. Víta, nebo jakou krytbu nese chrám sv. Mikuláše v Praze. —

V ústraní opuštěného kouta nebo na staveništi, kdež kdo ví kdy zá-

klády se budou kopati, zřizují sklady surovin a své dílny jednak *sochaři*, jednak *kamenníci*. Zásoba jejich nemůže býti na druhy nerostů bohata, poněvadž hornin k účelům jejich se hodících mnoho není ani tak tvrdých, ani tak levných, ani po vyleštění tak úhledných. Ale kde vůbec malá kyne příležitost viděti nebo získati přírodninu, tam i málem třeba bráti za vděk. A tu směle tvrditi smíme, že dílny kamennické a sochařské milerády poskytly by veškeré odštěpky a odpadky každému horlivému studentíkovi — jen aby jim nepřekážely, aneb aby jich nemusily schráněti v jámě, odkud snad i na vlastní útraty je odpravovati musí.

Taková dílna doporučuje se i geologovi za vhodné zřídlo k snadnému čerpání laciného materiálu a tudy tím spíše mládeži studující — a to i pro láci, poněvadž tu získáš hezké a mnohdy vzácné úlomky zadarmo — a pro snadnosť, poněvadž v dílně takové vedle sebe nakupeno leží tolik různých surových i leštěných odrůd, na př. *žuly*, *syenitu*, *mramorů* a j. hornin, o nichž tě majitel závodu milerád poučí, odkud která pochází, mnoho-li as kubický *m* s dovozem stojí a pod., o čemž vědecká kniha vůbec často buď nemůže míti, nebo nemá ani zmínky. A byť i měla! Což tu vydá její skrovný nástin proti vlastnímu pozorování a srovnávání tří nebo více odrůd téže horniny ze tří nebo více lomů!

Vedle jmenovaných obecnějších hornin hlavně domácího původu překvapují nás v závodech věcších i práce *z labradoritu* švédského nebo ruského, jehož temná barva každého pilného ctitele zemské jubilejní výstavy před průčelím školské a obou sousedních průmyslových budov při nazírání se strany nádherným *duhovým koloritem* k sobě poutala. — Poněvadž sobectví tu není na místě, prozrazuji těm, kdož si věci nepovšimli, obě firmy, jež tímto vzácným zbožím výstavu ozdobily: jedna, totiž firma Ludv. Šaldy, má závod svůj v Praze a druhá, Jan Cingroš, c. k. dvorní dodavatel, sídlí v Plzni.

Pouhými pokyny (a nikoliv zároveň získáním minerálů) možno vědu nerostopisnou u žáků podporovati i tím, když upozorníme je ob čas na ten a ten drahokamy proložený předmět výlohy některé *známé firmy zlatnické nebo klenotnické*. Dle barvy drahého kamene, dle jmena klenotu i dle jeho signatury poznají žáci mimochodci snadno věc, o niž právě zajímati se mají. Při tom snad povzbudí a podráždí se i jejich zvědavosť tak, že podruhé i bez pobídky neopominou nahlédnouti tamtéž nebo do skříní obchodů podobných a přijdou pak — což víře podobno — i sami se zprávami, že tam neb onde vzácný jim záhadný předmět byl vyložen, nebo s dotazy, kterým asi nerostem tak a tak zbarvený drahokam býti může.

Kdyby takovýmto návodem ničeho více se nezískalo, nežli že povzbudí se aspoň u věčšiny školáků snaha pozorovací — místo pouličního lelkování — a zájem pro přemýšlení — místo netečného nazírání — pak tuším, že docílilo se všeho, čemu škola takto mimochodem a věru že hravě se školním návodem ruku v ruce vůbec stačiti může!

IV. Návštěvy místních závodů, sbírek a pod.

Zhusta a v městě hlavním zvláště jsou různé sbírky přírodnin, jež milerády vítají každého příznivce, některé za peněžitou odvetu, jiné z odbornické přízně na jeho obdiv reflektující. V Praze jsou to *sbírky musejní*, občasné ba příležitostné vzácnosti *musea Náprstkova* a sbírky *školních ústavů*, z nichž mnohé rády by se otevřely žádostivému zraku, kdyby o to někdo pečoval v zájmu interessentů asi tak, jako na požádání přístupny budou studentstvu velmi drahocenné universitní sbírky mineralogické laskavostí professora Dr. *Vrby*.

A tak jako v hlavním městě i jinde jsou kollekce zajímavých naturalií dílem majetkem obcí, dílem v držení zámeckých neb občanských majitelů,

kteří sotva kdy by oslyšeli žádosti učitelovy, jen kdy tento by ochotu projevil se svými žáky jich navštíviti.

Jest však jedna okolnosť, již třeba při všech návštěvách sbírek bez rozdílu míti na zřeteli a ta vyplývá ze smutné zkušenosti, že nikdy není radno, *aby návštěvy takové byly hromadné*, tím méně *aby se při nich žactvo celého ústavu společně súčastňovalo.* To z té jednoduché příčiny, že názor vyžaduje demonstrace a vysvětlení průvodce, a toto obé nemožno uvésti ve skutek u přítomnosti několika set žáků — ba ani ne padesáti žáků — najednou. Má-li míti žactvo z návštěvy ať sbírek, ať závodu nějakého užitku, nechať provádějí se tam v tlupách 10—15 hlav čítajících, bez ohledu na některou tu čtvrthodinku, o niž by se návštěva prodloužila!

Domníváme se, že jen takto by prospívalo, kdyby učitel asi s 10 a několika více žáky ob čas podíval se do některé místní věčší *dílny kamenické. sochařské, strojní, zlatnické, slévačské, klempířské*, nebo do *pivovaru, lihovaru a cukrovaru*, do *koželužen, kliháren*, do *továren na barvy, laky, fermeže, na sirky, leštidla* a pod.

Aby vychovatelskou stránku s odměnou spojil, může učitel projíti několik podobných blízkých závodů po prvé pouze s výběrem školáků nejsolidnějších a nejpilnějších — odkazuje ostatní po částech k druhé a k následujícím obchůzkám.

Na všech uvedených místech spatřil by student suroviny, z nichž jemu známé, každodenně užívané látky se robí a byl by též účasten i postupu jejich výroby. On by při tom jako v jednom obrázku viděl i rozmanité pomocné přírodniny, jichž se užívá jako přísad k zhotovení toho kterého prodajného zboží. Žák z jediné takové návštěvy by odešel uspokojen, poučen. mnohdy snad i se zálibou pro to které odvětví živnostenské zaujat — někdy by se však vracel i s nechutí proti zaměstnání, jemuž jako realista po 1 až 2 letech věnovati se mínil a jehož nepříjemná stránka neb obtížná manipulace jej jedinou důkladnou návštěvou nadobro odstrašila.

(Dokončení.)

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

(Pokračování.)

62. neb nám sen hyň dá viděti
země *w wswe* úpravě. 2322—3.

Orig. ich han *erbuwet* lant gesehin. 2003.

Verš 2323 má patrně zníti:

země *ve všie své* úpravě.

63. chcem vás *všech* obdařiti,
musíte viec *dobrí slutí.* 2331—2.

Orig. man sal dir in der achte geben,
das du macht *frolichen leben.* 2005—6.

Verš 2331. vyžaduje sám sebou *všechny*; verš 2332. však nedává smysl originalu, i rým jest pokažen; patrně tu za „dobri ſluti", jež asi měla starší předloha, čekati jest buď „dobrie biti" t. j. *dobřě býti* neb spíše „dobrie ziti" (staré předlohy ſiti neb ſyti) t. j. *dobřě žiti.*

64. protož jich naděje bieše,
as se komu jiesti chtieše
nebo píti, však *nebdase*, —
jedno okem vždy zhlédáše,
skuoro-li moře mine
a v té zemi odpočine. 2337—42.

Chybné *as* vzniklo patrně z *acs* t. j. *ač* (= -li); *nebdase* stojí ovšem **za** *nedbáše*; verš 2341 pak jest doplniti takto:

skuoro-li *mu* moře mine.

65. ten hrad i což *wiezie* bieše,
ty se vše[cky] od zlata stkviechu,
— — — — — — — —
slunce, měsiec, hvězdy k tomu
ty zlatem na každém domu
a na věžiech biechu psány. 2364—8.

Orig. vil vester torme daran
lagen, *als ich vernomen han*,
da waren von golde obir al
vff blaw lasur licht gemal
sonne, monde vnd vil sterne. 2035 – 9.

Ve v. 2364 vyžaduje vazba genitivu, tedy *věží*; po v. 2365 jest vynechán verš, jenž by se s ním rýmoval: je to buď v. 2036 neb 2038 něm. originalu.

66. [a] vyložení(e) na tom hradě
biechu předrahé úpravy;
tak ktož viděl, každý pravi,
že dražšieho neslýcháno. 2373—6.

Za „tak“ má ve v. 2375 býti *ta* (t. vyloženie).

67. *takž* marynáři [bliz] přistachu,
před jedniem ostrovem stachu,
tu kotvy dolóv pustichu
a z korábu se vybrachu
napřed krásný ostrov velmi. 2396—2400.

Orig. *do* die wigande
quamen tzu dem lande. 2057—8.

Jest tedy ve v. 2396 za „takž“ čísti *jakž*, ve v. 2400 pak patrně: *na překrásný*.

68. jsú-li křesťané, to zvieme
a jim s hroznú prosbú dieme,
chce-li nám ztravy přieti. 2414—16.

Orig. ab sie leben nach dem touffe,
so muten wir an sie tzu kouffe
vmb vnser golt *yrer* spise. 2077—9.

Verš 2416 má ovšem tedy zníti:

chtie-li nám (*své*) ztravy přieti.

69. Arnošt s Veclem napřed jidechu;
[a] když *před* most v hrad přijidechu. 2508—9.

Orig. Er vnd Witzel gingen vor
vber die bruck vnd in das tor. 2153—4.

Tudíž piš: když *přes* most atd.

70. a uzřechu neomylně
všecky dveře otevřené
u komňat [i] *u komor*
[i] u pivnice všelikaké. 2614—17.

Ve v. 2616 vyžaduje rým slova *také*:

u komňat, u komor *také*,
u pivnice všelikaké.

71. tepruv se na to oddachu.
— — — — — — —
nalit tak lstivě učiněn
a v tvrdosti usazen,
že král ani které knieže,
tak jakž jich rozom svědčieše,
neměl by se pokusiti,
by jeho mohl *kde* dobyti. 2694—2700.

Po v. 2694 schází verš, jenž by obsahoval podmět (*dóm*) následující věty; viz německé básně v. 2339—40:

das *huss* was gar riche
erbuwet lusticliche.

Ve v. 2700 má za „kde" býti *kdy;* srv. něm. 2349—50.

das er *tsu keynen tsiten*
die burg mocht erstriten.

72. od pitíe, [a od] jedeníe také
bíeše *obyčenstwíe* všaké. 2739—40.

Zde má býti patrně *obiženstvie* = hojnost. Rovněž ve v. 2783.

Podobně se to má s místem:

ondet stříebra, zlata dosti
leží *obyčeynie* přemnoho. 3750—51.

Že zde čísti jest *obižně*, ukazuje jasně orig.:

da funden sie *vnmassen* vil
hordes, der darynne lag. 3322—3.

73. a na čtyřech *stienach* zlatých
lože stáše. 2753—4.

Orig. 2386: uff vier guldenen *stollen*.

Tedy lože stálo na čtyřech *nohách;* ale to se dobře nehodí k chybně psanému *stienach*, jež omylem vzniklo tuším z *stihlach* neb *stidlach* t. j. *štihlách* či *štidlách;* jet pak „štihla, štidla" dřevěná noha.

74. čtyřie biechu v uhlech kameni
velmi mistrně vsazeni,
jenž světlost hrozná jmějiechu
po všie komňatě svietiechu:
tut [sú] karbunkulové byli,
jenž dnem i nocí svietili. 2755—60.

Za „tut" má býti ve v. 2759 zajisté „tot" t. j. *toť*.

75. také od cendel[ín]óv mnoho
byl jest *obluk* lože toho. 2761—2.

Orig. auch was das bette wol beriht
mit *betten* licht gemale,
betzogen mit tzindale. 2390—92.

„Betten" (= peřiny) nazývány bývaly „šat či roucho" ložní (lože); má tedy za nepravé „obluk" býti nějaké synonymum výrazu „šat", tedy *oblek* (či oblak? srv. povlak, povlaka). *Cendelóv* srv. cendal 3431.

76. K tomu najdivnější bylo,
se to lože okrášlilo. 2777—8.

Orig. von getzirde das beth nicht was betrogen. 2398.

V české větě schází podmět; písař staré *jež* (= co), maje je za spojku (= ež), nahradil nevhodným zde „že".

77. pak v okénci, když se ozřesta,
tu *korcaty* uzřesta
tak drahé, jakž [nikdy] *newidane*,
a to jim bylo velmi neznámo. 2799—2802.

Orig. die werden funden dennoch stehen
in eynem venster in eyner mūr
sewene kopphe tuer. 2414—16.

Chybné „korcaty" opraviti jest v „korcaky" t. j. *korčáky* = konve, vědra (v. Jungm. Sl.), jako jest ve v. 3980 *korčákóv*. Rovněž „korčatom" 2927 v *korčákóm*. Ježto pak verši 2800 schází slabika, doplň dle něm. textu *dva*:

tu *dva korčáky* uzřesta.

Ve v. 2801 jest rým (neb aspoň assonance) pokažen; čísti jest:

tak drahé, jakž [nikdy] *nevídáno*.

78. dřievie veliká odiva,
zuiezeń ovoce dobrého. 2824—5.

Chybné „zuiezeń" jest patrně za *žizeń* = úroda; hojnosť.

79. jakž *to* chtěl, to mohlo býti,
a čím chtěl, kázal se mýti. 2845—6.

Orig. also mochte man es haben da. 2458.

V čes. textu možno sice pohřešovati obecného podmětu, jako na př. umlkli, *jak by utal* a p. Než přece se zdá, že by básník dvakrát nebyl „to" opakoval; tudíž jest za prvé „to" čísti *kto*.

80. jinak toho tak nezbudem,
a ještě *v hoři* dosti pobudem;
proto kde móž býti,
máme sobě polehčiti. 2875—8.

Orig. wir mussen doch noch hertes leben
offt *uff dem mere* gewynnen,
ehir wir dem entrynnen;
wo vns *gemaches* kan getzemen,
das sullen wir williclichen nemen. 2486—90.

České v. 2875—6 nevystihují dobře německých 2486—8; zdá se, že za „v hoři“ má býti *na moři*. Ve v. 2877 scházejí 2 slabiky, soudě dle něm. gemaches, čekáme zde asi *pokoj:*

proto kde móž (pokoj) býti.

81. protož bieše zarmúcená;
a [také] bezděky vzata bieše —
[a] to se jie násilím die[jie]še —
od [svých] vrahóv z své vlastnie *ziemie,*
té India dějí *wieme.* 3072 - 6.

Ve v. 3075 psáti jest ovšem zemie t. j. *země*; ve v. 3076 jest wieme pokaženo z we ymie t. j. *ve jmě* = jmenovitě, jmenem. Srv.

takž jakž koruna i země
spadla na mě jednu *ve jmě.* 3417—18.

Rovněž: do jedné bohaté země,
Arymapsy slove *ve jmě.* 4138—9.

82. hledíec[i] na své vrahy *gistie,*
na ty nosaře nečisté,
toť by raději umřela [byla],
nežli se tu uzřela. 3083—6.

Kým žádá ve v. 3083 *jisté;* z té příčiny jest ve v. 3085 škrtnouti „byla“, ano perf. nezřídka i bez něho obstojí, na př.

též by se snad jemu stalo (= bylo st.),
by se byl obmeškal málo. 5780—81.

s nimiž chtíeše na Múříny, by nezvěděl (= kdy by byl nezv.) té noviny AlxV 2225—6. že by jí ďábel radil z vody vyjíti (= byl radil: quod diabolus suasit) Ad. (Františk.) 268[b], I (kap. 11: Krok II, 215). Srv. č. 123.

83. když ji políbiti chtíeše,
t[e]hdy ji nosem *vstriciese.* 3093—4.

V vstriciese jest opět reminiscence staré předlohy, v níž *ri* = *r*: *ustrčíeše.* Srv. orig.:

Der konig yr sinen snabel bot
vil dicke an yr mündelin rot. 2693—4.

84. Hospodář se vždy cháníeše
a jejíeho smutka nedbáše
a k ní ústy jakžto mluvíeše;
a ona k bohu vždy vzdycháše. 3153—6.

Verše jsou patrně přemeteny; pořad má býti tento.

Hospodář se vždy cháníeše,
[a] k ní ústy jakžto mluvíeše,
[a] jejíeho smutka nedbáše;
[a] ona k bohu vždy vzdycháše.

85. od té panny žalosť slyše,
anať smutným srdcem *sdeše*. 3163—4.

Rým žádá *sdyše* (aor.). Srv. 5798—9.

86. [a] řkúc[i]: Běda mně *hubené*
a mně siré túžebnici! 3167—8.

Rým vyžaduje *hubenici:* auwe mir armen 2757.

87. ana víečež, víečež kvíelí;
jakož koli v zvonec *vsníe*,
jemuž hlasu neubývá,
takéž smutka *giš* přibývá. 3201—4.

Ve v. 3202. vyžaduje rým *vzníe-li* (zvoní-li); *giš* jest bezpochyby chybou za gie, t. j. *jíe* (jí). (Pokračování.)

Kreslení škol francouzských na světové výstavě r. 1889.

Píše *Václav Dědek.*

(Pokračování místo dokončení.)

Jest se nám zmíniti též o *závodech v kreslení* na školách čili t. zv. konkursech.

Konkursy žáků primárních elementárních škol zařízeny byly r. 1874 a tu bylo ze 250 prací závodních 30 za dostatečné uznáno. Každá škola poslala dva žáky. R. 1875 škola o více než 300 žácích poslala 3 žáky, závodících bylo 297, z nichž 100 uznáno bylo za dobré, žádná práce neuznána špatnou. Uděleny byly 4 ceny, 10 akcessitů a 18 čestných uznání. R. 1877 konkurovalo v konkursu kursů pro dospělé 631 žáků, a sice 506 ze škol veřejných měšťanských, 125 ze škol subventionovaných. R. 1887 bylo 790 konkurrentů, z nichž bylo 192 děvčat. Odměn bylo 286, a sice 120 cen a 166 akcessitů, z toho děvčata obdržela 30.

Vládní nařízení v příčině nynějších konkursů uvádí:

Konkursů súčastní se žáci škol primárních obojího pohlaví; podobné konkursy zřízeny buďtež v kursech pro dospělé a v subventionovaných školách. Odbývány buďtež tyto konkursy ku konci školního roku. Dívky i chlapci konkurují zvlášť.

Na primárních školách budiž maximální počet z třídy obsahující:

10— 25 žáků	1 konkurrent,
26— 50 „	2 konkurrenti,
51— 75 „	3 „
76—100 i více žáků . . .	4 „

V kursech pro dospělé budiž maximální počet z třídy obsahující:

10— 25 žáků	3 konkurrenti,
26— 50 „	6 konkurrentův,
51— 75 „	8 „

76—100 „ . . . . . 10 konkurrentův,
101—125 „ . . . . . 11 „
126—150 „ . . . . . 12 „
151—175 „ . . . . . 13 „
176—200 i více žáků . . . 14 „

Dále existují konkursy o peněžitý obnos na cesty s komplikovanějšími úkoly. Tak na př. roku 1887 byly uloženy tyto úkoly: ve školách primárních elementárních (vyšším stupni) vaječník, v kursu pokračovacím (complémentaire) akantový list z Marsovy svatyně, v (mužských) kursech pro dospělé fragment z medicejského letohradu a skupina skládající se z jonické hlavice a lví hlavy, v subventionovaných školách dívčích maska od Gastona de Foix a jonická hlavice, v konkursu o peněžitý obnos na cestování (t. zv. bourse de voyage) poprsí karyatidy Hadrianova letohradu a dorickou hlavici a m. j.

Veškeré školy súčastnily se též konkursů pořádaných ústřední společností dekorativních umění (Union centrale des arts décoratifs), jež r. 1887 konala zároveň devátou skvělou výstavu svou.

Na venkově berou se obnosy na ceny a odměny z t. zv. školních kas, jež dle zákona ze dne 28. března 1882 mají býti zařízeny v každé obci. Slouží též na podporu chudých žáků a zřízeny jsou z darů, legátů, subskripcí, subvencí obce, départementů, státu, z výtěžku k tomu cíli pořádaných slavností a pod.

Zajímavo jest též přihlédnouti ku *platu sil vyučujících* kreslení.

Na vyšším stupni školy primární elementární vyučují kreslení zvláštní učitelé, zvaní professoři.

Professoři ti měli r. 1865 toliko 400 frcs. ročně. Dnes berou platu na jedné škole 800 frcs., ale nesmějí na více nežli třech školách kreslení učiti, professorky kreslení smějí učiti pouze na jedné škole a mají maximálně 1200 frcs. ročně. Supplující síly berou 400 frcs. platu ročně a kromě toho za každý den, kdy suppluje na místě nemocného kollegy, dostane professor 10 frcs., professorka 6 frcs. Na večerních kursech třídenních berou professoři 1200 frcs. ročně, jsou-li silami výpomocnými 800 frcs., na pětidenních professoři 2000 frcs., výpomocní 1500 frcs. Na pěti vyšších kursech mají ředitelé 3000 frcs. platu ročního.

Od 2. října r. 1887 ustavili se Pařížští professoři kreslení ve „přátelskou společnosť professorů kreslení města Paříže“, jež však netěšila se velké přízni ministra Spullera.

Výdaje Paříže na vyučování kreslení — nečítáme-li školy odborné — činily r. 1875 jen 289.000 frcs., r. 1886 již 952.000 frcs., r. 1887 934 800 frcs., r. 1888 917.600 frcs.

Konečně jest nám promluviti o *zkouškách professorů kreslení*.

Certifikáty spůsobilosti vyučovati kreslení (od ruky) jsou trojího druhu; první je pro professory na paedagogiích a vyšších školách obecných, druhý a třetí pro professory na lyceích a kollejích. Zkouška při prvním certifikátu dělí se ve tři části a sice: 1. zkouška písemná a kresba, 2. zkouška ústní a 3. zkouška paedagogická. Zkouška písemní a grafická obsahuje: *a*) geometrálný náčrt a perspektivné zobrazení jednoduchého předmětu, na př. geometrického tělesa, architektonického zlomku, vásy atd. (doba 4 hodiny), *b*) uspořádání jednoduché komposice (2 hod.), *c*) kresbu reliefového ornamentu, na př. růžice, hlavice a j. (4 hod.), *d*) kresbu dle antické hlavy (4 hod.). Zkouška ústní obsahuje: *a*) otázky o projekcích všeobecně, o geometrálné představě, o zobrazení perspektivném, *b*) elementární otázky z dějin umění, provázené kresbou na tabuli, *c*) otázky o struktuře a proporcích těla lidského a z anatomie vůbec. Zkouška paedagogická obsahuje: *a*) opravu ornamentální kresby, *b*) opravu kresby hlavy, *c*) výstup u tabule, dvacet minut trvající, k němuž povolena je příprava též v době 20 minut.

Právě tak dělí se na tři části zkouška při druhém a třetím certifikátu, kde druhý zove se nižší, třetí pak vyšší stupeň certifikátu pro lycea a kolleje.

Zkouška grafická certifikátu spůsobilosti vyučovati kreslení na lyceích kollejích (nižšího stupně) obsahuje: *a*) *perspektivné sobrazení* jednoduchého předmětu, na př. tělesa geometrického, jednoduché vásy, při čemž dlužno dáti na týž list *α*) stínovanou kresbu daného předmětu, *β*) půdorys, nárys a po případě i bokorys daného předmětu; *b*) *kresbu reliefového ornamentu*, na př. růžice, hlavice a pod.; *c*) *kresbu dle antiky*. Ústní část téže zkoušky obsahuje: *a*) výklad o geometrálné představě a o zobrazování perspektivném jednoho předmětu, na př. taburetu, stolu, piedestalu, vásy a j., dále výklad z theorie stínů; *b*) výklad doprovázený kresbou na tabuli nějakého zlomku architektonického; *c*) kresbu na tabuli s výkladem o struktuře a proporcích lidského těla. Část paedagogická téže zkoušky obsahuje: korekturu výkresu z perspektivného, ornamentálného a figurálného kreslení a výklad ve formě učebních lekcí.

Při zkouškách certifikátu spůsobilosti vyššího stupně jsou k předcházejícímu ještě dodatky. Ve zkoušce grafické je mimo vyjmenované *a*), *b*), *c*) dále *d*) kreslení celé figury dle přírody; *e*) kreslení hlavy dle přírody a v přirozené velikosti; *f*) kresby anatomické. Při zkoušce ústní přichází zcela totéž co při nižším stupni, jen že obsáhleji a důkladněji; podobně i při paedagogické zkoušce.

Správa těchto zkoušek vydala „anektované programmy", obsahující otázky o geometrálné představě, perspektivě, stínech, z anatomie a dějin umění, jež by mohl kandidát k zodpovídání dostati.

O přípravu kandidátů professury kreslení je pečlivě postaráno. Bývají obyčejně napřed žáky „školy krásných umění" (L'école des beaux-arts), kandidátky žakyněmi „národní školy pro kreslení", subventionované městem aneb odborných škol. Pan Guerin založil specielní školu na přípravu professorů kreslení. Na venkově připravují regionální (krajské) a municipální (městské) školy krásných umění a tu a tam zvláště zřízené normální sekce. Pařížské normálné sekce jsou zvláště dobré pověsti.

Na nižších třídách obecných škol seznali inspektoři, že mohou úkol vyučovati kreslení zastati obyčejní učitelové a horlivě v bulletinech departementálních uveřejňovali články záležitosti té se týkající. Leč to nestačilo. Zřízeny tudíž byly po venkově čtvrteční a nedělní kursy, v nichž byli učitelé poučováni od professorů z kollejí a paedagogií. Obyčejně se tyto kursy dělily na praktickou část, kde návštěvníci sami kreslili, a theoretickou část, kde byla jim vyložena methoda a uděleny korrektury kreseb z předešlého týdne. Škoda, že věc ta pomalu ustává, jelikož síly professorů i učitelů nad míru se vyčerpávají.[1] (Dokončení.)

Associace a spolky athletické na středních školách francouzských.

Píše Dr. *Jiří Guth.*

Cvičení tělesná nejsou ve Francii obligátní, ale ministerstvo vším úsilím podporuje všecko, co je jakýmkoli spůsobem usnadňuje. Ředitelům jednotlivých ústavů (jež po spůsobu francouzském, obecně známém, spojeny jsou s internáty, a z tohoto stanoviska dlužno věc posuzovati) ponecháno je na

[1]) Mimo uvedené certifikáty jsou též specielní certifikáty pro živé řeči, ruční práce, zpěv, tělocvik, vojenská cvičení, šití a j., dále brevet tolik co vysvědčení opravňující k inspekci na primárních školách, ředitelství na paedagogiu, inspekci mateřských škol, správcovství paedagogia a mn. j.

vůli, v jakých rozměrech chtí zavésti na svých školách cvičení tělesná, respektive tak zvané hry školní — ovšem že pak o svých zařízeních a jich effektech musí dáti příslušnou zprávu vyšším úřadům, kteří z toho nejlepší zvolí a pro budoucnost dojista i zevšeobecní.

Tím se stalo, že těžisko vychování tělesného leží ne v nařízeních a výnosech úředních, ale spíše, abychom tak řekli, v samém obecenstvu. Spolky a jednoty pro cvičení tělesná, zejmena Union des Sociétés de sports athlétiques a Ligue nationale de l'éducation physique, od správy školní naprosto nezávislé, starají se o vše, čeho ku hrám a závodům athletickým je třeba, a správě škol nezbývá tedy, než dáti dovolení, aby žáci toho všeho mohli se súčastniti. Běží pak jenom o modus, pod jakým titulem a za jakými podmínkami žáci mohli by se státi účastnými výhod velikých těch jednot athletických.

Stává se to tak, že studenti sami tvoří mezi sebou spolky athletické čili associace volíce ze svého středu předsedu a funkcionáře, vše pod dozorem ředitelovým a sboru professorského. Tato associace, jejížto členové v ústavu samém pěstují volné hry a závody athletické, přistoupí pak jakožto société affiliée k Unii nabývajíc takto práva súčastniti se její činnosti. Pokud nemůže associace býti k Unii přiřaděnou, affilée, stává se alespoň uznanou, reconnue. Srv. stať o Unii des sociétés françaises.

Dosud [1]) čítá Union 4 associace školní přiřaděné a 17 uznaných, skoro ze všech lyceí, kollejí a škol Pařížských. Jsou to:

1. Association athlétique Ecole Monge.
2. Association athlétique Alsacienne.
3. Association athlétique du Lycée Buffon.
4. Association athlétique du Collège Chaptal.

a uznané:

1. Sport athlétique du Lycée Lakanal (Sceaux, nedaleko Paříže).
2. Association athlétique du Lycée Janson de Sailly.
3. Association sportive de Louis le Grand.
4. Union athlétique du Lycée Michelet.
5. Association sportive du Lycée Henry IV.
6. Société sportive du Lycée Saint Louis.
7. Société d'Exercices physiques du Lycée Condorcet.
8. Club pédestre de l'École commerciale.
9. L'Avant-Garde du Lycée Janson de Sailly.
10. Association athlétique de l'Ecole Albert le Grand.
11. Association athlétique du Lycée Hoche (Versailles).
12. Union athlétique du Lycée Voltaire.
13. Club athlétique du Collège Rollin.
14. Sport athlétique du Lycée du Mans.
15. Association sportive du Lycée de Chartres.
16. L'Avant-Garde du Lycée de Bourges.
17. La longue Paume du Lycée Henri Martin (St. Quentin).

Zastavíme se jen u některých z těchto studentských spolků; ze zařízení jich poznáme pak i ostatní.

Jednou z prvních associací athletických jest associace při škole Monge; byla založena v říjnu 1888. Stanovy její vytýkají tento účel: usnadniti chovancům školy provádění tělesných cvičení na volném vzduchu, jako jest football, zápas o lano, běh, skok atd. Sídlo svoje má associace ve škole Monge a skládá se ze členů čestných, zakládajících a činných. Protektorem a ochrancem jejím jest ředitel, ale správa spolku jest docela přenechána žákům

[1]) t. do prosince r. 1891, kdy zpráva tato psána; o Unii des Societés de sports athlétiques více jsme napsali ve 2. čísle letošního Sokola a tam, kdo chceš, najdeš obšírnější zprávy o spolkovém poměru associací k Unii, k němuž vztahují se také výrazy „přiřaděné“ a „uznané“ associace, nahoře hned následující.

samým, kteří tvoří výbor o 12 členech, zvolený při valné hromadě (v říjnu) ze členů činných. Výbor sám pak zvolí si předsedu, dva místopředsedy, tajemníka a pokladníka (kteréžto dva úřady mohou býti spojeny v jedno). Usnesení associace musí díti se ve přítomnosti 7 členů výboru a za předsednictví starosty a jednoho místostarosty (neb obou místostarostů). Jeden ze členů výboru má na starosti věci týkající se plování a cannotage, druhý stará se o nářadí ke hrám.

Hlasování při sezeních výborových, přeje-li si toho jeden člen výboru, může býti tajné.

Pravidla her a běhů o závod musí shodovati se s pravidly ústřední Unie, v jejímž výboru associace Ecole Monge je zastoupena jedním členem výboru svého.

Členové činní, jimiž mohou býti jen chovanci ústavu, platí ročně 10 fr. Žáci bývalí za těchže podmínek mohou se státi členy zakládajícími. Členy zakládajícími vůbec mohou býti i osoby mimo školu stojící (také dámy), přijme-li je výbor a ředitel; platí pak 12 fr. ročně. Členy čestné volí výbor, ale více jich zvoliti nesmí než nanejvýše tři ročně; také jest výboru volno voliti členy zakládající beze zvláštních příspěvků.

Stanovy nesmí býti změněny beze svolení ředitelova.

Na školu Monge cvičení athletická byla zavedena již v květnu r. 1888 a hned tehda zařídily se různé kluby, jako Swift, Mathematic, Potache, Etoile a j., jež prováděly hry na Pelouse de Madrid v Boulognském lesíku a veslařský sport na řece Marne a teprve 28. října t. r. spojily se v associaci. Na to o prázdninách svatodušních před tím náčelníci jednotlivých klubů odebrali se s ředitelem Godardem do Anglie navštívit kollej Etonskou, aby i žáci i ředitel na vstatní oči shlédli a poznali hry athletické; ještě na podzim r. 1888 podniknuta nová, podobná „studijní" cesta.

Associace školy Monge jako všecky athletické associace školní pořádá sama veřejné produkce pro zvané hosty, příbuzné a přátely chovanců a osoby o školní hry buď zasloužilé buď se zajímající. První z těch produkcí byla již 1. března 1889. Ku dvěma partiím cross-country byla pozvána Ecole Alsacienne (také école libre jako škola Monge) a státní Lycée Janson de Sailly. Při závodech footballových Unie dobyla Associace školy Monge championnatu a tím pro příští rok i praporu Unie. Od těch čas A. A. E. M. účastňuje se vynikajícím spůsobem při všech závodech a hrách Unie.

Maje čest osobně promluviti s panem ředitelem školy Monge Godardem o školních associacích athletických vůbec a školy Monge zvlášť, pisatel netajil se svým podivením nad tímto „spolkařením" studentstva.

„Proč a v jakém vzhledě mělo by býti nebezpečno našim žákům podobné spolkování?" odpověděl pan ředitel. „Je nade vší pochybnost jisto, že tělesná cvičení jsou s prospěchem našemu žactvu a že tedy dobře činíme, když je fedrujeme. Spůsobem právě vyloženým můžeme to učiniti nejsnáze a nejpohodlněji, poněvadž nemusíme se o nic starati a jenom dohlížíme: spůsob her, jich trvání atp. leží úplně v rukou našich, t. j. ředitele, který se sborem o tom se poradí a mimo to jsme my sami ve výborech Unie a Ligy — co by tedy v tom mohlo býti závadného? Naopak, studenti, kteří přece jsou pro společnost určeni více než kdo jiný, naučí se tím spůsobem záhy ve společnosti žíti a v ní se pohybovati. Z Vašich řečí vyrozumívám, že vidíte ve spolku hned něco, co studenty svádí, ale odpusťte, věru nepochopuji Vaši úzkostlivost. Unie resp. Liga je soubor lidí pěstujících sporty athletické, více nic; my je také chceme pěstovati — co přirozenějšího tedy, nežli že spojíme se s nimi, když sami bychom mnoho nesvedli a s nimi když dosáhneme svého cíle? V naší associaci a Unii se neřeční, nedělá nic, v čem podle všeho činnost spolkovou si představujete — tam se prostě hraje a pěstuje ušlechtilý sport; ovšem, co naší associace se týká, pokud to škola dovolí."

Níže uvedeme ještě některé vážné hlasy a soudy o athletických associacích školních.

O associaci na lyceu Janson de Sailly dověděli jsme se z úst ředitele (proviseura) pana Kortze toto: Až do posledního léta (1891) mělo Lycée Janson de Sailly zvláštní régime athletický, který měl sice mnoho výhod, ale také některé vážné inkonvenience. Místo jediné associace athletické mělo lyceum několik různých spolků (jako La Levrette, Le Trèfle, L'Avant-Garde atd.), z nichž některé obíraly se skoro výhradně tou kterou hrou, jiné eklekticky všemi možnými a dovolenými cviky tělesnými. Pro interní život lycea podobné zařízení nebylo bez výhody: chovanci měli více příležitosti konkurrovati a zápasiti vespolek, ředitel ob čas svolával náčelníky jednotlivých spolků, radil se s nimi, jak to neb ono by bylo lze zlepšiti, které novoty zavésti atd. Jenom že když Lyceum vystupovalo jako celek na veřejnost, různé řevnivosti jednotlivých jednot škodily celku. Byla tedy i na Lyceu Janson de Sailly zařízena associace athletická, která v březnu 1891 přistoupila k Unii a hned při prvním svém vystoupení dobyla skvělých úspěchů a také mnoho předmětů uměleckých, jež vyloženy jsou v kanceláři pana proviseura. (Pokračování.)

Co mohou obsahovati kollektanea k Liviovi v třídě páté?

Napsal *Jan Čermák.*

(Pokračování.)

29) Vazby tyto vyšly ze snahy, podati věc co nejkonkretněji, i vyskytá se tu part. nejčastěji v platnosti podmětu, ale stává i jako předmět, ba i v pádech předložkových. Ve mluvě klassické vazba tato není ještě hrubě častá. Zvláště časté jest zde part. perf. pass., ale naskytují se i jiná participia. Jest pak toto part. náhradou za substantivum verbalné neb za větu počínající spojkou quod. I. 3, 9 is sepultus = jeho pohřbení, t. j. okolnosť, že byl pohřben, quod sepultus est; I. 4, 4 Tiberis effusus; I. 5, 3 ob iram praedae amissae; I. 7, 11 ara condita ac dicata; I. 14, 8 plenis portis effusus hostis; I. 23, 7 non redditas res; I. 27, 9 id factum; I. 34, 4 ducta in matrimonium Tanaquil, I. 36, 6 exercitus vocati; I. 14, 9 mota signa; I. 45, 2 deos consociatos; I. 48, 7 quibus iratis; I. 53, 1 degeneratum (zvrhlosť), I. 55, 4 non motam Termini sedem, I. 55, 6 quae visa species; I. 59, 4 (per analog.) Brutus castigator lacrimarum; I. 59, 10 invecta corpori patris filia; XXI. 1, 5 Sicilia Sardiniaque amissae; XXI. 2, 6 ob iram interfecti domini; XXI. 16, 2 pudor non lati auxilii; XXI. 32, 12 imbribus auctus (amnis Alpinus) XXI. 33, 3 utraque obiecta res; XXI. 35, 4 temere initae valles; XXI. 46, 4 equorum oriens pulvis; XXI. 46, 8 laus perfecti belli; XXI. 46, 10 servati consulis decus; XXI. 52, 1: Ambo consules et quidquid virium erat, oppositum; XXI. 52, 6 ad eas conspectas; XXI. 52, 8 primos defensos; XXI. 62, 11 Haec procurata votaque . . . a j.

30) Příklady uvedeny pod 6).

31) Příklady uvedeny pod 7).

32) Part. perf. pass., zejmena ablativ absolutný, u Livia neznačí vždy děj předčasný, nýbrž vedlejší okolnosti, jimiž děj hlavní dochází vysvětlení, na př. I. 1, 9 filia in matrimonium data (tím, že dal), I. 8, 2 lictoribus duodecim sumptis; I. 33, 9 silva Mesia Veientibus adempta; I. 34, 2 uxore gravida relicta; I. 37, 1 additur dolus missis . . . qui coniicerent; I. 51, 9 crate superne iniecta saxisque congestis; XXI. 1, 5 stipendio insuper imposito; XXI. 5, 3 finitimis domitis gentibus; XXI. 37, 4 iumentis fame absumptis; XXI. 49, 7 apparatu belli edicto proposito; XXII. 21, 4 occisis quibusdam captisque.

Zde budiž připomenuto, že u Livia čteme velmi zhusta perf. a plusquampf.

pass. s fui a fueram, docela místo sum a eram, jest to vinou mluvy vulgarné, o čemž viz odst. VII.

Konečné ablativy absolutné záležející v pouhém ablativu neutr. part. perf. pass. u Cicerona celkem řídké, u Livia jsou časté: audito, augurato, auspicato, cognito, inauspicato, inexplorato, nuntiato (I. 18, 6; 18, 10; 36, 2; 36, 6; 44, 4; XXI. 25, 9; 63, 7; XXII. 4, 4.

Jakým Livius je mistrem v živém líčení důležitých dějů, již Quintilian doznal nazvav ne neprávem dílo Liviovo epopejí v prose. A zajisté, jest-li u básníka epického nepopíratelnou předností živost a poutavost, jakouž dovede události zvláště závažné líčiti, vyniká dílo Liviovo, kdekoli sebe menší příležitost se naskytá, mistrným líčením nejen událostí historických a válečných, ale i scen dojemnějších. Mezi nejzdařilejší partie tohoto druhu náleží: Souboj Horatiův a Curiatiův I. 24 nn, vylíčení bitvy I. 25, zničení města Alby I. 29. Zvláštními přednostmi vyniká popis dobývání Saguntu (XXI. 7 nn.). Livius dvakrát, kde čtenář jest v největším napětí, vkládá episody, v nichž obsaženo diplomatické vyjednávání. Krásná jest dále scena, kde Q. Fabius Karthaginským vypovídá válku (XXI. 18), vzorem líčení jest Hannibalův přechod přes Alpy (XXI. 31 nn.) a Apennin (XXII. 2 nn.), půvabně a stručně vylíčeno nenadálé objevení se vojska Fabiova, když magister equitum Minutius svou netrpělivostí utrpěl porážku a opětné zahnání nepřítele (XXII. 29). Také líčení útěku vojska římského (XXII. 6) a zmatku v Římě následkem bitvy Kanenské povstalého (XXII. 54) náleží mezi nejzdařilejší.

34) Tato plnost, místy i rozvláčnost (verbositas, abundantia, loquacitas) ve výrazech i vazbách jeví se u Livia:

a) U vyjádření věci pomocí dvou výrazů neb obratů, z nichž jeden možno pokládati za zbytečný: I. 3, 4 rudimentum primum; I. 14, 4 vicinas prope se opes; I. 15, 8 longe ante alios acceptissimus; I. 25, 2 itaque ergo; I. 37, 5 pergit porro; I. 45, 2 saepe iterando; I. 45, 6 alloquitur . . . inquit; I. 58 reconciliare in gratiam; XXI. 17, 8 cum suo iusto equitatu; XXI. 27, 2 vigilia noctis; XXI. 31, 4 confluunt in unum; XXI. 32, 7 prius praecepta. — Sem vřaditi lze pleonasmy sloves předponou re počínajících; I. 33, 3 rursus repetere, I. 34, 8 a XXI. 22, 9 rursus reponit, XXII. 6, 7 a 18, 7 retro repetebant a j.

b) Častým kladením slova tum (interim) po předchozí větě časové: I. 9, 10; 54, 3; 54, 5; 58, 2; XXI. 11, 8; 25, 12; 54, 9; XXII. 11, 1; 14, 1; 25, 3; 43, 7; 55, 4; XXI. 29, 1 (interim), XXII. 52, 4 (interea).

c) Mnohospoječností (polysyndeton). Ze mnohých příkladů nápadně vynikají ona místa, v nichž obsažen výčet prodigií a prostředky ku usmíření bohův učiněné: XXI. 62, XXII. 1 a 36. Mimo to mohou žáci poznamenati sobě I. 47, 4; de te penates patriique et patris imago et domus regia et in domo regale solium et nomen Tarquinium creat vocatque regem; XXI. 16, 2: tantusque simul maeror patres misericordiaque sociorum peremptorum indigne et pudor non lati auxilii et ira in Carthaginienses metusque de summa rerum cepit.

35) Zde rozeznáváme brachylogie a ellipse.

K výrazům brachylogickým náleží:

a) Vazby praegnantní utvořené pomocí předložky in, kteráž nahrazuje tak větu výslednou. Kromě příkladů uvedených sub 19 možno uvésti oblíbený u Livia výraz „in spem“ I. 8, 4; XXI. 43, 7; 45, 4.

b) Skrácené věty porovnavací, jimž schází verbum finitum, na př. ut inter pacatos, roz. fieri solet.

c) Skrácené věty podmínečné, jež zastoupeny jsou nejčastěji participiem, druhdy i substantivem; na př. XXII. 25, 12 in actione minime popularis = si ageret.

d) Zvláštní stručnost spočívá někdy ve významě adverbia: I. 13, 3 melius peribimus = melius erit, si peribimus; I. 24, 1 auctores utroque trahunt; I. 50, 5 Quod si sui bene crediderint cives (= sobě ku zdaru); XXI. 28, 5 certe variat = certum est variare.

e) Tyto vazby brachylogické: I. 25, 7 ut segregaret eorum pugnam = aby

je oddělil a tak s nimi jednotlivě bojoval, I. 14, 8; 27, 11 inter fugae pugnaeque consilium; I. 25, 9 qualis ex insperato faventium solet = qualis solet esse clamor faventium ex insperato a j.

K výrazům elliptickým:

a) Elliptické nam (enim) a tamen (viz graecismy).

b) Ellipse podmětu: I. 1, 7 canerent; I. 8, 4 munirent; I. 9, 7 sciebant — poterant — concelebrant — facerent; I. 19, 2 assuescere non posse; I. 30, 8 pararent; I. 38, 6 evehebant; I. 43, 11 descenderunt; XXI. 38, 6 credere; XXII. 10, 2 servaverit — duit; XXII. 19, 6 utuntur.

c) Ellipse výroku: I. 18, 3 quae fama in Sabinos? I. 23, 8; 33, 8 recte an perperam; I. 41, 1 clamor inde concursusque populi; I. 54, 10 largitiones inde praedaeque; I. 50, 7 Incaluerant vino: „age sane!“ omnes; XXI. 24, 5 et per nuntios quidem haec; XXI. 41, 17 Haec apud Romanos consul; XXII. 50, 7 Non tu (hoc modo ages); XXII. 52, 5 si quid argenti.

d) Ellipse spony, často i v konjunktivu (na př. I. 59, 2 unde novum in Bruti pectore ingenium; XXI. 15, 3 quam coeptum oppugnari (sit). Tak po věčšině vynechána spona u trpných tvarů perfecta, hlavně u inf. perf. pass.

e) Verbum declarandi o živém vypravování se vypouštívá: I. 9, 3 ku acc. c. inf. doplniti jest verb. declar.; I. 48, 2 Cum ille ferociter ad haec: se patris sui tenere sedem ... I. 50, 7 (viz 3); I. 53, 7 před slovy: „manere iis bellum“ doplň verb. declar.; tolikéž XXI. 18, 8 před slovy: nobis vobiscum foedus est; rovněž XXI. 40, 5 před slovy: cum iis est vobis . . .

f) Podmět „se“ v acc. c. inf. se vypouští. I. 9, 4; 9, 12; 23, 5; 41, 5; 26, 9; 31, 8; 37, 6; 50, 8; 50, 9; 51, 4; 51, 5 53, 11; 58, 4; XXI. 12, 4; 18, 14; 34, 2; 49, 5; 50, 10; XXII. 24, 5; 34, 7; 37, 7; 37, 8; 38, 11.

g) Asyndeton:

α) adversarium:

I. 17, 1 Necdum ad singulos . . . pervenerat: factionibus certabatur;
I. 17, 2 Oriundi ab Sabinis . . . volebant: Romani aspernabantur;
I. 25, 3 Nec his, nec illis periculum suum: publicum imperium obversatur animo;
I. 25, 12 Duos fratrum manibus dedi: tertium causae huiusce belli dabo;
I. 27, 2 alios concitat populos, suis proditionem reservat;
I. 28, 11 Primum . . . fuit: in aliis gloriari licet;
I. 36, 7 Neque Tarquinius quicquam mutavit; numero alterum tantum adiecit;
I. 47, 1 non sibi defuisse, cui nupta diceretur: defuisse, qui . . .
I. 47, 10 servum non auctoribus patribus, muliebri dono regnum occupasse;
I. 48, 9 Ceterum — intervenisse;
I. 51, 4 Adgressurum fuisse hesterno die in concilio: dilatam rem esse;
I. 54, 2 Ita cum sensim ad rebellandum primores Gabinorum incitaret, ipse . . . praedatum iret;
I. 58, 3 Cum pavida ex somno mulier nullam opem, prope mortem imminentem videret;
XXI. 10, 5 Saguntum vestri circumsedent exercitus, unde arcentur foedere: mox Carthaginem circumsedebunt Romanae legiones;
XXI. 10, 7 Quo lenius agunt, segnius incipiunt eo . . . vereor, ne perseverantius saeviant;
XXI. 41, 1 ne quis me magnifice loqui existimet, ipsum aliter animo adfectum esse;
XXI. 43, 6 . . . satis ampla praemia essent: quidquid Romani possident, id omne vestrum futurum est;
XXI. 58, 3 Transeuntem (scil. autem) Apenninum adeo atrox adorta tempestas est;
XXI. 59, 8 Pugna clarior fuisset, si . . . sivisset: nox accensum ingentibus animis proelium diremit;
XXI. 60, 9 praeda . . . parvi pretii fuit: castra militem ditavere;

XXI. 63, 4 Id satis habitum ad fructus ex agris vectandos: quaestus omnis patribus indecorus visus;
XXII. 16, 4 cum Capua et Samnium commeatum Romanis subveheret, Poenus hibernaturus esset . . .
XXII. 22, 6 Abelux erat, fidus ante Poenis, tum . . . cum fortuna mutaverat fidem . . .
XXII. 25, 15 haud magni fortunam momenti esse, mentem rationemque dominari;
XXII. 30, 3 parentibus meis vitam tantum debeo, tibi cum meam salutem . . .
XXII. 36, 9 iis sicut Neapolitanis gratiae actae, aurum non acceptum;
XXII. 38, 12 optare, ut... satis prospere evenirent: temeritatem infelicem etiam fuisse;
XXII. 39, 3 quem video nequiquam et virum bonum et civem fore, si altera parte claudet res publica: malis consiliis idem ac bonis iuris et potestatis erit . . .
XXII. 50, 6 aliis non tam sententia displicere quam animus deesse: P. Sempronius Tuditanus . . .
XXII. 51, 4 vincere scis Hannibal, victoria uti nescis.

β) explicativum:
I. 2, 2 Neutra acies laeta ex eo certamine abiit: victi Rutuli . . .
I. 12, 7 Juppiter iterare pugnam iubet: restitere Romani . . .
I. 17, 9 Hodie quoque . . . usurpatur idem ius vi adempta: priusquam populus . . .
I. 34, 9 . . . iubet: eam alitem venisse . . . auspicium fecisse . . . levasse decus . . .
I. 46, 7 Contrahit celeriter similitudo eos, ut fere fit: malum malo aptissimum;
I. 47, 1 Jam enim . . . essent: non sibi defuisse . . .
I. 48, 7 Monumento locus est: sceleratum vicum vocant;
XXI. 2, 6 Ceterum nihili ei pax tutior fuit: barbarus eum quidam . . .
XXI. 4, 3 Nunquam (enim) ingenium idem ad res diversissimas habilius fuit;
XXI. 4, 5 Plurimum (enim) audaciae, plurimum consilii . . . erat;
XXI. 13, 6 Urbem (enim) vobis adimit, agros . . . relinquit (zároveň advers);
XXI. 55, 4 ea (enim) sola in fide manserat Gallica gens . . .
XXII. 23, 6 in maximam laudem verso: in permutandis captivis . . . convenerat . . .
XXII. 39, 20 malo te sapiens hostis metuat quam stulti cives laudent: omnia audentem contemnet Hannibal.

γ) enumerativum:
I. 3, 10 Addit sceleri scelus: stirpem . . . interimit, patris filiae . . . adimit;
I. 10, 4 Exercitum fundit fugatque, fusum persequitur;
I. 13, 4 Movet res cum multitudinem tum duces; silentium et repentina fit quies;
XXI. 28, 2 clamore vario nautarum, militum, et qui nitebantur . . .
XXI. 34, 6 undique ex insidiis barbari a fronte, ab tergo coorti cominus, eminus petunt, saxa ingentia in agmen devolvunt;
XXI. 53, 9 dum tiro hostium miles esset, dum meliorem ex ducibus vulnus inutilem faceret, dum . . .

δ) gradativum:
I. 56, 6 per ignotas ea tempestate terras, ignotiora maria;
XXI. 10, 3 monuisse, praedixisse se . . .
XXI. 10, 12 nec dedendum modo censeo, ablegandum . . .

ε) summativum:
I. 56, 13 věta líceň uzavírající: Reditum inde Romam . . .
I. 58, 3 orare, miscere precibus minas, versare in omnes partes muliebrem animum;

XXI. 4, 1 Missus (scil. igitur) Hannibal in Hispaniam ...
XXI. 10, 7 Aegates insulas Erycemque ante oculos proponite, quae terra marique passi sitis;
XXI. 16, 6 ... cum orbe terrarum bellum gerendum esse ...
ζ) sollemne:
I. 46, 1 a XXII. 17, 4 vellent, iuberentne ...
I. 26, 11 I, lictor, colliga manus, i, caput obnube ... arbore suspende ... verbera ...
η) asyndeton myšlenkové:
I. 13, 4 Movet res cum multitudinem tum duces: silentium et repentina quies; inde ...
I. 57, 8 Incaluerant vino: „age sane!" omnes; citatis equis avolant Romam.
36. Do kollektaneí nechť žáci zaznamenají si tyto výrazy a vazby básnické:
a) Básnické výrazy:
cupido (= cupiditas I. 6, 3; XXI. 10, 4), consanguinitas (I. 15, 1), velamen (I. 32, 6), semen (I. 47, 6), letum (I. 51, 9), exortus (pl.) solis (XXI. 30, 4), casus nivis (XXI 35, 6), iuventa (I. 57, 7);
fatiloquus (I. 7, 8), veridicus (I. 7, 10), compar (I. 9, 5), gemmatus (I. 11, 8), inclitus (I. 7, 13; 18, 1; XXI. 43, 1), tetricus (I. 18, 4), exsignatus (I. 20, 5), lustralis (I. 28, 1), lacer (I. 28, 10), cetera (= ceterum I. 32, 2; 35, 6), deses (I. 32, 3), prognatus (I. 40, 3), accensus (= attributus, adscriptus I. 43, 7), iuvenalis (I. 57, 11), insuperabilis, inexsuperabilis (XXI. 30, 7; 36, 4; XXII. 23, 4), pernox (luna XXI, 49, 9), nivosus (XXI. 58, 9), libere dextereque (I. 34, 12);
durare (= manere I. 9, 1), sospitare (I. 16, 3), glomerare (I. 31, 2), innubere (I. 34, 4), elanguescere (I. 46, 7), ditare (I. 57, 1), exsuscitare (XXI. 3, 6), praeterferre (XXI. 55, 9), praescindere (XXI. 58, 7), se attollere ac levare (XXI. 58, 9), interpungere (XXII. 30, 6).
b) Básnické vazby:
aetas adolevit (I. 4, 8), roborem sumere (I. 4, 9), ad primam auroram (I. 7, 6), incertus (aeger) animi (I. 7, 6; 58, 9), minutus spei (XXI. 52, 2), nomem abolevit (I. 23, 3), potens praeda (I. 33, 5), potens armorum tenendorum (XXI. 54, 9), ad se redire (I. 41, 3), vestigio movere (XXI. 44, 7), gravis vulnere (XXI. 48, 4), oram legere (XXI. 51, 7) evadere, egredi s acc. (I. 29, 6; XXI. 32, 13; XXII. 55, 8), metuens deorum (XXII. 3, 4), occupari s abl. (I. 21, 1; XXI. 45, 2; XXII. 15, 6; XXII. 25, 6), avidus in novas res (XXII. 21, 2), tremere s acc. (XXII. 27, 3).
Mezi vazby básnické počítati sluší přehojné ablativy loci bez předložky na ot. kde? odkud? kudy?: I. 4, 4 mergi aqua; I. 16, 6; 31, 2 delabi coelo; I. 4, 6 alveum, quo expositi erant; I. 24, 7 non deficiet illis legibus, I. 29, 4 ultimis urbis partibus; I. 33, 8 media urbe; I. 37, 5 ingenti cumulo; I. 41, 6 sede regia sedens; I. 56, 9 corneo baculo inclusum; XXI. 27, 2 adverso flumine; XXI. 28, 7 parte superiore religatam; XXI. 31, 2 adversa ripa; XXI. 41, 4; XXII. 19, 4 terra; I. 23, 8 a XXII. 39, 13 terra — mari; XXI. 38, 6 Poenino — transgressum; XXI. 57, 5 quos Pado subveherent; XXII. 1, 9 lapides coelo cecidisse; XXII. 13, 8 alia regione; XXII. 18, 6 iugis ducebat; XXII. 29, 3 coelo demissa; XXII. 31, 7 freto traiecit; XXII. 48, 5 ea parte; XXII. 49, 1 parte altera.
37) Tropy a figury.
1. Alliteratio.
I. 3, 10 vis — voluntas verecundia; I. 9, 13 per fas ac fidem; I. 9, 15 parentium patriaeque; I. 10, 4 fundit fugatque, fusum persequitur; I. 10, 6 rex regia arma; I. 12, 5 fugam foedam siste; I. 16, 3 pacem precibus exposcunt, uti suam semper sospitet progeniem; I. 24, 8 potes pollesque; I. 58, 8 hospes pro hospite; I. 32, 3 repetentibus res Romanis responsum reddunt; I. 32, 12 consentio consciscoque; I. 32, 13 consensit, conscivit; I. 41, 3 pessimum facinus fecere; XXI. 4, 2 eundem vigorem in vultu vimque in oculis; XXI. 4, 9 tantas

viri virtutes; XXI. 11, 6 qua primum aut potissimum parte; XXI. 30, 10 quicquam adeo asperum atque arduum; XXI. 41, 17 qualis nostra vis virtusque fuerit; XXI. 44, 2 socios fidelissimos fortissimosque; XXII. 60, 20 fortia fidelia.

2. Anafora.

I. 6, 4 qui nomen novae urbi daret, qui conditam imperio regeret; I. 13, 2 dirimere infestas acies, dirimere iras; I. 15, 2 non castris positis, non exspectato hostium exercitu; I. 15, 6 non animus in regno avito recuperando, non condendae urbis consilium, non bello ac pace firmandae; I. 24, 7 Audi Jupiter, audi, pater patrate, audi tu, populus Albanus; I. 25, 11 alter fessum vulnere, fessum cursu trahens corpus; I. 26, 4 oblita fratrum mortuorum vivique, oblita patriae; I. 28, 6 Mettius ille est ductor itineris huius, Mettius idem huius machinator belli, Mettius foederis Romani ruptor; I. 32, 8 haec cum fines superscandit, haec quicumque ei primus vir obvius fuit, haec portam ingrediens, haec forum ingressus ... peragit; I. 41, 3 Nunc te illa coelestis excitet flamma, nunc expergiscere vere; I. 47, 10 non interregno inito, non comitiis habitis, non per suffragium populi, non auctoribus patribus; I. 53, 3 quae digna deum hominumque rege, quae Romano imperio, quae ipsius etiam loci maiestate esset; I. 59, 4 quod viros, quod Romanos deceret; XXI. 4, 5 Plurimum audaciae ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat; XXI. 4, 9 nihil veri, nihil sancti, nullus deorum metus, nullum iusiurandum, nulla religio; XXI. 10, 3 non manes, non stirpem eius conquiescere viri; XXI. 30, 7 pervias paucis esse, pervias exercitibus; XXI. 40, 10 cum hoc equite, cum hoc pedite pugnaturi estis; XXI. 41, 8 a 9 qui iussus praesidium deduxit ab Eryce, qui graves . . . leges . . . accepit, qui . . . stipendium populo Romano dare pactus est; XXI. 43, 10 Hic vobis terminum laborum fortuna dedit, hic dignam mercedem emeritis stipendiis dabit; XXI. 53, 9 dum tiro hostium miles esset, dum meliorem ex ducibus inutilem vulnus faceret, dum Gallorum animi vigerent; XXII. 39, 15 non commeatus, non supplementum, non pecuniam.

3. Antitheton.

I. 18. 3 unus per tot gentes dissonas; I. 27, 1 quoniam recta consilia haud bene evenerant, pravis reconciliare popularium animos coepit; I. 28, 8 Albana pubes inermis ab armatis saepta; I. 29, 6 unaque hora quadringentorum annorum opus excidio ac ruinis dedit; I. 40, 3 ut, quod Romulus, deo prognatus, deus ipse tenuerit regnum . . . id servus serva natus possideat; I. 49, 1 quia socerum gener sepultura prohibuit; XXI. 4, 6 cibi potionisque desiderio naturali, non voluptate modus finitus . . . id quod gerendis rebus superesset, quieti datum; XXI. 16, 3 neque hostem acriorem bellicosioremque secum congressum, nec rem Romanam tam desidem unquam fuisse atque inbellem; XXI. 30, 11 coepisse quondam Gallos ea, quae adiri posse Poenus desperet; XXII. 39, 20 malo, te sapiens hostis metuat quam stulti cives laudent.

4. Hendiadys.

I. 4, 7 inde locum fabulae ac miraculo datum; I. 6, 1 in arcem praesidio armisque obtinendam; I. 9, 12 specie ac pulchritudine insignem; I. 11, 1 per occasionem ac solitudinem; I. 48, 7 partem sanguinis ac caedis paternae; XXI. 29, 7 iter immensum Alpesque; XXI. 42, 2 cum omnes . . . ferrum pugnamque poscerent; XXII. 19, 7 in terra et castris.

5. Hyperbole. Převážná část náleží ovšem řečem.

I. 23, 3 ingenti exercitu; I. 45, 2 laudare mire Servius; I. 50, 6 quippe qui alii super alios trucidentur; XXI. 1, 5 ingentes spiritus virium; XXI. 5, 17 omnia trans Hiberum Carthaginiensium erant (jen část!); XXI. 8, 3 ad centum quinquaginta milia habuisse in armis; XXI. 10, 8 pater ipse Hamilcar, Mars alter; XXI. 11, 3 legationibus mittendis (o jednom poslanectvu s dvojím posláním); XXI. 11, 11 minorem in dies urbem; XXI. 16, 5 recentem ab excidio opulentissimae urbis; XXI. 16, 6 cum orbe terrarum bellum gerendum; XXI. 20, 6 gentis suae homines agro finibusque Italiae pelli; XXI. 21, 3 omnibus Hispaniae populis (ač jen některé!); XXI. 30, 2 omnes gentes et terrae (jen některé); XXI. 30, 3

quicunque Saguntum obsedissent (ač žádán toliko Hannibal!); XXI. 30, 3 ad deliberandum orbem terrarum; XXI. 44, 4 ad supplicium depoposcerunt me ducem primum, deinde vos omnes; XXI. 44, 5 includit nos terminis montium fluminumque; XXI. 40, 5 per viginti annos (ač věc platí jen o 10 letech!); XXI 40, 7 exercitu incolumi; XXI. 63, 11 revocandum universi retrahendumque censuerunt.

6. Hysteron proteron.

I. 15, 3 de tectis moenibusque dimicare; I. 55, 2 fana sacellaque, quae... vota, consecrata inaugurataque postea fuerant.

7. Klimax.

I. 23, 9 fessos confectosque, XXI. 63, 11 revocandum universi retrahendumque censuerunt.

8. Litotes.

I. 15, 6 quorum nihil absonum fidei fuit; I. 19, 5 non sine aliquo commento miraculi; I. 30, 6 haud parum memores; I. 35, 5 sub haud poenitendo magistro . . . haud falsa memorantem; I. 36, 4; XXII. 10, 1; 22, 4 haud cunctanter; I. 42, 3 haud dubius rex; I. 48, 5 non abhorret a cetero scelere; I. 56, 8 Bruti quoque haud abnuit cognomen; XXI. 5, 13 haudquaquam pari certamine concursum; XXI. 17, 7 cum haud invalido praesidio; XXII. 23, 2 non mediocri cura sollicitus; XXII. 23, 9 haud pauca tecta; XXII. 26, 4 haud parum callide; XXII. 38, 13 haudquaquam impar futura; XXII. 41, 4 haud aegerrime; XXII. 52, 4 haud minus tutum.

9. Metafora a personifikace.

I. 7, 4 laetum pabulum; I. 16, 4 fama manavit; I. 16, 6 horrore perfusus; I. 17, 2 sui corporis regem; I. 21, 1 insidens cura; I. 22, 2 civitatem senescere ratus; I. 23, 9 in dubiam aleam; I. 27, 6 animo fluctuans; I. 29, 2 cursus armatorum omnia ferro flammaque miscet; I. 39, 3 hunc lumen quondam futurum; I. 47, 4 te patris imago et domus regia et in domo regale solium et nomen Tarquinium creat vocatque regem; I. 52, 4 capita = principes; XXI. 2, 3 mors... et pueritia . . . distulerunt bellum; XXI. 2, 3; 3, 4 flos aetatis; XXI. 11, 6 oppugnatio eos . . . adorta est; XXI. 18, 2 animus vester parturit; XXI. 25, 9 in apertos campos emersit; XXI. 28, 3 terribilior ab tergo adortus clamor; XXI. 41, 8 Quem nisi Saguntinum scelus agitaret; XXI. 58, 3 adeo atrox adorta tempestas est; XXII. 12, 5 tacita cura.

10. Metonymie.

I. 3. 11; 4, 2; 13, 2 partus = potomstvo; I. 6, 1; 9, 6; 16, 2 pubes = mužstvo k boji schopné; I. 7, 8 loca m. incolas; I. 10, 1 sordida veste = smutek; I. 12, 4 tuis avibus = augurio a te misso; I. 21, 1; 30, 2; 56, 4; 59, 8 pectus = animus; I. 25, 11 aequato Marte; I. 33, 4 incerto Marte; XXI. 1, 2 anceps Mars; I. 27, 8 arma = boj; I. 47, 4 imago = vznešený rod; I. 46, 9 funus = vražda; I. 57, 9 lana = práce z vlny; XXI. 31, 4 quartis castris = po 4 pochodech denních; XXI. 37, 3 ferro = látka m. nástroje.

11. Paronomasia.

I. 11, 7 seu prodendi exempli causa, ne quid usquam fidum proditori esset, I. 12, 8 Vicimus perfidos hospites, imbelles hostes; I. 27, 2 ut primo in bello pacem, sic in pace bellum quaerens; I. 48, 2 multo quam servum potiorem filium regis regni heredem; I. 58, 8 hostis pro hospite; XXI. 19, 9 cum, qui id fecerunt, Saguntinos crudelius quam Poenus hostis perdidit, vos socii prodideritis; XXI. 24, 4 hospitem enim se Galliae, non hostem advenisse; XXI. 49, 5 credere eadem tempestate qua ipsi disiecti forent, eam quoque classem ad Aegates insulas deiectam; XXI. 58, 8 tegminibus suis magis obruti quam tecti; XXI. 58, 10 ad alienam opem quisque inops tendere; XXII. 30, 4 quo oneratus sum magis quam honoratus

(Dokončení.)

Úvahy.

Vyjątki z pomników języka polskiego věku XIV.—XVI. Do užytku v klasě V. škól średnich ułożył i objaśnił R. Zaviliński. V Krakově 1892. Nákladem vlastním. 8°, 27. Cena ?

Aby usnadnil žactvu poznání starého jazyka polského v písemních památkách, vydavatel v nedostatku anthologie toho druhu dal otisknouti několik výňatkův ze starých památek, k nimž připojil stručné literárně-historické úvody, mluvnické výklady a slovníček. Škoda, že se vydavatel v chvalitebném počínání tom tak příliš uskrovnil a neotiskl více výňatkův a delší kusy z nich. Na výhodu žactvu i účelu vydavatelovu vůbec by bylo, kdyby ukázky původního pravopisu byly transkribovány, ovšem jazykem starým, neboť žák jich při četných skratkách nedovede dobře a správně čísti; za to mohl novopolský překlad (u prvých dvou kusův) býti vynechán, tenť si má při úkolu svém pořiditi žák sám.

K výkladům vydavatelovým připomínáme toto: proč hledati ve výraze *omudsić* (opominouti) vliv český (str. 20), nelze pochopiti, srv. pol. zmuda; viz i Mikl. Etym. Wb. s. v. mŭd. Že by *k* ve więkšy bylo pošlo vlivem *k* ve vělki (20), není správno; jeť tu známá zpětná dissimilace jako v slovin. a srb. vekši, srb. srdahce m. srdašce (-čce) a p. Inf. přydź nevznikl vlivem *d* v idę (21), nébrž jako nezřídko přešla tenuis ć = tś v mediu dź. Na str. 6. nemá se čísti każdę (dušę), nébrž każdą, ano se każdy neskloní nominálně (22), nébrž pronominálně (srv. Mikl. gr. III. 436). Ve *vše*-mogący není acc. pl., nébrž sing. (neutr.).

Participiální ę může toliko po měkkých souhláskách (pišę, pobudzaję) býti z -*o*nt (23), ale jinak vzniklo z -*e*nt, jež sluší pokládati za druhý tvar part. praes. act. (srv. Brugm. Grundriss II., 371. 535. 560) = ę, pol. ą, ę, srb. e, rus. čes. a. Že se souhláska hrdelná před tímto ę nemění, vysvětliti jest vlivem jednak druhotvarů na -y: dle mogy i mogę (jako idy i idę), jednak associací formovou dle gen. a ostatních pádův: mogąšta, strus. moguca, čes. mohúce a p. vyvolá mogę, moge, moga, moha. Tak i pol. řeką či řekę, kdežto řeka jest vlivem českým.

Ve větě „które zověmy spověḋniki" není nom. (23), nébrž starý acc.

Chybné „(na) świecie" ovšem povstalo z českého impf. (26), ale to znělo wznaſſeſſe ſie.

Jinak spis zajisté velmi prospěšně poslouží polským školám. Že pak vydavatel byl nucen vypraviti jej vlastním nákladem, svědčí o tom, že jsou v Polsku právě tak smutné poměry nakladatelské jako v Čechách.

F. Prusík.

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Athenaeum. Redaktor Jos. Kaizl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 seš. o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 5.

Časopis českého studentstva. Redaktor Ant. **Hajn.** Nakladatel K. St. **Sokol.** Předplatné ročně (20 sešitů o 1 archu) 3 zl. 50 kr. Roč. IV. Číslo 2. a 3.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXIII. Sešit 1.: Theologická literatura česká a Časopis katolického duchovenstva (J. Soukup). Svěcení vody tříkrálové (J. Kupka). Smrť Lutherova (Fr. Kryštůfek).

Český Lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě,

v Slezsku a na Slovensku. Redaktoři L. **Niederle** a Č. **Zíbrt**. V Praze. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Předplatné na rok (6 svazkův o 6 arších) 4 zl. Ročník I. Sešit 3.: Hroby se skrčenými kostrami v Čechách (J. Matiegka). Pověry a zvyky lidu moravského při hospodářství (F. Bartoš). Lidové povídky o panovníkovi, povolaném od železného stolu (V. Tille). Ze selské kuchyně (F. V. Vykoukal). Vodník v podání lidu českého (Jos. Košťál). O naší světské písni lidové (O. Hostinský). Rozhled po lužické folkloristice (Adolf Černý). Moravská kniha o zaklínání duchův (V. Houdek). O kroji lidu slovenského (J. Koula). Některé zprávy o skřítku dle dosavadních názorů lidu moravského (F. Bartoš). Zprávy o nálezech archaeologických. Vánoce. Česká literatura folkloristická do r. 1890 (F. Pátek).

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij**. V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník V. Sešit 1.: Gymnasia a reálky (V. Schrader, překlad). Administrativně-paedagogická činnost M. V. Lomonosova (J. Butov). Mravní neporušenost (E. Homerov). Nesmrtelnost a záhrobní život u Homéra (P. Willems, př. L. Demčenko.) Methodika vyučování v gymnasiích a reálkách (H. Schiller, překlad). Reforma Virtmberských a Bavorských gymnasií; o humanistických studiích ve školách a universitách severní Ameriky (S. Nikalajev). Kritika.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 3.—4.: Bledé ruce (Vas. Nemirovič-Dančenko).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov**. V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXI. Sešit 11.: O významě římských dějin ve světových (N. Bubnov). Úkol a methoda trestního práva (L. Bělogric-Kotljarevskij). O jedné vlastnosti soustavy rovnoběžných křivek (B. Bukrějev). Theorie funkcí komplexních permutac (P. Pokrovskij). Theorie symmetrických mnohoúhelníkův (N. Sokolov). Diagnostika v polyklinice ženských nemocnic (V. Dobronravov). Tabulka meteorologických pozorování za červen 1891. pro Kiev.

Ottova Laciná knihovna národní. Serie XIV. Sešit 23—6.: Podzimní láska a Bigarreau od A. Theurieta, př. J. Guth. (Dokončení). Serie XV. Sešit 1. až 5.: Ze starodávného života od Zikmunda Wintra.

Lětopis Jugoslavenske Akademije znanosti i umětnosti za godinu 1891. U Zagrebu 1891. 8°. 195. — Akademie čítá nyní čestných členův 6 (náš Purkyně nebyl Jan *Emanuel*, nýbrž Jan *Evangelista*); řádných v I. třídě (hist.-filolog.) 12, v II. třídě (filos.-právn.) 6, v III. třídě (mathem.-přírodověd.) 9; dopisujících v I. třídě 21, v II. 5, v III. 10. Akademie měla za rok 1890 příjmův 19.581 zl. 88 kr., výdajův 19.012 zl. 58 kr. Slavnostní řeč tohoto roku konal akademik J. Torbar.

Listy průmyslové. Redaktor Alois **Studnička**. Nakl. F. L. Popelka v Jaroměři. Cena ročně (52 čísel o 8 str.) 5 zl. 4°. Ročník II. Číslo 3.—4. Črty technologické.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý**. Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 4.—5.

Máj. Red. F. L. **Popelka**. V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník III. Číslo 2.: Z říše podzemní (Th. Zouzal). Úryvek z domácího dramatu (Ž. Podlipská). Z voje nespokojencův (táž).

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Man **Maciszewski**. We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročník VIII. Zešyt 1.: O zprávě školní rady zemské o stavu halických škol středních za rok 1891/2. O nejnovějším minist. nařízení v příčině učby jazykům klassickým (J. Dolnicki). Několik slov o učbě dějin domácích (S. Kwiatkowski).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier**. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XIII. Číslo 4.—5.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XVII

Číslo 2.: *Staroměstské náměstí (J. Borl). *Modlitba (R. Jesenská). O rostlinách, které přispívají k rázu krajin (Fr. Polívka). *Smrť Svatoplukova (B. Čermák). Svědek, který nemluví (K. Fišer). *Paprsky (S. Košťál). Bažantnice v zimě (B. Vendyš). Včela portýrka (J. Pryl). Vědecké hříčky.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem **V. Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXI. Sešit 2.: Jan Amos Komenský (Petr Durdík). *Prosba novoroční (J. Tichý). Sáša (Gabriela Preissová). *Dvojí vzpomínka (Adolf Heyduk). F. L. Věk (Al. Jirásek). *V temnostech (Růžena Jesenská). *Šumava (J. P. Slanský). České písemnictví (L. Čech). Knihy illustrované (Renáta Tyršová). Émile de Laveleye (K. P. Kheil).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 106.: Čambal-Čechůvky. Sešitem tímto, jenž obsahuje opět některé delší články s přílohami Crookesovy rourky a Cukrovarství končí se V. díl tak důležitého díla toho, jež by se nemělo v žádné knihovně české pohřešovati. Do článku „Čech 1." se vloudily *bez vědomí spisovatelova* některé chyby, jež takto jest opraviti:

890. str., 2. sl., 17. řád. shora místo Chorvátska čti Charvátska.
890. „ 2. „ 20.—22. řád. shora vynech „jimž říkali .... U" a místo toho vlož: kteří u
890. „ 2. „ 25. řád. shora vynech Řipem, čti Řípem a vlož po slově tom: vystoupil naň „sám sedmý" i
890. „ 2. „ 27. „ shora místo: na místě nazv. čti: a založil pod horou osadu nazvanou nyní
890. „ 2. „ 19. „ zdola místo Řipem čti Řípem
890. „ 2. „ 13. „ „ za Čestina — ves udělej; místo , a místo „z čehož přehlásením *a* v *e*" čti: z loc. Čestině-vsi potom
890. „ 2. „ 9. „ „ vynech „Ostatně" a „o všem"
890. „ 2. „ 8. „ „ po slově „rozpravu" vlož „Fr. Prusíkovu".

Chyby ty budou opraveny též na obálce 107. sešitu a na konec VI. dílu Ottova slovníku naučného.

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 3.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 4.—7.: Na vlastní vředy vlastní nůž.

Prace filologiczne. Red. A. A. **Kryński.** Ve Varšavě. 8°. Cena svazku 1 rubl. Ročník IV. Svazek 1.: Úvahy o veršovnictví polském jako příspěvek k srovnávací metrice (M. Roviński). Srovnání několika kusův biblí Šárošpatacké se staročeským textem Zabłockiego 1476—78 (L. Malinovski). Příspěvky k novému slovníku jazyka polského (R. Lubič). Příspěvek k dialektologii polské (J. Bystroň). Neznámý zlomek biblí králové Žofie (T. Věřbovski). Skupiny souhlásek tř, stř, dř v některých podřečích západohalických (L. Malinovski). Podřečné výrazy z okolí Tarnova (P. B.). O původu hlásek ъ, ь (V. Nědźvědzki). Objasnění několik otázek z oboru pravopisu (A. Kryński). Posudky.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník II. Číslo 53.(= 1.)—57.

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. v. 8°. *Třída I.* Ročník I. Číslo 1.: Pokrevenství a švakrovství jakožto překážky manželství rozlučující podle práva církevního. Sepsal Fr. Laurin. V. 71. — *Třída II.* Ročník I. Číslo 1.: Příspěvek ku theorii nosníků obloukových. Napsal J. Šolín. 15 s tab. Číslo 2.: Splenotyf. Napsal B. Eiselt. 17. Čís. 3.: O přímkových plochách druhého řádu a systemech paprskových, obsažených v komplexu tetraedrálném. Sepsal F. Machovec. 15. Číslo 4.: Chemicko-biologické studie. I. B. Raýmann a K. Kruis. 23 s 8 tab. Číslo 5.: Strojení oskulačních kuželoseček k čarám vytvořeným křivými projektiv-

nými řadami a svazky. Napsal Ed. Weyr. 14. Číslo 6.: O ellipt. integrálu třetího druhu. Spis. týž. 9. Čís. 7.: Poměr fysiologického účinku k chemické konstituci některých derivátů benzolových. Sděluje K. Chodounský. 22. Čís. 8.: Zobecnění vzorce Frullaniova. Příspěvek k theorii funkcí ellipt., nekoneč. řad a integrálů omezených. Elementární stanovení asymptotické hodnoty legendreových mnohočlenů. Nové odvození Legendreova vzorce

$$\int_0^\pi \frac{\cos nx dx}{\sqrt{1-2 a\cos x + a^2}} = a^n \int_0^\pi \frac{\sin^{2n} x\, dx}{\sqrt{1-a^2 \sin^2 x}}$$

Napsal M. Lerch. 43. Číslo 9.: Stanice diluv. člověka v Lubné v Čechách. Podává J. Kušta. 6. Číslo 10.: Studie o monomagnesiumfosfatu. Napsal J. Stoklasa. 5. Číslo 11.: Pokusy o postmortálním chování se chromogenů mozkových. Napsal Vl. Růžička. 8. Číslo 12.: Method. příspěvek ku poznání pohybů buněčných. Vitální pohyby neuroglie mozkové. Podává J. Vejnar. 5. 4. Číslo 13.: O skladbě chrustavky sepie officinalis. Napsal A. V. Velich. 10. Číslo 14.: Geologické příspěvky k otázce o posledních kontinentálních změnách evropských. Podává Jan Voldřich. 26. Číslo 15.: O vztazích rudistů k ostatním mlžům. Podává Fil. Počta. 14. Číslo 16.: Příspěvky k technice amputační. Píše E. Albert. 9.

Rozpravy třídy pro filosofii, dějepis a filologii král. České společnosti nauk z let 1890—1891. VII. řady svazek 4. V Praze 1892. 4°. Obsah: A. Ludwig: Über methode bei interpretation des Rgveda. 72. Jos. Novák: O domě homérském. 88. A. Ludwig: Die genesis der grammat. formen des sanskrt und die zeitliche reihenfolge in der selbständigwerdung der indoeuropaeischen sprachen. 164. C. Höfler: Die Aera der Bastarden am Schlusse des Mittelalters. 64. J. Gebauer: Staročeské skloněni jmen kmene -ĭ. 49. *Třída III.*: Ročník I. Číslo 1.: Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. Napsal J. Kvíčala. VIII. 160. Číslo 2.: Kronika Dalimilova podle rukopisu Cambridgeského. K tisku upravil V. E. Mourek. 8°. XI. 175. Se 4 fotogr. otisky.

Rozprawy i sprawozdaňa z posědzeň wydźału filologičnego Akademii umějętności v Krakově. Tom. XXV. 1891. 8°. Svazek 15. 600. Obsah: Úprava a stanovisko agonu v komédiích Aristofanových (G. Letner). Lyrika Sarběvskiego (St. Vindakěvič). Sbírka neznámých španělských tisků, nachá zejících se v knihovně Jagěloňské v Krakově (Ed. Porębovič). Menandrea (L Sternbach). Studie o historii jazyka bulharského. II. (A. Kalina).

Sborník světové poésie. Vydává IV. třída České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Ročník I. Číslo 1.: L. Ariostův Zuřivý Roland, přel. Jaroslav Vrchlický. Zpěv I—VI. 168 Cena 1 zl. — Číslo 2.: Ad. Mickěvičův Konrád Wallenrod, přel. Jos. Sládek. 92. Cena 60 kr. — Číslo 3.: Lorda Byrona Sardanapal, tragédie; přel. Fr. Krsek. 204. Cena ? — Třída IV. místo Rozprav vydává tento Sborník ve svazcích nejvýše desítiarchových ob měsíc vycházejících. Podnik ten jest pro nás nad míru důležit, ana veň mají býti zabrnuta nejkrásnější díla cizích literatur, aby každému Čechovi byla snadno přístupna. Dle programmu uveřejněného přihlásila už veliká síla českých spisovatelův překlady své k uveřejnění, což umožní horlivému a obětavému nakladatelstvu J. Ottovu rychlejší vydávání Sborníku.

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty.** V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 2.: Slovenské miestne názvy (Pavel Križko). Zlomky zo smutnohry Slovenské millennium (J. Podhradský). *Zo zimných dúm (Martin Sládkovičov). *Na cmiteri (A. B.). Podivná príhoda (A. Suvorin, přel. B. Š.). Smrť kirgizského spevca Ulgenbaja (A. Ivanovskij, př. B. Š.). Slovenský jazyk. Beseda.

Spravozdaňa komisyi językowéj Akademii umějętności v Krakově. 1891. Svazek 4. 384. Obsah: Některé zvláštnosti mluvy písařovické v okolí

Biały (V. Kosiński). Složená epitheta u Seb. Fab. Klonoviče (J. Pavlikovski). Slovník výrazův pozoru hodných užitých v Porządku prava bartnego z r. 1616 (A. Kryński). Slovníček ke kronice St. Chvalčevského (T. Jungfer). O pravopise a vokalismu zbytkův polského jazyka v soudních knihách Krakovských ze XIV. až XVI. věku (J. Hanuš). Příspěvek k historii polského jazyka z počátku XV. věku na základě soudních zápisův v Księdze zěmi čerskiej (J. Bystroň). Spis výrazův užívaných na Podhale jako doplněk dřívějších sbírek (B. Dembovski). Slovníček mluvy lidu z okolí Nového Sącze (K. Matyas). Slovníček mluvy lidu z okolí Pinčova (V. Śarkovski). Sbírka výrazův užívaných v okolí Chochołova (J. Złoża). Spis výrazův lidu z okolí Živce (L. Řešovski). Sbírka výrazův lidu dřevní zěmi čerskiej (V. Matlakovski). Spis výrazův sebraných ve vsi Žarnówce nad Skavou (J. Běla).

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1892. Nakl. V. Staňka. 4°. Roč. IV. Číslo 2.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann**. V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 1.—2.: *Ballada novoroční (Jar. Vrchlický). Můj švec (Jos. Smolík). Půjčka za oplátku (y.). Prase (V. Štech). Muž s lebkou (Fa Presto). *Před knihkupeckou skříní (Klášterský). *Ballada skromného člověka v zlých časech (Jar. Vrchlický). Nevděk (K. Šípek). *Romance (A. Mužík). Jak se jmenuje (Fr. Herites). *Pohádka (Klášterský). Člověk bez hlavy (K. Švanda). Z poslední galerie.

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý**. Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Roč. II. Číslo 34.—35.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 8.—9.: Pták zahradník (Bauše). Vznik vápencův a oběh uhličitanu vápenatého. Praeparáty vývoje hmyzu. Činnosť ústředního ústavu pro meteorologii. Fysika bez přístrojův. Reviera dei Castelli (B. Klika). Naše pozdní píďalky (J. Sehák).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 4.—5.: Už není práva ani pravdy (M. Béňa). *Dissonance (př. A. Procházka). Giovanninova noha (E. Castelnuovo, př. J. J.). Smělé operace (V. Valter). Slavný den (J. Šůstal). Chytil se (St. Milkovský, př. Č. Semerád).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 1.: Zur Geschichte Kaiser Siegmunds (F. Mayer). Über die III. lateinische Declination (S. Prem).

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 2.: Ženský výrobní spolek český před městskou radou Pražskou. Otázka ženského studia na říšské radě. Feuilleton.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 3.: O analogiích rostlinných (J. Velenovský). Duny pouště (V. Švambera). O všeobecném sjezdu zeměpisném v Berně (Jindř. Metelka). Přírodní bohatství východní Makedonie, zvláště sandžakatu Šerského a Darmského (Em. Fait). Drobnosti.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 1.: Filosofický a bohoslovecký ruch v XIV. věku (Th. Uspenskij). Всякая Всячина a Спектаторъ (V. Solncev). Бесѣда трехъ святителей a Joca monachorum (J. Ždanov). K otázce o „čtvertčících“ (V. Storožev). Krátká pravidla o školních stolích i lavicích (A. Brandt). Školy v Sibiři (S. Čudnovskij). O spisích Pindarových nás nedošlých (V. Majkov). Pokračování ve výkopu staré Diokleje (P. Rovinskij). Epigrafická poznámka (V. L.). Dějiny fysiky (N. Ljubimov).

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Svaz. 280.: Českým

dcerám. Sepsala A. Rozsypalová. 88. Cena 30 kr. - Sv. 282.: Tužby a snahy. Napsal K. Zákoncký. 91. Cena 30 kr.

Ochotnické divadlo. V Praze 1892. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 70.: Fromont jun. a Risler sen. Drama v 6 odděleních. Napsali Alf. Daudet a Ad. Belot. Přel. El. Pešková. 92. Cena 30 kr.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 92. a 93. (svazku VIII. seš. 7. a 8.) od str. 201 do str. 264. (Slání—Student.)

České Album. Pořádá Karel V. *Rais.* Podobizny kreslí akademický malíř Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Sešit XV. s podobiznou a životopisem proslulého sochaře českého Václava Levého a sešit XVI. s podobiznou a biografií přítele mládeže, spisovatele Františka Douchy.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Serie III. *Román na moři* od S. *Hellera.* Sešit 5. a 6. s 19 obrázky akadem. malíře Věnceslava Černého (str. 129—192).

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Řada IV.: *Okeánem na kře ledové* od J. *Vernea*, př. J. Pšenička. Sešit 5.—6. Sešity tyto (str. 129—192) přinášejí kapitoly: Z tvrze Jukonské do Port-Clarence. — Port-Clarence. — S Bohem nové pevnině. — Tím ukončen je díl prvý. V dílu druhém uveřejněny jsou kapitoly: Průliv Beringův. — Mezi dvěma proudy. — Každý sešit ozdoben jest 6 obrázky a jedním celostranným, chromotypicky provedeným obrazem.

Mladý houslista. Redakcí V. J. **Novotného.** Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Cena seš. 35 kr. Předplatné na půl roku (5 seš.) zl. 1·60, na celý rok (10 seš.) zl. 3. Ročník II. Sešit 4.: Směs z Bendlovy opery „Lejla“ pro housle a klavír. Příloha pro začátečníky: Cvičení na strunách D, A, E od J. Preisa-Javorského. V příloze textu: Gaspard Duiffopruggar (vynálezce houslí). Sešit 5.: Směs z nové opery Weisovy, „Violy“ pro housle a klavír, kteráž nedávno poprvé v Národním divadle byla dávána. Bezplatná příloha pro začátečníky, témuž sešitu přidaná, obsahuje dvě skladbičky mistra Bendla „Ranní ptáče“ a „Při hraní“. V druhé příloze hudeb. textu obsažen je životopis skladatele „Violy“ Karla Weisa, obsah jeho „Violy“ a článek „Šestero škol houslařských“.

Dějiny kroje v zemích českých. Napsali Z. **Winter** a **Č. Zíbrt.** V Praze 1892. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Svazek 3. str. 275.—458. Cena 2 zl. Tím se ukončuje I. díl cenného díla, u nás jediného svého druhu, ozdoben jsa 82 obrázky kroje různých dob starých. Přejeme nakladatelstvu hojného odbytu, jehož tak důležité dílo svrchovaně hodno, by mohlo býti brzo dokončeno.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1892. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 95.—113. Spisy tyto nalezly velikého rozšíření pro svůj prostonárodní sloh psaní a vlasteneckou tendenci ve všech skoro vrstvách českého lidu. Ve vyšlých dosud sešitech obsaženo jest 11 dílů ukončených, samostatných.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXI. Číslo 6.: Polednice. Román od V. Lužické. 168.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 11. str. 65.—96.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 37.—38.: Odkázaná du[illegible] od G. Ohneta, illustroval Em. Bayard. (Dokonč.) — Sešit 39.—41.: Předčítač kněžnin. Napsal A. G. Barrili, illustr. G. Penasilico.

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topi[illegible]. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 4. a 5.: Novinářská kachna. Mouchy. Pražští posluhové. Muziky. Slovíčko o služkách. Jsou i andělé ženy. Tchyně. Perte se.

Stručný slovník paedagogický. Redaktoři Jos. **Klika** a Jos. **Sokol**,

V Praze 1890. Nákladem Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 14.: Hluchota — Humanismus.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 5.—6.: Sebrané spisy Františky Stránecké. Díl I. Svazek 2.: Prostonárodní lék. Graciáš.

Světem slovanským. Cesty L. **Kuby.** S vlastními kresbami a hudebními příklady. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Pardubicích 1892 Nákladem vlastním. Díl I.: Na Černé Hoře. Popsání cest z r. 1890 a 1891. Sešit 1.: Z Kotoru na Cetyň. — Pilný cestovatel a hudební sběratel po světě slovanském obral si vylíčiti nejprve všem Slovanům sympatické junáky Černohorské, jich vlasť a život. Líčení své provází pěknými vlastními kresbami. Jest to po prvé, co vychází u nás illustrované dílo o Černé Hoře. Že pak spisovatel dílo to psané zábavným a lehkým slohem vydává svým nákladem, jest mu tím hojnějšího přáti odbytu, by se mu za namáhavou práci aspoň částečné dostalo odměny.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 12. a 13.: str. 257—304 s četnými illustracemi.

Пятидесятилѣтіе отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ 1841—91. С.-Петербургъ 1892. v. 8°. III. 32. — Řeč místopředsedy Akademie J. K. Grota v den padesátiletého jubilea oddělení ruského jazyka.

Словарь русскаго языка составленный вторымъ отдѣленіемъ наукъ. С.-Петербургъ 1891. lex. 8°. Выпускъ 1.: А—Втасовывать. XIV. 576 (= 18 archův). Cena 85 kop. — Pod hlavní redakcí akademika J. K. *Grotova* odhodlalo se Oddělení pro jazyk ruský upraviti a vydati znova akademický slovník s některými proti dřívějšku rozdíly, jmenovitě: slovník se omezí na nynější jazyk ruský, jak se vytvářel od dob Lomonosova, a podrží z církevněslov. a strus. jazyka toliko ta slova, jichž se užívá v nynějším jazyce spisovním. Podřečné výrazy uvádějí se takové, jež nabyly značného rozšíření. Vědecké názvy a cizí obecně užívaná slova ovšem umístěny v slovníce, do něhož pojaty i neologismy, jimiž se jazyk ruský od dřívějšího vydání obohatil. Slova opatřena přízvukem. Vedle toho se podávají stručně nutné mluvnické výklady a k jednotlivým slovům vedle vysvětlivek i hojné dokladův ze spisovatelův i mluvy národní. Tím vším nabyl akademický slovník značné praktičnosti i ceny pro každého, kdo se zabývá ruským jazykem, ať to pouhý čtenář, ať spisovatel neb učenec. — Úprava slovníka jest velmi úhledna, tisk krásný, jasný, cena nepatrná, u nás nevídaná.

Nehomérský slovník řecko-český sestavený Fr. **Lepařem** vydávati bude nakladatelstvo K. Vačlenovo v Ml. Boleslavi v sešitech pro studenty po 30 kr. (místo 36 kr.). Není pochyby, že záslužný podnik ten dojde od škol hojné podpory, ano jméno sestavovatelovo už svědčí o tom, že dílo to se hodnotou vyrovná jeho slovníku homérskému a rozebranému už slovníku řecko-česko-německému.

Statistisches Verzeichnis (B) všeho učitelstva zaměstnaného na středních školách českých, polských, rusínských, srbsko-charvátských, slovínských, vlaských a rumunských hodlá vydati známý vydavatel podobného seznamu něm. škol, prof. Jan *Neubauer*, přihlásí-li se dost odběratelův. Knížka má státi 45 kr.

Dramatická literatura.

Cesty veřejného mínění. Veselohra o 5 jednáních od Fr. V. **Jeřábka** Po delší době znova pečlivě vypravena starší hra tato, jejíž účinnosť však dosud nepobleděla. Představitelé provedli úlohy své s náležitou péčí; na prvém místě tu jmenovati sluší sl. Kubšovou (neť presidentova), jež vždy do nejmenších podrobností propracuje úlohu svou, pak pp. Bittnera (baron), Slukova (redaktor), Šimanovského (rada), Šamberka (sběratel insertův), Mošnu (prof.) a sl. Volfovou (hospodyně).

Pohádka zimního večera. Drama o 5 jednáních od V. Shakespeara. Přeložil J. Čejka, upravil G. Dörfel. Hudba od B. Flotowa. — Delší už dobu nebyl u nás Shakespeare hostem, teprve v poslední době sáhli opět k hlubokému znalci srdce lidského a předvedli v pečlivé úpravě Pohádku zimního večera. Naši herci — slušno to vyznati — přikročili k ní s náležitou piétou, takže patří její provedení k nejlepším na našem jevišti. Jmenovitě sluší uvésti pí. Bittnerovou (Hermiona) a sl. Kubšovou (Perdita), pak pí. Laudovou (Pavlina); pány Slukova (Leontes), Bittnera (Polyxenes), Šimanovského (Camillo), Pštrosa (pastýř), Sedláčka (jeho syna), Mošnu (Autolykos) a Muška (Florizel).

Drobné zprávy.

Rozmanitosti.

— **Reformy v středním školstvě.** Na *Virtmberských* gymnasiích majících po 10 třídách, do jichž I. mohou vstupovati hoši v 8. roce, přeložena *latina* z I. třídy do II. V II.—VI. třídě se jí věnuje po 10 hodinách týdně, v VII.—X. třídě po 8 hodinách: tím se snižuje počet hodin latinských ve všech třídách se 102 na 82. *Řečtina* přeložena ze IV. třídy v V. a počet hodin jí ve všech třídách věnovaný se snižuje s 42 na 40 týdně. Za to se zvyšujou učební hodiny ve všech třídách *v němčině* s 26 na 28 týdně, *ve francštině* s 10 na 18, *v mathematice* s 27 na 39, *v přírodovědě* (fysice a přírodopise) s 10 na 16 a kromě toho zavádí se závazné vyučování kresbě v IV.—VI. třídě o 7 hodinách týdně. Všech učebních hodin v III.—VIII. třídě jest 261 týdně, z nichž vypadá 19 na tělocvik. — Na *Bavorských* gymnasiích majících po 9 třídách ustanoveny tyto oddechy mezi jednotlivými hodinami: po 1. hodině (ranní i odpol.) 10 min., po 2. a 3. hod. 15 minut. *Přestávky mají býti vyplněny svobodným pohybem, hrami a p., zároveň se mají síně důkladně provětrati. Úkoly z němčiny* v IV. až IX. třídě ukládají se *na celý měsíc. Neděle* má býti *úplně prázdna.* Učení soustřeďuje se ve škole, tak že se ustanovuje za maximum domácích prací v I. třídě 1 hodina, v II.—V. třídě po 2 hodinách, v VI.—IX. třídě po 3 hodinách denně. Všech učebních hodin v II.—IX. třídě jest 221 týdně, z nichž vypadá 16 na tělocvik, 58 na latinu, 36 na řečtinu.

— **Jednotná škola střední v Uhřích.** Uherský ministr vyučování hrabě Csaky svolal na 15. února anketu v záležitosti jednotné střední školy. Anketa ta má se zabývati těmito otázkami: 1. Jaká forma jednotné střední školy odpovídá nyní nejlépe našim potřebám? Odpovídá snad taková organisace, která ve vyšších třídách vedle jednotného vyučování společným učebným předmětům v jednotlivých disciplinách furkaci (rozdělení v různých směrech) ustanovuje? 2. Jaká úloha ma býti v jednotné střední škole přidělena latině, která dosud tak veliké pole ovládala? a obzvláště: jaký má býti konečný cíl latinského vyučování a kterou třídou má toto počíti? 3. Pakli ve střední škole ve vyšších třídách nastane furkace, jest otázka, až ke které třídě má býti škola jednotnou? Má býti ve vyšších třídách provedena bifurkace nebo trifurkace? a které pak mají býti předměty jednotlivých směrů? A zvláště: jeví-li se potřebným organisovati takový směr, který v nižších třídách započaté latinské vyučování odstraňuje a věcší váhu klade na předměty reální a moderní řeči? 4. Je-li nutným rozdělení střední školy, případně v nižší a vyšší oddělení, ve kterémžto případě musilo by se v nižší střední škole jisté uzavření vědomostí zavésti, ježto by čásť žáků po odbytí těchto nižších tříd ústav opustila. Nebylo by záhodno, toto nižší oddělení střední školy uzavřít zkouškou, která by se pod dohledem vlády konala? 5. Jaký by byl poměr mez novou střední školou a školou obecnou (ve příčině přijímací zkoušky), jakož jaký by byl poměr její k jiným středním (praktickým) učebním ústavům a k vysokým školám? Zvláště: má-li každý směr střední školy pro všecka vysoká studia kvalifi-

kovati, nebo má každý jednotlivý směr dle rozdílných odvětví vědění (university, polytechniky) různou kvalifikací udíleti?

— **Sestátnění městské střední školy na Malé straně.** Dle místodržitelského výnosu ze dne 25. ledna 1892 čís. 25011 schválil císař nejvyšším rozhodnutím ze dne 30. září 1891 s výhradou ústavního povolení potřebných prostředků, aby obecní střední škola malostranská v Praze, počínajíc dnem 1. září 1892, ve správu státní převzata a ve dva samostatné ústavy s českou řečí vyučovací, a to ve státní vyšší gymnasium s povinným vyučováním kreslení v nižších třídách a ve státní vyšší reálku rozdělena byla, při čemž se přijímají příspěvky městskou obcí pražskou nabízené. Dle vynesení ministeria vyučování počínaje školním r. 1892—93, t. j. 1. dnem měsíce září 1892 přejme se střední obecná škola malostranská ve své posavadní úpravě do správy státní, při čemž zároveň první třída nové státní reálky s českou řečí vyučovací na Malé straně bude aktivována. Ústav bude upravován postupně tím způsobem, že otevírati se bude každým školním rokem po jedné další vyšší třídě až do třídy třetí, ve školním roce 1895 až 96, pak současným otevřením čtvrté třídy a přenesením reálných tříd vyšších, při kombinované střední škole stávajících k ústavu tomu, rozšířen bude týž na úplnou školu reálnou. Způsobem odpovídajícím zřizování tříd školy reálné bude kombinovaná střední škola postupně přeměněna v normální gymnasium s povinným vyučováním kreslení ve třídách vyšších, tak že rozloučení ve dva samostatné ústavy provedeno bude školním rokem 1895—96. Podle dotčeného císařského rozhodnutí má obec pražská ve prospěch kombinované střední školy do správy státní přecházející, pokud se týče ve prospěch dvou ústavů, které ze školy této utvořeny budou, totiž gymnasia a školy reálné, převzíti tyto závazky: 1. Odevzdati eráru budovu kombinované střední školy č. p. 457-III. se vším příslušenstvím, nábytkem, učebnými pomůckami, a školními knihami k úplnému a neobmezenému vyčování. 2. Opatřiti kromě této školní budovy potřebné místnosti pro vhodné umístění státního gymnasia a státní reálné školy s českou řečí vyučovací na Malé straně. 3. Udržovati v dobrém stavu jak budovu školní tak i vedle této budovy za příčinou umístění jmenovaných ústavů poskytnuté místnosti a opatřovati veškeré věcné potřeby ústavů. 4. Přispívati k udržování obou ústavů ročně 6000 zl., z nichž po úplném rozdělení ústavu na gymnasium a na reálku má připadnouti po 3000 zl. Ve příčině zabezpečení těchto závazků bude uzavřena příslušná smlouva a obec pražská jest povinna v nynější městské budově č. p. 457-III. před odevzdáním jí v používání státní střední školy provésti veškeré opravné práce. Stav budovy bude pak technickým znalcem vyšetřen. Pro školní rok 1892—93 bude 1. třída nové školy reálné prozatím umístěna v budově č. p. 457-III. a pod správu ředitele kombinované školy svěřena. O převzetí osob učitelských bude rozhodnuto později.

— **Český vzdělávací kurs pro učitele tělocviku na školách středních a ústavech učitelských.** Vynesením ministerstva vyučování ze dne 31. května 1891, č. 8786, povoleno, aby byl zřízen v Praze zvláštní kurs pro vzdělání učitelů tělocviku s vyučovací řečí českou, kterýžto kurs nyní má uveden býti ve skutek. Účelem tohoto kursu jest, aby kandidátům pro učitelství tělocviku na školách středních a ústavech učitelských, zvláště pak kandidátům pro vědecké odbory škol středních poskytována byla příležitost systematickým způsobem zjednati sobě těch theoretických vědomostí a praktických zručností, kterých se vyhledává k nabytí učitelského vysvědčení pro tělocvik — dle pravidel o zkouškách vydaných ministerským nařízením ze dne 10. září 1870, č. 9167. Kurs tento jest dvouletý, maje trvati po 4 po sobě jdoucí semestry shodné s pravidelnými semestry universitními. Nastane tudíž vždy ob rok nový takový kurs. Ve školním r. 1891 až 1892 počne první kurs prvním ročníkem; ve školním roce 1892—93 bude druhým ročníkem pokračovat, maje jím dojíti ukončení. Doba vyučování vyměřena jest v semestru I. na 6, v semestrech ostatních po 10 hodinách do téhodne. Kdo do kursu toho vstoupiti míní, tomu jest prokázati, že absolvoval školu střední neb ústav učitelský, podobně jako dle článku III. odst. 2. min. nař. o zkouškách (ze dne 10. září 1870, čís. 9167), vyhledává se takového průkazu ku připuštění ke

zkouškám učitelským pro tělocvik. Zběhlost v tělocviku ku přijetí do kursu není sice nezbytna, ale ovšem žádoucí. Tělesná způsobilost ku provozování tělocviku arciť se předpokládá. Vyučování a cvičení v kursu vzdělávacím jest bezplatné. Pravidlem nemá být v ročníku více než 20 kandidátův. Aby pak kurs skutečně mohl se začíti, k tomu jest třeba, aby bylo přijato do něho aspoň 6 kandidátů. Místnost pro řečený kurs jest ve školním domě c. k. české reálky pražské (v Ječné ul. č. 517-II.). Řízení kursu má ředitel řečené reálky c. k. škol. rada J. Šťastný. Vyučování vzdělávacího kursu toho nese se trojím směrem: I. Tělocvik praktický, totiž praktický návod ke cvičením prostým i nářaďovým, jakož i návod k řádné vyučovací methodě; v každém semestru po 6 hodinách do téhodne. II. Theorie, dějiny a methodika tělocviku školského, v semestru II., III. a IV. po 2 hodinách týdně. III. Anatomie lidského těla (znalost těla lidského po stránce anatomické a fysiologické) a základy zdravovědy, tolikéž po 2 hodinách týdně v semestru II., III. a IV. Praktická vyučování tělocviku počnou se ihned, majíce bývati třikrát za týden dobou večerní, a to: v úterý, ve čtvrtek a v sobotu od 6—8 hodin. Pro výklady theoretické (počínajíc letním semestrem běž. šk. roku) jest ustanovena doba: ve čtvrtek od 4—6 hod. odpol. (Theorie, dějiny a methodika), v sobotu od $3^1/_2$—$5^1/_2$ hod. odpol. (Anatomie, fysiologie a zdravověda.) Přihlašování do tohoto kursu děje se v ředitelně c. k. české reálky pražské (v Ječné ulici čís. 517-II.) u ředitele kursu. V Praze, dne 10. ledna 1892.

— **Střední škola dívčí (spolku Minervy) v Praze.** Klassifikace za I. pololetí tohoto roku škol. jest taková: Z 50 žaček nabylo *v mravech* známky 1. stupně všech 50 žaček (t. j. 100 proc.); *v pilnosti* známky 1. stupně 18 ž. (36 proc.), 2. stupně 28 ž. (56 proc.). 3. stupně 4 ž. (8 proc.); *prospěch*: nabylo vysvědčení I. třídy s vyznamenáním 27 ž. (54 proc.), I. třídy 19 ž. (38 proc.), II. třídy 3 ž. (6 proc.), pro nemoc neklassifikována 1 žačka (2 proc.).

— **Státní zkušební komise pro těsnopis.** Nejblíže příští zkoušky z těsnopisu budou se konati dne 21. května t. r. Žádosti za připuštění ku zkouškám buďtež podány do 15. května t. r. ředitelství zkušební komise. (V Praze, na ostrově Kampě čís. pop. 506.)

— **Pomoc státním úředníkům.** Rozpočtový výbor říšské rady se dne 19. února usnesl, by místo navrženého vládou $^1/_2$ milionu zl. povolen byl milion na pomoc státním úředníkům, mezi něž zahrnuto jest ovšem též učitelstvo střed. škol. Zákon v té příčině navržen tento: Článek I. Doplňkem k finančnímu zákonu z 22. prosince 1891 povoluje se vládě ke kapitole 11 „Všeob. pokladní správa" mimořádný dodatečný úvěr 500.000 zl., aby z něho udělila výpomoc najednou státním orgánům. Úvěru toho možno užiti do konce března 1893. Čl. II. Z úvěru toho lze poskytnouti podpory státním a železničním zřízencům, kromě těch, kteří se nalézají v osmi vyšších třídách služebních, při čem vzat budiž zřetel na poměry místní a osobní. Čl. III. Zákon nabude platnosti v den vyhlášky. Vykonávati jej přísluší ministru financí.

— **Konkursy.** Místa skutečných učitelů: klassické filologie na gymnasii Olomúckém, Budějovském, Mladoboleslavském (s němčinou), Pražském na Spálené ul., Královohradeckém, Smíchovském; němčiny (s klass. filologií) na gymn. Budějovském; češtiny (s klass. filologií) na gymn. Jičínském; frančtiny (s češtinou a němčinou) na reálce Královohradecké; zeměpisu a dějepisu na reálce Plzeňské; přírodopisu (s mathem. a fysikou) na gymnasii Táborském a Pražském akademickém; kresby na reálce Pardubské; katolického náboženství v Klatovech.

Počet obyvatelstva a příbytků v království Českém.

(Pokračování.)

15. Falknov	obyv.	71.920	(r. 1880	63.799),	domácn.	15.350,	domů	9.274
Falknov	„	38.684	„	(36.564),	„	8.236,	„	5.352
Loket	„	33.236	„	(27.235),	„	7.114,	„	3.922

Od roku 1880 přibylo zde 8121 (12·7%) obyvatelů a sice na Falknovsku 2120 (5·8%) a na Loketsku 6001 (22·0%) obývatelů.

Nad 2000 obývatelů čítají města:

Chodov	obýv.	3.855	(r. 1880	2.317),	domácn.	853,	domů	280
Loket	„	3.744	„	(3.298),	„	867,	„	337
Neusattl	„	3.170	„	(1.437),	„	626,	„	215
Slavkov Horní	„	4.076	„	(4.063),	„	928,	„	579
Schönfeld	„	3.174	„	(3.201),	„	672,	„	400
Falknov	„	5.461	„	(4.144),	„	1.231,	„	483
Kinšperk	„	3.849	„	(4.041),	„	901,	„	493
Rychnov Dolní	„	2.111	„	(1.753),	„	419,	„	157
Tisová	„	2.223	„	(1.927),	„	412,	„	308
16. Frýdland	„	45.746	„	(44.396),	„	10.922,	„	7.537

Od roku 1880 přibylo zde 1350 (3·0%) obývatelů.

Nad 2000 obývatelů čítají města a obce:

Frýdland	obýv.	5.289	(r. 1880	4.817),	domácn.	1.373,	domů	705
Haindorf	„	2.919	„	(2.630),	„	687,	„	373
Heinersdorf	„	2.271	„	(2.144),	„	314,	„	281
Neustadtl	„	4.494	„	(3.848),	„	1.086,	„	614
Raspenava	„	2.415	„	(2.256),	„	627,	„	374
Weissbach	„	2.241	„	(2.239),	„	554,	„	397
17. Hora Kutná	„	63.766	„	(63.969),	„	14.014,	„	7.868
Janovice Uhlířské	„	22.451	„	(23.255),	„	4.782,	„	3.294
Kutná Hora	„	41.315	„	(40.714),	„	9.232,	„	4.574

Od roku 1880 ubylo celkem v tomto politickém okresu 203 (0·3%) obývatelů, na Kutnohorsku 601 (1·5%) přibylo a na Janovicku však 804 (3·5%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů čítají města:

Janovice Uhlířské	obýv.	2.036	(r. 1880	2.457),	domácn.	451,	domů	264
Hora Kutná	„	13.649	„	(13.154),	„	3.180,	„	837

(Vojska zde bylo 645 mužů.)

18. Hořovice	obýv.	86.985	(r. 1880	85.848),	„	18.815,	„	11.468
Beroun	„	26.294	„	(23.990),	„	5.417,	„	2.993
Hořovice	„	34 186	„	(34.059),	„	7.501,	„	4.828
Zbirov	„	26.505	„	(27.799),	„	5.897,	„	3.639

Od roku 1880 přibylo zde celkem 1137 (1·3%) obývatelů a pohyb byl tento: na Berounsku 2304 (7·9%) přibylo, na Hořovicku 127 (0·4%) přibylo a na Zbirovsku 1294 (4·7%) obývatelů ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají města:

Beroun	obýv.	7.265	(r. 1880	5.719),	domácn.	1.546.	domů	524

(Vojska je zde 420 mužů.)

Hořovice	obýv.	3.570	„	(3.418),	„	745,	„	382
Hostomice	„	2.237	„	(2.489),	„	515,	„	372
Mýto	„	2.157	„	(2.102),	„	476,	„	267
Strašice	„	2.481	„	(2.536),	„	531,	„	292
19. Hradec Jindř.	„	53.092	„	(54.633),	„	12.285,	„	8.600
Bystřice Nová	„	14.665	„	(15.587),	„	3.224,	„	2.372
Hradec Jindř.	„	38.427	„	(39.046),	„	9.061,	„	6.228

Od roku 1880 ubylo zde 1541 (2·8%) obývatelů a sice na Bystřicku 922 (5·9%) a na Hradecku 619 (1·6%) obývatelů.

Nad 2000 obývatelů mají města:

Bystřice Nová	obýv.	3.430	(r. 1880	3.692),	domácn.	806,	domů	500
Kunžák	„	2.335	„	(2.415),	„	498,	„	291
Hradec Jindř.	„	8.273	„	(8.703),	„	2.073,	„	676

(Vojska zde bylo 749 mužů.)

Strmilov	obýv.	2.149	„	(2.355),	„	734,	„	315

20. **Hradec Král.**	obýv.	94.520	(r. 1880	93.119),	domácn.	21.274,	domů	11.767
Hořice	„	30.360	„	(29.967),	„	7.421,	„	4.337
Hradec Král.	„	44.826	„	(43.657),	„	9.483,	„	4.737
Nechanice	„	19.334	„	(19.495),	„	4.370,	„	2.693

Od roku 1880 přibylo zde 1401 (1·5%) obyvatelů; pohyb byl následovní: na Hořicku 393 (1·3%) přibylo, na Hradecku 1169 (2·7%) přibylo a na Nechánicku 161 (0·8%) obyvatelů ubylo.

Nad 2000 obyvatelů čítají města a obce:

Hořice	obýv.	6.910	(r. 1880	6.017),	domácn.	1.874,	domů	632
Černilov	„	2.049	„	(2.030),	„	474,	„	268
Třebechovice	„	3.230	„	(3.064),	„	787,	„	413
Hradec Král.	„	7.816	„	(8.166),	„	1.219,	„	271
(Vojska zde bylo 2084 mužů)								
Hradec Král. Nový	obýv.	2.416	(r. 1880	2.266),	„	562,	„	228
Kukleny	„	4.379	„	(3.794),	„	959,	„	298
Plotiště	„	2.230	„	(2.050),	„	448,	„	196

21. **Hradiště Mnich.**	„	36.182	„	(36.020),	„	8.343,	„	4.408
Hradiště Mnich.	„	23.778	„	(23.891),	„	5.494,	„	3.350
Bělá	„	12.404	„	(12.129),	„	2.846,	„	2.058

Od roku 1880 přibylo zde celkem 162 (0·4%) obyvatelů a pohyb byl ten, že v okresu Hradišťském 113 (0·5%) obyvatelů ubylo a ve Bělském 275 (2·3%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Bakov	obýv.	2.374	(r. 1880	2.144),	domácn.	574,	domů	262
Hradiště Mnich.	„	3.601	„	(3.643),	„	937,	„	370
Bělá	„	3.416	„	(3.117),	„	939,	„	541

22. **Cheb**	„	56.601	„	(56.194),	„	12.095,	„	5.887
Cheb	„	36.740	„	(36.604),	„	7.908,	„	3.339
Vildštein	„	19.861	„	(19.590),	„	4.187,	„	2.548

Od roku 1880 přibylo zde celkem 407 (0·7%) obyvatelů a sice v okresu Chebském 136 (0·4%) a v okresu Vildšteinském 271 (1·4%) obyvatelstva.

Nad 2000 obyvatelů čítají města a osady:

Cheb	obýv.	18.483	(r. 1880	17.148),	domácn.	4.115,	domů	891
(Vojska zde bylo 571 mužů.)								
Lázně Frant.	obýv.	2.370	„	(2.389),	„	553,	„	195
Liebenstein	„	2.227	„	(2.389),	„	501,	„	194
Schönbach	„	3.639	„	(2.967),	„	787,	„	404
Vildštein	„	2.148	„	(2.250),	„	509,	„	274

23. **Chomutov**	„	55.748	„	(50.069),	„	12.732,	„	6.504
Jirkov	„	19.695	„	(18.133),	„	4.731,	„	2.556
Chomutov	„	30.216	„	(26.225),	„	6.683,	„	3.279
Bastianperk	„	5.837	„	(5.711),	„	1.318,	„	669

Od roku 1880 přibylo zde celkem 5679 (11·3%) obyvatelů a sice v okresu Jirkovském 1562 (8·6%), Chomutovském 3991 (15·2%) a Bastianperském 126 (2·2%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Jirkov	obýv.	5.626	(r. 1880	5.180),	domácn.	1.407,	domů	618
Chomutov	„	13.030	„	(10.111),	„	2.779,	„	853
(Vojska zde bylo 439 mužů.)								
Ves Horní	obýv.	2.230	(r. 1880	1.596),	domácn.	473,	domů	132
Bastianperk	„	2.142	„	(2.050),	„	471,	„	194

24. **Chotěboř**	„	45.781	„	(47.976),	„	9.192,	„	6.217
Chotěboř	„	29.512	„	(30.970),	„	5.826,	„	4.048
Přibyslav	„	16.269	„	(17.006),	„	3.366,	„	2.169

Od roku 1880 ubylo zde celkem 2195 (4·6%) obývatelů a sice na Chotěbořsku 1458 (4·7%) a na Přibyslavsku 737 (4·3%).

Nad 2000 obývatelů mají města:

Chotěboř	obýv.	3.621	(r. 1880	3.923),	domácn.	837,	domů	470
Přibyslav	„	2.588	„	(2.674),	„	568,	„	288
25. Chrudím	„	87.000	„	(86.425),	„	19.182,	„	11.536
Chrudím	„	48.338	„	(47.402),	„	10.474,	„	5.722
Hlinsko	„	19.163	„	(18.991),	„	4.438,	„	3.044
Nasavrky	„	19.499	„	(20.032),	„	4.270,	„	2.770

Od r. 1880 přibylo zde celkem 575 (0·7%) obývatelů, a sice v okresu Chrudímském 936 (1·9%) přibylo, v okresu Hlinském 172 (0·9%) přibylo a v okresu Nasavršském 533 (2·7%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají města:

Chrudím	obýv.	12.128	(r. 1880	11.886),	domácn.	2.487,	domů	875
(Vojska zde bylo 92 mužů.)								
Městec Heřm.	obýv.	4.574	(r. 1880	4.601),	domácn.	946,	domů	477
Hlinsko	„	3.471	„	(3.199),	„	700,	„	476
26. Jablonné	„	33.205	„	(35.037),	„	8.308,	„	5.861
Jablonné	„	17.532	„	(19.217),	„	4.448,	„	3.334
Cvikov	„	15.673	„	(15.820),	„	3.860,	„	2.527

Od roku 1880 ubylo zde celkem 1832 (5·2%) obývatelů, a sice v okresu Jablonském 1685 (8·8%) a Cvikovském 147 (0·9%).

Nad 2000 obývatelů mají města a osady:

Jablonné	obýv.	2.429	(r. 1880	2.583),	domácn.	660,	domů	385
Kunratice	„	2.018	„	(2.255),	„	485,	„	379
Cvikov	„	5.558	„	(5.124),	„	1.322,	„	668
27. Jablonec	„	70.989	„	(58.027),	„	15.918,	„	8.992
Jablonec	„	44.754	„	(35.130),	„	9.971,	„	5.434
Tannwald	„	26.235	„	(22.897),	„	5.947,	„	3.558

Od roku 1880 přibylo zde 12.962 (22·3%) obývatelů, a sice v okresu Jabloneckém 9624 (27·4%) a Tannwaldském 3338 (14·6%).

Nad 2000 obývatelů mají města a osady:

Jablonec	obýv.	14.657	(r. 1880	9.032),	domácn.	3.134,	domů	1.140
Grünwald	„	3.508	„	(9.032),	„	809,	„	441
Johannesberg	„	2.332	„	(2.277),	„	604,	„	431
Josefsthal	„	2.009	„	(1.689),	„	445,	„	253
Kokonín	„	2.519	„	(1.998),	„	526,	„	300
Maxdorf	„	2.937	„	(2.287),	„	654,	„	408
Rychnov	„	3.042	„	(2.621),	„	734,	„	450
Wiesenthal	„	3.003	„	(2.890),	„	718,	„	478
Albrechtsdorf	„	2.211	„	(2.853),	„	501,	„	371
Dessendorf	„	2.123	„	(1.807),	„	494,	„	237
Smržovka	„	6.177	„	(5.345),	„	1.402,	„	823
Polubné	„	4.912	„	(4.566),	„	1.114,	„	771
Příchovice	„	3.664	„	(3.415),	„	824,	„	537
Šumburk	„	3.034	„	(2.185),	„	692,	„	326
Tannwald	„	3.139	„	(2.726),	„	700,	„	368
28. Jáchymov	„	26.996	„	(25.829),	„	5.197,	„	3.216
Jáchymov	„	16.519	„	(15.844),	„	3.256,	„	2.080
Blatno	„	10.477	„	(9.985),	„	1.941,	„	1.136

Od roku 1880 přibylo zde celkem 1167 (4·5%) obývatelů, a sice v okresu Jáchymovském 675 (4·3%) a Blatenském 492 (4·9%).

Nad 2000 obývatelů čítají města a osady:

Jáchymov	obýv.	7.046	(r. 1880	6.228),	domácn.	1.386,	domů	808
Abertamy	„	3.644	„	(3.605),	„	607,	„	406

Pernink	obýv.	2.544 (r. 1880	2.444), domácn.	495,	domů	261
Blatno	„	2.524 „	(2.340), „	500,	„	254
29. Jičín	„	102.184 „	(102.088), „	23.306,	„	14.474
Jičín	„	33.543 „	(33.192), „	7.506,	„	4.091
Libáň	„	21.236 „	(21.966), „	5.141,	„	3.172
Nová Paka	„	30.845 „	(30.527), „	6.754,	„	4.483
Sobotka	„	16.560 „	(17.403), „	3.905,	„	2.728

Od roku 1880 přibylo zde celkem 96 (0·1%) obývatelů a pohyb obývatelstva byl tento: v okresu Jičínském 351 (1·1%) obývatelů přibylo; v Libáňském 270 (1·3%) přibylo; v Novopackém 318 (1·0%) přibylo a v Soboteckém 843 (4·8%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů čítají města:

Jičín	obýv.	8.457 (r. 1880	8.071), domácn.	1.877,	domů	625

(Vojska zde bylo 573 mužů.)

Kopidlno	obýv.	2.206 „	(2.081), „	595,	„	249
Libáň	„	2.024 „	(1.841), „	486,	„	312
Rožďalovice	„	2.098 „	(2.151), „	547,	„	310
Paka Nová	„	4.788 „	(4.525), „	841,	„	543
Sobotka	„	2.510 „	(2.735), „	661,	„	348
30. Jilemnice	„	49.997 „	(50.907), „	10.351,	„	7.426
Vysoké	„	13.147 „	(13.082), „	2.653,	„	2.205
Rochlice	„	10.929 „	(11.564), „	2.551,	„	1.710
Jilemnice	„	25.921 „	(26.261), „	5.147,	„	351

Od r. 1880 ubylo zde 910 (1·8%) obývatelů a pohyb byl tento: na Vysocku 65 (0·5%) přibylo, na Rochlicku 635 (5·5%) ubylo a na Jilemnicku 340 (1·3%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Branná	obýv.	2.136 (r. 1880	2.131), domácn.	463,	domů	258
Jilemnice	„	3.345 „	(3.418), „	749,	„	354
Studenec	„	2.200 „	(2.186), „	435,	„	299

(Pokračování.)

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnosť nauk.

I. Zpráva o stavu a činnosti Královské České Společnosti nauk za rok 1891.

Velectění pánové!

Konaje čestnou povinnosť a podávaje Vám, veleváženi pánové, zprávu o stavu a činnosti společnosti naší za rok 1891, chci se nejdříve zmíniti o proměnách, které se v ní udály.

Na počátku roku 1891. doplnila se sice společnosť naše volbami, jak jsem v poslední valné schůzi měl česť oznámiti, totiž jedním členem přespolním třídy pro filosofii, filologii a dějepis, třemi členy mimořádnými a třemi dopisujícími téže třídy a dvěma členy dopisujícími třídy mathematicko-přírodovědecké; ale na druhé straně utrpěla četné a přebolestné ztráty. Bylit totiž neuprosnou smrtí ze středu našeho zastíženi tři členové řádní a čtyři členové přespolní, a sice řádní členové dr. Vilém Matzka, c. k. vládní rada a jub. professor university Pražské, který po dlouhou řadu let finanční záležitosti společnosti naší s nevšední pečlivostí

a přesností obstarával; dr. Otakar Feistmantel, řádný professor geologie na c. k. české vysoké škole technické v Praze, a dr. August Seydler, řádný professor fysiky mathematické a hvězdářství na české universitě. Ze členů přespolních zemřeli: slavný slovanský jazykozpytec dr. František rytíř Miklosich, c. k. dvorní rada, doživotní člen panské sněmovny, jub. professor slovanské filologie a literatury na c. k. universitě Vídeňské; Romuald šlechtic Hube, cís. ruský státní rada a senator; Pavel Hunfalvy, člen a bibliotekář uherské akademie nauk, a Alexander Afanasjevič Potebňa, professor na universitě v Charkově.

Na konci r. 1891 čítala Společnost naše:

řádných členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	12
řádných členů třídy mathematicko-přírodovědecké	9
čestných členů	3
přespolních členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	14
přespolních členů třídy mathematicko-přírodovědecké	23
mimořádných členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	33
mimořádných členů třídy mathematicko-přírodovědecké	22
dopisujících členů třídy pro filosofii, filologii a dějepis	34
dopisujících členů třídy mathematicko-přírodovědecké	31
všech členů dohromady	181

Obraceje se k vylíčení vědecké činnosti Společnosti nauk, dovoluji si podotknouti, že jako jiná léta, i roku minulého záležela jednak v přednáškách, které se konaly ve schůzích třídních, jednak ve vydávání vědeckých prací anebo látky k nim. Přednášek konáno bylo pravidelně v jednotlivých sezeních obou tříd i více, někdy až i čtyry, a prací dobrých Společnosti naší k uveřejnění podávaných bylo tolik, že se i k některým obmezením u věci té muselo sáhnouti, aby se prostředky let budoucích přílišně napřed nevydávaly. Obmezení ta záležela v tom, že se za práce ve Věstníku uveřejněné vůbec žádný honorář neplatil a že do Rozprav braly se jen práce od členů řádných.

Třída pro filosofii, filologii a dějepis měla r. 1891 sezení 15, ve kterých se konalo 26 přednášek. I přednášeli pp.: dr. Jar. Čelakovský 1, prof. Vavřinec Dušek 1, dvorní rada prof. dr. Konst. rytíř Höfler 2, prof. dr. Kalousek 2, prof. Ludwig 1, archivář Fr. Mareš z Třeboně 1, skriptor Ferd. Menčík z Vídně 2, prof. dr. Václav Mourek 1, red. Nedoma 1, dr. Jan Novák 1, P. Podlaha 1, prof. Prusík 1, rada vrchního soudu Ant. Rybička 1, prof. Sedláček z Tábora 1, skriptor Ferd. Tadra 1, dr. J. Teige 1, dr. Hugo Toman 1, vládní rada prof. V. Vl. Tomek 1, dr. Čeněk Zíbrt 1, a prof. dr. Zubatý 1.

Třída mathematicko-přírodovědecká měla taktéž 15 schůzí, v nichž se konalo 33 přednášek, při nichž zastoupeni jsou pp.: prof. dr. F. Augustin 1, prof. dr. Lad. Čelakovský 2, A. Gutzner 1, prof. dr. A. Hansgirg 1, prof. J. Kušta z Rakovníka 1, dr. V. Láska 3, doc. M. Lerch 1, prof. Machovec 2, prof. dr. F. Mareš 2, A. Mrázek 3, prof. dr. Jan Palacký 2, P. Pařízek a O. Šulc 1, J. Perner 2, Fr. Rogel 1, dr. A. Slavík 3, prof. dr. Studnička 1, A. Sucharda 1, V. Vávra 1, prof. dr. Vejdovský 3 a Č. Zahálka 1.

Přednášky konané do prázdnin minulého léta uveřejněny byly namnoze ve Věstnících obou tříd na rok 1891, a ty, které po prázdninách se konaly, uveřejní se ve Věstnících na rok 1892. Roku 1891 vydán byl Věstník pro filosofii, filologii a dějepis za rok 1890 čítající 18 článků na 29 arších a Věstník téže třídy na rok 1891 mající 9 pojednání o 19 arších. Třída mathematicko-přírodovědecká vydala r. 1891 druhou polovici „Věstníku“ na r. 1890 a Věstník na rok 1891, z nichž první podává 13 článků o 15 arších, druhý pak 23 článků o 26 arších a 12 tabulích.

V Rozpravách naší Společnosti třídy pro filosofii, filologii a dějepis vydány byly tyto práce:

a) A. Ludwiga „Die Genesis der grammatischen Formen des Samskrt und die zeitliche Reihenfolge in der Selbständigwerdung der indoeuropaeischen Sprachen“ o 21 arších;

b) Konst. rytíře Höflera „Die Aera der Bastarden am Schlusse des Mittelalters“ o 8 arších a

c) Jana Gebauera „Staročeské sklonění jmen kmene -ī“ o 6 arších.

V Rozpravách třídy mathematicko-přírodovědecké uveřejněna byla následující pojednání:

a) A. Seydlera „Bahnbestimmung des Cometen 1890 I.“

b) Karla Küppera „Anwendung der in diesen Abhandlungen (VII. Folge 3 Bd.) vortragenen Sätze über algebraische Curven auf die Theorie der Raumcurven.“

c) Ottomara Nováka „Revision der palaeozoischen Hyolithiden Böhmens“ o 6 arších a 6 tabulích, a

d) Karla Küppera „Fortsetzung der Untersuchung über algebraische und Raumcurven“.

Do tisku jest připraven registřík ke čtvrtému dílu publikace „Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae“.

Knihovna Společnosti rozmnožena byla roku 1891 o 1503 svazků nebo sešitů, z čehož přibylo 1413 svazků z výměny spisů našich se společnostmi jinými, 40 darem a 50 koupí.

Všem p. t. dárcům dovoluji si za příspěvky do knihovny naší vysloviti nejvřelejší díky, jsou to jmenovitě:

C. k. zemská vláda pro Bosnu a Hercegovinu, c. k. místodržitelství v Praze, c. k státní a dvorní tiskárna ve Vídni, pak pp: Dr. J. Bergbohm, T. Florinskij, S. Flemming, V. v. Haardt, hr. Tib. Károlyi, A. A. Kočubinskij, E. Lemoine, A. Mannheim, P. Montt, Fr. X. Prusík, F. Rogel, Rob. ze Sternecku, M. Stossich, princ Grigori Stourdza, Dr. F. Gomes Teixeira, Fr. Watzlawik, Dr. W. Wislocki, Dr. W. Yandell.

Ve výměnu spisů vstoupila Společnost naše r. 1891 nově s těmito společnostmi neb ústavy: Maticí Moravskou v Brně, Museumsverein für das Fürstenthum Lüneburg; Journal of Comparative Neurology Cincinatti; Societatum litterae ve Frankfurtě n. O.; Rochester Academy of Sciences; Oficina Meteorológica Argentina. Córdoba; University of Nebraska. Agricultural Experiment Station; Société Académique Indo-Chinoise v Paříži; Naturwissenschaftlicher Verein in Frankfurt a. O. (Helios); Mexico, Sociedad cientifica Antonio Alzate; Museo civico di Genova; Universitní knihovnou v Erlangách; Národní knihovnou francouzskou v Paříži; Missouri Botanical Garden v St. Louis; Museo geologico della universita di Roma; Historicko-filologickou fakultou v Petrohradě a Comité de publication des Annales de l'université de Lyon. Nyní jest co do výměny spisů Společnost naše ve spojení s 818 vědeckými spolky neb ústavy. Z toho připadají na říši Rakousko-Uherskou 52, na říši Německou 86, na Švýcary 11, na Velkou Britanii a Irsko 17, na Hollandsko a Belgii 11, na Francii 20, na Italii 14, na Španělsko 1, na Švédsko, Norsko a Dánsko 12, na Rusko 17, na Srbsko 1, na Bulharsko 1, na Rumunsko 2, na Řecko 1, na území Nizozemské ve Vých. Indii 3, na Japan 1, na Afriku 1, na Ameriku 6 a na Australii 5.

Ačkoli během roku 1891 musila se Společnost nauk při svých publikacích obmeziti pro nedostatek potřebných prostředků k tomu, bylo jí přece i při tom obmezení možno vydati na 140 archů vědeckých prací u veřejnost a jest jisto, že nyní po vyrovnání závazků z dřívějších let bude se moci zase o jednou tolik více publikovati.

Na konci zprávy své cítím se povinna vysloviti nejvřelejší díky za poskytování subvence k účelům společnosti jak vysokému c. k. ministerstvu osvěty a vyučování tak i vysoce slavnému sněmu zemskému, bez čehož by působení společnosti naší muselo se na míru co nejskrovnější obmeziti.

Jest mi ještě zmíniti se o jubilejním fondu společnosti, určeném k honorování i vydávání vědeckých spisů jazykem českým složených.

Ve výroční zprávě lonské zmínili jsme se, že se do vypršení lhůty k soutěži do 30. června 1890 určené přihlásily o cenu tři práce rukopisné a dvě tiskem

již vydané. Dle statutu jubilejního fondu mohlo se při udílení ceny přihlížeti hlavně k pracím rukopisným, z nichž čestný honorář přiřčen byl jednomyslně práci „O theorii ploch", jejíž původcem po rozpečetění přiloženého hesla se objevil býti na slovo vzatý mathematik dr. Weyr, professor české polytechniky. Práce ta byla také nákladem jubilejního fondu vydána co číslo VI. spisů poctěných jubilejní cenou Král. České Společnosti nauk v Praze.

V měsíci únoru, dříve ještě než se toto přidělení čestného honoráře stalo, vypsána byla nová soutěž do 31. prosince r. 1891. I sešly se do té doby dva spisy v rukopise mající následující hesla:

1. Vznik a tvorba jazyku našeho plemene. *γνῶθι σεαυτόν.*

2. Výklad některých tvarů slovesných jazyka českého. Heslo: S láskou pracováno.

K posouzení těchto prací poprosila Král. Česká Společnost nauk za rozsudí pro číslo druhé pp. prof. Martina Hattalu a prof. dra. Jana Gebauera a pro číslo první pp. prof. dra. Jana Kvíčalu a prof. A Ludwiga.

Fond jubilejní má základního jmění 35000 zl. v rakouské rentě, která jest vinkulována. Na konci r. 1890 bylo vydajného jmění tohoto fondu 972 zl. 19 kr. K tomu přibylo úroků 1470 zl., byl tedy r. 1891 celý příjem vydajného jmění 2442 zl. 19 kr. Vydání pak činilo 540 zl. 50 kr, tak že na konci roku 1891 zbylo 1901 zl. 69 kr., a to ve spořitelně 1813 zl. 80 kr. a v pokladní hotovosti 87 zl. 88 kr., tedy dohromady výše položených 1901 zl. 69 kr.

Archivu českého, jehož vydávání svěřeno jest zvláštní komisi od Společnosti naší k tomu ustanovené, dotištěn byl XI. díl, obsahem svým jako předchůdcové jeho velmi bohatý. Prameny v něm uveřejnili pp. Fr. Dvorský, prof. dr. Antonín Rezek, prof. A. Sedláček z Tábora, prof. dr. Fr. Kameníček, archivář Fr. Tischer z Jindřichova Hradce a prof. dr. Jar. Čelakovský. Jako roku 1890 tak i nyní zasedají v komisi, jež tuto veledůležitou publikaci řídí, pp.: Tomek, Gindely, Goll, Kalousek, Jar. Čelakovský, Rezek a Emler.

V Praze, dne 16. ledna 1892.

Dr. *Jos. Emler.*
hl. tajemník Společnosti.

II. Noví členové Společnosti.

Při volbách, jež se vykonaly v řádné schůzi dne 13. ledna 1892, byli zvoleni:

Za členy řádné třídy mathematicko-přírodovědecké pp. Otomar Novák, řádný prof. geologie na české universitě a dr. Eduard Weyr, řádný prof. mathematiky české vysoké školy technické v Praze.

Za člena mimořádného téže třídy p. dr. František Koláček, řádný professor mathematické fysiky české university v Praze.

Za člena dopisujícího třídy pro filosofii, filologii a dějepis p. dr. František Kameníček, professor v Brně.

* * *

Dne 8. února v třídní schůzce fil.-hist. přednášel dr. J. Kalousek o kontroverse v příčině velikého privilegia, které král Jan při svém nastoupení na trůn vydal stavům českým i moravským.

V třídě mathematicko-přírodnické dne 19. února přednášel prof. dr. J. Palacký „o rozšíření želv"; prof. dr. K. Vrba předložil pojednání prof. Zahálky o slepenci mlčechvostském.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Věstníku, roč. I., čís. 1.—3. (za říjen — prosinec 1891) podávají: Zprávy o činnosti valných shromáždění. Zprávy o činnosti schůzí třídních. Zprávy o čin-

nosti správní komise. Výkaz došlých podání. Výkaz došlých tiskopisů. Výtahy z prací od Akademie přijatých a v Rozpravách otištěných (práce ty uvádíme v „Literatuře“ pod záhlavím Rozpravy). Referáty o jinonárodních dílech vědeckých, slovesných a uměleckých od B. Raýmana, Jar. Vrchlického, Ed. Weyra, Fr. Marše, M. Lercha. Z ostatních zajímavých zpráv vyjímáme toto: Sneseno v III. třídě, aby se konala *dialektologická zkoumání o jazyce českém* po Čechách, Moravě i Slezku pomocí důkladného a obšírného questionáře i se zřetelem ke skladbě; vedle jiných prostředků se mají vzdělaným přátelům dialektologie poskytovati podpory na cesty a jiná dialektická studia. Materiál takto sebraný uloží se v Čes. Akademii. — Řádným členům České Akademie, kteří mimo Prahu bydlí, má se za účastenství ve shromáždění Akademie (§. 14. oddíl 2. stanov) poskytovati náhrada cestovní dle skutečného vydání, při čemž se může užiti I. třídy na dráze a fiakra od bytu k nádraží a naopak; mimo to budiž čítáno 5 zl. diet za každý, třeba jen z části Akademii věnovaný den. — Kancelářským úředníkem Č. Akademie ustanoven (zatím na rok) spisovatel Josef Kořán s ročním platem 1500 zl. a 5 quinquennálkami po 200 zl. bez nároku k výslužnému. Generálnímu sekretáři vyměřena roční remunerace 800 zl., třídním sekretářům po 600 zl. — České Akademii udělila vláda osvobození od poštovného. — Rozprav II. třídy tisknouti se bude 500 ex. a nad to výtisky auktorům příslušné. K schůzím téže třídy ustanoveny dva pátky v měsíci, jež vybývají po schůzích mathem.-přírodovědecké třídy v Král. České Společnosti nauk. — Třída III. oslaví třísté narozeniny Komenského spisem, naňž rozepsala cenu (do konce r. 1893), vydáním jeho correspondence a slavností dne 28. března t. r. — Věstník, jehož se tiskne 600 exemplářů, má se posýlati zdarma českým školám středním, společné publikace Akademie pak denním listům a belletristickým časopisům Lumíru, Zlaté Praze, Světozoru, Osvětě, Květům. K žádosti redakce „Kroka“ stalo se usnesení, že Akademie jest ochotna své publikace vyměňovati s vážnými listy vědeckými. — Na knihovnu Akademie ustanoveno 3000 zl., jež stejně rozvrženy na vše třídy po 750 zl. — Akademie vydá Tomkovu historickou mapu Prahy. — V IV. třídě sneseno, by pro navrhovací volbu členů Akademie platila věčšina $^2/_3$ členů ve schůzi přítomných. — Stran *honoráře* ustanovila I. třída takto: Za první tiskový arch Rozprav formátu ustanoveného (lexikový oktav rozměrů 18 cm $\times$ 26·5 cm) platí se honoráře 64 zl., za každý další arch též rozpravy 48 zl. Při tom nesmějí doslovné citáty a výpisy z pramenů dělati více než $^1/_8$ rozpravy; jinak se honorují výpisky a citáty vůbec jen jako otisky pramenů; při publikaci těchto se platí za tiskový arch 20 zl., vyhrazuje se však při publikacích zvláště obtížných honorář ten zvýšiti na 24 zl. Úvody k takovým publikacím se honorují jako rozpravy; za rejstříky k nim petitem tištěné se platí vůbec honorář 64 zl. za arch tiskový. Co tu stanoveno v příčině pramenů, platí též o přílohách pramenných k rozpravám připojených. Za referáty o pracích, které se ucházejí o uveřejnění v Rozpravách Akademie, nepocházejíce od řádného nebo mimořádného člena Akademie, se platí honorář za první tiskový arch té práce 5 zl. a za každý další arch 2 zl., jde-li však o publikaci pramenů, za každý další arch toliko 1 zl. Za referáty o žádostech za podporu, stipendium a p. se platí paušální suma 5 zl., pokud nebude v tom kterém případě vzhledem k obtížnosti neb obsáhlosti referátu navržena odměna vyšší. Třída III. usnesla se takto: Za arch samostatné práce ve formátě Rozprav se má platiti 60 zl. členům řádným i mimořádným, 48 zl. členům dopisujícím a 30 zl. nečlenům. Přepisy honorovány buďte dle formátu a ustanoven má být honorář v třídě případ od případu. Třída IV. ustanovila za referáty 10 a 5 zl.

Věstníku č. 4. podává: *a*) Zprávy o činnosti schůzí třídních. K schůzím třídy ustanoven zejmena poslední pátek každého měsíce, při čem podle potřeb schůze mimo to i v jiné dni svolávány budou. Listům odborným a spolkům vědeckým dostane se publikací II. třídy v tom rozsahu, jak samy pěstujou jednotlivé obory v třídě zastoupené. Na rok 1892 ustanovila II. třída *honoráře* tyto: členům za tiskový arch Rozprav 48 zl., nečlenům 20 zl. Referáty o pracích se honorují

10 procenty honoráře auktorova, nejméně však 3 zl.; rovněž 3 zl. se honorují i referáty o subvencích. — *b*) Výtahy z prací od Akademie přijatých. Mimo ty, jež v „Literatuře“ uvádíme, sluší jmenovati F. Tadrovu rozpravu: Kanceláře a písaři v zemích českých r. 1310—1420. — *c*) Referáty o jinonárodních dílech vědeckých, slovesných a uměleckých od Fr. Marše, V. Mourka, M. Lercha.

* * *

Z II. ročníku Almanachu (v Praze 1892 m. 8°, 84), jenž dává zprávu o slavnostním valném shromáždění České Akademie císaře Františka pro vědy, slovesnosť a umění dne 2. prosince 1891, vyjímáme, že do toho dne se konalo 15 valných shromáždění správních; I. třída měla 8, II. tř. 8, III. tř. 9, IV. tř. 15 schůzí. Do 31. října měla Akademie 260.229 zl. 6 kr. jmění kmenového a 77.698 zl. 14 kr. jmění určeného zvláštním účelům. Vydajný příjem na rok 1891 činil 47.402 zl. 48 kr.; z toho přikázáno fondu reservnímu 1421 zl. 17 kr. a na společné vydaje 8290 zl., tak že každá ze čtyr tříd vládla částkou 9422 zl. 82 kr. Zdrojem těch příjmů jsou subvence zemská 20.000 zl. a státní 16.000 zl. V též hromadě promluvil prof. dr. Lad. Čelakovský o vědeckém významě Jana Svatopluka Presla a prof. dr. Boh. Raýman o chemii v biologii. Česká Akademie, jejímž předsedou jest c. k. stavební rada Jos. Hlávka a gener. sekretářem prof. Josef Šolín, má členů řádných 52 (I. tř. 14, II. tř. 13, III. tř. 10, IV. tř. 15), mimořádných 26 (I. tř. 5, II. 8, III. 7, IV. 6), dopisujících 49 (I. tř. 9, II. 16, III. 18, IV. 8).

* * *

Třída mathematicko-přírodnická konala řádnou schůzi svoji v pátek dne 22. února o 5. hodině odpolední. Na programu byla předložená práce od professora Č. Zahálky: Monografie útvaru křídového v roudnicko-mělnickém Polabí I. Dále jednání ve příčině pořízení bibliotéky a běžné záležitosti. Professor dr. Č. Strouhal odevzdal třídě rukopis po zemřelém řádném členu prof. A. Seydlerovi o filosofufysiku Fechnerovi, prof. dr. Jos. Durdík převzal laskavě na se úkol přehlédnouti, po případě upraviti rukopis k tisku.

* * *

Studijní podpora Klementiny Kalašové, 100 zl. r. č., udělena bude mladému nadanému skladateli hudebnímu (po případě skladatelce) národnosti české k dalšímu vzdělání hudebnímu, a to na základě vlastní jeho skladby hudební. Žádosti podati jest do 15. května t. r.

Přírodovědecký sbor musea král. českého

měl ve čtvrtek dne 21. ledna za předsednictví pana prof. dra. Karla ryt. Kořistky schůzi. Pan předseda zahájiv schůzi připomenul, že 15. ledna bylo tomu 40 let, co prof. dr. Ant. Frič, tehdy jako assistent Dormitzrův vstoupil do služeb českého musea, i pravil: „Vy všichni víte, co v tomto svém postavení pro sbírky vykonal, jak nejednu zásluhu získal si o velkolepé jich obohacení, také víte, kolik tu mladých mužů ku vědecké práci získal i vychoval, a co zvláště i pro přírodovědecký sbor činil. Dávno bychom byli volili jej za předsedu tohoto sboru, kdyby nebylo to proti stanovám musea, než víme, že jako místopředseda a jednatel jeho ještě důležitější tu místo zaujímá. Uváděje tyto zásluhy doufám, že jednám jen v souhlasu s vámi všemi, když p. prof. dr. Fričovi k této významné upomínce blahopřeji, i vyslovuji naději, že bude mu dopřáno ještě dlouho ve středu našem ve prospěch sboru i ústavu tohoto působiti volaje mu z hloubi srdce ‚Sláva‘.“ Proslovení p. předsedovo provázeno hlučným souhlasem, načež prof. dr. Frič pohnut děkoval za tuto poctu pravě, že se vynasnaží, aby spíše skutky nežli slovy se jí hodným stal Pan prof. Frant. Klapálek podal pak zprávu o trichopterologických výzkumech, jež provedl roku lonského dílem v Polabí u Neratovic, dílem v Krko-

nošich. Zejmena z posledního místa získána řada nových, namnoze velice zajímavých nordických druhů. Počet našich do lonského léta 154 známých druhů této fauny vystoupil tak již přes 170, tak že překročil již třetinu všech známých druhů středoevropských (450). — Pan assistent J. Kafka přednášel pak o některých nových diluviálních nálezech z okolí Prahy. Předložil nové ukázky svišťů, kteří musili za doby oné býti v Čechách velmi hojni a jak některé nálezy dosvědčují, udržovali se tu velmi dlouho, ano až do doby recentní. Zajímavými jsou u nás též nálezy syslů, jichž známe již tři druhy; mimo sysla dosud u nás žijícího jest to ještě sysel z orenburských stepí (Spermophilus rufescens) a sysel ze stepí jihouralských (Spermophilus fulvus). Z význačných druhů doby poledové vzpomenuto lumíků, mezi nimiž jeden druh pokládán za lumíka norvéžského, patrně není však ničím jiným, než severnějším druhem z poříčí Obu (Myodes obensis). Výklad svůj ukončil přednášející předložením profilu hlinišť podbabských, jenž sestaven byl na základě mnoholetých pozorování prof. dr. Friče. — Schůzi přítomen byl také cestovatel p. Jar. Brázda, společník známého českého cestovatele E. St. Vráze, dlícího tou dobou ve Venezuele. Týž předložil ukázky fotografií dílem ze západní Afriky, dílem z Venezuely, mezi nimiž mimo mnohé floristické a ethnografické předměty zvláště zajímaly obrazy vlaštovčí jeskyně Quarachy ve Venezuele. — Prof. dr. Ant. Frič sdělil, že z pozůstalosti prof. dr. Ot. Feistmantla zakoupena byla sbírka dříve již zesnulého otce jeho Karla Feistmantla, obsahující hlavně mnohé origináły z českého útvaru kamenouhelného, jichž cenu zvýšují velice podrobná udání flecí a vrstev nálezů. S ní dostalo se museu též některých originálů silurských, jež dříve Barrandovi byly zapůjčeny a ve sbírce jeho jsou uschovány. Dále zakoupeny byly z pozůstalosti Reinischovy ve Warnsdorfu dva párky krásně vycpaných antilop, a to evropská Antilope saiga a indická Antilope cervicapra. Konečně získán koupí pamětihodný mlok Amphiuma means z Amboiny, velmi blízce příbuzný mlokům, kteří vyskytují se v českém útvaru permském. — Z darů předložen hnát mamuta, nalezený při stavbě domu ve Vršovicích a darovaný museu stavitelem p. J. Souškem ve Vinohradech, dále kus mohutného parohu jeleního z alluvialního náplavu z okolí Čes. Brodu, darovaný mlynářem p. Urbánkem ve Střebestovicích; dva juršti úplně v kyz proměnění ammoniti ze Rjažska v Rusku, kteří přišli do Čech se surovinou, dováženou do továrny na umělá hnojiva v Kolíně, jsou darem p. Ferd. Pernera v Labské Týnici. Cestovatel p. Jar. Brázda daroval sbírkám kus surového kaučuku ze stromu Miniusops globosa (v obchodě balata zvaného), ukázku chleba yuccového čili kasavového, o němž širší naše veřejnosť mnoho četla v cestopisu Stanleově a zajímavou lianu řetězovou, zvanou pinceros. Konečně dostalo se sbírkám vzácného vejce kulíka hnědého (Charadrius morinellus), jenž vždy řidčeji hnízdívá na Krkonoších.

Akademie věd v Krakově.

Ve Zprávách za leden roku 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Collectanea ex Archivo Collegii historici. Sazba cen pro vévodství krakovské z r. 1565 (F. Bostel). Počet pokladu korunního z roku 1629 (týž). Židé země lvovské a okresu Żydacovského z r. 1765 (týž). Vědomosť o právně-historických rukopisích carské knihovny v Petrohradě (A. Blumenstok). Zpráva komise fysiografické. Sbírka vědomostí v příčině domácí anthropologie.

Personalie.

Krajan náš pan Jan *Soukup,* prof. reálky v Eisku, vyznamenán jest řá. sv. Stanislava II. třídy. — Skut. učitelem při ob. gymnasii Třeboňském jmenován supplent Josef *Jelínek.*

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cea 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. a V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5

PROGRAMM
literárního odboru
národopisné výstavy československé.

Odbor dělí se na čtyři sekce:

1. pro českou literaturu vůbec,
2. pro český jazyk,
3. pro českou literaturu lidovou,
4. pro zvyky a obyčeje.

Sekce tyto mají za úkol, vytčenou látku vystaviti vhodným způsobem na výstavě. Aby však dokonale mohly vyhověti vytčenému úkolu, musí starý materiál roztříditi a doplniti novým. K tomu bude potřebí svědomitých a pilných pracovníků po všech vlastech československých, kteří by ve vytčených mezích látku shledávali a zasílali ústřednímu komitétu literárního odboru.

I.

Literární odbor zvláštním oddělením znázorní rozvoj i ráz nové doby české literatury vůbec, tedy od našeho znovuzrození až po rok výstavy. Oddělení toto skládati se bude z několika menších oddílů:

a) V prvním budou diagramy naznačovati kvantitativní rozvoj naší literatury. A sice:

Hlavní diagram naznačí massu českého tisku vůbec v jednotlivých dobách.

Podružné diagramy naznačí, kolik připadá na samostatné spisy, kolik na časopisy, kolik na jiné tiskopisy. — Dále: jaký průměrný náklad exemplářů měla česká díla v jednotlivých dobách. — Kolik v jednotlivých dobách tisklo se exemplářů nejrozšířenějších děl (zvláštním tiskem se i tato díla vyznačí). — Kolik bylo v jednotlivých dobách českých spisovatelů, kolik nakladatelů, tiskáren a odběratelů. — Statistika cen českých knih (u přirovnání s jinými) bude též naznačena.

Pro názornosť budou přidány ukázky (největší díla v jednotlivých dobách, největší časopisy atd.).

b) Kvalitativní rozvoj literatury české opět diagramy se znázorní. A sice:

Hlavní diagram nám opět znázorní vzrůst české literatury (jiným způsobem).

Podružné znázorní, kolik připadalo na práci původní, kolik na překlady, kolik na spracování. — Jiné znázorní, kolik připadalo na jednotlivé druhy básnictví, kolik na jednotlivé vědy.

Pro názornosť bude přidána výstava rozdělená na několik oddělení, z nichž každé představovati bude jinou dobu české literatury. V každém oddělení obrazy a fotografie představovati budou nejpřednější spisovatele, uvidíme jejich rukopisy i díla jejich.

c) Rozvoj jednotlivých odvětví literatury opět bude znázorněn diagramy, vhodně budou naznačeny i obsah a forma. Úpravou bude se toto oddělení ovšem od předešlých lišiti.

Bude-li možná, přenesou se na výstavu úplné pracovny některých známějších spisovatelů. Materiál k této části národopisné výstavy sbírati lze ovšem jen v některých příčinách: o fotografie, podobizny a poprsí spisovatelů, pak o rukopisy známějších autorů výbor uctivě žádá. Má-li kdo celou pracovnu některého spisovatele a půjčil by ji na výstavu, výbor bude mu povděčen. Výbor také vybízí každého, kdo by pracovati chtěl při sestavování uvedené statistiky, aby se laskavě přihlásil.

(Pokrač.)

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 4.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 1. dubna 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

(Pokračování.)

88. jeden z nás dveře *raskočí.* 3239.

Orig. vnd *springen* vorn *in* die tur. 2816.

Jest tedy čísti *zaskočí.*

89. čině, což móže činiti,
zda[li] bychom ji vypraviti *mohli*,
neb já myslím sobě,
odsa[va]d mi nelze [a]ni tobě
bez bitíe nikoli jíti. 3241—5.

Rým i verš posunují *mohli* o verš dále:

zda[li] bychom ji vypraviti
mohli, neb já myslím sobě.

90. jedno rač to obmysliti,
jak bychom tu pannu vzali,
dřéve než by ji uklvali:
toť mé najvětšíe myšlenie
proti té *pannie* unavenie. 3246—50.

Poslední verš jest pokažen: Všimneme-li si v. 3248, vidíme, že jde zde o *usmrcení* (*unavenie*) *panny*; avšak k acc. unavenie se *proti* nehodí, nébrž *pro*. Písař zajisté sveden jsa slovem „te“ připsal k předešlému *pro* ještě „ti“, následkem čehož utvořil v následujícím subst. příslušný k předložce „proti“ pád, totiž dat., nepomnívaje, že tím ruší smysl.

Má tedy verš 3250 zníti takto:

pro té *panny* unavenie.

Srv. orig.: Eynes mir vil swere lit,
ab wir louffen tzu yn dar,
das sie die schonen maget clar

vns tzu leide beiden
von dem leben scheiden. 2820—24.

O *unavenie* viz zde č. 33, str. 58.

91. utecme s ní sami z hradu,
do korábu se *oddame*,
na jich střelbu nic nedbajme. 3274—6.

Sousední imperativy vyžadují ve v. 3275 též imp. oddayme t. j. *oddajme*, čím i rým se napraví.

92. i *posledty* jedli biechu 3283.

Má býti *posledky* (5249). Stran *t* za *k* viz *korcaty* v č. 77, str. 111.

93. i oba jie přejic toho
pospieši[e]sta [dolóv] z okna toho.
Náhodú se pak nahodi
komorník, jenž *gey* proradi. 3323—6.

Ježto řeč o dvou hrdinách, má za gey býti ge t. j. *je*.

94. *hniewiec* svrže s lože krále. 3435.

Nemožné hniewiec vzniklo špatným čtením přepisovačovým za hniewiw t. j. *hněviv*.

95. množstvie jich již branných stáchu,
jenž(to) v hradě jich *čekásta*. 3439—40.

Rým i smysl žádá pluralu *čekáchu*.

96. Kohož koli dosáhniechu,
toho ihned *rozsetniechu*. 3458—9.

Chybu piscovu jest ovšem opraviti v *rozetniechu*.

97. pak ti[to], jenž na *moře* biechu,
když v korábě uslyšechu. 3471—2.

Chyba místo *moři*.

98. odtud *ukáže* nám cestu
kdež božie hrob, k tomu městu.. 3623—4.

Orig.: Nu sullen wir in der stad hie
die mere gentzlich *erfarn*,
wo wir tzu Jherusalem farn. 3192—4.

V českém textu schází podmět, proto stojí nesprávné *ukáže* za 3 pl. *ukáží*. Rovněž ve v. 4177 za kaže má býti kaži t. j. *káží* (jako ve v. 4233):

aby *jich* poslušni byli
a což *káží*, učinili. 4176—7.

Srv. orig.: vnd taten, was *wolden*,
als sie von gebot solden. 3711—12.

99. hynť se *sstirowe* brojíe
a toť vše koráby stojíe:
[tak] ta skála jest v lepkém moři. 3643—5.

Orig.: dort stehin die *mastboum*, als der walt,
die er (t. j. Magnes) an sich getzogen hat. 3218—9.

Do čes. textu se *sstirowe* (stírové) nijak nehodí a i verš vyžaduje o slabiku více. Jest tudíž zde třeba pojmu za něm. „mastboum" (*stežeň*), jejž nalézáme v našem Arnoštovi 3671—2:

mnoho *stežéróv* tu spade,
[a] na jich koráby upade,

což zní v orig. 3245—6:

die *masboüm* usz den kylen
vff der werden schiff da vilen.

Jest tudíž ve verši 3643 za sstirowe čísti buď stezerowe t. j. *stežérové* (čím je i verš napraven) neb stiezerowe t. j. *stěžérové* dle *stěžéry* (vyd. stieziri m. stiezeri neb stiezieri) 3601, kde však slovo to značí *kotvu* (ancker 3158); týž zajisté význam (kotva) má slovo to ve v. 2319, kde však jest zkaženo:

počechu *steřeze* zdvihati —

stojíc místo stežeri t. j. *stežéry* (či stežere t. j. *stežéře*); něm. text mluví zde (1995) o plachtách (sie begunden die *segel* hoch uf tzihin), jako ve v. 2060 (yr *segel* sie nyderliessen), kde čes. má: tu *kotvy* dolóv pustichu 2398.

O „lepkém moři" viz Krok V, 246.

100. ten prolil jest svú krev za ny,
za bíedné, [a za] hříešné křesťany;
jeho vóle *zadati*,
[a] v tom jeho následovati,
což on ráčí učiniti. 3713—7.

Ve v. 3715 schází podmět s výrokem. Orig. zní:

nach des willen *sollen wir*
sten an vnuortzagter gir. 3287—8.

Doplniti tedy jest *máme*; aby pak verš byl správný, jest za *zadati* čísti *zdati* t. j. *ždáti*, jako na př. ve v. 3604: od boha milosti *ž*[*á*]*dajíc*. V. 1151: oba toho boje ž[á]dásta. V. 5718: by zvonili, najvíec ž[á]dáše. Zní tedy správně verš 3715:

jeho vóle *máme ždáti*.

101. ktož by tento svět voliti
a chtěl za onen přijíeti. 3723—4.

Správně jest ovšem čísti:

ktož by tento svět voliti
chtěl a za onen přijíeti.

Podobně: [potom] božíe tělo přijímati
i poče [velmi] hořce plakati. 3739—40.

Čti: božíe tělo přijímati
poče i hořce plakati.

102. ktož by ho chtěl dobyti,
tomuť by slušelo *tam jedti*. 3757—8.

Rým a úprava veršův vyžaduje asi:

ktož by ho (kdy) chtěl dobyti,
tamoť by slušelo *jíti*.

103. jakž brzo učije mrchu,
tam sem dolóv sletí s vrchu. 3805—6.

Za „tam“ piš *tak* jako correlativum k „jakž“. (Pokrač.)

O prostředcích, jimiž možno podněcovati u žáků škol středních, zvláště reálních praktickou znalosť přírodnin.

Uvažuje *Josef Dědeček*.

(Pokračování místo dokončení.)

V. Vycházky do přírody.

V zájmu vědeckého požitku, jejž očekáváme od vycházky do volného, mimo budovy města se rozkládajícího kraje, tam mezi ty role, na ty šťavné lučiny, do těch stinných hájů a lesů — nemožno pro takové výpravy naprosto užívati obvyklého názvu „*výlet*“. Musí to býti *procházka*, při níž učitel musí míti veškeré žáky neustále u sebe a kolem sebe a kde nesmí býti přihlíženo k tomu, kolik *km* cesty se urazí — ale o mnoho-li nových názorů mladiství průvodcové jednou návštěvou přírody získati mohou.

Bohužel, že u nás nejen učitelové vědy přírodní ale i žáci, již vyzvání k vycházkám do přírody takměř každého týdne ochotně by poslechli, *o čas takovémuto pěstování vědy věnovaný zápasiti musí!*

Učitel přírodních věd bývá neprávem na roveň kladen počtem týdenních hodin vyučovacích s těmi kollegy, kteří mimo povinnosti všem členům sboru společné vedle svých 18—20 hodin týdenního školování veškerý zbývající čas věnovati mohou vlastním zájmům svým. Neuznávané bezpráví ono, jímž pěstovatelé věcí přírodních na věčším díle trpí a jež volky nevolky snášejí, vyplývá z ignorování prací, jež jim jest konati, a ztráty času, o nějž v poměru s některými kollegy jsou obíráni a jejž i s prací, často fysicky nemálo namáhavou, věnovati musí spisování, zařaďování, rovnání a vůbec v dobrém stavu udržování sbírek přírodních.

Tento *přívažek*, ať to již jest při ústavu novém, zakládání sbírek nových, nebo při ústavu po decennia trvajícím, *udržování, doplňování, zařaďování* a *invenování* sbírek na mnoho tisíc druhů a bezpočetné množství jednotlivců čítajících — *ten přívažek, tuším, že přece sám o sobě již vyžaduje ohledu*, a to už z jediného důvodu toho, že t. zv. *správce* bohatého přírodního kabinetu *inter muros* vlastně jest pouhým uznobeným *laborantem* v mnohé chvíli, kdy šťastnějšímu kollegovi jeho popřáno jest na veřejné vycházce zcela slušně representovati professorský stav.

Avšak! K velkému přívažku hodí se zhusta i přívažek malý, aby se mu nestýskalo, anebo hned jiných takových několik, aby míra byla plna!

Poslyšme, jakého druhu tyto milodary — dle tištěných zpráv rozličných ústavů bývají! Počíti s tím neb oním, vše jedno, poněvadž každý stejně váží a dva z nich nejvíce. A tyto právě objevují se nejčastěji, jako Kastor a Pollux, na té jen že chmurné obloze života školního „přírodozpytce“ *zároveň!*

Poněvadž však Kastor a Pollux byli blíženci, slušno, aby porovnání nekolísalo, správně provésti analogii i s poměry školského života a položiti napřed příčinu (bývá-li jí vždy skutečně) a pak její následky. Tedy:

V některé nižší třídě školy střední třeba jest *pana třídního*. — *I vyhlídne se v učiteli přírodopisu.* A aby týž mohl častěji se žáky stýkati se, přidělí se mu v téže třídě na př. arithmetika. Tím věc urovnána aspoň s jedné stránky. — Ale získav arithmetiku ztrácí správce přírodní sbírky tím samým i přírodopis ve třídě jiné, jejž, aby první nebyl poměrně přetížen, dostane učitel druhý.

Ze stejných nebo podobných důvodů může octnouti se *ještě jeden odbor přírodní* v rukou — a to tedy *již třetího učitele*, tak že jsou pak ve sbírkách přírodních *tři hospodáři*: jeden, vůbec t. zv. *správce sbírek*, a zároveň dle líčení nedávného i tamější *laborant* — a vedle něho ještě jeden nebo dva členové sboru, kteří dle svého práva a dle potřeby třídy jim svěřené se sbírkami manipulovati mohou.

Tu nastává otázka, zda v nynějších *volnosti a rovnosti* holdujících dobách zvláště, a dejme tomu, že mezi různě starými lidmi po celý rok a za poměrů líčených spolu se stýkajícími docíliti možno jedné mysli, jedné snahy a jedné, ať tak dím, šablony! Za těch poměrů sotva — a to právě ze stejné příčiny, jako kdyby do dílny, jejíž potřeby jeden mistr dílem na útraty nějaké společnosti skoupil, dílem vlastním přičiněním doplnil, právo měli ob čas přicházeti a jejích nástrojů užívati 1 nebo 2 mistři jiní — dílem vůbec, dílem částečně celé genese oné dílny neznalí anebo docela s jejím urovnáním nesrozumění! — Kde správce sbírek sám byl říkajíc *tvůrcem* jejich a v jejich síních se upracoval, tam arci, obcují-li tu s ním mladší odborníci, *panuje zajisté úcta, nebo řekněme úřední respekt jednak před stářím, jednak snad před pílí, s jakou sbírky v pořádku a v čistotě jsou udržovány!*

Ale což když toho opak a kdy mladšímu „*správci*“ sbírek koukají se na prsty a přes klouby jejich klepají jeden nebo dva starší odborníci? — Tu Bůh pomozi!

A takové poměry skutečně nastati mohou při podobném rozdělování učiva přírodního ve více členů sboru! Získá-li tím „*správce*“ přírodnin — o to nikdo nevede péči. A k čemu by také? Vždyť jest „správcem“! — Týž jest však *z téže příčiny i třídním* v některé nižší a tu z pravidla i četně navštěvované třídě, a co slovo to „*de facto*“ a nikoliv „dle jmena“ obnáší, o tom žádnému znalci vykládati netřeba — a neznalci vysvětlovati bylo by jako plýtvání černidlem!

Přidáme-li k oběma právě vylíčeným přívažečkům i ten, že učitel přírodní vědy, působí-li v hlavním městě nebo jeho předměstí, *po celý čas letního semestru*, ať tak dím, jako lačný vlk *sháněti musí čerstvý materiál*, dle něhož aspoň botaniku má vyučovati — jakož i tu jednak sice potěšitelnou,

ale přece krev i nervy jeho vyssávací svízel, *že není s to, aby žáčkům tu živá zvířata, tu čerstvé rostliny donášejícím vůbec jen postačoval pojmenovati* — tuť vůbec zbytečno bylo by ještě pokoušeti se o podávání jiných průkazů — *že učitelé přírodní vědy na středních školách poměrně přes příliš jsou zaměstnáni* — kdyby, co již vylíčeno bylo, nepřesahovalo již všecky *rovnoprávné* meze!

A při těchto beneficiích přece doporučuji — arciže s ohražením — *podnikání vycházek se žáky*, aby doplňovati si mohli praktickou znalosť přírodnin v přírodě samé!

Ohražení to odůvodněno shora nedostatkem času i učitele i žáků, kteří, *mají-li* vůbec odpoledne v sobotu nebo ve středu k disposici, nuceni jsou využiti jich ku přípravě školní. Z toho důvodu, byť i velmi doporučovati se mají, vycházky se žáky do přírody nemohou trvati leč pouze několik hodin odpoledních a to ne více, než aby — domů se vrátivše — nepozbyli disposice k nastávajícímu rannímu vyučování. Ale považíme-li, že v městě hlavním hodina i více času se stráví, než octne se vědecká výprava žákovská u posledního domku, jenž hraničí s venkovem, a máme-li na mysli, že i odtud ještě dlouhá nastává cesta, než dospějeme na prostor, *kde vůbec dovoleno* mládeži školní volně se pohybovati — ač třeba připomenouti, že tam kultura hospodářská nucena jest v užitek obrátiti každýkoliv koutek dříve ladem ležící — tuť, nehledíce ani na trvání zpáteční cesty, snadno na prstech si vypočteme, že celá účelu vycházky vyměřená doba svraští se na několik čtvrthodin. A protože únava vyžaduje též odpočinku i posily, jichž radno užívati neukvapeně, zkrátí se požitku vědeckému vyměřená doba as na hodinu. A to věru nepatrný zisk při ztrátě celého odpolední, při ztrátě peněz, při únavě, která výletníka v době červnové do jeho příbytku sotva dovléci se pomáhá a při péči, jak to asi ráno vypadne ve škole při ostatních předmětech!

Z toho patrno, že tato dvířka, jichž volno jest učiteli otevírati a jimiž do přírody se žáky ob čas vycházeti má, nejsou leč pouze slepými dvířky, jimiž jen v nouzi největší ochrany hledati třeba!

Kdyby však taková vycházka osvobozovala žáky od povinností půldne nastávajícího, *jak se tomu již od více let na ústavech říše Německé*, vědeckým vycházkám studující mládeže zaslouženou měrou přihlížejících, *skutečně vyhovuje* — pak, ale ne za jiných podmínek, nemohly by minouti se svého účelu.

Ostatně nezapomínejme, že pořadatel na př. t. zv. botanického, zoologického nebo jiného výletu se žáky obmezuje se snad pouze na ony odbory. Snad se to děje někdy tak skutečně, ale věčším dílem domnívám se, že učitel vycházku podnikající vynasnažuje se, aby žáky na vše, co vůkol pozorují, tedy i tam na onu vzdálenou *horu*, tam na ten *hrad* a vůbec na kteroukoliv *zeměpisnou i historickou* zajímavosť upozornil, připomínaje svým mladistvým průvodcům o nich vše, co buď ze studií v paměti zachoval, nebo nač se byl zvláště připravil! Takový *výlet*, recte *vycházka*, pojmouti musí v obor svého pozorování *veškeru přírodu v nejširším smyslu*, tak „jak žije a tyje“ — *a veškeré živly*, má-li i u malých žáků nacvičiti oči k vidění, uši k slyšení a mozek k posuzování!

Aby úspěchu toho se dosáhlo, nevyhnutelno, by, jako vůbec, obmezena byla vycházka *pouze na skrovný počet účastníků* — a to spíše *vybraných* než *sebraných!*

Vycházky za účelem *botanického* a *geologického* úspěchu v Praze možno podnikati i *dobou zimní* asi na čas dvou hodin. V prvním směru může býti cílem buďto některý *městský sad* (u nádraží císaře Františka Josefa) nebo *Královská obora*, a ta zvláště, poněvadž odchovává velmi bohatou kollekci nejrůznějších a zároveň pojmenovaných dřevin. Na těch, jsou-li tou dobou bez listí, pozorovati možno aspoň polohu pupenů a větví, ne-li dosud úplně zachovalý plod — a jsou-li vždy zelené (jehličnatky), jichž se tam mnoho

druhů pěstuje, viděti na nich vedle mnohých útvarů semenových (šiškovitých a bobulovitých) i tu jejich celou přirozenou tvářnost mnohem lépe nežli za vedra letního, kdy vůkol nádherná květena oko pozorovatele od nich k sobě vábí.

Pravá doba kyne však vycházkám do přírody pouze v teplejším počasí. Jen že času k tomu nebývá nazbyt. Vyloučí-li se neděle a svátky, kdy Pražany celé okolí se hemží a rodiny učitelů *v těchto dnech klidu* jen sobě samým rády žijí, zbývají k vycházkám pouze poloviny středy a soboty a ty ještě ne všecky, poněvadž jich odpadá mnoho zaneprázdněním učitele, aneb svou málo lákavou, deštivou nebo k bouřím nakloněnou povahou. U žáků vyšších tříd částečně odpadá ona prázdeň dílem modelováním, dílem praktickým cvičením chemickým, dílem i — vedle přípravy školní — povinností informatorskou.

Nepřihlížíme-li však ku žádné z oněch překážek a podnikneme-li vycházku konečně přece, tu zápasiti musíme v našem okolí velkoměstském s ohromnými obtížemi. První jest ta, že cesta vede nás bezedným prachem silnice, jímž jako náš oděv a zrak tak i celá příroda vůkolní jest zanešena. Vyhneme-li se této svízeli na hráz Vltavskou, tu zase nám překáží nebo brání doprava vorů a prámů, nebo lana, řetězy, stráže nebo tlupy pionérů, kteří tu konají svá cvičení. Chceme-li něčeho získati na svahu železné dráhy, tu opět hrozí nám železniční hlídač, a když zarazíme k lomu, tu z daleka kynou nám, že skála vyletí dynamitem do povětří!

Tak to asi v nejbližším, na půl hodiny i více vzdáleném okolí. Konečně se octneme ve přírodě volnější, dále za předměstskou osadou. Tam bude kořisti hojnost! Tak těší se mládež. Však chyba lávky! Z příkopu silničního nás vyhání cestář, *abychom mu trávu neušlapali* a z meze z téže příčiny žena, která si ji pro píci najala. Do polí samo sebou vplouhati se nesmíme a tuní, jež by nás poučily o rejdění vodomilů, potápníků, znakoplavek, dafnídek, lasturnatek, pijavic a j. — těch blíže Prahy vůbec poskrovnu! Proto zamíříme raději k tam tomu háji. *Do lesů* tu máme vůbec velmi daleko a i těch hájů tu. velmi spoře!

Konečně jsme se k jednomu dopachtili, jako k malému ráji, po trampotách všaké nevolnosti. Tu posléze něco nasbíráme! A již rozbíhá se celá výprava po houštinách a jako lačný dravec kořistí ze všeho, co živého v kroky se jí staví a cokoliv zraku se namane. Však to trvá pouze několik okamžiků! A tak, jak veběhla, a snad ještě rychleji, pádí mladá výprava se všech stran opět z háje ven — na neutrální meze *a ji popohánějí*: *hromové láteření a klení a hlasy*: *„se zapovídá,“ „bažantnice“* a pod., tak že i ten učitel je rád, může-li se svou drobotinou — než nepřítel z háje vyrazí — octnouti se v slušné od něho vzdálenosti.

Je po výletu a také po radosti! Nikam se nesmí, všude tabulkami a příkrými slovy přístup zamezen! — Půjdeme domů a zajdeme si podruhé jinam. Snad se nám po druhé lépe povede! Snad! — Ale nevedlo se! Proto nezbývá než nepřikládati polodenním výletům *v některou* stranu okolí Pražského žádné váhy — poněvadž se pro mnohé překážky potkávají s nezdarem a vedle toho se značnou únavou a ztrátou času. — Kdyby peněžité poměry dovolovaly, abychom častěji přenesli se lodí nebo drahou přes rayon předměstský ve krajiny skutečně venkovské, kde rolník hospodaří a studentům trochu té zeleniny natrhati tak nebrání — pak bychom si polibovali všichni! Ale kde má ten realista nabrati se stále peněz!

Avšak najednou ani Rothschild ani Liebig nezbohatli — ale pouze tím, že rozšafně ukládali krejcar ku krejcaru a uložené že nepromrhali. Vždyť známo o dědovi nynějších Libereckých milionářů Liebigů, že byl pouhým podomním obchodníkem, jenž celé jmění po poutích a posvíceních roznášel

v ranečku na zádech! Tak může za několik měsíců i *prostředně majetný* student po krejcárku zachovati i několik zlatých *a s těmi dalo by se již něco kloudnějšího pořiditi, nežli jest únorná vycházka do nehostinného okolí hlavního města!*

S několika zlatými možno již pořiditi *dvou- i třídenní výlet* do širých končin naší vlasti, daleko do předhoří, kde vane svěží vzduch, kde nevládne samum velkoměstský svými oblaky prachu a kde nebrání se tak přísně ani příkře každému kročeji, aniž hledí se na každé páže, po čem se natahuje, co chytá, co zvedá a co trhá!

V „*Říši*" výhodám takovýchto vycházek záhy porozuměli a pěstují je již po více let, tak že Berlínským a j. professorům středních škol již i naše Krkonoše jsou příliš blízkými. Proto počínají podnikati s ochotníky svého ústavu v delších prázdninách vycházky i do Rudohoří a do Šumavy — ba již i do velehorstva Alpského! — A v sídelním říšském městě na Dunaji také uznali, že podnik takový není bezcenným, když vydařily se jim vícedenní vyjížďky a vycházky o Velikonočních nebo Svatodušních svátcích se žáky k oněm ochotně přihlášenými k úplné spokojenosti!

Co jinde zmohli, to našinec zajisté také dovede a věru že nesluší mu, aby posledním byl tam, kde sám byl by mohl sloužiti za dobrý příklad jiným! Jak to překvapovalo Evropu a jak i dosud v podiv přivádí potomstvo starých Čechů, že tito, dokud válečnému řemeslu holdovali, každou skoro chvíli a jako by mžikem jinde se ocitli a skoro vždy v pravý čas, aby si mohli důkladně válečně zařemeslovati! A tehdy nejezdili ani drahou, ba ani dostavníkem — ale klusali hezky pěšky, že pro mozoly ani necítili té trampoty válečné. — Tím méně, domnívám se, by uškodilo zdraví našemu a těch dosud nezapomenutých otužilých předkův podrostu studentskému, kdyby aspoň jednou ročně vybočil z těch vydlážděných chodníků velkoměstských a nechal se docela pohodlně lokomotivou zavésti asi 10 mil od Prahy, aby konečně jednou spatřil to ono slavné město, o němž již v obecné škole slýchal, je však dosud nespatřil, tu onu řeku, již pouze jmenem zná, ten onen památný vrch aneb docela i tu kterou důležitou horu, o jakých — znaje ze zkušenosti pouze „Žižkov", „Petřín" nebo v nejpříznivějším případu horu „Ďáblickou" — zcela jiného nabyl by ponětí, kdyby je z blízka zrakem změřiti mohl! A to vše z názoru vlastního — a nikoliv ze suchoparné knihy.

Kdyby takto jedna cesta jednu tlupu žactva zavedla *do Posázaví*, jinou jindy *do Berounska* nebo do krajiny *Štěchovické*, třetí *do Pojizeří* nebo *do Polabí*, čtvrtou *do Táborska* nebo do *Písecka* — mnoho-li takovíto výrostkové odnésti by si mohli odtud poznatků z geografie a historie domácí, ze stratigrafie půdy, o povaze obyvatelstva, z nauk přírodních a celého toho v pravdě „národního života"! A to za peníz sotva věcší než ten, jejž utratili by v týž prázdný čas Velikonoční nebo Svatodušní doma a při dlouhé chvíli, *jíž sotva který by věnoval knize školní.* A jaké blahé upomínky utkvěly by v myslích jejich na ústav, jenž dovedl vychovávati jich nejen v síni školní dle rozvrhu hodin ale po rozumu a intenci zákonodárce i v zdravém, volném vzduchu a u pramene vší vědy — v čisté přírodě samé a v přátelském kollegiálním kruhu.

Jak by se oživila na chvilku a k jaké vzájemnosti městské mládež s venkovem povzbudila by se často zapomenutá tichá zákoutí naší krásné domoviny a jak ryzí názor utkvěti by musil v mladé mysli velkoměšťáka — neznalého břemen a těžké práce našeho veského lidu a obtíží rukodělné práce, když by vlastníma očima pozoroval lopotu veškerých vrstev a zvláště oné massy lidstva, která zhusta že jen číselnou hodnotu našeho národa tvořiti pomáhá.

Vícedenními výlety, konanými s menšími skupinami žáků, jež by se k nim sami dobrovolně přihlásili, rozkvetla by i *vzájemnost mezi jednotlivými*

ústavy středních škol (jak mezi učitelstvem tak i mezi žactvem jejich), která valně by přispívala k uvedení ve skutek návrhu, jejž přednášíme ve stati následující.

VI. Vzájemná výměna přírodnin mezi jednotlivými ústavy.

Ti, kdož příležitost měli probírati se v botanických sbírkách jednotlivců neb ústavů v letech 70tých, četli skoro na každé schedě buďto jmeno „*Opic*", nebo „*Karl*", nebo „*Sýkora*", nebo „*Sekera*", *Schauta*, *Watzel*, *Knaf* a více ano mnohé jiné. A přece působil každý z těchto mužů v jiné končině Čech a skoro každý v jiném povolání! *Opic* v Praze, farář *Karl* ve Šluknově, lékárník *Sekera* v Mnich. Hradišti, lesník *Schauta* v Mimoni, prof. Dr. *Watzel* v České Lipě a lékař Dr. *Knaf* v Chomútově. A co toho příčinou? — Ta okolnost, *že založen Opicem spolek k vyměňování rostlin*, které z celých Čech v Opicových rukou se sbíraly a odtud opět pojmenované spolkovým interessentům za jiné vyměňovaly.

Onen „*Botanischer Tauschverein*" nejen že s tím odchoval o mnoho věcší řadu mužů domácího rostlinstva znalých (i *paní* byly členy onoho spolku' jak proslulé jmeno *Josefiny Hoblíkové*, choti lékárníka Vrchlabského dokazuje), nežli jich dovedla odchovati od dob Opicových kterákoliv osoba neb instituce jiná — ale *týž spolek svými členy byl i zakladatelem botanické topografie země České*, již zahrnul prof. Dr. L. Čelakovský v „Prodromu květeny České".

A bylo-li možno v letech 40- neb 50tých roznítiti lásku k botanickému studiu nebo spíše a především ochotu ku sbírání a poznávání rostlin u mužů roztroušených za různým zaměstnáním po veškerých končinách Čech jedině tím kouzelným proutkem, jehož jmeno jest „*výměna*" — kterak snáze možným byl by podobný pokus s jinochy studujícími různých středních škol *a to ve všech odborech přírodních* při té známé jejich ku vědám přírodním náklonnosti a při oné chvalitebné u věčšiny jich propukající snaze míti vše, o čem v přírodopisných hodinách se pojednává!!

Namítáte, že k tomu třeba stanov — nebo při nejmenším schválení úřadů školních?

Prvního vůbec nikoliv — a druhého beze všech renitentních úskoků pouze v některém případě, jak zřejmě vysvítá ze stručného návrhu programmu, jímž při tom bylo by třeba se říditi:

1. Každý učitel přírodních věd gymnasijního nebo reálního školství, vědom si toho, kde po Čechách co květe, běhá (lítá) nebo v pevné kůře zemské leží, pečuj o to, by přírodnin těch, *v okolí jeho vzácných*, ku potřebě školní *v pravý čas si zaopatřil* — aby je po vyučování buď mezi žáky rozděliti nebo do školních sbírek zařaditi mohl.

2. Kollega, u něhož potřebný materiál přírodní (především běží tu o botanický a zoologický) byl objednán, požádá 2—3 žáky sbírání přírodnin milovné, aby té oné rostliny nebo formy živočišné, v okolí obecnější, několik kusů sebrali. Po té zašle je kollegovi petentovi se žádostí, aby mu odeslány byly ty ony jemu vzácné přírodniny, jimiž naložil by právě tak, jak již bylo v odstavci 1. naznačeno.

Toť celý ten programm místo jakýchkoliv stanov! Že by tím ani kollegům ani kapsám značné námahy nepřibylo, přisvědčí každý odborník, jenž po uvážení onoho návrhu sezná, že stačily by dvě, tři zásylky rostlin v semestru letním a nejvýše jedna v semestru zimním (na počátku školního roku), měly-li by dvě střední školy vzájemnou výměnou potřeby své takto uhrazovati. I to znalci netřeba raditi, aby, je-li sezením v rovině, ve styky vešel s kollegou, jenž z hor a lesů ani nevychází.

Jednoduchá ukázka návrh ten objasní. Mezi Prahou na př. a Jičínem mohla by se zavésti tato výměna: za *zárazu*, *boryt*, *pilát*, *plamének*, *hlaváček*,

koniklec, *černuchu*, *devaterník*, *netýkavku malokvětou* a j. z Pražského okolí zaslané vítány byly by tu navzájem: *vranovec*, *leknín*, *stulík*, *kosatec žlutý*, *ocún*, *šmel*, *orobinec*, *rulík*, *brusina*, *hruštice* a j., jež by mohlo poskytnouti okolí Jičínské. Právě tak bychom se zavděčili zásylkou kollegovi Českolipskému, jenž by nám mohl přispěti rody: *Menyanthes*, *Arum*, *Lathraea*, *Sedum*, *Parnassia* a ještě jinými. — Co tu o botanice uvádíme, volno každému obrátiti i na zoologii a ne menší měrou i na mineralogii — a vše to ve prospěch důkladnější znalosti přírodnin domácích a levného obohacování školních sbírek!

A nyní o peněžité stránce onoho podniku, neboli o případě, o němž nutno jest sděliti se s vrchními úřady školními. I k tomu připojujeme krátký návrh §. zbytečných stanov:

3. *Náklad* na opatření patentované poštovní bedničky a na porto pro zásylky *nese dotace určená pro každý rok přírodním sbírkám* interessovaného ústavu — a jest povinností učitele přírodopisu, aby z výloh těchto předloženými recepissy od případu k případu představenému školy účty podal. — V případě nedůvěry nechť předkládá se každá zásylka!

Účet tento pro jeden rok a pro případ, že by ústav se třemi jinými školami ve spojení byl, možno již předem napsati:

3 patentované poštovní bedničky à 12—20 kr., činí nejvýše .	—	zl.	60 kr.
porto za tři zásylky činí nejvýše à 18 kr.	—	„	54 „
úbytek z dotace přírodních sbírek věnovaný výměnám . . .	*1*	*zl.*	*14 kr.*

Tedy pouhých *1 zl. 14 kr.*, a kdyby nerosty drahou zasýlány byly, snad nejvýše 2 zl. Toť věru summa, hledíce ku důležitosti věci, pranepatrná!

Touto cestou bylo by též možno zdokonalovati sbírky ústavu a obohacovati je veškerými domácími přírodninami zajisté spůsobem nejlevnějším. A nebránila by v tom vůbec žádná překážka, kdyby se užívalo této methody ku výměně přírodnin i mezi českými a moravskými, nebo mezi oněmi a školami buďto jiných zemí našeho mocnářství nebo mezi některými ústavy sousedního státu!

Pro úřední kontrolu mohla by vedle skládaných účtů dobře sloužiti i výroční zpráva, v níž poznamenán byl by ústav, *s nímž* — a zároveň také *co* vyměňováno bylo.

Časem, *kdy* by záměny odesýlati se měly, netřeba bylo by spolčeným ústavům říditi se tak, jako spíše dobou, v níž se tu a tam potřebné objekty v hojnějším počtu sběrateli naskytují. A rovněž tak nikdo ve zlé nekladl by učiteli přírodopisu, kdyby jaksi mimo pořad soustavní ve škole pojednával o rostlinách čerstvých, právě zaslaných, místo aby jejich nedostatku použil ku pokračování v systematice zásob sušených!

Trvám na tom, že by z takovéto vzájemnosti mezi odborníky a při tom súčastněnými žáky dvou, tří ústavů vykvésti mohla i mnohá jiná jednak zájmům školy, jednak prospěchu žáků svědčící výhoda, a že by tím rozvinouti se mohl ve školském životě zvláštní druh nového ideálního směru, z něhož jako nejdůležitější resultanta vyplýval by vůbec jen vzájemný užitek!

(Dokončení.)

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

Nejčastěji domáhal jsem se na Fr. Miklosichi věcných důkazů linguistických námitek jeho proti pravosti RKho těmito slovy [1]: „Obwohl es Herr Miklosich insbesondere auch im Ritterthume weiter gebracht hatte als meine Wenigkeit, so war er doch bis auf den heutigen Tag nicht so ritterlich, den von mir hingeworfenen Handschuh aufzunehmen. Ich achte ihn dessen ungeachtet auch heute noch so, dass es mir billig erscheint, meine Herausforderung hiermit einfach zu wiederholen."

I nejraději přestával jsem až podnes na tom vyzvání dále proto, že z něho nejpatrněji vysvitá, jak upřímně a bedlivě hleděl jsem pořád říditi se v polemikách svých najmě tou zásadou, dle níž „virtus (t. j. udatnosť) etiam in hoste laudanda est", aby mě nikdo nesměl kárati zvlášť ani Dalimilovými slovy, obrácenými tu letos na str. 12 proti Gebauerovi plným právem, poněvadž on hledí znevážiti již i nejvýtečnější z odpůrcův a společníků svých zvláště proti RK tak neslýchaně, jako kdy by buď neznal buď úmyslně nechtěl šetřiti ani té nepopíratelné pravdy, že čím se který protivník osvědčil udatnějším, tím je vítězství nad ním slavnější a naopak. Dle třetí z tamějších poznámek uznal i nejodvážlivější všech společníků Gebauerových, T. G. Masaryk, dotčené vyzvání mé býti slušným aspoň implicite, explicite však zachoval se nejen ku mně než i k sobě samému a k věci nevšedně důležité také dle něho samého mnohem odporněji, než bych měl opravdu proč obávati se odpovědi příslušných a spravedlivých soudců na otázku, který z nás je vlastně rytířem smutné postavy: já či Masaryk?

Proti Miklosichi však neodvážil jsem se takové otázky ani Gebauerovy výčitky „einer höchst oberflächlichen eigenen Beobachtung der altböhmischen Sprache" podnes a neodvážil bych se jich ani tehda, kdy by týž velikán byl ještě živ, ačkoli mu P. J. Šafařík ani ve příčině RKho neublížil, napsav o něm [2]) už dne 5 prosince 1847 nejšlechetnějšímu všech přátel svých, Pogodinu, předně toto: „Miklosich ist durch und durch von Kopitar's Phantasien imprägnirt und verschliesst mordaciter der Wahrheit die Augen. So hat für mich die Forschung keinen Reiz. Bewusste und absichtliche Sophismen ekeln mich in der Tiefe der Seele an." Podruhé nedopustil se Šafařík žádné křivdy než osvědčil se jenom velmi shovívavým, když v listě, psaném témuže příteli svému dne 22 února 1857, přestal na té výčitce samé, že je Miklosich „purus putus grammaticus", kdežto si měl aspoň na to postěžovati, že se k němu M. už o rok dříve tak neslušně zachoval strany *vša* RKho, jak jsem to již i letos oznámil na str. 14 tohoto Časopisu. Tamže na str. 12 a 13 vylíčená nedbalosť Miklosichova o věcné důvody pak postačí tuším i k ospravedlnění prvé ze právě předešlých výčitek, ačkoliv ona mnohem trpčeji zní než ta, které jsem se doložil dříve na str. 367 k obraně Šafaříkově proti Gebauerovi a Masarykovi.

Přes to přese všecko totižto získal sobě Miklosich i mnohem větších zásluh o zvelebení srovnavacího jazykozpytu slovanského vůbec a českéko

---

[1]) Vytištěnými poprvé na str. 92 repliky, týkající se hlavně latinské práce mé De contiguarum consonantium mutatione in linguis slavicis 1867 r. tak, jak jsem to již oznámil loni v poznámce 4 ke str. 2 Časopisu tohoto. Téže vyzvání opakoval jsem nejen na str. 40 svého Brusu jazyka českého 1877 r. než i na místech, vytčených tamže pod č. 2. Míněný nad čarou rozdíl konečně zakládá se na té neomylné pravdě, že Miklosich byl už o 1000letém jubileu říše ruské 1862 r. vyznamenán rytířským řádem sv. Anny druhé třídy s korunou, vzácnějším opravdu mého bez koruny.

[2]) Pisьma k M. P. Pogodinu iz slavianskich zemelь. Moskva 1879 a 1880, str. 351 a 419.

zvlášť a vynikl i pravdomluvností zejmena nad nejlepšího prý všech jazykozpytců českých, Gebauera, mnohem patrněji, než bych mu nesměl dopřáti ani té chvály, že dospěl a znal se až do smrti své právem upřímně ke mnoha i takým výsledkům srovnavacího badání svého o hláskách a tvarech českých, které se výtečně hodí nejen k obraně RKho než i k úplnému ospravedlnění té výčitky, že Gebauer opravdu vyniká jenom nevraživostí na týž rukopis nad Miklosiche, rouhaje se srovnavacímu jazykozpytu vůbec i nespůsoby, vytčenými tu letos na str. 11 a 12 pod č. 2.

Takým výsledkem je: *a*) ten, kterého jsem se doložil už loni na str. 328 a 329 proti Gebauerovi, zasazujícímu se o vystrnadění slovesa *žditi* z počtu živých tak neomluvitelně, jako kdy by mu schválně bylo o to šlo, aby professoři středních škol a ústavův učitelských nedovedli ani *ždímati*, slyšitelného podnes o každém prádle i v rodinách po meči německých a po přeslici českých, vyložiti než jen asi tak ždímati zejmena proti aoristu *při-žech* RKho, jak je k tomu G. navádí, „stoje prý[1]) se svými přátely na svaté půdě vědecké pravdy a chtě také z povinnosti a lásky k národu pořád tomu, aby národ náš podvodnými padělky na dále nebyl klamán."

b) Imperfektum *hrnúše sě* vyhlásil už P. J. Šafařík 1845 r. za nepravidelné, ale nedokazuje ho býti takým. Gebauer pak harcuje týmž a několika jinými tvary slovesnými proti RK opravdu tak, jako kdy by mu schválně bylo šlo o důkazy toho, že nevyniká nad Miklosiche znalostí konjugace staročeské než jenom nevraživostí na RKý.

Napověděl jsem to již na str. 423 a tu dopovím, připomena předně to, že se Miklosich nevšedně zavděčil už 1856 r. zvlášť i společníkům mým ve příčině RKho, nevyhlásiv[2]) imperfekt, utvořených se *hrnúše sě* spolu z infinitivných kmenů proti *hrnieše sě* a jiným, spočívajícím též na praesentném kmeni, za nepravidelná těmito slovy: „Das imperfect ist eine zwischen dem praesens- und dem infinitivstamme schwankende form: *obręštaachъ, dvigněachъ, kolěachъ, ženěachъ, zověachъ, meštaachъ, krasujachъ* hängen mit den praesensstämmen: *obręti, dvigną, kol, žen, zov, meti* und *krasu*, während anderen regelmässig vorkommenden imperfecten offenbar der infinitivstamm zu grunde liegt, welches von beiden statt finde, wird an den betreffenden stellen angegeben werden, ursprünglich mag das imperfect eine praesensform gewesen sein; die verwandschaft desselben mit dem aorist dürfte das schwanken verursacht haben." Posledními z těch slov M. míní beze vší pochyby to, že imperfektum znamená též minulý čas, byť i ne zcela tak jako aorist, a že se ono tomuto i formou svou více podobá než imperfektům ostatních jazykův indoeuropských. Podruhé zavděčil se nám M. 1874 r. ještě více zvláštní rozpravou svou o imperfektě řečí slovanských[3]) a tím, že výsledek její nejurčitěji rozhlásil o dva roky později zrovna strany staré češtiny následujícími slovy: „Die auf infinitivstämmen beruhenden imperfecta, im gegensatze zu den von praesensstämmen abgeleiteten mehren sich im laufe der zeit in allen slavischen sprachen." Odporuje tedy M. takořka makavě Šafaříkovi, nepokládaje *hrnúše sě* a jiných imperfekt, pošlých ve staré češtině též od infinitivných kmenů, za nepravidelná, tudíž ani za schopná k ospravedlnění té nevraživosti na RKý, kterou tak žalostně hořel až do smrti své, jak už i výše řečeno a dokázáno.

---

[1]) Athen. 1888 čili V, 56. Podobně tomu však chlubil se Gebauer už i s počátku téh[o] brojení svého (III, 160 a 161). „Klamání národa" pak pokládá též výslovně „[…] *hřích* a každé přetvařování se za *nectné*" (IV, 214).

[2]) Vergleich. gramm. der slav. sprachen. III, 105. Na str. 375 druhého vydání téh[o] dílu 1876 r. lze se dočísti výroku Miklosichova, následujícího podruhé nad čarou dle str. 98 do 124 pak i o tom se přesvědčiti, že M. dospěl k jinému znění vytčený[ch] nad čarou kmenů praesentných. Nemám však nyní proč obírati se tím zevrubněji

[3]) Sitzungsberichte der philosophisch-hist. Classe der k. Akademie der Wissenschaften in Wien, sv. 77, str. 5 do 30.

Gebauer pak postavil se již 1879 r. proti oběma těm velikánům v téže příčině na „svatou půdu vědecké pravdy" i mnohem hříšněji, než už také řečeno. Brojiltě již tehda proti pravosti RKho imperfekty *hrnúše sě*, *dáše* a *vstáše* [1]) opravdu tak, jako kdy by nikdo nebyl před ním ani sebe slaběji zavadil o žádné z týchž imperfekt. Buď tedy neznal předchozí nauky Šafaříkovy a Miklosichovy o nich, buď jí z úmysla neuznal ani zmínky hodnou, smýšlev už i tehdáž o všech předchůdcích svých opravdu tak pohrdlivě, jak toho neváhal konečně ani sám hlásati slovy, citovanými tu na str. 426, a provozovati skutky, vylíčenými nejen tamže než i dřív a později. Která z těch alternativ podobá se více pravdě, o tom ať soudí ct. čtenářové moji sami, mohouce dále jisti býti také tím, že G. poskytl už 1880 r. „laskavě dat" k dole [2]) vytčenému znevažování všech předchůdců svých bez rozdílu a beze vší péče o důkazy, ačkoliv o naprosté potřebě těch zvláště v takých příčinách je každý pravdy a práva milovný člověk úplně přesvědčen a hledí jí také pokaždé tím ochotněji a svědomitěji vyhověti, čím se která z výčitek jeho vážnějších osob a věcí týká.

Podruhé bránil jsem já RK strany týchž imperfekt už 1882 r. (Čas. mus. str. 556) mimochodem a sice tak šetrně, že jsem ani nejmenoval útočníka, Gebauera, výslovně, vyčítaje mu zcela objektivně, že „rozjímá o *hrnúše sě* tak, jako kdy by se teprv on byl toho dopátral, na čem se již i P. J. Šafařík poněkud zastavil (Počátkové staročes. mluvnice, str. 105), čili že by *hrnúše* mělo vlastně *hrnieše* zníti, a jako kdy by byl buď neznal buď úmyslně nechtěl šetřiti ani následující nauky Miklosichovy: „Die auf infinitivstämmen beruhenden imperfecta, im gegensatze zu den von praesensstämmen abgeleiteten, mehren sich im laufe der zeit in allen slavischen sprachen" (Vergl. gramm. III², 375). Pročež není právem ani Miklosichovi nic po tom, že se v RKém vyskytá i *hrnúše sě* vedle *dodáše*, *hnáše*, *vstáše* a jiných též od infinitivného kmene pošlých imperfekt. Ostatně viz o tom Zprávy o zasedání kr. české společnosti nauk v Praze 1879 r. str. 357."

Že by Gebauer nebyl 1886 r. znal ani toho odbytí útoku svého, tomu

[1]) Sitzungsberichte der kön. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften in Prag 1879, str. 357.

[2]) „Když se Gebauer 1870 r. dostal do Prahy, bylo mu historické badání v oboru českého jazyka a starší české literatury věcí hlavní, a to i podle náklonnosti vlastní i podle úkolu, vzloženého 1874 r. naň jakožto professora slovanské filologie. V oboru jazyka nalezl mnoho nového a mezi tím některé zákony takové, jimiž jazyk náš starší v podstatě docela jiné se jeví, nežli jak dosud popisován a představován byl, a jimiž také starožitnost a etymologická souvislost jeho se slovanštinou ostatní patrněji vyniká" (Světozor 1880, str. 381 a 382). Tamže dal anonymnému reklamantu svému zvěstovati také to, že pracuje o témže slovníku staročeském, který pozdější z reklamantů jeho, též anonymný, ale demaskovaný J. V. Novák slovy, citovanými tu již loni na str. 49 a 50, tak neomluvitelně vychvaluje, jak jsem to též už oznámil na str. 426 pod čarou. „Lichými výmysly" pak jsou vlastně všecky ty, kterými týž reklamant oslavuje grammatické vědomosti Gebauerovy na úkor všech jeho předchůdcův a vrstevníků vůbec a protivníků domnělého pravidla jeho o měkkém *e* staročeském zvláště. Těm utrhuje zrovna i na cti následujícími slovy: „Ozvaly prý se ovšem proti pravidlu témuž některé hlasy, jež (m. jejichž původce) však podařilo se jednak přesvědčiti, jinak ukázati, že námitky jejich z jiného plynou zdroje než z čistého zájmu vědeckého, tak že lze se nadíti, že právě toto důležité pravidlo, jež počítati lze k nejskvělejším objevům na poli jazykozpytu slovanského, brzy dojde také uznání a ocenění všeobecného" (Zlatá Praha 1886, str. 75). Pokud se to mne týká, vyzývám p. J. V. Nováka, aby dokázal a nemůže-li, odvolal veřejně, že by i námitky, vytčené tu letos na str. 1 do 5 a zpomenuté tamže, plynuly „z jiného zdroje než z čistého zájmu vědeckého." Nezachová-li se tak, může býti jist tím, že nepřestanu na odbytí, jakého se mu tu dostalo posud. Ostatně kdo právě zpomenuté reklamy poněkud bedlivěji srovná s vlastními chlubami Gebauerovými, jak se jich tu již na str. 426 dočísti možná, ten nenajde v nich ani sebe slabší narážky na „etymologickou souvislost češtiny s ostatní slovanštinou" než jen více důkazů nesmírného znevažování i nejvýtečnějších slavistů, dbajících o touže „souvislost," vlastně spojitosť i u češtiny, a snadno rozhodne, kdo je nejvíce vinen osočováním, spáchaným oběma reklamanty výše dotčenými.

těžko věřiti, poněvadž on dovedl už roku dříve řečeného zvlášť i tak se honositi, že prý „pilně prostudoval, co kde bylo o RK a Zém psáno, a pilně se staral, aby k vysvětlení jejich přispíval; byla to povinnost souvisící s úřadem jeho“ (Athen III, 160). Tamže (str. 154 pod č. 2) však ještě mnohem urputněji brojí G. proti pravosti RKho imperfekty, založenými na infinitivných kmenech, než 1879 r. Z odbytí mého výše citovaného vůbec a z imperfekt *dodáše* a *hnáše* zvláště dověděl se totiž aspoň toho, že RK obsahuje více takých imperfekt a že k nim nepatří *dáše*, na kterém G. s *hrnúše* a *vstáše* výhradně přestal 1879 r. Místo vděčnosti za to a za více jiných poučení, vyskytujících se najmě ve prvé a druhé z mých ukázek obrany RKho, dopřál mi týž pán už i na str. 163 a 164 Athenäa 1886 jen takého tupení, že nemohu přestati na dosavadním odbytí jeho literarném. Na str. 161 pak tahá G. už i původce „velikolepých Starožitností slovanských“ a rozpravy o RKém i dle V. Nebeského epochalné mezi „augury, nedouky a prospěcháře“ nespůsoby, vylíčenými tu na str. 367 a násl. obšírněji, ačkoli si od něho vypůjčil už 1879 r. chybné mínění o nepravidelnosti tvaru *hrnúše sě* a drží se ho onde na str. 154 pod č. 2 nejen proti pravdě, hlásané Miklosichem slovy výše vytčenými, než i proti několika jiným, broje proti pravosti RKho do slova takto:

„V RKém jest několik imperfekt tvaru odchylného. Vyložil jsem je analogií (v Listech filol. 1879, 230 sl.: hr*núše* místo hr*nieše*, podle hr*nul* atd.); ale tím jsem nedokázal, že by byly původu starého a pravil jsem výslovně, že jsou to odchylky. Z nich jsou dvě zvláště na pováženou, *dáše* a *stáše*. Slovesa *dáti* a *státi* (praes. *stanu*) mají ve staré češtině imperfektum náležité *dadiech*, *staniech*, ve 3. os. sing. *dadieše*, *stanieše*. Tu mohly dobře vzniknouti analogií novotvary *dáše*, *stáše*, ale ve starých památkách přesných nenaskytl se mi doklad pro ně ani jedinký, nejsou dosvědčeny nijak. V RKém zase naopak nikdy není tvar pravidelný a vždycky jen odchylný: búřa vstáše, vstáše dceře-dle taterska cháma (místo *vstanieše*, a vlastně místo aor. *vsta*) Jar. 11 a 12, máti božia dodáše jim chrabrost (m. *dodadieše*) Jar. 159, Kruvoj Neklanu podáše věrnú ruku (místo *podadieše*, a vlastně místo aor. *poda*) Čestm. 50. Na pováženou jest, že oba tyto odchylné a z textů přesných nedosvědčené tvary čtou se také v Hankově interpolaci v leg. o sv. Prokopu, vytištěné *před* objevením RKho, totiž: tak sě těm manželóm stáše (místo *stanieše*, a vlastně místo aor. *sta*) Star. Sklád. I. str. 3. verš 43., a (Prokop) rozkoši miesta nedáše (m. *nedadieše*) tamže v. 55.“

Na pováženou však a sice v nejhorším smysle frase té jsou pro vědeckou reputaci Gebauera, chlubícího se i slovy výše vytčenými, vlastně jen ty četné bludy, kterými je právě předešlé mudrování jeho i víc obtíženo, než už výše řečeno i dokázáno. Nejvážnějšími z nich jsou následující: *α*) odporuje tam G. nejen auktoritě Miklosichově než i zjevné pravdě, domáhaje se slepé víry v to, že všecky analogií vzniklé tvary jsou chybné, kdežto se měl o důvody toho tím ochotněji a svědomitěji postarati, čím hlučněji se chlubí již i tam nejen péčí o vědeckou „povinnost“ svou než i „láskou k národu.“ Že by se však o důkazy téže supposice docela marně zasazoval i nyní ještě, to vysvitá tuším dosti jasně a hodnověrně již i z těch bludů, kterými je nejnovější nauka jeho o analogii dle předešlého již na str. 327 a 328 výkladu mého přetížena.

β) Odporuje Gebauer i sobě samému. Vyznalť onde na str. 163 výslovně a správně to, že „jazyk staročeský všecek nám znám není, nýbrž známe jej jen částečně; totiž jen potud, pokud je zachován v památkách a pokud ty památky jsou prozkoumány;“ ale neřídí se tím, domáhaje se slepé víry v to, že se v žádné z neproskoumaných od něho do 1886 r. památek přesných ani jedinký doklad nevyskytuje pro *dáše* a *stáše*, vlastně pak i dle něho samého pro *dodáše*, *podáše* a *vstáše*. Víry takové není zvlášť ani proto hoden, že rozdílu právě dotčeného buď opravdu neznal buď nechtěl šetřiti

klada subjektivné rčení „nevyskytl se mi" na roveň s objektivným „nevyskytuje se" a že přestal na „3. os. sing." tak, jako kdy by nebyl ani toho ještě znal, že se druhá osoba téhože čísla neliší od oné ničím u staročes. imperfekt vůbec anebo jako kdy by se nebyl ještě naučil ani tvoření týchž imperfekt. To se velmi podobá pravdě mezi jiným i proto, že v citovaných od něho Listech filol. (1879, str. 230) pokládá přechodník minulý *smáhše*, objevující se absolutně ve v. 181 Jaroslava, skutečně za imperfektum a brání s *hrnúše sě* spolu proti A. Vaškovi, jenž oba tvary ty vyhlásil za „neslýchané chyby" (Filologický důkaz str. 23) jako vůbec všecko, čeho nedovedl pochopiti, tudíž ani vyložiti. Příkladu toho, pokáraného tu již na str. 423 slovy sv. Hieronyma, drží se ovšem i G. tak neomluvitelně, jako kdy by též buď neznal aneb úmyslně nechtěl šetřiti ani té nepopíratelné pravdy, že je mezi klassickými filology mnoho takých, již ustavičně „pericula conjecturarum faciunt" k objasnění temných výrokův antických auktorův a kterým Němci posměšně „Variantenjäger" říkají. Ale žádnému ani z ostatních filologů klassických, opravdu hodných tak slouti, nepřišlo ještě podnes na mysl obraceti týchže temnot ani hapaxlegomen a licencí poetických proti pravosti patřičných památek antických literatur vůbec a tak urputně zvláště, jak se toho neostýchá zejmena nejlepší prý z našich filologů, Gebauer, proti RK mezi jiným i přes to a poněkud ovšem i proto, že se nezná podnes ani ve čtení, deklinování, konjugování a syntaxi jeho ještě tak dokonale, jak se tím chlubí slovy, citovanými tu již na str. 426.

Ostatně domáhal se týž pán slepé víry v domnělé imperfektum *smáhše* ještě i v Archivě Jagićově 1887 (X, 531 pod č. 50) na neklamné znamení toho, že netušil ještě ani tehdáž výše dotčené povahy jeho syntaktické, dadoucí se nejlépe ospravedlniti tím, že se staří spisovatelé čeští neštítili ani smělejších vazeb přechodníků, jakými jsou na př. tyto ve dříve nalezeném zbytku legendy o Jidáši[1]): Věz, žeť sě čas blíží k tomu: *hodovavše* jíti k domu, *jedše* dáti mísu druhu! Že G. i snadněji pochopitelné vazby obrací proti RK, o tom svědčí tuším nejdrastičtěji následující námitky jeho. Dle prvé z nich poslední slovo verše 248 Jaroslava: i by pótka krutá *poslědněje* není příslovka, rovná smyslem nynějším *posledně* a *naposledy*, než přívlastek (Archiv X, 537 a 538 pod č. 56), zač je pokládali ovšem i předchozí vykladatelé RKho, jako na př. J. Jireček a Fr. Vymazal r. 1879, nerozpomenuvše se při něm mezi jiným ani na *najnížeje* v Záboji, kdežto by byli měli i starobulh. *poslědьněje* vzíti v úvahu. O toto ani o *častěji*, *krásněji* a mnoho jiných posud obyčejných u nás příslovek nezavadil G. nijak, domáhaje se konečně slepé víry jen v to, že kromě *poslědněje* a *najnížeje* nebyla u nás ani *najlútějé* (v. 209 Jaroslava) a *najplsněji* (v. 38 Ludiše) v obyčeji nikdy čili, jak on tomu říká, „weder in der alten noch in der späteren Sprache." Není však žádné víry hoden, poněvadž tím i víc odporuje sobě samému, než už výše řečeno a dokázáno, nezavadiv ani o komparativ *trapněje* (v. 198 Jar.) výslovně nijak. Konečně sotva se mýlím pravě, že všichni dosavadní vydavatelé RKho přestávají na tomto čtení verše 72 v Ludiši: I hna Srpoš *v* Spytibora. Lepšího nedopátral a nedomyslil se ani nejlepší všech dosavadních znatelů staré češtiny, broje proti němu takto: „In dem Beispiele sollte es ‚*do* Spytibora' lauten. Im Altböhmischen wurde die Richtung der Bewegung durch den Genetiv *do* ausgedrückt; die Praeposition *v* mit dem Accusativ bezeichnet das Innere eines Gegenstandes. Belehrend hierfür ist eine Stelle im Dalimil: (Břěcislav) *do* kláštera jěde, a když Čechy (Bohemi) *v* klášter jdiechu, skry sě (Jitka) za oltářem DalH.[2])

---

[1]) Jejž A. Patera nejnověji vydal s objeveným od něho spolu (Čas. mus. 1888, str. 100, v. 250 do 252). Ve Výboře z literatury české 1845 čili I, 174, 3 do 5 čtou se ty verše bez *k* před *domu* proti originalu.

[2]) Míní tím nejstarší rukopis kroniky Dalimilovy, nalezený I. J. Hanušem a chovaný ve zdejší knihovně universitské.

42 (Břěcislav ritt nach dem Kloster, in der Richtung nach dem Kloster, — die Böhmen traten in das Kloster ein). ‚Srpoš hna *v* Spytbora‘ [1]) würde altböhmisch bedeuten: Srpoš jagte in den Spytibor hinein. Das kann aber in Ludiše nicht gemeint sein, folglich ist der Ausdruck unrichtig“ (Archiv X, 552 a 553 pod č. 81). Ovšem, ale ten „Ausdruck“ vymyslil si Gebauer sám a harcuje proti němu spůsobem pověstného rytíře Don Quijota, domáhaje se zase jen slepé víry v neomylnosť svou, kdežto byl beze vší pochyby povinen dokázati, že se do dotčeného verše žádná jiná předložka nehodí než *do*. Dle Jungmanna [2]) a mne však stojí tam *v* m. *vz*, znamenajíc *proti*, jako na př. nejen ve v. 274 Jaroslava: vz Tatary trčí a v 61 Záboje: vsi vyrazichu vz vrahy (Dle 3 vyd. Kořínkova) než i ve 431 do 433 Alexandreidy svatovítské: Úsilno sě vz vodu bráti a sě ostnovi zpierati, najv(i)ěc vz hospodu státi (str. 11 našeho vydání), kdež ostatně snadno najde i více dokladů, hodících se sem, každý, komu o ně více jde nežli právě mně. Co se pak *z* týče, to se vynechává zvláště před *s* nejen v RKém než i v jiných památkách staročes. o mnoho častěji, než bych nemohl bezpečně přestati na jediném dokladě toho, patřícím k nejstarobylejším. Míním sloveso *vstanu*, jehož imperfektem G. i proto neomluvitelně brojí proti pravosti RKho, že se nerozpomenul na složení jeho z *vz* a *stanu* ani v harcování svém proti v. 72 Ludiše, ačkoliv o právě řečeném původě a starobylosti jeho nelze pochybovati rozumně ani poctivě. *Vstanu* zajisté znamená i pohyb zdola vzhůru, jak se předložka *vz* ve právě předešlé příslovce podnes objevuje, a posvátná slovanština přestává též už od nepaměti na *vs-stanq* m. *vzs-stanq*. Pády s předložkami pak objevují se zvlášť u nás takořka makavě složeninami skrze to, že přízvuk, patřící pádům o sobě, přenášíme podnes na jednoslabičné předložky jejich. Předkové naši dávali to také graficky na jevo, spojovavše předložky o jedné liteře a slabice s pády jimi řízenými. Že G. neznal ani té takořka makavé zvláštnosti památek staročeských, to má o nedlouho vyjíti na jevo z druhého ze přídavků, zpomenutých již na str. 270 pod č. 2, týkajícího se tak zvaného proužkového důkazu proti domnělé nepravosti RKho. Tu přestávám dle známého výroku: „Ex ungue leonem!“ na připomenutí, že G. neváhal ani takto balamutiti intelligence německé ze své „povinnosti vědecké a lásky k národu“: „Wer neuböhmisch versteht, kann ohne Weiteres auch die KH. lesen und spielend leicht verstehen, nur die formelle und lautliche Seite der Worte affectirt alt zu sein“ (Archiv X, 556 a 557 pod č. 88).

γ) Týž pán, nepokusiv se na str. 154 pod č. 2 Athenäa 1886, proti kterému je právě hlavně řeč, nijak o positivné důkazy zvlášť ani toho, že *podáše* v Čestmíru, *vstáše* v Jaroslavu a *stáše* v interpolaci Hankově stojí chybně místo aoristů *poda*, *vsta* a *sta*, domáhá se na nás takýchže důkazů pro pravý opak své námitky proti nejdůležitější všech zásad pravé kritiky a humanity: *Quisque praesumitur bonus, donec probetur esse malus* tak neomluvitelně, jak jsem na to posvítil už i tu letos na str. 11 [3]). Nicméně však neváhám obrátiti se proti G. aspoň touto otázkou: odkud medle víte, že Kruvoj jen jednou sliboval Neklanovi věrnosť podáním pravé ruky a že bouře tatarská vznikla najednou dříve, nežli pronikla až do království českého?

---

[1]) Nejspíše jen omylem tiskařským m. Spytibora.

[2]) Slovník pod *ženu* čili V, 811. Nejen dle toho než ani dle hraběcího vydání RKl (str. 132 a 133), inspirovaného P. J. Šafaříkem tak, jak jsem to již oznámil [illegible] str. 414 a 415, neměl Gebauer proč odporovati předložce *v* spůsobem, odbytým [illegible] čarou, a *jagte* pokládati za správnější než *rannte*, jaké hr. Thun měl na mysli, při[illegible] loživ dotčený verš takto: Und Srpoš rannt auf Spytibor.

[3]) Ostatně komu o posměch, jakého je požadavek týž plnou měrou hoden, zvláště jd[illegible] toho odkazuji k odbytí, jakého se Slovíčkovi nejnověji dostalo od pověstných pán[illegible] Broučka a Würfla, jimž o RKém „jen tolik bylo známo, že je týž chloubou našel národa“ (Luňan Hvězdomír Blankytný, Broučkův host v Praze roku 1891. Po sedm[illegible] denní jeho návštěvě napsal Pravdomil Čech. V Praze 1892, str. 115, 116 a 1[illegible] do 197).

δ) Na str. 161 Athenäa 1886 vyznal Gebauer výslovně mezi jiným i to, že „si nemohl vyvrátiti všech námítek (zvláště Vaškových)“ ani proti pravosti RKho. K takým námítkám pak patří po přednosti ty, které se zakládají na domysle Vaškově o shodě domnělých chyb linguistických RKho s vyskytujícími se ve falsifikatech vůbec a s Hankovými o staré češtině zvlášť a dle G. neodolatelně svědčí proti pravosti téhož rukopisu. Já jsem však dovedl už vylíčiti domysl týž v č. 45 a 46 Světozora 1887 tak vzácným, že by ho koupil, kdo ho nezná, a kdo zná, darmo by ho nevzal, a dokázati, že jej G. i přes to plagia hodným býti uznal, poněvadž nedopřál patřičné cti největší všech linguistických auktorit svých, Vaškovi, podnes ani tak bludně jako francouzský reklamant jeho, F. Jokl, následujícími slovy [1]): „Si dans l'histoire des débats sur l'authenticité des ces manuscrits célèbres la priorité de la bonne méthode appartient à Vachek, c' est à M. Gebauer qu' on en doit l' application rigoureuse.“ Bludnou nazývám reklamu tu proto, že se celým obsahem svým jen linguistiky tak týká, jako kdy by byl i Vašek tu pokládal za nejdůležitější všech kriterií svých v žalostném sporu tom, kdežto ji beze vší pochyby podřídil paläografii slovy, předešlými a oceněnými tu již na str. 370. Co se konečně interpolace Hankovy v legendě o sv. Prokopovi týče, na tu posvítil jsem též už v č. 46 Světozora 1887 tuším i více, než bylo právě třeba, když i G. sám rozeznával interpolaci od falsifikace, později pak nejen česky než i německy [2]) vyznal, že „die verdächtige Provenienz ist an sich kein Zeugniss gegen die Echtheit, wohl aber eine unabweisliche Mahnung zur Vorsicht;“ ale brojí přece potom i mravní povahou Hankovou proti pravosti RKho tak žalostně, jak se toho možná dočísti již i tu na str. 421 a 422.

c) Miklosich, obraceje zřetel svůj i u češtiny pořád, ale, poněvadž „chyba člověkem vládne“, někdy také nedostatečně vedle ostatních řečí slovanských hlavně na nejzachovalejší ze všech příbuzných jejích, na starou indštinu, vynikající nad ně nade všecky také starobylostí památek svých, sahajících nejspíš až do druhého tisíciletí před Kr. pánem, dospěl už dávno k tomu přesvědčení, že je naše *í* ve přítomném čase oznamovacím sloves třetí a čtvrté třídy, jako *trpěti*, *chváliti* a podobných, mladší než *ie* anebo že na př. tvary *trpíš*, *chválíš* atd. vznikly bezprostředně z *trpieš*, *chvalieš* atd. Nauce té, hlásané Miklosichem nejen 1856 r. než i 1876 [3]) ustavičně, přisvědčil jsem já již 1857ho i ku prospěchu mládeže středních škol československých [4]) a sice tím ochotněji a upřímněji, čím se snadněji může každý nepředpojatý pozorovatel staré češtiny, byť i nevynikal nad Miklosiche těmi schopnostmi, bez jakých se žádný pravý badatel dle J. Liebiga, citovaného tu na str. 230 pod čarou, nemůže s prospěchem obejíti, zvlášť i o tom se přesvědčiti, že Čechové, počavše dle P. J. Šafaříka [5]) již od nepaměti měniti nejen prvotné *í* než i *i* v *ie* a *é*, dospěli tím konečně, zejmena v XVtém století již i tak daleko, že neváhali beze všeho ladu a skladu říkati a psáti ani *ie* a *é* m. *í*, vzniklého přehlasováním z *ú*, jako na př. ve slovech, vytčených tu letos na str. 2 ze Sieti viery Petra Chelčického.

Gebauer naproti tomu, bráně ještě 1879 r. RK [6]) právě strany *ie* a *é* m. *í* a *i*, staví se již nejen ode mne než i od Šafaříka a Miklosiche moudřejším a sice tak odhodlaně, že neuznal nauky jejich o týchže záměnách ani zmínky hodnou mezi jiným i proto, že zvykl už i dříve vážiti sobě apodiktických výroků, vážených z nedostatečné indukce, a výroků a priori, nezaložených na žádné indukci, dle mého Přídavku ku I. dílu Zbytků rýmo-

[1]) Revue critique d'histoire et de littérature. Paris 1887, sv. I, č. 2.
[2]) Archiv 1887 čili X, 500 a Poučení 1888 r. str. 4.
[3]) Vergl. gramm. der slav. spr. III, 140, 145 a 426; ve vydání dílu téhože str. 114, 116 a 388.
[4]) Srovnávací mluvnice jazyka čes. a slovens. str. 284.
[5]) Počátkové staročeské mluvn. str. 18 a 19.
[6]) Listy filologické a paedag. VI, 238 a 239.

vaných Alexandreid staročes. 1881 r. mnohem více nežli pravých opakû jejich O pět roků později, zejmena pak rok po napsání útoku svého na RKý „v zimě 1882—83“ pro Ersch- a Gruberovu encyklopädii vyhlašuje již dvojhlásku *ie* nejen za mladší než i za chybnou[1]) proti Miklosichi, ale „tecto nomine“ a beze vší narážky na důvody jeho, přestávaje na tom, že „z doby starší vedle nesčíslných dokladů s *í* velmi málo je příkladů s *ie*“ u sloves dotčených.

Totě ovšem pravda, ale nesvědčí nikterak o nesprávnosti dotčených tvarů, sice bychom museli i všecky ostatní archaismy své a cizí pokládati za chyby z téže příčiny čili jedině proto, že je jich v každé řeči méně než novotvarů. Nesluší se však k nim tak míti mezi jiným ani přes to, že se některé z nich i tak úžasně odchylují od obyčejnějších vedle nich tvarů, jak jsem to již o naší druhé os. jedn. *jsi* proti všem ostatním zevrubněji vyložil ve druhé ze svých ukázek obrany RKho na důkaz toho, že *„žádná ani sebe ryzejší a zachovalejší řeč není tak pravidelným anebo jednolitým celkem. jakým odpůrcové naši smýšlejí býti starou češtinu proti RK, než každá z nich objevuje se tím jasněji, čím ji důkladněji známe, nad pomyšlení strakatým aggregatem útvarů z brusu nových a starých, vzniklých i o několik tisíc roků dřív a dle vzorův anebo zákonů, šetřených později i to většinou jen leda bylo v tak zvaných archaismech.* Každá i sebe ryzejší a zachovalejší řeč podobá se s té strany nejvíce penězům národů, kteří nedospěli ještě k žádnému ražení jejich. Takými jsou na př. ti z Asijcův a z Afričanů, pro které Rakousko dává ještě podnes raziti *tvrdé* tolary Marie Theresie, zpomenuté tak už i v Kobrově slovníku naučném (IX, 491). Vedle těch tolarů však obíhá onde víc i jiných peněz, nových i starých přerozmanitého rázu a původu, nabyvších určité ceny zvykem, který se jen tím liší od konvence u papírových peněz, že vzniká a zaniká bez povědomí cíle a prostředků k tomu vedoucích. Bez konvence nestojí na př. ani nejnovější a sebe krásněji udělaná stovka proti stu zlatým stříbra nebo dukátů vlastně ani za vindru a naopak i sebe dřív a chatrněji nejen udělaná než i zachovaná je bernou, ručí-li za ni konvence. Té se zvyk i u řečí nejvíce podobá mocí svou. Ačkoli totiž ani on není žádným umíněným skutkem než jen pravým opakem konvence, vznikaje též a zanikaje bez povědomí cíle a prostředků k tomu vedoucích, vládne přece každou řečí hlavně a tak neodolatelně, jak jsem to již i více příklady potvrdil v §. 14, 28 a 29 Brusu svého. Protož ani nejnovější a sebe dokonaleji utvořená slova nestojí za nic, pokud se jich zvyk neujme; naopak i nejstarší a sebe chatrněji nejen utvořená než i zachovaná jsou dobrá a hodna užívání, jak a pokud jim toho zvyk přeje. Tak na př. už i výše zpomenuté sloveso *jsi* vyniká nejen starožitností než i pravidelným následkem této, sešlostí neb otřelostí, nad pomyšlení velikou. Neobsahujeť ono již ani jediné hlásky kořene, ponévadž ten zní staroindsky *as* a slovansky *jes*, jako podnes v *jes-t*. Souhláska *j* je v něm dle svorného mínění všech jazykozpytců srovnavacích opravdu jen fonetickou předsuvkou a *e* přehláskou staršího *a*. Naše *jsi* mělo by též beze vší pochyby zníti *jes-si* a staroindsky *as-si*. Ono však už i starobulharsky zní jen *je-si* a toto *a-si*, ačkoli stará indština i dle Miklosiche[2]) samého „der arischen ursprache unter allen bekannten arischen sprachen am allernächsten steht.“ Nejstarší památky její klademe vůbec do druhého tisíciletí před Kr. Poněvadž v nich přípona *si* ještě neobmezeně panuje, podobá se velice pravdě, že ona za spo lečného živobytí plemene arijského, tudíž aspoň o 4 tisíce roků dříve vznikl než naše *š*. Přes to živoří *si* ještě podnes vedle *š*. Analogie doráží sice již od nepaměti také na *jsi* silně, ale nedorazila ho ještě, ponévadž *jseš* i

[1]) Listy filologické a paedagog. 1884 čili XI, 446.

[2]) Vergl. gramm. der slav. spr. I[2], 1. O *jsu* a *jseš* najdeš tamže (III[2], 397) již i více dokladů zcela hodnověrných z prostonárodních písní českých a moravských. Z Mluvnice Gebauerovy (I, 134 a 178) však nenaučí se nikdo ani tomu, že se přípona i skutečně tak má k *š*, jak už i na str. 262 mé Srovn. mluvnice řečeno.

seš dle *neseš* ozývá se jen místy v Čechách, na Moravě však už i *jsu* a *su* dle *nesu* častěji" (Národní listy 1886, č. 6). Ostatně viz i výklad, předešlý tu již loni na str. 137 do 139, 327 a 328.

Přes to přese všecko neváhal Gebauer ani proti Oštádalovi — který ku příkladu *hledie* m. *hledí* (respicit), vytčeného z glossovaného Žaltáře, přidal *obdržie* m. *obdrží* (possidebit) z téhože Žaltáře na důkaz toho, že *ie* m. *í* bylo již i před napsáním RKho v obyčeji — tak absurdně a urážlivě domáhati se domnělé nesprávnosti týchž a podobných tvarů sloves dotčených (Athen. 1886 čili III, 337), jak o tom o všem svědčí již i č. 48 a 49 Světozora 1887. Odbytím tím dal se G. posud jen k tomu pohnouti, že dovolil v Listech filol. a pädagog. (1888 čili XV, 122 a 123), jakožto spoluredaktor jejich, vyhlásiti *ie* u týchže sloves za starší než *í*, ale nejen beze všeho ohledu na RKý a důvody Miklosichovy a moje než i proti sobě samému, poněvadž on pravý opak toho chtěl o rok dříve ještě svévolněji namluviti čtenářům Archivu Jagićova (X, 507, pod č. 7) nežli v Athenäu následujícími slovy: „Auch in echten altböhmischen Denkmälern finden sich Abweichungen dieser Art," t. j. slova s *ie* a s *ė* m. *í* a *i*. „Dies ist jedoch prý erst später der Fall (seit ca. 1400)." Důkazů toho totiž nevede G. žádných ani tamž ani pod č. 16, 17 a 38, přestav pod č. 17 na kusém odkaze ku předešlým pokusům svým o ně, jejichžto marnosť však nepopíratelně vysvitá již i z těchto tří dokladů samých: *hledie*, *obdržie* a k *smrtě*, vyskytujících se skutečně mezi glossami musejného Žaltáře [1]) a v Šafaříkově zbytku legendy o 12 apoštolech, v památkách i dle G. samého [2]) nejen pravých než i okolo r. 1300 a před tím: tedy téměř o celé století dříve psaných, než jak to týž pán čtenářům Archivu Jagićova namluviti chce, aby se RKmu, psanému nejspíše mezi r. 1325 do 1350, nedostalo za hranicemi ani tolik ochrany, kolik mu jí s té strany poskytl nejvíce na slovo vzatý slavista za našich časův a tak zarytý protivník jeho, jakým se Miklosich nejžalostněji osvědčuje nedbalostí svou o věcné důkazy linguistických útoků svých na týž rukopis, dokázanou již i tu letos na str. 12 do 14 a 155.

Že však Gebauer nectností touž opravdu neslýchaně vyniká nad Miklosiche, to vysvitá nevšedně i z jeho Mluvnice (I, 162 a 164 čili §. 235 a 238), jelikož i tam přestává na praesentných kmenech *trpí*, *prosí* a pod. proti Miklosichovým *trpie*, *prosie* atd. (Vergl. gramm. III², 387 a 388), nedbaje kromě důvodů, vyložených posud pro *ie* m. *í*, zhola nic ani o to, že je grammatik beze vší pochyby povinen objasniti všecko, co se dá vůbec a tak snadno i hodnověrně zvláště jako dlouhé *í* kmenů dotčených ze staršího *ie*, zachovaného ještě podnes aspoň v poetické řeči lidu českého [3]) takto: Smrt plyne po vodě, nové líto *přichodie* s červenými vejci. Nejen o tom než i o jiném tamže se vyskytujícím archaismě dovedl už i tak chatrný jazykozpytec, jakým K. J. Erben byl dle důvodů, předešlých tu na str. 184 do 186, dosti dobře připomenouti toto: „Rýmy *nesemy* a *přichodie* místo nynějšího *neseme* a *přichází* jsou stopy neomylné, že píseň ta pochází z časů pradávných, předhusitských, když ještě formy takové v jazyku našem bývaly v obyčeji." Více podobných archaismů vyčetl jsem já již na str. 113 svého Brusu 1877 r. z týchže písní, ve druhé ze svých ukázek obrany RKho pak doložil jsem se i mnohem ráznějších odchylek poetické litevštiny, řečtiny Homerovy a srbštiny od společnic jejich prosaických a nejlepší prý všech našich filologů, Gebauer, nemá podnes pilnější práce než rouhati se i rozdílu

---

[1]) Vydanými od A. Patery (Čas. mus. 1879, str. 410 a 489). Tamže 1847 na str. 295 do 303 dílu prvého vydal i Šafařík dotčený nahoře zbytek. Dativ z něho citovaný transkriboval *smrtje* a vyložil zcela tak, jak se právě sem hodí.

[2]) Staročeské sklonění substantiv kmene -*a* 1880, str. 3 a 6 pod čarou u skratkův *ApŠ.* a *ŽGloss.*

[3]) Prostonárodní české písně a říkadla. Sebral a vydal K. J. Erben. V Praze 1864, str. 58.

témuž vůbec tak neomluvitelně, jak si na to stěžuji v č. 44 Světozora 1887, zapomenuv tamž ohraditi se proti tomu návodem, platným i o vyučování češtině na středních školách a ústavech učitelských [1]) a šlapaným nohama od G. i ve Mluvnici, proti níž je tu hlavně řeč.

d) Auktorita Miklosichova imponovala Gebauerovi 1877 r. ještě i tak velice, že neváhal ujímati se Šafaříkovy a pravosti RKho [2]) několika doklady toho, na čem obrana Šafaříkova genitivu *vša* spočívá, t. j. přeskakování z pronominalného skloňování do nominalného ve slovanštině samé, kdežto si měl nejbedlivěji všimnouti aspoň litevštiny, nejpříbuznější slovanštině a vynikající zachovalostí deklinace nejen nad tuto než i nad ostatní řeči arijské mimo starou indštinu a zendštinu i dle něho samého (Kobrův slovník naučný IV, 1340 do 1343). Učině tak, byl by se mohl už i dle mé rozpravy O ablativě ve slovančině a litvančině dověděti toho, že litevština přeskakuje již od nepaměti i u zájmen *tas* a *kas* do nominalného skloňování spůsobem, opakovaným tu na str. 288, a že Vaškovo mudrování proti *vša*, zpomenuté též už na str. 370, není vlastně ani posměchu hodno. Zájmeno *visas* naproti tomu, znící staročesky *veś* a stbulh. *vьsь*, skloňuje litevština podnes i dle nynějšího vzoru Gebauerova, Schleichera, většinou nominalně. Měv kromě toho i sanskrtu na zřeteli, pokládal jsem já již i 1857 r. pravý opak základného mínění Šafaříkova o *vša* čili to za neomylnou pravdu, že pronominalné skloňování našeho *veś* je prvotné a pronominalné pozdější, *vša* tudíž archaismus, hodící se do poetické řeči tak výtečně, jak jsem to tu letos na str. 14 proti Miklosichi vyložil, oznámiv spolu i příčiny, ze kterých jsem se teprve ve druhé ze svých ukázek obrany RKho vytasil se právě řečenou pravdou, opíraje se hlavně o A. Brücknera, nadržujícího i nejnověji pochybovačům o pravosti téhož rukopisu tak, jak jsem se ho dotekl tamže na str. 3 pod č. 1.

I k tomu výsledku srovnavacího jazykozpytu, vniveč obrátivšímu nejvážnější všech dosavadních namítek linguistických proti pravosti RKho, zachoval se Gebauer opravdu tak, jako kdy mu bylo schválně šlo o důkazy nejen výčitky, vyslovené tu letos na str. 11 a 12 pod č. 2, než i té, že nevraživostí na týž rukopis značně vyniká nad Miklosiche.

Ten zajisté neodvážil se nikdy veřejně nahrazovati nedostatku věcných důkazů, žádaných na něm od nás vůbec a strany *vša* zvlášť, ani stínem takých osobních impertinencí, jakých se Gebauer neostýchal na př. ani vůči Kr. čes. společnosti nauk, jejímžto řádným členem i on jest, domáhaje se na ní positivných důkazů pravosti RK a Zho vesměs tak urážlivě, zejmena pak i nadáváním „přeběhlých augurů, prospěchářů“ atd. přívržencům našim, že jí konečně nezbylo nic slušnějšího než i veřejně vysloviti politování své nad tím (Athen. 1888 čili V, 121). Nenaráží sice G. tamže výslovně na dotčenou zásadu, opakovanou tu letos na str. 160, ale že jí nešetří příležitostí touž aspoň politování hodně, to nepopíratelně vysvitá nejen ze přeběhlictví jeho vlastního, konstatovaného již i tu nejednou, než i z následující výčitky: „Důkaz, že by RK a Z byly texty pravé, podán není a jsem pevně přesvědčen, že se nikomu nepodaří, jej podati“ (Tamže str. 55).

---

[1]) Do slova takto: „Poetische und prosaische Form sind verschieden zu behandeln während bei dieser eine vollständige Reproduction des Inhalts möglich und nothwendig ist, würde das beliebte Verwandeln eines Gedichtes in Prosa das Gefühl fü die Unterschiede der poetischen und prosaischen Form abstumpfen und die lebendigsten Keime eines formgemässen, bewusst stilistischen Lesens zerstören“ (Verordnung des Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 26 Mai 1884, Z. 10, S. 128 u. 129 Mnohem zřejměji to vylíčeno v Návrhu osnovy učebné cíle téhož, pořizeném od fik logického odboru Ústředního spolku českých professorův, ale neschváleném prý dosu Tam se poněkud určitěji žádá pro četbu v páté třídě, aby „bylo ukazováno ke zvlášt nostem slohu básnického, na rozdíl od prosaického, ke druhům básnictví.

[2]) Listy filologické a pädagog. IV, 93 a 94.

S téhože stanoviska, vniveč obráceného mnou již na str. 742 a 743 Světozora 1887, vyhlašuje Gebauer i *vśa* za chybu a důkaz domnělé podvrženosti RKho, domáhaje se slepé víry v to německy takto: „*vsja* (Gen. sing.) ist unrichtig statt *všeho*, und ist offenbar eine Nachahmung des nominalen Genetivs chlap*a*, dobr*a*. Derlei Neubildungen kommen hier und da vor, im Böhmischen sind sie nicht verbürgt“ (Archiv 1887 čili X, 519 a 520 pod č. 26). Není však takové víry naskrze hoden a sice kromě důkazů vyložených už i tu mimochodem, zvlášť i z toho, že patrně nešlo o to, jak mohlo *vśa* s počátku našeho století vzniknouti, než o důkazy domnělé nesprávnosti a novosti jeho. Místo těch pak přestává G. na domnělé neomylnosti své tak zpupně, že neuznal už ani Miklosiche citování hodným a neváhal o rok později vyčísti mu tamž ani „eine höchst oberflächliche eigene Beobachtung der altböhmischen Sprache“. Takové výčitky však je vlastně G. sám už i proto hoden, že nezná podnes ani měkkého zakončení zájmena *veś* a přehlasování *o* v *e* po něm tak, jak by již dávno byl mohl a měl, jináče by byl m. svého *chlapa dobra* položil moje *koša* atd. dle důvodu, vytčeného tu letos na str. 14.

Intelligence české neuznal už Gebauer ani sebe slabšího pokusu o dokázání toho hodnou, že „se v RKém čte ze *vsja* lesa chybně m. ze *všeho* lesa“ (Poučení str. 21). Totě tak žalostným osvědčením jeho „vědecké povinnosti a lásky k národu,“ že bych se zapomenul nad svou vlastní a nad zdravým rozumem ct. čtenářů svých, kdy bych proti němu nepřestal na tomto rozhořčení samém.

(Pokračování.)

Kreslení škol francouzských na světové výstavě r. 1889.

Píše *Václav Dědek.*

(Dokončení.)

Velkolepý materielní i morální výsledek poslední světové výstavy Pařížské vzbudil úvahu, kdy průmysl vůbec a umělecký průmysl zvláště mohutně se rozvíjí. Poněvadž zájem ten dotýče se i českého uměleckého průmyslu, jenž dozajista právě ve kreslení nejzávažnější páku svého rozvoje shledává, jest třeba poukázati ještě ku konci na některé podmínky zdárného jeho vývoje ve Francii.

Francouzové nezůstávají pozadu v žádném oboru práce, vysoko však nad jiné národy vynikají v uměleckém průmyslu. Kresby jejich jsou výrazné a s jakousi odvahou a lehkostí prováděny. Tak jako ve všem jejich jednání, tak i v uměleckém průmyslu jeví se nepopíratelně čilý život, nemaskovaná příroda; práce jejich je velice intensivní, ale beze všeho planého hluku. Co do slohu nemilují přílišné přesnosti, neboť by se to nesrovnávalo s jejich povahou; jejich temperament hluboko se vžil v heslo „Egalité, liberté, fraternité.“

Odborné školství, kursy pro dospělé a umělecké školství byly na výstavě četně zastoupeny a vykazovaly velice příznivé výsledky. Mají také Francouzové odborné školy pro všecky téměř obory a pro obojí pohlaví. Na všech skoro těchto školách je učení bezplatné, což též jejich působnost velice zvěčšuje. Kromě toho mnohé ceny, nadace a odměny jsou lákadlem pro snaživé a pilné mladé lidi, jimž, jsou-li nadaní, dostane se též cestovních nadací na dobu jednoho nebo dvou roků ku studování průmyslu ciziny. Tak r. 1889 vykazoval státní rozpočet na stipendia obnos téměř milionů franků. Ku tříbení vkusu neméně přispívají musea, knihovny a sbírky odborné. Mělať Paříž první technicko-průmyslové museum (Conservatoire des arts et

métiers), o němž v předu již zmíněno jest; museum to jest — jakož i ostatní — bezplatně a často obecenstvu přístupno. Při něm zařízena je též vzorná odborná čítárna a škola. Mimo to jsou bezplatně přístupna musea Louvreské, Clunyjské, Gobelinské, Sèvreské, Carnavalet, Saint Germain, museum odlitků v paláci Trocadéru, umělecké sbírky v paláci Luxemburském a Versaillském a j. v. V museích těch viděti je žactvo, ano pilně obkresluje a studuje. U šesti z knihoven pro lid zřízeny jsou zvláštní umělecko-průmyslové čítárny, dvě pak jsou úplně umělému průmyslu vyhrazeny. Jedna z posledně jmenovaných má jmeno dle mecenáše Aimé-Samuela Forneye, jenž na ni 200.000 frcs. odkázal. Několik společností pomáhá horlivě státu a obci při vzdělávání dělnictva. Tak na př. „Société des arts décoratifs" (Společnosť dekorativních umění) zřídila v paláci průmyslovém (Palais de l'Industrie) museum dekorativního umění, v němž mnoho vzácného a poučného je uloženo. Společnosť ta má ovšem značné jmění šesti milionů frcs.; k tomu nejvíce přispěla loterie za tím účelem povolená. Jiná taková společnosť je „Association française pour l'avancement des sciences" (Francouské sdružení pro pokrok věd), jež hledí si tříbení vkusu zřizováním museí, škol, pořádáním veřejných přednášek a výstav, udílením cen žákům škol směru průmyslového, povzbuzováním jednotlivců, obcí a státu ku zvelebování průmyslu. V okresích venkovských vznikají též podobné společnosti (na př. „Populární společnosť pro povznesení morálního a občanského vychování okresu Moutfort-L'Armauryjského, „Société populaire d'encouragement à l'enseignement moral et civique du canton de Moutfort-L'Armaury"). Učitelé a učitelky morálně velice účinně podobné společnosti podporují. Neméně napomáhají tříbení vkusu časté exkurse s učiteli anebo professory do museí, dílen a závodů.

Tak na výstavě vystavena byla alba z let 1883 až 1889 s náčrtky a kresbami žáků a žakyň a k nim připojenými stručnými popisy předmětů. Též ve škole samé jsou žáci i žakyně naváděni ku kreslení nejen v povinných hodinách kreslení věnovaných, ale i ve přírodopisu, fysice a chemii. Tak viděti bylo na výstavě sešity poznámkové z complementárního stupně chlapecké školy v ulici Étienne Marcel, kde byly z přírodních věd kresleny anatomické detaily lidského těla, zvířata, květiny, fysikální a lučební přístroje; snahu bylo znáti opravdovou.

Měřický ornament se pěstuje jen v nižších třídách škol a to měrou skrovnou, z počátku volně od ruky, později pomocí přístrojů. *Methoda stygmografická je zakázána.* Rostlinný ornament plochý obmezuje se na obecné škole, paedagogiu a nižších třídách škol středních jen na několik cvičení. Nejvíce se cvičí žáci i žakyně ve kresbě těles měřických a předmětů (perspektivně a geometrálně), dle modelů ornamentálných a figurálných. Kresba dle plastiky převládá, dle předloh (listů) se kreslí málo kde a to jen plastický ornament rostlinný. Na odborných školách směru textilního a dekorativního kreslí a malují dle květin umělých a dle přírody. Práce provádějí z počátku měkkou tužkou, pak křídou, uhlím, barvami vodovými a krycími. Na některých odborných školách pracují též olejovými barvami.

V elementárním kreslení jevila se při některých školách značná neurov nanosť a nepřiměřenosť postupu. Nejlepší ovšem práce všeho druhu šk byly z ústavů Pařížských. Jakožto zvláštnosť poznamenati dlužno, že pro fessoři mají dovoliti žákům kritisovati nestranně kresby spolužáků a správn kresbám chyby vytýkati.[1]) Neméně na tříbení vkusu působí každý týde (vždy v pondělí) nové uspořádání výkladních skříní velkých závodů, na př Bon Marché, Printemps, Louvre, Jardinière a mn. j. Za příčinou tou s

[1]) Stupnice známek — dle vystavených prací — je: très bien (velmi dobře), bien (dobře), assez bien (dosti dobře), passable (dostatečně).

v těchto obchodech v neděli neprodává. Velice závažnou podmínkou vývoje umělého průmyslu je též spolupůsobení pěstitelů umění vysokého — umělců.
Zavedení povinného kreslení i na našich gymnasiích by zajisté nemálo přispělo ku tříbení vkusu a úsudku v národě našem.

Episoda o boji se saní v Brněnské legendě o sv. Jiří.

Za příspěvek k pramenům podává *Boř. Prusík.*

(Čteno v král. České společnosti nauk v Praze dne 7. března 1892.)

V Časopise Českého Musea r. 1887 na str. 84 sqq. uveřejnil Ad. Patera Brněnskou legendu o sv. Jiří a zároveň k ní přidal latinskou legendu prosaickou, dle níž český skladatel celkem věrně vzdělal rýmovanou legendu.
Než přece jest v české legendě celá část, která není obsažena v přiložené latinské, episoda totiž o boji se saní od verše 16. až po 84.
Episoda dostala se do naší legendy tak, že básník náš buďto použil glossy o boji tom v latinský rukopis vložené, anebo vetkal v umučení sv. Jiří nějakou samostatnou legendu o boji se saní, jichž bylo zajisté hojně; dvě takové, jednu řeckou (Ambros C. 92 sup.) a jednu latinskou (Cod. monac. 14. 473, s XII.), uveřejňuje A. J. Veselovskij co přílohy k práci své Св. Георгій въ легендѣ, пѣснѣ и обрядѣ v Sborníku otdělenija russkago jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademiji naukъ (v Petrohradě) v svazku 21. na str. 200 sqq.
Než s těmi se naše legenda jen v jednotlivostech shoduje, poněkud více s legendou o sv. Jiří, již vypravuje Jacobus de Voragine (Legenda aurea).
Nějakého tedy těmto legendám, zvláště Jakubově podobného vzdělání (ať v glosse — jak řečeno — ať v samostatné legendě) užil náš básník a vetkal je v umučení sv. Jiří na věčší oslavu mocného světce toho.
A toho právě chceme dolíčiti v rozpravě této kladouce vedle sebe text český s latinským legendy Jakubovy a zmíněného rukopisu Mnichovského.
Textu řeckého nepodáváme zde proto, že i pořádkem událostí i na mnoze stejným, ba místy doslovným zněním s latinskou legendou Mnichovskou se shoduje.

Český text.	*Legenda aurea.*[1]	*Cod. monac.*
Dojide svatého Jiřie, jenž bieš *knieže z Kapadocie.* Verš. 17—18.	Georgius *tribunus genere capadox.*	

V následujících verších líčen sv. Jiří v české legendě více hrdinsky než v legendách ostatních, jak vysvítá ze srovnání tohoto:

Hned v odění na kóň vsede, vzem kopie v ruku pojede; a *když by v pohanskéj vlasti,* nebývav u jednéj strasti, uzřě *mnoho lidí v horách* *a v skalí kryjíce se* pro strach. A ti všicni volachu naň: Nejeď tam, pane, snie tě saň.	(Georgius) *peruenit* quadam vice *in prouinciam libie* . . . beatus Georgius casu *inde transiens* . . . . . . *populi per montes et colles fugere ceperunt* (viz níže).	Contigit itaque ut adleta Christi egregius martyr Georgius *inde iter faciens* paululum *a uia declinaret,* uolebat enim equum adaquare.

[1]) Dle vydání Norimberského z r. 1496, fol. LVI[a].

Hned on podtah svého koně bez strachu *jede mimo ně.* 19—28.		
Tehdy na *jesero* hledě, *vzřev dievku, jěj pověďě*: *U čso (ty) tu, dievko, sedíš* a *smutně* v jezero hledíš? 29—32.	. . . iuxta quam ciuitatem erat *stagnum* . . . Quam beatus Georgius . . . ut *plorantem* vidit, *eam, quid haberet, interrogauit.*	Intrans *stagnum uidit* regiam *uirginem* ibi *sedentem* . . . *a qua sciscitabatur, cur esset ibi destituta* et quid populus longe positus exspectaret.
Dievka jemu odpověďě: *Jáz leži v smrtedlnéj biedě;* *a ty chceš déle živ býti,* *žeň pryč*, móžeš se kde skrýti. 33—36.	Et illa: Bone iuuenis, *velociter equum ascende et fuge, ne mecum pariter moriaris.* Cui Georgius: Noli timere, filia, sed dic mihi *quid hic prestolaris* omni plebe spectante? Et illa: Ut video bone iuvenis magnifici cordis es tu; sed *cur mecum mori desideras? fuge velociter.*	*Cui* mox *virgo respondens ait*: Domine mi, non possum tibi quesite cause ponere rationem, quia *vite mee finis et vestre etiam' ni festinanter abieritis*: supereminet qui me diu prohibet tecum fabulari. Sed hoc unum te deprecor, *ut hinc quantocius abscedas ne pessima morte moriaris* . . . A(d) quid huc venisti mori, miles pulcherrime? miserere tui et meis dictis acquiescens *hinc procul fuge velociter, ne et tu ab insana fera capiaris* . . . Ad hoc Georgius respondit: . . . indica mihi, *quare sis hic exposita* . . .
Odstup(i) sem, dievko, dále, *jáz chci Jezu Krista chvále* *tě hrozné smrti zbaviti*, ač chceš v tvorce uvěřiti. 37—40.	Ait Georgius: Filia, noli timere, quare *in Christi nomine te iuuabo* . . .	Tu enim in omnipotentis Dei gratia et misericordia confidens respue idola uana et simulacra muta et *credas in Dominum Jesum Christum, qui te hodie ab imminenti morte liberabit.*
Tehdy rozhněvav(ši) se *saň*, vypusti plamen naň. Tehdy on *vzdav Bohu chválu* *da jiej* skrze ústa v hlavu svým *kopím velikú ránu*, *až saň poletě na stranu.* 41—46.	Dum hec loqueretur, ecce *draco* veniens, caput de lacu leuauit . . . Tunc Georgius equum ascendens et cruce se muniens draconem contra se venientem audacter aggrediteret *lanceam* fortiter vibrans et *se deo commendans* ipsum *grauiter vulnerauit et ad terram deiecit.*	
Tu *jěj vzvrh na šiji smečku* *přivola k sobě děvečku* *řka: Veď ji do města (s) sobú* *a jáť pojedu za tebú.*	*Dixitque puelle:* *Proiice* zonam tuam *in collum draconis* nihil dubitans, *filia.* Quod cum fecisset, *seque-*	Sanctus *ait puelle*: Solu comas tuas et prebe mih *cordas* tricarum tuaru Puella uero festinanter sui obtemperans mandatis, dis

Když prostřed města biechu, všicni *lidé se kryjiechu*, *všeliký se bojí smrti*, *který se kde móže skrýti*. 47—54.	*batur eam* velut mansuetissimus cauis. Cum ergo *in ciuitatem duceret, populi hoc uidentes per montes et colles fugere ceperunt* dicentes: Ve nobis, quare iam *omnes peribimus*.	solutis crinibus tradidit sancto, que postulauerat. Beatus G. acceptis comarum *redimiclis ligauit draconem* et tradidit puellae dicens: *Accipe eum* in nomine domini mansuetum et pium et humile(m) et *perge* secura. Puella autem omni formidine abjecta de manu sancti draconem accepit et *abiit in ciuitatem* suam gaudens. *Uidens populus tantum ac tale miraclum, terrore perculsi fuge terga dederunt.*

Slova „a jáť *pojedu za tebú*" (50) vznikla patrně omylem z lat. *sequebatur eam*, an český básník přehledl, že podmětem jest draco.

Ve verších následujících (55—64) jednak vypráví sám vzdělavatel, jednak se ptá sv. Jiří okolostojících, proč byla královská dcera k jezeru vyvedena, což v ostatních legendách mnohem dříve a obšírněji se dovídáme.

Dle české legendy přikvapí král s královou, velice se nad zachováním dcery radujíce a král nabízí sv. Jiří dceru i celé království (čehož v lat. legendách není). Než tento dí:

věřiž s[e] všemi lidmi v tvorce, králi, ostana sě bludu. 76—77.	. . . *tantummodo in Christum credite* et *unusquisque vestrum* baptizetur.	. . . *credite in deum patrem* omnipotentem.
Tu *dvanáct tisícóv lidu uvěřichu ve jmě božie*, druzí proň rozdachu sbožie. 78—80.	Tunc *rex et omnes populi baptizati sunt* . . . *Baptizati* autem *sunt* in illa die *XX milia hominum* exceptis paruulis et mulieribus . . .	*Baptizavit regem et optimates regni et alios viros* numero *quadraginta milia hominum*.
Potvrdiv viery křesťanské, zatrativ modly pohanské *jide k Daciaňu dvoru*. 81—83.	Tunc Georgius regem de quatuor breuiter *instruxit*, scilicet vt ecclesiarum dei curam haberet, sacerdotes honoraret, diuinum officium diligenter audiret et semper pauperum memor esset. Et osculato rege *inde recessit*.	His ita in jam dicta ciuitate peractis, sanctus ceperat ad propria *remeare*.

Že episoda, o níž jsme výše pojednali, nebyla integrující částí latinsk. pramene našeho, o tom svědčí zřejmě to, že nedovedl ji český vzdělavatel ani těsně vpraviti v pásmo dějové.

Zakončuje totiž náš básník episodu takto:

jede k daciaňu dvoru,
tu nadjide mnoho sboru (83—84).

Potom však přidržuje se latin. předlohy, jež episody nemčla, vyjadřuje její „cucurrit ad Dacianum" opět slovy:

. . . když to sv. Jiří slyše,
hned tam běže, těžce vzdyše (101—102).

Nelze nám se ještě nezmíniti o některých zvláštnostech české episody proti legendám ostatním.

Město, u něhož se dál boj sv. Jiří se saní, sluje v české legendě *Daphet* (55), kdežto v lat. cod. monac. *Lasia*, jinde *Laosia*, *Lycia*, *Lybia* (Veselovskij l. c. 72).

Z těch jmen ovšem *Daphet* nelze vysvětliti. Než všimneme-li si dobře počátku vypravování Jakuba de Voragine, snadno uznamenáme, kde vzal český básník podivné jmeno to. Praví onen o sv. Jiří: „. . . dicitur, quia sit passus in persida ciuitate dyaspoli, quae prius lidda vocabatur, et est iuxta *iopen*.“

Jak známo, slulo Joppe též *Japha* (hebr. Japho), jež český básník opět nedopatřiv — jako výše ukázáno — měl za město, u něhož se stal boj se saní a četl je z rukopisu jako *Daphet*.

Rozdíl v čísle pokřtěných — v české legendě 12.000, u Jakuba de Voragine 20.000, v obou legendách Veselovským otištěných 40.000 — lze si vysvětliti buď opět nedopatřením českého básníka (mohlť čísti XII. za XX.) neb spíše snad omylem přepisovačův (duaâczt za duaczet, duacziet).

Velmi zajímavo jest konečně, že česká episoda patří k těm nemnoha legendám o sv. Jiří, jež se shodují s obyčejnou ve výtvarném umění představou o světci tom.

Kdežto totiž mezi *všemi* knižními redakcemi divu sv. Jiří, jak tvrdí A. Kirpičnikov v spise Святый Георгій и Егорій Храбрый (Журналъ мин. народ. просвѣщ. CCI., 201), a mezi *skoro všemi* jeho zobrazeními jest neshoda, an sv. Jiří v boji se saní neudeří jí, působě na ni pouze zbraní duchovní (totiž křížem), dle vyobrazení však ji *kopím* neb *mečem* poráží: líčí naopak česká legenda, kterak sv. Jiří v boji se saní „da ljíej skrze ústa v hlavu svým *kopím* velikú ránu“ (44—45).

V *českém* vzdělání jest tedy úplná *shoda s obyčejným u nás zobrazováním sv. Jiří*, jejž náš básník hned z předu vyzbrojil *kopím* (hned v odění na kóň vsede vzem *kopie* v ruku 19—20), řídě se v tom zajisté nepouze pramenem své episody (viz výše *lanceam* u Jakuba de Voragine), ale jmenovitě *národním podáním* o sv. Jiří.

Associace a spolky athletické na středních školách francouzských.

Píše Dr. *Jiří Guth.*

(Pokračování.)

Pro lepší ještě názor o associacích athletických dovolujeme sobě podati tuto doslovné znění stanov athletické associace školy Alsacienne, jež ředitel její ochotně nám dal k disposici. Podobně sestaveny jsou i stanovy či pravidla všech ostatních, tak že ukázka tato dojista za dostatečnou může býti pokládána.

Association athlétique Alsacienne.

Réglements.

Art. I. Les Elèves de l'Ecole Alsacienne pour se rendre plus faciles les jeux et exercices en plein air ont fondé une association sous le nom de Association athlétique Alsacienne (A. A. A.).

Art. II. L'association se compose:

1. de membres d'honneur élus à rie et ne payant pas de cotisation;
2. de membres honnoraires élus pour un an et payant une cotisation minimale de dix francs;
3. de membres actifs âgés d'au moins 14 ans et payant une cotisation annuelle de huit francs.

Art. III. La présidence d'honneur de l'association appartient au directeur de l'Ecole.

Art. IV. Le premier samedi suivant la rentrée d'Octobre une assemblé générale de Membres actifs nomme pour un an un bureau chargé de la direction et de l'administration générale et entière de tout ce qui concerne l'association.

Art. V. Le bureau se compose d'un Président, d'un vice Président, d'un secrétaire et d'un trésorier. Ces deux dernières fonctions pourrons toutefois être réunies et attribuées à une même personne.

Art. VI. Le bureau se compose en outre d'un membre de l'association delegué par elle au comité de l'Union. Ce delegué une fois nommé ne peut être changé; il peut ne plus faire partie de l'Ecole.

Art. VII. Tout membre actif quittant l'Ecole devient par le fait membre honoraire de l'A. A. A. et membre de l'association des anciens élèves. Il ne paye cependant qu' une cotisation unique de dix francs par an.

Art. VIII. S'il y a trois frères dont deux fassent partie de l'association, le troisième en fait partie de droit sans payer de cotisation.

Art. IX. Tout membre devra porter un costume spécial dont le modèle sera donné par le bureau et qui ne peut être modifié que par lui. Le costume sera obligatoire pour tous les exercices faits en plein air.

Art. X. Les réglements de l'association sont ceux de l'Union, pour tout ce qui concerne la pratique des exercices.

Art. XI. Les présents statuts sont obligatoires pour tous les membres de l'association; ils ne pourront être modifiés sans l'approbation du bureau, le vote d' une Assemblée générale et l' autorisation du président d' honneur directeur de l'Ecole.

Art. XII. La composition du bureau ne pourra être modifiée en aucune façon.

Každá associace školní pořádá ročně svoji grande reunion, ku které bývají pozvány přátelské associace jiných ústavů a odbývají se hry a závody. Tak děje se obyčejně ke konci dubna, vůbec z jara. Slavnosti ty mají asi podobný význam jako u nás studentské výlety; arci že obsah jejich jest daleko rozmanitější a jak se domníváme i lepší a prospěšnější.

Mimo to pořádá Unie des Sports athlétiques de sociétés françaises počátkem května t. zv. Championnats interscolaires a Ligue nationale de l'éducation physique t. zv. Lendit, o němž níže se ještě zmíníme.

Championats interscolaires přístupny jsou všem žákům lyceí a kollejí francouzských, kteří náleží nějaké associaci školské, uznané Unií, nebo také nečlenům. Championaty, konané v posledních dvou letech, měly tento programm:

I. Seniorové (přes 16 let).

1. Závody v běhu volném, vzdálenosť 100 m.
2. „ „ „ „ 400 „
3. „ „ „ „ 2000 „
4. „ „ s překážkami, vzdálenosť 110 m.
5. „ ve skoku do výšky.
6. „ „ do dálky.

II. Juniorové (mladší 16 let).

7. Závody v běhu volném, vzdálenosť 90 m.
8. „ „ „ „ 500 „

9. Závody v běhu volném, vzdálenost 1000 m.
10. „ „ s překážkami, vzdálenosť 200 m.
11. „ ve skoku do výšky.
12. „ „ do dálky.

Vítězi každého závodu udělena byla stříbrná medaille, zvaná „médaille des championnats interscolaires“. — Poplatek za každého závodícího obnášel 1 fr.

Třetí Lendit v Paříži byl zahájen 23. dubna 1891 konkursem ve francouzském boxování a uzavřen 31. května Regatami školními. Obsahoval celkem serii desíti konkursů odbývaných v době šesti neděl. Osm z těchto konkursů bylo organisováno Ligou nationale de l' éducation physique, dva jinými společnostmi, ale Liga při udělování cen jich výsledek přijala za svůj. — Ku závodům Lenditů jsou připuštěni jenom žáci lyceí, kollejí, škol svobodných anebo fakult, pokud jsou jen amateury. — Třetí Lendit obsahoval tyto závody:

23. dubna Boxe française.
26. „ Bicycle (na závodišti Ligy v Bois de Boulogne).
30. „ Jízda koňmo (Manège de l'Etoile).
3. května Závody ve skoku.
8. „ Závody v běhu.
10. „ Šerm.
14. „ Plování (90 m. a 900 m.).
17. „ Závody v chůzi (15 kilom. v Bois de Boulogne).
24. „ Závody ve střelbě.
31. „ Veslování.

Championatu interscolarního r. 1890 súčastnil se i sám president francouzské republiky p. Carnot ve průvodu ministra vyučování, bývalého ministra vyučování Julesa Simona a některých ředitelů lyceí a kollejí. Při té příčině proslovil řeč, v níž pravil mimo jiné: „Za našich studentských let jsme živořili. Vy sílíte teď svoje svaly a připravujete se nejen na vojnu životní, ale na vojny všech možných druhů. Pozdravuji vaše snahy, neboť mezi vámi není přemožených; ti nejposlednější z vás triumfují ještě dokazujíce svou vytrvalosť, jednu z prvních ctností athletických. Jsem šťasten, že mohu dle vašich ředitelů konstatovati, že dobré nohy dělají dobré hlavy a že vítězové v běhu bývají také vítězi palem akademických.“ Jules Simon po té stručně vysvětlil význam her athletických: „Volnosť pohybu a ducha, iniciativa a osobní zodpovědnosť od prvního mládí — to vše znamenají hry athletické a organisace associací školních. A věru je radosť dívati se, jak všechen ten žákovský svět nenuceně žije po boku svých ředitelů, censorů a dohlížitelů, bez bázně a beze strachu a kterak váží si jich tím více, čím méně musí se jich báti.“

Vzpomínáme tuto také oné řeči, kterou proslovil rektor Bredif při inauguraci nové budovy Lycea Victor Hugo v Besançonu za přítomnosti presidenta Carnota. Pravilť mimo jiné: „Tělocvik, rozvíjející sílu svalů, zmírňuje vliv nervů: naši otcové měli více svalů, méně nervů a dařilo se jim při tom dobře. Otupuje citlivosť vůči zlu fysickému a tím činí nás schopnější ni jemu čeliti. Dodává důvěry v sebe sama, velkodušnosti a pýchy... Ludim [illegible], sed caveat hostis, bylo heslo v XVI. věku lučištníků Bressanských a je heslo m i nynější mládeži studující. Championaty interscolarní jsou dnes zajímavou formou konkursu mezi lycejemi a kollejemi. Tyto hry athletické povzbuzují dobrá studia, jsou přímou přípravou baccalaureatu s vyznamenáním — jak statistika dokazuje. Dojista že transformují a okrašlují život školský.“

Kterak president Carnot sám věnuje pozornosť novějším snahám o zlepšení výchovy tělesné ve Francii vůbec a činnosti Unie a associací školských

zvláště, o tom svědčí i ta okolnosť, že v březnu r. 1891 přijal zvláštní deputaci Unie, která jej zvala ke školským championatům. S velikým interessem dal si vysvětliti snahy Unie a pokroky její a od těch čas účastní se často her studentských i při vyjížďkách svých do Boulognského lesíku.

* * *

Teď ještě některé francouzské hlasy o associacích athletických a jich vlivu na výchovu tělesnou i scientifickou.

Nejprvé mínění ze samého studentského středu, třeba ne rozhodující, přece nejvyšší měrou zajímavé. — F. Wiet, sécretaire général du S. A. L. L., t. tajemník athletické associace lycea Lakanal (ve Sceaux u Paříže) napsal o associacích, resp. cvičeních tělesných na ústavech (Les Sports athlétiques č. 38): „Mohu říci bez přeháňky, že zavedení cvičení tělesných na naše školy otevřelo nám novou éru. Jindy — totiž ještě přede dvěma lety — jak truchlivou a svízelnou existenci měli jsme na lyceích! Jak naše rekreace byly dlouhy a nudny! Jen s velikými nesnázemi sehnal člověk několik kamarádů, abychom mohli hráti saut-de-mouton, l'ours, aux barres atd. Partie taková byla událostí a vynikala v obvyklé monotonii. Krátce, nuda zmocnila se každého z nás a proklínali jsme to, co jsme nazývali svým vězením. Uvědomíme-li si náležitě onu dobu — kterak nemáme porozuměti onomu souhlasu, se kterým žáci přivítali objevení se athletismu na Universitě (rozuměj ve školství, pozn. ref.)? Associace školní se utvářejí, svazky kamaraderie a solidarity se upevňují mezi spolužáky; čas připadá jim méně dlouhým a veselejším. Není již vězení, jak bývalo! Správa školy naopak podává nám ruky pomocné, podporuje nás a schvaluje naše konání. Pracuje se lépe a s věčší chutí; každý je pyšný na své Lyceum, jež snaží se důstojně representovati. Nejlepší lék internátu byl nalezen! — To jest hlavní dílo Unie: dovedla nalézti prostředek užitečný a výhodný — cvičení tělesná — kterým zotavuje mládež lyceí ukazujíc mu její existenci ve světle lepším, a jen ten, kdo jakživ nebyl žákem lycea, nepozná nesmírné dobrodiní, jež Unie nám poskytla. — Ale Unie neobmezila se na to organisovati studentské associace v každém ústavu; utvořila také unii těchto associací mezi sebou . . . Jindy žáci všech lyceí scházeli se jen velmi zřídka a v malém počtu, při všeobecných konkursech, při bakkalaureatu, ale nemohli tam navazovati známosti. Dík Unii, vídají se teď častěji při konkursech a závodech interscolárních, vítězové a přemožení se znají, stávají se kamarády; tyto svazky mají zase jiné v zápětí: každá associace jmenuje čestné členy ze členů druhých spolků; vzniká vzájemná vážnosť. Hle, skvostný výsledek, na který Unie může býti hrda! Aby ho mohla dosíci, činí z nás muže odhodlané a neúnavné, „hotové ku všem bojům života," jak pravil pan Jules Simon. Jednou ranou zabijí dvě mouchy: žáku zahání nudu a činí jej zdravým, silným a odhodlaným."

Vážnější jsou slova, která promluvil jednatel Unie ve výroční své zprávě, když referoval o nově přistouplých associacích školských. „Na jednu věc musím poukázati," pravil, „ze které každý člen našeho výboru zvláště se těší, je to srdečný poměr a solidárnosť, která vzniká v těchto spolcích mezi žáky různých ústavů. Nový stav věcí ještě více učinil . . . změnil dokonale vnitерný život Lyceí, sblížil žáky s administrací, pootevřel internat, a opravdu pozorujeme, že všude ředitelé podporují associace a je patronisují; . . . . usnadnili jim úlohu dávajíce potřebná dovolení pro vykonávání tělesných cvičení na volném vzduchu . . . Hlavní námitka protivníků vychování fysického bývá, že vychování to je na škodu studiím; ano, tělesné vychování působí na studie, ale zdravě a plodně a odpovídám jim prohlášením onoho maître d'études na lyceu Louis-le-Grand, řkoucího ve své zprávě řediteli, že žáci jeho pracují patrně dvakráte tolik a že se chovají patrně dvakráte lépe od těch čas, co se zabývají athletismem."

Stejného mínění byli všichni paedagogové, s nimiž referent měl příležitosť v Paříži setkati se a mluviti o tomto předmětě. Dle výroku jednoho z nich „žáci, kteří letos vystoupili ze školy, vzpomínali na svůj poslední rok v lyceu jako na krásný sen, trvající příliš krátce — proti letům dřívějším, kdy hry athletické nebyly ještě na školy zavedeny.“ Žáci teď připravují se na svoje zkoušky s chutí a snadností mnohem věčší. Mladý jeden lycéen pak pravil referentovi: „Den v kolleji nezdá se nám již tak nekonečným, shledáváme naopak, že je příliš krátký; vstáváme radostně neshledávajíce, že je příliš časně, chodíme ku práci s chutí, potom rekreace vyplněné hrou ubíhají rychle, vyučování sledované s interessem ještě rychleji a hodiny věnované práci právě dostačují, aby byly vypracovány všecky úlohy. A výsledek: žádný strach před ředitelem a před professory, nýbrž úcta. Jeden z mých soudruhů právě vyšedší z předměstského lycea mi vyprávěl, že jejich ředitel vynašel znamenitý trest. Žáci, kteří v týdnu neprospěli, nesměli se súčastniti ve čtvrtek školních her; věřte, že tento trest byl krutý, neboť každý se namáhal, jak mohl, aby mohl jíti příští týden.“

Slova tato nebudou se nám zdáti exagerovanými, uvážíme-li, že je promluvil žák internovaný po několik let a který nynější volnější regime ovšem musí pokládati za pravý ráj proti životu dřívějšímu. (Dokončení.)

Co mohou obsahovati kollektanea k Liviovi v třídě páté?

Napsal *Jan Čermák.*

(Dokončení.)

12. Sarkasmus.

I. 9, 5 ecquod feminis quoque asylum aperuissent; XXI. 3, 5 Hamilcaris filius (sark. = člověka jako Hannibal); XXI. 11, 2 celá odpověď římským poslancům daná jest sarkastická; XXI. 40, 7 quia plures perierint quam supersint. Trpký jest sarkasmus v řeči otce Horatiova, když syn má býti souzen. I. 26, 11: I, lictor, colliga manus etc.

13. Synekdoche. Tohoto tropu dva druhy u Livia hojně se vyskytují:

a) abstractum pro concreto: I. 13, 2 dirimere iras = iratos; I. 25, 7 ut segregaret eorum pugnam = eos pugnantes; I. 26, 11 decora = pomníky jeho slávy; I. 39, 3 nutriamus materiam (= auctorem) ingentis decoris; XXI. 54, 2 praetorium = vojenská rada; XXII. 55, 2 levem armaturam = milites levis armaturae;

b) singularis pro plurali při udání druhu vojska: pedes, eques (I. 14, 8; 27, 8; 36, 2; XXI. 5, 13; 27, 8 a 9; 40, 10; XXII. 6, 10; 28, 12), miles (I. 37, 6; XXI. 11, 3); pod Romanus (I. 14, 11; 15, 2; 25, 12), Veiens (I. 27, 10), Poenus a p.

14. Zeugma.

I. 17, 3 dissonas sermone moribusque; I. 49, 7 iniussu populi ac senatus; XXI. 4, 10 indoles virtutum ac vitiorum; XXI. 10, 4 succinctus armis legionibusque; XXI. 32, 8 fugam stragemque dedissent.

Porůznu i jiné vidy, hl. allusio, eufemismus, homoioteleuton a perifrasis p[illegible] klady jsou zastoupeny.

38) Z hojných archaismů žáci zaznamenávejtež sobě:

1. zastaralé tvary a výrazy hlavně ze staré mluvy sakralné, právnické a v[illegible] jenské:

a) tvary jmenné:

α) zastaralá jmena: volens propitius (I. 16, 3; XXII. 37, 12), dolus mal[illegible] (I. 24, 7), duellum (I. 32, 12; XXII. 10, 2) infortunium (I. 50, 9), exorti[illegible] (XXI. 30, 4);

β) staré tvary jmenné: genit. pl. Euetum (I. 1, 2), deum (I. 7, 10; 12, 5; 31, 3), liberum (I. 9, 14; 13, 2; 39, 4; XXII. 22, 5), fabrum (I. 43, 2), socium (XXI. 17, 2; 55, 4; XXII. 40, 6), Salluvium (XXI. 26, 3), civitatium (I. 9, 1; 17, 4), aetatium (I, 43, 5), simultatium (I. 60, 2), paludium (XXI. 54, 7);

b) tvary slovesné:

α) zastaralá slovesa: nuncupare (I. 3, 2; 4, 2; 10, 7; XXII. 1, 6; 10, 8), occipere (I. 7, 6; 49, 1), sospitare (I. 16, 3), discriminare (XXI. 4, 7);

β) staré tvary slovesné: adclarassis (I. 18, 9), infit (I. 23, 7; 28, 4), defexit (I. 24, 8), gerundum (I. 27, 2), dedier (I. 32, 7), siris (I. 32, 7), oriundus (I. 49, 9; 52, 2), belligeratum (XXI. 16, 4), potiundi (XXI. 59, 5), duit (XXII. 10, 2), faxit (XXII. 10, 4), clepsit (XXII. 10, 5), cleptum erit (XXII. 10, 5), faxitur (XXII. 10, 6);

2. užívání slov ve smyslu původním: affirmare = utvrzovati (I. 1, 10), comiter = s chutí, dobré mysli (I. 22, 5), cuiusque, quandoque = cuiuscunque, quandocunque (I. 24, 3; 31, 4; XXI. 3, 6), fraus = škoda (I. 24, 5; 47, 9), familiaris = k čeledi náležející (I. 39, 2), secundum = hned po viz při 15;

3. staré vazby: dativ při nomen est a p. (I. 1, 3; 1, 5; 3, 8; 4, 6; 34, 3; 34, 10; 39, 1; 49, 1; 50, 3), occipere magistratum (I. 49, 1), metu subactus (I. 5, 6), iusiurandum patrare, concipere (I. 24, 6; 32, 8), exposco illos homines dedier (I, 32, 7).

39) Hojný jest počet slov, jež si Livius sám utvořil: eluvies (I. 4, 5), ferculum (I. 10, 5), adiectio (I. 30, 6), purgamentum (I. 56, 2), intercursus (XXI 46, 7), morator = opozdilec (XXI. 47, 3; 48, 6), transfugium (XXII. 43, 5), semigermanus (XXI. 38, 8), perhorridus (XXII. 16, 4), adsolet (I. 28, 2), obiratus (I. 31, 1), suprascandere (I. 32, 8), amigrare (I. 34, 8), circumiectus (XXI. 33, 11), intercursare (XXI. 35, 1), superincubare (XXII. 51, 9), edissertare (XXII. 54, 8), gravatim (I. 2, 4), cunctanter (I. 36, 4; XXII. 10, 1; 22, 4), oboedienter (XXI. 34, 3). — I ablativy contemptu (I. 56, 7; XXI. 44, 9) a obtentu (I. 56, 9) počítati dlužno mezi neoterismy.

Novoty Liviovy týkají se dále záměny u významě jednotlivých slov: primores = principes πρόμαχοι (I. 1, 7; 12, 8; XXII. 3, 14; naproti tomu v pravém významě I. 9, 11; 49, 8), celeber obvyklý (I. 3, 8), alii = ceteri (I. 7, 3; 12, 9; 32, 12; 41, 5; 52, 7; 54, 1), circa = circum (I. 7, 9; 9, 2 a m. j.), frequens = dives (I. 9, 9), vallis = campus (I. 12, 4; 15, 1); edere = perficere (I. 16, 1; = narrare I. 18, 2; 46, 4), ordo = gens (I. 17, 1), occidere = incidere (XXI. 35, 12), supplicium = supplicatio (XXII. 27, 5), pergere ire = o mužném energickém vzchopení se k cestě, k činu; ad tempus = v pravý čas (I. 7, 12).

Nové jsou konečně tyto vazby Liviovy: haud procul est = non multum abest (I. 5, 6), impetum facere ad regem (I. 5, 7; 11, 1), regnum agere (I. 32, 3), obire pericula (I. 54, 4), succedere in opes paternas (XXI. 3, 2), pronus ad fidem XXI. 28, 6), sollicitus ad omnia (XXI. 34, 5).

40) Pod názvem graecismu ukrývá se velká část obratů, jež u Livia přičísti jest na vrub mluvy vulgarné. Nechť si tudíž žáci v kollektaneích zapíší příklady zcela srozumitelné.

Napodobením řecké vazby jest dativ, jímž označen původ děje trpného (dat. auctoris, graecus), o němž zmínka při 3.

Zcela po spůsobě řecké spojky γάρ Livius ellipticky klade nam neb enim vynechávaje větu, která vlastně má se odůvodniti. Příklady XXI. 19, 2; 25, 3; 43, 12. Podobně vynechána přípustka při spojce tamen: I. 12, 1; XXII. 39, 6; 51, 2.

Též užívání zájmena quisque při superlativech, k nimž smyslem náleží i eximius, jest po příkladě řečtiny u Livia mnohem častější než v mluvě ryze klassické.

Řečtině mimo to připodobněny tyto vazby: occupant facere (φθάνουσι ποιοῦντες I. 14, 4; 30, 8; XXI. 39, 10), consentire bellum ὁμολογεῖν I. 32, 12), quibusdam volentibus patuit fuga (τοῖς βουλομένοις I. 54, 9; pod. quibusdam volentibus novas res fore XXI. 50, 10), adversum femur ictus (XXI. 7, 10), quam

pro numero equitum (ἡ πρός . . . ἡ κατά . . . XXI. 29, 2), quid credentes? (τί πιστεύοντες; XXI. 30, 6), quibus quisque poterat elatis (I, 29, 4). Graecismem jest i spojení participia se slůvkem simul (ἅμα, μεταξύ I. 26, 3) a užívání accus. pl. cetera = τὰ λοιπά (I. 32, 2).

41) Řeči.

a) Krátká řeč otce Horatiova, když syn má býti souzen, plná trpkých slov a sarkasmů (I. 26).

b) Řeč Hannonova značící se rázným přechodem z nepřímé řeči do přímé a ukončená pádným sarkasmem (XXI. 10).

c) Řeč Q. Fabia, v níž Carthaginským vypovídá válku, a řízná odpověď Carthaginských (XXI. 18).

d) Řeč Hannibalova k vojínům (XXI. 30).

e) Řeč Scipionova, plná antithet, ironických a sarkastických poznámek (XXI. 40 a 41).

f) Druhá řeč Hannibalova plná hyperbolí (XXI. 43 a 44).

g) Buřičská řeč magistra equitumM. Minucia Rufa (XXII. 14).

h) Řeč Fabiova ku konsulu Aemiliu Paulovi (XXII. 39).

i) Řeč M. Junia v senátě, v níž přimlouvá se za vykoupení zajatců (XXII. 59).

42) Ku hojným rhetorickým okrasám u Livia náleží:

a) opakování substantiva na místě zájmena: I. 7, 9 facinus facinorisque causam; I. 10, 1 Jam admodum mitigati animi raptis erant; at raptarum parentes . . .; I. 10, 5 cum factis vir magnificus tum factorum ostentator; I. 47, 1 ab scelere ad aliud scelus;

b) opakování adjektiva ve tvaru komparativném: I. 7, 8 venerabilis vir miraculo literarum, venerabilior . . .; I. 47, 1 infestior Tulli senectus, infestius coepit regnum esse; I. 56, 6 ignotas terras, ignotiora maria; XXI. 53, 8 cum alterius ingenium ferox sciret esse ferociusque factum; XXI. 61, 2 cum magna clade, maiore fuga;

c) opakování slovesa ve tvaru participialném: I. 5, 3 Remum cepisse, captum regi Amulio tradidisse; I. 10, 4 Exercitum fundit fugatque, fusum persequitur; I. 11, 7 ut armatos in arcem accipiat . . . accepti . . . I. 12, 9 eo pelli facilius fuit. Pulsum Romani persequuntur;

d) opakování slovesa v různých tvarech: I. 12, 7 resistere — restitere; I. 50, 6 observaturos — observet; I. 50, 1 conveniant — conveniunt; XXII. 19, 10 tenentur — teneat; XXII. 59, 18 rediere — redeam;

e) přechod z nepřímé řeči do přímé a naopak: I. 13, 3; 39, 4; 47, 3; XXI. 10, 4; 53, 5.

f) rhetorická ellipse slovesa tvrditi a p. I. 23, 7; 28, 5.

g) pathetické a emfatické výrazy: Romana urbs (I. 3, 9; XXI. 35, 9; 57, 1; XXII. 9, 2; 11, 7; 32, 5), tanta foeditas supplicii (I. 26, 11), tanta foeditate spectaculi (I. 28, 11), nomen Tarquinium (I. 47, 4), nec ulla deinde impudica Lucretiae (= meo) exemplo vivet (I. 58, 10; srv. vůbec pathetický závěr této sceny), Romanos homines (I. 59, 9), moenia Romana (XXI. 16, 6; 30, 11).

43) Na básnický slovosled upomíná hlavně záliba Liviova, mezi jméno a přívlastek vkládati jedno neb více slov. Z příkladů neobyčejně hojných vyjímám; I. 5, 8 aliis alio itinere iussis certo tempore ad regiam venire pastoribus; I. 7, 8 ea regebat loca; I. 7, 9 manifestae reum caedis; I. 8, 3 eum secutum numerum; I. 12, 10 tanti periculo viri; I. 14, 7 densis obsita virgultis; I. 15, 4 veterani robora exercitus; I. 21, 2 in cultum versa deorum; I. 21, 3 perenni rigabat aqua; I. 22, 7 uter prius populus; I. 24, 6 ad sanciendum fit foedus; I. 26, 10 quod vix Albanorum (populi) oculi tam deforme spectaculum; I. 27, 8 equitem clara increpans voce; I. 34, 9 humano superpositum capiti decus; I. 38, 1 fratris hic filius erat regis; I. 38, 6 cuius exordium operis; I. 38, 7 aedes in Capitolio Jovis; I. 40, 4 eam arcere contumeliam; I. 42, 2 praesentis quietem status; I. 42, 3 fortuna enituit Tulli; I. 45, 5 civitatis eam cives; I. 47, 1 ad aliud spectare mulier scelus; I. 48, 6 iacentem dominae Servium; I. 56, 4 auxiis im-

plevit curis; I. 56, 5 domestico exterritus visu; I. 56, 9 eius obtentu cognominis; I. 57, 2 servili tam diu habitos opere; I. 57, 6 Collatinus cenabat Tarquinius; I. 58, 8 pestiferum hinc abstulit gladium; XXI. 7, 7 supra ceterae modum altitudinis; XXI. 8, 7 immodico distantia intervallo; XXI. 8, 11 ferrum autem tres longum habebat pedes; XXI. 10, 3 ne Romanum cum Saguntino suscitarent bellum; . . . eius conquiescere viri; XXI. 11, 3 paucorum iis dierum quietem; XXI. 27, 8 adversi impetum fluminis; XXI. 28, 4 in vicos passim suos; XXI. 28, 6 id ut tutius consilium; XXI. 28, 7 ducentos longam pedes; XXI. 29, 6 utrum coeptum in Italiam intenderent iter; . . . qui primus se obtulisset Romanus exercitus; XXI. 30, 2 quinam pectora semper impavida repens terror; XXI. 32, 8 in primos agmen clivos; XXI. 33, 11 aliquantum eo triduo viae profecit; XXI. 35, 5 fessisque labore ac pugnando quies data militibus; XXI. 49, 6 firmo teneret praesidio; XXI. 54, 1 praealtis utrimque clausus ripis; XXII. 19, 5 altero ab Tarracone die; XXII. 24, 6 ipsis imminens Romanorum castris; XXI. 54, 1 Quem ubi equites quoque tegendo satis latebrosum locum; XXI. 56, 5 vestigia cedentis sequentes agminis; XXI. 57, 6 valido firmatum praesidio; . . . plurimum in celando incepto ad effectum spei; XXII. 20, 1 toto praetentam in litore; XXII. 20, 11 qui vere dicionis imperiique Romani facti sint obsidibus datis populi; XXII. 38, 1 paucos morati dies.

Dokladem ku básnickému slohu Liviovu jest neobyčejně hojné postavení slov chiastické: I. 1, 8; 1, 9; 6, 4; 7, 3; 9, 4; 9, 15: 12, 5; 12, 8; 13, 2; 15, 6; 18, 1; 23, 1; 23, 9; 28, 7; 29, 2; 33, 2; 46, 7; 54, 4; 55, 4; XXI. 8, 4; 13, 4; 13, 6; 25, 13; 27, 8; 40, 9; 43, 6; 48, 8; 50, 3; 50, 4; 45, 9; XXII. 5, 2; 5, 8; 6, 5; 12, 9; 18, 3; 29, 3; 29, 4; 29, 6; 30, 4; 35, 2; 43, 3.

44) Podmětu ve větě vykázáno někdy až poslední místo: I. 10, 4; 12, 9; 14, 6; 14, 9; 15, 5; 16, 5; 26, 3; 34, 9; 35, 6; 40, 1; 55, 3; 59, 3; XXI. 8, 6; 30, 3; 51, 3; 56, 1; XXII. 28, 4.

Jindy podmět vložen bývá ve vazbu ablativu absolutného: I. 7, 11 Dextra Hercules data; I. 52, 1 Revocatis deinde ad concilium Latinis Tarquinius collaudatisque; XXI. 31, 9 Sedatis Hannibal certaminibus; XXI. 48, 6 missis Hannibal primum Numidis.

45) Zdá se, že Livius přesné souměrnosti v ústrojí vět úmyslně se vyhýbá. Tomu nasvědčuje s velkou důsledností provedený úkaz, že málokdy dva stejní členové věty týmtéž tvarem a slovem bývají vyjádřeny: shledáváme toho pravý opak a jest hojně míst, v nichž ze dvou stejných členů vět jeden jmenem, druhý celou větou bývá vyjádřen. Příklady: I. 1, 1 et vetusti iure hospitii et quia pacis reddendaeque Helenae semper auctores fuerunt; I. 4, 2 seu ita rata seu quia deus auctor culpae honestior erat; I. 7, 6 Quae... ubi versa vidit nec... ferre; I. 11, 7 ut vi capta ara videretur seu prodendi exempli causa; I. 14, 3 seu ob infidam societatem regni seu quia . . . credebat; I. 15, 1 et consanguinitate . . . et quod ipsa propinquitas loci . . . stimulabat; I. 15, 4 ulciscendi magis quam praedae studio; I. 20, 7 nec coelestes modo caerimonias . . . sed placandos manes . . . quaeque prodigia . . .; I. 25, 1 feroces et suopte ingenio et pleni; I. 25, 8 videt sequentes . . . unum abesse; I. 31, 4 seu voce coelesti missa . . . seu monitu; I. 32, 2 et avitae gloriae memor et quia proximum regnum . . . fuerat; I. 33, 6 non in opia loci, sed ne quando ea arx hostium esset; I. 34, 4 ducta in matrimonium Tanaquil, nata . . . et quae; I. 34, 7 ut cupido honorum et cui . . . esset; I. 40, 4 Sed et iniuriae dolor . . . et quia; I. 46, 2 et ipse iuvenis ardentis animi et . . . stimulante . . .; I. 47, 9 alii praeparati, alii metu; I. 51, 7 Eunt inclinatis animis, tamen existimaturi; I. 56, 2 ut specie minora; sic la boris maioris; XXI. 2, 1 per quinque annos, novem annis; XXI. 2, 4 flore aetatis . . . ob aliam indolem; XXI. 18, 2 ad percunctandos Carthaginienses... ut indicerent; XXI. 25, 2 nec tam ob veteres iras, quam quod nuper; XXI. 29, 4 incruentam uncipitisque certaminis victoriam; XXI. 31, 2 non quia esset . . . sed credens; XXI. 31, 6 maior . . . et qui prius imperitabat; XXI. 33, 1 con-

spiciunt imminentes . . . alios transire; XXI. 33, 3 videre trepidationem et . . . misceri; XXI. 35, 5 labore ae pugnando; XXI. 36, 1 ad angustiorem rupem rectisque saxis; XXI. 39, 3 tirone et trepido; XXI. 44, 5 sua suique arbitrii; XXI. 51, 5 de transitu . . . et ut ferret auxilium; 52, 5 Ob eam iram, simul ut . . .; XXI. 54, 5 armatos instratisque equis; XXII. 14, 14 sedendo aut votis; . . . audendo atque agendo . . . non his consiliis; XXII. 23, 10 praesidio et circumspectans; XXII. 16, 3 laeta et ex dictatoris voluntate; XXII. 28, 1 indicantibus et explorantem; XXII. 39, 7 inter armatam iuventutem et ubi res verba sequitur; XXII. 41, 1 ex praeparato aut iussu; XXII. 46, 8 seu de industria, seu quod forte; XXII. 52, 3 trecenis nummis quadrigatis . . . centenis et ut eo pretio . . .; XXII. 54, 9 nom. s inf. a acc. s inf. najednou jako podmět.

46) Kterak Livius od přirozeného pořádku slov se uchyluje odděliv, co k sobě logicky náleží, kterak často slovosled až k nepoznání zaměnil, takže i shledávati jest slova k sobě patřící, vysvítá z malé ukázky:

I. 10, 5 fabricato ad id apte ferculo (adverb. odloučeno od slovesa);
I. 11, 6 aquam forte ea tum sacris extra moenia petitum ierat;
I. 13, 7 aliquanto numerus maior hoc mulierum fuit;
I. 15, 4 persecutusque fusos ad moenia hostes (spoj. pers. ad moenia);
I. 17, 8 ita gratiam ineunt summa potestate populo permissa, ut . . .
I. 19, 2 assuescere videret non posse;
I. 20, 2 curuli regia sella;
I. 30, 9 equitatu aucto nuper;
I. 36, 1 ea subita res fuit;
I. 49, 2 male quaerendi regni ab se ipso adversus se exemplum;
I. 59, 4 auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi;
XXI. 16, 2 peremptorum indigne;
XXI. 19, 3 ita id ratum fore . . .
XXI. 27, 4 supra parvae insulae circumfusum amnem;
XXI. 28, 6 id ut tutius consilium;
XXI. 35, 1 multo, quam in ascensu fuerat, ut pleraque Alpium ad Italia sicut breviora, ita arrectiora sunt, difficilius fuit;
XXI. 43, 1 sic aliquot spectatis paribus adfectos;
XXI. 59, 7 Pugna raro magis ea saeva aut utriusque partis pernicie clarior fuisset;
XXII. 6, 9 stratam ostendere foede.

Úvahy.

Hlídka programmův.

5. **Die Geographie an der Wiener Universität.** Ein Vorwort zu den Arbeiten des geographischen Institutes der k. k. Universität Wien von prof. **A. Penck**, 1891, 16 stran.

Prof. Penck předeslal přítomný spisek souboru prací zeměpisného ústavu university vídeňské. Líčí se tu počátky a rozvoj akademické učby zeměpisné ve Vídni, nalézáme tu mnoho jmen v dějinách geografie co nejchvalněji známých — ale o vše zatím nemá pro nás hlubšího významu. My si všimneme toliko periody novější, nejdůležitější, jež začíná dosazením kustoda celoveckého musea přírodovědeckého Bedřicha Simonyho na stolici učitelskou (23. dubna 1851).

Proti professuře Rittrově v Berlíně rázu převahou historického, má professura Simonyho ve Vídni charakter přírodovědecký. Prvé kollegium v zimním semestru 1851/52 znělo: „Přírodovědecký zeměpis, obsahující elementy zeměpisu mathematického, horopisu, vodopisu, fyto- a zoogeografie, geologie, se stálým zřetelem a

k vzájemným vztahům rozmanitých fysických výjevův i poměrů na zemi.“ Teprve později, když dle nového zkušebního řádu pro učitely na gymnasiích sloučena geografie s dějepisem, Simony tento výlučně fysikálný směr náležitě pozměnil. Dokladem toho jsou kollegia: „Národové a jich vývoj kulturný,“ „Dějiny zeměpisu ode dob nejstarších až do nejnovějších,“ „Evropské státy v parallelách statistických,“ „Srovnání Evropy starověké a moderní“ a p. v. Nicméně celkem Simony pojímal zeměpis jakožto vědu přírodní. Velikou váhu přikládal živému názoru a konal za tou příčinou s posluchači mnohé exkurse do přírody. Jest zajisté již a priori vyloučena možnosť, aby geograf sám vše viděl, čemu učí; než on se musí naučiti sám na přírodu pohlížeti, sám pozorovati. Je tudíž nejen prospěšno, nýbrž nutno přenášeti učbu zeměpisnou z poslucháren do přírody.

Četné kresby, diagramy, obrazce statistické a meteorologické, jež Simony s velikou dovedností prováděl, staly se základem „zeměpisného kabinetu“ a později, když vystavěna nová budova universitní, „zeměpisného institutu“. V letech šedesátých přednášeli vedle Simonyho docenti Klun a Lorenz, od r. 1875—81 Hann, zprva jako docent, pak jako professor geografie fysikalné.[1]) Nynější docenti Paulitschke (od r. 1883) a Diener (1886) jsou žáky Simonyho.

Roku 1885, když byl po 68 semestrů s nejlepším zdarem přednášel, dán Simony v hodnosti dvorního rady na odpočinek. Po jeho odchodu rozdělena professura geografie ve dvě odvětví: historické a fysikalné. Pro zeměpis historický povolán v létě r. 1885 Vilém Tomaschek, tehdy professor geografie na universitě Štyrsko-Hradecké, pro skupinu fysikalnou Albrecht Penck, tehdy soukromý docent na universitě Mnichovské. Poněvadž již Simony nový institut zeměpisný bojně obdaroval, poněvadž dále ministerstvo vyučování povolilo několikráte mimořádnou subvenci, od r. 1887 pak stálou roční dotaci, poněvadž konečně četné korporace i soukromníci hojnými dary přispívali, vzrostly v pěti letech sbírky ústavu *dvojnásobně*, knihy a mapy *trojnásobně*. Bibliotheka čítá 2200 svazkův a více než 4000 map.

Patrno, že příležitosť ke studiu vědy zeměpismé jest ve Vídni znamenitá. Nelze neuznati, že se příležitosti této hojně užívá. Návštěva kollegií geografických, geologických i meteorologických stále vzrůstá. Ačkoliv nemá geografický seminář žádných stipendií, přece těší se hojnému počtu členův. Institut se stal střediskem nadšených mladých geografů. Z knihovny, již spravuje assistent ústavu, půjčí se studujícím roč. přes 300 svaz., nepočítaje v to knih, jichž se užívá v ústavu samotném. Exkurse mívají mnoho účastníků, přes to, že bývají spojeny s nemalými obětmi se strany studujících; tak exkurrováno na př. až do horní Italie. R. 1874 založený spolek geografický, jehož schůzí neúčastní se pouze studující, nýbrž i jiní geografové vídenští, čítá přes 60 členů a vydává „Zprávy spolku geografů při universitě Vídeňské“. V těchto „Zprávách“ vydávány od r. 1886 práce institutu. Řečeného roku vyšla pouze 2 pojednání, 1887 6, 1888 7, 1889 4, 1890 5.

Ústav geografický má naváděti k vědecké produkci. Dosažení tohoto cíle závisí na zařízení a frequenci ústavu, na talentu, předchozím vzdělání a do jisté míry i na majetkových poměrech studujících. Ostatně neprospívá geografii, že věcší počet studujících, připravujících se na učitelství na školách středních, musí studovati i historii (tedy vědu zcela různou), dále že není cestovných stipendií, konečně že odbornému geografovi, který nemá značnějšího jmění, jest otevřena pouze dráha cestovatele a kartografa, nebo professura na vysokých školách, jichž počet jest velmi omezený.

S upřímným potěšením četli jsme ve „Hlídce literární Nár. Listů“ ze dne 31. ledna t. r referát o tomto spisku Penckově. Proneseno tam několik dobrých, pravdivých slov, jež nám sice nejsou novými, ale jež by si mělo české vzdělané obecenstvo vzíti k srdci. Jest opravdu již na čase, aby přestalo konečně to mrtvo, které geografii v Čechách dosud ovládá. O důležitosti a zajímavosti této vědy

---

[1]) Týž se stal pak, j. známo, řádným professorem meteorologie a ředitelem ústředního ústavu pro meteorologii a zemský magnetismus.

netřeba šířiti slov. Nelze pochybovati, že by si bylo co nejvíce přáti, aby po spůsobu Vídně i na naší universitě došlo k vydávání nějakého sborníku zeměpisného semináře. Materialu by bylo ovšem dosti, a to zajisté dobrého. Jakožto jeden z prvních členů při založení semináře r. 1887 vím velmi dobře, co všechno se za dobu mého čtyřletého členství zpracovalo. Látka brána z oborů nejrozmanitějších: meteorologie, geologie, oceanografie, nautiky, zoo- a fytogeografie, statistiky, ethnografie, historické geografie atd.

Nicméně, kdyby se měl vydávati vědecký sborník, bylo by v prvé řadě třeba pozměniti poněkud dosavadní stanovy seminární, jež směřují hlavně ku vzdělání učitelů, pak teprve zeměpisců. Nesměly by se žádati 3 až 4 práce za semestr, nýbrž pouze jediná; tato by však musila býti pracována s co možná nejrozsáhlejším užitím literatury, samostatně methodou přísně vědeckou. Místo dosavadní extensivnosti, která, musíme připustiti, pro *učitele* středních škol jest nezbytnou, nastoupila by věčší intensivnosť — ač měly-li by míti veškery publikace cenu v pravdě vědeckou.

S touto změnou seminárních stanov musila by ruku v ruce kráčeti jiná změna — t. odloučení geografie od dějepisu při státních zkouškách a učiniti ji — jako jest tomu již v Německu — samostatným předmětem zkušebným i vyučovacím. Ještě četná jiná přání měli bychom ve příčině povznesení vědy zeměpisné v Čechách na srdci, avšak ta proneseme na jiném místě.

Pan referent „ř“ Nár. L. by si přál, aby byla zřízena vedle stolice fysikalně-geografické i kathedra pro zeměpis historický. Stolice tato by nám sice nijak nemohla býti na škodu, avšak myslíme, že by bylo lépe, pečovati napřed o rozkvět a vzdělání v geografii fysikalné, tím spíše, ježto pro existenci stolice historicko-zeměpisné nestává u nás dosud potřebných podmínek životních. Odborník, prof. Dr. Jireček, by tu ovšem byl, ale to samo o sobě nestačí. Doklad toho podává nám sama Vídeň, kdež ani učenec jména Tomaschkova nedovede vědu svoji vznésti jen přibližně k tomu niveau, na jakém je tam zeměpis fysikalný. Kdo by snad o tom pochyboval, popatř na publikace institutu zeměpisného — ani jedna z nich není historickou. Co existuje v Berlíně, Petrohradě a — dejme tomu — i ve Vídni, to, možná, těžce by živořilo v Praze — aspoň dnes. *J. Frejlach.*

Novější příručné knihy statistické.

Statistika netěšila se u nás dosud té pozornosti, jaké zasluhuje. Při víceleté praxi shledali jsme, že i nejobyčejnější díla toho druhu jsou neznáma a přečasto býváme tázáni, kde prý se najdou nejnovější data statistická. Hodláme podati zde krátký přehled nejpříručnějších a pro naše potřeby nejvhodnějších publikací a naznačíme zcela stručně, co lze v nich najíti. Nemělo by smyslu, kdybychom chtěli čtenáře unavovati vyčítáním názvův a obsahu spisů v Praze málo, na venkově pak docela nepřístupných, neb takových, v nichž podán jen nezpracovaný materiál. Pomíjíme i dosti známá díla, jako Whitakers Almanac, Statesman's Yearbook, Statistical Abstract for the Un. Kingdom and colonial possessions aneb Annuaire M. Blocka.

Z knih jednajících o celé zemi nebo velikých její částech v prvé řadě dlužno uvésti dvě proslulé publikace geografického ústavu Perthesova v Gothě, totiž t. zv. Gothský almanach a „Bevölkerung der Erde“, toto poslední dílo založené E. Behmem a H. Wagnerem, nyní pak vydávané Supanem a Wagnerem.

Gothský almanach — *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch* nebst diplomatisch statistischem Jahrbuch.) 129. ročník 1892. Gotha, Perthes, 1218 str. 16°.

V prvé své části podává genealogii panujících a knížecích rodin, ve druhé pro nás nepoměrně zajímavější důležité personalie diplomatické j. ministerstva, vojenské a námořské hodnostáře a konsulaty. Statistické zprávy jsou sice stručné, osvědčily se však vždy jako neobyčejně spolehlivé. Ježto vydavatelstvo almanachu těší se zvláštní přízni veškeré ciziny, obdrží často statistická data dříve, než příslušníci toho kterého státu. Proto také stejně vysoko se cení, jako publikace

úřední. Statistické zprávy sestaveny jsou dle státův obyčejně pod rubrikami: plošné rozměry a obyvatelstvo, finance, obchod a prostředky spojovací, vojsko, loďstva. Hlavní prameny všude udány. Pro veliký náklad kniha tato jest velmi lacina a nelze jí v žádné knihovně postrádati.

Jediná svého druhu je kniha „*Bevölkerung der Erde*“ herausgegeben v. H. Wagner u. A. Supan. VIII. Gotha, Perthes 1891. 4° 271 str. S pěti mapami. 10 M. Periodická publikace tato má skvělé předchůdce. Založena byvši r. 1872 E. Behmem a H. Wagnerem, vyšla 7kráte, posléze 1882. Smrtí Behmovou 15. března 1884 podnik ten zastaven. Teprve nyní vydán 8. svazek. Jest dílem základním, původním. Neobmezuje se na pouhé podání čísel, nýbrž líčí i původ jich a methody při tom užité. Prof. Supan zpracoval zde Afriku, Ameriku, Australii, ostrovy, kraje polární, prof. Wagner Evropu a Asii. Dílo jako toto, lze jen v Gothě stvořiti, a jen geografovi, poněvadž statistika zůstává obmezena na kulturní země; k zpracování ostatních nepodává mu věda jeho dostatečných pomůcek. Tak vidíme, že ze 1480 milionů, na něž obyvatelstvo naší planety zde ceněno, pouze 836 mil. skutečně počítáno, ostatního dosaženo ceněním dle methody geografické. Mnoho jest zde zvláště zajímavého, tak nové měření plošných rozměrů, provedené od B. Trognitze v Gothě, tak přehled territorialních změn v Africe od roku 1882 do 1891, jichž zde neméně než 180 prof. Supanem zaznamenáno. Stejně zajímavé jest vytčení politických vztahů jednotlivých britských osad k evropské vlasti. Svazek tento uzavřen koncem srpna 1891; druhý, týkající se statistiky urbánní má v brzku následovati. Dílo to má cenu velikou jak z čistě statistického tak anthropogeografického stanoviska. Z tohoto posledního dlužno i předešlé svazky, v nichž mnoho hlubokých myšlének Behmových uloženo, vřele doporučiti.

Nijakých vědeckých nároků nečiní malá, velice rozšířená knížka *Otto Hübner's Geographisch-statistischen Tabellen* aller Länder der Erde. Herausgegeben von Univ. Prof. Dr. F. v. Juraschek. Ročník 1891—92. M. 8° 91 str. Frankfurt n. M., W. Rommel 1891. váz. 1 M. — Látka srovnána, jako skoro všude, dle státův a seznáváme zde jméno panovníka, areal, obyvatelstvo a jeho průměrnou hustotu, vystěhování, národnosť, vyznání náboženské, státní vydání, příjem, dluh, moc válečnou, loďstvo, přívoz, vývoz, délku železnic a telegrafů, mince v oběhu, váhy, délkové, plošné a duté míry, hl. města a nejdůležitější místa s udáním počtu obyvatelstva. Pro veliké obecenstvo hodí se spisek tento i úpravou i levnou cenou svojí. Proti srovnávacím tabulkám, jež se týkají hlavně obyvatelstva a výroby, lze z geografického stanoviska mnoho namítati. Zprávy o počtu obyvatelstva některých nekultivovaných krajů, jako ku př. Afriky, jsou nekriticky přijaty. Aspoň zde jest počet 206,112.000 dojista přehnaný. S geografií zdá se býti pan spisovatel na štíru, my aspoň dovolíme si pochybovati, že by byly arktické kraje také v jižní Americe, jak se na str. 88 uvádí.

Mnohem spolehlivější a vážnější je věčší práce proslulého rakouského statistika: *Brachelli H., Statistische Skizzen* der europaeischen und amerikanischen Staaten nebst den auswärtigen Besitzungen der ersteren. 8° 320 str. Lipsko, Hinrichs 1887 (3 zl. 60 kr.). Celé dílo sestává ze dvou částí, jež také samostatně se prodávají. První z nich obírající se pouze Rakousko-Uherskem (Statistische Skizze der Oesterreich-Ungarischen Monarchie nebst den occupirten Ländern u. Liechtenstein. XI. vyd. Lipsko 1887, 60 kr.), jest velice a to právem rozšířena, a hodí se zvláště dobře pro naše střední školy. Dnes ovšem by bylo třeba nového vydání. Na 60. stranách poskytuje nám tyto kapitoly: Plošný rozsah a obyvatelstvo, vzdělávání půdy a lesnictví, rybářství, hornictví, průmysl, obchod a prostředky spojovací, školství, zál. církevní, státní ústava a správa, finance, ozbrojená moc, Bosna a Hercegovina, knížetství Liechtensteinské.

Ve druhé, rozsáhlejší části, jež vyšla již v 6. vydání, zpracovány stejným směrem ostatní státy evropské a jich osady, jakož i státy americké. Německu věnována zde věčší pozornosť. Kratčeji vzaty ostatní státy se svými osadami. Postrádáme africké části Turecka; pouze Egypt uveden. Statistika věnována, jak již praveno, jen evropským a americkým státům a osadám, tak že ku př. Čína,

Japan, Marokko a j. vyloučeny. Máme za to, že když již největší část země, t. Evropa, Amerika a Australie zcela, Afrika a Asie z věčí části podány, bylo by stálo za to, doplniti zbývající, poměrně malou část. Ovšem nebylo by pak bývalo možno pracovati se stejnorodým materiálem. Ostatně celé dílo založeno na materiálu dojista velikém. Vědecky daleko výše stojí téhož spisovatele dílo „*Die Staaten Europa's*". Vergleichende Statistik. Vierte neu bearbeitete bis auf die jüngste Zeit durchgeführte Auflage. 8° 495 str. Brno, Irrgang 1884. Jak spisovatel sám praví, hodlá podati krátké a úsečné zobrazení sociálních a politických poměrův Evropy, studujícím pak užitečnou knihu učební. Hlavní momenty, jež Brachelli srovnává, jsou territorium a obyvatelstvo, výtěžek surovin, průmysl, obchod a prostředky spojovací, kultus a školství, státní ústava, státní správa, vojenství, finance. Dílo končí vybranou bibliografií několik set čísel čítající. Jak vidno, zpracován zde překrásný materiál, v první řadě úřední, mnoho však čerpáno také cestou soukromou, jakáž byla možna muži jména a postavení Brachelliova. Pro přehled a zvláště pro studující hodí se kniha tato, jako málokterá jiná; toho příčinou jest právě srovnávací její ráz. Co snad by si někdo přál, historický vývoj, vynecháno asi z příčin oekenomických a pak aby neubylo přehlednosti. Osad státův evropských spis se netýká.

Pro země v říšské radě zastoupené vydává se každoročně *Oesterreichisches statistisches Handbuch* für die im Reichsrathe vertretenen Königreiche u. Länder. Nebst einem Anhange für die gemeinsamen Angelegenheiten der Oesterreich-Ungarischen Monarchie. Herausgegeben v. der k. k. statistischen Central-Commission. IX. ročník 1890. Vídeň, Gerold 1891. 8° 3 zl. Podává v tabulkách, beze slov, poměry plošné, stav a pohyb obyvatelstva, poměry zdravotní, ústavy humanní, poměry náboženské, školství, periodický tisk, poměry spolčovací, majetek a vzdělávání půdy, námořské rybářství, hornictví a hutě, přehled škod způsobených ohněm a kroupami, průmysl, obchod s cizinou, prostředky spojovací, společenstva pro výrobu, peněžní a kreditní poměry, soudnictví, finance, zemskou obranu. V přídavku seznáváme stav rakousko-uherského vojska a válečného loďstva jakož i naše konsuláty. (Dokončení.)

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Archiv Český čili staré písemné památky české i moravské sebrané z archivů domácích i cizích. Nákladem domestikálního fondu království Českého vydává kommisse k tomu zřízená při král. České společnosti nauk. Redaktor Josef **Kalousek**. V Praze 1892. 4°. Díl XI. 601. Cena 6 zl. Obsah: Dopisy Zdeňka Lva z Rožmitála z let 1530—1532. Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského z let 1507—1519. Listy paní Perchty Lichtenšteinské z Rosenberka 1440—1475. Sněmy moravské z let 1515—1527. Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1509—1529 s dodavky. Registra soudu komorního z let 1500—1501.

Athenaeum. Redaktor Jos. Kaizl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 seš. o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 6.

Časopis českého studentstva. Redaktor Ant. **Hajn.** Nakladatel K. St. **Sokol.** Předplatné ročně (20 sešitů o 1 archu) 3 zl. 50 kr. Roč. IV. Číslo 4. a 5.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr Ročník XXXIII. Sešit 2.: O základech víry křesťanské (E. Kadeřávek). Duchovní správce na osadě nábožensky smíšené (E. Brynych).

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník V. Sešit 2.: Aesthetické výklady k Homérově Iliadě (Ed. Kammer, př. S. Nikolajev). Věrouka Homérova §. 58—72 (K. Nägelsbach). V anglických gym

nasiích (H. Raydt). Učební osnovy rakouských gymnasií. Ciceronův spis De natura deorum str. 1—32 (př. S. B.). — V příštím sešitě bude na památku 300letého jubilea J. A. Komenského po prvé po rusku otištěna jeho Janua linguarum.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 5.—6.: Pověsti o hradu a městě Polné (Vl. Pittnerová). J. A. Komenský (A. Víták).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) $6^1/_2$ rub. Ročník XXXI. Sešit 12.: Křesťanská církev a římský zákon v prvých dvou stoletích (J. Kulakovský). O hladech v západní Evropě (N. Cvytovič). Příznak rozdílu maxima a minima (P. Širmacher). Náčrt státního ruského práva (O. Eichelman). Tabulka meteorolog. pozorování za červenec r. 1891.

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XIX. Sešit 1.—2.

Listy průmyslové. Redaktor Alois **Studnička.** Nakl. F. L. Popelka v Jaroměři. Cena ročně (52 čísel o 8 str.) 5 zl. 4°. Ročník II. Číslo 5.—10.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 6.—7. J. A. Komenského princip vychovatelský a názor jeho světový (Vl. Bezděk).

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník 1892. Číslo 3.: Dr. Ant. Dvořák.

Máj. Red. F. L. **Popelka.** V Jaroměři. 4°. Číslo o 16 str. Předplatné 5 zl. ročně (36 čísel). Ročník III. Číslo 4—6.: Letem fotografováno (Ž. Podlipská). Za bouře zimní (P. Vyšinský). Čáp (J. Krecar). Po výbuchu (T. Zouzal). Kapitola českým děvenkám (L. Brodská).

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. Maur **Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročnik VIII. Zešyt 2.—3.: O slovosledu v jazyku polském (J. Bystroň). Jan Śniadecki na poli paedagogickém (A. Skórski). Cizinec na kathedře vilenské (H. Biegeleisen). Nové výzkumy o rozvoji pavouka (A. Javorski). Rozmanitosti.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XIII. Číslo 6.—7.: *J. A. Komenskému (J. Tichý).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XVIII. Číslo 3.: *Brandýsská legenda (Fr. S. Procházka). J. A. Komenský (J. Šmaha). *Mazepa (Byron). Pálení uhlí (K. Klír). *Až budu stár (J. Bohuslav). *Smír (Ad. Heyduk). Za hrozného sucha. Děti bez matek a otců (R. Kronbauer). Pozdě (J. Hraše).

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXII. Sešit 3.: Židé v Haliči (Fr. Řehoř). *Z jihočeských krajin (Adolf Heyduk). Ze života generála Zacha (Vilém Gabler). Z básní Františka Táborského. *Z denníku novicova (Boh. Čerta). *Apoštolé (Aug. E. Mužík). Nové obchodní smlouvy (Jos. Fořt). České písemnictví: Výpravná prosa (L. Čech).

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XIII. Číslo 1.—11.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 8.—11.: Paměti Komenského (mužský sbor, na slova L. Strahlova složil H. Vacek).

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník II. Číslo 58.—61.

Rad jugoslovenske akademije znanosti i umětnosti. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. XXXII.: Třída mathem.-přírodovědecká.

Svazek XIII.: Život a díla Jiřího Baglivia (N. Selak). Zemětřesení v Charvátsku (M. Kišpatić). Nejmenší lidé (B. Šulek). Slepota k některým barvám (J. Torbar). M. Selak (S. Brusina).

Rozpravy třídy mathematicko-přírodovědecké Král. České Společnosti nauk z let 1890—91. VII. řady sv. 4. V Praze 1892. 4°: L. Čelakovský: Die Gymnospermen. Ch. Hermite: Sur les racines de la fonction spherique de seconde espéce. K. Küpper: Geometrische Betrachtungen über den Strahlen-Complex und die Congruenz. A. Seydler: Bahnbestimmung des Cometen 1890 I. K. Küpper: Anwendung der in diesen Abhandlungen vorgetragener Sätze über algebraische Curven auf die Theorie der Raumcurven. O. Novák: Revision der palaeozoischen Hyolithiden Böhmens. K. Küpper: Fortsetzung der Untersuchung über algebraische und Raumcurven.

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. v. 8°. *Třída I.* Ročník I. Číslo 2.: Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského (1310—1420). Příspěvek k diplomatice české. Sepsal Ferd. *Tadra*. 1892. 298. — *Třída II.* Ročník I. Číslo 17.: Několik pokusů o působení tuberculinu na morčata tuberculosními látkami nakažená. Podává A. *Spina*. 12. Číslo 18.: O účinku tuberculinu Kochii. Podává J. *Hlava*. 12. Číslo 19.: O difenyldimethyldiamidoethanu a některých od něho odvozených barvivech. Napsal J. *Schneider*. 13.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty**. V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 3.: Ohlášky (Terézia Vansová). *To žitie moje (Ludmila Podjavorinská). *Mojim súdruhom. Stráňan. Millennium (Fr. V. Sasinek). *A ešte pôst! Žalm 74. (Hviezdoslav). Nasťa (Zasodimský, přeložil A. Š.). Strach (Guy de Maupassant). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner**. V Praze 1892. Nakl. V. Staňka. 4°. Roč. IV. Číslo 3.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann**. V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 3.: *Ballada o skepsi věku našeho (Jar. Vrchlický). Věnec (V. Štech). *Pohádka (K. Leger). *Ječmen a Chmel (A. Mužík). S poslední galerie.

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý**. Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Roč. II. Číslo 36. — Ročník III. Číslo 1.—3.: Náčrt apologie Jana Amosa Komenského (V. Bezděk). Pravopis ve škole obecné (A. Bobrovský). O kreslení map při vyučování zeměpisném (K. David).

Варшавскія Университетскія Извѣстія. Ve Varšavě 1891. 8°. Redaktor N. **Sonin**. Cena ročníku (9 svazků) 5 rublů se zásylkou. Svazek 6. až 9.: Byzantská poésie romantická (T. Sozonovič). Progres a regres v životní říši (N. Nasonov). K dějinám otázky o cizincích na Rusi (D. Cvětajev). Otázka o sjednocení západo-ruských uniatův v nejnovějším stavu svém (J. Filevič). K dějinám dávných uhersko-slovanských poměrův (K. Grot). Metrický překlad některých ód Horatiových (G. Zenger). Meteorologická pozorování za květen až prosinec 1891. - Ročník 1892. Sešit 1.: Xenos Rosii a umístění jeho v řád Strepsiptera (N. Nasonov). Rozličné použití krátkých integrálův (N. Zinin). K theorii složeného molekulu (B. Stankevič). Kruh Fuksův (V. Anisimov).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr **Nekut**. V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 10.—11.: Hnízdovka (A. Bernard). Činnost odboru pro ornithologické pozorovací stanice v Rakousko-Uhersku (K. Knězourek). Krt vačnatý. Houby entomofyty. Mezi lidojedy. Čich u zvířat. Zajímavý výlet botanický (Fr. Bubák). Moldavit (B. Erben). Gronsko.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý**. Ve Velkém Meziříčí, 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 6.—7.: Bez viny (J. Karásek). *Ze strun vlastenských (J. Tichý). Z tajností našich prabáb (A. Svoboda). *Po-

pěvky (M. Brodská). Výměnkář (K. Zákoucký). *Básně S. J. Nadsona a Minského (př. A. Procházka). Z Jobových utrpení (M. Béňa). *Na jaře (J. Kalus). Záchrana (M. Serao, př. A. Procházka).

Věstník české Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Redaktor Jos. Šolín. lex. 8°. Ročník I. Číslo 5.: Zprávy o činnosti valných shromáždění. Zprávy o činnosti schůzí třídních: v III. třídě povoleno, by se posýlaly publikace její několika gymnasiím, jež za ně žádala. Zprávy o činnosti správní kommisse: úřední hodiny kanceláře Akademie určeny jsou od 10—1 a od 2—5 hod. Výkaz došlých podání a tiskopisů. Výtahy z prací v Rozpravách otištěných. Referáty o jinonárodních dílech vědeckých, slovesných a uměleckých (Ref. B. Rayman, R. Novák, J. Vrchlický).

Wisła. Miesięcznik gieograficzno-etnograficzny. Red. Jan **Karłowicz.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník V. Svazek 4.: Ves Dreglin (V. Roniš). Dynovačka a pomlázka (Vl. Matlakovski). Z farního archivu (R. Zaviliński). Obžinky v Dobřechově před 50 lety (S. Udžela). Zlomek polské Lenory R. (Zaviliński). Ukázky národní poésie charvátsko-srbské (S. Ciševski). Pozorování barvy vlasův a očí (L. Křyvicki). Severní a západní území kraje Žudviňského (J. Sembřycki). Příspěvek k pověrám lidu o životě posmrtním a legenda o duši mateřině (Šč. Jastřębovski). Lidověda charvátsko-srbská (S. Ciševski). Drobnosti.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 3.: Dojmy výstavní (B. Sokolová). Dámě pod čarou. Dopis z Haličské Rusi.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 4.: Zjednotění délek a časomíry (G. Gruss).

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 2.: Dopisy barona M. A. Korfa ke knížeti M. A. Obolenskému v příčině Moskevských listův (V. Alexandrenko). Úvahy o uherské Rusi (A. Petrov). Střední i nižší školy v Kievském okruhu učebním v r. 1890. J. Pervolf (K. Grot).

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Svaz. 278.: Milada. Rozum a srdce. Od J. Miloty. 84. — Svaz. 281.: Povídky našim dívkám. Napsala Táňa Tichá. 103. — Svaz. 283.: Cestou k umění. Napsal A. Šťastný. 91.

Bibliotéka humoristických románů českých i cizojazyčných. Nakladatel I. L. Kober v Praze. m. 4°. Cena sešitu (o 40 str.) 20 kr. Sešit 4.: Můj strýc a můj farář (str. 1—40). Sešit 5.—7.: Krásná Miss Nevillová. Napsala B. M. Crokerová, př. V. Kucínský. (Str. 121—223, dokončení. Dílu II. str. 1—16.)

Bibliotéka paedagogických klassikův českých i cizích. Redaktor a vydavatel Frant. **Bayer.** Cena sešitu 35 kr. Ročník V. Sešit 6.: J. A. Komenského Škola hrou.

Comenium. Všeobecný odbor. 8°. Číslo 2.: *Jan Amos Komenský.* Historická hra pro lidové jeviště. Napsal Jan *Pelíšek.* V Praze 1892. 163. Cena ?

Cornelii Taciti Historiarum libri I et II. Scholarum in usum recensuit Rob. *Novák.* Pragae 1892. Nakl. A. Storch syn. 8°. 105. Cena 60 kr.

Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. až do konce 30leté války (1637 až 1648). Sepsal Dr. A. **Rezek.** Sešit 4. (str. 385—564, dokončení). V Praze 1890. Nákladem I. L. Kobra.

Hovory Olympské. Podává Jan Ev. **Kosina.** 2. vydání. V Praze 1892. Nákladem I. L. Kobra. 8°. Cena sešitu o 48 stránkách 30 kr. Sešit 8. (str. 49 až 96).

Jana Amosa Komenského Sebrané spisy vychovatelské. V českém překladě vydává Fr. Bayer. V Přerově 1892. Nákladem vlastním. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 3.: Brána věcí otevřená (pokr.).

Къ вопросу о латинской орфоэпеи съ добавленіемъ статьи: могутъ-ли латинскіе губные звуки *p*, *b*, *f* служить замѣстителями арійскихъ нёбныхъ *k*, *g*, *gh*? Napsal V. J. **Petr.** V Kievě 1891. lex. 8°. III. 186. Cena? — Pozoruhodná studie jazykozpytná, jež v nemalé míře přispěje k objasnění mnohých záhad jmenovitě v latině, jako popa, petra, lupus, vesper, bōs a p. K spisu velmi úhledně upravenému přiloženy jsou přehledné tabulky a zevrubné indexy.

Libuše. Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXII. Číslo 1.: Setník Halaburd od V. Vlčka. 175.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXVI. Seš. 1. a 2.: *Sahajdačný.* Historická povídka D. L. *Mordovceva*, př. J. Wagner. 272.

Mladý houslista. Redakcí V. J. **Novotného.** Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Cena seš. 35 kr. Předplatné na půl roku (5 seš.) zl. 1·60, na celý rok (10 seš.) zl. 3. Ročník II. Sešit 6.: Kozáček (K. Hampejs). Podzimní (L. Lošťák). Scherzo (Fr. Picka). Ukolébavka (Fr. Záhorský). Ole Bull.

Boženy Němcové vybrané spisy. Nakl. I. L. Kober. V Praze 1892. m. 4°. Cena seš. 30 kr. Seš. 21.—22.: **Národní báchorky a pověsti.** Sešit 4.—5. (str. 73.—120).

Ochotnické divadlo. V Praze 1892. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 71.: Velký Galeotto. Drama o 4 jednáních. Napsal José Echegaray, př. Jan Kühnl. 68. Cena 30 kr.

Na Sibiři. Napsal George **Kennan,** př. V. *Höfer.* V Praze 1891. Nákladem Höfra a Kloučka. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 4. (str. 97 až 128).

Naše knihovna. V Praze. Nakl. Bursík a Kohout. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Řada I. Sešit 1. a 2.: Bohdana Kaminského Črty humoristické i satirické. I. (str. 1—96). — Tato knihovna přinášeti bude vybrané práce nejpřednějších spisovatelův, poskytující zábavné i ušlechtilé četby.

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře.** V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 1. (V. 48): *Α—ἀληθεύω.* — Už dříve jsme oznámili, že bude slovník tento vydáván; nyní máme v rukou 1. sešit, jenž úplně odůvodňuje, co jsme o díle napřed byli řekli. Slovník jest upraven netoliko pro vše spisovatele řecké ve škole čítané, ale i pro mnohé jiné, kteří se na universitě vykládají. Bude tedy i těmto studujícím vítanou pomůckou. Výklady jednotlivých slov neb vazeb jsou jednak souvislým pořadem, jednak co nejpřesněji podány. Úprava jest velmi úhledná, tisk pěkný, velký a jasný; cena jest na naše poměry ne veliká. Jest si jen přáti, by se dílo brzo celé nalézalo v rukou odběratelův.

Ottova Laciná knihovna národní. Serie XIV. Sešit 23—6.: Podzimní láska a Bigarreau od A. Theurieta, př. J. Guth. (Dokončení). Serie XV. Sešit 6.—8.: *Sychrova éra.* Román z maloměstského života od Jos. *Laichtnera.*

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 102.—107.: Cetereaux až Čechy. Sešitem 107. počíná VI. díl cenné encyklopaedie této článkem *Čechy*, jenž líčí nejprve poměry přírodní, a sice: polohu zeměpisnou, horopis, geolog[ii] a vodopis, při čem ovšem použito nejnovějších výzkumův v každém směru. Článe[k] tento jest pravou monologií, jež by se měla co nejvíce rozšířiti. K článku to[mu] přidána jest pěkně provedená geologická mapa Čech.

Rukověť školství obecného. Napsali K. **Taubenek** a K. **Vorovk[a].** V Praze 1892. 8°. Nakladatel I. L. Kober. Cena seš. (o 48 str.) 30 kr. Sešit [.] až 5. dokončuje I. díl: Organisace školství.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Pra[ze]. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 42.—43.: Předčítatel kněžn[y] (pokr., str. 97—160).

Sborník světové poésie. Vydává IV. třída České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Ročník I. Číslo IV.: *Pobratimství.* Výpravná báseň v 5 zpěvích Luky *Botiće*, př. Jos. Kolář. 99. Cena 60 kr. Číslo V.: *Divotvorný kouzelník.* Drama o 3 jednáních D. Pedra *Calderona* de la Barca, př. Jos. Král. 193. Cena 1 zl. 20 kr.

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 6.—7.: O svatbách. Šněrovačky, Ženitby. O ženské žebrotě. Něco o básnictví. Postilion a hudba. Věnec. Kačenky. O šedivém moru. Drobty o Praze. O hostinských. Štíty Pražské.

Slovanstvo ve svých zpěvech. Sborník národních a znárodnělých (významných) písní všech slovanských národů. Pořádá, harmonisuje a vydává Ludvík **Kuba.** V Poděbradech. v. 8°. Cena sešitu (o 2 arších) 40 kr. Díl V.: Písně jihoslovanské. Část III. (kniha IX.): Charvatské (př. B. Daďourek). Sešit 1.—4.: V Pardubicích 1892. 124. Část tato obsahuje nových 62 písní v též pěkné úpravě jako v dřívějších dílech. Kéž jen dílo nalezne hojnějšího odbytu, jak ho zasluhuje.

Slovenské spevy. V Turč. sv. Martině 1892. lex. 8°. Díl II. Sešit 3. Str. 81—120. Cena 50 kr. — Sešit ten obsahuje 110 pěkných písní slovenských.

Supplement-Heft zum 42. Jahrgang der Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Red. V. v. **Hartel, K. Schenkl.** Ve Vídni 1892. Nakl. K. Geroldův syn. 8°. 128. Obsah: Vzdělání kandidátův vyššího školstva v Rakousku a Německu (J. Loos). Četba latinská v V. třídě (V. Eymer). Počátek učby latinské v primě (G. Spengler). O minist. výnosu ze dne 30. září 1891, č. 1786 (F. Süss). K reformě učby latinské (T. Hrubý). O učebním cíli a vyučovací methodě v jazyce německém (R. Löhner). Instrukce němčiny a jejich odpůrcové (J. Schmidt). Písemní práce německé. Jazyk německý jako předmět učební na nižším stupni slovensko-utraquistických gymnasií (V. Bežek). Zrážení z maturity (J. Krassnig). Humanistická gymnasia. Školní opravy Berlínské.

Světem slovanským. Cesty L. **Kuby.** S vlastními kresbami a hudebními příklady. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Pardubicích 1892. Nákladem vlastním. Díl I.: Na Černé Hoře. Popsání cest z r. 1890 a 1891. Sešit 2. (str. 33—64): Kapitola II.: Cetyň s četnými opět illustracemi.

S vlaštovkami. Básně Růženy **Jesenské.** V Praze 1892. Nakl. J. Otto. 16°. 102. — Nejnovější sbírka mladé poétky, jejíž básně jak hudební rhythmičností tak dojemnou lyrikou vynikají. Mnohá z nich nese na čele pečeť loňské pouti její na jih. Než básnířka naše dovede také rázně zabušiti v srdce, jako v písni „V před".

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 7.—8.: Sebrané spisy Fr. Stránecké (str. 321—416).

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1892. m. 8°. Cena sešitu (o 64 str.) 25 kr. Sešit 19.: Dějiny konfliktů mezi vědou a náboženstvím (dokonč.).

Význam Jana Amosa Komenského. Napsal Jos. **Sokol.** V Praze 1892. Nákladem Časopisu čes. studentstva. 16°. 45. C. 5 kr.

Vzorný dopisovatel. Sepsal K. **Vorovka.** V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 8°. Sešit 3.—9. (dokonč.).

Na pokraji Sahary. Líčí Jiří **Guth.** Illustroval V. Oliva. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 4°. 115. Cena 1 zl. 50 kr. — Pěkný, plynným perem psaný cestopis, opatřený 23 vkusnými illustracemi. Úprava velmi elegantní.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Řada IV.: *Okeánem na kře ledové* od J. *Verna*, př. J. Pšenička (pokrač.). Sešit 7.—10. (str. 193—320).

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Serie III. *Román na moři* od S. *Hellera.* Sešit

7. a 8. (pokrač., str. 193—256). — Dílo V.: Fantastické povídky Karla Švandy ze Semčic. Illustroval Artuš Scheiner. Sešit 1.—2. (str. 1—68).

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 94.—95.: Student—Swift.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais.* Kreslil Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Ročník I. Sešit 17.—20. obsahuje umělecky provedené obrazy V. Hálka, J. K. Tyla, J. E. Purkyně a J. Myslivečka. K nim jsou opět přiloženy stručné životopisy.

Kytice. Sbírka zábavného a poučného čtení pro mládež. Nakl. I. L. Kober v Praze. m. 8°. Svazek XVI.: Staroklassické pohádky. Vypravuje Fr. Grešl. 1892. 146. Cena 44 kr.

Vypsání husitské války. Od K. V. **Zappa.** 2. přepracované vydání. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1. a 2. (r. 1399—1414). — Celé dílo vyjde v 20—22 sešitech, z nichž ke každému přiložena bude obrazová příloha, a sice k prvním dvěma M. Jan Hus a Jan Žižka z Trocnova.

Slovníček cizojazyčný s předchozím ohýbacím a pravopisným a sbírkou kazimluvů nahrazených výrazy přesnými. Sestavil K. **Vorovka.** V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 16°. 115. Cena 30 kr.

Kněží katoličtí o písemnictví novočeské zasloužilí. V Praze 1890. Nákladem Fr. Bačkovského. 8°. I. Sešit 6.—7. (dokonč.).

Učebnice jazyka francouzského. Upravili J. Kosina a J. Hulakovský. V Praze 1891. Nakl. F. Bačkovský. v. 8°. Část I. 120. Část II. 108.

Vypravování o Komenském. Napsal V. **Budovec.** V Praze 1892. Nákladem A. Holuba. m. 4°. 24. S 15 původními vyobrazeními. Cena 10 kr. — Pěkný spísek tento opatřen je proslovem slovutného Adolfa Heyduka a doslovem Bohd. Kaminského. Spísek zasluhuje doporučení vřelého.

Zábavná věda. Sto silozpytných pokusův k zábavě a poučení mládeže a dospělých. Dle Arth. Gooda upravil B. Bauše. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. Cena seš. (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1. — Knížka tato vítána bude naší mládeži, poskytujíc jí hravě poznání četných důležitých zákonův fysických. Sloh jest jasný. Celé dílo vyjde v 8 sešitech a ozdobeno bude 116 dřevoryty.

Z českých mlýnů. Humoresky K. **Tůmy.** Nakl. Jos. R. Vilímek. V Praze 1892. 2. vyd. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 1.—2. Celé dílo vyjde v 26 sešitech s 756 obrázky K. Thumy.

Zkáza (la débâcle). Román od Em. **Zoly,** př. B. Frida. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 12 kr. Sešit 1. a 2. (str. 1 až 64). — Nejnovější sensační román Zolův líčí hrůzy poslední války francouzsko-pruské. Celé dílo vyjde v 20—21 týdenních sešitech a sice současně s francouzským originálem.

Zpěvník pro žáky měšťanských škol. Stupeň III. Sestavil Jan **Hroník.** V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. m. 8°. 40. Cena 20 kr.

Život antický. Dle Wägnera a j. upravil Ant. **Kvapil.** V Praze 1891. Nakl. I. L. Kober. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 3.—11. ukončuje I. dílu (Řím) část 1.: Od nejstarších dob do konce válek punských. V text jsou pojaty četné rytiny popis znázorňující.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1892. Náklad M. Knappa. Svazek 41: *Telefon.* Veselohra o 1 jednání od Lad. *Nováka.* 25. Cena 10 kr.

Sto let práce sluje spis, jenž jako zpráva o jubilejní výstavě zemské r. 1891 v Praze pořádané počne vycházeti nákladem výkonného výboru jejího. Dílo to bude obsahovati kromě úvodu 3 oddíly, a sice: Přípravy k výstavě a její provedení až do zahájení. Průběh výstavy. Obraz, kulturní význam a výsledky jeji. Celkem bude asi 15 sešitův po 1 zl., opatřených četnými illustracemi.

Dramatická literatura.

Žurnalisté. Veselohra o 5 jednáních. Napsal Gustav **Freitag**. Přeložil F. Volák. — Žurnalisté sice nejsou nejlepším dramatem Freitagovým, ale přece pro četné komické situace, v jakých se ocituje děj působením novinářských agitatorův volebních a pro pěkné vylíčení některých povah, jmenovitě Bergovy a Oldendorfovy i Adelhaidiny, budou vždy baviti. Obsazení jest u nás toto: pp. Šimanovský (Berg), Slukov (Oldendorf), Seifert (Bolz), Řada (Senden), Šamberk (Piepenbrück), Mošna (Korb), Pštros (Šmok), sl. Danzrová (Adelhaida).

Primator. Historické drama o 4 jednáních od Jos. Jiř. **Kolára**. — Jubileum spisovatelovo oslaveno jeho Primatorem Kus jímá ovšem vlasteneckým rázem počátku XVI. věku, kdy Pašek z Vratu stál na vrchole své moci. Ale právě proto, že osoba jeho jest z doby o málo pozdější neslavně známa, jeví se celá osnova děje mlhovitou, zvláště uváží-li se Paškův poměr k Hlavsovi, jak jej básník líčí. A jak záhadně je kreslen ten pověstný Žíga, jenž u básníka nesprávně sluje Zika! Úlohy obsazeny takto: pí. Malá (Regina), sl. Volfová (Eva) a pí. Benoniová (Jiřina), pp. Šimanovský (Pašek), Seifert (Radim), Slukov (Rendl), Pštros (Hlavsa), Mošna (Borek), Sedláček (Opice).

Směry života. Činohra o 3 jednáních od Fr. **Svobody**. — Kus jest pěkně založen (jen 1. scena se trochu vleče), povahy v něm jsou jasně kresleny. Vdova Soukupová (pí Vinklerová) žije s dcerou Boženou (sl. Kubšová) tím, že mají na bytě studenty, jmenovitě bydlí u nich po celé studie Antonín, nyní doktorand práv (p. Seifert), syn chalupníka Černého (p. Mošna) a jeho ženy Marie (sl. Volfová). Antonín jest mladík ideální i zamiluje se do Boženy, jež ho koketerií svou dovede vábiti; než ona ho nemiluje a zasnoubí se se starým domácím pánem, by se zaopatřila. To Antonína dojme i zanevře na studie a spustí se u vír života nespořádaného. Zatím otec utáhnuv se se synem musil prodati chalupu a ježto mu syn psal, že už dělá doktorát, odstěhuje se k němu se ženou, by je na stará kolena živil. Než tu jim Soukupová v zlosti vše odhalí a rodiče div že nezoufají. Ale přítel Antonínův Malík (p. Slukov), jejž kdysi onen uvedl moudrým napomínáním na lepší dráhu, z vděčnosti jim slíbí, že jim zatím poskytne podpory, než se syn jejich domůže svého postavení. Antonín, jenž dosud se nemohl dostati k žádné práci pro rozháranost z nešťastné lásky, vida takový stav rodičův, vystřízliví a věnuje se opět dřívějšímu svému směru života. Spisovatele si dovolujeme upozorniti, že pokud víme, na Rožmitálsku lidé „kysela“ neznají.

Drobné zprávy.

Rozmanitosti.

— **Oslava J. A. Komenského v Praze** konána byla, jak již jsme oznámili, ve dnech 26.—28. března a skládala se ze slavnostního představení divadelního, akademie a slavnostního shromáždění, po němž zahájena byla výstava Komenského. Program slavnosti, jak jej byl komitét ve schůzi své 27. února sjednal, byl tento: V sobotu dne 26. března slavnostní představení v Nár. divadle, jež obsahovalo: 1. Slavnostní ouverturu od Zd. Fibicha. 2. Proslov od Jaroslava Vrchlického. 3. Živý obraz „Komenský učitelem národů“. 4. Škola mravovědná, dramatický obraz ve 2 odděleních vyňatý z Komenského díla „Schola ludus“ (Škola hrou) a přeložený dr. J. V. Novákem. 5. Věštba Komenského, slavnostní hra o jednom obraze od J. Pelíška. Začátek v 7 hodin. V neděli dne 27. března akademie v Rudolfině s tímto programem: 1. Slavnostní ouvertura od B. Smetany.

2. Proslov od El. Krásnohorské. 3. Kantáta na oslavu Komenského, na slova K. V. Raisa složil K. Knittl. 4. Slavnostní přednáška ředitele měšťanské školy F. Kneidla. 5. Žalm 47., na slova J. A. Komenského pro smíšený sbor s průvodem varhan složil J. Klička. Začátek o 4. hod. V pondělí dne 28. března o 12. hod. polední v pantheonu nové budovy musejní slavnostní shromáždění, jež bylo zahájeno chorálem „Hospodine pomiluj ny“, po němž následovalo proslovení předsedy slavnostního komitétu p. dvorního rady Jos. Webra ryt. z Pravomilu, načež promluvil slavnostní řeč prof. dr. Petr Durdík; slavnosť zakončena byla chorálem národa českého od K. Bendla. Hned po skončení slavnostního shromáždění uvedeni byli hosté do výstavy Komenského, čímž byla tato zahájena. Všichni činitelé, kteří měli na péči provedení programu slavnostního, přičinili se, by slavnosť byla důstojna velikého oslavence. Divadlo připravilo slavnostní představení velmi pečlivě. Pěveckou část akademie provedl „Hlahol“, který oba nové sbory nastudoval; chorály ve schůzi slavnostní byly zpívány „Hlaholem“ ve spolku s „akademickým pěveckým sborem“. Část orchestrální v akademii provedla sesílená kapela Schustrova. Knihkupectví „Bursík a Kohout“ ochotně zapůjčilo partituru Smetanovy „Slavnostní ouvertury“ a dalo svolení k provedení, „Kantáta“ Knittlova i Kličkův „Žalm 47.“ vyšly tyto dny tiskem. V. Brožík si upřímně žádal, by nový jeho obraz „Komenský“ byl vystaven v Praze a projevil v té příčině velkou ochotu i obětivosť. Výstava obrazu slavného krajana našeho jest spojena s bohatou výstavou Komenského, která potrvá měsíc a pro vzácnosť předmětů vystavených bude zajisté těšiti se návštěvě veliké.

— **Hry pro českou školní mládež v Praze.** Enketa svolána radou městskou, aby vzala v úvahu návrh obecního staršího p. JUDra. Julia Grégra na zavedení her pro českou školní mládež, prozkoumavši návrhy užší komise, usnesla se navrhnouti radě městské: 1. aby zavedla hry pro školní mládež českou, neboť největší část sborů učitelských vyslovila se pro zavedení; pouze čtyři sbory vyslovily se neurčitě a 3 sbory proti zavedení. Námitky shledány zcela bezdůvodnými; 2. aby zavedení her dětských byla záležitost soukromá, úplně od školy odloučená a účastenství v nich dobrovolné, k nimž dítky ze školy voděny nebudou. Učitelstvo má právo ku hrám dohlížeti; 3. aby k organisování dětských her zřízeno bylo 10členné kuratorium, jehož členové by voleni byli na tři roky. Do kuratoria toho povoláni buďtež: a) 4 zástupci učitelstva, b) 2 zástupci obce, c) 2 zástupci tělocvičných spolků, d) 2 lékaři. Pan ředitel Březina upozornil na to, že bude nutno na cvičištích postarati se o pomoc lékařskou. Kuratorium volí učitele čili dozorce her, kteří by měli dříve prodělati 7denní kurs, jehož plán vypracuje kuratorium, přiberouc sobě pro ponejprv odborníky; 4. pokud se týče míst, kde by se hry konati měly, uznávají se za vhodná tato místa: 1. před budovou školní na Letné, II. místo u školy na Maninách, III. Marianské hradby, IV. Nebozízek, V. Vyšehradské hradby, VI. louka před školou Hrádeckou, VII. Židovský ostrov, VIII. Střelecký ostrov, IX. Primatorský ostrov, X. Štvanice, XI. Jezuitská zahrada. Radě městské doporučuje se dále, aby pro začátek upravena byla z těchto míst tři místa ohražená. Tato místa vybéře pak kuratorium; ostatní místa nechť přibírají se postupně, až jak se toho potřeba ukáže; 5. dále doporučuje se ku schválení, aby pro každé z navrhovaných tří míst ustanoven byl jeden honorovaný cvičitel a jedna honorovaná cvičitelka, z nichž každý musí býti paedagog a znalý tělocviku. Úkolem těchto cvičitelů bude naváděti, říditi hry a dozírati k nim; 6. aby hry začínaly záhy z jara a potrvaly až do zimy, kdy napadne sníh a k[illegible] naly se odpoledne po škole. K návrhu městského fysika p. dra. Záhoře doporuču[illegible] se dále, aby zatím na jednom z výše dotčených tří míst navrhovaných ku konán[illegible] her pro případ nepohody zřídila se budova krytá, proti větrům a dešťům chráněn[illegible] jinak otevřená a mimo to na místě tomto aby zřídila se pro léto sprcha, p[illegible] zimu kluziště; 7. dále doporučuje se, aby od případu k případu pořádány byl[illegible] společné výlety, ovšem v školním roce v prázdných dobách, a aby dle možnos[illegible] při výletech těch, šetříc opatrnosti, dálo se společné koupání; 8. aby jedno[illegible] v roce demonstrovány byly na větším cvičišti hry generální přede tváří širší v[illegible]

řejnosti, s čímž by později spojeny býti mohly národní slavnosti dětské; 9. dále enketa vyslovuje přání, aby na hrách vyrostlejší mládeže členové kuratoria a páni obecní starší brali účastenství tím, že by sami na místě hry tu a tam sebou prodělávali a tak mládež ku hrám nabádali; 10. dále se doporučuje, aby rada městská na úpravu cvičišť a vůbec na první kroky zařizovací věnovala na rok 1892 částku aspoň 1000 zl.; 11. a aby se započalo hrami na jaře 1892

— **Přednášky ze slavistiky** v letním semestru r. 1892. Na universitě Černovecké: Em. *Kałużniacki:* Nauka o tvorbě kmenův v slovanštině. Novější literatura jižních a západních Slovanův. Št. *Smal-Stocki:* Dějiny rusínské literatury XI. a XII. věku. Četba starorusínských památek a vybraných plodův novějších spisovatelův.

* * *

— **Školstvo na českém sněmě zemském.** Na národní školy k účelům vyučovacím navrženo je 6,449.386 zl., pro školy soukromé právem veřejnosti nadané 42.400 zl., reálným školám v Litoměřicích, v České Lipě, v Rakovníku, v Budějovicích (vydržuje Matice školská), v Praze (městské) a v Roudnici po 5000 zl., gymnasiu ve Vys. Mýtě, v Pelhřimově, v Čáslavi a v Novém Bydžově po 2000 zl., reálnému gymnasiu v Třeboni 1000 zl. Museu království Českého navrženo opětně 10.000 zl. Pro pokračovací školy průmyslové navrženo 63.300 zl., pro průmyslová musea 22.500 zl. (v Praze méně o 2000 zl. mimořádné podpory než v r. 1891 a stejně s Libercem, totiž 8000 zl.), pro řemeslnické školy 24.200 zl.

— **Konkursy.** Místo zatím. učitele klass. filologie (s češtinou) na akad. gymn. v Praze a na gymn. Klatovském; zatím. učitele zeměpisu a dějepisu na gymn. Litomyšlském a reálce Pardubické; zatím. učitele frančtiny a češtiny na reálce Jičínské; skut. učitele mathematiky a fysiky na gymn. v Praze na Spálené ul. a na vyšš. gymn. Brněnském; skut. učitele klass. filologie na vyšš. gymn. Brněnském, Uherskohradišťském, Kroměřížském, Valašskomeziříčském (s filosof. propaedeutikou); skut. uč. zeměpisu a dějepisu (s němčinou) na niž. gymnasiu Brněnském; skut. uč. češtiny a němčiny na gymn. v Přerově a Třebíči; sk. uč. němčiny (s klass. filologií) na gymn. Olomúckém.

* * *

— Před pražskou zkušební komisí pro zkoušky kandidátů **učitelstva tělocviku** na školách středních a ústavech učitelských počnou příští obojjazyčné zkoušky 8. června. Kandidáti nechť podají žádosti do konce května ředitelství komise (Ječná ulice č. 517—II.) a přihlásivše se osobně den před zkouškou složí taxu 15 zl.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnosť nauk.

V pondělí dne 22. února v třídní schůzce přednášel vládní rada V. V. Tomek „O Alexandrovi a Podvinském odpravených v Praze 1490“.

Dne 7. března 1892 četl prof. Fr. Prusík rozpravu svého syna Bořivoje: „Episoda o boji se saní v Brněnské legendě o sv. Jiří“. Spis. zkoumá, z jakých pramenův čerpána episoda, jež se nenalézá v lat. legendě, již básník Brněnské legendy po česku vzdělal; i dochází výsledku, že vzata jest episoda ze samostatné legendy o boji se saní, jakých jest dosti známo.

(Třída mathem.-přírodní.) V pátek dne 18. března předložil prof. dr. K. Vrba pojednání pp.: F. G. Teixeira „poznámka o elliptických funkcích“; C. Zahálka „o bludivých valounech a o gagatu ve smolném uhlí od Proboštova“; Fr. Rogel „příspěvek ku theorii vyšších integrálů“.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Třída druhá, mathematicko-přírodovědecká konala schůzi 26. února o 5. hod. Prof. dr. Ed. Weyr předložil pojednání Ch. Hermita „O transformaci funkcí elliptických“. Prof. MUDr. A. Spina předložil práci stud. med. J. Vejnara „O chování se methylenové modři k leukocytům“. Výklad prof. dra. L. Čelakovského: „Nauka o květenství na základě deduktivném“. Běžné záležitosti administrativní.

Třída II. (mathematicko-přírodnická) měla v pátek dne 11. března t. r. o 5. hodině schůzi. Práce předložili řádný člen prof. dr. Schöbl vzácný případ kožního rohu oka (cornu cutaneum plicae semilunaris), dále Jul. Stoklasa: studie o monomagnesiumfosfátu II. Ke konci schůze předchozí podána monografie docenta dra. Počty o mechovkách z korycanských vrstev pod Kaňkem u Kutné Hory. Po té záležitosti administrativní.

Akademie shromáždila se *na oslavu třistých narozenin J. A. Komenského* v sobotu dne 26. března o půl páté hodině v pantheonu musea království Českého. Vykládal v I. třídě prof. dr. Jos. Durdík „O pansofii Jana Amosa Komenského“, pak ve III. třídě ředitel Karel Tieftrunk „O zásluhách J. A. Komenského v literatuře české“.

* * *

Spolek ku podporování chudých žáků středních škol pražských měl v sobotu 20. února o 5. hod. odpol. dvacátou šestou výroční valnou schůzi v místnostech akademického gymnasia za předsednictví dra. Budila. Ze zprávy výroční uvádíme: Od dobrodinců darováno bylo spolku 290 zl. 50 kr. a sice věnovali: Česká spořitelna 100 zl., dědicové Vinc. Rotta 100 zl., arcibiskup a kardinál hr. Schönborn 50 zl., po 20 zl.: Občanská záložna v Praze, Občanská záložna v Karlíně a svatováclavská záložna v Praze; ostatní dary byly menší. Základní jmění čítá 1100 zl. Pokladna vykazovala koncem roku 1891 ve spořitelně 288 zl. 30 kr. a v kuponech 23 zl. 16 kr., celkem 311 zl. 40 kr. Příjem obnášel 646 zl. 72 kr., vydání 335 zl. 32 kr., z nichž 313 zl. rozdáno bylo chudým žákům na 11 středních školách v Praze. — Zpráva byla schválena, načež vykonány volby.

Akademie věd v Krakově.

Ve zprávách za únor roku 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Slovník nářečí Kamčadálův, bydlících nad řekou Kamčatkou (J. Radliński). O poésii Leopardiově na základě současných proudův literatury evropské (M. Zdźechovski). Geologický atlas Haliče (E. Dunikovski). Příspěvek k fysiologii míchy žab (A. Beck). Míšenci koniklecův (K. Mičyňski). O zásadách početní theorie Hoene-Vroňského (S. Dickstein).

Personalie.

Professor čes. gymnasia v Praze na Spálené ulici, Jaroslav *Sobička*, jmenován ředitelem c. k. akad. gymnasia v Praze.

Krajané naši na Rusi J. *Vojnár*, prof. v Oděse, J. *Jursa*, prof. v Berdi... na Azovském moři, byli vyznamenáni řádem sv. Anny 3. tř.

Opravy chyb tiskových.

Na str. 138 řád. 21. a 24. čti Rokytnice, Rokytnicku místo Roch..., Rochlicku.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

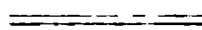
vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5

PROGRAMM
literárního odboru
národopisné výstavy československé.

II.

Sekce pro jazyk český všímati si bude jednak historické stránky, rozšíření a rozvoje českého jazyka od nejstarších dob až po naše časy, jednak dialektického rozdělení a rozšíření českého jazyka v dobách našich.

Na výstavě znázorní se vyziskaný material diagramy a mapami. A sice:

A) Část historická.

a) Schemata:

1. Jazyk nejstarší do Husa.
2. Do Bratří (Komenský).
3. Do konce 18. století.
4. Do r. 1848.

b) Mapy jmenovitě:

1. Hranice jazyka do husitských válek.
2. " " " protireformace.
3. " " " konce 18. věku.
4. " " nyní.

B) Stav nynější.

a) Schemata;

1. Dialekty české.
2. " moravské.
3. " slezské.
4. " slovenské.

b) Mapy:

1. Hranice dialektů českých.
2. " " moravských.
3. " " slezských.
4. " " slovenských.

C) Část různá.

1. Tabulka krajových názvů dialektických.
2. Znázornění, pokud odpovídají nynější dialekty starým kmenům.
3. Znázornění příbuznosti dialektů.
4. Literatura o českém jazyce znázorní se:

a) diagramem (chronologickým),
b) vyložením spisů jednajících o dialektech, nebo
c) psaných dialekty.

Sběratelův materialu prosíme, aby dbali obecných pravidel, jež tuto uvádíme.

Obecná pravidla sběratelům.

1. Psáti vždy přesně tak, *jak lid vyslovuje;* je-li zvláštní odchylka od řeči spisovné, vyznačiti ji.[1])

2. *Sbírati vše dobré i špatné.*[2])

3. Ptáti se vždy ve větách jako nahodile. Zapisovati *ihned v celých větách* jak co přijde, *ne* podle paměti. Napsané kontrolovati vyptáváním se jiných. Různosti značnější podati vedle sebe.

4. Vždy určitě vyznačiti *místo* (město, ves, samotu atd.) a pokud možno *osoby*, od nichž co pochází, a *čas*, kdy se sbíralo. (Pokrač.)

---

[1]) Jenom kde i ve spisovné řeči odchyluje se výslovnosť, netřeba i v lidové řeči psáti na př.: gdo, bůch, dup m. kdo, bůh, dub a j. Nevymýšletí zvláštních značek (písmen), nýbrž užiti raději skupin na př.: mňesto, dobryj (ne dobrej) a p.

[2]) Obraceti se hlavně na lidi staré a usedlé, kteří buď nikdy nebo málo bydleli mimo rodiště, kteří nejsou vyškoleni, nebo již setřen s nich školní ráz a paměť. Pokud možno hleděti tu chudších tříd.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNIK VI. SEŠIT 5.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 1. května 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

O prostředcích, jimiž možno podněcovati u žáků škol středních, zvláště reálních praktickou znalosť přírodnin.

Uvažuje *Josef Dědeček*.

(Dokončení.)

VII. Praktická cvičení.

Bylo-li dostatečných důvodů pro zavedení *praktických cvičení v lučebné laboratoři*, zasluhuje i popisná přírodověda vším právem podobné instituce.

Cvičení v laboratoři chemické doznávají již svým jmenem „praktická“, že se žákům vyšších tříd škol reálních dostatečné praxe v oboru lučebném nedostává a že nestačuje pouhý názor na experimentování učitelovo ve škole, nýbrž že nutno vlastní manipulace žákův, by nejen veškerých přístrojův ale spolu s nimi zároveň i theoretických znalostí svých užívati dovedli.

Nedostatek podobné praxe jakož i čas pro ni určený cítí se v odborných kruzích přírodovědeckých všeobecně, neboť jest holou nemožností věnovati této stránce tak objemné nauky zaslouženou míru doby z toho času, který jest jí osnovou v každé třídě vyměřen. Vždyť jest učiteli věru že v potu tváři přičiniti se, aby při stávajících poměrech vůbec stačil v jednotlivých terminech předepsanou látku dle školní knihy jednak *násorně* probrati, jednak veškeré žáky z ní *důkladně* prozkoušeti!

Jest arci pravda, že i při této tísni časové dovede učitel použiti vhodné chvíle, aby tu a tam některý praktický návod připomenul, že v příhodném okamžiku žákům vylíčí, jak se na př. čerstvá rostlina lisuje a pro herbář upravuje, nebo jaké manipulace ten který živočich vyžaduje, než se do sbírky založí. Ale to vše opět jsou jen pouhá slova, od nichž ku praktickému slušnému provedení ještě jest daleko!

A pak nejde tu pouze o zakládání sbírek, ale o mnohé jiné prakticky důležité momenty, které s racionelním vyučováním přírodní vědy nevyhnutelně souvisí a z nichž pro úsporu místa aspoň dva nejdůležitější naznačujeme: 1. určování přírodnin a 2. mikroskopování.

Určování přírodnin nevymyká se jako takové z rámce učebné osnovy středních škol, ale musí se zatlačovati až na nejkrajnější meze času, jenž pro ně chvilkami může býti vym ěřen. Toť však příliš skromný podklad pro výcvik, jejž v tomto směru každý žák dostate čnou měrou míti má na prvním místě aspoň v botanice a zoologii — jakožto říších, různými a snadno přístupnými jednotlivci oplývajících.

Mikroskopování může se na ten čas také pouze obmeziti na (a to jen občasné) demonstrování drobných předmětů, ale nikoliv na vyhloubání jádra,

jež by nemělo zůstati žákům vyšších tříd zatajeným. Zkrátka, tak jak věci jsou, žák reální nemůže, leč jen v době mimoškolní, seznámiti se s manipulací mikroskopickou, neřku-li by mu mohly býti dány pokyny o praeparování různých přírodnin, aby se hodily k drobnohlednému pozorování.

Pro praktické cvičení v chemické laboratoři se vybírají žáci k nim ochotně se přihlašující, a dvě hodiny týdně jim věnované počítají se odborníku učiteli do počtu hodin týdenních.

Domníváme se, že kdyby se i popisné přírodovědě rovné výhody dostalo, mohla by tato pak odchovati ve všech svých oborech a jejich směrech důkladněji prakticky obeznalých kandidátů pro veškerá odvětví životní.

Závěrečná úvaha.

Uvedenými methodami, domnívám se, docílila by se a snad ještě nejspíše provedla nejpalčivější stať z veškerého úspěchu, jaký míti má studující mládež z přírodní vědy pro veškerý svůj život a jejž předem nazvali jsme *praktickou znalostí přírodnin.*

Ale veškeré prostředky tyto, shrneme-li je summou v jedno: *demonstrace ve škole — výstavní skříně a podobné — občasné pokyny, kde mohli by žáci zajímavé přírodniny spatřiti — návštěvy místních závodů, sbírek a pod. — vycházky do přírody — a vzájemná výměna přírodnin* — vše to namířeno pouze ve prospěch nynější (v podstatě s odchylkami již po celých sto let u nás trvající) osnovy učebné — ale namířeno též na přílišné přepínání sil odborníka, kterému plnění věčšiny těchto pokynů (z části známých a dle možnosti i zachovávaných) připadá na dobu jeho mimoškolní prázdně, nebo-li na čas jeho zotavení, neřku-li jeho rodině vyměřený.

A levíme-li z onoho saekula, v jehož první polovině přírodní vědy byly na ústavech středních v jakémsi stavu „incurrendo“ neboli čas od času „extra statum“ — a začneme-li s jejich poměry chladně účtovati teprve od roku 1850, tu přicházíme ku dvojímu zcela jednoduchému úsudku: 1. že praktické výsledky, jichž druhdy docíliti se mohlo vyučováním přírodovědy při tehdejším známém skromném stavu učebnic, učebných pomůcek a při výši, na jaké i výsledky bádání přírodního stály — *na ony doby* jevily se býti velmi příznivými v nižších 2—3letých školách reálních a 2. že osnova přírodní vědy na úplných školách středních mimo nepatrné změny stojí na témže stupni, na němž stála okolo roku 1850—1856! Jediná změna, jíž zakoušela, týkala se překládání jednotlivých odborů přírodních ze třídy do třídy a pak někdy ubírání nebo přidávání, ne-li opět ubírání hodin přírodopisu určených.

Poslední takové změny a sice *ubrání 2 hodin přírodopisu* třídám vyšších škol reálních zakusili jsme počínajíce rokem 1888, kdy obě hodiny vedle jiné třetí přidány byly k vyučování tělocvičnému.

Když tehdy podati měli učitelští sborové středních škol své v této věci dobrozdání, nerozpakoval se nikterakž pisatel této úvahy a podal o své újmě (r. 1886—7) dobrozdání v tom smyslu, *že by se dvě hodiny ze tří, jichž tělocviku ve vyšších třídách se nedostávalo, mohly ujmouti celkovému počtu*, t. j. *dvanácti hodinám přírodopisu* tak že by tento pro příště *v pěti třídách* (dotud v 1., 2., 5., 6. a 7. třídě) reálních mohl míti pouze *10* hodin týdenních.

Avšak tuto újmu dvou hodin mínil navrhovatel ve svém zdání prospěšněji nahraditi tím, že by na účet oné ztráty mohl přeložiti se veškerý přírodopis do pěti prvních po sobě jdoucích tříd školy reální — bera si v té věci za vzor mnohaleté zařízení středního školství *říše německé*, ale že by pak nutno bylo, aby v prvních třech až čtyřech třídách pokračovalo se *v zoologii i v botanice zároveň* — v každém tom odboru po některou čás školního roku — asi tou methodou (opakovací a doplňovací), jakou se přírodní vědě a zajisté že s prospěchem na školách měšťanských vyučuje. Po-

slední rok nebo $1\frac{1}{2}$ roku — tak děje se v Německu a tak navrhováno i r. 1886—7 — mohl by se věnovati *odboru mineralogickému.*

Důvod k návrhu onomu u pisatele téhož byl tedy dvojí:

a) získání dvou hodin jinému neméně důležitému odboru školnímu a

b) soustředění učiva přírodního na jediný uzavřený pětiletý termin místo dosavadního *stupně nižšího* a po něm *po třech* (v zoologii a v botanice) a po *čtyřech a půl* letech (v mineralogii) následujícího *stupně vyššího.*

Z důvodu *b*) vyplynul by však ještě jiný, třetí a čtvrtý důsledek t. j.

α) že by veškeré tři odbory přírodní vědy s méně ukvapeným tempem byly projednávány a

β) že by aspoň dvěma těm odborům, totiž zoologii a botanice dostalo se poměrně spravedlivějšího podílu na době, která by jim pak věnována býti mohla, než dosavadní poměry připouštějí.

Oba důsledky, *α* i *β*, žádají náležitého objasnění.

Ukvapené tempo, jež hlavní jest protivou snahy předepsaných instrukcí přírodopisných, má tu význam ten, že v obou prvních třídách reálních (a v prvních pěti semestrech tříd gymnasijních) probírají se nyní všecky tři říše přírodní a to v pořádku, jenž vyměřen jest více na příhodnou dobu roční, nežli na duševní pokročilost žáků — o *dosud* nevhodných čítankách v reálkách užívaných ani se nezmiňujíce.

Známo, že *po zoologii* projednávané ve 3 hodinách týdenních následuje ve druhé třídě reální v prvním běhu *nerostopis* a ve druhém *botanika*, každý odbor po 3 hodinách týdenních. — Na gymnasiích však protahuje se učivo přírodní odborem *nerostopisným* až do konce prvního běhu třetí třídy.

Svrchu tak pojmenovaná ukvapenost nepokládá se tuto snad na škodu *theoretického vědění*, jehož za ten čas průměrně schopný žák získá v míře slušné — ale na závadu *praktické znalosti přírodnin*, o niž v tomto pojednání běží a která oním ukvapeným tempem právě nejvíce trpí.

Kterak a proč, toť zcela přirozeno a to následkem pouhé učební osnovy — a kalkulace žákův. Dle osnovy věnují se oba běhy první třídy reální nauce o živočišstvu, která uzavírá se záhy před rozpuštěním žáků na letní prázdniny. Že vše, co tento odbor pro onu třídu předepsaného chová, žáci ve stavu živém ve všech podobách proměny průběhem školního roku spatřiti nemohli, jest (nehledíce ku tvarům cizokrajným) zcela přirozeno. A to z té jednoduché příčiny, že Tvůrce nepostavil na svět jen takové živočichy, kteří by pouze po čas školního roku (od r. 1780—1880 na různý čas pošinovaného) ať bez proměny nebo s touto v dospělém stavu se objevovali. Mnohý úkaz živočišný dospívá teprve o prázdninách, jiný docela až v podzimku po nich — a v tomto přirozeném opozdění právě ta chyba, že ujde pozornosti školáka, který, a byť i pro odbor nejvýše byl zaujat, *pro tu pouhou vzpomínku, že v nastávajícím běhu nebude ve škole zoologii vyučováno* [která opět dojde na řadu až *po třech* letech], *ztrácí pro onu živou věc zájem* — a začíná *snad* všímati si odboru proň nového, mineralogického, na potkání při nejmenším sotva poutavého!

Kdyby aspoň pro letní běh budoucího roku něco si zahospodařil a sebral trochu materiálu *rostlinného z květeny letní a podzimní*, která by mu přišla pak velmi vhod, poněvadž se o ní ve škole jedná pouze od jara do leta, ve kterém čase tedy v čerstvém stavu do síně školní dostati se nemůže.

Ale snadno sice sbírati, avšak nesnadno s čerstvou rostlinou zápoliti, aby usušena vypadala k světu. Vždyť to mladík ten dosud nedovede, poněvadž byl dotud zabavován pouze živočišstvem! I nechá posléze po nezdařených pokusech i této zábavy ať z kratochvíle, ať z náklonnosti k věci provozované — a očekává klidně budoucích věcí. A ty objeví se koncem února v podobě výkladů o rostlinách. V té době (a přihazívalo se to před věky i v samé Praze již o Božím hodu vánočním) může sice vypučeti ten onen kvítek, na němž by žák z vlastního názoru počátky rostlinopisu seznával

— ale z pravidla pučí všude a v pohorských městech zvláště svrchovanou měrou nejbělejší výkvět sněhový — jehož vůbec nemožno za vzor čerstvého materiálu botanického užiti.

Čeho má se ten ubohý školní botanik chopiti, kdy vše pod sněhem a přece nutno hodiny botanice vyměřené právě jen této vědě věnovati! ? — Nechá předměty nápadnější, poučnější a snad i poutavější — nemaje jich — stranou a počne probírati přírodniny svou organisací z části tajuplné předem, nebo-li z příma řečeno: učitel počne popisovati rostliny *tajnosnubné* a po nich, neulevila-li zima dosud, rostliny *jehličnaté* — a pak teprve, byla-li Vesna již příznivou, zaboří se do nauky o kvetoucím rostlinstvu.

Ale není-li jaro dosud příznivé, co tu počíti *s názorným* vyučováním rostlinstva? Zajisté nezbývá, než vytloukati klín klínem i na dále a jednati o kořenech, stoncích, lupenech, květech a plodech — jakých ústrojů žáci po ten čas ve škole v čerstvém stavu málo-spatřili — *tedy o všech ústrojích rostlin tropických*, kolik jich kniha pro II. třídu školy střední obsahuje — anebo začne popisovati takové *rostliny domácí*, které, buď že se v okolí nevyskytují, nebo že se tu objevují až po ukončení školního roku, žáci beztoho pouze dle sušených exemplářů, ne-li pouze dle vyobrazení, nuceni budou poznávati! To vše, prosím, může nastati následkem nepříznivých poměrů jarních a na úkor přesnému znění instrukcí — a může také potrvati až do konce dubna!

Nyní však konečně Vesna přece zvítězila a vynasnažuje se pilnou prací nahraditi, čeho obmeškala. A tu nastává teprve pravý rej a kvap a výběr, čeho dříve se chopiti, než opět zanikne — a než školní zvonek poslední hodinu školního roku — leckdes to bývá již koncem června (!) — slavnostně odzvoní.

Takto ukvapenou cestou zjednává si žáček reální školy prvních známostí o všech třech říších přírodních. Vše kmitá se před jeho neokoukanými (ač někdy důkladně „vykoukanými") zraky jako v nejpestřejším kaleidoskopu. On viděl mnoho a snad i vše možné, on slyšel o všem, co slyšeti měl, on snad vždy a v čas všemu dostatečně se naučil — ale on nepodržel! Těch pestrých dojmů na dobu 2 ročníků školních bylo přes příliš mnoho, aby ještě vedle nauk jiných aspoň z půle uvíznouti mohly v mladistvé mysli jeho a tím samým i ještě dojmům, jimž mimo školu podléhá.

A pod mohutným vlivem různých kvapných dojmů těch a při fysické rychlé proměně celé jeho organisace dočká se student v páté třídě nové serie nauk přírodních, ve kterých se tam *na základech* prve zbudovaných dále a vědečtěji stavěti má.

Jest však otázka, *kolik že zbylo* z oněch, sám pán Bůh ví, že velmi pracně budovaných základů? — A druhá otázka: *kolik různých mistrů* stavělo na základech vědění přírodního těch žáků, kteří sešli se konečně ve třídě páté? — A třetí otázka: *lze-li očekávati, aby žáci mimo studování jednotlivých lekcí* (i při rozumném zkoušení zadních partií), *věnovali přírodní vědě, počítajíce na okolnost, že přírodopis maturitní zkoušce nepodléhá, té píle*, jakou jest jim věnovati u předmětů, z nichž maturitní zkouška se skládá, a mohou-li realisté při známém celotýdenním zaměstnání školním míti tolik času, aby jej shledávání přírodního materiálu věnovati a tím se v praktické znalosti přírodnin utvrzovati mohli?

Posuďmež nyní, s jakými výsledky pracovati by se mohlo, kdyby p spůsobu osnovy sousední říše zavedlo se u nás kursivní vyučování přírod pisu, jímž by poděleno bylo asi pět prvních tříd po dvou hodinách týdennic tak, aby celá zoologie s botanikou i tělověda lidská (snad se základy zdrav vědy) probíraly se asi v prvních čtyřech a půli ročnících — mineralogie s ge logií pak v posledním, nebo ve spojení s chemií ještě v následujícím běh

V zájmu praktického vědění, jež i tu s hojnou theorií by šlo ruk v ruce, musilo by se již z této příčiny získati více úspěchů, poněvadž by

tím samým živil a podněcoval u žáků *nepřerušovaný zájem pro vědu přírodní*, jenž by od semestru k semestru pobádal žáka i k ochotnému schraňování přírodnin i aspoň k bedlivějšímu jich pozorování.

Věčší tento úspěch stavěti by se mohl i proto na pevnějších základech, že by se na př. pro *první běh* nauky zoologické vybrala k popisování serie asi 25 kusů nejznámějších a nejsložitějších živočichů *ze třídy ssavců a ptáků*; pro *druhý běh* (v zimním semestru II. třídy) serie asi 70 i více druhů ostatních ssavců a ptáků na základech z I. běhu popisovaných s připojením význačných tvarů *plazů, obojživelníků a ryb* — a zároveň s určováním jich dle malého klíče; pro *třetí běh* (ve III. třídě) připadl by výběr *hmyzů*; pro *čtvrtý* běh výběr *měkkýšů* (ač jdou v soustavě před hmyzy) a ostatních důležitějších živočichů. Po té by následovala anatomie veškerého živočišstva s tělovědou i zdravovědou v *semestru pátém*.

Podobného roztřídění a pokračování od složitějších tvarů k jednodušším a zároveň užívání klíče k určování rostlin a přehledné stati o anatomii a fysiologii vyžadovala by zároveň i botanika *pro semestry letní*.

Toť arci pouze stručný náčrt, jak by v tom případu jednotlivé odbory popisné přírodovědy rozděleny býti *mohly, a jest to vlastně opis učebné osnovy středního školství říše Německé*.

Že ostatně snaha po jadrných opravách naší učebné osnovy, celkem již 40leté, nepropuká na veřejnosť teprve letošním rokem, ale jest již po delší čas předmětem i veřejných rozprav i úředních úrad a enket, jest věcí známou. Byl-li i přírodopis pojat v poradu enkety Vídeňské a co o něm bylo sneseno, neznáme, bude-li však nauce přírodní na gymnasiích Haličských spomoženo, zavede-li se na nich dle návrhu enkety z r. 1879 v 1. seš. ročn. VI. tohoto časopisu vylíčeném zoologie ve třídě *třetí*, botanika ve tř. *čtvrté* a mineralogie s chemií ve tř. *páté*, tak že by přírodopis oněmi třemi ročníky byl vyčerpán, o tom věru že netroufáme si vážného soudu pronésti, to tím méně, že neznáme týdenní počet hodin oněm předmětům vyměřených.

Dospívajíce k zakončení své úvahy, nemůžeme se tajiti ještě s jedním návrhem, jenž by, náležitě provozován, při dosavadním stavu přírodní učebné osnovy sotva asi minouti se mohl se žádoucím účinkem na praktickou znalosť přírodnin u mládeže studující.

Přišlo nám totiž na mysl, nebylo-li by záhodno předepsati *jakési normální sortimenty přírodnin, jež by žáci, známkou prvního stupně z prospěchu klassifikovaní nutně znáti musili.* Jinak řečeno: aby žák, jenž na základě odpovědí zasluhuje známku *dostatečnou* nebo *dobrou*, zároveň vyznal se v pojmenování *určitého počtu* druhů rostlinných, živočišných nebo minerálních; pakli by toho nedovedl, nechať sníží se mu kalkul o jeden stupeň, tedy *při dostatečných* theoretických vědomostech na *nedostatečnou*. Tento výběr přírodnin pro žáky dostatečné a dobré obsahoval by kollekci *druhů nejobecnějších*.

Pro žáky *chvalitebně* nebo *výborně* odpovídající pořidila by se druhá příruční sbírka, obsahující (možno-li) zástupce *všech v knize školní popsaných, zejmena však domácích druhů přírodnin*, jichž poznáním zabezpečil by si žák onu zasloužencu, v opačném případě však známku sníženou.

Namítá-li někdo, že v této záležitosti náleží jediné souditi zkoušejícímu učiteli, tuť jako by s reservou tento návrh zároveň schvaluje, ale přece nerad by škodil žákovi, jenž v jiném ohledu aspoň dostatečné známosti prokázal! A proto právě míníme, že tuto podaný návrh aspoň zralé uvážení zasluhuje.

Takovýmto normálním sortimentem přírodnin a svrchu vylíčenou methodou zaměňovací, jakož i občasnými dalšími vycházkami aspoň s výběrem žáků do širšího okolí, všemi těmito prostředky, domníváme se, že by mnohý námi vylíčený nedostatek sám sebou a hravě ustoupil místa celejšímu a důkladnějšímu poznávání veškerenstva, jehož jmeno jest — ***příroda***.

O češtině na ústavech německých.

Psal *Augustin Ritschel.*

Na 58 středních školách s vyučovacím jazykem německým, jichžto výroční zprávy byly pisateli těchto řádek po ruce, navštěvovalo ku konci školního roku 1890—91 nezávazné vyučování jazyku českému 4968 žáků. Mimo to se učilo jazyku tomu ještě na 9 jiných středních školách německých v Čechách i na Moravě, jichžto programmy buď nevyšly buď nebyly přístupny. Tedy daleko přes pět tisíc žákův německých gymnasií a reálek nabývalo znalosti druhého jazyka zemského a počet ten po kolik let se valně neměnil. Nezapomínejme však, že v něm obsažena je také část žactva národnosti české, studujícího na ústavech německých. Na některých těch školách, jako v Budějovicích na R., v Uh. Hradišti na G., v Hranicích na G., v Jihlavě na G., v Kroměříži na G., v Lítoměřicích na R., v Opavě na G., v Mor. Ostravě na R., v Prostějově na R. dělo se vyučování češtině v skupinách dle mateřského jazyka oddělených. Přes to vše dokazuje číslo nahoře uvedené, kterak dosti velký počet obecenstva německého si přeje, aby se jejich synové přiučili jazyku národních sousedů. A byl by věru počet ten ještě mnohem hojnější, nebýti tolikerých příčin na úkor vážnosti jazyka českého.

Hlavní příčina nevážnosti češtiny jako předmětu vyučování vězí v tom, že přestala býti jazykem obligátně vyučovaným na gymnasiích a reálkách německých. Pro tolikeré jiné věci zbývá málo času a chuti učiti se nesnadnému jazyku českému. Mimo to je dosti vedlejších důvodů pohotově, ježto zrážejí žactvo německé od návštěvy nezávazného předmětu toho.

Především vniká do hlubokých vrstev občanstva přesvědčení skutečnými událostmi málo zviklané, že češtiny pro život není mnoho třeba, že se bez ní každý Němec snadno obejde. Potom zavládly u velké části vzdělaného obecenstva německého náhledy a předsudky čtenářstvu „Kroka“ částečně snad povědomé, ale částečně snad přece poněkud nepovědomé, než pro nás řádného povšimnutí hodné.

1. Čeština je prý jazyk nad míru těžký. Stížnosť ta ovšem není bez podstaty. Proti jazyku německému oplývá čeština skutečně ohromnou rozmanitostí tvarů grammatických, zejmena deklinačních a kromě toho liší se rozhodně i skladbou. S uznanou nesnadností jazyka českého nebyly učebné knihy v náležitém poměru. Vedle mnohých zevnějších důvodů, jichžto uvažovati není tuto na místě a které ku konci sedmé desítky našeho století spůsobily, že druhý zemský jazyk byl z řady naprosto závazných předmětů vypuzen, nebyl na posledním místě ten, že učení češtině pro nedostatek vhodných učebnic a pečlivě vypracované osnovy bylo namnoze německým žákům skutečně obtížno. Učilo se jazyku tomu více méně jako jazykům mrtvým podle soustavy přísně grammatické. Ovšem někteří žáci i ryze němečtí nabyli přese všechnu nedokonalosť učebního postupu jakés takés znalosti češtiny během celého studia v městech, kde se mnoho česky mluví, a zásluha o to nepatřila nejvíce škole, než ustavičnému živému hovoru k němuž jich ponoukalo okolí. Jinde však, kde se převahou nebo skoro výhradně německy mluví, byla učba ta netoliko málo prospěšná, ale i velmi

trapná. Tehdy by bylo věru nemalou zásluhou bývalo, kdyby se někomu bylo podařilo vypracovati učební knihu jazyka českého pro německé žáky, jež by stačila potřebám a svým zařízením usnadňovala vyučování a dovedla buditi zálibu v češtině. Když potom češtině na německých gymnasiích a reálkách ubylo vážnosti předmětu obligátního, mizel též podnět k práci tak obtížné, jako sestaviti učební knihu, jež by hověla potřebám žákův národnosti německé a zároveň by byla na výši pokroků, učiněných v methodě učení jazykům živým.[1])

2. Námítka, kterou často možno slýchati, tvrdí, že dělá česká řeč německým mluvidlům nepřekonatelné obtíže. O tom třeba promluviti. Jisto je, že při značném rozdílu hlásek obou jazyků se nepodaří snadno, aby za krátký čas pronášel správně a idiomaticky české věty žák, jehož mluvidla dotud skoro výhradně byla uvyklá zvukům jazyka německého. Ale rovněž jako se dovede Němec naučiti výslovnosti francouzské a anglické aspoň potud, pokud k vůli zřetelnosti toho žádati můžeme, není podobný požadavek ani při češtině bez podstaty. Mimo to učí zkušenost, že obtíže české výslovnosti při vhodném návodu snáze se překonají, nežli se obecně myslí. Arci nutno vniknouti do pravé povahy hlásek, vystihnouti rozdíly hlásek v obou jazycích stejnými písmeny označovaných a buditi v žácích vědomí těchto rozdílů. To-li se podařilo, je více než polovic překážek odstraněno. Mluvidla podporována zostřeným a vytříbeným sluchem snáze novým hláskám uvyknou. Ostatně je mnoho pouhá báje. Ode dávna na příklad platí *ř* za český šibolet, a ejhle, skoro každý Němec v Čechách i na Moravě naučí se hlásku tu dříve pronášeti správně,[2]) nežli mnohý Slovan ba i Slovák, příslušný kmeni československému. Aspoň tolik je jisto, že mnohem snáze a dříve si jazyk může oblomiti tolik, že dovede pronášeti hlásku *ř* ne-li naprosto bez vady, tedy přece snesitelněji a zřetelněji, nežli se mu to podaří s jinými hláskami, na příklad *ň*. Ještě trudnější je práce navyknouti Němce, aby důsledně šetřil rozdílu zvučných *b*, *d*, *z*, *ž* a nezvučných *p*, *t*, *s*, *š* a rozeznával je důsledně.

Rozhodnější obtíže způsobují německým mluvidlům slabiky tvořené hláskami *l* a *r*, zejmena jsou-li přízvučné. Tu zas je velký rozdíl. Dle sluchu navykne si počátečník snáze slabikovati znenáhla *vl-na*, *pr-ší*, ale má-li čísti tištěná slova *vlna*, *prší*, nejraději říká asi jako vna, pší, poněvadž není tomu zvyklý, aby v písmě *l* nebo *r* dělalo slabiku. (Dokonč.)

---

[1]) Jisto, že dobrá kniha i žáku i učiteli velice usnadní práci; avšak dovedný učitel, který se zároveň s láskou věnuje studiu rodného jazyka, jest i při méně vhodně uspořádané knize s to docíliti přece lepších výsledkův než sebe lepší učitel, jenž by těch vlastností neměl. Proto závisí po našem mínění zdar učby jazyku českému na německých ústavech jednak od dovednosti učitelovy, jednak od jeho *důkladné znalosti* jazyka českého. Nemyslíme, že by jí neměli mnozí, třeba o tom neměli úředního stvrzení zkušební komise pro střední školy; než kterak se může dařiti učbě té tam, kde se učiteli kteréhokoliv odboru, jenž k učbě té nemá sám ni náležité přípravy ni zvláštní chuti, vnutí jen z toho důvodu — že umí česky?! Nebýti takých případův, jistě by se všude dobře dařila učba jazyku českému. *Red.*

[2]) Ostatek při výslovnosti takých „šiboletův“, jako *ř*, *ň*, *ď*, *ť* si Němec zhusta spíše jen domýšlí, že jich vysloviti nedovede, což ovšem opravdové pokusy jejich ochromuje; než kdyby se mu transkribovalo po jeho pravopise *rsch*, jistě by se toho „šiboletu“ s kličkou tak nelekal a brzo by se mu podařilo jej správně vysloviti, vždyť dosti často od rozených Němcův slýcháme vyslovovati *ř* za jejich *rsch*, aniž si toho ovšem jsou vědomi, tak na př. hiřhorn (Hirschhorn), unviř (unwirsch) a p. — Znám německou rodinu, jež maďarské jmeno své Nagy zcela správně vyslovuje nať (m. naď), ale napsal-li jsem české *nať* a předložil k vyslovení, znělo vždy natj neb najt. Nebo co jest hluku s naším „strč prst skrz krk“ a přece se Němec nebojí slov jako Klösterler (Bierhalle), jež vysloví Klö-str-lr — ale tu je rozdíl: jeť slovo německé! Tedy *domnění samo* působí zde největší obtíže. *Red.*

O zeměpise.

Píše Dr. *Josef Frejlach.*

Τῆς τοῦ φιλοσόφου πραγματείας εἶναι νομίζομεν, εἴπερ ἄλλην τινά, καὶ τὴν γεωγραφικήν. *Strabo.*

Máme za to, že nebude od místa dotknouti se v časopise tomto vědy, která u nás velmi zřídka na povrch se vynořuje a jež přece jest všeobecně nemálo důležitá. Podnětem i podkladem řádků těchto byly nám jednak vlastní zkušenosti, jichž jsme nabyli za doby studií gymnasijních i universitních, jednak různé práce odborné, jichž citování na tomto místě nepokládáme za nutné. Rozumí se, že o thematě svrchu uvedeném mohlo by se napsati mnohem více, než co tuto jest podáno; to, co pravíme, nepokládáme za něco zvlášť neznámého, aniž úplného.

Geografie byla prohloubena co do kvality a rozšířena co do kvantity teprve v dobách poměrně pozdních — je to věda mladá.

Širší kruhy se málo zajímaly o ni, nechávalyť ji učencům, neznajíce významu jejího pro vzdělání všeobecné. A přece je to věda, které náleží vynikající místo jak ve škole, tak v životě, ať již si na ni hledíme se stanoviska vědeckého anebo čistě lidského. Doba jejího rozvoje jest dlouhá, namnoze málo důstojná, jakož je tomu u věd přírodních vůbec.

Geografie nebyla dlouho ničím jiným než pouhým „popisem" země, byla to toliko, jak Cluverius ve své knize ze 17. století se vyjádřil: terrae universae, quatenus nobis cognita est, descriptio! Ze zeměpisců, kteří v této formě psali, nejvíce vyniká Bernard *Varenius*, jenž v nejednom ohledu jest ještě dnes pro nás poučným. Čísti zeměpisy tohoto druhu nebylo ovšem žádnou rozkoší, proto se snažili mnozí duchaplnější mužové učiniti látku stravnější tím, že připlétali živel historický i anekdoty. Za to jiní si všímali jen toho, co se jim zdálo pro praktickou potřebu důležitým; v četných „Všeobecných zeměpisech" této doby jsou vylíčeny státy s jich knížaty, městy, cestami, památnostmi, s jich vojsky, dluhy a p. v.; přírodní poměry pominuty úplně. I v Cluveriově introdukci (Ed. Preiske 1694) zaujímá líčení přírodních poměrů (t. j. pouhý výčet hor a řek) Německa necelé 3 strany proti 54, jimiž popisují se země a města. Nelze upříti, pěstování zeměpisu bylo velmi horlivé,[1]) avšak postrádáme tu oné čisté, nezištné vědychtivosti, oné mnohostrannosti a svěžesti, jakáž se nám jeví na př. v kosmografii Münsterově a ve století objevů vůbec; je to doba, jež stojí ve znamení utilitarismu. Ráz její — „mrtvá a umrtvující" topografie — zachoval se více méně až do nejnovější doby, jak o tom četné příručné i učebné knihy svědectví podávají.

Teprve když geologie a vůbec přírodní vědy více zkvetly, obrácen zřetel i k přírodním poměrům země. Z vědecké literatury 17.—18. století nejvíce blíží se našemu pojmu „všeobecného zeměpisu" *Lockovy* Elements of Natural Philosophy, jichž rozvrh tanul asi na mysli Immanuelu *Kantovi* při psaní „fysikální geografie". V očích *Buffona* a j. znamená fysikální geografie asi tolik, co dnes všeobecná geologie. Fysikální zeměpis uznán jako samostatný a nutný základ všeho zeměpisu teprve v době zcela nové. Jakmile však se to stalo, pokročeno hned po příkladu jiných věd přírodních od pouhého popisování k úkolu vyššímu — rerum cognoscere causas. Zeměpis se vymanil z katalogisujícího, referujícího tonu a stal se zavedením methody kausálné země*vědou*, samostatnou to disciplinou, kteráž nemůže býti *nahrazena* jinou vědou a kteráž jakožto celek nemůže býti *částí* vědy jiné. Dnes není o samo-

[1]) Jasně to dosvědčují slova *Baudrandova*, jenž r. 1701 ve svém „Dictionnaire géographique" mohl napsati: „La géographie est aujourd' hui à la mode; il y a peu de personnes un peu élevées au dessus de la lie du peuple qui n'en aient besoin."

statnosti zeměpisu sporu; máť on svůj vlastní *objekt*, nejzajímavější, jaký jen si mysliti možno — zemi. Ale to by samo o sobě nestačilo; vždyť víme, že, pokud se omezovalo studium tohoto objektu na encyklopaedické registrování fakt, dokud panovala methoda chorograficko-deskriptivná, nemohlo se mluviti o *vědě* geografické. Teprve když se počalo po příčinách jednotlivých zjevů, po zákonech poměru mezi příčinou a účinem, kausálních vztazích pátrati, zkrátka když se začal materiál vědecky zpracovávati, teprve pak byly tu potřebné podmínky, jež učinily z pouhé kompilace vědu, rovnou ostatním disciplinám: je to samostatný *objekt* a taková též *methoda* bádání.

Jest pravda, že ještě po samém Humboldtovi a Ritterovi vznikly ve vážných kruzích názory, že geografie není vědou sama o sobě, ježto prý čerpá materiál z mnoha jiných věd exaktních, na př. z astronomie, meteorologie, geologie, biologie, statistiky, historie atd. Avšak výtky, které v této příčině zeměpisu byly činěny, daly by se obrátiti i na jiné odbory; každá věda zná vědy „pomocné", jež jsou jí podřízeny a jiné, jimž sama se nabízí jako pomocná. Čím více budou se discipliny prohlubovati, čím mohutnější bude dělba práce, tím více bude se zdánlivě jich jednota tříštiti. Z mineralogie vyvinula se krystallofysika, petrografie, palaeontologie, stratigrafie a všeobecná geologie — bude snad někdo upírati existenci mineralogie jako vědy samostatné? Podobně i geografii třeba uznati za plno- a stejnoprávnou občanku v republice věd.

Zeměpis zasluhuje pozornosti širokých kruhů pro svůj objekt, moment vzdělávací a užitek eminentně praktický. Znám jest výrok Kantův, že geografie lze v nejrůznějších poměrech lidského života upotřebiti. Na moment vzdělávací zvláště K. *Ritter* klade váhu: „Zeměpis jest bezpečným podkladem studia a vyučování ve vědách fysikálních a historických — jest to škola státovědy a národohospodářství, náboženský prostředek vzdělávací." Ritter je si dobře vědom i praktické stránky zeměpisu. Kirchhoff, jenž nazývá zeměpis přírodovědeckou disciplinou s integrujícím materiálem historickým, na jiném místě praví, že hlubší láska k vlasti bez náležité znalosti jejích poměrů není ani možná. Zcela přirozeno. Jak může člověk vzdělaný milovati něco, čeho nezná? On musí věděti, *proč* miluje, musí všecky přednosti — a ovšem i vady — objektu lásky své dobře poznati; pak teprve je schopen milovati s porozuměním, přesvědčením a slovo „láska k vlasti", rodné zemi, nebude, jako až dosud často bývá, pouhým slovem, lichou frásí anebo citem dosti povrchním. Gérard z Luttichu r. 1870 pravil: „Geografie jest humanní v plném slova smyslu, neboť ona ukazuje člověku místo, jež ve světě zaujímá a úlohu, která jest mu přidělena . . . Ona ukáže, že Řím jest menší než skromné Athény a že jest cennějším pole osévati, nežli žně nohama šlapati."

Praktickou, strategickou důležitosť zeměpisu plně uznala Francie, přivedena k tomu smutnými ovšem zkušenostmi r. 1871. Nikde nepovznesla se naše věda a její popularisování do té míry, jako právě v tomto státě po nešťastné válce s Německem. Každý cítil, že těžká vina spočívala ani ne tak na špatné kvalitě francouzského mužstva jako na všeobecně bídném vzdělání zeměpisném; jinak by se byli Francouzové tehdy do války snad ani nepustili. Proto tím naléhavěji voláno — z motivů hlavně politických — po popularisování geografie, na niž se hledělo jako na „le meilleur moyen du relèvement national", dožadováno se reforem ve vyučování vůbec, zvláště pak ve vyučování geografie, jež měla býti obecně, trvale do škol zavedena. Tyto snahy se začaly jeviti úžasně rychle rostoucím počtem společností zeměpisných, vycházením četných děl odborných a konečně podporováním různých objevů a prací, podnikaných za účelem vlastivědy francouzské. Francouzové napjali všecky síly „pour s'improviser géographes" (Desjardins); dnes svědčí slušná řada zeměpisců francouzských, jakož i mohutné massy lidu, poměrně geograficky vzdělaného, o tom, jak mnoho lze vykonati v krátkém čase.

Třeba ovšem připomenouti, že pokroky, jež již před lety ministr Ferry (a mnozí jiní s ním) do světa rozhlašoval, nebyly tehdy ještě tak skvělé, jak bychom se z jeho slov mohli domnívati. Naproti tomu ozývaly se hlasy dosti nepříznivé: „Nous considérons qu'il n'importe pas seulement de vulgariser la géographie scientifique et il faut bien le dire, c'est sous ce rapport que la France a fait le moins de progrès. On s'occupe beaucoup de géographie. L'enseignement s'en propage de plus en plus chaque jour, mais la qualité s'améliore peu. Les écoles primaires sont malpréparées parce que *les classes* y sont *beaucoup nombreuses; parce que les livres, les methodes, les atlas continuent à ne rien valoir*...“ (G. Renaud, Rev. géogr. internat. VI., 72, 1881.)

Tedy táž chyba, totéž scestí, na jaké se zabočilo i v Rakousku a Německu.

Geografie, ukojujíc přirozenou a nutnou touhu člověka po seznání okolí, ukazuje zároveň, co produkuje vlast, co jiné země, kam odvážíme svůj přebytek, odkud kryjeme svůj nedostatek, ukazuje státům, kde mají hledati a zakládati kolonie, v nichž by si domácí přebytečné obyvatelstvo založilo novou vlast. Bez ní těžko porozuměti dějinám, bez ní, vítané průvodkyni po zemi v míru i válce, těžko člověku třeba jinak vzdělanému čísti politický anebo kulturně historický časopis. Ona musí nabyti svého práva ve škole i v životě; to se stane, až se jí bude řádně vyučovati na školách nižších i středních, až ji uznají vysoká učení universitní za vědu samostatnou a budou ji pěstiti s touž péčí jako vědy ostatní. Význam zeměpisu bude teprve tehdy úplný, až se počne i člověk méně vzdělaný dívati na zemi jako na integrující část organicky článkovaného celku, která podle zákonů zmíněného celku jenom takovou a jinou býti nemůže; až počne dále sebe sama pojímati jako integrující částku této části. Zatím však jsme tak daleko nedospěli. Popularita zeměpisu sice vzrostla, než nevzrostla souměrně hloubka. Produkce populární zavládla do té míry, že ohrožován i vědecký ráz geografie.

Hlavní instancí pro pěstování vědeckého zeměpisu jsou vysoká učení universitní; a právě na těchto učinila geografie v nejnovější době netušené pokroky, jak o tom svědčí slušný již počet universitních stolic [1]) a vědeckých seminářů v Evropě. O zařízení a činnosti těchto seminářů, pro vyučování a rozvoj vědy nemálo důležitých, dovolím si tuto krátce promluviti.

Činnost professora vysokého učení není již úplně vyčerpána akademickými přednáškami; ona záleží ještě v čemsi jiném, neméně důležitém: professor má se sblížiti se svým posluchačstvem aneb aspoň jeho částí, v úzkém kruhu *semináře*, v němž má zasvětiti je také v praktickou, produkující činnost vědeckou. Takovéto semináře, jež bývají spojeny s professorskými kathedrami různých odborů, mají zvláštní význam hlavně pro toho, kdo se hodlá výhradně určité vědě — v našem případě zeměpisu — věnovati. Členové jsou vedeni v prvé řadě k samostatnému bádání vědeckému, ke zpracování themat, jež si buď sami vybrali anebo professorem dali vybrati. Znalost příslušné literatury padá velmi na váhu. Práce členů mohou

[1]) Dle Wagnera (Geogr. Jahrbuch 1891) nebylo žádné stolice pro zeměpis jen v Belgii, Řecku, Švédsku, Portugalsku, Španělsku a ve Spoj. Státech Severo-amerických. Za to v Německu působilo 31 akademických geografů (professorů řádných, mimořád. a docentů). Z těch jsou na př. na universitě Berlínské 2 zároveň řádnými professory (Kiepert pro historický a baron Richthofen pro fysický zeměpis). Ve Francii celke 29, v Italii 19, v Rusku 10 (v Petrohradě ordinariát pro historickou geografii pro Petri, ordinar. pro fysickou geogr. prof. Vojejkov, v Moskvě prof. Anuškin), ve Šv carsku 6, v Anglii 2 (Cambridge a Oxford), v Dánsku, Nizozemí a Norvéžsku po

V Rakousku jest zeměpis takto zastoupen: University slovanské a maďarsk Praha: prof. Jan *Palacký*, Budapešť: prof. *Locsy*, Lvov: prof. *Rehmann*, Krako prof. *Černý šl. Švarcenberg*, Záhřeb: prof. *Matković* a docent *Klaić*, Sibíň: pro *Terner*. University německé: Vídeň: prof. *Tomaschek* (ordin. histor. g.), *Penck* (or fys. g.), docenti *Paulitschke*, *Diener* a *Böhm*, Praha: prof. *Lenz*, Štyr. Hradec prof. *Richter*, Inšpruk: prof. *šl. Wieser*, Černovice: prof. *Löwl*. Mimo to na obchod. akademii ve Vídni působí prof. *Zehden*.

býti v jednotlivých případech od ředitele korrigovány, dříve než se připustí k veřejnému přednesu. Po přednášce, jež má býti dle potřeby i výkresy provázena a při níž se radí užívati co nejméně rukopisu, zavede se obecný rozhovor, který bývá zapřádán určitým korreferentem. Nalézá-li se mezi členy semináře věčší počet *kandidátů učitelství* škol středních, jest nutno zavésti i přednášky ze školsko-zeměpisné methodiky. Přednášky vědecké však tím nemají trpěti citelné újmy. — Vedle zkoumání čistě theoretického musí býti pěstovány pokusy praktické ve přírodě, jako: měření výšek, hloubek mořských, výjevů meteorologických atd. Ředitel může doporučiti členům semináře prozkoumání nějakého geografického objektu, jenž se jim v době feriální buď na cestách anebo v místě jich pobytu naskytne; výsledky mohou míti často i nemalý význam vědecký. K takovýmto a podobným (na př. kartografickým) pracím bývají členové seminářů naváděni. Jako pomůcka jest jim k volné disposici odborná knihovna, zásoba map, nástrojů a různé sbírky.

Nyní popatřme na faktické zařízení několika zeměpisných seminářů.

Zeměpisný seminář v Lipsku disponuje čtyřmi místnostmi: pracovnou, knihovnou, kabinetem pro nástroje a pracovnou ředitelovou. Tyto místnosti jsou členům, z nichž každý má místo při stolku, kde si ukládá knihy a mapy, každodenně od 7. hod. ráno do 7. hod. večer přístupny. Doba příchodu i odchodu jest libovolná. Bibliotheky i nástrojů lze každému volně užiti. Ředitel promluví s každým o jeho práci a pomůže shledati literaturu. Tráví největší část dne v místnostech seminárních, kdež ostatně officielně musí býti přítomen třikráte týdně — vždy 2 hodiny. Jednou za týden odbývá se dvouhodinné kolloquium s přednáškami a diskussemi. Themata přednášek, z pravidla ředitelem určených, uvádějí hluboko v literaturu. Místnosti jsou přívětivé, hezky se v nich pracuje; knihovna čítá (před 2—3 lety) na 2000 svazků, je tu pěkná sbírka map, 2 globy, 3 aneroidy, rtuťový barometr, planimetr atd. Ředitelem jest známý prof. Dr. Ratzel.

Geografický ústav a seminář university *Vídeňské*, nejčelnější v Rakousku, skládá se z pracovny professorské (Tomaschek a Penck pracují tu společně), pracovny pro pokročilejší (kteří studují zeměpis odborně, bývá jich kolem 5), pracovny pro ostatní členy (kolem 20 u Pencka) a kabinetu pro sbírku petrografickou a nástroje. Seminář jest otevřen denně od 9—1 hod., po kteroužto dobu ředitel stále bývá přítomen. Po přednášce zapřede buď některý starší člen anebo ředitel rozhovor, jehož se každý může súčastniti. Seminář má jistou dotaci na exkurse, na nichž se — hlavně v letě — geologisuje, provádí měření výšek, nivellování atd.

Zeměpisný kabinet a seminář *české university Pražské* nalézá se v 5 místnostech, z nichž jedna slouží za posluchárnu a pracovnu všech členů, druhá za pracovnu ředitelovu, třetí za pracovnu pro pokročilejší, ve čtvrté jsou po stěnách rozvěšeny mapy, reliefy a obrazy a pátá jest knihovnou. Seminář existuje teprve čtyři roky; na počátku měl jen 4 řádné členy, v druhém roce již 12 řádných a 6 mimořádných, v roce třetím 21 řádných a 11 mimoř., ve čtvrtém roce 18 řádných a 9 mimořádných. Místnosti jsou otevřeny denně vždy asi půldruhé hodiny; po tento čas bývá ředitel, řádný prof. Dr. Jan Palacký, stále přítomen. Přednášek členských bývá za semestr kolem 16.[1]) Knihovna čítá již na 1600 čísel, skoro vesměs vybraných cenných děl. (Dokonč.)

[1]) Stoj tu několik themat na ukázku, neboť tak nejlépe vysvitne význam cvičení seminárních: „Evropa východní podle Aithika,“ „Evropa vých. podle Strabona,“ „Nový Zéland,“ „Borneo,“ „Madagaskar,“ „Ostrovy Havaiské,“ „Brasilie,“ „Geologie Italie,“ „O floře Spoj. Států Severo-amerických,“ „Fauna Italie,“ „Meteorologická organisace ve Spoj. Státech Severo-amerických,“ „Theorie Falbova a věda meteorologická,“ „Polární záře ve světle novějších výzkumů,“ „Klimatické poměry jižní Afriky subtropické,“ „Klassifikace moří,“ „Theorie fjordů,“ „Vývoj náhledů o zemětřesení,“ „Z historie nautiky,“ „Rozvoj oceanografie v posledních letech,“ „Vývoj geologie glacialné,“ „Čukčové,“ „Ethnografické poměry Ruska,“ „Švýcarské školství,“ „Bulharské školství,“ „Statistika Dánska,“ „Statistika Španělska“ a p. v.

O úpravě a obsahu kollektanei ke spisům latinským a řeckým.

Uvažuje *Method Molčík.*

Cíl četby gymnasijní a prostředky k němu.

Žák má znenáhla vnikati i v myšlenkový svět čteného díla a obzor jeho má se postupem četby rozšiřovati a prohlubovati, až obsáhne — v míře za našich poměrů možné — celý život antický. Z četby dobývá se nejlepší názor na veškeren život starých národů klassických, z ní bezprostředně se poznává duševní svět jejich, jí budí se rovněž přímo cit pro krásu myšlenkovou i formální. Ale sama o sobě k cíli vytčenému nedojde: potřebuje rozličných podpor, kterých jest tím více, čím vzdálenější jest čtenář co do času od doby, kdy vznikla. Žáka třeba tu uvésti v ovzduší života, ve kterém spis povstal, nebo který spisem se vyličuje; o tom nabývá žák poučení jen zřídka přímo z klassika způsobem genetickým,[1]) nýbrž toliko z narážek buď přímých, častěji nepřímých. Dále jest nezbytno, má-li podstata i význam díla vyniknouti, postaviti je na určité místo v řadě příbuzné i v celku. Tento cíl má učitel před očima od I. třídy, ale systematicky může k němu jíti teprve se třídou čtvrtou v latině, s pátou v řečtině.[2]) Tu počínaje a v osmé konče podá žákům 1. obraz starožitností, *a*) veřejných, *b*) soukromých a 2. historii literatury, v níž střediska jsou auktorové gymnasijní; kromě toho chopí se jiných prostředků, cíl četby usnadňujících. V té příčině, myslíme, slušnou měrou mohou prospěti psaná kollektanea.

Jsou-li kollektanea latinská a řecká oprávněna?

Již před „Instrukcemi“ byl jakýsi druh kollektaneí, jen že nebyla vedena ve zvláštním sešitě, od přípravy odděleném, nýbrž v této sporadicky se objevujíce také s ní zároveň brala za své. „Instrukce“ z r. 1884 činí o nich zmínku často, ale o způsobu a rozsahu jen málo lze si představiti s jakousi určitostí. Původce těch zmínek buď sám neměl pevného plánu aneb nechtěje vnucovati zůstavil budoucnosti a učitelstvu škol středních, aby samo si je vypěstovalo volnou cestou zkoušky.

Odpověď na otázku, je-li tohoto prostředku potřeba — nechceme-li považovati „Instrukce“ za nařízení, jímž vskutku nejsou, jak počátkem tohoto školního roku se strany rozhodující určitě bylo konstatováno[3]) — jest podmíněna naprosto způsobem, jakým právě jest prováděn. Téměř všechny nauky gymnasijní pěstují jej v jakési formě. Čeština sbírajíc při četbě, opravě úkolův a literární historii poznámky grammatické, stilistické i věcné uvádí je do skupin, zeměpis vyžaduje kollekce map samostatně pracovaných, dějiny sestavují přehledné tabulky, přírodopis má sbírky brouků, herbáře, modely krystallografické atd.; ani fysika, mathematika a filosofická propaedeutika se bez nich neobejde. Ovšem latina i řečtina mají už své sešity (přípravní) a zdá se snad povážlivo rozmnožovati je novými. Bylo by tomu tak, kdyby přibylé sešity praktičností a obsahem ani nevynahradily práce a času na ně spotřebovaného; jsou-li však řízeny tak, že jednak účelu shora vyslovenému napomáhají, jednak četbě času neubírají, odpovíme na danou

[1]) Na př. starožitnosti ústavní a bohoslužebné v I. knize Liviově, bohoslužebné v Ovidiových Fastech.

[2]) Počínati hned Corneliem Nepotem nezdá se radno. Tu by těžko bylo vybírati z tolik oborů života cizího žáku o vlastní četbu teprve se pokoušejícímu. Za to Caesar znamenitě se hodí za počátek, že tu jasně vystupuje především jen jeden obor, vá lečnictví.

[3]) Ve vys. vynesení ministerském ze dne 30. září 1891, č. 1786.

otázku zajisté kladně. Dovolujeme si předložiti veřejnosti způsob kollektaneí, jenž podle soukromého přesvědčení našeho vyhovuje požadavku právě vyjádřenému. Zásadou naší jest docíliti jednoduchosti jak vnější tak i vnitřní a v obé zavésti jakousi ustálenosť a konformitu, ovšem teprve postupem času na základě nabytých zkušeností. Do jaké míry zásada ta také uskutečněna, posoudiž laskavý čtenář sám.

Zevní úprava.[4])

Forma základní: osmerkový*) vázaný zápisník s plátěným hřbetem, asi o 50 listech, opatřen jest vinětkami na obou deskách v opačném směru; označeny jsou písmeny *A* a *B*. Od desky *A* počínajíc opisují se soustavné oddíly v pořadí a s obsahem, jak bude níže ukázáno, od desky *B* jednotlivé porůzné poznámky se systematickými jich přehledy, jak rovněž dále objasníme. Integrující částí zápisníku jsou sešity přípravní, malá to osmerka za 3 až 4 kr., která se do něho jen vkládá, není tedy s ním spojena. Popsán-li už zápisník a auktor neb skupina auktorů není v něm ukončena, vloží se do něho, aby souvislosť místa se nerušila, potřebná vrstva papíru téže velikosti a v plátěném hřbetě nití se upevní. Podobně naloží se s mapkami a topografickými plánky, vyžaduje-li jich auktor. Takových zápisníků jest třeba dle dosavadní zkušenosti pro básníky a prosaiky římské po jednom a stejně tak pro klassiky řecké;[5]) celkem tedy pro pět tříd a let (IV.—VIII.) z obou řečí průměrně 4, asi o dvou stech osmerkových listů. Každá stránka označena jest nahoře drobným a krátkým nápisem svědčícím o obsahu jejím, aby žák, kdekoliv otevře, dovedl se hned orientovati; na př. „Verg. život“, „Verg. obsah Aen.“ a p. Uzoučký okraj s hesly oddílů a nahodilými poznámkami doplňuje úpravu. (Pokrač.)

Associace a spolky athletické na středních školách francouzských.

Píše Dr. *Jiří Guth.*

(Dokončení.)

Na konec neváháme podati delší citát, který ozřejmí nám ještě intensivněji snahy reformatorů francouzské výchovy tělesné a podá jejich zdůvodnění. — „Často s velikou přesvědčivostí slýchával jsem tuto výčitku (píše H. de Saint-Clair v Revue athlétique, I. 623. Rentrée des Classes): ‚Ten zápal pro cvičení tělesná nepotrvá dlouho, jest jako hořící sláma. Dnes vaši mladíci nalézají záliby ve svých hrách, záliby novoty; oddávají se jim velmi horlivě, nedbajíce ani únavy; ale tato pěkná snaha brzo poklesne, tím spíše, čím dříve ti, kteří ji způsobili a podporovali, oni náčelníci associací,

[4]) První počátek kollektaneí zde líčených položen ve šk. r. 1888—9 na čes. gymnasiu Uhersko-Hradišťském v poradách učitelského sboru, v nichž také pisatel měl účastenství; dostalo se jim opětovného uznání od c. k. zemské školní rady moravské. Jak v úpravě tak zvláště v obsahu učinil týž ve čtyřech letech, řídě se zkušenostmi postupně nabývanými, dosti změn ve svých kollektaneích, jež tu s těmito výsledky podává.

*) Tak malý formát se nám nezdá dosti praktickým, ježto na stránku vejde málo zápisků a není tedy toho potřebného *přehledu* jako při formátě větším. Nám by se z té příčiny zamlouval formát vel. neb lex. 8° jako jest většina učebních knih, na př. Kořínkova lat. mluvnice, Kastnerovo vydání Demosthena a p. *Red.*

[5]) Pro oddělení básníků od prosaických spisovatelů mluví jednak různosť látky, jednak požadavek, aby látka k témuž spisovateli náležející nebyla přetrhována, jak se to postupem časovým skutečně děje; viz Ovidius-Livius-Ovidius, Vergilius-Cicero-Vergilius, Homer-Demosthenes-Homer.

vaši horliví a nadšení spolupracovníci, kteří svou energií a svou vytrvalostí setřásli lhostejnosť se svých kamarádů, opustí školní lavice nenechávajíce zde žádných dědiců, kteří by pokračovali v započatém díle; až ti zmizí — zmizí i vaše associace.' — Tak mluvili ke mně skeptikové . . . Nic není tak nakažlivého jako pochybovačnosť a já sám začínal jsem pochybovati tázaje se sama sebe, zdali veškerá naše práce, konaná s takovou péčí, neskácí se jako kartový zámek a nebude-li třeba rok co rok slézati ten vysoký vrch a vytknouti tam náš prapor. — Avšak ta pochybovačnosť, za kterou dnes již se stydím, netrvala dlouho. Vzpomněl jsem si, co jsem také slýchal, když před několika léty jsem se tělem duší oddal onomu dílu fysické regenerace. ‚Škoda času,' říkali mi, ‚neznáte našich dětí. Nepodaří se vám rozohniti jejich ztuhlosť morální i fysickou; nebudou vám hráti; vaše působivé hry jsou tak jako působivá práce: pouhá utopie. Všecko, co vyžaduje ať jakékoli námahy vytrvalé a stálé, ať námahy rukou a nohou, ať námahy mozku, protiví se našim dětem. Najdou-li někdy nějakou hru, která se jim líbí, budou hráti jednou, dvakrát, ale zápal proto přestane brzo.'

Vidím, kterak od těch čas pochybovačné ty mysli se klamaly: stalť se právě opak toho, co mi předpovídaly. Viděl jsem, kterak na naše vyzvání (t. na vyzvání Unie, jejíž p. de Saint-Clair je vynikajícím členem) jako kouzlem utvořily se školní associace, mladí rhetorikové a filosofové (studenti vyšších tříd rhetoriky a filosofie, pozn. ref.) sami uchopili se iniciativy rozšiřujíce dobrou věc, vybízejíce soudruhy, přemáhajíce překážky, jež by byly odstrašily toho nejsrdnatějšího. A když ode slov mělo se přejíti ke skutkům, jich zápal nebyl pomíjející, trval po celý školní rok. Kdo by si nevzpomněl na foot-ballový matsch loňského roku? na cross-country a na championnaty interscolarní? a tu snahu dobýti první ceny? To jsou fakta, která dementují obavy a pochyby nejvíce skeptické; nic není tak silného, tak přesvědčivého jako fakt; proti faktu nelze rozumovati, ani vůbec mluviti. Ať nám nikdo neřekne po zkušenostech loňského roku (r. 1890) nabytých, že naše děti a naši mladíci jsou líní, neteční a zbabělí, jak kdesi se psalo. Nenapadá mi říci, že hnutí ve prospěch cvičení tělesných bylo v našich školách všeobecné a že všichni se ho súčastnili se zápalem a horlivostí. Jsem toho dalek; jsou ještě bohužel mnozí žáci, kteří zpěčují se hráti, nemající žádné záliby pro ty hry, ke kterým je zveme; když přijdou do jistých let, je velmi nesnadno je rozohniti a přese všecku naši námahu ani se nehnou. Hlavním vinníkem však zde není děcko: rodiče zde mohou za velmi mnoho, školní zvyk za ostatek. Učili se, že ten, kdo chce pracovati, nesmí hráti, a že pilný student by poklesl, kdyby ve svém věku se oddal hře.

Říkali nám tedy: Nařizujte! Nařizujte ona cvičení tak, jako se to stalo pro tělocvik; dlužno reagovati proti té nešťastné ztuhlosti tím, že hry stanou se závaznými. Nutno přinutiti žáky, aby se cvičili na volném vzduchu, tak jako je nutíte vykonávati úlohy. Aby naše děti v tom našly zálibu, dlužno učiti je hráti dle určitého řádu a přinutiti je k tomu; přivésti opět ku platnosti metlu proti těm, kteří se budou vzpírati; také tyto trestati vyloučením. — Až tak daleko přišli ti, kteří chtěli jednati rychle, proměniti přes noc, všude a ve všech vyučovacích řádech systém vychovatelský, který datuje od celého století a který nevidí ve vychování než militarismus, jen že v jiné formě, přípravu k životu kasárnickému.

Tento systém jest negací oné nauky o disciplině volné a dobrovolné které se domáháme ode dávna a která je základem každého vychování, jež chce býti hodno tohoto jmena. Tímto donucováním — donucování a zábava! dvě slova takto spřežená pěkně do očí bijící! — nelze dosíci absolutně ničeho více než nechuti a nudy. Viděli jsme již chatrné výsledky kterých bylo docíleno závazným tělocvikem a tato zkušenosť nijak nedodává nám odvahy, abychom těchže zásad užili při zavedení her na volném vzduchu Cvičení fysické, ať jest jakékoli, má býti zotavením; i nutíte-li mládež, aby

se cvičila proti své vůli, proti svým schopnostem, stanou se tato cvičení jenom prací a místo abyste jim opatřili oddechu po námaze mozkové, přidáte jim jen o jednu práci více. My však pravíme mládeži: zde máš hry a vybraná cvičení; chceš-li provozovati tělocvik, provozuj, chceš-li běhati o závod, choditi, hráti, veslovati, — běhej, choď, hrej, vesluj. My mládež k tomu zveme a ukazujeme jí, jak se k tomu všemu míti, aniž nutíme ji hráti, běhati o závod. Ostatek nemohu si dobře představiti míčový match, který by se odehrával za podobných podmínek; třicet hráčů přinucených hráti pod nějakým trestem — s podobným systemem došli bychom právě opaku toho, co chceme; nucení je pak jen příčinou servilnosti. Chcete disciplinu a zavedli byste jen netečnosť.

Naše dílo není krátkodeché; nemůže býti dokonale hotovo ode dneška do zítřka. Pakliže jsme nezískali veškerého žactva pro cvičení tělesná během jednoho roku, nemusíme ještě zoufati a hledati šarlatanských léků, aby věci se urychlily. Ještě dlouho budeme vídati studenty, kteří sami nečinně budou dívati se na hry svých spolužáků; nevěřící nebo neteční jsouce nerozumí nebo nechtí rozuměti veškerému prospěchu, který plyne ze cvičení tělesných. Ale tato kategorie vymizí tím dříve, čím dříve nová generace zasedne do lavic našich škol. Tito budou hráti, poněvadž to přísluší jejich věku a později, až vyrostou, budou hráti, poněvadž v tom našli záliby a nemohou se bez toho obejíti. Těmi musíme začíti; těmi zvláště musíme se obírati dříve než navyknou lenosti svých starších kamarádů.

Zdravým povzbuzováním udržíme a rozšíříme hnutí pro výchovu fysickou tak, jako jsme je vyvolali zařizujíce associace athletické a konkursy mezi nimi. Tradice udělá ostatek. Tradice ta existuje již všude, kde associace vešly v život; nové generace budou se snažiti zachovati pověsť těchto associací. Lycée Lakanal nezapomene nikdy, že z něho vyšel champion interscolarní, Monge nedá si uzmouti trofeje foot-ballové ani Lycée Janson trofeje cross-country, po nichž touží Ecole Alsacienne, Louis-le-Grand a Buffon.

Přes všecky kritiky náš programm zůstane stejný: dosažené výsledky ukazují nám, že jsme na cestě dobré. Několik let půjdeme ke svému cíli, ale dosáhneme ho přece."

Pozdrželi jsme se u tohoto citátu déle, než bylo vlastním naším úmyslem; však učinili jsme tak zejmena proto, že slova ta obsahují, jak již jsme napověděli, celé credo jednoho z předních pionérů pro povznesení výchovy tělesné. Je v něm zdůvodnění minulého i programm pro budoucnosť.

* * *

Zatím co lycea Pařížská pořádají co rok svoje závody, zápasy a championnaty ve cvičeních athletických, následuje i venkov příkladu hlavního města a popud daný v Paříži rozšiřuje se rychle z tohoto centra do všech departementů. Referent z materielních příčin neměl sice příležitosti osobně seznati poměry venkovské v otázce, o kterou mu šlo, avšak informoval se u příslušných kruhů a byl to zejmena pan Pierre de Coubertin, sécrétaire générale Unie a pan Paschal Grousset, sekretář Ligy, kteří ochotně poskytli mu potřebných vysvětlení. Ta lze shrnouti v tu krátkou zprávu, že i na venkově tvoří se spolky athletické po vzoru Unie a Ligy a na školách associace, které k ústředním spolkům svého kraje se přimykají.

Pro bližší osvětlení podáváme zde jako konkretní příklad zprávu o konkursu lycea Orleanského, odbývaného 24. května 1891 a o hrách školních na Lycée Corneille v Rouenu, jež maně vybíráme z velikého množství, jež máme po ruce.

„. . . O půl deváté ráno p. Laféteur, řiditel lycea Orleanského a pánové Riezner, Weill Slao ave, jeho oddaní spolupracovníci sešli se na nádraží

s panem Pierrem de Coubertinem, přišedším včera večer z Paříže, uvítat zástupce lyceí z Bourges a Chartres a z kolleje Dreuxské. Není třeba připomínati, že při příjezdu i odjezdu lyceané Orleanští vřele akklamovali svoje kamarády. O desáté hodině počal na carré St. Vincent konkurs foot-ballový, jehož súčastnily se čtyři čety: lyceum z Bourges zvítězilo nad lyceem Orleanským a učitelský ústav Orleanský porazil lyceum ze Chartres... Terrain vykazoval sice mnoho nedostatků a také některým četám nedostávalo se zkušenosti, ale chuť a vytrvalosť nahradily tyto mezery. Po společném snídaní byly běhy o závod, kterým bylo reservováno široké prostranství na boulevardu Alexandre-Martin... Vrchol všeho byly závody ve skoku s holí, při němž dosáhlo se výšky 3·10 m.... Při udílení cen předsedal pan Debaire, inspektor akademie a súčastnili se ho prefekt Loiretský, jakož i ředitelé lycea Orleanského a Chartreského, ředitel ústavu učitelského a četní professoři... Po těchto závodech association sportive du Lycée de Chartres, Avant-Garde du Lycée de Bourges a Sport Athlétique du Lycée du Mans přistoupily za uznané společnosti k ústřední Unii." (Srv. Revue athl. II. 383).

Revue de l'Enseignement secondaire uveřejňuje v čísle ze dne 16. července 1891 článek, nadepsaný Un Lycée d'Ouest. Jde zde o zmíněné lyceum Corneille v Rouenu, kde hry školní také velmi prospívají. O významu a rozsahu, jakým se provádějí, poučí nás exposé, které podává o nich Revue athlétique II, 569. „Nezanedbáváme nijak velkých her," praví dopisovatel Rouenského lycea, „neboť máme zvláštní sekci foot-ballovou, dvě sekce de longue-paume a jednu tennis, které se cvičí na boulevardech Rouenských až do konce školního roku, ale přece zvláštní pozornosť věnujeme vytrvalé chůzi a střelbě, oběma hlavním podmínkám úspěchu našich příštích vojínů. Od dubna do srpna vystřílelo se na lyceu 23.000 patron Flobertových, tedy 5750 měsíčně, ovšem pod dozorem professora tělocviku a pana censeura, zástupce ředitelova. Při tom nestalo se žádné neštěstí a žáci učinili tak rychlé pokroky, že byla nám přiřčena čestná medaille při vojenské střelbě, kterou organisuje co rok 21. pluk pro všecky zdejší věčší školy. Po deset měsíců každých čtrnáct dní odbývali jsme cross-country, rallye-papier anebo velkou nějakou vycházku. Výsledky zvláště vynikající jsou: 12 kilometrů za 96 minut a 16 kilometrů za 1 hod. 44 min. Poslední vycházka byla zejmena pozoruhodna. Na 30 pěších a 20 bicyklistů (censeur, 2 professoři, 3 maîtres-d' études a 44 žáci) vyšlo a vyjelo z Rouenu o $6^{1}/_{2}$ hod. ráno a za nimi jel omnibus s potravinami a pro případ, že by některý z účastníků příliš byl zemdlen. Lesem Rouvrayským dorazili jsme do Elboefu, prohlédli si město, snídali v úžinách Saint-Aubinských a vrátili se přes Tourville a údolím Seiny nasvačivše se v Port-Saint Ouenu. Celkem 50 kilom., jež 25 žáků prošlo pěšky, kdežto ostatní střídavě po půl hodině odpočívali v omnibuse. Vrátivše se byli jsme poněkud zemdleni, ale druhý den ráno jako by nic nebylo bývalo. Žáci ti byli kandidáti různých baccalaureatů a úspěch Lycea Corneille ve zkouškách bakalářských jakož i při různých konkursech dlužno uvésti:... (zde uvádí se číselné výsledky zkoušek; nám dostačí jen obecné připomenutí, že výsledek ten je velmi příznivý). V posledních dvou měsících byl zkoušen nový experiment: žáci, kteří se připravují ke zkouškám bakalářským, pracovali skoro neustále bez dohlížitelů... Experiment dokonale se podařil a úspěch jeho dlužno dojista přičítati výbornému duchu, který zavládl mezi naším žactvem při společných vycházkách, při nichž provázeli je někdy i maîtres d'études nebo professoři nebo censeur. Pan censeur sám súčastnil se několika vyjíždek na bicyklu."

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

(Pokračování a dokončení.)

104. nalezechu mnoho koží starých,
z těch *nieko* vyberú dobrých. 3823—4.

Pisecká chyba *nieko* vznikla ze starého, ještě prostým pravopisem psaného *nieco* t. j. *něco*

105. dřéve než zašiti biechu,
toto dva k nim mluviechu,
je tak upomínajíce
a jich viery dotýčíce,
aby se zašiti dali. 3839—43.

Vedle *dva* čekáme též dualu *tato*, totiž Arnošt a Vecl.

106. v tu skálu *posledu gdu*,
k svým tovařišom *prigdu*. 3920—21.

Čti správně:

v tu skálu *po sledu j(i)dú*,
k svým tovařišóm *přij(i)dú*.

Podobně ve v. 3992—3 čti: *přijidú* ·/. *nadjidú*.

107. ten *to* kámen musí třieti,
[a] v najdražší koruně *swietiti* . . .
gesto dnes svietí v ní čistě. 4076—7. 4088.

Orig.: vnd das der steyn tzeme . . .
in des riches crone;
darjnn er luchtet schone. 3615. 3617—18.

V. 4076—7 nemá pravého smyslu a pokažen jest též druhý verš smyslu dobudeme, za *to* čteme li *sie* t. j. *sě*, *se* (třieti se = býti třen, hlazen, broušen) a *swietiti* opravíme-li v *stvieti*, k němuž patří předchozí *se*. Za *gesto* čísti jest geštie t. j. *ještě*, an i něm. básník mluví o své době, srv. rkp. vyd. Bartschem:

er ist *noch* hiute wol bekant,
ins riches krône man in siht. 4464—5.

České verše mají tedy zníti:

ten *se* kámen musí třieti,
v najdražší koruně *stvieti* . . .
ještě dnes svietí v ní čistě.

108. octnú se na krásné lúce,
na té všickni *vidúce se.* 4108—9.

Rým žádá ovšem: *se vidúce.*

109. Bráchu se po oné lúce;
tak dlúhý čas *ponie* jdúce
v húšť a v les veliký vniknú. 4134—6.

Tak jest interpungovati; poníe = *po níe* t. j. po lúce.

110. Tygropides, toť já znaji,
po latinsku *aneb pilatisky* jim řiekají. 4152—3.

Slova *aneb pilatisky* byla původně k předchozímu „po latinsku" glossou, jež byla psána: aneb polatīsky; přepisovač nevšim si čárky nad *i* (= *n*), napsal chybně „pilatisky".

111. sukna nesú před ně dosti,
oděje se podle štědrosti. 4170 - 71.

Písař považuje „odiege" za 3. sg praes. ind., přidal k docílení jakéhosi smyslu zájmeno „se". Než tím ni smyslu neposloužil a ještě verš pokazil; „odiege" = *odě* (aor.) *je*:

odě je podle štědrosti.

Srv. orig.: mit manchem pfellel tur
beriet die wigande. 3698—9.

Podobně pokusege (4222) čísti jest: *pokuse je* = experturus eos.

112. tuť *poběhnú* na vše strany
pan[n]ici, panie, *panny* i páni. 4198—9.

Do druhého verše zbytečně jest vsuto „panny", ano už obsaženo v „panie"; za „poběhnú" má ovšem býti aorist:

tuť *poběhú* na vše strany
panici, panie i páni.

Rým „strany ·/. páni" máš též ve v. 4178—9. 4490—91 a j.

113. co jest a kterak *su jest* dálo,
že tam přišel *a* jak se [jest] stalo. 4254—5.

V prvém verši *su* chybou za *sie* = *sě*, *se*; „jest" se zbytečně opakuje; v druhém verši písař mysle, že věta „že tam přišel" visí na předešlé, připojil následující větu tázací spojkou *a*, což chybno, ano na větě té visí „že tam přišel"; tedy:

co jest a kterak *sě* dálo,
že tam přišel, jak se stalo.

114. tiť *v* té zemi hroznú škodu
činíechu i (je)jich rodu. 4288—9.

V prvém verši je *v* patrně chybno:

tiť té zemi hroznú škodu atd.

Srv. orig.: als sie dem konige wolden schaden. 3841.

115. Arnošt vzem korúhev směle
a svých, což poslušných jm[ěj]íeše,
— — — — — — (*potěšíeše*)
— — — — — (*aby spěše*) ...
činili [tak], jakž kázal bieše. 4329—31.

Zde scházejí 2 verše, jež jsme částečně doplnili; orig. zní:

Do *begonde* Ernst der degen
sin her *trosten* vnd manen;
selber wult er den vanen
des tages furen vnuortzaget;
er het den sinen gesaget,
wie sie solden gebaren
vnd der vihinde faren. 3874—80.

116. neb s tovařiši svými,
s těmi hrdinami dobrými,
neb ste mě i [mú] zemi zpanili,
[a] nepřátelóm [mé] obránili. 4364—7.

Místo pokaženo; *neb* nevhodně po druhé položeno. Orig.:

du mit den wert gesellen din
du hast myn lant behalden mir. 3914—15.

Tedy opraviti jest takto:

neb *ty* s tovařiši svými,
s těmi hrdinami dobrými,
ste mě i zemi zpanili,
nepřátelóm obránili.

117. do těch *sám král krajin* s nimi
jede, s mužmi hrdinnými. 4380—81.

Čti: do těch krajin sám král s nimi atd.

118. protož j[e]ho poslušni bíechu
a což kázal, učinichu,
jako by se tu *byli zrodili*
[a]neb k tomu zboží *přirodili:*
tak poctivostí [svú] *připravili*
a proto všechny milovali. 4422—7.

Orig.: des waren sie yme gemeyne holt
vnd taten alles, das er wolt
vnd waren *ym* also vnderthan,
als ab sie yn gemeyneclichen an
von alter weren erstorben;
das had *sin* tzucht erworben. 3963—8.

Řeč jest o Veclovi, proto má býti ve v. 4424: *byl srodil*, 4425: *přirodil*, 4426: *připravil*. Verš 4427 jest pokažen co do rýmu neb jsou před ním 2 verše vypuštěny.

119. sedm dní v té zemi pobyl,
[a] pod svého krále ji *podrobil*. 4482—3

Verš i rým vyžadují *podbil*, jako:

chtíece pod se jej *podbiti*. 5023.

Rovněž ve verši 4749 má za „podrobil“ býti *podbil*:

k tomu jiných mnoho *podbil*.

Srv. AlxV.: *podbichu* vše Kapadoky 1173.

120. když vjedú v les hledajíce
a po nás se *tiežíce*. 4632—3.

Rým vyžaduje *tázajíce*.

121. tu se Arnošt *káza* rozložiti,
vší vojště přikáza
[a] tajiti se jim rozkáza.
Tuť obři silní biechu. 4651—4.

Prvé dva verše jsou tím pokaženy, že písař z verše druhého pojal do prvého „káza“ a v druhém nějaké slovce, jako *ihned*, vynechal. V posledním verši schází *i*; srv. orig.: bereit was *auch* die grosse diet 4210. Místo má tedy zníti:

tu se Arnošt rozložiti
(*ihned*) vší vojště přikáza;
tajiti se jim rozkáza.
Tuť (*i*) obři silní biechu.

122. *moht* se jest každý *straštiti*,
[a] těch obróv [tu] nedočekati. 4658—9.

Ve verši 4658 psáti jest *mohl* neb *mohlť* a *sstrašiti*.

123. by ten boj byl kde na poli,
nižádný by těch[to] nikoli
ostaw živ, to směji řéci. 4676—8.

Patrná chyba za *ostal* = byl (ne)ostal, o čem viz č. 82, str. 112. Orig. wenn ir keyner wer genesen 4237.

124. tři ostachu potom,
jakž(to) pravíe kníehy o tom. 4706—7.

Orig.: nach der Ebenture sage
sie bleben *alda drie* tage. 4281—2.

Doplň tedy ve v. 4706 *dni* (jak už Brückner navrhuje) a *tu:*

tři *dni tu* ostachu potom.

125. ktož věrně činí,
sámť sobě štěstíe přičiní. 4750—51.

Orig.: wer *dem getruwen* ere enputet,
sin selbs heil er trutet. 4327—8.

Ve v. 4750 tedy schází *věrnému:*

ktož *věrnému* věrně činí.

Srv. 4730 sl.

126. najlépe bohu slúžiti,
neb ten móže odplatiti
štědřeji než činíe kteří:
tenť každého *smielie [ob]daří.* 4758—61.

Do smyslu se smielie nikterak nehodí, nébrž ſtiedr(z)ie t. j. *štědře*, čemuž předchozí štědřeji není pranic na závadu, an se náš básník podobného opakování slov neštítí, viz na př. verš 4787—8: i káza všem *mírnu* býti svým lidem, aby *mierni* byli. Verš 4761 zní tedy:

tenť každého *štědře daří.*

127. lépe móžem udati (t. j. svú kúpi)
všichnu i prodati
nežli jinde . . . 4802—4.

Orig.: vnd sprachen, das sie mochten *da*
vorkeuffen bas wann anderswa. 4381—2.

V prvém verši schází tedy *tu*, v druhém bez pochyby *také:*

lépe *tu* móžem udati
všichnu i (*také*) prodati atd.

128. toť víem a *dobřet* znaji. 4818.

Písař za dobřet přehlédl *o*: *dobře to.*

129. že chce krále křesťanského
zabiti Ubianského
aneb se jemu klaněti
bohuom, *oběti dávati.* 4839—42.

Tak nutno interpungovati, neboť smysl jest tento: buď krále Ub. zabím aneb mu se jest (= se musí) klaněti bohům a jim dávati oběti.

Ve verši 4842 jest rým pokažen; napraví se pouhým přestavením:

bohuom, *dávati oběti.*

130. diviec[e] se, že Arnošt s svými
(*pány*) . . . .
(*mesi*) . . . .
lidmi velmi *mrzutými.* 4863—4.

Mezera dvou veršů (slova v závorce jsme my připojili), již smyslem doplniti lze z orig.:

wer er wer oder wannen
komen, *mit synen mannen*,
vnder die *vngestalten diet.* 4453—5.

Načež jim Arnošt v české básni odpovídá v. 4867 sl.

131. [a] kterak jest přijet od krále,
to jim povědě na mále,
tak gest činil *mnoho* jemu,
k tomu samemu stiestiemu. 4869—72.

Orig.: *wie* yn der konig enpfangen het
vnd ym vil grosser eren tet. 4461—2.

Slovo „wie" se táhne k oběma větám, proto jest ve v. 4871 psáti iak t. j. *jak.* Verše 4871 a 4872 jsou pokaženy; obsahovati mají to, co něm. 4462; *gest* psáno za *czest.* K vůli rýmu přidáno jako mínění básníka samého „stiestiemu", což zkaženo tuším z ſſlechetnému (srv. verš 4914). Zněly tedy verše 4871—2 původně asi takto:

jak *čest* čini[l] *mnohú* jemu,
tomu muži šlechetnému.

132. Král z Ubian povědě
a *ve* všie vojště zapovědě. 5111—2.

Verš pokažen nevhodným vsutím předložky *ve*, kdežto vazba dativu vyžaduje:

a všie vojště zapovědě.

Srv. 4652: Arnošt vší vojště přikáza.

133. na ně pohané *potisknú*
hledajíce na nich zisku. 5143—4.

V prvém verši rým vyžaduje aoristu *potiskú.*

134. mnoho pohanstva zbichu,
což *dosáhli, všecky ohavili.* 5163—4.

Rým vyžaduje i v druhém verši aoristu, tedy asi:

což *dosahú, ohavichu.*

135. *i* jal [jest] krále Babilonského,
vévodu toho ctného. 5217—8.

Orig.: twang den Babilonen wert,
das er ym gebin muste swert,
vnd von Damasco den degen. 4871—3.

Arnošt tedy zajal dva: krále Babilonského a vévodu Damastského (5020. 5095), jenž ve v. 5218 krátce vévodou se nazývá; piš tedy:

jal krále Babilonského
i vévodu toho ctného.

Než možno, že za „toho ctného" bylo v rkp. *Damastského.*

136. takž král Ubianský s svými,
s Arnoštem, [i] také s jinými
ten boj tu celý den *drsice,*
[a] s pomocí boží obdrží. 5231—4.

Rým žádá drzie t. j. držíe:

ten boj tu celý den *držíe,*
s pomocí boží *obdrží(e).*

137. každý z vojska to vidíeše,
že Ubianský boje *stratil*
a stanóm svým se navrátil. 5240—42.

Král Ubianský zvítězil a proto se vrátil do stanův; jest tedy za „ztratil" čísti „*skrátil*" neb ještě spíše (k vůli gen. boje) *ukrátil;* srv. 5805.

138. Arnošt velmi vesel bieše,
neb co král kdy smutku jm[ěj]ieše
nebo měl (sic!), z božíe moci
pobil i s jeho pomocí. 5279—82.

Orig.: er *benam* yn yren vngemach. 4921.

Za *pobil* má tedy býti *posbyl.* Ve v. 5269 za bogitsky má státi ovšem bogiſſty t. j. *bojišti.*

139. by s ním v jeho zemi ráčil
[jeti] a toho se *nedovláčil.* 5359—60.

Smysl vyžaduje: by se toho nezdráhal, neodtahoval, tedy *neodvláčil.* Srv. Flašk. NR:

by se toho *neodvláčil*
i jemu raditi ráčil. 541—2.

140. král naloži své prošenie,
aby ráčil ostati.
Vece: „*Stát nelze, nežť se bráti*
musímeť k božiemu hrobu. 5378—81.

Verš 5380 jest zkažen, an písař chtěl míti vyjádřeno sloveso pohybu (se bráti) závislé na musímeť, jako v předešlém čísle (jeti). Slova „nežť se“ ukazují na původní „nemóžť se“. Opravujeme tedy v. 5379—80 takto:

aby (*tu*) ráčil ostati.
Vece: *To se nemóžť státi*, atd.

141. je nad jiné velmi ctieše.
[a] když k Babylonu *bieše blis*. 5397—8.

Rým pokažen; máť verš zníti:

Když k Babylonu *blis bieše.*

142. a z těch, ježto jměl divníkóv,
— — — — — — — — —
Templských pánóv v tom domu
uda [jich] proboštovi tomu. 5449—51.

Orig.: siner wunder er enteil dar gab
dem probste der Tempelherren,
die er bracht hat von verren. 5096—8.

Po verši 5449 schází verš vyjadřující to, co řečeno v něm. verši 5098, tedy asi: jež přinese z dalných krajóv.

143. a najviec v němečských zemiech to *wsnisse,*
co Arnošt divóv činieše. 5482—3.

Rým žádá wzniesse t. j. *vzniéše:* von dem werden ditz *erhal* in Dutsche lant obir al 5121—2.

144. račiž mě *obdarovati*
a tiem darem darovati,
bych uzřela syna svého. 5501—3.

Orig.: gedencke an myn *betrubtes* leben
vnd las mir, frauwe, das geschehin,
das ich myn kint musze sehin. 5142—4.

Piš tedy:

račiž mě *obradovati* atd.

Dle toho snadno jest po v. 5496, ano celé místo jest písařem opáč z v. 5501 sl., doplniti scházející verš asi takto: (*a mého smutku ukrátil*) Rovněž ve v. 5937 jest za *obdarována* čísti *obradována:*

všecka země lidí jeho,
což by zboru Bavorského,

ta tu by *obradována*
příštím slovutného pána. 5935—8.

Orig.: das was usz beider lande,
freuwet sich der wigande. 5541—2.

145. stalo se dne jednoho,
počechut prositi . . .
a dobrým se zmieňovali. 5516—8.

Ve v. 5517 schází rým:

počochut prositi (*mnoho*).

Srv. 5709: poče děkovati *mnoho*.

146. tak že *knieze*, také žáci,
k tomu lidé všelikací
z úst ho nikdy nepustichu. 5529—31.

Orig.: vnder leien vnd vnder *pfaffen*. 5165.

Tudíž knieze = *kněžé* (kněžíe).

147. [a] řkúc: „*Roskazuji* synu mému,
Arnoštovi zmilelému. 5539—40.

Počáteční slovo listu má zníti *Vskazuji*.

148. *tož* sú knieżata prosili. 5553.

Orig.: *auch* bitten alle fursten. 5185.

Piš tedy: *též* atd.

149. v jednotě se poradichu,
že *chce* ihned odtud vstáti
a k domovi se bráti. 5586—8.

Orig.: das *sie* heim *wolden*. 5015.

Pročež verš 5587 má zníti:

že *chtie* ihned odtud vstáti.

150. neb to slušíe, že dobrého
ctně zpomínají každého *ctného*. 5593—4.

Orig.: so man mus vnd sol
des biderben wol gedencken. 5228—9.

V čes. verši nadbytkem položeno „ctného“, ano „dobrého každého = des biderben, ctně = wol.“ Tudíž *ctného* škrtni.

151. protož ctný *ctnie* jmě ostaví
že každý o něm ctně slaví. 5599—5600.

Chybou ctnie za *ctné.*

152. neb toho vin[n]a ztrátu
svú zlobú *má* k věčnému platu. 5603—4.

Slovo *má* patří do prvého verše:

neb toho *má* vina ztrátu atd.

153. v neděli se *ten den bližieše.* 5643.

Orig.: *das geschach* an eynem heren tage. 5265.

Pokažený verš český zněl buď:

v neděli se *ten děj sdieše* —

neb: v neděli se *tam bližieše* —

K čemu si jest domysliti podmětem „Arnošt" jako se „jeho" v následujícím verši (5646) k němu táhne.

154. (matka) poslu *děkujíce* z toho. 5670.

Pisecká chyba za *děkujíci.*

155. [a] řkúc: „Chcit *vám* zaslúžiti toho." 5710.

Orig.: das wil ich *verdynen*, wie ich sol. 5327.

Dle toho nemá v českém verši býti *vám*:

řkúc: „Chcit zaslúžiti toho."

156. nic jiného nečinichu
neb o jeho cti mluviechu. 5715—16.

Chybou *neb* za *než* jako AlxV 247.

157. [a] jakž jeho matka přijide,
[u]zře Arnošta syna svého,
— — — — — — — —
pústenníka stojíce.
K jiným paním (také) vece:
„Nemohu toho postrádati,
chcit se hyn k[u] *pútníkóm* bráti,
azda uslyším novinu
o svém milém synu." 5728—35.

Orig.: Do yn ersach die konigin,
si wart tugentlichen fro;
tzu den frauwen sprach sie do:
„Ich sehin dort *pilgerine* sten
von ubir mer, ich wil gen
zcu yn vnd wil frage thun,
ab sie icht wissen vmb mynen sun. 5350—56.

Jest řeč ne o „pústenницích" než o *pútnicích* (5733); dle toho doplň a oprav asi takto:

zře Arnošta syna svého
(*a řkúc: „Z moře dalekého
vidím*) *pútníka* stojíce."
K jiným atd.

158. kterak *tomu* máš učiniti. 5765.

Verš i vazba žádá *to*.

159. poče krásně vykládati . . .
takť jest matka boží byla
ten den syna porodila. 5842. 5844—5.

Orig.: *wie* tzu Bethleem die maget quam. 5451.

Tedy: *jakť* jest matka boží atd.

160 *potře* se tam bez ohledy,
kdež ciesař v stolici sedí. 5854—5.

Orig.: er *drang*, da der keyser sas. 5464.

„Protlačiti se" (kam) sluje *protříeti sě*, tedy:

protře se tam bez ohledy.

Srv. AlxV 1269—70: aby pro těch lidí hrózu *neprotřěl* sě nikte k vozu.

161. což Arnošt *ryčníkóv* jm[ěj]íeše,
těm se každý diviešе. 5896—7.

Orig.: Ernstes fremde *wunder*
beschauwet man vil besunder. 5505—6.

Místo *ryčníkóv* má tu tedy býti *divníkóv* = divných lidí, jako ve v. 5449: a z těch, ježto jměl *divníkóv* = siner *wunder*.

162. i *gini*, kteříž s *nimi* byli,
všecko *jim* zbožíe navrátili. 5931—2.

Orig.: Die Ernst mit *ym* hatte bracht,
die wurden richlich bedacht. 5537—8.

Písař přehlédl vodorovnou čárku nad gini (ginī = jiným) a proto doplnil v druhém verši dativem *jim*. Rovněž mylně napsal „s *nimi*", kdežto se mluví o hlavní osobě, Arnoštovi (mit *ym*). Správně budiž psáno:

? *jiný(m)*, kteříž s *ním* byli,
všecko zbožie navrátili.

Úvahy.

Hlídka programmův.

4. **Naše ptactvo vodní.** Soustavný přehled se stručnými diagnosami. Sepsal dr. Frant. **Bayer.** Se 13 původ. obrazci. — Výroční zpráva c. k. gymnasia v Písku za školní rok 1891. 8°. 28.

Studium Fauny našich obratlovcův až do nedávné doby u nás zanedbáváno téměř nadobro; mělit jsme dotud česky psané pouze spisy prof. dr Ant. Friče o českých rybách a Studie Prachovy o obojživelnících a plazech českých. O českém ptactvu poučovali jsme se z velikého díla Fričova, jež v sobě zavírá výpis všeho ptactva evropského. V Archivu pro výzkum Čech vydán pouhý seznam českých obratlovcův. Ani nejvábnější oddíl obratlovců, ptactvo, nebylo dosud soustavné zpracováno. Studiem jeho zabývali se u nás dr. Vladislav Šír, jenž populárně o něm vykládal, pak Karel Steinich, jenž sestavil analytický klíč k určení ptactva českého, jehož však — pokud nám známo — vydán pouze první díl (1886). Systematicky obadati obratlovce české úkolem si učinil dr. Frant. Bayer; již r. 1890 uveřejnil ve výroční zprávě c. k. real. gymn. v Táboře soustavný přehled českých ssavcův se stručnými diagnosami [1]) a rok po té ve Vesmíru (1891) články podal o českých plazech i obojživelnících. Oboje práce jsou ukázkami ze spisu: „Obratlovci země české", o němž spisovatel již po několik let pilně pracuje. Z téhož spisu další ukázkou jest článek, o němž tuto referujeme a jenž zavírá v sobě výpis našeho ptactva vodního.

Účel spisu, založeného na výzkumech nejnovějších, jest dvojí: podán v něm systematický přehled, ale zároveň má býti klíčem k určování českého ptactva, jež dříve zařazovalo se do jediného řádu: „ptactvo vodní". Aby tento bývalý řád stal se přehlednějším a aby zároveň bylo zkráceno určování, povýšeny jsou bývalé čeledi na čtyři samostatné řády (Lamellirostres, Steganopoda, Longipennes, Impennes); první řád rozlišen v 6 čeledí o 10 rodech a 28 druzích českých (k nimž pojí se 4 druhy v Čechách jen několikráte se naskytnuvší); ze 6 čeledí druhého řádu jest u nás zastoupen jediný rod o jediném druhu; naši členové třetího řádu náležejí v jedinou ze dvou čeledí a žije z ní u nás 5 rodův o 16 druzích (k nimž řadí se dva druhy jen velmi řídké); členové čtvrtého řádu náležejí taktéž v jedinou ze tří čeledí a patří pouze dvěma rodům o 8 druzích.

Pokládáme rozhodně za výbornou stránku spisu toho, že *šetřeno stručnosti*, jež však nikde nerozplývá se v nejasnosť a tudíž nikde určujícího do nesnází neuvádí. Mnozí libují si v tom, aby podali znaků co nejvíce (při ptácích popisují na př. přerozmanité barvy peří, úzkostlivě udávají rozměry číselné a pod.), ale tím vším spíše určování nesnadným činí, nežli je ulehčují. Určující druhdy onen v moři znaků vedlejších, nemoha od nich rozeznati znaků podstatných. I to jest výhodou spisu, že rozdělení řádu (na př. *a*, *b* a to zase *α*, *β*) podáno jest přehledně v odstavcích, jež tištěny jsou dvojím drobným písmem položeným, jež od sebe se ostře od ostatního tisku. Jím určující ve spise snadno se orientuje a nepřihodí se tak snadno, aby některé these přešel a tím v omyl byl uveden. Jenom 'obe

[1]) Viz tohoto časopisu roč. V., sešit I., str. 29.

bychom žádali, aby byl spisovatel také významy (diagnosy) jednotlivých druhův odlišil tiskem od znakův ostatních, a to tím spíše, ježto následuje někdy i pět i nad to druhů za sebou. Nepatrná zdánlivě tato věc určování nejen zabezpečuje, nýbrž i zkracuje.

13 původních obrazů velmi vhodně doplňuje znaky v textu uvedené.

Spisovatel valně rozmnožil seznam českého ptactva vodního jednak doplňky zajisté pracně sbíranými z časopisův odborných i denních listův (jakož na několika místech přesvědčiti se můžeme), jednak i poradami s vynikajícími sběrateli a ornithology. Že mu bohaté sbírky Českého Musea, Musea na Ohradě a i j. hojného poskytly materialu, o tom nedlužno tuto se zmiňovati.

Nijak nerozpakujeme se prohlásiti práci tuto za úplně spolehlivou, anyť popisy pořízeny jsou z autopsie (vyjma snad druhy nejvzácnější) a vyobrazení podána jsou věrně dle skutečnosti. Jeť tedy nejen tento spis, nýbrž i předešlé práce spisovatelovy tohoto směru (ssavci čeští, plazové a obojživelníci) výbornou pomůckou pro učitele vůbec i pro žáky. Srdečně toho si přejeme, aby spisovateli možno bylo, celé dílo tiskem odevzdati veřejnosti, a to co možno nejdříve, neboť jím zajisté odpomoženo by bylo nedostatku, jenž skličuje každého českého přírodopisce, kdy přesně určiti chce sobě obratlovce vzácnějšího. Dosud utíkali jsme se ke spisům cizojazyčným; kéž vydatné za ně náhrady v době nejkratší nám poskytne pilný a svědomitý spisovatel českého ptactva vodního.

Alex. Jos. Bernard.

Novější příručné knihy statistické.

(Dokončení.)

Jako výtah z této příručné knihy statistické počala roku 1890 vycházeti nákladem soukromým menší publikace *Oesterreichisches statistisches Taschenbuch*, bearbeitet nach amtlichen Quellen. II. ročník 1891. Vídeň, Hölder. 8⁰ 253 str. 80 kr. Statistické elementy jsou tytéž, jako ve věčší knize příruční. Lze obě dobře doporučiti. Pokud nebudou výsledky posledního sčítání zpracovány definitivně, poslouží dobře kniha *Volkszählung vom 31. December 1890*, in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen u. Ländern. Bearbeitet und herausgegeben von der k. k. statistischen Central-Commission. 8⁰ XXVI. + 141 str. Vídeň, Hölder 1891 (1 zl. 20 kr.). Dílo dělí se na dvě části: úvod a tabulky. V úvodu obsaženy zprávy a organisace posledního sčítání a o zařízení tabellárních důkazů. Podán přehled výsledků sčítání pro království a země v říšské radě zastoupené (jako celek) a dále totéž pro jednotlivá království a země. Pojednává se o budovách obývaných, o obyvatelstvu v místě přítomném, o hustotě obyvatelstva a jeho rozdělení podle velikosti osad. Vytýká se dále obecenstvo civilní a vojenské, vliv přirozeného stěhování a vystěhování obyvatelstva. Zvláštní oddíl věnován obyvatelstvu Vídně. Tabulky spořádány dle politického rozdělení. Výsledky jsou vždy srovnávány s r. 1880. Aby podán byl přehled celé říše Rakousko-Uherské, spojily se před několika lety statistický úřad budapeštský a vídeňský, a vydán s maďarským a německým textem spis Az osztrák-magyar monarchia Statisztikai Kézikönyve. *Statistisches Handbuch der oesterreichisch-ungarischen Monarchie.* Verfasst von der k. k. stat. Central-Commission in Wien und dem kgl. ung. stat. Landesbureau in Budapest. M. 4⁰ 218 str. Vídeň 1888. cart. 3 zl.

Obsahuje totéž, jako příručná kniha rakouská, ale pro obě části říše; zároveň však podána, kde se zdálo vhodným, i data z celé řady let předešlých, z pravidla pro decennium 1877—86, po př. 1878—87. Při některých zvlášť důležitých předmětech šlo se i dále, jako ku př. při společných záležitostech říše až do r. 1868, při zahraničním obchodě až do r. 1854 atd. Někde ovšem mohlo býti ku srovnání užito jen několik let, jako u poštovních spořitelen, periodického tisku, spořitelen vůbec. Základní myšlénkou byla ta, aby podána byla čísla, jež by bylo lze pro obě území srovnati, při čemž zvláštní ohled brán na relativní a průměrná čísla vůbec. Mimochodem poukazujeme na zvláště zajímavý spis;

Die Ernährungs-Statistik der Bevölkerung Ungars auf physiologischer Grundlage, bearbeitet von Dr. K. Keleti. 8° se 17 mapami a 2 diagramy, 363 str. Budapest 1887 (6 zl.). Práce zcela původní, věcně dokonalejší než vše, co dosud v cizině vydáno, na niž mohou býti za Litavou pyšni. Ježto statistická známosť sousední říše německé vedle vlasti pro nás má největší důležitosť, dovolujeme si uvésti *Statistisches Jahrbuch für das deutsche Reich*. Herausgegeben vom k. statist. Amt XI. ročník 1890. Lex. 8° IX. + 209 str. Se 3 diagramy a 1 mapou, Berlin 1890 (cart. 1 zl. 44 kr.). Kniha tato musí míti v Německu veliký odbyt, ježto při skoro stejné úpravě a velikosti, jako rak. přír. kniha, nad níž vyniká svými kartogramy a diagramy, prodává se za cenu poloviční. Obsah asi týž, jako v rak. statistice, čeho však zde k vůli úplnosti postrádáme, jest školství. Zvláště poučné jsou přílohy, tak v ročn. 1890 kartogram říšských voleb a diagramy stáří obyvatelstva, při čemž se činí rozdíly dle pohlaví a dle zaměstnání, r. 1888 byly stejně znázorněny poměry majetkové a t. d. Účelem této publikace jest nahraditi širšímu obecenstvu objemné prameny „Statistik des deutschen Reichs" a „Monatshefte zur Statistik des deutschen Reichs", jichž systematicky sestavený obsah bývá v přídavku uveden.

Nemůžeme zde přihlížeti k celé veliké řadě obchodních zeměpisů, vytkneme pouze několik spisů důležitosti takřka internationální V první řadě stojí zde proslulé dílo *„Das wirtschaftliche Leben der Völker"*. Ein Handbuch über Production und Consum des Welthandels. Von *C. v. Scherzer*. 8° 756 str. Lipsko, Dürr 1885. (18 M. 50 Pf.) Proslulý spisovatel, rak. gen. konsul, jenž na dvou velikých cestách světových studoval život národů, pokud se týče výroby a spotřeby, jako snad nikdo dosud, podává v tomto díle — jediném svého druhu — skvělý nástin všech otázek sem spadajících. Nejsou to jen pouhé tabulky, pouhá čísla. Zde vše vybráno pečlivou rukou, všemu vdechnut život a odvislosť jednoho předmětu od druhého vytčena. Nalezneme zde líčení všech předmětů rostlinných, živočišných i minerálních, jež mají nějaké místo v hospodářství světovém, také však otázky j. jsou kolonisační, otrocká, vystěhovalecká, konsuláty, výstavy a internationalní duševní práce. Knihu tuto v našich poměrech nelze ani dosti vřele odporučiti. Ježto však díla tohoto druhu velmi rychle stárnou a spisovatel sám pro zaměstnání své nemohl pomýšleti na nové vydání celé knihy, vydány dodatky pod názvem *„Der wirtschaftliche Verkehr der Gegenwart"*. Nach den neuesten und zuverlässigsten Quellen dargestellt von *Dr. v. Scherzer und E. Brattassević*. 8° 120 str. Vídeň, Hölzel 1891 (1 zl. 50 kr.), v nichž všecky otázky v hlavním díle uvedené ve stejném pořádku stopovány až na naše dny. Tohoto menšího dílka lze i samostatně užiti. Do jisté míry podobnou periodickou, ne však tak všeobecnou publikaci vydával známý odborník *Neumann-Spallart*. Uvádíme poslední svazek: *Uebersichten der Weltwirtschaft*. Jahrgang 1883—84. Mit der vergleichenden Statistik der Jahre 1883 bis 1885 und vielen auch das Jahr 1886 umfassenden Nachweises. 8° 574 str. Stuttgart 1887. Vydávání jich přerušeno úmrtím Neumanna-Spallarta. Ve všeobecné části podán vývoj světového hospodářství a jeho podmínky, dnešní stav (měření národního blahobytu, odhadování nár. příjmů, nár. jmění, tvoření se kapitálu a symptomatické měření hospod. stavu) a prognosa hospodářského vývoje. V části zvláštní první oddíl projednává nejdůležitější předměty světového obchodu. To jsou látky výživné, luxioriosní (cukr, káva, čaj, tabák, víno, pivo) a suroviny pro průmysl světový (uhlí, železo, bavlna, vlna, hedvábí, látky textilní). Oddíl druhý věnován výměnným prostředkům světového hospodářství, třetí prostředkům spojovacím, čtvrtý pak pojednává o důležitosti statistiky světového obchodu a jeho rozsahu. Na konec přidána vybraná literatura odborná všech zemí a jazyků. Spisovatel zemřel a v pokračování těchto přehledův ujal se prof. Juraschek. Jeho Uebersichten der Weltwirtschaft von Neumann-Spallart, 1885—89 vydané v Berlíně (Langenscheidt) r. 1891 nevyšly dosud celé, pochybujeme však, že při vší píli dosáhnou takového oduševnění, jakého jim dovedl dáti zvěčnělý Neumann-Spallart.

Značný kus práce uložen v malém spisu *Uebersichten der Staatswirtschaften*, des Welthandels und Weltverkehrs. Von Dr. H. *Hirsch*. I. ročník 1889. 8° 66 str.

Vídeň, Hölzel (90 kr.). Ve velmi přehledných tabulkách uvedeny jsou výsledky státního hospodářství všech států na zemi, při čemž veškeré sumy přepočítány na říšskou marku, dále přívoz, vývoz, počet a nosnosť obchodního loďstva, jakož i srovnávací tabulky pro vývoj dotyčných elementů v posledním století. Dovídáme se často věci velmi zajímavé, tak že na př. v posledních letech založeno bylo v Anglii jediné ku využitkování Jižní Afriky okolo 2800 společností a pouze za 10 měsíců roku 1889 k tomu účelu utvořený kapitál obnášel hezkou sumu ½ milliardy marek.

Mohli bychom ještě uvésti celé řady statistických spisů cizích literatur, celou spoustu monografií, volili jsme však zúmyslně jen to, co v daných poměrech zdálo se nám nejpříručnější. Jeden zvláštní úkaz dlužno nám však na tomto místě vytknouti, t. že nestává dnes v Čechách, v zemi celkem tak pokročilé, při tak vysokém stupni průmyslu jediného časopisu, jenž by nás seznamoval *pravidelně* aspoň s nejhlavnějšími pracemi na poli literatury statistické. *V. Švambera.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Časopis českého studentstva. Redaktor Ant. **Hajn.** Nakladatel K. St. **Sokol.** Předplatné ročně (20 sešitů o 1 archu) 3 zl. 50 kr. Roč. IV. Číslo 6. a 7.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXIII. Sešit 3.: Božství Ježíše Krista dokazují prví bludaři (V. Lefler). O typice starého zákona (B Hakl). Kronika.

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a Fr. **Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XVI. Sešit 2.: Drobné pověry lidu moravského (Fr. Bartoš). O písni „Siladi a Hadmaži" (V. Houdek). O některých bájeslovných bytostech na mor. Valašsku (Mat. Václavek). Jan Amos Komenský (Fr. Bílý). Umělecké a vědecké zprávy: J. A. Komenského mapa Moravy (Kameníček). Pomník královské přísahy u Jihlavy. Která města moravská utrpěla 30letou válkou nejvíce a která nejméně? Školy v rodném kraji Komenského za jeho doby (F. A. Slavík). Z městského archivu Levočského v Uhrách (R.). Literatura. Zpráva o činnosti Matice Moravské za rok 1891. Účty Matice Moravské za rok 1891.

Český Lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku. Redaktoři L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Předplatné na rok (6 svazkův o 6 arších) 4 zl. Ročník I. Sešit 4.: Několik slov o pěstování české archaeologie (L. Niederle). Pověry a zvyky lidu moravského při hospodářství (F. Bartoš). Selský statek v okresu Hlineckém (K. Adámek). O naší světské písni lidové (O. Hostinský). K názvosloví našeho dialektu (Jan Jakubec). O kroji lidu slovenského (J. Koula). Ze selské kuchyně z Českobrodska (F. V. Vykoukal). Národní písně z Chodska (J. Hruška). Vodník v podání lidu českého (J. Košťál). Vánoce. Česká literatura lidovědná do r. 1890 (F. Pátek). Referáty o spisech a časopisech. Časové zprávy.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 8.: Z básní L. Grossmannové.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 8.—9.: Volné jeviště (Arn. Procházka). Tasso a jeho Jerusalem Osvobozený a Dobytý (V. Erban).

Lyra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník 1892. Číslo 4.: *Králi hudby, Dru. Ant. Dvořákovi (Boh. Hakl).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Číslo 8.

Muzeum. Czasopismo Towarzystwa nauczycieli szkół wyższych. Red. **Maur Maciszewski.** We Lwowie. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl. poštou 6 zl. Ročník VIII. Zešyt 4.: Několik myšlenek o jednotném vyučování na školách reálních (M. Rembač). O učbě jazyka polského na nižším gymnasii (T Dydacki).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XIII. Číslo 8.—9.

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XVIII. Sešit 4.: *Bivoj (J. Borl). *Braniboři v Čechách (Věra Toužimská). *Pohádka o českých dětech (R. Jesenská). Starobylá socha Kristova na radnici Kutnohorské (A. Zavadil). Pan Zbyněk Zajíc z Valdeka (K. Klír). Český farmář v Americe (J. Wagner). O stříbře (Fr. Polívka). Vědecké hříčky.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXII. Sešit 4.: Kochova éra (Jindřich Mourek). Čelný spis o českém státním právě (Čeněk Zíbrt). *Svatovítský dóm (Ant. Klášterský). *Cestou života (Al. Škampa). Hosté na českém jevišti (Fr. Zakrejs). České písemnictví. Referuje Frant. Zákrejs a L. Čech.

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 4. a 5.: Geniovi. Komenský obnovitelem paedagogiky. Komenský o vyučování mravním (Jos. Klika). Česká literatura Komenského (týž).

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 7.—8.: Archaeologický výzkum ve středních Čechách (J. L. Píč). Hroby se skrčenými kostrami ve Zvoleněvsi (Jos. Smolík). Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického. Retrospektivní výstava. II. Umění ryjecké (Ed. Fiala). Starý hřbitov sv. Havla v Mladé Boleslavi (Fr. Bareš). Městské solnice z XVI. věku (Zikm. Winter). Zpráva o Kaňkovském graduále (Jos. Šimek). Předhistorický hrad Náchodský (J. K. Hraše). Zprávy a drobnosti.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 12. v slavnostním rouše, jehož obsah památce Komenského úplně věnovaný jest tento: Památce Jana Amosa Komenského 1592—1892. Illustrace Em. Boháče. *Genius vlasti a český lid (Ludv. Strahl). *Lešnu (Rud. Třídvorský). Obraz Lešna, útočiště J. A. Komenského. Zápisy na vděčnou paměť třístých narozenin nesmrtelného učitele národů Jana Amosa Komenského. Karel starší ze Žerotína, Komenského vlídný ochránce v strastiplných dnech po bitvě Bělohorské (podobizna). Příkladné rysy Komenského povahy (L Strahl). Komenský budiž naším heslem (Fr. J. Pelz). Karel ze Žerotína. Věstník Komenského. Zprávy. Feuilleton: Modlitba za Komenského (Pap. ze Zbořence). — Číslo 13.—14.: *Veleduchu Komenskému (El. Krásnohorská). Význam a kulturní působení Komenského (Fr. Kneidl). — Čís. 5.: Positivní směr filosofie Komenského (V. Choc).

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 62.—64.: Březnová *příloha*: Překlad či r povídek a dvou básní.

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. v. 8°. *Třída III.* Ročník I. Číslo 2.: *Jana Amosa Komenského korrespondence.* Sebral A. *Patera.* 1892. XV. 300. — Česká Akademie oslavila nesmrtelnou památku arciučitele národův vydáním jeho listů, z nichž nejzřetelněji na jevo vychází pravá povaha jeho.

Сѣверъ. Еженедѣльный литературно-художественный журналъ. **Redaktor Vl. A. Tichonov.** V Petrohradě. 4°. Předplatné ročně 6 rub., do ciziny 11 rub. Ročník V. Sešit 1.—13. Z bohatého obsahu vyjímáme: Velbloudař, vůdce karavany (N. N. Karazin). Chromý velbloudař (týž). Uprchlice (A. Čechov). Šetek (kn. D. P. Golicyn-Muravlin). Podivná kytara (K. Slučevskij). Shledání s královnou (P. Gnědič). *Za večera (K. Fofanov). Dividenda (V. Krylov). Pod svým křídlem (N. J. Merder-Severin). Zloděj udávač (P. N. Polevoj). 25.000 (V. L. Dědlov). V bouři (N. Aksakov). Romeo a Julia (N. Ježov). Literární department (A. V. Javorovskij). *Fantasie (V. Lebedev). Pověsti o některých městech a místech ruských (A. N. Sergějev). Neskromné přiznání (J. Ščeglov). Slepec (V. P. Lebedev). Ženiši (Vl. Tichonov). V tichém koutku (kn. M. N. Volkonskij). V lese (A. Lazarev). Zimní den (Semenov-Mandžurskij). Panna Vanda (N. Jurgin). *Don-Cesar (V. Lebedev). Boulevardní osoby a stoliční flaneurové (M. J. Pyljajev). Odvážné manželství (V. Sokolov). Basil (kn. Dm. Golicyn-Muravlin). Jako ve snu (N. P. Aksakov). *Za zvuku zvonův (L. Medvědev). Jan Amos Komenský (A. V. Javorovskij). *Hledání Krista (M. Lochvická). — Tento velmi obezřele řízený časopis přináší vybrané povídky i poučné články; ke každému číslu připojeny velmi četné illustrace vkusně a čistě provedené (mezi nimi i Věšínův obraz V křížovém ohni), mnohé z nich barvotisky. Kromě toho dostávají odběratelé za měsíční *přílohy* zvláštní díla, jako právě nyní vynikající dějiny ruské říše od N. M. Karamzina. Na konec roku pak poděleni budou ještě zvláštním albem uměleckým (Gogolovy fantastické pověsti).

Славянское обозрѣніе. Redaktor a vydavatel A. S. **Budilovič.** V Petrohradě. 8°. Předplatné na rok (12 sešitův o 8—10 arších) 7 rubl. se zásylkou 8 rub. či 10 zl. Ročník I. Sešit 1. a 2.: K čtenáři (A. Budilovič). Tři světy asijsko-evropské pevniny (V. J. Lamanskij). Mich. Petr Pogodin (K. N. Bestužev-Rjumin). Z korrespondence knížete V. A. Čerskaského a N. A. Miljutina o polských záležitostech (A. B.). Mich. Os. Kojalovič (P. N. Žukovič). Alex. Afan. Petebňa (A. B.). Jos. Pervolf (A. B.). *Jan Amos Komenský* s podobiznou z r. 1642 (A. Budilovič). Hrabě Lev N. Tolstoj jako umělec a mudřec (Sv. Hurban-Vajanskij). Město Leďan-Ledenec v slovanské poésii (M. E. Chalanskij dokazuje, že název ten je překladem jmena Is-laut, jejž Saxo Grammaticus nazývá insula Glacialis; spis. ukazuje na podobný přechod něm. degen, jež značí hrdinu i šavli, v srbské písni, kde královič Marko se nazývá *sablja* = šavle t. j. hrdina). Letopis (A. B.). Listy ze slovanských zemí: z Turč. sv. Martina, ze Lvova, z Krajiny, z Bělehradu. Bibliografie (v ní i přehled belletrie české). Petrohradský slovanský spolek dobročinný. Směs. Překlad Svet. Hurbana Vajanského „Jarního mrazu“ od V. Franceva a Nerudovy povídky „Okrudla žebráka“ od E. P—ské.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty.** V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 4.: Tichá voda (Martin Kukučin). O Vílach a Vodných mužoch v Bošáckej doline (J. L. Holuby). *Sňažky. *Jak zkvitly (Ludmila Podjavorinská). *Moja lipka (Martin Sládkovičov). *Prolog k slávnosti J. A. Komenského (Hviezdoslav). Vzkriesenie Krista Pána (D. V. Grigorovič, prel. B. Š.) *Drobné kvietky (Somolický). Slovenský jazyk: Jazykovedecké drobnosti (—ský). Literatúra.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1891. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 4.: Klasicizm, romantizm, realizm (Gercen, př. J. Váňa).

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 4.: *Ballada o vignetách (J. Vrchlický). Výborová schůze (K. Šípek).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník III. Číslo 4.—5.: Obrázek na líc a na rub (K. Eichler).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 12.—13.: O písmě hieroglyfickém (Fr. Blažka). Čtvrť století výzkumné práce. Z dopisů cestovatele E. St. Vráze. Kulturní pokusy s kanáry. Frant. Prach (Ant. Frič). V bažinách jihoevropského východu. Stříkoun lapavý. Vědomosť o včele za Plinia.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 8.—9.: *Rozsévač (A. Mužík). Z blázince (Th. Eres). *Dissonance (př. Arn. Procházka). Dva sebevrazi (Ant. Pařízek). Jiří Svatý (J. Richepin, př. M. Béňa). Cizí krev (M. P. Šapčanin, př. J. Koněrza). *J. A. Komenskému (J. Tichý). J. A. Komenský. Chovanci (Gisela Náchodská). Z básní Aug. Mužíka. Vzácný život (A. Beranová-Chejnická). Bratránek Thedos (M. E. Saltykov-Ščedrin). *Nic a nikde (Arn. Procházka).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 2.: Kritisches zu Aristoteles (J. Zahlfleisch). Griechische Verse bei Livius (R. Scala). Zu Lucifer (K. Weyman).

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VII. Seš. 4.—6. má jako dřívější čísla řadu drobných povídek, básní, obrazův vhodných mládeži naší.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 4.: J. A. Komenský (B. Sokolová). Obecné školy a učitelky v Polsku. Postní kázáníčko mladým paním (M. Hanušová).

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 4.: O chorobách vyhynulých a hynoucích (Ferd. Pečírka). Rozhledy: O meteoritech (V. Láska). Poslední kontinentální změny evropské. Větry pustinné (J. Frejlach). Některé zajímavé novinky z průmyslu. Bakteriologie naší doby (Iv. Honl). Směs: O stáří hvězd. Anthropogeografie (V. Švambera). Stolice všeobecných dějin věd. Magnetičnosť kyslíku. Zprávy spolkové a osobní.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 3.: Děvínské právo v levobřežní Malé Rusi (D. J. Bagaléj). O dějinách arabských číslic (Th. J. Keppen). Vědecký život v Římě (V. J. Modestov). K bádáním o Fotiovi, patriarchovi Cařihradském (A. M. Ivancov-Platonov). Kritika a bibliografie. Střední a nižší školy v Kievském okruhu učebním v r. 1890. Alexandrijské studie (G. G. Vulfius). Z Horáce (Th. V. B.).

Algebra pro vyšší reálky. Sepsal F. **Hoza.** Nakl. I. L. Kober. V Praze 1892. 8°. 267. Cena váz. 1 zl. 60 kr.

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Svaz. 284.: Děd a vnuk. Opatovický klášter. Napsal Jan Kopřiva. 90.

Biblijoteka pisařów polskich. Nákladem Akademie umění v Krakově. 8°. Svazek 16.: Hermana Schottena *O cnoće* abo żyvoće člověkovi přystojnym. Vydał St. Ptašycki. VII. 96. Cena 50 kr. — Svazek 17.: Stanisława Słupskégo z Rogova *Zabavy orackě* 1618 i Vładysłava St. Zežovskégo *Oekonomia* 1638. Vydał J. Rostafiński. 87. C. 50 kr. — Svaz. 18.: *Potrójny* z Plauta Piotra Ćekliňskégo 1597. Vydał Jan Čubek. 151. C. 70 kr. — Sv. 19.: *Orichoviana* Opera inedita et epistulae Stanislai Ořechovski 1543—66. Vol. I. Edidit Jos. Kořeňovski. XXVIII. 740. C. 3 zl. 60 kr. — Sv. 20.: Historya pravdziva o přygodźe załosnej kśążęća finlandskégo Jana i królevny Katařyny 1570. Vydał Alei Kraushar. VIII. 64. C. 35 kr.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek.** Nakl I. L. Kober. V Praze 1892. 8°. Cena sešitu 30 kr. — Sešit 9.—11. zakončuje dílo to, jež sáhá až po smrť Ferdinanda III.

Jan Amos Komenský. Životopisný nástin k třístaleté památce jeho na

rození. Napsal Ferd. **Menčík**. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 8°. 47. Cena 30 kr. — Pěkný spísek ozdoben jest mnohými illustracemi.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1892. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 114.—121. V sešitě 114. začíná právě druhý cyklus „Z různých dob" obsahující v sobě miniatury: Z malých cest, Host, Gardista, Krajanka, V pekle, O lovu, Tčevská hranice.

Kabinetní knihovna. Nákladem F. Šimáčka. V Praze. m. 16°. Svazek LV.: Jar. Vrchlického Nové barevné střepy. Črty a povídky. 196. C. 60 kr.

Knihovna Českého Lidu. Pořádají L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** Nakl. F. Šimáček. v. 8°. Svazek II.: *Moravská svatba* od Fr. *Bartoše*. 1892. 80. C. 60 kr.

Moravský lid. Fr. **Bartoše** sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892. Nákladem Em. Šolce. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. — Sešit 1.: I. Výroční obyčeje, slavnosti a zábavy: Besedy. Den sv. Ondřeje. Advent. Matička. Sv. Mikuláše. Sv. Lucie. Sv. Tomáše. Štědrý den. Božího narození. Sv. Štěpána. Sv. Jana Evangelisty. Nový rok. Sv. tří králův atd. až po Letnice. — Ježto čím dále tím více mizejí zvláštnosti našeho lidu, nelze ani doceniti snah horlivých lidovědcův, kteří nám zachrániti chtí aspoň ještě, co zachrániti lze. V Čechách se za tím účelem vydává periodický časopis Český Lid; na Moravě však při konservativnosti lidu více uchováno zvykův a p., proto také tam odtud čekáme ještě více příspěvkův lidovědných, zvláště když se díla ujala tak pilná a obeznalá ruka Bartošova. Nakladatelstvo Em. Šolcovo pak si získá vděk každého milovníka svého národa, že se podjalo vydávání těchto důležitých památek bytu našeho lidu. Úprava díla je pěkna, cena mírna.

Naše jubilejní výstava. Napsal a uspořádal Rud. Jar. **Kronbauer**. Nakladatel Jos. R. Vilímek. V Praze 1892. m. 4°. 328. Cena 3 zl. S četnými illustracemi a s plánem výstavy. — Není pochyby, že naše výstava každému Čechu na vždy utkvěla v srdci; aby se památka na ni i budoucím zachovala, o to pečujou spisy, jako tuto uvedený, jenž slohem plynným a zábavným vyličuje výstavu se všech stránek jejích. Úprava spisu jest velice elegantní.

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře**. V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 2.: *ἀληθής—ἄνειμι.*

Ochotnické divadlo. V Praze 1892. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 72.: V šumavském zátiší. Veselohra o 4 jednáních. Dle A. M. vzdělal E. Z. 71. Cena 30 kr.

Ottova Laciná knihovna národní. Serie XV. Sešit 9.—12.: *Sychrova éra.* Román z maloměstského života od Jos. *Laichtnera* (pokr).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 108.: Čechy, a sice vodopis; nejen veškery řeky ale i nejmenší potoky podrobně jsou uvedeny. K sešitu 108. jsou skvostnou přílohou „České korunovační klenoty".

Patery knihy plodů básnických. Výbor z novověké poesie české. Uspořádal Fr. *Bílý*. V Telči 1891. Nákladem Em. Šolce. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Sešit 8. a 9. ukončuje výbor vhodný knihovnám žákovským.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva*. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 12. (str. 97.—128).

Pietro Aretino. Komedie o 4 jednáních od Jar. **Vrchlického.** Nakl. F. Šimáček. V Praze 1892. 16°. 138. Cena 60 kr.

Pohádkové večery. Nakl. Fr. Bačkovský. V Praze, 1891. 16°. Cena sešitu (o 32 str.) 5 kr. Svazek 31.—40.: O nejkrásnější Regině pod sluncem. Modrý pták. O lesním stromku. O koníčkovi. O kočičce a pejskovi. Jak udělal se z Pecivála hrabě. O silném Honzovi. O dvou nestejných bratřích. O vodníkovi. Princezna Kýchavka. Kouzelná svítilna. Masopustní koblihy. Krakonoš a vánoční stromek. Veliký a malý Kalouš. O skleněném střevíčku. O králi, třech sestrách a o ptáku zlatohlávku. O krejčíkovi a obrovi. O Popelce. Smrť na hrušce. Kra-

konoš a sedlák. Oslí kůže. Krakonoš a chudá žena. O červené karkulce. O čížkovém kaménku. Kouzelné výsluhy. O maličkém chlapečkovi. Marnivý mistr.

Repertoir českých divadel. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1892. m. 8°. Svazek XXIX.: *Směry života*. Činohra o 3 jednáních od Fr. X. *Svobody*. 1892. 82. Cena 50 kr.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 44.—45.: Předčitatel kněžnin (pokr., str. 161—224).

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 8.: Hyacinta — dívka. O frizuře. O čekankách. Milé Týnynce. Duševní telegrafie. Turf.

Světem slovanským. Cesty L. **Kuby.** S vlastními kresbami a hudebními příklady. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Pardubicích 1892. Nákladem vlastním. Díl I.: Sešit 3.: Cetyň. Nahijí Rijeckou a Lješanskou (str. 64—96).

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 9.—10.: Sebrané spisy Františky Stránecké. Díl I. Svazek II. (dokonč.) — Črty Jos. bar. Krušiny ze Švamberka

Ústřední knihovna. Nakl. I. L Kober v Praze. 16°. Sešit 284—5: Kornelia Nepota Životy výtečných vojevůdců. Přeložil a poznámkami opatřil Ant. Kvapil. Část II. 92. Cena 20 kr.

Vlasť. Truchlohra o 5 jednáních. Napsal V. **Sardou,** př. E. *Vávra*. 2. vyd. V Praze 1892. Nakl. Fr. Bačkovský. 8°. 130. Cena 70 kr.

Všeobecný knihovní zákon ze dne 25. července 1871, č. 95 ř. z. se stanoviska praxe. Sepsal V. J. **Cečetka.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 8°. 423. XVI. Cena 2 zl. 20 kr. — Velice praktická kniha tato podává vedle zevrubného výkladu zákona i vzorce a pokyny k různým podáním. Na konec jest zevrubný rejstřík.

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1892. m. 8°. Cena sešitu (o 64 str.) 25 kr. Svazek 10—11.: Germinal od Em. Zoly, př. Jan Třebický. 2 díly. 676. Cena 2 zl. 40 kr.

Zábavná věda. Sto silozpytných pokusův k zábavě a poučení mládeže a dospělých. Dle Arth. Gooda upravil B. Bauše. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. Cena seš. (o 32 str.) 20 kr. Sešit 2.—3. obsahujou hojně nových pokusův fysikálních s vyobrazeními.

Zahrada — náhrada. Poučná povídka pro mládež. Napsal Jos. **Koněrza.** Illustroval K. Thum. Ve Velikém Meziříčí 1890. Nakl. J. F. Šašek. m. 8°. 92. Cena 30 kr.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 14. a 15.: (str. 305—352, illustr. a 2 veliké obrazy).

Žertovné hry divadelní. V Praze 1892. Náklad M. Knappa. Svazek 42.: Krásná kajícnice. Žert se zpěvy o jednom aktu. Dle A. L. vzdělal E. Z. 38. Cena 20 kr.

Život Jana Amosa Komenského. Sepsal Fr. J. **Zoubek.** 2. rozmnožené vydání. Nakl. J. Otto. V Praze 1892. v. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 1: Komenského mládí a studia. II. Komenského útočiště v Čechách. — Jeden z nejlepších znalcův Komenského, Zoubek, napsal jeho život, jejž později dl četných zkoumání valně rozmnožil. Nakladatelstvo J. Otty na důstojné uctění pa mátky arciučitele našeho vydává tato spis Zoubkův z jeho pozůstalosti ve velm pěkné úpravě. Celkem bude 5—6 sešitův.

Dramatická literatura.

Škola mravovědy. Dramatický obraz ve 2 odděleních. Vyňato z J. A **Komenského** díla Schola ludus. — Tímto a následujícím kusem oslavilo Národn divadlo 300. narozeniny velikého paedagoga našeho. Škola mravovědy jest pěknoı

ukázkou bývalých her školních V proslovu (sl. Vlčková) po způsobu starých dramatikův se oznámí děj: Vyjde mladík (pí. Benoniová) z rukou učitelových do světa; v tom se mu nahodí Nevázanec (p. Mušek), Všetečka (p. Chvalovský), Ctižádostivec (p. Pštros), Boháč (p. Vojan) a Rozkošník (p. Sedláček), chtíce ho svésti na dráhu svou; než tu vystoupí mravovědec (p. Řada), poučí jej o neřestech těch a uvede jej k učiteli střídmosti (p. Šimanovský), jenž mladíka netoliko slovy, ale zvláště názorem na opilce, lakomce (p. Mošna) a všudybyla (p. Somr) obrátí na pravou cestu ctnosti.

Věštba Komenského. Hra o jednom dějství. Napsal Jan **Pelíšek**. — Líčí se poslední okamžiky Komenského (p. Šmaha) loučícího se s druhy českými u přítomnosti příznivcův Jana van de Pol, amsterodamského senatora (p. Bittner) a Vavřince van Geer.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Nemá ve vysvědčení na odchodnou těch žákův, kterým **pro neplacení školného** před ukončením pololetí ústav opustiti jest, **příčina vystoupení býti uvedena.** (Minist. 22/1. 1892, č. 992, intim. šrz. 29/1. 1892, č. 2541.)

* * *

Ukládá se ředitelstvu, by od nynějška počátkem každého pololetí, v kterém některý **zkušební kandidát samostatné vyučování** nastoupí, **výkaz** o tom předložilo. (Šrz. 27/2. 1892, č. 4614.)

Přeložení u vyšší třídu při vyměřování aktivitního přídavku. Dle výsledku posledního sčítání lidu (31. prosince 1890) povyšuje se *Plzeň* z III. do II. třídy, *Ml. Boleslav*, *Klatovy* a Šumberk na Moravě ze IV. do III. třídy. (Min. 3/3. 1892.)

* * *

Uveřejňuje se **nový seznam** připuštěných **knih školních** pro střední školy. (17/3. 1892, č. 5754.)

Schválená díla:

F. Hejzlar a M. Hofmann, Chemie zkušebná pro 4. třídu reálnou. 2. dle instrukcí přepracované vydání. V Praze 1892. Cena 40 kr., váz. 60 kr. (27/2. 1892, č. 3478.)

Fr. Sobek, Děje císařství rakousko-uherského. 3 vydání. V Praze 1892. Cena 1 zl. (25/2. 1892, č. 3519.)

Jan Herzer, Učebná kniha jazyka německého pro I. třídu. V Praze 1891. Nakl. A. Storch. Cena 60 kr., váz. 80 kr. (4/4. 1892, č. 4934.)

Rozmanitosti.

— **Společné hry české školní mládeže.** Po návrhu obecního staršího JUDra. Julia Grégra doporučil školní odbor radě městské, aby zvláštní širší komise vzala v úvahu, zdali by se měly pro českou mládež školní zavésti společné hry, tak asi jako dle doslechu jistý soukromý německý spolek v Praze pořádá hry pro školní děti německých škol. Věc byla všestranně uvažována a uznána užitečnost her pro školní mládež, kteréžto hry ve všech věčších městech Německa

zavedeny jsou, kdež nejvíce soukromé spolky pořádání her dětských na starosti mají. Rada městská uznávajíc prospěšnosť zavedení takových her pro školní mládež mimo školu a jsouc přesvědčena, že soukromý spolek mnohem volněji a vydatněji si u věci této může počínati, nežli úřad, jakým jest městská rada, ochotna jest poskytnouti spolku, který by se utvořil a obral sobě za úkol pořádání her pro českou mládež školní, hmotnou podporu a popřáti jemu do odvolání i vhodné místo k provozování her, pokud takové rada městská k disposici míti bude.

— **Školská komise zemského sněmu haličského** se usnesla, navrhnouti rozmnožení reálek v Haliči, uniformování školní mládeže, zlepšení hmotného stavu učitelstva na středních školách a věčší dotaci do školního zemského fondu na remuneraci pro zasloužilé učitele.

Učební osnova[1])

soukromé střední školy dívčí spolku Minervy v Praze.

A. Přípravka.

1. ročník.

Náboženství (katolické). 2 hod. Opakování biblické dějepravy starého i nového zákona. Při tom se vykládají příslušné části liturgiky.

Jazyk latinský. V 1. pololetí 12 hodin, v 2. pololetí 6 hodin. Učivo I. a II. třídy mužských gymnasií.

Úkoly školní po měsíci (od 15 října) co týden; v 1. pololetí na $1/2$ hodiny; v 2. pololetí na celou hodinu. Za domácí práce budou písemní přípravy na mluvnické cvičivo z cvičebních kněh.

Jazyk řecký. V 1. pololetí se nevyučuje; v 2. pololetí 6 hodin. Tvarosloví jmen až po sloveso.

Úkoly školní po 6 nedělích (od 1. dubna) co 14 dní. Za domácí práce budou písemní přípravy na mluvnické cvičivo z cvičebních kněh.

Jazyk český. 3 hodiny. Učivo III. třídy mužských gymnasií.

Úkoly písemní co tři neděle, časem domácí, časem školní.

Zeměpis. 4 hodiny. Opakování nejdůležitějších pojmův z mathematického zeměpisu. Popis Afriky, Asie, Ameriky a Australie. — Popis Evropy se zvláštním zřetelem k rakousko-uherskému mocnářství, jmenovitě pak k Čechám, Moravě a Slezsku (jako v IV. třídě mužských gymnasií).

Mathematika. 3 hodiny. Učivo III. třídy mužských gymnasií. Před tím v arithmetice opakování skráceného násobení a dělení, nauky o poměrech a srovnalostech; v měřictví opakování základních pojmův planimetrie.

Fysika. 3 hodiny. Všeobecné a zvláštní vlastnosti těles. Teplo. Mechanika. Akustika.

Jazyk německý. 3 hodiny. Učivo III. třídy mužských gymnasií.

2. ročník.

Náboženství (katolické). 2 hodiny. Přehledné opakování katechismu s doklady z biblické dějepravy. Při tom se vykládají ostatní části liturgiky, zvláště vzhledem k různým dobám roku církevního.

Jazyk latinský. 8 hodin. Učivo III. a IV. třídy mužských gymnasií.

Úkoly školní co 14 dní na celou hodinu. O domácích pracích platí co v 1. ročníce.

Jazyk řecký. 5 hodin. Slovesné tvary veškery.

---

[1]) Osnovu tu vzdělal prof. Frant. Prusík, použiv zkušeností, jakých nabyli učitelé jednotlivých předmětův v škol. roce 1890—91. Změněná učební osnova tato schválena jest velesl. c. k. školní radou zemskou v Praze dne 27. března 1892, č. 3928. — Dle nové osnovy této rozšířena přípravka z jednoho na 2 ročníky, by se práce žačkám usnadnila. Za to přijímány budou do 1. ročníku už dívky o rok mladší, totiž z druhé třídy měšťanských neb vyšších dívčích škol, po případě dívky aspoň dvanáctileté, jež by přijímací zkouškou prokázaly stejné předběžné vzdělání.

Úkoly školní co 14 dní. O domácích pracích platí co v 1. ročníce.

Jazyk český. 3 hodiny. Učivo IV. třídy mužských gymnasií.

Úkoly písemní jako v 1. ročníce.

Dějepis. 4 hodiny. V 1. pololetí: Přehledné opakování řeckých a římských dějin starého věku. Dějiny středního věku se zvláštním zřetelem na dějiny národův slovanských, jmenovitě pak se vytknou charakteristické momenty z českých dějin a jich poměr k dějinám ostatních částí mocnářství rakousko-uherského (jako v III. třídě mužských gymnasií).

V 2. pololetí: Dějiny nového věku (jako v IV. třídě mužských gymnasií.

Mathematika. 3 hodiny. Učivo IV. třídy mužských gymnasií.

Fysika a lučba. 2 hodiny. V 1. pololetí: Optika. Magnetismus. Elektřina.

V 2. pololetí: *Lučba.* Nejdůležitější zákony objasní se pokusy (jako v IV. třídě reálních gymnasií), hledě zvláště k jich potřebě při mineralogii (v příštím roce).

Jazyk německý. 3 hodiny. Učivo IV. třídy mužských gymnasií.

B. Vyšší třídy.

I. třída = V. třídě gymnasií mužských.
II. „ = VI. „ „ „
III. „ = VII. „ „ „
IV. „ = VIII. „ „ „

Přehled osnovy učební.

Předmět	Týdenních hodin v přípravce 1. roč.	2. roč.	ve vyšších třídách I.	II.	III.	IV.	Úhrnem
Náboženství (katol.) . . .	2	2	2	2	2	2	12
Jazyk latinský	I. sem. 12 II. sem. 6	8	6	6	5	5	39
Jazyk řecký	I. sem. — II. sem. 6	5	5	5	4	5	27
Jazyk český	3	3	3	3	3	3	18
Zeměpis	4	—	—	—	—	—	4
Dějepis	—	4	3	4	3	3	17
Mathematika	3	3	4	3	3	2	18
Fysika a lučba	3	I. sem. f. 2 II. sem. l. 2	—	—	3	3	11
Přírodopis	—	—	2	2	—	—	4
Filosofická propaedeutika .	—	—	—	—	2	2	4
Úhrnem . .	27	27	25	25	25	25	154
Jazyk německý	3	3	3	3	3	3	18
Všeho všudy . .	30	30	28	28	28	28	172

— **Z ředitelství c. k. české zkušební komise pro učitelství na gymnasiích a školách reálných v Praze.** Za příčinou svatodušních svátků, připadajících letos na první dni měsíce června, budou se klausurní a ústní zkoušky letní lhůty 1891—92 tentokráte konati již v druhé polovici května. Zevrubnější zprávy o tom budou ještě oznámeny.

— **Zkoušky způsobilosti učitelské ze zpěvu** pro školy střední a ústavy učitelské, jakož i ze hry na housle, na varhany a na klavír na ústavech učitelských konati se budou při c. k. komisi zkušební v Praze v období letním ve dnech od 17. května t. r. počínajíc v síle zkušebním c. k. českého ústavu

učitelského v Praze v Panské ulici. Žadatelé podejtež žádosti, zřízené na základě nařízení vydaného ministrem vyučování ze dne 21. srpna 1871 ř. z. čís. 107, opatřené vylíčením života a způsobu vzdělání vědeckého a hudebního, průkazem o dokonaném 18. roce věku křestním nebo rodným listem a školními vysvědčeními ředitelství c. k. zkušební komise pro učitele hudby v Praze ve Ferdinandově třídě čís. 58—II. nejdéle do 14 května 1892. Dne 15. neb 16. května 1892 nejdéle jest každému examinandu představiti se předsedovi c. k. zkušební komise hudební a zapraviti zákonitou taxu 15 zl., při kteréž příležitosti dodán mu bude úkol ku práci domácí.

— **Výstava Komenského,** jež se pořádá na oslavu 300ých narozenin jeho v nádherných síních musejních, jest netoliko velmi zajímava, ale pro širší obecenstvo poučna, ana jsou tu vyložena díla veleducha toho, korrespondence jeho, obrazy táhnoucí se k jeho pobytům a p.

— **Konkursy.** Místa skut. učitelův: Klass. filologie v Táboře a v Praze na Žitné ul.; frančtiny (s něm. neb češt.) v Kutné Hoře stř. šk., přírodopisu s mathem. a fysikou v Praze na dívčím paedagogii; katol. nábož. v Slaném; mathem., deskriptivy a kreslení na paedag. v Kroměříži; přírodopisu, fysiky a nauky hospodářské na paed. v Jičíně a v Kutné Hoře. Místo ředitele na paed. v Kutné Hoře.

Seznam přednášek, kteréž se konati budou na filosofické fakultě c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze v letním běhu 1892.[1])

I. Filosofie.

J. Durdík: Dějepis filosofie nejnovější. O ideách ethických, zvláště hledíc k paedagogice. — *Masaryk:* Logika (všeobecná). Praktická filosofie. — *Hostinský:* Dějiny aesthetiky (XIX. století). — *P. Durdík:* Gymnasijní paedagogika. — *Drtina:* Dějiny řecké filosofie (II. část: doba rozkvětu).

II. Mathematika a fysika.

Studnička: Všeobecné tvarosloví algebraické, II. část. Upotřebení počtu differenciálního v geometrii. — *Weyr:* O plochách druhého stupně. — *Šafařík:* O astronomických hledidlech. O slunci. Demonstrace astronomické. — *Strouhal:* Experimentální fysika v přehledu soustavném. Fysika praktická; obor mechaniky. Publice. Fysikální practicum ve všech oborech experimentální fysiky. Samostatné práce a cvičení ve fysikálním pozorování a měření. — *Koláček:* O akustice. — *Augustin:* Statistika a dynamika atmosfery (pokračování). O klimatických poměrech v Čechách.

III. Přírodověda.[2])

Bělohoubek: Chemie a analysa farmaceutická. Chemie a analysa moči. Cvičení ve farmaceutické chemii a užité chemické analysi. — *Brauner:* Chemická analysa pro posluchače farmacie. Chemická analysa pro posluchače filosofie a mediciny. Návod ku zkoumání moči. Theoretické kapitoly z chemie anorganické. Fotochemie. Praktická cvičení chem. pro začátečníky. — *Raýman:* Chemie organická elementární. Chemie organická speciálná. II. Řada aromatická. Praktická cvičení pro pokročilejší. — *Čelakovský:* Botanika speciální pro posluchače mediciny. Botanika všeobecná pro farmaceuty. Praktická cvičení z botaniky pr farmaceuty. — *Velenovský:* Praktická cvičení botanická spojená s výlety. - *Hansgirg:* Všeobecné fysiologie rostlin část II.: O vzrůstu a o pohybech rostli zejména o fotodynamice. O řasách a houbách (s úvodní částí: o fysiologii a moi fologii buňky rostlinné). — *Frič:* O korýších ve spojení s praktickým cvičením a výlety. — *Vejdovský:* Základové srovnávací anatomie a embryologie. Část I

[1]) Letní běh počíná dnem 21. dubna a trvá až do posledního července 1892.
[2]) Přednášky z chemie budou doplněny později.

Výklady o technice mikroskopické. Praktický kurs zoologický. — *Vrba*: Mineralogie, část odborná. (Kysličníky, halovce a soli kyslikaté.) Mineralogické practicum. (Publice.) — *Ot. Novák*: Geologie. Vybrané partie z palaeontologie. — *Počta*: Palaeontologie všeobecná. Spongia a Coelenterata.

IV. Historie a geografie.

Jireček: Dějiny východní otázky. Část II. Úvod do antického zeměpisu a národopisu (pokrač.). Dějiny Bosny za středního věku. (Publice.) — *Goll*: Dějiny anglické ve středověku. Čechy a Prusy ve středověku. (Publice.) — *Kalousek*: Dějiny české za prvních králů z rodu Rakouského. O reformách Marie Teresie a Josefa II. ve vnitřní správě zemí českých. — *Emler*: O dějinách rakouských XIII. a XIV. věku se zvláštním ohledem na prameny té doby. Cvičení palaeografická a diplomatická. — *Rezek*: Nejnovější dějiny Evropy a zvláště Rakouska od r. 1815—48. Repetitorium Rakouských dějin pro kandidáty učitelství na středních školách. — *Palacký*: Fysikální zeměpis (pokrač.). Asie. Balkánský poloostrov. Světový průmysl. (Publice.) — *Hostinský*: O hudbě v Čechách za posledních tří století. — *Píč*: O veřejném životě starých Slovanů. — *Niederle*: Základy kraniologie a kraniometrie s praktickým cvičením.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Hattala: Tvoření kmenů slovanských se stálým ohledem k ostatním arijským. O historické a básnické ceně tak zvané Dalimilovy kroniky. — *Gebauer*: Česká literatura básnická od nejstarších dob do Komenského (pokrač.). Historický výklad českého časování (pokrač.) (Publicum.) — *Polívka*: Srovnávací hláskosloví slovanských jazyků. Část II. Consonantismus. — *Kvíčala*: Čtení o přesnosti, pořádku a účelu Platonových rozmluv a výklad Platonova Faidra. Výklady z oboru mythologie a etymologie. O nově nalezeném Aristotelovi přičítaném spise. (Publicum.) — *Král*: Státní starožitnosti římské (dokonč.). Metrika (dokonč.). — *R. Novák*: Historie římské satiry a výklad vybraných satir Horatiových a Juvenalových. — *Vysoký*: Řecké starožitnosti scenické. II. část. — *Jarník*: Historická mluvnice jazyka francouzského (pokrač.). Tvoření slov v jazyce francouzském. — *Mourek*: Historická mluvnice jazyka německého. Historie německé literatury doby nové. — *Kraus*: Výklad básní Walthera von der Vogelweide s úvodem literárněhistorickým. — *Dvořák*: Arabština: Četba poesie Abul-Atáhijjovy dle vydání Beirútského. Perština: Četba Firdúsiova Šáhnáme dle vydání Vullersova. Hebrejština: Četba a výklad knihy Jób (pokračování). Turečtina: Mluvnice jazyka tureckého s četbou Blauových Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler. (Publicum.) — *Zubatý*: Zvukosloví a tvarosloví nejdůležitějších jazykův indoevropských. II. Výklad vybraných sūkt Rghvēdu a Atharvavēdu. — *Kovář*: Náboženství různých národů (pokrač.). Pravěk Indoevropanův.

VI. Vědecké semináře.

(Dle stanov bezplatné.)

Seminář filosofický.

Durdík: Cvičení.

Seminář paedagogický.

Durdík: Cvičení.

Proseminář mathematický.

Studnička: Cvičení.

Seminář mathematický.

Studnička: Cvičení. — *Koláček*: Cvičení.

Seminář historický.

Goll: Výklad pramenů. Písemné práce. — *Emler*: Čtení a výklad druhé knihy kroniky Petra opata Zbraslavského. Přednášky a recense prací seminárních. — *Rezek*: Výklad pramenů pro dějiny obecné i rakouské nové doby. Písemné práce.

Seminář geografický.

Palacký: Cvičení.

Seminář filologický.

Kvíčala: Výklad Vergiliových eklog a recense latinských prací písemných. Výklad Isokratovy řeči „Panegyrikos" a recense řeckých prací písemných.

Proseminář filologický.

Král: Cvičení řecká. — *R. Novák:* Cvičení latinská.

Seminář pro filologii slovanskou.

Gebauer: Mluvnice staroslovenská (pokrač.). Čtení a grammatický výklad textu staroslovenského. Posuzování písemných prací seminárních.

Seminář pro filologii románskou.

Jarník: Čtení a výklad bájek La Fontainových. — *Mohl:* Překlady do frančtiny. Výklad vybraných míst z klassických spisovatelů francouzských.

Seminář germanistický.

Mourek: 1. Výklad Kudruny. 2. Výklad klassických děl nové literatury německé.

VII. Přednášky lektorů.[1])

Kolář: Mluvnice jazyka polského (pokrač.: o slovese) s praktickým cvičením a čtením. Mluvnice jazyka srbsko-charvátského (pokrač.) s praktickým cvičením a čtením. Mluvnice jazyka ruského (pokrač.: o slovese) s praktickým cvičením a čtením. — *Sládek:* Anglická mluvnice. Anglické čtení. — *Brábek:* Mluvnice jazyka maďarského spojená s praktickým cvičením. Čtení a výklad spisu: Pulszky: Eszmék Magyarország történetének Philosophiájához. (Ideje k filosofii dějin Uherska.) — *Kraus:* Cvičení německá. — *Pražák:* Praktický kurs těsnopisu českého dle soustavy Gabelsbergerovy pro pokročilejší (zdarma). — *Stecker:* Nauka o harmonii hudební (pokrač.). — *Maleček:* I. odděl. Mluvnice jazyka vlašského spojená s konversací. II. odděl. Některé těžší partie skladby. Překlad Bozděchovy veselohry „Světa pán v županu". Il terzo periodo della letteratura italiana. — Mohl: Stručné dějiny slovesnosti francouzské.

Počet obývatelstva a příbytků v království Českém.

(Pokračování.)

31. Kadaň	obýv.	66.842	(r. 1880	63.526),	domácn.	14.790,	domů	8.721
Doupov	„	7.660	„	(7.996),	„	1.653,	„	1.305
Kadaň	„	32.339	„	(31.496),	„	7.132,	„	4.366
Přísečnice	„	26.843	„	(24.034),	„	6.095,	„	3.050

Od roku 1880 přibylo zde 3316 (5·2%) obývatelů a pohyb byl tento: v okresu Doupovském 336 (4·2%) ubylo, v Kadaňském 843 (2·7%) přibylo a v Přísečnickém 2809 (20·0%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů mají města a osady:

Kadaň	obýv.	6.889	(r. 1880	6.332),	domácn.	1.583,	domů	621
(Vojska zde bylo 319 mužů.)								
Klášterec	obýv.	2.539	„	(2.385),	„	593,	„	258
Přísečnice	„	3.433	„	(3.487),	„	1.007,	„	428
Reichsdorf	„	3.211	„	(2.919),	„	592,	„	326
Schmiedeberg	„	4.096	„	(3.607),	„	876,	„	418
Vejprty	„	8.351	„	(6.433),	„	1.689,	„	702
32. Kaplice	„	53.646	„	(54.673),	„	12.112,	„	8.536
Nové Hrady	„	16.913	„	(16.989),	„	3.743,	„	2.710

[1]) Pp. studující se upozorňují, aby povinný honorář lektorovi hned při zápisu doručili; právo osvoboditi od placení honoráře vyhrazeno jest jediné lektorovi samému.

Vyšší Brod	obyv. 17.002	(r. 1880 17.496),	domácn. 3.783,	domů 2.478
Kaplice	„ 19.731	„ (20.188),	„ 4.586,	„ 3.348

Od roku 1880 ubylo zde celkem 1027 (1·9%) obyvatelů, a sice v okresu Novohradském 76 (0·4%), v Brodském 494 (2·8%) a v Kaplickém 457 (2·3%).

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Benešov	obyv. 2.209	(r. 1880 2.074),	domácn. 461,	domů 364
Reiterschlag	„ 2.261	„ (2.492),	„ 551,	„ 345
Kaplice	„ 2.375	„ (2.314),	„ 617,	„ 342
33. Karlín	„ 96.426	„ (96.423),	„ 17.639,	„ 8.286
Brandýs n. L.	„ 34.732	„ (33.318),	„ 7.788,	„ 4.394
Karlín	„ 61.694	„ (63.105),	„ 9.851,	„ 3.892

Zde celkem od roku 1880 přibyly následkem odloučení území 3667 obyvatelů 3 osoby. Pohyb byl následovní: v okresu Kostelcckém přibylo 1414 (4·2%) a v Karlínském ubylo 1411 (2·3%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Boleslav Stará	obyv. 3.702	(r. 1880 3.531),	domácn. 867,	domů 414
(Vojska bylo zde 281 mužů.)				
Brandýs n. L.	obyv. 4.001	„ (4.050),	„ 938,	„ 323
(Vojska bylo zde 182 mužů.)				
Čelakovice	obyv. 2.041	„ (1.961),	„ 497,	„ 277
Kostelec n. L.	„ 2.458	„ (2.249),	„ 573,	„ 344
(Vojska bylo zde 144 mužů.)				
Čakovice	obyv. 2.094	„ (1.674),	„ 415,	„ 126
Karlín	„ 19.554	„ (17.250),	„ 3.818,	„ 392
(Vojska bylo zde 2079 mužů.)				
Libeň	obyv. 12.525	„ (9.669),	„ 2.713,	„ 532
Vysočany	„ 3.330	„ (2.334),	„ 744,	„ 140
34. Klatovy	„ 69.980	„ (72.240),	„ 14.134,	„ 9.583
Klatovy	„ 40.915	„ (42.284),	„ 8298,	„ 5.276
Nýrsko	„ 12.197	„ (12.445),	„ 2481,	„ 1.821
Planice	„ 16.868	„ (17.511),	„ 3355,	„ 2.486

Od r. 1880 ubylo zde 2260 (3·1%) obyvatelů, a sice v okresu Klatovském 1369 (3·2%), v Nýrském 248 (1·99%) a v Planickém 665 (4·3%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Klatovy	obyv. 10·811	(r. 1880 9.890),	domácn. 2.412,	domů 733
(Vojska bylo zde 214 mužů.)				
Planice	obyv. 2.023	„ (2.001),	„ 418,	„ 245
35. Kolín	„ 68.442	„ (64.093),	„ 14.592,	„ 8.416
Kolín	„ 38.292	„ (35.341),	„ 8.147,	„ 4.404
Kouřim	„ 30.150	„ (28.752),	„ 6.445,	„ 4.012

Od roku 1880 přibylo zde 4349 (6·8%) obyvatelů, a sice na Kolínsku 1398 (4·9%) a na Kouřimsku 2951 (8·4%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Kouřim	obyv. 3.333	(r. 1880 3.174),	domácn. 762,	domů 390
Zásmuky	„ 2.258	„ (2.199),	„ 471,	„ 267
Týnice Labská	„ 2.782	„ (2.888),	„ 635,	„ 395
Kolín	„ 13.567	„ (11.636),	„ 2.858,	„ 953
36. Kralovice	„ 35.032	„ (35.335),	„ 7.634,	„ 5.208
Kralovice	„ 19.182	„ (19.438),	„ 4.379,	„ 2.860
Manětín	„ 15.850	„ (15.897),	„ 3.255,	„ 2.348

Od roku 1880 ubylo zde 303 (0·9%) obyvatelů, a sice na Kralovicku 256 (1·3%) a na Manětínsku 47 (0·3%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Kožlany	obyv. 2.029	(r. 1880 1.827),	domácn. 470,	domů 300
Kralovice	„ 2.022	„ (2.064),	„ 566,	„ 338

37. Kraslice	obyv. 48.361	(r. 1880 48.920),	domácn. 10.991,	domů	5.966
Kraslice	„ 29.361	„ (25.927),	„ 6.678,	„	3.248
Nejdek	„ 19.000	„ (19.993),	„ 4.313,	„	2.718

Od roku 1880 přibylo zde 3441 (7·7%) obyvatelů, a sice v okresu Kraslickém 3434 (13·2%) a Nejdeckém 7 obyvatelův.

Nad 2000 obyvatelů čítají města a osady:

Kraslice	obyv. 9.229	(r. 1880 7.851),	domácn. 2.068,	domů	921
Grünberg	„ 5.436	„ (4.970),	„ 1.756,	„	521
Schwaderbach	„ 3.185	„ (2.692),	„ 550,	„	360
Nejdek	„ 3 574	„ (3.404),	„ 812,	„	405

38. Krumlov	„ 57.899	„ (57.652),	„ 12.354,	„	7.388
Chvalšiny	„ 12.887	„ (13.530),	„ 2.782,	„	1.903
Krumlov	„ 29.533	„ (28.787),	„ 6.474,	„	3.791
Planá	„ 15.479	„ (15.335),	„ 3.098,	„	1.694

Od roku 1880 přibylo zde celkem 247 (1·4%) obyvatelů. Pohyb byl ten, že v okresu Chvalšinském 643 (4·8%) obyvatelů ubylo, v Krumlovském 746 (2·6%) přibylo a ve Planském 144 (0·9%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů má pouze

Krumlov	obyv. 8.326	(r. 1880 7.659),	domácn. 1.942,	domů	760

39. Lanškroun	„ 62.606	„ (61.367),	„ 14 382,	„	9.511
Lanškroun	„ 32.785	„ (32.593),	„ 7.828,	„	5 467
Ústí n. Orlicí	„ 29.821	„ (29.774),	„ 6.554,	„	4.044

Od roku 1880 přibylo zde 1239 (2·0%) obyvatelů, a sice v okresu Lanškrounském 192 (0·6%) a v Ústeckém 1239 (2·0%).

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Lanškroun	obyv. 5.835	(r. 1880 5.284),	domácn. 1.369,	domů	750
Čermná	„ 3.213	„ (3.091),	„ 710,	„	518
Výprachtice	„ 2.237	„ (2.367),	„ 562,	„	382
Dobroně Dolní	„ 2.666	„ (2.575),	„ 560,	„	369
Třebová Česká	„ 4.982	„ (4.572),	„ 1.036,	„	616
Ústí n. Orlicí	„ 4.519	„ (4.127),	„ 1.015,	„	459

40. Ledeč	„ 49.732	„ (51.500),	„ 10.051,	„	7.177
Ledeč	„ 22.389	„ (23.254),	„ 4.637,	„	3.145
Královice Dol.	„ 27.343	„ (28.246),	„ 5.414,	„	4.032

Od roku 1880 ubylo zde 1768 (3·4%) obyvatelů, a sice na Ledečsku 865 (3·7%) a na Královicku 903 (3·2%).

Nad 2000 obyvatelů má město

Ledeč	obyv. 2.209	(r. 1880 2.349),	domácn. 502,	domů	260

41. Liberec (okolí)	„ 74.307	„ (68 039),	„ 18.409,	„	8.498
Chrastava	„ 25.479	„ (23.914),	„ 6.340,	„	3.399
Liberec	„ 48.828	„ (44.125),	„ 12.069,	„	5.099

Od roku 1880 přibylo zde 6268 (9·2%) obyvatelů, a sice v okresu Chrastavském 1565 (6·5%) a Libereckém 4703 (10·7%).

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Hrádek	obyv. 3.903	(r. 1880 3.302),	domácn. 1.011,	domů	336
Chrastava	„ 3.236	„ (3.118),	„ 870,	„	35
Dörfel	„ 2.908	„ (2.652),	„ 729,	„	28
Františkov	„ 2.062	„ (1.492),	„ 510,	„	10
Harzdorf Starý	„ 3.283	„ (2.967),	„ 845,	„	31
Hodkovice	„ 3 116	„ (3.057),	„ 832,	„	40
Maffersdorf na levém břehu Nisy	„ 2.705	„ (2.407),	„ 643,	„	27
Maffersdorf na pravém břehu Nisy	„ 3 164	„ (2.503),	„ 758,	„	2

Rochlice	obýv.	2.962	(r. 1880	2.121),	domácn	748,	domů	166
Růžodol II. díl	„	2.624	„	(1.426),	„	605,	„	122
Ruppersdorf	„	2.411	„	(2.360),	„	612,	„	215
42. Česká Lipá	„	71.973	„	(73.836),	„	17.736,	„	11.548
Česká Lipá	„	26.938	„	(27.637),	„	6.506,	„	4.071
Hajda	„	21.436	„	(21.760),	„	5.142,	„	3.260
Mimoň	„	23.599	„	(24.439),	„	6.089,	„	4.217

Od r. 1880 ubylo zde celkem 1863 (2·3%) obývatelů, a sice v okresu Lipském 699 (2·5%), Hajdském 324 (1·5%) a Mimoňském 840 (3·4%).

Nad 2000 obývatelů mají města a osady:

Lipá Česká	obýv.	10.406	(r. 1880	10.170),	domácn.	2.386,	domů	950
Volfartice	„	2.130	„	(2.305),	„	521,	„	380
Arnultovice	„	2.576	„	(2.483),	„	602,	„	183
Pirkštein	„	2.056	„	(2.091),	„	482,	„	310
Hajda	„	2.985	„	(2.737),	„	637,	„	298
Skalice	„	3.100	„	(3.061),	„	698,	„	430
Mimoň	„	5.598	„	(4.807),	„	1.403,	„	683
43. Lítoměřice	„	86.098	„	(82.482),	„	18.493,	„	12.503
Ouštěk	„	20.107	„	(20.693),	„	4.594,	„	3.777
Lítoměřice	„	42.736	„	(42.195),	„	9.204,	„	5.497
Lovosice	„	19.255	„	(19.594),	„	4.695,	„	3.229

Od r. 1880 přibylo zde 3616 (4·4%) obývatelů a pohyb byl tento: v okresu Ouštéckém 586 (2·8%) obýv. ubylo, v Lítoměřickém 4541 (10·8%) přibylo a v Lovosickém 339 (1·7%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají zde:

Ouštěk	obýv.	2.618	(r. 1880	2.415),	domácn.	644,	domů	358
Lítoměřice	„	11.563	„	(10.854),	„	2.543,	„	896
(Vojska zde bylo 221 mužů.)								
Terezín	obýv.	11.482	„	(7.014),	„	721,	„	239
(Vojska zde bylo 4268 mužů.)								
Lovosice	obýv.	4.252	„	(4.273),	„	1.021,	„	372
44. Lítomyšl	„	51.513	„	(51.822),	„	11.922,	„	7.707

Od r. 1880 ubylo zde 309 (0·6%) obývatelův.

Nad 2000 obývatelů čítají města a obce:

Opatov	obýv.	2.253	(r. 1880	2.231),	„	504,	„	360
Oujezd Dolní	„	2.236	„	(2.415),	„	548,	„	386
Janov	„	2.191	„	(2.180),	„	402,	„	335
Lítomyšl	„	8.016	„	(7.538),	„	1.888,	„	776
Sloupnice	„	2.800	„	(2.977),	„	722,	„	456
45. Louny	„	35.381	„	(33.236),	„	7.890,	„	5.030

Od r. 1880 přibylo zde 2145 (6·5%) obývatelův.

Nad 2000 obývatelů má město:

Louny	obýv.	6.346	(r. 1880	5.561),	domácn.	1.375,	domů	500
(Vojska zde bylo 138 mužů.)								
46. Mělník	obýv.	40.555	„	(39.097),	„	9.151,	„	6.199

Od r. 1880 přibylo zde 1.458 (3·7%) obývatelův.

Nad 2000 hlav čítají města:

Mělník	obýv.	4.414	(r. 1880	3.969),	domácn.	1.062,	domů	488
Mšeno	„	2.242	„	(2.325),	„	579,	„	340
47. Město Nové n. M.	„	95.052	„	(89.661),	„	20.133,	„	13.677
Skalice Česká	„	15.345	„	(15.688),	„	3.520,	„	2.457
Náchod	„	30.111	„	(24.605),	„	6.071,	„	3.384
Město Nové	„	24.460	„	(23.920),	„	5.272,	„	3.833
Opočno	„	25.136	„	(25.448),	„	5.270,	„	4.003

Od r. 1880 přibylo zde celkem 5391 (60%) obývatelů. Pohyb byl tento: v okresu Skalickém ubylo 343 (2·2%), v Náchodském 5506 (22·4%) přibylo, v Novoměstském 540 (2·3%) přibylo a v Opočenském 312 (1·2%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Skalice Česká	obyv.	2.570	(r. 1880	2.535),	domácn.	646,	domů	275
Hronov	„	2.287	„	(1.682),	„	500,	„	197
Kostelec Červený	„	3.204	„	(2.695),	„	634,	„	275
Náchod	„	6.371	„	(3.996),	„	1.297,	„	421
Olešnice	„	2.282	„	(2.155),	„	466,	„	328
Město Nové	„	2.629	„	(2.211),	„	637,	„	330
Dobruška	„	2.945	„	(3.036),	„	692,	„	456
Opočno	„	2.267	„	(2.202),	„	500,	„	273

48. Milevsko	„ 38.752	„	(39.331),	„ 7.954,	„	5.730
Bechyň	„ 14.084	„	(14.227),	„ 3.032,	„	2.238
Milevsko	„ 24.664	„	(28.104),	„ 4.922,	„	3.492

Od r. 1880 ubylo zde 579 (1·5%) obývatelů, a sice na Bechyňsku 143 (1·0%) a na Milevsku 436 (1·7%).

Nad 2000 obývatelů mají města:

Bechyně	obyv.	2.118	(r. 1880	2.225),	domácn.	549,	domů	352
Milevsko	„	2.823	„	(2.728),	„	670,	„	405

49. Most	„ 54.008	„	(39.509),	„ 11.767,	„	4.994
Most	„ 48.657	„	(34.307),	„ 10.505,	„	4.097
Hora sv. Kateřiny	„ 5.351	„	(5.202),	„ 1.262,	„	897

Od r. 1880 přibylo zde 14.499 (36·7%) obývatelstva, a sice v okresu Mosteckém 14.350 (41·8%) a Svatokateřinském 149 (2·9%).

Nad 2000 obývatelů měla města a obce:

Most	obyv.	14.938	(r. 1880	10.136),	domácn.	3.224,	domů	800
(Vojska zde bylo 146 mužů.)								
Jiřetín Dolejší	obyv.	2.840	„	(958),	„	541,	„	168
Havráň	„	2.359	„	(1.917),	„	407,	„	227
Kopisty	„	2.649	„	(1.521),	„	608,	„	273
Litvínov Horní	„	7.512	„	(5.727),	„	1.771,	„	637
Čouš	„	3.580	„	(3.118),	„	708,	„	213

50. Mýto Vysoké	„ 62.703	„	(62.418),	„ 14.249,	„	9.897
Mýto Vysoké	„ 42.486	„	(41.892),	„ 9.523,	„	6.539
Skuteč	„ 20.217	„	(20.526),	„ 4.726,	„	3.358

Od roku 1880 přibylo zde 285 (0·5%) obývatelstva a sice v okresu Mýtském 594 (1·4%) obývatelů přibylo a ve Skutečském 309 (1·5%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají města:

Choceň	obyv.	3.852	(r. 1880	3.712),	domácn.	843,	domů	413
Mýto Vysoké	„	7.751	„	(7.019),	„	1.727,	„	865
(Vojska zde bylo 535 mužů)								
Skuteč	obyv.	3.344	„	(3.085),	„	728,	„	425

51. Pardubice	„ 86.617	„	(83.298),	„ 19.824,	„	10.468
Holice	„ 20.908	„	(20.743),	„ 5.088,	„	3.068
Pardubice	„ 42. 03	„	(39.741),	„ 9.512,	„	4.322
Přelouč	„ 23.106	„	(22.814),	„ 5.244,	„	3.074

Od roku 1880 přibylo zde 3.319 (3·9%) obývatelů a sice v okresu Holickém 165 (0·8%), Pardubickém 2.862 (7·2%) a Přeloučském 292 (1·3%).

Nad 2000 obývatelů mají města:

Dašice	obyv.	2.170	(r. 1880	2.166),	domácn.	596,	domů	256
Holice	„	5.161	„	(4.995),	„	1.213,	„	780
Pardubice	„	12.367	„	(10.292),	„	2.774,	„	706

(Vojska zde bylo 365 mužů.)

Sezemice	obýv.	2.329	(r. 1880	2.082),	domácn.	533,	domů	271
Přelouč	"	3.592	"	(3.437),	"	814,	"	380

(Vojska zde bylo 140 mužů.)

52. Pelhřimov	obýv.	88.701	"	(89.530),	"	17.078,	"	11.923
Kamenice n. L.	"	22.539	"	(22.800),	"	4.462,	"	3.273
Pacov	"	22.281	"	(23.089),	"	4.179,	"	2.912
Pelhřimov	"	29.858	"	(30.417),	"	5.708,	"	3.990
Počátky	"	14.023	"	(13.234),	"	2.729,	"	1.748

Od r. 1880 ubylo zde 839 (0·9%) obývatelů a pohyb byl tento: v okresu Kamenickém 261 (1·1%) ubylo, v Pacovském 808 (3·5%) ubylo, v Pelhřimovském 559 (1·8%) ubylo a v Počáteckém 789 (5·9%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů měly města a obce:

Černovice	obýv.	2.169	(r. 1880	2.199),	domácn.	447,	domů	306
Kamenice n. L.	"	2.753	"	(2.897),	"	587,	"	403
Pacov	"	2.848	"	(2.886),	"	657,	"	349
Pelhřimov	"	4.370	"	(4.202),	"	944,	"	362
Cerekvice Mor.	"	2.048	"	(1.940),	"	458,	"	213
Počátky	"	2.991	"	(2.931),	"	653,	"	376
Žírovnice	"	2.604	"	(2.184),	"	485,	"	333

(Pokračování.)

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnosť nauk.

Dne 4. dubna v třídě hist.-fil. podal vládní rada *V. V. Tomek* nové zajímavé zprávy o Daliboru z Kozojed. Dle toho pocházel Dalibor z Kozojed na Louňště, jz. od Panenské Týnice (mezi Ročovem a Vinařici); sestřenice jeho Dorota Vančurová z Loun koupila jemu společně s sebou r. 1496 (měsíc před jeho pychem) dům v Praze na Židovské zahradě (Vladislavské ul.), jejž po popravě Daliborově r. 1498 pro hanbu prodala a z Prahy se odstěhovala zpět do Loun. Dalibor byl vůbec hrabivý a nepokojný člověk, an měl soudy s otcem svým Alšem, jenž mu r. 1490 odevzdal Mnětěš (pod Řípem), a s bratrem Janem pro přivlastnění si jejich majetku. — Téhož dne a 25. dubna četl prof. Fr. *Prusík* o původě českého zlomku evangelia sv. Jana: vykládaje, jaký byl Hankovi podnět k padělku, objasnil na základě listův Dobrovského a Kopitarových vydaných Petrohradskou Akademií nauk r. 1885, kterak se měl Dobrovský k padělku; objevil, z kterého pramene Hanka čerpal. Konečně ukázal spůsob, jakého Hanka při padělku používal, nedoveda se v zaslepenosti své ani toho vystříhati, aby se tvary příliš nemotorně z pramene přejímané na prvý pohled nejevily padělkem. Při tom poukázal přednášející, jak důležita v té příčině jest korrespondence Vostokova, vydaná r. 1873 touž Petrohradskou Akademií nauk, avšak u nás dosud k účelu tomu nepoužitá.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění.

Z Věstníku č. 6. vyjímáme toto: Publikace I. třídy smějí si odbírati i mimořádní členové III. třídy. Usneseno, by I. a III. třída pořádala na památku 300tých narozenin J. A. Komenského schůzi v Pantheoně musejním. V III. třídě stanoveno, kterak zříditi knihovnu třídní. Referáty o spisech této třídě k vydání předložených

budou tak honorovány, že za první arch se má platiti 5 zl. a za každý další 1 zl.; avšak ve zvláštních případech lze se od té normy odchýliti. Některým středním školám budou se k jich žádosti zasýlati třídní publikace. Ve třídě IV. koupí se pro knihovnu nejdůležitější revue cizojazyčné. Přednášky konané ve veřejných shromážděních valných budou po vytištění honorovány 48 zl. za tiskový arch. Zpráva o slavnosti na poctu J. A. Komenského. Výtahy z prací v Rozpravách otištěných. Referáty o jinonárodních dílech vědeckých, slovesných a uměleckých (A. Pařízek, O. Šulc).

Druhá třída České akademie měla v pátek dne 1. dubna t. r. o 6. hodině odpolední v místnostech České Akademie schůzi s tímto programem: 1. Výklad p. prof. F. Klapálka: O trichopterologickém výzkumu Čech r. 1891. 2. Docent M. Lerch: O nejjednodušší vlastnosti subdeterminantův. 3. Běžné záležitosti.

Čtvrtá třída České akademie vypisuje dvě ceny na libretta operní a sice první 300 zl., druhou 200 zl. r. č. Přenechávajíc volbu látky pp. spisovatelům úplně, podotýká, že libretto cennou poctěné stane se majetkem IV. třídy České akademie, která je přidělí skladatelům hudebním dle svého uznání, při čemž autor libretta nebude více míti nějakého práva na odměnu se strany skladatele. Ovšem od divadla neb od firmy nakladatelské, která libretto vytiskne, může žádati honorář, pouze na librettě budiž naznačeno, že bylo poctěno cenou akademie. Rovněž dohodne se v případě potřeby spisovatel libretta se skladatelem v příčině nutné úpravy formální. Práce o cenu konkurující buďtež podány anonymně s heslem a jméno pak librettisty buď udáno v připojené obálce zapečetěné do 30. září 1892 kanceláři praesidialní v České akademii. Prohlášení cen stane se ve hromadě slavnostní 2. prosince 1892.

Akademie věd v Krakově.

Ve zprávách za březen roku 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Biblioteka spisovatelův polských, svaz. 16—18., 20. Šimonovičovo drama Castus Joseph (J. Kallenbach). Rozměry latinských básní Jana Kochanovského a jich vzory (M. Sas). Král litevský Mendog (J. Latkovski). Hranice Polsky v X. století (V. Kętřyňski). Martin Bylica z Olkuše (L. Birkenmajer). Desmidia sebrané E. Častoněm na cestě lodě Saïdy kolem světa (M. Raciborski). Příspěvek k fysiologii hlízy zemákové (S. Sikorski).

Spolek pro podporu vdov a sirotkův po professořích středních škol vydal za rok 1891 opět jen německou zprávu, z níž vyjímáme, že bylo příjmův 21.797 zl. 43 kr. Jmění má spolek 168.535 zl. 49 kr. Údův jest nyní 226; těch pak, kteří dostávají podporu (150 zl. ročně) jest 61.

Personalie.

Skutečnými učiteli státními jmenováni jsou: Martin *Pokorný*, řed. měst. střední školy pražské, pak professoři a skut. učitelé téhož ústavu: Fl. *Pelc*, K. *Duchek*, V. *Patrčka*, Fr. *Nekut*, V. *Hylmar*, J. *Městecký*, P. *Durdík*, J. *Drozd*, J. *Včelák*, V. *Baur*, A *Pánek*, F. *Augustin*, K. *Himer*, F. *Houdek*, J. *Kosina*, V. *Žabka*, J. *Pour*, A. *Havlík*; — Jos. *Štěpánek*, řed. ob. reálky rakovnické, t professoři téhož ústavu: L. *Storch*, F. *Fahoun*, J. *Höhm*, A. *Sýkora*, J. *Ki* , D. *Čipera*, V. *Plánský*, J. *Šmaha*, A. *Hlaváček*, V. *Erhart*, A. *Lhota*, J. *T* .

Opravy chyb tiskových.

Na str. 178. nemá po rubrice „Úvahy“ státi „Hlídka programmův“ a „5“ Na str. 153., ř. 17. shora čti Kablíkové místo Hoblíkové.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevraceji, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

Vypsání ceny.

Výbor klubu přírodovědeckého v Praze vypisuje tímto **100 zl. r. č.** z *„Fondu Bořického“* jakožto subvenci na studijní cestu nebo vůbec studium buď **rázu** všeobecného, buď podrobného z oboru mineralogie a petrografie Čech, Moravy a Slezska za těchto podmínek:

1. Uchazeč budiž členem klubu přírodovědeckého po dvě leta vypsání konkursu tohoto předcházející.
2. Týž jest zavázán během jednoho roku podati výboru klubu přírodovědeckého referát, po případě práci o studiu vykonaném. Práce v době konkursu započaté nebo v rukopise dokončené z konkursu vyloučeny nejsou.
3. Žádosti buďtež podány výboru klubu přírodovědeckého do 31. května 1892.

Z výboru klubu přírodovědeckého v Praze,

dne 24. března 1892.

Prof. Boh. Bauše, t. č. starosta.

Prof. Fr. Klapálek, t. č. jednatel.

PROGRAMM
literárního odboru
národopisné výstavy československé.

Látka k otázkám.

1. Názvy částí domu a předmětů k němu náležejících.
2. Názvy částí statku; popis obydelné části, chlévů a stájů, stodoly, sýpky, [illegible]
3. Hospodářské náčiní a nářadí (na koně, voly atd.).
4. Jmena zvířat domácích vlastní i obecná; zvláštní druhy zvířat tu se vysky[illegible] (brouků, hmyzů, plazů atd.)
5. Seznam plodů polních i jiných.
6. Mlékařství (a j.), zahradnictví, včelařství, lesnictví, rybářství a polní ho[illegible] (rozličné práce a výrobky).
7. Řemesla domácí, jich nástroje, látka, výrobky. Zvyky řemeslné i práva.
8. Podrobný popis oděvu (všech částí a druhů); jmena ozdob a okras, látka [illegible] se robí, i čím a jak se robí (v domácnosti).
9. Úprava těla ve svátek, o svatbě atd.
10. Potrava (suroviny i jídla), nápoje; krmení a p.
11. Popis činnosti domácí po práci. Zábavy večerní a sváteční. Slavnosti [illegible] a rodinné. Ve zvláštní dni.
12. Popis obyčejů léčebných, zvyků při sporném právu obecním i rodinném.
13. Popis poměru v rodině (děti — rodiče — stařící).
14. Rozpravy doma, v hospodě, při práci a na pastvách a j.
15. Písně, pohádky, pověsti, říkadla, přísloví a j.

---

1. Jmena osobní (Káča, Manda) a po statku (u Kroupů atd.); přezdívky.
2. Označení příbuznosti, názvy rodinné i sousedské.
3. Jmena úředním osobám dávaná (servus, panáček atd.).
4. Lidové názvy pro popis těla lidského i zvířecího.
5. Jmena nemocí i léků proti nim užitých.
6. Pokud přicházejí zvláštní jmena místní (na lesíčku, na vejtaní atd.).
7. Jmena zvláštnějších zjevů přírodních („boží posel" a j.).
8. Řeč zvířecí, pokud se vyskytá („pět peněz" křepelčino a j.).

Z rozprávek a řeči obyčejné vůbec, zapisovati.

1. Zvláštní slova (zfanfrněti se, kšanda atd.) všeho druhu.
2. Odchylky od mluvy jinde nebo spisovné (uhlího, děvčát, v dlouhej ulic[illegible]
3. Odchylky v délce a krátkosti slabik (zedník, pivo a j.).
4. Různosti hlásek (kadla, chčastí, bel m. byl).
5. Různosti rodové (kláda — klát, rozmarinka — rozmarinek a j.).
6. Vyzvukování slabik pokud a jakou měrou se děje, zkracuje-li se [illegible] přízvučnou.
7. Zvláštní význam slov označiti ve větách.
8. Sebrati cizí slova (něm. a j.), pokud se tu i tam objevují, a přeměny ([illegible] Scheidewasser).

III.

Literatura lidová znázorněna bude na výstavě knihovnou literatury, [illegible] ratuře lidové, a sbírek všeho lidového podání; pohádkáři; loutkovými divadly, [illegible] a pod. Mimo to podán bude diagramaticky a mapami přehled všech oborů [illegible] vého podání. K tomu potřebí bude nově nasbíraného materiálu, nového sborníku [illegible] lidového podání, který by vyhovoval požadavkům moderním a podal přehledný [illegible] tříděný obraz o české lidové literatuře. K tomu cíli bude potřebí nově sbírati, a [illegible]

a) *z lidového podání:*

1. Písně (šíře pojedná o nich odbor hudební).
2. Podání místní o hradech, pokladech, strašivých duších, bílé paní a p.
3. Podání historická o válkách, o hrobech, o osobnostech atd.
4. Podání o neobyčejných bytostech, vodnících, lesních ženkách, pidimužík[illegible] andělích, ohnivých mužích, obrech atd. ([illegible]

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 6.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 1. června 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme v příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroku, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k životu Fr. Lad. Čelakovského.

Podává *Frant. Prusík.*

V Slovníku naučném (II., 489 sl.) nic se o tom neuvádí, že Čelakovský vzdělal též *Slovník polabský* t. j. slovník jazyka polabských Slovanův. Stručnou o tom nalézáme zprávu v jeho listech k Jos. Vl. Kamarýtovi, jež otiskl A. S. Budilovič [1]) r. 1878 na str. 285—295 časopisu Славянскій ежегодникъ (red. Nik. Zaderackij), III. ročník. V Kievě. 8°.

Jest tu 8 listův Čelakovského z let 1823—28, z nichž 5 po rusku (s některými bohemismy i chybami), ostatní 3 sice po česku, ale kyrillicí (až na několik řádek) psané, „abych směle mohl list na stole nechat ležeti, brzo sem, brzo tam odcházeje,“ jak vykládá Čelakovský v listě ze dne 28. září 1824 v Skřivanech (na Bydžovště), kde byl vychovatelem u rytíře Ledvinky z Adlerfelsu.

Datum listův je toto: 1) dne 2. září 1823 v Praze; 2) 1. února 1824 v Praze; 3) 11. února 1824 v Praze; 4) 28. září 1824 v Skřivanech (český); 5) 16. srpna 1827 v Praze; 6) 11. září 1827 v Skřivanech (český); 7) 8. ledna 1828 v Praze; 8) 28. října 1828 v Praze (český).

V listě, jejž tuto uvádíme pod č. 6., píše Čelakovský: Brzo před mým odchodem z Prahy přišlo psaní z Petrova s ruským adresem do Prahy — počkej šlaku, ještě tu v kapse mám obálku, přiložím ti ji na ukázku od ministra Šiškova. Já mu psal, ale v mém prvním listu sem se nezmínil nic o vůli do Rus se ubrati, to míním teprv v budoucích listech učiniti; toliko sem psal o mém *polabském slovníku*, a Šiškov píše, abych mu to poslal, že to akademija svým nákladem chce vydati . . . Letošní byt v kraji mi není tuze milý, poněvadž můj *Polabský Slovník* se tím tuze zpozdí, a již bych ho rád měl hotový.

V 7. listě: Словарикъ языка Славянъ Полабскихъ окончивъ я уже отослалъ къ посольству до Вѣны и надѣюсь, что оный благополучно дойдетъ рукъ преизящнаго Шишкова. Въ предисловіи я говорилъ о свойствахъ сего вымершаго нарѣчія и о жестокости и тиранствѣ, какіе терплютъ славянскіе народы отъ нѣмецкихъ изъ найдавнѣйшихъ временъ доселѣ, поелику мощный и великій народъ Полабскій сіи коварные люди совсѣмъ истребили. Думаю, что адмиралъ доволенъ будетъ работою моею, будучи извѣстнымъ недругомъ издревле нѣмцевъ.

[1]) Listy ty (i mnohé jiné z korrespondence Čelakovského se Slovany jižními i severními) byly kdysi majetkem našeho spisovatele Ferd. Schulze, red. Zlaté Prahy, než kde se nyní nalézají, není ani jemu, jak nám oznamuje, povědomo, any prý mu od různých badatelův, kteří si jich vypůjčili, nebyly vráceny.

Co se stalo s Čelakovského *Polabským slovníkem*, zda jej Petrohradská Akademie nauk vydala či nic, není nám známo; bylo by žádoucno, by některý krajan náš v Petrohradě věci té věnoval pozornosť a pak nám o tom podal zprávu, bychom se více dověděli o práci Čelakovského, jmenovitě jakých pramenův k ní použil. —

V Sl. naučném II, 489ᵇ stojí dále, že překládání kněh sv. Augustina O městě Božím zaměstnávalo Čelakovského od r. 1829 do 1833. Než z listu 8. se dovídáme, že už o rok dříve, tedy od r. *1828* o překladě tom pracoval; píšeť tam: S novým rokem hodláme se z domu našeho vystěhovati, abych již jednou těch tíhot znikl a též *větší pilnosť* na *sv. Augustina* obrátiti mohl.

Příspěvek k životu V. Hankovu.

Podává *Fr. Prusík.*

V Sl. naučném III., 632ᵃ se právem za zásluhu přičítá Hankovi, že svými styky s Jinoslovany, jmenovitě Rusy, mnoho ruských kněh získal knihovně musejní. Než toho tam nedotčeno, že rovněž jeho přičiněním zase hojně *starých kněh, jmenovitě českých, přišlo do Ruska*; mezi nimi byly zajisté i mnohé, jež bys nyní v Praze marně hledal. Určité zprávy o této činnosti Hankově nalézáme v jeho rusky (s mnohými chybami) psaných listech k A. S. Norovu a bar. M. A. Korfovi v letech 1844—1857. Onen vykonal r. 1834 až 1836 pouť k Svatým místům, již vypsal ve dvou kněhách r. 1838; do češtiny 1. díl přeložil knihovník kláštera Tepelského Fil. Klimeš a vydal r. 1851 nákladem Matice české. Norov v době korrespondence Hankovy byl státním úředníkem v ministerstvě, r. 1849 členem senátu, od r. 1850—1854 pomocníkem ministra osvěty a od r. 1854—58 sám ministrem. Baron Korf pak byl ředitelem Veřejné knihovny.

Korrespondenci Hankovu vydal Nil A. Popov r. 1881 (v. 8⁰. 23) nákladem spolku pro dějiny a starožitnosti ruské při Moskevské universitě. Listův jest 17, z nichž 15 svědčí Norovu, 2 Korfovi.

A) Listy Hankovy k Norovu. 1. Tyto staré tištěné kníhy jsem našel u jedné vdovy; hodí-li se do Vaší knihovny, lze je dostati za přiloženou při každé kníze soudně odhadnutou cenu. (V Praze, 27. prosince 1844. Seznamu tu není.)

2. Udané Vámi staré kníhy jsem koupil a zatím očekávám Bonifacio Ragusino z Tepelského kláštera, a jak jen se otevře plavba po Labi, odešlu je do Petrohradu. Kněhkupce, jemuž jsem svěřil dřívější zásylku starých kněh Vašich, jsem se na to ptal; on mě ubezpečuje, že je pořádně poslal do Berlína k antikváři R. (15. března 1845.)

3. Včera jsem odeslal skrze bankéře v. Lämla koupené pro Vás kníhy, a aby se naplnila bedna, přidal jsem k nim některé staré tisky v latinském a řeckém jazyce, za něž prosím uctivě, by mi byly při příležitosti poslány ruské kníhy . . . K literatuře Poutí do Svaté země patří i pouti našich Čechův: 1. Martina Kabátníka Cesta z Čech k Jerusalemu a v Egypt 1491, mnohokrát tištěno; 2. Popsáníe svatých míest v zaslíbené zemi, tištěno v Plzni 1498; 3. Traktát o rozličných národech bydlících v Jerusalemě a ve východních zemích, v Plzni 1498; 4. Putování k božímu Hrobu, které vykonal Jan Lobkovic s Ditrichem z Gutensteina 1493; 5. Oldřicha Prefáta z Vlkánova Cesta z Prahy do Benátek a do Palestýny 1546 i 1547, tištěno v Praze 1563 fol. 81 archův s obrázky na dřevě; 6. Putování do Jerusaléma, v Praze 1577; 7. Putování svatých na všecku bibliu (sic!) po Buntingu, v Praze 1592; 8. Vypsání města Jerusalema z latinského, v Praze 1592; 9. Haranta z Polžic i Bodružic (sic!) Putování do Benátek, do zemie Svaté,

dále do Egypta, potom na horu Oreb, Synai i sv. Kateřiny, v Praze 1608, dva díly s obrazy a vůbec pozoruhodné dílo. (20 května 1845.)

4. Udané české knihy o Sv. zemi neobyčejně řídky i pochybuju, že se mi podaří je dostati pro Vás. (2. září 1845.)

5. Nerozpomínáte-li se na Cestu Prefáta Vlkanova do Svaté země 1546 a 1547 r., tištěnou s mnohými obrázky na dřevě v Praze 1563 in fol. min., kterou jsem Vám v Museu ukazoval? nyní lze dostati úplný dobře zachovaný exemplář toho díla za cenu 30 zl. Conv. m. (18. května 1849.)

6. Cestu k Božímu Hrobu Prefáta z Vlkanova mám česť poslati; jest ještě jedna slavného Haranta z Polžic ve dvou dílech v 4° (v Praze 1608), úplný exemplář neobyčejně těžko dostati: viděti, že Čechy zajímalo putování k Božímu Hrobu. (10. září 1849.)

7. Měl jsem potěšení poslati Vám žádané Prefáta Vlkanova putování do Svaté země. (22. ledna 1850.)

8. Tyto dni jsem viděl *úplný* exemplář, co se velmi zřídka stane, díla Krištofa Haranta z Polžic a Bedružic (sic!) Putování (atd., viz výše). Dva díly. V Praze 1608 v. 4°. On vypisuje své i svých spolucestovatelův příběhy obšírně a s řídkou učeností na tu dobu, podpíraje vše zeměpisnými a dějepisnými zprávami, odvolávaje se na mnohé spisovatele, vše v duchu neobyčejné pozornosti i bystrosti. Myslil jsem na Vás, že by tato kniha vhodna byla do sbírky cest do Svaté Země Vaší knihovny. Libo-li Vám, možno ji dostati za 25 zl. Conv. Mze. (31. března 1850.)

9. Měl jsem potěšení dostati list Váš ze dne 19. srpna se zprávou, že jste dostal putování do Palestiny Prefáta z Vlkanova a mám radosť, že se neztratilo. Za tu knihu jsem zaplatil, jak jsem už Vám psal v předešlém listě, 30 zl. Conv. Mze. U exempláře putování Krištofa Haranta *schází titulní list* (viz tuto pod č. 8!), i jste-li svolen, dám zhotoviti věrný snímek jeho, neboť doplniti ho z jiného nějakého exempláře nelze i naděje není, neb jezuité považovali tu knihu za kacířskou a majitelé její zachránili knihy vytržením či vyrváním titulního listu. (23. září 1850.)

10. Harant jest už v mých rukou, zaplatil jsem zaň 25 zl. stříbra. (23. ledna 1851.)

11. Mně jest velmi líto, že nemohu posloužiti Vám v příčině objednaných Vámi starých kněh, ač nepominu žádného antikvárního a auctionálního katalogu bez přísného prohlédnutí. (22. března 1853.)

B) *List Hankův k bar. Korfovi.* Budu se starati, bych dostal příležitostně Vámi objednané knihy. Chtěl bych Vám dodati tak pěkné exempláře jako Lva Rožmitálského; zaplatil jsem zaň 8 r. stř. Vašich peněz . . . Řekněte mu (t. A. S. Norovu), že se budu všemožně snažiti vyhledati objednané knihy. (6. dubna 1851.)

Horopis Italie.

Líčí Dr. *Jan Palacký.*

(Pokračování.)

II.

Benátské Alpy.

Z předu musíme sobě vyhražovati, že úplné líčení tektonické a geologické Alp je jen v souvislosti možné a při sev. Italii nemístné, tak jako při Francii a Rakousku. Dlužno předpokládat vědomostí, že Alpy povstaly shrnutím více starších ostrovů v době velmi pozdní, že souvislosti s Apenniny a Krasem (Karstem) nabyly ještě později, že výšky své nynější nabyly

teprve po miocénu (Heer) a tedy v pliocénu, v němž také povstaly Apenniny. Rovněž dlužno předpokládati, že paleozoické ostrovy v Štýrsku nejméně podlehly onomu postrannímu tlaku z jihu na sever, jenž utvořil Alpy, že nápodobně v jižním Tyrolsku starší jádra vzdorovala mu lépe, než v Lombardii západní, Piemontu na jedné, středním Benátsku na druhé straně.

Tím utvořil se polokruh horní, který obklopuje nynější střední Benátsko, nížinu povstalou puklinou, níž sklesly jižnější vrstvy pokrají Alpského (frattura periadriatica Taramelliho). Zůstaly totiž v západu státi horní massivy starší, v středu však jen směrem západo-východním stlačená zeď jednotvárná (týž), kdežto celé mladší pokrají kleslo k jihu. Východně připojily se vrstvy tak zvaných Alp Julických, které v jihu alespoň jsou pokračováním Krasu (směr severo-západo-jiho-východní) a souvisí s Istrií (týž). Amfiteatr ten vzdor prudkému srázu (1000—1500 m.) není tak malebný jako jiné, poněvadž hory dolomitické jsou věčším dílem nahé skály, jen v sev.-sev.-záp. je na př. údolí Ampezzanské (Tyrolské), pověstné a navštěvované teď od turistů světových. Benátské Alpy ty jsou poněkud méně známy než jiné, tak na př. ukázalo měření vojenské nové mapy italské zcela jiné výšky, než jaké se-všedněly, a co úřední geologická mapa Italie vydává za trias Dolomitský, to na př. nejlepší znatel Taramelli drží za juru — což pochopitelno nedostatkem zkamenělin.

Zvláštností nezrovna krásnou Benátska jsou široká, pískem a kamenem krytá koryta říční bystřic horních po samé rovině Benátské, někdy kilometry široká. Vysekáním lesů strženy stráně měkkého puklého dolomitu až v samých vrších, jako i na př. u Ampezza takové velké skalní náspy obklopují vrchy.

Jelikož není odpadu v rovině Benátské (Padova 14 m., Treviso 11, Sacile 26, Pordenone 30, Codroipo 34, Cormons 54, Palma 30, Aquilegia 4. Latisana 10), musejí se bystřice zbavit toho štěrku již dosti daleko v zemi nemohouce jej do moře odnášeti (tak u řeky Tagliamento nad Spilimbergem 31 m., u řeky Piave pod Spresianem 50 m.), jímž krajina nabývá rázu pustinného.

Hluboká údolí říční, béřeme-li ohled jen na Benátsko, dělí polokruh ten horní na části od východu k západu jdoucímu; totiž:

1. Území východní od hranic až k řece Tagliamento a Fella (východní Friaulsko).
2. Území mezi řekou Tagliamento a Piave (západní Friaul).
3. Území mezi řekou Piave a Brenta.
4. Území mezi řekou Brenta i jezerem Gardaským.

Sever a severo-západ jsou přirozeně částky nejvyšší, panující vrchol ovšem jest pohraniční a společná s Tyrolskem Marmolada tři vrchy 3494 m. (rak. měření, záp. di Penia, vlašské jen 3345, Grohmann 3366), di Rocca (rak. stř. 3226), vých. Saracita (rak. 3033, vlašské 3037), dále Vernel 3197.

Hoření údolí severovýchodní jsou pro úzkosť obyčejně nazvána kanály (tak u řeky Dogna, Raccolana, Resia Canale Corto, (ř. Degano, ř. Socchiev (hoření Tagliamento), S Canziano (ř. Pesarina), Incarojo (ř. Chiarso) a j.

I. Část tato skládá se ze dvou polovic, severní a jižní, geologicky i orograficky rozdělených. Sever skládá se hlavně z vápence, jejž úřední mapa geologická Italie připisuje triasu, Taramelli juře a tvoří čtyři paralellní údolí od východu k západu tekoucích řek Fella (východně od Ponteby), Dogna Raccolana, dle které Böhm to skupení horní jmenuje v. Resia.

Jih tvoří hory mezi Tagliamentem a Sočou, vráskované od severo-východu k jiho-západu, které protékají stejným směrem říčky Torre, Cornappo Malina, Natirone a Indrio a jež skládá hlavně eocén, v h. Matajur 1642 do stupující.

První částka jest vyšší — nehledě k vrcholům v Rakousku (Mangart 2678, Triglav 2861) má v h. Canin (pohran. 2582 Cora-Taram. 2479), Prestrelenik 2505, Montaggio (Bramkofel) 2752, Taram 2506), Cimone 2361 - -

z nichž první dvě jsou na východní hranici Rakouské mezi údolím Resie (již.) a Racolany, poslední dvě mezi údolím Raccolany (již.) a Dogny.

Prorva ř. Fella (od Pontafel 571 m.) k jihu jdoucí loučí toto horstvo od západu — má tu dráha na 18 kilom. 24 tunelů a klesá o 300 m (Dogna 464, Chiusaforte 390, Resiutta 316 — Stazione per la Carnia, 266 m. — dále mají Venzone 230, Udine 108, stanice 136 m.). Poslední kopce 200—300 mezi řekou Tagliamento a Torre jsou staré morémy (Rugogna 385, Moruzzo 252) níže rašeliny (Raghi Bianci). Cividale vých. má jen 136 m.

Hory jižní částky (nehledě k vápenné) h. Musi 1816, jihozáp. Chiampon 1714 a Maggior 1616 (dle které hory Böhm jmenuje ty hory) jsou v eocenu a vesměs nízké (Juanes 950, Corada 805).

Zajímavý je jen kopec (o Rakousku) v rovině u Medea 140 m. pro vystupování křídy krašové.

II. Mnohem složitější jsou poměry druhé věčší částky mezi řekami Tagliamento a Piave (záp.). Lze je sice též rozděliti na dvé — starší dolomitický sever až k hoř. řece Tagliamento a hoře Premaggiore (skupení Sappadské a Premaggiorské Böhma) a jih, zvaný obyčejně Alpy Friaulské, ba i ten lze dělit na sever až k Barcis (Trias) a jih nižší, ale oddíly ty nemají podobného jednotného článkování. Severní tato částka, známá vůbec Vlachům Carnia, jest ouvodí řeky Tagliamento, která teče v nížině k západu (Tolmezzo 326 m, Villa 364, Ampezzo di Carnia 569), kde ústí doň se severu řeka But (Timon 826), a Chiaiaso Degano (Comegliano 630) a Lumiei. Údolí ta vstávají k severu (h. Amaricena 1866, Sernio 2186 [skupení Maggiorské Böhmovo], Tersodia 1989, Crostis 2250) a západu (Tinizza 2076) až k severnímu pokrajnímu horstvu paleozoickému — pokračování Karavanků, jež vstává vých. v Osterniku do 2035 (tam našly se graptolity (proteus, Rastrites), Poludniku 2002, Gartnerkofel 2198 (blíže uhelní vrstvy na Nassfeldu (Calamites sukowi, Annularia longifolia, Pecoptri), až má Kollinkofel 2810 m., Taram 2340, Steinkofel 2514, až za h. Poralba (2690 m.) nastává údolí ř. Piave. Sev. prosmyk Hochalpel do Gailthalu má 2292 m.

Rovněž vstává k západu krajina vápenná na mapě italské (hlavně trias, u Taramelli jura) až nad hlubokým údolím ř. Piave od severu k jihu: Stara 2456, Tezza grande 2383 Taram. 2586 Diener z ital. mapy, Cridola 2583, Clapsavon 2463, Cima de Larès (Tar. 2677), Tudajo 2495 (Böhm) až Duranno (2450 Taramelli, ale mapa italská 2668 nejvyšší tedy). Jižně od Tagliamento vstává horstvo dolomitické do 2000 m. (Najarda 2100, Verzagnis 1915, Mayor 2300, Raut 2024 a j. V jihu hluboká údolí bystřin k jihu tekoucích je prořezávají — tak Cimolais 633, ř. Zelina 623, Claut, Barcis 343, Meduna (Tramonti 374). Na východu klesává rychle křídovým pásmem do roviny (Maniago 237). Jináče ale v jihozápadu, zde táhne se až k ř. Piave dlouhé horstvo hlavně křídové, stále klesající, Monte Cavallo 2250, Col Vicenti 1104, Taram 1269, Moi 1361. Má proto 2 jezera (vzácnosť v Ben. ct.) S. Croce 314, Morto 273 a j. K severu odděluje je hluboká prorva řeky Piave (Belluno 385, Feltre 277) — v jihu nížina Benátská (Vittorio 142, dříve zváno Ceneda (156 m.) teď sev. částť jen.

III Nejvyšší tento díl Benátských Alp nemá zde žádné souvislosti, nýbrž jest rohem Alp Tyrolských, které skládají massivy horní z dob nejrozličnějších, prahorné v severu u pramenů Piave, pak triasové a dolomitské (Jurské u Taramelli) a v jiho-západu až k Brentě zase prahorné (Cima d' Asta v Rak.). Nelze je proto zde tektonicky líčiti.

Nejlépe je rozděliti dle údolí od severo-západu tekoucích řek, 1. sev. až k ř. Boito, 2 střed až k ř. Cordevole a 3. jih až k ř. Brenta.

Nejvyšší údolí ř. Piave slove Valle Comelico — i hlavní město St. Stefano (923) často Comelico inferiore. Vých. běží údolí ř. Sesis až pod horu Peralba (Sappada 1227 m., dle které Böhm vých. h. nazývá) Bladen — Granvilla tu poslední vesnice německá, jediná zde v Italii) — sev.-záp. jde údolí

řeky Padola, ves stjm. 1350, prosmykem sv. Kříže 1632 do údolí Sesten. Vysoké dolomity (Dreischusterspitze 3160, Elferkofel 3075, Zwölferkofel 3085) dělí toto údolí od parallelního (jiho-záp.) ř. Anziei, známého podle jmena hl. města Auronzo (887 m.), slavného někdy pro doly (dosud těží olovo a zink z dolů Argentiera 1114). Z hor v severo-západu nejznámější malebné Cime di Lavaredo (Drei Zinnen 2953). Avšak náležejí Italii i nejvyšší hory vých. kol malebného kotle Ampezzanského, t. Sorapis 3206 (dříve 3291 z již. půle) a pyramidální Antelao (3263) zcela (jenž 1816 zasypal 2 vesnice sesutím stráně), Mte Cristallo vých. 3153, ital. dříve 3260, pak krásné (sev.) jezero Misurinské (1807) v smrkovém lese (vzácnost v Italii) a ledovci na h. Mamarole 2933 ital. (dříve Grohmann 3129). Místa tato navštěvují turisté z celého světa po tisících a jsou i skutečně nejmalebnější celých jižních Alp. Hluboké údolí řeky Boito (S. Vito 1041, Venas 883) dělí tento massiv od západu. — Pieve di Cadore má 886, Tai di Cadore (stok Boita i Piave) 852 — Perrarolo jižně jen 529.

2. Částka tato méně známá i navštěvovaná má přece za ř. Cordevole v záp. nejvyšší horu Benátska Marmoladu (z jihu — sev. tyrolský 3344) — pak h. Pelmo (3169 naproti Antelau), Civetta 3220 (dříve Fuchs 3188) — jiho-vých. Sfornoi 2409, Serva 2025, jiho-záp. Mojazza 2866, Pramper 2303, severo-záp. Pelsa 2421, jižně Pelf. 2020 (2502 ital. m.). — Hluboké údolí záp. ř. Cordevole (Caprile 1029, již. Alleghe 981 (povstalé r. 1772 sesutím h. Forca), Agordo 545 a vých. ř. Piave Belluno 385, Mel 347.

3. Z této částky nejvíce dolomitické náleží jen malá část východní Italii, která i posledním měřením pozbyla z části výše své, snížena o 1 až 200 m. Z výšek sem náleží východní strana hor Palaských (Cima di Vezzana 3194, Cima di Pala rak. měř. 3186, dříve 3343, Fiocobon 3056) — vých. Pizocco 2186, Alto 2071 — již. Rosetta 2744, Schiarra 2560, Sasso di Mur 2514 (2588 Merzbacher), pak Pavione 2332 — až v údolí Brenty Primolano 212 — vých. Fonzano 329 — již. Bassano 143 m. (sev. h. Grappa ještě 1773 m.) Zde neměřený M. Vescova (Diener).

IV. Území toto dělí údolí řeky Astico (Arriero 338, Schio 209, Tiene 144, Recoaro 153) na dvé — vých. planinu křídovou Asiagoskou (m. stjm. 991) — sev. Cima dodici 2335, již. Sunio 1517 a Bertiaga 1235 a západní horstvo triasové Lesinské (h. Pasubio 2233, Pertica 2190), jež prorva ř. Adige (Eč) Ala 144, Verona 59) dělí záp. od h. Baldo (2193 Maggiore) nad jez. Gardaským (47 m.). (Pokračování.)

O češtině na ústavech německých.

Psal *Augustin Ritschel.*

(Dokončení.)

Jiná stránka téže námítky zakládá se na písmě. Pravopis český z valné části jest etymologický, obzvláště co do souhlásek. Oněmělé samohlásky ъ a ь se v češtině nepíší, ačkoli na př. pohybné *e* o jejich existenci dává jasné svědectví. Tím se stává, že vznikají v písmě často shluky souhlásek velmi nepěkné Němci na pohled. Splynutím některých se skupeniny ty ovšem ve výslovnosti nejvíce zjednoduší, ale přes to poskytují necvičenému oku ne zvyklé a odstrašující obrazy. Bude-li se český pravopis dále směrem ety mologickým rozvíjeti, bylo by záhodno, aby zároveň nauka o dobré a lahodné výslovnosti byla na pevných základech vědecké fonetiky a dialektologie po stavena. — Nelze zapírati, že nyní rozličné proudy v otázce pravopisné zá pasí o vládu. Cizinec, jenž o jazyk český se interessuje a pilný zřetel má na pravopis, najde mnohé neshody nejen ve knéhách v posledních dvou de

sítiletích vyšlých, ale též v rozličných velmi rozšířených časopisech současně vycházejících. On se musí dle vlastního vkusu rozhodnouti, bude-li psáti *posýlati* nebo *posílati*, *radost* nebo *radosť*, *Vídenský*, *kovárský* nebo *Vídeňský*, *kovářský*, *ctnosť* či *cnosť* nebo *ctnost* či *cnost* atd. Bylo by žádoucno, aby ty otázky byly brzo uklizeny. To by byla důstojná úloha nové Akademie. V otázkách orthografických jsou ovšem rozličné věci na uváženou. Netoliko etymologie, ale i esthetika a praktické ohledy dovolávají se tu slova.

3. Čeština spisovná dále prý je jazyk, jenž se značně odchyluje od jazyka obecně mluveného. Také český lid prý mu nedostatečně rozumí. — Toť ovšem jen potud pravda, pokud málo vzdělaný člověk v jakémkoli jazyce nevystihne vždy smyslu vysoce vzdělané a protříbené mluvy o věcech, ježto přesahují obor jeho myšlenek a citů. Ovšem také nelze upírati, že obecná čeština, jak ji skoro vůbec slyšeti je z hovoru obývatelstva městského i venkovského po Čechách a v části Moravy, liší se od jazyka spisovného jednodušším tvaroslovím, tu a tam porušenou skladbou, za to však ryzejší fraseologií (zejmena na venkově) a poněkud rozdílnou výslovností. — Poslednímu momentu, pokud pisateli povědomo, dosud málo pozornosti bylo věnováno.

Mimo to se nyní *čtená* čeština také často rozeznává od správně *mluvené* více než je přirozeno a prospěšno. Nejlépe lze to pozorovati po venkově při rozličných ochotnických představeních, kde lidé vesničtí na prknech jeviště tytéž jednoduché věty, které v každodenním hovoru mezi sebou pronášejí docela přirozeně, vyslovují podle písma spůsobem velmi strojeným, čtouce písmena jak po sobě v knize jdou. Na př. větu: „já jsem mu pověděl, že jste mluvili o jeho babičce," slýchati lze takto pronášeti: „jáj-sem mu pověděl, žej-ste mluvili o jeho babič-ce." Ti lidé, kteří takto čtou a recitují, by půl hodiny po tom mluvíce mezi sebou správně, pronesli tuto větu takto: „já sem mu pověděl, že ste mluvili o jeho babice." To zní přirozeně.

Tato nepřirozená recitace vysvětluje se tím, že snad na národních školách děti se navádějí, aby čtouce, každé písmenko, jak po sobě ve slovech tištěna jsou, pečlivě zvlášť artikulovaly. Pěkné to není a přirozenosti jazyka českého to rovněž málo svědčí. Že poznámka ta není malicherna, jde z toho na jevo, že strojená a nečeská výslovnosť vniká až do Národního divadla (viz v Kroku rubriku „Dramatická literatura").

To jsou tak malé výsledky ve školách učeného náhledu, že v češtině se má každé písmenko vyslovovati. Náhled ten netoliko není foneticky odůvodněn, nýbrž docela se zákonům fonetiky příčí a mimo to naplodil dosti zla tím, že pomáhal češtinu uváděti v pověsť velmi kostrbatě znějící mluvy.

Je tedy svrchovaný čas, aby česká orthoepie byla ustálena na pevných základech dobré tradice, vědecké dialektologie a fonetiky. I tato úloha by zajisté slušela nejlépe České akademii. Záslužná by též byla práce, která by jasným spůsobem vytkla rozdíly mezi obecnou a spisovnou češtinou.

Přání ledakdy projevené, aby se více pečovalo o plynnosť a lahodu řeči, není bez podstaty. I nejvíce velebení básníci současní píší bezděky verše, jež dávají jazyku i oblomenému tvrdé oříšky louskati. A jak mistrně jinak básníci ti z pravidla vládnou jazykem!

4. Praví se také, že se práce na studium češtiny vynaložená nevyplácí, že znalosť toho jazyka neposkytuje daleko takových výhod jako znalosť jazyků západoevropských s literaturami přebohatými a s rozšířeností světovou. Na to sluší odvětiti, že ze všech vzdělanců, kteří se ve školách učili cizím jazykům, jen poměrně nepatrnému počtu dostane se v životě příležitosti mluviti a psáti anglicky i francouzsky, avšak česky mluviti a psáti by se jim v zemích, kde obě národnosti žijí vedle sebe, častěji naskytlo. Snad se u nás dojde někdy všeobecně k poznání, že by slušelo každému vzdělanci a hovělo potřebám i poměrům říše, učiti se vedle jednoho cizího a světového jazyka také jednomu z důležitějších jazyků v zemích rakouských ob-

vyklých. Mimo to by bylo třeba obeznamovati obecenstvo německé vydatněji než posud s velikým počtem vynikajících zjevů v literatuře české, jež i slovesným rouchem svým činí nároky k důstojnému postavení ve světové literatuře.[1])

Řec. θεός: duch = ἔνθεος: nadšený.

Vykládá ředitel *V. J. Petr.*

Řecký název „*boha* — θεός“ byl předmětem bádání již u starých Řeků. Tak na př. již Herodot II., 52 pravě, že bozi se nazývali *θεοί* proto, *ὅτι κόσμῳ θέντες τὰ πάντα πρήγματα καὶ πάσας νομὰς εἶχον*, měl na mysli, že slovo *θεός* pochází od slovesa *τίθημι* (koř. *θε-*). Toto Herodotovo mínění spatřuje se v Etym. Mag. ed. Sylburg. p. 403 s. v. *θεός: . . . ἢ παρὰ τὸ θῶ τὸ κατασκευάζω καὶ ποιῶ, ὁ πάντων ποιητὴς καὶ τῆς τῶν πάντων κατασκευῆς αἴτιος, γίνεται θός καὶ θεός*; a našlo zastance v *Haimbachovi*, jenž v „Drei abhandlungen. Progr. Giessen 1866“ odvozuje *θε-ός* od kořene *θε-* a překládá „tvůrce“. Též *Rödiger* v K. Z. XVI., p. 158 odvozuje toto slovo od kořene *θε* pomocí přístávky *ιο* (= *εο*), a sice *θ(ε)-ιό-ς* (lakon.), *σ(ε)-ιό-ς* (krét.), *θ(ε)-εό-ς* = skrt. dh-ja-s. O něco dříve *Goebel* v K. Z. XI., p. 55 předpokládal týž kořen, avšak rozšířený přístavkou *σ*, tedy *θεσ-*, odkudž *θεός* z *θε(σ)-ός*. — V Platonově Kratylu p. 397 D v slovech: *ἅτε οὖν αὐτὰ ὁρῶντες πάντα ἀεὶ ἰόντα δρόμῳ καὶ θέοντα, ἀπὸ ταύτης τῆς φύσεως τῆς τοῦ θεῖν θεοὺς αὐτοὺς ἐπονομάσαι* naráží se na to, že slovo *θεός* pochází od slovesa *θέω* běhám. Tento podivný výklad nacházíme zase v Etym. Mag. ed. Sylburg. p. 403 s. v. *θεός: παρὰ τὸ θέω τὸ τρέχω, εἰς ὃν πάντες τρέχομεν . . . παρὰ τὸ ἀεὶ θεῖν καὶ κινεῖσθαι . . . παρὰ τοῦ πανταχοῦ εἶναι καὶ περιθεῖν*, a v Etym. Gud. ed. Sturz. p. 259 s. v. *θεός: διὰ τοῦ θέειν ἤγουν τρέχειν καὶ προφθάνειν τὰ πάντα;* obhájci jeho v nové době jsou: *Grotefend* v „Allgem. lit. zeit. 1829 Nr. 1829“, *Schweizer-Siedler* K. Z. I., p. 158, *Schleicher* v K. Z. IV., p. 399, dokazujíce, že *θεός* povstalo z *θεF-ός* = skrt. dhav-ás rek od. silného koř. *θεF-* = *dhav-* (slabý koř. *θυ-* = *dhu-*) s významem běžeti, vrhati se. — Nejvíce však rozšířeno odvozování slova *θεός* od koř. *div-* lesknouti se, svítiti. Tak *Ascoli* v Kritische Studien (a též v dřívějších pracích) stotožňuje *θεός* s ved. divjás nebeský, předpokládaje přechody *διF-εό-ς*, *δ(ι)F-εό-ς*, *θF-εό-ς*, *θ εό-ς*. Jiní zase, jako na př. *Benfey* v Wurzl-Lex. II., p. 207, *Kuhn* v K. Z. I., 185, *Lagerlotr* v K. Z. VII., 307, *L. Meyer* v K. Z. VII., p. 17 a jiní, srovnávajíce *θεός* s skt. devás (t. j. daivás) a stotožňujíce ho s lat. deus pomocí ital. deivos, vykládají původ jeho tak: *δειF-ός*, *δFει-ος*, *θε(j)ός*, *θεός*. — Jiný výklad podal *Bühler* v Or. und Occ. I., p. 508, jenž srovnávaje *θεός* s nord. dīar (pl.) jasní neb moudří, odvozuje od koř. *dhī* v dhī-s mysl, moudrost aneb od *dī-* (redup. *dī-dhī*) lesknouti se; s posledním souhlasí *Grossmann* v K. Z. XI., p. 4. Dle tohoto výkladu *θεός* povstalo z *θει-ός* = praar. dhaj-ás. — *Curtius* v Grndr. Et.[5], p. 520 po příkladu Döderleina vidí v *θεός* koř. *θεσ-* (tedy *θε[σ-]ός*), jenž zachoval se v *θέσσεσθαι αἰτεῖν ἱκετεύειν* Hesych. a znamenal žádati si, prositi, modliti se. Dle toho *θεός* bylo by „*žádoucí, modla*“. — Konečně vzpomeneme ještě jedné etymologie, kterouž uvádí *Brugmann* ve své Grammatice Řecké[2], p. 56 — *θε(F)-ός*: skrt. gho-ra — ctihodný.

[1]) Myšlenka tato byla už častěji přetřásána, prospěšnost její uznána — a přece se k jejímu uskutečnění dosud nic nestalo, ač by nebyla věc tak obtížna: občasna revue nějaká by se zajisté netoliko v Rakousku ale i u zahraničních Němcův potkala s vlídným přijetím. Ostatek by se doporoučelo podobnou revue vydávati též v jazycích ostatních velikých národův, jako francouzském, anglickém, ruském. Ovšem nutnou podmínkou jest, aby se oznamovaly práce s náležitým, nepředpojatým — a co hlavního — nestranným výběrem. Arciť by i vědecká literatura musila býti v obzor ten zahrnuta. *Red.*

Co se týče výkladu Brugmannova, nedá se ovšem nic namítati ani proti významu, ani proti stotožnění kořenů θεF- a gho- (t. j. ghau-), avšak zdá se mi, že tvar θεF-ός, jakožto všeobecný název boha, musil by se opakovati u jiných národů, aspoň blízkých, jako Italikův, u nichž bychom očekávali tvary hevos aneb fevos. Toho však není. Též výklad Curtiův jest nemožný, poněvadž θεός nemůže míti významu trpného ani středního. Ostatní pak výklady zamítnuty samým Curtiem v jeho Grdr. Et.[5], p. 513—520.

Není pochybnosti, že ve tvaru θεός hiát ε-ο povstal vymizením některé vanuté souhlásky, buď j, neb σ, neb F; protož kořen slova toho musil býti zavřený, buď θεj-, neb θεσ-, neb θεF-. Dle našeho mínění byl to kořen θεσ-, avšak zcela jiný, než jaký uvádí *Goebel* (t. j. θε-σ od τίθημι). *Mehlis* v „Programmu Eisleben. 1889". odvozuje θεός od kořene *dvas-*, jenž dle jeho výkladu znamená bystrý pohyb, tok, vánek, mlha, mrak, tma. Významy tyto jsou Mehlisem vymyšleny k tomu účelu, aby vysvětlil nepochopitelnou větu u Hom. Il. 19, 90 θεὸς διὰ πάντα τελευτᾶ (již *Ameis* překládá: die gottheit führt alles zu dem von ihr gewolltem ziele, a *Lepař* v homér. slovníku: bůh veskrze všechno dokonává) takto: durch dunkel (θεὸς διά, kde θεὸς považuje se za gen. (θεσ-ός) od jakéhosi slova θῆς t. j. θFεσ-ς = dunkel) gehet alles zu grunde. Tento kořen nacházíme ve 4. vyd. Fickova slovníku: III., p. 469 jako *dhves — hauchen*, od něhož pochází lit. dvės-ti dýchati, a dial. rusk. двош-ать = dýchati z двох-ать, a toto z двос-ать; od téhož kořene odvozuje se tam lit. dvás-ė duch, a řec. θεός z θ(F)ε(σ)-ός. Myslím, že k vysvětlení slova θεός lepší proporce býti nemůže, nežli dvás-ė : θ(F)ε(σ)-ός. Proporce tato však může býti rozšířena ještě jedním členem a sice slovanským jmenem *duch*.

Především považuju za nutné říci, že slovanské *d* odpovídá a odpovídati může lit. *d*, řec. θ a též skrt. *dh* a lat. *f*, *b*, *d*, na př. дымъ, čes. dým, lit. dūmai, řec. θυμός, skrt. dhūmas, lat. fūmus; рѫдѣти, čes. rděti, lit. rudas, řec. ἐρυθρός, skrt. rudhiras, lat. ruber, rufus etc.

Dále slovanským zvukům ъ, ы, оу, ов, ав odpovídá často slabika во, вa, ве, tak na př. твой-ты, четверо-четыре, квасъ-кысн⁊ти, квапнги-кыпѣти, хватати-хытати a též ruské dial. двош-ити, двош-ать — дышать. čes. dýchati, stsl. дъх-н⁊ти, čes. dechnouti, slov. доухъ, čes. duch. Tímto spůsobem доухъ vzniklo z двох-ъ;[1]) ale poněvadž slov. ch mezi samohláskami obyčejně povstává z *s* (srv. lit. daus-as duch a dus-as vzdech), musilo двох-ъ vzniknouti z двос-ъ, jež úplně odpovídá lit. dvás-ė[2]) a řec. θ(F)ε(σ)-ός.

Tímto obdržíme proporci trojčlennou dvás-ė : θ(F)ε(σ)-ός : доух-ъ (°двос-ъ). Není tedy θεός nic jiného než naše *duch*.

Majíce toto přesvědčení, můžeme směle český výraz *„nadšený"* (nadъš-ený) vysvětliti řeckým ἔν-θεος t. j. *plný ducha*.

---

[1]) Vlastně se má věc naopak, any se slabé stupně kmenův střídají se silnými, tak na př. ketūr (četyr-ije) — ketver, ketvor (četver-ъ, četvor-ъ); kūs (kys) — kves, kvos, kvōs (kvas-ъ); tak i : dus, dūs (dých-ati) — dves, dvos (rus. двош-ать); vedle toho pak z dus vznikne deus = slov. dus-, duch-ъ. Avšak tvojь vzniklo rozšířením slabého stupně : tu, tū (tý), tṷo : tvo-jь. *Red.*

[2]) V koncovce se ovšem slova ta neshodujou, ano lit. -ė = slov. -ja : duch-ja — duša. *Red.*

O zeměpise.

Píše Dr. *Josef Frejlach.*

(Dokončení.)

Popatřme nyní na poměry, v jakých nalézá se *zeměpis na školách středních*, *resp. gymnasijních*. Vznešený úkol gymnasií jest znám, než naše gymnasia mu nevyhovují: z jakých příčin, o tom se už jinde s dostatek napsalo. My se omezíme na svůj odbor.

Když kladeny základy k našim gymnasiím, nebylo dnešní *vědy* zeměpisné, proto nemohla býti samostatně pojata v jich organismus. Ale nyní již *jest* a hlásí se ke svému *právu*. Jsouc de facto odborem samostatným geografie nechce býti ani formálně pouhým annexem věd přírodních anebo docela dějepisu. Zvláště co se tohoto týká, bylo by opravdu na čase, nepřirozený ten svazek již jednou uvolniti. Je smutno, že právě ve školských kruzích geografie namnoze ještě dnes pokládá se za pomocnou vědu historickou. Ohlédněme se po příčině. Dosavadní, starší učitelé zeměpisu jsou skoro výhradně odkázáni na vlastní snahu, oni postrádají času, aby se mohli věnovati studiím zeměpisné literatury. Oni musí pro své studium přestati z největší části na různých knihách příručních i učebních, jež jsou zodpovědny za rozšíření a zavládnutí zmíněného náhledu. Přihlédněme na př. k velice rozšířené — po Rakousku i Německu — knize Guthově (Lehrbuch der Geographie, vyd. Wagner); dočítáme se: „Die Erdkunde lehrt uns die Erde als Wohnplatz des Menschen kennen; sie ist keineswegs eine blosse Schilderung der Erde mit ihren Meeren etc., sondern, indem sie uns die Oberfläche beschreibt, stellt sie den Menschen mitten in die Schöpfung hinein, zeigt, wie er einerseits von der ihn umgebenden Natur abhängig ist, andererseits versucht hat, sich dieser Abhängigkeit zu entziehen, und bildet somit das verknüpfende Band zwischen Naturwissenschaft und Geschichte." Dále praví, že teprve historický zeměpis (jejž liší od politického) jest tím pravým, jeho pomocnými vědami jsou prý geografie mathematická a fysikální. — Jak různé hledisko proti Guthovi zaujímá na př. baron Richthofen! [1])

Před lety pronesená, na německé poměry se vztahující slova Wagnerova mají z veliké části pro nás platnost ještě dnes, že totiž ve mnohých učebných knihách zeměpisných vyučuje se spíše *dějepisu* na geografickém základě tím, že se historické události prostorně roztřídí a uvedou v úzkou souvislost s fysikálními vlastnostmi půdy. Wagner poznamenává tuto okolnost jakožto jednu z hlavních příčin, že v geografickém vyučování školním docíleno tak nepatrných výsledků.

Počátky kombinace „geograficko-historické" dlužno hledati u samého Karla Rittera. On pošinul v popředí směr filosofující, chorosofický a člověk se stal hlavním předmětem bádání zeměpisného: tak sdružena geografie s historií a následky tohoto sdružení spatřujeme ještě dnes v učebných programmech a rozvrzích našich škol středních, vykazujících rubriku „zeměděpis".[2]) Ritter čím více blíží se ve své Asii historickým zemím západním,

---

[1]) Řekne se: k čemu mluviti o knihách německých, když jich nepotřebujeme, má[me] příruční zeměpis Studničkův! Toť pravda, ale jen kdyby se práce Studničkova t[ak] tak pilně četla jako ty věci německé!

[2]) Jaký to má význam? — Znamená li to, že na př. ze 3 (4) hodin týdenních věnuj[e] se jednou 2 hodiny dějepisu a 1 zeměpisu, po druhé 2 zeměp. a 1 dějep., je to z[ří]zení, které se dá těžko omluviti. Značí-li to ve třídách vyšších pokus, všímati si při vyučování historie také geografie, pak se dochází velice smutných konců. V[š]í ví přemnohý z vlastní *skušenosti*, mnoho-li se na ten ubohý zeměpis dostane.

Jest si naléhavě přáti, aby toto nevědecké, snadno nejasnost plodící kop[ulo]vání obou věd konečně přestalo všude, i v sestavování školních knihoven a p. Ost[atně] si na toto kombinování země-dějepisu professoři často stěžují z důvodu klassifik[ace].

tím mohutněji dává vystupovati živlu dějepisnému, tak že lze říci, že tato práce jeho stojí v područí historie. V této příčině vyjádřil se Curtius, že srovnávací zeměpis stal se tu v podstatě jakousi statistikou starých i nových sídel. O vlivu, jaký měl Ritter na dějepisectví, o němž nejznamenitější jeho žáci pracovali, pravil týž Curtius, že od vystoupení jeho (Ritterova) nemožno si mysliti dějepisce, jenž by neměl zření k přírodním tvarům sídel lidských. Vliv Ritterův mezi historiky se stále rozmáhal a geografie zároveň začala více a více počítati se k vědám čistě historickým — jako věda pomocná. Proto byli historikové na gymnasiích přirozenými zástupci i odboru geografického, proto má na našich universitách professor zeměpisu — *direktně* ovšem následkem zkušebního řádu — ještě dnes za své posluchače skoro samé historiky, proto vidíme v seznamu čtení universitních geografii stále figurovati mezi přednáškami historickými atd.

A přece by mohl již *každý* snadno poznati, že by zeměpis spíše náležel k disciplinám přírodovědeckým Přírodozpytci to byli, kteří prostorně rozhojnili naše známosti o zemi, kteří výjevy přírodní velmi často s geografického stanoviska, co do jich rozšíření, pozorovali, čímž značně přispěli k zdárnému rozvoji geologie, oceanografie, meteorologie, zoogeografie a fytogeografie.

Zeměpis jest věda, vyžadující vyspělejšího ducha, než jakého možno předpokládati u žáků škol nižších; proto je třeba, aby se mu vyučovalo v celém gymnasii *vyšším* jako předmětu *samostatnému* ve vlastních hodinách týdenních. Právě když začíná býti gymnasista co do intelligence a charakteru vyspělejším, když bychom mohli očekávati od něho věčší interes a porozumění pro těžší věci z geografie mathematické a fysikální, právě tehdy vyučování zeměpisné se končí. Jaká to převrácenosť!

Geografie na vyšším gymnasii, opatřena řádným počtem hodin týdenních, vypadala by, rozumí se, poněkud jinak než dosud. Musilo by se více méně soustavně přihlížeti k meteorologii, klimatologii, oceanografii, geologii, biologii, ethnografii atd.

Ovšem pak bude třeba, aby zeměpisu vyučovaly síly odborně vzdělané. Až budou zdatné síly vyučovací, budou moci býti také zdatní žáci geografové; abiturient střední školy nebude takovým zeměpisným ignorantem, jako až dosud často bývá

Geografie potřebuje učitelův, kteří by k ní přilnuli opravdovou láskou, dovedli pro ni vzbuditi zájem, nadšení, kteří by se snažili všemi silami, aby zásady její mladým učňům důkladně, trvale byly vštípeny. Víme sice, že jsou čestné případy, kdy svědomitý historik o své újmě pustí se do studia zeměpisu doháněje to, co mu měla dáti škola, osvojuje si hlubší vědomosti, než jaké jsou obsaženy v obyčejných knihách; však se to ihned pozná na žactvu. Než obáváme se, že případy ty jsou řídké. Mladší generace, která musí podrobiti se zkoušce státní před zvláštním odborníkem, jest na tom poněkud lépe než učitelé starší. Avšak od řádné, úplné reformy jsme ještě velice vzdáleni. V Prusku jsou již blíže následkem *nového řádu zkušebního* ze dne 5. února 1887. Zeměpis uznán tu poprvé za samostatný odbor zkušební, jenž nemusí býti vždy s historií slučován. §. 10. zní: „Die Geographie ist ein *selbständiges Fach* und kann als zweites Hauptfach sowohl mit einem der Fächer des mathematisch-naturwissenschaftlichen Gebietes, als mit einem der sprachlich-geschichtlichen Fächer verbunden werden.“ Následkem tohoto nařízení se počet posluchačů geografie zmenší, neboť historikové, kteří obyčejně s nechutí v ní pracovali, úplně se od ní odvrátí. Prusky kandidát historie, nechce-li nabyti spůsobilosti vyučovací specielně pro zeměpis, pod-

Leckterý žák, který v historii pěkně prospívá — spolupůsobí tu mimo paměť také jistý stupeň výmluvnosti — v zeměpise jest slabý: ta podivná jmena i čísla mu nechtí do hlavy. Professor, dávající na vysvědčení z obou předmětů jedinou známku, musí vyhledati průměr, kterým často nejen žactvo, nýbrž ani on sám nebývá spokojen.

robí se toliko zkoušce z *historické topografie* před zkušebním komisařem-historikem. Odbytím této zkoušky ovšem mu není přiznána spůsobilosť *vyučovati* zeměpisu, té nabude teprv tehdy, když podrobí se zkoušce před odborným zástupcem geografie. Tím docíleno, co se chtělo, že totiž nadále jenom ti budou se věnovati studiu zeměpisu, kdož cítí k němu náklonnosť a spůsobilosť, ať si jinak poslouchají jakýkoliv odbor. Následkem tohoto nařízení v Prusku nebude, jak již řečeno, tolik kandidátů zeměpisu, ale za to budou důkladnější, geografie bude se pěstovati *méně extensivně*, ale za to tím *intensivněji*.

Rakousko leckdy rádo napodobuje souseda, nuže, zde zajisté je to *na místě*.

S reformací studia i vyučování zeměpisného třeba začíti *s hora*, zeměpisní odborníci musí nejprve vychovati zeměpisné publikum; pak teprve bude možno pomýšleti na leckteré další práce pokrokové, pak teprve na př bude lze vážně se zabývati myšlenkou *založení české společnosti zeměpisné*.

O úpravě a obsahu kollektanei ke spisům latinským a řeckým.

Uvažuje *Method Molčík*.

(Pokračování.)

Obsah čili předmět.

Dříve než vymezíme látku kollektaneí, třeba jest stanoviti, co patří do *sešitků přípravních*. Sem náleží na levou stranu jejich slovíčka a frase, na pravou poznámky činěné v předběžné praeparaci na hodinu příští, odkazy k §§. grammatiky, překlady těžších míst ve škole urovnané, disposice některých částí z četby, nákresy bitev a p., reálie menší důležitosti, které může žák nalézti v příručním slovníku a které do kollektaneí pojaty nejsou mohouce beze škody propadnouti zapomenutí.

Co se týče obsahu *kollektaneí*, počněme deskou *A*. Summa této části: literatura a co s ní souvisí. Oddíly jdou tu za sebou v tomto pořádku:

1. Životopis a díla spisovatelova v tom omezeném rozsahu, jak „Instrukce“ navádějí.

2. Obsahy přečtených děl a jich částí s neustálým zřetelem k jejich komposici, provedené sice obsáhleji, ale přece jen ve formě rozšířené disposice: věcší jednotky jsou od podřáděných menších znatelně a názorně rozrůzněny: silnějším a slabším písmem, podtržením rozličného spůsobu, značkami v disposicích obvyklými atd. Nečtených částí obsah, je-li toho třeba ku přepažení, nastíní se dle potřeby nejnutnější. V čele obsahu, jakožto úvod, jsou udání k porozumění nezbytná (při některých řečech, v kusích z celku vytržených).

3. Význam díla v literatuře římské a řecké, po případě i v literatuře světové; tu úplně dostačí poukázati k ní pouhými hesly, poněvadž žáci vyšších tříd znají dotyčnou literaturu moderní již z češtiny. — S tím spojen jest častěji

4. náčrtek klassické literatury odborné, do níž spadá spisovatel a spis právě přečtený.

Poznámky. Číslicemi naznačen i časový postup; číslo 3. a 4. jest nutno někdy přesmyknouti. Číslo 1. vyplní se hned na počátku; jen získáme-li značnějších dat životopisných teprve průběhem lektury, doplní se jimi životopis až po ní.[6]) Z té příčiny přikáže se žákům, jak veliké místo mají si

[6]) Na př. Ovidius, de vita sua.

nechati prázdno. Ad 2. Obsahy vpisují se po absolvovaných věcších jednotkách, zpěvích a p.; po ten čas udržují se v paměti cvikem ústním, dle potřeby krátkými hesly v praeparaci, řidčeji in margine knihy. Čísla 3. a 4. vyhotoví se po skončení celých děl. Za číslo 2. může se vřaditi, když toho vymáhá zvláštní zjev literární, rubrika „O slohu" (Sallustius, Tacitus) v dokladech nejmarkantnějších; látku k tomu podá část sebraných poznámek od desky *B*.

Jednotlivé druhy a směry literatury kupí se takto k auktorům školním:

A) k latinským:

I. prosa 1. *dějepisná* u Sallustia, a sice doba nejstarší až klassická, u Tacita doba poklassická; 2. *řečnictví* u Cicerona; 3. na *jiné směry* prosy, jako na filosofii, právnictví a reální vědy se může jen příležitostně poukázati.

II. Poesie 1. *epická* u Vergilia, 2. *lyrická* u Ovidia,[7]) 3. *dramatická* příležitostně, na příklad při četbě Ciceronova Laelia (tragoedie i komoedie;[8]) *didaktická* — sloučená s poučnou prosou — u Vergiliových georgik, satira u Horatia.

B) k řeckým:

I. prosa 1. *dějepisná* u Herodota, 2. *řečnická* u Demosthena, 3. *filosofická* u Platona, připravená již u Ciceronova Laelia nebo Katona.[9])

II. poesie 1. *epická* u Homera, 2. *lyrická* příležitostně, 3. *dramatická* u Sofoklea; o didaktické stane se zmínka u Vergiliových georgik, o idylle u bukolik téhož.

První polovice kollektaneí (*A*) jest již sama sebou alespoň po věcších jednotkách koncentrována: spisovatel po spisovateli ve své celistvosti. Další stupeň soustředění jest, že prosaik pojí se k prosaiku: (Cornelius)-Caesar-Livius-Sallustius, Cicero, Tacitus; básník k básníku: Ovidius, Vergilius, Horatius. S druhé strany Homer, Sofokles a Xenofon - Herodot, Demosthenes, Platon. Úplné soustředění, už dříve bez ustání připravované, ukončí se ústním přehledem ve třídě nejvyšší. Tu jednoduchá stavba, zvolna sice ale jistě budovaná, dospívá k svému závěrku; přes veškeru svou lehkost a prostotu budí v učiteli-pozorovateli příjemný pocit uspokojení. Pilíře tvoří jednotliví auktorové školní, zdivo mezi nimi vyplněno jejich druhy menšího i věcšího významu, v obor gymnasijní četby nepojatými. A co velmi důležito: žák při stavbě po celých pět let byl činným pod vedením učitelovým; proto také se v ní dokonale vyzná, ani v nejzazším koutě nezbloudí, zdomácněl v ní.

Od desky *B*. hromadí se látka „poznámková", to jest ojedinělé poznámky, jen do dvou, ovšem velikých kategorií srovnané. Každá levá strana označena jest římskou I., každá pravá II. Na onu patří poznámky celkem starožitnické, na pravou po výtce formální.

Zastavme se u strany I. Sem tedy se vpisují věci ze starožitností jak veřejných (ústavních, právních-soudních, vojenských a sakrálních [i z mythologie]), tak i soukromých (život domácí i veřejný). Ale jen takové, *1.* kterých žák nezná anebo nepozná dostatečně z hodin dějepisných, za kterou příčinou musí býti filolog v čilém styku s historikem, a *2.* které pro jich prchavost a choulostivost záhodno písmem ustáliti. Mezery odtud vzniklé vyplní se až v souborech, o kterých níže bude řeč, pouhými hesly, na která poutají se

[7]) Nečekati až na Horatia nutká nás jednak snaha nehromaditi kollektanea v oktávě pro blízkost maturity, jednak dobrá příležitost u Ovidia ve výňatku „De vita sua". První příčina rozhodovala také jinde o časovém postupu.

[8]) O něco dříve překládán z Rissovy cvičebné knihy článek 56.—57.: „Umění Římanů divadelní," aby vědění žáků aspoň poněkud se rozšířilo. Vůbec se doporučuje hojnou měrou užívati příslušných článků této knihy, kdykoli v samé četbě nenajde se dosti příležitosti ku spracování látky k celistvému obrazu v literatuře a starožitnostech potřebné.

[9]) Srovnej pozn. 7.

vědomosti žákův odjinud nabyté, která tedy v kollektaneích nikde nejsou provedena. Zde mají též místo *3.* i jiné, nestarožitnické reálie, jsou-li důležity, zajímavy neb jinak pro četbu praktické. Zdá-li se nám na př., že písemným záznamem uchráníme věc třeba méně důležitou, ale pro budoucí případy potřebnou, od zapomenutí a změtení, zapíšeme ji, ač-li mezi nynější ztrátou času a budoucím výtěžkem jest slušný poměr k lepšímu; tak se prakticky ustaluje vědění žákovo pro hodiny i leta příští.

Netřeba snad podotýkati, že ke všem poznámkám jen četba dává podnět. Jen věci sobě blízké smějí se zahrnouti v jednu poznámku. Obsáhlejší hesla, jako senát, věcšina státních úřadů, důležitá božstva, slavnosti a p., nutno rozděliti, nikoliv při první narážce cele vyložiti. Především vysvětlí se to, čeho žák tuto potřebuje; na druhém teprve místě přidruží se podle okolností výklad toho, co jest s předešlým v úzké souvislosti a čeho žák brzy bude potřebovati. S druhé strany nemůže si učitel vésti tudy úzkostlivě synthetický; tak scutum nezaznamená bez clipea, i když se obé na témž místě nenachází, togu bez tuniky, enchos bez aichmé, chitón bez himatia atd. Jinak všechna hesla stilisována jsou krátce; jsou to věcšinou jen kostry z postav učitelem vylíčených. Aby žák i později tyto kostry tím snáze dovedl si oživiti ve své obrazivosti, užije učitel všech prostředků grafiky a deiktiky.[10]) V poslední příčině dobrou jemu konají službu známá díla Schliemannova, Helbigovo,[11]) Engelmannova,[12]) Baumeisterovo,[13]) staré sice, ale jasně provedené tabulky s výkladem [14]) Ottenbergerovým, historické obrazy Langlovy a j. vedle obrázkových pomůcek českých.

Pro zdar kollektaneí zvláště důležita jest otázka, v jakém postupu mají se vyplňovati jednotlivé oddíly starožitností. Přirozeným základem mohou býti ovšem zase jen auktorové. Z nich vybéřeme si jakási centra, ne však s tím úmyslem, abychom se u jednoho spisovatele nebo díla snažili vyplniti celý oddíl ostatních si nevšímajíce. Hned s počátku sbírá se materiál ke všemu tím pochodem, že přihlížejíce především k látce nejhojněji se vyskytující, z jiných oborů volíme jen nejdůležitější, co k vysvětlení jest nevyhnutelno, anebo k čemu jiný auktor nedává lepší příležitosti. Také jest na zřeteli míti i to, aby žák poměrně brzy, nikoliv až v poslední třídě, obeznámen byl s reáliemi pro nazírání na život starověký důležitými; jinak v nižších třídách mnohý rys jeho zůstane mu temným. V latinské četbě naskytají se tato centra (s hlavními podporami):

starož. ústavní: Livius (Cicero, Sallustius),
„ *právní-soudní*: Cicero (Livius, Sallustius),
„ *vojenské:* Caesar (Sallustius),
mythologie: Ovidius (Vergilius, Horatius s nepřetržitým zřením k Homerovi),
bohoslužba: Livius (Ovidius, Vergilius);
starož. *soukromé* nemajíce zvláštního středu vlekou se všemi klassiky. Tacitus poučuje nás aspoň částečně o změněných poměrech za císařství.

Řečtina, protože četba jest skrovnější, má pro tytéž předměty méně koncentračních bodů:

starož. *ústavní a soudní:* Demosthenes (Platon),
„ *vojenské:* Xenofon,
mythologie a bohoslužba: Homer;

[10]) Viz velmi poučnou úvahu Ant. Krecara: „Grafika a deiktika při četbě klassiků řeckých a římských“ v Kroku V.
[11]) „Das homerische Epos aus den Denkmälern erläutert“. V Lipsku 1887.
[12]) „Bilderatlas zu Homer“ a „Bilderatlas zu Ovid“. V Lipsku.
[13]) „Denkmäler des klassischen Alterthums“ a k témuž dílu patřící „Bilderhefte“. V Mnichově a Lipsku 1889.
[14]) Treue Abbildungen der ägyptischen, griechischen und römischen Alterthümer. V Praze 1819.

starož. *soukromé* sbírají se jako v latině po všech spisech. S poměry divadelními seznamujeme se u Sofoklea.[15])

Strany pravé, poznačené římskou II., určeny jsou věcem formálním, jako jsou místa krásná obsahem i formou, zajímavé sentence, význačná epitheta s ustálenými překlady (u básníků), dále opatrný, co možná úzký výbor ze stilistiky, najmě výbor vzorných jednoduchých i složených period (u prosaiků) a konečně sem tam nějaká pozoruhodná, třebas grammatická nápadnosť významu praktického. Vlastní grammatika jest odtud naprosto vyloučena.[16]) Tato část obsahuje tedy snůšku věcí, které utvrzují žákův cit pro krásu jak myšlenky tak formy, skytajíce jemu v tom směru jakési pevné opory.

Poznámky volené dle zásad svrchu a tuto vyslovených vpisují se prostě jedna za druhou; každá — na straně levé i pravé — opatřena jest čísly po sobě jdoucími. Kdykoli spisovatel absolvován — kde s počátku poznámek více se schází (jako u Livia a Homera), po menším celku — látka s obou stran se shrne ve dva přehledné soubory, sestavené z hlavních hesel a k nim připojených hesel vedlejších, která látku oněch přehledně článkují; ke každému přidáno číslo původní, aby žáku obsažené tuto učivo opakujícímu usnadnilo se hledání.

Všeobecné schema podle povahy látky bývá v souborech celkem takové:

Realie:	Forma:
starožitnosti A) veřejné	I. krásná líčení, vzorná přirovnání a p.
I. ústavní,	II. zajímavé sentence,
II. právní-soudní,	III. epitheta,
III. vojenské,	IV. stilistika (zvláštní),
IV. mythologie,	1. periody,
V. bohoslužebné,	2. nápadné věci (porůzné).
B) soukromé,	
C) literatura.[17])	

Jest přirozeno, že teměř nikdy nevyskytují se všechny tyto oddíly u každého spisu a že nejvíce jsou vyplněny ty, které v tom či onom klassiku tvoří právě centrum. K těmto centrům připisují se věci z jiných spisů čerpané a do těchto oddílů náležející (zase jen v heslech a s příslušnými čísly i se spisovatelem); proto nešetří se tuto příliš místem. Ale to se děje jen tenkráte, je-li podstatná obava, že by bylo obtížno udržeti v patřičné souvislosti věci na dvou i na třech místech shromážděné.

Doplňkem reálných vědomostí žákových po klassicích sbíraných jsou topografické *plánky* a *mapky*. Po celých pět tříd vystačí žák se čtyřmi plánky: při první knize Liviově založí si důkladný polohopis světovládného Říma, jejž i napotom doplňuje; čta šestou knihu Vergiliovy Aeneidy načrtne si podsvětí, celkem podle Eichlera;[18]) aby se seznámil s polohou starých Athen, k tomu vedou jej rozmanitá udání v životopisech athenských spisovatelův, ústava athenská při Demosthenovi a jiné nahodilé zmínky; k Iliadě potřebuje podrobnějších známostí o Trojském bojišti. Z map bude jemu Italie centrem, zvláště střední s Latiem; nakreslí si Caesarovu Gallii, zná-

[15]) Srv. uvedený již článek Krecarův, str. 292.

[16]) Žáci se přece učí mnohým paradigmatům z mluvnice dříve než k četbě přistoupí. Také by se mnohé pravidlo, mělo-li by čekati až na vhodný, názorný příklad z četby, pořádně opozdilo. Najde-li se vskutku lepší příklad než je ve školní grammatice — a to bývá velice zřídka — přepíše se na patřičné místo do grammatiky. A hromaditi příklady k téže věci více méně charakteristické vědění mluvnické spíše roztyluje než upevňuje, a co hlavní, ubírá času lektuře.

[17]) Jsou to data vyskytnuvší se průběhem četby (na př. Ovidius de vita sua, Livius nejstarší památky dějepisné, annalisté, Cic. Laelius drama); ta tvoří částečný materiál pro literární přehledy od desky *A*.

[18]) P. Vergili Maronis carmina selecta. V Praze 1887.

zorní si pochod Hannibalův, tažení deseti tisíc Řeků a výpravu Peršanů, severní Afriku, bludné cesty Odysseovy a Aeneovy. Zvláštních záznamův o věcech geografických v kollektaneích nepotřebuje.[19]) Některých map pro latinu a řečtinu pořízených může užiti pro dějepis a naopak odtud pro hodiny filologické; o to smluví se filolog v čas s historikem. (Dokonč.)

Etymologica.

Podává *Fr. Prusík.*

4. Čes. in-hed. Slov. -gъdy -gdy, -gъda -gda, -žьdy -ždy (-šьdy -šdy), -žьdi -ždi, (-šьdi -šdi, -šti -štь), -žьda -žda, -žьde -žde, -žьdu (-šьdu).

Už v Jagićově Archivě für slav. Philologie II., 708. jsem se vyjádřil, že -gdy v č. te-hdy znělo původně -gъdy; o podstatě českého in-hed pak jsem rovněž už na jiném místě učinil zmínku. Zde chci zevrubněji věci té dolíčiti, ježto i Mikl. gr. II, 207. praví, že *„gda* für *goda* ist unerhört."

K známému kořeni *god* máme slabý stupeň *gъd*, *gd* (jako gъn-ati gn-ati, bъr-ati br-ati), silný 1. stupeň *ged*, *žed*, *žьd* (*žd*). Tvary *gъd*, *gd*, *žьd*, *žd* jsou základem k četným adverbiím *časovým*. To nám dává pokyn, že kmenové ti měli do sebe původně též význam *času*, jaký se jeví v subst. godъ, jež v stsl., slovín., češtině značí *čas*, *dobu* vůbec.

Co do tvaru rozmanitých adverbií těch, nalézáme jej nejpravidelněji v českém *in-hed*, jež mám za vzniklé z inъ-gъd-ъ: čes. in-ged, in-hed, v němž jest *e*, vzniklé z ъ, tvrdé a tudíž nepůsobí na předchozí hrdelnici. Prvá část inъ značí „jeden", o čem viz Kroka IV., 49; tedy *in-hed* „jeden čas, jednu dobu" t. j. s jiným dějem, zároveň (spolu) s ním, tu hodinu (Pls Plz. rus. сей часъ), tu chvíli, touž dobou, bez prodlení (lat. statim). Srv. Jak první udeří, *hned* jiní po něm bijí. Har. S čes. acc. *in-hed* shoduje se významem stsl. ino-gda, inъ-gdoją, ino-gdoją zároveň, simul (t. j. *jednou* dobou, touž dobou); koncovkou patří prvé z nich k tvarům níže sub b) uvedeným, druhé pak podlehlo analogii feminin (instr. časový).

Z *inhed* přesmykem povstalo *ihned* a sesutím *i* zase *hned*. Totéž se stalo v polštině, ačli tvaru toho nepřijala z češtiny; avšak tvary tam braly rozmanitou zkázu: *hnet*, chnet, vnet, což přešlo i do mruštiny a velkoruštiny. Slovínské *hnado* povstalo z ihnad, in-had-ъ (had = gъd).

Ostatní tvary si seřadíme dle zakončení:

a) čes. ke-hdy (t. j. kъ-gъd-y), rus. dial. ko-gdy, stsl. kъ-gy (z kъ-gdy), ko-gy, bulh. ko-gi quando; stsl. je-gy (z je-gdy) quando; stsl. sь-gy (z sь-gdy), se-gy, bulh. se-gi nunc; čes. hluž. te-hdy (t. j. tъ-gъd-y), pol. te-gdy, stsl. rus. to-gdy, stsl. tъ-gy (z tъ-gdy), to-gy, bulh. to-gi tum, tunc; čes. one-hdy (t. j. onъ-gъd-y), mrus. ono-hdy (rus. na-gdy-sь) nuper; pol. ine-gdy (t. j. inъ-gъd-y), rus. ino-gdy, brus. ino-hdy alio tempore, alias, aliquando, interdum; pol. vše-gdy, mrus. vši-hdy, brus. usë-hdy, rus. dial. vse-ldy (z -gdy) semper; — stsl. koli-ždi (-šti), koliko-ždy (-ždi, -šti); stsl. jeli-ždy (-šьdy, -šti), jeliko-ždi quoties; toli-ždy (-ždi, šti), toliko ždy (-šti) toties; rus. ino-ždy jin[illegible]; rus. drugo-ždy, stsl. drugy-ždy, drugoj-šti (drugovi-šti) alio tempore; mali-[illegible]i raro (málo kdy); rědъko-ždy, rědъka-ždy raro (řídko kdy); mnogo-žь[illegible]i, mnoga-žьdy (-ždy i rus., -ždi, -šьdy, -šdy, -šьdi, -šdi, -šti, -štь), rus. mno[illegible]-ždy, stsl. mnogy-šьdy (-šti), mnogą šti, množi-šti saepe; ve spojení s čísl[illegible]-kami: jedino-ždi (-šti), rus. odino-ždy, odna-ždy, bulh. vedna-žd, stsl. jedin[illegible]-

[19]) Pisatel měl příležitost prohlédnouti si kollektanea, do kterých byli vepsáni vši[illegible]i národové Caesarovy Gallie i s jejich starými i pozdějšími dějinami!

šti (-štь), jedinъ-šti (-štь) semel; dva-ždy (-ždi, -šьdy, -šdi, -šti, -štь), rus. -ždy (-šči), bulh. -žd, srb. -žde, stsl. dvo-ždy (i rus.), dvoj-ždi bis; tri-ždy (-ždi, -šьdy, -šdy, -šьdi, -šdi, -šti, -štь), bulh. -žd, rus. srb. -ždi, rus. -ždy, tro-ždy ter; stsl. četyri-ždi (-šti), četyre-ždy quater; pęti-ždy (-šti) quinquies; šesti-ždy sexies; sedmi-ždy (-žьdi, -ždi, -šьdy, -šti), sedmori-ždi septies; devęti-ždi novies; desęti-ždi, rus. desiati-ždy decies; stsl. sъti-šьdy (-šdy) centies;

b) stsl. kъ-gda, ko-gda, rus. ko-gda, čes. ke-hdá, stsrb. kь-ga, bulh. ko-ga quando, stsl. ni-ko-ga (z -gda) nunquam; je-gda, je-ga (z -gda), i-ga quando; se-gda forte, sь-ga (ż -gda), se-ga (i bulh.) nunc; tъ-gda (čes. tehdá), to-gda (i rus.), bulh. to-ga (z -gda) tum, tunc; čes. one-hdá (t. j. onъgъd-a), mrus. ono-hda, rus. ono-gda-sь (na-gda-sъ) nuper; stsl. ovъ-gda, ovo-gda (i rus.) tum, tunc; inъ-gda, ino-gda (i rus.) alio tempore, aliquando, olim; vьse-gda, rus. vse-gda, mrus. vśi-hda, slovín. vsi-gda-r, srb. sva-gda semper; — stsl. tri-žda ter;

c) stsl. toli-žde toties; drugyj-žde, drugoj-žde alio tempore; srb. dva-žde bis; *oba kmeny* sloučeny v stsl. (Suprasl.) tъ-gda-žde eodem tempore.

d) stsl. tri-šьdu ter.

Na prvý pohled lze uznamenati, žę nejvíce tvarův končí na *-y* a *-i*, jim po bok se staví tvary na *-a*, kdežto tvary na *-e* a *-u* jsou velmi po řídku, čehož příčina není jiná, leč že se na *e*, *u*, končívají adverbia *místní* (kъde, kądu), dle jichž obdoby [1]) ona vznikla (srv. tu, posud — místně i časově), kdežto *časová* vyznívají z pravidla na *-y*, *-a* (kъdy, kъda); co se týče přípony *-i*, neoddělili jsme jí od *-y*, za něž zajisté v mnohých případech stojí (-ždy -ždi -šdi -šti), ač někdy přece může spočívati na původním časovém -I, jak svědčí stsl. sьdi nunc, tьdi tum, sloven. kedi cum, rus. dial. pokědь quamdiu. (Viz níže pod č. 5.

Věčšinou ovšem, jak řečeno, adverbia na *-y*, *-a* podlehala analogii jiných spojek *časových* o téže koncovce; než někdy přece můžeme stopovati původní vazbu mluvnickou, na př. tri-*ždy* = tri gody = angl. three *times* (tři doby, tři-krát).

Prvá část složeniny jest tvarem svým z pravidla pouhý kmen: tъ-, to-, onъ-, ono, koli- a p., jen zřídka přijala na se hotový útvar pádový, jako: drugy(j), drugoj, rědъka, mnogą vlivem podobných pádův s významem časovým.

5. Adv. seď, teď; keď.

Vše tato adverbia odvozena jsou od zájmen sь (hic), tъ (ille), kъ (qui); prvá dvě jsou místní i časová; dle toho mají různé tvary:

a) *místně:* sь-dě: čes. *se-dě*, *se-ď* (cf. vědě, věď), jež se rovná jinou místní příponou (-de) tvořenému sь-de (zde) hic. Ježúš pověděː Ježíše hledáte a *sedě* mě máte Hrad. Um. 241—2. A *sedě*, vece, učeník Ježúšev stojí ib. 358. Ježúš jemu i jednoho slova neotpovědě, až sě Pilát podivi *sedě* ib. 461—2. Ježúš jemu odpovědě: Slyš dobře, Piláte, *sedě* SV. rkp. An. 352. Pilát sě podiviv *sedě* ib. 361. Pilát *sedě* to vece ib. 386. (Ostatek možno v některýh příkladech mysliti na časový význam, o němž viz níže.) — *Seď* kažiž jim o milosti ib. NM 416.. *Seď* sta jako prostřed síeni ŠLKat 1052. *Seď*, mistře, *seď* jáz k tobě běžu Mast. 1. *seď* vem přišel mistr Ipokras ib. 27.

tь-dě: čes. *te-dě*, *te-ď* ibi, tam, tu. Odpovědě: *Teděť* sem BO. — A ty mi díeš: *Teď* sem já, jenž tobě pomoci má UmR 970—71. *Teď* se ta kamenná skála začíná RohSayf 15, 23. *Teď* sem, pane můj Ježíši, vezmi mne sobě Kom. Lab. 38, 3. Srv. *to-dě* (ŽW), v němž *to* jest kmen jako v to-lik, rovněž *ko* v ko-lik; znamená tedy *todě* původně též „tu“, potom „aj, ejhle, ecce.“

[1]) Za to zase dle obdoby časových adverbií přijala některá místní kmen -žьd (= -god): stsl. i-žd-e ubi, toj-žde ibi, inъ-žde, drugoj-žde alibi, vьsь-žde ubique.

b) časově: **kъ-di**: čes. *ke-di*, *ke-ď*, jež se rovná jinou časovou příponou (-dy, -da) tvořenému kъ-dy, -da (sloven. ke-dy, pol. kie-dy, čes. kdy, kda: quando, cum. *Keď* já ztato puojdem, slzy ma zalejú Koll. Zp. Jiné doklady máš v Jungm. a Kottově slovníce: *kedi* uvádí Bartoš Dial. 173; též do-keď, od-keď, po-keď, za-keď. Že zde byla v skutku přípona *-di*, nikoliv *-dě*, vysvitá z toho, že *keď* nemá nikdy místního významu, jejž by do sebe míti muselo, kdy by v něm tkvěla přípona *-dě*, která tvoří jen místní adverbia; kdežto naopak *-di* jest příponou pouze *časových* adverbií, jako stsl. sь-di nunc, tъ-di tum, rus. dial. po-kě-dь quam diu, srv. skr. ja-dî (= slov. *i-di) cum. (Viz tuto pod č. 4 extr.)

Adverbia sub *a*) uvedená nabyla však také významu *časového* dle analogie jiných místních, jako: tu, pokud, potud a p. Tak *sedě*, *seď* = nunc. Na př. Ježúš jemu odpovědě řka: Slyš to každý tuto *sedě* Hrad. Um. 316 až 317. *Sedě* i věky věkoma Modl. (Čel. Dod.). *Tedě*, *teď* = tum, nunc. A *tedě* (nunc ergo) BO. *Teď* se užívá dosud obecně pouze v časovém významě.

6. Stkmiti, stkměti = shromážditi, střádati θησαυρίζω.

Štítný ob. věci (Erb. 103, 7 sl.) dí: „Pokora jest vláštie ozdoba dobrých hospodyň a šlechetných a rozeznánie od jiných žen, ješto jsú lehké myslce a nestatečné; neb ty nemohú pokory míeti, donidž své nestateči neostanú, neb sú vše ku pýše obrátily své snaženstvíe i s tíem, což mají s svými mužmi a často přes moc; neb těžce *zastkmiec* i almužny zapomenúc a druhdy cizieho zadrúc, vše na rúcha nakládají."

Temné slovo *zastkmiec* se vykládá ve Výboru I., 1277 takto: „Zatkměti (sic!), comp. ex tkmieti, iter. tkýmati = ukryti, schovati, verstecken, verhehlen. (r. *tk*, *m* intens. cf. tkýmati se = ukrývati se, poběhlým býti, vagari.) Zatkmiec (sic!) t. peníze t. uschovajíc, uložíc. Cf. Nerodťe sobě *stkmieti* pokladův v zemi nolite *thesaurizare* vobis thesauros in terra. Ms. ev. Neuberg. saec. XIV. Cf. tkáti se, tčeti."

Ve výkladě tomto sice správně udán kořen slova, o něž jde, totiž *tk* t. j. tък, než ni tvar ni pravý význam nepoznány, ač příklad uvedený z Neubergova rkp. výmluvně k němu ukazuje; proto dobře praví Erben ve vydání Štítného 348: „právě tento příklad vede ke smyslu: shromážditi, zusammenscharren (cf. tkáti texere, zusammenfügen, intens. tkýmati, tkmieti), kterýžto smysl také zde sám jediný dobře se hodí."

Než ani on neurčil náležitě tvaru slovesa *stkměti*, z něhož teprve vysvitne správný význam. Kořen slovesa ovšem jest *tъk*, jenž značí ve všech slovanských jazycích „strkati, cpáti", na př. *zatkati* si uši; tú (pokorú) *zatkáš* všem zlým ústa Štít. ob. v. (Erb.) 103, 2; meč do těla *vetkati* a p. Tudíž *sъ-tъk-ati* = sestrčiti (dohromady), spojiti, sesaditi (coniungo: stsl. izъ njegože vьse tělo sъstavlajemo i *stykajemo* Mikl. Lex.).

Z kořene tък vznikne adv. tъkъmý (asi „sborný, hromadný", srv. stsl. tъkъmъ, jež od kořene tък s jiným významem odvozeno jsouc značí stejný, rovný). Odtud povstane sloveso tъkъmiti, s předponou sъ pak *sъ-tъkъmiti* = spojiti, *shromážditi*, o jmění: *střádati*, θησαυρίζω. Vedle *stkmiti* pak máme i tvar *stkměti* (srv. bydliti — bydleti, musiti — museti, smysliti — smysleti Hus), na př. u Husa (Erb.) I., 451: Protož dobré jest člověku, aby jsa v dával chudým a *nestkměl* (= neshromážďoval, nestřádal), aby po sobě vě ú almužnu ostavil.

Konečně sluší uvésti tvar *ckmiti*, jenž povstal ze stkmiti přesmykem ť v *ts* (c).

O životě Solonově a pozůstalých zlomcích jeho básní.

Napsal *Jan Čermák.*

Část prvá. Život Solonův.

Solon, jak všeobecně se uznává (jen Didymos otce jeho jmenuje Euforionem) byl synem Exekestida, jenž pocházel z rodu Kodrova a předky své až od Nelea a Poseidona odvozoval. Matka jeho dle svědectví Herakleida Pontského byla blízkou příbuznou Peisistratovou. Jediné tím dá se vysvětliti onen přátelský poměr, jaký zavládl mezi Solonem a dotčeným samovládcem a který ani tenkrát nebyl přerušen, když oba mužové ve smýšlení o veřejných záležitostech již se různili a se nepohodli.

Co se především týče doby, ve kteréž Solon žil, Bach [1]) výsledky svého bádání podává v těchto slovech: „Quo tempore natus sit, quo anno, quo loco mortuus sit Solon, hac de re vehementer inter se dissentiunt scriptores veteres, nec fere hodie nostrum quisquam eam ad liquidum perducere possit; hoc autem pro comperto habemus, floruisse Solonem Olympiade quadragesima sexta, senemque obiisse mortem.“ Na str. 5. pak pokračuje: „Solonis diem aut annum natalem qui indicaverit, neminem inveni scriptorum veterum, de anno mortis et de numero annorum, quos vixerit, complures disseruerunt.“ Na to Bach uvádí některé zprávy, kteréž o době, v níž Solon žil, se zachovaly. Jsou to:

1. Zpráva Plutarchova o životopise Solonově kap. 32., kdež Fanias smrť Solonovu klade do r. 558, kdy Hegesistratos byl archontem eponymem, t. j. do druhého leta po prvé tyranidě Peisistratově, připadající na r. 560 př. Kr. (Ol. 55, 1). Zprávu tuto Bach naprosto zavrhuje, pokládaje za pravděpodobnější zprávu druhou, totiž

2. zprávu Herakleida Pontského, dle jehož soudu Solon *ἐπεβίωσεν ἀρξαμένου τοῦ Πεισιστράτου τυραννεῖν .... συχνὸν χρόνον.*

3. Lukian (Makrob. 18) dopřává Solonovi stáří sta let;

4. Aelianns (Var. hist. VIII., 16) tvrdí, že Solon zemřel *ὑπεργήρως ὤν.*

Tři posledně jmenovaná svědectví shodují se dotvrzujíce, že Solon po první tyranidě Peisistratově ještě dlouho na živě byl zachován a odpírají co nejzřejměji výroku Faniovu.

V této otázce, pro nedostatek určitých svědectví poněkud obtížné a choulostivé, značně uspokojivé vysvětlení skytá známý příběh o návštěvě Solonově při dvoře krále Kroisa, o níž Plut. Sol. c. XXVII. zprávu podává. Již na počátku zmíněné kapitoly Plutarch dotýká se obtíže, jakou při této schůzi působí otázka chronologická: *Τὴν δὲ πρὸς Κροῖσον*, dí, *ἔντευξιν αὐτοῦ δοκοῦσιν ἔνιοι τοῖς χρόνοις ὡς πεπλασμένην ἐλέγχειν. Ἐγὼ δὲ λόγον ἔνδοξον οὕτω καὶ τοσούτους μάρτυρας ἔχοντα καὶ ὃ μεῖζόν ἐστι πρέποντα τῷ Σόλωνος ἤθει καὶ τῆς ἐκείνου μεγαλοφροσύνης καὶ σοφίας ἄξιον, οὔ μοι δοκῶ προήσεσθαι χρονικοῖς τισι λεγομένοις κανόσιν, οὓς μυρίοι διορθοῦντες ἄχρι σήμερον εἰς οὐδὲν αὑτοῖς ὁμολογούμενον δύνανται καταστῆσαι τὰς ἀντιλογίας.*

Toto „tak mnohými svědky dotvrzené“ vypravování patrně odpírá zprávě Faniově. Jestiť známo, že Kroisos asi r. 560 př. Kr. vládu nastoupil. Doba, kdy tento král lydický žil, dá se určiti jediné ze zpráv o dobytí Sard Kyrem. O roce této události vyskytují se různá udání, kteráž ji kladou do r. 549 až 545 př. Kr. Než pravdě nejpodobnější vidí se zpráva, kterouž čteme u Synkella pag. 240: *Κροῖσος βασιλεὺς Λυδῶν γεγονὼς ιε΄ ἐβασίλευσεν ἕως τοῦ ιδ΄ ἔτους Κύρου.* Z této zprávy velmi snadno dá se odvoditi, že Sard dobyto r. 546. Jest-li dále spolehlivou zpráva Herodotova (I. 26), že Kroisos v 35. roce

[1]) Ve spise v další úvaze často uvedeném „Solonis carmina, quae supersunt; praemissa commentatione de Solone poeta; disp., emend. atque annot. instr. Nic. Bach, Bonnae 1825.“

věku svého na trůn dosedl a jiná zpráva téhož dějepisce (I. 86), že panoval úhrnem 14 let, byl by se Kroisos r. 595 narodil a r. 560 vlády se ujal. Přirovnáme-li výrok Faniův o ukončení života Solonova, byl by Solon v době velmi krátké po Kroisově nastoupení zemřel. V 28. kap. prvé knihy uvádí však Herodot: „Během času si Kroisos téměř všechny národy před řekou Halysem bydlící podrobil; neboť kromě Kiliků a Lykiů všichni ostatní národové byli jemu v poddanosť upadli.“ [1]) A v kap. 29. pokračuje: „Když si byl Kroisos všechny tyto národy podrobil a k lydické říši připojil, tu přicházeli do Sard, bohatstvím hojně oplývajících, všichni řečtí sofistové .... Přišel tam i Solon athenský ....“ [1]) Přišel-li tudíž Solon ku Kroisovi již v době jeho panování a sice po předchozím podmanění čtrnácti národů maloasijských, nelze nemíti za to, že se to stalo později než r. 558, kterýžto rok Fanias za úmrtní rok Solonův pokládá a Faniova zpráva byla by tím naprosto nepřijatelnou.

Aby obtíž tohoto chronologického odporu aspoň částečně odstranili a Solonovu návštěvu u Kroisa s dobou jeho panování u vhodnou shodu uvedli, mnozí (zejmena Wesseling a Clinton) pokusili se stanoviti hypothesu, že Kroisos již od otce svého Alyatta za spolupanovníka byl vyvolen. Než tato hypothesa již na první pohled jeví se býti příliš strojenou a vybájenou, neboť odporuje úplně zprávě Herodotově, že *δόντος τοῦ πατρὸς ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς Κροῖσος*, slovům to, jež nijak nepřipouštějí výkladu o nějakém darování ještě za živobytí otcova: zřejmo, že jimi míniti se může jen dědictví a nástupnictví.

Ač není naprosto vyloučena schůze obou mužů, nicméně nelze ji klásti v dobu panování Kroisova, nýbrž do doby dřívější a zdá se, že jsme oprávněni tomuto vypravování vůbec víry nepřikládati. Jest zajisté — a to můžeme tvrditi s největší pravděpodobností — celá povídka, chronologii zplna se příčící, jíž jednak povaha Kroisova, jednak Solonova měla býti vyšperkována — smyšlena. Mínění toto již r. 1825 proslovil Granert ve spise svém „Dissertatio de Aesopo. Bonnae pag. 44—50“.

Nelze tudíž zcela zhostiti se a za nemožnou prohlásiti svrchu dotčenou zprávu Faniovu, tím méně, ano s touto zprávou úplně souhlasí, co čteme u Diogena Laertského I., 62: „*Ἐτελεύτησε δ' ἐν Κύπρῳ βιοὺς ἔτη ὀγδοήκοντα*,“ a shora uvedené udání Aelianovo: „*Σόλων ὁ Ἐξηκεστίδου γέρων ἤδη ὢν ὑπώπτευε Πεισίστρατον τυραννίδι ἐπιθήσεσθαι ... ὁ δὲ λαβὼν τὴν δύναμιν τύραννος ἦν ... ὁ οὖν Σόλων ὀλίγον ὕστερον ὑπεργήρως ὢν τὸν βίον ἐτελεύτησεν.*“

Po malé odchylce této vraťme se ku svému dřívějšímu udání, dle něhož Solon zemřel r. 558 a ježto všeobecně se mu přikládá stáří 80 let, spadá jeho narození asi do r. 638, zákonodárná pak činnosť jeho do r. 594 př. Kr.

Nepříznivé poměry a chudoba z nich vyplývající, v niž otec Solonův byl upadl, přinutily syna, by útočiště hledal při obchodě, zaměstnání to, jež za oné doby nikterak nebylo pokládáno za nečestné. (Srv. krásná slova Hesiodova *Ἔργα κ. ἡμ.* 311: *ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργίη δέ τ' ὄνειδος.*) Uveden byv do života veřejného Solon dílem za účely obchodními, dílem z nepřekonatelné touhy ducha svého bádavého podnikl mnohé cesty, z nichž přinesl sobě všestranné vzdělání a bohaté zkušenosti. Ve prázdných chvílích oddával se i umění básnickému, z počátku ovšem toliko ku vlastní zálibě, na nezřídka i z dlouhé chvíle. Než brzy nadešly doby, jakž Plut. Sol. kap. 3. poznamenal, kde Solon ve své plody básnické vkládal názory filosofické a vystupoval jako přísný mravokárce Atheňanův. Neumorná byla Solonova touha po stálém vzdělávání a ta provázela jej po celý život a neopustila jej ani u vysokém stáří. Výrok jeho „*Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος*“ charakterisuje muže, jenž, byť i vrstevníky své moudrostí daleko převyšoval, mil…

[1]) Dle překladu J. Kvíčalova.

o každé věci poučiti se dával; vždyť umíraje pozvedl prý hlavu, aby jen zábavy svých přátel súčastniti se mohl.

Vrátiv se do Athen Solon brzy došel takové obliby a vážnosti, že činně zasáhnouti mohl v poměry z povstání Kylonova vzešlé. Odboj Kylonův a jeho následky byly první událostí, která našeho zákonodárce zájmům státním získala. Nehodlám na tomto místě pustiti se v podrobný rozhovor o tomto povstání; mohuť přestati na tom, poukáži-li na skvělé vylíčení jeho, jaké podali nám Curtius [1]) a Grote.[2]) Tento zločin, čelící proti bohům, tak zvané ἄγος Κυλωνεῖον, spácháno bylo vedením archontů, tedy přičiněním samého státu a proto dle platného mínění Řekův vina stihnouti měla veškeren lid athenský. Však největší činnosť projevil při tom rod Alkmaionovcův a proto on po přednosti svolal na sebe kletbu tohoto zločinu.

Neblahé následky tohoto povstání přiměly Solona poprvé, aby zřetel obrátil k poměrům politickým. Ráznou a působivou výmluvností přesvědčil své spoluobčany o hrozícím nebezpečí, on zjevně prohlásil, že obci přísluší plné právo šlechtě, která se svých rukou vinu krevní smýti se zpěčuje, odepříti důvěru a každý projev pocty; dovozoval, že by rodové jednali pošetile, kdyby pro provinění jednotlivých svých spolučlenů celé své postavení a klid státu v šanc vydali.[3]) S muži z nejvznešenějších rodin spojil své prosby, aby ti, na nichž kletba lpí, postaveni byli před vyšetřovací soud. Tento soud přičiněním Solonovým pronesl pak rozsudek Alkmaionovcům nepříznivý a účastníci vraždy prohlášeni vinnými. Kteří ještě žili, přinuceni jsou Attiku opustiti, kosti zesnulých pak vykopány a za hranice odvezeny. Ani tím však obec se nespokojila. Když po nedlouhé době nakažlivá nemoc v městě vypukla a ostrov Salamis k Attice příslušící stal se kořistí Megařanův, tyto rány pokládány za trest hněvajících se dosud bohův. I uznáno všeobecně, že nelze oddati se klidu, pokud neprovede se slavnostní očištění celého města. Pokusiti pak se měl o toto očištění a usmíření slavný Epimenides z Faistu na Kretě, přítel to Solonův, jenž za tímto účelem do Athen povolán. Epimenides byl mužem, jenž rovně jako Pythagoras s tajuplným vnějškem kněze východního slučoval rozvahu, opravdivosť a nezištnosť státníka řeckého a mudrce světového. Epimenides, jemuž přičítáno obcování s bohy a o němž kromě jiných divů se vypravovalo, že kdysi jsa ještě mladíkem upadl ve spánek ne méně než čtyřicetiletý, očistil město podivnými obřady. Vypustilť z areiopagu černé a bílé ovce, a kam která ulehla, kázal na tom místě τῷ προσήκοντι θεῷ vystavěti oltář. Téže doby obnovil i tamější bohoslužbu; nová organisace její týkala se zavedení nového způsobu uctívání bohyň zvaných Σεμναὶ θεαί, mysterií, hlavně pak kultu Apollonova. Epimenides sám prý značnou částku peněz, kterouž mu Atheňané za jeho přispění byli nabídli, nepřijal a opustil Atheny vyžádav si toliko ratolesť posvátné olivy.

Východiště ku dráze politické dáno tedy bylo Solonovi samými poměry, té doby pro athenský stát nanejvýš nebezpečnými. Bylť ἄγος Κυλωνεῖον pro všechny Atheňany bez rozdílu předmětem svrchovaného postrachu a vinníci jmíni za ἐναγεῖς καὶ ἀλιτήριοι τῆς θεοῦ. Dle názoru Atheňanů bylo nezbytno, aby hněv boží zemi bez prodlení stihl a spáchaný zločin pomstil; a byť i tento hněv božský nebyl ihned patrným, byť i Atheny po nějakou dobu zůstaly ušetřeny vnitřních rozbrojů a zhoubných, často se opakujících nehod, dá se mysliti, že by při posuzování tohoto zločinu pověra, v mysli Atheňanů pevně zakořeněná, jakožto zjevný ἀλάστωρ byla měla přidělenu úlohu předůležitou. O nějakém osvobození obviněných nesmělo se nikomu ani zdáti. Ovšem že nelze nepřipustiti, že by snad poměry byly jinak se utvořily, kdyby nebyly dostavily se kruté rány, které obec ve zkázu uvésti hrozily. Solonovo

[1]) Griechische Geschichte I., str. 298 nn.
[2]) Geschichte Griechenlands II., 64 nn.
[3]) Curtius v díle uvedeném str. 302.

objevení se na dráze veřejnosti bylo by snad doznalo průtahu. Ale takto Solon, ač pravý καθαρτὴς τοῦ Κυλωνείου ἄγους byl Epimenides, svou radou, jakož i povoláním tohoto muže zjednal si značnou vážnosť, která za poměrů bezprostředně následujících nabyla půdy ku věcšímu a věcšímu rozšíření.

Jestliže Solon očištěním a usmířením města prostředně získal sobě neocenitelné zásluhy o Atheňany, oblíbenosť jeho vzrostla horlivou činností, jakou projevil při události neméně důležité. Byla to energie, s jakouž zasazoval se o opětné dobytí ztraceného ostrova Salaminy. Podrobnější úvahu o tomto činu Solonově podám níže při výkladě elegie zvané Σαλαμίς.

Po dobytí Salaminy Solon spůsobil prvou tak zvanou svatou válku. Byla to vůbec první válka, kterouž spolek amfiktyonův vedl za účelem ochrany posvátného chrámu Apollonova v Delfech. Podnět pak k této výpravě zavdalo chování se města Kirrhy, jehož obyvatelé dávkami obtěžovati uvykli cizince ku věštírně putující; ano posvátné území samo vydáno jich loupeživým útokům. Když pak jednotliví členové spolku amfiktyonův na společném usnesení sjednotiti se nemohli a hned to, hned zase ono navrhovali, Solon použil svého vlivu, jaký mu ve spolku jakožto poslanci města Athen příslušel, aby provedl rychlou a jednomyslnou výpravu proti městu provinilému. Válka skončila úplným rozbořením města Kirrhy: území jeho zasvěceno jest Apollonovi a kletba vyslovena nad každým, kdokoli by se jal je vzdělávati.

R. 594 Solon vystoupil jakožto zákonodárce města Athen. Prve než počal stát athenský organisovati, neblahé poměry tou dobou dostoupily takové míry, že nebylo nikoho, kdo by nebyl přesvědčen, jak nutno jest neutěšenému stavu pomoci a zlo hluboko zakořeněné důkladně vyploniti. Bylyť se poměry před vystoupením Solonovým vyvinuly tou měrou, jak je shledáváme později u Římanů. Také v Římě brzy utvořil se veliký rozdíl a propasť mezi šlechtou a lidem, mezi boháči a chudými; rozštěpení vedlo ku prudkým třenicím, jimiž stát valně trpěl. V Athenách veliká část lidu zabředla v nesnesitelné dluhy; bylo to břímě, jímž chudobnější třída octla se v úplné závislosti na bohaté šlechtě a kteréž brzy stalo se heslem a znamením k nejprudčímu nepřátelství. Kromě toho veškeré obyvatelstvo attické rozestoupilo se ve tři strany, jichž rozdíly těsně souvisely s nestejnou povahou půdy. Obyvatelé roviny, tak zv. pediaiové, byli hrdi na svou šlechtu a na své boby a snaha jejich nesla se hlavně k tomu, aby zřízení aristokratické zůstalo nedotknuto. Druhou třídu tvořili diakriové či hyperakriové, obyvatelé to krajin hornatých; mocná tato strana v sobě zahrnovala veliký zástup chudiny a usilovala o úplný převrat státní a o zřízení ústavy demokratické. Přímořané posléze na jižním cípu Attiky, tak zvaní paralové, skládali se ze středního stavu občanů a horlili o zavedení ústavy smíšené.

Jakkoli tyto strany proti sobě stály u zjevném nepřátelství, nicméně shodovaly se v tom, že pevně přesvědčeny byly o nutnosti rozhodné nápravy: vždyť uznávalo se všeobecně, že by nepřátelskému vojsku nebylo nesnadno získati spojence v jedné z nepřátelských stran athenských. Však dokonalého zlepšení poměrů docíliti možno bylo jen tehdy, když by vrchní vedení svěřeno bylo muži, jenž by v sobě spojoval vlastnosti k samovládě uschopňující a mohl se vykázati zevrubnou znalostí všech částí veřejné správy. Zr[illegible] všech utkvěly na Solonovi: přátelé i nepřátelé v něm shledávali jediné[illegible] osvoboditele. A vskutku volba Atheňanů nebyla by mohla býti šťastněj[illegible] Solon, bohat jsa zkušenostmi, všude slynul svou moudrou radou, svým ušle[illegible] tilým a rázným smýšlením, zdrželivostí a rozvahou. Byltě mimo to dos[illegible] vzdálen všeho vnitřního rozkolu, prost jsa veškerého účastenství i při [illegible] spravedlivém jednání boháčů i při nezaviněné bídě chudých. Jeho vliv a [illegible] sčetné zásluhy jeho mu takměř v ruce vložily moc vedoucí k samovládě. [illegible] něho všechny strany žádaly novou ústavu: a Solon dosti měl vlastenec[illegible] by pokus tento provedl, ač za jinými podmínkami než za jakými mu svěř[illegible]

býti mělo uskutečnění nového zřízení. Solon měl se — tak žádáno ode všech — zmocniti samovlády. Však zmýlili se, kdož takto o Solonovi smýšleli: vábný lesk tyrannidy nedovedl jej upoutati. Solon všechny nabídky odmítl a prokázal se mužem tak nezištným a rázným, jaký hotov jest činy své i život svůj v oběť vydati pro blaho státu, ba on nedbal i svůdných slov, jimiž věštírna delfská svrchovanou moc mu nabízela:

Ἧσο μέσην κατὰ νῆα κυβερνητήριον ἔργον
εὐθύνων· πολλοί τοι Ἀθηναίων ἐπίκουροι.

Byltě Solon pevně přesvědčen, že by přijetím tyrannidy nastoupil dráhu zcela nezákonitou: samovláda byla po jeho rozumu krásnou krajinou, která však nemá východu. (Srv. slova jeho, jež ve zl. 32. dí k Fókovi.) Zlepšení poměrův a vzájemné dohodnutí ve státě mělo po jeho zdání státi se — zákonodárstvím. Když tudíž r. 594 stal se prvým archontem, ustanovil se na tom, že na se vezme úkol zákonodárce a prostředníka: nehodlalť násilnými prostředky, vyhnanstvím a odsuzováním, pomocí cizích žoldnéřů pokořiti občany na scestí uvedené: neměl v úmyslu jen negativně býti činným, nýbrž řadou nových předpisův a populárních prostředků žádoucího smíru docíliti.

Chtěl-li by kdo veškeré zákonodárství Solonovo stručně charakterisovati nepouštěje se v podrobný popis jednotlivostí, tomu stačí uvésti především, že Solonovi jakožto zákonodárci zcela jiný účel na mysli tanul než ve Spartě Lykurgovi. Tomuto zajisté při všech zařízeních na tom po přednosti záleželo, aby ze Sparťanův učinil statné bojovníky; naproti tomu Solonovou snahou bylo povznésti Atheňany pilnou prací na národ obchodem a průmyslem kvetoucí. Ústavou Solonovou každému občanu popřáno bylo zevrubně seznati vnitřní zásady státního zřízení, neboť každý občan mohl činně súčastniti se správy obecné. Podstatná však změna provedena v tom, že při tomto účastenství od této doby přestal rozhodovati rod a základem nové správy učiněny poměry majetkové. Tak zaveden jakýsi druh timokratie, která sice podržela základ demokratický, však živlu demokratickému opatrně a na první pohled ukrytě přimíšen byl živel aristokratický. Šlechtě totiž ještě nyní ponechán rozhodný vliv na správu veřejnou: tomu Solon ani zabrániti nemohl, neboť šlechtě zůstala vyhražena valná část důstojností kněžských a výkonů bohoslužebných. Stále ještě archonti vybíráni výhradně z první třídy občanstva a nikdo leč šlechta neměl potřebné schopnosti zastávati vyšší úřady.

Výsledky ústavy Solonovy byly dosti uspokojivy. Nové zřízení, bez nesnází byvši přijato od veškerého občanstva athenského, pevně se zakořenilo a zůstalo dlouho nedotknuto, aspoň v částech nejpodstatnějších. Byl to takřka všeobecný prostředek, k němuž se občané za chorobných poměrů státních opět a opět utíkali, bylo to, jakž Curtius vhodně připomíná, dobré svědomí Atheňanů, které těkavý lid mírným násilím vždy opět k dobrému uvádělo. A když v dobách pozdějších v Římě decemvirové opatřeni byli mocí neobmezenou, majíce Římanům dáti nové zákony, tu cesta vedla je do Athen a účelem jejím bylo seznati zákony Solonovy a obrati je za vzor a za základ k novému zákonodárství.

Ačkoli ostatně Solon trvání své ústavy celkem byl zabezpečil, není nemožnou domněnka, že se obával, aby občanům nezachtělo se něco při některé části jeho zřízení změniti. I kázal prý všem Atheňanům přísahati, že celých deset let ústavy ni v nejmenším se nedotknou. Učinil tak jsa přesvědčen, že deset let dostačí k upevnění nového zřízení a že Atheňané v této době novotě uvyknou, tak že bude pro budoucnosť vyloučeno všeliké přání po nějaké změně. O této lhůtě desítileté zmiňuje se Herodot I., 29: *ὁρκίοισι γὰρ μεγάλοισι κατείχοντο δέκα ἔτεα χρήσεσθαι νόμοισι, τοὺς ἄν σφι Σόλων θῆται.* Naproti tomu Plutarch Sol. 25 domnívá se, že Solon své zákony učinil závaznými na sto let, domněnka to zajisté méně pravděpodobná.

Nebyl-liž Solon příliš moudrým, aby byl věřil, že nedotknuta může zůstati ústava v celém svém rozsahu na dobu tak dlouhou?

Okolnosť tato podáním se uvádí ve spojení se Solonovými cestami do cizozemska, kteréž prý podnikl za tím účelem, aby z dálky sledovati mohl vývoj poměrů athenských. Obrátil se nejprve do Egypta, kdež sešel se s králem Amasiem a vešel ve styk s učeným kněžstvem tamějším. V Heliopoli prý obcoval s Psenophidem, v Saidě se Sanchidem: od těchto badatelů zvěděl prý o pověsti o Atlantidě, kterouž v Řecku rozšířil. (Obšírné vypsání této pověsti čteme u Platona Tim. pag. 21 nn., Kritias pag. 108 E). Z Egypta Solon návštěvou poctil přítele svého, kyprického krále Philokypra, o kteréžto návštěvě viz, co uvedeno při rozpravě o zl. 19. Odtud pak teprve přišel prý ke Kroisovi do Sard, s nímž měl rozmluvu o bezcennosti lidské blaženosti, rozmluvu to, kteráž ovšem již ve staré době z příčin chronologických v pochybnosť vešla a od badatelů novějších ku příjemným sice, však smyšleným povídačkám se řadí. (Her. I. 30—32, Plut. Sol. cap. 27.) V Sardech prý to bylo, kde Solon se seznámil i s bajkářem Aisopem (Plut. Sol. cap. 28).

(Pokračování.)

Některá přání v příčině vyučování jazykům.

Pronáší *Jan Kosina.*

Nikdo, myslím, o tom pochybovati nebude, že slova jednotlivá nabývají pravého a určitého smyslu teprve ve větách, a že tedy i každé vyučování jazyku (i mateřskému) by mělo počínati větou a naukou o ní, a od ní pokračovati k slovům a hláskám.

Uvážíme-li jen, že mnohá slova mají týž tvar v rozličném spojení ve větě (v pádech, nominativu, akkusativu, genitivu), ano některá mají skoro ve všech pádech týž tvar (paní, psaní atd.), patrno, že pád jejich poznáváme teprve, rozumíme-li spojení slov ve větě. Jiná slova mají opět dvojí význam, jsouce buď příslovkami, nebo spojkami i předložkami (jak, kdy, kudy, kam, proč, kdyže, nedaleko, daleko, blíže, níže atd.). — Přídavná jmena bývají i podstatnými a pak jsou místo přívlastky a přísudky podměty, předměty atd., a podstatná jmena zastupují opět jmena přídavná.

Přirozeno tedy, že ví-li žák, co jest a které slovo jest podmět, přísudek, doplněk atd., nebude tak snadno v nesnázích, zdali na př. slovo blížní, lesní a j. jest podst. jmenem anebo přídavným, anebo zdali přídavné jmeno na př. ve větě „rovný rovného si hledá“ jest přídavným jmenem nebo zástupcem jmena podstatného, poněvadž jsouc podmětem a předmětem znamená osobu a nikoliv pouze vlastnosť osoby. — Konečně náměstky rozmanité nabývají určitého významu svého jen vědomím, že zastupují tu neb onu osobu nebo věc a bez tohoto vědomí jsou prázdnými zvuky nesrozumitelnými. Kdyby měl žák na mysli, že *já* nebo *ty*, *kdo* atd. jest podmětem, věděl by ihned, že jest zástupcem osoby, která mluví nebo ku které se mluví, a že ji možno tedy označiti i jmenem podstatným. Tím by se mu celá nauka o náměstkách objasnila a on by při nich mnohem snáze porozuměl jejich významu a spojení ve větách.

Ve spojení jejich tedy (ve větě) nabývají slova a tvary jejich pravého a určitého významu, a v nich možno postihnouti ho mnohem lépe, nežli na vzorcích skloňovacích a časovacích, tak jako as lze pamatovati si o jednotlivých kostech, odkud která jest, vidíme-li je v souvislosti na kostře — a s mnohem věčší obtíží, jsou-li rozházeny.

Snad již na obecné škole bylo by možno postupovati takto při vyučování jazyku; ale poněvadž se tu žáci seznamují jaksi s jazykem písemným, při-

rozená věc jest, že se počíná hláskami, slabikami, slovy atd., poněvadž to jsou živly nejjednodušší viditelné, se kterými se žák seznamuje, pokračuje takto od jednoduchého ku složitému.

Avšak dospěje-li žák na obecné škole alespoň ku poznání členů věty a jich souvislosti, mělo by se na škole střední vycházeti od tohoto a učiniti větu základem dalšího pěstování jazyka. Avšak tu se počíná opět tvaroslovím a žáci se trýzní všelikými zjevy buď jim již známými, nebo takovými, se kterými by se hravě seznámili při četbě a hovoru v jazyku mateřském. Vždyť vědí, že se říká v zimě v *letě* a nikoliv v *letu*, že se říká ve *dne* v noci a nikoliv ve *dnu* a v noci a pod.

Tvaroslovným zjevům a odchylkám všelikým věnuje se čas vyměřený mateřštině a bohužel velice krátký proti času věnovanému jiným jazykům a větosloví se odbývá pak asi dosti zkrátka (jak možno souditi ze znalosti žáků), a děje se to bohužel v letech, kde žáci dospívají k době, kterou nazýváme „dobou klackovitostí", kde jest mysl jejich nejdivočejší a nejrozptýlenější a kde pak těžko přidržovati je k napiatému a klidnému pojímání věcí rozumových, jako jest právě rozbírání vět. A tak se stává, že nejpodstatnější část mluvnice nejhůře pochodí, a že přestupují žáci do vyšších tříd střední školy s takovými kusými a nedokonalými pojmy o větě a o větách, že spíše od nich učitel uslyší definice z obecné školy přinesené, nežli z posledních let strávených na škole střední, že jim jest na př. větou účelnou věta, která počíná spojkou „aby" a že ji jinak vyměřiti nedovedou.

Že by snad větosloví působilo žákům nějakých zvláštních obtíží naproti tvarosloví, a že by se tedy proto mělo pěstovati později, zdá se mi bezdůvodným. Věta jest obyčejně jasnější nežli jednotlivé slovo, poněvadž, chceme-li na příklad porozuměti genitivu subjektivnímu a objektivnímu, proměňujeme si „obležení města" u větu „obléháme město", abychom pochopili, v jaké souvislosti jest slovo „město" se slovem „obležení", ježto jest skutečně jiné nežli ve spojení „ve branách města"; a výrok „kabát jest zelený" imponuje mysli rázněji nežli „zelený kabát"; „kdo se ponižuje, bývá povýšen" mluvíme raději, nežli „ponižující se bývá povýšen".

Pochopiti věty dle obsahu jejich nečiní žákům mnohých obtíží, ano byl jsem svědkem, že žák ze 4. třídy obecné školy ve čtvrť hodině naučil se rozeznávati věty podmětné, předmětné atd. Nebylo by tu tedy zvláštních obtíží, kdyby se žákům první třídy gymnasialní vykládalo o větách a nikoliv o skloňování a všelikých zvláštnostech, výjimkách a odchylkách tvaroslovných, kterými se žáci jen trýzní a paměť obtěžují, a které buď již skutečně znají, jsouce Čechy, nebo by poznali z dalšího čtení a pěstování jazyka mateřského příležitostně. Užitek pak by byl z toho mnohem věčší, žáci by mnohem jistěji a hloub vnikali do ducha jazyka svého, nežli se to děje nyní; neboť duchem jazyka není jeho tvarosloví, ale syntaxe, fraseologie a slovosled.[1])

Avšak není mým úmyslem, aniž se cítím oprávněným, zabývati se zde dalšími důsledky pěstování mluvnice na základě větosloví; mě přivádí úvahy o věci té na myšlenku, že se pěstování jazyků na školách středních vůbec nepohybuje v přirozených kolejích, a že žáci seznamujíce se spůsobem obvyklým s tvaroslovím a nedospívajíce k základu, od něhož by počínati měli, ku porozumění věty a členů jejích, nedospívají i k řádnému uspořádání myšlenek a mluvy své. Následek toho, zdá se mi, jeví se i v té neobratnosti, jakou vládnou jazykem ve všech oborech učebných, že totiž neumějí řádně promluviti o tom aneb onom z přírodopisu, dějepisu a z jiných oborů nauk. Rozdrobené slovíčkářství jeví se u nich i v rozdrobených kusých myšlenkách, kterých nedovedou spojiti v přirozený, logický, ladný celek, kde by jedna myšlenka plynula ze druhé a případně s ní spojena byla.

---

[1]) Pravopisu našemu, myslím, se žáci naši sotva kdy dokonale naučí, poněvadž vůbec není ani ustálen tak, aby se mohlo říci: takto se musí psáti, aby to bylo správné.

Kdokoli o věci přemýšlí a má zkušenost ze školy, zajisté mi nebude popírati, co tuto pravím, byť hledal příčiny toho i jinde nežli já. Snad jsou toho příčinou i učitelé sami, protože nepožadují od žáků, by jim vždy řádně, přirozeně a důkladně odpovídali a vysvětlovali, a nespokojovali se stručnými, kusými, polohlasnými a pologlovnými odpověďmi, které sice mohou svědčiti o tom, že žák o věci něco ví, že jí *snad* rozumí, ale nikdy způsobem tím nedokáže, že o ní dovede i řádně promluviti a že jí *zajisté* rozumí. Snad jest toho příčinou další i ten chvat a ta potřeba kázaná vyzkoušeti tolik a tolik žáků za hodinu nebo za půl. Vše to svědčí jen o tom, že za stávajících poměrů školních tato stránka jazyka a ducha žákova jest zanedbána a že jest to škoda, že jest to vada, které by se mělo pomoci. Napadá mi tu příležitostný výrok bývalého gymnasialního učitele mého, „že kdo nějaké věci rozumí, dovede o ní půl hodiny mluviti". Před 30 roky bylo žáku ještě možno osvědčiti tuto dovednost, za našich dob by byl snad umlčen pro nedostatek času. Cokoli by se dalo namítati proti mnohomluvnosti té, zdá se mi z leckterých příčin přece jen důležito i pro věc samu, o níž kdo mluví; neboť poskytne-li se žáku příležitosti promluviti šíře o čem, dokáže buď, že jí skutečně řádně rozumí, nebo se objeví u něho mezery a nedostatky, které může učitel seznati, vyplniti a opraviti, kdežto při stručném takovém odpovídání může se o jeho vědění velice mýliti.

Pomoci té vadě školského vychovávání mělo by býti snahou všeho učitelstva, neboť se mi zdá charakteristickou známkou vědomostí žactva nynějšího a snad proto i ty stesky ať oprávněné ať neoprávněné universitních professorů na nedostatečné vzdělání a přípravu abiturientů přicházejících na universitu, kteréžto stesky proskakují tu a tam v novinách.

Zdravým jakýmsi zabočením na přirozenou cestu pěstování jazyků ve školách zdá se mi býti známá již všeobecně reforma u vyučování jazykům cizím v Německu i u nás. I v těchto listech bylo o ní promluveno i ve příčině vyučování jazyku francouzskému i německému i oceněno, co na ní jest dobrého, že totiž učí bezprostředně jazyku samému a z něho jeho grammatice, že učí skladbě napřed, a to tak, že podává logicky souvislé celky učebné, a tím usnadňuje práci paměti a dbajíc výslovnosti a pořádku logického u vypravování a popisování, vede spolu k jasnějšímu názoru a dokonalejšímu vědění i věcnému.

U ní není hlavní a přední věcí správnost tvaroslovná, ale všecky ostatní stránky jazyka samého spolu a vliv jeho na vývoj ducha. Při ní neběží o to, aby se žáci na zjevech jazykových naučili mluvnici (která jest, jak praví Mantegazza, metafysikou jazyka), ale jazyku samému.

Že jsou syntaktická správnost a uspořádání slov ve větě důležitými, ba důležitějšími činiteli nežli sama tvaroslovná správnost, chci ukázati jen na příkladě tomto: Mon père aim*er* son cheval jest s chybnou koncovkou *er* (místo *ait*), snesitelnější chybou a srozumitelnější, vysloví-li a slyší-li se, nežli chybný slovosled son cheval mon père aim*ait*, nebo aimait son cheval mon père, nebo son cheval aimait mon père; na příkladě: ton frère s'approch*at* du jardin místo au jardin ton frère s'approch*a*.

Souvislé celky (články popisné a významné) zůstanou zajisté podkladem dalšího, lepšího a šťastnějšího vyučování jazykům cizím, neboť poskytují výhody, kterých nikdo nebude podceňovati: ony jediné jsou s to, aby se ž[illegible] naučili logickému pořádání myšlének a dali jim také pravý a správný vý[illegible] v jazyku cizím. Věcí učitelovou jest, by žáky především na uspořádán[illegible] postup myšlenek a na jejich souvislost upozornil a oni aby pořádek ten m[illegible] v paměti a spolu myšlenkám těm dali správný výraz v jazyku cizím. A k to[illegible] ovšem nutno, aby žáci ve škole pilně a pozorně si hleděli práce k to[illegible] potřebné a nemařili času lhostejným neplodným lelkováním. Žáci zaji[illegible] kteří ve škole konají svou povinnost, mají věcší část práce své uspoře[illegible] nehledíme-li ani k tomu, že při píli a pozornosti školní vědění jejich j[illegible] bezpečnější nežli při nepozornosti a nečinnosti, jejichžto následkem bývá,

jim leccos unikne, že vědění jejich jest nesouvislým, roztrhaným, neúplným, nejasným, a že leckterou mezeru, která tím povstává i při pilné práci domácí vyplniti nedovedou.

Což pak pro takové žáky platna všecka snaha učitelova, opraviti jim ve škole to neb ono, když nemají proň sluchu a mysli napjaté.

Ano zdá se mi, že tím chvatem, rozdrobeností učiva, zkoušením rozkouskovaným a kusým vedou se žáci k tomu, aby také jen drobty sbírali a mají-li sledovati řadu myšlenek souvislých, že ztráceji všecku chuť ku práci této duševní, že upadají v nepozornosť, poněvadž nejsou tomu zvyklí, že strava ta se jim zdá nezáživnou, že se ani stráviti ji nepokoušejí, ale že čekají, aby vše po drobtech se do nich vpravilo. Že pak se takovým chováním žáků veškero učení přivádí ad absurdum, že se i učiteli i žákům samým věc třeba snadná činí nesnadnou, lze snadno pochopiti každému, neboť ve všech naukách bývá následující založeno na předcházejícím, a není-li zažito předešlé, že následující se stává jenom tím obtížnějším ku trávení a tedy tím méně stráveno a zažito bývá. Že se pak takovou stravou duševní žaludek žáků kazí, že nastává zácpa, nechutenství, katar, dávení atd., toť přirozená věc.

Nejznámějším toho dokladem jest snad deskriptivní měřictví, při němž neporozumějí-li žáci několika pravdám, nechápou a neporozumějí pak všemu ostatnímu také. (Pokrač.)

Úvahy.

Kniha pro každého Moravana. Sepsal V. **Brandl.** 2. rozmnožené vydání. V Brně 1892. Nákladem Matice Moravské. 8°. 414. Cena?

Tato každému Moravanu velice poučná kniha přináší zajímavé zprávy o markrabství moravském, ovšem na základě nejnovějších pramenův doplněné, jako jmenovitě použito výsledkův posledního sčítání obývatelstva. Kniha vyličuje jak zeměpis Moravy tak její poměry hospodářské, průmyslové a živnostnické, kommunikační prostředky, poměry vzdělání, správu země, obývatelstvo i jeho život a dějiny Moravy. V druhé části pojednává se dosti podrobně o místopise země moravské, popisujou se důležitější města a připojuje se jich abecední seznam. Je tu tedy v nehrubém objemu obsaženo vše, co jest Moravanu nejdůležitějšího věděti.

Pokud se spis. pohybuje ve svém oboru, jsou zprávy jeho bezpečny; než jakmile se dostane na cizí pole, jsou tvrzení jeho na mnoze pochybná, ba i nesprávná.[1]) Míníme tím část od str. 257—275; zde by bylo stačilo vyložiti, jakož

---

[1]) Jak snadno se neodborníku na kluzké půdě etymologické může nehoda státi, toho svědkem jest právě Brandl sám, an ve svém Glossariu na str. 174. při výkladě navь (inferi), za jehož původní význam udává „Schiff, Todtenschiff“ (ovšem neprávem, viz Krok I, 28), odvozuje stsl. adj. poss. navginъ, neporozuměv patrně překladu *ναυῆ*, nave, od náva (loď), *ναῦς*, navis, kdežto přece navginъ, navgijnъ, navijnъ, navijevъ jest adj. poss. od osobního jmene *Ναυῆ*, Nave, jímž apokryfy nazývají otce Ježíšova! Srv. Šaf. živ. sv. Methodia pg. 2, ř. 13: *jisuss navgins* ljudemъ božiimъ zemlju razděli.

Touto příležitostí chceme dodatkem k svému posudku v Allgemeine Oesterreichische Literaturzeitung 1885, č. 12, str. 12 a č. 14, str. 8 podati ještě některé závažnější opravy k Brandlovu Glossariu v historické části zajisté velmi důležitému.

Str. 208. Spisovatel sice *ose* dobře vykládá, ale chybně píše místo *osse*, ete, n. (Jung. s. v. oses: wosse) t. j. o-sъs-ę (pol. ssę), jež tvořeno od *oses* t. j. o-sъs-ъ (cf. stsl. sъs-ъ, sъs-ъkъ, sъs-ьcь mamma) a tudíž stejného jest původu se *ssele* t. j. sъs-elę.

224. Spis. odvozuje pastorъkъ a pasrъbъ od téhož kořene nějakého ser (procreare, zeugen). Než to nemožno, ano toto spočívá na kořeni srb (nyní vlastní jmeno Srъb-ъ), ono odvoditi jest od dъk-tor-ъ (*θυγατήρ*): pa-d[ъk]-s-torъ-kъ = pa[d]storъkъ = pastorъkъ.

se stalo, původ osadních jmen (jen soustavu bychom si přáli trochu přesněji spořádánu) nepouštěje se do nejistých výkladův místních jmen, jak jest jich zvláště hojně na str. 270—274.

Vytkneme některé závažnější věci. Že by osady s patronymickými jmeny (-ice, -ov, -in) byly nejstarší (str. 257), pochybujeme, majíce za starší possessiva tvořená příponou -jь, k nimž se zhusta připojuje *ves*, jako máš v nejstarší bez pochyby osadě české nazvané Ctině-ves (z loc. jmena Ctina-ves = Čestova či Čechova ves), o čem viz naši rozpravu v Památkách archaeolog. 1885, str. 121. — *Cerekev* nelze vykládati ze staroslovanského (sic!) crъky (259), jež by vydalo cerkev, nébrž přímo ze sthněm. chirihha, srv. pol. *cerekév* flor. — V jmeni Črtoryje nemůže prvá část znamenati modlu (261), nébrž vzhledem k črъtati „řezati, krájeti," čertadlo „nůž u pluhu, krojidlo," lit. kertù „hauen, schlagen" znamená zde črъta něco vykrájeného, pak vyhloubeného, tedy asi strouhu, brázdu (k odvádění vody). — Rataje nestojí za orataje (261), viz Archiv für slav. Phil. II., 703. — Přerov (262) = vrch? — Že by se nynější jmena jako Netušil byla odvodila teprve zase z místních jmen Netušily a pod. (262*), je omyl: bylať ona před těmito a trvala ovšem i dále. — Žďár nepatří k osadám mlazšího původu (263), o čem svědčí *ď*, jež není vsuto (264), nébrž zbylo z *dž*, které povstalo z rozlišeného *g*, o čem viz Krok IV., 52. — Že se nemá psáti mýtiti, mýt (263, 264), nébrž s *í*, vysvětlili jsme už v Kroku III., 298. — Vrtěříž není místo Vratižíř (268), nébrž místo Vrtěžíř. — Závěšice nemůže pocházeti od Záviše (269), jež by dalo Závišice. — Nejasen jest pojem „řečtí Slované" (270). — Bdín nemůže býti od Buda (271), od něhož jest Budín. — Blansko už Miklošič (Die slav. On. aus Appell.) vykládá dobře, jeť blana = trávník. — Stsl. nezná žádného *brět*, nébrž ob-rět-; o odsutí *o-* viz Krok IV., 5. — Bystrc jest tvar zkažený, správně má zníti Bystřec (gen. Bystrce), jako ku gen. starce jest nom. stařec a ne starc! — Častolovice není od část = díl, nébrž od adj. častý, stsl. čęstъ; Čestice pak od Česta = Čech. — V stsl. neznamená chot- bystrosť, nébrž touhu, chuť; od toho však nepochodí „*chutě* do toho," jež souvisí s chyt — chvat: Arch. f. slav. Phil. II., 711. — Jihlava není od jihnouti (272), ana každá řeka jihne, ale souvisí s igla (jehla: něm. Iglau)

---

237. Podací jest původem adj., domysli si: právo; podace jest chybno, ano starší podacie vydá podací.

248. Poltura, polturák vykládá už Jungm. z polъ vъtora = 1½, totiž krejcaru (šajnů) t. j. dvojgrešle (1 grešle = ¾ kr.), poldrock t. j. polъ druga.

291. Rákuš (shromáždění) není nazván po poli Rákoši u Pešti, nébrž oboje spočívá na kořeni rek (řéci, říci), rok-ovati.

301. *Rujeti* není; rujeta patří, jak už Jungm. uvádí, k ru-ji, rou-ti (Pls. svině ruje = ryje); odtud pochodí též *rúna*, *rúno*, *odrúnek*, při němž nelze mysliti na něm. Rune, Rinne, jichž významy se k oněm nikterak nehodí.

309. Sedlák, stsl. selo nelze odloučiti od kořene sed (ἑδ, lat. sed-ēre, skr. sad); jest tedy sedlák „osadník" a tudíž zemědělec. Od factit. saditi nemohou ona slova pocházeti, sic by musela zníti sadi-lo, sadi-lák.

316. Sněm se nemůže nikterak odvozovati od se-jíti; už zajisté Dobrovský (Archiv für slav. Phil. IV, 523) a Jungm. Sl. i Mikl. dobře odvozujou sněm od sъnьm-ą (sъňьm-ą) sę = sejmu (senmu) se, sníti se: subst. sъnьmъ čes. snem, sъňьmъ čes. sněm; bez *n*: sъjьmъ, rus. соймъ, сеймъ, čes. hluž. sejm, jež tedy není za sjem.

318. Sądъ nelze nijak vysvětliti ze sja (sic!) děti = se conferre (?).

318. Sovek není za cívek (význam?); spočíváť na kořeni su-ju, sou-ti = strkati, sypati; sov-ek = syp-ek, něm. Einguss, Inlett.

327. Svačina odvozuje už Jungm. od svatčina t. j. svętъčina, tedy původ sváteční jídlo, sváteční kvas.

347. Úkol nemá nic společného s kolь (quantum). Já je odvozuju od kořen kal = mluviti, volati, zváti: καλ-έω, lat. cal-āre. Tedy ú-kol = ú-mluva t. j. u-mluvená či u-rčená práce, odměna, mzda, plat, poplatek.

377. I prosté gradъ má v stsl. význam lat. hortus, gradarь hortulanus; v če v složenině vino-hrad = Wein-garten.

380. Zamčiti jest nesprávno místo zamčeti, zamknouti.

452. Dobroytra nevzniklo z dobrýtro, nébrž z gen. dobra-jitra (přeju), při č v prvé části dobra vytlačeno jest nominativním dobro(-jitro), viz Mast.

Jiných menších omylův a chyb jazykových pomíjejíce, podotýkáme, že se v sp nalézají příliš četné chyby tiskové, mezi nimiž nezřídka chyby při kladení ъ a ь.

pro svou snad při vrchovišti bystrost; srv. Střela. — Kokory stojí místo Kokoři t. j. Kučerové, Kadeřáv-kové: stsl. kokoravъ kadeřavý, kučeravý; srv. bulh. kokor-ko švihák; podobně spočívá Chrudím na chrądъ s týmž významem. — Krsy a p. souvisí s krs-ek, zá-krs-lý. — Mařatice není od Mařana (= Morana), nébrž od Mařata = Marek, srv. Benata (Beneš), Vávrata, pol. Vavřęta, Jírata, Klímata (Kliment), Petrata a p. — O Nákle viz Krok I., 88. Nesprávně tvrdí spis., že „předložka *na*, má-li se vyjádřiti místnost, kde se něco nachází, *vždy* se spojuje s lokalem," neboť srv. Nákří, Nábzí, Nádvoří a p. — Etymologie Olomúce není správna, viz Časopis vlasten. spolku muz. v Olomúci r. 1886, č. 10, str. 95, kdež dolož Holomúc z rkp. SV. 154, 70. — Plasy nejsou právě záhony, nébrž kusy (pruhy) půdy, nivy. — Sáčany, Saky není od něm. sak (na ryby), nébrž přezdívka od kořene sęk: sák-nouti = téci, pak dáti vytékati (tedy i schnouti), způsobiti výtok tekutiny z těla, tedy buď emungere (stsl., slovín., bulh., srb., pol., rus.) nebo mingere, jako rus. sěkatь a příbuzné sьcati (sik = sьc-; si*n*k = sęk), srv. sthn. sîhan cediti — skr. si*ń*čati vylévá. — Stsl. nezná žádného tuch = bořiti (274), nébrž tąšiti exstinguere t. j. tušiti, hasiti (Mikl. Etym. Wb.), jež přešlo ve význam utišiti (slovín. potuhnouti, utišiti se), pak mysli dodati (v neklidu, zoufalosti a p., tak pol. potušyć), těšiti (bulh. rastuša): a to jest zajisté základem jmenům Toušice, Tuchov a p. — Třebíč a p. odvozuje už Mikl. správně od třebiti = tříbiti, čistiti, mítiti, klučiti: viz sílu jmen, jež mají kmeny s podobným významem. — Tuzín není od Tuga, jež vyžaduje adj. poss. Tužín, nébrž od Tuza (tąza?). — Ubě*n*ice nemohou patřiti nikterak k ubiti, rovněž Zbě*r*az k zby. — Zdobeň nemá za základ kořene zd, nébrž povstalo od sъ-dob-enъ. — Kterak mohlo Ži*r*ovice a p. vzniknouti od kmene ži*t*ъ?

To jsou nejzávažnější poklesky u výkladech spisovatelových, vedle nichž jest ještě hojně drobnějších, jež vše vyvraceti, příliš daleko by vedlo. Z toho už tuším vyplývá oprávněnost našich slov, že by bylo spisu prospělo, kdyby se byla tato část vynechala. *Fr. Prusík.*

Climatologia di Luigi de Marchi, libero docente di Meteorologia nella R. Università di Pavia. Con 6 carte. Manuali Hoepli XCI. Milano 1890. 12°. 204 str. Cena 1·5 l.

Spis tento jest pendantem k starší knize de Marchiho „Meteorologii", o níž jsem již r. 1890 v tomto ctěném časopise zprávu podal. Jako „Meteorologie" jest i „Climatologie" dílem vzácné ceny, po stránce obsahové i formové. Všude jest patrno, že spisovatel veškeru látku důkladně absolutně ovládá, vyličuje mluvou stručnou, ale jasnou věci v pravdě podstatné, úplně pak pomíjeje fakt méně závažných. Proto lze nazvati dílko toto, čítající pouze 200 stran malého formátu, vědecky *úplným*.

Vytýkám to se zvláštním důrazem, neboť my jsme zvykli učebnicím, jichž veliká část při poměrně značném množství stran jest přece neúplná a namnoze nevědecká. Není ostatně ani jinak možno, když přistupuje k práci spisovatel, který se vlastně teprve sám ad hoc učí, a to, čeho se ve třech čtyřech učebničkách pochybné ceny dočte, promíchané obecenstvu předkládá. [1]) Jsem přesvědčen, že psaní učebných knih není tak snadné, jak by se mnohému mohlo zdáti, právě naopak myslím, že jest to velmi těžké, že by se tudíž podobného úkolu měli podjímati pouze lidé vědecky vysoce vzdělaní, kteří by z bohatého fondu svých zkušeností a vědomostí — založených hlavně na studiu samých pramenů — byli s to podati nám vědecký, nicméně „šťavnatý" abych tak řekl „extrakt". Nestačí tu tedy pouze ta tak zvaná „methodičnost". Měli jsme příležitost mluviti s proslulým — zvláště v cizině — českým učencem, o napsání učebné knihy jisté vědy. Týž prohlásil, že se necítí býti k úkolu takému právě dosti připraveným, neboť prý nesledoval v posledních letech dosti pečlivě literaturu všech oborů vědy, jíž

[1]) Rozumí se, že soud náš se nevztahuje na učebnice ku př. náboženské, nebo jiné, nás vzdálené.

se týká. Učenec tento znal úkol, jaký mu nastává, on pojímal věc vážně, nikoliv lehkomyslně.

De Marchi také znal svůj úkol, připravil se k němu náležitě a provedl jej co nejzdárněji. Ačkoliv ovládá a užívá literaturu všech důležitých řečí, přece nikde necituje, jmenuje pouze dotyčného auktora; z díla jest vidno, že pracoval hlavně na základě pramenů; z kompendií užil Hanna a Vojejkova. Kniha počíná výkladem pojmu „Klima", pod čímž myslí si de Marchi soubor atmosferických podmínek, jež činí nějakou zemi více či méně způsobilou za obydlí pro člověka a jež mu, jakož i zvířatům a rostlinám — jemu sloužícím — poskytují všech elementů, nezbytných k existování. Klimatologie jest vlastně část meteorologie v širším smysle. Tato poslední, theoretická, *objektivná*, se snaží redukovati jednotlivé výjevy vzdušné, souvisící jako příčiny a účiny, na zákony, platné ve fysice i v mechanice. Klimatologie studuje výjevy atmosferické s hlediska spíše subjektivného, se stanoviska prospěchu lidského. Více než zákony vyhledává klimatologie fakta, více než po příčinách pátrá ona po účincích, jež může ten který výjev způsobiti v rozmanitých země končinách. Meteorologie a klimatologie se liší patrně svým účelem i methodou. Pro meteorologa může míti veliký význam i zjev zdánlivě nahodilý, isolovaný, pro klimatologa naproti tomu má význam mnohem menší, ač není-li zmíněný zjev s to trvale zvrátiti a změniti normální poměry nějaké země. Dokladem toho budiž smršť mořská.

Klimatologie jedná z prvu o datech, jež jí jest sbírati, čili o klimatických *elementech*. Jsou to zejména teplota, vodní pára, vlhkost absolutná a relativná, vítr i tlak vzdušný. De Marchi líčí rozmanité účiny radiace sluneční, měření teploty, její variace roční a denní, její hodnoty normální, střední, anormalie, variabilitu, extremy, vytýká důležitost hygrometrických dat pro klimatologii, líč. mlhy a mračna, deště a sněhy, jich množství, frequenci a pravděpodobnosť, evaporaci a kondensaci, sílu a směr větru, konečně tlak vzdušný. — V části druhé vykládá o podmínkách, jež určují a modifikují tyto elementy; jest to zejména radiace sluneční, jejíž účiny jsou rozmanitě závisly na fysikálních poměrech každé jednotlivé země. V této části, jinými slovy, mluví de Marchi o „klimatických *faktorech*". Náleží sem zeměpisná šířka (zony klimatologické), nadmořská výška, vodstvo v nejrozmanitějším množství, vegetace a rozdělení tlaku vzdušného. — V části třetí, klimatografii, popisuje klimata jednollivých zemí, resp. států; de Marchi má totiž tu zvláštnosť, že dbá při svém líčení celků politických, nikoli fysikálních. Stručnými rysy nastíní napřed poměry fysikalně geografické, pak meteorologické a konečně klimatologické; tyto jeví se z největší části konsequencí poměrů dříve jmenovaných. Na ukázku podáváme zde volně klima našeho mocnářství.

Rakousko lze pokládati za skupinu zemí, různých po stránce zeměpisné i národopisné. Rozeznáváme:

1. Čechy a Moravu, obklíčené takořka úplně věncem hor a i uvnitř velmi hornaté.

1. Distrikt severoalpský, t. j. Tyroly a Rakousy, klesající od centrální skupiny Alpské k severovýchodu.

3. Distrikt jihoalpský, t. j. Korutany, Štýrsko a Krajina, klesající k jihovýchodu a prodlužující se v úzký pruh (Dalmacii) při východním břehu moře Adriatického.

4. Velká rovina uherská, obklíčená na severu, východě a jihu kruhem Karpat a Alp Transsilvanských.

5. Halič na severovýchodní straně Karpat.

Rozdělení tlaku vzdušného. — Co do vzdušného tlaku náleží Rakousl Uhersko takměř v celém rozsahu k regimu kontinentálnému; vysoký tlak v zi a nízký v létě. Také regim dešťů jest celkem kontinentálný, s maximem v l a minimem v zimě; nicméně kraj jihoalpský jest sublitování s dvěma maxin jarním a podzimním; Dalmacie jest mořská s maximem zimním. Množství de jest celkem skrovné, vyjímajíc kraj Alpský, kde větry východní a jižní, udržov působením „osy Vojejkova" a nízkým tlakem na moři Adriatickém, způsol

velmi hojné srážky. Uhersko, veliká to rovina, trpí velmi značnou suchostí. Zvláště studené klima v zimě mají Čechy, úplně uzavřené horami, dále Halič, již lze nazvati klimatologicky ruskou a kraj jihoalpský, který jest napadán, jak již řečeno, větry východními, velmi studenými. Uhry mají relativně velmi vysokou teplotu letní. Dalmacie má klima mediterraní.

	Teplota				Déšť
	v lednu	v červenci	minimum	maximum	průměrné množství roč. (mm.)
1.					
Praha (Čechy) . . .	—1	19·6	—16·3	32·8	470
Brno (Morava) . . .	—2·5	19·8	—17·3	32·9	500
2.					
Vídeň (Rakousy). . .	—1·7	20·5	—14·5	33·5	590
Innsbruk (Tyrolsko). .	—3·1	17·8	—	—	870
3.					
Štýrský Hradec . . .	—2·3	19·9	—	—	—
Celovec (Korutany) . .	—6·3	19·0	—21·7	32·2	960
Lublaň (Krajina). . .	—2·6	19·7	—	—	1420
Terst (Istrie)	4·4	24·2	—4·6	32·5	1110
Lesina (Dalmacie) . .	8·8	25·2	—1·6	32·9	—
4.					
Budín-Pešť	—1·4	22·3	12·2	33·2	530
Debrezin	—2·4	22·4	—	—	—
Szegedin	—1·1	22·8	—15·2	34·4	510
5.					
Krakov	—4·2	18·9	—21·1	30·9	630
Černovice	—4·0	19·9	—21·8	32·9	—

Podobným spůsobem, jako tuto Rakousko, probírá de Marchi i ostatní státy evropské: Italii, Francii, Španěly a Portugaly, ostrovy Britské, Skandinavii, Dánsko, Německo, Belgii a Holand, Švýcary, poloostrov Balkánský a Řecko, Rusko a polární končiny evropské. Po té přistupuje k Asii, Polynesii, Africe a Americe. O každém státě stručný, ale vědecky, správný a uhlazený obrázek, jaký si ihned tak nelze mysliti.

Co při spise de Marchiho zvláště chvalitebným shledávám, jest, že takměř úplně praeteroval obvyklé průměry roční. Mám za to, že průměry vůbec mají více méně nepatrný význam fysikálný. Čemu ještě lze jakési ceny přiznati, jest průmér měsíce nejstudenějšího a nejteplejšího, tedy ledna a července. *Roční* průmér teploty jest skoro bezcenný, neboť z něho si čtenář neučiní a nemůže učiniti ani přibližně správný obrázek o thermických poměrech té kteru země. On setírá všecky charakteristické zvláštnosti klimatu, on nivelluje až příliš bezohledně. Pokládám tedy za úplně správné, ano za pokrok, že byla vynechána obligátní mapa ročních isotherem; za to jsou tu mapky isotherem lednových a červencových. Také isobary nakresleny pouze pro uvedené dva měsíce.

Dr. de Marchi praví v předmluvě, že jeho spis jest sice elementární, protože nepředpokládá vyšších známostí vědeckých, nicméně že nijak nečiní nároků na populárnosť. „Più che un libro di lettura vuol essere un libro di dati." V tom jediné se s ním nesrovnávám; kdežto panu de Marchi se zdá těch čísel příliš mnoho, zdá se mně jich tu zcela přiměřeně a jsem přesvědčen, že někomu jinému se jich bude zdáti ještě příliš málo. Za takového stavu věcí ovšem nejlépe ponechati soud čtoucímu obecenstvu; a to, dovoluji si zcela neskromně doufati, přidá se zajisté k mému náhledu. Dr. *J. Frejlach.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Program zaslalo: C. k. vyšší gymnasium ve Valašském Meziříčí za rok 1890—91: Listiny týkající se dávnověkosti města Meziříčí nad Bečvou a okolí jeho. Upravil Ed. Domluvil. 30.

Athenaeum. Redaktor Jos. Kaizl. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 seš. o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 7.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze. 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXIII. Sešit 4.: Některá rozhodnutí c. k. říšského soudu o nové kongrue srovnána s podobnými rozhodnutími c. k. správního dvoru (A. Jirák). Rozloučená manželství ve spojených státech severní Ameriky (A. Skočdopole). Kronika. Literární oznamovatel.

Časopis Musea království Českého. Redaktor Ant. **Truhlář.** Ročník LXVI. Svazek 1.: Dopisy Pavla Jos. Šafaříka Janu Kukuljeviči Sakcinskému z let 1852—1858 (M. Speranskij). Zlomky dramatických her staročeských Mnichovské (Jos. Truhlář). O Mahábháratě (Jos. Zubatý). Měšťanské libráře v XV. a XVI. věku (Zikmund Winter). Drobné příspěvky k českým dějinám v XVII. století (Ant. Rezek). O vlivu svobodných zednářů na průběh veliké revoluce francouzské (Vil. Gabler). Oprava a doplněk k životopisu Žižkovu (V. V. Tomek). Něco o rodině erbovní Karolidesů z Karlsperku (Ant. Rybička). Hlídka literární.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 9.—10.: O posvícení (K. Hovorka). O Božím těle (T. Zouzal).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXII. Sešit 1.—3.: Hlady v Rusku a státní pomoc proti nim (A. Romanovič-Slavatinskij). Theorie funkcí complexních permutac (R. Pokrovskij). Kritika a bibliografie. Středověké lékařství (S. Kovner, str. 161—76). Náčrt státního práva ruského (O. Eichelman, str. 223—54). Vojny, její zbraně a oběti (S. Bogdanov). *Nejhlavnější směry v nové literatuře české, jich střídání a vzájemný poměr* (A. Stepovič, známý přítel našich snah a důkladný znalec naší literatury, přednášel tuto rozpravu k nabytí docentury slovesnosti na universitě Kievské). Kinétická trigonometrie (G. Suslov). Nynější nauka o plodnosti země (S. Bogdanov). Meteorologická zkoumání v Kievě (P. Brounov). O rozvodě dle římského práva (L. Kazancev).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem Jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XIX. Sešit 3.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 10.—11.: Kritické črty (Alap).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena s- šitu 5 kr. Číslo 9.—10.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník XIII. Číslo 10.—11. Z[illegible] důležitým činitelem vychovávacím (K. Šmídek).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Red. J. Vl. **Krátk[illegible]** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Roč. XV. Číslo 5.: *Zlatá pomlázka (K. Kádner). Hlasy němé přírody. Podařený vý[illegible] (K. Chalupa). Bouře vzduchové (A. B. Šťastný). Zdobení skla proudem písko[illegible]

(K. Klír). Svět v obrazích (A. Svoboda). *Pod obraz J. A. Komenského. *Starý kantor (Jan Vřesnický). Vědecké hříčky.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka**. V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXII. Sešit 5.: Světlo z temnosti (promluveno o slavnosti Jana Amosa Komenského od Václava Vlčka). Hmota a pohyb (O. Frant. Vaněk). *Paní Čachtická (Jan Polom). *Každý králem (Adolf Heyduk). Radosť (Růžena Jesenská). O nápravě naší měny (Albín Bráf).

Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Срѣдецъ. Redaktor V. D. **Stojanov**. 8°. Cena ročníku (o 6 knihách) 12 lvů, v cizině 15 lvů. Ročník VIII. Kniha 30.: O městě Velese (K.). Terminologie bulharské fauny (A. Tošev). Dvě knihy Chadži Joakima (N. A. Načov). Dvě listiny Pelagonijské eparchie (V. D. Makedonski). Několik myšlenek o Karamancích (Černověždov). Bulharské národní plody duševní (národní písně, pověry a obyčeje). Posudky.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl**. Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 16. až 19.

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov**. V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník II. Číslo 67.—69.

Rad jugoslovenske akademije znanosti i umětnosti. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. XXXII.: Razred matematičko-prirodoslovni. Svazek XIV. 188. — Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Svazek XXXIV. 236. Obsah: O Patricijově poetice (M. Šrepel). Ruská a *česká slova v spisovním jazyce charvátském* (T. Maretić). Soudní zřízení republiky Dubrovnické (K. Vojnović). Myšlenky o umělém jazyce světovém (T. Maretić). Paběrkování po dialektech (L. Zore).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika**. V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 6.

Сѣверъ. Еженедѣльный литературно-художественный журналъ. Redaktor Vl. A. **Tichonov**. V Petrohradě. 4°. Předplatné ročně 6 rub., do ciziny 11 rub. Ročník V. Sešit 15.—18.: Kdo? (S. Skavronskij). Západ (Fiordeliz). Psyché (Sergěj Safonov). Básně od O. Čjumina i Apol. Korinthského. Ledová kra (kn. Dm. Golicyn a Vlad. Tichonov). Polní kvítí (J. Jasinskij). *Cesta k štěstí (M. Lochvickij). *Valčík (V. Lebeděv). Pokračování dřívějších povídek. Drobnosti. Četné zdařilé illustrace. — Přílohou: Děje ruské říše od N. M. Karamzina. Díl IV.

Славянское обозрѣніе. Redaktor a vydavatel A. S. **Budilovič**. V Petrohradě. 8°. Předplatné na rok (12 sešitův o 8—10 arších) 7 rubl. se zásylkou 8 rub. či 10 zl. Ročník I. Sešit 3.: Tři světy asijsko-evropské pevniny (V. J. Lamanskij). *Didaktika J. A. Komenského* v poměru k slovanské škole naší doby (A. B. — s obrazem „Škola Komenského"). *Střední škola Komenského* a naše gymnasia (A. D.). Z korrespondence knížete V. A. Čerkaského a N. A. Miljutina o polských záležitostech (A. B.) Letopis (A. B.). Listy ze slovanských zemí (ze Lvova, z Moravského Valašska od F. B., z Mělníka Českého od F. T., z Lublaně). Bibliografie, v ní i přehled belletrie české od F. Vykoukala. Evangelický spolek Gustava Adolfa (A. A. Papkov). Směs. Překlad J. Nerudovy povídky Mše sv. Václava od E. P—ové.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty**. V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 5.: Tým dnes milosrdným (Hviezdoslav). Za neistými túžbami (Ludmila Podjavorinská). *Pri hre (J. D.). *Drobné kvietky (Somolický). *Nesteň, rod môj (Damascén). *Lipa (Tatrin). Po roku 1849 (Štefan M. Daxner). *Obraz (Somolický). Slovenský jazyk: Voľa. Čipka (F. Šujanský).

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1892. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 5.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 5.: *Ballada k uvítání Máje (J. Vrchlický). První máj r. 1890 v Čeříně (V. Štech). *Vzorný dopisovatel (Albatros). *Listy (A. Klášterský). Mořská panna (Fr. Roháček). Můj švec (J. Smolík). *Krůpěje rosy (A. Mužík). Prosté duše (B. Smeták).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník III. Číslo 6.—8.: O vzdělání hluchoněmých (J. Kolář). Strasti školy jednotřídní (J. Juda).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 14.: O větrech vířivých (J. Frejlach).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 10.: *Z cizích básníkův (př. Z. Bouška). *Večery v městě (A. Sova). Prst boží (C. Lemonnier, př. A. Procházka). Z veršův Vlad. Berkova.

Visła. Měsięčnik gieograficno-etnograficny. Red. Jan **Karlovič.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník VI. Svazek 1.: V dolině řeky Bobry (Z. Gloger). Podání o svazcích mezi nejbližším příbuzenstvem. I. Syn i matka (Br. Grabovski). Zvaní na veselku na Kujavách (V. Matlakovski). Národopis a aesthetika (K. Klečkovski). Had v mluvě, pojetích a praktikách lidu našeho (E. Majevski). Bájky dle vypravování Jana Sabały Křeptovského z Kośćelisk (Br. Dembovski). Pověry mazurské (z M. Töppena př. E. Piltzovna). Příspěvek k národopisu Krakoviakův (Z. Vasilevski). Kašubové i Koćevie (Nadmorski). Dotazy. Bibliografie a kritika.

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel** K. **Schenkl.** Wien 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 3.: Zu Livius (R. Novák). Zur *Ἀθηναίων πολιτεία* des Aristoteles (A. Zingerle). Zu Horac carm. II., 10, 9 (J. Stowasser). Literarische Anzeigen. Die neuen Lehrpläne für die höheren Schulen in Preussen. Miscellen.

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok 60 kr. Ročník VII. Seš. 7.—8. má vedle vhodných povídek kratších zase několik úhledných illustrací.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 5.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 6.: Živočišné světlo (F. Mareš). Rozhledy. Směs.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 4.: Styky Dánska s Ruskem za vlády Kristiana IV. (G. V. Forsten). Vědecký život v Římě (V. J. Modestov). Bocaccio a Ovid (A. N. Veselovskij). K životu Františka Skoriny (J. A. Šljapkin sděluje, že se mu podařilo v archivě Padovské university najíti zápis, dle něhož Fr. Skorina, Rusín z Polocka, syn někdy Lukářův, povýšen byl *v Padově* dne 5. listopadu 1512 na doktora lékařství). Dvě slova v příčině „Pčely" (V. A. Semenov). Kritika a bibliografie. Úvahy o dřevním zeměpise severního pobřeží Černého moře a Krymu (V. V. Latyšev). K Euripidovu Hippolytu (S. N. Ždanov). K otázce o kontaminaci v komédii Miles gloriosus (N. A. Gelvich). K Maenandru (V. E.). Lexicon sabbaiticum (A. Papadulos-Kerameus otiskuje objevený jím slovník řecký, obsahující mimo jiné i *zlomky z některých starých básníkův*). Dějiny fysiky (N. A. Ljubimov).

Básně. Napsal Lad. **Arietto.** V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. 16°. 77. Cena 50 kr. — Pěkné, věčšinou erotické básně, z nichž Sen tkalce Tadyáše vyniká roztomilým humorem. Místo: víly kráčí (str. 5), davy vznáší (37) má býti: kráčejí, vznášejí. Úprava knihy je velmi elegantní.

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Svazek 285. a 286.: Bartoníček na výstavě. Napsal V. Špaček. Povídka o světle. Napsal Ant. Svoboda.

Bibliotéka humoristických románů českých i cizojazyčných. Nakladatel I. L. Kober v Praze. m. 4°. Cena sešitu (o 40 str.) 20 kr. Sešit 8.—12. obsahuje pokračování II. dílu pěkného a poutavého románu Krásná Miss Nevillová (str. 17.—176.) a počátek Maupassantových Novelek (str. 1.—40.).

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais*. Kreslil Jan *Vilímek*. V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Řada II. Sešit 1.—5. přináší opět krásně a výrazně provedené podobizny Jana Kollára, V. Beneše Třebízského, Fr. Palackého, D. A. z Veleslavína a Bedř. Smetany. K nim připojeny stručné životy.

Dějiny umění výtvarných. Líčí K. B. **Mádl.** V Praze 1892. Nákladem Bursíka a Kohouta. m. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 30 kr. Seš. 12.—15.: Dokončena Judaea a Malá Asie; počátek II. oddílu: Národové klasičtí: Řekové. Text provázejí opět četné illustrace úhledné.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 96. (Swift—Szening) končí VIII. svazek. Sešit 97.—99. počíná IX. svazek (Š—Tabák).

Kniha výkladův spasitelných na čtení nedělní celého roku věrného a dobrého muže a Čecha **Petra Chelčického.** K tisku upravil B. Košut. Díl I. V Praze 1892. Nákladem Družstva Českobratrského. v. 8°. 213. Cena? — Kniha tato jest otisk vydání z r. 1522 (a 1532); nakladatelstvo si získalo nemalou zásluhu o českou literaturu, že se podjalo toho díla, jehož I. část sáhá od adventu až k neděli 6. po velikonoci. Doufáme, že obecenstvo usnadní nakladatelstvu brzké vydání II. dílu.

Libuše, Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXII. Číslo 2.: Setník Halaburd od V. Vlčka. Kniha II. 163.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXVI. Seš. 3.: J. A. Komenského Labyrint světa a ráj srdce. — Vydavatelstvo nemohlo svým odběratelům dáti knihy vhodnější a prospěšnější do rukou než Komenského Labyrint. Při té příležitosti si dovolujeme upozorniti, že by velice prospěšno bylo, kdy by Matice lidu čas od času otiskovala staré — ovšem vhodné, srozumitelné a záživné — spisy české, jako Cestu V. Vratislava z Mitrovic do Cařihradu a pod.

Mladý houslista. Redakcí V. J. **Novotného.** Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Cena seš. 35 kr. Předplatné na půl roku (5 seš.) zl. 1·60, na celý rok (10 seš.) zl. 3. Ročník II. Sešit 7.: Mazurek (L. Lošťák). Gavotta (K. Weiss). Píseň (K. Tichý). Josef Tartini.

Mladý živnostník. Příruční kniha dorostu českého průmyslnictva. Napsal Václ. **Štech.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. 244. Cena váz. 1 zl. — Pěkné rady a pokyny obsahující kniha tato vznikla z potřeby školní jako doplněk učby na pokračovacích školách průmyslových. Úprava i vazba velmi vkusna.

Moravský lid. Fr. **Bartoše** sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892. Nákladem Em. Šolce. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. — Sešit 2.: Ostatní části roku. Prostonárodní kalendář.

Naše knihovna. V Praze. Nakl. Bursík a Kohout. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. Řada I. Sešit 3.—6. ukončuje B. Kaminského Črty humori-

stické i satirické. Seš. 7.—9.: Julia Zeyera povídky: Stratonika. Feniciin hřích. Sníh ve Florencii. Gdoule str. 1.—160.

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře.** V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 3. až 4.: *ἀνειπεῖν—αὐλή.*

Obrana sbírky „Klassikové řečtí a římští v rouše českém" proti prof. Dr. J. Královi. Obrázek z našich literárních poměrů. Podává Tim. **Hrubý.** V Praze 1892. Nakl. Höfer a Klouček. 8°. 40. Cena 30 kr. — Smutné to poměry v literární obci naší — tím smutnější, čím ona užší —, když musí docházeti k podobným obranám! Obrana jest psána ostře, ale přesvědčivě.

Ochotnické divadlo. V Praze 1892. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 73.: Praha je Praha. Žert o 4 jednáních. Dle O. Blumenthala a J. Kadelburga volně vzdělal Jan Kühnl. 104.

Ottova Laciná knihovna národní. Serie XV. Sešit 13.—17.: *Sychrova éra.* Román z maloměstského života od Jos. *Laichtnera* (str. 137—345. Část III., str. 1—120).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 109. obsahuje další výpis Čech, a sice: podnebí okresu Krušnohorského, Sudetského, Polabského, Šumavského, Vltavského, okresu Berounky, česko-moravské vysočiny; květena; zvířena; obyvatelstvo: stav a složení jeho; obyvatelstvo dle příslušnosti; měna obyvatelstva; obydlí; morální statistika; zdravotnictví; národnosť; zemědělství.

Po svatbě. Novella Boženy **Vikové Kunětické.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. 95. Cena 50 kr.

Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě Bělohorské. Dle pramenů původních sepsal Tom. **Bílek.** V Praze 1892. Nakl. F. Bačkovský. 8°. Cena sešitu o 48 str. 40 kr. Toto dílo proslulého spisovatele Dějin konfiskací vyjde v 5—6 sešitech.

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění v Praze. v. 8°. *Třída III.* Ročník I. Číslo 3.: Počátky humanismu v Čechách. Vypsal Jos. Truhlář. 1892. 51. Cena?

Sbírka nových a časových kupletů, dvojzpěvů a solových výstupů. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 8°. Cena sešitu 10 kr. — Sešit 1.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 46.—47. ukončuje román Kněžnin předčítatel. Sešit 48.: Povídky pátera Cyrina od Pavla Albieria: O zapadlém křížj. Kostlivec.

Sborník světové poésie. Vydává IV. třída České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Ročník I. Číslo VI.: L. Ariostův Zuřivý Roland, př. Jaroslav Vrchlický. Zpěv VII.—XI. 161. Cena 1 zl. — Tímto svazkem ukončen jest I. ročník; pro druhý ročník už připraveno 7 svazkův vynikajících děl cizích básníkův. Sbírka tato rychle pokračuje a seznamuje náš národ s plody, které už dávno měly býti přeloženy v jazyk český.

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 9.—10.: Jarní mody. Přírodopisné pozorování měšťákovo. Co jedli naši praotcové. Letní šplech r. Důležitá otázka. Klep vodnatý. Na kom vina. — Tím jest ukončen I. díl duchaplných článkův Nerudových, jehož podobizna z mladých let k dílu tomu připojena.

Statistisches Verzeichnis aller für den Unterricht an den österr. Gymnasien, Realschulen, Lyceen, Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungsanstalten und Lehrer-Seminarien mit deutscher Unterrichtssprache bestellten Personen. Zusammengestellt von Joh. **Neubauer.** II. Jahrgang. Prag 1892. Vlastním nákladem. 16°. II. 103. — Hned při I. ročníce jsme se vyslovili o praktičnosti tohoto seznamu; výrok tento jest nám nyní opakovati, při čem litovati jest, že spis. nepojal v seznam i učitelstvo středních škol neněmeckých, čím by seznam nabyl úplnosti.

Stručný slovník paedagogický. Redaktoři Jos. **Klika** a Jos. **Sokol.** V Praze 1892. Nákladem Odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 15.: Humanita—Chlapectví s několika vyobrazeními.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 11.—12.: Črty Jos. bar. Krušiny ze Švamberka.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Dílo IV. Sešit 9.—11. ukončuje velepoutavý román S. Hellerův. Cena celého díla 2 zl. 20 kr. — Dílo V.: Fantastické povídky Karla Švandy ze Semčic. Illustroval Artuš Scheiner. Sešit 3.—5.: Adrienna. Fantom. Růžena (str. 65—160).

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Řada IV.: *Okeánem na kře ledové* od J. *Verna*, př. J. Pšenička. Sešit 11. ukončuje zajímavou povídku Vernovu; k lepšímu znázornění přidána úhledná mapka cest. — Řada V.: Malý lord. Napsala Františka Hodgsonová-Burnettová; přel. Eliška Krásnohorská. S illustracemi od V. Černého. Sešit 1.—5. (str. 1.—160.). Velmi vkusně vypravený a plynně psaný román tento z dětského života lze co nejlépe doporoučeti žákovským knihovnám. Celkem bude asi 6 sešitův.

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1892. m. 8°. Svazek 12.: Fortuna Alex. L. Kiellanda, př. H. Kosterka. 228. Cena 80 kr.

Zábavná věda. Sto silozpytných pokusův k zábavě a poučení mládeže a dospělých. Dle Arth. Gooda upravil B. Bauše. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. Cena seš. (o 32 str.) 20 kr. Sešit 4.—6. obsahuje opět řadu pěkných pokusů fysikálních pro mládež školní.

Z českých mlýnů. Humoresky K. **Tůmy.** Nakl. Jos. R. Vilímek. V Praze 1892. 2. vyd. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 3.—7. (str. 65. až 224.).

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček. 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 16.: Hospodářství, vinařství, zahradnictví (str. 353—376 s velikým obrazem).

Zkáza (la débâcle). Román od Em. **Zoly,** př. B. Frida. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 12 kr. Sešit 3.—9. (str. 65 až 288).

Žertovné divadelní hry. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 8°. Cena sešitu 20 kr. — Sešit 43.—45.: Pletichy. Žert o 1 jednání. Dle starší látky zpracoval E. Z. 27. Sluha pánem. Fraška o 1 jednání. Napsal Jan Strasser. 20. Dračice. Fraška o 1 jednání. Dle J. L. W. vzdělal E. Z. 18.

Život Jana Amosa Komenského. Sepsal Fr. J. **Zoubek.** 2. rozmnožené vydání. Nakl. J. Otto. V Praze 1892. v. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 2. (str. 49.—96.): Komenský v Lešně.

Dramatická literatura.

Pietro Aretino. Komedie o 4 jednáních. Napsal Jaroslav **Vrchlický.** — Básník oděl nesympatického prospěcháře Aretina rouchem poésie protkaným stkvělou dikcí, jaká básníku našemu jest vlastní. Mnohá scéna jest úchvatná. Obsazení: Pietro p. Šmaha, Serena p. Šamberk, Tizian p. Šimanovský, Tintoretto p. Slukov, Franco p. Bittner, Arovello p. Řada, Mac Horn p. Seifert, Veniero p. Vojan, Angela Serena pí. Danzrová, Adria sl. Kubšová.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Velmi důležité nařízení vydala moravská c. k. školní rada zemská v ten rozum, by se na příště **ve výročních zprávách středních škol** zevrubně udávalo, **zda a kterak jednotliví členové sborův** professorských v tom roce byli **literárně činni.** Nařízení to zasluhuje následování ve všech zemích, ano zajisté v nemalé míře podněcovati bude vědecko-didaktické snahy učitelstva a bude tudíž školstvu našemu značně prospěšno.

* * *

Budiž o to postaráno, aby **examinatoři obou jazyků klassických (při maturitě)** po hotovu měli a předsedovi zkušební komisse předložiti mohli:

a) seznam vhodných ve škole nečtených míst ze spisovatelů, z něhož by každému zkoušenci jedno a dle potřeby i druhé místo ku překládání ustanoveno býti mohlo, a

b) výkaz o soukromé četbě těch abiturientů, o nichž učitel v průběhu vyučování se přesvědčil, že vyhověli požadavku oddílu 3. vys. minist. vynesení ze dne 30. září 1891, č. 1786 [1]) s označením vždy aspoň dvou míst, z nichž by se mohlo zkoušenci, jenž by, dosti učiniv zákonitým požadavkům, známku si zlepšiti přál, některé dodatkem ku překládání ustanoviti. (Šrz. 5/5. 1892, č. 11.551.)

Rozmanitosti.

— **Přednášky ze slavistiky v letním pololetí r. 1892.** Na universitě *Lvovské*: R. *Pilat*: Dějiny literatury polské od středu X. do konce XV. století. Nauka o tvarech polského jazyka. A. *Kalina*: Dějiny jazyka polského. O. *Ogonovskij*: Nejnovější doba dějin rusínské literatury. Nauka o hláskách v jazyce staroslověnském a rusínském. Četba a kriticko-aesthetické výklady vybraných povídek Marka Vovčka. — Na universitě *Záhřebské:* A. *Pavić*: Dějiny charvátské literatury. Přízvuk a metrika charvátská. Syntaktická cvičení. T. *Maretić*: Četba a výklad kroniky Nestorovy. Četba litevských povídek z čítanky Schleichrovy. Cvičení v staroslověnské mluvnici a etymologii. Fr. *Celestin*: M. Lermontova život a díla, s četbou vybraných básní jeho. O ruském přízvuku. — Na universitě *Kievské*: *Florinskij*: Praktická cvičení v oboru slovan. nářečí. *Dějiny české literatury.* Encyklopaedie slovanovědy. *Vladimirov:* Dějiny ruské literatury. Dějiny ruského jazyka. *Knauer*: Úvod v srovnávací jazykovědu.

— **Konkursy na uprázdněná místa.** Zatímního učitele klass. filologie (s filosof. propaed.) v Kolíně; skut. učitele klass. filologie v Něm. Brodě; skut. učitele mathem. a fysiky na střední škole Malostranské v Praze; skut. učitele hudby na paedag. Královéhradeckém; skut. učitele (odboru?) na paedag. Plzeňském; ředitele v Jindř. Hradci a ve Slaném, v Plzni na paedagogii.

— **Zkoušení kandidáti učitelství**, kteří odbyvše předepsaný rok zkušebné praxe, čekají na místa supplentská na státních středních školách neb ústave učitelských a chtějí být zapsáni v seznam dotyčných čekatelů pro školní r 1892—93, podejte žádosti v té příčině v době od 1. do 20. července zems školní radě. — Stejným způsobem nechť přihlásí se supplenti (pomocní učitel a případně též assistenti na stát. středních školách v jiných korunních zemí a komunalních středních školách, chtějí-li dosíci místa na ústavech státních.

[1]) t. j. že soukromě přečetli tolik, co odpovídá ročnímu pensu.

K žádostem, v nichž musí být náležitě vyznačeno, pro který odbor a na jakém ústavu s kterou řečí vyučovací chce býti kandidát zaznamenán, přiloží se list křestní, vysvědčení maturitní, vysvědčení o spůsobilosti učitelské, o zkušebném roce a příp. i průkazy o dosavadním zaměstnání a službě vojenské. — Uplynul-li od dokončení praxe více než rok a kandidát nebyl v místě na některém veřejném ústavě, nutno, aby vykázal se řádně též o této době. — Supplenti a zkoušení assistenti na stát. středních školách a učitelských ústavech, vykonavší řádně rok zkušebný, zapsáni budou ve zmíněnou listinu úřadně.

— **Klausurní a ústní zkoušky kandidátů učitelství na gymnasiích a školách realných v letní lhůtě 1892.** Z ředitelstva c. k. české zkušební kommisse pro učitelství na gymnasiích a školách realných v Praze se nám oznamuje, že z důležitých příčin nutno přeložiti zkoušky ty z května **na červen**, a to konati se budou klausurní zkoušky v pondělí 13. a ve středu 15. června; ústní zkoušky pak započnou v pátek 17. června. Přihlášky k nim mají býti podány incl. do 4. června.

Počet obývatelstva a příbytků v království Českém.

(Pokračování.)

53. Písek	obýv.	75.464	(r. 1880	77.592),	domácn.	16.432,	domů	9.976
Mirovice	„	19.975	„	(21.430),	„	4.226,	„	2.819
Písek	„	33.215	„	(33.184),	„	7.206,	„	4.066
Vodňany	„	22.274	„	(22.978),	„	5.000,	„	3.091

Od r. 1880 ubylo zde 2128 (2·8%) obývatelů a sice v okresu Mirovickém 1455 (6·8%) ubylo, v Píseckém 31 (0·1%) přibylo a ve Vodňanském 704 (3·1%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů měla města:

Písek	obýv.	10.950	(r. 1880	10.596),	domácn.	2.609,	domů	791
(Vojska bylo zde 509 mužů.)								
Protivín	obýv.	2.468	„	(2.586),	„	624,	„	208
Vodňany	„	4.299	„	(4.426),	„	1.117,	„	593
54. Planá	„	35.685	„	(36.859),	„	7.807,	„	5.368
Kinžvart	„	16.268	„	(16.935),	„	3.522,	„	2.356
Planá	„	19.417	„	(19.924),	„	4.285,	„	3.012

Od r. 1880 ubylo zde 1174 (3·2%) obývatelův a to v okresu Kinžvartském 667 (3·9%) a Planském 507 (2·5%).

Nad 2000 obývatelů měla zde města:

Kinžvart	obýv.	2.124	(r. 1880	2.112),	domácn.	394,	domů	254
Planá	„	3.311	„	(3.591),	„	852,	„	452
55. Plzeň	„	138.753	„	(123.227),	„	28.959,	„	12.915
Blovice	„	20.755	„	(22.104),	„	4.593,	„	3.107
Plzeň	„	81.524	„	(63.703),	„	16.540,	„	5.694
Rokycany	„	36.474	„	(37.420),	„	7.420,	„	4.114

Od r. 1880 přibylo zde celkem 15.526 (12·6%) obývatelův, a sice v okresu Blovickém 1.349 (6·1%) ubylo, v Plzeňském 17.821 (27·9%) přibylo a v Rokycanském 946 (5·2%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů měla město a osady:

Lítice	obýv.	2.114	(r. 1880	1.694),	domácn.	463,	domů	154
Plzeň	„	50.150	„	(38.883),	„	10.156,	„	2.103
(Vojska zde bylo 1758 mužů.)								
Mirošov	obýv.	2.322	„	(2.247),	„	508,	„	232
Radnice	„	2.739	„	(3.021),	„	701,	„	330
Rokycany	„	5.010	„	(4.927),	„	1.193,	„	421

(Vojska zde bylo 273 mužů.)								
Stupno Horní	obýv.	2.753	„	(2.695),	„	588,	„	230
56. Podbořany	„	41.734	„	(42.155),	„	9.599,	„	6.413
Jesenice	„	14.895	„	(15.343),	„	3.382,	„	2.411
Podbořany	„	26.839	„	(26.812),	„	6.117,	„	4.002

Od r. 1880 ubylo zde 421 (1·0%) obyvatelův, a sice v okresu Jesenickém 448 (2·9%) ubylo a v Podbořanském 27 (0·1%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů čítají města:

Krýry	obýv.	2.121	(r. 1880	1.926),	domácn.	490,	domů	317
Podbořany	„	2.533	„	(2.349),	„	580,	„	271
57. Poděbrady	„	74.816	„	(71.068),	„	16.770,	„	10.173
Městec Králové	„	20.344	„	(20.273),	„	4.608,	„	3.057
Nymburk	„	27 941	„	(25.935),	„	6.307,	„	3.498
Poděbrady	„	26.531	„	(24.860),	„	5.855,	„	3.618

Od roku 1880 přibylo zde 3748 (5·3%) obyvatelů, a to v okresu Královéměsteckém 71 (0·7%), v Nymburském 2006 (7·7%) a v Poděbradském 1671 (6·7%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Městec Králové	obýv.	2.475	(r. 1880	2 459),	domácn.	589,	domů	334
Nymburk	„	6.659	„	(5.454),	„	1.465,	„	465
(Vojska zde bylo 155 mužů.)								
Pečky	obýv.	2.684	„	(1.883),	„	628,	„	264
Poděbrady	„	4.819	„	(4.548),	„	1.166,	„	493
Sadská	„	3.125	„	(3.244),	„	729,	„	152
58. Polička	„	32.957	„	(32.931),	„	7.142,	„	4.989

Od roku 1880 přibylo zde 26 (0·1%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů mají zde města a osady:

Bystré	obýv.	2.072	(r. 1880	2.088),	domácn.	498,	domů	283
Polička	„	4.550	„	(4.632),	„	1.038,	„	654
Jedlová	„	2.185	„	(2.189),	„	489,	„	324
59. Prachatice	„	73.164	„	(75.046),	„	15.768,	„	9.728
Netolice	„	15.062	„	(17.379),	„	3.381,	„	2.550
Prachatice	„	22.187	„	(23.644),	„	4.971,	„	3 169
Volary	„	7.594	„	(7.590),	„	1.558,	„	857
Vimberk	„	28.321	„	(26.433),	„	5.858,	„	3.152

Od roku 1880 ubylo zde celkem 1882 (2·5%) obyvatelů, a sice v okresu Netolickém ubylo 2317 (13·3%), v Prachatickém 1457 (6·2%), ve Volarském přibylo 4 (0·1%) a ve Vimberském přibylo 1888 (7·1%).

Nad 2000 obyvatelů mají města a obce:

Netolice	obýv.	2.805	(r. 1880	2.964),	domácn.	721,	domů	402
Prachatice	„	4.115	„	(4.359),	„	876,	„	385
(Vojska zde bylo 362 mužů.)								
Březí Vlachovo	obýv.	22.187	„	(23.644),	„	4.971,	„	3.169
Volary	„	3.220	„	(3.114),	„	701,	„	346
Vltavice Hořejší	„	2.873	„	(2.797),	„	549,	„	297
Vimberk	„	4.282	„	(3.881),	„	927,	„	292
Zdíkov Velký	„	2.368	„	(2.341),	„	543,	„	247
60. Přeštice	„	42.281	„	(43.737),	„	9.134,	„	6.338
Nepomuk	„	16.977	„	(18.099),	„	3.621,	„	2 497
Přeštice	„	25.304	„	(25.638),	„	5.513,	„	3.841

Od roku 1880 ubylo zde celkem 1456 (3·3%) obyvatelů, a sice v okresu Nepomuckém 1.122 (6·2%) a Přeštickém 334 (1·3%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Nepomuk	obyv.	2.213	(r. 1880	2.486),	domácn.	574,	domů	278
Přeštice	„	3.052	„	(3.066),	„	683,	„	386

61. **Příbram**	„	68.751	„	(63.007),	„	13.790,	„	7.763
Dobříš	„	22.561	„	(21.985),	„	4.508,	„	3.175
Příbram	„	46.190	„	(41.022),	„	9.282,	„	4 588

Od roku 1880 přibylo zde celkem 5744 (9·1%) obyvatelů, a sice v okresu Dobříšském 576 (2·6%) a v Příbramském 5168 (12·6%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Dobříš	obyv.	3.800	(r. 1880	3.542),	domácn.	837,	domů	414
Hory Březové	„	5.124	„	(3.710),	„	1.663,	„	371
Příbram	„	13.417	„	(11.171),	„	2.715,	„	856

62. **Rakovník**	„	46.943	„	(46.769),	„	10.214,	„	6 384
Křivoklát	„	18.798	„	(19.142),	„	4.099,	„	2.472
Rakovník	„	28.145	„	(28.627),	„	6.115,	„	3.912

Od r. 1880 ubylo zde celkem 826 (1·7%) obyvatelů, a sice v okresu Křivoklátském 344 (1·8%) a v Rakovnickém 482 (1·7%).

Nad 2000 obyvatelů má:

Rakovník	obyv.	5.626	(r. 1880	5.245),	domácn.	1.251,	domů	501

63. **Roudnice**	„	45.193	„	(43.076),	„	10.161,	„	7.184
Libochovice	„	18.538	„	(18.194),	„	4.122,	„	319
Roudnice	„	26.655	„	(24.882),	„	6.039,	„	3.994

Od roku 1880 přibylo zde 2117 (4·9%) obyvatelů, a sice na Libochovicku 344 (1·9%) a na Roudnicku 1773 (7·1%).

Nad 2000 obyvatelů mají:

Libochovice	obyv.	2.125	(r. 1880	2.051),	domácn.	520,	domů	312
Roudnice	„	6.614	„	(5.942),	„	1.625,	„	682

64. **Rumburk**	„	63.282	„	(60.068),	„	8.670,	„	3.649
Rumburk	„	28.497	„	(28.318),	„	7.437,	„	8.314
Warnsdorf	„	34.785	„	(31.750),	„	8.670,	„	3.649

Od roku 1880 přibylo zde 3214 (5·4%) obyvatelů, a sice v okresu Rumburském 179 (0·6%) a Warnsdorfském 3035 (9·6%).

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Ehrenberg Dolní	obyv.	2.182	(r. 1880	2 280),	domácn.	556,	domů	290
Hennersdorf Horní	„	2.241	„	(2.059),	„	578,	„	251
Rumburk	„	10.158	„	(10.142),	„	2.608,	„	919
Schönborn	„	2.383	„	(2.442),	„	621,	„	328
Lípa Krásná	„	6.825	„	(6.597),	„	1.877,	„	829
Jiřetín	„	2.525	„	(2.509),	„	701,	„	243
Grund Dolní	„	3.259	„	(3.178),	„	859,	„	409
Grund Horní	„	2.025	„	(2.082),	„	563,	„	307
Chřibská	„	2.462	„	(1.627),	„	616,	„	324
Warnsdorf	„	18.473	„	(15.162),	„	4.270,	„	1.431

65. **Rychnov**	„	50.240	„	(49.116),	„	11.659,	„	7.544
Kostelec n. O.	„	29.058	„	(28.426),	„	6.816,	„	4.318
Rychnov n. K.	„	21.182	„	(20.690),	„	4.843,	„	3.226

Od roku 1880 přibylo zde 1124 (2·3%) obyvatelů, a sice na Kostelecku 632 (2·2%) a na Rychnovsku 492 (2·4%).

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Kostelec n. O.	obýv.	4.426	(r. 1880	3.819),	domácn.	945,	domů	442
Rychnov	„	4.645	„	(4.702),	„	1.049,	„	591
Vamberk	„	2.783	„	(2.700),	„	.981,	„	396
66. Sedlčany	„	59.484	„	(61.691),	„	12.392,	„	8.257
Sedlec	„	13.786	„	(14.828),	„	2.802,	„	2.029
Sedlčany	„	26.276	„	(26.906),	„	5.722,	„	3.722
Votice	„	16.422	„	(19.957),	„	3.868,	„	2.506

Od r. 1880 ubylo zde 2207 (3·6%) obyvatelů, a sice v okresu Sedleckém 1042 (7·0%), v Sedlčanském 630 (1·3%) a ve Votickém 535 (2·7%).

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Hora Kosova	obýv.	2.693	(r. 1880	2.700),	domácn.	527,	domů	321
Dublovice	„	2.309	„	(2.229),	„	688,	„	336
Nedrahovice	„	2.202	„	(2.248),	„	459,	„	288
Sedlčany	„	2.692	„	(2.539),	„	631,	„	330
Jankov	„	2.274	„	(2.237),	„	394,	„	256
Smilkov	„	2.624	„	(2.753),	„	480,	„	334
Votice	„	2.145	„	(2.332),	„	546,	„	261
67. Semily	„	56.616	„	(54.766),	„	14.017,	„	8.067
Brod Železný	„	21.646	„	(20.999),	„	5.646,	„	2.836
Lomnice	„	17.543	„	(17.624),	„	4.243,	„	2.786
Semily	„	17.427	„	(16.143),	„	4.128,	„	2.445

Od r. 1880 přibylo zde celkem 1850 (3·4%) obyvatelů a sice, v okresu Brodském 647 (3·1%) přibylo, v Lomnickém 81 (0·5%) ubylo a v Semilském 1284 (7·9%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů mají města:

Brod Železný	obýv.	3.028	(r. 1880	2.698),	domácn.	729,	domů	322
Hamr Hořejší	„	2.949	„	(2.913),	„	845,	„	276
Lomnice	„	3.507	„	(3.637),	„	917,	„	450
Semily	„	3.056	„	(2.688),	„	741,	„	440
68. Slané	„	93.003	„	(85.892),	„	20.637,	„	11.441
Strašecí Nové	„	19.702	„	(20.003),	„	4.381,	„	2.966
Slané	„	46.768	„	(39.831),	„	10.283,	„	5.074
Velvary	„	26.533	„	(26.058),	„	5.973,	„	3.401

Od r. 1880 přibylo zde 7111 (8·3%) obyvatelstva, a sice v okresu Strašeckém 301 (1·5%) ubylo, v Slanském 6937 (17·4%) přibylo a ve Velvarském 475 (1·8%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů mají města a osady:

Strašecí Nové	obýv.	2.953	(r. 1880	2.998),	domácn.	737,	domů	483
Brandýsek	„	2.971	„	(2.546),	„	629,	„	211
Libušín	„	2.339	„	(1.174),	„	493,	„	173
Motyčín	„	2.249	„	(1.436),	„	495,	„	218
Slané	„	9.086	„	(8.070),	„	2.089,	„	[illegible]05
Kralupy	„	3.231	„	(2.968),	„	722,	„	[illegible]47
Velvary	„	2.300	„	(2.258),	„	585,	„	[illegible]71
69. Smíchov	„	168.345	„	(136.697),	„	35.605,	„	13 [illegible]80
Kladno	„	33.595	„	(26.241),	„	7.068,	„	2 [illegible]13
Zbraslav	„	24.708	„	(22.775),	„	5.386,	„	3 [illegible]99
Smíchov	„	84.219	„	(62.975),	„	18.040,	„	[illegible]51
Unhošť	„	25.823	„	(22.706),	„	5.111,	„	[illegible]17

Od roku 1880 přibylo zde 31.648 (23·2%) obyvatelstva a sice v okresu [illegible]

denském 7354 (28·0%), Zbraslavském 1933 (8·5%), Smíchovském 19.244 (29·6%) a Unhošťském 3117 (13·8%).

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Buštěhrad	obýv.	3.267	(r. 1880	2.959),	domácn.	917,	domů	262
Duby	„	4.054	„	(2.899),	„	845,	„	266
Kladno	„	17.215	„	(14.085),	„	3.592,	„	1.359
Kročihlavy	„	5.425	„	(3.418),	„	1.132,	„	383
Břevnov	„	5.250	„	(3.912),	„	1 206,	„	250
Dejvice	„	4.394	„	(2.622),	„	961,	„	236
Hlubočepy	„	3.142	„	(2.299),	„	649,	„	161
Košíře	„	5.136	„	(2.840),	„	1.146,	„	157
Smíchov	„	32.693	„	(24.984),	„	7.013,	„	705
Střešovice	„	2.550	„	(2.262),	„	607,	„	125

(Vojska bylo zde 86 mužů.)

Unhošť	obýv.	2.802	„	(2.372),	„	599,	„	308

70. Strakonice	„	74.118	„	(78.382),	„	15.074,	„	10.494
Horažďovice	„	21.260	„	(22 252),	„	4.263,	„	3.088
Strakonice	„	29.411	„	(31.152),	„	5.953,	„	3.972
Volyně	„	23.447	„	(24.978),	„	4.858,	„	3.434

Od roku 1880 ubylo zde 4264 (5·4%) obývatelů a sice v okresu Horažďovickém 992 (4·5%), Strakonickém 1741 (5·6%) a ve Volyňském 1531 (6·1%).

Nad 2000 obývatelů mají města:

Horažďovice	obýv.	3.332	(r. 1880	3.173),	domácn.	739,	domů	297
Strakonice	„	5.419	„	(5.835),	„	1.326,	„	336
Strakonice Nové	„	2.036	„	(2.064),	„	451,	„	160
Volyně	„	2.823	„	(2.742),	„	748,	„	254

71. Stříbro	obýv.	64.565	(r. 1880	59.829),	domácn.	13.728,	domů	8.185
Stříbro	„	24 528	„	(24.713),	„	5.455,	„	3.622
Stody	„	28.256	„	(23.401),	„	5.652,	„	2.792
Touškov	„	11.781	„	(11.715),	„	2 621,	„	1.771

Od roku 1880 přibylo zde 4736 (7·9%) obývatelů, a sice v okresu Stříbrském 185 (0·8%) ubylo, ve Stodském 4855 (20·7%) přibylo a v Touškovském 66 (0·6%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Stříbro	obýv.	3.978	(r. 1880	4.179),	domácn.	909,	domů	486
Vlkýš	„	2.283	„	(2.682),	„	480,	„	170
Dobřany	„	4.991	„	(2.954),	„	778,	„	400

(Vojska zde bylo 440 mužů.)

Nýřany	obýv.	5.159	(r. 1880	4.258),	domácn.	993,	domů	321
Stody	„	2.400	„	(2.068),	„	544,	„	276

(Vojska zde bylo 147 mužů.)

72. Sušice	obýv.	58.667	(r. 1880	57.707),	domácn.	11.246,	domů	6.673
Hory Kašperské	„	16.869	„	(16.242),	„	3.259,	„	1.891
Hartmanice	„	15.281	„	(15.139),	„	2 728,	„	1.478
Sušice	„	16.517	„	(26.326),	„	5.259,	„	3.304

Od r. 1880 přibylo zde 960 (1·7%) obývatelů, a sice v Kašperohorském 627 (3·9%), v Hartmanickém 142 (0·9%) a Sušickém 191 (0·7%).

Nad 2000 obývatelů mají:

Hory Kašperské	obýv.	2.446	(r. 1880	2.340),	domácn.	501,	domů	215
Stachov	„	3.016	„	(2.811),	„	593,	„	264
Eisenstein	„	2.696	„	(2.620),	„	501,	„	194

Stodůlky	obýv.	4.211	(r. 1880	3.527),	domácn.	652,	domů	280
Sušice	„	6.478	„	(6.047),	„	1.438,	„	539
73. Šluknov	„	49.641	„	(48.554),	„	13.254,	„	6.742
Hanšpach	„	23.022	„	(22.271),	„	5.955,	„	3.220
Šluknov	„	26.619	„	(26.283),	„	7.299,	„	3.522

Od roku 1880 přibylo zde 1087 (2·2%) obyvatelů, a sice v okresu Hašnpachském 751 (3·4) a Šluknovském 336 (1·3%).

Nad 2000 obyvatelů mají:

Hanšpach	obýv.	2.907	(r. 1880	2.830),	domácn.	732,	domů	374
Mikulášovice	„	6.705	„	(6.449),	„	1.628,	„	824
Šenov	„	4.120	„	(3.978),	„	1.232,	„	583
Ehrenberg St.	„	5.017	„	(5.231),	„	1.232,	„	678
Georgswalde St.	„	8.734	„	(8.281),	„	2.357,	„	947
Königswalde	„	2.457	„	(2.505),	„	594,	„	396
Šluknov	„	4.887	„	(4.623),	„	1.494,	„	587
74. Tábor	„	78.606	„	(80.847),	„	15.898,	„	10.314
Vožice Mladá	„	19.251	„	(20.711),	„	3.752,	„	2.888
Soběslav	„	18.482	„	(19.407),	„	3.907,	„	2.660
Tábor	„	40.873	„	(40.729),	„	8.239,	„	4.766

Od r. 1880 ubylo zde 2241 (2·8%) obyvatelů, a sice v okresu Vožickém 1460 (7·0%) ubylo, v Soběslavském 923 (4·8%) ubylo a v Táborském 144 (0·3%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů mají města a obce:

Soběslav	obýv.	3.840	(r. 1880	3.954),	domácn.	930,	domů	415
Chotoviny	„	2.334	„	(2.273),	„	424,	„	310
Tábor	„	8.451	„	(7.413),	„	1 918,	„	591
75. Tachov	„	41.277	„	(42.372),	„	9.306,	„	6.379
Tachov	„	22.020	„	(23 358),	„	5.027,	„	3.451
Přimda	„	18.257	„	(19.014),	„	4.279,	„	2.928

Od roku 1880 ubylo zde 1095 (2·6%) obyvatelů.

Nad 2000 obyvatelů má

Tachov	obýv.	4.525	(r. 1880	4.431),	domácn.	1.029,	domů	594
76. Teplá	„	36.356	„	(32.898),	„	7.934,	„	5.184
Lázně Mar.	„	11.557	„	(10.529),	„	2.532,	„	1.369
Teplá	„	10.300	„	(10.480),	„	2.225,	„	1.467
Bezdružice	„	14.499	„	(14.304),	„	3.174,	„	2.348

Od r. 1880 přibylo zde 3458 (10·5%) obyvatelů, a sice v okresu Mariansko-lázeňském přibylo 1028 (9·8%), v Teplském 180 (1·7%) ubylo a v Bezdružickém 195 (1.4%) přibylo.

Nad 2000 obyvatelů mají města a obce:

Ousevice	obýv.	2.644	(r. 1880	1.905),	domácn.	543,	domů	229
Lázně Marianské	„	2.111	„	(2.009),	„	466,	„	191
Sangesberg	„	2.161	„	(2.415),	„	534,	„	[illegible]90
Teplá	„	2.662	„	(2.733),	„	635,	„	[illegible]37
77. Teplice	„	123.499	„	(96.752),	„	29 206,	„	12.[illegible]14
Bílina	„	24.867	„	(22.733),	„	5.842,	„	3[illegible]49
Duchcov	„	35.823	„	(25·163),	„	7.946,	„	3[illegible]51
Teplice	„	62.809	„	(48.856),	„	15.418,	„	5[illegible]4

Od roku 1880 přibylo zde 26.747 (27·6%) obyvatelů, a sice v okresu [illegible]linském 2134 (9·4%), v Duchcovském 10.660 (42·4%) a v Teplickém 13[illegible] (28·6%).

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Bílina	obýv. 6.493	(r. 1880 5·604),	domácn. 1.616	domů 683
Světec	„ 3.759	„ (2.753),	„ 817	„ 339
Duchcov	„ 10.105	„ (7.363),	„ 2.225	„ 563
Jeníkov	„ 3.842	„ (2.726),	„ 860	„ 390
Hroby	„ 2.251	„ (1.660),	„ 544	„ 172
Ledvice	„ 3.639	„ (2.054),	„ 779	„ 234
Osek	„ 8.553	„ (5.528),	„ 1.872	„ 749
Dubí	„ 2.804	„ (1.746),	„ 650	„ 230
Krupka	„ 3.298	„ (2.904),	„ 794	„ 570
Kosteny	„ 2.483	„ (1.743),	„ 549	„ 200
Šanov	„ 2.737	„ (1.909),	„ 736	„ 187
Řetenice	„ 2.800	„ (1.836),	„ 610	„ 214
Teplice	„ 17.396	„ (14.841),	„ 4.107	„ 913
Mstišov	„ 2.229	„ (1.384),	„ 477	„ 132
Trnovany	„ 5.653	„ (2.863),	„ 1.384	„ 341
Novosedlice	„ 4.096	„ (2.414),	„ 995	„ 335
Bystřany	„ 3.142	„ (2.680),	„ 752	„ 233
Zuckmantel	„ 2.544	„ (1.779),	„ 546	„ 146
78. Trutnov	„ 76.939	„ (73.368),	„ 16.200	„ 9.265
Úpice	„ 12.941	„ (11.667),	„ 2.808	„ 1.697
Maršov	„ 10.656	„ (11.138),	„ 2.393	„ 1.681
Žacléř	„ 9.384	„ (9.610),	„ 2.061	„ 1.140
Trutno	„ 43.958	„ (40.953),	„ 8.938	„ 4.747

Od r. 1880 přibylo zde 3571 (4·9%) obývatelů, a sice v Úpickém 1274 (10·9%) přibylo, v Maršovském 482 (4·3%) ubylo, v Žacléřském 226 (2·4%) ubylo a v Trutnovském 3005 (7·3%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů mají

Úpice	obýv. 3.323	(r. 1880 2.340),	domácn. 655,	domů 302
Rtýně	„ 2.695	„ (2.500),	„ 618,	„ 375
Žacléř	„ 2.266	„ (2.510),	„ 536,	„ 206
Město Staré	„ 3.965	„ (3.045),	„ 586,	„ 192
Buky Mladé	„ 4.068	„ (3.167),	„ 734,	„ 269
Poříčí	„ 2.297	„ (1.957),	„ 471,	„ 193
Trutnov	„ 13.287	„ (11.253),	„ 2.523,	„ 696
79. Třeboň	„ 46.635	„ (47.089),	„ 10.278,	„ 6.015
Lomnice	„ 9.796	„ (9.615),	„ 2.041,	„ 1.353
Veselí	„ 14.533	„ (14.924),	„ 3.443,	„ 2.142
Třeboň	„ 22.306	„ (22.550),	„ 4.794,	„ 2.520

Od r. 1880 ubylo zde 454 (1·0%) obývatelů, a sice v Lomnickém přibylo 181 (1·9%) ve Veselském 391 (2·6%) ubylo a v Třeboňském 244 (1·1%) ubylo.

80. Turnov	obýv. 47.536	(r. 1880 44.930),	domácn. 12.660,	domů 7.197
Dub Český	„ 16.179	„ (16.191),	„ 4.062,	„ 2.524
Turnov	„ 31.357	„ (28.739),	„ 8.598,	„ 4.673

Od r. 1880 přibylo zde 2606 (5·8%) obývatelů, a sice v okresu Dubském 12 (0·1%) ubylo a v Turnovském 2618 (9·1%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů mají:

Dub Český	obýv. 2.652	(r. 1880 2.619),	domácn. 692,	domů 246
Rovensko	„ 2.255	„ (2.087),	„ 569,	„ 398
Turnov	„ 5.959	„ (4.948),	„ 1.586,	„ 493

(Vojska zde bylo 582 mužů.)

81. Ústí n. Labem	obýv. 78.505	„ (62.519),	„ 18.639,	„ 8.210
Ústí	„ 52.122	„ (37.503),	„ 12.229,	„ 4.824
Chabařovice	„ 26.383	„ (25.016),	„ 6.410,	„ 3.386

Od r. 1880 přibylo zde 15.986 (25·6%) obývatelů, a sice v okresu Ústeckém 14.619 (39·0%) a Chabařovickém 1367 (5·5%).

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Ústí	obýv.	23.723	(r. 1880	16.524),	domácn.	5.558,	domů	1 385
Březno Krásné	„	3.644	„	(1.179),	„	769,	„	199
Trmice	„	3.311	„	(2.547),	„	858,	„	239
Chabařovice	„	4.652	„	(4.030),	„	1.154,	„	373
Bohnsudov	„	2.885	„	(2.446),	„	707,	„	223
Petrovice	„	2.761	„	(2.885),	„	661,	„	492
82. Týn Horšův	„	44.849	„	(45.105),	„	10.335,	„	6.462
Týn Horšův	„	18.371	„	(18.037),	„	4.348,	„	2.768
Hostouň	„	15.202	„	(15.669),	„	3.450,	„	2.145
Ronšperk	„	11.276	„	(11.399),	„	2.537,	„	1.549

Od r. 1880 ubylo zde 256 (0·6%) obývatelů, a sice v Týnském přibylo 334 (0·5%), v Hostouňském 467 (3·0%) ubylo a v Ronšperském 123 (1·1%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů má:

Týn Horšův	obýv.	2.916	(r. 1880	3.054),	domácn.	737,	domů	389

(Vojska je zde 247 mužů.)

83. Týn n. Vltavou	obýv.	17.511	„	(18.978),	„	3.833	„	2.692

Od r. 1880 ubylo zde 1467 (7·7%) obývatelů.

Nad 2000 obývatelů má:

Týn	obýv.	4.019	(r. 1880	4.417),	domácn.	1.030,	domů	539
84. Vary Karlovy	„	66.486	„	(61.236),	„	14.855,	„	6.999
Vary Karlovy	„	50.058	„	(41.925),	„	11.143,	„	4.520
Bečov	„	16.428	„	(19.311),	„	3.712,	„	2.479

Od r. 1880 přibylo zde 5250 (8·6%) obývatelů, a sice ve Varském 8133 (19·4%) přibylo a v Bečovském 2883 (14·9%) ubylo.

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Fischern	obýv.	5.237	(r. 1880	3.411),	domácn.	1.222,	207
Vary Karlovy	„	12.001	„	(10.579),	„	2.759,	917
Role Stará	„	3.346	„	(2.029),	„	735,	206
Oštrov	„	2.463	„	(2.272),	„	570,	263
Bečov	„	2.205	„	(2.240),	„	540,	320
Toužim	„	2.242	„	(2.158),	„	571,	315

(Dokončení.)

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnosť nauk.

V třídě math.-přír. přednášel dne 22. dubna prof. Dr. Fr. Vejdovský Zprávy organogenické.

Honorování vědeckých prací z jubilejního fondu král. České společnosti nauk. Král. Česká společnosť nauk usnesla se v poslední schůzi své vypsati na rok 1892 soutěž na honorování vědeckých, původně jazykem českým sepsaných prací z výnosu jubilejního fondu svého, založeného roku 1884 od jmenovaného příznivce věd a umění. O honorování takové mohou se ucházeti práce kteréhokoli odvětví vědeckého, jež v podstatě své a v hlavní věci založeny jsou na samostatném zkoumání spisovatelově a tvoří samy o sobě aspoň relativně uzavřený celek. Honorovati se mají především práce ještě tiskem neuveřejněné

a v druhé řadě teprv práce, které v prvním vydání tiskem vyšly. Práce o čestný honorář z řečeného fondu se ucházející mají býti opatřeny na titulu heslem, které mimo to napsáno má býti na obálce k zadanému spisu přiložené a zapečetěné, v níž jmeno, stav a bydliště spisovatele obsaženo jest. Spisové tištění mohou se ovšem předložiti s pouhou žádostí o udělení čestného honoráře. Kdo se o udělení toboto honoráře ucházeti chtějí, mají podati své práce do 31. prosince 1892 do 12. hod. polední v místnostech král. České společnosti nauk v Celetné ulici č. 20 (562—I.), kde se na požádání i pravidla jubilejního fondu vydají.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění.

Z Věstníku čís. 7. vyjímáme toto: Ve třídě II. se podávají referáty o předložených pracích. Ve třídě III. dán do tisku Glagolita Clozův a předloženy některé práce členův. Zvolena komise k organisaci sbírání látky dialektologické a k vydávání staročeských textův. Výkaz došlých podání. Seznam došlých tiskopisův. Referáty o jinonárodních dílech vědeckých, slovesných a uměleckých (A. Pařízek, O. Šulc, R. Novák).

* * *

II. třída (mathematicko-přírodnická) měla 29. dubna o 5. hod. odpol. schůzi, v níž předložil práce: 1. prof. Dr. K. Domalíp „Theoretické a experimentální příspěvky k nauce o strojích elektrických na proudy střídavé;“ 2. prof. Jos. Klvaňa „O eruptivných horninách tešenitových a pikritových na severovýchodní Moravě. Běžné záležitosti.

* * *

Akademia umiejętności v Krakově.

Ve zprávách za duben roku 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Biblioteka pisařów polskich, svaz. 21.: J. Górského Rada pańska, vydal V. Čermák. Joannis Geometrae carmen de S. Panteleemone (L. Sternbach). Povstání Švidrygěłły (A. Levicki). O příčinách modrého zbarvení soli kuchyňské (F. Kreutz). Příspěvek k organogenii isopod (J. Nusbaum): Hustota i teplota ledu při temperatuře 0° (J. Zakřevski). O potentialech thermodynamických (V. Natanson).

Historický spolek v Praze.

V minulé schůzi přednášel Dr. K. Chytil *o českých illuminatorech XV. století*. Přednáška jeho měla po stránce vědecké úspěch velice zajímavý. Tak mnohá památka českého umění byla nám upírána a vykládána za dílo cizí, a bylo nesnadno zkalené zraky strannických badatelů otevírati a dokazovati, že mluví nepravdu; neboť málo který umělecký kus starodávný nese na sobě jmeno svého původce. Zvláště v umění miniaturním, v nejspanilejším odvětví malířském, bylo nesnadno dopátrati se malíře nebo písaře. Tu a tam sic některé jmeno zachyceno přec, v XV. století také archivy již uvádějí jmena českých illuminatorů, ale zjistiti, která drobnomalba od našinců pochází, ukázati, že i naši lidé uměli svým spůsobem ty překrásné práce pořizovati, které jsou chloubou uměleckých sbírek a ústavů, o to perný boj podstoupiti bylo našim znalcům. Se ctí vynikl již Vocel a Baum. Na jich cestě statečně a s bystrým okem kráčí teď mimo jiné Dr. Chytil, jenž předložil překvapující výsledky svého badání s mnohými doklady a illustracemi ve schůzi Historického spolku. Z XV. století, kdy podpis umělcův v knihách jest velikou vzácností, podařilo se výbornému znalci onomu ve mnohých překrásných památkách umění miniaturního zjistiti nejen český ráz, ale najíti dokonce i jmena těch, kteří práci provedli. Na biblích, passionálech a konečně i na kancionálech v nejzastrčenějších místech shledal jmena, a česká jmena! Některý illu-

minátor ohlásil se i neskrytě latinským veršem. Tak na př. nalezl Dr. Chytil, že staročeský umělec Mikuš z Hradce Králové, autor kancionálů Hradeckých, maloval též krásný gradual Kouřímský z r. 1470. Též nově objevil Dr. Chytil jmeno umělce písaře a illuminátora Martina, zvaného Ferox, jenž maloval bibli Kunše oltářníka r. 1389; dále objevil jmeno Valentina z Hradce Jindřichova, jemuž říkali Noh; také Písečané mohou se chlubiti svým rodákem, umělcem Janíčkem Zmilelým, jenž maloval kancionál Mladoboleslavský. Byli podle toho tedy v XV. století čeští umělci nejen v Praze, v hlavním sídle tehdejší české vzdělanosti, oni byli i v Hradci Králové, v Písku — tedy i po městech venkovských. Přednášející kromě toho vyložil a obrazy doložil ještě práce jiných českých umělců více méně povědomých a ukázal jich ráz osobitý. Potěšitelné, ba překvapující výsledky badání Chytilova musíme přičísti na konec nezapomenutelné jubilejní výstavě, do níž shrnulo se množství českých prací (mimo kancionály Královéhradecké, kteréž jsouce v českých rukou, zapůjčeny nebyly), na nichž mohl Dr. Chytil svoje vědecká a umělecká studia k větší slávě a cti našeho národa hojnou měrou konati. Posluchačstvo srdečně souhlasilo s díkem, jejž vyslovil předseda přednášejícímu za jeho nové, důležité zprávy.

Jednota filosofická v Praze.

Vypsání ceny. „Jednota filosofická v Praze“ vypisuje cenu 12 dukátů za nejlepší studii **„O poměru Komenského k souvěké filosofii“.** Rukopisná pojednání jazykem českým sepsaná zaslána buďte nejdéle do posledního září 1893 podepsanému starostovi a to obvyklým spůsobem, anonymně, avšak s heslem, kterým zároveň opatřena budiž uzavřená obálka, obsahující jmeno a bydliště autorovo. Po definitivním rozhodnutí navrátí se rukopisy, bude-li za to výslovně žádáno, a anonymnosť prací, které by nedostaly ceny, se neporuší. Autorovi, jehož pojednání by poctěno bylo cenou vypsanou, vyhrazena jsou veškerá práva; naproti „Jednotě filosofické“ má toliko povinnosť odevzdati archivu jejímu opis práce, a kdyby tiskem vyšla, i jeden exemplář tištěný. Cenu přiřkne výbor „Jednoty filosofické“, vyslechnuv zprávu poroty ku stejnému účelu již r. 1884 ustanovené, která se skládá z professorů universitních: Dra Jos. Durdíka, Dra F. G. Masaryka a Dra O. Hostinského a jež dle potřeby může se rozšířiti přibráním odborných znalců paedagogiky, po případě dějin literatury české.

V Praze, v květnu 1892.

Dr. *Jiří Guth*, t. č. jednatel.

Prof. Dr. *Ot. Hostinský*, t. č. starosta (Vladislavská ul. č. 14).

Personalie.

Aug. *Pirchanovi*, řed. gymn. Jindřichohradeckého, udělen byl při vyžádaném odchodu na odpočinek název školního rady. — Soukr. docent české university Jos. *Velenovský* jmenován mimořád. professorem.

Professoru slovanské filologie na české universitě P. Martinu *Hattalovi* při odchodu na trvalý odpočinek projevena byla nejvyšší spokojenosť.

Listárna redakce.

P. A. R. v L. Nežádám kategoricky, by se ř německému žáku transcribovalo *rsch*, nébrž udávám hypothetický případ. Proto nelze z výroku toho činiti vývodův, o jakých se zmiňujete.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jméno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jméno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

PROGRAMM

literárního odboru

národopisné výstavy českoslovanské.

5. Legendy o Kristu, o apoštolích, o bohu, o svatých studánkách, zázracích atd.

6. Povísky kosmogonické o původu světa, o úkazech přírodních, obyčejných i [illegible]hlých atd.

7. Vypravování vysloužilců, dělníků atd. ze skutečného života.

8. Bajky zvířecí.

9. Povídky komické z obyčejného života i kratochvilné historie o městech, m[illegible] a vesnicích.

10. Loutkové i jiné hry.

11. Pohádky ve vlastním slova smyslu.

12. Přísloví.

13. Lidové názvy polí a skal, květin, zvířat a p.

b) *z tištěné a psané literatury lidové:*

1. Dopisy lidu, smlouvy a listiny.

2. Knížky modlitební ať psané, ať tištěné.

3. Sbírky tištěných písní jarmarečních, i zpívaných po vsích i v městech ([illegible] solové výstupy).

4. Knížky zábavné, vydávané pro lid (o sv. Genovefě, o rytíři Bruncvíkovi a pod.).

5. Kalendáře.

6. Sbírky pověr, zaklínání, léčitelových úsloví.

Na výstavě samé pak vystavena bude: a) četba lidu; b) písemnictví lidu; c) lid[illegible] literatura (celá); d) illustrace k pohádkám, pověrám, k písním a pod.

Loutková divadla předvedou hry své a povídkáři budou vyprávěti způsobem po [illegible]kově obvyklým.

Sběratelům dlužno připomenouti, že stejnou cenu, jako materiál nasbíraný, mají [illegible] o životě vypravěčů a statistická, přehledná data o lidových povídkách z jednotlivých [illegible]. U každého zápisku tudíž třeba, aby bylo udáno předné jméno toho, kdo vypravoval a [illegible] kde bylo sbíráno. Mimo to zavděčí se sběratelé dobré věci velice, budou-li posílati zprávy o tom, kde by se dalo mnoho a dobře sbírati, o jednotlivých pohádkářích neb o [illegible] o nichž v určitém kraji koluje mnoho podání a p.

IV.

Sekce pro zvyky a obyčeje vyloží věci, kterých se užívá při obřadech, [illegible] a zvycích v domácnosti i v hospodářství

1. Sem patří především starodávné obyčeje, jako chození s Luckou, Mi[illegible], Klibnou, Dorotkou, Řehořem, koledování, vynášení Smrti a přinášení Líta, pomlázka, [illegible] na krále a královnu, pálení čarodějnic (v noc Filipo-Jakubskou), ohně Svatojanské a p.

2. Způsob oslavování svátků výročních a církevních, na př. vánočních, [illegible] velikonočních, svatodušních, tří králů, křížových dní, květné neděle, Božího těla, po[illegible] (hodů), poutí, narozenin a jmenin.

3. Zvyky při porodech (jak připravují se matky k narození dítěte, jakých [illegible] a pravidel hleděno při narození pacholete neb děvčete), křtech (jakých rouch a jin[illegible]mětů se užívá, jak volí se kmotři, co dávají křtěnci do vínku, jak se slaví křtiny), [illegible] biřmování, námluvách, svatbách, pohřbech a p.

4. Obyčeje při počátku prací polních i zahradních, jako při prvním orání, [illegible]kání a žatvě, jak oslavováno zakončení prací těch, tedy obžinky, vinobraní, [illegible] robí se v domácnostech mimo obyčejné domácí práce, jmenovitě v zimě; obyčeje při [illegible]drání peří, domácí zábavy zimní.

5. Zvyky při dobytkářství, zvláště při telení a odstavování dobytčat, při [illegible]hánění na pastvu, prodávání a kupování dobytka a léčení jeho.

6. Obyčeje při zakládání domu a stěhování se do jiného příbytku, při pečení [illegible] tření lnu, včelařství, rybářství a p.

7. Jak léčí a ošetřují se nemocní, jakých prostředkův a lékův se při tom [illegible] jakých čarodějných prostředkův užíváno vůbec a kdy. ([illegible])

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 7.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 1. července 1892.

Změna bytu. Od 16. července t. r. nalézá se redak[illegible] i administrace Kroka v Pštrosově ul. č. 23 n.—II.

Po dobu prázdnin až do 5. září ni redakce ni administrace Kroka neúřad[illegible]

Slavných ředitelstev žádáme slušně za školní programmy.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme [illegible] příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kro[illegible] od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za br[illegible] jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp[illegible] údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp[illegible] supplentův a zkušebních kandidátův státních škol střed-ních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu [illegible] svém úřadě.

Redakce.

Sešitem 8. počínaje počneme uveřejňovati systematickou textov[illegible] kritiku Českých Alexandreid.

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvek k nejnovějším dějinám mluvnictví českého.

Napsal *M. Hattala.*

(Pokračování.)

3) Gebauer dává již i mladistvým žákům svým znevažovati srovnavací jazykozpyt a, nejmírněji řečeno, dětinsky vypínati se převysoko i nad nejvýtečnější z dosavadních pěstovatelů téhož oboru, kdežto by je měl aspoň tak vystříhati, jak jsem já byl už 1881 r. přinucen [1]) ujati se proti němu původce i dle něho samého „velikolepých Starožitností slovanských a ohromného pokroku v mluvnictví českém“ následujícími verši O. Sládkoviče:

„Uctite otcov mozole krvavé,
uctite, čo ti životom dobyli,
nepovolujte každý svojej hlave,
boj bijúc na jich staňte si mohyly:
kedyže prijde k vysokej budove,
keď každý osve kope grunty nové?!“

Podobné šetrnosti měl by Gebauer nejochotněji přáti zejmena Fr. Miklosichi zvlášť i proto, že mu ten už 1873 r. značně přispěl k dosažení docentury češtiny na zdejší universitě, nerozdělené tehda ještě, podav prý „velice skvělé svědectví o způsobilosti jeho“, a že mu prokázal i potom ještě více jiných dobrodiní. Za nejvzácnější z těch měl by G. pokládati a nejvroucnějšími díky odměňovati tu aegidu, jaké se dostalo od M. pravidlu jeho o měkkém *e* staročeském, odbytému již i tu letos na str. 1 do 5, když je dal i tak urážlivě „počítati k nejskvělejším objevům na poli jazykozpytu slovanského,“ jak jsem se proti tomu ohradil též už letos na str. 157 pod č. 2. Ve Zlaté Praze tamže citované lze se dočísti také chvály právě předešlé.

Místo vděčnosti však nepřestal G. na znevažování ani zásluh Miklosichových o srovnavací jazykozpyt vůbec a český zvláště, dolíčeném už posud, než domáhá se ho čím dále tím žalostněji také skrze žáky své. Dosti jasně a hodnověrně vysvitne to tuším i z následujícího příkladu samého.

Miklosich, obraceje zřetel svůj i strany češtiny stále vedle ostatních řečí slovanských hlavně na nejzachovalejší ze všech příbuzných jejích a dbaje přese vši nepřízeň svou k nejkrásnější všech starých památek jejích, k RK, o výsledky srovnavacího jazykozpytu, dosažené u nás, už i dle předešlého tu letos výkladu (str. 156 do 165), mnohem bedlivěji než Gebauer, dospěl

[1]) Přídavek ku prvému dílu Zbytků rýmovaných Alexandreid staročes. str. 12 pod čarou. Sládkoviče dokládám se také tu dle Kobrova vydání básní jeho 1878 r. str. 395. *Osve* zní česky *o sobě.*

a znal se až do smrti své [1]) právem upřímně také k následující pravdě: „Die čechische formenlehre hat im ganzen mehr alterthümliches bewahrt als die irgend einer anderen slavischen sprache.“

Chvály té je čeština hodna plnou měrou a sice strany deklinace hlavně proto, že ona beze vší pochyby tak znamenitě vyniká zachovalostí prastarých lokalů mn. s *s* m. *ch* nad ostatní řeči slovanské, nevyjímaje zejmena ani staré bulharštiny, jak jsem se jí doložil už i tu letos na str. 14. K objevení nejen týchže lokalů než i podobných jim aoristů, vyskytujících se nejhojněji v glagolsky psaných památkách staré bulharštiny vedle obyčejnějších s *ch*, přispěl prvý Fr. Bopp, zakladatel srovnavacího jazykozpytu. Poznav totiž mezi jiným i to, že více jazykův arijských zaměňuje někdejší čili starší *s* hrdelnicemi *h* a *ch*, rozhodně vyhlásil už 1833 r. také *ch* dotčených aoristův a lokálů za obměnu starobylého *s*, ačkoli jí nemohl potvrditi žádným příkladem skutečným.

Takými ji výtečně zjistil teprve P. J. Šafařík. Vynesltě s Fr. Palackým spolu [2]) na jevo již 1840 r. mnoho sigmatických lokalů místných jmen z listin, daných v Čechách a na Moravě do konce XIIIho století, jako na př. *Březás*, *Dolás*, *Lužás* a j. O něco později zpozoroval on sám na vlas podobný těm lokal *Polás* v chatrné básni O smrtedlnosti, vydané V. Hankou [3]) 1817 r. ze Svatovítského rukopisu XIVho věku, a dopřál mu prvého místa [4]) 1845 r. a sice právem, poněvadž tím rázněji vychází na jevo, že takové lokaly bylo slýchati v Čechách aspoň místy ještě i za XIVho stol. A vskutku vyskytuje se *Polás* ještě i v nápise 57 kapitoly Dalimila cambridgeského, psaného jistě též ve XIV věku a vyšlého loni péčí V. E. Mourka a nákladem čes. Akademie. Dotčená kapitola počíná se ve vydání tom na str. 106.

Několik aoristů sigmatických a těch, které nyní jednoduchými slují a nejrázněji svědčí také dle Miklosiche o zachovalosti konjugace české, jako *nesъ*, *nesomъ*, *nesą* atd. stčes. *nes*, *nesom*, *nesú* (Vergl. gramm. III², 73 do 76), našel ovšem do 1847 r. nejen týž než i Kopitar a Vostokov ve starých památkách posvátné slovanštiny, ale o výklad jejich zasadil se Šafařík též prvý a sice právě řečeného roku [5]) tak výtečně, jak to kromě Schleichera, citovaného tu již loni na str. 3 do 5, i Miklosich uznává na právě d. m.

Aby dotčená zachovalosť češtiny a zásluhy Šafaříkovy o konstatování její jasněji vyšly na jevo, posvítím ještě předně na důležitosť věcí patřičných i dvěma hodnověrnými výroky Miklosichovými. Prvý z nich zní tamže (čili III², str. 81) takto: „Die aoristformen und das imperfect bilden eine glanzpartie der slavischen sprachen: durch diese formen kommen sie unter allen sprachen Europa's dem griechischen am nächsten.“ Dle str. 340 pak sigmatické lokaly staročeské jsou beze vší pochyby „merkwürdig“ mezi jiným i přes to, že M. ani tamže neuznal lokalu *Polás*, vytčeného Šafaříkem z básně O smrtedlnosti, žádné zmínky hodným [6]) a sice nejspíše ze přílišného zášti k V. Hankovi, ačkoli to dal už ukrutně na jevo 1851 r. ve své Slavische bibliothek (I, 267 do 321) pod následujícím nápisem: Entgegnung auf herrn Wenzel Hanka's albernheiten und lügen. Ostatně viz o tom i násl. str. 290.

---

[1]) Vergl. gramm. der slav. spr. III, 366; na str. 334 druhého vydání stojí jistě jen omylem tisku *bewährt* m. *bewahrt*.

[2]) Die ältesten Denkmäler der böhm. Sprache, str. 200 a 201.

[3]) Starobylá Sklád. díl I, str. 133, v. 149; v Paterově vydání Svatovítského rukopisu celého 1886 r. na str. 99.

[4]) Počátkové staročes. mluvn. str. 32. Na měkkosť souhlásky *l* v *Dolás*, *Polás* a podobných tvarech nenaráží Šafařík tamže ještě nijak než teprve ve Výkladě, citovaném pod č. násl. Nemám však ani tu proč obírati se dotčenou otázkou bedlivěji než odkázati každého, komu o to zvláště jde, ke druhé ze svých ukázek obrany RKho, zejmena k č. 3 Národních listů 1886.

[5]) Čas. mus. I, 127 do 170; Sebrané spisy III, 577 do 582.

[6]) Mlčíť o něm i na str. 374 prvého vydání téhože dílu své srovn. mluvnice.

Podruhé konstatování sigmatických aoristův a lokalů ve slovanštině svědčí o důležitosti a spolehlivosti srovnavacího jazykozpytu, zahájeného Boppem, tak neodolatelně, jak jsem na to posvítil už 1869 r. v rozpravě své O jazykozpytě a přírodozpytě (Čas. mus. str. 228 a 229) zvlášť i následujícím příkladem: „Přírodozpytcové snadno pochopí a uznají, že se konstatování ono velmi podobá těm, jichžto se ve srovnavací anatomii více přihodilo a na věky proslavilo zakladatele jejího, Francouze Jiřího Cuviera. Ten zajisté pilným a důmyslným srovnáváním nynějších ústrojí zvířecích a jejich úkonů předně to poznal, že všecky kosti zkamenělých ssavců vymřelým rodům náleží a že těchto tím více přibývá, čím se více vniká do zemských útvarů. Podruhé doskoumal se i tak řečené souvztažnosti (korrelace) charakterů zvířecích čili toho, že jednotlivé kosti, na př. zuby tak se mají k ostatním a k celému ústrojí i rázu zvířecímu, že se dle jedné z nich mohou aspoň *co do podstaty* poznati nejen všecky ostatní než i celá podoba a povaha patřičného zvířete. Řídě se zásadou tou, nakreslil Cuvier více celých koster, určil rod a povahu i takých zvířat zkamenělých, ze kterých jen některé zbytky měl pohotově; a nejednou se přihodilo, že se později našlo více zbytkův aneb i celé kostry, které se s jeho nákresy podivu hodně srovnávají [1]) a svědčí hodnověrně a slavně jednak o neobyčejné pilnosti a vtipnosti Cuvierově, jednak o zázračné zákonitosti, která vším mírem tak přísně a neodolatelně vládne, že v něm, jak J. Liebig [2]) píše, ‚ani kapka vody nepadne na zem ani prášek se nehne z místa na místo bez nucení‘ čili náhodou nebo maně.

Tamž objasňuje Liebig i výsledek badání Cuvierova obdobou, vzatou z oboru svého, do slova takto: ‚Wenn dem vergleichenden Anatomen ein kleines Knochenstück, ein Zahn, zu einem Buche wird, aus dem er uns die Geschichte des Geschöpfes einer untergegangenen Welt erzählt, seine Grösse und Gestalt beschreibt, das Medium, in dem es lebte und athmete, seine Nahrung, ob Pflanze oder Thier, seine Werkzeuge der Fortbewegung uns zeigt, so würde alles dies das Spiel einer regellosen Phantasie genannt werden können, wenn dieses kleine Knochenstück, dieser Zahn, eine Laune des Zufalls, einer Willkür seine Form und Beschaffenheit verdankte. Alles dies ist dem Anatomen möglich, weil ein jeder Theil bestimmten Gesetzen seine Form verdankt, weil, die Form des Theiles einmal erkannt, es das Gesetz ist, was das Ganze construirt. Nicht minder wunderbar mag es Vielen scheinen, dass der Chemiker aus dem bekannten Gewichtsverhältniss, in dem sich ein einzelner Körper mit einem zweiten verbindet, die Gewichtsverhältnisse erschliesst und festsetzt, in denen der erste Körper mit allen übrigen, mit zahllosen andern Körpern sich verbindet.“

Výsledky ty srovnavací linguistiky a anatomie jsou ovšem ohromné a zvláště se hodí k tomu, aby povznesly ducha lidského převysoko nad hrudu zemskou a naplnily ho neodolatelnou odvahou i důvěrou k dalšímu skoumání; ale předchůdcům mým, kteří se konstatováním aoristův a lokalů sigmatických ve slovanštině nejvíce proslavili, t. j. Boppovi a Šafaříkovi nepřišlo jistě nikdy na mysl vážiti sobě formalné zachovalosti češtiny vůbec a sigmatických lokalů jejich zvláště více než takýchž aoristů starobulharských aneb, určitěji řečeno, odporovati pravdě, k nížto se Miklosich už 1852 r. takto znal: „Die altslovenische [3]) sprache bildet den mittelpunct slavischer sprachforschung,

---

[1]) Jako na př. i tak zvané *Paläotherium magnum*, jež inženýr Fuchs 1873 r. našel v sádrové strži (Gypsbruch) mezi vesnicemi Vitry-sur-Seine a Choisy-le-Roy a pařížskému kabinetu přírodnin daroval. Ostatně viz obraz a popis téže zkameněliny v lipské Illustrirte Zeitung 1874, č. 1621, str. 76 do 78.

[2]) Chemische Briefe. 5 Aufl. Leipzig und Heidelberg 1865, str. 24 a 25.

[3]) Tak a latinsky *paläoslovenica* říká M. posvátné slovanštině čili staré bulharštině stále proti důvodům, dotčeným tu loni na str. 4 pod č. 4 a na 416 pod 1. K čemu nyní jen to připomínám, že mu již i horlivý jinde přívrženec jeho a protivník můj, A. Leskien, rozhodně odporuje nejen titulem než i předmluvou své knihy: Handbuch der altbulgarischen (altkirchenslavischen) Sprache. 2. Aufl. Weimar 1886.

weil sie, ohne gerade mutter aller slavischen sprachen zu sein, doch die älteste form derselben und in dieser für alle tochter- und schwestersprachen die tiefste regel bewahrt hat" (Vergl. gramm. I, str. VII)

Slovy těmi nezvěstuje nám Miklosich arci nic nového než opravdu jenom přisvědčuje kromě nejslavnějších předchůdců svých, Boppa, Dobrovského a Šafaříka, i zvláštnímu miláčku a skutečnému vzoru svému, Schleicherovi. Vyznání toho a Šafaříkovo, patřící sem, předešla tu již loni na str. 4 pod č. 4. Tamže na str. 5 pod č. 4 a 5 vytčené tituly epochalných mluvnic pak jsou již i samy o sobě hodnověrnými důkazy toho, že slavní původcové jejich, Bopp a Dobrovský, spatřovali ve staré bulharštině též přirozený čili taký základ veškerého jazykozpytu slovanského, jakým je gothština pro germanský a stará indština pro indoeuropský neb arijský.

Shody té má každý linguista vůbec a slovanský zvláště tím ochotněji a bedlivěji šetřiti slovy a skutky, čím se snadněji může přesvědčiti předně o tom, že Bopp a Dobrovský dospěli k ní dříve, než právě ty fonetické a formalné zvláštnosti posvátné slovanštiny staré byly s dostatek známy, pro něž ona nejvíce je hodna dotčené chvály a šetrnosti. Míním hlavně zachovalosť slov jejích, vysvitající z nosových a slabých samohlásek.

Kdy a jak nedostatečně přestal Bopp říditi se auktoritou Dobrovského strany nosových samohlásek, to jsem oznámil též už loni na str. 5 a 6. Co se pak slabých čili jeru tvrdého a měkkého, znamenaných cyrillskými literami ъ a ь, týká, ty nezněly dle Dobrovského nijak, měvše prý znamenati jen tvrdosť a měkkosť předchozích souhlásek vesměs asi tak, jak se jich písemná ruština drží podnes (Institutiones str. 17 do 21). Bopp nadržuje tomu strany ь ještě i ve druhém vydání srovnavací mluvnice své, začátkem r. 1856, čili na str. 137 pod čarou takto: „Soviel scheint gewiss, dass das schliessende ь mit dem vorhergehenden Consonanten keine Sylbe bildete, und dass z. B. вьсь *vĭsĭ* kein zweisylbiges, sondern ein einsylbiges Wort war, welches man also in lateinischer Schrift durch *visj* oder *vĭsj* umschreiben könnte, wenn es nicht gerathen schiene, einem und demselben Buchstaben der Urschrift überall dieselbe Vertretung zu geben. Für das Russische behalte ich die Umschreibung des ь durch *j* bei." Dle toho na př. ruské весь, přiměřené právě předešlému starobulharskému a znící *veś* jedním douškem, transkribuje Bopp takto: *vesj*, t. j. znamená měkkosť souhlásky *s* literou *j* a řídě se tím i strany staré bulharštiny, nedopouští se jen chyby slovy: „Soviel — war" než i té, že se staří Bulharové znali s Rusy spolu vedle *ś*, *ź*, *ď* a *ť* i k měkkým retnicím, čemu nyní žádný slavista nevěří.

Strany *ъ* spustil se Bopp tamže (str. 138 a n.) auktority Dobrovského zcela, znamenaje je dle Miklosiche literou *ŭ*. Transkripce té drží se ovšem i většina nynějších jazykozpytců srovnavacích, ale nejsou hodni následování, poněvadž jí neodporují jen přirozené povaze samohlásenství starobulharského než i sobě samým. Znají se totiž i oni se mnou spolu předně k tomu, že *ъ* znamená nejslabší všech samohlásek tvrdých anebo nepodnebných, *ь* pak nejslabší všech měkkých anebo podnebných. Dále přisvědčují oni vesměs Miklosichi, dle něhož [1]) *a*) „dem *jery* genannten und nach Brücke physiologisch schwer zu bestimmenden buchstaben ist derselbe laut zuzuschreiben,

[1]) Vergl. gramm. I^2, 20, 120, 149 a 150. Pravdivosť třetí, nejdůležitější všech svrchu vytčených nauk v této příčině, nejpatrněji vysvitá ze stupňování samohlásky *ъ* dříve v *y* než v *u* anebo naopak ze seslabování samohlásky *u* dříve v *y* než v *ъ*, objevujícího se na př. ve bъděti, b*y*strъ (m. b*y*d-trъ) a b*u*diti; dъchnąti, d*y*chati a d*u*ša; sъchnąti, u-s*y*chati, s*u*šiti, s*u*chъ a pod. Brücke vyznává skutečně i ve 2 vydání svých Grundzüge der Physiologie und Systematik der Sprachlaute für Linguisten und Taubstummenlehrer (Wien 1876, str. 30), míněném od Miklosiche onde, ale nejmenovaném ani mezi prameny (str. 590 a 591), že nedovedl ani znění polského *y* zevrubněji vylíčiti než takto: „Ich höre es als ein unvollkommen gebildetes *u*ⁱ und eben so auch Herr Professor von Piotrowski, der es mir in verschiedenen Verbindungen vorsprach."

welchen *y*, ы noch jetzt im polnischen, kleinrussischen und russischen bezeichnet; *b*) *y* verhält sich zu *ъ* gerade so wie *i* zu *ь*, *c*) *y* steht zwischen *ъ* und *u*, es ist gewichtsvoller als das erstere, weniger gewichtsvoll als das letztere, *d*) *ь* lautet wie verklingendes *i* und kann demnach durch *ĭ* bezeichnet werden."

Já pak jen prvé z těch nauk nemohu zcela než jen tak přisvědčiti, že se starobulharské *jery* nejvíce podobalo zněním svým nejen ruskému ы vůbec a polskému *y* než i lužickému a že transkribování jeho literou *y* hodno je následování. Úplná shoda totižto, k jaké se Miklosich dotčenou naukou zná, příčí se marně zákonu o rozmanitosti, vládnoucímu zvlášť i každou řečí tak neodolatelně, jak jsem to již i tu konstatoval loni slovy R. Raumera (str. 54). Nebude však tuším zbytkem, přidám-li k tamže citované str. 43 Brusu svého ještě i následující výroky z památných Zápisků Jungmannových: „Nenajdeš dvou lidí docela sobě rovných od přírody silou tělesnou i duševní, jakož ani dvou cele stejných listův na stromě. Tak velikou rozmanitost příroda ve svých skutcích všech miluje" (Čas. mus. 1871, str. 263).

Co se konečně tří posledních nauk, vyslovených výše německy, týče, těch jsem sobě již ode dávna vědom a řídím se jimi na př. už i na str. 48 a 49 latinské práce své De contiguarum consonantium mutatione in linguis slavicis 1867, protivě se tam hlavně Miklosichi strany *ъ* co do podstaty tak jako tu loni na str. 178 pod č. 2, čili že se ono nepodobalo zněním svým „einem verklingenden" anebo jedva slyšitelnému *u* než takémuž *y* ruskému, polskému a lužickému a že by se tudíž mělo transkribovati literou *y̆* m. *ŭ* hlavně proto, aby se nijak nenadržovalo pravému opaku pravdy, vyslovené německy nahoře pod *c*.

Gebauer neodporuje v téže příčině jen sobě samému a třetí z výše vytčených pravd, nejdůležitější všech ostatních, než i několika jiným následující naukou o věku a znění jerů: „Hlásky tyto byly prý v době prastaré (v jazyku praslovanském). Tvrdé *ъ* znělo původně asi jako poloviční (t. j. velmi krátce vyslovené) *u* neb *y*, měkké pak *ь* znělo asi jako poloviční *i*; svědectvím toho je ta věc, že dloužením měnilo se *ъ* v *y* (*ý*), a *ь* v *i* (*í*), na př. dъme- a dýmati, bьrati a vybírati" (Mluvnice I, 5). Dle str. 21 pak „v češtině staré byl rozdíl mezi *y* a *i*, *y* znělo široce (jako něm. *ü* nebo franc. *u*), *i* naproti tomu úzce; znění *i* zůstalo, *y* však změnilo se a vyslovuje se úzce jako *i*."

Ovšem, ale jen v písemné češtině. V obecné zajisté rozdíl týž nezanikl ještě podnes úplně. Doudlebané v Budějovicku na př. šetří ho ještě pořád a sice tak rázně, že neváhají někdy ani posmívati se těm z rodáků svých, kteří nerozeznávají *y* od *i* po retnicích nijak, říkajíce *bil* i místo *byl* atd. Naráží na to i Gebauer sám tamže pod č. 2 §u 35. Na konci strany 35 pak a jinde často dokládá se i výslovně nejen doudlebštiny než i jiných nářečí českých [1]) a sice téměř beze všeho ladu a skladu. Dosti jasně a hodnověrně vysvitá to již i z omylů jeho právě míněných. Více jich najdou ct. čtenářové moji i sami snadno, srovnajíce celou nauku Gebauerovu o *ъ*, *ь* a *y* s mojí a prvou její část se druhou. Přidám tedy ku vytčenému již v odstavci tomto jen takých několik, o kterých se mi zdá, že jich nelze zpozorovati beze vší pomoci mé.

Podstrčiv strany jerů praslovanský jazyk za starou bulharštinu, zavdal Gebauer příčinu k tomu bludu, že je stará bulharština matkou všech ostatních řečí slovanských a ne toliko sestrou, za jakou ji Miklosich určitěji vyhlásil slovy, vytčenými tu letos na str. 291 a 292, nežli Šafařík a Schleicher, citovaní loni na str. 4 pod č. 4. Já pak odporoval jsem už 1854 r. témuž

---

[1]) Jakými jsou vlastně jen moravština a slovenština, o čem ostatně není proč déle rozjímati proti Gebauerovi, když i rozdílu písemné češtiny od obecné vůbec tak chybně učí, jak jsem to zjistil už loni na str. 53 a 54.

bludu nejen auktoritou mužů právě jmenovaných a jiných než i věcnými důkazy ve průbní přednášce své O poměru cyrillčiny k nynějším nářečím slovanským, čtené potom i v Kr. čes. společnosti nauk a vytištěné v Časopise mus. 1855 na str. 81 do 104. Zjevný protivník můj, V. Jagić, vážil jí sobě [1]) ještě i 1876 r. mnohem více než rozpravy Schleicherovy o též věci. Gebauer naproti tomu neváhá podnes odporovati dotčené pravdě ani strany nosovek tak, jak později vyložím, nechtě přetrhovati začatého dovozování příliš.

Hlásky *ъ* a *ь* jsou ovšem prastaré a pro srovnavací jazykozpyt vůbec tak nesmírně důležité, jak níže dopovím. Takými je býti hlásá i Gebauer sám strany češtiny nejen implicite, vyčítaje v §. 15, 16 a 17 pravou spoustu příkladů pohyblivého, dle něho pohybného *e*, objevujícího se v češtině na místě jerů, než i výslovně titulem téhož §. 7: „Některé důležité hlásky staré," pod jehož číslem 5 tak učí poprvé jerům, jak jsem se ho výše doložil. Přes to přese všecko neuznal ani tamž ani jinde posvátné slovanštiny čili bulharštiny staré hodnou žádné zmínky, podstrčiv jí na př. i strany nosovek *ą* a *ę* svou praslovanštinu pod č. 6 téhož § čili na str. 6 tak bludně, jak právě řečeno. Dále nejen tamže než i v §. 16 do 17 a jinde mlčí o tom úplně, co se stalo v češtině s jery na konci slov vůbec a s *ь* zvláště. Konečně neodkázav čtenáře v §. 7 pod č. 5 ani ke znění litery *y* ve staré češtině, vytčenému výše z §. 26, ani v tomto k onomu, zavdal příčinu i k tak ohromnému bludu, jakého se každý, komu ani staročeské znění litery *y* není známo, dopustiti musí, maje dle nynějšího míniti *i* m. *y* na konci této nauky Gebauerovy: „Tvrdé *ъ* znělo původně asi jako poloviční *u* neb *y*." Kdo však aspoň staročeské znění litery *y* tak zná, jak mu G. v §. 21 učí, ten položí místo ní do právě předešlé nauky něm. *ü* nebo franc. *u*. Mínil-li pak to neb ono i G. opravdu, neodporuje toliko mínění Miklosichovu a mému, vysloveným už výše, než i sobě samému, poněvadž jeho vlastnímu svědectví, znícímu v §. 7 pod č. 5 tak, že „dloužením měnilo se *ъ* v *y*," lze bezpečně aspoň potud přisvědčiti, pokud jím uznává, že *ъ* stojí blíže k *y*, znícímu asi tak jako něm. *ü* nebo franc. *u*, než k *u*, čili že jest ъ, dopovím to slovy Miklosichovými, „weniger gewichtsvoll als *y*, *u* gewichtsvoller als *y*."

Nesmírná důležitosť jerů, tudíž i staré bulharštiny, která je mnohem lépe zachovala nežli přirozené dcery její, nynější bulharština a slovinština, přestávajíce s černohorskou srbštinou spolu na ъ samém i dle Miklosiche (Vergl. gramm. I², 20), pro srovnavací jazykozpyt vůbec nejpatrněji vysvitá odtud, že se jery výtečně hodí za prostředníky mezi slovanštinou a příbuznými jí řečmi arijskými podobné těm, za jaké by přívrženci Darwinovi, Bůh sám ví, co dali, kdy by se jimi mohli vykázati, nedovedše bez nich i dle Darwina samého [2]) ještě dokázati jádra hypothese své, přirozeného přechodu druhů živočišných a rostlinných v jiné více nebo méně podobné.

Že se Gebauer ani důležitosti té nenaučil od největší z linguistických auktorit svých, Vaška, lépe než pohrdání srovnavacím jazykozpytem, tomu z výše vytčených vad nauky jeho o jerech nejhlasitěji nasvědčuje ta, která se týká konce slov. Zvláště tu totižto změnila se každá z posud živých řečí slovanských mnohem více nežli stará bulharština. Tak na př. z nominativů jejích *ognь a synъ* vymizela zcela jen přípona *s*, zachovaná v lit. *ugnis* a *sūnus*, v sanskr. *agnis* a *sūnus*, jakož i jinde hojně. Kmenovým *i* a *u* však nedala ona ještě docela zaniknouti, seslabivši je toliko v *ь* a ъ. Rusové pí ovšem i nyní ještě огень a сынъ; ale ъ nezní u nich vůbec nijak, *ь* pak znamená jen měkkosť předchozích souhlásek, jak ostatně již i tu (str. 29 řečeno. Nejen v огень, znícím *agoň*, než i v pol. *ogień*, srb. *oganj*, naše

[1]) Archiv für slavische Philologie I, 358 a 359.
[2]) Variiren der Thiere und Pflanzen im Zustande der Domestication. I. Leipzig 187 str. 9, kde se k nepřekonaným obtížím dotčené hypothese výslovně počítá také „d Fehlen zahlloser, alle verwandten Species verbindender Glieder sowohl in der Jetztz als in den geologischen Formationen."

oheň a j. zachovalo se ovšem kmenové *i* posud, ale jen bytně (virtualiter) čili tak, že působením jeho *n* změklo. Kdy by však ani stará bulharština nebyla zachovala téhož *i* aspoň jako jedva slyšitelné *i* čili jako *ь*, rozumí se samo sebou, že bychom nebyli mohli ani dotčené měkkosti tak snadno a správně pochopiti a dokázati, jak právě řečeno. Hodí se tedy posvátná slovanština stará i samými jery svými nejen k objasnění živých řečí slovanských než i za prostřednici mezi těmi a ostatními řečmi arijskými tak výtečně, jak to nejslavnější z dosavadních slavistův i vůbec uznávají a svorně hlásají.

Co se pak nosovek *ą* a *ę* týče, ty se ozývají ovšem u Poláků podnes; ale kdy by jich stará bulharština s jery spolu nebyla zachovala, nedovedli bychom jistě ani původu jejich v polštině ani toho, jak se jimi polština, ostatní živé řeči slovanské pak čistými samohláskami svými k oběma a k ostatním řečem arijským mají, tak snadno a správně vykládati, jak to již i nyní možno každému, kdo výsledky dosavadního skoumání o skupinách souhlásek aspoň starobulharských s dostatek zná. Dosti dokladů všeho toho lze se tuším už i v latinské práci mé, jmenované tu častěji, dočísti.

Na 7 a 8 str. její „missis ambagibus declaro, nondum esse tempus in explicandis consonantibus et ceteris linguarum slavicarum proprietatibus diligentius habere rationem reliquarum indoeuropaearum quam illis ipsis investigandis et in lucem proferendis operam dare. Non sperno igitur neque parvi pendo eorum labores, qui nostra praesertim memoriâ e remotis Indiae recessibus novas vias tam ad retegenda humani sermonis primordia quam ad singulas linguas recte tradendas aperuerunt. Laetus gratusque felicis sollertiae suavissimas primitias accipio nec vana spe plura in diem et certiora erutum iri exspecto. Sed grammatico slavico haec adhuc prima cura esse debet, ut quod adest cognoscat et linguarum slavicarum monumenta perscrutans cujusque vocabuli formam et sensum imprimis ex illis ipsis eliciat. Negari enim nequit, cognitionem slavicarum linguarum ipsarum . sque ad hunc diem nimium quantum mancam esse, cum nec praestantissimo investigatori earum, Miklosichio, adhuc [1]) successerit grammaticae suae comparativae tomum secundum et quartum, formationem vocum et syntaxim complexuros, edi curare." Jak jsem přál spůsobu srovnávání jazykův indoeuropských, zahájenému Boppem, proti Schleicherovu, to jsem oznámil tu již loni na str. 136.

Ku podstatě prvých tří souvětí právě předešlých znal se již i Miklosich a sice 1852 r. následujícími slovy: „Die vergleichende sprachforschung vermag eine grosse anzahl von schwachen vocalen (t. j. jerů) auf starke zurückzuführen. Hier wollen wir jedoch das gebiet des altslovenischen nicht verlassen, da man die erscheinungen einer sprache vor allem aus ihr selbst zu erklären versuchen soll" (Vergl. gramm. I, 73). O 22 roky později [2]) pak opakuje to takto: „Es geht nicht an, nach den gesetzen einer sprache die andern zu regeln; jede einzelne muss in ihrem sonderleben erforscht werden und erst aus den resultaten dieser einzelbetrachtung ergeben sich die alle beherrschenden gesetze."

Že se však Miklosich nedopustil ani stínu takého znevažování srovnavacího jazykozpytu a pěstovatelů jeho, jakým Gebauer zejmena proti RK brojí, a že i v té příčině nevšedně vynikl pravdomluvností nad Gebauera, to vysvitá již i z letošní str. 155 do 165 Časopisu tohoto mnohem jasněji,

[1]) T. j. do r. 1867, kterého právě citovaná rozprava vyšla. O rok později počal Miklosich vydávati čtvrtý svazek své mluvnice srovnavací čili skladbu, dotištěnou 1874. Druhý svazek téže mluvnice pak o tvoření kmenů vyšel teprve 1875. Ostatně měl jsem užiti terminu „thematum" anebo „stirpium" místo „vocum", stojícího nad čarou po „formationem", poněvadž opravdová slova vznikají vlastně deklinací a konjugací kmenů, kterým M. učí ve třetím svazku téže mluvnice, vyšlém poprvé 1856 a podruhé 1876 r.

[2]) Altslovenische formenlehre in paradigmen mit texten aus glagolitischen quellen. Wien 1874, str. XIX.

než bych nesměl přestati na následujícím odbytí mladistvého původce rozpravy o Staročeském sklonění substantiv kmene *-u*, vyšlé v Listech filologických 1890 čili XVII, 138 a n.

Ten nadržuje hned s počátku zpátečnickému mínění Vaškovu o staré češtině proti posvátné slovanštině vesměs tak, jak je toho víc anebo schopen každý, komu není ani stará bulharština sama důkladněji známa než jemu, když dal dvakráte vytisknouti *medvědъ* m. *medvědь* (str. 146) nejen proti 2 vydání starobulharského slovníku Miklosichova a vytčenému tam hornoluž. *mjedwjedź* než i proti pol *niedźwiedź*, rus. медвѣдь a j.

Ostatně smýšlím o češtináři témž o mnoho přízničěji, než bych se nemohl kojiti ani tou nádějí, že dovede lépe obrátiti následující charakteristiky ku prospěchu svému a vědy než Gebauer, dospěvší již i k tak žalostným chlubám, jakými jsou zvláště ty, které jsem vyčetl už loni na str. 426 a míním tu dolíčiti dle známé zásady: *Contraria juxta se posita magis elucescunt.*

Fr. Palacký, líče život a vědecké působení Dobrovského, dopřál mu[1]) zvlášť i následující chvály: „Kleinlicher Eigensinn war einem so hochbegabten Geiste fremd; er hörte den gelehrten Widerspruch selbst des schwächsten Gegners und würdigte ihn umständlicher, gelehrter Zurechtweisung. Bei der Würdigung seiner eigenen Leistungen blieb er gleich fern von Demuth wie von Anmassung; er besass die wahre Bescheidenheit eines grossen Mannes, der da, höheren Ideen sich bewusst, stets fühlt und weiss, wie unvollkommen auch sein bestes Werk ist. Den Beleg dazu gibt unter andern das Urtheil über seine *Institutiones linguae Slavicae*, welches er selbst im J. 1823 in das Exemplar seines Freundes schrieb:

Cum relego, scripsisse pudet, quia plurima cerno,
Me quoque, qui feci, judice digna lini."

Přítelem tím mínil Palacký sebe samého, rozpomínaje se v obraně RK a Zho proti M. Büdingerovi[2]) ještě i na měsíc květen, kterého se mu dotčené cti dostalo. Jak vlastně rozuměl distichu, opakovanému tam též beze vší poznámky, o tom hádati nemáme proč, mohouce tušim bezpečně přestati předně na tom, že se *Lini* nehodí do téhož disticha tak, jak se ho V. Brandl[3]) ujímá následujícím překladem a výkladem:

„Čta opět stydím se, že jsem psal, an vidím mnoho, co také podle mého úsudku, kterýž jsem to přece psal, hodno jest osudu Lina. — Linus totiž byl v báji starořecké hudebník, který Herkula na kithaře učil, od něhož, když se mu pro chyby ve hře vysmíval, kitharou zabit byl."

Podobně líčí ovšem i L. Preller[4]) Lina; ale že původce dotčeného disticha, Ovidius (Pont. 1, 5, 15), jehož ani Brandl necituje, neměl na mysli Lina než jen obyčejné za jeho času vytírání písařských omylův, o tom svědčí více momentů, z nichžto však jen tři připomenu. Předně nenaráží Ovidius ani sebe slaběji na žádný *osud*. Podruhé *dignus* bylo častěji spojováno s ablativem nežli s genitivem. Konečně nejen Forcellini než i též nevšedně na slovo vzatý původce latinského slovníku, Freund, zná se jen ku vytírání, vyloživ pod *lino* konec disticha téhož takto: „das überstrichen, d. h. ausgestrichen zu werden verdient, weil man auf der Schreibtafel mit dem breiten Ende des Griffels die Schriftzüge verwischt."

Ostatně však má i Brandl úplně pravdu, konče výklad svůj takto: „Smysl toho disticha jest, že by Dobrovský z toho, co v mluvnici psal, mnoh

[1]) J Dobrowský's Leben und gelehrtes Wirken v Rozpravách kr. čes. společnosti nau 1823, str. 53.
[2]) Historische Zeitschrift von H. von Sybel. München 1859, sv. II, str. 99; ve zvláštní otisku též obrany, vyšlém v Gedenkblätter 1874, na str. 244.
[3]) Život J. Dobrovského. V Brně 1883, str. 187.
[4]) Griechische Mythologie. Leipzig 1854. I, 309 a II, 122.

rád zničil a lepším nahradil. Tak měl D. beze vší pochyby naložiti na př. se vším tím, čím se jeho Institutiones týkají nosových samohlásek a jerů, zpomenutých už i tu na str. 292.

Jak skromně soudil Jungmann o nejvzácnější všech prací svých, o Slovníku česko-německém, jímž i dle Gebauera byl „učiněn obrovský pokrok" v lexikografii naší (Mluvnice II, 220), to jsem oznámil už loni jeho vlastními slovy na str. 141.

Podobně tomu zachoval se i P. J. Šafařík. Psaltě na př. už dne 21 února 1836 nejvzácnějšímu všech přátel svých, Pogodinu, na omluvenou toho, proč nepřijal skvěle placené professury na Rusi, mezi jiným i takto [1]: „Meine Freunde sind sehr geneigt, meine Talente und Kenntnisse zu überschätzen: ich bin, das fühle ich selbst am besten, in dieser Hinsicht ein durchaus mittelmässiger Mann, und kann an mir nichts, als ein wenig guten Willen und Fleiss, loben." Dále v listě jeho, psaném dne 24 října 1836 příteli témuž, i toto čteme: „Meine Geschichte der slawischen Literatur [2]) ins Russische zu übersetzen ist jetzt schon zu spät. Das Buch hat viele wesentliche Mängel — es ist eine Jugendarbeit von mir, und jetzt schon veraltet. Ich hoffe bald eine neue Ausgabe besorgen zu können. Warten Sie also ab."

Že se Š. ani okolo konce strastí a slávy plného života svého nezměnil v té příčině podstatně nijak, to nejpatrněji vysvitá tuším předně z listu jeho, psaného dne 20 června 1854 Pogodinu, kdež i takto čteme: „Dass ich Slavica von einigem Werthe nicht weggeben werde, können Sie versichert sein. Diese erfasse und halte ich mit eisernen Klauen: cetera habeant sibi Judaei. Meiner unmündigen verwaisten Manuscripte sollen einst Sie sich annehmen. Ich mache Camerarius' [3]) letzte Worte zu den Meinigen:

Cogitavi multa, tentavi aliqua, feci paucula,
Inchoata sunt relicta generis omnis plurima.
Otium neque suppetit, nec tanta vis fuit ingeni,
Ut liceret instituta corrigendo absolvere,
Aut caput quasi corpori informato adhuc imponere."

Podobně tomu psal Š. i Janu Kukuljevići Sakcinskému [4]) dne 21 října 1855, vzdav mu dříve „srdečné díky za výlev přátelských citův a upřímné oddanosti, kterým ho v rozličných naň se valících trampotách klonícího se věku potěšovati a chlácholiti ráčil. Dejž Bůh," přidává potom, „aby se přání Vaše, nemůže-li dle lidského křehkého přirození cele — aspoň z částky vyplnilo!. Já sice, pomyslím-li na to, co jsem kdy zamýšlel a chystal, a co jsem skutečně dovedl na poli vědy slovanské i všeobecné, nemohu leč s míšeným citem a s polovičnou spokojeností na vykonanou posud dráhu se ohlídati: a však vždy ducha někdy klesajícího pozdvihuji tou myšlénkou, že se mnohým jiným, nadanějším a učenějším, rovně tak vedlo, a že jsem předce docela darmo nepracoval, pokud malý kruh přátel okolo sebe vidím, jimžto mé jakéž takéž práce milé a snad i užitečné jsou."

Konečně mohu také ke cti zásadného protivníka svého, Fr. Miklosiche, konstatovati předně to dle nejlepšího vědomí a svědomí svého, že nebažil ani po stínu takové samostatnosti a hodnověrnosti, jakých se Gebauer čím dále tím odvážlivěji a škodlivěji domáhá znevažováním nejen srovnavacího

---

[1]) Письма к М. P. Pogodinu iz slavianskich zemelь. Moskva 1879 a 1880, str. 151 a 152. Následující dva doklady čtou se tamže na str. 177 a 388.

[2]) Vyšlou v Budíně 1826, po druhé zde 1869 r. po smrti Šafaříkově s četnými přídavky a opravami, vepsanými vlastní rukou jeho do výtisku prvého vydání.

[3]) Míní se tím Joachim, slavný humanista německý XVIho století, osudy svými velmi podobný Šafaříkovi dle V. Brandla (Život P. J. Šafaříka V Brně 1887, str. 56) a dle Ottova slovníku naučného (V, 78 a 79).

[4]) Časopis mus. 1892, str. 23.

jazykozpytu než i nejvýtečnějších pěstovatelův a příznivců jeho a svých, zejmena pak i Miklosiche a Jagiće, nedbaje téměř nic ani o svou vlastní reputaci vědeckou dle důkazů, předešlých tu již tuším i hojněji, než jich bylo třeba čili proti známé zásadě: „Ex ungue leonem!“

Miklosich totižto psal už dne 29 března 1850 r. Pogodinu [1]) mezi jiným i takto: „Sie wissen, dass unsere Akademie einen Preis ausgeschrieben hat für eine vergleichende Lautlehre der slavischen Sprachen. Ich habe mich in einer ziemlich umfangreichen Abhandlung — ungefähr 20 Druckbogen stark — um den Preis beworben, das Resultat wird jedoch erst am letzten Mai bekannt gemacht werden. Ich gedenke, wenn ich diesen Preis erringe, auch die anderen Theile der Grammatik auf dieselbe Weise zu bearbeiten. Grimm war mein — freilich unerreichtes Vorbild.“ O rok později hlásal to již i veřejně, bráně předtím vyšlé práce své příliš ukrutně, jak o tom s dostatek svědčí již i titul míněné obrany sám, zně takto: Entgegnung auf herrn Wenzel Hanka's albernheiten und lügen. Dle prvé části její [2]) „ist M. überzeugt, dass der fortschritt der wissenschaft grossentheils durch die gewissenhaftigkeit ihrer bearbeiter bedingt ist, das zweifelhafte als zweifelhaft darzustellen, damit spätere bebauer desselben feldes zunächst diesen theilen ihre aufmerksamkeit zuzuwenden sich veranlasst finden. Und ist nicht solche vorsicht vor allem bei einer erst entstehenden wissenschaft, wie die slavische sprachforschung ist, anzurathen? — und als eine erst entstehende wissenschaft wird die slavische philologie von allen angesehen, denen als zunächst zu erreichendes ziel das vorschwebt, was uns in J. Grimm's deutscher grammatik für deutsche sprachforschung vorliegt. Ich kann mich nicht enthalten, hier ein urtheil von Moritz Haupt über Jacob Grimm anzuführen, dessen deutsche grammatik mir als muster vorgeschwebt: ‚Es scheint mir kein geringes verdienst der bewunderungswürdigen arbeiten Jacob Grimm's, dass sie nirgend zweifel zurückhalten oder darauf ausgehen, die untersuchung vorschnell abzuschliessen, sondern die punkte bezeichnen oder deutlich erkennen lassen, an die neue forschungen anzuknüpfen sind.“ Nejobšírněji a nejurčitěji domáhal se M. víry v to, že vzorem jeho jazykozpytu je J. Grimm, v oznámení prvého dílu srovnavací mluvnice [3]) své, vyšlého 1852 r. a míněného slovy, výše citovanými z jeho listu 1850. Ostatně chválil on J. Grimma i později často víc anebo méně nadšeně. V rozpravě své o srbské epice [4]) na př. „bewundert er bei J. Grimm die Meisterschaft in der Sprachforschung eben so sehr als das tiefe Verständniss für das Volksthümliche.“ V nauce o tvoření kmenů 1875 r. chlubí se M. tím, že prý je „der unübertreffliche Jakob Grimm derselben Ansicht“ ve příčině dokladů (Vergl. gramm. I. str. XXIV) atd.

Vskutku však držel se Miklosich padělatele rozličných prajazyků, A. Schleichera, čím dále tím horlivěji a žalostněji, pomáhaje nejraději většinám nejen linguistickým než i politickým ututlávati pravdy a práva, hlásané menšinami, ačkoli ho jistě nebylo již ani dříve tajno, že zvláště ve vědě nesluší počítati hlasů, než vážiti a brániti je nejsvědomitěji; a že každý, kdo nekoná povinnosti té, více dbá o cokoli jiného, víc anebo méně neslušného, než o prospěch vědy. Nadržovaltě M. už 1852 r. (Vergl. gramm. I, str. IX)

[1]) Dle str. 458 a 459 listů, jmenovaných tu výše na str. 297 pod č. 1.

[2]) Slavische bibliothek. B. I. Wien 1851, str. 272 a 273. Na str. 321 končí se tu obrana takto: „Ich habe daher wenigstens das recht, die welt zu fragen, ob Her Wenzel Hanka in Prag ein mann von ehre sei, und öffentlich zu erklären, dass er mir kein mann von ehre zu sein scheint.“ Výčitky t dostalo se Hankovi hlavně proto, že nařekl Miklosiche krádeží literarné pozůstalos Kopitarovy, oč ať se hádají dále ti, jimžto se Miklosich a Hanka více zavděči nežli mně.

[3]) Zeitschrift für die österr. Gymnasien. Wien 1852, str. 824.

[4]) Oesterreichische Revue. II. Wien 1863, str. 1.

absolutismu Bachovu, který pronásledoval češtinu v Čechách a na Slovensku stavěl se přítelem jejím opravdovým. Že se M. od pádu Bachova až do smrti své přidržoval pokaždé panujících stran politických, to je již i vůbec dosti známo a připomíná se tu jen k objasnění vědeckých jeho vzorův a snah, vylíčených poněkud už i tu vesměs tak, že je M. vůbec o mnoho slušnějším odpůrcem i zásadných protivníků svých a RKho než Gebauer. Více důkazů toho najde každý, komu o ně více jde nežli právě mně, ve prvém ze přídavků, zpomenutých tu loni na str. 270 pod č. 2. (Pokrač.)

O životě Solonově a pozůstalých zlomcích jeho básní.

Napsal *Jan Čermák.*

(Pokračování.)

Než přikročíme ku rozmanitým podáním, jež se týkají úmrtí našeho zákonodárce i místa, kde byl pohřben, nelze nepřipomenouti si podivné stránky jeho povahy, jíž podobné v dějinách vynikajících osobností stěží nalezneme. Jest pak chování se Solonovo v této příčině tím zajímavější, že v něm poznáváme muže, jenž v oboru básnictví sám se proslavil. Za doby Peisistratovy a Solonovy počaly totiž při slavnostech, o nichž Dionysovi jakožto dárci vína pocta byla vzdávána, nechutné zpěvy, jimiž oslavována veselá i smutná dobrodružství tohoto boha, nabývati nátěru střídavých zpěvů dramatických. Té doby již vystupoval herec, jenž ve střídavých rozmluvách s chorem událost nějakou, která vztahovala se na slasti i strasti Dionysovy, jako skutečnou vyprávěl. O tyto počátky básnictví dramatického za časů Solonových zásluhy sobě zjednal Thespis a vrstevníci jeho neupírali mu svého uznání. Jediný Solon, jehož úsudek, pocházející od muže bohatě zkušeného a velemoudrého, svou závažností více platiti měl všech ostatních, ku snahám Thespidovým stavěl se v odpor. Když jedenkráte Thespis (dle Diog. Laert. I. 60), jakž tehdy bylo obyčejem, o slavnosti Dionysově sám vystoupil v úloze herce, Solon prý po skončeném představení se ho otázal, zdaž nestydí se před lidmi tolik lháti. Když na to Thespis omlouvaje se připomenul, že na tom nic není zlého, v žertu-li takové věci se mluví a konají, Solon prý holí o zemi mrštiv hněvivě zvolal: „Budeme-li kdysi radovánky tohoto druhu schvalovati a jim cenu přikládati, brzy spatříme jich účinky ve svém každodenním jednání.“ Jakkoli tento výrok Solonův zdá se nám neobyčejným, nicméně pochopitelným jest tento jeho úsudek, uvážíme-li, že Solon nijak nemohl tušiti, že za necelých 80 let, v době tedy poměrně krátké, Musa tragická dostoupí vrcholu svého rozkvětu a že jí vzejdou pěstitelé, jakými byli Aischylos, Sofokles a Euripides. Za doby Solonovy nebylo divu, dal-li se kdo strhnouti ku pohrdlivému úsudku, že počátky dramatické poesie nejsou o nic lepší než titěrnosti spočívající na klamu a šalbě a směřující toliko k obveselování a ku zábavě lidu athenského. Též Solon přidal se k tomuto odsuzujícímu mínění, a jistě byl by výrok jeho dopadl jinak, kdyby byl naditi se mohl, že v zárodcích dramatického básnictví ukrývají se budoucí neocenitelná díla mistrovská, z nichž Atheňané pravé vzdělání čerpati budou. Zajímavé analogon shledáváme jen u Platona, jenž ku básnictví jeví takovou nelibost, že by ji rád vypudil ze svého ideálního státu.

Pravým opakem tohoto nepříznivého posudku o básnictví dramatickém jest chvályhodná snaha Solonova, s jakouž pečoval o básně Homerovy. Dálo se velmi snadno, že od rhapsodů Iliadu a Odysseu recitujících do původního celku celé stati a episody ku jeho rozšíření a doplnění byly vkládány a že jednotlivé písně, v jakéž celek byl roztrhán, od rhapsodův utrpěly mnohé

změny jazykové i věcné a často s trestuhodnou libovůlí byly sloučeny. Jen tak dá se vysvětliti, že v obě epopeje vloudily se četné rozmanitosti. Tomuto zmatku měl býti učiněn náhlý konec a proto Solon nařídil, aby básně Homerovy recitovány byly ἐξ ὑποβολῆς, t. j. ve střídavých řadách dle jistých předpisů a návodů. Toto uspořádání později přičiněním Peisistratovým ještě zdokonaleno a doplněno. —

Marny však byly naděje, jež Solon byl skládal ve stálosť svých spoluobčanů, marno přání, by novým zřízením poměry athenské uvedeny byly v klid a řád. Solon pohříchu shledal, že se trpce sklamal, když po cestách, pověstmi mnohonásobně vyšperkovaných opět v Athenách ve středu občanstva stanul. Jak Plutarch (Sol. cap. 29) udává, nadešly v Athenách nové a to tužší roztržky. Jmenované tři strany, které dříve jen potají nepřátelské smýšlení k sobě chovaly, nyní potíraly se zjevně. Solon sice u všech stran těšil se stejné vážnosti, však činně vystoupiti již se neodvážil, ač o zavedení nového pořádku, seč byl, horlil a usiloval. Snaha jeho opětně minula se s výsledkem: lstí v dějinách řeckých jinak neslýchanou Peisistratos strhl na sebe samovládu. Výstražně zněl v té době hlas Solonův a když Peisistratovi od zaslepených Atheňanů dostalo se ozbrojené tělesné stráže, tu Solon svůj odpor projevil slovy:

Z nás každý liščím pro se jen kročejem se ubírá,
k zájmům pospolitým však se netečně chová.
Vždyť si jazýčka hledíte i sladkých slov lichotníka,
než co se v pravdě udá, mdlým nevidíte okem (zl. 11.).

Než nikdo již neslyšel vlastence prozíravého, ba jednáno s ním, jakoby rozumem byl se minul: vše s úplnou netečností vstříc hledělo budoucím událostem a Solon cítil brzy, že jest proti zaslepenému množství úplně osamocen. Nicméně neustal napomínaje občany, by nedali klesnouti svobodě. „Dříve ovšem bylo snadno“ — tato slova jeho často se uvádějí — „hrozící tyrannidě předejíti, nyní však bude činem sice obtížnějším, za to tím slavnějším zavedenou zničiti.“ Vida pak, že poslední jeho pokus selhal, se zbraní v ruce postavil se přede dvéře svého obydlí se slovy: „Své povinnosti jsem dostál, moc a zákony vlasti všemi silami jsem podporoval.“ Přátelé jeho sice opět a opět jej vybízeli, aby Atheny opustil, než on vzpíral se radě jejich co nejrozhodněji a zůstal v Athenách požívaje u Peisistrata veliké vážnosti Chvályhodnou zajisté byla umírněnosť samovládce, jenž úctu jevil k nejzarytějšímu protivníku. Stáří samo prý, jak Solon doznává, chránilo jej před zlobou tyranovou.

To jsou poslední události, o nichž zpraveni jsme při životě Solonově. Zbývá ještě vyříditi dvě důležité otázky, z nichž prvou položil jsem teprve na toto místo, ježto s otázkou druhou těsně souvisí. Prvá týká se vlasti a rodiště našeho zákonodárce, druhá pak úmrtí jeho a místa, kde skonal.

O životě Solonově vůbec vedle zpráv Diogena Laertského jediným a proto tím důležitějším pramenem jest jeho životopis sepsaný Plutarchem, i jest zajisté litovati, že přestati nám jest na skrovných zprávách, jež Plutarch nám zůstavil: vždyť nelze mysliti jinak, než že tomuto dějepisci nejen veškery básně Solonovy, nýbrž i jeho všechny zákony byly po ruce, a Plutarchovi vůbec nelze nevytknouti bezohlednou nedbalosť, s jakouž nám při událostech nanejvýš důležitých vykládá povídačky, pohádky a anekdoty, hlavní věc pak ledabyle odbývá neb často úplně zamlčuje.

Co do vlasti Solon brzy sluje Atheňanem, brzy prohlašován bývá za Salamiňana. Pro Atheny jakožto rodiště jeho přimlouvá se mnoho starých svědků a Solon sám ve svých básních vydává se za Atheňana (srv. zl. 2.: Kéž Pholegandros aneb Sikinos rodným mi ostrůvkem místo Athen . . . zl. 23.: . . . pakli rodné půdy své šetřil jsem . . .). Také Bach v pojednání

uvedeném Solona hned z počátku nazývá Atheňanem. Naproti tomu pro mínění druhé možno uvésti více a jak se zdá důležitějších důvodů:

1. slova Diodorova (Bibl. hist. frg. lib. IX.): Ἦν δὲ καὶ Σόλων τὸ γένος ἐκ Σαλαμῖνος τῆς Ἀττικῆς. Zpráva tato doznala různých výkladů, z nichž pravdě nejpodobnější vidí se mi úsudek Meursův (Solon cap. III. reper. in Gronov. thes. antiqq. Gr. vol. V. pag. 1993 sqq.), jenž vychází od hypothesy, že Solon sice na ostrově Salamině se narodil, ale záhy do Athen přišel a tam nepřetržitě žil, pročež i Atheňanem se nazývá. Dle toho úsudku možno, co Solon sám o sobě ve svých básních udává, v týž smysl vyložiti, že Solon, jehož rodiče z Athen pocházeli, sluje Atheňanem pro svůj stálý pobyt v Athenách.

2. Za doby Kratina, skladatele komédií, v Athenách kolovalo vypravování, jež čteme u Plutarcha (Sol. cap. 31.): Ἡ δὲ διασπορὰ κατακαυθέντος αὐτοῦ τῆς τέφρας περὶ τὴν Σαλαμινίων νῆσόν ἐστι μὲν διὰ τὴν ἀτοπίαν ἀπίθανος παντάπασι καὶ μυθώδης ἀναγέγραπται δὲ ὑπό τε ἄλλων ἀνδρῶν ἀξιολόγων καὶ Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου. S touto zprávou Plutarchovou souvisí:

3. zpráva Diogena Laertského I. 62.: Ἐτελεύτησε δ' ἐν Κύπρῳ βιοὺς ἔτη ὀγδοήκοντα, τοῦτον ἐπισκήψας τοῖς ἰδίοις τὸν τρόπον, ἀποκομίσαι αὐτοῦ τὰ ὀστᾶ εἰς Σαλαμῖνα, καὶ τεφρώσαντας εἰς τὴν χώραν σπεῖραι· ὅθεν καὶ Κρατῖνος ἐν τοῖς Χείρωσί φησιν αὐτὸν ποιῶν λέγοντα.

Οἰκῶ δὲ νῆσον, ὡς μὲν ἀνθρώπων λόγος,
ἐσπαρμένος κατὰ πᾶσαν Αἴαντος πόλιν.

Plutarch sice toto podání prohlašuje za zpozdilé a pravdě nepodobné, přece však neodvažuje se upříti mu veškeru věrohodnosť, ježto založeno jest na důležitém svědectví Aristotelově.

4. Různá mínění o úmrtí Solonově pochybnosť tuto poněkud objasňují. S jedné strany tvrdí se, že Solon konec života svého strávil v Athenách a tam též pochován byl, s druhé pak klade se konec života jeho na ostrov Kypros:

a) Že Solon před svou smrtí Atheny opustil, udává Suidas s. v. Solon: Ἐπιβουλευθεὶς δὲ ὑπὸ Πεισιστράτου τοῦ τυράννου ἀπεδήμησεν ἐν Κιλικίᾳ καὶ ἔκτισε πόλιν, ἣν Σόλους ἐκάλεσεν ἐξ αὐτοῦ· οἱ δὲ καὶ τοὺς ἐν Κύπρῳ Σόλους ἐξ αὐτοῦ φασι, καὶ τελευτῆσαι αὐτὸν ἐν Κύπρῳ. Suidas tudíž není rozhodnut mezi Kilikií a Kyprem, patrně sveden byv stejným jmenem obou měst;

b) Solonovo vzdálení se z Athen dokazuje Gellius (Noct. Att. XVIII. 21.): „Servio Tullio regnante Pisistratus Athenis tyrannus fuit Solone ante in exsilium voluntarium profecto." Místa však, kam Solon se odebral, neudává.

c) Valerius Maximus V. 3. připomíná: Iam Solon — qui Pisistrati tyrannidem primus vidit orientem et solus armis opprimi debere palam dictitare ausus est: senectutem Cypri profugus exegit, neque ei in patria, de qua optime meruerat, humari contigit." A hned na to pokračuje: (patria), Solonem cum Aristide et Phocione penates suos ingrata fugere coegisti.

Důvody tyto úplně postačují dotvrditi, že Solon před svou smrtí z Athen odešel. Že si za bydliště zvolil ostrov Kypros, jest pravdě podobno a dá se snadno vysvětliti. Byltě kyperský král Filokypros Solonovým přítelem a pohostil našeho zákonodárce při jeho dřívějších cestách co nejskvěleji, jakž Herodot V. 113. uvádí: Φιλοκύπρου δὲ τούτου, τὸν Σόλων ὁ Ἀθηναῖος ἀπικόμενος ἐς Κύπρον ἐν ἔπεσι αἴνεσε τυράννων μάλιστα. Srv. Plut. Sol. cap. 26. a zlomek 19. Není nemožna i domněnka, že na Kypru Solon měl i jinou příjemnou upomínku: vždyť i tam bylo město jmenem Salamis a toto snad Solonovi nahradilo ostrov Salaminu, jemuž proto se vyhýbal, že byl součástí státu athenského.

Tyto důvody, které pro Solonovo vzdálení se z Athen až dosud byly uvedeny, Bach prohlašuje za neplatné a proti nim uvádí jiné dva důvody, které však samy o sobě mnoho nevysvětlují. Dovolává se totiž:

α) svědectví Aelianova (Var. hist. VIII. 16.): *Καὶ ἀνέστησαν (οἱ Ἀθηναῖοι) αὐτῷ χαλκῆν εἰκόνα ἐν τῇ ἀγορᾷ, ἀλλὰ καὶ ἔθαψαν αὐτὸν δημοσίᾳ παρὰ τὰς πύλας πρὸς τῷ τείχει ἐν δεξιᾷ εἰσιόντων. Καὶ περιῳκοδόμητο αὐτῷ ὁ τάφος.*

Co především tohoto svědectví se týče, možno se ho snadno zbaviti a obmeziti hrob Solonův v Athenách na pouhé *κενοτάφιον*, jakého dostávalo se velmi zhusta slavným mužům, kteří čestnou smrtí v cizině zahynuli. Za příklad snadno uvedeme, že Herodot měl takové *κενοτάφιον* v Makedonii i v Athenách; není vyloučena i domněnka, že zpráva o Thukydidově pohřbení v Athenách poblíž brány melické odvoditi se dá na pouhé *κενοτάφιον*.

Také zřízením sochy ku cti Solonově (o čemž Demosth. peri parapr. se zmiňuje) není nezbytno předpokládati, že by Solon v Athenách byl zemřel. Pro vynikající zásluhy, jaké Solon o Atheny si získal, Peisistratos mohl mu ku památce takovouto sochu postaviti. Kde však jest dotvrzeno, že Peisistratos sám tak učinil? nebyla-liž socha postavena snad v době pozdější?

β) Dle mínění Bachova s udáním Aelianovým o Solonově pohřbení srovnává se i Plutarch. Co však tento životopisec v kap. 31. o Solonovi a Peistratovi vypravuje, nijak nevztahuje se na úmrtí Solonovo, nýbrž týká se doby, kdy Peisistratos samovlády se zmocnil. A konečně o nějakém pohřbení Solonově v Athenách Plutarch v celem životopise nečiní naprosto žádné zmínky.

Vraťme se nyní ku zprávě o rozptylení kostí Solonových. Byť Plutarch toto podání za sebe méně uvěřitelné vyhlašoval, není třeba upírati jemu základu. Především již Solonovo přání jest samo o sobě zcela možné. Také o Lykurgovi vypravuje se, kterak dal si od Sparťanů přísahou slíbiti, že věrně státi budou při ústavě jím zavedené, pokud nevrátil by se z Delf, kdež s bohem poraditi se zamýšlel. Když pak Pythia Spartě předpověděla slávu, pokud Lykurgovo dílo zůstane neporušeno, dobrovolně života se zbavil a kázal popel svůj do moře vsypati, aby Sparťané, nemohouce jej do vlasti zpět přinésti, nuceni byli dbáti dané přísahy. K tomu druží se i důležité svědectví Aristotelovo, které ani Plutarch neosměluje se zamítnouti, konečně dovídáme se, že toto vypravování o rozptylení popele Solonova již za dob Kratinových bylo známo. A jestliže Bach chce dospěti ku směšnému úsudku, že celá pověsť o Solonově úmrtí a o rozptylení jeho popele jest výmyslem attické komédie, možno proti tomu namítnouti právem, že Atheňané dojista o Solonových posledních okamžicích dobře byli zpraveni a sotva by se Kratinovi byli prominuli vybájení nepravých zpráv.

Shrneme-li důvody svrchu jmenované v jedno a připojíme-li i důležitou okolnosť, že Solon za dobytí Salaminy, jakž se uvádí, i nebezpečí života se odvážil: dospějeme k výsledku více než pravdě podobnému, že Solon na ostrově Salamině se narodil, záhy však do Athen přišel a že sklon svého činného života strávil na Kypru, kdež u svého pohostinného přítele, krále Philokypra r. 558 zemřel. Před smrtí však projevil přání, aby popel jeho po attickém ostrově Salamině byl rozsypán. V Athenách zákonodárci velezasloužilému zřízeno bylo *κενοτάφιον* a socha postavena. (Pokrač.

Etymologica.

Podává *Fr. Prusík.*

7. Řecké ῴό-ν = slov. j-aje, lat. ōvo-m (ōvu-m), germ. ai (něm. ei), angl. egg; skr. āju.

Slova ta spočívají na kořeni ōi̯eu̯, jehož nižší stupeň zní: *a*) ōi̯u: skr. ājú m. ‚živočich, člověk, syn, potomek, syn třených dřev (oheň)', āju ‚život', ēkāju ‚živé jednotící', ājus, život, životní síla', ádabdhāju ‚jehož životní síla nedotčena jest', kšitājus ‚jehož život jde ku konci', dīrghāju ‚dlouhoživotný', viśvāju ‚všichni lidé', vr̥ddhāju ‚vysoké síly životní', sárvāju ‚veškeren život mající, — dávající'; ājú adj. živý, pohyblivý; — *b*) ōi̯u̯: rozšířený kmen ōi̯u̯-om; i̯ před souhláskou mohlo po dlouhém ō vypadnouti (srv. J. Schmidt v Kuhn. Zeitschr. XXVII., 305. 369), tak v lat. ōv-om, *ōv*-um; v řečt. však byl kmen rozšířen přítvorkou i̯o-m (srv. skr. náv-ja-s, lit. naũ-ja-s, goth. niu-ji-s proti skr náv-as, lat. nov-us, řec. *νέF-ος*, slov. nev-ъ, nov-ъ): tudíž ō[i̯]u̯-i̯o-m, ōu̯-i̯o-n, *ὠF-ιο-ν*, *ὤιο-ν*, *ῴό-ν*; dial. *ὤβεο-ν* (argiv. dle Hesychia), *ὤεο-ν*. V stir. se ōu̯ skrátilo v ou̯, z čehož vzniklo stir. ō-g (o-g), kymr. u-y.

V slovanštině a germanštině — což svědčí opět o příbuzném vývoji obou jazykových čeledí těch — se zase odsulo u̯: ōi̯[u̯], původně zajisté před souhláskou následujícího slova. Potom se v slovanštině kmen rozšířil příponou *-om*: ōi̯-om = *aj-e*, s předrážkou hlásky *j*: *j-aj-e*, čes. *v-aj-ce* (demin.), srv. *v*-ískati a p.

V germanštině se ōi̯ skrátilo v oi̯, z čehož povstalo germ. ai̯; toto se objevuje v sthněm. a střhněm. jako *ei* (nhněm. Ei), gen. eij-es (eig-es: Brugm. Grundr. I., pg. 128—9), goth. *addj-, stnor. egg-, ags. äg, angl. egg (srv. kořen vai̯: goth. vaddj-us ‚zeď', stnor. veggj-ar a vegg-r ‚stěna', ags. väg id.).

Lotyšské ō-la ‚křemen, oblásek, vejce' patří tuším také sem, než výklad mi není jasný. V lit. bychom dle původního ōi̯-om čekaly *ůj-as (*v-ůj-as, stprus. *ōj-an), než není mi známo, zda se vyskytuje.

Základní význam slova *ῴό-ν* atd., jak patrno ze skr. ājú, āju, jest ‚rození, život'; člověk se tu bezděky upomíná na heslo fysiologův: omne *vivum* ex *ovo.*

8. Kožlany.

Nehodlám o jmeni tomto promlouvati, jako by původ jeho nebyl na prvý ráz jasný, než chci vznik jeho objasniti za tou příčinou, bych ukázal na nesprávné počínání těch, kteří nerozumějíce zásadám, jimiž měkké *žl'* vzalo původ, chtí i v písmě (v topograf. knížkách, v novinách a p.) i ve škole mezi mládeží vzhledem k základnímu kmeni *kozl*(-a) šířiti zcela pochybený tvar Kozlany.

Osadu jmenovanou založil *Kozel*; potomci jeho a osadníci obce té nazývali se tedy *Kozli*; během času mizelo prvotné ponětí o tom, že místní jmeno značilo původně obývatele a počal se v názvu osady cítiti toliko pojem místa, tedy věc neživotná, pročež jmeno osadní nabylo přípony mužských jmen neživotných: *Kozly* (srv. Hrnčíře, Koloděje, Kuchaře a p. z pův. Hrnčíři atd.). Osada *Kozly* nalézá se netoliko v Čechách, ale i na Malé Rusi, v Polště a v Horní Lužici. Srv. podobně tvořená jmena místní: Berky (od osoby nazvané Berka), Bludy (osobní jmeno Blud), Boholiby, Bohumily, Veleliby, Všemily, Vícemily, Václavy, Netřeby, Sobětuchy; Naděje (os. jm. Naděja), Svojše; — Doudleby, Poláky, Prusy, Rakousy, Srby, Charváty, Čechy atd. V jiných slovanských jazycích jest podobných jmen též hojně.

Když se už v jmeni *Kozly* necítil pojem obývatelův, nýbrž toliko osady, tvořil se nový název obývatelův od kmene jmena osadního příponou -janъ;

slul tedy obývatel osady Kozly nazvané Kozl-jan = *Kožlan* (srv. Prah-jan = Pražan a pod.), všichni pak obývatelé osady té *Kožlané;* během času pak i v tomto jmeni potuchoval pojem obývatelův a vrch dostával pojem místní, tak že, jako z Kozli povstalo Kozly, i místo Kožlané počalo se dle neživotných jmen říkati *Kožlany*. Dokladův toho úkazu jest ve všech jazycích slovanských hojně; z češt. uvádíme: Hedeč-Hedčany, Hřiby-Hřibany, Dobříč-Dobřičany, Dobrá-Dobřany, Doksy-Doksany, Želeč-Želčany, Krakov-Krakovany, Letná-Letňany, Libiš-Libišany, Maleč-Malčany, Mokrá-Mokřany, Morava-Moravany, Němče-Němčany, Svince-Svinčany, Tuří-Tuřany, Týnec-Týnčany, Jelce-Jelčany, Jesenice-Jeseničany.[1])

Jak patrno, jsou tato jmena jakož i *Kožlany* tvořena od kmene příponou -janъ; *j* pak nutně měkčí neb rozlišuje netoliko předchozí souhlásku, ale i takové *skupiny souhláskové*, jež těsně k sobě lnou; jsou pak to skupiny, jichž prvou hláskou jest sykavka *s* neb *z*: sl, zl; st, zd; sk, zg (zh), jež se s následujícím *j* takto měkčí: sl-j = šl', šl; zl-j = žl', žl; st-j = *šť* (měst-jan = me*šť*an), zd-j = žď; sk-j = šč, šť; zg(zh)-j = žď. Doklady v. v Mikloš. gr. I., 277—290. 511—515: poslj-u = po*šl*-u; kozl-jь = ko*žl*ь (staroslověnsky, kdežto příponou -*ij* vznikne čes. kozlí, kozí, stsl. kozij, čes. husí a pod.), čes. místní jmeno Ko*žl*é, Ko*žl*í (slovínsky Ko*žlj*ek), stsloven. vъ*žlj*ublją (ze: vъz-ljublją); ujezdj-en = uje*žd*ěn; mozg — mo*žd*iti, rozha — rožďí a pod.

Čím tedy starší jmeno, tím věrněji jest tvořeno dle těchto všeslovanských zásad, jichž při novějších jmenech nebylo vždy přesně šetřeno, jako na př. Doksany by měly správně zníti Dokšany,[2]) než v novější době se zvláště *š* vzpírá měkčení v té příčině: Syrakusané, Brandýsané m. -šané. Kdo pak chce staré správné Ko*žl*any zvrhávati na novomodní Ko*zl*any, ten prohlašuje osadu tu za poměrně mladou, hřeše takto proti starobylosti své vlasti. Vždyť Kožlany patří k velmi starým osadám, nalézámeť v listině z r. 1238 (Erb. Reg. I., 439), že král Václav I. nabízí klášteru Plaskému výměnou Žihli za Kožlany („Coslan"): tedy klášter Plaský už dávno měl Kožlany, které dostal zajisté ne jako obec nově založenou.

Na konec podotýkám, že v starších dobrých spisích se čte vždy správně Ko*žl*any, jako v Sommrově Königreich Böhmen XIII., 23 (z r. 1845); rovněž *mluva lidu* vždy správně vyslovuje Ko*žl*any (jako na Orlícku Ko*žl*í) a té podceňovati nelze, což bych mohl doložiti hojnými příklady, ale stačí tuším z mnohých jeden: V Palackého Popise Čech na str. 407 uvádí se na panství Plaském Sedl*ec* (u Potvorova), lid však říká vždy jen Sedl*ice* (sg. fem.) a v skutku se v listině z r. 1193 (Erb. Reg. I., 186) naskytuje mezi vesmi klášteru Plaskému darovanými Cedil*ice* t. j. Sedl*ice* (srv. Sborník historický III., 342).

9. Rakъ; kora.

Slovanské *rakъ* jest tvarem *reduplikovaným*, spočívajícím na témž kořeni *qar*, jako tato slova o stejném významě: lat. *car-cr-o (z čehož dissimilací can-cr-o, can-cer: Brugm. Grundr. I., 219), řec. καρ-κ-ίνος (z καρ-κρ-ίνος), skr. kár-k-aṭas (z kár-kṛ-aṭas). Dle toho vzniklo v slovanštině *kor-kr-o* (neb *kor-k-o*), z čehož by povstalo jednak (stsl., bulh., slovin., srbo-charv., čes.) *kra-kr-ъ* (neb *kra-k ъ*), jednak (pol., luž.) *kro-kr-ъ* (neb *kro-k ъ*), jednak (rus.) *koro-kr-ъ* (neb *koro-k-ъ*). V druhém členu reduplikace (kor-*kr*-o) se *r* právě tak vysulo jako na př. v bratъ z brat*r*ъ a jako v řečt. a skrtě.

Ježto však slovo to ve všech slovan. jazycích má *a* (rakъ), viděti z toho, že se odsulo *k* z kraje: *[k]or-kr-o* neb *[k]or-k-o*, z čehož vzešlo *ra-kr-ъ* neb *ra-k-ъ*, jako ra-lo, ra mę z or-lo, or-měn. Odsutí krajního *k* pak podpo[...]

---

[1]) Viz více v naší rozpravě „Místopisné výklady" v Památkách archaeolog. XII., [...]

[2]) Srv. Krok I., 321.

váno bylo zajisté tou snahou, by se slovo to (kor-k-o) rozlišilo od jiného kork-o (gressus), jež pak zcela správně vydalo krak-ъ, krok-ъ, korok-ъ.

Co pak do původního významu základního kořene *qar*, shledávám jej v skr. kár-kar-as, ‚tvrdý‘ (subst. kosť, kladivo), řec. *κάρ-καρ-ος* (Hesych.) ‚tvrdý, drsný‘. Sem táhnu také slov. *kor-a* (cortex), bulh. čes. kor-av, ‚tvrdý, tuhý‘, čes, kor-ati, rus. kor-ětь ‚tvrdnouti‘.

Bylo tedy raku dáno zcela případně jmeno pro jeho ‚tvrdosť‘.

10. Vъdodъ.

Slov. vъdodъ jest rovněž reduplikovaný tvar jako stejnovýznamné lat. up-up-a, řec. *ἀπ-ἀφ-ός* (z *ἀφ-αφ-ός*), *ἔπ-οπ-ς*, toliko že souhlásky a z části i samohlásky se liší. V slov. pak máme rozmanité základní tvary: *a*) ud-eu̯d-: ъd-ud-, čes., pol. (po zmizení krajního ъ) dud (dem. dud-ek); předrážkou *v* vznikne v-ъd-ud-: mrus. vodud, odud; *b*) eu̯d-eu̯d-: ud-ud-, mrus. v-ud-v-ud; *c*) ud-od-: ъd-od-, stsl. v-ъd-od-ъ, mrus. vdod; *d*) eu̯d-od-: ud-od-ъ rus., mrus., slovín.; *e*) ud-ed-: ъd-ed-, čes. ded. (dem. ded-ek), slovín. deb m. ded, vded z v-ъd-ed-; *f*) eu̯d-ed-: ud-ed-, slovín. udeb m. uded.

11. Kosina; kosírek.

České *kosina*, obyčejně dem. kosinka (peruť, peroutka) spočívá na tvaru *kosa*, jehož základním tvarem jest qok͡sā (k͡s=ss=s: Brugm. Grundr. I., 306): skr. kákṣa-s (zákl. tvar qok͡so) ‚podpaždí‘, av. kaša- ‚paže‘; lat. coxa ‚kyčle‘, stir. coss ‚noha‘, cymr. coes ‚stehno‘, sthn. hahsa nhn. Häckse ‚kolenní oheb zadní nohy‘.

Na témž *kosa* spočívá hanácké *kos-írek* ‚(dlouhé) pero,‘ jež se nosí za kloboukem.

O úpravě a obsahu kollektaneí ke spisům latinským a řeckým.

Uvažuje *Method Molčík.*

(Dokončení.)

Praktická cena těchto kollektaneí.

O vnitřní ceně kollektaneí literárních byla již řeč dříve; zbývá promluviti o druhé části. Na jedné jich straně sbírá si žák zásobu reálných vědomostí, nejpotřebnějších k pochopení klassického díla a života staroklassického vůbec, na druhé zásobu věcí, které působí především na jeho cit a to cit pro krásu. Obé jest *κτῆμα ἐς ἀεί*, získávané na základě pevném, protože přirozeném. Obé budí v žáku sebedůvěru a tím i onen zájem pro četbu, bez něhož této nemůže se nikterak dařiti. Je-li nesnadno, ba dokonce nemožno vštípiti jemu všechno potřebné, jest se spokojiti pro každou třídu s nejnutnějším a i toto skrovné quantum, nėmá-li se časem zamotati a rozplynouti, vyžaduje jakýchsi podpor, které my vidíme v kollektaneích. Zevnější pomůcky — nám se bylo by uchýliti z pravidla k pomůckám německým — byly by asi málo vydatny. V žádné učebnici literatury nebo starožitností nenalezne se látka tak uspořádaná, aby jí náš žák snadno mohl užiti pro svou specielní potřebu a soustavně probírati ty věci na gymnasii za pomocí učebnic příčí se paedagogickému taktu. Ostatně sebe lepší kniha nenahradí součinnosť žákovu kollektaneím po čtyři až pět let věnovanou. — Neméně jest důležito, že latina a řečtina má tu veliké množství pevných bodů styč-

ných (především v mythologii a literatuře) a že srovnávání, na něž právem se takový důraz nyní klade, pěstuje se ustavičně a způsobem přímým.[20])

Kollektanei se nejen klestí volnější a jistější cesta pro četbu, nýbrž jimi přímo času se získává na prospěch její a tak jsou v dokonalé shodě s intencemi citovaného již vys. vyn. minist. Každý nám zajisté přisvědčí, že u auktora, jehož čtení prázdninami a častěji k tomu ještě celým semestrem přerušováno bývá, namáhavě a dlouho se opakují věci již v prvním období propracované. Ještě hůře se vede učiteli po jiném třídu přejímajícímu. Naproti tomu docela hladce opakuje se z kollektaneí; z nich rychle občerství se vědění žákovo, jejich kostry buď vlastní činností žákovou nebo s nepatrnou pomocí učitelovou zase na sebe vezmou svou původní živou podobu. Oč lehčeji pracuje učitel, mají-li jeho noví žáci po ruce kollektanea z předešlých tříd! Bez obtíže pozná z nich methodu svého předchůdce a buď se jí přispůsobí aneb, žádá-li toho jeho přesvědčení a individualita, bez nejistého experimentování navykne žáky vlastní methodě

A co teprve bývá někdy spěchu a klopotné práce v oktávě, aby se přece nějak sehnaly realie potřebám maturitní zkoušky přiměřené! Co drahého času takto se zničí na nenahraditelnou škodu četby, která tudy vyspělému mladíku největšího má poskytnouti prospěchu, která má klassické vzdělání jeho dovršiti! Z nepoměru, jaký se jeví mezi vynaloženým časem a uvázlými vědomostmi — ačkoli přiznáváme, že nepoměr ten bývá přeháněn jednak navyklým papouškováním, jednak časovým proudem nynějším — roste oprávněná nedůvěra ke klassickým studiím; příčinu k ní má každý upřímný filolog obětavým přičiněním oslabovati a znenáhla i odstraňovati.

Na konec dovolujeme si ještě několik poznámek. Jaké methody má se přidržeti učitel v hotovení kollektaneí? Ani všecko nediktuje ani neponechávaje žákům kráčí střední cestou, ne že by tato byla nejpohodlnější, nýbrž z příčin spočívajících ve způsobu našich kollektaneí. Věci jen trochu choulostivé, a těch jest zvláště ve starožitnostech věcšina, diktuje důkladně je spracovav a již tu maje na paměti jakési celky; nevpisuje tedy, i kdyby měl látku v zásobě, každou hodinu, aby čas příliš netříštil. Některé věci samy sebou tak jsou utvářeny, že k zaznamenání jich může se přikročiti, až se proberou v celku (na př. sakrální starožitnosti Liviovy). Za to na stránce formální možno mnoho bez úzkostlivosti svěřiti žákům; jen pořadí určí se jim ve škole číslem, které si přidají k dotyčnému místu v knize. O časovém postupu pro první polovici (*A*) zmínili jsme se již dříve. — Látku svědomitě si upravuje učitel podle potřeby školské a podle stupně žákova vzdělání. Jest nezbytno, aby i on měl kollektanea a sice docela totožná se žákovými. Maje summární přehled celého obsahu jejich až do oktávy, hotoví si je podrobně alespoň na semestr napřed a na základě zkušeností při četbě postupně nabývaných činí v nich opravy, škrtá nebo přibírá. Je-li zavedeno na ústavě vydání kommentované, jest zrovna nutno využiti jeho výkladů, pokud je učitel může se svými názory srovnati, bez patrných odchylek, aby představy žáka, který jest povinen dle předepsané knihy se připravovati, neslábly a se nemátly. — Kommentované vydání nečiní kollektanea zbytečnými už z té příčiny — k vysokému významu součinnosti žákovy ani nehledíc — že žák odkládaje knihu odkládá zároveň mnoho z prchavého obsahu jejího. Totéž platí v míře ještě věcší o textech zvláště v novější době se rozmáhajících, které opatřeny jsou indexy v něčem kollektaneím podobnými.

[20]) Viz nejnovější, specielní úvahu, střízlivě psanou: Der österreichische Gymnasiallehrplan im Lichte der Concentration, od Loosa. Ve Vídni 1892.

Pokládajíce kollektanea za velmi důležitá nežádáme přece od nich tolik jako na př. Mitterstiller, jemuž jsou „mikrokosmem, ve kterém vědecký svět gymnasijní se soustřeďuje jako v ohnisku",[21]) ani nezaložili jsme jich tak jednostranně umělecky, ač ve svém způsobu znamenitě, jak činí Frick;[22]) naše jsou proti prvním daleko skromnější i skrovnější, proti druhým co do oborů látky obsáhlejší — nikoli rozsáhlejší — co do rozdělení jednodušší.

Otázka kollektaneí jest dosud ve fasi vývoje, ačkoliv osm let uplynulo od té doby, co vydány byly „Instrukce". Na podnět daný v tomto časopise[23]) vystoupili jsme i my na veřejnosť a v zájmu klassického studia přejeme si srdečně, aby jí se věnovalo také u nás více veřejné pozornosti.

Některá přání v příčině vyučování jazykům.

Pronáší *Jan Kosina.*

(Dokončení místo pokračování.)

Že pak žáci mnozí a mnozí nerozumějí větě, větám a jich souvislosti, že při překládání z jazyka cizího zvláště vyjde na jevo tato nevědomosť, o tom by mohl zajisté mnohý a snad každý učitel vypravěti příklady zajímavé. Uváděti jich z vlastní zkušenosti, bylo by snad nositi dříví do lesa.

Avšak chci přece poukázati na některé zjevy, kterých uvésti nezdá se mi zbytečným. Žáci znají na př. z mluvnic celou řadu genitivů, avšak syntaktické funkce jejich vždy neznají: zdali jest genitiv ten neb onen doplňkem, přívlastkem neb něčím jiným, toho si často vědomi nejsou, jak by přede vším měli. Znají na př. genitiv dělivý, nebo celku, nebo kolikosti (gen. partitivní), avšak že jest mezi nimi syntaktický rozdíl, toho si vědomi nejsou.

A jest přece syntaktický rozdíl mezi nimi, neboť řeknu-li, „dejte mi chleba," jest chleba předmětem (místo akkusativu), neboť sloveso dáti řídí akkusativ. Řeknu-li však, „dejte mi kus chleba," jest chleba přívlastkem, označujícím celek, z něhož kus vzat.

Kdyby se v mateřštině syntaktický rozdíl tento stanovil a vysvětlil, bylo by pak snáze pochopiti ve frančtině rozdíl mezi *du pain* a *de pain* a nespokojili by se jmenovati zjevy oba genitivem dělivým anebo genitivem celku a nepletli by stále obou tvarů těch.

Syntaktického významu infinitivu a jeho příbuznosti se jmenem podstatným (viz německé Nennform) žáci si obyčejně také vědomi nejsou a přece by jim to bylo velice prospěšno při učení se jazyku německému a zvláště francouzskému.

O dvojitém významu mnohých slov ve příčině syntaktické jsem se již nahoře zmínil.

Vůbec nejsou žáci zvyklí stopovati souvislosti slov ve větě a vět vespolek. Soudím to hlavně z tohoto:

---

[21]) „Collectanea-Frage der Instructionen f. d. Unterricht an den Gymnasien in Oesterreich" str. 26. Ve St. Hradci 1885.

[22]) „Aus dem Homerhefte meiner Primaner," Lehrproben und Lehrgänge aus der Praxis an Gymnasien und Realschulen. V Halle 1886, sešit 9. Při tom vidí se pisateli poznamenati, že uvedené dvě práce vešly v jeho známosť teprve počátkem šk. r. 1891 až 1892 a že vůbec neměly působení v jeho kollektanea, která jsou naprosto rozdílna.

[23]) „Co mohou obsahovati kollektanea k Liviovi v třídě páté?" od J. Čermáka v tomto ročníku.

Žáci táží se často při písemních pracích aneb při jiných příležitostech na význam jednotlivých slov, což jest důkazem, že nejsou zvyklí pojímati slov jako členy věty souvislé s jinými členy, tedy syntakticky. Nečinili by toho, kdyby si byli vědomi, že slova jednotlivá nabývají různého významu ve spojení s různými slovy, zvláště slovesy a že tedy nepostačí, tázati se na jednotlivá slova, ale udati jejich souvislosť s jinými slovy.

Zjev tento zdá se pravdě nepodobným, ježto žáci se cvičí zajisté dostatečně ve věci té při latině již v nižších třídách. A přece jest tomu tak. Příčinu toho hledati v tom chvatném překládání z latiny do češtiny, kde se hledí nikoliv důkladnosti, ale hojnosti. A tu se mi zdá, že tím chvatným a zběžným překládáním latinských klassiků do češtiny, jak se děje ve školách středních, kazí se nejen jazyk český ve příčině slovosledu, ale i syntaxe a fraseologie. Není ani možno, aby žáci při takové spěšné versi rozlišovali přísně a podrželi v paměti frasi latinskou a českou vedle sebe, ale spíše buď zapomínají obojí aneb přikládajíce věčší váhu naučení se latině, zanedbávají svůj vlastní jazyk mateřský. Že by tím mateřština získala, nesnadno as kdo uvěří a má-li kdo psáti správně česky, musí se učiti jinde a nikoliv na latinských vzorech, poněvadž v nich není přirozený ráz jazyka českého, ale spíše se musí zbavovati poznenáhla té spousty zvyků, kterých nabyl při důkladném (osmihodinném ve škole a alespoň tolikahodinném doma) učení se jazyku latinskému. Podobný boj, podobné zbavování se zvyků cizích, nepřirozených, událo se v metrice naší, nežli se probrala ku přirozenému základu svému, ku přízvuku totiž. Dokázalo se ovšem v následování vzorů cizích a v boji tom proti nim, že jazyk náš jest pružný, ohebný, že může zápasiti ve mnohém i s jazykem latinským, avšak spolu že přirozenosti jeho schopnosti ty nesvědčí, jako mu nesvědčí cizí (latinský nebo německý) slovosled, kterýž mu taktéž bývá vštěpován ve školách při vyučování jazykům.

Mát on zajisté také své přirozené zákony, proti nimž hřešiti nedovoluje. Také snad o tom nebude pochybovati, že takové pěstování jazyka, důkladná totiž znalosť větosloví a náležitý k tomu cvik, jest důležitým a nutným činitelem a prostředkem ku vzdělání žáků, neboť znáti větosloví, to znamená, znáti logiku jazyka, uměti rozumně a správně mysliti: a to požadavek formálního vzdělání, jakéž jest cílem studia na střední škole a k němuž *jazyk mateřský se hodí zajisté lépe než kterýkoli jiný.*

Kdyby přece někdo mínil, že i bez větosloví možno se obejíti při překládání (a porozumění) jazyka cizího a že dostačí znáti slova jednotlivá dle významu jejich, tu bych připomenul jen, jak často se stává, že žáci při francouzském *que* jsou na rozpacích, mají-li je překládati náměstkou nebo spojkou a že ve své necvičenosti zabíhají často do takových nesmyslů, z nichž nemohou vybřednouti, z nichž nedovedou si pomoci, poněvadž nejsou zvyklí rozbírati věty nestarajíce se o podmět, předmět atd. a proto se pravého smyslu věty často dopátrati nedovedou. Kdyby zvykli uvažovati a hledati, kde jest věta hlavní a vedlejší, jaká která věta jest, jak souvisí s ostatními, jak je s nimi spojena, nepřicházeli by do takových nesnází při překládání, uměli by si pomoci z nich alespoň ti, kteří se svědomitě připravují, jichž bohužel jest počet velice skrovný.

Takové pak pěstování jazyka na základě větosloví mělo by býti co nej přirozenější i svým výkladem i názvoslovím, aby žáci nebyli vedeni k pouhý často nesrozumitelným definicím, frásím a názvům, aby názvů a rozlišován nebylo příliš mnoho zbytečných a často nepostižitelných na tom stupni vý voje ducha, na němž jsou, aby od třídy ku třídě postupovalo se od snadněj šího k nesnadnějšímu, neboť mnohých věcí nepochopí primán, tertián, kter snad pochopí teprv kvintán nebo septimán. Pochopiti na př. užívání člen rozličných ve franc. jazyku, není věcí tak snadnou, možno docíliti ho tepı po dlouhém cviku, po mnohých a mnohých seznaných zjevech; na základě jic

teprv možno stanoviti shodu a rozdíl jich. Jak mylných mívají žáci pojmů o členu, ihned jej pokládajíce za známku rodu, a za nic jiného, nebo za známku pádu (du, au) atd.

Do jakého babylonského zmatku mohou zabřednouti žáci předčasným nějakým výkladem, jak se užívá *du*, *de*, *des!*

Řeknou na př., že jest *du pain*, *de pain*, *de pains*, *des pains* genitiv, avšak tažte se jich od kterého nominativu, a shledáte, že nevědí. Proto třeba, aby žáci seznali předložku tu v určitém spojení ve větách, v paměti je uložili, při čemž shledají rozmanitý význam její a jej bedlivě rozlišují. Rozlišování to není radno rušiti výkladem, který vede k názoru, že pomocí *de* se tvoří genitiv. Žáci seznavše předložku *de* v rozmanitých případech, vědí sice, že často podstatné nebo jiné jmeno s předložkou *de* vyjádřili v češtině genitivem, avšak vědí spolu, že *de* ve mnohých jiných příkladech překládáno bylo do češtiny předložkami *od*, *se*, *o*, nebo instrumentálem. Proto nechť žáci raději neslyší o nějakém skloňování ve frančině, obzvláště ať se neučí pravidlům *du* jest známkou genitivu a podobným. Jaké popletené pojmy mají pak žáci při pravidlech takových, každému zkušenému známo.

Pravil jsem, že výklad mluvnice má býti co nejpřirozenější. A tu ovšem jest otázka, co jest přirozené. Jest to as jako ve všem našem konání, v celém našem životě a spůsobech jeho, které se vyvinuly prodlením staletí, vzdálily se od přírody a ustálily se v jisté formě, tak že přírodu v nich nalézti často dosti krušná věc. Hleď býti (po svém mínění) co nejpřirozenější u svém výkladu a buď připraven, že ti žáci přece neporozumějí. Hledají vždy bůhví co ve tvých výkladech a otázkách, nikoliv to blízké, jednoduché, obyčejné, všední, patrné, ale něco jiného než to. Jinde, doma, na ulici by ti jinak rozuměli a odpověděli, ale ve škole, to jest něco jiného. Tu ztrácejí svůj obyčejný, zdravý lidský rozmar a dopouštějí se výroků, jichž by nebyli schopni jinde. Dokladů k tomu zná zajisté mnohý učitel celou řadu. Spokojím se jen s jedním ze své zkušenosti.

Jeden článek učebnice francouzské pro III. třídu počíná větou: „Un jour j'entrai avec mon père dans la ville voisine," česky: jednoho dne vstoupil jsem s otcem svým do sousedního města. Pokouším se vysvětliti žákům význam časového tvaru *entrai*, jenž se nazývá le passé défini. Zmiňuji se o totožnosti jeho s latinským perfektem intravi. Pravím dále, že jim z latiny známo, že lat. perfectum má význam dvojí, buď děje ukončeného v minulosti nebo v přítomnosti. Táži se nyní: Jak poznáte v této větě, zdali se děj ukončil v přítomnosti nebo v minulosti? Hlásí se někdo a praví: poznáváme to z koncovky slovesa. — Odpovídám: Koncovka jest táž: vstoupil jsem, napsal jsem, snědl jsem atd., nechť jest děj *ukončen* v přítomnosti nebo v minulosti.

Doptávám se ještě: opět se někdo hlásí a odpovídá: poněvadž vypravujeme. Konečně se ptám: kdy jsem vstoupil. Odpovídáno: jednoho dne. Avšak ani pak nikomu nenapadá správná odpověď na mou prvotní otázku.

Konečně se ptám: Proč se to neukončilo (nestalo) v přítomnosti? Tu pak někdo ostýchavě jen tak pro sebe odpovídá: protože se to stalo *včera*.

Odpovídám: ano, protože se to stalo *včera*, tedy se to nestalo v přítomnosti, ne dnes. Všeobecný na to smích a povídání „já jsem si to myslil, já jsem to povídal." A proč jste to tedy neřekli? Jeden z lepších žáků se hlásí a praví, že to chtěl také říci, ale že se bál. Opakuji: Ptal jsem se vás, jak to poznáváte v této větě. A vy si věty nevšímáte a hledáte odpověď bůh ví kde. Pravím, že i ten co řekl proto, že se to stalo „včera", neměl pravdu, neboť ve větě stojí výslovně „un jour, jednoho" a proto jste měli odpověděti, protože se to stalo „jednoho dne", při čemž myslíme patrně na den minulý. —

Pravil jsem „Hleď (po svém mínění) býti co nejpřirozenějším ve svém výkladu“ a budou-li článek tento čísti paedagogové, zajisté leckterý vytýkati bude a raditi řka, že jsem se měl tázati jinak a vykládati jinak, snad ihned otázkou: kdy se to tedy stalo? a podobně, a že jsem takto mohl dostati odpověď ihned. Ovšem; avšak táži se jak a na čem se má pokoušeti a cvičiti důvtip žáků, jak buditi v nich zvědavosť a pozornosť?

Po mém skromném mínění budou se žáci po příhodě oné „s passé défini“ spíše pamatovati, kdy se ho užívá a často z věty samé si vysvětlí, proč se ho právě ve větě té užívá. —

Končím přáním: aby pěstován byl jazyk mateřský (a s ním pak i ostatní) již v prvních třídách na základě větoslovném, a aby bylo pěstování to hlubší a důkladnější, k čemuž ovšem třeba, aby mu bylo věnováno alespoň jednou tolik hodin za týden než posud, a aby bylo soustředěno vyučování více jazyků v rukou jednoho učitele.

Opravy a dodatky k Erbenovým Regestům I.

Podává *Fr. Prusík.*

V Sborníku historickém III. (r. 1885), 276—283. 339—344 a v Památkách archaeologických XII. (r. 1885), 115—126 jsem podal několik oprav[1]) k Erb. Reg. I., k jichž dolíčení bylo potřebí zevrubnějšího výkladu. Tuto chci, hlavně v příčině oblasti kláštera Plaského, opraviti ještě některé zvláště do očí bijící omyly, čím by se dospívalo ponenáhlu k lepšímu porozumění jmen a míst, jež jsou ještě v některé příčině nejasna.

A. 1. *Bosco* de *Lasisce* (str. 383) a *Posket* z *Lassits* (415) jest jedna a táž osoba, ana se uvádí na Plaské listině jednou z r. 1233, podruhé z r. 1235; vedle něho se uvádí po obakráte Henricus (Heinricus) plebanus de Sherop (Sverob). — Dle toho pak *Lasisce* a *Lassits* sluší rozuměti o téže osadě, jež slula patrně *L'ašice:* jest tudíž škrtnouti *Lasiště*, jak Erben čte Lasisce, a zařaditi jmeno toto pod *L'ašice.* K jmeni L'ašice, které jest původně patronymicum od jmene L'ach (= L'adislav), utvořen později druhotvar *L'ašovice*, s přehláskou nyní *Lešovice* (Pal. Popis 406, sub 38, 4).

2. V listině Plaské z r. 1234 (str. 390) vsí *Bezdekowe* rozumí se *Bezděkov*, něm. Besikau (Pal. Pop. 403, 43); měliť v té straně zboží páni z Potvorova, jichž rodu tento učiniti lze přehled z Regest:

Gumpold (1181, str. 166)

Dětleb (1181, str. 166; 1193, str. 186; 1234, str. 390) — Kuna (1193, str. 187; 1204, 222) ψ Anežka (ib.; vdova, 1214, 258 putovala do svaté země; 1219, 287)

Gumpold (1234, str. 390)

---

[1]) Jsou to: Šebíkov (dokládám, že se v Archivu VIII., 557 k r. 1520 uvádí Šebíkov v… pustá), Šebíkovice, Žíkov, Čermníčeves, Črmný, Čermný, Chodomy; Sechutice, Lomany, Lomnička, Lomnice, Korýtko, Sedlice, Řemešín, Týnec, Olšany, Újezd, Doubravice (vzhledem k Archivu VIII., 557, kde se uvádí r. 1520 Doubravice, ves pust… možno mysliti na jinou polohu: dle pověsti lidu bývala prý jižně od Plas, jdeme-li od Nebřežin k Oboře, po levé ruce ves v těch místech, kde nyní stojí myslivna řečená „*na* Doubravách“. — Sutice; Božany, Božsko, Božansko, Boženско (župa).

Je-li z rodu toho „Houko, filius Ludewici de Potvorowe," jenž jest svědkem na listině Plaské z r. 1240 (str. 457), jest pochybno.

3. Na výše dotčené listině z r. 1234 (str. 390) uvádějí se za svědky Vlricus et Fridericus cum fratribus Gotsalco et Meinwardo de *Galz*, a na listině z r. 1252 (str. 596) Gotchalcus et Gotchalcus filius fratris sui de *Claz*, což obojí čte Erben chybně *Kladsko* místo *Kalec* (Pal. Pop. 407, sub 39, 29); tomu nasvědčuje blízkost Přehořova (Pal. 39, sub 60, 17) uvedeného na obou listinách, pak Vysočan (Pal. 407, sub 39, 26) i Kolešova (426, sub 37, 11) a Vidhostic (39, sub 58, 4), o nichž se děje zmínka v druhé listině. V Eml. Reg. II., 239 (r. 1268) se uvádí: Gotsalcus et Lutco de *Calch*, což se v Indexu správně vykládá na *Kalec*.

4. Listinou z r. 1193 (str. 186) zapisuje Dětleb Gumpoldův klášteru Plaskému mezi jiným i ves *Bor*. Tím se rozumí bezpochyby nynější *Borek* na Žluticku (Pal. Pop. 426, sub 37, 7), jenž leží na severozápad od ostatních v též listině zmíněných osad; nynější druhotvar by tomu ovšem nebyl na závadu.

5. V listině Plaské z r. 1181 (str. 165—6) jest *Bicow* = *Bikov* (pův. Bitkov; v Pal. Pop. str. 408 schází), nyní poplužní dvůr sz. od Hromnice (Krok III., 253). — *Wilcecow* = *Vlkošov* (něm. Wilkeschau; Pal. Pop. 406, sub 38, 13); Erb. čte nedobře Vlčkov; „circuitum meum" rozuměti sluší, jak se domnívám, dle dárce zvaného Čač či Čeč, na *Čečov*, nyní Křečov (Pal. Pop. 406, sub 39, 14); *Zedlesco* = Sedlecko (id. 388, 15). — *Olesna* = Olešná (j. od Liblína; id. 409, sub 41, 4), což se dosvědčuje listinou z r. 1240 (str. 457), kde se uvádí rovněž „Gotsalcus de Olesna" (snad syn zmíněného při r. 1181 muže s jmenem Gotsalac de Olesna) vedle svědkův z *okolních* obcí, o nichž hnedle promluvíme. — *Sremesna* jest čísti *Čřemešná*, později *Třemešná*, nyní Třemošná (Pal. 410, sub 46, 9); prvý tvar je starší a základem jest mu čřemcha, třemcha (nyní střemcha), původně črěmъcha (srv. rus. čeremucha, čes. dial. čermucha Jg., lit. šermukšlė), čehož stopy se jeví v Sremesna (*s* místo *č*). Rovněž potok *Zcrimussil* (r. 1238, str. 438) čísti jest *Čřemošný*, nyní *Třemošný*, na němž leží ves Třemošná (sev. od Plzně); pod Kaceřovem se vlévá na levém břehu do Mže. Podobně Reg. II., 555. *Sthrumusitsyl* zkaženo ze ſchriemoſ(n)yczye t. j. *Čřěmošnice*, nyní *Třemošnice* (poplužní dvůr vsv. od Hromnice), jenž se uvádí na př. v Arch. Čes. VII., 617. Pal. Pop. 408 extr. — *Checin* = *Čečín* (Erb.), od os. jmene Čeča (Erb. Reg.), schází v Pal. Pop. 408; nyní jest to už pouze myslivna s lesem téhož jmene ležící jz. od vsi Kočin (vých. od Plas) a zvaná vůbec Čečiny (pl.), ač se zdá sing. původnějším (Krok III., 253), soudě dle tvaru Sceszinge (loc. Čečíně) v Erb. Reg. 315 — *Schewice* nejsou „Štěvice (Štěnovice?)", nébrž *Čievice* (Archiv Čes. VII. nedobře Čěvice, Pal. 409, sub 41, 5 nedobře Čijevice), *Čévice*, Čívice, obecně Čivice. — *Gromnicae* ukazuje k tvaru Hromnice, ne Hromice, jak i Pal. (408, 44) uvádí; lid užívá jmena toho sing., kdežto tvar Hromice jsa patronymickým nemohl by býti než pluralným. Srv. Reg, 555:[1]) Rumnytz = Hromnice. Archiv Čes. VII., 617: Hromnice. — *Gisslice* nejsou „Kyžlice", nýbrž Žižlice (z Žiželice), dissimilací Žichlice (Pal. 408, 45); srv. Strachkvas ze Straš[i]kvas, druhci z družci. Rovněž Reg. II., 698 Sichlitz jsou naše *Žichlice*, jak se uvádějí i v Arch. Čes. VII., 617. — *Lubine* (bezpochyby loc. sing.) není „Libina", nébrž *L'ubyně*, Libyně (Pal. 2, sub 5, 1); lid však užívá druhotvaru, říkaje vždy *Libyná* se zdlouženou koncovkou jako: Hodyná (viz č. 6), Bukoviná, Tetín a p.

6. V listině z r. 1240 (str. 457) *Hodin* není „Hodín", nébrž *Hodyně* (na Hodyni: Reg. I., 347. II., 579); lid nyní vyslovuje Hodyná (viz č. 5; srv.

[1]) V Indexu chybou udána stránka 565 a r. 1285 (m. 1288).

měkyně — měkyna a p.); Pal. 407, sub 40, 20. má nedobře *Hodina*[1]) jeť příponou *-yně*, *-yna* a lid dosud vyslovuje *tvrdé d*. — *Wisseharde* Erb. v indexu opominul; jsou to tytéž *Všehrdy* (Pal. 408, 31), nalézající se v sousedství míst v listině uvedených, jež se uvádějí v Reg. I., 347. — *Sedere* (loc.) není tuším „Štědré", nébrž *Žďár* (Pal. 39, sub. 60, 14), čemu nasvědčuje blízkosť Čisté, Potvorova, Přehořova, Stebna, Malměřic (Maliměřice Pal. 39, sub 60, 29; Erbenovy „Maloměřice" neshodujou se dobře s listinným *Malmertz*). — *Buse*, s nímž si neví Erben rady, jest buď *Buč*, něm. Pusch. (Pal. 426, sub 39, 1 a 607) ležící na západ od míst právě jmenovaných (sz. od Nečtin), neb spíše *Bučí* (Pal. Pop. 410, sub 47, 2) sev. od Krašovic (jz. od Plas). — Připomeneme-li ještě, že se Olešnou, Újezdem, Žíkovem (Sborník hist. 1885, str. 279), Němčovici, Osekem, Nadryby (Erb. neprávem Nadrybí proti výslovnosti obecné: loc. v Nadrybech) rozumějí místa uvedená v Pal. Pop. 409, sub 41, 4, 8. 389, sub 2, 6. 390, sub 5, 1. 408, 56, patrno z toho, že všichni svědkové na léto listině pocházejí z jedné krajiny, jejímž středem jsou Plasy. Z té tedy příčiny máme za to, že *Zuekowe* sluší také v té krajině hledati: byl by to tedy nikoliv Zvíkov v jižních Čechách, nébrž nynější *Zvíkovec* (Pal. 409, sub 43, 1) ležící nade Mží nedaleko východních osad listiny. Podobně se to má na Plaských listinách z r. 1229 (str. 347) a 1238 (str. 438), kde se tíž bratří „de Zuekow" uvádějí v témž pořádku za sebou; na listině z r. 1238 (str. 435), jež dána jest v Plasích, se uvádějí opět všichni tři bratří pohromadě, leč v jiném pořádku. Dle toho jest *Zvíkovec* druhotvarem původního *Zvíkov*.

7. Na Plaské listině z r. 1229 (str. 347) *Kniwan* nejsou „Kniňany (?)", nébrž *Pněvany* (Pal. 411, sub 49, 11. a 608), něm. Piwana; co do záměny *p* v *k* srv. *P*ňovice, něm. *K*nibis (na Mor.), *P*ňovičky, něm. *K*nibitschken (u Teplic). Jmeno osad těch odvozeno jest od kmene „peň", asi ve významu „okleštěné dřevo, pařez," což poukazuje k mítění lesa (srv. Pnětluky, Krč a p.). Od „peň" utvořeno jest hromadné jmeno pnije, pněvije, pňovije = pní, pněví, pňoví, jež znamenává též révoví vinné. Místo takto porostlé může se nazývati Pněv, Pňov, malorus. Pńôvje, pol. Pniewo, Pień, obyvatelé jeho pak Pněvané, Pňované a osada jejich zase *Pněvany* (Erb. Reg. 225. 505), Pňovany (ib. 453; Pal. Pop. 411, sub. 49, 11. nesprávně P*in*ovany místo staršího P*ni*ovany). — Listinné Kniwan a něm. Piwana (z Pniwana) poukazuje k dialektickému zúžení *ě* v *í*: Pněvany — Pnívany.

8. V listině z r. 1183 (str. 170) uvedeného *Ciellowicz* Erben v indexu opominul; jest tím rozuměti *Chřelovice* (Křelovice, něm. Kschellowitz, Pal. Pop. 402, sub 32, 30.) — *Cocsin* není „Čečín", nébrž *Kočín* (Pal. 408, 24; nyní pl. Kočiny: Krok III., 253); knížecí dvůr v Čečíně darován byl zajisté klášteru Plaskému teprve r. 1189 (Erb. Reg. str. 182), ves pak Čečín aspoň z části patřila jakémusi Heřmanu Vilémovici (podepsanému též na Plaské listině z r. 1183, str. 170, r. 1192, str. 186 a r. 1193, str. 187), jenž ji r. 1184 (str. 171) přepustil klášteru Plaskému výměnou za Luhov. — *Chisko* není „Chyška", nýbrž táž jest to osada, která se uvádí v listině z r. 1146 † (str. 118) jako *Teskoy* a z r. 1224 (str. 315) jako *Thyskow*; dějeť se při osadě zvané *Chisko* i při osadě *Thyskow* zmínka, že Vladislav II. ves tu daroval klášteru Plaskému, což se táhne k zakládací listině téhož kláštera (str. 118), kde se praví tuším omylem, že ves *Teskoy* dostal klášter od Ottona. A jak sluší čísti jména ta? Erben tlumočí „Těškov" (srv. Pal. 271, sub 68 31), mně však se zdá, že sluší více přihlížeti k tvaru Chisko (m. Chiskoi neb Chiskow) a Thyskow než k Teskoy (m. Teskou, Tiskou, Ciskou), která jest původu pozdějšího, ana listina na str. 118. nepochází ovšem z roku

---

[1]) To chtí zaváděti někteří úředníci, ana prý je ves „hodinu" od Kralovic! Že pak přicházejí v hojný styk s lidem, jenž se chce říditi jich novou modou, kazí se tím názvy místní. Tak zaváděli „v Plasech" místo obvyklého v Plasích.

založení kláštera (1146), ježto se v ní uvádí Vladislav už co král. Prvé dva tvary pak poukazují patrně k výslovnosti *Čiškov* (srv. Pal. 389, sub 3, 9), sev. od něhož leží Újezd, o němž se také děje zmínka v listině z r. 1224, str. 315 (Hugiezt, ač-li se tu nemá rozuměti Újezdec, jejž týž Ratimír daroval při smrti své klášteru Plaskému: srv. str. 343, roč. III. Sbor. hist.). Pro *Čiškov* ten by také svědčila jeho vzdálenosť od Plas, čím ovšem nemohl, jak se v listině touží, býti vydatně obhajován a řádně vzděláván; i není tedy divu, že klášter záhy se snažil, zbaviti se vzdálené osady té výměnou, což se mu podařilo při knížeti Bedřichovi, an jim za *Chisko* dal Dolní Sechutice; ač pak jim osadu onu zase r. 1183 vrátil, přece klášter hleděl ji opět zaměniti, což se stalo r. 1224. — K témuž jmeni „Těškov“ táhne Erb. v indexu i *Thischov* (r. 1193, str. 187), což se však nikterak nehodí, neboť tento dvůr (praedium) přepuštěn jest klášterem r. 1193 bratřím Držislavovi a Rúsovi, kdežto Thyskow teprve r. 1224 od kláštera přenechán byl Ratimírovi k doživotnímu užívání. Zdá mi se tedy, že neuhodím daleko od pravdy, když praedium Thischov mám za poplužní dvůr *Příšov* (Pal. 410, sub 46, 6), ležící na jihozápad od Ledec.

9. V listinách z r. 1193 (str. 187), 1204 (str. 222), 1214 (str. 258), 1219 (287) děje se zmínka o šesti dědinách, jež Anežka, vdova po někdy Kunovi z Potvorova, daruje klášteru Plaskému; jmena jejich jsou celkem tato: *Glubochi* (Hluboky, Huboki), *Vplewi* (Uplevice, Vpleuice), *Vdrascha* (Udrazka, Vdrazka), *Zrubni* (Srubni), *Mosidlis* (Mozidlik), *Wladimiris* (Wladimierz). Dědiny ty vše sluší hledati zajisté v bližším dalším sousedství Potvorova (srv. výše vývod pánů z Potvorova a str. 344. roč. III. Sbor. hist.).

Tři z dědin těch Erb. správně čte: Hluboký či Hluboké (Pal. 407, sub. 39, 24), Močidlce (Pal. 424, sub 33, 3) a Vladimiřice (Pal. 406, sub 39, 2). Leč hůře jest s ostatními, any samy listiny jich stejně neuvádějí. Mám za to, že Vdrascha jest pokažený local z *Dražeň* (Pal. 406, sub 39, 12); není-li Vplewi zkažený local jmena nedosti jasného, sluší dáti přednosť druhému tvaru *Uplevice*, jež by se tuším rozuměly na *Poplovice* (Pal. 411, 14; srv. Bílek Konf. 358). S osadou nazvanou *Srubni* nevím si na ten čas rady, snad patří mezi četné vyhynulé; jasného světla bychom možná nabyli, kdyby nám známa byla vše topická v okolí tom jmena polí, lesův, luk a p., za nimiž se tajívá nezřídka jmeno vyhynulé osady. [1])

10. Erb. i Pal. čtou *Coslan* a *Kosle:* Koslany, Koslé, (Koslí), což není správno: viz Krok VI, 304. (tam co je v Etym. „Kožlany“).

11. V listině z r. 1169 (str. 143) *Plane*, *Wescu* čte Erb. „Plané, Vesce“ místo *Pláně* (Pal. 406, sub 39, 16; dosud se tak vyslovuje), v sousedství Hodovize a Osojného (Pal. 407), a *Véska*, *Víska*; jeť Wescu (cum foro Wescu) instr. sg. Véskú) od nom. Véska, Víska, nyní Fieska (záp. od Rabštejna) už jen dvůr s kapličkou (Pal 407 nedobře Wýska). — *Cuhov* čte Erb. Kahov, což je patrně omyl, an Kahov přichází o něco níže v též listině; jak by bylo *Cuhov* čísti, těžko říci; snad Čúhov (Čouhov) či Luhov?

12. V listině z r. 1252. (str. 597) *Hork* vykládá Erben „Horka“, lépe *Hôrka* (Hůrka), což jest plur., ježto se vedle tvaru toho naskytuje též Hůrky, něm. Hurkau (Pal. 408, 41); v sousedství Hórek (sz. od Všerub) jest uvedená v listině osada *Podmuk*, jež poukazuje spíše ku tvaru *Podmoky* než Podmokly (Pal. 405, sub 37, 10), k čemuž připomínáme, že lid Podmoklům na Zbirožsku (Pal. 19, 37) říká Podmoky.

13. *Bogucea* a *Ssedleav* (str. 53) čte Erb. (str. 812) za accusativy: Bogutěcha, Sedljatu; avšak vzhledem na předcházející instr. „se dvěma duš-

[1]) Na důležitosť *topických jmen* jsem častěji zvláště žáky své upozorňoval, leč jednotlivci nelze ovšem věc tu zdárně provésti; kdyby se jí však nějaký závažný sbor ujal, sebralo by se pomocí na př. okres. zastupitelstev hojně materiálu.

níkoma," k čemuž jsou zmíněná jmena přístavkou, sluší čísti rovněž instr.; Bogucea pak, jež patrně pokaženo z „Bogucen" a to z Boguſſv", prozrazuje spíše jmeno *Boguša* než co jiného; čísti jest tedy: se dvěma dušníkoma, *Bogušú* a *Sedľatú*.

B. V *indexu* provésti jest některé opravy; my uvedeme napřed chybná jmena indexu, vedle nich pak správný tvar.

1. *Bytěk* — správně *Bitek* (přípona -ъкъ) od kořene *bit* = děliti, zvláště kořisť rozdíleti, pak tuším i pleniti; bit (Hus) = díl, částka; bitovati = děliti; bituňk = rozdílení kořisti, kořisť; roz-bitný = mrhavý. Odtud osobní jmena: Bit, Bíta, Bitom, Bitech, Bitúch, Bitata, Bitěd, Bitod, z nichž místní jména: Bítov, Bitovany, Bytyńci (malorus.), Bitkov (Bikov v. výše; Pal. Pop. 405. nedobře *y*), Bitom (gen. -ě; Erb. Reg. Bítom), Biteš, Bitouchov, Bitětice, Bitěz (slovín. Bitez) = Bitíz (Pal. Pop. 269, sub 61, 21. nedobře Bytíž; lid mluví *s*: do Bitíze, v Bitízi; v Seznamu míst král. Českého dobře *s*), Bitozeves.

Cetěk — spr. *Cetek* (přípona -ъkъ, srv. Hodek, Ladek, Mestek, Sudek) neb Cétek (Cítek) z Cietek, srv. Cyethkowicz, Cietkouici, Ciechkouicz v Erb. Reg., Cietov (Cítov) v Pal. Pop. 9.

Csta, *Csten* řadí Erb. pod Časta, Časten, místo pod *Čsta* (Česta, Cta), *Čsten* (Česten Cten), od kořene čьstь (česť), kdežto Časta, Časten spočívá na kořeni čęstъ (častý, hustý). Pochyby tedy býti nemůže leda při tvaru Česta, Česten, jenž mohl vzniknouti též přehláskou z Časta, Časten.

Dalesse vykládá Erb. Daleš místo *Daleše* (Daleša), jako: Vileša, Mireša, Načeša, srb. Brateša, Grubeša a p.; na jmeni Daleša spočívá též pol. osadní jmeno Dalešyn. — Dle toho jest *Zdesse* čísti nikoliv Zděš nébrž *Zděše* (Zděša; srv. pol. osadní jm. Zdzieszyn). — *Hotese* tedy také nikoliv Choteš nébrž *Chotěše* (Chotěša), odkud osadní jm. Chotěšiny.

Dáma — správně *Dama*, srv. Daminěves, Damice, Damnov.

Huk (Gug) — správně *Gug* (Huh), srv. osadní jmeno Huhy, po sesutí *h*: Uhy (cf. Hoholice, Óholice, Ouholice; Hlúpohlavy, Húpohlavy, Úpohlavy); jmeno to spočívá na onomatopoétickém kořeni gąg-nati, *huh*-lati = brumlati, broukati; *huh*-ňati = nosem mluviti.

Krsislav (Cresislav, Cresislau, Crezislaus) — spr. *Křesislav* od kořene *krěs*-iti = buditi, vzbouzeti, tedy: křísiti = buditi k životu, křesati = vzbouzeti (vyluzovati) oheň. Osobní jmena: Křes, Křesa, Křeš, Křeša, Křesina, Křesomysl (= mysli probudilé, čilé, osvícené, srv. Dobromysl, Lútomysl a p.; chybně jest tedy psáti: Křezomysl), pol. Křes, Křesata, Křes(i)sław, charv. Kresimir a j. Odtud osadní jmena: Křesov bor (Erb. Reg.), Křesice, Křesín, Křesina, Křesanov, Křesenice (Erb. Reg.) Křesetice, Křešice, Křešov, Křešín.

Nečta — spr. *Necta* z Ne-čsta (*čs* = *c*) od kořene čьstь.

Ředihost, *Ředhost* (Redhor) — spr. *Řeďhor* (Ředihor), jenž „ředí horu" t. j. les; „ředití" pak mohlo vzniknouti z ręditi = říditi, spravovati neb raději z rěditi = řídkým činiti, prosekávati, tříbiti, mítiti.

Spita, *Spitata*, *Spitihněv* — spr. *Spyta*, *Spytata*, *Spytihněv* od kořene spytь = marný.

Suděk, *Sutěk*, *Zisněk* — spr. *Sudek*, *Sutek*, *Žisnek*, ana přípona jest -ъkъ, srv. výše Bitek, Cetek. Co do původu jest kořen jmene Sudek a Žiznek patrný, Sutek pak táhnu ku kořeni sut, sąt, sant = jíti, kráčeti (soutka = stezka), provázeti, vésti, poslem býti; tedy Sut, Sutek, Sutom = průvodce, posel; osadní jmena Sutice (nyní Šušice), Soutice, Sutom.

Višemila, *Višemír*, *Višen* — spr. *Výšemila*, *Výšemír*, *Vyšen*, ana jsou odvozena vesměs od kořene výš-e (altius).

Višeta (Vissera) — spr. *Výšera* z Výšora, příponou -orъ, -ora, srv. Ľubor, Vlador, srb. Grubor a p.

Želolut — spr. *Zèlołut*; zělo = velmi.

Bussowic (326. 327) kláštera Doksanského čte Erb. Bušovice místo *Búšovice* z Boušovice a to z Bohušovice.

Černúc — spr. *Černuc*, jak se dosud vyslovuje (nikdy Černouc! ovšem zdrobnělé Černouček, srv. holub — holoubek) od osobního jmene Černuta; srv. Bohuta (Bohutín), Lichuta (Lichuceves).

Chotěbúz (Chocebuz) — spr. *Chocebuz* od os. jmene Chocebud, srv. Chocebuz, Chocemysl, Chocerady.

Klepy — spr. *Klepý* (něm. Klappay), jeť to adj. masc., k němuž rozuměti lze „hrad". Odvádím pak jmeno to od kořene *klep* (svislým, srázným býti: něm. Klippe, stnord. a stsas. klif, angl. cliff, sthněm. clëp = útes, bradlo, skalina), sesíleného nosovkou v klemp, klęp, z něhož povstalo v češtině buď *a*) klěp, *klep* nebo *b*) *klap*; subst. klep neb klap značí pak sráznou skálu, pl. klepy = svislé hory neb skaliny (Jung. Slov.), což se výborně hodí k vrchu sráznému, na němž stál hrad Klepý. Srv. ještě: stsl. poklępъ = srázný; čes. klepiti = chlípiti, svislým býti; věšeti, klopiti (uši, ocas); klapěti = svislým býti; klepouchý, klapouchý (slovín. klapouh) = o svislých, sklopených, schlípených uších; klepinos = o svislém nose; charv. klapati = viseti, chlípěti, svislým býti; klempav = klepouchý; klempo, — ušac = klepoušec. Původní název *Klepý*, *Klapý*, když kolem r. 1340 dle obyčeje tehdejšího od pana Zbyňka Zajíce z Valdeka hrad dostal jmeno Hasenburk (Hanžpurk), podržela osada na jihozápadním svahu jeho ležící, avšak dle obdoby jiných osadních míst bylo masc. změněno v neutrum Klepé, Klapé (srv. Slaný — Slané a j.). — *Klepý* patřil k nejstarším hradům českým, jsa dle Dalimila (XXII.) založen od Vlastislavovice Levy a nazván prý od „klepotu": panie . . . po lónu sie „poklepachu" . . . pro taký „klep" tak nelepý — tomu hradu vzděchu Klepý.

Lobez (Lobzi) = spr. pouze *Lobzy*, jak lid říká; neníť to adject. nébrž subst. (= líbal, líbač) od slovesa lobъzati (stsl. = líbati, lobъzъ = polibek), pročež plurál jest nutný, an značí příslušníky rodu Lobzova. I Pal. 388, 2. má nesprávný sing. Lobez, jejž však na str. 608. poopravuje starším tvarem plurálným. Co do významu srv. Boskovice od bosk-ati (líbati).

Nenkowici vykládá Erb. „Jeníkovice, proprie Něnkovice". Leč jmeno to, jež pošlo ovšem z původního „Jeníkovice, Jenkovice" (srv. Jenišovice — Jenšovice, Uničov — Unčov, pšenice — pšence a p.), zní správně *Nenkovici*, *Nenkovice*, ano buď *j* po předraženém *n* zmizelo beze stopy (srv. *n*adra z n-jadra) nebo se *j* dříve odsulo (Enkovice, jako Evaň, dial. eště, enem, zevný, zeviti, iný, istý) a pak se teprve *n* předsouvalo: *Nenkovice*; srv. Nevaň (Ivaň, Jivaň, Iьvaň, Jevaň, Evaň jako igla, jigla, jьgla, jehla a Ivančice . . . Evančice). Podobně vzniklo Ninonice, *Ninice*, Ninolice, Ninkov, -ice, Niněchov, Ninačovice, pol. Niniew, Ninino, Ninkow, Ninowłodz a p. z Jinonice atd. od kmene *inъ* (*jin*-ý, cizí), odkud osobní jmena Nin, Nina, Niněj, Ninek, Ninoš, Ninomysl a p. Z toho patrno, že *Nynice* (Erb. vedle Ninice a Pal. Pop. 408, 54) ustoupiti musí správnému tvaru *Ninice*, jehož i lid užívá.

Suttici vykládá Erb. Sušice místo *Sutice*, jak doličujeme v Památkách Archaeologických XII., 115.

Úvahy.

Anthropology: as a science and as a branch of university education in the United States, by **Daniel G. Brinton.** Philadelphia 1892.

Jest nutno napřed pověděti, co si p. Brinton, dnes přední anthropolog americký a vůbec jeden z největších svého druhu, pod anthropologií představuje. Sám praví: „Studium člověka, prováděno na základě přesného pozorování a experimentalního badání, objímajíc veškeru jeho přírodu i veškery projevy jeho činnosti jak v přítomnosti, tak v dobách minulých a těšíc se i podpoře induktivních method věd přírodních — toť anthropologie.

Již z toho lze viděti, že p. Brinton vykazuje (a myslíme že právem) anthropologii širší hranice, než se obyčejně stává.

Člověka lze posuzovati jako živočicha vůbec, jako člena sociální organisace, lze jej, jako vše uvésti ve vztah s půdou, jež jest jevištěm jeho života, lze jej konečně stopovati nejen v přítomném stavu, ale i v dávné minulosti. To jest podkladem Brintonova rozdělení anthropologie, jež tuto hodláme uvésti, jednak že jest vždy zajímavo znáti systém té které vědy, vystavený po dlouhém uvažování proslaveným odborníkem, jednak že myslíme zavděčiti se tím kruhům, jež i u nás o některý do pojmu Brintonovy anthropologie spadající obor se zajímají a jimž spisek Brintonův jest nepřístupný. Brinton dělí anthropologii ve 4 velké odbory.

První jest ten, jenž vystihuje člověka jako obratlovce, tedy specialní anthropologie Francouzů, nebo somatická anthropologie učenců německých. Brinton přijímá slova v anglických a amerických odborných spisech již déle užívaného, *somatologie*, již zase dále rozlišuje, tak že obdrží tento systém:

I. Somatologie. (Fysikální a experimentální anthropologie.)

A. Somatologie vnitřní. a) Osteologie. — Kosti skeletu, jich jména, tvar, rozměry, souměrnosť, zvláštnosti, jako zploštělá tibia, provrtaný humerus, tvar pánve, os calcis a j. Kraniologie; měření lebky a obličeje, švů, jamek nosových a očních, zuby, umělé přetvoření (deformace). *b)* Myologie a splanchnologie (nauka o svalech a střevech) — systém muscularní a vnitřnosti, pokud se vztahují na zvláštnosti plemenné, jako souměrnosť jater a plic atd. Steatopygia.

B. Somatologie vnější. Postava a souměrnosť. Anthropometrie. Znaky síly a vytrvalosti (endurance). Barva kůže, vlasů a očí. Škála barev. Tvar a vzrůst vlasů. Pravidla souměrnosti. Fysická krása.

C. Psychologie. Experimentální psychologie vzhledem k plemenům. Nervové záchvaty, čití, pohyby musculární, processy myšlení. Užívání pravé a levé ruky. Odchylná činnosť mozková.

D. Somatologie vývoje a s. srovnávací. Embryologie člověka. Doktriny o dědičnosti. Teratologie, čili vývoj odrůd a monstrosit. Ethnická a plemenná anatomie. Vývoj člověka. Srovnávací anatomie člověka a anthropoidů. Analogie u opic a lemurií. Fossilní zbytky člověka.

Biologie člověka. Změny vyvozené výživou, podnebím, vlhkostí, výškou at. Srovnávací fysiologie a pathologie. Medicalní geografie. Srovnávací nosolog[illegible] různých plemen. Soudní anthropologie. Pathologie plemen. Rozplozování se plem[illegible] Obnova plemenná. Srovnávání délky věku. Immunita vzhledem k nemocem. Vitál[illegible] statistika. Anatomické třídění plemen. (Přehled historický; dnešní náhledy.)

Druhé velké oddělení Brintovo jest *ethnologie*. Studuje společenské postave[illegible] člověka, hledíc spíše k vnitřní, psychické stránce člověka, než k fysické. Za up[illegible]třebení methody historické a analytické obírá se vývojem zařízení společenský[illegible], jako jsou vláda, zákony atd. Obraz jest tento;

II. Ethnologie (historická a analytická anthropologie).

A. Definice a methody. — Význam plemene (race), národu (people, ethnos, folk), národnosti, kmene (tribe). Kultura a civilisace. Měřítko a stupeň kultury. Příčiny a podmínky ethnického pokroku. Ethnické schopnosti pro zvláštní dráhy pokroku. Ethnická psychologie (Völkerpsychologie).

B. Sociologie. a) Vláda. — Prvotní způsob vlády. Rod (the gens); kmen (the triebe); konfederace; vojevodství (chieftainship); monarchie; theokracie, demokracie atd.

b) Manželství. — Theorie o prvotním manželství; promiscuita; polygamie, polyandrie, monogamie. Obmezení manželství. Způsob manželství. Zákony o posloupnosti a příbuznosti. Socialní postavení ženy. Gynokracie.

c) Zákony. — Původ zákonů. Původní mravouka. Dualism v mravouce. Vývoj mravního smyslu. Tabú. Krevní msta. Lenní právo. Stavy před zákonem. Kasty. Privilegované třídy. Kodifikované řády. Mezinárodní zákony.

C. Technologie. a) Užitečná umění. — Hotovení nástrojů a zbraní a náčiní hospodářského a j. nářadí. Architektura a stavby. Šat a kroj. Prostředky dopravní na zemi a na vodě. Agrikultura. Pěstování plodin a chov zvířat. Váhy a míry a nástroje ku měření. Prostředky výměny, peníze, předměty obchodu výměnného i commercielní.

b) Krásná umění (Esthetic arts). — Theorie smyslu krásna. Dekorativní kresby barvou atd. Barvení kůže. Tetování. Skuptura a modelování. Hudba a její nástroje. Vůně a květiny. Hry a slavnosti.

D. náboženství. a) Psychologický původ náboženství. — Zásady a methody vědy náboženské. Osobní, rodinné a kmenové náboženství. Dědičná úcta. Doktriny animismu; fetišism; polytheism; henotheism; monotheism; universální náboženství.

b) Mythologie. — Definice a podstata mythu. Světlo sluneční a mythus bouřný. Mythus o stvoření a potopě. Vztahy mythu k jazyku.

c) Symbolism a umění náboženské. — Vztahy symbolismu k fetišismu. Primitivní modly. Čáry a amulety. Památky. Pomníky, chrámy, oltáře. Svatyně. Symbolism barev a počtu. Zvláštní symboly; ptáci; hadi; stromy; kříž; svastika; kruh a jiné.

d) Náboženští učitelé a nauky. — Třída kněží. Šamanism. Theokracie. Tajné řády. Zasvěcení. Hádači, věštci, augurové a proroci. Nauky o duši. Fatalism.

e) Analyse jednotlivých náboženství. — Náboženství egyptské. Budhism. Židovství. Křesťanství. Mohamedanism a j.

E. Linguistika. a) Dorozumívání se posuňky a znameními. — Příklady. Nárys myšlénky u vztahu ku kreslenému písmu.

b) Řeč mluvená. Artikulovaná a neartikulovaná mluva. Napodobené zvuky. Fonologie jazyka. Universalní alfabet. Logické vztahy částí řeči. Slovník a grammatika jazyků. Rozdíly mezi řečí a dialekty. Řeči pomýšené a jargony. Vztah řeči k ethnografii. Národové polyglottičtí a monoglottičtí. Příčiny změny řečí. Příklady. Klassifikace řečí. Poměrná superiorita řeči a kriteria této superiority. Pravidla pro vědecké porovnání řečí.

c) Řeč psaná. — Systemy o zachování ideí. Psaní myšlének. Pictografie. Symbolické a ideografické písmo. Příklady. Psaní dle zvuku. Vývoj fonetického alfabetu. Egyptský, klínový, čínský, aztecký a j. fonetický system.

d) Způsob vyjadřování. — Rhytmus. Původ míry. Básnictví primitivních národů. Rhytmus a rým. Ráz prosy. Vztahy prosy a básnictví k řeči a povaze národa. Drama. Primitivní drama a jeho vývin.

A. Folk-lore. Definice; podstata a cena folk-loru. Methody tohoto studia. Vztah k dějinám a povaze národa. Národní kroj. Tradice. Pověsti lidové. Zachované a dosud praktikované pověry.

Třetí oddělení, *ethnografie*, jest geografická nauka rázu popisného. Do oboru jejího spadá třídění a stěhování plemen, zvláštnosti místní, geografické hranice jednotlivých plemen a p. Brinton ji dělí následovně.

III. Ethnografie (geografická a descriptivní anthropologie).

A. Původ a rozdělení plemen. Theorie o monogenismu a polygenismu. Nauka o „geografických provinciích“ a „krajích charakteristických“. Rozloha kontinentů při objevení se člověka. Eurafrica, Austafrica, Asie, Amerika, Oceanie. Příčiny a následky stěhování se plemen a národů.

a) Plemeno Eurafrické. — Typy bílého plemena. První stěhování. Větev Jiho-Mediterranní (Hamité a Semité). Severo-Mediterranní větev (Euscarové, Arijové a Kavkazané).

b) Plemeno Austafrické. — Geografie dávné Afriky. Negrillové čili Pygmeové. Praví černoši. Negroidé. Plemeno toto v jiných kontinentech. Otroctví černochů.

c) Plemeno Asijské. — Větev čínská (Číňané, Tibeťané, Indočíňané). Větev sibiřská (Tunguťané, Mongolové, Tataři, Finnové, skupina arktická a japanská).

d) Plemeno Americké. — Zalidnění Ameriky. Skupina kmenů Severoamerických a Jihoamerických.

e) Národové ostrovní a pobřežní. — Větev negritická (Negritové, Papuové, Melanésci). Větev malajská (Západní Malajci, východní Malajci čili Polynésci). Větev australská (Australští kmenové, Dravidové a Kolové v Indii).

Konečně čtvrté, poslední oddělení, archaeologie, má dle Brintona obor daleko širší, než jaký se jí obyčejně přisuzuje. Sem spadá materiál, jenž vymyká se vlastnímu badání historickému. Přehled jest tento:

IV. Archaeologie (Prehistorická a reconstructivní anthropologie).

A. Archaeologie všeobecná. a) Geologie epochy lidské. Pozdní tentiaer a quaternaer. Doba glaciální. Říční drift. Diluviální a alluviální usazeniny. Fysikální geografie quaternaeru. Prehistorická botanika a zoologie.

b) Prehistorické doby. — Doba kamene (per. palaeolithická a neolithická). Doba bronce. Doba železa. Epochy, stanice a příklady. Methody studia náčiní kamenného a kostěného, hrnčířské hlíny a j. památek prehistorických. Stopy prehistorického obchodu. Palethnologie. Epocha proto-historická.

B. Archaeologie specialní. — Archaeologie egyptská, assyrská, klassická a středověká. Archaeologie různých krajův amerických. Zpracování kamene, kosti, dřeva, hlíny, papíru a p. v těchto krajích.

Systém tuto podaný pokládá Brinton za základ zaokrouhleného vzdělání anthropologického. Dle něho jest to zároveň „General tcheme for Instruction in Anthropology“. Avšak anthropologie není věda theoretická. Pouhé vzdělání na základě nejrozsáhlejší četby bylo by nedostatečné. Aby se tudíž poskytla studujícím možnost prakticky se vzdělati, nutno při každé škole anthropologické zříditi laboratoria a sice *fysikální*, kde by studující doplnili svoje vědomosti somatologické a *laboratorium technologické* ku praktickému studiu ethnologie, ethnografie a archaeologie. Program prací v Brintonovu fys. laboratoriu jest tento: Porovnávání a identifikování kostí. Měření a zkoumání lebky. Rozeznávání zbytků anthropoidů a člověka. Práce embryologické a teratologické. Praktické studium vlasů, kůže, nehtův a j. různých plemen. Užívání škály barev. Užívání nástrojův anthropometrických. Pokusy na čidlech. V laboratoriu *technologickém* praktické studium nástrojů kamenných vzhledem k jich výrobě, mineralogickému materiálu a j. Nástroje z kosti. Studium náčiní kovového (kutí, tavení, slévání, analyse smíšených kovův atd.). Hrnčířství (hlína, glazura, formy, kresby a malby na hlíně). Cvičení na látkách textilních (staré látky, pletiva, ozdoby). Methody ku dělání modelů, skizz, fotografií a map ethnografických. Uchovávání, sestavování a vystavování předmětů. Známky falsifikátů. Transscripce neznámých jazykův a j. v.

Vedle laboratoria budiž zřízeno museum anthr. tak velké, jak prostředky dovolují. Rozumí se samo sebou, že ruku v ruce s praktickými cvičeními musí

jíti práce v bibliothéce. Jako nejlepší úvod do literatury anthropologické udává Brinton studium dějin anthropologie, sestavování bibliografií, diskusse o theoriích jednotlivých odborníkův, a sledování pokroku v anthrop. společnostech a časopisech.

To, co dosud uvedeno, všechno jsou práce, jež lze vykonávati, aniž by se vykročilo ze síní dobře zařízeného ústavu, na základě materiálu již snešeného. Než s tím nesmí se odborník spokojiti, on musí býti schopen sám materiál na místě sbírati. Cviku lze zde nabyti rozsáhlejšími vycházkami. Práce, jež při tom lze vykonávati, jsou vyměřování, fotografování a ukládání starých zbytkův, otvírání mohyl, výzkum jeskyň, balení sebraných předmětů. Dále nutno studovati v poli quaternaerní geologii a fys. geografii, tudíž usazeniny alluviální, terrasy říční, glacialní rýhy, říční drift, loess, vynořování a klesání půdy. Vedle toho dlužno cvičiti se v praktickém sbírání materiálu jazykového, folk-loristického a j.

Již z tohoto přehledu, tuším, zřejmě vysvítá, jak velkolepé, obšírné přípravy vyžaduje studium anthropologie, neméně jasné však, jak velice spůsobilá jest tato věda mohutně přispěti ku vzdělanosti všeobecné. Neb toho popříti nelze, že často nejen v historii, ale i v hygieně a lékařství, v ethice i náboženství, v jazyku i umění, v malířství, architektuře, sochařství i hudbě plnému vlivu a nepochopitelnému směru lidského snažení pouze za přispění takové historické a fysik. analyse může býti porozuměno, jakáž je vlastní dnešní anthropologii.

A přece, ač tak důležita, nabyla anthropologie všeobecnějšího ocenění teprve nedávno. V květnu 1859 založil Paul Broca anthrop. společnosť v Paříži a dle tohoto vzoru rychle založeny podobné společnosti v celé Evropě a Sev. Americe. Roku 1882 American Assoc. for Advancement of Science a r. 1884 British Association, tedy sbory, jež nejlépe vyjadřují a udávají směr současných snah vědeckých, zřídily sekci anthropologickou, jež odtud mohutně se vyvinula.

První škola založena Brocou v Paříži r. 1876. Z ostatních universit evropských mají stolice anthropologické Brussel, Moskva, Mnichov, Berlín, Marburg a Budapešť. V Lipsku docentura. Ve Spojených státech Severoamerických přednáší anthropologii Brinton ve Filadelfii, Fr. Boas ve Worcestru a Fred. Starr v Chicagu. Na české universitě přednáší jako soukromý docent od r. 1891 Dr. Lubor Niederle anthropologii a prehistoriku (Somatologie a archaeologie Brintonova). Bylo by žádoucno, aby se brzy dostalo universitě naší i vědeckého pěstitele pro ethnologii a ethnografii, kteroužto poslední nyní musí přednášeti geograf, tím žádoucnější, ježto v širších kruzích našich dosud není jasnějšího názoru o těchto předmětech. *V. Švambera.*

Hlídka programmův.

5. **Paměti kláštera v Louňovicích.** Sebral a vykládá Aug. **Sedláček.** Výroční zpráva c. k. vyšš. reál. gymnasia v Táboře za školní rok 1891. 8°. 30.

V Louňovicích pod Blaníkem stával od r. asi 1149 klášterec panen řehole Praemonstrátské. Spis. vyličuje jeho osudy, vzrůst a úpadek (r. 1420) i popisuje místní polohu jeho. Vypravování své dokládá pracně sebranými listinami latinskými (od r. 1149) a českými (od r. 1403—1579), jichž jest celkem 65. *Red.*

6. **Listy týkající se dávnověkosti města Meziříčí nad Bečvou a okolí jeho.** K tisku upravil Ed. **Domluvil.** XI. zpráva c. k. vyšš. gymnasia ve Valašském Meziříčí za šk. rok 1891. 8°. 30.

Jest to chvalitebným úkazem, že jednotliví professoři středních škol usilují propátrati archivy svého působiště a okolních míst, vynášejíce takto na světlo hojně látky k příštím dějinám toho kterého místa a poskytujíce zároveň dospě-

lejšímu žactvu dobrý příklad k následování v rodištích jejich — jeť leckdes uloženo dosti památek, o nichž člověk nedomácí zřídka kdy se dovídá.

Podobný úkol koná spis. v rozpravě nadepsané, podávaje zde 19 listin jako pokračování — dřívějšího programmu bohužel nemáme — většinou s původním pravopisem. K tomu připojeny jsou na konec četné poznámky k objasnění. Toliko to bychom si přáli, aby tisk byl prost těch příliš četných chyb, jež na mnoze srozumění stěžujou. *Red.*

7. **Zábransko v XVI. století.** Napsal Jan **Nedoma.** XVII. výroční zpráva c. k. české vyšší reálky Karlínské za šk. rok 1891. 8°. 23.

Dvě nejstarší pozemkové knihy Karlínské, pocházející z XVI. století — starší z r. 1522 — chovají v sobě zápisy o gruntech Zábranských. *Zábransko* pak byla vesnice, jejíž pozemky se rozkládaly na bývalém Špitálsku na prostoře od nynější invalidovny přes Karlín až v místa, na nichž stojí teď nádraží státní a severozápadní. Vše bylo v poddanství křižovníkův. Spis. uvádí majitele jednotlivých gruntův (celkem 41), jež se skládaly z polí, luk, zahrad, vinnic, chmelnic, „pískův“ a „poustek“.

Druhá kniha podává zprávy o zahradách měšťanův Pražských na Zábransku, jichž mnohé spis. jmenem uvádí. Na konec spis. podává některé ukázky ze soudův Zábranských, konaných před úřadem Špitálským (křižovnickým).

Spis. píše Z*a*bransko, Z*a*branský místo Z*á*-, srv. Záblatí, Zábrdí, Záchlumí, Záskalí. *Red.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Athenaeum. Redaktor Jos. **Kaizl.** Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze Lex. 8°. Cena ročníku (10 sešitů o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 8.

Časopis českého studentstva. Redaktor Ant. **Hajn.** Nakladatel K. St. **Sokol.** Předplatné ročně (20 sešitů o 1 archu) 3 zl. 50 kr. Roč. IV. Číslo 9.—10.

Časopis Musea království Českého. Redaktor Ant. **Truhlář.** Ročník LXVI. Svazek 2. a 3. O Komenského mapě Moravy. S přílohou mapy (J. Metelka). O ustálení hranic mezi Čechy a Lužicí (A. Sedláček). Studie ke kronice Kosmově (H. Jireček). Niterský zbytek staročeského passionálu (Ad. Patera). Pokud Jiří Konstanc užil grammatiky Blahoslavovy (J. Dušek). Dodatky k biografiím starších spisovatelův (A. Podlaha). Hlídka literární.

Český Lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku. Redaktoři L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Předplatné na rok (6 svazkův o 6 arších) 4 zl. Ročník I. Sešit 5.: Příspěvky ku poznání tělesné povahy obyvatelstva v severozápadních Čechách (J. Matiegka). Vzpomínka z mé činnosti sběratelské (B. M. Kulda). Některé zbytky starého řemesla domácího (Vlasta Havelková). Lidové zkazky z okolí Roličského (Alois Jirásek). K názvosloví našeho dialektu (Jan Jakubec). České tance. II. (Jos. Vycpálek). Z obcí nábožensky smíšených na nejzazším východě Čech (Teréza Nováková). Národní písně z Chodska (Jan Hruška). Od vánoc do velikonoc. Drobnosti. — Nám nutno promluviti o Kl. Čermákově článku: „Lužický (polabský) ráz hrobů i vztah jeho k jmenům osad.“ Článek ten se totiž zakládá na rozšířených dosud nesprávných výkladech místních jmen: majíť mnozí — a s nimi Čermák — za to, že, jak se objevuje v jmeni slabika *třeb*, má se mysliti na „oběti nebo pálení mrtvol“; než domnění to jest dvojako klamné: jednak nepatří každá slabika *třeb* ku slovu třeb-iti, tak *Třebíš* děliti jest Tře-bíš t. j. Tře-biez, což jest adj. poss. od vlastního jmene Tře-bied (kdo „tře bídu“), jako Bezděz od Bezděd; za druhé slovo *třebiti* značí spíše, jak už Mikl. ukázal

(Die slav. ortsnamen aus appellativen I, 82. II, 108) „klučiti, vysekávati stromoví, křoví“ a pod., ku které činnosti osadnické ukazují i jiná jmena podobných významův, srv. odvozeniny od slov: krъčь, porąbъ, prěrąbъ, prorąba, paséka, prosěkъ, jako něm. -rode, -reut, -hău, -schlag. — Hrobce (str. 446) jest nesprávno místo staršího *Robce* (Pal. Popis Čech 9.), od Robek, jako Robeč, Robčín, Robčice. K mythologii (!) nijak nepoukazujou jmena: Svárava (cf. Sázava), Litošice (os. jmeno Litoch, jako divoch), Mury (srb. mura = jíl, hlína, bláto; cf. Brno, Brnky).

Филологическое обозрѣніе. Журналъ классической филологіи и педагогики. Redaktoři a nakladatelé A. **Adolf**, V. **Appelrot**. V Moskvě. 8°. Cena ročníku (4 svazky o 10 arších) 6 rublův. Ročník II. Svazek 1. a 2.: O významě slova „satura“ v dějinách římské literatury (J. Lecius). K skladbě složených vět řeckých i latinských (J. Netušil). *Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτεία* (G. Šulc). Tři řecké epigramy v scholii arcibiskupa Arethy (A. Sonni). *Οὐδέ (μηδέ)* a *καὶ οὐ (μή*: S. Sobolevskij). Přídavná jmena na -bilis u Plauta a Terentia (N. Helvich). K Polybiovi XII., 4, 8 (F. Miščenko). K Verg. Aen. II., 8 sq. (O. Šebor). Drobné poznámky k latinské mluvnici (S. Sobolevskij). Umělec Menelaios a jeho skupení (A. Derevickij). Herodes a jeho scenky týčící se bytu lidu (F. Želinskij). K počátečním dějinám Říma (J. Netušil). O hypaethrálních chrámích v Římě (týž). K Sofoklu: O. C. 1447—50. O. R. 1330 (J. Denisov). K Euripidu: Phoen. 1287—8 (týž). K Aristotelu (P. Lejkfeld). K Tibullu I., 1, 7 (J. N.). Etymologie jmena Kavkazu (A. Gren: avest. kavi = car, stirau. ky = hora). Medius Fidius = med Jous Fidius (med z mēd = acc. mē: J. Netušil). Astypalaia (S. Selivanov). Latinský inf. fut. pass. (O. Šebor). K Aristotelu (F. Miščenko). K theorii starolatinského přízvuku (J. Netušil). Archaeologická kronika hellenského východu (A. Ščukarev). Z Athen (S. Selivanov). Společnosť archaeologická, historická a ethnografická při Kazaňské universitě. Nikolaj Michajlovič Blagověščenskij (J. Cvětajev). Kievské oddělení Společnosti klassické filologie a paedagogiky. Zpráva o činnosti Kroužku učitelův dřevních jazykův v Moskvě v r. 1891—2. Varia. Co jest to obsažná frase a obsažná stať (P. Pervov). Induktivní methoda vyučování latinské mluvnici (týž). Obzor kněh. Obzor časopisův. Nové knihy.

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij**. V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník V. Sešit 4.: Gymnasia a reálná učiliště (V. Schrader, překlad; §. 94 až 101). Kritické poznámky. Nové programmy dějepisné v gymnasiích a reálných učilištích a soukromá žákův četba kněh historického obsahu (J. Vinogradov). Čeho skutečně třeba našim gymnasiím (M. Kuklin). *Přílohou:* Mluvnice staroslověnského jazyka pro střední školy. Sestavil P. Brankenhejmer. 2. vydání. V Odesse 1892. m. 8°. 54. Cena 35 kop.

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 11.—12.: V zápalu o trofej (A. Popelková). *Hrob (K. Červinka).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král**. V Praze. Nákladem jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XIX. Sešit 4.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý**. Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 12.: Kritika a dějiny (E. Hennequin; př.).

Literární zpravodaj. Přehled kněh a časopisů vydávaných nákladem J. Otty v Praze. 4°. Ročník I. Číslo 1. obsahuje zprávy o nových i starších dělech téhož nakladatelstva.

Lýra. Redaktor A. **Rublič**. Nakladatel „Dalibor“ v Hořovicích. 4°. Ročník 1892. Číslo 5.: *Strunám lýry (A. Popelková). Úryvky z dějin hudebních (J. Debrnov). Dvořákův koncert v Hořicích. O písních národních (K. Tieftrunk). Slavnosť Komenského v Hořicích.

Muzeum. Časopismo Towarzystwa naučyćeli škół vyžšych. Red. Maur. **Maciševski.** Ve Lvově. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl., poštou 6 zl. Ročník VIII. Zešyt 5.: Zprávy z Kol. J. A. Komenský (H. B.) Drobnosti.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník VIII. Číslo 12.

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXII. Sešit 6.: Z dnešního Bulharska (J. Toužimský). *Na starém židovském hřbitově (Jaroslav Vrchlický). *Z nových básní (Aug. E. Mužík). Naše umělecké výstavy (Renáta Tyršová). České písemnictví: Výpravná prosa (L. Čech).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 7.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 20. až 24.: Napovídání ve škole (Kl. Čermák). Květinaření ve světnici (X. Čekal). Jádro Komenského spisu Via lucis (J. Šmaha).

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 70.—74.: Zkoušky přechodné (o postup).

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. v. 8°. *Třída II.* Ročník I. Číslo 21.: Studie o voltametru na stříbro od Vl. Nováka. 48 Číslo 22.: O chování se methylenové modři k leukocytům od J. Vejnara. 8. Číslo 23.: Trichopterologický výzkum Čech v r. 1891 od Fr. Klapálka. 22.

Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности Императорской Академіи наукъ. Svazek 49. (1891): Díla A. A. Kotljarevského. Díl III.: O pohřebních obyčejích pohanských Slovanův (str. 491). — Svazek 52.: Zpráva o činnosti druhé třídy car. Akademie za rok 1890 (K. Bestužev-Rjumin). Bibliografický seznam spisův, překladův a vydání A. Th. Byčkova. Ukazatel k periodickým vydáním ruské Akademie i třídy ruského jazyka i slovesnosti car. Akademie nauk (A. Ďakov). Apokryfické pověsti o novozákonních osobách a bytostech dle rukopisův Solovecké knihovny (J. Porfirjev; str. 471). K otázce o staroruských šašcích (A. Kirpičnikov; str. 22). Šesté přisouzení Puškinských cen v r. 1890. Naše spisovatelky (S. Ponomarev; str. 78). Povídky Nartova o Petru Velikém (L. Majkov; str. 138).

Славянское обозрѣніе. Redaktor a vydavatel A. S. **Budilovič.** V Petrohradě. 8°. Předplatné na rok (12 sešitův o 8—10 arších) 7 rubl. se zásylkou 8 rub. či 10 zl. Ročník I. Sešit 4.: Alexandr Christoforovič Vostokov (J. K. Grot). 900-letí Volyňské eparchie (Alex. Budilovič). Letopis (A. B.). Listy ze slovanských zemí. Ruský jazyk a ruská literatura v Bulharsku (Geris-ov). Bibliografie. Směs. *Přílohou:* 3 národní písně bulharské (př. M. P. P.).

Сѣверъ. Еженедѣльный литературно-художественный журналъ. Redaktor Vl. A. **Tichonov.** V Petrohradě. 4°. Předplatné ročně 6 rub., do ciziny 11 rub. Ročník V. Sešit 20.—23.: Polní kvítí (J. J. Jasinskij). *Bílou nocí (Apol. Korinthskij). Rozvod (Alfons Daudet, př.). *V trudnou minutu (V. P. Markov). Vesenní pověsť. *Pozvání (M. Lochvickaja). Margarita (N. Ježov). Devítistoletí pravoslaví na Volyni. Listy o nových spisovatelích (A. Rejnholdt). Kníže D. P. Golicyn-Muravlin (L-v). Báseň L. Medvěděva. Jour-fix u Její Excellence (V. P. Želichovskij). Černí a bílí (V. P. Lebedev). Jeden ze zapomenutých básníkův t. j. F. J. Ťutčev, vrstevník Puškinův (K. M-skij). Vikka (L. Adig). Nad mraky (A. Strindberg, př. V. Firsov). Listy o nových spisovatelích. Básně K. Medvědského a M. Lochvické. Směs. — Přílohou: Dějiny říše ruské od N. M. Karamzina. Díl V.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty.** V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 6.: *I pa

na púšti (Somolický). *Tá pieseň z drumblenky (J. D.). *Stará praktika (J. D.). *Z jarných dúm (Martin Sládkovičov). Ozval sa (Vasilij J. Nemirovič-Dančenko, preložila Drahotína Križkova). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1892. Nákl. V. Staňka. 4°. Čís. 6.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 6.: *Ballada o stálém pokroku člověčenstva (Jar. Vrchlický). Poměry (V. Štech). Není nad hodné sousedy (V. Trnavský). *Vzorný dopisovatel (Albatros).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník III. Číslo 9.—12.: O školních lázních (Fr. Pražský). Herbart a Komenský. Zásluhy J. A. Komenského v literatuře české (K. Tieftrunk).

Варшавскія Университетскія Извѣстія. Ve Varšavě 1892. 8°. Redaktor N. **Sonin.** Cena ročníku (9 svazkův) 5 rublův se zásylkou. Svazek 2. až 4.: O ústroji a rozvoji antherozoid (V. Běljajev). Materiály k poznání fauny permské soustavy Ruska (V. Amalickij). Reskripty zaslané r. 1732. z vládního kollegia vnějších záležitostí ruskému residentu v Londýně, knížeti D. Kantemiru (V. Alexandrenko). Vzpomínky na professora J. Pervolfa (K. J. Grot). O zemských stavbách některých o samotě žijících včel (N. Nasonov). Meteorologická pozorování za leden-duben.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 15.—17 : Obrovští plazi američtí. Chytání vyder (B. Bauše). Lov želv v sev. Americe (týž). Poměr rostlin ku stanovisku (J. Chadt). Kterak lze odmastňovati motýle ve sbírkách (Litošický). Dodatky k české květeně křídové (Ed. Bayer).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 12.: *Duše vítězná (A. Mužík). Z cizích básníkův (př. Z. Bouška). Lakomec (N. Štěpanov, př. J. Unzeitig).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel** K. **Schenkl.** Nakladatel K. Geroldův syn. Ve Vídni. 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 4.—5.: Neue Quellen zur Geschichte der älteren romantischen Schule (O. Walzel). Zu Plinius dem Jüngeren (K. Burkhard). Kritische Miscellen (F. Drechsler). Zur Behandlung deutscher Dramen als Privatlectüre (A. Hausenblas). Noch einmal Horac c. II, 20 (H. Müller). Textkritisches zu Varros Büchern vom Landbau (G. Heidrich). Vielhaberi in libros Pseudocaesarianos adnotationes criticae (A. Polášek). Zum Canon der in der Schule zu lesenden Reden Ciceros (A. Kornitzer). Drobnosti.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 6. Ženy lékařky (D. Panýrek). Směs.

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Raýman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 7.: Živočišné světlo (F. Mareš). O mořské vlně kontinentální (J. Frejlach). Fysiologický účinek Hertzových vln elektrických na rostliny (L. Čelakovský). Drobnosti.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 5.: O mezích i příznacích oduševění (A. J. Vedenskij). Posouzení otázky o textě Démone Lermontova. Pověsť Puškina O rybáku a rybce (V. V. Majkov ukazuje, že jádro pověsti Puškinu podal V. J. Dal v Orenburce). Jak vznikly četi či čtvrti Moskevské (S. F. Platonov). Kritika a bibliografie. Mezinárodní zeměpisný sjezd v Bernu (N. J. Rajevskij). Rhetorika Aristotelova (N. N. Platonov).

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Svazek 287.: Pověsti z Pardubicka od Fr. Rosůlka. 92.

Bibliotéka humoristických románů českých i cizojazyčných. Nakladatel I. L. Kober v Praze. m. 4°. Cena sešitu (o 40 str.) 20 kr. Sešit 13.—17. obsahuje ukončení velmi poutavého románu „Krásná Miss Nevillová," pokračování povídky „Můj strýc a můj farář" (str. 41—80) a dokončení Maupassantových Humoristických novellek (str. 41—116) v překladě P. Projsově.

Bibliotheka mládeže studující. Serie II. Číslo 6.: Boženy Němcové Babička. Upravil Fr. Bartoš. 2. vyd. 208. Cena 60 kr. (Vydavatel zašel poněkud daleko v opravách, takže ráz slohu Němcové jest valně setřen.) — Číslo 7.: Fr. Aug. Châteaubrianda Atala, přel. Josef Jungmann. 54. Cena 20 kr. — Obě čísla vydána činným nakladatelstvem I. L. Kobrovým.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais*. Kreslil Jan *Vilímek*. V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Řada II. Seš. 6.—7. přináší zdařilé podobizny Vinařického a Jungmanna.

České státní právo. Historicky vykládá Jos. **Kalousek.** 2. vydání místy opravené. V Praze 1892. Nakladatel Bursík & Kohout. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1.—12. (až po str. 384). Dílo toto, jež vyjde asi ve 20 sešitech, vychází z pera učence v oboru tom na slovo braného a doloženo jsouc četnými poukazy listinnými pod čarou, bude s prospěchem užíváno i od odborníkův jakož i širší obecenstvo české bude z něho čerpati jasné poučení o vzniku a osudech českého práva státního.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 101.—103. (Taubmann—Týden).

Fragen und Antworten über die Valuta-Regulirung. Wien 1892. Nákladem Manzovým. 16°. 27. Cena 10 kr.

Horla a jiné novelky. Napsal Guy de Maupassant, př. P. Projsa. S předmluvou Jar. Vrchlického. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. m. 8°. VIII. 240. Cena ?

Ježíš Kristus od P. **Didota,** př. Jan Ev. Hulakovský. V Praze 1892. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. v. 8°. Sešit (o 88 str.) za 50 kr. Sešit 3.—5. (str. 177—440): Kniha II.: Jan předchůdce Ježíšův. Ježíš přichází k Janovi. Kniha III : Apoštolování v Galilei. Království Boží.

Kabinetní knihovna. Nákladem F. Šimáčka. V Praze. m. 16°. Svazek LVI.: Třetí kniha lyriky od J. S. Machara. 1892. Str. 148. Cena 50 kr.

Konec samostatnosti české. Napsal Arnošt **Denis,** př. Jindř. Vančura. V Praze 1892. Nakladatel Bursík & Kohout. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1.—13. (až po str. 416). Dílo toto, jež vyjde celkem asi v 25 sešitech, psáno jest od horlivého přítele a důkladného znalce dějin našich, jenž v cizině mnohý předsudek o nás vyvrátil a správným náhledem nahradil. Naši historikové jistě s chutí sáhnou po důkladném a cenném spise tomto, jehož obsahem bude: Jiří z Poděbrad. Jagělovci. První Habsburkové. Defenstrace Pražská.

Mince království Českého za panování rodu Habsburského od roku 1526. Sepsal Kl. **Čermák.** V Pardubicích 1892. Nakl. F. Hoblík. v. 8°. Cena sešitu (o 44 str. a 9 tabulkách mincí) 1 zl. 40 kr. Sešit 1.: Mince Ferdinanda I. a Maxmiliana II. — Za úvod položeny jsou zevrubné dějiny českého mincovnictví, načež následuje 21 znamení mincmistrův a 91 vyobrazení jednotlivých mincí. *Velmi poučné dílo toto hodí se jmenovitě školním knihovnám* jako pomůcka při vyučování zvláště dějepisném.

Mladý houslista. Redakcí V. J. **Novotného.** Nákladem J. R. Vilímka v Praze. Cena seš. 35 kr. Předplatné na půl roku (5 seš.) zl. 1·60, na celý rok (10 seš.) zl. 3. Ročník II. Sešit 8. a 9.: Jen vesele (K. Weis). Malá svita (J. Foerster). Cvičení na strunách e, a, g pro dvoje a troje housle (K. Tichý). Mládí a radost pro housle a klavír (J. Malát). Sonatina pro housle (K. Tichý). Pi[illegible] (K. Křečman), Cvičení (V. Veselý). Feuilleton.

Moravský lid. Fr. **Bartoše** sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892. Nákladem Em. Šolce. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. — Sešit 3.: O pozdravech. O národním kroji. Chleb v názorech lidu. Lidé vědomci.

Na zemi. Básně Ant. **Klose.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 16°. 95. Cena 50 kr.

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře.** V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 5.: *αὔλημα—γίγνομαι.* Sešit 6.: *γιγνώσκω—διαφθορεύς.*

Ottova Laciná knihovna národní. Nakladatel J. Otto v Praze. Cena sešitu (8° o 3 arších) 10 kr. Serie XV. Sešit 18.—21.: *Sychrova éra.* Román z maloměstského života od Jos. *Laichtnera* (str. 121—367. Tím tento román z národního života našeho ukončen.

O životě a působení A. Seydlera Napsal V. **Stroubal.** V Praze 1892. Nákladem České Akademie. v. 8°. 34.

Potštýnské zátiší a výletní místa v jeho okolí. Napsal Frant. **Bauer.** V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. 16°. IV. 179. Cena 1 zl. — Rozkošný Potštýn už dávno i s okolím poorlickým zasluhoval, by širší obecenstvo na ně bylo upozorněno. Konečně nám velečinné nakladatelstvo poskytlo knížky, jež zevrubně vypisuje na věcším díle z autorovy autopsie krásy zmíněného zátiší naší vlasti. K znázornění textu připojeny jsou četné, pěkné illustrace. Celá úprava knihy pak jest velmi vkusna. Kéž spísek povzbudí k hojné návštěvě kraje, jenž pro své vnady i v cizině (K. J. Grotem) jest veleben.

Průpravná mluvnice anglického jazyka s příklady, výslovností a slovníkem. Sepsal Jos. V. **Sládek.** 3. úplně přepracované vydání. V Praze 1891. Nákladem Českoslovanské obchodní akademie 8°. I. 291. Cena 1 zl. 50 kr. — Knížka jest nyní upravena velmi prakticky a opatřena veskrze výslovností po způsobu Walkerovu. K nabytí lepšího cviku připojeny jsou hovory z denního života. „Čtení" vybrána jsou z čítanek škol anglických a amerických. „Hovory" vyňaty jsou ze známé mluvnice Plateovy. Vším tím se knížka co nejlépe doporoučí jmenovitě školám, na nichž se vyučuje angličině.

Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě Bělohorské. Dle pramenů původních sepsal Tom. **Bílek.** V Praze 1892. Nakl. F. Bačkovský. 8°. Cena sešitu o 48 str. 40 kr. Sešit 2. (str. 49—96).

Rodinný památník. Sbírka nápisů do památníku. Napsal K. **Kuttan.** V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. m. 8°. 87. Cena 30 kr.

Sbírka nových a časových kupletů, dvojzpěvů a solových výstupů. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 8°. Cena sešitu 10 kr. — Sešit 2. Str. 14.

Sbírka slohových úkolů pro školy obecné a občanské. Sestavili F. **Hyšman** a A. **Mojžíš.** V Praze 1892. Nakl. Rohlíček a Sievers. v. 8°. 198. Cena 1 zl. 20 kr.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 49.—52.: Povídky pátera Cyrina od P. Albieria: O zapadlém kříži (ukončeno). Kostlivec (str. 97—160).

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 11.—13.: Od Nového roku do Sylvestra. Sešitem tímto počíná II. díl Drobných klepů našeho krále feuilletonistův. V zájmu lidského plemene. Z vynálezů zneuznaných. Masopustní agenda nebeská. Slovo pro dobrou věc. Do posledního dechu. Fin de siècle. Jaro — masopust. Všeho moc škodí. Zimní výstava růží. V den Jordána blahoslavence. Dopis českému jinochu. Půst.

Socialismus naší doby. Napsal E. de **Laveleye,** př. G. Dutka. V Praze 1892. Nákladem Časopisu českého studentstva. 8°. Cena sešitu 20 kr.. Seš. 1.—2.

Sto let práce (1791—1891). Zpráva o všeobecné zemské výstavě v Praze 1891. na oslavu jubilea první průmyslové výstavy roku 1791. V Praze 1892.

Nákladem výkonného výboru výstavního. fol. Cena sešitu (o 48 str.) 1 zl. — Už dříve jsme se chvalně zmínili o tomto podniku; nyní, když před námi leží 1. sešit cenného a nádherného díla, můžeme chválu svou co nejupřímněji opětovati: máť býti dílo, jež vyjde asi v 15 sešitech, památníkem české práce, českého úsilí ve všech směrech. Sešit 1. obsahuje nejprve výpis výstavy z r. 1791, pak historický přehled výstav v král. Českém od r. 1791 do 1891, načež se přechází k popisu výstavy z r. 1891: Vznik myšlenky výstavní a snahy po jejím uskutečnění. Díl I.: Přípravy k výstavě až do zahájení.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 13.—14.: Črty Jos. bar. Krušiny ze Švamberka (dokonč.). Sešit 15.—16.: Čtení o přírodě od J. Úlehly. Díl I.

Theorie plnostěnných nosníkův obloukových o dvou opěrách. Sepsal Jos. **Šolín.** V Praze 1892. Nákladem II. třídy České Akademie. v. 8°. IV. 196 a 5 lithogr. tabulek. Cena ?

Úplný domácí lékař. Upravil Dr. J. **Svoboda.** V Praze 1892. Nakladatel Bursík & Kohout. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1.—20. Dílo toto, jež vyjde celkem asi v 30 sešitech, poučuje o podstatě potravin, nápojův i různých nemocí, poskytujíc zároveň vhodných rad k řádné správě životní. Spořádáno jest prakticky dle abecedního pořádku. Díl I. sáhá od A—M (Myrrha). Díl II. počíná sešitem 20.: Nádobí—Neduhy různých povolání.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Dílo IV. Sešit 6.—9.: Růžena, Adagio a Antonie. Tím skončeno IV. dílo.

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Řada V.: Malý lord. Napsala Františka Hodgsonová-Burnettová; přel. Eliška Krásnohorská. S illustracemi od V. Černého. Sešit 6. ukončuje (str. 181) roztomilou povídku z života dětského. V témž sešitě počíná VI. díl: Mořem i pevninou od B. L. Tyšlera; povídka ta vyjde v 3 sešitech.

Vilímkův průvodce Prahou a okolím. V Praze 1892. Nákladem J. R. Vilímka. Cena 60 kr. — Pěkně vypravený a uspořádaný průvodce (16°) obsahuje v I. části (str. 46) praktické pokyny, v druhé (str. 6) dějepisný nástin Prahy a v třetí (str. 70) popis Prahy a okolí. Ku knize přiloženy jsou půdorysy Národního divadla, Rudolfina a chrámu Týnského, pak veliký, nově upravený kolorovaný plán Prahy i okolních obcí od inž. Alfr. Hurtiga zhotovený.

Въ наши дни. Повѣсти и разсказы Вл. А. Тихонова. V Petrohradě 1892. m. 8°. 352. Cena 1 rubl. — Военные и путевые очерки и разсказы Вл. А. Тихонова. V Petrohradě 1892. m. 8°. 324. Cena 1 rubl. — Tyto dvě sbírky proslulého spisovatele ruského obsahujou po 13 povídkách delších kratších, velmi plynně psaných.

Výstava Společnosti přátel starožitností českých v Praze v roce 1891. V Praze 1892. 8°. 20. — Horlivý člen Společnosti, Jan Soukup, podává zprávu o pěkné výstavě pořádané v Náprstkově museu průmyslovém. K správě přidáno vyobrazení kachle s vypuklinou bojovníka z XV. století.

Zábavná věda. Sto silozpytných pokusův k zábavě a poučení mládeže a dospělých. Dle Arth. Gooda upravil B. Bauše. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. m. 8°. Cena seš. (o 32 str.) 20 kr. Sešit 7. ukončuje pěkný spis tento, jenž se výborně hodí do žákovských knihoven.

Z českých mlýnů. Humoresky K. **Tůmy.** Nakl. Jos. R. Vilím[illegible] V Praze 1892. 2. vyd. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 8.—12. (str. 2[illegible] až 384).

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáč[illegible] 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 17.—19.: Lesnictví (J. Zenker). Ho[illegible] (J. Doležal). Těžba hornická (F. Počta a J. Plischke). Cukrovarnický prům[illegible] český (J. Dietze). Pivovarnictví (Fr. Chodounský). Lihovarnictví (A. Nydrle)

Zkáza (la débâcle). Román od Em. **Zoly**, př. B. Frida. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 12 kr. Sešit 10.—14. (str. 289—448).

Žertovné hry divadelní. V Praze 1892. Náklad M. Knappa. Svazek 46.: Královna Natálie. Fraška o 1 jednání. Dle J. F. od E. Peškové. 24. Svazek 47.: V železničním kupé. Dramatický žert o 1 jednání od Billsa, př. H. 16.

Dramatická literatura.

Dým života. Drama o 5 dějstvích. Napsal B. M. **Markěvič**, př. Servác Heller. — Mladá, divoká, rozmařile vychovaná Olga (pí. Bittnerová) provdá se za statkáře Ranceva (p. Slukov) — ale bez lásky. On dobrák, hoví všem choutkám jejím, posýlá jí ochotně peníze do Petrohradu i za hranici, kde ona žije v kruhu četných zbožňovatelův. Když otec umírá, přijede si pro dědictví, ale doma jí to netěší, nébrž pod záminkou návštěvy známé paní tráví večer ve společnosti šviháka Ašanina (p. Vojan); Rancev je překvapí — a dojde k rozchodu. Olga se vrátí do Petrohradu, kde ji chce pojíti za manželku hr. Natašancev (p. Šimanovský); dobrák Rancev chtě jí to umožniti, sám na sebe béře vinu manželské nevěry, avšak před hrabětem se chce ospravedlniti, by o něm křivě nesoudil. Než podřekne se a dojde k roztržce hraběte s Olgou, jež hned potom pojme za manžela zhýralého knížete Šastunova (p. Sedláček); ten ji připraví o vše jmění její a uvrhne ji v bídu, v níž ji navštíví Rancev, jehož dobrotu ona teprve nyní uznává, když se život její rozplynul v dým. Vedle uvedených představitelův, kteří výborně provedli své úlohy, vynikli ještě pp. Šmaha (Akulin) a Bittner (Storoženko) a sl. Danzrová (Anfisa). — Poslední scenu (úmrtní) záhodno skrátiti.

Drobné zprávy.

Nařízení.

Právo k výhodám při jízdě a dopravě zavazadel **na dráze** přísluší učitelům definitivně **i zatímně ustanoveným**. (Šrz. 22/4. 1892, č. 10.701.)

Školné jednou zapravené se v žádném případě nevrací. (Šrz. 15/6. 1892, č. 15.697).

Stipendisté mají každou změnu ústavu studijního písemně oznámiti přímo c. k. místodržitelstvu. (12/6. 1892, č. 99·007 místodrž Praž.)

Od poloviny školného nemůže býti povolen **odklad**. (14/5. 1892. č. 212 ai. 1891 minist.)

Schválená díla:

Hoza Fr., Algebra pro vyšší reálky. V Praze 1892. Cena váz. 1 zl. 60 kr. (30/4. 1892, č. 8390.)

Hejzlar F. a Hofman M., Chemie zkušebná pro 4. tř. realních gymnasií. 2. vyd. Cena 30 kr. (19/5. 1892, č. 10.134.)

Taftl Em., Algebra vyšším třídám. 4. vyd. (24/5. 1892, č. 7024.)

Rozmanitosti.

— **Školní hry.** Ve schůzi měst. rady Pražské dne 17. května bylo oznámeno, že komitét, zřízený pro pořádání her české školní mládeže, podal městské radě žádosť za poskytnutí peněžité podpory, jakož i za propůjčení několika vhodných míst k pořádání dětských her. Pro Malou stranu vyhlídnut jest pozemek čís. parc. 640 I. a pozemek na Letné, pro vyšehradskou školní mládež loňská před školou na Děkance, pro Staré a Nové město část Střeleckého ostrova, kterou sice dosud užívá měšťanský ozbrojený sbor ostrostřelecký, která však mohla by v ustanovených dnech a hodinách býti ponechána pro dětské hry a dále fortifikační pozemky na Nuselské stráni a zahrada Kunerlova. Usnešeno, aby komitétu povolila se žádaná podpora 500 zl. a aby pro letošní rok byly mu zmíněné pozemky ku hrám propůjčeny.

— **Ferialní kursy pro jazyk francouzský na universitě ženevské.** Není pochybnosti, že pro každého, jenž si chce důkladně osvojiti cizí jazyk některý, jest nejlepším prostředkem, aby po nějakou dobu žil v zemi, kde se jazykem tím mluví. Tím spíše jest toho třeba oněm, kteří se věnují vyučování jazyku tomu ať soukromě, ať na školách veřejných. Proto také zejména v posledních letech jest značný počet cizinců, kteří se ubírají do Paříže za tím účelem, aby se zdokonalili v jazyce francouzském. Jest přirozeno, že se tak stává obyčejně během letních prázdnin, avšak právě v době té neposkytuje Paříž jiného poučení, leč ono, jež plyne z obcování s lidem a pilné návštěvy divadla, která ovšem vyžaduje značnější prostředky, než jakými často disponují ti, kteří krok ten podnikají. Nedostatku tomu hledí odpomoci universita ženevská, zařídivši loni pod názvem semináře novofrancouzského dva feriální kursy, první šestinedělní, od 15. července do 31. srpna, druhý pak třínedělní, od 1. do 21. října. Kolejné za první kurs obnáší 20, za druhý 10 franků. V kursech těch, řízených professorem Bernardem Bouvierem a ředitelem soukromým docentem dr. K. Thudichumem se přihlíží především ku stránce praktické. Přednáší se o literatuře a mluvnici francouzské, překládá se z frančiny, analysují díla francouzská, pořádají cvičení fonetická, konversační a slohová, jakož i vyučování názorné dle obrazů i dle přírody. Též učitelky mohou býti připuštěny k účastenství. Přihlášky přijímá secrétaire-caissier university ženevské pro první kurs od 8. do 21. července, pro druhý od 25. září do 8. října, zprávy pak týkající se pobytu v Ženevě podá ochotně Bureau officiel des renseignements 5, quai du Mont-Blank v Ženevě.

— **Před státní zkušební komisí pro kandidáty učitelství zpěvu** na školách středních a ústavech učitelských, též učitelství hry na housle, na varhany a na klavír na ústavech učitelských za předsednictví prof. JUDra. Ed. Gundlinga podrobilo se dne 17. t. m. v síni zkušební českého ústavu učitelského 27 kandidátů zkoušce v rozličných předepsaných oborech hudby naznačených. Spůsobilosť k samostatnému vyučování zpěvu na školách středních a ústavech učitelských nabyli 1 český kandidát a 1 německá kandidátka, spůsobilosť vyučování ve hře na klavír 1 český kandidát a 2 němečtí kandidáti a spůsobilosť vyučování ve hře na housle 1 německý kandidát, všichni s vyznamenáním. Po dokonané zkoušce v předepsaných stadiích byli prohlášeni za spůsobilé k vyučování hudby a sice k vyčování zpěvu 3 čeští a 1 německý kandidát, vyučování ve hře na klavír 5 českých kandidátek, 4 čeští kandidáti a 1 německý kandidát; ve hře na varhany 4 čeští kandidáti a posléz ve hře na housle 3 čeští kandidáti. Reprobováni byli 4 čeští a 3 němečtí kandidáti a 1 česká kandidátka z vyvolených oborů hudby s tím doložením, že mohou zkoušku po roce opakovati.

— **Stav professorův při fakultách historicko-filologické (A) a fysiko-mathematické (B) ruských universit.** *V Petrohradě*: *A*: 12 řádných, 3 mimořádní, 21 soukr. docentův, 7 na dovolené; *B*: 17 řád., 9 mimoř., 3

soukr. doc., 3 na dovolené; při fakultě východních jazykův: 10 řád., 2 mimoř., 9 soukr. doc., 1 na dovolené. *V Moskvě*: *A*: 12 řád., 4 mimoř., 25 soukr. doc., 5 na dovolené; *B*: 13 řád., 8 mimoř. 26 s. doc., 1 na dovolené. *V Kazani*: *A*: 10 řád., 3 mimoř., 6 s. doc.; *B*: 12 řád., 4 mimoř., 9 s. doc., 1 na dovolené. *V Kievě: A*: 11 řád., 3 mimoř., 5 s. doc.; *B*: 13 řád., 4 mimoř., 7 s. doc. *V Charkově*: *A*: 7 řád., 4 mimořád., 7 s. doc.; *B*: 13 řád., 6 mimoř. 6 s. doc. *V Oděsse*: *A*: 11 řád., 3 mimoř., 8 s. doc., 3 na dovolené; *B*: 13 řád., 6 mimoř., 12 s. doc., 2 na dovolené.

— **Konkursy.** Místo ředitele na st. gymnasii na Kr. Vinohradech. Místa skutečných učitelův: Klass. filologie na Kr. Vinohradech a v Ml. Boleslavi; katol. náboženství na Kr. Vinohradech; dějepisu a zeměpisu na Kr. Vinohradech; přírodopisu (s math. a fys.) na Kr. Vinohradech; mathematiky na čes. st. průmyslové škole Brněnské. — Místo ředitele na gymn. v Praze v žitné ul. Místo assistenta kreslení na čes. st. průmyslové škole v Brně. Místo hlavního učitele češtiny a němčiny a provis. hlav. učitele zeměpisu s dějepisem (s češtinou a němčinou) na čes. ústavě učitelek v Brně. Místo učitele tělocviku na reálce Kutnohorské.

— **Změna učební osnovy pro nižší gymnasia.** Ministersterstvo vyučování rozeslalo dne 24. května t. r., č. 11.372—3 veškerým zemským úřadům školním nařízení, kterým se učební osnova a instrukce pro vyučování zeměpisu a dějepisu, mathematiky, fysiky a přírodopisu na nižších gymnasiích mění v ten rozum, že se učiva uskrovňuje. Nejpodstatnější změny proti doposud platným učebným plánům jsou tyto:

I. *V dějepise*. V tomto učebním odboru upouští se od přehledného a souvislého vyličování. Větší váha klásti se má na pověsti a báje; historická látka má se v pečlivém výběru, kde možno kupiti kolem vynikajících osobností a má se probírati ve výpravné, zájem mládeže budící podobě. Dějiny východních národů, napotom všeobecný dějepis evropský, dále látka letopočtová doznávají výslovného omezení, naproti tomu béře se na dějiny rakousko-uherské říše, více nežli doposud zřetel, zejmena ve IV. třídě; nekončí už v této třídě zimním půlletím, nébrž vyučuje se jim vedle zeměpisu po celý rok.

II. *V zeměpise*. V poučkách hvězdářského zeměpisu nastoupilo omezení na vylíčení zdánlivého pohybu slunce a na plynoucí z toho následky pro podnební poměry. Nesnadný oddíl z této vědy, který byl doposud pro III. třídu určen, převzat byl do třídy IV. a dán byl učiteli *fysiky*.

Fysický a politický zeměpis byl v I., II. a III. třídě značně co do jmen ulehčen; na místě stejnoměrného probírání okršlků zemí nastupuje probírání různým způsobem dle jejich důležitosti; zřetel na výrobu a kulturní poměry má se v II. a III. třídě bráti pouze uváděním příkladů.

Tímto spůsobem jest zeměpisná podrobnost podstatně omezena. Při cvičení v zeměpisném kreslení upouští se od domácího zhotovování map. Statistická část jest ze IV. třídy vyloučena.

III. *V mathematice*. První třídě dostává se značného ulehčení přeložením zlomkového počtu do II. třídy a přesunutím počátku geometrie do 2. půlletí.

Ve II. třídě se vynechají počty s cizími měrami, mincemi a váhami a dále zkrácené násobení a dělení, které se přikazuje III. třídě. Ulehčení III. třídy spočívá v tom, že se povyšování na 3. mocnosť a dobývání kořene téže mocnosti přeloží do IV. třídy a zjednoduší cvičivo v počítání s algebraickými čísly. Dále se vynechají obtížné věty o pravoúhelném trojúhelníku a jeho užívání, pak elipsa, parabola a hyperbola. Objem stereometrické učební látky ve IV. třídě doznal zmenšení a zjednodušení. Mathematických úloh domácích ve všech čtyřech třídách nebude.

IV. *Ve fysice*. Silozpytné předchozí pojmy, zjevy tepla a lučební nauky jsou ve zkráceném rozsahu určeny na I. půlletí III. třídy; majíť pro nerostopis, kterému se má ve II. běhu učiti, lepší didaktický základ poskytnouti. Ostatní

učivo fysiky, které se má jako doposud ve IV. třídě probrati, bylo zmenšeno a ve všech oddílech se upostilo od odtažitého vysvětlování zjevů. Počíná lehčími díly magnetismu a elektřiny, aby pak k mechanismu přikročilo. Vynechají se: Voltův pokus, řada napětí elektrických těl, električnosť tepla, základní pojmy vlnění, chromatická a harmonická škála, analysa zvuků resonatory, věčšina strojů, dostředivosť, vlasnosti plynů a par, úplný odraz, spektrální analysa a sálající teplo. Z ostatních látek budou některé probírány jednodušeji nežli doposud. *Přibylo* poměrně skrovné učivo *ze zeměpisu hvězdářského.*

V. *V přírodopise.* Za příčinou rovnoměrného probírání všech tří přírodních říší bude se vyučovati živočichopisu a rostlinopisu jak v I tak ve II. třídě, poslednějšímu v letních, prvnějšímu v zimních měsících. Živočišné učivo bude v podrobnostech poněkud omezeno, v rostlinopise má býti na důležité kulturní rostliny vzat věčší zřetel, kdežto v učivě nerostopisu má býti dosavadní mírná výměra podržena.

Současně rozeslalo ministerstvo vyučování zemským školním úřadům obšírný výnos, v němž úmysly odůvodňující uvedené změny a jejich souvislosť s jinými v poslední době zavedenými opatřeními jsou vysvětlovány.

V odůvodnění zmíněných změn se dí, že omezení učiva se děje za tím účelem, aby ulevено bylo gymnasialní mládeži od namnoze neužitečného a množstvím svým udolávajícího učení se z paměti, aby nabývání vědomostí vskutku potřebných mohlo býti tím prohloubenější. V motivech k reformě této se uvádí, že správa vyučování přidržuje se základní organisační osnovy z roku 1849, zároveň však přihlíží k nabytým zkušenostem, kde složité ústrojí gymnasií dobře nepracovalo. Docílení pravého úspěchu podle náhledů ministrových vadí hlavně dvě věci: systém učitelů odborových a dvojstupňové vyučování. Množství předmětů nedovolovalo, aby největší část vyučování v některé třídě octla se v rukách jediného učitele, jenž by jednotlivé obory prý lépe byl mohl v soulad uvésti, nežli lze při vyučování celé řady učitelů, z nichž každý klade přirozeně větší požadavky na předmět svůj. — Dvojstupňové vyučování, totiž vyučování týmž předmětům, na př. dějinám, počtářství, přírodním vědám, atd. na gymnasiu nižším a po té opět na gymnasiu vyšším, bylo zavedeno proto, poněvadž gymnasium nižší mělo tvořiti pro sebe uzavřený celek, jenž žáky připraviti měl nejen k postoupení do tříd vyšších, ale po případě též ke vstoupení do praktického života a různých povolání. Toho není prý již zapotřebí, ježto jest celá řada škol jiných, odborných, které nutnou k tomuto cíli průpravu mládeži skýtají. Jedině proto prý učivo v gymnasiích nižších bylo tak obsáhlé. — V důvodech praví se dále, že ke kroku tomuto vedl též názor, že mnohosť vědění neživí a nesílí ducha, a že mladý duch se otupuje, nabízí-li se mu po dvakráte totéž, a sice poprvé ve spůsobě, jaká věku tomu není přiměřena. Čím více se zmáhá látka, připouštějící jen osvojení si materiálu z paměti, tím méně lze očekávati vydatnějšího rozvoje síly tvořivé.

— **Právo veřejnosti** uděleno jest I. a II. třídě ob. gymnasia v *Králově Dvoře* a zároveň přiznána jest reciprocita se státními ústavy.

Počet obývatelstva a příbytků v království Českém.

(Dokončení.)

85. Vinohrady

Královské	obýv.	135.781	(r. 1880	85.653),	domácn	34.651,	domů	6.28[illegible]
Jílové	„	20.065	„	(19.180),	„	4.240,	„	2.62
Vinohrady	„	73.588	„	(43.817),	„	18.531,	„	2.85
Žižkov	„	42.128	„	(22.026),	„	11.880,	„	80

Od r. 1880 přibylo zde 50.128 (58·5%) obývatelův, a sice v okresu Jílovské 255 (1·3%), Vinohradském 29.771 (67·9%) a Žižkovském 20.102 (91·3%).

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Jílové	obýv.	2.611	(r. 1880	2.808),	domácn.	626,	domů	36
Braník	„	2.334	„	(1.847),	„	516,	„	1[illegible]

Michle	obýv.	4.118	(r. 1889	2.530),	domácn.	974,	domů	258
Nůsle	„	11.746	„	(5.555),	„	2.488,	„	283
Podol	„	2.584	„	(2.063),	„	562,	„	168
Vršovice	„	9.117	„	(5.732),	„	1.969,	„	336
(Vojska bylo zde 44 mužů.)								
Vinohrady	obýv.	34.536	„	(14.831),	„	10.016,	„	703
Žižkov	„	41.180	„	(21.212),	„	11.642,	„	721
86. Vrchlabí	„	42.656	„	(42.067),	„	9.052,	„	5.601
Vrchlabí	„	22.221	„	(22.002),	„	4.609,	„	2.814
Hostinné	„	20.435	„	(20.065),	„	4.443,	„	2.787

Od r. 1880 přibylo zde 589 (1·4%) obývatelův a sice v okresu Vrchlabském 219 (1·0%) a v Hostinném 370 (1·8%).

Nad 2000 obývatelů mají města a obce:

Hostinné	obýv.	4.124	(r. 1880	3.675),	domácn.	827,	domů	333
Sejfy Heřman.	„	2.718	„	(2.771),	„	616,	„	390
Vrchlabí	„	5.622	„	(5.318),	„	1.268,	„	568
Vrchlabí Horní	„	2 246	„	(2.235),	„	466,	„	234
Lanov Dolní	„	2.081	„	(1.988),	„	407,	„	264
87. Žamberk	„	63.932	„	(63.926),	„	14.447,	„	10.411
Králíky	„	14.669	„	(15.735),	„	3.611,	„	2 317
Rokytnice	„	18.493	„	(18.622),	„	4.141,	„	3.026
Žamberk	„	30.770	„	(28.569),	„	6.695,	„	5.058

Od r. 1880 ubylo zde 6 osob. Pohyb obyvatelstva byl zde tento: v okresu Králickém 1066 (6·5%) ubylo, v Rokytnickém 129 (0·7%) ubylo a v Žamberském 1201 (4·1%) přibylo.

Nad 2000 obývatelů mají město a obce:

Králíky	obýv.	2.989	(r. 1880	2.950),	domácn.	734,	domů	360
Kunvald	„	2.319	„	(2.327),	„	481,	„	421
Nekoř	„	2.132	„	(2.030),	„	475,	„	353
Žamberk	„	3.671	„	(3.664),	„	861,	„	496
88. Žateč	„	43.584	„	(40.165),	„	9.872,	„	5.027
Postoloprty	„	11.164	„	(10.926),	„	2.544,	„	1.395
Žateč	„	32.420	„	(29.239),	„	7.328,	„	3.632

Od r. 1880 přibylo 3419 (8·5%) obývatelů a sice v okresu Postoloprtském 238 (2·2%) a v Žateckém 3181 (10·9%).

89. Žlutice	obýv.	29.540	(r. 1880	30.888),	domácn.	6.524,	domů	4.988
Bochov	„	14.389	„	(14.444),	„	3.164,	„	2.326
Žlutice	„	15.151	„	(16.444),	„	3.357,	„	2.662

Od r. 1880 ubylo zde 1348 (4·4%) obývatelů, a sice v okresu Bochovském 55 (0·4%) a ve Žlutickém 1293 (7·9%).

Nad 2000 obývatelů má:

Bochov	obýv.	2.091	(r. 1880	2.097),	domácn.	450,	domů	311

(Nár. L.)

Obývatelstvo Moravy.

Dle sčítání ze dne 31. prosince 1890 má Morava 2,276.870 duší (proti r. 1880 + 123.463 či 5·7%). Co do lidnatosti jest Morava mezi předlitavskými zeměmi na 4. místě, co do průměru obývatelstva pak na 5., ana má 102 obývatele na km². Obývatelstvo bydlí v 325.337 staveních, 2871 osadách, z nichž jest 81 měst. Nad 5000 obývatelův má 32 osad, mezi nimiž jsou 3, jež nemají jmena město.

Osady, jež mají nad 3000 obývatelův, jsou tyto (v závorce uveden rozdíl proti r. 1880):

Brno	94.753 (+ 12.093)	**Uher. Brod** . .	4.666 (+ 231)
Jihlava	23.716 (+ 1.338)	**Mohelnice** . . .	4.601 (— 210)

Olomúc	19.840	(— 336)
Prostějov	19.519	(+ 1.102)
Mor. Ostrava	19.230	(+ 5.782)
Šternberk	15 332	(+ 1.089)
Znojmo	14.515	(+ 2.261)
Přerov	12.939	(+ 1.749)
Kroměříž	12.516	(+ 700)
Nový Jičín	11.549	(+ 1.275)
Vítkovice	10.709	(+ 811)
Šumberk	10.493	(+ 1.931)
Třebíč	9.372	(+ 29)
Hodonín	8.390	(+ 1.878)
Mikulov	8.229	(+ 578)
Hranice	7.795	(+ 411)
Svitavy	7.770	(+ 1.419)
Mor. Třebová	7.423	(+ 1.367)
Husovice	6.948	(+ 3.407)
Královo Pole	6.688	(+ 2.261)
Břeclava	6.425	(+ 744)
Vsetín	6.057	(+ 1.472)
Boskovice	5.814	(+ 1.503)
Frenštát	5.767	(— 340)
Holešov	5.629	(+ 438)
Kojetín	5.609	(+ 717)
Víškov	5.558	(+ 337)
Vel. Meziříčí	5.406	(— 217)
Lipník	5.389	(— 978)
Přívoz	5.239	(+ 1.541)
Strážnice	5.210	(— 19)
Uňčov	5.019	(+ 18)
Místek	4.928	(+ 605)
Teleč	4.917	(— 199)
Rýmařov	4.780	(— 325)
Třešť	4.738	(+ 1.264)
Příbor	4.679	(— 31)
Židenice	4.678	(+ 2.500)
Libavá	4.667	(+ 35)
Ivančice	4.446	(+ 285)
Líšeň	4.375	(+ 437)
Litovel	4.354	(+ 303)
Nový Hrozenkov	4.248	(+ 354)
Bzenec	4.212	(+ 456)
Vel. Karlovice	4.097	(+ 678)
Budišov (město)	4.022	(+ 308)
Uh. Hradiště	3.939	(+ 280)
Beroun	3.861	(+ 82)
Kunovice	3.776	(+ 237)
Napajedla	3.661	(+ 197)
Hustopeč	3.639	(+ 337)
Bystřice pod Hostýnem	3.602	(+ 759)
Fulnek	3.498	(— 194)
Rosice	3.493	(+ 89)
Val. Meziříčí	3.481	(+ 153)
Slavkov	3.475	(— 12)
Nová Ulice (u Olomúce)	3.475	(+ 802)
Pohořelice	3.414	(+ 863)
Kyjov	3.401	(+ 8)
Hovězí	3.399	(+ 126)
Vracov	3.357	(+ 358)
Budějovice	3.301	(+ 368)
Staré Město (u Uh. Hradiště)	3.260	(+ 344)
Zábřeh (u Morav. Ostravy)	3.209	(+ 1.720)
Odolany	3.129	(+ 1.059)
Brušperk	3.101	(+ 163)
Bučovice	3.063	(+ 73)
Val. Klobúky	3.047	(+ 220)
Drnoholec	3.040	(+ 16)
Hulín	3.035	(+ 212)
Brtnice	3.004	(— 487)

(Dle Brandlovy Knihy pro každého Moravana 47—49.)

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnost nauk.

Dne 23. května v třídě hist.-fil. prof. Dr. V. *Mourek* rozebíral zvukoslovné a tvaroslovné stránky staroněmeckých perikop Krumlovských z roku 1388 a dovozoval jejich důležitosť jakožto určitě datovaného základu ku poznání německého nářečí, jaké panovalo na sklonku XIV. věku v jižních Čechách. — V pondělí dne 13. června četl prof. A. Truhlář pojednání K. V. *Adámka* z Hlinska o rozloze a hranicích někdejší župy Vratislavské ve východních Čechách.

Dne 27. června přednášel v třídní schůzi filos.-hist. vládní rada V. *Tomek* o vzniku rozepře mezi stavy za krále Vladislava II.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Z Věstníku č. 8 vyjímáme toto: V I. třídě se budou vydávati prameny pod názvem Historický archiv Akademie české. V III. třídě usneseno, by nepřetržitá paginace v publikacích byla zrušena, ana postupu tisku překáží. Výtahy z prací od Akademie přijatých a v Rozpravách otištěných. Stav a směr prací o farmakologii r. 1891 (ref. K. Chodounský). O některých novějších dílech z latinského jazykozpytu (ref. R. Novák). Grundriss der germ. Philologie (ref. V. Mourek).

Česká akademie císaře Františka Josefa udělí letos po návrhu IV. třídy v každém ze tří oborů této třídy (krásná literatura, umění výtvarné, skladba hudební) dvě ceny výroční, první po 1000 zl., druhou 400 zl. za nejlepší výkony z r. 1891, které jí budou předloženy nebo přihlášeny do konce července 1892 od členů IV. třídy nebo jich prostřednictvím od jiných českých literátů a umělců, pokud výkony ty nebyly poctěny již jinou cenou peněžní. Díla z oboru krásné literatury a hudební skladby mohou se předložiti buď už vytištěná nebo v rukopise k tisku připraveném. V oboru umění výtvarného mohou se ucházeti jen díla úplně dohotovená, i stačí předložiti buď originál nebo podrobný popis (možno-li s připojenou fotografií), budiž však určitě naznačeno místo, kde jsou vystavená. Udělené ceny prohlásí se 2. prosince 1892. Mimo to udělena budou letos na základě výkonů, jež doložiti jest způsobem svrchu naznačeným (v oboru umění výtvarného stačí i návrh ve výkresu úplně dohotovený), po návrhu IV. třídy tato stipendia: 1. cestovní 1000 zl. v oboru umění výtvarného; 2. studijní 300 zl. v oboru hudby; 3. badatelská 250 zl. v oboru krásné literatury. Žádosti za stipendia, opatřené náležitými doklady, podati jest tolikéž do konce července 1892. — Třída II. mathematicko-přírodnická odbývala 17. června o 5. hod. odp. svoji řádnou schůzi. Předloženy byly práce: 1. prof. Dr. F. Bayer: Ještěrka živorodá (lacerta vivipara Jacq.), studie osteologická. 2. Vlad. Jos. Procházka: Příspěvek ku poznání rázu zvířeny mořského jílu a na něm uloženého pískovce wallersdorfského v Uhrách; 3. od téhož: O zkamenělých creusiích z miocaenů moravského, dolnorakouského, štýrského a charvatského. 4. Dr. Lub. Niederle: Žamberské lebky, příspěvek k poznání obyvatelstva východních Čech. 5. Záležitosti administrativní.

Ve valném shromáždění, jež se konalo 25. června a jemuž předsedal dvorní rada prof. Randa, oznámeno nejvyšší schválení zvolených čestných členů (knížete Jiřího z Lobkovic a MUDra Jos. Šíchy), pak zvolení členů přespolních, předloženy děkovací přípisy jejich i vzata toho vědomost, že ze členů čestných přistoupil Jiří kníže z Lobkovic ke třídě I., MUDr. Jos. Šícha ke třídě II. Dále podána zpráva o slyšení, které mělo praesidium Akademie dne 2. června u Jeho Veličenstva, pak dne 3. června u protektora, J. C. V. pana arcivévody Karla Ludvíka. J. V. císaři odevzdána byla medaille, ražená na památku založení České akademie, panu arcivévodovi mimo medailli též adresa díkův za to, že osobně zahájil činnost Akademie. Deputace přijata byla co nejmilostivěji. — Po této zprávě přečten přípis pana náměstka protektorova, nejvyššího maršálka knížete Jiřího z Lobkoviců, oznamující, že J. V. ráčí české Akademii pro velkou zasedací síň darovati svou podobiznu v životní velikosti, kterouž aby maloval, povolán bude člen Akademie prof. Ženíšek, jemuž J. V. nejmilostivěji k tomu povolil sedění. Předseda oznamuje valné hromadě toto vyznamenání připomínaje, že mocnář málokdy daruje svou podobiznu a jen v řídkých případech dává obraz svůj vynikajícím umělcům malovati. „Jeho Veličenstvo,“ praví předseda, „osvědčilo tímto vzácným darem a významným způsobem jeho provedení českým umělcem obzvláštní svou blahosklonnosť k České akademii.“ Pročež pronáší předseda ve valné hromadě nejhlubší díky všech členů Akademie a provolává J. V. třikráte „Slávu“. Shromaždění vyslechlo radostně tuto zprávu provolávajíc „Sláva“ milovanému pa-

novníkovi. Usneseno pak, aby praesidium Akademie, až podobizna dohotovena a postavena bude, vyprosíc sobě slyšení J. V. nejpokornější díky Akademie tlumočilo. Předseda, dvorní rada Randa, připomíná též mocné přímluvy J. C. V. pana protektora, jakož i zásluhy presidenta p. Jos. Hlávky v záležitosti té, načež shromáždění tomuto povstáním projevuje své uznání. Jiné oznámení praesidiální týkalo se děl darovaných Akademii od ministra orby, od knížete Leona Sapiehy a od ministra bar. Pražáka, jiné táhlo se k archaeologickému sjezdu v Moskvě, k výstavě v Madridě, ku přípisu výboru zemského ve příčině sochy sv. Václava, konečně k telegramům, jež došly k slavnosti Komenského. Na to schválena účetní závěrka za rok 1891, vyřízeny žádosti za posýlání publikací zdarma, přijaty návrhy tříd ve příčině podpor a stipendií a j. Podpora Klementy Kalašové udělena po návrhu IV. třídy na rok 1892 p. Otakaru Nedbalovi. Na konec schválen návrh, aby Národnímu divadlu, jež na mezinárodní výstavě divadelní ve Vídni dosáhlo znamenitých úspěchů předvedením děl českého umění hudebního a slovesného a osvědčilo svou uměleckou zdatnosť a svéráznosť, věnována byla na znamení uznání a díků zlatá pamětní medaille České akademie.

Akademia umějętności v Krakově.

Ve Zprávách za květen roku 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Stránka z dějin lidu vesnického v Polsce (M. Bobřyński). Stavitelství lidu na Podhale (V. Matľakovski). Středověká poesie latinská v Polsce (A. Brückner). De rhetoribus latinis observationes (K. Moravski). Sladkovodní crustacea a rotatoria sebraná v Argentině (A. Věřejski). O aethylovém chlorocarbonatě (B. Pavlevski). Měření relativní intensity zemského magnetismu v Tatrách r. 1891 (L. Birkenmajer). Magnetická pozorování v západní části Krakovska r. 1891 (D. Věřbicki). Badání o popudlivosti a vodivosti nervův (G. Piotrkovski). O tvoření a prchavosti ammoniaku při rozkladě výměškův zvířecích (E. Jentys). O vlivu doby zásevu na obsah bílkových tělísek v ječných zrnech (týž).

Výroční valná schůze „Svatoboru“.

Schůzi zahájil Dr. Rieger za přítomnosti 40 členů.

Jednatel red. Vlček přečetl zprávu jednatelskou, z níž vyjímáme podrobnosti tyto:

Výročním obdobím, o němž tuto zprávu podáváme a jež počalo dnem poslední valné hromady, 28. květnem 1891, dovršil Svatobor 30 let působení svého.

Ředitelstvo prodlením roku konalo 7 schůzí, v nichž k podpoře spisovatelů stižených nedostatkem, chorobou nebo stářím povolilo dohromady 2270 zl., k podpoře rodin po spisovatelích pak 1465 zl. — Všichni žadatelé, kterým dle stanov bylo možno podpory poskytnouti, také ji obdrželi, jakož se ostatně dělo i v letech předešlých.

Na stipendia k cestám a pracím literárním bylo r. 1891 vybráno 1200 zl. Z 8 spisovatelů podělených dva pro nahodilé překážky cestu nastoupí teprve roku letošního; ostatní podali o cestách svých náčrty, jež ve výroční zprávě také jsou otištěny.

Při letošním konkursu o cestovní stipendia sešlo se 36 žádostí, jedna však byla odvolána. Zde mohlo dle prostředků spolkových ovšem jen některé části žadatelů býti vyhověno; ředitelstvo poskytlo 8 spisovatelům dohromady 12.000 zl.

Literární odměny ze základu kněze Filipa Čermáka Tuchoměřického připad[ly] r. 1892 původním spisům českým z oboru věd přírodních (medicinu v to počítaj[í]), mathematických a vůbec tak řečených exaktních, vydaných v letech 1889—189[1]. V porotě, ku přisouzení odměn těchto jmenované, zasedali pp. professoři: dvor[ní] rada ryt. Karel Kořistka jakožto předseda, Jos. Šolín, Dr. Jar. Hlava, Dr. La[d.] Čelakovský a Dr. Ant. Frič. První odměna 500 zl. přiřčena byla p. prof. Dr. K. Chodounskému za spis „Některé základní rysy theoretické farmakologie“; druh[á] odměna 250 zl. p. prof. Theod. Moninovi za spis „O některých druzích soušadn[ic]“;

projektivických"; třetí odměna 250 zl. Dru Fil. Počtovi, docentu české university, za spis „O rudistech vymřelé čeledi mlžů z českého křídového útvaru".

Na náklad fondu Františka Palackého, k vydávání kronik českých na ten čas určeného, dotiskla se velezajímavá kronika Vavřince z Březové, a to jak text latinský tak i český, potom Chronicon universitatis Pragensis, dále Píseň o vítězství Čechů nad křižáky u Domažlic a kronika Bartoška z Drahenic, což vše k tisku upravil prof. Jar. Goll. V Římě dokonal pro tuto sbírku pramenů dějin českých kandidát professury Ign. Kollmann předpis a srovnání dvou rukopisů kroniky Eneáše Sylvia, a jelikož i obě recense české této historické památky byly již dříve přepsány, může se nyní přistoupiti k vydání jí. Mimo to upraveny byly od redaktora Pramenů dějin českých k tisku i některé stručné letopisy české v V. věku jazykem latinským složené a letopis Beneše Minority, jakož i konečně kronika Prokopa písaře od Františka Mareše, archiváře v Třeboni. V přípravách k vydání Starých letopisů českých pokračovalo se minulého léta a pokračuje se dosud přepisováním nejobjemnějšího rukopisu jejich v knihovně děčínské chovaného, potom rukopisu kláštera oseckého, dosud nepoužitého, a konečně rukopisu knihovny musejní 23, G. 4, které všecky tři větším dílem přepsány jsou. Přípravy k vydání toho veledůležitého pramene dějin českých věku patnáctého trvají již po více let, poněvadž rukopisů jest velké množství a řádné vydání nedá se jinak spořiditi, než když všechny dříve budou přepsány, což ovšem již se blíží ke konci. Neboť ze 26 rukopisů této památky dějepisné bude za nedlouho již 23 docela přepsáno a zbývající tři jsou již kratší. Nejdéle asi ve dvou letech bude se pak moci k tisku pramene toho přistoupiti. Nyní se sází úvod a registříky pátého kvartantu Pramenů dějin českých a ještě před prázdninami se díl tento, čítající přes 80 tiskových archů, uveřejní.

Z nadání Šetkova byla opět vypsána cena 250 zlatých, tentokrát spisům z oboru lékařského, vydaným v letech 1886—1891. Přihlásily se o ni toliko 3 spisy, a cenu obdržel spis prof. dra. J. Thomayera „Bezvědomí a jeho diagnostický význam". Úřad porotců konali tu prof. dr. J. Schöbl (předseda), prof. dr. Jar. Hlava a prof. dr. Em. Maixner.

O cenu Náprstkovu se roku 1891 ucházelo 17 dramat. Porota, sestávající z dra. V. Gutha (jakožto předsedy), režiséra J. Seiferta, dr. K. Pippicha a prof. B. Frídy ustanovila se na tom, aby cena udělena byla tříaktové veselohře „Důl sv. Vavřince". Po rozpečetění příslušné obálky objevil se jako autor dotčené hry Frant. Ruth.

Úrok z fondu Pokorného obdržela i letos táž učitelka jako roku loňského; podobně z nadání Bol. Jablonského i letos uděleno po 50 zl. sl. Idě Tupé a Milanu Kareisovi, posluchači školy mistrovské.

Ze základu V. Beneše-Třebízského byla r. 1891 cena 300 zl. od dožádaných porotců (Fr. Zákrejse jakožto předsedy, Jar. Vrchlického a J. V. Sládka) přisouzena historickému románu „Do tří hlasů" od Aloisa Jiráska.

Hledíc k uctívání památky spisovatelů zesnulých, uložilo ředitelstvo dalších 500 zl. na pomník Fr. Palackého, jenž do roku 1898 postaven býti má, poskytlo 100 zl. k pořízení desky s českým nápisem na pomníku Jana Amosa Komenského v Naardenu a dalo provésti potřebné opravy na náhrobku prof. Jana Staňka v Podolí pod Vyšehradem.

Přízeň k Svatoboru v obecenstvu českém projevila se toho roku zase způsobem velmi potěšlivým.

Šlechetná dáma, jež nechce jmenována býti, učinila spolku našemu znamenitý dar 6000 zl. ve čtyřprocentních dluhopisech města Smíchova, s výhradou, že úroků bude do své smrti užívati. Tento krásný, příkladný skutek slouží dárkyni ke cti tím větší, že statky pozemskými neoplývá. Josef Hippmann, rodák semilský, v měsíci září 1891 zesnulý, ustanovil v poslední vůli Svatobor svým universálním dědicem; obdrží 2000 zl.

První občanská záložna v Praze zaslala Svatoboru i letos opět příspěvek 20 zl. Obchodní záložna Pražská 15 zl., městské rady v Karlíně a na Král.

Vinohradech jakož i okresní výbor Karlínský darovaly nám po 10 zl. místo věnce na hrob Františka Palackého tak i městská rada v Karlíně těchto dnů 10 zlatých.

K fondu na vydávání „Pramenů práv městských“, jejž má Svatobor v opatrování, přispěla Česká akademie 1500 zl., město Plzeň 200 zl., Mělník 50 zl., Nymburk 100 zl., Slané 100 zl., Rakovník 50 zl., Vysoké Mýto 100 zl., Německý Brod 50 zl., Kouřim 100 zl., Tábor 100 zl., Josefov 40 zl.

Dr. Rieger praví, že letošní rok povolal množství mužů na věčnost ze společnosti vůbec, a hlavně z naší společnosti vlastenské. Oceňuje stručně význam zemřelých, se stanoviska národního a všeobecného, a jak praví, též z osobního věnuje jim vzpomínku a vyzývá shromáždění, aby povstáním památku jejich uctilo. Stalo se. Povstáním vzdán také dík dárcům.

Zpráva jednatelská na to schválena, a přednesena zpráva pokladní.

Koncem roku vykazuje se jmění celkem: Svatobor 60.159 zl. 79 kr., fond Palackého 24.592 zl. 73 kr., fond na pomník Palackého 6780 zl. 36 kr., fond Ferd. Náprstka 7758 zl. 4 kr., fond Pokorného 4774 zl. 60 kr., fond Čermákův 23.243 zl. 35½ kr., fond R. Štětky 6296 zl. 54½ kr., fond Jablonského 2315 zl. 58 kr., fond Beneše-Třebízského 4983 zl. 49½ kr., fond Havlíčkův 38.594 zl. 50 kr., fond na pomník Beneše-Třebízského 68 zl. 75 kr., na pomník dra. Krejčího 5 zl. 56 kr. a na udržování Maškova náhrobku 35 zl. 30 kr. Výše všech těchto fondů obnáší 183.005 zl. 73 kr. Přehlížitelé účtů J. Otto, K. Starý a A. Starý uznali účty za bezchybné a vedení jich za spolehlivé, načež ředitelstvu uděleno absolutorium.

Následoval výkon volební. Voleno lístky; za místopředsedu zvolen 37 hlasy z odevzdaných 39 prof. dr. Studnička; jednatelem zvolen red. Vlček 34 hlasy; 3 lístky byly prázdné. Do ředitelstva zvoleni Emler 37, Hlávka 26 a Kott 25 hlasy.

Schůze na to skončena.

Personalie.

V VIII. třídu hodnostní povýšeni jsou professoři českých ústavův učitelských: K. *Vorovka*, G. *Müller*, M. *Kuchynka* a Jos. *Šauer* z Augenburku v Praze, K. *Novotný* v Jičíně, *E. Beránek* a J. *Letošník* v Hradci Králové.

Za *děkana bohoslovecké fakulty* české university zvolen byl 23. června prof. *Krištůfek*, za proděkana prof. Kadeřávek, za člena akademického senátu prof. Sýkora a za volitele k volbě rektora prof. E. Horák, Kadeřávek, Sýkora a Pachta; na *filosofické* fakultě zvolen za děkana prof. Dr. *Emler*, jenž volbu nepřijal, načež zvolen prof. Dr. *Jarník* a za volitele zvoleni byli prof. Dři Goll, Jireček a Vejdovský a docent Dr. Kraus; na *právnické* fakultě zvolen za děkana prof. Dr. *Talíř* a za volitele rektora prof. Dři Talíř, Stupecký a Storch a docent Dr. Rieger; na *lékařské* fakultě zvolen byl za děkana státní rada prof. Dr. *Tomsa* a za volitele zvoleni prof. Dři Jiruš, Reinsberg, Janošík a Neureutter a docenti Dři Hellich a Kuffner. — Dne 25. června odpoledne konala se volba *rektora magnifika*. Řada na jmenování kandidáta připadla poprvé na bohosloveckou fakultu, která hodlala kandidovati velmistra řádu křižovnického a prof. P. Horáka, jenž však prohlásil, že hodnost tu nepřijme, an už podal resignaci na professuru. Když byla bohoslovecká fakulta opět za jmenování kandidáta dožádána, od[illegible] že nebude tentokráte kandidovati, načež přišla řada na právnickou fakultu a zv[illegible] byl řádný professor veřejného práva a člen české akademie věd a umění Dr. *Pražák*. — Při volbě funkcionářů c. k. české vysoké školy technické na stu[illegible] rok 1892—93, konané v sobotu 18. června t. r., byli zvoleni tito profes[illegible] Kristian *Petrlík* rektorem, Jiří *Pacold* přednostou odboru inženýrského, Kar[illegible] *Zenger* přednostou odboru stavitelského, Ant. *Pravda* přednostou odboru [illegible]nického, Ant. *Vávra* přednostou odboru chemického.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

Příspěvky k nauce o tvoření kmenův ve slovanštině a zvláště v češtině. I. Píše *Fr. Prusík.* 8°. 42. Cena 25 kr. (Krámská cena 30 kr.)

O comparativě ve slovanštině. Píše *Fr. Prusík.* v. 8°. 20. Cena 15 kr. (Krámská cena 20 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, I. v Bartolomějské ulici čís. 5.

PROGRAMM
literárního odboru
národopisné výstavy československé.

(Dokončení.)

8. Zvyklosti právní, zejména při smlouvách svatebních, kupních a závětech, při volbě představenstva, obecných hromadách, zasazování mezníků, dále boje odznakové, péče o zbraně a p.

9. Vztahy rodinné, poměr dětí k rodičům a naopak, poměr bratří k sestrám, vychovávání dítek, spůsob věna, stav výměnkářský, vzájemné pozdravování a p.

Na sběratelích bude, aby řídíce se tím, věci do odboru tohoto náležející sbírali a komitétu literárního odboru zasílali. — Ve zvláštním oddělení budou vystaveny v určitém pořadí jednotlivé obyčeje a slavnosti výroční i církevní, představené jednak skupením miniaturních figurin, jednak obrazy, též vyložením předmětů při obřadech užívaných. Při tom přiblíženo bude k věrnému napodobení kroje i okolí. Znázorněny budou jen momenty nejdůležitější a charakteristické, a sice tyto slavnosti: 1. Tři králové. 2. Masopustní [illegible] rády. 3. Vynášení Smrti a přenášení Lita. 4. Pomlázka atd. 5. Noc Filipo-Jakubská. 6. Máje. 7. Chození s Dorotkou, Luckou, Klibnou. 8. Pastuší král. 9. Králičky. 10. Boží tělo. 11. Pouť a jarmark. 12. Ohně svatojanské. 13. Obžinky, vinobraní, dočesná. 14. Posvícení, stínání kohouta atd. 15. Přástky. 16. Zvyky vánoční. 17. Svatba, křest, pohřeb.

K pořízení těchto názorných figurin bude potřebí, aby spolupracovníci podávali seznamy slavností v jich krajích pořádaných, jich popisy i vyobrazení.

K tomuto oddělení náležeti budou i výstavní slavnosti. Uspořádají se zajisté nejcharakterističtější a nejpěknější naše slavnosti (svatby, obžínky, pouti, jarmarky, [illegible] svatodušního krále atd.), kteréž nebudou pouze sloužiti k povznesení výstavního ruchu, ale budou přímo předmětem výstavním a proto provedeny budou co nejvěrněji.

* * *

Material vyzískaný ve všech čtyřech sekcích zamýšlí odbor užiti k vydání důkladného sborníku českého podání, dialektů, zvyků a obyčejů a mimo to k vydání úplné bibliografie české, dojdou-li snahy jeho podpory u ústavů k tomu povolaných, na př. České Akademie pro vědy, slovesnost a umění neb Matice české.

Za doby výstavní pořádati se budou odborné sjezdy literátů, slavistů, ethnografů a j.

Výbor literárního odboru národopisné výstavy československé.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 8.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 4. října 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroka, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

Alexandreidy.

1. Tu mysl mají mnozí lidé,
že tak brzo zle posúdíe.
V tom řiedko vynde z přísloví́e:
jedni proto nepochválé,
že majúc smysla u mále atd. V 35 sl.[1])

K verši 38. schází rýmující verš, jenž by zároveň podmět jeho obsahoval. Všimneme-li si dobře lat. textu Gualtherova, snadno se scházejícího verše domyslíme:

Moris est usitati, *cum* in auribus multitudinis *aliquid novi* recitatur, solere turbam in diversa scindi studia et hunc quidem applaudere et quod audit, laude dignum praedicare etc. Prolog.

Dle toho doplníme scházející verš asi takto:

Tu mysl mají mnozí lidé,
že tak brzo zle posúdíe.
(*Když kto co učiní v nově,*)
v tom řiedko vynde z přísloví́e.

Přísloví́e = pomluva, porok.

2. *ti przesen* mají na vezření. 48.
zblúdíe, *przieʒen* jest vždy hotova. 58.
jakž *neprzieʒen* člověka svého. 105.

Ve verších těch jest o slabiku více, což spůsobeno písařem, an pokazil půvadní jednoslabičné *przieʒn* t. j. *přiezň*. To sluší tedy restituovati. Ve v. 48 opravujeme *ti* za nesprávné *ny* dle Výb. I., 1092, 16.

[1]) Některé z textových oprav těchto naznačil jsem už ve svém díle: Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr (= Čes. Alx. pram.). V Praze 1891. Tuto takových oprav zevrubně dovozuju. Jiné vznikly rovněž v době, kdy jsem konal zevrubné studie k dílu tomu; nyní pro lepší přehled vše opravy své shrnuju v celek.

3. Kto sě móže toho střieci,
komuž *porucse* své věci? 102—103.

Zde vadí *porucse*, čte-li se *poruče*, neobvyklou vazbou; lépe jest čísti *porúče* aor. = poroučel, svěřoval; než zdá mi se, že zde písecká chyba za *porucsi* t. j. *poruči* = poručil, svěřil: Kto se může toho vystříhati, komu svěřil svou záležitosť t. j. koho učinil správcem svého domu (srv. v. 105: člověka svého, 107: ktož jest v kterém domu vnadný).

4. By král v smutce i v žalosti,
pyče *porucsene* čstnosti. 109—110.

Místo nemá tak dobrého smyslu („lituje poručené či svěřené cti"), jako když místo *porucsene* píšeme *poruſſene* t. j. *porušené* (tak i Výb. I., 1094, 9): Filipovi bylo líto, že Pausanias, jemuž byl svěřil ženu svou, *porušil* česť — buď její neb svou rytířskou jako průvodce paní. Srv. 248: v šlechtě (= ušlechtilosti) bude *porušenie*.

5. až král Filip (*s*) světa snide V 114.
(*s*) svým sě rytieřstvem potieže 323.
ač i (*s*) škodú, však tam jeti 424.
korunu (*s*) zlata světlého 895.
některá snad (*s*) skály spadne 1118.
držiece sě (*s*) svým zástupem **H** 107.
že vždy pojímali (*s*) sobú **H** 131. (Srv. **A** 1276.)
vzmluvi (*v*) velikéj pokoře **H** 161.
(*s*) svým králem i (*s*) svú vší mocí 1350.
kdež (*s*) svými vojny ležéše 1375.
sehna jezdec (*s*) stráže náhlý 1384.
i sen i on (*s*) zlatým štítem 1567 (Gual. in armis).
(*k*) každý sěči velmi umný 1671.
on (již) leží (*s*) zbitú hlavú 1753.
onomu krev (*s*) srdce teče 1759.

V písmě se, jak známo, často vynechávají předložky, jež jsou stejného neb aspoň podobného zvuku jako následující souhláska. Doplniti jest tedy na místech uvedených předložku, jak jsme učinili.

6. řka: Ach, kda jest tomu býti,
jakž bych já svój kóň okročil,
svého vraha krvi utočil
silnú ranú mého meče!
tepruv byl bych tu *bes péče*
toho, jenž mi otce pobil
i jenž mú zemi porobil. 169—175.

Tak interpunguje správně Hattala; jde pouze o výraz *bes péče toho*. Gen. *toho* není subjectivní nébrž *objectivní* = „od toho, před tím;" *péče* pak zde znamená „starosť, strach;" tedy smysl místa jest: teprve tu, když bych svého nepřítele zabil, byl bych *bes starosti* (*strachu*) *před tím*, jenž atd. t. j. i před Pausaniem i před Dariem.

V příčině uvedeného významu slova *péče* srv.: za mníš, by před tobú běžal, jehož jest jediná *péče*, by ty nezbyl jeho meče AlxV 1369—71:

iuvenemne putatis invictum fugere hunc, qui, ne fugiatis inertes, hoc solum *metuit* Gu. II., 381 – 4; když (s') tu pec mohl rušiti, móžeš dobřě *bezpeč* na Šváby jeti Dal. 45, 33—34: an sorge (rým něm.) = bez starosti (bez strachu); stsl. pešti sę μεριμνᾶν sollicitum esse; mrus. bezpeka furchtlosigkeit (Mikl. Etym.).

7. To mluvieše hrozně lkaje,
na svú *žaloſt* spomínaje,
jakžto lvový štěnec právě,
jenž ještě nenie na stavě
a jenž ještě netvrd v nohy
ni mu došel zúbek mnohý. 182—187.

Dle srovnání se slabým lvíčetem lze pochopiti, že Alexander nelkal pro svou *žalost*, nébrž proto, že jest ještě malým hochem, ne už dospělým mužem. Srovnáš-li slova Gualtherova I., 44—45:

adde, quod aetati duodenni corpore *parvo*
maior inesse solet virtus,

uznamenáš, že za zaloſt má státi v rkp. *malost* = parvitas.

8. *Z chlapieho řáda* nikoli
i jednoho *v čest nevoli*,
nebo chlap když jest *povýšen*,
nesnadně bude utišen:
se kolo najviece skřípá,
malý had najviece sípá
a chlápě najviece chlípá.
219 *Aspiš* slove hádek jeden,
ten jest tak velmi nezbeden,
jakž nedbá i jedněch kúzel,
hlavu stáhne jako uzel;
když kto kúzly *ktye* jej jieti,
nemóže ničse prospěti,
jedno ucho k zemi stulí
a druhé chvostem zatulí:
[a] takéž chlap když bude výší,
dobřě slyše však neslyší.
229 *Kterýž potok voden bude*,
ten sě vždy viece zabude
než která hluboká řěka,
ježto široce vytéká:
takéž chlap když obohatie,
když sědí daní neplatě,
dobře znav však nepozná tě.
236 Avšak *ktož jmá dobré nravy*,
kto-liž jest své viery pravý,
nebo ač *gye* pokolenie
některý zbožného nenie,
však jsú dóstojni *csſtnoſty*,
když dbajú o *múdrosti*,
242 neb *najvěčšie šlechta tu je*,
kdež smysl nravy okrašlije.

244 Šlechetný ščep bývá z pláni,
když sě starý peň oplaní:
tak z chuzších bývají páni.
Když zbožie neb smysla nenie,
248 v šlechtě bude porušenie. 212—248.

Přihlédneme-li k lat. textu, jímž se náš básník věrně spravuje, seznáme, že písec vedle některých chyb dvakráte porušil pravý pořad veršův. Praví Gualther:

. . . nec, *quos humiles* natura *iacere*
praecipit, *exalta*, nam *qui pluvialibus undis*
intumuit torrens, fluit acrior amne perenni:
sic partīs opibus et honoris culmine *servus*
in dominum surgens, truculentior *aspide* surda,
obturat precibus aures, mansuescere nescit.
Non tamen id prohibet rationis calculus, ut non
exaltare velis, si *quos insignit honestas*,
quos morum sublimat apex, licet ampla facultas
et patriae desit et gloria sanguinis alti.
Nam si vera loquar, auferre pecunia mores
non afferre solet: et enim inter cetera noctis
monstriparae monstro nihil est corruptius isto.
Quem vero morum, non rerum copia ditat,
quem virtus extollit, habet, quod praeferat auro,
quo patriae vitium redimat, quod conferat illi
et genus et formam: virtus non quaeritur extra;
non eget externis, qui moribus intus abundat:
nobilitas sola est, animum quae moribus ornat. I, 86—104.

Gualther zajisté chce říci: lidí sprostých, neurozených (chlapův) nepovyšuj v úřady, neboť jako potok rozvodněný jest zuřivější než veliká od přírody řeka, tak sluha když zbohatne, zpupní a jako aspiš nedbá řečí pánových. Než rozumno jest, bys v úřady si bral třeba chudé lidi, jen když jsou počestni a mravni, neb dobré mravy a ctnosť daleko převyšujou bohatství a jediné tam jest pravá ušlechtilosť, kde rozum ozdoben jest dobrými mravy. To samo už určuje pořad veršův tento: 212—218. 229—235. 219—228. 236 až 241. 244—248. 242—243 (*smysl* sg. acc., *nravy* pl. instr.).

Mimo to *ze* ve v. 216, jenž transkribujou *že*, nedá pravého smyslu; zajisté tu stálo původně *zle* t. j. *zlé* = špatné, chatrné neb nepodařené, čím teprve „kolo" náležitě jest určeno a srovnání chlapského povýšence s ním nabývá žádoucí jasnosti.

V příčině *zlý* = špatný srv. Podkoní a žák 298: v *zlých* šatech chodiš.

Ve verši 223 *ktye* nelze dobře opravovati ani v *chtě*, ježto zde aorist nemá místa, ana věta má obecnou platnosť a tudíž se vyžaduje praesens; ani v pl. *chtie* k vůli následujícímu sing. nemóže; rovněž přechodník (chtě) dělal by zde obtíže k vůli smyslu souvětí. Jest tedy *ktye* zkaženo z *chcse* t. j. *chce*, jež se nejlépe hodí do souvislosti (srv. 394 kczy za chczy, 667 ktyel m. chtyel, 846 cze m. chcze, 1063 czy m. chczy, 1417 kchtyec. *k* podtečkováno, 1683 ktye m. chtye). Ostatek pozoruj, že zde máme sro nání s aspišem dvojako provedeno: *a*) aspiš nedbá kouzel a stáhne hla v uzel; *b*) chce-li jej kdo kouzly přemoci, nic nedokáže, neboť aspiš s kouzelníka neslyšel, zakryje si uši. Slohovou nadbytečnosť tu však zavin glossa k „aspide", která jest také dvojdílná (Čes. Alex. rým. pram. 43 *Aspis* est quoddam genus serpentis, *a*) qui audito incantatore cum cau sua obturat aures; *b*) ne vocem audiat, unam aurem cum cauda (i. e. o turat), aliam figit in terra. Glossa ta vzata z Isidora orig. XII., 4, 1

fertur autem aspis, cum coeperit pati incantatorem, qui eandem in quibusdam carminibus propriis evocat, ut eam de caverna producat: illa, cum exire noluerit, unam aurem in terram premit, alteram cauda obturat et operit atque voces illas magicas non audiens non exit ad incantantem.

Za *gye* (238) čtu *ys* t. j. *i s*.

Veršům 240 a 241 schází po slabice; v. 240: však jsú dóstojni *čstnosti* = exaltare velis I., 93, jako: v *čest* nevoli 213 = nec exalta I., 87; v. 241: „když dbajú o *múdrosti*“ má vystihovati lat. quos insignit *honestas* I., 93 (ktož jmá dobré *nravy* 236 = quos morum sublimat apex I., 94); pročež má za „múdrosti“ státi *počestnosti* = honestas, čím i verš spraven (rým čstnosti ·/. počestnosti srv. s rýmy: potknu ·/. nedotknú 27—8, vědíe ·/. propovědíe 46 až 47, světa ·/. osvěta 67—8, doloži ·/. položi 111—2, vynide ·/. snide 113 až 114 a p.). Písec nalézaje bez pochyby už v své předloze porušený pořad veršův, za *počestnosti* položil „múdrosti“, aby zjednal shodu s následujícím: kdež *smysl* nravy okrašlije (243). V. 240 napraviti lze tím, že se píše *čestnosti*, jako ve v. 889 nutno čísti *čestnosť* za čstnosť. Podobně verš 413 se napraví, když se za „čstnosti“ položí *čestnosti*, načež nepřiměřené wewſyey welykey opraviti jest: *ve všelikéj*, neboť welykey sem vzato z v. 411. Také ve v. 968 čti: díetěti obak *č(e)stnému*. Slovo *čestnosť* má Tkadl. (ve cti a v *čestnosti*), v. Jung.; rus. честность.

Verš 247 má právě opačný smysl (není-li bohatství *neb* rozumu) než se vyžaduje; to se napraví tím, že za *neb* budeme psáti *nes* t. j. *než* = ale, sed, při čem k „když zbožíe“ domyslíme „jest“ z „neníe“: když jest bohatství, ale není rozumu, tu není pravé ušlechtilosti, k níž potřebí rozumu s dobrými mravy. Srv. Arnošta 5715—16: nic jiného nečinichu *neb* (m. *než*) o jeho cti mluvíechu.

Dle všeho toho zníti bude celé místo opravené takto:

212 Z chlapíeho řáda nikoli
i jednoho v česť nevoli,
nebo chlap když jest povýšen,
nesnadně bude utišen:
slé kolo najvíece skřípá,
malý had najvíece sípá
218 a chlápě najvíece chlípá.
229 Kterýž potok voden bude,
ten sě vždy víece zabude
než která hluboká řěka,
ježto široce vytéká:
takéž chlap když obohatíe,
když sědí daní neplatě,
235 dobře znav však nepozná tě.
219 Aspiš slove hádek jeden,
ten jest tak velmi nezbeden,
jakž nedbá i jedněch kúzel,
hlavu stáhne jako uzel;
když kto kúzly *chce* jej jíeti,
nemóže ničse prospěti,
jedno ucho k zemi stulí
a druhé chvostem zatulí:
[a] takéž chlap když bude výší,
228 dobřě slyše však neslyší.
236 Avšak ktož jmá dobré nravy,
kto-liž jest své víery pravý,
nebo ač *i s* pokolenie
některý zbožného neníe,

však jsú dóstojni *čestnosti,*
241 když dbajú o *počestnosti.*
244 Šlechetný ščep bývá z pláni,
když sě starý peň oplaní:
tak z chuzších bývají páni.
Když zbožíe, *než* smysla neníe,
248 v šlechtě bude porušeníe,
242 neb najvěčšíe šlechta tu je,
243 kdež smysl nravy okrašlije.

9. Přěd zástupem první bývaj,
svých sě lidí nepokrývaj;
a když *tyto* uzříe tvoji,
tu rád každý tobě (s)stojí. 260—263.

Čtu *když-ti to*, maje *ti* za dat. éthický jako ve v. 499. 551. 669. 718. 1471 (jakž-ti). 1520; *to* pak jako předmět slovesa uzříe se táhne k oběma předešlým větám: když *to* tvoji lidé uzří t. j. že jsi v čele vojska a že se neskrýváš.

10. Ač kde (*kdy*) dobudeš město,
dobytek, poklad vybera,
všecky svoje lidi zbera,
otplacsys každému mile
podle skutków (*i*) úsilé.
Už v službě nyníe otplatka,
že hospodníe milost *vratká*
zle sě brž než dobřě zračí:
jak sě z mračna nebe zmračí,
tak sě hospoda rozpáčí. 268 - 277.

Slovo *otplacsys* čtou *otplaciš*, než správný imp. zní *otplatiš* a *c* za *t* se nevyskytuje ve V. Slovo *ſwacsynye* (svacině) 1219 jest dialektickou zvláštností, při čem *c* vzniklo vlivem part. perf. pass. svacen a subst. svacen-ina; srv. pol. następčyni, rądčyni, tvorčyni m. -cyni. Proto za *otplacsys* navrhuju *otplacseys* t. j. *otplácejš*, což jako vícedobé jest i ději přiměřenější.

Verše 273—77 jest interpungovati, jak jsme naznačili; při tom pak čísti jest *vratká* jako přívlastek k „milost“, s nímž činí podmět k v. 275: nyní není odplaty za službu, protože se *vratká milost* páně spíše zle než dobře vyjeví (ukáže). Že se naším výkladem prvý verš trojverší oddělí, nesvědčí proti němu; srv. co praví básník o změně, jaká se stala s mravy Alexandra vítěze asijského:

porušiv vše prvníe slova
i zamysli práva nová,
proměni vše lepšíe práva:
neb sě i ještě to stává,
že čest nravy proměníevá. 1932—36.

Rovněž H.:

i změni vše prvníe slova,
zamysliv jim práva nová,
vzbládi sě myslú ve mnohém
a chtě sě vzývati bohem,

ztrpěti to moha věkem,
by sě již vzýval člověkem,
zamysliv vše horšíe práva:
neb tak sě i ješče stává,
že čest nravy proměňává. 225—232.

11. *Wrozkofy* sě neobložij,
u panosti neumnožij;
ač sě v tom dvém neostřěžeš,
sám sě tíe(m) najvíec(e) svíežeš.
Plodu nedá moklé pole,
a čest (*i*) v rozkoši vóle
nesedí na jednom stole. 287—293.

„Obložiti se = oddati se" pojí se s dat., na př. 853: *pokoju* sě tak obloží; B. 265: *tvému* sě *zbožiu* obloživ (cf. Gual. VI., 18—19: innatae virtutis opus solitumque rigorem fregerunt Babylonis opes); aby sě *té kratochvíli* neobkládal Štít. nauč. kř. 94, 8. Tudíž i na našem místě jest ve v. 287 čísti:

rozkoši sě neobložij.

Písař patrně přijal *W* z následujícího verše: *V*panofty.

Ježto zde mistr vystříhá Alexandra před tělesnou rozkoší a opilstvím (o *panosti* viz Krok II., 160. III, 186), jež se nijak nesrovnávají se ctí, jest ve v. 292 vsouti spojku *i*, an básník staví proti sobě oba pojmy: „čest" i „v rozkoši zvůle". *Na* stole (293) = při stole.

12. Milosrden buď k *nevinnému*,
najviece k člověku svému.
Chovajž tvrdě moje slova,
budeť služba vždy hotova
a ve cti v(e)ždy obnova. 296—300.

Dle Gual. I., 180: civiliter argue *sontes* — čísti ve v. 296: milosrden buď k *vinnému*. Vždyť by bylo zbytečno vybízeti, aby byl vládce milosrden k nevinnému. Stran *veždy* srv. v. 209 a j.

13. A když jeho osypachu,
vši[ckni] okolo něho *ftachu*. 326—7.

Gu. I., 212: *stat* procerum medius. Tudíž čti: *stáchu*, neboť když krále byli obklopili, *stáli* už okolo něho, jako ve v. 343: po těch *stáchu* málem dále. 360: T[e]hdy král mezi nimi *stoje*. 365: *stáše* všíe péče nejmaje; srv. 351: Aristotileš *sedíeše*. Tvar „stachu = postavili se" by ve v. 327 byl nemísten, an by byl roveň „osypachu".

Rovněž ve v. 494 čti *stá:*

Tehdy město zažhú všidy;
nepřietel *stá* zde onudy,
a ktož kde z ohně uteče,
ten obak upadne v meče,
a ktož sě mečóv ukradne,
ten všelik v oheň upadne. 493—8.

Tak i ve v. 1342 čti *postá.*

Místo *všichni* čísti jest *vši* jako 1403: až *vši*[chni] za jedno dospěchu; 1170: aby *vši*[ckni] v tu vlasť vehnali (H. 1: aby v tu *všu* vlasť vehnali); 1244: a ten pro blesk *veš*[ken] hořieše (H. 79: a ten *veš* hořieše zlatem); srv. H. 114: a ti *vši* byli rytieři.

Osypachu = *obklopili* jako DalC. 45, 27: (knieni) německými mniškami kněze *osu* (rým. den herczogin *vmbgab* si mit tuschin nunnen).

14. Po těch stáchu málem dále
wſtranu podle svého krále
jinoše, rytierstvo mladé. 343—45.

Ti stáli *na obou stranách* podle svého krále; čtu tedy dual. *v stranú,* neboť sing. „v stranu = směrem k někomu" nedává zde žádoucího smyslu; *v stranú* = na (po) obou stranách, dle Gualtherova líčení I., 212: stipat latus eius *utrumque* (jako H. 53: s obú stranú toha voza). Co do předložky *v* = našemu *na* (*po*), srv. 1455: podle něho *v* pravé strani.

15. Jedné biechu všitci vóle,
jakž, kdy *wyndu* na pole,
dobřě by za to přisáhl,
že bratróv zástup vytáhl. 378—381.

Ve verši 379 schází slabika a minulý čas; piš tedy: *wynydu* t. j. *vynidú* = vyšli, vytáhli; „jakž" = že; „by" = bys. Gu. I., 247—8: omnibus idem impetus armorum.

16. Snadno k tomu ponúceti,
ktož *cso* sám bude chtieti:
ač i (s) škodú, však tam jeti. 422—4.

Verš 423 má o slabiku méně; myslím, že původně bylo v rukopise *cse*[*] t. j. *čemu*, vazba to při slovese „chtíeti" velice oblíbená. Srv. Co kde vidíš, ne *všemu* chtěj Smil Flaška (Mus. 1827, II., 65).

17. Vece král: „Bóh sešli ránu
na mě, ač *toho* zapomanu. 452—3.

Verš vyžaduje accusativu: *to.*

18. bychu všichni bez naděje,
že sě jim vše[cko] hoře *dyege*. 464—5.

Thébští jsouce sevřeni obávali se, že jim *bude* hoře spůsobeno; smysl tedy vyžaduje futura *sděje.* Srv. 855—56.

Protož mé srdce tam spěje,
kdež mi sě Boh dá čest *sděje.*

Verš 911—12:

V tomž tvrda jest má naděje,
což jest mluvil, 'ž[e] mi sě *zděje.*

19. Tu sě v tu dobu šturm poče,
již ze všech stran tváři točie,
pod nimiž (bě) pěšcém státi,
jimž zeď bylo podebrati.
Neprzyetele všidy ostúpi;
ktož sě kde na zdi vykupi,
ot toho pak střělci bíechu,
jakž vyzříeti nedadíechu. 466—473.

Verš 470 má o slabiku více a podmětu ve větě není; to obojí se spraví, čte-li se nom *nepříetel* (jako 492. 494); pak ovšem „ostúpi“ nemá doplňku, než ten zastupuje místní určení „všidy“: *nepřítel* všudy obstoupil (= kolem se postavil).

20. By křik u městě veliký,
poddal by sě rád veliký,
ale toho časa nenie,
by o to *myely* pomluvenie. 474—7.

V posledním verši jest o slabiku více a podmět jest zbytečně změněn; píšeme-li *ymyel* t. j. *jměl*, přispůsobili jsme větu k podmětu „veliký“ ve v. 475.

21. a kteříž kak *nedo∫pyely*
nebo k vojně *neumyely*,
těm poruči města hrady
v svéj zemi zde i onady. 520—523.

Gu. I., 352—4:

— — — — — — — *minus* ergo *peritos*
armorum, *minus audaces famaeque minoris*
segregat et patriis tutelam deputat arvis.

Slova *nedo∫pyely* a *neumyely* pokládají za slovesa, než vazba „uměti *k něčemu*“ jest neobvyklá, kdežto spíše se hodí k adj., za jaké tedy považuju *neumyely* (= minus peritos) a ve shodě s ním i *nedo∫pyely*; čtu tedy:

a kteříž kak *nedospělí*
nebo k vojně *neumělí* atd.

A k tomu jest právě tak dobře doplniti „byli“ jako „byl“ ve v. 68:

ježto v ty časy osvěta. (Pokrač.)

Cristoforo Colombo.

Napsal Dr. *Jos. Frejlach.*

Slavnostní pocity vanou veškerým vzdělaným lidstvem — dne 12. října bude tomu 400 roků, co objeven nový svět, co položeny prvé mohutné základy moderního života socialného, politického i vědeckého. Nehodlám zde líčiti obrovský vliv, jaký mělo objevení Ameriky na rozvoj lidského ducha, dějiny lidstva — cítímeť vliv tento všichni podnes, a to v míře stále a stále rostoucí. Čin Colombův možno co do vnějšího vlivu a významu slušně přiřaditi k činu Koperníkovu. Colombo objevil zemi na zemi, Koperník objevil zemi na nebi, mezi hvězdami, v bezmezném prostoru světovém. Co do vnitřní kvality, stupně intellektualného stojí čin Slovana Koperníka ovšem daleko výše — neboť neznáme věcší abstrakce nad tuto: odtrhnouti se od té hroudy zemské, postaviti se do středobodu slunečného a pozorovati odtud kolotání planet. Colombo i Koperník zasadili středověkému geocentrismu smrtelnou ránu. Ta neznámá, tajemná země, k vůli níž dle dosavadních názorů vše ostatní bylo stvořeno, jež, rovná plocha, stála nehybně uprostřed světa, obklíčena křišťálovými dutými koulemi, na nichž zavěšeny otáčivé hvězdy — ta země pojednou vyjasněna, vyrvána z mrtvého klidu, sesazena s panství nad světem, svržena v nekonečné řady ostatních hvězd, snížena na nepatrný, miznoucí bod v prostoru světovém. Činem Colombovým se rozlétl duch lidský po celé zemi, činem Koperníkovým po celém světě, po všemmíru. V těchto dvou faktech (a v renaissanci) dlužno hledati nejprvnější a nejmocnější zárodky novověké kultury, moderního názoru světového.

Jsou námořníci, kteří vynikají nad Colomba charakterem, vzděláním a zdatností plaveckou, ale žádný z nich se nestal tak populárným jako admirál. Co toho příčinou? — Náhoda, chcete-li, či lépe principialné chyby, na nichž založen celý projekt.

Moderní bádání historické vrhlo na osobu Colombovu světlo dosti nepříznivé. Admirál se nám nejeví idealným objevovatelem, jimiž tak bohato století předešlé i nynější, on nesleduje účelů vědeckých, specificky geografických, jako to činili Cook, Forster, Ross, Parry, Franklin a mnozí jiní — jeho nejúsilnější snahy a tužby nesou se toliko za fantomem zlata a snad i za rozšířením a povznesením náboženství katolického. Jakož z denníku prvé cesty patrno, bylo zlato jeho denní modlitbou. Slova tato, třeba ostře zněla, ztratí ovšem značně na své břitkosti, vžijeme-li se ve zvláštní poměry tehdejší doby — t. zv. conquistadorů. Hlavním motivem hrdinných činů Cortezových i ukrutností Pizzarových, vůbec celých dějin dobytí jest — zlato. V tomto „věku objevů" bychom marně hledali cesty ryze vědecké, tehdy podnikáno vše jen za účely praktickými. Země jakožto země měla do sebe málo zajímavosti.

Cílem tehdejších snah byla Indie. Pojem Indie byl velmi široký, objímaje nejenom země oceanu indického, Asii jižní, nýbrž i Čínu a Japan, Asii východní. Po této dalné zemi, v níž dle Marca Pola byla města o millionech obyvatelů, dvanácti tisících kamenných mostů, nádherných přístavech, kde byly odivné vonné zahrady vzácného koření, po této zemi toužili tehdej státníci, kolonialní politikové i námořníci. Poněvadž byla suchá cesta těchto končin spojena s nesmírnými obětmi a překážkami, pátralo se, jak bylo možno po *lodích* se tam dostati. Tu ovšem byla velikou překážk celina africká, jejíž rozlohy k jihu nikdo neznal. Portugalci a zejmena infa Jindřich vévoda z Viseo, jemuž se pro zásluhy o nautiku dostalo příj „Plavce", učinili si úkolem prozkoumati západní břehy africké a vyhleda východní námořskou cestu do bohaté Indie. Tak zříme již r. 1486 Bart Diaza na nejjižnějším místě Afriky, u mysu „Dobré Naděje".

Poněvadž stará idea o kulovitém tvaru země nabývala — přes houževnatý odpor theologů — stále více půdy, jest přirozeno, že se přišlo na myšlenku, dostati se do Indie krátkou cestou západní, přes moře sice neznámé, ale podle všech okolností nepříliš široké. S touto myšlenkou, ano projektem vystoupil Paolo dal Pozzo Toscanelli (1397—1482), známý florentský učenec. Týž psal r. 1474 zpovědníku portugalského krále Fern. Martinzovi v Lissaboně dopis, v němž plavbu k západu velice doporučuje: „Cum tecum allias locutus sum de breviori via ad loca aromatum per maritimam navigacionem quam sit ea quam facitis per guineam, querit nunc S. rex a me quandam declaracionem ymo potius ad occulum ostensionem ut etiam mediocriter doti illam viam caperent et intelligerent. Ego autem quamvis cognoscam posse hoc ostendi per formam sfericam ut est mundus tamen determinavi, pro faciliori intelligencia ac etiam pro faciliori opera, ostendere viam illam per quam carte navigacionis fiunt illud declarare. Mito ergo sue Maiestati cartam manibus meis factam in qua designantur letera (břehy) vestra et insule ex quibus incipiatis iter facere *versus occasum senper*" etc.

Dle výpočtů Toscanelliho nebyly východní břehy Číny od Lissabonu příliš vzdáleny, ani ne třetinu objemu zemského. V listě tomto bylo vše, účel, myšlenka, důvody plavby přesně vytčeno; Colombo, vyžádavší si od Toscanelliho duplikát, mohl tedy sáhnouti k věci již hotové. A on tak učinil Víme to z druhé odpovědi Toscanelliho (příslušných listů admirálových neznáme),[1]) v níž florentinský učenec chválí Colomba za to, že se odhodlal k cestě západní, opakuje, že cesta tato není nebezpečná aniž dlouhá, za to však výsledky její velice závažné i prospěšné. Toscanellimu náleží nepopíratelná zásluha, že dal prvý rozhodný podnět k objevům transatlantickým. Vše ostatní, co spolupůsobilo při vývoji admirálova projektu, jest rázu více méně podřízeného; jsou to zejmena: zprávy a tradice námořníků, nálezy neznámých, odivných věcí, jež ukazovaly na cizí vlasti, konečně výroky spisovatelů klassických i arabských, sestavené v Ailly-ho nekritickém díle: Imago mundi. Zde se dočetl Colombo slov Aristotelových, že při malém objemu zeměkoule by mohla býti Indie v tropických končinách se břehy africkými spojena,[2]) zde seznal výrok Strabonův, že ve starověku se obeplutí oceanu nezdařilo jediné pro jeho nehostinnost,[3]) zde poznal závažné myšlenky Esdrovy, Senecovy a j. v. Na základě všeho toho sestrojil si projekt, jejž charakterisují

---

[1]) „Recibí vuestra carta con lodo lo que me habeis enviado, de que quedo muy obligado: alabo vuestro designio de navegar á Occidente; y estoy persuadido á que habreis visto por mi carta que el viage que deseais emprender no es tan dificil como se piensa; antes al contrario, la derrota es segura por los parages que he seňalado. Quedariais persuadidó enteramento si hubieseis comunicado, como yo, muchas personas que han estado en estos paises; yestad seguro de ver Reinos poderosos, cantitad de Cindades pobladas y ricas, Provincias que abundan en toda suerte de pedrería, y causerá grande alegría al Rey y á los Príncipes que reinan en estas tierras lejanas, abrirles el camino para comunicar con los Cristianos, á fin de hacerse instruir en la Religion Católica y en todas las ciencias que tenemos: por la cual, y otras muchas cosas que podian decirse, no me admiro tengais tan gran corazon como toda la Nacion Portuguesa (Toscanelli, jak vidno, měl C. za Portugalce), en que siempre ha habido hombres seňalados en todas las empresas" (de Navarrete: Colleccion II., 8 Nr. I.).

[2]) (De coelo, Bekker): Perspicuum est terram non solum rotundam esse, sed etiam sphaerae non magnae: non enim sic cito mutationem faceret manifestam migratione adeo brevi facta quapropter qui locum eum, qui circa Columnas Herculeas est, coniunctum esse ei loco, qui est circa Indicam regionem existimant, atque hoc modo sinum mare esse asserunt, non videntur incredibilia valde existimare. Dicunt autem hoc ex barrío etiam coniectantes, quod circa extrema utraque loca genus ipsorum est, utpote extremis ob coniunctionem similiter affectis.

[3]) *Οἵ τε γὰρ περιπλεῖν ἐπιχειρήσαντες, εἶτα ἀναστρέψαντες, οὐχ ὑπὸ ἠπείρου τινός ἀντιπιπτούσης καὶ κωλυούσης, τὸν ἐπέκεινα πλοῦν ἀνακρουσθῆναί φασιν, ἀλλὰ ὑπὸ ἀπορίας καὶ ἐρημίας οὐδὲν ἧττον τῆς θαλάττης ἐχούσης τὸν πόρον.* — Colombo neporozuměl slovu „*περιπλεῖν*", neboť Strabo neměl na mysli „kouli" zemskou, nýbrž tehdejší známou zemi, zvanou „*οἰκουμένη*".

dvě veliké vady: zmenšení dimensí zeměkoule a nesprávný poměr plochy kontinentalné k oceanské, čímž ocean atlantický zúžen nepřirozeně. Jediné tím způsobem pošinuta plavba západní ve stadium možnosti; kdyby byl měl admirál jen tušení o pravé, skutečné vzdálenosti mezi „Indií" (východní Asií) a Lissabonem, nikdy by se byl na moře nevydal, vydati nemohl. On si myslil M. Polův ostrov „Zipangu" (Japan) a země Mangi i Kathay (Čínu) o málo vzdálenějšími, než jest de facto nynější Amerika. Tudy si vysvětlujeme, že až do své smrti se mněl býti v „Indii", pokládaje „Española" (Haiti) za Zipangu, ostrov Cubu za část celiny asijské. Omyl to obrovský, ale šťastný. —

Kdyby byl za projekt tento bojoval muž méně energický, méně vytrvalý, snad by Amerika r. 1492 ještě nebyla objevena; ale jednou z nejkrásnějších vlastností Colombových jest železná vůle. On provedl svoji věc přes odpor vědy, tolika stkvělými auktoritami sankcionované, přes odpor neučených i učených laiků i theologů. *Zde spatřujeme největší zásluhu jeho.* Bez něho by byla myšlenka Toscanelliho snad ještě delší dobu zůstala ležeti ladem.

Život Colombův známe velmi nedostatečně. Není dosud přísně rozřešeno, kde a kdy se narodil, jak byl vychován, jaký život vedl v Portugalsku i ve Španělsku atd. Zvláště otázka rodiště jest značně nejasná. Jako o Homera hlásí se i o něj dlouhá řada míst a měst: Albissola, Bogliasco, Calvi, Cogoleto, Cosseria, Cuccaro, Finale, Milan, Modena, Nervi, Oneglia, Piacenza atd. Historikové pokládají admirála Janovanem. Dože Fulgoso a biskup Giustiniani, Colombovi vrstevníci, praví prostě, že byl „z vlasti Janovské". Toť skoro týž výraz, jehož užívají historikové s admirálem osobně známí: Andrés Bernaldez, Pedro Martyr d'Anghiera, Oviedo a Las Casas. Ti praví o něm, že jest „Ligurianem" (homo ligur) anebo „z provincie Janovské".[1]) Žel, že se tím nedovídáme ničeho určitého. Obyvatelé provincie janovské se mohli vždy kvalifikovati jako „Janované", aniž by se byli v městě samotném narodili, ano, aniž by města vůbec byli spatřili; podobně se zval občan republiky pisanské „Pisanem", florentské „Florenťanem" atd. Zde se přísného rozdílu nedbalo. Pavel Interiano ku př. praví: „El glorioso discoprimento . . . fatto per Crist. Colombo Genovese . . .", a v téže větě: „nato d' una villa discosta XX miglia dalla città nostra nella riviera di Ponente, cogoreo domandata." — Ze všech designací XV. století, označujících Janov admirálovým rodištěm, jest pouze jediná schopna výkladu poněkud přesnějšího; uvádí se v kommentarech Antonína Galla, sepsaných asi r. 1499. O Cristoforu i bratru Bartolomeu se praví, že byli: „natione Ligures, ac Genue plebeis orti parentibus"; podobně italský přítel Colombův Alessandro Giraldini dí: „natione Italus e Genua Liguriae urbe fuit". — Tak máme právo věřiti, že historikové zovouce Colomba „Janovanem", měli na mysli samo město Janov. Dokumenty víry této sice nepotvrzují, ale také nevyvracejí. Admirál sám se výslovně nazývá Janovanem; v aktu, ustanovujícím majorát, nařizuje r. 1498 synu Diegovi a nástupcům, aby podporovali vždy nuzného člověka ze svého rodu, usedlého a ženatého v městě Janově (en la ciudad Genova), „protože," dí, „odtud pocházím a že jsem se tam narodil" (pues que della sali y en ella naci). Těmito slovy by byla vlastně celá otázka rozřešena, kdyby bylo lze admirálovým klamným namnoze a kontradiktorickým výrokům přikládati plnou víru.

Henry Harisse, největší to auktorita pro dějiny amerických objevů, kloní pro Janov, vedle toho však připouští, že kolébka Colombova mohla zcela dobře státi buď ve Quintu nebo v Terrarosse, místech poblíž Janova; záležíť vše na tom, kdy se Domenico, otec, do Janova přistěhoval.

Co do doby narození dovodil týž Harrisse, že se admirál narodil ... na podzim r. 1446 nebo na jaře r. 1447; roky 1436, 1456 atd. tedy j... neplatny.

---

[1]) Jediný Lorenzo Galinder z Carbajalu ho pokládá za Savoňana.

Vzdělání se mu nedostalo velkého; počátkům psaní, počtů a zeměpisu se naučil v odborné škole, jaké si řemeslníci pro své děti zřizovali. Opustiv školu oddal se živnosti otcově — tkalcovství; podepisujeť se ještě r. 1472 na jisté listině v Savoně „*lanerio* de Janua". Maje zálibu k námořnictví konal vedle vlastního zaměstnání různé plavby po moři středozemním a studoval zajisté vědy nautické. Poněvadž se peněžní poměry otcovy stále horšily (snad následkem nešťastných spekulací), odebral se mladý muž za štěstím do světa. Přirozeno, že si vyhlédl Portugalsko, zemi nauticky proslulou, tím spíše, že jeho bratr Bartolomeus se tam již nalézal. V Lissaboně se seznámil a oženil ne dříve než roku 1478 s jistou slečnou šlechtickou, jménem Filippa Perestrello. Živil se hlavně námořnictvím, zejmena kartografií a podnikal při tom plavby do Guineje, do moře Černého, ano i na Island; dobrá to průprava pro rok 1492. V prázdných chvílích rád se obíral zprávami o plavbách atlantických a nálezech při tom učiněných, při čemž ovšem fakta správná se mísila s nesprávnými, pravdivá s vymyšlenými. S množstvím zpráv rostla i jeho vědychtivosť a on sáhl k Alliacovu „Obrazu světa", jakémusi všeobecnému zeměpisu tehdejší doby, hledaje zde důkladnějšího poučení. Postupem studia se tříbí jeho myšlenky, neurčité rysy projektu začínají vystupovati; v tom pozná admirál list Toscanelliho — a projekt jest hotov. Nevíme sice, které vládě nejdříve nabídl Colombo svůj projekt, zdá se však, že Portugalsku (ne dříve než r. 1483). Král Jan svěřil prozkoumání projektu svým radům biskupu Ceutskému Diegu Ortizovi a lékařům Rodrigovi a Josefovi. Tito uznali Colomba chlubilem a žvanilem, jehož fantastické sny o ostrovu Zipangu nejsou věrohodny (Barros). Přes to přese všecko chtěl král slibný návrh realisovati, neboť 3 karavelly zásobené pouze na 1 rok doufal snadno opatřiti, po případě i obětovati. Kdo úmysl tento ztroskotal, byl sám Colombo, vlastně jeho nemírné požadavky: šlechtictví, titul admirála, úřad a hodnosť místokrále a doživotního místodržitele atd. Nelze upříti, že měl hodně vysoké mínění o svých zásluhách a o velikosti svého podniku. Byv odmrštěn zmizel brzy z Portugalska — tajně, vzav s sebou syna Diega. Nezmizel proto, že byl vládou uražen a oklamán, aniž proto, že se mu Portugalsko po smrti manželčině [1]) znechutilo, nýbrž — proto že byl stíhán rukou spravedlnosti pro dluhy — do Španělska, buď na konci r. 1484 nebo na začátku r. 1485; odtud hodlal dále do Francie, chtěje nabídnouti své služby králi. Ale vévoda z Medina Celi, Don Luigi de la Cerda, jej zadržel a hostil po 2 léta ve svém domě v Puerto de Sa. Maria. Vlivem různých příznivců připuštěn Colombo ke královské audienci a přijat zatímně do služeb dvorských. Jeho projekt se vladařům zamlouval i dali o něm rokovati na zvláštním učeném kongressu v Salamance. Ale při tom to zůstalo. Slibováno a — odkládáno. Colombo se potloukal se dvorem po různých městech španělských, až ho to konečně omrzelo a on se odhodlal na konci roku 1491 hledati své štěstí jinde. Za tou příčinou vydal se ze Sevilly ke přístavu Paloskému. Na cestě, nedaleko Palosa, přišel umdlen ke klášteru La Rabida a žádal za nějaké občerstvení pro svého synka. Prior Juan Perez de Marchena si všiml poutníka, dal se s ním do řeči a pozval jej do kláštera; novým projektem byl takřka uchvácen; i vydal se na cestu ke královně, jako bývalý zpovědník, a přimlouval se za Colomba. Týž pozván následkem toho ke dvoru a návrh jeho — po malém nedorozumění — konečně přijat.

Ve přístavu Paloském vystrojeny tři karavelly: „Sta. Maria", pod velením Colomba, „Pinta", pod velením nejstaršího z bratří Pinzónů Martina Alonsa a „Niña", pod velením Vincenta Vañeza Pinzóna. Den 3. srpna 1492 určen k odplutí. Nálada Colombova byla zajisté povznesená. Škoda, že nemáme z těchto dob úplného denníku. Slyšme jeho slova, jimiž označen účel plavby: „In Nomine D. N. Jesu Christi.

---

[1]) Bylať živa.

Nejvyšší, nejkřesťanštější, nejmocnější, nejvýtečnější knížata, králi a královno Španělska i ostrovů mořských, náš pane a naše paní! — — —

Vaše Veličenstva se usnesla poslati mě, Cristóbala Colona,[1]) do Indie k Velikému Chanovi, slujícímu v našem jazyku král králů. Tento panovník, jako jeho předkové, odeslal do Říma posly s prosbou za učitele naší nejsvětější víry; svatý otec prosbě nevyhověl, následkem čehož mnoho národů zemřelo v pohanství a hříších.

Vaše Veličenstva se rozhodla poslati mě, Cristóbala Colona, do zmíněných zemí indických, abych tam seznal knížata, národy i krajiny, abych prozkoumal jich poměry, náklonnosti a polohy, to za tím účelem, abychom poznali, jakým spůsobem tu naši nejsvětější víru rozšiřovati. Rozkázali jste mi necestovati na východ obvyklou cestou pozemní, nýbrž vyhledati Indii pomořskou cestou západní, což, pokud známo, dosud nikým nebylo podniknuto" atd.

Výprava plula k ostrovům Kanárským, kde se delší dobu zdržela; teprve 8. září vyplula na širé vody oceanské. Dne 14. pozorována odchylka jehly magnetické, dne 16. objeveno moře „sargassové". Cesta byla velmi klidná, počasí překrásné. Z různých znamení soudili plavci často na blízkosť pevniny, ale byli vždy zklamáni. Zponenáhla se začala zmáhati úzkostlivosť, která by byla vzrostla ve zjevnou vzpouru (10. října), kdyby byl Colombo vzbouřený lid opatrně neutišil a neposílil. Ostatně se bezpečné příznaky blízké země neustále množily. Bouřliváčci obletovali loď, různé, jenom na pevnině rostoucí traviny plovaly po moři, vylovena hůl, na níž bylo znáti stopy železa, dále prkénko, větev s divokými růžemi a t. p. Bylo to dne 11. října. Veškeré mužstvo bylo těmito úkazy nesmírně vzrušeno. Až do západu slunce uražena dráha 27 leguí (od ostrova Ferro celkem 750 leguí). Z večera v době modlitby měl admirál k námořníkům vřelou řeč, v níž poukazoval na velikou milosť, jež jemu i jim prokázána tím, že stav moře byl neustále klidný, vítr plavbě příznivý,[2]) a že byli ušetřeni všelikých bouří, na moři přec tak častých. Důvěřuje se prý v milosrdného Boha, že za nemnoho hodin spatří suchou zemi. Prosil jich důtklivě, aby této noci bedlivě na stráži stáli, a slíbil tomu, kdo poprve souš zočí, vedle královniných ročních 10.000 maravedů ještě hedvábný kabátec. — Pozornosť všech tím byla ovšem velice napiata; v tom zpozoroval o 10. hodině sám admirál v dálce jakési matné světlo; rovněž tak přivolaný Pero Gutierrez, ale Rodrigo Sanchez ze Segovie nemohl spatřiti ničeho. Vidění admirálovo uznáno tudíž smyslovým klamem. Teprve o *druhé* hodině uznamenal Juan Rodriguez Bermejo, námořník „Pinty", v záři měsíčné břeh nízkého ostrova, s mocným voláním: „tierra, tierra" se vrhl k dělu, aby dal umluvené znamení, že souš objevena.[3]) Který ostrov archipelu Bahamského by to byl, nemožno nám dodnes říci s určitostí. Domorodci jej zvali Guanahani. Don Juan Battista Muñoz a s ním Oskar Peschel, kapitán Becher, Clem. R. Markham, M. Major a Dr. Pietschmann myslí, že to byl Watling. Don Martin Fernandez de Navarrete se domnívá, že to byl jeden z ostrovů Turckých, snad velký Turk. Dle Washingtona Irvinga a Alexandra Humboldta to byl Cat Island. Don Francisco Ad. de Varnhagen soudí na Mayaguanu či Mariguanu. Ch. V. Fox konečně se domnívá, že to byl ostrov Samaná. — V nejnovější době konal Rudolf Cronau lokálné pátrání a prohlásil se pro Watling. Zdá se nám to pravdě nejpodobnější.

---

[1]) Od té doby se stále píše v této formě španělské.

[2]) Passát.

[3]) Francisco Garcia Vallejo z Mogueru vypráví o tom později (jako svědek): Y en e aquel juéves en la noche aclaró la luna, é un marinero del dicho navio de Mart Alonso Pinzon, que se decia Juan Rodriguez Bermejo, vecino de Molinos, de tier de Sevilla, como la luno aclaró, vido una cabeza blanca de arena, é alzó los o é vido la tierra, é luego arremetió con una lombarda, é dió un trueno, tierra, tierra . . . (éque) esto lo sabe porque lo vido (Navarrete III. 571).

Admirál se uvázal ve jmenu Ferdinanda a Isabelly slavnostním spůsobem v držení ostrova, vzal sebou několik domorodců a plul k jihu, hledat zlata a nové země odkrývat. Objeviv řadu ostrovů Bahamských i Antillských přistál konečně na Españole (nyn. Haiti). Byl takořka nadšen, uchvácen krásou, bohatstvím a úrodností těchto nových zemí, tohoto „nového světa". Zvlášť rozkošnou byla Española. Avšak nechme vypráveti sama admirála: „— — Tento ostrov (Española) i všecky ostatní jsou nad míru úrodné, jest na něm mnoho mořských přístavů, jimž nelze rovnati přístavy křesťanské, jež znám, je tu značný počet řek velikých a půdu zúrodňujících, že to až ku podivu.

Území na něm leží vysoko a je zde mnoho pásem horských i hor velmi vysokých, které však nelze na roveň klásti horám ostrova Centre (Teneriffa). Tyto ostrovy jsou velmi krásné, rozličných tvarů, všecky přístupny a pokryty stromy rozmanitých druhů, vysokými, že se zdá, jakoby se dotýkaly nebes.

I mám to za skutečnou pravdu, že tyto stromy neztrácejí nikdy svého listí, neboť jsem je viděl tak zelené a svěží, jako stromy španělské v měsíci květnu. Některé byly v květu, jiné měly plody a zase jiné se nalézaly v jiném stavu, jak jim to od přírody určeno. — Slavík i ostatní malí zpěváčkové rozličných druhů zpívali v měsíci listopadu, v kteroužto dobu jsem sem přijel. — Roste zde asi 6 nebo 8 druhů palem podivuhodných pro svoji krásnou rozmanitosť; je zde i jiných stromů, ovoce a rostlin. Jsou zde odivné borovice, širá pole, med a mnoho druhů ptáků i rozličného ovoce. Půda chová v sobě mnoho dolů na kovy a je zde lidnatosť veliká.

Spaňola je podivuhodná svými tak krásnými jak úrodnými horami, lesy, rovinami, údolími, pozemky, na nichž se může sázeti i síti, které mohou sloužiti k chovu domácích zvířat všeho druhu i k vystavění měst a vesnic.

Obyvatelé tohoto ostrova i ostatních, jež jsem objevil a blíže poznal, chodí úplně nazí, mužové i ženy, tak jak je matky jich zrodily, pouze některé ženy zakrývají si jediné místo svého těla pouhým listem rostlinným aneb kouskem látky, která se u nich k vůli tomu zvláště zhotovuje. Neznají nože, ani meče, ani zbraní, jichž užívati by byli neschopni, ne že snad by nebyli silné konstrukce tělesné a krásně rostlí, ale protože jsou nad míru bázliví.

Několikráte vyslal jsem na zemi směrem k nějaké vísce 2 nebo 3 své lidi, aby s nimi mluvili. Obyvatelé vyšli jim vstříc u velikém počtu, avšak vidouce je se přibližovati, rozprchli se, nečekajíce otec na syna. A přece jsme neublížili žádnému z nich, právě naopak, když jsem s nimi mohl mluviti, dal jsem jim vše, co jsem měl, buďsi sukno, buďsi mnoho jiných věcí, aniž bych přijal za to nějaké výměny; než oni jsou bázliví, že proti tomu není prostředku. V skutku však, když nabyli důvěry a přemohli svoji bázeň, jsou tak prostoduší a štědří svým majetkem, že to neuvěřitelno tomu, kdo toho neviděl. Neřeknou nikdy ničeho, když je někdo žádá o to, co jim patří, nýbrž nabízejí to z vlastního popudu a osvědčují při tom tolik přátelství, že by dali své srdce a jakoukoli drahocennosť, jsouce spokojeni, když jim někdo dá výměnou věc ceny nepatrné. Zakázal jsem, aby se jim dávaly věci tak malé ceny, jako střepy rozbitých misek, roztlučených sklenic, kousky stužek, ačkoliv když se jim podařilo takové věci dostati, zdálo se to býti pro ně hračkou na světě nejkrásnější. Jeden námořník vyměnil šňůrku za kus zlata, vážící půl třetího castellanu. Jiní obdrželi ještě více za věci, které stály ještě méně.

Neznají ani sekt náboženských aniž jakési modloslužebnosti. Jsou toliko všichni přesvědčeni, že síla a dobro sídlí na nebi. Věří pevně, že já, ty lodi a moji lidé přišli jsme s nebe a s tou věrou mě přijali všude, přemohše svůj strach. A nejsou nerozumní, naopak jsou ducha velice bystrého. — Když jsem přišel do Indie, zajal jsem jich na prvním ostrově, kde jsem přistál,

několik, aby se naučili našemu jazyku a mohli mně podati zprávu o tom, co je v těchto krajinách. Konečně jsme to přivedli tak daleko, že jsme se mohli srozuměti vzájemně slovy neb znameními a tito Indiáni nám byli velmi užiteční. Mám je ještě dodnes u sebe a ačkoliv už dlouho žijí s námi, myslí doposud, že jsem přišel s nebe. Oni to všude rozhlašují, kam přijdu. Běhají dům od domu a do blízkých vesnic, křičíce hlasitě: Pojďte, pojďte se podívat na lidi s nebe! Tu všichni mužové, ženy, velcí i malí, jakmile pozbudou strachu před námi, přicházejí a přinášejí píti a jísti a skytají nám toho s překvapující vlídností. —

Na všech těchto ostrovech nepozoroval jsem skoro žádného rozdílu v podobě, v mravech a v jazyku obyvatelů, ano všichni si rozumějí mezi sebou, což mě naplňuje nadějí, že Jich Výsosti zajisté vytknou si úkolem obrácení jich na naši svatou víru, k čemuž oni jsou velmi náchylni. —

Zdálo se mi, že na všech těchto ostrovech spokojují se mužové jednou ženou. Svému pánu nebo králi dávají jich až i 20. Zdá se, že ženy více pracují než mužové. Nemohl jsem vypátrati, zda jest u nich osobní vlastnictví. Zdálo se mi, že všichni mezi sebou se dělí o to, co jeden z nich má, jmenovitě o potraviny.

Až dosud nepotkal jsem na těchto ostrovech lidských oblud, jak mnozí věřili. Jsou to naopak lidé uctiví a mírní. Nejsou tak černí jako lidé v Guinei, nosí dlouhé vlasy a nebydlí tam, kde paprsky sluneční způsobují příliš veliké vedro. Jest pravda, že v této zemi, položené na 26. stupni od rovníka, slunce má velikou sílu.“ [1])

Taká byla země, tací obyvatelé, s nimiž admirál na „Novém světě“ se setkal. Žel, že tak záhy uveden divoký nelad v tento krásný, harmonický svět!

Admirál spěchal do Španělska oznámit mocnářům i celému světu, že dobyto úplné vítězství. Byl přijat s velikou nádherou, obdržel čestné dary a vyznamenání, ano přiřknuta mu i renta 26 dukátů (10.000 mar.). Bermejo byl proti všemu právu odmrštěn. Papež potvrdil Ferdinandovi a Isabelle zvláštní bullou právo na nové země (demarkační čára).

Návratem z prvé cesty jest úkol admirálova života vlastně dokonán; ostatní tři plavby jsou poměrně málo významné a mám za to, že admirálovi nijak neprospěly, naopak spíše uškodily. Velikolepá budova jeho slávy založena i dostavěna již r. 1492. Kdyby byl tak slepě nevěřil svým auktoritám, kdyby se byl tak přílišně nehnal za mámivým leskem zlata, byl by mohl těmito plavbami veliké dílo své dokonati, t. j. byl by rozpoznal existenci nového samostatného kontinentu (Ameriky), pustil se dále přes ocean pacifický a obeplul celou zeměkouli, jako to učinil později (r. 1519) Fern. Magelhaës. Jak hravě mohl býti objeven insulárný ráz Cuby, jak snadno mohl býti poznán kontinentálný charakter „ostrova svatého“! — Tento význam mohly a měly míti zbývající tři plavby, ale neměly ho — proč? Protože Colombo čím dále tím méně si byl vědom ideálné, vědecké stránky svého podniku, protože, chtěje býti místokrálem nejen de jure, nýbrž i de facto, příliš dbal o zakládání kolonií, jež největší část jeho morálné i fysické síly více méně neužitečně absorbovaly. V tomto momentu vidím zárodek vědeckého nezdaru posledních tří cest, jichž význam musím nazvati celkem nepatrným, třeba jiní jiného byli mínění.

[1]) Interessantní úryvek tento vyňali jsme ze španělské zprávy admirálovy, adresso[illegible] královskému pokladníku Gabrielu Sanchezovi. Zpráva tato jest vysoce zajímava [illegible] že byla sepsána na zpáteční cestě do Evropy na vodách azorských, za burí[illegible] ohromné bouře, jež hrozila jediné pozůstalé lodi neodvratnou záhubou. Adm[illegible] chtěje zachovati aspoň památku svého činu, napsal vše stručně na pergamen, d[illegible] zabalil, vložil do neprostupné bečky a hodil na moře, doufaje, že snad náhodo[illegible] to přece dostane do rukou lidských. Druhý exemplář uložil na palubě lodi a [illegible] právě se zachoval.

I nebudeme se o plavbách těchto šířiti, podotýkajíce pouze, že druhá vykonána v době od května 1493 do června 1496, třetí od května 1498 do listopadu 1500, čtvrtá od května 1502 do listopadu 1504. — Známo, že z výpravy třetí roku 1500 admirál nevrátil se dobrovolně, nýbrž že byl na rozkaz Bobadillův v okovech do Španělska dopraven. Toto politování hodné faktum mělo na něho veliký, deprimující účin a přispělo asi nemálo k tomu, že strom jeho života poměrně záhy skácen. On, admirál, jenž pro Španělsko Nový svět objevil, byl na rozkaz téhož Španělska v tomto Novém světě tak bídně, krutě zneuctěn ... Stěžuje si na to přetrpce: „— Kdybych byl Indii ukradl a Maurům vydal, nemohlo by se se mnou ve Španělsku nepřátelštěji nakládati. — Když přišel gouverneur (Bobadilla) do San Dominga, usídlil se v mém domě a přivlastnil si vše, co tam bylo. Snad toho potřeboval, ale žádný pirát nejednal tak nikdy s plavci kupeckými. Nejbolestnějším však pro mne jest, že se zmocnil mých papírů, z nichž jsem ani jediného neobdržel zpět; a právě ty papíry, jimiž bych se nejsnáze mohl brániti, má nejlépe schovány. Vizte, jak spravedlivým on soudcem vyšetřujícím . . .“

Po svém návratu z poslední výpravy churavěl admirál již takměř bez přestání. Nouze neměl, jak se dosud za to mělo. Žádal mocnáře za dosazení v dřívější hodnosti a za doplacení nedoběrků. Dvůr otálel, tím více, když Isabella zemřela. Když přišla zpráva, že Filip krásný se ženou Juanou, dědičkou Isabellinou, přichází z Flandrie na trůn Kastillský, rozkvetla sice poněkud Colombova naděje, ale ne na dlouho. On se vyplnění svých požadavků již nedočkal: zemřelť dne 21. května 1506 ve Valladolidu se slovy: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum.

Smrti jeho takměř nikdo si nevšiml, ani ten nepatrný místní časopis Cronicon de Valladolid. Zdálo se patrně nebezpečným hlásiti se ke člověku u dvora kompromitovanému.

Tělo jeho pochováno v klášteře sv. Františka ve Valladolidě, r. 1509 přeneseno do Sevillského kláštera Santa Maria de las Cuevas, odtud v témž století do San Dominga (Haiti) a konečně r. 1795 do kathedrály Havannské (Cuba).

Zde se nalézá na jeho hrobě reliefový obraz a nápis:

„O restos y imagen del grande Colon!
Mil siglos durad guardados en la urna
y en la remembranza de nuestra nacion.“

(Ostatky a obraze velikého Colona! Buďtež po tisíce věků chovány v této rakvi a v upomínce našeho národa.) Pod tím:

„Por Castilla y Leon
Nuevo Mundo halló Colon.“

(Pro Castillu, pro Leon našel Nový svět Colon.)

Admirál neměl klidu ani za živa, ani po smrti. — Koluje tradice, že okovy, jimiž byl r. 1500 jako zločinec spoután, vloženy mu do rakve. Toť, dle všeho, nepravda. Je sice možno, že v momentu spravedlivého rozhorlení se vyslovil, aby mu okovy tyto jako zřejmí svědkové lidského nevděku byly dány do hrobu, avšak rozmanité okolnosti svědčí, že se tak nestalo.

Realie při četbě klassiků řeckých a římských.

Podává *Ant. Krecar.*

I. O výkladu vůbec.

Výklad při četbě klassiků jest dvojí: formalní (grammatický i logický) a realní. Aby výklad ten byl žákům na prospěch, musí býti napřed promyšlen co do rozsahu, co do formy i co do methody výkladní. Zejmena pak musí i realní i formalní výklad býti vespolek v poměru přesném, předem stanoveném, aby mohl býti četbě tím, čím jí býti má.

Nedostatečné pěstování výkladu formalního vede k neporozumění grammatickému a tím k povrchnosti, nadbytné pěstování grammatiky v hodinách, četbě vykázaných, zaměňuje prostředek a cíl, činíc čtivo prostředkem k nacvičení mluvnice a budí v žácích nechuť k četbě a ke studiu filologickému vůbec.

Pěstuje-li se nedostatečně výklad realní, nemůže vniknouti žák tak důkladně v celý život starých Řeků a Římanů, jak by vniknouti měl, aby z osmiletého studia latiny a řečtiny měl prospěch i pro život, ježto v životě slova z paměti celkem vymizejí. Pěstuje-li se výklad věcný nedbytečně, stává se četba pouhým prostředkem k literárním, historickým, geografickým, antikvárním, mythologickým, aesthetickým a jiným exkursům, kdežto výklad grammatický, pro vzdělání formální tak cenný, se zanedbává.

Věc ta jest tím více kritickou proto, že mínění jednotlivých učitelů ve příčině té kolísá a co se zdá jednomu málo a stručné, jest druhému již mnoho a obšírné, tak že čteme na př. v Kroku (II, 59): „Jeden pokládá za nezbytno vše mikroskopicky vykládati co do grammatiky, jiný opět co do věci a dokud není výkladů, abych řekl od delegovaného k tomu fora, zástupců všech, přijatých a redigovaných, co třeba o kapitole té a oné vyložiti a co lze pominouti, půjde v praxi každý svou cestou dále, ač na škodu celku.“

Místo citované naznačilo již možný spůsob nápravy. Jest to ten, že se přesně ustanoví, co se vykládati má v každé třídě u každého autora. Zásada ta jest sice pravou, nutnou však více pro učitele, jest zásadou více theoretickou a akademickou. Nebo kdo ručiti může za to, že v každé jednotlivé třídě bude zapotřebí vyložiti totéž, opominouti totéž? To musí býti ponecháno učiteli, který třídu svou nejlépe zná a dovede vybrati právě to, čeho jest zapotřebí. Při tom tanouti mu bude na mysli zásada druhá, praktická, že vyložiti se má všechno, aby grammaticky porozuměl žák každé větě co nejjasněji a nejdůkladněji, realně, aby nazírati mohl v celý život Řeků a Římanů co nejintensivněji, učitel pak aby podal tyto výklady co nejpraktičtěji a nejstručněji.

II. Nedostatky výkladu věcného.

Oběma naznačeným zásadám theoretické i praktické lze při výkladu formalním snadno vyhověti. Jest zajisté stanoveno přesně, které grammatické partie v jednotlivých třídách se mají nacvičiti a probrati: grammatika je[st] učiteli direktivou přesnou. A naskytne-li se při četbě některé místo, kter[é] by vyžadovalo ve příčině grammatické výkladu dalšího, odloží se výklad n[a] hodinu grammatickou. Má-li pak učitel k tomu ještě napřed promyšlený cel[ý] postup svých grammatických poznámek k jednotlivým autorům a probír[á-li] i opakuje-li je methodicky za součinnosti celé třídy, může výklad jeho p[o]stoupiti k dokonalosti znamenité.

Jinak má se věc s výkladem věcným. Nedostatky, které se při něm jeví, jsou hlavně dva.

1. Panuje nejistota o *míře a rozsahu*, v jakém realie při četbě klassiků se pěstovati mají. Instrukce stanoví sice základní věci, které z realií mají býti vysvětleny, avšak nikoliv tak do podrobna jako u grammatiky, mluvíce všeobecně a ponechávajíce specielní zařízení osobnosti učitelově. Má-li mimo to žák míti o životě hellenském a římském názor určitý, pevný, jasný, který by si donesl i do života pro potřebu praktickou, musí některé věci vyložiti se obšírněji. (Mají se věci tyto vyložiti v hodinách *četbě* vykázaných, ježto na jiné hodiny realie jako grammatiku odložiti nelze?)

2. Pěstuje se výklad věcný *beze vší souvislosti a spojitosti*, beze vší kontinuity, což vede k tomu, že učitel mnohdy vykládá znova, jakoby o tom žáci nikdy nebyli slyšeli, kdežto mnohé jiné partie ze staroklassických realií, které jsou pro všeobecné vzdělání nutné, zůstávají žákům po celé studium gymnasijní neznámy a nevysvětleny. To se stává zvláště tehdy, mění-li se a střídají-li se v jednotlivých třídách učitelé, z nichž následující nemá z pravidla nikdy plného a jasného přehledu o tom, co předcházející vykládal. Učitelé pak mladí, kteří začínajíce vyučovati mají paedagogické a didaktické známosti pouze theoretické bez vlastní zkušenosti své o tom, co jednotlivým třídám a na jednotlivých stupních jest přístupno a přiměřeno, bez vlastní zkušenosti o postupném pokroku žáků v jednotlivých třídách od prvé až do osmé, dávají se tím snadněji svésti k nepřiměřeným požadavkům, čím jsou vědecky vzdělanější a sami o sobě svědomitější.

Jak tyto nedostatky výkladu věcného předejíti?

Nedostatky ony se odstraní tím způsobem, že 1. se ustanoví rozsah a míra, ve které lze pěstovati realie při četbě klassiků a 2. že ve výkladu věcném zavede se jako v grammatice od třídy třetí až do osmé kontinuita.

III. Rozsah a souvislosť realií.

Rozsah a míra realií dají se stanoviti tím způsobem, že zahrneme ve svůj výklad 1. všecko, co jest nutné ku všeobecnému vzdělání; 2. všecko, čeho potřeba jest ku zkoušce maturitní, v níž má podati žák důkaz o znalosti řecké a římské literatury a o znalosti státního života římského.

Souvislosť výkladu věcného zjedná se tím, že ustanovíme a vymezíme učivo realní pro každou jednotlivou třídu. Při vymezení tom budeme ovšem přihlížeti k tomu, co pro četbu toho neb onoho autora jest nejnutnější, nejdůležitější.

Realie, jichž k výkladu jest potřebí, mohou se zahrnouti v paterý oddíl, a to:

1. oddíl literární;
2. oddíl geograficko-historický;
3. starožitnosti státní i soukromé;
4. mythologie;
5. obsahy a disposice četby samé.

Jest na prvý pohled patrno, že u jednotlivého autora všecky tyto oddíly nebudou pěstovány stejnou měrou, nýbrž že i některé oddíly úplně se pominou. Dle své zkušenosti sestavil jsem pro jednotlivé třídy a pro jednotlivé autory tento rozsah a souvislosť, hledě též k duševnímu rozvoji žáků na jednotlivých stupních.

A. K spisovatelům římským.

a) Cornelius Nepos.

Oddíl literární: Stručný život Cornelia Nepota se stručným obsahem jeho díla.

Oddíl geograficko-historický: Ke čteným jednotlivostem zeměpisným užívá se pilně atlantu, oživují se v myslech žáků příslušné partie dějepisné a zejmena

se vylíčí průběhem četby povaha osobnosti autorem líčené tak, aby žák ukončením jednotlivého života svým vlastním pozorováním dovedl vylíčiti hlavní rysy povahy osobnosti líčené, které učitel doplní v celek.

Obsahy vypravují žáci často a učitel naznačiv jejich rozdělení logické navádí žáky k dělání disposicí.

Z ostatních oddílů proberou se jen ony jednotlivosti, jichž četba nevyhnutelně vyžaduje.

b) Caesar.

Oddíl literární: Život Caesarův až k jeho příchodu do Gallie a jeho spisy (de bello Gallico, de bello civili, co nejstručnější zmínka o spisech: bellum Alexandrinum, bellum Africanum, bellum Hispaniense).

Oddíl geograficko-historický: Mapa Italie, Gallie, Germanie a Britannie. Války Římanů s Gally až po dobu Caesarovu. Zvyky a obyčeje Gallů, Germanů i Britannů.

Starožitnosti: Kalendář a vojenství u Caesara, a to: 1. o vojsku vůbec (legio a její rozdělení, hastati, principes, triarii, signum, pedites, equites, fabri, calones, tubicines), 2. vojáci dle zbraně (gravis armaturae, levis armaturae) a dle času služebního (tirones, milites, veterani, evocati), 3. důstojníci (legatus, tribuni militum, quaestor, centuriones, praefectus equitum, praefectus fabrum), 4. šat a zbraň (tunica, sagulum, paludamentum, cassis, galea, scutum, lorica, ocreae, clipeus, gladius, pilum, hasta), 5. zavazadla (sarcinae, impedimenta, cibaria, vasa, vallus), 6. pochod (agmen, agmen primum, novissimum, iustum iter, acies instructa), 7. tábor (castra stativa, aestiva, hiberna, agger, vallum, fossa, portae, tentoria, praetorium, tribunal, in statione esse, excubare, vigilia prima — quarta), 8. bitva (tuba, aciem instruere, prima, secunda, tertia acies, acies triplex, auxilia, signa inferre, cuneus, orbis), 9. obležení (obsidio, circumvallatio, castellum, oppugnatio, agger, turres, tormenta, catapultae, ballistae, aries, vineae, plutei, scalae, testudines). Při tom dbáti hlavně názornosti a užívati methody deiktické.

Obsahy činí si žáci sami a na konci věčšího oddílu činí se disposice.

(Pokračování.)

O reformě vyučování kreslení na školách středních a na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelek v Rakousku.

Dle prof. *A. Anděla* podává *Jos. Škoda*.

Jak známo, byla počátkem minulého roku školního vydána nová osnova učebná a instrukce pro vyučování kreslení na školách středních a ústavech učitelských. Prof. *A. Anděl*, který zasedal v komissi, jejímž úkolem bylo, provésti revisi osnovy učebné a instrukcí i vypracovati nové osnovy a instrukce pro kreslení na ústavech zmíněných, uveřejnil o tom článek v „Supplement zum Centralblatt für das gewerbliche Unterrichtswesen in Oesterreich 1891, Bd. X, Heft 3—4“, v němž líčí jednak dějiny reformy vyučování kreslení, jednak i zásady, jimiž komisse se řídila, a doplňuje vysvětlivkami mnohé kusy nové instrukce.[1])

Když se téměř před 20 roky sešla správou vyučování svolaná komisse, bylo vyučování kreslení na ústavech všeobecně vzdělávacích ve stavu neutěšeném, neboť nevyhovovalo ani směrem methodickým ani potřebám praktickým

[1]) Překlad článku toho přinášíme k žádosti prof. A. Anděla, doufajíce zavděčiti se pánům odborníkům.

Vypracováním osnovy a instrukce v letech 1873 a 1874 položen první kámen základní k nápravě methody vyučovací. Bylať tehdy přiznána vyučování kreslení nejen všeobecná praktická důležitost, ale i velký význam vzdělávací.

Pochopilať dobře tehdy komisse vůdčí zásady, ze kterých musí vycházeti vyučování kreslení, má-li k všeobecnému vzdělání a vychovávání vydatně přispívati a napomáhati.

Správné pochopení a napodobení plochých i prostorných tvarů základních, rozumné provedení tvarů uměleckých jakož i korrektní napodobování lidského obličeje, bylo již tehdy ustanoveno za základ látky učebné a zůstane tak i nadále, neboť nelze jich vhodnějšími nahraditi.

Let 18 minulo od zavedení osnovy a 17 od vydání instrukce pro kreslení. V době té sebrala se na základě uvedených předpisů celá řada pozorování a zkušeností, jimiž se dokázalo, že tyto hlavní zásady vyučování kreslení oprávněnosť svou v celku sice uhájí, *jednotlivosti* osnovy a instrukce však že vyžadují revise a změny, má-li se vyučování kreslení dařiti a v rozvoji svém rationalně postupovati.

Jest na biledni, že jednotlivá ustanovení osnovy a instrukce z r. 1873 a 1874 nynějším názorům o vyučování kreslení již nevyhovují a že některá i se strany odborných učitelů podnět dávají k různým mylným náhledům, neboť tehdy při sestavování oněch nařízení bylo nutno jen takřka k *čistě theoretické* části přihlížeti a zůstaveno praxi dokázati, jak dalece se osnovy a instrukce ty osvědčí.

Tím se stalo, že doba 18 roků vyvolala potřebu revise v oboru vyučování kreslení na školách středních i ústavech učitelských tím více, že se i opětná přání a souhlasné náhledy osvědčených odborníkův i odborných orgánů dozorčích ve smyslu tom projevovaly.

Této nutnosti vyhovujíc povolala správa vyučování v r. 1891 znovu odbornou komissi, aby provedla důkladnou revisi osnov a instrukcí, aby vypracovala nové osnovy a instrukce pro kreslení na školách středních a na ústavech učitelských a je pak vys. správě vyučovací předložila. Nově vydané osnovy a instrukce liší se ve mnohém od starších nařízení.

Změny a ustanovení nová vzhledem **ku školám středním** týkají se hlavně: *omezení látky učebné na jednotlivé třídy* reálky a nižšího gymnasia; užití *methody analytické* při vyučování kresbě ornamentální a kresbě hlav; upotřebování *tabulových předloh*, [1]) jakož i obmezení *kreslení na tabuli* počínaje druhou třídou středních škol.

Pozoruhodné jest též zmenšení látky ve třídě II. při kreslení perspektivním, že jsou drátěné modely až na dva odstraněny [2]) a že látka z kreslení dle modelů, která dříve druhé třídě připadla, již nikdy nebylo lze spracovati, rozdělena jest nyní methodickým postupem na poslední tři nižší třídy škol středních.

Znění instrukce, že má učitel ve třídě II. střídavě cvičiti s jednou polovinou žactva kresbu perspektivní, s druhou pak ornament, týče se hlavně toho případu, je-li mnoho žactva a není-li assistent k výpomoci. V tom

---

[1]) Dle toho ukážou se vzory při kresbě ornamentální (ve II. třídě) *na hotových nástěnných, tabulových předlohách*, pojmenují, rozeberou na části a po té teprve kreslí učitel na tabuli linie pomocné a konstruktivní. Výhody methody této jsou patrny. Žák, jenž druhdy při kreslení vzoru učitelem na tabuli nevěděl, co vlastně bude kresliti, nyní však pozoruje již napřed celý tvar, zaučuje se analysovati a pak opět sestavovati. Mimo to ušetří se času a docílí správnější kresby, než to v rychlosti na tabuli možno bylo. Že pak i disciplina při takovém postupu jen získá, jest zajisté srozumitelno.

[2]) Ježto kreslení dle drát. modelů jen abstrahováním rovinných obrazců a hran z modelů dřevěných bylo, neposkytovalo nikdy žádoucího praktického užitku, jako kreslení dle plných modelů. Čas, jehož kreslení dle drátěných modelů vyžadovalo, prospěje nyní velmi ke zručnosti ve kresbě dle dřevěných modelů.

případě jest nemožno, aby učitel sám obstaral všecky opravy při kreslení perspektivním. Je-li však na ústavě assistent i dostatečný počet modelů, mohou veškeří žáci současně perspektivu kresliti, za kterouž příčinou nutno bude postaviti 2—4 modely.

Rozdělení žáků třídy III. ve skupinu ornamentální a perspektivní řídí se též svrchu uvedenými okolnostmi i velikostí a zařízením kreslírny.

Kolik žáků dle jedné neb dle dvou skupin modelů ve třídě III. kresliti může, nelze všeobecně ustanoviti a ponecháno učiteli, jak věc zařídí. Hlavní věcí však jest, aby perspektivní a ornamentální kresba na prvém i druhém stupni co možná stejnoměrně se pěstovala.

Pro kreslení ornamentů jest důležito: že byla *látka pro II. třídu přesně určena*, že *rozvrhnuty ornamentální vzory dle slohů* na jednotlivé nižší třídy škol středních, že na druhém stupni *vynecháno kreslení postavy lidské i zvířecí v ornamentu* a že ustanoveno jest *vysvětlovati řady sloupů*, vlastně poučovati *o tvarech ornamentálních i stavitelských nejdůležitějších dob uměleckých.*

Ve třídě I. vynechána jsou cvičení *v sestavování nových obrazců* jakožto nepřiměřená schopnostem žáků tohoto stupně; za to však tím věcší váha se klade na docílení zručnosti v kreslení čar křivých již ve třídě I. Tím že se více přihlíží ku kreslení čar křivých než jak dosud k rovným, nabývá kreslení v I. třídě škol středních zvláštního rázu, jímž se valně liší od kreslení na školách obecných a měšťanských, zároveň lépe připravujíc žáky pro třídu II., než se to dříve stávalo.

Kreslení ornamentální, kteréž druhdy ve třídě II. téměř až skorem po půlroční přestávce obnoviti se mělo, nabývá vynecháním cvičení dle drátových modelů nyní stejnoměrnějšího pěstování vedle kreslení dle modelů dřevěných, kteréž pak ve III. a IV. třídě přirozeněji dále pokračuje.

Proto tvoří v nové osnově a instrukci na čtyři nižší třídy škol středních rozvržená látka jasně uspořádaný celek, jenž od I. až do konce IV. třídy ke všem důležitým druhům kresby zřetel má a methodicky postupuje, tak že i méně nadaní žáci jsou s to vytknutého cíle dosíci.

Zcela určitého upravení dostalo se novými instrukcemi *kreslení z paměti*, jež až dosud namnoze méně dostatečně se pěstovalo, poněvadž postrádala se ve starších nařízeních určitá o tom ustanovení.

V nových instrukcích se označuje důležitosť kreslení z paměti, rozšiřuje i na důležité cvičení kreslení *tělesných tvarů z paměti.* Udáním nejmenšího počtu kreseb z paměti udáno současně, jakou měrou rozděliti se má látka odboru toho.

Kreslením *tělesných tvarů* z paměti bystří se chápavosť žáků a zaučují se základních pravidel perspektivního nazírání samostatně užívati při napodobení nejdůležitějších těles.

Kreslením *ornamentálních tvarů* z paměti naskytuje se příležitosť nejznamenitější *typické tvary* ornamentiky v paměť vštípiti.

Jiné ustanovení nové instrukce dělí látku *z nauky o barvách* přiměřeněji schopnostem žáků III. a IV. třídy škol středních tím, že přikazuje první pojmy z nauky o barvách a techniky kolorování třídě III. a těžší části o harmonii a rozdílech barvy třídě IV.

Ve vyšších třídách reálky zůstává i na dále *kresba figurální* nejdůležitější částí vyučování. Ježto však nutno ku věcším neb menším schopnostem žáků přihlížeti, musely se požadavky při kreslení hlav všeobecně jen na docílení *správných obrysů* obmeziti. Stínování (zejmena dle modelů) zůstaveno jest jen schopnějším a dovednějším žákům.

Látka učebná pro kreslení hlav, obsahující předlohy a plastické pomůcky, rozdělena jest methodicky postupujíc na 3 vyšší ročníky reálky a jest určitě stanovena. V mezích těch nalézá odborný učitel široké pole postr

povati od úkolů snadnějších k těžším, aby vyhověl individualním schopnostem všech žáků.

Podobně i kresba ornamentální a malování, jakož i postupná cvičení v kresbě perspektivní dle sádrových modelů serie III. a IV. poskytují tolik látky, že i tu lze vyhověti individualitě žáků, to tím více, ježto v příčině té instrukce výběr předloh a plastických modelů ze III. a IV. serie úsudku učitelovu zcela ponechávají.

Zkušenost poučí brzy učitele, co a mnoho-li každý žák z té neb oné látky třetího stupně bude moci vykonati.

Ve vyšších třídách reálek vždy pak sluší zřetel míti k přiměřené přípravě v kreslení pro školu technickou nebo pro některý jiný ústav odborný.

Podstatný doplněk vyučování tvoří dle nové osnovy *zavedení kreslení náčrtů* v VII. třídě reálné, jakož i na třetím stupni neobligátního kreslení na gymnasiích.

Užitek kreslení náčrtů na posledním stupni vyučování střední školy nelze ani doceniti, poněvadž tím dokáží žáci znalost svou v kreslení, rozeznávají podstatné tvary od vedlejších, zkrátka zaučují se cíle vyučování dosíci.

Jak často musí žák mimovolně na příklad při malování čekati, až barva uschne, tu vezme knihu náčrtů, v níž rychle provede danou úlohu. Tak nalézáme více případů, jak by pilní žáci času k náčrtům užili.

Povzbuzen tím zaučuje se žák sešit svůj i při vycházkách venku upotřebovati.

Podstatné novoty dostalo se nejen rozdělením látky učebné, ale též stanovením počtu výkresů pro každou třídu reálky a nižšího gymnasia.

Zvláštní povaha vyučování kreslení vyžaduje, aby si učitel na počátku roku školního sestavil *přehled učiva* pro každou třídu na celý rok školní tím spůsobem, že si naznačí v systematickém pořadu potřebné *všeobecné výklady*, *ornamentální vzory* a *modely* buď slovy neb náčrty.

Tím se nemíní snad, aby pořad ten dle měsíců neb týdnů, tedy dle času, rozdělen byl, to samo podá se v praxi během roku školního, každým pak následujícím rokem zdokonalí se toto rozdělení, že nastane střídání motivů a modelů, což zachrání učitele před každou mechanickou jednotvárností.

Látku každé třídě vyměřenou možno každoročně tak střídati (což podmíněno bývá materiálem žákovským i jinými okolnostmi), že nejen výkresy žáků různých ústavů, nýbrž i kresby téhož ústavu z různých roků, přes to že osnova určitě jest předepsána, vždy budou rozmanité. Tím spůsobem podobá se osnova pohodlnému obleku, jenž sice shotoven jest, aby přiléhal, v němž se však zcela volnými cítíme.

Z toho důvodu, aby se jistý základ položil, v jakém rozsahu mají se konati cvičení v každé třídě, i aby se označila suma prací žákovských, stanovila komisse při vypracování instrukce na základě zkušeností průměrný počet výkresů žákovských.

K číslům těm budiž přiměřený zřetel brán při svrchu uvedeném roztřídění látky, čili při sestavování učiva pro každou třídu.

Reforma vyučování kreslení na **gymnasiích** byla z toho stanoviska provedena, že sice jest vyučování kreslení v nižších třídách gymnasia v celku jako na reálce upraveno, že však při tom obzvláště přihlížeti jest k porozumění antickému umění klassickému. Neboť žák gymnasia potřebuje dnes též jakési *zručnosti v napodobování tvarů*, již musí jako realista *rationelním* spůsobem získati, zároveň ale též osvojiti si *zevrubnou znalost* slohu doby antické.

Proto jest ve čtyřech třídách nižšího gymnasia v celku táž látka jako na reálce, jen v kresbě ornamentů ve III. třídě gymnasia probírá se *výhradně ornament klassický* a ve IV. třídě pak vedle toho ještě i ornamenty

ostatních slohů, kdežto ve IV. třídě reálné převládati mají renaissance a ozdoby orientálské.

Ve vyšších třídách gymnasia, kde vyučování kreslení dosud neobligátním jest, nelze látku děliti dle tříd, za to však nutno co nejvíce přihlížeti k individualním schopnostem a zálibě žáků obmezujíc se na látku tomuto stupni předepsanou, jednostejně z které třídy žák jest.

Tím, že kreslení na nižších gymnasiích, kde to vůbec možno jest, mezi obligátní předměty zařazeno bylo, že mu i na vyšším gymnasiu co možno věcší počet hodin (3) vykázán byl, konečně že se vyučování upravilo na základě nové osnovy a instrukce, přiblížil se i na těchto učilištích důležitý předmět cíli svému.

Reforma vyučování kreslení **na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelek.** Jakkoliv cíl vyučování kreslení na těchto ústavech zůstává nezměněn, zavedly se v osnově pro jednotlivé ročníky nutné změny. Aby se i při skrovně vyměřeném počtu týdenních hodin cíle dosáhlo, bylo v I. ročníku k dosavadní látce, která se však přesně omezila, přidáno ještě kreslení kombinovaného ornamentu měřického i plochého. Při tom předpisuje instrukce, že se *rovinné tvary měřické* i s jich *kombinacemi* nanejvýš jen v prvním pololetí I. ročníku kresliti mají, počátkem druhého pololetí přejde se pak ku kreslení *stilisovaného ornamentu rostlinného.*

Tím se zabrání, že, jako se velmi často stávalo, mnoho času zbytečně se věnovalo kreslení přímočárných tvarů, čemuž se beztoho již v obecné i měšťanské škole dostatečně vyučuje. Nyní však lze tím více času užiti ku kreslení důležitějších tvarů stilisovaných.

II. ročníku vyměřen byl *jen plochý ornament slohový*, aby se docílilo co možná největšího výcviku v kreslení a malování. Pro ústavy učitelek předpisují instrukce, aby se přihlíželo přiměřeně i ku *vzorům textilním*.

Ve třetím ročníku obrácen hlavní zřetel na *kreslení perspektivní dle dřevěných modelů*, vedle toho konají se cvičení z paměti, dále se má kandidátům poskytnouti dostatečné příležitosti ku *cvičením v kreslení na tabuli*. — Na ústavech ku *vzdělání učitelek* pokračuje se i v tomto ročníku v kreslení *textilního ornamentu*; z té příčiny muselo se kreslení dle modelů na těchto ústavech poněkud obmeziti.

Ve IV. ročníku mužských i ženských paedagogií zkrátil se čas *specielní methodice* vyměřený pouze na 2—3 měsíce, kteráž se dříve po celý rok probírala,[1]) za to věnuje se ostatní čas kreslení dle plastického *sádrového modelu ornamentálního*, čemuž se druhdy ani učiti nemohlo. Vedle toho pokračují chovanci IV. ročníku ve cvičeních v kreslení na tabuli.

S kresby figurální, při níž se nedocílilo beztoho žádoucího výsledku, sejde.

Z uvedeného jest patrno, že vyučování kreslení na ústavech učitelských i učitelek v každém ohledu získalo nynějším *praktickým rozdělením látky*, následkem toho též *intensivnějším proniknutím*, jakož i svrchu *naznačenými omezeními*. Přes to pak, že čas velmi skrovně vyměřen jest,[2]) porozumějí

---

[1]) Při tom kopíroval se zbytečně postup vzorů pro školu obecnou, což novými instrukcemi se netrpí, poněvadž mnoho času se tím utratilo, obsahujeť každá schválená sbírka předloh dosti vzorů.

[2]) K tomu sluší připomenouti, že doba ku kreslení v roč. IV. jest nepatrna a příli skrovně vyměřena, neboť co může se při *jediné* jen hodině týdenní v kresbě dle plas ornamentu vykonati, uvážíme-li, kolik hodin různými svátky a prázdninami běhe roku školního ubude. Spočítáme-li hodiny ku kreslení určené, bude jich snad j as 35 ročně, odečte-li se pak za 2—3 měsíce specialní methodice vytknutých 12 hodi zbývá pak kresbě ornamentální dle modelů jen as 23 hodin za celý školní rok, o počítáme-li ještě ztrátu času pro úpravu materiálu kreslířského, donášení a odk zení modelů, seznáme, že nemožno v době té nakresliti mnoho ornamentů. Jest tud zajisté jen vřelým přáním všech odborníků, aby i čtvrtému ročníku vyměřeny by ku kreslení též nejméně 2 hodiny týdně, má-li se žádoucího výsledku docíliti. (Pozn. J. Šk.)

žáci nejen elementárním i ornamentálním tvarům, ale nabudou i žádoucí zručnosti v jich napodobování.

Nové instrukce pro jmenované ústavy jsou přesné a jasné, poukazují k mnohým vadám; tak na př. uvádějí, že užívání složitých sítí a pomocných čar se příčí *účelu volného pochopení* jakožto konečného cíle kreslení; že zamítá kreslení *komplikovaných vzorů měřických*, které nelze provésti, aniž by se užilo mechanických pomůcek, že předpisuje, aby veškeré polychromované kresby jen dle *barevných vzorů* se pracovaly, že uznáno zbytečným a nemístným *kopírování názorných tabul* (schemat) k nauce o barvách, že nařizuje, aby každý žák při perspektivním cvičení podal *zjev modelu svého dle názoru* a neprováděl obraz předmětu povstalý *abstrakcí a reflexí*, aby i při perspektivním kreslení neužíval mechanických pomůcek.

Ještě sluší podotknouti, že nová instrukce přihlíží k tomu, aby se cvičení v kreslení, jemuž beztoho čas jen skrovně jest vyměřen, nezkracovala dlouhými výklady a demonstracemi, nýbrž doplňovala jen co možno krátkými a přesnými vysvětlivkami.

Těmito novotami počíná i vyučování kreslení na paedagogiích nová doba rozvoje, která velmi blahodárně působiti bude i na rozvoj vyučování kreslení na školách obecných i měšťanských, budou-li učitelé odborní vyučovati rationalně na základě této nové osnovy a instrukce.

Po opravě osnov i instrukcí následovati musela nezbytně i *revise veškerých předepsaných učebných pomůcek.* Jednalo se o to, v jeden celek sloučiti s osnovou a instrukcemi též pomůcky a zejmena *rozmnožiti* vhodné *plastické předlohy.*

Komisse vyloučila jednak některé, nynějším požadavkům nevyhovující předlohy, jednak i takové modely, které uznala za méně důležité a potřebné; *rozmnožením* pak neb *rekonstrukcí* mnohých dřevěných i sádrových modelů všech serií utvořila sbírku pomůcek, jež sice nelze dosud za ukončený celek považovati, která však péčí správy vyučovací ponenáhlu doplňována bude.

Vydáním nových osnov a instrukcí i revisí a rozmnožením pomůcek očekává se vůbec rozvoj a zdokonalení vyučování kreslení.

Aby tomuto rozvoji jistý základ položen byl, odhodlala se správa vyučování zavésti *pravidelný dohled k vyučování kreslení* na reálkách, gymnasiích i na ústavech ku vzdělání učitelů a učitelek v Rakousku a dozor svěřiti odborníkům.

Úkolem jejich bude přihlížeti nejen k správnému provádění osnov a instrukcí se strany učitelův, jim bude též příslušeti, by radou napomáhali učitelům u věcech vyučování kreslení a vůbec veliké zájmy u vyučování kreslení v každém ohledu podporovali.

O životě Solonově a pozůstalých zlomcích jeho básní.

Napsal *Jan Čermák.*

(Pokračování.)

Část druhá. Překlad a výklad pozůstalých zlomků básní Solonových.

Jest dojista případem dosti vzácným, jestliže slavný státník, jenž své spoluobčany novým zákonodárstvím obdaří, také svými plody básnickými nehynoucí památku po sobě zůstaví: vždyť úkol přísného zákonodárce ne tak snadno spojiti se dá s činností plodného básníka. Možno tedy s obdivem hleděti k Solonovi, jenž i v řadě slovutných básníků řeckých zaujímá jedno z míst dosti značných.

O Solonově působení básnickém ve staré době setkáváme se s pochvalným svědectvím u Platona (Tim. Pag. 21): *εἶπεν οὖν δή τις τῶν φρατέρων — δοκεῖν οἱ τά τε ἄλλα σοφώτατον γεγονέναι Σόλωνα καὶ κατὰ τὴν ποίησιν αὖ τῶν ποιητῶν πάντων ἐλευθεριώτατον* . . . načež slavný Kritias odpovídá v tento smysl: „Opravdu, kdyby Solon nebyl na básnictví hleděl jako na věc vedlejší a nebyl by se jí jen mimochodem zabýval, kdyby pro překážky, jaké mu působily spory v jeho otčině trvající, nebyl musil i zanedbati pověsti, kterou z Egypta byl s sebou přinesl — pak by dle mého soudu ani Hesiod, ani Homer, ani jiný básník nebyl stal se nad něho slavnějším.“ Pozorujeme sice, že Platon v tomto svědectví příliš lichotil básnické činnosti Solonově, než můžeme právem přisvědčiti slovům, jaká pronesl Bernhardy, jenž z plna uznávaje básnickou činnosť Solonovu připomíná, že jeho pozůstalé básně náležejí mezi nejkrásnější památky doby předattické.

Výčet básní Solonových obsažen u Diogena Laertského I. 61 a u Suidy. Onen praví: *γέγραφε (Σόλων) δῆλον μὲν ὅτι τοὺς νόμους καὶ δημηγορίας δὲ καὶ εἰς ἑαυτὸν ὑποθήκας καὶ ἐλέγεια καὶ τὰ περὶ Σαλαμῖνος καὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας ἔπη πεντακισχίλια καὶ ἰάμβους καὶ ἐπῳδούς.* Že Solon sepsal „*νόμους*“, souhlasně uvádí i Suidas: nazývaly se *ἄξονες*, ježto napsány byly na dřevěných válcích. O demegoriích (contiones) poznamenal Cicero De orat. III. 15: Hanc inquam cogitandi pronuntiandique rationem vimque dicendi veteres Graeci sapientiam nominabant. Hinc illi Lycurgi, hinc Pittaci, hinc Solones atque ab hac similitudine Coruncanii nostri . . . a v Brut. cap. VII.: quamquam opinio est et eum, qui multis annis ante hos (Periclem et Thucydidem) fuerit, Pisistratum et paullo seniorem etiam Solonem . . . multum valuisse dicendo.

Slova *καὶ εἰς ἑαυτὸν ὑποθήκας καὶ ἐλέγεια* doznala dosud různých výkladů, ježto přídavek *καὶ ἐλέγεια* zdá se nemístným. Jsouť zajisté *ὑποθῆκαι* jakožto druh elegií v těchto již zahrnuty. Hartung má za to, že pravé znění toho místa jest *δι᾽ ἐλεγείων*, poněvadž prý Suidas toto uvádí: *ποίημα δι᾽ ἐλεγείων, ὃ Σάλαμις ἐπιγράφεται, ὑποθήκας δι᾽ ἐλεγείων καὶ ἄλλα.* Bernhardy pokusil se o záměnu výrazů a navrhuje čtení: *καὶ ἐλέγεια τὰς εἰς ἑαυτὸν ὑποθήκας.* Než není nikterak potřebí utíkati se ku konjekturám toho druhu: sotva as ukřivdíme Diogenovi, vytkneme-li, že vůbec příliš často, a jistě i na místě uvedeném, leccos napsal bez dlouhého přemýšlení.

Básně Solonovy Plutarch dělí ve skupiny a za základ tohoto roztřídění béře různé oddíly v životě Solonově. V následující úvaze o těchto básních zachováno rozdělení Plutarchovo.

I.

První pokusy, jež Solon v oboru poesie učinil, padají v dobu jeho mládí. Prve ještě, než pojal úmysl súčastniti se záležitostí politických a svým přispěním podporovati blaho a zájmy státu, než vystoupil s vybídkami k udatnosti a s moudrými radami a pokyny svými, aby později jako nesmrtelný zákonodárce, dobrodinec a ochránce státu athenského byl veleben a oslavován, věrně sloužil Musám. Jakž Plut. Sol. c. III. připomíná (*τῇ δὲ ποιήσει κατ᾽ ἀρχὰς μὲν εἰς οὐδὲν ἄξιον σπουδῆς, ἀλλὰ παίζων πως ἔοικε προσχρήσασθαι καὶ παράγων ἑαυτὸν ἐν τῷ σχολάζειν*) Solon básnictvím zprvu zabýval se jen v prázdných chvílích a ku vlastní zábavě. Jeho básně z doby mládí poskytovaly mu přirozený projev jeho náklonností, jsou obsahu erotického. Byly rozmarné, veselé básničky, z nichž zjevně vyznívala láska ku sličným jinochům. O této libůstce Solonově svědectví podává Plut. Sol. c. I. *ὅτι δὲ πρὸς τοὺς καλοὺς οὐκ ἦν ἐχυρὸς ὁ Σόλων οὐδ᾽ ἔρωτι θαρραλέος ἀνταναστῆναι . . . ἔκ τε τῶν ποιημάτων αὐτοῦ λαβεῖν ἔστιν.*

Do této doby náleží 5 zlomků:

1. Zlomek 25 [1]) *sbírky Bergkovy* (Hartung č. 31).[2])

Ἔσθ' ἥβης ἐρατοῖσιν ἐπ' ἄνθεσι παιδοφιλήσω
μηρῶν ἱμείρων καὶ γλυκεροῦ στόματος.

V lásce dokud ku hochům vábného za kvítku mladosti
jak po nohou zahořím tak po polibku vřelém.

Tento zlomek, jenž obsahem svým zřejmou náklonnosť k sličným jinochům na jevo dává, zachován u Plut. Amat. c. V. (jenž uved toto distichon připomíná *ὅθεν οἶμαι καὶ ὁ Σόλων ἐκεῖνα μὲν ἔγραφε νέος ὢν ἔτι καὶ σπέρματος πολλοῦ μεστός, ὡς ὁ Πλάτων φησί*) a u Athenaia XIII. 602 E.

ἔσθ' ἥβης. Když odstraněno nesmyslné čtení *ἐς Θήβης*, kteréž ve starších rukopisech Plutarchových se nalézá, všeobecně přijato čtení *ἔσθ' ἥβης* = quamdiu iuventute florente pueros amabit. Bach slovo *ἔσθ'* vykládá stažením = *ἐς τὸ*, a proto píše *ἐς θ' ἥβης* = quamdiu in iuventute aliquis versatur. Mně zdá se, že pravdu má Kleine ve svém spise „Quaestiones quaedam de Solonis vita et fragmentis Cref. 1832“, jenž nejistý tvar *παιδοφιλήσῃ* vhodně zaměnil ve *παιδοφιλήσω* opíraje se při tom o udání Plutarchovo (Amat. c. V.), kdež zřejmě poznamenáno, že Solon o sobě mluví. Dle toho by věta takto byla uspořádána: *ἔστ' ἐπ' ἐρατοῖσιν ἄνθεσιν ἥβης παιδοφιλήσω* = pokud jinochy milovati budu za vnadných květů mladosti.

Pravé znění pentametru jediné známo jest z Athenaia; v rukopisech hlavně postrádáme participia *ἱμείρων*.

2. Zlomek 23. sbírky Bergkovy (Hartung č. 30).

Ὄλβιος, ᾧ παῖδές τε φίλοι καὶ μώνυχες ἵπποι
καὶ κύνες ἀγρευταὶ καὶ ξένος ἀλλοδαπός.
Ὅστις μὴ παῖδάς τε φιλεῖ καὶ μώνυχας ἵππους
καὶ κύνας, οὔποτέ οἱ θυμὸς ἐν εὐφροσύνῃ.

Blah, po hoších i ořích kdo zatoužil jednokopytných,
kdož psy si honce chová, častuje hosty cizí.
Kdož po hoších i ořích nezatouží jednokopytných,
psů nedbá: toho duch nikdy radosti nemá.

Že tyto verše (i souverší druhé, kteréhož Bergk neuvádí) Solonovi náležejí, svědčí Hermias in Phaed. p. 78: *καὶ ἐν τοῖς ποιήμασιν ὡς καλοῦ τοῦ ἐρᾶν μνημονεύει* (*Σόλων*) *λέγων. Ὄλβιος* . . . Také Lukian Amor. c. XLVIII. má zření k tomuto zlomku řka: *ὄλβιος γὰρ ὡς ἀληθῶς κατὰ τὴν τῶν σοφῶν ἀπόφασιν, ᾧ παῖδές τε νέοι καὶ μώνυχες ἵπποι.* Tytéž verše čteme ve sbírce Theognidově v. 1253 nn., přičítají se však Theognidovi omylem. Mezi Theognidea vloudilo se mnoho cizího majetku a jistě se tak stalo i uvedeným dvěma dvojverším Solonovým. Pětiměr u Theognida poněkud změněn:

θηρευταί τε κύνες καὶ ξένοι ἀλλοδαποί.

3. Zlomek 24. sbírky Bergkovy (Hartung č. 23.)[3])

Stejně bohat, kdož stříbra chová doma poklady hojné
i zlata i kdo zorá lány polí pšeničných,
kdož koně, mezky živí, jako ten, jenž tím spokojí se,
když se nohám i prsoum i břichu dobře daří,
dítko i žínku mladou když los připojí mu za úděl:
těch něžnosť doma jen souhlas i lad přivodí.
Toť pokladem jest lidstvu pravým: což nad to přebývá,
věz, že do Hádu s sebou nic z toho nepřepravíš.
Zlé-li volá stáří, ni za výkupné mu neujdeš;
od chorob obtížných, od smrti spásy není.

---

[1]) Zlomky uváděny dle díla Bergkova „Anthologia lyrica“; poznámky Bergkovy čerpány z jeho díla „Poetae lyrici Graeci.“ Ed. III.

[2]) Die griechischen Elegiker I.

[3]) *Delších* zlomkův neotiskujeme v originále poukazujíce k snadno přístupným sbírkám Bergkově a Hartungově.

Báseň tato uvedena jest u Plut. Sol. c. II., kdež Solonovi se přičítá (Πλοῦτον δ' εἶναι ἐθαύμαζεν, ἀλλὰ καί φησιν ὁμοίως πλουτεῖν, ὅτῳ πολὺς ἄργυρός ἐστι καὶ χρυσὸς . . . .) a u Stobaia (Anthol. XCVIII, 24), jenž ji připisuje Theognidovi a připojuje dvě poslední disticha, kteráž obsahem svým k básni se hodí. Jako jinde tak i zde rozhoduje svědectví starší: neníť příčiny, proč bychom o pravdivosti zprávy Plutarchovy pochybovali, neboť jemu ještě všechna díla Solonova byla po ruce. Že pak se tatáž básnička nalézá i u Theognida v. 719—728, nechť nikdo přísně neposuzuje: bylať ve sbírku Theognidovu přijata, jako se kromě jiných básní stalo i zlomku předešlému a jiným ještě básním Solonovým.

Ve v. 1. sing. ὅτῳ zdál se podivným a dle příkladu Stobaiova zaměněn v ὅσοις, však bez příčiny. Jednočtem zde vypočítávají se jednotliví boháči rozmanitého druhu a dativ ὅτῳ třeba přimysliti i ku dvěma veršům následujícím, načež ve v. 3. následuje prosté ᾧ. Slovesem společným jest pak πλουτοῦσι, z čehož k jednotlivým členům doplniti jest πλουτεῖ.

Odchylně od Plutarcha čteme ve v. 3. u Stobaia καὶ ᾧ τάδε πάντα a u Theognida καὶ ᾧ τὰ δέοντα πάρεστιν.

Verši 4. obsahem podobna slova Horatiova Epist. I. 12, 5, v nichž doporučuje se spokojenost:

„Si ventri bene, si lateri est pedibusque tuis, nil
Divitiae poterunt regales addere maius.

Výraz „lateri" srovnává se s naším πλευρῇ a netřeba čísti πλευραῖς, jakž činí Stobaios a jak čteme u Theognida.

V. 4. ἁβρὰ παθεῖν jest as totéž co Xenofontovo ἡδυπαθεῖν (Cyr. I. 5, 1), při čemž παθεῖν nabývá významu „nalézati se v jakémsi poměru, postavení."

V. 7. ἄφενος = bohatství, poklady. Z toho utvořeno adj. ἀφνειός, jež v počtu přehojném u Homera se vyskytuje spojeno jsouc s genitivy: βιότοιο, μήλων, χρυσοῖο a j.

V. 8. Ἀίδεω. Na tomto místě označen bůh podsvětí, ač za dob Solonových tohoto výrazu též za podsvětí samo se užívalo. U Homera Ἅις značí vždy boha samého, na jednom toliko místě (Il. XXIII. 244) význam kolísá mezi původním osobným a pozdějším místním.

4. *Zlomek 26. sbírky Bergkovy* (Hartung č. 32).

Ἔργα δὲ Κυπρογενοῦς νῦν μοι φίλα καὶ Διονύσου
καὶ Μουσέων, ἃ τίθησ' ἀνδράσιν εὐφροσύνας.

Kyprorozenky nyní milý hříčky mi, též Dionysa,
rovněž i Mus: to mužům rozkoši hojně skytá.

Tento zlomek připomíná Plut. Sol. c. XXXI., dopouští se však při tom té chyby, že přivádí jej ve spojení se známým výrokem Solonovým Γηράσκω δ' αἰεὶ πολλὰ διδασκόμενος, klada obé v dobu Solonova kmetství. Tomu odporuje přede vším obsah disticha uvedeného, jenž prozrazuje jinocha mysli veselé, plného lásky k životu. Jinak i prosté νῦν značí spíše počátek, východiště děje, nikoli snad pokračování: v tomto případě očekával bys něco podobného příslovci ἔτι. Z obsahu obou veršů zdá se, jako by básník byl sobě vytknul za cíl lásku k životu a službu Mus.

5. *Zlomek 27. sbírky Bergkovy* (Hartung č. 35).

Dítko nemluvně v prvém je-li vzrůstu, pučí a vylézá
v prvních sedmi letech z úst jeho hradba zubů;
V další době druhých co roků sedm již naplní bůh,
zvolna se objevují známky zralosti prvé.
Kdyžtě třetí splyne sedmiletí, any údy mohutní,
na bradě vous vyrazí, pleť k tomu barvu mění.
Za čtyřikrát tolik let své síla tu výše dostoupí,
tať bývá u mužů známka mužnosti plné.
Páté sňatku mužům důraznou jest připomínkou,
s tou o potomstvo také péče se sloučiti má.
Již v šestém u mužů se rozum ku zralosti přivádí,
sotva tu neslušným duch se prokáže činem.
V sedmém sedmiletí i osmém jest nejmohutnější
duch s jazykem: pro obé v úhrnu let je čtrnáct.
Hůř při devátém: lecco dosud se zmůže, ku rázným
však tělo slábne činům, síla nenáhle mizí.

Kdož posléze by míru žití dovršil na desáté,
ne předčasně tuším jej smrti sudba stihá.

Báseň tuto, kteráž od ostatních zlomků se liší menší cenou, jsouc obsahu příliš prosaického, nutno čítati rovněž ve třídu oněch plodů básnických, jimž Solon věnoval se z pouhé kratochvíle. Žití lidské tu rozděleno v deset oddílů po sedmi letech, tak že každou hebdomadou vyplněno jedno dvouverší; toliko oddíl 7. a 8. zahrnuty jedním distichem.

Proti pravosti této básně ozvalo se nejedno podezření. Za pravou ji prohlašují Philo Judaeus (I. pag. 25), Clemens Alexandrinský (Strom. p. 814) a Censorinus (de die nat. 14). Jsou hlavně dvě opory, na nichž mnozí pravosť básně v pochybnosť uvádějí, prohlašujíce ji za výplod doby alexandrinské:

1. Vazba *ἕρκος ὀδόντων*, hned v prvém verši se vyskytující, nelíbila se Angličanu Richardu Porsonovi, kterýž snažil se dovoditi, že těmito slovy jakožto nejapnou reminiscencí homerickou označují se toliko rty, nikoli zuby samy, kteréž oněmi jsou ohraženy, tedy uzavřeny, chráněny. Totéž mínění s Porsonem sdílel Gaisdorf, Schneider, B A. Wolf, Schäfer a konečně Francke. K nim připojuje se i Bernhardy, jenž upírá, že by náš zlomek hoden byl Solona, a době alexandrinské jej připisuje. Však věc odbyta platnými důkazy, že spojení *ἕρκος ὀδόντων* již u Homera značí řadu zubů, nikoli snad jen rty. Důkaz takový podali Nitzsch a Dissen u výkladu místa v Odyss. I. 64. Zajisté i v Odyss. X. 327 tato slova značí zuby neb celá ústa. Jestiť na tomto místě řeč o jedu, jehož účinek teprve se jeví, jakmile překročí řadu zubů, jakž vykládá již Eustathios řka: *ἤ τοι παρέλθῃ τοὺς ὀδόντας*. Ostatně se slovem *ἕρκος* setkáváme se u Solona i ve zlomku 4. sb. B.: *ὑψηλὸν δ' ὑπὲρ ἕρκος ὑπέκθορεν*. Není tedy zajisté naše místo, jakž křivým výkladem rádo by se dokázalo, nemístnou a nejapnou napodobeninou homerické vazby. Solon zcela vhodně chopil se tohoto u Homera tak zhusta se vyskytujícího spojení a uvedl je v dobrou shodu s vážným obsahem své básničky, tak že zbytečnou jest starostí pomýšleti na práci doby alexandrinské.

2. Solon v této básni stanoví konec žití lidského rokem sedmdesátým, což prý odporuje slovům, jaká čteme na konci zlomku 20., věnovaného Mimnermovi „*ὀγδωκονταέτη μοῖρα κίχοι θανάτου*". Než odpor tento dá se snadno vysvětliti různou tendencí obou básní, mimo to Solon sám na jiném místě sedmdesátým rokem vyměřuje lhůtu žití našemu. Praviť ku Kroisovi (Herod. I. 32) *ἐς ἑβδομήκοντα ἔτεα οὖρον τῆς ζόης ἀνθρώπῳ προτίθημι*. Domnívá-li se kdo opět, že toto rozdělení lidského života v deset hebdomad jest vynálezem filosofův alexandrinských, nechť uváží, kterak Hippokrates drahně času před dobou alexandrinskou život lidský v těchto sedm dílů roztřídil: *παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνήρ, πρεσβύτης, γέρων*. Že pak tento zlomek svým vážným obsahem od dřívějších básnických hříček Solonových podstatně se rozeznává, nedá se ovšem upříti: jest však zcela možné klásti jej sice v dobu mládí Solonova, avšak zajisté již v dobu pokročilejší, kde Solon ve svá díla *γνώμας ἐνέτεινε φιλοσόφους*.

V. 1. Participium *ἐών* spojil bych s přídavným *νήπιος*, naopak *ἄνηβος* stůjž bez určení. Jestiť člověk i v druhé hebdomadě ještě *ἄνηβος*, nikoli však již *νήπιος*.

V. 2. *φύσας ἐκβάλλει*. Bach tato slova odděluje čárkou a doplňuje ku slovesu *ἐκβάλλει* předmět *ὀδόντας*; řka: „Sed quis negabit hic de amissione dentium agi?" Jinak místo pojal Fortlage: jestiť jemu *φύσας ἐκβάλλει* toliko výrazem opisným místo pouhého *φύει*. Dle rozdělení Bachova i Hartung oba verše překládá:

Kinder im siebenten Jahre verlieren die Reihe der Zähne,
welche der Säugling bekam, eh' noch die Reife beginnt.

Mínění své Bach opírá o místo v Herod. VI. 107: *τούτων ὦν ἕνα τῶν ὀδόντων ἐκβάλλει ὑπὸ βίης βήξας*. Než na tomto místě není řeči o nějakém ztrácení zubů, jak Bach s určitostí tvrdí: zde prudkým kašlem, tedy násilím jeden zub byl vyražen. Není věru příčiny při slovese *ἐκβάλλειν* mysliti vždy na ztrátu: značíť nejednou i „vydávati, vyháněti" (na př. *ἰούλους*), tak že jest pouhým synonymem ku předchozímu *φύσας*. Že zde není řeči o ztrátě zubů, nýbrž naopak o jejich počátečném vzrůstu, toho důkazem jest obsah celé básně. Vzrůst prvních zubů jest zde důležitým momentem, jímž prvé sedmiletí lidského žití se charakterisuje. Velmi vhodně místo přeložil Thudychum.[1])

Siehe das Kind, unreif, unmündig noch, treibet der Zahnreih'
erstes Gehege hervor inner dem siebenten Jahr.

V. 3. a 4. V druhém distichu značí se u člověka již stopy blížící se dospělosti. Dle rady Philonovy zde čísti jest *σήματα*. Bach, u něhož čteme *σπέρματα*, rozepsal se sice dosti obšírně o počátcích pudu pohlavního, však takovým dosti vynuceným výkladem neposlouží se celé básni, která se celkem vyznamenává rázem důstojným a ušlechtilým.

V. 5. a 6. Člověk dochází k dospělosti.

τῇ τριτάτῃ doplniti jest *ἑβδομάδι*, kterýžto dativ obsažen v předcházejících slovech *ἑπτ' ἐνιαυτούς*.

χροιῆς ἄνθος ἀμειβομένης = ana pleť čerstvé barvy záměnou nabývá, červeně se zbarvuje. Při slovese *ἀμείβεσθαι* netřeba s Bachem mysliti na význam přenešený aneb dokonce

---

[1]) Die griechischen Lyriker oder Elegiker, Jambographen und Meliker. Stuttgart.

na latinské „vestiri“, nýbrž na snadě jest zde význam původní „zaměňovati, záměnou nabývati“. Co do věci srv. Verg. Aen. VIII. 160.

Tum mihi prima genus vestibat flore iuventa,

a Lucret. V. 885 n.:

Tum demum puerili aevo florente iuventas
Officit et molli vestit lanugine malas.

V. 7. a 8. Po roce 21. člověk nabývá síly.

Verš 8. jest mnohonásobně zkomolen a opravy dosud se nezdařily: vše, co navrženo, potkává se s obtížemi metrickými. Znění, jaké čteme u Bergka, podal Clem. Alex. ἦντ' — u Philona čteme οἵ τ' ἄνδρες. Záměnou v ἦντ' vyhneme se spojení přiřaděnému. Jestliže však Bach při této záměně plural σήματα po předchozím singularu prohlásil za nemožný, vyvrátil tuto pochybnost Buchholz ve své poznámce k tomuto místu, pročež i navržené od Bacha čtení σῆμα φέρους' ἀρετῆς jest naprosto zbytečné.

V. 9. a 10. Po roce 28. člověk pomyslíž na sňatek. Podobně soudí Hesiod (Erg. k. hem. 695 n.), že třeba ženiti se

μήτε τριηκόντων ἐτέων μάλα πολλ' ἀπολείπων
μήτ' ἐπιθεὶς μάλα πολλά.

Platon za dobu ženitbě nejpřiměřenější pokládá věk od 25—35 roků (Nom. p. 772 D.).

V. 11. a 12. Po roce 35. člověk má bohatý rozum a netouží již po věcech nemožných.

V. 12. Horatius poněkud napodobil v Ars. poet. 168: commissise cavet, quod mox mutare laboret.

V. 13. a 14. V sedmém a osmém sedmiletí muž vyznamenává se rozvahou a rozumnými řečmi.

ἑβδομάσιν. Bach čtením ἑβδομάσι porušil správnost metrickou.

V. 15. a 16. V době devátého sedmiletí člověk znenáhla klesá a umdlévá ve slovech i vědění. — Pozoruhodný jest zde praegnantní význam slovesa δύναμαι = býti silným, míti síla.

V. 17. a 18. Došel li kdo roku sedmdesátého, pak jest na čase, aby zemřel. — Verš 17. zní u Bacha:

τῇ δεκάτῃ δ' εἴ τις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,

v ostatních však vydáních slova takto spořádána:

τῇ δεκάτῃ δ' ὅτε δὴ τελέσῃ θεὸς ἔπτ' ἐνιαυτούς.

Čtení prvé zdá se mi příhodnějším jednak proto, že zjednána tu lepší shoda mezi oběma optativy ἵκοιτο a ἔχοι, jednak že zbytečným se jeví v poslední hebdomadě počet let udávati. (Pokrač.)

Rozšíření ještěrů.

Píše Dr. *Jan Palacký.*

Rozšíření ještěrů bylo dosud o sobě předmětem jediného, co vím článku, jejž uveřejnil Boulenger v Annals a. Mag. N. H. Starší práce a náhledy ale tak pozbyly ceny, že nelze ani dnes táhnouti se k všeobecnějšímu dílu, leda nanejvýš Heilprinově.

Základ systematický arci zůstane na dlouho Boulengerův Catalogue of Lizards of the british Museum (III díly), jenž vyčítá 270 Geikonidů, 7 Eubleforidů, 3 Uroplatidy, 7 Pygopodidů, 202 Agamidů, 293 Iguanidů, m. Xenosaurus, 14 Zonurid, 44 Anguidů, 27 Varanů, 2 Aniellidy, 2 Helodermatidy, 4 Xantusiidy, 108 Tejidů, 65 Amfisbaenidů, 97 Lacertid, 15 Gerrhosauridů a 373 Siinoidů, 6 Anelytropidů, 2 Dibamidy a 49 Chameleontidů. Z těch 1616 druhů má britické museum 1286. Ostatně zdají se nám některé námitky Štrauchovy proti rozdělení tomu oprávněné.

S dosavadními dodatky lze již počítati 1700—1800 druhů živých ještěrů, kdežto Duménilova Erpétologie jich měla před 50 lety (1836—9) jen 4.., Günther (a Heilprin) 700.

Boulenger sám naznačil z těchto 21 rodin první (Geikonidy) a osmnáctou (Scinciidy) co kosmopolity. Žádná rodina není palearktická, ani nearktická a ještěři tím již ukazují — což dále se potvrdí — že nevznikli na severní zemi.

Hlavní rozdíl je mezi Amerikou a ostatní zemí, neb Australie tu se

podobá více ostatní staré zemi. Amerika má výhradně Tejidy — a malé rodinky Xanthusid, Xenosaurid, Aniellid, Helodermatidů, většinu Iguanidů, Amfisbaenidů, Anguidů, které mají jen řídké zástupce v starém světě.

V starém světě nahrazují Aguanidy Iguanidy, a Lacertidy zase Tejidy — kromě Chameleonů jsou tu výhradně Uroplatidy, Pygopodidy, Zonuridy, Gerrhosauridy, Anelytropidy, Dibamidy, Varanidy; Eubleforidy jsou společné oběma půlkám.

Boulenger uznává jen 5 vlastí: americkou, palearktikou, ethiopickou, orientalní (indickou) a australskou (s Oceanií), z nichž bychom druhou a poslední neuznali. Konečně se přiznává, že nejlépe rozděliti: nový svět a starý svět, a ten zase na západ a východ, s čímž bychom spíše souhlasili — viz dole po výčtu rodin.

Nejzajímavější jsou (21) Chameleoni — již proto, že nejvíce jich v Madagascaru (22). Jsou vesměs starosvětští od Andalusie (Ch. vulgaris), Mysu Dobré Naděje do Indie (calcaratus Anamally a Malabarsko v Calcuttě a Singapore jen uvedeny, do Ceylonu vulgaris — Tennent, Theobald) a Smyrny (Ch. vulgaris). Převaha africká velká, jen 4 jsou mimo Afriku — jediný indický zmíněný druh schází Africe — calcarifer je mimo Aden snad i v Madagascaru, — basiliscus mimo Syrii v Egyptě a Habeši a obyčejný chameleon jde od Andalusie a Mogadom přes Alžírsko, Tunis, Tripolis (Tarhona) Egypt do Arabie, Palestiny, Lydie a Smyrny, konečně na Cyprus. V Sicilii dosud dva exempláry (uvedené Camerano). (Pokrač.)

Úvahy.

Rukojeť zoologie pro vyšší oddělení středních škol od **Jana Woldřicha.** Ve Vídni 1892. 8°. Cena 1 zl. 60 kr.

Kniha, jíž spisovatel hleděl odstraniti opravdově pociťovaný nedostatek učebné knihy pro vyšší třídy českých středních škol, vydána byla sedmkráte v jazyce německém, byla přeložena do jazyka charvatského a byla zavedena na středních školách německých v Rakousku, jakož i na některých ústavech zahraničných (ve Švýcarech). Spisovatel znám jest jako věhlasný odborník, nedlužno tedy pochybovati, že i toto české vydání *po stránce vědecké* vyhovuje všem požadavkům. Kniha vyzdobena jest barevnými obrazy anatomickými, jest tištěna zřetelně na papíře hladkém a vůbec vypravena jest docela slušně a úhledně. Proti knize Fričově vyznačena jest tím, že v ní vylíčena jest anatomie lidská zevrubněji a že postupuje — jak toho instrukce žádají — od tvorů nejdokonalejších ke tvorům nižším.

Avšak zdá se, že *systematiky* více dbáno nežli výpisu znaků všeobecných a znakův anatomických zvláště. Alespoň systematika všady probrána jest dosti zevrubně, kdežto znaky anatomické a úvody vůbec dosti jsou leckde povrchní. Jeť systematika přece jen věc pouhé paměti — míníme sextány — a právě ona svádí žáky nejvíce k pouhému memorování, proti němuž učitel přírodopisu má pracovati. I v této knize položeny znaky kmenů, tříd, řádův ihned v čelo příslušných statí, kdežto přirozenější by bylo, probrati znaky některého řádu na jednotlivci, k tomu přirovnati tvary příbuzné a společné jich znaky *na konci* stati stručně vytknouti. To jest jediné přirozená cesta, ana vede žáka k samostatnému přemýšlení. A zajisté, že nejlíp vyhoví kniha, jež zařízena jest tak, aby podlé ní žák mohl opakovati, co učitel ve škole procvičil. Je-li v knize jiný postup, nežli jak se béře učitel řídě se instrukcemi, mate se žák a mimovolně bývá pilnější a dbalejší sváděn, aby výklady učitelovy si ve škole zapisoval, čímž zase trpí pozorlivosť.

Radno, aby připojeny byly výklady etymologické, které mnohý termin osvětlí líp nežli sebe delší výklad přírodopisný.

Výbornou stránkou knihy Fričovy jest, že co nejbedlivěji hledí si fauny české; toho nelze říci o knize Woldřichově, která celkem málo přihlíží k nynější

i vymřelé zvířeně české. Uvádí sice četné rody vyhynulé (zvláště ssavců), avšak namnoze takové, kteří v Čechách nikdy nalezeni nebyli. Že na př. v Himalajských horách nalezeno bylo Sivatherium (vyhynulý rod příbuzný žirafě), jest sice pro palaeontologa znamenitým nálezem, ale pro vyučování v sextě jest celkem vedlejší. Takých cizích forem vyhynulých až tuze pilně si všímáno, ale obyčejnější české věci, jež žáci našich ústavů hojně nalézají sami na vycházkách, buď jen mimochodem a zcela stručně jsou uvedeny (na př. Trilobiti, str. 215.), nebo jich zcela pominuto (Graptoliti, Palaeoniscus atd.). Že na př. Mamut a Dinotherium žili také v Čechách, o tom kniha nepoučí (str. 75.). A tutéž výtku možno učiniti i pokud se týče živočichů nyní žijících. To jest rozhodnou vadou knihy, *určené pro české školy*.

Spisovatel mnohdy zbytečně uvádí jako věc novou, co žáci již z quinty nebo nižších tříd vědí a zase mnohých věcí nevysvětluje, kterých žáci neznalí jsou a o nichž dosud nikde neslyšeli. Na př.: Rozdíl mezi přírodninami ústrojnými a neústrojnými poznali žáci již v quintě, v sextě třeba uvésti pouze rozdíly mezi rostlinami a živočichy. Rovněž tak jsou sextáni již z botaniky připraveni o významu a složení buňky, pletiva atd., co jest druh, rod (str. 52.) atd. — což vše uvádí spisovatel jako věc neznámou. Avšak nevyloženo, co jest pepsin (str. 20.), ptyalin (str. 31.), látky proteinové (str. 77.), alkalická tekutina (str. 20.) a j., co jsou „botky“ u pěvců (str. 105.) atd. Výklad o dobách geologických jest zbytečný, ježto se tomu učili již v quintě (str. 53.).

Některé partie jsou až příliš zkráceny, jiné rozšířeny na újmu ostatních. Zbytečně na př. vypočítávají se látky dusičné a bezdusičné; jsou to pouhá slova beze všeho významu. Příliš zevrubně rozlišují se tkaniva a spojné hmoty. Vůbec celý úvod až k výpisu o kostře mohl valně býti zkrácen. I článek o ústrojích složených mohl býti kratší, aby se pak totéž neopakovalo v následujících článcích. Výčet říší zoogeografických (str. 52.) mohl býti vypuštěn, ježto dále o nich se nerozmlouvá a ony ani jmény se neuvádějí. I úvod k ssavcům jest tuze rozvláčný (str. 55.); stačí, vytkneme-li nejdůležitější věci, o nichž dotud jsme nepromluvili. Výklad, co jsou prstochodci a ploskochodci, mohl býti uveden až na příslušných místech systematicky; takto se hromadí mnoho rozdílů na jedno místo a učitel i žák tím se unavuje, ježto takových výkladů nelze opříti ani o vyobrazení ani o předměty. O vymřelých ssavcích již na str. 57. široce se vykládá, ale sextáni jich dosud ani podlé jmen neznají. I formule chrupu spíše dlužno zjednodušiti, aby snáze žákům utkvěly v paměti; na př. (str. 59.) u opic úzkonosých vhodnější jest formule: $^2/_2\ ^1/_1\ ^5/_5$ nežli $^2/_2\ ^1/_1\ \frac{2.\ 3.}{2.\ 3.}$. Chrup dravců kočkovitých vyznačen: $^3/_3\ ^1/_1\ \frac{2.\ 1.\ 1}{2.\ 1.\ 0}$, ale úplně dostačí napsati počet stoliček: $^4/_3$, ježto počet řezákův a špičáků při všech dravcích jest stejný. Výčet znaků čeledi „Equus“ jest příliš rozvleklý a zevrubný, takže by vyplnil hnedle celou hodinu (str. 82.), rovněž tak i některých druhů příliš mnoho uvedeno, mezi nimi i druhy nejvzácnější (rýskové str. 62., vačice 88.). Pstruh jezerní a losos dunajský směle mohli býti vypuštěni, ale za to měl býti uveden český lipan (str. 149.), jako mezi rybami skelnošupinatými měl býti uveden Palaeoniscus. Sumek uvedeny čtyři rody, nám postačí jediný (str. 157.). Vývoj salp a rodu Doliolum je zase tuze stručný a tudíž docela nejasný (str. 157.). Přehled ssavců (str. 90.): A. I. a. a. jest sl-žitý; stačí odlišiti znaky nejpodstatnějšími jednotlivé řády od sebe. Za to vl úvod ke ptactvu jest stručný a málo přehledný. Řád pěvců (str. 106.) rozvet jest na tak četné čeledi, že jich nelze probrati; i význaky jsou tuze dlouhé a vrubné. Bylo by lépe, přidržeti se staršího rozdělení. Výpisy kostry žabí (str. 13 a rybí (str. 136.) jsou docela povrchní. Počátek vývoje ssavcův a obratlovců, j jest podán na str. 141., jest neúplný a tudíž nevýznamný; snad by ta partie d cela a beze škody mohla býti vypuštěna ze zoologie pro VI. třídu určené.

V úvodě ke hmyzu jest nakupeno tolik jednotlivostí, že žák jich stihno nemůže. Neschvalujeme, že všecky ústroje ústní hmyzu vylíčeny jsou již ve vl

obecném úvodu (str. 174.). I výklad jest poněkud nejasný. Také systematika hmyzu jest příliš zevrubna. Vývoj tasemnic (str. 229.) sice jest zevrubný, ale proto přece nedosti jasný, poněvadž líčen jest všeobecně; kdyby byl zvolen jednotlivý případ, byl by výklad srozumitelnější a líp by utkvěl v paměti žákově. Právě tak nejasně líčen jest vývoj medus (str. 237.).

Mnohý nejasný výklad zaviněn jest překladem z textu německého: Za okem jest „sedm otvorů žaberních zevnějších, které s vnitřními žaberními skulinami spojeny jsou, jež do vaků žaberních se otvírají a které ve společném žaberním koši spočívají“ (str. 153.). „Mizovod vylévá svůj obsah chlopní v levou žílu podkliční, by klky přijatou zažitinu krvi předal“ (str. 25.). „V tomto (žaludku) bílkoviny se proměňují šťavou žaludeční, která ve velkém množství se odměšuje, hlavně vlivem pepsinu“ (str. 31.). Proměňují-li se vlivem pepsinu bílkoviny či vlivem pepsinu se vylučuje velké množství žaludeční šťávy? Výklad pochodu toho měl býti zevrubnější. Nesrozumitelno jest: „Vzrůst lastur děje se v odstavcích na krajích pláště“ (str. 168.); sosák „u většiny se dá na zad složiti“ (str. 202.). Oběh krve v raku jest také dosti nejasně vyložen (str. 214.).

Některé terminy české nejsou vhodné. „Vertebrae coccygeae“ slují „Kostřec“, nikoli kosti hákové. „Blána mokavá“ sluje „mžurka“ (str. 89.). „Rana“ sluje „skokan“ a nikoli „žába“ (str. 134.). Polokřídlý hmyz naprosto nelze nazvati „zobákovití“ (str. 202.). „Celastrus“ sluje „zimokeř“ (str. 204.). „Amoeboidové buňky“ líp „amoebovité“ (str. 3). „Poslizka“ (epithel) sluje sliznice. „Krovkovina“ jest nevhodné slovo místo chitinu. „Spojné hmoty“ nazýváme „vazivem“; „zadní strana trupu“ sluje „hřbet“ (str. 11.); „hrudní koš“ sluje „hrudník nebo hruď“. „Točič“ (sval) sluje „krutič“ (str. 16.); „vnitřnostiny“ slují „útroby“ (str. 18.); „ústa žaludku“ slují „česlo“ (str. 19.); „soustava krevnic“ sluje „cévstvo“ (str. 22.). Cípovité vypukliny na síních srdečních slují „ouško“ a nikoli „ucho“ (str. 23.). Křísiti slovo „čily“ na místě „nervy“ jest marno (str. 32.). „Nohy spínací“ není obvyklé slovo (str. 105.). Holubi „slepičáci“ slují obyčejně „slepičky“ (str. 110.). Místo „páteřnice“ užíváme nyní naskrze „páteř“ (str. 33.). „Kosť kolková“ sluje obyčejně klínovou (str. 44.); bradavky jazykové slují „brdečky“ (str. 45.); „potvod“ sluje rourkou potní (str. 47.); dírky nosní nazýváme nozdrami (str, 59. 60. 74.). Název „poloploskochodci“ jest pro přílišnou délku nepohodlný a nelze ho doporučiti (str. 65.). Na místě „čára sněhová“ klademe správněji „mez sněhová“ (str. 71.). „Proboscidea“ slují „chobotnatci“ nikoli „sloni“ (str. 74.). Název „kůže vosková“ na místě „ozobí“ nikde v českých knihách se neuvádí (str. 91.) právě tak, jako nikde se nedočteme slova „zrnožraví ptáci“. „Dvanáctník“ sluje „dvanácterník“ (str. 93.); místo „podřád“ lépe jest říci „podřadí“ (str. 125. a j.). „Zvířata suchozemská“ jest nevhodné, líp: zv. souše n. na souši žijící (str. 126.). „Druhohoří“ na místě „druhohory“ jest dosud neobvyklé (str. 163.). „Sklenatka“ vlastně sluje „skelnatkou“. „Stigma“ nesluje „dírka“, nýbrž „průduch“ (str. 172.). „Lepkaviny“ jest nové slovo (str. 180.). Raci krunýřnatí nemohou zváni býti „krunýři“ (str. 219.).

Co se týče jazyka českého, jest to nejslabší stránka knihy. Škoda, že spisovatel nedal *rukopis* opraviti odborníkovi; jeť sice patrno, že opravováno *při tisku*, ale to již nezpomohlo k nemalé škodě celé knihy. Spisovatel zbytečně užívá substantiv ukončených na *-ní*, čímž mluva pozbývá jadrnosti a ráznosti a stává se rozvleklou a tudíž namnoze nechutnou. Na př.: při pozorování těla lidského (str. 2., pozorujíce); při rozřezávání, buňky ku svrašťování spůsobilé jsou (str. 15., mohou se svrašťovati); nerv sluchový účasten jest tvoření tak zvaných oblouků Kortiho (str. 43.); označování chrupu děje se zlomkem (str. 55.); krocením již v nejdávnějších dobách se počalo (str. 57.); jest tam na vymření (str. 58.); jeví se zvláštnosti vedoucí ku zvýšení schopnosti létání (str. 61.); genetku chovají pro chytání myší (str. 67.); při srovnávání zbytků vymřelých ssavců; při křičení; proti vrtání jejímu chrání se lodě pobitím deskami měděnými, atd. atd.

Ve vedlejších větách podle němčiny všude kladeno sloveso až na konec věty, což nejen nelibě zní, nýbrž také často vede k nejasnosti. Příliš zhusta klade spi-

sovatel slovo „dáti“ ve smyslu možnosti, na př. „dají se tři částky rozeznati“ (str. 3., lze rozeznati); nosní dírky dají se klapkami zavírati (str. 123.); šťávy ze žaludku velbloudího nedá se požívati (str. 81.); poloviny čelisti se od sebe odděliti nedají (str. 124.); jazyk žab dá se vyklopiti (str. 133.); krk zvenčí rozeznati se nedá (str. 133.); za jejich vzory považovati se dají (str. 218.) atd. — Hrubě pochybeno: „fosfor *aniž by* se v molekulech jejich jevil (str. 5.); rozumí (3. os. plun., str. 3.); více méně (str. 6.); chrání s akkus. (str. 6.); kořena (gent., str. 10. 48.); k tomu účeli (str. 16.); počet svalů obnáší (str. 16.); částmi (str. 18.); hrudě (gent. str. 25.); dodávají s akkus. (str. 26. 145.); „jelikož“ na místě „ježto“ (str. 28. 31. 38. 52.); v malých kouskách (str. 31.); šťávou (str. 31. 180.); žluče (gent. str. 31.); poskytují s akkus. (str. 32. 146. 166.); nitě (str. 32. 35.); schází (3. osoba plur. str. 33.); myším (dat. plur. str. 63.); řitě (gent. str. 67.); žláz (str. 67.); mozek je vzdor veliké lebce přece malý (str. 84.); ramena (gent. str. 91.); pojídati s akkus. (str. 97.); datla (gent. str. 102.); hledají s akkus. (str. 108.); stepích (loc. pluc. str. 111.); lodě (plur. str. 116.); staví se (3. os. plur. str. 117.); kladou vejce (str. 118.); nachází se (3. os. plur. str. 124.); žádný pohyb více nepovstane (str. 38.); víčka mohou zavřeny býti (str. 40.); chutě (gent. str. 45.); ochraňuje s akkus. (str. 49.); mizí (3. os. plur. str. 51.); Amerikáni (str. 51.); na zem (str. 55.); rozváží se (3. os. plur. str. 146.); vrchole (gent. str. 151. 171.); týdny (str. 152.); jazyku (gent. str. 160.); kůly (str. 170.); motýla (gent. str. 172.); na zdích (str. 180.); v dírách (str. 184.); kořist kolem jdoucí (str. 184.); dnů (gent. plur. str. 196.); sloužiž (str. 202. 211.); kůrou (str. 205.), atd.

Nesprávně klade spisovatel: ponejvíce, zvláštně, „něco“ síry (str. 5.); za mladistvého věku (při dětech str. 14.); prvnější se smršťují (str. 16.); má zvláštní důležitost (str. 22.); trubice *se* silnými stěnami (str. 24.); krev teče (proudí, str. 24.); převládají v krvi (hojnější jsou v krvi, str. 26.); létají na malou vzdálenost (krátce, nevytrvale, str. 109.); křídla dovolují obtížný a hřmotný let (majíce křídla krátká lítají obtížně, str. 110.); mají dlouhý věk (dožijí se věku str. 121.); sestává (str. 123.); od jednoho ucha ke druhému (od ucha k uchu, str. 35.); v ohledu tom (v té příčině, str. 41.); tu přednost má (jest výhodno, str. 44.); podmiňují barvu kůže (určují, str. 47.); stává se tlustou (tloustne, str. 47.); ohledně tvaru obličeje (podle, str. 51.); zeměpisné rozložení zvířat (rozšíření, str. 52.); řídí se podlé podmínek (podmínkami, str. 52. 55.); prodělati změny (proměňovati se, str. 52.); výměna srsti (línají, str. 56.); dosahují stáří (dožijí se věku, str. 56.); má dobrou cenu (dobře se zaplatí, str. 68.); znají se i vyhynulé druhy (známe, str. 68.); rohy nemají větví (nerozvětvují se, str. 78.); jsou mezi obratníky doma! (str. 125.); připomínají silně (na mysl přivádějí, str. 126.); přirozená velikost (skutečná, str. 132.); na vodu jest odkázáno (k vodě, str. 133.); ploutve jsou posazeny (posunuty, str. 143.); čítá mnoho druhů (známe, str. 148.); zde pojí se (sem, str. 202. 218.); dostávají dlouhé tělo (tělo jejich se prodlužuje, str. 219.); mají tvar válců nebo rour (jsou podoby válcovité, rourovité, str. 220.); když jsou nejméně dokonalí, *tak* (!!) mají... (str. 235.).

„Vzájemné spojení kostí jest buď pevné, nebo takové, že mezi nimi pohyb možný jest“ (kosti pospolu spojeny jsou pevně nebo pohyblivě, str. 7.); „nesčíslné množství větviček ve všech směrech těla tvoří“ (rozdělují se v přečetné větvičky, str. 23.); „kolibříci jsou nejmenší ptáci od velikosti vlaštovky dolů až k rozměrům čmeláka“ (jsou různě velicí, největší as jako vlaštovka, nejmenší jen jako čmelák, str. 105.); „mláďata dostávají s počátku sýrovitou látku z volete“ (krmí mláďata, str. 110.); „u téhož plemene může více druhů takových tvar lebek se nalézati“ (i lebky téhož plemene mohou býti tvaru rozličného, str. 51.) „rodí skoro pravidelně živá mláďata“ (rodívají, str. 54.); „stavíme-li dřívější zeměpisné obývání proti nynějšímu“ (přirovnáváme-li dřevní obyt k nynějšímu (str 57.). „Některé opice se ve vlasti své pojídají“ (vespolek se pojídají? nebo je pojídají tamější obyvatelé? str. 59.); „sotva že pulci zadní nožičky dostali“ (narostly jim, str. 133.); „na cévách mízních bývají rozšířeniny“ (cévy bývají roz

šířeny, str. 138.); „ježíci převrženi břichem na vrch plovou“ (plují břichem vzhůru, str. 150.); „mají schopnosť velikou nahrazovati ztracené nebo poškozené údy“ (utržené nebo poškozené údy snadno a záhy jim dorůstají, str. 165.); „ssací ústroje vznikají ze spodních čelistí, když tyto žlábkovitými a dlouhými se stanou“ (ssací ústroje vznikají, jestliže spodní čelisti se prodlouží žlábkovitě, str. 174.); „pavouci vynikají pro značné duševní nadání“ (značným nadáním, str. 209.); „očka v podobě skvrn barviva“ (očka podobná barevným skvrnám, str. 234.).

Co jsme uvedli, jsou pouhé ukázky; ještě jednou tolik materialu, co tuto jsme podali, máme po ruce. Přestávajíce na této ukázce, dodáváme pouze, že as od polovice knihy znamenati lze pečlivější mluvu a jasnější stilisaci.

K obrázkům toto poznamenáváme: Na obr. 18. není *c* (kloub kladkový) označeno. Obr. 80. jest nezřetelný, dostačí 78., jenž jest barvami proveden a tudíž jest jasnější a přehlednější. Obr. 95. (rýsek) a 100. (tygr) jsou zbytečné. Na obr. 127. jest *a* označeno jako holeň, ale jest to kosť loketní. Obr. 142. mohl býti vypuštěn. Obr. 147. a 151. nejsou dosti zřetelny. Na obr. 170. (jestřáb) tuze patrno, že pořízen byl podle vycpaného ale nezdařeného exempláře. Pod obr. 171. napsáno „sova“, ale je to výr. Obr. 175. jest též nepoveden. Také obraz *186.* (drozd). pořízen dle vycpaného exempláře; kol hnízda vine se břečtan!! Pod obr. 234. na místě „žába zelená“ stoj „skokan zelený“. Na místě obr. 285. (anatomie mořského kotouče) líp by se hodil obrázek anatomický našeho hlemýždě nebo bazenky. Obr. 286. jest docela nepoveden. Obr. 293. taktéž není poveden a jest zcela neúhledný. Podlé tykadel neukazuje obr. 299. na kobylku, nýbrž spíše na saranči, jakož také skutečně na str. 191. se odkazuje k saranči. Na obr. 363. není označeno *h* (přední křídla), ač dole v nápise se uvádí. Pod obr. 364. jest chybný výklad: *a* jest bezkřídlý hmyz; *c* okřídlený hmyz. „Tykadla kousavá“ pod obr. 370. jest nový termin. Pod obr. 401. jest mylný výklad: *a* jest skořápka, *b* jest stopka. Vývoj tasemnice na obr. 410. jest nezřetelný a neúhledný.

Konečně bychom měli uvésti ještě chyby tiskové, jichž počet také není nepatrný, avšak od toho prozatím upouštíme.

Celkem usuzujeme, že rozvláčnosť knihy, nevšímání si fauny české a mluva nedosti přesná, na mnoze úplně chybná, vadí, aby Rukojeť vyhověla školám *českým zúplna*; žádoucno jest, aby druhé vydání její zadost činilo našim školám nejen po stránce vědecké, nýbrž i po stránce faunistické a hlavně po stránce mluvnické.

Alex. Jos. Bernard.

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Programmy za školní rok 1892 zaslaly ústavy tyto:

C. k. vyšší gymnasium v Mladé Boleslavi. F. Nekola: Topica v Boleslavště. 39.

C. k. vyšší gymnasium v Německém Brodě. J. Frána: Dějiny Francie za Jindřicha Bourbona z Navarry. 23.

C. k. gymnasium v Budějovicích. Dr. J. Kryštůfek: Význam sboru zákonodárného v dějinách revoluce francouzské. 39.

Reální škola v Budějovicích. J. Braniš: Zvon. 56.

C. k. odborná škola sochařská a kamenická v Hořicích.

C. k. gymnasium v Jindřichově Hradci. Dr. J. Novák: Čtyři sochy antické. 30.

C. k. vyšší gymnasium v Hradci Králové. F. Hoffmann: Dřeviny Hradce Králové a okolí v zimě. 48.

C. k. reálné a vyšší gymnasium v Chrudími. Al. Zdráhal: Úlohy z analytické geometrie. 48.

C. k. reálné a vyšší gymnasium v Klatovech. V. Šejvl: Jak působil veřejný život v Řecku starověkém na rozvoj řečnictví. 29.

C. k. vyšší gymnasium v Litomyšli. E. Bárta: Výsledky meteorologických pozorování v Litomyšli. 23.

C. k. vyšší reálka v Pardubicích. Ant. Papáček: Vývoj a význam ornamentu v průmyslu uměleckém až po naši dobu. 14. — V. Hampl: Úpadek Uher v letech 1520—1530. 22. — K. J. Černý: Desátá kniha Slavatových „Pamětí". 8.

Vyšší gymnasium v Pelhřimově. K. Mollenda: Výsledky meteorologického pozorování konaného v Pelhřimově od r. 1873—1890. 55.

C. k. gymnasium v Písku. F. Vávra: Aratos, náčelník spolku achajského. 21.

C. k. vyšší reálka v Písku. J. Matzner: Různé příspěvky k dějinám města Písku. 36.

C. k. akademické gymnasium v Praze. K. Vandas: Další příspěvky ku poznání květeny bosenské a hercegovské. 34.

C. k. reálné a vyšší gymnasium v Praze (Spálená ulice). Dr. J. Pražák: O spise Aristotelově „*Ἀθηναίων πολιτεία*". 26.

Soukromá škola střední dívčí spolku „Minerva" v Praze. Olga Vávrová a Bož. Jiránková: Nioba (překlad šestiměrem). — Svatosl. Hornofová: Nioba (volné zbásnění báje o Niobě).

Vyšší dívčí škola v Praze. Dr. J. Jakubec: Předzpěv ke „Slávy dceři". 13.

C. k. reálné a vyšší gymnasium v Příbrami. A. Škoda: Ukázka metrického překladu Ovidiových Fastů (3 knihy). 28.

C. k. vyšší reálka v Rakovníce. V. Plánský: O soukromé četbě žáků škol reálných. 12.

Obecné reálné a vyšší gymnasium v Roudnici. J. Vařeka: Caesarovy a Pompejovy boje u Dyrrhachia r. 48. př. Kr. 73.

C. k. vyšší gymnasium v Rychnově. J. Vycpálek: O češtině v úkolech vyšších gymnasií. 46.

C. k. vyšší gymnasium v Slaném. Dr. A. Krecar: Česká literatura logická. 27. — J. Lacina: O zásluhách rodu Habsburgského o vzdělanost a osvětu.

C. k. vyšší gymnasium v Táboře. M. Kolář: Rod pánů Švihovských z Risenberka. 34.

Obecné reálné gymnasium v Třeboni. Dr. A. Decker: O kulturních dějinách na střední škole. 10. — V. Weinzettel: Některé myšlenky z oboru školské mathematiky. 9.

Okresní vychovatelna arcikněžny Alžběty na Král. Vinohradech.

C. k. vyšší gymnasium v Brně. J. Kapras: Jana Amosa Komenského myšlenky psychologické. 26.

C. k. vyšší gymnasium v Uher. Hradišti. M. Molčík: Ukázka kollektaneí ke klassikům latinským. 21.

C. k. gymnasium v Olomúci. E. Ouředníček: O vyučování němčině na středn. školách českých. 43.

Athenaeum. Redaktor Jos. **Kaizl.** Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 sešitů o 2 arších) 5 zl. Ročník IX. Seš. 9. a 10.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXIII. Svazek 5. a 6.: O katolické universitě (Fr. Žák). Některá rozhodnutí c. k. říšského soudu o nové kongrue srovnána s podobnými rozhodnutími c. k. správního dvoru (A. Jirák). Obrácení se Michala Slavaty ke katolické víře (Vl. Hálek). O závaznosti direktáře, propria a diecésního rituálu (J. Kubíček). Pokroky katolické církve v Anglii za posledního půlstoletí (A. Skočdopole). Kronika. Literární oznamovatel.

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a Fr. **Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské

v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XVI. Sešit 3.: Tištinský kancionál (K. Konrád). Rozletité kapitoly ze starého místopisu a dějin rodův (A. Sedláček). Drobnosti.

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník V. Sešit 5.—7.: O dělitelnosti čísel končících se na 9, 7, 1, 3 (A. Leščinskij). Co je to historická pravda (E. Krylov). Přílohou: J. A. Komenského Janua linguarum (překlad, pokrač.). Filosofické základy paedagogiky (A. Fogel). Osnova Slova o pluku Igorově (A. Flerov). Obzor cizí literatury filologické (E. Kiričinskij).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 4 zl. Ročník XI. Číslo 13.—17.: Vojenská poctivosť (J. Raušar). Napraven (Th. Zouzal).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXII. Svazek 4.: *Jan Amos Komenský* přítel člověčenstva (T. Florinskij). Místní daně v Prusku (N. Cytovič). Pozorování meteorologické observatoře v Kievě (P. Brounov).

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 13. až 18.: Literární kapitoly. Román v Americe. F. M. Dostojevský v listech z r. 1867—70 (K. K.). H. G. Schauer (F. Šalda).

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 17 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník III. Úhrnné vydání vázané za 65 kr. (str. 1—158).

Muzeum. Časopismo Towařystwa naučyćeli škół wyžšych. Red. Maur. **Maciševski.** Ve Lvově. 8°. Nakładem Towařystwa. Předplatné ročně 5 zl., poštou 6 zl. Ročnik VIII. Zešyt 6. a 7.: Zprávy z Kol. V příčině fysického vychování mládeže (R. Palmstein). Zda rukověť zoologie může v nižších třídách býti původem přetížení žákův (R. Gutviňski). Knížky do kněhovny žákovské. Osnova jazyka německého. Osnova jazyka rusínského jako předmětu nezávazného.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník VIII. Číslo 13.—18.

Naši mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Redaktor J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVIII. Sešit 7.—9.: *Uměn cena (K. Chalupa). O prázdninách (A. Šťastný). *Rodnému kraji (L. Brodská). Zvony (A. Kabeláč). *Tři znělky o práci (A. Kosina). *Vítězství Břetislavovo nad Jindřichem (Al. Svoboda). Příhody starého vlka (Lessing, př. C. Mourek). *Vítězství Čechův u Domažlic (K. Kuttan). Z výletu na Madeiru (E. Musil). Smutnice vojenská. S odvahou (Fr. Faustýn). *Na Vyšehrad (B. Bouška). Petříček (B. Vendyš). *Zátiší (Fr. Svoboda). *Naše země (J. Geisslová). Universita Notre-Damská (J. Otčenášek). *Jetelíček (Fr. Krch). Nad praporem vítězným (V. Trnavský). Vykopaná města (F. S.). V rodné vsi (R. Svobodová).

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně 7 zl. 20 kr. Ročník XXII. Sešit 7.—9.: O spektroskopu (B. Navrátil). Z dnešního Bulharska. II. Výstava (J. J. Toužimský). *Mladým (Adolf Heyduk). Z básní Ant. Klášterského. F. L. Věk (Al. Jirásek). Poctivý Jidáš (Zikmund Winter). Tělesná cvičení na středních školách (Jiří Mudroch). Sibiřské školstvo (Fr. X. Prusík). Spravedlnosť lidská (K. Klostermann). *Nové Hlasy na poušti (Jar. Vrchlický). Krucifix (R. Jesenská). *Louka mezi lesy (K. Červinka). Archaeologický nález Kolínský a otázka hrobu Prokopa Holého (J. Prášek). Nynější politická situace v Charvátsku (J. Hořica). U kolébky národního křisitele (V. Vlček). *Jezero (V. Pakosta). *Na samotě (B. Klimšová). *O hodu vánočním (J. Slanský). Hudební rozhledy (K. Knittl). České písemnictví: Literatura historická (Č. Zíbrt). Výpravná prosa (L. Čech).

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 9.: Archaeologický výzkum ve středních Čechách (J. L. Píč). Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického (J. L. Píč). Retrospektivní výstava. II. Umění ryjecké (Eduard Fiala). III. Malířství drobné a tabulové (K. Chytil). Starý hřbitov sv. Havla v Mladé Boleslavi (Fr. Bareš). Nové Lehmannovo dílo (J. Koula). Primátorové Žamberští (Dr. Albert). Zprávy a drobnosti: Malíři Novobydžovští (Ed. Malý). Příspěvek k dějinám pánů Poněšických z Poněšic (Fr. Faktor). Kameny s misami (Jan Beringer). U Lžovic. Selské soudy v Náchodsku. Literatura.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. 8. Ročník XIII. Číslo 12.—35. Vychází nyní z polovice česky.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 25. až 36.: Spolustráž národní. Silné paže vlasti stráže. Žaloby ve škole (K. Čermák). Proč chceme míti zlatou měnu? Jan Svat. Presl (V. Nechvíle).

Правда. Redaktor P. N. **Podligajlov.** V Petrohradě. Fol. Předplatné ročně (52 čísel) 6 rub. Ročník I. Číslo 75.—77.

Rad jugoslovenske akademije znanosti i umětnosti. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički. Svazek XXXV.: Příspěvek k přízvuku v slovínštině (M. Valjavac). Život i díla Ivana Kukuljeviće Sakcinského (T. Smičiklas).

Славянское обозрѣніе. Redaktor a vydavatel A. S. **Budilovič.** V Petrohradě. 8°. Předplatné na rok (12 sešitův o 8—10 arších) 7 rubl. se zásylkou 8 rub. či 10 zl. Ročník I. Sešit 5.—6.: Aleksěj Stepanovič Chomjakov (V. Z. Zavitnevič). Římsko-německá říše Hohenzollerův a Řeko-Slované (Srěmec). Otázka o všeslovanském jazyce v západnické osvětě (A. S. Budilovič). Sociologie a panslavismus (F. F. Zigel). Archimandrit Leonid-Kavelin (G. Voskresenskij). *Slovanské základy ideí i činnosti J. A. Komenského* (K. J. Grot). Vzpomínky na Al. Af. Potebňu (V. J. Charciev). K otázce o slovanské soustavě těsnopisu (D. uvažuje sympaticky o loňském sjezdu Brněnském). Letopis (A. B.). Listy ze slovanských zemí. Směs. — Přílohou: Jeden ze souvěkých bulharských činitelův. Podobizna. Povídka Iv. Vazova, přeložila V. V-kova. Inultus. Pražská legenda Julia Zeyera, přeložila Ludmila Sreznevská.

Сѣверъ. Еженедѣльный литературно-художественный журналъ. Redaktor Vl. A. **Tichonov.** V Petrohradě. 4°. Předplatné ročně 6 rub., do ciziny 11 rub. Ročník V. Sešit 24.—35.: Jour fix u Její Excellence (V. Želichovskij). Sapfo našich dní (Ap. Korinthský). Literární besedy. Vikka (L. Adig). Starosť (G. Suderman, př. V. Firsov). Světlé sny (Vl. A. Tichonov). Professor P. V. Pavlov (A. Ch-ov). *Řekyně (V. Lebedev). Hlubina duší (A. L. Mordvinova). Okamžik (P. Gnědič). *Monolog (O. N. Čjumina). Moskevské listy. *Had Gorynyč (M. Lochvickaja). Přízrak smrti (P. Polevoj). *Vzpomínka (Ap. Korinthskij). *Dvě noci (týž) Musulmanské svatyně na řece Čirčiku (V. Firsov). Ve tmách (V. Lichačev). Pod přísahou (M. Gorodeckij). Literární besedy. Kometa (P. Gnědič). Nerovný boj (S. Pronskij). Současní spisovatelé ruští. Barjatská žena (G. Potanin). Pod jívami (E. T.). Jeden ze zapomenutých básníkův: N. P. Ogarev (K. M-skij). Horští orlové (V. Nemirovič-Dančenko). *Haut-reliefy (V. Lebedev). Listy o nových spisovatelích. Básně od Z. Bucharova, Al. Ger- Jak. Jegorova, K. Fofanova, L. Medvěděva, A. Lukijanova, A. Kruglova. K. Medvědského.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politik Redaktor Jozef **Škultéty.** V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudro 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 7.—9 *Ospanlivým. *Mne milá si (Somolický). *Vrstovníkom. *Rada (J. D.). Slej kura a zrno (M. Kukučin) Čierni a Bieli (V. P. Lebedev, př. B. Š.). Nie o malinníkoch Bošáckej doliny (J. Holuby). Drotár (Marína). *Z biblických m tivov (M. Sládkovič). *Pozdrav (J. D.) *Neznámej (Somolický). Keď starí zač

sa hašteriť (A. Bielek). *Pod večer. *Drobné kvety (L. Podjavorinská). Bretonská legenda (J. Lemaître). Banátski Slováci (E. Koleny). Kancionál senický (J. Mocko). Bela (M. Lermontov). *Na jar (J. B.). Koza (N. Lěskov, př. A. Škarvan). Pieseň Siládi a Hadmázi (J. Škultéty). Slovenský jazyk. Beseda. Literatúra.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1892. Nakl. V. Staňka. 4°. Roč. IV. Číslo 7.—9.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann**. V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 7.—9.: *Ballada o vlčím máku (J. Vrchlický). Pan Abrham (Kolda Malínský). Francouzská kuchyně (Schmoranz-Šípek). Klíček (V. Štech). *Ballada ku chvále hlemýždě (J. Vrchlický). *Krůpěje rosy (A. Mužík). *Ballada psaná sv. Václavu (Jar. Vrchlický). Záboj, Slavoj i Luděk (B. Kaminský).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník III. Číslo 13.—18.: Příležitostné výklady (E. Řezáč).

Варшавскія Университетскія Извѣстія. Ve Varšavě 1892. 8°. Redaktor N. **Sonin.** Cena ročníku (9 svazkův) 5 rublův se zásylkou. Sešit 5.: Poznámky k latinským textům (G. Zenger). K fauně mravenců Ruska (N. Nasonov). Úvod do výkladu ženských nemocí (J. Fedorov). O rozvoji endothelia srdce u obojživelníkův (V. Rudnev). O některých žulách Podolské gubernie (N. Sobolev).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Cena ročně 6 zl. Ročník XX. Číslo 18.—23.: Jelen muntjak. Hmyz užitečný v Číně. Kozlík. O zakládání sbírky ptačích hnízd (K. Kněžourek). Ze života našich pavoukův (A. Nosek). Ptakotrudka vlaštovčí. V nerovném boji. Bekyně smrková (K. Polák). Mamut v našich náplavech. Člověk pravěký v Čechách. Ot. Novák. Mechy dvouhrotcovité (A. Weidmann). V Červeném lomu.

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 13.—18.: Z básní K. Červinky. Sirka (A. Procházka). Risoluto (E. Tréval). Rýma (D. Panýrek). Okouzlení Sivy (Jean Lahor, př. A. Váňa). *Česká legenda (A. Mužík). Soudce své viny (P. Alarcon, přel. Š. Beran). Skon báby (A. Mužík). Pravý šlechtic vlastenec (Fr. Rypáček). *Dissonance (př. A. Procházka). Chleb náš vezdejší (V. Pittnerová. V dýmu (M. Jahn).

Wisła. Měsięčnik gieograficzno-etnograficzny. Red. Jan **Karłovič.** Ve Varšavě. v. 8°. Cena ročníku 6 rub. Ročník VI. Svazek 6.: Vojna židovská (J. Franke). Podání o svazcích mezi nejbližším příbuzenstvem (Br. Grabovski). Příspěvek k národopisu Krakoviakův s nápěvy (Z. Vasilevski). Had v mluvě, pojetích a praktikách lidu našeho (E. Majevski). Lidověda charvátsko-srbská (St. Ciševski). Pověry mazurské.

Записки императорскаго Новороссійскаго университета. Редакторъ А. А. Кочубинскій. Одесса. v. 8°. Svazek 57.: O jevech symbiosy v říši rostlinné (F. Kamenskij). Pokus dějin rozvoje stereochemických představ (Š. Bezrědka). O křivce isogonalův (D. Zejliger).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel K. Schenkl.** Nakladatel K. Geroldův syn. Ve Vídni. 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 6.—7.: Ithaka (J. La Roche). Zur Erklärung einiger Vergilstellen (Reichenhart). Zur Methodik des naturgeschichtlichen Unterrichtes am Untergymnasium (A. Pischek). Der religiös-philosophische Standpunkt und die Entstehungsgeschichte von Lenaus Savonarola (F. Prosch).

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 7.—9.: Eliza Orešková. Naše ženská jmena v cizí řeči (A. Řeháková). Šestnáct tisíc ucházeček (K. M.) Směs. Mohou-li rodiče

zabezpečiti štěstí dětem svým? (Boh. Sokolová). Miss Octavia Hillová (P. Nesý). *K mým nohám (B. Klimšová). Emancipovaná (L. Groszmannová).

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov**. V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 6.—8.: Drobná badání v oboru duchovní poésie (A. Karnějev). Reforma Petra Vel. ve vyšší hierarchii (V. Bělogostickij). K dějinám Čelobitného prikazu (N. Ogloblin). Úvahy o vyučování kreslení vůbec (N. Makarov). Společnosť dějin a starožitností ruských při Moskevské universitě v r. 1891. Moskevská archaeologická společnosť v r. 1891. Rhetorika Aristotelova (N. Platonov). *Θεοὶ Επιδῶται* v Epidauře (S. Žebelev). Úryvek neznámého historika řeckého o Alexandru Velikém (A. Papadopulos-Kerameus). Dějiny fysiky (N. Ljubimov). Kritika a bibliografie. Badání o dějinách státního zřízení athenského (M. Kutorg). Devátá satira Kantemirova dle přepisu nově nalezeného (S. Brajlovskij). Život Jana Kukuzela jako pramen k dějinám bulharským (P. Syrku). O nově objevené *Ἀθηναίων Πολιτεία* (V. Buzeskul). Poznámky k tragédiím Sofokleovým a k schloiím jejich (Th. Želinskij). Obža (V. Vladislavlev). Zajímavý rukopis Pařížské národní knihovny Fr. 9561 (A. Kirpičnikov). Baltická otázka v XVI. a XVII. století (G. Forsten). ***Amos Komenský a jeho didaktika*** (A. Vejsman). K Elogium Messoris (J. Cholodňak). O starém zeměpise severního a východního pobřeží Černého moře (V. Latyšev). Čtyři epinikie Pindarovy na počesť Hierona Syrakuského (V. Majkov).

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Sešit 288.: Ohlasy českých dějin. Podává K. Kuttan. 96.

Boženy Němcové národní báchorky a pověsti. Nakl. I. L. Kober. V Praze 1892. m. 4°. Cena sešitu 30 kr. Sešit 6.—8.: O Pánu Bohu. Viktorka. O zlatém kolovrátku. O černé princezně. O Smolíčkovi. Tři zlatá péra. O Popelce. Potrestaná pýcha.

Dějiny Čech a Moravy nové doby. Sepsal Ant. **Rezek**. Nakl. I. L. Kober. V Praze 1892. 8°. Cena sešitu 30 kr. — Sešit 12.—13.: Leopold I. (str. 1—96).

Do třetího i čtvrtého pokolení. Napsal Jan Herben. V Telči 1892. Nakladatel E. Šolc. m. 8°. Sešit za 15 kr. Sešitem 5.—14. se dílo toto ukončuje.

Encyklopedie humoru a vtipu. Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 101.—106. (konec svazku IX.). Sešit 107.—110. (svazek X., sešit 1.—4.): V—Vlk.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1892. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 122.—142.: Z různých dob. III. Skály.

Matice lidu. Red. Primus **Sobotka.** Nákladem spolku pro vydávání laciných knih českých v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš.) 1 zl. Ročník XXVI. Seš. 4.: Poslední od Jos. Konráda. O lidské potravě od V. Rošického.

Moravský lid. Fr. **Bartoše** sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892. Nákladem Em. Šolce. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. — Sešit 4.—5.: Čáry. Hotař. Střelec vědomec. Škůdcové. Katovský a rasovský. Zloději. O domácím lékařství lidu moravského.

Na Sibiři. Napsal George **Kennan,** př. V. *Höfer*. V Praze 1892. Nákladem Höfra a Kloučka. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 5.—6. (str. 129 až 192).

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře**. V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 7.: *διαφίημι—εἰσβάλλω.*

Obce právo a moc. K potřebě starostův obecních, členův úřadů samosprávných, hospodářských, lesnických a p. v království Českém sestavil F. **Knopf**. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 30 kr. Sešit 1.

Ochotnické divadlo. V Praze 1892. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 74.: Po dvou měsících. Komédie o jednom jednání od V. Neumanna. Husarská láska. Veselohra o dvou jednáních od K. Muraie, př. J. Kühnl. 98.

Ottova Laciná knihovna národní. Nakladatel J. Otto v Praze. Cena sešitu (8° o 3 arších) 10 kr. Serie XV. Sešit 22.—24.: Na druhém břehu moře (Ev. Kumičić, př. J. Paulík). Str. 1—191. Sešit 25.—26.: Bez chleba. Napsal Fr. Herites. Seš. 27.—32.: Z různého šiku od P. Albieria. Seš. 33.—34.: Po stupních. Napsal H. Gréville, př. El. Řeháková.

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 111.—116.: Peněžní a úvěrní ústavy, ústavy pojišťovací. Prostředky spojovací: silnice, cesty vodní, železnice, pošty. Církevní záležitosti: církev katolická, evangelická, organisace náboženských obcí židovských. Školství: školství národní, školy střední, školy vysoké (university, techniky), školy odborné (zemědělské, průmyslové, státní školy průmyslové, školy zvláštní), školy obchodní, školy sloužící zvláštním účelům, ústavy pro vědy a umění. Humanitní ústavy a spolky. Dějiny (dějepis politický, věk starý, věk střední, věk nový). Rozdělení Čech kmenové a krajské. Poměry národností v Čechách (historický přehled). Církevní dějiny. Dějiny české literatury, nový věk, literatura odborná, jazykozpyt, filosofie nejnovější, literatura paedagogická, pro mládež, vědy bohoslovecké, dějezpyt, dějiny kulturní, dějepis, monografie, dějiny umění, bájesloví, zeměpis, národopis. Literatura právnická, přírodopisná, lékařská, chemická, mathematika, deskriptivní geometrie, geometrie polohy, fysika, literatura technická, písemnictví vojenské, tělocvik, těsnopis, zemědělství, astronomie, meteorologie, časopisectví. Dějiny školství, hudby, malířství a sochařství, uměleckého průmyslu. Mincovnictví a mince. Dějiny stavitelství a zemědělství. Řemesla a dějiny obchodu. Komunikace, poštovnictví. Dějiny válečnictví. Z minulosti obyvatelstva: kroj. K sešitu 112. přiložena jest barvotiskem provedená příloha „České kroje“ kreslená M. Alšem. Obsahuje kroje z Plzeňska, Domažlicka, Litomyšlska a Písecka. K seš. 113. přiložena Mapa lidnatosti v království českém dle sčítání z r. 1890.

Pestré cesty po Čechách společnou prací Matěje Broučka a soudruhů. Rediguje Svat. **Čech.** Illustruje Viktor *Oliva.* 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. Sešit 13. (str. 129—160).

Pohádkové večery. Nakl. Fr. Bačkovský. V Praze, 1892. 16°. Toť 2. vydání podrobně uvedených námi už pohádek (sv. 1.—40.) ve 4 svazcích o vkusné vazbě s barvotiskem po 65 kr.

Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě Bělohorské. Dle pramenů původních sepsal Tom. **Bílek.** V Praze 1892. Nakl. F. Bačkovský. 8°. Cena sešitu o 48 str. 40 kr. Sešit 3. (str. 97—144).

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. v. 8°. *Třída II.* Ročník I. Číslo 24.: Poznámky k theorii funkcí elliptických. Napsal M. Lerch. 18. Číslo 25.: Příspěvky k theorii funkcí elliptických, nekonečných řad a integrálů omezených. Napsal týž. 6.

Sbírka nových a časových kupletů, dvojzpěvů a solových výstupů. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 8°. Cena sešitu 10 kr. — Sešit 3. str. 14.

Sborník světové poésie. Vydává IV. třída České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Ročník II. Číslo 1.: M. J. Lermontova básně, přeložil Frant. Táborský. Díl I. obsahuje básně lyrické a 2 epické (Anděl smrti, Izmajil bej).

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 14.—19.: Opozděný referát bálový. Nepíšu nic. V předtuše jara. Jarní noviny. Máj. Vzpomínky Svatojanské. Proti zvyku. Manželské kázaní. Letní. V dešti. Dokud je máj. V době růží. Kam? Za letní nudy. Zase v růžích. Na vybranou. Na samotě. Vdovcem po živé. Na čerstvém vzduchu. Konec leta.

Světem i přírodou. Knihovna lidských vědomostí. V Praze. Nakladatelé Bursík a Kohout. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 24 kr. Sešit 1.—2.: Lidstvo v době předhistorické. Se zvláštním zřetelem na země slovanské napsal L. Niederle.

Světem slovanským. Cesty L. **Kuby.** S vlastními kresbami a hudebními příklady. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 30 kr. V Pardubicích 1892. Nákladem vlastním. Díl I.: Sešit 4.—5. (str. 97—160) pokračuje u poutavém vypravování, vyličuje pouť nahiji Řéckou a Léšanskou a Podgorici.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 17.—18.: Ze žďárských hor od Vl. Pittnerové.

Z českých mlýnů. Humoresky K. **Tůmy.** Nakl. Jos. R. Vilímek. V Praze 1892. 2. vyd. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 11.—12. (str. 321 až 400). Sešit 13.—20.: díl II. (str. 1—240).

Zkáza (la débâcle). Román od Em. **Zoly,** př. B. Frida. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 12 kr. Sešit 15.—21. (str. 449—672).

Život Jana Amosa Komenského. Sepsal Fr. J. **Zoubek.** 2. rozmnožené vydání. Nakl. J. Otto. V Praze 1892. v. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 3.—4. (str. 97—192) sáhá po vylíčení, kterak Komenský Uhrům zřizuje školy.

Almanach na počesť osmdesátých narozenin Rybičkových. Uspořádal B. **Konečný.** Ve Skutči 1892. Nákladem slavnostního výboru. m. 8°. 113. Cena ?

Česká čítanka pro 2. třídu škol středních. Složil Fr. **Bartoš.** V Brně 1892. Nakl. K. Winiker. 8°. 216. Cena 90 kr.

Český katalog bibliografický za rok 1891. Sestavili Jos. **Springer** a Jos. **Jirmau** V Praze 1892. Nakl. Spolek československých knihkupeckých účetních. 8°. 202. Cena ? — Ku dvěma ročníkům „Českého katalogu bibliografického" vydaným poslední leta „Spolkem československých knihkupeckých účetních v Praze" přibyl právě nový ročník a to za rok 1891. Obsahuje v témž pořadí jako oba předešlé: vědecký přehled (knihy dle odborů roztříděné); knihy, brožury a umělecké předměty (přesný bibliografický údaj, totiž: spisovatel, úplný titul, místo vydání, nakladatel, rozměr, počet stran a cena); časopisy (titul, jakého směru, místo, kde vychází, ročník, redaktor, vydavatel a nakladatel, formát, v jakých lhůtách vychází a výše předplatného) a hudebniny (taktéž jako při knihách, s udáním různých úprav) v abecedním pořádku srovnané. Vzhledem k nezbytnosti této pomůcky literární jest hojný odbyt její žádoucí.

Čítanka pro školy hornické a zimní hospodářské sestavená péčí výboru zemského pro království České, kterážto bude učebnou knihou pro ty školy, vyjde co nejdříve nákladem J. Otty v Praze.

Chudobky. Dospělejším dívkám podává E. **Schmutzrová.** V Praze 1892. Nákladem vlastním. m. 8°. 71.

Kobrův studentský kalendář na rok 1893. Redaktor Al. **Holub.** Ročník III. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. 16°. 108. Cena 50 kr. — Kalendář obsahuje mimo kalendářní část některé články a statistické přehledy; na konec připojen čistý papír na zápisky.

Nancy a Lvov. Podávají J. **Vaníček** a K. **Regal.** V Praze 1892. Nákladem Pražského Sokola. 4°. 28. Cena 20 kr.

Národ Komenskému. Proslovy a básně. K oslavě třístých naroze[illegible] jeho uspořádal Fr. **Krch.** V Pardubicích 1892. Nakl. F. Hoblík. m. 8°. 1[illegible]0. Cena ?

Proslov k přednáškám o deskriptivné astronomii, které zah[illegible] na české universitě 4. května 1892 prof. V. **Šafařík.** V Praze 1892. N[illegible]. Fr. Bačkovský, 8°. 16. Cena 20 kr.

Slovanské vyšívání. Pořádá J. Šíma. Nakl. F. Popolka v Jarom[illegible]. Řada II.

Stručný nástin J. A. Komenského dušesloví. Sestavil Jan **Kapras.** Ve Velkém Meziříčí 1892. Nakladatel F. Šašek. m. 8°. 102. Cena 50 kr.

Vilímkův Humoristický kalendář na rok 1893. X. ročník. Pořádá B. **Kaminský.** V Praze 1892. Nakl J. R. Vilímek. m. 4°. 104. Cena 60 kr.

Ze srdce. Básně † Jar. **Herdy.** V Praze 1892. Nakl. F. Popelka v Jaroměři. 16°. 94. Cena ?

Drobné zprávy.

Nařízení.

Roční **remunerace a substituční platy** mají se vypláceti **ve 12 lhůtách** předem a sice prvého dne každého měsíce počínaje měsícem následujícím po jmenování učitele. (Min. 22/6. 1892, č. 7036.)

Schválená díla:

T. Livii ab urbe condita libri I. II. XXI. XXII. et partes selectae ex lib. III. IV. VI. Dle A. Zingerla upravil Ed. Štolovský. V Praze 1892. Cena 80 kr., váz. 1 zl. (24/6. 1892. č. 13.398.)

Homerova Odysseja ve skráceném vydání. Upravil J. Schulz. V Praze 1891. Cena 1 zl., váz. 1 zl. 20 kr. (28/6. 1892, č. 13.594.)

Niederle J., Mluvnice jazyka řeckého. Díl II. skladba; předělal V. Steinmann. V Praze 1892. Nakl. Ed. Grégr. Cena 98 kr. (28/6. 1892, č. 13.397 — dřívější vydání se vylučujou.)

Frencl In., Liturgika pro střední školy, upravil Jan Drozd. V Praze 1892. Cena 68 kr. (21/6. 1892, č. 12.753.)

Ouředníček Ed., Cvičebnice jazyka německého pro 3. a 4. třídu. V Olomúci 1892. Cena váz. 2 zl. (27/6. 1892, 13.315 — může se povoliti k odůvodněné žádosti sboru učitelského.)

Šubrt Frant., Učebnice a čítanka francouzská. Díl II. pro 4. třídu V Praze 1891. Cena 72 kr., váz. 90 kr. (1/7. 1892, č. 14.583 — může se povoliti k odůvodněné žádosti sboru učitelského.)

Hrbek Fr., Cvičebná kniha jazyka latinského pro 2. třídu. V Praze 1892. Nakl. I. L. Kober. Cena váz. 1 zl. 15 kr. — Slovníček lat.-český a česko-latinský ke cvičebným knihám jazyka latinského. V Praze 1892. Nakl týž. Cena váz. 60 kr. (14/6. 1892. č. 12.811 — připouští se s touž podmínkou jako cvičebná kniha pro 1. třídu.)

Leminger Em., Fysika pro nižší třídy realních škol. 5 vyd. V Praze 1892. I. L. Kober. Cena 85 kr., váz. 1 zl. 5 kr. (27/6. 1892, č. 13.317 — vylučujou se dřívější vydání.)

Voldřich Jan, Rukojeť zoologie pro vyšší oddělení. Ve Vídni 1892. Cena váz. 1 zl. 60 kr. (27/6. 1892, č. 13.971.)

Ibl Č., Methodická cvičebnice českého těsnopisu. Díl I. V Pardubicích 1892. Cena 85 kr, váz. 1 zl. (11/6. 1892, č. 11.534.)

Rozmanitosti.

— **Přednášky z oboru slavistiky na universitách v školním roce 1892—3.** Ve Lvově: *Pilat:* Dějiny poésie polské v 2. polovici 18. a na počátku 19. věku. Nauką o konjugaci polského jazyka. *Ogonovskij:* Dějiny ru-

sínské literatury v stol. 11.—13. Výklad staroruské památky Slova o pluku Igorevě. Morfologie v jazycích staroslověnském i rusínském. Četba důležitějších epických plodův Tarasa Ševčenka. *Kalina:* Historicko-srovnávací mluvnice jazyka staropolského. Cvičba v oboru filologie slovanské. — V Černovcích: *E. Kałužňacki:* Tvorba slov v slovanštině. O jazykových zvláštnostech starších rukopisův staroslověnských. Novější česká literatura. Št. *Smal-Stocki:* Rusínská mluvnice (III. Tvorba slov). Dějiny rusínské literatury XIII.—XVI. století.

* * *

— **Česká zkušební komisse pro učitelstvo středních škol** na školní rok 1892—93 jest složena z těchto professorův českých vysokých škol: ředitelem Č. Strouhal, místoředitelem Fr. Studnička; odbornými examinatory: pro klass. filologii Jan Kvíčala a Jos. Král, pro češtinu Jan Gebauer, pro němčinu Václav Mourek, pro frančtinu Jan Jarník, pro dějepis Jar. Goll, Jos. K. Jireček a Ant. Rezek, pro zeměpis Jan Palacký (a K. ryt. Kořistka, prof. něm. vys. školy technické), pro filosofii a paedagogiku Jos. Durdík a T. Masaryk, pro mathematiku Fr. Studnička a Ed. Weyr, pro popisné měřictví Jos. Šolín a Fr. Tilšer, pro zoologii Ant. Frič a Fr. Vejdovský, pro botaniku Lad. Čelakovský, pro mineralogii K. Vrba, pro lučbu K. Preis.

— **Seznam přednášek, kteréž se konati budou na filosofické fakultě c. k. české university Karlo-Ferdinandovy v Praze v zimním běhu 1892—93.**[1])

I. Filosofie.

J. Durdík: Praktická filosofie. Logika a vědosloví.

Masaryk: Praktická filosofie. Dějiny ethiky.

Hostinský: Esthetika dramatu. Rozbory vynikajících uměleckých děl všech oborů.

P. Durdík: O gymnasijní paedagogice. Pokr.

Drtina: Úvod do filosofie. O filosofických soustavách Platonově a Aristotelově.

II. Mathematika a fysika.

Studnička: O řešení rovnic. O počtu integrálním.

Weyr: Plochy a čáry prostorové.

Šafařík: Přírodopis planetárné soustavy. Astrofotometrie. Počátkové praktické optiky.

Strouhal: Experimentální fysika v přehledu soustavném se zvláštním zřetelem k studujícím mediciny. Repetitorium fysiky pro studující farmacie.

Koláček: Magnetismus a elektřina se zřetelem k elektromagnetické theorii světla. Vybrané partie mathem. fysiky.

Gruss: Sférická astronomie. Výpočet drah vlasatic. Stellárná astronomie.

Augustin: Meteorologie.

III. Přírodověda.

Čelakovský: Botanika všeobecná pro mediky. Botanika speciální pro farmaceuty. Praktická cvičení mikroskopická pro filosofy.

Velenovský: Systematické botaniky část II.: rostliny jednoděložné. Systematika a morfologie mechů. O rostlinstvu doby křídové.

Frič: Zoologie se zvláštním zřetelem k medikům. Praktická cvičení v anatomování a mikroskopování pro kandidáty professury.

Vejdovský: Základové srovnávací anatomie a embryologie. Práce v laboratoři. Konversace o samostatných pracích a referáty o běžné literatuře.

[1]) Zimní běh počíná dnem 1. října 1892 a trvá až do čtvrtku (exclus.) před květnou nedělí (t. j. 28. března) 1893.

Vrba: Mineralogie pro posluchače mediciny a farmacie a co povšechný přehled pro posluchače věd přírodních. Mineralogické repetitorium ve spojení s praktickým cvičením.

Počta: Palaeontologie všeobecná: Vermes a Echinodermata. O vůdčích zkamenělinách.

Bělohoubek: Chemie farmaceutická. Chemie soudní vzhledem k soudní a farmaceutické analysi. Kvantitativné zkoušky „Pharmacopoeae Austriacae editionis VII.“ Praktická cvičení v chemické analysi.

Brauner: Praktická cvičení pro posluchače farmacie. Analysa kvantitativná a stoechiometrie. Praktická cvičení pro posluchače filosofie a mediciny. Kvalitativná analysa pro posluchače filosofie a mediciny. Spektrální analysa.

Raýman: Chemie obecná. Fysikálné vlastnosti sloučenin organických.

IV. Historie a geografie.

Jireček: Dějiny byzantinské. Jihoslovanské listiny.

Goll: Dějiny římské v době císařské. Dějiny středověku (I. část).

Kalousek: Dějiny české od smrti císaře Ferdinanda I. O sporných kusích ve starších dějinách českých.

Emler: O palaeografii středověké, hlavně latinské. O archivech a zařízení jejich.

Rezek: Říšské dějiny rakouské.

Palacký: Národopis I. Historický zeměpis Asie. Evropa. Dopravní statistika (železnice, telegrafy atd.).

Hostinský: Dějiny opery (XVII. a XVIII. století).

Niederle: Archaeologie Ruska a Polska.

V. Filologie, literatura a linguistika.

Kvíčala: Historie římského dějepisectví a výklad Sallustiova Jugurthy. Historie řeckého básnictví tragického a výklad Aischylových Sedmi proti Thébám.

Král: Dějiny komoedie římské.

Novák: Dějiny římské tragoedie a výklad Senekovy Medee.

Vysoký: Vybrané partie řecké báje bohatýrské: báje kruhu trojského.

Gebauer: Česká literatura nauková. Výklad sklonění zájmenného a složeného.

Polívka: Mluvnice jazyka staroslověnského. Srovnávací tvarosloví slovanských jazyků.

Jarník: Tvarosloví jazyka francouzského. Výklad písně o Rolandovi.

Mourek: Mluvnice středohornoněmecká. Historie literatury německé doby nové. Mluvnice starosaská s výkladem vybraných kusů z Helianda.

Kraus: Metrika německá, zvláště novoněmecká.

Dvořák: Arabština: Počátky arabštiny nové. Perština (běh VII.): Četba a výklad vybraných partií poesie perské (Firdeusí, Sa'dí). Základy jazyka aethiopského. Assyrie a Babylónie. (Přehled historicky-kulturní.)

Zubatý: Zvukosloví a tvarosloví jazyka litevského. Počáteční cvičení v jazyce sanskrtském. Výklad Kālidāsova dramatu Mālavikāgnimitram. S úvodem o prākrtě dramatickém.

Kovář: Jazykozpyt. Mythologie kmenův amerických, polynésských a malajských.

VI. Vědecké semináře.

Seminář filosofický.

Durdík: Cvičení.

Seminář paedagogický.

Durdík: Cvičení.

Proseminář mathematický.

Studnička: Cvičení v arithmetice čísel ideálních.

Seminář mathematický.

Studnička: Cvičení v oboru počtu integrálního.
Koláček: Cvičení.

Seminář historický.

Goll: Výklad pramenů.
Emler: Výklad některých pramenů dějepisných věku XIV. a XV.
Rezek: Výklad pramenů pro dějiny obecné i rakouské nové doby.

Seminář geografický.

Palacký: Cvičení.

Seminář filologický:

Kvíčala: Výklad Persiových satir a recense latinských prací písemných. Výklad Euripidovy tragoedie „Orestes“ a recense řeckých prací písemných.

Proseminář filologický.

Král: Cvičení řecká.
Novák: Cvičení latinská.

Seminář pro filologii slovanskou.

Gebauer: Staročeská mluvnice a čtení textů staročeských. Posuzování seminárních prací písemných.

Seminář pro filologii románskou.

Jarník: Cvičení starofrancouzská dle čítanky Bartschovy.
Mohl: Cvičení seminární. Postupná cvičení v překládání do francštiny. Dějiny vývoje literatury francouzské a jejich poměrů s ostatními literaturami evropskými.

Seminář germanistický.

Mourek: 1. Výklad Hartmannova Iweina. 2. Výklad klassických děl nové literatury německé.

VII. Přednášky lektorů.

Kolář: Mluvnice jazyka polského s praktickým cvičením a čtením přiměřených kusů. Mluvnice jazyka srbsko-charvatského s praktickým cvičením a čtením přiměřených kusů. Mluvnice jazyka ruského s praktickým cvičením a čtením přiměřených kusů.
Sládek: Anglická mluvnice. Anglické čtení.
Brábek: Mluvnice jazyka maďarského. (Počátky.) Čtení vybraných partií z Aranyovy prosy.
Kraus: Cvičení německá (čtení a konversace).
Pražák: Těsnopis český dle soustavy Gabelsbergerovy (kurs začáteční). Vývoj slovanského těsnopisu.
Stecker: Nauka o formách hudebních (s rozborem věhlasných děl).
Maleček: I. odděl. Počátky mluvnice jazyka vlašského s praktickou conversací. II. odděl. Skladba: O způsobech slovesných. Il quarto periodo della letteratura italiana. Překlad „Babičky“ od Boženy Němcové.
Mohl: Studie o technické terminologii i vědeckých výrazech frančtiny (čá. I.: Filosofie, právní vědy; II.: Filologie, archaeologie; III.: Mathematické i přírodopisné vědy, kosmografie atd.) Výklad elementárních textů vědeckých.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Z Věstníku č. 9. vyjímáme toto: V I. třídě stanovena pravidla pro vydávání Historického archivu. V III. třídě konati se bude porada o pravidlech pro vydávání památek řeči a literatury české. Zprávy o činnosti valných shromáždění a správní komise. Výtahy z prací od Akademie tiskem vydaných. Referáty o jinonárodních dílech vědeckých (K. Chodounský. V. Mourek).

Akademia umějętności v Krakově.

Ve Zprávách za červen r. 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Ars moriendi (S. Celichovski). Miscellanea latina (A. Miodoński). O některých prostonárodních výrazích polských (L. Malinovski). Jana Parum-Schulze Slovník jazyka polabského (A. Kalina oznamuje, že se v knihovně Osolińského ústavu pod č. 26. nalézá přepis toho slovníka). Příspěvek k charakteristice sloučenin diazoamidových (S. Němentovski). O električných změnách ve svalích po dobu stažení (N. Cybulski).

Královská Česká Společnosť nauk.

V pondělí dne 11. července dokončil vl. rada V. V. *Tomek* přednášku o vzniku rozepře mezi stavy za krále Vladislava II. — Dne 24. června přednášel prof. dr. F. *Studnička* „O některých obdobách mezi Ludolfinou a Laisantinou.“

Personalie.

Jmenováni jsou: B. *Bíba*, supplent na ústavě učitelek v Praze, hlavním učitelem extra statum tamže. V. *Machoň*, zatímní učitel české reálky Pražské, hlavním učitelem ústavu učitelského na Hoře Kutné. Jos. *Rosický*, učitel občanské školy na Smíchově, hl. učitelem ústavu učitelského v Jičíně. Jos. *Bernhard*, prof. gymn. Chrudímského, ředitelem st. gymnasia Vinohradského. Jan *Říha*, prof. gymn. Píseckého, ředitelem st. gymnasia Jindřichohradeckého. K. *Grüner*, prof. gymn. Příbramského, ředitelem ústavu učitel. na Hoře Kutné. Fr. *Tomec*, ředitel ústavu učit. v Příbrami, ředitelem ústavu učit. v Plzni. K. *Domin*, prof. ústavu učit. na Hoře Kutné, ředitelem ústavu učit. v Příbrami. Jos. *Šebesta*, učitel občan. školy v Žamberce, hl. učitelem ústavu učitel. na Hoře Kutné. Jos. *Šimla*, prof. ústavu učitel. v Příbrami, hl. učitelem ústavu učit. v Plzni. Fr. *Bayer*, prof. gymn. Píseckého, professorem akad. gymn. v Praze. Fr. *Bílek*, prof. gymn. Slánského, professorem gymnasia Vinohradského. Dom. *Čipera*, prof. reálky Rakovnické, professorem gymnasia Vinohradského. Arn. *Čuda*, prof. gymn. Přerovského, professorem gymn. Mladoboleslavského. Al. *Herout*, skut. uč. gymn. Budějovského, sk. učitelem gymn. Vinohradského. Jos. *Hoffmann*, prof. gymn. Vysokomýtského, professorem gymn. Královhradeckého. Fr. *Hrbek*, prof. gymn. Mladoboleslavského, professorem gymn. Vinohradského. Fr. *Hromádko*, prof. gymn. Táborského, prof. na st. střední škole Malostranské v Praze. Fr. *Jelínek*, prof. gymn. Litomyšlského, professorem gymn. na Spálené ul. v Praze. Jos. *Klvaňa*, skut. uč. čes. gymn. Uherskohradištského, skut. učitelem gymn. Kroměřížského. Mart. *Kocmich*, katecheta něm. gymnasia Smíchovského, katechetou gymn. Vinohradského. Jul. *Křepínský*, katecheta gymn. Německobrodského, katechetou gymn. Klatovského. Tom. *Pavlů*, skut. učit. gymn. Třeboňského, skut. učitelem reálky Kutnohorské. Ant. *Setunský*, prof. gymn. Budějovského, professorem gymn. Vinohradského. Jar. *Schulz*, prof. niž. gymn. Brněnského, professorem vyššího gymn. Brněnského. Jos. *Vaněček*, prof. gymn. Domažlického, professorem gymn. Budějovského. Jan *Vařeka*,

prof. ob. gymn. Roudnického, professorem gymn. Smíchovského. Jos. *Wiedemann*, prof. gymn. Královéhradeckého, professorem gymn. na Žitné ul. v Praze. Alex. *Bernard*, prov. uč. gymn. Táborského, skut. učitelem téhož. Jak. *Čečka*, prov. učit. gymn. Příbramského, skut. učitelem gymn. na Spálené ul. v Praze. Ant. *Chmelík*, prov. uč. gymn. Táborského, skut. učitelem téhož. Jos. *Fráňa*, prov. uč. gymn. Německobrodského, skut. učitelem reálky Plzeňské. Rud. *Jedlička*, prov. uč. gymn. Rychnovského, skut. učitelem gymnasia Budějovského. Jan *Kalivoda*, prov. uč. reálky Pardubské, sk. učitelem reálky Královéhradecké. Alex. *Křížek*, prov. uč. gymn. Jičínského, sk. učitelem gymn. Slánského. Jan *Mayer*, prov. uč. gymn. Valašskomeziříčského, sk. učitelem vyšš. gymn. Brněnského. Ed. *Rodr*, prov. uč. gymn. Německobrodského, sk. učitelem gymn. Píseckého. Jan *Roubal*, prov. uč. gymn. Kolínského, sk. učitelem gymn. Budějovského. Boh. *Bečka*, supplent gymn. Královéhradeckého, skut. učitelem gymn. Táborského. K. *Charvát*, suppl. gymn. Olomúckého, sk. učitelem téhož. V. *Dvořáček*, suppl. reálky Kutnohorské, sk. učitelem gymn. Mladoboleslavského. R. *Dvořák*, suppl. niž. gymn. Brněnského, sk. učitelem téhož. Em. *Fait*, suppl. střední školy Malostranské v Praze, skut. učitelem reálky Rakovnické. Ferd. *Grňa*, suppl. vyšš. gymn. Brněnského, skut. učitelem niž. gymn. Brněnského. Al. *Hubka*, suppl. gymn. Chrudímského, skut. učitelem gymn. Mladoboleslavského. Vojt. *Jäger*, suppl. gymn. na Truhlář. ulici v Praze, sk. učitelem gymn. Příbramského. Jan *Kabelík*, suppl. gymn. Přerovského, sk. učitelem téhož. K. *Kislink*, suppl. vyšš. gymn. Brněnského, sk. učitelem gymn. Uherskohradištského. Old. *Kobrle*, suppl. gymn. Budějovského, sk. učitelem gymn. Chrudímského. Fr. *Kovář*, suppl. gymn. Kroměřížského, skut. učitelem gymn. Valašskomeziříčského. Jos. *Kramář*, suppl. gymn. Táborského, sk. učitelem gymn. Píseckého. Fr. *Martínek*, suppl. gymn. Olomúckého, sk. učitelem gymn. Přerovského. Jos. *Němec*, suppl. gymn. Královéhradeckého, sk. učitelem gymn. Německobrodského. Jan *Petráček*, suppl. vyšš. gymn. Brněnského, skut. učitelem gymn. Uherskohradištského. Jos. *Prašák*, suppl. gymn. na Spálené ul. v Praze, skut. učitelem gymn. Budějovského. Jan. *Šmaha*, suppl. gymn. Klatovského, sk. učitelem téhož. Fr. *Vacek*, suppl. katecheta gymn. Slánského, sk. učitelem téhož. Al. *Vepřek*, suppl. gymn. Olomúckého, sk. učitelem téhož. Jos. *Vitke*, suppl. gymn. Jičínského, sk. učitelem gymn. Litomyšlského. Al. *Vlček*, suppl. gymn. Mladoboleslavského, skut. učitelem gymn. Domažlického. Fr. *Zach*, suppl. vyšš. gymn. Brněnského, skut. učitelem gymn. Třebíčského. Jan *Ziegler*, suppl. gymn. na Žitné ul. v Praze, sk. učitelem gymn. Královéhradeckého. K. *Životský*, suppl. reálky Pardubské, sk. učitelem téže. Jos. *Gregor*, suppl. gymn. Chrudímského, prov. učitelem gymn. Jičínského. Jan *Hanaman*, suppl. reálky Karlínské, prov. učitelem gymn. Německobrodského. P. *Hrubý*, suppl. gymn. na Truhlářské ul. v Praze, prov. učitelem akad. gymn. v Praze. Fr. *Jesdinský*, suppl. gymn. na Spálené ul. v Praze. prov. učitelem gymn. Německobrodského. Fr. *Pover*, suppl. reálky Karlínské, prov. učitelem reálky Jičínské. Jos. *Říha*, suppl. stř. školy Malostranské v Praze, prov. učitelem gymn. Táborského. K. *Rupert*, suppl. gymn. na Žitné ul. v Praze, prov. učitelem gymn. Rychnovského. Dom. *Ševcovic*, suppl. gymn. Klatovského, prov. učitelem gymn. Litomyšlského. Jos. *Steinhauser*, suppl. gymn. Uherskohradištského, prov. učitelem gymn. Valašskomeziříčského. K. *Vandas*, suppl. akad. gymn. v Praze, prov. učitelem reálky Pražské. Vojt. *Vlášek*, suppl. reálky Pražské, prov. učitelem reálky Pardubské. Jan *Voborník*, suppl. gymn. Jičínského, prov. učitelem téhož. Jos. *Vojta*, suppl. gymn. na Žitné ul. v Praze, hlav. učitelem ústavu učitel. v Pr… brami. Jak. *Všetečka*, suppl. gymn. Táborského, prov. učitelem gymn. Kolínsk… Fr. *Grešl*, prof. gymn. na Spálené ul. v Praze, ředitelem gymn. na Žitn… v Praze. Jan *Říha*, prof. gymn. Příbramského, ředitelem gymn. Slánského. *Chromeček*, suppl. reálky Prostějovské, hl. učitelem ústavu učitelek v Brně. *Mádr*, suppl. gymn. Olomúckého, prov. hlav. učitelem ústavu učitelek v Br… Fr. *Polívka*, suppl. gymn. Přerovského, prov. učitelem gymn. Olomúckého. *Soukup*, suppl. gymn. Chrudímského, prov. učitelem reálky Pardubské.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík*. v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

K R O K,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází **1. dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jméno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jméno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze činiti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, II. v Pštrosové ulici čís. 23.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 9.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia. mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 4. listopadu 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroku, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

Alexandreidy.

(Pokračování.)

22. V tu dobu bě juž dospělo
o korábiech všecko dielo,
jakož, což třěba stravy
i všeliké úpravy,
to vše při morském *by* břěze
v korábiech na kotvách *věse.* 524—9.

Ve v. 526 a 527 schází po slabice; v onom písec po trzye*ba* vynechal *bye* t. j. *bě*, jako ve v. 468 před *pye*: po nimiž (bye) pyeſczem státi. Ve v. 527 však jest obtížněji doplniti pravé slovo, ani Gualther (I., 355: inde rates variis rerum speciebus onustat) tu není na pomoc; než soudím, že zde vypadlo slovo *jiné*, ana i strava patří k úpravě či zařízení lodi; dle toho by se čtly verše 526—7:

jakož, což třěba (*bě*) stravy,
všeliké (*jiné*) úpravy.

Ve v. 526 *jakož* = že, takže.

Mimo to spojuju *by* (527) s *věse* (528): to vše *věselo* v korábích (, jež byly) na kotvách při morském břehu. Srv. což každého oružíe *jest* k vojni i k boji *slúše* AlxV 1672—3. či *sem byl* v čem právo *mina?* AlxBM 310. a jáz *byl* co křivě *súdě?* 320. 'ž *sem byl* nečstně život *veda* 335. pakli *sem byl* pravdy *bráně* 341. a j. Proč *sem* jáz i mój muž *hyna* (= proč hynu)? LMKap 26.

23. Král káza *kotvy* vynieti
a větrníky vše rozpieti.
Vztrže sě vietr ovšem časný
533 i by ten den velmi jasný.

534 A když *pojidú korábi*,
nejeden svú *mysl* oslabi,
jenž *pro kořisť rád* jel z domu;
by bylo lze opět tomu
doma býti u svých *dietek*,
přijal by to za sen světek.
A třěba jim bieše toho,
že, kakž jich bě velmi mnoho,
ze sta jeden se nevrátil
543 a *to* každý život stratil;
544 neb zajisté když ot břěhu
v šíři koraby potahu,
sprostřěchu hlas až pod soře
547 snad *na své budúcé hoře*.
548 Člověk vždy na vše séhne,
dobrého *fpyefe* poběhne,
ve zlém jsa, pak sě *nehne*.
Každý, jakož-ti sem pravil,
rád by sě té cesty zbavil
pro své *dietky* i *rodinu*. 530—553.

Gualther I., 359—376:

Jamque ubi velivolum tenuit *mare* libera classis
intenditque *fugam* nec iam ulla momordit arenam
ancora, cum patrio discederet incola portu,
stridula *concussit* concentibus *aëra* miris
vox hominum praesaga mali mixtusque tubarum
infremuit clangor totumque remugiit aequor.
O patriae natalis amor, sic allicis omnes!
O quantum dulcoris habes! *fugitiva* per altum
classis dum patriae raptim furatur alumnos,
sponte licet properent Persarum invadere fines
nec trahat *invitos ad praedae praemia* ductor,
sola tamen revocat patriae dulcedo volentes
nec sinit a patria divelli *mentis* acumen,
sed dulces oculos animumque retorquet ad Argos,
donec ab intuitu longe decrescere visus
Europae defecit apex portusque recessit.
Tanta sub invicto bellandi corde voluntas,
tanta *parentis* erat oblivio, tanta *sororum*!

Dle Gualthera tedy jakmile byly *kotvy* vytaženy a volné *koráby* vypluly z přístavu *na moře*, *rozléhal se vzduch jásotem* lidu Alexandrova, ač hlasy jejich (bezděky) *nehodu* věštily. *Ale* když *pluli* už po širém moři, *ač o své vůli* a nenuceni se byli *pro kořisť* s vůdcem svým z domova vypravili, přece láska k vlasti táhla *mysl* jejich zpět, až jim zmizela Europa s očí; teprve potom pro bojechtivosť zapomněli rodičův a sester svých.

Tím jest určen správný postup českých veršův. Po v. 533 nemůže následovati hned touha po domově, nébrž předcházeti musí jásot jejich ve v. 544—47. Než tím ještě není místo zcela spraveno, ježto *neb* ve v. 544 odůvodňuje větu, jíž nemohou býti verše 532—533, nébrž věta nějaká z nich vyplývající; není pak nesnadno ji doplniti: plovoucí zajisté když viděli příznivý vítr a velmi jasný den, *měli to za dobré znamení k své výpravě a velice se z toho radovali*, neboť (v. 544) jásali hlasitě až do oblak. Že pak neschází zde žádný rým, zaujímala myšlenka tuto kursivou vytištěná dva verše.

Ve v. 543. jest *to* nevhodno; básník chce říci, že věčšina těch, kteří s Alexandrem vypluli, *tam*, totiž v Asii život ztratili; poměr ten pak vyjadřuje rád slovem *tu*, jako 831: jenž s ním *tu* (u Troje) bíechu; 2148: pomeškav *tu* (v Egyptě) dosti v mále; 2170: *tu* (v Lybíi) v jednom dubě sedíeše. Podobně *tu* odpovídává na otázku kam? rovnajíc se *tam:* uda sě mu *tu* přijeti, kdežto ta modla přěbývá 2192—3. Došel *tu*, kdež nenie bíeda Mus. 1884, 272. skrzě ňuž móžem dojíti *tu*, kdež věčně s Bohem býti UmRaj 404.

Rým ve v. 545 ovšem (Archiv f. slav. Phil. X., 587) žádá „potěhú“, jež jest právě tak možno jako 575 „dosěhú“ (·/. břěhu); než „korábi potěhú = koráby táhly (vytáhly)“ jest neobvyklé rčení, ježto se intr. „táhnouti“ = jíti, ubírati se (proficiscor) užívá z pravidla o životných: voj táhne a p.; smysl pak nedopeuští, aby zde „potěhú“ bylo přechodným slovesem. Všimneš-li však si Gual. I., 359—360: ubi classis intendit *fugam*, kterýmžto slovem lat. básník po Vergiliovi chce vyznačiti „rychlou plavbu“, a I., 366 až 367: *fugitiva* per altum classis, snadno uhodneš, že náš básník, jenž tak často jednotlivá slova věrně překládá, i zde tak učinil a latinský výraz *fuga*, *fugitiva* přeložil v češtině do slova *poběhú* (běžeti = fugere, viz Jungm. s. v.); všakť i ve v. 534 se dí podobně o korábích: *pojidú* korábi. Tudíž jest v. 545 psáti: v šíři (= in altum, na širé moře) *korábi poběhú* (aor. = vypluly). Rým *poběhú ·/. břěhu* máš i ve v. 1733—34. Písec patrně za *pobiehu* měl už v předloze své „potiehu“, jež předělal v „potahu“. — Stran slova *běžeti* o korábích srv. Jungm. s. v.: loď *běží*. Br. Skut. 16, 11: Protož pustivše se od Troady, přímým *během* připlavili jsme se do Samotracie (*εὐθυδρομήσαμεν εἰς* . . .). Ostatek jest i v moderních jazycích „cours“ technickým výrazem o běhu či plavbě lodi.

Ve v. 548 doplň *rád;* srv. 54. 55. 79. 283 a j.

Ve v. 549 ſpyeſe nemám za compar., ano zde nejde o srovnání, nébrž za positiv: *spěše* = spěšně, rychle, brzo, hnedle t. j. v dobrém dlouho nevydrží, dobré bydlo jej brzo (hnedle) píchá.

Slovo *nehne* ve v. 550 jest pokaženo; básník patrně naráží na v. 543 „a tu každý život stratil“, jenž baže po kořisti (536—548) dobré bydlo doma opustil (536—549); pročež tu potřebí výrazu podobného verši 543, tedy asi: když ve zlo upadne, pak se z něho nedostane, nevypraví, nevybaví, *nestiehne*. Sloveso *stáhnúti* = iz-táhnúti, vytáhnúti, vybaviti, extrahere; stsl. истѧгнѫти, srb. iztegnuti, extrahere. Srv. extrahere urbem ex periculis Cic. *extrahere se ex aliquo malo* Ter. Až sú z marnosti tohoto světa *vytaženi* Hus.

Celé místo dle naší nápravy zníti tedy bude takto:

530 Král káza kotvy vyníeti
a větrníky vše rozpieti.
Vztrže sě víetr ovšem časný
533 i by ten den velmi jasný.
533a — — — — — — —
533b — — — — — — — —,
544 neb zajisté když ot břěhu
v šíři *korábi poběhú*,
zprostřěchu hlas až pod zoře
547 snad na své budúcé hoře.
534 A když pojidú korábi,
nejeden svú mysl oslabi,
jenž pro kořisť rád jel z domu;
by bylo lze opět tomu
doma býti u svých dietek,
přijal by to za sen světek,

A třěba jim bieše toho,
že, kakž jich bě velmi mnoho,
ze sta jeden se nevrátil
543 a *tu* každý život stratil.
548 Člověk (*rád*) vždy na vše séhne,
dobrého *spěše* poběhne,
ve zlém jsa, pak sě *ne(stie)hne.*
Každý, jakož-ti sem pravil,
rád by sě té cesty zbavil
553 pro své dietky i rodinu.

Pozoruj: *A* 534 = ale; *že* 541 = protože (cf. 594); *by bylo* 537, *přijal by* 539, *by sě sbavil* 552 jsou conj. plqpf. jako 1925, 2225 (= kdyby byl nezvěděl) a j. Srv. Krok VI., 112. 212.

24. Juž biechu pominuli
ottad, jakož na moře vzplynuli,
časi jednoho měsiece. 559—561.

Prvé dva verše jsou porušeny tím, že *ottad* (od té doby) písaři při prvém verši vypadlo a vsul je teprve do druhého; piš tedy:

Juž biechu *ottad* [po]minuli,
jakož na moře vzplynuli atd.

25. V tu dobu stachu na mělе
dvě stě korábóv dospěle,
jež *w/y* naplněni hojně,
což která potřěba vojně. 583—6.

Nezdá se mi vhodno *w/y* táhnouti ke korábům a považovati je tudíž za nom. pl., nébrž básník chtěl spíše důrazně vysloviti, že měli s sebou *veškeru potřebu* válečnou než, že „všechny koráby“ potřebu tu vezly; podobně se vyjádřil básník už ve v. 526—9, jež uvádíme výše pod č. 22, str. 385. Pak nutno považovati *w/y* (t. j. *vší*) buď za gen. místo wſye (jako uprávichu 330. ptáčí 415. sníti 1288. předší 1300. za tím 1459. 1467. dřízhy 1577) neb za instr. místo wſu a táhnouti je k slovu „potřěba“, jež posunuto ve větu relativní; věta by vlastně měla zníti: jež naplněni hojně *vší potřěby* (potřebou), kterákoli jest vojně (= k vojně) = jež naplněni hojně *vší potřěby* vojenské. Srv. Kak jest spáčiti dóstojna, jež sě nynie děje *vojna* 1307—1308.

Relat. *jež* nesklonno za nom. pl. jako 42: druzí také, *jež* nepřějí. Rovněž 397. 446. 1234. 1252. 2274: jež(to).

26. tak biechu trudem hynuli,
že *byechu* dlúho *vmorsy* pluli. 593—4.

Druhý verš pokažen tím, že do něho omylem z prvého pojato *byechu*, jehož vynechaje čti takto:

že dlúho u moři pluli.

S tímto tvarem perf. srv. 560: jakož na moře vzplynuli. Podobně vynech *byl* ve v. 640 (zavinil). Spojka *že* = protože.

27. Třetíe síeho světa strana
Azia jest jmenována.
Tu stranu ot slunce vzchoda
Okceana moře voda
i, otňadže vzchodí *wsorsye*,
obteče *poledníe* moře.
Ot nás ji dělí hluboká
prosřědníeho moře stoka,
toho moře, po němž plovú
pútníci k božému *rovu*.
Ot pólnoci ji zatíeká
ta nayſlowutnyeyſye řěka
i jenž Meothideš slove,
ta ji také i oplove. 598—611.

Gualther I, 396—401:

Tertia pars mundi — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
haec Asia est, vasto quam gurgite solis ab ortu
terminat Oceanus et ab *austro* tendit in arcton.
A borea *Tanais* simul et Maeotidos unda
claudit, ab Europa nostrum discriminat aequor.

Za poſlednie (603) a hrobu (607) podává Výbor I., 1107 správné *poledníe* (21) a *rovu* (25; srv. 835); *Okceana* (601) jest psáno dle lat. rukopisův, srv. Ulr. z Eschenb. Alx. Occeanus (20.787), Occeanum (27.002). Dle lat. a borea *Tanais* patrno, že i v češtině bylo původně: tanayſſlowutnyeyſye t. j. *Tanajs slovutnějšíe*, písař pak čta jinak (ta najslovutnějšíe) napsal jen jedno ſ (srv. weſwyet 702. 1528 za weſſwyet); *slovutnějšíe* má význam superlativu, jako nezřídka comparativ, na př. 1255—6: dvě stě jinochóv *výbornějších*, svú šlechtú *přirozenějších*. 744: která *krášíe* (ze tří). Co do významu srv. Kr. Haranta Cestu II., 121 (Erb.): Bylo Rudé moře po všecka léta *slovoutné* pro handle. — S dvojslabičným *Tanajs* srv. rovněž dvojslabičné Mazeuš (Mazevš) 1594, trojslabičné Eufrateš 1188 a pětislabičné eufrateskému 1734. Ostatně viz níže č. 79 a 82.

Jde ještě o *wsorsye.* Básník určuje meze tehdáž známé Asie dle čtyr stran světových: ot slunce vzchoda (600) = solis ab ortu; ot nás (604) = ab Europa t. j. od západu; ot pólnoci (608) = a borea; i schází tedy ještě ab austro, jež vyjádřeno slovy: otňadže vzchodí *wsorsye* (602). Dobře-li se podíváme na mapu, leží *poledníe* (= indické) moře (603) *od nás* na jihovýchod; v touž stranu pak vycházívá jasná hvězda (Venuše), jež sluje dennice či *soře;* na př. Až i *suoře hvězda* sě okáže (v 2. vydání: *sorní* hvězda neb dennice) Let. Troj. 13 (Jungm.). Srv. bulh. zvězda zorna, hluž. zernička (dennice). Písař dav se svésti předchozím wzchody napsal wzorzye za *sorsye.*

Místo uvedené má tedy zníti:

Třetíe síeho světa strana
Azia jest jmenována.
Tu stranu ot slunce vzchoda
Okceana moře voda
i, otňadže vzchodí *soře*,
obteče *poledníe* moře.
Ot nás ji dělí hluboká
prosřědníeho moře stoka,

toho moře, po němž plovú
pútníci k božému *rovu*.
Ot pólnoci jí zatieká
Tanaj(s), *slovutnějšie* řěka,
i jenž Meothideš slove,
ta jí také i oplove.

Dle lat. gen. Meotidos utvořil si český básník nom. Meotideš (což měl také za řeku) jako Ulr. z Eschenbachu 4515: Mětidôzz (Thanais und M.).

28. Tu nikomu neotpustil,
neb veškeren svět byl opustil,
kromě Noe jediného
a k tomu třem synóm jeho,
i také jich čtyři ženy
ty jsú potopy *sbaweny*. 641—46.

Gen. Noe jediného jest řízen předložkou „kromě". Dat. „třem synóm" visí na „otpustil", načež následuje nová vazba s podmětem „čtyři ženy", k nimž nemůže býti nic jiného výrokem leč *sbaweny*, čím i rým napraven (srv. Jag. Archiv X., 585); *ty* pak jest pouhým, u našeho básníka neřídkým opakováním podmětu; na př.

to sě v krátce všecko slíči,
ta *řěč*, již jím král vylíči. 913—14.

Srv. 605—6: *prostřednieho moře* stoka,
toho moře, po němž plovú atď.

Čti tedy v. 645—6:

i také jich čtyři ženy
ty jsú potopy *sbáveny*.

Opustil (642) = pustým učinil, spustošil, pohubil; 2237: bieše vše země *opustil* = pustými učinil, vyprázdnil.

29. Protož tu *rzečs yukracsi*. 671.

Výb. I., 1109, 15 čte správně: *řeči ukráci*, ano se ukrátiti z pravidla pojívá s gen., jako 1557: rychle [mu] *živótka ukráti*. 1573: tomu *živótka ukrátiti*. Srv. DalC 45 (Úvod): *řeči prázdné*, jelikož mohu, myšli *ukrátiti*.

Tu = zde, při tom, v té věci. Písař maje *tu* za acc., učinil ho též z následujícího gen. *řeči* a *i* položil za spojku.

30. uzřěv den, *jako* sě leče;
vstana, ruče sě obleče. 679—680.

Pojímati zde *jako* v obyčejném významu „quomodo, ut" dělá poněkud obtíže, třeba byla věta zvolací: jako sě leče! quomodo perterritus est!

Přirozeného smyslu dobudeme, pojmeme-li *jako* za „velice, velmi, silně,

mocně, náramně" (srv. 946: Dariuš se *velmi leče*); takový význam má v bulh., srb. a slovín.; stsl. *jakъ* = potens, mocný, *jačaj* = potior; bulh., srb. a slovín. *jak* = silný, mocný, *jakost* = síla; srb. *jačati* = silněti.

Asyndetické přiřazení obou veršův nalezneš leckdes, jako ve v. 693 až 694 a j.

31. Uda sě j'mu jeti tady,
kdežto *ſu* trojské ohrady
ještě jedinké znamenie
tu, kdežto leží kamenie. 711—14.

Gual. I., 452—3: Inde rapit cursum Phrygiaeque per oppida tendit
Ilion et structos violato foedere muros . . .

464—7: . . . . . . Pergama diruit ignis,
nunc reputanda quidem parvi, sed quanta fuerunt,
coniicitur: *testatur* enim vetus illa *ruina*,
quam fuit immensa Troiae mensura ruentis.

Dle čes. rukopisu stály ještě „trojské ohrady", což se s lat. básníkem neshoduje, dle něhož byla už z nich než sřícenina, jež svědčila o ohromném rozměru Troje. České čtení jest pokaženo, jak i vazba ukazuje; původně stálo v české básni, že Alexander jel tady, kde jest „znáti bývalou ohradu trojskou" jen ještě dle rozmetaného kamení. Tudíž visí *trojské ohrady* jako gen. sg. na „jedinké znamenie"; což jsouc podmětem vyžaduje přísudku *geſt* za *ſu*, neboť nezdá se nám vhodno, aby zde byl býval plur. „jedinká znamenie". Písař pak maje „trojské ohrady" za podmět, napsal za *geſt* plur. *gſu*. Stran sing *ohrady* viz verš 824: toho města (t. Troje) čstná *ohrada*.

Správně vypadá tedy místo to takto:

Uda sě j'mu jeti tady,
kdežto *jest* trojské ohrady
ještě jedinké znamenie
tu, kdežto leží kamenie.

32. Sta sě to časa jednoho,
když(*to*) jesdi v lese mnoho,
as sě ot lovcóv zblúdi
a kóň sě mu velmi ztrudi. 727—730.

Spojka *aš* = *a* + *š* ve v. 729 není zde na místě, neboť zde třeba spojky, jež by uvozovala ne souřadnou, nébrž podmětnou větu k „sta sě", a to jest *eš*; mimo to doplň *svých*:

eš sě ot (*svých*) lovcóv zblúdi.

Srv. 304—305: tako sě mu jistě zdáše,
'*š[e]* nenie v světě jedna strana atd.

629—630: To mi také z písma známo,
jež bylo v téj straně tamo
Babylon město veliké.

33. A jakž brzo je rozsúdi,
vztrhna sě víetr jej ubudi,
proňž musi pryč ottad jeti,
jmaje tu věc na paměti,
kak by sě mu to dostalo,
768 ježto sě j'mu ve sně *dalo*.
Tehdy mu na mysl tanu,
na jednu věc rozpomanu,
z níež míeše sličnú příčinu,
proti Řekom zjevnú *vinu*.
Stala sě jest byla kdasi
škoda Troji v dávné časy:
Herkuleš byl kněžic řecký,
v udatstvě vybraný, *dětský*;
ten byl Troji prvníe bíeda:
pobil Parišova děda,
k tomu zabil j[e]mu dva stříce,
pro něž leží Troje nice,
a vzal mu byl v těž(e) časy
tetku ovšem divné krásy,
Esioníe, čstnú děvici;
tu dal jednomu kněžici
Telamonu, jenž s ní kněze
doby Ajaka vítěze.
787 To jest byla *woyna troge*,
pro niž Pariš, kníeže z Troje,
proti Řekom srdcem stonal,
až jest to i dokonal,
jakož je jim unesl ženu
najkrášíí v světě, Helenu,
pro niž sě jest stala vojna
Řěkom s Trojí nepokojná. 763—794.

Paris probudiv se přál si, by se mu vyplnilo, co se mu ve snách *sdálo*, jakož už ve v. 735—6 pravil básník:

sdíeše sě j[e]mu v téj hodině.

Rukopisné *dalo* (dálo) nedává náležitého smyslu znamenajíc: quod ei in somnio fiebat (factum est). Proto piš *sdálo*. Srovnej 1343:

Toť mi sě jest *ve sně sdálo*.

Přemýšlel pak Paris o nějaké *příčině* či *záminee* (*vinu* 772), pro niž by mohl Řekům unésti nejkrašší ženu Helenu. Konečně se na ni rozpomenul. Kdysi totiž Herkules podnikl výpravu proti Troji, jíž dobyv, *1)* zabil Parisovi děda Laeomedonta (verš 778), *2)* kromě toho usmrtil mu dva strýce (v. 779—780) a *3)* vzal mu tetku Hesionu, již dal za manželku Telamonovi (v. 781—6): to byla zajisté troje *příčina* či *záminka* (= *vina*), pro kterou se mohl vypraviti Paris proti Řekům. Z toho patrno, že český básník nemluví ve v. 787 o troji *vojně*, ježto se vše to stalo při jediné výpravě, nébrž o troji *vině*; psáti jest tedy verš 787:

to jest byla *wyna* (t. j. *vina*) troje.

Aniž proti našemu výkladu svědčí *prvníe* bíeda (777), neboť to znamená prostě, že Herkules podnikl *první* výpravu proti Troji, za níž následo-

vala po únosu Heleny *druhá* vedená Agamemnonem, při níž Troja stroskotána.

Zníti tedy má:

verš 768: ješto sě j'mu ve sně *(s)dálo.*
787: To jest byla *vina troje.*

Rukopisné *woyna* 787 vzniklo tuším tím, že písec měl v předloze w͡yna, jako bývá subst. to nezřídka psáno, na př. 2074 w͡yny, 2370 w͡ynu; písec pak četl oblouček nad *y* za *o* a napsal *woyna*.

Sličnú 771 = vhodný; srv. ŠLKat 632—4: čso *sličného* mně ukážeš neb poradíš, tíem mě jako v ráj posadíš. Stsl съличьнъ similis, conformis, congruus; srv. подобьнъ, čes. *podobný* = similis, conveniens (slušný, vhodný).

Dětský 776 odvozuje Jireček (Pram. děj. III., 37) od stsl. дѣть actio, tedy dětský prý = činný. Než to se neshoduje s pravým významem slova. Já uvádím *dětský* ve spojení s *dět-ьsko* (děcko), původně dět-isko; jmena na -isko (-išče, -iště), -ьsko jsou augmentativa, t. j. nabývají pojmu hrubšího i fysicky i mravně: hub-isko = veliká (n. ošklivá) huba, očisko = veliké oko, kravisko = veliká kráva, konisko (koňsko) = veliký n. silný či statný kůň, ženisko (žensko) = veliká ženská, chlapisko = veliký člověk, děvčisko mor. = veliká (dospělá) holka; tak i: *dětisko*, *dětьsko*, *děcko* = veliké (vyspělé) dítě, jinoch, junák, odrostlý hoch, mládenec (na Slov., viz Kottův slov.), tak i adj. *dětský*: ŽW Deut. 25 *dětského* iuvenis (Král. bib. mládenci). Rovněž sloven. *děckovat*: šuhaj *asi v 16. roku deckuje*, stáva sa deckým t. j. odmení sa a prijatý býva do tak zvanej detvy. Detva = společnosť mládencov, kde už, kdo *deckuje*, smil mať frajerku a sám ísť z pola do dediny na zálety. Dobš. Obyč. 9.

Jako pak „junák, chlap, chlapík" mívají do sebe pojem „statnosti" i fysické i mravní, tak i *dětьsko*, *děcko* nabylo pojmu *statný jinoch*; z toho pak adj. *dětský* (*děcký*): 1) fysicky statný = sličný, švarný, čacký, úpravný (pulcher, venustus, něm. stattlich); 2) mravně statný = zmužilý, nebojácný, statečný, udatný (fortis, strenuus, něm. wacker). Ve významu tuto sub 1) uvedeném nalézáme *dětský* v DalC 17, 34: Vla(st)islav ten krásný, *dětský*. V 2.) významu v AlexV na našem místě (v. 776) = statečný; pak tamže ve v. 2287: král řecký ke všemu přěvážný, *dětský* (rukp. chybně dyeteczſky t. j. dětečský) což vystihuje Gualtherovo (III., 437) omnis contemptor numeri = nebojácný, zmužilý (*přěvážný* = *odvážný*).

Velmi vhodné analogie k uvedeným významům slova *dětský* (*děcký*) poskytuje slovo *čacký* z *čad-ský*, jehož kořen (*čado* = stsl. čędo) značí též *dítě*; znamenáť *čacký* rovněž 1) pulcher, venustus, egregius, insignis, excellens, 2) fortis (Jungm. Slov.).

Střice 779 = strýce; viz níže č. 81.

Esionie 783 = Hesione; český tvar jest patrně nesklonný, jak se mnohdy zacházelo s cizími jmeny (na př. synové Jakob a p.).

Doby 786 = získal, *splodil*. Ostatně nebyl Ajax jejím synem, nébrž Peribojin; syn Hesionin slul Teukros.

Jakož 791 = že.

34. Jsú přěd ní deseť let stáli,
tu *wytyesy* vojevali. 795—6.

Není ovšem *vitězi* jako přísudkový nom. nemožno: „jako vítězové t. j. hrdinové" (co do významu srv. v. 581. 786. 799. 835. 1456. 1470. 1571.

1630. 2016.) Než přihlédněme k podobným výrazům jinde, jako v AlxM 70—74:

Kakž jich dobýval *wityesſky*,
však proto, že jměl lud těžký,
prve, než je mohl přěmoci,
nepřěstav ve dne ni v noci,
množstvo ľudí život skona.

AlxB 76—78:

A ten seděl na velblúdě,
vityesky sě s kopím pudě
a král na svém Bucifale.

Z toho lze souditi, že i na našem místě bylo původně *wytyes(ſ)ky* t. j. *vítěs(s)ky* = „hrdinsky, statečně“.

Srv. *Vítěssky* zacházels' s Bohem (contra Deum *fortis* fuisti). Gen. 32, 28 (Jungm.). Byli lidíe jako i my křehcí, avšak sú *vítěsky* Hospodinu slúžili. Pass. Mus. 318. Srv. *Vítěsský* rov. AlxV 835 = rov vítězův, hrdin; *vítěssky* svój meč vychvátě 1611 = hrdinsky, jako hrdina (odhodlaně).

35. Tu bez čísla lidí zbito,
jakož řiedký kto [h]ostaven,
818 starý i mladý *sywota sbyl sbawen*,
naposled město sežženo:
řiedko jest kdy pochváleno.
820ª — — — — — — — —
bez trávy lúka sečená,
bez příslovíe krásná žena. 816—822.

Místo jest dvojako porušeno: ve v. 818 jest o 2 slabiky více; že tu písař něco opravoval, viděti z toho, že napsal nejdříve *sbyl*, pak je přeškrtl, ano nedávalo rýmu s „hostawen“, a opravil v *sbawen*. Máme za to, že verš zněl původně buď:

stár i mlád života zbaven —

neb snad spíše:

starý i mladý *unaven* (= umrtven, zabit).

Též sloveso máš ve v. 1601:

třetíeho mečem uhlavi,
čtvrtého mlatem *unavi*.

Písaři zajisté rádi měnili slova v jich době už nehrubě obvyklá, jak jsme ukázali v Kroku VI., 58 právě o tomto *unaven*, jež zaměněno synonymem „umrtven“.

Po druhé porušil písař místo, vynechav verš po v. 820, neboť spojovati „řídko kdy jest pochváleno, že jest bez trávy louka sečená a bez pomluvy krásná žena,“ nedává dobrého smyslu; *řiedko jest kdy pochváleno* souvisí zajisté s předchozím, že totiž Troja byla sežžena, vždyť hned potom básník, vsuv sem po svém zvyku gnomické trojverší, v přervaném takto vypravování podobně pokračuje a vykládaje, že trojská ohrada 10 let hořela, vzdychá si znova: *Škoda jest takého díela!*

Jak zněl vypuštěný 820* verš, ovšem nelze do slova udati, než smyslu se přece lze dohádati. Básník vykládaje, že vina tak hrozného pádu Troje se přičítá krásné ženě (809), objasňuje to dalšími slovy, řka, že ani krásná žena neostane bez pomluvy (*přislovie*: str. 337), jako posekaná louka bez (nové) trávy, která na ní opět vyrůstá. Vypuštěný verš zněl tedy asi:

(*Nikdy nenie nalesena.*)

36. *Jakož napřěd pravi,*
Allexander tu sě *stavi.*
V tu dobu jenž s ním tu biechu,
takú záhubu uzřěchu,
neby jeden tu *nepyče*
a žalostí lomě ruce.
Vidúc, na vítězských roviech
o jich skutcéch, o jich slovíech
kdes na kameni vyryto
kdes všemu světu neskryto,
řekú: „Dojdem též(*e*) strasti atd. 829—839.

Ve v. 829. doplňuje Jireček (Anthologie I[4], 40) „sě juž": Jakož sě juž napřěd pravi = se pravilo, bylo praveno. Než nám se nezdá doplněk ten přiměřeným, an básník náš v kusech samostatně vetkaných rád v 1. osobě mluví, na př. 716: a ti *budu* vyprávěti; 551: jakož-ti *sem pravil*; 499: *povědě* ti všecko s prosta. Tedy i na našem místě čekáme 1. osoby sing. Ovšem na praes. zde mysliti nelze (pravi z pravu), an básník náš ještě nepřehlašuje *u* v *i*; proto mám za to, že zde bylo perf. jako ve v. 551., tedy že v. 829 a 830 zněly:

jakož (*-ti sem*) napřed *pravil,*
Alexander tu sě *stavil.*

Byl-li však tu přece původně aorist, doplnil bych vzhledem k oblibě našeho básníka (viz 551) takto:

jakož (*-ti sě*) napřěd pravi.

Za *nepyče* (833) navrhuje se k vůli rýmu *nesmúce* (Archiv f. slov. Phil. X., 589) dle 1892—3 (H 165—6): ruce ·/. smúcie; avšak tvar ten jest dvojako nemožný: jednak že part. zní *nesmúceje* (tř. V., 1[b]), pak že *smútiti* jest přechodné = „rmoutiti koho", kdežto zde potřebí slovesa nepřechodného „rmoutiti se," tedy *sě nesmúceje*; tak 2126: sě smútichu, 2127: sě smúti). Než to se do rýmu zase nehodí, proto nezbývá než ponechati zatím *nepyče* jako jeden z nemnohých lichých rýmův; co do *č* (nepyče) proti *c* (ruce) srv. kněžiče ·/. líce 196—7, všecka ·/. plnečka 134—5; patrně tu rozhodovalo oko, jemuž jest *cs* obakrát, i za *c* i za *č*, stejné.

Verše 837 a 838 nejsou dvojím *kdes*, ať se čte *kdes* či *kdež*, dosti jasny; mám za to, že prvé vzato z druhého a že ve v. 837 stálo původně *ges* t. j. *jež* (= co) jako 1221, druhé pak *kdes* = kdes t. j. leckdes, tu tam, jako 633 *kdas* = kdas (kdysi), 899 *czos* = cos.

Interpunkce nemůže býti jiná, než jak jsme ji naznačili, má-li býti místo dobře srozumitelno; při tom ovšem jest věta *takú záhubu uzřěchu* 832 souřadná s předešlou, asyndeticky připojená.

Co do vazby, jest „neby jeden tu nepyče" = „každý pykal" či „všichni

pykali"; k větě „a žalostí lomě ruce" vyrozuměti jest „by" z předešlého „neby": „a žalostí lomil (lomili) ruce". Smysl místa jest tedy tento:

Tehdáž kteří s ním tam byli *a* takovou záhubu, jako bylo stroskotání Troje (827) uzřeli, všichni litovali, že se sem vypravili, a žalostí lomili ruce. Vidouce pak, co (= *jež* 837) na hrobech hrdin (vítězských 835) bylo leckdes (= *kdes* 838) na kameni všem zjevně (= 838) vyryto, naříkali, že padnou rukou nepřátelskou tak jako ti, kteří jsou zde pochováni.

„O jich *slovích*" = o jich pověsti (plur. distributivní), slávě.

Správné znění uvedeného místa od v. 831 počínaje má býti tedy takové:

V tu dobu jenž s ním tu biechu,
takú záhubu uzřěchu,
neby jeden tu nepyče
a žalostí lomě ruce.
Vidúc, na vítězských roviech
o jich skutciech, o jich sloviech
jež na kameni vyryto
kdes všemu světu neskryto,
řekú: „Dojdem též(*e*) strasti atd.

37. letě dlúho v *leffy*, v poli 879.

O heteroklitickém lokálu *v lesi* viz Krok VI., 57. Srv. AlxV 1455: v pravé *strani*. 1673: k *vojni* i k boji. BM 6: v *mnosi* či u mále.

38. „Vynid", vece, „z kraje svého, [1])
podám-ť vši čest světa seho;
a kdež(*to*) mě uzříš potom,
nemysl zlého lidu o tom. 903—906.

Ve v. 904. odděl *ť* od poddám, ano = *ti*. Ve v. 905. jest doplniti, jak naznačeno. V. 906 = parce meis t. j. kde mě potkáš budoucně, tam lidu mému zlého neobmýšlej t. j. lidu mého ušetři, což se i stalo, jak se vypravuje ve v. 931—32.

39. ale že vždy byl pokojen,
že nedbal i jedněch vojen,
tiem proti mu bieše mdlejí,
jímž by mohl býti silnějí,
ač by byl srdce toho,
k němuž jmie[je]še lidí mnoho. 951—56.

Verš 955 nedává dobrého smyslu, jsa porušen, pročež i verši následujícímu nelze jasně rozuměti. Smyslu pravého se doběřeš, doplníš-li ve v. 955. *jměl*:

ač by byl (*jměl*) srdce toho.

Zdálo by se sice, že slovem „toho" mínil básník Alexandra, kde by předchozí *k němuž* bylo tolik co „naňž, proti němuž" (srv. hněv, nenávisť k někomu). Než není tomu tak, an básník vyjadřuje tu slova Gual. II., 2: si

[1]) V našem spise Čes. Alex. rým. pr. 13 omylem vytištěno mého m. svého.

mens tanta foret *pugnandi*, quanta facultas. Tudíž se „toho, k němuž“ rozumí o válce, boji: kdyby byl měl srdce *boje* (*války*), k němuž (k níž) měl mnoho lidu = kdyby byl měl srdce *tak bojovné*, jako měl mnoho bojovného lidu. *Srdce toho* = srdce *boje*, s čím srv. rus. мужъ крови; мужъ битвы и совѣта.

V příčině tvaru conj. plqpf. srv. 1702: a snad *by* ho tu *byl zabil*. B 22: [h]i *byl by* snad *mluvil* viece.

Ve v. 954. *jímž* = čímž, oč; než smyslu slovo to úplně nevyhovuje, an český básník se dal k němu svésti lat. *quo*, jež však v contextu znamená *nad něji* (Alex.):

— — — — — ut in omnibus esset
inferior duce *quo* poterat praestantior esse. II., 10—11.

40. A snad si sě takto splašil,
mníš, by tě nikte n[e]ústrašil?
— — — — — — — —
— — — — — — — — —
uzdy sě na to dotieže,
vniž plachý kóň, tak tě svieže. 987—990.

Po v. 988. scházejí dva verše, v nichž by byl vyjádřen podmět k následující větě a jež by zároveň tlumočily to, co obsaženo u Gual. II., 81 sl.:

non equites, verum furiata mente clientes
emittam, qui te correptum verbere duris
affligant poenis.

Plachý kóň jest acc. jako vól lénì 1008.
Smysl vyžaduje interpunkce, jak jsme ji podali.

41. — — „Lépe rozuměji,
kak sě [ti] daři vyprávějí.
Tento *sě mieč na to maje,*
jenž okrúhlý na vše kraje:
stojíte všickni vidúce,
že jej drži tvrdě v ruce,
takéž to vězte právě,
že *již* veš svět jmám v svéj *porawye*. 993—1000.

Ve v. 994. jest zbytečně přidáno *ti*; vyprávějí sě = vykládají se, explicantur (Jungm. s. v.) Verš 995 jest podezřelý, jednak neobyčejným tvarem *maje*, jednak nejasným odtud vzniklým smyslem: tento míč se má (= habetur, tenetur) *k tomu*, že jakož jej držím v ruce, tak je mi svět poddán. Nám se zdá, že zde místo *na to maje* stálo původně buď *znamenaje*, jímž český básník přeložil glossu *significat* (rkp. dvor. knih. Víd. 12[a]) ku Gual. determinat II., 39; k *znamenaje* pak doplňkem bylo *ſe* či *ſye* (srv. ſyeho 598) = „to“, jež písař při změně přemetl; jest to výraz podobný následujícímu: tento měšec to vykládá 1001. Nebo spíše za *maje* tu bylo *znaje*: sě na to znaje = jest na to (k tomu) znám, to znamená; srv. ten jmíe[je]še *na to znamenie* 355. — Slůvko *již* z v. 1000. patří do 999. Porušené *porawye* už Výb. I., 145, 9 zlepšil v *opravě* = správě, vládě, moci.

Celé místo jest tohoto smyslu: Lépe než Darius já rozumím, jak se dary, jež mi poslal, vykládají. Tento míč všecek okrouhlý znamená to: jako

jej držím — jak všichni vidíte — pevně v ruce, zrovna tak (= takéž) — o tom buďte dobře (= právě) přesvědčeni — celý svět mám v své moci. Čísti tedy jest:

— — — „Lépe rozuměji,
kak sě daři vyprávějí.
Tento sě mieč na to znaje,
jenž okrúhlý na vše kraje:
stojíte všickni vidúce,
žě jej drži tvrdě v ruce,
takož to již vězte právě,
že veš svět jmám v svéj opravě.

42. Razit, by sě mně pokoře,
bral sě za sě přič za moře,
ač(e) zbýti chceš zde hoře.
Chtě královstva zde dobyti,
móžeš tam (i) svého zbýti. 1051—55.

Tak jest vadné verše doplniti. Stran ače srv. níže č. 103.

43. (ch)ci vem nyecsffo dobrého řeci. 1063.

Za nyecsffo (něčso) psáti jest nyecs t. j. něč, jako R 276; srv. V 66 nič.

44. tolikéž pohan pobygete:
v tom sě vám nic nepoměte. 1070—71.

Ve v. 1070. čísti ovšem nutno starší pobíete jako pobí 1080 z pobiu, pobí.

45. řka: „Poslals' mi máku mieru
a pravě to na sófy vieru,
že tolikéž jmáš svých lidí 1086—88.

Typickou frasí jest „na svú vieru“ (Jungm. s. v. víra); stálo zajisté i v rkp. ſwu, což písař čta wſu (všu) přehlasoval dle častého zvyku svého ve wſy (vši). Výbor I., 147, 23 čte tedy dobře svú.

46. Takéž sě těm lidem dosta,
řiedký opět domow poſta. 1120—21.

Aor. poſta jest od postáti, postojím; z pravidla se užívá reflex. postáti sě = vypraviti se, vybrati se, jíti, na př. Dal. 63, 13. 104, 16 (Krok VI, 388). Avšak i bez sě nalézá se postáti v témž významu: Snad jest naň stráž položena, jiežto sě Tristram bojí a proto ke mně nepostojí = nepůjde, nepřijde. (Jungm.) Tak i na našem místě: domóv postá = domů šel, přišel.

47. Tento rozkázanie jmieše,
že mu *fledaty* voj bieše. 1128—29.

Vedle sléditi (slíditi) = jíti po sledu (stopě), stopovati investigare měla stará čeština i *slédati*, jež se má k onomu jako hltati, chytati, chvátati k hltiti, chytiti, chvátiti. Srv. Syfr.[1]) XI., 9—12:

V tom uběhlo mu jedno vyžle jeho
ouprkem do oudolí velikého,
tam počalo vejti, všudy *slídati*.
Kteréhož Sayffryd nemeškal hledati.

48. A tu biechu kola dávná,
tak chytrá i tak úpravná,
jakž jich nikte nemóžéše
rosebrati ni umieše.
V tom ti lidé miechu vieru,
ktož by poznal jich *rosmyeru*,
že té země králem bude. 1150—1155.

Zde nejde o poznání rozměru vozu (kol), nébrž o to, kterak jej (vlastně uzly na něm) *rosebrati* 1153 = *solvere* nodos Gual. II., 79; qui vincula *solveret* 81: pročež za *rosměru* čísti jest *rosběru*,[2]) rozvázání (solutionem). S tvarem *rosběra*, f. (= rozbor) srv. otpěra f. (= odpor) ŠLKat. 1440. 2239. 3186, a co do *ě* srv. výběr.

Kola chytrá = vůz umělý: Gu. II., 76: plaustra. Rovněž ve v. 1160. 1167. 2445.

49. Ottad když zasě přijidú
do *Tyrse*, kdež král bieše,
kdež jich čekaje ležieše,
přečekav tu noc jedinú,
a jakž brzo ta noc minu
a den sě na svět pokáza,
tak vojem vstáti káza. 1175—1181.

Místo písařem pokaženo; správné čtení má zlomek H 6—12:

odňadž jedyžto přijidú
do *Thyrie*, kdež král bieše,
kdež jich čakaje ležieše,
přěčakav tu noc jedinú,
a jakž brzo ta noc minu
a den sě na svět pokáza,
vojšče *odtad* vstáti káza.

---

[1]) Kronika o Rohovém Sayfrydovi. K vydání upravil Fr. X. Prusík ve Věstníku kr. České společnosti nauk 1891.

[2]) K poznámce na str. 337 dodávám, že leckterá z mých oprav původ vzala při mých výkladech ve škole, jež konám po 11 let pořád; tak na př. toto *rosběru*, verš 183. 609. 2408 a j. Že dříve nebylo tak vhodné příležitosti, zůstaly opravy ty neuveřejněny.

Dle toho čísti jest za *Tyrse* ve v. 1176. *Tyrie* (trojslabičně jako Indie 625., B 75, neb čtyrslabičné Arabie 624), za *tak* ve v. 1181. *ottad.* Co do Tyrie viz str. 35 našeho spisu Čes. Alex. rým. pram.

50. potkal j'ho v horách *prsigieda.* **H** 18.

Chybné *prsigieda* stojí za *prsiegieda* t. j. *přějeda* = přědjeda V 1187. Předložka *pře* = před: předzříeti vel *přěvěděti* Gl. Řehoř. *přestúpil* před nás Jaroš střelec. List. Bělské str. 71, přistúpivše *pře* nás str. 56. A když sú přišli *pře* Jozefa Živ. Jos. 18. aby to okázali *pře* radú, totižto před purgmistrem a před konšely Kn. Třeben. 4ª. *Přemluva* = předmluva Pulk. a j.

51. Před zástupem právě v čeľe,
gens pohanská víera velé,
tahnucs vóz *o/my kony*
a ti bíechu všickni broni.
Na tom voze zlatá skříně,
1219 v niež ležéše jich svacině.
S obú stranú toho voza,
kdes jich víera i vše hróza,
jedíeše dvanádcet muží;
jich každý téj skříni slúži
a každý *vmye* řeč jinú,
rúcho rozličného činu. 1214—25.

Přěd zástupem v samém čele,
wnyems pohanská víera velé,
tahníechu vóz *ossm kony*
a ti byli všicci broni.
Na tom vozě zlatá škříně,
v níž ležala jich svatyně,
oheň, proňž podle jich víery
pop míeval časté oféry.
S obú stranú toho voza,
ies jich víera i jich hróza,
jedíeše dvanácte muží,
jichž každý téj škříni slúži
a každý *gmagie* řeč jinú,
rúcho rozličného činu. **H** 45—58.

V 1215 netřeba měniti dle H, jehož písař za původní yës četl *něs* a přidal předložku *w*, píše dle novějšího spůsobu wnyems. Verš ten se opakuje podobně 1221, správněji však v H 54, jenž za *kdeš* má *ješ*: jež jich viera i jich hróza. Jako zde se zájmeno *ješ* = *jenž* (srv. v. 982. 1699. 1704.) táhne k předchozímu *voza*, tak i ve v. 1215 *jenž* zase k následujícímu *voza*. Slova *víera* a *hróza* (*velé* = veliká, jako 1292) nutno zde pojímati metonymicky za *předmět víry a hrůzy* (bázně, úcty = reverentiae): vůz byl tím předmětem, an vezl jich „svacini“ (srv. č. 10, str. 342) či „posvátnou věc“, t. j. oheň, jak uvádí H 51 dle Gual. II., 104: *ignem*, quem Persae *sacrum* vocabant. Tento a následující verš H vynechán písařem V; jimi teprve místo nabývá pravé jasnosti.

Za *tahnucs* má ovšem býti *táhníechu*, jak Hatt. dle H vydal, což se shoduje s Gual. II, 106: alba Jovis currūs series *ducebat* equorum; dle toho

také za podmét jest pokládati koně a čísti buď *osmi koní*, při čem jest *osmi* jako pl. nom. dosud odjinud nedoložen (nyní v slovenštině: Hatt. ml. sloven. §. 189), neb raději dle H *osm koní*, k čemu dle smyslu položen pl. táhníechu, jako na př. 1226: pohanstvo za to mají: *osm* jest zde dvojslabičné jako *sedm* s SVítAl 896: *sedm* hodin v ráji byli.

Konečně za *umíe* 1224 opravuje dobře Hatt. dle H *jmaje*.

Správné znění místa toho bylo tedy:

Před zástupem právě v čele,
jenž pohanská víera velé,
táhníechu vóz *osm koní*
a ti bíechu všickni broni.
Na tom voze zlatá skříně,
v níež ležéše jich svacině,
1219ᵃ (*oheň, proňž podle jich víery*
1219ᵇ *pop míeval časté oféry.*)
S obú stranú toho voza,
jež jich víera i vše hróza,
jedíeše dvanádcet muží;
jich každý téj skříni *slúži*
a každý *jmaje* řeč jinú,
rúcho rozličného činu.

Čin = spůsob, tvar.

52. *řkúc*, sú *na věky* živi 1228.
řkúce, *že* jsú *bez naywieky koncsie* živi **H** 61.

Gualtherovo immortales (II., 110) vyjádřeno bylo buď „na věky živi“ nebo „bez konce živi“; jedno z nich bylo v předloze našeho písce, druhé pak bylo glossou nadepsanou, bez pochyby obyčejnější výraz „na věky“, ana glossa bývajíc psána drobnějším písmem počínala asi po slově „bez“, jako bývaly nadpisovány opravy a doplňky, pročež písec pojal ji v text. Písař V pak bez pochyby měl glossu „na věky“ za opravu slov „bez konce“ a přijal ji za tato. Pranic ovšem nevadí ponechati v textu V: řkúc, (*eš*) sú *na věky živi*, kdežto pro text H zdá se nám přiměřenějším přijati původní znění *bez konce.*

53. *jedíeše* na voze visatém **H** 78.

Za *jedíeše* nutno čísti *jdíeše* jako 75:

sám král *jdíeše* na prosředku.

Výraz *jdíeše* není závaden, znače vůbec pohyb, postup: král *táhl* do boje na voze. V. 2271: *jdíeše* s sobú slony stěže. Srv. sloven. na koni *jíti* = jeti.

54. Po verši 1244:

a ten (t. vóz) pro blesk veš[ken] hoříeše

má H doplněk 80—87 tlumočící Gual. II., 115—117:

— — — quem (i. e. Darium) stipat utrimque
effigies numerosa deūm, quem praedicat ardor
gemmarum et luxūs opulentia barbara regem.

Ježto H není samostatným vzděláním lat. originálu (naše Čes. Alex. pram. 62), *nutno tento dodatek pojati v text V* po verši 1244 (tedy 1244a—h.)

Pozoruj: dal sě bě v takém znamení (Darius) 85 = bylo na něm znáti (quem praedicat), že mu moci *neubylo* (87), jakož byl tak vystrojen (86: opulentia luxūs).

55. *Podle wose gens* biechu,
jež sě vdy krále držéchu,
jeho bližšie přirozenie
královského pokolenie,
dvě stě *gynochow* výbornějších,
svú šlechtú přirozenějších. 1251—56.

Tvar *wose*, jejž má též H 94, ale náležitě, totiž s předložkou *o* (= okolo, podle), ukazuje k původnímu znění, jež zachoval částečně H: *O vosé pak.* S tím srv. V 1410: rytíerstvo sě *o něm* shrnu. 1616: nedlúho *o nich* ostúpa.

Přihlédneme-li ku Gual. contiguos lateri (II., 123), znamenáme, že náš básník oba výrazy zde vyjádřil, a sice lateri = v. 1251, contiguos = 1252: jež sě vdy krále držéchu. Než tak, jak místo V má, schází zde hlavní věta; tu upravíme, když za *gens* (pův. yēs) čteme *jeho* (pův. yeo), jak bez pochyby dříve vztahem ku králi bylo psáno. Verš 1251—2 srv. s 1233—4.

Za pokažené *gynochow* má H 96 *iunoſſ.*

Tedy budeme čísti:

O voze *pak jeho* biechu,
jež sě vdy atd. . . .
dvě stě *jinoš* výbornějších atd.

(Pokrač.)

Realie při četbě klassiků řeckých a římských.

Podává *Ant. Krecar.*

(Pokračování.)

c) Livius.

Oddíl literární: Římští letopisci (Q. Fabius Pictor, L. Cincius Alimentus, C. Acilius, A. Postumius Albinus, M. Porcius Cato, M. Terentius Varro), C. Julius Caesar, Cornelius Nepos, C. Sallustius Crispus, T. Livius. Život Liviův a jeho dějiny.

Oddíl geograficko-historický: Mapa Italie, Sicilie a Hispanie. Topografie Říma. Vzrůst města Říma a vzmáhání se obce římské. Rozvoj Karthaginy a její ústava. Obě tamější strany politické a války Římanů s Karthagiňany. Při čtení jest v popředí osobnosť Hannibalova (osobnosť Hannibalova, dobytí Saguntu, pochod přes Alpy, bitva u Trebie a jezera Trasimenského).

Starožitnosti obsahují hlavně ústavu z doby královské (regia potestas.

mezivládí, lictores, apparitores, comitia curiata, rozvoj senátu, ústava Serviova) a působnost některých úředníků za republiky, jako dictator magister equitum a jednotlivé budovy. Ze starožitností soukromých: římská rodina, sňatek, druhy zákonitého manželství, svatební obřady, oblek mužů i žen, povozy, pohřeb, náhrobky, obrazy předků, římské peníze. Mimo to starožitnosti bohoslužebné, jako: rozdělení kněžských sborů, jich úkol, o římské modlitbě, o obětech, dny sváteční a roztřídění jejich a hry.

Oddíl mythologický zabývá se hlavně pověstmi, jako: o válce Trojské, o příchodu Aeneově do Italie, o založení Říma, o vzbouření Romulově, o únosu Sabinek, Horatiové a Curiatiové atd. Důležito jest naznačení mnohonásobné působnosti Jova (Latiaris, Feretrius, Indiges, Stator, Elicius a j.).

Obsahy podávají se po celých skupinách a činí přiměřené disposice, jako na př. zráda Metta Tuffetia, narození a mládí Servia Tullia, obléhání Sagunta, Hannibalův pochod přes Alpy a Pyreneje atd.

d) Ovidius.

Oddíl literární: Život Ovidiův a jeho hlavní spisy podá se již ve třídě čtvrté, kde jest též přiměřeno čísti elegii IV, 10, obsahující Ovidiův vlastní životopis.

Oddíl mythologický tvoří pokračování mythologického oddílu u Livia a obsahuje čtené pověsti, jako: Čtvero lidských věků, Deukalion a Pyrrha, Nioba, Daedalus a Ikarus, Filemon a Baucis, Orfeus a Eurydika, Midas, Faëton, Únos Proserpiny, Hercules a Cacus, Arion, Orestes a Pylades. Při Ovidiovi jest též přiměřena doba na přehlednější probírání bájesloví řeckého i římského, při čemž jest nejlépe jmena latinská a řecká pronášeti současně. Bohové mohou roztříděni býti v bohy olympské, k nimž můžeme řaditi bohy osudu a zjevů nebeských, v bohy mořské, podzemní a pozemské, k nimž patří též bohové domácí a bohatýrové.

e) Sallustius.

Oddíl literární: Život Sallustiův a opakování toho, co v dřívějších třídách z dějepisectví bylo probráno.

Oddíl geograficko-historický: Mapa severního pobřeží afrického. Opakování příslušných partií z dějepisu. Jasné a praecisní vylíčení povah, jako na př. potměšilého, věrolomného a ukrutného Jugurthy, vážného Scaura, prudkého Opimia, počestného Metella, uhlazeného Sully, prudkého Memmia, ctižádostivého Maria atd.

Starožitnosti zabývají se jednotlivostmi četby a opakují, co dříve bylo probráno.

Obsahy a disposice tvoří se po ukončení partie celkové. Na konci nutno podati zevrubnou disposici díla *celého*.

f) Vergilius.

Oddíl literární: Život Vergiliův, jeho básně, jeho poměr k Homerovi (komposice, episody, podsvětí VI. Vergiliovo a Homerovo [II. Od.], štít, katalog lodní i vojska, reminiscence, podobenství, přechody, epitheta).

Oddíl geograficko-historický: Bloudění Aeneovo.

Starožitnosti a mythologie vysvětlují jenom jednotlivosti četby (štít Aeneův, o Nisovi a Euryalovi atd.).

Obsahy udávají se po jednotlivých kněhách, při čemž pro zapamatování obsahu mohou býti podány stručné nadpisy, jako: 1. Aeneas zahnán bouří do Karthaginy. 2. Vzbouření Troje. 3. Aeneovo bloudění. 4. Didonina láska

a smrt. 5. Druhý pobyt Aeneův v Sicilii. 6. Podsvětí. 7. Katalog národův italských. 8. Štít. 9. Obležení tábora Trojského. 10. Porada bohů, katalog lodní, hrdinská smrt Pallantova, Lausova a Mezentiova. 11. Kamilla. 12. Turnův pád.

g) Cicero.

Oddíl literární: Život Ciceronův a jeho spisy, a to: 1. Řeči (první in causa privata, první in causa publica, 81—43; bylo jich asi 110, zachovalo se jich 57; jako quaestor proti Verrovi, jako praetor de imperio Cn. Pompeji, jako konsul proti Catilinovi, pro Milone, [nejznamenitější] philippicae proti Antoniovi). 2. Spisy řečnické: de oratore, orator, Brutus. 3. Spisy filosofické: Cato major, Laelius, de finibus bonorum et malorum, Tusculanae disputationes, de officiis, de natura deorum. 4. Čtyři sbírky dopisů ad Atticum. ad familiares, ad Quintum fratrem, ad M. Brutum.

Oddíl geograficko-historický obsahuje nutné jednotlivosti četby, zvláště před četbou jednotlivých řečí o příčinách, které Cicerona přijměly v té záležitosti vystoupiti.

Starožitnosti k Ciceronovi obsahují vyšší úřady státní z doby republikánské, senát, sněmy, soudnictví a správu provincií.

U vyšších úřadů podá se rozdělení a postup (magistratus maiores a minores, quaestura, tribunát, aedilita, praetura, konsulát, censura). Quaestoři (po Sullovi 20) spravovali státní pokladnu (aerarium) a ukládali všechny veřejné listiny v chrámu Saturnově; tribunové (10) byli rodu plebejského a měli ius auxilii, ius intercedendi a ius cum plebe agendi; aedilové (2 plebejští a 2 kurulští) měli curam urbis, curam annonae a curam ludorum; praetorové (za Sully 8, za Caesara 16) a to praetor urbanus a praetores peregrini. Po uplynutí roku úředního spravovali některou provincii jako propraetorové; konsulové, nejvyšší úředníci republikánští měli imperium domi (svolání a řízení senátu, komilií a provádění nálezů senátních i sněmovních) a imperium militiae (odvádění vojska a jmenování důstojníků). Po uplynutí roku úředního spravovali jako prokonsulové provincii některou. Censorové (2) voleni byli na 5 let. Jim náležel census, regimen morum a lectio senatus.

Senátu *a*) náležela správa státu, zvláště dohled na finance, vedení záležitostí zahraničních a příprava zákonů pro říši. *b*) Sestával z bývalých úředníků a čítal 600 členů. Aetas senatoria bylo 30 let a jmění 400.000 HS. Seznam jich měli censorové a první slul princeps senatus. Oslaveni byli titulem patres conscripti. *c*) Svolávali senát (senatum vocare, cogere) konsulové hlasatelem (praeco) buď do chrámu některého nebo radnice Hostiliovy. Platné uzavření mohlo se státi jen mezi východem a západem slunce. *d*) Sedění zahájeno bylo zprávou (relatio) předsedovou, jenž začal slovy: quod bonum, felix, faustum fortunatumque sit populo romano Quiritium. Nedalo-li se hned hlasovati, ptal se předseda po pořádku po mínění jednotlivců (sententiam rogare). Tázaný odpověděl buď sedě (verbo assentiri), nebo se členové rozestoupili ve skupiny (pedibus in sententiam ire). Tázaný mohl však dáti i mínění své (sententiam dicere), při čemž mohl mluviti i o věcech jiných než o předloze (egredi relationem). Konečně dal předseda hlasovati (discessio) a výsledek byl senatus consultum. Po té senát propuštěn (senatum mittere).

Hromady jako contio, comitia tributa (35), centuriata (373), jejich význam a rozdíl.

Právo bylo buď soukromé (ius privatum) nebo veřejné (ius publicum); proto dělí se i soudy na iudicia privata a quaestiones perpetuae (8), repetundarum, majestatis, peculatus, inter sicarios, veneficii, de vi, falsi. Vedli je praetorové a jestliže nedostačili, byl zvolen iudex quaestionis. Praetor urbanus zhotovil listinu porotců (album iudicum), kteří byli obyčejně ze se-

nátorů a rytířů. Strany mohly i jednotlivé porotce zamítnouti (reiectio iudicum). Počet jejich v různých procesech byl různý. Postup byl tento: Žalobce žádal praetora o připuštění k žalobě (postulatio). Vystoupilo-li žalobců více, bylo nutno napřed rozhodnouti, kdo má býti žalobcem hlavním (divinatio). Pak u přítomnosti žalovaného podal žalobce žalobu (nominis delatio), předseda zapsal oba do listiny (nominis receptio). Ustanoveného dne bylo líčení. Kdo se nedostavil, byl odsouzen in contumaciam. Dostavil-li se, sestaven sbor soudců (consilium iudicum) a vzat pod přísahu. Žaloba i obrana děly se řečí souvislou (oratio perpetua), po té dány byly stručné otázky a odpovědi stran (altercatio) a prováděn důkaz (probatio), při kterém bývali předváděni svědkové a dokládány listiny. Rozsudek (sententia iudicum) dán byl na tabulky: A = absolvo, C = condemno, NL = non liquet.

Obsahy a disposice dělají se u celých řečí. Jednotlivým partiím učí se žáci nazpaměť.

h) Tacitus.

Oddíl literární: Život Tacitův a jeho spisy. Opakování dosavadního dějepisectví římského a stručný náčrt historiků doby císařské (Curtius, Suetonius, Eutropius, Seneca, Plinius a Quintilianus).

Oddíl geograficko-historický: Mapa Germanie a celé říše římské za Augusta. Stručný, ale význačný obrázek doby Augustovy, zejmena změna ústavy za doby císařské a poměry sociální. Rodokmen Augustův.

i) Horatius.

Oddíl literární: Horác a jeho spisy. Jeho zásady životní. Jeho zásady filosofické.

Oddíl geograficko-historický: Nástin statečku Horatiova. Jeho přátelé a příznivci.

Oddíl metrický: Soustavy asklepiadejské, sapfické, alkaické a Archilochovy.

Přehledné opakování římské literatury dle jednotlivých dob, starožitností, mythologie a četby probrané. (Pokrač.)

Rozšíření ještěrů.

Píše Dr. *Jan Palacký.*

(Pokračování.)

Z 48 afrických druhů chameleónů mají ostrovy výhradně 24 (Ebenavi v Nossibé a cefalolepis na Comorech, monachus v Madagascaru [kde i ostatní] a na Sokotře). Madagascar má sice jen pardalis a verrucosus společně s Bourbonem a Mauritiem, parsonsii jen s Mauritiem. Sejšely mají tigris se Zanzibarem a Fernam Po, owenii s Kamerúny a Gabúnem, cristatus tamtéž a v Calabaru. Sever Afriky chudý, má jen zmíněné dva; Habeš basiliscus, gracilis, affinis (end.), Nilsko calyptratus, i východní Afrika chudá (dilepis Gabún-Zanzibar), bitaeniatus na Masaisku do 5000', tigris, dilepis, pak (Ramfoleon) Kersteni (Mombasa) a melleri — bohatší jižní Afrika (ventralis, pumilus, taeniobranchus, gutturalis, melanocefalus). Nejbohatší západní Afrika 12 (end. senegalensis, anchietae, damarensis, namacensis, montium, spectrum (Kamerún).

2. Vezmem-li *Geckonidy* všesvětové, tedy hned první výminka, že nejdou ak daleko na sever jako Lacertidy (scházejí Evropé sev. od Alp, Sibiři —

po Turkestan, sev. Americe — po Mexiko, Floridu, Californii). Ohromná jich převaha v teplých suchých krajích, avšak docházejí i daleko na jižní polokouli (Novozélandsko má excl. rod Naultinus (2), 3 Hoplodactylus (1 v Tasmanii — ostatní 2 v Indii) a Gymnodactylus arnouxi, Čilsko k. př. Gymnodactylus d'Orbignyi, Patagonie Homonota Darwinii (P. Desiré). Rovněž má je Himalaja (Daržiling Hemidactylus blanfordii e.), ba Gymnodactylus stoličkai je v Ladaku a Jarkandu).

Důkaz to, že se mohou přispůsobit velice okolnostem, neb poušti okolo hory Bogdo, v Persii, Australii, Karú liší se přece zcela od tropických ostrovů, Antill, Ceylonu, Filipin, Mauritia.

Zcela zvláštní jest rozšíření některých druhů: Gehyra (Peropus) mutilatus — Sejšely, Mauritius, Rodriguez, Ceylon, Pegu, Pinang, Filipiny, Celebes, Nová Guinea i *západní Mexiko* (San Blas), Hemidactylus mabuja DB. jižní Amerika (Bahia, Vera Cruz, Domingo) — a zas Madagascar, Anjuan, u zátoky Delagoa, ř. Širé, Zambezi; H. frenatus DB. Indie, Čína, Korea, Hainan, Formosa, Birma, Siam, Luzon, Java, Borneo, Australie, Gilolo, Andamany a zas Mauritius, St. Helena (Melliss).

Většina však má pravidelné rozšíření a malé okresy. Amerika má jich mnohem méně (54) než starý svět. Hojné relativně (26) jsou na Antillách (1 Gymnodactylus, 4 Gonatodes, 2 Phyllodactylus, 1 Thecadactylus, Hemidactylus, rod neotrop. Aristelliger (2), 1 Gehyra, Tarentola, 13 Sphaerodactylus (rod neotr. 18). Jihu náleží rod Homonota (2 Argentinie, Montevideo (1), Patagonie, Peru 1), 2 Gymnodactylus (Argent., Čili, 1 zas Brasilie), 1 Gonatodes, 1 Phyllodactylus Čili (i Peru, jež má jich 5, Californie 2), pak 1 Hemidactylus, Thecadactylus (v Peru), Brasilie *me* Phyllopezus — tedy nejvýše 10, Mexiko má jen 6, stř. Amerika 8, severní Jihoamerika 9 a Brasilie (5) chudší než Peru (9), — neobyčejný poměr. Galopagy mají svůj druh (Phyllodactylus g.), ale Bahamy Floridsko-antillský (Sfaerodactylus notatus).

Z rodů 4 end. novému světu, ostatní 7 společné, ale jen 2 druhy výše zmíněné.

Patrno, že nearktických gekonů není, že tedy rodina nepošla ze společné severní vlasti, o které mnozí sní.

Zajímavý je rod Phyllodactylus (26), jenž má 13 druhů amerických, 7 afrických (2 Nossibé, 1 Anjuan, 2 v Madagascaru, 1*e* na Sokotře, 2 na Mysu dobré Naděje), 4 australské (2 na Houtmans Abrolhos, 1 Norfolk), 1 na N. Hebridách a jediný v Evropě (P. europeus) a jen v Sardinii (Gené), na několika skaliskách západního břehu střední Italie (Mte. Argentaro, Tinetto, Pianosa — 9 u Camerano), patrně na zbytcích potopené Tyrrhenidy co poslední evropejský tropický tvar, který v Orientu schází jako v ostatním středomoří. Bedriaga má ten P. z Cypru, Schneider ze Sardinie. Evropa jest vůbec velice chudá, má sic jen ještě tři druhy: Gymnodactylus kočii, Hemidactylus turcicus a Tarentola mauritanica, neb G. caspius se dosud v Evropě nenašel (Turkestan, Pendžab, Krasnovodsk, Astrabad, Baku, Buchara, ostrov v Aralském jezeře) a Alsofylax pipiens na hoře Bogdo přichází asi z východních stepí (Turkestan). G. kočii (geckoides Gm., scaber DB., guttatus Exped. Morée) známe z jižní Italie (Boulenger Apulie, Calabrie, Tarent u Camerano) Řecka [Milo, Syra], dále Cyprus, Syrie, Persie, Egypt, Palestina [Carmel, jez. Galilejské] až Gorea), — bývá tu mýlka s jménem geckoides Spix (brasilsk'm = Cubinia darwinii Gray), pod ním rozumějí někdy i scaber Rüppell.

Rod Gymnodactylus (38) sic všesvětový — v Americe 4, v Australii 5, Oceanii 2 (arnouxii N. Zealand), Africe 5 (sever — až Senár [Steudneri]), ale převaha v Asii (24), kde sahá od Ceylonu (3) a Indie (14) do Filipin, Andaman, Malaisie (2*e*) a zas do Turkestanu (3), Afganistanu, Beludžistanu (*e* 1), Persie.

Ještě rozšířenější rod Hemidactylus (38 — mimo 9 pochybných) — z Asie, Afriky do Liukiu a N. Guiney.

Evropa má jen druh turcicus (verruculatus DB. a 7 synonym u Boul.), jenž jde od Algarbe, Sevilly (Bosca) přes Baleary, Toulon, Nizzu na Florencii, Reggio, Zader (Mus Basil.) až do Smyrny, Jerusalemu, Haify (Palestiny), Egyptu a Kurači (Sind-Murray) a je hojný v Řecku (Betta).

Převaha druhův arci palaeotropická a tu mívá obyčejně Indie nejvíc druhů, jako zde (18), ale celina Africká má 10, Sokotra 1, S. Thomé (ostr. Guiney) 1, Capverdy 1, F. Po 2. Hranice jsou Korea 1, již. Čína (2), Oceanie, N. Caledonie, Borneo (2), Australie, a zase Sinai (1*e*), Maskat (H. coctei), Smyrna.

Za to je poslední rod Tarentola pravidelný — sev. a záp. Afriky, Středomoří, 1 Cuba a druh evropejský T. mauritanica (Platydactylus muralis) jde od Lissabona, Tangeru, Mogadoru přes Valencii, Baskický kraj, Baleary, Corsicu (Bedriaga), Sicilii, Sardinii, Alžír, Uarglu, Susu (Tunis), Tripolis (Tarhonu) do Egyptu a Řecka (Schneider - Cyclady (Betta — ne celina Řecká), a zas do Nizzy, Livorna, Tessinu (Mus. Basil.), Janova (Camerano). Ostatních 5 druhů jest afrických až na 1 Kubanský, ale annularis (Geoffr. přechází do Arabie i Sinaiska a T. delalandii (záp. Afr., Alžír (Bogos-Strauch), Sahara záp. (Quiroga) je na Madeiře, Teneriffě, Capverdech (kde i T. gigas).

Afrika je dosti bohatá na geckony (78), ač má méně než Asie. Má výhradně rody *m*. Chondrodactylus (Karú), *m*. Ptenopus (Jihoafr., Damarsko), Ebenauvia (2 Madagascar i Nossibé), *m*. Microscalabotes (Madagascar), Lygidactylus (8—4 Madagascar, 1 Thomé, 1 Bissao), Homofolis 2 (Jih), Geckolepis (2 Madagascar), Aeluronyx (2 Madagascar, Sejšely), Pachydactylus (10—1 ocellatus i Ascension a Bengal), Colopus (*m*. Damarsko), Dactychilikon *m*., Rhoptropus 2 (Jih).

Z neendemických rodů má 4 Stenodactylus (1 Asie záp.), 5 Gymnodactylus, 2 Pristurus (severových. — oba Asie), 7 Phyllodactylus, 1 Ptyodactylus (záp. Asie), 10 Hemidactylus, 1 Gehira, 5 Tarentola, 7 Phelsuma (Maskareny, poslední 8mý druh Andamany).

Australie jest vůbec bohatá na ještěry (zde 39 gek.), a to větším dílem původní, ač příbuzenství mezi ní a Indií je asi takové, jako mezi Afrikou a Indií — víc v rodech. Má totiž endemické rody: Nofrurus 3, Rhynchoedura, Heteronota (3), Diplodactylus (8), Oedura (7), z rodů jiných 5 Gymnodactylus (1 Oceanie), 1 Gonatodes, Ailuroscalabotes, 4 Phyllodactylus, 1 Hemidactylus (2 Indie), 3 Gehyry (1 Norfolk), 1 Lepidodactylus, 2 Gecko (verticillatus z Indie).

Pochopitelno, že nejstarší a největší celina jihoasiatská, Indie, má nejvíce a že odsud vycházejí na všecky strany. Ač nescházejí záp. Asii i zvláštní rody (v. d.), je přece spojení její s Indií (zejmena Sindem) patrno skrz Gymnodactylus scaber, Pristurus rupestris (Arabie, Sokotra, Sind), Ptyodactylus (1 druh záp. Asie a sev. Afr., druhý Sind), Hemidactylus turcicus a coctei (Persie, Arabie, Habeš, Indie) a nápodobně spojují Indii s Oceanií a Australií Lepidodactylus lugubris z Penangu do Taiti, Hemidactylus frenatus (v. n.), Garnoti z Birmy do Numey, platyurus z Indie do Žávy, Bornea, Gecko verticillatus z Číny, Indie do Žávy., Filipin, Australie, — stentor (Birma — Borneo), monarchus (Indie — Amboina), Ptychozoon homalocephalum (Singapor, Nias, Borneo, Liukiu).

Proto není počet endemismů (33) veliký naproti počtu všech (56) druhů v Indii (Theobald 57), z rodů jen *m*. Calodactylus, Teratolepis, kdežto ku př. Filipiny mají rod *m*. Luperosaurus, dr. *e*. 4 z 9 dr., Nová Caledonie dojista rod Eurydactylus *m*., Rhacodactylus (6) a 10 z 13 všech svých druhů.

Oceanie je vůbec bohatá, což neobyčejné, víc než Malaisie, která v jiných třídách patří k nejbohatším zemím světa. V Malaisii vyskytuje se totiž jen rod *me* Spothoscalabotes z 20 dr., ale kdežto ku př. Ceylon má 12 dr. (1*e*.), nemá celá Malaisie než rody Ptychozoon *m*. (i Liukiu) a Spathoscalabotes a 7 dr. *e*), ba ostrovy jako Java (6) i Sumatra (4) nemajíc nic zvlášt-

ního, jen Borneo 3 (ze 6), Timor 1, kdežto Oceanie má 36 druhů (s N. Zealandem a N. Caledonií) a tu end. druhy 28, na Carolinách (3), Pelewských (3, 1e.), Sandwichských, Salomonských (2), Admiralitních ostr., Aneiteum, Erromango (2) po 1e., Nová Guinea ještě 6. (Pokrač.)

O životě Solonově a pozůstalých zlomcích jeho básní.

Napsal ***Jan Čermák.***

(Pokračování.)

II.

Od té doby, co Solon u veřejnosti na se vzal úkol důležitý, znamenati i změnu v povaze jeho básní. Poměry nedopustily, aby Solon dlouho kochal se ve svých kratochvilných plodech básnických. Přišlať mu poesie brzy vhod a stala se mu velmi vítaným prostředkem sloužiti blahu vlasti, buditi občany v nečinnosť kleslé k novému životu a vštěpovati jim prospěšná poučení a napomenutí při jich podnicích i při správě veřejné. Jeho básnické nadšení a básnické pokusy byly Solonovi zlatým zdrojem, z něhož v době svého mládí upřímně se těšil, jehož však, jakmile první příležitosť se naskytla, ku blahu své vlasti a svých spoluobčanů využitkoval. Než i v této době, kdy básně Solonovy na se vzaly tendenci politickou, byla povaha jejich velmi rozmanitá dle toho, jak buď poměry Solona ku pobídkám a poučením nutily aneb v něm budily hořkosť a stesky na nespořádané poměry veřejné, buď prozíravosť jeho hrozící nebezpečí občanům před oči stavěla, aneb spokojenosť z díla provedeného v nich se obrážela.

A.

Z činnosti Solonovy, která mu u athenských spoluobčanů zajistila trvalou vážnosť a neocenitelné zásluhy, na prvém místě uvésti jest opětné dobytí ostrovu Salaminy jeho přičiněním provedéné. Sem vztahuje se

6. Zlomek 1., 2. a 3. sbírky Bergkovy (Hartung č. 1—3).

Αὐτὸς κῆρυξ ἦλθον ἀφ᾽ ἱμερτῆς Σαλαμῖνης
κόσμον ἐπέων ᾠδὴν ἀντ᾽ ἀγορῆς θέμενος.

Εἴην δὴ τότ᾽ ἐγὼ Φολεγάνδριος ἢ Σικινήτης
ἀντί γ᾽ Ἀθηναίου πατρίδ᾽ ἀμειψάμενος·
αἶψα γὰρ ἂν φάτις ἥδε μετ᾽ ἀνθρώποισι γένοιτο·
Ἀττικὸς οὗτος ἀνὴς τῶν Σαλαμιναφετῶν.

Ἴομεν εἰς Σαλαμῖνα μαχησόμενοι περὶ νήσου
ἱμερτῆς χαλεπόν τ᾽ αἶσχος ἀπωσόμενοι.

Sám jako váš hlasatel se vracím z milené Salaminy
řeč zaměniv v píseň nápěvem ozdobenou.

Kéž Folegandros aneb Sikinos rodným mi ostrůvkem
místo Athen: vlasť svou v záměnu rád ponechám.
Žel, že potom smutná světu můž' se vyhlásiti pravda:
Slyšte, to z attických muž Salaminozradů.

Vhůru, volám, k Salamině, bojem milený si ochránit
ostrov a obtížné příhany břímě setřásť.

Podnět té básně byl tento:

Atheňané několikrát marně učinili útok na ostrov Salaminu: vždy s citelnými ztrátami byli odraženi, až posléz upadnuvše v úplnou zmalátnělosť trestem smrti jali se vyhrožovati každému, kdo by radil opakovati výpravu proti Salamině. Tato potupa bolestně dotkla se Solona a spůsobila, že srozuměv se s občany stejně smýšlejícími učinil ještě jeden pokus Atheňany k novému podniku nadchnouti. Složiv totiž elegii a dav předem rozhlásiti, že smysly se pominul, nenadále jako šílenec vystoupil veřejně a před lidem svou elegii přednášel. Tu prý jako novým kouzlem jinošstvo jato bylo bojechtivostí, a všech zmocnilo se netušené nadšení. Když pak Solon spolupůsobením občanstva o novou výpravu proti ztracenému ostrovu se zasadil, svěřeno mu také její provedení, ač vyskytují se i zprávy, že Solon při tomto podniku nikterak osobně se nesúčastnil.

U Plutarcha dočítáme se ještě mnohých, od nikoho nezaručených povídaček, které na tuto výpravu se vztahují a vesměs Solonovi různé lstivé jednání neprávem za vinu kladou. Nechť již jakkoli se mají podrobnosti výpravy Salaminské, tolik jest jisto, že po dlouhé válce dostalo se Atheňanům ostrovu kýženého.

Co se týče především poněkud vyšperkované zprávy o přednesu elegie, Bernhardy vyslovil se, že Solon asi báseň sám nepřednesl. nýbrž od hlasatele přednésti dal. Za doklad slouží mu místo u Diog. Laert I. 46: *ἔνθα τοῖς Ἀθηναίοις ἀνέγνω διὰ τοῦ κήρυκος τὰ συντείνοντα περὶ Σαλαμῖνος ἐλεγεῖα καὶ παρώρμησεν αὐτούς.* Než pohříchu tato slova Diogenova nejsou než jeho vlastní domněnka, k níž zajisté příčinu zavdala slova „*αὐτὸς κῆρυξ ἦλθον.*“ Verš sám však připouští toliko jeden z těchto dvou výkladů: buď Solon sám skutečně jako poslanec vypraven byl do Salaminy a po svém návratě báseň přednesl, aneb před shromážděným lidem svůj návrat od Megařanů pouze simuloval. Nad to i proti domněnce Bernhardyově ozývají se některá místa, která jasně mluví o tom, že Solon osobně ony verše přednesl. Již Plutarch sám elegii rozhodně vkládá v ústa Solonovi samému, řka (Sol. c. VIII.) *ἐν ᾠδῇ διεξῆλθε τὴν ἐλεγειαν, ἧς ἐστὶν ἀρχή. Αὐτὸς κῆρυξ ἦλθον* . . . Na tuto elegii dále vztahuje se zajisté, co Aelius Aristides (II. p. 279) o Solonovi napsal: *Σόλων τὰ μὲν ἐς Μεγαρέας ᾆσαι λέγεται.* Také Demosthenes o této básni se zmiňuje v řeči *Περὶ παραπρ.* p. 420: *ἐλέγεια ποιήσας ᾖδε.* Důležitá jest i zpráva Pausaniova I. 40, 4: *Σόλωνα δὲ ὕστερόν φασιν ἐλεγεῖα ποιήσαντα προτρέψαι σφᾶς.* Konečně zmínku o těchto verších čteme i u Cicerona. De off. I. 30: In primisque versutum et callidum factum Solonis, qui, quo et tutior eius vita esset et plus aliquando reipublicae prodesset, furere se simulavit.

Obsah elegie, jak z pozůstalého zlomku patrno, byl veskrz válečný a tím básním Kallinovým a embateriím Tyrtaiovým velmi podobný, takže Polyainos I. 20, 1 je nazývá *Ἀρήιον ᾆσμα.* Tím více jest litovati, že nám z celé elegie zbylo toliko osm veršů: obsahovalať báseň dle Plutarcha [1]) 100 rozkošných veršů. Celá elegie prý Atheňany neobyčejně rozohnila, ba stala se takřka písní válečnou, kterou vojínové velmi rádi zpívali, jakž Sextus Empir. adv. Mus. p. 357 uvádí: *Καὶ οἱ τοῖς Σόλωνος χρώμενοι παραινέσεσι πρὸς αὐλὸν καὶ λύραν παρετάσσοντο, ἔνρυθμον ποιούμενοι τὴν ἐνόπλιον κίνησιν.* Ze zachovaných čtyř dvojverší prvé distichon tvořilo počátek, poslední zajisté konec básně.

Distichon první slavnostně hlásá obsah celé básně: Solon staví se, jakoby ze Salaminy jako hlasatel se byl navrátil.

ἀντ' ἀγορῆς = místo řeči. Z významu místního „shromaždiště, shromáždění“ vyvinul se pojem toho, co ve shromáždění se projednává, hlavně řeči tam konané.

κόσμον ἐπέων dlužno míti za přístavku slova *ᾠδήν.*

V druhém a třetím dvojverší básník stydí se, že jest Atheňanem a že náleží mezi občany, kteří k otázce o vlastnictví Salaminy chovají se úplně netečně. Folegandros a Sikinos jsou malé ostrůvky v archipelagu mezi Melem a Iem. První pro svou drsnou povahu zván železným, druhý ve válkách perských připojil se ku Xerxovi.

τότε vysvětliti jest takto: vydáme-li v šanc ostrov Salaminu, stydím se za svůj athenský původ a rád zaměním svou vlasť za Folegandros neb Sikinos.

Σαλαμιναφετῶν. Tak dle Hermanna sluli mužové „qui eam insulam hostibus permissuri essent“. Slovo patrně od Solona samého na posměch jest utvořeno a připomíná poněkud na pozdější nabubřelé spojeniny komických básníků.

Čtvrté distichon tvořilo ukončení elegie a opakovalo vyzvání k boji.

ἴομεν coni. adhort. se skrácenou spojovací samohláskou, jakého nesčíslné příklady vyskytují se u Homera.

B.

Když Atheňané po opětném dobytí Salaminy v Solonovi zřeli svého ochránce a předního občana, Solon jal se spoluobčany vybízeti, aby nyní zájmům státním věnovali veškeru pozornosť. Bylyť se v Athenách před zá-

[1]) Sol c. VIII. *καὶ στίχων ἑκατόν ἐστι χαριέντως πάνυ πεποιημένων.*

kony Solonovými vyvinuly poměry, které vylíčeny stručně v části prvé. Vedle nepřátelství, jaké vzňalo se mezi jednotlivými stranami, chudí počali býti utiskováni náramnými břemeny dlužními, pročež zůstaveni byli svrchované bídě a nekonečnému pronásledování se strany boháčů. Na tyto tak hluboko pokleslé poměry, které také Plut. Sol. c. XIII. líčí, vztahuje se následující báseň, kterouž Diog. Laert. nadepsal *Τὰ περὶ τῆς Ἀθηναίων πολιτείας*. Ve vydáních nalézáme ji ve sbírce zvané *Ὑποθῆκαι εἰς Ἀθηναίους*. Jest to

7) *Zlomek 4. sbírky Bergkovy* (Hartung č. 4).

Záhubu obce naší bohové věční nedopustí,
svou též Zeus dobrotou jistě ji nám zachová.
Silným jí štítem veledušná mocnorozenka
Pallas: ta ochranné vztýčila rámě nad ní.
Občan zkázu hodlá v bludné ducha zaslepenosti
sám veleměstu ukout, an v penězích se kochá,
i špatní lidu vůdci samým právem zhrdající:
však za tu pýchu nadál útrapy zlé zakusí:
vždyť svou nestřídmosť nekrotí a při hostině klidné
zábavě se slušné nikdo neoddává
— — — — — — — — — — — — — — — —
jen mrzký pro peníz v nešlechetnosti tonou,
— — — — — — — — — — — — — — — —
božstva i obce jmění nedbale rozhazují.
Kdež koho vyslídí, loupežně okrádat uvykli:
zvrácena zří ode všech základy práva Dike,
ježto mlčíc zkoumá přítomné stejně s budoucím:
všaktě dojista pravým pomstu časem vykoná.
Takto neodvratná vši obec zachvátila rána,
náhle nedůstojnou sklíčena jest porobou,
jež krevný rozbroj, ba i válku ze spánku probouzí:
tať sladkou přemnohým podťala záhy mladosť.
Kvapně opravdu drahé hyne město od nešlechetníkův
schůzemi, v nichž bídní stále si jen libují.
Vším zlo také hýbá lidem; ó běda, najmě chudákův
dav přinucen do cizích béře valem se krajů,
v otroctví jsa prodán, okovem zjařmen přepotupným:
což bolných strastí tou porobou přetrpí!
Tak společnou pohromou hyne též jednotlivce domácnosť;
zhoubu tu již nezdrží brány domů zavřené.
Zeď vysokou přeletíc každého vyslídila, byť se
prchna ve odlehlém komnaty koutě ukryl.
Touto měrou mysl má poučit mi Atheňany káže,
v obci-li řád porušen, bída že vzejde mnohá.
Zákonu vláda velí, by rozum, by ujal se pořádek
ve všem: tať bídné v pouta zločince vrhá,
drsnotu hladku činí, k mírnosti zve, pýchu poníží,
útlé zárody zlé zaslepenosti sžehá,
zvrhlé právo zvedá, nadutosť co spáchala zlého,
zmírňuje a hříšné rozkolu dílo ničí,
obtížného krotí hněv sváru; za ní vše přivádí
posléz k vítězství na světě řád a rozum.

Takto v celém znění svém, ovšem s mezerou za v. 10., tato báseň citována od Demosthena v řeči *Περὶ παραπρ.* p. 254. Celou báseň rozděliti lze ve tři části:

Část 1. (v. 1—16). Obsah: Naše město, pod záštitou bohův stojící, má od vlastních občanů býti zničeno. Nejhůře počínají si demagogové, kteří v nesměrné lakotě práva nedbají a tak sami sobě záhubu chystají.

Úvodní verše poněkud změněné čteme i u Theognida. 757 nn.:

Ζεὺς μὲν τῆςδε πόληος ὑπειρέχοι, αἰθέρι ναίων,
αἰεὶ δεξιτερὴν χεῖρ' ἐπ' ἀπημοσύνῃ,
ἄλλοι τ' ἀθάνατοι μάκαρες θεοί·

v. 3 *τοίη* t. taková, že vše, co předchází, jest toho výsledkem.

ἐπίσκοπος — tak sluje Athena jakožto ochranná bohyně Athen. Srv. Hom. Il. XXIV. 729:

ἦ γὰρ ὄλωλας ἐπίσκοπος, ὅς τέ μιν αὐτὴν
ῥύσκευ.

ὀβριμοπάτρη příjmí Atheny jakožto dcery silného, mocného otce Dia. Podobně Hom. Il. V. 747, Od. I. 101, Hes. Theog. 140.

v. 6. *ἀστοί* položeno zde jako protiva ku předcházejícímu genitivu *θεῶν* a značí obyvatele města; jakožto protiva k následujícímu slovu *δήμου* značí občany z rodu šlechtického.

v. 7. *ἄδικος νόος* — doplň: *βούλεται φθείρειν.* Není to tedy nová věta samostatná s vypuštěnou sponou, nýbrž podmět stojící na stejném stupni se slovem *ἀστοί*, k obému pak společno sloveso *βούλεται.*

v. 9. *κατέχειν* zde ve smyslu „krotiti, ovládati, na uzdě držeti". V podobném významě čteme u Sof. Ant 604: *τίς σὰν, Ζεῦ, δύνασιν κατάσχοι;* El. 1011 *κατάσχες ὀργήν,* Oed. Col. 874 *οὔτοι καθέξω θυμόν,* Theogn. 322 *ἀφραίνων κακίην οὐ δύναται κατέχειν.*

v. 10. *εὐφροσύνη* radost, veselí, jaké zvláště při hostinách se rozhošťuje.

Po v. 10. Sylburg vkládá zlomek 8. sbírky Bergkovy:

Τίκτει γὰρ κόρος ὕβριν, ὅταν πολὺς ὄλβος ἕπηται.
Vždyť ze sytosti se pýcha rodí, štěstí kde se zmáhá.

Svůdcem, jak zřejmo, bylo mu slovo *κόρος* ve v. 9. Jiní mezeru tuto vyplňují veršem 7. ze zlomku 13.:

χρήματα δ' ἱμείρουσιν ἔχειν ἀδίκως δὲ πεπᾶσθαι. —

Pětiměr v tuto mezeru obyčejně vkládaný vyskytuje se ve znění poněkud změněném ve zlomku 13.:

ἔρχεται, ἀλλ' ἀδίκοις ἔργμασι πειθόμενος.

Oba tyto verše vyjadřují tutéž myšlénku, která ve verši 6. prostě zní *χρήμασι πειθόμενοι,* protož myslím, že lze verš vložený právem odstraniti.

v. 13. *ἐφ' ἁρπαγῇ.* Jako zhusta, předl. *ἐπί* značí zde cíl, za kterým kdo se nese.

ἀποτισομένη. Ve velké části rukopisů čteme *ἀποτισαμένη,* avšak čtení prvé spíše se zamlouvá. Neznačí-li přídavek *τῷ χρόνῳ,* že Solon pomýšlí na budoucí pomstu Spravedlnosti?

Část 2. (v. 17—30). Obsah: Z tohoto nepřátelského chování jednotlivých stran a z řádění demagogův vzchází městu mnoho pohrom, a všude zuří povstání. Zvláště trpí chudí: prodávají je do ciziny, poutají a zotročují je: ba ani ve vlastním domě nikdo před zuřivostí šlechty není bezpečen.

v. 19. *στάσιν ἔμφυλον* roztržka, jaká povstala mezi občany téhož kmene.

v. 20. upomíná na verš Homerův *πολλὰς δ' ἰφθίμους ψυχὰς Ἄϊδι προΐαψεν.*

v. 21. *δυσμενέων* (jiné čtení *δυσναμίης*) zde o nepřátelích vnitřních, jakými byli demagogové. Srv. Kallinos v 8.

v. 22. Při slově *σύνοδοι* netřeba, jak Bach činí, mysliti hned na boje: jsou to patrně tajné schůzky se zlými úmysly konané, jakých používali demagogové ku svým nekalým záměrům.

v. 23. *τῶν δὲ πενιχρῶν . . .* Mnohonásobnou bídu a trpké útisky, jaké chudým bylo snášeti od boháčů, líčí Plut. Sol. c. XIII. Ostatně významná okolnost, že zde líčí se poroba spůsobená spoustou dluhů, jasným jest důkazem, že tato báseň spadá v dobu před zákonodárnou činností Solonovou, poněvadž touto veškera poroba toho druhu byla odstraněna.

v. 25. Spojení slov *δεσμός* a *δέω* čteme i u Hom. Od. XII. 54: *οἱ δέ σ' ἔτι πλεόνεσσι τότ' ἐν δεσμοῖσι διδέντων.*

v. 28. *αὔλειοι θύραι* dvéře do dvoru vedoucí. Viz též u Hom. Od. I. 103 n.:

στῆ δ' Ἰθάκης ἐνὶ δήμῳ ἐπὶ προθύροις Ὀδυσῆος
οὐδοῦ ἐπ' αὐλείου . . .

Část 3. (v. 31—40). V té obsažena chvála dobré, řádné ústavy (*εὐνομία*).
v. 32. Podobné líčení zlých následků bezvládí nalézá se u Sof. Ant. 672:

ἀναρχίας δὲ μεῖζον οὐκ ἔστιν κακόν
αὕτη πόλεις τ' ὄλλυσιν ἥδ' ἀναστάτους
οἴκους τίθησιν· ἥδε συμμάχου δορός
τροπὰς καταρρήγνυσι· τῶν δ' ὀρθουμένων
σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἡ πειθαρχία.

Jaké naproti tomu jsou účinky neposlušnosti k vůdcům, viz Xen. An. III. 1, 38: *ἄνευ γὰρ ἀρχόντων οὐδὲν ἂν οὔτε καλὸν οὔτ' ἀγαθὸν γένοιτο, ὡς μὲν συνελόντι εἰπεῖν οὐδαμοῦ, ἐν δὲ δὴ τοῖς πολεμικοῖς παντάπασιν· ἡ μὲν γὰρ εὐταξία σώζειν δοκεῖ, ἡ δ' ἀταξία πολλοὺς ἤδη ἀπολώλεκεν.*

v. 33 *ἄρτιος* vhodný, pořádný, rozumný, srv. Hom. Il. V. 326 *ἄρτια βάζειν.*

v. 36. *ἄνθεα ἄτης* jsou prvé květy, zárodky zaslepenosti.

v. 37. *δίκας σκολιάς* ne jakoby právo samo o sobě bylo *σκολιόν*, nýbrž zlými skutky bývá překrucováno.

v. 38. *διχοστασίη* rozstoupení se, roztržka, viz i Theogn. v. 78. (Pokrač.)

Úvahy.

Hlídka programmův.

Analytické tabulky k určování cévnatých rostlin města Kroměříže i dalšího okolí. Pro žáky sepsal prof. Jos. Zahradník. — Výroční zpráva c. k. českého vyš. gymnasia v Kroměříži za škol. r. 1891—92.

Roku 1878 vydal prof. Jos. Novák ve výroční zprávě real. a vyš. gymnasia v Německém Brodě „Klíč k určování rostlin krytosemenných okolí města Něm. Brodu“, kteráž práce po svou dobu byla *jedinou* svého druhu v českých programmech školních. Hojnější jsou pouhé seznamy rostlin s připojenými stanovisky. Víme ze zkušenosti a dotvrdil nám toho spisovatel takového seznamu, že příliš horliví žáci, sbírajíce rostliny podle dotčených seznamů, mnohou rostlinu vzácnější skoro nadobro vyhubili. I míníme, že pouhými seznamy více ublíženo jest našinské květeně, nežli jimi žákům posloužено. Sestaviti *klíč* určovací pro žáky tak, aby jim skutečně prospěl, jest věcí obtížnější, nežli by se zdálo; na sta nesnází hromadí se spisovateli, chce-li vyhnouti se přesně vědeckým znakům žákům nesrozumitelným. Nicméně práce taková vskutku jest velice záslužna a snaha ta chvály jest hodna. *Nemámeť dosud klíče určovacího, jenž by pojímal celou květenu českou a žákům českých škol středních se hodil*; nežli jeho se dočkáme, dobře zatím poslouží klíče k určení květeny místní. Je-li klíč vhodně sestaven — a to můžeme plným právem říci o klíči Zahradníkově — vzbuzuje v žácích lásku k botanice a ke sbírání rostlin; určování samo jest jim ušlechtilou zábavou, a to tím zajímavější, když snaha jejich určovací dochází cíle vytouženého a když po několika pokusech dovedou rostlinu tu neb onu sami si bezpečně určiti. Klíčem *nevhodně* pro žáky sestaveným opaku toho všeho se dojde; žák nad nezdarem se rozmrzev odloží klíč a s ním i spolu chuť a náklonnosť k botanice.

Jak již jsme napověděli, vyhovuje klíč prof. Zahradníka účelu svému výborně: názvy terminologické všady, kde toho třeba, jsou vyloženy; znaků nepodáno nikde příliš mnoho, za to však vytčeny jen nejdůležitější; klíč rodů založen jest na soustavě Linnéově, jíž začátečníci nejdříve a nejbezpečněji cíle docházejí. Klíčem I. ustanovují se třídy Linnéovy, dle klíče II. určiti lze ve třídách Linnéových čeledi soustavy přirozené, klíčem III. určují se druhy rostlinné. Spisovatel pojal do klíče svého i rostliny cizozemské, hojněji pěstované v zahradách, sadech, sklenících, za okny atd., čímž nabyla kniha úplnosti. K tomu přidány 4 tabule — v českých zprávách zjev nad míru řídký! — o 43 obrazech jednoduchých, avšak charakteri-

stických. Jimi se podporuje značně určování a také se žák utvrzuje, že správně určil. Úprava jejich jest velmi úhledna a také pohodlně jich lze užiti. I to jest dobrou zárukou, že list není jimi přeplněn a že všady jsou přesné podpisy.

V této prvé části obsaženy jsou rostliny tajnosnubné cévnaté, nahosemenné, jednoděložné a z dvouděložných bezkorunné. Celkem popsáno 412 druhův.

Někde nakupeno tuze mnoho skrácených slov (zajisté že k úspoře místa), ale tím není poslouženo začátečníkovi, jenž takovou větu s námahou přečte nebo si ji chybně vyloží (na př. tř. XXI., XXII 10. a j.) Připojovati německé názvy rostlin, zdá se nám zvykem nyní již zastaralým. Na místě „malé bublinky“ (II. 6.) raději bychom položili „měchýřky“. Líp nežli „rostliny jiného vidu“ snad by bylo: „rostliny travám nepodobné“ (III. 3.). Neshoda jest, položeno-li hned za sebou: koruna srosto*plátečná* a prosto*lupenná*, buď to neb ono slovo volme (V. 5.). „Více méně srostlé listy“ (V. 6.) správněji: dokonaleji nebo méně dokonale srostlé (X. 17.). „Tobolka zpružně pukající“ (V. 23.) dlužno zevrubněji vyložiti. „Listy prstovité“ (VII. 1.) líp: listy prstovitě (dlanitě) dělené. „Více čnělek“ (VIII. 1.), líp: několik. „Pěstuje se k vůli listům“ (IX. 1.), lépe: „pro listy“. „Rostliny s listy zelenými“ správněji: „o listech“ (X. 2. a jinde všady). „Listy se spodkem srdčitě vykrojeným“ jasněji: „listy při řapíku srdčitě vykrojené (X. 7.). „Listy na spodu srostlé“, jasněji: „okraje listů při řapíku pospolu srostlé“ (X. 13.). Terč „náplodní“ (X. 19.) jest nezřetelno. Skratka „na m.“ (XI. 4.) jest nejasná (na místě). Nezřetelná jest věta: „Kupky . . . po obou stranách hlavního nervu úkrojku dvojřadé“ (Čel. 2. 3.). „Výtrusnice jednoho druhu“, líp: „všecky výtrusnice jsou stejné (Čel. 4. 1.). Listy . . . aspoň 1½ *cm* největší šířky“ líp: „nanejvýš 1½ *cm* široké (Čel. 5. 1.). Jalovec nemá bobulí, nýbrž má šištice bobulovité. (Čel. 5. 4) 18). Nejasná jest skratka: „hořejší (květy) pr.“ (prašníkové, čel. 7. 5). „Kolik kvítků klásek rozeznává“ líp: „rozeznáváme v klásku“ (Čel. 11. v úvodě). Na místě „pakli (Čel. 11.) stoj „jestliže“. „Na rákos upomínající“ líp „rákosu podobná (Čel. XI. 6.). „Plévy nedosahují konce“, líp „plévy nedorůstají konce“.

Tu i tam vloudily se nemilé chyby tiskové do textu, jež však celkem nejsou na újmu slušné výpravě tiskařské, aniž zmenšují cenu této záslužné a pilné práce.

Alex. Jos. Bernard.

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Programm došel tento:

Výroční zpráva c. k. čes. vyšš. gymnasia v Kroměříži za školní rok 1891 až 1892: Jos. Zahradník: Analytické tabulky k určování cévnatých rostlin města Kroměříže i dalšího okolí.

Časopis katolického duchovenstva. Redaktor Dr. Klement **Borový.** Nákladem Rohlíčka a Sieversa. V Praze 8°. Cena ročně (10 seš.) 3 zl. 50 kr. Ročník XXXIII. Svazek 7.—8.: O přivolení ku sňatku manželskému (J. Sedláček). Pokroky katolické církve v Anglii za posledního půlstoletí (A. Skočdopole). Panna Maria u Dante Alighieriho (J. Blokša). Panhaeresia (V. Lefler). O zaopatřování dítek (K. Vondruška). Právní účinek promeškané dvouměsíční lhůty ku předloze přiznání o příjmech obročních za příčinou kongruového doplňku (A. Jirák). Proč jest vedení matrik tak důležito a jaká nařízení byla v té příčině v Pražské arcidiecési vydána (V. Brabec).

Časopis Matice Moravské. Redaktoři Vincenc **Brandl** a Fr. **Bartoš.** Hlavní spolupracovníci F. A. *Slavík* a Fr. *Kameníček.* Nákladem Matice Moravské v Brně. Předplatné ročně 2 zl. 60 kr. 8°. Ročník XVI. Sešit 4.: Jan Amos Komenský (Fr. Bílý). Drobné pověry lidu moravského (Fr. Bartoš). Rozletité ka-

pitoly ze starého místopisu a dějin rodův (Aug. Sedláček). Řeč lidová a řeč knižná (V. Dušek). Kandidatury krále Přemysla II. na německý trůn (J. Pekař.) Františka Stránecká (K. Kořínek). Příspěvek k dějinám roboty v Bzenci (Jos. Cvrček). Archivní rozhled (Fr. Kameníček). Umělecké a vědecké zprávy.

Český Lid. Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, v Slezsku a na Slovensku. Redaktoři L. **Niederle** a Č. **Zíbrt.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. v. 8°. Předplatné na rok (6 svazkův o 6 arších) 4 zl. Ročník I. Sešit 6.: Příspěvky k poznání tělesné povahy obyvatelstva v severozápadních Čechách (J. Matiegka). K názvosloví našeho dialektu (Jan Jakubec). Vodník v podání lidu českého (Jos. Košťál). Zprávy archaeologické. Z národopisných studií o Valašsku (M. Václavek: 1. Živnosti. II. Pokrmy a nápoje). Malované šatníky z Turnovska. Kancional Jana Drašnara, kantora Doberského. O živočišných „pochoutkách" pasáčků na Mor. Slovácku (J. Klvaňa). Národní písně z Chodska (Jan Fr. Hruška). Z Berounských knih svědomí (Josef Vávra). Česká literatura lidovědná do r. 1890 (Ferd. Pátek). Slavnostní pokrmy a obřady moravských Horňáků (M. Béňa). Od vánoc do velikonoc. Co zpívali a rečnovali staríček Janišů o chození s tabákem (Karel V. Prokop). Vesnické léčení v okolí Proseče na Skutečsku (Ed. Čermák). Referáty o spisech. Referáty o časopisech. Literatura. Časové zprávy. Otázky a odpovědi. — Ročník II. Sešit 1.: O složení několika hradišť jihočeských (Jan N. Voldřich). Kout dle obyčejův a pověr lidu moravského (F. Bartoš). O lidových krojích na moravském Slovensku (Jos. Klvaňa). Slovenský spev vtákov (Jos. L. Holuby). O malovaném nábytku na Polabí (V. Smutný). Relace lékařská z r. 1749 o blouznivém písmáku z kacířství podezřelém (z archivu Turnovského vypsal J. V. Šimák). Statek i chalupa na Chodsku (Jan Fr. Hruška). Komedie o Františce, dceři krále anglického, též o Honzíčkovi, synu kupce Londýnského (J. Karásek). Vo diblikoji (Alois Jakubec). Obraty melodické v lidové písni (Leoš Janáček). O masopustě. Referáty o spisech. Referáty o časopisech. Literatura. Časové zprávy. — Důležitý časopis tento překonav šťastně obtíže ročníku prvého, začíná právě tak zdárně ročník druhý hojným obsahem.

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub. Ročník V. Sešit 8.—9.: Význam hudby v starořecké výchově (E. Vetnek). Alberta Clementina (E. Wichert, př. L. Demčenko). Vzdělávatelné úkoly brané ze znalosti životův znamenitých paedagogův (A. Krylov). K otázce u vyučování řečtině v III. třídě (P. Pervov). Obecný postup při výkladě (O. Frick, př. A. Nejfeld). O dělitelnosti čísel (V. Ipatov).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 3 zl. Ročník XI. Číslo 18.—20.: Děti (K. Hovorka).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXII. Svazek 5.—7.: Římské shromáždění lidu v předvečer pádu republiky (N. Bubnov). Peníze mincovního kabinetu Kievské university (V. Danilevič). O rovnováze pevného tělesa při tření některé ploské části jeho povrchu (N. Šiller). K otázce o syfilitické i rtuťové chloroanemii (J. Zelenev). Dohled na léčebné prostředky (J. Trojický). Zpráva o jízdě na Villafranckou zoologickou stanici v zimě r. 1891 (J. Semenkevič). Sborník nařízení universitních. Křesťanská církev a římský zákon (J. Kulakovskij). Přednášky o slovanském jazykozpytu (T. Florinskij). O lomech lebky (A. Ignatovskij). Meteorologická pozorování (P. Brounov). Pozorování meteorologické observatoře universitní (P. Brounov).

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 19. až 21.: P. B. Shelley (G. Sarrazin).

Lýra. Redaktor A. **Rublič.** Nakladatel „Dalibor" v Hořovicích. 4°. Ročník 1892. Číslo 7.—8.: *Proslov od A. Heyduka.

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 17 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník IV. Číslo 1.

Malý čtenář. Pořádají G. **Smetana** a J. **Zelený.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8. Předplatné na 20 sešitův (o 16 str.) 1 zl. Ročník XII. Číslo 1. počíná nový ročník oblíbeného u mládeže časopisu ozdobeného četnými illustracemi, časem i barevnými.

Muzeum. Časopismo Tovařystva naučyćeli škół vyžšych. Red. Maur. **Maciševski.** Ve Lvově. 8°. Nakładem Tovařystva. Předplatné ročně 5 zl., poštou 6 zl. Ročnik VIII. Zešyt 8. a 9.: Ukázka školního výkladu úryvku ze starého auktora (A. Radecki). Úvahy o nauce přírodopisné (Z. Moravski). Instrukce učitelům německého jazyka v I.—IV. třídě.

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník VIII. Číslo 19.—21.: Vliv matčin na dceru a povolání ženino (J. Pavelka).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Redaktor J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVIII. Sešit 10.: *Kolumbus (Jar. Herda). Z Českého Švýcarska (E. Musil). *Mráčky (J. Mikšovský). Ptactvo v názorech, pověrách a zvycích lidu českého (J. Košťál). Záhadné obrázky (Fr. Rosůlek). Hrdina (komedie o 1 jednání od F. Faustina). *Povídala moje matka (J. Nečas). *Žežulka (Fr. Krch).

Osvěta. Listy pro rozhled v umění, vědě a politice. Redakcí a nákladem V. **Vlčka.** V Praze 8°. Cena ročně (12 seš.) 7 zl. 20 kr. Ročník XXII. Sešit 10. až 11.: Dvanáctý říjen roku 1492 a jeho účinky kulturně dějepisné (Jos. Procházka). *Z Pražských motivů (Ant. Klášterský). *Májová legenda (Aug. E. Mužík). Rumunská otázka v Uhrách (Jos. J. Toužimský). Divadla a zábavy národní ve Švýcařích (Č. Hevera). *Život a smrt (Adolf Heyduk). České písemnictví: Výpravná prosa (L. Čech). Ludvík XVI. sesazen a obžalován (Jan Kryštůfek). *Zatopeným sochám Karlova mostu (Jar. Vrchlický). Z básní Fr. Táborského. Třicet let českého divadla (Jiří Bittner). Missa sancta (J. P. Slanský). Uherská železničná politika v Bosně (Jos. J. Toužimský).

Paedagogické rozhledy. Red. J. **Klika.** V Praze. Nákladem Odboru literárního a paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena ročně (10 sešitův) 2 zl. 50 kr. Ročník V. Sešit 8.—9.: Ústřední učiva ve školní praxi (K. Fischer). O zdravotní výchově dospělejšího žactva (Č. Jiřina). Některé myšlenky o kreslení (J. Veselý).

Památky archaeologické a místopisné. Red. Dr. Jos. Lad. **Píč.** Nákladem Archaeolog. sboru Musea král. Českého. V Praze. 4°. Cena ročně (4 sešity) 3 zl. Díl XV. Sešit 10.: Archaeologický výzkum ve středních Čechách (J. L. Píč). Bojové, Markomani a Češi dle svědectví historického a archaeologického (J. L. Píč). Starý hřbitov sv. Havla v Mladé Boleslavi (Fr. Bareš). Retrospektivní výstava. III. Malířství drobné a tabulové (K. Chytil). Kdy byla provedena poprsí v triforiu v chrámu sv. Víta v Praze? (K. Mádl). České ostruhy z konce XV. věku. S 3 vyobrazeními (J. Koula). Kosterné hroby praehistorické doby nejmladší (J. Honza). Zprávy a drobnosti: Matiáš Hutský od Křivoklátu. Protokol o hrobu Prokopa Velkého. Dodatek.

Parlamentär. Redaktor V. **Cinert.** Ve Vídni. Nákladem M. Živné. 4°. Ročník XIII. Číslo 36.—38. Vychází nyní z polovice česky.

Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Срѣдецъ. Redaktor V. D. **Stojanov.** 8°. Cena ročníku (o 6 knihách) 12 lvů, v cizině 15 lvů. Ročník VIII. Svazek 40.: Geologicko-petrografický popis Střední hory mezi řekami Strěmou a Topolnicí a sousedních krajin (G. Zlatarski). Makedonie v dřevních dobách (Dimitriev). Bulharské národní plody duševní.

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 37.

až 41.: Četba učitelova (Kl. Čermák). Herbert Spencer o vychování (F. Jiřík). O novočeském jazyce spisovném (Th. Vodička).

Rozpravy Akademii umiejętności v Krakově. Vydźal filologičny. Serya II. Tom I.: Popis epidemie athenské v díle Thukydidově II., 47, 2—54 (L. Ćvikliňski). Slovník nářečí Ainův a Kamčadalův (dle B. Dybovského vydal J. Radliňski). Čas povstání Historií Florových (A. Miodoňski). Joannis Geometrae Carmen de S. Panteleemone (L. Sternbach). Středověká latinská poésie v Polsce (Al. Brückner). De rhetoribus latinis observationes (Cas. Moravski). Miscellanea latina (A. Miodoňski). 1892. 401. — Vydźał historyčno-filozofičny. Serya II. Tom III.: O založení a nadání kláštera Benediktinek v Staňątkach (B. Ulanovskij). Walter von Plettenberg (F. Konečny). Úvahy o viślicko-piotrkovském zákonodárství krále Kazimíra Velkého (F. Pěkosiňski). Mendog (J. Latkovski). — Tom IV.: Studie o dějinách vlastnictví nemovitého u Germanův (A. Blumenstok). Povstání Švidrigiełły (A. Levicki).

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění v Praze. v. 8°. *Třída II.* Ročník I. Číslo 26.: O vzácných rohových nádorech oka. Podává Jos. Schöbl. 36 a 5 tabulek. — Číslo 27.: Základové theorie Malmsténovských řad. Napsal M. Lerch. 70. — Číslo 28.: Studie o monomagnesiumfosfátu. II. Sděluje J. Stoklasa. 10. — Číslo 29.: O eruptivních horninách tešenitových a pikritových na severo-východní Moravě. Podává J. Klvaňa. 15. — Číslo 30.: O transformaci funkcí elliptických. Napsal Ch. Hermite. 22. — Číslo 31.: Žamberské lebky. Podává L. Niederle. 24. — Číslo 32.: Poznámky k theorii interpolace. Napsal M. Lerch. 15. — Číslo 33.: O hlavní větě theorie funkcí vytvořujících. Napsal M. Lerch. 7. — *Třída III.* Ročník I. Číslo 4.: Grammatická, lexikální a kritická pozorování u Velleja Paterkula. Napsal R. Novák. 106.

Сѣверъ. Еженедѣльный литературно-художественный журналъ. Redaktor Vl. A. **Tichonov.** V Petrohradě. 4°. Nakladatel E. A. Jevdokimov. Předplatné ročně 6 rub., do ciziny 11 rub. Ročník V. Sešit 36.—41.: Pokračování neb dokončení povídek: V karmelitském klášteře (L. V.). *Vesnické obrázky (V. Lebedev). Hr. L. N. Tolstoj (K. M-skij). Děti (V. Goppen). J. B. Kňažnin. *Astra (M. Lochvickaja). Návštěva Lomonosova cařevnou Kateřinou II. Krištof Kolumbus. Básně od O. Čjumina, K. Fofanova, S. Safonova, Medvědského. — Přílohou: Dějiny říše ruské. Svazek 9.

Славянское обозрѣніе. Redaktor a vydavatel A. S. **Budilovič.** V Petrohradě. 8°. Předplatné na rok (12 sešitův o 8—10 arších) 7 rubl. se zásylkou 8 rub. či 10 zl. Ročník I. Sešit 7.—8.: V. Iv. Grigorovič v Kazani (M. P-ij). Římsko-německé císařství Hohenzollerův a Řeko-Slované (Srěmec). Z korrespondence ku. V. A. Čerkaského a N. A. Miljutina. Z dějin slovanského spolčování: P. J. Šafařík a O. M. Boďanskij (N. Sumcov). Čech o slovanské otázce (T. Florinskij). Vzpomínky na Al. Ath. Potebňu (V. Charciev). J. G. Naumovič. Letopis. Listy ze slovanských zemí. Bibliografie. Obzor po české literatuře, jazykovědě a dějinách za r. 1891 a 1892 (P. Chrudímensis). *Herodes (S. Hurban-Vajanskij, př. V. Krišov). Pan Ryšánek a pan Šlégl (Jan Neruda, př. E. P. P-skaja).

Slovenské Pohl'ady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty.** V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 10.: Konec a začiatok (Martin Kukučin). Maxim Maximič (M. J. Lermontov, prel. B. Š.). Argentína (M. B.). Povesti (F. Šujanský). Hostiny u starých Čechov (Z. Winter). Slovenský jazyk. Beseda.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1892. Nakl. V. Staněk. 4°. Roč. IV. Číslo 10.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu 20 kr. Seš. 10.: *Ballada o ostrovu blažených (J. Vrchlický). Protijed (Fr. Ho-

lešek). *Doktor Kytl (A. Klášterský). Maloměstské hovory (V. Štech). *Modrý arch (A. Mužík), Pí—pí (J. Benešovský).

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník III. Číslo 19.—23.: Slavnost Komenského v Přerově.

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Nákladem vlastním. Cena ročně 6 zl. Ročník XXI. Číslo 24.: J. A. Corda. — Ročník XXII. Číslo 1.: Památce Kolumbově (J. Frejlach). Tah ptactva na Helgolandě. Lov tuňáků na pobřeží dalmatském (Bše). Lnice kručinkolistá (K. Kněžourek). Dodatky k české květeně křídové (E. Bayer).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 19.—21.: Z básní A. Sovy. Poslední podpora (J. Karásek). V Hřebíčkově (Č. Tondera). O vývoji českého časopisectva (K. Müller).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel K. Schenkl.** Nakladatel K. Geroldův syn. Ve Vídni. 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 8.—10.: Zur Erklärung einiger Liviusstellen (E. Reichenhart). Die Fleiszclasse unserer Semestralzeugnisse (V. Eymer si přeje, by se známka ta, pro niž nemá učitel vždy bezpečného měřítka, nějak nahradila). Zur Lateinlectüre in der V. Classe (H. Mužík navrhuje tento postup: V., 1.: Ovid, event. ještě k tomu Caesar; 2.: Cicero. VI., 1.: Cicero, Vergil; 2.: Vergil. VII., 1.: Livius; 2.: Livius, Sallust. VIII. 1.: Tacitus; 2.: Horác). Zur Frage des Jugendspieles (J. Rappold).

Zlaté mládí. Redaktoři M. **Marhan** a A. **Mojžíš.** V Praze. Nákladem F. Šimáčka. Předplatné na rok (10 seš.) 60 kr. Ročník VII. Seš. 9. a 10. ukončuje VII. ročník pěkného časopisu pro mládež, v níž zároveň úhlednými illustracemi budí žádoucí vkus.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 10.: Lékařky v zemích německých (S.). Péče o vychování sirotků, zejmena dcer českých v XV.—XVII. století (J. Hraše).

Živa. Časopis přírodnický. Redaktoři: B. **Rayman** a Fr. **Mareš.** Nakladatel J. Otto v Praze. 4°. Cena ročně (10 seš. o 32 str.) 5 zl. Ročník II. Seš. 8. a 9.: Staré a nové léčení (K. Chodounský). Vnitřní ustrojení hmoty (B. Rayman). O torpédech (Fr. Péro). Z nauky o energii (F. Wald). Africa incognita (V. Švambera). Rozhledy.

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Svazek 9.: Zápas Pařížské university s žebravými mnichy v polovici XIII. věku (Th. Fortinskij). Několik poznámek o Novgorodských letopisích (T. Tichomirov). Složení i prameny původního gruzínského letopisu (A. Chachanov). Rolnicko-hospodářská zaměstnání v učitelských seminářích a počátečních školách (E. Kovalevskij). Kavkazský učební okruh v r. 1890. Caesariana (J. Mejer). Soud porotní v Athenách a dílo Aristotelovo v obci Athenské (Th. Miščenko). K Homerovi a Hesiodu (S. Ždanov). K náhrobnímu nápisu Inanthy, dcery Glaukiovy (V. Ernštedt).

V. Beneše Třebízského spisy sebrané. V Praze 1893. Nakl. F. Topič. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 16 kr. — Sešit 1. a 2.: Pod doškovými střechami. — Málo jest povídkářův tak obratných a zároveň tak vlasteneckých, jako V. Beneš. Péro jeho dovede tak úchvatně líčiti nejstrastnější doby národa našeho, že v tom by muselo býti kamenné srdce, koho by nedojalo. Proto s nemalým vděkem se jistě potká nakladatelstvo F. Topičovo, že se odhodlalo spisy Benešovy i nemajetným třídám učiniti přístupny v laciném vydání tomto. Kéž jsou hojně čítány!

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Sešit 290.: Dřevěný domek. Napsal Jan **Milota.** V Praze 1892. 83.

Biblioteka pisařóv polskich. Nákladem Akademie umějętności v Krakově 1892. 8°. Svazek 21.: Jakóba Górskiego Rada pańska. 1597. Vydal V. Čermak. XV. 138. Cena 65 kr. — Svazek 22.: Postępek prava čartovskiego přeciv narodovi ludzkiemu. 1570. Vydał A. Benis. 125. Cena 55 kr.

Česká kronika. Vypravuje Jos. **Lacina.** V Praze 1893. Nakl. Edv. Beaufort. Illustruje F. Hetteš, M. Aleš. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 12 kr. Sešit 1.—2.: Díl I. Od dob nejstarších až po války Čechů s Franky. — Spis známý půvabným vypravováním líčí slohem prostonárodním dějiny české; jest žádoucno, by se kniha hodně rozšířila, jmenovitě mezi mládeží studující.

České album. Sbírka podobizen předních spisovatelů a spisovatelek českých, učenců, mužů i žen práce, kteří život svůj zasvětili povznesení národa svého. Pořádá Karel V. *Rais.* Kreslil Jan *Vilímek.* V Praze, nákladem Jos. R. Vilímka. Celý ročník (20 podobizen fol.) 5 zl., jednotlivé podobizny po 35 kr. Řada II. Sešit 11.: Svatopluk Čech (se stručným životem).

České spisy pro mládež. V Praze 1892. Nakl. A. Storch syn. m. 8°. Svazek 30.—32.: Báchorky Ž. Podlipské. 84. 91. Cena po 60 kr. Ke každému svazku připojen pěkný barvotiskový obrázek.

Encyklopedie humoru a vtipu. Redaktor H. **Wunsch.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 5.—9.: Vlohy — Země (str. 129—288).

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1892. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 143.—147.: Skály (dokončení), Na ostrově, Druhý květ.

Kabinetní knihovna. Nákladem F. Šimáčka. V Praze. m. 16°. Svazek LVII.: *Konec idylly. Básně Růženy Jesenské.* 80. Cena 30 kr.

Libuše, Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXII. Číslo 3.: Setník Halaburd od V. Vlčka. 172. — Číslo 4.: Čím, srdce, čím jsi zhřešilo od Jos. Konráda. 192.

Mappy staré Prahy k letům 1200, 1348 a 1419. Složil V. V. **Tomek.** Nákladem České Akademie věd. V Praze 1892. — Monumentální dílo toto podává názorný a jasný přehled naší Prahy za různých dob, pokud lze vzrůst její stopovati. Jest si přáti, by velepilný dějepisec Prahy vydal podobné mapy i k ostatním dobám města toho.

Moravský lid. Fr. **Bartoše** sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892. Nákladem Em. Šolce. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 20 kr. — Sešit 6.: Práce rolnické.

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře.** V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 8. až 10.: *εὔβασις—εὑρετής.*

Ochotnické divadlo. V Praze 1892. Nákl. M. Knappa. m. 8°. Svazek 76.: Sestry. Drama ve 3 dějstvích. Napsal E. Kumičić, př. J. Paulík. 82. Cena 30 kr.

Ottova Laciná knihovna národní. Nakladatel J. Otto v Praze. Cena sešitu (8° o 3 arších) 10 kr. Serie XV. Sešit 35.—37.: Po stupních. Napsal H. Gréville, př. El. Řeháková (dokonč.). Sešit 38.—39.: Na útěku od Jos. Konráda (str. 1—156).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 117.—119. ukončujou článek Čechy, jenž vyličuje vlasť naši zevrubně ve všech možných příčinách. Věci by velice posloužilo, by na konec dílu — když už se nestalo hned po článku — připojen byl *zevrubný rejstřík* k článku tomu, by každý snadno v něm vyhledati mohl, čeho si žádá. Článek ten měl by se i zvláště otisknouti, by se mohl co nejvíce rozšířiti. — Sešit 120. obsahuje články: Čechy—Černínové. K němu přidány jsou 2 přílohy: České stavby. Diagramy složení, měny a vzrůstu obyvatelstva v království Českém.

Repertoir českých divadel. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1892.

m. 8°. Svazek XXX.: *Archa Noemova.* Fraška o 3 jednáních od Ant. Lokaye. 90. Cena 50 kr.

Sbírka klassiků řeckých a římských. V Praze 1892. Nakl. A. Storch syn. Sešit 22.: Proměny Ovidiovy, př. J. Červenka (IX., 531—XI., 58). 8°. str. 65—112. Cena 30 kr.

Sbírka nových a časových kupletů, dvojzpěvů a solových výstupů. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 8°. Cena sešitu 10 kr. — Sešit 5.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 53.: Povídky pátera Cyrina od P. Albieriho (str. 161—200). Sešit 54.: Bene nati od Elizy Ořeškové, př. J. Paulík (str. 1—32).

Sborník světové poésie. Vydává IV. třída České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění. Nakladatel J. Otto. m. 8°. Ročník II. Číslo 2.: Filip. Tragedie o 5 jednáních od Vit. Alfieria, př. B. Frida. 91. Cena? — Číslo 3.: Básně Al. Vas. Kolcova, př. L. Quis. 151. Cena ?

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 20.—21.: Kouzlo českého podzimu. Svazek 2.: Od nového roku do Sylvestra. Žertvy podzimní. V chudém paběrkování. Čerstvý import. Jdi na Letnou. Kus reformy. V době pohromy. Noční dýchánky Vinohradské.

Stručné dějiny písemnictví starořeckého s popisy a obsahy nejdůležitějších plodů jeho. Napsal Fr. **Bačkovský.** V Praze 1893. Nákladem vlastním. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. — Sešit 1.: Iliada. Odyssea.

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 19.—20.: Ze Žďárských hor od Vl. Pittnerové (str. 97—192).

A. V. Šmilovského spisy výpravné. Nakl. F. Šimáček. V Praze 1892. m. 8°. Svazek 8.: Červený deštník. Tatínkovy hodiny. Kovárna na Klenici. Vácha z Nebuzína. Páter Antonín. Jehla. Pan kontribuční. Hodina v expeditě. 239. Cena 1 zl. 20 kr.

Vilímkova illustrovaná knihovna rodinná. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°) 20 kr. Dílo VI.: Motýlek z norské pohádky od E. Jelínka, illustr. Art. Scheiner. Sešit 1. (str. 1—32). — Dílo VII.: V ráji šumavském od A. Klostermanna, illustr. Ad. a K. Liebscherové. Sešit 1. str. (1—32).

Vilímkova knihovna mládeže dospívající. Nakladatel J. R. Vilímek. Cena sešitu (8°. o 32 str.) 20 kr. Ročník III. Řada IV.: Román mladého hocha. Napsal R. M. Halt, př. Kl. Šuranová. Se 65 obrázky. Sešit 1.

Vilímkova knihovna románů cizojazyčných. V Praze 1893. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 12 kr. Dílo II.: V záři millionů od G. Ohneta, př. ? Illustroval V. Oliva. Sešit 1. (str. 1—32).

Vilímkovy stínové obrázky. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. Cena obrázku 3 kr. Řada I. Číslo 1.: J. A. Komenský.

Všeobecná zajímavě poučná knihovna. V Praze 1892. Nakl. Fr. Bačkovský. 8°. Číslo 3.: Kuchyně a stůl našich předkův od Z. Wintra. 192. Cena 90 kr.

Vzdělávací bibliotéka. Nákladem vydavatelstva Časopisu českého studentstva. V Praze 1892. m. 8°. Svazek 13. Sešit 4.—5.: Úvahy o vládě ústavní od J. St. Milla, př. Fr. Vahalík (dokonč.). — Svazek 14.: Návštěva. Drama o 2 jednáních od Ed. Brandesa, př. H. Kosterka. 61. Cena 25 kr. — Svazek 15. Sešit 1.—3.: Paní Bovaryová od G. Flauberta, př. ? (str. 1—272). — Svazek 16.: Rolla. Báseň Alfreda de Musset, př. Em. z Čenkova. S úvodem Jar. Vrchlického. 37. Cena 30 kr. - Svazek 17.: Na dně od Iv. Franka, př. B. Sokolová. 96. Cena 30 kr.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček: 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 20.: Nahrážky kávové, škrob a klovatiny (E. Cífka). Průmysl dřevařský (J. Zenker). Bednářství (A. Beneš). Zboží

pletené (B. Barák). Výrobky ze dřeva, korku, kosti, perleti, rohu, pryžce a mořské pěny. Průmysl mlynářský (K. Prokopec). Výrobky z masa (J. Lešner). Koželužství a jirchářství.

Zkáza (la débâcle). Román od Em. **Zoly**, př. B. Frida. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 12 kr. Sešit 22.—24. (str. 673—752). Tím poutavý román dokončen; k lepšímu znázornění děje přidána mapka bojiště.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1892. Náklad M. Knappa. Cena sešitu 10 kr. Svazek 52.: Už táhnou. Žert o 1 jednání. Dle C. R. zpracoval E. Z. 16.

Český těsnopis na Moravě i v Slezsku. Sepsal T. **Šílený.** V Brně 1892. Nákladem Českého těsnopisného spolku Brněnského, 8°. 40.

Čítanka pro školy rolnické a zimní hospodářské. Sestavili J. Tomeš, V. Plánský, K. Šatra, A. Mollenda, J. Frána. Se 3 mapami a obrazy v textu. V Praze 1892. Nakl. J. Otto. 8°. 323. Cena váz. 1 zl. 60 kr.

Divoké ovoce. Nevázané řeči ve vázané řeči. Napsal X. **Meňhard.** V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 16°. 176. Cena 60 kr.

Filosofie stoická a císař Mark Aurel. Napsal K. **Steinhauser.** V Čáslavi 1892. 8°. 26.

Hymny a vzdechy. Cyklus básní A. E. **Mužíka.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 16°. 135. Cena 50 kr.

Koleda. Kalendář na rok 1893. Nakl. F. Šimáček. V Praze 1892. m. 4°. Cena 50 kr.

Národ. Kalendář na rok 1893. Nakl. F. Šimáček. V Praze 1892. m. 4°. Cena 50 kr.

Německá čítanka pro III. a IV. třídu českých škol středních. Složil Ant. **Trnka.** V Praze 1892. Nakl. Al. Wiesner. 8°. 339. **Vysvětlivky** k ní od téhož. 76. Cena obojího váz. 1 zl. 80 kr. — Ježto kniha jest schválena, vytiskne asi brzo z našich škol nevhodné čítanky Pospíchalovy.

Německy za 50 hodin učí Fr. **Vymazal.** V Telči 1993. Nakl. Em. Šolc. 12°. 187. Cena 60 kr.

Občanský kalendář koruny Svatováclavské na rok 1893. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 164. Cena 50 kr.

Obrázkové dějiny národa českého. Pomocí A. Rezka napsal J. **Dolenský.** Illustrovali V. Černý, Ad. Liebscher a V. Král. Nakladatel J. R. Vilímek. m. 4°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 1. líčí vlasť naši v pravěku, zalidnění Čech Slovany, život a náboženství našich předkův, Sama, Kroka, Přemyslovce až po Boleslava II. — Každá knihovna žákovská by měla míti po několika exemplářích tohoto díla, jež i plynně vypravuje i vkusně vyobrazuje různé děje vlasti naší, jež mládež studující bohužel nezřídka velmi chatrně znává. Takovéto dílo rozmnoží jistě její chuť po lepším poznání naší minulosti.

Очеркъ жизни и дѣятельности Іоанна Амоса Коменскаго въ 300-лѣтнюю годовщину рожденія славянскаго педагога XVII. вѣка. Написалъ Ѳ. В. Ржига. Нижній Новгородъ 1892. m. 8°. 64. Cena 30 kop.

O mechovkách z korycanských vrstev pod Kaňkem. Podává F. **Počta.** V Praze 1892. Nákladem II. třídy České Akademie věd. 4°. 46 a 4 tabulky. Cena ?

Plášť od N. N. **Gogola,** př. K. Havlíček-Borovský. 2. vyd. V Praze 1892. Nakl. Fr. Bačkovský. m. 8°. 44. Cena 20 kr.

Přání nejmladších čtenářů. Napsal K. **Kuttan.** V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 16°. 52. Cena 20 kr.

Přehled dějin literatury římské. Sestavil G. **Šuran.** V Přerově 1892. Nákladem vlastním. 8°. 118. Cena ?

První sociální revoluce roku 1848. Napsal J. **Svoboda.** V Praze 1892. Nakl. F. Bačkovský. m. 8°. 56. Cena 30 kr.

Reformace katolická v království Českém po bitvě Bělohorské. Sepsal Tom. **Bílek.** V Praze 1892. Nakl. F. Bačkovský. 8°. 336. Cena 2 zl. 80 kr.

Slovník ke Cornélia Nepóta životům. Sestavil Ant. **Mikenda.** V Praze 1893. Nakl. A. Storch syn. 8°. IV. 144. Cena 80 kr.

Socialista minulého století od D. L. **Mordovceva,** př. A. Straka. V Praze 1892. Nakl. Fr. Bačkovský. m. 8°. 72. Cena 35 kr.

Tři cesty. Napsal Fr. **Herites.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček, m. 8°. 127. Cena 60 kr.

Tři listy. Poetická črta Růženy **Jesenské.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 16°. 56. Cena 20 kr.

Umělecký průmysl na retrospektivní výstavě roku 1891. Napsal K. **Chytil.** V Praze 1892. Nakl. J. Otto. 8°. 40 s illustr.

Vilímkův kalendář Malého čtenáře na školní rok 1892—3. Sestavil Fr. S. **Procházka.** II. ročník. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. 16°. 320. Cena 36 kr.

Vodní družstvo. Veselohra o 3 jednáních od Jos. Štolby. 2. vydání. V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 16°. 129. Cena 60 kr.

Z bojův o vykořenění lidské bídy od J. **Svobody.** V Praze 1892. Nakl. Fr. Bačkovský. m. 8°. 108. Cena 50 kr.

Z pohádky do pohádky. Upravily El. Krásnohorská a An. Sluková. V Praze 1892. Nakl. J. R. Vilímek. 8°. Se 128 obrázky. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 1: Zlatá dcerunka. O perníkové chaloupce. Janek silák. Hvězdné tolary. Kůň Prášilův. Laskominy. O Palečkovi.

Dramatická literatura.

Carův kurýr. Dle J. Vernea sestavil F. Csepreghy. — Hra se skvostnou výpravou, ale v ději učiněny mnohé odchylky od Vernea, jež nejsou kusu nikterak na prospěch. Obsazení: Carem p. Šimanovský. Strogovem p. Slukov. Marfou pí. Sklenářová. Naďou pí. Benoniová. Sangariou pí. Laudová. Jolivetem p. Šamberk. Bluntem p. Sedláček. Sluhou telegrafním p. Mošna.

Troje políbení. Dramatická báseň Jaroslava **Vrchlického** o 1 jednání. — Libuša (pí. Bittnerová) zadá ruku svou Přemyslovi (p. Slukov), ale tím si pohněvá Lumíra (p. Seifert) a Bivoje (p. Řada), kteří se též o ni ucházeli. Když je vyzve k smíru, slíbí jim, že jim vyplní vše, co jí bude možno; oni žádají po políbení. Přemysl ovšem se tomu vzpěčuje, při čem odloudí Libuši první políbení; ona však v příhodné chvíli dá oběma pohněvaným po polibku, čím jmenovitě zářícího Bivoje skrotí. Tu i Přemysl schválí její jednání. Dikce kusu jest ovšem básnická, verš plynný se pěkně přednáší.

Drobné zprávy.

Schválená díla:

Roth Jul., Cvičebná kniha jazyka německého pro 1. a 2. třídu. 6. nezměněné vydání. V Praze 1893. Cena 1 zl., váz. 1 zl. 20 kr. (6. září 1892, č. 18.149.)

Rozmanitosti.

Čtvrtý sjezd rakouských professorův.[1])

Sjezd se konal ve Vídni o velikonocích r. 1892 za účastenství 272 osob z 42 měst a 81 ústavův. Jednalo se o těchto kusích:

[1]) Viz Zeitschrift für die österr. Gymnasien. 1892, 641 sl.

1. O paedagogickém a filosofickém vzdělání učitelstva středních škol.

2. O vyučování mateřskému jazyku na nižším gymnasii v zemích se smíšenými národnostmi.

3. Učba lučby na reálkách.

4. Četba latinská v V. třídě: Livius buď posunut do 2. pololetí V. a 1. pololetí VI. třídy (2 knihy); Ovid po IV. třídě se čte ještě v 1. pololetí V. třídy vedle Caesara.

5. Výměna přírodnin k účelům vyučovacím.

6. O významu ministr. výnosu ze dne 30. září 1891 pro učbu gymnasijní; při tom usneseno navrhnouti, by se v latině a řečtině upustilo na celém gymnasii od domácích úloh, jež jsou beztoho zastoupeny písemními přípravami domácími.

7. Nová úprava učby zeměpisné na středních školách.

8. O provádění tělesných her mládeže.

— **Přednášky ze slavistiky v zimním pololetí r. 1892.** *V Záhřebě:* A. Pavić: Hlásky charvátského jazyka. Dějiny charvátské literatury. Výklad národních písní, zvláště jich metra. T. *Maretić*: Hlásky staroslověnského jazyka na základě srovnávacím. Staroindská mluvnice se zvláštním ohledem na jazyky řecký, latinský a staroslověnský. F. *Celestin:* Tvarosloví ruského jazyka s četbou. Tvarosloví českého jazyka s četbou.

— **Posluchači na universitách.** V Záhřebě v zimním pololetí školního roku 1892—93 celkem 370, a sice: na fakultě bohosl. 103 (43 řád., 60 mimořád.), právn. 185, filosofův 53 (45 + 8), farmacentův 29. Z těch od školného osvobozeno: zcela 150, z polovice 55.

— **Zkoušky z těsnopisu** pro učitelstvo středních škol počnou due 3. prosince t. r. Kandidáti předložte žádosti své do 25. listopadu ředitelstvu zkušební komise v Praze č. 106—III.

— **Z české university.** Nával studujících byl letos veliký. Na bohosloveckou fakultu přijato bylo 152 řádných a 3 mimořádní, celkem 155 posluchačů, na právnickou fakultu 903 řádní a 121 mimořádných, celkem 1024 posluchačů; mezi mimořádnými jest 101 posluchač státního účetnictví; na lékařskou fakultu přijato bylo 1031 řádných a 15 mimořádných, celkem 1046 posluchačů a na filosofickou fakultu 123 řádných a 106 mimořádných, celkem 229 posluchačů; mezi mimořádnými jest 97 farmaceutů. Celkem čítá dosud česká universita 2209 řádných, 245 mimořádných, úhrem 2445 posluchačů.

Přednášky na cís. král. české vysoké škole technické v Praze v studijním roce 1892—93.

A. Mathematické.

Ed. *Weyr*: Mathematika, první běh. I. Zimní semestr: Nauka o promítání. Polygonometrie. Sférická trigonometrie. Determinanty. Analytická geometrie v rovině. Analytická geometrie v prostoru, část první: útvary rovinné.

II. Letní semestr: Algebraická analysis. Vyšší rovnice. Počet differenciální s jednou nezávisle proměnnou a upotřebení. Počátky počtu integrálního a upotřebení.

G. *Blažek:* Mathematika, druhý běh. I. Zimní semestr: Analytické geometrie v prostoru část druhá: Útvary zakřivené. Počet differenciální o více proměnných. Upotřebení počtu differenciálního k řešení úloh, zvláště úloh geometrických v prostoru. Podrobný počet integrální, omezené integrály.

II Letní semestr: Upotřebení počtu integrálního při řešení úloh geometrických. Rovnice differenciální. Počet variační.

A. *Pánek*: O integrálech omezených.

Počet pravděpodobnosti. Absolutní, relativní a složitá pravděpodobnosť. Geometrie pravděpodobnosti. Věta Poissonova a Bernoulliho. Objektivní a subjektivní naděje. Pravděpodobnosť a posteriori. Pravidlo Bayesovo. Theorem Laplaceův. O pojišťování. Pravděpodobnosť o seznání svědků.

M. *Lerch*: Theorie funkcí.

F. *Tilšer*: Deskriptivní geometrie (organická geometrie formy). Úvod. Část první: Morphognosie. Vývoj nejdůležitějších předmětův určitého zobrazování, jakož i ustanovení kosmografických pomůcek k jich přesnému označování; ve dvou oddílech. — Oddíl první: Aestetika. Vyvinování pojmů útvarů geometrických. — Oddíl druhý: Kinetika. Vyvinování ponětí útvarů metafysických, dokud se stávají předmětem vyjadřování obrazy, jakož i vid útvarů psychofysických.

Část druhá: Ikonografie. Všeobecné zákony určitého zobrazování. Paragram všeobecný. — Oddíl první: Ikonografie pomyslů útvarů rovinných. Paragramy I., II., III. — Oddíl druhý: Ikonografie pomyslů útvarů prostoru. Zákony určitého zobrazování na základě orthogonálného, klinogonálného a centrálného promítání. Paragramy IV., V., VI. Číselné obrazy. Axonometrie. Stereografická projekce. Nejdůležitější zákony o zobrazování bodu, přímky a roviny v jich vzájemné poloze. — Oddíl třetí: Hlavní zákony zobrazování nejdůležitějších druhů oblých stran a ploch, a sice: oblých stran terrainů, ploch rozvinutí, posouvání, otáčení, ploch mimosměrek, při tom s ohledem zvláštním k plochám druhého stupně. — Sestrojení rovin v určitém poměru k plochám, a sice: rovin sečných, rovin tečných za určitých podmínek a vzájemných průseků ploch s plochami. Konstrukce geometrálného osvětlení co do formy i co do intensity.

Perspektiva. Úvod. Krátký přehled dějin perspektivy. Hlavní podmínky a činitelé perspektivného zobrazování. Sestrojování obrazů perspektivných na základě methody projektivně distanční. Způsob axonometrický sestrojování obrazů perspektivných. Upotřebení translokace základních činitelů perspektivy při sestrojování obrazů perspektivných.

Ed. *Weyr*: Geometrie polohy. Theorie promětnosti základních útvarů prvořadných. Nauka o kuželosečkách. Vztahy kollineárný a reciproký základních útvarů druho- a třetiřadných.

Fr. *Müller*: Geodaesie nižší. (Výkonné měřictví.) I. Zimní semestr: Obecná theorie měření. Měření přímé a nepřímé. Míry. Theorie chyb pozorování. (Methoda nejmenších čtverců.) Stroje a nářadí. Signály. Přístroje ku přímému měření délek. Části strojů úhloměrných. Stroje úhloměrné a délkoměrné. Návod k rýsování situačnímu.

II. Letní semestr: Vytyčování a přímé měření přímky. Vytyčování křivek. Vyměřování theodolitem, boussolním strojem a stolem měřickým. Polní a lesní měřictví. Mappování. Výpočet ploského obsahu. Měření úhlů výšek. Vliv refrakce světla. Trigonometrické měření výšek a nivellování. Barometrické měření výšek. Přehled tachymetrie. Návod k rýsování terrainnému. (Praktická cvičení v příhodných dobách as dvakráte v témdni ve dvoře ústavu neb v okolí Pražském. Hlavní cvičení v mappování jest vyměřeno na 10—12 dnů a vykoná se v druhé polovici letního semestru na příhodném území mimo Prahu a okolí.

Vyšší geodaesie. I. Zimní semestr: Přehled úlohy vyšší geodaesie. Stroje geodaesie vyšší. Heliotropy, theodolity a kruhy multiplikační, sextanty a kruhy hranolové, horizonty, stroje aequatoriálné a passážní. Měření úhlů vertikálních. Refrakce terrestrická.

II. Letní semestr: Stroje k měření základen. Triangulace a výpočet sítě trigonometrické. Výpočet souřadnic sítě trigonometrické (souřadnice pravoúhelné, polární a zeměpisné). Stanovení námořních výšek. Měření stupňové. Theorie křivky geodaetické a trigonometrie sferoidická. Kartografie.

K. *Zenger*: Praktická astronomie s cvičením v observatoři. Zimní semestr: Nauka o strojích a jich korrekce, jakož i korrekce pozorování pro refrakci, prae-

cessi a nutaci. Redukce geocentrické. Theorie parallaxy a zatmění. Měření času. Letní semestr: Stanovení šířky geocentrické a zeměpisné podle rozličných method, konečně stanovení délky místa pozorovacího. (Přednášky řídí se hlavně podle díla „Astronomie pratique“ par Savitch. Cvičení na strojích a hvězdárně příležitostně s demonstrací.)

V. *Láska*: Základy kartografie. Dějiny zobrazování tvaru zemského. Zobrazení dle theorie starší. Gaussova theorie nejmenších podobností. Zobrazovací theorie novější.

Astronomická část vyšší geodaesie. (Sférická astronomie.) Soustavy souřadnic sférických a jich transformace. Čas hvězdný, pravý a občanský. Úkazy denního pohybu. Změny souřadnic následkem praecesse a nutace. Opravy pozorování vzhledem k parallaxi, refrakci a aberraci. Určení času azimutů, zeměpisných šířek a délek. Astronomické stanovení tvaru zemského. — Cvičení na strojích a hvězdárně s demonstrací na observatoři Letenské, dle potřeby a pohody. Návštěva Pražských hvězdáren.

A. *Salaba*: Statika a dynamika. Geometrie pohybu. Rovnováha sil působících na tuhá tělesa volná i opřená. Polygon provazcový, grafické sestrojování. Těžiště. Princip virtuálné práce. Stabilita. Tření. — Pohyb bodu hmotného, relativný pohyb. Pohyb tělesa neproměnného, princip d'Alembertův. Momenty setrvačnosti. Zákony rázu.

Hydraulika. Rovnováha tekutin. Tlak na stěny. Tekutiny těžké. Ponořená tělesa. Stabilita plování, oscillace. Zákon Laplace-Poissonův. — Pohyb tekutin. Permanentní pohyb kapalin. Rozmanité případy výtoku z nádob. Hydraulické odpory. Pohyb ve vodotokách a trubách. Tlak a odpor proudu vodního. Pohyb a výtok plynů. Pohyb v potrubích.

J. *Šolín*: Nauka o pružnosti a pevnosti. Úvod. Prostá pružnost a pevnost v tahu a tlaku, v ohybu, ve smyku a v kroucení. Kombinace prostého tahu nebo tlaku s ohybem. Pevnost vzpěrná. Pevnost stěn nádobových.

G. *Blažek*: Analytická mechanika. Pohyb jednotlivého bodu, pohyb soustavy bodů.

J. *Saska*: Encyklopedie mechaniky a nauky o strojích. Úvod. Statika. (Skládání a rozkládání sil, podmínky rovnováhy. O těžišti. Odpor třením a nehybností provazů.) Dynamika. (Měření sil. Zákony pohybů. Momenty setrvačnosti.) Nauka o pružnosti a pevnosti. Hydrostatika. (Hydrostatický tlak. Popud; rovnováha v plování.) Hydrodynamika. (Zákony výtoku. Pohyb rourami v stokách a řečištích. Ráz kapalin.) Úvod k nauce o strojích. Stroje vložené. (Řemenové kotouče. Theorie ozubení. Ozubená kola. Kliky. Výstředník. Přímé vedení.) Stroje zdvihací. (Tak zvané stroje jednoduché. Zdvihadla. Jeřáby.) Vodní kola v užším smyslu. Turbíny, pumpy centrifugální. Parní stroje, kotly, jich obsluha.

B. Přírodovědecké.

F. *Vejdovský*: Zoologie. 1. Soustavný přehled živočišstva. 2. Zvláštní zřetel na látky živočišné v ohledě praktickém důležité. 3. Nejdůležitější stati poznání organisace, zvlášť vyšších zvířat a člověka. 4. Hlavní rysy nauky o vývoji živočišstva. 5. Brán všude zřetel na tvorstvo dob geologických.

L. *Čelakovský*: Botanika. Zimní semestr: Nejdůležitější stati z anatomie a fysiologie, pak kryptogamy se zřetelem k technicky, chemicky, hospodářsky atd. zajímavým. Letní semestr: Fanerogamy, přehled a výklad rostlinných řádů a rostliny technicky, oekonomicky a jinak v životě důležité.

X: Mineralogie. Vysvětlení pojmů. Poměr mineralogie ke geologii a jiným vědám. Nauka o soustavách krystallografických. Optické, lučební a mechanické vlastnosti krystallů atd. Soustavy mineralogické. Popis nerostů se zvláštním zřetelem k jejich praktickému upotřebení a k podílu, jejž jednotlivé nerosty mají ve slohu hor a hornin (styk s geologií).

Mineralogie pro kulturní techniky. Stručný přehled soustav krystallografických se zřetelem ku zvláště význačným tvarům krystallovým nerostů důležitých;

výbor nejdůležitějších a hojně rozšířených nerostů, které poskytují látky ku tvoření aneb hnojení půdy.

Fysikální geografie jakožto úvod do geologie. Všeobecné pojmy o geologii. Rozvrh. Historický vývoj. Literatura. Náhledy o podobě naší země. Pojmy o původu země a sluneční soustavy. Hutnost země. O teplotě vnitra země. O vzduchu vztahem k povrchu zemskému. Oceany. Poměr vody a pevnin. Uspořádání kontinentů. Výška kontinentů (absolutní a relativní). Tvárnost povrchu kontinentů. Pobřežní hranice. O dně mořském. Ostrovy atd.

Geologie a palaeontologie první a druhý běh. Pojednání o jednotlivých oddílech geologie. Petrografie či nauka o horninách kůru zemskou skládajících. (Lučební složení kůry zemské. Nerosty, z nichž horniny tvořeny jsou. Soustavné rozdělení hornin. Zevnější sloh hornin. Fysikální vlastnosti. Popis.) Geologie dynamická. (Účinky vzdušní, vodní, sopečné a organické.) Geologie architektonická. Geologie historická. (Nauka o útvarech země se zvláštním vzhledem k užitečným horninám a nerostům, jakož i vyznačení palaeontologických poměrů jednotlivých útvarů.

K. *Zenger*: Fysika obecná i technická, první díl. Zimní semestr: Mechanika, statika a dynamika pevných těles. Hydromechanika a dynamika. Aeromechanika a dynamika. Nauka o vlnitém pohybu všeobecném. Akustika. Telefonie. Letní semestr: Nauka o světle a teple. Optická analyse. Optická telegrafie. Topení a ventilace. (Podle vlastní knihy, částečně podle zápisků.)

K. *Domalíp*: Fysika obecná i technická, druhý díl. Elektřina, magnetismus a elektromagnetismus. Základy elektrotechniky. Elektrické měření. Telegrafie, telefonie, galvanoplastika.

Elektrotechnika. Nauka o měření elektrickém. Stroje elektrické: *a*) část popisná, *b*) část pokusná a theoretická. O akkumulatorech. Osvětlování elektrické. Zařízení ústředních stanic. Přenášení energie elektrické. — Cvičení: Graduování měřicích přístrojů elektrických. Měření odporu, intensity, potenciálu a isolace. Vyšetření působnosti a účinnosti plynnového motoru při různém zatížení. Vyšetření působnosti a účinnosti strojů dynamo-elektrických ve spojení derivačním a compoundním. Měření na stroji s proudy střídavými a na transformatoru. Vyšetření působnosti a účinnosti elektrického motoru. Měření na lampách obloukových a žárových. Měření na akkumulatorech.

J. *Saska*: Mechanická theorie tepla. Úvod. Odvození základních rovnic. Oběh Carnotův. Průběhy vratné i nevratné. Plyny permanentní. Stroje kalorické. Výtoky tekutin vůbec, plynů zvlášť. Nasycené páry a smíšeniny par a kapalin (hlavně vody).

K. *Preis*: Obecná chemie anorganická. Zimní semestr: Úvod obecný. První část chemie prvků a jich sloučenin. Letní semestr: Druhá část chemie prvků a jich sloučenin.

Cvičení v připravování chemických experimentů ku přednáškám (pro kandidáty učitelství).

B. *Raýman*: Obecná chemie organická. Historický úvod. Parafiny, olefiny, radikály troj- a čtyřmocné a jich nejbližší odvozeniny. Sloučeniny karbonylové. Cukry. Řada močová. Zásady pyrolové, pyridinové. Benzol a jeho homology, příslušné aldehydy, kyseliny. Fenylalkyleny. Řada skořicová. Indigo. Fenylované parafiny, trifenylmethan a jeho deriváty. Řada difenylová, fenanthren. Polyfenylalkyleny, anthracen. Naftalin s homology. Chinolinové zásady. Glykosidy, alkaloidy, bílkoviny.

Cvičení v chemii organické. Analysa elementárná, methody ku stanovení dusíku. Technické methody ku stanovení petroleje a produktů z dehtu. Stanovení potravin i látek v domácnosti užívaných. O zařízení laboratoří potraviny zkoumajících, návrhy Berlínského úřadu zdravotního, hledíc k zákonům o potravinách.

K. *Preis*: Analytická chemie kvalitativná a odměrná chemie kvantitativná. Zimní semestr: Reakce látek za mokra; soustavné dělení. Zkoušky za sucha,

Letní semestr: Zkoumání minerálů. Spektrální analysa. Technicky důležité methody odměrné; alkalimetrie, acidimetrie, chlorimetrie, titrace chameleonem, určování chloridů a stříbra, stanovení kyseliny fosforečné. Přednášky, repetitoria a cvičení.

Cvičení v stoechiometrických počtech.

Analytická chemie kvantitativná. Zimní a letní semestr: Vážková analysa sloučenin minerálných. Technický rozbor plynů. Přednášky, repetitoria a cvičení.

Cvičení v laboratoři chemie analytické. Speciálné technické rozbory, technický rozbor plynů; cvičení v rozborech potravin.

A. *Bělohoubek*: Encyklopedie chemie anorganické i organické. Úvod. O theoretických základech chemie novověké. Přehled prvků a charakteristika hlavních sloučenin neústrojných. Vzduch a jeho součástky. Větrání přirozené a umělé. Síra, antimon, vizmut, uhlík (démant, tuha, uhel strojený). Kovy technicky významné a památné slitiny kovové. Voda (příznaky vody spůsobilé k pití, k potřebě domácí, k napájení kotlů parních, k účelům průmyslovým atd. Materiál trub vodovodných a vodojemů. Mechanické a chemické čistění vody). Vápno obecné a hydraulické, cementy, výroba jejich. Sádra. Vodní sklo. Asfalt. O výrobcích skelných a hliněných, pokud se jich užívá k účelům stavebním. Úvod do chemie organické. Přehled sloučenin ústrojných a charakteristika jejich povšechná. Kvašení, hnití, tlení, práchnivění. Desinfekce. Konservování látek ústrojných vůbec, zvláště pak konservování dřeva. Hoření. Paliva. Svítiva. Tuky a mazadla. Pakosty a tmely. Kaučuk a perčovina. Látky třaskavé. Literatura odborná.

A. *Slavík*: Pedologie čili půdoznalství se zvláštním zřetelem ku zemědělské technice. Úvod. Geognostické i petrografické základy. Tvoření půdy: 1. větráním, 2. snáškami suchými, 3. naplavením. Krátký přehled geognostických poměnů diluvia a alluvia a hornin z nich pocházejících. — Topické poměry půdy a zvrstvení její. — Fysikální a fysikálně chemické vlastnosti půdy. Rozbor mechanický. — Chemické vlastnosti půdy. O konstituentách půdy. Úkol rozboru chemického. Theorie odvodňování a povodňování. Theorie ostatních spůsobů meliorace. — Rozhledy všeobecné. Souvislost a upotřebení pedologie pro praktické hospodářství, lesnictví a zemědělskou techniku. Nauka o bonitaci půdy. Třídění půdy a rozličné jeho systémy. Systémy přírodovědecké. Systémy hospodářské. Návod ku přírodovědeckému bonitování půdy. Pedologické mappování půdy.

Y.: Meteorologie a klimatologie.

G. *Kabrhel*: Nemoci dělnictva a hygiena průmyslová.

C. Technologické.

A. *Vávra*: Mechanická technologie, první běh. Zimní semestr: Zpracování kovů a dřeva: I. Úvod. Mechanické vlastnosti kovů a slitin na základě jejich chemického složení. Vlastnosti dřeva. II. Náčiní ku měření a označení. Nářadí k uchopení a držení. III. *a*) Látky foremní a jejich úprava. Nástroje formovací. Formování a druhy forem. Formování jednoduchých slitků. Tavení a přístroje tavécí. Lití a přístroje licí. Postup prací při slévání jednoduchých kovů a slitin. *b*) Základní vlastnosti kovů duktilných. Ohřev a výhřev a příslušné přístroje. Kování ruční a strojní. Lisování. Válení. Tažení drátu. Ohýbání. Nýtování. Důležitější výrobky. *c*) Svařování, pájení, tmelení a klížení. *d*) Ruční nástroje obráběcí. Nůžky a průstřižné stroje.

Letní semestr: Zpracování vláknin: I. Druhy přediva. Jejich úprava. Předení. Úprava příze. Postup při spřádání jednotlivých přediv. II. Skladba tkanin. Osnova a útek. Tkaní ruční a strojní. Úprava tkanin. III. Suroviny papírové. Jejich úprava na kaši papírnou. Hotovení papíru ručně a strojem. Úprava papíru.

Mechanická technologie, druhý běh. Zimní semestr: Různé spůsoby slévání složitějších slitků. Řemenové, lanové, řetězové a šňůrové kotouče. Setrvačníky. Ozubená kola. Turbiny. Válce parní, lisové a vysoušecí. Rámy. Různé spůsoby kování výrobků složitějších. Nýtování strojní.

Letní semestr: Obrábění strojní strojem obrážecím, hoblovacím, vrtacím, stružním, rýhovacím a soustružním. Píly. Cvičení v mechanických pracích.

Technická hygiena. (O prostředcích na zamezení úrazu při práci technické.) Úvod. O ochranných prostředcích 1. v továrních budovách a na nádvořích vůbec; 2. u motorů (u strojů parních a plynových, u turbin a vodních kol); 3. u transmissí; 4. u strojů obráběcích na kovy a dřevo; 5. u jiných strojů zráběcích, jako v přádelnách, tkalcovnách, mlýnech, papírnách, u strojů hospodářských a j.; 6. u zdvihadel; 7. u strojů hutních při výrobě a zpracování technicky důležitých kovů.

Fr. *Štolba*: Technická chemie. V zimním semestru: 1. Technologie paliva a svítiva. Různé druhy paliva, stanovení jich výhřevnosti. Topení; zařízení topeniště, komínů a kamen. Rozžehadla a zápalky. Osvětlování. Výroba svítícího plynu, parafinu. Čistění petroleje. 2. Technologie vody. Fysikální vlastnosti vody. Složení přirozených vod a jich upotřebení. Čistění vod. Vodovody. Umělá příprava a uschování ledu. — Letní semestr: 1. Sklářství. Dějiny; suroviny, zařízení pecí, výroba kukaní. Výroba různých druhů skla. Malba na skle, jeho krášlení a leptání. Příprava umělých drahokamů. 2. Keramika. Dějiny. Suroviny a jich zpracování při výrobě porculánu tvrdého a měkkého, majoliky, siderolithu, různé kameniny, zboží hrnčířského, cihel.[1])

A. *Bělohoubek*: Chemie kvasná. *A.* Obecná chemie kvasná v semestru zim. *B.* Podrobná chemie kvasná, pivovarnictví, lihovarnictví, výroba droždí lisovaného, likérnictví, vinařství a octářství. Literatura odborná a statistika těchto odvětví průmyslových.[2])

Fr. *Štolba*: Cvičení v laboratoři technické chemie. Příprava nejrozmanitějších praeparátů anorganických a organických cestami různými. Čistění praeparátů znečistěných. Chemické rozbory a zkoušky.

Chemická metallurgie. Úvod. Příprava, vlastnosti a upotřebení technicky důležitých kovů. Důležitější slitiny. Statistika metallurgie.

A. *Bělohoubek*: Zbožíznalství a technická mikroskopie. 1. Zbožíznalství. *a*) O látkách rostlinných. Škrob (jeho druhy), plodiny a výrobky škrobovité. — Klovatiny samorodné a uměle vyráběné. — Pryskyřice. — Kaučuk, perčovina a balata. — Přediva, pletiva a papír. — Dřeva domácí a cizokrajná. — Kory technicky důležité. — Kořeny, jako burák a jiné. — Oddenky, jako mořena a kurkuma. — Listy, jako škumpina a j. — Květy, jako světlice barvířská, šafrán a j. Plody a semena. — Třísloviny, pokud nebylo o nich pojednáno v statích svrchu vytknutých. — Kvasnice. *b*) O látkách živočišných. Tkanivo pokožkové, jako pokožka v užším smyslu slova, želvovina, rohovina, srsť zvířecí a j. v. — Tkanivo chrupavčité. — Tkanivo kostní a zubní, jako kosti (spodium), kly a j. — Tkanivo obecné a pružné, jako kůže zvířecí, usně různého spůsobu a j. — Tkanivo svalové, jako maso a j. — Hedvábí. — *c*) Literatura odborná.

II. Technická mikroskopie. *a*) Výklady. O drobnohledu, jeho dějinách, theorii, ústrojí, zkoušení, užívání a opatrování. — O praeparaci; přístroje a pomůcky k praeparaci; spůsoby praeparace; konservování praeparátů. — O mikrochemii; zkoumadla obecná, mikrochemická i injekční, pak barviva; reakce mikrochemické; návod k mikrochemickému zkoumání různých objektů. *b*) Literatura odborná.

Cvičení mikroskopické.

K. *Kruis*: O chemické a empirické kontrole výroby lihu. Přehled veškerých hlavních výkonů při výrobě lihu, přihlížejíc hlavně ku měrám, kterými se posuzuje každý výkon jednotlivý i výsledek celkový. — Kontrola hodnoty surovin: zemáků, obilovin, cukrovky, melassy. Kontrola jednotlivých výkonů: sladování, paření, zcukernatění, výroby zápar holovičných i holovic, kvašení, destilace. — Posudek celkový. — Kontrola empirická.

---

[1]) Přednáší se střídavě s druhým oddělením technické chemie: Cukrovarství. Tovární výroba lučebnin. Chemická technologie tuků a zplodin suché destillace.

[2]) Po roce se tyto přednášky nahradí výklady: Běličství, tiskařství a barvířství. Chemie rolnická.

E. *Hertík*: Nauka o strojním zařízení mlýnů obilních. Zevrubný popis výroby mlýnské. Konstrukce strojů ve mlynářství užívaných, zvláště strojů rozemílacích a stolic válcových. Způsob mletí pšeničného na krupice. Výpočet a strojnické návrhy pro mlýny obilní.

D. Stavitelské a inženýrské.

J. *Saska*: Obecná nauka o strojích. Úvod k nauce o strojích. Stroje složené. (Řemenové kotouče. Theorie ozubení a ozubená kola. Kliky. Výstředník. Některé jiné mechanismy. Přímá vedení.) Stroje zdvihací. (Tak zvané stroje jednoduché. Zdvihadla. Jeřáby.) Vodní kola v užším smyslu. Turbiny. Pumpy centrifugální. Ventilátory. Parní stroje a kotly.

A. *Salaba*: Theoretická nauka o strojích. Roztřídění strojů. Kinematika. Stroje k měření sil. Motory. Motory hnané silami svalovými. Motory hnané silami elementárnými. Stroje hydraulické. Vodní kola. Turbiny. Vodní motory tlakové. Centrifugální pumpy. Obecné stroje plynové. Dmychadla, kompressy, ventilátory. Theorie parních strojů. Měření výkonu a spotřeby páry. Stroje kalorické a plynové.

A. *Pravda*: Stavba strojů, první běh. Úvod. Části strojů: části spojovací, části ku přenášení pohybu točivého, části ku přeměňování pohybu posuvného. — Roury a přístroje uzavírací. — Kladkostroje.

Stavba strojů, druhý běh. Motory a příbuzné stroje pracovní. Parní stroje transmissní. Vodní kola, turbiny. Parní kotly. Pumpy pístové. Parní pumpy. Parní stroje vodárenské. Parní stroje vodotažné. Zdvihadla a jeřáby. Parní stroje těžné. Dmychadla a kompressory.

J. *Šolín*: Stavebná mechanika, první běh (s grafickou statikou). Počátkové arithmografie. Grafické skládání a rozkládání sil. Momenty statické a vyšší. Těžiště. — Zevnitřní síly trámů prostých za stálého obtížení. — Stanovení vnitřních sil v soustavách prutových (věšadlech, vzpěradlech, nosnících střechových a příhradových vůbec). — Deformace soustav prutových a grafické stanovení osových sil v soustavách prutových staticky neurčitých. — Theorie momentů setrvačnosti obrazců průřezových. — Strojení ohybů trámů přímých. Cvičení konstruktivné.

Stavebná mechanika, druhý běh. Některé dodavky k obecné theorii pružnosti. Pevnosť v opětovaném tahu a tlaku. (Zkoušky Wöhlerovy.) — Podrobná theorie sil vnitřních v plném nosníku přímém. — Užívání toho při nosnících plechových o plné stěně střední. — Zevnitřní síly nosníků prostých za pohyblivého obtížení. Obtížení permanentní ve spojení s nahodilým. Obtížení nepřímé. — Theorie nosníků spojitých hledíc k obtížení stálému i pohyblivému. Účinek nerovné výšky podpor. Vetknuté konce. — Theorie nosníků obloukových. — Vyšetřování soustav prutových staticky neurčitých. — Theorie tlaku hmot sypkých. — Theorie zdí opěrných. — Theorie klenutí.

Stavebná mechanika (zvláštní výklady pro techniky zemědělské). Část prvá: Rekapitulace nauky o pružnosti a pevnosti; doplňky. Úvod do grafické statiky. Theorie tlaku hmot sypkých, zdí opěrných a klenutí. — Přednáška, cvičení konstruktivné.

Stavebná mechanika. Část druhá: Přímé prosté nosníky za obtížení stálého i proměnného. Nosníky spojité. Statické vyšetřování soustav prutových. — Přednáška.

J. *Pacold*: Stavitelství pozemní, první běh. Všeobecné o stavitelských konstrukcích, stavitelských formách, stavebních plánech. — Stavitelské konstrukce z kamene, dřeva a železa. — Jich stálosť. — Stavba komunikace, osvětlení, topení, ventilace, akustika, pohodlí a čistota budov. — Soustavy ku vypravení výkalů z budov a měst. — Regulování ulic, náměstí a dvorů. — Dlažby. — Velikosť a rozdělení místností pro budovy veřejné a soukromé. — Zkáza staveb, odstranění této. — Znalosť použití a vyrábění stavebních látek. Přednáška, rýsování.

Stavitelství pozemní, druhý běh. Základy pro návrhy a provedení železničných staveb pozemních. — Budovy pro dopravu osob a zboží, pro výpravu vlaků, pro dohled na drahách a pro vydržování drah; dílny pro potřeby železniční. — Architektura pozemních staveb železničních. Všeobecné o stavitelském hospodářství, stavebních programech, stavebním právu, stavebních plánech, o rozpočtu práce a výloh, o devisi staveb, o stavebních instrukcích, o zadání stavebních prací, o pracích stavitelských v kancelářích, o vedení staveb a o jich kollaudaci. — O návrzích budov veřejných i privátních, škol, musei, humanitních ústavů, hostinců a staveb hospodářských. Železniční stavby pozemní (v semestru zimním). Návrhy staveb vůbec (v semestru letním). Přednáška. Rýsování.

Ecyklopedie pozemního stavitelství. Technika stavebných řemesel. — Stavitelské konstrukce z kamene, dřeva a železa. Vypočtení a dělení prostor v obydlích a závodech průmyslových. — Jich stavba. — Znalosť a použití stavebních látek. — Stavební hospodářství. Přednáška. Cvičení konstruktivné.

Hospodářské stavby pozemní. Všeobecné o stavbách hospodářských a s nimi spojených stavbách průmyslových. Poloha, rozvrh a úprava hospodářských dvorů. Hnojiště. Budovy hospodářské k uschování plodin. Stodoly, sýpky, skladiště obilí. Budovy ku zastavení dobytka. Konírny, kravíny, ovčíny, chlévy pro vepřový dobytek, chlévy pro drůbež. Příbytky pro čeleď, dělníky a pro majitele hospodářství. Přednáška, návrhy a rýsování.

J. *Schulz:* Architektura, první běh. Slohové studie z doby řecké a římské, v letním semestru současně cvičení v menších návrzích. Přednášky a rýsování.

Architektura, druhý běh. Studie renaissanční a provádění věčších návrhů. Přednášky a rýsování.

Historie architektury. V zimním semestru: Antika. V letním semestru: Renaissance.[1])

K. *Petrlík:* Stavitelství vodní, první běh. Nářadí a stroje stavebné, zakládání v jimkách i bez jimek, zakládání pneumatické, zakládání na studních, vrtání do hloubky, stavby k nadržování a čistění vody, vodovody, zapažení břehu dřevem a železem, zdi opěrné a nábřežní. Přednáška, konstruktivné cvičení.

Stavitelství vodní, druhý běh. Mapy řek, měření rychlosti vody, hráze ze země a zděné, jezy, plavidla komorová, doprava lodí na železnicích v suchu a ve vodě, hydraulická zdvihadla lodní, průplavy, upravování řek a stavby při tom užívané. Přednáška, konstruktivné cvičení.

Z: Stavba zemní a stavba silnic. Zemní stavba: Zřizování náspů a zářezů pro silnice a železnice; rozpočty na tyto práce. — Stavba silnic: spodní stavba. — Konstrukce jízdní dráhy a chodníků. — Ostatní konstrukce. — Doprava: poměry postupu a směru silnic a trasování jich. Přednáška, navrhování staveb a konstruktivné cvičení.

Stavba mostů a stavba železnic. V zimním semestru: Mosty dřevěné a kamenné pro chůzi, silnice, železnice a vodovody. — Železnice: Spodní a vrchní stavba. V letním semestru: Mosty železné pro chůzi, silnice, železnice a vodovody. — Železnice: Vozba; poměry postupu a směru. — Rozličné stavby na trati a zřízení nádraží. Přednáška, navrhování staveb a konstruktivné cvičení.

K. *Petrlík:* Stavba tunelů. Utvořiti a vystrojiti podzemní prostor, stavebné soustavy tunelů, osvětlování, větrání, zdění, odvádění vody, vyvážení rozpojených zemin, o úkolu, rozpočty. Přednáška, konstruktivné cvičení.

Encyklopedie stavitelství inženýrského. Zimní semestr: Železnice, nářadí stavební, zakládání jimkami i bez jimek, zakládání pneumatické, na studních, vrtání do hloubky, jezy. — Letní semestr: Práce zemní, vrtání ruční i strojové, zřizování výkopů i náspů železničních a silničních, zřizování hrází, nádržek na vodu, stavba silnic. Přednáška.

---

[1]) Roku studijn. 1893—94 a vůbec každého druhého roku místo toho: Doba starokřesťanská a středověk.

J. *Šolín:* Úvod. Stereotomie zdí, zvláště křídel. Klenutí válcová, normální i šikmá. (Zřízení orthogonálné, zřízení šroubové, o sparách Nicholsonových a Buckových.) Složená klenutí válcová (křížová, klášterní; lunety), klenutí točná (sférické a sferoidické a jiná). Klenutí ellipsoidické. Schody. Přednáška, rejsování a modellování.

A. *Velflík:* Nauka o mostech příhradových. Základní pojmy a vlastnosti příhradových konstrukcí vůbec. Obtížení mostů vůbec a příhradových zvlášť. Statické vyšetřování a stanovení průřezových rozměrů nosníků. A. s pasy rovnoběžnými a to soustav jednoduchých, složených, násobných, pak nosníků s umělým napjetím. B. s pasy lomenými a to soustav parabolických, poloparabolických, elliptických, soustavy Schwedlerovy a Pauliho. C. obloukových. Příklady, zvláště propočítávání mostů skutečně provedených.

J. *Saska:* Strojeznalství hospodářské: Úvod. Části strojů a převody. Nýty, šrouby, čepy, hřídele, ložiska, spojky, řemenné a lanové kotouče, ozubená kola, mechanismus klikový, výstředník. Stroje hnací a zdvihací. Páky a nakloněné roviny, zdvihadla, zvedáky, jeřáby, žentoury. Vodní kola a kola čerpací. Turbiny a pumpy odstředivé. Větrná kola a ventilatory. Parní kotly a stroje. Stroje a nářadí ku vzdělávání půdy. Pluhy, brány, válce. Přístroje ku hnojení. Stroje secí. Stroje žací a přístroje pohrabovací. Stroje mláticí, čisticí a rozdružovací. Stroje ku přípravě píce.

K. *Vosyka:* Zemní práce, stavba cest a silnic. Úprava tělesa silničního v náspu a výkopu. Traçování a stavba silnic a cest. Doprava hmot. Provádění zemních prací. Přednáška a cvičení konstr.

Nauka o melioraci 1. běh a organisace přípravných prací (užívání geodaesie v technice zemědělské). Všeobecná část o půdě a vodě. Organisace přípravných prací. O pohybu vody a výpočtu množství průtoku toky, stavbami mostními a zdýmacími. Přednáška a cvičení konstruktivné.

Nauka o melioraci 2. běh. Vysoušení a zavlažování. Zúrodnění rašelin. Upravování toků. Naplavování. Zahrazování bystřin a zalesňování. Zakládání nádržek. Přednáška, konstr. cvičení.

Stavba mostů. Ustanovení otvorů mostních. Jednoduché trámové a vzpěradlové konstrukce pro mosty a aquadukty. Kryté propůstky, klenuté mosty a aquadukty. Přednáška, konstr. cvičení.

F. *Müller:* O udržování katastru v evidenci (patrnosti). Výklad instrukcí katastrálních z roků 1863 a 1887.

V. *Láska:* Praktické příklady měření a vypočítání trigonometrických a polygonálních sítí se zvláštním vzhledem na nařízení katastrální z r. 1887.

A. *Liebscher:* Kreslení od ruky, první běh. Kreslení figurální dle vzorků sádrových. Dle předložek tužkou, křídou, pérem a vodními barvami.

J. *Koula:* Kreslení od ruky, druhý běh. Kreslení krajin a ornamentů tužkou, pérem, křídou a akvarellem.

Kreslení architektonické, první běh. Disposice chrámů řeckých a architektonické tvary jejich (sloh dorický, jonský, asijský, attický a korintický), jakož i aesthetické posouzení tvarů těchto. Přednáška, cvičení.

Kreslení architektonické, druhý běh. Architektonické tvary řecké jonského, attického a korintického řádu; půdorysy chrámů řeckých.

Kreslení ornamentálné, první běh: Ornamentálné tvary doby řecké a římské; ornamenty mono- a polychromické, rovinné a vypuklé rozličnými prostředky, taktéž menší komposice v těchto slozích. Druhý běh: Ornamentálné tvary renaissance (italské a francouzské) jakož i komposice předmětů menších v tomto směru.

a: Modellování v hlíně.

E. Hospodářské.

J. *Lambl:* Polní hospodářství se zvláštními ohledy na techniku zemědělskou. I. část: Produkce rostlinná. II. část: Produkce živočišná.

Správověda hospodářská. I. část. Poměročty hospodářské s příklady praktickými. II. část: Závodověda s upotřebením na daný statek; taxace užitkův a ceny pozemkové.

F. Právnické, státovědecké a obecně vzdělavací.

J. *Kaizl:* Zákony stavebné a železničné. I. Úvodní výklad o zákonodárství a právech. II. Výklad stavebních zákonů pro království české ze dne 10. dubna 1886 a ze dne 8. ledna 1889, hledíc k zákonům jiných království a zemí. III. Výklad zákonův a nařízení, které se týkají povolování a stavění železnic.

K. *Kheil:* Účetnictví. Podstata, důležitosť a účel účetnictví vůbec. Theoretické základy účetnictví podvojného. Historický vývoj účetnictví a jeho nynější spůsoby. Zřízení knih obchodních se stálým zřetelem k ustanovením zákonným. Praktické provedení rozličných případů obchodních v knihách obchodních. Výklad o kontokorrentech, o hrubé a o čisté rozvaze a o závěře knih obchodních.

J. *Kaizl:* Národní hospodářství. Na základě knihy: J. Kaizla Národní hospodářství, v Praze 1883. — I. Základní pojmové. Národní hospodářství a skutečnosti, kterými se spravuje. II. 1. Výroba statků; základní pojmové. 2. Směna statků. 3. Úvěr. 4. Rozdělení statků. 5. Spotřeba statků.

Statistika průmyslu. Pojem a význam statistiky. Statistika výroby prvotné po celém světě. Průmysl textilný; průmysl kovový; průmysl cukrovarnický, lihovarnický, pivovarnický. Statistika drahých kovů, peněz a úvěrných papírů peněžných. Statistika prostředků dopravních.

K. *Henner:* Právo směnečné a obchodní. I. Základní pojmové práva soukromého vůbec a obligačního zvláště. II. Rakouské právo směnečné: původ a význam směnek, spůsobilosť směnečná, druhy směnek, jich převod, duplikáty a přepisy, přímé a postižné právo směnečné, poctění, podpůrné adresy, rukojemství, promlčení a umoření směnek, kolky a poplatky směnečné III. Rakouské právo obchodní, obchodnictvo, společnosti obchodní a společenstva výrobní a hospodářská, jednání obchodní vůbec a zvláště. IV. O soudech obchodních a o konkursu. V. Hlavní zásady práva živnostenského.

F. *Fiedler:* Právní a správní věda politická. Pojem a roztřídění věd právních. Rakouské právo ústavní: ústavní právo království a zemí na říšské radě zastoupených a ústavní právo zemí koruny uherské. Rakouské právo správní. Právo občanské. Řízení ve věcech sporných a nesporných. Právo trestní a trestní řád.

Zákonodárství kommassační a meliorační. Pojem a hospodářská důležitosť scelování pozemků. Historický vývin a kommassační zákonodárství v cizích zemích. Rakouské zákonodárství kommassační: říšský zákon kommassační, zemské zákony v rámci tohoto vydané a nařízení ministerská k provádění agrárních operací. Pojem a důležitosť meliorací. Upravení meliorací v říšském zákonu vodním a v zemských zákonech vodních. Zákon meliorační a prováděci nařízení k němu vydaná.

Rakouské právo vodní.

G. Jazyky a předměty cvičebné.

J. *Kolář:* Ruský jazyk, první běh.

Ruský jazyk, druhý běh.

Srbsko-charvatský jazyk.

J. *Sládek:* Anglický jazyk, první běh.

Anglický jazyk, druhý běh.

F. *Brábek:* Mluvnice jazyka maďarského pro začátečníky se zvláštním zřetelem k terminům technickým.

A. *Kraus:* Cvičení německá s exkursy literárně-historickými.

F. *Maleček:* Počátky mluvnice jazyka vlašského vzhledem k dialektickým zvláštnostem.

F. *Dolejška:* Česká stenografie korrespondenční (nižší).
Česká stenografie komorní (vyšší).
Stenografie německá korrespondenční i komorní.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnost nauk.

V třídní schůzce hist.-fil. v pondělí dne 10. října přednášel prof. dr. Zubatý o etymologiích baltsko-slovanských. Dne 24. října přednášel dr. Hugo Tomsa o některých nepovšimnutých zprávách o poměru Žižky k Pražanům. — Třída math.-přírod. V pátek dne 7. října přednášel prof. dr. J. Palacký „o nutnosti a užitku geologických revolucí“; docent dr. F. Počta „o geologickém profilu v nádraží dráhy císaře Fratiška Josefa v Praze“. Prof. dr. K. Vrba předložil pojednání prof. K. Küppera „Geometrická pozorování na základě theorie funkcí“ a pojednání prof. F. Rogela v Brně „Trigonometrické dedukce“. Dne 21. října přednášel prof. dr. K. Vrba „o nových nálezech nerostů v Čechách“; prof. dr. F. Vejdovský předložil pojednání prof. F. Vaňhy „o nových hlístech řepových“ a K. Písařovic a J. Babora „Rhynchodesmus terrestris v Čechách“.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Třída II. (mathematicko-přírodnická) konala schůze: V pátek dne 14. října o 5. hodině. Ve schůzi té předložil práce nové: docent M. Lerch: Poznámka o jistých determinantech sestrojených z funkcí eliptických; prof. dr. F. Mareš: O poměru dráždidla k energii vzbuzené činnosti živočišné, na základě nové výzkumné methody pomocí magneto-indukce (s demonstrací); prof. dr. J. Velenovský: 1. O phyllokladiích rodu Danaë. 2. O biologii a morfologii rodu Monesis. 3. O morfologii os cevnatých tajnosnubných; docent M. Lerch: Studie v oboru Malmsténovských řad a invariantů forem kvadratických; prof. dr. L. Čelakovský: 1. O lístech šitých a exkrescenčních. Teratologické příspěvky k morfologii listů. 2. O abnormálních metamorfosách květů tulipánových (příspěvek k morfologii srovnávací). — Dne 28. října o 5. hodině. 1. Prof. dr. A. Spina předložil práci J. Fialy: „O chování se indich-síranu sodnatého vzhledem k chromogenům organovým“. Dále předloženy práce F. Walda „O směru samočinných lučebných reakcí“ a docenta M. Lercha: „Z počtu intergralního“ a dra. Pleskota: „Důkaz obecnější věty o střední hodnotě omezených intergralů“; 2. upravení rozpočtu na r. 1893.

Personalie.

Ustanoveni jsou: Fr. *Dlouhý* hlavním učitelem na ústavě učitelském v Brně. Emil *Ledrer*, supplent st. prům. školy v Praze, skut. učitelem st. prům. školy v Brně. Č. *Holas*, definit. učitelem tělocviku při st. střední škole malostranské v Praze. Boh. *Neumann*, katecheta gymn. novobydžovského, katechetou na. německobrodského. Ant. *Kořínek*, supplent gymn. kolínského přeložen na re ka pardubskou. P. *Kratochvíl*, supplent gymn. opavského, stal se supplentem k. akad. gymn. pražského. Kandidáti professury R. *Karras* a J. *Paleček* ustan esi supplenty při gymn. opavském. Jos. *Tvrdý*, supplent paedagogia opavského se- nován skutečným učitelem gymn. třeboňského.

Dne 8. října zemřel Frant. Machovec, professor české reálky karlín a mathematický spisovatel.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr

Literární zpráva.

Über des Comenius Leben und Wirksamkeit in der Fremde. Spis tento patří mezi nejprvnější práce zesnulého právě historika A. Gindelyho; rozsáhlejšími studiemi později konanými sebral Gindely mnoho cenného materiálu, jehož použil k přepracování uvedeného spisu, jenž vyjde co nejdříve ve Znojmě u Fourniera a Haberlera. Státi bude 90 kr.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVÍ

vychází 1. **dne každého měsíce** (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamaci lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka“ jest v Praze, II. v Pštrosově ulici čís. [illegible]

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

ROČNÍK VI. SEŠIT 10.

KROK.

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA.

REDAKTOR:

FRANT. XAV. PRUSÍK,

prof. c. k. akad. gymnasia, mimořádný člen král. České společnosti nauk.

V PRAZE 1892.

Vydáno 6. prosince 1892.

Každé předplatné na Krok, jež nás dojde, stvrzujeme při příštím sešitě zvláštním lístkem. Těch P. T. pp. odběratelův Kroku, od nichž nás předplatné dosud nedošlo, slušně žádáme za brzké jeho zaslání.

Administrace.

Pro zevrubnou evidenci personalií žádáme všech pp. údův professorských sborův **obecních** škol středních i pp. supplentův a zkušebních kandidátův státních škol středních, by nám ráčili oznamovati každou osobní změnu ve svém úřadě.

Redakce.

OBSAH.

Str.

Rozpravy.

Úvahy.

Drobné zprávy.

ROZPRAVY.

Příspěvky ku kritice textové.

Podává *Frant. Prusík.*

Alexandreidy.

(Pokračování.)

56. A ti vši byli rytieři;
těch komoňstvo pod kropieři
116 *bez pozlathy poluzené*,
kopie maje ne ruzené
barbú od cinobra vzatú,
ale vlastně rudú zlatú. **H** 114—119.

Ti, kteří šli před králem, byli samí rytíři draze vypravení, pročež i komoňstvo či průvod jich byl vystrojen kropíři, stkvostnými to přikrývkami; stran výrazu „komoňstvo *pod* kropieři“ (= *s* kr.) srv. Arnošta 1164—6:

že tu mnohý [člověk] i rytieři
pod helmy i *pod* kropieři
své hrdinstvo ukáz[ov]ali.

Zbraní komoňstvu bylo dřevce (Gu. hastata II., 120), jež se skládalo z dřevěné tyče, žerdi či ratiště (V 1263. Gu. arundo II., 121) a kovového hrotu či kopí (V 1264. Gu. cuspis ib.). *Ratiště* bylo dle Gu. i V *postříbřeno*, kopí pozlaceno; dle H má také komoňstvo (*maje* 117 táhne se ke komoňstvu 115) kopí ne rudě natřené (zbarvené) cinobrovou barvou (jak se nahrazovalo pozlacení), ale opravdu (skutečně, *vlastně* 119) zlatem. Ježto zde *kopie* znamená hrot, jako ve V, čekáme ještě výraz za *ratiště postřiebřěna*, pro něž v H zbývají než slova: *bez pozlathy poluzene.* Poněvadž pak, jak dokazujeme na str. 436, *poluzené* znamená *pocínované*, musí *bez pozlathy* vystihovati pojem ratiště, dřevce, žerdi. Slovo to (bez pozlati) jest vůčihledě pokaženo, nemajíc zde smyslu, proto jest děliti *bezpoz-lathy*, čehož druhá část *laty* či *lati* (*thy* = *ti*, srv. verš 27. 48. 89. 100. 114) = žerdi, ratiště *Laty* či *lati* za ratiště, dřevce jest ovšem výraz, pokud víme, od jinud dosud nedoložený; než hledě k četným zvláštnostem, jaké jsme už v Alex. nalezli, není nemožný, zvláště ano se i synonymného *žerď* v tom významu užívá

jako u Bratří II. Sam. 23, 7 se „žerď“ in margine vykládá: dřevce od kopí (Jungm. Sl.): Vulg. ligno lanceato.

Obtížnější však jest rozluštiti prvou část, totiž *bezpos*, jež vůči hledě zkaženinou piscovou; nejpodobněji měl v staré předloze *wesmes* za wezmiez t. j. *vesměs*, z čehož udělal *bezpos*.

Celé místo napravené zní tedy takto:

A ti vši byli rytieři;
těch komoňstvo pod kropieři,
116 *vesměs lati poluzené*,
kopíe maje ne ruzené (či: maje, kopíe . . .)
barbú od cinobra vzatú,
ale vlastně rudú zlatú.

Ve v. 115. si domysli „bylo“ (viz č. 21, str. 345), k v. 116 pak už patří „maje“ z verše následujícího: jich komoňstvo bylo pod kropíři, majíc *vesměs lati* (*ratiště*) *pocínované* a kopí (hrot) pravým zlatem napuštěné.

S výrazem *ruzené* 117 srv. Dal. 55, 34: jsa vnitř zlé (lakomstvo), proč si svrchu *zruzené?* Za *zruzené* má rkp. Z. červené. Rým. warvmb bis tu vszin *geverbit* (= gefärbt).

57. Ješčež viece kromě toho
ľuda, seho neb onoho,
něco málem sprostnějšieho
mějieše ľuda pěšieho
124 *przifzinye* v dobrém oděnie
vňuž ten, jenž všú mocú mienie
potkati sě bojem silně. **H** 120—126.

Rkp. V jest tu stručnější:

Ješčež kromě toho všeho
jmějieše lida pěšieho *[mnoho]*
dvakrát tisícév třidceti. 1265—7.

Jak patrno, schází tu myšlenka vyjádřená v H v. 124, tlumočící Gualtherovo: munitis praestantibus armis (II., 125).

Co do *przifzinye* nelze je zde považovati za chybu místo *przifzinye* t. j. *příčinně*, an se sem význam jeho dobře nehodí; srv. V 947—48:

kak by mnoho *příčinnějí*,
pokladem, lidmi silnějí.

Tu *příčinnějí* = munitior armis (Gu II., 5); tedy *příčinný* = vypraven zbraněmi, vystrojen, vyzbrojen; vlastně *příčinný* = mající *příčinu* (viz níže) či pomoc, pomůcky válečné: zde zbraň a veškeru výpravu válečnou, jinde lid, jako v AlxBM 170: *příčinně* = s pomocí, se zbrojným lidem.

Bylo by tedy v H vzhledem k předchozímu gen. ľuda čekati též gen. *příčinna* (przifzinna) = vyzbrojeného.

Pročež myslím, že munitis praest. armis vystiženo slovy „v dobrém oděnie“ a mám *przifzinye* za dat. účelu od *příčina* = co přičiněno, přispěvek, *pomoc*, s nímž bývá ono často spojeno (v. Jungm. s. v. příčina): *příčině* = ku pomoci (v boji). O tomto prostém dat. účelu viz Mikl. gr. IV., 612—13; srv. pol. račče mi być vspomożeńu (auxilio).

Verš 124 v H má tedy zníti:

příčině v dobrém oděnie.

Ježto pak verš ten se shoduje s Gu, vzal jej písec H z předlohy přepisu V, kam jej sluší vsouti po 1266, kde že něco vynecháno, už zbytečné ve verši tom *mnoho* nasvědčuje, jež patrně patřilo do verše následujícího, tuto vynechaného. Ovšem pak pro rým doplniti jest ještě jeden verš, takže to místo ve V vypadá pak takto:

Ješčež kromě toho všeho
jmějieše lida pěšieho,
1266[a] *mnoho* — — — — (. . . *ění*)
1266[b] (*příčině v dobrém oděni*,)
dvakrát tisícév třidceti.

58. A bieše král vzal v tu dobu
matku, ženu, děti s sobú,
a coť mzhóv patset možechu,
to s ním poklada nesiechu. 1275—8.

Gu. II., 129—130. 133—4:

— — pellicibus totidem sub pondere tanto
quinquaginta fere suspirant plaustra vehendis . . .
Sexcentis sequitur invecta pecunia mulis,
ter centumque onerat dorso surgente camelos.

Věčší část toho jest vynechána ve V, avšak H má vše vyjádřeno:

veza sě také se všemi
své královė junošemi,
což jich paddesát vóz táhlo,
vše, že j'mu k boju nenáhlo.
A což pak tři sta velblúdóv
a patset mzhóv silných údóv
poklada s ním mohli nésti,
to bylo vždy s ním nalézti. 140—147.

Jest tedy do V toto doplniti:

A bieše král vzal v tu dobu
matku, ženu, děti s sobú,
1276[a] (*veza sě také se všemi*
1276[b] *své královė junošemi*,
1276[c] *což jich padesát vóz táhlo.*)
1276[d] (O 300 velbloudích)
a coť mzhóv atd.

O těchto junoších viz Čes. Alx. pram. 34. 40.

59. *kda* sě slunce prosvieti. 1287.

Zde schází slabika, an písec položil *kda* za *jeda*(*ž*), jak má H 156:

jedaž sě slunce prosvieti.

60. jakž(*e*), ktož tu bíeše, taký —
lecz bohat ychudy — všaký
jeho řěč pokornú slyše. 1293—95.

Zrovna tak H 162—4, toliko že má úplné *jakže.*

Interpungovati jest, jak jsme učinili; „taký" spoj s „všaký": takový každý, *ať bohatý, ať chudý.* Takové pojmy rozlučovací stará čeština vyjadřuje spojkou *leč* dvojako:

1. *a*) klade *leč* (= neb, či) mezi oba pojmy rozloučené: Azda by sě kto smiloval, pro Bóh něčím obdaroval, peníezkem *leč* kterú věcí UmRaj 34. radosť *leč* hořkosť UmR 1041. hladem, žíezí *leč* nahotú 2717.

b) Někdy se k prvé části připojí ještě -li: Byla-li je pannou leč nic (Jung.).

2. *a*) *leč* se klade v obou částech věty (= buď — neb, ať — ať, sive — sive): tomu búře nic n[e]ótjímá, *leč* buď leto *leč* buď zima AlxV 1447—8. neb *leč* díetě (*leč*) muž, žena, všem zajedno smrť složena AlxV 2070—71. *leč* buď kněz *leč* buď pán Leg. des. tis. ryt. 405. tíem sbožím slúžil tak hotově *leč* sirotkóm *leč* chudéj vdově Hrad. Pr. 625—6. *Leč* bez viny *leč* buď s vinú, jáť sě [vždy] uvíeži v dědinu. Nová rada 725—6. Hospodář v svéj čeledi, *leč* jest chudý *leč* bohatý, každý podle svého běhu má se slunci přirovnati. Štít. ob. v. 97, 1.

b) Místo jednoho *leč* se může klásti *buď, neb, aneb*: jako v čistých srdcích rostu *buď* na bdění *leč* na postu, na modlitvách bez rozpači UmR 452. *buď* nemoc, bolestná roba, smutek, žalosť *leč* chudoba 459—460. Což kážeš koli, to ze mne vše učiníš, *leč* mě zahubíš *aneb* živíš (Jung.). Úfal bych v to, 'ž by za málem, *leč buď* Litva *leč* Tateři, kakž sú menováni kteří, Besermené *nebo* Prusi *leč* nepotvrzení Rusi, přišli by k takéj přípřětě. AlxB 229—34.

Naše místo se co do tvaru podobá uvedenému z UmR 459—460, kde „smutek" a „žalosť" beze spojky (buď, leč) jsou připojeny: to jest tedy třetí druh vět rozlučovacích. Dle toho bude v AlxV 1294 taky *chudý* připojiti bez *leč* (buď, neb) k předešlému pojmu, spojku *i* však po *leč* nelze klásti. Patří tedy *y*, jež stojí před „chudy" k „bohat", s nímž činí pronim. adj. souhlasné s následujícím „chudý". Čti tedy verš ten:

leč bohatý, chudý — všaký.

Zároveň jest zajímava shoda mezi veršem tím a výše uvedeným citátem ze Štít. (všaký = každý). (Pokrač.)

Etymologica.*)

Podává *Fr. Prusík.*

12. Poluzený AlxH = pocínovaný. [1])

V AlexH, jak uvádíme na str. 433, mluví se o ratištích *poluzených*, jež dle AlexV ve shodě s Gualtherem byla postříbřená. Z toho samého už vyplývá, že při slově *poluzených* nutno mysliti na kovovou barvu a že nemá nic společného s lúditi (= klamati Výb. I., 1246).

*) Ukázka z etymologického slovníka českého, o němž spisovatel pracuje.

[1]) Z jednotlivých zvlašních výrazův českých Alexandreid rýmových dosud jsme vyložili etymologicky: *navь* H 266 (Krok I., 28), *lap* V 871. 1778. 2112. B 325. BM 295 (I., 29), *otrútiti* V 1654. 1658. B 108 (I., 258), *oplaniti* V 245 (II., 53), *panosť* V 288 (II., 160), *vrš* V 266 (V., 244), *lepké* moře V 2186 (V., 246).

Poluzený souvisí se strus коудл *svrchní oděv*, plášť, mrus. łudyne huculský oděv, jež pochodí z germanštiny: sthněm. ludo, lodo plášť, stnor. lodh id., ags. lodha id. V ruštině *luda* značí též tenoučkou vrstvu *na povrchu* něčeho (jaksi *vrchní* povlek), na př. smalt neb kovový povlek, jmenovitě pak se to rozumí *o cínu*, i značí rus. лудить, полудить *pocínovati*, лудильная pocínovna, лудильщикъ pocínovač, луженіе pocínování. Jest tedy dle toho české *poluzený* = *pocínovaný*.

13. Krla. Kráva, lit. kárvė. Řec. κόρη, κόρος.

V AlxV 1413 smysl vyžaduje při slově *krly* významu *cecky* = *výmě* (což dokážeme v textové kritice). *Kr-la* z krъ-la zakládá se na kr̥-la; pravý význam kořene kr̥ stanovíme z různých od něho odvozených výrazův, a sice:

a) slabý stupeň kr̥: stsl. кр-ин-ица žbán (hydria), mísa (catinus), кр-ина kbelec, měřice (modius); bulh. krina měřice; srb. krina pánvička, stsrb. kbel, krinca mistička (šálek); slovín. krnica *lacus*, *gurges*, *vortex*, kádě, díže, necky; čes. okřín (okřín), miska (Napf), džber, štoudev, kádě; pol. křynica (st.) *zřídlo* (*pramen*), krynica *zřídlo*, *vodojem* (*cisterna*), *výtok*, *stok*, Kryniec *jezero* v Bełzském okrese, křynóv = okřín; dluž. hokśin necky, kśinica mistička na tření; mrus. krynyća *studně*, krynovka pekáč; brus. krinica *pramen*; rus. криница (кренúца) *pramen*, крúнка hrnec, окрúнъ miska; — čes. *krla* z krъ-la (pl. krly uber οὖθαρ);

b) vyšší stupeň: 1. *kér*: skr. kár *vylévati*, *stříkati*, káraka, kárīra žbán *na vodu*, kárōta okřín (pánev), čárī mladá paní; av. čarāiti dívka, mladá paní; řec. κέρνον, κέρνος okřín, miska (obětní);

2. *kor*: kor-uā: slov. krava (pol. dluž. krova, rus. korova),[1]) lit. kár-vė (z kor-uiā) vacca; pol. kaš. karv vůl, prus. kurvis vůl; řec. κόρη (z κόρϝη, ion. κούρη, dor. κώρα) dívka, panna, κόρος (ion. κοῦρος, dor. κῶρος) dítě, syn, hoch;

3. *kēr*: skr. kārōttara *studně*, slov. čara (z kēr-ā) rus. pol. okřín, šálek, číše (z toho lit. čërka číše).

Původní význam kořene kr̥ jest tedy *líti*, *vylévati*, jak patrno z významův: „vylévati, stříkati, zřídlo, pramen;" ten přechází v pojem (intr.) *téci*, *prouditi*, *tekutinu v sobě chovati:* vír, studně, vodojem, jezero, nádoba na vodu (žbán, miska, pánvička, kádě, žber), z čehož později vznikl pojem nádoby vůbec: kbelec, měřice.

Omezeno na užší pole značí pak kr̥ „vylévati (ze sebe) mléko, dávati mléko, dojiti", odtud: *kráva* = dojka, *krla* (z krъ-la) = cecek (mléko vydávající; srv. dojka = cecek Jungm., tak i mrus.), *krly* = cecky, dojky, výmě. Tomuto výkladu slova *kráva* nic nevadí pol. karv a prus. kurvis (vůl), ano vzniklo z krava, když se původní význam jeho pozapomněl, jako pastorъkъ z pastorъka (str. 267), vdovec z vdova a p.

Tento význam kořene kr̥ jest také základem řec. κόρος, κόρη, jež prvotně jako od stejnovýznamného kořene *dê* odvozené dětę značí „kojenec" (srv. Il. 6, 59, jako lat. fī-lius dítě, syn, lot. dêlas syn); při κόρη mohl působiti i pojem „mléko vydávati, dojiti, kojiti," jakož připisuju ten význam slovu *děva* = dojka, kojná (sobě k loži *děviti* LKŠ 1746 = za ženu pojati; pol. dźevka nevěsta, snecha; tak lat. *fē*-mina žena); tedy κόρη = *děva* v tomto významu, čím si vysvětlíme, že κόρη značí též nevěstu či mladou ženu = skr. čárī, av. čarāiti.

14. Rúditi.

V Kroku III., 243 stanovil jsem slovu tomu význam „pobuřovati, rozvztekliti". Zde toho chci vzhledem k AlxV 1428 dovoditi.

Kořen *rud* (slov. *rъd—) vydá buď *rūd* = slov. *ryd* (rydati v. Mikl.

[1]) Nesouvisí tedy *kráva* nijak s lat. cervus; viz srъna (str. 438).

Etym. 286, kdež i srovnání s jinými jazyky; dodej: skr. rudrás bůh bouří. rōdasī žena jeho, blesk) neb *reud* = slov. *rud* : *rúditi* (*ú* : rouditi Krkon.).

Od významu „naříkati, bědovati", jenž se jeví v *rydati*, přešlo se v *rúditi* k významu „působiti naříkání, bědování", což se může státi všelijak:

a) buď „rmoutiti" jako v lit. raudinù, hluž. rudžić;

b) buď „zastrašiti, bázně a úcty nahnati, skrotiti";

c) neb: „rozmrzeti, rozhněvati, rozzlobiti, rozzuřiti, rozlítiti, rozvztekliti (prchlým učiniti), bouřiti, pobouřiti, znepokojovati".

Tento význam ostatně už i *rydati*, *rydánie* někdy do sebe má: ŽW rydánie furor, Br. *prchlivosť*; vzrydaly sě fremuerunt = *vzbouřily se*; rydati sě frendere = *vstekati se* (v. Kott s. v.), *srydej se* sloven. = zburcuj se, vstávej. Ukážeme pravý význam slova *rúditi* na různých příkladech:

a) *rmoutiti*: Ach, kako to mě velmi *rúdí* DalC 3, 21 (rúdí vše rkp. kromě J): Rým. mich *betrubt* das fur vol;

b) *zastrašiti, bázně a úcty nahnati, skrotiti*: však j[e]ho zlí nenávidiechu; a na ty on nic nedbáše, jediné té cti hledáše, leč buď mladý neb jinoše, chudý, pán aneb panoše, každéhoť po pravdě súdil: protož byl jest všecky *srúdil*, [tak] že j[e]ho všichni poslúchali Arn. 789—96;

c) *rozmrzeti . . . znepokojovati*: *rouditi* = burcovati us. Krkon. Když sě tak povětřie *srúdi*, hroznú slotu s deščem zbudi Podkoní 201—202 (= *se rozvzteklilo*, *rozlítilo*, *rozzuřilo*, *vzbouřilo*). Svatojirskú knieni *vzrúdi* (= *rozvzteklil*, *rozlítil*) a vsadiv ju na kolesě, vyvez ju z země DalC 46, 4—6: Rým. von Sent Gorgen dy abtissin dy saczt er vff ein karn in *grim*. Er furt si vz dem lande balde. Ten kněze Přěmysla proti otci vzbudi a ten prvý (s) svým synem Jarošem krále *vzrúdi* (*znepokojil*, *pobouřil*): Rým. er *gink* mit Iarossio, sinen sun, dez erstin do *vf* den konig. Když smrtelný hřiech na tobě, inhed zlodějstvo při tobě, jímž své hřiešné tělo *vzrúdiš* (= *pobouříš*, *znepokojíš*) a dušu na smrť otsúdíš UmRaj 369—72.

Dle toho snadno určíš smysl AlxV:

> Jakož vlcie činie stádu,
> tak Řeci v pohany spadú.
> Král pohanský by tiem *vzrúzen* 1426—28.

Tedy *vzrúzen* = pobouřen, rozhněván, rozlícen.

15. Srъnъ, srъna.

Srъna spočívá na sṛnā, jehož základem je kořen k̑ṛ, jejž máš v av. śr-vā roh, śr-va rohový, skr. śr-ṅga n. roh, śṛṅgjá rohovitý, śṛṅgavant śṛṅgāraka śṛṅgín rohatý, śṛṅgiṇī kráva („rohatá"); z téhož kořene vzniká dle různých stupňů hláskových (k̑er, k̑or): řec. κέρ-ας roh, κερ-αός rohatý, lat. cer-vus jelen („parohář"), kmr. karu, carw nom. pl. keyru jelen, germ. hir-uta, hir-sch jelen; lat. cor-nu roh, κάρνον, κάρνυξ trouba u Gálův („roh"), kmr. gorn, korn. corn, goth. haurna-, ags. horn, něm. horn „roh"; skrt. śārṅga rohový.

Dle toho jest *srъ-nъ*, *srъ-na* = roháč, parohář; litevský tvar *stirna* má vsuté *t*, mimo to by bylo čekati š (širna); než je to starý úkaz, kdy se k̑ jako v prus. a lot. rovnalo *s*.

Rozšíření ještěrů.

Píše Dr. *Jan Palacký*.

(Pokračování.)

Všimneme-li sobě, že Malaisie nynější jest geologicky mladá, vysvětluje se to snáze starým rozšířením, které na hranicích z pravidla tvoří novoty.

Čína má 7 (*e* 2), Japan jediný (Platydactylus yamori). Východní hranici v Oceanii nelze nám určiti, známe je z Taiti 1, Tongaských, Fičiských ostrovů.

Ještě v severních pouštích Mongolie se vynalézají Gymnodactylus elongatus, Cyrtodactylus yarkandensis, Alsofylax převalskii (nový), Teratoscincus převalskii a Keyserlingi (Turkestan), poslední je i ve vých. Persii (u ř. Herirud), kde je domácí rod Ceramodactylus 2 (doriae je i v Arabii [coll. Burton] a na Sinai). Beludistan má své druhy Alsofylax tuberculatus a Stenodactylus lumsdeni. Gymnodactylus scaber jde z Egyptu po Mesopotamii, Persii, Afganistan i Širaz. Beludistan i Persie mají po 1 druhu Agamura (persica až do Sindu, Herat). Arabie i Syrie sdílí se sev. Afrikou ještě dr. Ptyodactylus lobatus (Gecko guttatus Rüppell).

3. Podivná je rodina malá *Eublefarid*: 4 druhy (*m.* Coleoryx) neotropické v střední Americe od Kalifornie a Texasu (E. variegatus) po Mexiko, Belizu a Yucatan (Coleoryx) do Panamy (E. doui), 2 druhy E. v Indii E. macularius do Beludistanu, Persie až k ř. Eufrat a *m.* Psilodactylus v západní Africe.

Vykládejž to který migrationista jak chce, my to nedovedeme.

4. Malá rodina *Uroplatid* (3) je madagaskarská, ač nenáleží-li sem Ptylodactylus fueillei DB. v Čili.

5. *Pygopidy* jsou australské až na (velmi měnivou) Lialis burtonii, která dosahuje Novou Guinei, jako Pygopus lepidopus Tasmanii. Západní Australie má 5, vých. 2, jih 1, sever 1.

6. *Agamidy* jsou více pravidelná paleotropická rodina. Zde má Asie převahu velikou, Afrika chudá (28) jako Australie (36) a přirozeně Evropa. První má 19 r. z 30 výhradně a 137 dr. z 204, tedy $^2/_3$ z největší částky výhradně, až na několik afrických v středomoří. Afrika má jen 23 Agamid (ostatní Asie, 1 i Evropa), 3 Uromastix (sev.) a rod *e.* Aporoscelis (2 v Somalsku), Australie má (s Oceanií) 9 Gonyocephalus (A. jen 1), *m.* Chelosania, Amfibolurus (14), Tympanocryptis (2), Diporofora (3), 4 Physignathus, *m.* Chlamydosaura (s N. Guineí), Moloch a (3) Oreodeira.

Agamidy mají hlavně velké rody Agama (43), Gonyocefalus (26), Draco (22), Calotes (19), Phrynocefalus (15), Amfibolurus, tak že $^1/_5$ rodů má přes $^2/_3$ druhů. Z těch je Agama africko-indická až do Středomoří, Gonyocefalus malajský až do (2) Australie (9 v Nové Guinei), Draco i Calotes indomalajské, Phrynocefalus v stepích od Sibiře a Mongolie do Rusi, Beludistanu a Persie (nově k nim přibyly P. roborovskii [Strauch, Lobnor, Keria, Khotan] a raddei (Böttger, ze stepi Golodnaje). Maximum druhů (47) (Theobald 49) padá na Indii a pak na Malaisii (33), a proto je snad také Evropa tak chudá, nemajíc než jedinou středomořskou Agamu a 2—3 Phrynocefaly (východní) u Astrachanu. Nápadno, že Agama ta schází záp. středomoří (není u Boscy, jenž nemá Agamid, na Iberském poloostrově), ač Stellio je v Tetuanu, Uromastix spicifer udává se jen z Crety (u Schreibera i Melos i Santorin, Erhard i Betta pochybují o tom), sic Egypt, Arabie (po Mascat). Zdají se vůbec v Evropě omezeny na jihovýchod, neb na př. Sordelli je nemá v Ortaköi (u Drinopole), ani Möllendorf v Bosně a Betta má jen Stellio a to jen na ostrovech (Delos, Paros, Melos, Erhard Cyklády), Cefalonie i Creta. Schreiber nevěděl, zdaž

Stellio caucasicus je v Evropě. Pallas má Ag. sanguinolenta od ř. Terek, Phrynocefalus od ř. Terek i Volhy.

Africké agamy chová nejvíce Egypt (8 Agam., e. eatastii a Uromastix spinipes), Habeš (5, 2 e) a zase Mys Dobré Naděje (4, 3 e), Sahara má 3 (e tournevillei) jako Berbersko, ostatek je v Nubii 1 e, v Senegalu (2, 1 e), Angole (3), Damarsku (2), Natalu (2), Somalsku (3, 1 Ag.), u ř. Zambezi (2), lesům středním asi scházejí. Zvykli jsme dle Agam a Phrynocefalů pokládati celou čeleď tu za poustevní, ale není tomu vesměs tak, neb jsou na Filipinách (13), Nikobarech (5), Nové Guinei (14), na deštivých horách khasiaských (5), kde není pouští podobných, nemluvě o malých ostrovech jako Liukiu. — Nechceme ostatně tím popírat, že jsou Agamy v nejsušších krajinách, pouštích středoasijských, na př. tak Phrynocefalus Wlangalii u Kukunoru, axillaris u Lobnoru (v Yarkandu), 3 u ř. Helmund, A. tuberculata v Ladaku, A. sanguinolenta v stepi Golodnaja, u Mangišlaku, Uromastix acanthinurus u Biskry.

Není tak daleko rozšířených druhů jako u Geckonid, věčšinou jsou jejich obory malé; povšimnutí zasluhují Gonyocefalus godefroyi (sev. Australie Ql.), N. Irsko, N. Britanie, Salomonské a Fičiské ostr., N. Guinea, Calotes cristatellus Malaisie od Filipin do Timorlautu, Singaporu, Ceramu a Mysolu, C. versicolor Jamu (Himalaja), Širaz, Afganistan, Beludistan, Dekan, Khasia. China, Siam, Kočinčina, Hainan, Agama isolepis Egypt, Sind, Persie, Beludistan, Herat, Sanguinolenta Chvalinsko, Sirdarja, Golodnaja step, Turkestan, Afganistan — ruderata Kufra, Aužila, Syrie (Balbek), Palestina, Širaz, Sind — atricollis Šoa, Angola, Natal, zát. Delagoa, Stellio v. z již. Evropy přes Maloasii, Palestinu, Sinai do Egypta, Arabie, Persie (caucasicus Blanford), Tetuanu, Phrynocefalus helioscopus ze Sibiře přes Turkestan, Turan do Persie (Širaz), Astrachan — caudivolvulus od ř. Irtyš přes Turkestan do Ladaku, Indie (Mus. Basil.) a přes Alakul do Astrachanu; Liolepis bellii z jižní Číny do Birmy, Indie jižní (Canary) atd., Uromastix hardwicki v Sindu, Gudžeratu, Beludistanu až do jihových. Arabie.

Dosti vzácným úkazem je, že na obou koncích Himalaje i stejné druhy: Calotes versicolor (v. n.), Emma, Maria Afganistan i Khasie (Tenasserim posl.), Acanthosaura minor Afganistan, Khasia.

Mezi zeměmi bohatými na agamidy naznačujeme ještě Ceylon 12, Singapore 3, Penang 8 (Java má jen 13, Sumatra 9, Borneo 12, Celebes 6).

Maskarenům a Polynesii scházejí jako Japanu. Bohatá je Persie (12 Boul., 13 Blanford, jako na ještěry vůbec (33), více snad než kterákoli země netropická (celá přední Asie u Bedriagy jen 22) a to na formy zvláštní, jako Centrotrachelus (blíž Molocha australského). Do Tasmanie zasahují 3 druhy australské. Zajímavo, že se Uromastix hardwickii v záp. Indii (Pendžabu) zakopává do země jako Liolepis reevesii v severu a východu.

(Pokračování.)

O životě Solonově a pozůstalých zlomcích jeho básní.

Napsal *Jan Čermák.*

(Pokračování.)

C.

Solon zvolen byv jednomyslným souhlasem národa za reformátora nepořádků se zahnízdivších zrušil nejprve břemena dlužní, rozdělil občany dle poměrů majetkových v jednotlivé třídy a dal Atheňanům nové zákony. Mezi zlomky z jeho básní zachovanými nalézají se některé, jež dílem na zákonodárství samo, dílem na jeho blahodárné následky zřejmě se vztahují.

1.

Poněvadž v Athenách všechny strany byly přesvědčeny o nutnosti dokonalé nápravy zlořádů až příliš rozšířených, naléháno na Solona se všech stran, aby ku snažšímu provedení nové státní ústavy přijal nabízenou mu samovládu. Jeho vlastní přátelé byli první, kteří úsilovně jej přemlouvali, aby strhl na se svrchovanou moc. Že však Solon se zdráhal státi se tyranem, za to došel jen výsměchu, ano i jeho přátelé spílali mu šílenců. Mínění své o tyranidě a ospravedlnění, že nabízenou moc odmítl, Solon také v básních vyslovil, jež věnoval neznámému Fokovi. Sem náleží

8. *Zlomek 32. sbírky Bergkovy* (Hartung č. 42).

Εἰ δὲ γῆς ἐφεισάμην
πατρίδος, τυραννίδος δὲ καὶ βίης ἀμειλίχου
οὐ καθηψάμην, μιάνας καὶ καταισχύνας κλέος,
οὐδὲν αἰδεῦμαι· πλέον γὰρ ὧδε νικήσειν δοκῶ
πάντας ἀνθρώπους.

Že jsem rodné půdy své
šetřit chtěl, po jednovládě, násilí neúprosném
jsem nesáhnul, slávy své skvrnou nezhyzdiv, nic se tím
nermoutím: vždyť vím, že věcším ještě vítězstvím zdolám
lidstvo veškeré.

Zachován jest tento v trochaických tetrametrech složený zlomek u Plut. Sol. c. XIV. *ἀμείλιχος* vedlejší tvar ku *ἀμείλικτος* od slov. *μειλίσσω* = neobměkčitelný.

Participia *μιάνας* a *καταισχύνας* vyslovují následek slovesa *καθηψάμην:* že jsem tyranidy se neujal poskvrniv tím svou dobrou pověsť.

9. *Zlomek 33. sbírky Bergkovy* (Hartung č. 41).

Οὐκ ἔφυ Σόλων βαθύφρων οὐδὲ βουλήεις ἀνήρ·
ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο·
περιβαλὼν δ' ἄγραν ἀγασθεὶς οὐκ ἐπέσπασεν μέγα
δίκτυον, θυμοῦ θ' ἁμαρτῇ καὶ φρενῶν ἀποσφαλείς·
ἤθελον γάρ κεν κρατήσας, πλοῦτον ἄφθονον λαβὼν
καὶ τυραννεύσας Ἀθηνῶν μοῦνον ἡμέραν μίαν,
ἀσκὸς ὕστερον δεδάρθαι κἀπιτετρῖφθαι γένος.

Nezrodil Solon se slavným důmyslem ni rozvahou.
Když mu bůh dobré podával, sám darův se odřeknul.
Lov tu stál hojný uchystán, než lovec zanedbal v čas
sítě zvednutí, odhodlanosti prost i zaslepen.
Jáť neznám jiného přání, než bohatstvím obdařen
sobě zavládnout v Athenách, byť ne dél dne jednoho,
z kůže být pak navždy sedřen a v potomstvu vyhlazen.

Zachován jest tento zlomek u Plut. Sol. c. XIV. a určen opět pro přítele Foka. V něm Solon uvádí demagogy, kteří jemu se vysmívali, jakožto mluvící.

Ve v. 1. a 2. Solon označuje se jako nerozumný, že tyranidy nabízené nepřijal.

Ve v. 3. a 4. samovláda porovnává se s krásnou kořistí, kteréž Solon opomenul se zmocniti nerozestřev v čas sítě.

ἀγασθείς chtěl Bach změniti v *ἀγρευτής* odvolávaje se na neobyčejnosť významu („ohromen, zděšen, užaslý“). Však změna tato jest zbytečná, jelikož význam uvedený u slovesa *ἄγαμαι* i jinde dá se doložiti.

ἀποσφάλλω τινά τινος někoho s pravé cesty sváděti. Srv. Hom. Il. V., 567 *μέγα δέ σφας ἀποσφήλειε πόνοιο.* Med. *ἀποσφάλλομαί τινος* něčím se minu, od cesty se uchyluji, klamu. Tak často *ἀποσφ. γνώμης.*

V. 5.—7. jsou rázu humoristického. Sobecký demagog přeje si jen jediný den býti tyranem, byť i potom byl z kůže sedřen.

Místo prvé osoby ἤθελον vyskytuje se i ἤθελεν. Než osoba třetí, kterouž míněn byl by Solon, nemile by rušila celý obsah. Naopak tvarem ἤθελον tím názorněji se značí přání vyplynulé ze sobectví sprostého demagoga. Na tyto potupné verše svých protivníků Solon jistě odpověděl, ale odpověď nezachována.

10. Zlomek 34. sbírky Bergkovy (Hartung č. 39).

Když i přátelé Solonovi oddávali se naději, že Solon strhne na se tyranidu, vystoupili proti němu i nepřátelsky, jakmile seznali, že sklamali se ve svých nadějích. Solon opět Fokovi stěžuje si těmito slovy:

Χαῦνα μὲν τότ' ἐφράσαντο, νῦν δέ μοι χολούμενοι
λοξὸν ὀφθαλμοῖς ὁρῶσιν πάντες ὥστε δήϊον.

Marno, což si tehdy přáli, však nyní okem mstivým
ústrkem ve zlosti na mne všichni jak na škůdce zří.

Plutarch uvádí tyto dva tetrametry v životě Sol. c. XVI.
Λοξὸν ὁρᾶν, βλέπειν stejno s lat. limis (oculis) adspicere. Podobně u Theokr. XX, 13.
Ku slovesu *ὁρῶσιν* doplň *ἐμέ* ze slov předcházejících.

2.

Solon prý sám své zákony zůstavil Atheňanům, spracovav je metricky. Příklady podobné tu i tam ve starověku se vyskytují. Bylť metrické spracování zákonů i jednotlivých předpisů velikým ulehčením, měl-li kdo v paměti si je vštípiti. Svědectví toho čteme u Aristotela Problem. XIX., 28: *Διὰ τί νόμοι καλοῦνται, οὓς ᾄδουσιν; ἢ ὅτι πρὶν ἐπίστασθαι γράμματα ᾖδον τοὺς νόμους, ὅπως μὴ ἐπιλάθωνται.* Zda Solon skutečně v úmyslu měl celé své zákonodárství v jedné neb více básních zůstaviti, o tom nemožno nyní platně rozhodnouti, ježto není po ruce opory než slova Plutarchova (Sol. c. III.): Mnozí praví, že se také pokusil zákony své u verše uvésti a je vydati.

Jako začátek těchto zákonů Plutarch uvádí:

11. Zlomek 31. sbírky Bergkovy (Hartung č. 38).

Πρῶτα μὲν εὐχώμεσθα Διὶ Κρονίδῃ βασιλῆι
θεσμοῖς τοῖσδε τύχην ἀγαθὴν καὶ κῦδος ὀπάσσαι.

Nejprve krále bohů všech, Zeva Kronovce, poprosme,
zákony mé štěstím by dařil, jim slávu propůjčil.

Že tato slova jsou úvodem delší básně epické, toho důkazem především slavnostní ráz obou veršův a prosba, s jakouž básníci epičtí v úvodě svých básní k Diovi zhusta se obracejí. I zájmeno *τοῖσδε* zdá se, že odnáší se ku zákonům a předpisům dále vyčteným. Pravdiva-li tato domněnka, pak tím upřímněji jest litovati, že báseň dle úvodu tak mnoho slibná nám nezachována.

3.

Potupné řeči, jimiž Solon od přátel i nepřátel byl pronásledován, nebyly s to, aby našeho zákonodárce od pravého úmyslu odvrátily. Byv zvolen archontem podstoupil namáhavou práci nového zákonodárství. Tímto nejen trvající rozepře na nějakou dobu ukonejšil, ale i všestranný blahobyt byl ovocem jeho neunavné činnosti. Sám sebou jsa spokojen Solon v několika básních projevuje svou radosť, že stav obce jím byl zlepšen. Sem náleží:

12. Zlomek 36. a 37. sbírky Bergkovy (Hartung č. 43 a 44).

Má svědkyní tě čas před soudným stolcem svým,
ó matko největší z bohův Olympických,
dobrá ty temná Země, již dlužních nyní
zbavil desek jsem v půdu zevšad vetknutých,
ujařmená před tím, nyní uvolněná!
Mnohé v Atheny, vlasť to pošlou od bohův,
uveď' jsem, již prodáni dřív, bezprávně snad,
snad též po právu. Někteří z nutnosti zlé
věštbou se jen živíce attickým zvukům
odvykli as, v cizích zemích rozptýlení.
Však kdož ve vlasti mrzce zjařmen úpěl a
před pány jen celý se třásl, ten mojí
jen zásluhou vyproštěn. Tak s plnou mocí,
bych řád a právo v jedno srovnal s násilím,
jsem péči měl; též slib všechen byl mnou splněn,
a zlým i dobrým stejné zákon mnou je dán,
i právo, jež každému rovný dát chce díl,
jsem napsal, Ó, což muž nerozvážný, jiný
než já, lakotný, touž' mocí jsa obdařen,
nebyl by ustal, nezdržel se, až by si,
mlékem potřás', tučnou vybral smetánku sám.
Já kdybych mocí,
co můj protivník přál si míti zákonem,
byl chtěl provésti, neb co ten či snad jiný,
četných by náš stát občanů byl pozbaven.
Bych hájil vás, vydán všestranným ústrkům,
zmítám sebou jak vlk ve prostřed psů štvaný.

Zachovány jsou tyto v iambických třímĕrech složené zlomky u Aristeida II., p. 536 a částečně u Plutarcha (Sol. c. XV.). Oba zlomky byly zajisté částí jedné básně a mezi oběma snad jen nepatrná povstala mezera. Obsahem pak obou básní jest chvála blahodárných následků, jaké spůsobila tak zvaná *σεισάχθεια*. Svou činnosť zákonodárnou Solon totiž zahájil tím, že odstranil křiklavé nepoměry mezi věřiteli a dlužníky. Nemínil ovšem zrušiti snad všecky dluhy, avšak polehčil dlužníkům tím, že raženy byly nové mince, jejichž cena u porovnání s obíhajícími byla o 27% menší. I prohlásil Solon, že mají sice všechny dluhy býti řádně zaplaceny, avšak že se tak státi má novými penězi, tak že dlužníkům polehčeno o 27% dluhů. Jakožto dodatek k tomuto zařízení bylo zrušení starého zákona, dle něhož dlužník věřiteli ručil svou osobou moha býti i v otroctví prodán.

Znění verše 1. zavdalo příčinu k různým změnám i výkladům. Sám Bergk ve spise „Poetae lyrici Graeci“ čte „*Κρόνου,*“ v Anthologii „*χρόνου*“. Ze všech návrhů nejpřípadnějším zdá se mi býti čtení *ἐν δίκῃ χρόνου* = před soudnou stolicí času.

v. 2. *μήτηρ μεγίστη δαιμόνων Ὀλυμπίων.* Tak Země u Sofokla sluje *θεῶν ὑπερτάτα* (Ant. 338). poněvadž jest matkou všeho tvorstva, jinak nazývá se *πάντων μήτηρ, παμμήτηρ, μεγάλη θεός, παμβῶτις Γᾶ, μάτηρ αὐτοῦ Διός* (Sof. Fil. 392). I Vergil (Aen. VII 136) zove ji prima deorum. Ovšem že Gaia nebyla božstvem olympským, nýbrž bohyní předolympskou. Že však jako matka Diova tomuto pomocí svých věšteb ku vládě na Olympu dopomohla a vedle něho na Olympu sídlí, nepostrádají slova „*δαιμόνων Ὀλυμπίων*“ oprávněnosti.

v. 3. *Γῆ* označuje se jako *μέλαινα* (srv. zl. 38: *ὅσ' ἀνθρώποισι γῆ φέρει μέλαινα,* Anakreon: *ἡ γῆ μέλαινα πίνει*) představujíc stinnou, temnou část všehomíra. Jí obětována i černá ovce, jako čteme u Hom. Il. III. 103:

οἴσετε δ' ἄρν' ἕτερον λευκὸν ἑτέρην δὲ μέλαιναν
γῇ τε καὶ ἠελίῳ.

v. 4. *ὅροι.* Tak sluly v attické soudní řeči kamenné vývěsní desky, na nichž označeno jmeno právě úřadujícího archonta eponyma, věřitelé a výše dlužního požadavku. Zavěšovaly se na prodlužené domy neb pozemky na znamení, že majetek ten propadl zabavení.

v. 5. *δουλεύουσα.* Čas přítomný na označenou děje minulého, blíže určen příslovkou časovou.

v. 7. πραθέντας. Zde doplniti jest μέν, s čímž souhlasí následující τοὺς δὲ πλανωμένους. Solon zpět uvedl do Athen jednak ty, kdož do cizích zemí byli prodáni, jednak kdož z města uprchnuvše v cizích krajinách jakožto věštci, předpovídatelé a hadači se potulovali, takže i attickou řeč mateřskou zplna zapomněli.

v. 12. δεσπότας. Tak čteme ve většině rukopisů. Genitiv δεσποτῶν jen tenkráte dal by se vysvětliti, kdyby slůvko ἤδη změněno bylo v subst. ἤθη, jak učinil Hartung překládaje „und vor dem Zorn des Herrn zitterte.“ Nejlépe spojiti ἤδη se slovy δουλίην ἔχοντας.

Smysl v. 13. a 14. jest: přísnost spojil jsem s mírností.

v. 18.—21. takto jest vyložiti: Jiný na mém místě nebyl by lid upokojil, nýbrž ještě více popudil a sobě nejlepší, totiž tyranidu, ponechal.

κέντρον osten zde symbolem panství. K obrazu náleží i sloveso κατέσχε (t. κέντρω). κακοφραδής — srv. Il. XXIII. 483: Αἶαν, νεῖκος ἄριστε, κακοφραδές.

πῖαρ. Brunek toto slovo prohlašuje za jmeno podstatné; spíše jest πῖαρ původem svým jmeno přídavné = πῖον, πιαρόν.

Veršem 22. počíná zlomek druhý, v němž čtení na mnohých místech valně jest porušeno. Bergk v Anthologii navrhuje toto čtení verše 24.:

αὖθις δ' ἃ τοῖσιν ἀτέροις δρᾶσαι, διὰ
πολλῶν ἂν ἀνδρῶν ἤδ' ἐχηρώθη πόλις.

Nechť však slova jakkoli se zamění, očekáváme asi tuto myšlenku: Město bylo by zbaveno četných občanů. Než takového smyslu slova Bergkova nedají; pročež zdá se mi nejpřípadněji čísti s Bachem, jak svrchu uvedeno, takže smysl jest tento: Kdybych, co protivníkům a opět co jiným bylo milo, násilím byl chtěl provésti, tu by město bylo připraveno o četné občany: proto chtěl jsem spravedlností a mírností obě strany upokojiti.

(Pokračování.)

Realie při četbě klassiků řeckých a římských.

Podává *Ant. Krecar.*

(Pokračování.)

B. K spisovatelům řeckým.

a) Xenofon.

1. Oddíl literární: Xenofontův život a jeho nejznamenitější spisy (*Κύρου ἀνάβασις* (7), *Ἑλληνικά* (7), *Ἀπομνημονεύματα Σωκράτους* (4), *Κύρου παιδεία* (8). Logografové před Xenofontem, zvláště Hekatajos a Hellanikos

Oddíl geograficko-historický: Mapa Malé Asie, na níž vyznačen jest pochod Kyra mlad. Opakování a doplnění výpravy Kyrovy proti Artaxerxu Mnemonovi, bitva u Kunax a odtažení deseti tisíců Řeků po této bitvě do Hellesponta.

Oddíl antikvární zabývá se hlavně řeckým vojenstvím za doby Xenofontovy. Druhy vojska (*οἱ πεζοὶ — οἱ ὁπλῖται, οἱ γυμνῆτες, οἱ ἀκοντισταί, οἱ τοξόται, οἱ σφενδονῆται, οἱ πελτασταὶ* — a *οἱ ἱππεῖς — τὰ σκευοφόρα, ὑπασπισταί, ὑπηρέται, σαλπιγκταί, κήρυκες, ἰατροί, μάντεις, ἔμποροι*), vůdcové (*ὁ στρατηγός, ταξίαρχος, λοχαγός*), zbraň (*τὸ κράνος, ὁ θώραξ, αἱ κνημῖδες, ἡ ἀσπίς, τὸ δόρυ, τὸ ξίφος, ἡ μάχαιρα, τὸ ἀκόντιον, τὸ τόξον — τὸ τόξευμα, ὁ οἰστός, ἡ φαρέτρα — ἡ σφενδόνη*), pochod (*τὸ ἄριστον, τὸ δεῖπνον, ἡ ἡγεμονία, ἐπὶ* nebo *κατὰ κέρας πορεύεσθαι, πλαίσιον*), bitva (*ἡ φάλαγξ, τὸ μέσον, τὸ δεξιόν, τὸ εὐώνυμον, παιανίζειν, σαλπίζειν, ἀλαλά*) a tábor (*τὸ στρατόπεδον, ἀγορά, προφύλακες, φυλακαί*).

b) Homer. V třídě páté.

Oddíl literární: Počátky homerského básnictví, jeho rozšíření, Homer, Solon a Peisistratovci dle Niederlova slova o Homerovi a jeho básních. Stručný obsah Iliady dle jednotlivých zpěvů, který zapamatován býti může

dle řeckých nadpisů (1. *λοιμός, μῆνις* — 2. *ὄνειρος* — 3. *τειχοσκοπία, Ἀλεξάνδρου καὶ Μενελάου μονομαχία* — 4. *ὁρκίων σύγχυσις* — 5. *Διομήδους ἀριστεία* — 6. *Ἕκτορος καὶ Ἀνδρομάχης ὁμιλία* — 7. *Ἕκτορος καὶ Αἴαντος μονομαχία* — 8. *κόλος μάχη* — 9. *πρεσβεία πρὸς Ἀχιλλέα* — 10. *Δολώνεια* — 11. *Ἀγαμέμνονος ἀριστεία* — 12. *τειχομαχία*).

Oddíl geograficko-historický: Hellas a Malá Asie dle eposu homerského (mapa). Mapa bojiště Trojského. Svět homérský vůbec (mapa). Jednotliví bohatýrové, s kterými se může spojiti i část mythologická. Opakovati z historie.

Starožitnosti obsahují vojenství za doby homerské: Druhy vojska (*οἱ ἀσπισταί, ἀκοντισταί, τοξόται, οἱ ἱππῆες, τὸ ἅρμα, δίφρος, ἡνίοχος*), výzbroj (*ἡ κόρυς, ἡ κυνέη, ὁ θώρηξ, ὁ ζωστήρ, αἱ κνημῖδες, ἡ ἀσπίς, τὸ σάκος, τὸ ξίφος, τὸ φάσγανον, τὸ ἄορ, ὁ πέλεκυς, τὰ τόξα, ὁ βιός, ἡ νευρή, ὁ ἰός, οἰστός, τὸ βέλος, ἡ φαρέτρη, τὸ ἀκόντιον, ἡ σφενδόνη, τὸ χερμάδιον, τὸ ἔγχος, ἡ αἰχμή, δόρυ, μελίη*), boj (*βουλή, στίχες, φάλαγξ, ἀλαλητός, σταδίη ὑσμίνη, φόβος*) a tábor (*τάφρος, τεῖχος, πύργοι, σκόλοπες, πύλαι, φυλακαί*).

Začátek četby na paměť.

V třídě šesté.

Oddíl literární: Opakování a obsah druhých třinácti zpěvů (13. *μάχη ἐπὶ ταῖς ναυσίν* — 14. *Διὸς ἀπάτη* — 15. *παλίωξις παρὰ τῶν νεῶν* — 16. *Πατρόκλεια* — 17. *Μενελάου ἀριστεία* — 18. *ὁπλοποιία* — 19. *μήνιδος ἀπόρρησις* — 20. *θεομαχία* — 21. *μάχη παραποτάμιος* — 22. *Ἕκτορος ἀναίρεσις* — 23. *ἆθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ* — 24. *Ἕκτορος λύτρα*).

Starožitnosti obsahují zejmena vůz a námořnictví a to: Druhy vozů (*ὁ δίφρος, τὸ ἅρμα, τὰ ὄχεα, ἡ ἅμαξα, ἡ ἀπήνη*), části vozů (*ὁ δίφρος, ἡ ἄντυξ, οἱ τροχοί, τὰ κύκλα, ὁ ἄξων, ὁ ῥυμός, τὸ ζυγόν, ὁ χαλινός, τὰ ἡνία, ἡ μάστιξ*). — Loď musí žákům zvláště jasně býti znázorněna, mají-li rozuměti terminům často v homérských básních se vracejícím. Části lodi (*ἡ τρόπις, οἱ δρύοχοι, αἱ σανίδες σέλμα, ἡ πρῷρα, ἡ πρύμνα, τὰ ἴκρια, τὰ ζυγά*), nářadí (*ὁ ἱστός, ἡ ἱστοπέδη, ἡ ἱστοδόκη, ἡ μεσόδμη, οἱ κάλοι, οἱ πρότονοι, ὁ ἐπίτονος, τὸ ἐπίκριον, αἱ ὑπέραι, τὸ ἱστίον, οἱ πόδες*), náčiní (*τὸ ἐρετμόν, ἡ κώπη, τὸ πηδάλιον, ὁ σκαλμός, αἱ κληῖδες, τὰ ζυγά, οἱ κοντοί*), rčení lodnická (*τὰ ἱστία ἕλκειν, τα ἱστία πεταννύναι, τὰ ἱστία στέλλειν, τὰ ἱστία τείνειν, νῆα κέλλειν, τὰ ἱστία καθαιρεῖν, εὐνὰς βάλλειν, τὰ πρυμνήσια, πείσματα ἀνάπτειν*.

Vybrané partie nazpaměť.

Ve třídě sedmé. Odyssea.

Oddíl literární opakuje, co dosud bylo probráno. Obsah jednotlivých zpěvů dle nadpisů jako u Iliady. Rozdíl mezi Iliadou a Odyssejí.

Oddíl geograficko-historický: Mapa světa homerského, na němž jest vyznačeno bloudění Odysseovo. Jednotliví bohatýři: jejich charakteristika a osudy životní.

Oddíl antikvární obsahuje hlavně dům, domácí nářadí, šat, hry a zpěv. Ohrazení domu (*τοῖχος, ἕρκος, πρόδομος, προθύρον, αὔλεια θύρα, αἴθουσαι αὐλῆς, αὐλῆς οὐδός*), dvůr (*Ζεύς ἑρκεῖος, θάλαμος, θόλος*), dům sám (*αἴθουσα δόμου, πρόθυρον, αὐλῆς θύρετρα, μέγαρον, μέλαθρον, κίονες, λαμπτῆρες, ἐσχάρα, ὑπερῷον*). Domácí nářadí: *a*) k sezení (*θῶκοι, ξεστοὶ λίθοι, ἕδραι, θρόνος, ῥήγεα, πέπλοι, θρῆνυς, κλισμοί, κλισίαι, δίφροι*), *b*) k ležení (*εὐνή, τὸ λέχος, τὰ λέχεα, τὰ δέμνια, τὰ ῥήγεα, ἡ χλαῖνα, c*) k jídlu a pití *ἡ τράπεζα, λέ βητες, τὸ ἄριστον, τὸ δεῖπνον, τὸ δόρπον, ὁ κρητήρ, τρίποδες, τὸ δεπὰς, τὸ κύπελλον*). Šat: (*τὰ εἵματα*), mužský: *ὁ χιτών, ἡ χλαῖνα, δέρματα, τὲ φᾶρος*, ženský: *ὁ πέπλος, ζώνη, περόναι, ἡ καλύπτρη, τὸ κρήδεμνον, τὰ πέδιλα*.

Oddíl mythologický obsahuje jednotlivé báje a pověsti.

Vybrané partie nazpaměť.

c) Herodot.

Oddíl literární: Život Herodotův, jeho dějiny a stručný obsah jednotlivých knih se stručným nadpisem, jako: 1. Dějiny lydské, medské a perské až po smrť Kyrovu. 2. Dějiny egyptské. 3. Dějiny perské až k Darejovi. 4. Dějiny skytské a libycké. 5. Povstání řecké. 6. Bitva marathonská. 7. Bitva u Thermopyl. 8. Bitva u Salaminy. 9. Bitva u Plataj, při čemž položí se důraz na pásmo vypravování, aby obsah dal se snáze zapamatovati. Cesty Herodotovy, jeho názor ethický a náboženský. Opakování logografů, Xenofonta a něco o Thukydidovi.

Oddíl geograficko-historický: Mapa světa Herodotova. Vyznačení Herodotových cest.

d) Demosthenes.

Oddíl literární: Počátky řecké výmluvnosti, dekada attických řečníků (Antifon, Andokides, Lysias, Isaios, Isokrates, Demosthenes, Lykurgos, Hypereides, Aischines a Deinarchos), logografové a rozdělení řečí dle obsahu, v 1. poradní *γένος συμβουλευτικόν* (genus deliberativum) v hromadách a radě, 2. soudní *γένος δικανικόν* (genus judiciale) u soudů a 3. chvalořeči *γένος ἐπιδεικτικόν* (genus demonstrativum) ve slavných shromážděních. Život Demosthenův a nejdůležitější řeči. R. 351 měl první proti Filippovi, v níž vyzývá spoluobčany, aby vystoupili proti Filippovi rázně, r. 349 a 348 tři olyntské, v nichž hleděl Athenany pohnouti, by vytáhli na pomoc Olyntu, Filippem tísněnému (bez výsledku), r. 346 pro mír Filokratův, r. 344 druhou proti Filippovi, když tento se míchal do záležitostí peloponneských; r. 341 o záležitostech chersoneských a třetí proti Filippovi. Těchto osm řečí sluje Filippické. Mimo ty třeba připomenouti ještě řeč proti Aischinovi o věnci. Při všech hlavně bude líčen Demosthenův patriotismus a jeho mravní ráznosť.

Oddíl geograficko-historický: Opakovány býti musí partie dějepisné o tehdejších bězích politických, o ústavě athenské a o poměrech oné doby rysy stručnými, avšak karakteristickými, aby vzbuzena byla v žácích nálada ona, se kterou se musí přistoupiti ku čtení řečí jednotlivých. Dějepisné partie podrobné doplňují se při četbě.

Oddíl antikvární obsahuje athenské soudnictví a sněmování. V soudnictví naznačí se druhy procesů (*δίκη* causa privata a *γραφή* causa publica), úředníci (*ἄρχοντες* a jejich působnosť, *γραμματεύς, οἱ ἕνδεκα*), soudcové (*οἱ δικασταί, ἡλιασταί, δικαστήρια*), strany (*ὁ διώκων, ἐπίτιμος, κύριος, ὁ φεύγων*), podání žaloby (*ἀντιγραφή, διωμοσία, ἀντωμοσία*), líčení (*ἡ ἡγεμονία τοῦ δικαστηρίου, ἡ κλεψύδρα, τὸ ὕδωρ*) a rozsudek (*ψῆφος, ἀτιμία, ἀγὼν ἀτίμητος, ἀγὼν τιμητός*). — Při sněmech (*ἐκκλησία*) naznačí se poměr mezi sněmem a radou (*ἡ βουλή, οἱ πεντακόσιοι, πρυτανεία, φυλὴ πρυτανεύουσα, ὁ ἐπιστάτης, προβούλευμα*), kompetence sněmu, řečníci (*ἡ ἰσηγορία, οἱ εἰωθότες λέγειν, οἱ λέγοντες, τό βῆμα*) a průběh (*νόμιμοι, σύγκλητοι, χειροτονία, ψῆφοι, τὸ ψήφισμα, λύειν, διαλύειν*).

Některé partie nebo menší řeč mohou přednášeny býti od žáků na paměť.

e) Platon.

Oddíl literární: Rozvoj řecké filosofie a to: Sedm mudrců, Aisopos, škola jonská, Pythagoreovci (zvláště Pythagoras a Archytas), Eleaté (zvláště Xenofanes a Parmenides), fysikové (Herakleitos efezský, Empedokles akragantský, Leukippos, Demokritos a Anaxagoras), sofisté (zvláště Gorgias, Protagoras a Prodikos, Sokrates), kynikové (zvláště Antisthenes a Diogenes), Platon, Aristoteles, Peripatetikové, Stoikové, Epikureovci a Akademikové. Životopis Platonův a rozdělení jeho spisů — zvláště Euthyfron, Apologie Sokratova, Kriton, Laches, Protagoras, Gorgias, Symposion a Faidon.

Oddíl antikvární může obsahovati, čte-li se Apologie, řecké soudnictví

Obsahy a disposice četby, při které hlavní důraz musí býti kladen na samočinnost a součinnost žáků při vyvinování jednotlivých pojmů.

f) Sofokles.

Oddíl literární: Původ a rozvoj řecké tragoedie (*διθύραμβος, τραγῳδία*, Thespis, Pratinas, Choirilos, Frynichos, tetralogie), Aischylos (*Προμηθεὺς δεσμώτης, Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας, Πέρσαι, Ὀρέστεια Ἀγαμέμνων, Χοηφόροι, Εὐμενίδες Ἱκετίδες*), Sofokleův život a sedm zachovaných kusů a jich obsah, Euripides (*Φοίνισσαι, Μήδεια, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Αὐλίδι, Ἰφιγένεια ἡ ἐν Ταύροις, Βάκχαι*), něco o řecké komoedii a Aristofanovi. — Části řecké tragoedie (*πρόλογος, πάροδος, ἐπεισόδια, στάσιμα, ἔξοδος*), pak *κομμοί, τὰ ἀπὸ σκηνῆς, στιχομυθίαι*.

Oddíl antikvární: Provozování kusů (*χορηγός, χοροδιδάσκαλος, χορευταί, κορυφαῖος*), herci (*ὑποκριταί, κόθορνος, ὄγκος, πρόσωπον, κοῦφα πρόσωπα, θεράποντες, δορυφόροι*), divadlo athenské (*κοῖλον*, cavea, *ὀρχήστρα, θυμέλη, σκηνή, προσκήνιον, πάροδοι*) a stroje (*περίακτοι, ἐκκύκλημα, μηχανή*).

Při čtené tragoedii obrací se zřetel hlavně k celé komposici, ku povahopisu osob a choru. O iambickém trimetru.

Memorování zpěvů chorových.

Přehledné opakování klassické doby řecké literatury, starožitností, mythologie a četby probrané. (Pokrač.)

Úvahy.

Nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě. Napsal Dr. Jan **Kvíčala**. V Praze 1892. Nákladem České Akademie. v. 8°. VIII. 160.

Spisovatel *už s dostatek známý svými* „Vergilstudien nebst einer Kollation der Prager Handschrift" (1878) i svými „Neue Beiträge zur Erklärung der Aeneis" (1881) uveřejnil v této knize nové kritické a exegetické příspěvky k Vergiliově Aeneidě a sice v publikacích České Akademie v českém jazyce, připojil však k své práci německý výtah (str. 121—149), by nám Němcům[1]) umožnil posouzení. *Za to mu musíme býti vděčni.* Jest to sice jen výtah; ale jest zevrubný a přesný.

Spisovatel pojednává o 10 místech z prvé knihy, o 15 z druhé, o 2 ze šesté, o 29 ze sedmé, o 10 z osmé, o 12 z deváté, o 8 z desáté a o 3 z jedenácté. Mimo to se ještě v Dodatku uvádějí konjektury, o nichž hodlá za nedlouho zebrubněji promluviti v nové práci, jež má vyjíti po roce a *již zajisté každý znalec Vergilia bude očekávati s účastenstvím*; *neboť jako v obou dříve vyšlých pracích svých jeví se i v této Kv. důkladným znalcem básníka. Každý, kdo knihu tu čte, neodloží ji z ruky, aby nebyl povzbuzen k obnovenému přemýšlení a bádání i tam, kde se Kv. mýlí.* [2])

Tak se mýlí na př., když I., 239 „rependens" béře ve významu „uvažovati"; Venus odvažuje (wägt ab) ve svých myšlenkách krásnou budoucnosť proti tvrdé minulosti (Gebhardi). — II., 62 chce Kv. čísti: „seu servare dolo se aut certae occumbere morti", neb „se servare dolo seu cert. occ. m." Změna zrovna smysl ruší; neboť pro Sinona zní alternativa: buď svou lesť udati a provésti či jisté

[1]) Se svolením recensentovým uveřejňujeme tento příznivý posudek, který má tím větší cenu, an pochází od německého učence, jenž sám jest důkladným znalcem i vydavatelem spisův Vergiliových. Proti hlasu takového muže nestranného neváží ovšem pranic sebe nepříznivější strannické kritisování. České Akademii slouží k nemalé cti, že v publikacích jejích vydáno bylo tak cenné dílo vědecké, jež v cizině od mužův povolaných dochází uznání co nejchvalnějšího.

[2]) Rozumí se, že jako každý nestranný posuzovatel i náš recensent činí spisovateli některé, ovšem nebrubě závažné výtky; tyto však by byly ještě skrovnější, kdy by recensent byl znalý českého jazyka a nebyl odkázán na pouhý výtah, v němž ovšem nemůže býti té důkladné motivace jako v českém spise. Za jiné příklady ukážeme to níže při jednom místě.

smrti propadnouti, ne však spásu či smrt. „Versare“ se nelze z jazykových příčin dotýkati, srv. I., 657 sl. „At Cytherea novas artes, nova pectore versat consilia“: Quint. XII., 2, 21. — Nelze dále schvalovati vyloučení VII., 134. V též knize mám verše 623—628 za nepravé, srv. mé Curae Vergilianae 1886 p. 6 sl.; Kv. škrtá 624 a chce 625 čísti „eques“ dle Macrobia. — Ruší-li se VII., 703 čtením „examine tanto“ vše obtíže, jest mi více než pochybno; mám 703—705 s Hertzbergem za nepravé. — XI., 567 chtěl by Kv. buď rukopisné „ullae“ podržeti, neb, bylo-li by třeba konjektury, „ullis“ neb „illum“ psáti a „ne ulli, což navrhl Güthling“. Oba návrhy nelze po mém mínění přijati. Dvojí „illum“ dává důraz na zcela podřízený pojem a „ullis“ jest velmi mdlé. Zůstávám na dále při své opravě „ulli“, ježto patrně obě části verše vyžadujou vlastního podmětu. Ostatně můj anglický recensent S. G. Owen (The Classical Review, Nov. 1887, I., p. 276) nazval „ulli“ zrovna „ingenious.“ — Z konjektur uvedených v Dodatku *zasluhuje zvláštní pozornosti* „praes mihi pacis erit dextram attigisse tyranni“. R. Novákovy opravné návrhy (asi 50) jsou věčším dílem zbytečny nebo pravdě nepodobny; nejvíce se mi líbí II., 173 largusque, III, 258 sublata a VI., 70 constituam. Aen. IV., 56 má ovšem zníti „exorant“ místo „exquirunt“ a ne „exquirunt“ místo „exorant“.

Právem béře Kv. I, 80 *v ochranu proti Rauovi.* — I., 463 jest „tibi“ jistě nápadno; Kv. táhne je k Aeneovi, maje za to, že Aeneas, jenž ovšem 459 a 460 oslovuje Achata, následující verše po přestávce sám k sobě mluví. — *Právem Kv. polemisuje s Heidtmannem*, jenž II., 23—25, 59—62, 65, 66 a 93 má za interpolaci, schvaluje však jeho athetesi verše 95. — Proti dvěma konjekturám Schenklovým, jež uvádí Klouček II., 86 (com. consanguinitate propinquo. neb com. ut cons. propinquum), podotýká Kv., že by sotva kdo jedné z těchto konjektur dal přednosť před čtením rukopisu Hamburského, jež ovšem jest jen konjekturou. V příčině konjektury Kloučkovy „firmis“ (za „primis“) se s udáním důvodův podotýká, že se takové konjektury ani nemají tisknouti. Rovněž dovozuje spis., že Kloučkem (Krit. u. Exeg. p. 23 sl.) navržená konjektura „perfringere dextra“ (in manibus Mars ipse) viros X., 279 jest z nejdivnějších domněnek, jež kdy byly podány, a že ji naprosto bylo zamlčeti. — II., 76 jest beze vší pochyby sem přenesen z III., 612; Kv. vykládá také slova „hortamur — capto“ za nepravá; já bych jich nerad pohřešoval, už proto, že se Sinon ve své řeči k nim táhne (srv. v. 78). — *Gebhardiovo a Heidtmannovo mínění*, že II., 151 jest interpolací, *vyvrací Kv. způsobem přesvědčivým*; též neschvaluje Heidtmannovu domněnku, že interpolací z jednoho jediného původního verše, totiž „ex illo fractae vires, aversa deae mens“, dva (II., 169. 170) povstaly napodobením místa v Georg. I., 199 sl. Za „spes Danaum“ navrhuje „res Dan.“, jež sice samo o sobě pěkno, ale nepotřebno jest.[1]) — Cur. Verg. p. 11 jsem k II., 576 podal dvě konjektury Linkerovy: „scelerum iam sumere poenas“ neb „celeratas sumere poenas“. Kv. se zastává Hoffmannovy (Z. f. d. östr. Gymn. 1853, str. 416) konjektury „scele-

[1]) Rozuměti recensent česky, byl by zcela jinak soudil o návrhu Kvíčalově, neboť dle jeho motivace v českém textu (str. 26) nelze jeho opravě nepřisvědčiti. Praví tam o ní: „Já míním, že Vergil neopakoval (t. ve verši 170. z verše 162.) ono spes Danaum a navrhuji *res* Danaum, s kterým podmětem se také fluere a retro sublapsa referri lépe srovnávají. Já aspoň tomu nevěřím, že by byl Vergil chtěl nebo mohl užiti výrazu *spes* Danaum retro sublapsa refertur. Tato konjektura *res* dochází snad potvrzení svého Serviovou poznámkou k verši 169.: Fluere] delabi. et τῶν μιόνων est; nam ideo addidit 'retro'. contra Sallustius rebus *supra vota fluentibus*. Já se domnívám, že Servius úmyslně vybral parallelu Sallustiovu, v které se nalézá nejen fluere, nýbrž také *res*, a že Servius na našem místě četl *res*. Jinak by jeho poznámka „et τῶν μιόνων est; nam ideo addidit *retro*“ neměla vhodného smyslu. Kdyby byl Servius četl *spes*, měla by jeho poznámka ten smysl, že lze také říci spes fluit o dobrém zdaru naděje t. j. ve smyslu opačném, než zde Vergil slova fluere užil. To však jest zhola nemožno. Spes fluit může býti řečeno jenom v *jednom* smyslu, totiž o mizení naděje; v tomto případě není fluere τῶν μιόνων. Ale ovšem *res* fluit může míti dvojí zcela rozdílný význam, a tu tedy mohl Servius poznamenati: τῶν μιόνων est. Neboť res fluit může znamenati 1. res dilabitur (tedy v nepříznivém smyslu) neb 2. res bene, prospere fluit.“

ratae sumere poenas", jež dochází stvrzení v. 585 „extinxisse — merentis — poenas." Může-li se vůbec říci „poenas sumere alicuius" za „ab" neb „de aliquo", pochybuju. Tím také, jak se zdá, byl Linker přijměn k svému návrhu „scelerum iam" neb „celeratas". „Merentis" ve v. 585 mám za pokaženo. Linkerova konjektura „celeratas" jest právě tak snadna jako se zamlouvá. — VI., 610 sl. *zamítá Kv. právem výklad*, dle něhož se myslí na nalezení skrytých pokladův, a schvaluje výklad „repertis = partis, paratis". Za „soli" chtěl Hoffm.-Peerlk. „ori" (auri) a Gent „olim", oboje zbytečné konjektury, ježto podáním uchované „soli" dává výborný smysl, „o samotě", zavírajíce se s poklady svými. — VII., 98 jest „venient" a 699 „nubila" správným čtením. — Ježto VII., 215 rukopisné „regione viae" nedopouští uspokojivého výkladu, *píše Kv. „regiove", snadná a zamlouvající se změna.* — VIII., 211 *budeme se po zdařilém důkaze jeho nyní jistě musiti rozhodnouti* pro Wakefieldovu konjekturu „raptor", jež už Ribbeck přijal. — K VIII., 345 sl. přisvědčuje mi Kv. v tom, že „testaturque" jest pokaženo a navrhuje „testatumque locum". V též knize (v. 374) jsem se (Cur. Verg. str. 7) domníval, že má státi „vexabant", jež po mínění Kvíčalově jest úplně vhodné a doporučeno jest parallelními místy mnou uvedenými; on sám čte „infestabant", k čemuž jej přivedla má konjektura. — IX., 485 sl. chce Kv. psáti „alitibusque iaces! heu, nec tua funera mater produxi". *Tím se ovšem zdá obtíž odstraněna.* — XI., 593 sl. prohlásil jsem Cur. Verg. str. 9 za nepravé; Kv. jest téhož mínění. I ten důvod se může ještě proti těmto veršům jako platný uvésti, že se později, kde je řeč o smrti Camillině (831), žádná zmínka o tom nečiní, co jest v obou těch verších obsaženo. I s mým tvrzením (Cur. Verg. str. 10), že „caudam pavitantem" (XI., 813) není pěkné a správné, Kv. souhlasí: Nelze věřiti, že by Vergil maje na snadě napsati „pavitans" byl volil nepěkný a téměř komický obrat „caudam pavitantem." — Nápadno mi bylo, že se Kv. o zřejmé nepravosti XII., 871, již já tvrdím, ani slovem nezmínil; neboť snadno lze znamenati, že ten verš ze IV., 673 sem byl zavlečen. S tím souhlasí, že ho Servius patrně neznal, an k jeho výkladu nic nepraví.

Bohatý obsah pojednání vyčerpati jest mimo vyměřený mi prostor. O čem jsem mluvil, stačí, *by dokázalo spisovateli můj opravdový zájem pro jeho práci a všechny ty, kteří se zabývají studiemi vergilskými, na ni upozornilo.*

V Lehnici. *Otto Güthling.*

Hlídka programmův.

8. Výsledky meteorologického pozorování konaného v Pelhřimově od roku 1873—1890. Podává professor Karel Mollenda. (Výroční zpráva vyššího gymnasia v Pelhřimově za školní rok 1891—1892.)

Prof. Mollenda tu uveřejňuje meteorologická pozorování, konaná v Pelhřimově v letech 1873—76 incl., in extenso. Z prva pozorovány pouze hydrometeory, později i ostatní hlavní elementy. Z přehledu hyetometrického se dovídáme, že r. 1873 se srazilo v 76 dnech 627·7 mm. (max. v květnu 175·5 mm., min. v červenci 4·5 mm., r. 1874 v 80 dnech 636·2 mm. (max. v květnu 122·6 mm., min. v únoru 13·5 mm.), r. 1875 ve 104 dnech 700·5 mm. (max. v červenci 99·3 mm., min. v březnu 21·8 mm.), r. 1876 ve 124 dnech 599·0 mm. (max. v červnu 137·3 mm., min. v říjnu 4·8 mm.).

Auktor předesýlá svým pozorováním několik slov o významu pozorování meteorologického, zvláště dešťoměrného. Poukazuje na vliv lesů, na množství a rozdělení srážek vodních, přiznává se k názoru, dle něhož se změnily naše poměry klimatické — následkem kácení komplexů lesních a odvodňování. Dovolává se při tom svědka zajisté klassického — Alex. Humboldta.

Jest málo otázek, v nichž by vládla taká různost názorů jako v otázce klimatického vlivu lesa. Dlužno náležitě rozeznávati vliv klimatický od mechanického.

Co se tohoto týká, jest známo, že les zadržuje a seslabuje proudy atmosferické, takže na straně exponované vzniká vyšší kondensace. Koruny stromů (větve a listí) mají nepopíratelný vliv na thermické a hydrologické podmínky zalesněné krajiny, zachycujíce jednak paprsky sluneční, aby značněji neoteplily půdy, jednak i srážky atmosferické, aby povlovným padáním ještě dlouho po dešti zemi zavlažovaly. Půda v lese bývá za léta do značné hloubky poměrně dlouho vodou nasáklá, podržujíc i v zimě sněhovou pokrývku déle než okolní nivy. Lesní drť, záležející z mechu a spadlého listí, resp. jehličí i větví, působí jako houba, zadržujíc odtok vody a pojímajíc v sebe kapky dešťové, takže tyto mohou do hlubších vrstev proniknouti.

Toť mechanický vliv lesa; názory se tu shodují. Tomu není tak ve příčině vlivu klimatického, zvláště hydrometeorického. Řada renommovaných učenců hájila a hájí názor, k němuž i prof. Mollenda se přiznává: kácení lesů působí zhoubně na množství a rozdělení srážek. Sem patří jména j. Studnička, Vesely, Simony, Denza, v. Bebber, Kasthofer, Palissy, Ladouceth, Blanqui, Hough, Flagg, Hartt, Mathews, Humboldt, Fritsch, Milne Home atd.

Avšak nesmí se zapomínati, že s druhé strany řada učenců velmi závažných patrného vlivu lesu na klima neuznává. A právě dohady těchto mužů, z nichž uvádím jen Ebermayera, Ganneta, Jamiesona, Schotta, Schweinfurtha etc., jsou u nás celkem neznámy. Nikdo mi snad nepopře, že methoda experimentální jest nejspůsobilejší k řešení přítomné otázky. Nuže, methody této užil ve velikolepých rozměrech americký učenec H. Gannet s výsledkem — neprospěšným vlivu klimatickému. Obávám se, že mnohdy se přičítá na vrub lesa to, co spůsobeno vlastně *elevací* půdy. Nenapadá mi, klimatického vlivu lesa snad vůbec popírati — již pouhým přiznáním vlivu mechanického přiznán nutně i jistý vliv klimatický, ale myslím, že se ve příčině tohoto posledního až dosud bezděky přeháněvá, aniž se pouštějí se zřetele jiní důležití činitelé, ana qualita příslušných výzkumů nebývá vždy dosti dobrá, dosti vědecká. Dle dnešního stavu otázky nelze více méně nepatrného vlivu lesa na klima popříti, ale vlivu patrného nelze dokázati. V tom i onom případě jest na překážku nespolehlivosť pozorování starších a krátkodobosť exaktnějších observací moderních. I radil bych prozatím k vystupování pokud možno opatrnému — až do té doby aspoň, pokud nebudeme míti dostatečného materialu k rozřešení definitivnému. Dr. *J. Frejlach.*

Literatura.

(Díla redakce došlá.)

Programm za školní rok 1892 zaslal ústav:

Real. a vyšší gymnasium v Novém Bydžově. Aug. Krejčí: Aristofanův Plutos (překlad).

Archivum do dziejów literatury i oświaty w Polsce. V Krakově 1892. Nakładem Akademii umiejętności. Tom VII.: Příspěvky k dějinám knihtiskařstva a kněhkupectva v Polsce (A. Benis). Sedm listin v příčině života Janického (St. Vindakěvič). Paměti Jana Golliuše z l. 1650—53 (vyd. J. Kallenbach). Zpráva o aktech university Bolognské (St. Vindakěvič). Příspěvky k dějinám Poláků v Padue (týž). Příspěvek ku kritice textu Ondřeje Křyckého (M. Sas). Příspěvky k životu Mikuláše Reje z Nagłovic (Zb. Kňaźołucki).

Athenaeum. Redaktor Jos. **Kaizl.** Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. Lex. 8°. Cena ročníku (10 sešitů o 2 arších) 5 zl. Ročník X. Seš. 1.: Učí-li se Němec tíže česky než Čech německy (F. Jokl). O studiu filosofie ve Francii (F. Drtina).

Гимназія. Ежемѣсячный журналъ филологіи и педагогіи. Redaktor i nakladatel G. **Jančeveckij.** V Reveli. v. 8°. Cena ročníku (12 sešitův) 8 rub.

Ročník V. Sešit 10.: Prvé Moskevské divadlo (J. Uspenskij). Aristofanes a jeho plody (W. Christ, př. N. Verigin). J. A. Komenského Brána jazykův otevřená (překlad). Krátký nástin literatury řecké (J. Miščenko).

Jitřenka. Redaktor a nakladatel Fr. **Popelka** v Poličce. v. 8°. Předplatné ročně 3 zl. Ročník XI. Číslo 21.: Sedlák (Em. Zola, př. A. Procházka).

Кіевскія Университетскія Извѣстія. Redaktor V. **Ikonnikov.** V Kievě. 8°. Cena ročníku (12 svazkův o 15—20 arších) 6½ rub. Ročník XXXII. Svazek 8.: Příspěvky ku květeně mechův okolí Kieva (A. Pokrovskij). Příspěvky k dějinám Kievské městské obce (J. Kamanin).

Listy filologické. Redaktoři Jan **Gebauer** a Josef **Král.** V Praze. Nákladem jednoty českých filologův v Praze. 8°. Cena ročníku (6 seš. o 5 arších) 3 zl. 50 kr. Ročník XIX. Sešit 5.

Literární Listy. Red. Fr. **Dlouhý.** Ve Velikém Meziříčí. m. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně (24 čísel) 3 zl. 90 kr. Roč. XIII. Číslo 22.

Ma-lé no-vi-ny pro děti. Redaktor Fr. Vl. **Krch.** V Praze. m. 8°. Nakladatel Fr. Bačkovský. Předplatné ročně (12 sešitů o 16 str.) 50 kr., cena sešitu 5 kr. Ročník IV. Číslo 2.

Muzeum. Časopismo Towarzystwa naučyćeli škół vyžšych. Red. Maur. **Maciševski.** Ve Lvově. 8°. Nakładem Towarzystwa. Předplatné ročně 5 zl., poštou 6 zl. Ročnik VIII. Zešyt 10.: Škola a vychování. Několik slov o učební osnově reálek Halických (K. Kunz). O četbě mládeži přiměřené a o spořádání gymnasijní knihovny (A. Pechnik).

Národ a škola. Redaktor J. **Schier.** Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. Fol. Předplatné na rok 2 zl. 50 kr. Ročník VIII. Číslo 22.: Podporujme školu (J. Ponížil).

Naší mládeži. Obrázkový časopis pro mládež dospělejší. Redaktor J. Vl. **Krátký.** V Praze. Nákladem J. R. Vilímka. 4°. Cena ročně (12 sešitův) 3 zl. Ročník XVIII. Sešit 11.: Vladislav I. *V horách českých (B. Klimšová). Krištof Kolumbus (Fr. Hrnčíř). *Bratříček a sestřička (G. P. Danilevský, př. R. Kožušníček). Lov sleďů (K. Klír). *Příchod českých poslů do Basileje (K. Kuttan). Dajakové bornejští. Klásek ze stodoly (V. Lužická). Beseda starožitností na výstavě (Kl. Čermák).

Posel z Budče. Redaktor L. **Strahl.** Nakladatel J. Otto v Praze. v. 8°. Předplatné ročně (52 čísel o 16 str.) 2 zl. 50 kr. Ročník XXIII. Číslo 43. až 45.: Krištof Kolumbus. Památce učitele Jos. Brauna.

Rozpravy České Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnosť a umění v Praze. v. 8°. Ročník I. Číslo 3.: Albrecht z Valdštejna až na konec roku 1621. Nové listy do knihy třistaleté paměti napsal Frant. **Dvorský.** V Praze 1892. v. 8°. 218. Cena ?

Сѣверъ. Еженедѣльный литературно-художественный журналъ. Redaktor Vl. A. **Tichonov.** V Petrohradě. 4°. Nakladatel E. A. Jevdokimov. Předplatné ročně 6 rub., do ciziny 11 rub. Ročník V. Sešit 42.—44.: Pokračování povídek. *Na jihu (F. Červinskij). Hrdinský den (E. Markov). K otevření divadel. Písně a dumky Kolcova (K. M-skij). Stoletá literární jubilea. Literární besedy. Tataři v Petrohradě (A. Bachtiarov). Troje políbení (V. L. Lebedev. Básně od Vl. Hippia, S. Safonova, K. Fofanova. Přílohou: Dějiny říše ruské. Svazek 10.

Slovenské Pohľady. Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku. Redaktor Jozef **Škultéty.** V Turčanském sv. Martine. Nakladatel Pavel Mudroň. 8°. Cena ročníku (o 6 sešitech 6archových) 5 zl. Ročník XII. Sešit 11.: Povesti (F. Šujanský). Z básní Somolického. Drobnosti z Bošáckej doliny (J. Holuby). Martin Derr (P. Križko). Slovenský jazyk.

Světem. Red. H. **Wahner.** V Praze 1892. Nakl. V. Staněk. 4°. Roč. IV. Číslo 11.

Švanda dudák. Poutník humoristický. Ročník IX. Vydavatel a redaktor Ignát **Herrmann.** V Praze 1892. Nakladatel F. Topič. m. 8°. Cena sešitu

20 kr. Seš. 11.: *Ballada podzimní na motiv ocúnu (Jar. Vrchlický). Můj první koncert (J. Havlík). *Růža (Jar. Kvapil). Maloměstské hovory (V. Štech). *Portréty spisovatelů (J. Krejč). Na kvartýru (V. Trnavský). U nastaveného stolu (J. Bejvával). Co je „zoun"?

Učitel. List věnovaný zájmům školy obecné a měšťanské. Redaktor Fr. **Dlouhý.** Vydavatel Em. Schulz. V Brně. v. 8°. Cena ročně (36 čísel o 16 str.) 3 zl. Ročník III. Číslo 24.—26.: Statistický přehled rozvoje českého školstva obecného na Moravě od r. 1871—92 (J. Fišer).

Vesmír. Obrázkový časopis pro šíření věd přírodních. Redaktor prof. Fr. **Nekut.** V Praze. 4°. Nákladem vlastním. Cena ročně 6 zl. Ročník XXI. Číslo 2.—3.: O záhadném zimním spánku některých opeřencův našich (D. Vařečka). Květena pouště (F. Blažka).

Vesna. Redaktor F. **Dlouhý.** Ve Velkém Meziříčí. 4°. Nakladatel J. F. Šašek. Cena ročně 3 zl. 70 kr. Ročník XI. Číslo 22.: V domě procházejícím (J. Lešetický).

Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien. Red. V. v. **Hartel** K. **Schenkl.** Nakladatel K. Geroldův syn. Ve Vídni. 8°. Cena ročně 12 zl. Ročník XLIII. Sešit 11.: Ku kritice kázaní Faustusových (A. Engelbrecht). Vielhaberi in libros Pseudocaesarianos adnotationes criticae (A. Polášek). K Liviovi (Ad. Schmidt). Drobnosti.

Ženské listy. Nákladem Ženského výrobního spolku českého. Redakcí Elišky **Pechové-Krásnohorské.** V Praze 8°. Ročně (12 čísel) 1 zl. 80 kr., poštou 2 zl. Ročník XX. Číslo 11.: O ženském studiu farmacie (J. Květ).

Журналъ министерства народнаго просвѣщенія. Redaktor L. **Majkov.** V Petrohradě 8°. Cena ročníku (12 svazkův) 12 rublův, se zásylkou 14 rublů 25 kop. Ročník 1892. Sešit 10.: O Kolofonu, Notiu, Klaru a o nových nápisích Kolofonského kraje (S. Selivanov). K přísaze Chersonescův (V. E.) K otázce o spisovateli nově objeveného traktátu *Ἀθηναίων Πολιτεία.*

V. Beneše Třebízského spisy sebrané. V Praze 1893. Nakl. F. Topič. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 16 kr. — Sešit 3.—4. (str. 97—192): Vesnický Jakobín. Farář Loučenský.

Besedy mládeže. V Praze. 8°. Nakladatel M. Knapp. Cena svazku 30 kr. Sešit 291.: Chraňte památky praotců od Kl. Čermáka. 93. — Z českého světa od J. Flekáčka. 108.

Česká kronika. Vypravuje Jos. **Lacina.** V Praze 1893. Nakl. Edv. Beaufort. Illustruje F. Hetteš, M. Aleš. m. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 12 kr. Sešit 3.—4. (str. 97—184). Vypravování podávané zábavným slohem pokročilo až ke knížeti Vácslavu I. Sešity ozdobeny jsou opět úhledně provedenými rytinami.

České státní právo. Historicky vykládá Jos. **Kalousek.** 2. vydání místy opravené. V Praze 1892. Nakladatel Bursík & Kohout. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 13.—20. Tím jest ukončen velecenný spis, založený na obsáhlých studiích příslušných pramenův, jež buď v celosti buď u výtahu otištěny jsou na str. 561—644. Na konec připojen jest zevrubný abecední rejstřík jmen a věcí, jenž velice usnadňuje přehled obsáhlého spisu.

Encyklopedie humoru a vtipu. Redaktor H. **Wunsch.** Nakladatel J. R. Vilímek v Praze. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Seš. 116.—120., čím celé rozsáhlé dílo humoristické jest ukončeno.

Al. **Jiráska** Sebrané spisy. V Praze 1892. Nákladem J. Otty. m. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 15 kr. Sešit 148.—153. (str. 129—320).

Kabinetní knihovna. Nákladem F. Šimáčka. V Praze. m. 16°. Svazek 58.: Justyna Holdanová. Novela B. Vikové-Kunětické. 200. Cena 60 kr. — Svazek 59.: Drobná prosa Fr. Heritesa. 203. Cena 70 kr.

Konec samostatnosti české. Napsal Arnošt **Denis,** přel. Jindř. Vančura. V Praze 1892. Nakladatel Bursík & Kohout. v. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Sešit 14.—20. (str. 417—640) pokračuje u vyličování smutných dob ná-

roda českého. Sloh spisovatelův jest velmi plynný a půvabný, tvrzení svá pak dokládá četnými prameny historickými.

Kytice. Sbírka zábavného a poučného čtení pro mládež. Nakl. I. L. Kober v Praze. m. 8°. Svazek 17.: Divoch od Jiř. Gärtnera, př. J. H. Starý zámek loupežnický od Kr. Schmida, př. J. H. 96. Cena 30 kr.

Libuše, Matice zábavy a vědění. Nakladatel F. Šimáček v Praze. m. 8°. Cena ročníku 1 zl. Ročník XXII. Číslo 5.: Květiny a ženy. Povídky a črty V. Lužické. 159. — Číslo 6.: Potměchuť. Povídky a kresby z Podhoří od K. V. Raisa.

Mantegazzy P. vybrané spisy. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 25 kr. Díl III.: Sešit 22.—23. (dokonč. Physiologie krásna). Sešit 24.—27. (str. 1 až 224: Physiologie záliby).

Na Sibiři. Napsal George **Kennan,** př. V. *Höfer.* V Praze 1892. Nákladem Höfra a Kloučka. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 7. (str. 193—224).

Nehomérský slovník řecko-český složený od Fr. **Lepaře.** V Mladé Boleslavi 1892. Nakl. K. Vačlena. lex. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 36 kr. Sešit 11. a 12.: *εὐρετικός—καταγελάω.*

Ottova Laciná knihovna národní. Nakladatel J. Otto v Praze. Cena sešitu (8° o 3 arších) 10 kr. Serie XV. Sešit 40.—43.: Na útěku od Jos. Konráda (dokončeno). Ježíšek od P. de Alarcon, př. J. Vodák (str. 1—144).

Ottův Slovník naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. V Praze. 8°. Cena sešitu (o 48 stránkách) 36 kr. Sešit 121.—122.: Černínové až Čína. Obsáhlý jest článek Čína, a sice: rozloha říše, horopis, geologie, vodopis, flora, zvířena, obyvatelstvo, písmo čínské, jazyk čínský, čínská literatura, náboženství. K sešitu připojena je pěkná, barvotiskem provedená mapa Černé Hory a Boky Kotorské a rovněž barvotiskem provedené dvě tabulky typů a krojů černohorských.

Repertoir českých divadel. Nakladatel F. Šimáček v Praze 1892. m. 8°. Svazek XXXI.: Magdalena. Činohra o 4 dějstvích od Pol. Starého. 1892. 128. Cena 50 kr.

Sbírka nových a časových kupletů, dvojzpěvů a solových výstupů. V Praze 1892. Nakl. M. Knapp. 8°. Cena sešitu 10 kr. — Sešit 6.

Sbírka přednášek a rozprav. Nakladatel J. Otto v Praze. 8°. Serie IV. Číslo 5.: Cristoforo Colombo od J. Frejlacha. 1893. 63 Cena 40 kr. — Jádro spísku toho vyšlo před tím v Kroku VI., seš. 8.

Sborník illustrovaných románův. Nakladatel F. Šimáček v Praze. Cena sešitu (o 32 str.) 20 kr. Serie IV. Sešit 55.—57.: Bene nati od Elizy Ořeškové, př. J. Paulík (str. 33—128).

Sebrané spisy Jana Nerudy. Pořádá Ig. Herrmann. Nakl. F. Topič. V Praze 1892. Malá 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. Díl I. Sešit 22.: O něčem časovém. Vzpomínky vandrovní. Po prázdninách. Musíme tam všichni. Buďme dobročinni.

Slovník francouzsko-český. Sestavili Jan **Herzer** a **Č. Ibl.** V Praze 1893. Nakladatel J. Otto. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. — Sešit 1.—3.: A—auscultation. — Dosavadní pokusy v této příčině byly velmi nedostatečny; proto s radostí nelíčenou vítáme dílo, jež — soudě dle prvých tří sešitův — bude velmi důkladné, obsahujíc netoliko vše slova, jaká se vyskytují v konversaci, ale i terminy vědecké různých oborův i slova nejnovější ve francouzské literatuře vyskytlá. Cenu díla zvyšuje jak hojná fraseologie tak udaná všude jasnou transskripcí výslovnosť a kde třeba i původ slova. Slovník tento přijde velmi vhod našim školám, jmenovitě reálním, na nichž je frančtina předmětem obligátním. Úprava slovníku jest velmi úhledna, tisk jasný a formát týž jako Ottova Slovníku naučného. Celé dílo vyjde během roku asi v 30 sešitech.

Stručné dějiny písemnictví starořeckého s popisy a obsahy nejdůležitějších plodů jeho. Napsal Fr. **Baćkovský.** V Praze 1893. Nákladem vlastním. Cena sešitu (o 32 str.) 16 kr. — Sešit 2.: Odysseja. Hesiod. Kyklikové, lyrikové. Aischylos, Sofokles.

Stručný slovník paedagogický. Redaktoři Jos. **Klika** a Jos. **Sokol.** V Praze 1892. Nákladem odboru literárně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 25 kr. Sešit 16.—18.: Chlouba — Katechetika. Mnohé články jsou při vší stručnosti dosti zevrubny. Vůbec zasluhuje dílo to co největšího rozšíření.

Světem i přírodou. Knihovna lidských vědomostí. V Praze. Nakladatelé Bursík a Kohout. 8°. Cena sešitu (o 32 str.) 24 kr. Sešit 5.—6.: Lidstvo v době předhistorické. Se zvláštním zřetelem na země slovanské napsal L. Niederle (str. 129—192).

Šaškova Moravská bibliotéka. Ve Velkém Meziříčí. Nakladatel J. F. Šašek. m. 8°. Cena seš. (o 3 arších) 10 kr. Ročník VII. Sešit 21.—22.: Ze Žďárských hor od Vl. Pittnerové (dokonč.). Život utrpením. Napsal Jos. Vejvara.

Ústřední knihovna. Nakladatel I. L. Kober. Sešit 286.—7.: Z veselých dob. Napsal K. Chalupa. 1892. 16°. 99. Cena 20 kr.

Zemská jubilejní výstava v Praze 1891. Nakladatel F. Šimáček: 4°. Cena sešitu (o 24 str.) 36 kr. Sešit 21.: Kartáčnictví od V. Schmieda. Průmysl textilní od R. Totzra. Papírnictví od E. Dietze. Průmysl kamennický od J. Aksamíta. Zpracování drahých kamenův od K. Resla. Průmysl keramický od K. Tichého. Sklářství od J. V. Benešovského. Hutnictví od J. Javůrka.

Žertovné hry divadelní. V Praze 1892. Náklad M. Knappa. Svazek 54.: Za stěnou. Žert o 1 dějství. Napsal A. Novák. 16. Cena 10 kr. — Sv. 55.: Dva mládenci. Fraška o 1 jednání. Z angličiny přeložil Kr. W. 36. Cena 15 kr.

Život Jana Amosa Komenského. Sepsal Fr. J. **Zoubek.** 2. rozmnožené vydání. Nakl. J. Otto. V Praze 1892. v. 8°. Cena sešitu (o 48 str.) 40 kr. Sešit 5.: Knihy latinské pro školu Potockou. Péče Komenského o povznesení horlivosti školské v Uhřích. Ostatní činnost a odchod Komenského z Uher. Kapitola VI.: Poslední pobyt v Lešně. Sboru Lešenského rozptýlení. Kapitola VII.: Komenský v Amsterodámě. První doby pobytu. Sebrané spisy didaktické. Nové potyčky theologické. Komenský almužníkem bratrským. Péče o duševní blaho svěřeného rozptýleného stádce. Rozloučení s církví bratrskou. Snahy o sjednocení lidstva ve víře. Rada o napravení věcí lidských. — K sešitu tomuto připojeno jest vyobrazení: Titulní rytina „Sebraných spisů didaktických“.

Almanach pražských abiturientův z roku 1892. V Praze 1892. Nákladem vlastním. 12°. 80. Cena 60 kr. Ve prospěch Ústřední Matice školské. — Pokusy mladých básníkův, více méně slibné, zvláště kde se komu podařilo udeřiti na strunu písně národní; jsme přesvědčeni, že s mnohým z nich se jistě zase brzy setkáme. Úkrava almanachu je vkusna.

Drobty života. Básně Ant. **Klášterského.** V Praze 1892. Nakladatel F. Šimáček. 16°. 104. Cena 40 kr.

Horské kořeny. Napsal K. V. **Rais.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 12°. 158. Cena 60 kr.

Povídky K. M. **Čapka.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 12°. 153. Cena 90 kr.

Риѳмованныя легенды о святомъ Георгіи въ чешской литературѣ. Написалъ Борисъ Фед. Прусикъ. Zvláštní otisk ze Сборника отдѣленія русскаго языка cárské Akademie nauk v Petrohradě. 8°. 7. — V rozpravě této podává se zpráva o českých legendách o sv. Jiří a jich obsah i ukazuje se k některým zvláštnostem českých legend proti ruským, jmenovitě k představě světce.

Studie a podobizny. Napsal Jar. **Vrchlický.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 8°. 290. Cena 1 zl. 50 kr.

36 nápěvů světských písní českého lidu z XVI. století. Vydal O. **Hostinský.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 8°. 36.

Troje políbení. Dramatická báseň o 1 dějství od Jar. **Vrchlického.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 16°. 36. Cena 20 kr.

Úmluva. Příspěvek k diplomatice zápisů desk zemských království Českého. Podává Jos. **Teige.** V Praze 1893. Nakl. Fr. Bačkovský. 8°. 207. Cena 2 zl. — Příspěvek ceny neskrovné k poznání právních poměrův našich předkův.

Zápisník K. **Červinky.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček 16°. 90. Cena 30 kr.

Učebná kniha jazyka německého pro II. třídu. Sestavil Jan **Herzer.** V Praze 1893. Nakl. A. Storch syn. 8°. V. 126. Cena 90 kr.

Z posledního polského hnutí. Kresby Edv. **Jelínka.** V Praze 1892. Nakl. F. Šimáček. 16°. 163. Cena 60 kr.

Fromme's Österreichischer Pr·fessoren- und Lehrer-Kalender für das Schuljahr 1892/93. XXV. Jahrgang. Redigiert von J. E. **Dassenbacher** und K. **Kyovský.** Wien 1892. 16°. Cena 1 zl. 60 kr. — Kalendář tento jest opět velmi prakticky zařízen, obsahuje vedle kalendářové části Repertorium všech normativních výnosův ministerských od r. 1869 až po červen 1892, mezi nimiž i letos nařízenou změnu osnovy učební. Dalším obsahem jest schematismus ministerstva učby a všech středních škol v Rakousku s doplňkem změn, jež se v srpnu a v září staly. Na konec následuje zevrubný rejstřík osob, za nímž jest připojen katalog na 270 žákův. Tak jest kalendář opatřen vším, čeho učitel střední školy nutně potřebuje. Úprava jest opět velmi úhledna, tisk pěkný a jasný, data — pokud jsme zkoumali — správna.

Polnisch-Deutsches und Deutsch-Polnisches Taschenwörterbuch. Nach der 5. Auflagė des Novy dokładny słovnik polsko-něměcki und něměcko-polski neubearbeitet von F. **Booch-Árkossy** und Mich. **Kočyński.** I. tom: Polsko-něměcki. 1086. II. tom: něměcko-polski. 790. Lipsk. H. Haessel. Cena každého dílu 5 mk., stkvostně vázaného 6·25 mk. — Jak známo, máme v naší literatuře dva slovníky polsko-české, od J. B. Podstránského (1851, str. VIII. 477, s přídavkem mluvnice 40) a F. A. Hory (1890, str. IV. 454), k slovníku česko-polskému u nás dosud nedošlo. Každý z těch slovníkův má své přednosti, ale tu mají společnou vadu, že jsou neúplny a že tedy nepostačí tomu, kdo se obírá literaturou polskou najmě vědeckou; tu jest mu se utíkati k slovníkům jiným, u nás obyčejně polsko-německým. Takový leží také před námi, vydán byv od osvědčeného slovníkáře Booch-Árkossyho za stálé revise univ. prof. Dr. Mich. Kočyńského. I jest se nám vysloviti co nejchvalněji o obou dílech slovníka a vytknouti zvláště bohatosť slov a výrazův z různých oborův i hojnou fraseologii, která jest duší každého jazyka; rovněž zasluhuje uznání, že se uvádějí i zastaralá slova, bez jichž znalosti nelze vniknouti v hlubší poznání jazyka polského. Bychom poznali, oč bohatší je tento slovník proti našim českým, srovnejme namátkou *D* (až po slovo daň), kde má onen o tato záhlaví více: D, da, dąbčyna, dąběn, dąbin, dąbnik, dąbrovisty, dąbrovny, dąbrówka (Podstr. má), Dąbrovna, Daćbóg, Dacibóg, dachař (Podstr.). dachówkař, dachówkovaty, dachówkovy, dachovńa, dachovnik, dachovy, dachove (Podstr.), dadzimił, dafńa (Pod.), dąga (! duha, dužina), dagerotyp (a odvozeniny), dajčer, dajčmanek (houžvička, skrblík), dak, daks (Podstr.), daktylověc, daktylówka, daktylovy (Pod.), daktylovaty, dalečki (Pod.), dalekopis (Pod.), dalekovid, dalekovidny, dalekovidy, Dalmacja (s odvoz.), dałmucja, Dalia, dalina, daliž, dalja, dałoman, dalopis, dalovid, dalozór, dalšość (Pod.), damařyk, damascena (Pod.) s odvoz., damaška, damašek (Pod.), damašer, damka, damečka, damula, damulka, damulečka, damuleńka (5 má Podstr.) atd. — Hojnosť výrazův a významův jest zajisté předností slovníka, o němž tuto jednáme a jejž můžeme co nejlépe doporoučeti každému, kdo se důkladněji obírá literaturou polskou. Jeť cena při bohatosti slovníka a při jeho elegantní úpravě a jasném tisku opravdu velice mírna.

Dramatická literatura.

Noc Šimona a Judy. Komická zpěvohra o 3 dějstvích. Slova dle povídky Petra d'Alarcona napsal K. Šípek, hudbu složil K. *Kovařovic.* — Mlynář Lukáš (p. Veselý), má švarnou ženu Frasquitu (sl. Kavallárová), jíž činí nástrahy

corregidor Zuñiga (p. Heš); za tím účelem dá v noci alguacilem Toñuellem odvésti mlynáře z mlýna jako k úřednímu vyšetřování. Než Frasquita uprchne před dotírajícím záletníkem a její muž rovněž dostane se z vězení a kvapí domů; zde vida šaty corregidorovy, jenž byl spadl do strouhy a musil se převléci, domnívá se, že jest oklamán svou Frasquitou i v zoufalství chce jí stejně spláceti: obléknė si tedy šaty corregidorovy a chce se takto dostati k jeho manželce Mercedes (pí. Klánová). Než alguacil corregidorův (p. Krössing), jenž vše viděl, vyzradí to a tak se všichni i s Frasquitou, která se zatím vrátila, odeberou k domu corregidorovu, kde se vše objasní a smíří. Nechápeme, proč librettista užil nadpisu „Noc Šimona a Judy“, vždyť ta noc nijakého nemá vlivu na děj.

Bankrot. Činohra o 5 obrazích. Napsal **Bjoernsterne-Bjoernson,** přeložil J. Bittner. — Bohatý velkokupec Tjaelde (p. Šmaha) přichází marnotratným životem na mizinu, činí však zoufalé pokusy, by se udržel; než nic na plat. Přichází advokát Berent (p. Bittner), by zjistil majetek Tjaeldův, jenž si počítá klamem přebytek, kdežto advokát mu dokáže schodek a nutí jej, by oznámil soudu svůj úpadek, jen tak prý si zachová poctivosť. Tjaelde po hrozném boji podepíše oznámení a opouští se svou manželkou (pí. Sklenářová) a dcerami (sl. Kubšová a Vlčková) továrnu. Než najde se spasitel v nepatrném komptoiristovi (p. Slukov) továrníkově, jenž miluje jednu z dcer jeho a nechce ho opustiti; i nabídne mu své úspory 7000 doll. k novému obchodu. Tjaelde to přijme a obchod jde mravní podporou advokáta Berenta tak dobře, že bankrotář může za několik let zcela splatiti všechny dluhy své. Štěstí jeho dosáhne vrchole, když se obětavý komptoirista připoutá k jeho rodině sňatkem.

* * *

Žákovská knihovna středních škol.

Ježto při poradách o vhodných kněhách pro žákovskou knihovnu na středních školách pro veliké množství spisů z pravidla nebývá dostatek znalosti dotýčné literatury a tudíž bývá v příčině nezávadnosti knihy nedostatek ručitelův, jichž zákon vyžaduje, byli jsme s několika stran požádáni, bychom v nadepsané rubrice uváděli *vhodné knihy pro žákovskou knihovnu.* Jsme k tomu ochotni, i bude záležeti toliko na jednotlivých sborech professorských, by nám zasýlali seznamy nezávadných žákům kněh zároveň *s udáním, a) že jsou to vesměs knihy, za jichž nezávadnosť v katalogu té které knihovny svým podpisem ten který učitel ručí; b) kterému stupni žactva jest kniha určena,* při čem I. stupeň zahrnuje žáky 1. a 2. třídy, II. stupeň 3. a 4. třídy, III. stupeň 5. a 6. třídy, IV. stupeň žáky 7. a 8. třídy. My pak bychom čas po čase uveřejňovali takové seznamy v abecedním pořádku, čím by se výběr vhodných knihovnám žákovských kněh jednotlivým ústavům značně usnadnil.

Drobné zprávy.

Schválená díla:

Petrů V., Čítanka pro nižší třídy. Díl I. 2. vyd. V Praze 1892. Cena váz. 90 kr, (13/10. 1892, č. 21.736 — vylučuje se vedle ní 1. vydání).

Rozmanitosti.

— **Státní rozpočet na rok 1893.** Z rozpočtu ministrem dr. Steinbachem na rok 1893 podaného vyjímáme tyto podrobnosti, zemí království českého se týkající:

Na německou *universitu* v Praze povoluje se 403.579 zl., na českou 347.400 zl., na obě 51.270 zl.

Na německou techniku 97.759 zl., na českou 107.747 zl., na obě 50.175 zl.

Česká universita: rozpočet stoupl pro theol. fakultu o 1160 zl., hlavně aktivními přídavky pro řádné professory, na právnické fakultě o 1117 zl., ze kterých připadá 800 zl. řádnému professoru dějin českého práva; na medicínské fakultě o 2504 zl.; na filosofickou fakultu stoupl náklad o 2192 zl.; z těch připadá remunerace 400 zl. na seminář rakouských dějin, 600 zl. osobního dočasného přídavku řádnému professoru slov. filologie.

Mimořádně se povoluje na českou universitu: stolici deskriptivní anatomie na preparatní skla 400 zl., laboratoři zoologie a srov. anatomie 1. lhůta 700 zl. (druhá lhůta ve stejném obnosu povolí se na r. 1894), na fysikální ústav 1. lhůta 1500 (na r. 1894 povolí se 2500 zl.), na mikroskopy ústavu pro soudní medicínu, 2. lhůta 1000 zl. na umoření a zúročení kupní ceny staveniště lékařských ústavů 20.000 zl.

Na českou polytechniku povoluje se mimořádně 400 zl. na stroje stolice pro zemědělskou techniku.

V řádném rozpočtu je nová dotace 400 zl. na přednášky o stavební mechanice a zemědělském stavitelství.

Na střední školy v Čechách stoupl řádný rozpočet o 126.500 zl. následkem postátnění obec. gymnasia v Mostě a obec. české střední školy v Praze (Malá strana), následkem aktivování nového gymnasia na Král. Vinohradech, následkem postátnění obecního gymnasia v Pelhřimově (od 1. ledna r. 1893) a postátnění obecního gymnasia v Roudnici a Prachaticích od 1. září 1893 a následkem systemisování učitele tělocviku na státním real. gymnasii v Kutné Hoře.

Mimořádně se povoluje na gymnasia v Čechách: na zařízení stát. gymnasia na Král. Vinohradech 1500 zl., na stavbu budovy pro státní reálné a vyšší gymnasium v Praze druhá lhůta 40.000 zl., subvence: obecnímu gymnasiu ve Vys. Mýtě 3000 zl., obec. gymnasiu v Roudnici do 30. srpna 3334 zl., obec. gymnasiu v Prachaticích 2000 zl., obecnímu nižšímu gymnasiu v Třeboni 3000 zl., annuity: na budovu státního gymnasia akad. na Starém městě Pražském 13.064 zl.

Na moravská gymnasia se povoluje mimořádně: na budovu českého státního gymnasia v Brně 10.800 zl.

Na reálky v Čechách povoluje se řádně více o 55.100 zl. hlavně následkem postátnění reálek v Rakovníce a České Lípě od 1. září 1892 a obec. reálky německé v Litoměřicích od 1. září 1893.

Mimořádně se žádá na reálky v Čechách: na stavbu státní něm. reálky druhá a poslední lhůta 36.000 zl., na její zařízení 2000 zl.; subvence matiční reálce v Budějovicích 2000 zl.

Na Moravě se povoluje subvence 4000 zl. matiční reálce v Prostějově.

Na průmyslové školy v Čechách se žádá mimořádně: v Plzni (německá) 3. lhůta 3000 zl. na zřízení mechanické technické dílny, v Plzni (česká) 2. lhůta 4000 zl. na zřízení dílny; v Liberci 4000 zl. za staveniště ke přístavbě 45.000 zl. jako 1. lhůta na tuto přístavbu (náklad na tuto bude asi 100.000 zl.). Na českou prům. školu v Brně povoluje se annuita 5200 zl. za budovu.

Odborných škol je v Čechách 37, z těch je 10 podporovaných státem. Povoleno na ně mimořádně 30.099 zl., z těch připadá:

na mech. tkalcovnu v Aši 1. lhůta 5000 zl., k témuž účelu Vrchlabí 2. lhůta 2500 zl., k témuž účelu Humpolci 1. lhůta 3500 zl., Náchodu k témuž účelu 2067 zl. jako 4. lhůta, Šluknovu na tkalcovnu 775 zl., Jilemnici na doplnění mechanické tkalcovny 235 zl.; odborné škole v Chrudími 3. lhůta 366 zl. na osvětlení plynem, v Hořicích 3. lhůta 700 zl., ve Val. Meziříčí na budovu dílny 3000 zl. 5. a poslední lhůta, v Mikulášovicích na zřízení 750 zl., v Přerově k témuž účelu 2000 zl. (5. lhůta), na stroje zvláště 150 zl.

Školy *řemeslnické* v Čechách. Subvence Jaroměři zvýšena o 100 zl. pro větší frekvenci, Kladnu o 400 zl.; subvence se povolují obec. školám řemeslnickým: v Ml. Boleslavi 3300 zl., v Litomyšli 3300, v Táboře 3000 zl., ve Volyni 2500 zl.

Na pokračovací školy v Čechách povoluje se 71.600 zl., kterážto suma není specialisována. V Čechách je jich 190.

Subvence se povolují průmysl. museím a spolkům: Uměl. průmysl. museu v Praze 5000 zl., prům. museu v Liberci 5000 zl., měst. museu v Budějovicích zvýšena subvence z 500 zl. na 1000 zl., Ženskému výrobnímu spolku českému uděluje se podpora 1300 zl., Brněnské „Vesně" 1000 zl.

Obchodní školy. Povolena subvence dvoutřídní obchodní škole v Budějovicích (německé), v Teplicích a v Opavě po 1000 zl., liberecké zvýšena o 1000 zl. (na 2000 zl.), jablonecké o 500 zl. (na 1500 zl.), české plzeňské o 500 zl. (na 1500 zl.) a obchodní nové české akademii v Praze o 500 zl. (na 3000 zl.).

Pokračovací škole obchodní v Budějovicích udělena subvence (nová) 400 zl., na Král. Vinohradech 300 zl., v Přerově 250 zl., pro utrakvistickou obchodní pokračovací školu v Plzni 500 zl., Ml. Boleslavi 200 zl.

Král. České společnosti nauk povoluje se 5000 zl. subvence a společnosti ku pěstování německé vědy v Čechách též 5000 zl.

Mimořádně se povoluje na restauraci chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře 4. lhůta 12 000 zl.

České Akademii věd poskytuje se jako loni 16.000 zl., malířské akademii v Praze 5000 zl., konservatoři v Praze 5200 zl., na výstavbu dómu v Praze 15.000 zl.

Na opravu Karlova Týna se povoluje 15.000 zl.

Rozpočet na 1893 vykazuje *úhrnný požadavek* 608,684.794 zl.

Úhrnný požadavek na r. 1892 byl finančním zákonem v obnosu 583,947.553 zl. stanoven.

Během r. 1892 zvláštními zákony povolenými výdaji na zvláštní podpory státních zřízenců, na stavbu dráhy Stanislav-Voroněnka, na výdaje správy státního panství Nadvorné, pak na podporu dunajské paroplavební společnosti, konečně na podpory ve příčině nouze, zvýšil se o 2,361.060 zl.

Opravený požadavek na rok 1892 v obnosu 586,308.613 zl. srovnán s požadavkem na rok 1893 v obnosu 608,684.794 zlatých vykazuje na rok 1893 o 22,376.181 zl. více.

A) Potřeba.

V rozpočtu *ministerstva osvěty a vyučování* jeví se vyšší požadavek o 709.583 zl., z čehož 48.848 zl. na ústřední vládu, na etat osvěty 122.860 zl. a na vyučování 537.875 zl. odpadají.

Při ústřední vládě určen jest vyšší požadavek 62.300 zl. v titulu „dohled na školy", v první řadě na ustanovení 48 okres. školních inspektorů v Haliči a zvýšený náklad na vyučovaní kreslení. Z vyššího požadavku na etat osvěty připadá 81.732 zl. na fondy náboženské. Z vyššího požadavku na etat vyučovací vypadá 102.600 zl. na vysoké školy následkem zřízení nových učitelských stolic, zvýšení platů jednotlivým professorům atd.

V extraordinariu jest vyšší požadavek 17.213 zl. Na některé větší nové stavby vzata bude úhrada nákladu na základě zákona z 15. srpna 1892 (ř. z. č. 145) a proto není příslušný požadavek ve státní rozpočet pojat.

Vyšší požadavek 293.402 zl. na střední školy kombinován jest vyšší popotřebou 305.500 zl. v ordinariu a menší potřebou 12.098 zl. v extraordinariu. První spočívá dílem na preliminování plného výročního požadavku na r. 1892, dále *na rozmnožení učitelského personálu a povýšení většího počtu starších učitelských sil do VIII. hodnostní třídy*, na převzetí 5 obecních škol středních do správy státní a na zřízení 2 nových státních škol, na vypravení stávajících ústavů a na rozšíření vyučování ve svobodné odbory.

Vyšší požadavek 136.152 zl. v titulu „průmyslové vzdělávání" způsoben dílem zřízením nových a vypravením stávajících učilišť a pak rozmnožením a zvýšením podpor ústavům nestátním.

Menší potřeba 23.161 zl. v titulu „školy obecné" vychází ze zvýšení řádného požadavku 37.000 zl. a ze snížení mimořádného o 60.161 zl. První spočívá ve zřízení dvou nových a rozšíření několika stávajících učitelských ústavů.

B) Úhrada.

Veškeré státní příjmy rozpočteny jsou na 609,572.085 zl., tedy proti loňsku o 23,617.956 zl. výše.

Připočte-li se náklad na Nádvornou v obnosu 586.470 zl, tedy jeví se příjmy menší o 23,031.489 zl.

K vůli srovnání musí se průběžná položka 368.564 zlatých na základě preliminaře melioračních fondů vyloučiti a tím větší úhrada vzroste letos na 23,400.053 zl.

Jestli se dále při etatu ministerstva obchodu průběžné položky 4,268.460 zl., 450.000 zl. na r. 1892, 4,467.800 zl. a 450.000 zl. na r. 1893 nečítají, obnáší vlastní zvýšení úhrady 23,100.653 zl.

Ministerstvo osvěty rozpočtlo úhradu o 133.335 zl. výše proti loňsku a sice u. osvěty o 42.116 zl. a u vyučování 91.879 zl., kdežto se při ústředním vedení o 660 zl. zmenšila.

— **Slavnostní installace rektora magnifica p. dra. Jiřího Pražáka na české universitě** konala se dne 19. listopadu 1892 o 11. hod. dopolední ve velké aule v Karolinum za velikého účastenství a prostranná dvorana byla tak přeplněna, že později přibylí nemohli více se do ní dostati.

Odstupující rektor prof. dr. Antonín Frič podal o své působnosti za uplynulý rok tuto zprávu:

Při odevzdávání úřadu rektorského nově zvolenému nástupci jest mojí povinností, podati zprávu o důležitějších událostech, které se na našem českém vysokém učení přihodily v minulém roce, ze kterých mnohé mimořádné důležitosti a velkého významu. Především podal příjezd Jeho Veličenstva universitě příležitosť, složiti hold svůj milovanému císaři a králi, a akademickému senátu dostalo se cti, přijatu a rektorem představenu býti dne 26. září. Rektoru dostalo se pak čestného vyznamenání, býti zvánu k různým slavnostem za pobytu J. V. pořádaným.

Brzo na tuto povznášející událosť stalo se rozhodnutím ze dne 28. září ustanovení theologické fakulky jmenováním dotyčných professorů, čímž se stala česká universita úplnou. Professorský sbor české fakulty theologické konstituoval se dne 8. října 1891, zvoliv za děkana prof. dra. Horáka. Velice palčivou stala se během roku otázka pořízení pozemků, nutných pro přírodovědecké ústavy fakulty filosofické. Akademický senát i sbory professorské, vidouce, že pozemky k tomu účelu vyhlédnuté jeden po druhém se prodávají k jiným účelům, vynasnažil se všemožně, aby sl. ministerstvo kultu a vyučování k rozhodnému kroku pohnul. Docíleno aspoň, že konány z nařízení ministerstva řízením místodržitelství rozsáhlé porady, které nejen otázku přírodovědeckých ústavů, nýbrž i nedostatečnosť budov právnické, bohoslovecké a lékařské fakulty projednávaly, čímž se vše stalo složitější a obtížnější.

Přeji svému nástupci, aby za jeho úřadování rozluštěna byla příznivě otázka ta, která leží každému příteli naší university na srdci a která zvláště pro vědy přírodní jest otázkou životní. Zprávu svou o změnách ve stavu sboru professorského za dobu svého úřadování do 23. září musím bohužel zahájiti smutným sdělením o úmrtí řádného prof. geologie dra. Otomara Nováka, který po dlouhé chorobě zemřel dne 29. července v nejkrásnějším věku ku veliké škodě vědy palaeontologické. Krutě stíhá osud toto odvětví vědy, neb za krátkou dobu ztratila česká geologie tři badatele, Krejčího, Feistmantla a Nováka. Kéž nová generace hledí vytrvalou prací vyplniti nastalé tu mezery. Mezi nově jmenovanými profes-

sory jsou především oni fakulty theologické a sice řádnými professory jmenováni dr. Eugen Kadeřávek pro fundamentální theologii a křesťanskou filosofii, dr. Frant. Krištůfek pro církevní dějiny, dr. Václ. Horák pro pastorální bohosloví. Mimořádnými professory jmenováni: dr. Jan Sýkora pro studium biblické nového zákona a exegesi, arcibiskupský ceremonář Josef Pachta pro dogmatiku, dr. Ant. Vřešťálek pro mravouku. Suplování přednášek o právu církevním svěřeno Th. dru. Josefu Doubravovi, o studiu biblickém starého zákona a řečí východních dru. Jaroslavu Sedláčkovi. Následkem zvolení za velmistra ryt. řádu Křižovníků s červenou hvězdou resignoval Th. dr. V. Horák na professuru pastýřského bohosloví koncem studijního roku 1891—92. Později jmenováni byli na téže fakultě mimořádní professoři dr. Jan Sýkora a Josef Pachta professory řádnými a Gabriel Pecháček mimořádným professorem pro pastýřské bohosloví. — Na fakultě lékařské jmenováni mimořádnými professory docenti dr. Emil Kaufmann pro ušní lékařství, nemoci hltanové a nosní a dr. Frant. Michl pro chirurgii. Mimo to obdržel dr. Chodounský, soukromý docent balneologie, farmakologie a toxicologie titul mimořádného professora. Prof. Hattala dán na trvalý odpočinek, při čem mu vysloveno Nejvyšší uznání za velmi záslužné působení vědecké.

Počet posluchačů v studijním roce 1891—2 byl následující: V zimním běhu bylo zapsáno 2339 řádných a 331 mimořádných, celkem 2670 studujících. V letním běhu obnášel počet řádných 2065 a mimořádných 289, celkem 2354 studujících. — Hodnosti doktorské dosáhlo: na fakultě theologické 1, na právnické 74, na lékařské 148 a na filosofické fakultě 12, celkem 235. Nejvyšší tento počet promocí, který od zřízení české university dosažen byl, dává zřejmý důkaz o horlivé snaze studentstva našeho. — Nejvyšším rozhodnutím ze dne 27. března 1892 ráčilo J. V. svoliti, aby spisovateli Jaroslavu Vrchlickému udělen byl čestný doktorát. — Za magistry farmacie prohlášeno bylo 41 posluchačů lékárnictví. — JUDr. Jan Bayer, adv. v Praze, složil jmenem paní Marie Táborové, vdovy po okresním lékaři, 8000 zl. stříbrné renty k založení nadací pro chudé kandidáty lékařství. Nadací požívalo v zimním běhu 205, v letním 214 studujících v úhrnném obnosu 36.989 zl. — Z podané zprávy jest patrno, že naše universita za minulého roku byla co do učitelských sil valně rozmnožena, že počet posluchačů byl velmi značný a výsledek studií, jak se jevil v počtu promocí, byl velice potěšitelný a jest oprávněna naděje, že naše vysoké učení vždy více ku cti národa zkvétati bude. Předeslav tuto stručnou zprávu, přikročím k odevzdání úřadu Jeho Magnif. rektoru, pro tento rok zvolenému, prof. Jiřímu Pražákovi. Jiří Pražák narodil se dne 16. října 1846 v Lokti v Čechách jako syn krajského inženýra a pozdějšího ředitele stavebního v Slezsku Karla Pražáka. Studie gymnasialní konal v Opavě v letech 1855—1863, načež nastoupil studia právnická při universitě pražské. Dokončiv tato studia roku 1867, byl dne 17. prosince 1868 zde na doktora veškerých práv povýšen. Strávil pak několik let v praxi soudní a advokátní, zanášeje se současně studiemi vědeckými a pracemi literárními.

Uveřejniv několik pojednání v „Právníku", zvolen „Právnickou jednotou" r. 1872 za spoluredaktora časopisu toho, kteroužto funkci od těch dob nepřetržitě až podnes zastává. Roku 1875 habilitoval se jako docent rakouského práva správního při pražské universitě na základě spisu „Das Recht der Enteignung in Oesterreich", který později roku 1877 v rozšířené formě tiskem vydal a brzy na to rozšířena jeho venia legendi na obor práva ústavního. Mezi tím nastoupil roku 1876 advokacii v Praze, již provozoval až do roku 1879, kdy jmenován byl po smrti professora dra. Jana Schiera mimořádným professorem rakouského práva veřejného s českou řečí vyučovací při pražské universitě. Při rozdělení university této roku 1882 nastalém přikázán byl universitě české. Uveřejniv ještě téhož roku první díl spisu „Spory o příslušnost mezi soudy a úřady správními", jmenován byl roku 1884 professorem řádným. Řečenou právě práci literární dokončil roku 1886 dílem druhým a uveřejnil mimo to četné články z rozličných odborů předmětu svého v „Právníku", „Samosprávném Obzoru", v časopisech Hartmannově a Samitschově, v „Archiv für öffentliches Recht" a „Centralblatt für

Rechtswissenschaft". Současně působil též ve výboru zemědělské rady království českého jako zástupce zemským výborem vyslaný, kdež jemu mimo jiné svěřen i referát o tom, kterak by zemským zákonodárstvím měl proveden býti říšský zákon ze dne 1. dubna 1880 o zvláštní posloupnosti dědické pro hospodářské statky prostřední velikosti. Dne 3. července 1890 zvolen za řádného člena první třídy České akademie císaře Františka Josefa pro vědu, slovesnosť a umění téhož roku zřízené a povolán do správního výboru jejího, téhož roku zvolen byl též zemským výborem za člena zemské školní rady pro království české. Byv pro studijní rok 1888-9 zvolen za děkana fakulty právnické, zasedal i pozdější léta v akademickém senátu, dříve jako proděkan a později jako zvolený zástupce fakulty právnické, načež dne 25. června 1892 zvolen pro tento studijní rok za rektora university. Volba tato došla dne 10. července 1892 potvrzení ministra záležitostí duchovních a vyučování. — Na to přijal prorektor dr. Frič od nového rektora slib a odevzdal mu veškeré insignie hodnosti jeho. Nový rektor měl na to ku shromážděným odbornou přednášku.

— **Jednotná návštěva školní.** Zemská školní rada v Haliči nařídila dne 11. října t. r. ředitelstvům všech středních škol krakovských, aby bez prodlení zavedla jednotné vyučování od 8—12, po případě od 8—1.

— **Přednášky ze slavistiky** v zimním semestru r. 1892. *V Kievě: Florinskij:* Národní poésie severo- a jihozápadních Slovan. Slovanský seminář. *Vladimirov:* Ruská dialektologie. Dějiny ruské literatury.

— **Oslava J. A. Komenského v Praze.** Komitét slavnostní konal dne 12. listopadu 1892 schůzi závěrečnou, aby byly skončeny veškery účty a by se stalo rozhodnutí o přebytku ze slavnosti. Schůzi zahájil předseda dvorní rada Jos. Webr rytíř z Pravomilu vřelou vzpomínkou na zesnulého horlivého člena komitétu Veleb. Urbánka. Konstatoval dále, že ku stkvělému úspěchu morálnímu, jejž měla slavnosť Komenského, druží se neméně krásný výsledek hmotný. O stkvělém průběhu divadelního představení, slavnostní akademie i slavnostního shromáždění v musejním Pantheonu, o mocném, vzrušujícím dojmu výborných řečí slavnostních, promluvených v akademii i v shromáždění, o úplném zdaru výstavy Komenského a její bohatosti bylo hojně referováno v denních i paedagogických listech. Sluší ještě podotknouti, že výstavu navštívilo přes 12.000 osob platících vstupné. Čistý přebytek z celé slavnosti činí pak přes 1700 zl. — Potom podával pokladník uč. Moudrý podrobnou zprávu o příjmech a vydání při slavnosti. Celkem přijato na darech 1555 zl. (a to od rady král. hl. města Prahy 1000 zl., od městské rady a Obč. záložny v Karlíně po 100 zl., od rad městských na Král. Vinohradech a v Žižkově po 50 zl., od První obč. záložny v Praze 20 zl., od Spolku českých mediků a Akad. čt. spolku po 10 zl., od Ústř. spolku jednot učit. v Čechách 60 zl., od Ústř. spolku českých professorů 30 zl., od učitelských jednot Prahy a okolí celkem 125 zl.); příjem z akademie činil 810 zl. 89 kr., z výstavy 917 zl. 8 kr. a z „Upomínek" (dosud) 45 zl. 60 kr., tak že přijato summou 3328 zl. 57 kr. Z toho vydáno 1623 zl. 14 kr., jež se rozvrhují takto: na akademii 380 zl., na slavnostní shromáždění 130 zl., na zakoupení Komenian a na výstavu 830 zl., na tisk a vazbu „Upomínky" 188 zl., na jiná vydání (odměny, poplatky atd.) 87 zl. 14 kr. Zbývá tudíž 1705 zl. 43 kr. Za tento stkvělý úspěch sluší neposlední dík mistru Václavu Brožíkovi, jenž velkolepý obraz svůj „Komenský" bezplatně výstavě propůjčil. Zpráva pokladníkova schválena bez debatty, ježto kontrolující komisse veškery položky správnými uznala. — Jmenem finanční komisse předložil jednatel prof. Soldát ve příčině rozdělení čistého přebytku tyto návrhy: 1. 700 zl. budiž věnováno na založení nadání pro sirotka po učiteli na českých školách obecných. Stipendium toto budiž spravováno při sirotčinci Bolzanově a budiž aktivováno, jakmile dostoupí základní jistina 1000 zl. 2. Druhými 700 zl. založeno budiž nadání pro nemajetného studujícího z Uhersko-Brodska (krajana Komenského), který, jsa původu českého, studoval by na středních nebo vysokých školách, nebo vyšších průmyslových školách, nebo paedagogii s vyučovacím jazykem českým. Stipendium toto odevzdá se ve správu obce pražské, jež

bude míti také právo je zadávati. Aktivováno bude, jakmile základní jistiva dostoupí sumy 2000 zl. — Obě stipendia ponesou název „Nadání Jana Amosa Komenského, založené při oslavě 300letých jeho narozenin v Praze". — 3. Zbytek 305 zl. 43 kr. a po případě další příjmy (z „Upomínky") věnují se na rozšíření a doplnění sbírky Komenian, jež pod jménem „Museum Komenského" tvořila jádro výstavy Komenského a nyní zatím jest umístěna ve „stálé výstavě paedagogické"; avšak jakmile by buď Výbor zemský nebo obec Pražská zřídily velkou paedagogickou bibliotéku nebo trvalou výstavu paedagogickou na prospěch českého školství a učitelstva, připadne „Museum" tomuto ústavu. Pokud nynější stav potrvá, povede zprávu „Musea" zvláštní trojčlenný výbor zvolený z nynějšího komitétu, který bude míti na péči zakupování Komenian a udržování „Musea" v pořádku.

Návrhy tyto přijaty byly jednomyslně. Přítomní zástupcové Spolku českých professorů ochotně zavázali se působiti k tomu, by kapitál druhého stipendia dary jednotlivých sborů professorských záhy vzrostl na žádoucí výši 2000 zl. — Dohodnutí s obcí pražskou a odborem Bolzanovým a vypracování nadačních listin odevzdáno zvláštnímu výboru, v jehož čele jest předseda komitétu, a který též ještě agendu za komitét převezme. Tím prohlásil předseda činnost komitétu pro oslavu J. A. Komenského za skončenu, vzdav díky všem jeho členům a přijav zasloužené uznání za obětavou činnost svou. Po vřelých slovech prof. A. Vávry a Soldáta, v nichž kladena váha na společné harmonické působení učitelstva všech kategorií, jak se jevilo při oslavě Komenského, schůze skončena.

Zprávy ze spolkův a sborův.

Královská Česká Společnost nauk.

Třída historicko-filosofická. Dne 7. listopadu přednesl Dr. Zíbrt Srovnávací studie o vánočních obyčejích. Dne 21. listopadu prof. A. Truhlář přednesl rozpravu prof. Fr. Štěpánka o náboženském hnutí na Litomyšlsku za císaře Josefa II.

Třída mathematicko-přírodnická. Dne 4. listopadu přednášel prof. Dr. J. Velenovský o nových dodatcích ku floře bulharské; prof. Dr. K. Vrba předložil pojednání V. J. Procházky z Vídně Předběžná zpráva o stratigrafických a faunistických poměrech nejzazší části miocoenu západní Moravy. — Dne 18. listopadu přednášel prof. Dr. Čelakovský o poměru mezi Rumex acetoselloides Balansa a R. angiocarpus Murbeck. Prof. Dr. K. Vrba předložil pojednání prof. K. Kšpera: Stanovení skupin minimálních pro Cm. a prof. Č. Zahálky v Roudnici: Útvar křídový v Milešově v českém středohoří.

Historický spolek v Praze.

Dne 8. listopadu přednášel vládní rada V. V. Tomek o dvou biskupích vlaských v Čechách za panování Vladislava krále. Valná hromada Historického spolku se konala koncem listopadu.

Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.

Třída II. Dne 11. listopadu: 1. Předložena práce Vl. Procházky „Příspěvek k poznání zkamenělých korálův z miocoenu usazenin pánve Vídeňské. Pak předloženy referáty o starších pracích. 2. Běžné záležitosti.

Z Věstníku roč. I., číslo 10. vyjímáme: *Třída I.* Pravidla o vydávání historických pramenů první třídou České Akademie. 1. Objemné prameny historické nebo souvislé sbírky pramenů historických budou se vydávati ve zvláštní pokračující publikaci, která se jmenuje Historický Archiv České Akademie.

2. První třída České Akademie zvolí stálou komisi o 7 členech, kteráž bude příspěvky nabízené do Historického Archivu posuzovati a jeho vydání vůbec říditi, vše ve smysle §. 30. a 49. jednacího řádu. Třída vyslechši referát komise o prameně k vydání předloženém, rozhodne o jeho přijetí do tisku dle předpisu §. 11. jedn. řádu.

3. Každý svazek nebo sešit této publikace dostane na titulním listě nahoře nápis: Historický Archiv České Akademie; k němu přidá se arabskými ciframi číslo pořád běžící, které tomu svazku náleží v celé publikaci, tedy čís. 1., čís. 2. atd.

4. Pod ten stálý nápis přijde zvláštní titul každé sbírky nebo pramene. Zaujme-li některý pramen nebo souvislá sbírka pramenů několik svazků, přidají se ke zvláštnímu titulu jejímu slova: Část I., část II. atd.

5. Historický Archiv vydává se v témž formátě a na takovémž papíře jako Rozpravy; prameny však buďte z pravidla tištěny písmem o stupeň věčším, než jakého se užívá v Rozpravách; ostatní sazba budiž z písem jiných.

6. Každého svazku Historického Archivu tiskne se 500 výtisků, leč by někdy třída po návrhu komise ustanovila jiný počet.

7. Každý pramen o sobě vydaný nebo souvislá sbírka jich budiž od vydavatele opatřena úvodem, jenž obsahovati má zprávu o originále nebo přepisích, jichž použito, podle potřeby též o jejich původcích, pak zprávu o způsobu toho vydání a dle potřeby též stručné označení věcného obsahu, které hlavně má usnadňovati hledání. Vyžaduje-li toho povaha pramene, podají se širší výklady vědeckých výsledků, které z té publikace mohou se odvoditi.

8. Vydání pramenů budiž upraveno vždy tak, aby bylo přehledné, to jest, aby se v něm snadno hledalo i aby se mohlo snadno zevrubně citovati.

9. K tomu cíli každý dopis nebo listina i samostatný záznam, když se vydávají bez zkrácení a nejsou příliš krátké, buďte opatřeny stručným regestem, jenž obsahuje označení, čeho se ten kus týká, pak místo a datum nynějšího způsobu, též signaturu originálu nebo stránku, na které jest v knize psán.

10. Každý dopis, listina nebo záznam samostatný buď opatřen číslem.

11. Při vydání velkých pramenů, jako jsou letopisy, buďtež řádky označeny ciframi od 5 k 5ti.

12. Každá publikace měj nad stránkami nadpisy, které naznačují obsah otevřených stránek a leta, do kterých ten obsah padá, podle příležitosti též jméno vydavatele, titul publikace nebo nadpis kapitoly.

13. Každý svazek nebo sešit Archivu Historického měj vzadu abecední rejstřík jmen vlastních i rejstřík věcí. Podle potřeby někdy se přidá též seznam kusů čili soupis kratinkých regest; u velkých pak pramenů, jako jsou letopisy, zhotoví se přehled obsahu s udáním stránky ku každé věci.

14. Jsou-li některé kusy, jež by do jisté sbírky náležely, již tištěny v některé jiné publikaci dobře přístupné, tu platí za pravidlo, že takové kusy nemají se znovu tisknouti, ale vydavatel má na jeden každý z nich upozorniti regestem položeným na náležité místo.

15. Dlouhé regesty neboli výtahy, které historikovi mohou nahraditi list sám, tisknou se v těch případech, kde prvotní text má příliš mnoho formalit často se opakujících, takže netřeba vydávati jej celý; v tom případě výtah obsahuj datum prvotní i datum převedené na nynější způsob.

16. Když v textu pramene udáno jest datum nějaké události starým způsobem, které nepřijde do regestu: vydavatel poznamenej totéž datum nynějším způsobem ve hranatých závorkách nebo v poznámkách.

17. Je-li písemnosť nedatovaná, a lze-li uhodnouti čas jejího vzniku: datum takto vysouzené postaví se v nadpise do závorek, a důvody vročení oznámí se v poznámkách.

18. Kusá pojmenování osob a míst vydavatel doplní v poznámce pod kusem nebo pod čarou. Tam náležejí též vysvětlivky všelikého způsobu, jež neleží na snadě a jichž jest potřebí k porozumění textu.

19. Na každém opise jakékoli písemnosti k tisku ustanovené stůjž poznamenáno, je-li konferována s originálem a kdo ji konferoval. Opisy nekonferované nebudou se tisknouti. Též při korektuře sazby vydavatel skonferuje kartáčový otisk možno-li s originálem aneb aspoň s opisem, z něhož se sázelo.

20. Tituly, úvody, regesta a vše, co přičiňuje vydavatel, buď psáno po česku. Měla-li by se učiniti v tom nějaká odchylka, o tom po návrhu komise rozhoduje vždy třída.

21. Komisi se zůstavuje, aby vydala podrobná pravidla o tom, kterou měrou má otisk se srovnávati se svým originálem, nebo v transskripci přibližovati se k nynějšímu pravopisu šetříc při tom rozdílu věkův a jazykův. Avšak žádná transskripce nemá dávati zvuk jiný, než jaký jest naznačen v originále; a kdekoli mohla by vzniknouti pochybnost, co jak se má čísti, takové slovo buď otištěno také původním pravopisem v závorkách nebo v poznámce, zvláště jde-li o jméno vlastní.

22. Uznala-li by se časem potřeba, aby některý pramen nebo některý druh pramenů historických v těch oborech, které jsou zastoupeny v I. třídě České Akademie, vydával se jinak nebo v jinačí sbírce, než se zde předpisuje: třída ustanoví k tomu pravidla věci příhodná.

* * *

Na základě podaného návrhu sekretářova ustanovila třída rozpočet na rok 1893 takto:

1. Honoráře	3000	zl.
2. Publikace	3000	„
3. Podpory na práce a podniky dle §. 2. lit. *b*) stanov	1600	„
4. Stipendia a ceny dle §. 2. lit. *c*) stanov	700	„
5. Cestovné a diety	300	„
6. Komise a referáty	200	„
7. Mimořádné výdaje	450	„
Dohromady	9250	zl.,

kteréžto suma z ročního příjmu Akademie připadá každé jednotlivé třídě.

Třída II. Předloženy práce docenta M. Lercha: „Poznámka o jistých determinantech sestrojených z funkcí elliptických“ a „Studie v oboru Malmsténovských řad a invariantů forem kvadratických“.

Prof. F. Mareš přednášel „O poměru energie dráždidla k energii vzbuzené činnosti živočišné“, demonstruje nový přístroj, jímž vykonal na základě nové methody pomocí magnetoindukce četná měření. O předmětu rozpředla se diskuse.

Prof. L. Čelakovský předložil dvě práce: „O abnormálních metamorfosách květů tulipánových (příspěvek k morfologii srovnavací)“ a „O listech šitých a exkrescenčních (teratologické příspěvky k morfologii listů“).

Prof. J. Velenovský předložil práce: „O phylokladiích rodu Danaë“, „O biologii a morfologii rodu Monesis“, „O morfologii os cévnatých tajnosnubných“ a vyložil obsah jejich.

Pak podali referáty o předložených k přijetí pracích prof. J. Šolín a A. Frič.

Třída III. Tiskne se Glagolita Clozův.

Summa 9250 zl., jež třídě na rok 1893 připadá, jednohlasně rozdělena takto:

1. Honoráře	3500	zl.
2. Publikace (tisk atd.)	3000	„
3. Podpory na práce a podniky dle §. 2. lit. *b*) stanov	1500	„
4. Stipendia dle §. 2. lit. *c*) stanov	250	„
5. Cestovné a diéty	250	„
6. Náklady zvláštních komisí	500	„
7. Mimořádná vydání	250	„
úhrnem	9250	zl.

Posléze rokováno o pravidlech pro vydávání památek řeči a literatury české; porada o tom v nejbližší schůzi skončena bude.

Třída IV. Ve schůzi dne 10. října 1892 přikázány došlé žádosti za ceny výroční, za stipendia i podpory, jakož i konkurující libreta operní příslušným referentům. Navržena podpora 500 zl. nakladateli p. F. Topičovi na vydání cyklu 13 obrazů Pirnerových „Démon lásky", jednáno o „Sborníku světové poesie", o příštích volbách a vyřízeny některé drobné záležitosti správní.

Zprávy o činnosti správní komise.

Ve schůzi správní komise dne 22. října 1892 oznámena a schválena mimořádná opatření v příčině tisku dvou publikací a předložen účetní výkaz dle 2. odstavce §. 73 jedn. ř. Po té předložen od praesidia a schválen praeliminář příjmů a společných vydání na rok 1893, jak následuje:

Příjem.

a) Úroky ze jmění kmenového	zl.	11128·48
b) Interkalární úroky v zemské bance	„	900
c) Subvence zemská	„	20000
d) Subvence státní	„	16000
úhrnem	zl.	48028·48

Společná vydání.

a) Potřeby kancelářské	zl.	750		
Vazba knih	„	150		
Topení	„	250		
Osvětlování	„	50		
			zl.	1200
b) Společné publikace			„	1600
c) Valná shromáždění veřejná i správní			„	250
d) Komise a referáty			„	200
e) Systemisované remunerace			„	5200
f) Bibliotheka			„	1000
g) Nepředvídané výlohy			„	137·63
h) Do fondu reservního (3% příjmu)			„	1440·85
Odečte-li se součet vydání			zl.	11028·48
od příjmu svrchu rozpočteného, zůstane			zl.	37000;

každé třídě připadne tedy 9250 zl.

Po té schváleny došlé od poslední schůze 54 účty, ustanovena prodejní cena nově vytištěných publikací a jednáno o došlých žádostech za posílání publikací zdarma, o návrzích tříd v příčině podpor a stipendií, konečně o návrzích tříd v příčině zakoupení knih pro společnou bibliotheku.

Výtahy z prací od Akademie přijatých a tiskem vydaných.

Zřízení krajské v Čechách. Sepsal Dr. *Bohuslav Rieger.* Část II. Ústrojí správy krajské v l. 1740—1792. Seš. 1. Předloženo dne 18. března 1892. Třída I. V Praze 1892.

Spisovatel nejprve v §. 1. podává přehled vývoje úřadů krajských v Čechách za Marie Terezie, Josefa II. a Leopolda II. Uvádí, kterak přičiněním hraběte Haugvice byla zavedena nová berní soustava a potom vůbec centralistická, zeměpanská reforma správy dvorské i zemské z r. 1749; kterak následkem toho v Čechách r. 1751 došlo také k dokonalému postátnění úřadů krajských a tyto za příkladem zemí českých zaváděny i v jiných zemích rakouských. Koncem let 60. vláda Terezínská pak pomýšlela na všeobecnou reformu krajskou v zemích českých i rakouských zároveň; potom v letech 70. zase jednalo se o reformu v Čechách zvláště. Konečně při správních reformách císaře Josefa došlo spolu ke všeobecné, jednostejné reformě krajské, k nové systemisaci krajských úřadů z r. 1783 a řády josefinské zůstávaly pak v platnosti i za císaře Leopolda. Ku konci tohoto přehledu uvádí se, kterak náklad na správu krajskou v Čechách v 18. století vzrostl ze 7500 zl. na více než 100.000 zl.

V I. kapitole spisu pojednává se zevrubněji o vlastnostech, přípravě a konduitě krajského úřednictva. V §. 2. ukazuje se, kterak za Marie Terezie přestávalo se v Čechách šetřiti předpisu Obn. Zř. Z., aby krajskými hejtmany byli páni a rytíři v témže kraji usedlí, kterak místa jejich zaujímala také šlechta, nemající zemských statků a konečně za císaře Josefa i měšťané měli k nim přístup. Vedle toho ukazuje se, kterak ve 2. polovici 18. století jazyk český mizel z jednání mezi úřady; nicméně žádala se od krajského úřednictva znalosť obou zemských jazyků a pouze ve „krajích německých“ připouštěly se z toho výjimky. V §. 3. vykládá se o požadavku úřední praxe a vývoji ústavu krajských praktikantů, pak podává se zpráva o praktických přednáškách v Praze o „krajské úřední vědě“. V §. 4. uvádí se, pokud ku politické službě se doporučovalo nebo nutně požadovalo studium právních a státních věd a kterak vysoké učení (zvláště Pražské) hověti musilo záměrům osvíceného absolutismu, zejmena při přednáškách o právě církevním a státním, i o vědách policejních a kamerálních. V §. 5. konečně přihlíží se k požadavkům povahy a mravného zachování. Nejprve vypisuje se, kterak stát žádal od úřednictva horlivosť ve službě zeměpanské, ano za císaře Josefa úplné jí se věnování a kterak tedy obmezoval dovolenou a vedlejší zaměstnání, zapovídal zištnosť, strannictví a zadlužení; potom mluví se o podávání pravidelných list konduitních, obzvláště za císaře Josefa, o zostřeném jich významu pro postup a propouštění úřednictva, spolu s příklady bezohledné přísnosti císaře Josefa.

V kap. II. spisovatel pojednává o složení krajského úřadu a sice nejdříve o krajských hejtmanech. V §. 6. připomíná poměry dvou hejtmanů v každém kraji a líčí, kterak následkem návrhů vyšetřujícího komisaře hraběte Larische v lednu r. 1751 došlo k zeměpanské reformě krajské správy. Tu bylo utvořeno 16 krajů a v každém dosazen jediný hejtman krajský se stálým sídlem v krajském městě; časem byly některé krajské úřady přeloženy. Vedle toho činí se zmínka o vyjmutí Prahy z rozdělení krajského a zrušení tamějších městských hejtmanů za císaře Josefa, o poměru krajských hejtmanů Loketských k Chebsku, o purkrabím kraje Hradeckého. V §. 7. jedná se pak o jmenování krajských hejtmanů panovníkem a vlivu vyšších úřadů na toto jmenování; o tom, kterak starý obyčej každoroční obnovy hejtmanů klesal a za císaře Josefa vzal za své a kterak v posledních letech Marie Terezie šlo vůbec o nové obsazení krajských úřadů, jež pak stalo se skutkem za císaře Josefa r. 1783—4. Dále v §. 8. vykládají se čestná práva hejtmanů a hodnosť jejich, zvláště jak za císaře Josefa byli postaveni na roveň guberniálním radům; mimo to, jak za Marie Terezie i za císaře Josefa opětně bylo zlepšeno jich postavení hmotné.

Potom spisovatel obrací se k vedlejšímu úřednictvu krajskému. V §. 9. vypisuje, kterak za Marie Terezie byli zavedeni stálí komisaři a krajští adjunkti a kterak při dalším rozvoji státní správy jsouce špatně postaveni, nestačovali úkolům svého úřadu. Proto, jak se líčí v §. 10., již za Marie Terezie a pak za císaře Josefa jednalo se o reformu krajských komisařů, kdež by pak tito sídlili v okresích, neb aspoň měly přikázány určité okresy visitační; teprve r. 1784 došlo k nové systemisaci komisařů a zavedení objížďkových okresů po krajích. V §. 11. podává se zpráva o krajských komisařích komerčních, školních a hospodářských, potom o orgánech částečně stavovských, totiž jednak o krajských kasírech, kteří za Josefa II. měli býti postátněni a vedle nich zavedeni berní okresní, jednak o krajských lékařích, jichž jmenování časem podobně z rukou stavů se vymykalo. V §. 12. je konečně řeč o tom, kterak krajští sekretáři stali se úředníky zeměpanskými a jak úřad jejich byl důležitým; potom kterak ostatní kancelářský personál byl vydržován krajskými hejtmany, ale později byl systemisován státem; zvláště připomíná se zřízení krajských poslů, na jichž místo za císaře Josefa nastoupili t. zv. zemští dragouni.

O vzácných rohových nádorech oka (keratoma, keratoepithelioma a keratopapilloma). Podává prof. Dr. *Josef Schöbl.* Předloženo dne 11. března 189. Rozprav třídy II. ročn. I. čís. 26. — 1892.

V této práci vytčena v úvodu historická dáta o všech dosavad pozorovaných podobných nádorech a sice uvádějí se především kožní rohy zvířat, pak kožní rohy lidské mimo oko, jakož i kožní rohy víček dosud pozorované. Pak činí se krátká zmínka o tak zvaných nepravých rozích kožních. Dále následuje podrobná histologie a histogenesis kožních rohů vůbec s hlediska kritického a činí se zmínka o komplikaci kožních rohů, o vývoji a průběhu, o diagnosi, prognosi a therapii jejich.

Konečně zevrubně popsán a vyobrazen nově pozorovaný roh řasy půlměsíčité, dále kožní roh hořeního víčka a konečně rohový papillom víčka.

Základové theorie Malmstenovských řad. Napsal *M. Lerch.* Předloženo dne 24. prosince 1891. Rozprav třídy II. ročn. I. čís. 27. — 1892.

O této práci přijat byl do Věstníku (č. 7.) referát z péra p. prof. Ed. Weyra, kde vytknut zejmena obsah její. Referát náš byl by příliš obsáhlým, kdybychom chtěli každý detail zvláště uváděti a z té příčiny omezíme se na několik jen poznámek, z nichž povaha studovaných v rozpravě naší výrazů jasně vyplyne.

1. Po elementárném důkazu Riemannem objevené vlastnosti funkce $\zeta(s) = \frac{1}{1^s} + \frac{1}{2^s} + \frac{1}{3^s} + \ldots$ přikročeno (§. 2) k studiu autorem t. zv. Malmsténovské řady

$$\mathrm{Ml.}(v, w, u, s) = \sum_{n=-\infty}^{\infty} \frac{e^{2n v \pi i}}{[(w+n)^2 + u^2]^{\frac{s}{2}}},$$

a zvláště dokázán vzorec

$$\mathrm{Ml.}(v, w, u, s) =$$

$$2 \sin\frac{s\pi}{2} e^{-2vw\pi i} \int_0^{\infty} \left\{ \frac{e^{2\pi(wi + v'\sqrt{u^2+x^2})}}{e^{2\pi(wi+\sqrt{u^2+x^2})} - 1} + \frac{e^{2\pi v\sqrt{u^2+x^2}}}{e^{2\pi(-wi+\sqrt{u^2+x^2})} - 1} \right\} x^{1-s} dx,$$

při čemž $v' = 1 - v$.

Volbou $u = 0$ (§. 3) obdrželi jsme m. j. vztah

$$\sum_{n=-\infty}^{\infty} \frac{e^{2nv\pi i}}{\{w+n\}^s} = 2 \sin\frac{s\pi}{2} \cdot e^{-2vw\pi i} \frac{\Gamma(1-s)}{(2\pi)^{1-s}} \sum_{n=-\infty}^{\infty} \frac{e^{-2nw\pi i}}{\{v+n\}^{1-s}},$$

při čemž $\{w+n\}$ značí prostou hodnotu čísla $w+n$, a platí podmínky $0 < v < 1$, $0 < w < 1$, $0 < \mathrm{Real.}\, s < 1$.

Dále odvozena tu reciprocita Lipschitzova, v níž obsažen též vztah Malmsténův. V §. 4. dokázány některé integrální vlastnosti funkce

$$\mathfrak{K}(w, x, s) = \sum_{n=0}^{\infty} \frac{e^{2nx\pi i}}{(w+n)^s}$$

v mnohých applikacích potřebné.

V §. 5. dokázán třetím spůsobem vztah Malmsténův-Lipschitzův a jakožto applikace vyvozen vzorec (2) značné důležitosti

$$\sum_{n=0}^{\infty} \frac{(w+n)^{s-1} e^{2u\pi i(w+n)}}{e^{2w\pi(w+n)-2v\pi i} - 1} = \frac{\Gamma(s)}{(2\pi)^s} \sum_{\mu=1}^{\infty} \sum_{\nu=-\infty}^{\infty} \frac{e^{2\pi i(\mu v + \nu w)}}{(-ui + \mu\omega + i\nu)^s}$$

a uvedeny jeho některé konsekvence.

V §. 6. studována funkce Ml. (v, w, u, s) na základě věty Laurentovy, v §. 7. pak odvozeny základní vlastnosti funkcí Besselových, potřebné k seznání povahy koefficientů v trigonometrickém rozvoji funkce Ml. (v, w, u, s). V §. 8. upraveny výsledky §. 6. pro applikace, jež vztahují se k řadám Kroneckerovým, jež jsou tvaru

$$K(a,b,c,\sigma,\tau;s)=\sum_{m,n}{}' \frac{e^{2\pi i(m\sigma+n\tau)}}{(am^2+2bmn+cn^2)^s},$$

$$(m,n=0,\pm 1,\pm 2,\pm 3,\ldots),$$

při čemž σ,τ jsou realné, $am^2+2bmn+cn^2$ pak značí kladnou formu kvadratickou o záporném diskriminantu $b^2-ac=-\Delta$, $(\Delta>0)$.

Tu zvláště dokázáno: Pokud σ,τ nejsou čísla celistvá, jest $K(a,b,c;\sigma,\tau;s)$ celistvá funkce transcendentní vzhledem k s, a vyvinut výraz ke studiu této funkce zvláště spůsobilý. Dokázáno, že součinitelé v Taylorovských rozvojích této funkce se nemění, přejdeme-li od soustavy $(a,b,c;\sigma,\tau)$ k soustavě rovnomocné $(a',b',c';\sigma',\tau')$, a zvláště ukázáno, jak se z našich rozvojů obdrží pouhým jednoduchým výpočtem elegantní výsledek Kroneckerův

$$\frac{\sqrt{\Delta}}{\pi}K(a,b,c;\sigma,\tau;1)=-\log\Delta(\sigma,\tau\mid w_1,w_2),$$

kde položeno

$$\Delta(\sigma,\tau\mid w_1,w_2)=e^{\tau^2(w_1+w_2)\pi i}\frac{\vartheta_1(\sigma+\tau w_1\mid w_1)\,\vartheta_1(\sigma-\tau w_2\mid w_2)}{H(w_1)\,H(w_2)},$$

$$H(w)=e^{\frac{w\pi i}{12}}\prod_{n=1}^{\infty}(1-e^{2nw\pi i}),$$

$$w_1=\frac{-b+i\sqrt{\Delta}}{c},\quad w_2=\frac{b+i\sqrt{\Delta}}{c},\quad \sqrt{\Delta}>0.$$

Před námi nebyla funkce $K(a,b,c;\sigma,\tau;s)$ studována pro s, jichž realná část je menší než 1. Ukázavše, že K je celistvou funkcí transcendentní vzhledem k s, rozšířili jsme podstatně obor tohoto druhu úvah, a tu bylo přirozeno stanoviti hodnotu veličiny $\left[\frac{d}{ds}K(a,b,c;\sigma,\tau;s)\right]_{s=0}$, t. j. součinitele při s v Maclaurinovském rozvoji funkce K. Nalezli jsme, že tento součinitel jest dán výrazem

$$(15)\quad -2\log 2\pi+2\Gamma'(1)-\frac{\Gamma'(\tau)}{\Gamma(\tau)}-\frac{\Gamma'(1-\tau)}{\Gamma(1-\tau)}+\log c+\Phi(\sigma,\tau,w_1)+\Phi(\sigma,\tau,w_2),$$

kde položeno

$$\Phi(\sigma,\tau,w)=\sum_{n=-\infty}^{\infty}\frac{1}{\tau+n}\left\{\frac{1}{e^{-2\pi i(n+\tau)w-2\sigma\pi i}-1}+\frac{1-\operatorname{sgn.}(n+\frac{1}{2})}{2}\right\},$$

anebo, jak dále dokázáno,

$$\Phi(\sigma,\tau,w)=$$

$$\frac{1}{1-e^{2\tau\pi i}}\int_0^1\left\{\frac{\vartheta'(0\mid w)\,\vartheta_1(x+\sigma+\tau w\mid w)}{\vartheta_1(\sigma+\tau w\mid w)\,\vartheta_1(x\mid w)}+\frac{2\pi i}{1-e^{2x\pi i}}\right\}e^{2\tau x\pi i}\,dx;$$

veličiny w_1, w_2 mají týž význam, jako svrchu. Touto větou nalezena zajímavá zajisté vlastnosť funkce (15), jejíž důležitosť vyplyne jasně zvláště při racionálných σ,τ.

V §. 10. studován zvláště případ $\tau=0$ a dokázáno, že součinitel s v Maclaurinovském rozvoji funkce $K(a,b,c;\sigma,0;s)$ jest

$$-2\log 2\pi-2\log\left\{\frac{1}{\sqrt{c}}H(w_1,\sigma)\,H(w_2,\sigma)\right\},$$

kde zavedena Hermitovská funkce.

$$H(w,\sigma)=e^{\frac{w\pi i}{4\sin^2\sigma\pi}}\prod_{m=1}^{\infty}(1-e^{2mw\pi i})^{\cos 2m\sigma\pi},$$

auktorem tak zvaná po slavném mathematikovi francouzském, který první studoval logarithmy některých výrazů tohoto typu. Čtenáře upozorňujeme zvláště na vzorec (4) a (5).

V §. 11. studována funkce

$$K'(a, b, c; s) = \sum{}' \frac{1}{(a m^2 + 2 b m n + c n^2)^s}$$

co do své analytické povahy, vyvinut vzorec, jehož důležitost oceněna v pozdější práci námi sl. Akademii v posledním čase předložené (Studie v oboru Malmsténovských řad a invariantů forem kvadratických), a vytčen jako bezprostřední důsledek tohoto vzorce známý theorém Kroneckerův, jímž se byl též H. Weber zabýval.

V §. 12 studována řada

$$\sum_{m,n} \frac{2\sqrt{\Delta}}{(u + a m^2 + 2 b m n + c n^2)^s},$$

o níž dokázáno, že po odečtení $\frac{2\pi}{s-1}$ zbude celistvá transcendentní funkce proměnné s, která pro $s = 1$ má hodnotu

$$2\pi \log \frac{2\sqrt{\Delta}}{u} + 8\pi \int_0^\infty \frac{d s}{e^{2\pi\sqrt{\frac{cu}{\Delta}} \cos \mathrm{hyp}.\, s} - 1}$$

$$+ 4\pi\sqrt{\Delta} \sum_{m=-\infty}^{\infty} \frac{1}{\sqrt{c u + \Delta m^2}\left(e^{\frac{2\pi}{c}\sqrt{c u + \Delta m^2} + \frac{2 m b \pi i}{c}} - 1\right)},$$

z čehož plyne zajímavá vlastnost, že totiž jest invariantem forem rovnomocných s (a, b, c).

Dále vytčen druhý výsledek podobného rázu, načež v §. 13. zobecněna řada Malmsténova a vztah Lipschitzův.

O eruptivních horninách tešenitových a pikritových na severovýchodní Moravě. Předběžná zpráva. Podává prof. *Jos. Klvaňa.* Předloženo dne 29. dubna 1892. Rozprav třídy II. ročn. I. čís. 29. — 1892.

Auktor, který si vytkl úkol spracovati systematicky vyvřelé horniny moravské [1]) po stránce petrografické, strávil r. 1890 a 1891 prázdniny na severovýchodní Moravě, aby tam vlastnoručně nasbíral materiál zajímavých hornin tešenitových a pikritových (po případě čedičových) pro petrografickou monografii těchto hornin.

Horniny uvedené jsou v nejedné příčině zajímavy. Jsou především přese všechny dosavadní práce celkem dosti málo známy, a sice proto, že studovány na vzorcích nahodile sebraných a k tomu z nedostatečného počtu lokalit, jichž jen na Moravě severovýchodní napočítati možno na osmdesát a místy velmi rozsáhlých. Že při nahodilém prohlížení materiálu nemůže objasněna býti ani z úplna podstata ani vzájemnost obou těchto hornin, kteréž často v nejbližším sousedství obě vystupují, ano místy i do sebe přecházeti se zdají, jest jisto. Také geologický horizont, v němž vystupují, není do té chvíle určitě vytknut.

Aby objasnil povahu, vzájemnost a geologické stáří hornin, podnikl auktor prohlídku eruptivních hornin na severovýchodní Moravě co nejpodrobněji a uvádí ve zprávě předběžné naleziště jich prozkoumaná mezi Val. Meziříčím a Novým Jičínem, mezi tímto městem a Frenštátem a mezi Frenštátem, Tichou a Příborem. Zbývá prohlédnouti jen několik málo lokalit (což provedeno o prázdninách 1892).

[1]) Monografii moravských andesitů podal auktor ve XXIX. sv. „Verhandlungen d. naturforsch. Verh. in Brünn 1890". Str. 1—84.

Pozorování samo a sbírání setkalo se v uvedených letech s výsledkem velice příznivým, a mnoho zajímavých podrobností zaznamenáno. Horniny vyvřelé vystupují v prohlíženém kraji jako krytby analogické proudům lávovým. I sopečná ústředí (jícny a otvory), z nichž proudy ty se vylévaly, bylo lze konstatovati. Rozpadání se hornin jest věčšinou balvanité a kulovité. Výsledek větrání jest červenavá země na oranicích, hlavně po dešti, již z daleka viditelná. Věčšina hornin jest vázána k horizontu vrstev Veřovických spodního křídového útvaru, jak četné profily, auktorem nakreslené, to ukazují.

Horniny všechny lze k první orientaci dle zevnějšku rozděliti na tmavé a světlé. K oněm, jež jsou jemnozrnné, drobnozrnné až i hrubozrnné, patří typus čedičový, jejž by ovšem stáří geologické, kde by určiti se mohlo, za třetihorní přiřadilo k čedičům pravým; dále typus pikritový a porfyricky pikritový, kteréžto místy najisto v sebe přecházejí. Všechny tmavé tyto horniny obsahují olivin. Světlé olivinu nemají a jsou buď drobnozrnné a šedavé typu diabasového anebo hrubozrnné, strakaté, černým amfibolem i augitem z bílé nebo šedé zákl. hmoty vystupujícím — vlastní typ tešenitový.

Jako ukázky drobnohledného uložení uvádí auktor na konec své předběžné zprávy několik zástupců uvedených typů a sice:

1. Typu čedičového — leucitový č. z Mor. Ostravy a melilithový č. od Palačova při St. Jičíně.

2. Typu pikritového — p. ze hřbetu mezi Pohořilcem a Jasenicemi, z lomu za posledním stavením ve Stráníku, bobkovité útvary od Stráníka, p. od nejjiž. stavení v Bludovicích a z Kriegshüblu u Šanova.

3. Typu porfyr. pikritového — hornina od sev. konce Životic, z Darkových lomů v Žílině a od Kojetína.

4. Typu diabasového — hornina z lomu „prostř. Tomana“ v Hodslavicích a jiná nad předešlým lomem.

5. Typu tešenitového a sice se zákl. hmotou tmavošedou — hornina z Marjánkovy skály u Veřovic, z útesu na levém břehu Tyče v Životicích a z cesty od Veřovic k Zinklavě a se základní hmotou světlou — ze hřebene mezi Čertovým mlýnem a Bludovicemi, od Čertova mlýna a z úbočí Steinbergu u Nov. Jičína.

O transformaci funkcí elliptických. (Sur la transformation des fonctions elliptiques.) Napsal *Ch. Hermite.* Předložil prof. Ed. Weyr dne 26. února 1892. Rozprav třídy II. ročn. I. čís. 30. — 1892.

Pan auktor chtěje se vyhnouti jistým obtížím, ku kterým byl Jakobi v §. 32. Fundam. poukázal, formuloval problem transformační funkcí elliptických spůsobem novým, vycházeje přímo z relací

$$\frac{K}{M} = a L + i b L',$$

$$\frac{iK'}{M} = c L + i d L'$$

mezi kompletními integrály prvního druhu K, K′ příslušnými modulu k a integrály L, L′ příslušnými modulu l transformovaných funkcí; v relacích těch značí a, b, c, d čtyři čísla celistvá jedinou výminkou omezená, že determinant $ad - bc = n$ má býti kladným číslem. Nyní vychází ihned, že transformované funkce sn $(\frac{x}{M}, l)$, cn $(\frac{x}{M}, l)$, dn $(\frac{x}{M}, l)$ jsou periodické — v širším smyslu slavným auktorem dávno vytknutém — o periodách $2K, 2iK'$ a o multiplikatorech ± 1.

Odvodiv spůsob, jak se mění pomocná celistvá funkce

$$\Phi(x) = \Theta\left(\frac{x}{M}, l\right) e^{\frac{i\pi b x^2}{4KLM}}$$

při zvěčšení argumentu o periody $2K, 2iK'$, dospívá pomocí těchto dvou relací rychle k hledaným transformovaným funkcím. Plynou z nich totiž ihned odbobné

formule pro celistvé funkce $\Pi(x)$, $\Pi_1(x)$, $\Phi_1(x)$, jež děleny jsouce $\Phi(x)$ dávají $\text{sn}\left(\frac{x}{M}, l\right)$, $\text{cn}\left(\frac{x}{M}, l\right)$, $\text{dn}\left(\frac{x}{M}, l\right)$, a z těchto formulí dále vychází, že podíly $\frac{\Pi(x)}{\Theta^n(x)}$, $\frac{\Pi_1(x)}{\Theta^n(x)}$, $\frac{\Phi_1(x)}{\Theta^n(x)}$, $\frac{\Phi(x)}{\Theta^n(x)}$ čili stručněji $P(x)$, $Q(x)$, $R(x)$, $S(x)$ jsou dvojperiodické funkce o periodách $2K$, $2iK'$, multiplikatorech ± 1 a o jediném polu iK' v rovnoběžníku period. Lze je tedy na základě proslulých úvah p. auktorových vyjádřiti pomocí $\text{sn}\,x$, $\text{cn}\,x$, $\text{dn}\,x$, čímž nalezeny žádané transformované funkce, jich podíly. K formulím těm však p. auktor jen poukazuje (Cours d'Analyse, 4ᵉ éd., p. 281), zavádí novou hodnotu N formulí

$$N = \frac{J_1}{L M^2} - \frac{nJ}{K} + \frac{i\pi b}{2KLM},$$

v níž J a J_1 značí kompletní integrály druhého druhu, příslušné resp. modulům k a l, a vyjadřuje ony funkce P, Q, R, S pomocí Weierstrassových transcendent A l. Hodnotě N takto vytknuté přisuzuje p. auktor důležitou úlohu v theorii transformace a zahajuje úvahy k ní se vztahující výrokem, že hodnota ta jest algebraickou funkcí modulu k.

Odvodiv dvě relace mezi kompletními integrály druhého druhu J, J', příslušnými modulu k, a integrály J_1, J'_1, jež přísluší novému modulu l, analogické k relacím mezi kompletními integrály prvního druhu, z nichž byl vyšel, applikuje p. auktor tyto nové relace především k odvození nového výrazu pro hodnotu N, do něhož vcházejí jen kompletní integrály druhého druhu, dále pak k odvození krásného výsledku, že platí pro tutéž hodnotu vzorec

$$N = n k k'^2 D_k \log \frac{M k'}{l'},$$

čímž dřívější výrok o algebraické povaze hodnoty N stvrzen.

Výsledek tento konečně applikován na transformaci druhého a třetího řádu a tak skutečně odvozena algebraická relace vížící hodnotu N k modulu k.

Žamberské lebky. Příspěvek k anthropologii obyvatelstva země české. Podává Dr. *Lubor Niederle.* Předloženo dne 24. června 1892. Rozprav třídy II. ročn. I. čís. 31. — 1892.

Anthropologická charakteristika české lebky byla dosud velmi neurčitá. Jen Weissbach, Welcker a Zuckerkandl na základě materiálu kusého, nevalně zjištěného původu pokusili se ji stanoviti, ale v několika základních rysech byla jejich charakteristika nesprávná, jak potvrzuje výsledek práce svrchu ohlášené. Auktor změřil ve velké kostnici města Žamberku ve východních Čechách 63 lebky, z nichž 31 důkladně — počet to dostatečný k tomu, aby se na jeho základě mohl stanoviti správně normální útvar hlavy tamějšího obyvatelstva. Výsledky jeho měření jsou stručně následující:

Lebky obyvatelů Žamberských jsou rozhodně brachycefalní a sice ženy průměrem brachycefalnější mužů. Střední index je 84·59; skutečné centrum je u žen také mezi 84—85, ale u mužů jednak na 79—80, jednak na 83. Tvary extremně brachycefalní (nad 90) i tvary mesocefalní jsou dosti hojné (obého 12·5%. Lebky jsou dále prostředně vysoké, s náklonem k hypsicefalii (střední index 74·70), rozdělíme-li je však dle pohlaví, jsou ženské lebky věcšinou vysoké. Svrchní část obličeje je poměrně úzká, leptoprosopní dle Kollmannovy nomenklatury se středním indexem 51·91, při čemž se však jeví ve skutečnosti kolísání v dosti velikém intervallu. S tím spojuje se dále mesorhinie se středním indexem 49 u lebek ženských i mužských, ve skutečnosti objevil se však nejčastěji index 50 a průměrná hypsikonchie se středním indexem 86·37 (u mužů 84, u žen 86·14), při čemž se objevilo dosti značné procento očnic vysokých s indexem nad 90, totiž 23%.

Výsledky tyto se v mnohém neshodují s výsledky, ku kterým došel na př. prof. Zuckerkandl ve studiu útvaru obličeje české lebky. I v tom případě, že byl

jeho neveliký jinak materiál spolehlivý, viděti, že nelze výsledky z jedné určité skupiny zobecňovati na český typ vůbec. Je potřebí proto řady lokálních studií, na lebkách co možno čistých. A tu je auktor přesvědčen, že nenajdeme jednotného rázu ve tvaru lebečném u všech Čechů, ale že jednotliví kmenové budou mezi sebou dokazovati dosti značné odchylky; tak na př., jak se zdá, Slováci a j. Také Němce severočeské a Čechy doufá auktor v budoucnosti rozlišiti po útvaru lebky, právě tak jako se již liší v poměrném zastoupení světlé komplexe ku tmavé. Domnívá se totiž, že na severu Čech i v tělesné stránce obyvatelstva přišly k platnosti tělesné vlivy německých kolonistů z říše.

Poznámky k theorii interpolace. Napsal *M. Lerch.* Předloženo dne 5. ledna 1892. Rozprav třídy II. ročn. I. číslo 32. — 1892.

Snažil jsem se zjednati si pro svoje přednášky o vyšší algebře přímý algebraický důkaz vlastností funkcí

$$\frac{F(x)}{(x-x_1)(x-x_1)\dots(x-x_k)},$$

které vykládal Kronecker ve svých přednáškách při theorii souměrných funkcí a odvozoval toliko spůsobem logickým. Ze vzorců, k nimž jsem takto dospěl, uvádím zde pouze následující:

$$\begin{vmatrix} 1\; x_0\; x_0^2 \dots x_0^{h-1}\; x_0^n \\ 1\; x_1\; x_1^2 \dots x_1^{h-1}\; x_1^n \\ \dots\dots\dots \\ 1\; x_h\; x_h^2 \dots x_h^{h-1}\; x_h^n \end{vmatrix} : \begin{vmatrix} 1\; x_0\; x_0^2 \dots x_0^h \\ 1\; x_1\; x_1^2 \dots x_1^h \\ \dots\dots \\ 1\; x_h\; x_h^2 \dots x_h^h \end{vmatrix}$$

$$= \sum x_0^{a_0} x_1^{a_1} \dots x_h^{a_h}$$
$$(a_0 + a_1 + \dots + a_h = n - h;\; a_0, a_1, \dots a_h = 0, 1, 2, \dots),$$

který zobecňuje elementárný vztah

$$\frac{x_0^n - x_1^n}{x_0 - x_1} = x_0^{n-1} + x_0^{n-2} x_1 + \dots x_1^{n-1}.$$

(Pokračování.)

Akademia umějętności v Krakově.

Ve Zprávách říjnových r. 1892 uveden jest obsah předložených Rozprav těchto: Archiv dějin, literatury i osvěty v Polsce, VII. sv. Král Jan Albrecht o výpravě valašské r. 1497 (A. Levicki). O obecném pohlavném v Polsce a o zvláštních na něm seznamech obyvatelstva (J. Klečyňski). O funkcích rovných co do velkosti a různých co do povahy (V. Kretkovski). O optických vlastnostech tekutého kyslíku (K. Olševski a A. Vitkovski). Studie o theorii roztoků (Vl. Natanson). Cycadeoidea (M. Raciborski).

Personalie.

Dne 24. října zemřel v Praze univ. prof. Dr. Ant. *Gindely*, zemský arc[hivář] a historický spisovatel. Náš krajan, Dr. K. *Novák*, ředitel gymnasia ve Vě[rném] v Západní Sibiři, zemřel tamže dne 31. října. Dne 10. listopadu zemřel v [Bě]brami Theodor *Novák*, professor tamního gymnasia.

Fr. Prusík, redaktor a vydavatel. — F. Šimáček, knihtiskárna.

KNIHY.

V administraci Kroka lze dostati:

Českých Alexandreid rýmovaných pramenové a obapolný poměr. Uvažuje *Frant. Xav. Prusík.* v. 8°. 65. Cena 40 kr. (Krámská cena 50 kr.)

I. ročník Kroka jest rozebrán; II. až V. lze dostati po 2 zl.; jednotlivé sešity (pokud nejsou rozebrány) ročníku I. po 40 kr., ostatních po 30 kr.

Klub přírodovědecký v Praze

vypisuje

cenu prof. Dr. Frant. Vejdovského

v obnosu 100 fr., t. j. sto franků, za vědeckou práci z oboru srovnávací anatomie, jež má míti za předmět zodpovědění této otázky:

Vzhledem k nedostatečným vědomostem o rozdělení a funkcích periferické soustavy nervové nižších živočichů má se zkoumati *soustava tato některého zástupce členitých zvířat* a vyšetřiti hlavně *průběh, rozvětvení a zakončení nervů periferických.*

Budiž zvláště vysvětlena povaha t. z. sítiva nervového čili „Leydigovy hmoty tečkované", zda jest tato povahy čistě nervové či vazivové.

Co do method budiž v téže příčině užito modři methylenové, chloridu zlatového, methody Golgiho i jiných; v práci pak budiž zvláště vytknuto, jak se nervy periferické po stránce této chovají.

Uchazeč budiž aspoň rok před vypsáním konkursu tohoto členem klubu.

Práce správným slohem česky napsaná a heslem opatřená budiž i s obálkou zevně heslem označenou a jméno autora obsahující klubu přírodovědeckému nejdéle do konce roku 1893 podána.

V Praze, dne 17. listopadu 1892.

Prof. **Boh. Bauše**, t. č. předseda.

Prof. **Fr. Klapálek**, t. č. jednatel.

KROK,

ČASOPIS VĚNOVANÝ VEŠKERÝM POTŘEBÁM STŘEDNÍHO ŠKOLSTVA,

vychází 1. dne každého měsíce (mimo srpen a září) v sešitech trojarchových.

Předplácí se ročně (i se zásylkou) v Rakousko-Uhersku 3 zl., v cizině 3 zl. 50 kr. (= 6 marek = 6 šil. = 8 fr. = 3 rub.); studujícím středních a vysokých škol jest předplatné sníženo na 2 zl. 50 kr. Jednotlivý sešit stojí 40 kr., pro studující 30 kr.

By se doručování *peněžních zásylek z ciziny* nezdržovalo, žádá redaktor (jako vydavatel) pp. zasýlatelův, by buď jmeno jeho na adresse připojovali neb raději zásylky pouze na jeho jmeno adressovali.

Rukopisy se nevracejí, leč si toho kdo výslovně vyžádá při zásylce.

Reklamací lze dbáti toliko do 14. dne po vydání sešitu.

Redakce i administrace „Kroka" jest v Praze, II. v Pštrosové ulici čís. 23.

Tiskem F. Šimáčka v Praze.

This book should be returned to the Library on or before the last date stamped below.

A fine of five cents a day is incurred by retaining it beyond the specified time.

Please return promptly.